

1252 4.6

SÁROSPATAKI LAPOK.

A PROT. EGYHÁZI ÉS ISKOLAI ÉLET KÖRÉBŐL.

A

„SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR“ KÖZLÖNYE.

1898.

G.36.

TIZENHETEDIK ÉVFOLYAM.

SZERKESZTETTE

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAK.

NYOMTATTA STEINFELD JENŐ, AZ EV. REF. FŐISKOLA BETŰVEL.

1898.

SÁROSPATAKI LAPOK.

A PROT. EGYSÉGI ÉS ISKOLAI ELTE KÖZLÖNYE

SÁROSPATAKI HIRADALMI KÖR. KÖZLÖNYE

1898.

ÉVI ÖSSZEFOGÁS

1898. ÉVI ÖSSZEFOGÁS

DR. TUDÓSNYOS

A

TARTALOM.

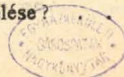
I. Vezércikkek.

	Lap
Abaúji. Államsegély és jelentő ívek	209
a. o. Néhány szó a felebbezési jogról fegyelmi ügyekben	70
Botos József. Indítvány a tiszáninneni egyházkerületi papi özvegy-árvatár ügyében	172, 187
Csontos József. Emlébeszéd az Erzsébet királyné halála alkalmából tartott főiskolai ünnepélyen	719
Fejes István. Nyílt levél Kun Bertalan püspök úrhoz	125
„ „ A kongrua törvény-javaslat	129
„ „ Viszonzás Kun Bertalan püspök úrnak	165
Kádár János. A lelkeszi jövedelem kiegészítéséről szóló törvény-javaslat	154
Kádár János. Azok az államsegélyes koldusok	205
Kállay Miklós. A protestáns kongrua kérdéséhez	170
„ „ Meghívás-e vagy pályázat?	621
„ „ A „jus parochiale“ felvetett kérdéséhez	784
Kerekes János. Egy-két csendes óhaj	36
Komjáthy Béla. Gondnoki székfoglaló beszéd	305
Kun Bertalan. Válasz Fejes István nyílt levelére	145
„ „ Püspöki jelentés az 1897/98-ik egyházi évről	397
Kun Bertalan és Bernáth Elemér. Felirat a királyhoz Erzsébet királyné halála alkalmából	729
M. F. A péter-fillérek árnya	85
„ „ A válság hatása alatt	885
Meczner Béla. Egyházmegyei gyűlési megnyitó beszéd	312
Mitrovics Gyula. Államsegélyes koldusok	167
„ „ Rövid válaszúl Kádár Jánosnak	207
Mocsáry Lajos. Az államsegély	249, 281
Nagy János. „ . . . és lón nagy csendesség!	314
Nagy Sándor. Visszhang a „Sárospataki Lapok“ érdekében írott cikkekre	517
Novák Lajos. Kerületi özvegy-árvatárunk sorsa	65
„ „ Nem vártuk	689
Papp József. A lelkeszi állam-segély erkölcsi értéke	449
„ „ Szerény válasz egy gyakorlati kérdésre (a lelkeszi meghívás ügyében)	549
Papp József. Az a „jus parochiale“	815
„ „ Karácsonyi öröm	953
Papp Mihály. A tanítók javadalmáról szóló pont a tiszántúli adózási javaslatban	4
Persenszky Károly. A valódi belmissio	49
Péter Mihály. 1848	3
„ „ A socialismus terjed	105
„ „ Az 1848. XX. t. c. legújabb értelmezése	465
„ „ Foltozási műveletek	501
Presbyter. Egy nagy sérelmünk a törvénynyé válandó kongrua javaslatban	413
Quintilianus. Ave Caesar, morituri te salutant!	829
Radácsi György. A sárospataki főiskola tanári karának felirata a királyhoz, Erzsébet királyné halála alkalmából	777
Radácsi György. Nemes Ferenc	865
Ragályi Béla. Egyházmegyei gyűlési megnyitó beszéd	353
„ „ Válasz a szerkesztő nyílt levelére	429

	Lap
Révész Kálmán. Esperesi székfoglaló beszéd	229
Réz László. A lelkeszi jövedelem kiegészítéséről szóló törvény-javaslat	151
S. y. Egy pár szó az egyházkerületi özvegy-árvatár alapszabályainak átdolgozásához	452
Sütő Kálmán. A jus parochiale	745
Dr. Szabó Sándor. Belügyminiszteri egyházi adókezelés	402, 415
Szent Imrey Gyula. Egy tapasztalattal gazdagabb	33
Szikszay András. Hogy igazítsuk a jelentő-íveket?	624
Szuhay Benedek. A „Sárospataki Lapok“ érdekében	17
„ „ Kis egyházaink végveszedelme	349
Tóth Dániel. Néhány szó a lelkeszi jövedelem kiegészítéséről szóló törvényjavaslatához	132
Dr. Tüdös István. Vécsey József	1
„ „ A magyar kormány álláspontja a róm. kath. autonómia kérdésében	101, 136, 148
Dr. Tüdös István. Mindent megfontolva	201
„ „ Egy sokat jelentő nyilatkozat	335
„ „ Nyílt levél Ragályi Bélához	381
„ „ Egy pár észrevétel Ragályi Béla válaszára	432
„ „ Két évi veszteségi számlánk	485
„ „ A magyar protestáns irodalmi társaság	533
„ „ Az intencio-botrány a magyar róm. kath. egyház körében	505
Dr. Tüdös István. A fegyelmi eljárás lelkesz-választásokból ki-folyólag	589
Dr. Tüdös István. A sárospataki javaslat	605
„ „ Az egyház-fegyelem gyakorolhatásának főfeltétele	637
„ „ Gondolatok az új iskolai év küszöbén	653
„ „ Erzsébet királyné	709
„ „ A haza ellenségei	711
„ „ A szűk markú magyar közoktatásügyi kormány	761
„ „ Nem ártana egy kis orthodoxia!	797
„ „ Október 31	813
„ „ Miniszteri ünnepek	901
„ „ Károlyi Gáspár ó-szövetségi fordítása új köntösben	917
„ „ A kik ott is aratnak, a hol nem vetettek	933
Vadász Pál. Lelkesz-értekezleti megnyitó beszéd	669
Dr. Zsindely István. 1848. márc. 15. — 1898. ápr. 11.	185
—y.— . . . Valami a törvény szelleméről	88

II. Iskolai ügy.

Ellend József és Radácsi György. A sárospataki főiskola tanári karának felterjesztése a párhuzamos osztályok felállítására s az ezzel kapcsolatos kérdések tárgyában	356, 386
Ellend József. A kísérleti fizika tanítása a jénai s lipcei egyetemen	626
Dezso Lajos. Válasz Nagy Sándor cikkére	213
Dicső Endre. A közönséges törtek tanítása a népiskolákban	955
Hubay Bertalan. Az elemi iskolai ellenőrzés	137, 156
Józsa Antal. Ismétlő iskolai tanterv-javaslat	802
Kalassay Sándor. Miért szükséges a nők nevelése?	639, 655

	Lap
Kötse István. A közönséges törtek tanítása a népiskolában . . .	836
Maklár Pap Miklós. Mik legyenek a népiskolai nyelvtanítás taneszközei?	338 359, 390, 404, 417, 436
Ifj. Mitrovics Gyula. A parallel osztályok ügye	491
" " Az országos középiskolai tanáregyesület XXXII. közgyűlése	552
Nagy Sándor. A sárospataki irodalmi kör pályázati hirdetése . . .	211
" " Szükséges-e a közönséges törtek tanítása a népiskolában és mily mértékben?	731, 748, 764
Persenszky Károly. Az osztatlan népiskola	607
Radácsi György. Részlet a sárospataki főiskola 1897/98-ik évi állapotáról szóló közigazgatási jelentésből	505
Radácsi György. Iskolai év megnyitó beszéd	692
Réz László. A vallás és közoktatásügyi miniszter XXVII. jelentése	463, 487, 507, 521, 535, 555, 568, 592
Réz László. Ev. ref. középiskolánk működése az 1897/98-ik iskolai évben	888, 919, 939
Dr. Szabó Sándor. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1898-ik évi költségvetése	21, 38, 51, 72, 89, 106
Dr. Tüdös István. Visszapillantás a múlt év fontosabb tanügyi mozzanataira	6
Dr. Tüdös István. A vallás és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének tárgyalása az országgyűlésen	174, 189
Dr. Tüdös István. A közép- és reáliskolák történelmi elnevezése . . .	231
" " Az országos közoktatásügyi tanács teljes ülése	453
" " Egy pár szó a ref. közép- és felsőbb tanintézetek tanárainak fizetéséről	488
Dr. Tüdös István. Az iskolai esztendő helyesebb beosztása	593
" " Szerény észrevétel a népiskolai vallásoktatás tananyagára vonatkozólag	673
Dr. Tüdös István. Ref. teológiai akadémiáink az 1897/98-ik iskolai évben	786, 800, 817, 835
Dr. Tüdös István. Ref. jogakadémiáink az 1897/98-ik iskolai évben	852, 869
Dr. Zsindely István. A jogi szakoktatás reformjáról	253, 287, 316

III. Tárcza.

Hézszer Emil. Emlékbeszéd Kopré Ferenc sírkövének leleplezése alkalmából	765
Kovács Zsigmond. Paleolog Jakab	421
k.—r. Petőfi egyénisége és érzelme	438, 457
Mitrovics Gyula. Adatok a lelkész-avatás történetéhez	714, 732, 749
Dr. Mitrovics Gyula. Aeneas Sylvius Piccolomini „De duobus amantibus Euryalo et Lucretia”-ja	717, 734, 752, 767
Novák Lajos. A gyakorlati teológia mai munkaköre	25, 39, 54, 139, 158
" " A történelmi bizonyosság és a Jézus Krisztusban való hit	642, 657
Novák Lajos. Temetési beszéd és imádság Nemes Ferenc felett . . .	871
Radácsi György. Az átdolgozott Ó-szövetségi szentírás	873, 892 904
Dr. Székely György. Egyenlőség, testvériség, szabadság	215, 233
Szilva István. Husvétban	291
Szuhay Benedek. A protestáns lelkész feladata adott nehéz viszonyaink között	8
Szuhay Benedek. A haldokló apostol	214
Dr. Tüdös István. Az elvesztett paradicsom	420

IV. Nekrológ.

Kodi Benő. Tamkó Ferenc emlékezete	27, 41, 58, 73
Nagy Sándor. Vécsey József emlékezete	391
Szabó József. Ónody István emlékezete	660
Székely Imre. Máthé János emlékezete	537, 557
Tóth Lajos. Egyed István emlékezete	342
Új József. Tervev Károly emlékezete	459
—y.— Kónya Ferenc emlékezete	838

V. Közéletünk.

Adorján Balázs. Falusi levelek a szerkesztőhöz	43
Bartha Mihály. A felső-borsodi ref. egyházmegye őszi közgyűlése . . .	719
Benke István. Lelkeszi értekezlet Abaujban	523, 701
Debreceni Bertalan. Helyreigazításul	76
Dókus Ernő. Útasítás a lelkeszi jövedelmek kiegészítéséről szóló törvény alapján készítendő kimutatási ívek kiállítása tárgyában	576
Dr. Finkey József. A tiszáninneni ref. egyházkerület 1843-ban alapított papi-özvegy-árvatárának módosított alapszabály tervezete	819
Homoky Antal. Az ungi ref. egyházmegye őszi közgyűlése	721
Hutka József. A felső-zempléni ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése	240
Hutka József. A felső-zempléni ref. egyházmegye őszi közgyűlése . . .	694
Kenessey Béla. A jelentő-ívek tárgyában	664
Kovács Sándor. Az igazgató-tanács ülése Sárospatakon	141, 524
Kun Bertalan. Felirat a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a lelkeszi jövedelmek kiegészítése tárgyában	645
Magyar Bertalan. Az ungi ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése . . .	321
Maklár Pap Miklós. Még egy pár szó a sárospataki nyomtatványok áráról	11
Morvay Ferenc. A lelkeszi fizetések kiegészítésének kérdése Felső-Baranyában	263
Nagy Sándor. A felső-borsodi ref. tanító-egylet közgyűlése	680
Notárius. A tiszáninneni ref. egyházkerület őszi közgyűlése	736, 754
Papp József. A sárospataki uri internátus	674
Pataky Pál. Az ungi ref. egyházmegyei egyházi értekezlet gyűlése . . .	222
Persenszky Károly. Alakítsuk meg az alsó-zempléni ref. tanítóegyesületet	300
Péter Mihály. A felső-zempléni ref. egyházmegye lelkeszi értekezlete	238
Péter Mihály. Útasítás a lelkeszi jövedelmek új összeírására	581
" " A bánóci templom és orgona szentelési ünnepély	821
" " Szomorú statisztika és az ahhoz fűzött tanulmányok	940
Radácsi György. Az egyetemes ev. ref. tanügyi bizottság gyűlése . . .	242
" " Az ev. ref. konvent gyűlése	258
Réz László. A lelkesz-, esperes- és püspök avatás és beiktatás kérdéséhez	237, 267
Réz László. A miglészi ref. egyház örömnapija	866
Ruszkay Gyula. Kérdések az egyház látogatóság számára	176, 190, 216
Dr. Szabó Sándor. Az egyházközségek figyelmébe	194, 217
Szalócy Pál. Az alsó-borsodi ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése . . .	368
" " Az alsó-borsodi ref. egyházmegye őszi közgyűlése	699
" " Templomszentelés Cserépfalván	908
Szent Imre Gyula. Válasz Debreceni Bertalan úrnak	93
Szilva István. Néhány szó a tiszántúli egyházi adózási javaslatról	235, 271, 298, 327, 345
Szlvos Mihály. Jelentés a sárospataki főiskola tápintézetéről	323, 347
Szöllősy Gyula. A szürthei ref. egyház örömnapija	840
Szuhay Benedek. A felső-borsodi ref. lelkesz-értekezlet tavaszi közgyűlése	292
Szuhay Benedek. A felső-borsodi ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése	370
Szuhay Benedek. A felső-borsodi ref. lelkeszi értekezlet őszi közgyűlése	677
Tóth Kálmán. A tornai ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése	343
Dr. Tüdös István. A dunamelléki ref. egyházkerület rendkívüli közgyűlése	191
Dr. Tüdös István. A sárospataki főiskola március 15-iki ünnepélye . . .	219
" " Az abauji ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése	269
" " Az alsó-zempléni ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése	319
Dr. Tüdös István. A kongrua törvényjavaslat tárgyalása az országgyűlésen	329, 361

	Lap
Dr. Tüdös István. A gömőri ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése	374
„ „ A tiszáninneni ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése	407
Dr. Tüdös István. A tiszántúli ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése	441
„ „ A magyar protestáns irodalmi társaság II-ik vándor gyűlése	470
Dr. Tüdös István. Az erdélyi ref. egyházkerület közgyűlése	473
„ „ A kongrua törvény-javaslat tárgyalása a főrendiházban	476
Dr. Tüdös István. Az erdélyi ref. egyházkerület és Szász Gerő lemondása	493
Dr. Tüdös István. Az 1897/98-ik évet befejező vizsgálatok a sárospataki főiskolában	509
Dr. Tüdös István. A kolozsvári szeretet-ház	594
„ „ Minő kiegészítést fognak kapni a tiszáninneni ref. lelkészek a kongrua törvény alapján?	597, 610, 629
Dr. Tüdös István. A sárospataki főiskolai ifjúsági énekkar Aradon	647
„ „ Év megnyitási ünnepély a sárospataki főiskolában	702
Vass Ádám. Iskola felavatási ünnepély Alsó-Kemencén	910
Vattay László. A gömőri ref. egyházmegye alapszabály-tervezete az egyházkerületi papi-özvegy-árvatára vonatkozólag	539
Vattay László. Egyházkerületi bizottsági javaslat a lelkész-, esperes- és püspök avatás és iktatás kérdésében	804
—y—. Törvény-javaslat a lelkési jövedelem kiegészítéséről	110
„ Törvény a lelkési jövedelem kiegészítéséről. (1898. XIV.)	570

VI. Könyvismertetés.

Faludi Pál. Két új predikációs könyv	178, 196, 224, 244
„ „ Predikációs könyvek	841, 854, 877, 894
„ „ „ „ „	912, 925, 944, 957
Hodossy Béla. Sz. Nagy József. „Énektár“	96
Rácz Kálmán. Thury Elele. Az ev. ref. magyarországi keresztény egyház története	631
Réz László. Müller-Szász Károly. „Csendes órák“	44
Dr. Tüdös István. Farkas József. „A pesti ref. egyház 101 éves története“	615

VII. Múltunk.

Földváry László. A cseh és morvaországi helv. hitv. egyházakra vonatkozó adatok és okmányok	80
Róvész Kálmán. Egyháztörténeti adatok az abauji ev. ref. egyházmegye levéltárából	479, 513, 541, 561
Simon Mihály. „Adalékok a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület történetéhez“	770, 788, 857
Szentpéteri Sámuel. Adatok Harsányi István élettörténetéhez	614
„ „ „ „ „	757

VIII. Külföld.

Novák Lajos. A sveici lelkész egyesület ez évi közgyűlése	929, 946
Dr. Tüdös István. A németországi evangélikus szövetség XI-ik közgyűlése	823, 843, 859

IX. Irodalom.

Biki Károly. Előfizetési felhívás a „Cyperus lombokra“	790
Dr. Finkey Ferenc. Előfizetési felhívás a „Büntető eljárás tankönyve“ című műre	723
Harangodi Radcsi György. „Jegyzőkönyv.“	119
Lukács Imre. Előfizetési felhívás a „János szerinti evangéliom“ magyarázatára	790
Nagy Lajos. Előfizetési felhívás a „Protestáns tanítók sátoros ünnepé“ című kötetre	119

Novák Lajos. Szuhay Benedek. „A protestáns lelkész feladata napjainkban“	61
Novák Lajos. Égi manna	120
„ „ Terch-Zimmerman. „Mit köszönünk a reformációnak?“	120
„ „ Rácz Károly. Négy vendég egyházi beszéd	962
„ „ Pápai Páriz Imre. Örök életre vezető keskeny út	963
„ „ Fördös — Szivos. Áhitatos hölgy	963
„ „ Antal Gábor. Erzsébet királyné emlékezete	963
Péterfi Dénes. Előfizetési felhívás „Isten és lélek“ című könyvre	422
r. k. Dr. Kőrös Endre. Ekkerhard „Walter-dala.“	789
„ „ Armstrong-Péterfi. Isten és lélek.	964
Dr. Szabó Sándor. Előfizetési felhívás az „Illeték-egyenérték“ c. műre	723
Dr. Székely György. Benkó Imre. „Arany János tanársága Nagy-Köröshön“	62
Dr. Székely György. Rácz-Wundt. „A lélektan alapvonalai“	62
„ „ Dr. Öreg János. „A jog és állambölcsészet kézikönyve“	62
Szinyei József. „Magyar írók élete és munkái“	423
Dr. Tüdös István. Vaday József. „Gazdasági ismétlő iskolások könyve“	61
Dr. Tüdös István. Benedek Elek. „Az „Athenaeum“ mesekönyvtára“	62
Dr. Tüdös István. Kálmán Dezső. „Füstkarikák“	119
„ „ Dr. Szilávik Mátyás. „Zur Geschichte des Anabaptismus in Ungarn“	120
Dr. Tüdös István. Dr. Radó Antal. „Magyar könyvtár“	120
„ „ Szóts Farkas. „Protestáns Szemle“	422, 526, 963
„ „ Dósa Dénes. „A szászvárosi ref. Kun-kollégium története.“	422
Dr. Tüdös István. Héjas Pál. „Emlékek“	422
„ „ Mészáros József. „A hű pásztor jellemképe“	423
„ „ Szilassy Aladárné. „A nő“	423
„ „ Makay István. Fizika és fizikai földrajz	423
„ „ Domján István. „A sepsi-szent-györgyi székely Mikó-kollégium története“	423
Dr. Tüdös István. Molnár István. „Fatenyésztés“	423
„ „ Gaál Mózes. „Nemzetünk nagy költői“	424
„ „ Dr. Szilávik Mátyás. „1848. márc. 15. — 1838. márc. 15.“	443
Dr. Tüdös István. Stromp László. „Apáczai Cseri János, mint paedagogus“	443
Dr. Tüdös István. Arany János. „Katona József Bánk-bánja“	444
„ „ S. Szabó József. „A tiszántúli ref. tanáregyesület Évkönyve“	444
Dr. Tüdös István. Arany-Ráth. „Bírálatok. Írói arcképek. Zrinyi és Társa. A magyar verselésről“	526
Dr. Tüdös István. Bod Péter. „Perikles“	526
„ „ Bacsikay Sámuel. „Gyakorlati útmutató a méhek tenyésztésére“	526
Dr. Tüdös István. Jegyzőkönyvek	543, 683
„ „ Dr. Masznyik Endre. „Pál apostol élete s levelei“	683
Dr. Tüdös István. Kupay Dénes. „Egyházi beszédek“	683
„ „ Dr. Bartha Béla. A magyar államgazdaság tankönyve	683
Dr. Tüdös István. Dr. Kapossy Lucian. Pápai Jókai-kör Évkönyve	683
Dr. Tüdös István. Fogarassy Albert. Szilágyi Gyula emlékezete	683
„ „ Dr. Horváth Ödön. Az Eperjesi Széchényi-kör évkönyve	683
Dr. Tüdös István. Lic. Rácz Kálmán. Egyházi beszédek	723
„ „ Kenessey Béla. Prot. Árvaházi képes Naptár	723
„ „ Dr. Kecskeméthy István. Koszorú	723
„ „ Vernle. Der Christ und die Sünde bei Paulus	790
„ „ Marti. Geschichte der israelitischen Religion	790

	Lap		Lap
Dr. Tüdös István. <i>Zoványi</i> stb. Egyháztörténeti monografiák	964	Pilissy Ferdinánd	304
" " <i>Legtfjabb Szász Károly</i> . Protestáns Uj Képes Naptár	964	Perjéssy Emilia	758
" " <i>Juhász László</i> . Huszonheten a felső tizezerből	964	Pollágh Lujza	880
" " <i>Marcali Henrik</i> . Képes világtörténet	965	Pongó Gyula tanító	808
Dr. Zsindely István. Dr. Meliorisz Béla. „A magyar alkotmány biztosítékai“	423	Rásky Endre	584
		Rumpf Frigyes	121

X. Halálozások.

Almássy Ilona	301	Szathmáry József	912
Apostol Pál	896	Szász Béla	562
Arany László	616	Dr. Székely Bendegúz	46
Ács Zsigmond	160	Szilágyi Gyula	63
Bábay Erzsébet	480	Gróf Tisza Lajos	82
Benő János kisujszállási tanár	825	Tervey Károly	332
Bélteki Albert	724	Tóth Sámuel	545
Gróf Bethlen András	685	Gróf Telcky Zsófia	584
Benedek János	46	Télffy Iván	617
Bodolay Gizella	246	Téglássy Róza	705
Bismark	616	Vécsey József	15
Budaházy Vilma	880	Vitéz Gyula	375
Diószeghy Zsigmond	160		
Erzsébet királyné	723		
Ferenczy Ferenc	527		
Gyarmathy Miklós	198		
Herke Johanna	880		
Hrabcsák Erzsébet	273		
Joó István	83		
Dr. Klamarik János	791		
Kletzár Klára	121		
Kónya Ferenc	650		
Kovács Ferenc	724		
Kulin Imre	332		
Lészay Ferenc	83		
Márton Ferenc (Abonyi Lajos)	394		
Máthé János	480		
Nagy Pál tanító	121		
Nemes Ferencz	880		
Ónody István	353		
Papp Pál	881		

XI. Vegyes közlemények.

Minden számban.

XII. Szerkesztői üzenetek.

7, 9, 31. számban.

XIII. Pályázatok.

4, 6, 13, 18, 25, 27, 28, 30, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 47, 48,
49, 50. számban.

XIV. Hirdetések.

5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 25,
26, 27, 28, 30, 32, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46,
47, 48, 49, 50, 51, 52. számban.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Vécsey József. 1851–1897.” — „1848.” *Péter Mihály*. — „A tanítók javadalmazásáról szóló pont a tiszántúli adózási javaslatban.” *Papp Mihály*. — „Visszapillantás a múlt év fontosabb tanügyi mozzanataira.” *Urbanus*. — „A prot. lelkész feladata adott nehéz viszonyaink között.” *Szuhaý Benedek*. — „Még egy pár szó a sárospataki nyomtatványok áráról.” *Maklár Pap Miklós*. — „Vegetáriánus közlemények.”

VÉCSEY JÓZSEF

1851–1897.

Az elmúlt esztendő magával vitte a múltás hazájából a tiszáninneni református egyházkerületnek, a tornai egyházmegyének, a sárospataki főiskolának egy igazán emelkedett gondolkodású, nemes érzésű, az eszményekért szent lángolással lelkesedni tudó vezérferfiát: *Vécsey József* gondnokot.

Mintha meg akarna állani a szívünk dobbanása, — mintha elakadna a beszéd ajkunkon: olyan megdöbbentő a hír: *Vécsey József* meghalt!

Meghalt férfi kora delelőjén, — azon a ponton, a melyen a munkabírási és vágy a legnagyobb, — a hol a nemes idealizmus és a józan gyakorlat karöltve haladva egymással, a legszebb eredményt biztosíthatják.

Az életerőtől duzzadó férfiú, a kit a kiesi Torna Lükő Géza utódjául hívott el ezelőtt négy esztendővel, méltó örököse volt elődjének. Fáradhatlan buzgóságával mindig ott volt, a hol emberre volt szükség, mindenben résztvett, a mi által lelkéből szeretett egyházának javát, boldogságát előmozdíthatta.

Ott volt az aprólékos közigazgatási ügyek elintézésénél, támogatva, gyámolítva igazi szeretettel, barátsággal elnöktársait, az oly korán elköltözött Gyarmathy Józsefet, az öreg Kapossy Györgyöt s a nem rég választott Ragályi Gézát. Mindenikben munkatársat látott s boldog volt, ha a zöld asztal mellett együtt ülhetett az övéivel. Bizony a mi kis Tornánk súlyos megpróbáltatásokon megy keresztül s kétszeres, sokszorosa van könyvet hullatni annak a férfiúnak elhunytá felett, a ki oda volt növe a tornai egyházmegyének minden egyes hívéhez, — a ki tudta mindenkinek szíve szándékát s ha nagy gazdagság jutott volna osztályrészeül, bizony minden lelkész gazdaggá tett volna! Minő nemes idealizmussal, boldogságot visszacsugárzó vonásokkal állította össze a protestáns lelkész kar jobb jövőjét illető indítványát, a melyet túl a mi körünkön is figyelemre méltattak!... Nemcsak érző szívének méltó megnyilatkozása volt az s haló porában is méltó megemlékezni arról, a ki a mai anyagi korról szemben magasabb állásponton mert helyszedni.

Ott volt az eszmék harcában mindannyiszor, valahányszor őszinte, férfias nyilatkozatra volt szükség s a zsinaton is bátran ki merte mondani, a mi szíven feküdt, mert meggyőződéséhez hű volt, tántoríthatlan mindvégig annyira, hogy még sokszorosan megostromolt nézeteit is védelmezte a legnagyobb odaadással.

S itt volt, még pedig sokszor, itt volt 1883-tól kezdve minden évben kétszer-háromszor a sárospataki főiskola körében, hogy mint igazgató tanácsos intézze annak az intézetnek ügyeit, a melynek ő is növendéke volt. Lelkesedett, buzgólkodott a főiskola minden irányú fejlődéseért, haladása körül s a sárospataki tanári kar méltán mondhatja: *egy igazi jóakarót vesztettem el az elhunytban!* Mindenre kész volt a tanári kar érdekében, mert meg volt győződve, hogy a tanároktól függ az anyaiskola arcúlatának minden vonása.

Óh hát gyászoljuk meg kegyeletos érzésekkel ezt a mi vérünkben s a micsonkunkból való férfit, a ki hazájának, egyházának fáradhatlan munkása, igazi napszámosa volt. Hullassuk korán megnyílt sírján az őszinte bánat könyzeit. Megérdemli, mert ember volt.

Légy áldott korán elhunyt gondnokunk s igazgatótanácsosunk!

Egyen áldott, örökre áldott a néhai *Vécsey József* emlékezete!

1848.

Ha Isten is úgy akarja, a jelen év nem lelkesedés nélkül való. Eljutottunk 1848. ötvenesztendő jubileumához. Az érző és gondolkozó emberi lélek előtt, egy nagyszerű, hazánk történetében páratlan időszak képe újul meg; midőn annyi küzdelem után szabad lett a föld, a nép, a gondolat, a sajtó, a magyar nyelv visszanyerte őt megillető jogait az oktatásban, közigazgatásban; Erdély háromszázados különállás után az anyaországgal egyesített; a népképviselő és felelős parlamenti kormányzás elve törvénybe iktatott; az osztályok közötti válaszfalak leomlottak; a vallások egyenjogúsága megállapított.

Mint Jerikó falai ama kürtszóra, úgy omlottak alá a feudális alapokra fektetett intézmények, a hosszasán érlelt új szellem fuvallata előtt, hogy rajtok felépüljön az új Magyarország.

Ha 1848 a szabadság, egyenlőség, testvériség szent eszméinek szülőéve, ha a jelen év bőséges alkalmat nyújt hálás tiszteletünk adóját ez eszmék harcosai iránt leróni: jusson egy szegény babér a magyarországi protestántizmusnak is! Mert valljuk meg habozás nélkül: a hazai protestántizmus nélkül nincs 1848, mint általában a protestántizmus vetette meg alapját mindenütt a mai értelemben vett jogállamnak.

Mikor még az emberi jogok mélyen szunynyadtak: a gondolat, lelkiismeret szabadság s az emberi egyenlőség, a nemzeti nyelv és az általános felvilágosodás fáklyája ott égett a protestántizmus kezében és ezt a fáklyát 400 éven át soha ki nem ejtette, bár szenvedett érte eleget, hullatott érte vért, könnyet bőven!!

E vérből, s e könnyből nőtt ki nálunk is a szabadság 1848-iki fája!!

Egyéb szempontok mellett a protestántizmusnak ez a tisztes szerepe is indíthatta az 1848-iki törvényhozókat a vallásfelekezetek viszonyosságáról, teljes és tökéletes egyenjogúságáról szóló 20. t.-cikk megalkotására. Elismerés volt ez a múltért. biztatás a jövőre nézve!!

Sajnos! A kőre írt 1848-iki törvény annyi letört darabjai közt ott van a 20. t.-cikk is.

50 év alatt nem akadt kéz, mely a letört darabot a kőtáblához hozzáillesztette, a vallásfelekezetek egyenjogúságáról szóló törvényt megvalósította volna!! E törvénycikk azóta is írott malaszt!

A merészen megalkotott jogállamban, a szabadság, egyenlőség, testvériség alapjaira fektetett új Magyarországon, a fényelgő, minden jogokat bitorló kath. államegyház mellett, a protestántizmus háttérbe szorulva, koldus szegénységben tengődik!

Ez évforduló kezdetén víg ének illik szánkba. Nem is panaszkodunk, mert 1848 alkotásért épen nekünk protestánsoknak van legtöbb okunk hálásoknak lennünk, de másfelől az objectív szemlélő szempontjából ez alkalommal is rá kellett e hiányra mutatnunk; rá, nemzeties gondolkodásunk alapján, protestáns mivoltunkból kifolyólag.

Mert ily körülmények között a hatalmas klérussal, az általa táplált korszellemmel a szárnyaszegett protestántizmus a harcot nem bírja, melynek következménye a szabad eszmék vérvesztése, kiforgatása, mind szűkebb térre szorítása.

Ha az intézők a vallásegyenlőség megvalósításával soká késnek, vagy azt oly értelemben teszik, hogy az egyik vallásfelekezetnek szegényes alamizsnát nyújtanak, a másiknak kezén hagynak óriási nemzeti javakat: a 48-as eszmék, és törvények lassú sorvadásától lehet tartani; félő, hogy e szent idők nagy gondolata helyett Loyola Ignác álma fog megvalósulni.

Legyen áldás a porló hősökön s azok „szent jobb“-jain, kik nekünk 1848 nemzeti törvénykönyvét írták, de másfelől kérjük: épüljön ki az újkor Magyarországa egészen, s vallásegyenlőség, 1848: 20. t.-cikk jöjjön el a te országod!

Péter Mihály.

A tanítók javadalmazásáról szóló pont a tiszántúli adózási javaslatban.

A tiszántúli adózási javaslatnak egyik pontja, a 7-ik §. a tanítók fizetésének rendezéséről szól, a mely megérdemli, hogy érdemileg foglalkozzunk vele, mert olyan tartalmú, hogy észrevétel nélkül nem hagyható.

Nevezett pont először is lélekszám szerint kívánja klasszifikálni az egyházakat. Felosztja azokat I., II., III., IV. osztályú egyházakra. IV. osztályú egyháznak klasszifikálja azon egyházközséget, a mely 600-nál kevesebb lelket számlál. Ily községekben a tanító fizetését 400 frtn (lakáson vagy ahelyett 100 frton kívül) kívánja megállapítani a „Javaslat“-ot készítő bizottság. Amit már a törvényhozás bölcsesége biztosított számunkra az 1893. évi XXVI. t.-c. 1. (300 frt minimum a felekezeti iskolák tanítóira is kiterjesztetik) és 16. §-ában, (a 300 frt egyházfőhatósági engedély, illetve kérelem folytán 400 frtra is kiegészítetik) azt a bizottság számunkra szintén hajlandó biztosítani! Ez felesleges jóakarat! Szerény nézetem szerint a mi már egyszer biztosítva van, azt felesleges újból biztosítani. És sajátos felfogás, hogy míg a IV. osztályú egyházakban a lelkésznek 3 szobás lakáson, hivatal-szobán, alkalmas mellékhelyiségeken kívül 800 frt kell a tiszteletes megélhetéshez: addig szegény tanítóknak elég 400 frt, bizonyára azért, mert nekik egészen más megélhetési módok állanak rendelkezésükre.

Attól félek, hogy ha e szerencsétlen 7. §. c) pontja szerint indulnának el egyházaink, úgy még több iskolát kellene rövid idő alatt bezárni! Mindenki tudja, mily nagy a tanító-hiány a terhes állás és kis fizetés miatt,

— hogy hiába hirdetik ma a felekezeti iskolák 400 frtra a pályázatot. Hiszen hála Istennek, ma jobbak a viszonyok s ennek bizonyítására álljon itt e rövid statisztika a kerületi névtárból, a felső-borsodi egyházmegyéből.

Jelenlegi beosztás szerint van 50 egyház között I. osztályú 3.(6%). A javaslat, illetőleg új beosztás szerint egy sem lenne. II. osztályú egyház 6.(12%), a javaslat szerint lenne 1.(2%). III. osztályú egyház van 13.(26%), javaslat szerint lenne 10.(20%). IV. osztályú egyház van 28.(56%), javaslat szerint lenne 39.(78%).

Tehát míg ma 28 (56%) (azaz egyházmegyénk tanítóinak felénél több) tanítónak van 400—400 frtja, javaslat szerint 39.(78%) (egyházmegyénk tanítóinak $\frac{3}{4}$ -énél több) tanítónak kellene ily jó fizetést „élvezni.“ Késérő élvezet! Míg ma 13 tanítónak (26%) van 500—500 frtja, javaslat szerint 10-nek (20%) lenne ennyi fizetése. Míg most 6-nak (12%) van 600—600 frtja, addig javaslat szerint 1-nek (2%) adatnék e fizetés. Míg most 3 tanítónak (6%) van 700—700 frtja, javaslat szerint egynek sem lenne ennyi fizetése. Tehát minden fokon degradáció. És e „javaslat“ a jövőben akar jobb helyzetet teremteni!

Ha egy kis beható számítást teszünk, arra az eredményre jutunk, hogy a tanítók, mint szintén a honorácior osztályba tartozók, mert másuvá nem számíthatók, hiszen a „mester“ név ma már nem közkeletű, hogy mesterséget űzőnek tartsák az oktatás- és nevelés-ügy apostolait, a kikre vár az új Magyarország felépítése a gondjaikra bízott nemzedékek által, az legalább is a kor szelleme elleni vétségnek tekintendő s épen ebből kifolyólag korántsem élnek ők sem mannaival s más körülmények között a létfenn-tartás tekintetében, mint ugyanennek az osztálynak egyéb tagjai. Család alapítás s háztartási szükségletek, neveltetési kiadások és a többi épen úgy vannak a szerényebb jövedelmű tanítóknál is, mint másoknál s azért, mert szerényebb állást töltenek be s bizonyára szerényebb körben mozognak, egyáltalán nem indokolt a *meglevő* állapotoknak *roszabbra* változtatása.

Nagy lelki örömmel tapasztaljuk, hogy napjainkban mégis javul sorsunk egy-egy könnyel s bajjal. Hála Istennek, sorsunk ma már nem oly siralmas, de még mindig nagy az elégedetlenség, nem oly szégyenletes és elviselhetlen, de még mindig súlyos! És ez az elégedetlenség nem hogy csilapíttatnék, a teher nem hogy könnyebbíttetnék, de határozottan súlyosbítatik a tisztántúli szerencsétlen javaslat által.

Épen ez alapon határozottan elvetendőnek tartjuk a javaslatot, a mely rosszabbat akar a mai rendnél, a mely a helyett, hogy buzdítana bennünket a jobban-jobban való munkálkodásra, ragaszkodásra, hűségre egyházunk iránt, lohasztja munkakedvünket s nem lehetetlen, hogy a hidegség, a közöny, a szakadni készülés magvait rejti magában talán sokakra nézve.

Ha ily javaslat visszhangra találna a jóakarató tisztáninneni kerület hangadó vezérférfiainál is, úgy ne várják a kerületi ref. tanítói kartól a soha meg nem tagadott hűséget, ragaszkodást, mert az ily javaslat elfogadásával végkép meg lenne ölve. Sőt inkább, midőn tapasztalja kerületünk minden tanügyi bizottsági tagja, hogy a társadalom s állam figyelme felénk fordult, ragadja meg a kellő pillanatot, fejezze ki rossz-lását ily javaslat felett s biztosítson szomorú jelenünkben jobb jövőt!

A mindennapi szükséglet legjobban fogja irányítani kinek-kinek gondolkodását!

Ne jöjjön számításba túlszigorúan a képzettség, a

teljesített munka nagy általánosságban, hanem legyen elég téve a megélhetés követelményeinek!

Egyébiránt a javaslat felszinen uszik, kerületünk néhány száz tanítója egyenként és testületenként szóljon hozzá, lehet, hogy saját sorsára döntő befolyású lesz hallgatása, vagy tiltakozó szava!

Adja Isten, hogy a „Javaslat“ 7. §-ának c) pontja meg ne valósuljon!

Papp Mihály.

ISKOLAI ÜGY.

Visszapillantás a múlt év fontosabb tanügyi mozzanataira.

A lefolyt 1897-ik esztendőt bátran nevezhetjük a *tervelés évének*, mint olyat, a melyben az illetékes tanügyi körök, egyének és testületek, a legtisztéletremélőbb módon munkálkodtak azon, hogy a közoktatás minden ágában, kezdve a népiskoláktól, fel az egyetemig, újabb rendszer jöjjön létre, vagy legalább a meglevő s sok tekintetben változtatásra szoruló állapot megváltozzék s így hazánk kulturális fejlődése előmozdítottassék.

Dícséretre méltó foglalkozás, a melynek bizonyára meglesznek a maga jó gyümölcsei, mert az cszmék tisztázódtak, s a minisztériumnak, ha csakugyan akarja a *jobbítást*, gazdag anyaga van az új éra megindításához.

Foglalkoztak az illetékes körök a népiskolai törvények revidiójával, mivel a Báró Eötvös József idejében megalkotott törvényeknek kis élesbitése, egy és más tekintetben módosítása, főleg pedig a magyar nyelv tanításának teljes érvényre emelése, minden vonalon való életbeléptetése olyan állami érdek, a mely elől visszavonulni, meghátrálni, egy volna a nemzeti jognak a megtagadásával. Hogy a siker nem fog elmaradni, azt határozottan reméljük, mert az állami iskolának fokozatos szaporítása okvetlenül el fogja érni azt a célt, a melyet a népoktatási törvény tűz maga elé azokon a helyeken s vidékeken, a hol nem magyar ajkú lakossága van a hazának. Az újabb időben félreismerhetlen az e téren való haladás s habár a múlt évben kiadott kultuszminiszteri jelentés némi elszomorító adatokat tartalmazott is, mindazonáltal az eredmény egész biztosan megállapítható, hogy ma már előbb vagyunk, mint voltunk ezelőtt csak öt esztendővel is. Hogy ez így van, azt mindenesetre a tanítóképző intézeteknek s azok tanárainak köszönhetjük első sorban, a kik a nemzet napszámait úgy nevelik, hogy mindannyian valódi apostolaivá válnak a magyar nyelvnek s így a magyar nemzeti ügynek is.

Foglalkoztak az illetékes helyeken épen a tanítóképzés fejlesztésének kérdésével is s nem egy életrevaló eszme került felszínre, a melyeknek helyesen való alkalmazása bizonyára meghozza a várt eredményt.

Mint új alkotás szerepelt a múlt esztendőben a népiskolákkal kapcsolatosan s a néptanítók alkalmazásával a *gazdasági ismétlő iskolák* életre hívása, a melynek eredményéről még nem szólhatunk, mert az adatokat nem ismerjük. Hogy ezek az iskolák is hasznosak lehetnek a népnevelés szempontjából, kétségbevonhatatlanul áll, de hogy a prot. egyházak miként viselkedjenek irányukban, azt az illetékes egyházi felsőbbsségek még nem állapították meg. Az azonban bizonyos, hogy kétféle ismétlő iskolába bajosan fogják kényszeríthetni a gyermekeket.

A legnagyobb mozgolódás és tevékenység természetesen a *középiskolák reformjának* a kérdése körül támadt, a mely felújította azt a harcot, a mely a '80-as években folyt a reál és humán irányzat hívei között. Azonban a szenvedélyesség helyét a józan tapasztalatra való hivatkozás foglalta el s így a nagyobb kitörések nem hozták lázba a kedélyeket s ez jól is van így. Épen a tanügyi kérdésekben nem helyeselhető a szenvedélyességnek lábrakapása, ellenkezőleg a kellő nyugodtság az, a melyet szem előtt tartva, kell a fontos s életbevágó kérdéseket megvitatni. Találkoztunk egészen új tervekkel is, a melyek között nem utolsó helyet foglalt el az a javaslat, a mely épen e helven látott napvilágot, mint az ifjú Mitrovics Gyula sárospataki tanár s társai véleménye. A fősúlyt, igen helyesen, az u. n. *nemzeti oktatás* eszméjére fektették s bizonyára nagy örömmel fogja üdvözölni minden tanügy-barát az új középiskolai tantervet, a melyet a miniszter a jövő iskolai évben akar életbeléptetni, ha abban ez a fő eszme akar érvényesülni. Nagy vívmánynak kell ezt tekintennünk s határozottan öntudatos tanügyi politikának, a melynek jó eredményét a későbbi évek fogják megmutatni. Hogy a reál irányzatnak is megvoltak a maga tiszteletreméltó képviselői, egészen természetes dolog s nem is volna logikus dolog, ha épen a mai kor irányzatával akarnánk szembeszállani, mikor áll ez a régi elv: *non scholae, sed vitae discimus*. Akárhogy vélekedjünk is e hanyatló századnak egyes tünetei felől, — akárhogyan kárhoztatjuk is ennek igen sok kinövését, azzal tisztában kell lennünk, hogy épen a természettudományok azok, a melyek a legnagyobb haladásokat mutatják s ha az iskolák még akarnak felelni hivatásuknak, nem mellőzhetik a reális irány szolgálatában álló tudományokat. Természetesen arra nagy súlyt kell fektetni, hogy a fogékony ifjú lelkeket nem szabad a materialismus sorvasztó légkörébe zárni. Szerencsés vegyítésben adni a két fő elemet: ez a középiskolai oktatás főfeltétele. Ha ez sikerült, akkor a középiskolai oktatás elérte a célját.

A középiskolákról szólva, lehetetlen elhallgatnunk azt, hogy a prot. jellegű államsegélyezése mind jobban jobban érvényesül. Hogy nem lesz-e ennek épen egyházunkra valami veszedelmes következménye? ezt most még nehéz dolog eldönteni. Annyit azonban már most is szomorúan tapasztalunk, hogy míg ezelőtt az *állandóság* határozott jellemvonásuk volt a ref. középiskolai tanároknak, addig most már a *tovább menés* napi rendben van. Egyik államsegélyes ref. gimnáziumból a másikba való *áttétel*, a múlt évben is nem egyszer történt meg s ezután valószínűleg még gyakrabban fog ismétlődni. Hogy ez nem fog javára válni sem a testületi szellemnek, sem a szigorú tanári érdekeknek, az szerintünk egészen bizonyos.

Az államsegélyt említve föl, rá kell mutatnunk arra a nagy vélemény-hullámmásra is, a mely a sárospataki gimnázium államsegélye ügyében állott elő. Fontos mozzanatnak kell ezt tekintennünk, mert világosan elárulta, hogy a tisztáninenni kerület az elhangzott nézetek után határozottan azt az álláspontot foglalta el, hogy az *államsegélyt* nem tartja *igénybeveendőnek*. Pedig a helyzet szigorú, a tanári fizetések még mindig rendezést igényelnek, hanem győzött a *jobb elv*, a mely azt tartja, hogy bizonyára lesznek ezután is *önzetlen* ref. tanárok, a kik a reformátusok sárospataki főiskolájában szívesen fognak *egyideig* valamivel barnább kenyeret enni, mintsem elhagyják azt a forrást, a mely immár negyedfél századon át táplálta vérével a magyar protestántizmus életét s vele a magyar hazáét is. Igaz az a mit Bernáth

Elemér egyházmegyei gondnok hangoztatott: *míg lesznek önálló felekezeti magasabb iskolák, addig a sárospatakinak is önállónak kell maradnia!*

Sok aprólékos tanügyi mozzanatra kellene még rámutatnom, de ez nem lehet célom, hiszen csak ismétlésbe bocsátkoznám, csak azokat sorolnám elő, a melyek e lapban annak idején megpendítették s tárgyalattak.

Két mozzanatot azonban fel kell még említenem.

Az egyik a *miskolci főleánynevelde nyilvánossági jogának végleges rendezése*. Ezt annak idején tárgyalták az arra hivatottak s bizony megérdemelt erős nyilatkozatokban mutattak rá a minisztérium tévedésére. Jól eső örömmel jegyezzük fel azonban, hogy Wlassics Gyula szokatlan előzékenységgel s gyorsasággal ütötte helyre a multak hibáját s most már nincs okunk félni a további tévedések bekövetkezésétől, sőt teljes reménységgel nézhetünk e fontos intézetünk jövője elé. Vajha egészen kifejlődnék ez az iskolánk s hirdethetné ez is a protestántizmus nagy erejét.

A másik, a miről meg akarok még emlékezni, a r. kath. egyház egyik érdemes tanügyi testületének csak nem régen végbement jubileuma. Értem ez alatt a *pia-rista rendnek* 300-ados ünnepélyét, a melyről készséggel emlékezem meg, tisztelettel hajtván meg előtte lobogónkat, mint a közoktatásügy érdemes munkása előtt. E *hazafias* rend sok előkelő s igazi hazafit nevelt, nem volnánk tehát méltányosak s igazságosak, ha nem emlékeznénk meg ünnepélyeiről. Ha a tiszta humanismust s kétségbevonhatlan hazafiságot hirdetik s tanítják e rend tagjai, nem vegyítve össze r. kath. kizárólagossággal, a közvélemény ezután is tisztelettel fogja körüvenni s többre becsülni, mint a *jezsuitákat*, a kik nem *emberi*, nem *hazafi* célokat szolgálnak, hanem tisztán a *hierarchiát*, a melynek nincs létjogosultsága.

Legyen a beállott újesztendő a közoktatásnak boldog esztendeje s munkásain nyugodjék meg az Ur kegyelme!

Urbanus.

TÁRCA.

A prot. lelkész feladata adott nehéz viszonyaink között.*

Legelső feladata a lelkipásztornak: az *igehirdetés*.

Hogy a prot. lelkésznek most is, mint mindenkor az igehirdetés legelső és legfontosabb teendője: azon senki nem kétkedhetik. Szent könyvünk tárháza a bölcseségnek, zsinórmértéke a tisztán valláserkölcsei életnek, kulcsa a mennyországnak. Ha a kijelentett Isten ígését a szónoklattal szabályai szerint feldolgozva, az élet viszonyaihoz, körülményeihez alkalmazva egy-egy egyházi beszédben a hallgatóság előtt élővé és hatóvá tesszük: lehetetlen, hogy hajdani varázserejéből most is veszítene; lehetetlen, hogy foglyul ne ejténé most is a hallgatóság szívét és akaraterejét. Az igehirdetésben van a lelkésznek legfőbb ereje, legnemesebb méltósága, legnagyobb dicsősége. Felmutatni Isten végetlen jóságát és hatalmát;

* Részlet szerzőnek abból a munkájából, a melyet a felső-borsodi ref. egyházmegye lelkészi értekezlete jutalmazásra és kiadásra méltónak ítelt. A szóban forgó részlet két pontból áll, a melyek közül az elsőt közöljük, mint olyat, a mely a leghatékonyabb eszközzel, az *igé hirdetéséről* szól.

követésre méltóképen odaállítani Krisztust, a ki megfeszített az emberiség bűneiért; élénk színekkel rajzolni az igazság és erény útját, megútatni az erkölcstelenséget és a bűnt: oly eszmék, melyek erejükből soha nem vesztíthetnek, melyeknek ereje és hatalma nyilván kitetszik.

Csak az a fő, hogy a szószerkebe ne vigyen az igehirdető olyan eszméket, kifejezéseket, melyek félreértésekre adhatnának alkalmat, melyek a helyett, hogy építő hatással volnának, megingatnák a hallgatóság hitét, szilárd meggyőződését. Soha ne magunkat, de a Krisztust hirdessük. Az élet viszonyai, körülményei ugyan változatossá tehetik igehirdetésünket; de a sarkalatos elvet, a megrendíthetetlen fundamentumot soha nem szabad szem elől téveszteni. Szórszálhasogató tudós dogmatikai fejtegetéseknek ép úgy nem lehet helye a szószerke, mint az üres, semmitmondó szólamoknak; az első esetben nem értenek meg hallgatóink, az utóbbi esetben pedig lerontjuk az igehirdetés komolyságát és méltóságát. Előadásunk legyen mindenkor természetes, tiszta, világos. Szóljunk inkább öt szót értelemmel, mint százat értelem nélkül. Valahányszor szószerkekre állunk, mindig olyan teljes készültséggel, átható lélekkel, meggyőző igazsággal beszéljünk, mintha legalább is ezer ember figyelne minden szavunkra!

Igehirdetésünkre ma azt szokták mondani általánosságban, hogy az nagyon elsekélyesedett, hogy kevés abban épen az evangéliumi erő és szellem.

Pusztá vádaskodásnak, alaptalan rágalmazásnak ez állítás nem mondható: lehet abban valami igaz! De hogy egy hivatása magaslatán álló lelkipásztor soha nem fogja immel-ámmal végezni legfontosabb teendőjét, — sőt Istentől adatott legjobb tehetsége szerint hasogatja az életnek beszédét a velőknek oszlásokig és a tagoknak egybekötöttségükig: azt minden dicsekvés nélkül határozottan állíthatjuk. Prot. egyházi beszédiródlomunk gazdagsága, változatossága e vád alól némileg tisztáz minket, — mert olyan szép, sőt remek művekkel dicsekedhetik, hogy e tekintetben kiállja a versenyt még a külfölddel is. Annyi azonban tény, hogy e régebbi egyházi beszédek épen erős evangéliumi szellemüknél fogva, mélyebb, tartósabb nyomokat hagynak hátra hallgatóink lelkében. Több evangéliumi szellem, bibliai kenetesség: legyen jelszavunk! S a korszerű eszméket, nézeteket szószerkekre vihetjük ugyan: de úgy, hogy ezek mellett annál inkább kitűnjék a kijelentett isteni ige maradásága, változhatatlansága. Gyakorta tüntessük fel a protestantizmust küzdelmes muljával, világra szóló jelentőségével, mely lelkesítő hatás emeli a hitbuzgóságot, önértetre, anyaszentegyházunk iránti szeretetre, áldozatkésztségre buzdítja a híveket. Az anyagi kor sivárságát ostorozzuk; a megtévedt lelkeket erősítsük; az élet harcában sebet kapott szíveket kötözzük be. — Nem mondom én, hogy minden lelkész, minden alkalomra maga készítse egyházi beszédeit; mert ehhez időn kívül valódi írói hivatottság kívántatik. — De azt határozottan óhajtanám, hogy az elég változatos, sőt gazdag egyházi beszédiródlom gyűjteménye meg lenne minden lelkipásztornak, melyből aztán tetszése szerint kiválaszthatná azokat, melyek átdolgozással leginkább kielégíthetik a hallgatóság lelki szükségét. Mert e tekintetben nem jól állunk! Ha még a halhatatlan Tompa hátrahagyott egyházi beszédeire sem akad elég előfizető 2000 reform lelkész közül: akkor a fentebbi vád csakugyan illik reánk; csakugyan nem tápláljuk híveinket örök becsű művekkel.

A mostanában sok helyen kevésbé gyakorolt *biblia- és kátémagyarázat* is újból életre kell kelteni. Ezek

a keresztyén vallásos érzületet, hitbeli meggyőződést építik és erősítik. Sőt változatosság kedvéért legalább vasárnap délutáni alkalommal helyesen teszi a lelkész, ha ezeket magyarázza. Hallgatóink az efajta érdekes magyarázatokat, tanulságos homiliákat rendkívül szeretik s építő hatásukat senki sem vonhatja kétségbe. A hétköznapi isteni tiszteletet tartsuk meg rendszeren s a harangoztatás este és reggel gyakoroltassék mindenütt. Legalább emlékezteti az egyszerű harangszó is a mezőn dolgozó munkásokat Istenre s legalább egy sóhajttal hálát adnak a gondviselőnek a természet egyszerű templomában.

Végül helyesen cselekszi a lelkész, ha az általa elmondott egyházi beszédekről rendes kimutatást vezet; mert ez megmentheti őt az ismétlésektől.

A *szerartársi beszédek* készítése és elmondása nem kevésbé fontos teendő. Midőn a rendes, vagy közönséges isteni tisztelet körében a sakramentumokat kiszolgáltatjuk: fényes alkalom nyílik a lelkipásztornak arra, hogy ezáltal — mint a hála, az engesztelődés, a bűnbánat, a Jézus halálára emlékeztető cselekvény által — fölemelje a bűnös lelkeket Istenhez, megnyugtassa és vigasztalja a kesergő szíveket az irgalom mennyei érzetével. Addig is, míg az Urvacsoraosztás kiszolgáltatásának ideje egyetemes zsínatunk által helyesbítettnek: czélszerű lenne, ha már a lelkési értekezletek körében megindulna egy olyan mozgalom, mely a hatszori urvacsoraosztás kevesbítését sürgetve, alkalmasabb időt óhajtana megállapítani arra nézve a mostaninál. Alkalmasabb volna talán az urvacsorát osztani háromszor egy esztendőben és pedig: nagypénteken, pünkösztör, új kenyér alkalmával. A mostani ünnepi alkalmak sokszor ellentétben állanak a Jézus halálával, a golgothai kereszttel; új bor sok helyen nincs is s az anyagiakért való hálaadás az új kenyér alkalmával úgy is úrvacsorával lenne összekötve.

A *keresztelés akár* templomban, akár templomon kívül történik, egyike azon alkalmaknak, melyek Isten iránti hálára hathatósan buzdítják híveinket. Nagy kár, hogy a legtöbb helyen a keresztapa meg sem jelenik. Vallásunk bizalommal, szeretettel fogadja a csecsemőt s hatásos beszéd után megkeresztelvény, Isten oltalmába ajánlja buzgó könyörgéssel. Felséges alkalom Isten hozzánk való nagy szeretetének nyilvánítására!

Mellőzve most a confirmatiót, a *házasság összeeskötése, illetve ma már csak megáldása* tartozik reánk. Eddig is legfontosabb lépésnek tartották híveink a házasságra való lépést s esketésünkre kivált falun özönével tödult a nép részint kíváncsiságból, részint vallásos buzgóságból. De ha eddig is különös gonddal végeztük kötelességünket, ezentul, midőn az állam behozta a polgári házasságot, kétszerte nagyobb körültekintés kívántatik s össze kell szedni minden erőnket, hogy prot. népünk szemében az egyházi megáldás, esketés örök időkre megtartsa vonzó erejét. Isten végtelen hatalma, szeretete e lépésben nyilvánul leginkább, mely házassági szövetség, ha Isten nevében történik, bizonynyal föl lehet építeni a boldogság paradicsomát. Az előttünk állóknak soha nem beszélhetünk annyira lelkükre, mint ekkor, a szív soha nem fogékony annyira a szépre, jóra, mint az esketés megható pillanatában. Lágyítsuk meg ilyenkor még a kemény szíveket is; ejtsük foglyul lelkét egész életre még azoknak is, kiknek vallásos érzése sok tekintetben már meggyöngült.

A *koporsó mellett* mindig, mint a vigasztalás apostola jelenjen meg a lelkipásztor. E nemű szereplésünk még a más felekezetű atyafiaknál is különös tisztelet tárgya. Éles, erős bírálatoktól a megholttra nézve tar-

tózkodjék; de az élők tanítását tartva szem előtt, festheti a bűnt a maga romboló erejében; feltüntetheti az erényt fölemelő és boldogító hatásában. Követésre méltóképen dicsérheti azt, kit a dicséret igazán megillet; de a kárhoztatás követ nem szabad dobni még olyan koporsóra sem, melyben gyilkos pihen. Rajzolja Isten végtelen hatalmát; ezzel szemben az ember töredékeny voltát, — de a lélek halhatatlanságát s a viszont találkozás örömet is. Ha felekezeten kívüli koporsója mellé szólítana el a hozzátartozók kívánsága, menjünk el nem kötelességből, de emberbaráti szeretetből, a hol egy lelkipásztorra nézve ritka szép alkalom kínálkozik.

Mindezeket röviden összefoglalva, célunk az legyen, hogy az ígéhirdetés, mint a multban, úgy a jövőben is tartsa meg evangéliumi szellemét, erkölcsi méltóságát; templomban és templomon kívül győzze le az anyagiassan gondolkozó kor sivárságát; építse az erény, erkölcs és igazság szent templomát; Istenbe és magunkba vetett rendületlen bizalommal munkálja evangéliumi alapon álló anyaszentegyházunknak dicsőségét!

Szuhay Benedek.

KÖZÉLETÜNK.

Még egy pár szó a sárospataki nyomtatványok áráról.

(Helyreigazításul az „igazságkereső”-nek.)

Hálátlan foglalkozás ugyan ez a helyreigazítás — főleg ha az ember a kiérdemelt „macskakörmözést” vagy „makkoltatást” is megkísérli; — de hát a hibás adatokra építő válaszzsal szemben, mely az igazság erős színében tetszeleg, néhány észrevételt el nem hallgathatok. Nem jó kedvvel teszem ugyan, mert a hol a téves számok láncolatát hivatalos számadások kétségbevonhatatlan adataival nyíltan, a felelősség érzetével szedik szét az igazság után csak álarczban fürkészgetővel szemben s az önhitt „igazságkereső” mégis magának vindikálja a „tisztán objectív szemüveg”-et: ott a helyreigazítás, a jó akaratú felvilágosításra törekvés aligha nem: „falra borsóhányás.” A hol már *a priori* azzal a meggyőződéssel indulnak az igazságkeresésre, hogy: „nekünk szent igazságunk van ugyan, a mi számjaink az igazak, de az „illetékes körök” nem adnak igazat, csak „válaszos dörgedelmet”: ott az igazságkeresés alaphangja: „Régi dal, régi dal, régi... *gyanakvással*,” mely nem méltó ahhoz sem, a ki mondja, még kevésbé ahhoz vagy azokhoz, a kinek vagy a kiknek száma van. Aztán van-e kellő alapja az ilyen gyanúsító feltevésnek?! Hát azt a vegyesek közt meghúzódtott közleménykét három számra terjedő cikemben nem méltattam kellő figyelemre?! Nem adtam meg a legapróbb részletességgel, a kérdés minden oldalú, részrehajlatlan mérlegelésével, annak minden irányú *töprengésére* az őszinte felvilágosítást?! Hát nem beismertem, hogy egyes nyomtatványaink drágábbak, mint az államnál vagy egyes vidéki kiadók-nál?! Nem mutattam rá azokra és az azokat megszüntető módzatokra is?! És ilyen értelemben nem ígértem meg egyes nyomtatványok árának lejjebb szállítását?! Vagy kétségbevonta, ledörögte valaki az „igazságkereső” *céljának jogosságát és helyességét*?! Hát ki akarja itt a valódi, az idő- és alkalmoszerű igazságkeresésnek útját állni?! Miért hát „az

illetékes körök” gyanúsítgatása?!* Hát tudom, igaz, az a rendkívüli hiba, mert nem ismertem el, hogy „a főiskola nagy %-re dolgozik a közönség rovására,” sem azt, hogy „a kötési ár, meg a 25% rendkívüli magas.” Hát a másféle, még pedig nem találomra írt számokon alapuló meggyőződés kimondása már „válaszos dörgedelem”?! De hát nézzük meg, hogy a „*tisztán objectív szemüveg*” alól milyen igazságok kerültek ki.

Először is határozottan feltartja az ABC-re vonatkozó véleményét. S mi volt e vélemény? Az ABC-ből — 20,000 példányt véve — a főiskolának 900 frt haszna van; tehát *lehetne olcsóbban is adni*. Hivatalos hitelességgel kimutattam, hogy *nincs*, csak 60 frt hasznunk 40,000 példány után, tehát *olcsóbban még nem adhatjuk*. Úgy de szerinte a jövő kiadáskor *lesz* 759 frt *jelentékeny* haszon; így az ABC *olcsóbb is lehetne*. Vagyis a fenntartott állítás vagy vélemény szerint: Miért *nincs*, mikor *lesz*?! Pedig, hogy 759 frt *lesz-e* csakugyan, én se tudhatom, más még úgy se mondhatja meg. De hát azért ez az igazságkeresésnek egészen korrekciós módja?!.

Hogy a második állítását, a teljes hitelesség attribútumaival ellátva, felhord „nagy nehezen megszerzett igazgató-tanácsi jegyzőkönyvet,” — „illetékes felvilágosítást,” — „található kimutatások felhasználását” — „könyvraktári jövedelem alapján való ítélkezést,” s megállapítja, hogy a „mozgó jövedelem 7067 és 7900 frt közt” ingadozik s meri állítani, hogy „a *bizományos évenként 15—17 ezer frttal tartozik számolni*.” Ebből megállapít „7800 frt átlagos bevételt” s az iskolának „tisztá haszon” gyanánt „4—5 ezer frtot.” Aztán a legtisztább jóakarát hangján teszi fel a kérdést: *Hová lesz e jelentékeny haszon?* Ha nem az iskolának jut, „*másutt*” kell keresni.

Rábízom minden részrehajlatlan olvasóra annak eldöntését, hogy a hol a legmagasabb mozgó jövedelem 7900 frt, lehet-e ott a 25% hozzáadásával 15—17 ezer frtről évenként számolni?! Egy kis számítás könnyen kideríti az igazságot, hogy itt „szándékosan” csak 7 ezer frt *nagyítás* van. De hát mi az egy objectív igazságkeresőnek?! Aztán a ki az igazgató-tanács jegyzőkönyveire hivatkozik, könnyen kiszámíthatja csipetnyi igazságérzettel, hogy az iskola átlagos *tiszta haszna* az egész nyomdai üzletből a 3000 forintot jóval alúl marad. Míg például 1892-ben 3888 forint, 1893-ban csak 909 forint volt a *tiszta jövedelem*. A jegyzőkönyvek ezt világosan bizonyítják. Az objectív igazságkeresőnek tehát nem egy évre kell ítéletét állapítania, hanem több évi átlagra. Így 1893-ban az előző tíz évről hivatalosan kimutatott átlag 2664 frt 51 kr. volt.

* Miután Bódvavölgyinek a bevett szokás szerint nem lehet joga válaszolni, nekünk kötelességünk az ő részéről is, de főleg a magunk részéről kijelenteni s a leghatározottabban hangsúlyozni, hogy *gyanusítgatást* nem tartalmazott egyik felszólalás sem, mert ha gyanúsító lett volna, vagy olyan hangú, a melyet *kihívónak* nevezhetnénk, semmi esetre sem közöltük volna.

Szerk.

1 Itt, úgy vesszük észre, az képezi a nagy eltérésnek az alapját, hogy az igazgató-tanács jegyzőkönyvében tényleg a *számolni tartozik* kifejezéssel van kimutatva a könyvbizományosi számadás s Bódvavölgyi ebből kifolyólag állítja a forgalmat ilyen magasságúnak, mert az 1893/94 évi számadás csakugyan 15182 frt 22 krról, — az 1894/95-iki 15265 frt 46 krról, az 1895/96-iki 15599 frt 23 krról s az 1896/97. évi 17142 frt 76 krról szól. Ezt csak azért jegyezzük meg, hogy t. olvasóink valamiképen úgy ne gondolkozzanak, mintha mi Bódvavölgyinek, hírlapírói nyelven szólna, egyszerűen felültünk volna. Kötelességünknek ismertük felszólalásakor az általa jelzett adatoknak legalább futólagosan utána nézni, hogy be ne csapassunk.

Szerk.

Bizonyos tehát, hogy ez az *objectiv szemüveg a tárgyakat kétszerezve látja*.¹

Nem sokkal megbízhatóbbak a „*másutt*“-ra vonatkozó számítások, a 25 % és a könyvkötési jövedelem. Itt is szembevetendő a tendenciozus nagyítás s bizonyos körülmények agyonhallgatása. Ilyen kiszámított nagyítás a 10 év alatti 18 ezer frtos jövedelem;² mert hiszen igazságosan be kellene ismernie, hogy ennek legnagyobb részét az albizományosok teszik zsebre. Egyik albizományos, a ki „igazságkereső“-höz nálam közelebb áll, akként nyilatkozott, hogy „több pataki könyvet ad el, mint Trócsányi“. Az a 25 % tehát a főbizományos kezében úgy szólván csak átmeneti jövedelem, melyből a zsebében nem maradhat valami irigylendő magas összeg. De hát ez „igazságkereső“ szerint a „*másutt*“ eredményezett jelentékeny jövedelem.“

Már fentebb kimutattam, hogy 15 ezer forintra az üzlet évi forgalma nem tehető;³ ez is a fentebbi nagyítás ismétlése. Hogy egészben véve többre is tehető, meg aprólékos másnemű jövedelemmel is együtt járhat, megengedem; de hát — azt hiszem — ezeket az *accidenciá-kat* honette dolog nem írni a keresett igazság rovására. Ez épenolyan, mint ha a papnak vagy tanárnak az írói foglalkozással szerzett jövedelmét a rendes fizetésbe számítanók. Az *objectiv igazság* csak ennyit kereshet: többet ad-e az iskola a főbizományosnak, mint a mennyit kellene vagy megérdemel; lehet-e itt a könyvek árának apasztása végett valamit megtakarítani? „Igazságkereső“ a 25 %-ot „első lépésnek“ tartja a „drágaság felé“. Hát lehet, azonban könnyű belátni, hogy itt legjobb esetben is csak 5 %-ot lehetne s csakis *házi kezelés-sel* megtakarítanunk. Csakhogy ilyen gyógyító-tanácsra azt mondják irodalmi nyelven: „*Medicina pe-jor morbo*.“ Mert az alig remélhető, hogy önálló bizományos a 25 %-nál kevesebbet vállalkoznék; még ezért is csak úgy, ha a könyvkötésből is remélhet jövedelmet.⁴ Mert talán megengedi „igazságkereső“, hogy a bizományosi befektetések, azok az aprólékos kiadások, melyeket a multkor felsoroltam, felemésztik még a megnagyított jövedelemnek is *jelentékeny részét*. Marad tehát a „*másutt*“-nak a könyvkötés „*jelentékeny jövedelem*“ gyanánt, melyből „*recompenzációként* — azok a titkos vállalkozók — az iskolának évenként bizonyos összeget volnának hajlandók fizetni.“ No, és ez

a kijelentés min alapszik? A szerkesztőség fiókjában szerénykedő „*két formalis költségvetés*“, melynek másolatát a szerkesztő szívesességéből én is láttam. Ezek szerint a népiskolai könyvek kötése kikerülhet 3 és 1/2 krtól, czikkező ad hozzá még haszonnak 1/2 krt; tehát „bármely könyvkötő kiállíthatja darabonként 4 krért“, vagyis szerinte a bizományosunk minden darabon nyer 3 krt. Tehát 30 000 pl. után befektetése 1050 frt, haszna 150 frt, a mi bizony édes-kevés lehetne a megélhetésre. Ugyde még minden darabért 3 krt kap, vagyis 900 frtot, haszna tehát 1050 frt. Ennek a számításnak azonban három lényeges hibája van. Egyik: Nem számít 20 %-et, melyet az albizományosoknak a kötésből is épen úgy ki kell adni, mint magából a könyvből, tehát leesik a lát-szólagos nagy haszonból 420 frt s így 630 frt marad, mi talán még sem több a tisztességes megélhetés biztosításánál.¹ Másik: félreismerhető rajta a *célzatos kicsinyítés*, hogy az eredmény annál nagyobb legyen. Harmadik: szűkölködik a *megbízhatóság kellékei nélkül*. Azt megengedem, hogy a czikkezés czéljainak a legkellemesebb szolgálatot ez az argumentum teszi; de nagy okom van állítani, hogy a pályázat esetében az a költségvetés olyan váltóvá alakulna, mely nem találna realizálóra. Egyébiránt fogadjuk el hitelesnek. Hiszen a megélhetés nagy versenyében lehetnek kétségbeesett iparkodók, a kik sok mindenre vállalkoznak, vagy lehet faczér üzlet-ember, a ki — megélhetése különben is biztosítva levén — ilyenféle üzleti mellékesből kevesebbrel is megelégszik: meg kell azonban jegyeznem, hogy a főiskola erkölcsi testület, a bizományosi szerződés csak négy év múlva jár le s a netaláni nagyon korai ajánlati mozgolódás egy kicsit túl esik az illendő szerénységnak határain. Azonban három-négy év múlva nyitva lesznek a létért való küzdelemnek sorompói s akkor a váltók tulajdonosai nyíltan jelentkezhetnek a részrehajlatlanul, egyedül az iskola érdekében bíraskodó „*illetékes körök*“ előtt. Hogy akkor „igazságkereső“ vérmes reményei valósulnak-e vagy nem, nem vitatom; sőt megengedem, hogy a főiskola — mint a jelekből is látszik — köthet valaminél jövedelmesebb üzletet. Azt azonban merem állítani, hogy ennek a jelenben biztosított tisztességes megélhetésnek rovására, egy önálló, csupán ez üzletre támaszkodó tisztességes megélhetés mellett nem nyerhet annyit, hogy csupán ezen az alapon a nyomtatványok árát valami érezhetően lejjebb szállíthatná. Bizony az a 1/2 vagy 1 krajár még akkor is inkább eshetik a „szeretett alma mater“ megiriglyelt krajcárai közé. Vallom tehát ma is, hogy a *könyvek árainak lejjebb szállítását főleg a gyorsabb kelendőség eredményezheti*. Azonban Bodrogi vagy . . . Bódvavölgyi tehet két indítványt s — gondolom — ez a beszéd szája íze szerint leszen. Az egyik: „Neked, főiskola, a 2500 frt *jelentékeny* haszon; gazdag is vagy; elégedjél meg hát szerény

¹ Kötelességünknek ismerjük e pontnál rámutatni arra, hogy a nyomdai haszonbérből, az eladott könyvek s a pátensek árából, valamint a névtárból befolyt jövedelem összege, mint együttes *nyomdai s bizományosi* bevétel 8872 frt 40 kr és 9832 frt 45 kr. között ingadozott az 1886, 1888, 1890/96 években, a melylyel szemben a papíros ára, az írói díj, a sajtó és a betű vételára s a könyvek nyomása címén kimutatott kiadás ugyancsak a jelzett időben 3777 frt 84 kr és 7948 frt 05 kr. között váltakozott s a maradvány 1813 frt 55 kr (1893-ban) és 5094 frt 56 kr. mint legmagasabb, illetőleg legalacsonyabb összegben mutatkozott az iskolának. Szerk.

² A kérdés lényegéhez nem szólunk hozzá, de azt jelezniünk kell, hogy a 25 % utáni jövedelem összege — tekintet nélkül természetesen arra, hogy abból mennyi marad a bizományosnál — tényleg 1766 frt 75 kr és 1975 frt 25 kr. között ingadozott, a melyből a 10 évi jövedelem összegére következtethetni. Szerk.

³ Üzleti forgalom és számolni tartozás állnak itt egymással szemben, a melynek kiemelését szükségesnek tartjuk mindkét fél részére. Szerk.

⁴ A főiskolai bizományossággal ez időszertint össze van kötve a könyvkötés is, úgy, hogy bizományosság és könyvkötés együtt képezik a bérleti szerződés tárgyát. Ezelőtt csak a bizományosság volt, a 25 % mellett, a szerződési tárgy. A mostani bérlet természetének az ismertetésére vonatkozik e megjegyzésünk. Szerk.

¹ Meg kell jegyeznünk, hogy a bizományos az iskolától az u. n. füzetlen példányok után kap 25 %-ot, míg a kereskedőknek, vevőknek stb.-nek a kötött példányokból számítja le a % -ot. Pd. 5000 db. Ó- és újtestamentomi szent történetért fizet a bizományos az iskolának a 25 % levonása után (5000 á. 26 kr. = 1300 frt — 325 frt) 975 forintot; ezt pedig fizeti az 5000 példány után kapott 1650 forintból, a melyből fizeti még a 20 — 15 — 10 % -ot a kereskedőknek s vevőknek. Vagyis 7 számítás ez: 1650 frtból fizetendő: iskolának 975 frt, a kereskedőknek (20 % után, a mint e közlemény írja) 330 frt, marad 1650-ből, levonva 1305 frtot, 345 frt a bizományosnál, a ki ebből a kötési befektetést számítja le. — A kérdésnek könnyebb megérthetése céljából tartottuk szükségesnek e számítás közötését. Szerk.

ezer forintkával, a többiről mondj le az ABC, Olvasó-könyv, stb. javára, mert lásd, neked erre nincs szükséged, de a Bódva völgyén Szabó Mihály, a Bodrog partján Széles Péter tönkre menne, ha az ABC-ért 20 kr. helyett 21 krt volna kénytelen fizetni." A másik: „Te könyvbizományos, elégedjél meg 6–700 frttal, a mennyit szigorú számítás szerint a bizomány mégis adhat neked, a mi aztán ennek felette vagy, szerintem gazdagságodra jut; mondj le tehát a többléről recompenzációként az ABC javára.”

Hogy a „cél nem mutattam be“ kellőképpen, szintén elismerem. De hát azt hiszem, hogy a cikkezésként célját maga mondja meg, maga mutatja be. En úgy fogtam fel, úgy mutattam be annyira-mennyire, hogy a cél a „szeretett alma mater“ javának előmozdítása. Ha nem jól értelmeztem, bocsánatot kérek. Most meg már felesleges volna, úgyis mindenki tisztán látja.

Bocsánatot kérek végül azért is, hogy a „forrás után“ nem kutattam. Nem tartottam sem szükségesnek, sem időszerűnek. Most már ismerem a forrásokat, de bocsánatot, ha titkaimat nem hozom ezuttal a nyilvánosság elé. Nem jó minden titkot leleplezni. En magával az ügygyel, az iskola érdekével foglalkozom. Különbben béke velünk akár Bódvavölgyi, akár Bodrogparti, csak az igazságot keressük hiteles adatok mellett objective. Nincs ellene semmi szavam; de nincs szavuk „az illetékes körök“-nek sem.

Maklári Pap Miklós.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Vécsey Józsefnek**, a tornai egyházmegye gondnokának december hó 28-án Budapesten, a hová gyógykezelés céljából ment fel, váratlanul bekövetkezett halála, a legmélyebben megrázta mindazokat, a kik a megboldogultat ismerték. A 46 éves férfiú maga volt az élet, a kinek jóval többet ígértünk, mint a mennyi az átlagos életidő, — túl a 70-en, a 80-on, a ki majd akkor is csodaszámba fog menni. S ime most már a sír az ő lakóhelye, itt pedig csupán az emlékezet szól felőle. De ez az emlékezet áldott s a nemes férfiú nyugodtan alhatik sirjában: a kegyelet híven örökösödik felette s a feledés moha nem fogja borítani nevét soha! Nem, mert a ki a haza és egyház iránt való odaadó szeretetnek volt a példányképe, a ki hü volt mindhalálig, az nem feledhető!... Legyen zavartalan a Vécsey József siri álma!

— **Értékes karácsonyi ajándékot** kapott a sárospataki főiskola december 22-én a brit és külföldi biblia terjesztő társulat bizottságától, a melynek titkára *Watt Gordon J.* a következő levelet írta az akadémiai s közigazgatóhoz: „Kedves Uram! Nagy öröömre szolgál idezárva küldeni azoknak a Szent Írás példányoknak a jegyzékét, a melyeket a comité Dr. Duka Tivadar úr közbenjárására díj nélkül adományozott az Önök protestáns főiskolájának. Reménylünk, hogy ezek a könyvek az Önök tanítványainak a biblia különböző nyel-

veken való tanulmányozására ösztönző eszközök lesznek. A könyvek egyenesen az Ön címére fognak küldetni. Azok vételének elismerésével igen le fog bennünket kötelezni. Szíves üdvözléssel vagyok Londonban. Az ajándék 35 darab bibliából áll, a melyek a következők: 2 cseh nyelvű, 1–1 bolgár, chinai, horvát, dán, holland, finn, francia, új- és ó-görög, görög-török, magyar-wend, olasz, japán, új zsidó-német, norvég, persa, lengyel, portugall, angol, arab, oláh, orosz, ruthén, szanszkrit, szerb, szláv, szlovák, spanyol, svéd, szír, török nyelvű és két darab más-más rendszerben készített biblia a vakok számára. — A nagy becsű ajándék a köziskolai székek december 24-ikén tartott gyűlésén jelentetett be, az átvételt elismerő s az adományt megköszönő levél pedig már előbb elküldetett, a társulat titkárához. A hálás elismerés hangján emlékezünk meg az angol biblia terjesztő társulatnak a sárospataki főiskola irányában tanúsított előzékenységről s áldozatkészségről, főleg pedig Dr. Duka Tivadar úrnak az „alma mater“ iránt érzett kifogyhatatlan szeretetéről, a ki a maga befolyását ilyen értékes ajándék nyújtása által érvényesítette főiskolánk javára. Legyen az „alma mater“ ért lelkesülőknek még igen sokaig első rendű képviselője.

— **A miskolci ref. egyháznak** december hó 28-án tartott presbytériális gyűlésén bejelentetett annak a fejedelmi alapítványnak átvétele, a melyet néhai *Debreczeny Dániel és neje* hagytak hátra. Az egyház birtokába jutott emeletes ház jövedelme ez idő szerint 6235 forint, a melyből az első két évben az avasi templomba orgona állítandó, a többi évek jövedelme pedig $\frac{1}{3}$ -ben a lelkészek, $\frac{1}{3}$ -ben az énekevezérek s tanítók fizetésének pótlására, $\frac{1}{3}$ -ben pedig az egyházi épületek fenntartására fog szolgálni. A Debreczeny párnak, valamint a szintén nagy alapítványt tett Bató párnak is az arcképét le fogja festetni az egyház-tanács, a mely mélyen át van hatva attól a tudattól, hogy mindkét pár emléke iránt nagy hálára van kötelezve.

— **Megtámadott lelkészválasztások.** A mint értesültünk úgy a karádi, mint az átányi lelkészválasztások ellen óvást adtak be a kisebbségben maradt párt hívei, illetőleg a karádiak közül azok, a kik a már egyszer elválasztott lelkészen kívül másról hallani sem akarnak.

— **Értesítés.** Tisztelettel értesítjük Lapunk báráit, hogy tekintettel a múlt évnek arra a leverő tapasztalatot nyújtó jelenségére, hogy még a *megrendelők sem tettek eleget kötelezettségüknek*, a mennyiben sokan vannak, a kik most is tartoznak a díjjal, **a jelen évben kizárólag csak azoknak fogjuk küldeni lapunkat, a kik előfizetnek**, — *megrendelést csupán egy negyedévig fogadunk el*, a mi még mindig áldozat a mi részünkről. Ezt s a következő számot minden volt előfizetőnknek s megrendelőnknek elküldjük, a 3-ik számot azonban csak azoknak, a kik előfizetnek... Eljárásunk Lapunk érdekében okvetlenül szükséges, ha számot akarunk vetni magunkkal. Értesítésünket ajánljuk t. olvasóink szíves figyelmébe, a hátrálékosokat pedig tisztelettel kérjük tartozásaik szíves kiegyenlítésére.

A kiadóhivatal.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

¹ Lehetetlen elhallgatnunk azt a meggyőződésünket, hogy az az animozitás, a mely e helyreigazításon végig vonúl, nem használhat az ügynek, a melyet szolgálni óhajt, nem főleg azokkal a *sejdtésekkel*, a melyekkel Bódvavölgyi személyét illetőleg áll elő. Ne személyt kutassunk, hanem az ügyet vizsgáljuk. Szerk.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „A „Sárospataki Lapok“ érdekében“. Szuhay Benedek. — „A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1898. évi költségvetése.“ Dr. Szabó Sándor. — „A gyakorlati theológia mai munkaköre“. Novák Lajos. — „Tamkó Ferenc emlékezete.“ Kódi Benő. — „Vegyes közlemények.“

A „Sárospataki Lapok“ érdekében.

Ha élénk figyelemmel kísérjük a mai világ szellemi és anyagi állapotát, lehetetlen be nem látni, hogy az emberiség világnézetének megteremtésében, politikai és egyházi álláspontjának megítélésében, fejlesztésében a lapoknak oroszlánrésze van. Mióta az emberiség az ujságot megteremtette, az abból kiáradó jótékony, világító és melegítő szellemi erő eszméket, gondolatokat ébreszt a figyelmes olvasó lelkében; a hírek révén figyelemmel kísérheti a világ állását, a szellem vívmányait s a mi jót, szépet olvas egyről-másról, azok felett gondolkozik s okkal-móddal azokat kisebb-nagyobb mértékben meg is valósíthatja.

S mert a sajtó rendkívüli nagy hatalom: különösen nekünk, lelkipásztoroknak és tanítóknak, mint a nép erkölcsi vezéreinek, multhatatlanul szükségünk van arra, hogy a világ állását, egyházi és iskolai állapotaink helyzetét, fejlődését ne csak figyelemmel kísérjük, de kis világunkban a helyes utakat és módokat felhasználva, összes szellemi erőnkkel munkálkodjunk is anyaszentegyházunk jövőre felvirágoztatása érdekében.

E szempontból indulva ki, szükség volna tehát olyan lapra, mely egyházi és iskolai állapotainkat, a multak tanúságait, a lelkészek, tanárok és tanítók között levő viszonyt, a jövő feladatait felölelve, odaadó lelkesedéssel, bölcs belátással irányítaná, munkálná ismeretkörünket. Szükség volna olyan lapra, mely a tiszáninni egyházkerületnek, a sárospataki főiskolának szellemi állapotát híven visszatükrözné s minden kerületbeli lelkésznek és tanítónak házi barátja, szívesen várt társalgó lapja lenne.

Hogy a Sárospataki Lapok kipróbált szelleme, tiszta protestáns elveinkhez való hűsége e tekintetben kifogástalan, nemcsak én, de velem együtt állítja a közvélemény is, mely 16 éven keresztül fenntartotta e lapot. Köszönet a Sárospataki Irodalmi Körnek, hogy a nehéz viszonyok között, a hátrálékosok gazdag névsora dacára is nem szüntette be lapját, sőt újból kitűzi lobogóját, hogy újból csatlakozzunk ez alá édes mindnyájan.

Nem is e lap szelleme és iránya ellen akarom én igénytelen szavamat fölemelni, de óhajtanám azt,

hogy jövőben e lap meg bővitve, változatosabb tartalommal jelenne meg, a mi — nézetem szerint — csak úgy lehetséges, ha vagy a lap árát fölemeljük, vagy az előfizetők számát megszorítjuk, vagy esetleg a kerület hivatalos közlönyévé tesszük.

Jól tudom azt, hogy igen nagy fát akarok mozgatni csekély erőmmel akkor, midőn ezt indítványozom. De mégis megpróbálom! Hátha mások is jönnek segítségemre tömegesen s egyesült erővel mégis meg rázhatjuk azt a hatalmas, terebélyes fát, melynek 8 erős ága és több mint 300 viruló lombja van.

Hogy a hivatása magaslatán álló lelkészek és tanítók közül sokan, hogyan tudnak ellenni manapság egy egyházi és iskolai lap nélkül: azt fölfogni nem, csak sajnálni tudom, különösen akkor, a midőn nekünk, kivált a mai nehéz időkben ugyanam össze kell szedni összes szellemi és anyagi erőinket, hogy bátran megállhassunk anyaszentegyházunk falain. És mégis hogy állunk e tekintetben?! E lapra előfizet 170—180 lelkész s talán négy tanító a kerületből! Ilyen csekély pártfogás mellett nem csoda aztán, ha e lap csak tengődik, fennmaradása bizonytalan; nem csoda, ha betartatik ama szigorú irodalmi kör határozat, hogy 8 oldalnál többet adni nem szabad. Pedig ez nagyon is megboszszulja magát! Mert nem visszás dolog-e az, hogy a sárospataki theol. tanári kar ismeretes véleménye jóval előbb jelent meg a pesti „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap“-ban, mint a mi lapunkban 4—5 felé tördelve?! S mert a szerkesztő keze meg van kötve, az eddigi ismerős rovatokat meg be kell tölteni: így egy-egy hosszabb tanulmányt, kevés terjedelemmel, hónapokon keresztül kell közölni s egy-egy beküldött cikk megjelenése után hónapokig kell várakozni?! E körülmény — bárki mit mondjon — csak azt bizonyítja, hogy a szerkesztő kezét anyagi eszközök meg nem köthetik. S ha mégis megkötnék, előbb vagy utóbb, de okvetlen beáll e lap megsemmisülése.

De nekünk lelkipásztoroknak és tanítóknak nem az a kötelességünk, hogy nyugodtan szemléljük e lap haldoklását, hanem sokkal inkább az, hogy vállvetett közreműködéssel, anyagi és erkölcsi erőink összes támogatásával keljünk védelmére a Sárospataki Lapoknak, mert ennek élni és virágozni kell! Ezt követeli tőlünk tisztes multja, ezt a megváltozott vi-

szonyok között anyaszentegyházunk súlyos helyzete, ezt a lelkési és tanítói fizetések érdekében megindított üdvös mozgalom fontossága és életrevalósága és végül ezt követeli e kerület tekintélye! Nekünk az a kötelességünk, hogy minden kerületbeli lelkésznek és tanítónak tudjunk adni olcsó és mégis értékes szellemi táplálékot, tudjunk adni olyan lapot, mely úgy a lelkipásztorok, mint a tanítók igényeit kielégíti, lelküket táplálja s végeredményében pedig anyaszentegyházunk felséges célját, felvirágzását, boldog jövőjét üdvösen munkálja.

S ha e pontnál egyformán hangsúlyozom a tanítók szellemi szükségletét a miénkkel: mentsem ki azon körülmény, hogy egy anyaszentegyháznak vagyunk a munkásai. S a lelkész a tanító nélkül, a tanító a lelkész nélkül úgy szólván semmi üdvöset nem tud megvalósítani egyházközségében. Meg aztán nekünk csak vannak más egyházi lapjaink is; de bizonynyal mondom, hogy tanítóink $\frac{9}{10}$ része egyházi és iskolai lapot a Néptanítók Lapján kívül nem olvas, mely azonban ma már nem egyéb Hirdetési Közlöny. Széltiben hangoztatjuk, hogy tanítóinkat kell közelebb hozni az egyházhoz s az evangélizálás nagy munkájának az iskolában kell megkezdődni: de mit ér ez, ha nem gondoskodunk olyan lapról, mely a közös elveket megállapítaná, a szükségleteket pótolná. Így állván a dolog, nem csodálkozom azon, ha tanítóink jobbjai jajonganak, összejövetelükön fennszóval panaszkodnak azon, hogy nekik nincsen lapjuk; pedig ők is szívesen áldoznának a szent cél megvalósítása érdekében.

S mert itt Felső-Borsodban ilyen a tanítói testület közhangulata, s mert a mi tanítóink nem gravitálnak kifelé, nem pártolják a socialistikus törekvéseket, sőt határozottan elítélik és mindvégig hű fiaik akarnak maradni e véren megváltott anyaszentegyháznak: azt hiszem elérkezett az idő, hogy e kerület, vagy ha jobban tetszik a sárospataki irodalmi kör őket se felejtse ki a számításból, sőt azon munkálkodjék, hogy e lap kibővítve, változatosabb tartalommal neveljen egy hitért, anyaszentegyházért élni és halni tudó tanítói nemzedéket.

Ezek előrebecsátása után hátra van még, hogy miképen gondolom én a Sárospataki Lapok bővítését, az előfizetők száma megszorítását, esetleg azt, hogy e lap a tisztáninneri egyházkerület hivatalos közlönye legyen. Mert tudom, való dolog, hogy mindehez pénz, pénz és harmadszor is csak pénz kell, mely nélkül a legszebb eszme, a legfelségesebb indítvány is porba hull és hatástalanul enyészik el.

A lap bővítése — a mi multhatatlanul szükséges — maga után vonja, illetőleg helyesebben, előfeltételezi vagy a lap árának fölemelését, vagy az előfizetők száma megszorítását. Próbálkozzunk hát számokkal is bizonyítani!

Van most mondjuk kerekszámban 400 előfizető 5 frtjával = 2000 frt. Ugyde a hátralék sok a megelőző évekről s valószínű, hogy a fent jelzett összeg hiány nélkül ez évben sem fizettetik be; így a lapot változatosabb tartalommal gazdagítani, terjedelemben bővíteni teljes lehetetlenség.

Hogy a mai állapotokon segítve legyen: két utat és módot is ajánlok megszívlelésre, melyek közül elfogadhatjuk azt, a melyik üdvösebb, célhoz vezetőbb. A terjedelem növelése mellett jóval olcsóbb lehet a mostani 5 frtos árnál s a mi legfőbb minden kerületbeli lelkész és tanító olvashatja s minden egy-

ház évről-évre be is köttetheti, szaporítván ez által az úgy is nehezen gyarapodó parochiális könyvtárat.

Az egyik út ez: Ha minden kerületbeli lelkész és tanító rendes vagy rendkívüli tagja lesz a sárospataki irodalmi körnek s évenként fizet 3—3 frt tagsági díjat. Így lenne legkevesebb 700 lelkészt és tanítót számítva 3 frtjával a biztos bevétel = 2100 frt. Ehhez jönnének Sárospatakról 40-en 3 frtjával s más kerületbeli lelkészek és világiak átlag 5 frtjával 100-an. — Lenne e szerint a bevétel: $2100 + 120 + 500 = 2720$ frt. — Ily tekintélyes összeg, a mennyiben évről-évre a nt. egyházlátogatóság által szedelnék be a mellett hogy biztos is lenne, elegendő volna arra is, hogy e lap terjedelmesebb, változatosabb lehessen. — Havonként például hozhatna könyvalakban egyházi és szertartási beszédeket a legjavából, hozhatna imákat, falusi énekkarok részére alkalmi és ünnepi énekszövegeket, temetési énekeket s több ezekhez hasonló, de mindig általános közszükséget pótló közleményeket. — Ilyenekben szűkölködünk mi s tanítóink epedve várják azt az időt, a midőn az ő szükségletük is figyelembe vétetik; mert különösen urvacsora után mondanó beszéd, ének szöveg az énekkarok ünnepi szerepléséhez, temetési ének nincs s az énekkarok, népkönyvtárak megalakítására vonatkozó alkalmas fejtegetések is hiányzanak.

Másik út ez volna: Tegyük a kerület hivatalos közlönyévé e lapot s hogy terjedelmesebb lehessen, emeljük fel árát 6 frtra. Ez összeget így osztanám meg: lelkész fizet 3, tanító 2, egyház 1 frtot. 350 egyházat számítva 6 frtjával, lesz 2100 frt. Ehhez jönné Sárospatakról 40, más kerületből s világi uraink részéről 100, szintén 6 frtjával. Lenne e szerint a bevétel: $2100 + 240 + 600 = 2940$ frt. Ez még tekintélyesebb összeg s nemcsak a papiroson volna meg, de a valóságban is, a mi nagy különbség. Így természetesen a hivatalos lapot közösen olvasná a lelkész és tanító. S maradna az 1 frt az egyházé s még azt is kiköthetnénk, hogy minden pályázat díj nélkül közöltessék.

Akár az egyik, akár a másik utat és módot fogadnánk el — szentül meg vagyok győződve a felől, hogy az önként felajánlott anyagi áldozat bőven meghozná szellemi gyümölcseit mind a lelkipásztorok, mind a tanítók részére. Szentül meg vagyok győződve a felől, hogy az egészséges szellemi gyümölcsöknek pedig közvetve legtöbb hasznát venné sok megpróbáltatásokon keresztül ment anyaszentegyházunk s a néhez viszonyok között élő, de hitköhöz ragaszkodó református hívők tábora. — Tőlünk függ tehát egészen, hogy bizalommal viseltessünk-e a Sárospataki Lapok iránt, akarjuk-e olyan irányban fejleszteni, melyből nekünk is, anyaszentegyházunknak is tömördek haszna leend. Mert erős a meggyőződés, hogy kerületünkben nincs egyetlen lelkész és tanító sem, ki szívesen meg ne fizetné a 3 frt tagsági díjat, mikor tudja, hogy olyan lapot kap érte cserébe, mely az erkölcs és tudomány világában utmutatója, eszméinek, gondolatainak hű kifejezője s mint ilyen minden vasárnap szívesen várt vendége lenne!

Épen ezen magasztos szempontokat tartva szem előtt anyaszentegyházunk iránti szeretetből arra kérem e lap olvasó közönségét, hogy papirra vetett gondolataimat venné fontolóra. Lelkészeretkezleteink, tanító-testületeink talán legközelebb tárgyalásra ki-tűzhetnék a Sárospataki Lapok ügyét. — De migez megtörténhetnék: üdvös dolog lenne, ha többen böles

belátással több oldalról hozzászólnának e fontos indítványhoz s tisztáznánk az eszméket.

S hogy lehetőleg mindenki feltalálhassa az új lapban a neki való szellemi táplálékot lehetne aztán a jelenlegi f. szerkesztőknek úgy választani meg a rendes munkatársakat, hogy úgy a gyakorló lelkészek, mint a tanítók közül mindig lenne 1—1 rendes munkatársa. Így még a látszata is ki lenne kerülve annak, hogy e lap egyoldalú is lehet!

De hogy ez ügyben valamit tennünk kell, azt érezzük mindnyájan! Alljunk fel tehát, mint egy ember a szent cél megvalósítása érdekében. Ma az idők úgy is igen gonoszak. A veszedelem ajtónk előtt áll. Minden lelkésznek és tanítónak égető szüksége van egy irányító, vezető, lelkesítő lapra! Hiszen közös erővel, kitartó lelkesedéssel örök időkre megvethetjük a már szemünk előtt lebegő terjedelmesebb, tartalmasabb Sárospataki Lapoknak alapját, melyet minden lelkész és tanító úgy tekint, mint nélkülözhetlen házi barátját, mint fölemelő, vigasztaló társát az élet ezerféle bajai és küzdelmei között.

Hallják meg hát kiáltó szavunkat egyházi és világi intéző férfaink és jöjjenek segítségünkre anyagi pártfogásuk mellett szellemi fegyvereikkel is, hogy harcoljunk bátran és okosan anyaszentegyházunk érdekében e veszedelmes időben. Hallják meg kiáltó szavunkat e lap régi, kipróbált de mostanában egészen elhallgatott kitűnő munkatársai is, hogy e lap hasábjain együtt harcoljanak az élet viharában megédzett bajnokok a fiatal de lelkes Timotheusokkal együtt, az ígéhirdetők a tanítókkal, hogy közös erővel, Istenben vetett rendületlen bizalommal megmozdítsuk a mai beteg egyháztársadalmat, hogy bizva ügyünk diadalában, emeljük a belső emberek szellemi és erkölcsi tekintélyét, hogy biztosítsuk anyaszentegyházunknak fenmaradását mind az időknek végéig.

Szuhay Benedek.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1898. évi költségvetése.

Múlt év december 7-én terjesztette be Lukács László a képviselőháznak a múlt évi költségvetést csaknem egy millió frttal meghaladó idei vagyis az 1898. évi költségvetési javaslatot, melyet a ház előzetes tárgyalás céljából a pénzügyi-bizottsághoz utasított.

A pénzügyi-bizottság az állami költségvetési javaslatnak a vallás- és közoktatásügyi minisztériumot illető részével múlt évi december hó 20-án foglalkozott s tárgyalás alkalmával a közoktatásügyi miniszter által tett kijelentésekre a javaslat ismertetése közben teszszük meg észrevételeinket.

A vallás- és közoktatásügyi miniszteri tárca 1898. évi költségelőirányzata a *rendes kiadásoknál* 972.394 frttal haladja meg a múlt évi költségvetést, mely rendes kiadási többletből esik általában I. A felsőbb tanintézetekre 104,103 frt; II. Középiskolákra 243,014 frt; III. Népnevelésre 346,769 frt; IV. Szakiskolákra 39,065 frt; V. Emberbaráti tanintézetekre 11,953 frt; VI. Művészetekre 13,594 frt; VII. Múzeumok és műemlékekre 23,531 frt; VIII. Tudomány és irodalomra 4515 frt; IX. Ösztöndíjakra 415 frt; X. Egyházak segélyezésére 50,000 frt; XI. Állami tanintézetek építésére felvett kölcsönök törlesztésére 115,294 frt, 20,241

frt pedig a központi igazgatással járó nagyobb szükséglet fedezésére van előirányozva.

Nyugdíjakra az 1898. évre fel van véve 484,000 frt, tehát a múlt évi 430,000 frttal szemben több 54,000 frttal.

Beruházásokra elő van irányozva 2.410,630 frt, a múlt évi 4.000,200 frttal szemben tehát kevesebb 1.589,570 frttal.

Atmeneti kiadásokra fel van véve 339,836 frt a múlt évi 315,748 frttal szemben, tehát több 24,088 forinttal.

Az *összes kiadási kevesblete* az idei költségvetésnek szemben a múlt 1897. évi költségvetéssel: 539,088 frt.

Rendes bevételi előirányzata a költségvetésnek 1.706,795 frt, a múlt évivel szemben több 88,927 frttal; rendkívüli bevételi tétele 2.184,698 frt, a múlt évi 3.750,875 frttal szemben kevesebb 1.566,177 frttal. Az összes bevételi kevesblet 1.477,250 frt s így az 1897. évi költségvetéssel szemben a többlet 938,162 forint.

Ha a költségvetésnek a címeit tekintjük, akkor az egyes címek alatt a múlt évi költségvetéshez hasonlítva azon változásokat megtaláljuk, melyekből általában megalkothatjuk azon képet, melyről majd végeredményben elmondhatjuk, hogy vajjon mennyivel haladtunk, illetve akarunk haladni az 1898-ik évben és vajjon áldoztunk-e eleget a közművelődés oltárán, s ha igen, vajjon az áldozatok a sürgős szükségleteknek megfelelőleg történtek-e?

Központi igazgatásnál a költségvetési előirányzat meghaladja a múlt évit 20,241 frttal, melyből 18,241 frt a minisztérium személyzetének szaporítására s az 1893. évi IV. t.-cikk fokozatos végrehajtására, továbbá segélyek és jutalmak emelésére fordítottak. A dologi kiadásoknál a 2000 frt többlet a póthelyiségek bérlete miatt vált szükségessé. A minisztérium foglalkozik egy alkalmas épület emelésének kérdésével is, miután a miniszteri épület szűk és célszerűtlen. Érdekes megjegyezni, hogy a minisztérium fogalmazási személyzete áll 51 egyénből; ezen kevés számú tisztviselői kar intézi a hazai közoktatással járó fontos és nagy körülményt és alapos tudást igénylő teendőket. A segédhivatalnál működők száma 35 és számvevőség személyzete 106. A számvevőség személyzete azért oly nagy, mert a minisztérium számvevősége intézi az országos tanítói nyugdíj és gyám-alap és az országos tanári nyugdíjalap kezelésével járó számvevőségi teendőket is.

Az *országos közoktatásügyi tanács* személyi és dologi szükségleteire ez évben is 13,900 frtot áldoz a minisztérium.

A mi már a főbb pontokat illeti, azokra vonatkozólag a következő ismertetést közöljük:

I. Felsőbb tanintézetek.

Budapesti kir. egyetem folyó évi költségelőirányzata a múlt évi 869,170 frt előirányzatát meghaladja 55,527 frttal. A bevétele pedig a múlt évi 441,249 frttal szemben kevesebb 11,774 frttal.

Az előirányzott 55,527 frtból 22,127 frt részben a fizetések, pótlékok, lakbérek, napidíjak, jutalmak és segélyek emelésére, 5700 frt pedig új állások szervezésére fordítatik; dologi kiadásokra 33,400 frt esik, melyből 13,400 frt elméleti és gyakorlati oktatás szükségleteire, 20,000 frt pedig házi szükségletek kielégítésére szolgál.

Ha azt nézzük, hogy az 1898. évi költségvetésből mennyi jut az egyes karok személyi kiadásaira, akkor azt találjuk, hogy a hittudományi kar tanárainak javadalmazására, mely karon van 9 nyilvános

rendes tanár 3000 frt fizetéssel s 800 frt lakpénzzel, három 1500 frt, három 1200 frt és kettő 600 frt év-ötödös pótlékkal, 2 tanulmányi felügyelő 600 frt és van egy nyilvános rendkívüli tanár 2000 frt fizetéssel, 600 frt lakpénzzel, — esik 47,300 frt.

A jogi karon működik 20 nyilvános rendes és 6 nyilvános rendkívüli tanár összesen tehát 26 tanár. Ez ha tekintetbe vesszük, hogy a közoktatásügyi kormány a jogakadémiákon legalább 8 rendes tanárt kíván, bátran mondhatjuk, hogy igen csekély szám, annyival is inkább, mert a vidéki jogakadémiák létszámát nagyság tekintetében nem is lehet hasonlítani a budapesti egyetem jogász-ifjúságának létszámához s azon kívül köztudomású dolog, hogy a budapesti egyetemi tanárok a vizsgákkal nem csak hogy annyira vannak elfoglalva, hogy előadási óráiknak egy jelentékeny részét kénytelenek elhalasztani, hanem az idejük annyira le van foglalva, hogy oly tudományos működést, mely az irodalmat értékes munkákkal gyarapítaná, nem fejthetnek ki. Rá lehet mutatni azon egyetemi tanárookra, kik az irodalmat értékes munkákkal gyarapították, már pedig az egyetemi tanároktól nem csak azt várja meg a tudományos világ, hogy az előadásait úgy a hogy megtartsa, s azután akár tetszik, akár nem folytonosan vizsgál-tasson, hanem azt, hogy *tudományos iskolát alapítsanak s a tudományt tényleg előbbre vigyék.* Ez nem csak az által érhető el, hogy az egyetemre csakis az egyes tudomány-ágakban kitűnt s már érdemeket szerzett kitűnő tudósok neveztetnek ki, hanem különösen az által, ha a tanszékek száma tetemesen szaporíttatik és az egyetemen levő tűrhetetlen állapot megszüntetetik. A bajon nagyot lehetne segíteni a vizsgarendszer szabályozása által, melyre való hajlandóságát a közoktatásügyi kormány többször ki is jelentette, de a törvényjavaslat mind ez ideig sajnos, a miniszteri tárcában maradt. A jogi szakoktatás kérdésére általában sok megjegyezni valónk volna, mely különben már annyi oldalról megtárgyaltatott, csak azok nem akarnak e kérdéssel foglalkozni, kiknek ez főbb kötelességük volna. de ezen kötelességek teljesítése mindig elhalasztatik. E kérdés azonban sokkal fontosabb, sem hogy ezzel e költségvetés ismertetése alkalmával bővebben foglalkozhatnánk, megelégszünk azzal, ha e kérdésre ráirányítjuk a figyelmet.

A jogi karon működő 20 nyilvános rendes tanárnak egyenkint van 3000 frt fizetése, 800 frt lakpénze. Nyolcnak van 1500 frt, háromnak 900 frt, háromnak 600 frt és kettőnek 300 frt évötödös pótléka. A hat nyilvános rendkívüli tanárnak van egyenkint 2000 frt fizetése, 600 frt lakpénze. Az összes személyi járandóság ki tesz 108,700 frtot.

Az orvosi karon van 18 nyilvános rendes tanár egyenként 3000 frt fizetéssel és 800 frt lakpénzzel; hatan 1500 frt, négyen 1200 frt, négyen 900 frt, egy 600 frt és három 300 frt évötödös pótlékkal. Van négy nyilvános rendkívüli tanár 2000 frt fizetéssel s 600 frt lakpénzzel; egy 1000 frt, és három 200 frt évötödös pótlékkal. Ezen kívül van alkalmazva négy adjunctus, 39 tanár-segéd, 8 műtőnövendék, 26 gyakornok, 2 szülésznő. Az orvosi kar személyi járandósága 149,400 frt

A bölcsészeti karon működik 38 nyilvános rendes és 7 nyilvános rendkívüli tanár a szokásos fizetés és lakpénzzel, 2 adjunctus és 16 tanár-segéd. A bölcsészeti kar személyi járandósága 210,750 frt, a mely azt mutatja, hogy a bölcsészeti kar az, melynek fentartása a legnagyobb áldozatba kerül.

Végül e címnél még megemlíti azt, hogy az egyetemi könyvtár személyi járandósága 13,884 frt, dologi szükséglete pedig 14,500 frt s így f. évi fentartása kerül 28,384 frtba. Ösztöndíjakra a kormány a tudomány egyetemen áldoz, 10,260 frtot, mely összeg áll 37 ösztöndíjból, mely az egyetemi polgárok rendkívüli nagy számát tekintve nagyon kevésnek kell tartanunk, pedig ösztöndíjaknak létesítése által kellene előmozdítani a tehetséges és szorgalmas szegény tanulóknak az egyetemen való megélhetését. Az egyetemi tanárok által e célból megindított mozgalom, különösen ha magát az indító okot is figyelembe vesszük, a bajt nem fogja megszüntetni, s az olyan alakban való támogatását a szegény egyetemi polgároknak, mely őket tulajdonképeni munkakörétől elvonja nem csak elítéljük. hanem egyenesen kárhozzatjuk sőt megengedhetőknek nem is tartjuk. Midőn osztjuk a pénzügyi-bizottságban kifejezésre jutott azon kijelentést, hogy az egyetemi polgárok nehezen boldogulásának és a szegényebbek nyomorúságának oka, a rendkívül magas vizsga-díjjak, megvalljuk, hogy vártunk sokkal bővebb és szakszerűbb tárgyalást e címnél s vártuk, hogy a pénzügyi bizottság felhívja a miniszter figyelmét arra, hogy lehetőleg hasson oda, hogy az egyetemi polgárok munkakörüktől, mondhatjuk az egyetem látogatásától az egyetemi tanárok tudtával és közbenjárásukkal el ne vonassanak, hanem az arra érdemes egyetemi polgárok ösztöndíjak adása által segítsenek céljaik eléréséhez. A németek büszkéek arra, hogy náluk az egyetemi tanulók egyharmada stipendiummal tanul, tehát náluk nem a vagonos osztály kiváltsága az egyetemi tanulás; 40 %-a a tanulóknak a vagyontalan osztályból kerül ki. A francia egyetemeken 1877 óta erősen szaporítják a stipendiumokat; az állam, kerületek, megyék, községek versenyeznek benne. Az állam 360,000 frankkal 300 stipendiumot alapított. 1,200 frankossal, melyet lassanként 560,000 frankra emelt fel. Ezen kívül gondoskodik utazási stipendiumokról, érdemjelekről stb. A mi f. évi költségvetésünk 11. czíme alatt fel van ugyan véve 10,000 frt utazási ösztöndíjra, de ezt nagyon kevésnek tartjuk, azért azt minden évben bizonyos összeggel emelni kellene. (1896. évi statisztikai értesítő 441. l.)

A kolozsvári Ferencz József tudomány-egyetem f. évi költségvetési előirányzata meghaladja a múlt évi 25,484 frttal, mely kiadási többletből esik személyi járandóságokra, nevezetesen fizetések, pótlékok és lakpénzek emelésére 9524 frt, 15,800 frt pedig dologi kiadásokra.

Megemlítésre méltó, hogy a 9524 frtból 5500 frt a kolozsvári tud. egyetem alapítása óta, az egyetemen sikerrel működő 11 rangidősebb tanár fizetésének évi 2,500 frt helyett 3000 frtban való megállapítására fordított; mi által a kolozsvári és budapesti egyetemi tanárok fizetései között még ez idő szerint fennálló különbségek fokozatos megszüntetését tervezi a miniszter, melyet fontos módszertani okok is kívánatosá tesznek. Ez által akarja elejét venni a miniszter a tanár-vándorlásnak, azon törekvésnek, hogy a kolozsvári tanárok tanszékeiket, mielőbb a budapesti egyetemi tanársággal igyekezzenek felcserélni s minek következtében az egyes tanárok iskolát nem alapíthatnak és az egyes tanszékeknél tradíció nem fejlődhetik ki; a közoktatási miniszternek ezen törekvése szép és dicséretre méltó, mert nem is lehet fontosabb feladatuk tudományos tanintézetek fentartóinak annál, hogy az intézet tanárait lehetőleg állandósítani, megelégedetté igyekezzenek tenni, hogy a tanár egyedül

tanszékének élve oda törekedjék, hogy a tanszékkel kapcsolatos tudományát művelje, előbbre vigye.

A kolozsvári egyetem *jogi karán* van 14 nyilvános rendes tanár, három 3000 frt és 11-en 2500 frt fizetéssel és 560 frt lakpénzzel, 9-en 1500 frt, egy 900 frt, kettő 600 frt és kettő 300 frt ötödéves pótlékkal. A jogi kar személyi járandósága 60,540 frt.

Az *orvosi karon* működik 13 nyilvános rendes tanár fentihez hasonló fizetés és lakpénzzel. Alkalmazva van 16 tanársegéd, 15 gyakornok, 1 szülésznő. Az orvosi kar személyi járandósága 61,480 frt.

A *bölcsészeti- nyelv és történettudományi karon* van 16 nyilvános reudes tanár; a *mathematikai és természettudományi karon* van 8 nyilvános rendes tanár, ezen kívül alkalmazva van 6 tanársegéd. E két kar személyi járandósága 94,910 frt.

A kolozsvári tudomány-egyetemen az állami ösztöndíjak száma 24, 7600 frt értékben, ha az ösztöndíjak számát az egyetemi polgárok számához hasonlítjuk, láthatjuk, hogy itt az arány sokkal jobb, s a stipendiumok számát nagyobboknak mondhatjuk a budapesti egyetemen levő stipendiumokénál, ezzel azonban korántsem akarjuk azt mondani, hogy itt a stipendiumra fordított összeg, a stipendiumok száma elegendő volna. (Folyt. köv.) Dr. Szabó Sándor.

TÁRCA.

A gyakorlati teológia mai munkaköre.

— Novák Lajos tanári székfoglaló beszéde. —

Nagytiszteletű és Tekintetes igazgató-tanács!

Mélyen tisztelt tanári kar!

Nemes tanuló ifjúság!

Midőn a főtiszt. egyházkerület osztatlan bizalmának parancsszerű megnyilatkozása arra szólított fel, hogy e méltán híres főiskola teológiai akadémiájának legnépszerűbb tanszékére tanítónak jöjjek: az öröm és megdöbbenés ellenkező érzelmeinek a martaléka lettem. Mély és igaz volt örömem e bizalom felett, de mint olyan alap felett, a melyre, ha Isten segít, e főiskola iránt való örök hálám csekélyke részének törlesztését építhetem és mély és igaz volt a megdöbbenésem is a miatt a tudat miatt, hogy ime. nem vagyok méltó arra, hogy az előttem működött lelkes prófétáknak súlyját megoldjam. . . . Hálám vonzott, az önbírálat visszatartott s talán csak a szívek rejtekeit is ösmerő Isten lenne a megmondhatója, miért engedtem a hálának és vonzalomnak!? Tény az, hogy itt vagyok és egy év óta kalászatok a mezőn, a hol elődeim munkálkodásának gazdag keresztjei még mostan is kövér asztagokban terülnek el. Kincs ez, sőt örökség; vagy nem is az: szent hagyaték, — rám, az erőtlensre bízva, hogy addig is, míg önmagam vethetnék és arathatnék, legyen miből csillapítanom azoknak éhségét, kik ez ódon falak között az én tanítószékem köré sereglenek. Tudom, nem rosszúl tölteném be a tisztemet még akkor sem, ha ennek a szent hagyatékknak a kisáfárlója lennék is; de nem! — ezt sokáig önvád és kár nélkül mégse folytathatnám; mert a kész se tart örökké; a mező se állhat ugaron és az egyház és a táplálékra váró sereg újabb igényeket támaszt, újabb szükségeket teremt. Megadatik-e majd, hogy én is termeljek? Az a gondviselés titka.

De ime, itt állok mégis, nem habozva többé, de őszintén megvallom, több jóakarattal, mintsem készülletel. Az a 13 esztendő, a melyet rendes lelkészi szolgál-

latban ott kint az életben eltöltöttem, nem suhant ugyan el rajtam nyomtalanul: egyházi közéletünknek sok fényét és sok árnyékát rajzolta lelkemre. Óh, ezeket most már a higgadt szemlélő tárgyilagosságával lehetne képekké dolgozni! De hát ez mind kevés! Az a szak, a melyet ellátnom kell, csak nevében gyakorlati, voltaképpen pedig elméleti, tudományos és a gyűjtött tapasztalat annak kezében lesz értékesíthető, ki tudománygyal edzett lelke kohájában művészi alakba tudja ömleszteni. Nekem, máris érzem, hogy avagy csak a műhelyt és a kóhót se lesz könnyű felépíteni és szabályosan működtetni. Egy-két új darabot, nem tagadom, építés közben is termelhettem ugyan, de ezek részletek és hát bizony kezdetlegesekek is. Engedje meg azért a m. t. hallgatóság, hogy most, a midőn a tudományszakomat kell megszólaltatnom itt, e díszes helyen, mellőzhessem ezeket az eredetű, de mind részletes dolgokat és engedje meg, ha e helyett *általában mai munkakörét* igyekszem megrajzolni annak. Lehet, hogy ez a rajz nem lesz mindenben új és eredetű sem lesz egészen, kezdetlegességét pedig önmagam hirdetem; de hát úgy gondolom, hogy ily alkalommal többet ér az *egész* halvány rajza, mintsem a *részletnek* fényesre vert képe. Ily helyzetben, de meg azért is, mert két tisztársam számára is gazdálkodnom kell az idővel, ígérem, hogy lehetőleg rövid leszek.

* * *

Mindannak, a mi van, története is van. A létezését előállítás és így történet nélkül gondolni nem lehet. A létezőnek lényege, kifejlődésének folyamába van befoglalva. A mit mainak nevezünk, létezhetett már tegnap is és akkor a ma meglevőt tegnapról is vizsgálunk kell, ha megérteni és megértetni akarjuk. A gyakorlati teológia is oly meglevő, a melynek van tegnapja is, van kifejlődése és van története és ha mai munkakörét érteni akarjuk, a tegnapból, a történelemből is tudnunk kell azt, a mi reá vonatkozik. Vizsgáljuk hát a gyak. theol. történelmét és benne a régebbi munkaköröket, mert a mai munkakörnek megértésére és méltánylására azok vezetnek bennünket.

A gyak. theol. történelme egy része a theologia történelmének, ez pedig az egyház történelmének és így amannak a vizsgálata emezeknek a segítségére utal bennünket. De nem is lehet másképpen, mert az egyházban minden az egyházra vonatkozólag történik, nemcsak, hanem a theológiának is az egyház ad életet. Vagy a miként *Bassermann* mondja: „mielőtt teológia lett volna, már volt az egyház és egyház nélkül nincs teológia“. És ha áll ez általában a theológiára, annyival inkább áll a gy. theológiára.

A theológia élete voltaképpen a harmadik században kezdődik, felfakadva az egyházi élet egyes kívánalmaiból tehát egészen gyakorlati szükségből, úgy hogy a kezdetre nézve teljesen, — a folytatásra nézve nagy részben áll a dogmatikusoknak az a mondása, hogy „minden teológia gyakorlati.“ Az exegesis, a theológiának ez ősanja, az írásk megértésének a szükségéből ered; az exegesis szűli a dogmatikának egy jó részét, annál a kényszerűségnél fogva, hogy az írásmagyarázás ellentétes eredményekre vezet; a másik részét létre hozza a a tannak a bölcsészettel való érütközése és harca, természetesen a tan védelméért, természetesen az egyház javára, vagy legalább az érdekében. Itt az ellenséges álláspont is a tannak és az egyháznak tesz szolgálatot, mert mindkettőt védelemre, sőt győzelemre sarkallja. Valóban mindez gyakorlati dolog, de nem gyakorlati teológia, vagy legfeljebb annyiban az, a mennyiben minden teológia gyakorlati.

(Folyt. köv.)

NEKROLÓG.

Tamko Ferencz emlékezete.

1834—1897.

Az emberi természet gyöngesége, ha nem gyarlósága az, hogy a dolgok, események s az azokban szerepelt egyéniségek fölött könnyen és hamar napi rendre tér. Nagy hajlama van feledni a multakat, azokra akaratlanul is feledés fátyola borul részéről vagy nélküle, csak az ujdonság érdeklí egy kis ideig, míg ez is multtá nem lesz és el nem merül az enyészet sötét homályában... Ilyen szempontból időszzerűtlen vállalkozásul tűnhetik fel a felületesen gondolkodók előtt, ha valaki hónapok múlva emlékezik és emlékeztet arra a szomorú eseményre, hogy T. Tamko Ferencz m.-keresztesi ev. ref. lelkész 1897. év július hó 21-ik napján hosszas betegeskedése után a halál álmában elszenderült!... Azonban szerettük föltenni, hogy lesznek és vannak oly szívek és lelkek is, kik nem ragadtatnak annyira az ujdonságvágy áramától, hogy nehezükre essék egy még különben is alig mult időben letűnt lelkész társunk és barátunk életpályájára visszatekinteni. Alkalmul szolgál ez a kortársaknak megemlékezni arról, a kit szerettünk; az ifjabbaknak pedig kegyelettel adózni az iránt, a kit becsülni és tisztelni tanulniok kellett és illet: meggondolván azt, hogy ezen viselkedésben tulajdonképpen olyan kölesön és csereféle ügylet fejlődik és fejlesztetik le: „ma neki, holnap nekünk!”

Kicsoda volna közöttünk, ki édes örömmel ne emlékeznék vissza átélte sanyaruságai mellett is kellemesen lefolyt tanulói pályára, már csak azért is, mert akkor még ifjú volt. Jól esik visszaemlékezni ezen korban azon tisztos, komoly és derék férfiakra, a kik a többé kevésbé vásott fiakból, e durva egyenetlen fa, kő, vas, ón és réznemű anyagokból álló darabokból igyekeztek valami célnak inkább megfelelő alakokat idomítani. Legyetek üdvözölve tőlünk szent emlékü tanáraink! kik már ott aluszszátok az igazak álmát a sárospataki sirkertben, de hű emlékezetünkben elfeledhetlenül éltek!!! Kicsoda nem emlékeznék szívesen vissza ifjúkori barátaira és kortársaira, hiszen akkor magát is egészen megifjodva képzei, nem is gondolhatja másképp mint olyan alakban, mint a minőben volt társai emlékezetében feltűnnek. Emlékezetbe hagyatott, mondják: hogy volt hajdan olyan valaki, a ki midőn a főiskolai épület kapuján ki s bemenő tanulókat látta arra mentében, és azután évek múlva is látta, csodálkozását fejezte ki a felett, hogy bár ő maga az évekkel vénülni tapasztalta magát, néh! ezek a diákok soha nem vénülnek. Azt gondolván ugyanis, hogy ő évekkel későbbben is ugyanazokat szemléli, a kiket előbb látott. Tehát fogadjuk el ténynek, hogy a tanuló ifjak, illetőleg a sárospataki diákok soha nem vénülnek. Föltehetjük, hogy mások is ringathatták magokat ilyen csalódásban. Ami az embernek tetszik, könnyen és szívesen elhiszi. Nem messze lehettek ettől mások sem, kik nem kívülről szemlélték, hanem már a kapun belől érintkeztek az Alma Mater növendékeivel. Így például a kortársaim előtt ösmeretes expressusok vagyis azon egyházak küldöttjei, melyek a sárospataki főiskolából szoktak vinni tanulókat iskolai növendékeik oktatására. Az ilyenek rendesen igen kedves fogadtatásra találtak és jól találták magokat leendő tanítójuk és barátai körében az ugynevezett exitusok alkalmával. Magyar embernek ősi szokása áldomást

tartani örömeiben és bánatában. A honfoglaló ősről meg van írva, hogy feceruntque magnum áldomás. Sárospatak éppen a történeti nevű Rétel patakától veszi nevét és szintén nem messze fekszik az emlékezetes nagy áldomás színhelyétől, Szerencstől: legkevésbé sem lehet csodálkozni rajta, hogy ezen szokás a főiskolai ifjuságnál is fennállott és szokásban volt. Olyan diákfarsang-féle ünnepélyes alkalom volt ez. Jóra való hajadon nem tartja érdemesnek leánynak születni, ha mint menyasszony nem muzikaszóval bucsuztatják el a szülei háztól. Hát az ifjak kibucsuzása alkalmával is megesendült a pohár és zengett a szebbnél szebb dal. Hazádnak rendületlenül légy híve óh magyar!... Isten áldd meg a magyart jó kedvvel s bőséggel!... Már Patakon nem diák az én nevem: kezemben van már az úti levelem. stb. stb. Mind megannyi honfoglalási öröm felett tartott áldomási jelenet volt ez és búcsu a kedves fészekről: az anyaiskolától. Megvolt ennek a maga költészete. A kilépett ifjut kikísérte a barátok, ösmerősök és tisztviselők nagy társasága és könnyes szemekkel nézett utána mindaddig, míg el nem ragadta láthatárából a négy lovas szekér. Valljuk meg, hogy igazuk van azoknak, kik itt is azon sohajtanak: Nem úgy van már mint volt régen! Mi másképpen történik ma a főiskolától való megválás! Berakja a távozni készülő ingóságait egy kis kézi táskába, gondosan elhelyezi ezek közé indexét, felül a vonatra és aztán elrohantatja a gőz észrevehetetlenül. Mennyire prózai dolog ez. Hol van itt a lelkesedés? Kereskedőknek, iparosoknak megjárja talán, de nem azoknak, kiknek feladatok a lelkesedés és lelkesíteni másokat koporsó bezártáig a szép, jó és nemes szent eszméi mellett. De visszatérve még egy kissé a búcsúzó táborába, gyönyörrel szemléljük ott a sirva vigadó társaságot, az első áldomásozók méltó utódait. Itt is magyar lelkesedést látunk. Ott látjuk a vidám orezáju expressusokat, kik teljesen az ünnepélyhez méltó hangulatban vannak, a vénülni nem akaró és szokott ifjak között még magukat is teljesen megifjodva érzik. Az áldomásozók sorában nincs ott ugyan a hét vezér, de ott van azoknak szelleme, ott van többek közt az örök ifjak egyike: Tamko Ferencz, az ilyen innepségek heroldja, a ki az ő sajátos dictióival ráüti az innepségre a pecsétet, ki e mellett a vidám percek alatt, az expressusok nyelvén nagyon jól tudván szólni, ezekkel a legbizalmasabb barátsági viszonyba mélyed. És ezek az 50-es évek elején történtek, midőn a csendőroket még zsanároknak hívták, és csodák csodája! ezek a hatalom nem éppen gyöngéd közegei a főiskolát mintegy különálló kis köztársaságot megkimélték, zajos de ártatlan kedélyhullámzásaiban az ifjuságot nem fészélyezték, talán tanácsosnak tartották az ilyenekbe be nem avatkozni.

Azóta sok víz lefolyt már a Bodrogon, sok ifju hagyta el a főiskola kebelét, nem fontolván meg eléggé, hogy midőn kilép, azonnal lefoszlik róla a varázs, és ő legott megszűnt örök ifju lenni. Miért hagyta el az áldott édes anyát: a főiskolát, a hol ilyen jól folyt dolguk, gond és bu nélkül éltek és ifju erőben s örömben virulhattak. Csak egy dolog volt, a mi némelyeknek talán nem izlett s ilyen forma ötletet kelesztett ugyanezeknek agyában és szívében: Jó élet volna ez a diákság: csak tanulni ne kellene! Abban az időben a sárospataki iskola nem kevesekre nézve asyllum volt, ezért is talán a budapesti egyetem után második helyen állott az országban népes-

ségére nézve. Csak theológiát hallgatók 190-en voltak. Ily számos egyéniségek közt nem csoda, ha találkoztak olyanok is, kiknek a tanulási szorgalom épen nem volt fényoldala. Az ily iskolai honpolgárookra magától érthető, nem is hatott kellemesen, hogy lépten-nyomon a tudományt kínálták, ajánlották és parancsolták rájuk, és még meg is várták, kívánták, meg-megfaggatták érte, hogy e tekintetben mennyit élvezett, sajátított el a tudomány fájának gyümölcséből? A haragnak ama napja nem lehet oly rettenetes sok jámborra nézve, mint volt az ilyenekre, ha aztán kiütött a nagy járvány: a cenzura..... Ugy még csak tűrhető volt, ha gyöngéd papi fejedelemek voltak a cenzorok, kik a kétségek közt hanyatott censurendusoknak segítségükre jöttek az által, hogy még sügni is kegyeskedtek a pensumokat: vagy pedig már előre oszlopokban jegyezték föl a calculusokat az illetők nevei után. Ilyenkor aztán nagy volt az enyhület s hangzott a váratlan öröm feletti kiáltás: elsültem!... átestem!.... De mennyivel másképpen történt akkor, midőn megjött a még a kevésbé hanyagokat is megborzosgó hír: itt van Ragályi Károly a szigorú iskolai főfelügyelő! mi több eljöttek: Molnár Antal, Tamko Ferencz (idősb) és Kérészy Mihály a kérlelhetetlen, kemény szemöldökű censorok!.... Oh ekkor sok ifju később lett volna e nehéz percek alatt aggastyánná lenni, hogy nem harcolni nemese a rája nézve tövissé vált koszu-ruért, mely itten osztogatott.

Sajátságos jelentéseikben az ifjak társadalmi életében is megvoltak a pártkörök. Voltak aristokraták, legitimisták, liberalisták és demokraták, de nem social-demokraták. Noha ez utóbbi pártnak is megvoltak a maga sociusai. A régi magyarokról az iratik, hogy Hadurnak fehér lovakat áldoztak. A mi demokratáink csak abban különböztek a régi táltosoktól, hogy ők egy kis változatossággal a Fehérlő ezimű tabernába jártak áldozni, míg t. i. áldozati marháik el nem fogytak. Minden rágalom kikerülése végett ezen demokraták alatt azon szerény helyzetű és magaviseletű ifjak értendők, kik már sorsuknál fogva is korlátozva voltak, ha olykor felébredt bennök a buzgalom, költségesebb áldozatokat cselekedhetni. Mi volt benne igaz, mi nem, de nem hiányzott azon szájon forgó hír, hogy Tamko Ferencz ezen párt irányában vonzalommal viseltetett. Akárhogy történt legyen, ez az ő jellemét és érdemeit nem homályosította el. Jutott neki az időből tanulni és szórakozni is. Igazán eleven, talpraesett és életre való fiu volt. Egy kis ifjusági derengés mellett tudott komoly lenni ott, hol komolyságot kívánt tőle a kötelesség. Így történhetett meg, hogy ő ha nem került is kevésbé kitűnő vagy feltűnő pályatársainak társaságát: — revocálások és censurák alkalmával nemhogy kudarcot vallott volna, de mindenkor megállott a maga helyén és megfelelt az elébe tett kérdésekre egész készséggel és dicsőséggel.

Kodi Benő.

(Folyt. köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Értesítés.** Tisztelettel értesítjük Lapunk barátait, hogy tekintettel a múlt évnek arra a leverő tapasztalatot nyújtó jelenségére, hogy még a *megrendelők sem tettek eleget kötelezettségüknek*, a mennyiben sokan vannak, a kik most is tartoznak a díjjal, *a jelen évben kizárólag csak azoknak fogjuk*

küldeni lapunkat, a kik előfizetnek, — megrendelést csupán egy negyedévig fogadunk el, a mi még mindig áldozat a mi részünkről. Ezt a számot minden volt előfizetőknek s megrendelőinknek elküldjük, a 3-ik számot azonban csak azoknak, a kik előfizetnek vagy egyenesen megrendelést tesznek... Eljárásunk Lapunk érdekében okvetlenül szükséges, haszámot akarunk vetni magunkkal. Értesítésünket ajánljuk t. olvasóink szíves figyelmébe, a hátrálékosokat pedig tisztelettel kérjük tartozásaik szíves kiegyenlítésére. A jelen számhoz postaútványt mellékelünk. *Akiadóhivatal.*

— **A „Sárospataki Lapok“ érdekében írt vezércikket** szíves érdeklődésükbe ajánljuk mindazoknak, a kik nem szűntek meg e lapnak jóbarátjai, támogatói lenni. Ha a múlt évi pénzügyi viszonyok rendezettebbek is valamivel mint az előbbi éveké az által, hogy a hátrálékosok száma 1897-ről tetemesen csökkent, csaknem felénnyire, mint 1896-ban, mindamelllett tényleg korántsem vagyunk abban a helyzetben, hogy a lap jövőjét biztosítottak lehetne tartanunk. Szuhay barátunk lelkes szavai ne hangozzanak el a pusztaiban kiáltásként, hanem annyiban, a mennyiben egyik-másik terve elfogadható, építsük meg azt a szilárd alapot a mely a „Sárospataki Lapok“ jövőjét biztossá teszi. Mi a magunk részéről főleg annak a gyakorlati irányú külön mellékletadásnak vagyunk a barátjai, — hiszen ha szabad elárulnunk, erre épen mi hívtuk fel t. barátunk becses figyelmét — a mely által úgy a lelkészi, mint a tanítói testületnek szoros értelemben vett hivatali szükségletei nyernének kielégítést. Egy „Sárospataki predikátori tár“, úgy gondoljuk, megsokasítaná az előfizetők számát, ha évi 12 ívnyi mellékletért a lap rendes árán felül pld. csak 1 frt volna fizetendő, tisztán a mellékletet megrendelők pedig pld. 1 frt 50 krt fizetnének. Ilyen módon más egyházkerületek lelkészei közül is sokakat megnyerhetnénk, a kik a csekély kettős előfizetési díjért — mondjuk 6 frtért — kapnának lapot is s egy praedicatio kötetet is. A „Protestáns Pap“-on kívül ez idő szerint úgy sincs más gyakorlati érdeket szolgáló közlönyünk, mert a „Gyakorlati írásmagyarázat“ másrendbetartozik. Jóakarattal, lelkesedéssel sokat lehet tenni. Reméljük, hogy sem az egyik, sem a másik nem fog hiányozni, mikor e lapok jövőjének biztosításáról van szó.

— **Lelkészwálasztások.** A Gyurkó Dániel elhunyt által megüresedett *szent-andrási* egyház lelkészi állására szavazattöbbséggel *Benke István* nagy-idei lelkész választott meg. — a *fülö-kécsi* gyülekezet pedig *Harsányi Bertalan* s.-lelkészt hívta meg lelkipásztorául.

— **Változások prot. egyházi lapjainknál.** A beállott új esztendővel több rendbeli változások következtek be egyházi lapjainknál főleg a személyekben. Így például *Dr. Bacsoni Lajos*, a „*Debreceni Prot. Lap*“-nak hívatott s érdemeket szerzett szerkesztője, átadta lapját tulajdonjogilag is *Sass Béla* debreceni theol. tanárnak, *Eröss Lajos* püspök-ladányi lelkész és *Dr. Bartha Béla* debreceni jogtanárnak. Ugyanígy vált meg lapjától *Dr. Antal Géza*, pápai főgimn. tanár s a „*Dunántúli Prot. Lap*“ most már *Kiss József* pápai theol. tanár szerkesztésében s tulajdonaképen jelenik meg, főmunkatársként *Faragó János* pápai főgimn. tanárt vevén magához az új szerkesztő. — *Szöts Farkas*, a „*Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*“ érdemes szerkesztője és tulajdonosa, terheinek könnyítése céljából, két főmunkatársat vett magához, t. i. a budapesti ref. theol. akadémia ifju tanárát: *Hamar Istvánt* és a *Református* álnév alatt dolgozó eddigi buzgó munkását. — A *Szász Gerő* „*Prot. Közlönye*“ megszűnt az erdélyi ref. egyházkerület *hivatalos lapja* lenni, mert az állandó igazgató-tanács a fennforgó szükségek kielégítése céljából *külön lapot* ad ki s az lesz a hivatalos közlöny, a melyet a múlt év dec. 27-én kiadott rendelet szerint minden egyház és is-

kola köteles 6, illetőleg 5 forintért jártni. A Szász Gerő lapja azonban megmarad s a régi szabadelvűséggel, tántoríthatlan meggyőződéssel, az egyéni függetlenség teljes megőrzésével fog küzdeni továbbra is a protestantizmus érdekében, még pedig, a mint előre is láthatni, azzal a komoly céllal, hogy a fakultásra becsempészett ál-kegyességet ostromolja s egy olyan elvi harcot indítson, a melyben a hivatalos egyháznak kell majd a döntő szót kimondania. Hogy az állandó igazgató-tanács új lapot indít, a melynek szerkesztését különben *Molnár Albert* theol. fakultási tanárra bízta, azon nem ütdünk meg, mert az erdélyi ref. egyházkerület vezetőinek szükségük van egy olyan lapra, a melyet *ők irányítanak* s a mely határozottan őket szolgálja. Ez egészen természetes következmény ott, a hol az az alkotmány-szervezet van kifejlődve, a mely sokban hasonlít a hierarchiához. Amde a Szász Gerővel szemben tanusított eljárás olyan, a mely fölött bátran lehet megbotránkozásnak kifejezést adni. A *fennforgó szükségeket* nem tudja Szász Gerő kielégíteni? ... Vagy olyanok azok a szükségek, a melyek csak más úton-módon elégíthetők ki, mint az eddigi, püspöki elismerésben s dicséretben részesült eljárás útján? S minő gyors s előzőkeny a hivatalos jelző megtagadásának tudatása! December 27-én tudja meg Szász Gerő, hogy lapjának *biztos előfizetői* — ha nem rendes fizetők is! — elvesztek, mert 1898. jan. 6-ától más lap lesz a hivatalos. — Nem, ez az eljárás nem szép, nem keresztyéni jellegű. Ez tulajdonképen vasmarokkal való szorongatása a Szász Gerő torkának, a ki ellen, úgy látszik, az állandó igazgató-tanács megindítandónak nyilvánította a harcot, hogy aztán a kerületi gyűlésen a kegyelem-döfést is megadja a megparancsolt szavazatok által. Ezt a vállalkozást nem üdvözljük s sokkal jobb véleményben vagyunk az erdélyi lelkészek s világiak felől, semhogy elhigyük, hogy Szász Gerőt el fogják ejteni. Egyébiránt a kérdést, a mely miatt az igazgató-tanács jónak látta Szász Gerő ellen a küzdelemnek szabad folyást engedni, alkalom adtán szóba hozzuk annyival is inkább, mivel csak épen mi nem vettünk — szándékosan — tudomást arról a nagy ellentétéről, a mely Szász Gerő és Dr. Kecskeméthy István fakultási tanár között kifejlődött. Az erdélyi új hivatalos lapnak mindenesetre nehéz helyzete leend! — A *Péntek Ferenc* „Szabad Sajtó”-ja december 10-ikétől politikai heti lappá lett a régi ár mellett. Politikai pártállása a 67-es kiegyezés védelmezésében nyilatkozik.

— Az országos középiskolai tanáregyesület választmányi gyűlésén, a mely dec. 28-án tartott meg Budapesten *Dr. Beöthy Zolt* elnöklete alatt, nagy számú tagok jelenlétében, a titkári, pénztárnoki, segélyező-pénztárnoki jelentések tudomásul vétele után hosszas, csaknem az egész gyűlési időt lefoglaló vita folyt a rangsor kérdése fölött. A d. e. 10—1-ig, és d. u. 3—6-ig tartott vitára az szolgáltatott okot, hogy a választmány által készített tervezet ellen Beke Manó és Balogh Péter határozottan állást foglaltak s kimondták, hogy rangsorra nincs szükség, egyszerűen csak *fizetés-rendezésre*. A gyűlés a tervezetet elfogadta, de a felterjesztésben kimondja, hogy csak pótlékrendszerrel orvosolhatók a sérelmek. — A debreceni kör indítványát, hogy a miniszter rendelete, a mely a tanárokat eltiltja a pénzintézeteknél viselt állásoktól, a hírlapi foglalkozástól, módosíttassék, mert ez nem felel meg a tanári állás szellemének, erkölcsi reputációjának, elfogadta a gyűlés. — Felterjesztést intéz az egyesület a felekezeti tanárok vasúti kedvezménye tárgyában, a melyet a kassai

kör sürget igen helyesen. Talán megérjük az időt, hogy tanár és tanár között nem lesz különbség. (o)

— A polgáriszkolai tanárok egyesületének választmányi tagjai is gyűléseztek dec. 28-án Budapesten *Lád Károly* elnöklete alatt s itt is a rangsor kérdése volt a legfőbb tárgy, hevesen kikelvén a felszólalók az ellen a beosztás ellen, a mely az 1898-diki javaslatban foglaltatik. — Foglalkoztak a *hét osztályú polgári iskola* mennyiségének és természettudományi tantervi részének megvitatásával, — a polgáriiskolai tanároknak a megyei elemi iskolai tantestületek köréből való kivételével s a vidéki körök ügyrendjével. A polgáriiskolai tanárok sérelmei tárgyában felterjesztést intéz a választmány a miniszterhez, rámutatva arra, hogy a *kárpótlás* elvének gyakorlása veszedelmes a tanárok munkálkodási éveivel s érdemeivel szemben.

— Figyelmeztetés. A régi krajeárokat az adóhivatalok is csak a jelen év január hónapjának utolsó napjáig váltják be, felhívjuk azért a t. lelkész urakat, hogy a perse-lyekbe gyűlt ilyen régi krajeárosok beváltását el ne mulasztassák. (o.)

— Emlékeztetőül és értesítés végett közlöm, hogy a főtiszt. egyházkerület 1897 okt. 5—6 napjain tartott közgyűlése jegyzőkönyvének 29. pontja szerint a főiskolai igazgató-tanács előterjesztése alapján kimondotta, hogy: „a lelkészi hivatalok számára szükséges nyomtatványok kinyomatásának kizárólagos jogát, hogy azok kiállítása jobb, ára pedig olcsóbb legyen, a sárospataki főiskolai nyomdára ruhazza; utasítja és felhívja tehát lelkészeit, hogy a szükséges ıveket a főiskolai bizománysoktól szerezzék be.” Ehhez képest a főiskolai gazdasági választmány legközelebbi gyűlésében a következő nyomtatványok árát, a könnyebb megszerezhetőség végett, lejebb szállította 1. *Születési anyakönyv* (gyengébb minőségű papiroson) 4 kr. helyett 3 kr. 2. *Házassági a. k.* 4 kr. helyett 3 kr. 3. *Halottas a. k.* 4 kr. helyett 3 kr. 4. *Születési ak. kivonat* 3 kr. helyett 2 kr. 5. *Házassági ak. k.* 3 kr. helyett 2 kr. 6. *Halottas ak. k.* 3 kr. helyett 2 kr. 7. *Egyházlátogatási ív* 4 kr. helyett 3 kr. 8. *Szavazatlapp* 4 kr. helyett 2 kr. 9. *Anyakönyvi ıvek* finom diósgyőri papiroson 8 kr. helyett 6 kr. Hiszszük, hogy az „alma mater” iránt sokszor elhangzó szeretet most már a gyorsabb kelendőséget lehetővé teszi, s így a főiskola a leszállítás miatti veszteségét a következő kiadásokon visszakapja s ez ıveket ezután is olcsóbban adhatja.

A könyvraktárfelügyelő.

— A prot. lelkészek fizetésének 600 forintra kiegészítéséről szóló törvényjavaslatot a „Pesti Hírlap” tudósítása szerint ebben a hónapban beterjeszti Wlassics miniszter a képviselőházhoz.

— Nyilvános nyugta és köszönet. A bodrog-halászi ev. ref. egyház leégett temploma felépítési költségeinek fedezésére az 1897-ik évben a következő egyházak küldöttek segélyt: Nagy-Bánya 4 frt. Bodrog-Keresztúr 2 frt 73 kr. Erdő-Horváti 1 frt 2 kr. T.-Szada 5 frt. L.-Pólyán 2 frt. Laca 1 frt. Tokaj 8 frt 20 krt. Kis-Géres 7 frt. Összesen 31 frt 03 kr. A nemes szívű adakozók fogadják tőlünk egyházunk nevében leghálásabb köszönetünket.

Gyana János
gondnok.

Lábos István,
ev. ref. lelkész.

— A Lapunkra vonatkozó kiadóhivatali értesítést ajánljuk t. olvasóink figyelmébe, hogy a lap küldésénél akadályok ne álljanak elő s érzékenykedéseket ne támaszszunk.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Egy tapasztalattal gazdagabb.” *Szent Imrey Gyula.* — „Egy-két csendes óhaj.” *Kerekes János.* — „A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1898. évi költségvetése.” *Dr. Szabó Sándor.* — „A gyakorlati theológia mai munkaköre.” *Novák Lajos.* — „Tamkó Ferenc emlékezete.” *Kodi Benő.* — „Falusi levelek a Szerkesztőhöz.” *Adorján Balázs.* — „Csendes órák.” *R. L.* — „Vegyes közlemények.”

Egy tapasztalattal gazdagabb.

Igen! egy tapasztalattal lettem gazdagabb a nagy port felvert s egyház autonomiai tanácskozó testületeink különböző retortáin többszörösen tárgyalt karádi lelkészválasztás ügyének tárgyalása alkalmából, mely választás időközben immár második kiadást is ért.

E tapasztalat pedig az, hogy a mi zsinati törvényünk nem egyébre való, minthogy annak egyes pontjait és paragrafusait, persze ki-ki a maga subjektív felfogása szempontjából és érdekei kielégítésére, egyszer így — máskor úgy, tetszése szerint értelmezze és alkalmazza. Hogy pedig e téren az írástudók mennek elől jó példával, azt mondanom sem kell, mert a laikusok? ugyan mit tudnának ők a paragrafusokhoz?

Miután pedig e választás ügye úgy a zöld asztalnál, mint azonkívül, sok szóbeszéd tárgyát képezte, megérdemli, hogy az, a Sárospataki Lapok olvasó közönségével is megismertessék. S hogy fentebb kockáztatott állításomat igazoljam, lássuk a sokat emlegetett választás ügyének genesisét és eddigi lefolyását dióhéjban.

A karádi lelkészi állomás megüresedvén, arra a hivek nagy többsége egy más egyházmegyei papot, Kovács István abaúj-baktai lelkészt kívánta megválasztani, a kivel szemben az alsó-zempléni papságnak egy kétségtől érdekes tagja vette fel a keztyűt, a ki sürgető rábeszélésre állott el attól az eleve kijelentett szándékától, hogy a megválasztatást csakis meghívás útján lenne hajlandó elfogadni.

Megindult erre, a sajnos már egyházi téren is mind inkább hódító kortézia, mint tudjuk mindkét részről egyenlő buzgalommal és hevességgel, de a pályázóknak dícséretére, ha nem tudtuk nélkül is, de beleegyezések ellenére, a mint ezt legalább a nyomozat kiderítette.

A választás megtörtént és az urnából a Kovács István neve került ki nagy többséggel győztes gyanánt.

Am a kisebbség az érzékeny vereséget nem szívlelhetvén, a választás ellen az alsó-zempléni egyházmegyére felebbezéssel élt.

Az egyházmegye a választást, a szokatlan mérvű korteskedésre való tekintetből — nagyon helyesen — megsemmisítette, de kimondotta egyszersmind — persze a szeretet vallása nevében, mely mindenkinek egyenlő mértékkel mér — hogy, és itt kezdődik a bonyodalom, a megválasztott az új pályázatból kizáratik.

Az ítélet megfelelőbbé az egyházkerület elé került. Az egyházkerületi közigazgatási bíróság, az érdekelt felek kihallgatása utáni újabb ítélet hozatal végett, az ügyet az egyházmegyéhez visszatette.

Az egyházmegye, az ítélet érdembeli részén mitsem változtatva, terjesztette fel az ügyet másodszor is.

Ekkor az egyházkerület közigazgatási bírósága, mint választási ügyekben legfőbb forum, az ügyet múlt évi november 10-én érdemleges tárgyalás alá vévén, az ítéletnek a választást megsemmisítő részét megsemmisítette, — ellenben nem látván beigazoltnak a kizárással vonatkozó indokolást, ezt törölte, de Kovács Istvánt azért, mert felebbezésében az alsó-zempléni egyházmegyei bíróságot sértő és gyanúsító kifejezésekkel illette, fegyelmi eljárás alá vonandónak ítélte, utasítván egyben az illetékes abaúji egyházmegyét, hogy a fegyelmi eljárást indítsa meg, — kimondván a bíróság, egészen helyesen, az indokolásban azt is, a mi mindenestre fontos, hogy a megválasztott lelkész az új pályázatból ki nem zárható.

Ime! nem a lényeg, hanem a forma, a mai kor egyik végzetes hibája! Mert az egyházkerület, mint legfőbb forum, a helyett hogy a vétkessel szemben a maga roszalását kifejezve, őt ezzel megérdemlett büntetésben részesítette volna, az ügyet egy újabb hosszadalmas és költséges eljárás út vesztőjére terelte s annál inkább complicálta.

Ez ítélet, mint a törvény 357. §. szerint tovább nem felebbezhető, a 348. §. értelmében az új választásnál leendő alkalmazkodás végett az alsó-zempléni esperes úrhoz leküldetett.

E közben az abaúji egyházmegyei fegyelmi bíróság az ügy érdemleges tárgyalása után, panaszlott Kovács Istvánra, a hivataltól való elmozdítástól eltekintve, a legmagasabb fokú fegyelmi büntetést, a pénz-bírságot alkalmazta, súlyosítván ítéletét még azzal is, a mi a törvény előtt ismeretlen, mely sze-

rint panaszlottat az általa megsértett alsó-zempléni egyházmegye bíróságától való írásbeli bocsánatkérésre utasította, s az ítéletnek az illető minősítvényi könyvébe való bevezetését elrendelte. Pályázhatási jogát azonban, a mi felett különben döntené hatásköréhez nem is tartozott, épségben tartotta.

Az ekként hivatalból indított fegyelmi úton hozott ítéletbe mindkét érdekelt fél, u. m. a panaszlott és az egyházmegyei ügyész — mert harmadikat ilyen esetben a törvény nem ismer — belenyugodván, az a zsinati törvények értelmében jogerőssé vált.

Ily előzmények után azt kellene hinnünk, hogy a hosszadalmas ügy végre befejezést nyert, s a megválasztott lelkész, míg egyrészt az általa elkövetett vétségért kiméletesnek éppen nem mondható büntetésben részesült, úgy másrészt két bíróság által is megállapított azon joga, hogy az új pályázatból ki nem zárható, biztosított, tehát azt tőle semmiféle egyházi hatóság el nem veheti.

Am nem így történt!

Szemben az egyházkerületi közigazgatási bíróság s az abauji fegyelmi bíróság immár jogerős ítéletével, elrendeli az alsó-zempléni esperes az új választást, és a már egyszer megválasztott s most nyilván újra választható egyént — természetesen ismét a szeretet vallása nevében — s azon nemes intenióból, hogy a választási már nagyon elharapózott kortéziának egyszer véget kell vetni — kihagyja azon az alapon, mert az illető fegyelmi eljárás alatt lévén, mint ilyen az egyházi törvények 207. §-a értelmében nem jelölhető.

Nagy tévedés azért ez esetben a 207. §-ra hivatkozni, mert az nem a disqualifikációt, hanem éppen az ellenkezőt állapítja meg s azt másként értelmezni nem lehet, minthogy az új választás mindaddig kitűzhető nem volt, míg a fegyelmi eljárás befejezve nem lett s ha ettől az esperes úr eltért, nyilván átlépte hivatalos hatáskörét, ezt pedig az egyházkerület, tekintélyének csorbitása nélkül, nem tűrheti.

És mit tett mégis a decz. hó 7-én tartott egyházkerületi rendkívüli közgyűlés, melynek az ügyet Püspök Ur Ó méltósága a régi gyakorlatra hivatkozva előterjesztette? A helyett, hogy tudomásul véve a fegyelmi bíróság ítéletét, az alsó-zempléni esperest a még nov. 10-én hozott s vele közlött felsőbb ítéletére utalva a második választásnak ez értelemben leendő megejtésére utasította volna, annak vitatásába bocsátkozott: felmentő-e az abauji fegyelmi bíróság ítélete, vagy nem felmentő? s ha igen: tárgyalható-e vagy nem tárgyalható?

És e meddő discussio végre abban végződött, hogy nem tárgyalható! — mert erre külön időszaki tanácsot kell össze hívni! Ismét a forma és nem a lényeg. Akkor tanácskozni a megkegyelmezés felett, midőn egy megsemmisített ítélet elhamarkodva végrehajtatott! Mert akkor mért hozott az egyházkerület nov. 10-én Kovácsot a pályázhatási jogába visszahelyező ítéletet? Azért, hogy azt végre ne hajtsák? Mert az sértés nélkül csak fel nem tehető hogy egy komoly férfiakból álló magas tanácskozó testület ítéletében őszinte ne legyen, s az egyik kezével sújtani akarja azt, a kit a másikkal felemel? . . .

Nem kívánok ezek után az azóta decz. hó 12-én csakugyan megejtett második választással részletesebben foglalkozni, mint a mely a fentebbiek szerint meg úgy sem állhat, — nem fejtegetem, hogy mennyiben volt helyes vagy helytelen, tapintatos vagy tapintatlan dolog egy nagy egyházközséget egy újabb

már magában semmis választás izgalmainak kitenni? összeegyeztethető-e egy ilyen erőszakos eljárás, melynek — ha jól vagyok értesülve — ember élet is áldozatul esett, a szabad választás elvével, mely felé zsinati törvényünk máris egy nagy lépést tett — s helyes volt-e az egyházat felesleges választási költségekkel terhelni?

E felett véleményt mondani, hivatva lesz majdan egyházkerületünk bölcsesége — mely az ügynek újabb beható érdemleges tárgyalása elől véleményem szerint ki nem térhet.

Czélom a jelen sorok megírásánál, melyre személyes motívumok nem vezettek, nem volt más, mint sine ira et studio rámutatni azon tévedésekre, melyekbe ez ügy tárgyalásánál egyházi hatóságaink a törvények helytelen értelmezése és alkalmazása körül estek, s kimutatni azon ferdeségeket, melyek előállnak akkor, ha a törvény egyes paragrafusaihoz betűszerint ragaszkodunk, azoknak, mint ez a 207-iknél is történt, csak az első részét alkalmazzuk a saját érdekünkben önkényesen, a helyett, hogy a törvény szellemébe behatolni igyekeznénk!*

Szent Imrey Gyula.

Egy-két csendes óhaj.

Mit tett a hazai törvényhozás 1790—1848-ig a protestáns felekezetek érdekében? S a mit tett, összhangzatban áll-e az egyházat természetesen megillető jogigényekkel? — Az ezekre a kérdésekre vonatkozó országgyűlési végzéseknek olvasgatása után írom e sorokat.

A protestánsok államjogi létezésének biztosításával mindenütt találkozunk azon kori törvényekben. Mindenik király megesküdött ezen törvények hű és szigorú megtartására, végrehajtására. A protestánsok azonban csak nyögtek a keserves sérelmek alatt — „a szentesített törvények ellenére,” a klérus befolyása által sugalmazott állami leigaztatás ama korszakában. Tűrték azért, mert a klérusnak nem volt kedve engedni százados jogaiból s nem akarta különösen azt, hogy protestánsok békés nyugalmat és csendet élvezhessenek.

Volt hát a protestántizmusnak elég oka arra, hogy az 1848-ig év tavaszát epedve várja, a megváltás hajnalaként üdvözölje. Szeretettel, lelkesedéssel, igaz szívvel csatlakozott is a polgári, egyházi, politikai viszonyok nagyszerű átalakulásához. De volt is oka a teljes örömré, mert az egyházakra nézve kimondott — „*egyenlőség és viszonyosság*,” — valamint az egyházi és iskolai terheknek — teljes mérvben — az állam útján fedeztetése által, régi követelését nem csak valószínűnek, hanem még túl is szárnyaltak gondolta. Hálájával nem is maradt adós, mert népét a rendre, a törvény korlátai között maradásra intette, a későbbi szabadság harcban pedig buzgó részvételre lelkesítette.

A klérus sem felejtkezett el a háláról! A midőn az akkori kormány a roppant vagyont kezökben hagyta, — ezt a kiváló kiméletességet, nagylelkűséget azazl viszonzották a főnökök, hogy a harc veszélyében forgó

* E cikk írójának személyisége elegendő biztosíték arra nézve, hogy a közleményben érintett kérdésben *személyi motívum* nem szerepel, de nem is szerepelhet, mert még csak elegendő ok sincs arra, hogy a befolyásolást lehessen belemagyarázni ebbe a zsinati törvénykönyvünk mindenesetre egyik lényeges hibájára vonatkozó felszólalásba.

nyáját hűtlenül itt hagyták, és a nemzet ellenségeivel szövöttek.

De az 1848-iki szentesített törvények jótékonyaságából sem élvezett a protestántizmus sokat. Miért? nem céloztam ezt fejtegetni. A szabadságharc s az azután következő időszak nem olyan volt, hogy benne jogokat élvezhettünk volna. Szentesített vallásügyi törvényeink ignoráltattak. Következett ismét a régi zaklatása a protestántizmusnak, mert a korlátlan hatalmú kormánynak „egy nyájás” — szempillantása sem volt a „lázadozó” egyházra. Özönnel jöttek ellenük az újabbnál újabb rendszabályok, a melylyel irtották „a protestántsoktól táplálkozó önkormányzati és nemzetiségi eszméket.”

Ma is mennyit szenved a protestántizmus! De úgy látszik túrni már nem tud, kisebb-nagyobb mértékben már nyugtalankodik is, azért mert határozott biztos javulásra, még ma sincsen kilátása, mert egyházpolitikai viszonyaink olyanok, hogy azokat egészségeseknek a legmegelégedettebbek sem tarthatják.

A „némely érdekek” és „némely remények” olyanok előtttem, mint a titkos irás. A betűt nem tudom megismerni, értelmét nem tudom magamnak megmagyarázni.

Más idők s más emberek voltak a régiek! Eötvös József és Teleky László országgyűlési leveleiből olvastam, a kik a vallás tárgyában körülbelül ezt fejtegették: — *Egy államban sem lehet addig béke és nyugalom a különböző vallásfelekezetek között, míg a tökéletes viszonyosság és egyenjogúság elve nem szolgál alapul a különböző vallásfelekezetek egymáshoz viszonyának meghatározására. Sohasem lehet, míg az államtól meg nem adatik az egyenlő szabadság minden egyháznak, hogy a maga belső életében, törvényhozásában, független legy. s érvényesítse vallásnézeteit töle jónak látszó eszközökkel.*

Mi hát az állam? — Egy olyan legmagasabb intézmény, a melyben minden vallás benne él. Ha ez az állam, örülni tud polgárai jólétének, nyugalmanak, ha ez az állam tiszteli a lelkiismeret szabadságát, ha ez az állam a „humánitás” — elveitől van áthatva, úgy természetesen következik, hogy az állam minden vallásfelekezet államjogi létezését biztosítani tartozik, minden vallásfelekezetet egyenjogúnak köteles nyilvánítani. E két jog-igény megadásától és biztosításától függ bármely egyház élete. Ezek nélkül vallásos élet nem létezhetik; ha létezik is, az nem élet és elevenesség, hanem tengődés. Ezek nélkül az egyház sohasem valósíthatja meg saját célját.

A magyar hazának római kath. volt a színezeté eddig, róm. kath. a színezeté ma is. Mert, ha nem volna róm. kath., akkor nem pártolna kiválóan egy vallásfelekezetet a többiek elnyomásával. Nem kölcsönözné oda karját kiválóan az egyiknek azért, hogy ez kizárólagos dogmáit a többi felekezet sértéseivel, jogainak nyirbálásával vigye keresztül.

Az ilyen szabadság mindenkor nagy tévedés az államtól. Bűn, a melylyel mindig az egymás iránti gyűlölség és irigység konkolyait hinti polgárai közé; bűn, a melynek következtései borzasztók szoktak lenni.

Miféle politikai érzelmek, minő historiai tények állhatnak útjában annak, hogy Magyarországon a protestántizmusnak elégtétele ma sincs jóvá téve? Hol van az alkotmányos egyensúly, hol van az egyenlő mérték? . . . Mindezekre a kérdésekre elfogadható feleletet senki sem adhat.

A kik a haza fenntartásában nagy, elviselhetlen érdemeket szerzett protestántizmust egyforma talajra fogják állítani azzal az egyházzal, a mely a protestan-

tizmusnak létjogát soka el nem ismerte és ma sem ismeri el: azok lesznek Magyarország legújabb korszakának legnagyobb alakjai!

Kerekes János

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1898. évi költségvetése.

(Folytatás.)

A két egyetem előirányzata után egy pillantást vethetünk arra, vajjon egyetemünk fejlődő állapotban van-e?

Ha a tanároknak számát a két egyetemen vizsgáljuk, azt találjuk, hogy a budapesti egyetemen 1860—61-ben volt tanár:

	Rendes	Helyettes	Magán	Tanársegéd
Hittani szakon	9	2	—	—
Jogi „	11	—	3	—
Orvosi „	14	—	1	8
Bölcsészeti „	18	—	1	tanító 3
Összesen :	52	2	5	11

1869—70-ben:

	Rendes	Helyettes	Rendkívüli	Magán	Tanársegéd
Hittani szakon	8	1	—	—	—
Jogi „	11	1	2	6	—
Orvosi „	14	—	4	17	10
Bölcsészeti „	17	4	6	9	tanító 5
Összesen :	50	6	12	32	15

1891—92. és 1897—98-ban:

	Minden szakon	Theol. szakon	Jogi szakon	Orvosi szakon	Bölcs. szakon
	1891/2 1897/8	1891/2 1897/8	1891/2 1897/8	1891/2 1897/8	1891/2 1897/8
Rendes tanár	77 85	9 9	20 20	18 18	30 38
Rendkívüli tanár	20 28	— 1	6 6	10 4	4 7
Magántanár	89 79	1 1	14 11	44 35	30 32
Mester	— —	— —	— —	— —	— 2
Összesen	186 192	10 11	40 37	72 57	64 79
Ezen kívül assistens	49 61	— —	— —	54 43	15 18

A kolozsvári Ferencz József-egyetemnek 1884—1885-ben volt 64 tanára, ebből 41 rendes.

Az 1891/2. és 1897/8-ik évben volt és van:

	Minden szakon	Jogi szakon	Orvosi szakon	Phil. hist. szakon	Math. term. szakon
	1891/2 1897/8	1891/2 1897/8	1891/2 1897/8	1891/2 1897/8	1891/2 1897/8
Rendes tanár	45 51	12 14	11 13	14 16	8 8
Rendkívüli tanár	3 3	1 —	2 1	— 2	— —
Magántanár	11 11	2 2	5 4	2 3	2 2
Mester	— —	— —	— —	— —	— —
Összesen :	59 65	15 16	18 18	16 21	10 10
Ezen kívül assistens	— —	— —	14 16	— —	3 6
„ „ gyakornok	— —	— —	27 15	— —	— —

Ha ezen kis statisztikai táblázatot áttekintjük, azt látjuk, hogy 1861—69-ig csak a magántanárok száma emelkedett. Innen 1898-ig a rendes tanárok száma 30 %-al emelkedett, különösen a philosophiai szakon több, mint kétszeresére emelkedett a budapesti egyetemi tanárok száma. A rendkívüli tanárok száma nem mutat fejlődést, hanem határozottan visz-

szaesést. Általában nem látunk olyan fejlődést a két egyetemünk életében, melyre azt mondhatnánk, hogy egyetemünk virágzásnak örvend; úgy, hogy évről-évre nem is merjük kiszámítani az emelkedést százalékokban, mert bizonyos az, hogy meg sem közelítjük a német egyetemek tanárainak évi szaporodását. A francia s angol egyetemek tanártestületei is jobban szaporodnak tagjaikban, mint a mieink.

Ideje volna, ha a közoktatásügyi kormány kissé nagyobb gondot fordítana hazai egyetemünkre, hiszen csaknem mindenben a külföldet utánozzuk, hadd utánoznók berendezésben is, változtatnánk meg mi is az egyetemeinken divó tanulmányi rendszert is s adnánk egyetemeinknek egy igazán fejlődésképes, egészséges életet. Hiszen ha párhuzamba állítjuk a mi egyetemünk tanulmányrendjét a külföldi egyetemekéivel, akkor látjuk igazi leplezetlenséggel, hogy mennyivel többféle és több kollégiumot hirdetnek a külföldön, mint a hazaiakon. Igen sok tárgy szerepel a külföldi egyetemen, minek nálunk még talán magántanárságot sem engednének.

A sok különbség közül csak egy igen feltűnőt említék meg, azt t. i., hogy míg az iparos Németország egyetemein a gazdasági tudomány nagy mértékben van képviselve, addig nálunk, holott hazánk agrikultur állam, úgy szólván csak kevés sulyt fektetnek a gazdasági és pénzügyi collegiumokra. Ha a gazdasági tudomány is felvételnek az egyetemre, bizonyára jóval kevesebb jogászunk lenne és többen lennének kitűnő gazdák, a társadalmi osztályok egészségesebben alakulnának és letűnnék a napi rendről az agrár kérdés is, mert emberi gyarlóság, hogy nem magában keresi az ember a hibát, hanem környezetében, intézményekben.

(Folyt. köv.)

Dr. Szabó Sándor.

TÁRCA.

A gyakorlati teológia mai munkaköre.

— Novák Lajos tanári székfoglaló beszéde. —

(Folytatás.)

Az egyház azonban nemcsak az exegesisben és a dogmatikában munkás, vannak más életjelenségei is, a melyek részint az istenitiszteleben, részint az egyház tanítói és társadalmi tevékenységében lüktetnek. Miből álljon az istenitisztele? Miként menjen végbe? Kik szervezzék, kik vezessék? Kik legyenek az íge hirdetői, kik a sakramentumok kiszolgáltatói, kik a leendő egyháztagok tanítói? Miként folyjon a tanítás, miként általában az egyházi élet? Kérdések, a melyekre feleletet kell adni; dolgok, a melyek szabályozásra és útmutatásra szorúlnak. Az egyháznak hát ezekre is ki kell terjesztetni a tevékenységét és előállnak egyesek, sőt gyűlekezetek is, hogy szabályokban adjanak a kérdésekre feleletet és ez a munka egy részévé lesz az egyház azon munkájának, melynek eredményét teológia névvel szoktuk kifejezni. Ez a munka is egészen gyakorlati és a teológia többi munkájától annyira nem különbözik, hogy sokszor még nagy teológusok is vagy az egész teológiai rendszer egy része képpen tárgyalják, mint p. o. *Augustinus* a „De doctrina christiana“ IV. könyvében, vagy megfordítva, — minthogy a többi teológiával is a papság foglalkozik. — a papság címe alatt hozzák forgalomba, mint p. o. *Chrysosthomus* „περί τῆς πορείας“

című munkájában. Vagyis a teológia első kifejlésében még nincs különbség a gyakorlati teológia és a többi teológia között, minden együtt hömpölyög még az egyház tudományos munkásságának a folyamában s habár az a munkakör, a melyet a gyakorlati teológia mivel, a valóságban létezik is, mégse nevezhető a gyakorlati teológia munkakörének, a miatt, mert külön gyakorlati teológia még nincs is és így itt, e ponton a gyakorlati teológia munkaköréről beszélni sem lehet.

Azonban a teológia életreébredésétől kezdve egészen a reformációig nagy számban vannak olyatén művek, a melyek a ma gyakorlati teológiának nevezett szak irodalmához tartoznak. Vizsgáljuk hát meg közülök legalább a legkiemelkedőbbeket, hogy minő körére terjeszkednek ki a gyakorlati teológia munkájának, mily alapon és mily irányban mivelik azt? A kultusz, vagy ha úgy tetszik a liturgika köréből ott látom az *Areopagita Dionysius* „De ecclesiastica hierarchia“-jában a ker. kultusz elméletét, melyről a kritika azt vallja, hogy ezt az elméletet belefusztotta az ujplatonikus bölcsészettől kölcsönzött spekulációkba és a ker. kultusz cselekményeiben nem lát mást, mint misztériumokat. Ott látom *Maximus Confessort* az ő „Mistagógiá“-jával, melyben egy trichotomikus psychológia bevonása által misztikus drámát csinál a ker. kultuszból. Ott látom *Sevillai Izidort* és *Rabanus Maurust*, a kik a már meglevő kultusz-cselekményeknek szolgai leírói. Vagyis amazoknál nincs gyakorlati cél, nincs meg az étellel való érintkezés; emezeknél hiányzik a tudományosság. — A kateketika első képviselője *Jeruzsálemi Cyrill*; e nemű műve azonban tartalmára nézve inkább dogmatika, tárgyalására nézve inkább homília. De *Augustinus* „De catechisandis rudibus“ c. műve úgy anyagban, mint módszerben szakít a többi teológia merő spekulációjával s elsőnek közeliíti meg azt az utat, a melyen a gyak. theol. a spekuláció és empiria között halad. Ugyancsak ő teszi meg az első lépést ebben az irányban az egyházi beszéd formájáról adott fejtegetéseiben; kezdeményezésének szerencsés továbbfejlését azonban az egész reformáció előtti korra megakasztotta a *N. Károly* rendeletére *Alcuin* által szerkesztett Homiliarium. — A lelkigondozás terén alapvető és sok tekintetben ma is túlszárnyaltan mű a *N. Gergely* „Liber pastoralis curae“-ja, nagy lélektani ösmérettel és élettapasztalattal írva és olyatén kazuisztikával, melynél különbet a későbbi írók sem igen mutatnak fel, de a melyre maga a szerző alkalmazza *Nazianzén* *Gergelynek* azt a híres mondását, hogy „az emberi lélekkel való bánás a művészetek művésze.“ Értékes munkák még az *Ambrosiusé*: „De officiis ministrorum ecclesiae“; a *Hispalai Izidore*: „De sacerdotum in ecclesia officiis“; a *Clairvauxi Bernáté*: „Tractatus de moribus et officiis episcoporum“; a *Rabanus Maurusé*: „De clericorum institutione.“ Magas, sőt eszményi kíválmakat állítanak fel ezek a papi hivatásról és a hivatárról, melyeknek körébe szerintök már nem kevesebb tartozik, mint a predikálás, az ifjúság vallásos nevelése, az istenitisztele végzése, a lelkigondozás, az egyházi igazságszolgáltatás, a világiak befolyásának felhasználása és ellensúlyozása, tehát az utolsó kivéve, a mai gyakorlati teológiának majdnem egész köre. És mindezt mégse tarthatjuk sem gyakorlati teológiának, sem a gyakorlati teológia munkakörének, hanem a szélesebb értelemben vett pastorális teológia darabjainak, a melyek azt adják elő, hogy a klérikusnak, vagy pásztornak minő külső és belső tulajdonságokkal, a lelkesedés és jellem, a készség és ügyesség, szóval a hivatás és hivatalviselés minő feltételeivel kell birnia. Értékes anyag ez tagadhatatlanul, de mégsem az az egész, a melyet a

gyakorlati theológiának kell feldolgoznia; szélesbült munkakör magának a klérusnak, de nem a teljes gyülekezetnek, vagy legalább a gyülekezeti életnek; egyikben-másikban ott van már a rendszer és a tudományosság is, de nincs meg azoknak egységes és következetes keresztülvitele és nincsen meg még csak sejtelve sem annak, hogy mindez a theológiához tartozik, hogy szerkesztés alkotárszere annak és mint ilyennek az exegesis és a dogmatika mellett kell helyet foglalnia a theológia rendszerében; mindez hiányzik még és így a középkor e körbeli munkásságának a végösszege megint csak az, hogy nincs se igazi gyakorlati theológiája, se igazi gyakorlati theológiai munkaköre. Van pastorális munkakör és ennek megfelelőleg valamelyes pastorális theológia. Éppen ilyen adoptálatlan állapotban élnek a kor végén a theológusi munkálkodásnak többi szülöttei: a morál, az asketika és a kánon jog. Az egyházi és részben a zárdai élet ezeket is létrehozta, a nélkül azonban, hogy illő helyet biztosított volna nekik az egyház munkakörében és a theológia rendszerében. Papuralom és a dogmatika zsarnoksága, ez a két hatalom tartotta rabságban az egyházi és a tudományos életet; ezeknek kellett hát felszabadulniok, hogy erejüket a maguk javára szabadon és függetlenül értékesíthessék.

(Folyt. köv.)

NEKROLÓG.

Tamko Ferencz emlékezete.

1834—1897.

(Folytatás.)

Nem jó az, ha az ifju ember csak a könyvvel belődik, azonkívül semmihez sem nyúl, semmit sem próbál és így semmihez sem ért. Tamko Ferencz barátunk, noha az atyja komoly és szigorú felügyelete és vezetése alatt még a szünidők alatt is tanulni és tanulmányozni szokott, mégis kedvet kapott otthon a gazdálkodáshoz is és különösen szerette a lovakat s gyakorolta magát ezek kezelésében. Így történt, hogy egyszer különösebb alkalom adódott felhasználni lóhajtási ügyességét. Ugyanis 1854-ik évben éppen legatíó-választás után közvetlenül egy S.-A.-Újhelyből visszatérőben volt pestmegyei hosszú szekérre a collegeium kapuja előtt beleült 15 diák, így esett aztán meg, hogy ők Szerencsen a bámuló népség által fennhangon megszámoltatva, ott is 15-en találtattak és annyian is maradtak, míg Miskolcra a Zöldfa-vendéglőnél a kocsit megállván, a diákok leszálltak és némelyek közülök más irányba vették útjukat, a kik pedig megmaradtak, gyalog utnak indultak. Csaba alsó végén egy korcsma előtt ott tápáskozott egy mélyen elázott ember. Az utazó társaság mindenike egyet értett abban, hogy jó volna a szekérre felülni, de a gazdával teljességgel nem lehetett boldogulni, hogy ő önként és jó kedvéből vállalkozzék arra, hogy az utazókat szekérre fölvéve, szállítsa el Harsányig. Ferencz barátunk volt a szószóló, neki sikerült oda irányítani a dolgot, hogy belenyugodjék abba, miszerint a lovakat befogva ugyancsak ő hajthassa azt és ilyenképen az utasok ő vele együtt az ő szekérén Harsányba származtathassák magukat, miután nagynehezen az is tudomásra jutott hogy, az atyafi sályi lakos és oda szándékozik menni. Ferenc barátunk, mint szakértő befogta a lovakat, aztán miután társai is felültek a kocsira, hajtott egészen kifogástalan

ügyességgel, haladt a kocsit a harsányi partnak majdnem a közepéig, mikor a szekér tulajdonosa mámoros fejével egyet gondolt, lekivánczolt és le is szállott a szekérről: az utasok pedig, minthogy az út meredek volt különben is, lassan hajtottak, s úgy gondolták, hogy az ember majd utoléri őket és újra elfoglalja helyét. De midőn már a partnak csaknem a tetejére értek és az ember még sem mutatta magát, akkor elkezdtek kiabálni és a mint a kiáltások hiába hangzottak el, legott leszálltak a kocsiról és gyalog mindenütt nyomozták az embert az út mentén és mellett, visszafelé menve szintén, addig a pontig, a hol a harsányi út elválik a Csáth felé menő úttól. A lovakat persze ide is Ferencz barátunk hajtotta le. Ekkor tapasztalván azt, hogy keresés és kiabálás mind kárba vesztegette, felült az utazó társaság újra a szekérre, ezt, illetőleg a lovakat Harsány felé irányítva megérkezett ide éjjel után 2 óra tájban. Reggel a szekér és lovak átadattak Harsány helységre birájának, hogy küldje Sályba tulajdonosának leendő átszolgáltatás végett. Amde a tulajdonos nem volt otthon, hanem, mint később értesülni lehetett róla, elbolyongott az éppen akkorában tartott putnoki vásárra, a hol úgy adta ki magát, mint szerencsétlen kárvalott ember, ki lovát és szekérét keresi, miktől őt múlt éjjel rablók fosztották meg és életét is csak úgy mentette meg, hogy leszállott a szekérről, elbujdokolt az erdőben s csak midőn a kiabálásokat nem hallotta, akkor merészelt előjönni, utnak indulni Miskolc felé és aztán tovább. A diákok pedig kipihevén Harsányban a rögtönzött kójutazás élményeit és viszontagságait, elindultak Keresztes felé és onnan mint ünnepi követek igyekeztek azon egyházakba, holott hirdetősek voltak a pünkösztől szent ígét, távolról sem sejtve, hogy ily kegyes küldetésükben tudtokon és akaratukon kívül még mint ügyvélt rablók is szerepeltek. De hát nem fontolták meg jól ezt a dolgot, hogy az ő szekerkézési hajlamok miatt milyen rémséges történet is keletkezhetik, kivált ha a kivel a véletlen összehozta őket az ártalmas folyadékkal esztét is ha nem itta legyen is meg, de alaposan megzavarta . . . Nem tudom Ferenc barátunknak jutott e később eszébe, midőn ugyancsak a harsányi utnak egy másik pontján éppen ellenkező szenvedőlegess szereplése volt, nem volt ez az ő utóbb kiállott balsorsának előképe, mely aztán befolyással lehetett, csiráját vethette el az ő későbbben kifejlődött gyógyíthatatlan nyavalyájának. De ezt majd olyannal fogom elbeszélteni, a ki mint hozzá közelebb álló egyéniség, egész tárgyilagossággal adhatja elő.

1855-ik évben Tamko Ferenc húsvétkor Csáthon ünnepi követ volt. Magától értetik hogy ott minden elkövetett arra, hogy jól elláttassék és jól érezhesse itten magát. Történetesen e derék mezőváros miveltebb ifjúsága bált rendezett és tartott: az iskolának taneszközökkel felszerelésére. Jelen voltak az előkelők, jobb módú gazdák és mesteremberek családjaikkal. Ezek közt Humbordi Mihály csizmadia céhmester is. Minthogy a bál helyiségeül éppen a csizmadia áruszin szolgált, ezen úr úgy is szerepelt mint házi gazda, tehát a legatust mint vendéget illő volt neki bemutatni. Humbordi Mihály uram a nevet hallva rögtön így felelt: Tán csak nem a keresztesi tisztelendő lelkész úrnak a fia! De igen! Ión a válasz . . . Erre ő egész meghatottsággal mondotta; mindjárt tudtam én azt mihelyt tisztelendő légatus urat a katedraban megláttam és hallottam, hogy ez nem lehet más és elgondoltam s mondtam magamban:

párduenak párdue a fia! ezzel célozni akarván mind az apa, mind a fiú derék szónoki talentumára.

Az pedig már rendes papi minőségében történt, hogy az 1877-ik évben Igriciben tartott egyházmegyei gyűlés alkalmával adott díszebéd végén mondott pohárköszöntők között Ferenc barátunk felköszöntötte Szabó József ároktői lelkészt, ki hajdan igrici tanító volt és panaszkodott előtte szállásának nem éppen kielégítő voltáról; tréfásan szemrehányást tett az igricieknek, hogy a régi hű tanítójukat mint tevék marttyrá, úgy hogy hajlékot sem találva magának kénytelen volt magát meghúzni valami istállószerű fél-szerben esett lehajtani fejét az esetleg ott létezett szénán vagy szalmán. . . . Ebből az tűnik ki, hogy Ferenc barátunknál a humor sem hiányzott; de hát ez nem volt senkire nézve is sértő és mindenkinek józú derűtséget okozott. Hogy ilyen humoros ér lüktetett Ferenc barátunk szervezetében, annak előállítására már gyermek korában alkalmas mesterre talált keresztesi orvos Józsefi személyében; később pedig Miskolcon Zsiros Tóth János presbyter páratlan egyéniségben, kiknek dictióit szorgalmasan gyűjtötte és szóról szóra tudta utánozni.

(Folyt. köv.)

Kodi Benő.

KÖZÉLETÜNK.

Falusi levelek a Szerkesztőhöz.

Igen tisztelt Szerkesztő úr!

Elmultak az ünnepek s újra belejutottunk az egy irányu kötelességek forgatagába.

Megment minden a megszabott rendben.

Én visszagondolok még egyszer, s lelkem előtt alakot ölt az ünnepek *tartalma*.

Nem tudom, ki hogy van vele, de a karácson, az új év, így egymás mellett, előttem, a kezdet és vég ölekezése. Egybeolvad mintegy a végtelenség köre. A szellemi, az erkölcsi ujjászületés a Krisztusban; a bölcső és koporsó találkozása az urasztalánál; az ó-év elmerülése s az újév feltűnése . . . ezek mind nagyon mély és megdöbbentő tartalommal állanak elénk, ha kellő komolysággal vesszük.

Az alfa és az ómega, a kezdet és a vég, a változó és az örökkévaló . . . ezek lépnek a gondolkodó és érző ember elé s predikálnak!

„A parányok, melyeket beszívunk, megesszünk, vagy megiszunk és szervezetünkbe felvesszünk, már őseink alkatrészeit képezték. Valamennyi lény közt folyvást egyetemes csere történik: a halál nem tart meg magának semmit. A századok sulya alatt leroskadt tölgy romjaiból kibontakozó éleny-parány a most született gyermek szőkefürtös fejébe száll és a betegágyon kinlódó haldokló ember melléből kilobbanó szénsav egy rózsa pompás kelyhében lesz feltalálható. . . . Az élet törvényeiben a legteljesebb testvériség uralkodik: az örök halál szüli az örök életet. Egyedül a szellem él és elmélkedik. A por porrá lesz. A virágok keringenek a végtelen térségben és megvilágítják őket a szünet nélkül megújuló élet sugarai és mosolyai.“

Ime egy természettudós himnusza az örökkévalóság oltára előtt! . . .

Allitsuk mellé János apostolból, mintegy a magas egekre lövelő fáklavilágát: „Ebből tetszett meg az Isten-

nek hozzánk való szerelme, hogy amaz ő egyetlenegy szüött fiát elbocsátotta Isten e világra, hogy éljünk ő általa!“ . . . S a karácson minő magas értelmet nyer! . . .

De nem predikálgatok már, hanem inkább, közszó-kás szerint, kívánok én is, boldog új esztendő a tisztelt Szerkesztő urnak.

Adjon Isten sok előfizetőt és buzgó munkatársakat! Többet mindenikből, mint tavaly volt. Mert úgy veszem észre, hogy az Ur oltára körül nem volt valami nagy sürgés-forgás. . . . Ha olyan mozgalmas lett volna a szerkesztőségi iroda is, mint a karádi parókia! . . . De hát megvan a baj mindenütt. Az evangéliom *összetartó* ereje nem nagyon mutatkozott, sem itt, sem amott. Ha Patak nehezen tud központi vonzó erőt kifejteni, bizony Debreczen körül is nagy a lomhaság. Itt meg a „sületlen, sötétan politika“, ez az utálatos „*hig le*“ vízenyősíti le a keresztyén élettevékenységet. Nem a tudomány, nem az erkölcs, nem a vallásos jellem, nem a benső ember fensége, hanem — a politika, ez a szájaskodó becstelenség! . . . Minő diadalmármor: Debreczenben is . . . Kecskeméten is a függetlenségi párt győzött!! . . . Mit is mond Pál? . . . „Ha egymást eszitek, marjátok stb.“ . . . Erdély vajúdik az ujjászületés betegágyában s hogy szerencsés legyen a szülés, lefordítják kálvin Institutió-ját, ez majd megkereszteli az ujszülöttet. . . . Dunántul — csendes. . . . Dunamellék, — no, ez mozog, főben és tagokban egyaránt. „Hijába! Pest, csak Pest, tagadhatatlan.“ . . .

Szóval, tisztelt Szerkesztő ur, majd csak lesz valahogy. A föld forog, rohan s minden porszemét magával ragad. Menődünk és menettetünk.

A dogmatikus Zwinglit pedig megkaptam, és — köszönöm. Hanem, megengedi, ugye, hogy őszinte legyek! . . . Nem tudom, mikor olvasom el. Irtódom a dogmáktól. Itt van íróasztalom fölött Munkácsy *Golgota*-ja. Mintha a haldokló végsohajtatását hallanám, valahányszor a dogmákra gondolok. Mintha a dogmatikusokra illenék utolsó fohásza: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják mit cselekesznek!“ A Munkácsy *Golgota*-ja, minden alakjában a *szent tanok* s ezek által előidézett kaján irigység és boszuállás megdöbbentő bizonyosságai.

Nézze csak meg azt a farizeust, ott a közönyös római kapitány mellett, minő hunczut örömmel legelteti tekintetét a nagy szenvedőn! . . . Nézze csak, azt a haza induló, vitatkozó két szent papot, hogyan igyekezik megnyugtanni egyik a másikat, a dogmák hüvelyébe rejtett kétélű gyilokkal! . . .

„Ah! a szent tanok!“ . . .

Csak dogmát né! . . . kedves Szerkesztő ur!

Csak evangéliomot! . . . ezt a fenséges, központi fényt! . . . A szeretet szabadságát, melyet nem nyűgöz a dogmák bilincse! Csak ezt . . . csak ezt! . . .

Akkor lenne csak boldog új esztendőnk! . . .

Ezt óhajtja egész terjedelmében:

Adorján Balázs.

KÖNYVISMERTETÉS.

Csendes órák.

Segédkönyv a bibliának az életbe átvételére. Angolból fordította: Szász Károly. Kiadja a Magyar Protestáns Irod. Társaság. Ára csinos vászonkötésben 1 frt, finom papíron diszkötésben 2 frt.

A Magyar Protestáns Irod. Társaság programmjába vette fel legújabbán, hogy Házi Kincstár cím alatt oly vallás-erkölcsi építő könyveket fog kiadni, melyeknek hi-

vatása: főleg a művelt osztály lelki szükségait kielégíteni. Ez irányu működésének első eredménye: *A csendes órák* kiadása. E mű Dr. Miller J. R. egyik remeke, Szívesen és örömmel ismerjük, hogy a Társaság szerencsés gondolatot valósított meg, midőn e munkát magyar nyelvre lefordította. S az által pedig, hogy e műnek édes magyar nyelvünkre való átültetésére sikerült megnyernie a nagy költő püspököt, Szász Károlyt, — valóban kincscsel gazdagította magyar vallás-erkölcsi irányú irodalmunkat; mert így nem egyszerű fordítást kaptunk, de olyan átültetést, mint mikor a kertész virágot és gyümölcsöt nemesít. — A mű 24 fejezetből áll. Minden fejezet egy-egy önálló elmélkedést tartalmaz, Hogy ez elmélkedések úgy a vallásos, mint az erkölcsi érzés erősítésére mennyire alkalmasak, bizonyítása végett csak a címeket sorolom fel. 1. *Csendes órák*, 2. *Személyes barátság Krisztussal*, 3. *Krisztus bennünk*, 4. *Csak töredék másolat*, 5. *A te akaratod az az enyém*, 6. *Isten tartaléka a jóból*, 7. *A célt nem érés áldása*, 8. *„Majd“*, 9. *A vágy áldása*, 10. *A részvét ára és becse*, 11. *Hivatásunk megtalálása*, 12. *Jó szándékaink iránt élni*, 13. *Az élet kettős munkája*, 14. *A jó kívánság hatása*, 15. *Segély, pénz nélkül*, 16. *A kötelesség ideje*, 17. *A vigasztaló szolgálata*, 18. *Napról napra*, 19. *A vallásos élet megszokása*, 20. *A nyelv hatalma*, 21. *Otthoni társalkodás*, 22. *Egy ótestamentomi arckép*, 23. *Szomorúság a keresztyén házban*, 24. *Leszámolás bűneinkkel*.

Ami ez elmélkedések tartalmát illeti, csak dicsőítéssel lehet róla szólnunk. A legfenségesebb gondolatokkal teljesek. Nincs bennük egy sorocskas sem, mely az ugynevezett *felvilágosodottakat* is meg ne kapná, de viszont minden sora kielégítheti a legmélyebb vallásosságú embert is. Minden ember: keresztyén és nem keresztyén, ifjú és öreg, férfi és nő — egyaránt kedvvel és tanulsággal olvashatja. Tárgyalása megkapó, lebilincselő és teljesen meggyőző. Különösen szépek és a lélekre való hatásának erejét nagyban növelők — a hasonlatok, melyeket most a természetből, majd a mindennapi életből vesz, a szerint, a mint a bánatot, vagy a szenvedőt akarja a természet képeivel vigasztalni, vagy a hitetlent és felfuvalkodottat épen azok által megjobbitani, amelyekért hitetlen vagy felfuvalkodott.

Írlya pedig? — valóban mesterére vall, Ha nem volna a czimlapon kiírva, hogy fordítás, bizony a legkritikusabb nyelvész sem ösmerne rá. Írása egyszerű, de olyan méltóságteljes, mint a csendes tengernek mozgása. Egészen hozzáillik a tartalomhoz. Nincs benne cziczoma, de zengzetes magyar nyelvünk sok ékességével gyönyörködtet.

Elmondhatjuk a *Csendes Órákról*, hogy magyar irodalmunk valóban gazdagodott vele. Igen hozzá illik a Tompa Olajágához. S azt hisszük, nem mondunk nagyot, ha állítjuk, hogy ha volnának imák is benne, nagyon kétséges volna, hogy az Olajágnak nem válnék-e erős versenytársává. — Kedves kötelességünknek vélünk tehát eleget tenni, ha ajánljuk e művet mentől szélesebb körben való terjesztésre. Szükségét éreztük ilyen irányu munkának: ime meg van, becsüljük is meg. Mert bizony-bizony nagyon ráférne korunkra, hogy a Csendes Órák tartalmát megtanulná s a szerint élne!

R. L.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— Kun Bertalan püspök újról üdvözlése a sárospataki tanári karhoz. A tiszáninneri ref. egyházkerület ősz püspöke, mint minden évben, úgy most is meleg-

hangú levélben köszönte meg a sárospataki főiskola tanári karának újról üdvözlését. A levél, a melyet Radácsi György akad. és közigazgatóhoz intézett így hangzik: Nagytiszteletű akadémiai igazgató úr! A főiskolai tekintetes s nagytiszteletű tanári kar nevében hozzám intézett — nemcsak szívből jött, nemcsak a szeretet hangján szólt, — de valóban szívre is ható szavakba foglalt újról üdvözlését, hálás köszönettel vettem. Kedvesebb újról ajándék nem költözhett be hajlékomba, mint azon erkölcsi testületnek, a sárospataki, úgy számra, mint erkölcsi és tudományos szellemi értékre magasan álló főiskolai tanári karnak őszinte jókívánsága, s beismerése annak, hogy engem e testülethez sok időn át kipróbált szeretet, hűség, és barátság érzelmei kötnek. A tisztelt tanári karnak ezen beismerése adott nekem ösztönt, lelkesedést arra, hogy főpásztori állásomból, a főiskola iránt kifolyó kötelességeimnek erőmhöz képest eleget tehettem; s még most, hanyatlott életkoromban is, birkózom ezeknek terheivel, — vajha ez aranyozná meg életem alászállását is! Ezen szívből fakadt óhajításom őszinte kifejezése mellett mondok köszönetet a tisztelt tanári kar minden tagjának, szíves megemlékezésökért — s kívánom, hogy az isteni gondviselés örökösök e beállott új évben is mindnyájuk élete, egészsége, családi jólétük s boldogságuk felett, hogy jókedvvel, megújult erővel végezhessek, sok teherrel, megpróbáltatással járó, de a haza, egyház, a társadalom javára gazdagon gyümölcsöző élethivatásukat. Kívánom, hogy kedves „alma materünkre“, főiskolánkra nézve is, legyen ez Isten kegyelméből felderült új év az ő áldásainak gazdag és boldog esztendeje! Atyafiúi szeretettel, tisztelettel vagyok Miskolcra, 1898 január 3-án. Kun Bertalan, *ev. ref. püspök*.

— Halálozások. Dr. Székely Bendegúz, a sepsi-szentgyörgyi ref. Székely-Mikó kollégiumnak egyik legbuzgóbb, legmunkásabb tanára s volt igazgatója január 1-én napján hosszas szenvedés után elhunyt. — Benedek János, az ungi egyházmegyébe kebelezett revissei gyülekezet öreg lelkipásztora a múlt héten jobb létre szenderült. — Legyen az elköltözöttek emléke áldott.

— Rendkívüli egyházmegyei gyűlés. Az ungi ref. egyházmegye e hónap 4-ik napján rendkívüli közgyűlést tartott, a melynek főtárgyát a világi tanácsbírói állásokra történt szavazás eredményének megállapítása képezte. Mind a hat állásra a régiek választottak meg, a kik közül azonban csak Kormos Béla fogadta el a felajánlott állást, a többi öt pedig együttes levélben jelentette be lemondását. Ezeknek helyére a tavaszi egyházmegyei gyűlésig fogják a gyülekezetek a szavazást megejteni.

— A prot. lelkészek fizetésének emeléséről szóló törvényjavaslat egyik fővárosi lap tudósítása szerint ő felségénél van már előleges jóváhagyás czéljából, a mi megtörténvén, nyilvánosság elé fog kerülni. Állítólag 19 szakaszból áll s a fizetésnek 600. illetőleg 800 forintra való kipótlását olyan formán rendeli, hogy a nagyobb dotáció magasabb képzettséghez van kötve. (??) Azok a kellek is meg vannak állapítva, a melyek szerint a pótlék iránti kérvények szerkesztendőek s benyújtandók. . . . Hogy az az első pont mi akar tulajdonképen lenni, egyelőre még csak el sem tudjuk képzelni! Ám majd megismerjük a javaslatból, a melyet azonnal közlünk, mielőtt a miniszter benyújtja a képviselőházhoz.

— A tiszántúli ref. középiskolai tanáregyesület december 29-diki közgyűlése lelkes hangulat mellett tartatott meg Géresi Kálmán tankörieti főigazgató, mint egyesületi elnök vezetése alatt Debrecenben, a kollégiumi kis tanács-teremben. Jelen voltak a kerület püspökén, főgondnokán s egyházi főjegyzőjén kívül az egylet tagjai közül Békésről 2-en, H.-M.-Vásárhelyről 4, Kisújszállásról 8, Mezőtúrról 1, M.-Szigetről 2, Szatmárról 4, H.-Nánásról 3, H.-Böször-

ményből 3 s a debreceniek közül 27-en. Az elnöki megnyitó után a pénztárnoki jelentés vétetett tudomásul, a mely szerint az egyesület pénzvagyona 4016 frt 78 kr. Dóczy Imre értekezése az államsegélyről és autonóm ref. középiskoláinkról ebben a tételben végződött: nem az államsegély a bajunk, hanem az, hogy prot. szellemű tanárok nincsenek s azért a prot. tanárképzést kell sürgetni. Az e felett kifejlődött vitának az lett az eredménye, hogy Balogh Ferencnek ezt a javaslatát fogadták el a gyűlés tagjai: addig is, míg a prot. tanárképző intézet létrejönne, kéresekkel fel a kerület, hogy évenként 2—2 ifjút prot. szellemű tanárnak képeztesse. Ugyanerre kérendők fel a többi kerületek is s a konventnek kell az ügyet kezébe venni. S. Szabó József az egyesület központi választmányának az indítványait adta elő az egyesület jövőjére vonatkozólag. Az indítványokat, a melyek között ott volt az egyesület fennmaradására vonatkozó is, mind elfogadták s úgy az évi rendes közgyűlés, mint az időközi értekezletek tartásának szükségét belátván, jövőre ez irányban is hathatósabban fognak munkálkodni. Elfogadták azt is, hogy az egyesület középiskolai tankönyvek készítésével s kiadásával foglalkozzék s munkálkodni óhajtanak az elemi és középiskolai tankönyvek iránya közötti összhangzat létrehozásán. A felolvasások rendezésének eszméjéhez is hozzájárultak, valamint az ellen sem tételt kifogás, hogy az egyesület közlönyéül a „Debreceni Prot. Lap” kéressék fel. A tisztikarnak — elnök, jegyző, pénztárnok — lemondása után — dél levén — rövid ebédet költöztek el a gyűlés tagjai, a kik ismét összejöven, első helyen a Dr. Pallagi Gyula felolvasását hallgatták meg a psychologia legközelebbi feladatairól a paedagógiában. Dóczy Imre a felekezeti tanárok vasúti kedvezményes jegyei érdekében tett sürgető indítványt, a melyet a gyűlés elfogadott. A tisztújítás eredménye, miután a volt tisztviselők nem akarták a megbízatást elfogadni, a következők lett: elnök: Dóczy Imre; jegyző: S. Szabó József; pénztárnok: Dr. Gulyás István. Központi bizottsági tagot Debrecenből 9-et, a vidékről 15-öt választottak. A szétoszlás előtt K. Kiss József a huzal nélküli távirást mutatta be a tagok nagy érdeklődése mellett. — Az új életre kelt egyesület jövője elé nagy bizalommal nézünk s reményünk van hozzá, hogy ez fogja képezni, ha szerencsésen alakulnak a viszonyok, annak a nagyobb társaságnak a természetes csiráját, a mely az összes ref. tanárokat össze fogja hozni, okúlva ama hajótörés okain, a mely ezelőtt pár évvel történt Szatmáron. (n.)

— A tanítók fizetési ügyében tudvalevőleg az a felfogás emelkedett országgyűlési határozattá, a mely szerint a minimum 300 frt. Ez a törvényes intézkedés azonban korántsem foglalja magában az arra való törekvés eszméjét, hogy minden tanító fizetése ehez viszonyíttassék s mégis mit látunk? ... azt, hogy az állam 1893-tól kezdve legfőleg 500 frtos tanítókat nevez ki. Például a fumei tanítók, a kik 1893-ig nevezettek ki, 700 frt törzsfizetést élveznek, a kik pedig 1893 óta foglalták el állásaikat, azok 500 frttal alkalmaztatnak. Az állam tehát takarékoskodik tanítóin, a mely eljárással szemben méltán szólhatunk dicsérettel Marosvásárhely képviselő-testületének arról a határozatáról, a mely 600 frtra emelte minden tanítónak a fizetését. ... Sajátságos jelenségek ezek a hazai kulturális viszonyok sorában! (o)

— XIII. Leó pápa gyémánt miséje. Római kath. atyánkfiai között nagy szabású miséket rendeztek az oltár szolgálai a múlt év utolsó s a jelen év első napjaiban, abból az alkalomból, hogy a pápa ezelőtt 60 esztendővel mondotta első miséjét. A „Religió” ki is mondja, hogy a pápa alatt álló egyház „valósággal Isten országa a földön,” mert ez az, a melyben „igazi, Istennek tetsző, Istent kiengesztelő és lefegy-

verező áldozat” van, a mely okvetlenül figyelemben részesül az Isteunél. De azért, mint egyébkor, úgy most sem az imádkozás az, a mi fő, hanem a Péter, fillér gyűjtés. Valamennyi r. kath. püspök körlevelet bocsátott ki, hogy gyűjtsenek a szegény földi Istennek a kinek nincs miből élnie, (persze, mert nagy családja s így tetemes kiadása van!). S a felhívásnak meg is van az eredménye. Csak úgy özönlik az adomány-áradat a vatikáni kincstárba. Magyarországból az elsők között küldte el ajándékát ő felsége a király, 50,000 forintot aranyban s az esztergomi érsek, a ki 100 ezer forintot adott ugyancsak aranyban. Rajtok kívül tekintélyesebb összeggel lepték meg a jubilánst a norvalki herceg (200,000 frank), a spanyol régens királyné (100,000 frank aranyban), a német császár (50,000 márka aranyban), az osztrák püspöki kar (100,000 forint aranyban); az orosz cár egy pomás gyűrűt; a felesége pedig egy rubinnal és gyémánttal díszített arany ereklyeszekrényt küldött. Ajándékoztak még a „Sacre cour” hölgyei, a kik egy olvasót küldtek, a melyen a kis szemek 20, a nagyok pedig egy-egy 50 frankos aranyból állanak, a keresztet pedig hat darab 100 frankos arany képezi; továbbá Izabella spanyol exkirályné, a török szultán, a francia köztársaság elnöke. Az amerikai püspökök ajándéka egyike legértékesebbeknek, a kik 45,000 dollár értékű aranykeresztet küldtek, a melyen 90 darab gyémánt van... Csak aztán egy hűtlen kezelő ismét el ne költse a temérdek pénzt s zálogba ne csapja a töméntelen ajándékot!

— A debreceni ref. egyház 1898-diki költségvetése a következő főbb tételekből áll debreceni laptársunk közlése szerint: 1. a tőkepénztárnál bevétel: 29,454 frt 78 kr., kiadás: 25,098 frt 28 kr.; maradvány: 4356 frt 50 kr.; 2. az egyházi adópénztárnál: bevétel: 20,677 frt 77 kr., kiadás: 19,801 frt 34 kr.; maradvány: 876 frt 43 kr.; 3. az ingyenes iskoláztatási pénztárnál: bevétel: 45,378 frt 52 kr., kiadás: 43,460 frt 08 kr.; maradvány: 1918 frt 44 kr. Vagyis e három, kormányzati célra szolgáló pénztárnál a bevételek összege: 95,511 frt 07 kr., a kiadásoké: 88,359 frt 70 kr., a maradvány: 7151 frt 37 kr.

— Használ-e a pápai áldás vagy nem? Egy bécsi lap erre a kérdésre azt a felelet adja, hogy nem, mert IX. Pius pápa megáldotta 1847-ben Ausztriát s szerencsétlenség érte; megáldotta a bourbonokat s azok is szerencsétlenné lettek. 1870-ben megáldotta Franciaországot s az eredmény III. Napóleon bukása s Franciaország megsarcoltatása lett. Ezzel szemben — mondja ama lap — a pápai átoknak haszna van, a mit Németország példája bizonyít, a melyet megátkozott Pius s átkának a német birodalom létrejövele s világhatalmi jelentőségre emelkedése lett a következménye.

— Nyilvános nyugta és köszönet. A mező-keresztesi ev. ref. egyházi olvasókör által saját könyvtárának gyarapítására rendezett karácsonyi táncmulatság alkalmával felülfizettek; Vályi Nagy István 1 frt, Bertók Károly 1 frtot, Gönci Bertalan csendőr-örrmester 50 krt, Gróf Károlyné 50 krt, Halász Jánosné 50 krt, Huszti Béla 50 krt, Both István 50 krt, Solc Károlyné 50 krt, Prágay Zoltán 50 krt, Simon Károly 50 krt, Tóth József tanító 50 krt, Vályi Pál 20 krt, Dövényi Lajos 10 krt, Varga József 10 krt. Fogadják az adakozók e helyen is az olvasókör szíves köszönetét. Czecz András s.-lelkész, olvasóköri elnök.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Égész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFÖN. —

TARTALOM: „A valódi belmissió.” *Persenszky Károly.* — „A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1898. évi költségvetése.” *Dr. Szabó Sándor.* — „A gyakorlati teológia mai munkaköre.” *Norák Lajos.* — „Tamkó Ferenc emlékezete.” *Kodi Benő.* — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.”

A valódi belmisszió.

Az egyházi közvélemény sokat foglalkozik jelenleg a belmisszió kérdésével, hogy a sebesen rohanó kor árja ellen, a mennyire lehet, megvédelmezzék egyházunk tagjait. Igen sok szép és kivihető dolgot javasolnak, de nagy mértékben csodálkozom a fölött, hogy messze eltérnek a protestánsizmus életfentartó gyökerétől: — a *népneveléstől.*

Számitani kell a belmisszionális tervezésekben is a kor anyagi helyzetére, mert hiába ma már az elől kitérnünk épen lehetetlen s a népet meg kell tanítani arra, hogy miképen értékesítse meglevő anyagi és szellemi kincseit, a minek az lesz a következménye, hogy a helyzetével, módjával megelégedett emberről vissza fognak pattogni a kor sátánjainak csábító szavai, s ha kellő módja lesz hozzá, egyházi terheit is könnyebben fogja viselni.

A szegény ember szívesen hall bármily hihetetlen szavakat, a melyek őt abban a boldog reményben ringatják, hogy egy darab kenyérhez jut; hozzuk hát őt olyan helyzetbe, hogy ne kelljen aggódnia a napi falatért.

Legelső sorban a *népiskolák* legyenek hát az egyházak nevelői, a mint voltak századok óta. Minden egyház igyekezzék népiskoláját úgy rendezni be tehetsége szerint, hogy a leendő hívek, a gyülekezet jövődöntő fentartói már ott sajátítsák el az élet számára szükséges legelemibb ismereteket. Annak bevégezése után az ismétlő iskolát a gazdasági ismétlőiskola tanterve és beosztása szerint rendezze be. Ez által megtanulja gyakorlatilag az ez iránt oly fogékony ifjú azt, hogy apái földjét nem fa-ekével kell kapargatni; réjtét nemcsak kaszálni, de gondozni is kell; gyümölcsöséből nemcsak kivagdálni a még élő fákat, de újakat is ültetni, nevelni; terjedelmes házi kertjét nem csak lucernával, kukoricával ültetni be, hanem okszerűen zöldséget termesztetni, a miért az év minden szakában bármely kisebb-nagyobb városban mindig szép pénzt láthat, míg ott csak egyszerű aratna.

Gazdagítsuk a népet, nehezen fog indulni, de akkor aztán halad!

Alakítsunk ifjúsági egyleteket, hogy megóvjuk az erkölcsi elzüllesztől ifjainkat éppen abban a korban, a mikor leghajlandóbbak rá. Alkalmas időben egy-egy felolvasó est, összejövétel, mind igen alkalmas arra, hogy közöttük forgolódván, megnyerhessük őket érdekekben történő minden jó és nemes eszméinknek. Legyőzzük idegenkedésüket minden előttük ismeretlen, „még nem volt” tervezgetéseinktől.

Hogy ezen körülmény, ha községünk ifjúsága egy körben összpontosul, mely tagjainak erkölcsait is szigorú figyelemmel kíséri, mily jótékonyan hathat szilaj erkölcsaik nemesítésére, az ő nevelésükre, könnyen elképzelhető.

Alapítsunk a felnőttek részére nép könyvtárat és olvasó-egyletet Igyekezzünk a felnőtteket is nevelni, a kikre ez a legjobban ráfér. A hol a hosszú téli estéken át kellemes szórakozást találhatnak, ott egy központot képezzenek, a honnan minden helyes eszme indulna ki a község lakosainak jó volta és boldogulása érdekében. A gazdasági szaklapok természetesen nem hiányoznának, valamint a népkönyvtár részére is kitudná a lelkész vagy a tanító válogatni az olyan műveket, a mik pótolnák a ponyva-irodalmat, de a valóságos nevelés előmozdítását is hathatósan emelnék. Egyáltalán nincs szükség tehát nagyobb regényekre, bár jeles íróink alkalmas művei képviselve legyenek, a magyar nép meséi pedig szintén találják meg ma leghivatottabb képviselőjüket.

Ez legyen a belmisszió!

Szervezzünk gazdasági egyesületet. Az eddigiek által szellemileg nevelnénk a népet, a gazdasági egyesülettel anyagi ügyeiket szolgálnánk, boldogulásukat segítenénk elő. Az egyesület összeköttetésbe lépne nagyobb városok terménykereskedőivel, összeírná, hogy kinek mennyi terménye van eladó és a közvetítést eszközölné azok eladásában, sőt a szállítást egyenesen az egyesület eszközölné. Ez által megóvná a népet attól, hogy terményében a piacon gáncsoskodnának, az átvételnél pedig minden igaz ok nélkül tetemesen megrövidítenék; különböző kitalált cimeken annyit levonnak itt pénzéből, hogy a jó Isten a megmondhatója. Az eladó időt, fáradságot nyer, de idővel, ha a gazdasági egyesület némileg megerősödik,

a rászorult gazda pénzelőlegeket is kaphatna terményére, nem volna kényszerülve akkor adni azt el, a mikor legolcsóbb.

Az egyesület összeköttetésbe lépne gépgyárakkal, eszközölné a népnek olcsó kisebb gazdasági eszközök, gépek eladását.

Allandó vevőt biztosítana mindenféle eladó járó jószágának, s piacot szerezne gyümölcs, zöldség elárúsítására, hiszen ma mindent megvesznek, a mi csak eladó, csak tudják, hogy hol van és mennyi? Egy helyesen vezetett ilyenmű egyesület virágzóvá tenne pár év alatt egy falut, de a környéket is. Az ilyennek híre hamar túljárna a hetedik falu határát is, azok is szívesen jelentenék be eladó áruikat.

Az egyesület összeírná a kézi napszámerőt a községben, közvetítené az aratások, kaszálások, fuvarozások eszközését, ez által a legszegényebb népnek is biztosítaná a napi kenyeret, elejét venné a kiküldött vállalkozók szédelgéseinek, csalásainak.

Hogy ha még lelkesedés útján egy szövetséget is lehetne idővel alakítani, hol mindenki jót és olcsót nyerhetne, a nyereségből azonfelül részarányosan részesülne, megvolna a boldogulás koronája.

Alakítsunk szőlő-építő egyesületet, nem csak a hegyes-dombos vidéken, de teljesen síkon lakó község népei között, a mely egyesület a mai törvény szerint állami segedelemben is részesül. Ebből kifolyólag szorítsuk arra a népet, hogy lehetőleg kevés fajú csemege-szőlőt termesztvén, annak szállítását megtanulván, még külföldön is állandó piacot találja. Kecskemét környéke szőlő- és gyümölcs-szállításból száz ezreket kap külföldről, miért ne lehetne azt általánosítani? A közel fekvő nagyobb városok is állandó piacai volnának, csak tudnának eleget szállítani; az általános termelés folytán még ha lemenne is az ára, akkor is busásan többet fizetne a legjobb búzatermésnél.

* * *

Ezek pedig mind nem ideális eszmék, a műveltebb nyugati országok általánosan használják, művelődnek és boldogulnak. Mindezeknek megalapítója és szellemi vezetője a lelkész volna, s ha átadná is a tényleges vezetést a falu érdemes emberének, egyik-másik egyesületnek a lelke mégis csak ő maradna. Egy helyiségben minden elférne, az egyesület részére járó csekély hányadokból azok dologi kiadásai is fedeztetnének. A lelkész legyen anyagi jólétünk megalapítója,* ez által egyházunk is virágozni fog, emelkedik vallásosságunk, önbecsérzetünk, anyagi függetlenségünk, s így „rajtunk még a poklok kapui sem vehetnek diadalt!”

Ez legyen a külmiszió!

Persenszky Károly.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1898. évi költségvetése.

(Folytatás.)

Az államtudományokból, melyeket Németországban szintén a bölcsészeti fakultáson adnak elő: Berlinben 25, a többi egyetemeken ezenkívül még 16 kollégium volt.

* És természetesen a tanító, a ki nem tör a nép javát, boldogságát munkáló pap ellen, a kinek viszont nem szabad görbe szemmel nézni a jó irányban munkálkodó s ható tanítóra. Szerk.

A berlini egyetem philosophiai karán volt ily kollégium az államtudományokból, nézzük csak a pénzügyi és gazdasági részt:

Tárgy:

	Tanár	Heti óra.
Az állam s kincstári tudományok története	Magán	2
A nemzetgazdasági s társadalmi tudományokba bevezetés	"	2
A porosz nemzetgazdaság jelenkora	Rendes	4
Nemzetgazdaszat	Magán	4
Nemzetgazdaszat I. része (ált. vagy elméleti rész)	Rendes	4
Szintén	"	4
Nemzetgazdaszat II. rész (különös v. gyakorlati rész)	"	4
Agrár ügy, agrár politika és földmívelési törvény Németországban	Magán	2
Pénzügytan	Rendes	4
Szintén	Magán	4
Szintén	"	4
Pénz és hitelügy (banktörvény)	Rendes	2

Ezen felsorolt kollégiumokon kívül, Berlinen kívül tanítják még a következőket: A német gazdaság története. Agrár közlekedés, forgalmi s iparpolitika. Földmívelés, ipar- s kereskedelmi politika. A porosz és németbirodalom gazdasági s társadalmi politikája a XIX. században. Pénzügytan tekintettel az adótörvényekre. Pénzügytan, tekintettel a porosz és német pénzügyi praxisra. Pénzügytan, a főbb kulturállamok pénzügyára tekintettel. Közlekedésügy (posta, telegraf, vasút, csatorna). Allamisme, tekintettel kormányzásra, igazgatásra. A socializmus története. A socialismus és communismus. A jelenkori socialis kérdés. A mai munkásviszonyok.

Hazai egyetemeinken egy tudományágnak, sőt egész csoportnak alig van több rendes tanára egy-nél, sőt van olyan tudományág, melynek rendes tanára nincs is.

Ha összehasonlítjuk a külföldi egyetemi tanárok fizetését a mienkkel: azt találjuk, hogy a külföldön nem fizetési osztályba, nem egy mérték alá állítják a tanárokat, úgy, hogy minden egyetemen, minden szakban egyenlő volna minden tanár fizetése, mint nálunk; hanem ott a fizetés emelés érdem szerint történik. Ezért van a külföldön a tanárok fizetéseiben oly nagy eltérés pl. a poroszoknál 1800—12,000 márka közt. A külföldi egyetemeken az érdemes tanárokat annyira megfizetik, hogy nem kíván más pályára átesapni.

A mi egyetemeinken a nyilvános rendes tanári állás az, mely után már nincs jóformán méltánylás, legtöbbször az e polera jutott tanár lemond minden munkásságról vagy pedig feleseréli azt alkalom adtán más állással. Hogy ez nagy baj, ezt azt hiszem nem is szükséges bizonyítgatnunk, mert kellően nem javadalmazott állás, soha sem vagy legalább igen ritkán fogja az állás viselőjét ügybuzgóvá, különösen pedig oly odaadóvá tenni, hogy az állásával járó kötelességeken kívül a tudományát hivatásszerűen művelje is. Jól berendezett egyetem és kitűnő tanárok, különösen pedig ez utóbbiak főfeltétele: a tudomány előbbre vitelének. Jól mondá báró Eötvös Loránt: „az egyetemkérdés mindenek előtt személykérdés.” Igen jól értelmezte ezt Fodor József, midőn ezt mondá: „A tanárok tudományától, ügybuzgalmától, munkakedvétől függ első sorban az egyetem eredménye, azokat a

százezreket, mibe egy intézet kerül, azt a szép, drága időt, a mit évről-évre száz meg száz ifjú lélek a tanár szavaiért elveszteget: azt mind a tanár szelleme, képessége és munkakedve van rendelve kamatozni.

Ebből következik az, hogy a tanárokat különböző módon munkásságra kell buzdítani s nem pedig hagyni olyan ponton megállapodni, hogy tudja az a tanár, hogy azon ponton most már nem fog felebb emelkedni. Sajnos, hogy a mi társadalmunk oly szerencsétlen, hogy nem tudja a tudós munkásságát megjutalmazni, mert nálunk a tudósok együttvéve évente egy nagy díjra, az akadémia 2000 frtos díjára pályázhatnak, míg jól nevelt lovaink évente 10, 20, 30, sőt több ezer frtot tevő díjakra versenyezhetnek.

Ezért kevés nálunk a tudós, de még a tudományos ember is, s ha elvétele akadnak is tudósok, azok szegények annyira, hogy a költők is nem ritkán mosoly tárgyává teszik. Törekedni kell tehát oda, nemcsak a közoktatási miniszternek, hanem a gazdag társadalomnak is, hogy tudósai elismerésben és bő anyagi támogatásban részesüljenek, neveljen ne csak fél, hanem igazi tudósokat. A mi egyetemeink tanári javadalmazása azonban csak igen nagy ritkán fog nekünk tudósokat nevelni.

Ha egyetemeink fentartási költségeit összehasonlítjuk a külföldi egyetemek fentartási költségeivel, szintén nem örvendetes tapasztalatra fogunk jutni, mert vizsgálódásunknak az eredménye az elmaradottságot fogja hirdetni és azt, hogy áldozatunk a közművelődés oltárán egy pislogó mécs, a külföld közművelődési oltárán fényesen és messze világító oltártűz mellett.

Az egyetemek kiadásai rendszeren két főcsoportba oszthatók a szükségletek két főcsoportja szerint u. m. 1) személyi és 2) dologi kiadásokra. A bevételeit az egyes egyetemek vagy a saját jövedelmi forrásaikból — különböző alapok — meritik, vagy a mennyiben az nem elegendő a szükségletek kielégítésére, a hiányzó összeget az állam saját jövedelméből fedezi.

A személyi kiadások alá tartoznak a tanárok fizetése, pótléka és lakpénzek; ruha illetmények, tisztelet-díjak, ösztöndíjak, jutalmak és segélyek. Dologi kiadások alá általában mondhatjuk mindazok, melyek a személyi kiadások alá nem tartoznak.

A budapesti egyetem személyi járandósága volt 1895-ben 531,986 frt, 1896-ban 558,922 frt, 1897-ben 589,970 frt és 1898-ra elő van irányozva 612,097 frt. Dologi kiadása volt 1895-ben 259,590 frt, 1896-ban 267,010 frt, 1897-ben 279,200 frt és 1898-ik évben 312,600 frt.

Szükségleteinek kielégítésére az államtól kap a folyó évi előirányzat szerint 495,222 frtot. Ha meggondoljuk, hogy a német egyetemek állami segélye 15 millió márka, ha azt látjuk, hogy Ausztria a bécsi egyetemet 983 ezer frttal segíti; a prágait 789 ezerrel, az összes egyetemeit 3 millió frttal, érezhetjük, hogy mi hol állunk, midőn a budapesti egyetemre 1898-ban 495,000 frtot, a kolozsvárra pedig 347,538 frtot fordítottunk. Mindkét egyetemünkre nem fordítunk többet, mint az osztrák a bécsire, mert a közoktatásiügyi kormány a f. évre e két egyetemre 842,760 frtot irányzott elő. A berlini egyetem kiadása egy millió márkával múlja felül a mi három felsőbb intézetünk — a műegyetemet is ideértve — állami összes kiadását, a lipcei meg félmillióval. A budapesti egyetemi tanuló évenként az államnak 107 frtba, a kolozsvári egyetemen tanuló pedig 483 frtba kerül; míg a berlini egyetemi tanuló 489 márkába, a müncheni

264 márkába, a göttingai, kieli, königsbergi. strassburgi tanulók fejenként 1300 márkába; a többi egyetemeken 500—900 márkába, tehát átlag minden német tanuló 700 márkába kerül az államnak. A német tanuló körülbelől annyiba, mint a kolozsvári tanuló, de négyszer többbe, mint a budapesti és háromszor annyiba kerül a német egyetemi tanuló a német államnak, mint a magyar egyetemi tanuló a magyar államnak.

Minden egyes magyarországi lakosnak kerül minden egyes egyetemi tanuló 9 fillérbe, míg a porosz lakosoknak 26 fillérbe, a bajoroknak 31 fillérbe, a franciának 28 fillérbe, tehát körülbelől négyszer annyiba kerül a németeknek minden egyes egyetemi tanuló, mint a magyaroknak fejenként.

Ez a rövid statisztikai áttekintés legjobban megmondja, hogy mennyivel többet kell még áldozni Magyarországnak a közművelődés oltárán, ha a műveltség iránti érzék dolgában nem akarunk szégyenkezni a külföld előtt.

Azt mondhatná valaki, hogy mi is áldozunk a kultúrára és pedig minden évben többet-többet. Igaz, csak hogy ezen áldozat igen kevés, az előre haladás igen lassú s nem áll arányban a külföldön hasonló célra hozott áldozatokkal, sem a külföld által tett haladással. Az intéző köreink nyilatkozatából azt látjuk, hogy nincs egy rendesen felszerelt egyetemünk sem s ez igaz, s azon szűkmarkusággal, melylyel a kormány általában a hazai közoktatás körül eljár, nem is tudjuk, mikor lesz.

A folytonos nyilatkozatokkal és ígéretésekkel nem lehet az ügyen segíteni, fel kell rázni a társadalmat már egyszer, tette és áldozatra hívni, hogy tegye meg a kormánynyal együtt a hazai közoktatásügygel szemben azt, a mi kötelessége. Tudósokat kell nevelni anyagi támogatással s nagy ösztöndíjakkal, tegye lehetővé, hogy a magántanárok nálunk is az irodalomnak szentelhessék magukat, miként külföldön. adjon nekik 60 ezer frt segítséget, miként a porosz ad; de ne 6000 frtot vegyen fel 79 magántanár számára.

(Folyt. köv.)

Dr. Szabó Sándor.

TÁRCA.

A gyakorlati theológia mai munkaköre.

— Novák Lajos tanári székfoglaló beszéde. —

(Folytatás.)

A szabadulás e ténye a reformációban következett be, új eredményeket hozva létre többek között az egyénre, az egyházra és a tudományra nézve. Az egyház ismét a hívők gyülekezetévé lett, mely hivatásának azt tartja, hogy a keresztyén vallásos-erkölcsi közösséget a személyes keresztyénség alapján, de együttes munkával építse fel. A gyülekezet felett álló papi hivatal, összes előjogaival együtt megsemmisül; a pap az evangéliom szolgája lesz, ki magasabb tudása mellett se bír többet az üdvöből, mint mások és másoknak ki se sáfárolhatja azt; tanít, szolgál hitével és tudományával, szeretetével és erkölcsiségével, szóval egész életével; igazgat, fegyelmez a gyülekezet véneivel; épül vagy tesped, áll vagy esik a gyülekezettel. A szabadsághoz jutott hívő önkéntes buzgalommal fordul a gyülekezeti célok előbbviteléhez; a tudomány pedig szívesen áll szolgálatába mindezek-

nek. Munkakörre lesz az egyház önmagára, tagjaira és a tudományra nézve, nem papi, de igaz evangéliumi alapon. És íme, a kor egyik tudósa, *Hyperius* máris megsejti ezt és ha a gyülekezet életének tudományos elméletével még fel nem lép is, de „De formandis concionibus sacris” c. nagybecsű homilétikai művében kimondja, hogy a teológia két ágához, az exegesishez és a dogmatikához még egy harmadikat tart felveendőnek, mely a teológusnak a „gubernatio vagy administratio ecclesiae”-ben és az egyházi gyakorlatban nyújtson tájékozást. Ez, habár nem gyakorlati teológia is még, mivelhogy nincs annak keresztelve; de kétségen kívül az egyházi élet tárgyalására szánt tudományos ág, tehát a teológia rendszerének felajánlott új ág.

Még határozottabb lépést tesz ebben az irányban *Voetius*, „Selectae disputationes” c. művének, melynek 3. és 4-ik kötetei a „teológia practica”-t már rendszerbe foglalják, eképpen: 1. Morál és Kazuisztika; 2. Aszketika, mint útmutatás a bűnbánatra, kegyességre és imádkozásra; 3. Egyházipolitika, melynek részei: a) a Liturgika; b) az Egyházi alkotmány; c) az Egyházi fegyelmezés és d) a Homiletika. *Voetius* érdeme az, hogy ő ad nevet a gyakorlati teológiának; aztán az, hogy a hajléktalan morált és aszketikát ő fogadja be a teológiai rendszer új szülöttjének, a teológia practicaának a bölcsőjébe; legnagyobb érdeme azonban az, hogy az egyháznak gyakorlati munkakörét ő öleli fel legterjedtebben, bár részint még hiányosan, részint halmozottan, mely utóbbi tény annak a sokáig divatozó nézetnek nyújtott alapot, hogy a gyakorlati teológiát a morál és az aszketika alkalmazásának tartották. Mind-egy! A kezdet és tegyük hozzá, a szép kezdet meg volt téve arra, hogy az egyház gyakorlati életének tevékenységei, mint egységes munkakör, egy tudomány keretébe foglalva tárgyalassanak és arra is, hogy az erről szóló tudomány, mint önálló ág jusson be a teológia rendszerébe.

Sajnálatos, de igaz tény, hogy a tudomány életében is vannak meddő idők és korszakok; és még sajnálatosabb, hogy ezt a meddőséget a gyakorlati teológia sem kerülhette ki! *Voetius* szép kezdeményezése mindjárt a követőinél, *Witsius*nál és az id. *Campegius Vitringa*nál sorvasztó légkörbe kerül; náluk a mester gyakorlati teológiája morállá és aszketikává zsugorodik. *Hyperius* kívánsága és *Voetius* rendszere feledésbe merül; két hosszú századon át a munkások raja részint teológia applicatát ír, részint különböző nevek és fogalmak alatt a pastorális teológiára, a gyakorlati teológiának e monografiájára veti magát. Mintha a megújított egyházi élet ismét csak a templom és a paplak kerítései közé szorult volna; mintha a szabadsághoz és felelősséghez jutott hívőket nem lehetett volna egyébbel, mint applikata mannával táplálni, pastorális bottal vigasztalni; mintha az egymás nyomában tolongó orthodox, pietista és raconalista iskolák azt tűzték volna ki feladatuk, hogy a teológiával együtt az egyházi életet is darabokra szaggatják! Itt-ott felvetődik még a gyakorlati teológia neve, de *Voetius* szelleme és rendszere nélkül; csakhogy a név alatt akkor is az applicata teológia rejtőzködik. Ezek aztán együttvéve oly rossz keverték mindazt, a mi az u. n. elméleti teológia határain kívül fektődött, hogy *Planck*, 1794-ben megjelent „Einleitung in die theologischen Wissenschaften” c. művében a teológia applicatát kiutasította a teológiából; mert a tudós teológus a tudományos teológiából szerzi meg az applicata teológiai ösmereteket; a tudománytalan teológusok nagy tömegének pedig a teológia applicata nyújt nyomorúságos kárpótlást a rájuk nézve úgyis érthet-

len tudományos teológiáért! Szóval a gyakorlati teológia dolga csak ott állott a 18. század végén, a hol a reformáció kezdetén.

Ily mostoha viszonyok közt szinte gondviselés szerű eseménynek lehetne tekinteni, hogy századunk elején mégis támad egy oly teológus. a ki az egyháztól már-már végleg elpártoló teológiát visszavezeti az egyedül jogos alagra; a ki a szertecsapongó teológusi munkásság egységre vivését és rendszerezését megkísérli és keresztül is viszi; a ki ennek a munkásságnak az egyházi élet szolgálatában fáradozó munkását a *Planck* excommunicatiója alól felszabadítja, belé *Hyperius* és *Voetius* szellemi örököse gyanánt új bizalmat lehel s mint visszafogadott és felékesített tékozló fiút a teológiai rendszer hajlékában újabb, egyenjogú örökséghez juttatja. Ez *Schleiermacher Frigyes*, a teológia alapvető rendszerezője. „Kurze Darstellung des theologischen Studiums” című 1811-ben megjelent művében úgy határozza meg a keresztyén teológiát, mint „foglatatját azon tudományos ösmereteknek és műszabályoknak, a melyeknek alkalmazása nélkül keresztyén egyházi kormányzat nem lehetséges. Azok az ösmeretek e nélkül a vonatkozás nélkül megszűnnek teológiaiak lenni és más-más tudományra szállnak örökségül.” Ő az egész teológiát bölcsészeti, történelmi és gyakorlati teológiára osztja, melyek közül a bölcsészeti a teológia gyökerének, a történelmit a teológia törzsének, a gyakorlatit a teológiai studium koronájának nevezi, mivel — a mint 1850-ben megjelent gyakorlati teológiájának bevezetésében mondja — „a többieket mind feltételezi és a tanulmányra nézve utolsó, minthogy a közvetetlen gyakorlatot készíti elő.” „A viszony tehát, a mely a gyakorlati teológia között és a többiek között van, — mondja *Achelis* — az, hogy a gyakorlati teológia a többiektől veszi az anyagot, nem önállóan termeli és megtanít arra, hogy miként kell azt arra a célra fordítani, mely az egész teológiának jellemét megadja. Így a gyakorlati teológia eszméje, a teológia apologiájának eszméje, tudományos bizonyíték arról, hogy a teológia theologia.” Majd kifejti *Schleiermacher*, hogy a gyakorlati teológia az egyház vezetésének a tudománya; feladata az, hogy a vezetés elméletét adja; módszere az, a mi a többi teológiáé. Megemlítem még, hogy művét két fő-részre osztja, u. m. egyházi szolgálatra és egyházi kormányzatra; amabba foglalván a kultusznak, az egyházi beszédnek, az ifjúság vallásos oktatásának és a papi bölcséségnek, — emebbe pedig az egyházkormányzatnak elméletét.

Schleiermacher tehát nemcsak a teológia rendszerének, hanem a gyakorlati teológiának is reformátora. Rendszerének, természetesen, megvannak a hiányai. Leggyöngébb pontja mégis az, hogy az egyházat tárgynak veszi, a melyre a vezetés irányul, nem pedig alany-nak, mely maga cselekszik; másként: ő az egyházat nem tekinti szabad és önmagától munkás vallásos egyesületnek. Ezt azonban megigazította *Nitzsch*, úgy fogván fel az egyházat, mint cselekvő alanyt, (actuose Subject.), de egyúttal mint oly alapot is, a melyből vezetendő le mind a hivatal, mind a hivatali munkásság (klerus positívus). És éppen ez a fogalom már az az alap, a melyen az egyház gyakorlati munkássága a tudomány elméletével egységre talál; a honnan indulva mind a gyakorlati teológia munkaköre, tárgyának megfelelően megállapítható, mind rendszere legtöbb szerencsével felállítható. Nekem, kitűzött céломhoz képest, csak az előbbi a feladatom.

Mielőtt azonban erre térnék, kötelességemnek tartom, hogy a magunk gyakorlati teológiai irodalmára is vessék egy futó pillantást. Hát ez a pillantás itt sem

kecsegtető. Nálunk a gyakorlati teológia munkakörének három rendszerezője van. Az első *Tóth Ferencz*, ki mint még pápai tanár, „a pastoralis vagy applicata teológiának három részét bocsátotta közre” e század elején, u. m. a Homilétikát, Lelkigondviselést és Liturgiát. A második *Zsarnay Lajos*, egyik nagynevű elődöm, ki a maga „Paptan”-ában ugyancsak e szakokat tárgyalja, megtoldva a katekhetikával. Ezek tehát a Schleiermacher előtti iskola követői még mindketten. Harmadiknak *Tóth Mihály*, volt debreceni hittanárt említhetem, a ki még ennyit sem bocsátott ugyan közre. de az újabb teológiai rendszer hívének mutatta magát, mivelhogy „Egyházzónoklattan”-ában a gyakorlati hittan fogalmát és felosztását a schleiermacheri szellemtől érintve adja, de azzal a nagy tévedéssel, hogy az egyházjogtani is bevonja a gyakorlati teológiába. Ezekén kívül már csak egyik-másik szakba vágó monográfiánk vannak, a melyeknek felsorolását és méltatását, mint-hogy a tárgyamra nem tartoznak, gáncs nélkül mellőzhetők tartom. E rövid pillantás eredménye pedig az, hogy az egyház mai munkakörét felölelő gyakorlati teológiánk ez idő szerint még nincsen.

Schleiermacherrel és *Nitzschel* bevégeződik a gyakorlati teológia múltja és megkezdődik a jelene. A múlt határozottan pastoralis jellegű, annyira, hogy részben igaza van *Palmernek*, midőn azt mondja, hogy a pastoralis teológia volt a gyakorlati teológia anyja, attól eredett és attól szakadt le, mint önálló tudomány; a teljes igazság azonban az, hogy *Schleiermacher* és *Nitzsch* által lett a pastoralis teologia gyakorlati teológiává. Igen, mert az előbbi volt az első, ki az egyház gyakorlati életét egységes munkakörnek fogta fel s a vezetéséről szóló elméletet, mint tudományt beállította a teológia rendszerébe és az utóbbi volt az, ki a schleiermacheri fogalom fogyatkozását megszüntette, az egyházat nem tárgynak, hanem cselekvő alannak fogván fel. Oly fogalom, mely legközelebb áll az ősegyház evangéliumi eszményéhez és így a reformációban megalkult egyház eszményének is leginkább megfelel.

De hát ellentétbe jutott-e ez által a ma a tegnapal? Annyiban igen, hogy az egyházfogalom újabb megigazításra talált és annyiban is, hogy az egyházi életről szóló teológia elvesztette pastoralis jellegét; ez azonban csak javára vált mind a kettőnek, mert általa még élesebben elvált az evangéliumi egyház a kath. egyháztól, amannak a teológiája emezétől. Magában a fejlődés menetében azonban nincs ellentét, mert a mát a tegnap folytatásának kell tekintenünk és a fejlődésnek éppen az a természete, hogy azt, a mi benne lényeges, nagyobb terjedtségre juttatja. Fejlődött az egyház, fejlődnie kellett a teológiának is. Amannak azért, mert nagyobb öntudathoz jutva belátta, hogy vannak munkaterei és erői nemcsak a lelkész számára, hanem a maga számára is; emennek azért, mert spekulatív része a 18. századbeli felvilágosodás nyomása alatt kénytelen volt és hova tovább kénytelen az egyház gyakorlati életétől eltávolodni. Amaz növekvésnek látszik, emez fogyásnak, alapjában véve pedig mind a kettő nyereség. A spekulatív teológia nyert általa azért, mert saját lényegének megfelelőbb irányban és szabadabban működhetik; az egyházi élet nyert az által, hogy a teológiának egy új ága az ő érdekeinek tudományos szolgálatára vállalkozott. És éppen ez mutatja a fejlődés természetes voltát, úgy hogy ezen a ponton azt mondhatjuk a gyakorlati teológiáról, hogy az olyan ága a teológiának, a melyet a fejlődés törvénye növelt bele a teológia és egyház együttes életébe.

Igy már, ha a gyakorlati teológia mai munkakörét

akarjuk megrajzolni, azt a gyülekezet mai fejlődöttebb életéhez alkalmazkodva kell megejteni. A kör külsejét, a keretet adni fogja a cselekvő egyház, az önépítésében munkás gyülekezet; a részeket adni fogják mai élettevékenységei és ezeket egészében és részleteiben fedezni kell az adható elméletnek. vagyis a gyülekezet mai élettevékenységei mindenikére egy-egy odailó elmélet megnevezésével kell előállania a gyakorlati teológiának, úgy hogy ezen a ponton a gyakorlati teológia az önmagát építő egyház teljes képét állítja előnkbe. A szakok képzését azonban úgy kell megejteni, hogy általuk a többi teológiai ágak önállása se egészében, se szakai-ban ne csorbítottassék.

(Folyt. köv.)

NEKROLÓG.

Tamko Ferencz emlékezete.

1834—1897.

(Folytatás.)

Már eddig is biztos jeleit látjuk, hogy Tamkó Ferenc eszes, jól indult és készült, kitűzött életcéljára bensőleg hivatott férfiú volt. A lelkési tisztre rászületett, benne növekedett és kitűnő sikerrel képezte ki magát, melyre helyzete és anyagi körülményei is szerencsésen előmozdító eszközökül szolgáltak. Reá is illettek: „Gyermekségedtől fogva tudtad a szentírásokat, melyek tégedet bölcsesé tehetnek az idvességre a Krisztus Jézusban való hit által.” 2 Tim III: 15. Benneis teljesült: „Esdrás az ő szívét arra bírta vala, hogy keresné az Ur törvényét és azt megteljesítené, és tanítná Izráelt a parancsolatokra és ítéletekre” Esdrás VII: 10. Mily szerencsésen találkozólag mondhatá: „Hirdetem a te nevedet az én atyámfiaiak, a gyülekezetnek közepette dicsőretet mondok neked.” Zsolt. XVII: 23. Ő ugyanis édes anyja után a keresztesi előkelő családokkal rokoni összeköttetésben állott s mint ilyen hirdette a szent ígét atyámfiaiak. Szerencsés kivétel volt a közpéldabeszéd szólama alól; „Nincs a próféta tisztesség nélkül, hanem csak az ő házában és házában” Mát. XI: 30. És mind emellett is megtudta tartani őszinteségét, egyenes lelkűségét és nyíltságát. „Nem tudott hízog beszéddel élni.” Jób XXXII: 22. Noha elősmert jó szónok volt, mégis érzette és nem feledhetett meg arról, hogy Pál apostol szerint: „Nem beszédben áll az Istennek országa, hanem a léleknek erejében” 1. Kór. IV: 20... Amde ő sem lehetett a jobb sors állandó kegyeltje; nem izlelhetette zavartalanul a jólét és dicsőségnek kelyhét, kijutott neki életideje végső tizedében csordultig a keserűség poharából is. Mélyen megrendítő csapás érte őt, vele együtt szeretett családját s a gyülekezetet, midőn ezen testben s lélekben erős, beszédben és cselekedetben hatalmas férfiú, még különben is nem hanyatló korában, áldozata lett az őt mindnyájunk őszinte sajnálatára sujtó gyógyíthatlan nyavalyának és végre hosszas szenvedés után martaléka a halálnak, gyászolási tárgya szeretett és szerető övének, hivének, tisztársainak és barátainak. Mindnyájunkra nézve többé kevésbé terhes a földi élet: az övé sok másoké fölött terhesebb — legterhesebb volt. Nagy és nehéz próbáltatáson ment keresztül: tehát kiválólag illett ajkára a nagy apostol Pál hattyúdala: „Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, — a hitet megtartottam. végezetre eltétet nekem az életnek koronája”.

Hogy pedig annál hivebb és teljesebb vonások-

ban álljon előttünk az ő képe, szolgáljon e célra az ő ismerői, de különösen egy a boldogútnak legközelebbi köréhez tartozó leghitelesebb tanú előadása után, úgyszólván általa szerkesztett életrajza.

Tamko Ferenc született 1834. december 12-én Borsod-Mező-Keresztesen. Hasonló nevű édes atyja: lelkész volt ugyanott 30 évig... Édes anyja: Gomba Klára keresztesi jómódú nemes szülék lánya. Ketten voltak testvérek illetőleg az említett szülék gyermekei, u. n. Ferenc és Bertalan a ki most tekintélyes ügyvéd Szilágy-Somlyón, ez tehát még él, Ferenc pedig meghalt 1897 július 21-kén.

Népiskolát M.-Keresztesen végezett, a gymnáziumi tudományokat, a latin nyelvet szintén ott kezdte az édes atyja főfelügyelete alatt tanulni, sőt később a latin classicusokkal is atyja vezérlete alatt jutott közelebbi és mélyebb ösmeretségbe nyári szünidők alatt... Gimnaziumba Miskolcra vitetett 1844. szeptemberben s inferior syntaxistának iratott be. a mi a mostani II-ik gymn. osztálynak felelt meg. Miskolcon tanult 1844-től 1850-ig. Ez alatt elvégezte a gimnáziumi tanfolyamot és még ezen felül 1849/50-ik iskolai évben az 1-ső évi bölcsészeti tanfolyamot.

Sárospatakon 1850. szeptember 6-án iratkozott be physicusnak, 1851/2-ben lett phylosophus, 1852/3, 1853/4, 1853/4, 1854/5-ben volt theológus.

1855/6-ik iskolai év I-ső felében az akadémiai tudományokból az esküdt deáki segédlelkész, — tanári vizsgát a főtsz. egyházkerületi küldöttség előtt kitűnően letette Sárospatakon. II-ik félévben Somossy János halála után, mint helyettes tanár a héber nyelvet tanította. A primáriusi (esküdt deáki) vizsgának, 1856. január 28-án történt letétele után — az egyházkerület 1855. szeptember 30. okt. 1, 2-ik napjain Sárospatakon hozott határozata szerint — bekebelezési vizsgát tenni többé nem volt köteles s a főiskolában azon tul töltött ideje a kápláni időbe volt beszámítandó. Ő azonban mind emellett is kápláni vizsgát tett az Atányon 1856-ik év tavaszán tartott alsó-borsodi egyházmegyei gyűlés előtt, magát minden ellenkező esélyek ellen biztosítani akarván.

Láttuk, hogy Tamkó Ferenc Sárospatakon, mint helyettes tanár tanította a zsidó nyelvet, ezen tény az ő ezen nyelvbeni alapos készségéről tanuskodik. Azonban curiosumkép megjegyzendő, hogy azt a sokat emlegetett héber szövegű levelet nem ő irta borért a pataki zsidó koreszmárosnak, hanem az édes atyja: idősb Tamko Ferenc az 1820-dik évben Molnár Antallal együtt, a ki később aszalói pap volt, kivel halálig jó emberek, komák maradtak; a Tamko fiuknak Molnár Antal volt a keresztatyjok.

1856. augusztusban a német nyelv tökéletesebb elsajátítása végett a Szepességre ment Kézsmárkra, majd Szepesszombatba, de onnan csakhamar elhívták nevelőnek Lőcsére. Előbb Szopko János georgenbergi ev. lelkésznel 1856 december 26-áig. aztán Farkasfalván a Wieland András családjához s itt 1857. szeptember 20-ig Arthur nevű fia mellett nevelősködött (a ki később képviselő lett.) Ugyan e kitűnő családnál lett később nevelő Terhes Barna a volt sárospataki pap.

1857. novemberben külföldre ment s 2 évig volt kint nevezetesen: Bécsben 5 hónap, Zürichben 4 hónap, Tübingában 8 hónap, Berlinben 4 hónapig s egy kevés ideig Genfben is volt és Drezdában, de ez csak egy pár hét lehetett hazafelé utaztában,

Berlinben a Frigyes Vilmos nevét viselő egyetemen volt s berlini időzése aránylag igen sok pénzbe

került, mert az olasz háboru miatt az osztrák bankoknak igen csekély becse volt.

1859. szeptemberben haza jött s még ebben a hónapban az alsó-borsodi egyházmegyei k. széktől, mint segédlelkész, a m.-keresztesi egyházba rendeltetett s ott szolgált édes atyja mellett 1862. augusztus 21-ig.

A papi vizsgát Sárospatakon 1862. július 13-án tette le.

1862. augusztus 21-től—1864. ápril haváig Zsarnay Lajos mellett káplánkodott Miskolcson, a hol Tréky Török József gymn. tanár halála után őt bízták meg az illető osztály tanításával.

Édes atyja 1863. július 17-én meghalván, helyére őt, a fiát választották meg erős küzdelemmel.

1864. ápril 3 án ünnepélyesen beköszönt, s szolgált példás renddel, pontossággal, hűséggel s predikált nagy ékesszólással, és ezeknek következtében hívei a rajongásig szerették. 1865. szeptemberben Rimaszombatban a papszentelő egyházkerületi gyűlésen ő papolt. Egyházmegyei jegyző is volt 1869. és 1876. évek közti időben.

Mikor Tamko Ferencz a külföldről hazajött, a sárospataki akadémián Kálniczky Benedek halálával megüresedett egyháztörténelmi és ujszövetségi exegesi-tanszékre Dr. Heiszler Józseffel és Czelder Mártonnal pályázott, midőn is az elsőbb helyen említett lett a nyertes. Az 1863-ik évben tábori lelkészségre is jelentkezett, a midőn Sebők Dániel bodrog-kereszturi helyettes lelkész lett elválasztva és hivatalára Sárospatakon a lelkészi vizsgákat követő vasárnapon lett ünnepélyesen felavatva és kibocsátva.

Tamko Ferencz házassági szövetségre lépett 2 izben.

Először 1865-ben Gömörből, Uzapanyitról Lengyel Pál lelkész lelkész leányát: Máriát véve nőül, a ki 1869-ben meghalt. Másodszor 1873-ban nősült, elvévén M.-Keresztesen Demkó Klárát feleségül, a ki páratlan odaadással ápolta tehetetlen férjét.

Tamko Ferencz maga végezte lelkészi teendőit 1864. ápril 3-tól 1888. május 14-ig. Beteg lett szélhűdében 1888. május 15-én s e naptól kezdve nem szolgálhatott s nem szolgált haláláig: 1897. július 21-ikig vagyis 9 év, 2 hó s egy hétig.

Betegsége ideje alatt mindig olvasott; mindenemű tudományos munka érdekelte, de mégis különösen a német egyházi irodalmat búvárolta. Mig betegsége nem súlyosodott, irogatott is s igen humorosan leírta, hogy miként gyógykezelték őt szélhűdése első évében orvosai aleo és homeo; de a mit irt, mutogatni és kürtölni nem szerette, azonban ezzel jó embereit, ha kérték mulattatta.

Kilencz évi betegsége alatt — kivéven az 1890-ben történt operatiót, mondhatni nem feküdt. Folyvást ült; utóbbi időkben csak a divánon tudott megülni. Halála előtt 3 napig feküdt. 1888.—1893-ig lassacskán járkálni is tudott; de ettől kezdve egész haláláig csak úgy mozdult, ha segítették.

Érdekes az is — bár a nekrologhhoz nem tartozik tulajdonképen, hogy a ki neki pesztonkája volt, az a nő már mint öreg asszony is mindvégig hű maradt házához, családjához, és mikor haldokolt, mikor a szemét be kellett fogni, akkor is ott volt és segített ravatalra tenni.

Eltemettetett 1897. július 23-án édes atyja és anyja mellé. Híveinek nagy szeretete abban nyilvánult, hogy temetésére, a ki csak mehetett, elment, annál fogva a nagyobb rész be sem fért a gyász-udvarba.

A presbyterium diszes koszorút tett a ravatalra, a mely felett Simon János mondott beszédet és imát is. A helybeli énekhar pedig gyászzénekeket zengedezett.

(Vége köv.)

Kodi Benő.

IRODALOM.

* **A prot. lelkész feladata napjainkban.** A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezlete által jutalmazott pályamű. Irta: *Szuhay Benedek*, kápolnai ev. ref. lelkész. Miskolc 1897. 1—87 lap. Ára 1 korona. — „Én teljesen hiszem, hogy ha a lelkész teljes odaadással a belmissóra, a cura pastorálisra vagy evangelisatióra adja magát s az egyháztagek életét a bölcsőtől a koporsóig éber figyelemmel kíséri, örömeiket, bajait is ismeri; az élet terheinek viselésében, emelésében tanácsos, egyesületek szervezésével, példaadásra segítségükre van; ha az írás szerint felfogja ügyét az árvának, özvegynek, a szegény nyomorútnak: ezen működések segélyével... a jövő egyháza igazi egyházi hivatást teljesít... kivált ha a lelkészképzés is ehhez képest irányítatik s a lelkészi fizetés is átalakíttatik”. Ezekkel a szavakkal végzi *Görömbei Péter* „A jövő egyháza” című, 1894-ben megjelent dolgozatát. Más címen, de lényegében majdnem ugyanezeket hirdeti, a lelkészeket majd nem ugyanezekre lelkészi most Szuhay Benedek fent említett pályaművében, melynek szerkezete és kibővített tartalomjegyzéke a következő: Tájékoztató. Bevezetés. I. Az egyházi közigazgatás és lelki gondozás a Kálvin egyházában Genfben s utána hazánkban a reformáció három első századában. II. Az egyházi és vallás-erkölcsi élet hanyatlásának okai: 1. Korunk anyagi irányja, az önzés, az érdekhajlás. 2. Lelkész és tanítóképzésünk hiányos volta s iskoláink nem eléggé vallásos színezete. 3. A presbitériumok hiányos jog- és hatásköre. 4. A hiányos állami törvények, melyek kellő szigorúsággal, gyorsasággal nem intézkednek sem az állampolgárok kisebb bűnei megbüntetéséről, sem az ünnepek megtartásáról. 5. A mai nyomorúságos papi fizetési rendszer, ennek igazságtalan és elégtelen volta, egyházainknak hagyományos szegénysége. III. A prot. lelkész feladata adott nehéz viszonyaink között az egyházi közigazgatás, de különösen a cura pastorális terén: 1. Az igehirdetés. 2. Gondoskodás, hogy az iskolák újból az egyház veteményes kertjei legyenek. 3. Örökös és felsejűlt mindkét nembeli ifjak vallás-erkölcsi élete felett. 4. Gondoskodás arról, hogy a presbitérium ne csak a közigazgatás teendőit, de az egyház fegyelmet is gyakorolja. 5. A lelképásztor lelki gondozói kötelességét teljesítse a szó legigazibb értelmében. 6. Emberbaráti szeretetből buzgósággal felkarolni a szegények és árvák ügyét. 7. Lelelmesmeretes pontossággal ellenőrizni az egyház anyagi ügyeinek vezetését, gondoskodni az egyházi épületek jó karban tartásáról s a papi fizetés rendszeresítéséről. — A feldolgozott anyag tehát meglehetősen ugyanaz Szuhaynál, a mi Görömbeinél; csak hogy emez inkább egyháztársadalmi, amaz, inkább lelképásztori alapon mozog; emennél több a tapasztalat, amannál a lelkesedés. Új dolgokat nem mond, annyira nem; hogy azok, a miket feladatúl kitűz, nemcsak napjainkban feladatai a lelkésznek, hanem azok voltak mindig; de azok, a miket elmond, így összefoglalva mégis jó útmutatóvá, úgy, a miként előadja, mégis ösztökévé válhatnak a lelképásztori munkálkodásnál. Aztán a belmissió, evangélizáció vesszőparipáin se igen lovagol, de azokat, a mik azoknak körébe nálunk tartozhatnak, nem hagyja felsorolatlanul. Tárgyalását megismerhetik olvasóink Lapunk f. é. 1-ső számának a tárcájából. Művét, — de úgy alkalmilag a Görömbeiyét is — szívesen ajánljuk a lelkész urak és minden egyházat szerető hitsoroslunk figyelmébe!

* **Gazdasági ismétlőiskolások könyve** cím alatt harmadik kiadásban bocsátotta közre *Vadai József* nagyváradi községi tanító sok helyen elfogadott művét. A szerző

— mint gyakorlati tanító — nagy ambíciót köt könyvéhez s nem fél azt a legmagasabb fórum, a tanítószármazat alá bocsátani, abban a tudatban, hogy a tanító számára sem pap, sem gazdatiszt, sem ügyvéd, de még doktor sem tud könyvet írni vagy bírni, mert azt a praxist, a miből a jó kézikönyv lesz, csak az iskolaportból szívják a pedagógusok is. — Ajánljuk e könyvet, a melynek ára egy példányban 80 kr., többen 60 kr. kötve. Megrendelhető a szerzőnél Nagyváradon.

* **Az „Athenaeum” mesekönyvtára.** Ilyen cím alatt indult meg az az új vállalat, a melyből az első három kötet jelent meg, *Benedek Elek* meséinek és mondáinak egy részét foglalva magukban. Az első kötet a honfoglalás mondait, a második a madár-, a harmadik a pásztormeséket mutatja be abban a megragadó előadásban, a mely Benedeknél nagy Istenadománya. Benedek nyelve olyan zamatos, olyan magyaros, népies kifejezésekben, fordulatokban olyan gazdag, hogy szinte abba a csalódásba ringat, hogy a nép egyszerű mesemondóját hallgatjuk. A meséknek csoportokra való felosztása csak megkönnyíti áttekintésüket. Egy-egy kötet ára 50 kr.

* **Arany János tanársága Nagy-Kőrösön.** Irta Benkó Imre. Szilágyi Sándor előszavával. Kapható szerzőnél. Ára 80 kr s a tiszta jövedelem felerésze a kőrösi Arany-szobor alap növelésére fordíttatik. Benkó chronologiai rendben igen érdekesen beszéli el azon kilenc évnek történetét, eseményeit, élményeit, melyet Arany János a nagy-kőrösi gimnáziumnál, mint tanár töltött. Nagy fáradsággal, lelkiismeretességgel szedte össze gazdag adatait s ezeknek összefűzésével, előadásával nemcsak élvezetes olvasmányt nyújt, hanem művelődéstörténeti s irodalomtörténeti szempontból becsest is. Művének 78. lapján Sárospatak is említve van. Arany ugyanis az 1855. év nyarán nagyobb utazást tett a felvidéken, meglátogatta Tompát Gömörben, s Szemere Miklóst Lasztócson. »Arany Tompával együtt utazott Zemplénbe, családját Hamván hagyva. Első nap Sajó-Szentpéteren, másnap Sárospatakon háltak, hol a tanuló ifjuság énekkara tisztelkedett a két költőnél.«

* **Rácz Lajos** sárospataki tanár lefordította Wundt Vilmos híres lipcsei tanár legújabb művét: »A lélektan alapvonalai« címmel. A mű kiadója a Franklin társulat, ára 2 frt. A könyv, a mint a fordító előszavában helyesen mondja, nem kezdőknek való, mert a tömör előadás, a gyakran nehézkes és hosszadalmas mondat szerkezet miatt igen nehezen érthető meg. A fordító Wundt könyvét tanárjelölteknek és tanároknak szánta.

* **Öreg János debreceni akadémiai tanár** „Jog és állambölcsészeti kézikönyve”, mely Debrecenben jelent meg s ára 3 frt, érdekes ellentétet képez a Wundt lélektanával szemben. Öreg is, mint Wundt, könyvét akadémiai s egyetemi hallgatóknak szánta. Az Öreg könyvének tartalma nem olyan mély de gondolatai világosak és határozottak, s ezeket ő egyszerű, könnyen érthető nyelven adja elő. S nálunk, hol annyi előítélettel kell a philosophiai tanároknak küzdeni, talán könnyebben meg lehet bocsátani azt, ha nem öleli fel tankönyvíró tudományának összes nagyságait, mint ha rendkívül nehézkes, sőt ifjuságunknak emészthetetlen nyelven ír. A könnyed stílus, átlátszóság, világosság ajánlják Öreg könyvét.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** A gömöri ref. egyházmegyének egyik buzgó tanácsbírája, *Nádasi Sárközy Gyula*, e hó 13-ikán élete 56-ik évében rövid szenvedés után elhunyt. Temetése 15-ikén volt Jánosiban. — Legyen e buzgó világi emberünk emléke áldott. — A nagy-enyedi Bethlen-kollégi-

umra ismét ráborult a gyásznak fátyola. A nagy veszteségek után új veszteség érte az ós intézet tanári karát a mely megtört kebellet jelelenti, hogy *Szilágyi Gyula* főgimnáziumi igazgató, klasszika-filológiai tanár élete 44-ik, tanári működése 22-ik évében e hó 18-ikán hosszú szenvedés után elhunyt. Legyen a hű munkás emlékezete áldott!

— **Lelkészválasztás.** A gömöri *giczei* egyház lelkészévé e hó 9-én meghívás útján, *Farkas Miklós* székelyi lelkész választotta meg.

— **Követésre méltó példa.** A *hanvai* ref. egyház énekarának tagjai annak a felhívásnak a hatása alatt, a melyet Pásztor Sámuel sárospataki főiskolai énektanár bocsátott ki kiadandó énektára ügyében, egyértelműleg elhatározták, hogy mindnyájan megveszik a megjelenendő könyvet, hogy így előmozdítsák az énekügy fellendülését. Ha mindegyik énekkar követné a hanvainak a példáját, a ref. énekügynek megbecsülhetetlen szolgálatot tenne.

— **Népmozgalmi statisztika.** A tiszáninneni ref. egyházkerület legnagyobb gyülekezetében, a miskolciban a múlt évben született: fi: 215, leány: 220, összesen: 435; meghalt: fi: 194 nő: 176; összesen: 370, tehát szaporulat: 65. Házasságot kötött: 44 tiszta, 46 vegyes pár, összesen: 90. Megegyezés volt: 20 esetben és 10 alkalommal a mi javunkra, 10 esetben a mi hátrányunkra. Részünkre engedte át születendő gyermekeit 4 r. kath. 1 g. kath. férfi s 5 r. kath. nő. Részünkről átengedte leendő gyermekeit a r. kath. egyháznak 6 férfi s 4 nő. Nyereség és veszteség tehát kiegyenlíti egymást. Konfirmált: 65 fi és 58 leány, összesen: 123. — A tiszántúli kerület s egyúttal az egész magyarországi reformátusok legnagyobb gyülekezetében, a debreceniben, az 1897. évben született: 1753; meghalt: 1446 s így a szaporodás 307. Törvénytelen született 218 volt. Házasságot kötött 334 pár s ebből 59 a vegyes, a melyből 31 esetben a református, 23 a r. kath. 3 a g. kath. 1—1 az ág. ev. és a g. kel. egyház javára történt a megegyezés. Áttért: 31; kitért: 15. A létszám 45,029. — A budapesti ref. egyházban született a múlt évben 1000 fiú 814 leány; összesen: 1814; meghalt: fi: 509, nő 415, összesen: 924. Egyházilag megáldott 433 házasság. Konfirmált: 93 fi. 82 leány: összesen: 155. Áttért: 41. — A kolozsvári gyülekezetben született: fi: 243, nő: 281, összesen: 524 (13-mal kevesebb, mint 1896-ban); meghalt: fi: 181, nő 188, összesen: 369 (72-vel kevesebb a 1896-ikénál) s így a szaporodás: 155. Házasságra lépett 184 pár, tiszta 78, a melyből 8 nem vette igénybe az egyházi áldást. A vegyes párok közül 54 a ref. egyház áldását kérte s nyerte.

— **A budapesti ref. egyház költségvetése,** a melyet dec. 23-ikán állapított meg a presbitérium, a következő: *Jövedelem* 1. egyháztagsoktól 11080 frt (ebből 9000 frt egyházi adó); 2. bérjövdelem 16426 frt 40 kr. (házak, földek stb. után); 3. alapítványi kamatokból: 488 frt 21 kr.; 4. értékpapírokból 208 frt; 5. segélyekből: 21166 frt (kerüllettől s a fővárostól), összesen 49,368 frt 61 kr. *Kiadás* 1. személyi járandóságokra: 23777 frt 66 kr (ebből az első lelkész fizetése 3750; a II-iké 2750; a III-iké 1586 frt; két állandó vallástanáré 1200—1200 frt; két ideiglenesé 1000—1000 frt); 2. dologi kiadásokra: 10835 frt 60 kr. 3. járulékokra: 3993 frt; 4. Balassa-alapítvány kiadásai 4500 frt; 5. kölcsöntörlesztésre s kamatokra 5221 frt; 6. vegyesekre: 850 frt, összesen 47677 frt 26 kr s így a maradvány 1691 frt 35 kr. — A gimnázium bevételeivel, 38447 frt 89 kr együtt a jövedelem összege: 87816 frt 60 kr, a kiadásokkal (38843 frt 3 kr) az összes kiadása 86,125 frt 15 kr s így a tulajdonképeni pénztári maradvány: 1896 frt 21 kr.

— **Hány joghallgató iratkozott be az 1897/98-ki iskolai évre Magyarországon?** ... Erre a kérdésre a hivatalos lap a következő feleletet adja: Budapesten 3465; Kolozsváron: 478; Pozsonyban: 158; Nagyváradon: 162; Kassán: 132; Egerben: 80; Pécsen:

98; Mármaros-Szigeten: 141; Debrecenben: 258; Kecskeméten: 76; Eperjesen: 165; Sárospatakon: 67. E szerint a joghallgatók összes száma: 5280. Növekedett a létszám a múlt év első feléhez viszonyítva Budapesten (595-tel), Kolozsváron (70), Pozsonyban (20), N.-váradon (14), Kassán (25), Pécsen (1), M.-Szigeten (42), Debrecenben (42), Kecskeméten (2) Eperjesen (23). Fogyott a létszám: S.-patakon (9), Egerben (6).

— **A budapesti egyetem hallgatóinak száma az 1897/98. iskolai év első felében:** 4586 rendes, 462 rendkívüli, összesen 5048. Ezek közül theologus: 91; joghallgató 3465; orvosnövendék: 652, gyógyszerész: 125; bölcsészethallgató: 253. A múlt évihez képest a növekedés 641. — **A műegyetemre** 1453 hallgató iratkozott be, 317-el több, mint a múlt évben.

— **A kolozsvári egyetemre** az 1897/98-ik iskolai évre beiratkozott: joghallgató: 478; orvosnövendék: 113; bölcsész 171; matematikus: 81 és gyógyszerész: 40; összesen 883. A növekedés: 181.

— **Melegség és világosság a protestáns és a róm. kath. templomokban.** Jó ízű történetkét közöl az „Eclaira” c. francia lap az egyházi melegség s világosság dolgában, a mely a prot. és a r. kath. egyház helyzetére ma is élénken emlékeztetheti a gondolkozókat. A történetke ez: *Marron* párisi prot. lelkész (1782—1832) az újévi császár-fogadás alkalmával 1812-ben találkozott a császári palotában az akkori párisi érsekkel, a kívül barátságos viszonyban állott. Az érsek beszélgetés közben rátért arra, hogy a protestánsok oratóire-ban, az ismét párisi ref. templomban, kályhát állítottak, hogy a hívek jobban járhasanak az enyhe levegőjű helyre. Ez a még akkor igen szokatlan dolog az érsek urat tréfálkozásra indította s így szólt Marronhoz: meglepetéssel értesültem arról, hogy híveidnek a buzgósága annyira lehűlt, hogy a presbitérium jónak látta annak *felmelegítése céljából* a templomba kályhát állítani! ... A tréfát elérte Marron s az abban nyilatkozó csipősségre így adta meg a választ: én is nagy meglepetéssel tapasztaltam, hogy nálatok meg a *hitnek van szüksége világosságra*, mert a mikor a nőtre-dame-ban ott voltam a császár koronázási ünnepén, láttam, hogy fényes nappal megszámlálhatatlan égo gyertya volt nálatok! 0.

PÁLYÁZAT LELKÉSZI ÁLLÁSRA.

Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *szécsényi* egyház megüresült lelkészi állomására pályázat hirdettetik

Az állomás javadalma földben, terményben és készpénzben 851 frt 50 kr.

A pályázati kérvények 1898. év február hó 13-ik napjáig, Tóth Dániel espereshez, Miskolcra küldendők.

Miskolc, 1898. január 18-án.

Kun Bertalan

ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: »Kerületi özvegy-árva-tárunk sorsa«. *Novák Lajos.* — »Néhány szó a telebbezési jogról fegyelmi ügyekben.« *a.—o.* — »A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1898. évi költségvetése.« *Dr. Szabó Sándor.* — »Tamkó Ferenc emlékezete.« *Kodi Benő.* — »Helyreigazításul«. *Debreczeni Bertalan.* — »A cseh- és morvaországi helv. hitv. egyházakra vonatkozó adatok és okmányok.« *Földváry László.* — »Vegyes közlemények.« — »Hirdetések.«

Kerületi özvegy-árva-tárunk sorsa.

Mert nem kevesebbről, mint erről van szó abban a két alapszabály-tervezetben, a melyek a főt. egyházkerület határozata folytán az egyházmegyék véleményadása alá kerültek; mert a melyik a kettő közül megnyeri magának az egyházmegyék többségét, az dönti el jóformán az özvegy-árva-tárunk sorsát. Fölöttébb fontos kérdés ez tehát és habár részemről nem örömet látom ezt az intézetet ezen a fordulón: mégis, ha már itten állunk, szükségesnek tartom, hogy minél több hivatott tényező kivegye a részét a döntés nagy munkájából. És egyúttal sürgős kérdés is már, mert a megyei gyűlések ideje maholnap beköszönt, oda pedig nemcsak tájékozottsággal, hanem határozottan kiforrott meggyőződéssel kell menni mindenkinek, a ki szavazattal bír ebben a roppant fontosságú ügyben. Hiszen, tudom, hogy sok elmét, sok szívet fáraszt már ez a kérdés egyenként is, társaságokban is s hogy a folyamatban levő egyházlátogatás kitűnő alkalom az eszmecserére s hogy a megyék kiküldött bizottságai készülnek a nagy munkára, véleményök megalkotására; ámde azt is tudom, hogy a sajtónak is ki kell venni részét ebből a munkából; itt kell találkozni és eszmét cserélni azoknak, a kik máshol és másként nem érintkezhetnek.

Két tervezet áll tehát előttünk. Ezek egy dologban, a tagsági kérdésben térnek el egymástól a legélesebben. Ebben van tehát a lényeg; ezt kell tehát nagyon megfontolni. A többségi tervezet azt mondja, hogy »jövőre a kötelezett tagság megszűnik, a mennyiben a *lelkészek*, theologiai és középiskolai vallás tanárok *szabad tetszésük szerint* léphetnek be az intézetbe; a többi tanárok, valamint az elemi iskolai tanítók tagokul többé nem fogadtatnak el.« A kisebbségi tervezet pedig azt mondja, hogy »az intézetbe új tagok többé nem vétetnek fel.« Melyik áll a kettő közül helyesebb és elfogadhatóbb állásponton?

A többségi tervezetben helyes és elfogadható az, hogy kereken kimondja, hogy a theologiai és középiskolai vallás tanárokon kívül a többi tanárok, valamint a népiskolai tanítók többé el nem fogadtatnak. Ezek az utóbbiak sohasem zörgettek sűrűn a gyámtár ajtaját

bebocsáttatásért ennekelőtte sem, és még ritkábban zörgetnék ezután; van ezeknek hatalmas intézetük már, megelégedhetnek és meg is elégesznek vele. Sőt bátran ezek közzé sorozhatók lennének a theologiai tanárok is, ugyanezek hasonló okból. A testvéri jó viszonynak egyik szép példája volt az eddig, ha a »status ecclesiasticus« erősebb része gyámolító kezét nyújtott a gyengébbnek; köszönet és hála érte, még ha nem mind fogadták is el! De ma, hála Istennek, nincs már szükség erre s aztán a jó viszony ápolásának nem az egyetlen és nem is legcélszerűbb eszköze ez ő közöttük.

Ez az álláspont hát helyes és elfogadható, sőt továbbvihető is lenne; de nem lehet ugyanezt mondani a többségi tervezetnek új jogi elvéről, a »szabad tetszés«-ről, mert annak már igen-igen sok dolog, sőt talán minden ellenmond. Említsünk meg egy-néhányat!

Ellenmond mindjárt az intézet múltja, egész története, mely azt bizonyítja, hogy a tagsági kérdésben, ebben a legfőbb dologban, sohasem volt helye a szabad tetszésnek; és ellenmond az a tanulság is, hogy a szabad tetszésre bizottak a legtöbben ki-maradtak, noha jobban rá voltak utalva az intézetre, mint már ma. Ellenmond az intézet rendeltetése, mely parancsolólag hat ki a kerületnek papjaira, kivétel nélkül; ellenmond a cél, melyre állítatott, mely nem egyéb, mint a kerület valamennyi papmaradékának a gyámolítása. Aztán ellenmond a jog és a kötelesség. Amaz igen sok szempontból; ime, kettő-három: ellenmond azért, mert jogvesztés veszélyével jár azokra, a kik hivatalosak, a kerületi papok egy kiszámíthatatlan hányadára, noha kivétel nélkül mind hivatalosak, a dolog természete szerint és a vagyon természete szerint is; ellenmond azért is, mert igen erős, igen kényes kérdés: van-e joga hasznát venni egy résznek, bármennyi legyen is az a rész, ha egyszer rész, azt a tőkevagyon, a mely az egészé? — ellenmond a jog még azért is, mert az új jogi elv egy közintézetet a legkorlátlanabb souverain jognak vet alá; ellenmond még azért is, mert az az új jogi elv új társaságok, új intézmények alkotására kép-telen, a régiébe pedig a pusztulás, a bizonyos halál gyorsan öltő kórjait viszi be. Magyar embernek és református embernek nem kell ezt bővebben magya-

rázni. És ellenemond a kötelesség is mindenütt, a hol a jog tiltó szava megzendül. Ellenemond az őszinteség, mert nevezhető-e többé kerületi intézetnek az a gyámintézet, a melyből hiányzik a kerületi papság ennyi-annyi része? Ellenemond az igazság, mely mint élő tilalomfa, itt is az egyenes utat mutatja: egy közjogi kérdést közjogi alapon oldjatok meg! Vagy mindenkié együtt, vagy senkié külön! Ellenemond a szeretet és a lelkiismeret; amaz azért, mert nem tűrheti, hogy a hivatalosak közül csak egy is elmaradjon, még ha az az egy vagy akár mennyi maga akarná is; emez azért, mert az elmaradtak részét szemrehányás nélkül élvezni nem lehet és ellenemond együttesen mind a kettő, mert az élelmességet, az önhaszonkeresést valahány atyafiával együtt mindkettő kizárja. És ellenemond végre, hogy már csak egyet említsek, az országos gyámintézet által megteremtett helyzet. Ez legérthetőbben, mert tényben magyaráz; lássuk csak egy kissé közelebből!

Úgy gondolom, hogy az alapszabályok megváltoztatását azért kezdeményezte a kerületünk, mert a tornai egyházmegye a befizetések megszüntetéseért folyamodott. Miért kérte ez a megszüntetést? — azt a kerületi jegyzőkönyv nem mondja ugyan meg, azonban könnyű kitalálni, keresni se szükséges. Kérte azért, mert papsága arra a szomorú tapasztalatra jutott, hogy a sok gyámintézet díjait nem bírja fizetni; kérte azért, mert elég gondot szerez neki az országos intézet is a maga magas alapon, magasra rótt járulékaival. De hát ez csak egy egyházmegye a nyolc-ból, 16 pap a 300 és még egynéhányból! Amde a kerület ennyiből is megértette, hogy általában a többiek sincesnek kedvezőbb helyzetben. Abauj, F.-Borsod, F.-Zemplén. Ung papsága se boldogabb a bércecs, köves Tornaénál; akad panasz Gömörben és a két Alsóban is: így az az egy, az a 16, nagy hányadnak a képviselője a kerületünkben.

Ebből a helyzetből következik már az, hogy ha a „szabad tetszés” álláspontja elfogadtatnék: igen sok pap megszüntetné a befizetéseit (akadhatna olyan is és kitudja hány, a ki alapszabály-változtatás nélkül, kötelezettség mellett is megszüntetné, vagy a díj elengedését kérné); megszüntetné nem szabad tetszésből, hanem kényszerűségből: nem telik; megszüntetné még akkor is, ha a többségi tervezet azzal biztatja, hogy „a ki az intézet tagja maradni nem kíván, jogosítva van kilépni, de befizetett díjait vissza nem követelheti”, — a mi úgy melleleg megjegyezve, igazán humoros epitaphium lenne, ha mint minden epitaphium, úgy ez is igen szomorú nem lenne. Okúlhatnak belőle úgy a folyamodó tornaiak, mint a hozzájuk hasonlók valamenynyien. — Aztán a fiatal papok, a belépésre, az intézet fenntartására hivatott új nemzedék, a melynek egy jelentékeny része azt se tudja, fog-e családot alkotni? lesz-e kiért a sovány kenyérből, a szűkös kenyérből egygyel több darabot letörni, félre tenni a jövő részére? — a melynek a másik részét kielégíti és megnyugtatja az országosba vetett reménység? Oh, azt hiszem, szinte látom, hogy közülök is sokan fognak félresompolyogni a „szabad tetszésre” bizott vámszedő asztaloktól. Később pedig? Ott van a felelet az 5 dik §-ban, hogy már csak úgy lehetnek tagjai az intézetnek, ha az elvállalt osztály díját. hivatalba lépésüktől kezdve 6%-os kamatok kamatjával (!) együtt befizetik. Ez meg nyilván az elásott talentumról szóló evangéliom, a jövődőség számára fékül és tükörül. „A kinek nincs, a miye vagyon is elvétetik tőle!”

Aztán csak egyet még! Hogy a részvénydíjak nagyon jutányosak, évenként 6 frt, 4 frt és még egy néhány krajcár, de sőt a harmadik osztály csak 2 frt és 10 kr; hogy ennél fogva alig gondolható egy pap olyan könnyelműnek, hogy meg ne váltaná az élvezethez szóló bárcát; olyan szegény, a ki legalább a 2 frtost meg ne bírná! Hát ez a legelső részében lehet talán igaz, de a másik két részében már nagyon kétséges. Tudják ezt jól Tornában is és lám, mégis a megszüntetésért folyamodtak; bizonyosan nem azért, mert bírák, ha akarják, hanem mert nem bírák, még ha akarnák is. Szóval az országos által megteremtett helyzet a bizonyossága, hogy a kerületi gyámintézetünk a szabad tetszés alapján, talán a nélkül is, letöredezik, lemarad egy része a kerület papságának, az intézet bérbe kerül s aztán? . . . Előlről kezdhetném, hogy a szabad tetszésnek, e liberálisnak látszó, de libertinus elvnek ellenemond ez is, az is. Nem teszem. Csak ellenemondok én is.

A kisebbségi tervezet álláspontját, azt, hogy „az intézetbe új tagok többé nem vétetnek fel”, helyeselni és az előbbivel szemben elfogadni lehet. Jelenlegi helyzetünkben alig tehetünk mást, mint a mit ez ajánl. Nem szükség az okát keresni se, bizonyítgatni se; bizonyítja a másik tervezet és az, a mit arról elmondottam. Itt a mérleg így áll: vagy tartsuk fel a gyámintézetet, ha még lehet, úgy, a mint van, egyetemes kötelezettséggel, tehát a régi alapon, mert minden más alap jogosulatlan és veszélyt hozó; vagy, ha úgy nem lehet, ne tartsuk fel semmiképpen; minthogy pedig a régi alapon fenntartani nem lehet többé: ne habozzunk, ne kísérletezzünk, hanem zárjuk le a sorompókat és tűzzük ki rájuk ezt a felírást: „új tagok többé nem vétetnek fel!” Ne is vétessenek! Az országos intézetéi már a mi papjaink! Azzal pedig mi nem versenyezhetünk és hiba is lenne, ha versenyezni akarnánk; kárára válnék az mind a két intézetnek és kárára válnék különösen a forrásnak, melyből mind a kettő táplálkozik. Mert olyan forrásnak, mint a mi forrásunk, sok két ilyen malom. Hátha még a forrás az újabb, a nagyobb malom számára van külön, mélyebbre megesatornázza! És mi nem gondoskodtunk idején arról, hogy a nagy malomra a kis malmon folyton át a forrás vize! Most pedig már késő. Aztán az a malom jobban örül, több hasznot hajt és a mellé nekünk hajtja: ne fogjuk hát el róla a vizet, mert magunknak ártunk vele. Az országosé már a jövő, a kerületié a múlt: arra legyen azért gondunk, hogy áldásos és tisztos emléke sértetlenül fennmaradjon. Erre pedig most már csak az az út vezet, hogy „új tagok többé nem vétetnek fel!” Nem is szölok hát többet e tárgyról, hanem szölok még a kisebbségi tervezetnek átmeneti intézkedéséről.

E tekintetben a tervezet azt mondja, hogy „a kik évi díjaikat már 25 éven át fizették, az évi díjak további fizetésére nem köteleztetnek”. Ez világos, ehhez nem kell magyarázat. De ezt is mondja: „A kik ellenben évi díjaikat a fennt kitett időn belől fizetik, ezek befizetését 25 évig tartoznak teljesíteni.” Ez nem eléggé világos ugyan, de azt hiszem úgy értendő, hogy a kik mostantól, kezdve, visszafelé számított 25 éven belől lettek tagokká, azok mindaddig fizetik az évi díjakat, míg a 25 év mindnyájokra, még az 1896-ban belépettekre nézve is le nem telik; a mi azt jelenti, hogy 25 évig kap még a tár tagsági díjakat, de természetesen folyvást csökkenő összegekben; 25 év múlva pedig nem kapna már semmit.

Nos hát ha így áll a dolog, a hogy értelmezem, akkor nem tudom azt helyeselni. Célzata az lenne, hogy az ifjabb tagok maradékai ne egy-két esztendei befizetésért részesüljenek gyámdíjban; de kérdezem: vajjon a mostani jogosultak azért kapják-e a gyámoltást, mert a férj vagy atya 25 évig fizette a tagsági díjakat? Van pap, a ki egész életén át fizet és nincs segítségére váró maradéka; és van pap, a ki egy-két évig fizet és mégis gyámoltatandót hagy maga után. A 25 évnél már ezért sincs értelme és még kevésbé van, ha meggondoljuk, hogy új tagok felvételét éppen azért kell megszüntetni, mert a jelenlegi tagok egy része nem bírja a befizetéseket. Az az 1400 frt, a mennyit a tagok együttesen évenként fizetnek, úgyis nagyot esik egyszerre; 140—150 25 éves tag után legalább is 4—5 száz frtot; a fizetni köteles tagok is egyre olvadnának, meglehet, hogy azok se fizetnének már, a kik tartoznának, vagy tagsági díjaik elengedéseért folyamodgatnának; tehát haszon jó formán semmi se lenne vele, bonyodalom, ízetlenség igen. Jobb az új tagok fel nem vételének kimondásával a befizetést is teljesen megszüntetni: de egy úttal, hogy a további igényjogosultak száma se szaporodjék, kimondani, hogy az ezután házasodó tagok feleségei, a tagok ezután születendő gyermekei már nem gyámoltatnak. Ezeket, ha szükség lesz rá, ellátja már majd az országos intézet.

A véleményem summája pedig az, hogy ne alapszabály-tervezetről, hanem a tár megszüntetésének módozatairól gondoskodjunk. E végből én mind a két alapszabály tervezetet elejtendőnek tartom ugyan, de kívánom, hogy a megszüntetési módozat a kisebb-ségi tervezet elvét tegye a maga alapelvűvé: „új tagok az intézetbe többé nem vétetnek fel“ Az első szabály pedig legyen az hogy a befizetések az egész vonalon azonnal megszűnnek; a második az, hogy a volt és jelenlegi tagok maradékai éltök végeig, illetőleg 24 éves korukig a legközelebb megszabott kulcs szerint (30, 60, 90 frt) segélyeztetnek; a harmadik az, hogy az ezután házasuló tagok feleségei s általában valamennyi tagnak ezután születendő gyermekei az özvegy-árva-tárral szemben már nem jogigényesek.

Hogy mi legyen az intézet vagyonaival? A felől ma és addig ne tudakozódjunk, míg a megszüntetési módozatok megállapítva nincsenek. Két ilyen nagy kérdést nem jó egyívűre foglalni. De ha az elsőn át-estünk, kövesse azt nyomban a második. Gyorsan igyekezzünk ezt a munkát elvégezni, mert mennél tovább nyújtjuk, annál nehezebbé, kényesebbé válik s aztán nemcsak kívánatos, hanem jogszerű is, hogy a végleges döntés a ma teljes számban élő tagok közreműködésével történjék meg. Ha ki kell, mert ki kell hurcolkodnunk az ősi hajlékból, mi határozzuk meg, hogy mi bírja ezután. Vigyázzunk, hogy a kihurcolkodás gyorsan, egyszerre és szerencsésen menjen végbe! Vigyázzunk, hogy a Baksay Sándor proficiája be ne teljék az intézetünkön! „Előbb a tetőzetet szedjük le a szerzett jogú csákyakkal; azután a gerendákat fűrészelgetjük ki, ajtókat, ablakokat kifeszegatunk további fizetéseket felfüggesztő feszítő vasakkal; a faadokat majd lemossa az eső kétségbevonhatatlan biztossággal Lesz olyan is, a mely nem éri meg a bontási munkát és ott roskadoz; és olyan is, a mely véletlenül kigyulad oktalanságból vagy gonosz szándékból; és tüze ellátszik meszsire; és füstje marni fogja szemeiteket, ti tanácsban ülő személyek.“ — Vigyázzunk! Novák Lajos.

Néhány szó a felebbezési jogról fegyelmi ügyekben.

Egyházkerületi bíróságunk rövid időn egy érdekes perjogi kérdésben lesz hivatva dönten, a melyet közérdekű voltánál fogva érdemesnek tartok arra, hogy a felett az egyházi törvénykezéssel foglalkozó jogászok nyilvánosan eszmét cseréljenek s a megoldandó kérdést minden oldalról megvilágítsák.

A kérdést a karádi lelkesválasztás vetette felszínre, a mely, a mint azt e lapok 3-ik számában megjelent közlemény igazolja, egyike a legérdekesebb tüneteknek, a melynél forma és lényeg, betű és szellem, törvény és érdek, igazság és méltányosság sajátos és meglepő változatban fordulnak elő, hogy aztán mindezt betetőzze az az eset, az a perjogi kérdés, a melylyel az alsó-zempléni egyházmegye az egész ügyet becsomózni gondolja.

Az érdekes kérdés az, hogy az egyházkerületi, mint II-od fokú bíróság által hivatalból elrendelt s végrehajtás végett az abaúji bírósághoz áttett fegyelmi eljárásnak a vizsgálat alá vontra *marasztalólag hangozó eredménye* ellen van-e az alsó zempléni egyházmegyei bíróságnak felebbezési joga akkor, a mikor az abaúji egyházmegyei ügyész, mint a vád képviselője a hozott ítélet ellen nem jelentett be felebbezést? Van-e joga az alsó-zempléni bíróságnak az abaúji bíróság amaz ítélete ellen felebbezni, a mely a vizsgálat alá vontat azért sújtja, mert a kerületi bírósághoz beadott felebbezésében az alsó zempléni bíróságot, mint a karádi lelkesválasztás ügyében I-ső fokúlag ítélezőt, megsértette?

Az alsó-zempléni bíróság az abaúji bíróságnak marasztaló ítélete ellen, tudtommal*, *felebbezéssel* élt a kerületi bírósághoz s így a fentebbi kérdésre *igenlő* feleletet ad önmagának.

Ezzel a felelettel szemben legyen szabad e sorokban egészen az ellenkező álláspontra helyezkedni s eltérő felfogásomat a következőkben közölni:

Egyházi törvényeink a fegyelmi eljárást a vádelv alapján szabályozzák s különbséget tesznek a hivatalból elrendelt és a magán panaszra indított fegyelmi ügyek között. (354. §.)

Az egyházi törvények 320. § a világosan és határozottan kimondja azt is, hogy a hivatalból elrendelt fegyelmi ügyekben a vádat az egyházmegyei, egyházkerületi, illetőleg conventi ügyész képviseli, ellentben a magán panaszra indított fegyelmi ügyekben az érdekelt feleknek szabadságában áll akár személyesen nyilatkozni, akár pedig a vád képviselétől másként gondoskodni.

A „vád képviselése“ kifejezés alatt pedig mindazon jogok gyakorlása értendő, a melyek a fegyelmi ügy végérvényes befejezte előtt igénybe vehetők, a ki tehát a vádat képviseli, annak áll jogában a fegyelmi eljárás során indítványt és kérelmet előterjeszteni, úgy szintén a hozott ítélet ellen a felebbezést bejelenteni és benyújtani.

A mennyiben pedig a hivatkozott törvényszakasz szerint a hivatalból elrendelt fegyelmi eljárás során a vádat az ügyész képviseli, ebből önként következik, hogy az annak folyamán hozott ítélet ellen is csak neki áll jogában felebbezéssel élni, míg ellenben a

* Mi is úgy tudjuk, még pedig a kerületi bíróság egyházi elnökétől, hogy az alsó-zempléni egyházmegye felebbezett az abaúji ítélet ellen.
Szerk.

magán felek felebbezési joga csak is a magán panaszra indított fegyelmi ügyekben gyakorolható.

Ha tehát a vád képviselője az első fokú bíróság ítéletében kifejezetten megnyugodott, az esetben a hivatalból indított fegyelmi ügy végleg befejezettnek s a hozott ítélet jogerőre emelkedettnek tekintendő, s ily esetben a felebbezés írásbeli benyújtására megszabott 15 napi határidőnek le vagy le nem telte annál is inkább irrelevans. mivel senki sem jogosult arra, hogy ez alatt felebbezést nyújtson be, s ezzel a jogerőre emelkedést megakadályozza.

Ezen nézetemet támogatja az egyházi törvények 391. §-ának azon rendelkezése is, hogy a hivatalból indított fegyelmi ügyekben hozott ítéletek közül csak a teljesen felmentő ítéletek terjesztendők a felebbviteli bíróság felülvizsgálata alá. a miből más nem következethető. mint az, hogy a marasztaló ítélet a vád képviselőjének felebbezése nélkül a felebbezési bíróság felülvizsgálatától teljesen függetlenül már eo ipso jogerőre emelkedik.

A mi pedig az alsó-zempléni egyházmegyei bíróság felebbezési jogát illeti. erre vonatkozólag egyházi törvényeink különleges intézkedéseket nem tartalmaznak ugyan s azt kifejezetten sem meg nem engedik, sem pedig meg nem tiltják, — úgy de figyelembe vevendő, hogy a 320. § rendelkezése egy általános szabályt képez, a melytől eltérésnek csak ott lehet helye, a hol azt a törvény világosan megengedi.

Nézetem szerint tehát ezen bírói testületet a felebbezés joga egyáltalán nem illeti, — nem pedig azért, mivel ezt a fenforgó ügyekben magán félnek, magán panaszosnak tekinteni nem lehet, a magánfeleket illető jogokat tehát nem gyakorolhatja és pedig a kérdéses hivatalból indított fegyelmi ügyben már azért sem, mivel ily ügyekben a vád jogait magánfél nem, hanem csakis a közvád képviselője veheti igénybe.

Habár egyházi törvényeink a magánvádra indított és a hivatalból elrendelt fegyelmi ügyek közt tett megkülönböztetést különösen nem indokolják, a mennyiben a törvény szövegében ily indokolásnak helye nincs is: még sem szorúl indokolásra azon felfogásom helyesége, hogy a hivatalból elrendelt fegyelmi ügyekben a vád képviseletének eltérő szabályozása azon okból történt s a közérdek vagy közhatalóság megsértése miatt keletkező fegyelmi ügyekben a vád képviselete azon okból lett az ügyészre ruházva, mivel ennek különben is hivatása törvények megtartásának ellenőrzése és a közérdek megoltalmazása, és mert a törvényhozó elakarta kerülni azt, hogy az esetleg megsértett testületek, mint panaszosok maguk legyenek kénytelenek sorompóba állani, a mire már szervezetük miatt sem alkalmasak, s a mi esetleg tekintélyük rovására is mehetne.

Az eddig kifejtettek alapján véleményem abban összpontosúl, hogy hivatalból elrendelt fegyelmi ügyekben a felebbezési jog egyedül és kizárólag a vád képviseletére hivatott ügyészt illeti, míg ellenben ezen jogot a vádlotton kívül senki más igénybe nem veheti.

Nem kétlem azt sem, hogy a fenforgó esetben is ezen nézet fog érvényesülni, s hogy egyházkerületi bíróságunk a szigorúan törvényes álláspontra helyezkedve s a törvény rendelkezéseinek érvényt szerezve fog törvényt és igazságot szolgáltatni, — a mi a karádi lelkészválasztási ügy megnyugtató megoldását s az egyház feldúlt békéjének helyre állítását is jelentené.

—a.—ó.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1898. évi költségvetése.

(Folytatás.)

Eötvös József kollégium, melyre tavaly 24,000 frt. átalány-összeg volt törvényhozásilag megállapítva, most 32,070 frt van előirányozva, melyből 10,850 frt személyi járandóság, 21,220 frt pedig dologi kiadás. A kollégium felett a fő felügyeletet a kurátor gyakorolja. Az intézet élén áll az igazgató. Alkalmazva van négy szaktanár, és pedig egy-egy a magyar nyelv s irodalomra, a classica-philológiára, a történelem-földrajzra s matematika-physikára. Azon kívül van az intézetnek külön német nyelvi és külön francia nyelvi tanára, úgy szintén külön orvosa. Van az intézetben jelenleg 41 kollégiumi tag és pedig 39 egész javadalmazású és 3 féljavadalmazású; ezen kívül a csornapremontrei kanonok-rend öt tagja, kiknek ellátási költségeit a rend praelátusa fedezi. A rendes tagoknak ellátására személyenkint évi 400 frt számíttatik, 400 frtot mindegyik tag segélydíj címén kezéhez kap, mely összegből azonban fedezni tartozik egyetemi tandíját és ruházatát. A közoktatásügyi miniszter jelzi a költségvetési javaslat indokolásában, hogy a fennforgó tanárhiány okából okvetlenül szükségesnek tartja a jövőben ezen intézet tervszerű fejlesztését. Mi csak üdvözölhetjük a minisztert ezen elhatározásáért, ez igen is egyik orvosszere nem csak a tanárhiány megszüntetésének, hanem az egyetemi socialismus terjedésének is.

A *budapesti középiskolai tanárképző intézet*re a f. évben elő van irányozva 21,320 frt. Ebből 19,820 frt személyi járandóságok, 1500 frt pedig, dologi kiadás.

A *budapesti középiskolai tanárképző gyakorló-iskola*ra előirányoztatott a f. évre 32,065 frt melyből 27,865 frt személyi járandóság és 4200 frt dologi kiadás. Működik az intézetben egy igazgató, 8 rendes tanár, egy francia-nyelv tanár és két tanító.

A *kolozsvári középiskolai tanárképző intézet*. Ezen intézet fentartására a múlt évben megállapított 19,032 frt, a f. évre előirányoztatott 10,482 frt, a múlt évvel szemben több 450 frttal.

A *kir. József-műegyetem*. A f. évre ez intézetre elő van irányozva 307,679 frt, a múlt évi 294,583 frttal szemben több 13,096 frttal. A 307,679 frtból személyi járandóság 239,179 frt és dologi kiadás 68,500 frt. A 13,096 frt f. évi többletből személyi járandóságokra esik 7096 frt, 5000 frt pedig dologi kiadásokra.

A műegyetemen működik 32 rendes és 1 rendkívüli tanár; 6 adjunctus, 36 tanársegéd. Ösztöndíj van a műegyetemen 14 tanuló (7 magyarországi, 4 erdélyrészi, 3 horvátországi) számára 300 frttal 4200 frt, pályadíjakra 300 frt van előirányozva. Elméleti és gyakorlati oktatás szükségleteire elő van irányozva 37,900 frt.

A *kassai kir. jogakadémia* folyó évi költségvetési előirányzata 29,471 frt szemben a múlt évi 26,588 frttal, több 2883 frttal. Ezzel szemben megemlítendő, hogy bevétele tandíjszázalékok és felvételi díjakból 160 frt. A 2883 frt többletből 600 frt az 1893. évi IV. t. ezikk fokozatos végrehajtására, a többi 2283 frt pedig a korpótlékok felemelésére esik. „Az eddig 100 frtot tevő ötödéves pótlékoknak 200 frtra való eme-

lését veszem tervbe. *Teszem ezt azért* — mondja a miniszter indokolásában — *mert ez idő szerint a jogakadémiai tanárok ötödéves korpótléka nem csak az egyetemi tanárok korpótlékához, de minden más magasabb fizetést élvező állami tisztviselőnek korpótlékához viszonyítva aránytalanul alacsony. Ily körülmények közt a jogi oktatás érdeke kívánja, hogy e pótlékok mérve emeltessek.*

A jogakadémián van egy igazgató 2500 frt fizetéssel és 560 frt lakáspénzzel, 7 rendes tanár, három 2200 frt és négyen 2000 frt fizetés 420 frt lakpénzzel. A tanárok évtödös pótlékaira elő van irányozva 4900 frt.

(Folyt. köv.)

Dr. Szabó Sándor.

NEKROLÓG.

Tamko Ferencz emlékezete.

1834—1897.

(Folytatás és vége.)

Az elhunytakról beszélni szoktunk még azután is, midőn már elfödte őket a siri hant. Ilyen beszéd-töredékül szolgáljanak még a következők:

Mikor Tamko Ferencz Miskolcra ment tanulni, 1844-ben, tanítója volt Bódor Károly Heő Csabárál, a ki mint gróf Dégenfeld Imre titkára 1887-ben Tokajban halt meg szüretelés alkalmával.

Miskolcra folyvást Bódogh Péternél, Bódogh Albert volt borsodmegyei főorvos és később országgyűlési képviselő atyjánál lakott testvérével: Bertallannal együtt, ki 1848-ban vitetett be. Sárospatakon ismét együtt volt a két testvér, kivéve 1853—1855-öt, a mikor Bertalan öcsese Kézsmárkon tanult 2 évig.

Tamko Ferencz általában igen jó tanuló volt. Bizonyítványai, a külföldiek is egytől-egyig mind kitűnők. Különös hajlammal birt a nyelvek tanulásához. Jártas volt a latinban, görög és héber nyelvek tudásában alig versenyezhetett vele valaki kortársai közül, és ezekben való alapos készségét tanárain kívül, nagy mértékben édes atyjától kölcsönözte s neki köszönhette. Az újabb mivelt nyelvek közül németül beszélt, francziául értett és olvasott.

Kit tudományszomja külföldiakra járnai buzditott és lelkesített s jártában-keltében jó sorsa minden veszélytől megoltalmazott, hogy sértetlenül hozza haza méhként gyűjtött szelleme kincseit, nem kerülhette ki, hogy már mint önálló gazda, ki anyagi tekintetben is kedvező helyzetnek örvendhetett, hogy nagyon is érzékenyen a legdurvább módon ne figyelmeztessék arra, hogy: Ne gyűjtsetek magatoknak kincset e földön, mit a moly és a rozsda megemész és a lopók elragadozzák. 1874. vagy 75 évi februárban a miskolci vásárról hazatérőben a harsányi országúton négy rabló támadta meg este felé, de még világos nappal megállították, elszedték pénzét, gyűrűjét és óráját, majd kocsijáról leszállították, s egy a Sós Pesta legényei közül bekísérte őt kocsisával néhány száz lépésnyire a rétre s ott csendre intve, magokra hagyta; — ő pedig t. i. a rabló visszament a kocsinhoz s arra czimboráival felülven, elvágattak. A kifosztottak pedig gyalog mentek haza Keresztesre. Később a 3 ló és kocsii visszakerült ugyan, de már akkor használhatatlan állapotban, összesen sem ért 100 frtot, pedig az előtt 1000 frtot érő volt.

Betegségében hivei gyakran fölkeresték s jó neven vette, mert minden iránt érdeklődött; csak akkor érzékenyedett el, midőn ezek abbéli kívánságuknak adtak kifejezést: vajha csak még egyszer hallhatnák szavát a szószekekből! Ez kimondhatatlanul fájt neki s ilyenkor együtt sirt a sirókkal.

Ép elméje, emlékező tehetsége soha el nem hagyta, míg beszélő szerve meg nem romlott t. i. 1892-ik évi novemberig; mert azóta csak igen nehezen tudott valamely szót kimondani, csak környezői, hozzátartozói értették meg, hogy mit akar mondani, — szóról-szóra idézgette, a miket iskolai pályáját tanult... Minden iránt érdeklődött, de különösen egyházi dolgok iránt. A mi egyházmegyéinkben vagy kerületünkben történt, azt szerette tudni. Egyházi lapokat olvasott: a Sárospataki Lapokat, budapesti Prot. Egyházi s Iskolai Lapot; továbbá politikai napi lapot és a Borsodot. Mindezeket haláláig fizette és olvasta.

1890-ik év őszén történt megoperáltatása után az operált testrész begyógyult, a mire orvosai azt jegyezték meg, hogy erre még eddig nem tudnak példát. S hogy ily erős természete volt, orvosa úgy nyilatkozott róla sőt előtte is: Tisztelendő úr természete kívül esik a gyógytudomány körén.

Visszatekintve Tamko Ferencz tisztársunk pályájára, midőn magunk előtt látjuk a vidám kedélyű és szorgalmas ifjút, jól esik lelkünknek nem épen az a reminiscencia, hogy nos quoque floruius; hanem az, hogy mi is akkor gyakran érintkeztünk ő vele és azon 190 theologus névsorába voltunk bejegyezve, kik legtöbbnyire ugyanazon czél felé futottunk többé-kevésbé vidor ifjak és a kegyelem mértéke szerint lassabb vagy élénkebb ütemben igyekezők. Restebbek és gyorsabbak elébb később megtaláltuk a kört vagy állást, hol hivatásunk szerint munkálkodtunk s munkálkodunk. Neki, ha szép — mennyiben lehet az ev. ref. lelkészi hivatalról így szólni — fényes pálya és állás jutott is: de nagy és terhes megpróbáltatás keresztjével kereszteltetett meg, hogy még ez által is nyerjen értékében az elősmertetés és tisztesség dicsősége számára. Mások már élve úgy elrejtve léteznek és temetkeznek el, hogy elfeledtetnek, hogy midőn észrevétlenül elhunynak, az életben maradtaknak már nincs rájuk nézve mit feledni. És ezeknek nincs okuk a fényelgőknek dicsőségét irigyelni, meggondolván azt, hogy nem mi alkotjuk a sorsot és a történetet, hanem egy felsőbb hatalom vezeteti sorsunkat a történetben több kevesebb megpróbáltatásokkal. Az ajándékokban pedig különbség van, de ugyanazon Lélek; az egyházi szolgálatokban is különbségek vannak, de ugyanazon Úr, és különbségek vannak az isteni erők ajándékaiban is, de ugyanazon egy Isten, ki mindazokat mindenkben cselekszi. 1 Kor. XII: 4, 5, 6... Ime megtisztítalak tégedet, de nem mint az ezüstöt, megtisztítalak téged a nyomorúságnak kemenczéjében. Ezs. XLVIII: 10... Engedjük oda nyugodtan az érdemesebbeknek a jól megérdemelt koszorút: És a bölcsék fénylenek mint az égnek fényessége; és a kik sokakat az igazságra visznek, miként a csillagok örökön és örökké fénylenek. Dán. XII.: 3.

Visszapillantásunkban nem kerülheti ki figyelmünket azon tény, hogy az 50-es években 190 volt a hittan-hallgatók száma Sárospatakon, akkor az lehetett az aggodalomra indok: hová lesz ez a sok theologus? most pedig az okozhat aggályt, hogy aránylag igen kevesen: 40—45 körül vannak azok,

kik mint ilyenek a papi pályára készülnek. Az idő azt a tanúságot adja, hogy még az igen sok is elfogyhat lassanként, mennyivel inkább a kevés; kik fogják betölteni, ha a jelenleg élő lelkészek elmennek egyen-egyen az élők útján a megüresedő helyeket? . . . Nem fog-e ismétlődni ev. ref. egyházunkban, a mi felől Jézus tanítványinak mély sajnálattal nyilatkozott, az a szomorú körülmény: Az aratásra való gabona bizony hogy sok, de az arató kevés. Kérjétek azért a gabona aratásának urát, hogy bocsássa ki az aratókat az ő gabonájának aratására. Mát. IX. 37, 38 . . . Az 50-es években még azok is a theologiai pályára tereltettek, kik más hazai viszonyok közt nem keresték volna a szerény evangéliumi szolgálat sanyaru kenyerét: most pedig a gőz és villamosság kevésbbé ideális korában és világában hajlandóbbak az ifjak és férfiak a hamarábbi és biztosabb siker kilátásával kecsesgató pályákon próbálni szerencsét. Ha a legnagyobb többség ilyen irányban halad, félni lehet, hogy üresen maradnak a lelkészi kathedrák. Visszajönnek az egyház zsenge korában divott állapotok: halászkok és vámszedőkből kell választani vagy elhívni az apostolokat. Már is vannak megyék az ev. ref. egyházban, hol egyetlen egy segédlelkész is nem található . . . Szerény nézetem szerint nem kívánatos úgy segíteni ez ügyön, hogy egymáshoz közel eső egyházakból egy lelkészség alakíttassék: a protestantismus jól felfogott érdeke azt kívánja, hogy minden városnak, falunak, sőt pusztának is önálló lelkésze és tanítója volna . . . Jók azok a missionárius lelkészek a magok helyén, de ezek is csak nagyobb szükségét pótolnak. Ezen rendszer alkalmazását tehát nem szaporítani, hanem kevesbiteni kellene, vagyis úgy értem: nem hogy több önálló lelkészség megszüntetésével alakítsunk ambulans lelkészleteket; hanem az ohajtandó, hogy a mostani missziói csoportokból is minél több önálló lelkészi állomások cseperedjenek föl, akkor lehetne remény, hogy ev. ref. egyházunk növekedik, gyarapodik és virágzik kiterjedésében, erejében, tekintélyében és hatályában. Azért csakis örömmel üdvözölhetjük a főtiszt. erdélyi egyházkerületnek a kebelében felállítandó, ilyen célból életbe léptetendő szeretetházra irányított bölcsességét és buzgalmát, — ohajtandó ennek minél előbbi felvirágzása! . . . De bár mennyire életrevaló lesz és felvirágzik is ez, nem lesz elég az országos szükségét pótolni. Követni kell a többi egyházkerületnek is és közelebb a mi egyházkerületünknek is ezen nemes és üdvös példát: állítson fel hasonló célú intézményt Sárospatakon vagy Miskolcson, ahol alkalmasabbnak vagy könnyebben kivihehetőnek találja. Igaz, hogy ehhez alapra, nagy tőkére lenne szükség: de nincsenek a főiskolának vagy az egyházkerületnek épen olyan alapítványai, melyek ezek intenciójának megsértése nélkül épen egy ilyen célú intézet javára gyűmölesözhetnének?! Erdély, a kis Erdély im kibontotta zászlóját és előljár. Ne szégyeneljünk utána indulni és ne féljünk ötlet követni, hiszen nem új dolog lesz ez tőlünk. Az ő ügyök a miénk is, az ő nagy férfiai, kik közül egyiknek legfelsőbb helyről és kegyből emlékszóbor van augurálva, a mieink is voltak. Kívánjuk tehát, hogy az erdélyi szeretetház de a miénk is minél előbb megszülessék és éljen!!! Ugy légyen!!!

Most pedig, minthogy soraimnak egyenes célja volt a b. e. Tamko Ferencz tisztársunk elhalálózása szomorú, gyászos alkalmából, az ő emlékének minden ő iránta őszintén érdeklődők általi megtiszteltetése

tőle mintegy elbucszása: ohajtsuk és mondjuk összhangzó szívvel és szájjal:

Isten hozzád! Legyen könnyű neked a föld!
Üdv lelkednek! Legyen emlékezed áldott!
Béke veled — Isten veled!!!

Kodi Benő.

KÖZÉLETÜNK.

Helyreigazításul.

Válasz Szentimrey Gyula úrnak „Egy tapasztalattal gazdagabb” című vezércikére.

Szentimrey Gyula abauji egyházmegyei tanácsbíró úrnak lapunk egyik előző számában megjelent cikkét a Szerkesztő úr megjegyzéssel adta ki, a melyben szerkesztői tekintélyével takarni akarja a cikkből mindenestre kiolvasható „személyes motívumokat!”*)

Hát tisztelt Szerkesztő úr Szentimrey Gyula úrnak ilyen szerkesztői tedezetre nincs szüksége,*) mert neki épen úgy, mint minden más embernek joga van *személyes* motívumokból is beszélni. Joga van tapasztalatait gazdagítani, esperesnek, egyházmegyének, egyházkerületnek eljárását, ítéletét sőt magát a törvényt is bírálata tárgyává tenni, joga van a Kovács István érdekében a bíróságokat kapacitálni, mert hiszen a tisztességes ajánlás meg van engedve, csak egyhez nincsen joga, a nyilvánosság előtt a tényállást tévesen adni elő.

Sz. Gy. tanácsbíró úr, a ki mellesleg legyen mondván egyike volt a Kovács ellen indított fegyelmi ügyben ítélő bírának, így tehát némileg még is csak érdekelt, sok dolgot — hihetőleg, mert csak feleletesen ismeri az ügyet, — tévesen ad elő cikkében. Nehogy a nagy közönség az ügyet az ő téves információja alapján ismerje meg és téves ítéletet hozzon: kénytelen vagyok cikkét egyes részeiben helyreigazítani.

Fájdalom, nem vagyok abban a szerencsés helyzetben, hogy a *személyes motívumok mellőzésével irhasak* ebben a tárgyban, mert hát én tagja vagyok az alsó-zempléni egyházmegyei bíróságának, a mely ez ügyben az első bírósági ítéletet hozta és a melyet Sz. Gy. — egy másik egyenlő fokú első bíróság tagja, — jónak látott olyan éles hangon támadni és a mely testület feladataul tűzte, *igen is! a szeretet vallása nevében*, hogy az immár egyházunkban elharapódzott korteskedés metelyét saját hatáskörében a legszigorúbb eszközök alkalmazásával fogja kiirtani, nemcsak tagja vagyok ezen díszes testületnek, hanem mindenben egyetértek annak ezen kimondott, különben is törvényen és a közérkölsiség elvén alapútt nézetével.

Minthogy tehát én a *személyes motívumokat* nem mellőzhetem s némileg egyházmegyéim bíróságának megtámadott reputációját kell védelmeznem: bocsásson meg Sz. Gy. úr, ha — a bírálathoz való jogának ismételve való elismerése mellett, kijelentem, hogy tapintatosabbnak találtam volna, ha cikkét akkorra hagyja, a midőn a kérdésben a végleges döntés már megtörtént, mert így úgy tűnik fel az olvasó előtt, mintha a végleges döntésre hivatott bíróság jóakaratait akarná az egyébként általa is elítélt védenccé javára megnyerni.

De vizsgáljuk a cikkben előforduló tévedéseket.

*) Egyáltalán nem.

Szerk.

*) Ugy van A megjegyzésre nekünk volt szükségünk, a kik ismerjük helyzetünket.

Szerk.

Az első tévedés a cikkben, hogy a karádi lelkeszi állomás megüresedvén arra a hívek nagy többsége egy más egyházmegyei papot K. I. lelkeszt kívánta megválasztani, a kivel szemben az alsó-zempléni papságnak egy kétségtől érdekes tagja vette fel a kesztyűt. Megindult erre a sajnos már egyházi téren is mindinkább hódító korteskedés.

A ki ezt az ügyet egyedül a Sz. Gy. úr cikkéből ismeri, ebből a passzusból azt fogja ki olvasni, hogy a hívek már eleve K. I.-t akarták papjuknak s csak miután ellene más is fellépett, kezdődött meg a korteskedés.

Hát a nyomozati iratok ennek éppen az ellenkezőjét bizonyítják. Ezt persze Sz. Gy. úr nem tudhatja, mert a nyomozati iratokat nem látta, e részben való előadása tehát csak szóbeszédre alapulhat.

A nyomozati iratok azt bizonyítják, hogy a karádi pap halála után igen kevés időre, a mikor még a karádiak a híret sem hallották K. I.-nak, megjelent egymásután kétszer-háromszor a községben a K. I. úr apósa, Nagy Gábor sárospataki alkúrátor s ott etetéssel itatással vette rá a választók egy részét, már csak arra is, hogy menjenek el vejét meghallgatni; elvitt egy 26 tagból álló társaságot saját költségén vasúton Baktára, az útban etette és itatta őket. (A s.-kazai választást egyedül azért semmisítette meg az egyházkerületi bíróság, mert a papot hallgatni menő hívek úti költségét egyik pátrónus kifizette).

A nyomozati iratok azt is bizonyítják, hogy a meghallgatás után se nagyon tetszett meg K. I. s a karádi urak, a tanúk eskü alatt tett vallomása szerint úgy nyilatkoztak, hogy „nem kell nekik orosz pap.”

A nyomozati iratok azt is bizonyítják, hogy csak ezután kezdődött el a valódi korteskedés s ennek eredménye lett, hogy a karádi hívek K. I. urat kívánták megválasztani.

A választás ellen aztán a kisebbség nem ugyan felebbezéssel élt, mint a cikkíró úr mondja, hanem az e. t. 231. §. szerint „panaszt” adott be. A panasz folytán megtartott nyomozat alapján az egyházmegyei bíróság a választást, — a cikkíró úr szerint is helyesen, — megsemmisítette és a „szeretet vallása nevében,” igen is tisztelt tanácsbíró úr! „a szeretet vallása nevében, a mely mindenkinek egyenlő mértékkel mér” és a törvény nevében a választottat az újra választottak közül kizárta, a másik párt jelöltje ellen pedig a fegyelmi eljárást elrendelte, vagyis az egyh. törv. 207. §. alapján ezt is kizárta, azért, mert mindenkinek egyenlő mértékkel mér. — Kizárta a szeretet vallása nevében, mert egyházi életünk tisztaságát előbb valónak tartja akár egyik, akár a másik pályázó személyes érdekénél, mert elvül tűzte ki, hogy az egyházi élet ezen tisztaságát, és a közérkölséget megmértelyező korteskedés hidra fejét szétfogja zúzni. Kizárta a törvény nevében, mert a nyomozati iratokban tanú vallomásokkal van igazolva, hogy ő a korteskedés folyama alatt apósa házában megjelenvén, az eleve értesített karádi kortes urakkal együtt mulatott, tehát maga személyesen is részt vett a korteskedésben; de fegyelmi eljárást rendelt el a másik pályázó ellen is (ki nem zárhatta, mert a törvény 234 §. szerint csak a megválasztott lelkesz zárható ki), mivel a pártatlan nyomozat szerint az ő érdekében is folyt, mint a segéd jegyző vallomásában mondja — „ellengőz” gyanánt korteskedés; fegyelmi eljárást rendelt el — mondom — pedig ez utóbbi egyik számottevő egyház megyei hivatalnok, mert egyenlő mértékkel mér.

De jerünk tovább! Az elmondottaknál fontosabb tévedése a cikkírónak még ezután következik.

Azt mondja Sz. Gy. úr a 11-ik bekezdésben, hogy az egyházkerület közigazgatási bírósága az első bírósági ítéletnek a választást megsemmisítő részét „megsemmisítette”. (Dehogyan semmisítette meg, azt helyben hagyta, vagy is az egyházmegyei bírósággal egyetértőleg a választást semmisítette meg)*; ellenben nem látván beigazoltnak a kizárásra vonatkozó indokolást: ezt törölte, de Kovács Istvánt azért, mert felebbezésében az alsó-zempléni egyházmegyei bíróságot sértő és gyanúsító kifejezésekkel illette, fegyelmi eljárás alá vonandónak ítélte.

Ebben a passzusban egy fontos momentumot hallgatott el cikk író úr. Tévedésből-e vagy szándékosan: azt én elbírálni magamat jogosítottan nem érzem; csak mint tényt regisztrálom, hogy Sz. Gy. úr tagja volt a K. I. elleni fegyelmi ügyben ítélő-bíróságnak és így a fegyelmi eljárás alapját képező egyházkerületi ítéletet ismerni tartozik.

A hivatkozott s kezeim között eredeti kiadványban levő egyházkerületi ítéletnek Kovács Istvánra vonatkozó része szóról-szóra így hangzik: (a rendelkező rész) „Kovács István a-baktai lelkesz ellen az e. b. ítélet reá vonatkozó részének megváltoztatásával a fegyelmi eljárás megindítása elrendeltetik.” (Az indoklás) Kovács Istvánt azonban a pályázhatók sorából kizárni nem lehetett, mert ellene az e. t. 233. §. a) pontja szerint minősülő vétség nem bizonyított; de el kellett ellene rendelni a fegyelmi eljárás megindítását az e. törv. 234. §. ának intézkedése folytán, minthogy a törvény 233. §. c) pontjával ellenkező cselekménye miatt vétkesnek találtatott és mert felebbezésében az a.-zempléni egyházmegyei bírósága ellen olyan gyanúsító kifejezésekkel élt, melyeknek használatát egy bírói tetsülettel szemben még a legnagyobb fokú elkeseredés sem teszi megengedhetővé.

Ebből az ítéletből minden elfogulatlan ember láthatja, hogy K. I. ellen nem egyedül azért rendeltetett el a fegyelmi eljárás, mint azt a cikkíró úr mondja, mivel az alsó-zempléni egyházmegyei bíróságát megsértette, (a miért mellesleg legyen mondván az alsó-zempléni egyházmegye nem panaszkodott, hanem a szeretet vallása nevében a megbocsátás érényét gyakorolta), hanem azért is; főképen pedig és első sorban azért, mivel „vétkesnek találtatott” a 234. §. c) pontjában. Ismeri mindenki a törvény ezen pontját, tudja, hogy ez a korteskedésről szól.

Hát azt hiszem, hogy valami kis különbség még is van az itt szószerint idézett ítélet és a cikk író úr előadása közt.

Ezen fegyelmi ügyben az abaúji egyházmegyei bírósága az eredeti kiadványban kezeim között levő ítélet szerint K. I.-t azon vétség alól, a melyben őt az egyházkerületi bíróság vétkesnek találta, felmentette, a másik csekélyebb vétség miatt pedig oly szigorú büntetést mért rá, a melyet valóban nem érdemelt.

Ha úgy akarnék eljárni, mint a tisztelt cikkíró úr, hogy egy még folyamatban levő ügyben hozott határozatot tennék bírálat tárgyává: azt kérdezhetném az abaúji egyházmegyei bíróságtól, hogy ugyan akár az egyházi, akár a polgári törvény könyv melyik szakasza

* Bocsnátot kell kérnünk Sz.-I. Gy. urtól, hogy a „megsemmisítette” szóért alkalmat adjunk e zárjeles megjegyzésre. Ez a szó egyszerűen saját hiba, a mi rögtön észrevehető az olvasás alkalmával
Szerk.

engedi azt meg az alsó bíróságnak, hogy a felső bíróság által ítéletileg kimondott ténnyel felülbírálja és mikor a felső bíróság valakit vétkesnek mond ki: az nem vétkesnek deklarálja? Még eddig semmiféle törvényben sem volt megadva az alsó bíróságnak ez a és joga ne is legyen, Ezt úgy szerény kifejezéssel tiszteletlenségnek is lehetne nevezni a felső bíróság tekintélye ellen.

De hagyjuk ezt. Én nem akarom bírálat tárgyává tenni az abauji egyházmegye ítéletét. Hozta azt a legjobb meggyőződése szerint. Úgy is fel kell azt terjesztetni *felülvizsgálat végett* a felső-bírósághoz, annak majd lesz módja a saját ítélete tekintélyét visszaállítani.

És itt elértünk a cikkíró ur *harmadik tévedéséhez*.

„Az ekként hivatalból indított, fegyelmi úton hozott ítéletbe mindkét érdekelt fél u. m. a panaszlott és az egyházmegyei ügyész — mert harmadikat ilyen esetben a törvény nem ismer — belenyugodván, az a zsinati törvények értelmében *„jogerőssé vált.”* Ezt mondja a cikkíró.

Bizonyára elkerülte az igen tisztelt cikkíró úr figyelmét az egyházi törvény 391. §-a, a mely szóról-szóra így szól: *„Felmentő ítéletek indokaikkal együtt, midőn a fegyelmi eljárás nem magán panaszra, hanem hivatalból volt indítva, felülvizsgálás végett az ítéletet hozó bíróság elnöke által, a felebbviteli bírósághoz mindig felterjesztendők.”* Ha felülvizsgálat végett terjesztendő fel a felmentő ítélet, ha tehát azt a felsőbb bíróság bírálat tárgyává teheti, helyben hagyhatja, feloldhatja vagy megváltoztathatja: kérдем milyen joron mondhatja azt valaki, különösen egy bíró, a ki a törvényt *tudni köteles*, hogy az ilyen ítélet jogerős csak azért, mert az ügyész azt nem fölebbvitte?

Hogy a cikkíró úr egy ilyen félre nem magyarázható világos törvény dacára ilyen, a közönség félrevezetésére irányzott állítást mer kockáztatni csak azért, hogy az alsó-zempléni egyházmegye esperesén egyet üssön: azt igaz nevének nevezni tilt a cikkíró úr személye iránti tisztelet.

Nem emelkedvén jogerőre Kovács úr ellen a fegyelmi ítélet még a mai napon sem: az alsó-zempléni esperes nem tehetett mást, mint, hogy megtartsa a törvényt, mert hát az alsó-zempléni esperest a törvény köti. Tessék csak cikkíró úrnak a törvényt bővebben elolvasni. Az e. t. 208. §-a szerint az esperes a választást 3, legfeljebb 4 hétre tartozik kitűzni, tovább nem halaszthatja, hacsak törvény-sértést nem akar elkövetni. Kitűzte 3 hétre, kihirdettette az azt megelőző két vasárnap a szószebből. A törvény 207. §-a szóról-szóra úgy intézkedik: *„Hivatalból kizárandó minden oly egyén, ki illetékes egyházi felsőbbbsége által még folyamatban levő fegyelmi kereset alá van vetve, míg törvényesen feloldva nincs.”* Kizárta a pályázók közül mind a két egyént, a kit törvényes felsőbbbsége fegyelmi kereset alá fogni rendelt s a kik nem csak a választáskor fegyelmi kereset alatt állottak, hanem még a mai napon is az alatt állanak. Az alsó-zempléni esperes megtartotta a törvény minden intézkedését, úgy, a mint azt a törvény rendeli. Ha cikkíró úr rosznak tartja a törvényt, tessék a törvényhozás útján annak megváltoztatását sürgetni, de ne állítsa pellengére a törvényt megtartó hivatalnokot a nagy közönség előtt.

Hogy a december 7-én tartott egyházkerületi rendkívüli közgyűlés mit csinált és mit nem, mi sérelmet követett el a cikkíró úr védencén? én azt nem tudom, mert én arra a közgyűlésre — ámbár szerencsés vagyok az egyházkerületnek szavazó tagja lehetni, — meg nem hívatván, azon jelen nem lehettem; de azt a törvényből tudom, hogy a papválasztás

felett való döntés, meg aztán a fegyelmi ítélet felülvizsgálata a közgyűlés illetékességéhez nem tartozik, így ha volt december 7-én közgyűlés, az semmi esetre sem szólható bele sem az egyik sem a másik kérdésbe, — valamint azt is tapasztalásból tudom, hogy forumaink sokkal jobban ismerik a törvénynek úgy szellemét, mint betűjét, mint hogy cikk író úr kívánságára attól önkényesen eltérjenek. Azért hát csak bizzuk az ügy eldöntését a bíróságok bölcsességére a nélkül, hogy őket a törvény helytelen értelmezésével és alkalmazásával alaptalanul vádolnók, és nyugodjunk bele abba is, hogy formának is kell lenni még ha az Kovács úrnak ártalmára van is, mert hát *„forma dat esse rei.”*

Én különben egy dolgot nagyon sajnálok, nem azt, hogy cikkíró úr az alsó-zempléni esperest meghurcolni igyekezett a törvénynek megfelelő eljárásáért, mert az a cikkecske őt bizony egyenes útjából kitéríteni nem fogja, mert hát *„justum ac tenacem propositi virum non civium ardor prava jubentium, non vultus instantis tyranni, mente quatit solida,”* hanem sajnálok azt, hogy szegény Kovács István ügyes bajos dolgát, fegyelmi eljárását s. t. b. a nagy közönség előtt kellett a cikk miatt meghurcolni; és egy tapasztalattal én is gazdagodtam, a ki szerencsés voltam a színi papválasztás megsemmisítésében, mint a felső bíróság tagja részt venni s így az abauji egyházmegye eljárását is ismerem, azzal tudniillik, hogy cikkíró úr szerint más Szína és más Karád, másképp magyarázandó a törvény Abaujban és másképp Alsó-Zemplénben, pedig hát *„quod uni justum, alteri aequum.”*

Debreceni Bertalan.

MULTUNK.

A cseh- és morvaországi helv. hitv. egyházakra vonatkozó adatok és okmányok.

XI.

Tekintetes Agens úr!

Érdemem felett való jó uram!

Mihelyt vettem 7-a may hozzám eresztett érdemes levelét, mindjárt kevés idő múlva feleltem a benne levő három kérdésekre, s oly reménységgel levén, hogy ígéreti szerint instanciánkat leadta a Tekintetes úr ő Felségének, ezekkel az emberekkel edjűtt mind ez ideig ohajtva vártam mind a resolútiót, mind a Tekintetes Agens ur levelét, de edjikhez se lehetett szerencsénk. Én nem tudom — megvallom — mi lehet oka ezen mi szerencsétlenségünknek? az-e, hogy nem vette a Tekintetes úr leveletem, vagy ha vette, eltévedt az írások közt, mint az első; vagy elfeledkezett róla; vagy sok dolgai miatt nem érkezett megírni s beadni. De akármi az oka, elég az, hogy nekünk igen káros. Már ezek a gyenge emberek szinte elcsüggedtek, mivel a catholikusok is így beszélgetnek nekik: *„Titeket a császár nem szeret, sőt reátok s vallástokra haragszik, mivel templomot se enged építeni; jobb lett volna nektek a catholika vallásba maradni, vagy most is visszatérni. Mely beszédek a vallásba nem egészen fundatus emberekbe mit okoznak, mi tudjuk, a kik ennek keserű gyümölcsét látjuk s, néminémüképpen tapasztaljuk. Némelyek pedig Hallgatóim közül már én bennem is megbotránkoztak. Ez a pap — úgy mond — minket talán csábit csak a levélírással; ha valósággal írt volna, lehetetlen, hogy az a*

reformatus Agens ur oly nagy s hosszú idő alatt, sok dolgai között is reá ne ért volna azon instantiának megírására és beadására. Én most utoljára ismét a Tekintetes úr eleibe terjesztem ezt az Isten dicsőségére czélzó dolgot, és kérem alázatosan, méltóztasson ezen nyomorúságban levő népnek, kinek az ilyen dolgokba Istene kívül itt semmi Patronusa nincsen, ügyét szívére venni, instantiájukat mennél előbb megírni és ő Felségének beadni ilyenformán:

Hogy ezen podiebrádi császári dominiumban levő chlebi reformata ekkleziának tagjai, ő Felsége jobbágyi, alázatosan inorálják ő Felségét a templomépítésbe való segítségért, nevezetesen tégláért és mészért; ha pedig ezen kegyelmessége hozzá nem járul, instálnak a maguk költségeken való építésért ezeken az okokon:

1. Mert a tolerantialis Pátensbe ő Felsége méltóztatott kegyelmesen megengedni, hogy a hol 100 familia van, vagy 500 lélek, ott ekkleziia, Pap s templom is lehessen; itt pedig a chlebi ekkleziába familia van 180⁴ lélek 960.

2. Mert már ez a chlebi ekkleziia ezelőtt két esztendővel confirmáltatott is a Felséges guberniumtól, hogy t. i. itt ekkleziia lehessen, következésképen pap és templom.

3. Mert nincsen semmi alkalmas helyek az isten tiszteletnek gyakorlására, az honnan meleget, hideget esőt, havat kell nekik gyakorta szenvedni az ég alatt.

4. Mert magokat nem csatolhatják sem az Welle-
niczi, sem az Wellini ekkleziákhoz, az holott már kész templomok vannak ez okokon:

1. mert ennek a chlebi ekkleziának *széli* (nem maga ez a falu Chelb) mind Welleniczhez mind Wellinhez harmadfél mértföld, az hová vasárnap reggel indulván, nyári napon se lehet reggeli isteni tiszteletre elérni, annyival inkább télbe.

2. Mert néha az árvizek úgy elrekesztik őket egymástól, kivált Wellintől, hogy se gyalog, se szekeren nem mehetnek egymáshoz.

Ezelőtt valami egy hónappal ezek az emberek ismét bementek Podiebradba cancelláriára és kértek az uraktól szabadságot a templomépítésre, de ott semmi biztató szót nem kapván, mentek Sicsinbe a Circularis kapitányhoz, ki ezt mondotta nekik: Ha templomot akartok építeni, instáljatok ő Felségénél, egyebütt sehol ne kereskedjete. Ezek el is mennének ő Felségéhez, de passust nem adnak nekik, hanem maguk az urak akarnák küldeni instantiájukat; de az ilyen dolgot reájuk bízni nemcsak nem hasznos, hanem igen káros, mint magunk példáján keservesen tapasztaljuk. Melyre való nézve mi kénytelenítettünk ebbe a dologba a Tekintetes Ágens úrnak alkalmatlankodni, és kérjük alázatosan, méltóztasson nekünk ebbe szolgálni és mennél előbb azon instantiát úgy igyekezni megírni, hogy ő Felségének szíve hajoljon hozzánk; különben ha a templom építésére szabadságot nem nyertünk, ennek az ekkleziának megmaradását nem lehet reményleni. Vevén pedig a Tekintetes Ágens úr ezen levelet, méltóztasson nekem csak legalább három sort írni a felől, hogy vette levelet és dolgunkat promoteálni fogja, hadd tudjuk meg, mibe van dolgunk s ezt a népet biztathassam legalább azzal, hogy instantiájuk rövid időn beadattatik ő Felségének. Ha septemberbe lejjönne a resolutio és benne a templomépítés megengedtetne, úgy szerencsések volnánk, mivel még ez őszön templomhoz szükséges fákat szerezhetnénk, mert itt októberbe szoktak fákat eladni az erdőkön.

Már ugyan én, mint feljebb említém, a Tekintetes Ágens úr levelére feleltem, de ebben a levélben ismét

felelek, ha hogy elsőbb levelem eltévedt volna. A mi illeti a materiale specificatioját, kérünk egyedül téglát és meszet. A mi nézi a másodikat: micsoda Dominiumba vagy-nak tudniillik az instálni akaró helységek? nagyobbbrészi ezen Chlebi Ecclesiának a podiebrádi császári dominiumban van, nevezetesen ez a falu is a Chleb, a hol én lakom, hanem más uraságok jobbágyi is tartoznak ide valami kevesen, de azért lehet nekünk ő Felségéhez folyamodni, annyival inkább, mivel az Wellini és Welle-
niczi ekkleziákhoz is tartoznak más uraságok falui, kiket mindazáltal ő Felsége segített. Az helységeket a mi nézi, melyeket levelemben említettem, e következőknek kell lenni: Chleb, Horzasew, Wellin, Libicze, Wellenicze, de ezeket az instantiába felvenni talán nem lesz szükség, mivel a Wellini s Welleniczi ekkleziáknak már templomuk van, az Horzasewi és Libiczei pedig most nem instál, csak egyedül ezen Chlebi ekkleziia. Az instantia alá ezeket a neveket kell írni: Venczel Urbanek, Venczel Kopeczky, mindketten ő Felsége jobbágyi, ezen chlebi ekkleziának tagjai Uri favorába ajánlott minden jóknak szíves kívánása mellett vagyok a Tekintetes Agens úrnak Chleb, 1785. 24. auguszt. mindenkor alázatos szolgálja Túróczy János Chlebi predicator.

Földváry László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

GRÓF TISZA LAJOS.
1832—1898.

A dunamelléki ref. egyházkerületnek főgondnoka, a magyar törvényhozás házában nagyérdemű tagja, a koronás királynak s királynénak kitüntető bizalmával meg-tisztelt férfiú. Szeged városának új életre keltője, a magyar társadalmi életben olyan jelentékeny helyet betöltő Tisza-családnak egyik legjellemzőbb képviselője: gróf Tisza Lajos január 26-ikán délután 3 órakor meghalt Budapesten.

Oszipos férfia dőlt ki az elhunytban magyar protestáns egyházunknak, a mely a nagy ember ravatala fölött gyászoló Tisza-családnak mély bánatában résztvevő szívvél osztozik. Egyházunk szolgálatában kezdette köz-életi pályafutását akkor, a mikor az absolutizmus a hazát s benne a magyarság főerejét, a kálvinizmust el akarta emészteni, oda állva az akkor még fejlődő Lajos testvér-bátyjához, Kálmánhoz, védeni, oltalmazni az autonomiát s általa a hazát s egyházunk szolgálatában állva végzi be földi pályáját, mint gróf Lónyay Menyhért örököse a dunamelléki főgondnoki széken, a melyet 1885. június 6-án foglalt el, 10 ezer forintos alapítvánnyal örököltén meg hivatalba lépését s lankadatlan, fáradhatlan buzgósággal hálálván meg hitsorsosainak bizalmát. A kezdet és vég között az ország embere volt, miniszterséget viselve az Andrássy-kabinetben 1874-ig, majd a Wekerle aera alatt, a mikor az egyházpolitikai törvényjavaslatok sorsának kedvező fordulatához nagy szükség volt egy liberális bécsi miniszterre. Közben az árvíz által romba döntött Szegedet építi fel s elnyeri királyi biztosságában kifejtett munkásságáért 1883-ban a grófi koronát.

Puritán lelkiismeretesség, példányszerű kötelesség-érzet, a szó igaz értelmében vett pontosság voltak jellemé-
nek fővonásai, a melyek elszenvetették a vele érül-
közökkel azt a hideg zárkózottságot is, a mely kedélyén uralkodott. Tetőtől-talpig *nemes* ember volt, a ki, mint ilyen, díszbe volt nemcsak a dunamelléki testvér kerület-
nek, hanem egyetemes ref. egyházunknak is, a melynek konventi gyűlésein s budapesti zsinatán tevékeny részt követelt magának minden fontosabb ügy intézésében.

Neve oda lesz írva a nemzet fáradhatlan munkásai-

nak sorába, meg lesz emlegetve református egyházunk tanácskozásaiban.

Legyen emlékezete áldott, örökre áldott!

— **Halálozások.** Az erdélyi ref. egyházkerületnek legidősb főgondnoka: *Lészay Ferencz* élete 74-ik évében e hó 19-ikén meghalt hosszú lelki s testi szenvedések után. Ugy is mint főgondnok, úgy is mint a kolozsvári ref. kollégiumnak 1872 óta kurátora tevékeny résztvevő egyházi s iskolai ügyeinkben és így a hálás emlékezéssel méltán adózhat az elköltözött iránt az erdélyi ref. kerület. — *Munkácsy Józ István*, a tiszántúli ref. egyházkerület középiskoláinak felügyelője, a magyar ref. egyetemes konvent tanügyi bizottságának elnöke jan. 21-ikén élete 62-ik évében meghalt. Egy kiváló tanférfiú dőlt ki az elhunytban, a ki úgy az egyetemes, mint a prot. s közelebbről a ref. iskolai ügyeknek elsőrendű képviselője volt, a kit, mint ilyent hívtak el a tiszántúli egyházkerület bizalma a debreceni ref. tanítóképző igazgatóságából arra az új állásra, a mely nem kisebb terhet rótt vállaira mint azt, hogy a középiskolák ügyeinek legyen a felügyelője, hogy azok mind jobban megközelítsék azt a magasított célt, a melyre hivatják. Kitűnő paedagógus volt s mint ilyen eszméit, gondolatait abban a testes könyvben tárta fel, a tanári katedrája körül gyűlt növendékein kívül a nagy közönség előtt is, a melyet a szakkritika is elismeréssel fogadott kevéssel azután, hogy a Felméry Lajos neveléstanának megjelenése fölött az öröm hangjai múltni kezdenek. A mély és igaz bánat könyeivel áldozunk a derék tisztárs emlékének, a melyre áldást kérünk az ég Urától, a ki a megboldogult kedveseit is meg fogja a nagy fájdalomban vigasztalni.

— **A sárospataki főiskola igazgató tanácsa** február 8-ikán kezdi meg ez évi téli gyűlését, a melynek főbb tárgyát a múlt évi számadások átvizsgálása s a jelen évi költségvetésnek a megállapítása képezi.

— **Lelkészválasztás.** A felső-szabolcsi egyházmegyébe kebeleztet vencesellői egyház lelkipásztorává *Soltész László* s.-sámsoni s.-lelkész választatott meg.

— **Tanácsbíró választások.** A tiszántúli ref. egyházkerület a Lengyel Imre lemondása által megüresült világi tanácsbírói állásra első szavazás után *Puki Gyula* debreceni kir. táblai elnököt, ezt az erős kálvinista gondolkodású férfit választotta meg. — A dunántúli egyházkerület ugyancsak világi tanácsbíróvá választott s *Gelléri Szabó János* budapesti ügyvédet érdemesíté a közbizalom a tisztességre.

— **Hálás megemlékezés.** A sárospataki főiskola tápintézete javára egy ismeretlenül maradni óhajtó lelkész őszinte halálával telt sorok kíséretében 200 frtot küldött. Névtelenül akar maradni, mert „nem egyezik meg felfogásommal és természetemmel — miként írja — a feltűnési vágy!” „Küldöm ez összeget — írja tovább — mert fogadásom tartotta és tartoztam vele. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a tartozást kiegyenlítettem, mert még ezután is hálára kötelezve érzem magamat a főiskola iránt s ha nem anyagilag is, mert erre a sok gyermek miatt aligha lesz alkalom, de más úton, hatáskörömben támogatni igyekezem.” Bizony jól esik, ezeket az egyszerű, de hálás szeretettel írott sorokat olvasni! Egy nemes lélek, a ki még tanuló korában megfogadja, hogy később, Isten segédelmével visszatéríti a főiskolától vett jótéteményt; — a ki meg tudta már akkor becsülni az alma-matert, a tápintézetet, melynek csaknem 8 évig volt tagja, megbecsülve ezzel önmagát is; a ki évek múltával nem bánt, de a legőszintébb elismeréssel adózik azért a sokak által hánytorgatott „rossz kosztért”; a ki még azt sem engedi meg, hogy megmondjuk: „íme ez az ember!” Egy ember, a ki nemcsak predikálja, de meg is tartja Krisztus evangéliumát; nemcsak hirdeti, de teszi is, hogy ne tudja a te balkezed, a mit tesz a jobb! Köszönjük az elismerést, a főiskola iránt érzett meleg szeretetet! Legyen minél több ilyen hálás tanítványa a főiskolának. (F.)

— **Egyházmegyei főjegyző-választás.** A beregi ref. egyházmegye legközelebb választotta meg papi főjegyzőjét s a szavazatok túlnyomó többsége *Simon Andor* tarpai lelkészre, főiskolánk volt növendékére esett.

— **A berlini egyetem hallgatóinak száma** az 1897/98. iskolai év első felében 5935, 700-al több, mint az előző év első felében. Theologus van: 441; jogász: 1981; orvostanulók: 1360; bölcsész: 2150. A rendes hallgatókon kívül 4496 egyénnek van megengedve az előadás látogatása s ezekkel a szám 10,431-re emelkedik.

— **Meghívás.** A Sárospataki Irodalmi Kör 1898 febr. 9-én délután 3 órakor a főiskolai Tornacsarnokban felolvasó ünnepélyt tart. Felolvasás: 1. „A főiskola alapítási éve és helye és XVI. századbéli kegyurai.” *Szinyei Gerzontól*. 2. „A nők helyzete a magyar jogéletben.” *Dr. Zsindely Istvántól*. A nagyérdemű közönséget mély tisztelettel meghívja Sárospatak, 1898 január 27. *Az Irodalmi Kör elnöksége*.

HIRDETÉSEK.

Tanférfiak figyelmébe!!

A nagyméltóságú magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur 1896. évi 40,644. sz. a. m. rendelete alapján az országos tanszermuzeumi bizottság a Népiskolai tanítók könyvtárának jegyzékébe megszerzés végett felvette az általam kiadott s Dezső Lajos, sárospataki állami tanítóképződei igazgató kitűnő fordításában megjelent *Comenius Ámos János „Nagy Oktatástanát,”* bolti ára 1 frt 50 kr. Kapható: *Kókai Lajos* budapesti könyvkereskedőnél és *Steinfeld Jenő* kiadónál Sárospatakon. 1—12

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchényi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előjáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

1—12

műorgona-építő.

Felolvas szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „A péterfillérek árnya“. *M. F.* — „Valami a törvény szelleméről.“ *y.* — „A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1898. évi költségvetése.“ *Dr. Szabó Sándor.* — „Válasz Debreceni Bertalan úrnak.“ *Szent-Inre Gyula.* — „Könyvismertetés.“ *Hodossy Béla* — „Vegyes közlemények.“ — „Pályázat.“

A péterfillérek árnya.

A hatalmi rendszerek képviselői nagy meglepetésben részesítették az eszmék embereit azzal, hogy hatalmas összegeket ajándékoztak, nem is péterfillérekben, hanem valódi császáraranyokban a legfőbb egyházi hatalom, a pápai szék számára. Nem volna ez ellen semmi kifogásunk; az arra valóban rászorult embereknek jó szívből és alkalmas időben nyújtott alamizsna szent könyvünk szerint kedves az Isten előtt is s jutalmát önmagában hordja. De itt nem emberről, nem is egyszerű segítségnyújtásról, hanem egy olyan rendszerről és annak istápolásáról van szó, a melyik az újabb berendezésű állami élettel szemben megalakuvást nem tűr, udvariassági tényeket csak addig ismerhet, a míg azokból saját érdekeinek tőkét, propagandát csinálhat.

Nem a milliókat, hanem a rendszer iránt való indokolatlan és időszerűtlen udvariaskodást, az ebben nyilvánuló felszíneseledést, a kort mozgató eszmékkel úzótt könnyelmű játékot, az ellentétek elsímítani akarásának módját kárhoztatjuk.

Igazán furesa időket élünk. Az állami élet intéző körei szabadelvűségökkel olykor-olykor merészen berontanak a jövő század szellemébe, s diadalmasan mutatnak rá egyes kétes értékű vívmányukra, alkotásukra, de mikor az államok életét, működési menetét a megvalósulásra teljesen megért eszmék szerint kellene alakítaniok, berendezniök, akkor azoknak végkifejlése elé rendesen formaszerűségekből álló akadályokat gördítenek s bekövetkezik egy olyan viszály, abnormis állapot, melyben az őszinte szabadelvű irányzat minduntalan az őrsdi javíthatatlan szellem-irányok, túlszárnyalt rendszerek előnyére üt ki. Nincs eszünk és lelkünk követelményeinek. szellemi haladásunknak megfelelő szervesen tagolt társadalmi életünk s bizony míg a vajúdás mostani állapotából kibontakozunk, s míg egy új tökéletesebb társadalmi alakulás létrejöhet, sokat kell addig még lerontani abból, a mi most közéletünk menetére elhatározó befolyást gyakorol és sokat építeni azon, a mit hatalmi érdekekből vagy tudatlanságból elhanyagoltak, vagy lerontottak a tunya és erkölestelen századok. Nem

tehetünk róla, de nekünk köztársadalmi életünk ilyen képet mutat, s velünk szemben ilyen igényeket táplál; sok dolog van, a minek ma már másképen kellene lennie.

Milyen érthetetlen, közjogilag sértő s jelen felekezetközi viszonyaink közzé mily kevéssé beilleszthető szerintünk pl. az, hogy a pápai szék a világi hatalmasságoknál még ma is képviselőt tart s ezek viszont ahöz állandóan követeket küldenek, teljes figyelmen kívül hagyásával annak, hogy ma már más vallási irányok, egyházi rendszerek is törvényesítve vannak, sőt a vallás-szabadság áldásait is élveznünk kellene. Míg a viszonyok ide nem fejlődtek, addig volt némi értelme ennek a kölcsönös képviseltetésnek, az állam és egyház egymásra visszaható hatalmi érdeke szempontjából, de ma már teljességgel nincs, sőt határozott jogsérelem, az eszmék ellen intézett támadás van benne.

Értse, a ki tudja, hogy a pápai szék mit képviseltet ma az államoknál, ha nem a saját hatalmi érdekeit s viszont ezeknek követői micsoda benső összefüggést tudnak létesíteni amazzal, a más vallásos irányok lelkiismereti jogséremlé nélkül? Mi nem értjük. Szerintünk ez a nagy hatalmi ölekezés vagy üres, tartalmatlan formalizmus, vagy pedig rosszabb esetben a régi időből átöröklött, olyan akut jelleget öltött kóros tünet, mely az államok egységének kiépítését, megszilárdítását állandóan veszélyezteteti. Akár egyik, akár másik esetben, — a nélkül, hogy részleteznénk az ezen hivatalos képviseltetésből nap-nap után előállott államjogi conflictusokat, egyházjogi lelkiismereti sérelmeket, — a legokosabb és legjózanabb követelménynek látszik előttünk az, hogy a pápai szék világi hatalmára emlékeztető, régi gyakorlatból átjött, de ma már felesleges vagy veszedelmes eme kölcsönös képviseltetés beszüntetessék s ennek folyományaként egyházi fennhatósága is állampolgárságának területére korlátoztassék.

Megköveteli ezt az állami szabadelvű fejlődés akadálytalan és békés menete s erre nézve nemzeti szempontból közelebbi indokaink is megvannak.

Mi, mint már számtalanszor nyilvános jelét adtuk, undorral fogadunk s szívünk mélyéből elítélünk minden olyan haza és nemzetellenes irányt, propagandát, a melyik honfiúi ábrándjait, törekvéseinek

céljait kívül helyezi e haza határain; de éppenúgy nem találunk elég erős szavakat minden olyan tény jellemzésére, mely a nemzet benső erejének, összetartásának, egységének teljes kifejlését saját külön érdekében meggátolni törekszik, még ha ez az érdek a külső szentség álarca, csinált varázsa alatt lép is elibünk. S a pápai hatalom, az ultramontanizmusnak, ennek a földbe ásott Jákób lajtorjájának legfelső foka, feje, saját mindennapi tényeivel ebbe a kategoriába sorozza magát. Hagyományos politikájával belőlről szítja a lassan emésztő tüzet a nemzeti alkotmányos államok épületében hogy a hol a jogfolytonosság elvét, melyen különböző fogásokkal lassanként felépült és a melltől ma sem tagít, sikerül fenntartania, érvényre juttatnia, ott a hatalmakkal szövetkezve elővehesse ismét világhatalmi jelentőségének régi, kipróbált eszközeit a népszabadság ellen. Nem sablonszerű, kicsinyelni való, hangzatos állítás ez többé; tények mutatnak erre. Komoly, tudós, az eszmék birodalmában jártas, fegyvereivel ismerős férfiak mutattak rá nemrégiben, nagy gyűlésekben erre az irányra, méltó feleletül a pápa reformációellenes, hatalmában indulatoskodó, önmagát emésztő káromlásaira. És íme az államok fejei ezt a nyíltan hangoztatott s meg nem cáfolt nyilatkozatot most, azon melegében azzal viszonozzák, hogy a pápai hatalomnak anyagi eszközökkel fenntartására, erősítésére sietnek! Kérdjük mi ez? A hatalmasnak a gyengével való játéka-e, vagy pedig egy jelenet a múltból, olyan hatalmi ölelkezés féle a rohamosan s talán rendetlenül is haladó szabad eszmék ellen?

Akármelyik! az igazságnak csak egy arca van s az, ha tettetés nélkül való, mindig a felé fordul, a ki őt becsülni megtanulta.

Az igazság nem hatalmi politikát s annak szolgáló formaszerűségeket, nem sablonokat, hanem nyílt, mélyreható eszméket és eszközöket követel.

A hol — mint nálunk — a vallásszabadság nagy eszméje s gyakorlati életbeléptetése egyszer kimondatott és törvénybe iktatott, ott a józan, becsületes haladás érdekében alaposan számításba kell venni a különböző vallás erkölcsi irányoknak minden tényezőjét, körülményeit, eszközeit, gyakorlati hatását és eredményeit és csakis ezeket s ezeknek összevetéséből vonni el, finom megkülönböztető képességgel, az állami élet fejlődésére szükséges és biztos feltételeket, mert különben a számítás pontos, a cél elérhető nem lehet s lépten-nyomon kiegyenlíthetetlen követelésekkel és tartozásokkal találkozunk. Hogy ennek végre valahára eleje vétessék, erre a célra szolgálja az egyházaknak az államtól való teljes különválasztása, függetlenítése egyfelől, kötelelességeiknek nemzeti szempontból lelkiismeretesebb teljesítésére utasítása másfelől. Mert így, a hogy most vagyunk, a mi protestáns nemzeti s szabadelvű egyházunk ügye, tett szolgálatai után is, roppantúl el van hanyagolva, pusztán azért, mert szelleménél s szervezeténél fogva, mint nép egyház, hatalmi igényeket nem táplál s magasabb képviselőre nem alkalmas és nem vágyik. Szervezeti egysége csak az eszmék szabadságának tiszteletben tartása mellett jut kifejezésre s úgy, mint a kath. egyházban, a tömegből kiválva, a különböző fokokon emelkedve, egy személyben nem csomósodhatik össze. De azért kisebb-e, s könnyebben figyelmen kívül hagyható-e világhatalmi jelentősége, mint a pápás egyházé, ha a hatalmi koalíciók megszűnnek, vagy legalább ritkábban és kevésbé feltűnő módon ismétlődnek?! S

vajjon a multak tapasztalatai után, állami érdekből istapolásra érdemesebb-e a kath. egység és annak feje, mely mikor legmagasabban állott s csücsét, mint a gyertyát a saját lángja, a hatalom dús fényével vette körül a tudatlanságon épült hódolat: akkor a népek, ezek a lánghoz szükséges formátlan anyagok emésztődtek, veszték, mint az a jogot és köteleességet mindig mindenkivel szemben tiszteletben tartó s megkövetelő szellem, a melyet a prot. egyházak képviselnek?!
 Úgy gondoljuk, hogy nem!

Nem veszik-e észre a hatalmi rendszerek letéteményesei azt, hogy a népek szinte nyögnek a minden eszmét és magasabb határozott célt nélkülöző ósdi rendszerek sulya alatt s mindenfelé kezdik megunni, sőt felmondani az eddigi állapotokat, szabad mozgás után, szabad levegőre vágnak?! Mikor a hatalmi rendszerek hordozói egymás udvarlására, az alkalmakat lesve, sietnek, az nem a szabad eszmék fejlődése, a nemesebb társadalmi élet előmozdítása érdekében történik.

M. F.

Valami a törvény szelleméről.

Igaza van Szent Imrei Gyula urnak az »Egy tapasztalattal gazdagabb« című cikkében, midőn a törvény szellemére hivatkozik, annyival is inkább, mivel maga az írás mondja: a betű megöl, lélek az, mely megelevenít.

Nem akarok én ezúttal a karádi eset alkalmából felmerült tapasztalatokra reflectálni. — Azt hiszem, elvégzik azt azok, kiket az ügy közelebb érdekel. Hanem igenis rá akarok mutatni egy pár erkölcsi motívumra, melyek a lelkészválasztási törvényeknek, ha nem betűiből, de mindenesetre szelleméből folynak.

Ugyanis mit akart zsinati törvényhozásunk a lelkészválasztási törvényekkel elérni? Azt, hogy a választások tiszták legyenek. De hát mikor lesz a lelkészválasztás tiszta? Akkor, ha a választás ténye sem a választó közönségre, sem a választottra erkölcsi homályt nem vet. Ez a cél lebegett zsinati törvényhozásunk előtt, midőn a választás megsemmisítésére okul szolgáló eseteket taxative felsorolta. De hát itt a törvény alkalmazásában kell mindennek előtt a törvény szellemét szem előtt tartani.

A legtöbb nem tiszta választás elbírálásánál az képezi a punctum salienst, hogy a megválasztott tudta és bele egyezése nélkül történtek a visszaélések. No hát ez a legabszurdabb feltevés. Mert, hogy az a jelölt, ki pályázott, hogy a javadalomhoz jusson s így erősen van érdekelve, ne szerezzen tudomást arról, hogy ott abban az egyházban az ő érdekében történik-e valami, vagy nem? Ezt csak az mondhatja, ki az emberi természetet nem ismeri. Tehát igen is tudja, hogy mi történik s hogyan történik. És ha visszaélések történnek s ő hallgatva eltűri és elnézi; akkor az ő néma beleegyezésével történnek azok; mert nem volt meg benne az az ép erkölcsi érzés, hogy így szóljon az ő jóakaróihoz, barátaihoz: én nem akarok ily uton az álláshoz jutni, ha ti ily eszközökkel éltek, én pályázatomat visszavonom.

Szerintem az egyházi bíróság nagy hibát követ el akkor, midőn a választást a jelölt, vagy jelöltek érdekében elkövetett nagymérvű visszaélések miatt megsemmisíti ugyan, de a jelöltek, vagy a jelölteket újra választás alá bocsátja. Mit akar a törvény? Tiszta választást. Hát tiszta lesz az a második választás.

hol az annyi visszaéléssel összetoborzott párt vagy pártok ismét ugyanazon jelölt köre csoportosúlnak? Mert azt senki ne higgye, hogy az eddig oly nagy árba került pártot szétszűlleni engedjék. Nem, hanem most már a „csak azért is” elvénel fogva jelöltjüket újra megválasztják a törvény betűinek nagyobb dicsőségére. És kérem, hol van ebben a megtorlás a visszaélésekre, midőn a párt elérte a maga célját? Nem a legnagyobb jutalom-e ez a visszaélést elkövetőknek? Büntetett-e az a választó közönség, mely heteken, hónapokon át dözsölt, kéjelgett a bor és szesz mámorában s más egyéb erkölcsi ragályt terjesztő bacillusok melegágyában?

Ugy de, azt szokták mondani, hogy ha azokat a jelölteket kizárjuk a választásból, kiknek tudtuk s akaratauk nélkül követettek el azok a visszaélések, melyek miatt a választást meg kellett semmisíteni: akkor ezzel őket, mint ártatlanokat büntetnénk.

Hát álljunk meg e kegyes szavaknál, s nézzünk azok szemébe, mondanak-e azok valamit?

Tegyük fel a legjobbat, hogy nem tudtak a visszaélésekről s így még hallgatólag sem egyeztek bele azokba az első választást megelőzőleg. De hát most már a választást megsemmisítő határozat után tudnak, — hiszen a bíróság maga nyilatkozott. És ha tudnak, s jelöltetéseket tovább is fenntartják vagy fenntartatni kívánják, akkor azokra a visszaélésekre, melyeket érdekökben előbb elkövettek s melyeket a bíróság elítélt, most ezzel az ő saját szankciojukat is ráadják!

Nem úgy uraim! nem ártatlanok büntetéséről van itt szó, — hanem arról, hogy az ily erkölcsileg gyengéknek, kiskorúaknak, rövidlátóknak vagy éppen elvakultaknak az egyházi bíróság segélyére menjen és így szóljon: én nem engedem meg, hogy abból a választási piszokból, mely jelöltetésed körül támadt, csak egy parányi folt is érje azt a palástot, melyet te a legtisztább igazság s a legfenségebb erkölcs példányképeinek, a Jézusnak nevében öltöttél magadra; — nem engedem, hogy az a szenny, melylyel a te választó közönséged magát elektelenítette, megfertőztesse a te erkölcsi megbízhatóságodat, homalyt vonjon csak egy pillanatra is a te erkölcsi képedre!

Nem az ártatlanság, hanem az erkölcsi épség kérdése ez! — S én azt hiszem, ezt kívánja a tiszta választás, ezt a törvény szelleme is!

y.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1898. évi költségvetése.

(Folytatás.)

II. Középiskolák.

Tankerületi főigazgatóságok. E címre személyi járandóságokra fel van véve 66,619 frt, a múlt évi 64,638 frttal szemben több 1981 frttal, mely az 1893. évi IV. t.-cikk fokozatos végrehajtása következtében merült fel. A dologi kiadásokra ez idén is 13,000 frt van előirányozva. Az egész cím előirányzata 79,619 frt. Van összesen 12 tankerületi főigazgató, melyből 2 esik Budapestre, 10 a vidékre; van 13 tankerületi tollnok, melyből 3 esik Budapestre, 10 a vidékre, és van 6 tankerületi írnok.

Állami gimnáziumok. Állami gimnáziumi helyek: Bártfa, Budapest I. V., VII. és VIII. kerület, Deés, Erzsébetváros. Fehértemplom, Fogaras, Fiúme, Gyöngyös, Jászberény, Kaposvár, Losonc, Lugos, Makó, Munkács, Nagybánya, Nagy-Kikinda, Nagy-Szeben, Pancsova, Szolnok, Szamos-Ujvár, Szeged, Szegszárd, Szentés, Szent-Gotthárd, Temesvár, Zala-Egerszeg, Zombor. Összesen 30. E cím f. évi költségvetési előirányzata: személyi járandóságokra 663,287 frt, a múlt évi 566,279 frttal szemben több 97,008 frttal. Dologi kiadásokra 81,398 frt, a múlt évi 75,398 frttal szemben több 6000 frttal. Az egész előirányzati összeg kitesz 744,685 frtot, szemben a múlt évi 641,677 frttal több 103,008 frttal.

Ezen 103,008 frt kiadási többletből esik személyi járandóságokra 97,008 frt és dologi kiadásokra 6000 frt. A 97,008 frt személyi kiadási többletből esik 3 új igazgatói és 33 tanári állásnak szervezésére 22,007 frt, ehez számítva a tavalyi költségvetésből átveendő új tanári állásoknak 1898. évi január 1-től szeptember 1-ig számított illetmény részeit, lesz összesen 68,846 frt. A tanári állomány e jelentékeny szaporítását azzal indokolja a miniszter, hogy a párhuzamos osztályok jelentékenyen szaporodtak és szaporítandók, továbbá, hogy 1897. évi november 1-től kezdve állami ellátásba kerültek: a budapesti V. kerületi főgimnázium, a gyöngyösi kath. gimnázium. A tanárok szaporítását szükségessé teszi továbbá az egyes gimnáziumok fejlesztése, így pl. az erzsébetvárosi állami algimnázium, továbbá a bártfai, budapesti I. és VIII. kerületi, deési, makói, szegedi, szegszárdi, temesvári és zala-egerszegi állami gimnáziumok az 1898-ik évben is egy-egy osztállyal tovább fejlesztesztek.

Jelentékeny több költséget, 16,000 frtot okoz az 1893. évi IV. t.-cikk fokozatos végrehajtása a VIII. s részben a VII. fizetési osztályban is.

Megemlítenedőnek tartjuk e pontnál azt, hogy Gyöngyös gimnáziumát alkalmas telken a város építi s szereli fel s 10 000 frttal fogja évenként segélyezni; — ellenben Erzsébetvárosban a város internátust épít 200,000 frtig; Szegeden ez év szeptemberében új főgimn. nyílik meg, míg Fogarason teljesen új középiskolát emel a miniszter. Érdekes a miniszternek ezen új főgimnázium felállítására vonatkozó következő indoklása: „Az új állami főgimnázium nemcsak a vármegyei érdekelttség közóhajának felel meg, hanem folyománya azon általános művelődési politikának, melynek célja a vármegyék székhelyeit az intelligens magyar elem erősítése végett lehetőleg teljes középiskolákkal ellátni.”

Az állami gimnáziumoknál alkalmazásban van 29 igazgató; 4 Budapesten és 25 vidéken; : három 2200 frt, hat 2000 frt, tíz 1800 frt, tíz 1600 frt fizetéssel és 250—600 frtig terjedő lakpénzzel. Van 70 budapesti és 250 vidéki, összesen 320 rendes tanár. Harminchat 1800 frt, harminchat 1600 frt, harminchat 1400 frt, egyszázhat 1300 frt, egyszázhat 1200 frt fizetéssel és 200—500 frtig emelkedő lakpénzzel; van öt százeletti tanár 1400 frttal és 500 frt lakpénzzel; van 13 helyettes tanár, egy 1000 frt és tizenkettő 800 frt fizetéssel. Van hat rendes tornatanító 800—1000 frt fizetéssel és megfelelő lakpénzzel. Igazgatók és tanárok évtödös pótlékaira elő van irányozva 45,880 frt.

Állami reáliskola van a következő helyeken: Arad, Beregszász. Brassó, Budapest II. ker., V. ker. és VI. ker., Debrecen, Déva, Eger, Győr, Kassa, Kecskemét,

Körmöcbánya, Lőcse, Nagy-Kálló, Nagy-Várad, Pécs, Pozsony, Sopron, Sümeg, Szeged, Székesfehérvár, Székely-Udvarhely, Temesvár, Ungvár és Versec. Van összesen 26 reáliskola, tehát néggyel kevesebb az állam gimnáziumoknál.

A folyó évi előirányzott szükséglet: 817178 frt, tehát az állami gimnáziumokra f. évre előirányzott 744,685 frttal szemben több 72,493 frttal. Az állami reáliskolák f. évi költségvetése a múlt évi 770,590 frttal szemben több 46,588 frttal; ezen többletből esik személyi járandóságokra 40 386 frt és dologi kiadásokra 6202 frt.

A személyi járandóságoknál felmerülő 40,386 frt több költségből 20,650 frtot tesz ki a *fejlesztések és új intézmények* követelte szükséglet. A *fejlesztések sorába* tartozik az ungvári alreáliskola tovább fejlesztése következtében szükségessé vált 3 új tanári állás szervezése és az 1898. évre esedékes szabályszerű korpótlékok összegének, mely 80,200 frtot tesz, - előirányzása. Az *új intézmények* sorába tartozik, az alreáliskolai tanári karok létszámának a rendes mérték szerint való kiegészítése végett hat új tanári állásnak rendszeresítése; a tanárok számának szaporítását szükségessé teszi, a hosszabb idő óta évről-évre folytatólag megnyitott párhuzamos osztályok állandósítása.

Az 1893. évi IV. t.-cikknek fokozatos végrehajtása a reáliskoláknál összesen 18,420 frt több költséget okoz.

Megemlítésre méltó még, hogy az állam a sümegi reáliskolát, melyet eddig is segélyezett f. évi szeptember 1-től, egészen állami ellátásba veszi.

Az állami reáliskoláknál alkalmazva van 26 igazgató, 317. rendes tanár; a gimnáziumi igazgatók és tanárok fizetéseihez hasonló fizetés és lakpénzzel.

Számfeletti tanár van öt; a latin nyelv rendkívül tanárainak száma 14; van hat helyettes tanár 800 frt fizetéssel és 8 rendes torna-tanító 800 frttól 1000 frtig emelkedhető fizetéssel.

Az 1883. évi XXX. t.-cikk 47 §. a *értelmében segélyezett felekezeti, - törvényhatósági és községi középiskolák segélyezése*. E célból előirányoztatott a folyó évre 500,366 frt. a múlt évi 458,100 frttal szemben több 42,266 frttal.

A felekezeti és községi középiskolák állami segélyezése közepoktatásunk országos színvonalának emelése szempontjából megmérhetlen fontossággal bír. Az 1883. évi XXX. t.-cikk a középiskolák rendezését elvül tűzvé ki általános országos mértéket állapított meg, melynek elérése a törvény fokozatos végrehajtásának vált feladatává. De már a törvény megalkotói tudatában voltak annak, hogy az ország felekezeti középiskolái e mértékhez csupán hathatós állami támogatással fognak közeledhetni, miért is az idézett t.-cikk 47 §-a keretében e középiskolák állami segélyezésére módot nyújtottak s az erre vonatkozó elveket általánosságban megállapították. A törvénykövetelte célokra a megszorította utóbb az 1890. évi XXX. t.-cikk, mely a görög nyelv helyett megszabott tárgyakat honosította meg középiskoláinkban s e végből a tanári létszám emelését tette az illető tanintézetekre nézve kötelezővé; a midőn pedig az állami középiskolai tanárok fizetésének rendezése az 1893. évi IV. t.-cikk meghozatalával kezdetét vette, a felekezeti középiskolák fentartóira, ha csak intézeteik korszerű fejlődését kockáztatni nem akarták, újabb kötelezettségek hárultak.

De nemcsak a tanári karok kiegészítése, képesi-

tettségi viszonyaiknak törvényszerű rendezése, javadalmazásuk emelése követelte meg az újabb és újabb anyagi áldozatokat, hanem az időközben létesült 1894. évi XXVII. t.-cikk is, mely a fenntartókat meghatározott járulékokkal terheli, továbbá a tanszerek szaporítása, melynek szüksége elől az iskolafenntartók különösen a szemléltető tanítás követelményei szempontjából, szintén nem térhettek ki. A törvényes és korszerű kívánalmaknak ezen sokasodása és rövid időtartam folyamán fellépő érvényesülése magyarázza meg azt, hogy a folyó évre is 42,266 frtnyi emelést kell kérnünk a törvényhozástól. Oly összeg ez, melynek befektetése a legszebb eredményekkel kecsegtet, mert az ország számos középiskoláját ismét egy lépéssel hozza közelebb a végleges és állandó rendezéshez. Ime így szól a miniszternek a címre vonatkozó és a történeti fejlődésnek is teljesen megfelelő szép és tartalmas indokolása.

A f. év. költségvetés szerint 20 ev. ref. gimnázium nyert segélyt a közoktatásügyi kormánytól és pedig a következők: a békési ev. ref. gimnázium 4000 frt, a budapesti ev. ref. főgimnázium 12,000 (10,000)* frt, a csurgói ev. ref. főgimnázium 13,000 frt (12,000 frt), a hódmezővásárhelyi főgimnázium 13,000 frt (13,000 frt), a kecskeméti ev. ref. főgimnázium 5000 frt, a kisújszállási ev. ref. főgimnázium 12,000 frt (11,000 frt), máramaros-szigeti ev. ref. főgimnázium 13,000 frt, (12,000 frt), mezőtúri ev. ref. főgimnázium 6000 frt, (5000 frt), miskolci ev. ref. főgimnázium 13,000 frt (11,000 frt), nagy-kőrösi ev. ref. főgimnázium 7000 frt, (6000 frt), pápai ev. ref. főgimnázium 16,000 frt, (16,000 frt), rimaszombati prot. főgimnázium 14,000 (13,000 frt), sepsi szentgyörgyi ev. ref. főgimnázium 14,000 (13,000 frt), a szászvárosi ev. ref. főgimnázium 10,000 frt (10,000 frt), a szatmári ev. ref. főgimnázium 11,000 frt (10,000 frt), a székely-udvarhelyi ev. ref. főgimnázium 8000 frt (7000 frt), a zilahi ev. ref. főgimnázium 14,000 frt (13,000 frt). A múlt évi 185,000 frttal szemben, melylyel az ev. ref. gimnáziumok segélyeztetek, a f. évi segélyezés több körülbelül 27,000 frttal. A békési és a kecskeméti ev. ref. gimnáziumok már a tavalyi költségvetés szerint is részesültek államszegélyben, de nem külön rovatok alatt, hanem azon 23,000 frt átalány-összegeből, melyet a miniszter a felekezeti, törvényhatósági és községi oly középiskolák ideiglenes segélyezésére vett fel, melyekkel a végleges szerződés megköthető még akkor nem volt. A f. évi költségvetésben is van ily címen 17,000 frt felvéve; ezen átalány-összegeből nyernek megfelelő aránylagos segélyt, a szerződés megkötettségéig a kolozsvári, a marosvásárhelyi és a gyönki ev. ref. gimnáziumokat. A békési és kecskeméti ev. ref. gimnázium fentartóival a szerződés ugyan még nem kötött meg, de a tárgyalás annyira előrehaladt, hogy felvételük külön rovat alá teljesen indokolt; de a vonatkozó szerződések — a tárgyalások folyamán felmerült elvi nehézségek s egyéb akadályok miatt — nem volt megkötendő mind ez ideig még a kisújszállási, - mező-túri, - nagy-kőrösi, - szatmári, székely-udvarhelyi főgimnáziumok fentartóival sem. Ezen intézeteknek múlt évi segélyezését a miniszter a folyó évre 1000—1000 frttal emelte.

A 15. cím alatt két oly középiskola szerepel, melyeknek először óhajt a miniszter állandó évi segélyt utalványozni: u. m. a „Nőképző Egyesület“

* A zárjel közt levő összegek a múlt évben húzott segély összeget jelentik.

al megnyitott leánygimnázium-évi 2000 frttal és a gybeeskereki községi főgimnázium évi 3000 frttal.

Állami felsőbb leányiskolai helyek: Besztercze-bánya, Budapest. Fiúme. Lőcse, Kassa, Kolozsvár, Máramaros, Sziget, Mező-Túr, Pozsony, Sopron, Szeged, Teszvár, Trencsén. A szegedi és mező-túri állami felsőbb leányiskolákat a közoktatásügyi kormány az 97/8 tanév kezdetével nyitotta meg. A miniszter azonban a vidéken eddig létesített 12 állami felsőbb leányiskolát az ország igényeihez mérten igen kevés-k tartja, — a minthogy igen kevés is, — azon követelményeket csak kis részben képes kielégíteni, melyek teljesítését a magasabb nőnevelés terén az állami társadalom elvárja. Áthatva a közoktatásügyi kormány ezen magasztos kötelességek teljesítésétől e nem indokolásában azon szándéknak ad kifejezést, szerint a mutatkozó szükségletnek megfelelően az e legalkalmasabb városban még a f. évben egy újabb állami felsőbb leányiskolát akar felállítani. Mint napi lapokból kivehető volt, valószínű, hogy ez a legalkalmasabb város Eger lesz.

Az állami felsőbb leányiskolák f. évi szükségletnek kielégítésére előirányozva van 384,607 frt a f. évi 336,486 frttal szemben több 48,171 forinttal. Ezen többletből esik személyi járandóságra 11,341 frt és dologi kiadásokra 36,830 frt.

Folyt. köv.)

Dr. Szabó Sándor.

KÖZÉLETÜNK.

Válasz Debreceni Bertalan úrnak.

A karádi választást szellőztető cikkemben én is akis a száraz tényeket soroltam fel s azokból vonom le a következtetéseket s ha a mellékkörülményekben talán tévedhettem is, miután előadásom jószeműségéhez szó nem férhet, a D. úr cáfolataira upán e szempotból válaszolni szükségesnek nem is rtanám.

De miután D. úr „tévedéseim“-nek egyszerű helyreazításával, mint azt válasza címében kilátásba helyezi, be nem éri, hanem e helyett

— a tények szándékos elferdítésével s a közöng félrevezetésére irányzott állításokkal gyanusít —
— részrehajlással vádol —

— s egyszerűen csak mint a K. I. védőjét mutatja a „Sárospataki Lapok“ olvasó közönségének —

miután ily szép oldalról ez ideig még ismeretes nem voltam, választát felelet nélkül nem hagyhatom.

Nem cáfolta meg, mert nem cáfolhatta, hogy K. Istvánt többséggel lett megválasztva.

Nem cáfolta meg, mert nem cáfolhatta, hogy az egyházmegye Kovácsot az új választásból kizárta, s így ellenfelére ugyanezen büntetést nem alkalmazta.

Nem cáfolta meg, mert nem cáfolhatta, hogy az egyházkerület Kovácsot a pályázhatási jogába visszahelyezte — és végre:

Nem cáfolhatta meg, hogy őt az esperes úr a 208. §-os választásnál a pályázók sorából ennek dacára önkényesen kihagyta.

E helyett hosszasan tárgyalván a választásnak a jogilag lényegére nem is tartozó előzményeit, felemlíti még azt is, hogy a segéd-jegyző vallomása szerint a korteskedés az ellen-párt részéről csakis mint „ellen-érzés“ (értsd: bor- és pálinka-gőz) lett alkalmazva, és annyira belemelegszik a cáfolgatásba, hogy még az

első tekintetre szembeötlő sajtóhibából eredő tévedést is a „fontosabb“ jelzővel tiszteli meg és cáfolja agyon; de nem cáfolja természetesen a fent elősorolt kiemelkedő mozzanatokat s az azokból levont azon következtetésem, mely szerint a 2-dik választás meg nem erősíthető.

Én tehát nem követem D. úrnak példáját sem az üres cáfolgatásokkal, sem a személyeskedés terén, hanem a főkérdéssel, mely tulajdonképen az ügynek forduló pontját képezi, kívánok még egyszer röviden foglalkozni.

Előbb azonban nem hagyhatom észrevétel nélkül azon állítását, mintha a 2-dik választásból csupán K. Istvánt lehetett volna kizárni, mert szerinte a törvény 234. §-a e büntetést csupán a megválasztottra alkalmazza. Én is átolvastam azon szakaszt, de abban azt, hogy csakis a megválasztott lenne kizárható, nem találtam. Az ellenkezőre ellenben világos precedensül szolgál a szinai eset, hol mind a két pályázó kizáratott anélkül, hogy ebben akár az egyházkerület, vagy bárki más törvénytértést látott volna, avagy az elítélteknek eszközbe jutott volna e címen az ítélet ellen orvoslást keresni.

De szerintem szigorúbb büntetés a korteskedőt nem is érheti mintha az új választásból kizáratik. Mért szolgáljon erre épen a megválasztás kivételes kvalifikációul?

És épen azért hol nyilvánult az első bíróság ítéletében a szeretet vallása oly eclatánsan, melynek felemlítése D. urat, oly érzékenyen érintette?

Lássuk ezek után: volt-e joga az alsó-zempléni esperes úrnak K. Istvánt a pályázatból önkényesen kizárni?

Azt mondja D. úr, hogy az „esperes a törvény 208. §-a szerint a választást 3, legfeljebb 4 hétre kitűzni tartozik.“ Helyes! de honnan számítandó ez a 3—4 hét? A pályázatok számbavételétől. Nos ez utóbbi talán mégis csak az esperestől függ? — melyet ő a körülmények szerint siettethet, vagy hátrálathat. Hogy pedig a jelen esetben az esperes úr késedelmezett volna, azt talán D. úr sem merné állítani.

Azt mondja ezzel kapcsolatban, hogy K. Istvánt ki kellett a pályázatból zárni, mert ellenesetben a törvény 207-ik §-val jött volna az esperes összeütközésbe. Am így meg a felső-bíróság ítéletével jött összeütközésbe, mely D. úr szerint is meghagyta a K. I. pályázhatási jogát.

Ha már most az esperes úrnak a kettős összeütközésre nézve kételyei támadtak volna — csakhogy persze nem támadtak — szerintem az egyházkerülethez kellett volna a módus procedendiért fordulnia, ez pedig nem lehetett volna más, mint a felső fórum által kimondása annak, hogy vagy a fegyelmi eljárásnak kell az új választást megelőzni, vagy megfordítva, mert különben az egyházkerület ítélete. egymásnak ellentmondó tételei által egy lehetetlen helyzetet teremtett: megállapítja a megválasztottnak újra pályázhatási jogát, de egyben fegyelmi eljárást rendelve el ellene, e jog érvényesülését lehetetlenné teszi.

Távol van tőlem, hogy én azon tisztelt felső bíróság tagjainak jóhiszeműségében kételkedjem, de minden tisztelet mellett is, melylyel irányokban viselkedtem, a tévedéstől, a mely emberi dolog, menteknek őket sem tarthatom. S ha már a jelen esetben ilyen megtörténhetett, egy oly precedenssel állunk szemben, mely a minél több oldalról való megvilágítást, s a

higgadt tárgyilagos eszmeeserét igen is nagyon indokolttá teszi.

Azon óhajását nyilvánítja ki Debreceni úr, vajha első cikkem megírását akkorra hagytam volna, midőn a kérdésben a végleges döntés már megtörtént. Hát én megengedem, hogy egy — post nubila megindított akadémikus dissertacio sokkal inkább megfelelt volna a D. úr és a vele egy véleményen lévők izlésének, hogy ne mondjam intecióinak, — de hát ne feledjük, hogy ez nem polgári vagy épen bűnügyi per vagy ítélet, melyhez a nyilvánosságnak semmi köze.

Egyházi alkotmányunknak épen a nyilvánosság képezi egyik legsarkalatosabb jogát, legbecsesebb jogát, legértékesebb kincsét. Hogy mielőtt valamely ügy végleges döntés alá kerülne, az minél szélesebb körben megbeszéltessek, hogy így a közvélemény előkészítettén, a döntésre jogosítottak kellő tájékozást nyerjenek a döntés alá kerülő ügy állásáról.

Ha már a fenthivatott ítélet ellentmondó tételeinél fogva végre nem hajtható, mert szerintem csakugyan nem is az, akkor ebből nem önként következ-e, hogy a megejtett második választás meg nem erősíthető?

Azt is mondja D. úr, hogy tagja lévén az egyházkerületi bíróságnak — a mivel én részemről nem dicsekedhetem — alkalma nyílt tapasztalni, hogy én szerintem más Szina és más Karád — másként magyarázandó a törvény Abaúj-, és másként Zemplén-megyében.

Hát igen is! tisztelt jogtanácsos úr — más a törvény Abaújban, mert Abaúj, példa rá a szinai választás — egyenlő mértékkel alkalmazta a kizárás büntetését mindkét pályázóra és pedig saját megyei papjaival szemben — és más Zemplénben, mert Zemplénmegye azon — különben igen tiszteletre méltó felbuzdulásában, mely szerint a már a közérkölesiséget megmételvező korteskedés hidra fejét kívánta szétzúzni, a radikális gyógyaszt, a kizárást épen egy idegen pappal szemben egyoldalulag alkalmazta, holott erre, mint tudom, már előbb is kínálkozott volna kedvező alkalom. Azt nem kellett volna elmulasztani! Akkor meglehet, hogy a karádi választás már a tiszta választások új aeráját nyitotta volna meg Zemplénvármegyében.

Hogy az abaúji ítélet felterjesztendő volt-e az egyházkerületre s volt-e joga A.-zemplénnek felebbezéssel élni? e kettős kérdés ugyancsak a „Sárospataki Lapok“ 5-ik számában és pedig avatott tollal, — csak azt nem értem, hogy miért névtelenül, — kellő méltatásban részesítettén, azokkal foglalkozni nem kívánok.

De nem hagyhatom szó nélkül, hogy nekem K. István védenczem. Én nem K. Istvánt védelmeztem, hanem egy igazságos ügyet, mely véletlenül a K. Istváné.

A mi végül a személyem elleni támadásokat s azon személyeskedő gyanúsítást illeti, mintha én az alsó-zempléni esperes urat *meghurcolni* kívántam volna, e tekintetben nyugodt vagyok, mert úgy hiszem, hogy ezt neki egyházkerületünk egy komoly férfja sem fogja elhinni, sem ez által eddig őrzött reputatiómon esorbát nem ejtett.

Ítéljen közöttünk az elfogulatlan közvélemény.

Szent Imrey Gyula.

KÖNYVISMERTETÉS.

Énektár.

A gimnázium V—VIII. osztály számára szerkesztette Sz. Nagy József
A Sárospataki Irodalmi Kör kiadása. Ára 1 frt 60 kr. 1897.

Szapora termésű tankönyvirodalmunkban egy-énekes könyv aránylag ritkán lát napvilágot. Ha a mi *súlyban* kipótlódnék, a mi *számban* elmarad! — ne ábrándozzunk!

Sz. Nagy József könyve két részre oszlik; az első részben 20 vegyes-karra, 20 férfi-karra és függelékben 2 kettős karra írt vegyes tartalmú énekmű található. E 42 darabból idegen stílusú 26, magyar pedig csak 16 (A jelen esetben határozottan szerencsétlen szám!) még fennmaradó 3 számot pedig tán leghelyesebben *meneti stílusnak* nevezni, mert rajta az idegenszerűség mellett némi magyaros vonás is érezhető.¹

Akarmilyen fura, de tény, hogy magyar s épev. ref. középiskolák számára írt énekes könyvben edb. közül csak 13 magyar zenemű található; mit vajunk hát a szászoktól, az oláhoktól s a szerbekről! Biznyára szép dolog a nemzeti nevelés elve; emlegetjük is sokszor, de talán néha méltatlanul. Pedig a nemzeti nevelés egy tárgynál sem érvényesíthető, nem jogsúlt s nem követelhető oly mértékben, mint épen kedély, a szív szolgálatában álló énektanításnál. Idegstylt lehelő művekkel magyar szellemet, magyar szívvel nevelni áldatlan próbálkozás.

Vagy talán az a 26 ének oly magas színvonalú mind oly classicus, hogy véték volna magyar tankönyvből kihagyni? Dehogy! A mi bennök igazán becses (Händel, Mozart Beethoven stb. 1—2 darabja), az »Egyszóval« megjelenésétől kezdve minden műben megtalálható s könyvünk nélkül is általános elterjedt; kevésbbé ismertek pedig Klopstock, Rolle, Müller, Ottó, Hössler és Merker legföljebb köznapi értékű műveik.

Mit keresnek ezek magyar középiskolák számára írt tankönyvben? Am tanúlunk a külföldtől is, ifjúságunk dal- és zene-egyleteknek a classicusokat (de akkor se Rolle Merker-Hösslereket ám!) önképzésül nem bírnak eléggé ajánlani; hanem az iskolai tananyag első sorában magyar legyen! Ha szerző az idegent kíván előtérbe tolni, kar volt fönnébiek mellett — hogy máne említsek — Bachot, Haydnt mellőznie.

Sulyosabb hiba azonban az, mit nem is tudunk eléggé kárhóztatni, hogy könyvünk keveset nyújt magyar zene édes forrás vizéből; hiányos benne leglényegesebb, az igazán nemzeti; hiányzanak történeti énekeink. Hát oly fejlett, annyira ki van már a názva nemzeti zenénk, hogy megengedhetjük magunk az idegenben való ily mértéktelen tobzódást? A elsorolt jelentéktelen szerzők jelentéktelen művei helyeadni kellett volna Tinódynak s korának, — a kurköltészetnek s irodalmunk classicus és nemzeti korának néhány jellemzőbb zeneművét.

Nem példátlan ez a mi tökéletlen zenei tankönyvirodalmunkban sem, Zsaszkovszky, Bartalus, főképp pedig Harrach műveiben legalább egy-két számot mutatva nyúl találni. Pálóczy Horvát Ádám, Verseggy, Aran János s mások pedig oly nevek a magyar zene törté-

1. Magyar stílusú: az 1, 10, 15 (nem tiszta!) 16, 17, 18 sz. kar; a 4, 7, 8, 9, 18, 16 és 20 sz. f. kar. Átmenetiek: az 5 sz. kar. melyben több a magyar s a 19 és 20 sz. v. kar, melyekben meg több az idegen elem. A fennmaradó számok mind idegen stílusúak.

terén, hogy tankönyveinkből nem szabad hiányozniok, Nemzeti nevelés szempontjából csak így, ez iránynak helyes fölkarolásával talán az énekoktatás méltó helyet a magyar történelem s főleg irodalom ismertetés mellett. Az énekoktatás, isolált helyzetéből kiemelve, csak is így volna e tárgyakkal kapcsolatba hozható, s meg vagyok róla győződve, hogy jobban tudná méltányolni e tárgyat a tanuló ifjuság s többre becsülnék a tanári testületek is. Most lenézett tantárgy az ének, pedig ennek kellene a legnépszerűbbnek lennie.

Nem attól tartok én, hogy ifjuságunk idegen szellemenben növen fel, nem válik igaz magyarrá, csak azt fájjalom, hogy zeneismerete s érzése nem lesz elég magyar, mert ehhez a »szózat«, »hymnus« s néhány népdal nem elég. Miként szívünkhöz könnyebben hozzá férközik s közelebb áll a nemzeti múlt, mint korunk: úgy a régi kor hagyományaiból, a »régí szép nóták« közül is egy jobban megkapja érzésünket, mint a maiból egy tucat. Vajjon a tanuló ifjuságunk s művelt közönségünk ismeri-e eléggé a magyar zenét? Ugyan honnan ismerné, mikor még ref. iskoláink számára is ily tankönyvet írnak! Pedig, ha jól emlékszem, az irodalmi kör pályázati föltételeiben világosan benne volt, hogy a darabok *nagyobb részben nemzeti zenénk termékeiből* álljanak. Kár, hogy e követelmény a kivitelben nem érvényesült.

Szintén súlyos hiba, hogy az idegenből vett darabok fordítása néha gyarlóbb a kelleténél; a szöveg üteme s méretei hadi lábbon állanak a zene üteme s méreteivel. Pl. a 3-ik sz. v. kar; a 14 sz. f. kar stb. Az ily szók pedig: korány (11 l.) virány (12. l.) stb. sem ízlés, sem nyelvi szempontból nem állanak meg, iskolai-könyvben meg nem engedhetők. Im ezekben is csatlakoznia kell az éneknek a nyelvi s irodalmi oktatáshoz. A mit az ifjú emez órákon hall, annak az ének órán megerősítését lássa és hallja. Nyelv, irodalom és zene a mennyire közel állanak egymáshoz valóban, úgy egészítsék ki egymást az iskolában.

Említettem már, hogy hatod-heted rangú idegen szerzők művei is előfordulnak könyvünkben s nem is csekély számmal; e körülmény, a mellett, hogy magyar nemzeti szempontból elítélendő, sokat levon a könyv abszolút becséből. A 121-ik oldalon levő kettős kar pedig vaskos ízetlenség, mely méltó megrovás nélkül nem maradhat.

Hogy van-e a darabokban összhangzati vagy szólamvezetési hiba, a fönnbbieket után már kicsi kérdés. E tekintetben kifogás nem is igen tehető. Sajtóhiba azonban van bőven, (pl. a 10 l. utolsó sor 4-ik taktusban; 16 l. utolsó sor 2-ik ütemében; 90 l. első sor 2-ik ütem stb.) úgy látszik, hogy a correctura nem volt eléggé gondos.

Fontosabb a szólamok hangterjedelme, melynek megállapításánál nem elég az általános hangregistereket venni irányadóul, de arra is különös tekintettel kell lenni, hogy osztálytanításról van szó, melyben az ének tanítás csak úgy éri el célját, ha mindenki énekel s e végből pl. ha az V—VI. osztály 60 tanulót számlál, egy-egy szólamban legkevesebb 12, legfeljebb 18 növendék alkalmazható és tényleg alkalmazandó is; ennél fogva a hangok terjedelmének csak bizonyos korlátolt középfoka az, melyen énekelteni lehet és szabad. Azt is tudni kell, hogy épen az V—VI. osztály időszakára esik a hangváltozások zöme s a VII—VIII. osztályú tanulók átlagosan még fejletlen hanggal rendelkeznek. Én tehát a szoprán szólamot, mely g-ig terjed (elég volna: d) s a tenort, mely a-ig terjed (elég volna: f) túlságosan magasnak találom; az ily tulzott hangterjedelem kényszeríti aztán a tanárokat a

slendrián szólam cserélgetésre. A basszus szólamról szívesen ismerem el, hogy különösen a vegyeskari részben, a kellő határt sehol át nem lépi.

A könyv második részében egyházi énekeink közül 30 vegyeskara s 10 férfikarra van átirva. Ezekről csak annyit, hogy helytelenítem a felütéssel kezdődő átirást; a magyarzene auftaktos vagy jambusi szerkezetet nem ismer, nem tűr. A chorálok eredetileg úgy sem voltak taktusokba szedve, ha ma ütemekbe szorítjuk is, joggal várhatjuk meg, hogy ez a magyar nyelv és a magyar zene törvényeinek megfelelően történjék.

Röviden:

1. Sz. Nagy I. könyve a nemzeti nevelés követelményének nemcsak hogy meg nem felel, hanem azt elejti; oly végzetes hiba ez, mely magában is elhatározó a mű értékére nézve.

2. A zene s a fordított szöveg rythmusa nem mindig találak egymásra; a zsoltárok, dicséretetek magyar-talan jambusi szerkezete is e kategoriába tartozik.

3. Könyvünk az énekoktatást a hozzá közel álló tantárgyakkal nem hozza positive kapcsolatba, sőt ellenkezőleg, e tárgyakat ingorálja.

4. Abszolút becsű művek mellett silány darabokat is fölös számmal tartalmaz.

5. A túlságos hangterjedelem a darabok nagy részének használata elé legyőzhetetlen akadályokat gördít.

Mindezeknél fogva . . . vagy a hogy a híres Pázmány szokta vólt következtetéseit bezárni: ergo, etc.

Hodossy Béla.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— A tiszáninneni ref. egyházkerület időszaki tanácsa e hó 11-ikén gyűlést fog tartani Miskolczon a karádi lelkesválasztásból kifolyó fegyelmi ügyben hozott abauji ítélet tárgyában.

— Dr. Bokor Józsefet, a ki a sárospataki főiskolának 1868—85-ig kitűnő akadémiai tanára volt, e hó 2-ikán nagyszabású bankettel ünnepelték a főváros tudósai s hírlapírói abból az alkalomból, hogy a „Pallas Lexikon“ utolsó kötete is megjelent. Ennek a nagy irodalmi vállalatnak Bokor József volt a lelke, a kinek, mint szerkesztőnek sok oldalúsága, fáradhatlan munkássága, fényes tehetsége a 16 kötetes lexikon-vállalatnak minden cikkén meglátszik. Az ő pontossága, lelkiismeretessége tette a „Pallas Lexikon“-t olyaná, a melyet a bázai sajtó egyhangúlag olyanak ismert el, a mely minden tekintetben kiállja a versenyt a német irodalom e nemű alkotásaival. Hazai, külföldi; theologiai, bölcsészeti, nyelvtudományi, történelmi, természettudományi, földrajzi, mennyiségtani, népismeri, orvostani stb. tárgyak mind azzal a kimerítő alapos előadással vannak e műben ismertetve, a mely valósággal becsületére válik a magyar tudományosságnak. — A tudós szerkesztőt szívesen üdvözlöljük mi is, a kik tanártársai s tanítványai valának a sárospataki főiskolában. Az elismerés szavaival köszönti a „Sárospataki Lapok“ is, a melynek szerkesztő társa s nagy érdemű munkása volt az első években.

— A sárospataki ev. ref. főiskola akadémiajának tanrendje az 1897—98. iskolai év második felére. A) *A vallás- és egyháztudományi szakban*: 1. WARGA LAJOS, előadja: 1. *A keresztyén egyház történelmét* (a reformáció előtt, folytatva), hetenként 4 órán. 2. *A magyar prot. egyház történelmét* (folytatva) hetenként 2 órán. 2. P. NAGY GUSZTÁV, előadja: 1. *Az új-szövetségi irodalom történetét* (folytatva) hetenként 4 órán. 2. *A bibliai vallástant* (folytatva), hetenként 4 órán. 3. *A vallás tudományok rendszerét* (folytatva), hetenként 2 órán. 3. RADÁCSI

GYÖRGY, előadja: 1. *Az ó-szövetségből a Dániel-féle művet* (folytatva, fordítva és magyarázva), hetenként 3 órán. 2. *Az új-szövetségből az Apokalypsis* (folytatva, fordítva és magyarázva), hetenként 3 órán. 3. *Az ó-szövetségi kánon történetét* (Isagogika, folytatva), hetenként 3 órán. 4. *Ó-szövetségi szemináriumot tart* hetenként 1 órán. 4. DR. TÜDÖS ISTVÁN, előadja: 1. *A ker. erkölcostant*, (elvi rész), heti 3 órán. 2. *A ker. dogmatikát* (folytatva), heti 2 órán. 3. *A ker. dogmák történetét* (folytatva), heti 2 órán. 4. *A vallásbölcsezzetet* (folytatva), heti 3 órán. 5. *Dogmatikai szemináriumot tart* heti 1 órán. 5. NOVÁK LAJOS, előadja: 1. *A liturgikát és katekhetikát* hetenként 3 órán. 2. *Az egyházjogot* (folytatva), hetenként 3 órán. 3. *Gyakorlati theol. szemináriumot tart* hetenként 2 órán. B) *A bölcsezzeti szakban*: 1. SZINYEI GERZSON, előadja: 1. *Az Aurora-kör költészetét*, hetenként 4 órán. 2. *A neveléstant* (különös rész); hetenként 2 órán. 2. DR. SZÉKELY GYÖRGY, rendes tanár előadja: 1. *A bölcsezzet történetét* (Ó-kor, folytatva) hetenként 2 órán. 2. *A művelődés történetét*, hetenként 4 órán. 3. *A vallás és művészet viszonyát* (special-collegium) hetenként 2 órán. 4. *A német nyelvet* tanítja hetenként 2 órán. 3. HARSÁNYI ISTVÁN, tanítja: 1. *A héber nyelv elemeit*, (folytatva) hetenként 4 órán. 2. *Az új-szövetségi görög nyelvet* (folytatva) hetenként két órán. 4. PÁSZTOR SÁMUEL, az egész theol. ifjúság részére: *Gyakorlati éneklés*, hetenként 1 órán. 5. NAGY GUSZTÁV, tanítja: *Az angol nyelvet* hetenként 2 órán. 6. DR. RÁCZ LAJOS, tanítja: *A francia nyelvet*, hetenként két órán. C) *A jog- és államtudományi szakban*: 1. SZÁNTÓ GYULA, előadja: 1. *A római jogot* (folytatva) hetenként 8 órán. 2. *Justinianus institutioinak magyarázatát* (special collegium) hetenként 2 órán. 2. BALLAGI GÉZA, előadja: 1. *A magyar közjogot* heti 6 órán. 2. *Az európai nemzetközi jogot* heti 3 órán. 3. *A harcz-jogot* (special collegium) heti 1 órán. 3. FINKEY JÓZSEF, előadja: 1. *Aperes és perenkívüli eljárást* (folytatva) heti 5 órán. 2. *A végrehajtási eljárást* (special collegium) heti 2 órán. 3. *A telekkönyvi eljárást* (special collegium) heti 2 órán. 4. ZSINDELY ISTVÁN, előadja: 1. *Az egyetemes európai jogtörténetet* heti 5 órán. 1. *Országgyűléseink hajdan és most* (special collegium) heti 1 órán. 5. FINKEY FERENCZ, előadja: 1. *A büntető jogot*, (folytatva) heti 5 órán. 2. *A magyar büntető eljárást* (special collegium) heti 3 órán. 3. *Büntető jogi szemináriumot tart* heti 1 órán. 6. MECZNER SÁNDOR, előadja: 1. *A magyar magánjogot* (folytatva) heti 5 órán. 2. *A magyar örökösödési jogot* (special collegium) heti 2 órán. 3. *A magyar bányajogot* (special collegium) heti 2 órán. 7. ILLYEFALVI VITÉZ GÉZA, előadja: 1. *Magyarország és Ausztria statisztikáját* heti 5 órán. 2. *A mezőgazdasági statisztikát* (special-collegium) heti 3 órán. 3. *A magyar közművelődésügyi igazgatást* (spec. coll.) heti 2 órán. 8. SZABÓ SÁNDOR, előadja: 1. *A pénzügytant* heti 4 órán. 2. *Az adókezelést és adóigazgatást* (special collegium), heti 2 órán. 3. *Az államszámviteltant* (special collegium) heti 3 órán. 4. *A magyar valutaügyet* (spec. collegium) heti 1 órán. 9. KUN ZOLTÁN, előadja: *A törvénytörvények orvostant* heti 2 órán.

— **Értesítés.** Templomi és temetési énekeket tartalmazó kargyűjteményem iránt meleg érdeklődés mutatkozik, s hogy a tömegesebb megrendelés céljából a dalárdák tagjai is időt nyerjenek a megfontolásra: többen kérték a jelentkezési határidő meghosszabbítását. S a felhívásban említett tömeges megrendelés által magam is azt céloztam, hogy a mű minél olcsóbbá tetessék s azt lehetőleg minden kartag megszerezhesse. Mert az énekgyűjtemény fejlesztése érdekében kívánatos is, hogy az a kétes

értékű másolás, melyet a szerzői jogról szóló törvény is szigorúan tilalmaz, teljesen kiszoríttassék a gyakorlatból s így módon a vezetők is felmentessenek a sok hibaigazítás fáradságától és lelkét ölt munkájától. (A mi úgy lehetséges, hogy a dalárdák legalább is egy kis szereplő kar részére (12—15 péld.) rendelik meg a művet.) Ezek mellett tekintettel arra is, hogy felhívásom csak későn vagy éppen nem is juthatott el rendeltetési helyére: **a jelentkezési határidőt ezennel meghosszabbítom s az újabb megrendeléseket f. évi március 1-ig szívesen elfogadom.** Pásztor. S.

— **Az erdélyi „Prot. Közlöny”-t,** ezt a 27 éves tisztességgel dicsekvő, szabadelvű ref. heti lapot, a mely az utolsó időben nagy erővel szállt síkra a magyar ref. egyházat határozottan fenyegető pietisztikus irányzat ellen, maró gúnnyal ostromozva azokat a kinövéseket, a melyeket az „evangélizátorok” hoznak létre, kétségbevonhatlan igazsággal mutatva rá a magyar nemzeti faji tulajdonságokkal homlok egyenest ellenkező társulatok szervezésének igazolhatatlan voltára, az aggodó szüle féltő gondosságával próbálván meg a kolozsvári theol. fakultás egyes tanárainak ez irányú munkálkodását lehetőleg módosítani, helyes irányba terelni, mérlegbe dobva a szerkesztő egész tiszteletreméltó személyiségét is: a január 27-ikén megjelent 4-ik számmal megszűntnek jelentette Szász Gerő. Önmagát való legyőzésnek jelzi ez a közbeesülésre méltó férfiú ezt az elhatározását s ilyennek tekintjük mi is. Perbeszállni Szász Domokossal, az általánosan ismert erdélyi eljárások után ítélve, egy volt a biztos vereséggel a külszín szerint, mert hogy az igazság nem az állandó igazgató-tanács részén van, a mikor Szász Gerőt minden igaz ok nélkül megfosztotta attól, hogy az ő lapja legyen továbbra is a hivatalos közlöny, azt minden elfogulatlanul ítélő ember tudja. Ám az igazság elszenvedi az arcülesapást is, — de győznie kell s teljes bizodalommal viseltünk az erdélyi ref. papság iránt, hogy az útszéltre dobott Szász Gerő ügyét magáévá teszi s a méltatlan bánásért kellő elégtételt fog a becsületben megőszült, kiérdemült esperesnek s egyházkerületi főjegyzőnek szolgáltatni. Ti pedig, a kik ama sokat dolgozott férfiút keresztyéni szeretettel telt szívetek indúlatával kiűztétek abból az alkotásból, a mely az ő nevéhez is van fűződve, ám tapsoljatok, — de ne dicsekedjétek a megigazulással!

Pályázat.

A debreczeni ev. ref. kollégiumban a magyar és német nyelv tanításával összekötött rendes tanári állásra pályázat hirdetik. Pályázhatnak olyan ev. ref. vallású egyének, kiknek a magyar és német nyelvi tanszakra szóló középiskolai tanári képesítések van.

A tanszék évi javadalmazása eleintén: 1200 frt alapfizetés, 400 frt lakbér és öt évenként öt ízben emelkedő 100 frt korpótlék, melyre nézve a más tanintézetnél töltött szolgálati évek is beszámíthatnak; később azonban az alapfizetés a szolgálati évek és a tanári pályán szerzett érdemhez képest 1400 frtra, sőt a mennyiben a tanintézetben a tanári javadalmazásnak később megvalósítandó fokozatai is egyházkerületileg meg vannak állapítva, 1600, 1800 frtra, végül pedig az ötödéves korpótlék 200 frtra emelkedik.

A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíj-intézetnek jogos és kötelezett tagja.

A pályázni kívánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesítésekre és eddigi szolgálatukra vonatkozó okmányokkal fölszerelt kérvényüket f. évi április 1-ig a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához adják be. A tanszék betöltése a tavaszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni s a megválasztott tanár tanszékét székfoglaló értekezés tartásával f. évi aug. hó végén tartozik elfoglalni.

Kiss Áron, püspök.

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „A magyar kormány álláspontja a r. kath. autonomia kérdésében.” — „A szocialismus terjed...” *Péter Mihály.* — „A vallás- és közoktatásiügyi minisztérium 1898. évi költségvetése.” *Dr. Szabó Sándor.* — „Törvényjavaslat a lelkeszi jövedelem kiegészítéséről.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.” — „Hirdetések.”

A magyar kormány álláspontja a r. kath. autonomia kérdésében.

Nem általános, csupán egyház-politikai kérdések azok, a melyek egy egyházi lap hasábjain helyet foglalhatnak s a közvélemény ítélő széke elé állíthatók főleg abból a szempontból, hogy az u. n. hazai felekezet-közi viszonyok az egyház-politikai kérdések által miként érintetnek, minő változást, újítást vagy visszavetést szenvednek azok következtében.

— Ez a kétségkívül elfogadható nézet megengedi azt, hogy e helyen is foglalkozzunk, mint többi egyházi lapjaink egynémelyike tette, azzal az emlékirattal, a melyet a magyar kormány bocsátott közre a r. kath. egyház kongresszusi képviselőinek olyan tájékoztatása céljából, a melyet szem előtt tartva, a mai nemzedék megvalósíthatja azt az eszmét, a melyet ez előtt 28 esztendővel sikertelenül próbált testbe öltöztetni az akkori kongresszus, — s a melyet figyelmen kívül hagyva, csak úgy hajótörést fog szenvedni minden kísérlet, mint ez előtt egy negyed századdal, a mikor a többség olyan álláspontra helyezkedett, a mely egy volt az ország s a király sok igen fontos, sok igen lényeges jogainak a kifizosztogatási tervével.

A magyar kormány emlékirata szól egyúttal a nem r. kath. honpolgárok tájékoztatására is s eltekintve az általános politikai kérdésekre vonatkozó felfogásoktól, a melyeknek, mint említők, e helyen nincs jogosultságuk kifejezést nyerni, bátran kimondhatjuk, hogy ez az emlékirat olyan húrokat penget, a melyek határozottan azt a gondolatot ébreszthetik fel az elmékben, hogy a kormány az ultramontanizmus túlkapásaival szemben, ha a szükség úgy hozná magával, kész lenne minden olyan lépés megtételére, a mely által biztosíthatnák e hazában levő minden egyháznak olyan helyzete, a mely az *egyenlőség és jogviszonosság elvének betű szerint való értelmezéséből* föltétlenül következne. S a kormány az által, hogy erre enged következtetni, megszabja azt a határt, a melyen innen mozognia lehet s kell is a r. kath. autonomiai kongresszus munkálkodásának, ha csakugyan komoly szándék van arra, hogy egy magyar r. kath. autonomia létesüljön. Ezzel a lehető legnagyobb szolgálatot tette a magyar r. kath.

egyház vezető embereinek, nem úgy, mint a magyar ref. egyház debreceni zsinatának tagjaival szemben, a kiknek a közoktatás ügyre vonatkozó terjedelmes s értékes munkáját egészen törölte az akkori kormány s szenvedélyes ellentétek előállítására adott okot úgy, hogy magának a magyar ref. egyház Nestorának, boldog emlékezetű idb. Bárány Miklósnak kellett elnöki tekintélyét egész súlyával mérlegbe vetni, hogy a szenvedélyek csillapuljanak, hogy az ellentétek elsimuljanak a nélkül, hogy a szívek mélyén fekvő keserőségek, a lelkekben feltámadt aggodalmak teljesen elenyésztek volna. — A mostani kormánynak ezt az előzékenységet dicsérettel kell felemlítenünk s az elfogulatlan r. kath. férfiaknak is így kell azt fogadniok. Hogy az ultramontanizmus lovagjai, a Zichy — Esterházy — Steiner — Hornig — Majláth-szövetség tagjai, a kiknek egyházi Merkuriusa gyanánt, a pápai praelatussággal kitüntetett Molnár János, ez az ominosus hírre vergődött komáromi szabadságot plébános, működik, nem szárnyas lábakkal ugyan, de a más felekezetűek iránt való legnagyobb gyűlölettel eltelve s a mely hirlapi agitátorként *Günther Antal* a „Hazánk”-nak ezt a jogtudósát szerepelteti, a ki cikkeiben egyenesen hamisítással, misztifikációval vádolja Wlassics minisztert a kiadott emlékiratban foglalt fejtegetéseiről, hogy ez a konsortium nem így tekint a kormány munkáját, hanem olyan kötött útlevélnék veszi, a mely épen a szertelenkedésnek vágja be az útját, ezt egészen természetesnek kell tartanunk azok részéről, a kiknek nem Magyarország a hazájok, hanem a pápai birodalom, a kiknek az akatholikusok nem testvéreik, nem polgártársaik, hanem a szó szoros értelmében csak ellenségeik, a kikkel szemben a szeretet elvét még csak gondolatban sem szabad forgatniok az igaz r. katholikusoknak.

A szóban forgó emlékirat szerintünk tehát egészen helyes nyomokon halad s a mikor az ország jogait védelmezi a fosztogatásra készülő szövetség tagjaival szemben, minden igaz magyar részéről a leg-határozottabb támogatásra számíthat. E ponton kormánypárti s ellenzéki csak egy igaz elvet vallhat, ép-úgy, mint az egyházpolitikai törvények kérdésében, t. i. a haza, a magyar állam jogainak védelmezésében nyilvánítandó köteleesség-teljesítést.

A mi már ezek után a kormány álláspontját kifejezésre juttató emlékirat főbb pontjait illeti, azokra

vonatkozólag a következőket tartjuk szükségesnek a lapok olvasóival megismertetni.

Négy fő eszmét emelhetünk ki az emlékiratból, mint olyat, a melynek keretében a kormány a maga álláspontját körvonalozza. A négy főeszmé a következő: *a magyar r. kath. autonómia lényege s viszonya a magyar parlamentáris kormányhoz, — a legfőbb kegyúri jog, az alapok és alapítványok kérdése s a r. kath. autonómia viszonya a felekezeti jogegyenlőséghez.* — Minde-nikről a lényegét lehető rövidséggel akarván előadni, a következőket tartjuk elmondandóknak.

A magyar kormány határozottan ellene van annak a felfogásnak, a melyet az 1855-iki konkordátumból kifolyólag a magyar r. kath. püspöki kar az autonómiahoz fűzött célzat gyanánt vett fel, t. i. hogy az autonómiának nem lehet más célja, mint a *főpapok javainak a főpapok részére s az alapoknak s alapítványoknak kizárólag a r. kath. egyház részére való biztosítása*; még pedig nem olyan módon, a mint azt az 1870—71-iki kongresszus szabadelvű kisebbsége tervezte, hogy a demokratikus irányzat létesüljön ebben a keretben, hanem határozottan úgy, hogy a hierarchikus szervezet emelkedjék a legnagyobb mértékben érvényre. Ebben a kérdésben a kormány emlékirata a következő álláspontot juttatja kifejezésre: *a magyar r. kath. autonómia nem lehet az egyház életműködéséhez szükséges szervezet jelentőségével felruházza, hanem egyes-egyedüli célzata csakis az lehet, hogy a hierarchikus szervezetet megtoldja, bővítse egy, a világi elem s az alsó papság képviseletére épített organismussal, a mely tevékenységi körét a hitélet és iskola körüli erkölcsi s kulturális missióban, a plébániák háztartási ügyeinek rendezésében találja meg, a melyek elegendő működési tért biztosítanak a kath. érdekeltiségnek.*

Belső, tisztán egyházi érdek-kört biztosító tevékenységre nyit utat ez által a kormány, a mely jól tudja azt, hogy az ezen a körön túl terjeszkedni akaró r. kath. autonómia nem lenne más, mint a magyar állam összes politikai s jogi szervezetét felforgatni törekvő testület, a melynek létesüléséhez nem járulhat hozzá senki, ki e magyar hazát magyar nemzetinek akarja. Munkálkodjék az autonómia benső egyházi körökben, a hitélet dolgaiban, az iskolákban, fejlessze r. kath. irányzatának minden olyan tulajdonait, a melyeket jóknak tart azokon a törvényeken belül, melyek általában megszüntetik a határt a más egyházi szervezettel rendelkező felekezetek részére is. Ige hirdetés, tanítás, nevelés, műveltség terjesztés: ezek legyenek az autonómia tevékenységének a tárgyai úgy, a mint ez irányban munkálkodnak a prot. autonomikus egyházak, a melyek híveiknek hitéletére, tanítására, művelődésére fektetik a fősúlyt. Ha más is a szervezet itt s a r. kath. autonómiában: a cél egy tartozik lenni, a felekezethez tartozóknak vallási s iskolai tekintetben való ellátása.

Egészen helyes s elfogadható álláspont, a mely nem biztosít több jogot a r. kath. egyháznak, mint a a mennyit a többi egyházak élveznek.

A lényegében ilyennek tervezett r. kath. autonómiának a parlamentáris kormányhoz s ezzel kapcsolatban a magyar államhoz való viszonyát a kormány a következőleg körvonalozza: az 1870—71-iki kongresszus ama törekvése, a mely a r. kath. egyházat az állam-kormánytól el akarja választani s „a szabad egyház szabad államban” elvet iparkodott megvalósítani, nem áll összhangzatban a kormány felfogásával, a mely az 1723. évi II. t.-cz. 7. §-ára támaszkodva, a melyben

ki van mondva, hogy a magyar király csak r. kath. vallású lehet, föltétlenül úgy tekinti a r. kath. vallást, mint a mely nem szakítható el a magyar állam fogalmától, mert ama nevezetes elv úgy sincs sehol logikai következtetéssel keresztülvive, — nincs Belgiumban, hol az egyház szükségletei az állami költségvetésben vannak előírányozva, — nincs az egyesült államokban, a hol az államegyház rendszere érvényesül, mert a jogtörténeti fejlődés nem engedi meg, hogy a r. kath. vallás kiküszöböltessék a magyar állam jellemvonásai sorából. Nem engedi meg a jogtörténeti fejlődés a r. kath. vallás kiküszöböltetését a magyar nemzeti állam jellemvonásai sorából a gyakorlat alapján, mert a király koronázást ez az egyház teljesíti, — mert évezredes közjogi kapcsolatban áll a koronás királylyal. minf főkegyúrral stb. stb. a melyek mint láncszemek, csak óriási erkölcsi s anyagi károk előidézésével szüntethetők meg, illetőleg szakgathatók szét. S épen ebben áll már a kormány felfogása szerint a létesítendő r. kath. autonómiának a magyar felelős parlamenthez s a királyhoz való viszonyának a szigorú megállapítása olyan módon, hogy csak *egy szuverén hatalom van, t. i. a magyar állam, a melyer belül lehet az egyházaknak önszuverenitásuk, de csak az állami törvények által megszabott keretben.*

Mint láthatni, a magyar kormány, igen helyesen, ezen a ponton is az állam eszmét emeli érvényre, s habár mi, mint protestánsok, korántsem valljuk azt, hogy a magyar államnak föltétlenül r. kath. jellegűnek kell lennie, mert *a keresztyén jelleg nem egy a r. katholikusussal* s bár épen a magyar kalvinizmus a maga erkölcsi s szellemi súlyával épen annyit nyom, mint a r. katolicizmus, sőt állam fenntartási szempontból mint kizárólag magyar, az első helyen áll, miúgyazonáltal, mint parlamentáris, alkotmányos érzületű honpolgárok belenyugszunk abba, hogy azok a jogtörténeti fejlődés folyamán előállott jellegek maradjanak meg mindaddig, míg a többséget tényleg a r. kath. egyház hívei képezik e hazában. Bánt ugyan, egész sértőleg bánt, hogy a legmagyarabb egyház tagjaiból kikerülő lelkészeknek ugyanazon állam-szervezeti előny, kitüntetés nincs biztosítva, a melylyel a r. kath. egyház klérusa rendelkezik, de ez a sértő bántalom is csak futólágos jellegűnek vehető, hiszen a lelkipásztornak nem a világokban kell bővelkednie, hanem a lelkiekben, szem előtt tartván az Idvezítő amaz intelmét: „ne gyűjtsetek kincset e földön, hol a rozsdá és a moly megemészti és a hol a lopók kiássák és ellopják azt.”

Legyen r. kath. autonómia, mondja a magyar kormány, de az autonómia legyen az egyházi élet terén belül munkáló, a hol az egyház önállósítása teljesen indokolt, mert „az állam ma már nem nyújthat oly terjedelmű támogatást, mint az államegyház rendszerében.” Ezekben egész nyíltan ki van fejezve az, hogy a magyar parlamentáris kormány s az ez által képviselt magyar állam soha sem fogja a r. kath. autonómiát önmagával egyenrangú tényezőnek elismerni, mert az ellenkezik az állam fogalmával, ellenkezik a kor szellemével s ellenkezik a honpolgárok jogaival, a melyck föltétlenül megkövetelik, hogy tiszteletben tartassanak a többségben levők r. kath.-ok által is.

A felekezeteken felül álló magyar kormánytól nem is várhatni mást, mint az ilyen őszinte s nyílt színvalást. Hogy a prot. mint kisebbség, még így is, még a r. kath. autonómia s az állam közötti viszony illetén formulázása mellett is háttérbe szorul s a rövidet húzza, az természetes a jogtörténeti fejlődés következtében, a melybe nolle-velle bele kell törődnünk, míg

számban is elébe vágunk a r. kath. egyháznak, a mint elébe vágtunk s vezetők vagyunk a tudományos s erkölcsi élet terén. A reformáció szellemének ellenállhatatlan ereje van; amint az államegyház eszméjét a maga kizárólagosságával sorban porba taposta, úgy a szám szerint való felekezeti jelleget is el fogja seperni s a nemzeti államoknak teljes kiépülését fogja előidézni, a mikor is a magyar hazában is az az elem fog érvényesülni, a mely *kizárólag magyar* s nem kozmopolita, a mely se hús, se vér s épen azért nem szolgálhatja az általános emberit sem, míg a *nemzeti mindig egyúttal tiszta emberi is!* (Folyt. köv.)

A szocialismus terjed . . .

A szocialismus terjed, félelmesen terjed. Az Alföld már régóta elvesztette nyugalma, de a belbékének a mi kis megzavarását a nazarénizmus okozta, azt most folytatja teljes mértékben a szocialismus. Ugy látszik, hogy a szocialismus a nazarénizmust is kezdi magába olvasztani. Nem csoda ez! szorosan vallási propagandára nem alkalmas a kor szelleme. Ezért nem terjedhetett félelmetes mérvben az új vallási szekta. Ellenben a gazdasági és politikai érdekekből táplálkozó szocialis eszmékre korunk különösen kedvező. Ez magyarázza meg a szocialismus gyors uralomra jutását az Alföldön, a Dunántúl, Szabolcsban fel Sárospatak határáig.

Specialiter mi ránk. reformátusokra nézve mélyen elsomorító az, hogy ez az egész ragály a magyarság színe javát, a protestantizmust támadta meg legfőképen.

Annyi százados veszteség után tehát még csak az volt hátra, hogy mikor az állami törvények biztos védelme alatt berendezkedni akartunk, — a multnak oly temérdek mulasztásait helyre pótolandó: belső tűz üssön ki, a saját kebelükből toborzott szocialismus marcangoljon bennünket.

Borongó elmével, aggódó szívvel keressük ez új paraszt lázadás okait; külső, mulasztásokon kívül eső, de benső mulasztásokból származó okait.

A külső ok, a külföldről jött lelketlen izgatás, mely áldatlan munkáját a gondolkodni, írni és olvasni tudó, az esetleges sérelmeket jobban is belátó magyarságon, a tősgyökeres kálvinizmuson kezdette meg. Statisztika bizonyítja, hogy a szocialismus legnagyobb hódításokat épen a legműveltebb államokban tesz. Azért a legsötétebb elfogultság indíthat egy Zichy János grófot e körülményt a katholicizmus előnyére számítani. A középkori setétségben élő felöldi orosz és pápista tótság között ugyan mit is keresett volna a szocialismus?

De tagadhatatlan, hogy a szocialismus terjedését belső, részint tőlünk, részint másoktól származó okok is elősegítették. Itt aztán sokakat terhel a felelősség. Elsőben a latifundiumok azon jobbra kath. felekezeti földesurait, a kik most himet varrnának a katholicizmusnak, de vallások őket szeretetre, a gazdagok kötelességeire nem tudta megtanítani; másodsorban az államot, mely a legelső néposztály sérelmei előtt sok esetben szemet hunyt, mielőtt azokat csekélyebb gonddal lehetett volna orvosolni!

Aztán minket magunkat is, valljuk meg, a vallásosság intenzívebb ápolása, a hiányok orvoslása után, a föld népe, az agitátorok izgatásával szemben nagyobb ellenállást, a vett sérelmek után megnyugvást tudott volna szerezni a vallásban.

De miképen gyakorolható a lelkipásztori gond ott hol 10—15 ezer lélek egy lelkész gondozása alatt él? Ez már magában is képtelenség, még ha annak a lelkésznek egyébre gondja nem is volna, de az ilyennek inkább földbirtokosnak, mérhetlen számú földek tulajdonosának kell lennie, mint lelkésznek.

Ez az egyik baj, kivált az alföldi nagy eklézsiákban. A másik az adózás sulya és aránytalansága. Ez már általános.

A harmadik az iskolai felügyelet hanyagsága. Előbb a szegényes díjazás, most a tanítóhiány: bizonyos elnéző rendszert honosított meg az iskolai felügyeletben.

Kevés a tanító, ez a mottó. Ezért egész nemzedékek nőnek fel, a kik a tanítónak, akár élő példájából, akár tanításából nem sok vallásosságot tanulnak.

Még igen sok bajt lehetne felsorolni, de ebből is látható, hogy mélyebbre kell a hálót vetni.

Az alföldi gyülekezetekben lehetőbbé kell tenni a cura pásztoralist több lelkési állomás állítása által; be kell hozni az arányos adózást. Ahol a teher nagy, ott azt lejjebb szállítani s főképen óhajtható volna állandó fenntartási alap kivetése, mert az igazán nevetséges, hogy sokszor az összes építkezés egy nemzedék nyakába szakad.

De legfőképen gondunk legyen a vallásosság ápolására iskolában, templomban és a belmissió által ajánlott módokon.

Az államnak pedig legelső feladata módot nyújtani a felekezetnek a vallásosság békés ápolására, különösen a protestánsoknak, tényleges segítség nyújtása és a teljes felekezeti egyenlőség megvalósítása által; további feladata haladni azon a nemzet gazdasági uton, mely eddig járatlan volt, melyre az újabb fenyegető helyzet hatása alatt, az állam kormány rá is lépett.

A szocialismus elvi, még inkább gyakorlati alkalmazás szempontjából egyenes képtelenség. Válfajai: a collectivismus, a communismus merőben józan ész ellenesek. Elégge mutatja ezt a külföld példája, hol a különben is pártokra szakgatott szocialismus a gyakorlati kivihetőség tárgyalásakor, gyűlésein minden tételnél még több pártra szakad.

Azért attól, hogy a mai társadalmat romba döntse, nem félhetünk. A szocialismus természetes rendje a történet folyásának. A vihar szerepét játszsza, hogy a társadalomban a fülledt levegőt megtisztítsa. De vigyázzanak a tanácsban ülők, hogy e vihar el ne fújjon, nagyra ne nőjön. Egy-két fa kidőlése is kár; erdők pusztulása veszedelem! Elő az orvossággal, föl a gyógyításra, minden ponton, minden vonalon; az orvosság ott van a szeretetben, a Krisztus habokat dorgáló szavában! Siessen a munkára az egész társadalom: akkor a vihar lecsendesedik. Siessünk, míg nem késő!

Péter Mihály.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1898. évi költségvetése.

(Folytatás és vége.)

III. Népnevelés,

Népnevelési tanfelügyelőségek. E címen a mult évi költségvetésben fel van véve 277'385 frt, a folyó évre elő van irányozva 291'398 frt, tehát több 14013 frttal. Ezen többletből esik 4500 frt azt 1893. évi IV t. cikk fokozatos végrehajtására; 1734 frt három segéd-tanf-

ügyelői állás és 2370 frt hat új tollnoki állomás szervezésére.

Van 66 tanfelügyelő 1400 frttól 3000 frttig emelkedő fizetés és megfelelő lakpénzzel; van 37 segéd-tanfelügyelő 800 frttól 1300 frttig emelkedő fizetés és megfelelő lakpénzzel, van 52 tanfelügyelői tollnok.

Elemi népiskolák. Az elemi iskolák fejlesztését és ez által különösen a népnevelés előmozdítását a költségvetésből kivehetőleg közoktatásügyi kormányunk úgy látszik hogy különös gondoskodás tárgyává tette. Úgy látszik megértette a közoktatásügyi miniszter a korintó szavát, hogy nemzetünk boldogulásának egyik sarkkövét a népnevelés képezi; az igazi nemzeti népnevelés fogja a nemzeti állam egyik főalkatelemét megteremtteni és a népnevelés fejlesztése által lehet nem csak a hazánkat, hanem az összes európai államokat ijeszítően fenyegető európai betegségeknek némileg útját állani. A múlt évben elemi népiskolákra fordított 2,273,036 frt a folyó évben e célra elő van irányozva 2,453,046 frt, tehát a múlt évvel szemben több 180,010 frttal. A bevétel e címen a múlt évi 71,788 frttal szemben a f. évre több 23,077 frttal. A múlt évi költségvetésben fejlesztési és új szervezési célokra felvett 70,000 frtból szerveztetett 67 új tanítói állomás a 400 frt fizetéssel és megfelelő lakpénzzel, 56 új tanítói állomás a 500 frt fizetéssel és megfelelő lakpénzzel. A folyó évben mindazon állami elemi néptanítóknak fizetése, a kik tíz vagy ennél több év óta vannak alkalmazásban, 500 frtra fog felemeltetni. Ilyen tanítók vagyis a kik 1888. év előtt neveztettek ki és a kik a helyi pótlékokat is beszámítva 400 frttal vannak javalmazva, vannak még 355. Ezek fizetésének 500 frtra felemeléséhez szükséges 35,500 frt.

Jelentékeny kiadási többletet okoz az 1893. évi XXVI. t. c. 2 §-ának végrehajtása, mely szerint az összes néptanítók számára biztosított első ötödéves korpótlék f. év negyedik negyedében már esedékessé válik s ennek folytán a f. évben 1218 állami tanító nyer évötödös korpótlékot; ilyen címen a f. évi költségvetést terheli 15,250 frt.

A miniszter a f. évben szervezendő új állami elemi népiskolák és meglevők fejlesztése költségeire összesen 100,000 frtot vett fel, melyből 40 új tanítói állás 500 frt fizetéssel, 80 új tanítói állás 400 frt fizetéssel, mindannyi 100 frt lakpénzzel fog rendszeresíttetni; az új iskolák dologi kiadásaira elő van irányozva 36,000 frt. Körülbelül 400 tanítói állást fog a miniszter a f. évben rendszeresíteni, részben 500 frt és részben 400 frt fizetéssel; úgy, hogy a személyi járandóságokra f. évben felvett összeg kitesz 1,187,806 frtot.

A felekezeti és községi iskolák segélyezésére az 1893. évi XXVI. t. c. alapján szükséges hitel címén az 1897. évre engedélyezett 450,000 frton felül további 40,000 frt, tehát f. évre 490,000 frt irányoztatott elő. Az 1893. évi XXVI. t. c. 2 §-a értelmében a törvény életbe léptekor vagy is 1893. évi szeptember hó 25-én szabályszerű működésben volt rendes és segédtanítók és tanítónők 1898. évi október 1. től 50—50 frt évötödös pótlékra birnak igényvel, a mely, ha az iskola fenntartó által nem biztosítható, államsegélyként utalványozandó ki. Ezen korpótlékoknak negyedévi részletéről gondoskodott a miniszter mikor a múlt évi 450,000 frtot 490,000 frtra felemelte.

Felsőbb nép- és polgáriiskolák. E címen elő van irányozva 980,315 frt a múlt évi 918,315 frttal szemben több 61,616 frttal. Bevétele pedig 61,581 frt, mely 233 frttal haladja meg a múlt évit. A 61,616 több

szükségletből esik 56,016 személyi járandóságokra és 5000 frt dologi kiadásokra.

A miniszternek kiváló gondját képezi, hogy egyes polgári iskolát tovább fejlesszen, éppen azért e célra, 30 új tanítói és tanítónői állás szervezésére 11,100 frtot vett fel. Megjegyzendő továbbá, hogy a közoktatásügyi kormány az 1898/99 tanévtől fogva több polgári iskola felállítását is tervezi, így első sorban Iglón, Körmenten, Hajdú-Szoboszlón és Segesváron.

A felső nép és polgári iskolák tanítóinak és tanító-nőinek 1898. évben esedékessé váló újabb évötödös pótlékai 12,470 frt költség többletet okoznak.

A népnevelési intézetek közös szükséglet címe alatt van felvéve jutalmak és segélyekre 33,000 frt, ebből 5000 frt fordítatik oly tanítók és tanítónők jutalmazására kik a magyar nyelv tanításában tűnnek ki; 10,000 frt pedig oly aggtanítók segélyezésére, a kik az orsz. tanítói nyugdíj-intézetnek nem tagjai.

Elemi- és polgári tanítóképzők. Állami tanítóképző intézet állanak fen jelenleg: Aradon, Baján, Budapesten, Csák-tornyán, Csurgón, Déván, Félégyházán, Iglón, Kolozsváron, Léván, Losoncon, Máramaros-Szigeten, Modoron, Pápán, Sárospatakon, Székely-Keresztúron, Temesváron és Znióvárán. Ezen 18 elemi és polgári tanítóképző-intézet szükségleteire f. évre elő van irányozva 512,853 frt; melyből 297,359 frt, — mely a múlt évit meghaladja 7984 frttal — személyi járandóság; 215,494 frt, pedig — mely a múlt évit 12,280 frttal haladja meg — csak a dologi kiadás.

A több kiadásból esik 3340 frt, két tanári állás rendszeresítésére; 7210 frt az 1893. évi IV. t. c. a fokozatos végrehajtására és a dologi kiadásoknak jelentékeny részét részint internátusok felállítása, részint a meglevőknek kibővítése emészteli fel.

A tanítóképző-intézeteknél alkalmazásában van 18 igazgató, 80 rendes tanár, 30 segéd tanár, 25 tanító 14 torna tanító, 22 vallás tanító a gyakorló iskolákban, 2 műfaragó, 2 előmunkás, 3 háziipartanító, 1 gazdaszszony, 17 kertész és 18 iskolaszolga.

Elemi és polgári tanítónőképzők. Tanítónőképző-intézetek állanak fen: Budapesten, II. és VI. ker. Győr, Kolozsvár, Pozsony, Szabadka. Összesen: 6. Ezen intézetek szükségleteinek fedezésére elő van irányozva 345,801 frt; a múlt évi költségvetést meghaladja 16,040 frttal. Ezen többletből 2585 frt esik személyi járandóságokra és 13,455 frt dologi kiadásokra. Az emelkedés ez intézetek kisebb mérvű fejlesztésével van kapcsolatban.

Van ez intézeteknél hat igazgatónő 1400 frttól 2200 frttig emelkedő fizetéssel és természetbeni lakással 28 rendes tanár, 17 rendes tanítónő és zenetanár, 23 segéd tanítónő, egy tornatanító, hat gazdaszszony, négy kertész és négy szolga.

A felekezeti képezdei tanárok illetményeinek kiegészítésére átalányul most is, mint a múlt évben, elő van irányozva 4000 frt.

Kisdudóvónők és menedékház vezetőnők képzésére négy intézetünk áll fenn u. m. az eperjesi és hódmező-vásár helyi állami kisdudóvónőképző-intézet és a budapesti és s.-sz.-györgyi államilag segélyezett intézetek. Ez intézetek szükségleteire elő van irányozva 66,400 frt, 900 frttal több a múlt évinél.

Kisdudóvó intézetek és menedékházak. E címen a f. évre elő van irányozva 256,101 frt, a múlt évi 226,200 frttal szemben több 29,901 frttal. A miniszter a f. évben 20 új óvoda felállítását tervezi s e címen felvett 16,000 frtot. Község, testületi és magán-óvodák és menedékházak segélyezésére 35,000 frtot irányozott elő. Van 241 óvónő és 32 menedékház vezetőnő.

Testi nevelés céljaira fel van véve 11 500 frt, melyből esik torna tanítók kiképzésére 5000 frt, torna versenyek rendezésére 5000 frt, budai torna-egylet segélyezésére 500 frt és a testi nevelés előmozdítására nyújtandó egyéb segélyekre 1000 frt.

Gazdasági ismétlő iskolák. Ezen új intézmény fejlesztésére a miniszter a f. évre 8000 frttal többet irányzott elő a múlt évinél. A miniszter a szakszerűbb gazdálkodás szempontjából nagyon sokat vár ez iskoláktól; sajnálom, hogy azon meggyőződésnek kell kifejezést adnom, hogy ilyen úton nem fogunk valami nagyot segíteni gazdasági bajainkon. Ezzel azonban nem azt akartam mondani, hogy a gazdasági ismétlő iskolákra nincs szükség, a melyeknek szükségességét magam is elismerem, csak azt hangsúlyozom, hogy általuk csak közvetve és kevésbé orvosoljuk a bajt.

A költségvetési előirányzatnak van még egy címe a mely bennünket közelebbről érdekel: „*az egyházak segélyezése.*” E cím alatt a kincstár az evang. ref. hitv. egyháznak most is, mint múlt évben ad 73 000 frtot és a különböző egyházak csekélyebb illetményen ellátott lelkészeinek segélyezésére a f. évben elő van irányozva 300 000 frt, tehát a múlt évi 250 000 frttal szemben több 50 000 frttal.

* * *

Ezzel befejeztem a költségvetési javaslatnak azt hiszem e lap tisztelt olvasóit közelebbről érdeklő egyes címeinek ismertetését. Végül még csak egy rövid visszatekintést tehetünk a közoktatásügyi miniszternek a múlt évi költségvetés alkalmával tett nyilatkozataira, vizsgálva természetesen, hogy a tett nyilatkozatok mennyiben testesültek meg a f. évi költségvetési javaslatban.

A közoktatásügyi miniszter a múlt évi költségvetés tárgyalása alkalmával a következő nyilatkozatokat tette:

1. Szabályozni kell a felsőbb oktatást, de az rövid idő alatt nem eszközölhető.

2. A jogi s orvosi szigorlatok ügye rendezendő: a *vidéki jogakadémiák virágzása előmozdítandó.*

3. A középiskolák egységes jogosításuk legyenek s a gimnázium s polgári iskola közötti határvonal az életre való nagyobb figyelemmel vonassék meg;

4. A tanárok fizetése emelendő, de az ország pénzügyi helyzetében keresendő az ok, mely miatt a kellő fizetésemelés nem történhetik meg.

5. Az állami népiskolákat szaporíttja, különösen ott, a hol a magyar elem kisebbségben van a nemzetiségekkel szemben.

Ha nézzük, hogy a tett kijelentések közül melyek valósultak meg, azt találjuk, hogy az 1. alatti kijelentés most is csak nyilatkozat marad, miután tudomásunk szerint a felsőbb oktatás szabályozása iránt semmi fontosabb lépés nem tétetett; de ugyan ilyen kijelentés marad a 2. alatti nyilatkozat is, a mennyiben e fontos kérdés még mindig megoldójára vár. A 3. alatti kijelentés megvalósítása iránt ankettezések folytak az elmúlt évben, de azt hiszem, hogy hosszú idő telik még el, különösen a mostani viszonyok között, míg e kérdés eldöntésre kerül. A tanárok fizetésének emelése iránt azonban megtette a közoktatásügyi miniszter a mi megtehető volt, általában a személyes járandóságok nagy mérvben emelkedtek a f. évi költségvetésben, így csak korpótlékokban több az idei költségvetés körülbelől 40 000 frttal, az 1893. évi IV. t. c.-nek f. évi fokozatos végrehajtása pedig több mint 71 000 frtba kerül. Megvalósította továbbá a miniszter az elemi iskolákra vonatkozólag tett kijelentését is, a mennyiben 180 000 frttal áldozott, illetve akar áldozni a múlt évben e célra felvett

összegnél. Megemlítve azt még, hogy a miniszter új állások szervezésére több mint 120 000 frtot vett fel e költségvet. javaslatba: azon meggyőződésünknek adunk kifejezést, hogy a közoktatásügyi miniszter akar és tud is cselekedni és hogy itt-ott nagyobb áldozatokat nem hozott a közművelődés oltárára, annak egyik legfőbb okát az ország pénzügyi viszonyaiban kell keresnünk. Mi teljes bizalommal várjuk Wlassics minisztertől a még meg nem oldott kérdéseknek is a sürgősség szerinti mielőbb leendő megoldását, különösen pedig azt, hogy a most megoldás alatt álló nagy kérdésekben nem hagyja figyelmen kívül a két protestáns felekezet érdekeit sem.

Dr. Szabó Sándor.

KÖZÉLETÜNK.

Törvényjavaslat a lelkészi jövedelem kiegészítéséről.

Wlassics miniszter a magyar országgyűlés képviselőházának február hó 7-ikén tartott ülésében benyújtotta azt a törvényjavaslatot, a mely a nem r. kath. lelkészek jövedelmének kiegészítéséről szól. A javaslat 3 részből áll, a mint következik indokolásával együtt:

1. §. A latin, görög és örmény szert. kath. lelkészek jövedelmének (kongruájának) kiegészítése jelenleg rendezés alatt lévén, míg ezen rendezés be nem következik, a legszűkebb anyagi viszonyok között lévő ezen lelkészek jövedelmének ideiglenes kiegészítésére a törvényhozás az államköltségvetésben megfelelő külön összeget fog felvenni.

2. §. A törvényesen bevett többi vallásfelekezet 1898. évi január hó 1-ig már rendszeresített lelkészi állásainak jövedelme az állampénztár terhére évi 800, illetőleg 400 forintba egészített ki és a kormány ezen határozat végrehajtására a jelen törvényben megállapított módon és időben utasíttatik.

Az új lelkészi állások jövedelme csak akkor egészített ki évi 800, illetőleg 400 forintba, ha a vallás- és közoktatásügyi miniszter az új lelkészi állás szervezését az illető felekezet előterjesztése alapján indokoltnak tartja.

3. §. A 2. §-ban meghatározott jövedelmi kiegészítés igénybe vétele végett a lelkészek illetékes felekezeti főhatóságuk, illetőleg hitközségi előjáróságuk útján a szükséges adatok bemutatása mellett a jelen törvénynek hatályba lépésétől egy éven belül a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fordulhatnak.

Az 1898. évi január hó 1-ig már rendszeresített oly lelkészi állás, mely ezen 1 év alatt be nem jelentett, jövedelmi kiegészítésben nem részesíthető, kivéve azt az esetet, a midőn a bejelentés azért nem történt meg, mert a tényleg alkalmazott lelkész a 4. §-ban előírt képesítéssel nem bírván, 800 forintig terjedő jövedelmi kiegészítésre igényt nem tarthatott és jövedelme az őt megillető 400 forintot meghaladta.

A lelkészi jövedelmek kimutatása végett már eddig beszolgáltatott adatok annyiban vehetők figyelembe, a mennyiben azokat a vallás- és közoktatásügyi miniszter elfogadhatónak találja.

4. §. Jövedelmének 800 frtra való kiegészítésére csak azon lelkésznek van igénye, a ki igazolja azt, hogy az illető hittudományt valamely hittani intézeten a hazai középiskola 8 osztályának elvégzése után, nyil-

vánosan vagy magánúton legalább 3 évig tanulta és ez utóbbi esetben valamely hittani intézetben vizsgát tett, továbbá hitfelekezete részéről szabályszerű lelkesítő képzést nyert.

5. §. A 4. §-ban körülírt minősítést nem igazoló lelkész jövedelme csak 400 forintig egészített ki.

Ha azonban ily lelkész az említett minősítést később igazolja, az igazolás napjától számítva jövedelme 800 forintig fog kiegészítettülni.

Azon körülmény, hogy valamely jövedelmi kiegészítéssel ellátott lelkési állás birtokosa 800, vagy 400 frtig élvezett-e jövedelmi kiegészítést, az utódra nézve figyelembe nem vehető; e tekintetben mindenkor a 4. §-ban körülírt minősítés lesz irányadó.

6. §. Úgy a 800, mint a 400 frtig terjedő jövedelmi kiegészítésre csak olyan lelkész bír igényvel, a ki magyar állampolgárságát igazolja.

7. §. Nem részesülhet jövedelmi kiegészítésben és ha részesült, azt elveszti az oly lelkész, a ki:

a) jogerős büntetőbíróági ítélettel hivatalvesztésre szóló mellékbüntetéssel sújtott, a büntető-bíróág ítéletének jogerőre emelkedésétől kezdve a hivatalvesztés időtartama alatt;

b) a ki állásához nem méltó súlyos erkölcsi vétiséget követ el, vagy államellenes magatartást tanúsít és e miatt büntetőbíróági ítélettel vagy fegyelmi úton elmarasztalva lett, a mennyiben a büntetőbíróág szabadságvesztés büntetésre ítélte, a szabadságvesztés büntetésének tartama alatt és a büntetés kiállításától egyébként a büntetőbíróági ítélet vagy fegyelmi határozat jogerőre emelkedésének, illetőleg a 9. §-ban említett miniszteri határozat keltének napjától számított 3 évig.

Ha pedig a jelen §-nak b) pontjához képest már elmarasztalt lelkész, az ott említett 3 év alatt vagy azután, ezen b) pontban említett erkölcsi vétiség vagy államellenes magatartás miatt büntetőbíróági ítélettel vagy fegyelmi határozattal újból elmarasztalva lett, a jövedelmi kiegészítést a jelen szakasz harmadik bekezdésében megjelölt időponttól kezdve személyére nézve végleg elveszti.

Mi tekintendő államellenesnek: azt az 1893. évi XXVI. t.-cikk 13. §-ának utolsó bekezdése határozza meg.

8. §. Ha jövedelmi kiegészítésért a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez illetékes hatósága útján oly lelkész folyamodik, a ki ellen a 7. §-nak b) pontjához képest erkölcsi vétiség, vagy államellenes magatartás miatt kifogás emelhető, a vallás- és közoktatásügyi miniszter az illetékes felekezeti hatóságot, ha ez fegyelmi úton még nem határozott, a fegyelmi eljárás megindítására szólítja fel és ily esetben csakis az eljárás befejezése és az eredménynek hozzá történt bejelentése után intézkedik a jövedelmi kiegészítés megadása vagy megtagadása iránt.

9. §. Ha kiegészített jövedelemmel bíró lelkész ellen a vallás- és közoktatásügyi miniszter előtt erkölcsi vétiség vagy államellenes magatartás miatt alapos panasz emeltek, a vallás- és közoktatásügyi miniszter az illetékes felekezeti hatóságot a fegyelmi eljárás megindítására felszólítani köteles.

Ha a felekezeti hatóság a felszólítás dacára az illető lelkész ellen a fegyelmi eljárást fogamatba nem tette, s vallás- és közoktatásügyi miniszter a felszólítás kézbesítésétől számított 3 hónap elteltével a kiegészítési összeg megvonása iránt határoz.

Ha a felekezeti hatóság fegyelmi határozata az illető lelkész a panasz alapos volta dacára állásában meghagyja: a vallás- és közoktatásügyi miniszternek

jogában áll a rendelkezésére álló adatok alapján a jövedelmi kiegészítést a 7. §. b) pontjában foglalt rendelkezéseknek megfelelően megvonni.

A jövedelmi kiegészítés megvonását kimondó miniszteri határozat az illetékes felekezeti hatóság fegyelmi ítéletének egyéb rendelkezéseit nem érintheti.

10. §. A lelkési jövedelem kiegészítése az állami költségvetésben e célra fölvett javadalmazás terhére 9 év alatt történik, és pedig az első három év alatt fokozatosan a 2. §-ban említett összes lelkészek jövedelmének 600, illetve 300 frtra, a további 6 év fokozatosan 800, illetve 400 forintra.

11. §. A jövedelmi kiegészítés megállapítása céljából a jövedelmek és kiadások bevallásánál a következő alapelvek irányadók:

I. Felszámítandó jövedelmek:

1. A földbirtok haszonbérjévédelme a haszonbéri szerződés szerint, vagy a mennyiben saját kezelés alatt állanak, a hasonminőségű földekre nézve helyben vagy a vidéken szokásos haszonbérek utolsó öt évi (1893—1897) átlaga szerint.

A lakóház, az udvar és a kert (ez utóbbi azonban csak $1\frac{1}{2}$ (egy és fél) katasztrális holdig) figyelmen kívül hagyandó.

2. A bérépületeknek és épületrészeknek az adótörvények által megállapított fentartási költségek levonása után fenmaradt tiszta jövedelme.

3. A hasznóhajtó jogok és jogosítványok, valamint iparüzletek, úgymint malomtartás, malommérce, halászat, fahasználat, makkoltatás, révvám stb. tiszta jövedelme a haszonbérszerződés szerint, vagy az utolsó öt évi (1893—1897) jövedelem átlagát igazoló közhatósági okirat alapján.

4. A hívek által közvetlenül vagy a hitközségtől, valamint a kegyúrtól pénzben, terményekben, kézi- vagy ígasmunkában évenként visszatérőleg teljesített szolgáltatásokból befolyó jövedelem.

A terménybeli és munkabeli szolgáltatások pénzértékét a helyi viszonyoknak megfelelően az utolsó öt évi (1893—1897) átlag szerint a felekezeti hatóságok meghallgatása után a közhatósági közegek állapítják meg és az ilyképpen megállapított jövedelem egyhated ($\frac{1}{6}$) része behajtási költség címén levonandó.

Ezen rendelkezés az első rendezés alkalmával anynyiban mellőzhető, a mennyiben a vallás- és közoktatásügyi miniszter a törvény hatálybalépte előtt a felekezeti hatóságok jóváhagyása mellett beszolgáltatott értékebecslési adatokat elfogadhatóknak találja.

A terménybeli és munkabeli szolgáltatások pénzértékének megállapítása mindenkor csak tíz évre szól, ennek elmúltával újabb megállapítás eszközölendő.

5. Az avatási és temetkezési stóla-díjakból, valamint egyáltalán az egyházi cselekvényekért a jogszokás alapján követelhető díjakból (pl. házszentelési koledából) befolyó jövedelem, melyet az egyházi hatóság az utolsó öt évi (1893—1897) átlag szerint állapít meg és igazol. Az esketési stóla-díjak felszámítás tárgyát nem képezhetik.

6. A misestipendiumok, istentiszteleti cselekvények végzése céljából tett és egyéb alapítványok kamatjévédelme.

A jövőben ezen jövedelem csak akkor lesz beszámítható, ha a beszámítást az alapítólevél nem tilalmazza.

7. A politikai község (város) házi pénztárából, az egyházmegyei vagy bármely más közalapból kongrua-

kiegészítés, állandó segély, lótartás vagy bármely más címen húzott jövedelem.

8. A helybeli templomvagyon (fabrica) jövedelmi többlete, a mennyiben az a fennálló szabályok szerint a lelkész javadalmazására fordítható.

II. Levonható kiadások:

1. A lelkész által élvezett jövedelmekre kirótt állami, törvényhatósági, községi és egyéb, valamely törvényben gyökerező közterhek, továbbá vizszabályozási költségek, valamint az országos és az egyházmegyei, gyámintézeti, nyugdíj és egyéb alapok számára teljesítendő rendes évi fizetések.

2. A lelkészi jövedelmet bizonyos kötelezettség címen terhelő fizetések, u. m. a segédlelkész (segédlelkészek) ellátása, az ingatlanokra felvett kölcsönök törlesztése, a lótartási átalány és a fuvar költség.

A segédlelkész tartásáért személyenként 250 frtnál több fel nem számítható; lótartási átalány és fuvar költség címen 200 frtnál több le nem vonható.

3. Azon mise- és istentiszteleti alapítványok jövedelme, a mely misék és istentiszteleti cselekmények elvégzését a lelkész másoknak átengedni kénytelen. Az elvégezhető misék és egyéb istentiszteleti cselekmények számát az egyházmegyei főhatóság (püspök) igazolja és állapítja meg.

Ellenben nem vonhatók le a személyi ellátás (háztartás) körébe tartozó, úgyszintén a földbirtok kezelésével járó, valamint a lelkészségi épületek jókarban tartásából eredő kiadások.

12. §. A jövedelmek és kiadások bevallásának és igazolásának módokat a vallás- és közoktatásügyi miniszter a felekezeti hatóságok meghallgatásával rendeleti úton állapítja meg.

13. §. A vallás- és közoktatásügyi miniszternek jogában áll a vallásfelekezet által közölt adatok helyességéről a közigazgatási közegek útján is meggyőződést szerezni.

Ha a felülvizsgálat során vagy később az tűnnék ki, hogy a lelkész valamely jövedelmet tudva elhallgatott, vagy valamely nem létező kiadást hamisan vallott be, az ilyen lelkész, míg azon lelkészi állásban marad, melyben a hamis bevallást tette, a jövedelmi kiegészítésre való igényt elveszti.

Ha a bevallás helyességeért felelős más hatósági személyek tudva hamis bizonylatot állítanak ki, az állami kincstár részére okozott kár magasságának megfelelő pénzbírsággal sújtandók.

A büntetés kimondása a vallás- és közoktatásügyi minisztert illeti, de a büntetéssel sújtott lelkész vagy más felelős hatósági személy az értesítéstől számított 30 (harmincz) nap alatt a közigazgatási bíróság előtt panaszjoggal élhet.

14. A kiegészítés végett bejelentett lelkészi állás jövedelme, jelen törvény hatályba lépése után, a vallás- és közoktatásügyi miniszter előzetes hozzájárulása nélkül többé le nem szállítható és minden növekedése a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 3 hó alatt bejelentendő.

A mennyiben a jövedelmi növekedés akár a hitközségnek, akár egyeseknek önkéntes tehervállalásából, akár újonnan keletkező alapítványokból ered, az állam által nyújtott jövedelmi kiegészítés nem csökkenthető.

A jövedelmi növekedés eltitkolása a lelkészre nézve azon lelkészi állásban a jövedelmi kiegészítési igény elvesztését vonja maga után.

A jövedelmi kiegészítésre való igény elvesztése iránt a vallás- és közoktatásügyi miniszter határoz, de a büntetéssel sújtott lelkész az értesítéstől számított 30 (harmincz) nap alatt a közigazgatási bíróság előtt panaszjoggal élhet.

15. §. Ha valamely jövedelmi kiegészítéssel ellátott lelkészi állás jövedelme a felekezeti hatóságoktól és a hitközségtől nem függő körülmények következtében csökken, az illetékes felekezeti hatóság a vallás- és közoktatásügyi minisztertől a jövedelmi kiegészítés felemelését kérheti.

A jövedelmi csökkenés igazolása esetén a kiegészítés felemelése meg nem tagadható, hacsak a hívek csekély száma a hitközségnek más hitközséghez csatlakozását (affiliatio) indokolta nem teszi, mely esetben a vallás- és közoktatásügyi miniszternek jogában áll a felekezeti főhatóságot az illető hitközség önállóságának megszüntetésére felhívni.

A jövedelmi kiegészítés felemelése esetén a magasabb kiegészítési összeg a jövedelmi csökkenés beálltán időpontjától számítva utalványozandó.

16. §. A 2-ik §-ban említett vallásfelekezetek tartoznak 3 hó alatt a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a kiegészített jövedelemmel bíró lelkészi álláson előforduló minden személyváltozást bejelenteni.

Ha pedig a bejelentés 3 hónap alatt meg nem történt és az újonnan alkalmazott lelkészek minősítése okmányokkal nem igazoltatik, a 4. §. értelmében magasabb minősítéssel bíró új lelkész nagyobb jövedelmi kiegészítése csak a bejelentés napjától kezdve utalványozható, ellenben ha kisebb minősítéssel bíró lelkész nyert alkalmazást, a 400 forintot meghaladó jövedelmi kiegészítésre kifizetett összeg a személyváltozás idejétől fogva visszatérítendő.

17. §. A 2-ik §-ban említett lelkészeknek az állam által a lelkészi jövedelem kiegészítésére engedélyezett összegek az egyes lelkészi állások és lelkészek felsorolásával utalványoztatnak ki.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter az egyes felekezetek illetékes hatóságával állapítja meg azon föltételeket, a melyek mellett a kiutalványozott összeget további eljárás céljából a felekezeti hatóság rendelkezésére bocsátja.

Ha megállapodás nem jött létre, vagy ha létrejött ugyan, de azt a felekezet megszegi, a megállapodás megszűntnek tekintendő és a kiutalványozott összegek azontul külön-külön és közvetlenül a lelkészeknek fizettetnek.

18. §. A szerzetes lelkészségekre, valamint a világi lelkészi állásokon alkalmazott szerzetesekre a jelen törvény rendelkezései nem vonatkoznak.

19. §. A 2-ik §-ban említett lelkészeket a 10. §. szerint megillető jövedelmi kiegészítés a jelen törvény korlátai között 1899. január 1 én veszi kezdetét.

20. §. Jelen törvény végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter és a pénzügyminiszter biztatnak meg.

Indokolás.

Ugy a jelen, mint az ezt megelőző kormány a legújabb egyházpolitikai törvények tárgyalása alkalmával ismételt ígéretet tett arra nézve, hogy a törvényesen bevett vallásfelekezetek lelkészeinek nyomasztó anyagi helyzetén segíteni fog. A legmagasabb trónbeszéd is e tárgyban határozott kijelentést tett. Ezen kijelentéseknek beváltását célozza a jelen törvényjavaslat.

Az állam külső eszközeivel más célokat követ ugyan, mint a vallási társulatok, de céljaihoz az ethikai

alapot és tartalmat a területén létező vallási társulatok működéséből meríti. Ezen történelmi tényből önként következik, hogy az állam saját jól fölfogott érdekében jár el, saját céljainak könnyebb megvalósítását mozditja elő, a midőn az állam társadalmával történelmileg összenőtt vallási társulatok sikeres működését minden lehető eszközökkel előmozdítani törekszik.

Az állam által nyújtott anyagi támogatás módzatai az egyes államok szerint a részletekben nagy eltérést mutatnak. Így némely államokban a kongrua bizonyos fokozatokban van megállapítva, amely fokozatok vagy a lelkész szolgálati éveivel, vagy a hivek számával, vagy más ténykörülmenyekkel vannak kapcsolatban. Ellenben másutt, mint pl. Olaszországban a kongruának ilyen fokozatai nincsenek, hanem a kongrua minden lelkészi hivatalra nézve egy bizonyos összegben (800 lira = körülbelül 400 forint) van megállapítva.

Franciaországban, Belgiumban, Elzász-Lotharingiában a hivek száma szerint fokozódik a kongrua nagysága és a hitfelekezetek szerint is különböző. Átlag 450—1500 frt között ingadozik.

Bajorországban a kongrua egyrészt a hivek, másrészt a lelkész szolgálati évei szerint fokozódik, holott Poroszországban és a legtöbb német államban csak a lelkész szolgálati évei szerint. A kongrua nagysága 900—2000 frt között váltakozik.

Ausztriában a kongrua tartományok szerint különböző összegekben van megállapítva és változik aszerint, a mint a lelkészi állás a fővárosokban, avagy nagyobb városokban, illetőleg ezek közelében, gyógyhelyeken, népesebb vagy kevésbé népes községekben van rendszerezve. A legkisebb kongrua 500 frt, a legmagasabb (Bécsben) 1800 frt.

Alapelveileg azonban az egyes államok által nyújtott támogatás módzatai két főcsoportba oszthatók aszerint, a mint az állami támogatás valóságos állami fizetés, vagy pedig egyszerű jövedelmi kiegészítés jellegével bír.

Az előbbi esetben az állam által elismert felekezetek lelkészei, mint az állam hivatalnokai, rendes évi fizetést huznak és ez képezi fő jövedelmi forrásukat, a mely mellett a lelkészi hivatallal járó egyéb jövedelmek (stóladijak, mise, stipendiumok stb.) csak járulékos természetűek, bírnak és az állásszerű ellátáson kívül esnek. Így van ez különösen Franciaországban és Belgiumban.

A másik rendszer szerint a lelkészek ellátásáról első sorban az illető vallásfelekezet gondoskodik, a lelkészi jövedelem főalkatrészét a lelkészi hivatallal összekötött járandóságok képezik és az állam csak kiegészítőképpen lép fel, csak bizonyos mérvű jövedelmi kiegészítést ad azon lelkészeknek, a kik lelkészi hivataluk után az állam által meghatározott állásszerű jövedelemmel nem bírnak. Ezen rendszer uralodik a német birodalom egyes államaiban és Ausztriában.

1. A latin, görög és örmény szertartású róm. kath. lelkészek jövedelmi kiegészítésének (kongruájának) rendezése folyamatban van. Ezen rendezés azon különleges jogviszonynál fogva, mely az állam és katolikus egyház között fennáll, *külön jogalapon, a főúri jog alapján, püspöki karral egyetértőleg történik, miért is ezen törvényjavaslat további paragrafusai a kath. egyházra nem vonatkoznak.* A kath. lelkészek jövedelmi kiegészítése végleges rendezésénél első sorban a vallásalapból és az azzal kapcsolatosan létesítendő kongrua-alapból fog fedeztetni.

Addig azonban, amíg a tervbe vett végleges rendezés bekövetkezik, a vallásfelekezetek egyenjogúságának elvénél fogva gondoskodni kell arról, hogy a legszűkebb anyagi viszonyok között lévő kath. lelkészek jövedelme ideiglenesen az állami kincstár terhére kiegészíthető legyen.

2. §. A jövedelmi kiegészítés alapelveileg a lelkészi álláshoz van kötve, a miből önként következik, hogy csak valamely önálló működési körrel rendszeresített lelkészi állás számára igényelhető jövedelmi kiegészítés és pedig olyképen, hogy az 1898. évi január hó-ig már rendszeresített lelkészi állások számára a jövedelmi kiegészítés a 3. §-ban megszabott egy évi határidőn belül feltétlenül igénybe vehető; ellenben az 1898. január elseje után rendszeresített lelkészi állás csak akkor részesíthető jövedelmi kiegészítésben, ha a kormány az új lelkészi állás rendszeresítésének szükséges voltát elismeri.

Ellenkező esetben könnyen megtörténhetnék, hogy a vallásfelekezetek az állam által biztosított jövedelmi kiegészítésre támaszkodva, nem eléggé indokolt esetekben is szaporítanák az önálló működéskörrel ellátott lelkészi állásokat, a mint ezt nálunk a görög szertartású katolikus lelkészségek túl nagy száma a multa nézve igazolni látszik.

3. §. Az ev. ref., az ág. hitv. ev., valamint a gör. keleti és unitárius hitvallású lelkészek illetékes felekezeti főhatóságuk, az izraelita vallású rabbik pedig, hitközségi előljáróságuk útján nyújtják be a kérelmet. Ennek akar kifejezést adni a jelen § első bekezdése, midőn kimondja, hogy a lelkészek kérelmüket az *egyházi főhatóság, illetve a hitközségi előljáróság* útján nyújtják be.

Ezen korlátozó rendelkezéseket a vallásfelekezetek autonóm hatáskörének figyelembe vétele teszi szükségessé. Az állam nem kívánja az általa nyújtott jövedelmi kiegészítést a vallásfelekezetekre oktroyálni, de az állami kormányzatnak is előzetesen tájékozva kell lennie az iránt, miszerint a vallásfelekezetek milyen mértékben kívánják az állami kincstárt igénybe venni.

4., 5. és 6. §. Az állam által biztosított jövedelmi kiegészítés két fokozatban van megállapítva: 800 és 400 frtban.

A törvényjavaslat ezen két lényegesen különböző kiegészítési összeg megállapításánál kizárólag a lelkészek tudományos előképzettségét és abból következő értelmi műveltségét tartja szem előtt.

Ezen különbségtétel a jövőben hatalmas ösztönző tényezőül fog szolgálni arra nézve, hogy a vallásfelekezetek papjelöltjei közül minél számosabban szerezzék az állam által megkívánt értelmi képzettséget.

A jövedelmi kiegészítés magasabb mértéke kizárólag a személyi minősítéshez és nem a lelkészi álláshoz van kötve és így azon körülmény, hogy az előd 800 vagy 400 frtig jövedelmi kiegészítést élvezett-e, az utódra nézve nem lehet irányadó.

A javaslat 6. §-ának azon rendelkezése, hogy jövedelmi kiegészítést csak olyan lelkész igényelhet, a ki magyar állampolgárságát igazolja, bővebb indokolásra nem szorúl.

7. §. Nem szorúl bővebb fejtegetésre, ha oly lelkész, a kit a büntető-bíróság hivatalvesztésre szóló mellékbüntetéssel sújtott, ezen büntetés tartama alatt jövedelmi kiegészítésben nem részesülhet.

A törvényjavaslat lehetőleg kiméletesen járt el, midőn kimondja, hogy első esetben a jövedelmi kiegészítés csak 3 évi időtartamra vonható el és a lelkész

csak akkor veszt el véglegesen a jövedelmi kiegészítésre való igényét, ha visszaeső.

8., 9. §. Ezen szakaszok azon eljárási módozatot állapítják meg, a mely szerint erkölcsi vétség vagy államellenes magatartás esetén, a lelkészről a jövedelmi kiegészítés megtagadható, illetőleg, ha már annak élvezetében volt, tőle elvonható.

Az eljárási módozat megállapításánál a lehetőségig figyelembe kívánta a kormány venni a vallásfelekezeteket autonóm jogkörét és így azon alapelvből indultam ki, hogy a jövedelmi kiegészítést kérelmező, vagy már élvező lelkész ellen felmerült panasz elbírálása a illetékes felekezeti hatóság hatáskörébe tartozik.

10. §. Ezen szakasz rendelkezését a pénzügyi szempontok indokolják.

A törvényjavaslat pénzügyi következményeit egész pontossággal csak akkor lesz lehetséges megállapítani, ha a lelkészi jövedelmek bevallása a 12. §-ban megállapított alapelvek szerint országszerte megtörtént. Ez idő szerint csakis a vallásfelekezetek főhatóságai által e célra előzetesen beszolgáltatott adatok állanak rendelkezésemre és ezek figyelembe vételével azt találjuk, hogy a törvényjavaslat hatálya kiterjed 1206 ev. ref.; 253 ág. hitv. ev.; 106 gör. kel. szerb.; 1906 gör. kel. román; 93 unitárius lelkészre és 303 rabbira,

hogy az összes lelkészi fizetéseknek 600 frtig leendő kiegészítésére 832,291 frt; 800 frtig leendő kiegészítésére pedig 1,577,917 frt szükséges; és pedig igényel:

a) az ev. ref. egyház 600 forint kiegészítéséhez 210,289 frtot, 800 frt kiegészítéshez 438,613 forintot;

b) az ág. hitv. ev. egyház 600 frt kiegészítéshez 24,915 frtot, 800 frt kiegészítéshez 71,346 frtot;

c) a gör. kel. szerb. egyház 600 frt kiegészítéshez 6,495 frt; 800 frt kiegészítéshez 27,365 frt;

d) a gör. kel. román egyház 600 frt kiegészítéshez 536,006 frt; 800 frt kiegészítéshez 911,254 frtot;

e) az unitárius egyház 600 frt kiegészítéshez 38,200 frtot, 800 frthoz 38,200 frtot;

f) az izraelita vallásfelekezet 600 frt kiegészítéshez 34,581 frtot, s 800 frthoz pedig 91,136 frtot.

Számos oly lelkész van, a ki a javaslat 4. §-ában megszabott minősítéssel nem bír, ezek fizetése csak 400 frtra egészített ki; p. o. az izr. vallásfelekezet 303 rabbija között alig lesz 50, kinek fizetése 800 frtra volna kiegészítendő és az 1906 gör. kel. román lelkész között is sokan vannak, kiknek fizetése csak 400 frtra lesz kiegészítendő, úgy, hogy a fennebb kimutatott 832,291, illetve 1,577,917 frtnyi szükséglet jelentékenyen fog apadni.

Ezek miatt a valóságos szükségletet ma még nem lehet megállapítani; annyi azonban már most is bizonyos, hogy a törvényjavaslat 11. §-ában tett intézkedés folytán az első három évben a lelkészi javadalomnak 600 frtra való kiegészítéséhez évente nem lesz 832,291 frtra szükség, hanem kerek összeget véve, legfeljebb 600,000 frtra. Tehát az első három évre összesen 1,800,000 frtra volna szükség; a további 800 frtra való kiegészítése a lelkészi jövedelemnek csak ezután hat (6) év alatt fog eszközöltetni; s az évi 600,000 frtnyi szükséglet ezen hat éven át évenként körülbelől 60—70 ezer frttal fog emelkedni.

11. §. Minthogy a lelkészi állással egybekötött jövedelmek igen különböző forrásból eredhetnek, különböző jogi természetű bírnak, majd kisebb majd nagyobb mértékben bizonytalan jellegűek, minthogy továbbá a lelkészi jövedelmekkel terhek is járnak, okvetlenül szükséges törvényhozás útján megállapítani

azon alapelveket, a melyek a jövedelmek és kiadások bevallásánál irányadóknak tekintendők.

Első sorban kívánja ezt az állami kincstár, illetőleg az adózó polgárok vitális érdeke és az osztó igazság.

Itt azután részletesen indokolja a törvényjavaslat e szakaszában felállított alapelveket.

12. §. A lelkészi jövedelemnek és kiadásoknak bevallása és igazolása bizonyos közigazgatási eljárást föltételez; ennek megállapítását a vallás- és közoktatási miniszter, a felekezeti hatóságok meghallgatásával, rendeleti úton eszközli.

13. §. A jövedelmi és kiadási tételek megállapítása, a törvényjavaslat intenciója szerint a lelkészeknek a felekezeti hatóságok jóváhagyása mellett eszközölt önbevallásan nyugszik. Ugy a lelkészek, mint az ellenőrzésre hivatott egyházi hatósági közegek bizonyára oda fognak törekedni, miszerint a jövedelmi és kiadási tételek megállapítása az emberi lehetőség szerint igazságosan és a valóságnak megfelelően történjék: mindazáltal a netalán bekövetkezhető visszaélési hajlamokkal szemben szükségesnek tartja a kormány a bevallások megbízhatóságát büntetési szankcióval is biztosítani.

Ezen szempontot szem előtt tartva, legcélszerűbbnek látszik a lelkészre nézve a büntetési szankciót olyképpen megállapítani, hogy ha valamely jövedelmet tudva elhallgatott vagy valamely nem létező kiadást vallott be, az ilyen lelkész, a mig azon lelkészi állásban marad, a melyben a hamis bevallást tette, a jövedelmi kiegészítésre igényét elveszti.

De éppen úgy büntetéssel sújtandók azon egyházi hatósági személyek is, a kik tudva hamis bizonylatot állítanak ki és pedig olyképpen, hogy az állami kincstár részére okozott kár nagyságának megfelelő pénzbürséget tartoznak fizetni.

14. §. Az állam által nyújtott jövedelmi kiegészítés járulékos természete, kiegészítő jellege teszi szükségessé annak kimondását, hogy a kiegészítés végett bejelentett lelkészi állás jövedelme a törvény hatályba lépése után, az állami kormány előzetes hozzájárulása nélkül, többé a vallásfelekezetek részéről le nem szállítható és minden jövedelmi növekedés az állami kormánynak bejelentendő.

15. §. Ilyen esetekben a lelkészi jövedelem minimális nagysága csak úgy biztosítható, ha az állam a már megállapított jövedelmi kiegészítést a mutatózó csökkenéshez képest felemeli.

Megtörténhetik azonban, hogy egyik vagy másik hitközségben a jövedelmi csökkenés éppen az által állott elő, mert a hivek száma felette megfogyatkozott, elannyira, hogy azon hitközséget nem lenne indokolt továbbra fentartani mint önálló hitközséget, hanem célirányosabbnak mutatkozik más hitközséghez csatolni (affiliálni).

Ilyen esetekben a kormánynak jogában áll a felekezeti hatóságok meghallgatása mellett, a jövedelmi kiegészítést megtagadni és az illetékes felekezeti hatóságot az affiliáció végrehajtására felhívni.

16. §. Az állam semmiképpen nem kíván befolyást gyakorolni a lelkészi állások betöltésére, ezt teljesen az illetékes felekezeti hatóságokra bizza, de azt meg kívánja, hogy a jövedelmi kiegészítés mértékének meghatározhatása céljából, az ujonnan alkalmazott lelkész minősítése igazoltassék.

17. §. A törvényjavaslat a vallásfelekezetek autonóm jogkörét még e külső formák tekintetében is kimélni akarja, miért is azon tételt állítja fel, hogy ha a vallásfelekezetek a kormánynak kölcsönös megállapodások

alapján elegendő biztosítékot tudnak nyújtani az iránt, miszerint a kiutalványozott összegeket összesítve a felekezeti hatóság rendelkezésére fogja bocsátani. Ellenben ha ilyen kellő biztosítékot nyújtó megállapodás nem jöhet létre, vagy ha létrejött ugyan, de azt a vallásfelekezet megszegi, akkor a kormány által a kiutalványozott összegek azontul külön-külön és közvetlenül a lelkészeknek fizettetnek ki.

Szükségessé teszi ezen utóbbi rendelkezést azon megfontolás, hogy az állam semmiképen el nem tűrhetné azt, miszerint a lelkészi jövedelmek kiegészítésére utalványozott összegeket, a *vallásfelekezeti hatóság más célokra fordítsa*, még azon esetben sem, ha ezen célok önmagukban az egyházi élet szempontjából üdvösek volnának.

18. §. Ezen szakasz rendelkezése a görög keleti szt. Bazil-szerzetrendhez tartozó zárdák által ellátott lelkésziségekre vonatkozik.

A törvényjavaslat itt azon szempontból indul ki, hogy a lekipáztorkodással megbízott szerzetes a szegénységi fogadalom (votum paupertatis) következtében, külön vagyonnal, jövedelemmel nem is bírhat, mert azt a mit szerez, tartozik a szerzet főnökének rendelkezésére bocsátani és viszont a szerzetrend tartozik a szerzetes lelkész ellátásáról a szerzetesi fogadalom alapján épen úgy gondoskodni, mint a szerzetrend bármely más tagjának ellátásáról. Ebből kifolyólag a szerzetes lelkésznek az állásszerű ellátás biztosításának szükségessége nem forog fön.

19. §. A lelkészi jövedelmekre és kiadásokra vonatkozó bevallások és ezek felülvizsgálata és hitelesítése előreláthatólag több hónapot fog igénybe venni, miért is a jövedelem kiegészítés 1899 január 1-én veszi kezdetét.

20. §. A jelen törvényjavaslat rendelkezései részint a vallás- és közoktatásügyi miniszter, részint a pénzügyminiszter hatáskörébe tartoznak, miért is azok végrehajtásával e két miniszter bizandó meg.

IRODALOM.

* **Előfizetési felhívás.** Tanító ismerőseim buzdítása által bátorítva »Protestáns Tanítók Sátoros Ünnepe« címmel prot. tanítók használatára három sátoros ünnepi, egy karácsonyi, egy húsvéti s egy pünkösdi egyházi beszédet szándékozom kiadni. A kiadni szándékolt füzet ára bérmentes küldéssel 25 kr. Az előfizetési pénzeket, illetve megrendeléseket bizalommal várom. *Nagy Lajos* evang. h. lelkész, Szent-Antalfa, Zala m.

* **Kálmán Dezső** kölesdi ref. lelkész, a »Prot. Pap« egyik szerkesztője, még a karácsonyi könyvpiacra kiadta »Füstkarikák« című vegyes tartalmú szépirodalmi munkáját, a melyben ugyanazok az előnyös írói tulajdonok kötik le az olvasó figyelmét, a melyek a már régebben megjelent »Tarka világ« novella-kötetben is szembetűntek. A jóízű humor megcsillanása egész derült világnézetbe vezet az olvasót, a ki nem adja rossz célra, ha e 175 oldalas könyvért az 1 frtot megküldi a szerzőhöz.

* **Radácsi György-nek**, a tiszáninneni ref. egyházkerület papi főjegyzőjének szerkesztésében legközelebb három jegyzőkönyv hagyta el a sajtót, az egyik a kerület múlt évi őszi rendes közgyűléséről szól, tartalmazva a kerület papjainak, theol. s papi képesítettségü

gímn. tanárainak minősítését névsorát is, úgy, a mint azt a zsinati törvények előírják, itt ott azonban némi tévedésekkel egyik-másik lelkész s s. lelkész minősítését illetőleg; a második az 1894-ik évi június havának 24 ik napján tartott rendkívüli ker. gyűlésnek a jegyzőkönyve, a mely tehát három év eltelte után látott napvilágot, de mindenesetre így is jobb, mintha teljesen elmaradt volna s a mostani papi főjegyző elismerést érdemel, hogy a multnak mulasztását helyreállította s a boldog emlékeztető, hamvaiban is áldott báró Vay Miklósnak, a tiszáninneni kerület nagy főgondnokának az emléket a kerület jegyzőkönyvében is megörökítette méltóan a nagy férfiúhoz; (kár, hogy a beosztás ellen kifogást tehetni, hogy az emlékbeszédek is beosztvák a gyűlési tárgyak közé); a harmadik jegyzőkönyv a múlt év december havának 7 ik napján tartott rendkívüli gyűlésről szól, a melyben a legnagyobb részt a domesztikai s állam-segélyekért folyamodók kérvényeire hozott határozatok foglalják el, a melyek során nem egy olyan folyamodók nevével is találkozunk, a kik a belső ember ítélete szerint nem épen segélyre szorultak. — Ez utóbbi jegyzőkönyv 104. számúnak van jegyezve, bizonyosan a kerület kinyomtatott jegyzőkönyvei sorában.

Harangodi.

* **Dr. Szilávik Mátyás** eperjesi ág. ev. theol. tanártól »Zur Geschichte des Anabaptismus in Ungarn« cím alatt egy 10 lapra terjedő ismertetés jelent meg, mint különlenyomat a »Zeitschrift für Kirchengeschichte« 18-ik kötetének II-ik füzetéből. Az anabaptismus magyarországi történetét 1546-ra vezeti vissza, a miko: I. Ferdinánd császár kiutasította az irányzat híveit Cseh- és Morvaországból. Mint mindig, úgy most is jó szolgálatot tett Szilávik a magyar tudományosságnak; munkádkedve s bírása ne is lankadjon s mint hivatott fró ismeresse meg mind jobban jobban a magyarországi protestantismust a németországi protestánsokkal.

* **Égi manna.** Ez a címe egy piros vászonkötésű, zsebbe való kis könyvecskének a melyet a »Vallásos iratokat terjesztő társaság« (Gladischefsky K.) adott ki. Tartalma, fele részben szentírási helyekből, fele részben üres lapokból áll. A szentírási helyek az év hónapjai, és napjai szerint vannak adagolva, de észrevehető vonatkozás és alkalmiság nélkül; a fehér lapok pedig, — fehér lapok. Az ára nincs kitéve, de hihetőleg nem alacsonyabb egy új testamentoménál és ha így áll a dolog, akkor egy új testamentom többet ér száz ilyen égi mannáknál.

* **Mit köszönünk a reformációnak?** Mellékletül az evangyéliomi vallás főpontjai. Irta *Dr. Zimmermann Pál*, bécsi evang. lelkész. Ára 5 kr. Kapható Hódmező Vásárhelyen Tereh Gyula népiskolai felügyelő lelkésznel. — Ezt a reformáció emléknapi peredikációt, a hozzá csatolt »melléklettel« együtt, mind belső értékénél, mind olcsóságánál fogva, melegen ajánljuk a lelkész uraknak — még a nép között való terjesztésre is.

* **Magyar Könyvtár** cím alatt Radó Antal szerkesztésében s Lampel Róbert kiadásában jóra való irodalmi vállalat indult meg azzal a céllal, hogy a magyar s külföldi irodalom termékeit *oly olcsó áron* hozza forgalomba, hogy mindenki megszerezhesse. Az egyes füzetek ára 15 kr. s eddigelé 22 füzet jelent meg. Úgy látszik, hogy a Gyulai-féle »Olcsó könyvtár«-ral akar e vállalat versenyre kelni s ha a magyar irodalom termékeinek közkeletűbökké tételét előmozdítja, megérdemli a pártfogást.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Dr. Heiszler József dombrádi ref. lelkész neje: *Kletzár Klára*, élete 69-ik, házassági szövetsége 48-ik évében rövid szenvedés után febr. 4-kén elhunyt. Az özvegyen maradt aggférfin kívül két gyermek, Varga Lajosné Heiszler Iona és Heiszler Jenő, egy vő és meny, egy fivér és 11 unoka gyászolja az elhunytat. — Legyen az elhunytak a sírban csendes nyugalma. — A hajdunánási ref. gimn. ifju tanára, *Rumpf Frigyes*, a ki miskolci gimnáziumunkban is működött egy évig, febr. 7-kén élete 32-ik, tanári működése 4-ik évében elhunyt. Szorgalom, pontosság volt jellemvonása s jól betöltötte azt a munkakört, a melybe elhivatott. Elhunytáról a veszteséget szenvedett intézet tanári kara adott ki gyászjelentést. — *Nagy Pál*, f. ábrányi ref. tanító, a ki 33 évig volt a röges néptanítói pályán fáradhatlan s szakavatott munkás, hűséges gond- dal teljesítve a ráváró kötelességeket, f. hó 7-kén szél- hűdésben hirtelen meghalt. Gyülekezete temetette el, így akarván kifejezni a megboldogult iránt való hálás szeret- tetét. — Legyen az elhunytak emléke áldott!

— **Felolvasási ünnepélyt** tartott a „Sárospataki irodalmi kör“ febr. 9-kén d. u. a főiskolai tornacsarnokban az igazgató-tanács, a városi közönség s a tanuló ifjuság élénk érdeklődése mellett. *Maklár Pap Miklós* másode- lnök szíves üdvözlő szavai után, a melyekben vázolta a kör történetét is s rámutatott az új alapszabályok értel- mében rendezendő felolvasások céljára, *Szinyei Gergson* olvasta fel a sárospataki főiskola alapítási helyéről, évről s XVI-ik századbeli kegyurairól szóló becses tanulmányát, a mely mindvégig feszült figyelemben részesült a jelenvöltek részéről, a kik nagy elismeréssel fogadták a főiskola éle- tének első lépéséről tudósító értekezést, talán úgy is véve azt igen sokan, mint bevezetést az iskola megírandó törté- netéhez, a melyre egyenesen hivatott is a felolvasó. — A második felolvasó *Dr. Zsindely István* jogtanár volt, a ki a nők helyzetéről értekezett a magyar jogi életben, alaposan tárgyalva a kérdést minden szempontból s itt-ott lírai részletekkel téve élvezetessé a talán száraznak látszó jogi fejtegetést, a mely tiszta képet tárt fel a figyelmes hallgató előtt a szóban forgó tárgyról. Ez a felolvasás is kiérdemelte a jelenvöltek részéről nyilvánult elismerést. Az ünnepély kezdetén és végén az ifjúsági énekkar tagjai énekeltek egy-egy kurucz korbelt dalt, megkapóan s a szokott melegséggel.

— **A román kath. autonómiai kongresszus** nagy bizottsága febr. 15-kén fogja megkezdeni tanácskozásait Budapesten gróf Szapáry Gyula elnöklete alatt.

— **A prot. lelkészek fizetésének kiegészítéséről** szóló törvényjavaslatot egész terjedelmében közöljük abban a tudatban, hogy jó szolgálatot teszünk vele t. olvasóink- nak. A javaslat feletti eszmecserére felhívjuk mindazokat, a kiknek mondani valójuk van e tárgyban, noha a jelek arra mutatnak, hogy a prot. közvélemény megnyilatkozá- sát nem is várják, nem is óhajtják az illetékes helyeken mert a mint a „Pesti Hírlap“-ból értesültünk, a kultusz mi- niszter a lehető legrövidebb idő alatt le akarja tárgyaltatni, mindjárt a költségvetési vita után úgy, hogy a képviselő- ház közoktatási bizottság már e héten tárgyalja, nyomban utána a pénzügyi s aztán a plénium. Pedig e törvényja- vaslatnak több olyan pontja van, a melyre vonatkozólag a protestánsok nyilatkozatát méltó volna meghallgatniok a kormány férfiainak, a kik, ha csakugyan jó szolgálatot akarnak tenni a protestántizmusnak, nem elégedhetnek meg azzal, hogy egy-két ref. s talán ugyanannyi lutherá- nus püspököt s egy-két világi protestáns férfit megkérd- deztek. — A fővárosi sajtó örömmel üdvözölte a javas- latot, csupán a „Budapesti Hírlap“ tett olyan megjegyzé- seket, a melyek ellen tiltakoznunk kell, mert a mikor ezt mondja: „a prot. szívesen veszik a pénzt,“ azt akarja kifejezni, hogy tulajdonképen csak a pénz az, a mely minket érdekel. — De hát ez csak egy s nem is sokat nyom a latban, főleg mikor tudjuk, hogy ez a lap a klerikális körök szolgálatában áll. Ugyanilyen hangnem-

ből szól a javaslatához a „Hazánk“, melynek ez évi 35-ik számában Günther Antal így nyilatkozik a többek között: „... Két bilincscsel köti magához a mai politika a nem r. kath. felekezeteket; az egyik a lelkeszi állások szerve- zésére a saját magának fentartott befolyás, a másik a kor- mány részére fentartott korlátlan fegyelmi hatóság az erkölcsi vétségek s államellenes magatartás ellen,“ a mit azzal indokol, hogy a protestánsok ügyis egészen átadták már magukat a kormánynak, a mely most csakugyan a nya- kukra hág, még pedig a „Hazánk“-nak anyagi szempont- ból nem tetsző eljárással, mert „*páratlan eset az egész eu- rópai fejlődésben, hogy a kath. polgárok által is bő mérték- ben fizetett adók jövedelméből kizárólag a többi felekezetek lelkészei részesüljenek*,“ feledvén a jogtűdős úr, hogy az a páratlan tény, a mely a magyar r. kath. főpapságot kis királyokká teszi, a kik még a haza ellen is cselekednek! Sajátos felfogással szól a javaslatról a „Budapesti Napló“, ez az állítólagosan tisztán hírlapírókból s nem tőkepénze- sekből álló sajtóvállalat, a melynek ez évi 40-ik számában a „Budapesti Hírlap“-nak egyik volt tótum-fakja, Balogh Pál ír a következőleg: a javaslat „... egy lépéssel több, mint a mit a kormány évek előtt ígért és sokkal több, mint a mit az érdekelt felekezetek papjai jogosan remélhettek. Mert az 1848-iki törvényhozás kimondta ugyan a bevett vallás- felekezetek közt a viszonyosság elvét s azt az axiómát, hogy szük- ségletheikhez az állam arányosan fog hozzájárulni a maga adó- mányaival, de nem mondta ki az egyes hitközségekre nézve a papok s tanítók biztosítását.“ Tehát Csáky is, Wlassics is az által, hogy az első a tanítók, ez utóbbi a lelkészek fizetésének kipótlását eszközölte s eszközli, túlmegy az 1848. XX. t.-cikk rendelkezésén... Az ilyen felfogás hallására valóságos kétségbe kell vonnunk egyes emberek józanul ítélni tudó képességét, a mit egész joggal meg- tehetünk épen a szóban forgó cikk írójával szemben, a ki a maga ultramontán pápistaságával határozottan tanujelét adta annak, hogy komolyan egyáltalán nem vehető számba. (n).

— **A dunamelléki ref. egyházkerület** március 5-kén rend- kívüli közgyűlést fog tartani, a melylyel össze lesz kötve a kerület nagy érdemű főgondnokának, megboldogult gróf Tisza Lajosnak gyászünnepélye is.

— **Az egyházkerületi időszak bíráóság** a karádi első papválasz- tásból kifejlődött fegyelmi ügyben e hó 11-én a következőleg ítél: az alsó-zemléni felebbezés hivatalból visszautasítottat, az abauji itélet marasztaló része helybenhagyatik, felfelment része pedig megváltoz- tattatik s K. I. az abauji egyházmegye közigazgatási pénztára javára 25 ft bírságra ítélte.

— **Nyilvános nyugtatóványozás.** A sárospataki ev. ref. egyházi énekkar által f. év jan. 22-én rendezett tánemu- latság alkalmával fölülfizetni szívesek voltak: Molnár János (főbíró) 10 kor. Buza János, Radácsi György 4—4 kor. Bálint Dezső 3 kor. Dr. Székely György, Dr. Kiss Sándor, Hodossy Béla, Kötse István, Debreceni Bertalan, Szinyei Gergson, Özv. Doktor Sámuelné, Horvátné Doktor Pirocska, Ternyeiné Illosvay Katalin, Tóth Szili Etelka, Koleszár Mátyás, Csíszár Bertalanné, Lehoczky Géza, Ardey Barna, Özv. Lipesey Józsefné, Molnár János (ipa- ros) Csicsery József 2—2 korona. Erős Károly, Gecse Lajos, Dr. Illyefalvy V. Géza, Szivos Mihály, Gérecz Károly, Oláh Béla (Göncz) Özv. Zsindely Istvánné, Tren- csényi Pál, Both József, Tarczy Sándor, Tarczal János, Kiss Ferencz, Özv. Hankisz Sámuelné, Özv. Filep Józsefné, Balogh Mihályné 1—1 korona. Kovács József, Makó András 80—80 fillér, Dobozy István 60 fillér és Balajti Kálmán 20 fillér. A nemes szívű adakozók fogadják e helyen is az énekkar hálás köszönetét. Kántor Ferencz pénztárnok, Csizmár János, Varga András ellenőrök.

SZERKESZTOI ÜZENETEK.

P. M. A cikket köszönöm s azonnal fel is használtam. — B. J. A cikket megkaptam s levélben mondom el észrevételeimet. Arra a másíkra is majd csak sort keritek. — Sz. B. Levelemre még mindig nem válaszoltál, pedig saját érdekedben is tettem a felszólítást. Vagy nem akarsz azt, a mire felszólítottalak? Ez esetben is válaszra van szükségem. — **Bódvavölgyi.** A mint láthatod is, ahoz tartom magamat,

a mit a válaszdora közölt hivatalos felelet kapcsán tett megjegyzésben mondtam, t. i. hogy neked a bevett szokás szerint, nincs jogod a kérdéshez ismét szólni. Hogy te is tiltakozol az ellen, hogy a gyanúsítás lett volna céloz, egészen természetesnek tartom s azt hiszem, hogy az én tiltakozásom, a mely a te nevedben is történt, a mihez kétségkívül jogot adott akkor, a mikor felszólalásodat beküldted, tisztán objektíve tárgyalva a kérdést, elegendő abból a célból, a melyből te is közzétenni óhajtanád tiltakozásodat. Arról pedig egyelőre s talán véglegesen is tegyünk le, hogy újabb kérdészködésekkel állhass elő s a hivatalos adatok esetleg homályos részleteinek kellő világításba állítását kérjed, a minő pl. a jelzett könyv szerzői díjának a számítása, mert mindez rossz vért látszik szülni s nekem meglehetősen kellemetlen helyzetet teremt, a mi nem volna ugyan baj, de félnem kell, hogy a célt még így sem tudnók elérni. Elégdjél meg azzal, hogy felszólalásodnak a lelkesízi hivatalok részére szükséges nyomtatványok ár-leszállítását illetőleg meg volt a kívánt eredménye s légy rajta, hogy a szükségletet tényleg a főiskola nyomtatványaiból szerezzétek be. Az a bizományosi kérdés is majd csak úgy fog eldöntetni, hogy a főiskolának előnye lesz belőle, mert áll az, hogy más a főiskolai bizományosság, a melynél a kereslet az átvett nyomtatványok mennyiségének a teljes erejéig biztosítva van s más az a bizományosság, a melynél a kereslet egyáltalán nincs biztosítva. Hogy ebben az irányban is használt felszólalásod, arról, a magam részéről teljesen meg vagyok győződve s ha a jelek nem csalnak, miután már most is volt ez irányban, a mint a hivatalos válasz sorai között való olvasásból következtetheted, valami lépes téve, annak idején a főiskolának még több hasznát fog hozni a nyomda s a könyvkiadói vállalat. Itt aligha van helye többé a cikkezésnek. Más irányban kérem támogatásodat. — **Többeknek.** A „Sárospataki Lapok“ a maga 16 éves pályafutása alatt azért, mert előfizetői nem fizettek, 1300 frt parázs pénzt emésztett fel s ezt tudva, egészen indokoltnak lehet tartanunk a szigorítást, a mely a lap küldésében bekövetkezett, hiszen még a szigorítás mellett is 200 frton felül van a *mult évi hátrálékoknál levő követelésünk*. Sajátos felfogás uralkodik az egyházi lapok előfizetését illetőleg a legtöbb embernél. Míg a politikai lapokra az előfizetést pontosan beküldik, pedig azoknál töké-biztosíték van s a hirdetések óriási tömege maga is sokat fedez a kiadásokból, addig az egyházi lapokra még a rendes utófizetést sem tartják kötelességnek s zokon esik, ha a felszaporodott hátrálékok miatt a lap küldése megszűnik. A mennyire csak lehet, még szigorítás mellett is elnézők vagyunk s kérésre, megrendelésre küldjük a lapot, mert a kérést készpénznek vesszük, — de csak úgy, minden felszólítás nélkül, bizony nem küldjük, mert úgy járunk, mint azzal a dúsgazdag dunántúli lélkészársunkkal, a kinek három évig járt a „Sárospataki Lapok“ s mikor az árát kérték, ezt elelte: sohasem rendelttem meg, tehát nem tartozom érte fizetni!... S ilyen igen sok van! — **I. J. Sz.** Hogy előfizetőink névsorát közöljük, arra nem vállalkozhatunk, mert eleven szemet gyűjtenénk saját fejünkre minden igaz ok nélkül. Annnyit azonban bizalmasan megüzenhetünk, hogy pld. Alsó-Zemplénből a leggazdagabb paróchiákra nem jár a „Sárospataki Lapok.“ Más egyházmegyékből is vannak egészen jómóduak, a kik távollétükkel tündökölnék, vagy pedig ezt mondják palam et publice: jobb az a másik lap, azt járatom! vagy pedig személyi okot említenek, feledvén, hogy nem a személy a fő, hanem a közügy, a melyet szolgálunk. Szíves érdeklődését köszönjük s ha épen nagyon óhajtaná tudni, hogy egyházmegyei papársai közül kik hordatják e lapot, szívesen megírjuk magánlevelében, mert nem kerül nagy fáradságba, hiszen igen rövid névsort kell leírnunk.

HIRDETÉSEK.

Tanférfiak figyelmébe!!

A nagyméltóságu magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur 1896. évi 40.644. sz. a. m. rendelete alapján az országos tanszermuzeumi bizottság a Népiskolai tanítók könyvtárának jegyzékébe megszerzés végett felvette az általam kiadott s Dezső Lajos, sárospataki állami tanítóképződei igazgató kitünő fordításában megjelent **Comenius Ámos János „Nagy Oktatástanát“** bolti ára 1 frt 50 kr. Kapható: **Kókai Lajos** budapesti könyvkereskedőnél és **Steinfeld Jenő** kiadónál Sárospatakon.

2-12

A Mauthner-féle

hírneves konyhakerti- és virágmagvak
zár és hatóságilag védett csomagokban, a törvényesen bejegyzett *mauthner* védjeggyel
valamennyi nagyobb fűszer- és vegyeskereskedésekben kaphatók.

Vetés ideje: Augustus és szeptember.
Ültetés távolsága: 15—20 cm.
Talaj minősége: Jól trágyázott.

Mauthner-féle magvak.

Aussaatzeit: August und September.
Pflanzweite: 15—20 Cm.
Bodenbeschaffenheit: Gut gedüngt.

A Budapesten Andrassy-ut 23. szám alatt létező **Mauthner Ödön** czég csakis olyan csomagoknál vállal teljes jótállást egészen friss és valódi magvakért, a mely csomagok ragasztva, a medvéábrával és a Mauthner-névvel jelölve, úgy a mint a mellékelt rajz is mutatja.

1-8

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Nyílt levél

Főtiszteletű és Meltóságos Kun Bertalan püspök urhoz.

Főtiszteletű Püspök Ur!

Illetékes egyéntől azt hallottam, hogy a kongrua-törvény körülbelül egy hét múlva, vagy nem sokára már tárgyalatni fog. Ez a körülmény indít arra, hogy főtiszt. püspök úr szives figyelmét felhívjam a következőkre:

1. Kétségtelen, hogy ez a törvényjavaslat úgy kontempláltatik, mint az 1848. XX. t.-c. 3. §-ának folyománya, mely most már harmadik részletben és mellékesen kívánja megoldani az ott kimondott elvet. A két előbbi részlet ott található a középiskolai és közelebb az elemi iskolai államsegély-pótlékot tartalmazó törvényekben. Ezek után, ha valaki még ama törvényről fogna szólni, tudtára fog adatni, hogy az végre van hajtva minden ízében. De kétségtelen más részről, hogy az említett törvenycikk azt a világos rendelkezést tartalmazza, hogy az ott kimondott elvet szabályozó törvény a *felekezetek előleges meghallgatása után* fog elkészülni.

Ennek a nagy fontosságú ügynek megnyugtató megoldása nem is történhetik másképen; sőt ha 1848-ban úgy gondolták, hogy ennek így kell történni, ma sokkal több ok szól a mellett, hogy ez nélkülünk, megfontolásunk nélkül épen ne történjék. Indokaimat az idő rövidsége miatt nem sorolhatom most fel, csak röviden főlemlítem a felekezetnélküliség csábító alkalmait és a közelebbi kommunista izgatások mérgét, mely felekezetünk népét már-már sok helyütt megbódítja.

2. Ha való az, hogy a szóban forgó törvényjavaslat mielőbb tárgyalás alá jöhet, úgy nekünk

sem lehet késlekednünk, hogy a törvény meghozatala előtt felekezetünk a maga véleményét kinyilatkoztathassa. Ha erre nekünk a kormány bármi okból alkalmat nyújtani nem kívánt, úgy erre nekünk kell keresnünk alkalmat.

Egyházi törvénykönyvünk azt mondja: Zsinat együtt nem léte esetén az egyetemes konvent képviseli a magyarországi ref. egyházat úgy a hitfelekezetek, mint az állam irányában, minden oly ügyben, mely az egyházat egyetemesen érdekli. Ezen törvényt szemből főtiszt. püspök úr Sárospatakon e napokban történt találkozásunk alkalmával azt mondotta, hogy Szász Károly püspök urnak felhatalmazást adott arra nézve, hogy helyette és nevében azt a volt zsinati bizottságot, amely 1891—93-ban az ágost. hitvallásu atyánkfiaival közös érdekű ügyek tárgyalásával volt megbízva, február 16-ik napján Budapestre egybehívhasssa.

Minden más esetben tiltaná nekem a diskrécio, hogy ez ellen, vagy bármely értekezlet mimódon való egybehívása ellen felszólaljak, de a jelen nagyjelentőségű kérdés a tilalmat feloldja lelkiismeretemben és kénytelen vagyok a feledékenység homályából felderíteni elsőben is azt, hogy az a zsinati bizottság, a mely most összehívott, zsinati jegyzőkönyvünk 714. pontja szerint működését befejezte, a helyett más nem is alakított, hanem *Tisza Kálmán* indítványára a következő határozat hozatott: „mindkét zsinat utasítsa az egyetemes konventeket, hogy a mindkét egyházat közösen érdeklő ügyekben való közös értekezés céljából évről-évre

vagy az évek bizonyos sorára egyenlő számú bizottságokat válaszszanak, kik a szükséghez képest értekezés végett összejönni és a nélkül, hogy őket a végleges elhatározás joga megilletné, tanácskozásuk eredményéről a kiküldő konventnek véleményes jelentést tenni tartoznak.“ Föl kell derítenem továbbá azt is, hogy ezen zsinati határozatot egyetemes konventünk az 1893-ik év március havában tárgyalván, a 64. pont szerint elhatározta, hogy most már *ideiglenesen* megválasztja a maga kebeléből az említett bizottságot; a 68-ik pont szerint pedig ezen bizottság tagjai lettek: br. Bánffy Dezső, gr. Dégenteld József, Kiss Áron, Kiss Gábor, Kun Bertalan, Papp Gábor, Szabó János, Szász Domokos, Szász Károly, Szél Kálmán, Tisza Kálmán, gr. Tisza Lajos, Tóth Sámuel. Ugyanezen határozatban Kun Bertalan püspök bízott meg, hogy a midőn a körülmények és viszonyok szükségelni fogják, a bizottság egybehívásáról gondoskodik.

Ha tehát egyetemes konventünkön kívül összehívható volt most valamely bizottság, ugy az, történeti kapcsolatban más bizottság nem lehet, mint a most említett, mert e helyett konventünk még ezideig más bizottságot tudtommal nem választott. Ha ez a bizottság hivatott volna tehát egybe, és ez a bizottság, tekintet nélkül arra, hogy a kiküldő konvent cyklusa 1895-ben lejárt, sőt azóta lejárt ezen újabb cyklus is és most fog ismét újra alakulni egyetemes egyházunknak *mai konventi képviselte*, — mégis illetékesnek tartaná magát arra, hogy az 1893-iki konvent megbízásából az 1898 évi konventnek referáljon, ugy ez ellen is, tekintettel a bizottság férfaira, alig tehetnék kifogást, mert megvagyok győződve, hogy közülök az életben levők s konventi képviselők, egy ily bizottságba ma is beválasztatnának és egyházunk érdekeit képviselni hivatottak. De annyit még így is meg kell jegyezni, hogy ez a bizottság csak korlátozott jogkörrel bocsáttatott ki „*a nélkül, hogy őket a végleges elhatározás joga megilletné, tanácskozásuk eredményéről a kiküldő konventnek véleményes jelentést tenni tartoznak.*“

Ha tehát a törvényjavaslat tárgyalása csakugyan mielőbb napirendre kerül és az, esetleg már a rendes konventi ülések előtt törvénynyé válik: ki vállalja el a felelősséget azért, hogy

még csak konventünknek sem nyílt alkalma véleményyt nyilvánítani oly ügyben, mely az állam irányában egyetemes egyházunkat érdekli és pedig érdekli oly módon, a mint még nem érintette egyetlenegy törvény sem, a mely eféle irányban eddig hozatott?

Engedje meg azért Főtiszteletű Püspök úr, hogy azt a kérésemet intézhessem hozzá: mint egyetemes konventünknek egyházi elnöke, méltóztassék gondoskodni arról, hogy a szóban forgó törvény meghozatala előtt egyetemes egyházunk a döntő jelentőségű kérdésben mindenestre nyilatkozhassék. Egyebet nem kérek; ennek nyilvános kérelmére pedig az készlet, hogy egy ily törvényben vagy megnyugvást kell találnia egyházunknak, vagy ha az nem lehetséges, le kell arról mondanunk, hogy fel ne bontsa felekezetünket.

A törvényjavaslat érdemére nézve, ha alkalmam nyílik, a konventen óhajtom én is véleményemet elmondani.

Mint egyházkerületünknek egyik konventi képviselője kötelességemnek tartottam ezekre Főtiszteletű Püspök úr kegyes figyelmét felhívni.

Megkülönböztetett tisztelettel

S.-A.-Ujhely, 1898. február 12.

Fejes István

konventi képviselő.

A tárgy fontossága, a melyről e nyílt levél minden sora, minden betűje tanúskodik, mindenki előtt indokoltá teszi, hogy mint szerkesztő siettem a közététellel s nem vártam be a következő számot. E hetedik szám már teljesen készen volt, részben már postára küldés alatt, a mikor megkaptam e levelet s felekezetem iránt való kötelességemnek ismertem ennek azonnal nyilvánosság elé bocsátását, mert áll az, hogy nem magánügyről van itt szó, hanem az egész magyar protestántizmus sorsáról. — A mint e szám „vegyes közlemények“ rovatában jelezzük, a magyar kormánynak meg kell kérdeznie a magyar protestánsok véleményét is s a lelkeszi fizetések kiegészítéséről szóló törvényjavaslat csak azután tekinthető, mint javaslat, olyannak, a mely át ment a közvélemény kritikai rostáján. E nyílt levél, teljes hittel valljuk, a kellő útra tereli a kérdést s a protestántizmus javát mozdítja elő.

Szerkesztő.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „A kongrua törvényjavaslat.” *Fejes István* — „Néhány szó a lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló törvényjavaslat-hoz.” *Tóth Dániel*. — „A magyar kormány álláspontja a r. kath. autonómia kérdésében.” — „Az elemi iskolai ellenőrzés.” *Hubay Bertalan*. — „A gyakorlati theológia mai munkaköre.” *Novák Lajos*. — „Az igazgató-tanács ülése Sárospatakon.” *Kovácsy Sándor*. — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

A kongrua törvényjavaslat.

A „Sárospataki Lapok” közelebbi száma mellett egy Nyílt levelem jelent meg, a melynek célja az volt, hogy a protestáns közvélemény megnyilatkozhatására felhívjam az illetők figyelmét, mielőtt a javaslatból törvény lenne.

Nem tudom, lesz-e ezen felszólalásomnak sikere? ha igen is lesz és ennek folytán a törvény meghozatala némi halasztást szenved, úgy bizonyára nekem fogják tulajdonítani a segélyre türelmetlenül várakozók, hogy gáncsot vetettem a gyors megoldás elé.

Tudva van rólam, hogy csekélyebb jövedelmű lelkésztársaimnak súlyos helyzete, sok helyütt nyomora, régóta nem enged már nekem nyugtot, hogy a fenforgó nagy kérdés megoldását hatáskörömben én is munkáljam, siettettem; de tudva van rólam az is, hogy ezt a kérdést sohasem választottam el a *valláseggyenlőség* nagy elvétől, a mely az 1848. évi XX. t.-cikkben is kifejezést nyert, továbbá *önkormányzati* sarkalatos elveinktől. Mindenek előtt ez a két főszempont tehát az, a melyet a törvényjavaslattal szemben tisztáznunk kell, mert

1. Első tekintetre is világos az, hogy a törvényjavaslatban a *valláseggyenlőség* elve nem foglal helyet; mert az indokolásban ki van ugyan jelentve az, hogy a vallásfelekezetek egyenjogúságának elvénél fogva gondoskodni kell arról, hogy a legszűkebb anyagi viszonyok között levő kath. lelkészek jövedelme is az államkincstárból ideiglenesen kiegészíthető legyen; de másfelől ki van mondva az is, hogy a végleges rendezés *külön jogalapon* fog történni, miért is ezen törvényjavaslat további §§-ai a kath. egyházra nem vonatkoznak.

2. Világos az is, hogy a törvényjavaslat igen lényeges ponton, a fegyelmi ügyben érinti egyházi önkormányzatunkat.

Ezt a két fontos körülményt minden oldalról és minden oldalú következményeiben fontolóra kell tehát vennünk, mielőtt még nagy szükségünk kényszere is a gyors megoldásba hajtana bennünket. Részemről egy elvi álláspontot már most is kijelentek, nevezetesen: az a körülmény, hogy a kath. lelkészek, az ő kongrua ügyük rendezése előtt is az államkincstárból fognak kapni segélyt, én bennem irigységet nem költ fel, de ha ők a *fegyelmi ügyben mégis kivételnek* a protestáns, oláh és zsidó papokat kötelező törvény alól, akkor ez a törvény ránk protestánsokra nézve majdnem elviselhetetlen. Ha szükséges az és az állam más módot nem tud találni az oláh papok megrendszabályozására, mint a kongrua törvényt, úgy e miatt ne csak mi hozzuk meg önkormányzatunkból az áldozatot, hanem Magyarország összes papsága.

Az előadottakon kívül még fontosabb dolog az, a mi a törvényjavaslatban nincs. Nincs ebben szó az egyházak hiveinek adózásáról

Én már ezelőtt egy évvel tűnődtem ezen dolog felett és papirosra vettem egy efféle törvényjavaslatot, a melyből ennyit közlök:

1. §. Az 1848 XX. t.-c. 3. §-a alapján, a törvényesen bevett vallásfelekezetek lelkészeinek fizetése, a szükséghez képest, az állam által pótolatik ki.

2. §. Ahoz, hogy az állam valamely lelkészi fizetés kipótlását magára vállalja, föltétlenül köttetik ki:

a) Kimutatása annak, hogy azon egyház-köztségben, a melyben a lelkészi fizetés kipótlása kívántatik, az egyháztagok összeségének évi

egyházi adója az állami adónak legalább is ...
%-kát megüti.

b) Kimutatása annak, hogy az egyházközségen kívül álló egyházi alapok, kerületek, püspökségek sat. mennyivel járulnak a lelkészi állomás fenntartásához, igazolva egyszersmind azt is, hogy ugyanazok az említett célra többet nem fordíthatnak.

Ez a papirosra vetett töredék azt az eszmét fejezi ki, hogy *egyenlő egyházi teher viselés* mellett adattassék meg csak az egyházaknak az államsegély.

Beismerem, hogy egy ily megoldás, teljesen szabadelvű, nagy stílű megoldásra vezetne; de javaslatomat abbahagytam s félretettem azért, mert tudtam, hogy a mai opportunus korszakban magamra maradnék vele. Most azonban az idő árja egyszerre és váratlanul nyakunkra zúdította az egyházi adózás kérdését is. Az elámitott és felbujtogatott kálvinista nép tömegei programjukba vették fel, hogy fizesse az állam a papokat, ők nem fizetnek többé. — A ma megjelenő államsegély, az egyházi adózás tekintetbe vétele nélkül, csak olaj lesz erre a tüzre, s már-már bizonyos előttem, hogy a nép meg fogja tagadni a szolgálmányokat. Meg kell jegyezni, hogy a tömegek *összeesküvéssel* kötelezik ezekre magukat.

Hiszem, remélem, hogy a szigor és a rendkívüli viszonyokkal szemben teendő rendkívüli intézkedések polgárilag rá fogják kényszeríteni a népet a törvények tiszteletére; de ki fogja kényszeríteni arra, hogy egyházi terhei alól a felekezetenküliségbe meneküljön? Sőt, boszúból ezt az egyet, melyért statárium elébe nem állítják, meg fogja tenni, a mint izgatói épen erre készítik elő őket.

Ez a súlyos körülmény, a melynek rémes veszélyei egész egyházunkat rázkódtatással fenyegetik, a melynek kifejezést az erdélyi papok is egy jajkiáltásban adtak, indít most engem arra, hogy a törvényjavaslat tárgyalása előtt egy kis haladékat kérjek, hogy így az államsegély kérdését, tekintettel az egyházi adózásra is, összes hatásában fontolóra vehessük.

A megfontolásra szükséges haladék nem zárja ki azt, hogy a szegény protestáns papság a törvényjavaslatban előirányzott segélyt így is meg ne kaphassa. Azt mondja ugyanis a törvényjavaslat, hogy az ev. ref. lelkészek fizetésének 600 frtra leendő kiegészítéséhez évenként 210000 frt szükséges. Ebből egyelőre csak 70 ezer forint lenne esedékes; de ha a kormány jóakarata a 3 évi felosztást 2 évre lenne hajlandó megváltoztatni, akkor egy évre százötven ezer forintot kellene adnia a ref. papoknak. Nos, hát ezt az összeget addig is rendelkezésére lehet

bocsátani a konventnek, hogy ossza ki ezt az illetékes lelkészek között, a míg a törvényjavaslat egyházunk megnyugvásával törvénynyé válhatik. Az én kíváratom nem okoz tehát szegény sorsú lelkész társaimnak sem sérelmet, mert azt a segélyösszeget, a mit hamarjában várhatnak, így is megkaphatják, mint tényleg ez évben is meg fogják kapni.

Ezeket óhajtottam még Nyílt levelem indokolásául elmondani s egyszersmind fölkérem lelkésztársaimat, hogy értekezleteikben tűzzék napi rendre a fontos kérdést és egyházi hatásaink útján igyekezzenek érvényt szerezni annak, a mi legjobb hitük és meggyőződésük szerint egyházunk javára szolgálhat.

Fejes István.

Néhány szó a lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló törvényjavaslathoz.

Látjuk tehát már, szemeinkkel látjuk az új szülötet, a melyet sokan örvendezve vártak. Mi nem vártuk örömmel, sőt, nem restelkedünk bevallani, féltünk tőle, a legtávolabbról sem azért, mintha talán, mint a politikai lapok szokták mondani, a Bánffy kormánytól nem várnánk semmi jót, helyest; hanem, egyéb sok másoktól eltekintve különösen azért, mert már a születését megelőző körülmények is olyanok voltak, hogy egy egészséges, élet- és fejlődésképes gyermek születését kizártuk tarttuk. Szomorúan kijelentjük, hogy ami némelyek által talán túlságosan pessimisticusnak látszó felfogásunk várakozásunkon túl beteljesedett.

Nem lehet célunk ez alkalommal a törvényjavaslat részletes és tüzetes bírálatába bocsátkozni, csakis néhány főbb pontokra vagy elvekre hívjuk fel a figyelmet; mert hát a többiek, a törvényjavaslat egyéb rendelkezései, mintegy folyamányai ezen elveknek; vagyis helyesebben mondva, bizonyos az, hogy az 1848-iki 20-ik t.-cikkben kimondott elvek mellőzése által lett ez a törvényjavaslat olyan, a milyen lett, s így a mi felfogásunk szerint igen sokrészben célját tévesztett.

S itt legelsőbbben is a törvényjavaslat keletkezését megelőző körülményekről kell szólnunk. Az 1848-iki 20-ik t.-c. 3-ik §-a így szól: „Minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségai közadalmi költségek által fedeztessenek, s ez elvnek részletes alkalmazásával a minisztérium az *illető hitfelekezetek meghallgatásával* a közelebbi törvényhozás elébe kiméritő törvényjavaslatot fog terjeszteni.”

Bizony, bizony azok a 48-iki törvényhozók jól tudták azt, miért tették a törvény szövegébe e szavakat: „*az illető hitfelekezetek meghallgatásával.*” Mélyen érezték azok azt, hogy ez a dolog nem csupán pénz-kérdés s igen sok részben attól függ ennek szerencsés megoldása, hogy a kiken segíteni akarnak, oly módon segítsenek, a mint az az ő óhajtaiknak, reményeiknek és a csakis általok ismert helyzetük természetének legjobban megfelel; mert hát, máskülönben a kenyér is változhatik kővé, az áldás is átokká! A 48-iki 20-ik t.-c. 3-ik §-ának ezen rendelkezése e törvényjavaslat alkotásánál teljesen mellőztetett. Mi legalább nem tudunk róla semmit, hogy e tekintetben legfőbb egyházi hatóságunk, a convent véleményadásra hivatott volna fel s véleményt nyilvánított volna. Vagy talán nem

is lehet már ez a mai időben; ellenkeznek most már ez a minisztérium méltóságával? s csakis — mint a részletes indoklás mondja — a római katolikus püspöki karral kell és lehet a magas kormányának a lelkészi fizetések rendezésénél egyetértőleg eljárni? Azt sem tehetjük fel, hogy bizalmi férfiak véleménye kéretett volna ki s hogy ily bizalmi férfiak akadtak volna; mert hiszen ez ellenkeznek egyházunknak egész multjával, egyházszerzetünk legsarkalatosabb elveivel. Erdély nagyérdemű ref. püspöke — a lapok szerint — úgy nyilatkozott ugyan már jóval ez előtt, hogy ismeri a törvényjavaslatot; de csakis ennyit mondott s az meg köztudomású dolog, hogy magyar ref. egyházunk ez időszert legelső világi férfiak épen nem ilyen módon gondolta el egykor e kérdés megoldását, hanem úgy, hogy a magyar protestáns egyház egy bizonyos töke-összeg megszerzésében segítessen az állam által. Bizony nem nagy kívánság volt ez; s igazán mi, kik nagy messzeségben állunk itt alant a magas döntő köröktől, még csak képzelni sem tudjuk, hogy az a nagybatalmú államférfiú miáltal lett megakadályozva célja kivitelében.

Szóval e törvényjavaslat megalkotásánál az 1848-iki 20-ik t.-c. 3-ik §-ának világos és félre nem magyarázható rendelkezése teljesen mellőztetett.

De mellőztetett ugyanazon 20-ik t.-c. 2-ik § a is, mely így szól: „E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapittatik meg.“

Azt mindenki látja, hogy itt egy elv van kimondva, melyet vagy törlölni kell a törvénykönyvből, vagy pedig alkalmazkodni kell ahoz minden olyan alkalommal, midőn Magyarország területén egyházi kérdés rendezéséről van szó. Hát mit tesz a magyar minisztérium? A benyújtott törvényjavaslattal tudtára adja mindenkinek a kiket ez a dolog illet, hogy az 1848-iki 20-ik t.-c. 2-ik §-ában a vallásfelekezetekre nézve kimondott tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot a világért sincs szándékában egyes intézményei keretében megvalósítani; mert hát van Magyarországon egy tényleg uralkodó egyház, a római katolikus, a melyet most, 1848 után 50 év múlva már nem lehet a 48-iki törvények szerint a tökéletes egyenlőség és viszonyosság értelmében a többi egyházakkal egyenlő szabály alá vonni. Ez van hallgatólag kijelentve a benyújtott törvényjavaslatban. S midőn ezt itt lelkünk teljes meggyőződése szerint nyíltan kimondjuk: nem dobálódunk nagy szavakkal; komoly, igen komoly dolog ez, nem illenék ide, vétek volna itt, talán hangulatkeltés kedvéért valami olyat felhozni, a mi nem a teljes igazság, a mit — ha gondolkozik felette — át nem láthatna azonnal mindenki, akinek megadatott az ítélő tehetség képessége. Menjünk hát sine ira et studio a bizonyításra.

A törvény indoklása ezt mondja: „a róm. kath. lelkészek jövedelmi kiegészítésének rendezése azon különleges jogviszonynál fogva, mely az állam és katolikus egyház között fennáll, külön jogalapon, a főuri jog alapján, a püspöki karral egyetértőleg történik; miért is ezen törvényjavaslat további paragrafusai a kath. egyházra nem vonatkoznak. A katolikus lelkészek jövedelmi kiegészítése a végleges rendezésnél *első sorban* a vallás alaphoz és az azzal kapcsolatosan létesítendő congrua-alapból fog fedeztetni.“

Itt, ezen indoklásnál, tehát három fontos dolgot tudunk meg. Először azt, hogy a kath. lelkészek congruája *első sorban* fog a vallás-alapból és a kapcsola-

tosan létesítendő congrua-alapból fedeztetni; tehát épen úgy igénybe fognak vétetni, mint a többi vallásfelekezetek lelkészi congruájánál, az ország közjövödelmei is. Másodszor azt, hogy a vallás-alap jogi természete feletti vitás kérdés immár el van döntve. Harmadszor azt, hogy a — tudomásunk szerint — katolikus főpapi jövedelmek egyrészéből létesítendő congrua-alapból fog a kath. lelkészek congruájának egy része fedeztetni.

Hát fogadjuk el most mindezeket, mint tényeket s hagyjuk el még hozzá azt az álláspontot is, melyen a Beöthyek, Szentiványiak, Bezerédyek állottak egykor; s helyezkedjünk ez alkalommal arra, hogy mindazoknak az óriás földbirtokoknak s alapítványoknak a jövedelmei, melyeket a róm. kath. egyház jelenleg élvez, egyedül és kizárólag a róm. kath. egyházat illetik; hát még ekkor is nem fogja-e elismerni minden ember, hogy mindezen birtokok, alapítványok — számba sem vehető kivétellel — állami természetűek, a magyar állam által adattak át vallási célokra, — eltekintünk most attól, hogy más, honvédelmi, igazságszolgáltatási célokra is, — a katolikus egyháznak használat végett; hiszen ezt még Forster Gyula is elismeri a kath. autonómiairól írt értekezésében, pedig őt épen nem lehet azzal vádolni, hogy valami különös jó akaratral viseltetnek a más felekezetűek iránt; mert hiszen — Uram bocsáss! — még azt is a mi bűnünkül róvja fel, hogy az 1848-iki 20-ik t.-c. máig sincs életbe léptetve. Ha tehát ez így áll: azt kérdelem, hogy az 1848-iki törvény azon rendelkezése után, hogy „a vallásfelekezetekre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapittatik meg,“ volt-e ok a Magyarországon lelkészkedő különböző hitfelekezetű papság congruájának megállapításánál arra, hogy a róm. kath. lelkészek jövedelmének kiegészítése, mely *első sorban a tulajdon jogilag a magyar államot illető s minden rendezési ügyben a törvények tanúsága szerint országgyűlési tárgyalás alá tartozó alaphoz s főpapi jövedelmekből*, tehát másodsorban az ország egyéb jövedelmeiből, a közadókból is fog fedeztetni, különválasztásuk a többi hitfelekezetek lelkészi fizetése kiegészítésének kérdéséről? Szerintünk erre semmi ok nem volt; mert hát végre is, a róm. kath. papság jövedelmének kiegészítése is épen úgy az ország közvagyonából fog előkerülni, mint a többi hitfelekezetek lelkészei. Hanem igenis be lett bizonyítva ez által is az, hogy az 1848-iki 20-ik t.-c. ugynevezett fokozatos életbeléptetésénél annak a törvénynek a szelleme ez időszert tekintetbe nem vétetik.

Ha azonban el kell fogadnunk indokolásul azt, a mi ott mondva van, hogy t. i. azon különleges jogviszonynál fogva, mely az állam és a kath. egyház között fennáll, a kath. lelkészi congrua ügye külön alapon fog megoldatni: hát ekkor meg nem önként következett volna-e az is, hogy ha már egy egyházra nézve kivétel tétett, ha a tökéletes egyenlőség és viszonyosság elve keresztülvihető nem volt; különválasztattak volna a multjokra, fejlődésük egész folyamára, hitelveikre és ebből folyó egész egyházi szervezetökre, a lelkészeknek és a híveknek egymáshoz való viszonyára nézve a görög keleti egyházaktól annyira különböző, sőt azokkal homlok egyenest ellenkező körülmények között levő protestáns egyházak is; a törvény keretében, külön, a protestáns egyházak fentebb jelzett viszonyaihoz alkalmazott módon történt volna róluk intézkedés. Mert hát az épen nem elégíthet ki bennünket, sőt épen az költi fel legméltóbb s legmélyebb aggodalmunkat, a mi az indoklásban foglaltatik, hogy ha a vallásfelekeze-

tek a kormánynyal kölcsönös megállapodásuk alapján elegendő biztosítékot tudnak nyújtani: a kiutalványozott összegeket, összesítve a felekezeti hatóság rendelkezésére fogja bocsátani. Ellenben . . . a kiutalványozott összegek külön-külön és közvetlenül a lelkészeknek fizettetnek ki. Hát, a kormányok jönnek és mennek; és azok igen különböző elvek szerint járnak el. A törvény, ha nem örök is, még is csak törvény, s állandósága emberi fogalmak szerint sok időkre biztosítva van.

Nem akarjuk, hogy félreértésre szolgáltatassunk alkalmat, azért ki kell jelentenünk és erősen kell hangsúlyoznunk, hogy nem anyagi előnyök elnyeréséről van itt szó; nem azt akarjuk mi, hogy nekünk a lelkészi fizetések kiegészítésénél többet adjanak, mint görögkeleti vagy izraelita vallású lelkészársainknak; hanem arról van szó, a mit a fentebb említett Forster Gyula az autonómiáról szóló értekezésében a róm. kath. egyházra nézve így fejez ki: „mert az állam felekezeti jellegét megszüntette, *ez nem indok*, hogy azt a vallást, azt az egyházat, mely az országot a keresztyén mivelődés útjára vezérelte, mely azt mint államot megalkotta és Európában fönmaradásának egyedüli alapját megvetette, *szerzett jogaitól megfoszssa*“. Nohát, ránk nézve is arról van szó, hogy az állam, midőn segédkezet nyújt a megélhetésre annak a magyar protestáns egyháznak, a melynek a lelkészei a Károli Gáspár nyelvén hirdették az ígét, a melynek a hivei a Szenczy Molnár Albert zsoltárait énekeltek akkor is, midőn más templomokban nem hangzott e hazában magyar szó; — s a mely magyar protestáns egyház kebeléből valók voltak azok a Bocskayak, Bethlenek s Rákóczy Györgyök, a kiknek a hősies küzdelme s győzelme nélkül most épen olyan korona tartomány volna Magyarország, mint a milyen korona tartomány Csehország; arról van szó, hogy az állam a végső szükségben nyújtott anyagi segélyért ezen egyházat *ne foszssa meg szerzett autonómikus jogaitól, ne vetköztesse ki lépésről lépésre protestáns voltából*. Quod uni iustum, alteri aequum. s nekünk tiltakoznunk kell s újra, meg újra tiltakoznunk is azon eljárás ellen, mely irányunkban minden vallástügyi kérdésnél gyakoroltatik, hogy t. i. oda állítanak mintegy bennünket a nemzetiségi egyházak elébe, hogy, ime lássátok, a tősgyökeres magyar protestánsokkal is épen úgy bánunk el, mint veletek.

Mondottuk, hogy csak a főbb pontokra vagy elvekre hívjuk fel a figyelmet, a részletekbe tehát nem is bocsátkozunk; csakis azon meggyőződésünknek adunk kifejezést, hogy magyar protestáns egyházunk, vagy legalább magyar ref. egyházunk sokkal nagyobb válság előtt áll most, mint állott a pátens idejében. Akkor egy sziv, egy lélek egyesített bennünket lelkészeket és híveket egyaránt. Most, — nem lehet tagadnunk — hogy ez nem így van köztünk, lelkészek között sem. Híveink pedig . . . — boldogságos Isten! — hiszen azok a tövényjavaslat szerint továbbra is viselni fogják azt az óriási — mondjuk ki — most már sok helyen elviselhetetlen terheket, melyeket magukra vállaltak azért, hogy ne legyen olyan lelkészük egy sem, a ki olyan képesítéssel ne bírna, mint a gazdag róm. kath. egyház lelkészei. Ez a tövényjavaslat csak a lelkészeket segít; tehát csak fél segedelem.

Ne adja, a jó Isten, óvjon meg attól bennünket, hogy ez a fél segedelem egyházunkra nézve egész veszedelem legyen.

Tóth Dániel,
a-borsodi ref. esperes.

A magyar kormány álláspontja a r. kath. autonómia kérdésében.

(Folytatás.)

Ezekben ismertethetjük röviden, csak a lényegét tartva szem előtt, a magyar kormány álláspontját a r. kath. autonómia lényege s a parlamentáris kormányhoz való viszonya szempontjából, a mely után áttérhetünk a második főszme ismertetésére, a mely a *legfőbb kegyúri jogra* vonatkozik a jelzett emlékiratban.

Ebben a kérdésben két homlokegyenest ellenkező felfogás van egymással szemben, a melyek közül az ultramontánizmus képviselői azt az elvet akarja minden áron érvényre juttatni, hogy a magyar királynak eme jogtörténetileg beigazolt joga bátran korlátozható az autonómia testülete által, természetesen a magyar r. kath. episkopátusnak föltétlen előnyére; a másik a kormányé, a mely ezt a történelmi s korona jogot semmi áron sem hajlandó a koronás fő kezéből kibocsátani, támaszkodva a püspökségek és egyházak alapítási történetére, a mely kétségbevonhatlanul azt igazolja, hogy a főkegyúri jogból eredő dotációk nem a kath. hívektől származtak, hanem a magyar királyoktól, mint uralkodóktól a nemzeti közvagyonból s támaszkodva első sorban a Verbőczy „Hármas könyvé“-nek ide vonatkozó eme pontjára: „tudnivaló, hogy jóllehet a pápa mind a két joghatóságot, úgy az egyházat, mint a világot bírja, mégis ezen országban az idő szerint megürült egyházi javadalmak adományozása körül, a megerősítés (confirmatio) jogán kívül, más jogot nem gyakorol, az egyházi javadalmak adományozása a fejedelmet és királyunkat illeti“, — támaszkodva második sorban azokra a tövényhozási intézkedésekre, a melyek e tekintetben 1471, 86, 95, 98, 1526, 48 s 1848-ban tétettek s támaszkodva az e tekintetben mindenesetre első rangú tekintély gyanánt vehető Pázmány Péter ama híres iratára, a melyet 1635-ben II. Ferdinánd királyhoz intézett. védelmére kelve a római pápai szék által kétségbevonott magyar királyi főpapi kinevezési jogoknak, állítván, hogy az egyházak s püspökségek alapítása, — I. István munkássága, — a gyakorlat alapján előállott elévülés, a konstanci zsinat végzése oly érvek e tekintetben, a melyeket a pápai székeknek sem lehet megdöntenie.

Az ultramontánizmus felfogását nem kell ismertetnünk, mert az kézen fekvő. A magyar kormányt sem tartjuk bővebben ismertetendőnek épen az imént felsorolt lényeges pontok után, csupán azt kell felemlitenünk, hogy a kormány határozottan kifejezést ad annak a nézetének, hogy a királyi legfőbb kegyúri jog nem ruházható át az autonómiára még az 1870—71-iki kongresszus felfogása szerint sem, mert az autonómiai hármas kijelölés „az egyre terjeszkedő pápai megerősítési jog közé ékelvén a kinevezés jogát“, azt gyakorlatilag egészen illusoriussá tenné; nem ruházható át e jog az autonómiára azért sem, mert ez a testület a kath. kormány igényeivel lépne fel épen e nagy jognak birtokában, a mi alkotmányjogi szempontból határozottan veszedelmes volna; s nem azért sem, mert így a r. kath. egyház szerződő fél gyanánt szerepelne, a mi ismét csak alkotmány ellenes tény lenne. Föltétlenül meghagyja tehát a kormány a legfőbb kegyúri jogot a koronánál. s ennek elhatározási teljes szabadságát csonkíttatlanul megőrzendőnek nyilvánítja úgy a kinevezés, mint a királyi adományozástól függő egyházi javadalmak feletti felügyeleti jog gyakorlása

tekintetében, amott legfőleg *ajánlási*, emitt *felügyeleti* ügyletekben való szereplést engedvén az autonómia részére.

Ebben a határozott nyilatkozatban útja van állva ismét amaz elv érvényesülésének, a mely a főpapi-javakat kizárólagos r. kath. javaknak tekinti s akarja lefoglalni; útja van vágva annak a törekvésnek, a mely az állam kezéből ki akarja venni a r. kath. klérus egyetlen hatalmi eszközét, hogy azt kizárólag a magáénak tudva, halálos veszedelembé kergetse ezt a hazát s ennek nem r. kath. vallású polgárait. Eleismerést érdemel a kormány ez őszinte nyilatkozataért, a melyben tudtára adja a magyar művelt közönségnek, hogy az a roppant nagy, több millióra menő vagyon, a melyben a magyar r. kath. főpapság dúskál, még pedig igen sokszor érdemtelenül, mert hiszen a legfőbb kegyúr is s kormánya is ki van téve a tévedésnek, korántsem r. kath. vagyon, hanem *magyar nemzeti vagyon, közvagyon*, a melyet az uralkodó, csak mint ilyen adományozott! . . . Ennek az őszinte nyilatkozatnak bizonyára meglesz a kellő eredménye s az a dúsgazdag r. kath. klérus, ha van benne nemzeti érzés, megdondolhatja, hogy mint *élvezőnek nem szabad a birtokos magyar állam ellen sikra szállania*, nem szabad Rómához felebbeznie, mert a birtokosnak jogában áll az élvezőt meg is fosztani a haszonélvezettől, ha személyét nem tartja kellő tiszteletben, ha támadást intéz ellene. . . . Vajjon ti magyar r. kath. püspökök, nem dobban-e meg szívetek, a mikor a magyar kormány a magyar koronás király tudtával s beleegyezésével kimondja, hogy ti csak *haszonélvezők vagytok*, a kiknek Magyarországot kell szeretnetek s nem Rómát?! Nem pirúltak-e el, hogy hálátlanok vagytok igen sokszor s felemelítik a ti sarkatokat az ellen, a ki élni enged titeket?!

Hogy a kormánynak ez a férfias, határozott állásfoglalása mélyen megdöbbenetete a klerikalizmus híveit, egészen természetesnek kell tartanunk, hiszen így be kell látniok, hogy épen a *legfőbb pontban, a főpapi javak kérdésében* utasíttatnak el ama törekvésükkel, a mely az autonómiát épen a főpapi javadalmak lefoglalása érdekében akarná létesíteni. Álljatok meg ti jó urak s hassa át szíveteket a jobb érzés, a *magyar hazafiság érzése*, a mely nem ismer Rómát, de ismer Magyarországot, magyar földet, a melyen élnie — halnia kell minden igaz magyarnak! (Folyt. köv.)

ISKOLAI ÜGY.

Az elemi iskolai ellenőrzés.

A társadalomban minden egyes embernek megvan a maga kötelessége, melyet hiven betöltve lehet annak valaki hasznos tagja. Ha ez igaz, akkor nem csodálkozhatunk azon, hogy a közügy szolgálatában álló, annak az érdekeit munkáló egyének működése iránt a közönség érdeklődik, azt figyelemmel kíséri. — És így nem vehető rosznéven R. L. urtól sem — a ki különben lelkes tanügy barát, sőt köszönettel tartozunk neki, hogy ez elemi iskolai ellenőrzés kérdését a lapok hasábjain felvetette. Én hiszem, mert a tanítók iránti jó indulatát ismerem, hogy nem volt célja a tanítókat sérteni, s a mit mondott, azért mondotta, hogy ez által a tanügynek használjon. És ha sikerülne e tárgyban minél több oldalról jövő kölcsönös eszmecsere útján egy szabályzatot alkotni, bizonyára igen sokat használ-

nánk vele a tanügynek, mert csakugyan a mai iskolalátogatási ellenőrzési rendszerünk nem felel meg a közérdek kívánalmainak, mivel alapnélküli és egyirányú. Alapnélküli azért, mert nincs egy meghatározott methodus, a melyet szem előtt tartva járjon el minden iskolalátogató az iskola szellemi állásának elbírálásánál. A hány féle az ember, annyi féle módon jár el a felülvizsgálatnál, úgy hogy különösen egyházlátogatások alkalmával azt sem tudja a tanító mit csináljon. Voltam iskolában, még pedig kitűnőnek minősített iskolában, a hol az egyházlátogató lelkész úr felrótta azt, hogy a növendékek könyv nélkül, szóról szóra tudták a tananyagot. Következő évben ismét elmentem oda, s csudálkozva hallottam, hogy az egyházlátogató úr azért, mert a tanító a tananyagot a növendékektől saját szavaikkal elbeszélve kívánta, ilyenféle megjegyzést tett: Jól van, jól, de hát jövőre tanuljátok meg könyv nélkül. A mit az egyik megkívánt, azt a másik elítélte. — Láttam más helyen, midőn az iskolalátogató úr kivette zsebéből a tantervet s kérdezett a nélkül, hogy figyelemmel lett volna a mellékes, de azért a tanítás eredményére nagyon fontos körülményekre, s a vége az alacsonyabb fokú osztályzat lett. — Ismét más iskolalátogató nem törődve a tanterv kívánalmaival, megelégedett kizárólag a tanító kérdéseire adott feleletekkel s jónak minősítette az iskolát. Egyik eljárást sem lehet helyeselni. Ezért a *félévi vizsga eltörölendő*, mert ez a tanítás végeredményére semmi jó hatással nincs.

Igaz, hogy tantervünk a gyakorlati élet szolgálatában áll; az is igaz, hogy a ki azt elvégezte egy év alatt, derekasan megfelelt hivatásának, de ne feledjük, hogy az osztatlan népiskola tanítója s annak az osztályai nem rendelkeznek annyi idővel, mint a csak részben osztott népiskoláé is, ezért az elemi iskolai ellenőrzésnél *figyelemmel kell lennie az ellenőrző bizottságnak arra, hogy osztott vagy osztatlan népiskolában van-e?* Osztott avagy csak részben osztott népiskola tanítója több tananyagot vehet fel s a tantervet kimerítőbben dolgozhatja fel, mint az osztatlan iskola tanítója s ezért ott többet is kell megkívánni. Ismeretes dolog az, hogy a városi iskoláknál a tanév jobban betartatik, mint falun, a hol népoktatási törvényeink is megengedik a nyolc havi iskolai időt; ez mindenesetre elég ok arra, hogy *más szempontból bíráltsanak el a városi, mint a falusi népiskolák*. Ezek után legyen szabad áttérnem arra, hogy mimódon vélném én az elemi iskolai ellenőrzést jónak, közhasznúnak; olyannak, melybe a tanító is megnyugodhatik, másrésről az ellenőrző bizottság is nem a setétben tapogatóznék, s nem állhatna elő az az eset, hogy némely tanító pár hétig van az iskolában s produkál annyit, a mennyi az iskolalátogatók kívánalmait teljesen kielegíti, a mit ugyan én el nem hiszek soha. — Az elemi iskolai oktatásnak nem lehet, s nem is az a célja, hogy az iskolalátogatás megelégedjék, a vizsgán ne piruljon tanító és tanítvány, hanem hogy becsületes, értelmes hasznos polgárokat adjon át a társadalomnak, már pedig ezen cél elérésére nagyon kevés egy pár hét, sőt inkább minden időt fel kell használnunk, hogy eme követelményeknek csak részben is megfelelhessünk.

Az ellenőrzést helyesnek látom úgy, ha azt első sorban a tanító gyakorolja maga felett. Némelyek szemében furcsa kívánság ez; de ha igaz, hogy mindenki maga legjobb ellenőrzője önmagának, mért ne lehetne ez az elemi iskolai tanítóknál is. Hogy ez kereszthelyezhető legyen, a fentebb jelzett körülmények figyelembe vétele mellett *tétessék kötelességévé minden tanítónak, hogy az egyes osztályoknak a tantervben előírt anyagát*

hétről-hétre ossza be, s erről kimutatást vezessen; a feldolgozott tananyagot aztán óráról-órára ugynevezett osztály- vagy munkakönyvbe vezesse be s ezen tananyag beosztást az osztálykönyvvel együtt az iskola széki elnök havonként írja alá. Még ha az ügy szeretet egyik vagy másik collegánknál nem is állana a legmagasabb fokon, ez a methodus be fog válni s megteszi hatását. — Mondhatná valaki, hogy itt is félre lehet vezetni az iskolalátogatást, mert beírhatja az osztálykönyvbe valaki, hogy feldolgozta a kimutatásban előírányzott tanyagot holott nem dolgozta fel valóságban. Ha ilyen is megtörténne, a mit nem merek feltételezni senkiről, bizonyosságot teszünk magunk ellen, mert ellenőrző bizottságunk megnézvén a tananyag kimutatást, ha a megelőzőkből kérdést intéz növendékeinkhez, egyszerre tisztán áll előtte a dolog. Én lehetetlennek tartom, hogy tananyag beosztás és osztálykönyv mellett kellő szakértelemmel és ügyszeretettel eredményt, még pedig reális eredményt ne érjünk el.

Ezek mellett maradjon meg az iskolaszékeknek az iskolalátogatás joga nemcsak, hanem tétesség kötelességévé, hogy a lelkész vezetése alatt minden hónapban legalább egyszer látogassa meg az iskolát. — Nem azért, hogy ez által a tanítót mintegy ösztönözze, hogy úgy szóljak, sarkalja a munkára, — bár a hol szükséges, nem tartózkodom kimondani, hogy azért is, — hanem, hogy meggyőződést szerezzen a tanító működéséről, a tanítás milyenségéről. Ilyen látogatás alkalmával megnézi a rendtartási naplót, megfigyeli a tanítás eredményét s ezt, valamint mindenik osztályban mit tanított a tanító, a látogatási naplóba bejegyzi. Vizsgálatba nem bocsátkozhatik, hangos megjegyzésekre a növendékek előtt nincs joga.

(Vége köv.)

Hubay Bertalan.

TÁRCA.

A gyakorlati teológia mai munkaköre.

(Folytatás.)

— Novák Lajos tanári székfoglaló beszéde. —

A gyakorlati teológia szakainak képzésénél igen kedvező körülmény lenne az, ha már megállapított rendszerre támaszkodhatnám. Erről azonban le kell itt mondanom, részint azért, mert a gyakorlati teológiának van legkevesebb egyöntetűséggel megállapított rendszere; a mennyi a munkás, annyi a rendszer is, éppen a miatt, mert egy ilyen felállítás a legnehezebb teológusi feladatoknak egyike; részint meg azért is, mert rendszer felállítására, kezdő létemre, a szerénységgel méltó vádja nélkül nem is vállalkozhatnám. Csak az egyes szakok bírjanak egyelőre helyes rendszerrel; csak elméletei legyenek találók, mind a tudomány, mind az illető egyházi tevékenység érdekeit kielégítők: akkor a cél egyelőre így is elérhető. Vannak kitűnő gyakorlati teológiai művek, a nélkül, hogy általános rendszerek kitűnőnek lenne nevezhető.

Dologra térve, én az egyházat úgy fogom fel, mint vallásos-erkölcsi célok szolgálatában munkálkodó szabad egyesületet; a gyakorlati teológiát pedig, mint olyan teológiai tudományt, mely előadja azt, hogy miként kell folyni az egyházi élet tevékenységeinek, hogy általuk az egyház önmagát építse. A gyakorlati teológia e tisztét azonban nemcsak elfogadó, hanem kezdeményező értelemben is veszem. Ezt követeli a gyakorlati teológiának, mint tudománynak a szabadsága nem kevésbé,

mint az egyház jól felfogott érdeke. — Most pedig lássuk, hogy melyek azok a tevékenységek, melyek által az egyház, mint gyülekezet önmagát építi; vagy esetleg, micsoda tevékenységet kell kifejtienie, hogy önmagát építhesse!?

Az egyház, mint gyülekezet, mindennek előtt az istenitiszteletben fejezi ki vallásos-erkölcsi öntudatát és érzületét. Így hát a gyakorlati teológia adni fogja és adja az istenitisztelet elméletét, részint a *Liturgikában*, részint a *Homilétikában*, a mennyiben ez utóbbi az istenitisztelet egyik lényeges alkotórészének az elmélete. — Az egyház, mint gyülekezet, abban is munkás még, hogy leendő tagjai vallásos-erkölcsi nevelésben részesüljenek. Így hát a gyakorlati teológiának itt az a tiszte, hogy ehhez a tevékenységhez szintén elmélettel szolgáljon és szolgál is a *Katekhetikában*. — De a gyülekezet tagjainak vallás-erkölcsi életére is kiterjeszti gondjait. Így hát a gyakorlati teológiának elő kell adnia és elő is adja a *Lelkigondozás tanában*, hogy kik és hogyan folytassák e munkát? — Aztán, minthogy a gyülekezetben mindig vannak testi és lelki szegények, szenvedők és szerencsétlenek, testi és lelki gyámolításra szorultak: igyekezik, vagy legalább igyekeznie kell, hogy ezeknek nyomorúságán segítsen. Így hát a gyakorlati teológia tisztének fogja ösmerni és ösmerni is, hogy a *Belmiszsióról* szóló elmélettel segítségére siessen a gyülekezetnek. — Azonban az egyes gyülekezet éppenúgy, mint a gyülekezetek egy bizonyos összege, mely társulás és együttes szervezkedés folytán kisebb-nagyobb körre terjedhet ki, egész az egy állami területen levő valamennyi gyülekezetek összeségeig, az u. n. országos vagy nemzeti egyházig, — a kormányzásban, az öngazgatásban is munkás, a melynek elvei és szabályai úgy befelé, mint kifelé adva vannak részint az egyházi alkotmánytanban és jogtanban, részint az állami törvényekben. Ezek az elvek és szabályok azonban, egy az, hogy lehetnek hibásan szerkesztve, rosztul alkalmazva, jogosan vagy jogtalanul támadva; más az, hogy némely viszonyok közt elégtelenek is, a mennyiben az élet folytonosan új viszonylatokat teremt: innen a végből, hogy az egyház öngazgatása mind befelé, mind kifelé biztos alapelvekre támaszkodhassék és minden körülmények közt eligazodhassék, szüksége van az egyháznak a kormányzási alapelvek rendszeres ösmertetére, a melyekből se maga le nem alkudhatik, se azt, hogy mások alkudjanak le belőlük, soha meg nem engedheti. Itt hát a gyakorlati teológiának, mint a gyülekezeti és egyházi élet tudományának az a kötelessége, hogy ezeket az alapelveket rendszerré fejlessze és többé kevésbé fejleszti is az u. n. *Kormányzástanban* vagy *Egyházpolitikában*. — Aztán van újabban, különösen Németországban, olyan egyházi tevékenység is, a mely *ker. socialis reform* név alatt társadalmi igazságtalanságok megszüntetésére irányul és a melyet már nálunk is, bár még más irányban és értelemben, emlegetni kezdenek. Ez is egyházi munkának látszik hát és ha ennek elméletével fellépni nálunk korai lenne is még, de lényege, jogos vagy jogtalan volta felől máris tájékozni kell a leendő lelkészeket. — Végül, hogy csak egyet említsek még, van oly munkássága is az egyháznak, mely az őt boldogító vallásos-erkölcsi életnek más vallásuk különösen, a nem keresztyének közötti terjesztésével foglalkozik. Ez a *külmiszsió*, melynek elméletét szintén felveszik a gyakorlati teológia szakai közé. Nekünk ilyen egyházi tevékenységünk nincsen még; de főbb vonásaival, legalább tájékozás és buzdítás végett, mégis szolgálni kellene a gyülekezetek első rendű állásaira készülő egyéneknek.

(Vége köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Az igazgató-tanács ülése Sárospatakon.

A főiskolai Igazgató-Tanács folyó hó 8—10. napjain tartotta téli üléseit, melyeken egy családi körülményei által akadályozott tag kivételével a tagok mindnyájan megjelentek. Megjelent az egyházkerület agg főpásztora is, ki egy hosszú élet gazdag tapasztalatával s apostoli szelíli lelkével vett részt a tanácskozásban is s meglátogatván a gimn. és akadémiái tanításokat és előadásokat, iskolai ügyeink iránti meleg érdeklődésének újra bizonyosságát szolgáltatta.

A téli ülés főtárgya egy részről a múlt évi bevételek és kiadások s azokkal kapcsolatosan a főiskola vagyoni mérlegének megállapítása, másrészt a folyó évi költségelőirányzat megkészítése, melynek keretében mozoghat a vagyoni ügyek vezetésével megbízott gazd. választmány. Amarra vonatkozólag megnyugtatószól szolgál az, hogy a *közpénztár* 1897 évi bevétele: 192.188 frt 25 kr., kiadása: 183.822 frt volt; a *Tápin-tézeti pénztár* bevétele: 17.135 frt 12 kr., kiadása: 17.880 frt 49 kr. volt; a közforgalomban egyesítve a két pénztár bevétele: 209.323 frt 37 kr., kiadása: 201.702 frt 49 kr., így az 1897 évi maradvány: 7620 frt 88 kr. Az 1897 év folyamán átvett s egészen külön kezelt tanári nyugdíj-intézet pénztárának állása a következő: A régi tanári nyugdíj-intézettől átvételt a főiskola pénztárába 53.590 frt 92 kr. tőke s 227 frt 59 kr. készpénz, összesen tehát 53.818 frt 81 kr.; az év folyamán történt kiadások és bevételek kiegyenlítése után a pénztár állása 1897 év végén: tőkében 52.188 frt 90 kr., készpénzben 2015 frt 90 kr., összesen 54.204 frt 60 kr., gyarapodás tehát 385 frt 79 kr.

A folyó évi költségvetésre vonatkozólag a bevételek a minimumban, a kiadások maximumban állapítottván meg, ha csak valami rendkívüli körülmény közbe nem jő, az év végi számadás kedvezőleg zárulhat; az azonban természetesen, hogy akár a párhuzamos osztályok felállítása folytán előálló szükségletek, akár előre nem látott kiadások a mérleg-egyensúlyt megzavarhatják. Jelenben azonban a kiadások a bevételekkel nemcsak egyensúlyban vannak, de némi maradvány is mutatkozik a költségvetésben.

Ugyancsak a téli ülés feladatai közé tartozik a főiskola jogi ügyeinek megvizsgálása is, melyekről a jogigazgató terjedelmes írásbeli jelentésében számolt be. E jelentés, mely pontonként az Igazgató-Tanács jegyzőkönyvében foglaltatik, hű képe a főiskola peres és jogi ügyeinek s képe azoknak az adományoknak is, melyek a főiskolára ez év folyamán hagytattak. Peres ügyeink közül legfőbb érdeklődéssel bír reánk nézve a Mudrány András-féle hagyatéki per, melynek kedvező eldőlté a tápintézet életében forduló pontot fog jelezni, a mennyiben az annyira kíváncsított új helyiség felépítése lehetővé válik, s a tápintézet kiszabadul a mostani szűk és setét helyről s az együttes étkezés is bekövetkezik, a mi úgy a tanuló ifjúságra, mint a főzónőre s az egész tápintézetre nézve is felelősen kívánatos. A hagyományozók közül nevezetes *Kolener József*, ki 500 frtot hagyott a főiskolára oly kikötéssel, hogy annak kamatai 10 évig tőkésítettén a 10 év eltelté után a kamatok a 8-ik osztályban tanuló annak az ifjúnak adassanak, a ki „a magyar költészetben a legjobb tehetségének bizonyul” s a másik egy magát megnevezni nem akaró „alsó-borsodi ref. lelkész,” ki minden kikötés nélkül 200 frtot küldött a főiskolai tápintézetre, annak a halálának lerovására, melyet érez a tápintézet iránt, melyben 3 és fél évig ingyen étkezett. Nem kötött ki semmit, mert — mint levelében mondja — meg van győződve arról, hogy a mint őt védő szárnyai alá fogadta az Alma Mater: úgy, ha szükség lesz reá, az ő gyermekeiről és rokonairól sem fog az elfeledkezni, ha hozzá folyamodnak. Hálás érzelmek közt vette mindkét adományt az Igazgató-Tanács s mindkettőt céljaira fogja fordítani.

A közérdekű dolgok közül a *tápintézet* és a *párhuzamos osztályok* ügye felett folyt élénkebb tanácskozás. A tápintézet ügyének tárgyalására most is a gömöri egyházmegye hírlapi cikke s az annak folytán beérkezett köziskolaszéki jelentés szolgáltatott alkalmat. Mikor a múlt évben a gömöri lelkész-értekezlet s annak folytán a gömöri egyházmegye is a tápintézet ügyét megbolygatta s arra az Igazgató-Tanács s a főtiszt. egyházkerület is tavaszi gyűlésén megfelelt, azt gondolta a köziskolai szék is, Igazgató-Tanács is, hogy az adott felelet a gömöri egyházmegyét megnyugtatta. Hitében mindkettő csalódott. Az újabb felterjesztés *rab-kosztról* s ennek folytán *rab-érzelmekről* beszél s kéri, hogy a 60 frt évenként teljesen fordítottassék a tápintézet céljaira. Hogy a főiskola életében oly nagy szerepet játszó tápintézet iránt a gömöri egyházmegye vagy általában bárki is élénken érdeklődik, az nemcsak dicséretes, de örömdetes jelenség is. Ma, mikor 311 ifjú, tehát a létszámnak majdnem fele étkezik a tápintézetben, sokkal inkább, mint máskor, indokolt, hogy a tápintézetre kiváló gond fordítottassék s az, az adott viszonyok közt, a lehető legjobb legyen. De, hogy oly tömegben akár az étkezés, akár a kiszolgálást némi kívánni valót ne hagyna hátra, azt még csak gondolni is alig lehet, különösen akkor, ha a 60 frtos koszthoz oly igényeket kötünk, melyek 120 frtból sem elégíthetők ki. Hogy a tápintézet mennyit költ évenként egy-egy ifjúra, azt nem egy év kiadásából lehet és kell megállapítani, hanem több év átlagából. S e tekintetben, a legközelebbi 10 év adatait véve fel, kimutatta a köziskolai szék, hogy egy ifjú évenként 50 frt 33 krba kerül, pedig némely évben rövidebb is volt az iskolai év, 4 évben pedig nem kaptak vacsorára levest. Mostohább években egy növendék ellátása nemcsak közel jár a 60 frthoz, de azt meg is haladja. Így az 1891/2. évben egy növendék ellátása 59 frt 24 krba került, jelen évben pedig 61 frt 63 krt fog a tápintézet egy-egy növendékére kiadni. E kiadáshoz pedig még sok minden nincs hozzászámítva, a mi aztán az évi átlagot még inkább emeli. Igazgató-Tanács ezért magáévá tévén a köziskolai szék jelentését, határozott állást foglal el a gömöri lelkész-értekezlet vádjá ellen s meg fogja nyugtatni a főtiszt. egyházkerületet, hogy a tápintézet kosztja a 60 frtot megéri s csak azt sajnálja, hogy majd a párhuzamos osztályok felállítása folytán megszoruló folyamódó közönségnek nem fog annyi kedvezményes helyet nyújthatni, a mennyien azt igénybe venni óhajtanak.

A párhuzamos osztályok ügye is megoldásra vár. Az első osztályban levő A) és B) osztályban 112 növendék van, így a jövő évben a második osztályban is meg kell nyitni a párhuzamos osztályt. A köziskolai szék által benyújtott terjedelmes és gimnáziumunk jövő képét feltűntető dolgozatot köszönettel vette Igazgató-Tanács s bár ezt érdemileg csak aratási ülésében fogja tárgyalni, de már a tavaszi egyházkerületi gyűlésen felhatalmazást fog kérni a főtiszt. egyházkerülettől, hogy a második osztályban a párhuzamos osztályt

megnyithassa s egy *rendes-* és egy *segéd* tanári székre a pályázatot kiirhassa. A párhuzamos osztályok megnyitásával járó egyéb szükségletek betöltése és kielégítése a későbbi teendők közé soroztatott, de nem sokaig maradhat el, mert egyik a másikat vonja majd maga után.

Több apró, s a nagy közönséget kevésbé érdeklő ügyek letárgyalása 3 napi folytonos tanácskozást vett igénybe, melynek elvégzése után Igazgató-Tanács eloszlott.

Kovácsy Sándor.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— A Sárospataki Irodalmi Kör a következő népszerű iskolai tankönyvekre pályázatot hirdet: 1. „*Földrajz*“; 2. „*Kézi könyv az Egyetemes Történelemből*“; 3. „*Magyarország Története*“. Mind a háromra pályázhatnak új könyvek s a régié is a népisiskolai Tantervhez alkalmazva, átdolgozva. A pályázni szándékozók április 1-ig jelentsék be szándékukat a másodelnöknek, mert, ha pályázó nem jelentkeznek, megbízás útján fogja a Kör e munkákat készíttetni. Sárospatak 1898 febr. 17.

Maklár Pap Miklós
másodelnök.

— **Meghívás.** Az Irodalmi Kör második felolvasó ünnepélyét f. hó 26-án, délután 3 órakor tartja a Tornacsarnokban Felolvas Dr. Rác Lajos. Tárgya: „*Comte Ágoston*“ élete. A főiskolai ifjusági énekkar folytatja a *kurucz dalok* bemutatását. A nagyérdemű közönséget tisztelettel meghívja

Az elnökség.

— **Lelkész választás.** A felső-borsodi ref. egyházmeggyébe kebelezett *szilvási* gyülekezet lelképásztorává e hó 6-kán Tóth Menyhért sajó-szentpéteri segéd-lelkész választott meg.

A „*Religio*“ fölülmulthatatlan jóindulattal fogadta a kormány javaslatát, a melylyel a többek közt a prot. lelkészek fizetésének kiegészítését akarja megvalósítani. 11 soros vegyesében így írez évi 13-ik számában: „A szocialistáknak statárium, — a papságnak állami zsold. Meg kell vallani, hogy a szabad közművesség, akarom mondani a szabadság szabadelvű szeretete gyorsan halad. A sajtótól meg akarják vonni a szólás szabadságát; a szocialistákba bele akarják fojtani a cselekvés szabadságát; az egyházakban arany láncokkal akarják a mindenható állam triumfátori kocsijához láncolni a hit és meggyőződés szabadságát. Kutyáliter nagy szabadság lesz még ebből a szabadközműves szabadságból“ . . . S még ez a lap meri kérdezni tőlünk: miért tartjuk mi ellenségeinknek a róm. kath. egyház tagjainak nagy tömegét? . . . Fáj a klerikálisoknak, hogy a magyar kormány nagy idők multán olyan lépést próbál tenni, a mely a protestánsoknak látszik kedvezni; eszi a gyűlölet halálos mérge a tulzó táborban levők nagy részének lelkét, hogy mi is élünk, sőt talán jobban élhetünk ezután! . . . Embertelen eljárás az ilyen tisztelt urak, a mely erkölcsileg szólva, elvetemültséget foglal magában!!

— A debreceni ref. akadémia tanrendje szerint a folyó iskolai év II-ik felében a teológiai szakon előad 5 tanár 16 tárgyat heti 50 órán; a jog és államtudományi szakon 8 tanár 19 tárgyat, heti 71 órán; a bölcsészeti szakon hirdetve van hat előadótól 13 tárgy 32 órán. Legtöbb órán adnak elő Balogh Ferenc és Dr. Öreg János (15—15 heti órán.) A jogi kar tanrendjében 2 special collegium van feltüntetve.

— **Protestáns lelkészek memoránduma.** A mult évben Sepsi-Szentgyörgyön tartot prot. lelkészi gyűlés tudvalevőleg elhatározta, hogy egy küldöttség útján memorandumot nyújt be az országgyűléshez a fizetések állami ren-

dezése tárgyában. Az emlékiratot e hó 16-án nyújtotta át a megbízott küldöttség a miniszter elnöknek, tisztelegvén egyúttal a kultusz miniszternél s Szilágyi Dezsőnél is, ez utóbbit arra kérvén föl, hogy a törvényjavaslat 10-ik §-át abban az értelemben igyekezzék megváltoztatni, hogy az 500 frtos fizetés emelés már ez évben megtörténjék. Mindhárom helyen kegyesen fogadták a küldöttséget s Wlassics kimondotta, hogy ha rajta állana, a legmagasabb igényeket is kielégítené, de az ország pénzügyi helyzete megköti a kezét. — Nekünk úgy tetszik, mintha ez a memorandum átnyújtás nyilvános kijelentése volna annak, hogy az egyetemes konventnek nincs érzéke a ref. papok helyzete iránt . . . mintha a bizalmatlanság megnyilatkozásának kellene tekintenünk! . . . Vajjon nincs-e valami alapja?

(o)

HIRDETÉSEK.

Egy elsőrangú népszerű biztosító intézet helyben megbízható és tevékeny

főügynököt

keres. Szíves ajánlatok 107. postafiók Budapestre czimzendők. Utazó ügynökök szintén alkalmaztatnak kedvező feltételek mellett.

1—2

A Mauthner-féle

hímeves konyhakerti- és virágmagvak zárt és hatóságilag védett csomagokban, a törvényesen bejegyzett medvevédjeggyel valamennyi nagyobb fűszer- és vegyeskereskedésekben kaphatók.

Vetés ideje: Augusztus és szeptember.

Ültetés távolsága: 15—20 cm.

Talaj minősége: jól trágyázott.

Mauthner-féle magvak.

Aussaatzeit: August und September.

Pflanzenweite: 15—20 Cm.

Bodenbeschaffenheit: Gut gedüngt.

A Budapest Andrassy-ut 23. szám alatt létező Mauthner Üdön cég csakis olyan csomagoknál vállal teljes jótállást egészen friss és valódi magvakért, a mely csomagok ragasztva, a medveábrával és a Mauthner-névvel jelölve, úgy a mint a mellékelt rajz is mutatja.

2—7

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Válasz Nt. Fejes István konventi képviselő úr „Nyílt level“-ére.“ *Kun Bertalan.* — „A magyar kormány álláspontja a r. kath. autonómia kérdésében.“ *Dr. Tüdös István.* — „A lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló törvényjavaslat.“ *Réz László.* — „A lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló törvényjavaslat.“ *Kádár János.* — „Az elemi iskolai ellenőrzés.“ *Hubay Bertalan.* — „A gyakorlati teológia mai munkaköre.“ *Novák Lajos.* — „Vegyes közlemények.“ — „Szerkesztői üzenetek.“ — „Hirdetések.“

Válasz Nt. Fejes István konventi képviselő úr
„Nyílt level“-ére.

Folyó évi február hó 12-én, a Sárospataki Lapok 7-ik száma mellékletül, Nt. Fejes István konventi képviselő úr, hozzám, mint az egyetemes konvent egyházi elnökéhez, egy nyílt levelet intézett, a melyben arra kért fel, „*hogy mielőtt a congrua-törvény behozatnék, gondoskodjam arról, hogy e döntő jelentőségű kérdésben mindenestre alkalma legyen egyetemes ev. ref. egyházunknak nyilatkozhatni.*“ Ezen hozzám intézett fontos kérésre nézve olyan szerencsés helyzetben voltam, hogy a midőn e nyílt levél hozzám érkezett, a már az előtt napokkal összehívott közös protestáns-bizottság ülésére kellett mennem, a mely bizottság éppen ezen kérdéssel volt hivatva foglalkozni. Jó alkalmam nyílt tehát arra, hogy a Nt. Fejes István konventi képviselő úr által indítványba hozott intézkedés megtételére, a legtermészetesebb és törvényesebb módot válaszszam; nevezetesen, hogy a közös tanácskozást megelőzőleg, a magunk bizottsági ülésében felvessem azt a kérdést: lehetőnek és szükségesnek látja-e bizottságunk a fennforgó körülmények közt lépéseket tenni a végre, hogy egyetemes egyházunk, a már ekkor a törvényhozás elé terjesztett törvényjavaslat felől nyilatkozzék?

Tanácskozásunk kezdetén mindjárt elő is hoztam e kérdést, s erre nézve értekezletünk egyhangulag azon véleményben volt, hogy ha ezt a törvényjavaslatot a miniszterium, vagy mi az 1848-ik évi XX. t.-c. részben való végrehajtása gyanánt tekintenők is: akkor, az abban kimondott utasítás szerint, kérnünk kellene időt és alkalmat arra, hogy a miniszterium bennünket meghallgasson, és mi nyilatkozhatunk a törvényjavaslat felől.

De mivel ezt a törvényjavaslatot a miniszterium nem tekinti úgy, — mivel az idézett törvényre sem a törvényjavaslatban, sem annak indoklásában nincs hivatkozás; — tehát az 1848-ik évi XX. t.-cikkben contemplált meghallgatás, vagy nyilatkozattétel elmaradását nem tekinthetjük alapos oknak arra, hogy ezen törvényjavaslatnak mielőbbi törvénynyé lételeét bármi lépéssel, vagy kifogásokkal késleltessük.

De nem tekinthetjük mi sem e törvényjavaslatot úgy, mint a többször említett XX-ik t.-c. folyamán; hiszen mi magunk kértük, sőt sürgettük többször a magas kormányt, hogy szegényebb lelkészeink fizetését 600, vagy 800 frtra egészítse ki, mivel azok türhetetlen szegénységgel küzdenek; az erre illetékes szakminiszter úr, megértve kérelmünk jogos voltát, kész volt azt teljesíteni s bekívánta a törvényjavaslatához szükséges adatokat, a lelkészi javadalmak összeírását, — elkészítette a törvényjavaslatot, az állam pénzügyi viszonyaira, a különböző hitfelekezetek lelkészeinek qualificatiojára és társadalmi állásukra való tekintettel. Most ebben különböző hiányokat, sérelmeket keresni, sőt ezt gyanúsításokkal illetni, ezek által a már törvényhozás elé beterjesztett törvényjavaslatnak tárgyalását, törvénynyé emelését hátráltatni: nincs helyén és hitfelekezetünkre nézve károsra lehet. Ez által azt érhetnők el, hogy a törvény által biztosított segély ismét hosszú időre elmaradna s kisebb jövedelmű lelkészeink ismét kénytelenek lennének a nélkülözéssel és szorongató szükséggel küzdeni, a miért hitfelekezetünk előljárói afelelősséget nem igen vállalnák el.

Ezek, röviden előadva, azon főbb okok, a melyek arra birták értekezletünket, hogy az alább következő pontozatokban állapotott meg, a melyeket javaslatként a március hó 24-ik

napjára már összehívott konventre terjesztendő, elbírálás végett.

A pontozatok következők:

1. A magyar kir. kormánynak a lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló törvényjavaslatát nem tekintjük az 1848. XX. t.-c. végrehajtásának, annival inkább, mert sem a törvényjavaslatban, sem annak indokolásában erre hivatkozás nincs.

2. Ezen törvényjavaslat által, minden jogos igényeinket, teljesen kielégítve nem látjuk.

3. Megnyugtató nyilatkozatra hivatkozó fel a m. kir. kormány, hogy az 1868. év óta az egyházkerületeknek közvetlenül, valamint az újabb időben, az egyházi közalap részére juttatni szokott államsegély jövedőben is biztosították egyházunk részére.

4. A fentebbiek által és önerőnkben nem fedezhető szükségünk kiegészítését azonban az 1848. évi XX. t.-c. szellemében törvény által kívánjuk biztosítani.

Ezek azon pontok, a melyekben ev. ref. értekezletünk megállapodott, s ezek mellett foglaltunk állást, az ág. ev. testvérekkel közösen tartott értekezleten is, de a melyen tanácskozásunknak érdemleges eredménye nem lett, két oknál fogva.

Először azért, mert az ág. evang. egyház küldöttsége teljes felhatalmazással birt, s ennél fogva érdemleges tárgyalást kívánt; a mi küldöttségünk pedig 1895 évi 68. sz. konventi határozata által kötve levén, ily tárgyalásba nem bocsátkozhatott, ennek a megállapított pontozatokat a márczius 24-re Budapestre összehívott konventre kell elbírálás végett felterjeszteni.

A másik ok, a mely miatt a közös értekezleten jó eredményre, nem juthattunk, az volt, hogy az ág. ev. testvérek bizottsága elvileg is más álláspontot foglalt el. Ők a beterjesztett törvényjavaslatot a lelkészjavadalmak kiegészítéseül el nem fogadják, mivel az nem az 1848-ik évi XX. t.-c. szelleméből foly, és a protestáns autonómiát is sérti. Ők az egyház szükségleteinek teljes állami fedezését kívánják. Mig mi, református küldöttség, a törvényjavaslat elfogadása mellett foglaltunk állást; azonban, mint az általunk megállapított pontozatokból látható, úgy, hogy törvényes igényeinket mi is fentartjuk, s azoknak az 1848-ik évi XX. t.-c. szellemében leendő kielégítését kívánni fogják.

Ezekben kívántam Nt. Fejes István konventi képviselő úrnak hozzám intézett levelére válaszolni, egyszersmind értesíteni az ev. ref. közönséget arról, hogy minő javaslatot terjeszt be jövő konventünkre a február 16-án tanácskozott választmány, s hogy legyen idejük e felett gondolkodni azoknak, kik e javaslatot felülbírálni hivatva lesznek.

Kun Bertalan,

ref. püspök, kon. egyh. elnök.

A magyar kormány álláspontja a r. kath. autonomia kérdésében.

(Folytatás és vége.)

De lássuk a nem kevésbé fontos harmadik fő eszmét is, t. i. az *alapok és alapítványok* kérdését.

Halálos csapást mér a kormány a legfőbb kegyúri jognak épségben, teljes jogtörténeti érvényességben való fenntartása által a klerikalizmus híveinek vérmes aspirációira, a kik már-már markukban tartottaknak gondolják a milliókra menő javakat, — ugyan így jár el s épen azért itt is elismeréssel kell adóznunk felfogása iránt, az alapok és alapítványok kérdésében is, rátafosván ama hidra-főre, a mely ezen a ponton is csak romlást akar előidézni, a mely ebben a kérdésben is csak a magyar államnak a sakka szorítását akarja eszközölni, hogy aztán a főpapi s tudományos célú javak összevonása által a kifosztott magyar államot belekergeesse a végelzúllás örvényébe s Róma keresztje csillogjon magyar korona keresztje helyén.

Kimondja a kormány az emlékiratnak e pontra vonatkozó részében, hogy az 1870—71-iki kongresszus amaz álláspontja, a mely szerint az alapok a magyar r. kath. egyház tulajdonát képezik, nem állhat meg, mert *tulajdon jog* e tekintetben sincs a r. kath. egyház részéről, mert *az alapok nem hasonlíthatók össze a magánjogi úton létesülő alapítványokkal*, — mert az alapok *létesülések első idejétől kezdve mindenkor közjogi vonatkozásúak voltak s a főkegyúri joggal közvetlen kapcsolatban állottak*.

Ebben is az van kimondva, a mi a főpapi javakra mondatott, t. i. *az alapok is nemzeti közvagyonot képeznek*, a melyhez a r. kath. egyháznak nincs tulajdonjoga, a melynél fogva azokat mintegy magára irathatná, saját nevére telekkönyvezethetné.

Halálos csapás ez az ultramontanizmus lovagjainak a törekvésére! Visszaverés ez mindjárt az első lépésnél s jajgatva kiálthatnak fel, a mint már is kiáltanak: *hát mire való nekünk az autonómia, ha sem a főpapi javak, sem az alapok nem lesznek a mi kizárólagos tulajdonaink?*!

Ha egyébert nem, hát akkor az alapok és alapítványok kérdésének az állam-kormány részéről való eme tisztázásáért is jó volt a r. kath. autonómiai mozgalmat megindítani, mert így megértük azt az időt, hogy maga a hivatalos kormány ad igazat a sárospataki főiskola volt nagynevű tanárának, *Orbán Józsefnek*, hogy az alapok és alapítványok csakugyan *nemzeti vagyonnak tekintendők* s a r. kath. egyház kizárólagos tulajdonát nem képezik.

Történelmi alapra helyezkedve igazolja a kormány emlékirata, hogy *az államfők létesítették a közalapokat*, de itt aztán van egy nagy botlása is a kormánynak, épúgy, mint a főpapi javak kérdésében, s ez az, hogy kimondja, hogy *csakis r. kath. célokra használhatók fel az alapok*, holott a logika örök törvénye, ha *az országos jelzőt* alkalmazza a kormány, azt követeli, hogy *általános nemzeti kulturális célokra fordítandók*. Hiszen ha az egyetemi alapnak *országossá tétele* megengedett, igazolt s *kétségbevonhatlan*, akkor a nem kizárólagos vallás-alapoknak ugyanilyen célra felhasználása is indokolt, jogosult s *kétségbevonhatlan*. Ám a kormány emlékirata ezt nem mondja, hanem a jogtörténeti fejlődést tartva szem előtt, csupán azt hangsúlyozza — *■ ezt egészében helyeseljük, — hogy az alapok kiadása*

nem történhetik meg. — Ez így jól van s egyelőre, ha többet nem kapunk, ezzel is megelégszünk, meg annyival is inkább, mivel az emlékirat még is sejtetni enged, hogy a kormánynak is vannak némi kétélyei az alapoknak kizárólagos r. kath. célokra való fordítását illetőleg.

Mint említők, az egyetemi alapra vonatkozólag, határozottan az *országos* jelleget hangsúlyozza az emlékirat s e tekintetben teljes megnyugvással lehetünk, mert nem gondolhatjuk, hogy a kormány eltér, vagy el fog térni attól az állásponttól, a melyet elfoglalt, s a melynek annyi időn át kifejezést is adott minden egyes költségvetési vita alkalmával.

A kormány emlékirata tehát, a mint láthatni, e harmadik főszmét tekintve is olyan alapon áll, a mely határozottan más, mint az ultramontanizmusé. Határozott, nyílt s őszinte itt is a kijelentése s az ország érdekeit fölíbe helyezi a r. kath. érdekek, a melyet nem tud s nem is akar egynek venni az állammal! ... A jelzett botlást pedig majd kikorrigáltatja a haladó idő s a tiszta szabadelvűség fog érvényre emelkedni.

Mindezek után lássuk végre ama negyedik főszmét is, a melyet ki kellett emelnünk a kormány emlékiratából, a mely nem kisebb foglalkozik e ponton, mint a *r. kath. autonómia s a felekezetek közötti jogegyenlőség viszonyának a kérdésével.*

Az emlékirat szükségesnek jelzi az e kérdéssel való foglalkozást már csak azért is, mert az 1870—71 iki r. kath. kongresszus a r. kath. autonómia tartalmának mértékéül a többi vallásfelekezetek autonómiáját vette s a r. kath. autonómia jogkörét épen a felekezetek autonomikus jogkörének analógiájára állapította meg, a melyre az emlékirat azt jegyzi meg, hogy ez a kiindulási pont határozottan téves, mert más a r. kath. egyház, más a protestáns s így „két különböző minőségűre egy és ugyanaz a mérték helyesen nem alkalmazható. Csak egyenlőkkel lehet egyenlően elbánni. Egyenlőtlen erőkre egyenlőtlen szabályt alkalmazni a legnagyobb hiba, de a legnagyobb igazságtalanság is. Itt nem az az elv a helyes: mindenkinek egyformán; hanem inkább: mindenkinek a magáét.“

Más a prot. egyházak helyzete, a melyek „tényleg véres harcok árán kivívott békekötésekkel biztosították egyházi önállóságukat,“ — a melyek „csakis ön magukban, autonómiájukban találhatták fel az állami pártfogás előnyeit egyedül élvező kath. egyház nyomásával szemben...“, mint a r. kath. egyházé, a mely az államnak egyoldalú pártfogása alatt állott egész 1848-ig, a mikor a modern korszellem letörölte az államról a kizárólagos kath. jelleget s a viszonyosság elvét léptette életbe a teljes jogegyenlőség alapján, úgy azonban mégis, hogy az 1848-iki XX. t.-cz. nem vágta el egy csapással azon belső összeköttetés összes szálait, a melyek a magyar államot s a magyar r. kath. egyházat 800 esztendőn át összefűzték.

Vagyis a kormány emlékirata e ponton a jogtörténeti fejlődést tartva szem előtt, egészen helyesen — de csak ez alapon helyesen! — megvonja a határt a r. kath. autonómia s a prot. autonómia között, a melyek közül az első nem lehet azzal az egyéni természetű függetlenséggel, szabadsággal s hatáskörrel felruházva, mint az utóbbi, mert közjogi institúciókban a magyar állam r. kath. jellege ma is él, ma is érvényes, ellenben a prot. bélyeg sehol sincs ráütvé az állami alkotásokra, vagy szervezetekre!

Tisztán a történelmi jogfejlődést veszi fel az emlékirat olyan elegendő ok gyanánt, a mely miatt a

r. kath. autonómia nem lehet egy a többi felekezetével, — sőt az erdélyi r. kath. autonómia sem lehet irányadó az országosra, a mely egy nagy kiváltságokkal teljes állami pártfogással dicsekvő egyház részére készül s nem az erdélyi, bizonyos tekintetben elnyomott r. kath. egyház részére.

A jogtörténeti fejlődés mellett azonban érdekes szemlét tart az emlékirat a fölött is, hogy mi a prot. s a r. kath. egyház igazi jellege? S a prot. egyházakat határozottan *nemzetieknek, országosoknak veszi*, a melyeknek életműködésében az ország terület szab határt, ellenben a r. kath. egyházat *világ egyháznak* tekinti, a mely az állammal sok ponton, sok érdek által érintkezik s így a kölcsönös békeség és egyetértés mindkét félre kívánatos!

Mindezek alapján az emlékirat kimondja, hogy a felekezeti jogegyenlőség elve az állam és a r. kath. egyház közötti viszonyt nem szabályozhatja abban a mértékben, a melyben tényleg épen ez a felekezeti jogegyenlőségi elv állam és prot. egyházak között megvan. *Az állam és a felekezetek közötti viszonyra alkalmazott jogegyenlőség elve: politikai elv; a felekezetek egymáshoz való viszonyára alkalmazott jogegyenlőség elve: jogi elv.* E kettő közt lényeges a különbség, mert „a paritás, mint politikai elv az államhatalomnak szabad kezét enged arra nézve, de sőt parancsolja is, hogy az egyes egyházak individualitásához, az országban elfoglalt helyzetéhez mérten vétesse alkalmazásba. Mégis jogi elv gyanánt alkalmazva, megköveteli a szigorú szorosságot, az egy és ugyanazon mértéket.“ S az emlékirat határozottan elítéli azokat, a kik a paritást *jogi* elv gyanánt akarják az egyházaknak az államhoz való viszonyára alkalmazni, mert ennek épen a r. kath. egyház érdekeit sértő eredménye lenne!

Az egész kérdésben, a r. kath. autonómia s a felekezeti jog-egyenlőség egymáshoz való viszonya kérdésében az emlékirat végleges nyilatkozata ez: „a kormány az által látja a paritás elvét megvalósíthatónak, hogy ha a történeti jogfejlődés tiszteletben tartása, s az egyes felekezet individualis jellemének megőrzése mellett, valamennyi felekezet a társadalmi egyenjogúság viszonyába helyezvél: az állammal szemben.“

S ebben a nyilatkozatban ki is van mondva a kormány álláspontja e fontos kérdésben, nem akarja társadalmi szempontból többnek venni egyik felekezetet a másiknál, — nem akar többet nyújtani egyiknek, mint a másiknak: noha maga is igen jól tudja, hogy ez az álláspont nem egészen szokott megnyilatkozni, mert az állami hivatalnokok kinevezésénél az egyetemi tanárok alkalmazásánál, — hogy többet ne említsünk — a r. kath. vallás felekezetéhez való tartozás igen sok esetben előnynek vétetik.

* * *

Ezekben adhatjuk elő, lehető s kellő rövidséggel, a lényegét tartva szem előtt, azokat a gondolatokat, a melyek keretében a kormány kifejti azt az álláspontot, a melyet a r. kath. autonómia kérdésében elfoglalt.

Nekünk úgy tetszik, hogy ez az emlékirat nekünk protestánsoknak is használ nem egy tekintetben s használ a józan r. kath. közönségnek is, a melynek szemeit mintegy felnyitja, hogy lássa meg azokat, a kik vezetik s az autonómia által az ország kárát akarják előidézni.

Hasznát vehetjük mi protestánsok e kormány emlékiratnak abban az irányban, a mely a főpapi javak s az alapok s alapítványok nagy fontosságú kérdését tisztázza egész határozottsággal s érvényre

emeli azt az általunk különben is eleitől fogva vallott elvet, hogy *nemzeti közvagyonot képeznek úgy az alapok s alapítványok, mint a főpapi javak*. Mi ez emlékirat által hivatalosan, a király jóváhagyása mellett, eldöntöttnek tartjuk e kérdést, a melynek további tárgyalásainál csak az az egyetlen pont lesz még vitatandó, hogy mint ilyen nemzeti közvagyon tisztán r. kath. célokra fordítandó-e, vagy pedig országos s így nem tisztán felekezeti irányban is felhasználható? . . . Hogy a nemzeti közvagyon fogalmával amaz a felfogás nem egyeztethető össze, az természetes; hogy ez utóbbi emelendő érvényre, ez lesz a szabadelvűség képviselőinek ezutáni törekvési tárgya.

Nem fűzzük tovább gondolatainkat, hanem befejezzük ismertetésünket annak az elismerésnek az ismételtesével, a melyet már előbb is hangsúlyoztunk, a melyet a magyar kormány meg is érdemel emlékiratának határozott, nyílt, őszinte s félremagyarázhatlan pontjaiért.

Győzzön a szabadelvűség!

Dr. Tüdös István.

A lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló törvényjavaslat

Én is tartok attól, amitől e b. Lapok 7-ik számában levő, éppen e törvényjavaslatról szóló vegyes hír szerzője (gondolom, a szerkesztő), hogy t. i. a kormány nem kíváncsi arra, hogy a prot. egyháznak mi a véleménye a lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló törvényjavaslatra nézve. De azért nem tartom feleslegesnek gondolatainkat elmondani. Nem pedig két okból. Az első ok az, hogy hátha eljut legalább egy-egy hangunk az illetékes férfiakhoz, akik majd elmondják a legilletékesebb helyen véleményünket helyettünk, ha csak részben is. A második ok pedig az, hogy talán mégis lesz alkalma a hivatalos prot. egyháznak a kérdés eldöntésébe belefogni. *Fejes István nyílt levele* erre nézve legalább én bennem reményt keltett. Ő oly hivatott vezére ez idő szerint a magyar reformátusoknak — legalább a lelkészkedő papság, mely önzetlenül dolgozik a haza és egyháza érdekében, kell, hogy ilyennek tekintse őt működése folytán, — hogy lehetetlen legutóbbi fellépése után is ezt nem remélnünk.

Ez okból én is elmondom a törvényjavaslatról véleményemet.

A következő kérdések nyomulnak előtérbe az én lelkemben, mikor a törvényjavaslatról véleményt akarok formálni magamnak: 1. *Megfelel-e az 1848. XX. t.-c. szellemének?* 2. *Kielégíti-e a közvárákozást csak minimális mértékben legalább?* 3. *Autonómikus szervezeteinkkel megegyezik-e?* 4. *Segít-e a fenyegető helyzeten csak valamit is?*

1. Az 1848. XX. t.-c. szelleme az, hogy *egyházi és iskolai szükségünket az állam fedezi*. Iskolai szükségünkről nem szólok most. E tekintetben is sok a kívánni való ugyan, de azért iskolaügyi tekintetben rózsásabbak az állapotok, mint kizárólag egyházi tekintetben, mert valósággal úgy van a dolog, hogy iskolai ügyeinket sok jóakarattal ápolja az állam. Hanem, nem tudom, mennyiben mondhatjuk el, ha ez a törvényjavaslat, így amint van, jut érvényre, hogy egyházi szükségünket az állam fedezi. A javaslat szerint a lelkészi jövedelmek egészítettnek ki csupán a nélkül, hogy egyházainkon bármily kis mértékben is segítették. — A lelkész fizetésének kiegészítése — én úgy hiszem

— nem fedezése még egyházi szükségünknek. Hogy a lelkész fehérebb vagy feketébb kenyeret eszik-e, egy- magában még nincs befolyással arra, hogy az egyház magasztos, az államnak is alapját képező erkölcsi munkáját elvégezhesse. — Az volna az idézett t.-c. szellemének megfelelő, ha a kormány e törvényjavaslatot azon rendszer alapján készítette volna el, mely szerint a lelkészek fizetésének alapját azon összeg képezi, melyet az állampénztár biztosít s ehez semmi más ne jönné, mint a lelkészek fizetését képező földbirtok hasznélvezete. — Ez esetben egy igazságtalan, mert aránytalan, nagy teher esnék le a nép válláról s ekkor semmi más terhe nem maradna, mint egyháza közigazgatása és a saját egyháza vagyonával járó kiadásai. Ezért pedig nem zúgolódnék, mert a legegyszerűbb ember felfogása szerint is, ezek a hívők sajátjai.

Az 1848-iki törvények készítőinek bizonyára az volt intentiójuk, hogy az egyházakat segítsék magasztos munkájukban, s hogy a népet az aránytalan teherviseléstől felszabadítsák. E törvényjavaslat pedig nem ezt célozza. A hatalmi érdek nagyon kiérzik belőle. *E törvényjavaslatra vonatkozólag tehát a leghatározottabban ki kell jelentenie a prot. egyháznak, hogy ezt az 1848. XX. t.-c. végrehajtásának nem tekinti s annak végrehajtását követelni nem fog megszűnni ezentúl sem.*

2. De ha tekintem a törvényjavaslatot úgy, amint van és azt vizsgálom, hogy a közvárákozásnak megfelelő-e, még az előbbinél is szomorúbb eredményre jutok. — Ha ugyanis az állam érdekeit szolgáló egyének helyzete fölött gondolkozunk, azt látjuk, hogy azok mind méltányosabb elbánásban részesülnek. Látszik legalább a jóakarat azokkal szemben. A bíró, a tanár, az állami tisztviselő stb., mind kibontakozott már a nyomorból. És pedig egyszerre úgy, hogy biztosítva van e tisztviselők saját és családjuk tisztességes és társadalmi állásukhoz mért megélhetésük. És íme, nagy és nehéz várákozás után, mi arra ébredünk, hogy 600, illetőleg 800 frt évi megélhetési alapra vagyunk érdemesek az állam szerint és ehez is csak 9 év leforgása alatt juthatunk hozzá. Hát ugyan mi prot. papok, akár kvalifikációnkat, akár teljesített szolgálatainkat illetőleg mennyivel vagyunk pl. a bírák és tanárok mögött?! Mi csak fél annyit, vagy százharminc annyit érünk? Igaz, a prot. papság a maga nyomorának kényszerítő hatása alatt maga is csak 800 frt minimumot kért: de az államnak kellett volna belátni, hogy ez édes kevés, ez jóformán csak kenyérre és ruhára való, mert ám a prot. papok gyermekeket is nevelnek! Hol van aztán arra a kiadás, a melyet a társadalom kíván meg a paptól, legalább is oly mértékben, mint a bírotól és tanártól?

De hagyján! 800 frt is nagy áldás ott, hol eddig csak a fele is alig volt meg. De hát miért juthatunk hozzá csak 9 év múlva?! . . . Pénzügyi helyzet?! . . . Hát mi, papok, egészen a legutolsók vagyunk? Csak akkor jut már nekünk, mikor már semmi másra nincs szükség? Nem, nem panaszképen szólunk. Mert amit a prot. papság cselekedett, az állam érdekében, nem jutalom reményében cselekedte. . . . Hanem a keserűség szól belőlünk, hogy miért tekinti mostoha gyermekének az állam azt a gyermekét, aki legtöbb segítséggel volt a multban is neki s van ma is. *Nem, miniszter úr, ez a törvényjavaslat a közvárákozásnak még csak minimális mértékét sem elégíti ki.* A tarthatatlan helyzetnek 12-ik óráját éljük; itt már a cselekvés van helyén, nem az ígéretés. E törvényjavaslat, így amint van, ebből a szempontból sem fogadható el.

3. De vannak ennek a törvényjavaslatnak oly §-ai is, amelyek autonómikus szervezeteinkkel merőben ellen-

keznek. Ilyen mindjárt a 3. §. első bekezdése. E szerint minden egyes lelkész külön tartozik kérni fizetési kiegészítését. Az én felfogásom szerint a prot. egyház szervezete nem engedi meg azt, hogy a lelkész, mint ilyen és mint egy személy, az egyházon kívül, bárkitől is munkadíjat kérhessen és fogadhasson el. Nem akar ugyan a prot. egyház állam lenni az államban, de minden eszközt igénybe vesz, hogy úgy a maga, mint munkálkodó tagjainak lehető függetlenségét biztosítsa. E szakasz aként volna módosítandó, hogy az egyházi főhatóságok bizonyítékok mellett terjesztik fel a kormányhoz a szükséglet mennyiségét és elszámolás kötelezettsége mellett ők osztják ki az arra jogosítottak között. Az egyesek a kormánnyal szemben semmi néven nevezendő összeköttetésbe ne jussanak.

Ebből a szempontból lehet és van is kifogásunk a 7-ik §. szelleme ellen is. Ez a §. egyrészt oly tartalmú, mely negligálni látszik autonomikus szervezetünket, másrészt pedig pl. az államellenes magaviselet meghatározása, éppen a szükséztől fogva, oly általános, hogy a bizalmat illetőleg sok kifogás emelhető ellene. Ilyen a 13. §. is. Ott, ahol egyházi hatóságaink állítanak ki adatokat, hitelesítő bizonyítványokat, nincs helye a közigazgatási közegek útján való meggyőződés szerzésnek. Ez királyilag szentesített autonomikus szervezettel bíró felekezetekre sérelmes.

De ami legnagyobb mértékben kifogásolható autonomikus szervezetünk szempontjából, az a 17-ik §. 3-ik kikezdése. Ez szóról szóra így hangzik: „Ha megállapodás nem jött létre (t. i. azon feltételekre nézve, „amelyek mellett a kiutalványozott összeget további eljárás céljából a felekezeti hatóság rendezésére bocsátja“ a miniszter) vagy ha jött létre ugyan, de a felekezet megszegi, a megállapodás megszűntnek tekintendő és a kiutalványozott összeg azontúl külön külön és közvetlenül a lelkészeknek fizetettnek.“ Még ha az első kifogásunkat a 17-ik §. első és második kikezdésének intézkedése gyöngitené is, ez a 3-ik kikezdés teljesen megerősíti. Mert az már igazán nem engedhető meg, hogy egyes lelkészek a főhatóság beleegyezése nélkül az államtól dotatiót húzzanak. Nem is kell ellenzikieskedni, hogy azt a kérdést vessük fel, hogy vajjon ez nem vezet-e a kormány önző hatalmi érdekeinek előmozdítására. Hiszen volt arra a legutóbbi időben is példa, hogy az állam oly felekezeti tanítót léptetett elő és pedig nagy lépéssel, akit a felekezet nem tartott érdemesnek a szolgálatra. Ez esetet úgy tüntették fel, hogy az illető kortes-díjjal kapta az előléptetést. Ezt ugyan igyekeztek megcáfolni: de azért nem sikerült a kételyeket eloszlatni. Itt látom helyén valónak ama kérdés felvetését is: ha e törvényjavaslat, úgy amint van, jut érvényre és 9 év alatt hajtatik végre: mi lesz az irányadó arra nézve, hogy a lelkészek mily sorrendben fognak fizetés-kiegészítésben részesülni? Személyes-, állampolgári-, felekezeti-, vagy miféle érdem lesz irányadó? Egy szóval autonomikus egyházszervezetünk szempontjából sem fogadható el a törvényjavaslat úgy, amint van.

4. A hazai prot. egyháznak ez idő szerint a legnagyobb baja az elavult adózási rendszerben rejlik. És ez a rendszer nagyban hozzájárul a mai zavaros viszonyok előteremtéséhez is. S hogy ez nem frázis, azt bizonyítja az is, hogy a legtisztább kalvinista faj van a legerősebb forrongásban. Egyházi adózási rendszerünk azért elavult, mert aránytalan és terhes éppen a legszegényebb osztályra. A legtöbb helyi szokás az, hogy a személyek szerint, tekintet nélkül a vagyona vettetik ki egyenlő mértékben, ugyanazon adó kulcs szerint az egyházi adó. Vannak oly egyházközségek, ahol egyházi adó

fejében egy-egy épen a legszegényebb ember sokszorosát fizeti állami adójának. Ugy, hogy a vagyonnal az egyházi adó teher mindig megfordított viszonyban áll. S ehhez járul az is, hogy a legtöbb esetben maga a lelkész kénytelen összekoldulni, ha azt akarja, hogy megéljen.

Azt vártuk volna az államtól, hogy ha már az 1848. XX. t. cikket végre nem hajtja, ha már csak szűkmarkúan egészíti ki fizetésünket, gyökeresen fogja legalább e szűkmarkúság keretében egyházunk helyzetét javítani s kimondja, hogy egyházunk állapítsa meg azt az általános kulcsot, melynek alapján az egyházi adó kivettetik s ezt a maga közegeivel szedeti be. Ez segítene a nép helyzetén is s nem válnék illuzóriussá a lelkészi 800 ftos fizetés.

Aztán segít-e az a törvényjavaslat a fenyegető helyzeten, amely még a palástdíjját is felszámítani rendeli?! Nem! Régen érezzük, régen hangoztatjuk, hogy meg kell a pallástdíjj szedésnek szünnie. Amennyire lehet, könnyíteni kell a nép terhét. Ha fizet, fizessen jószántából, de ne kényszerűségből.

Meg aztán az a keserű vád nem méltán támad-e lelkünkben, hogy a magas kormány nem egyenlő mértékkel mér s leghűségesebb gyermekeihez a legmostohább, ha ezt olvassuk, hogy „a földbirtok haszonbérjövédalma a haszonbér szerződés szerint, vagy a meny nyiben saját kezelés alatt állanak a hasonmínőségű földekre nézve helyben vagy a vidékeken szokásos haszonbérek öt évi átlaga szerint“ számítassék fel a földbirtok jövédalma. A tanítók fizetésének kiegészítésénél a kataszteri tiszta jövedelmet kívánja a kormány felszámítani, ami egyedül igazságos. Vajjon a lelkészi fizetések kiegészítésénél miért nem lehet ez így?! A haszonbérek mennyisége nagyon sok körülménytől van befolyásolva. Ily nagy fontosságú és komoly dolognál ily számítást venni alapnak nem szabad. E szerint a lelkészek 5, illetve 10 évenként 800 ft fizetéseért folyton alkudoznak. fog kelleni egyházi főhatóságával és az állammal. Csak a kataszteri tiszta jövedelem lehet a számításnak alapja.

Ezekben mondtam el a törvényjavaslatra véleményemet lehető rövidséggel. Meglehet, hogy tévedtem, de a legönzetlenebb szándék vezetett. S minthogy volt mondani valóm, kicsiségem dacára sem akartam elhallgatni, mert amit a jelen főz, ha Isten is úgy akarja, mi fiatalabb nemzedék, fogjuk elfogyasztani.

Réz László.

A lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló állami törvényjavaslat.

A mi után oly sokáig várakoztunk s a minek megvalósulásában — annyi csalódás folytán — még a legközelebbi időben sem tudtunk eléggé bízni: ime, mégis következett. A cultusminiszter benyújtotta a lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló törvényjavaslatot, a mely 1899-ik év jan. 1-én lépne életbe. Épen jókor jött, mert a socializmus által ütött sebre is itt-ott legalább némi részben gyógyír gyanánt használható.

A miniszteri indokoláson általában a legmelegebb, a legelismertebb hang vonul keresztül a lelkészi intézmény iránt, melynek a nemzeti, társadalmi életre kiható fontosságát több helyen hangsúlyozza a miniszter és készséggel elismeri, hogy az állam-kormányzat céljai elérésére az etikai tartalmat és alapot a vallási társulatok működéséből meríti.

A cél — a mint a miniszter magát kifejezi — az, hogy „az állásszerűen nem javadalmazott lelkészek állami

segélyezése nálunk is épen úgy, mint a nyugoti államokban törvényhozás útján rendszeres intézménynév tétessék" a nélkül, hogy ez által az államkormányzat a vallás-felekezetek autonóm jogkörébe avatkozni kívánna, azon felül, a mit a főfelügyeleti jog gyakorlása megenged.

De semmi sem bizonyítja világosabban az államkormányzatnak intentioit — és azt, hogy az itt tervbevett jövedelmi kiegészítés nem lehet végleges megállapodás, sem pedig az 1848. 20. t.-c. végrehajtása, mint magának az illetékes miniszternek a 10 §. inkokolásához fűzött eme kijelentése: „Bár óhajtottam volna a lelkészeket fontos hivatásukhoz mértén jóval nagyobb mérvű és több fokozatban jelentkező jövedelm kiegészítésben részesíteni, de a pénzügyi helyzet megfontolása attól visszatartott.”

A törvényjavaslat a jövedelmi kiegészítést kizárólag a lelkészi álláshoz köti, annyira, hogy az egyszer megállapított pótlékot más egyházi célra — bármilyen üdvös legyen is az — felhasználni nem szabad s kettős mértéke van a jövedelmi pótlásnak t. i. 800 frt és 400 frt, a szerint, a minő képzettséggel bírnak az illető lelkészek. Azonban ezen fizetési minimum 9 év alatt érhető el teljesen, mert az első 3 évben csupán 600 és 300 frt erejéig nyerhetnek a lelkészi állások jövedelmi kiegészítést.

A lelkészi képzettséghez kötött eme megkülönböztetés ránk, protestánsokra nézve nem lehet sértő, mivel a többlet elnyerése föltételének nálunk minden lelkész megfelelő; hanem az aztán már csakugyan sérelemszámba megy, hogy az a csekély 600 frt is csak 3 év alatt lesz biztosítva s nem kapható meg mindjárt az első évben.

Különben sok oly rendelkezés van a törvényjavaslatban, a mi azt mutatja, hogy az államkormányzat a vallás-felekezetek ügyeinek intézésébe bizonyos befolyást kíván biztosítani magának; de ez nem vehető sérelemnek, annyival kevésbé tekinthető az autonómikus jogkör csorbitásának, mert a beavatkozás minden esetben az államkormányzatnak a törvényjavaslattal szemben elfoglalt álláspontjából mintegy önként következik s mint ilyen, a dolog természetéből foly egészen. És hogy itt hatalmi túlkapásról, vagy illetéktelen befolyás érvényesítéséről a legkevésbé sem lehet szó: világosan bizonyítja az, hogy az államkormányzat minden oly esetben, a midőn szükségét látja e beavatkozásnak, először az illető vallásfelekezeti hatóságot hívja fel a saját körében fogamatossítható intézkedésre s csak ha ekként célhoz nem jutna, tehát mikor a felekezeti hatóság vagy nem látja szükségesnek vagy nem akarja a törvényes eljárás megindítását: akkor lép fel az államkormányzat a törvény szigorával s alkalmazza ezekre a fizetési pótlék elvonásából álló súlyos fegyelmi büntetést.

Mi, protestánsok, ebben illetéktelen zaklatást vagy jogmegszorítást nem találhatunk, mivel egyházi hatóságaink míg egyrészt az egyházi közigazgatás terén mindenkor a méltányosság, a jog, az igazság elveit követik; addig másrészt bárminemű visszaélés vagy kihágás esetén szigorúan alkalmazzák hatáskörükben a fegyelmi büntetést, úgy, hogy ha tisztán egyházi természetű a vétség, a fegyelmi vizsgálat megindítására senkitől sem várnak felszólítást, hanem teljesítik kötelességüket s így nem adnak alkalmat az államkormányzat külön beavatkozására.

De ha e tekintetben nincs is okunk nagyobb aggodalomra, mégis a törvényjavaslat némely rendelkezését különösből figyelmünkre kell méltatnunk, ha azt akarjuk, hogy az életbeléptetés kárunkkal ne járjon s jövedelmi csorbulást ne vonjon maga után.

Leginkább a 10, 11 §-ok tartalmát képezik oly határozmányok, a melyek felett nem szabad könnyedén átsiklanunk, hanem oda kell törekednünk, hogy a bennök rejlő sérelmes pont javunkra kiigazítsassék, a mi pedig ránk nézve előnyös, azt fölhasználhassuk.

E végből vagy magának a konventnek vagy időközben működő bizottságának — ha csak keresztülvihető — oda kell hatnia, hogy a 600 frtos kiegészítés már az első évben az arra jogosult lelkészek számára meglegyen; továbbá, hogy a „Levonható kiadások” címén a jelentő

veken feltüntetett s talán már el is fogadott jövedelemből a látogatás vagy fuvar költség, aztán az országos özvegyárva gyámintézeti, a kerületi és egyházmegyei járulékok levonassanak. Mert méltánytalanság volna, ha ily csekély jövedelmi kiegészítés mellett még igazságtalan terheket is viselnünk kellene akkor, a midőn némely plebánus már most, a congrua rendezése előtt is, tetemes fuvarátalányban részesül a magas kormánytól.

Ha sikerülne legalább így, az említett irányban javítani a törvényjavaslaton, mielőtt szentesítés alá kerülne az: akkor mi is nagyobb készséggel elismernők a cultus-minister szavainak igazságát, midőn az általa benyújtott törvényjavaslat általános indokolását ekként rekeszti be:

„Kétségtelennek tartom, hogy a törvényjavaslat által oly intézmény alapját rakjuk le, mely közéletünk egyik sajtó sebéhez lesz hivatva orvosolni és melynek nagy horderejét és üdvös hatását a magyar állam közéletében csakhamar érezni fogjuk.”

Ezt annyival inkább elismerhetjük, mert a törvényjavaslat 15 §-a alapul szolgálhat arra nézve is, hogy az egyháztagok terheinek könnyítésében is segítséget találhatunk az államnál, a mennyiben az e ponthoz tartozó indokolás szerint mikor a népesedési vagy a gazdasági viszonyok következtében áll elő a lelkészi jövedelmi csökkenése, tehát mikor az elszegényedett nép az egyházi terheket tovább már nem bírja viselni s képtelen a maga erejéből az egyház fenntartás kötelezettségeit teljesíteni, közelebből lelkészének megfelelő díjazást biztosítani. „Ily esetekben — mondja tovább az indokolás — a lelkészi jövedelem minimális nagysága csak úgy biztosítható, ha az állam a már megállapított jövedelmi kiegészítést a mutatózó csökkenéshez képest fölemeli.

Ez egészen világosan szól és nagy segítségére lehet egyetemes prot. egyházunknak. Biztosíthatja a lelkészi állások fennmaradását mindenütt, a hol a szegénység miatt a lelkész fizetési járulékot a hívektől már behajtani nem lehet; aztán megakadályozza igen sok részben híveink számának apadását is, mivel az elviselhetetlen egyházi terhek miatt nem lesz oka senkinek egyházát elhagyni vagy felekezetnélkülivé lenni.

És az államkormányzat bizonyára nem lesz szűkkeblű velünk szemben, hanem készséggel ki fogja pótolni, a törvényjavaslat rendelkezése szerint, a hívek szegénysége miatt megcsökkent lelkészi fizetést; mivel tudja, hogy így nemcsak a valláserkölosi élet fejlesztését, hanem a magyar nemzeti közmívelődés előmozdítását, általán a magyarság erősödését is elősegíti.

Rajtunk áll tehát csupán, hogy a bajból szabadulhassunk s az agrár szocialisták mozgalmak egyik indító okát, az egyházi adózást, híveink körében vagy egészen megszüntethessük vagy a legkisebb s így a könnyen elviselhető mértékre redukálhassuk.

Nem megakadályozni, hanem elősegíteni és sürgetni kell tehát a segélyezési javaslat törvény erőre emelését és oda kell hatni, hogy az abban lefektetett hasznos intézkedések egyházi életünk javára mielőbb értékesíthetők legyenek.

Kádár János.

ISKOLAI ÜGY.

Az elemi iskolai ellenőrzés.

(Folytatás és vége.)

A körlátogatói intézmény mai formájában nem felelhet meg az elemi iskolai ellenőrzés kívánalmainak. — Egyszer jelenik meg az év végén vizsgára. Ez semmit sem ér. — A kör látogatók — egy lelkész, egy tanító, egy világi férfiú — évenként legalább egyszer külön-külön látogassák meg az iskolát be nem jelentett időben. A látogatás alkalmával meggyőződést szereznek arról, vajjon a tanító megtartja-e az órákat a mi a

tananyag kimutatás és osztálykönyv mellett könnyű lesz; vezeti-e a naplót, a növendékek látogatják-e pontosan az iskolát, van-e fegyelem az iskolában, a mely nélkül tanítani nem lehet. A már feldolgozott tananyag keretén belől általános kérdéseket tehet. Megnézi a növendékek írásbeli dolgozatait. Tapasztalatait, valamint azt, hogy melyik osztályban mit, s mily eredménnyel tanított a tanító. a látogatási naplóba bejegyzí. A körlátogató bizottság együtt előre kitűzött időben az év végén a vizsga megtartása végett megjelenik az iskolában. Ekkor már a tanító által ez alkalomra készített tananyag kimutatás alapján — minden tantárgyból kikérdez minden egyes gyermeket, hogy meggyőződést szerezzen az iskola szellemi állásáról. Előkéri a növendékek egész évi írásbeli dolgozatait, még pedig nem csak a helyesírási példányokat, hanem a fogalmazási dolgozatokat is, továbbá szám- és mértani dolgozatokat, mert csak ezek által győződhetik meg az ismeretek tárgyilagosságáról, valamint arról, hogy a növendékek dolgoztak-e évközben vagy csak a vizsga alkalmára gyárilag készített dolgozatokat mutatnak fel. A tanítónál levő mult évi vizsgálati naplót összehasonlítja, a f. évre készített naplóval, ezekből meggyőződhetik arról, hogy vajjon elvégezte-e a növendék az osztályt, vagy visszamaradt; meg tudhatja azt is, hogy mennyi ideig járt valamely gyermek egy osztályban, s hogy nincsenek-e még harmadévesek is ugyanazon osztályban, a kik aztán tanítás nélkül is bírják a tananyagot s a kikkel brillírozni nagyon könnyű. Mindhárom jegyzetet készítenek, s ezen három jegyzetből egy conferentián, a mely közvetlen az iskolalátogatás után az iskolában tartatik — megállapítják az iskola szellemi állását. Ezen módok betartása mellett vélek én azok kívánalmainak eleget tenni, a kik az elemi iskolai ellenőrzéstől remélik népoktatásunk terén a haladást. Azonban nem tartózkodom azt sem kijelenteni, hogy a tanítók szakképzettsége s ügyszeretete a főtenyező a tanítás terén. — Ezeket kell tehát az iskola fenntartóinak elősegíteni, még pedig a szakképzettséget az által, hogy minden tanítónak álljon rendelkezésére az önképzést célzó paedagógia: szaklapok, folyóiratok, mert nem elég ám a tanítóképezde elvégzése, — ez csak módot nyújt arra, hogy magunkat tovább képezve megfelelhessünk feladatunknak, a »Néptanítók Lapja« pedig mai stádiumában senkinek sem ad gyakorlati ismereteket. Szerény jövedelméből még egy tanító sem, vagy nagyon keves szerezhet meg csak egy szaklapocskát. Az ügyszeretetet pedig előmozdithatjuk az által, ha a tanítót megmentjük a megélhetés gondjaitól. Adjunk hát neki tisztességes és biztos fizetést, mert bizony a kinek nincs biztos megélhetési alapja, attól nem is lehet kívánni, hogy hivatalának élhessen. Én nem adnék tanítónak földbirtokot, mert vagy jó gazda lesz, a mit megérez az iskola, vagy ha jó tanító, megérzi a család s elébb utóbb oda jut, hogy mégis mindeneknél elébb való a megélhetés. A két dolog, jó gazda és jó tanító csak nagyon ritka esetekben található együtt.

A miket javasoltam, a tanügy iránti meleg érdeklődésből tettem, és minden tanítótársamnak, a ki még eddig nem vezette be iskolájába a tananyag beosztást s az osztálykönyvet, melegen ajánlom. Mindig előtte van az iskola szellemi állásának tüköre. — Én mióta megkezdtem, nem tudok nála nélkül el lenni. — Vajha sikerülne általa előbbre vinni népoktatásügyünket.

Hubay Bertalan.

TÁRCA.

A gyakorlati theológia mai munkaköre.

— Novák Lajos tanári székfoglaló beszéde. —

(Folytatás és vége.)

Az így megrajzolt és részletezett kör azonban csak arról a térről nyújt némi fogalmat, a melyben a gyakorlati theológia munkája folyik, de nem nyújt tájékozást sem a rengeteg anyagról, melyet feldolgoznia, sem a munkálkodás mikéntjéről, melyet követnie kell; pedig ezekkel is ösmerősnek kell lennie annak, ki a gyakorlati theológia munkakörét érteni és méltányolni akarja. Megkísérlem hát a vázolását ezeknek is, igen rövid s halvány vonásban.

Az a tény, hogy a gyakorlati theológiát a fejlődés törvénye növelte bele a az egyház és a theológia együttes életébe, kötelességévé teszi a gyakorlati theológiának, hogy az általuk nyújtott anyagot kettős érdekből *kezelje*: mint theológiai szak, a theológia tudományos érdekből; mint az egyházi életéről szóló tudomány, az egyház gyakorlati érdekből. Ezt pedig az által oldhatja meg egészen, ha anyagát tudományosan ugyan, de mégis úgy dolgozza fel, hogy munkájából az egyház gyakorlati életének hű és megvalósítható képe domboz ki.

Ehhez a munkához már *előbb* is anyagot fog adni a többi theológia a maga termeléséből, a mely részint mint korábban megállapított alapelvek és tanok összege, részint mint új vívmány kínálkozik a feldolgozásra. E végből éber figyelemmel fogja kísérni a testvérszavak fejlődését is, hogy abból átvehesse mindazt, a mi az egyházi életben alkalmazható és alkalmazandó. Az exegesisnek, a történelemnek, a speculativ theológiának újabb újabb vívmányai vannak, a melyek éppen azért, mert alaposabb bűvárlatnak, vagy éppen a vallásos erkölcsi öntudat érdekében folytatott küzdelemnek az eredményei, mind de mind megkövetelik, hogy a közös törzsnek, az egyháznak erősbbitésére fordíttassanak. És gazdag anyagot nyújt maga az egyház az ő berendezéseivel, életének a multban és jelenben termelt gyümölcseivel, a melyek mint szokás és hagyomány, mint törvény és szabály, mint elmélet és gyakorlat, mint intézmény és eszmény, mint közéleti és irodalmi termelés mind az ő tulajdonai és feldolgozásra és tovább fejtesre várakoznak. — Majd jönnek az egyházi életet közlelő érintő művészetek és tudományok; ezek elől a gyakorlati theológia el nem zárkozhatik, mert hogyan alkotná meg kultustanát vagy Liturgikáját a képzőművészetek, — Homiletikáját a Szónoklattan, — Katekhetikáját a nevelés és oktatás, — Lelkigondozásánát a lélek- és az embertan és néprajz alaposabb ösmerete és ügyes alkalmazása nélkül? Aztán az egyházi élet csak egy része az általános életnek és így ennek tényei, eseményei, berendezései, intézményei egytől-egyig befolyásolólak hatnak amarra. Azért, ha az egyházon kívül álló téren, az állami és polgári életben, általában a társadalom nagy műhelyében oly eljárások és intézmények nyernek életet, a melyeknek követése és meghonosítása az egyházra nézve is kívánatos, — kötelessége a gyakorlati theológiának ezekre is figyelemmel lenni és kötelessége az is, hogy ezeket az egyház szellemében való megvalósításra az egyháznak ajánlja.

De e munkakörnek, a miként mondtam, nemcsak kerete és anyaga van, hanem eljárási vezérelveinek,

módszerének is kell lennie; vagyis a gyakorlati theológia miveltőjének, feleletet kell adni arra a kérdésre is, hogy miként dolgozza fel a rendelkezésére álló roppant anyagalmazt? Erre a kérdésre is röviden felelek. En legfontosabbnak tartom azt, hogy ne legyen szolgai másolója a valónak, mert különben eljárása merő empirizmusra vezet; hanem végezze a feladatát úgy, hogy az egyház gyakorlati életének elméletét tudományosan és a való életnél egy lépéssel magasabb fokon tárgyalja, a mit úgy fog elérni, ha elsőbben is meggondolja, hogy a jelenben a jövő magjának is benn kell foglaltatnia és ha végül a történelmi fejlődés által adott sajátzerűséget és a gyülekezeti élet eszményét az egyház lényegével megegyeztethető és megvalósítható elméletben foglalja tudományos egészszé. — És most csak kettőt még! A miket az előadottakban a gyakorlati theológia munkaköréről mondtam, azok úgy hangzottak, mintha csupán irodalmi művelésre tartoznának e tanszaknak; kijelentem tehát, hogy azokat én a tanszéken is kötelezőknek ösmerem, mivelhogy a katedrai munkálkodás sem terjedelemre, sem színvonalra nézve nem állhat alantabb az irodalmnál. A tanszék munkakörében még egy más tennivalója is van a gyakorlati theológia előadójának, az, a mit már *Hyperius* is, legalább a predikálásnál szükségesnek tartott és a mi nálunk is eleitől fogva szokásban volt, hogy t. i. az elméleti előadások, már a mennyire a fennforgó viszonyok engedik, gyakorlattal is egybekötve legyenek. Ezt tehát nekem is teljesítenem kell minél terjedtebben, annál jobb, de mégis mindig azzal a korlátozással, hogy általa a szak tudományos színvonala alább ne szálljon és a gyakorlati theológia, mint tudomány mekhanizmussá, mesterséggé ne törpüljön. Hűtlenség lenne az a tudomány fejlődéséhez, mai állásához és jövődjéhez is, hűtlenség lenne a prófétafiához, mivel régen megmondta *Melanchton*, hogy „a tudomány nélküli theológus „*Ilias malorum*,” és hűtlenség lenne az egyház iránt is, a melynek élete és fejlődése ma inkább, mint valaha, jó részben a gyakorlati theológia sorsához van kapcsolva.

Ime, mélyen tisztelt hallgatóság! a gyakorlati theológia mai munkaköre, kezdetleges, halvány vonásokban, — de a mennyire lehetett, a fejlődés menetében. Céлом nem az volt e rajzzal, hogy készülségem vagy készületségem fokmérője legyen, mert előre megvallottam, hogy magamat inkább kezdőnek, mint mesternek tekintem. A célom kettős volt. Az egyik az, hogy erősíteni igyekezzem a bizalmat e fejlődésben levő tudomány szak iránt, melyre, mivelőinek meggyőződése, de a fejlődés törvénye szerint is, nagy jövődjő várakozik. A másik meg az volt, hogy részint némi fogalmat nyújtsak a rengeteg anyagról és rengeteg munkáról, mely e szaknak tudományos miveltőjére várakozik; részint pedig, hogy ha lehet, kiérezzem, hogy ennek a mi theol. akadémiánkon való előadása nem juthatott még olyan terjedtségre, mint a minőt irodalmi fejlettsége felmutat és a minővel a mi akadémiánkon is úgy a theológia, mint az egyház érdekéből bírnia kellene. — Azonban én hiszem, hogy a fejlődésnek az a törvénye, mely az egyházban munkás, intézményeiben és így a theol. akadémiában is munkálkodik és így azt is hiszem, hogy nem messze az idő, a mikor a mi akadémiánkon is legalább egy egész ember fordíthatja majd erejét az egyházépítés e tudományának előadására.

Mostan pedig bizalommal ajánlom magamat a nt. és tek. igazgató tanács és m. t. tanári kar nagybecsű jóindulatába, nem különben a nemes tanuló ifjúság szíves hajlandóságába!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Ács Zsigmond*, laskói ref. lelkész, a ki mint tanár is szolgálta egyházunkat, a kecskeméti theol. akadémián, ideiglenes minőségben a görögöt, latint, hébert s az exegesist tanítva 1847—48-ban, majd 1852—55-ig a nagy-kőrösi gimnáziumban a görög nyelvet s irodalmat művelve, e hó 14-kén 74 éves korában elhunyt. Az irodalmilag is neves ember a ki „*A wakefieldi lelkész*”-t, „*A velencei Kalmár*”-t, „*Pál és Virginia*”-t fordította angolból s franciából, valamint angol, spanyol költeményeket közölt csinos átültetésben Arany „*Koszorú*”-jában, Tóth Kálmán „*Fővárosi Lapok*”-jában, szülőföldje lelkipásztorként halt meg, a hol 24 évig volt fáradhatlan hirdetője az Úr evangéliomának. — *Diószeghy Zsigmond*, a gömöri ref. egyházmegye egyik tiszteletbeli világi aljegyzője, e hó 12-kén ifju kora teljes erejében, váratlanul meghalt. — Legyen az elköltözöttek emléke áldott!

— **A prot. lelkészek fizetésének kipótlásáról** szóló állami törvényjavaslat fölött febr. 16-kán Budapesten eszmecserét váltottak a ref. és luth. egyház püspökei s a két egyház zsinati tagjai közül mintegy húszan, a kik közül a reformátusok úgy nyilatkoztak, hogy a javaslat elfogadható, a lutheránusoknak pedig az volt az erős meggyőződésük, hogy a *javaslat autonómikus jogokat sért és nem felel meg az 1848. XX. t. c. 3. §-ának* s épen ezért nem fogadják el. — A reformátusok a javaslattal, ha a kormány hivatalosan áttenné a konventi elnökséghez, egyetemes konventünk március 24-kére összehívott gyűlésén foglalkoznának behatóan s ott állapítanak meg azokat a javításokat, a melyeket okvetlenül meg kell ejteni a javaslaton, ha azt akarjuk hogy ki ne legyünk szolgálatva a változó kormányok szeszélyének és erős bennünk az akarat abban az irányban, a mely a vallás egyenlőség és viszonyosság elvét a szó nemes és valódi értelmében törekszik életbeléptetni. — A törvényjavaslatot ref. egyházi lapjaink közül csak a dunántúli fogadta föltétlen elismeréssel, állítván azt is, hogy „önkormányzati jogainkat egyáltalán nem sérti, mert az évi kiegészítési összeget is a főhatóság útján juttatja el rendelkezési helyére”, — kifogást csupán a 15. §. és főleg a 10. ellen emelvén, a mely a kiegészítést 10 évre mondja ki keresztülviendőnek (7—8. számok). A „*Debreceni Prot. Lap*”-ban (8. sz.) Ujfalussy Béla mondja el gondolatait a javaslatról, a melyet „állami, pénzügyi” szempontból elfogadandónak tart, de kijelenti, hogy „nem mondhatunk le és nem mondunk le azon hitünkről, hogy feljön hazánkban is a teljes vallás egyenlőség éltető napja és a nemzet törvényhozása nem csak előhozza, hanem életre támasztja azt az eszmét, a melyet az 1844. orsz. gyűlés aug. 29-én tartott kerületi ülésén Borsodmegye híres követe e szavakkal tett le: »e tárgy jelen állapotában a jövődjő feltámadásig nyugalomba helyeztessék«. Mi magyar protestánsok hiszünk e feltámadásban.” — A pesti „*Protestáns E. és Isk. Lap*”-ban Hamar István főmunkatárs tárgyalja e kérdést (8. sz.) csak az általános benyomások keretében mondva el észrevételeit, a melyek során óva int, hogy valamiképen az a gondolat ne támadjon egy prot. embernél sem, a mit pedig a miniszteri indoklás hallgatagon elárul t. i. hogy ez a javaslat ama 48-iki törvénynek volna a beváltása! Nem tartja a javaslatot kielégítőnek s sürgeti, hogy a hivatalos ref. egyház kérdetessék meg, mielőtt az országgyűlés döntene e kérdésben. Tehát álláspontja ugyanaz, a mely-

nek ref. szempontból való elbírálására, mint Fejes István Nyílt levele is igazolja, egyedül az egyetemes konvent illetékes, nem pedig az erdélyi, dunamelléki ref. püspökök. a kiknek egyéni véleménye előtt tisztelettel hajlunk ugyan meg, de föltétlen elfogadására nem vállalkozhatunk, bár hogyan állítja is Szász Domokos, hogy a javaslat megfelel kívánságainknak, kielégíti érdekeinket. — Az »Erdélyi Prot. Lap«-ban a szerkesztő tesz egy pár megjegyzést a javaslat közlése alkalmából s kimondja, hogy a »körülményeket, a melyekkel egyház, állam számolni tartozik, megfontolva, lehetetlen, hogy ezt a törvényjavaslat sok tekintetben áldásnak ne tartsuk, s örvendezve ne üdvözljük. »Nem tartja anyagi kérdéseink végleges megoldását tartalmazónak a javaslatot, de állítja, hogy »hatalmas előre lépés történt«. — A lutheránusok egyetlen magyar nyelvű heti lapja, a Veres József szerkesztésében Orosházán megjelenő »Evang. Egyh. és Iskola« a 7. számban »Drága alamizsna« c. alatt Isó Vincétől közöl a javaslatra vonatkozólag egy talpra esett cikket, a mely kimondja, hogy »a csalódás keserű moraja zúg végig« a prot. lelkészek sorain és az az élénk helyeslés és éljenzés, a mely a még ismeretlen javaslatot a t. házban fogadta, csak nem akar visszhangra találni az országban«, a mit egészen természetesen tart a cikkíró, mert a javaslat nem felel meg a várakozásnak, annyira nem, hogy jobbnak tartja, ha továbbra is jogaink most már még hangosabb követelése mellett maradunk, mintha ezt az égető bajainkat teljesen elodázó törvényjavaslatot elfogadjuk, a mely »nem a mi, hanem a zsidók és görög-keletiek kedvéért készült«. A javaslat alkudozási jellegű az 1848. XX. t. c.-re vonatkozólag pedig alkudnunk így nem lehet s ha nem sikerül a becsületes uton való jogérvényesítés: akkor álljon elő a prot. papság s kiáltsa oda újra önmegadó elszántsággal: nem kell ez a szégyen kenyér, hanem követeljük az 1848-iki törvény beváltását! — A politikai lapok közül a »Nemzet« annak a reménynek ad kifejezést, hogy a lelkipásztorok nemesen (?) fogják fel a javaslat magasztos intencióit. — Az ultramontán »Alkotmány« prósisítal kíséri a protestans egyházak szolgaságba merülésének újabb mozzanatát, a mely keserű könyhullatásra is készíti, mert »csak a kath. papok azok, a kik büntetésből nem kapnak segélyt«. — A »Pesti Napló« szerencsés kísérletnek nevezi a javaslatot az 1848-iki törvény radikális intézkedéseinek megkerülésére, a mely törvény az egyházi javak államosítását foglalja magában. — Az »Egyetértésben« B. F. írt cikket, a mely egészen prot. izú s épen azért, a mint a szerkesztő is megjegyzi, nem a lap álláspontját tükrözi vissza. E cikk könnyelműnek és félszegnek nevezi a javaslatot, a mely a 48-ki XX. t. c. rendelkezésével nem áll összhangban, a mely az összes bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségleteinek közálladalmi költségekből való fedezését mondja ki, a javaslat pedig meghagyja az egyházi adózás. Egyáltalán nem szabályszerű megoldását adja a javadalmak kérdésének ez a javaslat, a mely épen ezt nem is adhatja, hiszen ezt csak a 48-as törvényhozás szellemében lehet végrehajtani. — Ez a kis szemle, a melyet csak azért tartottunk szükségesnek közölni, hogy t. olvasóink tájékozódva legyenek az általános hangulatról, azt a meggyőződést szilárdítja meg bennünk, a melynek Lapunk 7. számában adtunk kifejezést t. i. hogy nem volna helyén való, ha a javaslat a mi megkérdésünk nélkül lenne törvénynyé. Az általános hangulat az, hogy *nem elégíti ki a javaslat a jogos várakozást, de azért elfogadandó, mert igen sajnó a seb, a mely régóta üttetett!* . . . Hát mi egész tiszte-

lettel meghajlunk a szenvedések tüzeiben égők sóvárgásainak bármilyen módon való kielégíttetése előtt, csak egyet nem kell feledni, azt t. i. hogy itt *nem egyesekről, hanem a magyar ref. egyház egyeteméről van szó*, a mely nem *alkudozni, de jogot élvezni* van hivatva történelmi multja, erkölcsi fensége, vallásos tisztasága s napfényként ragyogó hazafisága alapján, a melyek érdemessé teszik arra, hogy *első legyen s ne utolsó*, a mely az *oláh papok mögött következik*. Ugy tetszik nekünk, mintha a törvényjavaslat próbakő akarna lenni s ha bevált, akkor bukácsolhatunk rajta keresztül, ki tudja meddig? . . . Azért delendam esse censeo s ezt a felhívást intézzük az érdekeltekhez: ha van még sajnó seb (s mennyi van!) a magyar ref. egyházban, sajogjon egy kis ideig, mert az idő teljessége közel vajon itt van az ajtó előtt és zörget, a melyben *jogos kívánalmaink követeléseink* teljesülni fognak! (n)

— **Nyilatkozat.** Tudomásomra jutván az, hogy a »Sárospataki Lapok« ez évi 7-ik számában adott szerkesztői üzeneteim közül kettő félreértésre adott alkalmat s egyesek előtt gyanúsítás színében tűnt fel részint a főiskolai könyvnyomda és könyvraktár felügyelője, részint épen e lapok volt szerkesztősége ellen: erkölcsi kötelességemnek vélek eleget tenni e nyilatkozatommal, a melyben határozottan kijelentem, hogy *gyanúsítással* sem egyik, sem másik irányban nem volt okom élni s így a nekem tulajdonított vétség azok közül való, a melyekkel olyan könnyű a leszámolás. Jelzett üzenetem az első irányban tisztán csak azt tartalmazta, hogy az újabb kérdezősködés a hivatalos válasz után csak zaklatás volna s így az ügy feszegetése nem indokolt, mert az intézők bizonyosan a közönség érdekeinek is a figyelembevételével fogják a szóban forgó ügyet elintézni, szem előtt tartva természetesen az iskola érdekeit. A második irányban pedig világosan arról szolt az üzenet, hogy a »Sárospataki Lapok« volt szerkesztősége az »Irodalmi Kör«-rel együtt a versenyképességre való törekvés folytán kénytelen volt felhasználni a jelzett összeget, a mely az első évek gyűjtéséből származott, mert a teljesen indokolt törekvést az előfizetőkkel szereplők közül igen sokan nem méltányolták s kötelezettségüket nem teljesítették. . . . Ime ez és nem más a gyanúsításnak minősített két üzenet valódi tartalma, a melynek ilyen módon való értelmezése szolgáljon elégtételül azoknak, a kik ellen irányzottan állították némelyek üzenetemet. Sem egyik, sem másik irányban nincs okom kétkedni az iskola javára való törekvésben. Hogy az én e lapban való lelkiismeretes munkálkodásommal szemben némelyek részéről nem ugyanez a felfogás nyilvánul, azt egy rövid esztendő alatt is sokszorosan tapasztaltam, de még eddig nem estem miatta kétségbe.

Dr. Tüdös István,
szerkesztő.

— **A felső-szabolcsi egyházmegye** számvevőszékének február 23-án tartott gyűlésével kapcsolatban a megye papi és világi tagjaiból összehívott értekezlet a prot. lelkészek fizetésének kiegészítéséről szolt javaslat felett mélyreható tanácskozást folytatott s a következő irányelvek alapján tesz felterjesztést a márczius 3-ikán Nyíregyházán tartandó rendkívüli egyházmegyei gyűléshez: nem helyeselhető, hogy a javaslat tárgyában a ref. egyház nem hallgattatott meg, de a javaslat elfogadható, mint az 1848. XX. t.-c. részleges megvalósítása; nem helyeselhető, hogy a hívek adóterhein nem segít a javaslat s hogy a lelkészek állami közegek által bíraltatnak meg fegyelmi esetekben; kifogásolandó, hogy az új anyae gyházak szervezése a kormánytól van

függővé téve; óhajtható, hogy a kiegészítési összeg együtt adassék át a felekezeti főhatóságnak s a kipótlás ne hat, de 800 frtra történjék; óhajtható, hogy a termények ár-felszámolása ne öt, de 10 évi átlag szerint történjék s a stóla ne szerepeljen a fizetés alapján; a ref. lelkészi fizetések újból irassanak össze; kifogásolandó, hogy a róm. kath. és g. kath. lelkészek fizetésének rendezéséről külön javaslat készül, mert ez ellenkezik a jog-egyenlőség elvével. Az ezen elvek alapján Ujfaluassy Béla és Nagymáthé Albert által szerkesztendő feliratot az egyházmegyei rendkívüli közgyűlés a konventhez, a képviselőházhoz és a kormányhoz szándékszik felküldeni. A felső-szabolcsi példát követésre ajánljuk a mi egyházmegyéinknek is, hogy lássuk a közvélemény megnyilatkozását, s legalább azt vigyük keresztül, a mi változtatandó s változtatható a javaslaton.

— A főiskolai nyomdából legközelebb következő tankönyvek kerültek ki: 1. „*Számtani Példatár*” Dezső Lajos. A népiskola III. IV. osztálya számára. Ára: 35 kr. 2. „*Olvasókönyv*” a népiskolák II-ik osztálya számára. Dezső Lajos. Harmadik kiadás. Ára: 24 kr. Approbált tankönyv. 3. „*Középkor*”. Kiss Lajos. A Világ-történelem II-ik kötete. Ára 1 frt 60 kr. Engedélyezve 1968/1897. sz. a. Az „*Újkor*” most van approbatoria felterjesztve. A középkorról így nyilatkozott a „*Századok*” bírálója: „Gazdagon van képekkel illusztrálva chronológiai és nemzedékrendi táblákkal ellátva. Magyarország történetét párhuzamosan tárgyalja a világtörténelmi eseményekkel. Előadása könnyű, folyékony, a fiatalság értelméhez mért, szóval igen jeles tankönyv.” 4. „*Magyarország Történelme*”. III. o. számára. Harmadik kiadás. Maklár Pap Miklós. Ára kötve 80 kr. Approbáltatott mind a gymnasiumok, mind a realiskolák számára 595/1898. sz. a. A hivatalos bírálat szerint: „E munka 124 lapon tárgyalja a magyar történelmet az őskortól napjainkig, nagyjában a tanterv és az útmutatások által kiszabott terjedelemben. Az anyag kiválasztásában elég szerencsés, iránya könnyű és magyaros, előadása világos s az egész könyvet meleg hazafias szellem hatja át. E szempontokból e munkát a legjobban sikerült tankönyvek közé sorolhatjuk.” 5. „*Magyar olvasókönyv*” a középiskolák III. osztálya számára, 3-ik kiadás. II. kötet, ára kötve 96 kr. Approbáltatott 653/1898 sz. a. A hivatalos bírálat végeredménye ez: „Az elmondottak alapján örömmel kijelentem, hogy Molnár Lajos „Magyar Olvasó” könyvének II-ik kötete az approbálást teljességgel megérdemli”. Ajánljuk e tankönyveinket, valamint többi kiadványainkat is az illető szakférjak figyelmébe.

Az Irodalmi Kör
elnöksége.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

B. J. A cikket a következő számra szántam. Úgy gondoltam, hogy így sem késünk vele. S. M. A küldeményt köszönöm s fel fogom használni, — de hogy mikor, nem tudhatom előre, mert hasonló tárgyú cikk maradt a multból is. K. J. A kettőt egygyé tettem, hogy az érdeklődést jobban felkeltsem, a mire nagy szükségünk van ebben az életbevágó kérdésben. — Egy érdeklődőnek. — Szíves tudomására hozom, hogy bármily irányú kérdészködéskor készséggel megkapja a választ, a mint ezt az illetékes helyről nyert felvilágosítás után batran állithatom is, a mely részről annak kijelentésére is felhatalmaztattam, hogy nincs senki, a ki ne akarná azt, hogy a főiskolának a többször említett kiadói vállalatból minél nagyobb haszna legyen. — D. L. A pénzt átadtam a pénztárnoknak. Dorgatóriumot emlegetsz?.. Nem az akart lenni az a kis üzenet, hanem felvilágosítás nyújtás abban az irányban, hogy

minő állapotban van a »Sárospataki Lapok«, a mely a jelen esztendőben kerek számban 80 előfizetővel kevesebbet számlál, mint tavaly, holott 20 új előfizető (még pedig fizető!) jelentkezett. A kevesbedés okát tisztán a fizetés teljesítésre szorításban találjuk, de hát minek szerepeljen valaki előfizetőnk között, mikor 3 esztendői tartozása is van. A negyediket mi adjuk ráadásnak? ... Még az sem használt, hogy megrendelést kértünk azoktól, a kik nem fizettek elő, okulván ama dunántúli pap példáján. A levelek itt vannak kezünkben, a melyek alapján pert indíthatnánk, de hát várunk, várunk, hátha becsületbeli tartozásnak veszik, s beküldik azt a kis összeget. Több megrendelő ez évben már nem kérte a lapot, mi pedig nem küldhetjük nekik, hiszen a mult éviért is adósaink ... Szóval nagy bajunk az nekünk, hogy előzékenységgünkkel igen sokan szeretnek visszaélni. — R. A. Hát a felbuzdulást az adatok teljesen leütötték? Pedig a kérdés égető lehet igen rövid idő alatt, mert a te s veled együtt igen sok érdeklődő barátunk óhajára készített statisztika hangosan beszél arról, hogy a »Sárospataki Lapok« a tiszáninneniek miként támogatják. Ime a számok: *Abaujából* van 43 előfizető s megrendelő (34 pap, 9 világi); *Alsó-Borsodból* 34 (26+8); *Alsó-Zemplénből* 24 (21+3); *Felső-Borsodból* 29 (28+1); *Felső-Zemplénből* 16 (11+5); *Gömörből* 20 (18+2); *Tornádóból* 10 (9+1) és *Ungból* 15 (14+1). Mint láthatod a te társaid közül felénél több nem látja e lapot! Hasonlítsd össze az új névtár adataival az itt közlötöket s meglátod, hogy a 376 tagból álló tiszáninneneni papi testületből csak 161-nek az asztalán foglal helyet a »Sárospataki Lapok«. Ehez a kimutatáshoz nem kell kommentár! — Sz. B. A levelet kaptam. Esméd felett sokáig gondolkoznak, de remélem, hogy nem fognak felette napirendre térni. A tavasz fuvalmára majd csak megperzdül a vér az emberekben. — Sz. I. A cikket megkaptam s mihelyt lehet adom, mert aktuális tárggyal foglalkozik — T. B. A névtár a megállapított időre, márc. 1-re minden egyházunkban ott lesz. Előbb is készen lettünk volna, de volt olyan egyházmegye is, a melyből csak febr. 3-án kaptam meg az adatokat s nem lehetett a munkához kellő erővel hozzá fogni, mert megakadtunk volna. — K. M. A cikk erre a számra elkészült s így csak a következőben közölhetem.

HIRDETÉS.

A Mauthner-féle
hírneves konyhakerti- és virágmagvak
zárt és hatóságilag védett csomagokban, a törvényesen bejegyzett védjeggyel és valamennyi nagyobb fűszer- és vegyeskereskedésekben kaphatók.

Vetés ideje: Augusztus és szeptember.
Ültetés távolsága: 15—20 cm.
Talaj minőség: Jól trágyázott.

Mauthner-féle magvak.

Aussaatzeit: August und September.
Pflanzweite: 15—20 Cm.
Bodenbeschaffenheit: Gut gedüngt.

A Budapest Andrassy-ut 23. szám alatt létező Mauthner Üdön csak olyan csomagoknál vállal teljes jótállást egészen friss és valódi magvakért, a mely csomagok ragasztva, a medvéábrával és a Mauthner-névvel jelölve, úgy a mint a mellékelt rajz is mutatja.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Viszonzválasz Ft. Kun Bertalan püspök úrnak.” *Fejes István.* — „Államsegélyes koldusok.” *Mitrovics Gyula.* — „A protestáns kongrua kérdéséhez.” *Kállay Miklós.* — „Indítvány a tiszáninneni egyházkerület papi özvegy-árvatári pénztárának kerületi lelkészi nyugdíjintézeté átváltoztatása tárgyában.” *Botos József.* — „A vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének tárgyalása az országgyűlésen.” — „Kérdések az egyházlátogatóság számára.” *Ruszkay Gyula.* — Könyvismertetés. *Faludi Pál.* — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Viszonzválasz Ft. Kun Bertalan püspök urnak.

Köszönettel vettem a nekem címzett becses választ. Ez kellő tájékozással szolgál nekem is, másoknak is arra nézve, hogy az az értekezlet, a mely Budapesten tanácskozott, nem látta szükségét annak, hogy a kongrua-törvényjavaslathoz egyetemes egyházunk hozzászóljon; ennél fogva Főtiszteletűséged sem tett semmi lépést ily irányban, sőt ilyesmit kockázatosnak is tartana. Ezenfelül Ft. püspök úr elitéli még azt is, ha valaki a törvényjavaslatban hiányokat, sérelmeket keres, ekkép elítél engem is, a ki nyílt levelemben egyáltalán hozzá sem szóltam a javaslat érdeméhez.

Ily körülmények közt, midőn be kell látnom, hogy miképen a törvényjavaslat szülemelésében, úgy annak keresztülvitelében is, nem volt és nincs hajlandóság a velünk való érintkezésre és be kell érniünk azzal, hogy a kormányval közelebbi összeköttetésben álló vezérferfiaink bölcsesége, belátása szerint oldassék meg a kérdés. Hogy mennyire egyez ez meg egyházi önkormányzatunk elveivel, annak megítélését Főtiszteletűségedre bízom. En a közérdekben megtettem felszólalásomat. Iparkodtam is indokolni, hogy miért látom *ma* szükségesnek a haladékat és bővebb megfontolást; de ha vezérferfiaink *ott fent nem látják* azon újabb fordulatokat, a melyeket mi *alant látunk* és a melyek miatt aggódunk egyházunk jövő sorsán, hát ám legyen! Méltóztassanak csak sietni és tudomást nem venni Szabolcs, Zemplén, Baranya és a többiek *mai* helyzetéről, majd meglátják, mi lesz a következő a papok állami segélyezésének az egyházi adózás kérdésének tekintetbevétele nélkül!

Tényleg előttem is úgy áll a dolog, hogy például egy évvel ezelőtt, igen könnyen megnyugvást találtam volna egy oly törvényben, melynek meghozatala most czéloztatik, feltartva természetesen akkor is önkormányzati jogainkra s a vallási egyenjogúságra vonatkozó s e lapok 8-ik számában közlött észrevételeimet; de most a viszonyok hirtelen és váratlanul annyira megváltoztak, hogy azokkal számotvetni szükségesnek tartom. Nem érzi-e ezt Ft. püspök úr is? Nem gondoltak-e erre a vele együtt tanácskozott bizalmi férfiak is? Azt becses válaszából nem

látom, pedig fontosabb lett volna úgy az én, mint másoknak is a lapokban azóta nyilatkozni kezdő aggodalmainkat e részben nyugtatni meg inkább, mint szemünkre vetni azt, hogy mi a törvényjavaslatot gyanúsítással illetjük.

Ily időben Ft. püspök úr, midőn felekezetünket pusztítják egyfelől a reversálisok, másfelől pedig a felekezetenélküliség csábításai is népünket könnyen megtántoríthatják, nem az a főkérdés, hogy az 1848. XX. t.-c. elveit a távol jövőre fentartsuk, a miért egyébiránt a Budapesten tanácskozott férfiaknak így is köszönettel és méltó elismeréssel tartozunk, — hanem a főkérdés az, hogy fenyegető bajainkat együtt és egymással való összeköttetésükben vegyük vizsgálat alá. E végből kijelentem, *hogy én ma nem merek törvényt hozni egyoldalulag csupán a lelkészek javára*, hanem a kormányval is azt javallanám, hogy ha egyházunkkal jót akar tenni, a mint az kétségtelen is, hát tegyen jót úgy, hogy ezt a törvényjavaslatot tartsa függőben egyideig; azonban azt a 70 ezer frtot, a melyet a közelebbi 3 évben lelkészeink fölsegélésére szánt, bocsássa a konvent rendelkezésére, hogy lelkészeink szigorú helyzetén mindenesetre segítve legyen. A konvent és az egyetemes egyház feladata volna aztán az, hogy gyors intézkedésekhez fogjon és ha lehetséges, az 1848-iki törvények hatályosabb végrehajtásával, ha pedig ez nem lehetséges, úgy saját erőnkéből tegyünk meg mindent, a mi a lelkészek segélyezése mellett az egyházi adózás kérdését is megoldani hivatva lesz.

Ez az én álláspontom jelenleg, Ft. püspök úr. Ebből látható hogy én, ha látok is a törvényjavaslatban egyházi szempontunkból módosítást igénylő részleteket, de magát a javaslatot félrevetendőnek nem tekintem. Ohajtom magamat, mondjam inkább, egyházunkat, megnyugtatni az iránt, hogy a fegyelmi ügyben esetleg hozandó áldozatunk, egy általánosan kötelező, a r. katolikus klérusra is kiterjedő állami intézkedés miatt lesz-e szükséges? Mert ha így lesz, meghajlom a törvény előtt, mely egyenlően kötelez és kivételt nem tesz. Ha így nem lesz? . . . úgy sajnálni fognám szegényebb sorsú lelkésztársaimat, a kik megaláztatásuk könyeivel volnának kénytelenek megtörni a nyert darab kenyeret.

Fogadja Ft. Püspök úr ezen nyilvános válaszatomat nagyfontosságú ügyeink iránt való érdeklődésem,

Lapunk jelen számához egy negyediv melléklet van csatolva.

sőt mint kisebb hatáskörben bár, de mégis kötelezett egyházi szolgának oly nyilatkozata gyanánt, a melyben nincs semmi személyes motivum, mert igazán arcpirulással és szégyenkezve teszem, hogy Püspökömmel vitába látszom bocsátkozni, holott jobban szeretnék vele egy véleményen lenni, ha becses válasza nemesak részben, hanem teljesen megnyugtatót volna.

Ezek után azonban nem kérek többé semmit. En, a mikre lelkiismeretem sürgetett, elmondottam.

Fejes István,
konventi képviselő.

Államsegélyes koldusok.

Fájdalmasabb, erkölcsi hatásában megszegényítettbb csalódás még sohasem érte a magyar protestáns egyházat és annak papságát, mint az a törvényjavaslat, a melyet *Wlassics Gyula*, a büntető jogász kultusz miniszter szándékozik a törvényhozás elé terjeszteni, a protestáns lelkészi fizetések „feljavítása” tárgyában.

Régi mozgalom, újra, meg újra feljajduló, jogos siralom eredménye ez a törvényjavaslat.

Ismerve a magyar protestáns egyháznak, becsületes törekvéseinek a történetből öröklött s mindig megnyugvással túrt sorsát, a mi magyar társadalmunkban nagy reményeket soha sem kötöttünk ugyan a „*Regnum Marianum*” ez országában, egy ilyen ügy méltányos, jogos rendezéséhez ez idő szerint. De ahhoz, hogy az 1848-iki törvényeknek, a valláseggyenlőségre vonatkozó törvénycikkelyei ilyen *nikkell fillérekre váltassanak fel*, az „*Ezredév*” megkoronázásául, erre, megszokott és türelemmel hordozott mellőztetésünk mellett sem lehettünk elkészülve.

Mindenki által ismert szorongatott, jogtalanul mellőzött helyzetünkben zörgettünk az igazság ajtaján. Kértük azt, a mi törvényes alapon, legalább század részben megilleti az állam, a társadalom becsületes ügyének egyszerűséghez, szerénységhez szokott és az *uraskodóhoz* szintén nem is értő munkásait.

Vártunk türelemmel, bizony sokan közülünk arcunkat égető rongyokban, ha a másokat takaró jólét bibor palástjai között kellett a tisztesség kedvéért megjelennünk; és vártunk szívünket emésztő, lelkünket megbénító gondok között.

Csak legújabb kori alkotmányos rendezkezésünk s egyházi életünk jogainak és törekvéseinek királyilag is szentesített törvényei óta is, immár a huszadik év felé közeledünk . . . de azt nem vártuk, hogy országos, több százados törvényeink apró pénzre váltását kapjuk meg csupán, s *államilag segélyezett* koldusoknak iktattassunk be, legalább egy hosszú generáció életidejére a mi beleegyezésünkkel, a *törvényhozás* útján.

Engedelmet kérünk! A magyar protestáns egyház *nem ezt* kérte! A minthogy törvényes és megillető örökségének megtagadása és a jogutódok méltó kárhoztatása nélkül ezt nem is kérhette. Hanem, igenis, kérte, az 1848. törvény vallás-egyenlőségről szóló törvénycikkelyeknek méltányos, fokozatos életbeléptetését, *szégyen paragrafusok és jog konfiskálás nélkül*.

Ez a jóakarátú, de különben protestáns egyházunk helyzetét, múltját, szükségait, alkotmányos berendezkedését nem ismerő és igen sok lényeges pontjában, nyilván kirívó politikai állami policia céljainak szolgáló törvény-tervezet pedig telve van ilyen szégyen paragrafusokkal és autonom jogainkba nyúló intézkedési törekvésekkel.

En istenem! Milyen kegyes, méltányos, óvatos intézkedés a törvényjavaslatnak mindjárt első sza-

kasza is. „A latin, görög és örményszertartású katólikus lelkészek jövedelmének, kongruájának kiegészítése jelenleg rendezés alatt levén, míg ezen rendezés be nem következik, a legszűkebb anyagi viszonyok között levő ezen lelkészek jövedelmének ideiglenes kiegészítésére a törvényhozás, az állam költségvetésben *megfelelő* külön összeget fog felvenni”.

Tehát azoknak a latin, görög és örmény szertartású katólikus egyházaknak autonómiaja, kellő tiszteletben tartatik, míg majd e dús jövedelmű püspökségek idejét látják annak, hogy a többnyire család nélkül levő, a protestáns papoknál általában eddig is nagyobb jövedelmet élvező stréber plebánusoknak és hecekáplánoknak, mennyivel javítsák fel fizetésüket a saját uradalmaik jövedelméből, *hintóra, meg néppárti kortes célokra*; s addig is az állam az államköltségvetésben *megfelelő* külön összeget fog felvenni azoknak a papoknak segélyezésére, jegyezzük meg jól: *minden kikötés nélkül*, a kik közül némelyik alig végzett 4 gymnasiumi osztályt, aztán lett belőle jogász és teológia nélkül előkelő pap.

Es mint rendelkezik velünk szemben, ezzel összeköttetésben a törvényjavaslat?!

Nekünk, protestánsoknak, elkezdve a népoktatási és azután később a középiskolai és folytatva a legújabb egyházpolitikai törvényeken az úgynevezett magyar állami alkotmányos éra beállása óta, folyvást az volt végzetünk, hogy negyedfél százados hazafiúi becsületességünk és ilyen irányú, még ellenségeink által is elismert törekvéseink és magunk viseletének áldozati örve alatt szolgáltattunk ki, a másfelekezetű és más felé kacsingató nemzetiségeknek megfélemezésére szánt állami policianak.

Ő Felsége által szentesített s a magyar miniszter elnök által is aláírt „*Egyházi törvényeinkben*” világosan körvonaloza van, hogy milyen képzettségű egyéneket alkalmazunk a lelkészi hivatalra, s mégis mintha együtt képeztettünk és együtt nőttünk volna fel az *oláh pópákkal*, most a törvényjavaslat oda állítja, nagy általánosságban a szégyen paragrafust, hogy „jövedelmének 800 frtra való kiegészítésére *csak* azon lelkésznek van igénye, a ki igazolja azt, hogy az illető tudományt valamely hittani intézetben, a hazai középiskola 8 osztályának elvégzése után nyilvánosan, *vagy magán úton, legalább 3 évig tanulta*.”

Ime, még eddig magyar protestáns egyházunk *csak* nyilvános tanfolyam hallgatása és négy évi tanfolyam után adott lelkészi oklevelet. *Wlassics Gyula*, közoktatásügyi miniszter, mit sem akar tudni ezekről, hanem indítványozza törvényjavaslatában, hogy *három évi magántanulás után* is, államilag segélyezett pap lehet, már persze az, a ki.

Mindenütt csak a jóakarátú szándékot keresvén, irtózik lelkem a feltételek keresésétől; de egy előre vetett árnyékát és láncsörtetését a törvényjavaslatnak, a legrövidebb látású protestáns embernek is lehetetlen észre nem vennie és meg nem hallania, — és ez az, hogy az államsegélyezés principális elveiben kiveszi a lelkészek fegyelmezési ügyeit az egyház kezéből és bár „*fegyelmi eljárási törvényeinket*” szintén ő Felsége szentesítette, egy eddig ismeretlen vádhatóságot állít államilag segélyezett lelkészeink felé . . . *Ez nem kisebb hatóság, mint maga a vallás és közoktatásügyi minisztérium*.

Az a szerencse csak, hogy ha *ezt a* törvényjavaslatot a törvényhozás, már csak ezt látva is, el akarná fogadni, először arra kell felhívni a magyar protestáns egyházat, hogy hívjon össze új zsinatot és húzza

keresztül az ő Felségének kegyességéből és alkotmányos érzületéből kifolyólag szentesített egyházi törvényeket.

Ezt pedig elrendelnie, gondolom, sem a törvényjavaslat készítőjének, sem pedig policia nélkül, a törvényhozásnak nem lehet; a magyar protestáns egyház pedig annál kevésbbé kérheti, ha komolyan veszi lételet és társadalmi hivatását, mert hiszen épen ebben a törvényjavaslatban is szépen megkapja, legközelebbi őszinte szabadelvűségének és a vallásfelekezeti békeség érdekében hozott áldozatának, lemondásának és önmehtagadásának jutalmát . . .

Ime, mint az egyházpolitikai törvények, alig pár éves fejleményének logikáját olvassa fejünkre, engedmény örve alatt a miniszter: „Az esketési stóladíjak, mint *non sens*, felszámítás tárgyát nem képezhetik“.

A „fábrica“ jövedelmi többlete és a házszentelési koledából befolyó jövedelem az felszámítandó. És a fábrikálás és koledálás dolgában, az oláh pópákkal együvé fogott szegény protestáns lelkésznek, annyiival is inkább pontosan ügyelnie kell ezen államsegélyes új protestáns egyházzogi akciókra, mert a törvényjavaslat ugyanám keményen megmondja, hogy ha valaki nem pontosan vallotta be e fajtájú koledálásait is, az menten elveszíti államsegélyét, sőt még kártérítéssel is tartozik.

De hát nem keresem tovább ennek a törvényjavaslatnak szellemét. Különösen Tóth Dániel, esperes úr, mélyre ható látással boncolta már azt e lapok hasábjain.

Célom csak az, hogy rámutassak én is az állásra, a melyet e törvényjavaslattal szemben a protestáns egyháznak elfoglalnia kell.

A törvényjavaslatba, a lelkészi fizetések ilyen rendezésébe nem nyugodhatik bele semmi áron; mert az az 1848. t. cikk örökségének nyilvánvaló elköttyavetése, ahoz pedig Magyarország jövő protestántizmusának és jövő papi generációjának is hozzászólása van.

A katolikus autonómia és kongruát még csak ezután fogják igazán szervezni. Mindenki tudja közülünk, hogy mi az egyenes célzata ennek az autonómiabujósdinak. Végezze csak el a törvényhozás a protestáns lelkészi fizetések rendezését ennek a törvényjavaslatnak alapján: mi protestánsok magunk dobtuk oda a katolikusoknak az alapok és alapítványok kérdésének könnyű megoldását . . . Polónyi, meg mások, méltó joggal fogják szemünkbe mondani, hogy az kizárólag a katolikus egyház joga, mert hiszen ime a protestáns lelkészi fizetési ügye, ma már országos törvénnyel van rendezve.

Helyzetünk ma még egészen természetes. Maga Wlassics miniszter tett egy őszinte nyilatkozatot, a szerintem egészen idő előtt nála járó országos lelkészi szövetség küldöttsége előtt. És ez az, hogy az államnak most nincsen több pénze ilyen célra.

Nos hát mondja meg a magyar protestáns egyház Magyarországnak és a magyar törvényhozásnak, hogy ha nincs pénze, hát csak épen azért ne bontogassa meg az 1848. 20. t.-cikk nagy épületét. Ne különösen akkor, mikor ha őszintén akar rajtunk segíteni, ezt másképen is teheti.

Vegye le napirendről a benyújtott törvényjavaslatot s mondja ki: minthogy ugyanis 9 év múlva vagyok csak képes keresztülvinni azt, hogy a protestáns lelkészek fizetése a 800 frtot megüsse: az erre a célra szánt összeget oda adom a protestáns egyháznak úgy, hogy ilyen módon emelem fel évenkénti eddig is adott állam segélyét. Az 1848. 20. t.-cz.-et

pedig végrehajtom akkor, a mikor nagyobb mértékben felszabadul az a rengeteg összeg, a mely ma még idegen bálvány istenek lábaihoz van leláncolva.

Ez egyenes, ez őszinte beszéd lenne s jóakarattal a szegény magyar protestáns egyház szorongatott helyzete iránt.

De a törvényjavaslat a maga egész szellemében és intenciójában?

Oh abból beh fájdalmasan és minket megszegyenítő módon kéri a bibliai bírót döntése: „*Megszabadítom ez asszonyi állapotot, hogy reám járván, többé ne untasson engemet.*“

Oh az csak az 1848. 20. t.-cikknek nikkel pénzre való felváltása, a melynek tudvalevőleg, nem nagy európai forgalma van.

Debreczen.

Mitrovics Gyula,
er. ref. lelkész.

A protestáns kongrua kérdéséhez.

Elfogulatlanul gondolkozni szerető főt, azt hiszem, nem hagyhat érintetlenül az a törvényjavaslat, mely a prot. papi kar anyagi ügyeivel látszik elvégre — sok vizek lefolyása után — úgy a hogy foglalkozni: és mégis oly kevés aránylag általában a véleménynyilvánulás, oly semmi az érdeklődés iránta — épen a prot. lelkészi korból — mintha nem is rólunk volna szó! — Vagy oly jónak találjuk az egészet hogy szó sem férhet hozzá? Vagy oly jól van dolgunk, hogy nem érdekel, bár mint dől el sorsa? Vagy, — mert felülről jön, — oly ne nyúl hozzám virágnak tartjuk, hogy nem is merünk felette véleményt nyilvánítani! — Mi lelt bennünket? Mi zsibbasztotta el idegeinket? Mi bénította meg energikus életünket? . . . A mi derék Fejesünknek — kit Isten jó kedvünkben adott kerületünknek — egyik cikkét a másik követi, s nem bir senkit is felrázni lethargiájából! Miféle kóros állapot ez? A papi értekezletek is mind alusznak! Én saját körünkben legalább megsürgettem ennek tartását, — sajnos! visszhangra nem talált.

Foglalkozzunk kissé e törvényjavaslattal! Mit találunk benne? Nem mondom, hogy nem talállok benne némi jót én is; ámde nem rajongok érte úgy mint sokan, mert látok benne olyat is, mi a trójai lóra emlékeztet! Hiszen általában, a mint a ker. morálban fel van állítva, úgy e javaslatban is megtaláljuk az elvet: valamint nincs olyan jó, a miben valami rossz nem foglaltatnék, úgy viszont nincs olyan rossz, miben valami jó ne foglaltatnék.

Jó benne a főelv, a miért lelkem melegével üdvözlöm Wlassicsot, hogy felszínre hozta vele végre is a kinos állapotot, a prot. papikar szégyenletes szegénységét, mely végre is nem reánk, de az államra szegény, hogy százados mulasztást látszik vele helyre hozni, — tatarozni! — Ez is több semminél, legalább foglalkoznak már velünk, észrevették, hogy élünk!

E főelven kívül, kifejezetten jó a „levonható kiadások“ fejezet 1. és 2. §-a. — Általában e fejezetre megjegyzek különben annyit, hogy sok helyütt erős kezekkel nyúl bele — az egyház hatóság mellőzésével a lelkészek tetteinek elbírálásába — kísértvén az államsegély megvonásával, utasítván a lelkészt panaszával 30 nap alatt a közíg. bizottsághoz (14. §.). Volt-e, vagy lesz-e kérdem nekünk valaha forumunk a közíg. bizottság, mint lelkészeknek?! Hát az autonómia, hát a saját hatóság hol van?! De hát talán megengedem, hogy ennek is éle nem ellenünk irányul, azért nem is foglalkozom vele bővebben.

Még azt is megengedem, hogy a 400 frt minimális összeg is nem reánk vonatkozik, mert közöttünk diploma nélküli pap nincs: hanem ezek mellett és túl aztán igen sok rosztat találok benne, a mire nem is lelek mentséget; s azért csodálkozom, hogy az emberek közel és messze távolban nagy részt alusznak.

Nézzük az 1. §-t mindjárt. — Kérdem, miért különleges állapot megteremtése — a latin szertartású lelkészi jövedelmi segély tárgyában? Miért e kivételes kedvezmény? — Ha őszinte az akarat hogy az 1848. 20. t.-c. felé közelednek, — ha a vallásos jogegyenlőség továbbra is nem csak a papirost terheli, — ha csakugyan komolyan állítják, hogy nincs uralkodó vallás: mit rémeszt akkor az 1. §. így fogalmazva?! . . .

Meg kell botránkozni a 3. §. első kikezdésén! Mit akar az mondani? Szerintem nem másat, — habár diplomatiái stilba van burkolva — hogy ama segélyért, ama morzsáért a prot. lelkésznek a miniszterhez még folyamodni is kell. — Megkezdte a konvent, hogy a rendkívüli államsegélyért folyamodni kell, a kik nem folyamodtunk — teiben vajban fordunk, habár előző évben tudták e nélkül is, kik a segélyre illetékesek: most már a miniszterhez is folyamodni kell! — Kérj — hajlongj — hatóságod útján — tehát hatósággal együtt te prot. lelkész kar, ha kapni akarsz az állam asztaláról. Ennyire sülyednének hát?! A mi őseink voltak e hát a reformátorok? Forr-e még ereinkben egy csepp ősi vér? Nincs erre sem semmi szavunk? — Nem elég-e az, hogy a mihez kétségtelen joga van az államnak: saját közegei által — a felekezeti hatósággal egyetértőleg — megvizsgáltatja az adatokat s ezek alapján a segélyt folyóvá teszi?! — Elfojtjátok bennünk az önértetet, a nyomor kényszerével, vagy talán megszűnt már az magától is! Bizony-bizony lejtőre jutottunk!

Hát a 10. §-ban nem rémeszt az a 9 év?! Öreg kartársak, kik nyomorban vonszoltatott alkonyatig az élet igáját, nem érzitek hogy az állam csak arra vár, hogy ti kidőljetek; öreg harcosnak kezéből úgy is kihull már a csatabárd, minek annak életelixir? A ki tudott élni nyomorban, halni úgy is megtud már!

Nézzük a felszámítandó jövedelmeket:

Az 1. §-nál mit keres a földhasznóbér jövedelem? Miért nem kat. tiszta jövedelem? A tanítói jövedelmeket felbirták vétetni ez alapon, a róm. és g. kath. lelkészi fizetésekén is ez az alap — hát nálunk nem lehet? Igazán mostoha anyánk akar lenni az állam szívós hazafiságunkért, — lángoló honszerelmünkért!

Félre lettünk vezetve, már a jelentőiek kiállításánál. — Okosabbak voltak az erdélyiek, nem tanultunk tőlök! Szerencsésebbek közöttünk némely előrelátóbbak, kik túltették magukat az utasítás betűin, s kat. tiszta jövedelmi alapot vettek fel!

Itt az ideje most, sürgetni kell! Álljon fel az egész prot. papi kar mint egy ember s követelje az egyöntetűséget urbi et orbi. *Kataszteri tiszta jövedelem, és semmi hasznóbér!*

4. §. 2. kikezdésében az $\frac{1}{6}$ $\frac{1}{3}$ változtatandó! Meghozták a szerencsétlen felekezetnélküliség törvényét; most a nagy egyházi adó a szegényebbeket — s a gyengébb lelküket önként kergeti annak karjai közé, azért adjon helyettök kárpótlást az, ki e helyzetet teremtette. — Ne csak szóval mondja a miniszter — mint mondta a sepsi-szentgyörgyi küldöttségnek, hogy ha tőle függne, minden igényünket teljesítené, de nincs pénz. Vonjon csak egy törvény

alá minden papi jövedelmet — vonja be az állam körébe — azon papi javadalmakat, melyek az államéi. — ne tartson csak királyi fényben egy papot — míg a másik nyomorog, s lesz pénz, tisztességes jövedelem minden papnak — az államnak magának is! De hát . . .

6. §. törlendő, nekünk nincs misénk! a 7. is; ez nem állandó természetű; inkább csak idő — alkalmoszerű. s kényszer szülte állapot . . .

Röviden összegezve észrevételeimet, 3 pontban nyert különösebben alakot; elsőben ott, hol belenyúl autonómiánkba és kivételes állapotot teremt a latin szertartású lelkészkar részére.

2-od izben ott, a hol a prot. papot kérésre utasítja, ha kapni akar államsegélyt.

3-ad izben ott, a hol nem egyenlő mérték-elvek állapít meg a jövedelmi alapnál. Kállay Miklós.

Indítvány

a tiszáninnyi egyházkerület papi özv.-árvtári pénztárának kerületi lelkészi nyugdíjintézetévé átváltoztatása tárgyában.

Egyházkerületünk múlt évi őszi közgyűlése 38 ik jegyzőkönyvi pontjában a „Papi özvegy-árvtár alapszabályai” újra alkotása céljából bizottsági kettős munkálatot közöl, azon felhívás mellett: hogy az egyházmegyéek arra vonatkozó véleményüket a jövő tavaszi kerületi gyűlésre terjeszszék be.

Szép és nemes intentió vezérelte kerületünk vezérfiait akkor, a mikor ezen nagy fontosságú intézményünket szélesebb alapokra fektetni óhajtván, a közjótékonyság nemes cselekedetét özvegyeink és árváinkkal szemben a legnagyobb arányban gyakorolni akarja; de nekem úgy tetszik: hogy már megváltozott helyzetünk s körülményeink között, a mikor országos gyámintézetünket majdnem elviselhetetlen áldozat hozatallal megalkottuk, hogy ezen tekintélyes tőkével rendelkező kerületi pénzintézetünk tőkéinek elsőben egyrészét, később, az időben előre haladva, annak minden tőkéjét egy megalkotandó egyházkerületi papi nyugdíjintézet javára ha felhasználnánk, egyházaink virágzását, agg lelkészeink nyugalmit, lelki békéjét nem kis mértékben munkálnánk! Mert szerintem a nálunk jelenleg gyakorlatban levő fél fizetések nyugdíjazás sem az egyháznak, sem a lelkészi állásnak nem használ, a nyugdíjazott egyén járandóságai kiszolgáltatásánál sok kellemetlenség fordul elő és semmi anyagi előnyt sem biztosít már ma, a helyettük alkalmazott segédlelkésznek sem.

Sem egyháznak, sem a lelkészi állásnak nem használ, sőt árt azért, mert az ilyen alkalmazásban levő segédlelkészek az egyház ügyei vezetésénél még akkor sem fejthetnek ki kellő erélyt, a mikor arra feltétlenül szükség volna, azon egyszerű okból, mert annak kifejtése nem egyszer egyik vagy másik egyháztagnál kellemetlen érzést szül, a mely aztán visszahatással lehet a segédlelkész jövőjére s így az egyház ügyeiben a fokozatos előrehaladás megakad, a hívek közül pedig sokan elszoknak az egyház javai közvetlen munkálásától, a melyre való visszaszoktatás nem csekély feladat, sőt többször lehetetlen.

Az egyház hívei — tisztelet a kivételeknek — a munkaképtelenné lett lelkésznek nem szívesen, sőt gyakran csak kényszerűségből szolgáltatják ki az ő járandóságát, a mi által az élet alkonyán keserűvé lesz

az a kenyér, melyet hosszú élet kitartó munkássága által becsülettel szereztek meg magoknak. A helyettesül alkalmazott segédlelkésznek pedig a már megváltozott viszonyok között, a midőn szabályrendeletileg van biztosítva a teljes ellátás és kiszolgáláson kívül az évi 100 frt, anyagi előnyt alig biztosít, azért, mert falusi korlátolt viszonyaink között legtöbb helyen oly nehéz az élelmezés és kiszolgálásról gondoskodni, hogy bizvást merem állítani: hogy a 100 frtos káplánság több anyagi előnnyel bír, mint egy III-ad osztályú felés papság, pedig kerületünkben kevés az ennél magasabb I. és II-od osztályú lelkészi állással bíró egyház; de meg: a helyettesül alkalmazott segédlelkész exponált helyzeténél fogva, nem mindenkor végezheti a maga pásztori gondjait oly igazi odaadással, mint egy önálló lelkész, könnyen megeshetik, hogy az előtóduló akadályok munkásságának, sőt munka akaratának is szárnyát szegik, annyira, hogy az elhatározó lesz egész életére.

Azt hiszem: a fentiekben eléggé kimutattam, hogy jelenleg gyakorlatban levő fél fizetéses nyugdíj rendszerünk nemcsak nem előnyös, sem az egyházra, sem a nyugdíjazott agg lelkészre, sem pedig a helyettesül alkalmazott segédlelkészre nézve, hanem azokra nagy mértékben hátrányos, a mennyiben az egyháznál tespedést, az agg lelkésznel keserűséget, a helyettes lelkésznel pedig gyakran elkedvetlenedést szül.

Ha vizsgáljuk körülményeinket és ezen vizsgálatnál tekintetbe vesszük azon anyagi megterhelést, a mely ólomsúlyként nehezedik lelkészi karunkra; tekintetbe vesszük egyházaink szegénységét és túlterhelt anyagi helyzetét; de tekintetbe vesszük közalapunk jövedelmeinek lefoglalt voltát, azon eredményre jutunk, hogy egy lelkészi országos nyugdíjintézet megalkotása a jövő század messze levő regénye. Lelkészeink sanyarú anyagi helyzetök miatt egy megalkotandó lelkészi nyugdíjintézetre meg nem adóztathatók, mert most is alig bírják évi terheket, mely állításomat a következő számadásokkal bizonyítom. Egy papiroson 800 frtra felszámított jövedelemmel bíró lelkésznek ma következő terhei vannak: gyámügyi, közalapi, könyvtári és egyleti kötelezettségek 36 frt, állami és megyei adók 30 frt, egy napi lap, egy egyházi lap és egy egyházi folyóirat 25 frt, könyvekre, mert talán arra is csak kellene valamely csekély összeget fordítani? 10 frt! a fentiek összege 101 frt, cselédtartás kosztolással 150 frt, gazdálkodásba befektetés 100 frt, a semmit nem érő közmunka, a mely sokszor többet ront, mint épít, az összes jövedelem 10 %-a 80 frt; saját háztartása 300 frt, de még magának és családjának valamely ruhára is szüksége volna, a fentiek után felmaradó 69 frt bizony ruhára is édes kevés, hátha még gyermek nevelési gond is nehezül a családra, annak költsége miből telik ki!? Lelkészeink tehát anyagi gyilkolás nélkül új adóval semmiféle célra meg nem terhelhetők. Hát egyházaink? Azok jó részben most is kivételből, egyházi adóból tartják fel magokat, hiveinket tovább terhelünk nem lehet, ha csak szándékosan nem akarjuk őket a felekezettől elkülöníteni, a nazarénusba és a még anyagi előnnyel biztató katolicizmusba kergetni. Közalapunk jövedelmei jelenleg is le vannak foglalva, de ha le nem volnának, még akkor sem vehetők azok egy jó ideig igénybe, azon egyszerű okból, mert konventünk a közalap terhére kötelezettséget vállalt az országos lelkészi özvegy-árvák fentartása, sőt virágzásra emelésére nézve és ezen

kötelezettséget minden körülmények között meg kell tartania. Államsegélyből sem remélhetjük az országos lelkészi nyugdíjintézet felállítását azért, mert abból sem telik, mert még azon intézet felállításánál is elsőbb kötelességünk volna, a nyerhető államsegélyből a hűveinket súlyosan terhelő egyházi adón könnyíteni. Ezekből világos, hogy az egyetemes lelkészi nyugdíjintézet felállítására közel jövőben nincs kilátásunk, azért igyekezzünk ezen égető kérdést okozó bajunkon lehetőleg magunk segíteni!

Ha tekintetbe vesszük azon célt, mely kerületi gyámintézetünk felállításával kitűztett apáink által, kerületi gyámintézetünknek nyugdíjintézetté átváltoztatásával szerény véleményem szerint annak tökélt nem vonnánk el eredeti rendeltetésétől, mert hiszen özvegyek és árvák javára alapított az eredetileg apáink által, már pedig, van-e árvább valaki, mint egy második gyermekkorra jutott agg lelkész? a ki egy egész életet áldozott fel a mások lelki java munkálásaért, az igaz emberi és keresztyéni erények gyarapításaért; a ki élete alkonyán maga körül ha széttekint, ott csak kietlenséget, sivárságot, szegénységet és nélkülözést talál; a ki öregségi gyengesége miatt „másokon segíteni képes nem lévén, önmaga szűkölködik sokféle segedelem nélkül.“ Lelkész özvegyeink és árváink pedig az átváltoztatás által legkisebb mértékben sem rövidítették meg, mert csak a közel múltban alkottunk számukra — egy olyan országos özvegy-árva gyámintézetet, a mely az ebből kapott illetéknél többszörösen nagyobb összeget biztosít számunkra; és így ha mi lelkészek, özvegyeink és árváink jövőjének biztosítására erőnket is majdnem meghaladó áldozatot sem kiméltünk, méltányos dolog, sőt jogos kívánság ez: hogy munka-képtelenségünk esetére a mi lelki békénk és nyugalomunk biztosítására is hozassék valamely áldozat.

(Vége köv.)

Botos József.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének tárgyalása az országgyűlésen.

A múlt hó 15-től hét napon át tartott a képviselőházban az ország egyik legfontosabb ügyének, a vallás- és közoktatásügynek a megvitatása a legilletékesebb egyének részéről. Az az hogy megvitatásról talán nem is lehet szó akkor, mikor aránylag olyan kevés, a tárgyhöz tartozó beszéd hangzott el az országgyűlésen, a melynek nagy többsége most az egyházpolitikai torzsalkodás után, mintha teljesen beletörődött volna a változhatatlannak látszó helyzetbe s még azok iránt a kérdések iránt sem tanúsított érdeklődést, a melyek a leghatározottabban életbevágók épen országos oktatásügyi szempontból. Ha a miniszter nem tart egy nagy szabású, a közoktatásnak csaknem minden ágára kiterjeszkedő beszédet, talán nem is lett volna e vitának egyetlen kiemelkedő mozzanata sem. Egyik-másik tételnél alkalom nyílt a mélyreható fejtegetésnek s alig-alig érintették a tárgyat. A néppárti képviselők egymásután szólaltak fel, s tulajdonképen ők voltak a vitázók, mindenáron arra törekedve, hogy az államnak a r. kath. felekezettől való ellenséges magatartását állítsák előtérbe, az egyházpolitikai törvények revízió-

jának kérdését hangsúlyozzák, a mi által minden oldalról a szánakozás mosolyát hívták ki, mert köz tudomású, hogy a magyar állam hivatalos róm. kath. jelleg nélkül is róm. katolikus s az egyházpolitikai törvények megváltoztatása mindenkinek inkább áll érdekükben, mint a róm. kath. egyház hiveinek, kik a reversálisok törvényes korszakába jutottak immár két év óta. a minnek meg is van a számbeli gyarapodásnál látható eredménye. a mely méltán kelthet megdöbbenést a prot. egyházak tagjainál.

Szigoruan oktatásügyi keretben mozgott ez a mostani tárgyalás, mert a néppártnak imént említett állás foglalása is az egyes tételek kapcsán történt, a melyek, mint jól tudjuk, nem alkalmasak arra, hogy vallásügyi vitára nyújtsanak anyagot. Az e keretben elhangzott beszédek sorában a miniszterét illeti az elsőség s a legnagyobb figyelem, mert ez szolgálta a közügyet, a midőn a *teendőkről*, a jövőben *megvalósítandó kérdésekről* szolt, a melyek során a következőket nyilvánította olyanokúl, a melyeket meg kell megvalósítania a közoktatásügyi kormánynak:

1. A népoktatásügyi 1868-iki törvényt főleg közgazgatási szempontból sürgősen reformálni kell s ez meg is fog történni, addig is azonban gondoskodik a miniszter a mulhatatlanúl szükséges javítások megtételéről s ez irányban már meg is van téve egy lépés, mert az *osztatlan népiskolai tanterv* kidolgozása az utolsó stádiumban van. Az állami népiskolák száma szaporítandó, de nem minden áron, hanem csak ott, a hol arra szükség van. 550 állami iskolára van szükség s azok öt év alatt fel is lesznek állítva, még pedig lehetőleg úgy, hogy saját épületek szolgáljanak tantermekül, mert a bérházak sok költséget emésztenek fel.

2. A felsőbb leányiskolák s a kereskedelmiek nincsenek a tanfelügyelők hatásköre alatt, a kiknek ezután főleg a népiskolák látogatására kell a főszlyt helyezniük.

3. A kisedővódák száma nagyban szaporítandó, mert a most meglevők nem felelnek meg annak az aránynak, a melyben állaniok kellene a 17 ezer népiskolához viszonyítva.

3. A polgári iskolák reformálandók abban az irányban, hogy gyakorlati célt szolgáljanak s kereskedelmi és ipari állásokra készítsék elő a tanulókat. A kérdéssel a közoktatási tanács már foglalkozott.

4. Reformra van szükség a tanítóképző-intézeteknél szervezeti szempontból, de ez a kérdés csak a polgári iskolákkal kapcsolatban oldható meg sikeresen.

5. A kisedővónőket fel kell jogosítani, hogy tanítónői oklevelet szerezhessenek, mert számuk rengeteg, míg a tanítónőkre nagy szükség van.

6. A nők egyetemi pályára való bocsátásának kérdését minél előbb teljesen rendezni kell, annyival is inkább, mert a tapasztalat szerint az egyetemen levők mind jól végzik feladatukat.

7. A tanár-képzés 1872 iki szabályzata alaposan revidiálandó s főleg arra kell irányúlnia az átdolgozásnak, hogy a jelöltek tervszerű tanulmányi menete biztossittassék, azaz, hogy az előadásokat olyan sorrendben hallgathassák, hogy a természetes fejlődés meglegyen. E téren megvalósítandó a repetitori intézmény s gondoskodni kell a külföldi ösztöndíjak szaporításáról, valamint a szünidei tanfolyamok rendszerezéséről, nem különben magyar tudományos kézikönyvek készítéséről is.

8. A középiskolákat egységes jogosítású alapra kell fektetni.

9. A felekezetek középiskoláinak építésére adandó segélynél az annuitás elve alkalmazandó ezentúl, úgy t. i. hogy a felekezet rögtön kapja meg a szükséges összeget, az állam csak az évenkénti összeget vállalja magára.

10. A nem magyar nyelvű középiskolák részére megfelelő tankönyvek készítéséről kell gondoskodni, hogy külföldi tankönyveket ne használjanak.

11. Törvényhozásilag kell minél előbb rendezni a felsőbb oktatás ügyét s ez irányban a lépések megtették, a mennyiben az egyetemi szabályok egybeállítása, összegyűjtése folyamatban van, hogy a jogtörténet alapján helyes irányban történjék az intézkedés, a mely ne sértse a felsőbb intézetek autonomiáját, hanem ezt lehetőleg bővitse.

12. A jogi oktatás reformjának kérdése elodázhatlan s hogy eddig nem történt meg, annak az az oka, hogy az igazságügyi miniszterrel egyetértőleg kell e kérdésnél eljárni, a mi megnehezíti az idevágó intézkedést. E tárgyban arra törekszik a miniszter, hogy a *jogakadémiák versenyképesekké váljanak*. A vizsgák száma kevesebbítendő s helyettök a kötelező kolloquiumok és a szemináriumok alkalmazandók. *Eltörölendő a kötelező doktorátus.*

13. Az orvos-szigorlatok szabályzata is reformálandó, de ehhez nem *nyújthat reményt a miniszter.*

14. A tudományok népszerűsítése fontos feladata tartozik lenni a minisztériumnak.

15. Az egyetemek építési ügyében sok tennivaló várr a minisztériumra úgy Budapestre, mint Kolozsvárra vonatkozólag.

16. A vidéki muzeumok ügyében hathatós intézkedéseket kell tenni.

17. A magyar képzőművészeti akadémia felállításáról is gondoskodni kell, mert külföldi iskolák látogatására vannak kényszerítve az ifjak s ez veszedelemmel jár.

Ime ezekbe a pontokba foglalható össze Wlassics miniszter beszéde, a mely, a mint látszik, a legaktualisabb közoktatási kérdések mindenikére kiterjeszkedik s megállapítja a közel jövő teendőit, hogy hazánkban ez irányú fejlődése egészséges és fokozatos legyen!

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Kérdések az egyházlátogatóság számára.

Alkalomszerű előfohász, a presbyterium szives köszöntése s a látogatás célját kifejező előbeszéd után a következő kérdéseket teszi fel az elnök-visitator.

I. Lelkészi ügykör.

1. Istennek kijelentett ígét hitelveinknek megfelelő, evangyéliomi alapon nyugvó, s a keresztyén hit megszilárdítása és a kételyek eloszlatására alkalmas beszédekben hirdeti-e a lelkipásztor?

2. Van e beszédeiben só és világosság, vagyis elegendő tanító, építő, javító és buzdító erő? És viszont nem használja-e fel a szószéket személyes érdekei és ellenszeme kifejezésének, vagy politikai agitációnak színhelyéül?

3. A vallás-erkölcsi igazságok predikációszerű hirdetése mellett gyakoroltatik-e az egyházi törvényeknek megfelelőleg az urnapok délelőti óráiban a szentírás magyarázata?

4. Megtartja-e pontosan az isteni tiszteleti összejövetelre szánt órákat úgy ünnep és vasárnapokon, mint hétköznapiokon s az ünnepek alkalmával megemlékszik-e az azokhoz kötött üdv tényekről?

5. A lelkész igehirdetésének meglátszik-e építő hatása a gyülekezet hit és erkölcsi életében? Él-e még a hívekben az Isten háza iránti szeretet? Nem mutatkoznak-e a gyülekezet kebelében a keresztyén erkölccsiséggel ellenkező jelenségek, mint p. o. testvér gyűlölség, családi egyenetlenségek, vadházasságok, iszákosságra való hajlam, a fennálló társadalmi és törvényes rend elleni mozgalmak, Isten-káromlás és egyházellenesség? És ha igen, harcol-e a lelkész a sátán ellen az isteni fegyverével?

6. Gyakorlatban vannak-e a házi isteni tiszteletek; általában a szülék ismerik-e ebbeli kötelességeiket, hogy nekik példaképpül kell állni gyermekeik előtt beszédekben és cselekedeteikben? Megtanítják-e azokat a szülei ház legfőbb tudományára: az imádkozásra?

7. Megvan-e a hívekben a szentek szükségére való adakozási készség, illetőleg ha a lelkész jótékony célra gyűjtést eszközöl, vagy adakozásra hívja fel a közönséget, van-e annak kívánt sikere?

8. Az Isten ígéjének szószeréből való hirdetésén kívűl, arra is megbízást nyervén a lelkész az egyháztól, hogy a Jézus által szerzett keresztségi és úrvacsorai sakramentomot (melynek egyike az egyházba való felvételnek, másika a keresztyénségben való további erősítésnek eszközét képezi) — kiszolgáltassa, illetőleg végrehajtsa — kérdés, hogy ezeknek végrehajtásánál, szorosban ragaszkodik-e az egyház által megállapított liturgiális rendhez? A keresztség a mi evangéliumi egyházunk egyszerű szertartása szerint kizárólag tiszta vízzel történik-e s lehetőleg a templomban, mindkét nemű keresztszülék jelenlétében hajtatik-e végre? A szülék nem szokták-e halogatni a keresztelest? Felekezetünk minden szülöttje részesül-e a keresztség áldásában? A vegyes házasságból született gyermekek a nemők szerinti egyház lelkészénél jelentetnek-e be s keresztelestnek-e meg? Éber figyelemmel őrködik-e a lelkész e tekintetben egyházunk érdekei felett? Nem történt-e a múlt évben elkeresztelés? A megkereszteltet bevezetnek-e azonnal az egyházi anyakönyvbe? A gyermekágyas asszony a betegágyból való felépülése után el szokott-e menni Istennek házába, hogy a közistentisztelet alkalmával halálat adjon a szabadításért és megtartásért, az ő Istenének? Törvénytelen születések fordulnak-e elő nagyobb számmal a gyülekezetben s ha igen, hol ennek az oka? Keresztszülékül csak nagyobb korú confirmált s keresztyén vallást követő egyének alkalmaztatnak-e? A keresztszülék figyelmeztetnek-e a keresztség alkalmával arra, hogy keresztyén gyermekeik testi lelki fejlődésére, különösen keresztyén nevelésére gondot viseljenek? Ha igen, eleget tesznek-e ezen kötelességeknek? A gyülekezet évi szaporodása megfelel-e a lélek szám arányának? Ha nem, hol a baj oka, nem bűnös üzemek állják-e útját a nemzedékek természetes (succrescentiájának) tovább szaporodásának?

Az úri szent vacsora kiosztása évenként a kánon és gyakorlat által megállapított 6 alkalommal, illetőleg a filiákban a régi szokás által megállapított órákon végre szokott-e hajtani? Az úri szent vacsorához való előkészületre fel szoktak-e hivatni a gyülekezeti tagok a két megelőző vasárnapon s ezek utóbbikán tart-e a lelkész rendszerint bűnbánati predikációt s ezután canonicum consistoriumot? A bűnbánati felhívásnak van-e kívánt eredménye, nevezetesen a bűnbánati heteken

szorgalmasabban járnak-e a hívek a templomba, mint egyébkor? Az úri szent vacsorában résztvesz-e általában a gyülekezet minden arra jogosított tagja? Nincsenek a gyülekezetnek olyan tagjai, a kik a templomtól vagy az úrasztalától hosszú időn át elmaradnának? Ha igen, mit tesz azok visszahódítása érdekében a lelkész, vagy egyházi előjáróság? Hány egyén él évenként átlagos számban kifejezve az úrvacsorával? Az úrasztalához való kiállítás közben nem fordulnak-e elő rendetlenségek, taszigálások, melyek annak méltóságos lefolyását zavarnák? Az úrvacsora-osztás alkalmával minden mellékjel nélkül tétetnek-e ki az agentialis perselyek? Nincsenek-e a gyülekezetben olyan botrányos esetek, a kiket el kellene tiltani az úrasztalától?

9. A lelkész joga lévén a gyülekezeti tagok nagykorúságának ünnepélyes kijelentése, illetőleg az egyházzal éretteknak az úrasztalához való bocsátása, megtesz-e a lelkész mindent, hogy az úrasztalához járuló egyének valóban érettek, valóban nagykorúak legyenek? Nevezetesen maga készíti-e elő, az egyházi törvényeknek megfelelőleg a confirmációra bocsátandó gyermekeket? Mikor kezdi a tanítást s mikor végzi a confirmációt? A confirmációi oktatástól és a confirmációtól nem maradnak-e el egyes gyermekek? Betöltik-e a tizenkét évet mindnyájan azok, a kik az úrasztalához bocsátatnak? Van-e minden confirmandusnak bibliája, énekes és imádságos könyve, kapnak-e a növendékek confirmációi emléklapot, vezetetik-e rólok anyakönyv? A közönség elég érdeklődést tanúsít-e a confirmáció iránt s ha az nem az iskolai esztendő végén, hanem a helyi szokásokhoz képest virágvasárnapon, nagy-pénteken, vagy áldozó csütörtökön hajtatik végre, nincsen-e az a tankötelezettség teljes bevégzésére hátráltató befolyással? Vannak-e olyan gyermekek, a kik teljesen iskolázatlanul mennének a confirmáció oktatásra?

(Vége köv.)

Ruszkay Gyula.

KÖNYVISMERTETÉS.

Két új predikációs könyv.

„Idvesség útja.“ Szószeréken tartott beszédek. Irta ifj. Csire István. Ára 1 frt 20 kr. I. kötet. Curgó, 1897. VIII. 169 l. — „Egyházi beszédek.“ Irta Gulyás Benő. Harmadik kötet. Ára 2 kor. 80 fillér. Szerző tulajdona. 1897. Buschmann F. könyvnyomdája, Budapest. VIII. 159 l.

A magyar reformátusság tulnyomóan földmivelő és tulnyomóan vallásos nép ma is. Eszének, szívének, erkölcsének és egész életének ez a két körülmény az alapformálója. Két hatalmas tanítómester, a természet és a biblia tárja ki előtte kimeríthetetlen bölcsességét s mind a kettő istenfélelemre, szeretetre, becsületességre tanítgatja. Ha e dajkáló két mester édesen folyó és tápláló oktatásaira hallgatna, közel járhatna az emberi jószág és földi boldogság elérhető határaihoz. De?! Van egy harmadik tanítómestere is: az élet, ez a leírhatatlan arcúlatú, kiszámíthatlan kezű, utólréhetetlen lábú, mindig leleményes, minduntalan ravasz, erkölcsileg inkább romboló, mint ujjászűlő s ép ezekért igen sokszor, majdnem mindig győzelmes hatalom, ez a bibliabeli kisértő, mely úgy meghurcolja népünk lelkét mélységen és magasságon, kevés kétes fényen, sok-sok setétségen, mint az evangyelisták sátánja az Idvezítőt a pusztában, a hegyen, a templom tetején. A mi népünk kísértve van a pusztán, a magaslatocon, a templom tetején és a templom meny-

nyezete alatt. Mivel üzitek el, mivel győzitek le a kísértőt népünk örüllői, ti próféták és próféta fiak? . . .

Azzal, a mivel a mi Fejünk és Mesterünk, az Ur Jézus Krisztus! — mondja ifj. Csire István és Gulyás Benő; legyőzzük az Ő nevében, az Ő fegyverével, az ígével. Ime, nézzétek a fegyvert a mi kezeinkben; nézzétek, hogy miként forgatjuk azt magyar református népünk vallásának, erkölcsének védelmében, földi s égi boldogsága biztosításaért! . . . Lássuk tehát.

Az új bajvivónak mindig van annyi előnye a régi felett, hogy midőn a csatatéren a csatasorból kilép, a bajtársak nagyobb kíváncsisággal tekintenek felé, az új, az ösmertelen felé, mintsem a régi, a megszokott viaskodó felé. Lássuk tehát ifj. Csire Istvánt! Ő az újabb.

Ez az ifjú harcos az „ldvesség útján,” a mely nehézharcnak, folytonos küzdelemnek útja, nem az élet útja, egy előszóval, egy jelszóval és 20 beszéddel jelenik meg. Amabban szerényen megvallja, hogy kezdőnél egyébként magát nem tekinti: zsengéket ad; de önérzete is megszólal: gondolatait eredeti gondolatoknak tartja, csak hogy beösméri, hogy nem tudta azokat úgy kifejezni, a hogy akarta. A jelszava csak két szóból, de egy bűvös fogalomból áll: „Édes anyámnak.” Ez tehát ajánlás; és szóljon bár a vér szerint valónak, szóljon bár a lélek szerint valónak: anya és anyaszentegyház egyformán imádottjai egy ifjú lelkipásztornak; mindenképen a hálás, a hű, a szeretettel teljes fiú szív nyilatkozik benne.

Beszédei a következők: 1. „Legyen köztetek egyenlőség,” a II. Kor. VIII: 13, 14 alapján, a szocializmus ellen. 2. „A szántóvető,” a II. Tim. II: 6, 7 alapján, a munkás-mozgalom ellen. 3. „Ne váljunk el!” az I. Móz. 5—11, 18 alapján, a kivándorlók ellen. 4. „Megbocsásak-e hétszer?” a Máté XVIII: 15—17, 21, 22 alapján. 5. „Az igazi isteni tisztelet,” Jak. I: 22—27 alapján. 6. „Cselekedetből származó hit,” Jak. II: 15—18 alapján. 7. „Általános emberszeretet,” Máté X: 32, 33 alapján (?), különösen a zsidógyűlölet ellen. 8. „A hét első napján” (?), I. Kór. XVI: 1—2 alapján (?). 9. „Mártha és Mária,” Luk. X: 38—42 alapján. 10. „Parázna nő,” Ján. VIII: 1—11 alapján. 11. „De kicsoda az én felebarátom?” Luk. X: 25—27 alapján. 12. „Pál hitvallása,” Csel. XXIV: 10—16 alapján, a más vallásuak iránti türelemre serkentő. 13. „Tamás,” Ján. XX: 24—30 alapján. 14. „Adót kell fizetni,” Máté XVII: 24—27 alapján. 15. „István diakónus halála,” Csel. VII: 57—60 alapján. 16. „Mátyás választása,” Csel. I: 15—26 alapján. 17. „Bölcsék tisztelgése Jézus előtt,” Máté II: 1—12 alapján, adventi (?). 18. „Térjete meg,” Máté III: 1—3 alapján, adventi. 19. „Alamizsna-kezelők választása,” Csel. VI: 1—7 alapján. 20. „Taníts meg minket imádkozni,” Máté XI: 1—5 alapján.

Ez a tartalomjegyzék és az ösmertető által csatolt alkalomjelzések azt mutatják, hogy ez az íge fegyvereit viselő új harcos ösméri az ellenséget, a saját népe ellenességét, Ime, már támadja; ime, már szorítja is. Nézzük meg, hogy hogyan? (Folyt. köv.) *Faludi Pál.*

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— A protestáns kongrua-javaslat kérdésében a politikai lapok részéről teljes szélcsend állott be a múlt héten. A már ismertetett lapvéleményekhez hozzá kell csatolnunk ezuttal azt a cikket is, a mely a kormányparti „Magyar Ujság” február 26-iki számában jelent meg, egy „Református pap” aláírásával, a ki tisztán azzal a két felszólalással foglalkozik, a melyet a mi lapunk közölt Fejes Istvántól és Tóth Dániel-

tól, a kiknek nyomós érveit tiszteli ugyan az illető, de nem fogadja el s állítja, hogy a tiszáninneri kerületből 300 lelkész szavazna a két esperes ellen, a magyar ref. egyház papjainak pedig 80%-a nem járul hozzá nézetükhöz. Hát ez a felfogás tagadhatlanul a „nagy nyomorgók” többségének a felfogása, de visszaütandó, mert itt szavazással dönteni el a kérdést, a magyar prot. egyház veszedelmét jelenti! . . . Sajátságos jelenség! A szegény lutheránusok mint egy ember foglalnak állást az autonómiát fenyegető kísérlet ellen; a kálvinisták pedig szavazni akarnának! A lutheránusok lapja megfújja a riadót Oroszán is, Békés-Csabán is, — mi pedig megfontolás nélkül is, vakon is elfogadnók az alamizsnát? . . . Rosz szolgálatot tesznek ügyünknek azok, a kik a javaslatot szörföstől-bőrföstől el akarják fogadni s nagy mértékben szolgálatot tesznek a magyar ref. egyházunk jelen és jövő boldogulásának ügyét, a kik aggodalmaskodnak s nem akarnak kapva-kapni a morzsákon! . . . Kiválóan jó szolgálatot tesz a protestantizmus napirenden levő élet-kérdésének eldöntése körül Morvay Ferencz nagy-váti ref. lelkész, a ki „Néhány öszinte szó a lelkészek állami segélyezésének kérdéséhez” cím alatt 23 oldalra terjedő röpiratot adott ki, a melyben kétségbevonhatatlan, a magyar ref. egyház minden kerületéből vett adózási adatokkal bizonyítja be, hogy a prot. egyházaknak adandó segély nem segélyt fog nyújtani, de veszedelmet idéz elő, a mely mint ócska, elavult ruhára vetett folt, végső romlását siettetni ref. egyház-társadalmunknak, a melynek gyökeres orvoslásra van szüksége, arra t. i. hogy az összes, nem csupán katolikus, hanem minden egyházi ingatlan vagyont államosítsák s a Wekerle Sándor által felvetett, az egyházi adózás gyökeres reformjára vonatkozó eszme valóstíttassék meg. — Megszivlelendő javaslattal áll elő Lic. Rácz Kálmán a „Prot. Egyh. és Isk. Lap” ez évi 9-ik számában, a midőn a ref. lelkészek fizetésének azonnal 800 frtra emelését sürgeti azon az alapon, hogy úgy a g.-keleti, mint a zsidó egyház részére tervezett segély-adás úgy sem fog a javaslat által jelzett mérvben folyósíttatni, mert az illető egyházak lelkészei között nagy számmal vannak a kiknek csak 400 frthoz van joguk s többhöz nem is lehet, tehát az ezektől elvonandó segélyből a ref. lelkészek fizetésének 800 frtra kiegészítése könnyen megtörténhetik már most, — A „Dunántúli Prot. Lap”-ban (9. sz.) Györffy József cikkezik e tárgyban s kimondja, hogy a javaslat humánus szelleme az életben nem fog bevalni, az élet lefogja azt tiporni, mert „nem demokratikus alapokon nyugszik. nem a népeletről indulva ki óhajt a papi osztályon segíteni.” — Az erdélyi hivatalos lapban Z. Kiss Sándor rettegő lelkész kezd el (a 8-ik számban) a javaslatot bírálni, korainak nevezve az „áradozó örömet” s „a csapongó lelkesedést,” a melylyel a javaslatot fogadták, a melyet, ha bizonyos irányban nem módosítanak, úgy tekint, mint anyaszentegyházunkra a mostani állapotról is nagyobb veszedelmet hozót. — Ha még azt is felemlítjük, hogy a „Pesti Hírlap”-ban még a múlt hó közepén két nyilatkozat jelent meg e kérdésben, egy a bakonyi-vidéki ref. lelkész értekezlet részéről, egy Szekeres Mihály veszprémi ref. esperestől s mindkettő sérelmesnek tartja a javaslatot, ez utóbbi éppen abból a szempontból, a melyet Fejes István fejezett ki legelőször, t. i. hogy megnyugtatólag nem hat a közvéleményre a tervezett segélyezés, beszámoltunk a múlt heti ez ügyben történt felszólalásokkal, a melyek azt bizonyítják, hogy az öröm hangjai szálltak, a mit egészen természetesen kell tartanunk a komoly s mélyreható gondolkodás után. — Mint érdekes jelenséget még azt említi meg, hogy a lapunk 8-ik számában közölt két cikkről egy pár fővárosi napi lap is megemlékezett s a Morvay F. röpiratát a „Magyar Hírlap” a február 28-iki számban részletesen ismertette, míg a többiek meg sem emlékeztek arról mindezideig, kivéve a „Magyarország”-ot, a mely jellemzőnek mondja, hogy a javaslat védelmezői elhallgattak! (n.)

— Március 15-ikét a sárospataki főiskola tanári kara s ifjusága a jelen évben nagyobb szabású ünnepélyesség keretében fogja megünnepelni, a mint az erre szóló s szétküldött meghívókból már értesült a nagy közönség. A

nagy nemzeti ünnepen délelőtt s délután is ünnepel főiskolánk. Délelőtt a városi ref. templomban istentisztelet lesz, a melyen *Novák Lajos* főiskolai lelkész fog egyházi beszédet mondani s az ifjúsági énekkar énekel; délután a főiskolai materemben lesz ünnepély, a melyen *Dr. Zsindely István* jogtanár tartja az alkalmi beszédet, szerepelnek az énekkar és zene-egylet s szavالاتok fogják a műsort kitölteni. Este 7^{1/2} órakor fáklás-menet indul ki a főiskola udvaráról s a Rákóczy-utcáról betérve a Kossuth-utára, itt a Kossuth Lajos egykori lakhelye előtt, a mely emléktáblával van ellátva, megáll a menet s *Nagy Barna* 1-ső éves joghallgató felolvassa s megmagyarázza az 1848. március 15-iki 12 pontot. Ezután táncmulatság következik az ifjúsági „március 15-iki alap” javára a városháza nagy termében. — *Pápa* n. ref. főiskolai ifjúsági képző-társulat rendez ünnepélyt a nagy nap ötvenedik évfordulója alkalmából a városi színházban, a hol a főiskolai ének és zenekar fog több darabot előadni, *Dr. Kapossy Lucian* gimn. tanár emlékbeszédet mond, *Veress István* és *Csomasz Dezső* teológus ifjak szavalnak. Március 14-ikén estve fáklás-menetet rendez a főiskolai ifjúság a honvéd-szoborhoz, a melynél beszédet tart a senior, szaval Csomasz Dezső teológus s két hazafias dalt fog zengeni az énekkar.

— **A képviselőházban** a miniszterelnök benyújtotta azt a törvényjavaslatot, a mely az 1848-iki eseményeknek nemzeti megünnepléséről szól s a javaslat szerint a nemzeti ünnepnap *április 11-ike* lesz, mint a melyen V-ik Ferdinánd király szentesítette az első felelős magyar miniszterium által benyújtott törvényeket. Lesz tehát *nemzeti ünnepünk* nekünk is. . . . De mintha a közvélemény ellenesznélne ennek a nemzeti ünnepnapnak?! . . . Azonban ezt nem áll jogunkban e helyen tárgyalni!

— **A zemplénmegyei általános tanító-egyesület alsó köre** (a régi s. a. ujhelyi, bodrogközi, tokaj-szerencsi körből alakítva) március 9-ikén Szerencsen alakuló közgyűlést tart *Hodossy Béla* elnöke alatt. A gyűlésen minta-tanítás és felolvasás is lesz, amaz a számtanának egy részét, a törtek szorzását fogja tartalmazni, emez az 1868-iki népoktatási törvényről fog szólni Hubay Bertalan sárospataki községi tanítótól.

— **Aljegyző-választás.** A felső szabolcsi ref. egyházmegye egyik papi aljegyzőjévé Lic. *Rácz Kálmán* balsai lelkész választott meg 53 szavazattal az Erdélyi Imre rakamazi lelkészre esett 29 szavazattal szemben.

— **Március 15-ike** jubiláris ünnepének közlegése alkalmával bátor vagyok igen tisztelt lelkész társaim figyelmét felhívni ily című munkámra: „Alkalmi beszédek (4) imádsággal nemzeti ünnepünkhöz emléknappal”, melyet pár évvel ezelőtt adtam ki, s a melyből még több példány van birtokomban. A kis füzetet 20 kr-ért portómentesen azonnal küldöm. Fülöp József ev. ref. lelkész Körmen Vasmegye.

— **Tanácsbíró-választás.** Az ungi ev. ref. egyházmegyében a lemondott tanácsbírók helyébe a következő egyének választottak meg: *Jászay Mihály, Minay István, Nyomárkay Aurél, Stépán László* és *Szabó Győző*. Ezek közül azonban *Jászay Mihály* lemondott s helyére elrendeltetett az új választás.

— **A M. Prot. Irodalmi Társaság** ez évi közgyűlése ismét vándorgyűlés lesz, még pedig Kolozsvár városában. A társaság titkára, *Szöts Farkas*, a múlt héten ez ügyben Kolozsvárrt járt, a hol az erdélyi püspök, a kolozsvári k. prot. egyház elöljárósága, a theol. tanári kar, s Társaság kolozsvári tagjai részéről a legelőzékenyebb fogadtatásban részesült. A közgyűlés valószínűleg május hónapban tartatik meg, előkészítését és rendezését a kolozsvári tagtársak voltak szívesek magokra vállalni. — A Társaság *Koszorú* című népies kiadványai tárgyában a választmány határozatát ez alkalommal közölte a titkár a füzetek újból fölkerült szerkesztőjével, *dr. Kecskeméthy István* theol. tanárral. E határozat szerint a f. 1898-dik évben ismét 10 új *Koszorú*-füzetet ad ki a Társaság, melynek áldozatkész másodelnöke, *Hegedűs Sándor* úr, az új füzetek írói

és szerkesztői honorariumát, mintegy 500 frtot újból magára vállalta, mivel immár az ötödik ötszáz forintot bocsátja a Társaság rendelkezésére. A *Koszorú* ez évi füzetei mind 4 kros füzetek lesznek. Tárgyak: keresztyén vallási és erkölcsi eszmék népszerűsítése és szemléltetése történet, elbeszélés, rajz, életkép vagy párbeszéd alakjában versben vagy prózában. Kidolgozásuknál fődolog az erőteljes, tiszta evangéliumi keresztyén szellem és a népszerű, magyaros nyelvezet. A dolgozatok, melyek a „Koszorú” ismert alakjában kis 8-adrétű nyomtatott ívenként 24 frtjával díjaztatnak, legkésőbb június 1-ig a *Koszorú* szerkesztőjéhez, *dr. Kecskeméthy István* theol. tanárhoz Kolozsvárra küldendők. Irod. Társaságunknak ezt a határozatát tisztelettel ajánljuk népies vallásos íróink munkás szeretetébe. *Szöts Farkas*, a M. Prot. Irod. Társaság titkára.

A sárospataki hittanhallgató ifjúság által 1898 január hó 29-én tartott zártkörű táncmulatság úgy erkölcsileg, mint anyagiilag igen szépen sikerült. A saját körükben összeszedett pénzzel együtt a bevétel 264 frt, kiadás 123 frt 90 kr volt. Tiszta jövedelem 140 frt 91 kr. — Felülfizettek s illetőleg jegyüket megváltották: *Dr. Ballagi Géza*, *Dr. Kun Zoltán*, *Dr. Tüdös István* 5—5 frttal, *Radácsi György* 3 frt, *Feldmesser Sámuel*, *Dr. Kondor Miksa*, *Dr. Mitrovics Gyula*, *Szentimrey Sámuel* (Pelsőcz) 2—2 frt, *Maklár Pap Miklós* 1 frt 50 kr, *Buza János*, *Geose Lajos*, *Goldblatt Mór*, *Janka Károly* (S. a. -Ujhely) *Harsányi István*, *Margulesz Ferencz*, *Lábos István* (Bodrog-Halász), *Dr. Rácz Lajos*, özv. *Tóth Lajosné* 1—1 frttal. Midőn a jótékony cél érdekében történt adományokat e helyen is mely köszönettel fogadja s nyugtazza a rendezőség, egyzersmind a legforróbb köszönetét nyilvánítja a táncmulatságon résztvevő s a theol. ifjúság nemes törekvését pártoló diszes közönségnek is

— **A kecskeméti ref. jogakadémián** az 1897/98-ik iskolai év II-ik felében 8 rendes jogtanár 11 kötelezett tárgyat ad elő heti 55 órán. Speciál collegiumot 14-et hirdetnek heti 26 órán

— **Adományok az Erdélyi-szoborra.** A sárospataki főiskola kertjében felállítandó Erdélyi-szoborra közelébb a következők küldtek adományokat: *Farkas Andor* jh. költemény füzetének felajánlott százalékául 7 frt 40 krt; a n.-kaposi Erdélyi-emléktábla-bizottság, mint *Beöthy Zolt* egyetemi tanár adományát 10 frtot; *Kállay Miklós* egyházmegyei tanácsbíró úr és ifj. *Kiss Lajos* lelkész úr, mint egyházlátogatók az abaúji ev. ref. egyházmegye szikszói járásában eszközölt gyűjtésük eredményét 6 frt 45 krt, melyhez a következő egyházak, illetőleg lelkész urak voltak kegyesek adományaikkal járulni: *Bakta* ev. ref. egyház 1 kor. (lelkész Kovács I.), *Beret* (lelkész Kállay Miklós) 1 kor. 40 fill., *Rásony-Berencs* (lelkész Szilva István) 1 kor., *Selyeb* (lelkész Gömöri Péter) 1 kor., *Kupa* (lelkész Papp József) 40 fill., *Tomor* (lelkész Papp József) 40 fill., *Vadász* 1 kor., *Antalfy László* lelkész úr 1 kor., *Szikszó* és *Varga József* lelkész úr 3 kor., *Onga* (lelkész Veres Tamás) 1 kor., *Aszaló* (lelkész Ráczkevy Károly) 20 fill., *Kis-Kinizs* (lelkész Ujj József) 20 fill., *Szent András* (lelkész Kőszeghy Dániel) 30 fill., ifj. *Kiss Lajos* lelkész úr 1 kor. E most nyugtatványozott összegekkel együtt az Irodalmi Önképző-Kör kezelésében levő Erdélyi szobor-alap 216 frt 28 kr-ra emelkedett, noha az első adomány csak 1897 január 14. érkezett e célra. Bizalommal kérjük a mélyen tisztelt közönséget, hogy ifjúságunk kegyeletos szándékáról ne feledkezzék meg ezután sem és segítsen emléket emelni a főiskola nagy emlékü tanárának, s az eddig legnagyobb magyar aesthetikusnak.

Ifj. *Mitrovics Gyula*,
a Magy. Irod. Önk.-Kör t.-elnöke.

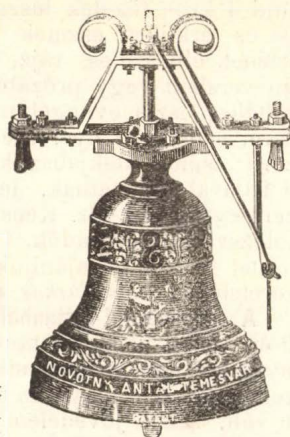
Liskay Béla.
pénztárnok.

HIRDETÉSEK.

1-20

Novotny Antal

harang- és érczöntődeje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kikutatott átlukasztott szabadalmazott

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van és így egy 200 Ko. egy ily 280 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvaskoronávali felszerelését, vertvasharangállványokat, minden nagyságú óraharangokat — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálok

Novotny Antal Temesvár, Gyárváros.

Orgona és harmonium
építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előljáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása esekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

3-12

műorgona-építő.

A Mauthner-féle

hirnves konyhakerti- és virágmagvak
zart és hatóságilag védett csomagokban, a törvényesen bejegyzett medve-
vedjeggyel valamennyi nagyobb fűszer- és vegyeskereskedésekben
kaphatók.

Vetés ideje: Augusztus és szeptember.
Ültetés távolsága: 15—20 cm.
Talaj minősége: Jól trágyázott.

Mauthner-féle magvak.

Aussaatzeit: August und September.
Pflanzweite: 15—20 Cm.
Bodenbeschaffenheit: Gut gedüngt.

A Budapesten Andrassy-ut 23. szám alatt létező Mauthner Üdön cég csakis olyan csomagoknál vállal teljes jótállást egészen friss és valódi magvakért, a mely csomagok ragasztva, a medve-ábrával és a Mauthner-névvel jelölve, úgy a mint a mellékelt rajz is mutatja.

4-7

Egy elsőrangú népszerű biztosító intézet
helyben megbízható és tevékeny

főügynökököt

keres. Szíves ajánlatok 107. postafiók
Budapestre czimzendők. Utazó ügynökök
szintén alkalmaztatnak kedvező feltételek mellett.

2-2

Tanférfiak figyelmébe!!

A nagyméltóságú magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur 1896. évi 40,644. sz. a. m. rendelete alapján az országos tanszermuzeumi bizottság a Népiskolai tanítók könyvtárának jegyzékébe megszerzés végett felvette az általam kiadott s Dezső Lajos, sárospataki állami tanítóképezdeji igazgató kitűnő fordításában megjelent Comenius Ámos János „Nagy Oktástanát,” bolti ára 1 frt 50 kr. Kapható: Kókai Lajos budapesti könyvkereskedőnél és Steinfeld Jenő kiadónál Sárospatakon.

3-12

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „1848. március 15.—1848. ápril. 11. Dr. Zsindely István. — „Indítvány a tiszáninneni egyházkerület papi özvegy-árvtári pénztárának kerületi lelkészi nyugdíjintézeté átvaltoztatása tárgyában.“ Botos József. — „A vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének tárgyalása az országgyűlésen.“ — „Kérdések az egyházlátogatóság számára.“ Ruszkay Gyula. — „A dunamelléki ref. egyházkerület rendkívüli közgyűlése.“ o. — „Az egyházakzóságok figyelmébe.“ Dr. Szabó Sándor. — Könyvismertetés. Faludi Pál. — „Vegyes közlemények.“ — „Hirdetések.“

1848. március 15.—1898 ápril. 11.

Alljunk meg egy pillanatra e két évszám mellett a reánk váró ünnepélyek előtt! Vizsgáljuk közelebbről e két napot, tekintsük részleteiben azon ellentétes felfogásokat, melyek a magyar nemzet tagjait az emlékezet ünnepe alkalmából elválasztották. A kérdés melegen érdekel bennünket, nem csupán a politikai ellentétek szempontjából, de mert a legutóbbi napok eseményei a kultuszminiszter úr rendelete által behozatva az iskola falai közé, meg fogja osztani a fiatalság felfogását is, érinteni fogja a fiatal szíveknek legszentebb érzelmeit, s ez ellentétek szükségkép káros hatással lesznek az ifjuság egységes gondolkozására, közszellemére.

Március 15-ke az alkotmányos élet helyreálltától kezdve a nemzet ünnepe volt.

E naphoz fűztük alkotmányunk ujjaszületésének eseményeit, szabadságharcunk kegyeletes emlékeztét, mindazon fogalmakat, melyek hazánk jogállammá való átalakulásával állnak összefüggésben. Kétségtelen, hogy a nemzet érzelme helyesen nyilatkozott meg e nagy nap ünnepe mellett, mely szívünkkel összeforrt; helyesen nyilatkozott meg, mert a politikai átalakulások alkalmával, a népek szabadságuk emlékeztétét mindig azon eseményekhez fűzték, melyek ez átalakulásra döntő befolyást gyakoroltak. Nem szándékozunk ez alkalommal vitázni azokkal, kik magukat a történelem igazi ismerőinek tekintve, irrelevánsnak, következményeiben jelentéktelennek tartják a márciusi ifjuság lelkes felbuzdulását, a sajtó felszabadításának magasztos ünnepét; szomorú dolog már annak konstatálása is, hogy vita tárgyát képezi, a mit az egész nemzet közvéleménye évtizedeken át minden kétséget kizárólag megállapított.

Bizonyára ismertük már ezelőtt is április 11-ét, tudtuk, hogy a legmagasabb akarat e napon szentesítette a 48-as jogalkotás vívmányait, de kértem, ünnepeltük-e három évtizeden át; kértem, e napon s nem korábban hangzott-e el az uralkodó ajkairól az alkotmány megadásának ígérete, midőn királyunk március 17-én kijelentette, hogy „mindazon kívánságoknak teljesítésére, melyektől kedvelt Magyarországom

boldogsága s alkotmányos felvirágzása már most feltételezve van, szívesen fordítandom gondjaimat.“

Detegyük fel a merész állítás igazságát, hogy a nemzet közérzete nem helyesen jelölte ki e napot. Oppor-
tunus dolog volt-e még ekkor is elválasztani a hivatalos állam ünnepét a nemzet ünnepétől, célszerű volt-e ellentétet teremteni a legszentebb érzelmek között, célszerű-e elhomályosítani akarni március idusának szent emlékeit?

Valóban benne vagyunk a Vielregiererei korszakában. Ballagi Géza említi, (A protestáns patens és a sajtó 4. l.) hogy a kedélyes bécsiakat az abszolutizmus szomorú korszakában sem hagyta el hagyományos humoruk. Egy kép keringett köztük. A képen egy vékony lesóványodott, elkényszeredett Beamter látható, a mint egy csomó papírt visz a hóna alatt ezzel a felirattal: „das sind die Gesetze“; a hivatalnok után egy két lovas kocsi halad megrakva írományokkal, melyekre az van írva: „und hier sind die Erläuterungen.“ Fordítsuk meg a sorrendet. A magyarázatokat már is megkaptuk, pedig még el sem határozta a törvényhozás ápril. 11-ének ünnepét. Részletesen körül van írva, miről kell beszélni e napon, mikor kell ünnepelni, mert most véletlenül húsvétra esik, hogy kell lelkesedést kelteni ez ünnep iránt.

Nem lehet szavunk ellene, mert tisztelettel kell meghajolnunk a kormány rendelete előtt.

De nem mulaszthatjuk el annak megemlé-
tését, hogy a lelkesedés a szívből szokott fakadni s hogy a mennyiben tiszteletben tartjuk a politikai meggyőződéseket s mások kegyeletes érzelmeit, úgy elvárjuk, hogy e lelkesedés támasztása ne történjék a nemzet szent ünnepének kicsinylésével és megtámadásával, ne különösen az iskola falai közt, a fogékony ifjuság előtt, melynek meggyőződése feltétlenül a tanáré szerint alakul, a ki igen nagy hibát követ el, ha beviszi ide a politikát, melyet mindig távol kell tartani a tanári kathedrától. S valljuk meg egész őszinteséggel, hogy az április 11-iki naphoz fűződnek oly gondolatok is, melyek nem lehetnek kedvesek sem a legmagasabb körök, sem a nemzet jelentékeny része előtt. Ennyit kívánunk teljes tárgyilagossággal a quod uni justum stb. elv alapján s a mint mi tisztelettel hajlunk meg április 11-ke előtt, ha március 15-ét ünnepeljük is, úgy azok is, kik április 11-nek ünnepét

tartják egyedül helyesnek, részesítsék kegyeletben és tiszteltben a márciusi napot, mely mellett a nemzet közérzlete szól.

Dr. Zsindely István.

Indítvány

a tiszáninnyi egyházkerület papi özv.-árvatári pénztárának kerületi lelkészi nyugdíjintézetévé átváltoztatása tárgyában.

(Folytatás és vége.)

Ezek után az a kérdés: miként gondolnám én kerületi gyámtárunknak nyugdíjintézetévé való átalakítását? En annak a következő módzatok melletti átalakítását óhajtanám:

1-ör. Kimondandó volna, hogy az ez utáni lelkész-özvegyek és árvák kerületi gyámtárunkból jutalékot nem kapnak.

2-or. A jelenleg jogosult özvegyek és árvák haláluk, illetőleg férjhez menetelük vagy nagykorúvá lételük idejeig az 1897. évi tavaszi kerületi gyűlésünk 38. V. pontjában megjelölt felemelt évi illetéket kapják.

3-or. Minden kerületünkben szolgáló lelkész ezen nyugdíjintézet pénztárába évi jövedelme $\frac{1}{2}\%$ -át köteles évenként befizetni, a mostani osztályba sorozott fizetési kötelezettség pedig megszűnik.

4-cr. Ezen tár özvegyi illeték és tisztai fizetésre le nem foglalt tőkék kamatostól és az évenként befizetendő $\frac{1}{2}\%$, 5 évig tőkésítették, s csak 5 év leforgása után nyílik meg a nyugdíjintézet.

Az első pontot eléggé megindokolja azon körülmény, hogy az özvegyek és árvák itt elvont jutalékát bőven kárpótolja a nagy áldozatunkkal létesített és fentartott országos papi özvegy-árvatári jutalék.

A második pont szerint a főhatóságilag megállapított jutalékkal kerületünk a múlttal szemben a méltányosság és a kegyelet gyakorlásának elég magas fokára felemelkedett.

A harmadik pontban javasolt évi illeték szegényebb lelkészeinket alig terheli meg valamely csekély összeggel, mert hiszen fenálló tárunkba a múltban is köteles volt. Jelenben is köteles minden lelkészünk legalább 2 frt 20 krt fizetni, ezen javaslat szerint a 4-ik oszt. egyházban szolgáló lelkészek évi egyházi terhe legfeljebb 90 krral emelkednék, a 3-ik oszt. egyházban szolgálóké a közép számítású 4 frttal esetleg még 20 kr. apadást idéz elő. A 2-ik és első oszt. egyházban szolgáló lelkészeink, azon evang. elv alapján: „a kinek több van, az többel tartozik“ jövőjük biztosítása céljából hozhatják az itt tervezett áldozatot.

A mi a negyedik pontot illeti: itt adatok hiányában a jelenlegi tárból le nem foglalt tőke és az 5 évi fél %-os illeték összegére vonatkozólag tiszta képet nyújtani nem tudok, de felhasználva a papi özvegy-árvatárról készített múlt évi számadást és az 1895-ik év tavaszán kerületünk által megállapított egyházi osztályozást, igyekezni fogok a valóságot megközelítő számokat kikeresni. A múlt évi számadás szerint illetményekül ezen tárból kiadatott 5006 frt és az e pontra hozott határozat szerint, ezen illetmények még utólag megpótolhattak a főösszeg $\frac{1}{3}$ -ával vagyis 1668 frttal, így ezen címen kiadatott összesen 674 frt, tisztai fizetésül pedig 380 frt, kiadatott tehát belőle, mint feltétlenül kötelezett összeg: 7054 frt. Egyházkerületünk tőkék 6 %-al vannak gyümölcsöz-

tetve, ezen feltétlen évi teher tehát lefoglal tőke összegünkben kerek számban kifejezve: 118,000 frtot, mely összeget, ha a múlt évben feltüntetett pénztári összegből 188,010 frtból levonjuk, marad le nem foglalt tőkéül megalkotandó nyugdíjintézetünk javára: 70,010 frt, már most ezen tőkénket 5 évig gyümölcsöztetnénk, annak kamata lenne, kamatos kamat nélkül: 21,000 frt. Ha a fél %-os 5 évig járó illetékeket — szintén átlagos számban számítván — a 4-ed oszt. egyházak után 600; 3-ad oszt. után 800; 2-od oszt. után 1000; 1-ső oszt. után 1200 frtot véve alapul, itt a következő összegeket nyerjük: 217 negyed osztályú állás után 3 frttal, egy évre 651 frt, 5 évre: 3250 frt; 66 harmad oszt. után, egy évre: 264 frt, 5 évre: 1320 frt; 39 második oszt. után 5 frttal, egy évre 195 frt, 5 évre: 975 frt; 32 első oszt. után 6 frttal, egy évre 192 frt, 5 évre: 960 frt, vagyis az összes lelkészi állások után egy évre 2302 frt, 5 évre 11510 frt bevétel lenne ezen megalkotandó tárunknak. Ha már most összegezzük a fentieket, 5 év elteltével, t. i.: a tár megnyílása idejében lenne annak 97,520 frt tőke vagyona, a mely 6 %-al 5851 frt jutalékot adna, azarra leginkább reá szorúltaknak, a mi bizony korlátolt viszonyaink között már elég szép összeg. Azonban tőke vagyonunk feltétlenül magasabb összegű lenne, sőt a legnagyobb valószínűség szerint jóval meghaladná a 100 ezer frtot, azért, mert: 1-ör. A múltak arra tanítanak, hogy ezen tárunk tőkék évről-évre fokozatosan emelkedtek, csak az 1897. évi februári számadás szerint 8508 frt volt az egy évi szaporulat, azóta pedig ismét egy év telt el, a mi szintén hozhatott pár ezer frt szaporulatot. 2-or. Itt a le nem foglalt tőke összegnél 5 éven át a kamatos kamat nines számítva és az évi fél %-o illeték után sines semmi kamat számítva, melyek pedig szintén adnak egy kis kerek összeget; de meg: 3-or. Az 5 év leforgása alatt a lefoglalt tőkéből is felszabadulhat valamelyes összeg, tervezett nyugdíjpénztárunk javára. Ha pedig, az itt proponált $\frac{1}{2}\%$ évi fizetési kötelezettség főösszegét 1302 frt, összehasonlítjuk az 1897. évi februári számadásban részvények címen feltüntetett s a lelkészekről befolyt 1427 frttal, itt a lelkészek terhe 125 frt apadást mutat, a mi mindenesetre a kisebb jövedelmű egyházakban szolgáló lelkészeink javára esnék.

Háttra van még a nyugdíjazás mikéntjének kifejtése. Alázatos véleményem szerint, itt a jelenlegi alaptól kellene kiindulnunk. Jelenleg agg lelkészeink félfizetéssel vannak nyugdíjazva s ha gyámpénztárunk nyugdíj-pénztárrá átalakíttatnék, jelenlegi rendszerünkben kellene tovább fejteni a nyugdíjazás intézményét, azaz a lelkészi fél jövedelemnek megfelelő összeget kellene a nyugalomba helyezett lelkész számára biztosítani, t. i.: az egyházak osztályozása szerint 6, 5, 4, 3 száz frttal kellene agg lelkészeinket abból nyugdíjazni.

Ha ezen osztályozás szerint, az 5 év múlva megnyílandó nyugdíj pénztárunk fentebb megállapított jutalék összegét, 5851 frtot számítás alapjául vesszük, 5 év elteltével nyugdíjazható volna abból 10 negyed osztályú állomáson szolgáló lelkész évi 3000, — 3 harmad oszt. állomáson szolgáló lelkész 1200, — 2 második oszt. állomáson szolgáló lelkész 1000, — és 1 első oszt. állomáson szolgáló lelkész 600 frttal, azaz: a tár megnyílása alkalmával csak ezen számítás szerint is egyházkerületünk 16 lelkésze lenne mai felés rendszerünkkel sokkal előnyösebben biztosítva; 16 agg lelkészünk lélek nyugalma szere-

tetnék meg; 16 egyházunk szabadúlna fel mai nagyon is hátrányos helyzetéből, a mi kezdetnek elég tisztességes eredmény volna.

Ezekben láttam szükségesnek fenti indítványom indokolását előadni a melynek kifejtésénél lelkész társaim és egyházam iránti meleg szeretet vezérelt, tisztelettel ajánlom ezen munkálatomban lefektetett elvek figyelembe tartása mellett egyházkerületi papi özvegy-árvatárunknak kerületi lelkészi nyugdíjintézeté váló átváltoztatását Egyházkerületünk, Egyházmegyénk vezérferfiái és lelkész társaim szíves figyelmébe s munkás szeretetébe.*

Botos József.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének tárgyalása az országgyűlésen.

(Folytatás és vége.)

A miniszter vitát megnyitó beszéde bizonyára kellő anyagot szolgáltatott az általa érintett kérdésekre vonatkozólag, de az anyagot nem használták fel, azt mintegy kerülték.

Nagyobb szabású beszédet *Hock János* mondott, ez az ékes szavúnak nevezett képviselő, a ki főleg a magyar művészeti akadémia kérdésével foglalkozott s lelkesen beszélt arról, hogy a magyar nemzeti szovinizmust bele kell vinni a művészetbe, hadd legyen az tisztán nemzeti s nem nemzet-közi jellegű.

A liberálizmus ellen s ezzel kapcsolatban a judaizmus ellen szólt *Mócsy Antal* néppárti képviselő, a ki a socializmust s szabadelvűséget a keresztyénség halálos ellenségeinek tartja, megfélekezve arról, hogy a felekezeti kizárólagosság nagyobb ellensége a vallásosságnak, mint a szabadság.

Komlóssy Ferencz a népoktatás ügyét, *Major Ferencz* a felsőbb oktatást választotta beszéde tárgyául, amaz a tanítók helyzetének erősítését s hazafiasságát sürgetve, emez ellene szólva a III. egyetem felállításának, míg a meglevő kettő nincs teljesen rendezett állapotban. Megszívlelendő dolgot említett fel, a mikor a középiskolákra is kiterjeszkedve ezt mondá: *gondolni kell arra is, hogy 9 éves gyermekek ne menjenek a középiskolákba, hogy 16—17 éves öreggyermek ne kerüljenek ki azokból.* *Bernády György* a népoktatással, *Sima Ferencz* az általános erkölcsiség kérdésével foglalkozott, míg *Bessenyei Ferencz* azt a kérdést tárgyalta, hogy az oktatással a nevelést is össze kell kötni s a neveltetésben is a nemzetre kell a fősúlyt fektetni, mert a mostani kozmopolitikus, ezt pedig senki sem helyeselheti. *Juriss Mihály* a róm. kath. intézetek hazafiasságát védelmezi s a sze-

kularizáció ellen szól, *Szőcs Pál* pedig a tanítóképző intézetek államosítását sürgeti. *Várossy Gyula* a priváta, a tanári mellék foglalkozás és a protekció kérdésében kiadott rendeletekkel foglalkozott s mint ütköztetőt használta fel a róm. kath. vagyonnak a róm. kath. egyház részére való kiadását, a melyre a miniszternek, ismert álláspontjából kifolyólag, nem volt semmi megjegyzése, a három rendeletről pedig azt mondotta, hogy azokat a tanárok érdekében adta ki.

A részletes vita alkalmával *Madarász József* az egyetemi szegény ifjakat ajánlotta a miniszter partfogásába, *Mócsy Antal* pedig a III-ik egyetemnek Szegeden leendő felállítását hangsúlyozta, nem hagyván el annak a felemlítését, hogy a budapesti egyetem kizárólagosan róm. kath. tartozik lenni, a mely ellen a miniszter most is határozottan állást foglalt. *Papp Sámuel* a tornatanítás fejlesztését, *Madarász József* a túlterhelés kérdését érintették. *Hock János* a középiskolai tananyag megfelelőbb beosztását ajánlotta a miniszter figyelmébe. *Thaly Kálmán* a népnevelés nemzeti irányát sürgeti, *Mócsy Antal* pedig a vallásosságot kívánja első helyen beoltani a gyermekekbe. Ugyancsak *Thaly Kálmán* a kereskedelmi iskolákról szólott, kívánván az azokban működő tanároknak a közoktatásügyi miniszter hatáskörébe tartozását, a melyhez a miniszter is hozzájárult.

Ime a vallás és közoktatásügyi minisztérium ez évi költségvetésének tárgyalása. Mint láthatni egyáltalán nem volt mélyreható, nagy hullámokat felferő s bizony — bizony korántsem megfelelő a nagy és fontos országos érdeknek. A miniszter programja azonban elég bő s ha annak pontjai beváltatnak, nagyobb lendületet vehet oktatásügyünk.

KÖZÉLETÜNK.

Kérdések az egyházlátogatóság számára.

(Folytatás.)

10. Fordít-e a lelkész az ifjak és hajadonok tovább képzése és megtartására elegendő gondot? Nevezetesen nyári vasárnapokon bent marasztja-e istentisztelet végzetével az ifjakat a templomban s azokkal ismételteti-e az iskolában és a konfirmációi oktatásnál nyert vallásos ismereteket, imádságokat, énekeket? Olvasat-e velők bibliát s a felolvasott verseket megmagyarázza-e nekik? Van-e ifjúsági olvasó, vagy dalegylet s ennek működése jótékony befolyással van-e az ifjúság erkölcsi miveltiségére és egyháziasságára? Ezen olvasó, vagy dalegylet a presbiterium fenhatósága és ellenőrzése alatt áll-e, beadta-e alapszabályait a presbiteriumnak s illetve ez úton az egyházmegyének? Van-e pénztára s a bevételek és kiadásokról szoktak-e számolni? . . . Az ifjak és hajadonok szorgalmasan látogatják-e a templomot. benmaradnak-e, ha a bentmaradásra felszólítottak? Nem látszanak-e annak magaviselésében az elvadulásnak, a fegyelmetlenségnek jelei; nincsenek-e a közösségekben fonókák, melyek a legtöbb esetben az erkölcsi romlás melegágyai szoktak lenni s ha vannak, megtette-e a lelkész azok beszüntetésére a kellő lépéseket?

11. A házasság nemcsak polgári szerződés, hanem erkölcsi alapon nyugvó s az ég kegyelmére és áldására is támaszkodó szövetségkötés lévén, szükség, hogy annak megkötéséből az ev. ref. egyház is kivegye a maga osztályrészét; e célból kívánja hivatni, hogy ezek a szószerűk is formászerűleg kihirdetessenek s

* Közzöltük e cikket a tárgyalás alá bocsátott kérdés fontosságánál fogva, noha abban a meggyőződésben vagyunk, hogy idővel a kerületi özvegy-árvatár alapjának hová fordítása felől nyilatkozni akkor, a mikor e kérdés még nincs felvetve. Ha sem a többségi, sem a kisebbségi tervezet nem fogadtatik el, akkor marad a jelen állapot, — ha egyik, vagy másik javaslat fogadtatik el ilyen vagy olyan módosítással, t. i. hogy a befizetések esetleg megszűnnek s az alap egy része felszabadítható, akkor áll elő újabb tervek készítésének a szükség, a mely irányban ez a jelen cikk is foglalkozik e kérdéssel, a mely azonban sokkal fontosabb, sem mint hogy rövidesen le lehetne vele számolni, mert egy nyugdíjintézet megalkotásánál igen körültekintőknek kell lennünk.

a polgári házasság megkötése után az eljáró közeg tanúsítványának előmutatása mellett a lelkész által is az esküforma elmondásával egybeadassanak s megáldassanak. Elegettes-e a lelkész a házasság kötésnél rá néző köteleességeknek? Szokásban van-e az, hogy a házasság megkötése előtt való napon a vőlegény és menyasszony a lelkésznel tanítás végett jelentkeznek? Kikérik-e a házas életre lépő egyének az egyház áldását minden esetben, s ha tán a jegyes állapot egyházi kihirdetése elmaradt, tesz-e a lelkész jelentést a gyülekezetnek a házasság egyházi megkötése után? A vegyes vallású jegyesek a házasság megkötése előtt nem kötnek-e oly értelmű házasság szerződést, a mely által felekezetünk érdekei sérelmet szenvednének? Házassági egyenetlenségek, elválások fordulnak-e elő s az ellidegült szívek egybekötözésére megtesz-e a lelkész minden lehetőt? A megkötött házasságok be szoktak-e anyakönyveztetni?

12. Áttérések, kitérések fordultak-e elő a múlt évben? A vallási sérelmek, vallás gúnyolat, vallás elleni kihágás törvényes megtorlásáról gondoskodik-e a lelkész?

13. A lelkész kötelessége lévén a felekezetünkhöz tartozó halottak tisztességes eltemetése, kérdés, hogy a lelkész az egyházkerületi szabályrendelet szerint teljesíti-e ebbeli kötelességét? Kikísér-e minden halottat a temetőbe? A temetés lelkészi szolgálat igénybevételel meg e rend szerint végbe? Erőszakos halálesetek, öngyilkosságok fordulnak-e elő? A halottak nyugvóhelyei kellő gondozásban részesülnek-e? A temető körül van-e kerítés, vagy árkolva s ez esetben élő sövényvel körülvéve? A halottak estéjén távol tartják-e magukat felekezetünk tagjai a sírok kivilágításától? A halálesetek bevezettetnek-e az egyházi anyakönyvbe?

14. A lelkész kötelessége lévén a lelki vagy testi betegek meglátogatása és vigasztalása — eleget tesz-e a lelkész ebbeli kötelességének, különösen úrvacsoraosztás alkalmával felkeresi-e őket a sacramentomi kegyzserekekkel?

15. Ha vannak a gyülekezetben munkaképtelen szegények, árvák, történik-e valamelyes intézkedés azok megtartása érdekében? Van-e egyházi szegényalap? Hányan segítettek a letolyt évben?

16. A hívek felekezeti öntudatának erősítésére s a vallásos buzgóság emelésére szolgáló vallásos tartalmú lapok, iratok, prot. árvaházi naptárak elárúsítása, vagy ajánlatára kellő gondot fordít-e a lelkész? Hány példányra történt a letolyt évben megrendelés?

(Vége köv.)

Ruszkay Gyula.

A dunamelléki ref. egyházkerület rendkívüli közgyűlése.

— Márczius 5. —

Gróf Tisza Lajos elhunyt, az egyetemes konventhez felterjesztendő ügyek fontossága s ha nem csalódunk, a prot. kongrua javaslat megvitatásának szüksége arra indíták Szász Károly püspököt, hogy a dunamelléki kerület egyházi s világi férfait e hónap 5-ikére gyűlésre hívja meg Budapestre.

A gyűlés tagjai szép számmal jelentek meg, mint-hogy március 6-ikán az elhalt főgondnok emlékére, emlékünnepe volt tartandó s a kegyeleti tartozást mindenki kötelességének ismerte leróni az iránt a férfiú iránt, a ki az országos ügyekben való nagy elfoglaltsága mellett is mindig tudott időt szakítani szeretett egyháza dolgainak intézésére is.

Március 5-ikén a rendkívüli gyűlés tárgysorozatának megállapítása volt a napirend, a mely szerint a vasárnap tartandó gyászünnepe után a hétfői s a keddi tanácskozás tárgyait a pesti theol. tanárok nyugdíjintézetének ügye, a tőke-kamat segély kérdése, az anyaegyházakká alakulni óhajtó leányegyházak ügye, az esperesek és gondnokok helyettesítésének kérdése és a kormány kongrua javaslata fogják képezni.

A gyászünnepe a kálvintéri templomban tartatott meg, a melyben az első padsorokat a magyar társadalmi élet kiünöségei foglalták el, míg a külön helyként fentartott üléseken a gyászoló család férfi és női tagjai ültek, a kiknek arcán ott volt a bánat fellege s megmegcsillant szemükben a könny is, a mint az imádkozó Pap Károlynak, a beszédet mondó Szász püspöknek egy-egy fájdalomteljes szava mélyebben megérinté a fájo sebet, a melyet az enyészet angyala ütött lelkükön. Szász Károly költői lendületű, találóan jellemző emlékbeszédben állítá a nagy gyülekezet elébe az elköltözött főgondnoknak nemes alakját, a ki „jól, bölcsen, hatalmasan cselekedett, fáradozott, de el nem fáradt.” A theol. ifjúság énekkara közben-közben gyászzénekeket zengett, ezzel is emelvén az ünnepély bensőségét, a mely méltó volt gróf Tisza Lajos emlékéhez.

Hétfőn d. e. 10 órakor nyitotta meg a folytatólagos közgyűlést Szász Károly, a ki elnöktársul gróf Dégenfeld Lajos egyházmegyei gondnokot kérte maga mellé s megkezdődött a tanácskozás, a melynek egyetlen tárgyát a theol. tanári nyugdíjintézet kérdése képezte, a Kovács Albert előadása mellett. A bizottsági tervezetet elfogadta a közgyűlés, csupán egy pontot változtatott meg benne, azt t. i. a mely az özvegynek ref. vallású voltát nem kívánta, a melylyel szemben a többség ezt mondotta ki: nyugdíjárulékban csakis azok az özvegyek részesülnek, a kik a ref. egyház tagjai. Az e pont felett megindult vitában Szilágyi Dezső is résztvett, a bizottsági tervezet mellett szólván, de sem ő, sem Kovács A. nem tudták a többséget a tervezet jelzett pontjának helyességéről meggyőzni.

Délután öt órakor bizalmas értekezletre jöttek össze a gyűlés tagjai, hogy a kongrua kérdésben kifejtsek álláspontjukat. — A bizalmas értekezleten három nagy beszéd hangzott el, a melyek mindenikéről meg kell emlékeznünk.

A vitát Baksay Sándor esperes nyitotta meg, kijelentvén, hogy feltétlenül szükségesnek tartja, hogy a kerületi gyűlés tárgyalja a törvényjavaslatot, a mely korántsem elégíti ki azokat a jogos kívánságokat, a melyek egyházunkat illetik. Hibáztatja a kormány eljárását, hogy a javaslat készítése előtt nem kérdezte meg egyházunkat, a mely hazafias kötelességeit mindig odaadással teljesítette. Elismeri, hogy a szegény lelkészeknek jól esnék az a kis segély is, a melyet a javaslat helyez kilátásba, de a megélhetés biztosítására nem elég s meggyőződése az, hogy inkább semmit sem fogadjunk el, semhogy ilyen kevéssel megelégedjünk, mert jogunk van kérni, követelni, hogy ne alamizsnát, hanem kenyeret adjon az állam, a melynek kormány-javaslatja segít ugyan az állapotokon, de az életbe vágó kérdést nem oldja meg. Óhajta, hogy külön törvény intézkedjék a ref. egyház sorsának könnyítése iránt s ez irányban hozassék a kerületi gyűlésen határozat, miután a javaslat minden oldalról tüzetes megvitatás alá került.

A nagy helyesléssel fogadott beszédre nem kisebb ember válaszolt, mint maga Szász Károly, a ki a jog emlegetését, az 1848. XX. t.-c-re való hivatkozást az autonomia megsemmisítésére való törekvésnek jelzi, mert a franciaországi példa az egyházkormányzatnak is az

államkormányzatba való beolvadását jelenti s ez a magyar prot. autonómia nullifikálása lenne, a mit a magyar kormány nem akar, hanem az 1848-iki törvény *jó oldalának megvalósítására* törekszik, adván segítséget eddig is autonómiánk megszorítása nélkül, adni akarván most is azt, a mit kérünk s helytelen dolog lenne az 1848-iki törvény betűszerinti végrehajtását sürgetve, autonómiánkat veszélyeztetni. Az a feladatunk, mondja Szász Károly, hogy megtartsuk jogainkat a 48-iki törvényben megítélt állami segítségre nézve s küzdjük ki azt, hogy az állami segélyek szentesített törvény által biztosítottassanak. Nem alamizsna az, a mit a javaslat szerint adni fog az állam, hanem az, a mit kértünk a konvent által, s ha ezt megadja, el kell fogadni s nem szabad azokra az alapítványokra tekinteni, a melyekben más vallásfelekezetek részesültek, mert azok még abból az időből származnak, a mikor a ref. egyház nem volt elismerve az állam által, a mely a mostani javaslattal szerény igényeinket jó részben kielégíti s igen nobilis és kiméletes módon von párhuzamot köztünk s a többi felekezetek között úgy, hogy ez a javaslat *ránk nézve kedvezőbb, mint a többi felekezetekre nézve*, mert kvalifikáció dolgában mi elől állunk s minden lelkészünk részesülni fog a törvény kedvezményében. Az a fegyelmi pont pedig minket nem érinthet, mert hazaellenes magatartást vajjon lehet-e feltételezni a legmagyarabb egyház lelkészeinél?

A püspök beszédét nagyon vegyes érzelmekkel fogadták a jelenvoltak, a kiknek egynémelyikében megdöbbenést keltett a 48-iki törvényre vonatkozó magyarázat, másoknak pedig szinte hihetetlennek tetszett a r. kath. főpapi javakra irányuló prot. felfogás, a mely ellentétben áll magának a kormány emlékiratának a tartalmával is, a mely *nemzeti köztárgynak* nyilvánítja azokat. Sokan igen szerencsétlennek tartották ezt a megjegyzést, mert úgy gondolkodtak, hogy ellenfeleink igen könnyen kizsákmányolják ellenünk ezt a nyilatkozatot, Azt is sajátságosnak találták nem kevesen, hogy a mi magasabb képzettségű papjaink főlényét előtérbe helyezte a beszéd a többi papokéval szemben, holott nyilvánvaló, hogy itt nem kedvezményről van szó, mert magasabb képzettség mellett is ugyanannyit kapni, mint alacsonyabb mellett, egyáltalán nem tartható előnynek és kedvezménynek.

A harmadik felszólalás a *Kovács Alberté* volt, a ki nem tagadja meg sem a jóakaratot, sem az elismerést a javaslatot készítő minisztertől, de kimondja, hogy javaslata a ref. egyház igényeinek nem felel meg. Meggyőződése az, hogy külön javaslatok szerint kell az egyes felekezetek ügyeit rendezni, tekintettel az egyes egyházak viszonyaira. A mostani javaslat egyenlőtlen segítséget ad s épen azért fölterjesztést kell tenni a konventhez.

E felszólalások után a bizalmas értekezlet abban állapodott meg, hogy a másnapi rendes gyűlésen tüzetesen megvitatja a kongrua javaslatát.

A keddi gyűlésen csakugyan tárgyalás alá vették a javaslatot, a melyhez első helyen Kovács Albert szólott, határozati javaslatot nyújtva be az iránt, hogy a kerületi gyűlés vagy a konvent közvetítésével, vagy a nélkül tegyen felterjesztést a kormányhoz, hogy a kongrua-törvényben ne foglaltassanak össze a különböző egyházak, hanem azok mindenikére külön törvény hozassék s adjon a kormány haladékat az egyházi adók reformálásáig.

E határozati javaslat benyújtása után a világi elnöként szereplő *Szilágyi Dezső* indítványára zárt üléssé alakult a közgyűlés, mert, mint Szilágyi mondá, a kérdés

oly kényes fermészetű s annyi tapintatot igényel, hogy nyílt ülésben nem való tárgyalni.

A zárt ülésen Kovács A. ismétli azokat, a miket javaslata benyújtásakor mondott s felterjesztést sürget. E mellett foglalt állást *Ballagi Aladár* tanácsbíró is, a ki közel egy óráig tartó beszédben foglalkozott a kongrua javaslattal, a mely szerinte közjogi hibában szenved, a midőn a történeti egyházak s a nem szervezett szekták között nem tesz különbséget, a mely a történeti fejlődést nem respektálja s így forradalmi jellegű, olyan, mint az 1790-iki francia assemblée nationale, a melyet Mirabeau demagog egyenlőségnek nevezett. Kívánja ő is, hogy felterjesztés intéztessék a konventhez és képviselőházhoz.

Dányi esperes az egyházi adók reformjának bekövetkezéseig függőben kívánja hagyni a javaslat tárgyalását, de hogy a segítségre szorult lelkészek rövidséget ne szenvedjenek, a kormány útálja ki a javaslatban kilátásba helyezett segélyösszegeket.*

Majd Szilágyi Dezső, Ballagi Aladár szóltak ismétlen a kérdéshez, míg végtére *Szilády Aron* kerületi főjegyzőnek következő indítványát fogadták el két szótöbbséggel (19—17): *a kongrua-javaslat ügyében a kerületi gyűlés nem kíván felterjesztést tenni sem a konventhez, sem a kormányhoz, hanem a konvent önmagától tegye meg a szükséges lépéseket.*

E szótöbbséggel hozott határozat azt a benyomást kelti a gondolkozni szerető ref. egyénekben, hogy a strucc-politika elve uralkodott a dunamelléki kerületi gyűlésen s ez megmagyaráz mindent.

A gyűlés többi tárgyai gyors elintézésben részesültek. Tőke-kamat segélyre 33 egyház ajánltatik; rendkívüli államsegélyre 36 lelkész, nagyobbára 100—100 forintjával. Anyaegyházzá alakulásra engedélyt nyert 16 leányegyház. A gondnokok és esperesek helyettesítése kérdésében az őszi gyűlés fog határozni. A Baldácsi-alap bizottságába beválasztottak: Szász Károly, Szilassy Aladár rendes, Karap Ferenc pöttágul; egyházkerületi számvevővé *Sógor Endre* sámodi lelkész választott meg egyhangulag.

Végül elrendeltetett a főgondnoki állásra való szavazás *május 20-iki* határidővel. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy a vélemények az új főgondnok személyére vonatkozólag megoszlanak. Egyesek a világi főjegyzőt: *Szilágyi Dezsőt*, mások *Szilassy Aladárt* óhajtják az előkelő állásra emelni. Mindkettő érdemes férfiú s díszére fog válni, bármelyiket tüntesse is ki a közbizalom, annak az állásnak, a melyre elhívják.

o.

Az egyházközségek figyelmébe.

Az illeték-egyenérték érvényessége tekintetében az 1888. évi jan. 1-ével megkezdett első évtized az 1887 évi XLV. t. cz. 8. §-a értelmében a mult év utolsó napján lejárván, a m. kir. pénzügyminiszter 1897. évi nov. hó 25-én 38-813 sz. kelt rendeletével elrendelte az illeték-egyenértéknek általános új vagyonbevallás alapján történő és a következő tíz évre érvénynyel bíró kiszabását és előírást.

Ezen rendeletében meghagyta a miniszter a kir. adóhivataloknak, hogy felhívást intézzenek minden egyes illeték-egyenérték fizetésre köteles személyhez, az illeték-egyenérték alá tartozó ingó- és ingatlan vagyon állagá-

* Ugyanezt az indítványt tette lapunkban Nagyt. Fejes István konventi képviselő úr is s részünkről ezt tartjuk a leghelyesebbnek s legcélszerűbbnek. Szerk.

nak 90 nap alatt történő bevallása végett. A kir. adóhivatalok ezen felhívást megfelelő számú bevallási ivatek csatolása mellett f. évi január hó 10-éig ajánlott levélben meg is küldötték az egyes illeték-köteles jogi személyeknek.

Mint hogy az egyházközségek, mint illeték-egyenérték köteles személyek szintén megkapták a felhívást és az ahoz csatolt bevallási ivateket, melyeken a *bevallások f. év március hó 31-éig okvetlenül megteendők*, — szolgálattól vélünk tenni egyházközségeinknek, midőn röviden a bevallási ivatek kitöltésére vonatkozólag némi utbaigazítást adunk.

Az egyházközségek kétféle bevallási ivatek kaptak t. i. külön az ingó és külön az ingatlan vagyon bevallására.

Az ingó vagyonról szóló bevallás tulajdonképen az ingóvagyon részletesen feltüntető leltár; két főrészt oszlik u. m. érték és szenvedő vagyis aktiv és passiv állapokra. Az értékeket 10 tétel alatt teljes részletességgel kell felsorolni és minden vagyon tárgynál az értéket külön-külön az „egyenkénti” rovatban ki kell tüntetni, annnyival is inkább, mert ha a fél az ingóságok értékét bevallani elmulasztja: akkor azok értéke hivatalos úton beszerzendő adatok alapján határozatattik meg, mi rendesen magasabb szokott lenni. Ha valamely a bevallási ívben felsorolt tárgy nem léteznék, az értékrova egy vonalacskaal töltendő ki.

Az illeték-egyenérték azonban csak is a tiszta ingó vagyon állapot után fizetendő, miért is a bevallási ív második felében felsorolandók az adósságok, tartozások is.

„Zálogjogilag biztosított adósságok” alatt azonban csak azok az adósságok értendőek, melyek a bevallott követelésekre vannak felülkebelezve.

Az ingatlan vagyonra vonatkozó bevallási ívnél rovatként a következők tartandók szemelők.

Folyó szám. Miután az ingatlanok a hasznélvezők, és telekjegyzőkönyvi számok szerint s külön-külön sorolandók fel, tekintet nélkül arra, hogy illeték-egyenérték tárgyat képezik-e vagy sem, miután az egész vagyoni állapot nyilvántartandó és így bevallandó, — a tételek a felsorolásnál, nyilvántartás szempontjából folyó számmal látandók el.

2-ik rovat: A tulajdonos vagy a hasznélvező neve. Ezen rovat alatt legjobb mindig a hasznélvező nevét megnevezni, és pedig tételenként vagy folyó szám szerint és pedig azért, mert a tulajdonos mindig az illeték-egyenérték köteles jogi személy, míg a hasznélvező az egyháznál pl. legtöbbször a lelkész és tanító vagy tanítók, a kik mint hasznélvezők vannak az illetékegyenérték fizetésére kötelezve.

3-ik rovat: Ki tartozik az illeték egyenértéket fizetni és mily alapon? Az ezen kérdésre adandó feleletnél a legnagyobb gondot kell fordítani a bevallási irtlap betöltésénél.

Az 1887. évi 45. t.-c. 7. §-a értelmében az illeték-egyenértéket rendszerint az *illeték-egyenérték köteles vagyon élvezésére jogosított személy* tartozik fizetni és pedig saját hasznélvezésének tartalmához képest. Ha azonban az illetékegyenérték fizetését a tulajdonos jogi személy *magára vállalta, vagy* azt felsőbb hatóságának intézkedése folytán fizetni tartozik, akkor a fizetési kötelezettség első sorban a tulajdonos jogi személyt terheli.

Az illetékköteles vagyon jövedelme, illetőleg a vagyon élvezésére jogosított személy azonban a saját hasznélvezésének idejére eső illetékegyenérték tartozásért feltétlenül kezeskedik; ha azonban a vagyonélvezésére jogosított személyre nézve változás áll be; az új hasznélvező a jogelőd hasznélvezetének ideje alatt ne talán fizetetlenül maradt illetékegyenérték tartozásért csak annyiban kezeskedik, a mennyiben az nem képez, a f. évet megelőző két évnél régebb hátrálékot.

A magyarországi mindkét protestáns egyház lelkészeinek és tanítóinak illetékegyenérték fizetésére vonatkozólag a pénzügyminiszternek 1887. évi március 16-án 48,164/1885 sz. alatt kelt rendelete értelmében *kivételes állapot van a törvény intézkedésével szemben.*

Ezen idézett rendeletben a m. kir. pénzügyminiszter, — tekintettel arra, hogy a magyarországi evangélikus református egyházak fennálló szabályrendeletei az egyházközségek által alkalmazott lelkészek s illetőleg tanítók fizetéseinek csorbitását határozottan megtiltják, s épen ezért az egyházak ezen belhivatalnokai hasznélvezetében fizetésül átbocsátott ingatlanok után kivetett illetékegyenértéknek az egyházak által való fizetését rendelik el; — utasítja a kir. adóhivatalokat, miszerint aként intézkedjenek, hogy a református lelkészek és tanítók terhére előírt illetékegyenértéki tartozás befizetése iránt első sorban az illető egyházak gondnokaihoz, mint az egyházak vagyonjogi képviselőihez forduljanak. Csak is mikor a végrehajtásnak minden fokozata az egyház ellen kimerített, tehát utoljára van megengedve, hogy az illeték-egyenérték az ingatlan hasznélvezőktől követeltessék.

E rovat tehát az elmondottak alapján ilyen formán töltendő ki: N. N. mint az ingatlan hasznélvezője, vagy N. egyház község az 1885. évi 48-164 pénzügyminiszter rendelete alapján, megnevezve esetleg a gondnokot is stb.

4-ik rovat: *Miből áll az ingatlan és tekintettel az 1881. évi XXVI. t.-c. 22. §-nak a. b. és c. pontjaiban foglalt megkülönböztetéseket, mily illeték mérv alá esik?* Ezen kérdésre a válaszadás semmi nehézséggel nem jár, itt az ingatlan jelölendő meg ily formán: templom, iskola, lakház, szántó, erdő, kaszáló, temető stb. és ezután azon kules melylyel az illetékegyenérték számítandó, a mely a mi egyházainkra nézve az ingatlan vagyon értéke után $\frac{4}{10}\%$, s az ingóvagyon tiszta értékétől $\frac{2}{10}\%$. A hol a vagyon rész illetékegyenérték mentes, egy vízszintes vonal húzandó. Ugyan ezen rovat alatt sorolandók fel azon jogok is, melyek ingatlanoknak tekintendőek. Hogy mely jogok ingatlanok, azt a magánjogi törvények határozzák meg. A volt pénzügyi közigazgatási bíróság azonban több ízben kimondotta, hogy az illetékegyenérték szempontjából, csak azon kir. kisebb hasznélvelelek tekintendőek ingatlanoknak, melyek nemesi birtokhoz vannak kötve. Az ingatlanokra vonatkozó dologi jogositványok szintén, mint ingatlanok vonatnak illetékegyenérték alá.

(Vége köv.)

Dr. Szabó Sándor.

KÖNYVISMERTETÉS.

Két új prédikációs könyv.

„Idvesség útja.” Szószéken tartott beszédek. Irta ifj. Csire István. Ára 1 frt 20 kr. I. kötet. Csurgó, 1897. VIII. 169 l. — „Egyházi beszédek.” Irta Gulyás Benő. Harmadik kötet. Ára 2 kor. 80 fillér. Szerző tulajdona. 1897. Buschmann F. könyvnyomdája, Budapest VIII. 159 l.

Ifj. Csire István nem prédikáció író. Húsz beszéde között csak egy, a 7-ik számú nevezhető prédikációnak, egy néhány meg írásmagyarázatnak, a többi még annak se. hanem valami agendafélének. Tehát van az ő részéről valami öntudatosság abban, a mikor a beszédeit „szószéken tartott beszédek”-nek nevezi. Valóban, a homiletikával édes keveset, majdnem semmit so törődik, sőt mintha nem is ösmerné. Iskolátlanságából szinte az a meggyőződés olvasható ki, hogy az Isten ígéje a földmívelő népnél vagy győz mesterkedés nélkül; vagy ha nem: akkor ő a maga népének hiába predikál. . . . Ezért a beszédeit általában rövidre, nagyon is rövidre fogja. Leghosszszabb a 7-ik, az 1-ső, a 20-ik; de 8—10 perc alatt ezek is kényelmesen elmondhatók; a többi 5 perces, sőt néhány annyi se. Nem a rőf kedvéért, de kötelességből mondom ezt. Az eljárása általában az, hogy kerülgetés nélkül egyenesen a szövegbe markol, azt röviden megvilágosítja, megmagyarázza, aztán alkalmaz röviden, sokszor nagyon is röviden. Megmondja, mit kell követni, mit elkerülni; aztán jön az ámen.

Megvallom, zavarban vagyok, mikor ezt a predikálási eljárást itélni akarom. A mennyire és a meddig ellátok, sehol se találok azt a földművesekből álló gyülekezetet, a melynek manapság így kellene predikálni. Találgatni nem akarok; nem kérdelem, hogy kivétel-e az ő gyülekezete, vagy kivétel-e az ő izlése, kedélye és meggyőződése, de annyi tény, hogy olyan dietiót, mint a minő a „Térjetelek meg” című beszéd, földművelő emberektől is lehet hallani, a „futkározó atyafiak” prédikátorai pedig különbekezt mondanak. Lehet azonban, hogy nemesak velem, hanem sokunkkal, talán mindnyájunkkal szemben neki van igaza; de én az ilyen predikálást ma anachronizmusnak tartom. — Hanem a beszédeiben mindemellett is megvan a homilétai nyájasság, a hallgatók sorsa iránt való őszinte érdeklődés, a keresztyén lelkipásztor feltisztult és mégis aggódó, féltő, óvó szeretete, a kérdés nélküli magyar hazafiság, az a sajátosan hódító magyar nagylelkűség, a melyeknél fogva szinte hozzásimúl a magyar földműves szívéhez, lelkéhez és ezek által van a beszédeiben valami lefegyverző, sőt szeliden készítő hatalom. Olyan tulajdonok, a melyek a nép lelkipásztorának elsőrangú segítőitársai és ékeségei; olyan tulajdonok, a melyek ha öntudatosan fejlesztetnek és alkalmaztatnak, a kathedrán is nagy dolgokat mivelhetnek; olyan tulajdonok, hogy reményre jogosítanak és érettök most is sokat meg lehet engedni a tulajdonos homilétikai iskolátlanságának.

Van azonban még így is, a mit említelen nem hagyhatok. Az egyik az, hogy a szerző az exegesisben se erős. Bizonyosságul megemlítem, hogy beszédeinek tárgyait sokszor nem a szöveg szellemére, hanem betűjére való tekintettel állapítja meg, mint az 1-ső, 2-ik, 5-ik és még több beszédben; hogy néha a szöveg ellenkezőjét hirdeti, mint a 3-dikban, nagy ellentétbe jön a szöveg világos értelmével a magyarázat során, mint a 9-ikben. De legkézzel foghatóbb példa erre a 3-ik beszéd; a „Ne váljunk el!” című. Itt a szöveg világosan megmondja, hogy Ábrahám és Lót elválása a kananéusok földén megy végbe és ő a történeti színhelyet mégis Háránba teszi vissza; és az is nagy tévedés, hogy Ábrahámot Mamréban temetteti el, holott az I. Móz. XXV: 9-ben világosan ez áll: „Eltemeték őtet Izsák és Ismael a Makpelah temetőhelyben, Efronnak Khitteus Sóárnak mezejében, mely Mamré ellenében van.” Vigyázat! Az ilyen tévedéseken akármelyik bibliás földműves rajtakaphatja a predikátort. Gyengéje még a szerzőnek a hosszadalmas, bonyolult, itt-ott nem világos, tehát népiesnek még nem nevezhető irány és hogy a dogmatikában is megbotlik, midőn a „Térjetelek meg” című adventi beszédben azzal biztatja hiveit, hogy az Idvezítő eljön hozzájuk Karácsonyban lelkileg és jelen lesz közöttük az egyház sákramentomaiban (!?); valaminthogy azt is erre a számlára jegyzem, hogy a Máté XI: 1—5-öt, a pápista miatýánkot a nélkül magyarázza, hogy megjegyzezné, hogy mi nem ezt, hanem a Lukácsnál levőt imádkozzuk.

A dolog summája pedig ez: Ez az ifjú bajnok ösmeri az ellenséget, az életet; meggyőzni azonban a szívével és nem fegyverrel akarja. Vajha sikerülne neki magáéit is, a népeit is, mi értünk is! Mi ajánljuk, hogy a fegyverzetét se hanyagolja el! A könyve különben igazán díszes és egy pár sajtóhibát leszámítva, becsületére válik a kiállítójának, Vágó Gyula csurgói könyvnyomtató mesternek.

Faludi Pál.

(Folyt. köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** A kolozsvári ref. kollégium és theol. fakultás e hó 2-ik napján elvesztette fáradhatlan buzgóságú főgondnokát: *érsekujvári Gyarmathy Miklóst*, a ki negyedszázadot meghaladó egyház társadalmi munkásságának ideje alatt, a legtevékenyebben működött szeretett iskolái és egyháza javára. A 68 évet élt közhasznú férfiú emléke legyen áldott!

— **A prot. kongrua törvény-javaslat-tal** mindjobban jobban foglalkoznak laptársaink, jelélül annak, hogy sok pontra nézve csakugyan el kell mondanunk, a mi szívünkön fekszik, ha azt akarjuk, hogy javunkra váljék. Az »Erdélyi Prot. Lap«-ban, mint említők, Z. Kiss Albert kezdte elmondani megjegyzéseit, a melyek a fegyelmi eljárásra, az új lelkészi állások szervezésére, a fizetés csökkenésre, a mostani lelkészi jövedelem számításai alapjára vonatkozó rendelkezéseket veszik kritika alá s cikkező végeredményként ezt mondja: »általában nagy meglepéssel üdvözlöm az egész törvényjavaslatot, a mely *lényegesen* fogja javítani a ref. papság helyzetét, ha annak nem *betűjét*, hanem *szerelmét*, igyekeznek felfogni.« Ez a meglepés nyilvánítás és az előző cikkben foglalt lelkesedés-lerontás azonban ellentétben áll egymással, a melynek kibékítésével adós marad a cikkíró. — »A Prot. Egyh. és Isk. Lap«-ban *Bernát István* és *Keresztesi Samu* írnak a javaslat ellen, amaz Kállay Miklóssal egy gondolatot olvas ki a javaslatból, t. i. hogy trójai fa-ló akar lenni a prot. egyházakra nézve, — emez a javaslat 2, 8, 9, 15, 16 §-ai ellen szól s igen helyesen rámutat az utóbbi pontnak a kegy-évhez való viszonyára, a melyre nézve dönteni kell a ref. konventnek, ha nem akarja lelkészeinket a bizonytalanságnak oda dobni. — A »Debreceni Prot. Lap«-ban *Gergely Károly* nagy-bányai lelkész foglalkozik a kérdéssel s hét pontban mutat rá, hogy a javaslat nem felel meg a vallás egyenlőség és viszonyosság elvének, ellenkezik az 1848. XX. t.-c. nyíltan kifejezett intézkedésével, mellőzi a prot. egyházak szerzett jogait, nem ad biztosítékot a prot. autonomia fentartására, nem orvosolja a prot. egyházak főbaját, az adó túlterhelést, nem segít eléggé a papokon, a kik közül az idősebbek alig érik meg a 800 frtos kipótlást, az ifjabbaknak pedig nem elég, magas fokú képzettségükhöz mérve. — A »Dunántúli Prot. Lap« *Antal Gábor* jelen évi püspöki jelentéséből közli azt a részletet, a mely a javaslatra vonatkozik s *Babay Kálmántól* közöl egy csúfúndáros cikket. A püspöki jelentés elismeri, hogy »javaslat nem orvosolja egyházunknak mindazon sebeit, a melyeknek orvoslását az államsegélytől legtöbben sóvárogva várták, hanem azokon a bajokon kíván segíteni, a melyeket orvosoltatni legjobban óhajtott a prot. egyház. Kiemeli a jelentés, hogy a miniszter megnyugtató nyilatkozatot tehetett volna arra nézve, hogy ez a javaslat nem akar végkielégítési jellegű lenni a prot. egyházakra nézve s reméli, hogy ez a nyilatkozat nem is fog elmaradni. Helyteleníti a püspök, hogy korpótlék nincs tervezve s hogy a 800 frtra emelés nem történik meg rögtön, holott az 5. § némely intézkedéseinek kihagyásával, ez azonnal keresztülvihető volna. A 9. §. ellen nincs kifogása a püspöknek, mert hazafiúi kötelessége s egyháza iránt való szeretete kibékül egymással a megszorítás szempontjából, a melyben a fegyelmi eset bekövetkezésekor egymással mintegy összekötésbe jönnek, tudván azt, hogy a ref. egyháznak nincs s nem lehet olyan papja, a ki miniszteri fegyelmezés alá kerülne. Az egyházi adón való könnyítést

a jelentés is belefoglalandónak tartja a javaslatba s kimondja, hogy ezt a befolyással rendelkezőknek keresztül is kell vinniök. Egyébként pedig óhajtja a püspök, hogy a javaslat minél előbb törvényre emelkedjék, mert félni lehet attól, hogy ismét hosszú idő fog elmúlni, míg állapotunkon csak ilyen irányban is segítene a kormány! A Babay Kálmán cikke »Nébo hegyén« címet visel, a melyben azt mondja az ifjú lelkész, hogy mindazok a nyilatkozatok, a melyek eddigelé történtek, csak az első hatás szüleményei voltak: s egyéni nézetekkel akarták a felszólalók a prot. felfogást helyettesíteni, nem számolva a prot. egyházaknak sem jellemével, sem történetével. . . Természetesen azt várnók, hogy mindezekkel számolna a cikkező, de nem teszi, hanem azt mondja, hogy *semmi közünk a javaslathoz, ahhoz nem szabad, nem kell szólani, nem kell sem üdvözölni, sem kárhoznatni, sem nyesegetést, sem toldozgatást nem szabad rajta véghez vinnünk*, hanem bízzuk az egész dolgot a képviselő s főrendiházra, főleg pedig Tisza Kálmánra és Darányi Ignácra, a kiknél »ne akarjunk jobb hazafiak, hüebb egyháztagok lenni,« mert mi epigonok vagyunk, a kiknek »szánó mosoly« a sorsuk. — Hát bizony a szánó mosolyt megkapja a cikkező saját szerkesztőjétől is, annak megjegyzéseiben s megkapja mindazoktól, a kik cikkét olvassák, a kik kivétel nélkül elítélhetik azt a cinizmust, a melylyel megtagad a magyar prot. egyház tagjaitól minden jogot s mint honpolgároknak sem hajlandó megengedni, hogy felszólaljanak. Az idők jelét látjuk az e fajta telfogásokban, a melyek az erkölcsi alap megrendülését árúlják el abban a testületben, a mely erkölcsi fenségével tündökölt mindenkor. A strucc-politikát akarja az epigonok első sorbeli harcosa meghonosítani lelkészársai között, de reméljük, hogy a »szánó mosolyból« sokszorosan kijut neki, mint méltán megérdemelt jutalom. (0.)

— Dr. Illyefalvy Vitéz Géza, a sárospataki ref. jogakadémia tanára a múlt héten ügyvédi vizsgálatot tett Budapesten. Az így nyert oklevéllel eleget tett annak a feltételnek, a melyet választásakor a kerületi

gyűlés kikötött s így véglegesítésének mi sem áll útjában.

— **Wlassics Gyula**, jelenlegi vallás- és közoktatásügyi miniszterünk a közel múlt napokban egy rendeletet bocsátott ki a tankerületi főigazgatókhoz, valamint az egyházi főhatóságokhoz is, felhíván őket, hogy az 1848-iki szabadságharc emlékezetére ápril. 11-én úgy a jelen, mint az ez után következő években is a közép és főiskolákban ünnepélyt tartassanak. — Ennek az idő nap előtt kiadott rendeletnek a fonákságát mutatja ki egyik vezércikkünk, a melyre a prot. tanintézetek vezetőinek figyelmét e helyen is felhívjuk.

— **Egyházmegyei gyűlések.** A f.-zempléni egyházmegye f. hó 17-én lelkészi értekezletet, 18-án egyházmegyei közgyűlést tart S.-A.-Ujhelyben. A lelkészi értekezlet tárgyai lesznek: 1. Péter Mihály felolvasása: »Néhány szó a prot. állam-segélyről és pár huzamban a kath. autonomiáról.« 2. A congrua törvényjavaslat. 3. A lelkészi, esperesi, püspöki beiktatás s egyéb actualis kérdések tárgyalása. 4. Janka Károly s.-a.-ujhelyi s.-lelkész felolvasása: »Vegyük kezünkbe a vallásoktatást minden ponton.« — Az alsó-zempléni egyházmegye tavaszi közgyűlése a jövő hónap 13-ik napjára van kitűzve.

— **Megsemmisített lelkészválasztás.** Az alsó-borsodi ref. egyházmegye időszaki bírósága e hó 8-ikán ítélkezett az *átányi* lelkész-választás ügyében. Az ítélet a megválasztott lelkészre, *Bihari Lajos*, dolhai misszionáriusra nézve marasztaló lett, a mennyiben a választás megsemmisített s ő az újabb választásból, miután tudtával, sőt beleegyezésével nagy mérvű visszaélések történtek az érdekében, kétségbevonhatlan vesztegetések egész sorozata bizonyosodott be, kizárattott. — Az ítélet ellen az elmarasztalt fél felebbezést jelentett be a kerületi bírósághoz.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

A

MAUTHNER-féle

hirneves konyhakerti- és virágmagvak

zárt és hatóságilag védett csomagokban, a törvényesen bejegyzett

medve-védjeggyel

valamennyi nagyobb fűszer- és vegyeskereskedésekben kaphatók.

A Budapesten Andrassy-ut 23. szám alatt létező Mauthner Ödön cég csakis olyan csomagoknál vállal teljes jótállást egészen friss és valódi magvakért, a mely csomagok ragasztva, a medveábrával és a Mauthner-névvel jelölve, úgy a mint a mellékelt rajz is mutatja.

5-7

Vetés ideje: Augusztus és szeptember.

Ültetés távolsága: 15—20 cm.

Talaj minősége: jól trágyázott.

Mauthner-féle magvak.

Aussaatzeit: August und September.

Pflanzweite: 15—20 Cm.

Bodenbeschaffenheit: Gut gedüngt.

Tanférfiak * * *

* * * figyelmébe!

A nagyméltóságú magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur 1896. évi 40,644. sz. a. m. rendelete alapján az országos tanszermuzeumi bizottság a Népiskolai tanítók könyvtárának jegyzékébe megszerzés végett felvette az általam kiadott s Dezső Lajos, sárospataki állami tanítóképezdei igazgató kitűnő fordításában megjelent

Comenius Á. János Nagy Oktatástanát

bolti ára 1 frt 50 kr. Kapható: Kókai Lajos budapesti könyvkereskedőnél és Steinfeld Jenő kiadónál Sárospatakon.

4-12

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Mindent megfontolva!” *Sajóparti.* — „Azok az államsegélyes koldusok.” *Kádár János.* — „Rövid válaszúl.” *Mitrovics Gyula.* — „Államsegély és Jelentőivek.” *Abauji.* — „A Sárospataki Irodalmi Kör pályázati hirdetése.” *Nagy Sándor.* — Válasz Nagy Sándor ur cikkére. *Dezső Lajos.* — „A haldokló apostol.” *Szuhay Benedek.* — „Egyenlőség, testvériség, szabadság.” *Dr. Székely György.* — „Kérdések az egyházlátogatóság számára.” *Ruszkay Gyula.* — „Az egyházközségek figyelmébe.” *Dr. Szabó Sándor.* — „A sárospataki főiskola márczius 15-iki ünnepélye.” *o. n.* — „Az ungi ev. ref. egyházmegyei egyházi értekezlet gyűlése.” *Pataki Pál.* — „Könyvismertetés.” *Faludi Pál.* — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Mindent megfontolva!

— A ref. egyetemes konvent figyelmébe ajánlva. —

Magyar református egyházunknak minden tagja feszült figyelemmel, a legmagasabb fokú érdeklődéssel tekint a március 24-ikén összeülő egyetemes konvent tárgyalásai elé, a melyek úgy nemzeti, mint szigorú értelemben vett egyházi életbevágó kérdésben fognak határozatot létesíteni, a midőn a múlt hó 7-ik napján nyilvánosság elé bocsátott *törvényjavaslat* fogja a tanácskozás legfontosabb anyagát képezni, a mely javaslat által többé-kevésbé annyi méltatlanság, annyi fájó seb nyerhet orvoslást és enyhítést!

Magas fokú megnyugtvással tekintünk konventünk hozandó határozatai elé, mert megnyugtatónak találjuk már azt az egyszerű körülményt is, — a melyet alig mertünk remélni, — t. i. hogy hivatalos egyházunknak *alkalma nyílik* a nyilatkozattételre. Ha szabad aposztrofálással élünk, ezt a kedvező fordulatot egyenesen a „Sárospataki Lapok”-nak köszönhetjük, s ebben Fejes Istvánnak, a ki egyházunkért égő lelkének nemes gerjedelmétől vezettetve, nagy hatású „Nyílt level”-ével ellenállhatatlanul arra bírta a *magasban levőket*, hogy a kongrua-törvényjavaslat gyorsan siettetettnek jelzett tárgyalását az országgyűlésen halasztassák el addig, míg a prot. közvélemény megnyilatkozott. Hiszen már a múlt hó 26-ik napjára ki volt tűzve a képviselőház közoktatásügyi bizottságában a javaslat tárgyalása, s a mint tudjuk, ez nem történt meg. Ez az egyszerű haladék-nyerés és nyújtás, legalább mi reánk, megnyugtató hatással van.

De megnyugtvással tekinthetünk egyetemes konventünk hozandó határozatai elé azért is, mert abban az erős és határozott meggyőződésben vagyunk, hogy annak tagjai, ismerve a prot. közvélemény által kifejezésre juttatott kívánságokat, óhajtasokat, sokkal körültekintőbben, a viszonyok alaposabb ismerete mellett állapíthatják meg azokat a pontokat, a melyeket a kormányhoz, s a törvényhozó testülethez terjesztenek a kérdéses törvényjavaslatra vonatkozólag.

Nekünk ugyan az az egyéni meggyőződésünk, hogy a lelkészi jövedelem kiegészítéséről törvényben intézkedni a *mostani viszonyok között*, a mikor a soci-

alismus s a felekezeten kivüliség méreg cseppjei válósággal megháborodást idéznek elő az emberekben, a leghatározottabban *veszedelmes kísérlet*, de számolván azzal a körülménnyel, hogy a kormány *csak így s nem másként* gondolja a segély nyugtást eszközölhetni, azt kísértjük meg, hogy összegezzük a közvélemény által kifejezésre juttatott kívánságokat s konventi képviselőink nagy becsű figyelmét felhívjuk az általunk összeállított összegezésre. Nem tartjuk ezt felesleges szöszaporításnak, sőt inkább az ügy érdekében történő eljárásnak, a mely bizonyára megérdemli a figyelmet, mert nem egyéni nézetről, hanem a prot. közvélemény lényegéről lesz benne szó.

Tudvalevő dolog, hogy a törvényjavaslat 20 cikkelyből áll. Mi ezek kapcsán hajtjuk végre az összegezés munkáját, de előre kijelentjük, hogy általánosságban szükségesnek tartjuk hangsúlyozni azt,

1. hogy a törvényjavaslat nem a 48. XX. t.-cikk valóra váltását célozza;

2. hogy a 48. XX. t.-cikk rendelkezéseinek megvalósítására irányuló joga s követelése a magyar prot. egyháznak továbbra is fennmarad s az állam, pénzügyi viszonyainak jobbra fordultával, a jelzett törvényt egészében életbelépteti az autonomikus jogok sérelme nélkül;

3. hogy a prot. egyház tagjai által viselt egyházi terhek könnyítése céljából a kormány az egyetemes konvent útján sürgősen megteszi a lépéseket az egyházi adó reformjának keresztülvitelére kapcsolatban az állami adók reformjával;

4. hogy a r. kath. autonomia kérdésének küszöbön levő rendezése semmi tekintetben nem érinti a magyar prot. egyháznak az 1848. XX. t.-cikkben biztosított jogait;

5. hogy addig is, míg az 1848. XX. t.-cikk rendelkezései megvalósíthatnak, a kormány évről-évre megadja a prot. közelebről a ref. egyháznak az 1868-ik évtől kezdve fokozatosan emelkedett államsegélyt, a melynek összegét nem csökkentheti a törvényhozás által lelkészi fizetés pótlás címén adott összeg;

6. hogy biztosítás nyújtassék abban az irányban, hogy az állam beavatkozási joga az államellenes magatartás eseteiben nem csupán a jelen törvényjavas-

latban érintett egyházak lelkészeire terjesztetik ki, hanem a r. és g. kath. egyház lelkészeire is.

Ezek az általános pontok arra irányulnak, hogy a konvent biztosítsa a ref. egyházat ama jogai felől, a melyekről soha nem mondhat le egy nemzedék sem s a melyeket nem áll hatalmában egyetlen kormánynak sem kitörölni a törvényhozás évkönyveiből, ha csak vissza nem akar térni valamely állam ahhoz az időhöz, a melyben a sötétség uralkodott a lelkeken s a fanatizmus vad dühe háborgatta a vallásos meggyőződések szentségét, oda hajtva az Ur igéinek szolgáit a vérpadra s a gályákra ad majorem Dei gloriam.

Attérve a törvényjavaslat pontjaira, a közvélemény által felszínre hozott kívánságokat a következőkben adhatjuk.

Az 1. §. helyére *egészen új teendő*, mert annak a biztosítása mondandó ki e helyen, hogy az 1848. XX. t.-cikk tartalmának valóra váltásáig az állam gondoskodni kíván a nem r. kath. egyházak lelkészeinek fizetési minimuma biztosításáról. Szerintünk ez a pont az 1868. LIII. t.-cikk 1. §-a szerint formulázandó.

A 2. §. második pontja kihagyandó, mert a magyar ref. egyház új egyház alapítási jogának korlátozását nem adhatjuk meg a miniszternek azon a címen, hogy a fizetés emelést megadhatja, vagy megtagadhatja. Az erdélyi ref. egyház püspökének a keze bénává tétetnék, ha e pont megmaradna s hogy nemzeti szempontból is minő veszedelmes lenne e pont intézkedésének meghagyása, azt maga a kormány is igen jól tudja, a melynek minden tagja nyíltan vallja, hogy a ref. egyház az államnak a legbiztosabb támasza.

A 3. §. első pontjának az a rendelkezése, hogy a *lelkészek illetékes hatóságai útján maguk kérik* a kiegészítést, megváltoztatandó s helyébe ez teendő: *az illetékes egyházi főhatóság felterjesztésére a segélyt a miniszter kiutalja*.

A 4. §. a lelkészi képesítés módosatait írja körül s itt a *magán úton való tanulás és a 3 évi kurzus* hívja fel a figyelmet. Egyenlő fizetés-pótlásban csak egyenlő minősítésű emberek részesíthetők. Ha a két protestáns egyház lelkészi *négy éves nyilvános* theol. tanfolyam elvégzése után nyerhetnek lelkészi oklevelet s mint ilyenek részesülhetnek fizetés kipótlásban, akkor a más felekezetek lelkészeinek a képzésénél is ugyancsak *4 évi nyilvános tanfolyam hallgatását* kell az államnak kikötni, ha *egyenlő mértékkel* mér. *Magán úton* való képzésnek paedagógiai szempontból nincs jogosultsága; kevesebb tartamú tanfolyam után kisebb összegű pótlás adandó. Vajjon a pópáknak, a zsidó rabbiknak kevesebb képzettség mellett is lehet ugyan olyan fizetésük? . . . Az autonomikus jogok megcsorbitását nem féljük, ha a prot. egyház példájának követésére utasítja a törvényhozás a többi felekezeteket is.

A 8. §. a 3-iknak módosítása után önmagától elesik.

A 9. §. egyike a legsérlemesebbeknek, amennyiben az *erkölcsi vétség* esetén is jogot biztosít a miniszternek a beleavatkozásra, a mi által az egyház, mint *legmagasabb erkölcsi testület* soron kívül helyeztetik s reputációjában sértetik meg. Épen azért e §-ból az *erkölcsi vétség esetén való miniszteri beavatkozási jog* határozottan törölnendő. Az állam ellenes magatartás esetén való beavatkozást ám hagyjuk meg abban a tudatban, hogy ref. egyházunknak egyetlen papja sem tanúsíthat államellenes maga-

viseletet, de kiteendő-e pontban az is, hogy *alapítatlan vádaskodás* esetén, a minisztériumhoz felterjesztést tett egyén ellen az illető vádolt lelkész, ügyének kedvező eldöntése után, a rendes világi bíróság útján a feljelentést megtenni köteles. Nem a boszú állás gondolata itt az irányadó, a mely ker. és prot. ellenes elv volna, hanem az erkölcsi reputáció megvédelmezése követeli a nyilvános rendreutasítást.

A 10. §. úgy módosítandó, hogy a 600 frtra való kiegészítés *azonnal*, a 800 frtra pedig legkésőbb 3 év alatt történik meg.

A 11. §-ban a *felszámítandó jövedelmekről* szóló részlet *1. pontja megváltoztatandó s a haszonbér jövedelem helyébe a kataszteri tiszta jövedelem* teendő.

— Ha igazságos akar lenni az állam, ezt a változtatást föltétlenül meg kell tennie, mert a *suum cuique* elvet hangsúlyozza a róm. kath. autonomiára vonatkozó emlékiratában a kormány s ez az elv érvényszerüljön reánk való vonatkozásában is. Ha a mindkét szertartású kath. egyház kongruálja s a tanítók fizetés rendezése *kataszteri jövedelem* alapján történt és eszközöltetik, akkor a többi fizetések rendezésnek is ezen az alapon kell történnie. Ha ezt a pontot változtatlanul hagynák, akkor, egész bátran állíthatjuk, az egész jövedelem-kipótlási segély-nyújtás illusorius s így semminek veendő.

Ugyanennek a cikkelynek az 5. pontjában az *avatási és a temetkezési stóla-díj* törölnendő, a mint nincs felvéve az esketési díj, mert az egyházpolitikai törvények nemesak a házassági jogra vonatkozólag idéztek elő változást, hanem a szabad vallásgyakorlat elvének érvényre emelése minden vallásos szertartást olyanná tett, a melynél a hívek kötelezettségszerű megterheletésének nincs többé helye. Az *avatás* szó helyett kérjük a *keresztelési* szót tenni.

Ugyancsak itt a 7. pontban ez a kifejezés: „*az egyházmegyei s a bizonyosan ide értett egyházkerületi állandó segély*,” a prot. egyház érdekében kihagyandó, a mint kihagyatott a tanítók fizetésének pótlásánál az egyházkerületi segély egész helyesen. Ezt kihagyni érdekünkben áll, mert a segély összeget ezután az egyházközségek felsegítésére fordíthatjuk, vagy a lelkészek rendkívüli helyzetén való jobbításra.

A *levonható* kiadások tételénél a 2. §. második kikezdésében a segédlelkészek ellátásának összege, 250 frtról legalább 300 frtra, sőt szerintünk 500 frtra emelendő.

A 13. §. szigorúsága ellen lehetne is, kellene is szót emelnünk, de nem teszszük, hanem csak azt említjük fel, hogy ne a jövedelem kiegészítés megvonásával sújtott lelkésznek legyen kötelessége a felebbezés a közigazgatási bírósághoz, hanem az *egyházmegyei elnökségnek*, mert nem *személyek* dolgáról van itt szó, hanem az egyházról, mint testületről.

A 15. §. azon rendelkezése, hogy a lelkészi jövedelem növekedésének eltitkolása a kiegészítési igényhez való jog megszűnését eredményezi, kihagyandó, minthogy az előbbi pont a jövedelem növekedésének azon eseteit előszámlálja, a melyek bekövetkezésekor a *kiegészítési összeg* nem csökkenthető. Azokon az eseteken kívül mások nem fordulnak elő.

A 15. §. második bekezdése, a melyben a miniszternek az affiliáció megtételére való felhívási joga s ezzel kapcsolatban valamely anya-egyház anya-egyházi jellegének megszüntetésére irányuló rendelkezése foglaltatik, határozottan törölnendő, mert ez sok helyen egyházaink megszüntetését eredményezheti.

E §. első pontjában kimondandó volna az is, hogy az egyházi adók leszállítása esetén is jövedelem-kiegészítés kérésének a joga áll be.

A 17. §. utolsó pontja kihagyandó, mert nem engedhető meg, hogy a lelkész felekezeti főhatóságának a mellőzésével kapjon kiegészítési összeget.

Ime ezek azok a változtatások, amelyeknek keresztülvitelét a közvélemény kívánja. Az állam szempontjából nem olyan egy sem, a mely jogot sértene, a prot. egyház részéről mindenik olyan, hogy az állam jóindulatú magatartása mellett, sok részben elősegíti a javításnak reális voltát, a melynek érdekében a *jelentő ívek* kiigazítása is foganatba veendő.

Kérve-kérjük legfőbb egyházi testületünknek minden egyes tagját, hogy tartsák szem előtt ref. egyházunk jogait, érdekeit s pillanatnyi felhevülésből, politikai okokból ne akarják, hogy egyházunk csak egy jottával is rövideget szenvedjen.

Sajóparti.

Azok az „állam-segélyes koldusok.“

A prot. egyház létérdekeiért, eszméinek, jogainak diadaláért az újabb időben folytatott küzdelmek között a szegény prot. papság saját körében még olyan megszégyenítést nem kapott, a minőben Nagytiszteletű Mitrovics úr e lapok 10-ik számában a fenti cím alatt részesítette.

Olvasva a cikket, valóban mélyen el kell szomorodnunk és kétségbeesnünk, midőn látjuk, hogy nehéz helyzetünkől való kibontakozásunkat nem megkönnyíteni és elősegíteni, hanem megnehezíteni s bennünket, a segélyre szorúttakat, gúnyos megjegyzéssel illetni képes egy olyan előkelő egyházi férfiú is, a ki mind mély tudományánál, mind a prot. érdekek iránt való meleg érdeklődésénél, mind pedig — mint egykori theol. tanár — közvetlen tapasztalatainál fogva is leginkább lenne hivatva arra, hogy a nyomorral küzdő lelkészi kar támogatására siessen s a nehéz sorsának könnyítését célzó törvényjavaslat felett ne a politika párszenvedély szemüvegén keresztül nézve mondjon ítéletet, hanem a körülmények, a viszonyok alapos mérlegelésével tegye meg a fontos ügyben bírálatát.

De Nagytiszteletű Mitrovics úr részéről éppen ez utóbbi nem történt meg; hanem fölszólalása nem egyéb, mint kicsinylése, kigúnyolása a törvényjavaslatnak s elferdítése az állam-kormány jóakaratu intencióinak; a nyomorral küzdő prot. lelkészi karra nézve pedig lealázó és mélyen sértő, a mit arról a helyről éppen nem vártunk és nem is érdemeltünk.

Ilyen méltatlan elbánással szemben azonban kénytelenek vagyunk kijelenteni, a következőket:

Engedelmet kérünk, de mi szegény prot. lelkészek „állam-segélyes koldusok“ nem vagyunk és az államkormány által sem tekintetünk azoknak: habár — nem lévén 3—4000, csupán csak 3—400 frt fizetésünk — e miatt igénybevenni kényszerülünk is az államsegélyt.

Hiszen mindenki tudja, — prot. előkelő férfiak pedig legjobban, — hogy mi nem könyöradományt kértünk az államtól, hanem jogos érdekeink elismerését és kielégítését sürgettük. Azt kívántuk, hogy — mivel a megváltozott viszonyok között önerőnk-ből magunkat tovább fenn nem tarthatjuk — a magyar állam javára munkáló vallás-erkölcsi és hazafias szolgálataink sikerének biztosítása végett jöjjön

segítségre az államkormány s méltányolja a prot. lelkészi karnak érdeme szerint úgy a múltban, mint a jelenben kifejtett hazafias törekvéseit. Teljes önérzettel tehát — a nélkül, hogy *koldusoknak* láttattunk volna — hivatkoztunk az államsegélyre, melyhez való jogunk elvitathatlan.

De az államsegélyzését természetesnek is találta közöttünk mindenki s a kormányok az alkotmány visszaállításától, 67-től fogva gyakorolták is azt velünk szemben, az újabb időben még nagyobb mértékben, mint az előtt, a nélkül, hogy a segélyzést magunkra nézve sértőnek, lealázónak tekintettük volna; jöllehet nem volt ezzel teljesen megelégedve senki s éppen azért egyházi hatóságaink nem szűntek meg az évenkénti államsegély fölemelését sürgetni és pedig nem is eredménytelenül.

Itt tehát önmagunk megalázásáról vagy koldulásról szó sincs; annyival inkább, mivel mindenkor hangoztatva lett, hogy jogaink érvényesülését csakis az 1848. 20. t.-c. teljes megvalósítása által érhetjük el s e végett küzdeni legszentebb kötelességünknek ismerjük.

Hogy a benyújtott törvényjavaslat nem a teljes vallás-egyenlőség alapján áll és nem felel meg az 1848. 20. t.-c. határozmányaiiban lefektetett elveknek: ez egészen világos s maga az államkormány sem akart másféle jelentőséget tulajdonítani törvényjavaslatának, melyben nem végleges megállapodásról, hanem csupán ideiglenes intézkedésről van szó, olyanról, a minőt az államkormány ez idő szerint megvalósíthatónak vél.

Nincs joga tehát senkinek kételkedni abban, hogy e fontos kérdés megoldásánál nem a legtisztább szándék s jóakarát vezérelte volna a kormány férfiakat, mert hiszen azt még föltételezni is merészség lenne, hogy a mai szabadelvű kormány tagjai közül akár Wlassics, akár más valaki hazafias cselekedetnek tartaná a prot. egyházak jogkörét csorbitani s azokat így a haza javára célzó jótékony munkálkodásukban megbénítani. Ez a törekvés ellentétben állana nem csak a protestántizmus, hanem a magyar haza jól felfogva érdekeivel is.

Erről tehát szó sincs. Hanem igen is az áll és az felel meg a valóságnak, hogy az államkormány készséggel megvalósítaná az 1848. 20. t.-c. rendelkezéseit a vallás-egyenlőség magasztos elvének megfelelőleg s a hazafias érzelmű protestánsokat is bizonyára kellő anyagi támogatásban részesítené, ha ez módjában állana; dehát — mint politikai körökben tudva van — a teljes vallás-egyenlőség, vagyis az 1848. 20. t.-c. régrehajítása addig nem következhetik be, míg annak nélkülözhetlen föltétele, a saecularisatio keresztülvive nincs. Ettől pedig még messze vagyunk.

De hogy az állami segélyezés — a mi immár nélkülözhetetlenné vált — ne legyen továbbra is ideiglenes jellegű s mint ilyen, ne függjön csupán a változó kormányok tetszésétől; addig is, míg a teljes vallás-egyenlőség elve törvénybe iktatható lesz, gondoskodni kívánt az államkormány benyújtott törvényjavaslata által arról, hogy a segélyezés törvényhozásilag rendeztessék s az arról szóló szentesített törvény kellő biztosítékul szolgáljon a jövőre való nézve is minden eshetőséggel szemben.

Nem policáj-lörvényjavaslat, nem a jogok elkobzására szánt intézkedés tehát, hanem az állam pénzügyi viszonyaihoz mérten a körülményeknek megfelelő javaslat, a minek legfőbb érdeme abban áll, hogy általa — ha törvényerőre emelkedik, ujlag

megpecsételve lesz törvényhozásilag az 1848. 20. t.-c.-be lefektetett elv, a melynek megvalósulásához ezentúl annál biztosabb reményeket fűzhetünk. Az ebben rejlő erkölcsi érték tehát sokkal többet ér, mint az az előny, a mit a javaslat anyagi tekintetben nyújt. De e részlet is, a mostani sanyarú helyzethez képest legalább némi javulást ígér, amennyiben — ha mindjárt 9 év alatt is — de biztosítva lesz a 800 frt lelkészi fizetés s így a jövő még is kedvezőbbnek mutatkozik a sivár jelennél, a mikor már vállalkozni sem akarnak a lelkészi pályára.

Nem lehet tehát érteni, miért az a nagy fokú elkeseredés és gyűlölet a törvényjavaslat ellen, mikor annak rendelkezései nem kárunkat, de javunkat célozzák s különösen a 15. §. határozmányai egyházaink terheinek könnyítésére, illetve, állami segélyből való fedezésére nézve is biztosítékot nyújtanak.

Azonban bármily erős és szenvedélyes legyen is a benyújtott törvényjavaslat ellen intézett támadás, annak a sorsát féltetni nem lehet, mert úgy a konvent, mint a prot. nagy közönség meg van győződve az állami segélyezés szükséges voltáról. Azok a kicsúfolt, lenézett „állam-segélyes koldusok“ pedig várva-várják az időt, midőn egyházi hatóságaik bölcsesége s az államkormány jóakarata folytán, türhetetlen szorult helyzetükből, a törvényjavaslat mielőbbi életbeléptetése által — ha csak némi részben is — megszabadulhatnak.

Kádár János.

Rövid válaszul.

Nagytiszteletű Szerkesztő ur, abból a szerkesztői tapintatosságból indulva ki, hogy ne vesszünk össze a *semmin* és ne dulakodjunk az utcán a még közénk sem dobott krajcárok felett, azzal a felhívással adta át nekem a fentebbi cikket, hogy a mennyiben talán vannak észrevételeim, egy füst alatt tegyem meg azokat.

Hát bizony nagyon kevés észrevételem van; mert hiszen az én tisztársam, Kádár János úr, meg sem próbálta az én egyszerű cikkecském érveit cáfolni, hanem alaposan félreértett, s bizony egész vehemenciával pirongat meg engemet. Hát ehhez pedig joga van; mert hiszen, tudvalevőleg arra való a szabad sajtó.

Ő minden áron be akarja verni az én szemüvegemet, a miért én egy dologban, másként látok, mint ő. No hát én nem erőszakolom rá az én látásom törvényeit, csak annyit legyen mégis hajlandó elhinni nekem, hogy becsületes tanulási szándékból és köteles jóakaratból igyekszem látni protestáns egyházunk létkérdéseit s épen azért talán kissé még is csak *megszaladt* az én tisztársam hirlapirói tolla, a mikor egészen komolyan állítja, mintha az én szívembe látni csak ő volna hivatott, hogy én *politikai pártszenvédély szemüvegén keresztül nézve mondok ítéletet*; hogy felszólalásom nem egyéb, mint elferdítése az államkormány intenciójának. Látja, kedves tisztársam, én már az én egyszerű cikkecském megjelente előtt, nagy figyelemmel olvastam önnek e becses lapokban megjelent közleményét. Homlokegyenesen ellenkezett az én felfogásommal; szívem facsorodott bele, a mikor láttam, hogy ez is egy derék, nagy igyekezetű tanítványomnak jogos jalkiáltása; *de azt nem merem volna soha önnek mondani*, hogy ön egy másik, vagy valamelyik politikai párt szemüvegén keresztül

nézve mond ítéletet és *bókol* a kormány intenciójának, vagy a *Madách* „Ember tragédiájá“-ban végre túrni megszűnt munkások szellemével zörgeti a régóta zárva volt ajtók megnyitását . . . Nem gondoltam, nem mondtam azt, mert végre is, egy ilyen nagy kérdésben, mindenkinek *joga* van nyilatkozni, s mert fel kell tételeznünk egymásról *legalább* annyit, hogy itt mindenki saját lelkiismerete sugallatát követve, a legjobbat akarja tenni; különösen mi. lelkészek, becsüljük meg egymást, legalább annyira becsüljük meg, nagy és kicsiny egyaránt, hogy ha én például senkinek sem merném mondani, hogy: te kedves tisztársam ennek, meg ennek a pártnak ajtaja előtt *antisambrirozol*; úgy engem se tiszteljen meg neki azzal, hogy akármelyik párt kortes hordóján ugrándozom, és saját oltáromnak dolgait és saját szolgatársimnak életkérdéseit is, onnan a *politikai pártszenvédély szemüvegén ítélem meg*; mert ez legszelídebben, megítélve legalább is *méltánytalanság*, akkor, a fennforgó kérdésben is, legfelebb annyit mondhatunk meg tárgyilagosan egymás kölcsönös megbecsülésével egymásnak, én és Kádár János tisztársam, hogy valamelyikünk könnyen tévedhet és később csalódhatik. . . . En idősebb korommal együtt járó rövidlátású *skepticizmusommal*, ő, istennek legyen hála, fiatalabb rózsaszínű szemüveges ábrándozásával.

Kérem, kedves tisztárs úr, csak hallgassuk ki egymást, ilyen nagy kérdésben türelemmel; egymásnál legalább a *jóhiszeműséget* és *jószándékot* feltételezve és ebben kételkedve, ne csináljunk szívesen fogadott és kárörömmel várt *spektákulumot*, ellenségeink javára.

Meglássa csak türelemmel, hogy ha az én egészen egyéni, bár úgy látom: a „*Sárospataki Lapok*“-ban sem egymagában álló véleményem téves, helytelen, *rövid látású* és az ön, szintén úgy látszik az önérzetes hangból, a magyar protestáns egyház egyetemes papságának nevében *beszélő* álláspontja a *helyes*, — hogy elseper engemet és minket izgágákat ebben a kérdésben az idő! . . .

Dehát addig már csak hányjuk — vessük meg ezt a kérdést s őrizzük meg a *Gamáliel* bölcsességét és türelmét s várjuk meg, még a döntés után is, az *idők ítéletét*.

Mert még az is következni fog, a kik ezt megérik.

Higye meg, kedves tisztársam, hogy ha még én ez igazság szolgáltatást, isten kegyelméből megérem, az volna a legnagyobb örömöm, ha én csalódnai fogok . . . Ugy-e ön is, a ki nálamnál jobban látszik ismerni a szándékolt törvényhozási intenciókat, készséggel és csalódás nélkül magára vállalja *már most* azt, hogy az a *kérdéses törvényjavaslat nem az 1848. 20. t. cikk nikkal pénzre való beváltása?* . . .

Mert ha ezt nem vállalja magára, akkor engedje meg azt, hogy mások is elmondhassák és én is elmondhassam néha magyar protestáns egyházunk kérdéseiben, a magam véleményét, nem mint „*előkelő egyházi férfit, a kinek mély tudománya volna*,“ hanem, mint az én tisztársam cikkében egyetlen méltányos ítélet van: „*mint a protestáns érdekek iránt érdeklődő egyház tag*“.

És most még csak egyet jelentek ki teljes tisztelettel.

En, mikor cikkem címéül „*az államsegélyes koldusok*“ kifejezést használtam, a magyar protestáns papságot *kigúnyolni, lealázni* nem akartam. Hulljon vissza ennek a gyanúsításnak szégyene arra, a ki 28 éves becsületes papnevelő multamra, ezt a gyanúsítás foltját veti s csak azért, mert én is irni me-

részkedem és nem egy nézetem vagyok másokkal, állítani tudja hogy én, *a magam nevelésű gyermekeimet kigúnyolva és boldogulásuknak, sokszorosan megérdemelt keserves kenyerük megjavításának útját állom...*

Semmi egyebet nem mondtam, és nem is mondhattam, mint azt, hogy ha a magyar protestáns egyház papsága legnagyobb részének évi fizetése 9 év múlva 800 frt lesz és ez is államsegélylyel, *hát ez koldus állapot.* Abból egyetlen gyermeket sem lehet, a papi család tisztességének megfelelő módon nevelni.

De ha valaki *ezt uraságnak*, még csak kezdetnek is, *méltányosnak* tartja, hát ime megváltoztatom megbotránkoztatásra okúl szolgáló kifejezésemet és azt mondom, hogy ez „*államsegélyes uraskodás.*”

Es ezért a lelkésznek, a törvényjavaslat szerint, *magának* kell a minisztériumhoz folyamodnia; ahoz a minisztériumhoz, a melyhez eddigi megbecsülés szerint, semmiféle hivatalos ügyben sem lehetett a prot. stáns lelkészek közvetlenül fordulnia.

Egyébiránt, minthogy az én tisztársam határozottan kijelenti, hogy „*bármily erős és szenvedélyes legyen is a benyújtott törvényjavaslat ellen intézett támadás, annak sorsát felteni többé nem lehet,*” — hát ezen határozott kijelentésre, tovább ne is vitatkozzunk felette. En is, mint alkotmányos érületű egyháztag, leteszem fegyveremet és nincs több szavam ehez a kérdéshez.

Csak az, hogy félre ne értsük és „*igen szeressük egymást,*” az apostol parancsolata szerint.

Debrecen,

Mitrovics Gyula,
ev. ref. lelkész.

Államsegély és Jelentőívek.

Mióta szóba hozatott a prot. papságnak államilag történendő segélyezése, azóta édesen álmódózva, türelmetlenül és nem minden aggodalom nélkül vártuk méltányos alapokra helyezett jogaink folytán helyzetünk jobbrafordulásának csak kiinduló pontját is. Aggodalmunk nem volt alaptalan, mert a mint tudjuk, a kiinduló pont nem volt helyes; nem jól volt kimondva e tekintetben az első hang. Azt mondta ugyanis az, a kitől az első hangot vártuk: az állami pénzügyi viszonyok nem kedvezők arra nézve, hogy a prot. papság fizetését 600, vagy legfeljebb 800 frtnál feljebb kipótolhatná. Csak az első feltétel ne szerepelt volna, akkor mégis megállhatnánk mellette, bár még úgy se lett volna keesegtető. Így, az első hang kiadása után, csaknem biztosra vehettük, hogy az állam a kisebbik összeget fogja akkor amikor kiegészíteni.

A mint tudjuk, az illető miniszter már beterjesztette a 600, illetve 800 frtig leendő kiegészítésről a képviselőházhoz a törvényjavaslatot; de a mint hangzik, a 800 frtig való kiegészítésben kiváltságos egyének fognak csak részesülni. Így hát általánosságban 600 frtig lesz a kiegészítés. Vajjon kedvet fog-e kapni így a fiatal nemzedék a papi pályához? s vajjon a papság nagyobb része fogja-e adni ezután is gyermekét a papi pályára? Igen helyesen megtette a gömöri lelkészi értekezlet a lépéseket a lelkészi fizetés emelését tárgyzó javaslatával, mit 1893. évben kiadott egy füzetében, melyben többek közt mondja: „*mennyi az az összeg, mely egy lelkésznek tisztességes megélhetési viszonyokat biztosíthat? mi a lakáson és kerten kívül legalább 800 frtot véleményezünk.* Nincsen a mai magyar társadalomban a papi-

hoz hasonló értékű diplomát és intelligenciát követelő állás egy se, mely csak annyi fizetéssel is megelégednék.” — Aligha van olyan ember, ki ezt kétségbe vonná. Mégis biztos alapon állva sem mertünk még csak ennyit sem kérni, hanem megelégszünk az állam asztaláról lehullt morzsalékkal.

De ezt is milyen arányban kapjuk. A segélyezés alapjául szolgáló Jelentőívek, biztos alap nélkül és nagyon hiányos utasítás mellett lettek összeállítva. Hogy, hogy nem látja át azt az egyházak egyetemét képviselő konvent, hogy míg egy egész egyházkerületnek papsága részükre adott felsőbb utasítás szerint — kataszteri jövedelem szerint vette fel a lelkészi földeket; a többi kerületben pedig kellő utasítás hiányában egyik így, másik úgy, saját belátása szerint, a következményeket nem is sejtve vette fel. Sőt egy egyházmegyében is, csaknem minden küldöttség másként járt el. Így pl. a v. . . i egyház lelkészi fizetése legkedvezőbb esetben sem tehető 600 frtra; a Jelentőívben mégis annyira van véve; már a szomszéd r. . . i egyház lelkészi fizetése középszámitással is tehető 700 frtra, mégis 400 frtra van véve a Jelentőívben. Ilyen alapra építeni hát olyan intézményt, mely hivatva lenne az összes ev. ref. papság helyzetén, ha csak némileg is enyhíteni téves gondolat. Ha a konvent fél is a Jelentőívek korrigálásától, az egyházmegyéknek, illetőleg egyházkerületeknek kellene a hozzájuk tartozó papság dolgát e tekintetben jobban fontolóra venni.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület egy bizottságot nevezett ki, a kiigazítás végett beterjesztett Jelentőívek felülvizsgálására. Ez a bizottság kipróbált egyénekből elég szerencsésen van összeállítva; de én előttem, nem titkolhatom el, különösnek tűnik fel az, hogy azoknak az egyéneknek a kezeit megköti az egyházkerület. Határt szab nekik, hogy eddig mehettek, de azontul lépnetek nem szabad. Nem feltételez-e ez valamit? szerintem igen. Az a bizottság, mert a maga lábán csak igen kis körbe mozoghat, kénytelen elutasítani több oly Jelentőívet, melynek kiigazítását beigazolt adatok alapján szükségesnek látná ugyan; de mert az utasítás megköti kezét, kimondja, hogy nem teljesíthető.

Hogy pedig ez nem mese beszéd, hanem valóság, egy példát hozok fel a közel multból. A k.-v. . . . ev. ref. egyház presbiteriuma egy kérvényt adott be az egyházmegyéhez mult ősszel, melyben beismerik, hogy néhány nyugtalankodó egyháztag miatt számították oly magasan a Jelentőívben a lelkészi földek jövedelmét holdanként 60 koronájával; ott, hol örök áron lehet venni egy köblös földet ennyiért; ott, hol két magnál ritka esetben fizet többet a föld. Az egyházmegye, ismerve a körülményeket, a Jelentőív alapján pártolólág terjesztette fel a kerületre. Az egyházkerületi bizottság a fentebb jelzett alapon, mert az utasítás keretében ily ok említve nincs, bár szerinte méltányos és beigazolt, még se tartá teljesíthetőnek.

Azt hiszem, van ilyen, vagy legalább ehez hasonló több is, a mint tudom is, hogy van; de ha az egyházi felsőbb hatóságunk így intézkedik helyzetünk jobbra fordulását, hogy még abból az állam asztaláról lehull morzsalékból se jusson nyomorral küzdő papjainak, hanem tengődjenek, nyomorogjanak tovább is, mint eddig, csodálkozhatunk-e akkor azon, hogy teológiaiánk nem kellőleg népesek; és azon, hogy a papság $\frac{8}{10}$ része nem adja papi pályára gyermekét?

Abauji.

ISKOLAI ÜGY.

A „Sárospataki Irodalmi Kör“ pályázati hirdetése.

Mikor a Gérecz Károly úr által átdolgozott „Népiskolai Földrajz“ ötödik kiadása megjelent és abban az „Előszó“-t elolvastam, az az elhatározás keletkezett lelkemben, hogy abban a hatyúdál-féle „Előszó“-ban nyilvánosságra hozott dolgok felől, — nem pusztán az „Előszó“-ban kifejezett felhívásban, hanem érdeklődésből és a dolgoknak némi megvilágítása végett, — szerény nézeteimet közzéteszem. De ez az elhatározás pusztán szándék maradt. Hanem most, midőn az „Irodalmi Kör“ szűkszávú* pályázati hirdetését elolvastam: indítatva érzem magamat, hogy igénytelen véleményemet papírra vessem.

Mentse ki felszólalásomat az a körülmény, hogy ezen a pályán keresem kenyeremet és ezen kívánok szolgálni imádott hazámnak.

Az „Előszó“-ban jelezve van, hogy a szigorú kritika a „Földrajzi előismeretek“-et, mint a „Beszéd-, ért.-gyakorlatok“-ba való dolgokat, az előjárókról, hatóságokról, sat. szülő részt pedig, mint az „Alkotmánytan“-ba való tananyagot: törölni kívánja a Földrajzból.

Nem tudom, hogy ezt a kritikát a mélyen tisztelt Irodalmi Kör magáévá tette-e? De én nem habozom kimondani, hogy — szerintem — ez a kritika nem helyes; sem a „Földrajzi előismeretek“-re, sem az „Alkotmánytani rész“-re vonatkozólag.

Nem polemiát akarok én ezzel az úttal provokálni, — bár a nemesen vezetett eszme-csere nem lehet kárára az ügynek, — csupán nézeteimet kívánom nyilvánosságra hozni.

Rajztanítást kezdeni, a különböző vonalak ismertetése nélkül, képzelni sem lehet; hát a „Föld“ rajzolásánál mellőzhetők volnának-e az „Előismeretek“? Róna, hegy, völgy, havas, vulkán; patak, folyó, folyam; mocsár, tó, tenger; meder, medence, torkolat, sziget sat. sat. Hiszen, hogy úgy szóljak: ezek a vonalak adják a „Föld“ alaprajzát; ezek a Földrajzba valók, ezek a „Beszéd-, ért.-gyakorlatok“ közzé mind be nem szoríthatók! De ha beszoríthatók volnának is, a II. oszt. tananyagául: vajjon nem volna-e előnyös azokat a III. osztályban, ismétlés által felújítani, az emlékezetben is állandóbbá tenni!?

Hogy ezeket a földrajzi előfogalmakat nem lehet, nem tanácsos, mind beszorítani a „Beszéd-, ért.-gyakorlatok“ közzé, mutatja az a körülmény is, hogy pl. az állami „Tanterv“, a Földrajz tanításánál, a III. oszt. tananyagául jelöli: a síkok, dombok, hegyek, völgyek, folyók, tavak, sat. ismertetését is.

De meg hol vannak a „Beszéd-, ért.-gyakorlatok, amelyeknek a tanmenetébe ezeket a földrajzi dolgokat beilleszteni? A mi Tantervünkben nincsenek; tehát beilleszteni nincs mibe: akkor nincs más mód, mint a III. oszt. tananyagául jegyezni a földrajzi előfogalmakat; úgy de a mi Tantervünk ezt nem írja elő.

Ha nincsenek beszéd-, ért.-gyakorlatok, — ha volnának sem illeszteni oda a földrajzi előfogalmakat mind, amelyek egy rendszeres földrajzi tanításhoz szükségesek,

* Az „Irodalmi Kör“ másodelnökétől nyert felhatalmazás alapján jelezniünk kell, hogy a pályázat azért „szűkszávú“, mert tulajdonképpen csak jelentkezésre szólítás s ha lesz jelentkező, az illetőnek tudtára adatik, hogy mihez tartsa magát. Egyébiránt épen a felvetett tankönyv dolgában s más egyéb kérdésekben is a „Tanterv“ a döntő.

— ha a Tanterv a III. oszt. tananyagánál, tanmeneténél nem írja oda a földrajzi előismereteket: akkor nyílt kérdés marad, hogy hol és mikor vétessenek elő?

Igaz, hogy a Tantervben a III. oszt. tananyagául fel van véve: „A helység határának részei“; de nincs minden határban róna, hegy, völgy, havas, vulkán; folyó, mocsár, tó, tenger, sziget, vasút sat., amelyeket a helyszínén szemléltetni lehetni; és így, a helység határának részeivel, ezek fel nem ölelhetők, hanem ezekről a Földrajznak, külön beosztással (külön részben) kell fogalmakat adni.

Az a kritika sem állhat meg, hogy előjáróság, hatóság, Magyarországnak Ausztriával való viszonyának az ismertetése a Földrajzból töröltessék, mint a mely ismertetés az Alkotmánytanba illik. Már a lakóföld ismertetésénél szükséges: a helység előjáróságáról, a járás ismertetésénél: a járás tisztviselőiről, a megye ismertetésénél: a megyei hatóságról beszélni.

Ezt az állításomat igazolja a Tanterv is; mikor a III. oszt. tananyagául „9. A helység hatóságai; 20. A megye székhelye, hatóság“ c. tételeket is előírja. És ha Osztrák-Magyar monarchiáról tanítok, meg kell mondanom, hogy miért Osztrák-Magyar?

De másképpen nem is lehet! Mert hogy lehetne a járás fogalmát adni, ha a helység előjáróságáról, — a megye fogalmát adni, ha a járás tisztviselőiről nem hallott volna a tanuló semmit!?

A levegőről a Természettanban is beszélünk, meg az egészségtanban is: így ezek a dolgok is felveendőek mind a Földrajz-, mind az Alkotmánytan tanításánál.

Hogy a pályázati hirdetést szűkszávúnak jelzem, arra nézve tisztelettel jelentem ki, hogy ez nem gáncsoskodás akar lenni; hanem ez által a mélyen tisztelt „Irodalmi Kör“-nek a figyelmét kívánám bizonyos dologra nézve felhívni.

Miért nevezem szűkszávúnak a hirdetést? Mert nem jelzi pl. a Földrajznál, hogy melyik osztály számára? A tanterv ugyan a III. oszt. földrajzi tanításánál nem ír, taneszköz gyanánt, tankönyvet elő; és így gondolni lehet, hogy a III. osztály számára való Földrajzra nem hirdet pályázatot az Irodalmi Kör. Hanem a IV., V., VI. oszt. számára már előírja a kézikönyvet. Azt kell gondolni, hogy az Irodalmi Kör ennek a három osztálynak a számára írt „Földrajz“-ot egy könyvben kívánja. Én, úgy methodicai, mint gyakorlati szempontból, helyesebbnek tartom, ha nem koncentrálnak egy könyvbe az egyes osztályok tananyagát; azért kívánatos, hogy a IV. osztálynak külön, az V., VI. osztálynak ismét külön kézikönyve legyen a Földrajzból; a III. osztályról nem beszélhetek.

Egy egész tantárgynak, egy könyvbe való koncentrációját régen elítélte Nagy László azzal, hogy pl. a „Nyelvtan“-t osztályok szerint szedte szét. Methodikai szempontból helyesebb, mert így tanító és tanítvány előtt tisztán áll a tananyag. Gyakorlati szempontból előnyösebb, mert pl. most megvett egy Magyar „Nyelvtan“-t a kis II. osztályú tanuló, attól a nagy könyvtől talán meg is ijedt, de a III. osztálybeli korára a legtöbbször szétszaggatta és soha többé mást nem vett; s így: III., IV., V., VI., osztálybeli korára Nyelvtan nélkül volt. Nem különben volt a „Földrajz“-zal is: elnyúzta. Mig így, ha a lehetőség szerint, a tankönyvek — osztályok szerint — szétszedetnek: minden osztályban megveszi, még pedig bizonyosabban; mert kisebb lévén a könyv, a kisebb 10—15 krnyi árt könnyebben kiadja a szüle évenként, mint 30—40 krt. Igaz, hogy ez végeredményében többre megy, a szüle kiadását illetőleg; de aki népünket ismeri: tudja, hogy ez így van. És ezen az úton az Irodalmi Kör kiadványai sokkal kelendőbbek

lennének, a bevétel könnyen megkészsereződhetnék. Ha egyházkerületünk tanítói, erre vonatkozólag, megkérdeztetnénk: nem hiszem, hogy egy is elállana mellőlem.

Még az „Ó- és Új testamentomi szent történetek“ kézikönyvét is szétvenném osztály szerint; mert arra még igen ritkán volt eset, hogy valamelyik növendéknek a 14 kros „Szent történet“ hiányzott volna; de a 33 kros „Ó- és Új testamentom“ soknak hiányzott és hiányzik; pedig még ez a tankönyv igen nagy számban kél el.

Jelen rövid cikkemnek hát mi a célja? Az, hogy 1. kimutassam: miszerint a „Földrajzi előismeretek“ nem a „Beszéd-, ért.-gyakorlatok“ közzé szorítandók, hanem rendszeres földrajzi könyvbe valók, a melyek a III. oszt. tananyagát képezik; hol a helyes tanmenet ez lehet: Láthatár, égtájak, iskola, helység, határ; földrajzi előismeretek, környék, járás, megye. 2. A helység előjárósága, járási tisztviselők, megyei hatóság ismertetése a „Földrajz“-ból el nem maradhat. 3. Egy egész tantárgynak egy könyvbe való koncentrálása methodikailag nem helyes, gyakorlati szempontból nem előnyös.

Végre tisztelettel jelentem ki, hogy ezeknek a soroknak a megírásában engemet tisztán ügy-szeretet vezetett; a legtávolabbról sem ellenszenv vagy a másokat megsérteni akarás.

Nagy Sándor.

Válasz Nagy Sándor úr cikkére.*

1896 január 5-én az „Irodalmi kör“ felhívására a következőkben adtam elő a „Népiskolai Földrajz“-ra vonatkozó véleményemet:

A „Népiskolai Földrajz“ a *tananyag megválasztása* tekintetében nem felel meg a tantervnek. A III. oszt. tananyagában oly részletek is vannak, melyek nem tartoznak a földrajzba; ellenben hiányzik több cikk, mely ezen előkészítő földrajzi tanfolyamhoz tartozik, amint erről bárki is meggyőződhetik, ha a tantervet a tankönyvvel egybeveti.

A IV. osztály anyaga szintén nem felel meg a *tananyag megválasztása* tekintetéből a tantervnek. Vannak ott oly részek, melyek az „Alkotmánytan“-ba tartoznak. Különösen fölösleges a politikai beosztás (az egyes megyék) terjedelmes tárgyalása; a tömördek helynév és statisztikai adat. Ellenben szükséges lett volna a természeti viszonyok bővebb méltatása.

Az V. VI. oszt. tananyaga nagy általánosságban megfelel a tantervnek a *tananyag megválasztása* szempontjából. Talán a methodikai egységek megállapítása hiányos. Nagyobb kifogás illeti a *tananyag berendezését*. A megyéknek területek szerinti berendezése helyére a vidékek szerinti berendezésnek kell lépnie. Magyarország határát nem lehet utoljára hagyni, mert a mint a közvetlen szemlélet határát túllépjük (a községek, illetőleg a járás ismertetésénél), nem alkalmazható a tisztán synthetikai tanmenet, hanem az u. n. synthetika-analytikai, mely abban áll, hogy midőn egy lépéssel tovább haladunk, egy újabb földterület ismertetésére megyünk át (synthetice) s ez új területet már analytice ismertetjük.

Az is gondolkozóba ejtett, ha vajon használható-e egy tankönyv négy éven át; e kérdés Irodalmi Körünkben többször felmerült s részemről úgy vélekedem, hogy egy könyv két, de legfőlebb három évnél tovább nem

alkalmazható. Ezek szerint tanácsos lenne a III., IV. oszt. tananyagát egy könyvben adni, s a másik füzet tartalmazná az V., VI. oszt. tananyagát.

Különös figyelmet érdemel a III. oszt. tananyaga. Véleményem szerint e tananyag nem dolgozható fel *kézikönyvben*. Miután ugyanis a III. oszt. tananyaga a *szülőföldisme*, ennél fogva úgy a *tananyag*, mint a *tanmenet* tekintetében minden iskola külön feladattal áll szemben, melyet minden tanítónak magának kell feldolgoznia. Különböző kísérleteket láttam a kérdés megoldására: véleményem szerint egyik sem sikerült. Legcélszerűbbnek látnám ez osztály tananyagát a tantervben adott methodikai egységek alapján olyatén módon feldolgozni, mint a hogy — elég helyesen — fel van dolgozva könyvünkben a tanteremben való tájékozás. (4. §.)

* * *

A cikkíróval egyetértek tehát abban: 1. Hogy a földrajzi előismeretek a III. osztály tananyagát képezik. 2. Hogy a helység előjárósága, járási tisztviselők stb. ismertetése a földrajzból el nem maradhat. 3. Hogy a III., IV. osztály anyaga egy könyvben, az V., VI. osztályé egy másik könyvben adandó.

Csak abban nem értek egyet, hogy a helység határában elő nem forduló „fogalmak“ (havas, vulkán, tenger) szintén a III. osztály számára kiszabott „előismeretek“ közé sorolandók. Szerintem ezek ott tanítandók, a hol mint *realitásokra* rájuk kerül a sor; csak így lesz a világos szemléletből tiszta fogalom. Lehetne ugyan a cikkíró által javasolt helyen is tanítani ama „fogalmakról“, ha a kézikönyvbe egy oly térkép alkalmaztatnánk „A nevezetes földrajzi tárgyak képe“ cím alatt, mint Vargyas E. Földrajzában (III. o. 9. lap) van. De elvégre is a térkép után való szemléltetés mindig az *elképzelés* dolga marad; ez pedig bizonyára fejlettebb a IV. osztálybeli gyermekeknél, mint a III. osztálybelieknél.

A szülőföldisme pszichológiai feladata épp abban áll, hogy megértetvén a gyermekkel: miképen kell az általa szemlélt térbeli viszonyokat térképen *ábrázolni*, arra is képesíttessék, hogy miként kell a kész térképről az azon jelzett térbeli realitásokat *elképzelni*. A szemlélt *dologról a jelre*, aztán a *jelről a jelzett* (nem szemlélt) *dologra!* Ezen elv szem elől tévesztése a középkor verbalis realismusára vezetne. Simonyi Földrajza az V—VI. osztály füzetében veszi fel: *A szárazföld változatosságai* c. térképet. Szerintem ez helyesebb, mint a Vargyasé. Leghelyesebb pedig ott adni a „földrajzi tárgyakat“, a hol tanmenet szerint helyök van.

Dezső Lajos.

TÁRCA.

A haldokló apostol.

*Kilencven évnek terhe nyomja vállam,
Vándorbotom visz, visz a sir felé.
A kín a földre húz. — De lelki szárnyam
Még tud repülni bátran fölfelé,
Mert a ki Istenét lángbuzgalommal
Szolgált hűn, több mint félézázadig:
Ha vész közelg — nem is törődve korral,
Mint a fönix madár megiffjodik.*

*Repülj tehát lelkem a vérmezőkre
És bontogasd a néma sírokat;
Mutass reá a sok levágott főre,
Mely bárd alatt is szent esküt fogad*

* E választ szükségesnek láttuk már most adni, hogy a felvetett fontos kérdésben az érdekeltek, t. i. azok, a kik a kihirdetett pályázatban részt akarnak venni, a tájékoztatást eleve megnyerjék a „Tanterv“ alapján.

*Hallasd a láncra vert papok siralmát,
Amint eveznek a sík tengeren,
Ott is dicsérve az Isten hatalmát,
Kinek szerebne hozzánk végtelen.*

*Óh mily sokat szenvedtek ősapáink,
Az üldözött, a megvetett hitért!
Emelt fővel fogadva a halálkint,
Gyönyörrel osztva annyi honfi vért.
Vérrel megírt történelmünk örökre
Fénytől sugárzó arcokat mutat.
Kik mélyen alusznak a sírgödörbe'
De széttörik, ha kell, a zárjukat.*

*És szellemök beszél, hogy óva intsen,
Mint félre vert harang a vész előtt:
„— Vérrel szerzett jogunkra alku nincsen,
Ez mindenünk, ez ad csak új erőt!
Ki könnyedén a multat megtagadva,
Nem védi meg az ősi, szent jogot:
Fejére száll az ősapák haragja
S a vértanúk felé követ dobott.“*

*„Félszázad óta áll a régi törvény,
De hasztalan a míg beváltva nincs!
Lábunk alatt — igaz — kavargó örvény,
De százados jogunk még drága kincs.
A lánc legyen bár verve szinaranyból,
Örökre csak szorító láncz marad;
Csatára hívó dalt ne várj a rabtól —
Hiszen neki zokogni sem szabad!“*

*„— De jaj nekünk, ha gyáván, bármi árért
A szent örökségről lemondanánk.
Nem és ezerszer nem e félvilágért,
Mivel e hon ma is csak mostohánk!
Mondják ugyan sokan rideg közönnnyel:
Törvény ma már védelmező paizs!
Ne higgyetek! — A kik kaján örömmel
Minket megöltek; élnek ők ma is!“*

*Kilencven évnek terhe nyomja vállam,
Óráim gyorsan lejár: bölcsen tudom.
Ha értem eljön jóltevő halálom:
Indulok én is a hosszú uton....
Az ősapákhoz boldogan leszálllok,
De még alant a sirba' sem hiszem,
Hogy újra fölvennénk a szolgaságot,
A mely örök gyalázatra viszen!*

Szuhay Benedek.

Egyenlőség, testvériség, szabadság.

Főiskolánk szabadságharcunk és 48-iki törvényeink ötven éves fordulóját igazán szépen és lélekemelően ünnepelte. Az ünnepély szónokai eléggé méltatták és jól megvilágították e politikai és kulturális mozgalom jelentőségét hazánk történetében s céljukhoz képest magasra szították lelkesedésünket a címül írott három eszme és annak magyar képviselői, prófétái iránt. Megvilágították, fölmelegítették elménket és szívünket. De természetesen ők nem léphették át hazánk határait, nem bocsátkozhattak eme fogalmaknak, eszméknek szárazabb és talán hálátlanabb elemzésébe, a mely tisztán az észnek feladatai közé tartozik. Most midőn ünnepi lelkesültségünk már muló félben van s a magasabb eszmék régióiból, az ünneplés hangulatból visszatértünk megszokott mindennapi és prózaiabb foglalatosságaink körébe, úgy véljük, hogy

talán nem lesz felesleges, ha ama három eszmét bölcsészeti szempontból is némileg megvilágítjuk inkább az általános, az egyetemes emberi művelődéstörténet alapján s nem csupán elméletileg.

Ezen az alapon először is az a kérdés merül fel, kinek a lelkében fogamzott meg először ama három eszme? S hogy erre felelhessünk, el kell őket egymástól választanunk, bár hogy rokon fogalmak s egymással szorosán összefüggenek, azt mindenki érzi, tudja s azt később látni is fogjuk. A középső a testvériség eszméje nem jelent egyebet, mint az általános emberszeretetet, sympathiát, részvétet, azt, hogy minden ember — tekintet nélkül társadalmi állására, nemzetiségére, nyelvére, külső testi és belső lelki tulajdonságaira — egyformán rokonunk s szeretetünkre és szolgálatunkra egyformán számot tarthat. Tehát ez a keresztyénségnek lényege, alapelve s oly régi, mint maga a keresztyénség. De csak az elméletben, mert megvalósulásának útjában az egész középkoron át ledönthetetlennek látszó akadályok állottak. Legfőbb akadály volt ennek egyrészt az, hogy maga az egyház és állam nemcsak egyénileg óriási különbséget állapított meg az emberek között, egyeseket Isten különös kiválasztottjainak tekintvén — hanem *rend és rangbelileg is*; másrészt az asketizmus és fanatizmus durvává, vaddá tette a lelket, a mely képtelen volt a mások szenvedéseit felvenni, azokban résztvenni. A keresztyén valásnak alaptétele, az általános emberszeretet, az irgalmaságnak, könyörületességnek elve — csak akkor kezdett érvényesülni, mikor már az egyház túl volt az asketizmusnak korszakán. Szóval a középkorban nem volt egyenlőség, nem ismerték ennek eszméjét s ezért a testvériség, az általános emberszeretet sem valósulhatott meg.

Ebből következik, hogy az egyenlőségnek eszméje már sokkal újabb keletű. A középkorra következik a 16-ik század, a mely — a mint Lewes mondja — mint forradalmi század válik ki a történetben. Nemcsak azon bilincseket törte szét, melyek Európát Rómához láncolták, hanem azokat is szétépte, melyek a philosophiát a scholasticismushoz és Aristoteleshez láncolták. Főszabaddította az emberi észet, a gondolatok és tettek szabadságát hirdeté. Igen, mert a középkorban az egyenlőség megvalósulásának legnagyobb akadály a nagy arisztokrata bölcsész, Aristoteles volt. Aristoteles a maga társadalomtanában, politikájában elméletileg igyekezett kifejtetni és megalapítani a görögök közfelfogásában gyökerező ama téves nézetet, hogy az emberek között születésüknél fogva óriási és ledönthetetlen különbségek vannak. Az egyiknek a természet finomabb idegrendszer, gyöngébb izmokat és testet ad, a melynél fogva az illető csak a szellemi munkára képes, ez az *ur, a szabad ember*; a másiknak durvább testet és lelket, mely őt kizárólag a testi, alacsony szolgai munkára képesíti csupán: ez a *rabszolga*. A szabad emberek működésén alapszik az egész társadalom. A rabszolga az urnak föltétlen tulajdonát és a földbirtok fölszerelésére az *élő eszközt* képezi, nem lehet esze, sem szabad akarata csak egyetlen erénye: az *engedelmesség*. Ez a felfogás aztán a testi vagy kézi munkának görög megvetésével áll kapcsolatban. Innen származott aztán a rabszolgakereskedés, a mely az egész középkoron át egész a legújabb időkig divatban volt.

(Vége köv.)

Dr. Székely György.

KÖZÉLETÜNK.

Kérdések az egyházlátogatóság számára.

(Folytatás és vége.)

II. A presbitérium és annak ügyköre.

17. A presbyterium az egyházi törvények által megállapított számú egyénekből áll-e? Ezek választása egyházi közgyűlésben szokott-e végrehajtani? A presbiterek leteszik-e az esküt bizalmi állásuk elfoglalá-

sakor? A tizenkét évi szolgálati idő letelte után megtörténik-e a kisorsolás? A presbyterek előljárnak-e a gyülekezet előtt az egyháziasságban, erkölcsi magaviseletben? Van-e eset arra, hogy a presbyterek fegyelmi kereset alá vonassanak? Résztvesznek-e rendszeren a presbyteri gyűlésben? A gyűlési határozatok jegyzőkönyvébe szoktak-e vétetni s ki szokta a jegyzőkönyveket vezetni? Kellő gondot fordítanak-e az egyházi épületek jó karban és tisztán tartására? — az egyházi vagyon okszerű jövedelmezésére; a lelkészi és tanítói fizetések idejében való beszolgáltatására? A presbyterek szedik-e a párbért? Az egyházi, papi, tanítói ingatlanok határmesgyéi minden tavaszkor megvizsgálatnak és megújítatnak-e? Ha az egyházi földek és rétek akár bérbe adattak, akár házilag kezeltetnek, történik-e gondoskodás arra nézve, hogy a földek minden harmadik évben rendszeresen megtrágyáztassanak? Van-e vagyoni leltár s abba a felmerülő vételi vagy eladási esetek, szerzemények, vagy ajándékok feljegyeztetnek-e? A lefolyt évben miféle építkezések, vagy beruházások történtek? Tétettek-e újabb alapítványok s a meglevők céljaiknak megfelelőleg kezeltetnek-e? Az isteni tiszteleti szerelvények a lefolyt évben szaporodtak-e adományozás által? Támogatja-e a lelkészt a presbyterium a gyülekezet valláserkölcsei fellendítése, vagy valamely egyházellenes áramlat megakadályozására célzó intézkedéseiben?

18. A gondnok híven sáfárogdik-e rábizottakban? Bevételeiről és kiadásairól vezet-e rendszeres naplót s eljárásáról beszámol-e minden esztendőben? Megegyezik-e a napló bevételi és kiadási főösszege a rendes számadás végösszegével? Az egyházmegyének beadandó gondnoki számadási példány megegyezik-e mindenben a főkönyvi bejegyzésekkel? Adókönyvek, nyugták, betéti könyvek, alapítványi levelek és alapokról szóló kimutatások megegyeznek-e a számadás adataival?

19. Van-e egyházi magtár s annak kezelése miképpen történik? Nincsenek-e hátrálékok? A kint levő tőkék kellőleg biztosítva vannak-e?

20. Az iskolai vizsgáló bizottság eljárt-e már megbízatásában s milyennek találta az iskola szellemi állását? Az iskoláztatás nem hagy-e fel valami kívánni valót? Van-e ösztöndíj alap s az céljának megfelelőleg használtatik-e fel? A szegény gyermekek ingyenes, vagy mérsékelt tandíj melletti iskoláztatásáról, vagy tankönyvvél való ellátásáról történik-e gondoskodás?

21. Az egyházi hivatalnokok és hívek között megvan-e a kellő s az áldásos működésre megkívántató bizalom, egyetértés, testvéri szeretet? A hívek megadják-e egyházi hivatalnokainknak az őket megillető tisztelget?

22. Nincsen-e valami jelenteni, vagy kérni valója a gyülekezetnek?

Készítette az egyházmegye megbízásából:

Ruszkay Gyula.

Az egyházközségek figyelmébe.

(Folytatás és vége.)

5-ik rovat: Telekjegyzőkönyvi, — betét — helyrajzi szám és a ház szám rovatok alatt kiteendő az ingatlanok telekjegyzőkönyvi, betét, — helyrajzi száma és házáknál a ház szám is.

6-ik rovat alatt kitüntetendő az a birtok ív szám, melyen az ingatlanok előfordulnak.

7-ik rovat alatt kitüntetendő az ingatlan területe 1600 □ öles holdakban.

8-ik rovat alatt kitüntetendő a földbirtok kataszteri tiszta jövedelme. Ezen rovat kitöltésére nagy gond fordí-

tandó, mert megtörténik igen gyakran, hogy ugyanazon telekkönyvi egy tagban levő ingatlant többen haszonélveznek felosztva az egy telekkönyvi ingatlanok kisebb birtok részre. Ilyen esetekben miután az ingatlanok a haszonélvezők szerint veendő fel a bevallási ívben vigyázni kell arra, hogy a kataszteri tiszta jövedelem is megosztva tüntetessék ki ezen rovatban, természetesen az ingatlan nagyságának és minőségi osztályának megfelelőleg.

9-ik rovatban kitüntetendő a múlt, vagyis 1897-ik évben a házbér-adó alapjául vett tiszta jövedelem, már t. i. akkor ha az illető község általános házbér adó alá esik vagy pedig azon esetben, ha az illeték egyenérték tárgyat képező ház, a múlt évben haszonbérbe volt adva akkor is ha ideiglenes adómentességben részesült.

10-ik rovatban feltüntetendő a házosztályadó a földtehermentesítési járulékkal együtt, a mennyiben a ház a múlt évben házosztály adó alá volt felvéve, tekintet nélkül arra, hogy az esetleg ideiglenes adómentességet élvezett.

11-ik rovatban feltüntetendő a múlt évben a járadékadó alapjául vett jövedelem, a mely alapul az ingatlan birtokkal kapcsolatos kir. kisebb haszonvételek adóztatott járadék adóval.

12—15 rovatok kitöltetlenül hagyandók, ezeket majd a kir. adóhivatalok töltik ki a kiszabás alkalmával.

16-ik rovatba jönnek azon különböző észrevételek, melyek majd a kiszabásnál figyelembe veendő lesznek. Ezen rovatban tüntetendők ki a törvény alapján igényelhető különböző mentességek.

A mentességre vonatkozólag megjegyzendő, hogy illetékegyenértéktől mentesek:

a) mindazon ingatlanok, melyek a föld- és házadónak alálvételére nincsenek; mint pl. temetkezési helyek, tanítási célokra szolgáló fa- és szőlőiskolák; továbbá isteni tiszteletre szolgáló épületek, iskolák és kisdudóvódák; lelkészi és tanítói lakások, a mennyiben mindezek a kérdéses célra kibérelve vagy más célra bérbeadva nincsenek. Az ideiglenes föld- vagy házadómentesség illetékegyenértékmentességet nem von maga után, az ideiglenes adómentesség tartama alatt is megrovatnak illetékegyenértékkel.

b) a szentegyházaknak és imaházaknak isteni tiszteletre szánt ingóságai; isteni tiszteletre szolgáló ingatlanok építése, vagy javítására és isteni tiszteletre szolgáló ingóságok beszerzésére rendelt alapítványok, a mennyiben rendeltetésüktől el nem vonhatók, — illetékegyenérték mentesek.

c) az oktatási, jótékonyági és kegyeleti célokra rendelt alapítványok ingóságai s ily célokra fennálló intézetek és egyletek ingó javai, a mennyiben az alapszabályok szerint ezen vagyont az említett céloktól elvonni nem szabad; így pl. illetékegyenértékmentes az agg papok ellátására rendelt alapítványok ingó vagyona, az egyházi és világi erkölcsi testületek birtokában levő könyvtárak, melyek az említett céloktól sem el nem vonhatók, sem az illető erkölcsi testületnek jövedelmet nem nyújtanak; az iskolai ösztöndíjakra és tanítói fizetésekre rendelt alapítványok ingó vagyonai.

Kegyeleti célokra rendelt összeget képeznek a bármely vallásfelekezet vallási tárgyainak felállítására vagy fenntartására rendelt hagyományok, a mennyiben a rendeltetésüktől elvonhatatlanok, ellenben az egyes felekezetek egyéb szükségleteinek vagy az egyházi személyek javadalmazására vagy fizetésére vagy javadalmazásának emelésére szolgáló alapokat, melyeknek a kepevaltsági alapok és a kepevaltsági magtárak: illetékegyenértékkötelesek.

d) az illetékegyenértékköteles javadalma az azon birtokai, kiknek összes évi tiszta jövedelmük évi 400 frtot meg nem halad; ezen illetékmentesség azonban csak azon esetben vehető igénybe, ha az illetőnek általában nincs több, mint 400 frt évi tiszta jövedelme. Mert ha javadalma nem is hoz 400 frt tiszta jövedelmet, de egész gazdaságából s bárhonnan származó összes jövedelme a 400 frtot eléri, illetékmentességre igényt nem tarthat. A „tiszta jövedelem” kifejezés alatt az értendő, hogy az elért összes jövedelemből az adók és kezelési, vagyis termelési költségek, de

nem a haszonélvező személyes adósságai vonhatók le. Ezzel kapcsolatban kijelentette a pénzügyi közigazgatási bíróság, hogy abban az esetben, ha az ev. ref. egyház lelkészei, tanítói vagy általában bármely egyházi vagy világi alkalmazott által haszonélvezeti javadalmak összes évi tiszta jövedelme a 400 frtot nem haladja meg, akkor az illetékegyenértéket a tulajdonos jogi személytől sem lehet követelni, mert ily irányú törvényes rendelkezés nincs és mert az illetékegyenérték ha jár, akkor az élvezetre jogosított által vagy annak nevében fizetendő.

Ez igen fontos és nagy horderejű kijelentése a volt pénzügyi közigazgatási bizottságnak, miért is minden esetben szorosan mérlegelendő a jövedelem nagysága s ha lehet ezen mentességet igénybe kell venni ev. ref. egyházközsegeinknek.

Bárminemű illetékegyenértékmentességek az ingatlan bevéllási úrlap 10-ik rovata, az ingó bevéllási úrlapon pedig a megjegyzések alatt mindig jelzendők, mert különben a mentességek a kiszabásnál figyelembe nem vétetnek.

Miután az ingatlan vagyon bevéllásáról szóló úrlap 8—11. rovatai azon adatokat tartalmazzák, melyek alapján számíttatik ki az illetékegyenérték kiszabásánál alapul felveendő érték: ezen adatok hivatalosan vagy községi előjárásági bizonyítvánnyal igazolandók, vagy pedig a bevéllási ív, annak jeléül, hogy az abban felvett adatok a tényállásnak megfelelnek, a községi előjárásági által aláírandó s pecsétell ellátandó. Az így kiállított bevéllási ívek f. március hó 31-éig a felhívó kir. adóhivatalnak annyival is inkább benyújtandók, miután ennek elmulasztása pénzbírság kiszabását vonná maga után.

Ennyi az, mit röviden egyházközsegeink érdekében az illetékegyenérték bevéllására vonatkozólag megjegyezni jónak láttunk; és figyelmeztetjük ismételten egyházközsegeinket, hogy az illetékegyenérték helyes megállapítására annyival is inkább vigyázzanak, mert a jogerőssé vált illetékegyenértéket 10 éven át fogják fizetni.

Dr. Szabó Sándor.

A sárospataki főiskola március 15-iki ünnepélye.

Mint minden évben azóta, hogy a nemzet jónak látta ünneppel szentelni meg az 1848-ik év márciusának korszak alkotó eseményeit, úgy a jelen évben sem hagyta el szép szokását a sárospataki főiskola. Sőt épen most, a mikor félszázados évfordulója volt ama magasztos történelmi eseményeknek, a melyek a magyar nemzetet kiemelték a századok óta tartó lenyűgözöttségéből, sokszorozott lelkesedés vett erőt a főiskola tanárain, a kik az ifjúsággal karöltve nagyobb szabású ünnepély keretében áldoztak a mult idők szent emlékeinek, példát adva arra, miként kell az őseket tisztelni, a multak felemelő jelenségei előtt tisztelettel leborúlni s a magasztos jellemeket követni. A Rákócya-ősi fészkeben élő sárospataki tanári kar s ifjúság ragyogó példát mutatott, a melyről a teljes elismerés hangján kell szólanunk. A szentelt föld mintha szentekké, prófétákká tette volna mindazokat, a kik e napon rajta jártak. A lelkesedés nemes fénye ragyogott a szemekben, a szívek hevesebben dobogtak s az ajkakon buzgó imádság epedett az egek Urához.

Szép, felemelő ünnepély volt az ős »alma mater« falai között, a melynek tanári kara s ifjúsága a városi közönséggel s a vidékről besereglett nagy számú érdeklődővel először a helybeli ref. templomban, majd a főiskolai imateremben áldozott nemes lelkesedéssel, estve pedig fátylós menettel emlékezett külön is a sárospataki főiskola egykori növendéke, a magyar nemzet örökre feledhetlen prófétája, Kossuth Lajos személyéről s a fél-istenek sorában küzdött dr. Lengyel Endréről.

De tartsunk sort a feledhetlen ünnepélyről szóló tudósításban.

Már 14-ikén délután lobogó díszbe öltözködtek a lakóházak. A tanári kar és ifjúság szíves kérését meghallgatták a város polgárai, a kiknek városi magistratusa nem akart tudomást venni a nagy nemzeti ünnepéről, bizonyosan azért, mert ápril. 11-ikére tartogatja ünnepi érzelmeit. Nem volt egyetlen ház sem, a melyen ott ne csókolódzott volna a nemzeti zászló a lassan lengedező szellő ajkaival, — magán a főiskolán három hatalmas lobogó hirdetvén a főiskola ünneplését.

Az ünnep reggelén 10 órakor tanári kar s tanuló ifjúság testületileg vonult a templomba, hogy kibuzogja a hála érzelmeit a gondviselő előtt, a ki annyi veszély után, oly sok megpróbáltatások tűz-kereszttségén keresztülvitte a magyar nemzetet s megengedte, hogy ma is »él nemzet e hazán.« Hatszáz főből álló tanuló sereg s nyomában a tiszteletre méltó tanári testület! minő imponáns menet.

Az Ur házában alant és fent a karzatokon ájtatos lelkek szorongnak egymás mellett s lelkesedve éneklik az invocatiót: »Im bejöttünk nagy örömmel,« majd a LXVI-ik zsoltár két első versét, a mely után a főiskolai énekkar zengi el ügyesen választott alkalmi énekét, a melynek utolsó hangjai alatt megjelent a szószéken a főiskola lelkésze, *Novák Lajos*.

Imádkozik az Ur igéjének ékes szavú hirdetője. Imádsága szívből jó, a szívekhez talál s magasan, röpködve emelkedik láthatatlan szárnyakon a végtelenségbe a népeket vezérlő, nemzeteket boldogító Istenhez, a ki a népeknek megszámlálhatatlan seregében ezt a maroknyi magyar népet is megtartotta, megoltalmazta s dicsőséggel megáldotta. Majd hangzik az alapige a nagy prófétától, Ezsaiástól választva e képen: »Menjetelek által, menjetelek által a kapukon, csináljatok utat a népek, töltsétek meg, töltsétek meg az utat, hányjátok ki a követeket, emeljetelek zászlót a népekhez. Ime az Úr hirdeti mind e földnek határáig, mondjátok meg a Sion leányának: Ime eljött a te szabadítód, ime az ő jutalma vele vagyon és az ő cselekedete ő előtte. És nevezik őket szent népek, az Úrtól megváltottaknak, te pedig nevezetel: Megkeresztetett városnak, nem elhagyatottnak« (62. r. 10—12 v.). Magas fókú érdeklődést keltett már maga a szerencsésen választott szöveg, annak a nagy ünnepre való alkalmazása pedig a méltán kiérdemelt elismerés s dicséret önkéntelenül jövő megnyilatkozását vonta maga után. A beszéd szerkezeti tökélye, költői képekkel gazdagon megrakott tartalma, az előadás magával ragadó nemes tüze, ellenállhatlan hatással voltak mindenkire. S mikor az utóimádság is elhangzott, mintha egyszerre vonult volna át a nagy templom tágas területén a csöndes moraj: így kell, így lehet *nemzeti ünnepen* a lelkeket az egek Urához emelni! A feledhetlen istentisztelet a nemzeti imádságnak, a »Hymnus«-nak eléneklésével ért véget.

Délután három órakor a főiskola imatermében ember-ember hátán tolongott. Férfiak és nők helyből és vidékről annyian sereglettek össze, mint még eddig soha sem. A terem Kossuth, Petőfi, Deák, Eötvös stb. mellszobraival s arcképeivel díszítve, az orgona homlokzata virágokkal díszítve. Nyüsgés, mozgás mindenütt a nagy zsúfoltságban. De egyszerre csend lesz s éljen rivalgásban tör ki a nagy közönség, mert vonul a százados multtal dicsekvő énekkar régi zászlója alatt a sereg, a melynek minden egyes tagja a lant és biblia, a tudomány és művészet lelkes apostola. S felhangzik a fáradhatlan énekesek ajakán a szózat, jelentve az ünnepély kezdetét. A nagy lelkesedéssel fogadott ének

után, *Dr. Zsindely István* jogtanár lép a szószékre, hogy megtartsa alkalmi beszédét. A díszmagyarba öltözött szónokot lelkes éljenzéssel fogadják s az éljenzés hangjai között kezd rá bevezető sorait, a melyekkel újabb lelkesedést támaszt a keblekben. A jogtörténész alapos ismeretével vezet rá a hallgatóságot az ünnep jelentőségére, — a jelen viszonyok talpra esett s kitűnő jellemzésével mutatja be a 48-as alkotások kétségbevonhatlan korszak-alkotó voltát s nemes hévvel, szívet gyújtó lelkesedéssel hívja fel a nemzet virágát a nagy elődök nyomdokainak hű követésére. — Teljes elismerés a szónoknak, a ki kellően tudta a nagy nap emlékét megörökíteni! Ezután ismét az énekkar következett egy dalcsozor előadásával, a melyet újrával kellett megtoldania, s az elmondott korucz-nótával nagy élvezetet szerzett. Most *Piskóty Ferenc* joghallgató olvasta fel *Nagy Barna* 1-ső éves jogász pályadíj nyertes alkalmi költeményét. Szerző és előadó nagy éljenzésben részesült, valamint az azután szereplő ifj. zenekar előadása is, a mely ügyesen összeállított Kossuth-nótával gyönyörködtette a közönséget. *Weisz Jenő* gimnáziumi tanuló szavalata, az énekkar előadása s *Nagy Béla* IV-ed éves theológus alkalmi költeménye, a mely szintén jutalomban részesült, valamint az ezutáni énekkari előadás, amely *Sz. Nagy József* Honvéd indulójának az elmondásából állott, nemkülönben a *Szabó Dezső* 1-ső éves theológus lelkes szavalata mind-mind kitörő lelkesedéssel fogadtatott. Ezek után az ifj. zenekar a »Rákóczi-induló«-t zendítette rá, s ennek hangjai alatt oszlott el a nagy közönség fél hatkor a nagyszabású ünnepélyről, a mely bizonyára kedves emléke lesz minden jelenvoltnak.

Estve hét órakor nagy sürgés-forgás volt a főiskola udvarán. Fáklyát gyújtottak az ifjak s kevéssel hét után megindult a menet a tanári kar vezetésével a Szemere-utczán a Kossuth-utczára, énekelve a »Tied vagyok, tied hazám« kezdetű dalt. A Kossuth Lajos egykori lakhelye előtt megállott az impozáns menet s *Nagy Barna* joghallgató a március 15-iki 12 pontot magyarázta nagy lelkesedéssel, utána pedig *Piskóty Ferenc* szavalta a »Talpra magyar«-t. Innen a piacon át a *Dr. Lengyel Endre* lakása elé vonult a közönség, a melynek soraiból előlépett *Gecse Lajos* szénior s lelkes szavakkal üdvözölte *Lengyel Endrét*, a ki ott volt a honvédek sorában s élő bizonyossága a nagy idők nagy eseményeinek. Az ünnepelt férfit választott a beszédre. Beszélt, beszélt úgy, a mint csak ő tud, ifjú lelkesedéssel, meghatottan, meghatóan, könyeket csalva a szemekbe. Feledhetlen szép jelenet volt ez! Leborulva hódolt ünnepelt és ünneplő!... Éljen még soká főiskolánk s egyházi életünk ez érdemes alakja!

A menet visszavonult a főiskola udvarára, a fáklyák fénye utolsó lobbot vetett, de fényével nem aludt ki a lelkesedés nagy tüze, a mely a kebeleket magasra hevíté.

9 órakor a városházán találkozott az ünneplő közönség, a melynek nőtagjai közül igen sokan magyar öltözetben jelentek meg, bokorugrós szoknyában, főkötővel, vagy pártával, a mint illett. Magasra törő kedv uralkodott a kedélyeken s a nagyszerűen sikerült nemzeti mulatságnak csak a reggeli világossággal lett vége.

S most, a mikor beszámoltunk a sárospataki főiskola nagyszerű nemzeti ünnepélyéről, szóljunk dicsérrel mindazokról, a kik e fényes ünnepély rendezésében nagy tevékenységet fejtettek ki, *Radácsi Györgyről*, a ki lelke volt az egész rendezési fárasztó munkának, a szónokokról, az egész ifjuságról, az ének és zenekarról, azok lelkes vezetőiről, *Pásztor Sámuelről* és *Dr. Mecner Sándorról*, szavalókról, a kik egyen-egyen és mindnyájan a legnagyobb elismerést érdemelték ki.

A sárospataki főiskola felett pedig lebegjen továbbra is a gondviselő megáldó és megszentelő kegyelme, hogy legyen ez mind — az idők végéig a hamisítatlan haza szeretetnek, nemzeti szeretetnek soha hamvadásba nem menő tűzhelye!

ó—s.

Az ungi ev. ref. egyházmegyei egyházi értekezlet gyűlése.

A tárgy, a mi bennünket e hó 10-ikén Ungvárra rendkívüli gyűlésre hozott össze, a lelkesízi fizetés pótlékról benyújtott törvényjavaslat: az érdeklődés a tagok részéről a tárgyhöz méltó: a hangulat — mint ha csak a mi kis körünkön fordulna meg anyaszent-egyházunk jövőndő sorsa — komoly és várakozásteljes. Néma csendben nyitja meg elnökünk, *Szabó József*, eszenyi lelkész a gyűlést, s mondja el következő megnyitó beszédét:

„Midőn az egybegyűlt tagokat szívélyesen üdvözlőnlém s egyházi értekezletünk tanácskozását megnyitnám, engedjék meg t. lelkész-társaim, hogy pár szóval rátérjek azon fontos, nagy horderejű és valóban minden oldalról megvilágítandó ügyre, a kongrua törvényjavaslatra, mely feletti komoly és beható tanácskozás végett voltam bátor ezen egyházi értekezletre összehívni, már csak a végett is, hogy egyoldalról lelkész-társaim bizalmából kifolyó elnöki állásom ellen az aluszékonyság vádjá ne érjen, és más oldalról, mert saját lelkiismeretem is késztetett arra, hogy ezen egyébként kíváncsatos és várva várt, nyomasztó anyagi helyzetünkön segíteni látszó, de más oldalról bennünket lealázó és érzékenyen féltett, őseinkről, a gályarabságot szenvedő hithős elődeinkről ránk maradt szent alkotmányos jogainkat is megtámadó kongrua törvényjavaslat felett behatóan tanácskozzunk.

Ime, egy félszázada mulék el a nagy vívmányú 1848. törvények meghozatalának s azok között a vallásügyi XX. t-cikknek, mely vallás-egyenlőséget mond ki e hazában levő minden keresztyén felekezetekre nézve és ez a nevezetes törvény annyi idő óta, — de ha csak 1867-től, alkotmányos életünk idejétől számítjuk is az időt, 30 év óta papíron maradt. És most midőn annyi várakozás, türelem és ama paizsos férfiú, a szegénység többé el nem palástolható nyomása alatt szót emeltünk, az 1848. XX. t-cikk életbeléptetését sürgetni kezdünk; midőn már a kormány is belátta ügyünk igazságát, belátta nyomasztó szegénységünket: elérkezettnek látta tehát az időt — de nem mint a hazafiságban soha hátra nem maradt hű fiainak, hanem mint páriáknak, mint mostoha fiaknak, — koldus falatot dobni: ezt is féltékenyen őrzött autonomiánk megsértésével, talán csak azért, hogy az 1848. XX. t-cikk szellemétől elterelje a mi figyelmünket s a morzsalékkal bedugja a mi éhező szánkat! Hát ezt érdemelte az a magyar kálvinista papság? Ezt érdemelte a hitbuzgóssága mellett leghazafiasabb magyar református egyház közönsége — mely az egyházi teher alatt roskadoz, hogy elválasztva a még ma is uralkodó római kath. egyháztól, a haza ellenes pópák és dászkalokkal tétessék egy sorba, s 9 év leforgása alatt vigye keresztül a diploma nélkül levő pópák miatt a 800 frtig felemelkedő fizetést? Bizony még nyomasztó szegénységünk mellett is felháborító és mélyen sértő ez reánk nézve!

Én prejudikálni, pressionálni nem akarok senkit, annyival inkább nem, mert erre — mondhatják — anyagi állásomnál fogva illetékes nem vagyok, — bár tudom érezni és méltányolni az anyagi nehéz gondok terhe alatt levő kartársaim helyzetét. De lelkiismeretem késztet a szólásra s azt sugallja nekem, hogy a lélek előbb való a testnél és nem akarom hinni, hogy a hithősök, a nagy elődök dicső példáján, kik száz meg ezer annyit szenvedtek szegénység, üldöztetés és nyomor között azokért a szent jogokért: a lelkiismeret szabadsága és önkormányzati jogunkért, hogy mi már nem tudnánk példájokon lelkesülni, s a ránk hagyott szent örökséget az utódokra sértetlenül áthagyni képesek nem volnánk? Bizony szerintem ehhez csak a pünkösti lélek olyan szent fuvallata kellene, mely egyenkint és összesen

átjárná szíveinket és lelkeinket, és mint egy embert állítana fel bennünket igaz és törvényadta jogaink mellett s akkor Jerikó falai is leomolnának és a pokol kapui is rajtunk diadalmat nem vehetnének!

Ezen megnyitó után megindult komoly és beható tanácskozás eredménye azon szinte egyhangulag kifejezett nézete az értekezlet tagjainak, miszerint igaz, hogy a lelkészi fizetések 600—800 frtra szóló kiegészítését mi sürgettük; ezt várjuk is, erre szükségünk is van a miatt az égető nyomor és szegénység miatt, a mely csekélyebb fizetésű lelkészársaink osztályrészeül jutott, s a mely a megváltozott társadalmi és megélhetési viszonyok mellett nemcsak hogy immár elhordozhatlanná vált, hanem mint súlyos teher, bénítólag hatván pásztorális munkásságunkra, anyaszentegyházunknak is nyilvános veszedelmére szolgál. Gondoltuk azt is, hogy kérelmünk teljesítése esetén bizonyos áldozatokat kellend leraknunk az állam oltárára! Azonban az az áldozat, a mit a mőrszalékokban beadogatni ígért koldús-kenyérért kíván tőlünk a magas kormány nem kevesebb, mint az 1848. XX. t.-cikk végrehajtásának hosszú, nagyon hosszú, talán örök időre való elodázása, nem kevesebb, mint arcúlverése az ugyanazon törvénycikkben kimondott valláseggyenlőségnek, midőn a római és gör. kath. egyházak lelkészeinek szintén fizetés-pótlást biztosít a nélkül, hogy a benyújtott törvényjavaslatnak szövegén paragrafusai reájuk is vonatkoznának, minket, ref. lelkészeket pedig, kik hazafiságot nem tanultunk sem a római, még kevésbé a görög kath. lelkészeketől, egy elbírálás alá von a haza és állam ellen izgató, a legtöbbször minden képzettség nélküli pópákkal, minket, a kik nélkül alkotmány, polgári és lelkiismereti szabadság, sőt még a magyar nyelv is ismeretlen fogalmak volnának ina a magyar hazában; nem kevesebb, mint megcsonkítása szent örökségünknek, protestáns autonómiánknak, midőn saját egyházi hatóságaink felett egy felülvizsgáló fegyelmi bíróságot statuál, mely szabados tetszése szerint adja vagy vonja meg a fizetés-pótlékot, s mint ilyen alkalmas arra, hogy édes hazánknak legfüggetlenebb elemét, a prot. papságot a kormány tetszésétől függő, szolgálalelkű sereggé alakítsa át; végül lassú, de biztos elsorvasztása ev. ref. egyetemes egyházunknak, mint a melynek tagjai ma már elhordozhatlan egyházi terhekkal vannak terhelve, viszonyítva a más felekezetek tagjainak vajmi kevés, vagy épen semmimű megterhelhetettségéhez, s a mely tehertől hűveink szívesen menekülnek majd a tehermentes felekezet-nélküliség karjaiba, a kormány pedig így elnépteledett általunk áldozatok árán is fentartott lelkészi állomásainkat egymásután szünteti meg, míg végre sikerülend neki az egész protestáns egyházat eltemetnie; mindezen okoknál fogva **egyházi értekezletünk kimondja, s kimondatni kéri ev. ref. egyházunk egyetemes konventje által, hogy ev. ref. egyházunk a lelkészi fizetés pótlékot a törvényjavaslatban jelzett módon nem fogadja el, hanem követeli az 1848. XX. t.-cikk teljes végrehajtását. Ennek megtörténteig is azonban kéri a magas kormányt, hogy az ev. ref. lelkészek fizetése pótlására szánt összeget, mint törvényhozásilag biztosított rendkívüli államségélyt, minden feltétel nélkül, csupán a „jelzett célra“ való kikötéssel bocsássa az ev. ref. egyetemes konvent rendelkezésére.**

Ez a mi álláspontunk a kongrua törvényjavaslattal szemben. A gyűlés már régen véget ért; a gyűlés tagjai a helybeli lelkész szívesen látó asztalá-

nál ültek együtt, de a három óra hosszáig tartott tanácskozás eredményének végső accordjai fölhangzanak még az asztal felett is, s hangzani fognak szíveinkben nagyon sokáig, mint egy szép álm foszlányai, a mely álmod azonban valóra váltani becsülettel nem lehet.

Pataki Pál.

KÖNYVISMERTETÉS.

Két új prédikációs könyv.

„Idvesség útja.“ Szószéken tartott beszédek. Irta *ifj. Csire István*. Ára 1 frt 20 kr. I. kötet. Csurgó, 1897. VIII. 169 l. — „Egyházi beszédek.“ Irta *Gulyás Benő*. Harmadik kötet. Ára 2 kor. 80 fillér. Szerző tulajdona. 1897. Buschmann F. könyvnyomdája, Budapest VIII. 159 l.

(Folytatás.)

Gulyás Benő, a második hareos, most már harmadszor vonul fel, azaz már a harmadik kötetnél járja. A mit ő az ő földművelő népe számára megír és hirdet, azt, mihelyt egy kötetnyire szaporodott, azonnal közrebocsátja, mert — ha nem mondja is — bizonyosan méltónak tartja rá s úgy van meggyőződve, hogy beszédeinek a földművelő nép predikátorai jó hasznát vehetik. És ebből a szempontból igaza is van. Az élet sok ügyével-bajával és mindenkor a kenyérszerzés nagy gondjával küzdő falusi predikátornak sokszor tesz jó szolgálatot az oly predikációs könyv, a mely, mint a Gulyás B. mostani könyve is, kerekded, szónoki formában, könnyű, népies irállyal, úgy látszólag bibliai pozitív szellemben van megírva. Az így készült predikációkat a rájuk utalt predikátornak nem kell soká nyirbálgatni; itt egy pár kihívás, ott egy közbeszúrás, aztán egy-két átolvasás és — mondja, mintha egy hétig ült volna rajta. Így válik fegyverre a Gulyás B. könyve az élet harcában, azoknak kezében, a kik a paizsos férfiúval való erős küzdés miatt nem mindenkor magok kovácsolhatják és köszörülhetik a szabályjokaikat. — De lássuk a tartalomjegyzéket!

A kötetben 22 egyházi beszéd található a következő sorrendben, a következő szövegekkel és alkalmakra: 1. „A magasságból való Csemete megjelenésének eredménye,“ Luk. I: 78, 79 alapján; adventi. 2. Jézus a világ megtartója,“ I. Ján. IV: 14 alapján; karácsonyi. 3. Karácsonyi ajándék a Jézusnak,“ Máté II: 11 alapján; karácsonyi. 4. „A régi jó idők!“ Pred. VII: 10 alapján; közönséges. 5. „Kis szikrából nagy tűz!“ Márk. VI: 21, 28 alapján; farsangi. 6. „A hit,“ Zsid. XI: 1 alapján; közönséges. 7. „Dániel bűnbevallása,“ Dán. IV: 4, 5, 7, 9 alapján; bűnt bűnbánati. 8. „Az igazság három ellensége,“ Márk. XV: 11, 15 alapján; nagypénteki. 9. „A feltámadás hitéből eredő nagy boldogság,“ I. Pét. I: 3 alapján; húsvéti. 10. „Három akadály a Isten országába jutásnak,“ Márk. X: 25 alapján; közönséges. 11. „Az áldozó-esütörtök bizonyossága,“ Luk. XXIV: 51, 52 alapján; áldozói. 12. „A csudálatos nap,“ Máté XXI: 42 alapján; pünköszt. 13. „Van Isten!“ V. Mózes XXXII: 39 alapján; közönséges. 14. „Bűnbánat: bűnbocsánat,“ II. Sám. XII: 13 alapján; bűnbánati. 15. „Az igaz kibékülés,“ Máté V: 23, 24 alapján; bűnbánati. 16. „Az első zsenge,“ V. Móz. XXVI: 10 alapján; új kenyéri. 17. „A menyegzői ruha,“ Máté XXII: 11, 12 alapján; úrvacsora után. 18. „A süker

feltétele,“ Filip. IV: 13 alapján; közönséges. 19. „Jaj nekünk!“ Jer. VI: 4 alapján; ősz. 20. „Miért nem tartjuk mi reformátusok a halottak estvénjét?“ Ésa. LXV: 5 al.; közöns. — 22., „Az első ezer év tanulsága“, Jer. VI: 16. alapján; milleniumi, előimádsággal.

Ez a tartalomjegyzék azt mutatja, hogy Gulyás Benőnek kevesebb harcolni valója van az élettel, mint ifjabb társának. Valószínű, hogy nem azért, mert nincs hozzá bátorsága, hanem azért, mert nincs még rá szüksége. Az ő földmivelő népét nem bántják még azok, a Góliátok, a kik a somogyiakat szorongatják, Nála ha baj van, az nem kenyérbaj, hanem vallás-erkölcsi baj; mutatja ezt különösebben a 19-ik, 21-ik és még inkább a 20-ik beszéd, a mely csupa vagdalkozás és ostrom az ő pápista szokásba kóstitolt kálvinista hívei ellen. Egyik legerőteljesebb, mert legéletrevalóbb beszéd ez az egész kötetben. A többi beszédekben nem is vagdalkozik, legfeljebb csak suhint; leginkább azonban erősít, vigasztal, bátorít, lelkesít vagy int, fedd és javulásra, tökéletesedésre nógat az alkalom és a körülmények szerint. Könyvének tehát ott veszik, ott vehetik hasznát, a hol az élet folyása normálisnak nevezhető.

És itt le is tehetném az ösmertető tollat, megnyugodván abban, hogy a szerző nem új ember, ösméri már a közönség; letehetném, hiszen egy könyv sorsa úgy se függ csupán az ösmertetéstől, mert vannak kikiáltott művek kérész élettel és vannak ledorongolt művek örök élettel. Azonban van kötelessége az ösmertetőnek az irodalom iránt is, a mi egyúttal a szerző iránt való kötelesség is és ha ifj. Csire István iránt igazságos igyekeztem lenni, Gulyás Benővel szemben se illik más utat követnem. Hadd álljon hát itt egy néhány rá tartozó vonás, nagy általánosságban.

(Vége köv.)

Faludy Pál.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Helyreigazítás.** A „Sárospataki Lapok“ 11. számában o. jeggyel a dunamelléki egyházkerület rendkívüli közgyűléséről megjelent tudósításra köteles vagyok egypár helyreigazítást tenni. E rendkívüli közgyűlést sem gróf Tisza Lajos elhunyt, sem a kongrua-törvény, hanem a konventhez felterjesztendő ügyek fontossága hívta össze. Ezt már a kerület múlt évi októberi rendes közgyűlése rendelte el, mikor még sem a főgondnok halála, sem a kongrua-törvény benyújtása nem történt meg. Mivel ez a két fontos esemény időközben bekövetkezett: természetesen, hogy ezek is tárgyaivá váltak a rendkívüli közgyűlésnek. A közgyűlés második napján hétfőn d. u. 5 órakor a kongrua ügyben tartott bizalmas értekezletben, az indítványt tevő első felszólaló nem Baksay Sándor esperes, hanem *Baky István* csanádi lelkész s a solti egyházmegye egyik képviselője volt. E névessere csak tollhibából eshetett. Végre, az én ugyan ott tartott beszédem egy pontjára (ez a javaslat ránk — t. i. protestánsokra — nézve kedvezőbb, mint a többi felekezetekre (t. i. a románokra és zsidókra) nézve) tett az az észrevétel, hogy „ezt sokan sajátságosnak találták, mert nyilvánvaló, hogy magasabb képzettség mellett is ugyan annyit kapni mint alacsonyabb mellett, egyáltalán nem tartható előnynek és kedvezménynek,“ csak a törvényjavaslat nem ismeréséből származhatott, mert az a 8 gymnasiumot s legalább 3 évi theologiai tanfolyamot végzett és teljes papi quali-

ficációval bíró lelkésznek ad 600 és 800 frt kiegészítést, ilyenekkel nem bírónak pedig csak felét 300 és 400-at, vagy azt nem tudja o. hogy a protestánsoknál az említett qualificatio nélkül egyetlen lelkész, sőt segédlelkész sincs, míg az említett többi felekezet u. n. papjainak túlnyomó nagy része minden lelkész s általában tudományos képzettség nélkül van, s így csak félsegélyre tarthat igényt. Szász Károly.

— **A lelkészi jövedelmek kiegészítéséről** szóló törvényjavaslat ügyében a múlt héten nagy fontosságú nyilatkozatok hangzottak el, Bánffy Dezső és Wlassics Gyula miniszterek részéről abból az alkalomból, hogy az ág. hitv. egyháznak memorándumát egy hét tagú küldöttség átnyújtotta a nevezetteknek. Ugy a miniszterelnök, mint Wlassics ünnepélyesen kijelentették, hogy a kormány nem akarja a prot. autonómiát semmiképpen megsérteni, hogy a kellően indokolt változtatásoknak mi sem állja útját, hogy az eddig kiutalt s adott állanségllyt egyáltalán nem érinti a jelen javaslatban tervezett fizetés kiegészítés, a mely Wlassics miniszter szerint nem akar egyebet, mint „a létminimumig való kiegészítést minden egyes lelkészi állásnál.“ E kijelentéseket őszintéknek kell tekintenünk s így vévén azokat, tagadhatatlanul tisztább nézpont állhat a javaslattal foglalkozók előtt, a kiknek jó szolgálatot tettek a lutheránusok, mert a kérdés világosságba helyezését elősegítették a miniszteri nyilatkozatok kieroszakolása által. Maga a luth. egyház emlékirata férfias, határozott s nemes önértetre valló hangon van megfogalmazva, a mely tudtára adja a magyar állam jelenlegi vezetőinek, hogy a prot. egyházak eddig úgy szólnak semmit sem kaptak az államtól, a mely most is főleg a luth. egyházat igen csekély mértékben, csupán 71,346 frt erejéig akarja gyámolítani! . . . A luth. küldöttségnek tisztelgése alkalmából a kormányparti „Nemzet“ és „Pesti Hírlap“ szólnak a törvényjavaslatról, ez utóbbi a március 14-iki számában (b. p.) jegy alatt egészen józan gondolkozásra valló cikket közöl a helyesléssel kísért luth. eljárását, a melyet logikusabbnak tart a dunamelléki ref. egyházkerület ismeretes határozatánál. A „Nemzet“ a 72-ik számban Wlassicsot magasztalja nyilatkozatáért s nagy okvetetlenkedéssel épen mi rólunk is megemlékezik ilyen formán: „ . . . a sárospatakiak megint harcias kedvben vannak a javaslat okából és lapjuk révén bujtogatják a lelkeseket, hogy meg ne elégedjenek a kormány nyújtotta csekély alalmazásával, hanem követeljék egyenesen és mindjárt a hercegprímás uradalmát.“ Észrevehetni e magasabb erkölcsi iskolához tartozó cikkeznek nyilatkozatából, hogy az igazság kimondása kellemetlenül érintette a szabadelvűséggel tetszelgőket, a kik otromba gyanusítástól sem irtóznak magasabb erkölcsiségük érzetében s olyanokul tekintik a ref. lelkészeket, mint a durva mobot, a melyet bujtogatni kell s a sárospatakiakat úgy nézik, mintha a kor műveltségének színvonalán alúl lennének s bujtogatókként szerepelnének. . . . Nem tisztességes irodalmi erő-mérkőzés ez s még kevésbbé igazság keresés. Egy hűron pendülés ez a „Magyar Ujság“ református papjával, a ki megtagadva nemes önértetét, tájékozva szól rólunk s megtagadja ref. voltunkat is, azért, mert nem lelkesülünk a javaslatért. E két kormányparti ujság benfentes cikkezői nem a kormány jóindulatának hirdetői, nem a prot. egyház hű barátjai, hanem az elveknél párt-politikai alapon képviselői, a kikkel csak undorral lehet szóbaállani, mert nem *elvének*, nem eszmének állnak szolgálatában, hanem valósággal a koncnak. Ez az állítólagos református pap sehogy sem tud kibékülni, hogy lapunkban a javaslat ellen nyomós érvek hangzottak el, oligarcháknak nevezve a felszólalókat, a kik „látszólagos őrői“ a ref. egyház törvényeinek, holott inkább nevezhetők „a hafterák és parasszok mazoretáinak,“ feledvén e pap cím alatt álarcaskodó úr azt, hogy a mazoreták betű-rágók voltak, a mi felszólalóink pedig mindnyájan a szellem őrői, a kik nem azért nagy papok, mint ez a dilettáns pap mondja, mert „jó paróchián levők“ (persze a *bereti* eklézsia igen jó fára!) hanem azért, mert nincsenek meggyőződésükben megvesztegetve. Naivsággal is meg van telve e jó úr, a ki olyan nagyra tartja magát, hogy az általa kiszögellőknek nevezett hibákat, mert ő mutatta ki, a kormány ki fogja javítani! Naivsága annyira megy, hogy felszólítja a debreceni papot s gondolatban minket is, hogy adjuk oda feleslegünket, nem gondolván meg e gondolat-bukfencező, hogy e felhívást nem hozzánk kellett volna intéznie, hanem azokhoz, a kik *nemzeti közvagyonban* dúskálnak. De hát persze azt nem enged meg sem a párt-fegyelem, sem az igazságnak őszinte szabadelvű szerete. . . . Ha még azt is felemlítjük, hogy a „Magyar Hírlap“ *Kerekes János* barcai ref. lelkész tollából a prot. egyházak jogait élesen megvilágító cikket közölt, beszámoltunk azokkal a felszólalásokkal, a melyek a politikai lapok hasábjain legközelebb történtek. — Egyházi lapársaink közül a dunántuliban egy lelkész értekezletnek s egy egyházmegyei gyűlésnek megállapodása hívja fel a figyelmet. A *csurgó vidéki* értekezlet nem tudott „a lelkesedés ama fokára emelkedni,“ a mely a február 16-iki budapesti értekezlet tagjainál volt s nem tudta „örömmel üdvözölni a kormányt,“ mert a javaslat csak úgy lesz üdvös, ha abban a gyülekezeti teher-viselés is helyet fog foglalni. Az *őrségi* egyházmegye 4 pontba foglalta a javaslaton való módosításra vonatkozó kívánságait, a melyek az erkölcsi vétség esetén való miniszteri

beavatkozás törlését, a fizetéseknek egyszerre 800 frtra pótlását, — négy ízben való 100—100 frtos korpótlék nyújtást s az egyházi adónak rendezését foglalják magukban. — A budapestiben a Morvay Ferenc rópiratából van egy részlet közölve s Hamar Istvántól egy igen figyelemre méltó cikk az egyházi teher-viselésnek a javaslatban kellően nem méltányolt voltáról, sürgetvén, hogy e kérdés okvetlenül rendeztessék minél előbb, mert egyházunk végveszélyben forog. A debreceni lapban Nagy István harasztosi lelkész ír e tárgyban „A megoldás” cím alatt, elítélvén a javaslat 3-ik pontját s azt a merev álláspontot, a mely az egyházi terhek könnyítésének kérdésével szemben van, a melyről hallani sem akar a javaslat, holott pedig ez a punctum saliens a ref. egyházra nézve. — Közölve van e lapban a felső-szabolcsi egyházmegye emlékirata is, a mely hét pontba foglalja azokat a kívánalmakat, a melyek a javaslat módosítására irányulnak, kívánván a jogegyenlőségnek keresztülvitelét; az ideiglenesen beszüntetett lelkészi állások javadalmainak is kiegészítését, a jelentő íveknek helyesebb alapon való kiállítását; a stólnak teljes mellőzésével, — a 800 frtnak azonnal, a 800 frtnak pedig legfeljebb 3 év alatti kiutalását: a 2., 14., 15. s 16. §-ok autonómiánk ellen irányuló rendelkezéseinek kellő mederbe szorítását s az állam ellenes magaviseletet tanúsító lelkészek felett való miniszteri ítélkezési jognak minden felekezetre való kiterjesztését. — Mindezek olyan szerény, de jogos óhajtasok, a melyeket bizonyára figyelembe fog venni konventünk s a kormány is. (n.)

— Az abauji ev. ref. egyházmegye tavaszi rendes közgyűlése Kassán, március 22-én nyílik meg. Előző nap délután értekezlet tartatik a fontosabb ügyek megbeszélése végett.

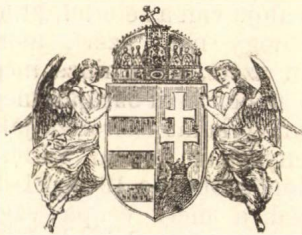
— Dr. Illyefalvi Vitéz Géza sárospataki jogtanár kívánságára szívesen közöljük azt a nyilatkozatát, hogy ő az ügyvédi oklevélén kívül az egyetemi magántanári képesítést is meg fogja szerezni s akkor kéri véglegesítését.

— Bőjti felolvasásokat rendez ez évben is a pozsonyi ág. ev. theol. akadémia tanári kara, még pedig febr. 26, március 5, 12, 19, 26 és április 5 napján. A szép vállalkozást teljes siker koronázta a múlt évben, kívánjuk, hogy most is úgy történjék.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Hirdetések.

2-20

Novotny Antal

harang- és ércöntője,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvódik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kiöntetett átlukasztott szabadalmazott

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van és így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvaskoronávali felszerelését, vertvas-harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálok

Novotny Antal Temesvár, Gyárváros.

A MAUTHNER-féle

hírneves konyhakerti- és virágmagvak

zárt és hatóságilag védett csomagokban, a törvényesen bejegyzett

medve-védjeggyel

valamennyi nagyobb fűszer- és vegy^{es}-kereskedésekben kaphatók.

A Budapesten Andrassy-ut 23. szám alatt létező Mauthner Ödön cég csakis olyan csomagoknál vállal teljes jótállást egészen friss és valódi magvakért, a mely csomagok ragasztva, a medveábrával és a Mauthner-névvel jelölve, úgy a mint a mellékelt rajz is mutatja.

6-7

Vetés ideje: Augusztus és szeptember.

Ültetés távolsága: 15—20 cm.

Talaj minősége: Jól trágyázott.

Mauthner-féle magvak.

Aussaatzzeit: August und September.

Pflanzweite: 15—20 Cm.

Bodenbeschaffenheit: Gut gedüngt.

Gazdálkodóknak

nem kis fontosságú, hogy honnan szerzik be retőmagvakat. HALDEK budapesti mag-nagykereskedő az általa árúított here-magvakért szavatosságot vállal a nyilvánosság előtt s ez kellő biztosítékul szolgálhat a gazdálkodóknak, a kik szükségleteiket tőle szerezzvén be, nem lesznek káros eredménynek kitéve.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Révész Kálmán esperesi székkfogaló beszéde.” — „A közép- és reáliskolák történelmi elnevezése.” *Paganos.* — „Egyenlőség, testvériség, szabadság.” *Dr. Székely György.* — „Néhány szó.” *Ifj. Szilva István.* — „A lelkész-, esperes- és püspök-avatás és beiktatás kérdéséhez.” *Réz László.* — „A f.-zempléni ev. ref. egyházmegye lelkészértekezlete.” *Péter Mihály.* — „A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” *Hutka József.* — „Az egyetemes ev. ref. tanügyi bizottság gyűlése.” — „Két új predikációs könyv.” *Faludi Pál.* — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — Hirdetések.

Révész Kálmán esperesi székkfogaló beszéde.*

Nagytisztelű Egyházmegyei Közgyűlés!

Alázattal meghajólva az isteni gondviselés keze előtt, melynek vezérlését életem eddigi folyamán is oly sokszor áldva tapasztaltam; hálás köszönetet mondva a bizalomért, mely engem e díszes és nagyfontosságú állásra emelt; mindenek előtt pedig a jó Isten áldását és segítségét kérve gyarló erőm és jó szándékom támogatására: ezen érzelmekkel állok itt, hogy elfogadjam az abauji egyházmegye esperesi hivatalát, illetőleg a nagytiszt. egyházmegyei közgyűlés társelnöki székét.

Az esperesi hivatal különben is nagy gondja, terhe és felelőssége éppen napjainkban sokszorososan megnövekedett, minthogy az idő, a melyben élünk gonosz. (Ámos 5. 13.) Egyházunkra legújabbban egy válságokkal teljes átmeneti korszak következett el, melyben a végsőig kell fokozni erőnket, erélyünket és munkálkodásunkat, hogy a nagyobb vész távol maradjon tőlünk. Ilyen időben állani a kormányon, a legsúlyosabb felelősséggel jár. Ezer okom volt tehát, hogy ha a nagy apostol háromszor, én harmincháromszor könyörögjek az Úrnak, hogy távozzék el éntőlem; de ha úgy tetszett az Ő bölcsességének, hogy nekem is eképen szóljon: *elég neked az én kegyelmem; mert az én erőm erőtlenség által végeztetik el: akkor gyermeki bizalommal és alázattal hajtom meg fejemet az Ő akarata előtt s nagy örömmel dicsekszem az én erőtlenségimmal inkább, hogy lakozzék én bennem a Krisztus hatalma; mert mikor erőtlen vagyok, ugyan akkor erős vagyok.* (2. Kor. 12. 8—10.).

A megtisztelő bizalmat pedig, mely engem a választás eredményében ezen díszes állásra juttatott: csupán és egyedül jóakarató előlegezésnek tekintem, melyet ezután kell tisztelnem lelkiismeretes betöltése által kiérdemelnem. Sokkal rövidebb még az idő, melyet e nagytiszt. egyházmegye kebelében eltöltöttem, arra nézve, hogy multamból meríthetnék a jelenre indokokat, a jövőre következtetéseket. *Egy dolog vagyon pedig: azokat, melyek hátam megett vannak, elfelejtve; azokra*

pedig igyekezzén, a melyek elől vannak, a cél felé fut ok (Filip 3. 14.)

A célt pedig, mely felé testi, lelki erőim összességével törekszem, csakis röviden és általánosságban lehet ez alkalommal körvonaloznom. Ne méltóztassanak azért tőlem valami nagy — úgy nevezett — program-beszédet várni, mert az én programom igen rövid: hű leszek eskümhöz, a melyet most letettem; egyházi törvényeinkhez és szabályrendeleteinkhez, a melyek mindnyájunkat köteleznek; a törvényes álláspontot azonban mindig annak a szeretetnek lelkével igyekszem egyesíteni és érvényesíteni, a mely szeretet a Krisztus vallásának lényege; a mely szeretet nélkül *olyanok vagyunk, mint a zengő ércz és a pengő cimbalom* (1. Kor. 13. 1.).

Ily szellemben óhajtom én Isten segítségével, az elébem kitűzött nagy célt, elnöktársam ó nagyságával és az egész egyházmegyei közönséggel közremunkálva elérni; s ez a nagy cél, miként nagyérdemű elődeimnél, nálam sem lehet más, mint egyházmegyénk szellemi s anyagi előhaladásának, békéjének, tekintélyének munkálása, úgy a templomban és iskolában, mint ezeken kívül; egyházunk evangéliumi hitelveinek s törvényes önkormányzati jogainak megőrzése, ha kell: megvédelmezése; a valláserkölcsei élet bensőségének és melegségének fentartása s a hol megszűnt volna, visszaállítása; az egyházi és világi elem közötti teljes és dicséretes összhang állandósítása; a lelkeszi közszellem ápolása; a belhivatalnokok javadalmazásának s az egyes egyházak anyagi ügyeinek megfelelő rendezése és biztosítása.

Rövid szavakban mennyi nagy cél, mily óriási feladat! Hogy mindet elérhessük és betölthessük, ahöz leghosszabb időnk is rövid, legdúsabb erőink is gyengék; de azért törekednünk kell valamennyi felé; a munka a mienk, az áldás Istené!

Isten áldása után első sorban kérem, mélyen tisztelt elnöktársam, egyházmegyei gondnok ur ó nagyságának; a nagytisztelű és nagyságos tanácsbírói és tisztviselői karnak nagybecsű jóindulatát és támogatását; hasonló képen tisztelendő lelkésztársaimnak, a presbyteriumoknak, a tanítói karnak s az egész egyházmegye mindenrendű tagjainak közös céljainkban való közremunkálását, nagybecsű bizalmát. Ez a bizalom és támogatás gyökere, alapja és legfőbb segítője

* Elmondott az abauji ref. egyházmegye 1898. márc. 22-ikén Kassán tartott közgyűlésén. Szerk.

a protestáns egyházi tisztviselők állásának, működésének, sikerének; e bizalomra támaszkodva merem elfogadni hivatalomat; e támogatás reményében gondolok bizalommal a jövőre.

A mi kegyelmes Istenünket pedig, *kitől száll alá minden jó adomány és tökéletes ajándék* (Jakab. 1. 17.) alázattal kérem, hogy a szeretet lelke által egyesített igaz buzgóságunkra és lelkiismeretes munkálkodásunkra adja a maga bőséges áldását; hogy előmozdíthassuk szentegyházunknak, közelebről pedig egyházmegyénknek s ebben minden egyes gyülekezetünknek, s mindezek által a mi édes hazánknek jólétét, békéjét, előhaladását és virágzását. Ezen szívbeli buzgó könyörgessel veszem át az esperesi hivatalt s foglalom el ezen nagytiszt. közgyűlés társelnöki székét; még egyszer ajánlva magamat elnöktársam ő nagysága, tisztviselő és lelkész társaim és az egész egyházmegyei közönség testvéri szeretetébe és nagybecsü jóindulatába.

ISKOLAI ÜGY.

A közép- és reáliskolák történelmi elnevezése.

A tanügyi körökben nem kis érdeklődést kelt az az indítvány, a melylyel az országos középiskolai tanáregyesület központi választmányának felhívására kell foglalkozniok a tanároknak, a kiknek figyelme arra hivatott fel, hogy a *középiskoláknak történelmi név* adassék.

E mindenesetre érdekes indítvány szószerint, úgy a mint a középiskolai tanáregyesület központi választmányához a múlt év december 27-ikén *Dr. Bozók* *Endre* beterjesztette, a következőleg hangzik:

„A budapesti állami főgimnáziumok és főreáliskolák eddig a városi kerületek számaival vannak egymástól megkülönböztetve, a mi tévedésre nem adhat ugyan alkalmat, de azon esetben, ha a kerületek beosztása megváltozik, kellemetlen zavarokat okozhat. Múltóbb dolog lenne, ha most, nemzeti öntudatnak eleven lüktetése idejében, a második ezredév küszöbén fővárosi állami középiskoláinkat a nemzet dicső története s magas röptű indulata nagy alakjainak neveivel ruházhatnók fel s azok szerint különböztetnők meg. Felséges urunk dicsőségesen uralkodó királyunk tíz történelmi nevet talált méltónak arra, hogy viselők ércszobraival díszítsék szép fővárosunkat. Mindenesetre találunk más hét dicső nevet, melyek után fővárosi állami középiskoláinkat elnevezhetnők. Kérje fel eziránt a választmány az egyesület igazgatóságát, hogy kellő helyen eszmét ezen javaslatba hozza.»

Mint láthatni az indítvány *kizárólag* arra vonatkozik, hogy a *fővárosi* intézetek láttassanak el történelmi neveikkel, de a tanáregyesületi központi választmány igen helyesen, sokkal fontosabbnak tartja, a kérdést sem hogy pártikularis alkalmazással akarná keresztülvinni s épen azért az *egész összes közép- és reáliskoláink* történelmi névvel való ellátása iránt való kezdeményezésével vette az ügyet kezébe, felhíván a vidéki köröket is, hogy nyilatkozzanak a kérdésben.

A tiszáninneni ref. egyházkerületben levő három prot. főgimnázium tanárai tudtommal még nem foglalkoztak e kérdéssel, azért nem tartom fölöslegesnek e tárgyban tájékoztató soraimat közölni abban a remény-

ben, hogy e lapok hasábjait a Szerkesztő ur szívesen megnyitja e kérdés megbeszélésére.*

Az indítványt tevőnek, a mint ön maga kifejtette a budapesti tanári körnek e hó 9-ikén tartott választmányi gyűlésén, az volt a célja indítványának szövege szerint is, hogy csak a budapesti iskolák neveztessenek másként, nem a mai barátságtalan s az amerikai koordinata-szerű jelöléshez hasonló nevekkal. De maga Bozók is helyesli, hogy *országos rendezés* történjék s az *iskolák alapítói, vagy jöttevei, a magyar történelem és irodalom kimagasló alakjai* nevével láttassanak iskoláink, nem „a modern bizantinizmusnak“ való tömjenezés, nem is a sovínismusnak való hódolás szempontjából, hanem tisztán *nevelői hatás* fokozás szempontjából, hogy a növendékek szívében már az iskola nevében szereplő nagy alakok iránt érzett hódolat is felkeltse a tiszteletet általában a nagyok iránt a hála érzelmeit az elődök nemes tetteivel szemben.

Egészen helyes indokolás s nagy tapintatra valló pedagógiai fogás nyilvánul az egész indítványban, a melyet részünkről csak üdvözölni tudunk s helyeslésünkkel kísérjük a vidéki tanári körök érdeklődését, a melylyel e kérdés iránt viseltetnek.

A vidéki körök közül legelőször az *eperjesi* tárgyalta az indítványt január 12-ikén, *általánosságban* elfogadva azt, de annak a hangsúlyozásával, hogy a *historiailag megállapított elnevezések* meg ne változtassanak. Eperjes után *Ungvár* tanárai foglalkoztak e kérdéssel ez évi január 23-ikán, örömmel és egyhangulag fogadva el az indítványt s sürgetvén, hogy a tanintézetek *minél előbb* csakugyan történelmi nagyjainkról neveztesse el. Ugyancsak januárban tárgyalta e kérdést a *kassai Kör* is, a mely nem helyesli ugyan az *iskolák tömeges elkeresztelését*, (a mint az indítványozó sem akarja ezt!) s feliratot nem ajánl e tekintetben a miniszteriumhoz, de örül az eszme felvetésének s reméli, hogy az egyes iskolák sürüben felhasználják azt a fényt, melyet rájuk egy-egy olyan név deríthet, melynek forrása az illető iskolában származott s alkalom adtán azt a maguk számára lefoglalják. E kör már példákkal is szolgál s ajánlja p. o. Aszódnak, vagy Selmecz-bányának a *Petőfi* nevet; a s.-a.-újhelyinek a *Kossuth Lajos*; a nagy-kőrösinek *Arany János* nevével való elnevezését.

Egy egész felolvasást hallgatott meg e tárgyan a *debreceni tanári kör* a múlt hó 26-ikán Pogány Kornélól, a ki utalva arra, hogy a hadseregben nagyon régen dívik az, hogy kiválóbb körök, vezérek, uralkodók s mi több, nemcsak már meghaltak, hanem élők után nevezik el az egyes ezredeket, — továbbá figyelemztetve arra, hogy vannak egyéb kulturális intézmények is, melyeket nagy alapítójuk, vagy védőjük, vagy valamely nevezetes, kiváló egyéniség nevével jelölnek; de sőt már vannak nálunk is középiskolák — nemcsak külföldön, — melyeknek neveik vannak, — határozottan rámutatott arra, hogy a történelmi elnevezések szemléltető eszközök lesznek s így az indítvány mindenesetre országszerte keresztülvendő. Indítványozta azt is, hogy a debreceni kollégium az 1849. április 13—14-iki nagy történelmi esemény emlékére *Kossuth-Kollégiumnak*; a debreceni piarista intézet: *Bakó János gimnáziumnak*; a debreceni főreáliskola *Csokonai magyar kir. állami főreál iskolának* neveztessék.

Ime a kérdés tárgyalása a vidéki körök zöldasztalánál. Behatóan, a tárgy fontosságához mért felfogás-

* A legszívesebben.

sal foglalkoznak vele mindenütt s hiszszük, hogy jó eredménnyel fog végződni az indítvány felvetése.

A mi prot. tanintézeteknek e kérdésben való állásfoglalása igen könnyű s jó példatadó lehet. Iria a sárospataki főiskolát vesszük figyelembe, ennek történelmileg adva van a neve, mert más nem lehet, mint: *sárospataki Rákóczy főiskola*. Az igaz, hogy *Comenius-iskolának* is lehetne nevezni, a mint ezt a budapesti tanári-kör gyűlésén felvetették, de e főiskolának minden talpalatnyi földje, minden kődarabja ama nagy történelmi alakra emlékeztet, aki a magyar protestantizmusnak *megtartója* volt s ezt a főiskolát is *életképessé* tette.

Mi nagy örömmel üdvözljük a Dr. Bozóky Endre indítványát s a legmelegebben ajánljuk prot. iskoláink előljáróinak s tanárainak szíves figyelmébe.

Paganos.

TÁRCA.

Egyenlőség, testvériség, szabadság.

(Folytatás és vége.)

A középkor annyira bálványozta Aristotelest, hogy ő alighogy megmenekült a szentté avatástól. A 16. század aztán a reformatioval együtt sok más egyébbel is előkészítette ennek a bálványnak teljes ledőlését. Nemcsak azzal, hogy a gondolat és lelkiismeret szabadságát hirdette, azt tudniillik, hogy ne kényszerítsünk, ne erőszakoljunk senkit olyan tételeknek, nézeteknek, hitcikkeknek hívésére, a melyeket az illető nem ért, vagy hinni nem akar, nem szeret, hanem azzal is, hogy az ipari, a kézi munkát megbecsülte s az iparos polgárt az őt megillető társadalmi jogokhoz kezdte juttatni. De dacára ennek, a 16-ik század is jórészt még a szolgaságnak, az abszolutizmusnak a százada. Mert a szabadság csak a gondolat, tudomány és a protestantizmus körén belül tudott érvéssülni s nem tudott a politikában, az állami életben. Sőt akad egy angol gondolkozó is, Hobbes Tamás, ki miként Aristoteles a görög szolgaság intézményének, ő az abszolutizmus apologiájának, védelmének megírására vállalkozik. De már nagy különbség is van az ókori Aristoteles s a 16. századi, Hobbes elmélete között. Hobbes már elismeri, hogy vannak az embernek természeti jogai, hogy t. i. maga intézhesse a maga ügyeit, s ne legyen eszköz másnak a kezében. Szerinte már semmiféle más képesség nem születik az emberrel, csak egy ösztön, az önfentartás ösztöne, mely azonban már korlátlan és határtalan. Ennek folytán a természeti állapot, a háborúnak állapota, az ember társában csak a farkast látja, s jobbnak tartja, hogy ő egye meg a farkast, semhogy az egye meg őt. Miután az ember ily önző, őt korlátozni és megfékezni kell, akár csak a vad állatot. Erre való az állam, a mely az emberek között békét teremtve — biztosítja fenmaradásukat. Mikor az ember az államba lép, lemond természetes jogairól, átruházza azt az állam egyetlen erős és vaskezü fejére s ezen átruházás korlátlan és visszavonhatatlan. Az Isten kegyelméből való fejedelem aztán kénye-kedve szerint rendelkezhetik alattvalóinak vagyona, élete, sőt még vallásos hite felett is s nem tartozik senkinek felelősséggel, számadással, csak saját lelkiismeretének.

Dacára ennek a 16. század már hatalmasan előkészítette az egyenlőség és szabadság eszméit a megtérésre. És már a 17. században megfogamzottak ezek Angliának szabad termékeny talajában, egy hatalmas bölcsészprofétának, *Lockenak* lelkében. Locke volt az első, ki szembeállt Aristoteles, Hobbes és részben Descartes elméletével s először hirdette, hogy az emberek mindnyájan egyenlőek, hogy születésre nézve nincs köztük különbség,

mert az emberi lélek születésekor egy fehér lap, melyre a tapasztalás vési a maga jegyeit. A mint nincsenek velünk született eszmék, úgy nincsenek jogok sem. Minden ember egyforma jogokkal és képességekkel születik. Az ember abban különbözik az állattól, hogy szabad, hogy sohasem lehet eszköz, hanem mindig csak cél. Önmagának célja. Az ember abban különbözik a *dolgoztól* (res) és az *állatoktól*, hogy nincs értéke, csak méltósága. De aztán meg is kell őriznie emberi méltóságát s annak megfelelőleg kell élnie.

Tehát Locke volt az első, ki először adott hangot az egyenlőség és szabadság eszméinek. Rousseau és Diderot, Montesquieu és Voltaire nem tettek egyebet, mint tovább fejtették Lockenak gondolatait, népszerűsítették azokat, úgy, hogy aztán azok a való életbe is átmehettek és átalakították társadalmi intézményeinket. Mig Locke az alkotmányos monarchiának (a constitutionalismusnak) a hive, Rousseau republikánus. Rousseau a legerősebb ellentétben áll Hobbessal. Le kell rombolni minden eddig fennálló társadalmi intézményt, mert ezek csak nyögők, korlátok. Korlátozzák az ember természetétől fogva jó természetének, jóakarátának és jó érzésének szabad kifejlődését és nyilvánulhatását. A társadalom a sok eddigi rossznak okozója, le kell rombolni s vissza kell térni a természeti állapothoz. Ime Rousseau végletekbe hajtott elvei. Csak a természeti állapotban valósulhat meg a teljes egyenlőség, testvériség és szabadság. Mert a birtok osztotta az embereket gazdagokra és szegényekre, a többség erőkre és gyöngékre, az *absolut* hatalom urakra és szolgákra. A nép az igazi suverain hatalom. Ime Rousseau demokratikus és republikánus gondolkodásmódja!

Ez vázlatosan az egyenlőség és szabadság eszméinek fejlődéstörténete. S hogy állunk most?! Korunk még mindig elég demokratikus irányu, a mi mutatja, hogy a népboldogulás eszméje eléggé kisért napjainkban is, ha nem illeti is meg mindenkinek szívét. De már vannak egyes emberek, kik a maguk aristokratikus felfogásmódjukban az *átöröklésnek* philosophiai tanát igekeznének felhasználni arra nézve, hogy a társadalmi és születési különbségeket bölcsészetiileg igazolják. Az átöröklés kétségbevonhatatlan tény ugyan, de még nincs annyira kifejtve, nincsenek törvényei annyira megállapítva, oly sok kivétel van ezek alól, hogy azt nem lehet a gyakorlatba átvinni s ezen az alapon esetleg új intézményeket életbe léptetni.

De absolute egyenlőek, testvérek és szabadok úgy sem lehetünk soha! Mert ezek elméletileg is relativ fogalmak. Az emberek természetében van ugyan közös vonás, mely őket együvé kapcsolja, egy egészszé, de van aztán ezer meg ezer lelki sajátosság is, mely őket egymástól elválasztja. Az egyéni különbségeket, individualitásokat sohasem moshatjuk el, az embereket nem nivellálhatjuk.

Aztán a szabadság eszméje? Absolut értelemben senki sem lehet egyénileg szabad. Mert van egyéni szabadság és politikai szabadság. Schopenhauer helyesen mondja, hogy a szabadság negatív fogalom. Értjük alatta a kényszer, az okvetetlenség, a függés hiányát. Mennél kevesebb az ok, melytől függünk, mennél kevesebb a nyomás, a kényszer, a mit éreznünk, annál szabadabbnak tartjuk magunkat. A politikai szabadság sem más, mint az önalkotta törvénynek való engedelmisség. De még ezzel az elméletileg relativ szabadsággal is gyöngén állunk napjainkban. Mert vajjon nem a szabadsajtó korlátozására kisért-e napjainkban az előleges censura réme? Mintha az író nem volna felelős azért, a mit ír mintha az államnak nem állana módjában őt hamis tanaiért megbüntetni?! A szabadság eszméje a nélkül is gyöngye lábón áll társadalmunkban, minek azt még jobban megingatni?

És az általános felebaráti szeretet? Annak is csak ezután jöhet el megvalósulásának ideje és ki tudja eljön-e valaha, mert ehhez is le kellene dőlni mindazon korlátoknak (nyelvi, nemzetiségi, vallási, faji stb.), melyek az embert az embertől elválasztják.

Dr. Székely György.

KÖZÉLETÜNK.

Néhány szó

a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi értekezletnek „az egyházi adózásról, a belhivatalnoki fizetések rendezéséről s az egyházfenntartási alapok létesítéséről” szóló Javaslatáról.

Jól tudom, hogy nagy mezőre lépek, mikor a javaslat boncolgatásába s bírálatába kezdek. Széles egyházi életünk minden ágára kiterjedő ez a mező, sok helyütt míveletlen, gondozatlan állapotban, amit csak most, a sívár aratás után látunk be, jó szerencse, ha még nem későn! Minden kalászt egybegyűjteni és jól kévébe kötni a mindenesetre igen nagy szellemi erővel rendelkező értekezletnek sem sikerült; annyival kevésbé lehetek én azon szerencsés arató, aki után egyetlen kalász sem marad el... Vigasztalásom mégis abban találok, hogy az értekezlet volt a tulajdonképeni kaszás és kévékötögető; nekem már csak kalászfoglalnom kell s a kévébe itt-ott bele kötött gyomot kiegyeselnem, ami aránytalanul könnyebb munka, de lehet áldást-hozó, mert hiszen a szegény özvegy asszonyok is csak így kalászfoglalnak, s mégis megszedik a télre valót.

Egyelőre megpróbállok észrevételeket tenni a javaslat egyes részeire s majd utóljára elmondok általános-ságban, ami reá vonatkozik...

A címmel nem bíbelődöm egyrésztől azért, mivel, amint az indoklás is mondja, tartalmának megfelel; más résztől, s még inkább azért, mert a cím úgy sem adja meg becsét, sem el nem rontja azt... Az embernek sem a nevét nézzük, hanem sokkal inkább lelki tartalmát; ámbár egy rossz hangzású név is képes legalább némileg nem valami nagy rokonszenvre szállítani meleg érdeklődésünket a legszebb egyén iránt is... Annyit azonban mégis megjegyzek, hogy a titulus a mi álmokéinknek netovábbja; mindent, de mindent megígér, amire vágyunk lehet és szabad. Hogy aztán mit fog megadni? azt majd megmutatja a következő... Én, alaptermészetemhez híven, félek, hogy bele ununk a nagy arányú, mindenre gondot fordítani akaró mozgalomba, s vagy abba hagyjuk kimerülten, vagy legjobb esetben eldaraboljuk az építkezés nagy munkáját, s beérjük, ha egy részt megvalósul is, hiszen az is nyereség lesz, úgy is jó lesz... Pedig dehogy is lesz... Hanem hát nyugtassuk meg magunkat majd azzal: másokon is megesett már, hogy a ki sokat markol, keveset szorít...

Az első §-on már jobban megakad a szemem... „Az egyházi adó kétféle: u. m.: egyházközségi és közszükségleti adó.” De hiszen ez nem újság! Így volt ez eddig is, habár nem adtuk is meg a gyermeknek mind a két nevét. Én ez után sem mennék az állami adók mintája után... Mert avagy nem azt mondhatnók-e az egyházközségi adó helyett, hogy rendes adó; a közszükségleti adó helyett meg, hogy pótagó? Amint hogy ez utóbbit előre pontosan megállapítani a közszükséglet időnként változható mennyisége miatt éppen úgy nem lehet, amint nem tudná megjövedőlni semmi bölcs, hogy mennyi pótagóra lesz szükség egyik, vagy másik háztartásban jövőre?...

Én semmi esetre sem tennék megkülönböztetést a jelzett módon, hanem igenis maradnék egyszerűen az egyházi adó mellett... Megférne abban, s benne is kellene lennie az egyházközségi és közszükségleti adónak egyaránt, olyan menységben állapítván meg

s vettetvén ki, hogy belőle egyik is, másik is minden-esetre fedezhető legyen. Természetesen csak odáig menvén a teherszállítás kötelessége, ameddig a megállapítandó adókulcs, mindenek felett pedig híveink anyagi állapota a megterhelést megengedi; azon felül aztán már semmi esetre nincs más mentő kéz, mint az államé.

Az egy címen való megadóztatás mellett szól az is, hogy ilyen módon az a boldog reménységgel várt pénztár, aminek okvetlenül fel kellene majd állíttatni, sokkal könnyebben volna kezelhető, mint ha kétféle titulus alatt beszívargó bevételt, s kiadást kellene egymással összevegyíteni akkor, amikor azoknak más-más rendeltetésük volna... Vagy pedig két pénztár és kezelő személyzet kellene!...

Vagy ne legyen semmi más, mint egyházi adó, vagy ne elegyítsük össze legkevésbé sem a szorosan vett egyházközségi, aztán közszükségleti és belhivatalnoki adókat és fizetéseket... Egyik is, másik is, valamennyi mind egyházi teher: ne tegyünk különbséget közöttük, különben olyan rendesen belebonyolodunk, hogy egyik kezelő a másik után fog megszökni a csomó kibogoztatása elől...

Meg aztán, ha nem is mindenütt, de nagyon sok helyen bajos volna megértetni a néppel, a mi tőkénkkel, hogy miért fizet így is, meg úgyis; miért nyúzzuk két oldalról? -... Ne feledjük el mi, akik láttuk, próbáltuk, hogy megy az egyházi adó beszédese, hogy a nép sokkal szívesebben lerója adóját, ha az egyenmű és egy összegben nehezebb reá, még ha több is talán, mintha kevesebbet, ide is, meg oda is kérünk tőle. — A papnak szó nélkül fizeti a köből búzát a gazda; hanem ha azt mondjuk neki, hogy ezután a papnak 3, azaz három véka jár, a negyediket a kántornak fizeti: zúgolódik, s vagy egyiket, vagy másikat nem adja be, vagy nem ritkán mind a kettőt egzekváltatni kell...

Egyetlenegy megkülönböztetést tudnék tenni, de azt sem szívesen: egyházi és iskolai adót tudnék megkülönböztetni, egyiket is, másikat is külön kezelve és soha el nem vegyítve...

A rendes és rendkívüli adó megkülönböztetése már egészen helyes, úgy körvonaloza azonban, hogy az úgynevezhető közszükségleti adók a javaslat nyelvében szólva mindig a rendes adóban foglaltatnának, illetve az által fedeztetnének, míg az egyházközségek egyikére, vagy másikára, saját felmerülhető egyéni szükségseinek fedezése végett vettetnék rendkívüli adó, amint ma is szokás... Ha nem akarna engedelmessékedni a fizetésre nézve, az egyházi gyakorlat és törvények s a közpénztárból vagy pénztárakból különben adható segély megvonása által lehetne kényszeríteni, épenúgy, mint eddig...

Előre nem látható kiadások címén ma is veszünk fel bizonyos összeget a költségvetésbe. Az ilyeneknek, mint helyi érdekű szükségleteknek — legalább bizonyos részben — fedezésére méltányos és jogos volna a rendkívüli adónak kivetése egyházi felsőbbség által arra az esetre, ha a hívek magukat önkéntesen megadóztatni a meghagyott, de minden esetre méltányos kulcs szerint nem akarnák...

Itt azt mondhatná valaki, hogy az egyetemes egyház előre nem látható kiadásainak fedezeteül, tehát épen ez alapon lehetne kiróni egyetemesen kötelező rendkívüli adót? Nem! Nem pedig azért, mivel az egyetemes ev. ref. egyházunk ilyen előre megállapíthatlan kiadásainak nem szabad lenni, ha ugyan kellő gondal ülnek az elválasztottak a kormányrúd mellett; nem

pedig azért, mert az egyetemes egyháznak temploma, iskolája, paplaka és egyéb belhivatalnokainak lakóhelyeül szolgáló épülete nincs, nem romlik, újjítást nem kíván... Azt pedig tudjuk, hogy az előre nem látható kiadások az ilyenek miatt szoktak elő állani, vagy esetleges gazdasági elkerülhetlen befektetések miatt, a minóktól szinte nem fájhat az egyetemes egyház feje!...

(Folyt. köv.)

ifj. Szilva István.

A lelkész-, esperes- és püspök-avatás és beiktatás kérdéséhez.

A tiszáninnei egyházkerület 1896. évi őszi közgyűlésében a sárospataki theol. tanári kart azzal bizta meg, hogy „I. a lelkész-avatás és beiktatásra, II. az esperes-avatásra és beiktatásra, III. a püspök-avatásra és beiktatásra vonatkozó szokásokat, eljárási módokat a különböző egyházkerületekből szerezze be és azoknak ösmertése mellett adjon véleményt egy — hitvallási és kormányzati elveiknek megfelelő, oly eljárásra nézve, mely annak idején a konvent által a zsinati törvényhozás elé terjesztetessék, szabályzat alkotása végett.” — A nevezett tanári kar e megbízásnak eleget tett s fel is terjesztette munkáját a megbízó egyházkerületre. Az egyházkerület vélemény-adás végett az egyházmegyékhez tette le a munkát. Az egyházmegyék jelen tavaszi közgyűléseiken fognak e munkálattal foglalkozni.

Ugy a kérdés fontossága, mint a munkálattal készítő tanári kar tekintélye — megérdemlik, hogy e kérdéssel sajtó útján is foglalkozzunk. De meg az meggyőződés, hogy egy-egy tárgy annál tisztább alakban formálódik ki az ember lelkében, mentől több oldalról mutatattik be neki. — Ez a szempont vezet tehát abban, hogy a fentebb jelzett munkáról a sajtó útján is elmondjam véleményemet — erre nemcsak bátorkodom, de ezt szükségesnek is tartom.

* * *

Mindenek előtt arról számolok be, hogy a munkát átolvasásakor milyen érzelmek és gondolatok keletkeztek lelkemben. — Szeretném ez érzelmeket és gondolatokat egy találó kifejezéssel jellemezni, de nem tudom. Egy hasonlatot fogok tehát használni. — Olyan érzés és gondolat keletkezett lelkemben, mint azon gyermek lelkében, ki csak hirt hallott vagy olvasott szeretett apjáról, hogy nem a legjobb testi állapotban van és mikor haza kerül, csakugyan színről-színre látja jó apjának sápadt, betegséget eláruló arcát, a ki különben már magát egészségesnek vallja. — Ez a gyermek fájdalmat is érez — mert a gyermeki szív együtt érez a szülei szívvel, — aggodalom is száll lelkébe — mert nem biztos az apja szavában, a mennyiben annak arca mást mutat, — az önvád is nyugtalanítja, hogy az első hírre miért nem sietett haza, hátha ő hozta volna meg a biztos szert: — de végül remény is támad benne, az örömképiben, atyjának biztató szava kelti e reményt.

Hallottam, olvastam arról én is már régen, hogy egyházunk nem a legegészségesebb állapotban van, belső szervezetét illetőleg. S mentül közelebb jutottam az egyházhoz, annál inkább tapasztaltam ezt magam is. S most e munkát kétségbevonhatatlanul meggyőzőtt erről, mert a magyar ref. egyház belső szervezetének bizonytalan állapotát hitelesen állítja elénk. A fájdalom, az aggodalom, az önvád bizony feltámad bennem is.

Háromszáz év eltelte után sem tudunk sarkalatos elveinknek s intézményeinknek kifejezést adni! Hirdetjük,

hogy elvek alapján állunk s ez elv még sem nyert kifejezést. Ott vagyunk ma, hogy hitvallásunkat tartalmazó könyvekben van meg csupán az egységes elv: a gyakorlatban pedig az egyesek által önhatalmúlag alkotott elvek nyernek kifejezést. Ez pedig egész természetesen, a protestantizmus meghamisításához vezet. Kemény ítélet ez, én is érzem: de ki kell jelentenünk, mert bizony, mikor arról olvastunk mi is a munkálattól, hogy egyik kerület püspöke a másikat avatja fel, lehetetlen, hogy a protestantizmus meghamisítását ne emlegessük.

Hanem, a mint a fentebb rajzolt gyermek lelkébe belopódzott a remény az öröm képében, éppen úgy támadt az én lelkemben is remény — már akkor, mikor e cikk tárgyát kepező kérdések tisztázását követelte Fejes István, — hogy a teljesen egészséges állapot be fog következni végre valahára; és e remény erősödik bennem most, e munkát olvasásakor, mert tekintélyes orvosok — egy főiskola theol. tanári kara — kereste és találta meg a betegség radikális orvosságát.

(Vége köv.)

Réz László.

A f. zempléni ev. ref. egyházmegye lelkész-értekezlete.

Március 17-én tartatott meg S.-A.-Ujhelyben *Sárkány Imre* gálszécsi lelkész elnöklete alatt a felső-zempléni lelkészek érthető élénk érdeklődése mellett ez évi értekezleti gyűlésünk, a mely első sorban is tisztikarát választotta meg, újabb három évre *Sárkány Imrét* ültette az elnöki székbe, s *Péter Mihályt* bizva meg a jegyzői tolla.

Első tárgya volt a gyűlésnek *Péter Mihály* ily című felolvasása: „a kath. autonómia, az egyházi vagyon kérdése, kapcsolatosan a prot. államsegéllyel”, a melyben megvilágította a kath. autonómiai törekvéseket, azok tendenciáját; fejtegette az egyházvagyon jogi természetét; kimutatta, hogy az 1848. 20. t.-cikkben foglalt jogegyenlőség csak két úton érhető el; az egyik a secularisatio, mely a kiváltságot megszüntetné, a nemzeti vagyonból a jogegyenlőség kívánta módon minden felekezetnek bőven juttatna a közművelődés szegényes oltárára. Ha ellenben ezt a kormány csupán egy ok, a klerikus hatalmától való félelem miatt nem meri végrehajtani; a másik eljárás, oly mértékben, minden autonómiai megszorítás nélkül segítyezi az egyházakat, a mint ez az 1848. 20. t.-cikkből következik. Bővebben fejtegette, hogy a mai törvényjavaslat sem anyagi, sem erkölcsi tekintetben ki nem elégíti a protestánsokat, tehát mindkét tekintetben módosítást kíván rajta tenni, ezt különösen azon aggodalom miatt, mert jöhet oly idő, midőn uralomra jut azon nézet, hogy végre van hajtva az 1848: 20. t.-cikk s a protestánsoknak e szerény keretű törvénnyel kell beérniök, szemben a kath. kiváltságos helyzetével.

E felolvasás után és alapján történt aztán, többek hozzászólása után a congrua törvényjavaslatl szemben való állás-foglalás. Valljuk meg, két, vagy talán három párt is állott egymással szemben. Az egyik párt, a felolvasás szellemében a törvényjavaslatot általában elfogadhatónak tartja, de gyökeres módosításokkal, a másik csak kevés módosítást ajánl, a harmadik, egy kicsiny töredék minden módosítás nélkül kívánta elfogadni. Az utolsó két párt többé kevésbé azon félelemből, hogy ez megakasztja a törvényjavaslat törvényerőre emelkedését. Utoljára is a nézetek kibékítésére és összeegyeztetésére egy bizottságot kellett kiküldeni, melynek tagjaiul megválasztottak: Ujj István, Hutka József, Kádár János, Réz

László, Péter Mihály, mint e jellemzett pártáryalatok képviselői. E bizottság munkálatát a közgyűlésre terjesztette be. E vélemény, melyhez az egyházmegye is pótlásokkal hozzájárult, az összes áryalatokat megnyugtatta. E bizottság véleménye az egyházmegye által nyújtott pótlásokkal, a következőleg hangzott:

1. E törvényjavaslat általánosságban elfogadható, de nem tekintheti azt az egyházmegye az 1848: 20. t.-cikk végrehajtásának. Hátrányos e javaslatnak azon anyagi rendelkezése, hogy — bár felső hatóságunk folytonosan sürgette a 600 frt kiegészítés azonnali biztosítását — a törvényjavaslatban az három év alatt tervezetik megadatni. 2. E tekintetben az egyházmegye a javaslatnak oly képeni módosítását kívánja, hogy a lelkészi fizetés 600 frtig azonnal egészítettessék ki, 800 frtig legfeljebb 3 év alatt. 3. Kívánja az egyházmegye, hogy a lelkészek részére biztosítandó összeg a conventnek utaltassék ki. 4. A kiegészítésnél a minisztérium bázisul az 1894 ben készült Jelentő íveket fogadja el, azonban oly módon, hogy azok mégis rectificáltaknak, vagyis a javaslatban contemplant levonható kiadások, u. m. káplán-tartás, közterhek, nyugdíj-járulékok, esketési, keresztesési, temetési stólák tényleg vonassanak le. 5. Ha elköltözés, elhalálozás, vagy bármi ok miatt a lelkészi fizetés időközben csönkülást szenvedne, ez a kormány által mindenkor kipótoltassék. 6. Az 1868 óta rendes és az 1894. évi rendkívüli államsegély törvény útján jövőre is biztosítottassék. 7. Sérelmes az autonomiára a javaslat azon rendelkezése, hogy a minisztériumnak hagyaték fen annak elbírálása, hogy a jövőben mely községben állítottassék fel új lelkészi állomás. Ennek elbírálása autonomiai jogunkból kifolyólag ezután is az egyháznak legyen fen tartva. 8. Csorbát ütnek az autonomián a törvényjavaslatnak azon dispositioi, melyek a prot. lelkészeket fegyelmi tekintetben haza- vagy erkölcsellenes vétsége-kért a kormány rendelkezése alá vonják. Ebbe csak oly feltétel alatt nyugszik bele a felső-zempléni egyházmegye, ha ígéretet nyer, miszerint az egyenlőség szempontjának figyelemben tartása mellett, e rendelkezés a kath. lelkészekre is ki fog terjesztetni. 9. De legsérelmesebb, egyházunk jövőjét veszélyeztető e javaslatban az, hogy híveink egyházi adózását figyelmen kívül hagyja. Mivel azonban egy új összeírás, mely a hívek terheinek kellő figyelemben tartásával készülné, előreláthatólag hosszabb időt venne igénybe, mely a lelkészeket további szenvedéseknek tenné ki: felkérendő a kormány, hogy az egyházi adózás kérdését külön törvényjavaslatban oldja meg.

Ennyit kíván a felső-zempléni egyházmegye, kivenatosan közölve.

Tárgyaltatt a kerületi özvegy-árva-tár módosított alapszabályzata úgy a bizottság többségének, mint kisebbségének tervezete alapján. Beható vita után a kisebbség tervezete fogadtatott el.

A lelkész, esperes, püspök-avatás és iktatásról szóló véleményt is magáévá tette a lelkészértekezlet, azon módosítással mégis, hogy a lelkész-iktatáson megjelent egyházmegyei küldöttek szerepe ne legyen csupán passív, hanem ezentúl is, pár szóval ajánlják a beköszöntőt a hívek szeretetében. Valamint azon elvi álláspont sem helyeseltetett, hogy az avatás jövő helye a gyülekezet volna, mert ez actusnak a kerületen való együttes végrehajtása sokkalta lélekemelőbb.

Mindezen határozatokat az egyházmegye is elfogadta azon kisebb jelentőségű feljeresztésekkel együtt, melyeknek felemlítését nem látom szükségesnek.

Péter Mihály.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

— S.-a.-Ujhely, márczius 18. —

Fejes István esperes és Bernáth Elemér egyházmegyei gondnok elnöklete alatt gyűléseztek egyházmegyénk papi és világi tagjai, akik a gyűlést megelőzőleg a templomba isteni tiszteletre vonultak, mely alkalommal Janka Károly s.-a.-ujhelyi s.-lelkész mondott költői szárnyalású imát. Bernáth Elemér gondnok megnyitván a gyűlést, első sorban is az újonnan megválasztott tisztségviselők, u. m.: Péter Mihály papi-, Bernáth Aladár világi aljegyzők tették le a hivatalos esküt s az elnökség üdvözlése után hí szolgálataik felajánlásával elfoglalták helyöket. Ez alkalommal foglalta el helyét Dr. Thüránszky Zoltán egyházmegyei ügyész is. Az esperesi jelentés olvastatott fel ezután, melynek főbb pontjai ezek:

A kis-azari felekezeti iskolának 367 frt. államsegély utaltatott ki s miután az ottani lelkész, Péter Mihály okleveles tanító is, részére az említett államsegély folyóvá tétetett. A m.-jesztrebi iskola is 281 frt. államsegélyt nyert. Kolbásának új tanterem építésére a vármegyei közművelődési alapból 400 frt. Szöllőskének hasonló célra 300 frtot eszközölt ki az esperes. Abara a meglévő iskolán kívül egy új iskola építésére utasított. Nincsen tanító Csernahón, Szöllőskén, Nagy-Báriban. Az egyházkerület által adott 50 frt tanítói segélyekre nézve a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr azon intézkedést tette, hogy azok a szolgabírók által eszközözendő újabb felvétel után számítottassanak le az illető díjlevelekből s ennek megtörténte után tétessenek meg a lépések az 50 frt pótléknak az államsegély terhére átvitele iránt.

Fájdalmasan jelenti az esperesi jelentés, hogy a tanítói karnak egy jeles képzettségű s a tanítás isteni adományával felruházott tagja, Egyed István m.-izségi tanító márczius hó 10-én elhunyt, ki részben tót ajku községben a magyar nyelv tnnításában kiváló sikert ért el.

A domesztikai járulékok pontosan befizetettek. A vallásos és egyházi élet megnyugtató. A homonnai missiói egyház toronyépítési szándékát jelentette be, a melynek megvalósításához ez a buzgó és lelkes kis gyülekezet, élén Mándy István főgondnokkal és lelkészével, már majdnem elegendő pénzösszeggel is rendelkezik. Ajánlatik ezen egyház, úgy egyházmegyénk, mint egyes buzgó hitfeleinknek is aldozatkész pártfogásába. Különböző címen 946 frt segély osztatott ki.

Két fontos dologról emlékezik meg még az esperesi jelentés, az egyik a tanítói korpótlékok ügye, a melyre nézve a rendelkezést meg kell tenni, mert már ez év szeptemberében meg kell azt kapniok az arra jogosított tanítóknak. A másik nagy fontosságú ügy a lelkészi javaslatnak 600—800 frtra leendő kiegészítésének kérdése. E tárgyban így nyilatkozik az esperes: »Ezen ügyben a törvényjavaslat már elkészült és nyilvánosságra jutott. Részemről tartózkodom e helyen ítéletet mondani ezen törvényjavaslatról, mert nem akarom megelőzni s befolyásolni az egyházmegye véleményét s akaratát. Álláspontom egyébiránt ismeretes, de attól függetlenül és minden tartózkodás nélkül határozhat egyházmegyénk. Én csak annyit jelentek ki, hogyha úgy egyházunk, mint lelkészársaink érdekében kedvezőbb feltételek mellett lehetne ezt a korszakalkító kérdést megoldani, ez volna lelkemnek igaz öröme

és küzdelmeimnek becses jutalma. Végül ezen esperesi jelentés végén egy senki által nem sejtett és nem várt kijelentést tett az esperes, azt t. i.: hogy *esperesi hivataláról lemond.* Ezt pedig így okolta meg: »Én ugyanis sok más dolgom és megbízásom mellett ezen hivatal megsokasodott terheit nem hordozhatom, számot kellett azért magammal és rám vonatkozó dolgaimmal vetnem s arra az elhatározásra jutottam, hogy esperesi hivatalomról le keli mondanom, hogy más céloknak, ezek közt főképp énekügyi munkálataink tovább folytatásának, ha Isten is úgy akarja, tovább szolgálhassak. Ezen lemondásom tehát, kényszerítő okaim folytán föltétlen, bármennyire fájó szívvel teszem is azt.«

Néma csend követte e szavakat. Az ámulat tanácstalan perceiben, nem akartuk, nem tudtuk elhinni, hogy hallottuk a lemondó szavakat. Az elválás szakgató fájdalma nyilalt végig szíveinken s nem tudtunk abba belenyugodni, hogy megváljunk a kipróbált hűségű vezértől, nagy dicsekedésünktől, kinek fényes tehetségénél és szeplőtlen jelleménél csak nagylelkűsége és szívjósága nagyobb, mondom nem tudtunk megnyugodni a gondolatban, hogy nélkülözzük őt kicsiny egyházmegyénk kormányán, ki rövid 3 évi és párhónapi kormányzásával rendet és jobblétet teremtett egyházainkban, akire egyenlő szeretettel és büszkeséggel tekintett a nagyúr és a szegény egyháztag, a kit bálványoz az egész egyházmegye papsága, tanítói kara és egész közönsége.

Bernáth Elemér világi elnökünk szava törte meg a néma csendet s fordult kérő szavakkal a szeretett férfinhoz s kérte, hogy maradjon tovább is velünk, legyen a miénk! E kérő szavakra szeretetteljes biztató szavakkal válaszolt az esperes, hogy lemondását nem vonhatja vissza, de azért velünk marad s istentől adott erőt ezentúl is szeretett egyháza és egyházmegyéjének fogja szentelni s az esperesi hivatalt pedig az őszi egyházmegyei gyűlésig fogja vinni. E kijelentés után tehát fájó szívvel bár, de meg kellett hajolni a lemondás előtt s ki kellett mondani a határozatot, hogy a lemondás elfogadtatik s a lemondott esperes a felsőzempléni ev. ref. egyházmegye örökös tiszteletbeli esperesévé választatik, bölcs tanácsára az egyházmegye továbbra is számít s kéri, hogy tanácskozásunk asztalánál helyt foglaljon s nagy érdemei, azokhoz méltó formában, jegyzőkönyvünk lapján örökíttessenek meg.

Egy másik lemondás is megszorította szívünket, lemondott t. i.: id. Isaák János világi tanácsbíró, ki e hivatalának hűséges hordozása, aranytiszta jelleme, pártatlan igazság szeretete, bölcsesége és áldozatkészségénél fogva szintén kivívta mindnyájunk megérdemelt szeretetét. Lemondása érdemeinek jegyzőkönyvünk lapján való megörökítésével fájó szívvel bár, elfogadtatott.

Az aktuális kérdésekkel összefüggésben lévő Isaák által a lemondáshoz csatolt s nagy érdemű egyházmegyei gondnokunkhoz intézett levélből mint egyik érdekes részletet igatom ide a következőkben: »Ne gondold kedves barátom! hogy egyházi ügyeink iránti érzelmeim meggyöngyölése, vagy pláne megszűnése indított volna a lemondásra, becses leveled feljogosít azon feltevésre, hogy ezt rólam fel nem tételezed, sőt mondhatom, hogy soha jobban egyházi ügyeink iránt nem érdeklődtem mint most, midőn szegény lelkészeink fizetésének 600, illetve 800 frtra teendő felemelése tárgyában törvényjavaslat tétetik a törvényhozás asztalára, hogy milyen, azt ismerjük s mégis fájdalom vezérferfiaink között oly nézeteltérés van, hogy a mi főpásztorunk ő méltósága sem lát semmi aggályra okot ezen törvényjavaslat módosítás nélküli elfogadásában;

megvallom ezen nézetet nem osztom. Én e tárgyban a mi egyházi elnökünk Ntű. Fejes István úr álláspontjára helyezkedem s az ő aggályai az enyéme is!«

Ugy az esperesi, mint a világi tanácsbírói hivatalra való szavazatok beadásának határidejéül június hó 1-seje tűzetik ki.

A kongrua törvényjavaslat vétetett aztán tárgyalás alá, mely nagyfontosságú kérdéshez, miután az előző napon tartott lelkész-értekezlet alkalmával a lelkészek már megvitatták a kérdést, ez alkalommal főképp a világiak szölköttek hozzá, mégpedig Bernáth Elemér, Dókus Ernő, Nemes Lajos, Meczner Béla és az esperes. Beható vita után végre az egyházmegyei gyűlés abban állapodott meg:

E törvényjavaslatot általánosságban elfogadhatónak tartja egyházmegyénk, de nem tekinti azt az 1848 ik évi XX-ik t.-c.-ben foglalt kötelezettség lerovásának.

Tárgyaltatott a sárospataki theol. tanári karnak a lelkészavatus és iktatás, az esperesavatus és iktatás, a püspökavatus és iktatás reformjára vonatkozó véleménye, a melyet a lelkész-értekezlet módosításával fogadott el.

A kerületi »Papi özvegy-árvtár«-nak módosított alapszabály tervezetéből a bizottság kisebbségének tervezetét fogadta el egyházmegyénk.

A hegyii egyháznak 10 évi időtartamra kivetett és templomépítési célra szolgáló 3000 frt rendkívüli egyházi adó javaslata megerősített. Ugyancsak megerősített a bánóci egyháznak két időtartamra javasolt, orgona építés és más egyházi és iskolai javításokra vonatkozó 2037 frt rendkívüli egyházi adó kivetése.

Több nagyobb és kisebb fontosságú ügy nyert még elintéztést s késő este volt már, midőn a közgazgatási bíróság ülésezett s letárgyalta az oda tartozó ügyeket. Általában véve annyi ügy szokott most kerülni egyházmegyei gyűlésünk elé, hogy az egy napos gyűlést még egy nappal meg kell toldani.

A gyűlés napján délbén a Vadász-kürt szállodában Fejes István esperes és Bernáth Elemér egyházmegyei gondnok fényes ebédet adtak, melyre hivatalos volt a gyűlés egész közönsége. Az ebéd is az esperes lemondásának leverő hatása alatt folyt le, mely hangulat visszatükrözött az itt elhangzott pohárköszöntőkben is, s az esperesnek mondott pohárköszöntők mindenike arról szölk, hogy hasztalan mondott le, mert az egész egyházmegye mint egy ember mellette foglal állást és újra megválasztja esperesnek. Vajha ne csalódnánk reményünkben, hogy ismét ott fogjuk látni egyházmegyénk kormányánál.

Hutka József.

Az egyetemes ev. ref. tanügyi bizottság gyűlése.

Az ez évi gyűlés egy szomorú kötelesség teljesítésével kezdődött f. hó 20-án Budapesten. Szász Károly, mint h. elnök jelentette be az összegyűlt tagok előtt Jó István volt elnök halálát. A tanügyi bizottság sokat várt a megboldogult szakképzettségétől, munkabíró nagy erejétől s a szépen indult kezdetnek olyan hamar támadt fájdalmas vége. Érdemeit hálás érzésekkel kívánta a tanügyi bizottság megörökíteni.

Majd jelentette a h. elnök, hogy a tagok közül némelyek, köztök két szakelőadó (Kérészy Barna, Horváth József) akadályozva vannak a megjelenésben s az előbbi — általános sajnálatra — lemondását is kifejezte és elfogadtatni kérte — gyöngékedésére való tekintetből.

Az is sajnálatra adott okot, hogy tiszántúli kerületből egyetlen tag sem érkezett meg s elmaradtát sem jelentette s így egy 3 dik szakelnök is hiányzott a György Endre személyében.

Az összegyűltek aztán (Antal Géza, Ballagi Géza, Czike Lajos, Fejes István, Kenessey Béla, Kiss Kálmán, Molnár Sándor, Parády Kálmán, Radácsi György, Szász Domokos, Szekeres Mihály, Váró Ferencz) hozzá fogtak az elnök-választáshoz. Fejes Istvánt ohajtották volna a sok válsággal küzdő bizottság élére állítani, de ő — tekintettel temérdek nagy dolgaira, a tisztességet magától elhárította s elnökül *Antal Gábor* dunántúli püspököt ajánlotta, a ki mint a konvent hivatalos tagja s mint püspök, volt tanár és nagy munkaképességű férfiú mindazokat a tulajdonokat egyesülten bírja önmagában, a melyek a tanügyi bizottság el-elakadó szekerének egyenletes gyors mozgását biztosíthatják. Antal Gábort a bizottság is készséggel ismerte el ilyen kiváló tulajdonokkal megáldott egyénnek s örömmel állította egyetemes ev. ref. tanügyünk élére, őt a választás eredménye felől sürgönyileg értesítvén.

Másnap (21-kén) *Antal Gábor* elfoglalta elnöki székét, megköszönvén a kitüntetést, amelyet gyönyörűsége lesz kiérdemelni. Az ev. ref. egyház iskolaügyi feladatait s államhoz való viszonyunkat fejtegetve, azt a reményét fejezte ki, hogy a változott viszonyok közt is szép feladata van még az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottságnak, mert még mindig jónak bizonyult oktatási és nevelési eszméivel ma is szerepelhet irányadóul, a helyett hogy csupán vonatnék és utánozóva kellene alászállania. A közalapi végrehajtó bizottságban való nagy elfoglaltsága miatt — a mely egyidejűleg ülésezett a tanügyi bizottsággal — Fejes István kérte fel az elnöki teendők végzésre, a ki aztán 22-én és 23-án és folyvást köztetszésre vezette a tanácskozásokat ezek bezárátig.

A szakelődök közül *H. Kiss Kálmán* elkészült a népiskolai tanterv s a rokon természetű iskolák revisiójával, de ez a nagy terjedelmű munkát — miután nem volt áttanulmányozható a tagok által — egy rendkívüli gyűlés tárgyaúl tüzetett ki, a mely az aratási szüenidő alatt fog összehívatni. Több kisebb érdekű tárgyban is voltak előterjesztendői, a melyek — a többi összes tárggyakkal együtt — a konventre terjesztetnek fel. A statisztikai adatok a tanító-hiányról hiányosan érkeztek be s nem voltak feldolgozhatók. A tanító-képesítő megoldási szabályzat már bizottságilag átnézett alakban került elő s elfogadtatott úgy hogy a kerületekhez tétetik le véleményezés végett. A beteg tanítók helyettesítésének módzatai, a miket az országos ev. ref. tanító-egyesület sürgetett, szintén a kerületekhez fognak letéetni. A 15 kros nyugdíjak elengedését ismét szorgalmaztatni kívánja az egyetemes tanügyi bizottság.

A középiskolai ügyek szakelődója *Váró Ferenc* a tanterv-revisiora vonatkozólag szintén készített bizonyos munkálatot, de csak a tanterv egyes lényegesebb és vitásabb pontjaira. Egyházi tanügyi bizottság az egész tanterv revisióját ohajtja — az illetékes tanári karok bevonásával — és pedig úgy, hogy az még a tanügyi bizottság által is figyelembe vehető legyen. Ez a nagy kérdés is a nyári rendkívüli gyűlésre utaltatott. A statisztikai adatok a középiskolák felől is hiányosak és pótlandók. A készitendő adattár összeállításához a kezdő pontokat s az alapítványok törzskönyve kimutatásához a szükséges rovatok íveket elkészítette, bemutatta s ugyancsak a tanárookra vonatkozó adattárhoz szükséges kérdő pontokat is. Referált több államsegélyes iskola ügyében és több miniszteri leiratról is, a melyek közül sajnálattal vette tudomásul a tanügyi bizottság, hogy

vasuti kedvezményre nem számíthatunk, a szathmárnémeti felsőbb leányiskola államilag nem segíeyezhető.

Kérészi Barna lemondásával az ő szakelődői állása megüresedvén, arra Antal Géza pápai tanárt választotta meg a tanügyi bizottság, a ki munkaprogramját beterjesztette s az elfogadtatott. A széles mezőn, a melyre utalva van, jogunk van tőle sok jót reményleni. A felsőbb iskolák szakelődői közül dr. *Ballagi Géza* kérte a tan. bizottságot, hogy eszközölje ki a konvent után a jogi szakoktatás reformjára vonatkozó miniszteri munkálatnak véleményezésre való kiadását, miután a hazai jogi oktatás teréből az ev. ref. egyház tetemes részt emel. Ez indítvány elfogadtatott s ha oda fenn is meghallgatatik, a szakelődőnek módjában lesz irányadó munkálatot készíteni. Radácsi György rövid jelentésben ismertette a theol. akadémiák mai helyzetét, különösen a növendékek létszámának megapadását s indítványozta, hogy a papi pálya kívánatossá tétele végett tegyen meg a konvent minden lehető, mert e nélkül a theol. akadémiák tantervének revisioja s bármely tudományos természetű reform e téren hiábavaló. Indítványát a bizottság elfogadta s a theol. tanárok nyugdíjintézetének egyetemes segélyben leendő részesítését is sürgetni fogja.

Ezek voltak a tanügyi bizottság főbb tárgyai. A gyűlés a h. elnök éltetésével oszlott el, a kinek szíves-ségét a rendes elnök is melegen köszönte meg. A tanügyi bizottság különben a konvent ideje alatt szintén újra fog alakulni, minden valószínűség szerint leginkább a régi tagokból.

KÖNYVISMERTETÉS.

Két uj prédikációs könyv.

„Idvesség útja.“ Szószéken tartott beszédek. Irta *ifj. Csire István*. Ára 1 frt 20 kr. I. kötet. Csurgó, 1897. VIII. 169 l. — „Egyházi beszédek.“ Irta *Gulyás Benő*. Harmadik kötet. Ára 2 kor. 80 fillér. Szerző tulajdona. 1897. Buschmann F. könyvnyomdája, Budapest VIII. 159 l.

(Folytatás és vége.)

Gulyás B. legerősebb a formában. Beszédei külső arányosságra, szónoki oekonomiára nézve majdnem mind kifogástalanok, szinte mintaszerűek. Bevezetés, tárgykütyzés, felosztás, tárgyalás, záradék mindenik beszédben formászerű, mutatva, hogy készítőjük sokat ad a homiletikai műszabályok tekintélyes nagy részére. És ez helyén is van. A mi népünk kedveli a formás beszédeket. Azonban ez nem azt teszi, hogy az egyformájúakat, nem azt, hogy csak a synthetikai predikációt szereti. Az egyformaság megszokottá, únottá válik; a predikátor pedig sohase únassa meg magát. Ha nem helyeselnők azt a tanítási módszert, a mely mindig szokratizál: épp oly kevésbé helyeselhetjük azt a predikálást, mely a synthesisben meríti ki, üresíti meg önmagát. Ösmerjük a synthesisnek becsét; tudjuk hogy e nélkül kevésre haladhatnánk a tanítói szövegek feldolgozásánál és még kevesebbre ott, a hol akár védekeznünk, akár támadnunk kell; de hát vannak a bibliában történeti szövegek és vannak példázások is, a melyeket akár elmellőznünk, akár csupán a synthesis kaptájára húznunk nem tanácsos, nem is lehet; mindig védekeznünk, mindig vagdalkoznunk pedig talán ma sem szükséges még, vagy ha ki nem kerülhetjük: ime, *ifj. Csire István* a bizonyosság reá, hogy lehet harcolni az analysis-szel is. De szólhatok még más példában is. Ott van a kötetben a „Kis szikrából nagy tűz“ és „A hit“ című predikáció, mind a kettő synthetika. És ott

van ugyanezen szövegekről Kolmár Józsefnél „A Heródiás tanca” és a „Keresztelő János feje”, Dobosnál „Az apostoli hit” című predikáció, amaz analitikai, ez syntetikai, a maga fajtájában azonban mind a kettő remek; de míg Dobos a tanítói szövegből „kihúzott vékony kötélen is úgy jár fel és alá”, hogy becsületére válik bármely analysisnek; míg Kolmár a történelmi szöveget analizálva, a synthesissel rokon berendezettséggel halad előre: addig Gulyás Benőnél úgy az egyik, mint a másik szöveg egyformán azon a bizonyos „kihúzott vékony kötélen jár fel és alá”, sőt a történelmi szövegnek még nem is azon, mert annak kötele nem is a szövegből, hanem a Kolmár predikációjából van kihúzva. — Figyelmeztetnünk kellett erre a szerzőt önmagáért is, meg az irodalomért is.

Erős oldala még Gulyás Benőnek a bibliában való jártasság is. Meglátszik ez némely szövegein, a melyek nem elcsépeltek, de még inkább az idézetein, a melyeket bizonyítékokul ép oly bőséggel és ügyességgel tud felhordani, mint a beszélés egyik elsőrangú kellékének, a kenetességnek eszközlése végett. Látszik ebből, hogy a második kötete egyik ösmertetőjének szavára állott. — Ez azonban még mindig formai dolog; sőt formai az a harmadik tulajdonsága is, hogy általában véve szónokiasan és népszerűen beszél. Mondatai, bár sokszor terjengősek, itt ott döccenősek, de könnyűséggel folynak; van közöttük bonyolult és homályos is, a mi természetesen rovására van mind a formának, mind a népiessegnek.

Nem tarthatom erős oldalának az exegesist és a dogmatikát; az előbbi nem különösen azért, mert alapigéinek sokszor igen lényeges részeit hagyja kihasználatlanul, még érintetlenül is és a hol lehetne, még ott se mindig az írásból magyaráz; az utóbbit nem különösen azért, mert bár pozitivistának mutatja magát, több helyt liberalisnak is igen jól bevállik, a mi arra mutat, hogy e részben nincsen kőszálra épített háza. Hogy miért? — azt ne keressük. A dologra az tartozik, hogy az ilyen ingatagság nagy hiba a nép predikátoránál. Nem keresi, nem kérdezi ugyan a nép, hogy az ő predikátora orthodox-e? modern-e? pietista-e vagy racionálista? közvetítő-e vagy evangélizátor? — szívesen hallgatja, meg is fogadja a szavát, csak jól predikáljon; de másfelől az is igaz, hogy határozott, biztos dogmatikai álláspont nélkül nem nevelheti a szónok hallgatói lelkét hitben szilárdná, öntudatossá és megingathatatlaná; pedig ha valamikor, úgy most szüksége van erre népünknek. — Aztán mintha az értelmezései, a bizonyításai se mindig természetesek, egyenesen, közvetlenül folyók és nyomon járók lennének. Nagy fenékkerítés, elkalandozás, mesterkedés akárhány helyt fordul elő, a mi bizony prókátorossá teszi a beszédet. Hall ilyet a népünk eleget az istenházán kívül; mi igyekezzünk egyenességre, természetességre, világosságra és őszinteségre.

Világosíthatnám az itt elmondottakat példákkal is, ha idő és ha tér volna reá; de mivelhogy nincsen: bevégezem az ösmertetésemet. Végzem pedig azzal, hogy jó, népünket az élet nehéz küzdelmei, támadásai közt védelmező, támogató, vallása, erkölce, egyháza és hazája iránt való hűségében, szeretetében megerősítő beszédek igen nehéz dolog írni, nehezebb ma, mint valaha. Az itt ösmertett két predikátor nincs túl ezen a nehézségen, ellentétes úton, de mind a ketten túl a nyomra találnak!*

Faludy Pál.

* Ezt a könyvismertetést még a múlt évben kaptuk, de nem közölhattük.

Szerk.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Bodolay József kesznyéteni ref. lelkész érzékeny csapással látogatta meg az Ur, elvevén tőle egyik leányát, *Gizellát*, Batta István nejét, élete 21-ik, boldog házasságának 2-ik évében... Legyen a korán elköltözött gyermek, feleség, édes anyja és testvér emléke áldott.

— **Lelkészválasztások.** A zsérci ref. egyház lelkészi állására e hó 20-ik napján *Czegez András* mező-keresztési segéd-lelkész választott meg. — A lemondás folytán megüresedett *abauj-vajkóci* lelkészi állás *Frencel Bertalan* szesztai lelkész megválasztása által töltetett be. — *Bíró János* kovács-vágási lelkész szesztai pappá választott.

— **A dunántúli ref. egyházkerület** márc. 17-ikén rendkívüli közgyűlést tartott *Pápan Tisza Kálmán* és *Antal Gábor* elnökei alatt. A gyűlés a kongrua-javaslatról is foglalkozott, a melyet változtatásokkal s pótlásokkal elfogadandónak jelzett a határozat, a mely azonban sem a konventhez, sem a kormányhoz nem kíván felterjesztést tenni. E kérdéssel kapcsolatban *Tisza Kálmán* indítványára a konvent megkeresetetik, hogy a ref. lelkészi díj-levél revízió ügyében azonnal tegye meg a szükséges lépéseket. . . . Ime a jelentő ívek kijavításának más alakban való keresztülvitele!! Határozott a gyűlés a főiskola építkezési ügyében is, elfogadván a gazdasági tanács előterjesztését és terét. — E gyűlésen foglalta el helyét az új világi főjegyző *Molnár Béla*, a ki a kerületnek egyúttal ügyésze is, a mely utóbbi állásáról lemondott ugyan, de a közgyűlés sürgető marasztalására, visszavonta lemondását. Kerületi világi számvevőt is választottak: *Galamb József* pápai ügyvéd személyében, a kiről úgy vannak meggyőződve ismerősei, hogy olyan utóda lesz *Konkoly Thege* Gyulának, a kinél jobbat nem is kívánhatni. (s.)

— **A tornai ref. egyházmegye lelkészi értekezlete** márc. 14-én Tornán gyűlést tartott, a melyen az elnöklő *Lükő Béla* magas színvonalon álló, márc. 15-re vonatkozó hazafiúi eszmékben gazdag elnöki megnyitó beszédet tartott, megkapó vonásokban festette a márciusi eseményeket és szépen fejtve ki: miért nemzeti ünnep nekünk március 15-ike? A megnyitó beszédre felhangzó éljenek lecsillapulás után vettük elő az első fontos tárgyat: a kongrua törvényjavaslatot, a melyet a tornai egyházmegye lelkészi kara csaknem egyhangulag elvett jelen alakjában. Egyrésztől feltűnik a sárospataki főiskola államsegélyezése ügyénél is általunk erősen hangoztatott önkormányzatunkat; de másrésztől a részünkre igen hátrányosan megváltozott jelen viszonyok közt szerettük volna, ha a törvényjavaslat a nép igen nagy egyházi terhen könnyítést eszközöl. Így, jelen alakjában, szerintünk, még inkább a socialismus felé hajtja népünk, mint eddig. A lelkész-stb. avatás és iktatás kérdésében a sárospataki theologia tanári kara által adott véleményre nézve néhány változtatást ajánlunk. A kerületi özvegy-árvatart illetőleg pedig sem a többségi, sem a kisebbségi véleményt el nem fogadhatjuk; hanem — mint ezen tárba a befizetések beszüntetésének indítványozói — ezen régibb nézetünk mellett most is megmaradunk. (j.)

— **Egyházmegyei gondnok választás.** A tornai egyházmegye gyűlekezetei a *Vécsey József* váratlan halála által megüresült gondnoki állást egyhangulag: *Lakatos Miklós* országgyűlési képviselővel töltötték be, miután az „öreg úr” hajlandónak mutatkozott a nagy kérdésnek engedni s megtört vállaira venni a terhet, a melyet anyaszentegyháza érdeke kíván tőle hordozni. . . . A hivatalkorra legifjabb, — életkorra nézve legidősebb tiszáninneni egyházmegyei gondnok, legyen még sokáig dicsekedése ref. anyaszentegyházunknak! (r. s.)

— **Egyházmegyei közgyűlések.** A tornai s felső-borsodi ref. egyházmegyeik ez évi tavaszi közgyűlése valószínűleg a húsvéti ünnepek utáni napokban fog megtartatni. Tornában a gyűlés Szilícén lesz s összekötik a tanácskozást a *Vécsey József* emlékére szánt ün-

nepélylyel, valamint a Gyarmathy József sírkövének felállításával is. (a).

— A lelkési jövedelmek kiegészítéséről szóló törvényjavaslat előadója az országgyűlésen: Tuba János komáromi országgyűlési képviselő lesz, aki bizonyára nem csupán fölünk, de a többi prot. egyházi lapok szerkesztőitől is megkérte azokat a lappéldányokat, a melyekben a javaslatról foglalkozik. Csak helyeselni tudjuk, ha a prot. közvéleményről a legilletékesebb források után akarnak az arra hivatottak tudomást szerezni. — A prot. egyházi lapok nem szünek meg újabb és újabb cikkekkal elősegíteni a javaslat egyes intézkedéseinek megváltoztatását s annak az álláspontnak minél világosabb körvonalozását, a mely e javaslatot nem tartja minden tekintetben kielégítőnek a debr. lapban *Gyulai Ferenc* foglalkozik éppen ez utóbbi szempontból a kérdéssel s határozottan így nyilatkozik, hogy a javaslatnak állami és egyházi tekintetben csak úgy lehet jelentősége, ha az egyházi adózás reformjának is megveti az alapját! A javaslatról foglalkozik a *Görömbei Péter* esperes elnöki megnyitója is, a mely az 1883. évi XXX. t.-c. alapján a prot. középiskolák életében beállott sok tekintetben üdvös változás szem előtt tartásából kifolyólag azt a meggyőződését tartalmazza a nagy nevű egyházi férfiúnak, hogy a magyar ref. egyház lelkési kara, mint egy ember állana fel, ha a javaslat az egyház feláldozását foglalná magában! — A pesti „Prot. és egyh. és Isk. Lap”-ban a kalvinistaságában méltó feltűnést keltett *Tóth Lajos*, ügyvéd, mondja el megjegyzéseit, kívánságait, a melyekkel azonban nem végez egy cikk keretében, hanem ezután fogja az összegezést megejteni. — Az „Ev. egyh. és Isk. Lap” Meyer Endre tollából közöl figyelemre méltó cikket, a ki a javaslatot bizonyos feltételek mellett elfogadandónak nyilvánítja.

— A ref. egyetemes konvent e hó 24-ikén kezdte meg tanácskozásait, a melyek folyamán a kongrua-javaslatról is foglalkozik. Hiszszük, hogy prot. érdekeinket meg fogják védelmezni vezető férfiaink. A tanácskozásokról a részletes tudósítást Lapunk következő számában adjuk.

— A sárospataki Irodalmi Kör második és harmadik felolvasási ünnepélye február 26-án és március 5-én volt a főiskolai énekhar közreműködésével, a mely folytatta a kuruc dalok bemutatását, lelkesedést

keltve ama régi honfiai bánat s öröm nyilatkozatokat magunkban foglaló darabok előadásával. A második alkalommal Dr. Rácz Lajos olvasott fel „Comte Agoston életéről és bölcészetéről,” — a harmadik felolvasást pedig Buza János tartotta „Az állatok szaporodásáról.” Mindketten teljes mértékben kiérdemelték a legmagasabb fokú elismerést a jelen voltak részéről. (x)

PÁLYÁZAT HELYETTES TANÁRI TANSZÉKRE.

A nagy-enyedi Bethlen-Kollégium Elöljárósága a főgimnáziumnál rendszeresített vallástanári rendes tanszéknek helyettes tanárral való betöltésére pályázatot hirdet.

Pályázhatnak a 33—1897 konventi jegyzőkönyvi képesítettséggel rendelkező lelkészek és lelkész-jelöltek. Középiskolai tanári oklevéllel bírók, vagy a kiknek az oklevél megszerzéséhez vizsgálataik folyamatban vannak, előnyben részesülnek.

A tanszék javadalma évi 800 frt és 200 frt szálláspénz.

A tanszék f. év szeptember hó 1-én foglalandó el.

A megválasztandó helyettes tanár kötelessége a gimn. összes osztályaiban a vallásoktatás, az iskolai istentisztelet vezetése, a konfirmálandó és legatióba menő ifjak előkészítése.

A pályázók végzett tanulmányaikra, képesített-ségükre, esetleges vall. tanári szolgálatokra vonatkozó okmányaikat kérésük kíséretében a nagy-enyedi ev. ref. Bethlen-Kollégium Elöljáróságához f. évi május 31-ig nyújtásuk be.

Nagy-Enyeden, 1898 március 8-án,

Zeyk Dániel s. k.
főgondnok.

Szekely Ödön s. k.
előlj. jegyző.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

MAUTHNER-féle

hirneves konyhakerti- és virágmagvak

zárt és hatóságilag védett csomagokban, a törvényesen bejegyzett

medve-védjeggyel

valamennyi nagyobb fűszer- és vegyes-kereskedésekben kaphatók.

A Budapesten Andrássy-ut 23. szám alatt létező Mauthner Ödön cég csakis olyan csomagoknál vállal teljes jótállást egészen friss és valódi magvakért, a mely csomagok ragasztva, a medveábrával és a Mauthner-névvel jelölve, úgy a mint a mellékelt rajz is mutatja.

Vetés ideje: Augusztus és szeptember.

Ültetés távolsága: 15—20 cm.

Talaj minősége: Jó trágyázott.

Mauthner-féle magvak.

Aussaatzeit: August und September.

Pflanzweite: 15—20 Cm.

Bodenbeschaffenheit: Gut gedüngt.

Tanférfiak * * *

* * * figyelmébe!

A nagyméltóságú magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur 1896. évi 40,644. sz. a. m. rendelete alapján az országos tanszermuzeumi bizottság a Népiskolai tanítók könyvtárának jegyzékébe megszerzés végett felvette az általam kiadott s Dezső Lajos, sárospataki állami tanítóképezdei igazgató kitűnő fordításában megjelent

Comenius A. János Nagy Oktatástanát bolti ára 1 frt 50 kr. Kapható: Kókai Lajos budapesti könyvkereskedőnél és Steinfeld Jenő kiadónál Sárospatakon.

5—12

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
széktüldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Az államsegély.” *Mocsáry Lajos.* — „A jogi szakoktatás reformjáról” *Dr. Zsindely István.* — „Az ev. ref. konvent.” — „A lelkes-, esperes- és püspökavató és beiktatás kérdéséhez.” *Réz László.* — „Az abauji egyházmegye tavaszi közgyűlése” *e-r.* — „Néhány szó.” *Szilva István* — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Az államsegély.

Az állam és egyház közt kétségtelenül az a legigazabb s leghelyesebb viszony, hogy a két nagy, de külön sphaerákban működő társadalmi tényező elválasztassék, legyen szabad egyház a szabad államban; a felekezeteknek legyen önkormányzatuk, önfentartásukról maguk gondoskodjanak, az állam, mely a társadalmi rend fentartásáért felelős, gyakorolja az államrendőri főfelügyeletet, de se támogatással, se korlátozással ne zavarja az egyház, a felekezetek circulussait.

Ezt az amerikai rendszert nálunk a maga teljességében megvalósítani nem lehet, mert nálunk oly történelmi tények és történelmi fejlődés alakján alakult az állam és egyház közti viszony, melyet ignorálni, melynek gyökereit a köztudatból és megszokásból kitépni s helyébe egy tabula rását csinálni nagy rázkódtatás nélkül nem lehet; de nem is szükséges, mert a nélkül is lehet módot találni arra, hogy az állam és egyház közti viszony helyesen rendeztessék. Nálunk nem lehet oly lazán gyakorolni az állami felügyeletet, mint Amerikában, mert nálunk vannak s az ország lakosságának tulnyomólag nagy részét alkotják oly felekezetek, melyek egy erős, az egész világra kiterjedő organismushoz tartoznak, a melyeknek egyházi fejük határtalan követelő állásfoglalásával közvetlen közelünkben létezik. A felekezeteket anyagi önfentartásuk szempontjából kizárólag saját gondoskodásukra utasítani nem volna célszerű azért, mert Magyarország összes népeinek jellemében nincs meg az a vallási buzgóság, mely a germán s különösen az angol-szász fajnak sajátja, félő, hogy ha minden felekezet saját eszközeire utaltatik egyházi szükségleteinek fedezésénél, anarchia áll be a vallás és cultus dolgaiban. Különben Magyarország összes népének adózási ereje annyira igénybe van már véve, hogy egyházi szükségleteit fedezni, mint már számos szomorú példa mutatja, a legjobb akarat mellett is képtelen.

Nálunk tehát más alapon kell keresni az állam és egyház és a különböző felekezetek közötti viszony helyes megállapításának megoldását. Ez a megoldás nem lehet az, mi az 1848. XX. t.-cikknek szószerinti

concret tartalmát képezi, hogy t. i. minden bevett vallásfelekezetnek összes egyházi és iskolai költségei az állam által fedeztessenek. Franciaország a centralizálás classicus talaja, annak nyúga alatt töltötte életét az ancien régime a forradalom alatt, s tölti azóta is szakadatlanul; nekünk az államnak kiszolgáltatni egyházi életünket, állami hivatalnokokká tenni összes felekezeteink lelkészeit, nem lehet komoly szándékunk. De nincs is rá szükségünk, hogy Franciaországot ezen a téren utánozzuk, a szó teljes értelmében majmoljuk, mert hát mi nem vagyunk abban a helyzetben, mely Franciaországot ilyen intézkedés specialitására készítette. Ott a forradalom confiscálta, dobra ütötte, el is költötte az összes egyházi birtokot, confiscált s elköltött mindennemű testületi vagyont és alapítványt, ennek pótlására volt kénytelen behozni a cultus budgettet, mihelyt elhatározta magát arra, hogy általában a vallás a maga jogaival és igényeivel helyreálltassék. Distingváljunk tehát s mondjuk ki már egyszer világosan, midőn az 1848. XX. t.-c. hangoztatjuk, hogy nekünk a francia rendszer nem kell, hanem annál inkább ragaszkodunk ahoz, mi annak a törvényeknek valódi lényegét képezi, hogy t. i. minden bevett vallásfelekezetre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapittatik meg. Ennek a törvénynek az a sajátja, hogy nem az képezi lényegét, a mi benne konkrét intézkedés, hanem az, a mi csakis elvi kijelentés. Vigyázzunk, nehogy e törvénynek konkrét tartalma, hogy úgy mondjam, francia része legyen a fürdő, melylyel ki fogják önteni a gyermekeket.

Nincs szükségünk a francia rendszerre, van nekünk más alapunk, a melyre építhetünk. Ezen alap az a nagy történelmi tény, hogy nálunk a kereszténység behozatala s azzal egyidejűleg történt államszervezés alkalmával az ország birtoktestéből, tehát közvagyonából, egy jelentékeny rész lett vallási célok fedezésére és ez a vagyon tényleg megvan mind a mai napig.

Az úgynevezett egyházi javakban, az alapok és alapítványokban nemcsak megvan tényleg ez a vagyon, hanem oly jelentékeny is, hogy bőségesen elegendő a hazai felekezetek ellátására. Ha a méltányosság és igazság szerint lesz az a vagyon a felekezetek közt felosztva, hozzájárulván még azok az egyházközségi

birtokok is, melyek régiebb szerzemény s a tagosítások alkalmából mindenütt léteznek, a felekezetek bátran magukra vállalhatják azt, a mi még hiányzik, szabadságukban állván azoknak, melyek tehetősebbek vagy buzgóbbak, és a melyek fényesebb istenitiszteletre, lelkészeik, püspökeik fényesebb ellátására tartanak igényt, alapítványokat tenni, mint az Franciaországban nagy méreteken történik.

Tehát saecularisatio. Hát igen, én e szótól visszariadni nem fogok, de nem is igénylem az első kimondás bátorságának dicsőségét, hanem szerencsét kívánok hozzá egyházkerületünk jeles fiának, Mitrovics Gyulának, ki e lapok március 7-iki számában következőleg irt, vagyis a kormányt szeretné, ha ekként szólna: „... Az 1848. XX. t. cikket pedig végrehajtom akkor, a mikor nagyobb mértékben felszabadul az a rengeteg összeg, a mely ma még idegen bálványistenek lábaihoz van leláncolva.” Hát igenis, mondjuk ki a valót. Mint a macska a kása körül, úgy forgolódunk körülötte. A ki 1848. XX-at beszél, az saecularisatióról beszél, mert annak a törvénynek ez az igazi tartalma. Oldózkodni szeretnének talán már némelyek ama jelszó emlegetésétől; az egyházpolitika-miniszteriumnak, Wekerle, Csáky, Szilágyi Dezsőnek minden harmadik szava az volt, hogy „az 1848. XX. t.-c. *szellemében*” (mintha nem épen abban a szellemben rejlenék a nervus rei), most gondosan kerüli az új törvényjavaslat; döntő köreinknek legdöntőbb egyházi és világi két tagja, mint a lapokban olvastuk, már szintén nyilatkozott oly értelemben, hogy annak a törvénynek végrehajtását kívánni nincs érdekünkben, helyesen jegyezvén meg, hogy az volna azután lelkészi állomásainknak igazi államosítása; de azért ugyanaz a Tisza terjesztette elő a convent határozatát, melynek ismét minden harmadik szava az 1848. XX. Jellemző, milyen különös ide oda való sakkhúzások vannak folyamatban ezen egész ügy körül. Igenis, maradjunk a jelszónál, de akkor... útasítsuk vissza a lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló új törvényjavaslatot, mert ez a két dolog össze nem fér.

Az, a mit ez a törvényjavaslat statual, egy valószínűs törvényhozási monstruoizitás; ennél cifrabb intézkedést alig tartalmaz törvényeink óriási halmaza; igazi productuma a törvényalkotás azon elfajulásának, melynek folytán nem az ország állandó szükségletei, hanem opportunitási és kortes célokból gyártják rakásra csakúgy, mint a rendeleteket, az országos törvényeket.

Azt, a mi az állam vagyonából vallási célokra rendelve most kizárólag a catholicusok kezén van, meg hagyja a törvényjavaslat azon módon; 20 püspök százazrekre menő jövedelmet, mintegy 200 apát és kánok, minden különös érdem nélkül, semmittevésért 10—20 ezer forint jövedelmet húz továbbra is. Midőn minden közhaszon nélkül eként marad elpazarolva óriási közvagyon, midőn ezen statusquo fentartásával továbbra is keserű gúny marad a törvényeinkben annyit hánytorgatott egyenlőség és viszonyosság; midőn megvan, kéznél van az a vagyon, melyből minden magánjog sérelme nélkül provideálni lehetne az ország összes lakosainak vallási szükségleteiről: milliókra menő új teher vettetik az ország adófizető polgárainak vállaira. Es, hogy a dolog annál cifrabb legyen, azon módon meghagyatik az a visszasság is, hogy maguknak a catholicusoknak körében a leghelytelebbsül van felosztva az egyházi vagyon, nincs szó ennek rectificatiojáról, a szegény catholicus lelkészek

congruája is az adózók vállaira háríttatik. Ez már azután annyi, mint a Dunába vizet hordani.

Képtelenség ez már magában véve is, de képtelenség tekintetéből nemcsak idáig van a dolog. Mi kértük a segílyt, ha tehát nekünk adnak, legalább olyanoknak adják, a kiknek nemcsak hogy szükségük van rá, de kérték is és ugyancsak erősen zörgetnek. Ugyde nemcsak nekünk adnak, de adnak olyanoknak is, a kik nem kérték, a kiknek tán eszök ágában sem volt, hogy ily uton dotatiohoz jutnak, sőt a kikről nagyon valószínű az, hogy vissza is utasítják. Micsoda csudálatos, micsoda képtelen eljárás ilyenekre felcsoportolni a segílyt! Micsoda absurdum felboldogítani azokat, kikről — okkal vagy ok nélkül, most vitatni nem akarom — az az általános felfogás, hogy az állam részéről nem érdemelnek semmi kedvezést; micsoda visszás eljárás fegyvert adni azoknak kezébe, kik a közfelfogás szerint a haza ellenségei, markostól adni nekik a pénzt ugyanakkor, midőn minden más tekintetben paralizálni törekednek náluk minden actióképességet.

Nohát e haza polgárai vagyunk mi is, eltekintve attól, hogy protestánsok vagyunk: helyeselhetünk-e mi mint honpolgárok, mint adófizetők, mint hazafiak, kik azt ohajtjuk, hogy az ország ügyei jól vezettetessenek, egy ily fonák, ily visszás, ily képtelen legislatoricus intézkedést?

De hát nézzük most már a dolgot úgy, mint protestánsok.

Miként fogamzott meg és miként érett meg immár a megvalósulásig ez az államsegélyezési intézkedés? A mint el kezdett hangzani részünkről az államsegély végetti mozgalom, figyelmessé lett rá és elég gyorsan fel is karolta az a politika, melynek első dogmája, hogy erős parlamenti többséget, még pedig azt, mely 1867 óta fennáll, mindenáron, minden eszközökkel fentartani s hatalmi állását minél inkább consolidálni az, a mire ennek az országnak mindenek előtt álló szüksége van. Észrevette csakhamar, mily nagy előnyre tehet szert, ha *contató kötelére akaszt-hatja közvetlen a protestáns lelkészeknek egy jelentékeny contingensét és közvetve magukat a vezérférjakat s az egész felekezetet*. Mily nagy súlyt fektetett az ilyen eredményre, mutatják azon áldozatok, melyeket a kormány hozott. Hogy egyedül minket protestánsokat segélyezzen s ezzel lekenyerezzen és paralizáljon, annak módját kitalálni nem lehetett, kénytelen volt kiterjeszteni az államsegélyezést a catholicus papokra, sőt „a haza ellenségeire”, a nemzetiségbeliekre is, kikre mint a manna hull az égből kéretlenül és váratlanul az államsegély. Megtette, kész megterhelni milliókkal az állami költségvetést, csak hogy minket kezéből ki ne bocsásson. Igaz, hogy a politikai, a kortescélok mellett számított a kormány egy mellékes nyereségre is, arra t. i. hogy a protestáns autonómiát, mely az uralkodó centralisticus és bureaucraticus kormányrendszer mellett valószínűs anachronismus, kellő korlátok közé szoríthatja s ezzel az uralkodó rendszer minden irányban való kiépítését nagyobb tökélyre emelheti. Mert hát az értésünkre volt adva kezdettől fogva, de annyira világosan is állott mindenki előtt, hogy mindazokat, kik az államsegély apostolaiként szerepeltek, úgy kellett tekinteni, mint olyanokat, kik már akár fájdalomosan, akár nem, az autonómiával leszámoltak.

A számítás teljesen sikerült. Attól az időtől fogva, hogy még az előbbi kormány elkezdte az államsegélyt felmutogatni s az „1848. XX. t.-c. szel-

lemével“ a maga részéről is kacérkodni, ki lett cserélve a magyar protestantismus, úgy hogy bámult rajta a világ. Gyümölcsözött a ravasz politika mindjárt az egyházpolitikai törvények tárgyalásánál. Tanúsítsunk jó magaviseletet, tegyünk zsebre minden kínálkozó alkalmat, minden provocatiót, mely catholicus részről jött; mert a kormánynak érdekében állott, hogy ezek minél kevésbbé ingereltessenek; támogassuk feltétlenül azokat a javaslatokat, melyekkel oly meglepően s ötletszerűleg állott elő a kormány, hogy mutassa ki már egyszer a szabadelvűségi virtusságot. Két éven át kértem, rimámkodtam e lapok hasábjain, de hát hangzott részünkről a szabadelvűség, elfogadtuk a reversálisokat, a felekezetenélküliség becikkelyezését, s mindezt miért? Azért, hogy az államsegély dolgában magunknak a kormány kegyeit biztosítsuk. A miért most már mint az új egyházpolitika folyományaért jajgatunk, az mind az államsegélyügy rovásán áll. Azontúl is, azóta is, micsoda jelenségekben nyilatkozott részünkről ez a politika, arról én részletesen beszélni nem akarok. Nagyon szomorú, nagyon fájdalmas dolgok ezek, oly szégyenletesek, hogy bennük vájkálni képes nem vagyok. Csak annyit legyen szabad kérdenem: hozzánk való volt-e az, hogy magunkat azoknak a ravasz üzelmeknek labdául odaadjuk; hozzánk való volt-e az, hogy mi legyünk okai és eszközei a roskadozó adófizető honpolgárok újabb megterhelésének, a centralisáló bureaucraticus kormányrendszer kiépítésének? Így szolgáltuk-e mi a múltban a hazát, a szabadságot, az alkotmányosságot? Ebben az országban, melynek óriási gyarapodásáról zengnek dythirambokat, a felföldi nép már nem tud megélni, hanem Amerikába vándorol; az alföldi munkás nép nem tud megélni és ezueclistának áll, a protestáns papság nem tud megélni, mert azok, kik eddig fentartották, maguk is roskadoznak a létért való küzdelemben; azon a ponton állunk, hogy a Magyarország és Ausztria közti viszony újabb jogfeladással és megterheléssel fog rendeztetni, idebent tönkreteszszük a sajtószabadságot, gyülekezési szabadságot, a megyei önkormányzatra ki van mondva a halálos ítélet; minket protestánsokat tizedelnek a reversálisok, a felekezetienség s jó most az államsegélylyel a dissolvens hatásoknak egész sorozata. Mi magunk szolgáltattuk ki magunkat arra, hogy a „faciam Hungariam mendicam, servam, postremo catholicam“ jelszava szabadelvű és magyar kiadásban feleledjen.

(Vége köv.)

Mocsáry Lajos.

ISKOLAI ÜGY.

A jogi szakoktatás reformjáról.

Az egyetemes ev. ref. tanügyi bizottság márczius hó 20-án tartott gyűlésén a jogi szakoktatás reformjának kérdése is szóba hozatott. Részben a felvetett tárgy iránti érdeklődés, részben a meleg rokonszenv a protestáns tanügy iránt — melynek különben is egyik szerény munkása vagyok — vezetett, hogy addig is, míg a már hosszú idő óta kilátásba helyezett reformmunkákat napvilágot látna, e kérdésre felhívjam az érdeklődő közönség szíves figyelmét. Szomorú dolog, hogy a jogi oktatásügy szervezetére vonatkozólag sem a múltban, sem a jelenben határozott irányelveket nem találhatunk, a folyton ismétlődő rendszerváltozások arról tanúskodnak, hogy a mi ez ügyben eddig történt,

jóakarató kísérletezésnél egyébnek alig minősíthető. Pedig kétségtelen, hogy mint minden téren, úgy a tanügy terén is a határozott vezérelvek nélküli politika hasonló az irányító nélküli hajózáshoz s valóban mai napig nem tudhatjuk, hol fog a jogi oktatás sokat hányt-vetett hajója valahára végleg kikötni? Még szomorúbb dolog annak konstatálása, hogy valahányszor a jogi szakoktatás reformjának kérdése felvetetett s ez irányban tanácskozások tartattak, a felekezeti — specialiter a protestáns — jogakadémiák — az egyetlen esettől Trefort minisztersége alatt eltekintve — meg sem kérdezettek, mintha kétségbevonhatnék, hogy a tanügy ama szerény munkásai, kik távol a politikai mozgalmak hullámaitól egy-egy vidéki kisváros csendjében szentelik életüket magasztos hivatásunknak, kik annyi kiváló férfit neveltek a múltban s nevelnek ma is a magyar hazának, véleményükkel üdvösen járulhatnak ama kétségtelenül fontos és érdekes eszmecseréhez, mely az ily javaslatok megalkotását meg szokta előzni. Nem csodálatos-e, hogy a vidék ama tanerői, kik a főváros részéről rendszerint az elmaradottság vádjával szoktak illetetni, noha ennek alaptalanságát épen a tudományos irodalom terén nagyon könnyű lenne bizonyítani, nem találunk elegendő védelmet éppen a tanügyi kormány részéről s ha ily fennállásunkat közelelről érdeklő reform kérdésekben óhajtják véleményüket elmondani, az egyedül illetékes helyre az ankétekre meg nem hivatván, csak hirlapi cikkekben vagy röpiratokban adhatják jelét az oktatásügy szervezete iránti meleg érdeklődésünknek.

E panasz egyébiránt a jogakadémiák részéről általános.

A legutóbbi Csáky-féle javaslatot kivétő reform lépéseknél is úgy szólván csak a budapesti egyetem véleménye domborodik ki, mely pedig székséggép éles ellentétben áll a vidéki tanintézetek véleményével, sőt közelebből nem ismerjük a kolozsvári egyetem véleményét sem, melyet sem az 1896 évi napi lapokban, sem a jogi szakközlönyökben nem találunk. Méltán írja tehát Bozók¹ hogy „bármilyen javaslat kerüljön szőnyegre, azt legott úgy kontemplálják, hogy abban a vidéki jogakadémiáknak semmi részük ne legyen. Az Alma Mater ezeket a jogakadémiákat nem is mostoha, hanem törvénytelen gyermekeinek tekintti, de a kiket bármilyen jól viseljük is magukat, még csak utólagos törvényesítésre sem tart érdemeseknek.“

Valóban óhajtandó volna, hogy az efféle panaszok ne ismétlődnének többé, s hogy a konvent kérelmének, mely a javaslatnak a protestáns jogakadémiákhoz való megküldésére hívja fel a tanügyi kormány figyelmét, meg lenne a maga eredménye!

E rövid cikk keretében nem lehetett feladatomban tárgyat teljesen kimeríteni, hisz e célra fel kellett volna dolgoznom úgy a hazai, mint a külföldi tanulmányi rendszer egész történelmét és jelen állapotát, czélom csak az, hogy feltüntessem a tanügyi kormány előtt a jogakadémiák „gondját, baját, homályos végzetét“, a mire soha nem volt nagyobb szükség, mint épen most, midőn már csak rövid idő választ el a javaslat benyújtásától.

* * *

A jogi szakoktatás szervezetének helyes reformálása egyike azon nagy fontosságú kérdéseknek, melyek állandóan foglalkoztatják a tanügyi kormányt, az összes érdekelt tényezőket, a sajtót és a közvéleményt s mely-

¹ A jogi szakoktatás reformjáról. Jogtudományi Közöny 1896 11. szám.

nek utóbbi években hazánkban már egész irodalma fejlődött.¹ Felvettették és felvettetik a közoktatásügyi budget tárgyalásakor a törvényhozás termeiben, megvitatott az ügyvédi kamarában, a jogász-egylet szaknácsozmányain, valamint az egyes ankéteken, a nélkül azonban, hogy a végleges megoldást vagy legalább a tájékoztató szempontok kidomborodását láthattuk volna. Egyébiránt ezen nem is lehet csodálkoznunk. A kérdés annyira nehéz, oly különféle mellékkörülményekkel áll szoros összefüggésben, hogy míg ezek részletesen nem tisztáztattak, nem is lehet annak megoldására gondolnunk s így nem csoda, ha daczára a tanügyi kormány legjobb intencióinak, a reform megvalósítása nem történt meg a mai napig sem.

Azzal sem vagyunk tisztában, nem volna e már itt az ideje egy harmadik egyetemet felállítani — hisz az erre vonatkozó mozgalmak egy időben már erős hullámokat vetettek, — vagy egyelőre meg kell elégednünk a jelenleg fennálló vidéki tanintézetek kiépítésével, rendszeres fakultásokká szervezésével, vidéki központok teremtésével. Részünkről a kirándulási pontot ez utóbbi véleményben találjuk s hogy ezen az alapon állt a tanügyi kormány is, azt a gróf Csáky által az egységes jogi államvizsgák behozataláról 1892 december 12-én beadott javaslat is bizonyítja, mely a jogi szakoktatás színvonalának emelését s a vidéki jogakadémiák fellendülését lett volna hivatva előmozdítani. S hogy e vélemény mily erősen gyökerezett mindeddig az érdekelt tényezők meggyőződésében, mutatja Nagyvárad város törvényhatósági bizottságának a hazai törvényhatóságok egész serege által pártolt 1889-ben tett indítványa, mely méltányolva a jogakadémiák által tett szolgálatokat, azoknak fenntartását és felvirágoztatását ajánlja a közoktatásügyi kormány figyelmébe.

Nem habozunk kijelenteni, hogy a harmadik egyetem felállítását ez idő szerint nem tartjuk opportunusnak. Tudományos életünk úgyszólván csak alakulóban van, szakirodalmunk, mely messze el van maradva a nyugoti népeké mellett, csak újabb időben nyert nagyobb lendületet, tankönyveink nagyjában fogyatékosak, egyes tárgyakra nem is irattak s egyáltalán ma még nélkülözzük a szellemi élet azon intenzitását, mely nélkül az igazi tudományos munkálkodás nem valósítható, tanerőink csekély számát pedig eléggé mutatja azon körülmény, hogy egyes szak studiumok előadására gyakran még ma is igen nehéz megfelelő tanerők beállításáról gondoskodni. Két fennálló egyetemünk közül Kőszeg város inferioritásban van, joghallgatóinak száma a múlt évi kimutatás szerint 369 míg Budapesté 3194 lévén, óriási különbséget mutat, tanerőinek jelentékeny része is pár évi ott működés után a budapesti egyetemre megy át s noha a legutóbbi időben javadalmazásuk felemeltetett, alig hisszük, hogy a központ attraktív ereje ne hatna rájuk ezután is s egyéb lenne Budapest előiskolájánál, a mi elég szomorú dolog. Érdekes lenne (kár hogy a múlt évi egyetemi kimutatásban nem találjuk) felülnetni, hogy az erdélyi fiatal emberek hány %-a megy Kőszegre s hány Budapestre, mert kétségtelen, hogy a főváros vonzó erejét e tekintetben sem lehet ellensúlyozni. Természetes tehát, hogy a legelső feladat a kőszegi egyetem megerősítése, a mit különben a tanügyi kormány is folyton hangsúlyoz s lehető orvoslása a budapesti egyetemen a jogászok megszorodásából eredő visszaállapotoknak.

Mert kétségtelen, hogy mindkét egyetemünkön sok a tenni való s ily körülmények közt harmadik egyetemre gondolni hasonló volna azon háztulajdonos eljárásához ki a helyett, hogy meglévő házának felépítését teljesen befejezné, már is új házának alapján törné eszé. Nem lehet tagadni, hisz elméletileg minden kétségen kívül áll, hogy közel 18 millió népességhez nemcsak három, de négy, öt egyetemet kell óhajtanunk, de figyelembe kell venni, hogy kulturális haladásunk nagyon is új dolog s századok mulasztásait nem lehet egy pár rövid évtized alatt helyrehozni. A harmadik egyetemnek jelenlegi felállítását — még ha költségvetésünk meg engedné is — annnyival inkább nem tartjuk opportunusnak, mert Budapest természetes túlsúlya akkor is megmaradván, ez új egyetem legfeljebb a mostani királyi jogakadémiákon lévő hallgatókat egyesítené és szükségkép csonka egyetem lenne csekély létszámú hallgatósággal. Mert az új egyetem mellett is fenntartván a felekezetek jogi tanintézetei, ezek is jelentékenyen csökkentenék az új egyetem létszámát. Ki merné kétségbevonni, hogy a protestáns felekezetek törvényen (1790—1: XXVI. t.-c. 5. §.) alapuló s történelmi multtal bíró jogi tanintézeteit nem lehet egy tollvonással tabularasává változtatni s valahányszor ilyen irányú törekvésekkel találkozunk, mindig megerősödve kerültek ki a küzdelemből, a mi szívósságuknak és életképességüknek legfőbb bizonyítéka. De ellene szól ennek a célszerűség követelménye is, mert mi értelme volna a felekezetek által nagy áldozatokkal fenntartott jogi tanintézeteket megszüntetni csak azért, hogy azok helyébe az állam saját költségén fenntartott jogi tanintézetek létesítsenek. Célszerű volna-e az épen most, midőn a jogászok száma 10%-al emelkedett s midőn úgy a közigazgatási mint a bírói hivatalok egyre panaszkodnak a jogászszükség miatt.

A megoldás tehát nem lehet más, mint a *jogakadémiák színvonalának emelése, valóságos fakultásokká szervezése, mint azt a gróf Csáky-féle javaslatban találjuk.*

A legutóbbi években a jogakadémiák viszonyaiban mélyebbreható intézkedések nem történtek. Az utolsó jelentés óta lefolyt idő alatt — így szól a vallás- és közoktatásügyi miniszter legutóbbi jelentése — a jogakadémiák viszonyaiban minden lényeges változtatástól tartózkodtam azért, mert a jog- és államtudományi képzettséget igazoló elméleti államvizsgálatok szabályozásának címe alatt legközelebb oly törvényjavaslatot szándékozom az országgyűlés elé terjeszteni, mely nemcsak a jogakadémiák székhelyén tartott vizsgálatokat fogja reformálni, hanem a mely a jogakadémiák valamint az egyetemi jog- és államtudományi karok tanulmányi rendjének újbóli megállapítását fogja maga után vonni.

1898 január 29-én a közoktatásügyi-bizottság ülésében a kultuszminiszter úr kijelentette, hogy rövid időn befogja terjeszteni a jogi vizsgálati rendszerre vonatkozó javaslatot, melynek egyik feladata az lesz, hogy a jogakadémiák versenyképesekké tétessenek. Ugyanezeket mondta a képviselőház február 16-án tartott ülésén is, megjegyezvén, hogy a vizsgák száma kevesbítendő s azok helyett a kötelező kollokviumok és szemináriumok hozandók be a kötelező doktoratus el-töröltetvén. Kiemelte egyszersmind, hogy a javaslat, mely az igazságügyminiszterrel együttesen fog megállapítani azonnal benyújtatik, mielőtt a doktoratus tisztán tudományos minősítő jellegének vagy gyakorlati alkalmazhatóságának kérdése eldöntetett. Látnivaló, hogy itt mélyreható reformról van szó, melynek kiindulási pontját a harmadik egyetemnek ez alkalommal való

¹ A közelmúltban három figyelemreméltó dolgozat jelent meg e tárgyban. Csorba Ferencz (Budapesti Szemle 1896 februári füzet) Bozóky Alajosé és Ráth Zoltáné a Jogtudományi Közöny 1896 és 1897 évfolyamában.

elejtése képezi. másik feladata pedig az, hogy a tanrendszer reformáltatni fog, mert különben a többi kérdések megoldása meg sem kísérhető. Az kétségtelen, hogy a jelenlegi tanrendszer nem felel meg többé a változott idők változott követelményeinek, s ha e tekintetben 1874 óta történtek is kisebb intézkedések, maga az alap érintetlenül maradt s hogy a mostani helyzet a tanügy szempontjából tarthatatlan, azt mindnyájan érezzük. Az első feltétel erre nézve a kötelező doktoratus eltörlésének sokat vitatott kérdése, melynek fentartását egyedül a budapesti egyetem jogi karának elaboratumában találjuk, a min nem lehet csodálkoznunk, mert az egyetem önmagát nem dezavouálhatja, mint Bozóky kifejti. A gróf Csáky-féle javaslat áthatva azon nagy fontosságú indokoltól, melyek e kötelező doktorátus ellen felhangzottak, ezt tekinté igen helyesen a tanrendszer legelső reformlépésének. — S mint a fentiekből látjuk, e célú tűzi ki az új javaslat is. Köztudomású dolog, hogy tudori fokozatnak kötelező megállapítása nem felel meg a fokozat méltóságának, történeti fejlődésének, de nem felel meg az ügyvédi körök intencióinak sem, mert egyrészt leszállítja a diploma értékét, másrészt nem alkalmas az ügyvédi létszám apasztására sem, a mit a körülmények tisztán mutatnak. A jelenleg fennálló egyetemi rendszer mellett a tanuló csak arra törekszik, hogy a rá nézve terhes vizsgákat minnél könnyebben letudhassa, nem a tantárgyat sajátítja el, hanem a kézzől-kézre adogatott jegyzetekből a tanárnak készűl, a tanulósg jelentékeny részét nem is vezérli az az igazi tudományoszeret és ambitio, mely éppen a doktorátusnál megkívántatik. De e mellett óriási terhet ró a működő tanárookra is, kik valóban idegrontó munkát végeznek. A múlt évi kimutatás szerint a budapesti egyetem jogi fakultásán 1702 szigorlat (jogtudori 1051, államtudori 207, pótszigorlat 422, kánonjogi 22) tartott, azt 190 vizsgai napra elosztva egy napra 8 esik, a mi kétséglelenül igen nagy dolog, főleg ha tekintetbe vesszük, hogy ezeken kívül az alap és államvizsgák, valamint a kollokviumok is igen nagy időt vesznek igénybe a nagy létszám mellett. A kötelező doktorátus a vidéki jogakadémiák fejlődését teljesen megakasztotta. A hallgatók különösen a harmadik és negyedik évfolyamra Budapestre mennek, nem annyira azért, mintha az igazi tudományosság szelleme által vezéreltetnének, de azon kényszerhelyzet rója ezt rájuk, hogy a vizsgálatot itt kell kiállaniok. Így válik lehetővé, hogy Budapesten múlt éven pl. 3000-nél is több volt a jogászok száma, kiknek jelentékeny része csak beiratkozik s ügyvédi irodában dolgozik vagy re benne gesta hazamegy s otthonról kísérgeti meg a vizsgát több kevesebb sikerrel.

A nagy létszámnak is meg vannak a maga veszélyei. A socialismus már is befészkelte magát az egyetem falai közé, a mi kétségtelenül veszélyes jelenség, mert a nyugtalanság és az elégedetlenség megakasztja a komoly munka szeretetét s megrontja az ifjú lelkének egyensúlyát. S ha a mensa academica létesítését s a szegény egyetemi hallgatók segélyezésének felkarolását őszinte örömmel üdvözljük is, de itt is meg kell tartani a kellő határokat, mert a lázas segélygyűjtés könnyen rovására történhetik az ifjúság önerejére utaltságának s hajlandó oly gondolatok felkeltésére, hogy mindent az állam és társadalom támogatásától kell várni. A budapesti jogász-egylet, ez a szép múltú testület a rég múlt időben is fenntartotta és segítette szegényebb sorsú tagjait s ha most az óriási létszám mellett erre nem képes, annak oka jórésztben a fokozódó igényekben s azon szellemben keresendő, mely egyre többet vár

a mások segélyétől. E mellett a vidéki akadémiák hallgatói is meg fognak fogyatkozni, mindig több és több fiatal ember vágyik a központba, mert olvasván a naponkinti nagy adakozásokat, azt hiszi, azokból neki is jut valami s így könnyebb lesz megélnie. De e nagy létszám nem is férhet meg az egyetem szűk termeiben s így a jelenlegi rendszer mintegy maga kénytelen sanctionálni azon irányt, hogy a joghallgatók nem látogathadják az előadásokat. Szomorú dolog, a mit még ezelőtt 10 évvel Trefort miniszternek mondogattak, hogy a termek elég nagyok, mert úgy sem járnak előadásra s még szomorúbb, hogy azóta a helyiség is, a rendszer is ugyanaz maradt, a mi végtelenül káros a fegyelem és tanulás szempontjából.

(Folyt. köv.)

Dr. Zsindely István.

KÖZÉLETÜNK.

Az ev. ref. konvent.

Az árnyékát előre vetette egy némely egyházmegye, lelkészi kör és kerület gyűléseiben, az egyházi és napi sajtóban, a hol vegyesen zúgott a „hozsánna“ és a „feszítsd meg“. A „de profundis“ feltörő jajkiáltás találkozott a magaslatokon állók tiltakozó szavával, vagy bátorító mosolyával; a máért harcolók zajongása a jövődöntéért aggódók nyughatatlankodásával; a föltétlen bizodalom szárnyacsattogása a multon merengők bánatos kifakadásával; a teljes egyenjogúság hívei és törni nem akaró harcosai az alkuvásra kész lelkek egyre szaporodó seregével . . . s mire a konvent múlt hó 24-én összeült, hogy valósággá legyen sok ábrándos remény vagy sok fájdalmas jóslat: a kerületek képviselői tűnődve néztek egymásra, s alig kívántak az egész országot érdeklő nagy kérdésben bizodalmasan megnyilatkozni vagy csak óvatoskodó fenntartásokkal tettek egymásnak töredelmes vallomásokat.

Az a sejtetem, sőt több annál, majdnem meggyőződés, hogy a lelkészek fizetését pótló javaslat sorsa már eldöntöttnek tekinthető, megülte a szíveket, mint valami terhes felleg a hegyek ormait s azokon is érezhető volt bizonyos egykedvűség, a kik mosolyogni próbáltak az új viszonyok hajnalhasadása elé, vagy a kik a hazafias önfeláldozás háromszínű lobogójával tagargatták el keblöknek fel-feltolakodó követeléseit.

Teljes közösség csak egyben mutatkozott, abban t. i. hogy a konvent minden tagja nagy felelősséggel tartozik azért, a mit beszél és cselekszik; mert a forduló ponton álló ev. ref. egyház sorsára mind szavának, mind tettének döntő befolyása lehet.

10 órakor az elnökség elfoglalta helyét, a tagok sorakoztak és *Kun Bertalan*, mint papi elnök elmondta mennyei világosságért esdeklő szép imáját, s az Amen után feszült várakozással fordult mindenki *Tisza Kálmán* világi elnök felé, a ki halk hangon, néhány üdvözlő szóval s azzal a kijelentéssel, hogy a hosszú tárgysorozat folyamán lesz alkalma véleményét kifejezni: — a nagy várakozások között összeült konvent ülését megnyitotta.

Tárgysorozaton kívül áldozott azután *Kun B.* püspök a *Gr. Tisza Lajos* emlékezetének, a ki a dunameléki egyházkerület élén, a zsinatokon, a konventen, a tőkesegélyező bizottság elnöki székében erős kálvinista meggyőződéssel és nagy kitartással szolgálta anyaszent-egyházunkat mind haláláig. A konvent tiszteletteljes emlékezéssel jegyezte fel érdemeit jegyzőkönyvébe.

Az újabb 3 éves cycusra való alakulás első mozzanataként Radácsi Gy., mint a tárgysorozat összeállítására elnökileg felkért volt jegyző, felolvasta a kerületek által felterjesztett konventi tagok névsorát, a mely egészben véve a régi, csak a kidőlték, vagy félrevonultak helyén mutatkozik egy-két újabb név. A teljes névsor a következő:

1. *Dunamelléki egyházkerületből*: Szilády Áron, Baksay Sándor, Kovács Albert rendes, Ádám Kálmán, Bocsor Lajos póttagok papi részről; Szilassy Aladár, Szilágyi Dezső dr., Karap Ferenc rendes és Vécsei Tamás dr., Ádám András póttagok világi részről.

2. *Dunántúli egyházkerületből*: Cziike Lajos, Körmeny Sándor rendes, Kiss Gábor, Veress Ede póttagok papi részről. Darányi Ignác dr., Molnár Béla rendes, Csorba Ede és Konkoly Thege Béla póttagok, világi részről.

3. *Erdélyi egyházkerületből*: Szász Domokos, Bartha Lajos és Deési Gyula rendes, Lénard József, Somkerek Miklós és Sándor János póttagok, papi részről; Simó Lajos, Vályi Gábor dr. és Parády Kálmán rendes; Mérey Albert, Zeyk Gábor és Márkus János póttagok, világi részről.

4. *Tiszáninneni egyházkerületből*: Fejes István, Radácsi György rendes, Kérészi Barna és Révész Kálmán póttagok papi részről; Bernáth Elemér, Meczner Béla rendes; Dókus Ernő és Ragályi Béla póttagok világi részről.

5. *Tiszántúli egyházkerületből*: Szabó János, Széll Kálmán, Szeremley Sámuel, Sass Béla rendes, Zsigmond Sándor, Dávidházi János póttagok, papi részről, Horthy István, Isaak Dezső, Tisza István gróf, György Endre rendes, Lengyel Imre, Barát Benő póttagok világi részről.

Gr. Tiszá Lajos megüresedett helyét gr. Degenfeld Lajos töltötte be; Szilassy Aladárt, Ádám András, Br. Bánffy Dezsőt — a kit a „lelkési kongrua“-javaslat gátolt a megjelenésben — Br. Kemény Kálmán, Szász Gerőt, a ki visszavonulóban van a közügyeknek sokszor tövises mezejéről, Lénard József helyettesítette.

Majd a jegyzők választását rendelve el az elnökség, a szavazatok beadásaig az ülést felfüggesztette. Beadatott 35 szavazat s jegyzökké lettek: Radácsi György 33, Sass Béla debreceni theol. tanár 32, György Endre és Molnár Béla 33 szavazattal. Az eredmény kihirdetése után R. Gy. köszönte meg a jegyzők nevében a megújított s illetőleg előlegezett bizodalmat s a tárgysorozat rendjén felolvasta Tóth Sámuel búcsúzó levelét, a ki 20 éven át igazi önfeláldozással írta a konvent jegyzőkönyveit, előkészített két zsinatot s a tanügyi bizottság jegyzőjeként, az első egyetemes névtár szerkesztőjeként stb. is tisztos emléket állított nevének a hazai ev. ref. egyház újabb történetében. Azzal pecsételte sok izgatottsággal járó s anyagi jutalom nélkül való jegyzői működését, hogy összes konventi és zsinati jegyzőkönyvünk, sőt a szatmárnémeti zsinatnak is betűrendes tárgymutatóját küldte meg — mint írta — *emlékjelül*. — Erdemeit készséggel iktatta be egyetemes konventünk jegyzőkönyvébe, s örömmel mondott szép szavakba foglalt elismerést és meleg köszönetet az emlék-jelért is s egészségének helyreállítása végett szívesen ajánlotta őt a mindenható isten atyai kegyelmébe; . . . de hogy ezzel aztán a fáradhatatlan munkás iránt (a ki életének java részét a mi közös oltárunkon emésztette el) minden tartozásunkat lerovtuk volna: ez talán még mindig kérdésbe tehető!! A felküldött tárgymutatók csak úgy válnak — szerintünk a derék és hű szolgáló igazi emlékjeleivé, ha nem vesznek el a levéltár porában, hanem közjáró világolnak, mint alkotójuk.

A 60,000 frtos államsegélyről szóló miniszteri leirat felolvasása után — a mennyiben a közalapi végrehajtó bizottság jelentése nem volt kéznél — Petri Elek, mint előadó olvasta fel a gyámintézeti végrehajtó bizottság jelentését az 1897-ik év eredményeiről. A szegénység-e, szokott rossz fizető voltunk-e az oka, de az adósságunk itt is halmozódik és fenyegeti az annyi szép reménynyel alkotott intézet üdvös fejlődését. 16,560 frtra rüg már a hátrálék 1897 végéig s a konvent — a bizottság kérésére — kimondta, hogy a hátrálékosok, szükség esetén, polgári uton is szorgalmazandók. A rossz termés miatt nem kívánt eddig a bizottság szigorúbb eljáráshoz folyamodni, de a jó rend követeli, hogy tovább ne tartsa a bajt, sőt gyors orvosláshoz lásson. Az 1897. évben 18 özvegy és 20 árva helyett 25 özvegyet és 33 árvát segélyezett a gyámintézet, a mi nem történhetik meg túlkadások nélkül. A miatt, hogy az intézet tüstént megnyílt, tehát öt évvel korábban mint tervezetett, erősen fenyegeti az intézetet az a veszedelem, hogy saját tőkéjéből képtelen lesz kiadásait fedezni. E hirre egy kis vita fejlődött ki *Fejes István* és *Szász Domokos* között, a mi azzal végződött, hogy a konvent helyt adott a Fejes aggodalmának s megbízta a gyámintézeti bizottságot, hogy tegyen ez irányban tanulmányokat s a konvent jövő évi ülésére készítsen javaslatot a baj elhárítása végett. A kerületek különben szintén felszólítottak, hogy vegyék szívékre a jótékony intézet ügyét s ne csak sürgessék a fizetendő befizetését, hanem jótékony alapítványok szerzésével is próbáljanak javítani a nehéz helyzeten. . . . Jövel ti Baldácsiak és áldozatok a ti kincseitekből — jó példaképen! . . .

Néhány lelkész folyamodványát mutatta fel dologi rokonságnál fogva Tisza K., mint a kihez folyamodtak azok a gyámintézeti szabályzat ama pontja ellen, a mely szerint nem javadalmazhatók a nem ev. ref. özvegyek. Kérték, hogy vagy töröljék az „ev. ref.“ jelzöt s tegyék helyére a „protestans“ szót, vagy adják vissza nekik a már befizetett járulékaikat. A konvent nem igen hajlandó ugyan a változást megengedni, de hogy a határozat ne essék meg bizottsági előkészítés nélkül, kiadta folyamodványukat a gyámintézeti bizottságnak.

Az árvák segélyezésére nézve kimondatott, hogy az csak a kegyeleti év eltelése után kezdődik. Hajdú Zsigmond tiszántúli püspöki titkárnak a gyámintézethez való joga biztosított.

A felterjesztett *jelentő-ívek* kiigazításába a konvent beleegyezett, kivéve azokat, a melyek kerületi ajánlat nélkül jutottak a konvent elé. Ilyen volt néhány erdélyi jelentő ív, s ezek a kerülethez visszaküldettek.

Ugyancsak a gyámintézeti-bizottság javaslatára elismeréssel vette jegyzőkönyvbe a konvent Hegedűs Sándor elnöknek egy nemes tényét Péter Julianna zápszonyi lelkész árvája iránt, a kinek — miután az intézetből már nem segélyezhető — Hegedűs ajánlott fel havonként 10—10 frtot (2 évre), hogy az óvónői tanfolyamot elvégezhesse. Igazi gyámintézeti elnök! Köszönetet szavazott a konvent az egész gyámintézeti bizottságnak is, a M. földhitelintézetnek pedig felmentvényt adott 1897-re.

Kenessey Béla, mint a közalapi végrehajtó-bizottság előadója olvasta fel ezután szokásos évi jelentését. A hátrálék itt is mutatkozik (18, 206 frt 09 kr.) s bizonyos csökkenés is az újabb ajánlatok végösszegében. Az a reménység tehát, a melyet ez alap megalkotói támasztottak az intézet jövődjéhez, nem vált be. A közalap 1897-iki bevétele különböző címeken 305,238 frt 37 kr. Kiadás összesen 152,623 frt 42 kr. Maradvány — a 60,000 frt átfutó tétel levonásával — 92,614 frt 95 kr. Az összes vagyon volt 1897 december 31-én a Jordán-alappal

együtt 904,155 frt 08 kr., a Jordán-alap nélkül 755,200 frt. Öröndetes tudomásul vette a konvent, hogy egyes egyházmegyékben — Tiszáninnen főként F.-Zemplénben — példás rend váltotta fel az eddigi zűrzavaros állapotot s általában egész tiszáninneri kerületünk ma is elől jár a jó példaadásban mind a fizetésre, mind az ajánlatok arányára nézve.

A szilágyszolnoki egyházmegyének nem engedte meg a konvent, hogy a közalapi összegből az esperes fuvar és napidíja gyanánt 100 frtot lefoglalhasson. Magán körökben zúgolódás hallatszott a temérdek esperesi munka és az annak jutalmazása közt lévő roppant aránytalanság miatt, de ez az elégedetlenség nem lett nyilvánossá.

A theol. akadémiák tanári nyugdíjintézete kedvező fogadtatásra talált s a közalapi végrehajtó-bizottság lehetségesnek találta, hogy évenként valamennyi theol. akadémia 1000—1000 frttal segélyeztessék. Már-már határozottá is vált a javaslat, a mikor Tisza Kálmán indítványára a debreceniek és kolozsváriak véleménye s illetőleg kérvénye bevárandónak mondatott ki. A jövő évi konvent fogja tehát a theologiai akadémiák nyugdíjintézetére nézve az autonomikus pártfogás mérvét megállapítani. A komoly kötelezettséget ez irányban maga Tisza Kálmán is elismerte.

A konvent legfőbb tárgya a közös prot. ügyekben kiküldött bizottság jelentése s a lelkészi fizetések kiegészítését célzó törvényjavaslat s az erre érkezett különböző felterjesztések tárgyalása következett volna ezután, de célszerűbbnek látszott ezzel a nagy kérdésünkkel a zárt falak közé húzódni, miért is az elnökség d. u. 4 1/2 órára zárt értekezletet hirdetett s a konventi bizottságok megalakítását rendelte el.

A bizottságok legott meg is alakultak. A *közigazgatási bizottság* elnökévé lett Szász Domokos, előadójává Bartha Lajos; a *közjogi bizottság* elnökévé Karap Ferenc, előadójává Molnár Béla. A *missziói bizottság* elnökévé gr. Degenfeld József, előadójává Szabó János, az *iskolaügyi bizottság* elnökévé Szász Károly, előadójává Parád Kálmán. A *tőkesegély bizottság*, *egyetemes tanügyi bizottság* és a közös prot. ügyeket intéző bizottság tagjainak és a *birósági tagoknak* megválasztása a 2-ik napi ülésre tűzött ki, az utóbbiaké titkos, amazoké nyilvános szavazás útján.

A délutáni zárt értekezletre a tagok teljes számban jelentek meg, a hírlaptudósítokat pedig — minden meszterkedések dacára — a folyosókról is eltávolították az intéző férfiak. Kár volt, mert így is nyilvánosságra jutott az értekezlet lefolyásának története *főbb vonásokban* s ha az egész képe oda juthat, bizony több megnyugvást merít belőle a nagy közönség, mint így az ajtókon átszűrődött tudósításokból. Azt mondta valaki a jelen voltak közül, hogy minden szó, a mely a zárt ajtók között a nagy kérdés vitatása közben elhangzott, nyomda festékre lett volna érdemessé s az egész tanácskozás, s illetőleg vita koronáját képezte volna ez évi konventünk üléseinek. Bizonyos, hogy a vita szép, nemes és magas színvonalú volt. A kik a febr. 16-iki pontokat megállapították, azok sem zárkóztak el a jogos kívánságok elől, s az ország sorsába döntőleg befolyó férfiak nyilatkozataiból is érezhető volt, hogy egy kissé megkéstünk s hogy újabb áldozatot kell hoznunk a hazáért — a rakoncátlan elemek miatt s mintegy példaképen!! . . . Az 1848. XX. t.-c. olyan magyarázatot nyert, a mely annak kívánatosságát — épen autonómiánk érdekében — képtelenségnek nyilvánította s a kik még álmódznak efféléről, most, a jelek uták itélve, szögre akaszthatják reménységüket. De hogy mivel fogjuk majd a róm. kath. egyház óriási túl-

súlyát ellensúlyozni. vagy fogják utódaink s mi gátolja meg ennek lélekvásárlásra berendezett voltát soraink pusztításában: — erre az értekezlet nem felelt meg.

Majdnem 4 óráig tartott a zárt tanácskozás s a tagok azzal az elhatározással oszlottak szét, hogy másnap vita nélkül fogadják el ez elnökileg előterjesztendő megállapodásokat s helyesebben *csak óhajtasokat*.

A másnapi gyűlés aztán, mindjárt a jegyzőkönyv hitelesítése, a tőkesegély és tanügyi bizottság, bíróság és a közös prot. ügyeket intéző bizottság tagjainak megválasztása s a bíróság új tagjainak felesketése után, — csakugyan tudomásul vette az értekezlet megállapodásait — a Tisza K. előterjesztése szerint.

Elfogadta tehát a konvent, sőt üdvözölte (a mint ezt a Dunamellék és Dunántúl jegyzőkönyvileg is megcselekedte már) a február 16-iki bizottságnak lapunkból ismeretes négy pontú határozatát (lásd: Spataki Lapok 9 szám!), de a következő pótlásokkal: Az eddig különböző címeken kapott segélyt törvény által kívánja biztosítani; a 600 vagy inkább a 800 frtra való kiegészítése a lelkészi fizetéseknek minél előbb történjék meg; a törvényjavaslat 15. §-ba illesztessék be ez a módosítás: Egyes gyülekezetekben, hol az egyházi adó elviselhetetlenül magas, az egyházi teher alább szállítható legyen, az államsegély pedig a leszállítás arányában emeltessék. A fegyelmi eljárásra vonatkozó 7. és 9. §§-ok hatálya terjesztessék ki az összes felekezetekre, tehát a r. katolikusokra is, ha azok államsegélyben részesülnek.

Mindezek a pótlások — bármily körültekintésre s aggodó szívetre vallanak is — csak *óhajtasok*, a melyeknek azok adhatnak súlyt, a kik a kormányhoz közel állanak s bizony-bizony nem biztosítékai a vallásügyenlőségnek és a fekezeti egyenjogúságnak, mert a r. kath. egyház a maga óriási vagyonával s országon-külsi központjával még mindig kiváltságos állam-egyház marad s eretnek-irtó politikáját nyugodtan üzheti e célra szolgáló nagy alapítványaival s vakbuzgó katonáival. — Ennek a tudatnak a nyomását sokan érezték s érezték még inkább azt, hogy nem a lelkészi fizetések rendezése ma már az első szükség, hanem az egyházi adózás rendezése s az adóteher lehető megkönnyítése. Ez az erzet szülte a *Szilági Dezső* indítványát, a mely szerint a konventi elnökség bírja rá a kormányt, hogy ha az egyházi adózás autonomikus úton rendeztetik, a rendezés a törvény keretébe beillesztessék. Ha ez így lenne akkor az állam kötelezettséget vállalna az egyházak segélyezésére is s így egy lépéssel közelebb juthatnánk az 1848. XX. t.-c. megvalósulása felé. — Az elnökség készségesen vállalta ezt a megbízatást, valamint összes óhajtasainknak a kormány előtt való támogatását.

Az adózás kérdésével kapcsolatban előkerült a *dijlevelek revisioja* egy dunántúli felterjesztés miatt, de ez — noha többen üdvözölték — nem ment úgy keresztül, mint talán a dunántúliak is kívánták s nem fogadta el a többség a *Fejes I.* ide vonatkozó s a dolog előkészítését sürgető indítványát sem; mindamellett kimondotta a díjlevelek helyesbítésének szükségét s bizonyos módokat is felsorolt, a melyek szerint a díjlevelek helyesbítői munkálkodhatnak (levonatik p. o. az adó, gyámintézeti járulék stb. s csak az ezeken felüli összeg tekintendő alap-fizetésnek, a mely kipótlandó). A nagy feladat — a konventnél meglevő díjlevelek alapján — a közalapi végrehajtó bizottság dolgává tétetett.

A Degenfeld-féle indítvány — dunamelléki és tiszáninneri felterjesztésekre — szintén az adózás és a közalap ügyeivel együtt került szóba s lényegében elfogadtatott s a közalap rendelkezésre álló összegéből egy részt már most lefoglalt s illetőleg bennha-

gyott a konvent a Degenfeld által indítványozott célra. Az ilyen segélyek kiosztásánál az egyházmegyék javaslata és nem az egyesek vagy egyházközségek kérvényezése lesz az elhatározó s különös tekintet lesz az olyan egyházakra, a melyek felekezeti iskolát tartanak fel.

A közalap rendelkezésre álló összegének egy részét vagy legalább a 60,000 frt államsegély időközi kamatát Antal Gábor püspök a s.-lelkészek segélyezésére kívánta fordíttatni, oly módon, hogy mindenik kerület kapjon kiosztás végett 500—500 frtot. Ezt az indítványt azért nem fogadta el a konvent, mert a domesztikai segély természete kizárja (betűszerint is!) a s.-lelkészek segélyezését. A káplán-tartásra szorult lelkészek segélyezendők tehát, hogy azok aztán s.-lelkészeiket jobban javadalmazhassák.

A közalapi bizottságnak folytatólagos előterjesztését különben elébb a 60,000 frt rendkívüli államsegélyről, majd a segélykérvényekről egész terjedelmében — a kinyomatott s kiosztott jelentés értelmében — helyesséssel fogadta a konvent s csak bizonyos becsúszott toll-hibákat kívántak abban a dunántúli képviselők kiigazíttatni, a mi meg is történt. (Lásd a Vegyes rovatot a segélyekről).

Némi önmegadással s lankadtsággal fogott ezután a konvent az egyet. tanügyi bizottság jegyzőkönyvének meghallgatásához, a mely főbb pontjaiban e lapok olvasói előtt már ismeretes. (Lásd elébbi számunkat!)

Joó István érdemeit a konvent is szívesen ismerte el s részvétét fejezte ki korai kidőlte miatt. Örömmel vette tudomásul, hogy Antal Gábor lett utódává, de azt a kérést, a mely szerint A. G. már a jövőre is megválasztott elnöknek tekintessék, nem látta megadhatónak s így a tanügyi bizottság ismét elnököt fog választani. A jegyzőkönyv külön kinyomatásába beleegyezett a konvent, de egy némely táblás ív kinyomatásának (a tanárok személyes dolgainak összeállítását célzó) szükségét nem ismerte el. Sajnálattal értesült a konvent is ama közoktatásügyi felsőbb leiratok felől, a melyek sem a tanterv-módosításra (magyar nyelv és irodalom két évre), sem a kedvezményes vasúti utazásra, sem a szatmári felsőbb leányiskola segélyezésére, sem a hitoktatók vagy vallástanítók díjazásának felemelésére vonatkozó konventi feliratokat nem méltányolták s a tanító változások szabályozását is inkább elodázzák, mint siettetik . . .

Az idő annyira előre haladt már, hogy lehetetlen volt a tanügyi bizottság felterjesztéseit letárgyalni, azért annak folytatását, továbbá a közigazgatási, közjogi és missioi bizottságok felterjesztéseinek tárgyalását az elnökség a 3 ik nap rendjére tűzte ki.

Jegyzőkönyv hitelesítése után és a tárgysorozat megkezdése előtt szót kért *Tisza Kálmán* és rövid bevezetés után a következő határozati javaslatot olvasta fel:

„Tekintettel arra, hogy az ev. ref. egyház hívei igen sok helyen, főleg a kisebb egyházakban az egyházi adóval nagyon meg vannak terhelve, mi némely helyen a kevesebb vagyonnal bírót már annyira nyomja, hogy az eddig kiszolgáltatót lelkészi fizetéseket fenntartani és az egyház egyéb kiadását fedezni saját romlásuk nélkül csak alig-alig bírják;

tekintettel továbbá arra, hogy a lelkészi fizetéseknek államilag történő kiegészítése is csak azon esetben hozhatja meg a kívánt eredményt, ha adórendszerünk módosításával első sorban s azután ott, a hol ez szükséges, a mennyire lehet a közalap segélyével s ha ez sem elég, az állam segélyének is igénybevételével ott, a hol az egyházi adó a hívekre nézve túlságosan terhes, annak leszállítása lehetővé tétetik:

szólítsa fel a konvent az egyházkerületeket s általuk az egyházmegyéket a következőkre:

a) Hassanak oda, hogy ott, a hol ez eddig nem történt, az egyházi törvényünkben a 246. és 247. §-okban megjelölt módon fokozódó egyházi adó hozassék be, hogy így a teher igazságosabban oszoljék meg; továbbá az ez iránt szükségesek megtétele után.

b) készíttessenek mielőbb hiteles kimutatást arról, hogy egyházanként mily nagy egyházi adót fizetnek — megjelölve ezt pénzben — ezen hívek, kiknek állami egyenes adójuk 10 frtnál kisebb, ezenfelül lehetőleg mutassák ki azt is, hogy mennyi az egyes egyházakban levő ev. ref. hívek összes államadója és mennyi az egyháznak évi rendes kiadása;

c) vegyék figyelembe és elkülönítve mutassák ki azt is, hogy a hol felekezeti iskola van, mennyi pénzt vagy pénzértéket fizet tandíj fejében az a szülő, kinek egyszerre két, vagy több gyermeke jár iskolába;

d) ezen adatokat egyházmegyénként összeállítva lehetőleg mielőbb, de mindenestre a legközelebbi rendes konventet megelőzőleg terjesszék föl a konventre, hogy ezek alapján a konvent megtehesse mindazt, mit egyházunk saját kebelében megtehetőknek tart, s a mennyiben ez a szükségképen elérendő cél érdekében nem mutatkoznék elégségesnek, a továbbiakra nézve a kormányval az államsegély iránt tárgyalást kezdhesen.

Uj §. Ugyanezen célból utasítsa a konvent a közalapi végrehajtó-bizottságot arra, hogy a jövő konventig tegyen részletes és indokolt javaslatot arra nézve: mennyit fordíthat a közalap évenként a hívek terheinek könnyítésére, ha a lelkészfizetések kiegészítése az állam által életbelépett és a közalap számára eddig adott 100,000 frt megadatik.

A konvent kellemes meglepetést érzett a javaslat felolvasása közben és melegen üdvözölte azt, mint pótlékát a törvényjavaslatra hozott határozatoknak, azaz csak ohajtásoknak s elrendelte annak kinyomatását és kitűzte a hétfői ülés tárgysorozatába.

Folytatólag tárgyalta aztán a tanügyi bizottság felterjesztését. Tudomásul vette a középiskolákra adott államsegélyek kiutalásáról szóló leiratokat, ajánlotta a nagyváradi leányiskolát a jótékony célú állami sorsjáték jövedelméből való segélyezésre, elutasította a dévaványai egyház kérvényét, a melylyel új népiskolákat államsegélyvel kívánna állítani, pártolni kívánja ellenben a kántortanítókat. A kiknek kántori fizetésük is beszámíttatik, mikor a fizetés kiegészítéséről van szó, de nyugdíjat — különben egyenlő kötelezettség mellett — csak 300 frtot kaphatnak. E miatt s a tanárok vasúti kedvezményes jegye miatt felirattal fogja a konvent a kormányt megkeresni. Kiss Béla — noha 18 éven át vallástanár — ilyen gyanánt csak azután ismerhető el, ha az illető kerület ajánlani fogja; a jogi szakoktatást célzó miniszteri javaslatot készséggel kéri ki a konvent — hozzászólás végett. A középiskolai tanterv revisióját szívesen látja s az e végett, valamint a népiskolai, méginkább a jogi szakoktatás ügyében készíttendő munkálat tárgyalása végett tartandó rendkívüli gyűlésre a meghatalmazást megadta s megkéri a dunántúli egyházkerületet, hogy az esetleges előleges költségeket a tanügyi bizottság céljaira utalványozza.

A közjogi bizottság felterjesztéseit Molnár Béla eladó olvasta fel. A Wolafka-politika okozta debreceni vallássérelem és még újabb 3 vallássérelem (dunamellékiek) elbírálásához nem nyerhette meg a konvent beleegyezését. Antal G. szerint csak olyan

ügyek tekinthetők konventi uton felpanaszolható valási sérelemeknek, a melyek a törvény rendes útján nem orvosolhatók. A konvent osztotta a felszólaló nézetét s az összes vallássérelemi panaszokat visszaküldte. — De a török-szentmiklósi tanfelügyelői illetéktelen beavatkozást sérelemnek tekinti, úgyszintén a Boresik Gábor agárdi tanító megesonkittatását is (az illetékegyenértéki tartozást, a mi az egyházat terheli, az államsegélyéből vonták le!) s mindkét eset miatt felír.

A *missióügyi bizottság* felterjesztését Szabó János előadó tolmácsolta. Rövidre foghatta s örömmel jelzi a haladást, a rend gyarapodását a missió körül s a rendelkezésre álló 22. 230 frt kiosztására is megtette a bizottság a javaslatot, a mely elfogadtatott. A régi missio-körök megmaradtak, Erdélyben 3, tiszáninneni egy új missiókör alakult, de ez (Lasztomer központtal) csupán előjegyeztetett, amazok segélyben is részesültek.

A gyors tárgyalás mellett, rákerült a sor a *közigazgatási bizottság* felterjesztéseire is, a miket Bartha Lajos erdélyi esperes olvasott fel. Első volt a kolozsvári szeretetház ügye, a melynek sorsjegyei ismeretese országosan, noha a húzás ideje — váratlan körülmények miatt — elnapoltatott. Azt kéri az erdélyi igazgató-tanács, hogy legyen ez ne csak névleg, de tényleg is egyetemes; fizessen rá p. o. minden lelkész évenként 2—2 frtot s gyámolítsa továbbra is a közalap stb. Az épület fényképe már mellékelve volt a felterjesztéshez. A bizottság ajánlotta a konventnek, hogy így legyen, de a jegyzőkönyvből kiolvasta Tisza Kálmán, hogy tavaly csak erkölcsi pártfogást ígért a konvent s Szász Domokos minden ügyessége és szónoki ereje sem tudott egyebet kivívni e tárgyban, mint azt, hogy az egész ügy az összes reá tartozó iratokkal, letétetik a kerületekhez. A hangulat e tekintetben nem biztató s hír szerint az egész szép alkotás alapja nagyon homokos. Így mondják.

Délután a bíróság tartott ülést, a melyre a póttagokat is meghívta az elnökség s annak kijelentésével, hogy vasárnap munkaszünet, a 3-ik napi tanácskozás bezárattott. A munkaszünet mellett azonban a tőkesegély bizottság és a közalapi végrehajtó bizottság üléseztek az Urnak napján, hogy hétfőn a konvent üléseinek vége lehessen.

A 4-ik napi ülés, a jegyzőkönyv hitelesítése után, a Tisza határozati javaslatának tárgyalásával kezdődött. Dókus Ernő, Fejes István, Tisza Kálmán, Kovács Albert, Antal Gábor vettek részt a vitában s Kovács Albert és Antal Gábor indítványait elfogadta a konvent, Fejest pedig, a ki a kivitel módzataira s az adó kiszámítására szolgált igen figyelemre méltó pótló javaslatokkal, arra kérte, hogy dolgozza ki tervezetét a jövő konventre és — a mennyiben az a dolog gyors folyását most meggátolhatná — akkorra terjeszsze fel tárgyalás alá. Az elfogadott két indítvány értelmében a javaslatnak eme szavai; „a fokozódó osztályadó hozassék be“ így módosítottak: *rendeztessék az egyházi adó* s az egyház adóterhének kimutatását is kívánni fogja a konvent.

Molnár Béla indítványára az egész határozat a kerületekhez a lehető leggyorsabban leteendő, az egyházmegyék elnökeileg intézkedjenek a határozatban kívánt munkálat megkészítettése végett, hogy az egyházmegyei gyűlések tárgyalhassák azt az őszi kerületi gyűlés előtt s véleményeiket a kerületekre, ezek pedig a jövő évi konventre felterjeszthessék. Ez az indítvány is határozattá lett s egy bizottság nevezetett ki Szász K. és Dókus E. elnökeite alatt a munkálatok meg-

indításához szükséges kérdő pontok s illetőleg rovatos ívek megkészítésére. A kinyomatásra és szétküldésre a dunamelléki püspöki hivatal kéretett fel. A határozati javaslatért Tisza Kálmánt jegyzőkönyvi elismeréssel tisztelte meg a konvent, a melynek minden tagja abban a hitben látszott lenni, hogy a határozati javaslat szerencsés keresztül vitele többet javíthat egyházunk helyzetén az országos törvényjavaslatnál, ha — a szükséghez képest — oda fenn is gyámolításra talál.

A *közigazgatási bizottság* felterjesztései nyomán a vasárnapi munkaszünet tárgyában (a mit a beregiek sürgettek) felíratot intéz a konvent a kormányhoz, hogy rendeljen vasárnapot a hivataloknak is; kimondta továbbá — a szabolcsiak kérésére — az „Egyházi törvények“ 500 példányban leendő újrainyomatását; az egyetemes névtár készítését — tekintettel az egyház újabb alakulására, a várható nagy változásokra — elhalasztotta; a hazai ev. ref. egyház történetének megírása végett felszólítja a kerületeket saját történetük megírására; az erdélyi püspök minősítvényét, a ki maga szokta a minősítő ívet aláírni s a kinek minősítési eljárására nem felel meg a többi kerületek eljárásának, nem volt hajlandó a konvent — még a közigazgatási bizottság javaslata mellett sem — elfogadni, de mivel ez Szász D. szerint sértően az erdélyi kerület törvényes jogkörét s mivel a Tiszántulnak is van e tárgyban felterjesztése: a minősítvény kérdése a napi rendről levétett s illetőleg a tiszántúliak véleményének beérkezése után fog az érdemileg tárgyalatni.

Mult évi konventünk határozata értelmében a központi iroda felállításáról is megemlékezett a közigazgatási bizottság. Javasolta, hogy Budapesten a Baldacsy-házban legyen a konventnek ülésterme, és irodája s összes iratait egy arra hivatott egyén kezelje, rendezze s ez készítse elő a konventi tárgyakat is, s ez kísérje figyelemmel az elmaradt ügyeket stb. A konvent jó formán ki volt már fáradva ahhoz, hogy ezt a nagy kérdést méltóképen tárgyalhassa, azért meghajlott a debreceniek érvei előtt s marad a dolog úgy a mint 1894-ben elhatározottatott. A levéltár Debrecenben, a vezető elnök Miskolczon, a konventi ülések Budapesten! . . . A neve pedig kalvinista közigazgatás. Talán nincs messze az idő, a mikor a konvent összes tagjaira nézve is hozzáférhetővé lesz az egész levéltár, akárcsak a honatyákra nézve az országgyűlés levél- és könyvtára, a mely aligha lehetne egyebütt, mint az országgyűlés helyén. A levéltárról különben Sass Béla, mint egyik jegyző és levéltárnok hiteles leltárt fog a jövő évi konventre felterjesztetni, a kinek munkaképességétől jogunk van a legszebbet reményleni.

A *tőkesegély-bizottság* előadója, György Endre is előadta, hogy mely egyházak részesülhetnek tőkesegélyben s illetőleg építkezési stb. jótéteményben. Egy-egy kerületre átlag 1000—2000 frt esett. A tiszáninneni kerületből Abara, F.-Regmec, S.-A.-Ujhely, Edelény, Rozsnyó, Aj, Sárospatak stb. részesültek e nemű segélyben. Ezt az előterjesztést már megapadt számban hallgatta a konvent, de utolsó betűig elfogadta. Egy pár lényegtelenebb tárgy jegyzői előterjesztése után (vagyonkönyvi minták, kántortanítói javadalom elkülönítése), Tisza Kálmán megköszönte a tagok buzgóságát, az elnökséget Szász K. püspök üdvözölte s Kun Bertalan szokott vallásos melegséggel mondott szép imájával s a jegyzőkönyvi hitelesítő kiküldetésével a konvent bezáródott.

A bíróság szombaton délután és hétfőn ülésezett. Hét ügyben ítelt u. m. Szabó Sámuel volt kolozsvári tanár, Vértesi István Andaházi-Szilágyi nevelőintézeti igazgató, a mező-keresztési tanító és tanítónő, Faragó János békési tanár, Makay Mihály tanító, Barkász B. Józsefházi lelkész és Csinos János tanító fegyelmi ügyében. Csekély módosítással mindenre nézve megerősített az illetékes kerület bíróságának ítélete.

A konvent tagjai siettek otthonukba, azzal a hitelt, hogy ez idő szerint s a konvent mai alakulása mellett többet s jobbat tenniök nem lehetett. — Egy új református egyház alakulása megkezdődött. Mit ad Isten? Az Isten tudja csak. „Boldogok a kik hisznek, mert ők az Istent meglátják.“

A lelkész-, esperes- és püspök-avatás és beiktatás kérdéséhez.

(Folytatás és vége.)

Ha a munkálatot, mint ilyent tekintem, arról csaknem azt állíthatom, hogy kívánni valót nem hagy hátra. A mi kifogást tehetni ellene, az számba is alig jöhet. Egy pár részlet-kérdés az csupán, a miben némelyikünknek ellen véleménye lehetne a munkálattal szemben. A hamisítatlan kálvini hitvallási és kormányzati elv érzik ki e munkálatból.

Az az egyház, melynek neve magyar ev. ref. egyház, azt vallja, hogy csak azokat fogadja el, melyek vallásunk szent könyvében foglaltatnak, s úgy rendezkedik be, hogy az egyház tagjai minden irányban cselekvő részt vehetnek. Krisztus a maga apostolai között *elsőség szerint* nem tett különbséget; — később az apostolok sem tettek ilyen különbséget a tanítók között. Továbbá az apostoloknak nem volt meg az a szokásuk, hogy közülök csak egy vagy más bocsáthatott volna ki tanítókat egy vagy más gyülekezetbe: hanem igen is az volt az ő eljárásuk, hogy a megalapított gyülekezetbe az alapító küldött tanítót. Ugy érzem ki a munkálatból, hogy az ezt az elvet igyekszik érvényre juttatni, — a mint ki is mondja, hogy a lelkész-avatás nem kizárólagos joga a püspöknek, továbbá, hogy nincs esperesi-és püspöki rend: tehát ezeknek avatásáról se szólhatni semmit. — „A gyülekezetben mindenek egyen és szép rendben folyjanak“. Ezt az ékes és szép rendet vannak hivatva csupán megtartani — az esperesek és püspökök. — Valóban egyház-közigazgatási és kormányzati tisztsek azok. Aztán az is természetes és általánosan elfogadott elv, hogy mindennemű megbízásokat csak a megbízótól vehetünk át. A püspök tehát mily alapon vehetne át akárminő irányú megbízást akár az esperesi kartól, akár valamely püspök társától? — A megbízást a gyülekezetek összesége adja, — kormányzati és közigazgatási célból, tehát e megbízást átvenni is abban a testületben kell, a mely a gyülekezetek képviselőiből alakult épen a közigazgatási és kormányzási célból. — Kell ugyan a püspökséghez is, az esperességhez is — bölcsesség, ihlettség, azaz Istennek kegyelme, de ezt sem az avatás alkalmával az esperesi kartól vagy a püspök társától kapja, hanem a szent lélektől, a ki működik közvetítő nélkül is.

Ezt a három elvet tehát feltétlenül helyeslem: I. a püspöknek nem kizárólagos joga a lelkész-avatás; II. esperes- és püspök-avatásról szó sem lehet hitvallási és egyházkormányzati elveinkből kifolyólag; III. az esperesi-és püspöki szék- és hivatal foglalás — egyházmegyei,

illetve kerületi közgyűléseinken — felel meg hitelveinknek s egyházkormányzatunknak.

* * *

A miről a munkálat első sorban szól, azt én szándékosan hagytam utolsó sorban. Ez: a lelkész-avatásról és lelkész-iktatásról szóló rész. A mit külön a lelkész-avatásról s külön a lelkész-iktatásról mond vélemény gyanánt a munkálat: tudom méltányolni, el tudom fogadni, mert a fentebb jelzett bibliai alapú elvből indul ki s mert szigorú kálvini hitvallási és kormányzati elv nyer benne kifejezést. — De a mi nagyon értékesé teszi előttem e munkálatnak erre a kérdésre vonatkozó részét, az az eredeti felfogás, mely a lelkész-avatást a lelkész-iktatással egyesíteni óhajtja. Gyönyörű eszme! Ha megvalósulást nyerhetne: tiszta kálvini eszme nyerne kifejezést; az, hogy a hívő teljes kötelességet teljesít és teljes jogot élvez s aztán az, hogy a hívő az egyházi élet minden mozzanatában cselekvő részt vesz.

Ugy van az máig is — mert ez felel meg egyházunk hitelveinek — hogy akkor avattatik fel az ifjú lelkész, mikor már valamely gyülekezetnek önálló lelkészévé lett. De a mai eljárás szerint sokszor megelőzi a felavatást a beiktatás, holott a természetes sorrend ennek az ellenkezője. Tehát már csak ebből a szempontból is nagyon kíváncsok volnánk, hogy az avatás egy időben történne az igtatással — főleg mikor ennek az avatásra vonatkozó alap-elv sem állja útját.

De a mi egyházunk — nagyon jellemzően mondja a munkálat — csakugyan „*népegyház*“. S mindenütt, a hol csak lehet, a néppel való szorosabb egyesülést kell előmozdítani. Lehet-e kedvezőbb alkalom e szoros viszony előterjesztéséhez, mint az, midőn az ifjú lelkész gyülekezte szeme előtt avattatik fel magasztos hivatására?

En lelkem összes érzelmével lelkesedem ez eredeti eszméért, mint a mely hivatva van az egyháziasságot is emelni a mellett, hogy kiküszöbölje szervezetünkben sok ebbe be nem illő ceremóniát és elvtelenséget. — De hiszem is, hogy az egyházmegye ez eredeti eszme mellett fognak állást foglalni. Így az egyházunk szertartásai közé bejut egy egyszerűsége mellett is magasztos szertartás, olyan, mely hitvallási és kormányzati elvünkben önként következik.

Az egyházmegyei közgyűlések által tehát a következő elveknek kimondása volna kíváncsok: —

1. A lelkész-avatás nem kizárólagos joga a püspöknek;
2. A lelkész-avatás és iktatás egyesítendő;
3. Ugy az esperes- mint a püspök-avatás — mint a melyek úgy hitvallási mint kormányzati elveinkkel ellenkeznek — elhagyandók;
4. Esperes- és püspök beiktatás maradjon meg továbbra is, melyeknek lefolyása az egyházmegyei, illetve az egyházkerületi közgyűlésen menjen végbe.

Ha egyakarattal foglalnánk ezek mellett állást, nagy mértékben hozzájárulnánk egyházunk belső épületének kiépítéséhez. Pedig ez nagyon kíváncsok.

Réz László.

A lelkészi fizetések kiegészítésének kérdése Felső-Baranyában.

Nem kellett hozzá semmi jós tehetség, hogy ott, a hol a *lukma* ad tisztességes, sőt szép jövedelmet papjainknak, mindennemű segélyezés egyenes veszedelmére leend egy kis tarthatatlan állapotnak. Jött a közalap, segítette a papot, de az inség fíának terhéből csak egy szemérnyit is dehogy vett volna el. Hiszen

azért paraszt — hogy fizessen. — igen sok helyt az egyház tisztességein kapó intelligentia helyett is. — Az ő tűrhetetlen helyzetével senki, sem egyház, sem állam nem gondol. Tesz hát maga. Próbálkozott a felekezetenélküliséggel, de hamar meggyőződött róla, hogy az csak kelepce; üres szó; nesze semmi, fogd meg jól. Így hát lesznek olyan protestánsok, kiknek a közelben anyaegyházuk nem lévén, mérsékelt egyházi adóval is beérik *most még*. — És kezdenek, most már *falú-számra* kitérni, ki unitáriusnak, ki lutheránusnak. Most, a bójtben, a pécsi luth. pap 78 reformátusból áttérnek adta fel az urvacsorát. — A lukmáért ontott siralmat nem hallotta meg sem ég, sem föld, a szeretet egy szava nem csapódott a modern jobbágyok felé. — A megvetett rabszolga hát szökik, menekül. Ez a tény, még pedig, ismerve a baranyai népet, mondhatjuk, nagyon szomorú s kis idő múlva keservessé válható tény. Hát mi ennek az oka, ha nem ha az, hogy kétszeri zsinatoskodás meggyőzte őket a felől, hogy az ő nagy bajuk az Atyák fejét épen nem fájlalja s tőlük az egyházi adózás rendszerét nem várhatja, meg hát oda, hol e részben a viszonyok rendezvék.

Az a tudat, hogy az állam nemcsak nem rendezi, hanem még a hivatalos összeírással (mint 1893-ban) e jogtalanságot *szentesíti* s annak *változhatlanságot* biztosít, e kiválást csak még inkább siettet, — hogy e gyűlölt rendszer keretében *ne érje* a conscriptió.

Az „okor-szigetvidéki lelkészi kör egyh. értekezlete“ márc. hó 23-án tartott ülésén a helyzet kérdése felett folytatott beható eszmecsere folytán nagy elhatározásra szánta el magát, a midőn jegyzőkönyvileg hívta föl az egyházmegyei elnökséget, hogy sürgősen rendkívüli *egyházmegyei közgyűlést* hívjon össze, melynek egyetlen s főtárgya az egyházi adózás rendszerének gyökeres reformja legyen, oly módon, hogy megállapítsák a %-ék minimum, melynél többet semmi körülmények közt kivetni ne lehessen; — tegyen lépéseket arra is, hogy ez ügy országszerte előkészítettén, zsinat hívassék össze az egyházi adózás rendszerének törvényben való biztosítása végett.

Ez elhatározás nagy horderejű, s régóta visszafojtott önfeláldozás valójában. Mert minden fizetés rendezésénél helyzete javulását várja a tényleges tisztviselő, nálunk ez megfordítva leend és ha csak a jelenlegi tisztviselő lelkészek kárpótlásáról — mint illenék — egyház vagy állam nem gondoskodik, úgy a nagyobb rész példátlan áldozatot hoz egyháza közjavának, eddig évtizedeken át élvezett s megszokott évi jövedelmének több-kevesebb, néhol fele részét is veszítvén el. Ha veszély érzete indította is reá, a felsőbaranyai papság egy részétől szép az elhatározás. Célja nemes: önfeláldozással akarja a nagyobb bajnak elejét venni. Bárcsak itt és künn méltányolni és becsülni tudnák ez elhatározást, a maga érdeme szerint.

Morvay Ferencz.

Az abaúji egyházmegye tavaszi közgyűlése.

— Kassán, március 22—23. —

A gyülekezetek számát tekintve legnagyobb egyházmegyénk papjai rendkívüli nagy számmal jöttek össze, világi érdeklődőinkkel s tisztviselőinkkel egyetemben mostani közgyűlésünkre, a melyen esperest iktattunk be állásába. Sőt külső világiak is voltak, mint Abaúj-Tornamegye főispánja, alispánja stb. a kik érdeklődtek

a nevezetes gyűlés iránt, a mely imádsággal kezdődött az Úr házában, a hol *Újj József* kázmárki lelkész könyörgött, majd ismét imádsággal a gyülesteremben, a megye tanácskozási helyén, a hol *Idrányi Ferenc* esperes-helyettes fohászkodott az egek Urához az egy értelemért, egy lélekért, s ez után *Meczner József* világi elnök nyitotta meg a tanácskozást magvas beszéddel.

A gyűlési megnyitás után az esperesi jelentés olvastatott fel, a melynek bevezető sorai a március 15-iki emlék ünnepélyek jelentőségével foglalkoztak; a nagyobb része pedig a kongrua javaslatnak minket érdeklő tartalmára vonatkozott s a h. esperesnek azt a meggyőződését tárta fel, hogy a javaslatot szívesen tekinti úgy, mint a mely a szegény sorsú papokon valóban segít, mint a mely az 1848-iki XX t. c. végrehajtásához észrevétlenül vezeti korunkat. Foglalkozik a jelentés a kongrua javaslat ellenzőinek az érveivel is s a febr. 16-iki konventi bizottsági megállapodások értelmében a javaslatot megnyugtatónak és kielégítőnek találja.

Ezután az esperesi állásra történt szavazás ismeretes eredményéről szóló jegyzőkönyv olvastatott fel s *Révész Kálmán* letévén az esküt, elmondotta a Lapunkban közölt, nemes egyszerűségével, igazi vallásosságával s hivatását jól felfogó gondolatmenetével ékeskedő beszédét, a mely kellemesen hatott mindenkire, mert nem voltak benne *nagy ígéretek*, hanem a *kötelesség hangsúlyozása* áll benne előtérben. Megnyugvással tekintett mindenki az új vezetőre, a ki férfikora kezdetén, 38 éves korában a seniorok között foglalt helyet, mint tudós, mint gyakorlati intéző, a ki életét sem drágálja az Úr oltárára tenni az ő Krisztusáért.

Az új esperes elfoglalván elnöki székét, már az ő elnöklete mellett folyt tovább a gyűlési tanácskozás, a mely hálás köszönettel kezdődött *Idrányi Ferenc* iránt, a ki helyettes esperességének ideje alatt az egyházmegye ügyes-bajos dolgait annyi fáradtsággal, lankadást nem ismerő buzgósággal s példányszerű lelkiismeretességgel vezette s intézte. Majd az új világi aljegyző, *Kóczán György* ongai földbirtokos tette le hivatalos esküjét s foglalta el helyét az esperes meleg üdvözlő szavai kíséretében.

Lelkész-választások tudomásul vétele s lelkészek beerősítése következett ezután. *Fuló-Kécsre* Harsányi Bertalan, *Abaúj-Vajkócra*: *Frencel Bertalan*, *Szesztára*: *Bíró János*, *Nagy-Bózsvara*: *Konyha Pál* erősítették meg; valamint beerősített a szentandrási gyülekezetbe *Benke István* nagy-idei lelkész is, a kinek megerősítése felett hosszú vita keletkezett a zsinati törvények 227. § a alapján, a mely egy évet köt ki az új lelkész részéről, hogy a gyülekezetben tartózkodjék. A vitának *Kovács Béla* tanácsbíró indítványának elfogadása lett az eredménye, a mely szerint a *beerősítés végrehajtandó* s így *Benke István* is beerősített. Két új tanító is felvételre az egyházmegyébe, miután fel esküdtek. Ezzel kapcsolatban elhatározta a gyűlés, hogy a *tanítónők* eskütétele az egyházlátogatók előtt fog megtörténni.

Szavazás rendeltetett el a *Révész Kálmán* esperessé választása által megüresedett papi tanácsbírói állásra valamint az egyik papi aljegyzői hivatalra is, a melyről *Hallgató János* felső-mérái lelkész mondott le. A szavazás határideje: május 15.

Az esperesi hivatal irattárát az új esperesek: *Varga József*, *Csoma József* és *Újj József* fogják átadni; az egyházkerületi tanügyi bizottságba az egyházmegye: *Kovács Béla* lelkész, papi-, *Szentimrey Gyula* világi

tanácsbíró s Vita Károly nagyszalánci tanítót küldi; a kerületi közgyűlésen pedig Oláh Péter, Füzy János, Kállay Miklós, Bárcay Ödön, Naményi Gyula és Szent-Imrey Gyula fogják az egyházmegyét ez évben képviselni.

A kerületi közgyűlés által az egyházmegyékhez áttett ügyekben is meghozta a gyűlés a határozatokat, nevezetesen a kerületi papi özvegy-árva-tár alapszabályának módosítása s a sárospataki theol. tanári kar által készített s már ismeretes vélemény kérdésében, s az ezekre hozott határozatok felterjesztetnek a kerülethez.

Mint sok egyházból álló egyházmegyének sok keblü ügye volt a tanácskozás folyamán a gyűlésnek, a melyek mind érdemleges elintézésben részesültek.

Rövid tudósításunkat annak közébédnek a leírásával fejezzük be, a melyet a gyűlés tagjai s a kassai egyház prebyteriuma rendeztek a Schiffbeck szállodában, a hol 81-en ültek a fehér asztal mellett. Ott voltak a gyűlés tagjain kívül Abauj-Tornamegye első tisztségviselői, a fő- és alispán, a főjegyző, a kir. főügyész stb. Az áldomás pohárivást az új esperes kezdte meg, éltetvén a király ő felségét. Majd Mecner József az egyházmegye, Naményi Gyula a kassai egyház nevében köszöntötték az új esperest, a kit sietett üdvözölni volt ellenfele Kovács Béla szepsii lelkész is, a ki kijelentette, hogy nem érzi magát legyőzöttnek, mert olyan férfit emelt a közbizalom az esperesi székbe, a kinek szabadelvű szelleme s nagy tudománya mindenképen csak hasznára lehet az abauji egyházmegyének. Szólt Péczy Zsigmond főispán is, Révészre emelve poharát, mint olyan hazafira, a ki példányképül szolgálhat mindenkinek. Verses köszöntőt mondott az új esperesre Kovács Zsigmond, úgyesen írva le, hogy Kassának 24-ik papja Révész, a ki méltó utóda nagy elődeinek.

A lelkek nemes megnyilatkozásának szép alkaloma volt ez a díszebéd, a melyen összelelkeztek az egyházmegye papjai s világi férfiai Abauj-Torna megye s Kassa városának polgáraival s első férfiával. Tartson mindvégig az itt megnyilatkozott szeretet közöttünk.

e—r.

Néhány szó

a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi értekezletnek „az egyházi adózásról, a belhivatalnoki fizetések rendezéséről s az egyházfentartási alapok létesítéséről” szóló Javaslatáról.

(Folytatás.)

Ezek után egyházközségi és közszükségleti adókról szólanom nem lehetne . . . S ha én állnék elő javaslattal, nem is tenném e megosztást. De mert egy meglevő javaslatról van szó, követem annak menetét . . .

A egyházközségi adókról szólva minden esetre nagy meglepetéssel kell vennünk s elismeréssel fogadnunk azt, hogy az értekezlet felemelkedett azon magaslatra, a melyen meg lehetett találni s meg is találta az egyházi megadóztatás egyedül biztos és méltányos kulcsát, mely szerint legyen a) személy-, illetve család, b) vagyonaránylagos, rendes adó . . .

Eddigelé legerősebb kerékkötőnk feltétlenül az volt s még ma is s félek, az marad ezutánra is, hogy adó kulcsunk nem volt, vagy minden egyházközségben más, sőt egy-egy községben is más-más évről évre, épen úgy, mint zár az éléskamarákon . . . Mintha csak attól féltünk volna, hogy be találunk törni egymás hajlékába s elvisszszük onnan, amire szükségünk lenne, de a mi ott sincs . . . Például emlitem a saját egy-

házközségemet, a hol közalapi járulékot néha egy nagy kiterjedésű atyafiság helyet csak a vajda fizet; a fabér jobban sujtotta eddig a zselléreket, mint a gazdák legnagyobb részét; a harangozóért fizették vagyonaránylagosan annyira, amennyire; a búza proventust meg épen úgy, ahogy az egyháztanács évről-évre kivette, aszerint mérvén az igazságot, amint a vagyonosabbak, vagy a szegényebbek voltak túlsúlyban . . .

Rendes, mindennemű fizetésre egyetemlegesen irányt adó kulcs nem volt s nincs ma sem, csak itt-ott, boldog kivétell . . . Nagy nyomorúságot fog megszüntetni a javaslat, ha nyomán életbe lépne az egyedül helyes adózási rendszer. És ha minden más propositiója semmibe menne is: az ev. ref. egyházgyűtem a tiszántúli kerületi értekezletnek megszűgörodva is nagy alkotásaért, úgy is alig-alig leróható hálával tartoznék . . . Mert én szerintem a legfontosabb, további egyházépíthetőségünknek legbiztosabb, sőt egyedüli alapja az okos, méltányos és igazságos megadóztatás. Ennek nyomán megjön, ha nem is a boldog, de a mainál sokkal, ezerszerre több áldást hozó kor ev. ref. anyaszentegyházunkra, a mely megéri majd azokat a gyümölcsöket is, a melyekre oly epedve s oly méltán várunk.

Azt mondtam, hogy egyházépíthetőségünknek legbiztosabb alapja az okos, méltányos és igazságos megadóztatás . . . Az okosságot és méltányosságot a javaslatról eltagadni kísérletnek is vakmerő lenne . . . Az igazságot azonban én még — egyénileg — csak fél kézzel-lábbal megszületve találom . . .

Nem látom ugyanis az igazságot teljesen keresztül víve sem a rendes, sem a rendkívüli egyházközségi adók kivetésében . . .

A személy, illetve család adónál ugyanis kimondani szeretném azt, hogy valamely községben nem illetékes egyháztag, ha ott rendes lakása, vagy üzlete van, habár a szóban levő községben ingatlanlannal nem bír, vagy egész éven át nem lakik is, csak azon esetben róható meg személy, illetve család-adóval, ha az évnél felénél több részét ott lakva tölti el, s nem akkor is, ha félénél kevesebb ideig lakja azon községet, a mikor esetleg ott is, meg ahol az év nagyobb részét tölti is, tehát egy alapon egyszerre két helyen is megadóztatnának. Ez nem kvadrálna az igazsággal sehogy sem!

Azt sem tudom megérteni, hogyha életének 24-ik évét betöltött, vagy törvényesen nagykorúsított, úgyszintén a magános, vagy özvegy egyháztag személyes adója évenként 50 kr: miért csupán 1 frt évenként egy család ily adója akkor is, ha esetleg 4—5 adóképes egyháztag tartozik hozzá? Avagy csak az első kettő ember? csak az munkálkodik, jár templomba s él az egyház áldásaival? . . . Ha ezekért fizetünk: akkor legyen minden fej egy fej, s ne legyen négy, vagy öt csak kettő . . . Ha jogot s ezzel járó lelki jókat ötnak adunk, öten vegyük meg az árát vagy egyen sem, aki abból résztvesz . . . Mindenkinek joga, mindenkinek terhe legyen: ezt kívánja az igazság, amely nyomorékul jöve világra, minden más teremtménynél undokabb . . .

Ugyanez alapon a vagyonaránylagos adót in infinitum kellene vinni s nem lenne szabad egyesekre negyed, másokra fél, némelyekre nézve ennél is nagyobb részen az útnak megállani . . . Különbön csakugyan igaza lesz az egyszerű embernek, hogy a föld nem jár templomba, minek fizetne érte? Mert hát lehetnek olyanok, a kiknek az állami adó bizonyos százalékában megállapított egyházi adója túl menne 100 frton föld-

birtok-többlet miatt . . . Igen, de tovább nem fizet, s így csakugyan elmondhatjuk az egyszerű ember eszejárásával, hogy a földnek úgy sem kell pap; meghal téiben, feltámad tavasszal magától is; örülhetünk, hogy a többiért kegyes fizetni . . .

Nem, ez nem igazság!

(Folyt. köv.)

ifj. Szilva István.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Néhai Finkey József, sárospataki tanárnak özvegyét, *Hrabcsák Erzsébet* asszonyt kísértte ki végső nyughelyére nagy számú tisztesség tevő gyülekezet a múlt hó 28-ik napján. Az elhunyt felett, a ki 68 évet élt, a melyből 26-ot özvegyiségben töltött el, a főiskolai énekkar zengett gyászénekeket s Novák Lajos mondott megható imádságot. Legyen áldott a jó édes anyának emlékezte!

— **Az egyetemes konvent rendkívüli államsegélyt adott a tiszáninneni egyházközségnek** a következő lelkészeinek: 180 frtot: Ónodi István; 170 frtot: Benedek János (meghalt, Szerk.); 150 frtot: Kiss László, Kun Miklós, Réthy Pál, Semsey József, Kolozsvári István, Sztankovics Lajos, Szombathy Antal, Szegő Béni, Stéphan Mihály, Soltész Gyula, Molnár István, Kozma Antal, Kádár János, Hutka József, Babarék Dániel; 140 frtot: id. Kaposy György; 130 frtot: Hazay Béla, Sallai Sándor; 120 frtot: Kiss József, Kopré Lajos, Kőrösy József, Szaniszló Pál, Szuhay Sándor, Morvay József, Szánthó István, Simon Andor, Farkas József, Horváth János (rakaczai); 110 frtot: Magyar István; 100 frtot: Baskai János, Idrányi Barna, Idrányi Ferenc, ifj. Kiss Lajos, Molnár Pál, Pédergy Ferenc, Szabó Kálmán, Szilva István, Tóbiás Gyula, Új János, Kovács Károly (egri), Czinyéri Barna, Seres József, Székáros Gusztáv, Szöllősy Ferenc, id. Szakal István, Patáki Pál, Rásky Endre, Tóth József, Fürjész Tamás, Nagy Károly (szomotori), Nagy Károly (legyes-bényei), Virág József (lász-toméri), Új István, Péter Mihály, Persenszky János, Kozma Gedeon, Hajzer Endre, Gyarmathy Soma, Erdélyi Sándor, Tóth Kálmán, Ragályi Géza, Péter József, Ambrus János, Arday J. Dániel, Demeter János, Eperjessy Ferenc, Kerekes János, Rozgonyi László; 90 frtot: Szöllősy Gyula, Szaplanczay Benjámin, Nemes Gyula, Benke István, Bernáth József; 80 frtot: Bacskay Sándor, Bíró János, Bodnár Endre, Fürjész Jenő, Jakab János (szalai), Karla Gábor, Kiss Gyula, Papp József, Sütő Kálmán, Baksay Dániel, Kiss Károly, Osváth Dániel, Sággy Sándor, Pazar István, Homoky Antal, ifj. Szakal István, Cecse Géza, Ujlaky János, Horkay Bertalan, Barna Gyula, Fodor István; 70 frtot: Erőss Lajos, Paikos Endre, Sárkány József, Sárkány Sámuel, Tokaji Nagy Lajos, Somodi János, Köröskényi István, Bartha József, Kónya József, Kenyeres Károly, Bottka Bertalan, Lükő Béla, ifj. Kaposy György; 60 frtot: Szobonya István, Új József, Kazai Sándor, Bársony György, Kőrösy István; 50 frtot: Kovács István (baktai), Kovács Béla, Sütő Károly, Pósa Lajos, Szabados László, Szűk Gyula, Kecskeméthy Lajos, Mór Gábor, Verebélyi József, Lábos István, Kovács János (vamos-ujfalui), Erdélyi József, Óras Kálmán, Bárdos István; 40 frtot: Bartók János; 30 frtot: Besztercey Béla, Hubay József, Mór Elek. **A tiszántúli kerületből:** a rendkívüli államsegélyt a következő lelkészek között osztotta ki a konvent: 300 frtot kapott: Nyíri István; 220 frtot: Kéry Pál, Nagy Károly (dengelegi); 200 frtot: Kormány Károly, Veress Ferenc, Sárközy Ignác, Fekete Károly, Szentmiklósy József, Nemes István, Nagy Kálmán, Mezőssy Pál, Lőrinczy István, Kolos Barna, Ducs György, Szabó József (alsó-ábrányi), Egressy Imre; 180 frtot: Király Antal, Szabó József (péterfalvai); 170 frtot: Koroknai István, Sütő Miklós, Görömbei István; 160 frtot: Túróczy Gyula, Gál Péter, Papp József, Zsindely Jenő; 150 frtot: Batta Ferdinánd, Csepelyi Menyhért, Balogh Imre, Csuka Ferenc, Kovács Zsigmond, Györfy Ede, Ladányi Endre, Szentgyörgyi Zsigmond, Pásztor István, Csighy Ferenc, Nagy Dániel, Szabó Sándor; 140 frtot: Kürthy Károly; 130 frtot: Sebeők István, Csatóry Zsigmond, Fogarassy Bálint; 120 frtot: Darcsi Miklós, Tariska Lajos, Konrád Géza, Bekényi János, Erdélyi Imre, Deák Mihály, Balajthy Károly, Kósa Ede; 110 frtot: Somogyi Lajos, Barkász

* Tehát kerületünkben 132 lelkész kapott 12,380 frtot, még pedig: *Abaujból:* 36 lelkész 3140 frtot; *Alsó-Borsodból:* 5 lelkész 360 frtot; *Alsó-Zemplénből:* 21 lelkész 1800 frtot; *Felső-Borsodból:* 11 lelkész 1090 frtot; *Felső-Zemplénből:* 21 lelkész 2530 frtot; *Gömörből:* 13 lelkész 920 frtot; *Tornából:* 9 lelkész 900 frtot; *Ungból:* 18 lelkész 1640 frtot.

Szerk.

Albert; 100 frtot: Fodor Benő, Nagy Lajos (nagy-falusi), Bereczky János, Jászter József, Nemes Ferenc, Peterdi Pál, Ács Endre, Bokros Benedek, Bán Sándor, Jakab József, Molnár József, Nagy Sándor, Takács Zsigmond, Tamásy Lajos, Balogh Ferenc, Bíró János, Nagy István, Szitha József, Tóth Gábor, Szekeres Sándor, Bartók Károly, Dobos József, Hajdú Albert, Kiss Sándor, Csighy István, Lányi Kálmán, Szenczi Ferenc, Csák József, Hunyady László, Vadas Gyula, Andorko Sándor, Csizsár István, Fekete József, Fülöp Lajos, Juhász József, Lossonczy Gusztáv, Pótor Dániel, F. Varga Lajos, Bihari Gábor, Pánczél József, Tóth Sámuel; 90 frtot: Szűk Ferenc, Ujlaky Béla, Kriston Sándor, Molnár Ferenc, Molnár Miklós, Nagymáté Albert, Nagyváthy Ferenc, Debreceni László, Bakoss Kálmán, Bakoss Pál, Szathmáry László; 80 frtot: Szokolay József, Barcsa Endre, Czövek János, Pásztor István György László, Sarkady Mihály, Kocsi Péter, Varga Zsigmond, Darcsi Bertalan, Szabó József (boros-sebesi), Váczy Dezső; 70 frtot: Tóth Benedek, Nyíri Gyula, Jakab Antal, Nagy Elek (sonkolyosi), Vityi Bertalan, Hatvani Pál, Kiss Antal; 60 frtot: Farkas Miklós, Csépké Péter, Csorba Barna; 50 frtot: Bélteki Gyula, Becsák Sándor, Tóth Dániel, Melegh Albert, Bottyán Pál, Bodor Pál, Ujlaki Lajos, Zámory Zoltán, Kiss Péter; 45 frtot: Doma Gyula; 40 frtot: Dajka Ignác, Rátz Lajos, Bakó István, Marton Gyula, Papp Károly (laskodi), Sipos Mihály, Szabó Zsigmond, Kósa Aladár, Sárkány Lajos, Szép Ferenc, Szűk Sándor, Molnár Lajos, Takács Ferenc, Tukacs Albert; 35 frtot: Boros Sándor; 30 frtot: Lénárt Péter, Árokháti Béla. Összesen 154 lelkész 16390 forintot. A többi kerületek közül a *dunamellékből* 42 lelkész 3710 frtot kapott; a *dunántúlból* 50 lelkész 4050 frtot; az *erdélyiből:* 215 lelkész 23,460 frtot. Mint láthatni, az erdélyi kerület vitte el *most is*, mint a múlt évben, a *legnagyobb részt*, míg a többi négy kerület együtt, 36530 frtot kapott, addig Erdély egymaga 23,460 frtot. A kapott összegekből, a dunamelléken egy-egy segélyezettre esett átlag 88 frt 33 kr.; a dunántúli kerületben: 81 frt; a tiszáninneniben: 90 frt 37 kr.; a tiszántúliban: 106 frt 43 kr.; az erdélyiben: 109 frt, 11 kr. — A *domesztikából* a *tiszáninneni kerület egyházai* közül a következők kaptak segélyt: 150 frtot: Bodrog-Halász; 100 frtot: Zubogy; 80 frtot: Nyarád, Nagy-Kapos, Komjáti, Szuhafő, Csernaho, Hernád-Kak, Felső-Regmec; 70 frtot: Susa, Szántó, R.-Szend; 60 frtot: Szin-Petri, Szent-Jakab; 50 frtot: Tarnóc, Szilas, Zsarnó, Kis-Báry, Hegyi, Kis-Azar, Lasztócz, Legenye, Alsó-Bereczki, Bodrog-Keresztúr, Mád, Király-Helmec, Luka, Nagy-Rozvágy, Vajdácska, Györke, Alsó-Lánc, Felső-Lánc; 40 frtot: Miglész, Szürnyeg; 30 frtot: Szomotor, Vécs. Összesen: 35 egyház: 2150 frtot.* — *Lelkészeink* közül 25 kapott domesztikai segélyt 1020 frtot, a következők: 60 frtot kapott: Persenszky János; 50 frtot: Kiss József, Berzeviczy Endre, Farkas Lajos, Rásky Endre; 40 frtot: Ragályi Géza, Keresztúry Károly, Mártha Ferenc, Demeter János, Babarék Dániel, Erdélyi Sándor, Gyarmathy Soma, Soltész Gyula, Stéphan Mihály, Szegő Béni, Sztankovics Lajos, Molnár Pál, Szaniszló Pál, Nagy Károly (legyes-bényei), Semsey József, Sohajda János; 30 frtot: Czinyéri Barna, Kiss Károly, Nagy Béla, Ujlaky János.* — *A tiszántúli kerületből* 81 egyház kapott 3980 frtot, még pedig: 100 frtot: Martinka, Lövő-Petri, Fegyvernek, Rákóczi; 80 frtot: Tisza-Nagy-Rév, Szokoly, Fülöp-Daróc; 70 frtot: Aranyos-Medgyes, Vaja, Kajdanó; 60 frtot: Kis-Peleske, Istvádi; 50 frtot: Földeák, Sz.-Helena, Farnos, Halábor, Macsola, Sáros-orosi, Surány, Zápsszony, Kőrös-Nagy-Rév, Alsó-Ábrány, Ér-Adony, Monos-Petri, Kékcse, Tisza-Sas, Tisza-Keresztúr, Szamos-Kóród, Rozsály, Doma-hida, Iriny, Papos, Parasznya, Gyügye, Hermánszeg, Jánk, Majtis, Nagy-Géc, Pusztá-Daróc, Sima, Szamos-Becs, Szamos-Ujlak; 40 frtot: Tatárfalva, Rápol, Kömörő, Kis-Szekeres, Dara, Csenger-Ujfalva, Ér-Dengeleg, Méhtelek, Nagy-Koles, Pettyén, Tivadar, Rohod, Petneháza, Ramocsaháza, Gyüre, Eör, Beszterec, Kis-Kerekli, Új-Dávidháza, Tisza-Kerecseny, Nagy-Bégány, Gut, Gelénes, Cecse, Csetfalva, Bucs, Balazsér, Szkulya, Ref. Dombergyháza, Nagy-Szedistye, Kunágota, Füzes, Nagy-Acsád, Mártonfalva; 30 frtot: Buda-Ábrány, Harangláb, Pálfalva, Borzova, Zsarolyán. — *A tiszántúli lelkészek* a következők részesültek domesztikai segélyben; 50 frtot kaptak: Nagy Bertalan, id. Lánca József, Falusi Károly, Kézy András, Melegh Albert, Sipos János (belényes-ujlaki), Pató Károly, Kócsa Károly, Pásztor Károly; 40 frtot: Sziki Ádám, Szőke József, Pásztor Lajos, Nyíri Gyula, Nagy Bernát, Jakab Antal, Gyarmathy Gábor, Csizsár István, Csépké Péter, Becsák Sándor, Szabó Menyhért, Tukacs Albert, Tóth Dániel, Hajdú Albert, Bodor Pál, Barkász Albert, Szép Ferenc, Sárkány Lajos, Végh János, Porzsoló Károly, Molnár Mihály, Fekésházy Gyula, Szathmári János, Sipos János (tóti), Nagy

* E szerint *Abaujból* 5 egyház kapott 300 frtot; *A.-Borsodból* egy sem; *Felső-Borsodból* 2 kapott 130 frtot; *Alsó-Zemplénből* 10 egyház 610 frtot; *Felső-Zemplénből* 8 kapott 410 frtot; *Gömörből* 5 egyház kapott 250 frtot; *Tornából* 4 kapott 240 frtot; *Ungból* 3 egyház 210 frtot.

Szerk.

* Tehát *Abaujból* segélyt nyert 3 lelkész 130 frtot; *Alsó-Borsodból* egy sem; *Alsó-Zemplénből* 5 lelkész kapott 220 frtot; *Felső-Borsodból* 1 lelkész 40 frtot; *Felső-Zemplénből* 9 lelkésznek jutott 370 frt; *Gömörből* 5 lelkész kapott 170 frtot; *Tornából* 1 kapott 40 frtot; *Ungból* szintén egy 50 frtot.

Szerk.

Sándor, Józsa Gábor, Háger Miklós, Bokros Benedek, Szikszai Kálmán, Szentimrey József, Kölcsey Zsigmond, Deli Tamás, Boros Sándor, Bereczky János, Veres István, Spánier Gusztáv; 30 frtot: Dajka Ignác, ifj. Lánchy József, Miklós József. Összesen 47 lelkésznek jutott 1940 frt. — A *dunamellékről* 14 egyháznak 1300 frt, 2 lelkésznek 200 frt jutott; a *dunántúlról* 29 egyház 1770 frtot kapott, 10 lelkész pedig 450 frtot; *Erdélyből* 89 egyház nyert 3760 frtot és 31 lelkész 1230 frtot. A rendkívüli államsegély és domesztikai jutalék összegeit a következő táblázatban láthatni:

Kerület	Államsegély		Domesztika				Együtt	
	lelk.	frt	lelk.	frt	egyh.	frt	lelk.	frt
Dunamelléki	42	2710	2	200	14	1300	44	3910
Dunántuli	50	4050	10	450	29	1770	60	4500
Erdélyi	215	23460	31	1230	89	3760	246	24690
Tiszáninneni	132	12380	25	1020	35	2150	157	13400
Tiszántuli	154	16390	47	1940	81	3980	201	18330
Összesen	593	59990	115	4840	248	12960	708	64830

— A kongrua törvényjavaslatot a képviselőház közoktatásiügyi bizottsága letárgyalta már gróf Csáky Albin elnökleite alatt s több módosítást eszközölt az eredeti szövegen, miután Wlassics miniszter is szükségesnek látta egyes módosítások megtételét. Nekünk úgy tetszik, hogy a módosítások megtétele mi mellettünk szól, a kik elsőik voltunk annak a sürgetésében, hogy a javaslatra vonatkozólag meg kell hallgatni a protestáns közvéleményt. Sokan elítéltek bennünket, hogy szólni mertünk, még pedig erősen protestáns szellemben, most szívesen lemondunk az elismerésről s átengedjük azoknak, a kik követ dobtak fejünkre. Mi is azt tartjuk, a mit amaz ó-kori hadvezér: „üss, üss, csak hallgass meg!” Hát még ha nem volnának a mi prot. papjaink között olyanok, a kik kapva-kapnak minden állami csekélységen, mennyivel többet kivihetnénk! (n)

— Tanácsbíró választás. A tornai egyházmegyében egy egyházi s egy világi tanácsbíró választottak legközelebb a gyülekezetek. Világi tanácsbíró Lovász Dezső; egyházi: Simon Andor barkai lelkész lett.

— A tornai egyházmegye szokott tavaszi közgyűlését a sziliczei egyházban április hó 13-ik napján d. u. 3 órakor kezdi meg. A midőn először is az újonnan választott gondnok s tanácsbírák teendik le a hivatalos esküt, majd Gyarmathy József korán elhunyt espere-sünk emlékszo-brának ünnepélyes leleplezése céljából a temetőbe vonulunk, ahol az emlékbeszédet Simon Andor főjegyző fogja megtartani. Másnapon isteni tisztelet után Vécsey József emlékét Nagy Sándor jósvafői lelkész s tanácsbíró fogja felújítani, mely után a szokott gyűlési tárgyak vétetnek fel. Kik az elhunyt két jelesünk iránt a kegyelet adóját még leróni óhajtják, a jelzett ünnepélyre szívesen meghívhatnak.

Az elnökség.

— A „Magyar Újság” református papja, a kiről Lapunk 12-ik számában szólottunk, érdeme szerint méltatva a „Sárospataki Lapok” cikkezői ellen intézett támadását s meggyőződésünk nyílt kimondásával utasítva vissza alaptalan rágalmasait, a melyekkel a „nagy papok”-at elhalmozni jónak látta, a nevezett lap ez évi 88-ik számában nyílt sisakkal jelenik meg a küzdterén s a „kongrua-ügy rendezése” címén csekély személyünkkel foglalkozik két teljes hasábon keresztül. A választ térszűke miatt nem adhatjuk egész terjedelmében, noha jóízű olvasmány volna mint a handa-bandázásnak címeres példája; csupán egy pár töredéket adunk belőle, hogy lássák t. olvasóink a harc-modort, a melyet az állam-segély feltétlen hivei azokkal szemben tanúsítanak, a kik az állam-segélynek nem feltétlen hivei. — Nagy bak-lövést, nem is tudjuk meghatározni, hány aggan-

csos bak-lövést követ el t. kollegánk, a mikor az ellene szóló kis szemlét úgy veszi, mint a hírlap-írói ildomosság határait messze túllépő, mendikans-szerű támadást egyik lelkész társa ellen, a kit az ő felfogása szerint csupa szerkesztői alaposságból kompromittálni akartam! . . . Hogy egy célzást, egyenes és határozott célzást így félre lehessen magyarázni, ez már igazán modern mazorétai bravúrság! Hát nem szembe-szökö hivatkozás volt-e a bereti szegényes paróchiára s annak köztiszteletben álló lakójára a „Magyar Újság” református papjának amaz állításával szemben, hogy csak a jó paróchián levők szólnak a kongrua törvényjavaslat ellen? . . . A ki ezt sem tudja, vagy nem akarja megérteni, azzal igazán csak önmegtagadással állhatni szobá. . . . De jellemző t. kollegánknál az is, hogy a bereti lelkész urat akarja ugyan rehabilitálni merő tudatlanságból vagy rossz akaratból felvett sértés, kompromittálás alapján, még sem azt teszi, hanem saját magát dicsérgeti, mondván, hogy több ízben szót emelt a kongrua ügyben, a miért az ország különböző vidékeiről elismerő leveleket kapott, csekélységünket oldalazva meg, hogy a javaslat felszínre kerülése óta édes keveset olvasott tőlem s csak azt teszem, hogy szemlét írok, azt sem meggyőződésből, hanem a szél fűvése szerint s régi testi erőmről emlékeztető összevissza kaszabolással foglalkozom a nekem nem tetsző közleményekkel szemben, a mit igen könnyű cselekednem, mert a »szerecsse különös kegyeltje» vagyok. riát a mi az öndicsérest illeti, arra csak azt mondhatjuk, hogy »propria laus sordet», — a mi pedig ezzel szemben a mi kicsinylésünkre vonatkozik, köszönettel fogadjuk ezt is, mint elfogulatlan s így igazságos kritikát kötelességeink teljesítésének elismeréséül, — valamint azt is elfogadjuk, hogy »még nem vagyunk nagy papok», el, mert nem is akarunk nagygyá lenni, mint némelyek az államsegély útján. Sértve sem érezzük magunkat, mert mikor a »Sárospataki Lapok» »nagy papjait» védelmeztük, nem magunkat védtük, hanem az alaptalanul megri-galmazni szándékolt cikkíróinkat, a kikkel szemben legalább ennyit kötelességünknek tartottunk megtenni, miután mi nem fizethetünk cikkezőinknek. . . . Ne legyen azonban közöttünk harag, mert nem személyi a dolog.

— Szíves kérelem. Az összes egyházi, sőt a róla megemlékezett napi sajtó által is kedvezőleg fogadott „Néhány őszinte szó a lelkészi fizetések állami kiegészítéséhez” című röpiratomból példányokkal még rendelkezem. Tapasztalva azonban, hogy az utolsó posta megjelölése nélkül intézett megrendelések csak elkésve érkeznek, tisztelettel felkérem azokat, kik e füzetet megismerni óhajtják, hogy becses megrendeléseiket vagy postautalványon, vagy levélben postabélyegekből (25 kr) Morvay Ferenc lelkész Nagy-váty, u. p. Baranya-Szent-Lőrinc címezni szíveskedjenek, a midőn is a füzetet azonnal, bérmentve küldöm. Egyébként a füzet Kókai Lajos bizományos útján (Budapest) is megszerezhető.

Morvay Ferencz.

— Nyilatkozat. Én teljességgel nem akartam kisebbiteni azon bokros érdemeiket, melyeket Nagyt. Mitrovics Gyula úr eredményekben gazdag tanári működése alatt szerzett, sőt — mint egykori tanítványa igaz tisztelettel emlékezem reá mindenkor s tanítványi hálával gondolok vissza nemes buzgalmára, fáradhatatlan tevékenységére, melylyel a papi nevelés magasztos feladatait teljesíteni törekedett; de épen azért nagyon is fájdalommal hatott reám a segélyezés tárgyában megjelent cikke, melyben a guny éles fogverét használva, a nyomorral küzdő lelkészi kar érdekei ellenére, lehetetlenné igyekezett tenni a törvényjavaslatot, mely pedig — bármint vélekedjünk is felőle — a lelkészi állás biztosítását van hivatva elősegíteni s a törhetetlen nyomort enyhíteni. A kormány jóakarató törekvése tehát mégis csak megérdemelt volna egy kevés méltánylást, nem pedig pusztán a guny sujtó

fegyverét; mert az aztán csakugyan igaz, hogy a törvényjavaslat kigúnyolása, semmibe sem vevése valóban „szívesen fogadott és kárörömmel várt spektakulum ellen-ségeink javára”, akik dicsekedve mondhatják majd: *hiszen ez a javaslat azoknak sem kell, a kiknek szádnva van, le kell hát venni a napirendről.* Már pedig ez nagy csapás lenne a szegény prot. papságra s „útját állaná boldogulásuknak.” Egyébaránt tisztelettel kijelentem, hogy engemet felszólalásomban a fontos ügy iránt való érdeklődés vezett s távolról sem volt szándékomban Nagyt. Mitrovics Gyula urat akár személyében, akár szándékaiban megsérteni; de ha mégis — akaratom ellen — az ellenkező történt volna, akkor a nekem tulajdonított sértésért bocsánatot kérek.*

Kádár János.

— A „Religió”-nak egyáltalán nem tetszik s szörnyű módon haragszik érte, hogy a kormány tagjainál megvan a jóakarát a prot. lelkészek szorongatott helyzetének javítása iránt. Az egész törvényjavaslatnak s főleg az erdélyi mozgalomnak azt a határozott célt tulajdonítja, hogy „a kath. egyházi javak elkobzására irányul” s zokon veszi, hogy az erdélyi mozgalom követőit szívesen fogadták Bánffy, Wlassics és Szilágyi, megjegyezvén, hogy a protestánsoknak minden kedvök szerint történik, még a fapuska is első. . . . Persze, persze a pápai buzditással s áldással ellátott közlönynek elevenére talál minden olyan lépés, s irány, mely nem szolgál az egyedül idvezítő egyház érdekeinek, a melyeket mindenféle névvel bátran lehet jelezni, csak épen krisztusiaknak s így keresztyénieknek nem nevezhetjük, mert a szeretet lelkének lehellelte nincs bennök. . . . Ám az idő halad s a kor szelleme a magyar r. kath. egyház épületének eresztékeit is megbontja, mert meg kell bontania, amikor a pápai áldás s buzditás sem fog használni.

— Felhívás előfizetésre. Egy kötet egyházi beszéddel óhajtanék a nyilvánosság elé lépni, ha a nyomtatás költségének legalább felét előfizetésekből biztosítva látnám. Beszédeimben arra törekszem, hogy megmaradjak az arany középuton, mert nem tartom egyházi beszédnek sem az elvont tárgyaknak száraz, tudományos fejtegetését, sem a szóvirágokkal pompázó, hatásra számító, de felület és tartalmatlan eszmefuttatást, nem szeretem a szószerket sem a kothurnust, sem a csevegést. Valódi vallásos tartalom egyszerű ruhában: ez épít, ez az én prédikátori eszményem, a mely szülte és uralja kiadásra szánt egyházi beszédeimet is. Gyűjteményemben vannak minden egyházi és polgári ünnepre való, március 15-iki, reformációi és közönséges beszédek, számszerint 30—32. Terjedelme 10—17 ív lesz, előfizetési ára 1 frt 40 kr, bolti ára magasabb lesz. Miután külön felhívásokat szétküldeni nem szándékozom, e lap útján kérem fel lelkésztestvéreimet, hogy előfizetési szándékukról, — mit megrendelésnek veszek, — folyó évi május hó végéig alulírottat értesíteni szíveskedjenek, hogy e nyáron kezeikhez juttathassam a megrendelt köteteket. Balsa, (u. p. Szabolcs, Szabolcsmegye) 1898 március 24.

Lic. Rácz Kálmán,

ev. ref. lelkész és egyházmegyei aljegyző

— A lelkesi fizetések kiegészítéséről szóló törvényjavaslatról a lipcei „Allgemeine Ev. Luth. Kirchenzeitung” is említést tesz ez évi 8-ik számában s rövid vonásokban rámutat azokra a pontokra, a melyek lehetlenné teszik, hogy a magyar lutheránusok elfogadják azt. Politikai érdekek szolgálatában állónak nyilvánítja a közlemény az egész javaslatot, a mely az autonómiát a legérzékenyebben sérti, a lelkészeket a kormány eszközévé teszi s valósággal azt a benyomást kelti fel a józanul gondolkozókban, hogy a kormány a protestánsokat egy tál lencsért akarja rábirni, hogy adják el első szülöttségi jogukat. Óvva inti a cikkíró főleg a vezetőket, hogy a nagy felelősség érzetében, ne tegyenek semmit, a mi az autonómiát megsemmisítheti. (6.)

— Az erdélyi ref. egyházkerület hitelbank-részvénytársaságot fog létesíteni Kolozsvár székhelylyel, abból a célból, hogy az ipar, kereskedelem és mezőgazdaság, valamint a ref. egyházak és alapítványok tőkét elhelyeztessenek s a jövedelemből a ref. híveket terhelő terménykepe megváltása előmozdítottassék s a szegény egyházak segélyeztessenek. A társaság 60

esztendőre alakul 200,000 forint alaptőkével, a mely 2000 db. 100 frtos részvényből áll. A részvények vételére első sorban az erdélyi ref. egyházkerület, az egyházak s egyházi alapítványok vannak jogosítva ezek után következnek a magán egyének. — Részünkről csak helyeselni tudjuk a nagy vállalkozást, a mely biztos, szilárd alapon építve. hatalmas eszköz lehet ref. egyházatársadalmunk életképességének fokozásában. Hasonló vállalkozásra más helyeken is meg lehetne az útát törni s egy egyetemes ref. hitelintézet, a ref. egyházak s azok híveinek olcsó kölcsön nyerésére, közszükségletet pótolna. (6.)

— Kérelem. Azon nagyt. esperes urakat, gondnokokat, kik „A prot. lelkész feladata napjainkban” c. pályanyertes művemre az előfizetési felhívást még be nem küldték, azon esetben, ha már az ívek beérkeztek volna az egyházak lelképásztoraiktól, a legmélyebb tisztelettel kérem, méltóztassanak beküldeni, mivel a gyűjtő ívek már csendesen szállingóznak visszafelé, jölehet még mindig 39 ev. ref. egyházmegyéből nem érkezett semmi válasz. S ezt annyival inkább kérem, mivel a nyomtatott 600 példány már fogyatékán van s így valószínűleg gondoskodni kell a II. és bővített kiadásról is. Különösen a világi elem oly nagymérvű érdeklődést tanúsított szerény művem iránt, hogy az idáig több mint 140 megrendelést, lehetetlen a megváltozott idők tervező jelének nem tekinteni. A kik megrendelték s meg nem kapták, tán postai tévedés miatt egy, levelező lapon kérem velem tudatni, hogy a hibát helyre hozhassam. Megrendeléseket még mindig elfogadok, esetleg a II. kiadásra. Kérésemet megújítva, magamat s művemet a n. érd. közönség partfogásába ajánlva maradtam Kápolnán (u. p. Sajó-Szentpéter Borsod m.) Szuhay Benedek.

— A karádi ev. ref. egyház hívei semmiképen sem tudnak s nem is akarnak belenyugodni abba, hogy az első választáskor győztessé lett papot a bírósági ítéletek következtében, a melyek új választást rendeltek el, nem vihetik el maguk közé. Nem birják bevárni az alsó-zempléni egyházmegyei bírósági ítéletet sem, a mely a második választás sorsa felett fog dönteni. hanem egy 245 szavazó által aláírt emlékiratot küldtek el Tisza Kálmánhoz, mint a ref. konvent világi elnökéhez, hogy szolgáltatson igazságot az ő javukra, a kik többséget képeznek s nem fogadhatják el papjuk gyanánt a második választáskor megválasztottnak kijelentett lukai papot, a kire csak 41 ember szavazott. Ez a minoritás szerintük nem egyház-fentartó s ők a többség, kénytelenek lesznek esetleg odahagyni vallásukat, ha az a hallatlan dolog fog bekövetkezni, hogy a második választást megerősítik. Egyben felhívják a lukai lelkészt arra, hogy vessen véget a kellemetlen ügynek s mondjon le, hadd legyen hát új választás s győzzön az, akit a nép szeret. . . . Ez annak a rossz helyre intézett emlékiratnak a lényeges tartalma, a melyet nem helyeselhetni, mert törvény ellenes, noha a népnek felszólalási jogát tiszteletben tartandónak nyilvánítjuk. Tisza Kálmánnak semmi köze a karádi pap választáshoz. (o-r-s.)

— Köszönet-nyilvánítás. Mély tisztelettel és köszönettel adózom Dezső Lajos igazgató úrnak, hogy igénytelen cikkemet becses figyelmére méltatta. Örömmre szolgál az is, hogy a 3. pontban jelzett dolgokra nézve egyet érthetett velem. Az nem baj, hogy a „Földrajzi tárgyak” helyére nézve nem egy véleményen vagyunk; mert: „Győzzön a jobb!” és a dolog tisztázódott. Igaz köszönettel vettem az idéző jelek közé foglalt szavak által való figyelmeztetést is, a ki ifjúságomban kiváló szeretettel igyekeztem mesteremtől tanulni és azóta is, évek hosszú során, minden alkalmat felhasználni arra nézve, hogy tőle tanuljak. Itt azonban tisztelettel megjegyezhet-

* Az előző számból tér szűke miatt kimaradt

ném, hogy én nem akarhattam a *tárgyat* annak a *fogalmával* azonosítani: a mennyiben azt mondtam, hogy: „nincs minden határban róna, hegy, völgy stb. és így ezekről a Földrajznak kell fogalmakat adni”. Persze, pszichológiailag helyesebb lett volna, ha itt is azt mondom: *ezeknek* a fogalmát és nem *ezekekről* fogalmakat. Különben tisztelettel vagyok, mindenkor hálás tanítványa:

N. S.

— Csáky István reform. lelkész „Gyász- és sirbeszéd-ek c. munkájából még néhány példány van, azért a leszállított árat beszüntetve szerzőnél Szent Endrén (Pest

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchényi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előljáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat.

Kerékgyártó István,

4-12

műorgona-építő.

m.) a következő áron kapható: I-ső kötet, melyet az ómoravica gyűlekezet adott ki, magában nem rendelhető, a II-ik kötet magában 90 kr, I. és II. kötet együtt 1 frt 80 kr és 10 kr portó. A két kötet 57 beszédet tartalmaz. Kapható Kókay Lajosnál is Budapesten ugyanazon áron.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Novotny Antal

harang- és érczöntődeje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kitétetett átiyukasztott szabadalmazott

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é: így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvas koronávali felszerelését, vertvas harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálók

Novotny Antal Temesvár, Gyárvaros.

MAUTHNER-féle

hirneves konyhakerti- és virágmagvak

zárt és hatóságilag védett csomagokban, a törvényesen bejegyzett

medve-védjeggyel

valamennyi nagyobb fűszer- és vegyeskereskedésekben kaphatók.

A Budapesten Andrassy-ut 23. szám alatt létező Mauthner Ödön cég csakis olyan csomagoknál vállal teljes jótállást egészen friss és valódi magvakért, a mely csomagok ragasztva, a medveábrával és a Mauthner-névvel jelölve, úgy a mint a mellékelt rajz is mutatja.

8-9

Vetés ideje: Augusztus és szeptember.

Ültetés távolsága: 15—20 cm.

Talaj minősége: jól trágyázott.

Mauthner-féle magvak.

Aussaatzeit: August und September.

Pflanzweite: 15—20 Cm.

Bodenbeschaffenheit: Gut gedüngt.

Tanférfiak * * *

* * * figyelmébe!

A nagyméltóságú magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur 1896. évi 40,644. sz. a. m. rendelete alapján az országos tanszermuzeumi bizottság a Népiskolai tanítók könyvtárának jegyzékébe megszerzés végett felvette az általam kiadott s Dezső Lajos, sárospataki állami tanítóképezdei igazgató kitűnő fordításában megjelent

Comenius Á. János Nagy Oktatástanát

bolti ára 1 frt 50 kr. Kapható: Kókai Lajos budapesti könyvkereskedőnél és Steinfeld Jenő kiadónál Sárospatakon.

6-12

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Az államsegély.” *Mocsáry Lajos.* — „A jogi szakoktatás reformjáról.” *Dr. Zeindely István.* — „Húsvétban.” *Szilva István.* — „A felső-borsodi ref. lelkész értekezlet közgyűlése.” *Szuha Benedek.* — „Néhány szó.” *Szilva István.* — „Alakítsuk meg az alsó-zempléni ev. ref. tanító egyesületet.” *Persenszky Károly.* — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Az államsegély.

(Folytatás és vége.)

De nem csak a szabadelvű-párti kormány vette észre csakhamar milyen jó víz lesz az ő malmára a mi államsegély utáni esengésünk, ép úgy észrevette azt soha nem nyugvó ellenségünk, a katolikus klérus és mozgató lelke, a jesuitizmus. Az állam ki sem bocsát többé segélyező karmai közül, klerikális részről pedig, a honnan talán inkább arra várhattunk volna, hogy irigyelnek tőlünk minden garast és szeretnének bennünket egy kanál vízben megfojtani, azon lélekemelő jelenségnek vagyunk tanui, hogy nemcsak nem ellenzik segélyeztetésünket, sőt készségesen támogatják. Hát igen, mert rájuk nézve ebből a dologból két irányban vár nagy nyereség, nem is számítva azon anyagi hasznót, mely a katolikus szegény lelkészek segélyezésével elkövetett superfoetatióból ered. Megbecsülhetetlen eredmény lesz az, hogy a magyar protestantizmus magát ezzel a segélyügygyel mélységesen kompromittálja, s eddigi presztigét, melyet tagadhatatlanul birt ebben az országban, elvesztette. De még fontosabb azon hatás, melyet a segélyezési ügy a saecularisatio ügyre gyakorolni van hivatva. A katolikus klérus ez idő szerint teljes biztonságban érzi magát, jól tudja, hogy egy ilyen gyenge állam fejszójét ily nagy fába vágni nem meri; azokkal a javakkal, melyeket Szent-István a vallás fentartására, közoktatásra és szegények istápolására rendelt, tud ő magának a közvélemény minden rendű tényezőinél is hatalmas clientelát teremteni: de azért a saecularisatio réme mégis háborgatja álmait, mert jól tudja, hogy nem kell hozzá egyéb, mint egy újabb aféle 48-as világ, hogy a saecularisatio mint érett gyümölcs hulljon le az idő fájáról. Hátráltatni kell tehát megérését, hogy ép úgy elintézetlen maradjon egy újabb kritikus korszak alatt is, mint maradt 1848-ban; tömjük be száját a legközelőbb álló várományosoknak, a kiknek első sorban állana érdekükben, hogy a kérdést állandóan a felszínen tartsák. Ezek a szegény ördögök hálás szívvel fogják fogadni, mit a mi gráciánkából kapnak, sokkal szerényebbek, mint hogy még tovább is követelődzenek, de nem is fognak merni, mert

a kormány értésükre fogja adni, hogy tőlük most már e tekintetben is jó magaviseletet vár. És ezt a dolgot megtehetjük a más pénzével, magunknak nemcsak egy garasunkba sem kerül, sőt még per analogiam mi is kapunk congruát. Hát ez a politika kétségtelenül nagy esélyeivel bír a sikernek, mert általa a saecularisatio hosszú, sőt beláthatatlan időre lesz elodázható és mi, midőn elfogadjuk a 600 vagy 800 frtot, nem cselekszünk egyebet, mint azt, hogy *Ezsaúként egy tál lencséért adjuk oda az apai örökséget.*

De nézzük, milyen hatása lesz ennek a törvénynek a mi protestáns autonómiánkra. De ne is azt, hogy milyen lesz a hatás, ha majd meg lesz hozva a törvény, de milyen volt már eddig is, miként functionál már most is a mi autonómiánk a segélyügy hatása alatt és pedig felülről és alólul tekintve egyaránt. A mi a felülről történeteket illeti, minden alkotmányosság alapja az, hogy semmit rólunk nélkülünk; az 1848. XX. is mondja: a felekezetek meghallgatásával. És a mi vezérő és döntő körünk nemcsak hogy ezt nem sürgették, de maguk valóságos államcsinyszerűleg megakadályoztatták, hogy ha hivatalosan nem kérték is, mégis hallassuk szavunkat. Zsinat egybehívása lett volna indokolva, okvetlen kellett volna tartani egyházkerületi gyűléseket; de ők még conventet se akartak tartani, sűgás-bűgás, elnöki érintkezés, zárt értekezleteken való tárgyalás útján lett előállítva e korszakot alkotó ügyben a fajt accompli. *Ez már nem protestáns autonomia,* az ily eljárás az autonomia legprimitívebb felfogásával is homlokegyenest ellenkezni. És hát alulról? Tudvalevő, hogy bizonyos értekezletből összehozta magát mintegy 16, magát úgynevező közpap s elment Budapestre, bejárta a minisztereket, a képviselőház elnökét s önhatalmúlag repraesentálta a reformált egyházat. *Ez sem protestáns autonomia,* melynek körében megvolt a szabadság, de volt bizodalom is „nagy férfiak” és illetékes testületeik iránt, hatáskörük respectáltatott. Nagyon jelentékeny, jellemző tény volt ez, mert tisztán láthatjuk belőle az autonomia képét, ha a törvény meg lesz hozva.

A helyzet signaturája az lesz, hogy a segélyezett lelkészek nem lesznek többé a mi embereink, ők csak fél lábbal fognak állani a reformált egyház

Lapunk jelen számához egy félv melléklet van csatolva.

statusában. másik lábbal és pedig jobb lábukkal az állami hivatalnokok statusában fognak állani. A mint meg lesz hozva a törvény, a segélyezendő lelkész tényleg ki lesz közösítve az autonomia hatásköréből, mint m. kir. lelkész, ő csakúgy mint más államhivatalnok, az állam által fizetett és fegyelmezett emberek listáján áll. Mennyire a maga embereinek tekinti a kormány a segélyezendő lelkészeket, mennyire respectálja a mi autonomiánkat, arra nézve nagyon jellemző az, hogy a törvényjavaslat szerint az illető lelkészek közvetlenül folyamodhatnak segélyezésükért, a mi egyházi hatóságainknak egyszerűen a postai expedíto szerepe marad. Tegyük föl most már, hogy hozzá alkalom adatván, az lett volna a mi illetékes testületeinknek határozata, hogy azt a törvényt nem fogadjuk el: mi történt volna? Ha a kormány ennek dacára megszavaztatta volna a javaslatot, a mi szegény lelkészeink abban a helyzetben lettek volna, hogy ne is hederítsenek zsinat, egyházkerületek, convent határozatára, mert nekik módjukban van most már, bármit mondjon hozzá az anyaszentegyház, hozzájutni a 6—800 forinthez. Vajjon nem annyi lett volna ez mint nyílt felhívás arra, hogy robbantsák fel az egész autonomiát.

A törvényjavaslat részleteiről beszélni nem akarok; nem nevezetes azokról a — mint most mondani szokták — szégyenparaphusokról, melyek a fegyelmi esetekre vonatkoznak. Ez a segélyezési ügy megtanított bennünket oly dolgokra, melyek eddig nem teltek ki kálvinista emberektől, phrasisok, fictiok, ferdtések használatára. Azokra a fegyelmi dolgokra is találtunk cadentiát, azt mondjuk, hogy minket nem ferálynak, mert mi nem vagyunk a haza ellenségei. Ne felejtjük el, hogy jöhet még ismét egy Windischgrätz, Haynau, Albrecht herceg, de nem is kellenek hozzá azok az urak, itt van már nekünk saját pápánk és a magisternek méltó discipulusa, folytatója, tökélyesbítője, Bánffy Dezső: próbáljon valaki a segélyezett lelkészek közül ellenzéki jelöltre szavazni, ha ugyan még csak eszébe is jutna jövőre egy ily nyaktörő gondolat.

De minek irom én mindezeket a dolgokat? Actualis értelmé nincsen; hátra van ugyan még a törvényjavaslat országgyűlési tárgyalása, de ki kétkedhetnék abban, hogy keresztül megy? **Befejezett tény előtt állunk** tehát, sorsunk el van döntve, a tárgy fölötti érdemleges discussio otiosus dolog s nekem e sorok írásánál nem lehet más célom, mint az, hogy a t. szerkesztőség szívessege folytán elmondhatom: dixi et salvavi animam meam. Ebből a szempontból legyen szabad, ha már felszólaltam, még egyet-mást elmondanom.

A mint a hazánkban dúló létért való küzdelem erősen kezdette ostromolni egyházunkat is, kötelességünké vált mindent elkövetni, hogy egyházaink fenmaradhassanak, lelkészeink megélhessenek. Hozzá kellett volna látni tüzetesen és erélyesen az egyházi adózás rendezéséhez és különösen az affiliatiók keresztültviteléhez, e mellett pedig állhatatosan hangoztatni s felszínen tartani azt a követelést, hogy adják ki részünket abból, a mi ebben az országban a vallás fentartására rendelt alapot képez az ország alapítása óta s tényleg megvan mind e mai napig. De nem kellett volna lovat adni azon mozgalom alá, mely egyszerűen államsegély útján követelte a baj orvoslását. Nem pedig azon oknál fogva, mert tudhattuk, kikkel van dolgunk s hogy az államsegélyt csakis azon modalitások mellett kaphatjuk meg, a melyek mellett most már befejezett ténynyé válik. E fölött

semmi kétség sem foroghatott fenn. A dolog tehát úgy állott, hogy amicus Plato, amicus Aristoteles, maxima amica veritas. Nagyon természetes, keresztényi. felebaráti és collegiális óhajítás volt az, hogy lelkészeinket, lelkésztársainkat sanyarú helyzetükből kisegítsük, de nem volt szabad azt tekinteni **mindenek fölött álló feladatunknak s e célból kockára tenni vallásunknak, felekezetünknek létérdekeit.** Téves volt az a felfogás, hogy jól dotált lelkészi állomások, felekezetünk fenmaradásának conditio sine qua nonját képezik, mert egyáltalában nem tapasztaljuk, hogy szegény egyházakban szegény lelkészek lelki gondozása mellett gyengébb lábon állana a vallásosság és egyháziasság, mint más helyeken. Imminens veszély tehát erről az oldalról nem fenyegetett; be kellett volna nyugodni abba, hogy a protestáns lelkészi pálya szerény pálya, szegény lelkészeinket pedig türelemre inteni s visszatartani attól, hogy idegen istenekhez forduljanak; tűrjenek, míg az egyházi adózás rendezése s az affiliatiók keresztültvitelére nem hoz segélyt ideiglenesen, az 1848. XX. megvalósulása pedig véglegesen. De hát valljuk meg az igazat, nekünk a tevékeny önszegély erőlyes mozgásba tételénél sokkal kényelmesebbnek látszott egyszerűen megrohanni azt a nagy cassa nemonist, az állami budgetet, mely rohamossággal nő, mint a hógörgeteg, de hozzá juráltak más indokok is, hogy a most már kész fejlemények álljanak elő.

Tudvalevő dolog, hogy annak a politikának, mely kapott rajta, hogy az államsegély által vontató köteleire akaszthassa a hazai protestantizmust, ki a nagy mestere. Ő ebből kiemelkedni, ezen felül emelkedni soha nem tudott. A kálvinista pápai méltóság, melyre időközben emelkedett, kitűnő alkalmat nyújtott neki arra, hogy egész politikai pályája uralkodó eszméjének s az általa elért célnak consolidációjára egy hathatós lépést tegyen, az által, hogy a protestánsokat ezen egyedül üdvözítő politika aklába beterelje. De más részről rámutathatni a longus post me civium ordóra, a 3 millió protestánsra, mely háta mögött áll, egy nyugalomba lépett „közlegénynek” még mindig nem megvetendő positio. Tudjuk, hogy ennek köszönte egy más pápánk az általa elnyert s protestáns embernek azelőtt még álmában sem megfordult kancellári méltóságot. Ennek a positionak minél erősebben való elfoglalására célszerűnek mutatkozott előtte: követni más generálisok taktikáját. kik concessiókat tesznek katonáiknak, megengedik nekik a tivornyát, kártyát és egyebet, hogy annál szívesebben megtartsák a szolgálati fegyelmet. Nemcsak belement tehát az államsegélyezési ügybe, de a paktálásoknak, melyek útján létrejött, maga lett nagymestere, szemet húnyva mindazokra a rossz szenvedélyekre, melyek a segélymozgalom kapcsán felmerültek. Például a feltétlen birtokaránylagos és az állam által behajtandó egyházi adó, a lelkészeknek a hívektől való teljes függetlenítése, az egyházi adózás rendezésének az állam által leendő eszközölése stb. „De felismerték mások is, a népszerűség fentartására vagy kivívására mily hathatós eszköz lehet az államsegély melletti apostolkodás. Pengették erősen az 1848. XX. jelszavát, az államsegélynek csakis autonomiánk sértetlen fentartása melletti elfogadhatóságát stb., de mindezek a fentartások csak olyformán hangoztak, mint a quacerek jelszava: szerezz pénzt, becsületesen ha lehet, de szerezz mindenesetre. A népszerűség pedig sokaknak szemében nemcsak eszményi, hanem gyakorlati

értékkel is birt, mert azok a segélyezendő papok sokan vannak, sok mozgékony, tevékeny fiatal ember van köztük és körülbelül a hányan vannak, egyházaink consistoriumai útján ugyanannyi szavazattal rendelkeznek. A „közpapok“ valóságos közvéleményt tudtak az anyaszentegyházban megalkotni s benne hatalmi állást foglalni. Célrt érték, a kik kihasználva ezen körülményeket, dűlőre vitték az államsegély ügyét; mint rendesen történni szokott, midőn eszményi és anyagi érdekek jönnek összeütközésbe, azok a fentartások, scrupulusok most már mind háttérbe szorultak, kezét mossa majd tán egyik-másik, de élvezni fogja a nagy jóltevőnek, a megváltónak szerepét, melyet háládatos szívvel és lelkesen fog ráruházni a segélyben részesülők nagy serege.

Lelkők rajta, mert hát ám lássuk, miként fog kinézni a magyar protestantizmus ez után a korszakot alkotó intézkedés után. Iskoláinkat már odaadtuk, a magunk szegénységével mi dotáltuk az államot; nekünk nincs több iskolánk kettőnél, Debrecen és Sárospatak. A hol segélyt fogadtunk el, ott már nagy urakkal eszünk egy tálból cseresznyét, a mi még autonomikus elem van ezekben az iskolákban, az úgy fog átalakulni, mint honvédségünk, mely a közös hadsereggel feketesárgaságban versenyez. Nézzen be valaki Losonera, ott az egyház oda adta az államnak a református collegium összes vagyonát, van állami főgimnázium, de kálvinista iskoláról senki sem beszél. Így lesz néhány év múlva Miskolcon és mindenütt régi iskoláinknál. A mi pedig az erdélyi Langraud-Dumonceaux új és jövődöbeli grümdolásait, a fakultást, Szeretetházat (épen hogy nem szerelemház) illeti, ezeket valódi kálvinista elhatározásoknak, azt hiszem, senki sem fogja tekinteni. Attól az időtől fogva, a melyben az államsegély a láthatáron felmerült, pangásba esett egyházunk körében minden szellemi mozgalom; megfélekedtünk arról, mit jelent a protestáns név, azt t. i. hogy protestálnunk kell, hogy minden hatalmat csak azon fegyverekkel lehet megtartani, melyekkel szereztetett. Jelent e meg nálunk egyetlen munka, mely tüzetesen leplezte volna le a jezsuitaságnak megújult és megfeszített erővel folyamatba tett üzelmét; volt-e e helyett egyéb mint igen rövid, igen szerény glossák folyóirataink és hírlapjaink valamely félreeső zugában? E helyett eljárunk pharizeus-csókokat kieserélni holmi installatiók alkalmával, kitértünk minden provocatio elől, mert hiszen igaz is, hogy a kormány jóindulatát kellett magunknak biztosítani a felekezeti viszály kerülésével; de biztosítani a katolikusok kegyeit is, mint a kiktől függött utoljára is, kapunk-e valamit vagy sem. Ennek folytán, míg katolikus részről olyan amilyen erkölcsi értékű, de pezsgő mozgalom járja be az országot, a protestantizmus szellemi tekintetben lethargikus álomba merült, az ország közönsége már csak emlékezik rá a multból homályosan, de újabban semmit se hall a felől, hogy mi hát voltaképen s mire van hivatva ebben az országban a protestantizmus.

Micsoda hatással voltak ránk az új egyházpolikai törvények, melyeknél tanusított magunktartása már a segélyügy rovásán áll, ismételni nem akarom. Hideg fut végig hátunkon, midőn olvassuk a statisztikai kimutatásokat a vegyes házasságoknál kiállított most már törvényesített reversalisokról, s a felekezetnélküliség szaporodásáról. Létszámunk állandó és rendszeresített fogyásának nézhetünk elébe, a mely ha nem rohamos is, az enyészeti fuvalmát kell be-

lőle éreznünk, a mi ránk kétségkívül leverőleg hat. Önkormányzatunk maradványaira, mert hiszen azóta, hogy közoktatásunkat az állam nagy mérvben absorbálta, csakis maradványokról lehet beszélni, minő hatással lesz az államsegélyes állapot, megkíséreltem már jelezni a fentebbiekben. Ferenc császár patriarchalis absolutismusnak szerette volna tekintetni a maga despotismusát, de a mi önkormányzati rendszerünk eddig csakugyan patriarchalis alkotmányosság volt. Ennek a rendszernek legbensőbb szentélyébe nyúlik be profán idegen kézzel az állami mindenlébekenál mindenhatóság, abba a viszonyba, melyben eddig hatásaink s felekezetünk minden rendű tagjai állottak. Egy bifurcatio lép az egyöntetűség helyébe; lelkészeink s velők egyházközsegeink két cathegóriába sorozódnak, a segélyezettek és nem segélyezettek cathegóriájába. A segélyezettek új gazdát kapnak, sokkal hatalmasabbat, ennek szava, akarata lesz rájuk nézve a mérvadó, a mi hatáságunknak csak a velők való vesződség s ügyeik miatt a kormányval való örökös érintkezés és surlódás marad, melynél mindig ők fogják húzni a rövidebbet. Ez az örökös surlódás, a végtelen bureaucratikus pepecselés és zaklatás lesz az, a mi meg fogja keseríteni önkormányzati életünket. Az új törvényben egész sorozata van jelezve nagyfontosságú ügyeknek, melyekre nézve fenn van tartva a további intézkedés és ezeknél az államkormányának további ingerentiája. Az egyházközsegek elviselhetlen megterhelhetése nemcsak orvoslatlan marad, de sőt a mostani charták fixirozása által az orvoslás útja is elzáratik, s ha majd változtatni, reformálni, javítani akarunk, mindig újabb és újabb beláthatatlan complicatiók fogják törekvésünket akadályozni. Ezen az új pályán úgy fogunk elindulni, mint mikor a vaskondér és cserépkondér együtt útra kelt; a feltétlen alkalmazkodás és engedelmeskedés — ebből fog állani a protestáns önkormányzat és az államkormány közötti viszony.

Ilyen a helyzet, mely az újabb kor fejleményei, de különösen az államsegélyügy által a magyar protestantizmus számára megteremtve lett. Mivel fogjuk magunkat ezzel szemben fentartani? Mintha még helyén volna a régi hangon beszélnünk, a convent azt jelentette ki, hogy a felajánlott államsegélyt nem tekinti úgy, mint az 1848. XX. t.-cikk megvalósítását. Difficile est satyram non scribere; hát ugyan ki kérdezi még tőlünk, vajjon annak tekintjük-e vagy nem? Kikaptátok az apait és anyait, most már fogjátok be a szátokat és arról az 1848. XX.-ről többé szó se legyen, ez lesz a felelet. Nem is lesz; ki fogna merni és hol ezután ily kellemetlen dolgot feszegetni, midőn egész jövődöbeli existenciánk, magának az új törvénynek végrehajtása s minden még igen sok alkalomnál igénybe veendő kedvezés attól függ: fog-e sikerülni folytonos jó magunkviselete által kedvező hangulatban tartani a hatalmat, melynek magunkat kiszolgáltattuk.

Ez a dissolutio útja. Mi tartóztathatja fel, mi idézhet elő kedvező fordulatot? A láthatáron nem lehet észlelni ez idő szerint semmi biztató jelt.

Kár, hogy ilyen állapot bekövetkezhetett. A magyar protestantizmus fenmaradása nemcsak öncél, de nemzeti szempontból is nagy fontossággal bír. A magyar nemzet ellen követ el bűnt, a ki a magyar protestantizmus rombolásához nyújt segédkezet.

A görög ritus útján Azsia veti árnyékát Európa keleti részére. A katholicismus, mint a mákony vagy a morphiium feléli azokat a nemzeteket, melyek általa telítve vannak; Spanyolországgal már készen

van, Olaszország, dacára az ötven év előtti hős kor-szaknak, nem bír egy újabb renaissance magaslatára emelkedni; Franciaországban oly sajátságos tüneteket látunk, melyekben alighanem a kimerülés, az aggság jeleit észlelhetjük. Egyedül a protestáns népek vannak még teljes vitalis erejükben. Ezt fentartani volna rendeltetése a magyar protestantizmusnak is. A reformatio rohamosan hódította meg Magyarországot, a protestantizmus szabad szelleme és puritanizmusa congenialitásban volt a szabadságszerető és becsületes magyar jellemmel; megfogya bár, de törve nem, fenn is tartotta magát nálunk a reformatio, míg Csehországban és Lengyelországban elpusztult. Meg is tette a multban a kellő szolgálatot. Az osztrák járom nyomása alatt két erős oszlop tartotta fenn a magyar szabadságot: egyik volt a megyei önkormányzat, másik a protestantizmus; az elsőt már aláásták, s szögletkövének kiemelése már csak idő kérdése, a másik oszlopnak most vetik neki a feszítő-vasat.

Ezeket látva, nem tagadom, nagyon borús kedéllyel teszem le a tollat, midőn megköszönöm a tisztelt szerkesztőségnek, hogy ezen eső után köpönyegszerű reflexióknak helyet adni sziveskedett.

Mocsáry Lajos.

ISKOLAI ÜGY.

A jogi szakoktatás reformjáról.

(Folytatás).

A kötelező doktoratus eltörlése, míg egyfelől vissza fogja állítani a tudori fokozat régi értékét, másfelől alkalmas lesz a jelenlegi visszás állapotok orvoslására. A főváros vonzó erejénél fogva Budapesten ezentúl is jelentékeny lesz ugyan a joghallgatók száma, de elesik annak szüksége, hogy a vidéki akadémiák hallgatói a budapesti egyetemet ily nagy számban keressék fel. Azt, hogy Budapesten az egyetem mellett — mint Csorba mondja — külön jogakadémia szerveztessék, viszonyaink között czélszerűnek nem találjuk. A tudományegyetem míg egyfelől a magasabb s tudományos jellegű tudori fokozat elérését lehetővé teszi, a másik czélt is kitűnően szolgálhatja a kebelében szervezett államvizsgálatok által, a mint azt most is szolgálja. De vizsgáljuk a kérdést, melyben mint látszik, még a vallás és közoktatásügyi miniszterium sem foglalt el határozott álláspontot, vajjon a doktoratusnak ezentúl tisztán minősítő jellege legyen-e, vagy az elnyert tudori fokozat képesítsen-e a közigazgatási pályára, alapjául szolgálván az ügyvédi vagy bírói vizsgálatnak is? A teológiai és bölcsészeti fakultáson a doktoratus mint elméleti s tudományos fokozat bír jelentőséggel s kétségtelenül ez felel meg a történelmi fejlődésnek. De nézetünk szerint az orvosi pályán, valamint a jogin is a doktoratus ilyen megállapítása igen nagy nehézségekbe ütköznék. A doktoratus, mint elméleti s magasabb tudományos vizsga a jövőben azok számára fog fenmaradni, kik alaposabb és mélyebb elméleti tanulmányokat végezve, az államvizsgálattal nem fogják beérni, hanem tudományyszeretüknek önként fakadó bizonyosságát akarván feltüntetni, megszerzik e kitüntető fokozatot. De lehetséges volna-e, hogy e kétségtelenül magasabb qualificatiót nyert fiatal emberek utólag még az államvizsga letételére köteleztessenek, mely a gyakorlati életpályára képesít, holott a doktoratus, ha tisztán tudományos fokozat maradna, ezekre nem qualifi-

cálna? Nem volna-e különös, ha a nagyobb qualificatio a kisebbnek rendeltetnék alá, ha a doktoratus alapján sem közigazgatási, sem bírói pályára lépni nem lehetne? Ez radicalis szakítás volna a multtal s alig egyéb az egyik vélelemből a másik vélelembé való átmenetnél. Nézetünk szerint tehát a kérdés lege ferenda úgy lenne eldöntendő, hogy a doktoratus gyakorlatilag éppúgy alapjául szolgálhatna a bírói és ügyvédi vizsgálatnak, mint az államvizsgálat s egyszersmind a közigazgatási pályára is képesítene, a mennyiben azt a közigazgatási tanfolyam elvégzése követné. Ez által míg egyrészt jellege elméletileg az államvizsgáknál magasabb, másrészt gyakorlati érvényében azokkal egyértékű lenne s eltöröltetvén annak kötelező volta; e kétségtelenül nehezebb vizsgálatra a fiatal embereknek csak az a része vállalkoznék, mely már magasabb qualificatioja által is ki akar tűnni s alaposabb készültséget akar szerezni az elméleti tudományokból.

A másik nagyfontosságú feladat a hét féléves rendszer eltörlése s a régi nyolc félév visszaállítása. Tagadhatatlan ugyanis, hogy az 1889: XXVI. és XXVII. t.-c. által megadott féléves katonai kedvezmény a jogi szakoktatás feladatait rendkívül megnehezítette. A jogi és politikai studiumok óriási terjedelme mellett nyolc félév alatt is csak igen nagy szorgalommal lehet helyes ismereteket szerezni, a mostani hét félév következtében az egyes tantárgyak rendkívül összezsugorodtak s így a hallgató is csak arra törekszik, hogy azokból annyit a mennyit elsajátítván, minél hamarabb abszolutoriumot szerezzen. A legfontosabb tárgyak csak rövid időn át adatván elő, a tanárok is vagy kénytelenek tisztán csak egy rész előadására szorítkozni, vagy az alaposság rovására az egész studiumot felölelni, a mi mindenesetre nagy hátrányára van a szakoktatás ügyének. E mellett egyes tárgyak, mint a jogtörténelem és egyházjog heti 7—7, összesen 14 órán levén előadandók, rendkívül igénybe veszik a tanár physikai és s elméleti erejét, a mit a studiumok egyenlő elosztása esetén szépen ki lehetne kerülni. Mert nem lehetetlenség-e a szaktanártól azt kívánni, hogy pl. a magyar alkotmány és jogtörténetet, melynek egy korszakára is csak éppen hogy elég egy félesztendő; ily rövid idő alatt ismeresse meg növendékeivel? Helyre kell tehát állítani a teljes négy évet, hogy az efféle kellemetlenségek elkerültsenek.

De térjünk át a tan- és vizsgálati rendszer kérdésére, a hol már több nehézséggel találkozunk. Mert míg az elmondott elvekben meglehetősen egyértelműség konstatálható, a tan- és vizsgálati rendszer reformjára vonatkozólag eltérnek a szakférfiak véleményei. A bifurkáció hívei küzdenek az egység követőivel s tagadhatatlan, hogy mindkét iránynak megvannak előnyei és hátrányai. Az 1874-iki szervezet nagyjában belátta a bifurkációt, de a jelenlegi rendszer sem igazi bifurkációnak, sem az egység rendszerének nem nevezhető. Az, hogy a politikai és jogi studiumok különválasztva adassanak elő s így a két vizsgálat külön qualificatio alapjául szolgáljon, bár fejlett viszonyok között helyesnek mondható, a gyakorlatban igen nagy nehézségekbe ütközik. Mindenekelőtt megkívánja, hogy a jogi pályára lépő fiatal ember már kezdetben elhatározza, vajjon a bírói és ügyvédi, vagy a közigazgatási pályára fog-e lépni, a mit pedig igen nehéz dolog lenne még akkor elhatároznia. E mellett okvetetlenül szükségessé tenné a tanárok számának felemelését, másrészt szükségszerűleg bizonyos egyoldalúságot eredményezne, a mit legfeljebb az által lehetne ellensúlyozni, hogy bizonyos jogi és bizonyos politikai studiumokat úgy az egyik,

mint a másik részről kötelezőleg kellene hallgatni. De a kétféle qualificatio nehézkes dolog azért is, mert a pályájukat végzett fiatal emberek, mint tudjuk, ma is gyakran mennek át a bírói pályáról a közigazgatásra és viszont s ebből folyólag nehéz lenne utólag a nem is hallgatott studiumokból a vizsgát letenniök. A bifurkációnak igenis megvan a maga jogosultsága, de nem annyira a jogi vizsgáknál, hanem az ezeket követő közigazgatási és bírói vagy ügyvédi vizsgáknál, melyeket immár egységesen kellene szabályozni. Az bizonyos, hogy a pozitív jogok tulságos előtérbe tolésa ártalmára van az u. n. politikai studiumoknak, a min azonban, mint alább kimutatjuk, könnyen lehet segíteni. Álláspontunk tehát a tanrendszer kérdésben csak az egység lehet, a mi azonban okvetlenül szükségessé teszi, hogy a studiumok mai rendszerén bizonyos átalakítások történjenek. Ez átalakításokra is megteszszük észrevételeinket. Mindenekelőtt konstatáljuk, hogy Franciaország 13 jogi fakultásán a tantárgyak közül három emelkedik ki, u. m. a római jog, a magánjog és jogtörténelem. Hogy a főszóly erre van fektetve, azt mutatja, hogy a római jog három éven át adatik elő s így a francia jogász nemzeti jogának és a jogtörténelemnek alapos ismeretével hagyja el az egyetem falait, a mi természetesen csak úgy lehetséges, ha egy ily nagy studium több évre beosztva adatik elő. A bécsi egyetemen a történelmi studiumok közül a római jog és a jogtörténelem az első, az egyházjog a második éven adatik elő, míg a politikai és tételes tárgyak a harmadik és negyedik év anyagát képezik. A legelső feladat tehát az volna, hogy míg egyrészt e tárgyaknak nálunk is több idő szenteltetnék, a történelmi studiumok már a jogi tanulmányok kezdetén előadatnának, a mi az egyház-jognál nincs így. Egy további lépés az volna, hogy bizonyos studiumok, melyek a mai tan és vizsgarendszerben kötelezőleg bennfoglaltatnak, melyek a többi tárgyak mellett elég nagy óraszámban szerepelnek, a jogi tanrendből kivételnének, vissza tárgyait nem képeznék, hanem a jogi tanintézetek mellett fennálló bölcsészeti fakultáson adatnának elő, a mint az pl. Poroszországban történik. A jogbölcsélet a párisi fakultáson is, mint cours libre szerepel, vizsga tárgyát nem képezi s valamint ezt, úgy a statisztikát is bölcsészeti tanárok által kellene előadatni a kollokviumi kötelezettség fenntartásával. S ezzel volna összefüggésben az is, hogy némely studiumok, melyek ma mint önálló tudományok szerepelnek, egy nagyobb egész keretébe foglalva adatnának elő, így a pénzügyi jog, mely a közigazgatási jogba, a pénzügytan, mely a nemzetgazdaságtan körébe volna célszerűen beilleszthető. A technikai szabályoknak kimerítő ismerete ez által mellőztetvén, az így fenmaradó időt más tárgyakra lehetne fordítani. Ezt követné, hogy egyes új studiumok hozatnának be, ilyen lenne különösen az összehasonlító jogtudomány, melynek nagyfontosságát napjainkban a codificatio küszöbén nem kell indokolnunk. Célszerű lenne ez már csak azért is, hogy míg egyfelől a jogász megismerné a nyugoti államok civiljogi intézményeit és irányait, más részt nem volna szükség az egyetemes európai jogtörténelemnek s különösen az ausztriai magánjognak ily nagy terjedelemben való előadására, a mennyiben az utóbbi az összehasonlító jogba olvasztva adatnék elő. Az összehasonlító államjog ma is megvan, a magyar közjog és politika ma is ugyanazon tanár által adatik elő, miért ne hoznánk be ez irányt a magánjog terén is, természetesen erre külön szervezett katedrával. Egyedül így volna lehetséges, hogy míg egyrészt ama nagy időt igénylő s nézetem szerint redukálható és

elkülöníthető studiumok a kötelező tárgyakból egyrészt kivétetvén, másrészt azokba beolvastatván, a jogász több időt szentelhetne a főstudiumok elsajátítására, mint az jelenlegi rendszerünk mellett történik. Nézetünk szerint nem csupán a vizsgák számának kevesbítésére van szükség, mint ezt a miniszter kijelentette, hanem szükséges, hogy a ma előadott studiumok száma is bizonyos tekintetben redukáltassék.

Igy adatnék elő az első éven a „Bevezetés a jogtudományokba“, mely a jogtudomány alapelveit foglalná magában s mely a legutóbbi 1897 január 18-án kibocsátott közoktatásügyi rendelettel Poroszországban is a jogtudományi encyklopaedia helyére lépett. Magától értetődvén, hogy ez nemcsak a címbeli változást jelentené, a mi újabban nálunk is megvan, hanem a tudomány körének és tartalmának megváltoztatását is, a mennyiben itt adatnának a jogról, államról, társadalomról szóló alapismeretek. Az első éven adatnék elő a római jog történelme az institutiók valamelyik részével, pl. általános tanok, személy és dologbeli jog egész évben, de a mainál kisebb óraszámval, a magyar alkotmány és jogtörténelem mindenütt az európai jog és politikai eszmék szem előtt tartásával a mainál kevesebb óraszámval, (pl. 4) de egész évben, e mellett hallgatnának a jogászok a philosophiai szak által előadott, de vizsga tárgyát nem képező jogbölcséletet, az újkor történelem valamely részének különösen politikai elemzését és a törvényszéki orvostant.

A második évfolyam tárgyai lennének az egyházjog, egész éven hetenkint 5 órán, a magyar magánjog egész éven heti 5 órán, a római jog további részei heti 3 órán egész éven, a nemzetközi jog egész éven heti 2 órán és a jogászra is eminenter jelentőséggel bíró nemzetgazdaságtan, melyet épen ez okból nem is volna célszerű a philosophiai szak körébe utalni, egész éven heti 5 órával. A harmadik év tárgyai lennének a magyar közjog egész éven heti 4 órával, az összehasonlító magánjog egész éven heti 5 órával, a magyar közigazgatási jog egész éven heti 5 órával, az összehasonlító államjog egész éven heti 4 órával és ide lehetne venni a bölcséleti kar által előadott statisztikát, mely vizsgálat tárgyát nem képezvén, heti 3 órán egész éven adatnék elő. A negyedik évfolyam tárgyai lehetnének a polgári törvénykezési rendtartás egész éven heti 5 órával, a büntető jog és büntető eljárás egész éven heti 5 órával, a váltó és kereskedelmi jog egész éven heti 5 órával s egyes special collegiumok, mint a telekkönyvi és csödeljárás. A negyedik évfolyam hallgatóit célszerűbbnek látnánk a mainál kevesebb óraszámval terhelni, hogy az év végén leteendő vizsgálatra készülhessenek. Igaz, hogy e beosztás bizonyos tekintetben rovására történnék az államtudományi studiumoknak, de nézetem szerint a közigazgatási és pénzügyi jogban előforduló apró technikai szabályokkal nem is szükség a jogásznak oly bő terjedelemben megismerkedni s az innen származó hátrányok ellensúlyozására életbe kellene léptetni a közigazgatási tanfolyamokat, a mint azt az 1883. I. t.-c. előírja. Magyarországon, mely még igen messze van attól, hogy Páris példájára politikai akadémiát állítson fel, a közigazgatási és általában a politikai pályára lépők számára e tanfolyamok szükségét nem kell bővebben hangoztatnunk.

Mielőtt a vizsgarendszer reformjára áttérnénk, még egy kérdéssel kell foglalkoznunk. Gyakran halljuk azon eszmét felvetni, nem volna-e célszerű a fiatalságot a tanfolyam alatt írásbeli gyakorlatokra kötelezni, hogy ez által a jogász szellem nemcsak az előszóbeli előadások, hanem a jogász irály által is kifejezésre jus-

son, hogy megszokják tanulóink a kifejezések szabotosságot, az irány gördülékenységet, a mire igen nagy szüksége van az igazi juristának. A fent említett porosz újításban kötelesek a tanulmányi idő első felében legalább egy német polgárjogi gyakorlatban, annak második felében ugyancsak legalább egy német polgárjogi és egy polgári törvénykezési gyakorlatban résztvenni. Az írásbeli gyakorlatoknak nagy jelentőségét nem akarjuk kétségbevonni, de ellene vagyunk ezen rendszernek azért, mert kötelezővé teszi azt, a mi kell hogy a jogász saját munkaszeretetéből fakadjon s másrészt mert az ellenőrzés hiányossága, majdnem lehetetlensége miatt igazi értéke úgy sem volna. Kíváncsnak tartjuk, hogy a jogi studiumok legnagyobb részénél szemináriumi gyakorlatok tartassanak, de ezek feltétlen kötelező erejét, vagy az írásbeli gyakorlatok kötelezővé tételét clejtendőnek véljük azért, mert a szorgalmasabb, igyekvőbb elemek úgy is felkeresik, saját érdekében állván, hogy a tanár vezetése alatt mélyebben hatoljanak be valamely studium szellemébe, a kiket pedig erre kényszeríteni kell, az azok oktatására fordított fáradság nem fog arányban állani a végtelen, csekély eredménnyel, mert dolgozataikat úgy is másokkal fogják készíttetni, a mi még rosszabb, mert visszaélés s a célnak kijátszása. Az írásbeli gyakorlatok behozatalát — mint azt később ki fogjuk fejteni — a vizsgáknál sem ajánlhatjuk, hanem igenis szükségesnek tartjuk a tanár felügyelete alatti vitatkozásokat, az akadémiai és jogászegyleti pályázatokat, a melyek ma is az önképzés czélszerű eszközei. Ki ne ismerné a pataki főiskola akadémijában fennállott »Pánczélvármegye« szervezetét, a mi kétségtelenül üdvös hatást gyakorolt a jogászok szellemi képzésére.

Midőn azonban a bifurkációval szemben az egység terére léptünk, hangsúlyoznunk kell, hogy ezen egység a legmagasabb minősítésnél, a doktoratusnál is keresztülvitessék, ez okból vissza kellene állítani a doktoratus egységét, úgy mint régen volt, el kellene ejteni a külön államtudományi tudóságot, melynek nincs is igazi értelme.

(Vége köv.)

Dr. Zsindely István.

TÁRCA.

Húsvétban.

„Feltámadt a Jézus!“
Zendül a vig ének
Ajakán, ajakán
Gazdagnak, szegénynek.

Üres a Megváltó
Őrizett sírboltja,
Szent fiát, szent fiát
Az Atya kihozta!

Nem hagyta, hogy teste
A porral vegyüljön;
Életen, életen
A halál tort üljön!

Hová lön koporsó,
Rettentő fúlánkod?
Szívünket, szívünket
Többé már nem bántod...

Síroknak éjére
Sugárzó fény árad...
Eloszlik, eloszlik
A kétség és bánat.

Szenvedők sohaja
Imába olvad át;
Úgy áldja, úgy áldja
Az Isten irgalmát.

Lefoszlik a mély gyász
Kesergők lelkéről...
S az öröm, az öröm
Mennyország felé tör...

„Feltámadt a Jézus!“
Meggyőzve a halál;
Nem félek, nem félek,
Ha egykor rám talál!!

Bármikor jöjjön is,
Akárhon érjen el:
Megverem, megverem
Törhetlen hitemmel!...

Szilva István.

KÖZÉLETÜNK.

A felső-borsodi ref. lelkészértekezlet közgyűlése.

— Sajó-Szentpéter, március 28. —

Vadászy Pál esperes elnöklete alatt 37 lelkész gyűlt össze, a kiket alkalmi ének és *Farkas József* hegymegi lelkész áhitatos buzgó imája után az elnök üdvözölte elmondva a következő nagy hatású megnyitó beszédet:

Tisztelt értekezleti közgyűlés!

Ha széttekintünk korunk haladási téerein s komolyan vizsgáljuk az e haladásban mindenfelé nyilatkozó erők és eszmék irányát: azt mondhatjuk, hogy az túlságosan reális, gyakorlati. Az ideálok fénye veszni kezd. A phisika hódít, a metaphisika majdnem tengődik, az emberi keblek kezdik megtagadni az eszmék kultuszának szolgálatát. Ma minden kapós, a mi a modern kíváncsalaknak megfelelő, tetszetős alakban jelenik meg, ha nincs is rajtok az eszményiség fénye, zománca. A fejlődő gyakorlati élet két ellentétes irányban haladva, mint két ellenséges tábor fosztogatja a nemzet test egészséges életszerveit, a melyek kapitalizmus és szocializmus miatt csak mennyiségileg különböző fogalmak. A társadalmi rend alapja a jog, az igazság kultusza, az érdekek küzdelmes harcában rongy foszlányokban vándorog. Az érdek mellett felüti fejét már az erőszak nyers hatalma is, hol nyíltan, önként kihívólag, hol a hivatalos tekintély nimbusával.

A jogból eszközt akar a mai kor csinálni, hogy az mindenre használható legyen. Innen van aztán az, hogy sokan a törvényt ruggyantának tekintik, mit az alkalom,

a célszerűség, az érdek saját tetszése szerint nyújt ki és szorít össze. Így veszt el a meggyőződés a maga szentséges jellegét, így haldoklik a jog, az igazság érzet. Csoda-e aztán, ha az anyag, az erő az imádat tárgya? Csoda-e, ha a jogérzet nyílt kilépését a férfiatlan gyengeség jelének tekintik? Igen! ez szomorú jelenség; — és ezt nem lehet legyőzni, megsemmíteni azzal, hogy egy-két példányt kiölünk közülök, mert még dúsabban hajt ki, — az erőszak csak fejlődésének lesz melegágya.

E kóros állapot megszüntetése volna a vallás feladata, a tiszta evangéliom alapján. A társadalom körületes testébe be kellene vinni az egészséges fejlődés szemét, hogy alapot teremtsünk a beteg társadalom pszichikai megújulásának. Mert tény az, hogy míg az emberiség megkezdett irányát elhagyva vissza nem tér a vallás-erkölcsi eszmékkel együttérző jog kultuszához; addig számtalan sebtől fog vérezni, addig nem annyi lesz a nyomorult, a szegény, a mennyi az utcákon segélyért könyörög, hanem ezerszerre több, sorvadva, szennyvedve a titok, a homály leple alatt. Szép és nagyszerű feladat volna a tarthatatlan helyzet megszüntetése.

Fel kell tehát ráznunk a lelkek stagnáló tavát, a keresztyénség lényegét képező szeretet erejével. Meg kell mutatni a vallásnak a maga isteni voltát igazoló hatalmát, hiszen, ha a pogány Istenek oltáraitól el tudta hódítani a lelkeket a keresztyénség láthatatlan Istenéhez: vajjon lemondana-e a mai kincseket bálványozó kor átalakításának biztató reményéről? Igaz, hogy nem lehet tudni, melyik könnyebb vagy nehezebb feladat, mert a gyermek korát élő keresztyénségnek akkor még többet használt a „tejnek itala,” mint most a felvilágosodás férfi korában az evangéliomban rejlő lelki eledel: de azért a vallásnak, mint az ég szülöttének latba kell vetni a maga munkás erejét, bele kell vinni az élet vásári zajába a szeretet olvasztó melegét, hogy ez hassa át az önző érdekek szivtelen túlzásait s bevigye az üres szívekbe az annak már létezését is stoikus gúnnyal tagadó Isten országát.

Csak hogy az a nagy baj, hogy a vallás nem mindig hivatásához mért buzgósággal működik, nem lesz minden lélekre nézve az ég ajándéka, a mennyiben a legszentebbek hittettek közé is oda vegyül a földiesség gyarlósága, sőt sokszor a világ lelkével megalkudott érdek hajhászat is. Ez az oka, hogy a vallás külső nyilatkozási formái, a különböző egyházak nem egyformán járnak el hivatásuk teljesítésében. Az egyik az Istenbe vetett hit erős alapján állva tesz mindent, tudván azt, hogy „a hit jó tettek nélkül megholt állapot,” a kettő együtt értékes Isten előtt. A másik isteni tulajdonokba öltöztetve egyháza fejét a cél által megszentelt eszközök tisztaságát moráliter szabályozó dogmára emeli, s ilyen alapokon akarja felépíteni az egyedül üdvözítő hit országát. Ez ország terjesztésében aztán oly buzgósággal járnak el az egyház szerzetes vitézei a keresztyénség színe alatt, mely éltető táplálékát nem a felekezeti türelem áldásaiban, hanem a sötét önzésre, a hatalmi érdekek ápolására fektetett ultramontán reakció tüntetésig emelkedő túlkapásaiban keresi és találja fel. És ez szerintem nem kisebb réme a protestantizmusnak, mint a szociálizmus, vagy a felekezetenküliség terjedése, melyek ijesztő árnyként kezdenek ráborulni a magyar protestáns egyház jövő haladására, fejlődésére.

Róma mindenfelé kapkodó keze minden lehető eszközt felhasznál arra nézve, hogy a protestantizmus erejét, hatását gyengítse, saját hatalmi körét szaporítsa. Hiszen erre vall azon túlterjeszkedési vágy, azon illetéktelen beavatkozási törekvés, melyet az egész nemzet színe előtt a parlamentben nyíltan bevallott reakció az egész Európában a béke színe alatt az államok életére gyakorolni kíván. És e célfélté törekvésben azon tudat táplálja, hogy mi protestánsok igen keveset számítunk a népek, az események politikai nagy koncertjében, s így versenytárs nélkül haladhatnak hatalmi célzataikban, tudván azt is, hogy mi hivatásunk körére hivatkozva, inkább Szent Sionunk, mint a világi célok érdekei körül szoktunk csoportosulni.

Nem tartozik szorosán beszédem keretéhez, de szándékosan emlitem fel az ultramontanizmus azon lojális pártolását, melyben egy kath. főúr neje részesíté azon klastrom felépítése által, hol az összes magyar zárdák elláthatása céljából egy hű alatt való sereg képeztetik ki a pápai pénztár gyarapítására. Ezt csak azért hozom fel, hogy itt hazánkban ilyen titkos törekvés is lévén: Ardet Ukalegon.

Álljunk tehát öseinktől öröklött buzgósággal, kitarással őrhelyeinken, hogy a válságosnak mondható körülményekkel szemben készületlen prot. egyház az ellenünk nagy apparátussal működő ultramontanizmus rohamait kiállhassa.

De van egy bennünket közvetlenül, — a hazai sajtóban is élénken hangoztatott kérdés t. i. a nem kath. lelkészek fletésének kiegészítéséről szóló törvényjavaslat, mi felett már élénk vita indult meg és két irányt szült, t. i. a kik aztán változtatásokkal, módosításokkal elfogadják és a kik azt csak pillanatnyi segélyt nyújtó alamizsnának tartva, inkább várnak az eddig élvezett államsegély mellett mindaddig, míg az 1848-ik XX. t.-c. teljes mértékben végre nem hajtatik.

Én, tisztelt értekezlet! igen nagy jelentőségűeknek és egyszersmind szívrehatóknak tartom a szegény papi családok aggodalmas könyveit és segélyt kérő jajszavait, a melyeknek hatása önként ráborul lelkemre, midőn a kérdéssel szemben állást akarok foglalni. Régóta zörgetünk a törvényhozás ajtaján segítségért és most midőn az állam felénk nyújtja kezét, visszautasítsuk azt, azért, mert nem adta meg egészet, a mit kértünk, és inkább ömöljék a régen hulló köny, nőjjon sötétebbé a gondok felhője a szegény prot. papi családokban? Természetes dolog, hogy szívesebben fogadnám el a javaslatot, ha hazafias multunkkal, történelmi jelentőségünkkel állánának arányban annak kedvezményei s ha benne keresztül volna víve, a mit az 1848-ik XX. t.-cz. contemplál: de azért azt, törvényhozásilag kifejezett kétségbevonhatlan világos kikötésének elismerésével annak, hogy ez csak kezdett ama kívánt t.-c. megvalósítása felé — elfogadhatónak tartom, de csak bizonyos módosításokkal.

Egyházunk papságának erkölcsi előnyére szolgál azon körülmény, hogy nem elégszik meg anyagi helyzetének e javaslat szerinti biztosításával, hanem mint jópásztorokhoz illik — a juhok érdekeit is felöleli, — vagyis óhajtja, hogy egyházi terhén is könnyítsen az állam. mert ha ez így marad: lehet, hogy pap lesz, de a gyülekezet a felekezetenküliség karjaiba veti magát, vagy pedig a szociálizmus mételyt szívja be, minden egyházi és társadalmi rendet felforgat s így önmagának és családjának is veszére tör.

Köztudomású, hogy egyházi életünk közigazgatási ága is nem változó statumokon, ha nem királyilag szentesített törvényeken alapulván, az ott megszabott korlátok között kivetett és a tényleges szükséglet között esetleg mutatkozó hiányt az állam fedezné, hogy egyházunk jövője ez oldalról is biztosítva lenne. Nem lehet előlem e beszéd keretében részletes bírálatot adni a javaslatról, mert az a tüzetes kritika tárgyát képezi. Én általában véve a javaslatot a tárgyalás alapjául elfogadom s ha ezt most a konvent elutasította volna, kitudja, hogy meddig kellene várakozni, míg e kérdés ismét rendre kerül a kormányra? Én tehát nem azt kérdezem Názaretből származhatik-e valami jó, hanem azt, hogy jó-e, előnyös-e helyzetünkre? Bár — ismétlem — kifogásolható részei vannak autonómikus szempontból e javaslatnak, de tekintve a szakminiszter és kormányelnök, azóta ez ügyben tett nyilatkozatait is: a segélyezési szándékot megtagadni tőle nem lehet; és ha a konvent által megnyugtató nyilatkozat tételekre felhívott kormány a hozzá intézett kérdéseket és nyilatkozatokat respektálva a javaslatokat oly értelemben módosítani kész: — derültebb gondolatokkal és érzésekkel tekinthetünk a jövő felé.

Szilárd hittel Istenben és egyházunk vezérferfiaiban vetett erős bizodalommal álljunk meg tehát anyaszentegyházunk féltett érdekei mellett. Öseinktől öröklött lelkesedésünk kitartó erejével lobogtatva az idők viharaitól meg-

tépett, de fel nem adott zászlót. De e lelkesedés ne pilanatnyi felhevülésből álljon; hanem táplálékát igaz lelkiismeretes munkánk sikerében találja fel, hogy beteljesítve legyen általunk azon bibliai felhívás: „imádkozzatok és dolgozzatok.“ Így a jövő sohasem fog készületlenül találni s jól eső tudattal mondhatjuk el a költővel:

„Senki vádat nem mondhat rám
Megtettem mivel tartozám.“

Ily érzések és gondolatok hatása alatt szívem mélyéből üdvözlöm a mélyen tisztelt értekezletet s azt ezennel megnyitottnak nyilvánítom.

A megnyitás után *Bodnár István* helyére egyhangulag *Szuhay Benedek* kápolnai lelkész választatott az értekezlet egyik jegyzőjévé; a távozonak érdemei jegyzőkönyvbe vétettek.

Horváth János felolvassa a nagy gonddal és valódi szakértelemmel összeállított bírálatot a beadott pályaművek felől. Kiváncsított: „*Reformáció ünnepén mondandó újbóri urvacsorai beszéd*“ szabadon választott alapigével. A beadott 4 pályamunka a *Szabó József*, *Baksy Sándor* és *Horváth János* tagokból álló bizottság véleménye szerint a kitűzött célnak megfelel. Versenyhátsói közül legjobban kiemelkedik az I. és IV. számú; amaz a homiletikai szabályok pontos betartásával, a tárgy felfogásával; de inkább újbóri urvacsorai egyházi beszéd. Az utóbbi mű szerzője inkább reformációi ünnepi beszédet írt s nem annyira a homiletikai szabályok pontos betartása, mint inkább saját egyéni felfogása látszik munkáján. Mindkettő hévvel, lelkesedéssel van megírva s vannak benne részletek, melyek az újdonság varázsával hatnak az olvasóra. Bizottság véleményét nagy köszönettel elfogadja az értekezleti közgyűlés. Az I-ső számút, mint teljesen kifogástalant, 20 koronával; a IV. számú pályamunkát 10 koronával tünteti ki az értekezlet s mindkét pályanyertes munka érdemkönyvbe vétetik. Amannak szerzője: *Mindszenti Imre* s.-kazai, emennek: *Szuhay Benedek* kápolnai lelkész.

Olvastatott a *Vladár József*, *Szuhay Benedek* és *Botos József* tagokból álló bizottság véleménye „*A tiszán-inneni ev. ref. egyházkerület papi özvegy-árva tárának módosított alapszabály-tervezetéről*“ vonatkozólag.

Értekezleti közgyűlés a bizottság véleménye alapján a kisebbség tervezetéhez ragaszkodik, azt fogadja el azon változtatással, hogy az intézeti tagok többé a tárba ne fizessenek ne még akkor sem, ha 25 éven belől nem teljesítettek fizetési kötelezettséget. Indokolttá teszi a megszüntetést azon körülmény, hogy a teher súlyosan nehezedik vállainkra s a tár idősebb tagjai, illetve azok jogutódai nem rövidülnek, mert a most felállított országos özvegy-árva-tár 10 évre kiterjedő fizetési kulcsot állapított meg s az idősebb tagok jogutódai — kevesebb befizetés után is — egyenlő ellátásban részesülnek. Azon özvegyek és árvák pedig, a kiknek elhalt férje, illetve apja még nem volt tagja az országos lelkész özvegy-árva-tárnak: tetemesebb osztalékot kapjanak, mert a segítségre százszorta jobban rá lehetnek szorulva. Igaz: ezt nem a szoros osztó igazság, csak a méltányosság parancsolja. Végül óhajtja értekezletünk, hogy az elfogadott alapszabály megfelelő számú példányban kinyomattassék s a tavaszi egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvében a tagok névsora mindig kinyomattassék fizetési osztályuk, idejük megnevezésével; nem különben tartassék nyilván az is, hogy mennyi az özvegy s azok fejenként mily segély-összegben részesülnek? Mert manapság csak sötétségben tapogatózunk.

Ezzel egyidejűleg felolvaslatott egy *Alapszabály-tervezet* is arról, hogy miképen kellene kerületi özvegy-árva tárunkat nyugdíjintézetévé átváltoztatni?

Közgyűlés időelőttinek tartja e tervezetet, bár a kitűzött cél fontos voltát tagadni nem lehet. A bizottsági munkát némi módosítással elfogadtatik s mint határozat fölterjesztetik pártolás és elfogadás végett a Nagyt. egyházmegyei közgyűléshez,

Majd a sárospataki theol. tanári kar ismeretes véleményére adott választ, illetve bírálatot egy bizottság, melynek tagjai: *Csontó Károly*, *Barta Mihály*, *Elek József*. A lelkész-avatás és beiktatást stb. c. dolgozat kitűnő tanulmány, a miért csak elismerést és forró köszönetet szavazhatnak az értekezletek, illetve az egyházmegyék. S ha mégis e bizottság némi módosításokat ajánl, teszi ezt azon szempontból, hogy mint a gyakorlat emberei közelebb hozzák ez intézkedési formákat az élethez és szívünköz anélkül, hogy különösebb mélyrehatóbb változtatásokat ajánlanának.

A lelkész-avatásról szóló rész 3-ik pontjára vonatkozólag a bizottság abban a véleményben van, hogy célszerűségi szempontból helyesebb, ha a felavató a szöszekből mondja el alkalmi beszédét, és pedig azért, mert ez az alkalmi beszéd nem csak a felavatandókat érdekli, hanem a jelenlevő nagy közönséget is. Az alkalmi beszéd s az azzal járó kérdések feltevése s a felavatandók felavatása egyik legkimagaslóbb része a szertartásnak, mely iránt a nagy közönség is leginkább érdeklődik; szereti hallani, hogy a felavatandó mit köt szívére az infjú lelkészeknek és hogy mit ígérnek szívvel-lelékkel az ő lelkipászorai. Mindezeket a szöszekből téve mindenki látja, hallja a szertartásnak ezen lényeges mozzanatát; az úrasztala mellől azonban — talán épen a körülállók csoportja miatt a felavató nem látszanék, hangja nem hallatszanék s szép beszéde hatástalanul enyésznek el.

A 6-ik pont megtoldandó azzal, hogy ha esetleg a felavatandók száma több, mint a kikre a vének kezeit rátehetik, — nehogy a kézrátévesi aktus — mint a szertartás csúcspontja — ismétlődjek az illetékes felsőbb egyházi hatóság által bizattnak meg kellő számban egyes lelkészek is a kézrátévesi aktus teljesítésével. A fel meghajtásánál célszerűbb megmaradni a féltérde bocsátkozás mellett gyakorlati szempontból, mert egyes esetekben t. i. mikor kis felavató előtt nagy felavatandó hajtja meg fejét még pedig hosszabb ideig talán kényelmetlen és komikus is lehet. A kézfogás nem udvariassági tény, de symbolikus cselekmény, mint a kézrátéves jelképezve, hogy a felavatottak fogadásait hiven megtartani és betölteni igyekeznek.

A 3-ik pontnál indítványozzuk, hogy minden lelkész-avató kerületi gyűlésre a sárospataki főiskolai énekar az egyházkerület költségén vitessék ki. Ez énekar iránt minden igaz protestáns szeretettel, ragaszkodással s vonzalommal viseltetik s örömmel hallgatja, ha az énekar tagjainak ajakán fölzendül a hálaadó művészi ének. Nálunk ritkán van ilyen nagy szabású megható ünnepély s ha főiskolánk kitűnő énekkara szerepelni fog, azt még vonzóbbá, lélekemelőbbé teszi, mint ezt már számtalanszor tapasztaltuk, tapasztalatunkat pedig a nagy közönség véleményéből merítettük.

A lelkésziktatásra véleményünk egy, a tanári kar véleményével azon módosítással, hogy az egyházmegye képviselői okvetlen jelen legyenek a beiktatáson s működésök kezdődjek mindjárt a templomban oly módon, hogy az úrasztala mellől tartandó rövid beszédben a megválasztott lelkészt ajánlja híveinek szeretetébe, jóindulatába. Nagyon jó alkalom ez az esetleg előfordult ellenkezések, surlódások elsimítására és kiegyenlítésére és nagyon megkönnyíti a beköszönő új lelkész hivatalos működésének megkezdését.

Az esperes-iktatásra adott vélemény teljes. Mindenesetre kimondandónak véljük, hogy az esperes a hivatalos esküt nem mint ezelőtt a kerületen, hanem a megbízó egyházmegye előtt tegye le, ugyancsak az egyházmegyei gondnok is.

E módosításokat értekezletünk elfogadja s felterjeszti az egyházmegyei közgyűlés elé, mint az értekezlet határozatait.

Indítvány folytán tárgyalás alá vétetett a *lelkészi congrua-törvényjavaslat*. Miután azonban a most ülésezett egyetemes konvent e kérdésben már határozott, értekezletünk a törvényjavaslat bírálásába nem bocsátkozott, azt, mint multhatatlan szükségessé a jelzett módosításokkal elfogadja. Az egyházi adózási rendszer megváltoztatása érdekében azonban felír értekezletünk a Nt. egyházmegye útján a Főt. egyházkerületi közgyűléshez, mert a törvényjavaslat csak a lelkészeket segít, az egyházak pedig tovább is roskadoznak az elviselhetetlennek látszó terhek nagysága miatt. Ez nem kevésbé fontos kérdés, mint a lelkészek fizetés javítása.

A „Sárospataki Lapok” érdekében szintén történt indítvány. Értekezletünk szívvél-lelékkel óhajtja a nélkülözhetetlen lap fentartását, mert ez oly annyira szükséges lelkésznek és tanítónak, mint a mindennapi kenyér. Érdemleges határozatot azonban e fontos kérdésben nem hozott: de már most kifejezést adott azon határozott véleményének, hogy jövőben, a mikor anyagi állapotaink is javulnak, bizonyára egyházmegyeinkben nem lesz egyetlen lelkész sem, a ki kötelességének ne ismerné a Sárospataki Lapok járatását. Az egyházakat azonban újabban e célra megadóztatni nem óhajtja értekezletünk, mert azok most is nyögnek a teher alatt.

Az illeték egyenértékű adó alá eső egyházi javak bevallása feletti élénk eszmecsere után *Balogh István* módosítványára elfogadta értekezletünk azon határozatot, hogy az 1890. I. cikk 99. §. 12. pontjára való hivatkozással felír értekezletünk az egyházmegyei közgyűléshez, hogy az illető vármegyék alispánjai kerestessenek meg s a törvényben biztosított joga az egyházi hivatkoknak s az egyházi fuvaroknak, hogy *vámat* nem tartoznak fizetni, csakugyan életbeléptetessék, mert teteemes azon összeg, mit — törvény nem tudás miatt — különösen nagyobb építkezések alkalmával szegény egyházaink elfizetnek. A polgári hatóság figyelmeztetné aztán a városokat esetről-esetre szerződéses kötelezettségük pontos betartására.

Ha még megemlítem, hogy évi tagsági díjakból 100 frton felül van az értekezletnek s hogy az elhunyt lelkészek felett tartandó emlékbeszédek részére külön „Emlékkönyv”, az alaposan megbírált, jutalmazott dolgozatoknak pedig külön „Érdemkönyv” készítése határozott: röviden hű képét adtam értekezleti közgyűlés lefolyásának.

Délután 2 óra felé gyülekeztünk közös ebére, a melyen a pohár-köszöntők — mint ez már szokás — egymást érték. Megjegyzem, hogy egy r. kath ügyvéd indítványára főt püspök urnak következő sürgöny küldetett: „A felső-borsodi ev. ref. egyházmegyének Sajó-Szentpéteren e mai napon tartott lelkészi értekezlete szíve mélyből üdvözli méltóságodat s kívánja, hogy édes hazánk és anyaszentegyházunk javára még igen sokáig éljen!” — Mi szeretjük hinni, hogy az üdvözlő sürgöny jól esett agg főpásztorunknak s szeretjük hinni, hogy az isteni gondviselés is meghallgatja forró imádságunkat!

Szuhay Benedek,
értekezleti jegyző.

Néhány szó

a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi értekezletnek „az egyházi adózásról, a belhivatalnoki fizetések rendezéséről s az egyházfenntartási alapok létesítéséről” szóló Javaslatáról.

(Folytatás.)

Ha a szegény ember mind a tíz köblös földjeért fizet, a nagy úr is fizessen mind a tízezer hold után. . . . Hiszen egy köblös föld a szegény embernek is csak annyit terem, mint az úrnak! Különben én ma is tudok olyan urat, aki 100 frtnál több egyházi terhet visel megadóztatás nélkül, jószántából, de még nem vagyonaáránylagosan . . . Ennek az adóját redukáljuk talán? . . . Hátha meg sem engedné?!

A rendkívüli közszükségleti adót sem 25 %-ban, de teljes mértékben rónám ki azon egyháztagokra is, akik valamely községben az állami adó alá kötelesek vagyonnal bírnak, de abban nem laknak, s nem oda való illetőségűek . . . A személy-, vagy család-adót hozzá lehetne kötni az illetőséghez; a vagyonaáránylagos adót, mint a rendest, úgy a rendkívülit is, fizesse ott, a hol az adóköteles tárgy v. n . . . És ha a rendes adónál annak teljes egészben való fizetésére nézve nem akadály a nem helyben lakás: miért lenne az rendkívüli adónál? Itt az egyházi törvény 248, 249 §-ain sem leng át teljesen az igazság lelke!

Nekünk, akik szüntelenül keressük Istennek országát és annak igazságát, hogy mindennek megadassanak, nekünk meg kell találnunk azt az igazságot legalább ott, ahol megfoghatjuk kézzel is . . .

A közszükségleti adókról szóló 4 §-ra, ha már csakugyan ismerünk egyházközségi és közszükségleti adót, semmi mondani valóm nem lehet. Maradjon úgy, ahogy van, hiszen az eddigi gyakorlatnak is megfelelő s a javaslat szellemében jól is van . . .

Az 5. §. fentartja az egyháztanács adókimutató jogát, amint az eddig is volt. Hozzá teszi, hogy azt az adót be is hajtja . . . Nem; csak behajtja. Ha nekünk adóbehajtásra hatalmunk volna, talán-talán az az egész javaslat feleslegessé válnék. Hiszen kivetni igen könnyű lenne azt az adót, amit behajtani tudnánk. De a baj főoka éppen az, hogy a fizetést megtagadókkal szemben tehetetlenek vagyunk, a polgári hatóság segélyére utalva; attól pedig mindig ünnep után kapunk segítő kezet, vagy még akkor sem. Elég baja van az állami-, községi-, út- s vízkármentesítési adóval . . . Amiből egyébként nem azt akarom kisütni, hogy a mi egyházi felsőbbségünk felékesítettén adóckezekútorral, az állambau kis államá lehessen, hanem igenis azt, hogy az egyházi adóknak pénzben, az állami adók módjára és azokkal együtt kell beszédtetniük, különben a legjobb kulcs után is csak kivetés lesz, de fizetés soha!

A 6. §-ban utol érni vélem a saját igazságomat, mely szerint csak egyféle egyházi adó legyen . . . A presbyterium, mint eddig is tevő, évről-évre előlegesen költségvetést fog készíteni, a melyben igen szépen egybe vannak olvasztva az egyházközségi és közszükségleti adók, a szükséglet úgy, mint a fedezet. Mi szükség van tehát címbeli elkülönítésre és ennek folyományaként külön kezeletésre? E nélkül pedig a megkülönböztetés önmagától legalább is feleslegessé válik.

A 7. §. ellen már sokkal több kifogásom van . . . Elfogadhatónak tartom ugyan az egyházközségeknek lélekszám után négy osztályba sorozását; de hogy a lelkészi fizetés is lélekszám szerint osztályoztassék, ezt

nem tudom, azaz hogy nem tudnám megengedni... Nem pedig azért, mert avagy nem ugyan annyit prédikál-e a pap városban, mint faluban? A rendkívüli szolgálatért külön stólaréja van mindenkinek s így a ki több lelket számláló egyházban szolgál, több stólat kapván, ez által kárpótoltva van... A cura pastorális lenne több ott, ahol a lélekszám nagyobb; de hát hiszen a legkisebb gyülekezet gonddal tartása is elfoglat egy embert. ha dolgában lelkiismerettel foglalkodik, s legfeljebb annyi a különbség, hogy a ki 4000 lelket legeltet, az csak negyedrésznyszer annyi gondot fordíthat és fordít is egy lélekre, mint akinek felvigyázása csak 7000-re terjed ki. Vagy is akinek negyedrésznyszer híve van, mint egy másiknak, annak, hogy meg ne únhassa magát, négy annyi bajának kell lennie minden egyes hívével, négyszer kell egyet p. o. meglátogatnia addig, míg lelkesztársának ezt tennie egyszer lehet... Nem az a fő, hogy sok, vagy kevés legyen a nyáj, hanem hogy szüntelenül gondunk legyen rá! Aluszkony pásztor mellől tilosba jár, vagy végkép elszéled a nagy nyáj is, meg a kis nyáj is...

A tanítói javadalom megállapításánál meg igazán semmivel sem indokolható a lélekszám után kimért kisebb, vagy nagyobb fizetés. Egyik is, másik is tanít egy tanteremben, s annyi gyermeket, amennyit a törvény, vagy ministeri rendelet megenged. Miért érdemel hát egyik nagyobb fizetést, mint a másik?

Ugyanez mondható a segédlelkészekről is. Ezeknek évi díjazása sem tekinthető méltányosnak s igazságosnak, ha a 4. osztályú egyházban 100 frt, s az 1. osztályúban már ennek háromszorosa. A rendes lelkeszi fizetés még a javaslat szerint sem kétszereződik meg a 4. osztálytól az elsőig s íme itt már háromszorosra rúg az első osztályú egyházban szolgáló káplán fizetése a 4. osztályú egyházban működőéhez mérten... Talán nem egy iskolai pályát futottak meg, s nem egyenlő értékű a bizonyítványuk? Sőt inkább megeshetik az a furcsaság, hogy ha már egyik diploma többet nyom a másiknál, a súlyosabb, a jelesebb a 4. osztályú egyházban szolgáló kápláné lesz.

Csak az ev. ref. hívek lélekszámát venni alapul a fizetésnél nem lehet, mert hiszen akkor Egerben ugyanazon 800 frtból kell megélnie a papnak, a melyikből én tengődném Szamos-Becsen. Pedig nekem a kertem — itt csaknem többet beadhat, mint a mennyit az egri pap 800 frtért a piacon vehet...

Ha már lélekszámról nézünk, akkor vegyük a paróchiális községben lakó minden vallású lakosok számát, vagyis az összes népességét, a miből már lehet az illető község jellegére és így az ottani megélhetési viszonyokra is következtetnünk. E szerint szabjuk meg a fizetés mennyiségét, hogy minden papnak legalább annyira, amennyire egyenlő szeptet kenyere legyen. Hiszen a kassai, még inkább a pesti pap, ha véletlenül nagyobb javadalma nem volna és maradna a javaslat életbe lépte után is, a maga 1400 frtjával koldoszegény volna akármelyik falusi pap mellett... Elismerem azonban, hogy a városi papokat a helybeli iskolák megkönnyítvén a gyermek neveltetést némileg előnyösebb helyzetbe emelnék, mint aminőbe jutnának fizetésük után.

A tanítónők, kántorok s más egyházi alkalmazottak fizetésére nézve megállhatna a javaslat, ha véletlenül ezeknek is többre nem kerülné a megélhetés városban, mint faluban?

Lélekszám után nem nyerünk igazságos fizetési arányt; lehet, hogy a megélhetési viszonyok alapján

számítva sem; de így mégis méltányosabb megoldáshoz juthatnánk.

A lélekszám után élvezett fizetéshez okvetlenül csatlakoznia kellene legalább valami drágasági pótléknak.

(Folyt. köv.)

ifj. Szilva István.

Alakítsuk meg az alsó-zempléni ev. ref. tanító-egyesületet.

Valahányszor olvasom, hogy kerületünk egyházmegyéinek tanító egyesületei mily üdvös tevékenységet fejtenek ki a nevelés, tanítás önművelés terén, pirúlva gondolok arra, hogy egyedül az alsó-zempléni ev. ref. tanítóság engedte meghalni megyei tanító-egyesületét.

Azt nem tudom, de nem is keresem, mik voltak okai ez egyesület megszűnésének, de a szégyen ma már minket ér, itt működő tanítókat, hogy nem érezzük hiányát egy ily egyesület fennállásának.

Azonban ma, midőn a minden oldalról szorongatott ev. ref. egyház minden egyes tagjának ki kell venni a maga részét az egyházépítés munkájából, tovább lehetetlennek tartom hallgatni az ev. ref. tanítóságnak, hogy mint a ref. egyház szerény kertészei ki ne követelje a maga illetőségét, a melylyel szeretett egyházának, híveinek, gyermekeinek, habár csak kis mértékben is, jövőendő boldogulását elő ne igyekezzék segíteni.

Vallásos hitem, hogy egyházunknak mi vagyunk az alapvető építői, szűkségünk van tehát arra, hogy egymást, türelmet és lelkesedést kívánó munkákban, kölcsönösen támogassuk, igyekezzünk a kör színvonalán tartani meg azon gyermekesereget, kiket a gondviselés ezidejűleg reánk bízott, sőt őket úgy készíteni elő az életnek, hogy majdan, mint igaz hívek állják meg a nehéz próbákat, a melylyel a gondviselés koronként meglátogatja.

De ily nehéz munkánkban, nekünk tanítóknak is egymást segítő támogatásra van szükségünk, hogy tapasztalatainkat kicserélve, okulásunkra használhassuk.

Egyházmegyei tanítói egyesületünk fontosságát és szükségességét, úgy hiszem, nem szükség bizonyítgatnom, azért legyen szabad ez alkalommal inkább arra hívnom föl megyénk tanítóságának, kedves kartársaimnak figyelmét, hogy röviden azt akarom előadni, mi módon látnám részemről azt kivihetőnek.

Az előadandó tervhez, nagytiszt. szerkesztő úr s e lapok kegyes olvasói, becses engedelmevel mindenki elmondaná rövid véleményét, alkalmasabb terünk és lapunk ezen célra más nincsen; akkor talán közakarattal győzne a legjobb, használnánk vele szeretett egyházunk ügyének is.

* * *

Alsó-zempléni egyházmegyénkben két tanítói körre volna osztandó az ev. ref. tanítóság, bodrogközi és alsó járásra, mely körök alkalmas kikerekítéssel a körök központján, évenként két gyűlést tartanának külön-külön, míg a közös gyűlést az egyházmegyei közgyűlés előtt valóján napon tartanák meg, ezen gyűlésre terjesztenék be a körök évi munkálkodásuk eredményéről szóló jelentésüket, itt tárgyalnák közös vita-tételeiket. A közgyűlés elnökei a körök elnökei volnának, esetleg egy fő elnök, míg a körök külön rendelkeznének könyvtárral, külön alakítanának tanítói énekkart, s külön választanák hivatnokaikat. A közgyűlés elnöke lehetne a tanügyi-bizottság elnöke is, így kellene a tanügyi bizottsággal feltartani az összeköttetést. A körök a tanügyi-bizottságba 2—2

tagot választanának, ugyanannyit az egyházmegyei gyűlésen való képviselésre.

A tanítói gyűlések a köröknél állandó időben, pl. karácsony és húsvét, vagy pünköst harmad vagy negyed napjain tartatnának, míg ugyanakkor délután az énekhar tartana egy-egy összpóbát. A tagság kötelező volna minden megyei tanítóra, sőt meg nem jelenése esetén, ha annak okát nem tudja adni, büntetéssel is meg lehetne róható s könyvtár javára.

Ha a gyűlések a megállapított időben és helyen tartatnának, akkor mindenki számítana rá, készülhetne hozzá; a központon volna elhelyezve a tanítói könyvtár, melynek alapját az énekhar koronként — esetleg a gyűlés estéjén tartandó hangversenynyel növelné. Ez által felköltené a társadalom figyelmét is működésére, a mit érdemszerinti eredmény jutalmazna. A körök székhelyén lévő tanító volna hivatalból a könyvtár kezelője, mivel vele az érintkezés legkönnyebb volna.

Kedves kartársaim! En naiv lélekkel magam elé képzelem egy ily tanítói egyesület áldásos működését; azt nem merem elképzelni, hogy nem volna bennünk erő és akarat annak megvalósulására. A többit színezzé ki mindenki a maga felfogása szerint; egyet azonban ne feledjünk, hogy nekünk nemcsak magunk, de egyházunk és a társadalom iránti kötelességeink vannak; a nevelés népszerűsítésre szorúl, azzal pedig eddig is sokat mulasztottunk, hogy nem tettük, felelősségünk nélkül pedig tovább nem halaszthatjuk.

Ennyi az eszme, a tervezete is kész, csak hajlandóság legyen annak pártolására. Tartsunk tehát annak megbeszélésére köröknként gyűléseket, érleljék az eszme minél szélesebb körben, akkor nagytiszt. egyházmegyénk annak megvalósítását örömmel fogja üdvözölni, mert mi is kikérjük a minket illető kötelességünket egyházunk szellemi építési munkájából.

Szeretném, ha megyénk t. tanítósa tudomásul venné és megvalósítaná megyei tanítói gyűlésünket.*

Persenszky Károly.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Almássy Ilona*, Almássy Lajos szendrő-ládi ref. lelkész és Reusz Anna szülék kedves leánya, élete 16 ik évében hosszas szenvedés után e hó 5-ik napján jobb létre szenderült. Az élettavas hajnalán elköltözött ártatlan lélek elhunyt a fölött méltán kesergő szülék bánatát enyhítse a kegyelemnek Istene.

— **A sárospataki Irodalmi Kör** f. hó 2-ikán közgyűlést tartott Maklár P. Miklós elnökle alatt. A gyűlés tárgyait jobbara elnöki jelentések s kezelő-bizottsági végzések képezték. A kezelő-bizottság javaslata alapján, az új alapszabályok értelmében, tiszteletbeli tagokat választott a kör. A megtisztelték díszes névsora egyelőre a következőkből fog állani: Kun Bertalan, Br. Vay Béla, Fejes István, Dókus Gyula, Id. Kiss Áron, Duka Tivadar, Szinyei Gerzson, Dr. Heiszler József, Mocsáry Lajos, Mitrovics Gyula, Baksai István, Király Pál, Ifj. Kiss Áron. Teljes elismeréssel vett tudomást a közgyűlés a február 9-iki, 25-iki és március 5-iki felolvasásokról, melyek szép bevezetésekül szolgáltak a kör remélt további munkásságának. A felolvasóknak, u. m. Szinyei Gerzson, Dr. Zsindely István, Dr. Rác Lajos és Buza János tagok-

* Tisztelettel kérjük az alsó-zempléni lelkész urakat, hogy e felhívást közöljék tanítóikkal, a kik a cikliró nemes eszméjével már a mostani egyházmegyei gyűlés alkalmával is foglalkozhatnak. Szerk.

nak a leghálásabb elismeréssel szavazott a kör köszönetet. De ugyancsak megérdemli az elismerést és köszönetet a főiskolai ifjusági énekhar és annak vezetője Pásztor Sámuel. A bemutatott kurucz dalok kellemes és lelkesítő hatással voltak a közönségre s csak növelték e régi egylet iránti rokonszenvet. Elnök jelentése alapján örömmel vette tudomásul a közgyűlés, hogy a gimnáziumi Magyar Olvasóköny II. füzeté, továbbá a III. gimn. osztály használatára való Magyarországi története megnyerte az állami approbatiót; a magyar-latin szótár újra nyomtatott, a német Olvasókönyv nyomtatása megkezdődött. A kezelő-bizottság jelentése alapján három népiskolai tankönyvre pályázat hirdettetik. E tankönyvek: Kézikönyv az egyetemes történet tanításához; Magyarország története; Földrajz. A pályázat feltételei: a tantervhez való alkalmazkodás, idegen kézirat jelíges levéllel; a terjedelmet a tanterv kerete szabja meg, se túlrövid, illetőleg száraz, se túlhosszú, illetőleg terjengő és olvasókönyv természetű ne legyen; a földrajz két füzetben készítenő, az egyik a III.—IV., a másik a V.—VI. osztály használatára. Beadási határidő 1898 október 1. Végül tudomásul vette a kör a számvizsgáló-bizottság jelentését. Elszomorító eredmény ma is az, hogy a kör majdnem egész vagyona hátrálékokból áll, melyek közül a régebbiek már csaknem értéktelen tőkét képviselnek. A hátrálékok miatt aztán nem tudunk kellőképen boldogulni. Pénzünk van — papíron, de azért arra sem merünk gondolni, hogy az ez évi igazán értékes felolvasásokat egy külön emlékkönyvben összegyűjtve a világ elé bocsáthatnók. Új taggal is szaporodott körünk Makai István pápai tanár személyében, kiben körünk egy tehetséges erőt nyert a tankönyv-írás terén (cs—j.)

— **Az országos középiskolai tanár-egyesület** nagy választmánya április 5-ikén tartotta szokásos husvét gyűlését, a melyen *Hofer Károly* elnökölt s első sorban a főtitkárnak Dr. Négyessy Lászlónak a jelentése olvasatott fel. E jelentés során történt az első felszólalás Kardos Albert részéről, a ki a fővárosi és vidéki tanárok között levő különbséget érintette, állítván, hogy a fővárosi tanárság nem lehet külön status a vidéki tanársággal szemben. A felszólalás élet csakhamar elvette a főtitkár, a ki Kardosnak azt válaszolta, hogy a fővárosi tanároknak csak *fizetési pótlék* címen lehet nagyobb díjazásuk, a mint ez a bírósági alkalmazottaknál van. A pénztárnoki s segélyző-alapra vonatkozó jelentés felolvasása után az ügyrendi tervezet mutattatott be, a mely a vidéki körökhöz utasított, hogy azok véleménye alapján a nyári *debreceni* közgyűlés határozzon a kérdésben. E nyári közgyűlésen, a mely július 3—6-ig fog tartani, több tárgy kerül megvitatás alá s így érdekesnek ígérkezik. Az indítványok során a pápai körnek több felterjesztése keltett élénk vitát, főleg a felekezeti tanárok nyugdíjazásáról szóló kérdésnél. Nagy jelentőségűnek jelezhetni a *katonai reál-iskolákban tervezett érettségi vizsgálat ellen* irányuló állásfoglalást, a melyet Solymossy székely-udvarhelyi igazgató felszólalása s a főtitkár nyomós érvelése tett elfogadottá, kimondván a nagy választmány előre is, hogy *7 osztályú* iskola középiskolai értékű érettségi bizonyítványt nem adhat, nem főleg akkor, a mikor épen a *garanciális nemzeti tantárgyakból* nem nyújt, nem nyújthat kellő tananyagot. (s.)

— **A homonnai ev. ref. missiói egyháznak** ismét öröme készül. Hét évvel ezelőtt épült temploma mellé díszes tornyot emeltet a Katona György mérnök készítette terv szerint. Az építési munkálatokat folyó hó 25-én kezdik meg, E hírrel kapcsolatban kedves kötelességünk-

nek vélünk eleget tenni, mikor megemlítjük, hogy e torony építéséhez gróf *Andrássy Géza* Ónagyméltósága 20,000 téglával járul hozzá, a mely körülbelül 360 frtnak felel meg. Ez adománynak értékét nagyban emeli az a körülmény, hogy az áldozatkészségéről ismeretes főúr, a mint tudomást szerzett e kis egyház építési szándékáról, szíve sugallatát követve hozta áldozatát a nem is az ő birtokán levő egyház oltárára. Az igazak és bölcsek így dicsőítik az Istent és ékesítgetik önmagukat. (r.)

— **Az ungi ref. egyházmegye** a múlt hó 29-ik napján tartotta ez évi tavaszi közgyűlését a mely az új gondnok beiktatásával volt összekötve. Ugy a gondnoki székfoglalót, mint a gyűlési tudósítást a következő számban közöljük.

— **Az abauji ref. egyházmegye** a kerületi papi özvegy-árva-tártra vonatkozó két alapszabály-javaslat közül egyiket sem fogadta el, hanem a mostani állapot megmaradását óhajtja.

— **Kérő szöveget** a nagytiszteletű ev. reform. lelkes urakhoz. Az elzúllott gyermekek számára „nevelő otthon” építő „Nagypénteki Református Társaság” nagy föladatot tűzött ki, a mely hazafiás és keresztyén ítélet szerint egyaránt becsülésre és támogatásra méltó. A szónak mély, igaz keresztyén értelme szerint szociális munka az, a mely az elzúllott gyermeket a társadalom hasznos tagjává igyekszik nevelni. Ez a munka teszi az embert a mennyei atya áldottjává, mivel hogy az Úr kicsinyeinek gondját veszi föl. Nem csalódunk, ha azt reméljük, hogy e tevékenységben a bibliai böles mondásához, a mi jelszavunkhoz hívni „a gazdag és szegény összetalálkoznak, mindkettőt pedig az Úr szerzi”. Ezzel a reménységgel kerestük meg tavaly a magyarországi összes református gyülekezetek lelkipásztorait és presbyteriumait s a tavalyi szíves fogadtatás által bátorítva, fokozott bizalommal kérjük most is a nagytiszteletű urakat; hogy a nagypénteki istentisztelet alkalmával, a mely nap a szenvedésekre emlékezésnek napja, de a mely egyúttal a lemondásra, áldozatra, irgalmasságra ösztönző szeretetnek forrása is, a begyűlő templomi perselypénzt Társaságunk céljainak előmozdítására Takács László úrnak — lakik Budapest II. ker. Donáti utca 17. — szíveskednének postai utalvánnyal küldeni. Az Istennek jóvoltából, a ki a könyöröltes lelkeket teremti és munkára indítja, anyagi helyzetünk immár úgy megjavult, hogy a közelebb, ápril. hónap 22-ére összehívott VI-ik közgyűlésünk az építkezést határozhatja el. A buzgóság ébresztésére kiválóan hathajós volt Ő császári és apostoli Királyi Felsége példaadása, a ki a

maga, valamint a Királyné Ő Felsége nevében 300 frt méltóztatott adományozni és megengedni, hogy legközelebb az állami jótékony sorsjáték nyereségéből részt kapjunk; — továbbá József magyar kir. főherceg úr, a ki 100 forint örökös, tagjaink közé volt kegyes belépni, — hazánk és egyházunk, nemzeti irodalmunk büszkeségéé Jókai Mór, a ki 1000 frtot adományozott, — a földművelési és a pénzügyi m. kir. miniszter úr, a ki kiknek kegyes jóindulatjából a Buda eörsi erdőben 14000 ölnyi terület birtokába jutottunk nagyon előnyös áron; s a minden jó és igaz ügy iránt buzgó, áldozatra kész székes fővárosunké, a ki építkezési segélyül egyelőre 15 ezer frtot szavazott meg nekünk. Megkezdjük hát az építkezést: először csak néhány — tervünk szerint 24 gyermek befogadására elegendő épületet emelünk; de megállapodunk nem szabad, mert ijesztő magas az elzúllott gyermekek száma. A hivatalosan beszerezett adatok szerint a m. kir. államrendőrség előtt évenként átlag számítva megfordul 6—15 éves budapesti születésű fiú 863 — leány gyermek 303 — míg vidéki születésű fiú 674 — leány gyermek 194. Tehát csak a ki a rendőrség előtt megfordul olyan 6—15 év közötti gyermek több van kétszernél! És most letehetnénk tollunkat, mert ezek a rettenetes számok minden ékesszólásnál meggyőzőbben támogatják kérésünket. Egyszerűen csak ismételjük tehát ezt, könyörögve újra, hogy a Krisztusnak szenvedéseit festve mutassanak reá a Krisztus szenvedő kicsinyeire, hogy a Megváltó csodálatos, kínos szenvedéseit látva háláadás, kötelességtudás, irgalom és könyörület olvassza meg a lelkeket és indítsa szeretetre a szenvedők, nyomorultak iránt. A nagytiszteletű lelkes uraknak Budapesten, 1898. évi március havában ösztinte tisztelettel Hegedűs Sándorné; gróf Károlyi Tiborné; gróf Festetics Andorné; Dr. Kiss Áron; Haypál Benő; Takács László.

— **A „Lorántfy Zsuzsána-egyesület”** ez év első hónapjának 22-ikén tartotta ez évi közgyűlését *Szilassy Aladárné* elnöklete alatt, a melyen az elnöki, titkári s pénztári jelentések felolvasása után, az egyesület tisztviselői választottak meg a régiek helyében. Az egyesület célját, a „ker. könyörülő szeretet gyakorlását és a ker. erkölcsi élet felvirágoztatását különösen nők között,” a mult évben is szép sikerrel igyekezett megvalósítani. Bevétele volt az egyesületnek 3844 frt 80 kr.; kiadása: 2892 frt 58 kr., a melyből tíz árvának a neveltetését, pénzsegélynek a nyújtását, ruha és élelmiszerek beszerzésére költötték: 2026 frt 93 krt. Tagjainak száma mult év végén 272-re emelkedett, a kik között 16 alapító, 20 pártfogó volt, a többiek rendes- és pártoló tagokként szerepelnek.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

A MAUTHNER-féle

hirneves konyhakerti- és virágmagvak

zárt és hatóságilag védett csomagokban, a törvényesen bejegyzett

medve-védjeggyel

valamennyi nagyobb fűszer- és vegyes-kereskedésekben kaphatók.

A Budapesten Andrássy-ut 23. szám alatt létező Mauthner Üdön cég csakis olyan csomagoknál vállal teljes jótállást egészen friss és valódi magvakért, a mely csomagok ragasztva, a medveábrával és a Mauthner-névvel jelölve, úgy a mint a mellékelt rajz is mutatja. 9—9

Vetés ideje: Augusztus és szeptember.
Ültetés távolsága: 5—20 cm.
Talaj minőség: Jó trágyázott.

Mauthner-féle magvak.

Aussaatzeit: August und September.
Pflanzweite: 15—20 Cm.
Bodenbeschaffenheit: Gut gedüngt.

Tanférfiak * * *

* * * figyelmébe!

A nagyméltóságu magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur 1896. évi 40,644. sz. a. m. rendelete alapján az országos tanszermuzeumi bizottság a Népiskolai tanítók könyvtárának jegyzékébe megszerzés végett felvette az általam kiadott s Dezső Lajos, sárospataki állami tanítóképződei igazgató kitűnő fordításában megjelent

Comenius Á. János Nagy Oktatástanát

bolti ára 1 frt 50 kr. Kapható: *Kókai Lajos* budapesti könyvkereskedőnél és *Steinfeld Jenő* kiadónál Sárospatakon.

7—12

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Komjáthy Béla egyházmegyei gondnok székkfogaló beszéde.” — „Meczner Béla egyházmegyei gondnok gyűlési megnyitó beszéde.” — „...és lőn csendesség!” Nagy János. — „A jogi szakoktatás reformjáról.” Dr. Zsindely István. — „Az alsó-zempléni ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” e-é. — „Az ungi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” Magyar Bertalan. — „Szivos Mihály jelentése a sárospataki főiskola tápintézetének állapotáról.” — „Néhány szó.” Szilva István. — „A kongrua törvényjavaslat tárgyalása az országgyűlésen.” s. — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Komjáthy Béla egyházmegyei gondnok székkfogaló beszéde.*

Mélyen tisztelt egyházmegyei közgyűlés!

Azt a bizalmat, mely irányomban egyházmegyei gondnokká történt megválasztásom által nyilvánult, oly nagy és kiváló megtiszteltetésnek veszem, minőben az életben még nem részesültem, noha több mint negyed százados közéleti működésem alatt, személyem, elveim és törekvéseim iránt ugy egyesek, mint testületek és a polgárok nagy zöme, több ízben elismeréssel adóztak.

Nem a kötelező udvariasság, nem a bizalom megköszönésének szokásos módja adja e kifejezést ajkamra, de benső meggyőződéseim kifolyása az.

Jövőben kifejtendő munkásságom, kitartásom és odaadásom lesz bizonyítéka, lesz mértéke annak, hogy mily nagy súlyt helyezek e nagy megtiszteltetésre, melyet megérdemelni igyekezni fogok.

Büszkeséggel tölt el engem a megválasztásom tényében nyilvánult ezen bizalom. Mert ebben egész közéleti multamnak, bár nagyon jóakarató és bizonyára a szeretet által szült elfogultságtól is sugallt, méltatását látom.

Főképen meglepett engem ezen megtiszteltetés, mert én azt — mint itt Isten és emberek előtt kijelentem — nem kerestem, arra nem számítottam, sőt arra joggal nem is számíthattam.

A közéletnek számos terén és sok irányban fejtettem ki ugyan már tevékenységet, de az egyházi élet terén még eddig nem működtem soha; és e szerint a multam nem képezhet tanúságot a jövő számára; multam nem biztosíthatja a jövőt. Már pedig az egyházunk érdekeit szívükön hordozóknak elutasíthatlan köteleességük a jövőnek biztosítása.

Nem tulajdoníthatom tehát a velem szemben megnyilvánult bizalmat másnak, mint annak, hogy a közélet más terén más irányban kifejtett tevékenységemből vélték azok, kik szavazatukat rám adták, azt következtethetőnek, hogy az egyházi élet terén is

mindenkor a rideg következetesség, az elvek szentsége, az igazság iránti szeretet, a köteleességtudás és a kitartás lesz utmutatóm, vezérem, gyámolom és ellenőröm.

Im itt ezen ünnepélyes percben teszek Istenem, és az egybegyűlteket előtt erős fogadást, hogy összes erőmet, tehetségemet az egyház szolgálatára ajánlom fel, s a mint fogadásomat betartom, úgy kísérjen Istenem áldása, s az emberek elismerő vagy sujtó ítélete.

Midőn ezen erős elhatározással akarom tisztemet betölteni, hogy az az előlegezett bizalomnak méltó köszönete legyen s hogy azoknak is megteremtse bizalmát, kik arra eddig engem nem tartottak méltónak, akkor azt hiszem legelső köteleességem a magyar fajt jellemző nyílt őszinteséggel reá mutatni azon félreértésekre — és megeafolni azokat, melyek ha a köztudatban megmaradnak, mindenkor akadályozni fognak működéseim hatályosságát.

Ez nem egyéni szükségem — hanem közcel — mert a ki szereti egyházát, annak nem szabad egyéni kedvtelésből, sértett hiúságból, vagy önértetből lehetővé tenni, hogy az egyház szolgálatára meghívott működése ne legyen, ne lehessen hatályos.

Azt mondhatom, hogy a gondnokká történt megválasztásomban nyilvánult megtiszteltetést nem ke-restem.

Szükségét érzem annak, hogy erről az egyházmegye minden hívét meggyőzzem és általában mindenkit meggyőzzek.

Bizonyításul hivatkozom azokra, kik megválasztásom érdekében közreműködtek és felkérem őket, hogy mondják meg azzal a nyílt őszinteséggel, a mi a becsületes emberek sajátsága, hogy vajjon szavam-ból, viselkedésemből, vagy tényeimből meríthették-e azon meggyőződést, hogy én ezen tiszteletreméltó állásnak elnyerésére törekedtem?

Ezzel nem azt akarom mondani, mintha jogosulatlannak tartottam volna magamat ezen állás elnyer-hetésére törekedni, hiszen a szabadelvűség és demo-cratia nagy elvein nyugvó egyházi alkotmányunk szerint a törekvés útja senki előtt sincs elzárva, sőt azon tény, hogy a gondnoki állás szabadválasztással töltendő be, bizonyítja azt, hogy arra nemcsak egyes kiváltságosok pályázhatnak, hanem bárki is.

* Elmondotta az ungi ref. egyházmegyének ez évi március hó 29-én Ungváron tartott közgyűlésén. Szerk.

Én csak azt a tényt akarom constatálni, hogy az eszme nem bennem fogamzott meg, azt nem én tápláltam és nem én hívtam életre.

Azt mondtam, hogy gondnökká történt megválasztatásomban nyilvánult megtsiztetetésre nem számítottam.

Szükségét érzem annak, hogy erről az egyházmegye minden hívét meggyőzzem s általában mindenkit meggyőzzek.

Bizonyításul hivatkozom azokra, kik először tudatták velem azon ohajtásukat, hogy az egyházmegyei gondnoki tisztelet velem akarják betölteni, és felkérem őket, mondják meg azzal a nyílt őszinteséggel, a mi a jellemes emberek kötelessége, nem kijelentettem-e előttük:

hogy tekintettel arra, miként az egyházi élet terén még eddig nem volt alkalmam tevékenységet kifejtteni;

tekintettel arra, hogy ebben az egyházmegyében úgy szólván ismeretlen és idegen vagyok, csak az országos politika szálai kötnek ide:

En az ő ohajtásuknak megvalósítását kizártnak tartom.

Mondják meg nem kértem-e őket, jelölésemtől álljanak el s igyekezzenek oly egyént bizalmukra méltatni, ki itt él közöttük, kinek tehetsége, szellemi és anyagi ereje, függetlensége, nemkülönben az egyház szolgálatában eltöltött számottevő multja a jövőnek garantiáját képezheti?

Azt mondtam, hogy egyházmegyei gondnökká történt megválasztatásomra én joggal nem is számíthattam, sőt azt megakadályozni igyekeztem.

Nem azért igyekeztem megakadályozni, mintha féltem volna a kötelesség teljesítésétől, hanem kizárólag azért, mert én az egyházmegye békéjét megzavarni nem akartam, értesülésem szerint pedig akadtak olyanok, kik az én választásom meghiusíthatása okából az egyházmegye békéjének megzavarását szél-tében hirdették.

Szükségét érzem annak, hogy erről az egyházmegye híveit meggyőzzem s általában mindenkit meggyőzzek, mert csak a tények ismerése után lehet az én eljárásomat és az ellenfeleim eljárását megbírálni, vajjon melyik felelt meg a férfiaságnak, az egyház érdekeinek és az egyház iránt tartozó kötelességnek.

Bizonyításul hivatkozom azokra, kikkel választásom előtt e tárgyban érintkeztem, és felkérem őket, mondják meg azzal a nyílt őszinteséggel, a mi az én erkölcsi reputatióm érdekében — szemben némelyek felfogásával, híresztelésükkel és ténykedésükkel — nagyon is szükséges, igaz-e, hogy én kijelentettem előttük:

Bár szívesen vállalkozom mindenkor és mindenben az egyház szolgálatára, sőt kötelességem, ha hívnak, a kötelességteljesítés útjára lépnem, de mégis helyesebbnek tartanám, ha gondnoki jelölésem elejtésével engem egyelőre oly functióval biznának meg, mely nekem alkalmat és alapot nyújtana magamat az egyház szolgálatában kiképezni, s ilyenül jelöltem meg a tanácsbírói állást.

Mondják meg őszinteséggel igaz-e, hogy kijelentettem előttük, hogy ha jelölésemet kívánságom ellenére fentartják, s ha, mint előre látható megválasztatásom nem sikerül, én a keserűség minden érzete nélkül egész készséggel és örömmel fogom elfogadni a tanácsbírói tisztelet?

Mondják meg nem kijelentettem-e, hogy ha

majdan a tanácsbírói tisztelet sem nyerhetem el, akkor is egész készséggel és a keserűség minden érzete nélkül vállalkozom az egyház érdekében bármely állásra, mert agyamnak minden gondolata, szívemnek minden dobbanása azt írja elő: ki a közélet terén csak hiúságból dolgozik, nem érdemes a tiszteletre?

Mondják meg nem kijelentettem-e előttük, hogy az én hitem és meggyőződéseim szerint az egyház szolgálatában egyforma sulya, értéke és hatása van a kötelesség teljesítésének, a tisztség bármely fokozatában tesz is annak eleget?

Mondják meg nem kijelentettem-e előttük, hogy az erő, melyet az egyház közfunctionáriusaitól igényel, nem a tisztség fokozata szerint minősül, hanem azon önfeláldozásban nyilvánul, mely nem ismer csüggedést és a melynek nincs határa?

A mi egyházunknak egyik főjellemvonása és érdeme, hogy a tekintély, a befolyás nem az állás, hanem a kifejtett működéssel jár karöltve.

Ezeket azért láttam szükségesnek elmondani, mert némelyek — nem azokat értem, kik ellenem szavaztak, mert szabad gondolkodású egyén a szabad elhatározás előtt tisztelettel hajlik meg, de azokat értem, kik az egyházmegyének nem engedelmeskedni, csak parancsolni akartak, — jónak látták azon világos célzattal, hogy én megtudjam és hogy az egyházmegye közönsége elhigye, azt híresztelni, hogy az egyházmegyei gondnokságért — bár arra semminemű jogigényem sem lehetett — az egyházi törvények megsértésével magam léptem a küzdőterre, én bennem született meg az eszme.

Tették ezt bizonyára azért, hogy engem az egyházmegye hívei előtt hiteltvesztetté tegyenek, viselkedésem correctnessége iránt kételyeket támaszszanak, s így engem a gondnoki tisztség elfogadásától elriaszszanak, s arra való képtelenségemet nyilvánvalóvá tegyék.

Egy napig sem maradnék a gondnoki állásban és egy napig sem volnék méltó annak betöltésére, ha azon némelyeknek állításai igazak volnának.

De viszont egyházam rosz fia volnék — a mi nem vagyok; — a kötelesség alól kibúvó volnék, — a mi ellen egész valóm tiltakozik; a küzdelem terén pedig gyáva volnék, a minek pedig egész életem a cáfolása. — ha ilyen módon elriasztani engedném magamat.

Inkább tartozom én szolgálni azoknak, kik bizalommal és szeretettel öveztek körül, mint kitérni azoknak, kik megakadályozni akarták, hogy az egyház szolgálatára meghivassam.

Nekem fájt ugyan azon némelyeknek eljárása, de begyógyította az ütött sebet az a tudat, hogy a szeretet vallásának szolgálatában csak a szeretet lehet irányadó.

Az én lelkem azt sugallja nekem, hogy azokat is, kiket látszólag az én személyem elleni ellenszenv vezetett, voltaképen az egyház érdeke vezette, annak akartak szolgálatot tenni. Azt hitték, csak az ő nagy tehetségük, nagy tudományuk, áldozatkészségük és munkásságokon alapuló belolyásuk és öröklött tekintélyök képes az egyház érdekeit kielégíteni.

Vagy igaz ez, vagy nem igaz; ha igaz, nincs sérelmem, ha nem igaz, csak önmagukat sértik, mert az egyház szolgálatában személyes tekinteteket hareba vinni nem szabad; a ki azt teszi, méltatlanná válik arra, hogy tényező legyen, tényező maradjon.

De szükségesnek tartottam megválasztatásomnak előzményeit előadni azért is, mert némelyek azért is,

hogyan én megtudjam s hogy az egyházmegye közönsége elhiggye, úgy tüntették fel az én megválasztásomat, mintha az más, tehát nem egyházi érdek kifolyása volna, mintha én azon más érdek előretolásával megsértettem volna az egyház érdekeit és másoknak az egyház szolgálatában szerzett érdemeit.

És ezt nemcsak szóval hirdették, de tényeikkel is bizonyították, mert elhagyták a tért, a melyen eddig az egyház érdekeinek munkásai voltak; megakarták értetni velem, hogy szemben az ő nagy tudásokkal, nagy képességekkel, különösen erkölcsi nézetükkel — mely utóbbi kizárja, hogy az egyházi téren egyéni törekvések érvényesüljenek, — az én jelölésem jogtalan tolakodás volt.

Egy napig sem maradnék meg a gondnoki állásban és egy napig sem volnék méltó annak betöltésére. Ha ezen némelyeknek állításai igazak volnának.

Viszont érdemetlennek tartanám magamat minden tiszteletre és képtelennek minden köztisztviselésre és szerepre, ha ily vádakkal szemben meghunyászkodnám és odahagynám a gyűlölet szavára azt a helyet, a hova engem a szeretet és bizalom állított.

Ott maradok és dolgozni, küzdeni fogok, ha **lehet velők**, ha nem lehet, **nélkülök**, és ha **kell, velők szemben is**.

Egyházunk élete a küzdelmek hosszú láncolata; csak olyanoknak szabad az egyház szolgálatára vállalkozniok, kik a küzdelemtől nem félnek, az akadályoktól nem riadnak vissza, sőt azok fokozzák erélyüket.

Jellemem parancsolja, hogy azoknak akarata előtt hajoljak meg, kik megválasztottak és ne azoknak ohajtása szerint járjak el, kik ellenem állást foglaltak és viselkedésekkel, tényeikkel engem működésemben megbántani igyekeztek. **En a harcot nem félek**, abban töltöttem közéletemet; csalódtak tehát, kik azt hitték, hogy engem megfélemlíteni, elriasztani lehet.

Csak az jellemes ember, a kire számítani lehet, hogy nem riad vissza a nehézségektől, bajoktól és mások nem tetszésétől.

Azok, kik hivatva voltak a gondnok megválasztására, nagyon jól tudták azt, hogy azon némelyek, kik ellenem foglaltak állást, — megválasztásom esetén — eddig viselt egyházi állásukat el fogják hagyni, csak hogy engem tehetetlenné tegyenek. Ezt a **szabadválasztás** dicsőítésére, **szabadelvűségök** bizonyításául, **önzetlenségök** láthatóvá tétele okából és különösen azért, hogy **egyedüli hivatottságukat** az egyházmegye kormányzatára kétségtelenné tegyék — urbi et orbi hirdették.

Azon tudatban választottak meg tehát, hogy ez be fog következni; ha tehát én most cserben hagynám azokat, kik bizalmukkal megtiszteltek, nemcsak őket, de önmagam is megsérteném és gyávaságomról tennék bizonyosságot.

A református egyház szolgájának gyávanak, féleneknek, meghunyászkodónak nem szabad lenni. Századok erős küzdelmei azért nem tiporták el egyházunkat, pedig az egész hatalom ránk nehezedett, mert azok, kik az egyház szolgálatában állottak, nem ismertek félelmet és csüggedést.

Isten engem úgy segítjen, én nem vagyok és nem leszek gyáva, és ha egyesek ellenszenve elég volna engem elriasztani, akkor igazolást nyerne, hogy képtelen, hogy méltatlan vagyok az egyház szolgálatára.

Mint beszédem elején is kifejeztem, azért tartom megválasztásomat oly nagy megtiszteltetésnek, minő-

ben még az életben nem részesültem, mert annak tudatában ajándékoztak meg egyesek bizalmukkal, hogy annak következtében többen erőiket, tehetségeiket elvonják az egyház szolgálatából.

Feltételezték tehát rólam, hogy ezen némelyek nélkül is képes leszek a reám váró nagy feladatokat megoldani.

Ennyit elmondanom szükséges volt, de ezzel azután fátyolt borítok a múltra és a történeteket eltemetem örökre és kijelentem, hogy lelkemben a neheztesnek egy szemernyije sem maradt.

Oly kevesen vagyunk e hazában az ev. ref. egyház hívei, hogy kötelességünk nagy mesterünknek, a Jézusnak tanácsát követni, a sérelmeket megbocsátani, elfeledni, s az egymás iránti szeretet és ragaszkodás által erőnket a cselekvésre, az ellenállásra meggyarapítani. Azt mondja az írás **„Arról ismernek meg mindenek, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek.”**

Tisztelt egyházmegyei közgyűlés! azt hiszem, kötelességet teljesítek, midőn kijelentem, hogy az ungi egyházmegye gondnokságát elfogadom.

Megvallom, erősen küzdöttem magamban, szabad-e elfogadnom e tisztséget? Nem azért, mert némelyek úgy viselkedtek, mint előadtam, hanem azért, mert elődeim és különösen közvetlen elődöm néhai Nagyságos Kovács Károly után, éreztem és érzem tehetőségem csekélységét, hogy őket méltóan helyettesíteni képes nem leszek. A nagytiszteletű esperes úr előtttem már nagyon szépen méltatta elődeim nagy érdemeit; én néhány szóval csak közvetlen elődömről ohajtok megemlekezni.

Személyesen ismertem, szerettem és tiszteltem őt. Egész élete a kötelességtudás volt; rajongásig szerette hazáját, annak szabadságát és intézményeit, odaadó, hű fia volt egyházának; mint családfő, mint polgár példányképe lehet az utókornak.

Több mint negyedszázados közpályámon nem ismertem szereplő férfit, kit jobban tiszteltem volna, mint őt.

Puritán jelleme, törhetlen szívóssága, az elvek terén való következetessége, örök büszkesége ezen egyházmegyének, melynek vezetésében ezen jellemvonásai mindig kidomborodtak.

És ha én ily férfi után vállalkozom a gondnoki tisztség betöltésére, teszem azt azon igyekezettel, hogy mindenben az ő nyomdokait fogom követni; teszem azt azon tudatban, hogy az egyházmegyei **telkészi kar** s mindazok, kik velem az egyház szolgálatára hivatvák, tanácsaikkal fognak engem támogatni. Ha nem is bízom magamban, bízom ő bennök, mert meg van írva a Példabeszédek könyvében: „Tanácsosoknál van az értelem”; és teszem azt végül és főképen azon hitben, hogy a mindenség nagy ura a magyarok Istene vezetni, segíteni fog, mert meg van írva a Soltárookban: „Az emberi munka haszontalan Isten segítségével nélkül.”

Midőn valakit az egyházmegye élére választ a bizalom, annak kötelessége nagyban és egészben előadni azon irányeszméket, melyek működésében vezetni fogják.

Megkísértem ezen kötelességemnek megfelelni.

Az egyházmegye eddigi vezetésében követett irány lesz útmutatóm.

Előtte fog lebegni mindig imádott magyar hazánk szabadsága, függetlensége és egyházamnak ezzel karöltve járó jogai, azok, melyeket már kivívtunk, s a melyeket még kivívnunk kell.

Századok tapasztalata igazolja, mennél szabadabb, mennél függetlenebb volt a haza, annál nagyobb lendületet nyert az ev. ref. egyház, annál jobban respectálták jogait, igazságait. A haza szabadsága, függetlensége összeforrt egyházunk törekvéseivel — azok egymástól el nem választhatók.

Engem minden cselekedeteimben az egyházi törvények tiszteletben tartása, az igazságérzet, a méltanyosság és a szeretet fog vezetni.

Minden törekvésem oda fog irányulni, hogy egyházunk megerősödjék, és erre most különösen törekednünk kell, mert a különböző felekezetekből jövő áramlatokkal szemben nagy erőre van szükségünk, hogy eddig elfoglalt helyünket e hazában megtarthassuk, sőt megizmosodhassunk.

Küzdeni fogok azért, hogy önkormányzatunkon rés ne üttessék. Iskoláink a magyar faj, a magyar állameszme, az erkölcsiség és a munkásság termő talaja legyen; templomainkban pedig a felvilágosodottságnak, a szeretetnek, a könyörületnek és áldozatkészségnek elveit oltás be a hívek szívébe.

Munkálkodni fogok azon, hogy lelkészi és tanítói karunk magas színvonalon állva a haza és vallás iránti köteleességeiket hűen, igazán és eredménydúsan teljesíthessék.

A hatalomnak, az anyagi erőnek, az emberek nagy tömegének és különösen azoknak, kik idegen talajból meritett hatalommal és erővel rendelkeznek — nyomása nehezedik reánk.

Minden egyesnek munkájára, odaadására van szükség, hogy azt, a mit hosszú századok alatt egyházunk javára megszereztünk, meg is tarthassuk.

Én serkenteni fogok mindenkit, hogy köteleességét teljesítse. Igyekezni fogok jó példával előljárni. Buzdítani fogom azokat, a kik köteleességeiket teljesítik. Elismeréssel, szeretettel fogom körülvenni a jókat, de viszont minden hatalmat igénybe veszem azok ellen és a szigorú rideg alkalmazásával fogom azokat megbírálni, kik köteleességeiket nem teljesítik, hanyagok lesznek, vagy közönyt tartanak.

„A jóknak árt, ki a gonoszoknak megenged.”

Nem elég hinni a vallásnak hitelveit, nem elég a hit igazságában vetett bizalommal nézni a nagy harcot, mely egyházunk jövőjét és lételetét fenyegeti, hanem oda kell állani a küzdők sorába, hogy egyházunk erőben, hatalomban, súlyban megizmosodjék, hogy ellentállási képessége növekedjék. A hit, a vallás bármily erősnek, bármily okosnak látszik, ha cselekedetei nincsenek, összeesik, annak nincs jövője.

Mi ugyan számra más felekezetekkel szemben kevesen vagyunk, de nagy súlyunk van azon tényben, hogy a mi templomaink, iskoláink, társadalmunk nemcsak egyedül a hitnek, de elválaszthatlanul a vallásosságnak és hazafiságnak közös szolgálatára vannak megszentelve.

Azon negyedfél század óta, mióta a reformatio a mi vallásunknak életet adott, kétségszövevénytelen tény, hogy hazánk közszabadságának, nemzeti nyelvünknek, általában országunk alkotmányos fejlődésének a mi egyházi küzdelmünk akadályul nem szolgálnak, sőt egészben egygyé forrtak.

Viszont a mi egyházunk fejlődése egészen párhuzamos haladást tarthat a korszerű jogállam fejlődésével, és a fejlődésnek nem állja útját. A nemzeti jelleg minél határozottabban felismerhető kidomborodása, mert mi nem függünk idegen államban lakozó tényezőtől. A mi egyházunk mindenütt, mint nemzeti egyház viselte és viseli magát — hiszen a mi vallá-

sunk az előrehaladásnak, a jogok kiterjesztésének, a szabadságnak nem állja útját — mert nem zárkózik el merevséggel a változott és változható viszonyok behatása elől; mivel a mi vallásunk az igazságot kutató és szabad vizsgálódásának örök jogán és elvén épült fel.

Mi nem lehetünk idegen elemek az államra nézve; mi mindig ott küzdöttünk, a hol a nemzeti jogok kivívásáról volt szó.

Ha tehát mi az igazság fegyverével a szabadelvűség vezérlete alatt küzdünk egyházunk megerősítése érdekében, számíthatunk mindazok támogatására, kik a hazát, annak jogait, a szabadelvűséget, az előrehaladást szeretik és istápolják.

Más oldalról azonban gyengeségeink vannak, melyeket küzdelmünkben számításba vennünk kell.

Szegények vagyunk, nem áll elég anyagi erő rendelkezésünkre; a könyörületes áldozatkészséget kell felköltenünk, hogy ezen segíthessünk.

Papjaink, tanítóink az anyagi küzdelem által meg vannak kötve, nem képesek önkiművelésükre kellő időt, fáradságot fordítani, a mi pedig feltétlen szükséges, hogy tekintélyben, hatásban más felekezetek tényezőivel szemben minden irányban versenyképesek legyenek, sőt azokat felülmulják.

Legnagyobb gyengeségünk a közöny. Csak akkor ébredünk fel köteleességünk teljesítésére, ha a veszély közvetlen és imminens.

A multban nehezebb volt a küzdelem, mert akkor nemcsak a hit erejével, a tudással, a törhetlen kitartással állottak összeink a küzdőterén, de karddal kezükben védték az egyház jogait.

Ha végig lapozzuk a történelmet, elmondhatjuk, hogy a mi őseink egyházi küzdelmé egy hős költemény, a mi karddal van megírva.

Ma nem kell karddal harcolni, de azért a küzdelem mégis nehéz. A ki a küzdelemben nem vesz részt, ki közönnnyel nézi a harcot, elárulja egyházunk érdekeit, mert a ki az örállomáson elalszik, ép úgy vétezik, mint a ki átszökik az ellenséghez.

Mig én e tiszteletreméltó egyház szolgálja leszek, ha nem is fogom a harcot keresni, de nem is fogok attól félni.

Csak azon férfi tud a közélet terén sikereket felmutatni, ki hivatására összes erőit felhasználja; én így akarok, így fogok cselekedni.

Az ország jogainak, az egyház törvényeinek tiszteletben tartása mellett fogok eljárni, de ezek mellett mindig meghajlom azon törvények parancsai előtt is, a melyeket az Ur mindnyájunk szívébe oltott; mert a melyik gondolat vagy cselekedet azzal ellentétben áll, az nem lehet igaz és becsületes.

Kérem az egyházmegye minden egyes hívének jóakarató támogatását, gyengéimmal szemben elnézésüket.

Meczner Béla egyházmegyei gondnok gyűlési megnyitó beszéde.*

Nagyiszteletű egyházmegyei közgyűlés!

Egyházmegyei közgyűlésünkön mindig a legnagyobb örömmel s érdeklődéssel s azon buzgalomból kifolyólag, melylyel egyházmegyém iránt viseltetem, a legnagyobb szolgálatkészséggel jelenek meg, mert itt szerezhetek

* Elmondott az alsó-zempléni ref. egyházmegyének ápril hó 13-án Sárospatakon tartott közgyűlésén,

leginkább tudomást azon munkálkodásokról, azon szolgálatokról, melyeket egyházmegyém tisztviselői egyházunk érdekében teljesítenek egyházunk iránti szeretetünk és ragaszkodásunk itt egyházmegyénk zöld asztalánál, közgyűlésünk alkalmával nyer legszebb, legméltóbb kifejezést. És mégis ma, midőn a gyűlést megnyitom, az őszinte öröm, melyet gyűlésünk megtartása alkalmával érezni szoktam, hiányzik szívemből; ellenkezőleg az igazi mély fájdalomnak s keserűségének érzete hatja át lelkemet, sőt nyíltan kimondom, a szegényérzet pírja borítja el arcomat, mert legutóbbi közgyűlésünk lefolyása óta egyházmegyénk egy részében oly veszedelmes, a tisztességgel oly ellentétes mozgalom terjedt el, egyesek lelkébe oly rút önző fekély fészkelte be magát, melytől minden józan gondolkodású, tisztességes férfiú undorodással, megvetéssel fordul el, mindenki, ki a törvény, a társadalmi rend iránt tisztelettel viseltetik, arra csak megvető s kárhóztató ítéletét mondhatja ki.

Múlt év végén Szabolcsmegyében, és vármegyénk egyik járásában, a Bodroghözön, a szocialismus hirdetői és terjesztői kezdték meg akna munkáikat, igyekeztek népünk józan eszét kiforgatni, be nem váltható, sohasem teljesíthető ígéretekkel szívét és lelkét megmételtyezni. A független szocialismus lapja, a „Földmívelő”, melyet mázsa számra küldtek községeinkbe, nyíltan lázította a népet a törvény, a társadalmi rend és intelligencia ellen, felszínre hozta az osztálygyűlöletet, az erkölcs-telenségnek, a vallástalanságnak vetette el magvát, a gyűlölségnek, a kapzsiságnak, a rút önzésnek hintette el mérges csiráját. A nép — kiforgatva józan eszéből, megfosztatva higgadt gondolkodásától — nem fontolva meg tettének veszedelmes horderejét s gyalázatos jellegét, vakon dobta magát az izgatók karjaiba, kik a népet kiaknázva, kiszipolyozva — a veszély alatt magára hagyták. Már maga az elnevezés is rosztul lett megválasztva, mert azon mozgalom, mely Szabolcsmegyében és a Bodroghözön felszínre került, inkább nevezhető anarchismusnak, mely erőszakosságának a kapzsiságnak nyújt tápot — az ország lakosainak nyugalmas életét, becsendjét támadja meg, az országos törvényt és igazságot a maga valóságából forgatja ki. Ezen betegség, ezen lelki ragály valláskülönbőség nélkül fészkelte be magát az emberek szívébe. Minden egyes községben, hol a socialismus elterjedt, egyházunk hivatalnokai különösen lelkészeink, teljesítették azon kötelességüket, mely nemes hivatásukkal jár. Szóval és tettel, szószéken és kint a nép között, felvilágosítva őket, igyekeztek a veszélyes mozgalomtól visszatartani. Fájdalom, nemes munkájuk igyekezetük legtöbb helyen hatástalan maradt, — a nép elcsábítatva a szép reményektől, magas ígéretektől, melyeket a lelketlen izgatók szívébe csepegtettek, nem hogy hajlott volna a bölcs és igaz szóra, ellenkezőleg ellenséges indulattal viseltette az összes úri osztály irányában — ellenségének tartott mindenkit, ki az ő esztelen reményeit nem istápolta. Hála a mennyei gondviselésnek e mai napon már a szocialista szövetkezetek megyeinkben teljesen megszűntek, — a nép általlátta, hogy lelketlen izgatók kezébe került, s gaz ámitók játékszerévé lett. Ma látom idejét annak, hogy hiveinkben, kik beismervé hibájukat a jó útra tértek, bölcs tanácsdal — fejezzük be a teljes megtérés munkáját. Miként szerető jó szülő, ki félrevezetett gyermekének szívéből megbocsát, midőn az visszatér az egyenes útra: úgy mi is hasonlóan a bölcs és szerető szülőkhöz, örülünk, hogy hiveink általláták tévedésüket, nem bolygatva a múltat — takarjuk be azt a feledés sűrű fátyolával. Különösen számítok arra, hogy lelkészeink az igazi lelki atya szeretetével és kötelesség érzetével fogják fel e téren magasztos hiva-

tásukat, s a megtértekkel szemben befejezik nemes misiójukat.

Engedje meg a nagy. egyházmegyei közgyűlés, hogy egy egyetemes egyházunkat, különösen lelkészeinket közelről érdeklő kérdéssről pár szóval említést tessek.

Régi vágyunk és óhajításunk szegényebb javadalmaszú lelkészeinknek anyagi helyzetén javítani s részökre oly jövedelmet biztosítani, hogy ha bár nem fényesen, de minden bizonynyal tisztességesen tarthassák fel családjukat s papi méltóságukhoz illően — nevelhessék fel gyermekeiket. Egyik legfőbb óhajítása minden protestáns férfiúnak, hogy az 1848. XX. t.-c. életbe lépjen, — egyházaink szükségletének fedezetéről az állam gondoskodjék. Hosszas várakozás és sürgető kérések után a kultusz miniszter egy törvényjavaslatot tett pár hét előtt a képviselőház asztalára, mely a csekély jövedelemmel bíró lelkészek segélyezéséről szól.

Ezen törvényjavaslat, véleményem szerint, bizonyosan nagyon távol áll az 1848. XX. t.-c. intentiójától, kétségbe nem vonható tény azonban, hogy e törvényjavaslat törvénynyé emeltetése esetén szegényebb sorsú lelkészeinknek anyagi bajai legalább részben orvosolva lesznek. Tudom azt, hogy ezen, egyetemes egyházunkat közelről érdeklő ügy stádiumát mindannyian ismerik — azért itt bővebben foglalkozni azzal nem célozom, s ezt az idő rövidsége miatt sem tehetném. Bizonyára vannak ezen javaslatban oly szakaszok, melyek a magyar ref. egyház jogkörébe mélyen belenyúlnak, — ilyen pld. a javaslatnak azon pontja, a mely a segélyezendő lelkészek fegyelmi ügyeit érinti. Egész őszintén szólva, engemet az aggasztott e javaslatban legjobban, s szabad protestáns érzületemet az sértette leginkább, hogy a javaslatból nem voltam képes teljesen kimagyarázni — vajon az állami fegyelmi jogköre az összes vallásfelekezetek segélyezendő lelkészeit érinti-e? Véleményem szerint az egyetemes konvent a leghelyesebben nyilatkozott e kérdésben, midőn ezen javaslat tárgyalása alkalmával kérte a kormányt, hogy ha fegyelmi ügyekben hozott határozatát fenntartja, azok terjesztessenek ki az összes felekezetek mind azon lelkészeire, kik állami dotációban részesülnek. Több fontosabb változtatást kért még a konventi közgyűlés, melyek, ha az ország törvényhozó testülete által elfogadtatnak — megnyugvással várhatjuk be ezen törvénynek jótékony eredményét.

Örömmel jelezhetem azt is, hogy egyetemes konventünk átlátva adózási rendszerünknek eddigi egyenlőtlen s nagy részt igazságtalan helyzetét — elvben kimondta ennek átalakítását. Ezen nagy fontosságú ügyben nem sokára alkalma leend az összes egyházmegyéknek véleményüket és álláspontjukat kifejezni.

Most pedig annak kijelentése mellett, hogy ref. egyházunknak soha sem volt nagyobb szüksége egyházi férfiaink munkálkodására — kötelességeiknek teljesítésére, mint most, szívesen üdvözlöm az egyházmegye jelenlévő tagjait. — A gyűlést megnyitottnak jelentem ki.

... „és lőn nagy csendesség!”

A februári és márciusi napok erős moraja lecsillapodott. A fölvert hullámok elsimultak. A mindentvárók és kétségeskedők letették szabályjukat. A március 24—30-ig tartó konventi javaslatok, tanácskozások és biztatásokra kitör lelkünk ből a csodálkozás: „kicsoda ez, hogy mind a szelek, mind a tenger engednek neki!”

Az a javaslat, mit Tisza Kálmán készített s a konvent elfogadott, bizonyára egyszerűbb, tisztább és világosabb, mint a Fejes István komplikált, de az egyházi

adózást új kulcs és biztos alapra fektető határozati javaslata. De annak megvalósítása s annak keresztülhajtása kemény dió lesz, melyet feltörni és meg is élvezni, nem könnyű feladat; sőt azt hiszem sokunknak bele vásik a foga.

A Fejes István új tervezete és javaslata kétségen kívül jótékonyan óhajt segíteni a szegényebb sorsú adóköteleseken; de ugyanakkor a tehetősebbeket rójja meg anyagi helyzetükhöz mérten nem túlságos, de az eddigiéknél nagyobb egyházi adóval, a mi tiszta és jogos igazság.

De vajjon mikor építeni, könnyíteni, javítani s a nyugalmat biztosítani akarja, nem oly darázs-fészekbe nyúl-e, mely veszélyesebb leend az eddigi lezajlott, kezdetleges morajlatnál?

Kevés kivétellel talán mindenütt azt tapasztaljuk, hogy tehetősebb, jobb módú, vagyonosabb híveink egyházi járuléka alig több valamivel a semminél, és még azt sem adják szívesen! Hátha a teher nagyobb súlytal nehezedik vállára, hátha azt majd fizetni is kell!; Vajjon az ellenhatás, a bujtogatás, a félrevonulás, a felekezeti különiség nem tárt kaput nyit-e neki, a hova magával viszi az eddig is félig megterhelt, de azért kötelességének mindig nyugodt lélekkel eleget tevő szegényebb sorsú híveinket is!?

Ki áll érte jót, hogy a jó szándék és igyekezet nem fanyar gyümölcsöt terem-e?

A kormány nem! Mert a váltakozó minisztérium, de még a jóakarattól buzgó Wlassics is a szegénységgel küzdő egyházak affiliálását s így anyaegyházaink számát, ott, a hol arra csak kis mértékben is, kilátás nyílik, kevesbiteni fogják. — Vagy talán éppen abban leszünk majd erősek, ha a kicsinyek és gyengék száma apadni, a nagyok és erősek szaporodni fognak?

En azt láttam és tapasztaltam, hogy ez volna legcélravezetőbb.

Ezt pedig kevés jóakarattal, de a kényszerűség nyomása alatt a kormány által nyújtott fizetési segédlemmel egyetemes egyházunk fenhatósága is megteheti.

Csak ne siessünk, mert nem a gyorsaké a futás és nem az erőseké a győzelem!

Nem mondom én, hogy az égető szükségén, az elhordozhatatlan nyomoron nem kell gyorsan segíteni, de ha csupa jóakarattal szétszórjuk azt, a miből pár év alatt hatalmas egyházi alapot teremthetünk, akkor nem tettünk egyebet, mint egy darabka falatot nyújtottunk a még nem halálos, igénytelen és tűrni tudó szegénynek; de gyökeres, tartós, állandó fundamentumot nem vetettünk. Fövenyre építettünk, melyet a legelső forgószél könnyen szétszedend.

Egyelőre a hatszáz frt minimum kiegészítésére a magas kormány 210,289 frtot ad ev. ref. egyetemes papságunk felsegélésére. Öt év alatt ez az összeg, ha biztosítékot nyújtó bankintézetbe letéteményeztetnénk, megüti a kerek 1,051,445 frtot. Csupán 4 évre számítva az utána járuló 4% jövedelmet tesz = 35,872 frt 03 kr., összesen kamatos kamatot nem is számítva öt év alatt lenne ez az egyházaink létérdekét biztosító alap = 1.095,764 frt 59 kr.

Öt éven túl a nyolcszáz forint maximális kormánykiszegítő, a fentebb jelzett 1.095,764 frt 2%-a osztatnék ki javadalom gyanánt, de csak is azoknak, s azon egyházaknak, kik a segédelmet halaszthatatlanul szükségelik; míg a csekély számú és nagyon gyenge és erőtlen gyülekezetek, a teherkönnyítés és erősítés céljából csoportosíthatnának.

Jól tudom ugyan, hogy eszmém éppen a törvényjavaslat egyik nevezetes pontjával áll ellentétben, mindamellett előhoztam, mert a lélek szólni kész egyházunk érdekében.

Nagy János.

ISKOLAI ÜGY.

A jogi szakoktatás reformjáról.

(Folytatás és vége.)

A mi a vizsgarendszer reformját illeti, meg kell jegyeznünk, hogy a tanulmányok alatt és azok befejezése után leteendő vizsgálat szükségkép csak elméleti lehet. Kifejezést nyert ez a gróf Csáky-féle törvényjavaslat címében is, de másrészt s ez szerintünk a javaslat igen lényeges hibája, a gyakorlati szaktérfiaknak túlságos bő számmal való beosztása által a vizsga elméleti jellege könnyen veszélyeztethetné. A jogi vizsgákat sohasem szabad a gyakorlati jellegű közigazgatási vagy bírói vizsgálatokkal összetéveszteni. Nézetünk szerint a tanulmányaival elfoglalt joghallgatónak, kinek minden percze szüksége van, ha csak a létfenntartás nem kívánja, nem is szabad ügyvédi irodában dolgoznia. A helyes gyakorlat nem képzelhető helyes elméleti ismeretek nélkül, lehet ugyan valaki kitűnő mesterember, készítheti igen szépen az ügyvédi gyakorlatban előforduló temérdek chablonmunkát, de igazi jogász csak akkor válik, ha alaposan megismeri a jogintézmények szellemét, lényegét, rendszerét, különös összefüggésük törvényeit, a mit egyedül a theoria képes megadni. A jogász csak akkor lépjen a gyakorlat terére, ha iskoláit elhagyta, mert ellenesetben nevelése szükségkép elhanyagolt és hiányos lesz és később jut annak szomorú tudatára, mily kárára szolgált az időelőtti szárnypróbálgatás.

A Csáky-féle javaslat a ma fennálló külön jog és államtudományi vizsgálatok helyére az egységes jogi államvizsgálatot akarta léptetni, mely két vizsgából állott volna egy írásbeli vizsgálattal. Az írásbeli vizsgát szükségkép elejtendőnek véljük, mert annak csak gyakorlati vizsgánál van igazi értelme. Az elméleti tételek kidolgozására kényszerített joghallgató a legszigorúbb ellenőrzés mellett is kijátszhatja tanárát s az írásbeli munka mindenesetre csak felületes lesz, arra fog szorítkozni, a mit az előadásokban hallott vagy olvasott s fogalmazási gyakorlatnál egyébként nem volna tékinthető. A rendszeres munkához idő és források szükségesek, arra pedig nem is gondolhatunk, hogy megengedjük a jogásznak feladatát otthon készíteni, mert akkor az ellenőrzés lehetetlenné válik s a cél nem lesz elérve.

A tantárgyaknak fentebb említett csoportosítása alapján nézetünk szerint három vizsgára lenne szükség: az államvizsgára s az ezeket megelőző u. n. történeti vizsgára. E történeti vizsga különbeu sem új dolog, mert az 1874. szervezet előtt a budapesti egyetemen fennállott és jónak bizonyult. Célja az, hogy a jogász mindenekelőtt jöjjön tisztába a történelmi studiumokkal, hogy aztán az amúgy is különböző irányú tárgyak közé historiai jellegűek ne vegyíttessenek. E vizsgálat tárgyai lennének a római jog, a jogtörténelem és az egyházjog és ide lehetne venni a nemzetgazdaságtant, mely nincs ugyan e tárgyakkal rokonságban, de okvetlen kell, hogy vizsga tárgyát képezze. A mostani első alapvizsga elejtését illetve a két alapvizsgának ily egységesítését célszerűnek tartjuk azért, mert mint

a miniszter úr is helyesen mondotta, a vizsgákat kevesbíteni kell, másrészt mert a kollokviumi kötelezettség mellett, melyet szintén általánosan ki kell mondani, ebből nem is fog veszély származni. Idejét a második év végére vagy a harmadik év elejére lehetne tenni. A harmadik év végén leteendő vizsga tárgyai lennének a magyar magánjog és összehasonlító jogtudomány, a magyar közjog és összehasonlító államjog, míg az utolsó a negyedik év végén, a tánfolyam lehallgatása után leteendő vizsgálatra a magyar közigazgatási jog (beleértve a pénzügyi igazgatást is), büntető jog és eljárás, polgári törvénykezési eljárás, váltó és kereskedelmi jog maradnának. A mi a vizsgálati bizottságok összeállítását illeti, a Csáky-féle javaslatnak legfőbb hibája az, hogy a tanároknak csak egy részét akarta a vizsga tagjaivá tenni. E rendszer — melynek hibáját az új javaslatnak mindenesetre ki kell igazítani — a tanári tekintély fokozatainak megállapítására vezetne nemcsak az ifjúság előtt, hanem a tanári kar kebelében is, a mit pedig kerülni kell. A jogakadémiák összes tanárait aránylagosan be kell osztani a vizsgálati bizottságokba, a mint az ma is történik.

S itt még egy fontos kérdéssel kell foglalkoznunk. A Csáky-féle javaslat úgy tervezte s a vallás és közoktatásügyi minisztérium — mint több oldalról nyert felvilágosításaink alapján tudjuk — azóta is kiváló előszeretettel ápolta azon eszmét, hogy a vizsgálati bizottságok csak azon jogakadémiáknak fognak megadatni, melyek a királyi táblák székhelyein állanak fenn. Ez értelemben Debreczen, Kassa, Nagyvárad, Pécs és Pozsony kapnának vizsgáló bizottságokat, míg ellenben Eger, Eperjes, Kecskemét, Máramaros-Sziget és Sárospatak elesnének. E terv tehát nem más, mint a ma fenálló jogakadémiák számának felére való redukálása négy protestáns és egy katolikus jogakadémia megsemmisítésével. Nem volna ez egyéb, mint a létező törvényekben biztosított jog megsemmisítése adminisztratív intézkedés következtében. A felekezetek fenttarthatnának ugyan jogakadémiákat, de nem kapván meg a vizsgáló bizottságokat, intézetük elnéptelenednék; azt jó részben nem is tartanák fenn többé, így kezükbe adatnék a fegyver, melylyel tanintézeteiket kellene megsemmisíteniök. *A vizsgálati bizottságok táblai székhelyekkel való kapcsolatba hozatalának e célzat mellett nincs egyéb értelme.* Mert kétségtelen, hogy az államvizsgálatoknál a jogakadémiában ma is táblabírói rangban levő törvényszéki bírák, közigazgatási hivatalnokok szerepelnek kultagok gyanánt, kik lelkiismeretesen örködnék a vizsga színvonalának fenntartásán, a mit különben minden tanintézet maga is legnagyobb mértékben szíven visel. Ugy vélekedünk, hogy a valóságos táblabírák és a táblabírói rangban levő törvényszéki bírák között e tekintetben nincs értelme különbségeket teremteni, úgy vélekedünk, hogy azon kultagok, kikben az állam hosszú időn át megbízott, jövőben is meg fognak felelni hivatásuknak. Nem tagadjuk, hogy a vizsgálóbizottságok összeállítása könnyebben megtörténik nemcsak táblai székhelyeken, de általában a nagy városokban levő jogakadémiákban, de e tisztán formai kérdésnek célszerű volna-e feláldozni a felekezetek majdnem összes jogakadémiáit, föláldozni éppen akkor, midőn a legmeszebbben menő áldozatokat hoztak tanintézeteik érdekében. Mert tény, hogy már 1892-ben, tehát a Csáky-féle törvényjavaslat benyújtása előtt Debreczenben, Sárospatakon, Kecskeméten 8 rendes jogtanári állást szereztek s azóta választott tagjaikra a magántanári képesítés megszerzését kötelezőleg előírták. Csak nem rég a múlt év végén hallottuk róm. kath. részről is a

pécsi püspök biztató szavait a javadalmazás felemelését illetőleg, mely ma még jóval mögötte marad az állam alkalmazottainak javadalmazásánál. Pedig nem szabad felednünk, hogy még egyenlő javadalmazás esetén is hátrányban lesznek, mert nem élvezik azon kedvezményeket, melyeket az állam saját tanerőinek biztosít.¹ E nagy áldozatokat tekintve nem is képzelhető, hogy a felekezetek lemondjanak százados tanintézeteikről, szakítsanak emlékeikkel, tradícióikkal s azon elvvel, melyet így fejez ki a költő: »Was du von deinen Vätern vererbt hast, erwirb es um es zu besitzen.« A megoldás csak úgy érhető el, ha a historiai alapok szem előtt tartásával a felekezetek s különösen a református egyházzal compromissum fog létrejönni, s a fenti elvek alól kivételek tétetnek vagy úgy, hogy az állam a felekezeti jogtanároknak az államiakéval egyenlő javadalmazását kötelezőleg előírja, de akkor a középiskolák analogiájára azon tanintézeteknek, melyek erre nem képesek, segínyt nyújt, midőn azonban új törvényre és a protestáns felekezetekkel való egyezsége van szükség. Bármelyik mód fogadtassék el, úgy hiszszük, hogy a felekezetek fentartóhatóságai és a kormány jóakarátú tényezői el fogják találni a kibontakozás helyes útjait.

A mi a tanárok helyzetét illeti, a Csáky-féle javaslat, midőn a magántanári habilitatiót kötelezőleg előírta, az átmeneti intézkedésekben a működő tanerőkre nézve bizonyos kedvezményekről gondoskodott. E kedvezmények nem voltak ugyan részletesen megjelölve, de úgy hiszszük, hogy ezek alatt a bizonyos ideig működő és különösen irodalmilag ismert tanároknak a vizsga alól való felmentését kell értenünk. Azon reményben vagyunk, hogy méltányossági szempontok alapján az új javaslat sem fog ez elől elzárkózni, s hogy a reform hasonló lesz azon eljáráshoz, mely Trefort alatt a régebbi időtől működő középiskolai tanárokkal szemben követett.

A mi közelebbről a sárospataki jogakadémiát illeti, nem mulaszthatjuk el, hogy éppen most az új javaslat előtt ne ajánljuk az egyházkerület és Zemplén vármegye jóakarátába és figyelmébe. Csak nem rég került kezeim közé egy jelentés, melyből azon kimutatást mérítettem, hogy vármegyénkből évenként 60—80 fiatal ember megy a budapesti jogi egyetemre, nem is számítva azokat, kik más vidéki akadémiákat keresnek fel. Célszerűnek látnánk, ha főiskolánk bölcs kormányzó hatósága felhívna a hivatalos megye útján közönségünket, hogy igyekezzék szeretetével körülvenni e régi tanintézet jogakadémiáját, célszerűnek látnánk a felhívást azért is, mert mint a múltak emlékei mutatják, hasonló irányú buzdító szózatnak egyszer már igen üdvös hatását tapasztaltuk. Jogakadémiánk annyi kiváló férfiút nevelt már vármegyénknek, hogy nemcsak erkölcsei, de ha kell, anyagi támogatást is megérdemel s ha egyelőre nem fenyegeti is a veszély, de ha nem számolhat a jövőben saját vármegyéjének támogatására, úgy virágzás helyett az elnéptelenedés veszélyével kell küzdenie.

Bármilyenek legyenek is az új javaslat előttünk még ismeretlen részletei, a kormánynak oda kell törekedni, hogy a reform békés úton vitessék keresztül, mert ellenesetben a felekezetek ragaszkodva százados jogaikhoz, olyan ellenállást fejtenének ki, melyen az egész reform kérdése zátonyra jutna, vagy ha megoldatnék is, a politikai és vallási küzdelmek beláthatatlan veszélyét idéznék fel, melynek még gondolatától is

¹ Úgy tudjuk, hogy a ref. convent legutóbb elhatározta, hogy e tárgyban másodszer fog a kormányhoz felírni.

óvakodnunk kell, mert mint Széchényi mondja: »Nem elég a mai időben törvényeket írni, de azok iránt sympathiát is kell gerjeszteni. És ha valaki oly törvénynek nem hódol, mely előtte gyűlöletes, melytől természete visszaborzad, sujthatja őt a betűnek szigorúsága ugyan, de célját veszti, mert martírt emel, ez pedig fanatizmust szül.«

Dr. Zsindely István.

KÖZÉLETÜNK.

Az alsó-zempléni ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Sárospatak, 1898 április 13—14.

Húsvét harmadnapjának délelőttjén s délutánján már ülésezett egy-egy választmány a főiskolai küldöttségi szálláson, sőt elértekezlet-féle is volt, a mint hallatszott, hogy a gyűlési tanácskozás gyorsabb menetű legyen. A korai megjelenés oka az egyházlátogatási jegyzőkönyvek átolvasása, tanügyi s számvéveszéki választmányi gyűlésezés volt, a melyek mind méltó tárgyai a velők való foglalkozásnak.

A gyűlés napján reggeli 8 órakor a városi templomba vonultak a gyűlés tagjai közül azok, a kiknek tudomásukra jutott, hogy istentisztelet előzi meg a tanácskozást. Eddig ez nem volt szokásban, dicséretre méltó dolog, hogy a többi egyházmegyeiek közös eljárását az alsó-zempléniiek is magukévá tették.

Istentisztelet után a küldöttségi szálláson kezdetét vette a tanácskozás, a melyet az esperes nyitott meg imádsággal s Meczner Béla gondnok kezdett meg egy megkapó s hatásos beszéddel, a mely jegyzőkönyvbe vétetett. Az éljenzéssel fogadott beszéd után az esperesi jelentést hallgatták meg, a mely tömör rövidezséggel számolt be az egyházmegye életében a múlt gyűlés óta végbement eseményekről. Kellemetlenül érintő pont volt a jelentésben a vallásos buzgóságnak az áldozatkészségen való nyilatkozásáról szóló részlet, a mely szerint a múlt évben jóval kevesebbet adakoztak a hívek, mint az előzőben.

Az esperesi jelentés után a közkézen levő litografált *tárgysorozat* szerint indult meg az elvégezendők feletti eszmecsere, határozathozatal, első sorban is beiktatván a gyűlés az új egyházi s világi másod-aljegyzőket, t. i. *Zitás Bertalan* pthrügyi lelkészt és *Dr. Kovács Gábor* szerencsi ügyvédet, a kiket a gondnok üdvözölt az egyházmegye nevében. Csobajba *Szilágyi Géza* erősített be papnak, a kit meghívás útján választottak meg; tanítókul pedig *Sulyok János E.-Bényére*, *Gál Endre E.-Horvátiba*, *Gergely Miklós H.-Kakra*, *Szabó István Szomotorra* erősítették be. Választás útján a tavaszi egyházkerületi közgyűlésre képviselőkül küldetnek *Kóczán Miklós*, *Meczner András*, *Vitányi Bertalan*, *Bálint Dezső*, *Kónya András* és *Gecsei Péter*. Különösen a papi képviselők kiküldésénél látszott meg a vélemények megoszlása.

Egyházlátogatási jegyzőkönyvek felolvasása következett ezek után részint olyan tárgyakban, a melyek a scontróban szerepeltek, részint olyan ügyekben, a melyekre vonatkozólag, közgyűlési határozatot kellett hozni. Ezek sorában a hotykai egyház ügye most is húzamosabb időt vet igénybe s a határozat az lett, hogy küldöttség neveztetett ki, a melynek feladata leendő az egyház alapítványi tőkének természetét megvizsgálni s annak alapján

a kerületi gyűlésre felterjesztést tenni, hogy Hotykának állandó tanítója legyen. Rosz vért szült a gyűlés minden tagjában a csobaji tanító fellépése az ottani özvegy lelkészével szemben, a kitől 50 frtot követelt azért, hogy az istentiszteleteket végezte. A gyűlés abban a véleményben volt, hogy a tanítókat ilyen esetekben díjazni: veszedelmes kísérlet lenne! Időközi tanító-változást engedett a közgyűlés a kenizői előkönyörgőnek: *Hegedűs Jánosnak*, megengedvén neki, hogy *Kis-Dobszára* elmehet tanítónak.

Megdöbbenéssel értesült a közgyűlés arról, hogy az alsó-zempléni lelkészek az országos lelkészi gyám-intézetbe igen sokkal tartoznak. Kimondatott, hogy a hátrálékosoktól, ha most segínyt nyertek, akár az államtól, akár a domesztikából, a tartozási összeget tartsa vissza az esperes, hogy az egyházmegye reputációját ne szenvedjen csorbát.

Örömmel vette tudomásul a közgyűlés a szadai egyháznak azt a határozatát, a mely a lelkészi s tanítói fizetések *pénzre változtatását* mondja ki s követésre méltó példaképen ajánlja a többi egyháznak is a figyelmébe. Ellenben szomorúan vette tudomásul a gyűlés azt, hogy *több helyen* hátrálékban vannak a hívek a tisztí fizetésekénél; valamint azt is, hogy a megyaszói egyházban a lelkész lakon kívül minden egyházi épület rosz karban van.

A lelkész- esperes- és püspök-avatás és beiktatás kérdésében az egyházmegye nem fogadja el a *javaslatnak* radikális intézkedésekre irányuló részleteit, hanem konzervatív akar maradni, holott talán éppen az alsó-zempléni egyházmegyétől lehetett volna várni, hogy szabadelvűségénél fogva példát fog mutatni a sablonoktól s ceremóniás szokásoktól való eltérésre annyiival is inkább, mivel köztudomás szerint a sárospataki főiskolának szelleme legközvetlenebbül éppen ezt az egyházmegyét érinti, a melynek focusát képezi Sárospatak. A megye megmarad a régi szokás mellett éppen olyan pontokban, a melyeknél az újításnak okvetlenül be kell következnie.

Kerületi papi özvegy-árva-tárunkra vonatkozólag az az alsó-zempléni határozat, hogy a *többségi javaslat* emeltessék érvényre úgy azonban, hogy a szabad tetszés szerinti tagok is csak 30 évig köteiesek a tagsági díjat fizetni... Ugy vesszük észre, hogy e kérdést a kerületi gyűlés nem fogja egy könnyen megoldhatni.

Soron kívül az első nap délelőttjén két indítványt fogadott el a gyűlés. Az egyiket *Tóth Lajos* vetette fel a tanítók ötödéves korpótlékára vonatkozólag, kimondván a gyűlés, hogy e hó 24-ikéig minden egyes egyház, a melynek szüksége van e tekintetben az államsegélyre, megfelelő kérvényét tartozik beadni, hogy egyetlen egyház se maradjon ki, a mely segítségre szorúl. E pontnál *Nemes Lajos* zempléni megyei kir. tanfelügyelő szolgált köszönetet érdemlő világosításokkal a kérvény kiállítására vonatkozólag, főleg pedig a *költségvetést illetőleg*. A kérvényhez költségvetés nem léte esetén az *előző évi számadás csatolandó*, a mely bizonyosságul szolgál az egyház szegénysége mellett. Igen helyesen intézkedett a gyűlés, hogy az e tárgyban hozott határozatot azonnal kinyomatta s a lelkészi hivataloknak még a tanácskozás tartama alatt elküldette, hogy veszteség ne érjen egy egyházat sem. A másik indítványt *Debreceni Bertalan* tette, a ki a kerületi rendkívüli gyűlésekre vonatkozólag kíván intézkedést abban az irányban, hogy azokra a jogosult gyűlési tagok mind meghívassanak. A gyűlés ez irányban felterjesztést intéz a kerülethez.

Bíróági ügy három volt. A karádi lelkészválasztást, a melyből *Fürjész Tamás* került ki győztesen, a bíróság

megerősítette, de az óvást adók felebbeztek az ítélet ellen s így ez az ominozus papválasztás még mindig nincs elvégezve, hanem a kerületi gyűlésen fog bevégeződni, ha ugyan bevégeződik? Mert a gyűlésen nagy számban megjelent karádiak olyan benyomást tettek mindenkire, hogy azok a végletekig is hajlandók elmenni. — A másik egy adó ügy volt, a melyben a felebbező elutasított. A harmadik Ölbey János és Szentpétery József fegyelmi ügye az első karádi papválasztásból kifolyólag s a kik ellen hivatalból rendeltetett el a fegyelmi eljárás. A bíróság mindkettőt felmentette. Maga az egyházmegyei ügyész is elejtette ellenök a vádat.

Ezek voltak a főbb mozzanatok e gyűlésen, a melyen kezdetben sokan volta jelen, utoljára azonban csak a zöld asztal mellett ülők maradtak meg. e.—é.

Az ungi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Egyházmegyénk tavaszi közgyűlését, tavaszi gyűléseinek rendszeresen megállapított helyén, Ungváron tartotta meg, folyó évi március hó 29—30. napján, Szabó Endre esperes s a néh. Kovách Károly halála után megválasztott egyházmegyei gondnok, Komjáthy Béla országgyűlési képviselő elnöklete alatt.

Kiváló érdeket kölcsönzött e közgyűlésünknek a megválasztott gondnok beiktatása.

Az új gondnok ugyanis nem egyházmegyénk szűlőtte s közelebről mint az ungmegyei nagy-kaposi választó kerület képviselője, a néppel való közvetlen érintkezés folytán nyerte meg az egyházmegye többségének bizalmát annyira, hogy őt a gondnoki székbe ültette.

E választásnak eredménye lett aztán, hogy az egyházmegyei világi tanácsbírák állásukról közmegegyezéssel lemondottak. A tanácsbírák lemondásuk után is újból megválasztatták. Azonban — úgy látszik — ezt magukra nézve elégtételnek nem tekintették, mert lemondásukat, Kormoss Béla szobranci kir. járásbíró kivételével, ismét beadták.

Az új szavazás elrendeltetvén, szavazattöbbséggel mind az öt tanácsbírói szék betöltetett s a megválasztottak közül csak egy egyén nem fogadta el a belé helyezett bizalmat.

Kormos Béla esküjét még a január 4-én tartott rendkívüli közgyűlésünkön letévén, ez alkalommal, a gondnokkal együtt, a megválasztott s hivatalát elfogadott négy tanácsbíró is felesketendő volt.

Gyűléseinket rendszerint az ev. ref. iskola helyiségében szoktuk tartani. Látva azonban az érdeklődést, mely nem csak a hozzánk tartozók, hanem a más felekezetűek keblében is lángra kelt az ünnepélyesség láthatása iránt, a szokásos reggeli istenistisztelet végzése után a templomban maradtunk.

Esperesünk imádsága s annak áhitatteljes elmondása után, ugyan ő terjesztette elő a gondnok-választás eredményét és indítványozta, hogy a felhívására megjelent gondnokért egy választott küldöttség menjen el s hívja meg körünkbe.

A megválasztott küldöttség megbízatásában eljár s a gondnok annak kíséretében megjelent. Az esperes elnöktársát hosszabb beszédben szívélyesen fogadván, felhívja az eskü letételére. Az eskü letétele után, Homoki Antal főjegyző betegsége miatt nem lehetvén jelen közgyűlésünkön, Németh Péter egyik egyházmegyei aljegyző fogadta a gondnokot, igen talpraesett beszédben, az egyházmegye nevében.

Erre a gondnok megtartá székfoglaló beszédét, mely egész terjedelmében jegyzőkönyvbe vétetett. Az éljenzések által gyakran félbeszakított beszéd elhangzása után az esperes a négy világi tanácsbíró hivat fel az eskü letételére, melynek megtörténte után úgy tartalmilag, mint alakilag igen sikerült rögtönzésben hivat fel figyelmüket egyházunk szent ügyének előbb és előbb vitelére, a mely szavakra a megválasztottak s felesketettek közül Nyomárkay Aurél nyug. kir. járásbíró felelt, igérvén társai nevében is a fáradságot nem ismerő kitartást az egyház felvirágoztatása érdekében.

Ez ünnepélyes tények megtörténte után az iskola tantermébe vonultunk, a gyűlés tovább folytatására.

Tárgy volt elég! De csak a közérdekűbbek felemlítésére szorítkozom.

A gondnal összeállított terjedelmes esperesi jelentésből jól esett hallanunk, hogy a vallásos hitélet 38 anyae gyházunk egyikében sem csökkent. Az országunkban helyenként fellépett szociális mozgalom egyházmegyénk egy pár egyházát érintette ugyan, — e mostani irányú mozgalmat a jelentés élesen elítéli, — de szent vallásunk semmiféle csorbulást sem szenvedett általa. Tanúbizonyosága, hogy a ragály által meglepett pár egyház hivei sem maradtak hátra az áldozatkészségben a megelőző évekhez képest s szorgalmasan felkeresték az Isten házát. Az Urnak félelme, mely a bölcsesség kezdete, világosítsa fel a tévútra vezetett lelkeket!

Megemlékezett az esperesi jelentés néh. Benedek János, volt f. reviscei lelkész haláláról is. Mint segéd-és rendes lelkész 50 éven keresztül hirdette az örök ígét apostoli buzgalommal. Bárha a hű munkás földi javakban nem bővölködött is, sohasem békételenkedett; a földiekből szűken nyert jutalmát — a hű munkásnak — pótolja ki Isten az örök béke honában. Legyen áldott emlékezete!

Részletesen beszámolt a múlt év adataival az egyházak népességére, iskolai s egyéb ügyeire vonatkozólag, nem különben egyházaink anyagi állapotáról is. Visszaesés sehol, sőt több helyen emelkedés látható. Nyilván beszélő példák anyaszentegyházunk napról-napra való erősödése mellett.

Tárgyalás során olvastatott az egyházmegyei pénztárnok jelentése, a melyben számot ad a kezelése alatt levő alapok állásáról, az 1897-ik év végéig.

Van nekünk egy csekély tőkének, mely egyházmegyei leánynevelő intézet alapjául kezeltetik. E szerény tőke felemlítésénél felállott egyházmegyénk új gondnoka s kijelentette, hogy ez alap növeléséhez — mert igen jól tudja azt, hogy itt a végvidéken egy protestáns leánynevelő intézetre igen nagy szükség van — 1000 frttal járúl s a megajánlott összeget a pénztárnok kezéhez azonnal lefizette; hasonlólag lefizetett ugyanezen célra Egry Ferencz kis-gejőczy lakos 100 frtot, régebben tett ígérete beváltásául s Szabó József eszenyi lelkész. Egyházmegyénk a nemes adományokat nagy köszönettel s éljenzésekkel fogadta.

Jól mondta gondnokunk, hogy egy prot. leánynevelő intézetre egyházmegyénkben igen nagy szükség van! Tudjuk, érezzük ezt mindnyájan s óhajtván várjuk, hogy minél előbb jöjjön el az az idő, a mikor a mi óhajunk valósággá válhatnék!

A számvevőszék jegyzőkönyvében, mert a Horváth Mária alapból a templomot, iskolát, pap- és tanítói lakot teljesen újból építő egyházak sem nyerhettek 2—300 frtnál többet évente a segélyek sokféle osztása miatt, indítványozza, hogy az alapból, az egyházakat illető részből, szakaszatnék ki egy nagyobb, 1000 frtos segély s ez összeg minden éven — a szükség szerint — azon

egyháznak adassék ki, a melyik ilyen nagyobb építkezést végez s ahoz maga is, vagyoni állása szerint, megfelelő összeggel járul hozzá. Ez indítvány elfogadhatott s az 1000 frt, a jelen évre, a szürtei ev. ref. egyháznak, igazán tarthatatlan állapotban levő temploma újból építésére adatott.

A sárospataki theol. tanári karnak a lelkész-avatás, iktatás, az esperes-avatás, iktatás, a püspök-avatás, iktatásra vonatkozó véleménye tárgyalása után egyházmegyénk a tanárikar véleményét lényegében elfogadja, csekélyebb jelentőségű módosításait a főtiszteletű egyházkerületre felterjeszti.

A kerületi „papi özvegy-árvatár”-nak módosított alapszabályaiból egyházmegyénk sem a többség, sem a kisebbség tervezetét el nem fogadja, hanem kívánja annak továbbra való fentartását, a lelkészek kötelezettségének kimondása mellett. Egyházkerületünk papsága, a már működő országos gyámintézetet tekintve is — szerintünk — nincsen olyan helyzetben, hogy özvegyeinek, árváinak sorsát teljesen biztosítva látna s hogy még igen sokáig ne volna szükségök a hátramaradottaknak az azor kívül jövő segélyre is.

Hiszen a gyámügyi illeték fizetése, a kongrua törvényjavaslat szerint, épen a kisebb javadalmazású állomásokon működő lelkészekre nézve nem leendő teher, ugyanazért az egyházkerületi özvegy-árvatárnak fentartását kívánjuk.

A két napon keresztül tartott gyűlésben mintegy száz körüli ügy nyert elintéztést, azok azonban a nagy közönséget kevésbé érdekelhetnék, mivel saját beléltünkre tartoznak, közlésükre lapunk terét igénybe nem veszem.

Magyar Bertalan,
e. m. aljegyző.

Szivos Mihály jelentése a sárospataki főiskola tápintézetének állapotáról.

Nagytiszteletű és Tekintetes Köziskolai szék!

A múlt iskolai év végén a felügyeletem alatt levő tápintézetéről egy terjedelmesebb jelentést nyújtottam be a mélyen tisztelt Köziskolai székhez. Ebben a jelentésben igyekeztem megcáfolni azt a súlyos vádat, a melyet a nagytiszteletű gömöri egyházmegye lelkészi értekezlete előbb a „Sárospataki Lapok”-ban nyilvánosan, majd egyházmegyéje közvetítésével a főtiszteletű egyházkerület előtt hivatalosan is emelt a főiskolai tápintézet ellen.

Ebben a jelentésben nyomról-nyomra, történeti adatok alapján kimutattam, hogy főiskolai tápintézetünk anyagi erejéhez mérten folytonosan haladt és halad; kimutattam több tápintézet heti étrendjének a mi tápintézetünk étrendjével való összehasonlításából, hogy ellátás tekintetében a debreczeni után mindjárt a sárospataki következik; kimutattam több év adatainak összevetéséből, hogy a 60 frtosok létszáma, a melyet én a tápintézet jósága hévmérőjének tartok, nem fogy; tehát a jobb módú szülék igényeit is kielégíti; felemlítem, hogy valamint a Köziskolai Széknek, úgy a mélyen tisztelt Igazgató-tanácsnak is egyik legfőbb gondját képezi az, hogy egy kényelmes és célszerű tápintézeti helyiséget építtessen.

Előterjesztésemet úgy a Köziskolai szék, mint az Igazgatótanács, sőt maga a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés is, a mint azt őszi közgyűlése jegyzőkönyvének 41. pontja világosan bizonyítja, megnyugvással vette tudomásul. Ezekután méltán remélhettem s velem

együtt méltán remélhették mások is, hogy a nagytiszt. gömöri egyházmegye lelkészi kara is, mint a főtiszt. egyházkerület kiegészítő része, szintén megnyugvással veszi tudomásul előterjesztésemet és türelemmel bevéárja azt a kilátásba helyezett és már nem is messze lévő időt, midőn a b. e. Mudrány András hagyatékának birtokbavételével, nagyobb szabású reformokat lehet életbe léptetni.

Ámde, fájdalom, nem úgy történt. Előterjesztésem a nagyt. gömöri egyházmegye lelkészi értekezletét nem volt képes megnyugtanni. Világosan kitűnik ez abból a tényéből, hogy a Rimaszécsben 1897 évi október 11-én tartott gyűlése nemcsak elfogadta Ruszkai Gyula jánosii lelkész úrnak a főiskolai tápintézet reformálása érdekében tett indítványát, hanem azt a „Sárospataki Lapok” hasábjain a nagy nyilvánosság elé vinni, majd pedig egyházmegyéje útján a kerületre is felterjeszteni határozta.

Ennek a határozatnak következtében, a „Sárospataki Lapok” 1897 évi 48. számában csakugyan meg is jelent az indítvány, mint már a nagyt. gömöri egyházmegye lelkészi értekezletének elfogadott véleménye. Ennek a munkának főtörekvése annak a bebizonyítása, hogy a „Sárospataki Lapok 1897 évi 17. számában nyilvánosan hangoztatott panasz, tehát nem vád, igaz alapokon nyugszik. Igaz alapokon nyugszik pedig azért, mert kézen fekvő adatokból bebizonyítható, hogy a sárospataki tápintézet nem költ el minden egyes tagja élelmezésére évenként hatvan forintot. Kívánja tehát, hogy a tápintézeti élelmezés legalább is megérje a 60 frtot; kívánja, hogy csak annyi ingyenest, 20, 40 frtos tagot vegyen fel a tápintézet, a mennyiért a 60 frtot kifizetheti. Hogy azonban milyen legyen az a 60 frtos koszt, arról a munkálat mélységesen hallgat. De, minthogy a rimaszombati tápintézetet állítja előtérbe, s azt hasonlítja össze a sárospatakiival, fel kell tennünk, hogy a nagytiszt. lelkészi értekezlet megelégedne, ha a főiskolai tápintézet olyan kosztot adna tagjainak, mint a minőt a rimaszombati ad.

Annak az állításának az igazolására, hogy a főiskolai tápintézet nem költ el egy-egy tagja élelmezésére évenként 60 frtot, a múlt iskolai „Értesítő”-ben közölt tápintézeti jelentés adatait használja fel a munkálat. Ennek a jelentésnek a végén közölve van ugyanis, hogy a tápintézet évi ellátása 11,536 frt 79 krba került, vagyis 366 frt 96 krral kevesebbe, mint az 1895/6. iskolai évben, noha a létszám 32 taggal volt több. Ezeket az adatokat véve aztán alapul, kiszámítja, hogy a 11,536 frt 79 krból egy napra 15¹/₂ kr. esik, s miután ennyi esik, állítja, miszerint lehetetlen, hogy a tápintézeti tagok csak egyszer is jól lakva keljenek fel az asztal mellől; kimondja, hogy az ilyen rabkoszt csak rabérmeket fakaszt; hirdeti, hogy ilyenektől aztán nem is lehet kívánni jogosan, hogy a hála érzetével hozzák filléreiket az iskola oltárára.

Nagyiszt. és Tekintetes Köziskolai szék! Ha a mi tápintézetünk csakugyan olyan volna, mint a minőnek azt a nagytiszt. gömöri egyházmegye lelkészi értekezlete a maga véleményében nyilvánosan hirdeti; ha a mi tápintézetünk nemes hivatását, a szegény sorsú tanulók gyámolítását, ily módon, t. i. az ifjúság testi fejlődésének kárával eszközölné: bizony-bizony méltó volna arra, hogy hatóságilag bezárassék. De szerencsére nem olyan.

Nézzünk hát bátran szemébe ezeknek az állításoknak és tapogassuk körül, ha vajjon hússal és vérrel vannak-e megtöltve vagy csak levegővel.

Bizonyára mindenki előtt ismeretes, hogy a főisko-

lai Igazgatóság a tápintézeti 60 frtos osztályt sohasem tekintette jótéteménynek; mindenki előtt ismeretes, hogy abba az osztályba a tápintézeti felügyelő vagyoni állapotra, előmenetelre, vallásra való tekintet nélkül, egyszerű jelentkezésre bárkit is felvehet. Természetes tehát, hogy bár az Elöljáróság nyereszkeskedni nem akart, a díjat oly összegben kellett megállapítania, a mely a mostoha években is elégségesnek látszott egy tápintézeti ifjú évi ellátására.

Hogy némely évben a kiadás csakugyan igen közel jár a 60 frthoz, s hogy az évi átlag 50 frton mindig felül van, azt a következő táblázat mutatja:

1887/8. iskolai év: Kiadás 9498 frt 81 kr. Tápintézeti tagok száma 188. Esik egy tápintézeti tagra 52 frt 12 kr.

1888/9. iskolai év: Kiadás 8554 frt 69 kr. Tápintézeti tagok száma 174.5. Kiadás egy tagra 50 frt 74 kr.

1889/90. iskolai év: Kiadás 8750 frt 42 kr. Tápintézeti tagok száma 198. Kiadás egy tagra 45 frt 71 kr.

1890/1. iskolai év: Kiadás 10.287 frt 35 kr. Tápintézeti tagok száma 214.5. Kiadás egy tagra 49 frt 35 kr.

1891/2. iskolai év: Kiadás 13591 frt 28 kr. Tápintézeti tagok száma 234.5. Kiadás egy tagra 59 frt 24 kr.

1892/3. iskolai év: Kiadás 12472 frt 57 kr. Tápintézeti tagok száma 164. Kiadás egy tagra 48 frt 38 kr.

1893/4. iskolai év: Kiadás 13770 frt 57 kr. Tápintézeti tagok száma 287.5. Kiadás egy tagra 48 frt 94 kr.

1894/5. iskolai év: Kiadás 12094 frt 97 kr. Tagok száma 252.5. Kiadás egy tagra 49 frt 08 kr.

1895/6. iskolai év: Kiadás 13067 frt 15 kr. Tagok száma 253.5. Kiadás egy tagra 52 frt 73 kr.

1896/7. iskolai év: Kiadás 13443 frt 15 kr. Tagok száma 292.5. Kiadás egy tagra 46 frt 97 kr.

Összeállítás:

1887/8.	52 frt 12 kr.
1888/9.	50 " 74 "
1889/90.	45 " 71 "
1890/1.	49 " 35 "
1891/2.	59 " 24 "
1892/3.	48 " 38 "
1893/4.	48 " 94 "
1894/5.	49 " 08 "
1895/6.	52 " 73 "
1896/7.	46 " 97 "
Tíz évi kiadás egy tagra	503 frt 26 kr.
Évi átlag	50 " 33 "
Napi átlag	0 " 20 "

Ebből a kimutatásból, a mely a pénztári számadások alapján 10 iskolai év tápintézeti kiadását foglalja magában, világosan kitűnik, hogy az 1891/2. évben egy-egy növendék ellátása 59 frt 24 krba került; kitűnik, hogy a tíz év átlaga 50 frt 33 kr: pedig ebben a 10 évben benne van az 1896/7. iskolai év, a mely a rendesen legalább is 17 nappal volt kevesebb, továbbá 4 év benne olyan, a melyben a tápintézeti ifjak még nem kaptak levest vacsorára, 8 pedig olyan, a melyben a tápintézeti főzőnő adta a mártás- és rántáshoz szükséges anyagokat, a levesbe való zöldséget, ecetet és sót, míg most ezeket is a tápintézet maga szerzi be és szolgáltatja ki.

Hogy kedvezőtlen évben, minő a mostani, egy

tápintézeti tag évi ellátása 60 frtnál még valamivel többbe is kerülhet, azt igazolja az alábbi táblázat:

1. *Marhahús.* 1 kg. ára 37 kr. Egy heti marhahús kerül személyenként 37 krba, minthogy 7 tagra hoznak naponként egy kg. húst. Egy hét 37 kr.

2. *Kenyér.* 1 mm. liszt 15 frt, sütés 1 frt 60 kr, összesen 16 frt 60 kr. Ebből sül 132 kg. kenyér. Esik egy kg. 12.5757 krba. Napi kenyér 0.75 kg. Napi kenyér-érték 9.4317 kr. Egy heti kenyér 66.0219 kr.

3. *Disznóhús.* Egy kg. 47 kr. Esik egy hétre 0.4 kg. Egy heti disznóhús 18.8 kr.

4. *Szalonna.* Egy kg. ára 57 kr. Heti fogyasztás 61 kg. Kerül egy heti szalonna 34 frt 77 krba. Ebből 310 tápintézeti tagra fejenként esik 11.2193 kr. Egy heti szalonna 11.2193 kr.

5. *Paszuly.* Egy mm. 8 frt 12 kr. Heti fogyasztás 120 kg. Heti fogyasztás ára 9.744 frt. Esik egy tagra 3.1432 kr. Egy heti paszuly 3.1432 kr.

6. *Kása.* Egy mm. 10 frt 25 kr. Heti fogyasztás 80 kg. Heti fogyasztás ára 8 frt 20 kr. Esik egy tagra 2.6451 kr. Egy heti kása: 2.6451 kr.

7. *Perecz.* Egy kg. 25 kr. Heti fogyasztás 84 kg. Heti fogyasztás ára 21 frt. Esik egy tagra 6.7741 kr. Egy heti perecz 6.7741 kr.

8. *Borsó.* Egy kg. 14 kr. Heti fogyasztás 56 kg. Heti fogyasztás ára 7 frt 84 kr. Esik egy tagra 2.5290 kr. Egy heti borsó 2.5290 kr.

9. *Liszt.* Egy kg. 16 kr. Heti fogyasztás 37 kg. Heti fogyasztás ára 5 frt 92 kr. Esik egy tagra 1.9096 kr. Egy heti liszt 1.9096 kr.

10. *Só.* Egy kg. 11 kr. Heti fogyasztás 35 kg. Heti fogyasztás ára 3 frt 85 kr. Esik egy tagra 1.2096 kr. Egy heti só 1.2096 kr.

11. *Zöldség.* Egy kg. karalábé 5 kr., egy kg. sárgarépa 5 kr., egy kg. petrezselyem 10 kr. Heti fogyasztás 49 kg. karalábé, 21 kg. sárgarépa, 14 kg. petrezselyem. Heti fogyasztás ára 4 frt 90 kr. Esik egy tagra 1.5806 kr. Egy heti zöldség 1.5806 kr.

12. *Krumpli.* Egy véka 50 kr. Heti fogyasztás 18 véka. Heti fogyasztás ára 9 frt. Esik egy tagra 2.9032 kr. Egy heti krumpli 2.9032 kr.

13. *Tej, tejfél.* Egy lit. tej 10 kr., egy lit. tejfél 24 kr. Heti fogyasztás 9 l. tej, 6 l. tejfél. Heti fogyasztás ára 2 frt 34 kr. Esik egy tagra 0.7548 kr. Egy heti tej, és tejfél 0.7548 kr.

14. *Ecet.* Egy l. 4.5 kr. Fogyasztás 40 l. Esik egy tagra 0.5806 kr. Egy heti ecet 0.5806 kr.

15. *Paradicsom.* Hetenként 3-szor, ára 1 frt 50 kr. Egy heti paradicsom 0.4851 kr.

16. *Czékla.* Hetenként kétszer; ára 1 frt 20 kr. Egy heti czékla 0.3883 kr.

17. *Regie.** 1482 frt. Esik egy tagra 13.2777 kr.

Összeállítás.

1. Marhahús	0.37	frt
2. Kenyér	0.660219	
3. Disznóhús	0.188	
4. Szalonna	0.112193	
5. Paszuly	0.031432	
6. Kása	0.026451	
7. Perecz	0.067741	
8. Borsó	0.025290	
9. Liszt	0.019096	

* Gazdasszonynak 510 frt, lakóház 140 frt, 36 öl fa a konyhába 306 frt, szolgának 150 frt, felügyelőnek 200 frt, edények 120 frt, abroszok, törlek stb mosatása 56 frt.

10. Só	0:012096
11. Zöldség	0:015806
12. Krumpli	0:029032
13. Tej, tejfel . . .	0:007548
14. Ecet	0:005806
15. Paradicsom . . .	0:004851
16. Cékla	0:003893
17. Regie	0:132777

Összeg . 1:712221

Egy heti kiadás . . 1 frt 712221 × 36

Egy évi kiadás . . 61 frt 63 kr.

Ez bizonyítja, hogy a folyó iskolai évben, a mostani árak mellett, 61 frt 63 krt fog a tápintézet egy személyért kiadni.

(Vége köv.)

Néhány szó

a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi értekezletnek „az egyházi adózásról, a belhivatalnoki fizetések rendezéséről s az egyházfentartási alapok létesítéséről” szóló Javaslatáról.

(Folytatás.)

A lelkészi korpótlék mindenesetre egyik legüdösebb alkotása lenne a javaslatnak, s legjobban megérdemelt elismerése és méltánylása az éveken át hűséggel teljesített szolgálatnak. De hogy a korpótlék megállapításánál az azon egyházban töltött szolgálati évek számíthatnak csak: ez a propositio már megint mankót ad az igazság hóna alá. Hol van az megírva, hogy a lelkész, ha esetleg paróchiát cserél, jobbról jobbra megy s így a rendes jövedelmi többletében már a korpótléket úgyis megnyeri. A korpótlék legyen a több-több éves szolgálat jutalma, a minthogy annak kell lennie; az esetleg nyerendő nagyobb javadalom maradjon az egyéni érdem méltó honoráriuma! — A korpótlék megállapításánál a rendes lelkészi minőségben és szolgálatban eltöltött valamennyi évet tekintetbe venni parancsolja a méltányos igazság.

Minden 5000 lélekre egy rendes lelkészi állás, vagy az 5000 lelken felüli, de kevesebb számú hívek gondozására egyházközségi káplánság felállítása a legkisebb rendes lelkészi fizetéssel — a cura pastoralis gyakorolhatása által feltétlenül indokolva van.

A 8. §. a javaslatban foglalt eddigi intézkedések megtétele után önként következik. Csupán azt kell tisztába hoznunk, hogy a mi évről-évre leendő költségvetésünk az év melyik részében állíttassék egybe, illetve mikor mutattassék ki az államtól (1848. XX. t.-c. alapján) kérendő összeg? Az év utólján ez után nem állítható ki a költségvetés, különben már lemarad az állami költségelőirányzatból, a melyet akkorra már szintén be kell nyújtaniok a kormányférfiaknak . . . Mi magunk, szorosan vett egyházi dolgainkra nézvést kalkulálhatunk évenként, de az államsegélyt az egyszer megállapított összegben legalább 3—5 évre kell kérnünk.

A segélyt igénylő egyházak költség előirányzatának elkészítése és ellenőrzése (9. §) tekintetében a rend marad e. t. 252 és 251 §-ai alapján. Hanem már az adó beszedése új alapra helyeztetnék, lévén az adó négy egyenlő részletben és készpénzben fizetendő. Nagyon helyesen, ha az állami adóval fog beszédetni. Mäskülönben csak az aratás utáni, úgy nevezhető őszi negyed fog befolyjni; a többi csendör nélkül be nem hajthatja senki. E tekintetben, ha magunk leszünk az adószedők, maradjunk csak az aratás utáni, p. o. szep-

temberi fizetés mellett. A belhivatalnokok évnegyedes fizethetésére az arra hivatottak találhatnak módot így is.

Hogy azon egyházközségekben, melyekben a gyülekezetnek a 6 és 7 §§-ban előírt fentartási költségei nem teszik szükségessé a 3 §-ban megállapított s az állami adók után számítandó maximális százalék kivetését: a szükségletnek megfelelő és adókivétési kulcsúl szolgáló ily százalék a presbyterium által az egyházmegyei számvevőszék jóváhagyásával állapíttatik meg (10 §): ezt azon intencióval, mely a javaslatot létre hozta, nem tudom megegyeztetni . . .

Ha jól emlékszem ugyanis, az egyházi adózás és fizetések önmagunk által, egyházi uton való rendezését azon aggodalom szülte, hogy az állam által a mi ügyünk végérvényesen szabályozva és így az 1848. XX. t.-c. teljesen végrehajtva nem lesz soha. Segítenünk kell tehát önmagunkon egymásnak talán itt-ott mutatkozó feleslegéből és az eddig kevés terhet viseltek jogos és igazságos megadóztatása által . . . Ez utóbbi gyógmód félig-meddig el lesz érve; de a másik forrás ez a §. teljesen betömi s a szegény egyházak felé oda kiált: segíts magadon, s az Isten megsegít! . . . Nem, ez nem elég! Egymáson is segítenünk kell, s nem szabad remélnünk, hogy az 1848. XX. t.-cikk-ből okvetlenül meg kell születnie a mi egyszersmindenkori maecenásunknak . . . Ezt várhatnók, ha az államháztartása javulna; de mikor egyre rossz a gazdasszony, vagy a szakácskönyve, no meg a főzöttje is legtöbbször s csak ez évre is 23 millióval többet fog specceira költeni, mint tette volt tavaly: ne akarjunk a cultusministeri ágy selymes párnájára dőlni, mert bizony megeshetik rajtunk a csúfság, hogy egy csücski sem jut nekünk. Magunk erejével, magunk lábán járjunk: közpénztárat állítsunk, abba fizessünk, abból fizetessünk. És ha el nem vehetjük a vagyont az egyes egyházaktól: fizessenek ezek is állami adójok után a közpénztárba annyi százalékot, mint más. A mi ezen felül is megmarad haszonnak, legyen az övék, ha felesleges is . . . Ahoz az adóköteles vagyonhoz nem csak az élőknek, de a holtaknak s azok között a közjótékonyaság elhunyt képviselőinek is volna joguk . . . Meg aztán emelkedjünk fel már egyszer az egymás terhét hordozzátok elvéhez s értsük meg jól, hogy az egyetemes egyház létérdeke mindenkor előbb való az egyes gyülekezetek meggazdagodásánál!

A 12. §. ha nem volna a javaslatban, bele kellene illeszteniünk, annyira megkívánja az illető egyházak és lelkészek, illetve belhivatalnokok érdeke és joga; mert hiszen aki bizonyos fizetésért ajánlotta fel szolgálatát, attól az a javadalom el nem vehető, csak ha a hivatal viselésére is érdemtelenné lenne; és aki azt a javadalmat kiszolgáltató képes, kötelezte magát s akarja is, annak sem lehet azt parancsolni, hogy ne tegye; hiszen a magáéból adja! Annyit azonban az egyenlősítés kedvéért hozzá lehetne tenni, hogy az alapfizetésnél magasabb javadalmat csak a mostani javadalmas élvezendi, utódja kapja majd az alapfizetést az esedékessé válandó korpótlékokkal. Ne nézne tovább már senki sóvárogva a más nagyobb s talán ezért ize-sebb falatára! Lenne már egyszer igazán egyenlőség közöttünk!!

A 13. 16 §§-okhoz semmi tenni való nem lehet. Merőben új, sarkalatos intézménye lenne az egyházfentartási alap az egyetemes egyháznak; mentő horgonyunk, amelybe bízást ragaszthatnánk. És ez az alap felállítható is volna könnyen, mert a népre s az egyházakra semmi különös terhet nem róna s így nem kelthetné az adó látszatát. Megteremne magától a

nemes fa, csak gondozni kellene. A reáfordítandó fáradsáért pedig, Istenem, minő gazdagon gyümölcsöznék majdan! . . .

A részletes bírálatot — egyéni véleményem szerint mondtam el . . . Lehetne, s hiszem, hogy hivatottabbak fognak is még sokat beszélni róla egyes részleteinél. Nagyon aprólékoskodni azonban ilyen nagy arányú, s nemes lelkekre valló javaslattal szemben aligha volna méltányos. S ha talán itt-ott igazában szétbontottam egyik-másik §-t, azért tettem, mivel most még lehet a jóval is jobbat önteni belé; de ha Isten segítségével törvénytényé lesz, akkor már bajosabb lenne az esetleg gyengébb részek megfejlése.

(Vége köv.)

ifj. Szilva István.

A kongrua törvényjavaslat tárgyalása az országgyűlésen.

Az országos szabadelvű párt azzal a határozattal ment bele a javaslat országgyűlési tárgyalásába, hogy *azt úgy, a mint van, elfogadja*, nem véve figyelembe Tisza Kálmánnak, bizonyára a prot. közvélemény nyomása alatt előállott ama kérését, hogy a segélyezést, ha lehet, 9 évnél rövidebb idő alatt hajtsa végre a miniszter. — A Kossuth-párt ezzel a határozattal fejezte ki álláspontját: *a párt a javaslatot nem tekinti ugyan olyan-nak, a mely az 1848. XX. t. c. szellemének megfelelné, sem azon törvényeknek akárcsak részleges végrehajtását is képezhetné, mindamellett ismerve az illető lelkészek és egyházak helyzetét és tekintve a bizottság által tett módosítások előterjesztését: a törvényjavaslatot általánosságban elfogadja, de a 6, 10, 11 és 17. §-oknál módosításokat jelent be.* — Az Apponyi-párt elfogadta a javaslatot általánosságban, de módosítások s helyesbítések céljából a bizottságokhoz való visszatételt indítványozta. — A néppárt?! . . . ez titokban tartotta előleges állásfoglalását.

Ime ilyen klub-határozatok előzték meg a kongrua törvényjavaslat országgyűlési tárgyalását, a mely e hó 15-kén kezdődött meg *Tuba Jánosnak*, Komárom képviselőjének, Jókai Mór pátriájának, az előadása mellett. A minket, protestánsokat olyan közlelő érdeklő országgyűlési tárgyalásról a következő tudósítást adjuk olvasóinknak. Magán a képviselő házon nagyon meg látszott, hogy élénk érdeklődéssel viseltetnek a honatyák a javaslat iránt s főleg a prot. képviselők jelentek meg szép számmal, mint a kiket legközelebről érint a kérdés.

Tuba János, előadó, beszédében arra célzott, hogy a kormány egy közóhajnak tesz eleget, a midőn e javaslatot benyújtja, a mely abból a szempontból is bírálendő, hogy a papi pályának vonzóbbá tételére is irányul. A javaslat szerinte egy lánc-szem az egyház politikai intézkedések sorozatában s az állami felügyeletnek hatályosabbá tétele olyan pont benne, a melyet mindenkinek el kell fogadnia, mint állam-politikai elvet. Szól a qualificációról s azt mondja, hogy nagyobb műveltségű lelkészek nagyobb fizetésre van szüksége. A 9 év szempontjából a szolgálati idő tekintetbe fog vétetni. A javaslat szerinte ellenkező irányban halad az 1848 XX. t.-c. 3-ik §-val, mert az eddigi segitgetési rendszer megmarad, az idézett §. pedig az egyházak államosítását eszközölné. A 9 §-t súlyosnak tartja ugyan, de állami szempontból okvetlenül feltartandó.

Wlassics Gyula miniszter rögtön az előadó után emelt szót, hogy jelezze álláspontját az országgyűlés előtt, kifejtse azt, hogy Magyarországon a *szabad egyház, szabad állam* elv nem léphet életbe, mert ez sehol sincs, mert nálunk jogtörténeti fejlődésű egyházak van-

nak, a melyekkel nem lehet leszámolni. Nem céloz a javaslat egyebet, mint *segélyezést* s ez nem *politikai*, de *állami cél*, a melyet nem lehet nem támogatni. A saecularizációt e javaslat nem tartalmazza, hanem az 1848. XX. t.-cikk 2. és 3. §§-ainak *részben való folyománya*, a mely a jelzett törvény 3. §-át nem hajtja végre *betűszerinti* értelemben s azért csak helyesléssel fogadhatni. Az állam eddig *támogatást* adott úgy az 1883. XXX., mint az 1893. XXVI.-ik t. cikkek által, a melyet nem akar megszüntetni, hanem *fejlesztani* a jelen javaslattal, a mely a hívek teherviselését nem érinti, de nem is érinteti, mert ez autonómikus jog, a melyet nem érinthet. Kifejti, hogy a javaslat egyenlő eljárást tartalmaz a r. kath. lelkészekre nézve is, ha államsegélyt kapnak s így az *egyenlőség* meg van valósítva. A 9 év pénzügyi szempontból tartandó meg. A felekezetek önkormányzati jogát a javaslat nem sérti. „Ugy vagyok meggyőződve, hogy régen volt a t. ház előtt egy eredményeiben nagyobb hatású törvényjavaslat, mint ez, mely intézményes biztosítékokat állít fel az önkormányzat érdekében az államhatalommal szemben.“*

Apponyi Albert gróf állott fel szólásra a miniszter után, kijelentvén előre, hogy az egész javaslatot úgy tekinti, mint „tisztán opportunistikus természetű“, a mely egy létező égető bajt lát s azt akar megszüntetni. Céljával egyetért, de nem tartja helyesnek a két kategóriájú lelkészek felvételét, hanem kapjon 800 forintot minden qualificált lelkész. A javaslatba felvett összegek, úgy a mint az egyes egyházakra vonatkoznak, vastag egyenlőségnek a hirdetői, a melyeket nem szabad meghagyni. Nem áll az, hogy a javaslat nem érinti az egyházi adózást, sőt a legnagyobb mértékben vonatkozással van arra s a forrongás okvetlenül be fog következni, a mely az egyházi adónak minden gyülekezet körében való leszállítását fogja követelni s bizonyára eredményezni is, a mikor aztán a segélyt emelni kell s az állam kénytelen leendő a jelen javaslat alapján hozott törvényt novel-láris úton korrigálni s ezzel újabb és újabb nyugtalan-ság áll elő. Az a nézete, hogy külön-külön minden felekezetre nézve valamely összegben megállapítandó átlag-adó vétessék fel kiindulási pontul s minden felekezetenek annyi segély adassék, a mennyire szükség van, hogy 800 frt legyen a lelkész fizetése. Így lehetne a segélyezés méltányos és igazságos. És mert a javaslat nem ilyen, bár annak célját helyesli, azt nem fogadja el, hanem kéri annak a bizottsághoz való visszatételét, hogy kellő módosítások tétessenek rajta, még pedig a következőleg: csak az kapjon segélyt, a kinek a 4-dik § ban megállapított qualificációjá van; a segély-összeget a kormány a felekezeti főhatósággal egyetértőleg állapítja meg; a segély-összeg minden felekezetre nézve annyi legyen, hogy a megállapított számú lelkészek fizetése a következő pontok szerint való számítás alapján a 800 frtot megüsse; a lelkész-jövedelem összeírása a 11-dik §. szerint vétessék fel, még pedig lehetőleg az állami adó egy bizonyos %-ában; az így kiszámított szükséglet fedezésére szolgáló segély *egy összegben adassék ki az illető felekezetenek* úgy, hogy az összeg külön alapként kezeltesse, de a megállapított célra fordíttassék s erre az állam felügyel, hogy a felekezeti főhatóság a segélyezett lelkészek névsorát a segélyezés körülményeinek felemlítésével a kormánynak betérjeszteni köteles; hogy olyan lelkészek, a ki ellen az államnak kifogása van, segély nem adható, vagy ha adatott, a segély az ilyen-

* Lehetetlen e nyilatkozatra meg nem jegyeznünk, hogy ez nyilván megtévesztési célzatú, mert hogy a javaslat autonómikus érdekeket biztosítana: ezt még az államsegély feltétlen hívei sem állították eddig.

Szerk.

től megtagadandó s a kormány ez irányban lépéseket tesz; s hogy ha valamely felekezet a segélyre vonatkozó állami feltételeket nem teljesítené, vagy a törvényt nem tartaná meg, az alap a kormány kezébe kerül vissza.

E beszédet nagy érdeklődéssel hallgatták s a prot. képviselőket kellemetlenül érintette, a kiknek sorában élénk mozgás jelentkezett, a mikor a jelzett pontokból álló határozati javaslatot Apponyi gróf benyújtotta.

Apponyi után gróf Bethlen András emelt szót, így kezdve beszédét: „a nem katolikus lelkészek jövedelmeinek kiegyenlítésére a kormány nem fordít többet, mint a Hatvani útca kiszélesítésére“. Határozottan kikél a javaslatnak *ideiglenes jellege* ellen, a helyett ez volna teendő: az állam gondoskodik a felekezetek lelkészeinek megfelelő javadalmazásáról. Ez határozott tartalom volna, míg a mostani egészen bizonytalan. Szóvá teszi az államellenes magatartást. Vajjon a szolgabíró elleni tiszteletlen viselkedés államellenes dolog-e? Vajjon a prot. történelmi magatartáshoz való ragaszkodás államellenes lesz? „Az államhatalomnak túltengési gyümölcseitől óvja meg az ég e hazát“. Szerinte ha e törvényre bizonyos felekezetek megfékezése szempontjából van szükség, ki kell mutatni azokat a jelenségeket, a melyek ilyen természetűek! Elfogadja az Apponyi álláspontját, hogy az eddigi gyakorlat tartandó fenn. Szerinte ez a javaslat csakugyan az Ézsau lencséjére emlékeztet, a ki roppant éhes lehetett, mikor Jákóbnak megtette az ajánlatát. Ezt a most feltálatl lencsét nem akarja felmelegíteni! Ha a 9. §-ra vonatkozólag nem nyer megnyugtató kijelentést, a javaslatot nem fogadhatja el.

E beszéd a kormánypárt soraiban nagy mozgást idézett elő, mert tudvalevő dolog, hogy a felszólaló ehhez a párthoz tartozik.

Schwicker Henrik képviselő elismeri ugyan a javaslat jóindulatú voltát, de nem tekinti a *jogegyenlőség* alapján előállottnak. Hibáztatja a kormányt, hogy a *felekezetek meghallgatása nélkül* készítette javaslatát, a mely a felekezetek önkormányzati jogát nem respektálja s épen ezért nem fogadja azt el.

A néppárt nevében gróf Zichy János beszélt, a ki tiltakozik a javaslat célzata ellen úgy a kath. egyház, mint a prot. és zsidó felekezetek lelkészeinek érdekében is, mert a javaslat a jogosult érdekeket nem elégíti ki, úgy, hogy a felekezetek botorok volnának, ha autonómiájuknak csak egy foszlányát is átengednék azért a néhány száz koronáért, a melyet a váltakozó kormányok kegye adna nekik. Hibásnak tartja a qualificatiót, a 9. §-t főleg a jelen kormány kezében, a mely a neki nem tetsző politikai hitvallású lelkészt államellenesnek fogja tartani. Szerinte a kormány ezzel egy korteszszközt akar magának megszerezni s a felekezeti békét zavarja fel, épen ezért a javaslatot nem fogadja el, hanem indítványozza, hogy tétessék vissza a bizottságokhoz, a melyek úgy dolgozzák át, hogy az autonomikus jogok tiszteletben tartassanak.

E hat felszólalással vette kezdetét a fontos javaslat országgyűlési tárgyalása, a mely, úgy látszik, nagy méretűvé is válhat, ha a prot. képviselők a kétségbevonhatlanul *sérelmes pontokat* nem hagyják szó nélkül. Nagy szerencse volna, ha a kormány a józanul megfontolt érvekre hallgatna s nem kötné meg magát mereven. Hogy hogyan végződik e kérdés? . . . azt a jövő héten látjuk meg.

(Vége köv.)

S.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** A nagy-károlyi ref. egyházmegye köztisztviselőiben álló gondnoka; *bánhegyesi Kulin Imre*, volt királyi törvényszéki elnök, szabadságharcbeli honvéd-százados, a múlt hó 30-ik napján élete 79-ik évében örök álmra szenderült. — Hű és munkás tagja volt anyaszentegyházunknak s mint ilyen megérdemli, hogy áldást kívánjunk emlékére! — *Tervei Károly*, az abaújiegyházmegyében fekvő kis-kinizsi gyülekezet lelkipásztora 76 éves korában elhunyt. Hű és gondos pásztor volt a népnek, — érdemlett jutalmát bizonyára megnyeri az Úrtól!

— **Pályázat.** Irodalmi Körünk a „Kézikönyv az egyetemes történet tanításához“, — „Magyarország Története“ — „Földrajz“ című népiskolai tankönyvek készítése végett a pályázati feltételeket következőkben állapította meg:

1. Akár új munka készítésénél, akár átdolgozásnál alkalmazkodni kell 1895-iki népiskolai Tantervünkhöz. A terjedelemre nézve is ez legyen az irányadó.

2. A Földrajz két füzetben készítendő; egyik a III–IV., másik az V–VI. osztály számára.

3. A pályamunkák idegen kézzel leírva, lapszámozva, jelígyes levéllel a másod elnökséghez küldendők.

4. Beadási határidő mind a háromra 1898. okt. 1.

5. Az írói-díj a Kör alapszabályaiban meg van szabva.

Felhívom a jelentkezőket, hogy e feltételekhez alkalmazkodjanak. Ha valamelyik jelentkezőnek Tantervre vagy bármilyen tekintetben felvilágosításra volna szüksége, forduljon alulírotthoz.

Sárospatak 1898. április 15.

Maklár Pap Miklós.
másod elnök.

— **A nem állami tanárok országos nyugdíj és gyámintézetének** 1896-iki évi állapotáról Wlassics miniszter egy 27 oldalra terjedő jelentést nyújtott be az országgyűléshez. E jelentés szerint 77 tanintézet lépett be a társaságba 607 taggal. Ref. tanár felvételét az intézetbe összesen 326, még pedig az egyes intézetekből a következőleg: a *békési gimnáziumból*: 5; a *budapestiből*: 13; a *csurgóiból*: 14; a *debreceniből*: 16; a *gyönkiből*: 2; a *hajdú-böszörményiből*: 5; a *hajdúnánásiból*: 5; a *hódmezővásárhelyiből*: 12; a *karcagiból*: 5; a *kecskemétiből*: 11; a *kis-kun-halasiból*: 10; a *kis-ujszállásiból*: 12; a *kolozsváriból*: 9; a *kunszentmiklósiiból*: 4; a *máramaros-szigetiből*: 9; a *marosvásárhelyiből*: 9; a *mezőtúriból*: 11; a *miskolciból*: 13; a *nagyenyediből*: 12; a *nagykőrösiből*: 10; a *pápaiiból*: 12; a *rimaszombatiból*: 11; a *sárospatakiból*: 10; a *sepsiszentgyörgyiből*: 10; a *szászvárosiból*: 11; a *szatmárnémetiből*: 11; a *székelyudvarhelyiből*: 8; a *zilahiból*: 10; a *debreceni jogakadémiáról*: 10; a *kecskemétiről*: 8; a *máramaros-szigetiről*: 4; a *sárospatakiról*: 11; a *debreceni tanítóképezdeből*: 5; a *nagyenyediből*: 3; a *nagykőrösiből*: 5; a *debreceni leányneveldeből*: 8; a *miskolciból*: 2. 1896-ban 9 ref. tanár nyugdíjaztatott, 1897-ben pedig 16; amazok között Herepey Károly nagyenyedi tanár kapta a legmagasabb nyugdíjat: 1900 frtot, s Nagy F. Károly ugyanottani tanár a legkisebbet: 878 frtot; emezek között Vámosy Mihály budapesti, 2200 frtot, mint legmagasabb összeget kapta; a legkisebb nyugdíj pedig dr. Székely Bendegúz sepsiszentgyörgyi tanárnak utaltatott ki 544 frtig. E két év alatt 25 ref. tanár kapott nyugdíjat, míg az összes

nyugdíjazottak száma 36-ot tesz ki. E 36 tanár nyugdíja 49423 frt. Özvegyi ellátást 5 ref. tanárné kapott; e címen összesen 14 nő részesült segélyben: 7120 frtig s 3782 frt 34 krajcár temetési járuléokban. Nevelési járuléokban 777 frt adatott ki. Az intézet tényleges cselekvő vagyona 525,564 frt 36 kr.

— **Egyházkerületi közgyűlések.** A tiszáninneni ref. egyházkerület ez évi tavaszi közgyűlését május 10. s következő napjaira hívta össze az elnökség Miskolcra. — A tiszántúli kerületi közgyűlés május hó 11-kén kezdődik Debrecenben.

— **A nem róm. kath. lelkészek államsegélyének** kérdését a politikai lapok ismét felszínre hozták abból az alkalomból, hogy a javaslat e hó 15-kén tárgyalás alá került a képviselőházban. A „Magyar Újság” ez évi 104-ik számában elítélőleg nyilatkozik mindazokról, a kik fel merték emelni szavukat s főleg mi ellenünk van nagy kifogása, a kik a saecularizációnak vagyunk hívei, kimondván rólunk, hogy mi politikai mellék céllal dolgozunk, feledvén e legnagyobb mértékben pártfogultságban szenvedő lap azt, hogy éppen a kormányt támogatók azok, a kik mellék-célből még csak *módosítást* sem voltak hajlandók engedni olyan kérdésekben sem, a melyekben maga a kormány engedett. Jellemző-e lap igazságszeretetére nézve ez a nyilatkozat: „Wlassics miniszter akkora készséget, előzékenységet és udvariasságot tanúsított az egyes módosításokkal szemben, hogy azok felvételét az előkészítő bizottságban maga indítványozta, kedvezményezte”, holott nagyon jól tudja ez országban mindenki, hogy a miniszter a legmerevebb magatartást tanúsította a közoktatásügy bizottságban, annyira, hogy az ellenzék teljesen passzív viselkedésre volt kárhoztatva. Az a miniszter, a ki kijelenti: „nem engedek más módosítást, csak azt, a melyet magam akarok”, bizony nem udvarias s nem előzékeny. Vezércikket irt a javaslatról a Magyar Hírlap is, a mely azt mondja hogy merő *fiskalismus* jellemzi az egész tervezetet — A Mocsáry Lajos hatalmas vezércikkéről a *Magyarország*, a *Pesti Napló* emlékezik meg az ápril 15-iki számában, amaz elismerőleg, emez kárhoztatólag, azt állítván, hogy Mocsáry *egy maga áll* e kérdéssről alkotott véleményével. Megemlékezik ama két cikkről a *Hazánk* is közölve belőle egy részletet. Ez a lap egy külön cikket is közöl az egész kongrua javaslat, illetőleg a prot. egyházak ellen egy hithű kálvinistától: „*Az egyházak megvásárlása*” cím alatt, a melyben a javaslat tisztán *politikai* célzatúnak van feltüntetve s a prot. lelkészek úgy vannak bemutatva, mint a kik „gutgesinnt”-ekké válnak, különben elesnek az államsegélytől. — E cikk hangjából kiérzik a kormány elleni gyűlölet, valamint az is, hogy a hithű kálvinista testvéreit s főleg Tisza Kálmánt akarja a szegény padra állítani. Ez a törekvés magában rejt az e felfogásra irányúlható kritikát, a melynek kimondásától jó ízlésünk tart vissza, mert nem állhatunk szóba egy olyan cikkezővel, a ki vakmerő módon valótlan állít s állított 1896-ban a legközelebbi képviselő választásokra vonatkozólag, a mikor szerinte a prot. lelkészek csak nem kivétel nélkül mind úgy szavaztak, a hogy parancsolta az érdek s a „*hasznoscska szaga*.” Ilyen érvelővel nem méltó a fegyvert összemérni.

(n)

— **Egyházmegyei közgyűlés.** Az alsó-borsodi ref. egyházmegye e hó 21-kén tartja meg ez évi tavaszi közgyűlését a *szirmai* gyülekezet körében.

— **A „Szent István társulat”,** ez a kétségbevonhatatlanul hatalmas magyar r. kath. intézmény, a múlt évben 154198 frt 87 kr bevételi és 150970 frt 8 kr. kiadási üzlet forgalommal mozdította elő az ultramontanizmus érdekeit. Vett ez a társulat a múlt évben 86

ezer forintért egy telket s palotát a fővárosban s így saját épületében munkálkodik. . . Hol van e társulathoz mérve a mai irodalmi társaságunk, a mely csak *egyetlen*, míg a r. kath. atyánkfainak több ilyen egyeletük van?!

— **A „magyarországi tanítók Eötvös-alapja.”** 1875-ben alakult meg a fővárosban az országos tanító-társulat, a mely „Eötvös-alap”-ot teremtett az első felelős magyar oktatásügyi miniszternek, a nagy idealista, a mély bölcsész Bárány Eötvös József emlékére, azzal a nemes céllal, hogy az alapnak jövedelméből segélyt nyerjenek a tagok szorgalmas, jó erkölcsű tanuló gyermekei, hátramaradt özvegyei, kis korú árvái, keresetképtelen nagykorú utódai. S az alapnak keletkezése 24 évfordulójakor van 83,824 frt 79 kr. tőkésített vagyona, a melyből eddigelé 69 ezer forint értéket jóval meghaladó jótékonyságot gyakorolt. A múlt évben 21,122 frt 64 krt adott ki különböző címen, a melylyel szemben a bevétel 24.653 frt 18 kr. volt. A nemes célú alapot ajánljuk ref. tanítóink pártfogásába.

(6.)

— **Országos torna-versenyek.** A kultusz-miniszter a jelen évben is tartat tornaversenyt a középiskolai, tanítóképződei, reál- és polgáriszkolai tanulókkal. A versenyek május 29-én tartatnának meg *Aradon, Sopronban, Szathmáron és Szabadkán.* A szathmári versenyekre a kassai, kolozsvári s besztercebányai tankerületbe eső iskolák növendékei mehetnek; míg a debreceni kerülethez tartozó iskolák tanulói az *aradi* versenyre jelentkezhetnek.

— **Nyilvános köszönet.** Nagyságos Comáromy László, kir. tanácsos. Abauj-Tornamegye nyug. alispánja, az abauji ev. ref. egyházmegye tiszteletbeli gondnoka, a f.-regmeci ev. ref. egyház főgondnoka, a ki már évekkel ezelőtt Árpád-kori, román stílusban épült templomunk újjáalakítási munkálatainál tanúsított fáradozásai, áldozatkészsége és a f.-regmeci határban levő összes birtokának egyházközségünk számára való ajándékozása által, örökös hálánkra érdemesült, még most is, a jól megérdemelt nyugalom napjaiban, a zajos fővárosban is fáradozik egyházunk felvirágoztatásán. Legközelebb ugyanis, a templom körüli tér feldiszítésére, millenniumi emlék gyanánt, minthogy az 1896. május 9-én ültetett két csoport fenyőfa teljesen kiveszett 12 darab 3—4 méter magas gyönyörű hársfát küldött, mint nagyságos Münszter Tivadar, kir. tanácsos, Kassa szabad kir. város polgármesterének ajándékát, tekintetes Szinyey István, Kassa szabad kir. város erdőmestere által. Elengedhetlen kötelességünknek tartjuk azért, a nyilvánosság előtt, egyházközségünk nevében Comáromy László főgondnok úrnak mindenekre kiterjedő figyelmeért, gondoskodásáért, Münszter Tivadar, kassai polgármester úrnak nagybecsű ajándékaért és Szinyei István, kassai erdőmester úrnak a szállításnál kifejtett buzgólkodásáért, hálás köszönetünket nyilvánítani. Felső-Regmec, 1898. ápril 14. Lipták Bertalan lelkész; Horváth József, gondnok.

— **Amerikai áldozatkészség a tudományért.** A *montreali* egyetem kevéssel ez előtt 240,000 dollárt kapott egy új kémiai intézet alapítására *Donaldtól*, egy előkelő tudomány barátától, a ki újabban 250,000 dollárt adományozott ugyan annak az egyetemnek a természettudományi s jogi fakultása javára.

— **Irodalmi jelentés.** Midőn 1889-ben „A pozsonyi vértörvényszék áldozatai 1674-ben” című munkám I-ső füzetét megjelent azon reményben, hogy a II-ik füzet is napvilágot láthat, annak nyomtatása is megkezdődött, az előfizetések elégtelensége miatt azonban félbemaradt s szünetel még ma is. Az eddig kinyomva levő ívek nyomdaköltsége ki van fizetve, a még hátra levő rész sajtó alól kikerülésére még 80 frt 50 kr szükségeltetnénk, miután számítás szerint az első füzethez hasonló összeg szüksé-

geltetik ezen második füzet kiállítására is. Mély tisztelettel kérem fel a becses Lapok olvasóit, méltóztassanak előfizetéseik által lehetővé tenni, e munka egészben megjelenését. A 220 év előtti iszonyú vallás üldözésben kitartott, állhatatos maradt hitvallók és vértanúk emlékének felelevenítése talán ébresztene a mai egyházatlan korban, némi vallás- és egyháziránti ragaszkodást a keblekben. S talán gondolkozóba ejthetne némely hitben megfogyatkozott lelkeket, a felett, hogy a mi vallásunk és egyházunk még sem lehet olyan, olesó árucikk, mit könnyedén el lehet adni, és oda lehet hagyni, mert íme micsoda rettenetes szenvedésekre voltak képesek, a mi őseink! tömlőre hányattatni, gályákra hurcoltatni, ott kintatni és száműzetni! Ezen második füzet ára is 80 krcár leend, mint az első füzeté, melyből még szolgálhatok néhány példánnyal, ha valaki megszerezni kívánna. Az első füzethez előbeszédet Balog Ferencz debreceni hittanár irt, a második füzet előbeszédét Dr. Heiszler József dombrádi lelkipásztor irta. Ismételten mély tisztelettel s bizodalommal kérve e becses lap t. olvasóinak kegyes pártfogását, kitűnő tisztelettel vagyok Szapári falván

Rácz Károly.

— **Vallási statisztika.** A földön jelenleg körülbelől 1476 millio ember él, s ebből a nagy számból 519 millio követi a buddhismust, 427 millio a keresztyén vallást, 195 millio a brahmanismust vallja, 175 millio Mohammed követője, 8 millio pedig a Mózesé. Azok, a kik e vallások követői sorába nem tartoznak, mind pogányok. Mint láthatni a keresztyénség mind jobban-jobban szorítja az első helyen levő buddhismust, a melyet bizonyára utól is fog érni, mert a missiói mozgalmak ugy az angol, mint a német ker. egyházak részéről mind nagyobb mérvet öltenek. A keresztyénség híveinek sorában a protestánsok is szorítják a rom. katolikusokat, a kiknek 201 millióra menő számát 187 millióval követik, míg a gör. keleti egyház hívei 89 millióval szerepelnek.

— **Egyetem Chinában.** A mennyei birodalom fővárosában, Pekingben tudomány-egyetemet akar az „ég fia“ s kormánya szervezni a következő 10 szakkal: 1. csillagászat és mértan; 2. föld isme; 3. bölcsészet és theologia; 4. jogtudomány; 5. irodalom és idegen nyelvek; 6. szárazföldi és tengeri harászati; 7. gazdaszati; 8. ipar-művészeti; 9. kereskedelmi és 10. orvosi szak. — A chinai tudományokat fogják első helyen tanítani, míg az európaiakét csak másodsorban veszik figyelembe a pekingi egyetemi tanárok.

— **Az „amerikai magyar református egyesület“** tagjai január 29, 30, 31 és február 1—3 napjain gyűlést tartottak Bridgeportban, a melyen Kalassay Sándor jegyző tartalmas jelentésében ismertette az egyesület mult évi működését. Volt az egyesületnek, a mely 320 taggal kezdte meg áldásos munkálkodását, 956 tagja, a kiknek befizetett járulékaiból 3762'36 dollár folyt be, a kiadás összege pedig 2283'87 dollár volt, a mely a halálozások után járó díjakat képviseli. Hat egyén után u. n. *halál-esei összeget*: 1700 dollárban fizettek ki, mindenik után a temetési költséget is fedezte. Az egyesületben nem csupán reformátusok, hanem más felekezetűek is vannak, mintegy 140-en, a legmagasabb számot 816-ot a ref. adván, a kik más felekezetű honfitársaikkal együtt Abauj-ból s Zemplénből vannak a legtöbbben t. i. 426-an, illetőleg 222-en, a mi a mellett szól, hogy ebből a két megyéből vannak legtöbbben Amerikában. Borsodmegye 58, Ung 94, Gömör 23 tagot ad az egyesületnek. Fel-említettönek tartjuk amerikai hittestvéreink köréből azt is, hogy ismét szaporították a lelkészek számát s ez új lelkészi állomás Santh-Chicagó lett, a hová Harsányi Sándor volt clevelandi lelkész neveztetett ki, a kinek helyét Demeter Bertalan new-yorki missionárius foglalta el, míg New-Yorkba új lelkészül *Szentpétery József* cigándi

s.-lelkész választatott meg, a kivel a sárospataki főiskola növendékei közül immár öten hirdetik az Isten ígését Amerikában.

(s.)

— **A bécsi középiskolák** némelyikében a zsidók képezik a tanulók létszámának többségét. Így pld. a II-ik kerületbeli közösgimnáziumban: 92 r. kath. és 7 prot. tanulóval szemben: 298 zsidó van, az ugyazon kerületbeli állami gimnáziumban 383 zsidó van 128 róm. kath. és 4 prot.-sal szemben; a II-ik kerületi Maximilián gimnáziumban van: 160 kath. 18 prot. és 304 zsidó; a Ferencz József-gimnáziumban, az I-ső kerületben. 125 kath. és 18 prot. mellett 115 zsidó tanuló van.

— **Finis Hungariae christiana!** ... Most már csak ugyan vége van Magyarországnak, a keresztyén, (illetőleg keresztyén) Magyarországnak, mert eddig csak a néppárti kortések mondták és hirdették ezt, most azonban *maga a pápa* mondta ki abban a levélben, a melyet Zichy és Eszterházy grófoknak irt válaszképen. A „Religió“ ezt nagy veszedelemnek jelzi, mi azonban a „szent atya“ eme nyilatkozatát olyan infallibilisnek tekintjük, a minő igen sok el szokott szállni a közönséges emberek ajkairól is, mikor a *dolgok* nem úgy folynak, a mint ők akarják s a *legjobb*at is *rossznak* nevezik.

(a).

— **Kérelem** A kolozsvári ev. ref. kollégium könyvtárában hiányzik a Sárospataki Füzetekből: 1864. 3. f., 1865 4. 5. f., 1868. 4. 5. f., 1869. 3. füzet. A „Sárospataki Lapok“ból: 1891. 16. 41. sz., 1893. 9. sz., 1896. 13. szám, 1889-ből a címlap és tartalom. Igen lekötelezné tanintézetünket, a ki ezeket a hiányzó számokat s füzeteket átengedné. *Dr. Török István* könyvtárnok.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

HIRDETÉS.

Novotny Antal

harang- és érczöntődeje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a meg-repedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kiütemezett átlukasztott szabadalmazott

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvaskoronávali felszerelését, vertvas harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálók

Novotny Antal Temesvár, Gyárvaros.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Egy sokat jelentő nyilatkozat.” *Ujlaky Mihály.* — „Mik legyenek a népiskolai nyelvoktatás taneszközei?” *Maklady Pap Miklós.* — „Egyed István.” *Tóth Lajos.* — „A tornai ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” *Tóth Kálmán* — „Néhány szó.” *Szilva István* — „Szivos Mihály jelentése a sárospataki főiskola tápintézetének állapotáról.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Egy sokat jelentő nyilatkozat.

A kongrua törvény-javaslat országgyűlési tárgyalásának mindjárt első napján, a mint tudjuk, szót emelt gróf Apponyi Albert is, a ki tagadhatlanul nagy szabadelvűséggel nyilatkozott a nagyobbára protestáns érdekköröket érintő kérdéstről, olyan határozati javaslatot is nyújtván be, a melyben sokkal nagyobb figyelem van a prot. autonomia iránt, mint a kormány javaslatában volt. Ez a nagy nevű férfiú, a kinek szabadelvűségéhez úgy hagyományai, mint neveltetése következtében sok szó fér, a mint ezt az egyházpolitikai törvények idején igen kézzel foghatólag bebizonyítja, a kormánypárti politikai lapok felfogása szerint most is játékot akart űzni a szabadelvűséggel s szónoki sikerek aratásával gondolta leplezett szabadelvűség ellenességét mintegy elrejteni. Hogy mi igaz ebben, mi nem, ezt nem tárgyalhatjuk e helyen, mert az exigentiák tudománya, a politika nem lehet e hasábokon való tárgyalásnak anyaga, — de egyet a nemes gróf ápril 15-iki beszédéből minden esetre érdemes feljegyezni a protestáns egyházi lapok hasábjaira s ez az, a melyet sokat jelentő nyilatkozatnak mondunk.

S e sokat jelentő nyilatkozat?

Nem más, mint ez: a magyar római katolikus egyház lelkészeinek kongruáját maga a római katolikus egyház saját birtokában levő vagyonából rendezheti. Így nyilatkozott Tisza Kálmán magyarázata szerint, a mely ellen a nemes gróf nem tiltakozott, tehát a melyet elfogadott.

Hogy miért fontos e nyilatkozat, miért tartjuk sokat jelentőnek? . . . a következőkben adhatjuk elő.

A magyar róm. kath. egyháznak kétségbevonhatlanul roppant nagy, határozottan óriási vagyon van a kezén, — vagy ha úgy tetszik a birtokában. Sehol a föld kerekén a róm. kath. klérus annyi földi kincscsel nem rendelkezik, mint ezen a magyar földön, a melyen a kősziklán felépült egyház első tagjai mintha teljesen megfeledeztek volna az isteni mester intéséről: „ne gyűjtsetek magatoknak kincset, a melyet a rozsda megemészthet s a lopók ellophatnak.” Azonban ez az óriási vagyon, a melynek együttes összege vetekedik magával a magyar korona viselőjének magán birtokával, a mely pedig tudvalevőleg nem megvetendő birtok, — ez a magyar r. kath. klérus kezén levő vagyon korántsem olyan eredetű, mint a protestánsoké. — A mint maga a magyar kormány kétségbevonhatlanul kijelenti, a r. kath. autonómiai kongresszus tagjaihoz intézett emlékiratában: *ez a vagyon nemzeti közvagyon, tehát nem róm. katolikus, hanem magyar nemzeti birtok.* Míg a prot. egyházak vagyona csaknem kizárólag a vallásos buzgóságnak, áldozatkészségnek örök időkre emlékeztető eredménye, a melyet mindig lelkesedéssel fognak még ellenségeink is példaképen idézni, hiszen egy Vay-Mocsáry, egy Pálóczy Horváth Mária, hogy csak a sárospataki főiskola s a tiszán-inneni ref. egyházkerület határai között maradjunk, kétségkívül örök időkre mutattak példát a vallásos buzgóságnak alapítványok tételében való gyakorlására, — addig a magyar nemzet testének zömét, sőt többségét képező r. kath. egyház híveinek magasabb fokú áldozatkészsége csak fehér holló, a minek az az oka, hogy az egyesek buzgóságára egyáltalán nincs szükség ott, a hol a nemzet ad!

Ámde éppen ez a nagy mérvű különbség

nem maradhat továbbra is fenn. Ha a magyar állam az idők szellemével, a haladás eszméjével nem akar összeütközésbe jutni, okvetlenül meg kell az igazságtalan s a méltánytalan különbséget szüntetni, — meg ha egyszerre nem, *de fokozatosan, apródonként*, a mihez egyik lépésül szolgálhat épen a kongrua-rendezés kérdésének megoldása.

S épen itt jelent sokat a gróf Apponyi nyilatkozata. Hát a róm. kath. egyház melyik vagyonból *akarja*, s *birja* rendezni a kongruát? *Saját vagyona* nincs elég hozzá; a *kezén levő* pedig nem az övé. Vagy az övének tartja a nemes gróf is? .. Ez esetben a püspöki javak, az egyházi birtokok kérdése megoldottnak veendő! ... De mit szól hozzá a kormány? ... Em-lékiratához ragaszkodik, — vagy az Apponyi nyilatkozatához, a mely az egyházi birtokok *állami*, illetőleg *felekezeti* jellegét látszik eldönteni?

De fontos aztán a gróf Apponyi nyilatkozata épen a kongrua javaslattal kapcsolatban azért is, mert ha a nemes gróf nyilatkozata értelmében a róm. kath. egyház *saját* (értsd állami eredetű!) birtokából rendezi a r. kath. kongrua ügyet, akkor a r. kath. lelkészek épen az állam kormány által annyira hangsúlyozott *állam-ellenes* viselkedés szempontjából nem fognak a kormány által benyújtott kongrua-javaslat értelmében vizsgálat alá vétetni. Nem, mert mint *joggal* (természetesen r. kath. joggal!) vélekednek róm. kath. atyánkfiai, az államtól *közvetlenül nem kapnak semmit*, tehát *közvetlenül nem is állhatnak* a kormány felügyelete alatt.

Hogy minő jogegyenlőség, minő felekezeti viszonyosság lesz ez? azt ítélje meg bárki is egész elfogulatlanul úgy politikai, mint egyházi szempontból. Mi protestánsok nem vagyunk extra Hungariam törekvők, — ellenben róm. kath. testvéreink többé-kevésbé épen egyházi szempontból okvetlenül Róma felé gravitálnak valamennyien. S mégis *mi leszünk állam-ellenes magatartásért kereset alá vonhatók*, a kik pedig tényleg vallják erkölcsi tételeik között, hogy a világi (értsd: *állami*) törvények másodrendűek, az egyháziak (értsd *pápaiak*) pedig föltétlenül kötelezők, ezek egész bátran conspirálhatnak a haza ellenségeivel, szövetkezhetnek a bécsi Lueggerrel s társaival, hogy a bécsi ultramontanizmus fanatismusa beárnyékolja ezt az országot is s megszédítse ezt a józan nép fajt is.

Ime két fontos ok, a mely a gróf Apponyi Albert nyilatkozatát érdekessé, jelentőségessé teszi előttünk. Mindenesetre jellemző, hogy a prot. lelkészeket érdeklő kérdés tárgyalása alkalmul szolgált s szolgálhatott egy olyan

nyilatkozat megtételére. a mely a saecuralisatio hátborzongató kérdését brevi manu megoldotta teszi.

De hát csakugyan így lesz-e? Ez a gróf Apponyi-féle felfogás keresztülvitetik-e? ...

Nem akarunk prófétálni, mert a prot. prófétáknak csak *rosz látomásaik* lehetnek, a melyek, az Apponyi felfogásának diadalra jutását foglalják magukban. Ez pedig határozottan *veszedelmes dolog lenne*.

Minő nagy ellentét a Tisza és Mocsáry felfogása között épen a szóban forgó kérdésben! Mocsáry a kormánynyal állítja a *nemzeti közvagyonnak* r. kath. kézen lételét, — Tisza Apponyival vallja a r. kath. *országos birtokoknak* magán, illetőleg *saját* jellegét.

Nagy a konfúzió! ... A politika mintha homályban, sőt sűrű sötétségben dolgoznék épen a világos, napfényes dolgokban.

Ám a kérdés még nincs megoldva s nem is lesz egyhamar! Ujlaki Mihály.

ISKOLAI ÜGY.

Mik legyenek a népiskolai nyelvoktatás taneszközei?

(Válaszúl az Irodalmi Körnek s a népiskolai tanterv szerzőjének.)

E Lapok mult évi 49—52. számaiban „A nyelvtani oktatás a népiskolában” című cikksorozat jelent meg, mely a kérdést a legszélesebb alapon, nagy tanulmánynyal fejtegetvén, kettős eredményre jutott:

1. „Hogy a népiskola elemi (II. IV.) osztályaiban nem nyelvtani kézikönyv, hanem olvasókönyv alapján kell a nyelvtant tanítani.”

2. „Hogy a népiskola felső V—VI osztályaiban ugyanolyan nyelvtani kézikönyv szükséges, mint a gymnasium I—II. osztályaiban.”

A cikksorozat e kettős eredményt, mint *keresett és kész igazságokat* azért állítja olvasói elé, mert ezekkel *akarja* „Irodalmi Körünket azon helyzetbe juttatni, hogy a népiskolai nyelvtani oktatás kérdésében döntő határozatot hozzon.” Valóban a kérdés első rangú kérdése népiskolai oktatásunknak, de másrésről igen közelről érdeklí gymnasiumi oktatásunkat is. Nem lehet közönyösen vennünk, hogy növendékeink általában milyen képzettséggel, de különösen milyen nyelvi előkészítéssel lépnek a IV. elemi osztály elvégzése után a felsőbb oktatás csarnokába. Nem lehet közönyös főleg most, midőn a belépő növendéket előlegesen meg sem vizsgálhatjuk: vajjon hozott-e annyi készitetséget, melynek alapján a latin tanítás építő munkáját a siker reményével megkezdhetjük. Ez a fontos szempont a kérdés vizsgálatát, az igazságkeresést még akkor is köteleességünk tenné, ha a cikksorozat a népiskolai és gymnasiumi oktatást összeköttetésbe nem hozta volna abban a fenti kettős eredményben. Sőt gymnasiumi álláspontból tekintve a kérdést, az a szempont a fő, míg az összemérés, mely a második

eredményben, mint igazság jelentkezik, csak olyan erőszakolt, szükségtelen kapcsolat, mely nélkül a kérdés tisztán megoldható. Hiszen épen a népiskola emberei szeretik teljes önérzettel hangoztatni, hogy a népiskola öncélú intézmény, miért tehát azt épen a felső fokon, a hol az öncélúnak igazán kifejezésre kell jutnia, egy más célú intézet alsó, kezdő fokával bármilyen okon is erőszakolt kapcsolatba hozni?! A kérdés tehát egyszerűen ennyi lehet:

1. *Nyelvtan, nyelvkönyv vagy nyelvtörvényes olvasókönyv* felel-e meg jobban az alsó fokon a népiskola céljainak?

2. Kell-e a felsőbb fokon külön nyelvtan?

3. A nyelvtan vagy nyelvkönyv vagy olvasókönyv akár egyik, akár másik fokon milyen legyen?

Az első kérdéssel, vagyis az első eredményben kifejezett igazsággal s főleg ez igazság bizonyítékaival nem akarok hosszasan, részletesen foglalkozni; mert távolról sem akarok abba a gyanúba esni, mintha az elperelt alsó osztályokat nyelvtanom érdekében reklamálnám; nem, sőt ráadásul magába veheti az olvasókönyv szerintem a nem perelt, sőt nyelvtanomnak ajánlott, de szintén kívánatos két felsőt is. Nehány megjegyzést azonban az igazság érdekében el nem hallgathatok.

A cikksorozat szerint „a *mult fejleményén* kívül a *jelen törekvése* is a mellett bizonyít, hogy az elemi iskolában (t. i. a II–IV.) külön nyelvtani kézi könyv nem szükséges.” (839. l.). Ez állítást megvilágosítja módszertan-történeti fejtegetésekkel, megtámogatja congressusi határozatokkal, tanítói véleményekkel, sok mindenféle fontos és kicsinyes gyakorlati okkal; közben a kárhoztatás súlyos köveit dobálja a nyelvtanra, ez „*animal superbum*”-ra; mert a panaszkodók, melyek a népiskolai nyelvtanítás ellen örökösen hangzanak, a vád csakis ez „*animal superbum*”-ra nehezedik. Minden bajnak ez az oka. Ez meg azért olyan kevély, mert roppant hatalmas pártfogói: a *nyelvtanírók* (855. l.), a kik néha nem is céhbéli emberek, az *iskolai előjáróságok* (855. 872. l.), a *felsőbb iskolák tanítói* (839. l. vagyis: gimn. s akad. tanárok, nálunk tehát az Irod. Kör. is), a kik miatt „a népiskola emberei munkakörükhöz nem juthatnak.” Ime a nyelvtan fentartásáért s az ebből eredő mindenféle bajért csupán ezek a bűnösök felelősek! Hát fogadjuk el ellenmondás nélkül történeti fejleménynek a cikksorozat első igazságát, mert hiszen már az 1890-ben tartott IV. Egyetemes Tanító gyűlés emlékirata szerint: „*eldöntött elvnek tekinthető, hogy az osztatlan népiskolában a nyelvtani kézikönyvek használata felesleges*”; ismerjük be bűnösségünket is a jelennek ama hibás, ferde helyzetéért, hogy a nyelvtanos tábor még ma is erősen áll: csak annyit engedjen meg nekem a cikksorozat t. írója, hogy még egyik bűnöst s talán a legfőbbet, a kiről véletlenül megfejtkezett, oda állítsam a felelősség sulya alá; hiszen a teher, a felelősség sulya jobban hordozható, ha mindenki kiveszi a részét, mely őt igazság szerint és kötelességszerűen is megilleti.

Azt hiszem, mindenki egyetért velem abban, hogy az iskolai könyvek átdolgozását, készítését mindenütt, rendesen és természetesen a *tanterv* szokta megelőzni, s azok a tankönyvek aztán e szerint a tanterv szerint igazodnak; mert ezek körvonalozzák „az oktatás anyagát, ők szabják meg a mennyiséget, a sorrendet, a módszert. Azért van ott a tankönyvek előszavában ez a közönségesen ismert ajánlat: „Készült ez — s ez tanterv értelmében s utasításai szerint.” — Nem csálódok tehát, ha a tankönyvekért a tanterveket teszem első sorban felelőssé; mert nem gondolható, hogy a tan-

könyvírók a tanterv ellenére dolgoznának vagy a tanterv szellemét, utasításait ne értenék. Gondolom, az ellen sem eshetik szó, hogy a tantervet olyanok készítik, a kik tisztában vannak a népiskola szükségével és céljaival. No, és a tantervek mit kívánnak? Előttém vannak az állam és az egyházkerületek tantervei, melyek után népiskolai oktatásunk országsszerte igazodott s igazodik, s bizony az ellenségnek sem lehet rájuk fogni, hogy a külön nyelvtant nem kívánják. Igaz ugyan, hogy az állami tanterv szerint: „Az olyan tanító igen nagyon eltévesztené célját, a ki az elemi népiskolában a nyelvtan szabályait elvontan és rendesen tanítaná” (8. l.); de azért a külön *olvasó és nyelvtani gyakorlókönyv* használatára megadja az utasítást (10. l.). A többi tanterv a külön nyelvtan használatát még világosabban kijelöli. Talán nem tévedek tehát, ha a *mult tanulságaival szemben* azt állítom, hogy kiváltképpen a tantervek okai a *jelen fejlődésnek*, vagyis a *nyelvtanok és nyelvkönyvek dúsz virágzásának*. Mert tény, hogy a jelen fejlődés nyelvtanokban igen gazdag, melyek vagy olvasmányokból, vagy példánymondatokból vezetnek le a nyelvtani szabályokat, sőt olyan is van, a melyik anyelvtörvények kifejtése végett utal az olvasókönyvre s begyakorlásul adja a szabályokat s az öngyártotta mondatokból szerkesztett feladatokat. De fogadjuk el, hogy mindezek hibás fejlődésnek életre nem érdemes gyümölcsei; fogadjuk el, hogy mindnyájukat már elavult tantervek téves utasításai keltették életre; fogadjuk igaznak, hogy a nyelvtan „csak lábatlankodik” népiskoláinkban; ne tegyünk semmi ellenvetést a négy pont alatt apróra felsorolt érvek ellen; fogadjuk el, hogy a fenti első igazság a már említett 1890-iki határozat szerint „*eldöntött elv*” s már csakugyan „*elfogadott igazság*” gyanánt szerepel: kérдем, miért nem nyert ez határozott kifejezést 1895-ben hosszas vájudás után kiadott tantervünkben?! Miért figurál ott a *nyelvtan* a taneszközök között, ha már csakugyan alkalmatlannak bizonyult a gyakorlat emberei előtt s már régóta csak „a felsőbb iskolák emberei pártfogolják”?! Hát gondolom, ez lenne a felelet rá: „Hiszen lesz *nyelvtan*; ott lesz az olvasókönyvekben” az olvasmányokkal organikus kapcsolatban; csak külön nem lesz!” Hát ezt sophismának elismerem, de, könnyű belátni, hogy tantervi egyenességnek nagyon görbe. János fejnek beválik, de tantervi határozottságát el nem fogadhatom. El kell hát fogadnunk, hogy a tanterv készítője a nyelvtan szerinti tanítást, ha talán gondolatban nem helyeselte is, de nyíltan, tantervével megengedte, különben nem lehetett volna a taneszközöket így kijelölnie: „*Nyelvtan, nyelvgyakorló füzet, olvasókönyv*”. Most tehát, midőn nyelvtani oktatásunkat e tanterv értelmében kellene berendeznünk, szigorú következetességgel alig lehetne másról szó, mint erről: „Milyen legyen a nyelvtannak, a határozottan kijelölt taneszköznek módszere, berendezése? Vajjon olvasmányokból kelljen-e a nyelv törvényeit levezetni vagy alkalmas példánymondatokból; *nyelvkönyv* legyen-e vagy *nyelvtan*?!” Nem, a tanterv készítője szerint a dolog egészen másként áll. Szerinte ma már a nyelvtan „alkalmatlan eszköz” ma már csak *olvasókönyv* kell, melyben a *nyelvtörvények az olvasmányokkal organikus kapcsolatba alkossanak*. Csakhogy akkor kétségtelen, elvitázhatatlan tény, hogy a tanterv és a cikksorozat között ellenmondás van, vagy *legalább is nincsen összhang*. Ez állításomat igazolja még a tanterv „Tanítási eljárásának” s a cikksorozat egyes helyeinek összevetése is. A 475-ik lap szerint: „*Összefüggő olvasmányoknak kiindulási pontul való alkalmazása a nyelvtani oktatásnál nem helyes*; azért visszatértek a *példánymondatokhoz*.” Ennek megfelelően a tanterv tanítási eljárása szerint: „csak *példabeszédek* s *példány-*

mondatok“ vagyis a népies irodalomból vett „jeles mondatok“ használandók a nyelvtörvény felismertetése végett az inductio alapjául, még pedig mindegyik elemi osztályban (II—IV.). Példabeszédek mindegyik olvasókönyvben bőven találhatók; de *példánymondatok* egyikben sem; olvasókönyvben — azt hiszem — nincs is helyök. Ez tehát itt a nyelvtan felé tekint, annak részére tett kedvezménynek látszik. Ha nem; akkor azt kell hinnünk, hogy a szükséges példánymondatokat gyártani kell alkalmoszerűleg; csak hogy ezek nagyon el vannak ítélve (475. l.). Vagy az olvasókönyv népies darabjaiból kell őket kiszagztatni; csak hogy akkor „tárgyi elemzésök a nyelvtani oktatás terhére esik“ (872. l.). Vagy az olvasott darabokból veendő; de ezekből meg „a szóban levő alakokat kihalászni időrabló fáradsággal jár“ (475 l.); azért nem szolgálhat olvasmány kiindulásul. Azonban ez sem áll, mert a tanterv 23. lapja szerint erre valók volna *később* (nem tudni: mikor?) „a gépies olvasásra szánt darabok“, vagyis talán a II. osztályban is az olvasmányok fele, a III-ikban és IV-ikben $\frac{1}{4}$ -e; mert „még a III.—IV. osztályban is szükséges a *nyelvtani elemzés alapjául szolgáló olvasmányok* előleges tárgyi elemzése“. (872. l.). Ime az ellenmondás kétségtelen; ez pedig nem volna ma, ha a Tanterv a mult tanulságaira, meg a jelen követelményeire hivatkozva, a kellő időben határozott állást foglal. Ha nem tette, ha az új irányt nem akarta vagy nem merte világosan kijelölni, sőt kétféle tekintetéssel ime dissonantiát teremtett: a mulasztás terhe nehezedik rá, mert nem használta fel a kedvező alkalmat akkor, midőn a „nyelvtanos tábor“ állítólagos „erőlködését“ tönkre tehetné volna egy csapással. Azt kell hinnünk tehát; sőt a körülményeket megfigyelve, a sok nyelvtant és nyelvkönyvet látva, határozottan állíthatjuk is, hogy „ez a tisztulási folyamat“ még sem olyan általános, régi dolog; de kérdjük, akkor meg méltányos-e csupán azoknak a fenti bűnösöknek vádolása, ildomos-e, igazságos-e a csúfolódók székébe ülnie éppen egyik főbűnösnek?!

No, de mondjuk ki az új tanterv világos rendelkezése dacára, hogy nyelvtani kézikönyv az elemi osztályokban nem szükséges; fogadjuk el meggyőződésünk ellenére is, hogy a *mult tanulságai* s a *jelen fejlődése* is ma már csak olvasókönyvet ajánlanak a tanítás eszközül; ha csak ezen múlik, hogy a népiskolai nyelvtanítás helyes útra térjen; ha csak ezen múlik, hogy az a felsorolt rengeteg baj, melyet talán az önérdék, talán a járatlanság vagy tudatlanság, talán a hatalmaskodás, talán a kényelemszeretet a népiskolában előasztott, az olvasókönyvtől, mint csodaszertől egyszerre meggyógyúljon! Bátor vagyok azonban figyelmeztetni a m. t. Irodalmi Kört, hogy ebben az esetben csak imént elfogadott tantervét ezen a ponton okvetetlenül szükséges módosítania. Vagy megtartja szigorúan azt a határozatát, hogy minden tankönyv az új tanterv szerint módosításék, átdolgoztassék, vagy a nyelvtanra és Olvasókönyvre nézve a kivételt ki kell mondania. Azt hiszem, hogy az Irodalmi Kör tekintélye megköveteli, hogy tanterve a népiskolai tanításnak legfőbb részét, a nyelvtanítást határozott elvek szerint irányozza, utasítsa. Tantervünk ezen a ponton csak bizonytalan megalkuvás; két ellentétes iránynak összefoglalása s a cikksorozattal együttesen ügyes, tetszetős ajánlgatása, egy még ki nem próbált középút-félenek. Lehet, hogy idővel be fog válni, de nyerjen tantervünkben s Irodalmi Körünk előtt határozott kifejezést. Ilyen nagy felelősséggel járó kérdésben döntené másként lehetetlen.

(Folyt. köv.)

Maklár Pap Miklós.

NEKROLÓG.

Egyed István

1836—1898.

Ha bele lehetne szorítani Egyed István m.-izségi volt tanító nekrológiát ebbe a jelentéktelen két szóba „volt, nincs“, sokkal inkább megnyugodhatnának az elhunyt gyermekei, barátai, kartársai, mintha az igazsághoz híven, a különben is szomorú nekrológot, még egy szomorúbb kimenetelű vég-eltakarítási epizóddal kell emlékükből megörökíteniök,

Egyed István született S.-kis-Patakon 1836-ban. Tanulmányai végeztével Palházára ment ki s.-tanítónak 1856-ban, a hol Tóth József mellett 3 évig folytatta — csekély fizetés mellett lankadatlan szorgalommal, erős tudásvágygyal az akkorában jó formán semmire sem becsült s.-tanítóságot. Innen 1857-ben a bistei leány-egyház választotta el tanítójának. S mivel ugyan ez évben az abauji egyházmegye tanító-vizsgáló bizottsága előtt a szigorlatot teljes sikerrel kiállotta; a rendes tanítók közé iktattatott. Bistén működött 1863-ig, a honnan a f.-zempléni egyházmegyébe a „magyar-nak-nevezett, de ajkára nézve tót Izsépre hivatott meg tanítónak. Itt árasztotta el tanítóságának fényes sugarát, a hol 34 éves működése után úgy az egyházban, mint a mellette elszórt fiók egyházakban, valamint a más vallású polgári közösségek tót ajkú lakóinak gyermekeiben, a magyar nyelv iránti érzéket és szeretetet felkeltette. S minthogy iskoláját a tót és más felekezeti gyereksereg is tömegesen kereste fel, már ma e vidéknek magyarul beszélő számos polgárai, neki köszönik hogy édes hazánk nyelvét a maga zengzetességében beszélhetik.

Az isteni végzés úgy intézkedett, hogy nemcsak a kertészt szólította el az ő kedves kertjéből, hanem az anyját és apját is majdnem egyszerre hívta el 3 nevetlen és egészen vagyontalanul maradt árva gyermekeitől. Az árvák édes anyja atyjok halála előtt elhalt három héttel, és talán ez volt szomorú következménye atyjok hirtelen halálának is, mert az örök nyugalomra tért hitves után, 7 napi kínos betegség mulva, március 5-kén ő is szintén örök álmra hunyta le szemcseit.

Ha a napnak fénysugarait nem lehet megszámlálni, bizony annak is igen jó matematikusnak, bölcs embernek kellene lenni a, ki az Egyed István közhasznú és áldásos tevékenységét számba akarván venni. De nem számlálgom az érdemeket. Ott van M.-Izsép mellett 8—10 község. Ott vannak azoknak derék polgárai, — a kik Egyed István temetésén impozáns módon voltak képviselve, — ezek tesznek tanúbizonyságot arról; — hogy magyar nyelvünket magyar polgárhoz illő módon beszélhetik.

Temetése márc. 7-kén volt, a hol a helybeli lelkész az elhunyt érdemeit kellően méltatva, szép imát és hosszú egyházi beszédet olvasott fel. Idrányi Barna nagy-szalánci lelkész pedig a sírnál lendületes szép beszéddel búcsúztatta el az elhunytat.

Említést érdemel, hogy a nagyszámú vidéki közönség mellett e temetésen két görög kath. vallású lelkész s 7—8 más vallású tanító is megjelent. E tanítók díszes koszorút, valamint a vegyes vallású idegen polgárok és az árvák is egy-egy koszorút tettek a koporsóra.

Említést érdemel az is, hogy az egyházmegye területéről, egyetlen egy ev. ref. lelkész sem jelent meg.

A tanítók közül is csak egy, a ki mint dilettáns vett részt a temetésen. S ha innen Abaújmegyéből az elhunytak barátai, két lelkész és három tanító meg nem jelenik, még a temetési éneket sem lett volna ki elvégezni. Midőn ennek indokai felől megkérdeztük a helybeli lelkész urat, azt mondta: »Nem is adtam tudtára senkinek, nem akarván költséggel terhelni a vagyontalan árvákat«. És az egyház? »Az egyháznak nincs semmije, a temetési költségekhez sem járulhat egy fillérel sem«. Nem is járult, de még csak hivatalosan sem vett részt a temetésen.

Nyugodj békében hűséges sáfár, ki 41 évi tanítói működéséből 34-et a magyar izsépi egyháznak áldoztál, a hol vas szorgalommal, ügyes kezekkel, és kitűnő eredménnyel működtél!

Te pedig tanítói lélek borúl el a hálátlanságnak és kegyeletnek ily durva megsértésén és arcúl verésén! S midőn ebből a konzekvenciát levonod, más felől örülj, mert magyar protestáns egyházi életünk egészenhol sem pislog oly szomorú és sötét csillag, mint Izsép felett!

Toth Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

A tornai ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Ápr. hó 13—14 napjain tartotta meg egyházmegyénk tavaszi közgyűlését a szilicei egyház kebelében. A gyűlés napján megeredtek az ég csatornái, zápor eső hullott alá, s már-már azt hittük, hogy gyűlésünk a kedvezőtlen idő miatt néptelen leend. De nem! Jól esett csalódnunk ebbeli hitünkben! Eljöttek gyűlésünkre a közel s távol levők, eljöttek mindnyájan, hogy lerójják hálájukat, kegyeletüket legközelebb elhunyt két jelesünk: Gyarmathy József esperes s Vécsey József gondnok iránt.

A gyűlést Ragályi Géza esperes nyitotta meg, buzgó imában kérve Istennek segítő kegyelmét tanácskozássunkra. Majd a számvevőszék jelentése olvastatott fel, mely az egyházmegye megbízásából kifolyólag felbontván az egyházmegyei gondnokra, egy egyházi s világi tanácsbíróra beadott szavazatokat, jelenté, hogy a gondnoki hivatalra beadott szavazatok összesége *Lakatos Miklós* országgyűlési képviselőre esett; az egyházi tanácsbírói hivatalra Simon Andor, a világra pedig Lovász Dezső, egyházmegyénk egykori nagyérdemű gondnokának fia lett elválasztva a szavazatok többségével.

Az új gondnok letéven az esküt, jól esett tőle hallanunk azon kijelentést, hogy bár ő életidejét tekintve gyenge is, de azért örömmel hajlik meg az egyhangú bizalom előtt, s hogy ő nem annyira a szó, mint inkább a tett embere leend. Jól eső örömmel s reménnyel tekintünk munkássága elé! Adja Isten, hogy az sokáig tartson!! Majd Simon Andor tette le a hivatalos esküt, míg Lovász Dezső elfoglaltsága miatt jelen gyűlésünkön meg nem jelenhetvén, írásban jelentette, hogy a bizalom előtt meghajlik, a tanácsbíróiságot elfoglalja, üdvözlölvén a gyűlés tagjait. A Simon Andor tanácsbíróvá történt megválasztásával a főjegyzői hivatal üresedésbe jövén, úgy erre, mint a már régebben üresedésben lévő aljegyzői hivatalra a szavazás május 20-ik határidővel elrendeltetett.

A szőnyegen lévő ügydarabok közül említésre méltók a következők:

Egyházmegyénk a főtiszteletű egyházkerület által véleményezés céljából az egyházmegyékhez áttett egyházkerületi papi özvegy- s árvatárakra vonatkozó többségi

s kisebbségi véleményt véve tárgyalás alá, elfogadta lelkészi értekezletünk abbéli javaslatát, hogy sem a többségi, sem a kisebbségi véleményt nem fogadja el, hanem a következő indítványt terjeszti fel a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlésre, ajánlván annak elfogadását:

1. Egyszer s mindenkorra be kell szüntetni a díjfizetéseket. 2. Új tagok nem vétetnek fel. 3. A tagok özvegyei és árvái a főtiszteletű egyházkerület által megszabott 90, 60 és 30 frt évi járulékot húzzanak. 4. Ha az intézet jövedelmét az évenkénti járulékok fel nem emésztik, az a tőkéhez csatoltassék. 5. Ha később az özvegyek és árvák száma megfogy, a munkaképtelenné lett lelkészek, — tekintet nélkül arra: tagjai voltak e az intézetnek részesítenek a jövedelmek figyelembe vételével meghatározandó segélyben. 6. Ha az évi járulékra jogosított özvegyek és árvák teljesen elfogynak, a gyámjár tőkéje az egyházkerületi lelkészi nyugdíjintézet alapjául szolgáljon. Azon esetre azonban, ha a cultusminister által a lelkészi fizetések kiegészítése tárgyában a képviselő házhoz benyújtott törvényjavaslat törvénynyé válik: az egyházkerület papi özvegy-árvatár az 1878 évben átdolgozott alapszabályok mellett továbbra is fentartandó.

A sárospataki theol. tanári karnak a „lelkész-, esperes- és püspök-avatás és beiktatás tárgyában adott véleményére“ szintén elfogadta lelkészi értekezletnek következő javaslatát: Általánosságban kimondja egyházmegyénk ezt, hogy nem barátja a minden téren való újításnak, s a még egyszerűségében is magasztosan szép, régi szokások minden áron való elhagyásának. — A részleteknél csakis a változtatásokat említem meg, a nem érintett pontok változatlanul maradhatnak egyházmegyénk indítványa szerint. A lelkész-avatás 2. pontjánál a nálunk szokásos élettrajzi felolvasást mellőzendőnek tartjuk. A 3. pontnál semmiféle vagy-vagyot nem ajánlhatunk, hanem a lelkész-avatást csak a püspöknek óhajtjuk s szeretjük fentartani. Midőn itt a lelkész-avatásnak püspök által történt végzését ajánljuk, ennek mintegy folyamanként nem vagyunk barátjai annak sem, hogy a lelkész-avatás az illető felavatandó gyülekezetébe történjék; mert ez nagyon is mindennapivá alacsonyodnék. Ebben is az eddigi gyakorlat fentartását óhajtjuk. A 6. pont ezen kitétele helyett: „fejüket meghajtva“, a régi szokás szerint „térdre borúlva“ kifejezés ajánljuk. A lelkész-avatás itt nem érintett többi pontjai változatban maradhatnak. A lelkész-iktatás, esperes-avatás és iktatás s püspök-avatás és iktatásról szóló véleményeket elfogadja egyházmegyénk: csupán ez utóbbit óhajtjuk megtoldani azzal, hogy a püspök-iktatásánál a gyülekezetnek is lenne valami része, befolyása: legalább ünnepélyes istentisztelet tartatnék, egy szép alkalmi ének elmondása s beköszönő beszédjének a meghallgatása.

Egyházmegyénk kebeléből egy tanító szolgálati bizonnyítvány s esperesi elbocsátó nélkül a gömőri egyházmegyébe időközben eltávozott. Minthogy az ilyen eljárás ellenkezik az egyházkerületi szabályrendelettel, határozatott, hogy az esperesi hivatal keresse meg a gömőri esperes urat, vajon van-e tudomása az illető tanítónak egyházmegyéjébe történt beköltözéséről, s mint szándékoszik eljárni vele, s azon egyházzal szemben, mely őt időközben kebelébe fogadta. A szádellői egyház, iskolájának államosítása ügyében az állammal kötendő szerződést gyűlésünkön bemutatván, egyházmegyénk azt helyben hagyta, s az iskola államivá tételébe beleegyezett.

A számvevőszék indítványait az egyes egyházak gondnoki számadásaira vonatkozólag közgyűlés egészben magáévá tette s elfogadta. Ezen számadásokból kitűnt, hogy egy egyház gondnoka lelkész-szállítás címen mintegy 85 frtot adott ki az egyház pénztárából. Ez eljárás ellen-

kezik törvényeinkkel, ezért az illető egyház előjárósága megrovott, s utasított, hogy nevezett összeget a hivekre való kivetés útján szedje be, s szolgáltatssa be az egyház pénztárába. Arday J. Dániel dékán s gyámintézeti pénztárnoknak nagy fáradságot igénylő, hű s pontos kezeléseért elismerés, s köszönet nyilvánított.

Egyházmegyénk már előbb kimondotta, hogy miután a néhai főt. Lovass Sámuel tervbe vett síremlékére nem jött egybe oly összeg, melyből ő hozzá méltó emlék állíttatnék, a begyűlt összeg csatoltassék a Vajányi emlékére a sárospataki főiskola tápintézeténél tett alapítványhoz, mely ezután, mint Vajányi-Lovass emlék kezeltenék. Azonban ezen határozatba b. e. Vajányi özvegye, most már ifj. Kapossy Györgyné nem nyugodván bele ajánlotta, miszerint ő, kész a Lovass síremlékére begyűlt összeget annyira kiegészíteni, melyből a b. e. Gyarmathy síremlékéhez hasonló emlék állíttatnék. Egyházmegyénk ez ajánlatot elfogadta, s a pótlendő összeg mennyiségéről ajánlattételt értesíteni fogja.

Közgyűlésünk össze volt kötve a Vécsey József volt egyházmegyei gondnok felett tartandó emlék beszéd mondásával, s a Gyarmati József volt esperesi síremlékének a leleplezésével. Előbbi Nagy Sándor t. bíró tartotta, az elhunyt méltó szavakkal ecsetelvén érdemeit. — Sajnálattunkra az idő kedvezőtlen volta miatt nem vonúlhatunk ki a temetőbe, hogy ott leplezhettük volna le a Gyarmathy József síremlékét, s ez okból a gyűlés második napjának reggelén istenitisztelés után tartatott meg a templomban az emlékbeszéd nagy s díszes közönség jelenlétében. Ez emlékbeszédet Simon Andor tartotta, megható szavakban emlékezvén meg a mindnyájunk által annyira szeretett s feledhetlen vezér s jó barát érdemeiről. Igazán — hallva a jelenlévő ifjú özvegy hangos zokogását — nem maradt szem szárazon. S ha az ég könyezett a templomon kívül, mi is mindnyájan könyeztünk bent a templomban, siratva a közülünk oly korán elköltözöttet. Nyugodjatok elhunyt jeleseink, érdemeitek élni fognak szíveinkben!!

Ugy Simon Andornak, mint Nagy Sándornak elismerés s köszönet nyilvánított az emlékbeszéd tartásáért. De kiérdemelte az egyházmegye hálás köszönetét Dr. Katona László világi tanácsbíró is azon fáradságot nem ismerő buzgósaért, melyet a Gyarmathy síremlékének készíttetése érdekében kifejtett.

Több kisebb s a nagy közönséget nem igen érdeklő ügy letárgyalása után a fehér asztalhoz ültünk, hol nem hiányoztak a pohárköszöntések sem, melyek során Gyarmathy Soma bodzás-újlaki lelkész, mint a mi megboldogult vezérünk unokabátyja, a Gyarmathy család nevében mondott köszönetet a síremlékért, melyet az egyházmegye s a hű barátok kegyelete emelt. Ezek után, midőn a szilicei egyháznak köszönetet mondanék a szíves vendéglátásért, bezárom tudósításomat azon őszinte óhajttal: tartsa meg az isten azt a jó egyetértést, mely mi közöttünk, a tornai egyházmegyében uralkodik továbbra is, hol nincs kaszt, de mindenki jó barát!

Tóth Kálmán.

Néhány szó

a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi értekezletnek „az egyházi adózásról, a belhivatalnoki fizetések rendezéséről s az egyházfentartási alapok létesítéséről” szóló Javaslatáról.

(Folyt. és vége.)

Az általános bírálat, illetve méltatás, az eddigiek után, kevés munkát ad . . .

Elismerem, hogy a javaslat a legjobb gondolkodású fők, a legfinomabb érzésű szívek, s anyaszentegyházunk ügyeért, jövőjeért legföltöbbször gonddal aggódó lelkek ihletett felbuzdulásából, a legédesebb reménységek lehető kielégítése, s a súlyos, elviselhetlen bajok orvoslása végett született. Ámde azért nem sértheti összeállítót, ha azt mondom, hogy egyes részeiben lehet tökéletesbíteni.

Azt is szívesen megengedem, hogy a fennálló egyházi törvényekhez való lehető ragaszkodás némileg megkötötte az illetők kezét . . . De hát vajjon nem megérdemelne-e ilyen nagy arányú alkotás, aminőt megteremteni e javaslat hivatva van, hogy a törvény egyes §-ai, a közegyház előnyére, javára, módosuljanak? Azt, amit a javaslat életbe lépve szükségessé tenne — hitelveink, kormányzati rendszabályaink, s az igazság alapján, törvénynyé emelni bizonyynyal nem mulasztanók el, még ha a mostani §-okból fel kellene is néhányat adnunk jobbjá!

Nagy érdeme, s a legnagyobb nyereség az lenne, hogy a fenálló gyakorlat és díjlevelek szerinti adózást megszüntetvén, a belhivatalnokokat függetleníti a néptől, amelyhez most épen nem a szeretetteljes atya és gyermek közötti viszony, hanem párbér, szolgálmány, nap-szám, széna, csirke, sódar, meg a jó ég tudja, mi köti! A lelkészek megnyernék már végre valahára azon szabad kezét, amely őket intelligenciájuknál fogva megilleti, s amelyre, a gyülekezet gondozásában és fegyelmezésében oly nagy szükségük van . . . Egyházunk minden oldalról előtörő ellenségeit megverni tenne bennünket képessé; míg most meddő minden küzdelmünk, mert belső kór emészt . . . Ugyan ki is látott még megkötött kezű hadvezért??

Az is egészen életre való s nagyon óhajtott előmenetel lenne, ha sikerülne behozni a pénzbeli egyházi adózást és így a belhivatalnokok készpénzzel való fizetését . . . Ideje lenne már, hogy azokba a régi sódaros, meg csirkés díjlevelekbe csakugyan szalonnát pakolnánk! Sehogy sem illik már hozzánk, hogy lelkészeinket conventió levélre, béres módjára fogadják az egyes ecclesiák . . . Tehát csak előre!

Arra is helyeslőleg bólinthatunk, hogy »minden gyülekezetet, egyháztagot és belhivatalnokot egyformán kötelező törvénynyel» fogna szabályoztatni az egyházi adózás . . . Hanem hát ez az egyformaság csak a gyülekezetek, mint ilyenek és a belhivatalnokok irányában van meg a javaslatban; az egyes egyháztagok már nem egyformák, amint a személy-, illetve család és vagyonaránylagos adóról szólva kimutattam. E részben csak akar, de tényleg nem ír elő egyenlőséget, egyformaságot a javaslat, mert méltányos igyekszik lenni csak és nem igazságos feltétlenül . . . Vágjuk ki gyökereitől a kórhadó fát, fenekestől fordítsuk fel a düledező intézményeket, s építsünk mindenben igazán tökéletest, amennyiben emberileg erről szó lehet; hiszen ha fundamentomostól építünk valamit, egyenlő erőt kell reá fordítanunk, akár egyenesen húzzuk fel a falakat, akár görbén!

Helyeselnünk lehet csak azt az elvet, hogy a szegények aránytalan terhét megkönnyítsük; elismerés érte azoknak, akik ezt a jelszót kimondották! De a vagyont kímélni uraiban, ha már egyszer végre valahára azt tesszük teherviselési alappá, épen nem demokratikus eljárás . . . Már pedig a mi egyetemes jellegünk soha sem lesz az arisztokratizmus! Egyenlő percentet kérjünk mindenkinek mindenéből, s ne egyiktől 20, másiktól 10 %-ot, a harmadik résztől pedig már épen sem-

mit . . . Ne feledjük, hogy a kinek sokat adott az Isten, sokat kívánnak attól!

Igy, amint van a javaslat, az igazságosság, az erkölcsi alap, amint maga az indoklás jelzi, nincs alatta annak a nagy épületnek, amelyet fel kell emelnünk, hogy maga alá ne temessen a régi omló-bomló ház.

Keressük az igazságot, hátha megtaláljuk!?!

Szilva István.

Szivos Mihály jelentése a sárospataki főiskola tápintézetének állapotáról.

(Folytatás és vége.)

Ezekből a kimutatásokból Mélyen tisztelt Köziskolai Szék két dolgot világosan lehet látni: 1-ször is azt, hogy a tápintézet által szolgáltatott élelmezés csak ugyan megfelel a 60 frt fizetésnek, vagy más szavakkal kifejezve: megéri a 60 frtot és csak esetleges, kedvező körülmények összehalmozódásának, továbbá a nagy létszámnak lehet tulajdonítani, ha egyik vagy másik évben marad belőle egy pár forint.

2-ször azt, hogy a Nagytiszt. gömőri egyházmegye lelkészi értekezlete talán még sem járt el kellő méltányossággal, midőn egyetlen egy év adataiból általános következtetést vont le, annyiival is inkább, mert ennek az egy évnek az adatait sem szerezte be pontosan, noha akár a tápintézeti felügyelő, akár a közgazdátó úr szívesen szolgált volna a szükséges adatokkal.

Miután így hiteles adatokkal kimutattam, hogy a tápintézetünk az egyes tagok ellátására naponként nem 15 és $\frac{1}{2}$ krt, hanem átlag 20 krt, sőt egyes években 23—24 krajczárt is kiad: nagyon természetesen magoktól összeomlanak mindazok a következtetések, a melyeket a mélyen tisztelt gömőri egyházmegye lelkészi értekezlete erre a nem helyes alapra épített.

Hogy azonban még világosabban kitűnjék, hogy a mi tápintézetünk nem *rabkosztot* ad, hogy a tápintézeti ifjak minden nap jól lakva kelhetnek fel az asztal mellől, ha egyébként nem finnyások, nem válogatóság: szükségesnek látom, hogy egész őszintén, ország-világ előtt nyilvánosságra hozzam, habár elmondott dolgokat kell is ismételnem, hogy mit és mennyit esznek a tápintézetben és hogy készítik el az egyes ételeket.

Minden napra kapnak a mi tápintézeti ifjaink $\frac{3}{4}$ kg. igen jó kenyeret, a melyet pék süt nekik, felerészből búza, felerészből gabona pítéllel lisztből. Ebből jut reggelire és uzsonnára $\frac{1}{2}$ kg; $\frac{1}{8}$ kgt. délből az ebédnél, $\frac{1}{8}$ kgt. pedig estve a vacsoránál fogyasztanak el.

Minden nap van húslevesök. Húst most 7 személyre számítva egy kgt, hozatok 44 kgt. A levest főzik 6 nagy 25 literes fazékban, jut tehát minden fazékba kerek számmal kifejezve 7 kg. hús, minden fazékhoz adunk $1\frac{1}{4}$ kg. karalábét, $\frac{1}{2}$ kg. sárgarépat, $\frac{1}{8}$ kg. petrezselymet, egy nagy fej vereshagymát, 6—8 db krumplit, köménymagot. Kérdem: lehet-e ezekből az anyagokból jó és elegendő levest főzni? Én, a ki majdnem minden nap megfordulok a konyhában és ebédlőben, bátran és egész határozottan merem állítani, hogy lehet.

Esznek hetenként kétszer paszulyt. Kiadok 60 kilogrammot, a mely megfelel 80 liternek, jut tehát belőle 4 tagra valamivel több, mint egy liter. Adunk hozzá 6 kg. 16 krajczáros búzalisztet és 9 kg. szalonnát.

Esznek hetenként kétszer öntött perezet. A perez mennyisége 42 kg., kapnak hozzá 8 kg. szalonnát;

esznek kétszer kukoricagrizt, kiadok belőle egyszerre 40 kg.-t, hozzá 9 kg. szalonnát. Most lencsét nem esznek, mert egy métermázsa jó lencsének az ára 36 frt.

Hámozott borsót esznek egyszer, kiadok 56 kg.-t, hozzá 9 kg. szalonnát, három kg. lisztet; esznek kétszer disznóhús-pecsenyét krumplival vagy pedig hordós párolt káposztával. A disznóhúsból 5 egyénre számítva egy kg.-t, most hordatok 62 kg.-t.

A főtt húshoz minden nap van mártás, még pedig háromszor paradicsom, kétszer czékla, kétszer hagymamártás. A paradicsom mártáshoz kiadok 8 liter befőzött paradicsomot, két liter tejfelt, három liter szedetlen tejet és két kg. lisztet.

Estvére a szerda és vasárnap kivételével a főzéken kívül mindig van levesök, még pedig kétszer rizskása, kétszer krumpli és egyszer köménymag leves fél zsemlyével.

Ime a tápintézet heti kosztja mélyen tisztelt Köziskolai Szék! Egyszerű, de egészséges és a mi fő: teljesen elégséges arra, hogy a test kellőleg táplálkozzék. E mellett bizonyít a tápintézeti ifjak jó kinézése, egészséges színe, úgy szellemi, mint fizikai munkabíró képessége, ereje. Hiszen ebben a tápintézetben kosztol a főiskolai ifjúság jeles tanulóinak nagyobb része; ezek a tápintézeti ifjak azok, a kik babérrel szoktak visszatérni az országos tornaversenyekről; ezek az ifjak azok, a kik Sárospataktól Szerencsig tudnak pihenés nélkül gyalogolni; ezek az ifjak azok, kik közül a kisebbek is, kirándulások alkalmával, 18—20 kilométert megtesznek egyfolytában, anélkül, hogy a fáradság nagyon látszanék rajtuk.

De nem folytatom tovább, mélyen tisztelt Köziskolai Szék, mert úgy hiszem, hogy az eddig elmondottak is meggyőzhettek mindenkit arról, hogy a sárospataki tápintézet kosztja épen nem olyan, mint a minőnek azt a Nagytiszteletű gömőri egyházmegye lelkészi értekezlete a maga munkálatában rajzolja.

Most pedig mondjuk meg mi magunk nyíltan és őszintén, hogy mi baja van tehát voltaképpen a mi tápintézetünknek. Az, hogy nincs a tápintézet létszámának megfelelő, tágas ebédlője, még nagyobb baj, hogy nincs alkalmas konyhája. Az ebédlő miatt aztán a tápintézet három csapatban étkezik, délből 11 órától majdnem kettőig és estve 6 órától közel nyolczig. Midőn tehát a második, még inkább midőn a harmadik csapatra kerül a sor, az ebédlő már akkor tele van ételszaggal, mindenféle moszattal. Szóval: nincs meg az a kívánatos tisztaság, a melyet a felsőbb tanuló ifjúság már szívesen látna, s a mely az étkezést rá nézve kívánatosná, izletessé tenné.

De nemcsak ebből a szempontból hátrányos az ebédlő kicsisége, hanem az ohajtandó reformok szempontjából is. Ha ebédlőnk a tápintézeti ifjúságot képes volna egyszerre befogadni, azonnal megtenném az indítványt, sőt megtettem volna már régen, hogy adjunk reggelit is, személyenként fél liter forralt tejet s adjuk ki hozzá a napi $\frac{1}{2}$ kg. kenyeret, s ezzel vegyük elejét az elharapódzott csúnya szokásnak: a kenyéreladásnak.

Hogy a konyha szűk, kényelmetlen; hogy nincs mellékhelyisége, abból a tápintézetre az a nagy hátrány származik, hogy az ételeket nem lehet változtatossá tenni. Miután nincs helyiségünk, a hol csak egy levél téstát is el lehetne nyújtani, a levesbe folytonosan rizskása, gersli, zsemlye járja; téstá gyanánt pedig örökösen öntött perez. Arra pedig, hogy télben az étlapon a töltött káposzta is előforduljon, még csak gondolni sem lehet.

Ezek a bajokon csak úgy lehetne alaposan segíteni, ha a mélyen tisztelt Elöljáróság elhatározza, hogy a tápintézet részére egy különálló épületben legalább is 350 egyén befogadására alkalmas ebédlőt és annak megfelelő, teljesen czélszerű konyhát és mellékhelyiséget építtet.

En ez irányban már többször megtettem az indítványt, megteszem most is, alázatosan kérvén a mélyen tisztelt Köziskolai Széket, hogy indítványomat elfogadni s az illető fórumon annak keresztülvitelét szorgalmazni méltóztassék.

Ezek után legyen szabad áttérnem a folyó iskolai év első felének statisztikai adataira.

A tápintézet szept. 4-én nyílt meg. Jelentkezett összesen 311 tag. E számból alapítványos 52, ingyenes 43, 20 frtos 50, 40 frtos 42, 60 frtos 124. A 60 frtosok száma tehát a mult évihez viszonyítva szaporodott 12-vel. De egy: Csengeri József meghalt november 8-án, egy pedig, az első osztálybeli Mátyás Pál, október 23-án betegsége miatt haza vitetett.

A létszám az egyes intézeti ágak közt így oszlik meg: theológus 46, joghallgató 24, VIII. o. 12, VII. o. 23, VI. o. 35 V. o. 26, IV. o. 38, III. o. 35, II. o. 32, I. o. 40.

Ha ezeket az adatokat a mult évi adatokkal összehajtogatjuk, kitűnik, hogy tápintézetünk létszáma 21-el több, mint volt a mult iskolai év első felében.

* * *

Ezt a jelentést a főiskolai köziskolai szék feb. 5-én tartott gyűlésén a tanári kar egyhangulag elfogadta s az igazgató-tanácsához felterjeszteni határozta, a mely a maga részéről szintén egyhangulag hozzájárult a jelentéshez, sőt a következő külön felterjesztést intézi a kerületi közgyűléshez:

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

A gömöri lelkészi értekezlet megbízásából Ruszakai Gyula jánosii lelkész a Sárospataki Lapok 1897. évi 48. számában egy cikket bocsátott közre, melyben a főiskola tápintézetéről úgy nyilatkozik, hogy az nem felel meg igazi rendeltetésének, a mennyiben a növendékek ellátására nem fordít elég költséget és kellő felügyeletet, rabkosztot ad, mely csak rab-érzelmeket szülhet a növendékekben s követeli, hogy a főiskola a növendékek által fizetett legmagasabb díjat, a 60 frtot, teljesen fordítsa egy növendék ellátására s ha ez a főiskola megterhelhetettségével járna, kevesbítse inkább a jótéteményesek számát, de a tápintézeti kosztot javítani igyekezzék.

Mindenesetre dicsérendő dolog, ha bárki is érdeklődik tápintézetünk iránt s jó akaratból származó megjegyzéseit közli a vezetőkkel, hogy azok a hiányokat pótolni s a szükségeket fedezni igyekezzenek. De a hivatolt cikk, véleményünk szerint, épen a jóakaratban szükkölködik, s oly hangot és eljárást használ, mely képes félrevezetni azokat, kik a felületesen meghozott ítéletet kellőképen nem mérlegelik, s azonnal készpénznek veszik. Hibás a gömöri lelkészi értekezlet eljárása első sorban azért, mert a helyett, hogy panaszával azokhoz fordult volna, kik a bajon segíteni hivatva vannak s arra állásuknál fogva kötelezettek is, egyenesen a nagy nyilvánosság elé viszi az ügyet, mely a meghurczolt intézményt ily módon hibásan ítéli meg; hibás másodsorban azért, mert állításaiban nélkülözi a kellő alaposságot s vádjait vaktában bocsátja világgá. A tény, a vád azonban megvan s Igaz-

gató-tanács kötelességének tartja a főtiszt. Egyházkerületet a fenforgó ügyben megnyugtatni.

Két dolog körül forog a közrebocsátott cikk; egyik az, hogy a tápintézet által nyújtott koszt nem felel meg a 60 frtnak; másik, hogy a jótéteményesek száma annyira apasztassék, a mennyiért a főiskola a 60 frtot kifizetni képes. Az első súlyos vád, a második tetszetős ajánlat, de mindkettő tévesztett számításra nyugszik.

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés! A ki nemcsak máról holnapra él, hanem háztartásában az egyensúlyt fenn akarja tartani, az, minden eshetőségre gondolva, a jövőt is számításba veszi s nem egy év kedvező vagy kedvezőtlen voltából állapítja meg háztartási költségeit, hanem több év természetének arányából. S ha ez így van magánéletünkben, még inkább így kell lennie oly közintézménynél, melynek élete nem egy évre, de hosszú időre terjed s melynek célja és feladata segédkezet nyújtani, sőt alapot adni a tanuló ifjúság jelentékeny részének arra, hogy tanulói pályáját megkezdhesse, folytathassa és bevégezhesse. Első és sarkhibája tehát a cikknek az, hogy merőben egy és pedig egy kedvező év adataiból indulva ki, állítja, hogy a főiskola nem költ el évenként egy növendék ellátására 60 frtot, tehát a koszt nem is lehet jó, a növendékek nem kelhetnek fel jóllakva az asztaltól s így nem is lehetnek hálásak a tápintézet iránt. A köziskolai szék fentebb egész terjedelmében közölt adatai mutatják, hogy, a legközelebbi tíz év adatait véve tekintetbe, az évi átlag egy növendék ellátásánál 50 frt 33 kr, oly kedvező körülmények között is, a minők 1887—1897. évi években általában uralkodtak, de már csak egy mostohább évben is, a minő csak az 1891/2. év is, 59 frt 24 krba került egy növendék, a jelen 1897/8. évben pedig 61 frt 63 kr esik minden egyes növendékre. Pedig, mi sok minden ninesen még ehhez az évi átlaghoz hozzászámítva! Így nines hozzászámítva a tápintézeti helyiségek értékének kamata, a mi pedig nemcsak a célbavett újabb építkezésnél, de a régi épület felhasználásával is jelentékeny összeg; ninesen az épület feltartására és tisztántartására, a fűtésre és világítására, a tápintézeti tőkék kezelésére fordított s az iskola kiadásainak jelentékeny részét tevő összegből semmi sem, a mely összegnek felvétele pedig az évi átlagot nagyon felemelné s a középtermésű években is a 60 frtig vinné.

De fogadjuk el az állítást, hogy egy növendék ellátása a kedvezőbb években nem kerül teljes 60 frtba, ebből azonban még nem következik, hogy a koszt rossz, a növendékek éheznek s rab-érzelmeket táplálnak. Igazgató-tanácsnak nemcsak jelenben, hanem a multban is volt elég alkalma meggyőződni arról, hogy az orvosilag megállapított étrend jó, a kiszolgáltató ételek a test táplálására elégségesek, a felszolgált ételek izletesek, s hogy azokkal a növendékek s a tanítató közönség meg lehetnek elégedve. Hogy a növendékek testileg elsatnyúlnak, mennyire túlzás, eléggé mutatja a tanuló ifjúság életkedve s viruló színe, a melyről, a ki növendékeink között forgott, saját szemeivel meggyőződhetett. A tápintézeti ellátásnak nem célja s nem is lehet célja úri koszt nyújtása, annak ellenmond a fizetett összeg mennyisége, ellene a kegyes alapítók intentiója, kik 1000 frt kamatját hagyták egy növendék ellátására, mert lelkük előtt a középosztály gyermekeinek szükséglete lebegett, mely szükséglet is csak oly tömeges étkezésnél elégíthető ki 60 frtból, minő a 300-as, vagy

azonfelüli létszám. Am gondolja meg bárki, hogy 36 heti élelmezés, (ennyinek vehető egy iskolai év) csak középszerű ellátásnál is, egyénenként, nem többé kerül-e; s nem csak úgy elégíthető-e ki, ha minél többen vannak a családban!? Am nézze, mérlegelje meg bárki is, hogy a közlött adatok szerint kiszolgáltattott ételek nem elegendők-e egy gyermek és ifjú táplálására? S csak, ha azok keveseknek bizonyulnak, ha azok a tisztességes táplálkozás kellékeinek meg nem felelnek, akkor dobja a kárhoztatás kövét az intézményre, de míg ezt nem teheti, s mert a közlött adatok után nem is teheti, addig ne üljön a csúfolók székébe s ne terjesszen olyan véleményeket, melyek egyáltalában nem érik el azt a célt, melyre törekcsnek s főiskolánk jó hírének s az ügynek inkább ártanak, mint használnak.

Egyet kénytelen az Igazgató-tanács is elismerni, de arról a czikk nem emlékezik, s ez az, hogy bizony 300—312 ifjú ellátásánál a kiszolgálásban gyakran marad kívánni való, hogy csín, tisztaság több is elérne, de ennek mind a helyiség ki nem elégítő volta, a konyha és ebédlő rosszasága az oka. A konyha és ebédlő szűk és sötét, sőt veszedelmes helyen is van, honnan mielőbb szabadulni kell. S Igazgató-tanács első gondját képezi, hogy mihelyt a Mudrány András hagyatéka megnyílik, új étkező és főző helyiséget épített s a mi fődolgoz, a növendéknek reggelit ad, s az ételekben is nagyobb változatosságot eszközöl, a mi megint tetemesen fogja emelni az évi átlagot, és a melynek megint csak a 60 frt fizetésből kell kitélnie. A folytonos javítás Igazgató-tanács főgondját képezi, s erre nézve nem lehet a nagy közönségnek legkisebb panaszja sem.

A közölt czikknek második része azzal az ajánlással fordul Igazgató-tanácsához a tápintézet bajainak elhárítására, hogy csak annyi növendéket kell felvenni a jótéteményes helyekre, amennyi jótéteményes helyért a főiskola a 60 frtot a tápintézetnek kifizetheti; más szóval, kevesbitsük a jótétemények számát, de a koszt jó, 60 frtot érő legyen.

Eltekintve attól, hogy mint fenebb kimutatni igyekeztünk, a tápintézet koszt elég jó, az ajánlott medicinára ki kell mondanunk, hogy az pejus morbo.

Ha valaki kellő figyelemre méltatja a tápintézet-ről évről-évre közölt statisztikai adatokat, s megtekinti a jótéteményes helyekre évenként felvett növendékek számát, elképzelheti, mennyi folyamodó közül kell azokat a jótéteményeseket az ajánlati jog figyelemben tartása, a rokonságra kikötött helyek megtartása és érdem szerint kiválogatni, hogy a tápintézet jótéteményére szorúttakat az Igazgató-tanács csak részben is kielégítse. A legközelebbi juniusi ülésben tárgyalt folyamodványok száma s a tényleges viszonyok fognak beszélni önmagukért s nyilván mutatják, hogy a jótétemények számát a tápintézetben nem apasztani, de növelni kell, mert annyi a segélyre szorúttak száma. A jelen évben van alapítványon 52, ingyenes 43, 20 frtot fizető 50, 40 frtot fizető 42, tehát 187 ifjú részesül jótéteményben; a létszámnak (312) több, mint fele. S hogy áll a fizetési arány? 52 alapítványosért fizet a közpénztár 60 frtjával 3120 frtot, 43 ingyenesért 2580 frtot, 50 húsz frtot fizetőért ad 2000 frtot, 42 negyven forintot fizetőért ad 840 frtot, összesen tehát ez iskolai évben kiad a főiskolai közpénztár az előbb jelzett s számításba nem vett összesen felül tápintézet kiadás czímén 8540 frtot. S e kiadással szemben áll az 1897. évi Táblás-kimutatásban bevételül 7270 frt 03 kr, így a bevételi és kiadási különbözet 1270

frt jótéteményt mutat, a mit a majd az év végén a közpénztárnak kell fedeznie, hogy a tápintézet pénztár kiánya kiegyenlítettessék. S ilyen jótékonyság mellett is, jelen ülés folyama alatt, mint azt a 99. és 100. számú jegyzőkönyvi pontok mutatják, 20 folyamodó kért segélyt és pedig majd mind olyan, a ki már 20 vagy 40 frtos jótéteményes helyre volt felvéve, de fizetni azt sem képes. Bizony, a ki csak távolból nézi és bírálja közintézményeinket s azok vezetését, gyakran tévedésbe eshetik s könnyen léphet fel olyan ajánlattal, mely a jóllakott ember elégteltségét, de nem az éhes ember panaszos nyögését juttatja eszünkbe. Igazgató-tanács jól tudja és érzi, hogy a tápintézet dolgoz a mi főiskolánk sorsa, mert az nálunk nemesak tápláló, de nevelő, s a tanulásra serkentő intézmény is; érzi és tudja, hogy a jótétemények számának növekedése főiskolánk létérdeke s ha nincs is okunk kétségbe esni a háládatos lelkű és nemes szívű adakozók megfogása felett, mégis erősen aggasztja Igazgató-tanácsot az a gondolat, hogy a párhuzamos osztályok felállításával erősen megszaporodó s jótéteményre szoruló tanítató közönségnek a tápintézet jótéteményeihez fűződő várakozásait hogyan fogja, ha csak részben is, kielégíthetni? Az élet, a fokozatosan fejlődő viszonyok, a társadalom egyre többet és többet kíván az egyéntől s a közintézményektől s ha majd nem áll módjában Igazgató-tanácsnak annyi folyamodó irányában gyakorolni a jótéteményt, a mennyien arra rászorúlnak, mint most is, úgy akkor is nem a tápintézet rosszasága fog nála aggodalmat támasztani, de az a kétkedés, hogy nem vesztett-e el csak egyet is azok között a kicsinyek között, a kiknek a tudományos pályán való haladása a tápintézet jótékonyságától volt függővé téve.

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés! Az Igazgató-tanács minden egyes tagja mélyen érzi annak a felelősségnek a súlyát, melyet a főtiszteletű Egyházkerület által reá ruházott bizalomnál fogva viselnie kell; s e felelősség tudatában minden lehetőt megtesz, hogy a közintézményeinket ne csak megtartsa, de fokozatosan fejlessze és javítsa is: ugyanazért egész tisztelettel és bizalommal kéri a Főtiszteletű Egyházkerületet, hogy a tápintézet dolgaira nézve méltóztatásuk teljesen nyugodt lenni, mert annak ügyei rendben vannak s a tápintézet koszt teljesen kielégítő, s ha bár, mint közpályán működő emberek általában, azután is ki lesz téve a támadásoknak, ígéri, hogy ezek a támadások sem legjobbnak tartott czéljától nem fogják eltéríteni, sem nem fogják elkeseríteni, mert megnyugtatta az a tudat, hogy a mit a körülmények és a főiskola anyagi viszonyai a tápintézet javítására nézve megengednek, mint a múltban is megtette, úgy jövőben is megtenni kötelességének fogja tartani.*

* A mikor ezt a jelentést és felterjesztést közreadtuk abban a meggyőződésben, hogy a szóban forgó főiskolai intézménynek megtámadott reputációja kívánta ezt az eljárást, egyúttal kötelességünknek ismerjük jelezni azt az álláspontot is, a melyből kiindulva a gömöri felszólalásnak helyt adtunk. Két szempont volt előttünk döntő, hogy a felszólalásnak helyt adtunk. Egyik az, hogy szerintünk sokkal jobb, ha magunk között történik a felszólalás, mintha idegenek előtt, a mint 1884-ben történt a „Prot Egyház és Iskolai lap” hasábjain. — A másik pedig az, hogy magunknak a főiskolai intézmények vezetőinek szolgál előnyükre az, ha az esetleges felszólalások nem tudtok nélkül történnek, hanem úgy, hogy ideje korán ismerik a támadást. . . . Különben mi jóelőre tisztában voltunk azzal, hogy a gömöri kétszeri felszólalás közléseért elismerést nem, hanem csakis gáncsolást kaphatunk, de meggyőződésünk, a mely a sügást-bugást ki nem állhatja s jobban szereti a nyílt támadást, mint a titkos forrongást, nem vagyunk hajladók elállani. Úgy gon-

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Ónody István* meszesi ev. ref. lelkész élete 80 ik évében, hosszú szenvedés után f. hó 17-kén jobb létre szenderült. Az elhunytban, a régi, derűs kedélyű öreg urak egyik tipikus alakja távozott el közülünk. E gyászhir bizonyára őszinte részvétet fog kelteni mindazokban, a kik az elhunytat s az ő jó kedélyének kincses tárházat közelebből ismerték. Legyen áldott emlékezete! (ó.)

— **A kongrua javaslat** országgyűlési tárgyalása váratlanul széles mederben folyóvá lett s ápril. 15-ikétől ápril. 23-ig még mindig tart maga az *általános* vita, a melynek a már említettekén kívül kiemelkedő szónokai voltak: *Tisza Kálmán*, *Kis Albert*, *Radó Kálmán*, *Fabinyi Theofil*, *Győry Elek*, *Werner Gyula*, *Pulszky Ágost*, a kiknek valamint a többi szónokoknak beszédeit is lapunk következő számban fogjuk ismertetni, folytatásaként a 16-ik számban adott tudósításnak. (s.)

— **Harang-szentelés.** A bárcai anyaegyházhoz tartozó *zsebcsi* fiókegyházban, a róm. kath. megtagadták, hogy bármi díj fizetéseért is harangozzanak a haranggal nem rendelkező protestánsoknak, mint eretnekeknek halottáik felett. — Ily módon a protestánsok kényszerítve lettek maguknak harangról gondoskodni, e célból maguk között 110 frtot összeszedvén, — a kassai ref. és ág. hitv. egyház buzgó híveitől, — a bárcai egyháztól és 50 frt, rendkívüli állam-segélyben is részesülvén, — 77 és 36 kiló súlyú két kis harangot szereztek be, — ezeket 3 m. kő és 4 m. magas fa haranglábra, 330 frt költséggel — sok küzdelem után felállították. A harangok felállítása — a vidékről is szép számmal összegyűlt közönség jelenlétében — f. hó 17-én megtörtént a mikor is Révész Kálmán esperes buzgó imát mondott, — a lelkész 1. Kor. 16: 13. v. alkalmi beszédet, — és végül Homola István kassai ág. hitv. lelkész a harang és harangláb történetének előadása és buzgó alkalmi imája után az ünnepély bevégeztetett. e.—ó.

— **Az ultramontánizmus harc-modorát** jellemzően mutatja be a következő levél, a melyet *Leleux Henrik*

dolgozunk, hogy a sárospataki főiskola a nagy közönségé, a melynek joga van kritikát gyakorolni s mi inkább szeretjük a nyílt kritika gyakorlását, mint a *titkos elégedetlenkedést*. Hogy a kritikaért az azt gyakorló, felelős, ez természetes dolog. A gömői ref. lelkész értekezlet is felelős a kritikaért, s nem tesszük fel róla, hogy csak *okvetlenkedésből* szólalt volna fel. Ez esetben is őt terheli a felelősség. Azonban a mi reánk esik a felszólalás közléséből kifolyólag, készséggel elviseljük a mondottak alapján. Szerk.

escarmaini és capelli plebánus írt egy nőhöz. A straszburgi „Heimat“ c. lap közlése szerint a levél így hangzik: Asszonyom! Épen most hallottam, hogy dacára figyelmeztetésemnek, ön beleegyezett abba, hogy leánya egy protestánsnak legyen *kiszolgáltatva* s egyúttal arról is szó van, hogy ezt a *humis házasságot* egy prot. pap előtt fogják megkötni. Mint papnak kötelességem, hogy figyelmeztessem önt arra a bűnre, a melyet Isten ellen követ el s arra a botrányra, a melynek családját s a cappeli egyházat fogja kitenni. Ha beleegyezik ön ebbe az ágyassági-házasságba. (concubinage,) érdemtelenné válik arra, hogy a szentségekben részesüljön. . . . Ha megengedi, hogy ez a házasságon-kivüli viszony (union illégitime) leánya s ama férfiú között létrejőjön, az Isten átkát hívja ki fejére. Gondolja meg, hogy az ilyen egyesítéssel, a melyhez hozzá akar járulni, mindenkorra békétlenséget visz be családjába, sőt örök gyalázatot is hoz arra. Ha talán nem tudná, hogy kicsoda alapította a hazug protestáns vallást, megmondom. A protestántizmusnak Luther és Kálvin voltak első papjai, ez a két (. . . ezen a helyen nem adható vissza a fordításban az a szó, a melyet a művelt nőhöz író gyóntató atya használ, hanem adjuk az eredeti francia kifejezést: „polissons comabinaires“) esküszegő, a Jézus krisztus gyalázója, a kit ön asszonyom eddig az oltári szentségben évenként legalább egyszer vett magához. Szégyellnie kell magát asszonyom, hogy a leányát egy ilyen rokonsági összeköttetésbe akarja bele erőszakolni. Egy szóval: ha beleegyezik asszonyom ebbe a konkubinátusba, elveszti lelkét s leányával együtt elkárhozik. Ha leánya nem akarna önnek engedelmeskedni s az ön akarata ellenére csábítóját követné, joga van önnek s kötelessége is leányát elzáratni, míg nagy korúvá lesz. — Eddig a levél, a mely egész alávalóságában mutatja be azt az eljárást, a melyet a megdühödött ultramontánizmus Németországban napról-napra követ. S vajjon csak Németországban van-e? Korántsem! Itt nálunk is így van ez s hogy aztán a jezsuitizmus is érvenyesüljön, a vegyes házasság mégis megengedettik, ha a születendő gyermekek mind pápisták lesznek! . . . Persze: a szülei jog érvényesül a jegyeseknél! . . . Igazán csodálkozik az ember, hogy az emberiség olyan lelki vakságban tud még mindig lenni, hogy az infámiát is elnézi! . . . De nem fog soká tartani. Az idő lassan ugyan, de mégis fölnyitja a szemeket s látni fognak a vakok is s a lélek-kufárok-nak nem lesz maradások! s.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

9-es számu „ZUCKERIN.“

Adagtablettekben oly édesítő erővel bír, hogy

$\frac{1}{2}$ kilo czukor édességi értéke csak 3 és fél krajczárba kerül.

Egy krajczárért 6 csésze kávé lehet megédesíteni. — Olcsóbb tablettek is kínálnak, azonban

 csak kizárólagosan „ZUCKERIN“ tabletteket kérjünk.

Kapható vegyesáru-üzletben. — Raktárakat létesít:

Dávid József, Aradon.

Ügynökségi és bizományi üzlet.

1—10

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Ragályi Béla egyházmegyei gondnok gyűlést megnyitó beszéde.” — „A sárospataki főiskola tanári karának felterjesztése a párhuzamos osztályok felállítására az ezzel kapcsolatos kérdések tárgyában.” — „Mik legyenek a népiskolai nyelvoktatás taneszközei?” *Maklár Pap Miklós.* — „A kongrua törvényjavaslat tárgyalása az országgyűlésen.” *s.* — „Az alsóborsodi egyházmegye közgyűlése.” *Szalóczy Pál.* — „A felsőborsodi egyházmegye közgyűlése.” *Szuha Benedek.* — „A gömöri ref. egyházmegye közgyűlése.” *o.-y.* — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetések.”

Ragályi Béla egyházmegyei gondnok gyűlést megnyitó beszéde.*

Összinte örömmel, szívesen üdvözlöm az egyházmegye ez alkalomra egybegyűlt tisztviselői karát, a lelkes urakat, az egyházak képviselőit, a közgyűlés minden tagjait és az érdeklődő közönséget.

Mielőtt azonban a folyó ügyek tárgyalását megkezdénők: engedje meg nekem a Nt. egyházmegyei közgyűlés, hogy néhány rövid szóban megemlékezzem azon törvényjavaslatról, a mely épen most képezi törvényhozási tárgyalás tárgyát, s mely épen azért, mivel szegényebb javadalmazású lelkészeink érdekeit a legközelebről érinti, egyházi köreinkben méltán a legnagyobb érdeklődéssel fogadtatott, s több oldalról oly szigorú bírálat alá is vonatott, a melyre tekintve jótékony intentióját — nézetem szerint — egyáltalában rá nem szolgál.

Mi a célja e javaslatnak? Egyedül és kizárólag csupán az, hogy a szegényebb javadalmazású lelkészeknek a megélhetésre szükséges létminimumot az állam segítségével biztosítsa. Egyedül és kizárólag csupán ez, miként ezt a vallás- és közoktatásügyi miniszter april. 15-én a képviselő házban kijelentette, mondván: „minden félreértés kikerülése végett kijelentem, hogy e törvényt a kormány az egyházak végkielégítésének nem tekinti. Megteszünk általa annyit, a mennyit ma megtehetünk; de ez nem jelenti a további igények jogosulatlanságát, és nem jelenti megszűnését annak a törekvésünknek, hogy a jogosult igényeknek a lehetőség keretei között fokozott mértékben tegyünk eleget”. És erre nézve intézményszerű biztosítékot is nyújt a módosított törvényjavaslat új 21. §-a. — „A jelen törvény célja kizárólag a lelkészi jövedelem kiegészítésének, önként következik, hogy az állam pénzügyi helyzetéhez képest továbbra is feladataul tekinti a fejlődő méltányos igényekhez képest a bevett vallásfelekezeteket egyházi és iskolai szükségleteinek kielégítésében támogatni, miért is a jelen törvény az állami költségvetésben különböző címek és

rovatok alatt a bevett vallásfelekezetek részére felvétetni szokott mindennemű egyházi és iskolai segélyeket érintetlenül hagyja, kivéven a különböző egyházak csekélyebb illetményen ellátott lelkészeinek segélyezésére szolgáló tételt, mely a költségvetési törvényben meghatározandó összegben jövőre az 1 és a 20 §-ban meghatározott célra szolgál.”

Nem kíván e javaslat az 1848. XX. t. c. betűszerinti végrehajtása lenni, nem még részleges mértékben sem. — E szerepet magának sem indokolásában, sem a kormánynyilatkozatokban soha nem is vindikálta, nem arrogálta. A fenti idézett törvénycikk 3. §-a értelmében a törvényesen bevett felekezetek összes egyházi és iskolai szükségletei az állam által volnának fedezendők! Miként volna ez lehetséges? Csakis az egyházi vagyon — még pedig nem csupán a kath., hanem minden más felekezeti egyházi vagyon — saecularisatioja útján akként, hogy azután az összes lelkészek és tanítók fizetésüket az állampénztárból nyervén: állami alkalmazottakká, állami hivatalnokokká válnának, mint az már Franciaországban és Belgiumban tényleg van! Ámde hová lenne ily módon annyiszor nyomatókkal hangsúlyozott autonómiánk?? a melyet némelyek még a jelen javaslatban contemplant intézkedésektől is — szerintem tulzott aggodalom és bizalmatlanság folytán — féltének.

Bizony-bizony autonómiánk ez esetben a minimumra redukálnók, inkább csak névleges, mint valódi autonomia maradna! Avagy méltóztassék egyházi önkormányzatunkat egészben kizárólag az állam által fizetett lelkészekkel és tanítókkal elképzelni. Hogy ez másként, mint legsarkalatosabb önkormányzati jogaink főállozásával történhetné: azt részemről elképzelni sem tudom.

Valóban érthetetlen és megfoghatatlan előttem azok álláspontja, a kik az 1843-ik évi XX. t. c. betűszerinti végrehajtását sürgetik — a mi miként fentebb kimutatni igyekeztem — autonómiáknak a minimumra való reducalását jelentené; de ugyanakkor egy füst alatt megfújják a harci riadót a betérjesztett javaslat ellen, főképen azért, minthogy az szerintük az autonómiára halálos csapást mér. — Hát nézzünk szemébe e vádnak kissé közelebről! Miben áll ezen iszonytató sérelem?? Abban, hogy ha a jövedelmi kiegészítést élvező lelkész állásához nem méltó súlyos erkölcsi

* Elmondattott a felső-borsodi ref. egyházmegye ez évi april hó 18-ik napján Szendrőben tartott közgyűlésén. Szerk.

vétséget követ el, vagy államellenes magatartást tanúsít, az ily lelkészről a miniszter a segély kiutaltványozását megtagadhatja. Ámde minő módok mellett? — A kormány tartozik bevárni, az illetékes egyházi hatóságok által megindítandó fegyelmi eljárásnak eredményét, mert csakis az illetékes egyházi hatóság ítélhet a vádlott ily nemű vétségei fölött is, s csak azon esetben, ha az illetékes egyházi hatóság a fegyelmi eljárást megindítani vonakodnék, avagy bebizonyított alapos panaszok dacára is felmentő ítéletet hozna — a mi állam ellenes maga tartás esetén a román vagy szerb felekezeteknél, nem is oly ritka és példanélküli eset — csak is ez esetben van joga a miniszternek a jövedelmi kiegészítést megtagadni a felekezeti főhatóság ellenére is, mely intézkedés ellen azonban az érdekelt hatóság független bíróság, a legfőbb közigazgatási bíróságnál jogorvoslást kereshet. Meg kell azonban itt azt különösen jegyezni, hogy a miniszteri határozat csakis a jövedelmi kiegészítés megvonására terjedhet ki, azonban a felekezeti hatóság fegyelmi határozatainak egyéb pontjait absolute nem is érintheti (9. §. 4. bekezdés).

Hát t. E. M. K. Gy. a javaslat emez intézkedése bennünket alig érinthet. Hát képzelhető az, hogy ev. ref. egyházunkban volna eset arra, hogy ha valamely lelkész az állás méltóságával meg nem egyező erkölcs-telen életmódot folytatna, avagy pláne államellenes magatartást (1893. XXVI. 13. §.) tanúsítana, minden felszólítás bevétele nélkül nem maguk az egyházi hatóságok igyekeznének az ily megtévelyedetett a megérdemelt büntetéssel sújtani, hanem őt esetleg megpártfogásukba és védelmükbe venni törekednének? Hát Nt. K. Gy. én ily esetet elképzelni sem tudok. Ennél fogva én a törvényjavaslat fenti intézkedésében az autonómiára azon irtóztató sérelmet nem látom, sőt nem habozom nyíltan és őszintén kijelenteni, hogy tekintettel a nemzetiségi egyházakkal szemben feltétlenül megóvándó állami szempontokra, én a javaslatot ezen biztosíték nélkül hazafias érdekből jó lelkiismerettel meg nem szavaznám.

Hogy pedig minden felekezet számára külön-külön törvény hozassék: azt sem a jogegyenlőség, sem a szabadelvűség szempontjából kívánni nem lehet.

A fentebbiekbe vonhatók röviden össze azok a fő ellenvetések, a melyek a javaslat ellen egyházkerületünk egyetlen egyházi lapjában is oly nagy számban megjelentek. Láttuk itt életre kelni a sötét pessimist, a mely autonómiánk végveszélyét látja e javaslatban az Ézsau lencséjével hasonlítván azt össze, a melyért atyáink örökségét gyáván áruba bocsátjuk. De e sötét pessimismus 13 évvel ezelőtt nem végveszélyét hirdette-e prot. szempontból a miskolci főgimnáziumnak is az államsegély elfogadása esetén? s csodák-csodája, a főgimnázium most is él, s ma is protestáns!

Láttuk azt, hogy a jó javadalmazású állásban lévő lelkész kicsinyló gúnnyal államsegélyes koldusoknak nevezi azon lelkésztársait, a kiket a javaslat az anyagi megélhetés legszigorúbb gondjaitól fog megszabadítani.

Hát Nt. Em. K. Gy. én nem látok ily sötétben s e feketén látó kritika ellen bátran merek hivatkozni az elfogulatlan bíráló ítéleteire!

Van azonban a javaslatnak nézetem szerint is egy hátrányos intézkedése, s ez a jövedelmi kiegészítésnek 9 év alatti fokozatos eszközzése.

Hogy ez szükségét szenvedő lelkészeinkre hátrányos: az tagadhatatlan. Ámde e fokozatos kiegészítés az ál-

lam pénzügyi helyzetére való hivatkozásra indokoltatik; ez indok előtt kénytelenek vagyunk meghajolni. — Azonban a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak ápril. 15-én a képviselőházban tett nyilatkozata szerint a javaslatban megállapított 9 év, mint véghatáridő tekintendő, a mi azonban nem zárja ki azt, hogy ha az állam pénzügyei megengedik: a kiegészítés előbb is, a kitűzött 9 év lejártá előtt befejeztessék.

Ezekben óhajtottam Nt. E. K. Gy. némileg megnyugtani a szerény nézetem szerint ok nélkül felizgalt közhangulatot. Meggyőződésem igen t. K. hogy ha a javaslat törvénynyé válik: az autonómiánk sérelme nélkül nagyot fog javítani szegényebb lelkészeink sanyarú helyzetén s őket a megélhetés gondjaitól részben mentesítvén, képesekké teendi őket tulajdonképeni hivatásuk teljesítésére: az anyaszentegyház építésében, s hűvek lelki gondozásában a kellő eréllyel való sikeres munkálkodásra. — Ugy legyen!!

Most pedig ismételve szívélyesen üdvözölve az egybegyűlteket: a közgyűlést megnyitom.

ISKOLAI ÜGY.

A sárospataki főiskola tanári karának felterjesztése a párhuzamos osztályok felállítása s az ezzel kapcsolatos kérdések tárgyában.

Nagytiszteltű és tekintetes Igazgató-tanács!

A nagytiszt. és tekintetes Igazgató-tanács 1897 évi szept. hó 8 és 9 napjain tartott ülésének 8. illetőleg 21. számú jegyzőkönyvi határozatával ismételten azt a megbízást adta a köziskolai széknek, hogy adjon részletes előterjesztést arra nézve, hogy

1-ször a párhuzamos osztályoknak a négy alsó gimnáziumi osztállyal kapcsolatos felállítása által az órabeosztás, a tanerők száma, azoknak egymáshoz való viszonya és a helyiségek tekintetében minő feladatok és követelmények betöltése várakozik főiskolánkra? és

2-ször a jelenlegi szépművészeti muzeum nagy termét, a régi rajztermet, nem lehetne-e újból felhasználni a rajz-tanítás céljaira?

E megbízatás folytán van szerencsénk az alábbi munkálatot a köziskolai szék nevében és megbízásából a nagytiszt. és tek. Igazgató-tanács elé juttatni.

Kétségtelen — nt. és tek. Igazgató-tanács — hogy minden intézménynek életképességét s képességét arra, hogy a maga hivatását céljaihoz méltóan teljesíthesse, annak az az eleme biztosítja, a melyen első sorban nyugszik annak az intézménynek egész szervezete. Ebből az elvből indultunk ki akkor, mikor a hozzánk javaslat-tétel végett útasított kérdések közül, melyek iskolánkban egy új intézmény alapjait vetik meg, tanügyi szempontból azt tartjuk a legfontosabbnak, a melyik első sorban is a párhuzamos osztályok tanáira vonatkozik s a kérdésnek is azt az oldalát, mely épen az ott alkalmazandó tanerők képesítettségét és számát veszi tekintetbe.

E nagyfontosságú kérdés elbírálásánál aztán míg egyfelől és főképp azok a követelmények veendőek tekintetbe, melyek e kérdésnél magokra a párhuzamos osztályok szükségleteire vonatkoznak, másfelől azonban mérlegelendő az a kívánalmak is, melyek gimnáziumunk mai állapotában is megvannak s mely kívánalmak kielégítésére ez az alkalom, mikor iskolánk új

intézménynyel bővül s ennek folytán új tanárokkal rendezkedik be, éppen a kedvezők közé tartozik. Ehez képest bizottságunk az alkalmazandó tanerők számának és képesítettségének megállapításánál első sorban vette ugyan tekintetbe a jövőt illető szükségleteket, de a hol és a mennyiben kívánatosnak találta, ott és annyi-ban kiterjeszkedett javaslataiban a mai állapotok javítását — vagy mondjuk — tökéletesítését célzó intézkedésekre is.

Az ének és a torna tanítása.

Magának a kérdésnek részletezésénél bizottságunk első javaslata az, hogy az ének és a tornaszat az ugyan-egy számú párhuzamos osztályokban osztatlanul, egy csoportban taníttassék. E javaslatokkal legkevésbé sem akarjuk kétségbe vonni e két tárgy jelentőségét gimnáziumi oktatásunk körében, sőt méltányolni tudjuk azokat a lelki és testi szép tulajdonságokat, melyekkel e két tantárgy tanítása felruhazza tanítványainkat. De kétségtelen másfelől az is, hogy e tantárgyak tanításában a tanárnak a tanulókkal való egyenkénti foglalkozása s a tanulóknak egyéneként való foglalkoztatása az összeredményre, a tanítás sikerére elhatározó befolyást nem gyakorol. Ugy a torna, mint az ének tanításban a csoportos tanítás sok tekintetben még előbbre is viszi a tanár munkáját; a tanulók ugyanis, ha egymástól nem tanulják is el az ének dallamát, vagy a tornaszat ügyességeit teljesen, de bizonyos, hogy ezek elsajátításában egymást nagy mértékben támogatják és segítik. Aztán, a mi úgy az egyik tárgynál, mint a másikonál a tanultak bemutatását, tehát a tanulási eredmény mutatóvalos oldalát illeti, tapasztalati tény, hogy éppen a csoportos ének és torna-előadás ragadja meg a közönség figyelmét és érdeklődését.

Tartozunk azonban e javaslatunkkal kapcsolatban, melylyel az éneknek és a tornaszatnak tanítását osztatlan párhuzamos osztályokkal ajánljuk, annak kijelentésével is, hogy éppen a csoportos tanításnál kell a tanárnak a fegyelmezés nehézségeivel küzdeni, miért is előjáróságunknak javaslatunk értelmében való elhatározását egyelőre átmeneti intézkedésnek óhajtjuk tekinteni arra az időre, míg a gyakorlati élet vagy a tapasztalat az ellenkező irányban való döntés szükségét esetleg nem igazolja, vagy éppen követeli. Mert nem örömet áldoznánk fel e két tárgy tanításában a cél és a sikert az eszközökért. Abban az esetben pedig, ha a párhuzamos osztályokban az együttes énektanítás nem sillyesztené ugyan alább az énektanítás eredményét, de magára az énektanárra, ki az önként vállalkozó tanulóknak egyszersmind zenei oktatást is ad, elviselhetetlen megterhelést hozna, véleményünk az, hogy az ének- és zene tanszéke osztassék két felé, külön az ének és külön a zene tanszékére, mely véleményünket javaslat alakjában előjáróságunk figyelmébe ajánljuk.

A mértani rajz tanítása.

Külön kell megemlékeznünk előterjesztésünk folyamán a mértani rajz és a szépírás tanításáról is. Igazgató-tanácsunk ugyanis 1897 évi szeptember hó 8 és 9 napjain tartott ülésének 9. számú jegyzőkönyvi határozatával a párhuzamos első osztály felállítására alkalmával a mértani rajz és a szépírás tanításáról akképen intézkedett, hogy e tantárgyak a két első párhuzamos osztályokban együttesen taníttassanak. E határozatát azonban záradékkal látta el, melyben megbizta a tanári kart, hogy „ha akár a tanterem hiánya, akár pedig a gyakorlati kivihetőség az együttes tanítást

ellenezné, a két párhuzamos osztályban vigye keresztül e tantárgyak külön való tanítását.” És a gimnáziumi tanári kar 1897 évi szeptember hó 28-án tartott értekezletének 28. számú jegyzőkönyvi határozatával, a záradékban nyert felhatalmazás alapján, nem csak az ott említett külső okok miatt, hanem fontos tanügyi szempontokból is, az első osztályt e tantárgyak tanításánál is megosztotta.

Véleményünk ezek alapján s javaslatunk is ebben a kérdésben az, hogy a mértani rajz és a szépírás a párhuzamos osztályokban külön taníttassék.

E javaslatunk elfogadásának természet szerinti következménye lesz aztán a mértani rajz tanszékének rendszeresítése. E tanszék mostani képviselője a négy első osztályban heti 10 órán tanítja az említett két tantárgyat. Ha aztán a párhuzamos osztályok rendszere a négy első osztály mellett egészen kiépül, e tanszék heti 20 tanórát fog kívánni, mely óraszám éppen egy tanár munkásságát veszi igénybe.

Az új tanárok száma.

A párhuzamos osztályok felállításával, a mértani rajzi tanszék rendszeresítésén felül, a beálló tanári szükséglet megállapítására az alábbi táblázatos kimutatás biztos irányadóul szolgálhat. A táblázat vízszintes rovatai a tantárgyak heti óraszámát jelölik osztályonként, utolsó rovata ebben az irányban ezek összegét adja; függélyes rovatai pedig az egyes osztályokban tanítandó tantárgyak heti óraszámait mutatják és ebben az irányban az utolsó számok az osztályok összes heti óraszámait.

Tantárgy	I. o.	II. o.	III. o.	IV. o.	Összeg
Vallás	2	2	2	2	8
Magyar	4	4	3	3	14
Latin	6	6	5	5	22
Német	—	—	3	3	6
Történet	—	—	3	3	6
Földrajz	3	3	3	—	9
Természetr.	—	—	—	3	3
Számít.	3	3	3	3	12
Összeg	18	18	22	22	80

Mielőtt azonban e számadatokból a beálló tanári szükségletre vonatkozólag a következtetést kiolvasnók, szabadjon éppen itt a jövőre való berendezés kérdésénél iskolánknak sok tekintetben fontos körülményeire kiterjeszkednünk. Gimnáziumunk igazgatója ugyanis maga hivatalos igazgatói teendőin kívül heti teljes 18 óra-számmal tanít. Ha a zsinati törvények 469. §-a nem szabná is meg azt a maximalis heti 12 órát, melyet valamely teljes gimnázium igazgatója taníthat és ha azt sem vennők tekintetbe, hogy az igazgató említett megterhelése az ő testi és szellemi erejének teljes megfeszítésével és kihasználásával jár; tekintetbe kell vennünk ezek mellőzésével is iskolánknak ama fontos adminisztratív és tanügyi érdekeit, melyeknek lelkiismeretes teljesítése a nagy óraszámmal megterhelt igazgató részéről nagy nehézségekbe ütközik.

Javaslatunk első sorban is a fentebbiek után az, hogy a mennyiben a zsinati törvények idézett határozata szerint a teljes gimnázium igazgatója legfeljebb 12 órát taníthat hetenként és a mennyiben gimnáziumunk a párhuzamos osztályok teljes felállításával még egy fél gimnáziummal meg bővül, mondja ki előjáróságunk, hogy az igazgató heti 8 órát tanít.

Ezekután visszatérve a táblázat adataihoz, láthatni onnan, hogy a párhuzamos osztályok teljes kiegészítésével heti 80 tanóra tanítása vár iskolánkra. Ha ehhez hozzáadjuk adjuk azt a heti 10 órát, melyet az igazgató vállairól veszünk le, összesen 90 heti tanóra betöltéséről kell gondoskodni. Ezt a szükségletet pedig 5 tanár elégíti ki, heti 18 tanórával. (Vége köv.)

Mik legyenek a népiskolai nyelvvoktatás taneszközei?

(Válaszúl az Irodalmi Körnek s a népiskolai tanterv szerzőjének.)

(Folytatás.)

Midőn tantervünk a *példabeszédeket* és *példáymondatokat* fogadta el a nyelvtani oktatás alapjául, a nagynevű Kehr Károlyhoz csatlakozott (Lásd 475. l.), a ki „semmiesetre sem tartja helyesnek az olvasókönyvet a nyelvtani oktatás kiinduló pontjául választani”. — Ez az alap [ette indokoltta a nyelvtannak, mint taneszköznek, felvételét. Ezen az alapon az eddig használt tankönyv nagyon csekély módosítással, a könnyen nélkülözhető vagy nem okvetetlenül szükségesek kihagyásával, ezután is használható volna. Hiszen a tankönyv részletei, sorrendje majdnem ugyanazok, melyeknek tudását a tanterv is megkívánja. A tanterv a II. osztályban 26, a III-ikban 26, a IV-ben 21 leckében jelöli ki a feldolgozandó tananyagot; tehát összesen 73 tételben; a használt nyelvtanban ugyanezek 86 cím alatt vannak majdnem ugyanabban (vitatható, hogy nem jobb tanmenetben-e) a sorrendben felsorolva. Az anyag majdnem ugyanaz, csak a kidolgozás részletesebb, meg nincs a tanterv szerinti methodikai egységekre, leckékre bontva, a mi maga a tanító is igen könnyen segíthet. A baj azonban ott van, hogy a cikksorozat ezt az alapot teljesen feladta s most már, midőn a tankönyvet a tantervhez módosítani kellene, a nyelvtan nem lehet taneszköz; a *nyelvvoktatás egyedüli eszköze az olvasókönyv*. Hogy aztán ez az olvasókönyv a valóságban milyen lesz, mint a nyelvvoktatás minden baját megszüntető csodaszer, a cikksorozat pár alapvonásával csak sejteti inkább, de részletesebben meg nem magyarázza. Annyit sejtek, hogy más, több akar lenni, Kehr ellenfeleinek, Wackernagel és társainak olvasókönyvével s nyelvvoktatásánál. Abban megegyezik ugyan velők, hogy a nyelvvoktatás mai hiányaiért, sikertelenségeért kiváltképen a nyelvtant, a nyelvtanítást ítéli el; de odáig nem követi őket, hogy a hibák miatt magát a nyelvtanítást is végképen eldobja, vagy is nem akar úgy tenni, mint Kehr szerint azok a fogfájósok, a kik „hogy fogfájásban ne szenvedjenek, összes fogaikat kihúzták”. Közeledik inkább *Ottó Frigyes* gondolkodásához, melyhez eleinte Kehr is csatlakozott, hogy t. i. classicus olvasmányokból szerkesztett olvasókönyv szolgáljon a nyelvtani oktatás alapjául, sőt talán nem ok nélküli az a feltevés sem, hogy az olvasókönyvet olyannak óhajtja, mely magába ölelje a népiskolai tudnivalók összességét, a mely törekvés a jeles Kehrt ilyen sóhajásra fakasztotta: „Az olvasókönyvből természetrajzot, természettant, világtörténelmet, földrajzot akarnak tanítani! Szegény olvasókönyv!” Egyelőre azonban csak a nyelvtan kívánczik az olvasókönyvvel *organicus kapcsolatba*. Itt — gondolom — megint nem akar *nyelvvoknyvet* adni, mint a milyen a Bárány-féle, s talán nem is olyat, a melyet a gyakorlat emberei szívszakadva várnak: „Nyelvvoknyvet, melyet oly meggyőződéssel s azon tudattal adhatunk növendékeink kezébe, hogy azokban a kiváló gonddal összeválogatandó népies, a gyermek

eszéhez és szívéhez szóló rövid olvasmányokban, melyeket ily könyvnek tartalmaznia kell, mintegy dióhéjban együtt lássák nyelvünk legjellemzőbb sajátságait, megtanulhassák annak szépségeit s ez által a gondolatok önálló, szabatos kifejezésére képesíttessenek“ (L. Sulyok J. cz. Sp. L. 1894. 331. l.); mert hiszen ennek a célnak elérése az olvasmányokhoz sok mindenféle magyarázatot követel, ha az *Olvasókönyv* túllépi az olvasókönyv határait s ilyen, egyedül kívánatosnak és szükségesnek hirdetett *nyelvvoknyv* akar lenni. Mi lesz hát az az okos mérték, az a helyes módszer az *organicus* kapcsolatban, mely olyan *Olvasókönyvet* ad, a mely megfelel a paedagógiai fejlődés mai állítólagos fokozatának, a népiskola céljainak, a tanterv kiszabott methodikai egységeinek s mely megmarad az olvasókönyv korlátai között s felelősséget mer vállalni nyelvvoktatásunk sikeresebb jövőjéért?! Én azt hiszem, hogy az Irodalmi Kör a döntés órájára szerette volna látni ennek az új könyvnek világosabb körrajzát, határozott tervezetét. Ilyet nem kapott sem a cikksorozatban, sem a Körhöz küldött előterjesztésben. Lehet, az az oka, hogy ez az *Olvasókönyv* sem akar más, nem akar több lenni, mint azok, melyekre a cikksorozat, mint ennek az új iránynak hű képviselőire reámutat. Ilyen példánykönyvek: a) „Szirmai-, Vörös-, Szilágyi Magyar olvasó és *Nyelvképzőkönyve*”; b) „Gyertyáni—Kis Áron: *Falusi Olvasókönyve*”; c) „Fuchs és Szép *Olvasókönyve*”: Vessünk hát néhány futó pillantást ezekbe a csoda-tan-
könyvekbe.

A Szirmai-féle négy kötetből áll. Az első kötet a II. o. számára 120 lapra terjed, 104 lapon vannak olvasmányok, még pedig legnagyobb részben vagy jelentékeny szerzőktől vagy fordítások vagy a szerzők gyártmányai, alig valami classicus írótól. 13 lapon az osztály nyelvtani anyaga, még pedig gyártott mondatok és szabály a kellő rendben váltogatják egymást. A három utolsó lapon fogalmazási feladatok vannak. — A II. kötet, a III. osztályé 140 lapra terjed. 115 lapon olvasmányok; a classicus, a népies itt is kevés; 17 lapon nyelvtani tananyaga, az előző módszerben; 5 lapon fogalmazási feladatok; 6 lapon a reáliák tananyaga mogyoró héjban. A III-ik kötet, a IV. osztályé 172 lapon olvasmányokat ad; azután 21 lapon nyelvtan, az előző modorban; 9 lapon feladatok, 13 lapon reáliák. A negyedik kötetben az V.—VI. osztály számára 227 lapon az olvasmányokat, 25 lapon a nyelvtant, 19 lapon a feladatokat 50 lapon a reáliák tananyagának hátralevő részeit találjuk. Ha talán valaki a fentebbiek után is kíváncsi volna megkérdezni, hogy e tankönyvben az olvasmányok és a nyelvtani részek között mi képezi az *organicus kapcsolatot*, megsúghatom: az a finoman sodrott cérnaszál, melylyel a könyvkötő e szoros összetartozásra számítható részeket művészi öntudattal összefűzte. Ha valaki arról akar meggyőződni, hogy egy szép elmélet hogy lesz szembeszökő hümbuggá a gyakorlatban; olvassa el a cikksorozatnak a nyelvtan ellen, a nyelvtanos olvasókönyv mellett elmondott érveit s aztán forgassa át ezt a könyvet: ragyogóbb példányképet alig kaphat. Szeretem hinni, hogy a cikksorozat nem így érti az *organicus kapcsolatot* s az előterjesztés ez a része: „a népiskolai Olvasókönyvbe felveendő a II.—IV. osztály számára való nyelvtani szabályok (II. o. 2 lap; III.—IV. o. 6—9 lap.)” — másként fog alkalmazni az *Olvasókönyvbe* belehelyezkedni.

(Folyt. köv.)

Maklár Pap Miklós.

KÖZÉLETÜNK.

A kongrua törvényjavaslat tárgyalása az országgyűlésen.

(Folytatás és vége.)

Az első napi vitában elhangzott beszédek csak bevezetést képeztek a 8 napos általános tárgyalásnak, a mely ápril 23-án ért véget.

Első szónok gyanánt az ápr. 16-iki ülésen *Kiss Albert*, debreceni ref. lelkész szólalt fel, benyújtva a függetlenségi s 48-as párt ismert határozati javaslatát egy ügyesen szerkesztett beszéd kíséretében, a melyben Wlassicscsal szemben kiemelte, hogy nem csupán a francia s nem is csupán a javaslatban foglalt rendszer az, a mely szerint a felekezetek segélyezendők, hanem van egy harmadik rendszer is: a *magyar történelmi fejlődési rendszer* az 1848. XX. t.-cikkből kifejezett elvek alapján, a melyek a *segély összegeinek minden feltétel nélkül való adását foglalják magukban az utólagos számadás kötelezettsége mellett.*

A függetlenségi párt e jeles tagjának beszéde után a kongrua vitának *politikai* szempontból egyik kétségtől legérdekesebb mozzanata következett be, a melylyel a politikai lapok, sőt a „Debreceni Prot. Lap” is vezércikkében foglalkoztak, ez utóbbi kissé émelygős dicsőítéssel hódolva, a politikai lapok pedig pártszempontból mérlegelve, s ez nem más, mint *Tisza Kálmán* felszólalása, a kit bizonyára úgy az Apponyi, mint a Bethlen gróf beszéde, valamint a Zichy Jánosé is készítetett a beszélésre. Védelmére kelt a javaslatnak a „generális közlegény,” a ki az 1848. XX. t.-cikk 3. §-át szószerinti értelemben veszedelemnek nyilvánította, míg a javaslat ama törvény *szellemének* megfelel! *Ideiglenes* a javaslat és *végleges*. Ideiglenes *pénzügyi szempontból*, t. i., ha az állam pénzügyi viszonyai megengedik, a segély növekedő s *végleges* annyiban, hogy ha törvénybe lesz iktatva a segélyadás, az nem vonható vissza. Elfogadják a javaslatot, mert ez nem viszontszolgálat a protestánsoknak azért a magatartásért, a melyet az egyházpolitikai törvények tárgyalása idején tanúsítottak, hanem ez annak a régi s óvatosan hangoztatott kérésnek a teljesítése, a mely a prot. egyházak részéről az egyházpolitikai törvények előtt hangzott el. Majd polemizál Apponyival, a kinek javaslatát nem helyesli, mert *halasztást* foglal magában, holott a segítségre égető szükség van² s mert az *egyházi adózás kérdése autonómiába vágo*, a melyet nem oldhatni meg egy könnyen, nem másként, csak úgy, hogy az illető egyházak fognak intézkedni e tekintetben saját körükben s intézkedéseik után az adatok beszolgáltatása által történhetik meg az államnak a közbelépése, a mikor ki van mutatva a hívek egyházi adó által való megterhelhetése az állami megterhelhetetéshez viszonyítva. A róm. kath. egyháznak nem csak anyagi, hanem közjogi helyzetéből folyó különbsége is van a többi egyházakkal szemben. — A kétféle kvalifikációt helyesli, mert a kisebb minősítésűek is egyházi szolgák

¹ Persze a törvény szelleme az, hogy *ne kérdezzük meg a segélyezendőket*; hogy *erkölcsi szempontból* kategóriát állítsunk fel; — hogy elfogadhatlan alapon adjunk segítséget! Szerk.

² Hogy szükség van a segítségre, az bizonyos, — de hogy a 9 év alatt történő segélyezés mellett csak a mostani rendkívüli államségélyből kapott 150, 200, 300 frtos segítség és mikor, mennyi idő alatt lesz biztosítva? ... ezt nem fejtette ki T. K. — Annyi bizonyos, hogy sok lelkész jövőre a rendszeresített államségélyből nem fog annyit kapni, mint pl. a jelen évben a rendkívüliből. Szerk.

az eddigi szokás alapján s mert a kisebb qualificációjú papok mind nemzetiségiek, a kiktől magasabb minősítést követelni, igen könnyen igazságtalanságnak tűnnék fel a nemzetiségek előtt.¹ Ellene fordult a néppártot képviselő Zichy János grófnak, a kit gúnyosan aposztrofált, mint a prot. autonomia védőjét, valamint nem hagyta megjegyzés nélkül a gróf Bethlen András beszédét sem, s a gróf beszédének *éles hangját* nem tartja indokoltnak, mert a kormány, illetőleg a miniszter a fegyelmi szempontból kifogásolható lelkészt, ha a felettes egyházi hatóság nem bünteti, egyszerűen nem részesíti segélyben, de fegyelmi bíróságot nem gyakorol, sőt ha az illető lelkész állásra más egyén választatik, annak a segélyt kiutalja.² Határozottan tiltakozik az ellen, hogy e javaslat kortes-eszköz! Ugy is, mint hazafi, úgyis mint protestáns szívesen fogadja azt.

E beszédnek nyilvánvaló volt a célzata: megnyugtatni a Bethlen András-féléket, ellensúlyozni az Apponyi beszédének tagadhatlanul szabadelvű tartalmát, a mely nem a prot. képviselőket érintette kelemellenül, mint sajtó-hibából előbbi közleményünkben volt, hanem a kormánypártiakat, a kik nem tagadhatták meg, hogy a nemzeti párt vezérének felfogásában van valami, a mi *több jóindulatot* foglal magában s óvatosabb az autonómiával szemben, mint a kormány javaslata, s mindenek fölött az volt a célja a mostanában magát hallgatásra szánt Tisza Kálmán felszólalásának, hogy *biztosítsa* a javaslat sorsát, pedig talán épen ezért legkevésbé kellett volna beszélnie. E beszédre *Sághy Gyula* egyetemi tanár reflektált, tiltakozván főleg a zsidóság segélyezése ellen. Utána *Radó Kálmán* szólott, erősen visszaautasítva a néppárt amaz állítását, hogy a protestánsok *kárpótlást* kapnak e javaslattal! Szeretné, ha a segélyt a felekezeti főhatóság kapná s az osztaná ki, — ha e javaslatban szereplőnek a görög s r. kath. lelkészek is, — ha a segélyezési összeg *igazságosabb* lenne: de elfogadják a javaslatot, mert főleg ez utóbbira nézve nagy a bizalma a miniszter iránt, hogy az aránytalanságot meg fogja szüntetni, még pedig *sietve*, mert különben nagy igazságtalanságot követne el, ha megmaradna a mostani felvétel mellett. A kormány bizonyára nem lazítani, de erősíteni akarja a prot. szabadságot, a mely e hazának csak haladását, boldogulását munkálja.

Április 18-án, a vita 3-ik napján *Sima Ferencz*, ez a ref. tanítóból lett képviselő szólalt fel első helyen, egész bátorsággal hirdetve a saecularisatiót, állítván, hogy a magyar államnak utóvégre is le kell számolnia a r. kath. klérus nagy vagyonával, mert nem lehet az állam előtt közömbös az, hogy 5–600 ezer frt jövedelmet élvezzenek a püspökök s ezzel szemben legyenek papok, kik 3–400 frtból tengődjenek. Ha az egyházfejedelmekben nincs meg az erkölcsi bátorság, hogy a krisztusi szeretet nevében a bajokon segítsenek, meg kell azt tenni az államnak. A püspökök a hazának ma teljesített szolgálataik fejében az óriási javadalmakra igényt nem tarthatnak. Hiszen egy miniszter a maga felelősségterhes állásában 12,000 frtért szolgálja hazáját. Az államnak joga

¹ Ezt a felfogást tisztán csak a *politika* teszi érthetővé, holott pedig hangsúlyozva volt, hogy ez a javaslat *nem politikai irányú s célzatú*! A pap-képzés is hozzátartozik az ország kulturális ügyeihez.

Szerk.

² Lehetetlen e felfogást helyeselnünk, mert erkölcsi szempontból *nem lehet* a miniszter illetékesebb bíró, mint a saját egyházi főhatóság! ... S vajjon a *zaklatás* ellen biztosít-e T. K. és a kormány csak egy prot. lelkészt is? ... Hiszen az *államellenes viselkedés*, bár a törvény szól róla, olyan bizonytalan, hogy nem kell profétáknak sem lennünk, mégis előre megmondhatjuk, hogy maga a *politikai magatartás* is okúl fog szolgálni nem egy segélyezett lelkész elleni támadásnál.

Szerk.

van rá, hogy a kath. alapokra rátegye kezeit akkor, a mikor akarja, mert ezek az alapok állami pénzből keletkeztek. Mikor látom, hogy milliók tengődnék nyomorban és hogy a püspökök még a nyomor enyhítésében sem járnak elől. még a humanismus szempontjából sem helyeselheti, hogy a nagy vagyont a püspökök kezében meghagyják. Azért adtuk e részletet az előttünk korántsem rokonszenves képviselő beszédéből, mert ez volt meggyőződésünk szerint a legbátrabb hangon tartott s a mint az öreg Madarász József megjegyezte az 1848 szellemében mondott beszéd!... A javaslatot nem fogadja el épen ez alapon, nem az Apponyi javaslatát sem. A kormány javaslata erkölcsi lemondásra bírja rá a protestánsokat és sajnálja, hogy a függetlenségi párt belemege ebbe.

Fabinyi Teofil a megnyugtató szempontjából emelt szót s mint a békének embere a *saecuralisatiót nem akarja*, hanem azt, hogy segély adassék, de nem budget-szerűleg, hanem törvény útján az egyházaknak. Apponyi javaslatának *eszméje helyes*, de gyakorlatilag nem üdvös, mert sürgősen kell segíteni; ajánlja azonban a miniszternek, hogy a *kérdés végleges rendezésekor az Apponyi által óhajtott adatokat szerezzék be s a végleges segély-adáskor használja fel*. Helyesli, hogy az államellenes papokat ellenőrizteti az állam, — kéri, hogy a külön u. n. rendkívüli államsegélynél a lélek-számot vegye a miniszter alapul. Tiltakozik, hogy e javaslat kárpótlás akarna lenni s hogy kortes eszközt akar a kormány ebből teremteni. Ez ellen a papok becsülete s tisztessége tiltakozik.

Heves támadást intézett a javaslat ellen *Meltz Oszkár* szász képviselő, hibáztatta a kormányt, hogy nem kérdezte meg az egyes egyházakat. Helytleníti a fizetés megállapítást, a mely helyett 800 s 1000 frtot ajánl az akadémikus lelkészeknek. 5—600 frtot a nem ilyen képzettségűeknek s amazoknál 4 ízben 100 frtos, emezeknél 50 frtos korpótlékot. Határozati javaslatot is nyújt be abban az irányban, hogy a törvényjavaslat *levétetik napirendről* s a kérdés elintézése elhalasztatik addig, míg a *végleges rendezés megtörténhetik*, addig pedig az eddigi, de felemelt államsegély adassék a felekezeteknek.

Az egyházpolitikai törvények tárgyalásakor Szilágyi Dezsővel s Wekerle Sándorral oly nagy sikereket aratott *gróf Csáky Albin*, volt kultuszminiszter szolt Meltz után. Helyesli a javaslat kiindulási pontját s módzatait is, a melyek szerint az eszme megvalósítandó. Helyesli a feltételeket, a melyek mellett a segély adatik. Főleg a fegyelmi eljárást védelmezi, mert mondá: „lehet-e eltérő felfogás a felekezeti hatóságok, meg az államhatóságok között a javaslatban értett vétségeket illetőleg?” Helyesli, hogy a segélyt megvonhatja a miniszter, ha a felekezeti főhatóság a fegyelmi eljárást meg nem indítja, mert ez renitentia.¹ Érvel az Apponyi felfogása ellen a lelkészek qualificációját illetőleg s úgy gondolkozik, hogy emberbaráti érzelemből kifolyólag is segíteni kell a nem qualificált papokat. Elismeri, hogy *aránytalanság* van a segélyösszegek megállapításánál s jobban szeretné, ha ezt teljesen ki lehetne küszöbölni, de nem lehet, mert a felekezetek más-más viszonyúak. Mert pl. a román lakosságnak aránytalan nagy szegénységén miképen lehetne segíteni?² Egyébiránt mondja a

gróf: az aránytalanságnak meg van a jóoldala, hogy a hol keveset nyújt az állam, ott csekély lesz a beiratkozási jog is, — elfeledvén, hogy az ilyen nyilatkozat nem érv, hanem főúri dölyf, a melynek nincs semmi értelme. Határozottan kikél az ellen a felfogás ellen, a mely külön s külön törvényt kívánna minden felekezet részére. Ez szerinte nem lehet, mert ha papról van szó, a kin segíteni kell, akkor nem lehet különbséget tenni a magyar, tót, román, német s szerb pap között.¹

E beszédet a kormánypárt nagy-lelkedéssel fogadta, jelölve annak, hogy a javaslat ilyen módon való megtagadása nagy szükség volt, a mely ellen *Polónyi Géza* intézett támadást, ez a kiismerhetetlen irányú, radikálisnak látszó s klerikalizmust eláruló nyilatkozatokat tevő képviselő, a ki mindenesetre helyesen jegyezte meg, hogy egy 48-as szellemben szerkesztettnek állított javaslat tárgyalásánál feltűnő dolog, hogy *sok szónok így kezdi beszédét: Én, mint protestáns!* Ellene fordul Fabinyinak a ki tele van aggodalommal s mégis elfogadja a javaslatot, a melyet szóló szerencsétlen és korcsszülött jelzővel nevez, sőt még erősebbel is, t. i. *ecclesia speculans* jelzővel, másként az *igérvények javaslata!* Tisza Kálmánnal szemben vitatja a 4. törvény szellemét, a melyet nem lehet egy felszólalással hatályon kívül helyezni. Kívánja a felekezeti béke szempontjából, hogy *az egyházi vagyon kérdése oldassék meg s a r. kath. papi vagyon természete világosan állapíttassék meg, az állami oktatás céljaira fordítva az oktatásra adott vagyont*. Kérdésbe teszi, hogy *ideiglenes lesz-e ez a törvény?*... mire a miniszter *igen-nel* felelvén, a szónok Tisza Kálmánra utal, ki *véglegesnek* mondotta.² Mint r. kath. ember tiltakozik az ellen, hogy a *róm. kath. lelkészek részére is kilátásba van helyezve az állami kongrua*, a mire nincs szükség ott, a hol a főpapság dúsgazdag.³ Nem fogadja el a javaslatot, hanem indítványozza, hogy *utasíttassék a kormány*, hogy az 1899-ik évi költségvetésben vegyen fel annyi összeget, a mennyi elegendő az e javaslat szerint adandó segélyre, kötelességévé tétetvén a kormánynak az is, hogy az 1848. XX. t.-c. 2., 3. §-ai értelmében javaslatot készítsen.

A vita negyedik napját *Györi Eleknek*, a luth. egyház e kitűnő fiának, a beszéde nyitotta meg, a melyben Polónyira rápirított, hogy megróttá azokat, a kik prot. voltukat emlegették, holott Polónyi is kijelenté: mint *r. kath. ember nem fogadja el a javaslatot*. Szerinte a 48-as törvény nem azt célozza, hogy azokból a felekezetektől,

r. katolikusok nagyobbára. Vajjon a protestánsok által viselt egyházi teher nagysága nem eredményezheti-e s nem eredményezi-e tényleg a protestánsok épen olyan szegénységét, a minőt a románokról állít a gróf úr?

Szerk.

¹ Ez a felfogás egészen szabadelvűnek látszik, pedig nem az, mert a gróf a r. kath. papokat mégis megkülönbözteti! Aztán meg tisztelet-becsület adassék mindenkinek, de azt bizonyára Csáky Albin gróf is elismeri, hogy a prot. lelkészek *nem egyek semmi tekintetben sem a pópákkal!* Vajjon a prot. lelkészek ellen akár tudományosság, akár hazafiság szempontjából lehet-e s van-e kifogása Csáky Albinnek? S vajjon van-e pópa, a ki egy széket ülhetne vele, vagy hazafiságban vetekezhetné a gróffal? Csak sajnálni lehet a nagy minisztérium egyik legkiválóbb alakjának szabadelvűség alá rejtőzködött exclusivitását. Jellemző s tanulságos is, hogy Szilágyi Dezső az ő konventi nyilatkozatai szerint a Csáky grófétól eltérő véleményben van, t. i. *szerinte lehetett volna külön javaslatokat készíttetni, de ezzel elköstünk*. Ebben a véleményben van Kovács Albert is. Ugyanez a két előkelőség nem elég-e Csáky Albin személyének ellensúlyozására?

Szerk.

² Tévedett P. G. mert T. K. *ideiglenesnek és véglegesnek* mondotta a javaslatból keletkező törvényt.

Szerk.

³ Helyes észrevétel, mert úgy látszik, hogy a miniszter maga sincs tisztában azzal, hogy mi lesz a r. kath. papok kongruájával. Ha a főpapi vagyonból telik ki a kongrua, — a mint Apponyi jelezte, — akkor az állam aligha fog törvényt alkotni a r. kath. részére; ha államsegély lesz a kongrua-alap, akkor ebbe a törvénybe foglalódik a r. kath. papok is.

Szerk.

¹ Hát az nem lesz hatalmi túlkapás, ha a felekezeti főhatóság ítéletével nincs megelégedve a miniszter s ezt nem tartva tiszteletben, a segélyt meg fogja tagadni?

Szerk.

² Hibázik gróf Cs. A. e ponton, mert nem veszi figyelembe, hogy szegénység és szegénység közt épúgy van különbség, mint gazdagság és gazdagság között. A ref. hívek között is vannak, még pedig bizonyára a gróf tudomása szerint is igen sokan, a kik *szegények*, de azért mindenik fizet egyházi adót, — míg a románok között is vannak *gazdagok*, a kik épúgy nem fizetnek egyházi adót, mint a

a melyeknek van vagyonuk, az elvételessék, hanem azt, hogy a melyeknek nincs, azoknak adassék olyan vagyon, a melyből a lelkészek jövedelme kiegészíttessék. Tiltakozik az ellen, hogy *borraválónak* tekintsék az állam által kifizetésre helyezett segélyt, a mely határozottan *kötelessége* az államnak. — Utána *Wlassics* miniszter szólalt fel, immár másodízben, hogy a felhangzott kifogásokkal idejekorán végezzen. Tiltakozik a pártszempont vádjá ellen s határozottan feltartja, hogy az államellenes viseletű papokkal szemben a kormánynak jogának kell lenni. Nem lehet külön törvényeket készíteni az egyes felekezetekre, mert *az óhajtott cél nem engedi*.¹ Apponyi ellen az égető baj alapján fordul, a mely az aránytalanságot nem veszi tekintetbe, mert a fennálló állapotot akar segíteni! Nem jó az Apponyi javaslata, mert elodázza a szükség kiegészítését. Bethlen ellen fordul a subjektivitásért, a melyet a vitában belevitt s felhossa, hogy „*sem a konvent, sem az erdélyrészi püspök*“ t. i. *Szász Domokos nem találta autonómia ellenesnek* a 9. §. t. . . . Sima saecuralisationális eszméjéhez nem járul hozzá s épen ezért nem fogadhatja el a Polónyi javaslatát sem, a mely a papi fizetések s az összes iskolák államosítását akarja, a mire szóló nem vállalkozhatik. — *Verner Gyula* nemzetiségi szempontból szól a kérdéshez s szerencsés alkotásként üdvözli a javaslatot, a mely a nemzetiségi papokat a háborgások előidézésétől legalább is visszafogja tartani. *Szentiványi Árpád* az Apponyi javaslata mellett szólott.

Április 20-án *Mezei Mór* beszélt első helyen s a zsidóságnak kelt a védelmére, kijelentvén Tisza Kálmánnal szemben azt is, hogy neki a 48. XX. t.-cikk 3. §-a okvetlen kell. Utána a néppárt főképviselője: *Molnár János* beszélt a javaslat ellen abból a szempontból, hogy ez a papokat teljesen a kormány kezébe adja. Több felszólalás e napon nem történt, mert a képviselőház idejének a nagyobb részét a kiegyezési javaslatok benyújtásának mozzanata foglalta le.

Másnap a néppárti kamarás: *Rakovszky István* kezdte meg a tárgyalást főleg a zsidóság segélyezése ellen foglalva állást, mint a mely felekezet nincs szervezkedve. Tiltakozik az egyházi javak államosításának gondolata ellen. A következő szónok a luth. *Pulszky Agoston*, a volt közoktatásügyi államtitkár volt, a ki főleg a néppárti szónokok állításainak helyreigazításával foglalkozott, vágást mérve a szász képviselőkre is. Az Apponyi javaslatát nem fogadhatja el, mert az állam pénzügyi ereje nem engedi.

22-ikén is a néppárt küldte az első szónokot *Páder Rezső* személyében, a ki a r. káth. kongrua ügyében kért felvilágosítást. Utána *Marjay Péter* ref. lelkész-képviselő beszélt, kimutatva, hogy a protestánsok igen kevés figyelemmel részesülnek a javaslatban, a mely a nagyobb képzettségű prot. lelkészeket úgy díjazza, mint a kisebb műveltségűeket. Nem méltányos, nem igazságos a javaslat. Nem híve az egyházi javak államosításának, de kapja vissza az állam mindenik felekezettől azt, a mit azoknak adott. Nem kell szólónak a javaslat, mert a 48. XX. t.-cikk 3. §-val ellenkezik s nem felel meg a jogegyenlőségnek, mert veszélyezteteti a lelkészek függetlenségét. Tisza Kálmánnal szemben hivatkozik arra a 15. évre, a melyet Tisza a kormánynon töltött: az alatt miért nem gondoskodott a 48. XX. t.-cikk végrehajtásáról, vagy a segélyezés valamely más módjáról. *Marjayt Lakatos Miklós*, tornai egyházmegyénk gondnoka követte, nem fogadva el a javaslatot, a mely sokat ígér, keveset ad,

mint a miniszter általában. *Kálmán Károly* a néppárti baritonista szónok az állam érdekét, a valláseggyenlőséget s a liberalizmust látja a javaslatban, de ezek Nérónak is jelszavai voltak s ismerős a Néró sorsa, az lesz a szabadelvűség barátainak is. — *Trauschenfels Emil* szász képviselő az autonómiát tartja a javaslat által megtámadottnak.

Április 23-ikán volt az általános vita utolsó napja. a mikor *Buzáth Ferenc* néppárti szónok mondta el derűtiséget keltve azt, hogy a pártja a szabadságot védelmezi e javaslattal szemben is. mint minden más javaslat alkalmával. Ezután a zár-beszédek következtek: első helyen az előadó: *Tuba Jánosé*, a ki az ő állításainak elferdítéseit igazgatta ki, — második helyen az *Apponyi Albert grófé*, a ki a Radó és Fabinyi felszólalásai után úgy látja, hogy *resignatio* vett erőt a protestánsokon, mert az ő megnyugtatója csakis ezzel a szóval fejezhető ki helyesen. Örömmel látta, hogy a saecuralisationának nincsenek hívei! Védelmezi a javaslatot. a mely ellen komoly érvek nem hangzottak el. — Utána *Wlassics* miniszter beszélt ismételtlen ajánlva a javaslatot elfogadására, a melyet csakugyan *el is fogadott a képviselőház óriási többsége*, elvetve minden más benyújtott javaslatot.

Ezután rögtön megkezdődött a *részletes tárgyalás* s az első szakasznál *Polónyi Géza* és *Thaly Kálmán* között fejlődött ki a saecuralisatio kérdésében egy kis vita, a melynek során Thaly tisztán *politikai szempontból* azt jelentette ki, hogy az 1848. XX. t.-c. 3. §-ának nem barátja, mert az egyházi vagyon államosítás esetén *közös hadügyi célokra* fordíthatnák; Polónyi pedig azt mondja, hogy az idézett t.-cikk §-ának valódi tartalmára vonatkozólag van ugyan eltérés a felfogások között, mert pl. Kossuth a saecuralisatiót látta benne, a mint ezt egyik amerikai beszédében kifejté, ellenben Madarász József szerint ez nincs abban a §-ban, de egy bizonyos Polónyi felfogása szerint s ez az, hogy abban a t.-cikkben az *egyházi adózás megszüntetése* benne foglaltatik. *Ő nem híve a saecuralisationának*, de kívánja, hogy *vizsgáltassék meg a káth. vagyon jogi természeté*.

A részletes tárgyalás második napján, április 25-én az 1. §. változatlanul elfogadtatott. A 2-ik szakasznál *Sághy Gyula* javaslatot nyújtott be a qualificált és nem qualificált lelkészek segélyezése tárgyában, — *Bartha Ödön* pedig egyenesen csak a qualificált lelkészek segélyezését kérte a §-ban kimondatni, még pedig 1000 frtig való emeléssel. E két javaslatot *Wlassics* visszautasítván, az *eredeti szöveget* fogadta el a képviselőház változatlanul. A 3. §-nál *Kis Albert* adott be egy teljesen elfogadható módosítást, a mely az egyházi adózás kérdésére vonatkozott az egyházakat illetőleg, de a miniszter nem fogadta el, csupán *Jagics Józsefnek* ezt a módosítását: *ha a lelkészek elmulasztanák a jövedelem kiegészítéseért való folyamodást, azt a hívek, vagy az egyházi főhatóságok tehessek meg*. A 4. §-nál *Mesko László* az *érettségi vizsga* letételének követelését kérte felvenni, a melylyel szemben a miniszter az eredeti szöveget ajánlotta, mert szerinte, „a ki 8 osztályt s három évi hittudományi tanulmányt végez, megérdemli a 800 frt fizetést.“ Nagyobb irányú vita fejlődött ki a 6. §-nál, a melynél *Thaly Kálmán* és *Makfalvy Géza* azt ajánlották, hogy a segélyezendő lelkészeket a magyar állampolgárságon kívül a magyar nyelvnek szóban és írásban való használata is követeltessék. Pártolta ezt *Madarász József* is, de *Wlassics*, bár méltányolta a felhozott okokat és célokat, nem járult a módosításhoz, mert „né-melyeknek nincs módjukban megtanulni a magyar nyelvet s mert az öregek nem igen bírnák elsajátítani az új

¹ Vajjon hát a *segélyezés*, ez az *óhajtott cél*, külön törvények keretében nem valósítható úgy meg, mint az általános törvény által? Szerk.

nyelvet. "Természetesen a javaslatot az eredeti szöveggel fogadták el, pedig az állam-politika szempontjából a módosítás egészen indokolt. Jellemző, hogy több kormánypárti képviselő a Thaly javaslata mellett szavazott.

A 7. §-nál gróf Bethlen András szólalt fel, hibázta a §-t, hogy nem mondja meg világosan, mily fokú államellenes bűntény vagy erkölcsi vétség esetén veszíti el valamely lelkész a jövedelem kiegészítést. Intézményszerű biztosítékot kíván arra nézve, hogy az autonómia e ponton nem fog megsértetni s a lelkészek alaptalan szekirozásnak nem fognak kitétetni, a kikre nézve e § bizonyos ijesztési tartalmat foglal magában. Ugyanígy érvelt Mesko László is, kérvén a „súlyos erkölcsi vétségek” szavaknak a kihagyását. Madarász Imre pedig épen a ref. papságot állította előtérbe, a melynek szabadságát, függetlenségét e §-sal megkötni nem politikus, sőt haza ellenes dolog. Ám a miniszter az előadottakat figyelmen kívül hagyja, mert az erkölcsi vétségek büntetésénél „néhány fegyelmi hatóságok hanyagul járnak el.” Erre aztán ez a § is változatlanul fogadtatott el.¹

Ápril 27-én a legfontosabb §-ok egyike képezte a tárgyalás anyagát, t. i. a 9-ik, amely tudvalevőleg az állam discretionális jogát tartalmazza a segélyezett lelkészekkel szemben úgy az államellenes magaviselet, mint az erkölcsi vétségek esetén. A vitát Kiss Albert kezdte, a ki sérelmesnek mondotta azt, hogy a kormány a felekezeti főhatóság által felmentett lelkésztől is megvonhatja a segélyt, épen azért a 9-ik § 3. és 4-ik bekezdését kihagyni kéri, az első bekezdésnél pedig beszúrni ezt: a kormány a hozzá felterjesztett vádiratot átteszi a felekezeti főhatósághoz. Ebben az értelemben szólt Lakatos Miklós is, valamint Apponyi gróf, a ki az erkölcsi vétségekben való kormány-bíráskodást kérte kihagyni, ellenben Tisza Kálmán változatlanul elfogadandónak nyilvánítja e §-t, mert sérelem nincs e §-ban, ezzel szemben Győry Elek a Kiss Albert s Apponyi módosítását fogadja el. valamint Polónyi Géza is s vele Sághy Gyula, de Wlassics miniszter hivatkozván Tisza Kálmánra, a §-t feltartandónak ítélte, csupán a Kiss Albert azon módosítását fogadva el, hogy a vádirat a felekezeti főhatósághoz áttétetik. S a többség csakugyan így is szavazott. Jellemző nyilatkozata volt a miniszternek ez: „lehetnek olyan erkölcsi vétségek, a melyeket az egyház nem tart azoknak, a közvélemény pedig igen.”²

Az így elfogadott 9. § után Apponyi gróf új §-t indítványozott, mely azt tartalmazta volna, hogy a miniszteri határozat a segély elvonása esetén csak úgy érvényesül, ha a közigazgatási bíróság azt helyben hagyta. De Wlassics nem járult hozzá, mert a miniszter nem lehet alárendeltje a közigazgatásági bíróságnak, a mely nem egy esetben olyan határozatot is hozhatna, a mely a minisztert desauválná.³

A 10. §-hoz Madarász Imre nyújtott be módosítást,

¹ Tehát a zaklatásoknak, szekirozásoknak s az ezekből folyó meghurcoltatásoknak szabad utat enged a leendő törvény s erkölcsi szempontból az erkölcsiség képviselőit magasabb morál alapján fogják ítélet alá vonni. A mai politikai viszonyok között keserves tapasztalatokkal fogunk majd találkozni. Szerk.

² Tehát a közvélemény nyomása alatt a lelkészeket a miniszter erkölcsitelenekeknek minősítheti. Akaratlanul is eszünkbe jut a politikai életben szereplő s szerepelt egyes egyéneknek erkölcsisége felől nyilatkozó közvéleményi ítélet s a kormány körök között felmerülő s felmerült eltérés! A Bokross esete nagyban tájékoztathat a magasabb erkölcsi felfogás mértéke felől. Szerk.

³ Ha egyéb nem, hát ez az egyetlen nyilatkozat is elég bizonyosság a mellett, hogy miniszteri beavatkozást akarnak a javaslattal, illetőleg törvénnyel biztosítani az egyházi közélet dolgaiba. No ha ez sem hatalmi túlkapás, akkor semmit sem lehet annak tartani, nem is szólva a bírói függetlenségnek arcúveréséről, a mely e nyilatkozatban foglaltatik. Szerk.

kérvén, hogy a segélyezés 3 év alatt történjék meg s a kipótlás 1899-ben 1200, illetőleg 600 koronára, 1900-ban pedig 1600, illetőleg 800 koronára történjék. Ez ellen Tisza Kálmán szólalt fel az ország pénzügyi helyzetére hivatkozással, noha tudvalevő dolog, hogy a szabadelvű párt értekezletén épen ő volt az, a ki kérte a minisztert, hogy lehetőleg 3 év alatt eszközölje a kiegészítést. E felszólalásnak tulajdoníthatni, hogy a miniszter még csak *kilátásba sem helyezte*, hogy ez irányban tesz valamit s így a §. változatlanul fogadtatott el az április 28-iki gyűlésen, a melyben be is végződött a javaslatnak részletekben való letárgyalása is, amennyiben a 11 §. is, a melyben pedig a *haszonbéri jövedelem* van felvéve, eredeti alakjában fogadták el, szemben a Madarász Imre javaslatával, a ki a *kataszteri tiszta jövedelem felvételét* indítványozta. Eredeti alakjában ment keresztül e pont, mert Wlassics szerint: *helyesebb alap a földbirtok haszonbér jövedelme, mint a kataszteri tiszta jövedelem.*¹

A 12, 13, 14, 15, 16. §-ok vita nélkül fogadtattak el. A 17-nél Győry Elek szólalt fel s módosítást adott be, hogy a miniszteri discretionális jog korlátoztassék, de a miniszter ellenezte s így ez a § is eredeti szövegében ment keresztül, valamint a hátralevő többiek is, a melyekhez még csak hozzá sem szólottak.

Ezzel végezett a képviselőház az oly fontos törvényjavaslattal, a mely, a mint láthatjuk, eredeti alakjában fogadtatott el s így mindazok a sérelmeseknek nyilvánított pontok, a melyekre vonatkozólag a prot. közvélemény egyhangulag módosítást kért, benne maradtak a javaslatban s benne is fognak maradni, mert a főrendiházról nem tudjuk feltenni, hogy változtatásokat fog tenni a protestánsok előnyére.

E fontos javaslat különben a főrendiháztól is megérdemelné a mélyreható tárgyalást s reméljük, hogy egy báró Prónay Dezső nem fogja elhallgatni meggyőződését.

s.

Egyházmegyei közgyűlések.

I.

— Alsó-borsodi egyházmegye. —

Az alsó-borsodi egyházmegye tavaszi közgyűlését Szirmán, április hó 20—21. napjain tartotta meg Tóth Dániel esperes és báró Vay Elemér főispán, egyházmegyei gondnok kettős elnöksége alatt. Április 20-án délután a hivatalnoki kar a szokásos előértekezletet tartotta meg, mely az egyházkerületről a megyékhez hozzájárulás és véleményezés céljából utalt javaslatokat, az előadók munkálatai alapján készítette elő a másnapi tanácskozás tárgyalásának megkönnyebbitése végett. 21-én reggel a nagy számban összegyűlt közönség templomba vonult rendes isteni tiszteletre, melyen Gaal Ferencz, poroszlói s.-lelkész imádkozott kenetteljesen. Majd Tóth Dániel esperes, buzgóságtól áthatott kebel-lel kérte az erőnek és kegyelemnek lelkét köztanácskozásunkra s ez után br. Vay Elemér gondnok szívélyes üdvözlése s rövid megnyitó beszédével, kezdetét vette a tárgysorozat lebonyolítása, következő rendben:

¹ Lehetetlen e nyilatkozatra elhallgatnunk, annak a meggyőződésünknek a nyilvánítását, a mely azt tartja, hogy a kormány jóakarata irántunk e ponton határozottan rossz akarat. Az tudvalevő, hogy a g. kath. és r. kath. lelkészi jövedelmek összeírása a kongrua rendezés céljából a kataszteri jövedelem alapján történt, úgy szintén a tanítói fizetések rendezése is ezen az alapon történt. Hát kérdezzük: más alapú a sárospataki ref. lelkész földjének tiszta jövedelme, mint a sárospataki r. kath. lelkészé? Égbekiáltó igazságtalanság ez s a magyarországi felekezeti jogegyenlőségnek igazán torz-képben való megjelenése. Szerk.

Ifj. Sturmman György, orsz. képviselő, ünnepélyes eskü és anyaszentegyházunk ügyei iránt tanúsított meleg érdeklődésének szép reményekre jogosító ígéretei után. az elnökség és a jelenlévők szíves üdvözlései közt foglalta el világi tanácsbírói székét; majd elnöklő espere-sünk olvasta fel egyházmegyénk anyagi és szellemi állapotát, valamint az esperesi hivatal körében őszi köz-gyűlésünk óta teljesített intézkedéseit tárgyazó féléves jelentését, mely méltányló elismeréssel vétetvén tudomásul, egész terjedelmében jegyzőkönyvbe iktattatott. Az esperesi jelentés nyomán, kegyeletünk adójával áldoztunk a néhai Fekete József volt átányi lelkész-társunk, egyházi tanácsbíró és tanügyi bizottsági elnök emlékének, kinek halálát, a hosszú időn át egyház-megyénk kebelében viselt különböző bizalmi állásokban tanúsított páratlan szorgalma, lelkiismeretes pontossága és széleskörű tapasztalatai révén szerzett érdemeinél fogva, fájó érzések közt jegyezzük fel mély vesztés-segünk sorába s nevét hálás kegyelettel örökítjük meg jegyzőkönyvünk lapjain. A Fekete József halála által megüresedett tanácsbírói állás betöltése céljából a szavazás július 1-re elrendeltetett; ugyancsak az ő helyére, a tanügyi bizottság elnökéül Bodolay István, tanácsbíró, világi tagokul pedig e bizottságba Pappszász Lajos és Sturmman György tanácsbírák választottak meg. Kaszonyi János zsérczi lelkész Mező-Keresztesre, Béky János pedig Lőrinczfalvára lelkészekül beerősítették; Péter József és Marsó Lajos miskolci, Istári Ambrus, diósgyőri tanítók szintén bekebelezetvén: hivatalokra esküt tettek. Ifj. Makláry Károly, a dunamelléki egy-házkerület által részére kiállított oklevél és kibocsát-vány alapján, s.-lelkészeink sorába felvétetett. Majd fel-olvastattak a számvévőszék és országos lelkészi özvegy-árva gyámintézeti pénzkezelő jelentései, a közgyűlés elis-merése mellett megnyerték a bizottságok által ajánlott fölmentvényt.

A sárospataki theol. tanári kar ismert dolgozata és az egyházkerület lelkészi özvegy-árvatár alapszabályai-nak módosítására készített javaslat kerülvén tárgyalás alá: közgyűlésünk egyhangulag hozzájárul a tanári kar véleményéhez, úgy azonban, hogy a lelkészavatás ezen-túl is a kerületi gyűlésen történjék. Felemlítésre méltó-nak tartom, hogy a három előadó, kik az előtkezel-ten e nagyfontosságú javaslatot ismertették, véleményes jelentésében a mellett foglalt állást, hogy a lelkész-avatás és iktatás, a dolgozat által, kétségkívül nagy erudícióval megindokolt új eljárási módozat szerint, ne mint eddig történt külön-külön, hanem egyszerre és mindenkor a felavatandó gyülekezetében hajtassék végre. Az egyházkerületi pénzügyi választmány ismeretes kettős javaslata közül a lelkészi özvegy-árvatár jövőre sorsára vonatkozólag úgy határozott egyházmegyénk, hogy a többség által ajánlott javaslatot fogadta el, mindazon-által azzal a módosítással, hogy a lelkészekre nézve jövőre is kötelező legyen a belépés; a tanárok és tanítók számára pedig fölhangyattott a szabad elhatáro-zás joga.

Mélyen leverő hatást gyakorolt közönségünk-re most is, a konventnek azon velünk folytonosan érez-tetett mostoha elbánása, hogy a közalapból, a felter-jesztett segélyezendőkhöz közl egyzsersmindenkori segélyt egyházmegyénkben senkinek, tőkés-segélyre ajánlott 16 egyházunk közül pedig csak egynek adott 1000 frtot; a mely körülmény, ha tekintetbe vesszük az általunk évenként befizetett igen tekintélyes összeget (múlt év-ben 2627 frt 71 kr.) s az azután egyházmegyénkbe, egy már régebben folyóvá tett 1000 frtos tőke-segély évi 35 frtnak és a jelenleg kiutalt 1000 frt után járó,

ugyancsak 35=70 frt. összegnek megfelelő, nagyon szűken csorduló-cseppenő rekompenzációt; nem csoda, ha mindhangosabban emelkedik a panasz adózó híveink részéről, sőt már van olyan gyülekezetünk is, mely az idén majd csak felsőbb hatóság beavatkozására fogja kiróni az évi járadékot, mert az egyházlátogatási kül-döttség, ott léte idején még nem volt összeírás. Egyéb-ként elhatározta közgyűlésünk, hogy a főt. egyházkerü-letre fölterjesztést intéz, méltányosabb segélyezés esz-közlése tárgyában. Nekünk is megvannak a magunk szegényei!

Dacára a gazdag tárgysorozatnak, melyet különö-sebben megbővített az egyházlátogatási jegyzőkönyvek-ben, az egyes gyülekezetek részéről orvoslás végett bejelentett ügyes-bajos dolgok halmaza: elvi jelentésű és közérdekű tárgyat, az elmondottakon kívül nem említ-heték; gyülekezeti helyi bajok, egyházi és magtári tőkék szabálytalan kezelése, a 15 kros tanítói nyugdíj-pótlékok hátrálékban maradása miatt, számos egyház meg fogja találni a hozott határozatokat a majd nyomtatásban megjelenő jegyzőkönyvben. Még ha megemlítem, hogy a miskolci főgimnázium eddigi helyiségét, az egyház a városnak eladta 25,000 frtért s az adás-vevési szer-ződést a közgyűlés jóváhagyta; helyettes- és segéd-lelkészek elhelyeztettek; egy konventi határozat értelmében kihirdetendő fegyelmi ítélet az illetők előtt fogyanatosított: bezárhatnám tudósításomat. Szándé-kosan hagytam azonban befejezésül egy igazán lélek-emelő adományozást, melyet, egy mező-csáthi, fenn-költ gondolkozású házaspár tett végrendeletileg a m.-csáthi egyház javára 4000 frt összegben oly célból, hogy az mindaddig tőkésítessék, míg annak kamatai a hívek egyházi adóját nélkülözhetővé teszik. E fel-jegyzésre méltó nemes cselekedet, most már csak néhai Szarvasi Tóth József és ma is élő felesége Szabó Lidia asszony, jókedvű adakozóktól ered. Tisztelet és elis-merés az érdemnek!

A nagy számban összegyülekezett közönséget, a szirmai egyház, vendégszerető bőkezűséggel látta el; a fáradozásból azonban maga a lelkészi család viselte a legnagyobb részt; fogadja hát ugyanazt hálás köszö-netünkéből is.

Szalóczy Pál.

II.

— Felső-borsodi ev. ref. egyházmegye. —

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye elnöksége Szendrő városába április 17—18. napjaira hívta össze az egyházmegye tagjait, hogy szemtanúi lehessünk az ujonnan épült templom fölavatásának, hogy jelenlé-tünkkel emeljük az ünnepély fényét és méltóságát.

Köztudomású dolog, hogy a szendrői közel három-százados nagy templom dűledező falával, roskadozó tetejével már minden pillanatban összeomlással fenye-gette a hívők taborát. Bomladozni kezdő falai, meg-avult tetője rendbehozására már gondolni sem lehetett, mert közveszélyessé vált s 10 ezer forintnál jóval többbe került volna. Elbontották hát a templomot, hogy a régi-nek köveiből újat építsenek. A Miklós Ödön által készí-tett terv keresztülvitele pompásan sikerült. Mert ma a tiszáninneri ev. ref. egyházkerületben olyan izléses, a kor kívánalmának annyira megfelelő templom egy sincs mint a szendrői. Művészeti szempontból kifogástalan; külső és belső ékességei meghatják, lebilincselik a szemlélőt, anélkül, hogy csak egy pillanatig is elárulná, hogy a hozzánk illő egyszerűség rovására történt mindez.

E remek kivitelű templom fölshátrálására jött még április 16-án délután Kun Bertalan püspök úr, kit az

állomásnál a szendrői egyház és város előjárósága fogadott lelkesen. *Benőcs Zsigmond* főjegyző üdvözölte a képviselő testület nevében szeretett főpásztorunkat, ki is megköszönve a szíves fogadtatást, kocsira ülve lovasbandérium sorfala között hajtattott a városba *Vadász* f. borsodi esperessel. A paplakon fogadta aztán a különböző hitfelekezetek előjáróit, hirdette a testvéri szeretet és áldott békeesség felséges ígét.

Vasárnap a fellobogózott városba a szélrózsa minden irányából már kora reggel siettek úgy az egyházmege tagjai, mint a kíváncsi nép, a midőn d. e. 10 órakor megkondultak a templomba hívogató harangok: közel 3000 ember szeretett volna bemenni az új templomba, hogy szem- és fültanúi legyenek úgy a templom megkapó szépségeinek, mint az ünnepi szónokok beszédeinek.

Az alkalmi énekek elhangzása után a szorongásig megtelt templomban síri csend lőn, midőn az arany-szajú főpásztor imára kulcsolván kezeit. elmondá azon könyekig megható felséges imáját, melylyel megáldotta, fölavatta az új templomot. Köztudomású dolog, hogy a ki őt soha nem hallotta imádkozni, annak hiába mondanám felséges hatását, mert a hatásnak árnyékát sem festhetném; a ki pedig hallotta, azelőtt örökre feledhetlen lesz az egyszerűségében és közvetlenségben is fölemelő, könyekig megható, megjobbító erejű imádkozás. Oh igazán különös adománya a gondviselésnek, ha valaki úgy tud játszani emberi szóval az emberi szívek húrjain!

Utána *Szuhay Benedek* kápolnai lelkész tartott alkalmi egyházi beszédet Jeremiás próf. VII.: 4. versének ezen szövege felett: „Az urnak temploma, az urnak temploma ez!” Maga a szöveg szolgáltatva a témát és propositiót. Beszélte tehát az úrnak templomáról, kimutatván, hogy ez a templom *I. az emberi egyenlőségnek, II. a szellemi szabadságnak temploma.*

Majd *Szakai József* bódvái lelkész hívogatta keneset hangon, gyönyörű alkalmi beszédben a híveket, az úri szent vacsorához, kinek beszéde tartalmas gondolataival eszméinek gazdagságával igazán foglyul ejtette szívünket. Neki a bor kiosztásnál *Palcsó Károly* damaki lelkész segédkezett.

Csik Dániel püspöki titkár a martonyi szomszéd községből ide érkezett új házaspárokat áldotta meg. Beszédjének úgy alkalmisága, mint eszmedús tartalma lebilincselte lelkünket, párosítván a beszéddel kitünő szónoki tehetséget és modort is. Majd *Beregszász Ferencz* h. lelkész keresztelt újszülöttet, s a ritka szép alkalmat nagy ügyességgel alkalmazta az új egyház tagra.

Végül újból a főpásztor állott az úrasztala elé s megáldotta a gyülekezetet az ő szokása szerint. Jellemző, hogy a szorongásig megtelt templomból senki nem mozdult helyéből addig, míg az utolsó szót is együtt nem mondta a nagy imádkozóval.

Szeretett főpásztorunk még egy keves kötelességet teljesített a paplakon, megáldván *Baksy Sándor* helybeli lelkészt és kedves feleségét, kiket 27 évvel azelőtt ő adott össze.

2 óra felé járt az idő, midőn a szendrői várkastélyban 150 terítékű gazdagon megrakott asztalhoz ültünk. S itt folytattuk derültebb kedélyhangulatban az ünnepélyt, hol a pohárköszöntők s a kedves kiszolgálát felvillanyozták lelkünket. Itt volt kevés kivétellel elnökséggel élükön a papi- és világi tanácsbírói kar. Itt volt úgy a vidék, mint a város intelligentiája felekezeti különbség nélkül. Itt volt több, mint 20 lelkész és 15 tanító. Pohárköszöntőt mondták: *püspök*

úr a királyért; *Ragályi Béla* egyházmegei gondnok a főpásztorért; *Vadász* esperes a szereplőkért; *Szuhay* Szentró városáért, *Dr. Fodor* (izr.) a kálvinista egyházért; *Csik Dániel* a nőkért; a róm. kath. káplán az egyetértésért; püspök úr az egyházmege vezetőférfiaiért, hová őt kegyeletes szent emlékek kötik, mert hiszen ez egyházmege takarja az ő szüleinek drága hamvait is, a kiknek köszönhet Isten után mindent. E szent visszaemlékezés könnyeket csalt ki szemünkéből. *Baksy* éltette Miklós Ödönt a terv készítőjét, *Dvorzsák Ferencz* rúdóbányai és *Német Pál* szendrői építkezési vállalkozókat, a kik a szép tervet kifogástalanul s rendkívül olcsón megvalósították, a kiket jó lélekkel ajánlhatunk mi is az építkező egyházak szíves figyelmébe és pártfogásába.

Másnap hétfőn kezdődött az egyházmegei közgyűlés. Azt gondoltuk, hogy az érdeklődés meg fog csapanni; de igazán kellemesen csalódtunk.

Beregszász Ferencz h. lelkész alkalmi imája után *Ragályi Béla* egyházmegei gondnok tartotta meg nagyszabású elnöki megnyitóját, mely őszinte világos kijelentéseivel sok kétértelmű dologra nézve ad felvilágosítást a lelkészi kongruára nézve. E megnyitó jegyzőkönyvbe vétetett tanúságul és felvilágításul azoknak, a kik nem hallhatták.

Utána *Vadász* esperes tartá nagy gondnal és valódi szakértelemmel összeállított félévi jelentését, mely hű tükre az egyházmege féléves életének, beszéző bizonyossága a hívek áldozatkészségének, dicséretre méltó tanúja a lelkészek és tanítók pontos kötelességérzetének. Miután leteszi az elismerés virágaiból font koszorút a *Simon Károly* szilvási- és *Onódy István* meszesi elhunyt lelkészek sírjára, beszámol az adakozásokról, építkezésekről. E szerint az adakozások főösszege 5603 frt 18 kr. Az építkezések összege 22,910 frt 53 kr. Összes tőkepénze egyházainknak 54,016 frt 58 kr. Adóssága: 29,028 frt 71 kr. A gondnoki számadások szerint összes bevétel volt 58,806 frt 38 kr. összes kiadás 47,882 frt 86 kr. Pénztári maradvány 10,924 frt 2 kr.

Lelkészi alap van: 27,526 frt 42 kr.; tanítói alap: 5954 frt 63 kr.

Kitünő iskola van 24; dicséretes 26; kielégítő 10. Egyházi énekkar van 15 helyen. A domesztikai illeték a mult 1897 évre 1114 frt 25 kr. a legutolsó krajcárig befizettetett. Évi ajánlata egyházainknak 1108 frt 59 kr.

Lélekszám 25,460; született 547 fi, 603 nő; összesen 1150. Meghalt 330 fi, 338 nő; összesen 668. Házasságra lépett 218 tiszta. 32 vegyes pár; összesen 451. *Megegyezés volt javunkra 18; vesztességünkre 5 esetben.* Hiterősítést nyert 219 fi, 221 nő; összesen 440; áttért hozzánk 10; kitért tőlünk 5. Felekezetrőlküliségtől és szocialismustól még egészen tiszta egyházmegeünk.

Egyházmegeünkben van 49 anyaegyház; 47 rendes és 7 s. lelkész. Tanító van 44. Tanító nincs 10 állomáson!

Miután e felolvasott esperesi jelentés is egész terjedelmében jegyzőkönyvbe vétetett; a hiányos jegyzői kar *Szuhay Benedek* lelkésszel lett kiegészítve.

Vattay Bertalan az egyházmegeének 20 óta ügyésze, *Bónis Bertalan* vil. főjegyzője, *Csizmadia Jenő* a tanügyi bizottság elnöke, egyházmegeünknek szép levélben megköszönve a kitüntetett bizalmat, visszavonhatatlanul lemondanak megtisztelő állásaikról. Szíves fáradozásaik eredményét, önzetlen munkásságuk szép sikerét jegyzőkönyvünk lapjain örökítettük meg.

Egyházmegei ügyészszé *Sáfrán Dezső* edelényi ügyvéd választatván meg, az esküt megnyerő leköte-

lező beszéd kíséretében letette s tehetségének és tudásának javarészét egyházmegyénk szolgálatára följajlotta. Világi főjegyzőségre a szavazás elrendeltetik. Tanügyi bizottság elnökévé pedig egyhangulag *Balogh István* edelenyi lelkész és tanácsbíró választatott meg.

Mint lelkészek *Bodnár István* S.-Velezdre; *Barna Gyula* D.-Horvátba; *Horváth János* S.-Ivánkára; *Tóth Menyhért* Szilváásra beerősítettek. *Bodnár Béla* Meszesre, *Beregszász József* Rakacza-Szendre, *Bogdáni József* S.-szentpéterre helyezettek mint segéd lelkészek.

Beerősítettek mint tanítók; *Tóth Kilmán* Lakra, *Gál György* F.-Barcikára véglegesen; *Németh Dezső* Kondóra; *Magyar Lajos* S.-szentpéterre ideiglenesen.

A beerősített lelkészek békés egyetértéssel kiegyeztek úgy *Velezden* az özvegy lelkészével, mint *Szilváson* az árvákkal, mely dicséretre méltó jele annak, hogy anyaszentegyházunk javát szem előtt tartva, nemcsak hirdetik a szeretet igéit, de a szerint is cselekednek.

A lelkészavatásra és a kerületi papi özvegy-árvatárra vonatkozó módosításait az értekezletnek változtatás nélkül elfogadta a közgyűlés s ilyen értelemben terjeszti föl határozatait ez igen fontos dolgokra nézve.

Mi a további fizetést beszüntetni óhajtjuk. Mert tudnivaló dolog ám az, hogy a felső-borsodi egyházmegye 8 évvel azelőtt — nem bizva az országos létrejövételében — új gyámtárat alapított a magunk megadóztatásával, a hová belépti-díj címen a jövedelem 5%-át, évente pedig a jövedelem $\frac{1}{2}\%$ -át tartoznak fizetni, mely összegből eddig van 15,799 frt alap, mely egy egy özvegynek 110 frt osztalékot ad ma is tekintet nélkül arra, hogy mily jövedelmű lelkészi állás után fizetett az illető. S ezt fenntartani, tovább fejleszteni közös elhatározásunk.

Egy közérdekű indítványa is lesz közgyűlésünknek. A sárospataki főiskola újépületére az egyházmegyék eddig 400—410 frtnyi összeget szoktak fizetni évente. S a mult évi befizetési táblázat ilyen összegekkel szerepelteti az egyházmegyéket: F.-Borsod 83 frt 67 kr.; A.-Borsod 79 frt 28 kr.; Gömör 59 frt 87 kr.; Ahaúj 52 frt 40 kr.; A.-Zemplén 49 frt 6 kr.; Torna 31 frt 12 kr.; Ung 27 frt 41 kr.; F.-Zemplén 16 frt 73 kr.

Látni való e kimutatásból, hogy ez a kivetés, vagy megadóztatás nem áll arányban sem az egyházmegyék népességével, sem az egyházak létszámával. Óhajtáná hát közgyűlésünk, hogy ez összeg igazságosabb kivetés útján biztosíttatnék főiskolánknak, mert bizony mi felső-borsodi lelkészek, tanítók és egyházak különösen anyagi javakban nem vagyunk a legelső helyre méltók!

Ha még megemlítem, hogy *Sajó-Vámos* temploma tornya rendbehozására 10,000 frtos kivetés megerősítése iránt folyamodott; ha megemlítem, hogy *Rudobánya* templomát 1000 frttal, *Lászlófalva* az egyházi épületeket 1000 frttal (kivetés útján) akarja renováltatni s *Kápolna* is mindaddig, míg egy krajcár adóssága lesz, 200 frt rendkívüli egyházi adót szavazott meg a hívekre, a közérdekű dolgokat fölemlítettem. De e tények azt is bizonyítják, hogy híveink a sok teher dacára is ragaszkodnak anyaszentegyházunkhoz, csak mi lelkészek rendületlenül megállunk órhelyeinken.

A május 10-én tartandó kerületi gyűlésen elnökségen kívül: *Svingor József*, *Debreczeni Gábor* papi, *Vladár Ervin*, *Bárczay László* világi küldöttek képviselik egyházmegyénket.

Őszi közgyűlésünk helye *Szakácsi* leend.

Fegyelmi ügy egy sem, közigazgatási bírósági ügy is csak egy székper volt, mely azonban békés úton intéztetett el.

A szendrői ref. egyháznak s a lelkészi családnak lehetetlen köszönetet nem szavazni e helyen is azért, hogy templom-szenteléssel összekötött közgyűlésünk minden tagját — némely részt — 4 napon keresztül is szívesen látta, kitűnő helyekről gondoskodott. Isten óvja, védje a 3 százados multtal dicsekvő egyházat, mely a régi török világból s a kuruc-háborúból sok megtekinteni való régiséggel dicsekedik ma is. Legyen továbbra is erős védbástyája Isten országának, világító tornya a szellemi felvilágosodásnak! Ujjonnan épült temploma pedig biztos menedéke az Isten házáat szomjuhozó lelkek seregének! *Szuhay Benedek.*

III.

— Gömöri ref. egyházmegye. —

A húsvéti szent ünnepek harmad napján nagyon mozgalmas képet láthatott maga előtt *Hubó* falu, a mely ekkor s a következő napon látta vendégeit a gömöri református tractus papi- és világi férfait, a kik azért gyűltek össze, hogy építsék az úrnak országát azzal a lelkesedéssel, nemes kitartással, a mely ezt az egyházmegyét annyira jellemzi.

Ápril. 12-én lelkészi értekezlet volt *Csabay Pál* elnöklete alatt, a ki az ő ismert lelkesedésével mondotta el megnyitóját, a melyben mesteri kezekkel fonta koszorúba a mai jubileumi évnek jelenségeit, rámutatva arra a megdőbbentő valóságra is, a mely a 48-as eszméknek valóra válásából oly keveset foglal magában. Ez üdvözlő s megnyitó beszéd után a szakaszi értekezletek jegyző könyvei kerültek felolvasásra, a melyek végeztével a *kongrua* törvényjavaslat felett indult meg az érdekes eszmecsere. Az lett a megállapodás, hogy a *javaslat nem olyan, a mely elfogadható lenne*, mert nem foglalja magában a 48. XX. t.-c. szellemét, — mert a kipótlási összeg csekély, hiszen a gömöriek nyomtatásban megjelent véleménye nem elégszik meg ennyivel s épenezért a kiegészítésnek 3 év alatt 800 frtra, azontúl pedig 1200 frtra kellene történni, mert a hívek nagy megterhelését figyelembe sem veszi, azok terhét nem könnyíti s épen ezért az volna a helyes, ha a mostani fizetések felére szállíttatnának le, hogy így a teher kevesbedjék, a kiegészítés aztán ezt a fizetést pótolná ki, s mert autonómikus jogokat sért... Mint láthatni, e véleménynyilvánítás nem ad igazat azoknak, a kik azt tartják, hogy a ref. papság 80% megszavazná a javaslatot, — hiszen a tiszánineni kerületből is három egyházmegye lelkészi kara foglalt állást a javaslat ellen.

Bizottsági jelentések kerültek ezután sorra, mégpedig első helyen a kerületi közgyűléstől letett ügyekben.

A sárospataki theol. tanári kar ismert véleményét a szokás által szentesített némely gyakorlatok meghagyása mellett fogadta el az értekezleti közgyűlés, — a kerület papi özvegy-árvatárára vonatkozólag pedig a következőket javasolja az egyházmegyei közgyűlésnek az értekezlet; 1. egyenlősítéssé a segélyjogosultak évi ellátása olyan formán, hogy a fizetendő tagsági díjjaik egy bizonyos összegben megállapíttatván, azt a belépő tag 6, 4, 2 frtos részletekben fizethesse, míg le nem törleszti. 2. a tőkék kamatai ne osztassanak ki teljesen, hanem 25% levonván, ez a levont összeg külön segélyként adassék ki. Látható e megállapodásból, hogy a kerületi papi özvegy-árvatárt egyházmegyénk lelkészei fenntartandónak véleményezik, de sem a többségi, sem a kisebbségi véleményt nem fogadják el úgy, a mint van.

Általánosabb érdekű több indítvány is merült fel, a melyek során a sárospataki tápintézet ügye is megbe-

széltetett — ezek az indítványok az egyházmegyei gyűléshez terjesztettek fel.

Az egyházmegyei gyűlés a következő nap eggel 8 óra-
kor kezdődött imádkozással, a melyet Szentmártony Dá-
niel rimaszombati segédlelkész végezett. Ez után kezdődött
meg a gyűlés az esperesnek, *Nagy Pálnak* imádkozásával
s nagy hatású beszédével, a melyben markáns vonásokkal
rajzolta azt a képet, a mely szemei előtt a jelen, végére
siető század jelenségeiből alakul. Szólt a szocializmusról
s az ellen hathatós munkálkodásra hívta fel lelkész-tár-
sait. Érintette a hivatalos reversális-intézmény káros voltát,
a nasarenismus s felekezetenküliség terjedésének igazi okát,
a nagy egyházi terhet, a mely alól szabadulni törekszik
a nép. Szólt a kongrua javaslatról, a melyet a „bis dat,
qui cito dat“ elvénél fogva örömmel üdvözlő, de auto-
nomikus jogainkra vonatkozó sérelmes pontjában mó-
dosítandónak ítél. Lelkesedéssel emlékezett meg az esz-
tendei jubiláris mozzanatról s a király, a haza s a magyar
ref. egyház éltetésével végezte nagy figyelemmel hallga-
tott beszédét, a mely után *Batta György* lelkész tanács-
bírói, *Vattay László* pedig papi főjegyzői esküjét hall-
gatták meg, mindkettőt szívesen üdvözölte az elnök-
ség a zöld asztal mellett. Két lemondás következett most,
t. i. *Ablonczy Pál* keleméri lelkész a tanácsbíróiságról,
Farkas Gyula putnoki ügyvéd pedig a világi főjegyző-
ségről mondott le. Ugy erre a két állásra, valamint a
főjegyzővé választás által megüresedett papi aljegyző-
ségre, nem különben a *Sárközy Gyula* és *Diószeghy*
Zsigmond halála által megüresült világi tanácsbírói, illető-
leg világi aljegyzői állásokra a szavazás elrendeltetett
junius 5-iki határidővel.

Az egyházmegyei tanügyi bizottság elnökeivé: *Czinke*
István rimaszombati lelkész s *Józsva Antal* gömör-
megyei kir. tanfelügyelő, a sárospataki theol. akademiá-
nak volt kitűnő növendéke választottak meg, a kik mellé
a kerületi tanügyi bizottságba a tanítói karból: *Becske*
Bálint jánosii tanító küldetett az egyházmegye részéről.

Az esperesi jelentés meghallgatása után, a mely
jegyzőkönyvbe vétetett, a tanügyi bizottság elnökének,
Batta György simonii lelkésznek kimerítő s tanulságos
jelentése következett, majd az értekezleti határozatok
olvastattak fel.

Lelkészekül beerősítették: Hanvára *Dusza János*,
Gicére: *Farkas Miklós*. Rendes tanítót 6-ot erősítették
be állásukba s két tanítónőt; egy tanítónő s egy tanító
pedig ideiglenesen alkalmaztatott.

Közérdekű indítvány volt a közgyűlések állandósi-
tásának a kérdése, a melyre vonatkozólag egy bizottság
fog véleményt adni.

Kerületi közgyűlési képviselőkül az elnökségen kívül
kiküldettek a tavaszi-gyűlésre: Csabay Pál, Kupay Dénes,
Bornemissza István, Máriássy Andor tanácsbírák, Molnár
József ügyész, Vattay László főjegyző; az őszire:
Ruszkay Gyula, Batta György, báró Nyáry Sándor,
Tornallyay Zoltán tanácsbírák.

Őszi egyházmegyei gyűlési helyül *Sajó-Keszi*, a jövő
évi tavaszi gyűlés helyül pedig: *Kövecses* jelöltetett ki.

o.—y.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Vitéz Gyula*, lórántházai ref. lelkész
élete 36-ik, lelkészkedésének 10-ik évében ápril hó 25-én
hosszas szenvedés után jobblétre szenderült. Az ifjú
munkás emléke legyen áldott.

— **A felső-szabolcsi lelkészegyesület az adózási**
javaslatról. A felső-szabolcsi egyházmegyei lelkészegye-

sület az egyházmegyei gyűlést megelőző napon ápril.
18-án tartotta meg évi rendes közgyűlését, melynek
egyedüli tárgya az egyházi adózás reformjának kérdése
volt azon javaslat alapján, a mely a javaslatot az egy-
házkerületi értekezlet a múlt évben Szatmártt elfogadott
s véleményezés végett az egyházmegyei lelkész és
tanítói értekezleteknek leküldött. A gyűlést *Andrássy*
Kálmán elnök egy magas szárnyalású beszéddel nyi-
totta meg, melyben a tagok gyakori tetszésnyilvánításai
között rámutatott az egyházi adózás rendezésének nagy
horderejére, remélhető áldásos hatására, úgy általános
társadalmi szempontból, mint a belhivatalnokok érde-
kében. Lelkesítő, eszmegazdag beszédeért készséggel
szavazott az egyesület jegyzőkönyvi köszönetet szeretet
elnökének. Majd *Lic. Rácz Kálmán*, az egyesület jegy-
zője ült a felolvasó asztalhoz és behatóan, érdeme
szerint ismertette a szatmári javaslatot, melynek főbb
elvi pontjait kiemelve, megtette indítványait. Ezen indít-
ványok tüzetes tárgyalása után a következőkben álla-
podott meg az egyesület: 1. Az egyházi adózás reform-
ját célzó szatmári javaslat általánosságban elfogadható
a további tárgyalás alapjául; 2. Módosítandók, illetve
pótlandók: a) Személy-adó címen a vegyes házasság-
ban élő egyháztag is fizessen 50 krajcárt. b) A belhi-
vatalnokok használatában levő földeknek ne bérleti
értéke számíttassék, hanem a biztosabb alapokon nyugvó
kataszteri jövedelem kétszerese. c) Az egyházak nem
lélekszám szerint, hanem a kiigazítandó Jelentő ív
adatai alapján osztályozandók. d) A javaslat törvény-
erőre emelkedéseig eltöltött szolgálati évek legfőlebb
két korpótlékre adjanak igényt. e) A tanítók és taní-
tónők fizetése, az osztályozásnak figyelmen kívül hagyá-
sával, legalább is 6—800 frtban állapíttassék meg. f) A
belhivatalnokok természetbeni fizetése törlendő, de
a földek továbbra is meghagyassanak a belhivatalno-
kok használatában, g) A hol a jelenlegi nagyobb hiva-
talnoki fizetés csak államsegéllyel tartható fenn, sze-
mélyváltozás esetén az oly helyeken továbbra is ma-
radjon meg a jelenlegi fizetés. 3. E javaslatnak tör-
vényerőre emelése érdekében már a jövő évben országos
zsínat tartandó. Ez utóbbi pont érdekében másnapon
tartott egyházmegyei gyűlésünk is felírt az egyház-
kerületre.

Lic. Rácz Kálmán.

— **Helyreigazításul.** A tornai egyházmegye tavaszi
gyűléséről szó tudósításban egy egyház megrovás alá
esett azért, mert lelkész-hozatal címen 85 frtot saját
pénztárából költött el. A zsinati törvények 226 §-a a
lelkész-szállítást az egyház köteleességévé teszi s a meg-
rovott egyház 1887-ben is saját pénztárából fedezte ezt
a kiadást. A mi akkor szabad volt s megengedettet:
ma nem szabad s megrovást von maga után? Aztán
meg a megrovott egyháznak 308 hold fekvő birtoka van
s mint ilyen könnyebben viselheti a lelkész-szállítási
költséget, mint a szegény földhöz ragadt gyülekezeti tag,
a ki az előtt is s ezután is az egyházból élt s fog élni.
Ez a megrovást kapott egyház helyzete, a mely ellen
bizonyára nem emelhet senki sem szót.

N. J.

— **Iskolai-ünnepély.** A sárospataki állami tanító-
képezdében ápril. 17-én szépen sikerült ünnepély folyt
le a 48 iki törvények királyi szentesítésének 50-ik év-
fordulója alkalmából. Az ünnepély fénypontját *Deeső*
Lajos igazgató-tanár alkalmi beszéde képezte, a mely
mellett a műsorozat többi pontjai is kellő figyelemben
részesültek a jelenlevők részéről. (e—i.)

— **A zemplénmegyei általános tanító-egyesület felső-
körének** alakuló közgyűlését *Vágó Gyula* egyleti első
alelnök e hó 4-ikére hívta össze Nagy-Mihályba. A
gyűlés tárgyai a tisztviselők választásán kívül: meghall-

gatása egy felolvasásnak, a melyet Vass József írt arról a korszerű kérdéssről, hogy »mit tehet a tanító a socializmus meggátolására?« a számvizsgáló bizottság s a választmány jelentése.

— **Kellemetlen helyzetbe jutott** nem régen az olmüci érsek, a zsidó származású Dr. Kohn. Ugyanis felszólítást kapott az adóhivataltól, hogy vallja be évi jövedelmét s az érsek úr, a kinek legalább is 300,000 frtra rúg az évi jövedelme, mindössze 115 ezer forintot vallott be. Az olmüci adóhivatal a bevallási ívet *megjegyzés nélkül* küldte vissza az érseknek, a ki bizonyára úgy gondolkozik most már e megszegyénítés után, hogy egyenesen igazságtalanság a klérust megadóztatni, hiszen Hammerstein jezsuita megmondotta volt: »a papok (értsd: r. kath. papok) nem kényszeríthetők olyan nyilvános fizetésre, mint más emberek.« — Kohn érsek bizonyára bánja, hogy minek vallott be annyi jövedelmet is, mikor a jezsuita elv szerint semmit sem kellett volna bevallania.

— **Statisztika Amerika hitfelekezeteiről.** Az új világ-rész, a mely Európát vallásosság tekintetében is messze túlszárnyalta, a vallásfelekezeteknek nem kevesebb, mint 121 pártját tünteti fel 72 millióra menő lakosságában. E felekezetek sorában legtöbb tagot számlál a *r. kath.* 8,314,754 lelket, a kiket 10,055 lelkész gondoz 14,875 gyülekezetben. Ezt az egyházat nagyjából irek, németek, lengyelek, csehek és olaszok alkotják, valamint a franczia kanadaiak. Nagyobb városokban egészen nagy szerepet játszik ez az egyház, de a vidéken kevés a híve. . . *Szabad r. kath. lengyel egyházhhoz* 17,000 ember tartozik, a kik a püspököknek nem engedelmeskednek. Az *orosz egyháznak* 13 papja, 12 gyülekezete s 13,504 híve van, — míg az *ó-kath.* egyházhhoz 425 hívő tartozik. A *görök egyházat* 200 hívő képviseli; az *arméniait* pedig 435. A második *nagy felekezet: a methodistáké*, a kiknek maguknak 21 különböző pártjuk s felekezete van. Ezek összesen 6,167,785-en vannak 58,194 egyházban 39,077 lelkésszel. Legtöbben a *püspöki methodisták* vannak: 2,680,419-en; aztán sokan vannak az Echer és Baumann-féle egyesült evangyéliták — 94,742-en, — valamint a *dubsiánusok*, szintén egyesült ev. 57,028 taggal, de jóval többen vannak a *»Krisztusban egyesült testvérek«* cím alatt szereplő methodisták, a kik a haladó párton 235,117, a conservativon: 45 ezer tagot számlálnak. Wisleyanusok 18,600-an vannak. Harmadik helyen vannak az *újra keresztelekedők*, legalább is 32 szektával, a melyek közül 73 baptista nevet visel s 4,157,3000 tagot számlál 32,112 pappal s 47,602 gyülekezettel; a *memnoniták* 54,544 taggal szerepelnek 631 egyházban 1021 pappal; a *folyó-testvérek*, a kik 4739-en vannak, a lábmossást szentségnek veszik; a *tunkerek* 101,194 taggal s az *1sten egyházának* tagjai 38 ezren. Negyedik helyen áll a *lutheránus egyház*, a melynek *egyetemes zsinati rendszerű* tagjai 190,594-en vannak; *déli egyesült zsinati tagjai*: 41,638-an vannak. Az összes lutheránusok száma egy millió fölül van. A *presbitériánusok* 12 pártra oszlanak 11,324 lelkésszel, 14,701 egyházzal és 1,490,162 taggal. Az *anglikán püspöki egyháznak* 658,640 tagja van, 4658 pappal. A *református egyház német része* 234,611 taggal, 1635 gyülekezettel 31,039 pappal; *hollandiai* 105,869 taggal szerepel. Ezeken kívül vannak *mormonok* 38,370-en; *unitáriusok* 70 ezren; *universálisták* 51 ezren; *spiritisták* 45 ezren s zsidók 143 ezren.

— **A spanyolországi vallási türelmetlenségről** hangosan tanúskodik a következő levél, a mely az »Antorcha Valentina« c. lapban jelent meg a valenciai bíróság vezetőjéhez intézve: »Bíró úr! A K. . . utcában a

múlt vasárnapon olyan bűnös cselekmény hajtatott végre, a mely semmi esetre sem maradhat büntetés s megtorlás nélkül. A nevezett utcában van egy *evangelikus imaház*, a hol össze szoktak jönni a prot. valláshoz tartozók, hogy istentiszteletet tartsanak. Fanatikus katolikusok már több ízben betolakodtak ebbe az imaházba, megszegyénítve az Ur lakóhelyét s insultálva a jelenlevő protestánsokat. A múlt vasárnap azonban olyan botrány történt, a minőre még csak nem is gondolhatott senki sem, 10 vagy 12 kath. sekrestyés berontott az ima-házba s el kezdett ordítozni, mintha kocsmában lenne úgy, hogy a jelenlevő evangélikusok kénytelenek voltak az ájtatoskodást abban hagyni, a papnak le kellett szállnia a szézekből. Ez történt a délelőtti istentisztelet alkalmával. A délutáni alkalmával 3—4 csend háborító a délelőttiék közül ismét bejött az imaházba, a többiek pedig az ajtónál maradtak s hátukat annak vetették. Újra irtóztató lármát csapnak. Tisztes járókelők, a kik ott mentek el, a háborgatott prot. védelmére kelve, kényszeríteni próbálták a csend háborítókat a távozásra. De ezek hetykélkedve s gorombáskodva tovább is ott maradtak, sőt egyik rakétát is süttött el, a mivel a nagy számban jelenlevő nőket egészen kétségbeesztette. Rendőrségnek természetesen híre hamva sem volt, mert hát ez is csak a r. kath.-ok védelmezésére van szervezve. Bíró úr! A vasárnap történt cselekmény a büntető törvénykönyv 239 §-ába ütközik. Eddig még nem volt rá eset, hogy büntető eljárás alá kerültek volna a rend ellen vétők, — de hát nem régen történt, hogy felelősségre vonták azokat, a kik egy körmenet alkalmával, mint nézők s járó-kelők le nem vették kalapjukat. — A külföldi sajtó tudomást fog venni felszólalásunkról s bizony-bizony legenyhébben ítélve, törököknek kell a mi fanatikus r. kath. honfitársainkat nevezniök. — Bíró úr! Tisztelettel kérjük a felvilágosítást, ha elutasítatunk kérésünkkel, a mely elégtételt s megtorlást kíván s ha csakugyan elutasítatunk, világos lesz ország-világ előtt, hogy Spanyolországban kétféle törvény van, t. i. egy a r. kath. egy a prot. részére. — A »szent inquisitio« által annyi vérről áztatott spanyol föld úgy látszik ma is eretnek vér után eped, s a jezsuitizmus kész vért ontani!

— **A német evangélikus socialisták** ez évi kongresszusa június 2—3 napjaira van összehívva Berlinbe, a hol ez a szövetség most másodizben fog gyűlekezni, míg vidéken 4-szer tartott gyűlekezést. Ezúttal a következő tárgyak vannak a tárgysorozatba felvéve: *Seeberg* erlangeni tanár felolvasása: »*Luther viszonya a kora socialis kérdéseikhez*« cím alatt; *Stieda* lipcei tanár előadása a múlt, jelen és jövőbeli munkás organizációról; *Rade* majnai-frankfurti lelkész előadása a német iparos-munkások vallás-erkölcsi gondolat világáról.

— **Szerencsés Kolombus Kristóf!** Amerika nagy nevű felfedezője bizonyosan boldog meglepéssel veszi tudomásul a másvilágon, hogy a r. kath. egyházban megakadt szentté-avatási ügyének processusa ismét előre haladt egy lépéssel s most már a boldoggá nyilvánításnak mi sem áll útjában, mert megtalálták a bizonyosságát annak, hogy a nagy nevű felfedező egyházilag elválasztott feleségétől: Moins Palestrettától. Mégis csak nagy szerencse a megboldogultakra nézve, hogy a congregációk intézményét létesítették s azok minden aprólékoságot felkutatnak az ember érdekében az életéből!

— **Pályázati hirdetmény.** A sárospataki állami tanítóképezdénél az 1898/9 tanéven az első osztályban 22 jótéteményes hely töltendő be és pedig 8, ebédből, vacsora- és lakásból álló teljes-jótéteményes hely; vala-

mint 14, ebédből, és lakásból álló fél-jótéteményes hely. Az 50 kros bélyeggel ellátott folyamodványok a a nagymélt. vallás- és közokt. m. kir. ministeriumhoz címezve *folyó évi május 30-ig* küldendők be alólirott hivatalához következő mellékletekkel: *a)* születési bizonyítvány a 15-ik év betöltésének igazolásául! *b)* tisztí orvosi bizonyítvány arról, hogy a folyamodó semmi olyan testi fogyatkozásban nem szenved, mely őt a tanítói foglalkozásban akadályozná; *c)* iskolai bizonyítvány a mult iskolai évről; *d)* évharmadi értesítő a jelen iskolai évről, mely június 30-ig az ezen iskolai évről nyerendő bizonyítvánnyal egészítendő ki; *e)* hiteles községi bizonyítvány a családtagok számáról, azok életkoráról s arról, hogy hány van a családfő közvetlen gondozása alatt, hány van a szülei háztól távol, hány és mily mérvű neveltetési költséggel terheli a családfentartót; *f)* hiteles községi bizonyítvány a szülők polgári állásáról, vagyoni állapotáról, ingatlan birtok-, üzlet-, ipar-, hivatal- vagy más forrásból származó jövedelemtől, esetleg arról, hogy a növendéknek van-e magánvagyon a s hova fordíttatik annak jövedelmé. Szegénységi bizonyítvány csatolása esetén a folyamodvány és mellékletei bélyegmentesek. Azon folyamodók, kik négy középiskolai osztály végzéséről szóló bizonyítvány hiányában felvételi vizsgálatra köteleztetnek, június hó végéig íognak értesíttetni a felvételi vizsga napjáról. (július 1—10.). Sárospatak, 1898 április 28-án.

Dezső Lajos
tanítóképezdei igazgató.

Pályázatok.

Az abauji ev. ref. egyházmegyébe kebeleztett *kovács-vágási* egyház lelkészi állomására pályázat hirdettetik. Javadalom készpénzben, terményben, és földekben összesen 764 forint 56 krajcár.

A pályázati kérvények 1898 év május hó 31-ig Révész Kálmán espereshez, Kassára küldendők.

Miskolcz, 1898 ápril. 27-én.

Kun Bertalan
ev. ref. püspök.

Az abauji ev. ref. egyházmegyébe kebeleztett *kis-kinizsi* egyház megüresült lelkészi állomására pályázat hirdettetik.

Az állomás javadalma földben, terményben, készpénzben és szolgálmányban, a lelkész által fizetendő 100 korona földadó levonása után, 959 korona, az az 429 forint és 50 krajcár.

A pályázati kérvények 1898. év május 31-ig Révész Kálmán espereshez Kassára küldendők.

Miskolc, 1898 ápril. 28.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

HIRDETÉSEK.

5-20

Novotny Antal

harang- és ércöntődeje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jóállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált **többször kitüntetett átlukasztott szabadalmazott**

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvaskoronávali felszerelését, vertvas harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálók

Novotny Antal Temesvár, Gyárvaros.

9-es számú „ZUCKERIN.”

Adagtablettekben oly édesítő erővel bír, hogy

1/2 kilo czukor édességi értéke csak 3 és fél krajcárba kerül.

Egy krajcárért 6 csésze kávé lehet megédesíteni. — Olcsóbb tablették is kínálnak, azonban

csak kizárólagosan „ZUCKERIN” tabletteket kérjünk.

Kapható vegyesáru-üzletben. — Raktárakat létesít:

Dávid József, Aradon.

Ügynökségi és bizományi üzlet.

2-10

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.

Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Nyílt levél Ragályi Béla egyházmegyei gondnok úrhoz.” Dr. Tüdös István. — „A sárospataki főiskola tanári karának fel-
terjesztése a párhuzamos osztályok felállítására s az ezzel kapcsolatos kérdések tárgyában.” — „Mik legyenek a népiskolai
nyelvoktatás taneszközei?” Maklár Pap Miklós. — „Vécsey József.” Nagy Sándor. — „Vegyes közlemények.”

Nyílt levél Ragályi Béla egyházmegyei gondnok úrhoz.

Nagyságos Gondnok Úr!

Abban a megnyitó-beszédben, a melyet a felső-
borsodi egyházmegye szendrői közgyűlésén méltóztatott
mondani, hivatkozás volt a kongrua törvényjavaslat
kapcsán a „Sárospataki Lapok”-ban elhangzott vélemé-
nyekre s a *túlzott aggodalomra és bizalmatlanságra, a
sötét pessimismusra, a kicsinyítő gúnnyra* való vonatko-
zással, mint a melyek kifejezésre jutottak e lapok ha-
sábjaiban, Nagyságod részéről a szemrehányásnak s ha
nem tévedek: a kárhoztatásnak a szava hangzott felém
s mindazok felé, a kik a szóban forgó javaslatért *nem
tudtunk lelkesedni, még ha akartunk volna is.*

Nagyságod úgy *családi tradíciójánál*, a melyek előtt
a legmélyebb tisztelettel hajlunk meg nemcsak mi tisztán-
inneniek, hanem a többi kerületbeli reformátusok is, —
mint *egyéni kiválóságánál és társadalmi állásánál fogva*,
hiszen egy egyházmegyének nagy érdemű gondnoka, a
kire büszkeséggel tekintünk, s az ország törvényhozási
testületének számottevő tagja, — olyan ember, a kinek
szavait meghallgatjuk s meghallgatván, gondolkozunk
fölöttük.

Engedje meg nagyságos uram, hogy ama meg-
nyitó beszéde fölött támadt gondolataimat itt e helyen
közöljem, hiszen a szemrehányásból, vagy épen a kár-
hoztatásból minden esetre reám esik a legnagyobb rész,
a ki ez idő szerint felelős vagyok a „Sárospataki La-
pok”-ért.

Nagyságod iránt érzett legmélyebb tiszteletem s a
felelősségem tudata lesznek irányadóim azok elmondá-
sában, a mik következnek.

Aggodalmaink s bizalmatlanságunk túlzott volta
tűnt fel Nagyságodnak a „Sárospataki Lapok” kongruás
cikkeiben. Ez utóbbi, a *bizalmatlanság*, gondolom, hogy
Nagyságod részéről nem olyan alapon tulajdonítatik be
nekünk, mint Kádár János részéről Mitrovics Gyulának,
— mert ha politikai pártszempontból vizsgáljuk e kérdést,
akkor megfelelő eredményre sohasem juthatunk.

Vannak aggodalmaink s van alapos bizalmatlan-
ságunk a magyar állam vezetői iránt azért, mert a közel
multnak a protestáns sajtó által annyiszor emlegetett

jelenségei, a melyek emelik a regnum Marianum eszmé-
jének jelentőségét és sértik a protestáns honpolgárok
érzetét: korántsem olyan természetűek, hogy bizalom-
nak s gondnélküli odaadásnak szolgálhatnának alapjául.
Legyen elég csupán az ezredévi hivatalos állami termé-
szeti örömműnepekre rámutatnunk, a melyeknél a hazafi-
ság tekintetében első helyen álló protestáns egyház tel-
jesen háttérbe szorult, míg az egyedül idvezítőnek tartott
r. kath. egyház valósággal diadal-mámorban úszott s
győzelmi dalt zengett, mert hivatalosan szerepelt, mint
ecclesia civitatis Hungariae, a mely Máriának ismét ke-
gyelmébe, egyetlen pártfogásába ajánlottott.

Óh az „Patrona Hungariae”, — az a regnum
Marianum nem engedi, nem engedheti meg, hogy biza-
lom szállja meg keblünket, a mi lelkünket, a kik a *hazát
s az Istent* egybe tudjuk foglalni s a kettőt összekötjük.
A mi egyházunk *nemzeti* s nem *világi*, nem kozmo-
politikus. S vajjon nem indokolt-e a bizalmatlanság
nyilvánulása, ha tapasztaljuk, hogy a *nemzeti egyház
megkötötték, létminimumának ideiglenes biztosítása is csak
élet elemeinek megcsonkításával történik?*

Jobb aggodalmaskodni, bizalmatlankodni, mint vér-
mes remények árjába dobni magunkat, feltétlen oda-
adással követni valakit s zátonyra jutni úgy, hogy a
menekülésnek még csak kilátása sem mutatkozik, —
megcsúfoltatni reményeinkben úgy, hogy a megcsúfolástól
szégyenpír égeti arcunkat s jobb szeretnénk nem lenni,
mint élni.

Ha aggodalmunk, bizalmatlanságunk indokolt, meg
méltóztatik engedni, hogy *sötét pessimismusunknak* a
jogosultságát is igazoltnak tartsuk.

A XIX-ik századnak ezt a méltán híressé vált világ-
nézletét azonban gondolom, hogy nem a nihilismus
eszméjével kapcsolatban veti szemünkre Nagyságod, ha-
nem bizonyosan azért, mert Nagyságod meg ennek az
ellenkezőjét vallja meggyőződészerűleg s az optimismus
igazán rózsás szemüvegén át tekint a jövőbe, a mely a
magyar református egyházra várakozik, a midőn lelkész-
társaim mindenike fel lesz mentve a megélhetés gond-
jaival való törődés alól.

Am helyezzük az optimismus állaspontjára.
Ugyan rózsás szemüvegen nézve, mit láthatunk a lét-
minimumos törvény nyomán? . . . Talán népünknek,
ennek a sokszorosan megterhelt népek a könnyebb
lélegzését halljuk? Talán templomaink külső és belső

csín, tetszetősség tekintetében versenyre kelnek a babilonkák tündér-mesés fényével? . . . Talán lelkeszeinknek társadalmi helyzetük, tisztességük nagybobbodik, úgy változik meg, hogy a tisztességes ruhánál fogva társadalmi súlyt nyernek? Talán vonzóbbá válik a prédikatori pálya a 800 frtos létminimum mellett? . . . Nekem úgy tetszik, hogy sem egyik, sem másik kérdésre nem ad megnyugtatóan hangzó igenlő feleletet a létminimumos törvény nyomában fakadó új időszak. Csak annyit látok a jövőből rózsaszínbe öltözött alakban megjelenni, hogy *a mostani szegény papi nemzedék egy sóhajjal kevesebbet fog sóhajtani*, de ez a sóhaj korántsem azok közül való, a melyről ezt mondja énekes könyvünk:

„ . . . minden könyűvel, jajjal,
Könnyebbül sorsom egy bajjal! ”

Nem, sőt a sóhaj, a mely eddig az Áron nemzetsége ivadékainak ajkairól hangzott, átszármazva a *nép ajkára*: rettenetesebb leend, mert kétségbeesést fog előidézni. A pásztor meg lesz mentve, — de a nyáj, az elvész a létminimumos törvény talaján.

S ha az optimismus rózsás szemüvegén át nézve, ilyennek mutatkozik a jövő, nemde nem a pessimismus-e az a világnézet, a melyet el kell fogadnunk?

De megengedi Nagyságod, ha a *mi pessimismusunkat nem engedjük sötétnek* nevezni, hanem olyannak, a mely a tapasztalásból indul ki, az igazságok szemlélete alapján épül fel s *határozottan keresztyén jellegű*. Nem jajgattunk, csak „vigyáz”-tkiáltottunk. Őrszemek gyanánt munkálkodtunk, a kik, meglehet túlbuzgóságból, de mindenesetre tiszteletre méltó egyházas érzületből, mégpedig *hazaszeretettel teljes egyházas érzületből*, nagyon is *éberek voltunk s nem engedjük a népet elszunnyadni*. Az az, hogy *nem akartuk engedni*, — ám az őrszem ébersége nem egy a csatarendek éberségével.

Nem sötét a mi szemüvegünk, de mintha megelevenednék, mintha testet öltene előttünk *az a jövő*, a melyet olyan *nagyszerűnek képzelnek* némelyek, míg mi nekünk olyan *szegényes*, sőt olyan *hitvány* is, hogy a lelkesedésnek parányi melege sem járja át szervezetünket a rávaló gondolás közben.

Méltán kérheti Nagyságod, hogy miért?

Nem a gúnynak szavaival fogok élni, noha jogosultnak tartottam a gúny fegyverének használatát azzal az ömlengő hymnusz-zengedezéssel szemben, a mely a létminimumos javaslatot itt és ott fogadta, — nem az erős hasonlatok összehalmozása által akarok gondolataimnak némi súlyt kölcsönözni, noha az Ézsau-lencséjére való hivatkozást egészen indokoltnak s jogosultnak tartottam, főleg azért, mert *rólunk, nélkülünk akartak határozni* s csak *esetlegesen* volt a ref. konventnek némi nyilatkozatra annyi a mennyi idő adva, talán épen a „Sárospataki Lapok”-ban megjelent Fejes-féle „Nyílt levél” hatása alatt, — nem is a feketén látó kritika szemüvegén nézve óhajtok választ adni, noha a fentebbiek alapján ezt is jogosan megtehetném, hanem a *tényeknek félremagyarázhatlan természetéből kifolyólag*.

Nagyságod is ugyan olyan jól tudja, mint én s mindnyájan, a kik a protestantizmusban a *status ministeriit* képezzük, a mely egyházunkban korántsem *klerus szerepet játszik*, mert akkor mi is r. katolikusok volnánk, — Nagyságod is jól tudja, hogy az ultramontanizmus a jelen század végén mind jobban-jobban emelgeti fejét. Az erősen protestáns Németországban a kapukat döntgeti a jezsuiták meghonosításának törvényjavaslatával s teljes egészében megvalósításával; a pápista Franciaországban a Dreyfuss-pör nem más, mint az ultramontanizmusnak a katonai hatalommal való egyesülése a

protestánsok és zsidók ellen, — Magyarországon a *nép-párt* nem egyéb, mint az ultramontanizmusnak elszánt, mindenre képes serege, a mely az egyházpolitikai törvények revíziójának címe alatt tulajdonképen a *regnum Marianumot akarja teljesen kiépíteni*. Ez az irányzat bizonyára jogot adhat arra a gondolkozásra, hogy *jó tartózkodónak lenni* s a mennyire lehet, nem szolgáltatni okot az esetleges *jog csorbitásra*. Az ultramontanizmus fekete lovagjai bizonyára másutt aligha lehetnek olyan veszedelmesek, mint nálunk s ha *részletekben váltatnak be jogaink*, igen könnyen megtörténhetik, hogy *egy részlet egész gyanánt fog beszámíttatni*. Bennünk ezt a meggyőződést érlelte meg a kongrua-javaslat. Gondolom, hogy Nagyságod is megengedi, hogy *ez így könnyen megtörténhetik*.

Ez az a tény, ez az az irányzat, a mely álláspon-tunkat indokoltta teszi a mi meggyőződésünk szerint.

S az erre való hivatkozással be is fejezhetném soraimat, mert a lényegre vonatkozókat röviden elmon-dottam. Azonban van még egy pár részlet Nagyságod gyűlési megnyitójában, a mely megérdemelte, hogy gondolkozzunk felettük s talán nem édektelen a támadt gondolatoknak a közlése sem.

Nagyságod úgy az *államellenes*, mint a *súlyos erkölcsi vétségek eseteiben való miniszteri bíráskodást* elfogadja s főleg az elsőre vonatkozólag erős hangsúlyozással nyilvánítja, hogy „a javaslatot ezen biztosíték nélkül” — tekintettel a nemzetiségi egyházakra — „hazafias érdekből jó lelkiismerettel meg nem szavaznám.”

Hogy mi lelkeszek, mint az erkölcsiségnek *hivatalos és hivatott őrei* erkölcsi szempontból miniszteri bíróságnak álljunk alatta: ez szerintem arcúlsapása az egyháznak, mint eddig *legfőbb erkölcsi testületnek*. Az egyház, épen a protestáns egyház, nem más, mint tisztán erkölcsi, vallás-erkölcsi intézmény, a melylyel szemben az állam ilyen *kizárólagos jelleggel* eddigelé még nem dicsekedett. Ezután, legalább hazánkban, ilyen jellegű lesz, — de hogy épen ez az állam s ennek képviselőjében a miniszter fog-e érzéket mutatni a r. kath. lelkeszkar nagy részének köztudomású concubinatusa iránt s fog-e ez irányban erkölcs-nemesítő büntetést alkalmazni, ha a r. kath. kongrua *államilag* létesül: ezt bizonyára Nagyságod sem biztosítja! S vajjon a mi rendesen „quid consilii” elv alapján hozott erkölcsi ítéleteink, a melyek meghozatalánál mindig eszükbe jut bíráinknak az Idvezítőnek a bűnös asszonyt vádolókra mondott nyilatkozata: „*a ki ti közületek bűn nélkül való, az vessen először követ ő reá*,” — vajjon az ezután is így hozandó egyházi ítéleteink nem fognak-e tartalmi igazságuk által lépten-nyomon ránehezedni a miniszteri bírói ítéletre? . . . Nem tudom, nem fog-e csorbát szenvedni épen a hangsúlyozott állami tekintély az ítéletek szembe-állításával?

Hazafiság dolgában nem lehet versenyre kelnünk egymással. Egyformán szeretjük Nagyságod is, mi is ezt a földet s vért ontani érte, ha arra kerülne a sor, nem vonakodnánk. Ámde a *hazaellenes vétségek, az államellenes magatartás* fogalma az 1893. XXVI. t. cz. 13. §-a alapján igen bizonytalan s lazaságánál fogva *zaklatásra adhat* alkalmat, a mikor az állam *alkotmányossága, nemzeti jellege, különállása vagy területi épsége* ellen irányuló cselekményt állapítja meg vétség gyanánt s így esetleg épen a *politikai meggyőződést* teheti némelyek előtt *alkotmányosság s különállás szempontjából* feljelentési okká. Hiszen még csak képzelő tehetség sem kell hozzá, hogy elgondoljuk, hogy a 48-as és függetlenségi párt elveit valló lelkesz ellen a mostani szabadelvű párthoz tartozó jegyző, vagy valaki a *fennálló alkotmányt* sértő

magatartás címén vádat emelhet. S vajjon nem *zaklatás-e* ez? . . . Épen mi, protestánsok legyünk ennek kitéve s a r. kath. lelkészek, a kik Rómába gravitálnak, azok nem?

Azt is méltóztatott mondani, „*hogy minden felekezet számára külön-külön törvényt hozassék: azt sem a jogegyenlőség, sem a szabadelvűség szempontjából kívánni nem lehet.*” Egész tisztelettel kérdelem, remélem, hogy kérdésemet nem veszi Nagyságod okvetetlenkedésnek: *hát az meg fog felelni a jogegyenlőségnek s szabadelvűségnek, ha a g. és r. kath. kongruáról külön törvényt fog intézkedni?* S vajjon jogegyenlőség s egyenlő mérték-e az, hogy a r. és g. kath. kongrua rendezése kataszteri jövedelem alapján tervezetik, míg a prot. lelkészek *fizetésének kiegészítése* haszonbér jövedelem alapján történik?

Csupán egyetlen pontra óhajtom még gondolatomat elmondani. E pont a multa való hivatkozás, a miskolci főgimnázium államsegélyének a kérdésében. Nagyságod mintegy jóleső érzéssel mondja az akkori államsegélyellenesekre rámutatva: *csodák-csodája, a főgimnázium most is él s ma is protestáns!* . . . Engemet, mint a ki közvetlen ismerője vagyok a jelzett iskolának, valami benső erő arra kényszerít, noha fáj a vallomás, hogy a *protestáns jelző* hangsúlyozását gyengítsem! . . . Miben találja Nagyságod a protestáns jelleget? . . . A tanulók létszámában mutatkozó protestáns többségben? . . . Az évenkénti statisztikai adatok nem engednek erre következtetni, mert 1884—85-től 1894—95-ig a *reformátusok* létszáma 140 és 165 között ingadozott, a melylyel szemben a más vallásúak az intézetet ugyanazon idő alatt 201 és 278 létszám között látogatták; ezt az időt megelőzőleg pedig 1870—71-től 1883/84-ig a reformátusok létszáma 261—159 között volt, az idegen vallásúak pedig 167 és 284 között. — Vagy a *szellemben* van a protestántizmus? . . . Nem akarok magam mondani ítéletet, hanem egy régi nyilatkozatot idézek, a mely nem a nevezett iskolára vonatkozik, hanem általános jellegű, Nagyságod ki fogja belőle olvasni a célzatot, a melylyel az idézés történik. A „Protestáns Egylet” 1874-iki közgyűlésén Kovács Albert így nyilatkozott: „Különös és csodálatos jelenség az, hogy a prot. gimnáziumok mintha nem is tartoznának az egyházhoz, mintha nem az egyház alapította volna őket nagy áldozattal és saját közvetlen egyházi céljainak tetemes megrövidítésével, hogy legyenek az egyház támaszai. Különös támaszok! Balvégzetünk majd mindenik gimnáziumunkat megáldotta egy pár olyan tanárral, ki terv szerint dolgozik azon, hogy az ifjak az egyház iránt ellenséges hangulatban, vagy legalább közönyben nevedjenek. A prot. egyház és a prot. lelkész hivatásáról még egészen idegen körben is gyakran nagyobb kimélettel szólnak, mint a prot. gimnáziumokban. Nem csuda, ha ezek növendékei nem vágnak papok lenni . . . A vallás a legutolsó tantárgy . . .”¹⁾ Nagyon jól tudom, hogy e nyilatkozat idézésével Nagyságodat meglepem, mert épen hivatkozásának veszem el általa a súlyát, — az érdekelt iskola némely tanáraiban pedig, ha egyebet nem, hát rossz vért szül e nyilatkozat, de meggyőződésemet nem engedi a hallgatást, a mikor tudom, hogy a miskolci ref. gimnáziumban a miskolci születésű ref. tanulók is annyi tandíjat fizetnek, mint az idegen vallású vidékiek s a mikor tudom, hogy a vallástanári állás még mindig nincs úgy díjazva, a mint azt a konventi határozat követeli. Ilyen körülmények között Nagyságodnak a multa való hivatkozását nem tarthatom szerencsésnek.

Igen sajnálnám s bizonyára nagy szerencsétlenség volna, ha az optimizmus nem válnék be a jövőt illetően,

a melyet Nagyságod s annyian olyan rózsás színűnek gondolnak.

Bocsásson meg Nagyságod, hogy beszédjére bátorságot vettem elmondani gondolataimat. Tettem a felelősség tudatában, a melyet szeretek is, akarok is komolyan venni.

Ugy tetszik nekem, hogy igen sokan mintha ezt mondanák a kongrua törvényjavaslatnak protestáns védelmezőit látva:

„*Nem, nem az ellenség, önfia vágta sebé!*”

Vagyok Nagyságodnak kiváló tisztelője,

Dr. Tüdös István.

ISKOLAI ÜGY.

A sárospataki főiskola tanári karának felterjesztése a párhuzamos osztályok felállítására s az ezzel kapcsolatos kérdések tárgyában.

(Folytatás és vége.)

Az új tanárok képeztése.

Az előbbinél nem kisebb fontosságú kérdés az, hogy a meghívandó öt tanár milyen készségű legyen, vagyis, hogy milyen képesítéssel legyen felruházva. Ezzel kapcsolatban is van bizottságunknak nagy jelentőségű javaslata.

A felekezeti középiskoláknak a felekezeti jelleget u. i. épen a vallástani tudományok intensív tanítása adja meg. Ezért a vallástani tanszék a felekezeti iskolánál nem kisebb fontosságú a többiek bármelyikénél. Gimnáziumunk négy felső osztályában ez a gondolat érvényesítve is van, mert ott a vallástant egy tanár tanítja, de nem így az alsó négy osztályban. A hajtandónak tartjuk s javaslatunk épen az, hogy a párhuzamos osztályok felállításával a vallástani tanszék a négy alsó osztályban is rendszerezéssé. A vallástani ismeretek tanítása heti 16 órát fog igénybe venni a párhuzamos 8 alsó osztályban. Ez az óraszám nem adja ugyan ki a tanárok heti szokásos óraszámát, de ennek a tanszéknek felállításával iskolánk arra a fontos kötelességére is gondolunk, hogy ez a tanár tanítsa majd a helybeli tanítóképezde ref. vallású növendékeinek is a vallástani tudományokat állandóan s ne legyen ennek a tantárgynak tanítása az említett intézetben változó tanerőre bízva.

De a mennyiben fontosnak tartjuk javaslatunkat épen felekezeti szempontból, éppoly nagy jelentőségűnek tartjuk azt az intézkedést is, mely a leendő vallástanár képesítését szabja meg. E tekintetben az 1897. évi konventi ülés idevonatkozó határozatát óhajtuk irányadóul felvenni, mely a középiskolai vallástanártól theologiai magántanári képesítést kíván, vagy legalább is azt, hogy mindkét papi vizsgája jeles osztályzatú legyen. Azzal az óhajtásunkkal is a vallástani tanszék jelentőségét akarjuk előtérbe állítani, hogy a vallástanár kerületi közgyűlésünk által választott és állandó jellegű tanár legyen s ne évenként vagy nagyobb időnként változó tanerő.

Ezzel az egyik tanár képesítését megállapítottuk az öt közül. A többi négy tanár ügyében ugyanazon kérdés eldöntése végett fordulunk a táblázat számadataihoz. Ezek szerint a felállítandó párhuzamos osztályokban a latin és magyar nyelv heti 36 órai tanítását kívánják. Ezt a munkát a fenti óraszámmal két tanár végezheti el, kikre vonatkozólag javaslatunk az,

¹⁾ Idézett gyűlés naplója. 102. lap.

hogy az egyik a latin és a magyar szakból legyen képesítve; tekintettel aztán a beállható szükségletre, a másik a latin és valamelyik modern nyelvből.

A még ezek után fenmaradó óraszámából 12 a mennyiség tanra és 10 a földrajzra esik; a történelem heti 6 és a természetrajz 3 órával szerepel. Részint ezek alapján, részint iskolánk érdekének szem előtt tartásával, mert iskolánknek a mathesis-phisikai szakra képesített tanára csak egy van, míg a földrajzra képesített egy sincs, ajánljuk, hogy a más két tanár közül az egyik a mennyiség-tan-phisikai vagy esetleg ábrázoló-geometriai, a másik pedig a földrajz-történelmi, esetleg természetrajzi szakcsoportból legyen képesítve.

Azok a kérdések aztán, melyek a párhuzamos osztályokkal kapcsolatosan még felmerülnek, a tantermek kérdésén kívül, jóval kisebb fontosságúak.

Órabeosztás.

Állandó vagy csak hosszabb időre is érvényes tervezetet az órabeosztásra, tehát kész órarendet egybe állítani, ez alkalommal nem igen lehet, de szükségesnek sem tartjuk. Az órabeosztás képe első sorban is a megválasztandó tanárok képesítésétől függ, függ aztán attól a megégyezéstől is, melyet a tanárok a tantárgyak tanításában egymás között elvállalnak. Az órabeosztásnak előre meghatározott s így bizonyos tekintetben kötött alakjához való alkalmazkodását az új tanároknak már csak azért sem óhajtjuk, mert már ma is ahhoz az állapothoz való lassankénti átmenetre gondolunk, mikor a tanároknak módjukban állhat tantárgyaikkal az osztályok során feljebb mehetni.

Az órabeosztást időnként, vagy ha a körülmények úgy hozzák magokkal, épen évenként a tanári kar értekezlete fogja megállapítani annak az elvnek szem előtt tartásával, hogy mindenik tanár csak a maga szaktárgyait, vagy legfeljebb az azokkal rokon tantárgyakat tanítsa és hogy ugyanabban az osztályban szám szerint lehetőleg kevés tanár tanítson. Az így készített órabeosztást aztán előjáróságunk fogja időről-időre jóváhagyni.

Az új tanárok fizetése.

A mi továbbá az alkalmazandó tanárok fizetését illeti, ezt a kérdést egészen szabályozza az eddigi gyakorlat. Ha az alkalmazás rendes tanári minőségben történik, akkor fizetésök az őket megillető rendes tanári fizetés lesz. Ha pedig az alkalmazás helyettes minőségű lesz, akkor fizetésük, az eddigi gyakorlat alapján is, 1000 frt legyen. E helyen kell megtennünk s előjáróságunk figyelmébe ajánlanunk azt a javaslatunkat, hogy helyettes tanári minőségben is egyetemet végzett s szaktárgyaiból legalább alapvizsgálatot tett egyének alkalmaztassanak.

Az új tanárok helyzete.

Azt a kérdést is szabályozzák részint törvényeink, részint az eddigi gyakorlat is, hogy milyen legyen az új tanárok helyzete. A rendes tanár állása jogokban, köteleységekben és felelősségben a most itt működőkkel egy tekintet alá fog esni. Ha pedig az új tanár alkalmazása csak helyettes minőségű lesz, akkor is ép oly független lesz, az eddigi gyakorlat szerint is a maga hatáskörében, mint a rendes tanár, épen úgy alkalmazható osztálytanári teendőik végzésére, mint amaz, s épen oly felelősséggel tartozik egész működéseért az igazgatónak, a tanári testületnek s így feljebb az előjáróságnak, mint amaz. Különben úgy az igazgatónak, mint a testületnek a tanügy érdekében álló kötelessége

leend a helyettes tanárt munkálkodásában figyelemmel kísérni s őt ebben tanácsadásával és ha kell, figyelmeztetéssel is, támogatni.

Jövőre való intézkedés.

Hátra van még e kérdéssel kapcsolatban annak a javaslatunknak megtétele, mely a közvetlen következő iskolai évre való berendezésre vonatkozik. Ekkor a második párhuzamos osztály is megnyílik iskolánkban s így míg egyfelől az első párhuzamos osztály vezetésére ideiglenesen alkalmazott tanerő állását kell rendszerezíteni, másfelől a megnyíló második párhuzamos osztály tanáráról is gondoskodni kell. Mert a két alsó osztályban a maig is meglevő osztály-rendszer szerinti tanítási módot egyelőre még meghagyni törekszünk, továbbá, ha a mértani rajz mostani tanára megnyerhető lesz a második párhuzamos osztályban is e tantárgy tanítására, a jövő iskolai évben két tanári állás betöltése válik szükségessé az első és a második párhuzamos osztály vezetésére. Mivel aztán ezekben az osztályokban a latin és a magyar nyelv szerepel a legnagyobb heti óraszámmal, javaslatunk az, hogy a folyó iskolai év végén két tanszékre hirdettessék pályázat és pedig a fennebb említett latin-magyar, továbbá a latin és valamelyik modern nyelvi tanszékre.

Tantermek kérdése.

Ezek lesznek azok a belső, mondhatni szellemi szükségletek, melyek a párhuzamos osztályok felállításával a rendszeresítendő tanszékek száma, a megválasztandó tanárok képesítése és az azokkal kapcsolatos kérdések tekintetében kielégítésre várnak. Ezek után térünk át annak a kérdésnek elbírálására, mely ezeknek az osztályoknak elhelyezésére s általában a tantermek ügyére vonatkozik.

Érezzük ennek a nagyfontosságú kérdésnek bíráltságánál azt a felelősséget, melylyel iskolánk tanügyeinek tartozunk s ennek tudatában őszintén be kell vallanunk, hogy iskolánk mai épületei körében a párhuzamos osztályok elhelyezésére még felhasználható helyiségeket kijelölni egyáltalában lehetetlen. Az új épület mindenik tanterme egészen le van foglalva részint a gimnáziumi tanítás, részint az akadémiai előadás céljaira. Ebben az épületben tehát egyetlen új osztály sem helyezhető el véglegesen. A régi épület helyiségei pedig, melyeket a convictusi benlakás megszüntetésével foglalhatnánk le, sem elhelyezésük, sem nagyságuk, sem világításuk tekintetében legkevésbé sem felelhetnek meg azoknak a tanügyi kívánalmaknak, melyeket a mai haladottabb kor a tantermekhez köt, legyenek azok akár akadémiai, akár gimnáziumi tantermek.

Tanári karunk egyeteme, valahányszor a párhuzamos osztályok egyik vagy másik kérdése elbírálásra vagy véleményezésre elébe került, mindig hangsúlyozta azt a meggyőződését, hogy ezeknek az osztályoknak életképességet s tanügyi jelentőséget csak akkor tulajdonít, ha életbeléptetésüknél mindazok a követelmények és kívánalmak, melyeket hozzájuk a mai fejlettebb tanügyi állapotok fűznek, minden téren és tekintetben kielégítésre találnak. Részint a fennebb említett körülmények, részint pedig az itt újlag hangsúlyozott irányelvünk alapján s iskolánk jól felfogott tanügyi érdekében is véleményünk a párhuzamos osztályok tantermeinek ügyében az, hogy ezt a nagy jelentőségű kérdést véglegesen s a tanügy minden kívánalmát kielégítő módon megoldani csak új épület emelésével lehet.

Az építkezés szükséges voltát aztán nemcsak a

parallel osztályok felállítása követeli, hanem sürgeti azt ezen kívül még igen sok külsőségi, tanügyi, nevelésügyi, sőt egészségügyi és esztétikai szempont és ok is. Szabadjon azért ezeket is épen ezzel a kérdéssel kapcsolatban pár vonásban előjárásunk figyelmébe ajánlani.

Természetrizai gyűjteményünk épen elhelyezése miatt nem felelhet meg a maga nagy hivatásának. A természetrajz tanítása ugyanis csak szemléleti és mutatványos alapon érheti el a maga célját. Ehhez azonban iskolánk sem alkalmas tanteremmel, sem megfelelő helyiségekkel nem rendelkezik.

Tanügyi köreink manapság mindinkább hangsúlyozzák és pedig joggal a tanuló érzelmi és kedélyvilágának ápolását s esztétikai s műérzékének fejlesztését, a zenének, éneknek és a rajznak szélesebb alapokon való tanításával. Be kell vallanunk azonban, hogy ezeknek a tárgyaknak tanításához a kor kívánalmának megfelelő ének- és zenetermünk, vagy csak a szerényebb követelményeket kielégítő rajztermünk sincsen.

Az elvontabb természetű tantárgyak tanításának sikerét szemléltető eszközökkel lehet és kell biztosítanunk. A többi középiskolák mintájára ebből a szempontból és pedig rövid idő lefolyása alatt philológiai, történelmi és földrajzi gyűjteményeket kell szerveznünk. E gyűjtemények elhelyezésére szükséges helyiségekhez is csak új épület emelésével juthatunk el.

Iskolánk hivatalos helyiségei és a tanári váró szobák kicsinyek és sok tekintetben túlegyszerűek is. A küldöttségi lakás, hová Igazgató-tanácsunk tagjai szállásoltatnak el, már süllyedezni kezd. — Ezt is el kell távolítanunk helyéről s Igazgató tanácsunk elhelyezéséről másutt kell gondoskodni.

Ugy az itt elősorolt szükségletek, mint főleg a parallel osztályok tantermeinek ügye megerősítenek abban a véleményünkben, hogy egy új, gimnáziumunk egészének befogadására alkalmas épület emelése iskolánk elsőrendű, hosszabb időre el nem odázható feladatát képezi.

A rajzterem ügye.

Mint azt előterjesztésünk kezdetén jeleztük, hozzánk útasított annak a kérdésnek elbírálása is, hogy a szépművészeti múzeum nagyterme nem lenne-e újból felhasználható a rajztanítás céljaira? Véleményünk e tárgyban a következő:

A szépművészeti gyűjtemény, melynek nemcsak külsőségi jelentősége van, hanem az esztétikai és a művészettörténeti előadások céljaira is felhasználtatik és a mely egyik dicsekedését is képezi főiskolánknak, a fokozatos fejlődés útján van. Ne haborgassuk tehát fejlődésében azzal, hogy helyiségét kisebbre szorítjuk, s hogy műtárgyait esetleg rombolásnak is kiteszszük, hanem hagyjuk meg helyiségeit a maga céljainak.

A rajzterem kérdése különben a mi véleményünk szerint, mint azt fennebb megemlítettük, véglegesen s minden hozzáfűződő kívánságot kielégítő módon csak az új építkezés körében lesz megoldható.

Ezek javaslataink — Nagytiszteletű és Tekintetes Igazgató-tanács — a hozzánk véleményadásra útasított kérdésekben. Melyek után vagyunk alázatos szolgálai a Köziskolai Szék nevében és megbízásából

Ellend József,
h. jegyző.

Radácsi György,
akadémiai és közigazgató.

Mik legyenek a népiskolai nyelvoktatás taneszközei?

(Válaszúl az Irodalmi Körnek s a népiskolai tanterv szerzőjének.)

(Folytatás.)

Azt hiszem, hogy a Gyertyánfi-, Kiss „Falusi Olvasókönyve” hibás címen van közölve s nem más, mint e szerzők „Falusi Iskolások könyve”, melynek 1895-ben jelent meg negyedik, átdolgozott kiadása. Ez tehát, mint helyes címje is mutatja, nem is Olvasókönyv, hanem tankönyv, mely az osztatlan népiskola tudnivalóit különböző címek alatt olvasmányszerűen adja. A VII. cím alatt a 231—285 lapokon közli a magyar nyelvtant, gyártott mondatokból vonva le a szabályokat. Sem rendezése, sem módszere nem olyan tehát, mely vitás kérdésünknel figyelemre számíthatna. Csupán a Fuchs és Szép-féle Olvasókönyvre lehetünk hát tekintettel, mely 1881-ben jelent meg, de teljes címe ennek is: „Olvasókönyv Nyelvtannal és Jegyzetekkel”. Itt már megvan az organikus kapcsolat az olvasmányok és nyelvtani részek között; csupán ez marad hát annak az áldásos új iránynak (?) számottevő hű képviselője. Azonban ennek is van több gyengéje. Az egyik, hogy sok a *gyártott* vagy *idegen* olvasmánya; kevés a Súlyoktól kívánt *népies classicus*. A másik, hogy a szabályok levezetése nem a tárgyalt olvasmány szövegbeli, kész mondatát veszi, hanem legtöbbször maga igazítja célja szerint alkalmassá; tehát lépten-nyomon világos bizonyosságát adja, hogy: „összefüggő olvasmánynak kiindulási pontul való alkalmazása nem helyes, mert azokban a keresett *nyelvalakok* más *nyelvalakokkal* „összekeverve állanak, melyekből a *szóban* levő *alakot* kihalászni időrabló *fáradtsággal* jár”. (Lásd S.-pataki Lap 475. l.) Ezért segít magán példánymondat csinálással. Bizonyára ilyen ok indította Kéhr, hogy a Kellner-Ottó rendszert, első álláspontját, oda hagyja s a példánymondatokhoz térjen. — Harmadik hibája, hogy a nyelvtani részekkel, magyarázatokkal megrontja az Olvasókönyv jellegét; mert, a mely Olvasókönyvben név- és igeragozás, szóképzés sat. néhol oldalszáma váltakoznak, ott a *tankönyv-jelleg* kidomborodása el nem vitatható. Szóval, azt hiszem, hogy az új iránynak (?) ez az egyetlen méltó képviselője sem igen lehet a nyelvoktatás ideálja! A kik *Nyelvkönyvet* kívánnak, azt hiszem, hogy mást kívánnak.

Ime, 1881 óta, *egy*, mondd; *egyellenegy* számottevő vitéz a nyelvkönyves és nyelvtanos tábor erőlködéseivel (!) szemben! Mert utána néztem s többet én sem tudtam felfedezni. Vajjon nem azt mutatja-e, hogy vagy ez a nyelvtanos olvasó nem született Caesarnak, mert 17 év óta nem tudott sem győzni, sem társakat hódítani; vagy azt, hogy még eddig ez az irány nem talált olyan képviselőre, a ki vele Caesar tudna lenni?! Pedig határozottan merem állítani, hogy az állami tanterv mellett ilyen nyelvtanos Olvasókönyvek sokkal inkább születhettek, mint a mi legifjabb tantervünk fedezete alatt; mert ismét egészen határozottan kijelentem, hogy a cikksorozat által erősen bevádolt *állami tanterv sokkal kevesebb okot és alapot ad a nyelvtan használatára, mint a mi tantervünk*. Igazolja állításomat az elfogulatlan összehasonlítás! Ezért állítom, hogy nálunk az új olvasókönyv elfogadása tanterv-módosítást kíván! Ha tehát áll az, hogy az Olvasókönyv szerzője fokozatosan s a legnagyobb körültekintéssel állapíthatja meg a nyelvtan és olvasás tanítás organikus egybefűzését, az Irodalmi Kör méltán megvárhatja, hogy erről olyan képet nyerjen, melyért a döntés pillanatában lelkesedni tudjon. Ha e képet a tanterv szerint rajzoljuk meg, többnek kell lenni, mint

a mennyire az előterjesztés után kilátásunk lehet; ha meg a szűkszavú előterjesztés után, aligha kapunk annyit, mint a mennyire az iskolának szüksége van, s különösen attól lehet félni, hogy nem fogja „előkészíteni a gyermeket a középiskolákba“ (873. l.), a mire pedig a tanterv mellett kilátásunk lehet. Vigyázzunk tehát, hogy a fürdő vízzel a gyermeket is ki ne öntsük! Visszaélni lehet a legtökéletesebb rendszerrel is. Vigyázzunk, hogy a *túlzó grammatizálás* túlszigorú ostromozására a *semmi grammatizálás* hívei túlságosan meg ne szaporodjanak. Mi talán a Becker. — Wurst-rendszer túlságait is elkerültük, kerüljük el hát a Wackernagel és társai reactióját is. Ugy kell azért a változtatást megcsinálni, hogy nyelvoktatásunk azon a Kellner-Ottó forma középúton csakugyan áldásos, minden tekintetben gyümölcsöző legyen. A legszebb elmélet is felsülhet a gyakorlatban, ha nem a helyi viszonyoknak, nem az élet szükségleteinek figyelembe vétele mellett indul hódító útjára. Tudnék én iskolát nevezni, a hol bölcs mérséklettel grammatizálnak; azért a nyelvoktatás valódi céljának megközelítése nem igen látszik a fogalmazási füzetekben. Tudok olyat is, a hol nincsen nyelvtan, csupán olvasókönyv s a hol az inductió gyártott mondatai s a pusztán begyakorlásra használt Olvasókönyv mellett szépen virágzik a nyelvtanozás, de azonkívül édes-keves, a mivel dicsekedni lehet. Ki az oka hát, ha „a népiskola csak gombot ad kabát nélkül?!“ A nyelvtan?! Szegény bűnbak!! Aztán említhetnek olyan helyeket is, a hol a fogalmazási füzetek eredményei az előzőknél jóval magasabbak s amazokkal a nyelvtan melletti grammatizálásban is bátran versenyre kelhetnek. Hogy aztán olyan hely is ne akadna, a hol se nyelvtan, se nyelvtanozás nincs: ki merné tagadni?! Ha más úton nem állana is módunkban tapasztalatokat szerezni, a gymn. első osztály minden irányban szolgálhat példákkal. Mindezekkel különösen azt akarom kifejezni, hogy a nyelvoktatás főképen az iskolában, a *tanítón fordúl meg*; természetesen aztán, hogy a siker annál biztosabb, a cél megközelítése annál könnyebb, minél jobb taneszköz áll a tanító rendelkezésére. Engedjük meg, hogy a jelenleg használt nyelvtan erre a célra — a Sulyok nyelvén szólva — „rengeteg sok szabályával“ „nem alkalmas.“ Első az iskola érdeke! De melyik vagy milyen lesz a jobb taneszköz? A gyakorlat emberei szerint *Nyelvkönyv* vezet célra. A tanterv készítője egy elfogadható példára támaszkodva, az Olvasókönyvvel gondolja a sikert biztosíthatónak. Az organicus kapcsolat is lehet az Olvasókönyv-ben, lehet *mellette*, lehet külön füzetben, rajta kívül. Melyik a jobb? Mondják meg függetlenül, részrehajlás nélkül a legilletékesebbek: a gyakorlat emberei; ne érje Körünket az a vád, hogy a „népiskola emberei munkakörükhöz nem juthatnak“. (L. Sárospataki L. 1894. 839. l.). A bűnbak pedig — a nyelvtan — hadd fusson a pusztába, minden rendű és rangú bűnösnek, az összes népnek bűneivel megterhelten!

(Folyt. köv.)

Maklár Pap Miklós.

NEKROLÓG.

Vécsey József.

1857—1897.

*Nagytisztelétű egyházmegyei közgyűlés!
Mélyen tisztelt közönség!*

Szomorúan végződött egyházmegyénkre nézve a mult esztendő. A kérlelhetetlen halál ismét mély sebet ütött a csapások alatt még most is vérző szívünkön;

elragadta tőlünk azt a férfit, a ki fenkölt gondolkodásával, páratlan tapintatával és soha nem lankadó buzgalmával kormányozta egyházmegyénkné sokat hánytatott hajóját. Itt hagyott bennünket az elhagyatottság kínos mezején, a hol homályba vész minden reménység, a mely bánat-egünkön a kétségbeesés sötét fellegét csozlatná. Meghalt, megszűnt örökre a nemes ügyekért szent lángolással dobogó szív, elrepült az önzetlen lélek clnémúlt az eszmék dicső harcában sokat beszélő ajak. És hogy a keserűség poharát fenéig ürítsük: megtagadta tőlünk a sors az őszinte hála nyilvánítt azon egyszerű módját is, hogy megállhattunk volna koporsójánál, — s a fájdalom és a veszteség néma könyeivel áldoztunk volna emlékének!

Bizony kemény megpróbáltatásoknak van kitéve egyházmegyénk; csoda-é, ha a csapások sulya alatt meghajolva, a zúgolódás hangján így kiáltunk fel: »Uram! Meddig tartod még rajtunk sujtoló vessződet? elégeld meg immáron a szenvedéseket, s fordítsd el rólunk haragodat!«

Fájdalmunkat, veszteségünket csak azon tudat enyhíti kissé, hogy nemcsak a mi egyházmegyénk siratja elhunyt gondnokát, hanem velünk együtt könyezi a tiszáninneni egyházkerület is, a melynek egyik fáradhatatlan munkása volt; de velünk gyászol a sárospataki főiskola is, mely az elhunytban a főiskola minden irányú fejlődéséért buzgólkodó igazgató-tanácsosát veszítette el.

Méltán foglalhat hát helyet egyházmegyénk azon elhunyt jelesei között, a kire a talentumokból a legnagyobb szám bízott, mert ő is amaz evangéliumi szolgálkéhoz hasonló hívséggel gyümölcsöztette a reá bízott talentumokat a haza, egyházmegyénk, általában az egyetemes egyház javára.

Egyházmegyénk engem bízott meg, hogy felejtethetetlen gondnokunk élettörténetét foglaljam össze egy rövid emlékbeszédbe s azt a jelen egyházmegyei gyűlésünkön olvassam föl. Én eme íelhívásnak eleget tettem, de félek, hogy a keret nem lesz eléggé teljes, melybe én néhai Vécsey József munkásságát, áldásos működését bele foglaltam. Az én gyenge tollam nem képes arra, hogy e nagy férfit hozzá illelőleg jellemezzem, — sokkal hivatottabb egyén kell ahoz, hogy az elhunytnak érdemeit, tevékenységét kellőleg méltathassa.

Szül. 1851-ben a régi Torna m. Bódva-Lenke községében, Vécsey Péter és Dobos Franciska földbirtokos szüléktől. Elemi iskoláinak bevégezése után Miskolcra, majd Iglóra ment s kitűnő sikerrel végezte gymnásiumi osztályait. A jogot Sárospatakon hallgatta, s ugyanott tette le jogtudományi és államtudományi államvizsgáit.

Alig hogy jogi tudományait elvégezte, nem sokára Koós József alispán mellett gyakornokoskodott pár évig. 1872-ben, tehát 21 éves korában már Abaúj megyében lett tiszteletbeli jegyzővé kinevezve, s mint ilyen helyettesítve volt aljegyzői, főjegyzői és szolgabírói teendők viselésére. 1878 év január hónapban lett megválasztva árvaszéki ülnöknek. 1882-ben kereste föl egyházmegyénk azon bizalmával, mely őt a világi tanácsbírói székbe helyezte. Mint tanácsbíró a szigorú, de igazságos Lükő Géza akkori gondnok oldala mellett sajátította el azt, a mi később nemes tulajdonává vált, hogy a mi szívén feküdt, bátran kimondta, s nézeteit védelmezte a legnagyobb odaadással.

Mint tanácsbíró csakhamar ismeretes lett az egyházkerületi gyűléseken, s nem kerülhette ki annak figyelmét, mert nemcsak a főiskola igazgató-tanácsosává választott. Rokonszenves megjelenése, életre való és

sok oldalú tudományos ismeretei által a tanári kar szeretetét kiérdemelte.

A Budapesten tartott zsinaton is részt vett s fel-tűnést keltett az ott előfordult ügyeknek tapintatos tárgyalásánál.

Lükő Géza halála után 1893 év őszén egyházmegyé-nyék méltányló elismerése mellett választott meg gondnoknak. Hivatalát a legnagyobb örömmel foglalta el, s többek között eme szavakat fejezte ki: »Kijelen-tem továbbá azt is, hogy eddigelé egyházi téren kifej-tett munkásságom elé sok oldalról gördített és néme-lyek által nem is sejtett akadályokat kellett és kell ma is elhárítanom, de a mint azok eddigelé sem még nem akadályoztak, sem azon nehézségek vissza nem riasztottak, — úgy azok ezután sem fognak sem aka-dályozni, sem visszasziasztani; mert egyházam iránti benső érzelmem és szeretetem oly erős, hogy ezekkel felvértezve, minden akadályllyal megküzdenni és szembe szállni tudok is — akarok is.«

Mennyire felelt meg emez ígéretének, mi tudjuk legjobban, a kik közvetlen tanúi voltunk munkásságának, fáradhatatlan tevékenységének; midőn nem kímélve fáradságot, anyagi áldozatot, minden gyűlésünkön meg-jelent, s szívének minden dobbanásával, lelkének neme-sen érző szeretetével oda működött, hogy egyházmeg-yének javát, boldogságát előmozdítsa.

Nagyon jellemzően emlékezik meg róla a Sárospataki Lapok egyik írója: »Ott volt az aprólékos köz-igazgatási ügyek elintézésénél támogatva, gyámolítva igaz szeretettel, barátsággal elnök társait, az oly korán elköltözött Gyarmathy Józsefet, az öreg Kapossy Györ-gyöt, s a nem rég megválasztott Ragályi Gézát. Min-denikben munkatársat látott, s boldog volt, ha a zöld asztal mellett ülhetett övéivel.« Mint kormányzó erélyes és szigorú, de sohasem merev és visszaütésítő, mert mindig igazságos és jóságos.

De nemcsak egyházmegyei gyűlésünk chablonszerű ügyeinél elnököltnél kiváló tapintattal, hanem a mi más gondnokokkal szokatlan, egyházaink némely kényesebb természetű kérdéseinek elintézése végett a helyszínére küldette magát és személyes megjelenésével, s kor-mányzói bölcsességével nem egy bonyodalmasabb ügyet oldott meg békével, szeretettel. Hogy közvetlen tudomást szerezzen az egyházak ügyes bajos dolgairól, az iskolák szellemi állapotáról, egy alkalommal részt vett az egyházi látogatásban is, s lelkes szavakban buzdi-totta az előjárókat kötelességeik pontos teljesítésére.

Jól esett őt látni lelkészi értekezletünkön, melyen nagy elfoglaltsága mellett is kevés kivétellel mindig megjelent. Bámultuk sokszor azt a szakismeretet, a melylyel az ott felolvasott dolgozatokat bírálhatta. Szó-val ott volt ő mindenütt, a hol kötelességet vélt tel-jesíteni.

Hogy mennyire szívén fektet a lelkészi kar anyagi helyzete, bizonyítja azon indítványa, melyet nemes idealismussal szerkesztett meg a lelkészi hivatalok rend-szeresítése, s az azzal járó javadalmazási kérdés egy-ségesítése és az adózási rendszer megváltoztatása tár-gyában. Ezen indítványából mélyen érző szívének meg-nyilatkozása, lelkének egész melege sugárzik felénk, s meglátszik azon ama férfiúi bátorság, melylyel a mai kor rideg materialismusát, s az egyéni érdekek kielé-gítésére irányuló törekvést ostromozta. Ki érzik abból az ő fájdalmas feljajdulása, hogy miért van a lelkészi palást viselésére egyenlően jogosítottak között azon szer-be szökő különbség, midőn az egyenlőség ideális elvét minden lépten-nyomon hangoztatjuk; midőn ezen

eszmét mint lehetőleg megközelíteni való célt tűzik az emberek törekvésük elé.

Sajnos, hogy ezen indítvány kellő méltánylásban nem részesült, melynek nem volt egyéb célja, mint az, hogy egyrészt az egyenlő képesítés s egyenlő kötelességek teljesítésére hivatott osztálya a társada-lomnak lehetőleg egyenlő javadalmazással láttassék el; másrészt pedig az egyházi terheink viseléséhez híveink a tiszta jövedelem aránya szerint járuljanak. Hogy ezen indítvány nem volt korszerűtlen, sőt nélkülözhetetlen életszükség, mutatja a legközelebbi konventi gyűlés, melynek egyik legfontosabb tárgya volt az egyházi adó igazságosabb megosztásának kérdése.

A milyen buzgósággal, lelkiismeretes pontossággal tölté be az egyházi téren elfoglalt állását s teljesíté ezen egyházmegyének díszes, de egyszersmind terhes és sok irányú felelősséggel járó gondnoki hivatalának veze-tését: épen olyan szigorúan s rendszeretően végezte a polgári életben elfoglalt hivatalának teendőit.

Magán életében a legkedvesebb és legszívesebb emberek egyike volt. Bárki fordult hozzá ügyének támogatásáért, vagy közbenjárásért, szíves készséggel teljesíté. Az volt szívének legkedvesebb öröme, ha másokon segíthetett.

Családi élete a legszebb és legboldogabb volt. Őt kiskorú gyermeknek volt szerető édes apja, kik most özvegyen maradt édes anyjukkal szomorúan siratják a leggyöngédebb férj és apa távozását: »Elesett a mi fejünknek koronája!«

Halálát szívszélhűdés okozta Budapesten, hová idült gyomorhajának gyökeres orvoslása végett utazott, s alig hogy szerető neje a fővárosból — hová őt elkí-sérte — haza érkezett, másnap megkapta a legszomo-rúbb hírt, hogy kedves férje rövid szenvedés után, életének delén, a legszebb férfi korban elköltözött e múlás hazájából oda, hol elmúlik minden fájdalom és minden szenvedés.

Temetése ugyancsak Budapesten tartott meg dec. 29-én, hová mi csak fájó sóhajainkat és a megemléke-zés koszorúját küldhettük el; mi magunk itt maradtunk a pótolhatatlan veszteség és a vigasztalhatatlan fájdalom nehéz súlyától megtörötn. Itt maradtunk mint egy árván maradt család, melynek leggondosabb atyját ragadta el váratlanul a kíméletlen halál.

Oh bizony soká fog fájni a seb, melyet halálloddal ejtettél szívünkön, soká fogjuk keresni gyűléseink asz-talánál a te jóságos arcodat, melyet nem láthatunk meg többé. De a sír csak azt zárja el tőlünk, a mely az ő tulajdona; szellemed élni fog közöttünk, annak vezér-fénye vezetend majd bennünket tanácskozásainkban, míg megtérünk mi is oda, a hol te alszol édes álmodat.

Addig pedig Isten veled! Isten veled!

Nagy Sándor.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Pilissy Ferdinánd*, az alsó-zempléni ref. egyházmegyének egyik világi tanácsbírája, a mult hó 25-ikén hosszas szenvedés után, 65 éves korában Abaúj-Szántón meghalt. Egyike volt a megboldogult azoknak a férfiaknak, akik egyházukat forrón szerették s érte munkálkodni soha meg nem szüntek. Legyen emlékezete áldott övéi s ref. egyházkerületünk körében. — Zsarolyáni *Márton Ferenc*, vagy ismertebb írói nevén: *Abonyi Lajos* a régi irodalmi gárdának egyik kiváló képviselője, a ki a magyar népeletnek nemes oldalait

olyan megragadó idealizmussal tudta munkáiban szem elé állítani a múlt hó 28-ikán 65 éves korában Abonyban, a hol gazdálkodással foglalkozott, elhunyt. Egyik világi tanácsbírája volt a kecskeméti ref. egyházmegyének s így írói dicsőségéből anyaszentegyházunkra is esett egy-egy sugár. — Legyen emlékezete áldott.

— **Szász Károly**, a dunamelléki ref. egyházkerület püspöke e hó 1-ső napján ünnepelte *Bibó Antóniával* kötött házassági szövetségének 40-edik évfordulóját. Református egyházunk e kitűnő emberének szép családi ünnepélye alkalmából kedves kötelességet vélünk teljesíteni amaz őszinte óhajtásunk kifejezése által, hogy az arany-lakadalmat, a melyet a költő-férj a gondviseléstől kegyképen kér a 40 éves jubileum alkalmára írott kedves versében, teljes lelki-testi erőben érje meg s legyen még soká, igen soká nagy dicsekedése anyaszentegyházunknak!

— **Hangverseny** rendezett május első napján a főiskola imatermében az annyi kitüntetésben részesült s közszeretben álló főiskolai ifjúsági énekkarunk, ezúttal mintegy mutatványt adva az augusztusban Aradon tartandó országos dalárünnepélyre való készülleteiből, a mennyiben annyi idők, több, mint 25 év leforgása után, a jelen évben elhatározta ez a virágzó egyesület, hogy kiáll erőpróbálkozásra az ország többi dalegyleteivel s ha egyebet nem, hát legalább életjelt ad magáról. A hangverseny után ítélve, bizalmunk van, hogy nem csupán életjelt fognak adni ifjaink az énekkar létezéséről, hanem valamelyes kitüntetést is hoznak haza, ha csakugyan eljuthatnak a mérkőzéshez. Hangversenyükön műkedvelők is szerepeltek, nevezetesen Mester Istvánné, szül. Oláh Margit úrnő, Dr. Zsindely István és Dr. Meczner Sándor jogtanárok, Harsányi Gyula, szigorló jogász. Az első ének-előadással gyönyörködött, valódi élvezetet nyújtva mindazoknak, a kik szeretik a dalt, — a két főiskolai tanár zongora, illetőleg hegedű játékkal szerezve a hallgatóságnak magas fokú gyönyört, Harsányi Gyula úr pedig hegedűs melodramai előadást kísérve zongora és cimbalom játékkal. Maga a hangversenyt rendező egyesület három darabban szerepelt, előadva Gaal Ferentől a »Sóhajtás«, Huber Károlytól az »Édes lánykám« — »Dal, bor, lány« és Szentirmay Elemértől a »Fehér galamb« című darabokat, mindhármát Pásztor Sámuel énektanár vezetése alatt, a ki példányszerű lelkiismeretességgel vezeti ezt a műkedvelőkből, még pedig ifjú műkedvelőkből álló testületet s sokszoros erőltetések, próbálkozások után annyira tudja annak tagjait vinni, hogy mint most, úgy máskor is a legkényesebb kívánalmaknak is megfelelnek az előadások. A műsoron az említett pontokon kívül még kettő volt, mindkettőt Piskóty Ferenc joghallgató töltötte ki, dongó kar kíséretében adva elő »Az árva« című tenor solót, a melynél a kíséretet: Székely József, Bartha Gyula, Almási Tivadar, Béky Tamás, Lőkös Sándor, Liszkay Béla, Tariska Dezső, Hodossy Lajos, Horváth Dezső és Bakos Elek kartagok adták, — és a »Petőfi a Hortobágyon« című melodramát szavalva Pásztor Sámuel zongora, Dr. Meczner Sándor hegedű és Harsányi Gyula cimbalom kísérete és Horváth Dezső kartag ének-betétje mellett. Mindkét pont előadása sikerült. Közönség igen nagy számban volt jelen s látható volt az arcokon a teljes meglegedés visszatükröződése. Ugy gondoljuk, hogy ez volt a legjobb bírálat e szép sikerű hangversenyről. (n.)

— **Vizsgálatok a sárospataki főiskolában.** Az 1897/98-ik iskolai évet befejező vizsgálatok főiskolánkban

május 12-ikén kezdődnek, a mikor a VIII. o. osztályvizsgálata tartatik; május 16—21-ig írásbeli érettségi; jun. 15-én délelőtti rajz és szépírási dolgozat átnézése s jutalmazása, délután a felgimnáziumi növendékek énekvizsgálata s ezután az I—VIII. osztály tornavizsgálata; jun. 16—18-ig szóbeli érettségi vizsga; jun. 20—23-ig az I—VII. osztályok vizsgálata minden tantárgyból; jun. 24-én francianyelvi vizsgát, 27-én magánvizsgálatok. A zárünnepély jun. 19-én lesz.

— **Tanulmányi kirándulások.** A sárospataki főiskola ifjúságából a múlt hó utolsó napján mintegy 80 főnyi csapat 5 tanár vezetése alatt meglátogatta a kassai 48-as erekye kiállítását. — Joghallgató ifjaink közül 14-en Dr. Finkey Ferencz és Dr. Illyefalvy Vitéz Géza vezetése alatt e hó 5—6 napjain Budapesten és Vácon az állami fogházakat s börtönöket szemléltek meg.

— **Kiss Lajos Világtörténelmének** III. része az »Újkor« 1735 eln. sz. a. gymnasiumok és realiskolák számára approbatot nyert. A Közlönyben legközelebb megjelent kedvező bírálat szerint: »A tankönyv beosztása és módszere megfelel a használható tankönyvhöz fűzött követelményeknek.« — »nyelvezete folyékony és magyáros s előadásában a szerző igyekezett a tanulók értelméhez alkalmazkodni.« Ajánljuk az illető tanférjak szíves figyelmébe.

Az Ir. Kör. elnöksége.

— **A sárospataki főiskola** által rendezett ez évi március 15-iki hála- és örömmünnepek alkalmából elmondott beszédek és költemények »Emlék Lapok« cím alatt egy csinos füzetben kiadattak s 30 kr-ért Trócsányi Bertalan főiskolai könyvbizománysnál kaphatók. A tiszta jövedelem az ifjúsági márciusi alaphoz csatoltatik. Ajánljuk az érdeklődők szíves páttfogásába.

— **Püspöki látogatás.** A dunántúli ref. egyházkerület püspöke: *Antal Gábor* a belső-somogyi egyházmegyét most látogatja meg a gyülekezetek nagy érdeklődése mellett. A politikai hatóságok mindenütt igyekeznek a fogadtatás és kíséret ünnepélyessé tétele érdekében minden lehetőt megtenni, a mi sikerül is. Vajha a meglátogatott gyülekezetek benső élete fellendülést nyerne a püspöki látogatás által.

— **Hála- és köszönetnyilvánítás.** Ama szép sikertől buzdítva, mely a főiskola énekkarának f. hó 1-én rendezett hangversenye alkalmából osztály részről jutott, elengedhetetlen kötelességünk, hogy Mester Istvánné úrnőnek, valamint dr. Meczner Sándor, dr. Zsindely István, Pásztor Sámuel és Harsányi Gyula uraknak, mint a kik első sorban és a leghatásabban s fáradságot nem kimélve e siker elérésében közreműködni szívesen voltak, e helyen is hálás köszönetünket nyilvánítsuk. A hangverseny összes bevétele 327 frt, kiadása 154 frt 82 kr. Tiszta jövedelme tehát 172 frt 18 kr. Ugyanez alkalommal felülfizettek: özv. Lipcsey Imréné úrnő 8 frt; Dr. Ballagi Géza, Wurga Lajosné úrnő 3—3 frt; Vitányi Bertalanné úrnő, Hallgató János, 2—2 frt; Nemes Lajos, Hodinka Ágoston, Dr. Tüdös István, Szekerák Kálmán, Brorád Rezső, Dr. Zsindely István, 1—1 frt; Csécsi Pál 50 kr; N. N. 25 kr. Fogadják érte e helyen is hálás köszönetünket.

Az énekkar bizottsága nevében, Hodossy Lajos,
karnélk.

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZSLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Kun Bertalan püspök jelentése az 1897—98-ik egyházi évről.” — „Belügyminiszteri egyházi adókezelés.” Dr. Szabó Sándor. — „Mik legyenek a népiskolai nyelvvoktatás taneszközei.” Maklár Pap Miklós. — „A tiszáninneni ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése.” s. — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Kun Bertalan püspök jelentése az 1897/98-ik egyházi évről.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Midőn a lefolyt 1897/98-ik egyházi évről szóló jelentésem megírásához kezdtem, sokáig tanakodtam a felett, hogy ezt az egyházi évet micsoda szempontból bíráljam meg? Áldásos évnek tüntessem-e fel egyetemes ev. ref. egyházunkra nézve, mely ennek fejlődését, szellemi s anyagi előmenetelét gyarapította, vagy olyannak, mely iránt ápolt reményeinkből csalódásra ébredtünk fel, mivel munkáinknak, törekvéseinknek s jogos várakozásunknak gyümölcseit nem hozta meg, vagy legalább nem oly mérvben, mint azokra nézve szükségünk lett volna? Jó, hogy felületesen s hirtelen nem ítélt meg a dologban, mivel egészen más eredményre jutottam volna a bírálatban, mint most, komoly bírálat után.

Ugyanis a komoly gondolkodás arra vezetett, hogy vegyem számba mindazon kedvező és kedvezőtlen eseményeket, melyek egy év lefolyása alatt egyházunkat és ennek intézményeit, gyülekezeteit érdekelték, mérleljem és hasonlítsam össze azokat s a mérlegelés után állapítsam meg a nyereség és veszteség számláját, melyet be kell mutatnom a mélyen tisztelt egyházkerületi közönségnek. A számbaveendő eseményeket és viszonyokat három kútforrásból merítettem, saját tapasztalatomból, az egyházmegyékről beadott esperesi jelentésekből, s az egész éven át vezetett napló és jegyzőkönyvi jegyzetekből.

Ezekből a számlát következőleg állítottam össze. Általánosságban kijelenthetem, hogy mindazon tényezők, melyek egy kedvező egyházi évre befolyással szoktak lenni: e lefolyt évben is észlelhetők, tapasztalhatók voltak egyházközseinkben. Nevezetesen a vallás-erkölcsi élet, mely minden erkölcsi testületnek támasza és alapköve, öröndetes jelenségeiben szemlélhető volt mindenütt. Még oly helyeken is, hol a felbújtogatott nép a socialismus tévelyéibe sodortatott, mint egy esperesi jelentés mondja: „alig volt ez összefüggésben magával a vallásossággal, mivel a nép a templomot csakugy, sőt nagyobb számmal látogatta, mint máskor.” A lelkeszi szolgálatokat, házasság-

kötést, keresztelest sat. minden esetkor igénybe vették. Ha lelkészökkel állottak szemben, bármely időben, templomból való kijövetelök alkalmával is oly szeliden viselkedtek, mint máskor soha. Egyedül a felbujtók s az ezek veszélyes hálókba kerültek, nem mertek a lelkészekre tekinteni, ezek csak 15—20 lépés távolban állottak meg s úgy hallgatták a lelkész felvilágosító szavait: s ha ilyenkor nem tetsző hang ütötte meg hallérzékeiket, azonnal szilárd léptekkel távoztak még a láttávolból is. Végre így nyilatkozik az esperesi jelentés. „A hatóság erélyes fellépése folytán beállott lecsillapodás után, még a legdühösebb socialista arczáról is szinte lesugárzott az a feletti öröm, hogy mégis csak a papjának van igaza, mert minden úgy történt, mint jóelőre megmondotta.” Másik esperesünk is ehhez hasonlólag nyilatkozik, midőn a cura pastoralis befolyásának bizonyítékául felhossa azt, „hogy egyes közsegekben már tanácskozott a nép a föld felosztásáról, a mikor a lelkész a népet összehívta s népszerű előadásával, kérdező és feleletre hívó modorban meggyőzte őket törekvésük hiú és veszélyes voltáról és a fenyegető hangulat másnapra kelve lecsillapodott.” Ezen két epizód fényes bizonyossága annak, hogy a szívben meggyökerezett vallásos érzést elhomályosíthatják pillanatig a félreértések felleg-foltjai, de ezek eloszlása után visszanyeri az tiszta fényét, s annál nagyobb örömet és megnyugvást szül a szívekben.

A vallásos erkölcsi érzés után a nemes tettekben nyilvánuló vallásos buzgóság, áldozatkészség az, mely az áldásos egyházi évre befolyással van. Ez hordja össze a vallás oltárára azon áldozatokat, nemes adományokat, melyekből kiépülnek az egyháztartáshoz szükséges épületek, templomok, iskolák, paplakok; létrejönnek azon alapítványok, közköltiségek, melyek a nevelőintézetek felállításához s fentartásához szükségesek. Ezen vallásos buzgóságból folynak ki a többi tényezők, a jó rendtartás, mely minden dolognak a lelke, az egyetértés, mely a csekélyebb dolgokat is nagyokká neveli, és a hit, mely minden nagy eszmének és tettnek kútfeje.

Ezek a minden erkölcsi testületnek, különösen az egyháznak, mint vallásos társaságnak feltartására s felvirágoztatására szükséges lelkiezők, a lefolyt egyházi évben is szépen nyilatkoztak egyházközseinkben első sorban azon nemes szívből folyt adakozásokban, építkezésekben, melyek az egyházmegyékből beadott espe-

resi jelentésekben fel vannak tüntetve. Továbbá az egyházak vagyoni kezelésében, az iskolaügy vezetése és fejlesztése körül kifejtett gondos eljárásban s általában az egyház fentartása és igazgatása terén előfordult különböző ügyek célszerű elintézésében, lelkészek, tanítók, hivataluk terén kifejtett kötelesség teljesítésében nyilván észrevehetőleg nyilatkozott mind az egyes gyülekezeteknél, mind az egyházmegyékben. Kétséget nem szenved, hogy ezen nemes törekvésekre zavarólag hatottak némely kedvezőtlen körülmények, nevezetesen a szűk idő nehézzé tette egyházunk híveire nézve a megélhetést, gátolta őket abban, hogy egyházi kötelezettségeiknek eleget tegyenek: de a jóakarat, buzgóság győzött ezen az akadályon is, — lelkészeink, tanítóink, látva a nehéz viszonyokat, mérsékeltebb igényekkel léptek fel fizetéseik behajtása iránt; a hívek pedig, dacára a kedvezőtlen anyagi helyzetnek, tehetségük szerint igyekeztek tartozásaikat ha csak részben is leróni; így a szorongató helyzetet a kölcsönös jóakarat enyhítette s békétűréssel várták s várják mindnyájan az idő jobbrafordulását. Így jutott egyházunk hajója, remény és hányattatás közt, az egyházi újév reményteli-jesebb kikötőjébe.

Igen, főt. egyházkerületi közgyűlés, én reményteli-jesebbnek látom, ezen Isten kegyelméből reánk felderült újévet, — mint volt az, melyből kiléptünk, noha, mint bizonyítani fogom, ez ellen sem lehet panaszunk, és pedig nem csak azért, mivel az emberi szívnek természete mindig jobbat reményleni, hanem főleg azért, mert erre jogos alapunk van.

Az előre látó, gondos gazda ugyanis a jövőre való szebb kilátás reményének alapját, mindig a multban veti meg. Ily szerencsés helyzetben vagyunk, ily alapon állunk jelenleg mi is, egyházi állapotainkat tekintve. Több ideje ugyanis annak, hogy egy félszázad óta reánk váró örökség megnyílásának reménye kecségetett bennünket; erre vártunk, ennek megnyerésének útját egyengettük különösen a letűnt egyházi év napjaiban; sokáig várakoztatott magára ez az orvosság, míg végre támadt egy ügyes, szabadelvű, jeles mestere vallás- és közoktatási miniszterünkben ezen rejtett örökségnek, s rámutatott erre, — megnyitotta ezt s egy részét folyóvá is teszi nemsokára az erre régóta epedve váró lelkészeink számára, kilátásba helyezvén, hogy a többi illetékes részéhez is hozzájutunk. Mihelyt az állam pénzügyviszonyai engedik. Hol van ezen régóta várt kincs? Nem kell mondanom, ezt az 1848. évi 20. t.-cikkben birjuk mi ev. ref. és más törvényesen bevett hitfelekezetek. Áldjuk érte a 48-iki dicső korszak volt nagy férfait, kik a nemzet korábbi vétkei mulasztásait, korszerű és szabad intézményeket életbeléptető törvények által pótolták s egy új korszakot nyitottak a nemzet számára. Áldjuk azokat is, kik a 20. t.-cikk egyházi ügyekre vonatkozó intézkedéseit végkép elaludni nem engedték, hanem életre hívták nemes törekvéseikkel, magas színvonalon állott, úgy konventi, mint országgyűlési érveléseikkel, társadalmi téren kifejtett munkásságukkal életbeléptetni segítették. Méltán lehet ezek után várnunk, reménylenünk, hogy a kik ezen jogos ügyet idáig segítették, azok és az azoknak nyomaikba lépő utódok meg fogják építeni, azon alapokon, melyeket most vetettek el, a protestáns Siont, melynek egyik leg-erősebb bástyája az 1848-ik 20. t.-cz. korszerű és igazságos végrehajtása leendő.

Fel kell említenem egy másik, eseményszámba vehető dolgot is, mely a lelkészi congrua igazságos keresztülvitelével összefüggésben van, mely iránt legközelebbi conventünk már lépéseket is tett, — az egyházi

adózás eddigi zürzavaros s igazságtalan rendszerének megváltoztatása iránt hozott határozata ez. Rég éreztük ennek szükségét főtiszt. egyházkerületi gyűlés, de mindenki „noli me tangere,“ vagyis neántsdivárnak tekintette e kérdést, most azonban mindenki belátta azt, hogy igazságos kongruat, vagyis fizetéspótlékot lelkészeink csak úgy nyerhetnek, ha megközelíthetőleg igazságos egyházi adózást hozunk be, melylyel segítve lesz a híveink között most létező aránytalan teherviselésen, s melyből be fogja látni az állam azt, hogy minő terhet visel protestáns köznépiünk, s ennek alapján tovább megy az 1848: 20. t.-cz. szellemében s értelmében megkezdett segélyezésben, mely kiterjedjen ne csak a lelkészi fizetések pótlására, hanem az egyházak mindennemű szükségeinek bizonyos részben leendő fedezésére is.

Ezek után főtiszt. egyházkerületi gyűlés! némely egyházkerületünkre vonatkozó specialis adatokkal is kívánom igazolni, hogy a lefolyt egyházi év, kerületünkre nézve nem volt mostoha.

Először is igazolom az áldozatkészség nyilvánulásainak s az építkezésre fordított költségeknek feltüntetésével. Kegyes adomány gyűlt s építkezés történt a múlt évben *Abaujban*: 7942 frt 17 kr, illetőleg 10,809 frt értékig; *Alsó-Borsodban* építkezésre fordítottatott 19202 frt; *Alsó-Zemplénben*: adakoztak 3488 frt 83 krt s építettek: 11631 frt erejéig; *Felső-Borsodban*: 5603 frt 18 krt adakoztak, építkezésre pedig 22910 frt fordítottatott; *Felső-Zemplénben* 5238 frt adakoztak és építettek; *Gömörben* a kegyes adományok összege: 8708 frt 98 kr, az építkezésre 16055 frt 71 kr fordítottatott; *Tornában* kegyes adomány gyűlt s építkezésre fordítottatott: 3000 frt; *Ungban*: 2121 frt adakoztak s 7208 frt erejéig történt építkezés.

Az anyagi, azaz a „nervus rerum gerandarum“ érdekek szempontjából kedvezőnek tüntetvén fel a múlt egyházi évet, sietek szellemi és erkölcsi oldalról is, azokon kívül, melyeket már jelentésem első lapján a gyülekezetek erkölcsi szellemi állapotáról elmondotam, némely ide vonatkozó részletes indokokat felmutatni.

Először is megemlítem azt, hogy míg más egyházkerületekben az egyházpolitikai újabb törvények által felkorbácsolt zavaros vizek árjai fenyegetőleg mutatkoztak s mutatkoznak ma is, s a vallás gyakorlásának magasztos címe alá rejtőzött *lelekvadászat* és *felekezetnélküliség* nagyobb-nagyobb mértékben mutatkozik: egyházkerületünkben, a beadott statisztikai kimutatások alapján, felekezetnélküliség nem mutatkozik. Vegyesházasságoknál a gyermekek vallására nézve, a megegyezés hitfelekezetünk javára ütött ki, mert míg 85 esetben vallásunkban leendő neveltetése biztosított a gyermekeknek; addig más vallásban leendő neveltetés csak 50 esetben. Lelkek számában szaporodásunk 3937. A nevelés terén is szaporodás mutatkozik: a múlt évi állapotunkhoz képest tanköteles gyermekeink száma 1156-tal, iskolába járó növendékeink száma 1531-el szaporodott. Örömmel jelenthetem azt is, hogy úgy népisiskoláinkban, mint felsőbb tanintézetekünkben a tanítás a lefolyt évben háborítlanul folyt, semmi járvány sem fenyegette iskolánkat. Nagy baj az, hogy a tanítói hiány mind jobban-jobban fenyeget bennünket, még jobb és népesebb egyházunkban is tanító nélkül vannak az iskolák. Mindezek úgy anyagi, mint szellemi előnyre mutatnak, s következtetést lehet vonnunk arra is, hogy lelkipásztoraink is éberen vigyáznak a nyáj mellett.

Megemlítem ezután azon pontosságot, a melylyel egyházaink, dacára a szűk időnek, domesztikai tartozásait a múlt évre is befizették, úgy, hogy egyházkerületünk e tekintetben most is a többi egyházkerületek előtt áll. Az egyetemes özvegy-árva gyámintézetre való fizetéssel azonban néhány lelkeszünk hátralékban van, kötelességeik teljesítésére a konvent megbízásából figyelmeztetve lesznek.

Azt hiszem főtiszteletű egyházkerületi gyűlés, hogy eléggé igazoltam azt, hogy a lefolyt egyházi év, mind anyagi, mind szellemi s erkölcsi tekintetben, meghozta úgy egyetemes egyházunkra, mint egyházkerületünkre a maga gyümölcsseit: írjuk fel tehát ezeket a gondviselés iránti hálánk érzetével, számlánk nyereségi lapjára.

De fájdalom, voltak veszteségeink is: a halál ez évben is gazdagon aratott közöttünk. Világi részről elhunytak: Vécsey József, a tornai egyházmegyének lelkes és buzgó gondnoka, ki főiskolánk igazgatótanácsában is több éven át példás odaadással, szorgalommal teljesítette kötelességeit. Naményi Pál tornai, Sárközi Gyula, Diószeghy Zsigmond gömöri egyházmegyei tanácsbíró, mindnyájan erős támaszai egyházunknak; egyházi részről Kovács László, a gömöri egyházmegye volt főjegyzője, hamvai, Fekete József, átányi lelkész s Pilissy Ferdinánd, alsó-zempléni tanácsbíró, Rácz Ábrahám csobaji-, Benedek János reviscsei-, Onódy István meszesi-, Tamkó Ferencz m.-keresztesi lelkészek. A tanítók közül Egyed István m.-izségi tanító, a tanítói kar egyik büszkesége.

Ezekután megemlékezem lehető rövidséggel, a szoros értelemben vett hivatalos körömben végzett dolgokról. Azon számos folyóügyeken kívül, melyeket kerületi gyűléseink elébe terjesztettem elintézés végett s melyeknek mikénti elintézése jegyzőkönyveinkben foglaltatik, elintéztetett általam 1618, részint egyházi-, részint iskolai ügy. Időszaki tanácsulást tartottam négyszer, kettőt fegyelmi-, kettőt lelkészválasztási ügyben. Lelkész-vizsgát kétizben. Kápláni vizsgát tettek 5-en. Második, vagyis lelkészi vizsgát 7-en. Pénzügyi választmányi-, valamint leányneveldei felügyelő bizottsági üléseket mindannyiszor, a hányszor a körülmények kívánták. Az 1897-ik évi egyházkerületi számadásokat a számvevőkkel átvizsgáltam; folytonosan figyelemmel kísérvén az egyházkerület pénzügyeit és pénzeinek biztos helyekre való kiadását a választmányi nyal együtt; eljárásunk eredménye a számvevőszék jegyzőkönyvében leendő beterjesztve. Középiskolánk záróvizsgáin résztvettem s az azokon tapasztalt jó eredményről bizonyosságot tehetek. Hosszas dolog volna hivatalos munkaköröm minden egyes részleteire kiterjeszkednem.

Főt. egyházkerületi közgyűlés! Nyugodt öntudattal jelenthetem ki, hogy abban minden reám néző kötelességeket igyekeztem tölem telhetőleg teljesíteni, és hálás köszönetemet fejezem ki egyházkerületünk mélt. főgondnoka, mint elnöktársam s az egyházmegye tanácsbírói, előljárói, gondnokai és esperesei iránt, kik engem kötelességeim teljesítésében gyámolítottak, különösen hálával borulok le az isteni gondviselés kegyelme előtt, mely bennem erőtelen cserépedényében s hanyatlott idejű szolgáljában magát ebben az évben is megdicsőítette.

Belügyminiszteri egyházi adókezelés.

A magyar királyi belügyminiszter a folyó évben a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg legközelebb az egyházi adók behajtására vonatkozólag 15.664. szám alatt oly elvi jelentőségű határozatot hozott, mely kell, hogy mindenkit, ki egyházi törvényeinket ismeri, megbotránkoztasson és kell, hogy azon meggyőződésre juttasson, hogy belügyi- és vallás- és közoktatásügyi minisztereink előtt protestáns egyházjogunk vagy terra incognita, vagy pedig szándékosan hamisítatnak és magyaráztatnak agyon protestáns egyházjogunknak egyes oly intézkedései, melyek oly világos tartalmúak, hogy azokat bárki is — ki írni és olvasni tud — könnyen megértheti. Ezen reánk nézve veszélyessé válható irányzattal, mely önkormányzati jogainknak miniszteri rendeletekkel és elvi jelentőségű határozatokkal való kisajátítását jelenti, feltétlenül foglalkozunk kell és foglalkozniok kell az egyházkerületeknek, melyek felügyelnek az egyház autonóm jogaira és melyek hivatva vannak az egyetemes konventet és ennek útján a zsinatot oly ügyekben figyelemre és közreműködésre felhívni, melyek a magyar ref. egyházat egyetemesen illetik, annak békekötések- és országos törvényekben biztosított jogait érintik vagy éppen csorbítanak; de foglalkoznia kell ezen nevezett belügyminiszteri elvi jelentőségű határozattal az egyetemes konventnek is, mint a melynek egyik feladatát képezi, hogy az egyház törvényes jogait bár honnan jövő megtámadás esetében és sérelmi ügyekben megvédelmezze, azok elhárítására nézve a szükséges intézkedéseket tegye.¹

Különben a mai idők szellemét híven magán viselő elvi jelentőségű határozatot egész terjedelmében annyival is inkább közöljük, mert már a figyelmes átolvasás meggyőzhet minden olvasót arról, hogy ezen elvi jelentőségű határozat meghozatalánál a miniszterek előtt nem a magyarországi protestáns egyházjog, hanem az ausztriai katolikus egyház külső jogviszonyait szabályozó, Ausztriában 1874. május 7-én kelt államtörvény intézkedései lebegnek. Ezen törvényben van azon elv kimondva, hogy az egyházi rendeletek és intézkedések foganatosításához az államhatalom csak úgy járul, ha kimutatatik, hogy az eljárás törvényes, és hogy az illető intézkedés vagy határozat sem az egyházi, sem az állami törvényekkel nincsen összeütközésben. Ime ezen elv van kimondva, az itt alább közlendő s általunk fejtegetni szándékolt elvi jelentőségű határozatban is, és fájdalommal tapasztalhatjuk ezt magyar kir. miniszteriumaink intézkedéseiben egyházi törvényeink magyarázásánál.

Az elvi jelentőségű határozat a következő:

Egyházi hatóságoknak egyházi adótartozás behajtására irányuló megkereséseit a közigazgatási hatóságok csak akkor kötelesek és jogosultak teljesíteni, ha a behajtás végett kimutatott tartozás törvényszerű és jogerős egyházhatósági határozaton alapul.

A m. kir. belügyminiszter 1898. évi 15.664. számú határozata. K. vármegye közigazgatási bizottságának. S. Gyula, budapesti lakos azon panaszos kérelmével, hogy a cs—i evang. reform. hitközség részéről ellene támasztott hitközségi adó-követelés behajtása körül az egyházi hatóság megkeresése alapján eljárta u—i járási főszolgabíró által követelt szabályellenes eljárás folytán szenvedett jogsérelme orvosoltassék, az 5745/97. sz. alispáni határozattal első fokon és az 109/97. sz. közigazgatási bizottsági határozattal másodfokon is elutasítván, s a főszolgabíró panasz tárgyává tett eljárása helyben hagyván, panaszló S. Gyula a közigazgatási bizottsági határozat ellen hozzám felfolyamodással élt. Ezen felfolyamodás folytán a közigazgatási bizottsági határozatot az 1886. évi XXI. t.-c. 10. §. alapján felülvizsgálat alá vonván, a vallás- és közoktatásügyi miniszter ural egyet-

¹ Magyarországi ev. ref. egyh. alk. szerv. 58. §. d. pont.

értőleg következőleg határozok: A p—i ev. ref. esperesnek a cs—i ev. ref. hitközség képviselőjében az u—i járási főszolgabíróhoz 4489/93. sz. a beadott kérvényében S. Gyula terhére felszámított 120 frt három évi hitközségi adó-tartozásból egy évi adónak megfelelő 40 frt kirovását és az erre vonatkozó végrehajtási intézkedéseket érintetlenül hagyom; ellenben a panaszolt eljárást egyéb részeiben, jelesen az idevonatkozó közigazgatási bizottsági és alispáni határozatokat, a főszolgabírói intézkedésekkel együtt ezennel megsemmisítem.

Indoklás: A p—i ev. ref. esperes 1893. október hó 22-én 4489. sz. a megkeresete az u—i járási főszolgabíróhoz, hogy S. Gyula budapesti lakosra, cs—i és f—i birtokai után a cs—i ev. ref. hitközségben 3 évre kirótt évi 40 frtnyi, összesen 120 frtnyi hitközségi adótartozást közigazgatási úton hajtson be. A megkeresésben nincs kitüntetve, hogy az adó-hátralék melyik évekre vonatkozik, és azért az évek a jelen határozat rendelkező részében sem voltak megjelölhetők. Az u—i járási főszolgabíró ezt a megkeresést a f—i községi jegyzőnek adta ki, a ki 1893. november 2-án azt jelentette, hogy S. Gyulát a követelésbe vett 120 frt befizetésére felhívta, ez azonban a fizetést megtagadta, és kifogást emelt a követelés jogossága ellen, azt adva okul, hogy ő reá jogerősen csupán egyszer, egy évre vettette ki 40 frt hitközségi adó, tehát ő csupán csak ezzel az összeggel tartozik, az ezt meghaladó követelésnek pedig semmiféle jogalapja nincs. A főszolgabíró közölte a fél által az adó-követelés jogossága ellen támasztott kifogást a megkereső egyházi hatósággal s miután ettől azt az újabb értesítést vette, hogy a 3 évi adótartozás tényleg fennáll, s a fél által felhozott kifogások alaptalanok: az eljáró főszolgabíró az iratokat a hivatalnál alkalmazott közigazgatási végrehajtónak adta ki, a ki a hely színére kiszállva, S. Gyula ellenében a zálogolást foganatosította 120 frt egyházi tartozás és 8 frt 52 kr. eljárási költség erejéig.

S. Gyula a zálogolásról értesítettén, a követelésbe vett 128 frt 52 krnyi összeget letétbe helyezte és egyben a főszolgabíró eljárása ellen panaszszal élt, egyrészt a miatt, mert a főszolgabíró a panaszolt jogszerűen nem terhelhető egyházi adó behajtása végett — dacára megtett kifogásainak — nála foglalatást eszközöltetett, a nélkül, hogy kifogásai alaposágának megvizsgálása céljából tárgyalást tartott és az eredményhez képest a jogorvoslat rendes útjának nyitvahagyása mellett, határozatot hozott volna; másrészt pedig a miatt, hogy a főszolgabíró a végrehajtás körül is szabálytalanul járt el, a mennyiben az előző végrehajtási joglépések mellőzésével nála zálogolást foganatosított, és így megfosztotta őt annak a lehetőségétől, hogy a sérelmes és jogtalanul tartott adókövetelés ügyében birtokon belül szerzhessen magának jogorvoslatot. Ebben a panaszbeadványban ismételtelen kijelenti S. Gyula, hogy elismeri, miszerint 40 frt hitközségi adó reá jogerősen ki van vetve, tehát ő ezzel az összeggel, — de csakis ezzel, — tényleg tartozik, s így a letétbe helyezett összeggel 40 frtnak a cs—i hitközség részére való átadása ellen nem is tesz kifogást; ellenben a további 80 frtnyi összeggel, vagyis a további két évre 40—40 frtjával követelésbe vett hitközségi adóval panaszoló nem tartozik, mert a most említett adó reá soha kivétel nem lett.

A panaszkérvény ezen előadása szerint a panasz az utóbb említett 80 frtnyi adókövetelés behajtására és ezen kívül a 8 frt 52 kr. eljárási költségre vonatkozik, mely utóbbinak megfizetésére magát a panaszoló azért nem érzi kötelezettnek, mert a zálogolás szabályellenesen eszközöltetett, s így az ebből felmerült eljárási költség a felet nem terhelheti.

A vármegye alispánja a panaszos ügyben szóbeli tárgyalást tartott, mely alkalommal azonban az egyházi hatóság képviselőjében megjelent V. Lajos esperes a panasz azon részére nézve, hogy az adókövetelésnek az egy évi 40 frtnyi kivetést felülhaladó része semmiféle jogalappal nem bír, az alispán s általában a közigazgatási hatóság illetékességét kétségbe vonta, s az adókövetelés jogosságának igazolását, illetőleg az erre szolgálható iratok, egyházhatalmági határozatok bemutatását megtagadta. A panaszolt járási főszolgabíró pedig eljárást azzal indokolta, hogy felfogása szerint a közigazgatási hatóságok kötelesek az egyházi hatóságoknak az egyházi adó behajtására irányuló megkereséseit föltétlenül foganatosítani, s chhez képest ő nem érezte magát arra följogosítva, hogy az egyházi adókövetelés jogossága ellen a fél részéről támasztott kifogás tárgyalásába s a követelés törvényszerűségének megírálásába belebocsátkozzék. A vármegye alispánja 1897. évi június 26. ikán 5745. szám alatt hozott határozatával S. Gyula panaszát elutasította, a főszolgabíró panaszolt eljárását jóváhagyta és egyben — minden indoklás nélkül — kimondotta, hogy ez a határozata csakis birtokon kívül felelbezhető.

Ezt az alispáni határozatot a közigazgatási bizottság is — a fentebbiekben felülvizsgálat alá vont határozatával — helybenhagyta. Az ímént vázolt tényállásból az tűnik ki, hogy a jelen ügyben eljáró alsó- és középfokú hatóságok intézkedéseinek s határozatainak alapját az a felfogás képezte, hogy az egyházi hatóságoknak egyházi adótartozás behajtása iránti megkereséseit a közigazgatási hatóságok föltétlenül foganatosítani tartoznak, a nélkül, hogy joguk volna annak vizsgálatába belebocsátkozni, vajjon a behajtás végett kimutatott tartozás tényleg fennáll-e, vagyis létezik-e olyan jogerős és végrehajtó egyházhatalmági határozat, a mely az illető felet a kimutatott tartozási összeg megfizetésére kötelezi?

Ez a felfogás azonban téves. Mert a magyarországi ev. ref.

egyház alkotmányos szervezetének 4. §-a határozottan úgy rendelkezik, hogy a jelen egyházi törvényben megállapított fokozatos képviselőtestületek, egyházi hatóságok és bíróságok által hozott rendszabályok, határozatok és ítéletek végrehajtása végett van joga a megnevezett egyházi testületeknek és hatóságoknak, szükség esetén az állam közigazgatási hatóságainak segédkezését és eljárását igénybe venni. Ugyanebben az értelemben veendő az 5. §. utolsó előtti bekezdése is, mely szerint az állam és hatóságai a végrehajtásban való segédkezést meg nem tagadhatják, és kötelesek a végrehajtást saját közegeik által foganatosítani. A közigazgatási hatóságok segédkezésének és végrehajtási intézkedéseinek törvényszerű alapját, vagyis előfeltételét tehát nem csupán valamely egyházhatalmági megkeresés, hanem az egyházhatalmági által törvényszerűen hozott és jogerőre emelkedett msraszáló határozat képezi. A mi annyit jelent, hogy az egyházi hatóság által törvényszerűen hozott és jogerőre emelkedett határozat nem léteben, az egyházi hatóságnak nincs joga valamely összeg behajtása, vagy egyéb végrehajtási intézkedések megtétele végett a közigazgatási hatósághoz megkeresést intézni, a közigazgatási hatóság pedig ilyen esetben nincs kötelezve, sőt nincs is feljogosítva a megkeresésnek eleget tenni.

A jelen esetben S. Gyula a terhére kimutatott 120 frt adótartozásból 40 frtnak fennállását beismerte, az ezen összeget meghaladó 80 frtra nézve pedig éppen azt a kifogást emelte, hogy nem létezik olyan egyházhatalmági jogerős határozat, a melynek értelmében ő a kifogásolt összeg megfizetésére kötelezve volna.

A fentebb előadottakból önként következik, hogy az adott esetben az u—i járás főszolgabírájának kötelessége lett volna az S. Gyula ellen támasztott adóhátraléki követelés ellen a nevezett fél által emelt kifogást alapos tárgyalás és vizsgálat tárgyává tenni, a tárgyalás eredményéhez képest határozatot hozni, és a további végrehajtási joglépéseket mindaddig függőben tartani, a míg határozata jogerőre emelkedik. A mennyiben tehát az u—i járási főszolgabíró a jelen ügyben nem a fentírt módon járt el, eljárása helytelen és szabályellenes, és azért megsemmisítendő volt. A főszolgabíró által követett helytelen eljárás fentiekben indokolt megsemmisítésének okszerű folyamánya gyanánt a jelen ügyben hozott alispáni és közigazgatási bizottsági határozatokat, melyekkel a főszolgabíró eljárása helybenhagyott, szintén meg kellett semmisíteni, és pedig az alispáni határozatnak birtokon kívüli felelbezését kimondó részét külön még abból az okból is, mert a birtokon kívüli felelbezés kimondása a határozatban mindenkor külön és tüzetesen indokolandó, a mi a jelen esetben teljesen elmulasztott.

A cs—i ev. ref. hitközség által követelésbe vett 120 frtból 40 frt egyévi adótartozás kivételének jogosságát S. Gyula maga is beismerte, de ezt egyébként utólagosan, vagyis az alispán által tartott tárgyalás megtartása után — a megkereső egyházi hatóság is igazolta, minél fogva megállapítandó volt, hogy a követelés ezen része jogerős határozaton alapuló kirovást képezvén, mint ilyen nem fizetés esetén behajtás tárgyát is képezheti. Ellenben a fentebbi 40 frton felül követelésbe vett 80 frtnyi egyházi adó behajtására nézve az állam közigazgatási hatóságainak segédkezését megtagadni, illetőleg az egyházhatalmági megkeresésének erre vonatkozó részével elutasítani kellett, mert a megkereső egyházi hatóság ezen 80 frtnyi adókövetelés jogossága ellenében a fél által támasztott kifogásokkal szemben nem igazolta azt, hogy ezen összeggel a fél tényleg tartozik, vagyis hogy az a félre törvényszerűen hozott és jogerőre emelkedett egyházhatalmági határozattal tényleg ki lett vetve, sőt a megkereső egyházi hatóság az ennek igazolására szolgáló iratoknak a közigazgatási hatóság előtt való bemutatását egyenesen megtagadta.

(Folyt. köv.)

Dr. Szabó Sándor.

ISKOLAI ÜGY.

Mik legyenek a népiskolai nyelvoktatás taneszközei?

(Válaszúl az Irodalmi Körnek s a népiskolai tanterv szerzőjének.)

(Folytatás.)

A cikksorozat második eredménye: „A népiskola felső (V.—VI) osztályaiban ugyanoly nyelvutáni kézikönyv szükséges, mint a gymnasium I.—II. osztályaiban“. Hogy ennek az állításnak tarthatatlanságát kimutassam, össze kell hasonlítanom ez osztályok tanterveit annyal is inkább, minthogy ezt teszi a cikksorozat írója is. Sajnálom azonban, de ki kell jelentenem, hogy ez összehasonlítás alapján a tantervünkre rakott dicséreteket le kell szállítanom s meg kell védelmeznem az állami tan-

tervet, máskor saját tantervünket a cikksorozat állításai-
val szemben. Az igazság mindeneknél előbb való.

A megértés könnyítése végett állítsuk egymás mellé
a két tanterv ide vonatkozó részét:

A miniszteri tanterv:

„Az elemi népiskola ne-
gyedik osztályán felüleső
osztályokban az anyanyelv-
beli mondat- és nyelvtani
tanítást *egészen az írási és
olvasási gyakorlatokkal kell
összekapcsolni*. Ezen osztá-
lyokban a tanító feladata,
hogy ügyeljen a *négy első
osztályban tanultak alkalom-
szerinti ismételtesére* vagyis
az eddig szerzett nyelvtani
ismeretek felhasználására, a
szóbeli előadások, valamint
az írásbeli dolgozatok helyes-
ségére és csinosítására.
(Lásd fennebb az írás és fo-
galmazás gyakorlását az V.
és VI. osztályban). Ezek-
hez jön a fogalmazás ren-
des tanítása, polgári ügyíra-
tok szerkesztése (7.—8. l.)“

Ezekből kifolyólag a miniszteri tantervnek a cikksorozat szerint ez a két hibája: a) „az V.—VI. osztályt *kellő feladat nélkül hagyta* (fentebb: „*semmi új feladat-
tal* nem állítja szembe), b) bár a tanterv kimondja, „hogy
az olyan tanító eltevesztene célját, a ki az elemi iskolá-
ban a nyelvtan szabályait rendszeresen tanítaná“: mégis
a *II.—IV. osztály túlterhelése* lőn az eredmény, mert
elmulasztá a tanterv a *nyelvtan tüzetes tanítását* az V.
VI. osztályban kijelölni“.

Csak egyszeri, futólagos átolvasás s elfogulatlan
összehasonlítás bárkit is meggyőzhet, hogy e két osztá-
lynak mind a két tantervben ugyanaz a két főfeladat
van kijelölve, t. i. a) az előző osztályokban tanultak *ismét-
lése*, vagy *begyakorlása*, b) *polgári ügyíratok szerkesztése*;
csak hogy e két főfeladat a tantervekben különböző helye-
ken és címek alatt fordul elő. Az első *régi*, a második
új tananyag mindkét helyen. A tanítási eljárás is ugyan-
az: olvasmányokkal kapcsolatban kívánja az összes
nyelvtani ismeretek ismételését, megszilárdítását. No, de
— beismerem — van a kettő között különbség is. A
miniszteri tanterv nem mondja meg, hogy a régi ismer-
etek *ismételése* vagy *begyakorlása nyelvtan segítségével* mel-
lett történjék, a mienk a nyelvtani kézikönyv tüzetes
használatát világosan és határozottan megkívánja. A cik-
kező szemében ez volna az *új feladat*, a mit amaz
elmulasztott. A dolog azonban úgy áll, hogy az a tan-
terv ezt is megengedi. Világos példa rá a többek közt
épen az egyik példány-Olvasókönyv, a Szirmay-Vörösié,
melyben az V.—VI. osztály tananyagául az előző
osztályok nyelvtani szabályai rendszeresen összefoglalva
„*ismételéssel*“ 25 lapon ott vannak az olvasmányok után
a már ismert s — itt helyes — „*organicus* kapcsolat-
ban“. Ez a rendszeres összeállítás azonban megtörténhet
gyakorlatilag is az olvasmányok elemzése közben.
Sőt a tanterv szelleme öntudatosan és bölcsen épen ezt
akarta: kevés grammatika és mennél több fogalmazás;
ezért hangsúlyozza a dolgozatok helyességére és csi-
nosítására törekvést. Épen itt van helye annak is,
hogy a növendékek a tüzetesebb, rendszeresebb olva-
sási és írási gyakorlatok közben a nyelv szépségeivel

A mi tantervünk:

Tanczél: Az anyanyelv
megértésének s helyes hasz-
nálatának *megszilárdítása*,
Polgári ügyíratok szerkesz-
tésébe való bevezetés. *Tan-
anyag, tanmenet.* a) Az *előző
osztályokban tanult összes
nyelvtani ismereteknek*, he-
lyesírási szabályoknak al-
kalmasságát olvasmányi dara-
bok elemzése s a *nyelv-
tani kézikönyv alapján való
begyakorlása*. *Tanítási el-
járás:* A folyékony olva-
sásra szánt darabokat olvas-
sák s azokban mondaton-
ként elsősorban a mondatgato-
kat azután a beszéd részeit
kijelölik. Majd olvassák a
nyelvtani kézikönyvből a szá-
batosalakba öntött szabályt,
melyet be is gyakorolnak.

is alaposabban megismerkedjenek. Ez a fő a tanterv
szellemében, a grammatizálás csak másod rendű. Ezért
nincs az egy tanítóú iskolában a nyelvtanra különóra.
A mi tantervünk megfordítja: erősen hangsúlyozza, te-
hát főnek teszi a tüzetes grammatizálást; a nyelv szép-
ségeinek ismeretét, tehát magát a nyelvet megkedvel-
tetését csak alárendelt szerepre kárhoztatja. Sőt a
grammatizálást a cikksorozat oly erősen kihegyezi, hogy
ezt tekinti amazzal szemben a nyelvtanítás dicséretre
méltó *önállóvá* tételének, mert azt tartja helyesnek, hogy
a II.—IV. osztályban a nyelvtanítás *gyakorlati*, emitt
elméleti legyen. Az állítások fokozása aztán abban csú-
csosodik, hogy ez az *elméleti feladat* vagyis grammati-
zálás „a népiskolai V.—VI. o. növendékre *ugyan az*,
mint a *középiskolai I.—II. osztályra*“. És vajjon mi teszi
szükségessé a szerinte is „egy ismeretkört képező dis-
ciplinának“ ilyen külön szakítását?! Talán a népiskola
célja?! Óh nem; ez másodrendű kérdés! Kiváltképen a
módszernek túlajtása, a körmönfont tudományossággal
levezetett s felaprózott módszernek erőszakolása, a mely
meg mindenáron annak a merész állításnak bizonyítására
akarna szolgálni, hogy „*az V.—VI. osztályban s a kö-
zépiskolai I.—II. osztályban egy nyelvtan kell*“. Hát
kérdék minden elfogulatlan ahhoz értőt s kérdem főleg
a gyakorlat embereit: *a módszer-e a határozó* az iskola
feladatainak, mondjuk: *tananyagának kijelölésében* vagy
az iskolának célja s az életnek ama követelményei,
melyek az iskolák rendeltetéséhez képest fennállanak s
melyek elől a legügyeskedőbb módszer kedvéért sem
lehet kitérni?! Kérdem: melyik tanterv tűzi ki hát he-
lyesebben a kérdéses osztályok feladatát? Hadd feleljen
helyettem egy gyakorlati ember, hiszen úgy is velem
szemben szabta ki a körvonalat, midőn a körülmények
nem ismerése miatt, s így egészen ok nélkül az én fej-
jemhez vágta, hogy „*figyelman kívül hagytam az V. VI.
osztály tananyagát*“. „Hiszen éppen itt — mondja — e két
felső osztályban kell betetőzni a nyelvtanítást. Itt kell
megszilárdítani a gyermeknek már *szerzett ismereteit*.
Itt van helye az eddig tanultak *rendszeres gyakorlati al-
kalmazásának*, a felébresztett gondolkodás kifejlesztésé-
nek s öntevékenységgé által való bővítésének. — Itt nyí-
lik alkalmunk a tanítónak arra, hogy növendékeit *szabatos
írályra szoktassa* s a gyakorlati élet követelte fogalma-
zás különféle neveinek ismeretére vezesse. Egy-két
kiválóan szép, s a gyermek értelméhez mért elbeszélés,
leírás, levél, folyamodvány, egy értekezés, néhány *jeles
költemény szépségeinek ismertetése*. . . . Itt és ezekben kö-
zelíthetjük meg a *nyelvtanítás tulajdonképeni célját*; itt
tűnik ki igazán, hogy mennyit ér nyelvtanításunk“.
(Lásd S.-pataki L. 1894. 331. l.) Ime, az állami tanterv
szellemének, hű kifejezése, a népiskola valódi céljának
helyes és szabatos körvonalozása! S ha most, ezzel
szemben, a tantervünk tüzetes nyelvtanítását a cikkszo-
rozat értelmezésével én állítanám, Sulyok J. a fejemhez
ismét hozzávágna: „*Ehez nem szabályok, hanem al-
kalmasságok s főképen szorgalmas gyakorlás kellene*“.
Vajjon nem így kell-e felfognia minden jóra való népta-
nítónak a népiskola célját, az V. VI. osztálynak felada-
tát s nem így kell-e értelmezni tantervünket a népiskola
jól felfogott érdekében?! Hiszen a mérsékelt grammatizá-
lás az alsó osztályokban elkerülhetetlen, még ha egyál-
talában nem tekintünk is a középiskolába menő növen-
dékek képzésére; de mi értelme van a nyelvtan tüzetes
tanulásának a népiskola, az önálló célú népiskola két
felső osztályában, a hol jobbra csak olyan növendé-
kek maradnak, a kik még nem akarnak az eke szarvá-
hoz térni, nem vágyakoznak magasabb képzettséget
igénylő életpályák után?! Bizony az ilyeneknek nem

középiskolai nyelvtanozás kell, hanem írás, olvasás, megfogalmazás! Őva intem tehát Irodalmi Körünket népiszkolai tantervünknek olyan értelmezésétől, a milyen a cikksorozatban dicsekedve ajánlkozik. Ha a tantervünket csakugyan úgy kellene értelmeznünk; ha ez benne az új feladat az állammal szemben: akkor bátran alkalmazhatjuk rá azt a régi mondást: „A mi jó benne, nem új, s a mi új, az nem jó“.

(Folyt. köv.)

Maklár Pap Miklós.

KÖZÉLETÜNK.

A tiszáninnenni ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése.

— Miskolc, május 10–12. —

Május 10-ikére hívta össze az elnökség kerületünk egyházi s világi férfait, hogy tanácskozzanak a »kebli ügyek« felett, a melyek a kerületi közgyűlés hatáskörébe tartoznak. Meghívtak s érdeklődők nagy számmal jelentek meg s a főleánynövelde udvarán számos csapatot alkotva vártak a tanácskozás megkezdésére, az elnökség megérkezésére. Régi ismerősök köszöntötték egymást, új emberek ismerkedtek, a közbizalom által tisztségre emeltek üdvözöltettek a találkozás alkalmával s ezeken felül itt a kongrua-javaslat, ott a kerületi papi özvegyárvtár, az egyik csapatban egyházmegyei, a másikban általános politikai kérdések tárgyalása képezi a beszéd anyagát, foglalkozván némelyek a karádi ominosus papválasztással, mások a fölött töprengve, hogy milyen is lenne a tiszáninneni ref. kerület anyagi arcúlat, ha pénzei úgy kezeltetnének, mint a királyhágotúli testvéreinké? . . . De mind ennek vége szakad, mikor az elnökség közeledik s bevonul a főleánynövelde nagytermébe, a hol elhelyezkedvén az illetékesek a zöld asztal mellett, felszendül a püspök hangja s imához kulcsolván össze kezeit, hangzik a megnyitó imádság. A 82 éves püspök nagy buzgósággal esdekel az egek urához, kérve a szeretetnek s egyetértésnek lelkét a tanácskozás folyamára, hogy építtessék az istenországa.

A megnyitó imádság után a főgondnok szól pár szívélyes szót s a maga részéről is megnyitja a tanácskozást s hogy ez kellő rendben folyjék, a tagok igazolása történik meg első sorban. — Az esperesi korból senki sem hiányzik s szívesen üdvözlük az abaúji széniort, a ki lelkesen ajánlja fel szolgálatait a kerületi közgyűlésnek is. A gondnoki korból Komjáthy Béla ungi gondnok hiányzik, de bejelenti a püspök, hogy a másnapi tanácskozásra eljön, az elsőre azért nem jelenhet meg, mert az országgyűlésen van elfoglalva. A tornai gondnok jelen van s Lakatos Miklóst zajos éljenzéssel üdvözlük, mint Vécsey József utódját. Az ungi gondnok is megjelent a másnapi ülésre, a mint ígérte s őt is szívesen üdvözölték a gyűlés tagjai. Az egyházmegyei küldöttek is nagyobbára mind jelen voltak, úgyszintén a kerületi tanácsbírók is, — de ez utóbbiak sorában nem láthattuk Mocsáry Lajost. Helyette egy levél volt a zöld asztalon levő irományok között, a mely lemondást tartalmazott.

A megalakulás után a püspöki évi jelentés felolvasása következett, a mely hű képét tárta fel a kerület múlt évi állapotának. 31-ik jelentése volt ez Kun Bertalan püspök úrnak s hogy milyen gondosan őrkö-

dött kerülete felett a múlt egyházi évben is, híven igazolja a lapunk elején olvasható jelentése.

A püspöki jelentés után az új világi főjegyzőnek: Szalay Lászlónak az esküvétele következett, a ki nagy köszönettel fogadva az őt ért kitüntetést, készséggel ajánlotta fel szolgálatait a kerületnek.

Napirend előtt Fejes István emelt szót, hogy beszámoljon konventi képviselő társainak nevében is a legközelebbi konventi gyűlésről s annak főleg a kongrua-ügyben folytatott tanácskozásairól. Elmondotta, hogy a konvent megállapodásai alkalmasak lehetnek némi megnyugvás eszközésére, de útalta arra is, hogy sokkal nagyobb megnyugvást lehetett volna szerezni, ha kerületünk s vele a többi kerületek is nyilatkozhattak volna a fontos kérdésben. De mintha valami zsidbadtság vett volna erőt rajtunk s mintha a régi elevenségnek ereje kiveszőnek mutatkozott volna! Most már természetesen idejét múlta a kérdéssel való foglalkozás, de felhívja a gyűlés figyelmét arra a konventi intézkedésre, a mely a 21-ik pontban foglaltatik s felveti a kérdést, vajjon nem volna-e szükséges az abban foglaltakra vonatkozólag állást foglalni, mert úgy látja, hogy a konventnek közalapi végrehajtó bizottságára olyan jog bízott, a mely tulajdonképen egyházmegyei s egyházkerületi jog?

A konventi tanácskozásról szóló jelentést éljenzéssel vették tudomásul, a felvetett kérdés felett pedig megindult a vitatkozás, a melyben Dókus Ernő, Bernáth Elemér, Tóth Dániel, Dókus Gyula, Révész Kálmán, Radácsi György, Kérészi Barna és Czinke István vettek részt. A hosszas tanácskozásnak az lett az eredménye, hogy kimondattak, hogy a jelzett konventi jegyzőkönyvi pontban foglaltakra vonatkozólag akkor áll elő a határozat hozatalának szüksége, ha a »díjlevél revisió-jára, illetőleg a »jelentő ívek«-nek a törvénynyé vált kongrua javaslatnak értelmében való kiigazítására szolgáló kérdő ívek a végrehajtó-bizottság által szétküldetnek. Érdekes volt e tanácskozás, mert a konventi jegyzőkönyv »díjlevél-revisió« kifejezése tévedésbe ejtett némelyeket s egyenesen általános kerületbeli charta-revisiót sürgettek, noha a konventi végrehajtó bizottság elnöke, Dókus Ernő határozottan kijelentette, hogy a revisió csakis a jelentő-íveknek a lelkesízi fizetések állami kipótlása céljából való átnézésére szól. Ez ellentétes felfogásból keletkezett aztán az az érdekes felvétel két felszólalónál, hogy épen homlokegyenest ellenkező két indítványnak az összeegyeztetését javasolták.

E napi rend előtti tanácskozás után felolvastattak Mocsáry Lajos kerületi tanácsbírónak állásáról való lemondást tartalmazó levele, a melyben testi gyöngeségére s arra hivatkozva, hogy az ő egyházipolitikai meggyőződése s iránya egészen más, mint a most uralkodó irányzaté, lemondását a tanácsbírói állásról bejelenti. Kerületünk e régi s kipróbált harcosának a távozásába nem tudtak belenyugodni a gyűlés tagjai, a kik Fejes István indítványára elhatározták, hogy Mocsáry Lajos felkérendő bizalmi állásának további viselésére. Az egész gyűlés mélyen érezte, hogy Mocsáry Lajosnak még ott kell lennie a magyar református egyház ügyeinek tárgyalásánál, — szavára még mindig igen nagy szükség van s jogaink védelmezésében nem oly könnyen nélkülözhető az a férfiú, kinek erősen protestáns érzülete, mint világító szövétnek tündökölt előttünk. Reméljük, hogy a nemes férfiú engedni fog a közóhajnak s megmarad a tiszáninneni ref. egyházkerület világi tanácsbírájának.

Skontró-tárgyalás következett ezután, a melynek során a sárospataki theol. tanári kar ismeretes véleményére beadott egyházmegyei észrevételek említették

fel első helyen, a melyek egy bizottságra bízattak újabb véleményes jelentés céljából. A kerületi papi özvegy-árva tarra vonatkozólag kimondatott, hogy a *tár továbbra is fenntartatik, még pedig kötelező tagsággal*. Új alapszabály készítésével egy, a püspök által összehívandó bizottság bízott meg, a melynek a következő egyházmegyei véleményeket kell majd figyelembe venni, mint olyanokat, a melyek a kerülethez felterjesztettek: a kamat-jövedelemnek $\frac{3}{4}$ -e osztassék ki, $\frac{1}{4}$ -e tőkésítessék; a régibb tagok özvegyei s árvai részére magasabb jutalék állapíttassék meg; 30 évig legyen a tagsági díj fizetendő; a férjhez nem ment leányok életök végéig segítsenek; legyen egyenlő osztalék; egyenlő fizetési járulék, t. i. 60 frt stb. Ez a munkát is ép úgy, mint az első, az őszi kerületi gyűlésre adandó be.

A kerületi pénzügyi választmány jelentése a kerület pénzügyi állapotáról tudomásul vétetett, s a püspöki, ügyészi s pénztárnoki hivatal részére egy külön szolga alkalmazása mondatott ki 200 frt fizetése mellett.

A sárospataki főiskola igazgató tanácsának jelentései kapcsán tudomásul vétetett a főiskola anyagi ügyeinek állapotáról, a múlt évi pénztári forgalomról s a jelen évi költségeloirányzatról szóló kimutatás. Szomorúan vette tudomásul a gyűlés az igazgató-tanács egyik legrégibb tagjának. Vécsey Józsefnek haláláról szóló jelentést s emléket a kerületi gyűlés jegyzőkönyvében is megörökítik. Az így megüresedett igazgató-tanácsosi helyre nagy érdeklődés mellett történt a titkos szavazás. Komjáthy Béla gondnok s Szent Imrey Gyula abauji tanácsbíró felé hajlott a bizalom, amaszt azért akarván bevélasztani, hogy »frissítő elem« legyen a különben teljesen tiszteletreméltó testületben, emezt azért akarván némelyek mellőzni, mert »rokonai összeköttetés« szálai fűzik a már igazgató tanácsosokhoz. 57 érvényes szavazatból *Szent Imrey Gyulára* 29, Komjáthy Bélára 24 esett s így az előbbi választatott meg. A főiskola igazgatótanácsa feljogosítottatott, hogy a II-ik párhuzamos osztályt feállítsa s egy rendes tanári állásra pályázatot hirdessen.

A sárospataki tápintézet ügyében a főiskolai igazgató-tanács jelentése megnyugvással vétetett tudomásul. Így vette tudomásul a gömőri egyházmegye képviselője, Csabay Pál balogi lelkész is. a ki felszólalást tett lelkész-értekezlet nevében kinyilatkoztatta, hogy a gömöriek épen úgy szeretik a pataki főiskolát s annak minden egyes intézményeit, mint mások s hogy felszólalásuknak alapos voltát maga az igazgató-tanácsi jelentés igazolja, a mikor az adatok szerint egy növendék ellátása tényleg nem kerül 60 frtba.

Az esperesi kar jelentése az egyházi adózás ügyében a közalapi végrehajtó-bizottság által készített jelentő-ívek kiállítására vonatkozó utasítás értelmezése s felvilágosítása tekintetében a közgyűlés által elfogadottat s a legrövidebb idő alatt a pótló-utasítás szét fog küldetni, hogy a nagy jelentőségű kérdésben a legmegbízhatóbb adatokat szerezzék be a lelkészek. Óhajtott volna, ha egyházmegyénként csak egy bizottság végezné az ívek kitöltését, hogy az egyöntetűség meglegyen.

A miniszteri leiratokat, a melyek között érdekes volt az április 11 s június 8-ának megünnepléséről szóló felhívás, tudomásul vette a közgyűlés. A konventnek a kerületeket érdeklő határozatai mind letárgyaltattak, kivéven a kolozsvári »szeretet-ház« ügyét, a mely le-tétetett az egyházmegyékhez nem annyira véleményadás, mint inkább elmélkedés céljából, hogy az őszi egyház-kerületi közgyűlésre megjelenő képviselők az úgy teljes ismeretével szavazhassanak: elfogadható-e az összes ref. lelkészekre kiroáni gondolt 2 frtos járulék?

Fontosságánál fogva megemlítendő az az indítvány, a melyet Nemes Lajos felső-zempléni küldött tett a ref. népiskolák államosítása tárgyában. Nevezetesen 3—4 ref. iskolának államosításáról lévén szó, felemlítettett, hogy sok helyen az államsegély igénybevételenek mel-lőzése mellett történik a törekvés az államosítás iránt. Nemes Lajos indítványára kimondatott, hogy ref. isko-láinknak államivá való átalakítása *csak a végszükség ese-tén engedtetik meg*. Mintha még az államsegély sem volna elegendő a terhek könnyítésére, mert a nép még ezután is nyög!

A sárospataki állami tanítóképezde igazgató-tanácsának felterjesztése a vallásoktatás kérdésében, átté-tetett a főiskolai igazgató-tanácsához. Réz László homon-nai lelkész munkája pedig, a mely a tanítóképezdei vallás-oktatás tananyagát foglalja magában, a kérdésre vonat-kozó véleményes jelentés kérése mellett áttétetett a theol. tanári karhoz. Rohoska József, Vallancs Miklós ösztön-díj kérvényei a főiskolai igazgató-tanácsához tétettek át; ellenben Fűry Lajos miskolci segéd-lelkésznek a kerü-leti gyűlés szavazott meg 300 frtot a hollandi tárból, hogy a tanári pályára mehessen; — 150 frtot szeptember-ben, 150-et pedig az első félév végén, a lecke-könyv bemutatása után kap.

A Baldácsy-alap állásáról szóló jelentést örömmel vette tudomásul a közgyűlés, a mennyiben a kerüle-tekre eső osztalék a jelen évre 500 frttal nagyobb az előző évinél. Jövőre ismét emelkedni fog a kerületekre eső jutalék.

A miskolci ref. főgimnázium igazgató-tanácsa tel-hivatott, hogy a vallás-tanári állás rendszeresítését az 1896-ik évi konventi határozat szerint eszközölje. A sárospataki Irodalmi Kör megsürgettetik a confirmációi káté s az ismétlőiskolák részére szolgáló tanterv s tan-könyv készítése ügyében.

Az alsó-borsodi egyházmegye felszólalást tett a köz-alapi bizottság amaz eljárása ellen, a mely szerint épen a kerület legtöbb domesztikát fizető egyházmegyéje, az alsó borsodi nem részesül *méltányos segélyezésben*. A jelen évben például egyetlen egyház s lelkész sem nyert segélyt, csupán tőke-segélyben részesült egy egyház. A gyűlés a panaszt felterjeszti a konventhez. Kimondotta a gyűlés, hogy ezután a domesztikai segély kérvények az őszi rendes gyűlésen fognak tárgyalatni; rendkívüli gyűlések pedig csak igen sürgető esetekben fognak tartatni, a mikor is minden *jogosult tag* meg fog hivatni. Kimondatott az is, hogy a gyűlési akták ezentúl *10 nappal a gyűlés előtt, adandók be az elnök-séghez, különben nem fognak a későn beadott iratok tár-gyalás alá vétetni*.

A kerületi pénzügyi választmány megbízottat, hogy a kerületi közgyűlési jegyzőkönyvek s névtárak nyoma-tási költségeinek fedezése szempontjából az őszi gyűlésre adjon egy javaslatot.

Adás-vevési szerződések, díjlevél-erősítések, segély kérvények, mint mindig, úgy most is nagy számmal voltak. Amazok sorában felemlítendő a miskolci ref. gimnázium régi épületének eladása 25 ezer forintért Miskolc városa részére.

A bíróság két lelkész választással foglalkozott, t. i. a *Karádival és Átányival*. Mindkét ügyben jóváhagya-tott az első bírósági ítélet, tehát Karádra Fűrész Tamás lukai lelkész megerősítettett, az átányi választás pedig megsemmisítettett s a megválasztott lelkész, Bihari Lajos dolhai missionárius az újabb választásból kizá-ratott. A kerületi bíróság ebben az egyben azonban szigorította az első bíróság ítéletét, a mennyiben két egyháztagot, a jegyzőt s a győztesnek nevezett párt fő-

kortesét, megfosztotta a választói jogtól. Vajha eszközre térnének az átányiak s a tisztesség útján haladnának ezután!

A gyűlés első napján a főgondnok látta vendégeiül az összes megjelenteket s a Korona vendéglő disztermében lelkesült hangulat mellett folyt le a ebédelés, a melynek folyama alatt első helyen az új főjegyző: Szalay László emelt poharat az elnökségre; szóltak még Báró Vay Béla és Fejes István a protestantizmus boldogabb jövőjéről s jellembeli szilárdságáról; Kun Bertalan Tarnay Gyula borsodmegyei alispánt éltette; Meczner Béla Lakatos Miklós legfiatalabb gondnokot; Lakatos Miklós a ref. egyházért, Révész Kálmán a tiszáninneni kerületért emelt poharat; Bernáth Elemér a legfiatalabb esperest, Révész Kálmánt, Kupay Dénes Meczner Bélát, Tarnay Gyula a reformátusokat, Zombory Gedő a Dókus családot éltette, a melynek három tagja volt jelen a gyűlésen.

A következő gyűlés vándor gyűlés lesz papszen-
teléssel egybekötve s a sor a gömöri egyházmegyén van.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— A magyar protestáns irodalmi társaság ez évben is vándor közgyűlést fog tartani, ez úttal *Kolozsváron*. Május 31-ikén választmányi s beszámoló rendes közgyűlés, — június 1-sőjén pedig istentisztelettel egybekötött felolvasó ülés lesz. Az istentiszteletet Kenessey Béla fogja tartani; a felolvasók pedig gróf kuun Géza és Stomp László lesznek.

— A magyar református egyházi adózás kérdésében az első lépést, az adatok összeírására szolgáló ívek elkészítésével, megtette a közalapi végrehajtó bizottság. A jelentő iven 8 pont alatt kell az adatokat beírni, a melyek a gyülekezet tagjainak múlt évi összes egyenes állami adójára; a 10 frtnál kevesebb egyenes állami adót fizetők számára, ezeknek egyházi adójára; az egyház múlt évi rendes kiadására s az egyházi adózás módjára vonatkoznak. Az útasítás s a kerületünk által alkotott pótutasítás szerint az ívek kitöltése elég pontos és megbízható lehet. Az ívek ez év december 1-sőjéig Kenessey Bélához lesznek küldendőek, bizonyosan az esperesi hivataloktól, vagy épen a püspökiektől, miután az esperesek úgy is láttamozzák az íveket.

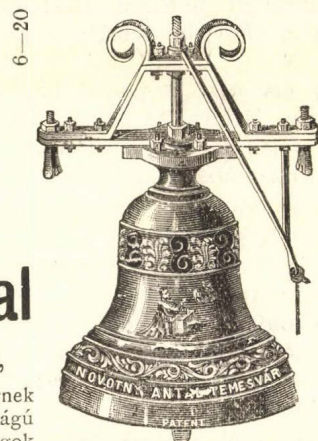
— A pozsonyi ref. missziói egyház kérő levelet küldözött széjjel s adakozásra hívta fel a protestánsokat. Lehetetlen a segélyezendő egyházra fel nem hívunk t. olvasóink figyelmét, s nem ajánlanunk az 500 tagból álló lelkes gyülekezetet, a mely maga 4906 frtot gyűjtött építendő templomára, a legmélyebb pártfogásba. Lelkes pásztor áll a hívek élén, Balogh Elemér, a ki mindent elkövet, hogy az ő koronázó városban a reformátusoknak templomuk legyen s ne szorúljanak luth. testvéreik segítségére, a melyet azok szívesen nyújtanak ugyan, de a felekezeti önérték méltán óhajtozik saját templom után is. Az adományok *Berghoffer János* pénztárnokhoz küldendőek Vásártér 22. sz. alá.

— **Theológusaink létszáma.** A nem sokára bevégeződő 1897/98-ik iskolai évben református theológiai akadémiáink hallgatóinak létszámáról a következő kimutatást közölhetjük a félévenkénti adatok alapján:

	Az első félévben					A második félévben				
	I. éves	II. od	III. ad	IV. ed	Összesen	I. éves	II. od	III. ad	IV. ed	Összesen
Budapest	13	5	5	7	30	12	5	5	7	29
Debrecen	8	16	8	10	42	8	16	9	13	46
Kolozsváron	18	5	2	6	36	14	5	7	6	32
Pápan	5	5	6	4	19	5	5	5	4	19
Sárospatakon	11	9	13	15	48	11	10	13	15	49
Összesen	55	40	38	42	175	50	41	39	45	175

E kimutatás szerint úgy az első, mint a második félévben a sárospataki akadémián volt a legtöbb hallgató s a pápain a legkevesebb. A létszám magassága szerinti sorrend tehát ez: Sárospatak, Debrecen, Kolozsvár, Budapest és Pápa. Most végző ifjú is Sárospatakon van a legtöbb, de már I-ső éveseknek létszámát tekintve harmadik helyen áll, az elsőt Kolozsvár, a másodikat Budapest foglalván el. Feltűnő a kolozsvári létszám csökkenése ezen az évfolyamon. Ez éven e kimutatás szerint összesen 45 káplánt kapnak gyülekezeteink, illetőleg ennyit sem, mert szénior, segédtanár, külföldre menő mindig van s ezek nem állanak a gyülekezetek szolgálatába. Jövőre még kevesebben lesznek, de négy év múlva, ha a mostani kezdők száma megmaradna, több káplánt várhatunk. Vajjon a jövő iskolai évben lesz-e több jelentkező? A lelkesítő fizetések kiegészítéséről szóló törvénynek lesz-e valami hívogató hatása?

HIRDETÉS.

Novotny Antal

harang- és érczöntődeje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kitértetett átlukasztott szabadalmazott

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van: így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvaskoronával felszerelését, vertvas harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálom

Novotny Antal Temesvár, Gyárvaros.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZSLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Egy nagy sérelmünk a törvénynyé válandó kongrua-javaslatban.” *Presbyter.* — „Belügyminiszteri egyházi adókezelés.”
Dr. Szabó Sándor. — „Mik legyenek a népiskolai nyelvvoktatás taneszközei.” *Makláry Pap Miklós* — „Az elvesztett
paradicsom.” s. — „Palaeolog Jakab.” *Kovács Zsigmond.* — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.”

Egy nagy sérelmünk a törvénynyé válandó kongrua-javaslatban.

A prot. egyházat a lelkészek fizetésének rendezését tárgyzó törvényjavaslatban nagy csalódás várja, a mely bizonyára bekövetkezik, mert a miniszter a képviselőházi tárgyalás alkalmával, a mint tudjuk, föltétlenül ellene nyilatkozott a Madarász Imre azon javaslatának, a mely éppen e csalódásunkat akarta kiküszöbölni a javaslatból.

A törvényjavaslat keresztúlviteli módozatai közt ott áll, hogy a földjövödelmek felszámolásánál azoknak haszonbérleti értéke vételessék s hogy ezeknek emelkedése vagy csökkenése esetről-esetre, talán évről-évre bejelentendő, a további kiegészítés vagy levonás céljából. Ez a módozat nemcsak a méltányosság, de a pontos gyakorlati keresztúlvitel szempontjából sem állja ki a józan kritikát s ha megvalósul, a legszerencsétlenebb alkotás lesz. Eltekintve attól, hogy a lelkészeket folytonos alárendeltségi, szerződéses viszonyba hozza a változó kormányokkal s bizalmatlansági nyilatkozatot foglal magában az egyházi hatóságokkal szemben, kérdésbe tehető s már most megvitatandó és eldöntendő, hogy mi az a mérték, a mihez ez az előreláthatólag folytonosan billegő emelkedés vagy csökkenés szabva leend?

Talán a község határában levő hasonmínőségű földek jövedelme? Ez a leghibásabb számítás lenne, különösen, ha meggondoljuk, hogy a haszonbérleti jövedelmet a földek minőségén kívül igen sok mellékkörülmény befolyásolja, a miket argusi szemekkel sem lehet pontosan figyelemmel kísérni s ellenőrizni. Ez a mód a pontos, méltányos és mindenkit megnyugtató s a törvény szellemének megfelelő számításra nem nyújt kellő garanciát, olyat pedig épenséggel nem, a melyet egy országos törvénytől ilyen fontos és állandó jellegű kérdésben jogosan várhattunk volna. Ennek a módszernek alkalmazásával a mi lelkészeinknek is lehet s bizonyosan van egy sokkal természetesebb és pontosabb propozíciójuk, az nevezetesen, hogy a mennyiben a lelkész földek teemes része ez idő szerint házi kezelés alatt áll s a nyomasztó viszonyok miatt előreláthatólag még sokáig így fog állani; maga a lelkész jelentse be esetről-esetre, évről-évre a földjei után nyert természetbeli jövedelmét, s a kiegészítés összegét. Mit szólnának ehhez a változó kormányok?

Vitát megnyitó országgyűlési beszédében, hogy a törvényjavaslatnak sorsát az esetleg támadható ellenséges áramlatok közt biztosítsa, hivatkozott a miniszter arra a ritkán idézett 1848-iki törvényre, mely a tized elvesztése okánál fogva, csupán a kath. lelkészeknek állami kárpótlásáról intézkedik. Sajátságos, hogy mikor ezzel a jogegyenlőség felé való haladásnak törvényes rendezése alkalmából előhozakodik, ugyanakkor helyesnek találja, a prot. lelkészek jövedelmének kipótlását a földek haszonbérleti értéke alapján eszközölni. Hallottunk-e valaha arról, hogy az államkormány a kath. lelkészeknek azóta adott állandó segélyt a földek haszonbérleti összegétől tette volna függővé vagy erre nézve évenkénti adatokat kívánna fel? Pedig az akkori kárpótlás és a mostani rendezés, hiába csúrkük-csavarjuk a dolgot, alapján véve hasonló természetű s mint amaz nem pusztán segély, hanem az állami átalakulás folytán előállott tartozás teljesítése volt, úgy ez sem kegyadomány, hanem az állami érdekek miatt folyton szaporodó terhek egy részének szükségszerű, halasztást nem tűrő átvállalása. Kárpótlás, segítségnyújtás alakjában. Sokat, nagyon sokat vesztek lelkészeink eddig a miatt, hogy a folyton szaporodó terhek, karöltve az általános elszegényedéssel, kiölték népünkől az önkéntes teherviselés és az áldozatkészség nemes jellemvonását, mert az ő állásuk mindenek felett az a bizalmi állás, mely viselőjétől, hogy működése sikeres legyen, azt követeli, hogy inkább tűrje panaszszó nélkül nehéz helyzetét, mintsem annak javítására, törvényes intézkedéseket vegyen igénybe.

Hogy napjainkban még a múlt időkhöz képest is rosszabbodtak köztársadalmi, életfenntartási viszonyaink, azt a legújabb mozgalmak, események bizonyítják. Elzárkóznék-e ezek elől ridegen, felsem vevőleg az az állam, a melynek törvényhozó testülete nyilvános elismeréssel adózik a protestánsizmus nagy nemzeti múltjának s elzárkóznék-e annyira, hogy ügyet sem vetve a mostani viszonyokra, melyekben a prot. lelkésznek biztosan felszámítható jövedelmi forrása nincs, törvényes meghívó díjlevele tabula rasává lett, az eddig legbiztosabbnak tekintett földjövödelmet is olyan ingtag és megbízhatatlan alapokon számítsa fel, mint a sok esélytől függő haszonbérleti érték? Ezzel arról adna bizonyosságot, hogy nem elvből, hanem csak tünékeny opportunisztikus szempontból tekinti a maga igazán nagyméretű s jól elrendezve századoknak alapvető feladatait.

Azért, ha még nem késő, ha a főrendiházi tárgyalás alkalmával a minisztert meg lehetne győzni az igazságosabb alapról, e rövid cikk keretében igénytelen felszólalásunknak célja az lenne, hogy a lelkesízi jövedelmek egyöntetű felszámolásának a kataszteri tiszta jövedelemmel, vagy ha úgy tetszik, s valódi szüksége mutatkozik, annak másfelszeresével vagy kétszeresével vettessék biztos alap s ennek érvényesítésére első sorban mozduljanak meg egyházi hatóságaink. Mert ha ez már késő, vagy keresztül nem vihető, akkor, bizonyosra vehetjük, hogy a törvénnyel való elégedetlenség már a legközelebbi időben s napról-napra mutatkozni fog.

Presbyter.

Belügyminiszteri egyházi adókezelés.

(Folytatás és vége.)

A szösz szerint közölt elvi jelentőségű határozatból meggyőződhetünk arról, hogy ezután *utolsó fokon az egyházi adókievetésre vonatkozólag a magy. kir. belügyminiszter intézkedik*; amennyiben azt mondja a belügyminiszter, hogy „A p—i ev. ref. esperesnek a cs—i ev. ref. hitközség képviselőjében a cs—i járási főszolgabíróhoz 4489/93. szám alatt beadott kérvényében *S. Gyula terhére felszámított 120 frt három évi hitközségi adótartozásból egy évi adónak megfelelő 40 frt kirovási és az erre vonatkozó végrehajtási intézkedéseket érintetlenül hagyom*; ellenben a panaszolt eljárást egyéb részeiben, jelesen az ide vonatkozó közigazgatási bizottsági és alispáni határozatokat, a főszolgabírói intézkedésekkel együtt ezennel megsemmisítem.”

Tehát joga van a m. kir. belügyminiszternek a kivetett egyházi adó jogosságára és mérvére vonatkozólag *végző fokon határozni*; és a magyarországi ev. ref. egyház alkot. szerv. 27. §-ának 2. pontja értelmében a presbitérium által kivetett s netaláni felelősség esetén az egyházmegyei bíróság által egyházi törvényeink szerint *végző fokon is megerősített egyházi adótartozást joga van mérsékelni vagy felemelni vagy törvénytelennek mondani és egészben törölni*. A belügyi- és vallásügyi minisztereknek ily értelmű intézkedései vajjon nem nyílt és öntudatos megsértése-e ev. ref. egyházi törvényeink intézkedéseinek s százados autonóm jogainknak?

De meggyőződhetünk a közölt elvi jelentőségű határozatból arról is, hogy a belügyi- és vallásügyi miniszterek *nem* vagy pedig *rosszul* ismerik a ref. egyháznak királyilag is szentesített törvényét, annak 4. és 5. §§-aiban biztosított azon jogait, a melyeknél fogva jogosítva van az egyh. törvényük 5. §-ában kijelölt esetekben és így az illetékes egyházi hatóságok által kivetett egyházi adótartozások *behajtása* iránt is — az állam közigazgatási hatóságainak *segédkezését és eljárását igénybe venni*. Nem ismerik el ezen egyházi törvényünk idézett 5. §-ának hatodik kikezdésében kimondott azt az elvi kijelentést sem, miszerint „*az állam és hatóságai a végrehajtásban való segédkezését meg nem tagadhatják, és kötelesek a végrehajtást saját közegei által fogamatosítani*.” A prot. közéletből pedig a ref. egyháznak ezen jogait, melyek az államra és hatóságaira köteleességekként nehezdednek, *minden feltétel nélkül* teljesítendő az állam és hatóságai által és így az egyházi adó behajtásában *való segédkezés nincs ahhoz a feltételhez kötve, hogy a végrehajtás végett kimutatott adó jogossága, törvényszerű és jogerős egyházhatósági határozattal igazoltassék*; ezért a járási főszolgabíró helyesen indokolta meg eljárását, midőn kijelentette, hogy felfogása szerint a közigazgatási hatóságok *kötelesek* az egyházi hatóságoknak az egyházi adó behaj-

tására irányuló megkereséseit *feltétlenül fogamatosítani* s ehhez képest nem érezte magát arra feljogosítva, hogy az egyházi adókievetelés jogossága ellen a fél részéről támasztott kifogás tárgyalásába s a kivetelés törvényszerűségének megbirálásába belebocsátkozzék. Helyesen járt el úgy az alispán, mint a közigazgatási bizottság is akkor, midőn a főszolgabíró álláspontjára helyezkedve S. Gyulát panaszával elutasította. A belügyi- és vallásügyi minisztereknek ezzel ellenkező kijelentésük, nem csak hogy helytelen, hanem szelíd kifejezéssel élve *törvénytelen* annyira, hogy ezen miniszteri kijelentésnek nem a magyarországi ev. ref. egyház alkotmányos szervezésének 4. és 5. §-ában találjuk meg forrását, hanem, mint már elől említettem, az Ausztriában 1874 évi május hó 7-én kelt államtörvény intézkedéseiben, a mely idézetünk szerint így szól: *az egyházi rendeletek és intézkedések fogamatosításához az államhatalom csak úgy járul, ha kimutatatik, hogy az eljárás törvényes és hogy az illető intézkedés vagy határozat sem az egyházi, sem az állami törvényekkel nincsen összeütközésben*.

Valósággal érthetetlen és csaknem megfélemtetési célzatú az indokolásnak az a része, melyet a miniszterek a főszolgabíró felfogására vonatkoztatva mondanak: „Ez a felfogás azonban téves. Mert a magyarországi ev. ref. egyház alkotmányos szervezésének 4. §-a határozottan úgy rendelkezik, hogy a jelen egyházi törvényben megállapított fokozatos képviselőtestületek, egyházi hatóságok és bíróságok által hozott rendszabályok, határozatok és ítéletek végrehajtása végett van joga a megnevezett egyházi testületeknek és hatóságoknak, szükség esetén az állami közigazgatási hatóságainak segédkezését és eljárását igénybe venni. Ugyanebben az értelemben veendő az 5. § utolsóelőtti bekezdése is, mely szerint az állam és hatóságai a végrehajtásban való segédkezését meg nem tagadhatják és kötelesek a végrehajtást saját közegeik által fogamatosítani. A közigazgatási hatóságok segédkezésének és végrehajtási intézkedéseinek törvényszerű alapját vagyis előfeltételét tehát nem csupán valamely egyházhatósági megkeresés, hanem az egyházhatóság által törvényszerűen hozott és jogerőre emelkedett marasztaló határozat képezi. A mi annyit jelent, hogy az egyházi hatóság által törvényszerűen hozott és jogerőre emelkedett határozat nem léteben, az egyházi hatóságnak nincs joga valamely összeg behajtására, vagy egyéb végrehajtási intézkedések megtétele végett a közigazgatási hatóságokhoz megkeresést intézni, a közigazgatási hatóság pedig ilyen esetben nincs kötelezve, sőt nincs is feljogosítva a megkeresésnek eleget tenni.”

Ez képezi ennek a „Rendeletrre” készült indokolásnak quintessenciáját, a mely gondolkodóba ejti az embert a fölött, hogy két miniszterium bölcsesége hogyan jutott olyan megszorult helyzetbe, hogy protestáns törvényünk 4 ik szakaszát így magyarázza? Mert van bennünk annyi jó akarat, hogy nem akarjuk feltételezni, hogy az ily értelmű indokolás szülő forrása, enyhébb kifejezéssel élve a teljes tájékozatlanság vagy egyházunk iránti ellenszenv vagy rossz akarat volna. Különben is kétségbe kell vonnunk a belügyi- és vallásügyi miniszterek azon jogát, miszerint jogosítva volnának egyházi törvényeinknek oly értelmű magyarázására, mint a minő a közölt elvi jelentőségű határozatban nyilvánult; egyházi törvényeink hiteles magyarázatának joga egyházi törvényünk megalkotóját, a zsinatot illeti, az állam közigazgatási hatóságának pedig ehhez joga nincsen. Az állam közigazgatási hatóságai protestáns egyházjogunk szerint, csak mint *végrehajtási hatóságok* szerepelnek, mint olyanok az egyházi hatóságok megkereséseit *feltétlenül tartoznak* fogamatosítani s azt a feltételt, melyet a fent

idézett indokolási rész felhoz, törvényünk 4. és 5. §-ából nem, de egész protestáns egyházi törvényeinkből sem lehet, — *jogos s törvényes alapon* állva — kihozni. A végrehajtást, az általános elveket is figyelembe véve, csak azon hivatalos személy vagy azon hatóság van jogosítva felfüggeszteni, mely a végrehajtás megindítása iránt a közigazgatási hatóságot megkereste. A közigazgatási hatóság nem vizsgálhatja a behajtandó adótartozás jogosságát, törvényszerűségét, hanem csak is azt, hogy a megkeresést az annak megtételére jogosított törvényesen választott tisztviselő, a kellő alakszerűségek megtartása mellett, kellő formában tette-e. A félnek a közigazgatási hatóságok intézkedése ellen csak annyiban van jogorvoslati joga, a mennyiben a végrehajtás nem a törvények megtartása mellett történt, s a végrehajtási fokozatok nem tartattak meg, ezen törvény- és szabály-ellenesen megtartott végrehajtás felett van joga határozni a közigazgatási hatóságoknak, de nem az egyházi adó mérve és jogossága kérdésében. A félnek az adó jogossága és mérvére vonatkozó kifogásainak elbírálására az egyházi hatóságok vannak hivatva, s hozzájuk fordulhat panaszával, a melyre a határozatot azok mindig meghozzák.

Sérelmes ezen elvi jelentőségű határozat azért is, mert úgy a magyarországi ev. ref. egyház alkotmányos szervezetének 5. §-ában, mint a m. kir. belügyminiszternek 1880 évi 26,194. szám alatt kelt rendeletében ki van mondva, hogy az egyházi tartozások is a közadók módjára, tehát az 1883 évi XLIV. t.c. rendelkezései szerint hajtandók be. Az 1883 évi XLIV. t.c.-nek pedig egyetlen szakasza sem adja meg az adóbehajtást eszközöző közegeknek azt a jogot, hogy a behajtás végett kimutatott adók jogossága és helyessége kérdésében határozhatnak.

Ezekből meggyőződhetünk a közölt elvi jelentőségű határozat *erőszakos* törvénytelenségének s ref. egyházunk jogait mellőző tartalmáról. Hogy mik ennek az *állami beavatkozásnak a tulajdonképeni célja?* bizony nem tudhatjuk. Vigyáznunk kell azért s az ily eljárásoknak elejét kell vennünk s felhívjuk az egyházi adójavaslat elkészítésére hivatott tényezőket arra, hogy dondосkodjanak egyházi adónk kezelését és igazgatását magában foglaló javaslat elkészítéséről is, mert, ha az illetékes hatóságok fel nem emelik jelen esetben tiltakozó szavukat, akkor oda jutottunk, hogy az fog fizetni egyházi adót, a ki akar s annyit, amennyit elismer; a pusztá tagadás elegendő ok lesz, mint jelen esetben, a végrehajtás megakasztására s az adónak belügyminiszterileg leendő törlésére. Ez pedig nem egészséges, hanem anarchikus állapot s az állami omni potenciának túltengése.

Ennyi az, a mit féltékeny gonddal őrzendő protestáns autonómiánk érdekében szükségyszerű kötelességemnek tartottam elmondani abban a tudatban, hogy *használtam ez elvi jelentőségű kérdésnek* napirendre hozatalával.

Dr. Szabó Sándor.

ISKOLAI ÜGY.

Mik legyenek a népiskolai nyelvoktatás taneszközei?

(Válaszúl az Irodalmi Körnek s a népiskolai tanterv szerzőjének.)

(Folytatás.)

Hogy ez az új feladat tantervünkben tetszetősebb legyen, a cikksorozat a miniszteri tantervet azzal is vádolja, hogy a tüzetes nyelvtan fel nem vételének „eredménye a II.—IV. osztály túlterhelése lön”. A tantervek

összehasonlítása ezt a vádat nem igazolhatja. Mind a két tantervben ugyanaz a tananyag van kijelölve az egyes osztályokra, sőt a mi tantervünk methodikái egységei vagy leckéi felvesznek olyan részleteket is, melyek a miniszteri tanterv általános, nagy körvonalai mellett a népiskola kára nélkül bátran elhagyhatók. Ilyenek a rendhagyó és hiányos igék, kötszők egybeállításai, körmondat, mely utóbbinak inkább a következő osztályokban van helye, az irány csinosításánál. Ezeknek felvételét inkább csak a rendszer teszi indokoltá. Ha hát ezek együtt véve a mi tantervünkben nem okoznak túlterhelést, határozottan állíthatjuk, hogy a miniszteri tanterv mellett, kevesebb anyaggal, túlterhelés még kevésbé lehet. A mi tantervünk anyagánál kevesebbet lehetne felvenni; de többet már aligha. A túlterhelés lehetősége pedig inkább a maximum mellett következhetik be. Bátran állítható tehát, hogy a maximum helyes feldolgozása nemcsak „előkészíti a gyermeket a középiskolába”, hanem az is könnyen megeshetik, hogy ez anyaggal a tanítás egy kis túlajtással *grammatizálássá válik*. Ebből aztán az is természetes következmény, hogy *tantervünk közelebb áll ahhoz a vádhoz, hogy a négy alsó osztályban a gimnázium szolgálatában áll, mint a miniszteri tanterv*. Az meg egészen szembeszökő hiba, a melybe a cikksorozat téved, midőn tantervünkhöz olyan magyarázatot fűz, mely nyilván megbontja a népiskola egységét, elszakítván azt *gyakorlati és elméleti* részre. Az állami tanterv erejét és bölcsességét épen abban látom, hogy az egységet semmiféle mellékcélért nem engedi megbontatni, nem tántorodik el egy hajszálnyira sem a népiskola céljaitól. Ezért hangoztatja. oly erősen a 3-ik pontjában (1. l.): „Szigorú felelősség alá veendő kivétel nélkül mind az oly iskolai hatóságok, mind az oly tanítók avagy tanítók, kik az elemi népiskola hat osztálya számára kiszabott tanulni valókat, sajnosan tapasztalt módon, négy évi tanfolyamra összeszorítani merészlük”. — Ez az egység nyert kifejezést a nyelvoktatás megrott módszerében, mely a nyelvtanítást a beszéd- és értelemgyakorlatokkal, majd az olvasmányokkal és írással hozza mind a hat osztályban szoros összeköttetésbe. Ez tehát nem a módszernek hibáztatható „*elnyújtása*”, hanem az egységnek következetes megtartása; hiszen ez az „egy ismeretkör képező disciplinának” nincsen ellenére. Tantervünk értelmezése szerint itt helyesebb az *önálló nyelvtanítás* (871. l.). Míg tehát az alsó fok a gimnázium céljainak szolgál, a felső fok önálló nyelvtanozása talán a polgári iskolába való átmenetel könnyítése akar lenni. Tantervünk nem mutatja ugyan ezt a szembeülnő feltagolást, de ha az értelmezés belemagyarázza, el kell hinnünk. Ez a methodikai feltagolás ugyanis egyedüli erős érve annak a merész állításnak, hogy: „a népiskolai V.—VI. osztálybeli növendékre ugyanaz a feladat vár mint a középiskolai I.—II. osztálybelire; tehát ugyanolyan nyelvtani kézikönyv szükséges”. Ehez aztán még merészebb kihívással hozzá teszi: „Azon ellenvetés, hogy a nyelvtanításban a népiskolai V.—VI. osztály feladata más, mint a gymn. I.—II. osztályé, csak üres állítás, melyet bebizonyítva még nem láttam, nem hallottam; kétlem is, hogy bebizonyítható legyen”. Hát én eddig azt hittem, hogy ez olyan kézzel fogható igazság, a mit bizonyítani sem kell. De hát komolyan csakugyan nem az?! Hát csupán „babona”; hát még kételkedni is lehet benne?! Bizony-bizony soh'se hittem volna! No hát nézzünk bele az állítások tartalmába! Lássuk a bizonyítékokat!

„Ugyanazon életkor, ugyanazon fejlettsége az értelemnek: azonos feladatot tűz ki azonos ismeretkörben”. Hát ez így magában, elméletileg ér valamit, tetszetősnek

látszik; de a *gyakorlatban* semmisnek bizonyul. Elég egy összehasonlító tekintet a polgári- és a középiskolai tantervekre, egy bepillantás az évi Értesítőkhöz: ez állítás értéktelensége azonnal kitűnik. Vegyük akár melyik tantárgyat, mely a polgári, a reáliskolában és a gymnáziumban közös tantárgy: rögtön szembe tűnik, hogy ugyanabból a tantárgyból egyik többet, másik kevesebbet kíván. Ezt tanügygyel foglalkozók előtt nem kellene bizonyítgatni sem. Azt hiszem, hogy a kiszabott óraszám a kitűzött tananyag terjedelmének elég biztos mutatója lehet. A tananyag hosszadalmas felsorolása helyett tehát álljanak itt ez óraszámok tájékoztatóul. A *magyar nyelvtanra* a polgári iskola két alsó osztályában ki van szabva: 5—5 óra; összesen: 340, a reáliskolában: 5—5 óra, összesen: 340; a gymnáziumban 6 és 5, tehát: 374 óra, 34 hetet véve egy iskolai évben. A *számtanból*: a polgári négy osztályban: 374, a reálban: 476, a gymnáziumban: 442; a gimn. négy felsőben: 408, a reál négy felsőben 544. — A *rajzoló geometriából*: a polgári négy alsóban: 238, a gymnáziumban: 340, a reálban: 476; a gymn. négy felsőben semmi, a reálban: 272. E számok világosan mutatják a végzendő tananyagnak, a megoldandó feladatnak különféleségét vagy is: *más-más iskola* ugyanabban az *életkorban*, *azonos ismeretkörben*, *céljai szerint*, *más-más feladatot tűz ki*.

Ez másképen nem is lehet. Csupán a magyar nyelvtanban van egyezés vagy közelség, mert itt a közös cél, mely az anyanyelvet az oktatás középpontjává teszi, az azonos feladatot megkívánja. Hát vajjon a népiskola V.—VI. osztályának 3 órája, összesen 90 leckeje, a polgári és reáliskola I. osztályának, 5—5 órájával, összesen 170 vagy a gimn. 6, tehát összesen 204 órájával szemben megengedheti-e az azonos feladatnak kitűzését, lehetővé teszi-e az azonos tananyagnak feldolgoztatását? Vajjon az V.—VI. osztályú falusi gyermek versenyképessége két-három akkora, hogy felényi idő alatt is megbírhassa ugyanazt a feladatot? Vagy talán az a gallókában szemléltetett bűvös módszer okoz olyan játszó könnyedséget, mely a falusi gyermeket többszörös munka bírására képesíti? Nem; ez a „*babona*“ egyszerűen lehetetlen! Pedig azt a mesterileg levezetett módszert el lehet fogadnunk. E módszer a népiskola II.—IV. osztályában *módszeres inductio*, mely a gyermek subjectív szempontja szerint határozza meg a tanmenetet; az V.—VI. osztályban meg ama három felsőbb iskola I.—II. osztályában *rendszeres inductio*, melyben a tantárgy objectív szempontja a határozó vagy is ez már tudományos inductív. Hát nagyon helyes; elfogadom, hogy a rendszeres inductió a legszebben áthidalja „az elemi és tudományos módszer közötti hézagot“ s elő is készít a növendéket „a tudományos deductív nyelvtanra“. Azonban álljunk meg és distingváljunk! Elfogadom az inductiót, mint módszert a tanításban, mert ki is akarna helyesen a gymn. I.—II. osztályában másként tanítani, mint inductív módszerben; de tiltakozom az ellen, ha úgy lép fel, mint a tankönyv anyagának egyedüli meghatározója. Vagyis jól értsük meg: lehet a népiskola V.—VI.-ik osztályában a tanítási eljárásban ugyanaz a módszer; de annak a következtetésnek helyességét nem engedhetem meg, hogy *e módszer azonosságából, e két körben, a tananyag és tankönyv azonossága is következik*. Ezt teszi a cikksorozat. A tévedés egészen világos: a módszer azonossága sem a tananyagnak, sem a tankönyvnek azonosságát nem bizonyíthatja. Az ilyen bizonyíték csak bizonyítási ügyeskedés. Hiszen kiszabhatjuk a nyelvtannak csupán legfőbb tételeit, pl. a népiskola célja szerint, taníthatjuk azokat egyik fokon módszeres inductió, a másikon rendszeres inductio szerint, egybe fog-

lalhatjuk e nyelvtani legfőbb szabályokat ismét a népiskola célja szerint 25 lapocskán s tárgyalhatjuk inductive (Lásd Szirmai-Vörös); vagy kiszabhatjuk az összes nyelvtani anyagot, pl. a gimn. céljaira s tárgyalhatjuk inductive s elmondhatjuk 140—200 lapon szintén inductive (Lásd Halász J. sat. gimn. nyelvtanokat): ki merné azért állítani, hogy akár egyik, akár másik tananyag és tankönyv akár egyik, akár másik ismeretkörben megfelelő lenne?! Hogy a módszer mennyire nem lehet határozó vitás kérdésünknel, az is erős bizonyíték, hogy mind inkább szaporodik azok száma, a kik elégnek tartanak egy tudományos, tehát deductív nyelvtant a gimn. I.—III. osztályának céljaira (Lásd debreceni tanári körben Dr. Gulyás J. felolvasását, Irodalmi Körünknek ide vonatkozó megbízását). A tanítás azért e mellett is folyhat az I.—II. osztályban inductív módszerben s a nyelvtan tüzetes használata úgy következik a III. osztályban. Cikkirónak tehát nem a módszer „lehetőségét“ vagy „azonosságát“ kellett való bizonyítgatnia, hanem a tananyag, a tankönyv azonosságát, de ez elől óvatosan kitért s bizonyítás helyett mint eredményeket vezeti le hamis praemissákból. Az utasításokból kiszakított egy alkalmas mondatot, ezt aztán a maga részére kedvezően értelmezi, de a lényegest bölcsen elhallgatja. A „betetőzés“ nem a módszerre szól, hanem a módszer segítségével az ismereteknek a gimn. céljai szerint való *kibővítésére*. Hogy ez a „betetőzés“-sel minő *ismétlés és bővítés* lebegett az utasítások készítője előtt, az I. osztálytanításának megkezdésére kiszabott anyag részletezésénél világosan kijelenti. Ugyanis a 42. lapról idézett mondat után szóról-szóra ez áll: „Az év elejét részben ezeknek *ismétlő begyakorlására* (helyes írás sat.) fordíthatja a tanár“. Odébb: Mindez *némileg* a népiskola tanítás *ismétléseül* tekinthető“. Azért „némileg“ mert már ez ismétlésnél is jelöl ki bővítetéseket. Itt a tananyag további részletezésénél tűnik aztán szembe a választófal, a *feladatok éles különbsége* népiskola és gimn. között. Csak nézzük át e részletezést elfogultság, érdek nélkül! Fel vannak itt véve bőségesen olyan részletek is, melyekről a népiskolának hallania sem kell. Természetesen, mert itt egy magasabb tanintézet magasabb céljai, a tudomány követelményei szabják ki a tananyagot; amott pedig a gyakorlati, — mondjuk — a falusi élet követelményei. Minek a falusi életnek terjedelmes és tüzetes nyelvtanozás, különösen a végző, betetöző fokon?!

De nemcsak a tananyag terjedelmére, hanem a feldolgozás s a tanítás módjára nézve is van ellentét az Utasítások s a cikksorozat között. Míg amaz a mondatelemezés, az olvasmányok kapcsán történő *gyakorlati tanítást*, tehát a népiskolai tárgyalási modort erősen hangsúlyozza s azt mondja, hogy a „nyelvtani kézikönyvet, az alsó két osztályban csak akkor célszerű használni, mintegy *összefoglalásul* és az emlékezetbe vésés segítségére, ha az osztály egy-egy cikk vagy fejezet tartalmát már az elemzés segítségével megtanulta“, a cikksorozat azt kívánja, hogy az V.—VI. osztály nyelvtanítása *elméleti*, s a nyelvtan állandóan kéznél legyen. Maklár Pap Miklós.

(Vége köv.)

TÁRCA.

Az elvesztett paradicsom.

— Gaudy Freiin Alice. —

„A kéklő távolban hol van az éden kert,
Melynek bűvös bájos varázsát érezem?
Kézen fogva vezess édes anyám oda,
Hol az első ember-párnak volt otthona!

*Kérjük meg az angyalt, kit az Úr állított
Lángpallossal örül a paradicsomhoz:
Nyissa meg a kaput, bocsásson be minket,
Hiszen az őszanya mégsem vesztett mindent!*

*Óh hidd el, bebocsát, kinyitja a kaput,
A paradicsomban boldogan lakhatunk;
Nem lesz könyhúllatás többé a kenyered,
Ha az éden kertben éled majd életed!"*

* * *

*Szeme könybe lábbad az édes anyának,
Gyöngéden simítja fürtjeit fiának,
S szól a szó ajkáról: „Gyermeke! éden kert
Az ég alatt nincsen, e földön ide lent!"*

*Eltűnt az örökre, de fénye megmaradt,
Ez ragyog e sírás völgyében itt alant;
Ez ad minden szívnek egy kis boldogságot,
Minden fájo sebre gyógyító balzsamot!"*

*S ha kérded: én nekem hol e paradicsom?
Rád mutatok fiam: ez az én válaszom.
Lelkedben van lelkem, rajtad csüng a szívem,
Ez az én igazi s örök éden kertem!"*

—

Palaeolog Jakab.

*Chiosz szigete ott a tengeren
Mesésen szép... s mi jó, mindent terem.
Chioszon (majd négyszázada lehet)
Egy híres bölc, nagy tudós született.*

*Görög császárok voltak ősei...
De már csupán a név jutott neki.
S mert nagy tudós volt: vont a vágya
Szétnézni a széles világba!"*

*És eljutott Rómába... ott megérte:
Betették annak egy mély börtönébe.
Rabbá tették az inquisitorok,
Mert azt terjeszté, — a mi volt titok.*

*Háromszor próbált szökni... miglen aztán
Elmenekült végre a rab-oroszlán.
Ott hagyta Rómát — s ment a merre
Utján a jó szerencse vitte.*

*Sok fáradás, bolygás utánra:
Kincses Kolozsvár lön hazája.
Ottan magas polczra emelte
Őt a kis Erdély fejedelme.*

*Tanított, — s mert nagy volt a tudománya,
Az ifjuság szerette, sőt csodálta.
De a jezsuiták kiszimatolták
S azon voltak, hogy kézrekaparítsák.*

*És megtették... Egyszer csak elveszett;
Nem tudta róla senki, hova lett?
Eltűnt, mint a köd... miglen nagy sokára
Rájöttek a borzalmas csíny nyomára.*

*Rómába vitték: véget ott vetének
A hírneves tudós nagy szellemének.
Sok őst fődte bíbor fénye —
Ő éltét máglyán végezté be.*

Kovács Zsigmond.

IRODALOM.

* **Protestáns Szemle.** A magyar prot. irodalmi társaságnak a magyar tudományos akadémia »Budapesti Szemle« című folyóiratához hasonló tudományos havi közlönyének ez évi első és második füzeté febr. 15-ikén jelent meg, mivel a titkár betegsége akadályul szolgált a januári szám kiadásában. A kettős füzetet tartalmasnak kell jelezni, a melyben nem kevesebb, mint 5 önálló tanulmány van, a melyek közül három teljesen magyar tárgyú, egy bölcsészeti, egy pedig tisztán theológiai, a mely a ritschliánizmus ismertetésével foglalkozik. Külföldi szemle, 7 magyar, 2 külföldi munkának az ismertetése zárja be a füzetet, a melynek külön mellékletét képezi a társaság által kiadandó »Bibliai Lexikon«-ra vonatkozó értesítés s a szerkesztőnek, Kenessey Bélának mutatványul szolgáló hét közleménye Abrahámról, Bethlehennről, Dánielről, Eben ezerről, a hitről, predikációról s az Urim és Tummimról. E kiadandó munkát, a mely közel 10,000 frtba kerül s melyre Hegedüs Sándor 500, Hornyánszky 100 frtot adott, a közölt mutatványok alapján a legmelegebben ajánljuk lelkésztársainknak, a kiknek egy »Bibliai Lexikon«-ra, a tapasztalat szerint, égető szükségük van. Egyetlen prot. pap asztaláról sem szabad hiányoznia egy ilyen munkának s épen azért reméljük, hogy a vállalat teljes sikerre fog vezetni. Ne késlekedjenek tehát lelkésztársaink a mű megrendelésével, a melyet a társaság titkárához, *Szöts Farkas* budapesti ref. theol. tanárhoz kell intézni. — A 3-ik füzetben három folytatásos közlemény, hazai szemle, 5 hazai s 2 külföldi munka ismertetése, — a 4-ikben egy új s igen tanulságos hazai egyháztörténeti korrajz, »Az ev. Csepreg elpusztulása« cím alatt, s két folytatásos tanulmány, továbbá külföldi egyházi élet, 2 hazai s 3 külföldi munka ismertetése képezi a tartalmat. A májusi füzetben ugyancsak 2 folytatásos tanulmány van s egy új egyháztörténeti közlemény, továbbá hazai egyházi szemle s 5 hazai, 2 külföldi könyv ismertetése olvasható. (o)

* **Dósa Dénes** megírta a *szászvárosi ev. ref. Kun collégium* történetét, a mely mű egyike azoknak az újabban mindegyre szaporodó történelmi munkáknak, a melyek által mindjobban-jobbán megismerhetjük a magyar kálvinizmus részéről óriási áldozatok árán teljesített munkálatokat a hazai művelődés és haladás érdekében. Kellő részletességgel, az adatok ügyes csoportosításával, az intézet iránt való indokolt tiszteletre méltó szeretettel van a mű megírva, a melyhez 5 fénykép-lenyomat is van mellékelve, melyek közül egy az iskola nagy pátronusának, gróf Kun Kocsárdnak az arcképét mutatja be. A mű 3 koronáért szerezhető meg.

* **Péterfi Dénes** kolozsvári unitárius theol. tanár előfizetést hirdetett »Isten és lélek« című Armstrong A. Richard után fordított a *vallás ereleti alapjáról* szóló munkára, a melynek előfizetési ára 3 korona, a szerzőhöz Kolozsvárra küldendő.

* **Héjas Pál**, a csurgói ref. főgimnáziumnak mult évben jubilált tanára, kiadta »Emlékek« c. alatt negyven éves tanársága alatt megjelent dolgozatainak csokorba kötött gyűjteményét, a melyben három emlék-

beszéd s több apróság foglaltatik. Élvezetes olvasmány s jó lelkekkel ajánljuk az érdeklődők szíves figyelmébe. Ára a 153 lapra terjedő kötetnek 1 frt.

* **Mészáros József** a dunántúli ref. egyházkerületben fekvő negyedik egyház lelkipásztora kiadta beosztott beszédjét „*A hű pásztor jellemképe*” cím alatt, a melynek tiszta jövedelmét az orgona-alap növelésére fordítja. Úgyesen megírt, tartalmas beszéd, a melynek elveit az életben megvalósítva, csakugyan hű pásztor lesz gyülekezetének. A füzet ára 20 kr.

Szilassy Aladárné lefordította s egy esinos kiállítású füzetben a „*Lorántfi Zsuzsánna, nő-egylet*” javára 1 frt áron közrebocsátotta *Monod* Adolfnak a nő-ről szóló két beszédét, a melyek mindenike tartalmas s vallásos szempontból igen ajánlható.

* **Makay István**, pápai ref. tanártól miniszteri engedéllyel állatva „*Fizika és fizikai földrajz* a gimn. III-ik osztálya számára”, című könyv jelent meg a Franklin társulat kiadásában. A hivatalos szakbírálat teljes elismeréssel szól e munkáról, mint a mely a megfelelő anyagot nagyon úgyesen szemeli ki s világosan, könnyen felfogható módon tárgyalja. A 6^{1/2} ívre terjedő munkának 60 kr. az ára s bizonyára sietni fognak a ref. tanintézetek illető tanárai ezt adni tanítványaik kezébe, mellőzve az idegen eredetűeket. (o.)

* **Domján István** tanár megírta a *sepsi szent györgyi* államilag segélyezett székely-Mikó-kollégium történetét két füzetben, a melyek közül az első még 1893 ban jelent meg, mint az iskola alapításáról szóló részlet, — a második pedig ez évben. Amaz 67, emez 214 lapra terjed. Mindkét füzetben teljes mértékben érvényesül a történetírói képesség, a mely mit sem hagy figyelmen kívül, hanem a jelentéktelen adatokat is felveszi, csak hogy a szeretett kollégium történetét minél teljesebbé tegye az olvasó előtt, a ki látván a nagy küzdelmet, olvasván az iskola érdekében oly sokat fáradozott férfiaknak s áldozatot hozott jókedvű adakozóknak munkásságát s alapítványtételét, azzal a tudattal teszi le a két füzetet, hogy bizony a magyar ref. elévülhetlen érdemeket szerez a közoktatás terén. Az író iránt teljes elismeréssel viseltetünk, hogy értékes műben ismerteti meg kollégiumának történetét (s.)

* **Molnár István királyi tanácsostól.** „*Fatenyésztés*” — címmel — a földmívelésügyi m. kir. minisztérium kiadásában egy igen hasznos és hézagot pótló szakmunka jelent meg, a mely megismerteti a fatenyésztés egész anyagával, eszközeivel és teendővel, s mint ilyen hasznos kalauz a közönség faiskola-kezelő tanítóknak és a pomológiai foglalkozó lelkészeknek. 91. ábrával ellátott és 19. nyomott ívre terjedő könyv ára egy korona, de a lelkészek és tanítók ingyen is megkapják, ha a szerzőhöz fordulnak, Budapestre, mint az orsz. gyümölcsészeti és fatenyésztési miniszteri biztosához.

* „**A magyar alkotmány biztosítékai**” című államtudományi tudori értekezés jelent meg Dr. Meliorisz Bélától. Szerző részletesen adja elő hazai közjogunk nevezetes intézményeit, az alkotmány biztosítékok fogalmát és azok történeti fejlődését, az idevonatkozó irodalom felhasználásával kimutatja ezek fontosságát; s bár a történelmi részt illetőleg az egyes források részletesebb és kimerítőbb elemzésébe nem bocsátkozik s különösen az angol alkotmány egyes sajátos institúcióival nem állítja párhuzamba, de tekintve, hogy a munka tudori értekezésül szolgált, melyre a speciál monographiák kiválmait nem lehet alkalmazni, a mennyiben helyes közjogi érzékről nyújt tanúságot, szívesen ismerjük el szerző szorgalmát és hivatottságát. A mennyiben a munka a kolozsvári egyetemem elfogadtatott és megbíráltott, részletes kritikába nem bocsátkozunk. (zs.)

* „**Magyar írók élete és munkái**” Szinyei József szerkesztésében megjelenő nagybecsű mű legújabbban megjelent 48-ik füzet a következő protestáns írók életrajzát közli: Keszler Károly soproni tanár, Kévi András szatmári tanár, Kézdivásárhelyi Mózes sárospataki tanár, Kézy Mózes pataki tanár, Kézsmárszky János szepes-

olaszi ág. lelkész, Kincs Gyula zilahi tanár, Király Ernő soproni tanár, Király Ferenc orsz. képviselő, Király mikolai ref. lelkész, Király István sepsi-szent-györgyi ref. lelkész, Király Jakab ostyáni ref. lelkész, Király József Pál soproni tanítóképezdei igazgató, Király Pál paedagogiumi tanár, Kis Ádám dadi ref. lelkész, Kiss Albert illyefalvi lelkész, Kiss Albert debreceni lelkész, Kiss András debreceni tanár, Kiss Áron botpaladi ref. lelkész, Kiss Áron püspök, Kiss Aron tanítóképezdei igazgató, Kiss Bálint szentesi lelkész, Kiss Bálint ág. ev. lelkész, Kiss Bertalan ág. ev. superintendens, Kiss Ernő pápai tanár, Kiss Gábor pápai lelkész Kiss János ág. ev. superintendens. A mű eddig megjelent 48. füzet 10,531 író életrajzát foglalja magában. Egyes füzetek Hornyánszky Viktor kiadónál Budapesten 50 krajcárért kaphatók.

* **Új irodalmi vállalat.** A magyar irodalom húsz legkiválóbb alakjának életrajzát, jellemképét és műveiknek vonzó, könnyen megérthető műltatását fogja tartalmazni a most megindult „*Nemzetünk nagy költői*” című vállalat, melyből eddig három füzet hagyta el a sajtót u. m.: *Tompa, Petőfi és Arany élete és költészete*. Mind a háromnak *Gaal Mózes* a szerzője, a ki úgyesen és tömören állítja egybe az életrajzokat s jellemzéseket. Egy-egy füzet ára 20 krajcár és kapható *Stampfel Károlynál Pozsonyban*.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Kegyes adományok protestáns egyházi s iskolai célokra.** *Báró Hirsch Mór*iczné a nagyvaradi ref. nőnevelő intézetre 15,000, az országos prot. árvaháznak 5000, s a budapesti „Nagypénteki Társaságnak” szintén 5000 frtot adományozott. — *Hegedűs Sándor*, országgyűlési képviselő, a budapesti ref. egyháznak új főgondnoka, hivatalba lépésének emlékére 5000 frtot adományozott egyháza folyó szükségleteinek fedezésére s majdan egy új lelkészi állás alapjául; 500 frtot a kőbányai templom építésére; 500 frtot a budai templom orgonájára. — *Ármós Bálint*, volt tiszántúli egyházkerületi világi tanácsbíró, igen tekintélyes vagyonának egy részét a debreceni főiskolára, egy részét a debreceni ref. egyháznak hagyta végrendeletileg s ezek mellett szülőhelyéről, Bagamérről s ennek ref. gyülekezetéről sem feledkezett meg. — Mindezek az áldozatkészségnek s nemeslelkűségnek hangosan beszélő példái, a melyek épen napjainkban sokszorosan jelentőségek, mert az önzés nagy mértékben uralkodik a lelkeken. (s.)

— **Egy nevezetes évforduló.** Május 23-ikán van épen 400 esztendeje annak, hogy *Savonarola Girolamót* VI. Sándor pápa megégettette. A pápa s a reformáció híres előhírnöke olyan ellentétes egyéniségek voltak, a minők nem gyakoriak a világtörténelemben. VI. Sándor tör és méreg által távolította el ellenfeleit az útból s első volt, a ki a pápáknak a tisztító tűz feletti hatalmát hirdette. Savonarola pedig támadta ezt az embert, a ki őt érsekséggel s bíbornoki kalappal akarta hallgatásra bírni, de nem sikerült, mert a prófétai lélek telve volt lelkesedéssel s hangosan hirdette: „nem leszek hűtlen az én Uramhoz s nem kívánok más vörös kalapot, csak a vértanúságot, hogy vérem pirosítsa fejemet.” S a vértanúk koszorúját el is nyerte, de véreből felsarjadzott az evangéliumi szabadság, a mely a pápák trónját összezúzta. Az a győzelem, a melyet a reformációnak ez a prófétai lelkület előfutárja egyik utolsó predikációjában eme szavakkal hirdetett: „azt kérditek, hogy mi lesz ennek a küzdelemnek a vége? ezt felelem nektek: győzelem! vagy én rám nézve: a halál! mert a mester, a ki a kalapácsot kezeli, eldobja azt, ha nem használhatja. De Róma nem fogja a tüzet eloltani, s ha ezt eloltja, másat fog gyújtani az Isten, —

sőt ez a tűz már ég is *mindenütt*, ha nem tudjuk is! — ez a győzelem bekövetkezett s a reformációval bekövetkezett második *pünkösti tűz* megégette s égeti ma is a pápákat... Legyen e nagy férfiú emléke áldott! (n.)

— **Az országos közoktatási tanács** tagjait Wlassics Gyula miniszter, mint elnök e hó 25-ikére összes ülésre hívta meg. A napi rend a következő: 1. Elnöki megnyitó; 2. Az állandó bizottság évi beszámolója; 3. A *középiskolai tantervek revidiója*. 4. Az állandó bizottságnak az országos közoktatási tanács ügyrendjére vonatkozó javaslata; 5. Indítványok; 6. Elnöki zárszó. — Mint láthatni fontos kérdés körül döntés alá; — hogy miként történik e döntés? erről legközelebb, ha az ülés elvégződik.

— **A sárospataki gimnázium VIII. osztályának tanulói** e hó 12—14. napján állottak osztályvizsgálatra. Jelentkezett 33, a kik közül *jeles* eredménnyel vizsgázott 4, névszerint: *Fodor Kálmán, Szánthó Gyula, Trócsányi József és Vitányi Miklós*; 3 jó eredménnyel ment át; 25 kielégítő bizonyítványt kapott, egy pedig visszavetített egy évre. Az írásbeli érettségi május 16—18. és 20—21. napjain tartatott.

— **Felhívás.** Mindazokat a szüléket és gyámokat, kiknek fiai a sárospataki főiskolában tanulnak, tisztelettel felhívom, hogy abban az esetben, ha a jövő 1898/9. iskolai évre fiaikat a főiskolai tápintézetbe felvétetni akarják, a Nagytiszteletű s Tekintetes Igazgató-tanácsához címzett és kellőleg felszerelt folyamodványaikat legkésőbb folyó év június hó 20. napjáig hozzám, mint a tápintézet felügyelőjéhez nyújtsák be. Ez a nap végső határnapja azon folyamodványok benyújtásának is, melyekben a főiskolai lakoszobákba való felvétel kérelmeztetik. Nem látom feleslegesnek megjegyezni itt, hogy célszerű e két külön kérelmet, két külön folyamodványon nyújtani be, mivel máskülönben a legéberebb figyelem mellett is könnyen tévedés származhatik. A tápintézeti folyamodványok felszereléséről a tápintézeti alapszabályok 9. § a így intézkedik: »A jótéteményért folyamodók folyamodványaikat tanulmányi bizonyítvánnyal és hitelesített adókönyvi kivonattal szerelik fel. A folyamodványban a folyamodó élő testvéreinek száma, kora, állása és helyzete is feltüntetendő.« Azon folyamodványhoz, mely a már élvezett jótétemény megtartásaért nyújtatik be, semmiféle melléklet nem szükséges. Sárospatak, 1898. máj. 17.

Szivos Mihály.
t. felügyelő.

— **Vizsgálatok sorrendje a sárospataki áll. tanítóképezdében az 1897/98-ik tanév végén.** 1898. május 23-án a IV. osztály osztályvizsgálata minden tantárgyból. Május 24-én d. e. a IV. osztály gyakorlati vizsgája; d. u. Írásbeli képesítési dolgozat készítése a neveléstudományból. Május 25-én d. e. Írásbeli képesítési dolgozat készítése a német nyelvből; d. u. Írásbeli képesítési dolgozat készítése a menyiségtanból. Május 26-án d. e. Írásbeli képesítési dolgozat készítése a természetstudományokból. d. u. Írásbeli képesítési dolgozat készítése a rajz- és szépírásból. 1898. június 18-án d. u. 5 órakor az I—IV. oszt. tornavizsgálata. Június 20-án d. e. az I—III. oszt. vizsgálata a hit- és erkölcstanból. d. u. a III. oszt. vizsgálata a tanítási gyakorlatból és egyházi énekből. Június 21-én d. e. az I—III. oszt. vizsgálata a neveléstudományokból. d. u. az I—III. oszt. vizsgálata az énekből és hangszerzenéből. Június 22-én d. e. az I—III. oszt. vizsgálata a magyar nyelvből. d. u. az I—III. oszt. vizsgálata a német nyelvből. Június 23-án d. e. az I—III. oszt. vizsgálata a földrajzból és történetből. d. u. az I—III. oszt. vizsgálata a term.-tudományokból. Június 24-én d. e. az I—III. oszt. vizsgálata a mennyiségtudományokból. d. u. az I—III. oszt. vizsgálata a rajz-, szépírási-, kertészeti- és házi-iparból. Június 25-én d. e. osztályozás. d. u. 5 órakor zárünnepély.

1898. június 27-én d. e. képesítő vizsgai elő-értekezlet. d. u. Képesítő vizsga a vallástannál. Kántori vizsga. Június 28-án d. e. képesítő vizsga a gyakorlati tanításhoz. d. u. szóbeli képesítő vizsga. Június 29-én d. e. és d. u. Szóbeli képesítő vizsga. Június 30-án d. e. A képesítő vizsga befejezése és osztályozás. d. u. A gyakorló iskola vizsgája. Sárospatak, 1898. május 10-én. *Dezső Lajos* áll. tanítóképezdei igazgató.

— **Gimnáziumi vizsgálatok Debrecenben.** Az évzáró vizsgálatok sorozata a debreceni ref. középiskolában a következő: május 9-én a VIII. o. vizsgálata; 10—14-én: írásbeli érettségi vizsgálat; június 13-án a VII és I. o.; 14-én: a VI. és II.; 15-én az V és III. o.; 16-ikán a IV. o. vizsgálata; 17—18, 20—21-én magánvizsgálatok; 22—28-án: szóbeli érettségi vizsgálatok.

— **Megsemmisített lelkészválasztás.** . . . Ne gondoljuk, hogy valamelyik jobb jövedelmű magyar kálvinista paróchiáról van szó e sokat jelentő címben, — túl a határokon, a melyek e magyar földet a külföldtől elválasztják, egészen *Berlinben* történt ez az esemény. — Elmondjuk röviden, mert érdemes megismerni s talán-talán okulást is vehetünk belőle, hogy mégis csak jobb volna, ha nem a *fizetés* nagyságának csalogató volta miatt folytatott korteskedés szolgálna nálunk is a választások megsemmisítése okául, hanem az *elv*, a *meggyőződés*. A berlini dorottya-városrész eddigi ref. papi állására a magistratus, mint patronus Dr. Scipió stettini papot hozta javaslatba. De az ajánlat ellen rögtön felszóltak egyesek, mert Scipiónak *tanával* nem értettek egyet s a választás ellen az 1896 márc. 8-ikán Scipió által tartott u. n. *vendég-prédikáció* alapján tiltakoztak, a mely tiltakozást megtoldották a nevezett lelkész által 1896. nov. 8-án tartott *próba-prédikációból* meritett váddal is, a mely lényegében ez: *Scipió a csodák, a Krisztus személye, a szent írás tekintélye s a feltámadás dogmáit nem úgy fogja fel, mint a gyülekezet tagjai.* — A felebbezést a tartományi zsinati előjáróság a múlt év március havának 8-ik napján tartott ülésében elfogadta s kimondotta, hogy a Dr. Scipió tana ellen emelt kifogások »a lényegben igazak« s így a választás nem erősíthető meg. Ez ellen a határozat ellen a magistratus felebbezett a főegyház tanácsához, a mely az ez évi ápril. hó 5-ikén tartott gyűlésében a *felebbezést* visszaütöztette s így *Dr. Scipió nem lehet berlini pap.* — Hogy láthassuk a vádat, ide íratjuk a kifogásolt két pontot. Az egyik pont ez volt: »Közös választás épülésünknek ezt az óráját ne használjuk arra, hogy a történeti tényekkel bajlódjunk, a mely ez órai ájtatoskodásunknak alapját képezi. Hiszen ez az 1865 évvel ezelőtt történt eset, hogy t. i. Galileában a siket-néma beszélni kezdett: ugyan használ-e nekünk? Hanem igenis e csoda-elbeszélés értéke mindig abban fog állani ránk nézve, hogy hasonlatot foglal magában abban az irányban, a minek Jézus mindenkorra megmaradt híveivel, övéivel szemben s arra, a mit ezek érdekében tesz!« Ebben a főegyház-tanács a szentírás hitelre-méltóságának nyílt megtagadását nem látta ugyan, de annyit megállapított, hogy ez a nyilatkozat alkalmas arra, hogy a szent írásbeli ténynek történetbeli jellegét megvetni tanítsa némelyeket. — A másik kifogásolt nyilatkozat pedig ez: »Bele kapaszkodnak a biblia betűibe s a hitvallási könyvekbe . . . Elfogadhatod a Krisztusról szóló összes dogmákat, a melyek felőle kidöngdeltattak az apostoli hitformától és a niceai hitvallástól kezdve a r. kath. egyház által 1854-ben dogmává tett Mária szeplőtlen fogantatásáról szóló tanig?« . . . Ezt is olyannak tekintették a főegyház-tanács tagjai, a mely igen alkalmas arra, hogy kicsinyelni tanítsa némelyeket a hitelveket! . . . Szóval Dr. Scipió

nem lesz berlini pap! . . . Vajjon nem jobban szeretnék-e sokan a magyar ref. papok közül, ha *ilyen ok* forogna fel lelkészválasztásaink megsemmisítésénél, mint a berlini?!

— **A lelkészi hivatalra képesítő vizsgálatok.** *Sárospatakon folyó évi június 20—23. napjain fognak megtartatni. Az első vizsgálatra jelentkezett végzett hittan-hallgatók a zárthelyi írásbeli dolgozatokat június 18-án; a második vizsgálatra jelentkezett segéd-lelkészek június 22-kén fogják készíteni. A második vizsgára állók az első vizsgálatról, a püspöki kibocsátásról és a hivatalos szolgálatról szóló bizonyítványokat az írásbeli vizsgálat alkalmával szolgáltatják be.*

Sárospatak 1898 május 20

Radácsi György,

a vizsgáló bizottság jegyzője.

— **A budapesti műegyetem** hallgatói közül e hó 15—17. napjain 25-en Sárospatakon tartózkodtak, részben a főiskola küldöttségi lakásba szállva. A vezetőjük *Czigler Győző* egyetemi tanár volt, a ki azért hozta hallgatóit Sárospatakra, hogy a Rákóczy várról műtörténeti felvételeket eszközöljenek. Főiskolánk gyűjteményeit is megnézték s meglepetéssel látták a szégyenségekben is gazdag ref. főiskolának a korral való haladását. Egy pár szépművészeti és műrégészeti tárgyat le is fényképezték.

— **A rossz példa csábító voltát** élénken igazolják a r. kath. főpapoknak főmedvényes támadásai a reformáció s a reformátorok ellen, a melyek mind a pápa amaz ominos encylikájának a következményei, amelyet a Canisius-jubileum alkalmából tavaly bocsátott világga. Ujabbán a steierországi seckani érsek, Schuster Leopold irt egy főpásztori levelet, a melyben így tör ki a szeretet vallásának papja: »a reformáció előtt a nép a ker. katolikus hithez híu volt s a kegyesség s vallásosság volt a főerénye. De a mikor 1517-ben Luther Márton Németországon elszakadt a kath. egyháztól s tévtanokat hirdetett, a melyek az *emberi szenvedélyeknek hízelegtek*, sokan elfogadták az új hitet. Így történt, hogy az egész steier területen a kath. élet veszni indult s a városokban igen kevesen voltak. a kik a szentségekben részesültek. Ennek csaknem a legszomorítóbb, sőt kétségbeejtő következményei lettek, mert durvaság, erkölcs-telenség, rablás, gyilkosság, lázadás, engedetlenkedés, szóval mindennemű rendtelenség és romlás uralkodott az emberek között. Ez a mi szép hazánk 300 esztendővel ezelőtt abban a veszélyben forgott, hogy a tévhitnek áldozatául esik s protestánsná lesz, — de a kegyes választó fejedelem szilárdsága s az ország érsekének buzgóssága visszatérítette az atyákat a régi hithez.« — Egyben ezzel a pásztori levéllel, meghagyja az érsek úr az ő ájtatos báránykájának, hogy 1900-ban az ország anyjának kegyelmi trónusához: *Mária-Cellben* nagy búcsújárás rendezzenek s Grácban fogadalmi templomot építsenek. — Egy bordában szótték Schuster érsekkel Dr. Abbet sitteni segéd püspököt, a ki legközelebb ilyen hangú körlevelet bocsátott ki: »Vigyázzatok s tartózkodjatok azoktól az ismeretlenektől, a kik hozzátok menve könyveket kínálnak s a vallásról és mértékletességről beszélnek. Fölösleges mondani is, hogy mindazok a mértékletességi s egyéb társaságok, a melyeket a protestánsok a kath. vidékeken létesítenek, — a r. kath. falvakban nyitva álló prot. könyvtárak, — a prot. iskolák, a melyekbe csalogatják a kath. gyermekeket, — a lapok, röpiratok s könyvek, a melyeket a protestánsok a r. kath. nép között szétszórnak,

— fölösleges mondani is, hogy mindezek s az ezekhez hasonló szintén igen sok és sokféle eszközök tulajdonképen a mi vallásunk ellen valók s hitünket ki akarják ölteni keblünkéből. Igen ezek a családok zavargást támasztanak és erkölcs-telenséget terjesztenek. Ker. szülék! ha embertelen emberre akadnátok, a ki gyermekeitek gyöngegségével vissza akarna élni, mit cselekednétek? . . . Ugy-e bizony nem mást, mint azt, hogy botot ragadnátok kezetekbe, s gyermekeitek lelkének gyilkosát úgy helyben hagynátok, hogy mindég megemlegetné a gyá-lázatos tettét s szégyenét? . . . Hát így cselekedjétek! . . . És hogy ez a nevezetes kompánia, a melynek a pápa áll az élén, mint első rágalalmazója a reformációnak s a protestantizmusnak, még teljesebb névsorú legyen, felemlítjük a mainzi püspököt, Haffnert is s az ő neki vadulását is, a ki egészen hirnevessé lett a reformáció ellen szórt rágalmairól, a melyeket a mainzi »Journal«-ban szokott nagy kéjjel kiönteni, emlékeztetve az elfogulatlan olvasókat arra, hogy nem az a tisztátalan, a mi az emberbe bemegy, hanem az, a mi az emberből kijő. Ez a nagyra hivatott püspök se tud sehogysen bele-nyugodni abba, hogy a 16. század tévtanai olyan sok emberre hatottak, — nem főleg aztán abba, hogy a misétől lerántották a titokzatosság leplét. Különösen e fölött kesereg legújában, mert fáj a szíve szegénynek, hogy az emberek közül igen sokan erőszakkal megfosztattak e legnagyobb kincstől, a kegyelem leggazdagabb forrásától (persze: a papok a mise pénzeztől!) a természetfeletti élettől s az *erkölcsi erőttől* (persze a gyóntató székek az erénynek a próbakövei!), a minek az a következménye, hogy ezek a protestánsok, ezek az eretnekek *nem ismerik, nem ismerhetik a Krisztust!* . . . Minő magas fokú gyűlölet, vad rajongás, eszeveszett düh s milyen nagy adag ostobaság nyilatkozik e szemelvényekben! Vak vezérek ezek mind s sajnálatra méltó a nagy screg, a mely biztos bukásnak néz elébe ezek után haladva!

— **Veszteségünk a vegyes házasság-kötéseknél a jelen év első negyedében.** Az 1896-ik évben 498, — a múlt évben 486 családot veszítettünk el a »*megegyezés*«, e modern »törvényes reversalis« következtében a r. kath. egyház részére a vegyes házasságoknál. A jelen évben a januári hónapban 34, a februárban 100 a veszteségünk, a márciusban pedig 1 a veszteség s így az ez évi hátrány eddig 135. Részletenként e három hónapi statisztika a következő: *r. kath. völegény s ref. menyasszony* házasságát kötött januárban 224 s itt 29 az apa, 18 az anya vallására egyezett; februárban: 337, a kik közül 58 az apa, 26 az anya előnyét biztosítja, míg márciusban 119 ilyen pár került össze, a kik 15-en az apa vallását, 11-en pedig az anyáét kötötték ki, vagyis januárban a *r. kath.* apák 11, februárban 32 s márciusban 4 esetben, összesen 47 esetben voltak erősebbek s ennyi családot biztosítottak *nyereségképen* egyházuknak. *Református völegény* r. kath. nőt januárban 242; februárban 341 s márciusban 124 esetben vett el, még pedig az első hónapban a nő 44 esetben, a másodikban 94 esetben volt erősebb a férfiú 21, illetőleg 26 esetével szemben, csupán márciusban engedett, a mikor a nő 11-szer, a férfiú pedig 14-szer biztosította egyházát a gyermekek ref. volta felől. Ezen a címen veszteség 88, illetőleg ennyi a r. kath. egyház nyeresége, a mely a másikkal 135-re megy.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLONYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrésze
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Válasz a „Nyílt levél“-re.“ *Ragályi Béla.* — „Egy pár észrevétel.“ *Dr. Tüdős István.* — „Mik legyenek a népiskolai
nyelvoktatás taneszközei.“ *Maklár Pap Miklós.* — „Petőfi egyénisége és érzülete.“ — *k.-r.* — „A tisztántúli ref.
egyházkerület tavaszi közgyűlése.“ *s.* — „Irodalom.“ — „Vegetes közlemények.“ — „Hirdetések.“

Válasz a „Nyílt levél“-re.

Nagytisztelű Szerkesztő Úr!

A „Sárospataki Lapok“ f évi 19-ik számában szíves
volt a Nagytisztelű Ur a felső-borsodi egyházmegye
szendrői közgyűlését megnyitó beszédemmel foglalkozni.

A nélkül, hogy polémiába bocsájtkozni akarnék —
a mire egyáltalában semmi hajlandóságom sincsen —
engedjen meg a Nagytisztelű Ur, hogy nyílt levelére
észrevételeimet rövidre fogva megtegyem!

Méltóztatik rosz néven venni nekem azt, hogy én
a kongrua törvényjavaslatl szemben nyilvánult aggo-
dalmukat és bizalmatlanságukat túlzottnak tartottam. —
Elsőben is konstatálni kívánom, hogy én gyűlést meg-
nyitó beszédemben csakis kizárólag a lelkeszi jövedelem
kiegészítéséről szóló törvényjavaslat ellen nyilvánuló ag-
godalom és bizalmatlanságról szoltam, nyilatkozataim
egyedül erre vonatkoztak! Ennélfogva ezúttal sem kívá-
nok kiterjeszkedni ama reflexiókra, melyek a kormány
iránti általános bizalmatlanságot tárgyazzák, bár azok-
hoz is nagyon sok szó fér. A mennyiben azonban ez
már politikai pártkérdés tárgya, erről nem szólok: csak
is mintegy ellenkép gyanánt legyen szabad a Nagytisz-
telű Ur becses figyelmét azon néppárti vádaskodásokra
irányítani, a melyekben farizeus módon a magyar
kormányt a róm. kath. vallás üldözésével gyanúsítják.

Hogy pedig a javaslat ellen b. lapjukban nyilvánuló
aggodalom és bizalmatlanság tulzott volt: azon állitáso-
mat ma is egészében feltartom.

Nem látom autonomiánk sérelmét abban, ha nyíl-
ván való erkölcstelen életet folytató és államellenes maga-
tartást tanúsító lelkeszszel szemben a kormány a jöve-
delmi kiegészítést megtagadja a törvényben szabatosan
körülírt módozatok és föltételek mellett; mert a mint
beszédemben részletesebben kifejtettem, az csak nagyon
ritka esetben történhetik meg, hogy a kormány fontos
nemzeti- és állami érdekek megóvása szempontjából —
nyilvánosság ítélőszéke előtt állva — arra határozza el
magát, miszerint a felekezeti bíróságok felmentő ítéleté-
vel magát ellentétbe helyezve — a fegyelmi ítélet egyéb
határozatainak legkisebb érintése nélkül — a jövedelem
kiegészítést megtagadja; még pedig annnyival is inkább,
mert a felekezeti hatóságnak fenmarad azon joga, hogy
a miniszter sérelmesnek tartott határozata ellen egy füg-

getlen bírói testületnél, a legfelsőbb közigazgatási bíró-
ságnál, orvoslást kereshessen.

Hogy hol van itt az autonomiának ama borzasztó
sérrelme, én részemről fölfedezni nem tudom; — a mint
nem tudom elfogadni amaz álláspontot sem, a mely a
lelkészeket tartja az erkölcsiség egyedüli *hivatalos és hiva-
tott* öreinek; s hogy a törvény idevonatkozó intézkedése
az egyháznak, mint legfőbb erkölcsi testületnek, arcul-
csapása lenne. — A lelkeszek is emberek. Nagytiszte-
letű Ur! Magam is két esetet tudok, a midőn ugyanazon
egyházmegye alig 5 év leforgása alatt a fentebbi okból
két lelkeszét volt kénytelen állomásáról elmozdítani.

Azt méltóztatik állítani, hogy a hazaellenes vétsége-
ket és az államellenes magatartást az 1893. XXVI. t.
c. 13. §-a oly laza és bizonytalan módon határozza meg,
hogy az az államsegélyben részesülő lelkeszek zaklatá-
sára fog alkalmat nyújtani — Ugyan kérem Nagytisz-
telű Ur! vajjon hány esetet méltóztatik tudni arra vo-
natkozólag, hogy „a függetlenségi párt elveit valló“
államsegélyes tanító a törvény életbe lépte óta — tehát
majdnem 5 év óta — „a mostani szabadelvű párthoz
tartozó jegyző“ által illetékes helyen bevádoltatott volna!?
Hát bizony ehhez mégis csak kell képzelő — (sőt monda-
hatnám: képzelődő) — tehetség is!!

S az sem áll, hogy ennek csak a mi lelkeszeink
lesznek kitéve, mert hogy e tekintetben az állami kiegészítést igénybe vevő lelkeszek minden felekezeti különbség nélkül mind egyenlő elbánás alá esnek, arról világosan intézkedik a törvényjavaslat 7. és 9. §§-aiba a közoktatásügyi bizottság tárgyalása során felvett ama módosítás, hogy a jövedelem kiegészítést elvesztő lelkeszek felsorolásánál hivatkozás történik arra, hogy ezen intézkedés úgy az 1. §-ban (latin, görög és örmény szertartású kathólikus), mint a 2. §-ban (több törvényesen bevett felekezetek) megjelölt lelkeszekre vonatkozik. E tekintetben tehát az egyenlőség ellen kifogás csakugyan nem emelhető!

Hogy pedig a kath. congrua rendezése nem ezen törvény keretében nyer megoldást, az indokát egyszerűen abban találja, hogy azon jövedelmi kiegészítés első sorban a kath. egyház és főpapok kezén lévő nagy vagy jövedelméből szándékolatik.

Méltóztatik felhozni, hogy a kath. congrua rendezése kataszteri tiszta jövedelem alapján történik. — Hogy ez tényleg így van-e? megvallom, én nem tudom. De

ha csakugyan így volna: kénytelen volnék elismerni, hogy helytelenül volna; mert az egyedüli helyes alap bizony csakis a tényleges állapotnak megfelelő haszonbéri jövedelem lehet.

Hiszen ezen alapot fogadta el egyetemes conventünk is már akkor, mikor az állami kiegészítés még egyáltalában szőnyegen nem forgott; — midőn — ha jól emlékszem — talán 1894-ben elrendelte az összes egyházi vagyon, lelkészi- és tanítói fizetések összeírását, világosan meghagyván, hogy a jelentő íveken a kataszteri jövedelem is feltüntetessék ugyan, de csupán *rovaton kívül*; a rovatba az összeszámitás alapjául azonban a tényleges jövedelem vétessék föl. — S valóban nagyon jól emlékezem, nálunk az összeírás tényleg így történt, s így vezetett reá a jelentő ívekre, hogy ezen számitás alapján mennyi kell még az 1200, illetve 1600 koronáig leendő kiegészítéshez?

Midőn aztán a kormány foglalkozni kezdett a lelkészi jövedelem pótlásának kérdésével és felszólította az egyházakat, hogy a lelkészi fizetésekre vonatkozó adatokat szolgáltatassák be: conventünk kijelentette, hogy nem kíván új összeírást eszközölni, hanem a jelentő ívek adatait terjeszti föl a kormányhoz figyelembe vétel végett.

Midőn tehát a kormány az általunk beszolgáltatott adatokat elfogadta alapul, nem értem, miként vádolható e miatt rossz akarattal s mivel adott okot újabb bizalmatlanságra?

Hogy pedig a valódi jövedelem még is csak a haszonbéri, s nem a kataszteri jövedelem: azt talán még sem méltóztatik kétségbe vonni?

És ugyan rossz akaratra mutat-e a kormány részéről, hogy a törvény szerint az adók, gyámintézeti járulékok, káplántartási és fuvarköltések stb. levonását a jövedelemből megengedi?

Azt méltóztatik állítani, hogy „ha részletekben váltatnak be jogaink, igen könnyen megtörténhetik, hogy egy részlet egész gyanánt fog beszámíttatni. — Bennünk ezt a meggyőződést érlelte meg a kongrua javaslat“.

Ugyan-ugyan! Méltóztassék csak megszívlelni a cultusminiszternek — gyűlési megnyitómában is idézett — eme kijelentését: „minden félreértés kikerülése végett kijelentem, hogy e törvényt a kormány az egyházak végkielégítésének nem tekinti. Megteszünk általa annyit, a mennyit ma megtehetünk; de ez nem jelenti a további igények jogosulatlanságát, és nem jelenti megszüntetését annak a törekvésünknek, hogy a jogosult igényeknek a lehetőség keretei között fokozott mérvben tegyünk eleget.“ Vagy méltóztassék a törvényjavaslat 21. §-át elolvasni, melyet beszédemben szintén szó szerint idéztem, s mely a miniszter ígérését mintegy törvényben is biztosítja.

A hol a hivek aránytalan nagy egyházi terheket viselnek: ezen állapot orvoslása csakis az egyházi adózás autonóm hatáskörében eszközölni reformja útján eszközölhető, azonban a lelkészi jövedelem kiegészítését ezen nagy reform keresztülviteléig elodázní, még is nagy hiba lett volna talán?!

Különben az eclatánsan elviselhetetlen nagy terhek könnyítése nézetem szerint e törvény keretén belül is eszközölhető leendő egyes kivételes esetekben a 15. §. alapján.

Méltóztatik továbbá az államsegélyes középiskolákra vonatkozólag a multa általam történt hivatkozást *nem szerencsésnek* tartani. — Csodálatos! én is épen így vagyok a Nagytiszteletű Ur hivatkozásával a Kovács Albert féle 1874-iki nyilatkozatra, a mennyiben tudomásom szerint államsegélyes protestáns középiskolák akkor még

nem létezvén: bajosan volna elképzelhető, hogy a protestáns gymnásiumok szellemét már akkor is az államsegély rontotta volna meg!

De e mellett talán túlságos szegénységi bizonyítvány is volna a sokszor hangoztatott hagyományos protestáns szellemről, ha a prot. gymnásiumokban azon egy pár tanár, a kit a nyújtott segély mérvéhez képest az állam a *fentartó egyházi testület által candidáltak közül* kinevez, többségben lévő saját tanárainkat annyira majorizálni tudná, hogy e miatt az iskola prot. szelleme veszélyeztetve lenne.

A mi pedig az iskolai növendékek felekezeti közeli arányát illeti, nézetem szerint nem a növendékek, hanem a tanárok és előjárók vannak hivatva arra, hogy az intézet szellemét a kellő irányban vezessék!

Ezeket tartom szükségesnek röviden elmondani a Nagytiszteletű Ur által hozzám intézett nyílt levélre vonatkozólag.

Végül azonban még egyet!

Ugy látszik a Nagytiszteletű Ur szereti azon régi magyar közmondást, hogy „végén csattan az ostor“ gyakorlatilag is érvényesíteni. A midőn ugyanis szíves volt nyit levelének egész során a legudvariasabb — sőt mondhatni túludvarias — hangot használni irányomban, végül mégis ily szavakra fakad:

„Ugy tetszik nekem, hogy igen sokan mintha ezt mondanák a kongrua törvényjavaslatnak protestáns védelmezőit látva:

Nem, nem az ellenség, önfia vágta sebet!“

Végtelenül le vagyok kötelezve, hogy a Nagytiszteletű Ur, mint az *anyaszentegyház hivatásos őrszeme, a ki nem jajgat, csak „vigyázz“*-t kiált, hivatása magaslatáról többekkel együtt csekélységemre is kimondja a szigorú ítéletet. Ily körülmények között csakis azon csudálkozom, hogy hivatásos őrállói tisztéhez tartozó kötelességéhez képest a Nagytiszteletű Ur még minden eszközt fel ne használt azon nemes cél érdekében, hogy anyaszentegyházunknak ily módon rajta sebet vágó méltatlan fiait el nem üldözze azon helyről, a hol elítélendő magatartásukkal nem az egyház javára, hanem kárára munkálkodnak.

Maradtam Budapesten, 1898 május 19.

Kiváló tisztelettel

Ragályi Béla.

Egy pár észrevétel.

Sok tekintetben kényelmetlen helyzetben látszom lenni, a mikor a felső-borsodi ref. egyházmegyének köztiszteletben álló gondnokával a „Sárospataki Lapok“ révén a multkor is és ez alkalommal is elvi meggyőződésemből kifolyólag némi tusakodást folytatok, holott talán jobb lett volna elhallgatni ama gyűlési megnyitó beszéd fölött támadt gondolataimat, mert hiszen a „minorum gentium“-hoz tartozom, a kinek a szava úgy sem nyom a latban, legfőlebb abban részesül, a miben a sással versenyre szállni erőlködő ökörszemnek volt része, t. i. a szánó mosolyban. Amama „Nyílt level“-et megírtam s a választ is megkaptam az előbb közölt cikkben, a mely, mintha arra irányulna, hogy t. olvasóink előtt az én teljes desauválásomat eszközölje. Ezzel szemben kötelességemnek kell ismernem, hogy a válaszával tisztázom álláspontomat.

Epen 50 év, illetőleg 30 kellett hozzá a változott országos helyzet miatt, hogy a magyar állam hiva-

talos vezetői *elfoglalhassák azt az álláspontot*, a melyet a 48-as alkotások mesterei az állam és a felekezetek közötti viszonyt illetőleg megteremtettek. Így szól a lelkesedésében elragadott többség, a mely a kiemelt szavaknak a súlyát óriásinak tekinti.

Épen 50 év kellett hozzá, hogy megérjük jubileumi ajándékul a magyar állam jelenlegi vezetőinek *azt az állásfoglalását*, a mely *az állam és felekezetek közötti viszonyt a 48-as törvények szellemének örve alatt úgy akarja megvalósítani*, hogy *egyenlő mértékkel nem hajlandó mérni*, hanem *a protestáns egyházakat oda sorozza a nemzetiségiekhez, a r. és g. kath. egyházat pedig az állam-egyház eszméjének megfelelőleg rekonstruálja ad majorem egalitatis gloriam*. Így szól a protestáns kisebbség, a melyhez mi is tartozunk, míg a felsőbborsodi egyházmege gondnoka a többség véleményét osztja s bizalmatlanságot vet szemünkre.

A „Válasz“-ban a bizalmatlanság indokolatlan voltának igazolása képezi a lényegét; de vajjon igazolható-e akkor, a midőn *a tény nekünk ad igazat*, a mikor *más törvény rendezi a mi viszonyunkat az államhoz s más törvény fogja rendezni a r. és g. kath. egyházak viszonyát?* . . . Semmi esetre sem. Talán azt az időt akarják visszahozni, a mikor csakugyan *más törvényt kellett alkotni a protestánsokra, mint a katolikusokra*, mert ezek általános országos törvény alatt állottak, amazok pedig *külön törvény által voltak védelmezendők emberi jogaikban?* Ha igen, akkor ne beszéljünk a 48-as alkotásokról s a törvényt, a melyet ama kárhozatos idők visszaidézőjeként akarnak mutogatni, ne nevezzük a 48-as idők *szellemében* alkotottak!

Az erre való rámutatás, a melyben nem — párt — politikai meggyőződésem van kifejezésre juttatva, hanem tisztán a józan logika törvényének az alkalmazását használtam, elegendő is lehetne észrevételeim összegezéséül. Azonban a „Válasz“ arra enged következtetni, hogy a kongrua-törvényjavaslat, eltekintve minden általános szemponttól, a maga mivoltában *tényleg olyan, hogy elfogadható*, mert *felekezeti érdekünket, jogainkat* nem sérti. Hát ha én általánosságban *az egész törvényhozási mozzanatot nem tartom jónak, kielégítőnek, az idők szellemének megfelelőnek*, akkor magát az ebből keletkező alkotást sem tarthatom sem jónak, sem kielégítőnek, sem az idők szellemének megfelelőnek.

Igen ám! csak hogy a „Válasz“ szerint sem az *erkölcsi tekintetben*, sem az *államellenes magatartás eseteiben való miniszteri bíráskodás nem sérti az autonómiát!* Hát ugyan, hogyan is sértené, mikor a 48-as törvények szellemét sem sérti ez az egész *nem egyenlőségi törvényhozási munkálat!* . . . Ugyan micsoda sértő is van abban, hogy a magyar ref. egyház díszes bírói testülete által hozott ítélet erkölcsi szempontból egy miniszteri végzéssel a papírkosárba dobható? . . . Nincs semmi sértő benne, hiszen a lelkészek is emberek! A ref. egyházkerületek, a konventünk bírói testülete nem rendelkezik *esetleg* annyi *erkölcsi érzékkel*, mint a miniszter, a ki után majd polgári bíróság ítélkezik, a mely vagy a miniszternek, vagy az egyházi bíróságnak ad igazat, nagy meglepetést keltve annak idején, ha a miniszteri eljárást megszünteti, vagy ha az egyházi feloldó ítélet helyett marasztalót fog hozni! Azaz, hogy csak akkor keltve meglepetést, ha nem a miniszternek ad igazat, mert hogy az egyházi, mint tisztán erkölcsi jellegű bíróság esetleg desauváltatik, az nem lesz *kínos hatása*, hiszen

a lelkészek úgy sem egyedüli hivatalos és hivatott őrei az erkölcsiségnek s az egyház, mint erkölcsi testület elszenvedheti az arcúcsapást! . . . E ponton ki kell igazítanom a „Válasz“ tévedését, mert *egyedüli* erkölcsi öröknek nem állítottam a lelkészeket, — ennyi erkölestudományi ismeretemenk s erkölcsi érzékemenk hivatalból is, mint az erkölcsen előadó-jának, kell lenni! . . . S ha a minisztert desauválja a közigazgatási bírság ítélete? . . . erkölcsi szempontból mit fog kelleni tartani arról a miniszterről?

Hogy úgy az erkölcsi vétség, mint az államellenes magatartás szempontjából a prot. és a g. és a r. kath. egyház lelkészei között nem lesz különbség, ezt tudom s ellenkezőjét nem is irtam, csupán kérdésbe tettem, hogy csak mi legyünk kitéve a zaklatásnak, a r. kath. nem, mert köztünk, köztudomás szerint *sok* függetlenségi ember van *még*, — tehát a „Válasz“-nak erre vonatkozó eme pontja: „S az nem áll, hogy ennek csak a mi lelkészeink vannak kitéve“ (t. i. a miniszteri erkölcsi bíráskodásnak s az államellenes magatartás miatti zaklatásnak), egyáltalán nem érinti „Nyílt levele“-met. Az azonban már érinti, hogy eddig, körülbelül öt esztendő alatt egyetlen független párti államsegélyes tanítót sem zaklattak meg! . . . De vajjon biztosítva vagyunk-e, hogy *nem fogunk-e megzaklattatni?* Csak a zaklatás bekövetkeztetésére mutattam rá s lehet, hogy *képzeldtem* e felvétellel, de hát ezt talán *szabad volt* tennem?

A kath. kongrua rendezésének ez úttal való elmaradását igazolja a „Válasz“ ezzel az egyszerű indokkal: „azon jövedelmi kiegészítés első sorban a kath. egyház és főpapok kezén levő nagy vagyon jövedelméből szándékolatik.“

Igen lekötöleztetteknek kell magunkat éreznünk e nyilatkozat által, a mely látókká teheti s teszi is a protestánsok szemeit! *Az állami, a nemzeti közvagyon tehát felekezetivé lesz!* . . . S ezt ez a jubilaris esztendő hozta meg! . . . Nem foglalkozom ezúttal e kérdéssel, csak rámutatok arra, hogy igen felemelő jelenség lesz majd annak idején, ha a r. kath. lelkész *kar* s utána az ország r. kath. lakossága ezt fogja valóban mondhatni, a mit már most is hangoztatnak: *mi a magunkéból élünk, ti protestánsok a mi adónkból!* . . . Nem lesz ugyan teljes igazság a mondásban, de hogy a törvényhozásnak a *megtérítést* nem fog sikerülni elenyésztetni, az bizonyos!

Nem terjeszkedem ki a „Válasz“-nak a kataszteri jövedelemre vonatkozó részletére sem, mert felszólalásunknak úgy látszik, hogy *eredménye ígérkezik* a r. kath. kongrua rendezésénél épen ebben a pontban, mert bizonyára meg fogja tenni valamelyik prot. országgyűlési képviselő, hogy az egyenlő mérték alkalmazását fogja indítványozni, ha a miniszteri javaslat esetleg hibás lenne! Hogy én a magam részéről melyiket tartom *valódi jövedelemnek*, az nem lényeges e kérdésben, — annyit megjegyezhetek, hogy a *bruttónak* nevezhető *bérijövedelmet* semmi esetre sem, mert az *nem tiszta jövedelem*.

A kormánynak *azt a jóakarátát*, hogy *levonásokat* enged a törvény szerint eszközölni, *elismerem*, de hogy ez protestáns szempontból jelenthetne valamit a kérdés felett való elmélkedés közben, *ezt nem ismerem el*, hiszen ez *közös jóakarát*, a mely épen azért talán nem is *tartható* annak, — vagy ha annak *kell* tartanunk, akkor ne beszéljünk *helyes törvényhozásról*. Prot. szempontból e mellett még azt is meg kell jegyeznünk, hogy a *levonás nekünk* vajmi keveset fog

használni! . . . Majd meglátjuk a jelentő-ívek revisionális munkájánál.

Szerencsétlen jelentő ívek! . . . be sokat is beszélünk rólatok! . . . Nem arra a célra készültetek, a melyre használtak s általatok abba a kellemetlen helyzetbe jutunk, hogy a kormány méltatlanul rossz akaratral s bizalmatlansággal sujtatik! . . . De elvégre is tisztába kell jönnünk vele, hogy a kormány a jelentő íveket is csak annyiban fogadja el, a mennyiben elfogadhatók; s hogy nem fogja kiutalni azt az összeget sem, a melyet a Kenessey-féle kimutatás alapján felvesz, azt egész határozottsággal merem állítani, mert rendszeresített lelkeszi állások fizetésének kipótlásáról van szó a kongrua javaslatban, a jelentő ívekben pedig egyéb is van! . . . Van, hogy csak egyet említsünk, leányegyházakról is szó, ezeknek pedig az anyásíttatása vajjon kezdődik-e a felső-szabolcsi egyházmegyén kívül egyebütt? ! Tartok tőle, hogy ismert alkalmazkodási képességünk itt is jelentkezni fog s elesünk sok, igen sok segélyösszegetől!

A részletnek egész gyanánt való tekintésére vonatkozólag a „Válasz” a törvényjavaslat 21. §-ára utal mint a mely kizárja ennek a lehetőségét. Am legyünk jó reménységgel, csakhogy nem egyszer megtörtént már, hogy a betű megvolt, de a valóság késett az éji homályban! Sokkal szerencsésebb, megnyugtatóbb lett volna a javaslat, ha nem fél-intézkedést, hanem véglegest tartalmazott volna s a 15. §-ban kivételes eseteknek a felvételét nem foglalta volna magában, a mely egyenesen arra enged következtetni, hogy maga a javaslat készítője is belátta, hogy nem kielégítő a felvett általános intézkedés, hanem pótlásra is van szükség.

Mindezek, a mint észrevehetni, nyomon kísérendő észrevételeim a „Válasz” ama pontjaira, a melyek magával a kérdéssel foglalkoznak. Ugy gondolom, hogy a „Válasz” eme pontjainak ellensúlyozásában nem alkalmaztam más hangot, mint a mely méltó volt a komoly tárgyhöz, a melyről szó van.

Ettől a hangtól, a „túl-udvarias”-nak jelzett hangtól, némileg el kell térnem a „Válasz” két utolsó pontjában foglaltakra nézve, mert a miskolci gimnázium prot. szellemére vonatkozó idézetnek a „Válasz”-ban jelentkezés értelmezése olyan, a melyre a legudvariasabban is csak azt lehet mondanom: nem akarja a „Válasz” adója az idézetet megérteni, — ez a mondásom pedig bizonyára udvariatlan. De hogy ne legyek épen e ponton nagyobb mértékben udvariatlan, nem megyek bele a Kovács Albert-féle nyilatkozatnak a magyarázatába, mert a hol nem akarunk megérteni, ott hiába való a beszéd, — csupán azt jegyzem meg, hogy a „Válasz”-ban foglalt ama gyöngéd figyelmeztetés, hogy 1874-ben még nem volt a miskolci gimnázium államsegélyes, sőt egyáltalán nem volt államsegélyes ref. középiskola, ez a figyelmeztetés, szelíden szólva, nem indokolt, hiszen tudnunk kell mindannyiunknak, a kik mégis a közoktatás terén munkálkodunk, hogy az államsegélyes prot. gimnáziumok sorozata az 1883. XXX. t.-c. óta nyílt meg.

De nem lehetek „túl-udvarias” annak az utolsó pontnak a tartalmára vonatkozó észrevételem megtételénél sem, a melyben végtelenül lekötelezettnek mondja magát a Nagyságos Gondnok úr azért, hogy az ő személyére is kimondom a szigorú ítéletet s a melyben a felett való csodálkozásának ad kifejezést, hogy „még minden eszközt” fel nem használtam azoknak az elüldözésére, a kik az egyháznak nem javára, hanem kárára munkálkodnak!

Ugy tetszik, mintha az utolsó sorokban a méltat-

lankodás hangjai hallatszanának. S úgy érzem, hogy bennem is a méltatlankodás, sőt a fölháborodás érzése kezd dúlni. Mert meggyőződészerű, őszinte s mint elismertetett, nem sértő nyilatkozatért ilyen gondolat s ilyen gondolatnak kinyilatkoztatásával inquisitori szerepet játszani akarást tulajdonítani az embernek: erre a méltatlankodás méltán fölébredhet keblemben. Abban a sorban, a mely így hangzott: „Nem, nem az ellenség, önfia vágta sebé,” a kérdésből kifolyólag csupán az hangsúlyoztatott, hogy mi magunk vagyunk s saját embereink azok, a kik kereséssel is megelégszenek, mint a mennyihez joga van a prot. egyháznak, de ebben kárhóztató ítélet még nincsen, csak jelzése annak, a mi történik, a jognak a megszerítése. S így a méltatlankodásnak nem lehet helye a „Válasz”-ban. Ezzel szemben üldözőnek, inquisitornak gondolni engem: ez azt hiszem, méltán kelt bennem megbotráncózást. De mégsem! nem botráncozom meg, mert nem keresem a botráncozás kövét; a felindulást sem hagyom magamon erőt venni, csupán arra szorítkozom, hogy rámutatok e kis erőmérkőzésre, a melyet a felsőborsodi egyházmegye gondnokával folytattam, a mely azzal végződött, hogy az inquisitori szerepet kellett nekem tulajdonítani, hogy csattanós legyen az utolsó szó!

Hát csak csattanjon a szó is, — perczegjen a penna is anyaszentegyházunk boldogságáért; — az egyest tiporjuk el, hadd kelljen véréből, ha kell, a jogért és igazságért folytatandó küzdelemhez a kitartó erő! Ha ez az egyes csekélységem lehet! „nekem az én életem is nem drága!”

Dr. Tüdös István.

ISKOLAI ÜGY.

Mik legyenek a népiskolai nyelvoktatás taneszközei?

(Válaszúl az Irodalmi Körnek s a népiskolai tanterv szerzőjének.)

(Folytatás és vége.)

De van még két erős bizonyíték, melyet a cikk maga szolgáltatott maga ellen. Azt mondja, hogy az inductiv rendszeres nyelvtani oktatás segélyével nemcsak megszilárdíttatnak, hanem ki is bővítetnek az I.—IV.-ik osztályban nyert nyelvtani ismeretek. Hát erről a „kibővítés”-ről, mint az előre tett idézetből látszik, népiskolai tantervünk semmit sem tud, csak a szerzett ismeretek ismétléséről, begyakorlásáról. Ez a bővítés már a tarthatatlan állításnak s annak tett kedvezmény, hogy a népiskolai V.—VI. osztály megkönnyítse a polgári iskolába átmenetelt, a mire éppen nincsen szükség. Melyik szabja meg hát az igaz követelményt: tantervünk-e vagy az értelmező cikksorozat?! Ha tantervünk, akkor lehet csak annyi a tananyag, a mennyit a Körhöz beadott előterjesztés így szabott ki: „A népiskolai olvasókönyvekbe felveendő a II.—IV. osztályok számára való nyelvtani szabályok” (II. o. 2 lap, III.—IV. o. 6—8 lap). Ha a tanterv szerint a kézikönyv a szerzett ismeretek ismétlésére, begyakorlására való: világos, hogy az előző ismereteket összefoglaló kézikönyv nem lehet több, mint 10, vagy — bő engedményt téve — 20 lap terjedelmű, tehát még ekkor is csak nyolc-, vagy tized résznyi, mint a gimnáziumi nyelvtanok. És ez meg is felel a népiskola céljainak a kérdéses két osztályban. Ha azonban a tarthatatlan állítás és a polgári iskola iránti kedvezményből belemegyünk az ismeretek kibővítésébe, sőt neki

melegedve a *bővítések kibővítésébe*: akkor aztán megengedem, hogy egy polgári iskolai, sőt egy még terjedelmesebb gymnáziumi nyelvtant is bevehetünk a népiskola V.—VI.-ik osztályába. Csakhogy akkor a tantervünkhöz hűtlenekké leszünk!

Másik erős bizonyítékot szolgáltatja a cikksorozat a polgári iskolával való kacérkodásában. Azt mondja: A gyakorlat is szentesítette, hogy a *népiskola két felső (V.—VI.) osztálya egyenrangú a polgári fiu és leány iskola alsó (I—II). osztályaival*. A népiskola VI. osztályából akadály nélkül léphet a növendék a polgári iskola III. osztályába (8359) 1898. sz. miniszteri rendelet)“ Erre igen helyesen azt jegyzi meg: „Ez engedmény igazán csak akkor lesz helyén, ha a tantárgyakat — ezek közt a nyelvtani oktatást is — *egyenlősítik* a népiskola V.—VI. és a polgári iskola I.—II. osztályában“. — Tény tehát, hogy *most nem egyenlő*, s mégis, e beismerés után, ezt az okkötést csinálja: „Miután a népiskolai V.—VI. osztályt miniszteri rendelet egyenlősíti a polgári iskola I.—II. osztályával;

Minthogy a polgári iskola I.—II. osztályú nyelvtani oktatása egyezik a gymnáziumi I.—II. osztály nyelvtani oktatásával;

Minthogy a sárospataki gymnáziumban polgári iskolák számára írott nyelvtant használnak;

Tehát a népiskolai V.—VI. osztály egyenlő a gymnázium I.—II. osztályával“. Az ildomosság tiltja, hogy az okúl használt nyelvtan bevételének körülményeire megtegyem tájékoztató megjegyzéseimet; csak azt kérdem minden elfogulatlan olvasótól: ér-e valamit a helytelenített, tehát hamis praemissából vont következtetés?! Bizony ilyen okkötéshez csak az folyamodhatik, a ki bizonyítási szorultságban szenved! *A tarthatatlan állítás önmagában hordja ürességének legerősebb bizonyosságát!* Azt hiszem, hogy a kételkedés eloszlatására, ellenkező meggyőződés keltésére mind a tárgy természetéből, mind a külső körülményekből merített bizonyítékaim elég bőségesek. Óva intem tehát a m. t. Irodalmi Kört attól, hogy tantervünknék a cikksorozatban kifejezett értelmezését irányadónak tekintve, elfogadja. Ha már csakugyan tüzetes nyelvtanítás kell a népiskolai V.—VI. osztályban, legyen az tantervünknék megfelelően a lehető minimum, tekintse az tisztán *önkéntes népiskoláink érdekeit, ne kacsintgasson mellékes célokra s nyerjen az alkalmas kézikönyvben határozott kifejezést*. Én a nyelvtanomnak tett kedvező ajánlatot nem kívánom; fő dolog az iskola.

Ezek után a kézi könyvekre vonatkozó véleményem a következő:

1. A használatban levő *nyelvtan* mai alakjában csak ideiglenesen használható. Más tankönyv kell.

2. Célszerűen használható egy *nyelvkönyv*, mely három kis füzetben (II. o. — III.—IV. o. — V.—VI.) adná a tantervben kiszabott legszükségesebb szabályokat, a nyelvtanítás minden ágára (olvasmányok kezelése, írásfeladatok, helyesírás, nyelvtan) vonatkozó csakis legszükségesebb utasításokat vagy figyelmeztető megjegyzéseket. Nyelvkönyvet várnak a gyakorlat emberei; de meg a használatban is ezek vannak leginkább elterjedve. Ez összekötetésbe hozható Olvasókönyvünkkel is. Az Olvasókönyv maradna, a minek lennie kell, Olvasókönyv.

3. Lehet Olvasókönyv organikus kapcsolatban nyelvtani részekkel. Ebben az esetben a) *tervezet-féle* bővebb tájékoztatót adna az Olvasókönyv szerkesztője; b) *Nyelvtan* kellene az V.—VI. osztály számára, mely röviden összefoglalva tartalmazná az előző osztályokban megismert legszükségesebb szabályokat. Ez lehet önálló füzetke; de lehet rövidsége miatt hozzá csatolva az

V.—VI. o. Olvasókönyvéhez; tehát a Szirmai-féle organikus kapcsolatban.

4. A tanterv a körülményekhez képest módosítandó.

Ezekben én is az igazságot kerestem csak azért, hogy eleget tegyek Körünk várakozásának; kerestem egyedül a népiskola jól felfogott érdekében, s én így találtam az igazságot igazságnak.

Volna még sok mondani valóm arra a nagyon jellemző két megjegyzésre, mely mint záradék, olyan Szirmai-féle „organikus kapcsolatban“ áll a cikksorozattal; mondhatnék én is csizmás anekdotát furfangos cigányról, a kinek a vásárban sokáig próbálgatott csizma végre is a lábára ragadt; de, mert válaszom már így is hosszúra nyúlt; meg régi fájdalmak incselkedő nyilatkozásai csak kellemetlen szóharcra, de nem a tárgyat tisztázó eszmecserére vezetnek, a téves és nem téves idézetek halmazát észrevételekkel kísérni nem óhajtom. Egyet azonban, mint jellemzőt s a dologra tartozót fel kell említenem.

A cikksorozat írója nem értette s ma sem érti: „*miért kívánt a nyelvtan szerzője véleményt a gyakorlat embereitől a kiegészítők és határozók tanát illetőleg*“. — 1891-ben, mint bíráló, 1894-ben, mint ezt a kérdést *tisztázni* (!) akaró, az én kiegészítőimet — mintha „bonyolult módon“ lettek volna kidolgozva, Dr. Kovács Gáborhoz, tehát a határozók tanához állva, — helytelenítette; 1895-ben megjelent tantervében „mindkét irány követését“ megengedi; azóta a gymnasiumi tanári kar, az igazgató-tanács a határozók mellett foglalt állást s azt is kifejezte, hogy kíváncsian ilyen tekintetben az összhang népiskola és gymnasium között: most a cikksorozat írója, mikor már az a régi reménye közel áll a megvalósuláshoz, hogy a nyelvtant az Olvasó könyvvel „organikus kapcsolatba“ hozza s így valamelyik irányban már okvetetlenül állást kell foglalnia, a Körhöz benyújtott előterjesztésében elfogadásra ajánlja a király Pál nyelvtani állását, tehát a kiegészítőknek egy csakugyan bonyolult s nem is következetes rendszerét. Ehhez, azt hiszem, nem kell magyarázat. Én az ilyenféle „nem értést“ régen is *értettem* s most is *értem*, sőt — sajnos — a *nem értőt* is *nagyon értem*. De hát béke velünk! A dolog most már egészen tisztán áll a *szerző előtt!* A vásár is szabad; a próbálgatás is sikerülhet: *fő dolog, hogy a népiskolának nyeresége legyen.*

Maklár Pap Miklós.

TÁRCA.

Petőfi egyénisége és érzülete.

A mi Petőfi erkölcsi jellemét és felfogását illeti, valóban teljesen illik erre az, a mit ő imádásig szeretett nejről mond a Három madár című költeményében. Kedélye naiv, ártatlan, mint a gyermeké; szíve tiszta, mint az arany; a lelke egy igazi férfi lélek egy herosé, a melyben a legnemesebb eszméért való tűz lángol, úgy, hogy valóban nem tudjuk, szeretetünk nagyobb-é iránta vagy csodálatunk?!

Petőfi jellemzéseül nem elég azt mondanunk, hogy ő genie, lángész, mert ő a genieek között is különös helyet foglal el. Az ő geniejében nincs semmi vad-ság, kinövés, félszégesség mint a Sturm és Drang genieknél vagy a fiatal Geöthe és Schillernél, nincs megmagyarázhatatlan jellemvonás, a lelki élet egyik vagy másik irányának túltengése, mint Rousseau-nál, melynél fogva az illető geniet talán magasan felettünk állónak ére-

zünk, kit csodálunk, ámde nem szeretünk. Mintegy gyakorlati példájául, bizonyítaként szolgál a lángész amaz újabb felfogásának, hogy az tulajdonképpen olyan, mint a közönséges ember, csak lelki képességeinek quantumára, fokára nézve attól eltérő, a nélkül, hogy egyik vagy másik specialis tehetségének túlságos fejlettsége a többieknek háttérbeszorítását, elsatnyulását eredményezné, vagy lelki egyensúlyát felbillentené. A lángész és őrlt közötti hasonlóságnak felvétele egy oly hypothesis, melynek valószínűtlenségét ujabban mind több-több pszichológiai tapasztalat bizonyítja.

Ő ember volt, hús és vér, gondolat és érzés, küzdés és szenvedés, részes nyomorban és boldogságban egyaránt, mint mindnyájan. De lelkének legmélyebb feneke a legfenségesebb eszmék vertek gyökeret: *a hazaszeretet, szülői szeretet, eszményi szerelem, szabadság, egyenlőség, testvériség*, szóval azok a fenséges eszmék, melyek a keresztyénség világnézetének tartalmát fejezik ki s melyeknek megvalósulásaért immár két ezrede küzd az emberiség. S hogy lelkét mennyire függetlenné tudta tenni az anyagtól, az élet mindennapi kicsinyes bajaitól; hogy mennyire fel tudta szabadítani az érzékiség bilincseiből: nem csak az a sok szenvedés, nélkülözés és nyomor mutatja, melyen fiatal korában átment, melyek meg nem törhették lelkének erejét, nem akadályozhatták annak magas repülését — hanem az is, hogy eszméiért lemondott a legnagyobb physikai jóról, azokért feláldozta az életét, akárcsak Jézus Krisztus. — S e hasonlat korántsem merész vagy lealázó vallásunk alapítójára nézve. Ha mások Jézust a görög bölcsessel, Sokratesse hasonlították össze méltán, Petőfi is életénél, lelkületénél és halála fenséges magasztosságánál fogva velük tartozik egy kategóriába. Valamennyiök személyiségének ellenállhatatlan vonzó ereje abban van, hogy náluk *a gondolat és lét* teljesen fedik egymást, *a mint éreznek, a mint tanítanak, úgy élnek*, mert a gondolat, érzés, tan saját legbensőbbben átélte lelkületüknek legmélyebb tartalma. Petőfi ama harmoniánál fogva, mely élete és költészete között van, az emberiség amaz Istentől ihletett prófétái közzé emelkedik, nemzetének igazi *városa* s épen ama harmonia magyarázza ama mély hatást, melyet költészete és egyénisége az emberekre ma és mindenkor gyakorol.

Petőfi — mint a természet korlátlan vadvirága — valóban ösztönszerűleg megérezte a jót, a helyes irányt, utat, melyet a Faust szerint a jó embernek sugalmas ösztöne mutat. Ő igazán szép lélek Schiller értelmében. Mert nála a hajlam és kötelesség mindig összeesnek. Schiller pedig azt mondja: Szép léleknek nevezzük azt, a mikor egy ember összes *érzelmeinek erkölcsi tisztasága* annyira biztos, hogy az illető minden félelem nélkül az indulatnak engedheti át az akarat vezetését és sohasem fenyegeti az a veszély, hogy az ész elhatározásaival ellentétbe jut. *Erzelmeinek ez az erkölcsi tisztasága* jellemzi úgy életét, mint költészetét. Csupa természetesség mindkettő. Sem amabban annak tetteiben, sem ebben az egyes költeményekben — nyomára sem akadunk a kényszernek, az erőltetésnek, a nehézkességnek, úgy azok, mint ezek mintegy önként látszanak folyni eme páratlanul kiváló természetből.

Petőfi költeményeinek *erkölcsi nemes tartalma* mély meggyőződéséből származik, s azért van ránk oly nagy hatással, mert szavait tettek követték; mint Jézus, a keresztyén marttyrok, Sokrates, egy Giordano Brunó ő is vérével és halálával pecsételte meg a szabadság, testvériség, egyenlőség eszméibe vetett hitét. Mondhatnánk Schopenhauerral, hogy a fajért mintegy önként mondott le egyéni életéről. Azért mondott le, hogy a hite szerint

a fajt fentartó eszméket diadalra juttassa, hogy ezek az eszmék a késő utókor lelkében is megelevenedjenek s nevével és költői működésével elválhatlanul összeforranak.

A mint B. Eötvös József kimutatta, ő fejezte ki a kor lelkét, a nemzet geniuszát minden költőtársa között a leghivatottabban: a hazafi érzést, a demokrácia eszméit, a szabadságszeretetet.

Megéneklí a szerelmet és méltán mondhatja: Szerelmemért feláldozom az életet.

Rajong a szabadságért és lelkesülten kiáltja: Szabadságért feláldozom szerelmemet.

Szereti hazáját, hangot sem talál e mély érzelmének festésére: Szent hazaszeretet mibe mártsam tollam.

És úgy tett, miként mondá. Lantját félretéve, ifjú nejét elhagyva indult Erdélybe, a csatatűz közepébe. Es ott esett el a harc mezején. *Hazájáért, a szabadságért szent hiteért feláldozta szerelmét és életét egyaránt.*

Petőfi nem volt olyan, hogy a szépség képei, az eszmék csak lelkének felszínén mozogtak volna s e lélek belől erkölcsileg romlott lett volna mint azt sok költőnél és bölcsésznél tapasztalhatjuk, mint pl. a francia Villonnál, Lafontainnál vagy az angol Byronnál. Egyenes ellentéte Baconnak, ki mint Maculay mondja róla: sokkal jobban szerette a pénzt, a kényelmet, a fényűzést és a magas társadalmi állást, mint az *erényt* s sok egyébtől jobban félt, mint a *vétektől*.

„Költői pályáján fokozatos fejlődés van saját nemesebb egyénisége felé“. Ezt a nemes egyéniséget, individualitását juttatja kifejezésre költészetében. Nem jellemezhetjük őt jobban, minthogy alkalmazzuk Schillernek eszményét a költőről ő reá. „Mindaz, a mit a költő nyújt, individualitása. Individualitását a mennyire csak lehet megnevesíteni, a legtisztább legmagasztosabb emberiségre juttatni, első s legnagyobb feladata a költőnek. Erdemesnek kell lennie, hogy magát a jelen- és az utókor elé állítsa. Költészetének legnagyobb érdeme nem lehet más, mint az, hogy egy érdekes, befejezett szellem érdekes lelki állapotának tiszta tökéletes kifejezése. Az aesthetikairól éppen az áll, a mi az erkölcsiről. Valamint itt csak egy erkölcsileg kiváló jellem képes *minden egyes tette*re az erkölcsi jósnak bélyegét rányomni, épúgy ott is csak egy *tökéletes, érett szellemből* folyhat a *tökéletes, érett*. Senki még az oly nagy tehetség sem adhatja meg egy műnek azt, a mi alkotójának hiányzott és az ebből folyó hiányokat a javítgatás, csiszolás sem képes elenyészteni. Nem elég tehát *érzéseket emelkedett színekkel* rajzolni, *emelkedetten is kell érezni*. Költői lelkesültség, ihlet még nem elég egy *művelt szellem ihletének* kell lennie. — (Bürgerri írott bírálat)

Ugyanezt mondja más szavakkal a Budapesti Hirlapnak egyik női tárcaírója is: Én nem is a poétát bámulom Petőfiben. Ő volt e csakugyan a legnagyobb költő, azt döntsék el mások. De hogy ő volt a legnemesebb, legigazabb, legközvetlenebb ember, azt állítom lelkem teljes erejével.

Egy *egész ember*. Ez az, a mi megkap, megfog, megdöbönt. Egy ember, ki tudott érezni szívének teljes erejével (és milyen erős volt ez a szív) és ki is mondta azt őszintén, közvetlenül. Elmondta mindig, mit érzett, mit gondolt és soha sem érzett, soha sem gondolt olyat, mit el ne mondhatott volna. (Budapesti Hirlap 1898. 103. sz.)

A Petőfi szerelmi muzsája is egészen eszményi és semmi érzékiség nincs benne. E tekintetben nagyon is különbözik korunknak sok materialista költőjétől, kiknél a *szerelem* ritkán egyéb, mint élvezet, az idegek csiklandozása, a képzelet buja tüze, a szemeknek érzéki legeltetése; a szépség sokszor nem egyéb, mint fiatalság,

egészség, duzzadó kebel stb. a boldogság nem egyéb, mint jólét, az érzéki örömben való dúslakodás. Bizony napjaink sok lyrai költője inkább tanulhatna Petőfitől egy kis eszményiséget, mint az idegen, modern költőtől frivolitást és pikanterit.

(Folyt. köv.)

k-r.

KÖZÉLETÜNK.

A tiszántúli ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése.

— Debrecen, május 11—14. —

Kissé megkésve ugyan, de azt az elvet követve, hogy „jobb későn, mint soha“, tudósításomat megírom a négy napos debreceni ref. közgyűlésről, a melyen *Kiss Aron* és *gróf Dégenfeld József* elnökölték, a kik mellett ott valának a 13 esperes és 10 egyházmegyei gondnok, köztük *Tisza Kálmán* is, a ki mióta nem kormány-elnök az államéletben, egyike a legszorgalmatossabb ref. gyűlést látogató világi embereinknek, mintha azt az időt akarná kipótolni, a melyet nem tölthetett egyháza szolgálatában; ott valának az egyházkerületi tanácsbírák közül 8-an, 4 pap, négy világi s rajtuk kívül a kellő számú egyházmegyei papi- és világi küldöttek és a kerületbeli közép- és főiskolák igazgatói, jegyzőkül pedig a papi fő- és aljegyző s a világi aljegyző szerepeltek.

A buzgó imádság elhangzása után, a melyet a püspök rebegett, első helyen a püspöki évi jelentés felolvasása következett. Terjedelmes, az egyházkerület szellemi életét minden irányban híven visszatükröző volt e jelentés, a mely az egész gyűlési közönség részéről osztatlan figyelemben és érdeklődésben részesült.

Puky Gyulának, a debreceni kir. tábla elnökének esküvéte következett ezután, a kit kerületi világi tanácsbíróvá választottak a múlt év folyamán. Lelkes szavakkal kötelezte el magát a kerületnek s bizonyos is, hogy beváltja kötelezettségét s a polgári téren megfutott fényes múlthoz méltó lesz egyházi szereplése is.

A szokásos küldöttségek megválasztása után, két lemondási levél olvastatott fel. Az egyiket a kerület 16 év óta működő világi főjegyzője, *Farkas Antal* írta, a ki magas életkorára, 72 évére hivatkozva, óhajt megválni állásától, — a másik *Tóth Sámuel*től volt, a ki 17 éven át viselt levéltárnoki állásáról mondott le egészségi állapotának megrendülése miatt. Az első lemondást nem fogadták el, — ez utóbbi, a legnagyobb részvét kifejezésével a hű munkás állapota s a legnagyobb köszönet nyilvánítása mellett kötelességeinek lelkiismeretesen való teljesítése iránt, elfogadtatott s a jegyzői kart bízták meg egyelőre a levéltár gondozásával. A máramaros-ugocsi egyházmegye érdemes gondnoka, *Szöllőssy Antal* is bejelentette a kerületnek lemondását, a mely fájdalmasan vette tudomásul egyik ügybuzgó munkásának távozását, a ki állásának tisztességeért mondott le, mivel a máramaros-szigeti csődbe jutott takarékpénztár igazgatója volt s e körülményt nem tartotta összeegyeztethetőnek bizalmi állásával.

Ez évi konventi gyűlésünk intézkedésre hívó határozatainak megfelelőleg tett intézkedések után, a kerületi tanító-képesítési vizsgálatokról szóló jelentés következett, a mely tudomásul vétetett. Jóváhagyólag vétett tudomásul az a püspöki intézkedés is, a mely megengedte, hogy egy 4-ed éves debreceni theológus az iskolai évet magánúton végezhesse. Kuthy Zsolt. ame-

rikai missionáriusnak, Labancz Mihály kereskedelmi iskolai tanárnak, volt piaristának s Dr. Peckó Ernő főiskolai tanárnak, szintén volt piaristának lelkészsképesítési vizsgálat letételéért benyújtott folyamodványukra kedvező határozatot hozott a gyűlés.

A máramaros szigeti tápintézetnek a kerületi tűzkármentesítési pénztárból évenként 10.000 forint szavaztatott meg, míg a Foncierrel kötött szerződés fennáll. A „Debr. Prot. Lap“ hathatósan ajánlatott a gyülekezeteknek s kilátásba helyezte a gyűlés, hogy ha e lapnak saját nyomdája lenne, úgy a főiskolai-, mint a kerületi nyomtatványok készítését egyenlő feltételek mellett erre bízna. A felső-szabolcsi egyházmegyének a vasárnap megünneplésére vonatkozó indítványa elfogadtatott s felterjesztést tesznek e tárgyban a konventhez. A nagy-bányai egyházmegye indítványa alapján az *esperesi kar felhívott, hogy az egységes liturgia készítésére vonatkozó javaslatát az őszi gyűlésre készítse el*. A bihari egyházmegye előterjesztéséből sajnálattal vette a gyűlés tudomásul, hogy *csekői egyházban a kitérés s kilépés tömegesen történt*. Ennek az egyházmegyének felterjesztése alapján a konvent megkerestetik, hogy *az országos lelkési nyugdíjintézet ügyében gyors intézkedést tegyen*. Több egyházmegyének a kongrua-javaslatra vonatkozó felterjesztései tudomásul vétettek, mint időt múltak, de esetleges használat végett a jegyzőkönyvek a konventhez felterjesztetnek. A felső-szabolcsi egyházmegyének azt a kérelmét, hogy *a kongrua törvényre való tekintetből az ideiglenesen és feltételeken leányosított egyházaknak anyae gyházzá visszaállítatása s lelkészválasztási joguk gyakorolhatása engedtesse meg*, a gyűlés teljesítette.*

A középiskolák felügyelőjévé a meghalt Joó István utódjául egyhangulag *Dóczi Imre*, a debreceni gimnázium igazgatója választott meg; ennek utódjául pedig szintén egyhangulag *Sinka Sándort* választották meg. A gimnáziumi németnyelvi tanszékre 15 szavazattal *Kecske-méthy M. Lajos* helyettes tanár választott meg a Tóth Benő miskolci tanárra esett 1 szavazattal szemben.

Nagy érdeklődés mellett tárgyalták a debreceni főiskolában szervezendő igazgató-tanács intézmény létesítéséről szóló szabályzati szervezetet, a melynek általánosságban való elfogadása után a részletes tárgyalás alkalmával *György Endrének ez az indítványa keltett nagy feltűnést: a debreceni egyháznak ne legyenek képviselői az igazgató-tanácsban*. A szabályzati javaslatban ez állott: a kerületi 12 küldött mellett a debreceni egyháznak a főgondnokon kívül 7 képviselője van az igazgató-tanácsban. *Puky Gyula* a György Endre indítványa ellen emelt szót s annyi küldöttet kíván a debreceni egyháznak a részéről, a mennyit a kerület választ. Ellenben *Baconi Lajos* a György Endre indítványához csatlakozott, mert a debreceni egyháznak a befolyása a főiskola ügyeire úgy is biztosítva van, még pedig „példátlan jogok és befolyás“ gyakorlása által. Simonffy Imre felszólalása után a javaslat eredeti szövege fogadtatott el szótöbbséggel s e szerint a debreceni főiskola igazgatótanácsa a püspök és kerületi főgondnok elnökle alatt a következő tagokból fog állani: a debreceni egyházi főgondnok; az egyházkerületi közgyűlés által választott 6 papi s 6 világi egyén; a debreceni egyház presbiteriuma által választott 7 egyén, a főiskolai 3 igazgató, illetőleg az akadémiai igazgató mellett, ha az a theol. szakról vagy a bölcsészetről van az választva, a jogi, — ha a jogi szakról, a theológia dékán; az akadémiai tanároknak 2 képviselője, egy a jogi, egy a theol. böl-

* Ezt a határozatot ajánljuk a mi kerületünk s egyházmegyéink figyelmébe is!

csészeti szakról; a gimnáziumi s tanítóképezdei tanári kar 1—1 küldöttje; a főiskolai ügyész, s a kerületi középiskolai felügyelő. — Az elfogadott szabályzat alapján megválasztottak a kerület részéről 6 évre igazgatótanácsosokul: Szabó János, Széll Kálmán, Dávidházi János, Zsigmond Sándor, Dorogi Lajos, Görömbey Péter esperesek, György Endre, Lengyel Imre, Rácz Gyula, Kiss Elek, Hajnal István és Újfalussy Béla.

A szatmári leánynevelőnek az 1000 frt évi segély állandósított, míg felekezeti igazgatás alatt fog állani.

Sütő Kálmán beregi esperes s munkácsi lelkesz folyamodványt adott be, hogy tétessék lépés abban az irányban, hogy a katonai hatóságoknak a lelkeszi szolgálatok igénybevétele s díjazása körül tanúsított önkénykedése, a lelkeszi állás tekintélye s autonomiánkat sértő magatartása korlátoztassék s a helyes mederbe tereltesék. A gyűlés a konventhez ír fel e tárgyban.

Az Andaházy-Szilágyi intézetre vonatkozó szervezeti szabályzat elfogadtatott s tudomásul vétetett ez intézet anyagi ügyeinek állásáról szóló jelentés, a mely szerint van az intézetnek készpénzben 76766 frt 32 krnyi, ingatlanban 78103 frt 50 krnyi vagyona, együtt: 154869 frt 82 kr.

Az Ármós Bálint elhunytával megüresedett világi tanácsbírói állásra a szavazás elrendeltetett. A felterjesztett díjlevelek, adás-vevési szerződések elintézése után a gyűlés az elnökség elnökével 14-kén délben ért véget.

— s. —

IRODALOM.

* **Dr. Szlávik Mátyás** — 1848 márc. 15 — 1898 márc. 15. cím alatt egy csinos kiállítású füzetben közli az eperjesi ev. kollégiumban ez év március 15-kén tartott hazafias ünnepély leírását. A közlő alkalmi imádsága, Dr. Horváth Ödön ünnepi megnyitó beszéde, Sztrilich Béla joghallgató alkalmi beszéde, Csengeri Gusztáv ünnepi ódája, Tahy József alispánné beszéde, a melynek kíséretében nemzeti színű selyem szalagot kötött az eperjesi nők nevében arra a zászlóra, a melyet 50 évvel ezelőtt az akkori eperjesi nők ajándékoztak a főiskola ifjúságának, Smid István theológus ünnepi záró-beszéde képezik a füzet tartalmát, a mely minden tekintetben kellemes emléke a testvér intézetben lefolyt hazafias jubiláris ünnepélynek.

* **Stromp László** külön lenyomatban kiadta az „Athenaeum” 1897/98-iki folyamában megjelent tartalmas tanulmányát, a mely Apácai Cseri Jánossal, mint paedagógussal foglalkozik. A Dr. Schneller István kolozsvári egyetemi tanárnak ajánlott munka 150 oldalra terjed s három részből és egy függelékből áll. Az első részt az *előkészülés korának* nevezi, a melyben ismerteti az Apácai előtti iskolai állapotokat, a Trotzendorf-Sturm-féle rendszert s a nagy magyar tudósnak ezekkel kapcsolatban tanulmányi élet pályáját. A II. résznek az *alkotások kora* a neve, a melyben Apácainak a tárgyra vonatkozó munkáit ismerteti, hogy aztán ezek alapján a harmadik részben, a melyben épen a *paedagógia rendszer* van, ismertethesse Apácainak nevelési eszményét, iskola rendszerét, didaktikai alapelveit, methodikai elveit s a fegyelemre vonatkozó felfogását, a melyeket aztán egy összefoglalásban rekapitulál is. A függelékben az *Apácai-irodalom* név alatt felsorolja Apácainak nyomtatásban megjelent s kéziratban felmaradt vagy létezett saját munkáit, s az Apácaira vonatkozó irodalmat. Lelkiismeretes munkáságnak eredménye e tanulmány, a melyet a legmelegeb-

ben ajánlhatunk mindazoknak, a kik Apácai iránt érdeklődnek s a paedagiával foglalkoznak. Ára 3 korona.

* **Katona József** „*Bánk-Bánja*” Arany János jegyzeteivel és tanulmányával, megjelen Róth Mór kiadásában Budapesten. A legkitünőbb magyar dráma író híres munkáját a nagy költő 463 jegyzettel látta el s hosszabb tanulmányt írt hozzá, a melyet most fia, Arany László közrebocsátott az eredeti 1821-iki kiadás szövegével. A mű ára 2 frt 20 kr.

* **S. Szabó József** szerkesztésében megjelent a tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület „*Évkönyve*”, a melyben a tagok névsorán s a legközelebb tartott gyűlés jegyzőkönyvén kívül, befoglaltatnak az elnöki megnyitó, a jegyzői jelentés, Dóci Imre, Dr. Pallagi Gyula, S. Szabó József és Sinka Sándor felvasásai, továbbá az egyesülettel kapcsolatos egyes költemények. Tartalmas évkönyv, a mely méltán sorakozik az eddigi megjelentekhez.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Adományok egyházi- és iskolai célokra.** A kolozsvári ref. theol. fakultás önképzőkörének 250 koronás alapítványt tett *Hóry Béla* kolozsvári árvaszéki elnök. Az alapítvány kamata a legjobb ima írójának jutalmazására fog szolgálni. — Az imént elhunyt *Ármós Bálint*, a tiszántúli ref. kerületnek volt világi tanácsbírója, 26,200 frtot hagyott a debreceni főiskolának. Ebből 10,000 frt alapítványi tőke egy Armos családbeli tanuló tanítási költségeinek fedezésére, 2000 frt arra szolgál, hogy annak kamatai a családi alapítványt élvező ifjú felügyelőjének adassanak tiszteletdíjjul, 10,000 frt szintén alapítvány azzal a céllal, hogy 100 évig kamatoztatva legyen s akkor a tőke $\frac{1}{10}$ -ede az esetleges kamat veszteségekre, $\frac{1}{10}$ -ede szegény tanulók segélyezésére, $\frac{8}{10}$ -ede pedig egyéb főiskolai célokra fordítassék; a főiskolai irod. önképzőtársulat s az énekkar 500—500 frtot kapott, a hittanhallgatók s joghallgatók segély-egylete pedig 100—100 frtot. — Továbbá a philosophiai fakultásra, a tápintézetre és egy ösztöndíjalapra 1000—1000 frtot hagyott. A *bagaméri* egyházra, mint szülőhelyére, 3000 frtot, — a máramaros-szigeti iskolára 1000 frtot s a könyvtárát hagyta, — a *debreceni* egyháznak pedig 2500 frtot hagyományozott. Az ezeken felüli hagyományai is kulturális célokra szolgálnak. Az összes jótékony célokra hagyott összeg 37900 frt.

— **A tiszántúli egyházkerületi egyházi értekezlet** ez évi közgyűlése szeptember 7-kén Debrecenben fog megtartatni.

— **Egyházkerületi közgyűlés Kolozsváron.** Az *erdélyi* ref. egyházkerület ez évi közgyűlése június hó 2 kán kezdődik Bárdi Bánfi Dezső, mint legidősebb főgondnok elnöklése mellett.

— **A Religio és a Magyar Tudományos Akadémia.** Abból az alkalomból, hogy gróf Apponyi Albert az idén bejutott akadémiai tagnak s Wlassics Gyula minisztert Pulszky Ferencz utódjául tették meg az alelnöki székben, a „Religio” ezt a kérdést teszi fel: „A hol *katholikusok* az elnökök, arról az intézetről a „genus” már csak nem lehet az, hogy „*institutum calvinarum*?” s igenlő feleletet adva rá, azzal az eszmével foglalkozik, hogy a mennyiben most a r. kath. elem a vezető, r. kath. legyen a vezetett is, azaz a tagok is csak r. kath. legyenek! . . . Persze fáj, igen fáj a „Religio”-nak, hogy egy-egy kalvinista tudós felülmúlja az összes r. kath. tudósokat, s a hamisítatlan közvélemény neki adja a babért s nem a „societas clericalis” tagjának.

— **Felhívás.** A kik a jövő 1898/99. iskolai évben *családi* ösztöndíjra akarják magukat felvétetni, köllőleg felszerelt okmányait a közigazgatóhoz 1898. június 20-ig adják be.
Kovácsy Sándor.

— **Az országos közoktatásügyi tanács teljes ülésén** e hó 25-ikén maga Wlassics Gyula miniszter elnökolt s a tagok csaknem valamennyien jelen voltak. A miniszter nagy szabású beszédet tartott, a mely után megkezdődött a tanácskozási kiűzött ügyek tárgyalása. A tanácskozásról legközelebb részletes tudósítást közlünk.

— **Érettségi kormány-képviselők.** A jelen iskolai év végén tartandó érettségi vizsgálatokhoz a vallás és közoktatásügyi miniszter a prot. iskolákba a következő egyéneket küldte ki: A) a *ref. iskolákba:* Budapestre Dr. Csiky Kálmán műegyetemi tanárt; — Halasra Dr. Vécsey Tamás egyetemi tanárt; — Kecskemétre Dr. Tóth Lajos miniszteri osztálytanácsost; — Nagy-Kőrösre Dr. Ilosvay Lajos műeg. tanárt; — Curgóra Szóts Farkas b.-pesti ref. theol. tanárt; — Pápára Dr. Ballagi Aladár egy. tanárt; — Miskolcra és Sárospatakra Dr. Hegedűs István egy. tanárt; — Rimaszombatba Kenessey Béla kolozsvári ref. theol. tanárt; — Debrecenbe Dr. Ballagi Géza sárospataki jogtanárt; — Hódmező-Vásárhelyre Dr. Székely György sárospataki bölcsészettanárt; — Kis-Ujszállásra Dr. Heinrich Gusztáv egy. tanárt; — Máramaros-Szigetre Géresi Kálmán debreceni tankerületi főigazgató; — Mezőtúrra Vámosy Mihály b.-pesti nyug. ref. gimn. tanárt; — Szatmár-Nemetibe György Endrét; — Kolozsvárra Dr. Beöthy Zsolt egy. tanárt; — Marosvásárhelyre és Nagy-Enyedre Csiky Lajos debreceni ref. theol. tanárt; — Seps-Szentgyörgyre és Székely-Udvarhelyre Dr. Szádeczky Lajos egy. tanárt; — Szászvárosra Dr. Öreg János debreceni bölcsészettanárt; — Zilahra Szinyei Gerzson sárospataki ref. akad. tanárt. B) az ág. ev. középiskolákba: Pozsonyba Dr. Horváth Ödön eperjesi ág. ev. akad. jogtanárt; — Selmebányára Dr. Szilávik Mátyás eperjesi ág. ev. theol. akad. tanárt; — Budapestre Dr. Gömör Öskár miniszteri tanácsost; — Szarvasra Dr. Pecz Vilmos egy. tanárt; — Iglóra Dr. Pecz Gedeon egy. rendk. tanárt; — Késmárkra Gobi Imre budapesti ág. ev. gimn. igazgató; — Rozsnyóra Dr. Frölich Izidor egy. tanárt; — Eperjesre Mágosi Ditz Sándor egy. rendk. tanárt; — Nyíregyházára Dr. Schilling Lajos egy. tanárt; — Nagy-Szebenbe a főgimnáziumba és reáliskolába, valamint Beszterczére Dr. Schneller István egy. tanárt; — Segesvárra Dr. Böhm Károly egy. tanárt; — Brassóba Dr. Asbóth Öskár egy. tanárt; — Medgyesre Dr. Heinrich Gusztáv egy. tanárt. — Az unitáriusok kolozsvári gimnáziumához Kuncz Elek kolozsvári tankerületi főigazgató.

— **Szilágyi Dezsőt,** az országgyűlési képviselőház elnökét, volt igazságügyi minisztert s budapesti egyetemi tanárt, a dunamelléki ref. egyházkerületnek világi főjegyzőjét s a felső-baranyai egyházmegye gondnokát, kerületének gyűlékezeti gróf Tisza Lajos utódjául választották meg a főgondnoki állásra. 305 szavazatból 271 esett reá s így óriási többség bizalmából foglalja el a díszes helyet, a melyen sokat várunk nagy tehetségeitől.

— **A római kath. autonómiának** az ultramontanizmus felfogása szerint való létesülése valószínűleg sikerülni fog, mert a »Religio« felhívta olvasóit, hogy az autonómiai mozgalmakat *Mária hatalmas pártfogása alá helyezték, közös ünnepélyes, egot-földet megindító alázatos imádsággal!* . . . Vajon teszik-e ezek a jó urak lélekben azt, a mit szájjal mondanak?

— **A pápa vagyona.** Hogy az igaz mondás a klerikálisoknak igen sokszor nem épen erős oldalukat képezi, arra nézve legjobb bizonyíték a pápa magánvagyonának az állásáról szóló kimutatás, a mely kézzel foghatólag igazolja annak az általános állításnak a hamis voltát hogy a pápa szegény ember. Maga a vatikáni épület 70000 helyiségből áll, a melyben a kincsek, arany, ezüst, drágakövek stb. suly szerinti értéke 40 millió frt. Ha aztán e mellett

e kincseknek az eredetét is tekintetbe vesszük, s a műértékét is szemelött tartjuk, háromszoros, négyszeres az összeg, a mely a pápa magánvagyonát képezi . . . Sajnálatra méltó szegény gazdag pápa!

— **A tiszai ág. ev. egyházkerület felügyelőjévé,** Péchy Tamás utódjául: *Szentiványi Árpád* országgyűlési képviselő választott meg, a kire a beadott 333 szavazatból 325 esett.

— **Franciaországban** a 38 milliónyi lakosságból csak 600,000 a protestáns vallású s ezek közül a többség csak *névleg* protestáns, pedig ebben az országban szép tere nyílnék a protestánsok munkásságának, mert a nép a bibliát alig ismeri, a mit igazol ez az egyszerű történeteske. Egy 50,000 lakosságú városban egy nő új szövetséget kért a könyvkereskedőtől, a ki kijelentette, hogy soha hírét sem hallotta annak a könyvnek, a mely bizonyára még meg sem jelent, de ajánkozott rá, hogy ha megjelenik, egy példányt azonnal hozatni fog Párisból. — Mostanában egészen protestáns ellenes áramlat uralkodik a »gloire« hazájában, a hol a zsidókkal állítatnak egy vonalba »árulóknak,« »Dreyfusoknak, Anglia vagy Németország« »fizetett kémjei«-nek nevezetnek hitsorsosaink. Határozottan protestáns ellenes ligákat alakítanak a róm. katolikusok s a jezsuiták az állami iskolákkal versenyre kelnek saját iskoláik körében!

— **Poroszországban** az 1895-iki népszámlálás adatai szerint a nevezett év decz. 2-ikéig *vegyes házasságot* kötött 128069 luth. férfiú r. kath. nővel s 150365 luth. nő ment r. kath. férfihez nőül. E 278,434 házasság közül 59181 esetben nem volt gyermek, 219253-ban pedig volt, még pedig 597,921. Ezek közül evang. lett 332,948, r. kath. 265 648. A gyermekek nagyobbára nem szerint követik szüleik vallását, természetesen eltérés van tőle s az arány körülbelől a következő: a luth. apáknál 59%, a lányoknak 53%-a követi az apa vallását; r. kath. apáknál a fiúknak 46%, a leányoknak pedig 42% a vallja az apa vallását.

— **Benedek mannája.** A vatikáni hivatalos lap, az »Osservatore Romano«, a következő babonás közleménnyel kedveskedett olvasóinak húsvéti ajándéknak: »Szent Benedek mannája« cím alatt: »A múlt hó 21-én, a mikor a híres szent Benedek pátriárchának volt az emlékünnepe, a szent kő, a melyen szent Benedek testének a lenyomata maradt meg, egészen újból *kicsiszőlódott.* Míg ez a csoda tartott, a hívők szakadatlanul jöttek, főleg a szomszédos falvakból, a kőhöz imádkozni. E sorok írója biztosít mindenkit arról, hogy a hitnek s a szent Benedek és a többi szentek iránti szeretetnek a növekedése még soha sem volt olyan szemmel látható, mint most, különösen azoknál, a kik ezt a csodát tagadták. A régi hagyományok szerint, ha a kő a szentnek az ünnepére a mannának nevezett fénnyel vonódik be, nyugodt politikai esztendő s jó aratás várható.« Mi meg arról biztosítjuk r. kath. atyáinkfiai, hogy a babonával való bolondítás méltatlan az »egyedül idvezítő egyház« fenségéhez (?), ha ugyan hiszik önmaguk is ezt a fenségest.

— **Bajorországban** a r. kath.-ok száma: 4.112,633, az evangélikusoké: 1.640,133; a zsidóké: 53750. Az előző népszámlálási adatokhoz viszonyítva az átlagos népnövekedési 4%-on alólmaradt úgy a r. kath., mint a zsidó felekezett. amaz 0'11, emez 2'5%-kal, ellenben a protestánsok felette állanak annak 0'52%-kal.

— **Hibagazítás** Az előző számban »Az elvesztett paradicsom« c. költemény szerzőjének a neve ez: Gaudy Alicze bárónő.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

7-20

Novotny Antal

harang- és érczöntődéje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kitiűtetett átlukasztott szabadalmazott

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvas koronávali felszerelését, vertvas harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgállok

Novotny Antal Temesvár, Gyárváros.

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előljáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

5-12

műorgona-építő.

Fürdő megnyitás.

Az „Erdőbényei gyógyfürdő“-ben május 29-én kezdődött meg a fürdőidény.

E gazdag vas és timsó tartalmánál fogva női betegségekben, sápkórban, idegbántalmakban, görvélykórban, rheumatikus és köszvényes bántalmakban szenvedőknél kitűnő hatásának bizonyult fürdő, a mely Zemplén vármegyében egyetlen klimatikus gyógyhely a légzőszervi és malarikus bajokban szenvedők részére,

iszap-, vasláp-, sós- és villanyfürdőkkel, massage-, izzasztó- és hidegvíz-gyógymóddal

van ellátva. Az ivó-gyógymódhoz mindenféle ásványvíz készletben van.

A jelen időnyre a fürdő egészen megújított s nagyszerű **ÚJ FÜRDŐ LAK** épült egészen kőből, görögszerben; a földszinten elegánsan berendezett fürdőszobákkal, porcelán-, réz- és fafürdőkádakkal; — az emeleten 30 lakó szobával, a melyek tökéletesen be vannak butorozva, vaságygyal stb. **Új vendéglő** is épült szép étkező teremmel és verandával, — valamint „**Alföldi lak**“ czímmel új lakóház 8 szobával s **új gépház** a fürdőlaktól elkülönítve. **Szórakozásra szolgálnak:** csinos *ét-, táncz-, olvasó- s női termek, könyvtár, hírlapok, társas- és tornajátékok* s naponként kétszeri *térszene*. Terjedelmes árnyékos erdei séta-utak. — Kápolna.

Az étkezés olcsó és kifogástalan. Házi gyógytár, posta- és telefon állomás.

Vasuti állomás: személyvonatokhoz **Erdőbénye-fürdő** (1/2 órányira); gyorsvonatokhoz **Liszka-Tolesva** (1 órányira).

Fürdőorvos: Dr. KUN ZOLTÁN Sárospatakról. Bővebb felvilágosítással szolgál **a fürdőigazgatóság.**

1-3

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „A lelkeszi államsegély erkölcsi értéke”. Papp József. — „Egy pár szó az egyházkerületi özvegy-árvatár alapszabályainak átdolgozásához”. S.—y. — „Az országos közoktatásügyi tanács teljes ülése”. — „Petőfi egyénisége és érzülete.” — k.—r. — „Tervey Károly”. Ujj József. — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

A lelkeszi államsegély erkölcsi értéke.

Azt a megnyugvást, melyet a lelkeszi javadalmazások állami beavatkozással lenedő rendezésétől reményeltünk, őszintén megvallva, még mi, kik a törvényjavaslatnak kezdettől fogva hívei voltunk, sem tudjuk megtalálni a már-már életbelépő kongrua-törvényben.

Elég okunk volt rá, hogy sanyarú helyzetünkben bizalommal tekintünk e törvényjavaslat elé, hiszen találtunk abban sok jó indulatot és még inkább megnyugvással fogadtuk, midőn a kultuszminiszter kijelentette, hogy nem köti magát mereven ennek betűjéhez, sőt alkalmán adtán hajlandó rajta változtatásokat is eszközölni.

Ily előzmények után bizvást reménylhattuk, hogy a kormány a segélyezés ügyénél nem fog eltérni a „quod uni justum, alteri aequum” elvétől és nem fog kétféle mértékkel mérni. Abba a leendő 6- illetve 800 frt igazán „létminimum”-ba azért nyugodtunk bele, mert azt hittük, hogy azon az alapon fog az megvalósulni, a melyiken a tanítói fizetések kiegészítése megtörtént.

Azt is láthattuk, hogy az egész törvényjavaslat egy vázlat, a melynek hézagait kitölteni a törvényhozó testület hivatása leendő. Feszült figyelemmel kísértük hát letárgyalását és sajnos, szomorúan kellett tapasztalnunk, hogy a minő mértékben haladt az előre, ugyanoly mértékben lohadtak reményeink is. Resignálva vesszük észre, hogy teljességgel nem az történt meg, a mit mi vártunk, de maradt minden úgy, a mint előre ki volt főzve. Ott, a hol csak stiláris módosításokról volt szó, valamit engedett a kormány, de a hol a garas kérdése nyomult előtérbe, — tehát a tulajdonképeni segélynél — már idegenkedett az állam rettenetesen nagy tárcájába való mélyebb benyúlástól. A kétféle mértékkel való mérés alkalmazása pedig még arra a meggyőződésre is eljuttatott bennünket, hogy a tanítói fizetéseket ma még csak 400 frtra egészíti ugyan ki a kormány — itt-ott már 500-ra is, — de a kiegészítés arányban történik, míg a lelkeszek jövedelmének „feljavítása” csak három év múlva éri el a 600 frtot és akkor is csak bankóban, melyből le kell vonni az agiót.

És mégis mindeme méltánytalan bánásmód mellett is, melyben, mintha mostoha gyermekei volnánk a hazának, részesülünk a kormány részéről: én e törvényt protestáns egyházaink jövője érdekében nyereségnek

tartom. Én azt hiszem — bár errare humanum est, — hogy általa ügyünk az eddiginél egy jóval kedvezőbb stadiumba lépett. Már maga az a körülmény, hogy velünk a törvényhozás foglalkozott, sorsunk jobbra fordultának egyik előjele. Hiszen ha visszatekintünk a küzdelmes múltba, látni fogjuk, hogy a protestánsizmus egyik legerősebb „gravamen”-nek éppen azt tartotta, hogy ügye a törvényhozás asztaláról letiltatott. A közelmúlt 50 év leforgása is csak azt igazolja, hogy valami különös figyelemre bizony ez alatt sem méltattak bennünket. Szerintem most a minő kevés az a vékony szívgó anyagi segély, legalább is felér azzal a törvényben rejlő erkölcsi erő. Ki van e törvényben mondva, hogy a kormány előtt az nem lehet közönyös dolog, minő átalakításokon mennek keresztül a felekezetek belügyei. El van ismervé, hogy az állam szövevényes gépezetében éppen az egyházak képezik az erkölcsi rugót; az egyházak hivatalos őrei pedig a lelkeszek, kiknek kötelességük a morális alapot folytonosan ébrentartani a társadalomban.

Hogy a parlament sem tartotta e dolgot kicsiségnek, eléggé igazolja az a két heti időtartam, melyet a törvényjavaslat letárgyalása igénybe vett. Az ellenzéki pártok, — dicséretökre legyen mondva, — mindent elkövettek e törvény minél méltányosabbá tétele végett, ha nem úgy üttött ki, a mint ők óhajtották: a mulasztás vádjá ezért őket nem illetheti. Különösen a protestáns papságról ismerték el egyhangulag, hogy eme testületnek a magyar haza szolgálatában elévülhetlen érdemei vannak. Osztotta e nézetet a velünk szemben fukarkodó kormány is és bár vékony anyagi segélyt helyezett is kilátásba, de az erkölcsi elégtételt fényesen megadta.

Erre az erkölcsi elégtételadásra pedig — valljuk meg — minékünk szerfelett nagy szükségünk volt. A protestáns papi hivatal tekintélye távolról sem áll ama fokon, mely azt jogosan megilletné. Ennek oka egyrésztől nagy szegénységében, másrésztől a saját szerű terménybeli fizetési rendszerben keresendő. Ez utóbbi pedig még abban az időben is, mikor a hitbuzgóság inkább dagasztotta a kebleket, mint ma, töménytelen bajnak és kellemetlenségnek volt a kiapadhatlan forrása. Ma meg már, mióta az egyházpolitikai törvények is életbeléptek, avatott és avatatlan csak olyannak kezdte a lelkeszi hivatalt tekinteni, melyet csupán a régi jó időből származó kegyelet tart fenn még egyideig. A politikai élet

szinpadáról lebillent azon alakok, kiknek e téren az a jelszavok: én fizetem a papot, bizony nem egyszer járnak ebben elől jó példával és teszik nem egyszer kétszer eredménytelenné a hivatása magaslatán álló papnak is az egyházi élet fellendülésére irányuló törekvéseit. El-el-szólják magokat, figyelembe nem véve, hogy az ilyen elszólások futó-tűzként terjednek és növelik a tisztelenséget előbb a lelkész, aztán meg mások irányában is. Állításom igazolásául bátran felhozhatnám ama vidéket, hol már nem is a szocialismus, de az anarkhismus kezdette vészjósolóan emelkedni fejt. Sehol, a merre megfordúltam, a pap tekintélyét jobban aláásva nem vettem észre, mint a hét szilvafásairól hírherdtté vált szóban forgó vidéken.

Ily körülmények közepett azért jó néven vesszünk, midőn előáll a törvényhozó testület és kijelenti mindenkinek, a kiket illet, hogy papra igenis nagy szüksége van az államnak és kötelességének tartja ezek megélhetési viszonyairól is gondoskodni. Ez az egyik és pedig igen nagy erkölcsi nyereség, mely a kongrua-törvény intézkedéseiből reánk hármlik.

A másik pedig, a mit én a magam részéről szintén nem tartok megvetendő dolognak, abban áll, hogy ügyeink rendezésében az állami beavatkozás e törvény által biztosittatik. Vannak ugyan, a kik épen ettől félnek és általa autonomikus jogainkat megcsónkítva látják. Én nem állítom, hogy aggodalmuk minden alapot nélkülözne, de a jelek oda mutatnak, hogy valami túlságosan nagy ok arra azért nincsen. Magyar emberekből áll, magyar érzelmű kormányval van dolgunk, melyről szinte hihetetlennek látszik, hogy a legmagyarabb vallásnak, mely századokon át volt nemzetiségünk védbástyája, romlására és vesztére akarna törni. Aztán valami számbavehető módon ez a törvény az egyházi élet szabad mozgását nem is korlátozza. Ha bajok mutatkoznak is itt-ott, e kórtünetek már nem újak és a kormánynak, mint legfőbb hatalomnak közbelépésével könnyebben lesznek elintézhetők, mint a míg csak egyházi törvényünkre hivatkozhatunk, melynek éle sok helyen el van véve és a mely főként a laikus világra nézve sok pontjában nem egyéb irott malasztból. Ha már egyszer beleavatkozott a kormány ügyeinkbe, a felmerülő bajok orvoslása elől többé ki nem térhet.

És végül, a mit talán legelső helyen kellett volna említenem, én e törvényt egy fontos lépésnek tartom a bevett vallásfelekezetek ügyeinek a „suum cuique“ elv alapján való rendezéséhez. Az idők szelleme e téren is kezdi előtérbe tolni lépten-nyomon a maga igényeit. Hol áll meg, egyelőre bajos volna megmondani? Minden valószínűség szerint ama nemes értelemben vett szecularizációnál, midőn az egyházak kezében levő óriási birtokok nem egyes emberek nagy úri paszszóiának a kielégítésére fognak szolgálni, de az állam pénztárának megterhelhetése nélkül is tisztességesen fogják fedezni a különböző felekezetek életszükségeit. Jelen alakjában a kongrua-törvény sokáig alig ha marad érvényben. Mint emberi mű ez is nagyon magán hordja a kezdetlegesség és tökéletlenség bélyegét; hézagosa volt a miatt igen sok metamorfózison kell még átmenni, hogy csak valamennyire is élvezhető legyen.

Minden fogatkozásai mellett is én e törvényt még is nyereségnek tartom és mint átmeneti intézkedést, mint egy jobb jövő előhírnökét egyházainkra nézve üdvösnek gondolom. Meglehet, hogy áldásait mi talán már nem is, de legalább útódaink érezni és élvezni fogják.

Papp József.

Egy pár szó az egyház kerületi özvegy-árva-tár alapszabályainak átdolgozásához.

Figyelemmel kísértém az egyházmegyei értekezletek és gyűlésekből e lapokban megjelent szavakat és szavazatokat; valamint tudomást vettem a kerületi gyűlés bölcs állásfoglalásáról is, a mely szerint a tár *kötelező tagsággal* továbbra is feltartandó, — de e tudomásul vétel s figyelemmel kísérés nem elégít ki, hanem épen az alapszabályok készítése szempontjából szükségesnek tartom elmondani azokat, a mik lelkemen fekszenek. Elmondom úgy, a mint elgondoltam az új alapszabályok *egy lényeges pontban való* formulázását, a mint a következőkben láthatni.

Az a körülmény, hogy az országos gyámintézettel nem tudjuk hányadán vagyunk és leszünk; minthogy „a segélyre szorultak száma oly rohamosan emelkedik, hogy alig lesz elérhető azon ideális cél, hogy „a segélyek a tőke kamataiból fedezhetők legyenek“, — pedig az özvegyek-árvák száma tíz éven át folyvást emelkedik, a Baldácsiak szellemét is hijába idézgetjük alkalmasint; tehát az egyházkerületi özvegy árva-tárakra szükségök lesz nemcsak a „*jelenleg élő*“ lelkészek özvegyei- s árváinak, de a későbbieknek is; továbbá az az érvelés, a melyet Novák L. ur e lapok 5-ik számában közölt cikkének 5-ik bekezdésében felhozott és végre az, hogy a „*kongrua törvény*“ létesül, másat nem is eredményezhetett, mint a mit határozott kerületi közgyűlésünk, t. i. hogy a többségi indítványt fogadta el kötelező tagsággal.

Azonban javaslatba merem hozni az alapszabályoknak mélyebbre ható, s a tárat egészen átalakító megváltoztatását oly módon, hogy az meg lenne szabadítva eredeti bűnétől, az oly sok visszasságot, visszaéléseket s keserűséget szülő „résztvénytársulat“ jellegétől, s elvégre helyezettnek modern alapra.

1843-ban, mikor a tár alapult, még más szellem fűjt; az egyenlőség, testvériség napja nem fénylett, nem melegített, a „nem adózunk“ — „nem vagyunk, nem leszünk contribuensek“ jelszó volt a levegőben. Szemere Bertalan megcsinálta az alapszabály javaslatot, de a mint kezéből kiadta, keresztülvitelét nem igen hajszolva, hajlama másfelé, a politikai térre vonták egészen. A világi urak kevésbbé érdeklődtek, a lelkészeknek új volt az eszme, szokatlan, ismeretlen a társulati szellem, a lelkeket közöny, bizalmatlanság szállta meg, félték, hogy pénzüket oda vesz; a szíveket önzés húzta össze, nem férközhettek be a szeretet. Egy miskolci egyházkerületi gyűlésen mintha most is látnám Edes Albertet, midőn felállott a maga egyedüliségében hátul (még akkor nem ült a táblánál) és felszólalt, hogy így nincs benne szeretet, vigyük bele a szeretetet is, s egész predikációt mondott a szeretetről: meg is hallgatták, le is szavazták. A vaskalap szorította a koponyákat, nem hatolhatott be a liberális felfogás; kimondták, hogy ez az igazság, hogy a ki csak keveset fizethet be, keveset is kapjon, — a ki három annyit, — három annyit. A lelki bábák között nem vészett ugyan el a gyermek, de bizony nagyon elformátlanodott.

Meg lett állapítva a köteles befizetés; de a szabad választás is a 2, 4 és 6 frtos részvények közt; s mi lett a következés? az, hogy amott Gömörben egész megye, még a jánosii és hamvai pap is a 2 frtos osztályba iratkozott: de másutt is a 4 és 6 frtba csak oly öregek fizettek, akiknek fiatal nejök és apró gyermekeik voltak és oly ifjak, akik valami szervi betegséget éreztek magukban, annak fatális fejlődését, szóval halálukat érezték.

Később erősödven a tár, természetesen erősödött a bizalom is; de az alapszabályok megmaradtak 1877-ig; akkor is sokak jogos várakozása ellenére csak kis részben módosultak. Meg is írta szépen e lapokban Gyöngyösi S. barátunk, mikor a dékánsgól róla lement, mily fájdalmas volt neki, midőn jött hozzá a szegény özvegy papné, szegényes kopottas feketébe, s felvette a maga csekély jutalékát könyvek és hálálkodások közt, nagy köszönettel. Jött aztán utánna a jól maradt, 6 frtos özvegy suhogó selyemben és minden eleganciában, s felvette fitymálva a háromszorta nagyobb összeget.

És ez így van ma is. Aki életében bármily jeles és érdemes volt is, de szegény: annak az özvegye kap 30 frtot; hanem akinek életében is jobb módja lévén, fizethetett hat frtot, s utódait is jó módon hagyhatta: annak özvegye kap 90 frtot. Sőt kaphat többet is, mint p. o. egyik lelkész társunk, aki vett három részvényt, s özvegye kapni fog $90 \times 3 = 270$ frtot.

Hát mindez a 19-ik század végén már anakronizmus, s nem méltó a lelkészi testülethez. Ez az az erendő bűn, a melytől meg kell váltani az özvegy-árvaťarat. Meg is lehet, csak önzetlen és komoly jóakarat legyen hozzá; e célból indítványozom, hogy az alapszabályok módosításánál a következő két szempontra figyelemmel legyenek:

1. A belépti és évidíjjak a lelkészi *jövedelmek arányában* állapittassanak meg.

2. Az özvegyi jutalékok *egyenlősítessenek*, a jelenleg élő özvegyek már élvezett jogainak lehető kiemelésével.

Lehet, hogy ez egy kis nehézséggel jár; az pedig bizonyos, hogy könnyebben sikerült volna a megoldás, ha a kerület az illetmények oly tetemes felemelését nem rendelte volna el szinte érthetlennül *előre*; hanem az alapszabályok módosításával junctim intézte volna el; de azért hiszem, hogy az illetők bölcsesége s odaadó ügyszeretete a helyes megoldás útját-módját így is megtalálандja.

S—y.

ISKOLAI ÜGY.

Az országos közoktatásügyi tanács teljes ülése.

A május 25—27. napjain tartott „tanügyi parlamenti” tanácskozás, a mely nem kisebb dologgal foglalkozott, mint a magyar középiskolák *tantervének* *revisiójával*, kétségbevonhatlanul maradandó mozzanata lesz hazánk ez évi tanügyi történetének. A közoktatás hivatalos vezetője, a miniszter együtt tanácskozott a közoktatás hivatott mestereivel s megállapodások jöttek létre, eszmék kerültek felszínre, a melyek méltók a legdiszesebb tanügyi testület tagjaihoz, alkalmasak arra, hogy a *fejlesztést*, a *haladást* előidézzék.

A nevezetes tanácskozást Wlassics Gyula miniszter nagyszabású beszéde nyitotta meg, a melynek általános részében a saját, úgy nevezhető *tanügyi eszméit* fejtette ki, speciális részében pedig a közoktatási tanács munkálkodásáról számolt be, adván egyúttal a mostani teljes ülés fő tárgyát képező középiskolai revisionális munkálatnak a bírálatát is.

Wlassics beszédének általános részében az képezi a lényeges elemet, hogy hangsúlyozza a tanrendszereknek nagy jelentőségét, a melyeknél fogva az iskoláknak a jövőre kell előkészíteniök a nemzedékeket, a melyeket arra kell mintegy megtanítani, hogy minő „*eszmévilág-*

ban, minő szellemi és gazdasági, társadalmi viszonyok között kell betölteniök polgári és emberi kötelességeiket.” Hangsúlyozta, hogy *az iskolának és életnek nem szabad ellentétes fogalomnak lenni*, hanem az ifjú már az iskola levegőjében lépjen be az életbe. Az iskola „legyen már maga az eleven élet. Ne lárson az ifjú egy csaknem áthidalhatlan űrt az iskola és élet között, mely mint férfiúra vár reá, mely világban hazája és az emberiség iránt tartozó kötelességeit van hivatva teljesíteni. Érezze lépten-nyomon a férfi kor küzdelmeiben, hogy jellemerejének, tudásának és mindennek felett ítélőtehetségének, melylyel az élet nehéz helyzetében megtalálja a kibontakozás útját, igazi segítsége és támasza az, a *mit az iskolában gyűjtött*. Így lesz az *élet eszményibb*, az *iskola gyakorlatibb*.” Kifejezést adott a miniszter annak a felfogásának is, hogy a régi tanrendszerből „a jót, az értéket, a kipróbált jellem és értelemképző elemet, a *humanismust és eszményi felfogást biztosító klasszikus elemet fel kell tartani*”, a melylyel azonban össze kell kötni a fejlődő kor igényeivel együttjáró kötelezettségeket is! Hogy a *nemzeti kulturának* az előtérbe állítását hangsúlyozta, ezt egészen természetesnek kell tartanunk, hiszen a magyar közoktatásügy vezetőjétől mást *szabad* volna-e várnunk?

A beszéd második részében főleg a középiskolai tanterv *revisióra* vonatkozó felfogását adta elő azon kívül, a mit már említettünk. Itt a *szemléltető oktatás*nak előnyeit tárta elő, — a *jó módszer és jó tankönyv* fontosságát állította előtérbe, — majd arra mutatott rá, hogy a *középiskoláknak egységes jogosításúak*-nak kell lenniök, de ez most még csak probléma, a melynek megoldásával nem kell sürgősen foglalkozni. mert a földolog most a *tanterv revisió*, a mely egy maga elegendő anyagúl szolgál, főleg a *részlet kérdések* szempontjából.

Az egybegyűlt tagok, a kiknek sorában a református egyház kitűnőségei közül: Szász Károly, Beöthy Zsolt, Dóczy Imre, György Aladár, Dezső Lajos, Téglás Gábor, Hegedűs István, Bokor József stb. vettek részt a tanácskozásban, nagy lelki örömmel hallgatták a miniszter tanügyi programbeszédét abban a testületben, a melyben a magyar tanügy munkásainak igazán a színe-java gyűlt össze. A beszédre Beöthy Zsolt, a tanács kinevezett elnöke válaszolt, elismerését fejezve ki a miniszter iránt, a ki „az eszmék magasában hivatott vezére a tanároknak.” Szólt egyúttal arról is, hogy a gimnáziumi *revisiónál a túltérhelés kérdésével s a nemzeti szempont* érvényesítésével foglalkozott a tanács, a mely a maga munkálatát ez irányban el is készítette s most épen az fog tárgyalás alá kerülni.

Mielőtt azonban ez a tárgyalás megkezdődött volna, előbb a közoktatásügyi tanács jelentését olvasta fel Dr. Sebestyén Gyula titkár s csak mikor ez megtörtént, indult meg a vita a középiskolai *revisió* kérdése felett.

A tárgyalás pontonként történt a közoktatásügyi tanács bizottsági munkálata nyomán, a melynek első részét a *magyar nyelv és irodalom* tanítására vonatkozó javaslat képezte, a mely szerint az irodalom történet a 7 és 8. o. tanítandó; a poétikához új anyag gyanánt a *művészettani alapelvek* veendőek s a VII. o. irodalom történet anyagához a *magyar nyelv rendszerének áttekintése* is hozzátartozik, s az olvasmányok kánona (részint példaképen, részint kötelező módon) pontosan megállapíttatik.

A kérdéshez Lúd Károly felszólalása után, a mely a polgári iskoláknak a viszonyára vonatkozott, Balogh Péter szólott először abban az irányban, hogy kívánta a *külföldi irodalom némely remekeinek* olvastatását, — a *magyar nyelvi órák számának szaporítását* s az irodalom történetnek csupán a VIII. o.-ban való tanítását.

Lánczy Gyula ezzel szemben a bizottsági javaslatot pártolja, csak azt ajánlja, hogy a magyar nyelvből képezített tanároktól történelmi vizsga is követeltesse. Simonyi Zsigmond az I. o.-ban túlterhelést lát s itt anyagul csak az elemi osztályban szerzett ismeretek ismételtesét venné fel, a VII. o.-ban pedig ne csak a nyelv rendszere, de története is taníttassék. — Szamosi János szerint a népiskola s a gimnáziumi tanterv egyenlővé teendő. Pál István kívánja, hogy sem az irodalom történetéből, sem a hazai történelemből a 7—8. o.-ban semmi ki ne hagyassék. Dóczy Imre: általánosságban szól a kérdéshez s a túlterhelés kérdésében nem tartja szerencsésnek a javaslatot, a mely a latin grammatikát 6. a németet pedig 4 évig ajánlja tanítani, — hibáztatja, hogy az első o.-ban a latin órák száma kevesebbitetik a természetrajz javára. Dezső Lajos azt igazolta, hogy a gimnáziumokban nincs meg az egységes tanítás; míg a régi hat osztályú gimn.-ok egységesek voltak, addig a mostaniak nem azok, hiszen vannak fő és al-gimnáziumok. Zoltványi Irén a tananyag beosztására vonatkozólag tesz megjegyzéseket; Rombauer Emil a túlterhelés szempontjából nem tartja a javaslatot sikerültnek. — Kovács János Dezső Lajos állításainak cáfolatával foglalkozik, végül Simonyi Zsigmond ismételtén ajánlotta, hogy a gimn. II-ik osztályában kezdődjék a mondattan tanítása.

E felszólalások után Wlassics' feltette a kérdést: elfogadjatik-e a bizottsági javaslat? S a teljes ülés igenel válaszolt, s elfogadta a Szamosi s Zoltványi indítványait is.

A következő pont a történet tanításának a kérdése volt, a melyet a javaslat így állított fel:

„A történet-tanítás úgy rendeztetik be, hogy a nemzeti történet az V. osztály kivételével mindegyik osztályban helyet találjon: az I—II. osztályban magyar nyelvi olvasmány alapján; a III—IV. összefüggő elbeszélés alakjában; a VI—V.I-ben az egyetemes történettel kapcsolatban; a VIII. osztályban összefüggőleg, főfigyelemmel az állami élet és az alkotmány fejlődésére; az V. osztályban pedig az egyetemes történet tanítása kezdődik a klasszikus korról.”

E kérdés tárgyalásakor már nem volt jelen a miniszter, helyette Fehér Ipoly pannonhalmi főapát elnökölt. Az első felszólaló Lánczy Gyula egyetemi tanár volt, a ki helyesli a bizottsági javaslatot s jó történeti könyvek készítését sürgeti. A tananyag-beosztást illetőleg konkrét indítványt ad be a korszerű beosztásra vonatkozólag. Dóczy Imre a III. o.-ban a mostani állapotnak a megmaradását kívánja, a IV—VIII-ig pedig a világtörténelemmel kapcsolatban óhajtja a magyar történelmet taníttatni Cherven Flóris helyesli a javaslatot, de a földrajznak a felsőbb osztályokban is helyet kér. Szamosy János a Dóczy felfogásához járul. Dezső Lajos a javaslatnak ezt a pontját tartja a legsikerültebbnek, szól a szövegafiság ellen, a mely könnyen negatív patriotizmussá fejlődhetik. Pál István szerint a két felső osztályban tanítandó a hazai történet. Nagy Ernő helyesli a javaslatot, de kívánja a földrajznak és történelemnek államtudományi szempontból való átvizsgálását s a rendszerbe az eredményt felvenni. György Aladár a történeti kánont az olvasmányokban nem kívánja megállapítani, de a földrajznak első helyet követel a történet után, a mely e nélkül semmit sem ér. Téglás Gábor, a ki a teljes ülés második napján az első szónok volt, a lokal-patriotizmust ajánlja a hazaszeretet ébresztésének egyik eszközéül. A helyi emlékek nem jelentéktelenek. Rombauer Emil két indítványt ad be a javaslat ellen, mert a reform kézikönyv nélkül nem vihető keresztül, s mert a két középiskolában párhuzamossá kell tenni a történettantást. Inczédy Dénes a VII—VIII. osztályba kívánja osztani a hazai történet tanítását, a világtörténelmet a IV—VI-ba; a III. o.-ban a magyar történelemnek vázlata adandó elő.

Beöthy Zsolt védi a javaslatot Lánczy ellenében, a kinek indítványát, valamint a Dóczyt, Nagy Ernőt és Inczédyt is elvetették.

Egyike volt a legérdekesebbeknek az a vita, a mely a latin nyelv kérdése felett folyt le, a melyet a javaslat a következőleg tartalmazott, mint indítványt:

„... Elmarad a magyar szöveg latinra fordítása; ennek következtében az írásbeli dolgozatok száma (nem hetenként, hanem kéthetenként egy) kevesebbedik s a heti órák összes száma hattal csökken; az olvasmányok kánona s olvastatásnak a módja megváltozik; a szerkesztett olvasmányok helyét a III. és IV. osztályban Cornelius N. és Phaedrus, továbbá Julius C. vagy Curtius R. és Ovidius; az V-ben Livius helyét Cicero és Ovidius foglalják el; Livius az V-ből a VI-ik osztályba helyeztetik át; a nyelvtan tanítása az I—VI. osztályokra terjesztetik ki; a VII—VIII. osztályban a római régiségekre vonatkozó, valamint az irodalom-történeti ismeretek összefoglalása külön is helyet foglal.”

Az első felszólaló Szamosi János kolozsvári egyetemi tanár volt, a ki a következő négy indítványt adta be: 1. az elvett 6 óra adassék vissza, hogy ne legyen túlterhelés; 2. a nyelvtan csak az I—IV. osztályokra szorítkozzék; 3. a magyarból latinra fordítás tartassék meg a VIII. osztályban is; 4. a VI—VIII. o.-ban említett stilisztikai magyarázatok hagyassanak el. Ehez a javaslatellenes indítványhoz csatlakozott a következő felszólaló: Balogh Péter is, a ki az új tantervet a latinra vonatkozó részében tartja a leggyengébbnek, úgy, hogy szerte a javaslat e klasszikus nyelvnek a kivégzését célozza. Szász Károly a latin nyelv hátra szorítását látja a javaslatban, s épen azért a Szamosi indítványához járul hozzá. Papp Géza határozottan a javaslat mellett szól, mint a mely a tanulók terhének könnyítését célozza. Lánczy Gyula, König Gyula, Dóczy Imre, Rombauer Emil, mindnyájan a Szamosi indítványát fogadják el, valamint az elnöklő Fehér Ipoly is. Utolsónak Hegedűs István, mint előadó szólalt fel, a ki védte a javaslatot, mint a mely általánosságban s főleg nemzeti szempontból teendő bírálat tárgyává. A Szamosi indítványait elfogadta a többség.

Az utolsó napon először a természettudományok tanításának a kérdése felett tanácskoztak, a melynek során Paszlauszky József, Pasty Károly, Lád Károly, Cherven Floris, Kovács János, Rombauer Emil, Balogh Péter, Bokor József, Komlóssy Ferenc Ilosvay Lajos, Stöhr Antal s az elnöklő Fehér Ipoly szólaltak fel s elfogadták a javaslattal szemben azt az indítványt, a mely szerint a VII-ik o.-ban megtartandó a külön földrajz tanítás, valamint azt is, hogy az ásványtan előzze meg a kémia tanítását.

A görög pótló tantárgyak kérdésében a Szamosy János következő indítványát fogadták el egyértelműleg: „... miután a görög-pótló tanfolyam csaknem egyhangulag elítélésre talált, felkéri a közoktatási tanács a miniszter urat, kegyeskedjék intézkedni, hogy az 1890. XXX. t.-c. minél előbb megváltoztattassék”. De e mellett elfogadta a teljes ülés a bizottsági javaslatot is, a mely könnyítést foglal magában.

Elvi vita folyt a jövő középiskolája felett, a mely hét féle lenne s ezzel a magyar tanügy úttörői szerepet vinne a középiskola tervezetének a terén.

A tanácsi ügyrendet, a mely szintén tárgyat képezte a teljes ülésnek, a Beöthy Zsolt módosításával fogadták el.

A teljes ülés a miniszter éltetésével ért véget.

Ha az egész három napos tanácskozáson végig tekintünk, az a meggyőződés érlelődik meg keblünkben, hogy az egybegyűlt kitűnőségek által felvetett eszmék között igen sok van olyan, a melyeket megvalósítva, kétségkívül nyernénk a középiskolák tanrendszerének módosításával. Az azonban nagy kérdés, hogy a minisztérium, a melynek teljesen szabad keze van, mely esz-

méket fogja elfogadni s érvényre emelni? Igen nagy baj volna, ha épen a lényegbe vágók felett siklanának át s lényegtelenek tolnának előtérbe. Az egységes jogosítású iskolák ellen Szamosy János felszólalását, a ki az irányzatot a kör négyyszögletével hasonlította össze, határozottan helyeseljük mert már a múlt évben is állást foglaltunk ellene. Uttörő szerepre vállalkozni mindenesetre szép törekvés, — de vajjon épen mi vállalkozhatunk-e?

TÁRCA.

Petőfi egyénisége és érzülete.

(Folytatás és vége.)

Petőfi érzelmi világi rendkívüli gazdag. Az erkölcsi érzelmek között először is a szülők iránti szeretet nyilatkozik meg költészetében meghatóan és a legerősebb visszhangot keltőleg. Ez érzelem aztán lelkében a szülőház, a *szülő föld*, a falu egyszerűségének, a falusi élet kedvességének szeretetével olvad össze nála.

Kis lak áll a nagy Duna mentében
Oh mi drága e lakoska nékem!
Könnyben úszik két szemem pillája,
Valahányszor emlékszem reája.

Fáj neki, hogy a szülői háztól való elszakadásával, színészszé szegődésével szülőinek fájdalmat okozott s meghatóan festi anyjától való elválását! Nehogy újabb fájdalmat okozzon jó anyjának, egy gyöngéd hazugsághoz folyamodik. S a távolból azt üzeni neki ismerőseivel, hogy könnyeit ne öntse, mert fiának kedvez a szerencse. Hisz ha megtudná a valót, hogy ő mily nyomorban él, a mennyire szereti: *Megrepedne a szíve szegénynek.*

Szülei iránti szeretete tréfás humorban nyilatkozik a *Vizen* című remek kis költeményében, hol atyját és anyját ellentétbe állítva, mesterien jellemzi, mert a prózai gondolkozású és mindennapi gondokkal elfoglalt apa a csolnakázó fiúnak a ruháját félti, a gyöngéd anya meg az életét: Az Istenért, ha *feldől sz, nem féled a halált*. Szintén kissé gúnyosan, de a legnagyobb szeretettel szól atyjáról az *Egy estém otthon* című költeményében, míg anyjáról a legnagyobb gyöngédséggel.

És vége, hossza nem lett
Kérdezgetésinek;
De nekem e kérdések
Olyan jól estenek
Mert mindenik tükör volt
A honnan láthatám:
Hogy a földön nekem van
Legszeretőbb anyám!

Anyját annyira szereti, hogy viszontlátva nem tud szóhoz jutni, mert szívét a nagy érzelem összeszorítja s csak úgy csügg ajkán szótlanul, mint a gyümölcs a fán. Petőfi nem restelte szülői szegénységét és egyszerűségét s az ő ajkain szóal meg a gyermek szülői iránti szeretete, a fiúi szeretet, legelőször igazán vonzó, igazán kedves alakban, szavakban, — úgy, a hogy azt azelőtt nem találhatjuk. Bármilyen viszonyok közé sodorta is végzete, az otthon emlékezete mindig lelke előtt lebeg apja és anyja egyaránt föltűnnek emlékezetében, mint az István öcsémhez írott költői levél is mutatja, a hol azt mondja: nyugodt életét egyedül csak az keseríti meg, hogy nem tud most még apján segíteni.

Agg napjait a fáradástól én
Mily örömmel fölmenteném.

S aztán anyjáról emlékezik pathetikusan:

S anyánkat ezt az édes jó anyát,
Oh Pistikám, szeresd, tiszteld imádd!
Mi ő nekünk? azt el nem mondhatom,
Mert nincsen rá szó, nincsen rá fogalom;
De megmutatná a nagy veszteség:
Ha elszóltatná tőlünk őt az ég...

Jókainak egyszer azt mondotta, hogy ezentúl még csak egy kötet szerelmes verset fog írni és az anyjához lesz intézve. Míg atyjáról, e jó öreg korcsmárosról, ki nem ért a tudományokhoz, csak a húsvágáshoz (*Egy estém otthon*) és kicsinyli fiának színész, sőt költői mesteriségét is, egy ideig csak humoros hangon emlékezett meg, mikor kardot köt a haza- és a szabadság védelmére a legnagyobb büszkeséggel és szeretettel szól róla a *Vén zászlótartó* című költeményében:

Édes apám, én voltam te néked
Ekkoráig a te büszkeséged;
Fordult a sor, megfordult végképen:
Te vagy mostan az én büszkeségem.

Érdemes vagy a cserkoszorúra,
Alig várom, hogy lássalak újra.
S megcsókoljam örömtől reszketve
Kezedet, mely a szent zászlót vitte.

Petőfi 1848 ban végre olyan anyagi körülmények közzé jutott, hogy módjában volt régi vágyát teljesíteni. Tavasszal vagyoniilag tönkre ment szülőit Pesre hozatta, szobát fogadott nekik s megosztotta velök asztalát. — Ime e tette is bizonyítja, hogy nemcsak nagy költő, hanem nagy ember, nagy jellem is volt.

Magasztosabb elragadtatással költő még talán sohasem írt kedveséről, feleségéről, mint Petőfi Szendrey Juliáról. E magasztos mély érzés mintegy Istenhez emeli lelkét:

Isten kötötte össze lelkeinket,
Ember nem képes elválasztani.
A teremés napján egymásnak voltunk rendelve mi.

Érdekes, hogy Petőfi épen úgy fogja fel a szerelmet, mint Plató és mint a hogy a magyar közmondás tartja, hogy a házasság az égben köttetik.

Petőfinél a házaselet még gazdagabbá tette a költői ér felbuzgó forrását s alaposan megcáfolta feleségéhez intézett dalaival, e remek szerelmi költeményekkel, azon felfogást, hogy a házasság a maga prózai gondjaival nemcsak sirja a szerelemnek, de ártalmára van a lyrai költő érzésének is. „Legvakmerőbb reményeimet megtestesítő ragyogó valóság” mondja feleségéről. Midőn elérte azt, mit ember érhet el szíve csordultig van. Boldogsággal telve s elragadtatással zengi:

Ölemben egy oly asszony, a kinek
Tündérek adják a testvér nevet,
Ölemben a legdrágább földi kincs,
Oly boldog vagyok, hogy reményem nincs!
Miért is volna nekem a remény?
A netovábbat már elértem én.

Náluk a szerelem igazán két összeillő, egymást megértő lélek egész életre tartó szövetezése. Hol a leány ki lelkem repülését követni tudná te nélkülöd?

És hol a férfi, a ki én nélkülüm szíved mélyére lemerülhet.

Említsük még meg Petőfi mély vallásosságát, mely a Bolond Istókban, az Apostolban s más költeményeiben jut kifejezésre.*

E tekintetben legérdekesebb költeménye a Bolond Istók, melyben Petőfi az Isteni gondviselést rajzolja s mely mint vallás erkölcsi tanítás is örök becsű. Petőfi a Felhők és egyéb költeményeiben nyilvánuló sötétebb

* Lásd ezt bővebben: Hörk József: Petőfi költészetének vallásos világnézete. Evang. egyház és iskola 1898. évfolyam 10, 11 és 12. szám.

világ felfogásával, mely különben is annyira ellenkezik természetével, csakhamar felhagy, s lelkének az anyagi gondok és a nyomor által meg nem csappantott, szinte törhetetlen optimismusa s az isteni gondviselésbe vetett hite nyilvánul e költeményében. Magát, mint Bolond Istókot ellentétbe állítja a szerencsétlenségek és gyermekei hálátlansága által lesújtott, világ- és embergyűlölő s szinte *istentagadó* öreg emberrel, kit vigasztalva folynak ajkáról e biztató szavak:

Szent előttem minden fájdalom
Kettősen szent az öreg szíve . . .
Nem akarlak bántani; bocsáss meg,
Ha beszédem lelked sértené.
„Jó uram te vétkezél
Túrd tehát a büntetést,
Mely ha nagy, — azért az, mert
Bűnöd is nagy: a kétségbeesés.“
Ez a bűnök koronája,
Minthogy ez nem más,
Mint a legsötétebb
Isten-tagadás.
A kétségbeesés pokoli hang,
A mely fölkiált az égbe:
„Nincs te benned isten, a kinek
Gondja volna az emberiségre!“
S méltó rá bizonyynyal,
A ki ezt mondja,
Róla hogy kezét a
Jó isten levonja;
Mert van a világnak atyja,
Van egy hű gondviselője,
Minden ember megláthatja,
A ki el nem fordul tőle.
Csak ne legyünk türelmetlenek
Neki sok a gyermeke,
Ne kívánjuk, hogy minket tegyen
Mindeneknek elibe.
Itt a törvény: „Várj sorodra
És nem vársz hiába;
Mint a nap a föld körül, úgy
Vándorol jósága.
S nincsen a kit elkerülne,
Ha ma nem jött, eljön holnap . . .
*Még az ember boldog nem volt
Addig meg nem halhat*“.

Ebből is látszik, hogy a századunkban annyira divatos pessimismus, misanthropia nem érinthette mélyebben költőnknek lelkét.

De nem célunk Petőfinek érzelmekben, tárgyban, hangban annyira változatos és sokoldalú költészetét jellemezni, csak ennek erkölcsi tartalmára akartunk rámutatni. Az erkölcsi érzés az ember lelkének legnemesebb tartalma. E forrásból meríti Petőfi is jórészt költészetét. Bár az erkölcsin kívül más érzelmeknek is tud hangot és kifejezést adni (p. u. a kényelem szeretetének az Ebéd után című költeményében), mégis ez erkölcsi magasabb érzelmek, lelkének nemesebb érzelmei képezik a tartalmi súlyt lyrai költeményeiben. S a nemes tartalomnak, gondolatoknak és érzéseknek ez a *sulya* emeli és teszi halhatatlanokká e költeményeket. *Példája legfényesebben mutatja, hogy az igazi költő egy-szersmind nagy ember, nagy jellem.* k.—r.

NEKROLÓG.

Tervey Károly

1823 január 14—1898. április 10.

Mennek, még pedig elég gyors egymásutánban mennek a lelkész gardának régibb tagjai. — Fogyunk, itt hagynak egyenként azok, kiket még az a kor nevelt, midőn nekem úgy tetszik — még több volt az evan-

géliumi erő, jobban bírta a szívet a szent ügy érdeke mellett hevíteni, tette buzdítni, hatni, cselekedni, — kiket az a kor nevelt, mely nem a nagy világ számára mívelte embereit, hanem kizáróan csak az anya szent-egyház szolgálatára, kiknek első volt mindig az ügy, melynek szolgálatára vállalkoztak, a körülöttök történő események csak annyiban érdekelték, a mennyiben azokat kapcsolatba lehetett hozni szolgált ügyökkel; mennek egyenként azok — kik kizárólag csak hivatásuknak éltek, kik eleve tudatában voltak a sovány kenyérnek, mely szolgálatok jutalma, mégis igazi apostoli buzgalommal forgolódnak az ur oltára körül; Mennek, . . . s maholnap csak fehér hollónak marad közülök egy-egy, hogy a fiatalabb nemzedék megbámulja, igazi hivatását kövesse s a nemes példától ujult erőt nyerjen.

Az Urnak egy ilyen buzgó szolgálja, az anyaszent-egyház terjesztésének egy ilyen lankadatlan harcosa, Krisztus tudományának lélek szerinti igaz hirdetője: Tervey Károly kis-kinizsi lelkész hunyt el épen a fel-támadás magasztos ünnepén, április 10-én.

A hosszasan tartó betegséget csendes átmenetben örökké tartó álmó váltá fel, megtört, nem a kötelesség teljesítésének — mely néki mindig édes volt s még elgyengülve is csak azt fájlalta, hogy annak eleget nem tehet — hanem az évek sulya alatt; még beteg ágyában is kis egyházának jóléte, előmenetele, virág-zása volt főgondja; gondoskodása kiterjedt a legcsekélyebb ügyre is, féltékenyen őrizte annak kevés vagyonszáját, erős megfontolással csak a legszükségesebbre adotta ki garasait, szigorú ellenőrzést gyakorolt, pontosan igazolt számadást követelt a vagyon kezelőtől; de ezen hivatalos szigorúsága mellett is szerette híveit, kiket nagyrésztben ő nevelt, lelkigyermekének tartott; ismerte ügyeiket, azokban hű tanácsadó; tudta lelki-szükségeiket, azoknak kielégítésében valóban lelki atya volt, együtt érzett híveivel az örömben épen úgy, mint a bánatban.

A 45 évi együttlét összeforrasztotta egyházával és híveivel, az iskolában nyert alap, kibővíttette a híres egy negyedszázadig abauji esperes, Futó Sámuel böcsi lelkész oldala mellett, három évi káplánkodása alatt szerzett tapasztalataival, mely már az életre is nevelt, kis egyházában is talált munka kört. — Bár eleinte nagy szegénységgel kellett küzdenie, fokozatosan szedte rendbe előbb az Ur hajlékát, kellő csint antva annak belsejébe s külsejére, egy új haranggal látván el tor-nyát, majd a lelkészlak mellék épületeinek újra építte-tése után, a kor igényeinek s törvény követelményei-nek megfelelő iskolát s tanítói lakot állíttatott, s midőn mind ezekkel, mint legszükségesebbekkel készen volt, akkor gondolt csak magára s pár év előtt a rozoga paplak helyén egy díszes épületet emeltetett, fájdalom csak kevés ideig a maga — inkább utóda kényelmére; s bár a gyakori építkezés által az egyház csekély jöve-delme igen erősen igénybe volt véve, a jövedelmező alap nem lett soha megingatva, sőt növelve.

Igy munkált s tett kis egyházában, s munkálko-dása az egyház megyénél is méltánylásra talált, már mint fiatal lelkész a körlátogatói tisztséggel bízott meg, majd egy szívvel lélekkel a dékáni állásra hiva-tott el, pedáns pontossággal kezelve az egyházmegye rábízott vagyonát 9 éven keresztül, midőn a tanácsbírói székre ültetett; tudományának az életből nyert ta-pasztalataival, úgy a zöld asztalnál, mint gyakori kikül-detéseiben s az egyházak látogatásaiban a legjobb akarattal szolgálta az egyházmegyét s csak az utóbbi

éveiben, midőn már a test erőtelen volt, vonult e térről vissza.

Boldog volt, ha egyházáért, egyházmegyéjéért valamit tehetett, boldog, ha azoknak előmenetelét, boldogulását látta!

Családi élete is boldog, megáldott volt. 1855 évben lépett házasságra Ellinger Zsuzsánnával, kivel 25 évet töltött boldog házasságban, nevelve e házasságból született négy gyermeket, megfélelve e téren is azon kötelezettségnek, mely reá, mint apára hárult. — Fájó sebet ütött ugyan szívében a halál, midőn szíve felét tőle elrabolta, de megnyugvást talált az isteni végzés mellett, a jól nevelt jó fiakban, kik a szülei háznál nyert helyes alapon haladva, lépésről lépésre emelkedtek pályájokon; ma kettő közülök a vasútnál tekintélyes állás tölt be, egy szorgalma s igyekezete által egyik minisztériumnál osztálytanácsosi rangban van; míg a negyedik, bár van pályája, ez idő szerint kényszerülve volt arra, hogy otthon a szülei háznál gyámola, segítője s ápolója legyen elaggott atyjának.

De ha az atya büszke volt gyermekeire, maga mondá egész életem reménysége teljesült bennök — a gyermekek is igazi szerető gyermekek maradtak, mikor csak tehették, édes vágyódással siettek a jó atyához; s bár nem volt rászorulva, anyagi tekintetben is azon voltak, hogy atyjok öregsége magános napjait mennél nagyobb kényelemben élje át.

Ott állt koporsójánál a négy derék fiu, a köny, mely szemökből alá hullt, a gyermeki szeretet és hála igaz könyve volt.

A társadalmi életben kellemes egyén volt; kikkel érintkezett, szerették vigkedélyéért, őszinte modoráért; szerette a dalt, barátja volt a fiatalságnak, azok körében idősebb korában is újra éledt.

Született a boldogult Lasztócon 1823 évben, hol atyja a Szemere családnál gazdatiszt volt, onnét került Patakra, kitüntetéssel futva meg iskolai pályáját, ott volt mindig az elsők között Böszörményi László, Makkay Dániel, Arvay József és Finkey József társaságában; 1839-ik évben egy évig nevelősködött Czekén, Boronkay Károly mellett, azután még „hat esztendeig élvezte a boldog deák kor szép remények és szép álmok tündér világát.” 1846 évben lett Szepsiben tanító, négy évig viselvén e hivatal nagy kedveltségben; 1850-ben Göncön letette a kápláni vizsgát s az év nov. 1-én került az élet iskolájába Bőcsre Futó Sámuel mellé káplánnak. »Igen sokat tanulmányozván és tapasztalván e szép egyházban;« itt érte 1853. év elején a kiskinizsi egyház meghívása, hol halála napjáig »boldogságban élt.«

»Am igen kicsiny — így írja ő — de még is gyönyörűséges szállás adatott nekem, mindnyájan tehetünk valamit, csak akarnunk kell erős akarattal.«

Április 12-én kísértük örök nyughelyére a hű munkást, a szerető apát, a jó barátot, ott volt híveinek nagyja és kicsinye a részvét könyeivel szemökben, ott a négy derék fiu, haló poraiban is áldva s szeretve a jó apát, ott a környék intelligenciája, kimutatva ez által is, hogy érdemes volt a becsülésre, ott mi lelkész társai 18-an, elismerve érdemeit, megmutatva szeretetünket.

Hült porod pihenjen, nyugodjék! de emléked fátyla hosszú időkön át tiszta fénynyel világoljék!

Ujj József.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Templomszentelés.** A pünköszt lélekteremtő és ujjászülő erejének igazán fényes bizonyosságát adta a közelebbi időben a nagy-toronyai ev. ref. egyház. Ugyanis e kicsiny, de hitbuzgó gyülekezet több évi fáradozásainak s áldozatkészségének jutalmául végre megértheté azt a szerencsét, hogy elavult, rozszant templomának teljes renoválása által, egyházi s iskolai épületeinek már korábban megkezdett részint javítási munkálatait, részint újból való építését befejezhette, s a munka végén háláteljes szívvel borulhatott le a nagykegyelmű Isten számolya előtt. Ily célból pünköszt másod napján ünnepséget tartott a presbiterium, az egyház anyagi viszonyaihoz mértén szerény határok között ugyan, de mégis úgy, hogy az építkezés befejezése felett érzett öröm, hála és lelkesedés valóban kifejezést nyert a jelenvoltak lelkében, a kik nem győztek eléggé betelni a megújított templom szépségével, a mely kívül fehérre meszelt falaival, belül pedig izléses festésével kellemes hatást gyakorolt a szemlélőre. A közeli községekből a helybeliekkel valláskülönbség nélkül egybesereglett szép számú közönség előtt, a hívei iránt érzett atyáskodó hűség és szeretet által vezéreltetve, maga a helybeli öreg lelkész, Persenszky János mondott imát s tartá az alkalmi egyházi beszédet Filip. II: 2 verse alapján, beszélvén az egyetértés erejéről, mint oly ker. erényről, melynek lehet tulajdonítani a hívek lelkét eltöltő s tettekben nyilvánuló vallásos buzgóságot és annak eredményét: a templom kijavítását. — Azonban a 68 év óta hűséggel forgoló agg lelkész mellett oroszán része volt a kivívott sikerben Szathmáry Miklós főgondnoknak is, aki rövid idei hivataloskodása alatt már is bebizonyította, hogy egyházának ügybuzgó munkása s igazán szívében viseli azon az exponált helyen vallásos érdekeinket. — De nem maradt el a buzgólkodásban és áldozatkészségben a hívők serege sem. Önként meghozta kiki áldozását az ur oltárára. S valóban lélekemelő volt látni, hogy a gyülekezetnek ugy intelligensebb, mint köztrendű tagjai mély áhítattal s valódi lelki örömmel szemlélték a romjaiból kiemelt s újjáalakított templomukat és szinte meglátszott az arcokon, hogy a szent célra önként nyújtott adományait jó szívvel adták s Istennek tetsző dolgot cselekedtek. Bátran el lehet mondani, hogy eme kis egyházunk egyházi épületeinek rendbehozása által most már az erősebbek közé küzdötte fel magát s ha lelkészi javadalma is kiegészítve lesz az államszegély folyósításával: méltán tekinthető majd rendezettebb gyülekezeteink egyikének, a mire nézve a hívek fokozódó vallásos lelkesedése s előjáróinak dicséretreméltó buzgólkodása, mint eddig, úgy ezután is, kétségen kívül, közre fog munkálni. Ugy legyen!

K. J.

— **Az országos középiskolai tanár egyesület** ez évi közgyűlése tudvalevőleg Debrecen városában fog megtartatni, a melyre a program a következő: július 3-án érkezés; 4 és 5-ikén köz- és szakülések; 6-án kirándulás a Hortobágyra; 7-én kirándulás Nagy-Bányára; 8-ikán kirándulás a feketehegyi menedékházhoz; 9-ikén oszlás Nagy-Bányáról. A gyűlésre menni szándékozók az elszállásolás és kirándulás érdekében e hó 15-ikéig tartoznak jelentkezni a debreceni bizottságnál.

— **A miskolci ref. főgimnáziumban** az 1897/98-ik iskolai évet bezáró vizsgálatok a múlt hó közepén kezdődtek, a mikor a VIII. osztály és írásbeli érettségi vizsgálata ment végbe. A szóbeli érettségi vizsgák e hó 20—22

napjain fognak megtartatni. Az I—VII. osztályok növendékei jún. 13—16. napjain vizsgáznak, 17-kén pedig az osztályok tanjegyeinek a megállapítása fog végbe menni. Június 19-kén lesz az évrő ünnepély a tornacsarnokban s a délutáni részlet után tartatik meg a tornavizsgálat. A magántanulók jún. 24-kén állnak vizsgálatra. — Az intézetbe a jövő iskolai évre az I-ső osztályba július 5-ig lehet előre jelentkezni.

— **Egy érdekes kérdés a lelkészválasztási ügyekben.** Egy gyülekezet meghívás útján akar lelkészt választani. E célból több egyénhez kérdést intéz a presbyterium, hogy hajlandó-e meghívás esetén a választást elfogadni? . . . A kérdés, melyet hozzánk intéztek, ez: összeegyeztethető-e ez az eljárás a törvénnyel és a tisztességgel? . . . Nyílt levél alakjában kaptuk, de azt nem adhatjuk ki, mert az illető gyülekezetnek erős megrovását tartalmazza s nekünk az a meggyőződésünk, hogy ez a *tapogatódzás*, a melyet *tájékozásszerzés céljából történőnek* veszünk, egyáltalán nem érdemel megrovást. Magát a kérdést azonban t. olvasóink elé terjesztjük, hogy esetleges ellenkező véleményüknek kifejezést adva, e tárgyban tisztázzuk az eljárást.

— **A ref. országos közalapi végrehajtó bizottság,** a mint értesülünk, e hó 8-ikára hivatott össze Dókus Ernő elnök által, hogy tanácskozzék azoknak az előintézkedéseknek megtételéről, a melyek a lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló törvény létesülte alkalmából szükségessé válnak. A bizottság azért nem kezdte meg mostanáig a maga működését, mert a törvényjavaslatot a főrendiház csak e hó 7-ikén veszi tárgyalás alá s így

nem lehetetlen, hogy azon még további módosítások fognak tétetni.

— **Lélek-lutri.** Mexikó egyik városában, Pueblóban nem régen egy ilyen tartalmú hirdetést osztottak ki a r. kath. között: „*Lelkek kisorsolása.* A lelkek legközelebbi kisorsolása alkalmával a nyeremények a következő számokra estek, a melyeknek tulajdonosai meglehetnek győződve, hogy kedveseik örökre megszabadultak a tisztító tűz lángjaitól. 841. szám, Vasquey János ügyvéd lelke kiszabadult a tisztító tűzből s bement a mennyi örökre hazájába. 41. szám. Calderon asszony lelke örökre idvezült. 762 szám. Az öreg de Parrásnének, a ki özvegy volt, örökre ment a lelke a tisztító tűztől . . . A lelkek további kisorsolása a megváltó-templomban január elsején fog végbemenni s a négy legnagyobb nyereményhez képest négy vérző s kint szenvedő lélek fog a tisztító tűzből az égbe áthelyeztetni. Egy darab sorsjegy ára egy dollár. Váltható a plébánusnál. Csak nem sajnáltak kedveseikért egy dollárt áldozni, hogy megszabaduljanak a tisztító tűz gyötrelmeitől? — Bizony szép dolog a modern élelmességek ilyen ügyes felhasználása. Tetzél s Sámson bizonyosan irigylik azt a XIX-ik századbeli egyházi műveletet!

— **Badenben** r. kath. van 1.048,131; evangélikus 635,734. Ez utóbbiak azonban nagyobb mértékben szaporodtak, mint amazok, a kik csak 2.84%-kal növekedtek, míg a prot. 6.56%-ig szaporodtak.

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

Fürdő megnyitás.

Az „Erdőbényei gyógyfürdő”-ben május 29-én kezdődött meg a fürdőidény.

E gazdag **vas** és **timsó** tartalmánál fogva **női betegségekben, sápkórban, idegbántalmakban, görvélykórban, reumatikus és köszvényes bántalmakban** szenvedőknél **kitűnő hatásúnak** bizonyult fürdő, a mely Zemplén vármegyében **egyetlen klimatikus gyógyhely a légzőszervi és malarikus bajokban szenvedők részére,**

iszap-, vasláp-, sós- és villanyfürdőkkel, massage-, izzasztó- és hidegvíz-gyógymóddal

van ellátva. Az **ivó-gyógymódhoz** mindenféle ásványvíz készletben van.

A jelen idényre **a fürdő egészen megújított** s nagyszerű **UJ FÜRDŐ LAK** épült egészen kőből, görögszerben; a földszinten elegánsan berendezett fürdőszobákkal, porcelán-, réz- és fafürdőkádakkal; — az emeleten 30 lakó szobával, a melyek tökéletesen be vannak butorozva, vaságygyal stb. **Uj vendéglő** is épült szép étkező teremmel és verandával, — valamint „**Alföldi lak**” czímmel új lakóház 8 szobával s **uj gépház** a fürdőlaktól elkülönítve. **Szórakozásra szolgálnak:** csinos **ét-, táncz-, olvasó- s női termek, könyvtár, hírlapok, társas- és tornajátékok** s naponként kétszeri **térszene.** Terjedelmes árnyékos erdei séta-utak. — Kápolna.

Az étkezés olcsó és kifogástalan. Házi gyógytár, posta- és telefon állomás.

Vasuti állomás: személyvonatokhoz **Erdőbénye-fürdő** (1/2 órányira); gyorsvonatokhoz **Liszka-Tolcsva** (1 órányira).

Fürdőorvos: **Dr. KUN ZOLTÁN** Sárospatakról. Bővebb felvilágosítással szolgál **a fürdőigazgatóság.**

2—3

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Az 1848: 20. t.-cikk legújabb értelmezése.” *Péter Mihály.* — „A vallás- közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.” *Réz László.* — „A magyar prot. irodalmi társaság II-ik vándor közgyűlése.” — „Az erdélyi ref. egyházkerület közgyűlése.” — „A kongrua-javaslat tárgyalása a főrendiházban.” — „Egyház-történeti adatok az abaúji ev. ref. egyházmegye levéltárából.” *Révész Kálmán.* — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Az 1848: 20. t.-cikk legújabb értelmezése.

Az írás szerint mindennek megvan a maga ideje. A mint helyén való volt, hogy megtettük észrevételeinket gyűléseinken, a sajtóban az u. n. kongrua törvényjavaslat felett, és a mennyire időnk rövidsége és erőnk engedte, igyekeztünk a szembetűnő hiányokra rámutatni, mielőtt a fontos javaslat törvényerőre emelkedett volna; épen úgy idejét múlta és teljesen céltévesztett lenne — legalább az én felfogásom szerint, — a felett discussiót folytatni, midőn rövid idő alatt törvény erőre emelkedett alkotással állunk szemben. Mint mindenütt, itt is az idő, a történelem lesz a legjobb ítélőmester. Egyedül ennek az ítélete csallhatatlan. Tegyük félre tehát optimista, vagy pessimista felfogásunkat és várjuk a történet ítéletét.

Ez azonban csak magára arra a kevés idő múlva már kész törvénynyé váló javaslatra vonatkozik, mely előtt minden pártnak meg kell hajolni, és nem zárja ki azt, hogy a törvényjavaslat tárgyalása alkalmával elhangzott fontosabb nyilatkozatokat, melyek a közvélemény további alakulására lényeges befolyással lehetnek, vétkesen negligálják, mert meg vagyunk győződve, s ez a törvényben is kifejezésre jutott, hogy e törvényalkotás csak *ideiglenesnek* tekintendő.

Mint 1848 óta annyiszor, úgy most is vita tárgyát képezte az 1848: 20. t.-cikk gyakorlati értelmezése, a mi nem is csoda, hiszen ez a magyar *egyházpolitika sarkpontja*, ez a felekezetek jogviszonyának szabályozója. Az 1848: 20. t.-cikk értelmezéséről szóló legújabb nyilatkozatot a kultusz-tárca minisztere tette, de ez csak ismétlése volt a Tisza K. és Szász Károly mondott nyilatkozatának. A nyilatkozat felelet volt azoknak, a kik követelték, hogy a felekezetek közötti jogegyenlőség teljesen az 1848: 20. t.-cikkből kifolyólag rendeztessék, vagyis, hogy meg kell szüntetni a felekezeti kiváltságokat, be kell hozni a törvényben kimondott teljes és tökéletes egyenlőséget, esetleg még a secularisatio útján is. Erre mondta Wlassics, hogy „abban az esetben minden felekezet birtokát be kellene vonni, a mi aztán az autonómiának végképeni megsemmisítése volna”.

Ez a legújabb értelmezése az 1848: 20. t.-cikknek. Valóban meglepő nyilatkozat ez, mely teljesen új

és szokatlan felfogást és irányt tüntet fel a politikusok részéről.

Eddig ugyanis úgy állt a dolog, hogy kivétel nélkül mindenki elismerte, hogy igen sok nemzeti vagyon van a klérus kezén, az adományozás céljainak megszüntével is és míg az egyik rész, az államférfiak nagy része, — követelte, hogy azok, jogi természetűeknek megvizsgálása után bevonassanak, — a másik, a kath. egyház ragaszkodva ahhoz, mint úgy vélt tulajdonához, bevonása ellen tiltakozott, vagy az autonomia köpenyge alatt azokat bekebelezettni akarta, de idáig a fentebb említett államférfiakon kívül senkinek, még a legravaszabb ultramontanoknak sem juthatott eszébe ily ütő kártyát vágni ki a securalizáló törekvések ellen.

Önkénytelenül felmerül előttünk a kérdés: mi célja lehetett e felelősségteljes nyilatkozatnak? És a feleletet is megtudjuk rá adni. E felfogás bemutatja az egyházpolitika új irányát, a mint elakarja temetni azon eddig uralkodó felfogást, hogy az *egyházi javak még securalizálhatók* is, — el akarja temetni egy olyan argumentummal, mely sehogy sem alapos, de ha uralkodóvá válnék: őseik áldozatjainak megtartása okából magok a protestánsok harcolnának ellene. A cél? békét a felekezetek és az állam közt; az állam siessen inkább a gyenge felekezetek védelmére; a kath. birtokok azonban maradjanak azon egyház kezében, bár az állami jogcím pusztá fogalma is meg legyen. A cél lehet diplomaticus, lehet jó szándékból fakadó, de hogy sem nem hazafias, sem nem practicus, s nem lehet vele eljutni az 1848: 20. t.-cikkben kimondott jogegyenlőség felé, az minden kétségen felül áll.

Nem mondhadjuk hazafiasnak, mert gyáva oportunitásból, a kath. egyháztól való félelemből felad oly sarkalatos elvet, mely a nemzet többségének vérebe ment immár át; hogy a mi a nemzeté az *tényleg* is az ő *tulajdona* legyen, melyet ő a nemzeti állam fentartására sokkal több haszonnal fordíthat. Praktikusnak pedig még kevésbé mondható, mert ez úton a jogegyenlőség az idők végéig sem valósítható meg. Ha 9 év kell, míg a 800 frtos létminimumra vonatkozó törvény végrehajtható — ez az államháztartás mai helyzetére való utalással történik holott pedig az egyensúly teljesen rendben van; a dolgok

rendjéből folyó számítani tudás kitalálhatja, mi fog kifejlődni ebből a kérdésből a jövőben a jelen politikai felfogás mellett? Egyfelől nem lesznek szaporíthatók a már ma is súlyos közterhek, ellenkezőleg leszállíttatásukról kellend gondoskodni; más felől a magyar állam 5 millióval rendelkező közoktatási tárcájának bevételei nem lesznek növelhetők a többi tárcák hátrányával; mert ne felejtjük, hogy korunkban nem kevesebb jelszó hangzik el a kereskedelem, az ipar, a földművelés, a hadügy fejlesztéséről, az azokra vonatkozó állami áldozatokról, mint a köznevelés és közoktatásról. Hiszen ott van a haderő fejlesztésének, gyarapításának s fenntartásának a terhe, a mely évről-évre mind nagyobb súlylyal nehezedik az államra, a mely egyszerre 30 millió pótköltséget emészt fel úgy, hogy az alkotmányos formák erőszakos áttörését is törvényessé kell tenni, csak hogy a nagy hatalmi állást erősíthessék a vezetők olyan külső suffrageokkal, a minő a hadi tengerészet, a gyarmatosítás, — a melyekkel szemben az állam gerincének, a közoktatásnak a megerősítésére csak cseppenként hallatják az áldást. Vagy ott van a belügyi tárca, a mely már épen milliókat készül évenként megemészteni, a megyei közigazgatás tervben levő allamosításával. Hát ugyan kiesoda várhatja ilyen körülmények között a kongrua ügynek igazságos s megfelelő rendezését? Mondhatja ugyan valaki, hogy e befektetések épen a jövődelmező képesség emeltyűi, — a gazdagság, a műveltség előmozdítói; mondhatja, épen ezek fogják képezni a közoktatási tárca biztos bázisait, ez megengedhető, de azt se feledjük aztán ki a számításból, hogy a közvéleményben mindig nagyobb fontossággal fog birni a kongrua ügy rendezésénél. Bármint okoskodjunk, a kongrua ügy végleges megoldása ily politikai irány mellett jövő századok regényei közé tartozik; s így századokig, vagy a végtelenségig várhatunk, míg ez államférfiak által képzelt úton az 1848-ban lefektetett teljes és tökéletes jogegyenlőség elérhető.

A jövőnek e képét, Wlassics és társai, Tisza és a többiek bizonyosabban tudják mint mi; mi értelme van azért azon nyilatkozatoknak, hogy e törvényalkotás csak ideiglenes, a protestánsok minden jogos igényöket kielégítve nem látják, nem satira ez, midőn másfelől az 1848-ban kimondott felekezeti jogegyenlőségnek egyedül helyes útját, a securalizatio törekvéseit be akarják vágni?

Mi értelme van a kath. birtokok jogi természetéről szóló miniszteri emlékiratnak, hisz azok abban tudvalevőleg államjavaknak nyilvánítottak, a mi a prot. egyházi javakról tudtunkkal soha sem mondatott!? Valóban difficile est satyram non scribere látva e szemfényvesztéseket! Igen szemfényvesztés akart lenni e nyilatkozat: hogy ime! lássátok megtaláltuk az egyházpolitikai kérdések kivezetőjét, két nagy dolgot tettünk egyszerre, kibékítettük a katolikusokat, megfélemlítettük a más felekezeteket, főként a protestánsokat. A kath.-ok, hiszszük kibékültek, sőt nagyszerű áldozatnak is tarthatják e nyilatkozatot; egy szép szűz jogi elv odadobva a kath. Molochnak! de a protestánsok az 1848. 20. tveikk ily magyarázásával meg nem elégedhetnek!

A fejlődő jogérzék, mely előtt mind tisztább világításban fog állni a felekezetek közt létező óriási válaszfal, épen a hazafiságból nem fogja engedni, hogy a kongrua ügy teljes rendezése, bármikor jöjjön is az állam háztartás újabb terheltetésével történjék, nem fogja engedni, hogy milliókat érő vagyón

maradjon egy kospolitikus irányban munkáló egyház kezén, az igazi szükségek pedig a polgárok újabb és újabb áldozatával elégtessenek ki!

Bármint tiszteljük is ez államférfiakat, magyarázatukat szerencsésnek nem tartjuk; mert meggyőződésünk, hogy az 1848. 20. t.-cikkben kimondott jogegyenlőség a kath.-ok kezén levő államjavaknak előbb vagy utóbb bevonásával érhető el, melyhez sem a kath. többi javának, sem más felekezetek magánjavainak semmi közük nincs!

Péter Mihály.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter még a múlt évinél is terjedelmesebb kötetben számol be Magyarország 1896/97 isk. évi közoktatásügyi állapotáról. — Nemzeti tekintetben nagyfontosságú intézkedésekről olvashatunk e kötetben is. Báró Eötvös Józsefen kívül nem volt még magyar állam férfiú a ki annyi tudással, oly határozott nemzeti iránnyal s oly idealizmussal építette volna Magyarország közoktatásügyét, mint Wlassics Gyula. — Azok az intézkedések, melyekről évről-évre ő számol be az országgyűlésnek, kell, hogy érdekeljenek minden magyar honpolgárt; de sokszoros mértékben kell, hogy érdekeljék ezek a magyar prot. egyházat, mint a mely egyháznak aggódó szeretettel őrzött és ápolt gyermeke volt — hogy úgy szóljak — minden időben a közoktatásügy. — Már csak ebből a szempontból is, azt hisszük, jó szolgálatot tesz a »Sárospataki Lapok«, ha e legújabb jelentésnek is legalább bennünket közelebbről érdeklő adataival megösmerteti e lapok olvasó közönségét, — annyal is inkább, mert könyvárúsi úton meg nem szereshető.

A jelentés nyolcz szakaszban tárgyalja Magyarország közoktatásügyi állapotát. Szól: I. A vallás- és közokt. m. k. minisztériumról, II. Az orsz. közokt. tanácsról, III. A felsőbb tanintézetekről, IV. A középiskolákról, V. A népoktatásról, VI. Az emberbaráti tanintézetekről, VII. A művészetéről, VIII. A múzeumok- és műemlékekről. — E nyolcz szakaszban fontosabb adatait a következőkben kívánom ösmertetni, arra is törekedvén, hogy a legszükségesebb tanulságokat is levonjam belőlük.

A) A felsőbb tanintézetek.

A magyarországi felsőbb tanintézetekkel a III-ik szakaszban foglalkozik a jelentés. A felsőbb tanintézetek közé vannak sorolva — egész természetesen: — a) a budapesti tudomány-egyetem, b) a kolozsvári Ferencz József-tudomány-egyetem és az ezekkel kapcsolatos középiskolai tanárképző-intézetek, c) a kir. József-műegyetem, d) a hittani-intézetek s végre e) a jogakadémiák.

a) A budapesti tudomány-egyetem tanári kara az 1896/7. isk. év végén 187 egyénből állott; még pedig 82 rendes, 29 rendk., 6 helyettes, 69 magántanár- és 1 magántanítóból. Ezen kívül ez egyetemen az orvosi- és bölcsészettudományi karnál összesen 34 tanár-segéd és 94 gyakornok működött. — A szóban levő isk. év elején ez egyetem négy fakultásába beiratkozott összesen 4741 hallgató, 334-el több, mint az előző évben. — E statisztikai adatok részletei közül bennünket pro-

testánsokat, a középiskolai tanárképzésre vonatkozókat érdekelnek leginkább. Ezek a következők: A 187 egyetemi tanár közül 26 a középiskolai tanárképzés ügyét szolgálta (kettővel kevesebb, mint az előző évben.) A tanárképző hallgatóinak, illetve tagjainak száma a tanév végén 66 volt (22 kevesebb, mint az előző évben). Ezek közül róm. kath. 24; ev. ref. 9; ág. hitv. ev. 6. gör. kath. 1, gör. kel. 1, izr. 25 volt — Szakok szerint, a nyelv—történettudományin kevesebb volt, mint a mennyiségtan—természettudományin, amelynél 26, itt 40. — Szakvizsgálatra jelentkezett a két szakból 86, paedagógiai vizsgálatra 75, felső keresk. tanári vizsgára 9. Kiadott a szóban levő tanévben 62 tanári oklevél. Ezek közül vallásra nézve róm. kath. volt 34, ev. ref. 7, ág. h. ev. 9. gör. kath. 3, gör. kel. 4, izr. 5. — Ha az összes adatokat az előző isk. évi adatokkal összevetjük, úgy találjuk, hogy a tanári pályára készülő jelöltek száma állandóan növekedésben van. Nagyban befoly erre a B. Eötvös József collegium működése is, hol 41 növendék tisztességes állami segélyezésben részesült.

b) A kolozsvári *Ferencz József tudomány-egyetem* tanári kara a tanév végén 71 egyénből állott; még pedig 47 rendes, 7 rendkívüli, 12 magántanár és 5 szaktanítóból. Ezenkívül működött az egyetemen 19 tanársegéd. — Beiratkozott az egyetem fakultásaiba a tanév elején összesen 795 hallgató. Itt is emelkedett — keresszám — 100-zal a hallgatók száma a múlt évihez képest. Ez egyetem középiskolai tanárképzésének ügyét a következő adatok jellemzik: az év elején 19, a végén 20, tanszék szolgálta a középiskolai tanárképzés ügyét. — E tanárképző intézet hallgatóinak, illetve tagjainak száma volt összesen 115. Ezek vallásra nézve a következőleg oszlottak meg: róm. kath. 27, gör. kath. 2, gör. kel. 7, ág. h. ev. 16, ev. ref. 56, unit. 6, izr. 1. — Több mint fele jóval, ez intézetnek prot. vallású volt. — Ez minden esetre örvendetes jelenség, azt mutatja, hogy az egyetemi oktatás tekintetében a magyar protestantizmusnak központja Kolozsvár: de majd az alábbi, következő, ide vonatkozó adatok közlésével, rámutatok olyan jelenségekre is, mely mindenesetre legalább is gondolkodóba ejt, hogy vajjon van-e okunk feltétlenül örülni. — Ez intézetnél szakvizsgálatra jelentkezett összesen 62 (ev. ref. paptanárjelölt volt 5, ág. h. ev. paptanárjelölt 7.)

c) A kir. *József műegyetem* tanári személyzete a következő volt az 1896/7-ik évben: 30 rendes, 3 rendkívüli, 18 magán, 5 meghívott szakelőadó tanár, 8 adjunktus, 1 konstruktor, 1 repetitor, 35 tanársegéd, összesen 101. — A műegyetemre a szóban levő tanévre 1299 hallgató iratkozott be. Az előző tanévhez képest a szaporadás 136. — A 437 új hallgató közül 232 gymnasiumot, 205 reáliskolát végzett. A gymnasium tehát folyton több növendéket ad a műegyetemnek is, mint a reáliskola, a mi mindenesetre a gymnasiumnak elsőbbségét bizonyítja a reáliskola felett, — főleg ha figyelembe vesszük azt is, a mit a múlt évi ismertetésemben kiemeltem, hogy t. i. a gymnasiumot végzett hallgatók nagyobb %-a felel meg a műegyetem kívánalmainak, mint a reáliskolát végzett hallgatóké. — A műegyetem hallgatói között 297 volt ev. ref. vallású, az összesnek 22·9%-a. Az 1893/4 iskolai évben beiratkoztak I. éveseknek 295-en, ezek közül a szóban levő iskolai évben tanulmányaikat teljesen befejezték a tanterv szerint 84-en, tehát 28·5 %. Mindenesetre nagyon kis %, ami előbb-utóbb az évfolyamok számának emelését fogja kívánni.

(Folyt. köv.)

Réz László.

KÖZÉLETÜNK.

A magyar prot. irodalmi társaság II-ik vándor közgyűlése.

— Kolozsvár május 31—június 1. —

Kincses Kolozsvár lakosainak bőven kijutott az érdeklődésre méltó jelenetekből a múlt hét folyamán, a mikor pünköst másodnapján az Unio félszázados jubileumi ünnepélyének s azon egy miniszter s több képviselő szereplésének, lelkes beszédeinek lehettek szemés fültanui s méltán tapsolhatták meg a múlt idők élő tanúbizonyságait; a mikor nem kis mérvű érdeklődéssel fordíthatták figyelmüket a május utolsó napjára kitűzött prot. irodalmi társasági gyűlésre, a melyen az országnak csaknem minden tájékáról volt egy-egy lelkes képviselő, a ki a protestantizmus erejéről volt hivatva bizonyosságot tenni s megmutatni, hogy Pozsonyban, Eperjesen, ezen a széleken éppen olyan erős a reformáció eszméinek a hatása, mint a budapesti, vagy éppen kolozsvári központokban, a hol a rossz nyelvek szerint most már nem a *tiszta*, hanem a *pietisztikus* protestantizmus uralkodik; és a mikor végül az erdélyi ref. egyházkerületnek június 2-ik napjára hirdetett közgyűlésén lehettek jelen, a hol tudvalevőleg a Szász Domokos és Bartha-Szabó párt szokott egymással, népies nyelven szólva, késhegyig menő, igazán elkeseredett harcot folytatni, a melyben mindkét részről az anyaszentegyház igazaihoz való ragaszkodás mellett egyúttal a politika pártszenvedély is nyilatkozásra jut. mert köztudomású dolog az, hogy Szász Domokos telivér kormánypárti, Bartha Miklóst pedig kicsoda nem ismeri, mint az országgyűlési ellenzék egyik legtevékenyebb tagját, a ki tollal is, szóval is a legnagyobb erővel küzd a kormány ellen.

Szóval Kolozsvárnak bőven kijutott az érdeklődési tárgyakból s hogy ünnepelt, bizonyítja a hatalmas nemzeti lobogók, a melyek főleg az Unio jubileumi ünnepélyén minden épületen ott lengtek, hirdelve a lakosok élénk fogékonyságát a nemzeti ünnep iránt. De maradt a zászló-díszből a másnapi ünnepélyre, az irodalmi társaság közgyűlésének a jelzésére is, főleg ott, azon a vidéken, a hol a közgyűlés helye, a ref. theol. fakultás épülete fekszik. Az EMKE palotán ekkor is hatalmas tricolor lengett és méltán, hiszen a protestantizmus a legnagyobb mértékben igyekszik azt a célt szolgálni, a melyet az EMKE tűzött maga elé.

Maga a közgyűlés, a mely irodalmi társaságunk második vidéki gyűlése volt, az elsőt tavaly Pápán tartottuk, három részből állott a meghívó szerint, t. i. május 31-én d. u. 4 órakor választmányi ülés, 5 órakor közgyűlés tartatott, a következő nap délelőttjén pedig az u. n. *nagy gyűlés* folyt le, a melyet istentisztelet előzött meg a belfarkas utcza ref. templomban, a hol Kenessey Béla prédikált. Sorrendben a következőleg szól tudósításunk.

A választmányi ülésen a közgyűlés elé terjesztendő tárgyakra vonatkozó jelentéseknek végleges formulázásával foglalkoztak, megállapodván a választmányban megüresedett két helynek a betöltésére vonatkozólag is.

A választmányi ülés után nyomban megtartott közgyűlésen első sorban a társaság múlt évi számadásainak a megvizsgálásáról szóló jelentés olvastatott fel, illetőleg mutattatott be, a mely szerint *bevétel* volt: tagsági díjakból: 4293 frt 75 kr.; értékpapírok kamatjából: 808 frt 56 kr.; pénztári kamatban 57 frt 59 kr.; új alapítványokból 400 frt; adományokból 8 frt 68 kr s könyv-

vekért 206 frt 10 kr., összesen 5814 frt 38 kr.; a *kiadások* összege 5933 frt 42 kr., s így hiány van 118 frt 74 kr. A Károlyi-alapnál 3232 frt 96 kr. a pénztári maradvány, a Herczeg Szőlősi kánonok alapja pedig 379 frt 08 krt mutat fel.

Társaságunk vagyonáról a múlt év utolsó napján, a következő kimutatásban számolt be a jelentés:

1. Általános tőke	49612 frt 69 kr.
2. Károlyi-alap	3232 „ 96 „
3. Herczeg Szőlősi kánon-alap	379 „ 08 „

összesen: 53224 frt 73 kr.

a melyből az 1896-iki vagyon-mérleghez mérten *fogyás* mutatkozik úgy az általános tőkénél, mint a Károlyi-alapnál. amannál 118 frt 74 krnyi, emennél 150 frt 58 krnyi összegben; *szaporodás* csak a 3-ik tételnél volt, 14 frt 58 kr. A tőke-pénzből *értékpapíron* van 20,300 frt; *takarékpénztárban* 1239 frt. tagoknál *kötvényen* 31,010 frt, *készpénzben* pedig 685 frt 73 kr. volt a pénztárnoknál.

A folyó évre a költségvetésben a *sükséglet* összege 5745 frtban, a *fedezet* pedig 5796 frt 50 krtban állapított meg s így *feleslegül* 51 frt 50 kr. mutatkozik.

E számadási jelentésben a múlt évi hiány is, de főleg a jelentés kapcsán bemutatott *hátrálék* kellemetlen s a legnagyobb mértékben elszomorító hatással volt a gyűlésre, mert *hátrálékban* 6647 frt van kint a tagoknál, különösen a *rendes* és a *pártoló* tagoknál van igen tetemes összeg; amazoknál 3558 frt, emezeknél 2364 frt s sokan, igen sokan vannak, a kiknél a *törlést* kell eszközölni, mert úgy látszik, hogy még az az eljárás sem vezetett eredményre, hogy a püspöki s esperesi felszólításokra fizessenek az adósok. Ilyen körülmények között bizony nem lehet várni a *nagyobb ákeziót!*

Mindezeket a jelentéseket a közgyűlés tudomásul vette némi megjegyzések mellett s a felmentvényt a pénztárnoknak, Bendl Henriknek, megadták az elismerés kifejezése mellett. Vajha a jelen év úgy a tagok számának szaporodása, mint a fizetési kötelezettségek pontos teljesítése által kedvezőbb eredményt mutathatna fel! Szükség van a tagok számának szaporítására is, hiszen az 1896-iki számhoz mérten a *rendes* tagoknál *kettővel*, a *pártolóknál* pedig 16-tal kevesebb a létszám, a mely jelenség semmiesetre sem válik a magyar protestánsoknak becsületükre. Ha áll az, hogy a szellemi fölényben vagyunk e hazában: akkor erkölcsi s vallásos kötelességnek kell ismernünk, hogy e szellemi fölényt igyekeznünk kell megtartani, mert különben, a mint számban fogyunk, úgy *szellemileg is esni fogunk*. Hány tanár és lelkész van, a ki nem tagja e társaságnak? . . . S a világiak? . . . ne is kérdezzük. Magunkat okoljuk a protestantizmusnak e hazában való kisebb mérvű s nem általános hatásáért, befolyásáért, — soha sem szabad felednünk, hogy mi *kovászként* tartozunk szerepelni, — a lelki, a magasabb valláserkölcsei élet kovászaként . . . sónak kell lennünk s ha a só megízeltlenül, mivel sózatik meg?

A „Koszorú“ további szerkesztése az eddigi egyénre bízott. — a bibliai Lexikon szerkesztésével véglegesen megbízott Kenessey Béla. A választmányba új tagul a központba gróf Tisza István, a vidékre: Stromp László pozsonyi ág. ev. theol. tanár választott meg. Jövőre kisebb egyháztörténeti monografiákat fog a társulat kiadni s lépések tételnek, hogy a vidéken felolvasások tartassanak.

Másnap, június hó első napján volt az u. n. *nagygyűlés*, a mely istentisztelettel kezdődött. A belfarkasutcai templom teljesen megtelt közönséggel s nagy lelki gyönyörűséggel hallgatta *Kenessey Béla* prédikálását, a ki a vakon születettnek a meggyógyításáról prédikált, bizonyítgatván, hogy sokan vannak ma is a lelki vak-

ságban szenvedők, a kik betegségükből csak a Jézus tudománya által szabadulhatnak meg. A kolozsvári „Dalkör“ művészies ének előadása csak növelte az áhitatot a hívek lelkében.

Istenisztelet végeztével a theol. fakultás dísztermében találkoztak a társaság tagjai s az érdeklődő nagy közönség, hogy meghallgassák elsősorban a *Hegedűs Sándor* másodelnök megnyitóját, azután a kitűzött felolvasásokat. A pápai gyűlési záró-beszéd, a budapesti főgondnoki székfoglaló után feszült érdeklődéssel fordultak az elnöki szék felé s meg-megújuló tetszés nyilatkozatokkal kísérték a megnyitó beszédet, a melyben a protestantizmusnak s ennek szolgálatában a prot. irodalmi társaságnak a magasztos hivatásáról szólt a szónok lelkesültséggel, nemes páthosszal, rámutatva azokra a modern jellegű küzdelmekre, a melyekkel szembe kell szállanunk. Kitérő taps és éljenzés volt a sikerült megnyitó-beszéd jutalma, a melyet a közönség s a társaság tagjai részéről *Szász Domokos* szavakban is kifejezett.

Szöts Farkas társasági titkár jelentése következett ezután, a melyet szintén kiváló érdeklődéssel hallgattak végig. Majd *gróf Kuun Géza*, ez a nagy tudományú kálvinista főúr ült a felolvasó helyre s tartott egy igazán lebilincselő s elragadó előadást azokról az eszközökről és módokról, a melyek alkalmasak, célhoz vezetők az egyházi élet elevenítésében, a vallások tudat emelésében, bibliai s a keleti népek hit-életéből vett idézetekkel mutatva rá a hitnek jótékony hatására, — buzdítva a vallásos irodalom termékeinek terjesztésére s a szentírás igazságainak buzgó hirdetésére. A második felolvasás *Stromp László* pozsonyi ev. theol. tanártól való volt s Apácai Cseri Jánosról szólt, méltatva azt a hatást, a melyet irodalmunknak ez a nagy alakja korára s főleg nemzeti oktatásügyünkre gyakorolt. Nem maga a szerző, hanem kartársa, *Dr. Masznyik Endre* olvasta fel az értekezést, a mely szintén elismerésben részesült. Mind-ezek a felolvasások, valamint az elnöki megnyitó s az arra elhangzott üdvözlő beszéd meg fognak jelenni a titkári jelentéssel együtt az évkönyvben.

Miután *Szász Domokos* bejelentette, hogy 1000 frtot bocsát a társaság rendelkezésére oly célú alapítványként, hogy külön kezelve, forgótőke gyanánt szolgáljon theol. tudományos művek kiadására, első sorban pedig Kálvin „Institutio“-jának magyar fordítására, — az elnök megköszönve a közönségnek s a tagoknak érdeklődését, Kolozsvár városának szives vendéglátását, a nagygyűlést bezárta azzal a hő öhajttással, hogy a második vándor-gyűlés áldásos gyümölcsöket teremjen társaság s a hazai protestantizmus javára.

A nagy gyűlés után lakomára gyűltek a tagok a „Központi szálloda“ udvari helyiségébe, a melyen lelkes pohár-köszöntőkben nyilatkoztak meg a szívek. Hegedűs Sándor a királyra, Szász Károly a nagy gyűlés szereplőire, Szász Domokos Hegedűs Sándorra emeltek poharat. Zajos tetszésben részesült különösen ez utóbbi, a melyben lelepezésben részesült a felköszöntött, a kit szülei eredetileg papnak szántak s már ki is volt szemelve a paróchia, a melybe beültették volna, de Hegedűs megszökött a papság elől, hogy első világi protestáns papja legyen Magyarországnak. Áldomás poharat üritettek még a két Szászért, gróf. Kuun Gézáért, a kolozsvári rendezőkért s a luth. egyház vidéki képviselőiért, Hegedűs végül az egyetértésért, a melyre törekednie kell a hazai protestantizmus képviselőinek.

Lelkes hangulat uralkodott mindvégig a társaság ez évi gyűlésén, — vajha a lelkesedés meghozná a kívánt eredményt is!

Az erdélyi ref. egyházkerület közgyűlése.

Báró Bánffy Dezső, mint az erdélyi ref. egyházkerületnek hivatalkorra nézve legidősebb főgondnoka, e hó 2-ik napjára hívta össze a kerületi közgyűlés tagjait, a kik nyilván érthető érdeklődéssel, mondhatni sajátzerű kíváncsisággal siettek az Erdély-részi fővárosba, Kolozsvárra, mert előre tudták, hogy harcolniok fog kelleni most is, mint évek óta minden egyes alkalommal, ha a közgyűlés összeült. Azok a hírlapi szellőztetések, a melyek a „*börze-püspök*“-nek elnevezett Szász Domokos ellen szóltak s az állandó igazgató-tanácsnak a kerület pénzügyi dolgai körüli eljárását nem épen elismerőleg mutatták be az egész ország előtt, önkénytelenül is megszállták a lelkeket s tűnődve kérdezték: vajjon mi leszen ebből? . . . Ott lebegett a lelkek felett, mint valami fojtó köd, a Szász Gerő lemondása a kerületi főjegyzőségről, a melynek indokolása immár egy egész év óta a közvélemény ítélőszéke előtt állott. Kérdeztették a tagok önmaguktól: vajjon hát a lelkiismeret dolgában hogyan is kell dönteni? Megcsúfoljuk-e azt az alkotást, a melyet Nagy-Enyed rovására mi magunk létesítettünk, — vagy bukni hagyjuk azt az embert, a ki lángoló lelkesedéssel tört lándzsát a protestáns eszmék tisztasága s egyszerűsége mellett? . . . Aztán ott volt a szeretet-ház, — a kerületi bank kérdése is, mindkettő fontos ügy, különösen pedig ez utóbbi, a melyre vonatkozólag ismert volt ugyan az állandó igazgató-tanács elnapolási indítványa, de azért még mindig féltek, hogy hátha másként határoz a *többség*, a mely nem úgy szokott alakulni, mint egyebütt, hanem a parlamenti szabadelvű-párt kompaktsága mintájára. Mindezek s ezek mellett több más aprólékos kérdések is valósággal izzó gerjedelembe hozták a lelkeket s a szenvedély tüzeinek lángolását mintegy előre látni vélték a mérsékelt elemek, nem gondolhatván arra, hogy maga az elnök lesz a legjobb villámhárító, a ki pártatlanságával helyes mederbe fogja terelni a szenvedélytől elragadott kedélyeket s megőrzi egy egyházi tanácskozásnak a békés jellegét.

Az elnöki széket, mint legidősebb főgondnok a gyűlést összehívó báró Bánffy Dezső foglalta el s miután elhangzott Szász Domokos imádsága, a mely alatt a lelkek magukba szállhattak, hogy talán nem is való az az izzó felhevülés, a mely eltölti a kebleket, megkezdődött a megalakulás, a gyűlés tagjainak az igazolása.

Egyszerű alakiság ez rendesen, még a képviselőházban is minden nagyobb izgalom nélkül szokott végbemenni, — az erdélyi kerületi gyűlésen azonban ennek is meg szoktak lenni olykor-olykor a maga sajátos ízű veszedelmei. Most is így volt. A kolozsvári egyház képviselői között ott volt a Szabó Samu neve is. Ki ne tudná, hogy a Szász Domokos elleni hírlapi hadjáratban a kolozsvári ref. gimnáziumnak ez a nyugalmazott tanára, a Bartha Miklós „Ellenzék“-nek ez a törhenten munkatársa, volt a főszereplő, a kit legközelebbi konventünk bírósága elé is oda állított a megtámadott? . . . Nos? . . . ezt a képviselőt az állandó igazgatótanács nem akarta igazolni elismerni, magát a választást is megsemmisítette, a melynél fogva Szabó Samu Szász Gerővel, Somodi ügyvéddel stbivel a kolozsvári gyülekezet részéről kerületi képviselőül küldetett. A választás megerősítése s így Szabó Samu igazolása érdekében emelt szót Bartha Miklós, a kinek beszéde következtében az elnöklő főgondnok, a kolozsvári kerületi képviselők választásáról szóló iratokat átnéznék, annak a véleményének ad kifejezést, hogy Szabó Samu igazolt képviselőnek tekintendő. A gyűlés csakugyan így is határozott.

A püspöki jelentés felolvasása következett ezután, a mely Szász Domokosnak 14-ik jelentése volt immár. Ebben igyekezett az ellene intézett támadásokat kellő értékükre leszállítani s kimutatni azt, hogy az erdélyi kerületnek egy krajczárnyi vagyona sem veszett el. Hogy sikerült-e ezt elhítni a gyűlés

tagjaival s lapunk olvasói is elfogadják-e ezt az állítást? azt a püspöki jelentés következő részleteinek a megítélése után kérdezhetjük, mert mi e dologban nem akarunk előleges véleményt mondani, mert a mikor egyáltalán nem helyeseljük a *börze-manővert*, de a püspöki jelentés nyomán az erdélyi kerület pénzügyi viszonyainak *fellendülését* kell elismernünk: nehéz dolog a közvélemény előtt akár elítélőleg, akár elismerőleg nyilatkozni. Erkölcsi szempontból a pénzügyi dolgoknak túlzott művelését nem helyeselhetjük, de azt sem mondhatjuk, hogy összedugott kezekkel nézzük a kor irányát s hagyjuk elszuhanni felettünk egy egész emberöltőnek a mozgalmait! . . . Úgy tetszik nekünk, hogy Szász Domokosnak az a legnagyobb hibája, hogy az „*est modus in rebus*“ elvet semmiképen sem akarja szem előtt tartani s ennek tulajdoníthatni, hogy neve és munkássága csaknem állandó meghurcolásban részesül a „Hazánk“ és az „Ellenzék“ hasábjain, sőt legujabban a „Budapest Hírlap“ közgazdasági rovatában is kimondták rá a kárhoztató itéletet.

De ne foglalkozunk azzal, hogy mi is, mások is hogyan gondolkoznak a Szász Domokos pénzügyi műveletei felett, hiszen a közvélemény nagyobbára egész mivoltában megalakult már, hanem lássuk a püspöki jelentésnek egyes részleteit.

A jelentés bevezetésében *öntudatának nyugodt voltát* hangsúlyozza, mint olyan boldogságot, a melylyel Isten őt megajándékozta s a melyben „csendes lélekkel“ tűri „a sok és tehetetlen szidalmat, gyanúsítást,“ a melyet „egyesek engesztelhetetlen gyűlölsége“ szór felé. Sajnálkozik a fölött, hogy az ő személye ellen irányuló bántalom „végig sajog az egész anyaszentegyházon.“

Szól a jelentés az április 11-iki országgyűlési ünnepről s az állami törvényhozásnak minket érdeklő u. n. kongrua-javaslati munkálkodásáról, a melynek kapcsán a mostani kormányt úgy jellemzi, mint a mely „a magyar prot. egyház történetének évkönyveibe kitörülhetlen betűkkel jegyzé fel s örökíté meg nevé, emléké.“ Ezt a nyilatkozatot egészen természetesnek kell tartanunk annak a részéről, a kinek a *véleményét* kikérte a kormány. S Szász Domokosnak nincs s talán nem is lehet (!) egyetlen óhajta sem, a melyet kifejezésre akarna juttatni, mert hiszen kerületének 542 papi állása közül csaknem 300 500 frton alúli, 100 pedig 300 frtot sem ér el.

A domesztikából s a rendkívüli államsegélyből nyert összegekért köszönetet mond a konventnek, de mintha kellemetlenül érinthetné a tiszántúliakat s általában a többi kerületeket ez a befolyással való dicsekedési ízű nyilatkozat: *a 60,000 frt államsegélyből „23,400 frt jutott 216 papunknak, míg a tiszántúli kerületben 174 lelkész kapott 16,390 frtot, holott a kerület két akkora, mint a mienk.“*

Jelentékeny, mondhatni legnagyobb részét képezi a jelentésnek a kerület pénzügyi viszonyairól szóló tudósítás, a melyben utal Szász Domokos arra a tarthatatlan állapotra, a melyet a püspöki hivatal elfoglalásakor talált, a mikor elhatározta, hogy szakítani fog „az egyházi kormányzásnak hagyományos elveivel“ s a mint szószerint mondja a jelentésben: „ . . . új nyomokat igyekeztem verni anyaszentegyházunk javára, új meg új jövedelmi forrásokat nyitni s szerettem volna a mi kicsiny Erdélyünknek még bérczeit is arra kényszeríteni, hogy vesszöm érintésére fakadjanak azokból üdítő cseppek.“

Első helyen szól a jelentés e részében a *kolozsvári theol. fakultás* pénzügyi állapotáról, a mely 13 évvel ezelőtt 1500 frttal rendelkezett, míg ma: „van a fakultásnak 263,000 frt alaptőkéje, egy nagy bérháza, 30,000 frt alapítványa“ s 40,000 frtnyi az évi költségvetése. — Ezután a *kerületi központi özvegy-árva gyámintézet* alaptőkéjének a növekedéséről számol be, a mely 43,843 frtról: 115,000 frtra emelkedett. Ez a tőke szolgálja a tervezett szeretetház alapjának. — Harmadik helyen a *központi nyugdíjalap*-ról szól a jelentés s e ponton ez a jelentés tartalma: ilyen alapunk 13 évvel ezelőtt nem volt egy fillér sem, most van 28,000 frtunk, a melyből a központi tisztviselők, körlelkészek s theol. tanárok részesülnek,

Részletesen emlékezik meg e jelentés a *központi kezelés alatt levő pénzekről*, a melyeknek: 4.739,109 frt az összegük. Ebből kerületi szabályzat szerint törlesztéses jelzalog, — egyházközségnek s egyházi tisztviselőknak adott kölcsönökben s előlegekben: 1.615,391 frt 46 kr. van kiadva; a budapesti öt házba s a kolozsvári házakba, meg a zombori birtokba 1.554,662 frt 85 kr van befektetve; a melyek közül a budapesti házak évenként 22,870 frt 08 kr *felesleg jövedelmet* hajtanak; értékpapírban 1.496,232 frt 25 kr van elhelyezve, a mely összeg nem az *állampapír* 3 s 4⁰/₁₀-os jövedelmezésével van kamatoztatva, hanem nagy részben ipari és kereskedelmi bankok s társulatok részvényeiben vannak értékesítve, a melyek természetüknél fogva *magasabb osztalékot* adnak, de egyúttal nagyobb mérvű *árhullámozásnak* is vannak alávetve. Ez kockázatos ugyan, de épen ez a művelet hozott „csaknem félmillió többletet.” E ponton a jelentés egész pénzügyi felvilágosításokkal s tájékoztatásokkal foglalkozik, hogy rámutasson az „Első magyar szállítási részvénytársaság” részvényeinek a természetére, a mely társaságban a kerület 500 részvényig van érdekelve s az árfolyam hanyatlását Szász Domokos „mesterséges”-nek tartja, holott e részvények még így is 13 frt osztalékot hajtanak, a mi 4⁰/₁₀-nak felel meg. — . . . Védekezik a jelentésben a püspök a „Fonciere”-ben elfoglalt alelnökségi állása ellen irányult támadás ellen is s azt mondja, hogy *ezzel az állásával is csak a kerületnek óhajtott használni*, a mit *mások* is megtesznek, többek közt a dunamelléki püspök is! . . . E részt azzal végzi, hogy az 1897. év 13,478 frt 53 kr többletet mutat fel.

Természetesnek kell tartanunk, hogy a tervezett kerületi takarékpénztár eszméjével is foglalkozik a jelentés, a mely e ponton utal arra, hogy a kerület múlt évi határozata kívánta e társaság szervezését, a melynek az lett volna a célja, hogy a *kepeváltságot*, a központ részére *új jövedelmi forrást* nyisson meg. Tiltakozik az ellen, hogy *ezt az intézetet a kerület, mint testület alapította volna meg*, a mely a „*kálvinista*” hangzatos, de veszedelmesnek is nevezhető címmel láttathatott volna el, — hiszen az alapszabályok szerint csak ez lett volna az eljárás: egy az egyházkerülettől függetlenül s 60 évre alakult intézet jött volna létre, a melynek részvényeiből a kerület vett volna 25⁰/₁₀-ot, a többi részvényt pedig *tetszés szerint* első sorban az egyházközségek vehették volna meg azzal a kilátással, hogy a forgalom tiszta nyereségének 54⁰/₁₀-a osztalék gyanánt jutott volna birtokukba. Hogy ez Szász Domokos szerint minő kedvező hatással lehetett volna, igazolni próbálja a nagyszabedű takarékpénztárral, a mely tavaly egyházi s iskolai célokra 50,000 frtot juttatott, holott alaptőkéje csak 10,000 fr. — Hogy egy ilyen egyházi s iskolai érdekből alakuló intézetre van-e szükség, vagy nincs; az eszme összeegyeztethető-e a vallás-erkölcsi étellel, vagy nem: e felett vitatkozhatni, de az erdélyi igazgató-tanács most *jobbna látna levenni e kérdést* a napirendről.

A jelentés utolsó része a vallás-erkölcsi állapotokról szól s rámutat a Kolozsvárt és Kolozs-Kalota vidékén fészkelődő anabaptismusra, a melynél veszedelmesebbnek tartja a *pap- és tanító-hiányt*. A polgári házasságkötésben részesültek 5 és 4¹/₁₀ ⁰/₁₀-a nem kérte az egyházi megáldást s Kolozsvár jár elől a rossz példában, a hol 28⁰/₁₀ nem részesült egyházi megáldásban. A gyermekek vallására vonatkozó megegyezés tekintetében, mint feltűnő s szomorúan kétségbeejtő jelenséget említi, hogy *egyik esperesnek a fia a katolikus fél javára egyezett meg!!* A más felekezettűek közül 319-en jöttek hozzánk, míg tőlünk 124-en szakadtak el. Kegyes adomány gyűlt 84,311 frt, a mely 20,178 frttal kevesebb az 1896-ikénál, — ellenben építkezésre 176,157 frt fordított, a mi 2112 frttal több az előző évinél.

A végső szavak az elhunyt nagyok: Lészay Ferencz, Bethlen Gábor gróf s Gyarmathy Miklós emlékeinek vannak szentelve.

E jelentést feszült érdeklődéssel s nagy figyelemmel hall-

gatták meg s kimondották, hogy az teljes elismeréssel vétetik tudomásul s jegyzőkönyvbe, a püspök további működése elé pedig a legteljesebb bizalommal s megnyugvással tekintenek.

Heves vitát vártak a következő tárgysorozati pontnál, a mely az állandó igazgató-tanács jelentése volt, — azonban a vitának elejét vette *Hegedüs Sándor* közgyűlési tag, a ki a jelentéshez hozzászólva elismerte ugyan, hogy a nemes czélra való pénzszerzés ellen nincs kifogása, de csak abban az esetben, ha *az nem kockázatlansággal van összekötve*, s épen azért az az óhaja, hogy a *kockázatlanság értékű részvényeken túl kell adni*; a kerület által kezelt pénzek után 5⁰/₁₀-ot *fizetni ne legyen köteleesség, s csak olyan intézetet alapítsanak, a mely biztos alappal rendelkezik*. Ezeknek az óhajításoknak az összegezését aztán egy indítványban adta, a mely szerint az állandó igazgató-tanács köteles a legközelebbi gyűlésre egy pénzügyi programmot beterjeszteni az egyházaknak és iskoláknak a részére adandó járulékok s a kerületi pénzek biztosítása iránt. Ezen indítvány egyhangúlag elfogadtatott s ezzel a tárgysorozat legkényesebb pontját elintézték.

Szavazások következtek ezután, a melyek során *konventi taggá* választott a Szász Gerő helyére *Molnár Albert* theol. tanár; állandó igazgató-tanácsossá *Gyarmathy Miklós* helyére *Gyarmathy Zsigmond*; a IV. és V-ik kerületi főgondnoki állásokra *Zeyk Dániel* és gróf *Bánffy György*. Élénk érdeklődés mellett történt a kerületi főjegyző választása. Két egyént emlegettek: Bartha Lajost és dr. Bartók Györgyöt, — a győztes ez utóbbi lett 97 szavazattal 87 ellenében.

A második napon a két főgondnok s az új főjegyző beiktatása történt, a mely után a tanügyi előadónak, *Parádi Kálmánnak* a jelentését hallgatták meg s vették tudomásul elismerő nyilatkozatok kíséretében.

A takarékpénztárra vonatkozó jelentést, hogy az *ügy ezúttal* vétessék le a napi rendről, szótöbbséggel elfogadta a közgyűlés. E kérdésben Bartha Miklósnak az volt az óhaja, hogy végleg vétessék le a kérdés a szőnyegről.

A *szeretet-ház* ügyében Hegedüs Sándor javaslata fogadtatott el, t. i. e kérdés mindaddig függőben marad, míg a kerületi pénzügyi dolgokról a jelentés be nem adatik.

Vereséget szenvedett az állandó igazgató-tanács felfogása a *kézd* egyházmegyei választások megsemmisítési ügyében, elfogadván a Pokoly József indítványát, t. i. hogy a választások erősítenek meg.

Az utolsó napon báró Kemény Kálmán elnökölt s a tanárok javadalmazásáról szóló igazgató-tanácsi jelentést elfogadták azzal a pótlással, hogy *fizetési rangfokozatok* nem lehetnek. A lelkészminősítési bizonyítványok kiállítását ezentúl az *elnökség* fogja végezni s ezzel a határozattal a kanapé-per Erdély és Tiszántúl között el van intézve.

A gyűlés több aprólkos tárgy elintézése után véget ért.

A kongrua-javaslat tárgyalása a főrendiházban.

Június 7-ikén a magyar törvényhozási testületnek második alkotó-része előtt került tanácskozás alá az a törvényjavaslat, a mely nemes czélt akarna szolgálni esetén s kellőleg meg nem szűrt alakban, a mely önkénytelenül is kihívta a protestánsok erős bírálatát, hogy az intéző-körök figyelmét felköltve, javításokat eszközöljenek, *ha még lehet*. Ez a lehetőség nem következett be a képviselőházi tárgyalások alkalmával s nincs mit csodálkoznunk azon sem, hogy a főrendiház *változatlanul* fogadta el a hozzá felterjesztett javaslatot.

Ez az eredmény, a melyre készen kellett lennünk a nagyon is ismeretes politikai viszonyok között, nem teszi feleslegessé a főrendiház tárgyalásának egyházi lapokban való megörökítését, hiszen a jövő számára dolgozunk, a melynek a múlt mellett a jelen is alapjául szolgál. Nem fölösleges

azoknak a beszédeknek bemutatása, a melyek e fontos kérdésben a magyar főrendiházban elhangzottak, mert úgy gondolkozunk, hogy ezek a beszédek a *kor felfogásának* a tükrül is tekinthetők s így jelentőségük kétségbevonhatlan.

A javaslathoz első helyen *Metianu János* aradi román püspök szólott, a ki a 7., 9. és 10. §-ok autonomia ellenes tartalmát állította előtérbe. Érzékenyen érinti a szónokot a 8 osztály elvégzésének a követelése, ez oknál fogva javasolja, hogy adassék vissza a javaslat a miniszternek, hogy meghallgatván a román egyházat s tekintetbe véve ez egyház autonómiáját: az átdolgozás ez irányban történjék meg. A következő szónok *báró Solymossy Ödön* volt, a ki üdvözlí a javaslatot, mint várva-várt s sokszor kérelmezett, sürgős értékűt. Helyesli a kétféle kvalifikáció felvételét, ellenben a 9 évi végrehajtási időt sokalja, s az volna az ohajtása, hogy „*legalább az oly korosabb lelkészek, kik már 25 vagy 30 éve szolgálnak egyházaikat, ezeknek fizetése lenne egy év alatt kiegészítve, hogy legalább az ilyen, aggkorú lelkészek is, legalább most, midőn már öregek, hadd élvezzék e törvény áldásos gyümölcsét, mielőbb, mert bizony 9 év hosszú idő a magasabb korban és sokan fognak lenni, a kik azt nem is érik el!*”¹⁾ Kifogást emel a jövedelem megállapításának haszonbéri alapja ellen s utal arra, hogy a tanítói jövedelmek megállapításánál a kataszteri tiszta jövedelem szolgált alapul, tehát ezt kellene itt is felvenni, mert a helyi árendák bérei nagyon változók. Szól a segélyadás feltételeiről is s elve: igyekezzék mindegyik lelkész az államsegélyben való részesülésre érdemessé lenni, ha pedig nem az, akkor nem méltó állására.

Prónay Dezső báró, a magyarországi ág. ev. egyháznak egyetemes felügyelője emelkedett fel ezután szólásra s az 1848. 20. t.-cz.-ből indult ki a javaslat megbirálásában, a mely szerint a javaslat *nem felel meg ama törvény szellemének* s így nem is fogadható el. Igaz, mondja, hogy a javaslat mesterei az állítják, hogy e tervezet nem is akar a 48. XX. t.-c. elvének a végrehajtása lenni: de az tagadhatlan, hogy annak a törvénynek e javaslat *egyik folyománya* s az eredmény az lesz e javaslat törvényre emelkedése után, hogy a *kath. lelkészek kongruájuk rendezése után nagyobb függésben nem lesznek az államtól mint ma, a többi felekezetek pedig nagyobb függési viszonyba jönnek, mint ma vannak*, holott a jogegyenlőség és viszonyosság elvénél fogva, a mely törvénybe van iktatva: az *összes felekezetek egyenlő függési viszonya állapítandó meg az állammal*. S az ez elv, ha érvényesülne, azt eredményezné, hogy *nem az egyes lelkészek, hanem az egyházak* kapnák a segélyösszeget s ezek osztanak szét a lelkészek között. Az lett volna az egyedüli helyes kiindulási pont, hogy *egyelőre hadd kapott volna minden egyház életbevágó szükségleteinek fedezésére törvényben biztosított összeget* s ezzel az egyházak ügyének jobbrafordulását előidézte volna a kormány. Saját egyháza érdekeit is szem előtt tartva, tiltakozik a bizalmatlanság ellen, a mely az állam- és erkölcsellenes viselkedés szempontjából nyer kifejezést a javaslatban, a melyet már csak azért sem fogadhat el.

Ezután *Ernusz Kelemen* foglalkozott a javaslattal az 1848. XII. t.-cz.-ből indulva ki, azt mondja, hogy az állam becsületbeli kötelességének tesz eleget, a mikor e javaslatot benyújtja, a mely a nemzeti állam fejlesztésének egyik eszköze lesz s eszköz abban is, hogy a felekezeti különbséget a szeretet útján elsimítsa. Elvi, politikai s pénzügyi szempontból helyesli a javaslatot s nem tartja, hogy kényszer-zubbonyba lesznek öltöztetve az érdekeltek. A következő szónok *Popea Miklós* karánsebesi román püspök volt, a ki az első felszólaló indítványához járult; utána pedig *Baltik Frigyes* emelt szót s kifogást tesz a ja-

vaslat ellen a *valláseggyenlőség* elvéből kiindulva, a melyet a 2. §. figyelmen kívül hagy; a 11. s következő §§-ok pedig az *egyenjogúságot* sértik. Bizalommal van ugyan a kormány iránt, de a kifogásokat lehetetlen elhallgatnia s főleg a *miniszteri discretionális* jog ellen szól határozottan s az ellen, hogy új lelkészi állások szervezése az állam-kormány beleegyezésétől van függővé téve. Azért a *jelen szerkezetben* nem fogadja el a javaslatot.

Mindezek a felszólalások elegendő anyagul szolgáltak arra, hogy a miniszter megtehesse észrevételeit, a melyet egy nagyobb terjedelmű beszéd keretében csakugyan meg is tett.

A miniszter szerint az alapvető elv e javaslatnál egy azzal, a mely az egyházpolitikában hagyományos vezér-elve volt a magyar államnak s ez: *nem választani el mereven az államot és az egyházat, hanem keresni a kettő között az érülközési pontokat*.¹⁾ Igazolja, hogy a javaslatban levő segélyezési mód a *leghelyesebb, a leggyakorlatibb s a leggyorsabb*. Isméli a segélyezési rendszer elméletére vonatkozólag képviselőházi nyilatkozatát s határozottan kimondja, hogy az 1848. XX. t.-cz. 3. §-ának betűszerinti végrehajtására nem vállalkozik a kormány, de ezt nem kívánja egyetlen felekezet sem, és nem kívánták a törvénynek akkori mesterei sem, mert nagy konvulsiókkal jártak ismerték a betűszerinti végrehajtást. Támogatni kell az egyházakat: ezt az elvet vallja a kormány s azt akarja megvalósítani most a lelkészek irányában, a mint megvalósította 1883-ban a középiskolákkal s 1893-ban a tanítókkal szemben. Ezt a támogatást a qualificatio mellett s a kikötések keretében eszközözi. Ezek a kikötések olyanok, a melyek állami szempontból föltétlenül szükségesek. Itt az erkölcsi vétségekre vonatkozó intézkedést az előzetes fegyelmi eljárással állítja olyannak, hogy nem veszedelmes, mert a fegyelmi eljárás biztosít minden lelkészt a politikai szenvedélyből eredhető vádaskodás ellen. A r. kath. kongruára vonatkozólag nyilatkozata az, hogy csakugyan *külön* eljárási tárgyat képez s hogy „*esetleg... az autonomia keretében is megtörténhetik*” annak a rendezése.²⁾ A Metianu püspök indítványát s azt a kijelentését, hogy a javaslatnak törvényerőre emelkedése esetén a román egyház esetleg nem fogja elfogadni a segélyt, olyannak tekinti, a mely fölött napi rendre lehet térni s különösen az utóbbit nem tartja helyén valónak, mert ez arra enged következtetni, hogy *félnek* az egyházi bírósági ítéleteknek felülbírlásától. A Solymossy báró felfogását a kataszteri jövedelemnek alapul való elfogadását illetőleg, nem osztja s a javaslatot nem is fogadja el, mert főleg a több ingatlannal rendelkezőknek juttatnának ily módon nagyobb segélyt.³⁾ A Prónay Dezső és Baltik Frigyes állításának a helyreigazításával végzte a miniszter beszédét.

A néppárt egyik világi harcosa, Eszterházy Miklós Móríc gróf következett ezután, a ki az állami onnipotentiát látja a javaslatban érvényre emelkedni; majd *Mihályi Viktor* balázsfalvi érsek szól, szintén a javaslat ellen, ellenben a következő szónok, *báró Rudnyánszky József*, mellette érvelt, különösen a görögkeleti román egyház memorándumának egyes pontjait cáfolgatva; utána az első felszólaló, majd Eszterházy és Mihályi éltek helyreigazítással. *Zichy Nándor* gróf szintén a javaslat ellen foglalt állást, a következő szónok, báró *Podmaniczky Géza* pedig a javaslat mellett beszélt, csupán

¹⁾ Csak az a baj, hogy az *egyik részen igen sok* az érintkezési pont, a *másik részen* pedig nem érintkezés van, hanem *függési viszony* s a javaslat ezt a függési viszonyt növeli a prot. egyházakkal szemben.
Szerk.

²⁾ Épen ez a *külön eljárás* s a r. kath. kongrua rendezésének *más területen* való eszközlése sehogy sem illeszthető bele a *jogegyenlőség* keretébe!
Szerk.

³⁾ Tehát marad az általunk többször hangoztatott helytelen alap!... Csak aztán a r. kath. kongrua rendezésénél is ez szolgáljon alap gyanánt s azok az összeírások, a melyekben, a mint tudomásunkra jutott illetékes helyről, nemcsak a kataszteri, hanem a bérjövödelmek is szerepelnek, *elfogulatlanul* dolgoztassanak fel, mégpedig a *valódi* bérjövödelmek a felvételével!
Szerk.

¹⁾ Ez a határozottan humánus felfogás dicséretére válik a szónoknak s csak sajnálni lehet, hogy a miniszternek nem volt rá helyeslő megjegyzése. Lehet, hogy a törvény végrehajtásakor eszökbe jut az arra hivatottaknak s megvalósítják, a mi, ha megtörténik, föltétlenül elismerést fog érdemelni, eltekintve attól, hogy méltánytalanságok így is követhetnek el.
Szerk.

arra híván fel a minisztert, hogy azt a takarékoságot, a melyet a luth. egyház iránt a javaslat indokolása mutat, változtassa meg s megfelelő arányban juttasson segélyt ennek az egyháznak is.

Ezzel a felszólalással bevégeződött az általános vita s a javaslatot elfogadták.

A részletes tárgyalásnál a 11. szakasz 5. pontjánál Gáll József azt indítványozta, hogy a temetési stóla is a be nem számítandók közé soroltassék, — de a miniszter ellenenyilatkozott s így nem is fogadtatott el a módosítás, — mellőzték a 17. szakaszhoz benyújtott módosítást is, a mely után az egész javaslat részleteiben is változatlanul ment keresztül a második retortán.

A főrendiház tehát hagyta úgy a javaslatot, a hogy a képviselőháztól áttétetett s így a szentesítésnek most már mi sem áll útjában. Bizonyára meg is fog történni minél rövidebb idő alatt, hiszen nagy munka van még hátra! . . . S így az 1899-ik évben államsegélyes papjaink lesznek már! Vajjon jobb lesz-e a helyzetünk?! . . . Vajha ne csak anyagi gyarapodás, de szellemi fellendülés is köszöntene be hozzánk!

MULTUNK.

Egyháztörténeti adatok az abauji ev. ref. egyházmegye levéltárából.

I.

Zemlényi Ferencz esperes körlevele. Tállya, 1713 június 1.

Reménységünk felett való megmaradással és tisztához illendő kegyelmekkel szeresse az mennyei Ur kegyelmeket!

Tiszteletes Uraim! Párban küldötték hozzám cardinális és egyszersmind esztergomi érsek ő eminentiájának instántiájára, felséges koronás királyunk parancsolatját; olvassa meg kegyelmek cum consideratione és communicálja, az kikkel illik, de ne tegye publicummá. Azért, mivel ilyen és ezekhez hasonló dolgok adják elő magokat sokszor az felséges udvarnál, itiltetik nemcsak szabadosnak, hanem szükségesnek is, hogy legyen az két református státusnak olyan embere mindszüntelen Bécsben, az ki vigyázzon az ecclesiáknak dolgaira, és az mikor olyan dolgok, az felséges udvar előtt ellenünk lehető olyan vádolások adják elő magokat, azokkal, az kikkel illik, correspondenten lévén, felséges királyunk eleiben nyújtandó alázas instántiákat, az melytől mégeddig nem pracludáltattunk, promoválja, hogy Isten és az emberek előtt ne vádoltassunk somnolentiával.

Erre az munkára önként offerálja magát, annak előtte gyanuságban forgott, de az maga nagy obtestatiójával sok uri emberek előtt, maga vallásához s vallásunkhoz való sinceritását declarált Sipos Mihály nevű ifjú ember, kinek is szép tudománya és az német, francia, olasz, deák és az magyar nativa nyelvben nagy perfectiója vagyon, és már az méltóságos miniszterek előtt esmeretsége s kevés tekinteti; ki is annualis insertentiájára csak 300 rh. forintokat kíván, melyet repartíálván, meg sem érezünk: és úgy vallásunkhoz való buzgóságunknak megfelelünk, lelkünk esmeretinek eleget teszünk, ha semmit vele nem használunk is. Ebben az dologban nem akarom az nyomorúlt falusi ecclesiákat aggravalni, az kiknek is 8—9 polturából álló collatiójok vagyon, akarmely nagy ügyben is; kivésem némely helyekben lakó és szépen buzgólkodó jó pátrónus urainkat, — hanem az több és adakozóbb emberekből

álló városi ecclesiákat* requirálni, az melyek az következendők: Tállya, Mád, Tarczal, Tokaj. Szerencs, háladatlan Medgyaszó, Monak, Szántó, Göncz, Szepsi; — nem is repartíálom, hanem az hol az mennyit jőszántokból s buzgóságokból akarnak adni; mert talán az minapi repartíálás is nehézségekre lött némelyeknek, noha bizony sokan semmit sem adtak, az mint magok tudhatják, hanem magamnak kellett, az sokszori búsítatásom miatt, az magaméből pótolni. Én ugyan ebből az szegény emberekből álló ecclesiából szerzek tíz forintokat, lássák az több ecclesiák; csak kérem tiszt. Uraim kegyelmeket admatúrálja kezemben szolgáltatni, mert en mingyárt adminisztrálok nemzet. Kecskeméti Mihály uram kezében Kassára, kinek is nagy correspondentiája levén Sipos urammal, mingyárt felküldi.

Tiszt. Szombati Mihály uram írása szerint kezemhez küldi az ő kegyelme inspectiója alatt levő ecclesiáknak beneficiumát, az ünnep harmadik napján; írtam Tiszt. Pósházi uramnak is; és így vagy egyszersmind, vagy az mi előbb érkezik, felküldöm Kassára; annak utána osztán repartíálhatjuk állandóképen az gyűlésben, ha Isten azt engedi érnünk, melyről örömet venném az kegyelmek opinióját, hol kellene lenni; mert bizony elpusztultak az ecclesiák és szegények az atyafiak.

Ezen levelemet, és az kik ez mellett vagynak, communicálja kegyelmek az ecclesiáknak előjáróival, patronusival, conservatorival, de nem mindenekkel. Kegyelemmed penig Tiszt. Komám Thury Uram, közölje ezen dolgot az báji és csobaji urakkal ő kegyelmekkel, mi tetszik ő kegyelmeknek?

Az úrnak oltalmába ajánlván kegyelmeket, kívánok boldog ünneplést és szent munkáiban való boldog előmenetelt.

Tállya, die 1-a junii 1713.

Kegyelmek szíves atyafia s szolgatársa.

Zemlényi Ferencz.

M: T: et inspector.

Ezen leveleket vissza küldje kegyelemmed hozzám Tiszt. Thuri uram; avagy minekutánna communicálja azokkal, az kikkel illik, küldje Tiszt. Pósházi uram kezében Tolcsvára, megírván ő kegyelmének, hogy mentül hamarabb onnan küldje kezemhez.

(Folyt. köv.)

Révész Kálmán.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Nagy János szilicei ref. lelkész neje szül. *Bábay Erzsébet* asszony, e hó 7-ikén 33 éves korában elhunyt. — A kedves élettársa felett búslakodó férj bánatát enyhítse a vigasztalás Istene! — *Máthé János*, a kis-tárkányi ref. egyház lelkipásztora, kerületünk papi testületének egyik legidősebb tagja, a mult héten bevégezte földi pályafutását. Hozzáartozóinak bánatában részvétellel osztozunk s az elhunyt emlékére áldást mondunk.

— **Lelkészválasztás.** Az *átányi* ref. egyház lelkészévé június 5-ikén *Gaal Ferenc* poroszlói segédlelkész választott meg.

— **A rimaszombati egyesült prot. gimnázium** tanulói közül a *szathmári* országos tornaversenyen 36-an vettek részt s 8 díjat nyertek az egyes versenyekben. 18 középiskolának a tanulói, összesen 815-en szálltak egymással versenyre s mint láthatni, a rimaszombatiak az elsők között foglaltak helyet.

* Vessd össze a II. szám alatti körlevéllel.

— **Egyházmegyei választások.** A gömöri ref. egy-egyházmegyében legközelebb több állásra beadott szavazatokat bontott fel Tornallyán a kiküldött bizottság, a mely a következő eredményeket állapítja meg: a Sárközy Gyula helyére világi tanácsbíróul választott, *Lukács Géza* gömörmegyei főjegyző, — világi aljegyző lett az elhunyt Diószeghy Zsigmond helyett *Dr. Veres Samu* rimaszombati gimn. tanár; papi aljegyzőkké: *Buzi Márton* kövecsesi s *Pósa Lajos* radnóti lelkész választottak. Az egyházi tanácsbírói állásra újabb szavazást kellett elrendelni *Dusza Lajos* zádorfalai és *Czinke István* rimaszombati lelkész között.

— **A rimaszombati prot. főgimnáziumban** az évzáró vizsgálatok június 8-ikán kezdődtek s tartanak 24-ig, közbül, június 9-én nincs megállapítva vizsgálat (gondoljuk, hogy nem azért, mert akkor *úrnap* ünnep volt?) a többi napokon ellenben igen. A tanév ünnepélyes bezárása 17-ikén történik, 21—24-én a szóbeli érettségi vizsgálatok mennek végbe. (a—o.)

— **A miskolci kerületi ref. főleánynevelőben** június 20-ikán az intézettel kapcsolatban levő elemi iskolák vizsgálatait tartják meg, — magában az intézetben pedig a következő jún. 21—24 napjain mennek végbe a vizsgák, — míg a zárünnepély 19-ikén délután fog megtartatni a diszteremben. Ujításként vettük észre, hogy tanévzáró istentisztelet is lesz a növendékek részére, a melyet az őket vezető vallás-tanár fog tartani.

— **Szavazat bontás.** A felső-zempléni ref. egyházmegyében az *esperesi* s egy *világi tanácsbírói* állásra elrendelt szavazás eredményét e hó 4-ikén állapította meg egy bizottság Sátoralja Ujhelyben Fejes István elnöke alatt. Az esperesi állásra 29 szavazat közül 23-mal *Sárkány Imre* gálszécsi lelkész választott meg. A világi tanácsbíróiságra szűkebb szavazás rendeltetett el *Mándy István* homonnai tb. főszolgabíró s ifj. *Isaak János* kolbásai földbirtokos között.

— **Jótevény célú hangverseny.** A jüli ev. ref. egyház presbyteriuma f. hó 5-én a sárospataki főiskolai énekhar közreműködésével az építés alatt álló templom építési költségeinek fedezésére, jótevény célú hangversenyt rendezett. A műsorozat változatos összeállítása és páratlanul szép előadása biztosította, s maradandóvá tette a sikert. A főiskolai énekhar s a többi szereplők kielégítették a legmagasabb kíváncsiságot is, a mely a nagy számban összesereglett közönség lelkében élt. Az egyház tagjai a sikerült ünnepélyvel életrevalóságukat fényesen igazolták s az anyagi siker is nagy mértékben elnyerték, mert a megjelent közönség, a melyben százharminckilenc család vett részt, nagybárra Szabolcs, Zemplén és Bihar megyékből, 340 frtot adakozott a jótevény célra. Felülfizettek: Szabó Karolina 10 frt, Risdorfer József 8 frt, Brócz Ferenc 5 frt, Fränkl Sámuel 5 frt, idb. Veres János 5 frt, Bakos Béla 4 frt, Szabó János 4 frt, Kecs-keméthy Mihály 4 frt, Pethő Antal 3 frt, Sztankay Béla 3 frt, Kormány Gyula 3 frt, Szitha Ferenc 3 frt, Kömmerling János 3 frt, Király József 3 frt, Tóth József 2 frt, Szikszay András 3 frt, Szabó Gyula 2 frt, Zsoldos Ferenc 2 frt, Kvaszinger József 2 frt, Korocz József 2 frt, Kolozsi Ferenc 2 frt, Dobózi Papp Ferenc 2 frt, Kutka Izidor 3 frt, Gomba Károly 3 frt, Berei András 3 frt, Szőke Péter, Paraszky Vilmos, Marossy Bertalan, Hodossy Lajos, Lábos István, Köhn Ignác, Hodasi Ilona, Csizsár Bertalan, Boldizsár István, Andó Sámuel, Vay Jenő, Láposy János, Andrassy Kálmán, Pozsgay Miklós, Dr. Nánády Adolf, Szilágyi Bertalan, Bornemisza János, Gagyí Károly, Kiséry László, Dobozó László, Albert Pál, ifj. Bukó István, Baráth Imre, Éva Lajos, Fábry Gusztáv, Bransveter Béla, Szeghy Ágoston, Sárközy László 1—1 frtot, Szabó János, Kömmerling Dezső, Kovács Aladár, Horváth Imre, Harsányi K. M., N. N. 50—50 krt, idb. Bukó István 80 kr, Filep Józsefné, Engel János 50—50 krt, gr. Mailáth József 2 frt, Lipsehitz József 1 frt. Összesen 124 frt 80 krajcár. A mikor ezen jótevény adakozóknak hálás köszönetünket jelentjük, magunkat s egyházunkat továbbra is jóakaró figyelmünkbe ajánlva vagyunk a presbiterium megbízásából tisztelettel

Bartha József lelkész.
Bodnár János gondnok.

— **Szemelvények egy német róm. kath. könyvből.** *Wetzel* altstätti dékán „Az apai ház” című könyvében, a melyet a nép s az érettebb ifjúság részére írt, a protestántizmusra a következő hízegő nyilatkozatokat teszi: „azok a protestánsok, a kik kegyesen s kereszt-tyén módon élnek, nem prot. vallásuk következtében kegyesek, hanem azért, mert ezt még a r. kath. egyháztól örökölték.” (Persze minden ma született prot. gyermek is örökölhét a róm. kath. egyháztól!) — „A protestántizmus legalább is hatszor annyi social-demokratát teremt, mint a róm. kath.” — „A prot. országokban van a legtöbb törvénytelen szülött s a legtöbb k... nő.” — „A szegények és koldusok száma a protestáns kantonokban sokkalta több, mint a r. kath.-okban.” — „A protestantizmust ma már csak a róm. kath. egyház elleni gyűlölet tarja össze.” — „Az u. n. reformáció protestálás volt a Jézus Krisztus igazságai ellen.” — ... S ezt a könyvet a prot. ifjak között ingyen osztogatják ki Németországban s Schweichban!

— **A németországi egyetemek népessége** az 1897—98-ik iskolai év téli félévben a következő volt: *Berlin*: 5935; *München*: 3817; *Lipce*: 3277; *Bonn*: 1671; *Halle*: 1606; *Borosló*: 1497; *Wünzburg*: 1425; *Tübinga*: 1226; *Göttinga*: 1154; *Heidelberg*: 1084; *Freiburg*: 1073; *Erlangen*: 1068; *Strasoburd*: 1066; *Marburg*: 908; *Greifswald*: 756; *Königsberg*: 684; *Gieszen*: 674; *Jénd*: 632; *Kiel*: 580; *Münster*: 526; *Rostock*: 451. Az összes létszám: 31.110, a mely tehát a mult évi téli félévvel szemben, a mikor 30.043 volt a hallgatók száma, nagy mérvű emelkedést mutat. Ezek közül külföldi 2350, a melyből *Berlinre*, 780; *Bonnra*: 38; *Boroslóra*: 25; *Erlangenre*: 34; *Freiburgra*: 86; *Giexenra*: 15; *Gittingára*: 83; *Greifswaldra*: 8; *Halléret*: 162; *Heidelbergre*: 156; *Jénára*: 68; *Kielre*: 12; *Königsbergre*: 50; *Lipcsére*: 361; *Morburgra*: 56; *Münchenre*: 236; *Münsterre*: 4; *Rostockra*: 12; *Stramburga*: 83; *Tübingára*: 25 és *Würzburgra*: 56 esett. Nőhallgató volt 318, még pedig *Berlinben*: 172; *Bonnban*: 19; *Boroslóban*: 31; *Göttingában*: 42; *Halleban*: 14; *Heidelbergben*: 20; *Königsberben*: 12, és *Marburgban* 8.

— **Angolországban** a r. kath. lapok szerint ellenállhatlan erővel terjed az egyedül idézőtő egyház által vallott vallás, úgy hogy már a közel jövőben bekövetkezőnek látják Angliának a romanismushoz való teljes csatlakozását. Hogy mennyire ellenkezik a valósággal ez az állítás s milyen alaptalan az egész reménykedés, eléggé bizonyítja ez az egyszerű kimutatás: ez előtt 50 esztendővel, 1841-ben, hét millió r. kath. vallású polgára volt Angliának, 1891-ben pedig öt millióra szállt le ez a szám, tehát az összes lakosság 28 %-áról 14.4 %-ára. ... A szent család emberei azonban verik a mellüket, hogy övék már a prot. Anglia is!

— **Genfnek r. katolikussá léételét** profétálja a francia klerikális lap, a „La Croix,” számokkal mutogatva a r. katolikusok többségét a protestánsok felett. Azonban hazugság az egész profétálás, mert a klerikális statisztikus Genfnek 1896-iki 60955 főre menőnek állított r. katolikusát *tényleg mind r. kath.-nak veszi*, holott e számban minden más vallásfelekezet benne foglalatik a protestánsok kivül, a melynek hívei 52524-en voltak 1896-ban. Tehát *szent csalást végez* a „kereszt.” (n.)

— **A német evangélikus tartományi egyházak** 1890—94-ig 17092 r. kath., 2088 zsidó s 4517 más vallású egyént vettek át, vagyis áttérés folytán belépett 23607 ember; ellenben kitért r. kath.-nak 2794; zsidónak 61 s más vallásúnak 15944 egyén, vagyis veszteség 18804 lélek. A nyereség és veszteség összemérése után a nyereség 4803. A r. kath. egyháztól *óriási sokat* hódítottak a lutheránusok.

— **Poroszországban** a legutóbbi 1895-iki népszámlálás szerint evangélikusok vannak: 20, 351,448-an; r. kath.-ok: 10,999,505-en; más keresztyének: 119,245-en, zsidók 379,716-an, 5209 egyén pedig más felekezethez, vagy ismeretlen szektához tartozik. Az 1890-iki népszámláláshoz képest a r. katolikusok bevándorlás következtében a legnagyobb növekedést mutatják (7·28%), a zsidók pedig igen kevés számban, mindössze 2·05%-kal szaporodtak. Az evangélikusok szaporodása 5·81%.

— **Szászországban** van 3,611,670 luth.; 140,285 r. kath., s 9002 zsidó. Ez utóbbiak öt év alatt csak 534 fővel szaporodtak, ellenben a r. katolikusok száma ez idő alatt 118,509-ről emelkedett a jelzett összegre, míg a luth. 3,337,850-en voltak 1890-ben s így a szaporodás itt 273,820, a melylyel szemben a r. kath.-ok szaporodása 11,776.

— **Würtembergben** 1,441,240 evangélikus s 620,474 r. kath. van. A protestánsok 2·46%-kal, a róm. kath. 1·78%-kal szaporodtak.

— **Németország r. katolikusainak** ez évi nagy gyűlése augusztus 21-ikén lesz Krefeldben, — tehát ott, a hol most egy éve az ev. Bund tartotta gyűlését.

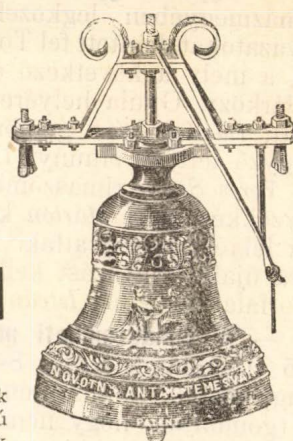
— **Bádenben** a róm. kath. egyház tagjainak a száma jelentékeny csökkent az újabb időben. Míg 30 évvel ezelőtt a lakosság 66%-a a róm. kath. egyházhoz tartozott eddig ma csak 61·26% követi a r. kath. hitet.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

20—8

Novotny Antal

harang- és érczöntője,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kilüktetett átlukasztott szabadalmazott

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvas koronávali felszerelését, vertvas harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálok

Novotny Antal Temesvár, Gyárvaros.

Fürdő megnyitás.

Az „Erdőbényei gyógyfürdő”-ben május 29-én kezdődött meg a fürdőidény.

E gazdag vas és timsó tartalmánál fogva női betegségekben, sápkórban, idegbántalmakban, görvélykórban, rheumatikus és köszvényes bántalmakban szenvedőknél kitűnő hatásának bizonyult fürdő, a mely Zemplén vármegyében *egyetlen klimatikus gyógyhely a légzőszervi és malarikus bajokban szenvedők részére,*

iszap-, vasláp-, sós- és villanyfürdőkkel, massage-, izzasztó- és hidegvíz-gyógymóddal

van ellátva. Az ivó-gyógymódhoz mindenféle ásványvíz készletben van.

A jelen időnyre a fürdő egészen megújított s nagyszerű **ÚJ FÜRDŐ LAK** épült egészen kőből, görögszerben; a földszinten elegánsan berendezett fürdőszobákkal, porcelán-, réz- és fafürdőkádakkal; — az emeleten 30 lakó szobával, a melyek tökéletesen be vannak butorozva, vaságygyal stb. **Új vendéglő** is épült szép étkező teremmel és verandával, — valamint „**Alföldi lak**” czímmel új lakóház 8 szobával s **új gépház** a fürdőlaktól elkülönítve. *Szórakozásra szolgálnak: csinos ét-, táncz-, olvasó- s női termek, könyvtár, hírlapok, társas- és tornajátékok* s naponként kétszeri *térzene*. Terjedelmes árnyékos erdei séta-utak. — Kápolna.

Az étkezés olcsó és kifogástalan. Házi gyógytár, posta- és telefon állomás.

Vasuti állomás: személyvonatokhoz **Erdőbénye-fürdő** (1/2 órányira); gyorsvonatokhoz **Liszka-Tolesva** (1 órányira).

Fürdőorvos: **Dr. KUN ZOLTÁN** Sárospatakról. Bővebb felvilágosítással szolgál a fürdőigazgatóság.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZSLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedréz
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Két évi veszteségi számlánk.“ *Falusi pap.* — „A vallás- közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.“ *Réz László.* — „Egy pár szó a ref. közép- és felsőbb tanintézetek tanárainak fizetéséről.“ *Kiss Endre.* — „Parallel osztályok ügye.“ *ifj. Mitrovics Gyula.* — „Az erdélyi ref. egyházkerület és Szász Gerő lemondása.“ *Erdélyi.* — „Vegyes közlemények.“ — „Pályázat.“ — „Hirdetés.“

Két évi veszteségi számlánk.

Az 1868. 53 t.-cikket a vegyes házasságoknak ama mozzanatára vonatkozólag, a mely a születendő gyermekek vallásos hovatartozását foglalta magában, a hazai protestáns közvélemény olyannak tekintette, a mely az *adott viszonyok között* a legszabadabb elvű intézkedést tartalmazta s így egészen érthető volt az egyházpolitikai törvények ismeretes mozgalmi közepette az az általános prot. felfogás, a mely a régi, immár 25 esztendőszokásnak, gyakorlatnak a fentartását kívánta s nem üdvözölte lelkesedéssel azt a javaslatot, a mely a vegyes házasságokból születendő gyermekek vallására vonatkozólag a *megegyezés* eszméjét hozta felszínre, jól tudván a prot. közönség is általában, a prot. lelkészi testület pedig különösebben is azt, hogy ez szabad utat fog nyitni a lélek fogdosásra, sőt egyenesen a prot. egyházak veszedelmét rejti magában, mert köztudomású dolog volt, hogy a r. kath. klérus gyóntató-székeivel s óriási vagyonával *valósággal lehetetlenség* felvenni a versenyt. Am a törvény megalkottatott s a lélekhalászás munkájában mestereknek bizonyult r. kath. lelkészek működésének gyümölcsét megállapíthatjuk már most is, pedig még csak két esztendő s pár hónap telt el azóta, hogy a *szabad versenyre* csábítottak a felekezetek.

Nekünk nem czélunk ezúttal a r. kath. egyház összes hódításairól szólni, csupán azt a számlát akarjuk bemutatni, a melyet az 1896 és 1897-iki veszteségi rovatunk tüntet fel a *jövőre* vonatkozólag. Van elég okunk e számla felett elmélkednünk, töprengenünk s ha csak egyetlen *céltravezető* gondolat születik is a ref. lelkészi kar s világi tagok lelkében: meglesz a haszna a számla bemutatásának. Vajha úgy lenne!

Az 1896. évben 2239 ref. nő ment r. kath. férfihoz s 2469 ref. férfiú vett el r. kath. nőt. A ref. nők a r. kath. vőlegénynyel való megegyezés által 177 család elvesztését okozták a ref. egyháznak; a ref. férfiak pedig 321 családot biztosítottak nyereségképen a r. kath. egyháznak, a mely a református házasságok révén 498 családot nyert egy év alatt.

A múlt évben 2227 ref. nő lett r. kath. férfiúnak házastársa s 2548 ref. férfiú vett magához r. kath. nőt; amott a r. kath. férfiú 170, emitt a r. kath. nő

316 családot biztosított nyereség gyanánt saját egyházának, a mely egy év alatt ismét 486 családot nyert. *Két év alatt a magyar r. kath. egyház 984 családdal szaporodott!* S ugyan ki tudná megmondani, hány egyénnel?

1896-ban a ref. nő és r. kath. férfiú között létrejött házasságok közül 381 esetben volt megegyezés s *csak 102* esetben ragaszkodott erősebben vallásához, — míg a ref. férfiú s a r. kath. nő között létrejött 621 megegyezési eset közül a nő már *471-szer* ragaszkodott jobban vallásához, a melylyel szemben csak *150 férfiú* volt hű egyházához.

A múlt évben a ref. nők és r. kath. férfiak között létesült 465 megegyezési eset közül a *ref. félre csak 148* volt kedvező, a másokra pedig 318; viszont a ref. férfiak és r. kath. nők között létesült 818 megegyezés közül a *ref. férfiú csak 251-szer* biztosított előnyt vallásának, míg a r. kath. nő *567-szer*.

Az 1896-iki ref. nő s r. kath. férfiú között létesült 2239 házassági esetről létrejött 381 megegyezés ezt a gondolatot ébreszti lelkünkben, hogy az ilyen házasságkötéseknél az 1868. 53. t.-cikk rendelkezése jobban érvényesült, mint a ref. férfiú s róm. kath. nő között létrejött 2469 vegyes házasságoknál, a hol már 621 esetben alkalmazták az új törvény rendelkezését. Ugyanezt a gondolatot ébreszti a múlt évi ref. nő és róm. kath. férfiú között létesült 2227 házassági viszony is, a melyek közül megegyezés 466 esetben volt, a mi azonban egyuttal azt is mutatja, hogy a házasság kevesebb volt, a megegyezés ellenben több, tehát hogy a klérus keze jobban működött; s hogy a ref. férfiú s a r. kath. nő között létrejött házasságoknál ez évben is nagyobb számú volt a megegyezés, mint a ref. nő s a r. kath. férfiú között létesülteknél, bizonyítja az, hogy a 2548 házasság közül 818 esetben volt megegyezés, a mely szám itt is azt igazolja, hogy a 79-cel többre menő házasságra már 197-tel több megegyezés esett, ismét azt bizonyítván, hogy a gyóntató-szék jobban, sikeresebben munkálkodott.

A feltüntetett megegyezések azt árúlják el, hogy a *ref. nők aránylag nagyobb ragaszkodást mutatnak vallásukhoz, mint a ref. férfiak.* Természetesen a róm. kath. nők s férfiak egyaránt *sokkal erősebbek, mint a mieink.* Különösen a r. kath. nők azok, a kik határo-

zottan veszedelmet jelentenek, mert a ref. férfiakat ezek minden második megegyezési esetben befolyásolják, a mit a ref. nőkről a r. kath. férfiakra vonatkozólag nem mondhatunk el, mert ezek a ref. nők a r. kath. férfiakkal való megegyezések alkalmával csak minden harmadik esetben tudnak oda hatni, hogy gyermekek a ref. egyháznak biztosíttassanak, sőt itt a r. kath. férfiak minden egy és fél esetben a maguk javára tudják a megegyezést létesíteni.

Be kell vallanunk, még pedig nagy fájdalommal, hogy sem a nők, sem a férfiak nem erősek az evangéliumi reformált valláshoz való ragaszkodásukban s hűségükben. S valósággal kétségbeesetten kiálthatunk: Uram! segíts, mert elveszünk!

Azonban ez a kiáltozás, a kétségbeesés jajszávának a hangoztatása mit sem változtat a szomorú valóságon! Azt a közel ezer családot nem egy könnyen hódíthatjuk vissza! Azért a falakra a fegyverekkel, a melyeket mindkét kezünkbe kell ragadnunk s harezolni teljes odaadással, elszántsággal, egész a végsőig. Még talán nem vagyunk annyira, hogy elvesztettnek kellene ügyünket tartanunk. Teljes fegyverzetbe kell öltözködnünk. Vegyük fel az apostol szerint az Istennek minden fegyverét, hogy ellentálassunk ebben a veszedelmes időben.

Atyámfiai, férfiak! a kik a népnek pásztoraik vagytok, a veszedelem fenyegető. Az ordító oroszán köröskörül jár, — vigyázzatok! Övezzétek be derekaitokat igazmondással, öltözzetek fel az igazság mellvasába, saruzzátok meg lábaitokat a békeség evangéliumának eszközeivel s mindenek felett vegyétek fel a hitnek paizsát, hogy ama gonoszoknak minden tüzes nyilait megolthassátok s forgassátok a fegyvert, a mely nem testi, hanem lelki, a mely az Istennek beszéde! (Efézus. 6. r. 11—17. v.)

Ne féljünk, hanem küzdjünk! A pályabér: a Krisztus evangéliumának diadala!

Falusi pap.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.

(Folytatás.)

d) *Hittani intézet* volt Magyarországon az 1896/7 iskolai évben 48. — Ezek közül róm. kath. (világi papnevelde 19, szerzetes 10.) 29, gör. kath. 4, gör. kel. 4, ev. ref. 5, ág. h. ev. 4. unit. 1, izr. 1. — E hittani intézetek egy részt (a prot.) saját alapjából, másrészt más erre rendelt alappal tartatik fent. A vallás alaptól a róm. és gör. kath. hittani intézetek majd mind segélyben részesülnek, sőt néhány teljesen ebből tartatik fent. Sőt egy ferencrendi szerzetes intézet az osztrák valóság alaptól is kap segélyt. — A magyarországi hittani intézetek tanári kara 282 egyénből és 52 igazgatóból (ezek közül 32 tanítással is foglalkozott) állott. Beiratkozott az összes intézetekbe összesen: 1589 hallgató, 56-al kevesebb, mint a múlt évben. Ezek közül róm. kath. volt: 806 (kevesebb a múlt évihez képest 5-el), gör. kath. 198 (kevesebb a múlt évhez képest 9-el), gör. kel. 225 (több a múlt évhez képest 3-al), ev. ref. 157 (kevesebb a múlt évhez képest 11-el), ág. h. ev. 145 (kevesebb a múlt évhez képest 1-el), unitárius 10 (több 1-el), izr. 48 (kevesebb 23-al). Ezek az adatok nem

örvendetesek, különösen reánk ev. reformátusokra. — Már évek óta állandóan apad papnövendékeink száma, szemben a katolikusokénak növekedésével. Ez évben ugyan a róm. kath. is fogy, de míg a róm. kath. fogyása 0.62 %, addig a miénk 7 %. Ugy, hogy eltekintve az izraelitáktól, hol a fogyás, azon oknál fogva, mert az orthodox hitközségek úgy sem kérnek a budapesti semináriumból, nem jelent lelkészhiányt, a miénk a legmagasabb fogyás és biztosan jelzi a lelkészhiányt. *Ev. ref. egyházunknak ez egymagában is nagy veszedelme!* A lelkészek fogyása az örállók fogyását jelenti, mert egyházunk és vallásunk érdekében önzetlenül buzgólkodó világiakat ma igazán lámpással kell keresnünk!

e) *Jogakadémia* volt az 1896 7-ik iskolai évben 10. — Az összes jogakadémiákban 116 tanár működött. Ezek közül rendes volt 72, rendkívüli 13, helyettes 4, magántanár 27. — A 116 tanár közül 49 vagyis 42.24 %, ev. ref. intézetekben működött. — A pozsonyi királyi jogakadémiában működött legtöbb rendes (10) tanár, utána következett a debreceni ev. ref. (9), — legkevesebb a pécsi róm. kath. jogakadémiában (4). A törvényben megkívánt rendes tanári létszám 6 akadémiában volt meg. — A 10 akadémiába beiratkozott a szóban levő tanévre 1220 hallgató (a múlt évhez képest szaporulat 77.). E számból 503 esik ev. ref. jogakadémiákra s ebből is csak 332 protestáns vallású. Mindenesetre gondolkodásra ad okot annak összevetése, hogy az a szám, mely az ev. ref. jogakadémiák hallgatóinak mennyiségét és az a szám, mely az ev. ref. jogakadémiák fentartási költségét jelenti, arányban állnak-e egymással? — Talán érdekes lesz itt jelezni Magyarország összes joghallgatóinak számát. A szóban levő iskolai évben tehát a 10 jogakadémiában, a budapesti egyetemen és a kolozsvári egyetemen összesen 4848 joghallgató volt. — Ez a szám évek óta már emelkedik. Ennek oka első sorban az, hogy a jogi pálya gyors és biztos életmódot biztosít, — másod sorban pedig az, hogy a felsőbb tanintézetek közt — mondhatni — ez a legolcsóbb, amennyiben a fentartó hatóságok is sokat fordítanak olcsóvá tételére, de meg ez a pálya az, melyen a hallgatók is könnyű sorral és nagyobb veszélyeztetés nélkül kereset forrásokhoz hozzájuthatnak. — Hogy jól van-e ez így, külön kérdés tárgyát képezi, itt ennek csak rámutatására szorítkozhatunk.

E III-ik szakaszban számol be a miniszter a szülésznőket képző tanfolyamokról is. — A rövid beszámolómból én is megemlítek annyit, hogy 14 ilyen intézet volt az országban az 1896/7 tanévben. Ez intézetekben 30 tanerő működött s 620 szülésznői oklevél adatott ki. — Ez adatok közegészségügyi és nevelésügyi tekintetben örvendetes haladásról tesznek tanubizonyságot.

(Folyt. köv.)

Réz László.

Egy pár szó a ref. közép- és felsőbb tanintézetek tanárainak fizetéséről.

Azóta, hogy a magyar állam a felekezeti középiskolákat az 1883. XXX. t.-cikk értelmében segélyezi, a tanári fizetések kétségbevonhatatlanul jelentékeny mérvben emelkedtek, még pedig nem csupán az államsegélyes iskoláknál, hanem azoknál is, a melyek mindeideig nem vették igénybe a gyámolító kezét, a mely segítséget ad megszorításokkal. Az államsegélyes iskolák tanárainak javított helyzete maga után vont a nem államsegélyes iskolák tanárainak fizetése emelését is, mert az iskolai előjáróságok belátták, hogy az intéze-

tek s a protestáns egyház érdekeivel jönnének ellentétbe, ha az államsegélyes s a tisztán felekezeti gimnáziumok tanárainak fizetése között *nagy* közbevetetés volna. S a lefolyt 15 esztendő ebben a tekintetben határozott *haladásra* mutat, épen ez bírt arra, hogy egy rövid kimutatást készítsünk a magyarországi ref. középiskolák tanárainak fizetéséről, — hozzátoldván a theol. s a jogtanárok fizetéséről szóló kimutatást is, úgy gondolkodván, hogy a kép, a melyet így adunk, egy és más tekintetben anyagot szolgáltathat több irányú elmélkedésre, összevetésre s esetleg, a hol szükségesnek mutatkozik a javítás, ott ez irányban a megfelelő lépéseket az illetékes körök meg fogják tenni. A régi fizetéseket nem mutatjuk ki s így a 15 esztendő alatt bekövetkezett változást nem szemléltethetjük kimutatásunkban, — pedig ez is sokat beszélne. Ezúttal csak a fennálló tényleges állapotok feltüntetésére szorítkozunk.

Kimutatásunk a középiskolák tanárainak fizetéséről a következő:

Szám	Gimnázium	Törzsfizetés	Szállás-pénz	A korpótlék hány frtos?	A korpótlék hány-szor adatik?	Jegyzet:
1	Budapest Csurgó	—	400	100	2	Államsegélyesek. Idővel 1600, 1800 frtos fokozat is lesz s 200 frtos korpótlék.
2	Debrecen	—	400	100	3	Államsegélyesek.
3	Hals	1200	200	50	—	Államsegélyesek.
4	H. Vársárhely	1200	250	100	6	Államsegélyesek.
5	Keckemét	1200	200	100	5	Államsegélyesek.
6	Kisújszállás	1200	240—300	100	4	Államsegélyesek.
7	Kolozsvár	—	200	100	4	Államsegélyesek.
8	Marosvásárhely	1200	8-nak term. 6-nak 280.	100	3	Államsegélyesek.
9	M.-Sziget	1200	term. v. 300	100	3	Államsegélyesek.
10	Mezőtúr	1100	200	—	—	Államsegélyesek.
11	Miskolc	1200	200	100	—	Államsegélyesek.
12	Nagy-Ényed	1200	240	50	—	Államsegélyesek.
13	Nagy-Körös	1400	term. v. 300	100	—	Államsegélyesek.
14	Pápa	1200	200	100	—	Államsegélyesek.
15	Rimaszombat	—	200	100	—	Államsegélyesek.
16	Sárospatak	1200	250	50	—	Államsegélyesek.
17	Sepsi-Sz.-György	1200	200	100	—	Államsegélyesek.
18	Szatmárnémeti	1200	250	100	—	Államsegélyesek.
19	Szászváros	1200	?	100	—	Államsegélyesek.
20	Sz.-Udvartóhely	1200	200	100	—	Államsegélyesek.
21	Zilah	1200	200	100	—	Államsegélyesek.
22	Zilah	1200	240—300	100	—	Államsegélyesek.

A) Teljes gimnáziumoknál:

Ezek közül az intézetek közül azokra, a melyek *államsegélyesek*, meg kell jegyeznünk, hogy a fizetések még nem mindenikben végleg megállapítottak; sok helyen meg csak *kezdet* van az államsegélynek s csak ha a teljes segély-összeget megkapják, akkor lesz a *fizetési fokozat* véglegesítve.

B) Nem teljes gimnáziumoknál:

Tanintézet.	Törzsfizetés	Szállás-pénz	A korpótlék hány frtos?	A korpótlék hány-szor adatik?	Jegyzet:
Békés. (6. o. gimn.)	—	—	—	—	Nem kaptunk adatokat.
Böszörmény. (4. o. gimn.)	—	—	—	—	Innen sem kaptunk adatokat.
Gyöng. (4. o. gimn.)	1000 és 850	150	40	?	Két tanár 1000; 1 pedig 850 frtot kap törzsfizetésül.
Karczag. (6. o. gimn.)	1100 és 1000	200	—	—	Három tanár 1100, a többi 1000 frttal van díjazva, — de ezek még nem állandósítottak.
Kun.-Sz.-M. (4. o. gimn.)	1200	200	50	3	Az államsegélyt sürgetik s annak megnyerése után 1200, 1400 és 1600 frtos fizetési fokozat s 250 frtos szállásdíj van tervezve.
Nánás. (6. o. gimn.)	1200	200	—	—	

C) Theol. és jogakadémiáknál:

Tanintézet.	Törzsfizetés	Szállás-pénz	A korpótlék hány frtos?	A korpótlék hány-szor adatik?	Jegyzet:
Budapest (theol.)	—	—	—	—	Nem kaptunk adatokat.
Debrecen (theol. és jog.)	2000	400	200	5	
Keckemét (jog.)	1600	300	100	5	
Kolozsvár (theol.)	2000 és 1500	Természetben lakás.	—	—	A korpótlék 200 frtba van kifizetésbe helyezve 4. ízben. Az első 1900-ban lesz esedékes.
M.-Sziget (jog.)	1400 és 1100	200	—	—	Egy tanár van 1400 frtos, a többi mind 1100 frtos törzsfizetéssel díjazva.
Pápa (theol.)	1500	300	100	5	
S.-patak (theol. és jog.)	1300	300	100	4	

A theol. és jogakadémiák sorában, mint láthatni *Máramaros-Sziget és Sárospatak* nem tettek még eddig eleget a zsinati törvények 489. §-ában foglalt amaz intézkedésnek, a mely szerint a fizetést a kerületek állapítják ugyan meg, a helyi körülmények szerint, de a rendes tanárok fizetése, lakáson vagy 300 frt lakbérén kívül 1500 frtnál kevesebb nem lehet. Különösen a máramaros-szigeti jogakadémiai fizetési állapotok olyanok, hogy azokat tovább is megtérni: vétek az intéző körök részéről.

E kis kimutatás tájékoztató képet nyújthat az érdeklődőknek, a kik esetleg olyan szemüvegen nézik a tanügyi munkásokat, mint *György Endre*, a ki a debreceni akadémiai tanárok 2000 frtos törzsfizetését is *keveselte*, igen helyesen.

Kiss Endre.

A parallel osztályok ügye.

A kik főiskolánk színvonalának fenntartása és tovább emelése körül tényezőkként szerepelünk, mindannyiunknak kétszeresen kell az erkölcsi kötelesség súlyát éreznünk, különösen most, mikor egyik intézeti ág jelentékeny kiszélesítéséről és egy új intézménynek az eddigi keretekbe való szerves beillesztéséről van szó. A feladat sikeres megoldásától, különösen a tanárválasztások eredményétől, a megválasztandók tudományos és pædagogiai energiájától fog függeni gimnáziumunk jövője a legközelebbi emberöltőre nézve.

Magam részéről különösebben is érzem a felelősséget, mert most épen az én működésemet érdekli legközelebről a dolog. Legyen szabad azért aggodalmaimat és indítványomat röviden elmondani.

Magyarázhatatlannak tartom azt, hogy a feltétlenül szükséges egy tanárnak választása is elmaradt a tavaszi kerületi gyűlésről az őszi. Az őszi gyűlés ugyanis legkorábban szeptember végén tartható meg. Míg az illető jelenlegi állomáshelyén privát ügyeit elintézi, a távozásra engedélyt kap, beletelik legszűkebb számításokkal is két hét. (De vajon mi eleresztenők-e a megkezdett iskolai év második havában, két hét alatt valamely alkalmazottunkat?) Így legkedvezőbb esetben is október közepén, de valószínűleg csak végén foglalná el Sárospatakon állomását.

Mi történik addig? Hát bizonyára az, hogy mindkét osztály A) és B) felét összezsúfoljuk (összesen 120—120 növendéket) egy-egy tanterembe s a praeparatiót megkezdjük úgy, mint régen. Ennek a helyzetnek a képtelenségét, úgy hiszem, felesleges az olvasó előtt fejtegetnem, kik mindannyian ismerik az ide vonatkozó országos törvényeket, miniszteri, egyetemesen kötelező utasításokat, s bizonyára a nevelésügy elemibb követelményeit is. Tömeggel operálni — a párhuzamos osztályok idején — akkor, mikor a faluról hazakerült novitius fegyelmzésével és oktatásával a legtöbb baj van s minden gyermek a legtöbb pepecselést kívánja s a mikor egy hosszú vakáció alatt újra kinőtt fattyúhajtásokat kell kimerítő gondok közt újra lenyesegetni — bizonyára a legnehezebb tanári feladatok egyike.

Hiszen a tanév kezdetén van legnagyobb szükség a párhuzamos osztályokra s mi épen akkor fogjuk nélkülözni azokat.

... De ezután fog jönni még a nagyobb képtelenség. Midőn az új tanár megérkezik, a növendékeken *megosztunk*. S a négy osztály közül kettő tanárt fog cserélni. Így aztán a növendéknek egy tantárgynál is, egy éven belül is két tanár egyéniségéhez kell szoknia, pedig elég baj már az is, hogy évenként más-más egyéniséghez és esetleg más-más módszerhez kell hozzátörödnie. Tavaly történt egy ehhez hasonló eset valamely községi középiskolában, hol szintén egy tantárgyat két tanár tanított olyan formán, mint mi nálunk lesz jövőre. S az eredmény a tanügyi közvélemény megbotránkozása, nyilvános szelölőztetés és hivatalos vizsgálatok indítása lett. E féle tanácsérét csak háláleset, megbetegedés, vagy más e féle non possumus tehet jogossá. Nem számítva azokat a nevelési hátrányokat, melyek ebből a fonák helyzetből származnának s a melyeket, ha önhibánkkal szemben őszinték akarunk lenni, okvetlenül el kell magunknak is ismerünk, az sem fog jó hírnevünknek használni, ha majd e miatt a tankerületi főigazgató jelentést tesz a minisztérium előtt. Pedig okvetlenül fog tenni, mert most is — teljes joggal — kifogásolta, hogy tanárhelyettesi-

tési rendszerünk fejletlensége, s az igazgató rettenetes óraszámja miatt egy hétre, távollétem alatt ilyen osztályösszezsúpásba kellett belemennünk. De a kérdés illetően megoldásának más külső nehézségei is lesznek. Legnagyobb tanteremünk az, a mely most az I. A) osztályé. A többi mind aránytalanul kisebb. A folyó iskolai év elején megpróbáltuk a szépírást együtt tanítani itt, de ideje korán felhagytunk vele, mert növendékeinket teljes lehetetlenség volt elhelyezni. A ki nem hiszi, próbálja meg. Pedig ez éven csak 112-en voltak. Jövőre ez a szám feltétlenül megszorodik.

De a tanárválasztásnál nemcsak a pillanatnyi szükség lebeg a főtiszteletű egyházkerület előtt. Mint érintetem is már, gimnáziumunk nagyságának és kiválóságának alapját a közelebbi generáció számára most kell lerakni. Minden iskola virágzása és nagysága előjáróinak előre látó bölcsesége és körültekintő tapintatossága mellett első sorban tanáraiktól függ. Minden intézetnek élet-öszöne diktálja, hogy tantermeibe a legkiválóbb erőket gyűjtse össze. Pár év alatt most 5 vagy 6 tanárt fog választani Patakra a főtiszteletű egyházkerület. Ha ezt az alkalmat elmulasztjuk, ha nem a *legjobbak* közül való választás elve, hanem esetleg a pillanatnyi szükség kényszerének nyomása fogja vezetni a választásra hivatottakat, akkor elszalasztottuk a fényes alkalmat főiskolánk posztíójának a megszilárdítására.

Ha pedig a választás szeptemberre, esetleg októberre marad, ez az utóbbi eset bekövetkezett. Ekkor már minden jóra való erő állomáson van. Ujak, régiek egyaránt. A régibb tanárok nem mozdulhatnak, mert a megkezdett év az erkölcsi kötelesség bilincseivel köti előbbi szolgálati helyéhez; de azért sem, mert ha csak kartársai szeretetét, vagy előjárói bizalmát valami ok miatt el nem vesztette, bizony nem is eresztetik. Az újak sem jöhetnek, mert az elmúlt három hónapon belül minden végzett tanárjelöltnek bőséges alkalmak voltak a legkedvezőbb helyek között választani. Esetleges speratívumok kedvéért állását, jövőjét senki nem kockáztathatja. Mert ne feledjük, hogy a tanárhány ép oly mértékben fenyegeti oktatásügyünket, mint a tanítóhiány. (Hiába sok ok közre játszik, hogy igaza legyen a latin szólásnak: „quem dii odere, paedagógum fecere“). A miniszter legutólsó jelentése szerint 40—50 tanszék üres. A tanári succerescencia a legminimalisabb. Tavaly 96 oklevél állított ki, de tulajdonosaik legnagyobb része már katekrét töltött be, tehát a választható létszáma nem sokkal szaporodhatott. Pedig minden év új szükségleteket teremt. A kései választás mellett azt sem lehet érvnek felhozni, hogy egy párszor akadémiai tanároknál sikerült az őszi választás. A helyzet egészen más. Míg az akadémián 1—2 havi mulasztás könnyebben pótolható, noha az sem rendes állapot, itt a gimnáziumban „Fugit irreparabile tempus“.

Elég ok van tehát arra, hogy a magunk részéről mindent elkövessünk a pályázat sikere érdekében. Itt a legnagyobb körültekintés és óvatosság nem ajánlható eléggé.

Mind e bajokon segíteni csak egy mód lehet, ha t. i. *július végére, vagy augusztus elejére rendkívüli egyházkerületi gyűlés hirdettetik* a tanár-választás megejtésére. Ennél már kisebb ok is elég volt ilyen rendkívüli intézkedés tevésére.

Lehet ugyan, hogy csak én s a hasonló gondolkodásúak látjuk a fenyegető bajt ilyen nagynak, mert legközelebről épen mi nézzük. Lehet, hogy azok előtt, a kik iskolánk fejlődését a megérdemelt szerencse kedvezéséből magasabbról nézik, aggodalmaim kicsinyeseknek

látszanak. Lehet, de a nevelés ügye ilyen kicsinyességeken fordul meg. Lehet, de az óvatosság ekkor sem árt. „Videant consules, ne quid detrimenti respublica capiat“!

Dixi et salvavi animam meam.

Ifj. Mitrovics Gyula.

KÖZÉLETÜNK.

Az erdélyi ref. egyházkerület és Szász Gerő lemondása.

Abban a tudósításban, a melyet az előző szám hozott az erdélyi ref. kerület ez évi közgyűléséről, pár szóval érintettük, hogy élénk érdeklődéssel várták igen sokan a Szász Gerő lemondásának tárgyalását, a ki már a múlt évben bejelentette volt az állandó igazgató tanácsnak a főjegyzőségtől való megváltását, de akkor a lemondás nem került a kerületi gyűlés elé, míg most ott szerepelt a tárgysorozatban. Jelzett tudósításunkban csak annyit közöltünk, hogy Dr. Bartók György lett az új főjegyző, a ki a nagy-enyedi theol. akadémiának volt egyik díszjele. Szükségesnek tartjuk azonban, hogy e tárgyban részletesebben is írjunk, már t. i. a lemondás körülményei, okai ismertetésével, mert magán a kerületi gyűlésen, ellentétben a várakozással, semminemű felszólalás nem volt, nem számítván be természetesen a jegyzőkönyvi köszönetet, a melylyel a volt főjegyző érdemei iránt fejezték ki az elismerést.

Hogy miért mondott le Szász Gerő? . . . Talán testi és lelki elerőtlenedése miatt? . . . Talán mert megunt a szellemi munkálkodást? . . . Vagy talán a hiúságos tüntetés vágya vezette, hogy bizalmat szavazzasson? . . . Maga felel ekként: azért, mert „az egyházkerület méltósága érdekében szükségesnek láttam, hogy az illetékes fórum, az egyházkerületi közgyűlés ítélhessen a gen. notarius állásának tisztessége felett.“

Kérdés ugy-e bár, hogy mi volt az, a mi a tisztesség dolgát tolta előtérbe? . . . Egy leveles-ládai üzenet, a mely a „Kis Tükör“ mult évi 17-ik számában így hangzott: „Szász Gerő urnak Kolozsvár. Nem félelemből nem feleltem szidalmaira. Annak egészen más oka volt. Hiszen én még sokkal hatalmasabb és sokkal ellenesebb férfiakról sem félek. Most azonban, mivel látom, hogy nagyon szeretné tudni, miért nem állok össze Önnel civakodni, ám legyen meg kívánsága. Azért, mert méltatlan támadásainak olyan a hangja, hogy én arra nem felelhetek. Továbbá azért, mert építés lévén feladtam, civakodni nem is érek rá. És végül azért, mert Önt a gyűlölet s talán egyéb is, annyira elvakulttá tette, hogy a jó szót úgysem értené meg. Ez időszereint tehát engedje meg, hogy — már csak agg kora iránt való kiméletből is — ne vegyem tudomásul szavait. Mert bizonyos vagyok benne, hogy mihelyt Ön jobb belátásra jut: önmaga fogja legjobban óhajtani, bár ne mondta volna, a mit mondott. Addig pedig, míg ez be nem következik, vegye tudomásul egyszer s mindenkorra, hogy **minden szavát el nem mondottnak tekintem.** Dr. Kecskeméthy István.“

Ez az üzenet volt az oka annak, hogy a **tisztességet** állította Szász Gerő előtérbe, úgy gondolkozván, hogy nem a saját személye, mint ilyen, hanem az általa betöltött kerületi tisztviselői állás az, a melyet a támadás érint. E mellett még más is szóba jött, t. i. a theol. fakultásnak a támadó által mintegy képviselt irányzata, a mely ellen határozott állásfoglalásra hívta fel Szász Gerő

a kerület tanárait, papjait, így szólva hozzájuk: „... legyenek szívesek . . . nyilatkozni: akarnak-e kálvinisták maradni, vagy mennek a modern evangyelistákkal pietistáknak, anabaptistáknak, názárenusoknak, methodistáknak? . . .“ Tehát kettős irányban is felhívta a kerületi közvélemény megnyilatkozását, a mi mindenestre nagy dolog ott, a hol az elnyomást a véleményekkel szemben céltudatosan szokták alkalmazni, a miről élénken tanúsodik a boldogemlékeztető „Közpapok Lap“-ja, a melynek szerkesztője sokat, igen sokat átélt épen ebben a tekintetben, hogy aztán — sine ira et studio szólva — évek mulva a „Szabad Sajtó“ hasábjain vitorla-fordításban gyönyörködtesse ismerőseit!

De egész természetesen kérdezheti mindenki: mi volt az oka annak, hogy Kecskeméthy István „leveles-ládázott“ Szász Gerővel? . . . Ez az, a mely a kiindulási pontot képezi. Lássuk azért ezt is úgy, a mint történt.

A „Kis Tükör“ mult évi 13-ik számában Dr. Gidófalvy István „A pásztori gondviselés“ című cikkében a többek között arról beszélve, hogy az „Erdélyi gazdasági egyesület“ a kolozsvári theol. fakultás igazgatóságának kérésére, a theologusok arra való oktatása céljából, hogy „majdan falujukban a közgazdasági jólét általánosítása“ körüli munkájában sikeresebben járhasanak el, előismereteket szerezzenek, felolvasásokat rendez; ezek a felolvasások ott, a fakultás épületében fognak tartatni, ezt írta: „Igaz, lesznek ennek is ellenségei, lesznek olyanok is, a kik ezeket kifogásolni fogják, hogy miért a theologiai fakultás imaházszerű dísztermében, hogy miért az esti órákban „éjjeli mise“ jelleggel rendezik ezt.“ S erre a szerkesztő csillag alatt ezt jegyezte meg: „No ilyet csak elfogult ember mondhat. Mert ha este felolvasást tartanak, sőt ha énekelnek, imádkoznak és bibliát magyaráznak is, az még nem éjjeli mise ám. Inkább énekeljenek s felolvassanak este az emberek, mint káromkodjanak s igyanak.“

Erre az itt közölt szerkesztői megjegyzésre Szász Gerő a „Prot. Közlöny“ mult évi 13-ik számában „szerkesztői nyílt postát“ küldött a „Kis Tükör“ szerkesztőjének, így mutatva be a Kis Tükört: „Ez a lapocska, mely magát „Képes családi hetilapnak“ nevezi, a valóságban szócsöve a malom alól fölszedett, csizmadia legényekből előlállított „világi papoknak“, az evangyéliumi szövetségnek, és annak a mételyes iránynak, mely korlátoltságát furfanggal pótolja és vérszes ármánykodását a jól játszott tisztességgel,“ — s így nyilatkozván magára a fentebb idézett Gidófalvy-féle pontra s szerkesztői megjegyzésre: „Miután a cikkíró kolozsvári lakos*) és a kolozsvári egyházmegye ez idő szerinti főgondnoka; miután Kecskeméthy úr itt lakik és a mi lapunk volt, mely elejétől fogva teljességgel rosszszallotta a templomi istentisztelet profánálását az „estvéli misézések“ és szemforgató „áhitatoskodásnak“ nevezett hipokrizis által: világos a sérteni, a bántani akarás. Mi ugyan nem vesszük magunkra az együgyűen elburkolni szándékolt otromba célzatosságot, tanubizonyságul híván fel nem a csőcseléket, az utcát, hanem az egyházkerület püspökét, kívül negyven esztendő óta vagyunk lelkipásztorok Kolozsvárra, különböző talentumokkal, de egyformák társadalmi, erkölcsi és jellembeli integritásban. De, miután a templomi éneklés, imádkozás, és különösen a biblia-magyarázat a papok szép tiszte: tiltakozunk az erdélyi evang. ref. egyházkerület papságának szeplőtelen reputációja nevében az ellen, hogy egy hozzánk szakadt, minket nem ismerő, önmagát nevetségesen túlbecsülő ember, ha ezerszer volna is professor, ezt a papságot

* Gidófalvy kolozsvári kir. közjegyző.

azzal gyanúsítsa és rágalmazza el, hogy „káromkodunk és iszunk,” mert nem meresztik a szemüket és nem morzsolják az olvasót, mint a Kecskeméthy-féle modern inkvizitorok és a magukat kálvinistáknak nevezett jezsuiták. Ha pedig férfi-volta mellett nem restelné abban keresni mentségét, hogy nem a papokra értette, hanem a világi emberekre: nó, akkor kiállította magáról a bizonyítványt, hogy anabaptista, vagy názárenus, vagy Isten tudja micsoda tévelygő, de teljességgel nem való arra a helyre, melyre állított. Mi voltunk azok, a kik 25 esztendővel ezelőtt (1873 ban. L. Prot. Közl.), hat cikkben fölvetettük az eszmét, hogy a theologia Kolozsvárra hozandó; nagy küzdelem, harc, sok szenvedés árán értük meg létesülését; békére van szüksége az anyaszentegyháznak; ne bánassák meg velünk, hogy elhoztuk Enyedről, a hol a végén is fölvilágosodott papokat neveltek, és nem vallásörjengőket; ne zavarják fel ismét az egyházkerület csendességét. Az az egyetemen való kapcsolat a tanároktól is egyetemi színvonalat követel érzésben, gondolkodásban és kultúrában. és ha az hiányzik, csúszhatnak térden, vethetnek keresztet, mégis vak vezet világtalant, és megcsúfolták azt a szép eszményt, melynek oltárokat kellene emelni és nem elkótyavetyélni, mint a kufárok“

Ennek a minden esetre erős hangú „nyílt póstá”-nak a választát Szabó Aladártól kapta meg Szász Gerő. A válasz egy „Nyilatkozat” volt a „Kis Tükör” mult évi 15-ik számában, a hol ez áll: „A „Kis Tükör” 13-ik számában dr. Gidófalvy cikkéhez egy kis megjegyzést fűzött alólirott, mint a ki Szóts Farkas úr visszalépése óta a „Kis Tükör” körül segédszerkesztői munkát végez. A „Kis Tükör” szerkesztője távol lévén a fővárostól, hozzám küldi a kéziratokat s én adom azokat nyomdába. Már többször tettem ily megjegyzéseket . . . A mit a multkor írtam, azt ma is fentartom. Ma is azt mondom, s meg vagyok győződve, hogy minden híve a Krisztusnak egyetért velem, a mikor hirdetem: *Inkább imádkozzanak és felolvassanak az emberek, mint káromkodjanak és igyanak.* A „Prot. Közlöny” szerkesztője a mondásba köt bele s a „Kis Tükör” felelős szerkesztőjét támadja, pedig én ama megjegyzést a felelős szerkesztő tudta nélkül írtam a Gidófalvy úr kéziratára. Hogy azonban ő e mondásért akárkit is leckéztessen s becsméreljen, az ellen tiltakozom. Hogy ő ama mondást a lelkészek elleni támadásnak veszi, azt tévedésnek és rosszakaratnak nyilvánítom. Sem lelkészekről, sem általában egyes emberekről ama megjegyzésben szó sincs. Csak azokról van szó, a kik káromkodnak és isznak, t. i. többet, mint kellene. A kinek nem inge, ne vegye magára. S ha nekem nt. Szász Gerő kolozsvári ref. lelkész úrnak lesz izenni valóm, hát ezt külön megírom . . .“

Természetesnek kell tartanunk, hogy ez a „Nyilatkozat” Szász Gerő részéről nem maradt megjegyzés nélkül s a „Prot. Közlöny” mult évi 15-ik számában válaszolt „alsóbb rendő kórikum”-nak és „önmagát nagyzó furfang”-nak jelezve a „Nyilatkozat”-ot s satirikusan jellemezve a „strohman” gyanánt szereplő nyilatkozat-író, valamint a felelős szerkesztőt is, nem különben az egész eljárást, a mely szerint a „Kis Tükör” szerkesztődik Kolozsvárról budapesti segédszerkesztői felelőséggel.

Erre jött aztán a Kecskeméthy ismert „leveles láda”-beli nyilatkozata s arra Szász Gerőnek felhívó szózata a kerületi közvélemény megnyilatkozása iránt. A cikkezések a ref. egyházi lapokban, a „Sárospataki Lapok” kivételével, sorban ismertettek voltak. Szász Gerő mellett a „Debreceni Prot. Lap,” — Kecskeméthy-Szabó mellett a „Prot. Egyh. Iskolai Lap,” a „Dunántuli Prot. Lap”

nyilatkozott, főleg akkor, a mikor a „Prot. Közlöny”-ben Szász Gerő felfogása mellett több-több cikk s apró túszúrás látott napvilágot.*)

Mi volt hát tulajdonképen ez az így keletkezett s izapos hullámokat felvert vita? . . . Csakugyan *tisztességi kérdés-e?* . . . Szász Gerő annak vette s az egyházkerületi közvélemény is erre az álláspontra helyezkedett, a mely a deési egyházmegye nyilatkozatával kezdett kialakulni, a mely Szász Gerő mellett foglalt állást, kifejezván a tulipános színű „leveles-láda” nyílt postája feletti megbotránkozását.

Hogy nem tisztán *személyi* jellegű volt a Szász Gerő felkorbácsolt lelkének a kitörése, hanem sokkal mélyebben gyökerezett a Kecskeméthy-Szabó ellen való fellépésének az oka, azt az a levele bizonyítja legjobban, a melyet még 1896. febr. 29-én írt az akkor Cirkvenicában fürdőző Szász Domokos püspökhöz. E levél csak a jelen évben, a „Prot. Közlöny” ez évi 1—2-ik számaiban jutott a nyilvánosság elé s ha véleményt akarunk mondani a Szász-Kecskeméthy ügyben, akkor ezt csakis e levél megismerése után lehet tennünk. Távol áll tőlünk az a kísérlés, hogy a levelet szószerint adjuk, de az ügyre tartozó főbb pontjait kötelesség t. olvasóinkkal megismertetni.

Semmiért másért nem írta Szász Gerő ezt a nevezetes levelet, a melyben az eszményiért lelkesülő kebelnek minden fájó érzése megnyilatkozik, egyesegyedül azért, hogy Szász Domokost rábírja: tegyen valamit a theol. fakultás becsületeért, mert „azt a felséges eszmét,” a melyet Szász Gerő és Domokos együtt melengettek keblükben, s a melyet Szász Domokos egymaga valószínűsített meg, . . . „ma már” — írja Szász Gerő — „a megcsúfoltatás veszélye fenyegeti!” A theol. fakultás megmentésére szólítja fel a kerületi főjegyző a püspököt, — csak magán levélben ugyan, mint barát írva a baráthoz: de hát a személy és állás ilyen ügyben együttjár! A theol. fakultást kell megmenteni, mert „ha ez bukik, ha ez hanyatlík, ha ez nem nő, nem fejlődik: ez a legmélyesegesebb pokollá válik, mert onnan országos gúny és hahota s káröröm fog (Szász Domokos arcába) nevetni; és egy elpusztult tavasz romjai közül fog kihajtani a gonoszság tövise.” A veszedelem, a melytől a theol. fakultás megmentendő, nem más, mint az az irányzat, a melyet a tanárok képviselnek, a kik a levél szerint: „. . . nem hivatásos theológusok; nem is tudósok . . . Ezek az emberek nem is kálvinisták. Ezek az emberek „simple et pure” szektát alkotni akaró stréberek. Nekik nem elég a századok által megszentelt konfesszióhoz való ragaszkodás; hanem a konfesszió örve alatt le akarják vágni a madárnak a szárnyát; meg akarják bénítani a szellem repülését; tömlöcbe szorítják a levegőt; pincébe zárják a szelet; és a szentleket a zárdá szűk falai közé korlátozzák. Ezek az emberek szektáriánusok. Baptisták, anabaptisták, nazarénusok: mit tudom én mik. A külföld szemétfén felszedtek mindenféle lim-lomot. Most itt közöttünk árulják néhol drága pénzen, és ha nem kél, adják ingyen és hivalkodnak, hogy ők önzetlenül munkálkodók az Úr szőlőjében . . .“ S hogy adatokra is rámutasson, ne csak általánosságban szóljon, így folytatja a levelet: „Ezért marad üresen a fakultás ma-holnap. Mert festett képet adnak a valóság helyett. A fegyelem szép, szükséges, nélkülözhetetlen: de a fegyelem köpenye alatt túlajtott szigort gyakorolni, az élet üdésége helyett, oly eljárás, melyre felháborodik

* Mi azért hallgattunk, mert nem lehetett *tisztán* látni, hogy *személyi* vagy *elvi*-e a kérdés. Több körülmény az előbbi mellett szót s így nem lehetett okunk beleszólni a vitába. Szerk.

nemcsak az ifjú szív, hanem az öregek hangulata is. És támadnak a szálló igék. kél a rossz hír és a veszett kutyanak a sorsa — az elpusztulás. És ennek örvideni fog Enyed, örvideni fog Sárospatak és mindazok, kiknek szemében szálla a Szász Domokos neve... Az intézet vezetésében föltétlenül lenni kell valamelyes elferdülésnek, hogy ne mondjam rothadtnak. Nem tudom, a bázei Alumneumtól tanulták, vagy honnan, de nem a mi természetünkéből és szükségünkéből fejlett ki. Ha a mi vérünkéből való vér lenne, lehetetlen volna, hogy — a közvetlenül érdekelteken kívül — ne találkozzék egyetlen egy, a ki védelmére keljen, holott még a cselédség is lehorgasztott fejjel nem suttoja, hanem nyiltan mondja: elmegy instálom a többi is; nem állja ki ezt élő ember! A Karthauziánus-barátok olympiai szabadságot élveztek celláikban ezekhez képest, kiket agyon nyomnak az örökké tartó istenkedő nyavalygással, az *ujjászületésre* való kényszerítéssel és azzal a kesernyész áskézzel, mely gyümölcsöket soha sem termett és nem fog sehol sem... Nem hagyja észrevétel nélkül a felolvasásokat sem, a melyeket a „modern futkározó atyafiak” rendeztek. Nem szól a felolvasások ellen, mert „a tanítás, az oktatás, a felvilágosítás a protestánsizmusnak levegője, éltető eleme,” — de a forma ellen kifogása van, s még inkább a minden „vasárnap este” tartott „vallásos összejövetelek” ellen, mert ezek az „istentiszteletnek, a *kultusz*nak külső jellegét akarják viselni magukon.” Sem zsinat, sem közgyűlés nem adott erre szabadságot; s a kánonok, a liturgiák, az agendák nem arra figyelmeztetnek-e, hogy *lehetőleg* minden vallásos cselekmény a templomban hajtassék végre?... Es ha ezt nem tartjuk tiszteletben: mire valók a templomok? Nem válnak-e azzá, a minék a názárenusok nevezik, hogy nem egyebek, mint egy „Nagy ház?...” Határozottan elítéli ezeket a vallásos összejöveteleket, a melyeken „megfelekedeznek ezek az urak arról, hogy midőn ők egy simplex fekete kabátban imádkozásra szólítják fel a híveket: meggyalázzák a palástot és profanálják a templomot.” Utal arra, hogy a kolozsvári anabaptisták is „tömegesen látogatják ez urak istentiszteletét és hivalkodva mondják: hogy ezt a szép házat nekik építették; ez már szép. De templomba nem mennek; gyermekeiket a Szamosba kereszteltetik a csizmadia legény által, a ki épen úgy esküszik a biblia holt betűjére, mint...”

Ime az a lelki felháborodás egy évvel előbb, mint a „szerkesztői üzenetek”-ből előált személyes jellegűnek látszó harc kitört. S e levélre mi volt a válasz?... Semmi, — hanem úgy látszik, hogy a püspök abban a levélben, a melyet a mult év május 27-én írt Szász Gerőhöz, a mikor ez öt nap mulva lemondott a főjegyzőségről, értésére kívánta adni, hogy korántsem tekinti „tisztességi” kérdésnek az ügyet, sőt e mellett még helytelenítőleg is nyilatkozik a Szász Gerő eljárásáról, a ki a fakultás „legdiszkrétebb jellegű belügyeit a tényállásnak meg nem felelő világitásban a nyilvánosság fóruma elé” vitte. A „tisztesség”-et nem látja megsértettnak, mert saját példájára utal, a ki annyi rágalmazásnak volt kitéve, a melyekhez képest a Szász Gerő sérelme „említésre is alig méltó,” annyival is kevésbbé, mert a Kecskeméthy sértő nyilatkozatát Szász Gerő részéről úgy a sajtóban, mint a társadalom legkülönbözőbb köreiben oly bántó nyilatkozatok előzték meg, a melyekre „válaszul az ő nyilatkozata a lehető legenyhébb.” Meg is védi a tanárokat, a kiknek működése ellen nem emel kifogást, sőt teljes elismeréssel van, mert kitűnően végzik munkájukat. Egyben ért egyet a kérdéses ügyet illetőleg Szász Gerővel, s ez az, hogy elismeri, hogy „Kecskeméthy vallásos buzgalma által elragadtatva, az

egyház-társadalmi tevékenység terén talán kissé tovább ment, mint a mennyit a mi adott helyzetünk megenged. Az u. n. vándor-prófétai szereplést s akciót... én sem helyeslem, valamint azt sem, hogy egyes egyházközségeink kebelében az egyházi előjáróság, az egyházközség kormányzására hivatott egyének tudta és beleegyezése nélkül szövetségek, egyletek... szerveztessenek s azok érdekében propaganda indíttassék...” Egyéb-iránt a püspök kihallgatásokat eszközölt s a pozitív adatok megismerése után Kecskeméthyt komolyan figyelmeztette, hogy „szüntesse be ily irányú minden további akcióját, mert ez félremagyarázásokra nyújt alkalmat s fakultásunk magas rendű érdekeinek sérelmére lehet,” — megjegyezvén azt is, hogy Kecskeméthy ez irányban határozott ígéretet is tett.

Erre a magántermészetű levélre öt nap mulva, 1897. jun. 2-án beadta Szász Gerő a lemondását, a melyet az igazgató-tanács nem terjesztett a tavalyi kerületi gyűlés elé. Azonban a viszonyok úgy alakultak, hiszen egy teljes év telt el immár, hogy Szász Gerő az ez évi gyűlésre ismét benyújtotta lemondását s abban miután kijelentette, hogy „az erdélyi ev. ref. egyházkerület mostani kormányzása, nevezetesen főtiszt. és mélt. püspök, főrendiházi tag stb. stb. Szász Domokos kolozsvári ev. ref. pap úr kormányzása alatt semmi szín és feltétel alatt az egyházkerületben semmilyen közhivatalt elvállalni és érte felelősséget elviselni” nem hajlandó, a gyűlés a lemondást elfogadta s ezzel a Szász Gerő ügye, *személyi és elvi* tekintetben bevégeződött.

Ime egy kiválóan jelentőségteljes, a nyilvánosság előtt lefolyt küzdelemnek a befejezése!... Az egyházmegyéken megnyilatkozott közvélemény nem állította előtérbe az *elvi kérdést*. Talán jól tette, — talán nem!... Szász Gerőt elejtették, mert maga tért ki az utból... De vajjon használ-e ez az erdélyi ref. theol. fakultásnak?... Az a meghurcolás, a melyben kölcsönösen részesült a tanári kar s a kerületi főjegyző: el van-e ezzel teljesen intézve?... A magyarországi ref. közvélemény megelégszik-e a Kecskeméthy rendreutatisásával?... Nem akarunk bírói székbe ülni s ítéletet mondani, hiszen „res judicatá”-val állunk szemben, s a kiket érdekelt, azok ítéleztek... Csak aztán újabb kavarodás ne álljon elő!... mert bizony-bizony jaj lesz azoknak, a kik a túlbuzgóság miatt botránkozást támasztanak.

Legyünk jó reménységgel!

Erdélyi.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Egyházmegyei gondnok választás.** A tiszántúli ref. egyházkerület *nagy-károlyi* egyházmegyéje gondnokává 35 szavazat közül 31-gyel *Domahidy Elemér* tanácsbíró választott meg.

— **Tanári székfoglalók.** A budapesti ref. főgimnáziumban e hó 6-ikán két új tanár tartotta meg székfoglalóját, t. i. *Dr. Pruzsinszky Pál* és *Bélteky Albert*. Az első a magyar földművelő osztálynak a szatmári béke idejében való helyzetéről, — az utóbbi a „vacuum”-ról tartott felolvasást a gimn. előjáróság, nagy számú érdeklődő közönség s a tanuló ifjúság jelenlétében.

— **A Baldácsy-alap bizottságának** elnökévé június 9-ikén *Tisza Kálmán* választott meg egyhangúlag.

— **A közalapi végrehajtó bizottság** Dókus Ernő elnökle alatt június 8-ikán tartotta meg azt a gyűlést, a melynek egyetlen tárgyát a kongruával kapcsolatos intézkedések megtétele képezte. Kimerítő útasítást szö-

vegezett, megállapította a kitöltendő űrlapokat s elhatározta, hogy az összeírások pontossága s szabatosága céljából beszerzi a földművelési minisztérium után az ország különböző részeiben szokásos *munkabérek* és *földhasznobérek* statisztikáját, hogy ezt is felhasználja a jelentő iver helyesbítésénél.

— **Nagy a panaszuk** a németországi r. kathólikusoknak, hogy az egyetemi tanárok között *igen kevés* az ő emberük s azok is, a kik névleg a felekezethez tartoznak, valósággal nem r. kathólikusok. Különösen Berlin ellen panaszkodnak, a hol 1896-ban 346 tanár közül *csak 19* volt pápista . . . Természetesen a protestáns *szabadelvűség* ellen támadnak e tényért, mint annyi más dolgokért.

— **A tiszaí ág. ev. egyházkerület** felügyelőjének, *Szentirányi Árpádnak* a beiktatása a jövő hó 10 ikén lesz a Miskolcon tartandó rendkívüli kerületi gyűlésen.

— **Fehér holló.** A soproni ág. ev. egyház ritkaság számba menő határozatot hozott nem régen s ez az, hogy lelkészeinek 100 frtos ötödéves korpótléket határozott fizetni az 1500 frtra emelt fizetéshez. Már korábban 10 %-os drágasági pótlékkal emelte az 1200 frt. fizetést. Fájdalom . . . nem sok ehhez hasonló esetet tudunk felmutatni! (sz.)

— **Római katolikus párhuzam vonás.** Dr. Fritsch, egy németországi helyettes r. kath. plebánus nem régen így nyilatkozott a protestánsok és papisták hitéről. „A r. kath. és a protestánsok között, ha *hitről* van szó, semminemű összeköttetés sincs s nem is lehet sohasem. A protestánsok a *tévedés*, a kathólikusok az *igazság* birtokosai. Az keveset nyom a latban, hogy a protestánsoknak talán van még néhány olyan igazságuk, a melyek a mieinkkel közösek, — de az igazság soha sem közzöntheti testvéreként a tévedést s a kettő között szoros kapocs soha sem lehet.“ . . . Hát épen a *történeti hittel* felruházott r. kath. egyháznak nem lehet párhuzamot venni a *hit* dolgában a prot. egyházakkal szemben. a melyekben a hit valódi lényegének megfelelő *szubjektív hit* van érvényre emelve. Az igazság nem ott van, a hol a lélek le van nyűgözve, s láncra verten kínlódik, hanem ott, a hol az írás szavai szerint *mindeneket vizsgál, még az Isten mélységeit* is. (s.)

— **Szent család és ámitás.** *Dortmundban* a r. kath. árvaház s egy r. kath. templom javára bazar-vásárt rendeztek nem régen s a többek közt egy régiség, vagy ritkaság-kabinetet is állítottak elő, a melyben 33 különlegesség volt látható. Így például a többek között ott volt a kamrácskában: a paradicsomi kigyó az almával; Éva kalapja palma-levelekből; Éva strikollási zacskója; a hét bölcs szűz olajának a mustrája; az a víz, a mely a Simeon szájában összefolyt, a mikor Zsuzsánnát a fürdőben meglátta; egy üvegcsé egyiptomi sötétség; az a tüzes szekér, a melyen Illés az égbe vitetett, (az ülése jégre van helyezve;) egy szűznek az édes szíve, mely arra való, hogy megegyék; egy toll abból a galambból, a melyet Nőé a bárkából bocsátott ki; az a kanál, melylyel Jákób lencsét megette Ezsau; az epe köve egy 65 esztendő virító ifjúságú leánynak, a ki soha sem szeretett; az a gyékény ládikó, a melyben Mózes a Nilusba kitették; az a számar áll-kapocs, a melylyel Sámson a filliszteusok között szétütött. — Minő *szellemesség, találékonyság* van a jótékonyság érdekében dolgozó jezsuitáknál, a kik a bolondítást egész ad absurdumig viszik s a szentségest nevetségessé tenni *ilyen módon* nem irtóznak! . . . Hát ugyan miért irtóznak mi az egész. r. kathólicizmust nevetségessé tenni

a maga sok babonaival, képtelenségeivel? Vagy van valahol határ? . . . a bolondság kigúnyolásában soha sem lehet túlzásba menni.

— **Nyilvános nyugtatónyozás.** A s.-pataki ev. ref. egyházi ének-kar 1898. évi jun 5-én tartott jótékonycélú mulatságán fölülfizetni szívesek voltak: Radácsi György, Hodossy Béla 5—5 kor.; Buza János 4 kor.; Bálint Dezső 2 kor. 28 fillér; Csétsi Nagy Pál, Eperjesy József, Popovits János, Szinyei Endre, Cziráki István, Csicseri József, Molnár János (iparos), Trsztjanszky Károly 2—2 kor.; Szabó Zsigmond, Trencsényi Pál, Matisz Andrásné, Kapéri Ferencz, Szivos Mihály, Szőke Györgyné, Dobozy István, Harsányi István, Petykó Pál, Sente István, Szinyey Gerzson, Koch Lajos, Maklár P. Miklós, Hódy József, Gecse Lajos, Erős Károly, Ternyei Mihályné 1—1 kor.; Szikresák Bertalan 40 fillért. A nemes szívű adakozók fogadják az ev. ref. egyházi ének-kar hálás köszönetét. Kántor Ferencz pénztárnok, Csizmar János, Varga András ellenőrök.

— **Köszönetnyilvánítás.** A Sárospatakon tanuló bodrogközi ifjúság f. hó 1-én a perbenyiki „Nyesés“-ben tánemulatságot rendezett, melynek tiszta jövedelme 48 frt 45 kr. a Sárospatakon felállítandó „Erdélyi szobor alap“ növelésére ádatott. Ezen alkalommal felülfizettek: Gr. Majláth József 20 frt, Br. Sennyei Pálné, Br. Sennyei Béla 10—10 frt, Br. Vécsey Sándor, Szmrecsányi Jánosné 5—5 frt, Ölbey János, Murin Mihály 250—250 kr. Dr. Rácz Kálmán, Diószeghy Pál 2—2 frt, Morgósy Hedvig, Butykay István, Kovács Józsefné, Hidekővy József, Deák János, Kanta Vilmos, Hertner Hermánné, Emődy László, Dancs György, Nagy Barna, Pataky Imre, Deák János 50—50 krt, Rácz Rálmán 10 krt. Fogadják érte e helyen is hálás köszönetünket. A rendező bizottság nevében, *Ablonczy László*, rend. biz. alelnök.

Pályázat lelkészi állásra.

Az abauji ev. ref. egyházmegyébe kebeleztet *nagy-idaí* egyház lelkészi állomására pályázat hirdettetik.

Javadalom készpénzben összesen 600 forint, (1200 korona.)

A pályázati kérvények 1898 július hó 11-ig Révész Kálmán espereshez, Kassára küldendők.

Miskolcz, 1898 jún. 11.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előjáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékyártó István,

6—12

műorgona-építő.

Felölös szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Foltozási műveletek.” Péter Mihály. — „Részlet Radácsi Gy. közigazgató jelentéséből a sárospataki főiskola 1897/98-ik évi állapotáról.” — „A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.” Réz László. — „Az 1897/98-ik évet befejező napok a sárospataki főiskolában.” — „Egyháztörténeti adatok az abauji ev. ref. egyházmegye levéltárából.” Révész Kálmán. — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Foltozási műveletek.

Gondos körültekintés, a jelen minden létező körülményeit figyelembe vevő, a jövő esélyeit mérlegelni, azokból bölcs tanulságokat levonni tudó éles elme, igen nagy adománya az égnek. E kegyes ajándékokra igen nagy szüksége van mindenkinek; de legfőképpen azoknak, a kik egy ország, vagy egy egyház ügyeit vezetni vannak hivatva. Az államtudomány minden művészetek közt a legnagyobb; az államalkotásokhoz, a társadalmakat szabályozó törvényekhez igen sok tapasztalat kívántatik, mert azok nem csupán egyetlen osztályt vagy generációt, hanem az állam minden egyes tagját, — a jövőre kihatólag is, — üdvösen szolgálni tartoznak.

A magyar állam vezetői az államférfiúi bölcsesség e magaslatára ritkán szoktak felemelkedni. Törvényalkotásuk s más intézkedésük a legtöbbször nem egyéb, mint a már fellépetts a társadalmi rendet hatalmasan fenyegető bajok leküzdésére irányuló momentan törekvés. A bajt csirájában meglátni, növekedését már jó előre üdvös intézkedésekkel megakadályozni, — ez nem tartozik az államférfiúi tulajdonságok közé. Példáknak sokaságával állhatnánk elő e tekintetben a legkülönbözőbb mezőkről. Ott van pl. Erdély. Egy emi-nens bajra, a magyarság rohamos pusztulására volt szükség, hogy a nemzeti irány erősítésének tudata némi kis jelekben, — mint az Emke megteremtésével, társadalmi actioval és állami iskolák felállításával, — megnyilatkozhatott. Ott van a középiskolai nevelés; nem egy-két generáció elcsenevészése szemmel látható példájának köszönjük-e a gimnasztika felkarolását; a szellemi túlterhelésnek a gymnasiumokban, az egyetem túlszűfolttságának, ebből a jogakadémiák decentralizációjának kérdését nem szomorú társadalmi jelenségek vetették-e felszínre?

A napszámosok, a kisbirtokos és iparos osztály helyzetének javításáról nem akkor kezdtek-e gondolkodni, mikor az elégedetlenség boszúzó kezét emelte, késznek mutatkozván felforgatni a fenálló társadalmi rendet?

Avagy ott van a minket olyan közletről érdeklő egyházi kérdés! Mikor az államférfiak az állam és egyház közötti viszony korszerű rendezéséhez évekkel

ezelőtt hozzáfogtak: a magasabb államtudományi szempontnak be kellett volna látni e kérdésnek egész mezejét! De belátták-e? Megalkották a felekezetenélküliségről szóló törvényt, levonták-e ennek a consequentiát? Mikor meghozták a felekezeten kívüli helyzetről szóló törvényt: azonnal meg kellett látni és sürgősen orvosolni azt az állapotot, melyben kivált a prot. papság tengődik. Nyitott szem előtt a prot. hívek adózási viszonyai is feltűnhettek volna. De mire lett volna jó e gondos, minden részletre kiterjedő, a társadalom egész mezejét áttekintő állambölcsesség? Hiszen látszólag béke, nyugalom volt mindenütt. Ad hominem bizonyítékokra volt szükség a consequentiák levonása végett. A felekezetenélküliség gyors terjedésére, melynek indító okai mégis csak gondolkozába ejtették az államférfiakat, — továbbá a szocialismus rohamos pusztítására épen a legértelmesebb magyar ref. lakosság körében.

Hogy ez nem az a qualificatio, melyet Plátótól kezdve annyi állambölcselő a status férfiakról adott, az kétségtelen dolog.

Megengedjük, hogy a társadalom egész mezején tapasztalható mulasztásoknak minden okát nem teljesen az államférfiu belátásában kell keresni; megengedjük különösen, hogy a mi specialiter az egyházi kérdést illeti: saját egyházunk jelenlegi vezetőit is igen sok mulasztás terheli, mert hogyan oldatott volna, vagy oldatnék meg helyesen az egyházi kérdés, mikor vezetőink, kiknek kötelességök lett volna egyházunk helyzetéről az államférfiakat, az országot első sorban informálni, maguk is a fent elsorolt hibában szenvedtek?

Ne tekintsünk másra a congrua ügygyel összefüggő eseményeken kívül! Mennél közelebb megyünk ennek a nagyfontosságú törvénynek a megvalósításához, annál jobban megismerkedünk azzal a tervszerűtlenséggel, melyet ennek az egész folyamata alatt tanúsítottunk.

Mert vajjon úgy kellett-e előkészíteni egy oly fontos ügyet, mint a minő a lelkeszi jövedelmeknek a congrua alapjául való összeírása, a hogy az tényleg előkészítve volt? Kellett-e, szükség volt-e okot szolgáltatni az összeírások helyessége felőli sok nemű panaszokra?

Avagy mivel menthető továbbá az a bölcsesség, mely a tizenkettedik órában, a congrua törvényjavas-

lat előtt pár nappal veszi észre, hogy hiveink egyházi adóval túlságosan vannak megterhelve?

Ha vezetőink tudták, hogy azok a jelentő iverk valóban arra szolgálnak, hogy azok alapján egyházunkban tűrhető helyzet legyen teremthető; bizony itt minden részletkérdést megfontolól, minden sebet megvizsgálól körületekintésre lett volna szükség, a mi, valljuk meg, hiányzott!

De mondhatná valaki: minden hiba, minden bal-lépés helyrehozható. Hiszen a Jelentő iverk helyesbítésére utat nyitottak, az egyházi adóviszony rendezése épen most van napirenden!

Igen! Épen előttem fekszik a conventi Jegyző-könyv, olvasom Tisza Kálmánnak a 68. sz. a. indítványát. Kezeim közt van a Jelentő ív, mely híveink adózási viszonyait lesz hivatva feltüntetni; olvasom az ehez kiadott egyházkerületi útastást. Olvasom, tündööm felettök és látom, hogy ez is csak egy folt a többi foltokhoz.

Megmondom, hogy miért!

A convent által elfogadott Tisza-féle indítványtól a jóakaratot ugyan eltagadni nem lehet, mert kettős iránya van. az első, hogy szólítsa fel a convent az egyházkerületeket, ezek az egyházmegyéket arra, hogy hassanak oda, hogy a hol az eddig nem tör-tént, az egyházi törvényeink 246., 247. §-ában megjelölt módon rendeztessék az egyházi adó, hogy így a teher igazságosabban oszadjék meg; a második cél az, hogy a hol az egyházi adó túlságosan nagy, annak leszállítása lehetővé tétessék.

A convent által kiadott Jelentő ív is aztán semmi mást nem kutat, nem keres, minthogy a 10 frtot fizetők állami adója hogyan viszonylik egyházi adójukhoz, a nagyobb állami adót fizetők egyházi adójának rendezését a zsinati törvény 246., 247. §-a alapján a kerületek és az egyházmegyék hatáskörébe utalja (hogy ezek a zsinati törvény 246., 247. §-ban megjelölt módon rendeztessenek.)

Ezért érdemli ez újabb munka a foltozás nevét. Mert kétségtelen ugyan, hogy a 10 frtnál kevesebb állami adót fizetők helyzetén, — ha szükséges, segíteni fog, de általában nem nyújthat tiszta képet az egyházközségnek adózási viszonyairól s az egyes híveknek egymással szemben levő egyházi adózási aránytalanságáról.

A convent ugyan kimondta, hogy a kerületeknek és ezek által a megyéknek oda kell hatni, hogy az egyházi adó az említett §-ban kijelölt módon rendeztessék, de mivel a kerület ezt figyelmen kívül hagyta, marad az eddigi helyzet!

Igaz, leszállítatják a túlságosan terhelt szegény nép adója, ez is valami lesz, de az aránytalanság elosztva, az ősi rendszer eltüntetve nem lesz! Az egyházi életben a szegény nép adójának rendezése csak az egyik baj megszüntetése; a másik baj az, hogy a vagyonos osztály a demokratikus szerveztű egyházban teljesen középkori kiváltságokat élvez, kénye, tetszése szerint járúl az egyház fentartásához.

A sajtó, a közvélemény. évtizedek óta nem ily módon, hanem gyökeresen kívánja az egyházi adózás kérdésének megoldását. Hivatkozom a gyűlések, az egyházi sajtó felfogására, a szatmári értekezlet adózási javaslatára, hivatkozom magára a pénzügyi- és a kultuszminiszteri nyilatkozatokra.

Ezzel szemben aztán annyit tesz a convent, hogy a kerületeknek figyelmébe ajánlja a zsinati törvény-nek 246., 247. különben is viaszorrú, kaucsuktestű

§-ait, az egyházkerületek pedig ezt nagy autonomiku-san agyonhallgatják, gondolva, hogy az egyházi adó ki-vetése és rendezése első fokon magának a presbyterium-nak a jogkörébe tartozik; — ebben rejlik az újabb ballépés; ez a toldozás-foldozás művészete, a nagyobb szabású concepcióktól való irtózás

Az ilyen intézkedés számot nem vetés egyházaink sajátos helyzetével.

Mert legyen bár megérve az egyházi adózás ren-dezésének kérdése a legtöbb gyülekezetben; legyen bár a presbyterium kezében a zsinati törvénykönyv; hivatkozzék a fent említett §-okra és azok szerint vessen ki a kiváltságosokra egyházi adót, az ügy ódiuma első sorban és főképen a lelkeszre és presbytériumra fog hárulni. Hogy mit jelent ez csak egy egy-ház életében is, azt sokan tapasztalásból tudhatják.

Azért addig is, míg az egyházi adó kérdésével a jövő zsinat foglalkozhatnék és azt korszerűleg meg-oldaná, a kezdeményezésnek az aránytalanság meg-szüntetésére rendesen a felsőbb hatóságoktól kellene kiindulni.

Sajnos, igen gyakran ennek épen az ellenkezője történik. Sokszor megesik, hogy a hol az egyház bátorságot vesz magának a kiváltság megtörésére, a felettes hatóságnál, az egyházmegyénél, pártolásra nem talál, a minek oka az a személyes érdek, mely ennél a kérdésnél ezer és ezer szállal köti meg ható-ságaink nagy részét, mely érdeknek védelmezésében épen nem korszerű argumentumok is repülnek a levegőbe!

Igen sokszor halljuk: „Ezt az egyházat az én őseim alapították, az én őseim pedig ekkor megvál-tották magukat.”

Az én birtokom tehát nem olyan elbírálás alá esik, mint a paraszti!

Hát ki alapíthatott volna egyházat. ha nem a nemesi osztály, mely a múltban minden földnek ura volt? Aztán az ősök érdeme kihat-e az utódokra? Végül, ha már a megváltás is szóba hozatik: már csak in idea is nem abszurd-e: megváltani tudni az utódokat, mondjuk, egy egyháznak. egy alaptermésze szerint folyton fejlődő testületnek, mely testület csak a hívek élő activ tevékenységéből állhat fen és virágozhatik, — minden jövőndő igényei alól?

A kálvinista egyházban ezt az alacsony felfogást megtörni, a kacagányokkal takarózó virtust is elte-metni kell előbb, míg az egyházi adózás rendeztetik, megtörni, eltemetni, közös, egyesült erővel, felmagasz-tosult érdekekkel. Elhányni minden lomot, törmelékét, mely az avult khártákban foglaltatik.

Határozott fellépés, szigorúan megrajzolt terv, magas nézőpontra emelkedés nélkül, minden mun-kánk csak toldás foldás.

Mert betömünk egy lyukat, az elégületlenség árvize máshol fog kitörni; összes erőnket aztán ily kicsinyes munkákra fogjuk fecsérelni.

Mikor aztán ebben a munkában egy-két generáció kifárad: utóljára is az általános elégedetlenség fog bennünket nagyobb szabású tevékenységre kényszeríteni. De addig a bomlás processzusa lesz szemlél-hető. Nem jó volna-e ezt megelőzni? Nem üdvös volna-e a jövő zsinatig úgy előkészíteni a közvéle-ményt, hogy egyszer már igazán gyökeres reformok létesülnének s nem foltozási műveletek volnának napi-renden?

Péter Mihály.

ISKOLAI ÜGY.

Részlet Radácsi Gy. közigazgató jelentéséből a sárospataki főiskola 1897—98-ik évi állapotáról.

Mélyen tisztelt közönség!

Századokon át fejlett és izmosodott intézetek életében, — a milyen e mi szeretett főiskolánk is — egy-egy rövid esztendő csak kivételes esetekben hozhat létre nagyobb változásokat vagy éppen korszakos fordulatokat: csak erősebb külső ráhatás, vagy belső rázkódások következtében.

Az 1897—98-dik iskolai év — a melynek képét ez alkalommal vázolni tartozom, — nem számítható az ilyen kivételes időpontok közé. Csendes, békés volt egész lefolyásában. Szántottunk, vetettünk; plántáltunk és öntöttünk az aratás és gyümölcs-szedés reménységével. Csiszoltuk a gyémántot, faragtuk, véstük a durva követ: ki így, ki úgy, a mint az Isten tudunk engedte; de mindig a felelősség érzetével s azzal a meggyőződéssel, hogy mi — a vezetésre hivatottak — itt egy szent hagyomány örökösei vagyunk s reánk e főiskola nagy alapítóin és mélyen tisztelt előjáróságunkon kívül, a hazai református egyház is ellenőrző szemekkel vigyáz.

Protestánsok igyekeztek azért lenni a protestáns név legjobb értelme szerint, e névnek összes igényeivel s ha talán — mint ilyenek — nem mindig és mindenben értük el célunkat: annak oka főként az új idők szele, a mely a családok, a gyermekek útján, sőt a levegővel is közénk is be-betolakodik s bizony-bizony szédítő tulajdonsága van. E szél ellen való óvakodás és birkozás képezte egyik főfeladatunkat, *mert benne van a tudomány-szeretet meglazulása, vele jár a szent eszmények iránti érzéketlenség és a köteleltségérzet meghnyatlása.*

Megnyugtathatom s biztosíthatom a mélyen tisztelt előjáróságot s a főiskolánk iránt érdeklődő nagy közönséget, hogy Isten, haza és emberszeretettől ihletett néppé törekedtünk nevelni tanítványainkat és jó cselekedetekre igyekezőkké. Hallottuk a hívogató szót s éreztük, hogy a változott viszonyok között többre vagyunk kötelezve, mint különben: ezért nem is mulasztottunk el — úgy szólván egyetlen alkalmat sem, hogy oda férközzünk tanítványaink szívéhez; lássuk, figyeljük őket a tanterem falain kívül is lelkök fellángolásaiban, sőt hogy összeolvadjunk velök ünnepi érzéseikben és segítsük azokat mintegy tisztábbakká lenni és megszentelni s ifjúi kedvteléseiket is mintegy megédesíteni, megaranyozni. *A tanári kar és tanuló ifjúságnak egy lélektől való áthatottsága ritkán mutatkozott annyi szép példában, mint az 1897—98-dik esztendőben.*

Az iskolai évnek ilyen csendes, békés, összhangzatos folyása mellett is éreznie kellett a tanári testületnek, hogy fogantatik valami az idők méhében, a mi előbb-később fordulatot idézhet elő főiskolánk életében is.

A gimnázium — ime — nem bír többé megfélni a régi keretek között s a tanügyi kormány követelése s a tanügy érdekei szerint is megindult egy olyan átalakulásnak, a melynek több oldalu következményei egyelőre inkább csak sejtethők, mint kiszámíthatók. Tanügyünk mai fényűző, európai színvonalú berendezése nagy áldozatokat követel azoktól, a kik e téren elmaradni nem hajlandók és a kiket múltjok ösztönöz a versenyésre. A párhuzamos osztályok folytatólagos felállítása és ellátása — a mint azt a tanári kar egy hosszabb munkálathat-

részletesen kimutatta — nem ejthető meg másként, mint költséges építkezéssel s a tanerők tetemes szaporításával. Nem a tanári kar gondja ugyan — első sorban — az anyagi eszközök kutatása és előteremtése; de, ha ezek az eszközök más intézeti ágak, vagy az egységes fejlődés kárával fordíthatnának a kettős gimnázium céljaira: e körülmény a tanári karra is okvetetlenül visszahatással lenne s így talán-talán az egész intézet szellemére is.

De — hogy valamiképen félre ne értsünk: — a tanári kar nem akar kicsinyes s talán önző aggodalmakkal elébe állani a megindult gimnáziumi kiépítkezésnek; sőt inkább az egész főiskola és hazai reformált egyházunk érdekében állónak tartja azt, hogy itt egy minden jogos kívánságot kielégíteni tudó, hatalmas főgimnázium alakuljon, a mely biztos tápláló forrása legyen a többi intézeti ágaknak is és a tiszta, hamisítatlan prot. szellemnek is tiszteletreméltó ápolója.

Az ez irányban megtett első kísérlet — ime sikerült, — egyelőre legalább a *külső* — de úgy látjuk — a *belső bizonyítékok* szerint is. Az első párhuzamos osztály szükségére a létszám által igazolva van s előkészítette a tanári kar és a főiskola igazgató-tanácsa a 2-dik párhuzamos osztály felállítását is és helyeselte e törekvésünket — mint főhatóság — a főt. egyházkerület is.

Korszakot jelez-e ez az intézkedés: ma még nem tudjuk; de valószínű, hogy igen s ez esetben az 1897—98-dik esztendő nagyobb jelentőségűvé emelkedik majd a jövőben, mint a milyennek mutatkozott lefolyásában. Most fog kiderülni — *s ez teszi majd a dolgot igazán korszakossá*, hogy a sárospataki főiskola ott van-e csakugyan az egyházkerület közséégeinek és megyéinek szívében s e szívnek legbensőbb rejtekeiben?!. . . Gimnáziumunk különben, mint eddig, úgy ez évben is megfelelt szép hivatásának s nem csekély igazolására szolgál, hogy az állam tanügyi kormánya — annyi kísérlet után — újra közeledik a prot. gimnáziumok kipróbált tantervéhez, a melynek készítésében a sárospataki tanári karnak nem közönséges része van.

Gimnáziumunk tervezett kibővítése mellett *jogakadémiánk sorsa* képezte különösebben a tanári s kivált akadémiai tanári karunk gondoskodásának s tünődéseinek tárgyát a lefolyt esztendőben. Ez a törvényes mennyiségű tanerőkkel teljesen berendezett intézeti ág ma már a legcsekélyebb létszámú a hazai jogakadémiák között, pedig egyik-másik tanárának országos irodalmi neve magában is hathatós vonzóerő lehetne a tudománykedvelő jogász-ifjakra nézve — egészséges viszonyok között.

A mutatkozó baj nem végzetes ugyan, mert hiszen volt idő, a melyben jogakadémiánk tanulói létszáma a mostaninál jóval kevesebb is volt; de bántó annyiban, mert két olyan okra vihető vissza, a melyek egyen-egyen is szomorú bizonyosságai az u. n. új időknek.

Az egyik ok maga a közoktatási kormány felsőbbiskolai politikája, a mi — ezen a ponton — bizonyos megígért és megérett reform halogatásában jelentkezik. A tudomány-egyetem jogi karának decentralizálása ugyanis már évek óta behizonyosodott szükség. Mellette szólt az ország tudós közvéleménye, mellette a jog-tudomány megbecsülése; mellette a jogakadémiák felvirágoztatása s a doktori címnek a reá borúlt homályból való kiszabadítása . . . és azért ez a reform csak késik és egyre késik; pedig bizonyos erkölcsi felelősség is járul hozzá azokkal a jogakadémiákkal és azok fentartóival szemben, a melyek és a kik a nekik nyújtott reménységre készséggel fogtak hozzá a költséges újra rendezkedéshez. Távol van tőlünk egyébnek tulajdonítani a halogatást, mint az ország pénzügyi helyzetének; de legyen bármi az oka,

annyi kétségtelen, hogy a reform elodázása a több szegények rovására is esik, — ha már a tudomány nagy érdekeitől eltekintén is, a mi azonban nem illik hozzánk.

A másik elszomorító ok annak a hitnek folytonos terjedése és erősödése, hogy a jogtudomány elsajátítása végett nincs is szükség iskolákra és tanárokra!! Nem szűnünk meg felemelni szavunkat e visszásság ellen s a szülők ama könnyelműsége ellen, a melylyel kezökre játszanak dédelgetett fiaiknak s a hivatalosak és nem hivatalosak amaz eljárása ellen, a kik menedéket adnak az ilyen iskola-kerülőeknek s ez által megkisebbitik magát az egész jogtudományt és megrendítik az igazság-szolgáltatás komolyságába vetett hitünket.

Ha ez okok megszűnnek; ha — kivált — a társadalom léha felfogása e tekintetben megváltozik: bizonyosra veszzük, hogy sárospataki főiskola jogakadémiája mai helyzetéből dicsőséggel fog kiemelkedni és hogy ez megtörténjék, itt volna talán már az ideje, hogy református egyházunk, de maga egyházkerületünk is felemelje kérés és tiltakozó szavát; mert *mint protestánsok sem tűrhetjük azt néma türelemmel, hogy a tudomány és az iskola megcsúfoltassék.*

Egyébként a mi jogakadémiánk — bizonyos kedvezőtlen, de múlt jelenséget leszámítva — ez évben is hűséggel állotta meg helyét s teljesen megfelelt az államkormány tanügyi követeléseinek s tanárai — a szoros iskolai teendőkön felül is — nagy készséggel buzgólkodtak növendékeik előhaladásáért.

A *theol. akadémia* sorsában semmi lényeges változás nem esett. Ugyanazokkal a tanerőkkel s ugyanazzal a szellemmel működött, mint tavaly. Egy kérdés nyugtalanította csupán és nyugtalanítja ma is: vajjon az államsegélyes papság lesz-e befolyással a *theol. akadémiák* sorsára és milyen is lesz majd ez a befolyás? Addig, míg az államsegélyes református egyház képe ki nem formálódik, a *theol. akadémiák* legjobban teszik, ha várakoznak s mostani rendszerükkel és tantervük alapján építgetik tovább az Isten országának alapjait és ápolják a protestáns egyház soha meg nem oltható szellemét.

Ez általános kép s bensőnkbe is bevilágító gondolatok szolgáljanak egyelőre biztosítékul a főt. egyházkerületnek és a nagytiszt. és tek. Igazgató-tanácsnak arra nézve, hogy a sárospataki főiskola 1897—98-dik esztendeje nem számítható a boldogtalan esztendőkhöz.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.

(Folytatás.)

B. A középiskolák.

A közoktatási kormányt az 1896/7 tanévben — a tanterv kérdésén kívül — legfőbbképen a *tanárképzés* kérdése foglalkoztatta. — Két szempont készítette erre a nevezett kormányt: az egyik, hogy a tanárképzés a tudomány szempontjából is fejlődjék, mert minden intézmény a vezetők egyéniségének milyenségétől is függ; a másik, hogy a tapasztalható tanárhiány megszüntessék. Ez utóbbi szempont az, melyből kiindult első sorban a kormány cselekvése. Mert a tanárhiány a legutóbbi időben nagy mérveket öltött. E hiánynak az oka azonban nem olyan természetű, mint pl. az egyházunkban tapasztalható lelkes hiányé, mert a tanári álláshoz fűződő igények — ha teljes, ideális mértékben nincsenek is még kielégítve, de e kielégítéshez lázas

munkával törekszik és közeledik az államkormány. Ez ok egészen más természetű. A jelentés a valóságnak megfelelő következő okokat említi meg:

1. Középiskoláink az 1883. évi XXX. t.-cikk életbe lépte óta nemcsak tanulmányi tekintetben, hanem *extensive* is nagy mértékben fejlődtek. Évenként legalább egy új középiskola nyílt meg s átlag ugyanannyi ment át más iskola fentartók kezeiből az állam ellátásába.

2. Nem kis arányban alakultak át csonka gymnasiumok teljes középiskolákká.

3. A párhuzamos osztályok 12 év alatt 53-ról 137-re emelkedtek.

4. A felekezeti, községi stb. középiskolák az alaptörvény 47. § a értelmében kötött szerződésekből kifelé állami mérték szerint rendezkedtek be, s így legalább 60 középiskola tanárkarait átlag 2—3 tanárral *kellett kiegészíteni.*

5. Végül, az 1894. XXVII. t.-c. életbe léptetésekor a hivatalukban elaggott, nem kis számú felekezeti tanároknak nyugalomba vonulása is újabb hézagot támasztott a tanárok országos állományában.

A mint látszik tehát, a tanárhiány oka a középiskoláknak nagy mérvű fejlesztése, nem pedig az, mintha az illető intézmények kevesebb tanárt képeznének, mint az előtt, — mert a fentebb kimutatott statisztikai adatok arról tanúskodnak, hogy a tanárképzők tagjainak száma évtől-évre emelkedik. Öt éve annak, hogy a tanárhiány érezhetővé vált. — A fenti öt ok — mondhatni egyszer állott elő. Mihelyt azonban a megkezdett berendezkedés a rendes kerékvágásba eljut, ez a ma még meglevő baj is elmúlik.

S hogy ez mentől hamarabb el is múljék, a közoktatásügyi kormány megtesz minden lehetőt. Ennek a bajnak elhárítására törekszik az Eötvös collegium; ezt van hivatva megszüntetni a *kolozsvári prot. tanárképző intézet*, melyről a miniszter azt mondja, hogy *országos jelentőségű.* S ezekről az intézetektől nem sajnálja a miniszter a pénzt sem s így lehetővé teszi, hogy a tehetséges, de szegény ifjak tanári oklevélhez juthassanak.

Sokszor hallottunk, olvastunk panaszt a tanárhiányról s ev. ref. egyházunk nagyon is kereste és keresi a módokat, hogy mikép tudhatná biztosítani magát a tanárhiány ellen. A tanárhiánynak fentebb kimutatott okai arról győzhetnek meg mindenkit, hogy egészen felesleges különösebb módokat keresni a ma meglevő baj elhárítása ellen, mert azt hirtelen megszüntetni nem is tanácsos, de nem is lehet, sőt nem is szükséges, mert az önmagától fog megszűnni akkor, mikor az új alapon való berendezkedés egy bizonyos stadiumot elért.

Hanem igen is van egy másik oka egyházunknak az aggodalomra és cselekvésre. Ez az, hogy a *protestáns egyházunk szellemétől áthatott tanárok száma kevesedik nap-nap mellett.* Az állami oklevél csak a *tudomány magas színvonala mellett, meg a rideg okoskodáson alapuló hazaszeretet mellett kezesedik: de a vallásosság, a protestáns eszmék és eszményekhez való ragaszkodás mellett nem!* Hivatkozunk folyton, mert nem feledhetjük el, a *Szigetvári féle indítványra*; hivatkozunk arra a keserű tapasztalatra, hogy az Isten házában látogatásánál, az egyháziasság gyakorlásánál, a fiatal állami oklevéllel bíró tanárok legnagyobb részének a leggyengébb sport üzése is elsőbb gondja. Pedig e tekintetben számításba nem csupán az illető egyéni érzelme jön, hanem *cselekedeteink nevelő hatása is!* Ez az, a mely oldalról baj fenyeget bennünket.

A kolozsvári prot. tanárképző intézet el nem oszlathatja aggodalmainkat, mert azt az intézetet is úgy

alkottuk meg, hogy nagyon is állami ízű annak egész szervezete. — Ugy, hogy nincs intézményünk, mely *puritán gondolkozású prot. tanárokat nevelne a protestáns egyháznak!* Ennek az intézménynek a megteremtése volna első kötelessége ma a két testvér prot. egyház-egyetemnek. — Majd, mint kimutatom alább, az ev. ref. középiskolák közül alig egy-kettő olyan, melyben egyházunk a vezető szellem, a többi mind *államsegélyes*, a hol a tudományt szolgálják, de egyházunk érdekét nem!

A közoktatásügyi miniszter különben nemcsak azokból a szempontokból törődött a tanárképzéssel a szóban levő tanévben, hogy szaporítsa a tanárok számát, hanem abból a szempontból is, hogy emelje azok tudományos képzettségét. E célból a tanárjelölteknek külföldre való utazását is lehetővé tette. — szünidei rendkívüli szaktanfolyamot rendeztetett, — a szóban levő tanévben a természetrajztanárok számára,

A nők középiskolai oktatásáról is beszámol már a miniszter, — bár még nagyon szűk szavú ez idő szerinti beszámolója. Megemlítünk belőle annyit, hogy a szóban levő tanévben nyílt meg országos nőképző Egyesület b.-pesti leány-gymnáziuma, egyelőre az I. és V. osztálylyal. — Az első év tapasztalatai — úgy mondja a miniszter általában reményre jogosítók. Mi megmondtuk ebben a tárgyban véleményünket, várunk tehát, hogy a remények mennyiben válnak be.

(Folyt. köv.)

Réz László.

KÖZÉLETÜNK.

Az 1897—98-ik évet befejező napok a sárospataki főiskolában.

Most sem jöttek társzekerek a regratiókra sem az előjárók, sem a szülék, mint nem immár annyi évtized óta. Ma már kissé különös is volna, ha a parádés kocsik sokasága hirdetné a vizsgák idejét, az előjárók jelenlétét, mint ötven esztendővel ezelőtt, — hogy ráfognák az ős kollégiumra hatalmas versenytársai azonnal a maradiságot, az orthodoxiát, holott pedig a kor szellemének minden egyes új intését megértették ez iskolának vezetői s bátran állíthatjuk, hogy a Rákócyak ősi fészke régi ugyan a haza-, a szabadság-szeretében, a nemes erkölcsök ápolásában s épen e régiség képezi egyik főekességét, de egyúttal megvan mindazok az újkori vívmányok is honosítva, a melyek a nevelés és oktatás terén a haladás és fejlődés elengedhetlen feltételeinek bizonyultak. A pataki tanulók annyiszor emlegetett rustikussága ma már nem szolgál megbotránkozás kövéül, — a finomság, az udvariasság, a társas élet eme kezdetleges, de olyan nehezen megszerezhető elemei a konviktusi cellák lakóiban is megvan s a főiskolai énekkar vidéken szerepelgető tagjai nem a Bachusnak való áldozással, hanem a társaságokban való ügyes forgolódásukkal hagynak magok után immár jóhírnevet. A debreceni spiriték, a pataki lencsések vaskora elmúlt, új korszak köszöntött be, az új idők szellemének hatása nyilatkozik meg az ős kollégiumok falai között is, a melyeknek ifjúsága az ódon és újdon nemes vegyületével áll a verseny terén s nem engedi oda egykönnyen a győzelem pálmáját tisztán modern alkotások műzsaseregének.

Sárospataki alma materünk az 1897—98-ik iskolai

évben is nemesen töltötte be magasztos hivatását, a mint ezt a más helyen közölt igazgatói hivatalos jelentésből olvashatjuk. E helyen az iskolai év végső napjairól számolunk be, a tanuló-sereg évi munkásságának eredményeit állítjuk olvasóink elé.

A hivatalosan megállapított sorrend szerint június 15-ikén kezdődtek a vizsgálatok, még pedig délelőtt a rajz és szépírási dolgozatok átnézésével, délután a felgimnáziumi tanulók ének- s ezután az egész gimnáziumi ifjúság tornavizsgálatának megtartásával. A rajzolásban elért sikerükért jutalmat nyertek: *Molnár István*, VII-ed, *Kovács Gyula* IV-ed osztályú tanulók 3—3 frtot; *Galló József* VII-ed, *Kandó Ferencz*, *Horváth Pál* VI od, *Bálint Dezső* V-öd, *Dienes János* III-ad osztályosok 2—2 forintot; *Buza László* III ad s *Bálint József* II-osztályú növendékek 1—1 forintot. Dicséretben részesültek: *Keresztessi Sándor*, *Binéth Menyhért*, *Becske Bálint*, *Bálint Bertalan*, *Eperjesi István*, *Háda Sándor*, *Korocz Béla*, *Csillik Balázs* és *Kapitány Andor*. A szépírásból bemutatott versenydolgozatuk után jutalmat nyertek: *Ardai Pál* I-ső, *Tóth János*, *Balog István* II-od osztályosok 1—1 forintot s *Takács Mihály* 2 forintot. Dicséretben részesültek: *Trenko György*, *Ciráki Ferenc*, *Csillik Balázs* és *Pataki József*.

A felgimnáziumi tanulók énekvizsgálata a főiskolai imateremben folyt le, sajnos, kevés számú érdeklődő jelenlétében. Pedig nagy lelki gyönyörűséggel hallgathatták volna meg az éneklés kedvelői az előadott egyházi s világi darabokat. Az előjáróság nevében *Bálint Dezső* adózott dicsérettel s elismeréssel úgy a vezető, mint az ifjúság iránt, buzdítván a tanulókat, hogy az életben is szeressék az éneket és a dalt s ne hódoljanak a lábrakapni kezdő felfogásnak, a mely az éneklést csaknem lenézi s elhanyagolja.

Mint mindig, úgy most is nagy néző közönség gyülekezett egybe a torna-csarnok előtti téren, hogy a gimnáziumi tanulók tornászati mutatványaiban gyönyörködjék. Meg is volt az élvezete minden érdeklődőnek először a sikerült felvonulásban, majd a katonai gyakorlatokban, azután a szer-tornázásban s végül a versenyekben. A versenyek osztályonként mentek végbe s fokozódó érdeklődés kísérte mindeniket, főleg pedig a felsőbb osztályosokét, a kiknél az erő s ügyesség dolgozott a győzelem kivívásáért. Egy-egy hosszú, magas s rúd-ugrásnál a tetszés moraja zúgott végig a közönség sorain s hatalmas taps volt az első jutalom a győztes részére. A versenyek s a jutalmazottak a következők voltak az egyes osztályokban: I. o. *futás* (60 m.-re): *Tóth Endre* 1 frt, *Ragyóci Sándor* 1 frt, *Szabó Lajos* 1 frt. — II. o. *rúdon mászás*: *Menyhárt Tamás* 2 frt, *Rozgonyi Endre* 1 frt. — III. o. *kötélen mászás*: *Bornemissza István* 2 frt, *Novák Ernő* 1 frt. — IV. o. *futás* (120 m.): *Haury Zoltán* 2 frt, *Veres Miklós* 1 frt. — V. o. *távolugrás*: *Panka Károly* 3 frt, *Juhász Sándor* 1 frt. — VI. o. *magas ugrás*: *Prágay István* 3 frt, *Sípos Lajos* 3 frt. — VII. o. *távolmagasság-ugrás*: *Szency Emil* 3 frt, *Kiss László* 1 frt, *Radácsy István* 1 frt. — VIII. o. *rúdugrás*: *Kövér Zoltán* 5 frt, *Hajdú György* 5 frt, *Farkas László* 2 frt. — Gimn. torna-kör tagjai *súlydobás*: *Kövér Zoltán* 4 frt, *Kiss László* 2 frt. — Gimn. torna-kör tagjai *függélyezés*: *Makó Béla* 3 frt, *Hajdú György* 3 frt. — *Dobolásért*: *Kun Dániel* II. o. t. 2 frt.

Már lehanyatlott a nap a láthatárról, mikor a versenyek elvégződtek s a győztesek megkapták koszorújukban s pénzjutalmakban a diadal díját. Egyező volt a vélemény, hogy *Kiss Elek* tornatanárt méltó elisme-

rés illeti tanulóink vezetéséért, mint a ki mindent elkövet, hogy főiskolánk ezen a téren is az elsők között foglaljon helyet.

Június 16—18. napjain mentek végbe az érettségi szóbeli vizsgálatok *Fejes István* elnöklete alatt s *Hege-düs István* budapesti tud. egyetemi tanár, mint kormányképviselő jelenlétében. A vizsgálatra állott 32 ifjú közül *jelesen* érett lett: 2, névszerint: *Fodor Kálmán* és *Trócsányi József*; *jól* érett: 6; *egyszerűen*: 16; egy évre visszavetett: 1; két hónapra: 7. A vizsgálat végeztével az elnök adott jó tanácsokat a most már életpályára lépőknek, — a kormány képviselője pedig elismeréssel adózott a tanári karnak s lelkükre kötötte a vizsgát tetteknek, hogy a sárospataki főiskola iránt való hálaérzetet ne hagyják kialudni keblük-ből, hanem mindenkor áldva emleghessék az *«alma-mater»*-t s legyenek annak mindig hálás és hű fiai

Június 19-ikén délelőtt 10 órakor a városi ref. templomba vonult az előljáróság, tanári kar s ifjúság. Tanári kar s ifjúság teljes számban jelent meg az Ur hajlékában, az előljáróság tagjai is csaknem teljes számban vonultak be *Kun Bertalan* püspök, *Fejes István* és *Dókus Gyula* főiskolai aligondnokok vezetésével. Az istentiszteletet *Novák Lajos* főiskolai lelkész végezte, a ki buzgóságteljes imádság után a Máté XIII. r. 24—30. versei felett tartott predikációt, mely az eredetiség nagymértékben meglepő újdonságával, tartalmi gazdagságával, kidolgozási szépségeivel s az előadás megragadó voltával mintegy megígérte a hallgatóságot, a mely a felvett szövegnek a predikátor szerint való értelmezésére benső megnyugvással adta meg a helyeslő feleletet. A gyülekezeti ének mellett a főiskolai énekkartól is hallottunk egy egyházi darabot, a mely szép előadásban emelte a buzgó lelkeket az ég felé.

Istentisztelet végeztével az előljáróság, tanári kar s ifjúság, valamint a gyülekezeti közönség *egy része* — kár, hogy *csak egy része!* — a főiskolai imaterembe vonult, hogy meghallgassa a közigazgatói jelentést.

Radácsi György ez évi akadémiai s közigazgató a tőle megszokott ékes nyelvezettel, a főiskola jelen évi belső és külső történetében előfordult események egyes csoportosításával s az *«alma mater»* iránt való határtalan lelkesedéssel számolt be az előljáróságnak s a közönségnek mindazokról, a mik egy jelentés keretébe beilleszthetők. A jelentés megnyugtató képet rajzol a főiskola állapotáról, bizonyosággal annak, hogy az Ur kegyelme s gondviselése nem távozott el e főiskolától, hanem megnyugodott azon ebben az esztendőben is.

A közigazgatói jelentés kapcsán történt az akadémiai pályatételek eredményének kihirdetése, a pályadíjak kiosztása, valamint az egész főiskolai ifjúság köréből azoknak megjutalmazása, a kik szorgalmukkal, magukviselésével, elért tanulmányi sikerökkel méltókká tették magukat arra, hogy ösztöndíjban részesüljenek.

Pályadíjat nyertek a következő ifjak: *Nagy Béla* IV-ed éves hittanhallgató, a ki 2 díjat vitt el, t. i. az egyházi beszédre kitűzött díj nagyobb részét (25 frt 20 kr) s a magyar tud. akad. 10 aranyas Kazinczy-díját; *Kállay Ferenc* IV-ed éves hittanhallgató, a ki az egyházi beszéd kisebb díját (16 frt 80 krt) nyerte el most is, mint a múlt évben. (Az egyházi beszédre csak 3 pályamű érkezett!); *Vallancs Miklós* IV-ed és *Antalfy László* III-ad éves theológusok, a kik a Vay-féle nagyobb díjra kitűzött ószövetségi isagógikai tételt fejtették meg, egyenlő jutalmat érdemlő eredménnyel, s a 33 frt 60 kr díjon megosztottak; *Telegdy Bertalan* IV.

éves hittanhallgató, a ki egymaga pályázott a Tóth-Fischer-díjra kitűzött dogmatikai tétel megfejtéséért s el is nyerte a 30 frtnyi díjat; *Molnár István* II-od s *Illyés Mihály* III-ad éves theológusok, a kik a múlt évi Pécely-díj 42 frtján osztottak oly módon, hogy az előbbi 30, az utóbbi 12 frtot kapott s végül *Izsó Bertalan* III-ad éves joghallgató, a ki a jelen évi Pécely-díj felét, 21 frtot, kapta, az újkori történet köréből kitűzött tétel megfejtéséért.

Ösztöndíjat kaptak a következő ifjak: I. Az akadémia- és theológusok közül *Kovács István* IV-ed éves (17 frt); *Antalfy László* és *Jósvay Dénes* III-ad évesek (14—14 frtot); *Tóth István* I-ső éves (12 frtot); *joghallgatók* közül: *Loyko Lajos* 10 frt, *Magyar Lajos* 10 frt, *Simon Endre* 5 frt 03 kr, *Ambrus István*, *Harsányi József*, *Nagy Barna*, *Somodi János* 10—10 frtot. II. A *gimnáziumból*: VIII. o.: *Trócsányi J.* 15 frt 30 kr., *Szánthó Gyula* 12 frt 60 kr. — VII. o. *Galló József* 10 frt (Váradi), *Marton János* 12 frt 60 kr. — VI. o. *Nagy Bertalan* 18 frt 20 kr., *Virsik András* 12 frt 60 kr. — V. *Lengyel László* 12 frt 60 kr., *Vass István* 12 frt 60 kr., *Tóth Endre* 10 frt (Váradi). — IV o. *Binét Menyhért* 12 frt 60 kr., *Mizsák András* 10 frt (Váradi). — III. o. *Buza László* 7 frt, *Tóth Lajos* 5 frt 60 kr. — II. o. *Dezső Dénes* 7 frt, *Veinberger Dávid* 5 frt 60 kr. — I. A) o. *Trenko György* 6 frt 30 kr, *Cziáki Ferenc* 6 frt 30 kr. B.) *Arday Pál* 6 frt 30 kr., *Horváth Endre* 6 frt 30 kr. 5 aranyat kapott a *Kazinczy-alapból* *Fodor Kálmán* VIII. o. tanuló, mint a ki legjobb előmenetelt tanúsított a magyar nyelvből s irodalomból.

A pály- és ösztöndíjak kiosztásával véget ért a hivatalos zárünnepély, a mely után a küldöttségi szál-láson ebédre gyűltek össze előljárók és tanárok, hogy azután a délutáni szokásos ünnepélyen vegyenek részt. Mint mindig, úgy most is zsúfolásig megtöltötte az érdeklődő közönség az imatermet s a jelen voltak nagy lelki élvezettel hallgatták az ének- és zenekar előadásait, valamint a szavakatokat is. Az ünnepély műsorozata a következő volt: 1. *«Szentelt hantok.»* Mosonyi Mihálytól. Előadja: a *főiskolai énekkar*. 2. *«Rab asszony»* Kiss Józseftől. Szavalja: *Nagy Béla* IV. é. h. h. 3. *«Bál után.»* (Keringő.) Ch. K. Harris-től. Előadja: az *ifj. zenekar*. 4. *«Két koponya.»* Váradi Antaltól. Szavalja: *Árva Dezső* VIII. o. t. 5. *«Négy eredeti magyar dal.»* Hoppe Rezsőtől. Előadja: a *főisk. énekkar*. 6. *«Részlet Pető S. «Apostol» című költeményéből.»* Szavalja: *Molnár István* VII. o. t. 7. *«Dalár-induló.»* Huber Károlytól. Előadja: a *főiskolai énekkar*.

Június 20-ikán kezdődtek a gimnáziumi I—VII. osztályok vizsgálatai. Ugyanekkor vette kezdetét a papi vizsgálat is, s a káplánit 15 ifjú tette le sikerrel, még pedig 2, t. i. *Vallancs Miklós* és *Nagy Béla* jeles- 7 jó, 6 pedig kielégítő eredménnyel. A második vizsgálatra 5 segédlelkész jelentkezett, a kik közül jeles-bizonyítványt kapott: *Gecse Lajos*, *Erős Károly*, *Harsányi István*; 1 jót, 1 elégségest.

A gimnáziumi vizsgálatok befejeztével az igazgató-tanács ülésezett s megállapított a jövő évre a tápintézetbe s családi ösztöndíjakra felvett tanulók névsora.

A jövő évre akadémiai s közigazgatóvá kétszeri sikertelen szavazás után *Radácsi Györgyöt* választotta meg az akadémiai tanári kar; szakelnökök lesznek a theológiai akadémián: *Novák Lajos*, a jogin: *Dr. Finkey Ferenc*. Theológiai segédtanár és alkönyvtárnok ismét: *Harsányi István* maradt, míg a széniori állást *Nagy Béla* végzett hittanhallgató nyerte el.

Mire e sorok napvilágot látnak, eloszlott a műzsa-
fiak serege, s élvezi az arany szabadságot, csupán a
theologiai s a jogi alapvizsgálatokra jelentkező ifjak
tartózkodnak a főiskolában, — no meg azok, a kik a
colloquiumokra kitűzött határidőt teljesen kihasználják
s június 30-ikáig kihúzzák az esztendő... Ha aztán
ezek is eltávoznak, megcsendesül egészen a főiskola
udvara, csupán a hivatalos egyének járnak-kelnek, hogy
végezzék dolgaikat.

MULTUNK.

Egyháztörténeti adatok az abauji ev. ref. egyházmegye levéltárából.

(Folytatás).

II.

*Zemlényi Ferencz abaujvári esperes, tálljai lelkész se-
gélykérő levele a kassai ref. egyház javára. Tállja, 1715
november 16.*

Az mennyei Urnak lelki és testi áldási bővölködjé-
nek Kegyelemteken!

Tekintetes, Tiszteletes, Nemzetes és Becsületes
Uraim, úgy az Ecclesiáknak kegyes előjárói, conser-
vatori, fautori, és azoknak minden igaz és eleven tag-
jai, recognoscálok és kegyelmek előtt detegálok az
kassai refor. ecclesiának állapotját, mint az ki annak
az sz. gyülekezetnek tagjait mind számokban, szemé-
lyekben, mind alkalmasint facultásokban tudom és es-
mérem, — kinek is szép értékekkel, tekénetekkel, ezek
mellett buzgó lélekkel bíró patronusi, conservatori irgal-
mas dajkái, többire inkább az kik közülök valók vol-
tanak, mind kidülvén, számokban supra fidem megke-
vesedvén, értékekben nagyon megfogytatkozván, az sz.
miniszteriumnak közöttök tovább való conservatóijára,
olylan formában, mint eddig, teljességgel elégtelenekké
tétetnek, hanemha az kegyelmek succursusa, az
kiket az említett gyámoltalan ecclesia (becsületes) em-
berei által megtalánd, hozzájárulnak: kérem azért
Kegyelemteket, mint az Isten házának s az ecclesiáknak
lelki javokat, fennállásokat szerető s munkálkodni kí-
vántó Istent félő férfiakat, ne nézzék behunt szemmel
azt az hanyatlásra indult gyámoltalan ecclesiát, az kire
mindenkor közönséges szemek néztenek, és közönséges
kéz által lött mind oda való plántáltatása, épületi és
konserváltatása. Az mennyei Ur védelmező karja légyen
Kegyelemtek oltalma.

Tállja, die 16. Novembris 1715.

Franciscus Zemlényi.

(P. H.)

Minis. Tallyensis Refor. et Dioceos
Abaujvariensis Inspector, m. pria.

A pecsét körirata: »Sigillum Dioec. Abauyvar et
Torn.« Középen valószínűleg egy szárnyait kiterjesztő
angyal.

(Éredetije a kassai ev. ref. egyház levéltárában
88. szám alatt.)

* * *

Jegyzet. E körlevelet, mely nem az egyházmegye
levéltárából való, az előbbinek kiegészítése végett kel-
lett közölnöm. Múltán feltűnhet ugyanis az előbbi kör-
levél mai olvasóinál, hogy abban »a több és adakozóbb
emberekből álló városi ecclesiák« közt Kassa nem em-
líttetett. Ime, itt a magyarázat.

(Folyt. köv.)

Révész Kálmán.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Több lapnak** azon közleménye, hogy a lelkeszi
fizetésekről szóló törvény végrehajtására vonatkozó uta-
sítása az országos közalap végrehajtó bizottságnak már
megjelent, azért sem felelhet meg a tényállásnak, mert
az említett törvény még legfelsőbb szentesítést nem
nyert. Kétségtelen, hogy az erre hivatott bizottság —
amint ez a lapokban már közölve volt — foglalkozott e
kérdéssel, a munkálatok folyamatba tétettek s már oly
stádiumba jutottak, hogy mihelyt a szentesített törvény
közé lesz téve, semmi sem fogja akadályozni, hogy a
megfelelő utasítások kiadassanak.

— **Uj főgymnasiumi épület.** A hódmező-vásárhelyi
népes ref. gyülekezet híveinek folyó hó 19-ikén öröm-
napjuk és szép ünnepélyük volt. Ekkor szentelték föl az
állam és a város segítségével emelt uj főgymnasiumi
épületet az egyházkerületi elnökség: Kiss Áron püspök
és gróf Degenfeld József főgondnok; továbbá Kállay
főispán, Zsilinszky Mihály államtitkár s a környékbeli
gymnasiumok képviselőinek jelenlétében. A két emeletes
góthikus és renaissance elemek vegyületében épült igen
diszes épület egyik része a népkertbe vezető utcára, a
másik a népkertbe néz, mely a régi kiszáradt *Hód* tava
helyén van. Ekként fekvése is igen szép, első emeleti
szögletszobájából (tanári szoba) és a második emeleti
régiség gyűjteményből gyönyörű kilátás nyílik a népkert
mögött elterülő *arany* kalászos síkságra, melyet a Sze-
ged és Szentes felől jövő vonat szel keresztül, de más-
különben is helyiségei. úgy a paedagogia, mint a *hygi-
enia* követelményeinek minden tekintetben megfelelnek.
Van szép nagy udvara, tágas tornaterme, mely egy-
szersmind díszterem is. nagy, szép és világos rajzterme,
zeneterme stb. Az épület 137 ezer forintba került. Büsz-
kék is a hód-mező-vásárhelyiek főgymnasiumukra, mely
belsőleg is a fejlődés és virágzás útján van. Ez idén
38 növendék tett érettségi vizsgálatot s az eredmény
elégge megnyugtató. Kettő az írásbelin vettetett vissza,
a szóbelin egy ismétlő tanuló végleg elutasított; kettő
egy évre, négy pedig egy hónapra vettetett vissza. A
29 érettségiző 2 jelesen; 11 jól; 16 egyszerűen nyíl-
vánított érettnék.

— **Pályakérdések a sárospataki főiskola theol. és
jogakadémiáján az 1898/99-ik iskolai évre.** — Az aka-
démiai tanári kar június hó 16-án állapította meg a
jövő iskolai évre szóló pályatételeket a következőleg:

1. *Vay-féle kettős díj* (25 frt 20 és 16 frt 80 kr).
Egyházi beszéd irandó a *Máté ev.* XIII. rész 45—46.
versei felett: »Hasonlatos a mennyeknek országa a keres-
kedő emberhez, a ki szép drága követ keres, a ki minek-
utána talánd valami drága követ, elmegyén és minden
vagyonát eladván, megveszi azt«.

2. *Vay-féle nagyobb díj* (33 frt 60 kr). Isagógikai
tanulmány irandó a *Cselekedetek könyvéről*.

3. *Péczeley díj* (42 frt): Fejtse ki a pályázó, mi a
különbség a theológiai és philosophiai, vagy az u. n.
független morál alapelvei között. Hogyan fejlődött e két
irányú felfogás a gondolkodás történetében, mi a külön-
ség a görög- és a keresztyén ethikai felfogás között s
legújabbban miféle erkölcsi iskolák keletkeztek tisztán
bölcseleti alapon?

4. *Tóth Fischer díj* (30 frt): Fejtse ki a pályázó,
a szabadságjogok elméletét jogbölcsezetileg (jogbölcse-
zeti kérdés).

5. *Kövi-Okolicsnáy díj* (múlt évi; 24 frt): Fejtessék
ki történeti alapon s a politikai szempontok figyelembe

vételével, az országgyűlés tagjainak jogállása és jogköre a magyar közjog szerint.

6. *Kövi-Okolicsányi díj* (jelen évi, 24 frt): Fejlessék ki a tulajdon eredete, fogalma és történeti kifejlődése; adassanak elő a tulajdon jog szerzési módjai s adassék elő a tulajdonjog védelme. (Kómai jogi kérdés).

7. *Péczei díj* (a múlt évről felmaradt 21 frt).

8. *Kazinczy díj* (A magyar Tud. Akadémiától 10 arany) — E két utóbbi pályadíjra vonatkozólag csak szeptemberben fog az akadémiai tanári kar határozni.

— **A görög szertartású katolikus magyarok országos bizottsága** egy programmot küldött szét hitsorsaihoz azzal a felhívással, hogy a hajdú-dorogiak ismeretes mozgalmához, a mely tudvalevőleg a magyar nyelvnek egyházi nyelvvül leendő elfogadása érdekében indult meg, valamennyien csatlakozzanak s a cél elérését vállalt munkával siettessék. A program felhívásának nemes célját csak helyeselni tudjuk s őszintén óhajtjuk, hogy a sikert minél előbb ériék el görög katolikus atyánkfiai. Az országos bizottság élén *Szabó Jenő* főrendiházi tag áll, a ki mellett három társelnök, egy alelnök egy főtitkár, két titkár, egy pénztárnok, egy ellenőr, egy jegyző s egy 40 tagú választmány munkálkodik.

— **A „Religió”** felszisszen arra a cikkre, a melyet lapunk az 1848. XX. t.-c. legújabb értelmezéséről hozott s különösen fáj a r. kath. egyházra alkalmazott *kozmo-politikus* jelző, nagy mellveréssel kiáltva: „A kath. egyház Magyarországon *hazafias* irányban működött még mikor a protestantizmusnak híre sem volt.” . . . Azonban ez a hangoskodás egyáltalán nem gyöngíti meg állításunkat, sőt mintha a *csupán a multra* való hivatkozással maga a „Religió” is igazat adna nekünk!

— **Az irigység** bántja a magyar r. katolikus klerus tagjait a miatt, hogy az angol protestantizmusnak van egy kis vagyonkaja, a mely a missio céljaira fordítatik. *Rengeteg összegnek* mondják e vagyont, mert 23 millió 381.760 forintra rüg s szinte látni véljük egy-egy jezsuitának sóvárgását, a mely ezt árúlja el: *ejnye! de sok magyar lelket meg lehetne ezen vásárolni a házasság kötések alkalmával.* (o).

— **Nagy öröme** támadt egyik másik ultramontan lapnak a fölött, hogy a kubai háborúban az egyesült államok admirálisai: *Sampson* és *Dewey* pápisták! . . . Szegény Spanyolország! . . . A jezsuitizmus, az ultramontanizmus kiszípolyozta minden véredet, — népedet a szellemi sötétségbe verte a haladás századában is . . . s most ime a *szerencsésebbhez, a gazdagabbhoz* pártol. . . . A pápista egyház nem szégyelli a Pál-fordulásokat, ha a becsületbe vágnak is! (s).

— **Francziaországban** a „Sermaine Religieuse” kimutatása szerint 1200 szerzetes telep van 30 ezer férfi és 150 ezer nő szerzetessel . . . Hát hogyné volna aztán Francziaországban az ultramontanizmus az uralkodó irányzat?

— **A tanító-képző intézeti tanárok országos egyesülete** a jövő hó 4-ikén s 5-én fogja ez évi közgyűlését megtartani Budapesten a magyar tudom. akadémia heti üléstermében. A közgyűlést előértekezlet s ismerkedési estély előzi meg júl. 3-án. Az első napi gyűlésen emlékbeszédet tart *Brassai Sámuel* felett *Dr. Kiss Aron*, a mely után a tanítóképzés szervezetének a kérdését tárgyalják négy pont alatt s négy előadói jelentés kapcsán, a melyek a *felvételtől, a tanulmányokról, a tanári testületről és igazgatásról, a fizetésről és nyugdíjról* szólnak. A második napon *Szathmáry György* felett tart emlékbeszédet *Péterfy Sándor*, ezután a titkári s pénz-

tári jelentés meghallgatása, majd a tisztviselők s választmányi tagok választása történik meg. Ezek után az első napi ügynek a folytatólagos tárgyalása következik, a *tanárok fegyelmi ügyének s a felügyeletnek* a kérdésével kapcsolatban.

— **Értesítés.** A nagyvárad ev. reform. leányintézetbe az 1898/99-ik isk. évre leendő fölvétel tárgyában a születési-, iskolai-, himlőoltási- és orvosi bizonyítvánnyal felszerelt kérvények vagy személyesen, vagy posta útján a *f. évi augusztus hó első napjáig* a nagyváradújvárosi ev. ref. lelkész hivatalhoz benyújtandók. Későbbi jelentkezések csak az esetben vétetnek figyelembe, ha a létszám be nem töltetett. A szervezeti szabályzat értelmében az intézetbe a 4. elemi osztályt sikerrel végzett s a községi polgári leányiskolában tanulni óhajtó növendékek; továbbá azok, kik a róm. kath. tanítónő-képző első évi-, vagy a szintén róm. kath. óvóképző 2-ik évi tanfolyamára beiratkoztak, vétetnek föl. — A tiszántúli ev. ref. egyházkerület területén lakó lelkészek és tanítók gyermekei 150 frt, más társadalmi állású, vagy más egyházkerületben lakó szülőknek protestáns és vegyes házasságban élő szülőknek nem protestáns vallású gyermekei 200 frt, egyéb hitfelekezetűek pedig 250 frt ellátási díjat évnegyedes részletekben s ezenkívül orvosi tiszteltetdíj stb. czímen 7 frt járulékot fizetnek. A mosatás és zenei oktatás külön díjazandó. Megkeresésekre szíves felvilágosítással szolgál a fentnevezett lelkész hivatal. Nagyváradon, 1898. június 20. *Az ig. bizottság.*

— **Helyreigazítás.** E lapok 24. számának vegyes rovatában a gömöri egyházmegyeről szóló tudósításban tévesen volt jelezve, hogy *Dr. Veress Samu* rimaszombati gimn. tanár a gömöri ref. egyházmegye világi aljegyzőjeül választatott, mert a nevezett férfiú a világi jegyzői tolla tiszteletet meg. . . . ó.

HIRDÉTÉS.

20-8

Novotny Antal

harang- és ércöntődeje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált **többször kilüktetett átlukasztott szabadalmazott**

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é: így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvaskoronávali felszerelését, vertvas harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgállok

Novotny Antal Temesvár, Gyárvaros.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Visszhang a „Sárospataki Lapok érdekében“ című cikkre.“ *Nagy Sándor.* — „A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.“ *Réz László.* — „Lelkészi értekezéslet“ *Benke István* „Az igazgató-tanács ülése Sárospatakon“ *Kovácsy Sándor.* — „Irodalom.“ — „Vegyes közlemények.“ — „Pályázatok.“ — „Hirdetés.“ —

Visszhang a „Sárospataki Lapok érdekében“ című cikkre.

Nemes érdeklődéssel olvastam Szuhay Benedek lelkész úrnak a „Sárospataki Lapok érdekében“ írott cikkét. Nagyobb horderejűnek tartottam és tartom azt, mintsem hogy lelki szemeim elől eltűnni engedtem volna; s vártam, vártam, hogy egyházkerületünk hivatalos egyénei, intéző körök, hatóságok, azokat a lelkes szavakat nem hagyják „pusztába való kiáltásként“ elhangzani, mint a hogy óhaját a Lapok szerkesztője abban a számban ki is fejezte. Azonban tudtommal csak a „Felsőborsodi lelkészi értekezéslet“ volt az, a mely figyelmére méltatta azon sorokat.

Egy erősebb tábor, erősebb katonája próbálta erejét akkor, a mikor egyházkerületünket, ezt a „nyolc ággal és több mint 300 viruló lombbal ékeskedő terebélyes fát“ meg akarta mozgatni; viribus unitis; de nem igen jöttek segítségére. Hát én, egy gyengébb tábor gyengébb katonája, — meg egymagam — hogyan vállalkozhatnám arra, hogy neki segítségül menjek, annak a nagy fának a mozgatásában!? Miért nem hallgatók tehát? ... Mert a nevezett cikkben elmondottak több oldalról érintik az én lelkemet és sarkallnak tiszta protestáns érzésből származó felszólalásra.

De hát mit tehetnék én ebben a tekintetben? Mint egy gyermek, egy követ akarok hajítani az álló tóba, hogy a körülötte állók hallják meg loccsanását! Nem naiv pajkosság téteti ezt velem, hanem a legnemesebb indulat.

Nagyérdemű olvasó közönsége a Sárospataki Lapoknak! Megszívlelni való dolgokról volt szó abban a cikkben, melynek a homlokára bár ez íratott: „A Sárospataki Lapok érdekében“; de sokkal több és más dolog is elmondott, — szerény ítéletem szerint — abban.

Vegyük tehát a cikket első sorban úgy, mint a mely a „Sárospataki Lapok“ érdekében íratott.

Hogy mi a „Sárospataki Lapok“ az egyházkerületben: azt a becses Lapok t. olvasóközönsége bizonyára tudja, érzi. Egy szellemi csatorna, melyen által a nemes eszmék és igazságok a szívbe és lélekbe jutnak; egy szeretetkapocs, mely egybeköti az egyház-

kerületet negyedfél százados gyermekével, a sárospataki főiskolával, melynek fentartója, tápláló dajkája.

A nevezett cikkben két út és mód ajánlatik arra nézve, hogy a „Sárospataki Lapok“ előfizetőinek a száma szaporíttassék. Nevezetesen: 1. „Minden lelkész és tanító rendes vagy rendkívüli tagja lenne a „Sárospataki Irodalmi Kör“-nek és akkor, tagsági díj fejében, venné a „Sárospataki Lapok“-at, a mely így, circa 700 előfizetőt nyerne. Én ezt is elfogadnám, ha ugyan valaki a szabad elhatározással ellenkezőnek nem tartaná a kötelező tagságot. Hanem a másik út, szerintem — jobb és természetesebb: hogy t. i. „legyen a Lap hivatalos közlöny; minden, egyház köteles megrendelni; az ár 6 frt lévén, lelkész: 3 frt — tanító: 2 frt — egyház 1 frt arányban fizetné.“ Egyháztól, lelkésztől és tanítótól, — mint az egyházkerület testéhez tartozóktól, — joggal és minden anyagi megerőltetés nélkül össze lehetne hozni; bizony az egyházközsegek és hivatalnokaik is csak nyernének azzal, ha hivatalos lapjukat olvashatják; a melytől míg sok gyakorlati dolgokat tanulhatunk, másrésről egészséges szellemi táplálékot is nyerhetünk, — kevés pénzért. A tisztelet és szeretet, melylyel e b. Lapok iránt viseltetem, ki születésétől kezdve minden hét elején örömmel várom és megvallom: nem ritkán a legsürgősebb dolgom is félbeszakitom, hogy legalább egyelőre, egy perczre áttekinthessem, — mondom ez a tisztelet és ragaszkodás a Lap iránt azt mondhatja velem, hogy ennek a Lapnak hivatalos közlönynyé való tétele kívánatos és ezen a módon, kevés anyagi megterhelhetetés mellett, kivihető is volna!

De ha a t. cikkíró által javasolt út és mód közlül egyik sem volna realizálható, hát a tanítóság mit tehetne a t. Lap érdekében!? Az egyházkerületben van 8 Tanító-egylet; ezek hivatalos lap gyanánt, rendelkeznek meg, mely, bekötötve, az egyletek könyvtárához csatoltatnék. Van mindenik egyletben körülbelül 4 kör; így $8 \times 4 = 32$ kör, ezek ismét megrendelnék; a kör tagjai, 30—50 krért, — a tagok száma szerint, — olvashatnák a Lapot, a melyet sorba küldenének egymásnak. Így ezen az úton is, az előfizetők száma 40-nel szaporodhatnék. Természetesen jobb volna, ha a tanítóság nagy része maga rendelné meg e Lapot, úgy a Lap is több nevelés- és tanügyi dolgot ölhelne fel, a melynek hasznát felesleges fejtegetni.

De nemcsak a „Sárospataki Lapok“ érdekében iratott a nevezett cikk, hanem ev. ref. egyházunk egyetemes érdekét is védeni és ápolni kívánja.

Mit mond a cikk? „A lelkész a tanító nélkül, a tanító lelkész nélkül, úgy szólván, semmi üdvöset nem tud megvalósítani egyházközségében“. „Széltiben hangoztatjuk, hogy tanítóinkat kell közelebb hozni az egyházhoz, s az evangélizálás nagy munkájának az iskolákban kell kezdődni.“ „Elérkezett az idő, hogy a kerület őket se felejtse ki a számításból“.

Igaz szavak ezek és én ezeknek nagyobb súlyt tulajdonítok, mint azoknak, a melyek a t. Lap érdekeért mondattak; mer bár igaz, hogy a t. Lap az evangéliom-, a vallás-, a nevelés- és tanítás igazságát hirdetvén, az anyaszentegyházat nemesen szolgálja és megsemmisülése, egyelőre ki nem számítható szellemi és erkölcsi veszteségeket vonhatna maga után; de mégis közelebbi faktor a lelkész és tanító, — ezért helyezek én nagyobb súlyt a cikk ez irányu fejtegetéseire.

Szent meggyőződés az, hogy a tanítókat be kell vonni az anyaszentegyház építésének nagy munkájába; nem hogy még a vallástaniást elvenni kezökről, mint a hogy az már többször pengetve volt.

Én mindig „Orthodox“-al tartok, aki néhány év előtt ebben a becses Lapban, nem kicsinyelte a tanítóságot, nem az iskolát; azt szorosan az egyház testéhez tartozónak, az egyház veteményes kertjének nyilvánítja.

Hogy is lehetne annyi ezer segítő társat könnyedén mellőzni, nem gondolva a jelen állapotokkal, nem a jövővel.

Én határozottan azt mondom, hogy míg ref. iskola lesz a világon: mindig a tanító tanítsa a vallást! Meltán megkövetelheti tőle egyháza, — mely szülte, táplálja, — hogy a nemes és nagy munkából, az egyház építéséből, vegye ki a részét. Mindig több két jóakarát ember, mint egy! Ha ez nem így lesz: akkor a „mi köze hozzá?“ és „semmi közöm hozzá“ szójárássok frappsans kifejezésre jutnak és az eredmény sem marad el.

Magasabb theologiai tudomány nem szükséges ahhoz, hogy a tanító növendékeit a ref. vallás igazságaira megtanítsa. Az meg szegénységi bizonyítvány volna a ref. tanítóknak, ha nem tudnának annyit saját vallásukból, mint amennyit tanítványaiknak meg kell tanítaniok, vagy ha erre akaratuk és kedvök nem volna.

A felekezeteknek kizárólagos joguk és kötelességük a vallástaniást gondoskodni a tanítóképző-intézetekben; ha már most akármelyik felekezetű tanító karnál, ebben a tekintetben, hiányos ismeret vagy nem-bánomság volna: akkor a felsőbb hatóságok nem örködték eléggé, hogy ezeket megelőzzék a képezdékben. De azt nem merem feltételezni egy ref. vallású tanítóról sem, hogy saját vallását ne tudná és annak igazságai iránt ne lelkesülne, s növendékeinek szívébe szent vallása szeretetét ne akarná becsepegtetni. Egész nevelési működése összefügg a vallás-erkölcsi igazságok láncszemeivel; hisz' azt tanulja bármely felekezetű képezdei növendék, hogy: „Legyen a tanítás vallásos!“ Miután pedig református iskolában működik, tanítványai reformátusok: „Legyen tanítása vallásos és minden ízében református!“ Az államnak, imádott hazánknak ezzel nem vét, (hisz' az államnak nem lehet célja vallástalan polgárokat neveltetni) Istennek, egyháznak, embernek szolgál.

Én, a magam részéről, a legnagyobb megszegye-

nítésnek venném, ha engem a vallástaniástól eltiltanának.

Ha ezt a jelen cikkemet egy más vallású egyén olvasná: talán elfogúlnak, vakbuzgónak, fanatikusnak tartana. Oh, nem vagyok én az!

Én gyermekkoromban azt tanultam, férfi koromban azt tanítom, hogy: „én a reformátusok értelmét valom, mert abban születtem és neveltetem; de a más felekezeten levőket, mint keresztyén felebarátimat szeretem.“ De ez a szeretet nem zárja ki, hogy tiszta vallási meggyőződésemet ne kövessék és saját vallásomnak, igaz, becsületes úton, szolgálatjára ne legyenek.

Egy tanító, a ki a hét elejétől a hét végéig a növendékekkel van, jobban rányomhatja az iskolára, az egész nevelésre és tanításra a ref. szellem pecsétjét, mint az a lelkész, a ki hetenként 2—4 órán tanítja a vallást.

Együttesen, szeretettel: akkor nevelünk anyaszentegyházunknak igaz és hithű tagokat. Csak hadd rakosgassa a tanító az anyaszentegyház nagy épületének — a melyet folytonosan építgetni kell, — a fundamentumát, (elég mélyre is áshatja, hisz több ideje és módja van hozzá) a lelkész pedig építgessen erre a fundamentumra, tetőzze be az épületet: akkor anyaszentegyházunk biztos épület lesz, mely erős fundamentumával, szilárd falával és tetőzetével dacolni fog a századok és évezredek viharáival.

Lám a más felekezetű tanítók és nevelők olyan buzgók: iskolájukra, tanítási és nevelési működésükre a felekezeti pecsétet ráütni, hogy a hozzájuk került másfelekezetű tanulókon is alaposan kitetszik buzgóságuk.

Hogy más felekezetek mennyire bevonják a tanítót az egyházépítés nagy munkájába: láthatjuk, ha körültekintünk.

A filiájába jön egyszer a másfelekezetű lelkész, a hol tudomására jut, hogy híve tévesen el lett anyakönyvezve, t. i. más vallásúnak iratott: a mennyiben, megegyezés szerint, a görög és róm. kath. vegyes házasságok gyermekei mind az apjuk vallását követik. így szól a lelkész úr: „Hát hogy lehet a kántor úr?!“ Sat. Ezzel csak azt akarom bizonyítani, hogy őrállásra vannak kötelezve, a tanítók is; a kik az őrállásban oly buzgók, hogy sokszor a nem nyájukba valót is betelerlik. A milyen szerepet ugyan a ref. egyház nem oszt ki hivatalnokainak.

Félreértene az, aki azt hinné, hogy én az iskolák célját egyedül csak a felekezetek szolgálata által kívánám megvalósítani, mint talán ezt sok más felekezetű iskola kizárólagos hivatásának tekinti. Ezt én nem akarhatom; hisz írva van, hogy elveszett „Imádságfalva“ is, „Munkásság-falva“ is, „Újmező“ is; és „Imádkozzatok!“

Én csak azt mondom, hogy a tanítót nem szabad a számításból kihagyni, az egyház építésének nagy munkájánál és hogy a ref. tanítóknak ez is szent hivatásuk.

Hallják meg szavamat, a kiket illet és „ha gonoszúl szóltam: tegyenek tudományt a gonoszról!“

Ezeknek a soroknak a megírásával tartoztam saját lelkiismeretemnek és a hivatott cikk mélyen tisztelt szerzőjének, kinek azon felül még szíves köszönettel is adózom, hogy a felszólalásra nekem alkalmat adott.

Végül még megjegyzem, hogy bár az idézett cikkben nem volt szó arról, hogy ki tanítsa a vallást: én nem hallgathattam el ezt a kérdést, mert ez szorosan

¹ Hogy t. i. nem figyelmeztette az apát és az által az anyakönyvvezetőt.

össze függ azzal a kifejezéssel, hogy: „a tanítót kell közelebb hozni az egyházhhoz és az evangélizálásnak az iskolában kell kezdődni?” Bizony, bizony!

Még egyszer kinyilatkoztatom, hogy ezeket a sorokat, egyházam iránt való tiszta szeretetem hozta tollam alá.

Nagy Sándor.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.

(Folytatás.)

Magyarország középiskoláinak száma az 1896/7. tanévben 191-re emelkedett. Ezek között 158 gymn., 33 reáliskola volt. Teljes, nyolc osztályú középiskola volt 128 (67%). A középiskolák közül 27 ev. ref., 22 ág. h. ev., 1 egyesült prot., 2 unit. — A megelőző tanévhez képest, szaporulat az állam gymnasiumok létszámában állott elő, még pedig egy új felállított és négy államosítása által.

A 191 középiskolában a szóban levő tanévben összesen 3454 tanuló működött, 97-el több, mint az előző évben. Ezek közül a gymnasiumra esett 2753, a reáliskolákra 801. — Ev. ref. gymnasiumainkban 472, tanterő működött, kik között 240 rendes, 58 helyettes, 57 helyettes, 27 intézeti vallás tanár, 76 bejáró vallás tanár, 20 bejáró más tanár, 23 tornatanár és 29 rendkívüli tárgyat tanító tanár volt. — Legnagyobb számban a mi gymnasiumainkban működik helyettes tanár. — A tanárok közül állami okleveles volt: 1524, csupán felekezeti okleveles 126, csupán külföldi okleveles 8, elismert okleveles 229, nem okleveles 17. — Ezekből ev. ref. iskoláinkra a következő számok esnek: állami okleveles 164, csupán felekezeti okleveles 2, elismert okleveles 73, nem okleveles 1. — Közép iskoláink ebből a szempontból is a kor színvonalán allanak.

Az 1896/7 tanévben a 191 középiskolába beiratkozott összesen 56,946 tanuló, a múlt évhez képest 1579-el (28 %) több. Ebből a gymnasiumra esett 46,703, a reáliskolára 10,243, tehát a tanulók 82 % a gymnasiumba járt s csak 18 % a reáliskolába. Az előző tanévhez képest a gymnasiumi növendékek száma 32 %-al, a reáliskolaiaké csak 19 %-al növekedett. A reáliskola a számarányban való növekedésben sem tart egyenlő lépést a gymnasiummal. — A középiskolai tanulók létszámából az ev. ref. gymnasiumokra esett 8244 tanuló. Egy-egy ev. ref. gymnasiumra esik átlag 305 tanuló; míg az állam rendelkezése alattiakra átlag 311, az állam vezetése alattiakra (kath.) 298, az országos átlag szerint pedig egy-egy közpiskolára 298 tanuló esik. Az ev. ref. intézetek tehát általában a keresettebbek közé tartoznak e kimutatás szerint is.

Vallás tekintetében a következőleg oszlanak meg a középiskolai tanulók: róm. kath. 23,137, gör. kath. 2333, gör. kel. 2720, ág. h. ev. 5344, ev. ref. 7578, unit. 395, izr. 11,647. — Feltűnő, hogy számra nézve a kath. tanulók után mindjárt az izraeliták következnek. — A 7578 ev. ref. vallású tanuló közül ev. ref. intézeteinkbe 4728 járt, a többi a különböző intézetekben oszlik meg, legtöbb az állami gymnasiumokba jár.

Előmenetel tekintetében a következő adatok szolgálnak felvilágosítással. Év végén vizsgát tett 53,157 tanuló (93,3 %), ami minden esetre tekintélyes összeg

és örvendetes jelenség (bár a múlt tanévhez képest számba vehető haladásról nem beszélhetünk), fődolog, ha azt is figyelembe vesszük, hogy 78% megfelelő előmenetelt tanúsított. — Érdekes lesz e helyen a görög nyelv helyett megszabott tárgyak felől is szólni. — A gymnasium V—VIII. osztályába járt összesen 13,274 tanuló, ezek közül a görög nyelvet tanulta 9055, a compensatiót tanulta 4219, tehát csak 31,4 %. A megelőző évben 30,9 % tanulta, tehát csak 1,5 % az emelkedés. Ez minden esetre nagyon lassú emelkedés és egyáltalában nem bizonyít ez újítás életre valósa mellett. — Legkisebb %-ban tanultak a compensatiót az ev. ref. gymnasiumokban (17%). Ha figyelembe vesszük azt, hogy a mi intézeteink a keresettebb intézetek közé tartoznak — a fentebbi számok bizonyossága szerint is, nincs okunk megbánni, hogy a görög pótló tanfolyamok ellen foglaltunk állást, mert ime az országos átlag szerint is — nem nagy a rajongás a compensatiókért.

Sokat mondóak azok az adatok is, melyek a középiskolák anyagi helyzetét tüntetik fel. A középiskolák azon vagyona, mely ingatlanokból, tőkepénzekből, felszerelésekből és alapítványokból áll, az 1896/7 tanévben 31,673,981 frtra van téve. Ebből az ev. ref. gymnasiumok vagyonáról 9,218,712 frt van kimutatva. E szerint a kimutatás szerint a mi gymnasiumaink a legvagyonosabbak. És mégis — különös! — mi vesszük legerősebben igénybe az állam segítségét! — Ugy magyarázható meg ez a visszásnak tetsző állapot, hogy nem helyes a kimutatás. Nincs nekünk annyi vagyonunk. Múlt évi ismertetésemben is rámutattam erre, de azóta sem történt semmi nevezetesebb e tekintetben. Lassan mozgunk! Anyagi dolgaink rendezéséhez nehezen fogunk hozzá. Pedig már csak a magunk megnyugtatása végett is kívánatos volna ezeknek a dolgoknak a rendbe hozása. — A középiskolák évi bevétele 7,175 362 frtra van véve; ebből az ev. ref. intézetekre 921,735 frt esik. Ez már arányos, de a kitüntetett vagyonnak nem megfelelő.

Az állampénztár a középiskolákra a szóban levő tanévben 1,683,496 frtot adott, 175,433 frttal többet, mint a megelőző évben. Ebből kapott: 10 kath. 52,460 frtot, — 1 egyes. prot. 13 000 frtot, — egy unit. 10,000 frtot, — 12 ág. h. ev. 115,620 frtot, — 17 ev. ref. 144,500 frtot. Egy egy róm. kath. középiskolára esik: 5246 frt, — egy-egy ág. h. ev.-re 9635 frt, egy-egy ev. ref.-re 8500 frt. — Ezekből az adatokból is kitűnik, hogy a prot. középiskolai oktatás ugyan fejlődik, de hogy kívánatos módon-e. autonom jogunkból következtethető szellemben-e, az más kérdés. Alig van egy-két intézetünk, a mely teljesen függetlenül állna — az államkormány befolyásától. Pedig ám a prot. szellem szempontjából nagyon fontos dolog az, függetlennek vagyunk-e, vagy más diktál nekünk. Nincs igazuk azoknak, a kik azt hangoztatják, hogy a magyar kormány törekvése teljesen egy a protestantizmus törekvésével és így nincs okunk a kormánytól való függetlenítésre törekedni; mert bizony — valljuk be őszintén — az a kormányval való nagy ölelkezés nap nap mellett gyengít bennünket számban és erőben egyaránt. Órálló helyeink függetlenségét ne áldozzuk fel tehát holmi modernségekért, olcsó külsőségekért. A számok összevetése is arra figyelmeztet bennünket!

(Folyt. köv.)

Réz László.

KÖZÉLETÜNK.

Lelkészi értekezlet.

A szikszóvidéki lelkeszértkezelati kör június 23-án tartotta meg rendes gyűlését Szikszón, Idrányi Ferenc egyházmegyei tanácsbíró elnöklete alatt. Az elnök rövid, de magvas beszéddel nyitotta meg az értekezletet. Rámutatott arra, hogy most, pár év alatt, többet haladt egyházunk, és több fontos, életbe vágó dolog történt, mint ezelőtt évtizedek alatt. Itt van legközelebb a kongrua rendezés törvénye, mely más, öröndetes jelenségekkel együtt, egy jobb jövő derengő hajnalaként tűnik fel. De hogy annak a jobb jövőnek ne csak derengő hajnalában gyönyörködjünk, hanem annak áldásait is élvezhessük: szükséges, hogy ébren legyünk annak már első sugarainál; munkára készen, sőt munkálkodva találjon a reggel. Az egyöntetű munkálkodásra akarunk most is módot keresni, s mint a jövő munkáit üdvözli a szép számban összegyűlt tagokat. Az egyöntetűsége most legaktuálisabb az egyházi adózásra vonatkozó jelentő-ívek kitöltésénél van szükség. E tárggyal egész behatóan foglalkozott az értekezlet. Hogy csakugyan szükség volt itt az eszmecserére, mutatta az a körülmény, hogy dacára az ívekre nyomtatott utasításnak, dacára annak, hogy a főtiszteletű püspök úr is elég bő utasítást adott: mégis voltak vélemény eltérések annak egyes pontjaira adandó feleleteknél. Kicsinynek látszó dolgok kerültek szóba; figyelmet alig érdemlő, legalább első tekintetre alig érdemlő kérdések vettettek fel, de a mely kicsinyes dolgok, végeredményükben nagy horderejűek lehetnek. Megmutatta a múlt, hogy figyelembe alig vett dolgoknak mily messze kiható következményeik lehetnek, különösen egyházi téren. Ott van a domesztikai tőkesegélyek esete, ott az egyházak vagyoni állását feltüntető régebbi jelentő-ívek kitöltése. Az elsőnél Erdély vitte el az oroszlanrészt, bizonyosan előrelátó és jól számító püspökének útbaigazítása folytán. A jelentő íveknél is valószínűleg a tájékozatlanságból származott felületes eljárás volt az oka, hogy 1894-től alig van egyházmegyei és kerületi gyűlés, a melyen jelentő-ív kiigazítását ne kérné valaki. Hogy a mostani jelentő-ívekkel is így ne járjunk, azért akart az értekezlet annak kiállítására nézve megállapodásra jutni. Az olyan kérdésekre nézve, hogy mit tekintünk a hívek összes egyenes állami adójának; mind azt-e, a mi a községi B. tabellában, mint fizetendő adó van feltüntetve, vagy csak a föld és házadót, járulékaival együtt? Aztán *felveendő-e a külbirtokos ev. ref. adófizető adója, ha egyházi adót nem fizet?* Hát a *vegyes házassagnál* hogy járjunk el? Ha a férj ref. vallású, de a birtok közös, a községi B. tabellában pedig a férj szerepel csak, mint adófizető, az egész összeg felveendő-e, vagy annak hányad része? Vagy megfordítva, más vallású férj nevén álló adóból — megint csak közös birtok mellett — mennyi irándó a ref. vallású, egyházi adót fizető nő nevére. Utána nézzünk-e, talán a telekkönyvben, talán a kataszt. birtokívekben, hogy oszlik meg a birtok, és a szerint tüntessük fel az adót; vagy pedig egész könnyen és felületesen járunk el, a ref. férfi adóját egészen beírván, viszont kihagyva a más vallású férj adóját? Végre a 3. kérdésnél *a tandij is befoglalandó-e az egyházi adóba?* mert hiszen az is terheli azt a 10 frtnál kevesebb adót fizető egyháztagot. Mindezekre a kérdésekre nézve abban állapodott meg az értekezlet, miszerint felkéri az egyházmegye esperesét, hogy az összeírással megbízottakat hívja össze előleges értekezletre a kérdések eldöntése végett, hogy így legalább egy megyében egyöntetűen legyenek az ívek kiállítva.

Az is tudomására jutott az értekezletnek, hogy a kongrua rendezésre vonatkozólag szintén fognak a lelkeszek rövid időn kérdő íveket kapni, a melyeknek kitöltése még több körültekintést fog igényelni. Felkérte az értekezlet elnökét, hogy mihelyt az ívek szét lesznek

küldve, azonnal hívja össze az értekezleti gyűlést az eljárási módokat megvitatása végett.

Egy felolvasás is volt. Papp József tomori lelkész olvasta fel „A jövő század papsága” c. értekezését. Fel-
említi, hogy ugyan ez alatt a cím alatt jelent meg ezelőtt 10 évvel, a „Sárospataki Lapok”-ban értekezletünk elnökétől egy cikk, a melyben annak a reménységének ad kifejezést cikkíró, hogy be kell következni annak az időnek, a mikor a lelkeszi fizetések biztosabb alapokra lesznek fektetve, a minimum pedig 1200—1400 frt lesz. Akkor a legtöbben fantazmagorianak tartották az egész cikket, vagy legalább túlságos optimistának annak íróját: és most íme, még a pessimistának is el kell ismerni, hogy biztos lépésekkel közeledünk e cél felé. Vannak ugyan ma is sokan, a kik idegenkednek az államsegélytől, s az autonomia kicsinyke várába bevonulva akarják távol tartani maguktól az állami beavatkozást. A mint régenten inkább eltűrte egyházunk a mellőztetést, mint beavatkozni engedett volna ügyeibe, úgy most is inkább készek nélkülözni, mint az államtól segélyt fogadni el. Ez a hidegség azonban mindinkább enged: az érülközési pontok, egyház és állam között mind sürűbbekké lesznek. Ez az állapot azonban egyházunk híveinél nem termette meg a kívánt gyümölcsöt, sőt inkább a régi aldozatkésztség helyett a vallásos közönyösség, hidegség lepte meg a lelkeket. Ez a körülmény teszi szükségessé az államsegélynek nemcsak elfogadását, de kérését is. Az állam, úgy látszik, meghallgatja kérésünket, segíteni igyekszik rajtunk. Segít a kongrua rendezés törvényével, a melylyel, — felolvasó szerint, — csak nyertünk s nyerni fogunk az egyházi adó rendezésével is. Bár így egyházi ügyeink öröndetesen javúlnak, miért beszélünk mégis bomladozó irányzatról egyházi téren? Azért, mert a legtöbb ember ma csak az iránt lelkesedik, a mi a konyha számára is hoz valamit. Ez azonban közös baj, minden egyházban. A kath. klérus, óriási vagyonának segítségével, tudja még takargatni ezt az állapotot, de az csak mistificatio. Mert mikor üvegbe zárt egyiptomi sötétségnek, ó-testamentomi számár állkapocsnak kiállításával, meg a purgatoriumba zárt lelkeknek pénzért való kibírbitelésével kell a lelkeket az egyházban megtartani, az már beteges állapotra vall. A magunk részéről, a tiszta igazság birtokában, ily eszközök nélkül is remélhetjük állapotaink jobbra fordulását. Nekünk nincs Zimándink, Zelenyákunk, nincs Lepsényink, a ki előtt még a koronás király személye sem állott elég magasan ahoz, hogy ne sértse, az egy házpolitikai törvények szentesítése alkalmával. Mi e házában akarunk élni, halni. A mi e hazának érdeke, nekünk is érdekünk. Észrevettük ezt már a magasabb politikai körök is, azért sokkal nagyobb jóindulattal fordulnak most felénk, mint ezelőtt. Így a mit „A jövő század papsága” c. cikk írója előre látott, előbb-utóbb be fog következni; talán hamarabb, mint gondolnánk.

Az érdekes elmefuttatást nagy érdeklődéssel és élvezettel hallgatta a körnek minden egyes tagja, habár voltak olyanok is, a kik szintén aggodalmaskodva fogadják az állami jóakaratot; megemlékezve talán ama latin közmondásra: „timeo Danaos, et dona ferentes”; vagy talán a kuruc dalok ama soraira: „jobb a réz libertás szabadsággal, mint az arany szolgasággal.” Az elismerést azonban senki nem vonta meg értekezőtől. Hogy a felolvasások tartása ezután is biztosítva legyen, kimondta az értekezlet, hogy ha önként vállalkozó nem ajánlkozik, az elnök nevezzen ki értekezőt. A munkakedv élesztésére pedig ezután pályakérdések is lesznek kitűzve.

Benke István.

Az Igazgató-tanács ülése Sárospatakon.

A sárospataki főiskolai Igazgató-tanács június hó 24. és 25-én tartotta üléseit. Az aratási ülések főtárgya az évi vizsgálatok eredménye feletti tanácskozás. — s e tekintetben úgy a saját tapasztalatai, mint az érettségi vizsgára kiküldött kormányképviselő jelentése alapján, arról győződött meg az Igazgató-tanács, hogy főiskolánkban ez az

év sem maradt hátra a többi évek sikerei mellett, s hogy a tanárok minden lehető megtette arra nézve, hogy az ifjúság előhaladása a követelményeknek megfelelő legyen. Vizsgálati elnökök választása, mint az első év is megmutatta, kíváncsi volt, mert az Igazgató-tanács tagjai a kápláni vizsgálatokon lévén elfoglalva, a vizsgálatok vezetésére ismét a tanári kar segélyét kellett volna igénybe venni, pedig azok is a legnagyobb részben el vannak foglalva. A párhuzamos osztályok felállítása folytán szükségessé vált tanszékek betöltése felett is tanácskozott az Igazgató-tanács, s a jövő isk. évre egy magyar-latin nyelvi szakra hirdet pályázatot, még pedig, mint e Lapok jelen számában közzétett pályázati hirdetés mutatja, nagy körültekintéssel arra az eshetőségre is, ha a pályázat a jelen évben sikertelen maradna. A tanárhiány naponta érezhetőbbé fog válni s az iskolák versenyében egyre több áldozatra kell magát elszánni a fentartó testületnek, hogy jóra való tanárokat nyerhessen meg az iskolának.

A párhuzamos osztályok elhelyezésének kérdése újabb építkezés szükségét vetette fel, mely a célba vett, s el nem odázható tápintézet építkezés mellett, megint át fogja alakítani a főiskola külső képét is. A tápintézet épületet olyan internátussal akarja az Igazgató-tanács összekötni, mely a jobb módú szülők igényeit is kielégítene, s meg is bízta a gazd. választmányt s a köziskolai székot, hogy a kollégium kertjének északi részén, a régen fűvészkeretnek tervezett téren építendő épület tervrajzát, az internátussal kapcsolatban, a költségvetés megközelítő összegével készítse el s terjeszszen Igazgató-tanács téli gyűlése elé, hogy az a Mudrány András hagyatékának megnyíltá után az építkezést azonnal megkezdhesse. A párhuzamos osztályok elhelyezésére szükséges épület helyére nézve nem határozott ugyan az Igazgató-tanács, mert azt megmutatja maga az iskola udvara is, de erre nézve is megbizta a két felebb nevezett testületet, hogy tekintetbe vévén a rajzterem, ének- és zeneterem még mindig meg nem oldott ügyét is, az Igazgató-tanács téli ülésére e tárgyan is terjeszszen be tervezetét és hozzávetőleges költségvetést, hogy azt az Igazgató-tanács letárgyalván, már a tavaszi egyházkerületi közgyűléstől felhatalmazást kérhessen, az államsegélynek e célra való igénybevitelével, a kívánt épület felállítására, hogy a párhuzamos osztályok 3 év alatti megvalósítása után, az épület is teljesen készen lehessen.

Fiatalabb tanárainknál élénk mozgalom indult meg arra nézve, hogy a nagy szűnődő alatt, ismereteik gyarapítása végett, külföldi utakra keljenek. A mint a téli gyűlésen Ellend József, úgy most Rácz Lajos gimn. tanár folyamodott 150 frt segélyért az Igazgató-tanácshoz, mely készséggel adta meg a kért összeget, meg lévén győződve arról, hogy az ilyenemű tőkeelhelyezés a legnagyobb kamatozást biztosítja s annak eredménye bőven visszatérül a növendékek s a tanárok szellemi életében. Rácz Lajos kérvénye mellett végzett teológusok is folyamodtak részint külföldi, részint egyetemi segélyért. Érdekes, s Igazgató-tanácsunk roppant szabadelvű felfogását jellemzi az az elvi határozat, melyet a kérvények megadása előtt hozott. Az akadémiai szék azzal a javaslatával szemben, mely ajánlja, hogy a segélyezettek, tanulmányaik végeztével, bizonyos időre köteleztessenek főiskolánkban, vagy egyházkerületünkben szolgálni, csak annyit mondott ki, hogy „elvárja a segélyezettektől a főiskola, hogy kötelezetteknek fogják magokat érezni, hogy szolgálataikat első sorban a főiskolának vagy egyházkerületnek ajánlják fel.“ S ez elvi határozat után Vallancs Miklós IV. é. teológusnak arra az esetre, ha az utrechti egyetemre felvétetik, 150 frt segélyt ad; Telegdy Bertalan kérvényét pedig pártolólág terjeszti fel az Egyházkerülethez.

Végül került fel a convictus jövő évi tagjainak felvétele. Az aratási folyamodványok száma mutatja azt a missiot, mit a convictus a mi főiskolánkban teljesít. Volt a múlt évben 54 alapítványos, 48 ingyenes, 56 húsz frtos, 43 negyven frtos, s most újra temérdek szüle kér jótéteményt a tápintézettől. Mielőtt a kérvények tárgyalásába kezdett volna az Igazgató-tanács, annak elnöksége felhívta a tápintézet fel-

ügyelőjét, hogy a költségvetés-tervezetét nyújtsa be, mert sem azt nem akarja az Igazgató-tanács, hogy a növendékek által fizetett összegből valami fenmaradván, a főiskola a növendékeken nyereszskedjék, sem azt nem engedheti meg, hogy — mint ez évben is — tetemes tőke fordítottassék a tápintézet ellátására. A tápintézet felügyelője a felhívásra a pénztári naplók alapján jelenti, hogy a főiskola tápintézeti bevétele az alapítványok különböző kamataiból 5747 frt 71 kr; mely bevételhez képest, egy növendék évi ellátását tisztán az étkezésre nézve 55 frtban állapítván meg, felvehető 54 alapítványos, 25 ingyenes, 25 húsz frtos, 40 negyven frtos, vagyis összesen 144 jótéteményes, a kiknek ellátása 55 frtjával 5820 frtba kerülne. Ilyen módon azonban az ingyenesek és húsz frtosok számát apasztani kell 25-re; a 40 frtosok számát 40-re és segély nélkül maradna igen sok ifjú; előterjeszti azért a tápintézet jótétemények kiosztását előkészítő bizottság azon javaslatát is, hogy az alapítványi 54 ingyenes helyen kívül 36 ingyenes, 46 húsz forintos és 53 negyven frtos tag vétessék fel, mely esetben a költségvetés keretén túl 11 ingyenes, 21 húsz forintos és 13 negyven forintos ifjú 1520 frttal terhelné a közpénztárt, vagyis ennyivel támadná meg a jövő évre a főiskola tőkevagyonát. Igazgató-tanács tekintetbe véve, hogy a jótéteményes helyeknek egyszerre való apasztása sok szülének okozna nagy aggodalmat és bajt, most még elfogadja a kiküldött bizottság ajánlatát s az 1520 frt hiánynak a Hollandiából való fedezésére felkéri a főtiszt. Egyházkerületet, annyival inkább, mert a teológusoknak jótéteményes helyekre való felvétele okozta legnagyobb részben a költségvetés évenkénti tetemes túllépését, s ha, — a mit Igazgató-tanács nem remél, — a főtiszt. egyházkerület meg nem adná a kért segélyt, Igazgató-tanács a jövő iskolai évre még kifizeti ugyan a hiányt, jövőben azonban a legnagyobb fájdalommal, de a főiskola jól felfogott érdekében kénytelen lesz elutasítani minden kérelmet, mely a költségvetés keretét túllépi s ebből kifolyólag a főiskola vagyoni alapját támadja meg.

Több kevésbé fontos magántermesztési tárgy elintézése után a gyűlés feloszlott.

Kovácsy Sándor.

IRODALOM.

* **Ráth Mór**, fővárosi előkelő könyvkiadónk annak a panasznak akarja legújabb kiadványaival elejét venni, a mely azt mondja, hogy a magyar classicus irodalmi műveket csak túl magas áron kaphatni meg. Elejét igyekszik pedig venni az által, hogy u. n. iskolai kiadásokat eszközöl a magyar írók műveiből, mint legközelebb Arany halhatatlan értékű munkáiból, kiadván s hozzánk is megküldvén 4 füzetet, a melyek »Bírálatok« (ára 30 kr), »Írói arcképek« (40 kr), »Zrinyi és Tasso« (40 kr); és »A magyar verselésről« (25 kr) címet viselik. Minden egyes füzet, mint láthatni, igazán olyan olcsó, hogy csakugyan könnyen megszerezhető! . . . Ajánljuk az áldozatkész kiadót t. olvasóink figyelmébe. (n).

* **Történelmi könyvtár** című vállalatának 83-ik füzetét adta ki legközelebb a Franklin-Társulat. *Perikles* élet- és jellemrajzát tartalmazza a 40 kros füzet *Bođ Péter* tollából, a ki sikerülten mutatja be Athen egyik legnagyobb fiát. A füzetben 25 kép is van.

* **A »Prot. Szemle«** júniusi füzete a kolozsvári vándor közgyűlés emlékkönyve, a melynek tartalmát a közgyűlésen elhangzott beszédek, felolvasások, jelentések stb. képezik. Ára 50 kr. Különösebben is ajánljuk a pártfogásba.

* **Bacsay Sámuel** csapi ref. lelkész »*Gyakorlati*

útmutató a méhek tenyésztésére cím alatt egy a szakörök s ahhoz értők nyilatkozatai szerint igen sikerült, 45 kros füzetet adott ki, a melyet a legmelegebben ajánlunk Kapható a szerzőnél.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— *Hátrálékosainkat tisztelettel kérjük tartozásuknak kiegyenlítésére.*

A kiadóhivatal.

— **Halálozás.** *Ferenczy Ferencz* pittsburgi, amerikai magyar ref. missionárius, az amerikai magyar ref. egyházmegye esperese, a sárospataki főiskola volt kitűnő növendéke, június hó 10-ikén önkézüleg véget vett életének s június 11-ikén a pittsburgi temetőben örök nyugalomra helyezték a 40 éves férfit. . . Megdöbbentően szomorú ez a haláleset, a mely nagy kérdésként áll előttünk s felelet nélkül marad! . . . Itt az ó-hazában a szerencse nem akart sehogy sem kedvezni az elköltözöttnek, hiába próbált a felső-borsodi egyházmegyében itt is, ott is paróchiához jutni. A kitűnő készségű fiatal ember 12 éven túl kaplankodott s mikor a reménysége kialakóban volt, az új hazában nyílt állás, a hol csakhamar első lett honfitársai között. Egyike volt a legfáradhatlanabb missionáriusoknak, a ki társadalmi téren is sokat, nagyon sokat tett s a pittsburgi kört elsővé emelte. Hüllassunk igaz bánat könyeit a jobb sorsra érdemes lelkész sirjára s kívánjunk örök nyugalmat a szülőföldtől olyan távol szendergőnek. . . . Legyen áldott emlékezete! (s—n).

— **Az országos köziskolai tanáregyesület közgyűlése** ma — július 4-ikén — kezdődik Debrecenben. A gyűlés első napján nagyobbára az egyesület hivatalos ügyei kerülnek tárgyalás alá, a második napon pedig három felolvasást hallgatnak meg a jelenlevők, t. i. *Dóczy Imrétől*, a ki „Az egységes jogosításról” Szuppán Vilmostól, a ki „A felsőbb leányiskolák reformjáról” s *Beke Manó*tól, a ki az „Új középiskolák felállításának” kérdéséről fog értekezni. — A gyűlésről bővebb tudósítást fogunk közölni.

— **Püspöki látogatás.** A tiszántúli ref. egyházkerület 82 éves püspöke, *Kiss Aron*, a múlt hó utolsó felében a békés-bánati egyházmegye több gyülekezetét meglátogatta, hogy személyes tapasztalatokat szerezzen az egyházak életéről.

— **Jutalomkönyveket** kaptak a sárospataki ev. ref. főgymnasiumban az 1897/98. iskolai év végén: I. *Tan-könyveket*: *Gazdag Ferenc*, *Sonkádi Nagy Sándor*, *Móric Miklós* és *Topa József* I. o.; *Kőrössi István* és *Kun Dániel* II. o., *Máthé Miklós* és *Papp József* III. o., *Helmeczi Antal* és *Kárászi Benő* IV. o., *Terhes Tivadar* és *Juhász Sándor* V. o., *Sinka Gyula* és *Román Ernő* VI. o. tanulók. — II. *Lampel Róbert* ajándékából *Radó Antal*: „Költők albuma” c. művét: *Szász Tihamér* VII. o.; *Hankó-Szterényi és Szterényi Hugó*: „Természettudományi olvasmányok” c. mű első és II-ik sorozatát: *Galló József* VII. o.; *Montegazza-Kerekgyártó*: „A munka öröme és dicsősége” c. művét: *Kovácsy Ferenc* VII. o.; *Zsilinszky*: „A széptan előcsarnoka” c. munkáját: *Szabó József* VII. o. tanuló. — III. *A magyar történelmi társulat* ajándékából: *Thaly Kálmán*: „Az ezredévi hét emlék-szobor” c. művéből egy-egy példányt: *Fodor Kálmán*, *Trócsányi József* és *Vitányi Miklós* VIII. o., *Galló József*, *Mizsák József*, *Moldvay Bertalan* és *Szabó József* VII. o. tanulók. — IV. *Fejes István*: „Költemények” c. két kötetes munkáját: Mar-

ton János, *Kis László*, *Korláth Endre* VII. o., *Tassonyi Ernő*, *Simon József* és *Sipos Lajos* VI. o. tanulók. — V. *Gelléri Mór*: „Magyar millennium” c. műve egy-egy példányát: *Gonda Béla*, *Harsányi Péter*, *Szemere István*, *Tóth János*, *Szabó Sándor*, *Király István* és *Steinfeszt Ödön* I. o., *Trócsányi Zoltán*, *Dezső Dénes*, *Markovics Henrik*, *Kapitány Andor* és *Csillik Balázs* II. o., *Veszprémy Zoltán*, *Háda József*, *Éles István*, *Buza László* és *Philipp Ernő* III. o., *Simon József*, *Sutka István*, *Roth Andor*, *Lányi Kálmán* és *Komjáthy Lajos* IV. o., *Lengyel László*, *Tóth Endre*, *Terhes Tivadar*, *Szakácsy István*, *Benda Kálmán*, *Bálint Dezső* és *Erdélyi Kálmán* V. o., *Simon József*, *Nagy Bertalan*, *Vircsik András*, *Sinka Gyula*, *Román Ernő* és *Tassonyi Ernő* VI. o. tanulók.

— **A miskolci ref. főgimnáziumban** az érettségi vizsgálatok június 21—23. napjain mentek végbe *Nagy Ignác* lelkész elnöklete alatt s *Hegedűs István* képviselő jelenlétében. Az eredményt nem lehet fényesnek mondani, a mennyiben egyetlen jeles bizonyítvány sem adatott; átment: 19; kettő visszalépett, egy egy évre visszaútasított, öt pedig javító vizsgát fog tenni. (Sz)

— **A győri ev. ref. egyház** segílyt kérő íveket bocsátott szét, felhíván hitsorsosainkat, hogy az építendő templom javára kegyes adományokat adni, barminő csekély összegben is, ne terheltesse. (o—s).

— **A sárospataki ref. főiskolában** az 1898/99. évre a következő tanulók vétettek fel a családi ösztöndíjakra: *Uketyevityi alapítványra*: *Tarpay Lajos* I. o.; *Jármay-alapítványra*: *Tatár Sándor* VI. o., *Szűk Ödön* V. o.; *L. Szabó Dániel alapítványra*: *Szinyey Béla* II. é. jh.; *Csabay Nagy András-féle alapítványra*: *Bay B. rtalan* IV. é. jh.; *Tóth-Pápay alapítványra*: *Katona Géza* VII. o.; *Ragályi alapítványra*: *Osváth Béla* VIII. o., *Bálint Dezső* V. o., *Bálint Bertalan* III. o., *Bálint József* II. o.; *Horváth Mária-alapítványra*: *Horváth Dezső* III. é. jh.; *Horváth Béla* I. o.; *Rácz Adám-alapítványra*: *Lengyel László* V. o.; *Csicsery-Mokesay-alapítványra*: *Mokesay Dezső*; *Hutka alapítványra*: *Kovácsy Ferenc* VII. o.; *Gulácsy-alapítványra*: *Sutka István* IV. o., *Korláth Endre* VII. o.; *Mesko-alapítványra*: *Simon József* VI. o., *Terhes Tivadar* V. o.; *Németh tábornok alapítványra*: *Szívos Géza* I. o.; *Csoma Erzsébet alapítványra*: *Kun Dániel* II. o. feltételeesen.

— **Az 1898/99-ik iskolai évre a sárospataki ref. főiskolai tápintezetbe felvettettek I. Alapítványokra:** *Gróf Pallavicini-alapítványra*: *Szabó József* V. o. *Prinsterer-alapítványra*: *Gecse István* I. é. th. *Dr. Szabó János-alapítványra*: *Győri György* I. é. jh. *Bártfai Szabó Károly-alapítványra*: *Győri Kálmán* III. é. jh., *E. Szabó Lajos* I. o. *Kőczán-alapítványra*: *Csorba Ferenc* VII. o. *Ragályi-Kubinyi-alapítványra*: *Seres Zoltán* I. o. *Vecsei Oláh Károly-alapítványra*: *Komjáthi István* VI. o. *Horváth Mária-alapítványra*: *Antalfi László* III. é. th., *Baksi István* II. é. th., *Bartha Gyula* II. é. th., *Csomár Béla* I. é. th., *Csorba Sándor* I. é. jh., *Danyi József* III. é. th., *Fejér Pál* III. é. th., *Illyés Mihály* III. é. th., *Jósvai Dénes* III. é. th., *Kerekes Zsigmond* II. é. th., *Korocz Géza* I. é. th., *Molnár István* II. é. th., *Nagy Gyula* I. é. th., *Sallai Béla* I. é. th., *Somodi János* I. é. jh., *Szitha József* III. é. th., *Tóbiás Sándor* I. é. th., *Tóth István* I. é. th., *Vecsei Aladár* I. o., *Vecsei Kálmán* II. o. *Zsarnay-emlék-alapítványra*: *Lükő István* III. é. th. *Ferenczi-alapítványra*: *Butkai Bertalan* IV. o., *Sulyok János* I. o. *Pelsücsi magtár-alapítványra*: *Molnár Sámuel* I. o. *Lónyai Gábor-alapítványra*: *Panka Károly* V. o. *Pogány Istvánné-alapítványra*:

Erdélyi Kálmán V. o., Nagy Sándor IV. o. **Ragályi György-alapítványra:** Kőrösi István II. o. **Vay-Geymüller-alapítványra:** Nagy Sándor VI. o., Réthy László I. o. **Kovács Károly-alapítványra:** Kovács Béla III. o. **Rácz Ádám-alapítványra:** Rácz József III. é. th. **Gyulai-alapítványra:** Komjáthi Lajos IV. o., Melko István III. é. th., Nagy Lajos I. o., Pataki Mihály I. o., Szeghő László VI. o., Törös Kálmán V. o. **Jóny Tivadar-alapítványra:** Gönczi Pál IV. o., Kozlik István VII. o. **Sárkány-alapítványra:** Marikovszky János I. o. **Jászay-alapítványra:** Gyarmathi László IV. o. **Bernáth Zsigmond-alapítványra:** Barkóczi Boldizsár IV. o. **Kun püspök jubileumi-alapítványra:** Pónus Lajos II. é. th. **Comenius-alapítványra:** Pataki János II. é. th. **Br. Vay Béla-alapítványra:** Gulyás Lajos VII. o.

II. Ingyenesekül: Vay-Szathmáry-Szilassy-alapítványra: Marton János VII. o. **Töltési-Magyar-Darvas-alapítványra:** Soltész Andor IV. o., Spitzko Ferenc II. é. jh. **Sándor-Andor-Bolyos-alapítványra:** Nagy Barna I. é. jh. **Beleznay-alapítványra:** Barcsa Endre IV. o., Magyarai Lajos III. é. jh., Nagy Béla VI. o., Prágai István VI. o. **Klobusiczky-Szepessy-alapítványra:** Boros Lajos VIII. o., Vas István V. o. **Katona-Babocsay-Mocsáry-Csemniczky-alapítványra:** Sinka Gyula VI. o. **Szepessy-Kapuváry-alapítványra:** Bakos Elek III. é. jh. **Vízsolgyi-Kacsáncsi-Onody-alapítványra:** Simon András III. é. jh., Beregszászi György III. é. th., Béki Tamás III. é. jh., Fekesházi Endre IV. o., Hubay Miklós II. é. jh., Kiss László VII. o., Kun Zoltán VII. o., Lányi Kálmán IV. o., Liszkay Béla III. é. jh., Millen András VI. o., Mizsák András IV. o., Ozsváth Béla VIII. o., Ördög Béla V. o., Pap József III. o., Piskóti Ferencz II. é. jh., Szabó László V. o., Szász Tihamér VII. o., Szendrei József IV. o., Szűcs Ferenc IV. o., Tatár Sándor VI. o., Tomori Lajos II. o., Topa József I. o., Tóth Endre V. o., Virsik András VI. o. **III. 20 frtot fizetőkül:**

Arday Barna I. é. jh., Arday Pál I. o., Balogh Gyula VII. o., Batta György I. é. jh., Beke András VIII. o., Benke István II. é. th., Bodák Ferenc III. o., Bodnár Mihály III. é. th., Csabai János V. o., Csillik Balázs II. o., Dienes János III. o., Egyed Béla VIII. o., Éles István III. o., Farkas István VIII. o., Futó Béla III. o., Gáspár János III. o., Gergely Béla II. o., Harsányi József III. é. jh., Hegedűs László III. o., Horváth Győző III. o., Karászi Benő IV. o., Keresztesi Sándor VII. o., Kovács Béla III. é. jh., Kovács Lajos II. o., Kulin Barna VI. o., Lengyel László V. o., Liptai László VI. o., Lőkös Sándor II. é. th., Makó Béla VII. o., Möricz István V. o., Nádházi Bertalan IV. o., Papp István VIII. o., Páhi Dezső IV. o., Ráczkövi István VIII. o., Ragályi Géza VI. o., Reho Gyula II. o., Román Ernő VI. o., Simon Ernő IV. o., Sípos Lajos VI. o., Szeghő József III. o., Szombathi István II. o., Takács Mihály II. o., Tariska Dezső III. é. th., Tóth Sándor II. o., Urbán Endre V. o., Verebélyi Barna IV. o.

IV. 40. frtot fizetőkül: Abaházi József III. é. jh., Baan József VI. o., Baksi József III. o., Berecz Antal I. o., Bornemisza István III. o., Budaházi Béla IV. o., Cseh Pál I. é. th., Deák István II. o., Farkas Elek II. o., Farkas László VIII. o., Gonda Béla I. o., Görömbei Gusztáv IV. o., Háda Sándor III. o., Horváth Endre I. o., Horváth István I. o., Horváth Pál VI. o., Juhász József II. o., Juhász Sándor V. o., Kádas Miklós II. o., Keresztesi Lajos VI. o., Kocsis József II. o., Korocz Béla III. o., Kóta Lajos V. o., Kőrösi Pál II. o., Liska Sándor VI. o., Mádi Lajos II. o., Mesko Dezső II. o., Molnár Béla II. o., Nagy Barna III. o., Nagy Bertalan VI. o., Nagy Gyula

II. o., Nagy Ferenc VII. o., Németh Árpád III. o., Pataki László V. o., Petus Sámuel III. o., Porzsolt Ernő VI. o., Radácsi István VII. o., Simon József IV. o. (Jándról), Somodi József V. o., Sutka István IV. o., Szakadi Géza VI. o., Szabó Sándor I. o., Szendrei Pál II. o., Székely Sándor V. o., Szikszay Gyula III. o., Szilágyi Dániel VI. o., Szöllőssi Béla II. o., Tariska Sándor VI. o., Tassonyi Ernő VI. o., Tóth Károly II. o., Trenko György I. o., Újj Lajos V. o., Veres Károly IV. o.

Szivos Mihály, tápintézeti felügyelő.

— **Az irodalmi kör** június 25-ikén közgyűlést tartott Fejes István elnöklete alatt. Az első tárgy a népiskolai magyar nyelvtan és magyar olvasókönyv szerkesztésének kérdése volt. Rég vajudó kérdés, olyan, hogy részletesebben s alaposabban kevés kérdés vitatott meg. Ma ott állunk, hogy választanunk kellene e három megoldási mód felett: 1. olvasókönyv, mely magában foglalná a nyelvtant is. 2. nyelvkönyv, mely magába fogadná mind a kettőt. 3. külön nyelvtan és külön olvasókönyv. Dacára azonban annak, hogy a kérdés elég világos, dönteni s elvi határozatot hozni ma is bajos. S az irodalmi kör nem is hozott döntő határozatot, arra való tekintetből, hogy most van készülében az állami tanterv s azzal kapcsolatban majd e kérdés is teljes és határozott döntést nyer, melyhez nekünk is mindenesetre lehetőleg alkalmazkodnunk kell. Marad tehát egy kevés ideig minden úgy, mint eddig volt. A gymn. szék előterjesztése alapján a gymn. VII. osztály számára való magyar Egyháztörténet és a gymn. VIII-ik osztálya használatára szánt összehasonlító Vallástan megkészítésére Kovácsy Sándort kérte fel a kör, mint a ki idáig megjelent vallástani kézikönyveivel tisztességet szerzett úgy magának, mint az irodalmi körnek, s remélnünk kell és lehet, hogy ezekben méltó kiegészítést nyer a gymn. vallástani tan-könyvek díszes sorozata. Örömmel vette a kör tudomásul, hogy a gymn. VI. osztálya használatára irt Ujkor történet megnyerte az állami approbációt; a népiskolai Dalkönyvecske most már sajtó alá rendezhető; a népiskola V—VI. osztálya számára a Szám-tan bírálat alatt van. Végül új tagokul ajánlottak: Szilágyi Mátyás, Vattai László és Szuhai Benedek, kiket a közgyűlés teljes bizalommal és szeretettel fogadott ismert munkásságuk iránti elismeréssel kebelébe.

— **Lelkészválasztás.** A kis-kinizsi ref. egyház lelkipásztorává szótöbbséggel június 26-án **Harsányi Bertalan** fülökérsi lelkész választatott meg.

— **Az 1898/99-ik iskolai évre a főiskolai lakószobákba következő ifjak vétettek fel:** A XX. számú szobába: Ozsváth Béla VIII. o., Erdélyi Kálmán V. o., Székely Endre I. o. — A XXI. sz. szobába: Tariska Dezső III. é. th., Tariska Sándor VI. o., Tariska Lajos IV. o., Makay Kálmán VI. o. — A XXII. sz. szobába: Melko István III. é. th., Gönczi Pál IV. o., Czövek Zoltán II. o., Vas István V. o. — A XXIII. sz. szobába: Tatár Sándor VI. o., Barkóczi Boldizsár IV. o., Barkóczi József II. o., Barcsa Endre IV. o. — A XXIV. sz. szobába: Sallai Béla I. é. th., Kun Zoltán VI. o., Szilágyi Dániel VI. o., Harsányi Péter I. o. — A XXV. sz. szobába: Nagy Gyula I. é. th., Nagy Béla VI. o., Nagy Barna III. o., Nagy Sándor I. o. — A XXVI. sz. szobába: Csorba Sándor I. é. jh., Csorba Ferencz VII. o., Makó Béla VII. o., Liszkai Gyula III. o. — A XXVII. sz. szobába: Keresztesi Sándor VII. o., Keresztesi Lajos VI. o., Keresztesi Ferenc III. o., Sinka Gyula VI. o. — A XXVIII. sz. szobába: Tóth István I. é. th., Tóth Endre V. o., Tóth János I. o. — A XXIX. sz. szobába: Csomár Béla I. é. th., Boros Lajos VIII. o., Somodi József V. o.

Szivos Mihály, tápintézeti felügyelő.

— **Iskolai adományok.** *Vitányi Bertalan*, szerencsi ügyvéd, abból az alkalomból, hogy fia, *Vitányi Miklós*, az 1897/98-ik iskolai év végén a sárospataki főgimnáziumban az *érettségi vizsgát* sikerrel letette, 50 frtot adományozott egyelőre még meg nem határozott főiskolai célra. — *Özv. Bornemissza Józsefné* urnő a jelen évben is elküldötte a sárospataki főiskola igazgatójához az országos lelkészi özvegy-árvatárból kapott jutalékát 33 forint értékben, a melyet egyenlő részletekben *Szűcs József* IV. o., *Somodi József* V. o. és *Prágai István* VI. o. tanulók között osztott meg az igazgatóság.

— **Dr. Rác Lajos** sárospataki főgimnáziumunkban a német nyelv és irodalom tanára, e hó 2-ikán indult el németországi tanulmányi útjára, a melynek végső pontja a kies Heidelberg leend.

— **Tanulmányi kirándulás.** A sárospataki theol. és jogakadémia hallgatói közül 26-an e hó 1-ső napján tanulmányi útra mentek *Nagy Béla* aggior és gimn. s.-tanár vezetése alatt. A szadellői, ségteleki s dobosinai barlangok megtekintése képezi a kirándulás célját s esetleg a Tátrák vidéke is.

Pályázat tanári állásra.

A sárospataki ev. ref. főgimnáziumban a magyar és latin nyelv tanításával összekötött *rendes* tanári állásra pályázat hirdetik. Pályázhatnak *első sorban* olyan ev. ref. vallású egyének, kiknek a magyar és latin nyelvből középiskolai tanári képzettségük van. A tanszék évi javadalmazása 1100 frt alapfizetés, 300 forint lakáspénz és öt évenként *négy* ízben emelkedő 100 frt korpótlék. A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja. Tanóráinak száma 18–20. A pályázni kívánók vallásukra, végzettségükre, tanári képesítésükre s eddigi szolgálatukra vonatkozó okmányokkal felszerelt s a főtiszt. egyházkerületi közgyűléshez címzett kérvényeiket folyó 1898 augusztus 10-ig a sárospataki ev. ref. főgimnázium igazgatóságához nyújtják be. A tanszék betöltése az 1898. évi őszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni s a megválasztott tanár tanszékét 1898 október 1-én tartozik elfoglalni. A mennyiben azonban képesített tanárok az állásra nem pályáznak, *másod sorban* pályázhatnak a kihirdetett állásra olyan végzett tanárjelöltek is, kik a nevezett szaktárgyakat hallgatták, de még azokból oklevelet nem szereztek; az ezek közül *ideiglenesen* megválasztott *segédtanár* évi fizetése 1000 frt lesz s állását 1898 szept. 1-én tartozik elfoglalni. Végül, a mennyiben sem a *rendes*, sem az *ideiglenes* tanári állásra pályázók nem volnának, vagy a főtiszteltei egyházkerület a jelentkezők közül nem választana, *harmad sorban* pályázhatnak a *rendes* tanári állás elnyeréséért olyan ev. ref. vallású, a magyar és latin nyelvi tanszakra oklevéllel bíró tanárok is, kik állásukat csak 1899. év szeptember 1-én foglalhatják el. Az ilyen pályázók is folyó 1898. aug. 10-éig tartoznak kérvényüket benyújtani, mert megválasztásuk az 1898. évi őszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni.

Sárospatak, 1898 június 27.

Szinyei Endre,
gimn. igazgató.

2—1

II.

Pályázat ösztöndíjra.

A sárospataki ev. ref. főiskolában a *Mesko-féle* 100 frtos ösztöndíjra pályázat hirdetik. Pályázhatnak a sárospataki állami tanítóképzőben tanuló, abaújmegyei születésű, szegény sorsú, ev. ref. vallású, jó erkölcsű s általános jeles osztályzatú tanulók. Ez ösztöndíj elnyeréséért pályázók közül az abaúji ev. ref. egyházmegyenek ajánlani joga van. A kellőleg felszerelt s a főiskolai igazgató-tanács-hoz címzett kérvények a sárospataki ev. ref. főgimnázium igazgatójához folyó 1898. év aug. 1-ig adandók be, ki a kérvényeket az ajánlási jog gyakorlása végett az abaúji egyházmegye esperesi hivatalához átteszi. A felvétel felett a sárospataki főiskola igazgató-tanácsa szeptember havi gyűlésében határoz.

Sárospatak, 1898 június 27.

Szinyei Endre,
gimn. igazgató.

III.

Pályázat tápintézeti ingyenes helyre és ösztöndíjra.

A sárospataki ev. ref. főiskolában a Balla Athanasius-féle 40 frtos ösztöndíjra és egy tápintézeti ingyenes helyre pályázat hirdetik. E jótétemények elnyeréséért pályázhatnak a sárospataki főiskolában tanuló, szegény sorsú és szorgalmas, görög nem egyesült vallású ifjak. A kellőleg felszerelt s a főiskolai igazgató-tanács-hoz címzett kérvények 1898 szeptember 1-ig a sárospataki ev. ref. főgimnázium igazgatójához adandók be.

Sárospatak 1898 június 27.

Szinyei Endre,
gimn. igazgató.

IV.

Pályázat a Horváth Mária-féle műegyetemi 300 frtos ösztöndíjra.

1. Ez ösztöndíj elnyeréséért olyan szegény sorsú, magyarhon születésű, ev. ref. vallású ifjak folyamodhatnak, kik a gimnáziumi tanfolyamot a sárospataki főiskolában *jeles* eredménnyel bevégezvén, a kir. József műegyetem hallgatói sorába lépni szándékoznak. 2. Az ösztöndíjas az elnyert ösztöndíj élvezetében mindaddig megmarad, míg a műegyetemi tanfolyamot szabályszerűen be nem végezte; tartozik azonban előmeneteli bizonyítványait a főiskolai igazgató-tanács-hoz fél évenként betérjeszteni, mert ki nem elégitő eredmény esetén a jótéteményt elveszti. 3. Az ösztöndíjat a főiskolai pénztári hivatal fél évenként, két egyenlő részletben, utólagosan, az igazgató-tanács utalványára teszi folyóvá. 4. Az ösztöndíjat a sárospataki gimnáziumi székek és a főiskolai igazgató-tanácsnak ajánlatára az egyházkerületi közgyűlés adományozza.

Felhívtnak tehát mindazok, kik ez ösztöndíjat elnyerni óhajtnak, hogy szegénységi és iskolai bizonyítvánnyal felszerelt s az egyházkerületi közgyűléshez címzett folyamodványukat augusztus hó 20-ig a sárospataki ev. ref. főgimnázium igazgatójához adják be.

Sárospatak, 1898 június 27.

Szinyei Endre,
gimn. igazgató.

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előljáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá *regi* orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolásra is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

műorgona-építő.

7—12

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „A magyar protestáns irodalmi társaság.” *Sajóparti.* — „A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.” *Réz László.* — „Máthé János” *Székelly Imre.* — „A gömöri ref. egyház-megye alapszabály tervezete az egyházkerületi papi özvegy-árvtárra vonatkozólag.” *Vattay László.* — „Egyháztörténeti adatok az abauji ev. ref. egyházmegye levéltárából.” *Révész Kálmán.* — „Irodalom.” — „Vegetes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetés.” —

A magyar protestáns irodalmi társaság.

Úgy tetszik nekem, hogy az a századvégi erkölcsi s vallásos ellanyhulás, a mely az egész művelt emberiséget olyan szembeötlően jellemzi manapság, különösebben a magyar protestantizmus arculatán, lelki életének ábrázatán mutatkozik legfeltűnőbben. A nélkül, hogy pessimizmus uralkodnék lelkemen, akaratlanul is megdöbbenőnek tartom azokat a jelenségeket, a melyek itt is, ott is fel-feltűnedeznek. Itt az ultramontanizmus rohamos előtérbe nyomulása, a mely a vegetes házasságok révén elnyeléssel fenyegeti a magyar protestáns egyházat; ott a nazarénizmus, anabaptizmus s más modern szektáskodások; — emitt az iskoláknak, alsóbb s felsőbb intézeteinknek sokszor szóba hozott elvilágiasodása, — amott az általános petyhüdség, nem törődömség. nem bánomság s minden téren az anyagiak után való mohó étvágy: s ki tudná mindazt elősorolni, a mi a szemlélőnek szemeit bántja, a nemesen érzőnek lelkét sérti! . . . Erre a végéhez siető századra egész határozottsággal rámondhatjuk: *haladása visszaesést foglal magában, mert általános humanisztikus szempontból tekintve: az idealizmust megsemmisítette.*

Ez úttal nem kívánok semmi egyébvel, csak a magyar protestáns irodalmi társasággal, ezzel az idealistikus testülettel foglalkozni abból az alkalomból, hogy kezemben tartom a kolozsvári vándor gyűlésről szóló emlékkönyvet. Gondolkoztam a füzetben foglaltak felett s nem tudom elhallgatni főleg *ama panaszzomat*, a mely az e társaság iránt nyilvánuló *közönyösség* felett támadt. Lehet, hogy kellemetlenül fog hatni egy és más irányban a panasz szó, de szívesen elviselem az esetleges kárhóztatást, csak használjak annak a magasztos ügynek, a melyet e társaság szolgál.

Jól emlékeznék még arra az általános fellelkesülésre, a melyet e társaság szervezési terve támasztott a protestáns körökben. Úgy gondolkoztunk, hogy a hatalmasan munkálkodó magyar r. katolikus hasonló irányú társulatokkal felvesszük a versenyt s az irodalom terén lassanként elfoglaljuk azt a helyet, a melyet az ősök olyan dicsőséggel hódítottak meg. Számítottunk arra, hogy világiak s egyháziak a szó szoros értelmében tömörülni fognak s a

tömörülés által ellenállhatlan erővel fogjuk régi ellenfeleink munkásságát ellensúlyozni. Reményünk volt, hogy a társaság kiadványai olyan prot. közvélemény előállítását fogják előidézni, a mely a „regnum Marianum” eszméjét gyökerestől ki fogja irtani.

Fájdalom, sem a tömörülés, sem az ebből előállni remélt prot. közvélemény kialakulása nem sikerült. Közönyösséggel kell küzdenie ennek a nagy célú társaságnak is s félni lehet, hogy a prot. egyület sorsára fog jutni a prot. irodalmi társaság is!

Mert vajjon nem közönyösség-e az, a mit tapasztalunk egyrészt a tagok számánál, másrészt a fizetések hanyag teljesítésénél? A magyar protestáns egyház tagjainak számát vegyük kerek számban — keveset mondva! — 3 millióra s ebből a számból az ezret alig haladja meg azoknak a száma, a kik a társaság pártolói! . . . S vajjon nem nagy mérvű közönyösség-e az, a mit a tagsági díjak fizetésénél tapasztalunk, a hol azt látjuk, hogy a hátrálék a múlt esztendőről 6747 frtra rug? S ebben milyen tekintélyes összeg az, a melyet *berehetetlennek* kell tekintenünk!

Tudom, hogy kellemetlen hírt pendítetek meg, a mikor rámutatok arra, hogy a református papi testület s a világi elem milyen csekély számban szerepel a társaság tagjai között. Még csak 350 ref. lelkész sines a társaságban, pedig ennyit maga a tisztánineni kerület is adhatna s adnia is kellene. Ezt az egész kerületet a papság köréből még csak 40 ember sem képviseli, — világi embereink sorából pedig tiznél nem sokkal többnek a nevével találkozunk a névsorban. Pedig minket tisztáninnenieket az egész magyar protestáns világ úgy dicsért még eddig, mint a kik szegénységünk dacára is igen sokat áldoztunk! . . . Hát ma már a szegénység egészen megölt bennünket s évenként 3 frt pártoló tagsági díjat sem birunk fizetni a protestantizmus elveinek diadalra juttatásáért?

Őszintén szólva, igen fáj nekem, hogy nem mi vagyunk most is az elsők! Példát adtunk a múltban — ma már nem akarunk példaadók lenni.

Nagyon, de nagyon bánt azután az is, hogy a protestáns *tanári kar* valósággal tüntet a távollétével! Theológiai tanárainkat nem számítva, a kiknek dicsőretükre legyen mondva, alig 2—3 hiányzik közülök a társaságból, — a ref. középiskolákat alig képviseli

30—35, — a jogtanárokat pedig: *kettő!* A tekintélyes debreceni s sárospataki gimnáziumokból 2—3 tanár van a társaságban s 12-ből egyetlenegy tag sincsen! Sokan úgy vehetik ezt, mint jelét annak a mindinkább érvényesülni kezdő felfogásnak, a mely a prot. s közelebbiről a ref. tanintézeteket nem akarja többé az egyház testéhez tartozóknak tekinteni. Vajjon úgy van-e ez csakugyan?

Ne mondja azt senki, hogy nehéz az élet! . . . Nem annyira nehéz, hogy a prot. eszmékért ne lehetne áldozni a mindennapi kenyérből. Szeretünk hivatalozni az ösökre, a kik annyit szenvedtek: vajjon nem hiúság-e dicsekedni a multtal s mit sem tenni a jövőért! . . . Sőt talán nem is hiúság a neve a dicsekvésnek, hanem más, a melyet azonban nem akarunk néven nevezni, mert szégyenkezzen kellene, ha megnevezve: igazat adnának ellenfeleink!

Őszintén szoltam egy pár szót a magyar prot. irodalmi társaságról abban az irányban, hogy *legyen vége a közönyösségnek!* Nem akarom, semmiképen nem tudom elhinni azt, hogy a magyar protestantizmus diadalát valaki nem óhajtja közülni. Már pedig nem munkás a diadal érdekében az, a ki nincs a társaság zászlója alatt. „A ki nincsen velem, ellenem van az!” Jöjjetek ti tanárok szaporítsátok a magyar prot. irodalmi társaság tagjainak számát, hogy példátokat látva a világiak, ők is sorakozzanak a harcossokhoz, a kik a prot. eszmék diadaláért munkálkodnak! . . . Szünjék meg a közöny, — váltsa fel azt a lelkesedés a bizony-bizony a poklok kapuin is diadalmaszkodunk, mert az eszmék szolgálatában fogunk állani, a melyek nem földi, de mennyei célt foglalnak magukban, t. i. a *lélek javát!*

Sajóparti.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.

(Folytatás.)

C) A népoktatás.

Magyarország a népoktatásügyével foglalkozik közoktatásügyi miniszternek e XXVII-ik jelentése a legterjedelmesebben. A vaskos kötetnek csaknem felét ez foglalja le. A népoktatás körében szól a jelentés a) a kisdédovásról, b) az elemi oktatásról, c) az ismétlő oktatásról, d) a felső nép- és polgári iskolai oktatásról, e) a felső leányiskolai oktatásról, f) kisdédovónő, tanító- és tanítónőképzésről, g) felső kereskedelmi iskoláról. A mennyire e b. lapok tere megengedi, minde-nikről szólni fogok, természetesen a fontosabb dolgokra fordítva a főfigyelmet.

a) *A kisdédováás.* A kisdédováás ügy hazánkban örvendetes haladást mutat, azonban még nagy arányú fejlesztést kíván ez az ügy, hogy oda fejlődjék, a hol lennie kell. E XXVII. jelentésből jól eső érzéssel konstatálhatjuk, hogy ez az ügy egészen helyes irányban fejleszteszik. Ennek bizonyítására elég, ha azt említjük meg, hogy az ujonnan felállított s felállítandó óvodák elhelyezésénél az óvodák elé kitűzött munka elvégzésénél a következő alapelv az irányadó: *az óvodának a gyermek kedélyvilágához mért játékból és játszva foglal-*

kozásból álló nemzeti irányú alapnevelés a célja. S ha megemlítem azt is, hogy Wlassics miniszter azzal a kérdéssel is foglalkozik, hogy miként lehetne a kisdédováás ügyet, mely ma nagyon drága, olcsóbbá és így hozzáférhetőbbé tenni: hogy a miniszter e tekintetben a helyes úton jár akkor, mikor a kisdédováádák felszereléseiből a kevésbbé szükségeseket, tehát a luxus dolgokat elhagyhatni véli: úgy hiszem, kimondhatjuk, hogy e tekintetben is korszakot alkotó lesz a mai közokt. kormány működése.

Az 1896/7 tanévre összeírt 3—5 éves, óvodaköteles gyermekek száma 1,036 415. — Ebből óvóintézetbe jár 189 034, tehát az óvodaköteleseknek *csak* 18·2%-a. Nagyon kicsi %, de 2·1%-al javult az állapot az előző évihez képest. — Volt az országban e szóban levő tanévben 2305 óvóintézet (1147 rendes óvoda, 1157 állandó gyermek menedékház, 973 nyári menedékház.) Az összes szaporodás a múlt évhez képest: 160. — Az összes óvóintézetek közül róm. kat. volt: 192 (kevesebb a múlt évhez képest 17-el), gör. kat. 9 (több 7-el), gör. kel. 18 (több 2-vel), ev. ref. 9 (kevesebb 2-vel), ág. h. ev. 47 (több 6 al), izr. 3. — Ez intézetekben működött: 1248 kisdédovónő, 1165 menedékházvezetőnő, összesen: 2412 óvoszemély és 1655 dajka, illetve cseléd.

Az összeírás szerint 65291 oly gyermek van még Magyarországon, kik nem járnak óvóintézetbe s otthon sem részesülhetnek kellő gondozásban. Nagy szám ez s annnyival nagyobb mértékben ad gondolkodásra okot, mert tudnunk kell, hogy ezeknek legnagyobb része nemzetiségi vidékeken lakik. Ha ezeknek számára óvóintézetet akarunk létesíteni, 80 gyermeket számítva egyre, ez idő szerint 816 intézetre van szükség. Nagy mennyiségű pénzt kíván ez, de előteremtendő, mert a magyar állam kiegészítésének az óvóintézetek erős alapját képezik.

b) *Az elemi népiskolai oktatás.* A közoktatási kormány működésének súlypontja a legutóbbi években általában a népoktatásra esett s nagyon tisztességes rész jutott ebből az elemi népiskolai oktatásügynek, — úgy annyira, hogy az állam mellett az elemi népiskolai fentartók a fejlesztést illetőleg, szóba sem jöhetnek. Az államon kívüli iskola fentartók — mondhatni — csak az állam nyújtotta kedvezményeket veszik igénybe. *Nem kivétel az ev. ref. egyház sem!* Pedig ennek az egyháznak eleitől fogva édes, még pedig dédelgetett gyermeke volt a népoktatásügy. Hogy jól van-e ez így, nem lehet most céлом fejtegetni, annnyival kevésbbé, mert első sorban azt a kérdést kellene eldöntenem, hogy lehet-e jelenleg másképen, ha nem, miért? — ha igen, hogyan?

Az 1897-ik évben 100-nál több állami iskola szerveztetett. Az állami iskolák elhelyezésével alapelve a kormánynak, hogy a nemzetiségi vidékek láttassanak el kellő számú állami elemi iskolákkal. S hogy mennyire javultak e tekintetben az állapotok, bizonyítja a miniszternek azon kijelentése, hogy a szóban levő iskolai évben egy erdélyrészi községben a románság késznek nyilatkozott — felekezeti iskolája felhagyásával — az állami iskolába beolvadásra oly feltétel alatt, ha a magyar tannyelv épségben tartása mellett mód és alkalom nyújtatik a saját anyanyelvük gondozására is. Természetes, a kormány e feltételt elfogadta. S mint-hogy ilyen irányú kulturpolitika mellett a kormány oly mértékben nem segítheti a fennálló iskolák fentartóit, mint eddig tévé: kénytelen volt annak kijelentésére, hogy újabban csak azon községekkel bocsátkozik tárgyalásokba az iskola átvételét illetőleg, a hol az iskola

elhelyezését, az épületek jókarban tartását, egyszóval a dologi szükségletek fedezését a politikai községek elvállalják és biztosítják.

Nagyon érdekes az a beszámolás, a mely az 1893. XXVI. t. cikk végrehajtására vonatkozik. Eddig 300 frtig 493, 400 frtig pedig 2410 tanítónak fizetését egészítette ki a miniszter. A tanítók 10%-ának fizetése egészítettet ki eddig. Ebből ev. ref. tanítóinkra 744 esik. Ez a kiegészítés eddig az államkincstárnak 676,888 frtjába került és csak az 1897. évre 358,352 frt utaltatott ki.

(Folyt. köv.)

Réz László.

NEKROLÓG.

Mathé Janos

1806—1898.

Kevesen ismerték már őt; ő is keveset ismert a ma élők sorából. Letűnt papi nemzedék régi alakja volt az alsó-zepléni ev. ref. egyházmegyében s van talán egy-kettő még hozzá hasonló korú a tiszáninneri egyházkerületben!

Nagy korához hiven, a múltnak élt inkább, mint a jelennek; ébren és álomban azokkal társalkodott legtöbbször, a kik barátai, kortársai valának; kikkel együtt élte át e hanyatló század nagy eseményeit. Az emlékezet volt leghűbb barátja, melylyel merengő lelke felkereste a szegényes hajleket, melyben átélt gyermek-korát, a tudomány templomát, hol összegyűjtötte lelki kincseit. Felkereste a sírokat, hol szerettei, tanítói, lelkészársai és jó barátai pihennek régóta. És reggelt a múlttól, a halottakról sokat; azokról főképen, a kik Sárospataknak híres professorai, neki részint ismerősei, részint barátai valának, s a tudományban, irodalmi téren, vagy a megyei és társadalmi életben vezérszerepet vittek egykoron. Valóságos élő történelem volt; s mi, a kik hallgattuk, álmélkodva csudáltuk nagy emlékező tehetségét, melylyel sok tudomány, tenger-tapasztalat s gazdag nyelvismeret párosult. Szerette is a tudományt mind halálig! Kedvelt klasszikusait lelki gyönyörűséggel olvasgatta naponként, s ha kérdeztük, idézte azokból a legremekebb részleteket; és sajnált bennünket, sajnálta a mai ifjúságot, hogy nem tud időzni, mulatni és felvidulni a klasszikai kor költészetének berkeiben. Horacius, Ovidius, Cicero, Homer, Palingenius a klasszikai irodalomból, Schiller, Göthe, Heine a német költők közül, kedves olvasmányai valának. Latinul folyékonyan beszélt, — ha kedve úgy hozta — dikióra szólítván alkalom adtán a szomszéd plebánosokat, a kikkel állandóan szeretetben, barátságban állott. A lapok olvasgatása mellett tanulmányozta a természet-tudományokat és a népszerű orvostant, s az ebből szerzet tismereteket a gyakorlatban sokszor alkalmazta, midőn hívei betegségükben tanácsért hozzá folyamodtak.

Az elhunynak papi jellemére, egyéniségére, szíve jóságára, becsületességére fényt sugároz az a tisztelet és szeretet, melylyel népe, gyülekezetének nagyja és kicsinye iránta viseltetett. Szinte megmagyarázhatatlan, hogy dacára sok meghiusult szándékainak, hiábavaló, füstbe ment terveinek; dacára a presbyteriummal való gyakori nézeteltéréseinek, ő népét, melynek pásztora volt, atyailag szerette, s viszont ez is gyermeki tisztelettel ragaszkodott ő hozzá. Ügyes-bajos dolgaiban szegény, gazdag bizalommal járult hozzá tanácsért s ő szeretettel adott felvilágosítást. Kiváló papi tulajdona volt a nép között való forgolódás. Ment a mezőre, vagy jött onnan, betért egyik vagy másik hívének házához, a szerint. a

mint gondolta, hogy látogatásával használhat, építhet, vagy jót tehet. Mint ember nyájas, leereszkedő, szíves és előzékeny volt. Minden ismerősehez, gyermekhez, öreghez úton-útfélen volt egy-egy szeretetteljes szava; ő volt mindig első a köszönetben; az előkelőbb társaságokban pedig férfiak és nők egyiránt szeretettel fogadták és kedves embernek tartották. Valóban az is volt élete végeig. Megmagyarázhatatlan, hogy az életgondok, a pálya küzdelmei, a csalódások közepett is mindig megőrizte a lelki egyensúlyt, megtartotta vidám kedélyét az öregség unalmas esztendeiben is. Voltaképen haragudni nem is tudott; az ő haragján a nap csakugyan le nem ment soha. A virágokat, a természetet, a dalt, a madarak énekét úgy szerette a komor vénség idején is, mint az ifjúság éveiben.

A férfiú életének folyásáról — a kiről eként szoltunk — hadd álljanak itt a saját szavai, az 1895. nov. 18-án hozzám írott leveléből: „Születtem Kis-Kövesden 1809-ben június 24-én polgári szüléktől. 1820-ban Sárospatakra mentem önként, szüleim akarattjuk ellen. Ott végeztem alsó- s felső iskoláimat. Nyolc éves deák koromban, 1839-ben Szántóra kimentem három éves rectoriára; ott befejezván pályámat Bárczára mentem, Bárczy Gabornál voltam nevelő s káplán. Onnan 1840-ben szeptemberben Hernád Németibe mentem segédnek, ott masfelévet töltöttem, 1841-ben a szadai tavaszi gyűlésen k. tárkányi lelkésznek megválasztattam: az idő óta, itt ebben — az igazán nem csendes és nyugalmas — egyházban folytattam lelkesi hivatalomat.“

Hadd töltsük ki, mint ismerősök e 80 éves élet-pályának terét úgy, a mint ismerjük a multat.

Sokszor beszélte, hogy a kis-kövesdi rektor birta rá, hogy Patakra menjen. Elindult ő, a 11 éves gyermek, Kis-Kövesdről egy gubában és zsebében egy huszassal Patak felé, s ott szolga gyerekké, inassá lett a kis-kövesdi Nyeviczkey úri fiúk mellett. Később, Szívós Mihály sárospataki tanár édes atyjának lett inasa; és deákja — mint mondá — annyira szerette, hogy nemcsak ünnepekre jártak együtt, de a vakációkat is Égerszögön töltötte a Szívós családnál, hol hűséges, jó magaviseletéért nagy szeretetben részesült. A mint beszélte: reggel korán ő tüzet rakott, fát vágott, gyújtót hasogatott, apró marhának enni adott és mikor elvégezte a munkát, ment a deákjával vadászni, sokszor napokat töltve az erdőben. Deákja oldala mellett képezte ki magát jó vadászszá s 1866-ig nem is tette le a fegyvert; hanem mihelyt annyi ideje volt, bejárta a határt, az erdőt, a nádasokat s kezelte a fegyvert nagy ügyességgel, biztos fogással.

Tanulói pályáján mindig az első között volt; később, midőn subskribált, nevelője volt a szatmármegyei Pogány, a szomatori Görgői és a beregmegyei márokpapi Neupauer úri családok fiainak. Ez időből, nevelő korából sok kedves emléket őrzött meg szívében, s ha ezekről szólt, szinte megifjodott az örömtől. Ifjúságát tanulással és tanítgatással töltvén el, korán megtanult hívének lenni a rábizottakon, mert annál az egy huszassal több pénzbeli segítséget szegénysorsú szüleitől nem kapott; különben is még hat testvére volt a szülei háznál, kik között ő volt második korra nézve. Így inkább tőle vártak segítséget a szülék s még inkább a testvérek, kik közül Ferencz öccsét csakugyan magához is vette, midőn nyolc éves deák korában, valószínűleg 1834-ben szántói három éves rektorra lett. Ettől kezdve kétszeres lón a gondja, mert nevelői, később kápláni fizetéséből juttatnia kellett öccsének is, ki Szántórol, az ő szárnyai alól a IV. gimn. osztályba ment egyenesen s később, mint szülőfalujának lelkipásztora halt el élete delén.

Sokat emlegette a boldogult a Bárczy úri családot,

hol leány-növendékek nevelője volt, s ez úri körben szerezte azt a routint, mely előkelő társaságban az ő kellemes sajátja volt, mely megjelenésében, egész magatartásában és nyájas beszédmódjában nyilvánul. „Itt tanultam meg — mint mondá — a nemes alkalmazkodási képességet, megtanulván mindig az elmondandó dolognak helyét, idejét, alkalmát és módját.“

Hernád-Németibe káplánnak Lovas Pál főjegyzőhöz s később Somossy István halála után egy évig helyettes espereshez ment; itt másfél évig, vagyis 1839. őszétől 1841. tavaszáig többnyire egyedül végezte a lelkészi szolgálatot, mivel főnöke többször keresztesi birtokán időzött. Itteni káplánsági idejét különösen arról szokta emlegetni, hogy Tompával ekkor lépett ismeretségi és baráti viszonyba, ki akkor, mint 20 éves ifjú, deák, Hernád-Kakban nevelősködött, — mint sejtem — a Sissáry úri családnál. Mikor Tompának ideje volt, átrándult a szomszéd Hernád-Németibe, vállán fegyverrel legtöbbször, s együtt járták be vadászgatva a téres Harangod csatás-hírű rónaságát. Az 1840-ik év június havában is majd a síkon érte őket a nagy jégeső, melynek iszonyúságát a vadászatról hazatérve a hernád-németi káplánlakásból szemlélték. Még ekkor nem sejtette, hogy Kis-Tárkányban fog kikötni élethajója; de úgy történt az 1841. évi márczius 17—18-án tartott takta-szadai egyházmegyei gyűlésen, hogy 12 káplán közül őt érte az a megtiszteltetés, miszerint Tárkányba küldetett időtöltőnek. A templomot akkor épülőfélben találta s vezette tovább az építkezés ügyeit. Majd a tagosítás alkalmával sokáig tartó, erős küzdelemmel biztosította a lelkészi és tanítói jövedelmet az által, hogy a nemesség és úri rend ellenében egymaga keresztül vitte a paróchiális földeknek kellő terjedelemben való kiméretését. Szerzett lelkésznek, tanítónak erdőt és tiszakerti gyümölcsöst s vissza gondolva ez irányú küzdelmeire, örömmel mondotta: „ha többet nem tehettem is, de azt kivitem, hogy a kis-tárkányi eklézsia meg lett alapítva“ és ő ezt a maradandó becsű szerepményt papi működése legnagyobb sikerének tartotta, nyugodt öntudattal lévén meggyőződve arról, hogy senki vádat nem mondhat reá.

(Vége köv.)

Székely Imre.

KÖZÉLETÜNK.

A gömöri ref. egyházmegye alapszabály tervezete az egyházkerületi papi özvegy-árvatárakra vonatkozólag.

E lapok 23. számában S . . . y aláírással egy cikk jelent meg ilyen cím alatt: „Egy pár szó az egyházkerületi özvegy-árvatár alapszabályainak átdolgozásához.“ E cikkben, a tárra vonatkozólag, olyan gondolatok vannak, aminők bennünket is foglalkoztattak, lelkészi értekezletünkön is, — egyházmegyei gyűlésünkön is. — Tudniillik, hogy az özvegyi jutalékok egyenlősíttessenek, s az egész intézmény a szeretet alapján építtessék újra.

Hogy ez, az adott helyzetben, miként volna keresztül vihető, gömöri egyházmegyeünk nem állott meg óhajta egyszerű kifejezésénél, hanem arra nézve egy alapszabályt is dolgozott ki. — Ezt, a reá vonatkozó határozattal együtt, jegyzőkönyvünkől, azon reményben, hogy ezzel az ügynek szolgálatot teszek, a következőkben van szerencsém közétetni:

„ . . . Egyházmegyeünk kimondja, hogy az egyházkerületi papi özvegy-árvatárát továbbra is fentartani óhajtja és az egyházkerületi pénzügyi választmány több-

ségének tervezetét fogadja el. Ámde ettől is ellér, különösen a tagok szerzését, a jutalékok szétosztását és a tagdíjak befizetését illetőleg, mint a melyeken fordul meg az egész intézet léte, virágzása s a hozzáfűzött nemes szándék megvalósítása.“ . . .

. . . Azért kimondatni kívánja, hogy

1-ször. Az egyházkerületi papi özvegy-árvatárba való belépés minden lelkészre kötelezővé tétessék, — s hogy a szeretet és méltányosság elve itt is megvalósuljon, kívánja:

2-ször, hogy az osztalék is mindenkre nézve egyenlő legyen, azon számítás alapján, hogy a kötelezett tagok részéről befizetendő tagsági díjak szintén egyenlőkké tétessenek, a fizetési határidőnek arányszerinti megállapításával, t. i. a ki például a 6. frtos osztályba lép fizessen 10. évig; a ki a 4. frtosba: 15 évig; a ki pedig a 2. frtosba: 30. évig.

Ha a tagok közül valaki ezen határidőkön belől halna meg, hátralékban lévő tagsági díjainak összege segély jogosultjának osztalékából vonassék le 3 évi egyenlő részletben.

A régi tagok pedig, ha fizetett tagsági díjaik összege az említett határidőkre fizetendő összeget felülhaladta már, a többletet kamat nélkül visszakapják.

Ezek szem előtt tartása mellett gömöri ev. ref. egyházmegyeünk, a következő alapszabály-javaslatot terjeszti az egyházkerületi közgyűlés elé:

A Tiszáninnen ev. ref. egyházkerület 1843-ik évben alapított „lelkészi özvegy-árvatárának“ módosított alapszabály-szervezete.

I. Tagok s azok jogai és kötelességei.

1. §. a) *Segélyezett tagok*, a díjfizetést teljesített lelkészek, tanárok és tanítók özvegyei és árvái, az eddigi érvényben volt alapszabályok szerint.

b) *Segélyjogosult tagok*, azon lelkészek, tanárok s tanítók, a kik több-kevesebb idő óta fizették már az egyházkerületi özvegy-árvatár osztály és évi járulékait s ha a járulékból már 60 frt összeget befizettek, a további fizetés alól felmentetnek. A kik pedig a 60 frton felül fizettek be, a felülfizetéseket kamat nélkül visszakapják.

c) *Kötelezett tagja* az egyházkerületi lelkészi özvegy-árvatárnak minden, az egyházkerület kebelében működő, lelkész, theologiai és gymnasiumi vallástanár. — Más tagok többé nem vétetnek be.

2. §. A tagsági jog megszerezhető: 10 évi 6 frtos, 15 évi 4 frtos és 30 évi 2 frtos tagsági díj befizetésével.

3. §. Az intézetnek azon tagjai, kiknek ezen alapszabály szerint kötelezett tagságuk megszűnik, jogosítva vannak kilépni, de befizetett díjaikat vissza nem követelhetik.

4. §. A hivatalától örökösön megfosztott intézeti tag özvegye s árvái azon esetben bírnak ellátási igényvel, ha a megfosztott a segély jogosultságot már megszerezte; ellen esetben a megfosztottnak, özvegyének vagy árváinak a befizetett díjak egy összegben kamat nélkül visszaadandók.

II. Az intézet vagyona.

5. §. a) Az egyházkerület által kezelt u. n. papi özvegy-árvatár vagyona.

b) A tagok részéről befizetendő évi díjak 75 %-a.

c) Egyes alapítványok és hagyományok.

d) Az egyházkerület által elrendelt gyűjtések.

6. §. Az évi tagsági díjak minden évben az egyházlátogatók által szedettek össze.

III. Az intézet jövedelme.

7. §. Az intézet jövedelmét teszik: a már meglevő tőkevagyon kamata, a tagsági díjak 25%, és kamata, továbbá oly kegyes adományok, melyek az özvegyek és árvák közötti kiosztásra adatnak.

IV. Az évi ellátás.

8. §. Az évi ellátást az özvegyek és árvák egyenlő arányban élvezik. Megkíváncsi, hogy ezek protestáns vallásúak legyenek.

9. §. Évi ellátási illetményül a kamatjövedelem és a tagsági díjak 25%-a, a kezelési költség levonása után egész összegében kiosztatik. Az illetmény minden febr. 1-én válik esedékessé utólagosan.

10. §. Az illetményre azon időtől kezdve jogosultak az özvegyek és árvák, midőn a férj, illetve az apa hivatala után járó fizetést élvezni megszűntek.

11. §. Megszűnik az évi ellátás az özvegyre nézve, ha meghal, vagy újra férjhez megy, azon félév végével, melyben halála, vagy újra férjhezmenetele történt. Az árvákra nézve, ha meghalnak, vagy a finemen levők életök 24-ik évét betöltötték, sőt addig is, ha rendes kereset módhoz jutottak; a leányokra nézve pedig férjhez, menetelők idején, vagy ha már korábban is a megélhetést biztosító keresethez jutottak. Ha azonban az árva oly nyomorék, hogy valamely keresetmódra alkalmatlan, évi ellátásban részesítendő haláláig.

Vattay László.

MULTUNK.

Egyháztörténeti adatok az abauji ev. ref. egyházmegye levéltárából.

(Folytatás).

III.

Petrahay János esperes első körlevelei. Tállya, 1764. március 14.

A) Az egyházakhoz.

Keresztény (!) és szent gyülekezet, a szent életnek gyakorlásával Istennel szerelmeskedő sereg!

Mikor szinte, kötelességem szerint, arra vettem magamat, hogy az én inspectióm alá bízott eklézsiákat, levelem által szeretetből meglátogatnám, előmbe ötlött az Istennek az a maga népéhez való jó indulatja, melyet így irt le az apostol 2. Cor. 6: 2. Kellemetes időbe hallgattalak meg téged, és az idvességnek napján tettem jól teveled. Ime most vagyon az kellemetes idő; ime, most vagyon az idvességnek napja. Csak mindjárt úgy magyaráztam én azon szókat, mintha a most élő emberekre nézve mondattak volna.

Ugy is látom az Istennek e nyomorúlt magyar nemzethez való szeretetét, hogy azt, mint egy zászlót, úgy emelt fel az ő ismeretire hivatott seregnek közepette, a midőn elküldötte, minden panasz nélkül, arra készített genge követeit, az idvesség utának a nép között való mutogatására, a melynek szüntelen való divatja annyira vihette a több népek felett a mi gyülekezeteinket, hogy senkinek nem lehet annyira isméri az Istent és az ő Krisztusát, mint nekünk; senki nem dicsekedhetne inkább, az ismeret után, az idvezülendő hittel, mint mi; senki nem volna közelebb az Istenhez, az idvességhez és az Isten több kincseihez az igaz hit szerint, mint mi, kikhez ily nyilván és bőv mértékbe

küldötte genge követei által az ő vele való szövetkeztetésnek titkos tanácsát, mely e világ nagyobb része előtt elrejtett.

De ime, mikor az Isten irántunk való jóindulatának a bővsége dicsekedésre serkentene, panaszkodva kelletik elsőben is sok gyülekezetbe megjelennem; szorosan köteleztetvén az eklézsiákra való figyelmezésre, ki kell ereszkenem a vigyázásra, és Isten népe életének megtudására.

Keresem azért az elhivatott népnek az Istenhez való hűségét, és ime azonban sok helyeken az Isten genge követének a vérek kiált, és azt kell szomoruan hallanom, vajjon vagyon-e ott becsületi a princípálisnak, a hol a követ nem illendően tartatik. Adja az Isten, hogy ne legyen annak bizonyossága azoknak gyakori változások, és a minket csúfolók előtt való gyalázatos hurcoltatások.

Keresem a megszűnés nélkül való taníttatások alatt a tudományt. Nem censurázok én senkit, ki mit tud; tudván azt, hogy a ki bölcs az Ur utaiba, az élet szentségével teszen arról bizonyosságot. *Jac. 3. 13.* De oh boldog Isten, oly bővséges mégis az irigység, haragtartás, részegeskedés és káromlás, és a külömb-külobbféle esküvések, mintha mindazok ugyan megegyeznének az Isten országával és mintha azoknak gyakorlásra hivatottunk volna.

Keresem az eccleziiai fenytéket, a mely nélkül soha fel nem állhat a Krisztus országa, s úgy látom, hogy az itélőszékbe sok helyeken a személyre való nézés a bírós.

Keresem az atyák kebelébe az Isten országának azt az édességét, a mely által ne is tartanak magokénak az ő gyermekeiket, hanem úgy néznék, mint Isten familiáját illető tudományra, de ime sok helyeken üresek az oskolák és a chorusok, és feljebb becsülik azoknak kicsiny munkájakat, mint az idvességes bölcsességet, a mely nélkül csak egy óráig sem állhat a Krisztus tanítványa.

Keresem utóljára és kiváltképen való módon, a minden több virtusokat megnevesítő fővirtust, a békeséges tűrést, a melyre annyszor serkenget az Istennek lelke, és ime sok helyeken csak a híre hallatszik. A Krisztus országába elkerülhetetlenül megkíváncsi szeret elfogyásának a jele az, mely szerint sokkal későbbek vagyunk más ellen vétkezni, mintsem a mások erőtlenségeit eltűrni, a mely indulatnak magunkba való kedvezéssel, mi magunk sokkal nagyobb romlást okozunk az Isten házában, mintsem a mit tehetne az ellenség az ő erejével. *Hos. 13: 9.*

Mondja meg nekem már akarki, ugyan honnan vagynak sok eccleziákba az Isten szolgálóinak oly gyakori változásai, a melyeket vallásunk ellenségei oldalilag látván, örömmel nézik, sőt úgy magyaráznak, mint oly közöttünk uralkodó meghasonlást, a melyet maga is az Ur, végképen való elenyészés igaz okának s jelének mond. *Math. 12. 25.* Sőt, hogy a nagyobb tekintetű úri emberek, a magok gyermekeiket prédikátorságra nem adják, ha az ily gyalázatos hurcoltatást tészem okául, épen nem hibázok.

En megvallom, miolta az Isten a publicumoknak szemlélésére méltóztatott, örökké szegyenlettem s valásom gyalázatjának ítéltém azt a (magam sem tudom megmondani, mennyi időtől fogva gyakoroltatott) gyalázatos adminisztrációt, a melyet minden józan elme, nemcsak rútnak, de veszedelmesnek, és az Istent a bosszuállásra méltán serkenthető elég oknak talál.

Teljes felvett czélom azért, hogy annak a fertelmes adminisztrációnak, Istenem segedelméből, minden illen-

dősséggel és violentia nélkül eleibe álljak és ha az én Istenem segít, elvetném szent vallásunknak ezt a szem-betűnő darab gyalázatját, az Isten országához illendőbb ábrázatra formáljam. A melybe hogy minden, vallása becsületit s békességét szerető jó ember nékem segítség-
séggel legyen, ad omnia sacra obtestalom. Reménylem is, hogy lesznek ennek a szent igyekezetnek elég pat-ronusai, mert a canonica visitatio alatt, kívül jártomba, tapasztaltam sok jó lelkeket, a kik csak sóhajtvá har-
czolnak, az Istennek ily hanyatlásba levő ügyét látván és gyötrik lelkeket e nagy illetlenségben, a melyet semmi más vallást tanító emberek épen nem cselekesznek.

Am mondja meg nékem akárki, mit kívánhat többet rendes predikátorátul egyebet, hanem hogy cathed-ralis kötelességébe híven eljárjon, és hogy életébe jó példa legyen. Az elsőnek tökéletes folyhatására közön-ségesen rendeltük, hogy minden szent elmélkedésének figuráját tartozik előttünk bemutatni. A másik felől is teljes reménységgem vagyok. Csak épen, ha mint em-ber megesik, ne róják fel ellenségképen azt az ő gya-lázatjára, hanem inkább, a mint regulát hagyott az Ur Jézus a maga országának *Math. 18: 15. 16.* először különösen, ha nem enged, többet magával illendőképen megintvén, szép nyereséget mutathat be az Urnak, ha intés által megnyerte annak lelkét. Ha pedig nem en-ged az oly gradualis intésnek is, nem illő, hogy mind-járt csúfra kitétéssék az Isten szolgája, mert ő sem angyal, hanem csak ember. Jobb léssen azért azt meg-írni, minden illendőséggel az ő bírójának, csak hogy igaz legyen a vád, és ne fundáltassék illetlen indulato-
kon; megmutatja néki a bíró, miképen kell néki magát viselni; de bizonyos az, hogy bánattal fogja enni az erkölcsösségnek kenyerét.

Kérek azért, sőt hivatalom szerint intek is minden igaz reformátusokat, tartsák szíveken erre a szent val-lásra tett méltóztatásokat, mutassák meg életekkel, hogy ők Istennek örökösei; hagyjanak békét az indultatosko-dásoknak, gyakorolják a szeretetet, becsülik az isteni követséget és a követeket; ne vonjak el az iskolákból az atyák az ő gyermekeiket, kiknek taníttatások iránt magam is szorgalmas figyelmezzéssel fogok lenni. De nagyobb az, hogy az Istent is az ily magunkviselésével magunkhoz fogjuk édesíteni. Könyörögvén a Jéruzsá-lemnek békességeért, örvendetes és panasz nélkül való napokra fogja e félelemnek napjait fordítani. Kegyelmezz meg oh nagy Ur, erős Isten, a te választott szegény seregnek! így foházkodik különösen is

Tállyán, 1764. 14. martii
az abaúji szent társaságbeli ecclézsiákra és azokba foglalatoskodó Isten követeire való vigyázásra előállít-
tatott mostani genge esperest

Petrahay János.

(Vége köv.)

Révész Kálmán.

IRODALOM.

* **Jegyzőkönyvek.** *Radicsi György* szerkesztésében megjelent a tiszáninneni ref. egyházkerület ez évi tava-szi közgyűlésének jegyzőkönyve, a melyben 124 pont alatt foglalvák össze azok az intézkedések s határoza-tok, a melyeket kerületi közgyűlésünk tett és hozott. . . A bírósági ügyek sorából, úgy látszik, hogy hiány-zik az alsó-zepléni egyházmegyének egy hivatalból felterjesztendő bírósági határozata, a mely hivatalból indított fegyelmi ügyben felmentő végzést tartalmazott a karádi lelkesz választással kapcsolatban. Bizonyosan azért hiányzik, mert az illető egyházmegye nem ter-

jesztette fel. — *Sass Béla* szerkesztésében már régen megjelent egyetemes konventük ez évi közgyűlésének jegyzőkönyve, a melyben tudvalevőleg sok fontos hatá-rozat foglaltatik, a melyeknek foganatosítása nagyban elősegítheti egyetemes ref. egyházunk fejlődését. — *Szalóczy Pál* szerkesztésében jelent meg az alsó-bor-sodi egyházmegye múlt évi rendkívüli őszi s ez évi tavaszi rendes közgyűlésének jegyzőkönyve, — amaz 19 pontot és egy bírósági ítéletet, — emez 60 pontot és 7 bírósági ügyet foglalva magában. Az esperesi jelentés hű képet ad az egyházmegye állapotáról, a melyben semminemű nyugtalanságot keltő mozzanat nem fordult elő. A kongrua javaslat tiszta prot. állás-ponton megérdemelt bírálatban részesül, annak a hang-súlyozásával, hogy a felekezeti jog-egyenlőség elve a javaslatban nincs érvényre emelve, mert lesz . . . Magyarországon továbbra is, sőt ezután méginkább, mint eddig: egy uralkodó egyház, a r. kath. és lesz-nek felekezetek. Lesznek ennek az uralkodó egyháznak Rómától függő, de az államtól független, a többi fele-kezeteknek kisebb-nagyobb mértékben, az állam hatalma alá vetett papjai. — A gömöri egyházmegye ez évi közgyűlésének 91 pontból s 10 bírósági ügyben hozott végzésből álló jegyzőkönyvét *Vattay László* szerkesz-tette. Az esperesi megnyitó beszéd a kongrua javas-latot a »bis dat, qui cito dat« alapján örömmel üd-vözli, de autonomikus jogaink szempontjából annak egyes pontjait módosítandóknak jelzi. Az esperesi je-lentésből kellemetlenül érint bennünket annak a felem-lítése, hogy »a gyülekezetekben a templomgyakorlás majdnem mindenütt alábbszállt« s hogy »a hétköznapi istentiszteletek csaknem minden egyháznál megszűntek.« . . . Az okot bizonyára nem a lelkipasztorokban kell keresnünk, hanem a népben, — de kívánatos, hogy a pásztorok még nagyobb szorgalommal forgolódjanak az Ur dolgaiban! . . . A hitbuzgóságáról nevezetes gömöri egyházmegyében ez a tünet bizonyára csak múló ter-mészetű, a mely rövid idő alatt elenyészik. — Az is kellemetlenül érint az olvasót, hogy Gömörben is elő-fordulnak már szörványosan olyan házasságkötések, a melyeknél az egyházi megáldást mellözik. Az egyház-megye crelyes és böles vezetője bizonyára gondosko-dik, a mint eddig is gondoskodott, hogy ez a fogyat-kozás is megszűnjék. — *Gergely Károly* szerkesztésében jelent meg a nagy-bányai egyházmegye ez évi tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyve, a melynek az esperesi jelentést tartalmazó pontjából szomorúan értesülünk arról, hogy egy-két gyülekezetben a templomkerülők száma növekedett az egyházak kebelében évek óta dúló békétlenség és egyenetlenség miatt. Igen sok itt a vadházások száma: 33. Egyházilag erkölcsi vétségért egy egyént büntettek meg, — polgárilag pedig 2 őt. Bírósági ügy most is, mint a múlt évben, igen sok volt, t. i. 16. Maga a *mikolai* egyház 6 bírósági ügyet szolgáltatott. — Az abaúji egyházmegye múlt évi rendkí-vüli gyűlésének, múlt évi időszakai bírósági tanácsának jelen évi tavaszi rendes közgyűlésének jegyzőkönyvét *Oldh Péter* szerkesztette. Az ez évi közgyűlésről szóló jegyzőkönyv 80 pontot s 7 bírósági végzést tar-talmaz. A helyettes esperes jelentésében nagy helyet foglal el a kongrua javaslatról szóló rész, a melyből vehemens támadás olvasható ki azok ellen, a kik a jelzett javaslatot bírálat alá vették s elítélőleg nyilat-koztak róla. A párbér, stóla s szolgálmányok állami megváltását két élő törnek mondja, a mely a mérges sebet kivágva gyógyítana, de egyúttal élő testet sebe-sítene meg, mert ha az állam a földek jövedelmét egé-szítene ki, feljajdúlnának a szemes élet fizetést élvezők.

Elítéli azt a felfogást, a mely várakozást hirdet, míg a 48. XX. t.-c. létesül, — elítéli, mert ezt csak azok mondhatják, a kik nem szegények! . . . (Tehát a gazdag papok ellenségei a szegényeknek!?) . . .). Nagy élességgel szól az ellen is, hogy a javaslatot ítélok *nem szavazattal kívánták a javaslat sorsát ref. egyházunkban eldönteni*. Ezt a felfogást egyenesen autonomia ellenesnek tünteti fel s ezt mondja: *ilyen állítás tán a ref. elterjedése óta sem hangzott még el*. Már csak engedjék meg a gazdagabb jövedelmű lelkészek a szegény jövedelműeknek azt a jogot, hogy ők is szeressék az egyházat. . . . Feleli a jelentés írója, hogy a prot. egyháznak *nem is nyílt alkalma arra, hogy szavazhasson* s a szavazásnál bizonyára többet ér a *közmegnyugvás*, a melyet a javaslat ellenzői előtérbe állítottak! . . . Az egész jelentésnek ez a részlete azt a benyomást kelti az olvasóban, hogy *vakon is kell fogadni az államsegélyt, mert »paupertas magna meretrix»*. Ez azonban egy cseppet sem válhatik az önérzettel annyira dicsekvő ref. lelkészi karnak a dicséretére . . . Az egyházmegye állapotáról a jelentés megnyugtatólag szól, csupán a kitérések magas száma az, a mely a figyelmet felkelti. — Az ungi egyházmegye jegyzőkönyvét *Németh Péter és Magyar Bertalan* papi aljegyzők szerkesztették. Az esperesi jelentés itt is megemlékszik a kongrua javaslatról s azt olyannak jelzi, a melylyel a nemzet egyik kezével segélyt nyújt — hozzá mindig hú fiainak a protestáns papságnak, de a másik kezében fenyítésre emelt pálca van, melyre nézve nincs biztosíték, hogy joggal fog-e sujtani, vagy jogtalanul. Az egyházmegye állapota megnyugtató volt s az esperes a socialistikus mozgalmakra vonatkozó megjegyzései után, a melyek minden tekintetben figyelmet érdemlők, elismeréssel adózik a Latorcán inneni prot. népnek józan gondolkozásáért. Dicséretre méltó mozzanat gyanánt kell fel-említenünk, hogy az ungi egyházmegyében az 1897 őszétől 1898 április 1. ső napjáig terjedő idő alatt bírósági ügy nem fordult elő. (n—s).

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— *Hátrálékosainkat tisztelettel kérjük tartozásuknak kiegyenlítésére.*

A kiadóhivatal.

— **Halálozás.** Tóth Sámuel, a geleji ref. egyház lelképásztora, e hó 1-ső napján, élete 68-ik, lelkészkedése 32 ik évében jobblétre szenderült. A hivatalában, papi kötelességei hű és lelkiismeretes teljesítésében nemesen buzgólkodó férfiú emléke felett örködjük a hű kegyelet!

— **A tanító-képző intézeti tanárok közgyűlése** e hó 4—5 napjain tartatott meg Budapesten *Péterffy Sándor* elnöklete alatt. A minisztert egy tanácsos s két szakférfi képviselte. *Kiss Áron dr.* Brassai fölött mondott emlék beszédében a nagy tudósna pedagógus voltát emelte ki s mint ilyennek emelt emléket. A tárgysorozat rendén az említett szervezetet hánytákvetették meg többszörös hozzá szólásokkal legnagyobb részben az eredeti javaslatok szerint. A tisztújítás a második napi gyűlésen ejtettek meg s elnök lett: *Dr. Kovács János*; alelnökök: *Dezső Lajos*, *Mócsy Antal* és *Komáromy Lajos*. A második napon is volt emlékbeszéd, még pedig a nem régen elhunyt *Szathmáry György* kultuszminiszteri tanácsos felett, a kinek érdemeit *Péterffy Sándor* méltatta.

— **A polgári iskolai tanárok közgyűlése** júl. 3—4 napjain ment végbe a fővárosban. Nagy érdeklődés mellett tárgyalták a polgári iskolák reformjára vonatkozó javaslatokat s az elnök annak a nézetének adott kifejezést, hogy a miniszternél jó kézben van a reform ügye . . . Ilyen felfogás mellett talán fölösleges is a tanácskozás épen tantervi dolgokban! . . . Másokban pedig talán még inkább! . . .

— **Egy ág. ev. tanítót** hivatal vesztésre ítélt egyházmegyéje bírósága azért, mert »r. kath. nőt vett nőül s minden gyermekét r. kath. vallásúnak ígérte?« . . . A politikai lapok legtöbbje megróttá ezt az ítéletet, — mi pedig olyannak tartjuk, a mely nem egyéb, mint *kötelesség teljesítése önvédelemből*. Vajha az ultraszabadelvűség veszedelmét kellőleg tudnok mérlegelni minden téren, a hol a régi ellenséggel szemben semmikepen nincs helye a szeretetnek, — mert ellenségünk szeretetet nem ismer, csak halálunkat akarja s munkálja. (n.)

— **Az a tanulmány-út**, melyre Nagy Béla szénior és gimn. s.-tanár vezetése alatt 24 theológus 1 joghallgató július 1-én indultak el, a legjobban sikerült. A kirándulók az öt napi út folyamán megtekintették a kassai amateur-kiállítást, a domót, a ref. templomot s egy pár más történelmű nevezetességű épületet, majd a szádellői völgyet, az aggtelki Baradlát, a dobsinai jégbarlangot, hová a gyönyörűsége sztraczenai völgyön át gyalog jutottak el. Ugyancsak perpedes apostolórum érték Poprádra, honnan a fenséges Tatra-vidék következő nevezetesebb helyeire tettek kirándulásokat; Tatra-Lommiczra, Ó- és Új-Tátrafüredre, a Tarpatiki vízeséshez az öt tóhoz (ide csak a legedzettebb 8 ifjú ment el) és a csorbai tóhoz. Innen visszatértek Poprádra, hol megsemlélték a Kárpát-egyesület szépen berendezett múzeumát s Kassán át júl. 6-án reggel érkeztek vissza Patakra. Útjukban a legtöbb helyen szíves fogadtatásban volt részök. Különösebben nt. Révész Kálmán esperes, Gönczy Gábor kassai s.-lelkész, Literáti Pál tornai telekkönyvvezető, nagyt. Baksai Dániel lelkész, tek. Ruffinyi Jenő mérnök, dobsinai barlang igazgató és tek. Gallosch, tátrafüredi fürdőigazgató urak voltak azok, kik a kirándulók iránt szíves jóindulatot tanúsítottak és ezzel főiskolánkat is megtisztelték. Fogadják e helyen is a kirándulók hálás köszönetét, a kik erre a szép tanulmányútra mindenkor a legszívesebben fognak visszaemlékezni.

— **A rimaszombati prot. főgimnáziumban** az érettségi vizsgálatok a következő eredménnyel végződtek: *jelesen éretl* lett 3, t. i. *Terhes Samu, Jamriská János* és *Hudec Sándor*; *jól*: 9; *egyszerűen*: 19; öt két hónapra vettettet vissza, kettő pedig a vizsgálat folyama alatt visszalépett.

— **Iskolai takarékpénztárak Németországban.** 1820-ban alakult az első iskolai takarékpénztár Gostárban, majd 1833-ban a második Apoldában. Ma már rengeteg az intézmények száma, több 1800-nál s 1896-ban 227,442 gyermek harmadfél millió márkánál többet tett be ezekbe.

Pályázat ösztöndíjra.

A boldog emlékezetű Nagy József által külföldi egyetemeken látogatására készülő ifjak segélyére tett 10000 frtos ösztöndíj évi 500 frt kamata ez évben (1898/99-re) lelkészi vagy tanári pályára készülő ifjakkal fog kiadatni.

Pályázhatnak: a) magyar születésű ev. ref. vallású, a debreceni főiskolában felsőbb tudományok hallga-

tását bevégezett ifjak kiknek b) kitűzött életpályája a lelkesízi vagy tanári; c) a latin klasszikusokat értik, a görög nyelvtanból iskolai bizonyítványuk szerint kitűnő osztályzatuk van, a német nyelvet birják s a francia nyelvben is jártasak annyira, hogy az e nyelvben irt könyveket jól megértik.

A folyamodványok, kellőleg felszerelve, f. év aug. hó 15. napjáig a püspöki hivatalhoz adandók be. Debreczen, 1898 jun. 30.

Kiss Áron,
püspök.

Pályázat tanári állásra.

A sárospataki ev. ref. főgimnáziumban a magyar és latin nyelv tanításával összekötött rendes tanári állásra pályázat hirdetik. Pályázhatnak első sorban olyan ev. ref. vallású egyének, kiknek a magyar és latin nyelvből középiskolai tanári képesítettségük van. A tanszék évi javadalmazása 1100 frt alapfizetés, 300 forint lakaspénz és öt évenként négy ízben emelkedő 100 frt korpótlék. A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja. Tanóráinak száma 18–20. A pályázni kívánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesítésükre s eddigi szolgálatukra vonatkozó okmányokkal felszerelt s a főtiszt. egyházkerületi közgyűléshez címzett kérvényeiket folyó 1898 augusztus 10-ig a sárospataki ev. ref. főgimnázium igazgatóságához nyújtják be. A tanszék betöltése az 1898. évi őszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni s a megválasztott tanár tanszékét 1898 október 1-én tartozik elfoglalni. A mennyiben azonban képesített tanárok az állásra nem pályáznak, második sorban pályázhatnak a kihirdetett állásra olyan végzett tanárjelöltek is, kik a nevezett szaktárgyakat hallgatták, de még azokból oklevelet nem szereztek; az ezek közül id. nyíltan megválasztott segédtanár évi fizetése 1000 frt lesz s állását 1898 okt. 1-én tartozik elfoglalni. Végül, a mennyiben sem a rendes, sem az ideiglenes tanári állásra pályázók nem volnának, vagy a főtiszteletű egyházkerület a jelentkezők közül nem választana, harmadik sorban pályázhatnak a rendes tanári állás elnyeréséért olyan ev. ref. vallású, a magyar és latin nyelv nyelvi tanszakra oklevéllel bíró tanárok is, kik állásukat csak 1899. év szeptember 1-én foglalhatják el. Az ilyen pályázók is folyó 1898. aug. 10-ig tartoznak kérvényüket benyújtani, mert megválasztásuk az 1898. évi őszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni.

Sárospatak, 1898 június 27.

2—2

Szinyei Endre,
gimn. igazgató.

II.

Pályázat ösztöndíjra.

A sárospataki ev. ref. főiskolában a Mesko-féle 100 frtos ösztöndíjra pályázat hirdetik. Pályázhatnak a sárospataki állami tanítóképzőben tanuló, abaújmegyei születésű, szegény sorsú, ev. ref. vallású, jó erkölcsű s általános jeles osztályzatú tanulók. Ez ösztöndíj elnyeréséért pályázók közül az abaúji ev. ref. egyházmegyének ajánlani joga van. A kellőleg felszerelt s a főiskolai igazgató-tanács-hoz címzett kérvények a sárospataki ev. ref. főgimnázium igazgatójához folyó 1898. év aug. 1-ig adandók be, ki a kérvényeket az ajánlási jog gyakorlása végett az abaúji egyházmegye esperesi hivatalához átteszi. A felvétel felett a sárospataki főiskola igazgató-tanácsa szeptember havi gyűlésében határoz.

Sárospatak, 1898 június 27.

Szinyei Endre,
gimn. igazgató.

III.

Pályázat tápintézeti ingyenes helyre és ösztöndíjra.

A sárospataki ev. ref. főiskolában a Balla Athanasius-féle 40 frtos ösztöndíjra és egy tápintézeti ingyenes helyre pályázat hirdetik. E jótétemények elnyeréséért pályázhatnak a sárospataki főisko-

lában tanuló, szegény sorsú és szorgalmas, görög nem egyesült vallású ifjak. A kellőleg felszerelt s a főiskolai igazgató-tanács-hoz címzett kérvények 1898 szeptember 1-ig a sárospataki ev. ref. főgimnázium igazgatójához adandók be.

Sárospatak 1898. június 27.

Szinyei Endre,
gimn. igazgató.

IV.

Pályázat a Horváth Mária-féle műegyetemi 300 frtos ösztöndíjra.

1. Ez ösztöndíj elnyeréséért olyan szegény sorsú, magyarhoni születésű, ev. ref. vallású ifjak folyamodhatnak, kik a gimnáziumi tanfolyamot a sárospataki főiskolában jeles eredménnyel bevégezvén, a kir. József műegyetem hallgatói sorába lépni szándékoznak. 2. Az ösztöndíjas az elnyert ösztöndíj élvezetében mindaddig megmarad, míg a műegyetemi tanfolyamot szabályszerűen be nem végezte; tartozik azonban előmeneteli bizonyítványait a főiskolai igazgató-tanács-hoz fél évenként betérjeszteni, mert ki nem elégitő eredmény esetén a jótéteményt elveszti. 3. Az ösztöndíjat a főiskolai pénztári hivatal fél évenként, két egyenlő részletben, utólagosan, az igazgató-tanács utalványára teszi folyóvá. 4. Az ösztöndíjat a sárospataki gimnáziumi széknél és a főiskolai igazgató-tanácsnak ajánlatára az egyházkerületi közgyűlés adományozza.

Felhivatnak tehát mindazok, kik ez ösztöndíjat elnyerni óhajtják, hogy szegénységi és iskolai bizonyítvánnyal felszerelt s az egyházkerületi közgyűléshez címzett folyamodványaikat augusztus hó 20-ig a sárospataki ev. ref. főgimnázium igazgatójához adják be.

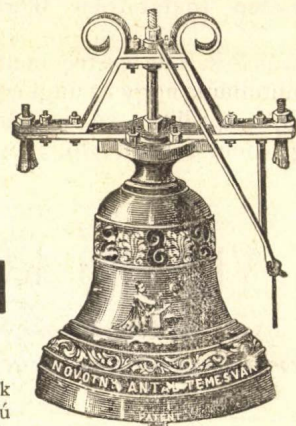
Sárospatak, 1898 június 27.

Szinyei Endre,
gimn. igazgató.

HIRDÉTÉS.

20—9

Novotny Antal

harang- és érczöntődeje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kitüntetett átlukasztott szabadalmazott

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é így egy 200 Ko. egy ily 26 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvaskoronávali felszerelését, vertvas harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálok

Novotny Antal Temesvár, Gyárváros.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Szerény válasz egy gyakorlati kérdésre“. Papp József — „Az országos középiskolai tanáregyesület XXXII-ik közgyűlése“. — „A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.“ Réz László. — „Máthé János“ Székely Imre. — „Egyháztörténeti adatok az abauji ev. ref. egyházmegye levéltárából.“ Révész Kálmán. — „Vegyes közlemények.“ —

Szerény válasz egy gyakorlati kérdésre.

E lapok június hatodiki számában vélemény nyilvánítás végett az a kérdés van az olvasó közönség elé terjesztve: összeegyeztethető-e a törvénnyel és a tisztességgel az az eljárás, ha a presbyterium, mikor egy gyülekezet meghívás útján akar lelkészt választani, tájékoztató-szerzés céljából több egyénhez intéz kérdést, hogy hajlandó-e meghívás esetén a választást elfogadni? Minthogy mindez ideig erre a gyakorlati életben nem kis fontosságú kérdésre senkitől nem olvastam feleletet, a szerkesztőség szíves engedelmével megpróbálom e tárgyra vonatkozó véleményemet elmondani. De mielőtt ezt tenném, kijelentem, hogy én sem azt nem tudom, melyik az a gyülekezet, melynek eljárása e kérdés felvetésére alkalmat adott; sem azt nem tudom, ki az, a ki erről e lapok szerkesztőségéhez az illető gyülekezetnek erős megrovását tartalmazó nyílt levelet írta? És így általánosságban, minden személyes vonatkozás nélkül, csupán a feltett kérdésre akarok néhány sorban, a magam felfogása szerint feleletet adni.

A feltett kérdésre való tekintettel két szempontból lehet a dologhoz hozzászólni. És pedig első sorban: összeegyeztethető-e ez az eljárás a törvénnyel? aztán pedig hogy: megfelel-e a papkeresés e módja a tisztesség kívánalmainak?

A mit az első kérdésre mondhatok, az nem lehet más, minthogy ehhez, a „tájékoztatás céljából történő tapogatózás“-hoz a gyülekezeteknek teljes joga van. A szabad választás nyújtotta előnyök megengedik, hogy bármelyik egyház hívei figyelmes körültekintés után azt az embert válaszsák meg lelkészüknek, a ki iránt bizalommal viseltetnek és a kit az egyházi élet felvirágzásának előmozdítására, a maguk ítélete szerint, alkalmasnak tartanak. A törvény megengedi, hogy saját székhelyén meghallgathatják a lelkész templomi, vagy bárminő hivatalos szolgálatát; nem tiltja meg, hogy a saját egyházuk viszonyai felől felvilágosítást ne adjanak s esetleg az illetőnek e tárgyra vonatkozó hajlandóságáról meggyőződést ne szerez-hessenek. Hogy egyházaink élni is szoktak eme joggal, eléggé igazolja a mindennapi tapasztalás.

Tehetik; a törvény e tekintetben teljesen szabad kez enged nekik, egyedül annyit tart fenn magának, hogy az esetleg megválasztandónak az állás elnyerhetésére való képesítése meg legyen. Egyébben a szabad választási jogot korlátozni nem kívánja.

A mi azonban a kérdés másik felét illeti, hogy t. i. összeegyeztethető-e az a tisztességgel, hogy több, hangsúlyozom: több lelkészhez is intézzenek kérdést, ez ellen már kifogásaim vannak. Hogy egy egyház küldöttei több lelkészt is meghallgatnak, abban eddig még semmi elítélendő dolgot nem találok. Ha X nem tetszik, mennek Y-hoz s ez által magát sértve egy pap sem érezheti. De ha megnyerte valaki a küldöttség tetszését annyira, hogy ezek érintkezésbe is teszik vele magukat, sőt talán nyilatkozatra is rábírák: akkor már a tisztesség megköveteli, hogy a papkereső kirándulásoknak legyen vége. Ha nincs és még tovább is mennek, ez az eljárás aztán, még a legszelidebb hangon szólva is, a „nem illikbe ütközik.“ Valakinek jóhiszeműségével, még a törvény lát-szólagos védelme alatt is, játékot űzni, lelkiismeretlen dolognak tartom.

Hogy az ilyen eljárás olykor-olykor még nem éppen kellemes órákat is szokott szerezni egyeseknek, arra érdemesnek tartok egy velem megtörtént esetet felhozni példa gyanánt. Egy alkalommal eljött engem is meghallgatni egy egyház küldöttsége. Isteni tiszteletvégeztével be jöttek lakásomra és formaliter meghívtak papjoknak. Én a meghívást elfogadtam és egész jóhiszeműleg biztosnak kezdtem a dolgot tekinteni. Mennyire nagy volt azonban meglepetésem, mikor fülembe jött, hogy ugyanazok az emberek most itt, majd amott járnak és valószínűleg úgy ültetnek fel másokat is, miként engemet felültettek. És a midőn a választásnál meg cserben hagytak, bizony nem a legjobb vért szülte az én bennem, annyival is inkább, mert én soha egy árva hanggal nem ajánlgattam magam nekik.*)

Ez csak egy eset, a jó teremtmény tudja, hány ehez hasonló közül. A nyelvökre vették a nevem és meg-

*) A nélkül, hogy t. barátunk egészen helyes felfogásának a gyengítésére akarnánk csak néminemű ellenérvet is felhozni, az igazság érdekében kötelességünknek ismerjük megjegyezni, hogy az „erősen megrótt“ egyház levélben végezte a meghívásokat. Szerk.

heree-hurcáltak annak rendje és módja szerint, a nélkül, hogy ennek ez alkalommal magamat kitenni eszem ágában is lett volna. Mert ne feledjük el ám azt sem, mi minden szokott megtörténni főleg egy jövődelmezőbb paróchiába való papválasztásnál. A beszéd tárgyát úton-útfélen a papok képezik. Boldog, boldogtalan tud róluk mondani jót, rosszat egyaránt. Szólják, szapulják őket úgy, hogy az istenadta szegény papokon nem marad egy tenyérnyi száraz sem. Dehát ezzel már úgy vagyunk, és szinte magunk is elhisszük, hogy a szabad választási rendszer mellett ez másképpen nem is történhetik. És ha valaki pályázat útján konkurrál valamely állomásra, hát az még csak belenyugszik a mende mondába, mert maga kereste magának; de a ki akaratán kívül kerül bele s a mellett még mellőzésben is részesül, bizony jobban szeretné az, ha ezek a megrostálgatások elmaradtak volna. Ez az eset pedig annál az eljárásnál, mikor több személyhez is intéz a gyülekezet előljárósága kérdést és több embert édesget, lépten-nyomon ismétlődik.

Hát hiszen szép dolog az a szabad választási jog tagadhatatlanul, de csak addig szép, míg annak áldásos oldalai kellő figyelembe vétetnek. De mihelyt ez nem így történik, hanem annak hátrányos volta felhasználásával visszaélések fordulnak elő. rosszabb az talán még a kinevezési rendszernél is. Itt is csak az a rég megmondott dolog nyer beigazolást, hogy nincs olyan jó, a mi az ember kezében esetleg rosszsa is ne változhatnék.

Egy választás előtt álló gyülekezet valószínűleg már eleve tisztában van azzal, kik éreznek magukban hajlandóságot a megüresedett állomás elfoglalására. Ha egyértelmű elhatározásra tudnak jutni, hivjanak meg egyet és míg attól választ nem nyernek, tovább egy lépést se tegyenek. Ha pedig eltérők a vélemények, hirdessék ki a pályázatot, rögtön tisztába lesznek azzal, kik közül lehet választaniok. Meghallgathatnak valamennyi pályázót, ha úgy akarják, de ha már egynek szavát vették, az illem legelemibb szabályai is megkövetelik, hogy ők is viszont szavartartók legyenek. Ne alacsonyítsák le a szabad választás szép jogát oda, hogy róluk azt lehessen mondani: válogatnak, — sit venia verbis — mint a kondás a pergőben, és cserben hagyás által ne akarjanak senki erkölcsi érzületével keserű kiábrándulásokat elszenvedtetni. Mert igaz ugyan, hogy ma még elég nagy a választék, de a jelek oda mutatnak, hogy közeleg az idő, mikor lesz még ez másképen is. Ha egyházi törvényeinkben nincs az ilyen extravagans esetre intézkedés és ha még törvényellenes eljárásnak nem tekinthető is, de a tisztesség szempontjából én részemről elítélendőnek tartom, mert nem minden a törvénnyel összeütközésbe nem jövő cselekmény egyszersmind üdvösséges is. Egyszerre csak egy lelkeshez intézett kérdést tartok megengedhetőnek, a másnemű eljárást a lelkeszi hivatal kompromittálásának tekintem.

Ezekben kívántam minden személyes vonatkozás nélkül, csupán e tárgyra irányuló nézetemet általánosságban elmondani.

Papp József.

ISKOLAI ÜGY.

Az országos középiskolai tanáregyesület XXXII-ik közgyűlése.

— Debrecen, július 4–5. —

A múlt évi közgyűlés Győrben s Pannonhalmán, kiválólag a r. kath. tanárok vendégszeretete mellett ment végbe, — a jelen évit, talán épen ellenkép gyanánt, kiválólag prot., közelebből ref. tanárok fogadták, még pedig a nagy kálvinista központban, Debrecenben, a hol bizony jó ideje már, hogy nem találkoztak egymással az ország közoktatásügyi munkásainak kétségkívül legjelentékenyebb képviselői. Csak sajnálni lehet, hogy nem volt olyan *nagy népességű* e gyűlés, a minőt várni lehetett. *A nem protestáns intézeteket csak igen kevesen* képviselték s sok-sok állami gimnáziumból szintén nem akadt még csak egy képviselő sem; amazok mintha az ellen-szenv hatása alatt állának, — emezek meg talán a szegediek tervének nyomása következtében tartanak magukat távol a központi jellegű társaságtól, a melylyel szemben *vidéket* óhajtanának létesíteni s így a széthúzás magját szórják el.

Magát a közgyűlést a választmány ülése előzte meg, a mely számbavette a közgyűlési tárgyakat, a melyek közül különösen a tanári fizetést rendező törvényt vitatták meg nagy élénkséggel s abban állapodtak meg, hogy a miniszternél kérvényezni fognak a sérelmek orvoslása érdekében.

A gyűlésen a minisztert Géressi Kálmán debreceni tankerületi főigazgató képviselte, a kin kívül előkelő érdeklődő közönség tölté meg a termet, a melyben ott voltak Kiss Áron, gróf Dégenfeld József, Széll Farkas, Simonffy Imre, Lengyel Imre, Wolafka Nándor stb. stb.

Beöthy Zsoltot, az egyesület elnökét, nagy lelkesedéssel fogadták munkatársai, a kiket a következő beszéddel üdvözölt:

Tisztelt közgyűlés! Legutóbbi szavaimat most egy éve, a magyar katolikus egyház nemzetmívelő munkájának legősből és leghíresebb várában volt szerencsém önökhöz intézni. A kilencszáz év nagy emlékeitől szentelt csarnokban fogtunk utoljára kezét egymással s ma ismét a magyar érzésnek és magyar műveltségnek negyedszázados erősségében, a magyar református egyház egyik legrégebbi és legdicsőségesebb anyaiskolájának falai között érethtük meg a viszontlátás örömét. Ugyanannak az oltárnak áldozati füstje s körüle sereglett testvéreimnek szava hitt oda és ide. A nemzeti művelődésnek, a magyar közoktatásnak oltára az, melynek ilyen eleven és sokban egyesítő és lelkesítő ereje egész hazai közéletünknek legörvendetesebb és legbiztatóbb jelenségei közé tartozik. Eddig talán nem volt időszerű szólni arról, a mit most főlemlíteni kívánok s immár azt hiszem, a fejlődés jelen stádiumában, a félreértéseket való aggodalom nélkül emlegethetek. A hála Istennek immár lezajlott egyházpolitikai harcoknak borzasztó zavarai és keserűségei közben nem volt közéletünknek olyan köre, melyet a meghasonlás, szétदारabolás és viszály jobban és közelebből fenygetett volna s a melynek kebelében a felekezeti meghasonlás a jövőnek beláthatatlanul széles köreire, egész nemzeti fejlődésükre vészthetőbb lett volna, mint egyesületünk a magyar középiskolai tanárság egyesületére. És mi történt, az izgalmak, sőt szenvedések országos hullámlásában, a legkényesebb és legveszedelmesebb helyzetben? Egyesületünk főléje tudott emelkedni ezeknek a hullámoknak, urrá tudott lenni ezen a helyzeten. A magyar tanárság egyenkint és egyesületében örködött ezen és örködött nehéz viszonyok között, hogy mikor az álla-

mot nem egyszer kellett mostohájának érezni, egy pillanatra sem felejtette el senki közülünk, hogy a haza: édes hazánk s ez: egyetértő, odadó munkát követel tőlünk.

Igen uraim, ez volt a mi politikánk, egyesületünk politikája, a mely a legbiztosabb és legmélyebb alapra, a magyar tanár magyarságára építvén, Istennek hála és önöknek köszönet, győzelmet is aratott. Zirc, Pannonhalma és most Debrecen a bizonyosságok, hogy a kik eddig testvérek voltunk jóban és rosszban, testvéreknek kívánjuk vallani most is magunkat, azok maradtunk s azok maradtunk. Ha a jövő krónikásának szeme ezekre az évekre téved: nem kerülheti egyesületünket, a legősből s ránk nézve mindennél drágább kincsünket őrizte meg e veszedelemtől: a nemzeti érzés békítő, egyesítő erejét; megőrizte a magyar tanárság s ezzel a jövő nemzedéknek szívében. Méltán mondtam legnagyobb kincsünknek, mert belőle élünk nemzetül és csak belőle élhetünk meg továbbra is; belőle sarjad ész, erő, akarat, mely sorvadhat, de meg nem törik semmi súly alatt; belőle és csak belőle került mindenkor épp úgy az acél a katona kardjára, mint az erő, a napszámos karjába.

De egyesületünk az utóbbi év folyamán épp úgy, mint a korábbiakén nem csak érzésben, hanem munkában is egyesített bennünket, a középiskolai tantervek revíziójára vonatkozó tárgyalások legközelebb jutottak befejezésre. E tárgyalásokban egyesületünk egésze, választmányunk, körünk, tanártestületünk, ugyyszólván az összes társaink a leglelkesebb és kitartóbb buzgalommal vettek részt s a tapasztalat tanulságainak és a didaktikai készülségen, sőt a kulturpolitikai helyes fölfogáson alapuló nézeteknek, gondolatoknak, javaslatoknak nagy értékű anyagát szolgáltaták. A ki figyelemmel kísérte az országos közoktatási tanács tárgyalásait, kétségen kívül meggyőződhetett róla, hogy a méltó meghallgatást, ezt a kívánatos befolyást meg is nyertük. Elmondhatjuk, hogy nálunk eddig sohasem készült tantervi munkát az iskola embereinek az összes szakköröknek is nagy arányú s mindenfelől köszönettel fogadott közreműködésével, mint a mi mostani revideált középiskolai tantervünk. Az elismerés babérját ketté kell osztanunk. Az egyik ág miniszterünket illeti, a másikra az egész magyar középiskolai tanárság tarthat méltán számot. Ebben a hosszú, nagy és derék munkában, kedvében és fáradalmaiban egyesületünk vezetése alatt újra egynek mutatkozott az egész magyar középiskolai tanárság.

Nem értjük-e jobban — miképp nyilatkozhatott meg a régi magyar sovinizmus legerősebben egy deák formulában az Ecta Hungaria-ban s hogyan őrizhették szeretettel és tisztelettel a latin költészettel való belső kapcsolatokat régibb irodalmunknak meg azok az iskolái is, mint a múlt századi magyarok, melyek kizárólag nemzettek akartak lenni? És ma tisztelt uraim, nem tekintve a latintanítás mellett fölhozható súlyos okoknak egész tömegét kevésbé van-e rá szükség mint valaha, hogy iskolánk nyitva tartsa s tőle telhetőleg gondolja az egyetemes műveltségnek azt a forrását, mely a nemzeti létel harmónikus tisztulására oly kiválóan alkalmas? Irodalmi műveltségünknek egyetlen olyan forrása, mely a világkultúrával is összekapcsol, magyarságunkban is erősít: a latin-irodalom, melyet a közoktatási tanács javaslata az egységes jogosítású középiskola minden változatában az akadémia képzés egyetemes feltételül helyesen és joggal kíván kötelezővé tenni.

E tárgyalásokban, de egész egyesületi hivatalos és kollegiális életünkben annak utána is bizonyára épp úgy nyilatkozni fog nemzeti műveltségünk és iskolánk szeretetének közös munkára kész és egyesítő ereje. Mert csak ez az erő az, a mely nagy feladataink színvonalára emel. Ez, csakis ez fog bennünket végre is győzelemre vezetni. Őrizzük és ápoljuk ezt az eszményi erőt magunkban és egyesületünkben, távol tartván a visszavonás lelkét, mert győzelmi munkának két feltétele van. Az egyik hogy, vállat vállhoz vetve együtt maradjunk, a másik az, hogy egy pillanatra sem feledjük el, hogy mi nem csak magunkért és magunknak küzdünk: hanem a nemzetért és műveltségért.

Szívemből üdvözölve önöket a hazaszeretethez, tudományok és áldozatra mindig kész hűségnek ebben a váróban megnyitom a közgyűlést.

E nagyszabású beszédet meg-megújuló éljenzéssel fogadta a jelenlevők egész serege, a melyből először Kiss Aron, majd Dégenfeld gróf, aztán Dóczy Imre s Géressy Kálmán emelt szót, hogy üdvözöljék az egyház, a város, a tiszántúli ref. tanárok s a miniszter nevében a közgyűlést, a mely köszönettel fogadta a szíves üdvözlést s Isten-hozottat.

Az üdvözlések elhangzásával, miután Wlassics minisztert táviratilag üdvözölték s megköszönték neki a társulatnak engedélyezett ez évi 1000 frtot, a hivatalos jelentések kerültek sorra, nevezetesen Négyessy főtitkár, Müller József pénztárnok és Tibor Ágost segélyző-alapi pénztárnok jelentései, melyek mind a társulat örvendétes haladásáról és erősödéséről tesznek bizonyosságot. Azután Rombauer reáliskolai igazgató indítványát tárgyalták. Eddig ugyanis az volt a szokás, hogy a tanári kar érdekeit esetről-esetre képviselte az egyesület igazgatósága a miniszterium előtt. Ezért a gyakori fellépéssel az a veszedelem fenyegetett, hogy súlyát veszíti a tanáregyesület közbelépése. Rombauer indítványa, melynek lényege az, hogy a felszólalások tárgyai összegyűjtendők s tömegesen intézendők el, épen ennek a rendszernek megváltoztatását célozta. Bozóky ismert indítványa képezte a következő tárgyat a középiskolák elnevezéséről. Tizenegy óra után azonban az ülést felfüggesztették, s a közgyűlés tagjai a kollégiummal szomszédos Csokonai kertbe vonultak, hol Izsó remek művét a legkiválóbb magyar emlékszobrot, a Tihanyi echohoz, a Dorottya, az anakreoni és Lilla-dalok kitűnő dalosának, a Kazinczy-kor, Bacsányi mellett, leggenialisabb költőjének érc-szobrát koszorúzta meg Beöthy Zsolt, szép beszéd kíséretében, a tanáregyesület nevében. Beöthy után még Géressy beszélt a Csokonai-kör nevében.

A második napot a magas színvonalú értekezések még érdekesebbé tették.

Dóczynak az egységes jogosítású középiskoláról szóló felolvasása volt legkiemelkedőbb mozzanata e napnak. Dóczy az egységes jogosítású középiskolában látja a jövő középiskoláját. Az egységes jogosítás mellett is különböző fajtái lesznek e középiskolának. A latin-görög gimnázium mellett lesz egy olyan, melyben a görögöt a mai reáliskola módjára a természettudományok és matematika, lesz olyan, melyben a francia, másban az olasz vagy angol fogják helyettesíteni. Az alap minden iskolánál egyforma volna s csak a felsőbbekben kezdődnek a különválások. A mint látszik ebből, ez nem egyéb, mint dislocat trifurcatio, holott épen a furcatio ellen intéznek s intézett épen Dóczy is heves támadást, az ilyen fajta, egységes jogosítás érdekében. Bár a kérdés taglalása nem ide való, nem hallgathatjuk el, hogy vivmány az, ha a törzs közös lesz s a pályaválasztás négy vagy három évvel későbbre marad. De nagy gyengesége, hogy egy-egy nagy vidék hozzá lesz kötve ahhoz a középiskolai ághoz, a melyet számára felállítanak s a gyermeknél a tehetség és hajlam ismét csak utolsó szerepet fog játszani a pályaválasztásnál. De lényegében a kérdés is, szemet hunyva a baj és nehézségek előtt, megoldatlanul hagyja. Arra ugyanis, hogy a szakpályára már a középiskolákban külön szakszerű (reál vagy humán) oktatás készítse elő a jövő tudósát, vagy van szükség, vagy nincs. Ha nincs, akkor a tulterhelés nehézségeitől megszabadított gimnázium, mint egységes középiskola tökéletesen megfelel a célnak. Ha van, akkor az egységes jogosítás csak önáltatás, mert az az angol, olasz, vagy

görög gimnázium a reál- vagy philológiai szakokra így sem készített elő. Ha pedig a bajon pótló vizsgákkal segítünk, akkor kár örülni a Kolumbus-tojásnak, mert úgy jártunk, mint a tállyai zsidó.

Dócy magvas tanulmánya méltó érdeklődést és magas színvonalú vitát keltett. Indítványához, mely szerint a tanáregyesület köreiben és választmányában tegye vita tárgyává a kérdést és esetleg egy közgyűlés állapítsa meg, hogy a tanári kar hol foglaljon állást, többen hozzá szoltak. Porcs János némileg félreértve az eredeti indítványt, éles elmével mutatott rá a javasolt új középiskola gyengeségeire s az egységes középiskola mellett tört lándzsát, Rombauer brassói reáliskolai igazgató a tervezet érdekében szolt. Hosszas vita után elfogadták az előadó indítványát s az egyesület legközelebbi munkasorába vette fel az egységes jogosítású középiskola tervezetének megvitatását.

Dócy felolvasása után megcsappant érdeklődéssel hallgatták végig a különben távollevő Beke Manótól írt munkálatot, mely az „Új középiskolák felállításának kérdéséről” — s a Pályi Sándorét, mely a „Szabad Lyceum működéséről” szolt.

Azt mondanunk is felesleges, hogy mindkét nap üléseit fényes bankett rekesztette be, melyek közül az elsőt a város, a másodikat az egyház és főiskola rendezte. A dúsan terített asztalok körül könnyű volt ünnepelni a felekezeti egyetértést. Badiss Jusztinnak, a kiváló szerzetes tanárnak s Balog Ferencnek, ki ékes szólásával igazán mindenkit elragadott, komolyan elhittük a testvéri szeretettől áthatott szavakat, de a makariái püspök békét és világosságot hirdető szavai csak ama bizonyos puskaport juttatták eszünkbe, melyet bizony jó lesz szárazon tartanunk s a melyet ő nagyon is bőven használ.

Délutánonkint a város nevezetességeit néztük meg, 6-án pedig a Hortobágyra mentünk ki, hol a városnak voltunk szívesen fogadott vendégei; 7-ikétől 9-ikéig a nagybányai kirándulások tartattak. Itt azonban útnaplót kellene írnom, az pedig ritkán szokott sikerülni.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.

(Folytatás.)

Az 1896—97. tanévre az összeírt tankötelesek száma 2.939.600 volt, az évi emelkedés tehát 8434 (0.28%). Ebből mindennapi iskolaköteles 2.061.186; ismétlő iskolaköteles 877.914. Vallás szerint legtöbb a róm. kath. s aztán jövőnk után a mi ev. reformátusok. Ha a lakosság számát vesszük alapul, nem ily kedvező a mi helyzetünk, a mennyiben első helyen az izraeliták állanak. 707.000 izr. lakos mellett az izraelita tankötelesek száma 20%, 2 millió ev. ref. lakos mellett a tankötelesek száma 18.13%, 1 millió gör. kath. lakos mellett 19.87%, 7 millió róm. kath. mellett 19.81%. A szaporodás tehát legerősebb arányú az izraelitáknál s leggyengébb az összes felekezetek között nálunk ev. reformátusoknál.

Iskolába járt 2,341,624 gyermek, a tanköteleseknek 79.67%-a. Az iskolába járók száma tehát az előző évhez képest 7748 al szaporodott. Ez nem nagy szaporulat. Ha azonban figyelembe vesszük azt, hogy 7856 gyermek a polgári, felsőbb leány-, és felső kereskedelmi iskolába járt és ez a fenti 2 milliónyi összegben nincs benne, holott a múlt évi jelentésben az iskolába járó tankötelesek számához volt véve ez is: elég az évi emelkedés, mert 15,604-et tesz ki. A mindennapi isko-

lába járt a mindennapi tankötelesek közül 85.49%, nem járt 14.51%. Ismétlő iskolába járt az ismétlő tankötelesek 66%-a. Vallás szerint az iskolába járó gyermekekre nézve a következő arány volt: r. kath. 52.17%, ev. ref. 14.78%, gör. kel. 10.37%, gör. kath. 8.72%, ágost. helv. 8.52%, unitárius 0.39%, izraelita 5%, egyéb 0.01%. Ha pedig az egyes vallásfelekezetek iskolába járó tanköteleseiket a saját tanköteleseinkhez viszonyítjuk, ez lesz az arány: róm. kath. 84.84%, gör. kath. 62% ev. ref. 84.85%, gör. kel. 63.21%, ág. h. ev. 90.50%, unitárius 77.98%, izraelita 81.16%, egyéb 80.87%. Ebben a tekintetben is második helyen állunk. Első helyen az ágostaiak állanak. Az iskolába járóknak emelkedése is sokat bizonyít, bizonyítja hazánk művelődés tekintetében való emelkedését: de ezt legkétszérvonhatatlanabbul az oktatási eredmény bizonyítja. Az iskolából kilépő 12 éves, írni-olvasni tudó gyermekek száma az 1896/7. tanévben 289,024 volt. Az előző évhez képest az emelkedés 12.643 (4.37%). Ugyanilyen arányú a magyar nyelvnek a terjedése is.

Elemi iskola volt az 1896/7. tanévben hazánkban 16,628, szaporodás 52. Ezekből mi 2142-öt tartottunk fent, 103-mal kevesebbet, mint az előző tanévben. Legnagyobb a fogyás az ev. ref. jellegű elemi iskoláknál. Legkisebb az ág. h. evangélikusoknál, nem számítva az izraelitákat, a kiknél szaporodás volt, még pedig 67. Az ev. ref. iskolák fogyása már évek óta legnagyobb az erdélyi részekben, tehát az állampénztárt legerősebben az erdélyiek veszik igénybe e tekintetben is. Hogy ez nekünk ev. reformátusoknak előnyünkre válik-e, nem vitatom e helyen, csak rámutatok, mint olyan kérdésre, a mely a komoly gondolkozást valóban megérdemli.

Az elemi iskolai tanítók száma az 1896/7. tanévben 27,150 volt, a szaporulat 500. Ezek közül az ev. ref. iskolákban 2877 működött. És míg a prot. jellegű iskolákban kívül minden más jellegű iskolákban szaporodott a tanítók száma a múlt évhez képest, addig a prot. jellegűekben fogyott, de a fogyás legnagyobb mégis az ev. reformátusoknál. Fogyott ugyanis az ág. h. ev. 42-vel, az ev. ref. 91-el, az unit. 6-tal. A néptanítók közül férfi tanító volt 22.535 (224-él több), nő tanító 4615 (276-al több). Az ev. ref. iskolában 124 nőtanító működött.

A tanítók magyar nyelvi ismeretére így a magyar nyelvnek sikeres oktatására vonatkozólag a következő statisztikai adatok adnak felvilágosítást. — Magyarul semmit sem tudó tanító működött összesen 571, — 124 községi, 131 róm. kath., 55 gör. kath., 163 gör. kel. 96 ág. h. ev., 2 megengedélyezett. — Keveset beszélt magyarul 1427 tanító, — 1 állami, 119 közs., 203 r. kath. 319 g. kath., 541. g. kel., 237 ág. h. ev., 1 ev. ref., 1 izr. — Nem oktatott sikeresen a magyar nyelv összesen 2217 iskolában, és pedig 78 községiben (1910-ből), 322 róm. kath.-ban (5442-ből), 676 gör. kath.-ban (2101-ből), 910 gör. kel.-ben (1789-ből), 229 ág. h. ev.-ben (138-ből), 1 ev. ref.-ben (2147-ből). — Ha összevetjük ezeket az adatokat a következő eredményt találjuk: a róm. kath. iskolákban 12 oly tanító működött, kik tökéletesen tudtak magyarul és nem akartak törvényes kötelességüknek eleget tenni; a gör. kath. iskolák közt 676 volt olyan, melyben nem tanították a magyar nyelvet sikerrel, — s minthogy a magyarul keveset és semmit sem tudó gör. kath. tanítók száma csak 374 volt: ennél fogva 302 volt azon gör. kath. tanítók száma, a kik tudtak bár magyarul, de nem akartak a törvénynek engedelmeskedni; — a gör. kel. tanítók között ilyen 206 volt. A többi jellegű iskolák ta-

nitói közt ily nyílt törvény szegő egy sem volt. De így is nagy a tanítók száma: 520. — Kétségbeejtő, sőt szégyenítő ez a szám, főleg ha azt is számításba vesszük, hogy a múlt hoz képest nem apadt. Teljesen igazsága van a miniszternek, mikor ez abnormis állapotért az egyházi főhatóságot okozza. *De hát mikor, azok az egyházi főhatóságok olyan dédelgetett kedvesei a magyar kormánynak!*

Végül még két öröndetes dolgot kell kiemelnem az elemi népoktatás köréből. Az egyik az, hogy a miniszter a néptanítók fizetését fokozatosan 600, aztán 700 frtra törekszik felelni, a minimumot 500 frtban állapítván meg. Öröndetes jelenség ez társadalmi tekintetben is, mert *ez anyagi helyzet jobbítás Magyarországon egy becsülésre érdemes és folyton emelkedő szdmű társadalmi osztályát a lelket nyugtató kaszt rendszer járma alól fogja felszabadítani.* Mert bizony ma is még Magyarország tanítói testülete *a nagyon szűk anyagi helyzet miatt* ki van közsítve, — hogy így szóljak — az intelligens társadalmi osztályból. Unnepélyeken dicshimnuszokat zengünk a tanítókra, máskülönben pedig a díjnok is fölényben érzi magát a mesterekkel szemben! — A másik öröndetes dolog, hogy az állam a vallás-erkölcsi nevelésre mind-mind nagyobb súlyt helyez. Jelenleg évenként már 106'000 frtot áldoz e célra. — Csak egy a baj: az, hogy nem egyenlő az arány a különböző felekezetekre nézve. És ez nekünk protestánsoknak annyival fájóbb, mert nagyon is benne élünk a vallásos egyenlőségben. *Vagy talán ez csak üres frázis?*

(Folyt. köv.)

Réz László.

NEKROLÓG.

Máthé János

1300—1898.

(Folytatás és vége.)

Házassági szövetséget kötött hű nejével, Tóth Zsuzsánnával, Nagy-Rozvágyon az 1844 ik évben, ki 54 éven át híven osztotta meg vele az élet gondjait, közösen vezetvén még a külső mezei gazdálkodást is. A 11 gyermek közül ez időszert 7-en élnek még; kik egy leányon kívül mindnyájan családosak. Boldog volt, ha gyermekeit, unokáit láthatta; az örömmel saját szerű, igézetes fénye ömlött el mosolygó arcán, tükröződött szemeiben mindannyiszor, valahányszor most egyik majd másik gyermeke s 17 unokája közül kisebb-nagyobb csoport hozzá érkezett. Szerette őket kimondhatatlanul. Megható volt látni a vén fa árnyékában a szép növesű csemetéket. Lehet gondolni az apai gondokból kijutott részére bőségesen, míg gyermekeit szárnyaikra bocsáthatta. Feje fölött verőfény és ború váltogatták egymást, de soha nem zúgolódott, mert megtanulta és életelve volt, hogy a min változtatni nem áll hatalmunkban, azon meg kell nyugodni. Ez életelve volt kútfeje, táplálója derült kedélyének, melynek forrásai soha ki nem apadtak. Minden idejének leszakasztotta virágát! Munkája két irányú volt, mint a legtöbb falusi papé: végezte a lelkesítő teendőket és gazdálkodott. 46 évig maga szolgált egy anya-, egy társ- és egy filiális eklézsiában. Harmindhét évig minden vasárnap háromszor predikált és pedig úgy, hogy 10 órára elvégezte az istentiszteletet az anyaeklézsiában; ezután ment a filiába, sokszor gyalog, bottal kezében, palásttal a hóna alatt, sokszor meg a feneketlen sár miatt ökrös szekéren. Sokszor maga énekelt és a szellős, pallásnélkül való imaházban gyakran kellett

éreznie léghezamot és hideget. Míg ez imaház Ág-Csernőben, a filiában fel nem épült, a Klobusiczky-család egy szobájában volt az istentisztelet és sokszor emlegette, hogy míg az urak éltek, istentisztelet után ott maradt ebéden is, sőt megtörtént az is, hogy az urak barátsága és szeretete csak harmadnapra engedte haza. Ez az úri család becsülte őt és vonzódott hozzá. Minden társasösszejevetel alkalmával ő is hivatalos volt; s ha szükség volt rá, tanácsát kérték s abban meg is nyugodtak. Ez úri családnál ismét összehozta őt a sors Tompával, ki nevelő volt a Klobusiczky fiúk mellett és már akkor verseltetett. Neki mutatta meg a legelső feltűnést keltő versét a „Pósta-dal“ címűt, mondván: „Bátyám! olvassa el; vajjon beküldhetem-e az Athenaeumba?“ (A „Pósta-dal“ 1840-ben jelent meg a „Társalkodó“-ban és nem az „Athenaeumba.“ Sz.) „Miska! te szépen írsz!“ volt rá a felelet.

Az ág-csernői filiális egyházba a vasárnapi funkcion kívül még hétköznapon is két reggel imádkozni ment és mikor már megvénhedett, utolsó évtizedében is gyakran járt oda káplánjai helyett úri szentvacsorát szolgáltatni. Lelkesítő szolgálatának ilyen fáradságos volta mellett is szorgalmas gazda és fáradhatatlan dohánytermelő volt. Munkáit maga tanította be, és képezte ki. A dohány kezeléséhez szakszerűleg értett, mint fia mondja róla: „valóságos művészetté magasodott nála e plánta kultiválása.“ Maga ment mindig elől a munkában, s az ő mesteri kezelése — a kedvező talaj mellett — adta a dohánynak azt a kellemes illatot, melyért ez nagyon keresett lett, híressé vált messzeföldön. Szorgalma és a dohány jó illata lón vagyonosodásának emeltyűje. Különösen a Tisza-szabályozás alkalmával a dohány csomóját forintjával fizették s mint 1846. táján Balla főmérnök elmondotta a boldogútnak: még Bécsbe is szívtak belőle! Azonban a régi sok jó dohányból utoljára nem maradt más, mint az illatos füstre való emlékeztet. Ifjabb éveiben fákat is ültetett a Tiszakertben; de ő azokat a fákat túl élte, még 1889-ben nekem mutatott két almafát, melyeket 1845-ben ültetett; már akkor azok vénebbeknek látszottak ő nálánál.

A mértékletességnek és folytos munkának köszönhetette magas életkorát. Azt tartotta, hogy az evést és ivást akkor kell félbehagyni, mikor az a legjobban ízlik; szeszes italt nem ivott rendszeresen, csak ha az élet vigabb alkalmi úgy hozták magukkal. Ilyenkor is magáról el nem feledkezett ugyan, de minden kimértség és tartózkodás nélkül együtt tartott a társasággal, poharazott és dalolt jó kedvvel még nyolcvan éves korában is; magára nézve nem szabta meg a kedvtöltés és vigasság idejét ilyen esetben, sem fáradságot nem érzett, sőt az ifjakkal ifjabbban tudott örülni nap leszáltáig, vagy hajnal hasadtáig, a mint az idő hozta, vagy az alkalom engedte. Mint mindenben, úgy a vigasságban és a dalban is régi ember volt. Az ő egész mulatsága csupa lebilincselő volt nyájasság vala, átszellemülés és költészet inkább, mint testi élvezet és próza. Nem a bort, hanem a dalt és a társaságot szerette; nem vitt oda se filozófiát, se politikát, hanem megszólaltatta a regét s beszélt nyájasan, dalolt örömittasan, senkit nem sértve, sem nem okoskodva; természetesen ilyenkor inkább gyermeki és nőies volt. A réalismus és materialismus fiai távolról sem tudnak így vigadni. Szívesen is látták hivei házuknál s meg is hívták minden ünnepelesebb alkalomra.

Hivatalos és megszokott napi munkáit még az ilyen társaságbeli időtöltések után is mindig pontosan végezte. Szerette a templomot; és mióta káplánjai voltak, ha más héten nem is, de a bűnbánati hét minden napján ponto-

san ment a templomba, példát adva gyülekezetének élete végeig az Urháza iránt való szeretetben; és a nép követte is buzgón ezt a példát, gyakorolván szép számmal az istentiszteletet. Vasárnapokon és ünnepekben örömmel hallgatta az ígét káplánjai ajakáról, és segédkezett azoknak az úrvacsora kiszolgáltatásában; sőt halálát megelőző évben még temetett és keresztelt is.

A munkát, — melyet megszokott — híven végezte, míg csak tehetett; a mellett hogy néha-néha még könnyebb lelkészi szolgálatot teljesített úgy odahaza gyülekezete körében, mint a filiában, olykor-olykor még kezébe vette a munka eszközét is, melyet hosszú életén át gyakran forgatott. Még 80 éves korában nyári melegeben, téli hidegben egyaránt hasáb fákat vágott apróra az udvarán; maga készítette a gyújtó forgácsot a tűzre és ügyet se vetett rá, ha favágás közben a téli hidegben fejről földre billent a kalap; nem vette fel mindjárt, mert nem félt a hidegtől. Különben a meleget nem is nagyon szerette; télben hideg szobában kélt fel s csak tíz órájában melegítette be azt, talán akkor is inkább kedvelt klasszikusaiért, melyeket ebéd előtt és után többnyire az ablakhoz közel ülve olvasgatott; míg rendszeren a „De Senectutē“-n édesdeden elszunnyadt. De hát hogy is ne szokta volna meg a hideget, mikor egész életén át földes és nedves falusi szobában lakott, és ha a kényelmesebben nőtt káplán a földes paróchiában a hidegtől dideregve panaszkodott, ő „a nagy öreg ember“ kalappal fején, és nem bélelt ruházatban, a zordon időben is jól érezve magát, a káplán panaszán jó ízűen mosolygott. Az egészség tartósságára nézve azt tanácsolta, hogy megszabott rendet tartani nem szabad annak, a ki hosszú életet kíván; a mértékletesség és vigyázat fődolog ugyan, de étkezésben, italban rendszert állapítani meg, nem tanácsos, mivel attól sokszor el kell térnünk a körülmények folytán; s a megszokottól való eltérés sok bajnak lehet előidézője. Akkor kell enni és inni, mikor annak szükségét érzi az ember; de ne sokat; és felhevülés után a lehülésre gondosan kell vigyázni. Óvakodni kell, hogy az ember szenvedélyek rabja ne legyen; szóval rendszert nem, de mértéket tartani és vigyázni szükséges mindenkor és mindenben. Őt, bár 80 éves volt már, midőn káplánja voltam, nem láttam sem a kályhánál melegedni, sem vastag téli ruhába öltözni; elégnék tartotta az idő viszontagsága ellen egyszerű felső köpönyegét. Az étkezésre nézve pedig gyakran szokta volt mondani: „Post prandium nec sta, nec mea sine causa; post coenam stabis, aut mille passus meabis!“

Az egészségre vonatkozó eme szabályokat ő megtartotta s a ki kérte tőle, annak szívesen tanácsolta.

Lehet, hogy ilyen edzett szervezettel még éveket számlált volna, de félszázados vesebaja nem engedte tovább! Maga is különben már megelégte a földi pályát s elkészülve találta az Urnak angyala. Készen volt már három évvel ezelőtt, mikor hozzám írott levelében így szól: „napom lenyugvóban, a sír szélén állok; omnia fert tempus, pariter rapit omnia tempus!“ Mint a messze földről hazafelé érkező fáradt utas, szülőhelye tornyát megpillantva, többször s nyugodtan tart pihenőt, gondolva magában: „nincs messze a határ, nem kell már sietni, ügyis haza érek,“ ő is, ama jobb haza határához közel, naponkénti pihenőket tartott hosszas pályája küzdelmeinek, örömeinek, fájdalomainak, reményeinek, csalódásainak színhelyén a paróchián, hova átellenben levő saját házából át-át sétált, s káplánaival a múlt-ról beszélgetett. Kortársait, barátait, híveit, túlélte; úgy járt, mint erdővágáskor az a tölgy, melyet irányfának ott hagynak a mesgyn, hogy emlékeztessen régi emberekre, nagy időkre. Ő is emlékeztetett minket e század

első felében élt jeles papokra; és hitbuzgó világi férfiakra. Ifjú korában ott ült köztük az egyházmegyei gyűlésen. Ma már senki nem tudja, mert ő sem dicsekedett vele, de sárgult lapokról olvashatjuk, hogy 1844-ben, tehát három éves pap korában tagja lett választás, illetőleg egyházmegyei kinevezés útján a papi vizsgálati választmánynak. Vizsgált az egyháztörténelemből, újszövetségi exegezisből és görögnyelvtanból; vizsgáló (censor) társai voltak: Nagy József, Hegedűs László, Fodor Sámuel, Kovács János. Aztán az 1849 ik évről kezdve előbb Görgei József, majd Diósi István, később Nagy József tanácsbíráknak egyházlátogató társa volt felválva, egy folytában kilenc évig 1858-ig; majd ezen szolgálatainak erkölcsi jutalmazásául a gyülekezetek szavazatával az 1856. évi őszi egyházmegyei gyűlésen Anti János tállyai, Szűk Endre kis-géresi lelkészekkel együtt aljegyzőnek kijelöltetett; nem rajta múlt, hogy a gyülekezetek bizalma nem az ő kezébe adta a jegyzői tollat; az egyházmegyei térről azonban ettől kezdve visszavonult. Ez időből sokszor emlegette lelkésztársait. Hegedűs László és Erdélyi János személyes, bizalmas jó barátai voltak, Somossy János esperes és tanár, s Szeremley Gábor házuknál szíves vendégül fogadták.

Mint ember, humánus és igen jó szívű volt, a miatt sokszor csatlakozott az emberekben; de csatlakozásai dacára is szerette felebarátait, mert azt tartotta: „minél nagyobb valakinek gyarlósága, annál inkább javító reá nézve a szeretetteljes. emberséges bánásmód!“

Hasznosan és munkával eltöltött hosszú élete estvéjén mint megérett gabona nyugodtan hajtá le fejét a nagy kaszás előtt, mely három emberöltőn, annyi zivatárban megkimélte. Már ez év tavaszán megújulni érezte régi baját, melyről mindig tudta, hogy előbb-utóbb halála szerzője lesz. Három hónapi fokozatos szenvedés után még egyszer láz álmában végig álmodta hosszú élete örömeit és küzdelmeit, míg végre június 4-én az örökkévalóhoz költözött. Régi megkopott, becsülettel viselt palástját elvitte a koporsóba, mely felett id. Keresztúry József esperes emelkedett szellemű imát. Ölbei János nagy-rozvágyi lelkész pedig halotti beszédet mondott, elbúcsúztatta szeretteitől, gyülekezetétől. Két fia, három lelkész veje és káplán unokája vették karjaikra hült tetemeire borított koporsóját, aztán a presbyterium tagjai és — a temetőig felváltva — minden férfi igyekezett vinni, boldognak érezvén magát, a ki a jó lelkipásztor-nak ez utolsó útjában ennyi szolgálatot tehetett. Szeret-teivel együtt egész gyülekezete, Nagy- és Kis-Tárkány, valamint Ág-Csernő népe felekezeti különbség nélkül a szomszéd lelkészek és a nagy-tárkányi r. k. plébános kísérték ki örök nyughelyére. Sírja szélénél ifj. Keresztúry József nagy-géresi lelkész mondott megindító síri beszédet, megemlékezvén azokról, a kiket ő ide kísért, a kik őt idevárták s vele örömmel találkoznak, mert életében szerették. Sírját másnapra kelve, titkos kezek rendbe-szedve téli zölddel és virággal ültették be a szeretet s tiszteltet búcsújelül.

Tanácsa és példaadása tanítson hasznosan és bölcsen élni, többre becsülni a munkát a hivalkodásnál, a tudományt a kincseknél, az egyszerűséget a fénynél, a szellemet az anyaginál, a maradandót az ideigvalónál! Nyugalma legyen zavartalan, emlékezete áldott s jutalma lelkének az ő hite szerint!!

Székelly Imre
ref. lelkész.

MULTUNK.

Egyháztörténeti adatok az abauji ev. ref. egyházmegye levéltárából.

(Folytatás és vége.)

IV.

Petrahay János esperes első körlevelei.

B) A lelkészekhez.

Tiszteletes jó uraim!

Az Úrba kedves atyámfiai!

Miolta az Isten közönséges dolgainkba szerencsésen boldogított, egész igyekezetem vala. hogy kegyelme-
ket, különösen tiszta szeretetből, a közjónak előmozdi-
tását s megmaradását néző dolgokba currensem által
meglátogassam. És mindennek (kivált e rosszra törekedő
időkbe) szívére tegyem, mely megbecsülhetetlen hivatal
légyen a mi szent hivatalunk, a mely szerint világ vilá-
gosságának, az egész életet jó izre készítő föld savainak,
mindenek szemei eleibe felemeltetett példának mond
minket az Ur, *Math. 5* Szükség azért, hogy a minden-
felől mi reánk néző szemek bennünk meg ne botrán-
kozzanak! sőt a kik gonoszról egyebet sem tudnak
ítélni, a mi szent hivatalunkhoz alkalmaztatott szép éle-
tünket látván, győztessenek meg lelkekbe a mi irán-
tunk való jó ítéllettelre, és edesíttessenek a mi Iste-
nünkhöz való közelítésre. Ha másokat a szent életre
tanítunk, magunkat nem tanítjuk-e? *Róm. 2: 21.* Nem
illik, sőt bizony nagy véték, másokat jól vezérteni, ma-
gunk pedig feddésre méltó életet gyakoroljunk. *I. Cor. 9: 27.* Hogy azért vége szakadjon az ecclesiákba a
miniszterek gyakori és gyalázatos változásainak s hur-
coltatásainak (melyre jó Istenem segítségével mellett tel-
jes erővel igyekezem) és hogy abból ne végyen többé
okot a mi ellenségünk szent vallásunk csúfolására, szük-
ség, hogy mindenikünk reflectálván szent hivatalunk-
nak méltóságát, a *szeregy munkálkodás mellett legyünk
békecséges tőrök.* Ugy tapasztaltam ugyanis kegyelme-
tek között többször tett megfordulásom alatt, hogy az egy-
házi szolgáló gyakori változását, nagyobb részbe, e ket-
tőn építette a község, és mint legbizonyosabbat, min-
den tartózkodás nélkül fel is mert tenni, hogy: *vagy
nem tanul, vagy nem jó példával mégyen elő a nép előtt.*

Ennek megelőzésére azért ez a mi változhatatlan
végezésünk, hogy minden prédikátor, a maga esztendő-
kint formált szent elmékedéseinek analysisét, tartozik
elkészíteni, és ott, a hol kíváncsítik, bemutatni, hogy
bezárattassék a káromló száj.

A másíknak orvoslását megírja az apostol. *Tim. 3: 2, 7.* Nem írom ide a szókat, de szükség megol-
vasni, kivált *v. 4. 5.* vegyék szívükre sokan, mert bizo-
nyos dolog, hogy sok jó s nagyérdemű miniszter, az
ő háza miatt kintelenítették szenvedni.

Kérek azért szépen, sőt hivatalom szerint intek is
mindeneket, hogy ha én, az én Istenem serkentéséből,
a szent ministerium meghervadt becsületinek meg-
élesztésére, minden illendőséggel igyekezem: ne talál-
tassék senki, a ki az ő életével, cselekedetivel, maga-
viselésével, tűrhetetlenségével meggátolja azt; mert féltő,
hogy a ki ez idvességes intés után meg nem akarja
becsülni szent hivatalát, az által se becsültesse meg,
a kinek kötelességébe áll a becsület vindicációja. Labor
et patientia, vicit et perficit omnia.

Utoljára az oskolamesterek, kikre nevezetesen aka-

rok figyelmezní, a gyermekek tanításaiba igen szorgal-
matosak legyenek, megemlékeztvén szüntelen, mit fogad-
tak esküvéssel. A currenseket pedig, minden halogatás
nélkül adják odább; magok pedig és nem idegen kéz
által. Nem akarom ugyanis, hogy némely currenseim,
kivált a publicatiókra nézve, idegen kezekben forogjanak.

Legyen az Ur, a maga jó ígéreti szerint kegyel-
metekkel, és a kegyelmekek gyengességébe mutassa ki
nyilvánossággal a maga tökéletes erejét.

Maradok Tiszt. Uraim, kegyelmekeknek

Tállyán, 1764. 14. martii

az Urban igazán szerető atyja fia s szolgatársa:

Petrahay János.

* * *

Petrahay János, Simon István után, ennek temetése
alkalmával választatott esperessé Szerencsen, 1763 de-
cember 11-én, a jelenlevő 48 lelkész egyhangú szava-
zatával. Petrahay ekkor már 23 éves pap, tehát az 50 év
körüli életkorban volt. Esperesi hivatalát egy negyed-
századon át nagy dicsérettel viselvén, 1789 ápril. 8-án
Tállyán mondott le arról, mint már a 80 év felé kö-
zeledő, nyugalomra vágyó, tisztes agg patriarcha. Fel-
tett nemes célját, hogy t. i. a papok gyakori és gya-
lázatos változását, e fertelmes adminisztrációt megszü-
ntesse, minden erélye és buzgósága mellett sem volt
képes megvalósítani.

Révész Kálmán.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Szász Béla, a kolozsvári kir. tudo-
mány-egyetem nyugalmazott bölcsészeti tanára, az er-
délyi kalvinizmus egyik volt legtevékenyebb munkása,
a Kisfaludi-Társaság és a Magyar-Tudományos Akadémia
tagja, a kolozsvári társadalmi s irodalmi életnek régeb-
ben egyik legkiválóbb szerkesztője, a ki hangulatos,
mély érzésű költeményeivel, néha egészen mesteries
sikerült műfordításával, színi kritikáival, valamint poli-
tikai irányú cikkeivel, mint költő, bíráló, lapszerkesztő
valósággal napról-napra foglalkozta az erdélyieket s
főleg a kolozsváriakat, a múlt héten 58 éves korában
meghalt. — A nagy Szász Károlynak legkisebb fia
volt, de nem legkisebb tehetségre nézve. Még akkor
is, a mikor a végzetes betegség nyomai már észre ve-
hetők voltak, tanári előadásai arról tanúskodtak, hogy
a hatalmas testű férfiúban hatalmas lélek munkálkodik.
A kolozsvári egyetemen 1872-től, tehát kezdettől fogva
volt tanár s a bölcsészeti-kari dékánságon kívül, az
egyetemi rektorsággal is megtisztelték kartársai...
Sokat dolgozott s ez a sok munka s azok elviselhe-
tése szempontjából folytatott élet ásta alá testi s lelki
szervezetét, különösen ez utóbbit, a melyre homály kez-
dett borúlni... Legyen áldott, örökre áldott emlé-
kezete.

— **Lelkész választások.** Az abauji egyházmegyében
fekvő *kovács-vágási* egyház lelkipásztorává Janka Károly
s. a. ujhelyi segéd-lelkész választatott meg. — A felső-
borsodi egyházmegyébe kebeleztet *rakacca-szendi* gyü-
lekezet *Bodnár Béla*, — a *meszesi* pedig *Beregszászy*
Ferenc s. lelkészt hívta meg lelkészül.

— **A tiszai ág. ev. egyházkerületnek** általános lel-
kesedéssel megválasztott felügyelője Szent-Iványi Árpád
f. hó 10-én, fényes ünnepségek között iktattatott be
hivatalába Miskolcon. Szombaton d. u. hosszú kocsi-
sorral kísérték be a gyűlés tagjai s mások a Gömör

felől érkező felügyelőt, valamint a Budapestről jövő egyetemes felügyelőt, Báró Prónai Dezsőt is. A beiktatási ünnepélyt vasárnap d. e. istentisztelet előzte meg, — melyen *Terray Gyula* gömöri főesperes mondotta az egyházi beszédet. Istentisztelet végeztével offertorium volt az ág. ev. gyámintézet javára, mely után következett aztán a tulajdonképeni ünnepély. — A gyűlést *Szontágh Miklós* h. felügyelő emelkedett beszédében megnyitván, üdvözölte a megjelenteket, mire Zelenka Pál püspök felhívása folytán, Glaufer Pál kerületi főjegyző a felügyelő választásról felvett jegyzőkönyvet olvasta föl, melyből kitűnt, hogy 351 szavazat közül 325-tel Szent-Iványi Árpád választott meg. — A megválasztott az esküt letévén, székfoglaló beszédét mondotta el, a melyben a következő pontok kapták meg figyelmünket: Felekezete hívei elhívásának engedelmeskedik, midőn egész erejét és tevékenységét egyháza rendelkezésére bocsátja, — mert meggyőződése, hogy a mai társadalmi bajaink enyhítését csak úgy munkálhatjuk, ha úgy a szocializmussal, mint a felekezetenélküliséggel szemben visszavezetjük az embereket az Istenben való hithez, a vallásossághoz. — Az u. n. pánszlávizmussal szemben egyöntetű eljárást, az izgatókkal szemben a népek minél szélesebb körben való felvilágosítását ajánlja. — A beszédet, különösen a rajta átvonuló, benne szétömlő mély hazafiasságért, erőteljes protestans elveiért az egész gyülekezet nagy gyönyörűséggel s lelki épüléssel hallgatta! valamint mély hatást keltett Zelenka Pálnak a beszéde is, melyvel elnöktársát fogadta. — Báró Prónay Dezső az egyetemes egyház nevében, Baltik Frigyes püspök egyházkerülete nevében üdvözölte az újonnan választottat. — A szép ünnepélyen igen nagy számban jelentek meg a lutheranus papok és világi képviselőik; — Miskolc város minden felekezete, Borsod vármegye stb. is képviseltette magát. A vasárnapi felügyelő-beiktató díszgyűléssel azonban nem merített ki a gyűlésnek minden tárgya, sőt a hétfői és keddi tanácskozások arról tesznek tanúságot, hogy az új felügyelő első elnöki működése hosszú és sok tárgy által elfoglalt gyűlésen folyt le. — Sokáig hordozza az igát, mely gyönyörűséges; sokáig legyen felekezetének dicsekedése, hazájának díszé. — A testvér felekezet is találja meg mindig a tanácsban bölcsét, a szellemben erőset, s gyarapúljon számban, nőjön erőben, legyen nagy fiaiban! (ó—l.)

— **50 éves tanítói jubileum.** A közügyek terén munkálkodó, legkivált egyházi hivatalnok életében ritkán fordul elő az elismerésnek és tiszteletnek oly imposans nyilvánulása, a minőben Majomi Bartha János, a kesznyéteni ev. ref. egyház tanítója, folyó hó 7-én részesült. Ekkor érte meg ugyanis e kitűnő néptanító hivataloskodásának 50 éves évfordulóját, a minek alkalmából egyházközsége, számos tisztelői, barátai, tanítótársai, volt tanítványai megjubilálták a közszeretetben álló tanferfiút, hogy, — habár a legfelsőbb kitüntetés, a mit pedig a jubilans méltán megérdemelt volna, elmaradt is, — a szívek mélyéről önként fakadó közlismérés és szeretet, mint mindennél drágább kincs, jutalmazza a hű sáfárt félszázadon át teljesített közhasznú tevékenységeért. — Az ünnepség csak magán jellegű volt ugyan, mivel az alsó-zempléni egyházmegye, mint illetékes egyházi hatóság, nem kívánt hivatalosan tudomást venni a mozgalomról s egészen távol maradt attól; de így is elég, szép számmal megjelentek azok, a kik méltányolni tudják egy elemi népiskolai tanító félszázados hűségese munkálkodását s annak sikerdús eredményeit. A jelen voltak részéről csakhamar megérték a toasztok árja s kiki ígykezett üdvözlétének és

jó kívánatainak kifejezést adni s ezzel mintegy demonstrálni: mennyire igaz és hű munkása anyaszentegyházunk veteményes kertjének az ünnepelt férfiú! — Eként leróva iránta az elismerésnek, tiszteletnek és ragaszkodásnak érzelmeit, a tisztelgők serege azon buzgó fohász kíséretében hagyta el őt és kedves családját, hogy: mint néptanító, jó barát s a legjobb családapák egyike még sokáig éljen! K. J.

— **Szavazat bontás.** Az alsó-borsodi ref. egyházmegyében a Fekete József átányi lelkész elhunytá következtében megüresedett tanácsbírói állásra a beérkezett szavazatokat e hó 8-ikán bontotta fel a kiküldött bizottság. Az 58 szavazat közül *Gulyás Benő* mezőcsáthi lelkészre 28; *Horváth Bertalan* tiszta-szederkényi lelkészre 15; Szalóczy Pál t.-valki lelkészre 5 szavazat esett, a többi 10-et pedig több egyén kapta. — Általános többséget senki sem nyervén, szűkebb választásra a két legtöbb szavazatot nyert lelkész tüzetett ki.

— **A sárospataki ref. egyház** még május hó 15. nevezetes közgyűlést tartott, a melyben *Buza János* főgondnok olvasta fel jelentését az egyház állapotáról. A nyomtatásban megjelent jelentés szerint e helyen épült városunknak az újabb időben többszörös építésen kellett keresztül esnie s a munka sikerült. Az egyház vagyoni helyzete a 10 év előtti állapothoz mérten javult, a mennyiben az 1886-iki 9921 frtnyi vagyonnal szemben ma 15155 frt 12 kr van, több vagyoni tőkéket bele nem számítva, a mely vagyonon 2000 frt teher van, míg 1886-ban 4450 frt teher volt. A templom, torony s orgona építés 18768 frt 34 krba került, tehát kevesebbe mint a mennyi a költségvetésbe fel volt véve. A hivataltól e célra a templomépítési bizottság jelentése szerint 8838 frt 78 kr jött be, s még 3966 frt van kint.

— **A budapesti egyetemi „mensa academica“** elnökségének hirdetménye szerint az 1898/99-ik iskolai évben 100 ingyenes, illetőleg félingyenes helyre pályázhatnak a segélyt nyerni akaró egyetemi hallgatók; továbbá 8 helyre a Vigyázó Sándor gróf alapítványából, 1-helyre a Mészáros Károly-féle alapítványból; 6-helyre az Arad, Szathmár-Németi, Temesvár, Trecsén, Torontál s Ung megyék, illetőleg városok által létesített alapítványból. — Felvilágosításokkal a segélyügyi bizottság elnöksége ad Budapestről. (Molnár utca 11. sz.)

— **Értesítés.** A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület *eperjesi jogakadémiaján* az 1898/99-ik tanévre a beiratások szept. 1—8 napjain fognak végbemenni, az előadásokat pedig szept. 9-én kezdik meg. Utólagos beiratkozások dékáni engedéllyel szept. 9—11 napjain történhetnek, a később jelentkezők, kivéve azokat, a kik tényleges katonai szolgálatból jönnek, csak tanári engedély mellett vétetnek fel. A vizsgálatok szept. 1—15 napjai között tartatnak. A hallgatók *vallás-felekezeti különbség nélkül* részesülhetnek a kollégiumi tápintézet kedvezményeiben. (félévi díj — ebéd vacsora — 31 frt; ebédért 19 frt.) Szegény sorsúak tandíjmentességre, tápintézeti díj elengedésére s a jogász egyetemen segélyezésére számíthatnak, nem különben a kiosztani szokott ösztöndíjakra azok, a kik arra érdemeseknek bizonyulnak.

Az igazgatóság.

— **China** uralkodója nem régen 43 darab keresztény vallásos tartalmú könyvet rendelt meg az amerikai biblia-társulattól.

— **Helyrejelzés:** A „Sárospataki Lapok“, ez évi, 27. számában, 520. oldal, alulról a 14. sorban: Imádkozzatok mellől „és dolgozzatok“ elmaradt.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrésze
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Az intencio-botrány a magyar róm. kath. egyház körében.” Dr. Tüdös István. — „A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.” Réz László. — „A lelkeszi jövedelem kiegészítéséről szóló törvény.” — „A közalapi végrehajtó-bizottság intézkedése a lelkeszi jövedelem kiegészítéséről szóló törvény kapcsán.” — „Utasítás a lelkeszi jövedelmek új összeírására.” Péter Mihály. — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetés.”

Az intencio-botrány a magyar róm. kath. egyház körében.

Sokat, igen sokat megengednek maguknak a r. kath. egyház „földi szentjei,” a két alakban, emberi és ember fölötti alakban élő s szereplő papjai, a kik dogmatikus s egyház, illetőleg kánon-jogi szempontból nem azzal a mértékkel mérendők, a melylyel más földi halandók. mert a „character indelibilis” által kiemelkednek a földi élet fojtó gőzköréből s imáik által folyton szentek társaságában vannak, a kik ellen tehát sem szólni, sem tenni nem lehet, mert a szó s a tett, a mely ellenük irányul, nem más, mint „crimen laesae sacro-sanctitatis.” Nem akarjuk sorban előadni mindazokat a dolgokat, a melyeket ezek a „jobb sorsra érdemes” egyének „megengednek maguknak” akár az emberi társaságokkal, családdal, állammal, — akár az egyes egyékekkel szemben a tridenti zsinat óta teljes mértékben érvényesülő jezsuita morál — dogmatikus felfogás alapján, a mely valósággal „arany háló” minden tekintetben, csupán arra az egyetlen tényre hívjuk fel közönségünk figyelmét, a mely mostanában, mint „intencio-botrány” foglalkoztatja a lelkeket magában a magyar róm. kath. egyházban, a mely valósággal, mintha szégyen-padra lenne kiállítva a Hegyi Antal csongrádi plébános dolgai miatt.

Lássuk csak: mi is a Hegyi Antal dolga, — mi is az az intencio?

Az egyedül idéző egyház köztudomás szerint a mise-szentségével, a melylyel elválhatlan kapcsolatban van az élőkre vonatkozólag a gyónás, ez az erős fegyver s egyúttal a művelt r. kath. által régen mellőzött, csaknem megvetett intézmény, — a halottakra vonatkozólag pedig főleg a purgatorium, ez az Erasmus által a klérus konyhájának nevezett „receptaculum” ott az alvilágban, — ezzel a kettős oldalról támogatott mise szentséggel papjainak anyagi jólétét mozdította elő, a mennyiben misét *pénzért* is szolgáltatnak s a pénz „az oltár körül forgolódóé,” mint a ki a misét mondatónak a *szándéka, intencioja* szerint cselekszik. Az által pedig, hogy a misék szolgáltatására *alapítványokat* is létesítenek s létesítettek a saját üdvösségükért aggódók s a mások üdvö-

zülése felett is töprengők, valósággal nem kevés helyen gazdagság forrásává lett az *intencio* annyira, hogy az angyalok példájára szentségi szerepükből szintén kiesésre kárhoztatott plébánusok *még másoknak* is juttathattak s juttathatnak az *intencióból*, megkimélvén magukat a szentségi fáradtságtól, jöttéve (!) szegénysorsú plébánus társukkal, — nem törődve azzal, hogy eljárásuk által *vétenek a mise-szentsége ellen, vétenek a vallásos lelkek buzgósa ellen, megsértik az áldásosnak (!) tartott intenciót s szentségtörés bűnébe esnek az egyház, az egyedül idéző egyház megbántása, megszegyenyítése által.*

Hegyi Antal csongrádi plébános úr, a ki úgy lett legelőször híressé, hogy magyar embernek mutatkozott, egyéni bátorságának a váci püspökkel szemben való megnyilatkoztatása által, most az *intencio-botrány* révén beszéltet magáról, alkalmat adván a sajtónak s így a közvéleménynek is arra, hogy kritikát gyakoroljon a r. kath. egyház felett, a melynek klérusa nem egyszer s nem egy dologban viselkedett már úgy, hogy a közbotrány csak nagysokára s nem lehetetlen, hogy akkor is mesterséges úton, simúlt el, tünt le a közélet szín-tájáról. Hegyi Antal az *intenciókkal* kufárkodott, — a mise alapítványokkal visszaélt.

Ugy gondolkorunk, hogy általában *egyházi s magyar nemzeti* szempontból kell a felszínre került, nyilvánosságra jutott intencio-botránnyal foglalkoznunk, a mely mindkét érdeket, az egyházit is s a nemzetit is, kárhóztatósan sérti.

Egyházi szempontból a leghatározottabban el kell itélnünk a Hegyi és Zimándy-féle intencio-kufárkodásokat, mert a vallásos érületnek mély megsértését eredményezik, — az „Isten ígéje szolgálai”-nak magasztos hivatását teljesen megszegyenyítik, — a vallásos buzgóság eddig kiapadhatlannak bizonyult forrásának csörgedezését állítják meg s ezzel a legszebb, a legmagasztosabb emberi erények egyikének megszűnését idézik elő. Az ez irányban való kárhóztatós eljárás, veszélyt előidéző munkálkodás nem csupán a r. kath. egyházat érdekli, nem csupán az e részről megnyilatkozandó elítélő kritikának szolgál tárggyául, hanem nagy mértékben érdekel minket is, mert népünk, egyházunk közönsége együtt él a r. kath. egyházzal s ha ebben a népben a vallásosság a *papok miatt, a papok botrányos tettei miatt* megszűnik, a követke-

zése az lesz, a mi az idők tanulsága szerint mindig volt, hogy az egyetlen férjes gyümölcstől a többi is férjessé válik . . . A r. kath. intencio-botránynak káros következménye lehet minden vonalon az egyházak mindenikének életében, hiszen a *bizalom, a tisztelet, a szeretet megingása* az „Ur szolgálai“-val szemben: egészen természetes következményként állítja elő a vallásosságnak a meglazulását. . . . Csak sajnálni lehet, hogy a magyar r. kath. egyház mindezt nem tudja, nem akarja felfogni s megérteni! . . . Egyetlen elítélő szava sincs sem egyik, sem másik „nagy papnak,“ hanem a néppárti sajtó még a Hegyi védelmezését forszirozza s *politikai jellegűnek* mondja ezt az „intencio-botrány“-t, a melyet a szolgabíró idézett elő.

Nem, nem örülünk mi a magyar r. kath. egyház intencio-botrányának, mert a vallásosság az egyháziasság nem felekezeti, hanem közérdek! Vétkeznénk, ha tapsolnánk, ha újjonganánk e botrány alkalmából. Ellenben ez a botrány jogot ad arra, hogy a legerősebb kritikát gyakoroljuk a fölött az egyház fölött, a melyben féke-vesztetten uralkodhatik a visszaélés a legszentebb szándékkal szemben, a melynek papsága körében a szentségi jelleggel felruházottak szentség-törést követnek el! . . . Az „*odori lucra*“ ugyan hogyan egyeztethető össze az önkéntes szegénység consilium evangelicum tanával? . . . Vajjon egyedül idvezítő e hát az az egyház, a melyben a lelkek szent szándékát a pénzváltók asztalára teszik s kereskednek vele? Vajjon szent célzat-e az: megcsalni a szent szándékot?

De ne ne suhogtassuk a korbácsot a kérdések özönével! . . . Vér serkedzhetik a csapások alatt; s még azt vethetnék szemünkre: *kegyetlenek vagytok*, ezek pedig nem akarunk lenni, noha az igazmondás kegyetlennek szokott bizonyúlni.

Azonban nem csupán általános egyházi s vallásos, hanem *magyar nemzeti szempontból* is bírálat tárgyává teendő a magyar intencio-botrány. . . . Hogy miért? . . . kézenfekvő a felelet. Az intencio kereskedésnek külföldről megbízott képviselői gyanánt szerepelnek a magyar r. kath. lelkészek közül igen sokan s ha visszaélést követnek el, a magyar r. kath. papságnak s általa magyar nemzetnek is *rosz, veszett híre támad a külföldön*. Vajjon az a pap, a ki politikai lapot indított 100 ezer forint külföldről kapott misé-intenciói pénzzel s három hónap alatt elkártyázta azt a rengeteg összeget, a melynek elvesztésével oda lett a lap, de oda lettek a misék is s így az intenciók megvalósítása tönkre ment: vajjon ez a pap nem beszennyezte-e a magyar nevet is a külföld előtt? . . . Bizonyára igen s épen azért nemzeti szempontból is elítélő kritikát kell mondanunk az intencio-botrány fölött, a mely a nagy világ előtt eláztatja a becsületes magyar nemzetet s annak fiait. Igaz ugyan, hogy egy-egy botrányt okozó r. kath., intencióban utazó s intencióval kufárkodó pap még nem a magyar nemzeti becsület megölője: de az is igaz, hogy a nagy világ még mindig nem ismer bennünket s ha a Hamburgban elfogott világi családok s sikkasztók tömegéhez hozzáveszi a külföldi sajtó a külföldi intenciókat elsikkasztó, azokkal kereskedő papokat is, bizony-bizony a magyar becsület nem jelenik meg valami szép világításban a külföld előtt. . . . Vajjon nem elítélendő-e hát nemzeti szempontból is a Hegyi-botrány? . . . Ne kérkedjenek hát a róm. kath. klérus tagjai hazafiságukkal, hanem legyenek *féltekények* in capitibus et membris a nemzeti becsületre!

Ha aztán még azt is felemlítjük, hogy *pápai ren-*

deledek is tiltják az intencio-üzérkedést s a klérus tagjai itt is, ott is ellene szegülnek a pápai rendeleteknek s így az engedelmisség kanonikus bűnébe is beleesnek az egyedül idvezítő egyház papjai: röviden mindazt elmondottuk, a mi tollunk alá jött a Hegyi intencio botrányából kifolyólag.

A magyar néppártra nagyon rá jár a rúd! . . . Vannak Kossuth-gyalázói s intencio-kufárjai! . . . Egy is elegendő arra, hogy végképen eltisztuljon egy párt a közélet teréről. . . . Egy is elég, hogy maga az az óriási testület, a magyar r. kath. egyház, a melyből kikerül a néppárt a maga Kossuth-gyalázóival s intencio-üzérjeivel, megérezze a közvéleménynek lesújtó ítéletéből eredő szánalmas helyzetét! . . . Nem ítéljük el az egész magyar r. kath. klérust, hiszen vannak s lehetnek tagjai között igen kitűnő egyének, — de ugyan nem állhat-e ez az elv: *ex uno disce omnes*? . . . Nem adunk rá feleletet, — várjuk az érdekeltek részéről.

Ti pedig *szegény* protestáns lelkészek nem tudnátok jobban hatni a lélek dolgaiban, mint a *lélek elleni munkából gazdagodók*? . . . Dr. Tüdös István.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.

(Folytatás.)

c) A népoktatási intézetek között foglal helyett a *felső népiskola* is. Ilyent az ev. ref. egyház egyet tart fen. Kár azért is. Az egész országban csak 32 volt ez intézeteknek száma. A felső népiskolák, mint a melyeknek nincs létjogosultságuk, utolsó éveiket élik. Magába olvasztja ezeket a folyton erősbödő polgári iskola.

d) S a mily kevés jelentősége s igénye van a jövővel szemben a felső népiskolának, oly nagy van a *polgári iskolának*. A polgári iskolát tényleg a népoktatási intézmények sorozatában, mint életképes és nagy jövőjű iskolát — méltányolják és igénybe veszik. — Igénybe veszik már ma is, a mikor pedig még mindig az első bizonytalan szervezettel működik. Hát még majd akkor, ha e szervezet atalakíttatik a gyakorlati életnek megfelelőleg, a min a közokt. kormány és az orsz. közokt. tanács erősen dolgozik.

Az 1896/7 tanévben 208 polg. iskola működött, *22-el több, mint az előző évben*. — Ezek között ev. ref. csak 1 volt (leány). — Ez iskolák növendékeinek száma a szóban levő tanévben 3332 volt (a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület területére 280 esik) És ez intézet növendékeinek száma évről-évre szaporodik, két tanév alatt 2663-al szaporodott.

Az ev. ref. egyház eddigelé ez iskolákkal nagyon keveset törődött; hogy többet ne említsék még ez ideig ez iskolák számára vallási tankönyv sincs írva. Így vagyunk különben teljes mértékben a szintén folyton emelkedő felső keresk. iskolákkal s részben a felsőbb leányiskolákkal és a tanítóképezdékekkel is. — Hol a középiskolák, hol a népiskolák számára irt tankönyvek használatnak ez iskolákban. Pedig egyik sem helyes. Középiskolai azért nem, mert az többet kíván, mint a mennyit itt kívánni lehet, — a népiskolai azért nem, mert ez meg kevesebbet ad, mint a mennyit kellene. — De nincs itt helyén e kérdéssel foglalkozni, nem

is teszem. Ennyit is csak azért említettem meg, hogy rámutassak ez irányú kötelezettségünkre.

e) *A felsőbb leányiskolák.* Ezek az intézetek is azok, amelyeknek szervezete még ez idő szerint nagyobb átalakulás előtt áll. És ez az intézet az, melyre mi ev. reformátusok még mindig nem fordítottunk annyi gondot; mint kellene. — Ha a róm. katolikusok már az 1896/7 tanévben 42 polg. iskolát is tartottak fent, melyeknek nagy része a nőnevelést szolgálta: akkor látjuk be, hogy mily keveset teszünk a nőnevelés tekintetében, pedig azt mindnyájan előszerjűk és hangoztatjuk, hogy egyházunknak nagy ereje volna a nőnevelésben.

A szóban levő tanévben állami felsőbb leányiskola volt 12, községi 3, ref. 3, róm. kath. 5, magán 1, — összesen 24. — Ezekbe járt összesen 4525 növendék. Ezek közül a mi 3 intézetünkbe csak 445 növendék járt, holott a róm. kath. 5 intézetbe csak 561. — A reformátusok *miskolci* intézetének fejlesztését a miniszter is kiemeli. De éppen ezért nem lehet megérteni, miért csak II-od rendű ez intézetünk, holott a felszerelés, berendezés, tanerők száma ugyanannyi, mint akármelyik állami intézetben?

f) *A felső keresk. iskolának* bár még ez idő szerint nincs országos törvényeinkben alapja s bár szervezete még nagyon is bizonytalan: mindazonáltal évről-évre keresettebb iskola. Ennek oka az, hogy kevesebb idő alatt — mint a gimnázium — mindazon pályákra képesít, melyekre nem kell egyetemi képzettség s tanterve mindenek felett a gyakorlati életet törekszik szolgáltatni. A kereskedelmi iskola tulajdonképpen a polgári iskolának kiegészítő része s a kettő mindenestre szoros kapcsolatban áll egymással. S valamint a polg. iskola is jelenleg nagy átalakulás előtt áll, úgy a kereskedelmi iskolais. Hogy miként fog eldőlni az ő viszonyuk sorsa, azt tudni ma még nem lehet. Barmiként dőljön is el azonban, a mai felső keresk. iskolák szellemének meg kell maradni, ha másutt nem, de a kiépítendő 7 osztályú polgári iskolán, mert ez az iskola erősen fejleszti nemzetünk közgazdaság iránti érzékét, a mi mindenestre a nemzeti vagyonsodást mozdítja elő.

Az 1896/7-iki évben már 37 ilyen iskola működött. 32-ben már érettségi vizsgák is tartottak. A 37 iskolába 5072 növendék járt; magán uton tanult 147. 1894/5-höz képest 388-al szaporodott a növendékek száma. — A 37 iskolába 334 ev. ref. vallású növendék volt (a tiszáninneni egyházkerület területére 53 esik).

g) *A tanítóképezdek.* A tanítóképzés ügyének fejlődéséről az 1896/7-ik tanévben — nem beszélhetünk. Népoktatási tanügyünk ez ága régi állapotában végezte a szóban levő tanévben nehéz munkáját. A miniszter általános kijelentései között ugyan olvashatjuk azt, hogy új ruha készül a tanítóképezdek számára, mert már a régi nagyon rongyos, nagyon foltos: de hogy ez a kijelentés nem fog-e hasonlítani a hazug mesterember ígéretéseihez, — s hogy az az új ruha meg fog-e feladni majd a mindennapi használatnak, nem tudjuk, majd a mindennapi élet fogja nekünk megmondani.

Volt hazánkban a szóban levő tanévben 49 tanító és 26 tanítónő képezde. — Az izraelitákat nem számítva, a mi egyházunk tartott fel legkevesebb képző intézetet. Az ág. h. evangélikusok is 6-ot tartottak fent; a róm. kath. pedig 11 férfi- és 18 nőképzőt. — Változás annyiban történt a múlt évhez képest, hogy az állam egyet felállított, a kath. egyház pedig 2-öt beszüntetett. És így az apadás 1.

Az összes tanítóképző intézetekben 823 tanár 6165 növendéket oktatott. Ezekből a tanítóképzőkre 250 tanár és 3715 növendék, — a tanítónőképzőkre pedig

303 tanár és 2450 növendék esett. — A növendékek között ev. ref. volt összesen 708 (12%-a az összesnek szemben a róm. kath. 50%-ával). Még pedig férfi növendék 485. (Az összes férfi növendékek 13.9% szemben a róm. kath. 43%-ával) nőnövendék 223. (Az összes nőnövendékek 9.5%-a, szemben a róm. kath. 63.2%-ával). Ezek az ev. ref. vall. növendékek a különböző jellegű intézetek között a következőleg oszlottak meg: állami tanítóképzőben oktatott 284 férfi s 137 nő, róm. kath. képzőben 8 férfi, **80 nő**, gör. kath.-ban 1 férfi, ág. h. ev.-ben 2 férfi, ev. ref.-ben 190 férfi, egyetiben 6 nő. — *A nőknek csaknem 1/3-a róm. kath. képzőben nyerte képzettségét.*

Képesítő oklevelet kapott összesen 1444, — 891 férfi 553 nő. Ev. ref. intézeteinkben 66 férfi nyert oklevelet. Ezeket a számokat nem nagy örömmel írom, mert gyengülésünket jelenti. Tanítóinknak egy jó része róm. kath. intézetben neveltetik, kérdem: vajjon ezekben milyen prot. szellem működik; a másik jó része állami intézetben, a kik tudják ugyan kitűnően a pedagógiát, de vallásos szellem nincsen bennük. Régi nóta de bús nóta ez, — nem költemény, de való igaz. A tapasztalat mondja ezt. Előismerem, az egyház hibás ezért első sorban. S hogy miért? ... elmondtam már más helyen.

Erdekes, hogy mennyi pénz fordítottatott a tanítóképzésre? Az 1896/7. isk. évben 1321.353 frt. Ebből az ev. ref. intézetekre 44.372 frt esik. Egy-egy növendék bele került átlag a szóban levő tanévben 214 frtba. Legkevesebbet fordított a róm. kath. egyház a tanítóképzésre pl. egy-egy tanítónőre 60 frt esett csupán, ez messze elmarad az országos átlag mellett. Legtöbbet az állam fordított, pl. egy-egy tanítónő növendék 477 frtba került, a mi jóval túlhaladja az országos átlagot. Mi egy-egy növendékre 196 frtot költöttünk átlag.

h) *Az iparos- és kereskedő tanonc iskolák* évről-évre jobban elfoglalják azt a helyet népoktatásban ügyünkben a melyet el kell foglalniok. És ez öröndetes, hogy a valláserkölcsei oktatás is mind nagyobb-nagyobb mértékben jut érvényre ez intézetekben.

Végül a népoktatás ügyének tárgyalásánál szólnunk kellene a tanfelügyelőségekről is: de ennek az intézménynek állapotát nem is kísérel meg bemutatni, mert nehéz volna benne egy hamar és röviden eligazodni. Nehéz maguknak a tanfelügyelőknek is. Azt a magas fokú, tisztas állást, melyet a 68 iki t.-c. megalkotott, csaknem egyszerű irodai expeditori állással degradálták idők folyamán a miniszteri bölcseségek. Csak egyet említek meg e tekintetben az 1896/7 tanévről. Ez az, hogy a miniszter elhatározta, hogy *ezentúl évenként minden tanfelügyelői hivatalt a főispánok által közgazgatási szempontból meg fog vizsgáltatni.* Uramfia, milyen nagy lesz már e hazában a rend?!

(Vége köv.)

Réz László.

KÖZÉLETÜNK.

A lelkeszi jövedelem kiegészítéséről szóló törvény.

A magyar protestáns egyház lelkeszi testületének anyagi helyzetére vonatkozólag fontos intézkedést tartalmazó törvényjavaslatot ő felsége, a király, június hó 29-ik napján szentesítette Bécsben s a szentesített törvény júl. hó 15-én kihirdettetett az „Országos Törvénytár”-ban,

mint 1898. évi XIV. t.-cz. Ezt az immár szentesített törvényt a következőkben adjuk t. olvasóinknak szóról-szóra:

1. §. A latin, görög és örmény szert. kath. lelkészek jövedelmének (kongruájának) kiegészítése jelenleg rendezés alatt lévén, míg ezen rendezés be nem következik, ezen lelkészek közül a szűkebb anyagi viszonyok között levők jövedelmének ideiglenes kiegészítésére a törvényhozás az állam költségvetésben megfelelő külön összeget fog felvenni.

2. §. A többi törvényesen bevett vallásfelekezetek 1898. január hó 1-ig már rendszeresített lelkészi állásainak jövedelme az állampénztár terhére évi 1.600, illetőleg 800 koronára egészített ki.

Az új lelkészi állások jövedelme csak akkor egészített ki 1.600, illetőleg 800 koronára, ha a vallás- és közoktatásügyi miniszter az új lelkészi állás szervezését az illető felekezet előterjesztése alapján indokoltnak elismerte.

3. §. A 2. §-ban meghatározott jövedelmi kiegészítés igénybe vétele végett a lelkészek illetékes felekezeti főhatóságuk, ilyenek nem léteben pedig hitközségi előjáróságuk útján, vagy pedig az illetékes felekezeti főhatóság, illetőleg hitközségi előjáróság, a szükséges adatok bemutatása mellett a jelen törvénynek hatályba lépésétől számított egy éven belül a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fordulhatnak.

Az 1898. évi január hó 1-ig már rendszeresített oly lelkészi állás, mely ezen egy év alatt be nem jelentett, jövedelmi kiegészítésben nem részesíthető, kivéve azt az esetet, a midőn a bejelentés azért nem történt meg, mert a tényleg alkalmazott lelkész a 4. §-ban előírt képesítéssel nem bírván, 1.600 koronáig terjedő jövedelemre igényt nem tarthatott és jövedelme az őt megillető 800 koronát meghaladta.

A lelkészi jövedelmek kimutatása végett már eddig beszolgáltatott adatok az illetékes felekezeti hatóság által a 11. §. értelmében kiigazíthatók, s ha a vallás- és közoktatásügyi miniszter által elfogadtatnak, a lelkészi jövedelem kiegészítésének alapjául szolgálnak.

4. §. Jövedelmének kiegészítését 1.600 koronára csak azon lelkész igényelheti, a ki igazolja, hogy az illető hittudományt valamely hittani intézetben a hazai középiskola 8 osztályának elvégzése után, nyilvánosan, vagy magánúton legalább 3 évig tanulta és ez utóbbi esetben valamely hittani intézetben vizsgát tett, továbbá hitfelekezete részéről szabályszerű lelkészi képesítést nyert.

5. §. A 4. §-ban körülírt minősítést nem igazoló lelkész jövedelme csak 800 koronáig egészített ki.

Ha azonban ily lelkész az említett minősítést később szerzi meg, vagy később igazolja, az igazolás napjától számítva, jövedelme 1.600 koronáig fog kiegészíttetni.

Azon körülmény, hogy valamely jövedelem kiegészítéssel ellátott lelkészi állás birtokosa 1.600 vagy 800 koronáig élvezette jövedelmi kiegészítést, az utódra nézve figyelembe nem vehető; e tekintetben mindenkor a 7. §-ban körülírt minősítés lesz irányadó.

6. §. Jövedelmi kiegészítésben csak olyan lelkész (1., 2. §.) részesülhet, a ki magyar állampolgárságát igazolja.

7. §. Nem részesülhet jövedelmi kiegészítésben, és ha részesült, azt elveszti az oly lelkész:

a) a ki jogerős büntetőbíróági ítélettel hivatalvesztésre szóló mellékbüntetéssel sújtott, a büntető-bíróág ítéletének jogerőre emelkedésétől kezdve a hivatalvesztés időtartama alatt mindenestre;

b) a ki állásához nem méltó súlyos erkölcsi vétséget követ el, vagy államellenes magatartást tanúsít és e miatt büntetőbíróági ítélettel, vagy fegyelmi úton elmarasztalva lett, a mennyiben a büntetőbíróág szabadságvesztés büntetésére ítélte, a szabadságvesztés büntetésé-

nek tartama alatt és a büntetés kiállításától egyébként a büntetőbíróági ítélet vagy fegyelmi határozat jogerőre emelkedésének, illetőleg a 9. §-ban említett miniszteri határozat keltének napjától számított 3 évig.

Ha pedig a jelen §-nak b) pontjához képest már elmarasztalt lelkész, az ott említett 3 év alatt vagy az után ezen b) pontban említett erkölcsi vétség, vagy államellenes magatartás miatt büntetőbíróági ítélettel, vagy fegyelmi határozattal újból elmarasztalva lett, a jövedelmi kiegészítést a jelen szakasz harmadik bekezdésében megjelölt időponttól kezdve személyére nézve végleg elveszti.

Ha azon lelkész helyett, a ki a jövedelem kiegészítést elvesztette, a törvénynek megfelelő más lelkész alkalmaztatik a megüresedett lelkészi állásra, a kiegészítési összeg ennek a részére a jelen törvény rendelkezése szerint teendő folyóvá, — azon lelkész pedig, a ki a jövedelem kiegészítést elvesztette, a b) pontban meghatározott határidő után csak az esetben tarthat igényt a kiegészítésre, ha a felekezet őt lelkészi állásban alkalmazza.

Mi tekintendő államellenesnek: azt az 1893. évi XXVI. törvénycikk 13. §-ának utolsó bekezdése határozza meg.

8. §. Ha jövedelmi kiegészítésért a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez illetékes hatósága útján oly lelkész (1. 2. §.) folyamodik, a ki ellen a 7. §-nak b) pontjához képest, állásához nem méltó, súlyos erkölcsi vétség, vagy államellenes magatartás miatt kifogás emelhető, a vallás- és közoktatásügyi miniszter az illetékes felekezeti hatóságot, ha ez fegyelmi úton még nem határozott, a fegyelmi eljárás megindítására szólítja fel és ily esetben csakis az eljárás befejezése és az eredménynek hozzá történt bejelentése után intézkedik a jövedelmi kiegészítés megadása, vagy megtagadása iránt.

9. §. Ha kiegészített jövedelemmel bíró lelkész (1. 2. §.) ellen a vallás- és közoktatásügyi miniszter előtt, állásához nem méltó, súlyos erkölcsi vétség, vagy államellenes magatartás miatt alapos panasz emeltek, a vallás- és közoktatásügyi miniszter az illetékes felekezeti hatóságot a fegyelmi eljárás megindítására, a hozzá felterjesztett vádirat másolatának megküldése mellett, felhívja.

Ha a felekezeti hatóság a felszólítás daczára az illető lelkész ellen a fegyelmi eljárást folyamatba nem tette, a vallás- és közoktatásügyi miniszter a felszólítás kézbesítésétől számított 3 hónap elteltével a kiegészítési összeg megvonása iránt határoz.

Ha a felekezeti hatóság fegyelmi határozata az illető lelkészt a panasz alapos volta daczára felmenti: a vallás- és közoktatásügyi miniszternek jogában áll a rendelkezésére álló adatok alapján a jövedelmi kiegészítést a 7. §. b) pontjában foglalt rendelkezéseknek megfelelően megvonni.

A jövedelmi kiegészítés megvonását kimondó miniszteri határozat az illetékes felekezeti hatóság fegyelmi határozatának egyéb rendelkezéseit nem érinti.

A jövedelmi kiegészítés megvonását ezen és a 8. §. alapján kimondó miniszteri határozat ellen, a mennyiben az illetékes felekezeti hatóság felmentő határozatot hozott, az illetékes felekezeti hatóság az értesítéstől számított 30 nap alatt a közigazgatási bíróságnál panaszjoggal élhet.

10. §. A lelkészi jövedelem kiegészítése az állami költségvetésben e célra fölvevett javadalmazás terhére 9 év alatt történik, és pedig az első három év alatt fokozatosan a 2. §-ban említett összes lelkészek jövedelmének 1.200 (4. §.), illetve 600 koronára, a további 6 év alatt fokozatosan 1.600, illetve 800 koronára.

11. §. A jövedelmi kiegészítés megállapítása céljából a jövedelemnek a kiadások bevallásánál a következők alapján irányadók:

I. Felszámítandó jövedelmek:

1. A földbirtok haszonbérjövödelme a haszonbéri szerződés szerint, vagy a mennyiben saját kezelés alatt állnak, a hasonminőségű földekre nézve helyben, vagy a vidéken szokásos haszonbérek utolsó öt évi (1893—1897) átlaga szerint.

A lakóház, az udvar és a kert (ez utóbbi azonban csak $1\frac{1}{2}$ (egy és fél) katasztrális holdig) figyelmen kívül hagyandó.

2. A bérbeadott épületeknek és épületrészeknek az adótörvények által megállapított fentartási költségek levonása után fenmaradt tiszta jövedelme.

3. A hasznóhajtó jogok és jogosítványok, valamint iparüzletek, ugymint: malomtartás, malommérce, halászat, fahasználat, makkoliatás, rév-vám stb. tiszta jövedelme a haszonbérszerződés szerint, vagy az utolsó öt évi (1893—1897) jövedelem átlagát igazoló közhatósági okirat alapján.

4. A hívek által közvetlenül, vagy a hitközségtől, valamint a kegyúrtól pénzben, terményekben, kézi vagy ígásmunkában évenként visszatérőleg teljesített szolgáltatásokból befolyó jövedelem.

A terménybeli és munkabeli szolgáltatások pénzértékét a helyi viszonyoknak megfelelően az utolsó öt évi (1893—1897) átlag szerint a felekezeti hatóságok meghallgatása után a közhatósági közegek állapítják meg és az ilyképen megállapított jövedelem egyhatod ($\frac{1}{6}$) része behajtási költség címén levonandó.

Ezen rendelkezés az első rendezés alkalmával anynyiban mellőzhető, a mennyiben a vallás- és közoktatásügyi miniszter a törvény hatályba lépte előtt a felekezeti hatóságok jóváhagyása mellett beszolgáltatott értékbecslési adatokat elfogadhatóknak találja.

A terménybeli és munkabeli szolgáltatások pénzértékének megállapítása mindenkor csak tíz évre szól, ennek elmúltával újabb megállapítás eszközözlendő.

5. Az avatási és temetkezési stóla-díjakból valamint egyáltalán az egyházi cselekvényekért a jogszokás alapján követelhető díjakból (pl. házszentelési koledából) befolyó jövedelem, melyet az egyházi hatóság az utolsó öt évi (1893—1897) átlag szerint állapít meg és igazol. Az esketési és keresztelési stóla-díjak felszámítás tárgyát nem képezhetik.

6. A misestipendiumok, istentiszteleti cselekvények végzése céljából tett és egyéb alapítványok kamatjövödelme.

Ezen jövedelem csak akkor lesz beszámítható, ha a beszámítást az alapító levél nem tilalmazza.

7. A politikai község (város) házi pénztárából, az egyházmegyei, vagy bármely más közalapból kongrua-kiegészítés, állandó segély, lórtartás, vagy bármely más címen húzott jövedelem.

8. A helybeli templomvagyon (fabrica) jövedelmi többlete, a mennyiben az a fennálló szabályok szerint a lelkész javadalmazására fordítható.

II. Levonható kiadások:

1. A lelkész által élvezett jövedelmekre kirótt állami, törvényhatósági, községi és egyéb, valamely törvényben gyökerező közterhek, továbbá a vízszabályozási költségek, valamint az országos és az egyházmegyei, gyámintézeti, nyugdíj és egyéb alapok számára teljesítendő éves fizetések.

2. A lelkészi jövedelmet bizonyos kötelezettség címén terhelő fizetések, u. m. a segédlelkész (segédlelkészek) ellátása, az ingatlanokra felvett kölcsönök törlesztése és a lórtartási átalány és a fuvar költség.

A segédlelkész tartásáért személyenként 500 koronánál több fel nem számítható; lórtartási átalány és fuvar költség címén 40 koronánál több le nem vonható.

3. Azon mise- és istentiszteleti alapítványok jövedelme, a mely misék és istentiszteleti cselekmények elvégzését a lelkész másoknak átengedni kénytelen. Az elvégezhető misék és egyéb istentiszteleti cselekmények számát az egyházmegyei főhatóság (püspök) igazolja és állapítja meg.

Ellenben nem vonhatók le a személyi ellátás (háztartás) körébe tartozó, úgyszintén a földbirtok kezelésével járó, valamint a lelkésziségi épületek jókarban tartásából eredő kiadások.

12. §. A jövedelmek és kiadások bevallásának és igazolásának módozatait a vallás- és közoktatásügyi miniszter a felekezeti hatóságok meghallgatásával rendeleti úton állapítja meg.

13. §. A vallás- és közoktatásügyi miniszternek jogában áll a vallásfelekezetek által közölt adatok helyességéről a közigazgatási közegek útján is meggyőződést szerezni.

Ha a felülvizsgálat során, vagy később, az tűnnék ki, hogy a lelkész valamely jövedelmet tudva elhallgatott, vagy valamely nem létező kiadást hamisan vallott be, az ilyen lelkész, míg azon lelkészi állásban marad, melyben a hamis bevallást tette, a jövedelmi kiegészítésre való igényt elveszti.

Ha a bevallás helyességeért felelős más hatóság személyek tudva hamis bizonylatot állítanak ki, az állami kincstárnak okozott kár megtérítésén felül 200 koronáig terjedhető pénzbírsággal sújtandók.

A büntetés kimondása a vallás- és közoktatásügyi minisztert illeti, de a büntetéssel sújtott lelkész, vagy más felelős hatósági személy, az értesítéstől számított 30 (harminc) nap alatt a közigazgatási bíróság előtt panaszjoggal élhet.

14. §. A kiegészítés végett bejelentett lelkészi állás jövedelme, jelen törvény hatályba lépése után, a vallás- és közoktatásügyi miniszter előzetes hozzájárulása nélkül többé le nem szállítható és minden növekedése a vallás és közoktatásügyi miniszternek 3 hó alatt bejelentendő.

A mennyiben a jövedelmi növekedés akár a hitközségnek, akár egyeseknek önkéntes tehervállalásából, akár újonnan keletkező oly alapítványokból ered, a melyek kamatjövödelmének beszámítását az alapító tilalmazza (11. §. 6.) az állam által nyújtott jövedelmi kiegészítés nem csökkenthető.

A jövedelmi növekedés eltitkolása a lelkészre nézve azon lelkészi állásban a jövedelmi kiegészítési igény elvesztését vonja maga után.

A jövedelmi kiegészítésre való igény elvesztése iránt a vallás- és közoktatásügyi miniszter határoz, de a büntetéssel sújtott lelkész az értesítéstől számított 30 (harminc) nap alatt a közigazgatási bíróság előtt panaszjoggal élhet.

15. §. Ha valamely jövedelmi kiegészítéssel ellátott lelkészi állás jövedelme a felekezeti hatóságok és a hitközség által el nem hárítható állandó természetű körülmények következtében csökken, az illetékes felekezeti hatóság a vallás- és közoktatásügyi minisztertől a jövedelmi kiegészítés felemelését kérheti.

A jövedelmi csökkenés és az azt előidéző el nem hárítható állandó természetű körülmények igazolása esetén a kiegészítés felemelése meg nem tagadható, hacsak a hívek csekély száma és ugyanazon felekezethez tartozó más hitközségnek közelsége a hitközségnek más hitközséghez csatolását (affiliatio) indokoltá nem teszi,

mely esetben a vallás- és közoktatásügyi miniszternek jogában áll a felekezeti főhatóságot az illető hírközség önállóságának megszüntetésére felhívni.

A jövedelmi kiegészítés felemelése esetén a magasabb kiegészítési összeg a magasabb jövedelmi csökkenés beálltánál időpontjától számítva utalványozandó.

A jövedelmi csökkenés és az ennek alapjául felhozott körülmények tárgyában az illetékes felekezeti hatóság a vallás- és közoktatásügyi miniszter határozata ellen az értesítéstől számított 30 nap alatt a közigazgatási bíróságnál panaszjoggal élhet.

16. §. A 2. § ban említett vallásfelekezetek tartoznak 3 hó alatt a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a kiegészített jövedelemmel bíró lelkeszi álláson előforduló minden személyváltozást bejelenteni.

Ha pedig a bejelentés 3 hónap alatt meg nem történt, és az újonnan alkalmazott lelkeszek minősítése okmányokkal nem igazoltatik, a 4. §. értelmében magasabb minősítéssel bíró új lelkesz nagyobb jövedelmi kiegészítése csak a bejelentés napjától kezdve utalványozható. ellenben, ha kisebb minősítéssel bíró lelkesz nyert alkalmazást, a 800 koronát meghaladó jövedelmi kiegészítésre kifizetett összeg a személyváltozás idejétől fogva visszatérítendő.

17. §. A 2. § ban említett lelkeszeknek az állam által a lelkeszi jövedelem kiegészítésére engedélyezett összegek az egyes lelkeszi állások és lelkeszek felsorolásával utalványoztatnak ki.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter az egyes felekezetek illetékes hatóságával állapítja meg azon feltételeket, a melyek mellett a kiutalványozott összeget további eljárás céljából a felekezeti hatóság rendelkezésére bocsátja.

Ha megállapodás nem jött létre, vagy ha létre jött ugyan, de azt a felekezet megszegi, a megállapodás megszűntnek tekintendő és a kiutalványozott összegek azontúl külön-külön és közvetlenül a lelkeszeknek fizetendők.

18. §. A szerzetes lelkeszségekre, valamint a világi lelkeszi állásokon alkalmazott szerzetesekre a jelen törvény rendelkezései nem vonatkoznak.

19. §. A 2. §-ban említett lelkeszeket a 10. §. szerint megillető jövedelmi kiegészítés a jelen törvény korlátai között 1899. január 1-én veszi kezdetét.

20. §. A mennyiben a 2. § ban említett vallásfelekezetek illetékes hatósága igazolja, hogy több lelkeszének jövedelmét már a csekélyebb javadalommal ellátott lelkeszek illetményeinek kiegészítése címén az állami költségvetésbe felvett és az illető vallásfelekezeteknek jutott összegből 1897. év végéig 1,660 koronáig kiegészítette: ezen kiegészítési összeget addig is, míg a jelen törvény értelmében az illető lelkeszek jövedelme 1,600 koronáig kiegészítettik, az állam az illető vallásfelekezetek részére kiszolgáltatja.

21. §. A jelen törvény célja kizárólag a lelkeszi jövedelem kiegészítése lévén, önként következik, hogy az állam pénzügyi helyzetéhez képest továbbra is feladatait tekintve a fejlődő méltányos igényekhez képest a bevett vallásfelekezeteket egyházi és iskolai szükségleteinek kielégítésében támogatni, miért is a jelen törvény az állami költségvetésben különböző címek és rovatok alatt a bevett vallásfelekezetek részére felvételni szokott mindennemű egyházi és iskolai segélyeket érintetlenül hagyja, kivéve a különböző egyházak csekélyebb illetményével ellátott lelkeszeinek segélyezésére szolgáló tételt, mely a költségvetési törvényben meghatározandó összegben jövére az 1. és a 20. §-ban meghatározott célra szolgál.

22. §. Jelen törvény hatálya kiterjed a magyar állam egész területére, Horvát-Szlavonországok kivételével.

23. §. Jelen törvény végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter és a pénzügyminiszter bíznak meg.

A közalapi végrehajtó-bizottság intézkedése a lelkeszi jövedelem kiegészítéséről szóló törvény kapcsán.

Köztudomású dolog, hogy ez évi konventünk megbízta volt a domesztikai végrehajtó-bizottságot azzal, hogy a törvényerőre emelkedendő kongrua-javaslat intézkedéseit szem előtt tartva, jó előre lásson hozzá olyan tartalmú ívek készítéséhez, a melyek a leendő törvény határozmányainak megfelelőleg mindazt magukba foglalhassák, a melyekre magának az államkormányzatnak, de különösen nekünk magunknak is szükségünk van, s ez ívek kiállításánál nem mellőzhető olyan utasítás szerkesztéséhez, a mely minden tekintetben útbaigazító, megfelelő, világos legyen s így a célnak teljesen megfelelő.

Közalapi végrehajtó-bizottságunknak érdemes elnöke, a nyert megbízatáshoz képest, mihielyt elérkezettnek látta az időt arra, hogy a kettős munkátot foganatba vegye, összehívta a tagokat s megállapították úgy a *kimutatási ívnek tartalmát*, mint az ív kitöltésében kalaúzul szolgáló *utasítást*, a mely immár, miután a törvény, a melylyel ez az intézkedés összefüggésben, szoros kapcsolatban van, a király által szentesítést nyert, szétküldetett a püspöki hivatalokhoz s onnan az esperesekhez, a kiktől bizonyára rövid idő alatt az egyes illetékes lelkeszekhez is eljut a megfelelő számban, hogy gondolkozzanak az egyes pontok felett s szedjék össze az adatokat, még pedig *hiteles* adatokat, mert különben a remélt *segélykenyer-bot* eltörik s a szép jövőnek álma álomnak marad!

A nagy mértékben fontos végrehajtó-bizottsági munkát, mint említők, két részből áll. Egyik a jövedelem kimutatására szolgáló ív, a másik az ív kitöltésének utasítására vonatkozó rész.

Az íven összesen 36 fő-pont s ezek kapcsán sok, igen sok mellék-pont vár feleletet s így kitöltést. Az 1 és 8; 2. 2. b) és 9. 10; 3 és 11; 4 és 12; 5 és 13; 6 és 14. pontok az anya- és leányegyházak részéről nyert fizetésnek a kimutatására vonatkozó adatokat várják, még pedig a földbirtok kiterjedésének, — a földbirtok valóságos és kataszteri, — a bérbeadott épületek s a hasznót hajtó jogok, jogosítványok, iparüzletek jövedelmének adatait [1, 2, 2. b) 3, 4, 8, 9, 10, 11, 12. pontok]; a hívek által évenként teljesíteni kötelezett szolgáltatásoknak, mégpedig pénz-, termény-, kézi munka s ígás munka alakjában kötelezett szolgáltatásoknak, valamint a *tényleg* befolyt pénz, termény, kézi munka és ígás munka jövedelmének adatait (5, 6, 13, és 14. pontok). A 15—21-ig való pontok, mint a melyek az előbbiekkal együtt a kongrua-törvény 11. §-ának *felszámítandó jövedelmek* című részletével vannak összefüggésben, a temetési stólából eredő, a politikai község részéről jövő jövedelemnek, — az egyházmegyei s kerületi pénztárból, valamint az országos közalaptól nyert állandó segélynek, továbbá az alapítványokból folyó bármilyen más címen szereplő jövedelemnek a feltüntetésére szolgálnak. Ez a 21 pont a reáadott feleletekből együttesen adja meg arra a kérdésre a feleletet: *mennyi u lelkesznek a jövedelme?*

A 22—34. levő pontok alatt, a törvény 11. §. *levonható kiadások* című részletének megfelelőleg, azok a tételek lesznek kimutatandók, a melyek a *jövedelemből leszámlíthatók*. Mint a pontok száma elárulja: 13 tétel alatt sorolhatók el a levonható kiadások, a melyek a következők a törvény tartalmának megfelelőleg, természetesen a lelkesz által fizetett s teljesített kiadások köréből: 1. az állami adók s járulékai; 2. a törvényhatósági adók s járulékai; 3. a községi adók s járulékai; 4. egyéb, va-

1. mely törvényben gyökerező közterhek az anya- és leányegyház részéről kapott jövedelem után; 5. vízzabályozási költségek; 6. országos gyámintézeti $2\frac{1}{2}\%$ -os évi járulék; 7. egyházkerületi, 8. egyházmegyei gyámintézeti, 9. nyugdíjintézeti évi járulék; 10. egyéb alapokra fizetendő évi járulék; 11. a lelkész által használt ingatlanokra felvett kölcsön után, vagy földváltáság címén fizetendő évi járulék; 12. segédlelkész tartása, 13. a fuvardíj.

A 35. pont a missiói s leányegyház stb. távolságának feltüntetésére szolgál az anyaegyházról számítva, — a 36. pedig a hívek számára vonatkozik külön az anyas külön a leányegyházban.

Ezek után összeállításra való hely van a felszámítandó jövedelem, a levonható kiadás és a *kiegészítendő jövedelem*: számjegyei részére. Természetesen az aláírássok is ott lesznek az egyes lelkészek, egyházközségi gondnokok, esperesek s püspökök részéről, valamint hely van felhagyva az esperesi, püspöki s végrehajtóbizottsági megjegyzések feljegyzésére is.

Az utasítást szószerint közöljük, mint olyan okmányt, a mely az idő folyamán vitássá válható kérdésekben döntő erővel bírhat.

I. Általános utasítás.

A lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló törvény nem fizetést kíván adni a lelkészeknek, hanem ott, a hol a hívek ezt igénybe venni kívánják és nem képesek saját erejükből lelkészüket fizetését 800 frtra kiegészíteni: segélyre jön az egyháznak s a lelkészi összjövedelmet (a terhek méltányos leszámítása mellett) kiegészíti 600, illetőleg 800 forintra.

A törvény a beterjesztett jelentő-ívek alapján készült, de annak 3. §-a megengedi, hogy a jelentő-ívek a törvény 11. §-a értelmében kijavíthatók legyenek.

Az 1898. március 25-én tartott konvent 21. jegyzőkönyvi pontjában megbizta a Közalapvégrehajtó-bizottságot, hogy a jelentő-ívek revízióját a lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló törvény szellemében, különös figyelemmel a törvény szerint be nem számítható jövedelmek kihagyására, hivatalból eszközölje.

A jelentő-ívek fenti értelemben leendő kiigazítása előtt az ahoz szükséges okmányoknak, lehetőleg az egyházi felsőbbség ellenőrzése mellett — leendő kiállítására és beterjesztésére vált szükségessé, szem előtt tartásával a törvény azon intézkedéseinek, hogy „azon lelkész, ki valamely jövedelmet tudva elhallgatott, vagy valamely nem létező kiadást tudva hamisan vallott be, míg azon lelkészi állásban marad, melyben a hamis bevallást tette, a jövedelmi kiegészítésre való igényét elveszti,“ továbbá, hogy „ha a bevallás helyességeért felelős más hatósági személyek, tudva hamis bizonylatot állítanak ki, az államkincstárnak okozott kár megtérítésén felül 200 koronáig terjedhető pénzbírsággal sújtandók.“

A munkálat egyszerűsítése, áttekinthetőbbé tétele érdekében célszerűnek látszott nem a beterjesztett jelentő-ívek adatait módosítani, hanem új íveket bocsátani ki, melyekbe úgy a régi, valamint az új adatok mindjárt a helyszínén lesznek bevezetendők. Ennek folytán ezt a „Kimutatás“-t azoknak az egyházaknak, a hol a lelkészi állomás 1898. jan. 1-én rendszeresítve volt s hol a lelkész összjövedelme az 1894-ben beterjesztett jelentő-ívekben, vagy az azóta 1898. január 1-ig szervezett lelkészi állomások díjleveleiben 800 frtnál kevesebbre van feltüntetve és azoknak, a hol a törvényben megengedett leszámítandók leszámításával 800 frton alulinak mutatkozik a lelkészi jövedelem, az esperes hivatalból küldi meg 3 példányban. Együttal körlevélileg felhívja a többi

egyházak lelkészeit, hogy ha azt hiszik, hogy jövedelmük — a törvény által megengedett összegek leszámítása után — a 800 frtot nem éri el, ez esetre fizetésök kiegészítését, illetőleg a jelen kimutatási űrlap megküldését kérhetik.

Minden lelkész, ki jövedelmének kiegészítésére igényt tart, köteles 1898. jan. 1-én egyházhatósági megerősítés folytán érvényben volt lelkészi díjlevelét, ennek sajátkezűleg leírt másolatát s mindazon bizonyítékokat, melyek igényeinek beigazolására használni kíván, vagy melyeket a jelen utasítás előir, készen tartani, illetőleg legkésőbb folyó évi augusztus 31-ig beszerezni, figyelembe véve azt, hogy csak azon jogok fognak tekintetbe vétetni, melyek szabályszerűen beigazoltattak s hogy csak azoknak fizetése lesz kiegészítésre javaslatba hozható már az 1899. évre, kiknél a jövedelem mennyiségének kérdése a folyó év végéig rendezve lesz.

Az esperes, vagy ennek megbízásából egy vagy több, legfeljebb 3 tagú egyházmegyei küldöttség a folyó év szeptember havában személyesen megjelenván, minden oly egyházban, hol a lelkészi jövedelem kiegészítendő lesz, az adatok helyességéről a helyszínén meggyőződést szerez, a Kimutatás rovatait kitölti s azt hitelesített igazoló okmányaival felterjeszti.

Ezen 3 példányban szerkesztendő, a lelkész és gondnok által aláírandó, az egyház pecsétjével ellátandó, az esperes által hitelesítendő Kimutatások folyó évi október hó 15-ik napjáig az illető egyházkerület püspökéhez lesznek felterjesztendők, ki azokat hitelesítésével el látva, a netaláni felelősségre vonatkozó észrevételei bejegyzése mellett október hó folyamán a Közalapvégrehajtó-bizottsághoz (Kenessey Béla, Kolozsvár) fogja be küldeni. A kimutatások 3 példányban, az ezeket igazoló mellékletek pedig csak egy-egy példányban terjesztendők be.

Ha valamely egyház presbyteriuma vagy annak lelkésze az esperes, illetőleg egyházmegyei küldöttség által felszámított és bevezetett fizetést magára nézve sérelmesnek tartja s ezt azonnal kijelenti, jogában áll az ellen f. évi október 10-ig bizonyítékaival felszerelt felelősséget nyújtani be egyházmegyéje espereséhez, ki azt a Kimutatással együtt terjeszti föl a püspöki hivatalhoz. A felelősséget ügyekben — a Végrehajtó-bizottság előterjesztése alapján — a konvent lesz hivatva végérvényesen dönteni.

A bizonyítékul szolgáló összes okmányok s az ezek kiállítását a hatóságoktól kérő folyamodványok bélyegmentesek, azért ezekre felül mindenütt ez irandó: „Kongrua ügyben bélyegmentes.“

A számítás korona és fillérben történik.

Ha az űrlapban felsorolt valamelyik címen nincs az illető lelkésznek jövedelme, úgy ez „nincs“ szó bejegyzése által jelzendő.

II. Részletes utasítás.

I. Felszámítandó jövedelmek:

1. és 8. A földbirtok kiterjedése a kataszteri birtok-ívekből jegyzendő be. Ez okból felkérendő az illető jegyzők, hogy a lelkész használatában levő — úgy az anya-, valamint a leányegyházakban fekvő — földekre vonatkozó kataszteri birtokíveket hitelesített alakban szolgáltatassák ki. Ezen birtokívek, valamint egyéb bizonyítványoknak kiállítására, és pedig bélyegmentes kiállítására, az illető hatóságok rendeletileg lettek utasítva. A földbirtok művelési ágak szerint irandó be s csakis a ház, udvar és kert hagyandó ki. Ha azonban a kert $1\frac{1}{2}$ (másfél) katasztrális holdnál nagyobb, úgy a többlet felveendő lesz.

a) Ezen rovatba a ház, udvar, kert ($1\frac{1}{2}$ kat. holdig) terjedelme vezetendő be a kataszteri birtokívből.

2. és 9. A föld tiszta jövedelme a jelentő-ívek adatai szerint irandó be; de ha ezek nem látszanának helyeseknek s a földbirtok bérbe van adva, úgy annak tiszta jövedelme a haszonbéri szerződés másolatával igazolandó, mely az egyházi gondnok és a községi előjáró által lesz hitelesítendő. Ha pedig a birtok házilag kezeltetik, úgy a tiszta jövedelem a vidéken szokásos haszonbér 1893—97-ig terjedő 5 évi átlaga alapján számítandó s ez a községi előjáróság által kiállítandó és a járás szolgabírája által hitelesítendő községi bizonyítvánnyal lesz igazolandó. Ha a birtok így kimutatott tiszta jövedelme kisebb, mint az a bemutatott jelentő-ívben vagy az eredeti díjlevélben felszámítva van, úgy a különbözet igazolandó. Teljes bizonyíték nélkül a jelentő-ívben foglalt bérjövedelem, illetőleg a díjlevél adatai vezetendők be. A ház, udvar, kert ($1\frac{1}{2}$ kat. holdig) jövedelme nem számítandó.

b) és 10. Ezen rovatokba a földbirtok kataszteri tiszta jövedelme vezetendő be, a fentemlített kataszteri birtokívekből a ház udvar, kert ($1\frac{1}{2}$ kat. holdig) jövedelmének kihagyásával.

3. és 11. A bérbeadott épületek jövedelme vagy a haszonbéri szerződéssel, vagy községi bizonyítvánnyal igazolandó, úgy, mint feljebb, a föld jövedelmének kimutatásánál történt. A bérjövedelemről azonban fentartási költség címén általános házbér-adó alá eső városokban 25%, más helyen 30% levonandó.

4. és 12. A hasznat hajtó jogok, jogosítványok, iparüzletek, (fahasználat, legeltetés, halászat, makkoltatás, malombér stb.) utáni jövedelmek vagy a szerződéseknek a gondnok és a község előjárósága által hitelesített másolataival, vagy a község előjárósága által kiállított s az illető járás szolgabírája által hitelesített községi bizonyítvánnyal lesznek igazolandók.

5. és 13. Az egyház és hívek által pénzben, terményben, munkában stb. teljesíteni kötelezett fizetések s azok pénzértéke a jelentő-ívek, vagy az 1898. január 1-én érvényben volt lelkészi díjlevélből irandók be. A termények, munkák fentiek szerint kimutatott pénzértékének lejjebb szállítása meg nem engedhető. Aránytalanul alacsonyan számított árak mellett ezek értéke megfelelően felelmeendő. A termények, kézi- és igásmunkából befolyó jövedelmek $\frac{1}{6}$ -od része kezelési, illetőleg behajtási költség címén levonásba hozandó.

6. és 14. Habár az egyház és hívek által pénzben, terményekben, kézi és igásmunkában teljesített fizetésre nézve a törvény alapul fogadta el azon tételeket, melyeket a lelkészek jelentőíveikben kimutattak: mégis szükségesnek látszik tudomást nyerni ez alkalommal arról is, hogy vajjon mindenütt pontosan befizettetnek-e ezen összegek, kiszolgáltatnak-e a termények és lerovatik-e a kézi- és igásmunka? s ha a törvényben engedett összes jogorvoslatok igénybevétele dacára sem, vajjon mennyit tehet ki azon összeg, melyet a lelkész ezen a címen évenként elveszít. Vajjon állandó természetű-e ezen vesztesége s nem volna-e az valami úton elhárítható? Azon körülmény, hogy az elmaradt lelkészi fizetés behajtására nézve a lelkész, illetőleg az egyház mindazt megtette, a mit e tekintetben az egyházi törvények megengednek, az illető esperes által igazolandó; az pedig, hogy ez a veszteség állandó természetű-e, s nem hárítható-e el, az esperes vagy az egyházmegyei kiküldöttek által foganatosított vizsgálatról felvett jegyzőkönyvvel igazolandó.

Ezen pont alá jegyzendő tehát be, hogy az 1893—97-ig terjedő utolsó öt év átlagát véve fel, mennyit vett be évenként a lelkész **tényleg** híveitől pénzben, terményekben, kézi és igás munkában, az utóbbiakat pénz-

értékben kifejezve. Az idevonatkozó kimutatás egyháztanácsban állapítandó meg, s a lelkész, gondnok és presbyterium aláírása által hitelesítendő bizonyítvánnyal igazolandó.

15. A keresztelési és esketési stóla beszámítás tárgyát nem képezi. A temetési stóla azonban az egyháztanácsilag megállapított összeg s a halálesetek számának egybevetésével az 1896—1897-ig terjedő öt évi átlag alapján számítandó ki a lelkész által, s az egyház presbyteriuma által kiállítandó bizonyítvánnyal igazolandó. Az anya- és leányegyházakból nyert stólaris jövedelem összeadandó s együtt vezetendő be.

16. A politikai községtől (város) húzott jövedelem itt sorolandó fel és pedig a község előjárósága által kiállított s a járás szolgabírája által hitelesített bizonyítvány alapján. A terménybeli szolgáltatások pénzértéke az 1893—1897-ig terjedő öt évi helyi átlag szerint állapítandó meg. Ha több politikai községtől húz a lelkész rendes évi jövedelmet, úgy — a község neveinek felsorolása mellett — az összegek egyesítve lesznek bevezetendők.

17. Ide vezetendő be azon összeg, melyet a lelkész az egyházmegye pénztárából évenként állandóan húz. Az összeg mennyisége az esperes által lesz igazolandó, de nem külön bizonyítvánnyal, hanem a Kimutatás összes tételeinek hitelesítése által.

18. 19. Hasonlóan az egyházkerületi pénztárból, vagy közalaptól segély címén nyert állandó jövedelem mennyisége a püspök által lesz igazolandó úgy, miként az az egyházmegyéknél előírva van.

20. Az alapítványokból nyert évi jövedelem mennyisége az esperes által igazolandó, ki ez iránt az alapítólevélből szerez magának biztos tudomást, — figyelembe véve a törvény azon rendelkezését, hogy csak az állandó természetű jövedelmek számítandók fel.

21. Ha valamely más, eddig fel nem sorolt címen van a lelkésznek ilyen minőségében állandó évi jövedelme, úgy ez — a jövedelem forrásának rövid megnevezése mellett — ezen rovatban lesz feltüntetendő; vallás, vagy valamely tantárgy tanításáért, éneklésért, szóval nem lelkészi ténykedésért az egyháztól, polgári községtől, vagy államtól húzott, habár állandó természetű jövedelem, beszámítás tárgyát nem képezi.

2. Levonandó kiadások:

A törvény célja az lévén, hogy a lelkésznek 600, illetőleg 800 frt évi jövedelem biztosíttassék, levonni engedi a bruttójövedelemből azon kiadásokat, melyek nem a lelkész egyéni ellátásából erednek. De nem enged levonni semmit, a mit a lelkész helyett más valaki teljesít, a nélkül, hogy ez a lelkész jövedelméből leszámíttatnék. Ezen elvből kiindulva az esperes, illetőleg egyházmegyei küldöttség meggyőződést szerez magának arról, hogy mily adókat, közterheket stb. köteles a lelkész jövedelméből fedezni, s melyek azok, melyeket az egyházközség vagy más alap fizet a lelkészért.

23. Az állami adók és járulékeinak összege a község előjárósága által kiállított hivatalos bizonyítvánnyal igazolandó az eredeti adókönyv felmutatása, szükség esetén a B) tabella betekintése mellett. A leányegyházakban a lelkész által fizetett adók hasonló módon külön adóbizonyítványokkal igazoltatván, az anyaegyház adójával összegezendők s együtt vezetendő be.

24, 25, 27. pontokhoz. Ugyanilyen eljárás követendő a törvényhatósági, községi adóknál s vízszabályozási költségeknél.

26. Egyéb, valamely törvényben gyökerező, de a lelkész által évenként számítandó közterhek az illető járás

szolgabírája által hitelesítendő községi bizonyítvánnyal igazolandók. Ha valahol a lelkésznek természetben lakása nincs, a lakbér címén a díjlevélben kitett összeg levonásba hozható.

28—31. Országos gyámintézeti, valamint az egyházkerületi, egyházmegyei gyám- és nyugdíjintézeti évi járulékok mennyisége, vagy az a körülmény, hogy azt maga a lelkész fizeti. az illető esperes és püspök által bizonyítandó, de nem külön bizonyítvánnyal, hanem a jelentő-iv egész tartalmának hitelesítése által.

32. Azon esetben, ha a lelkész még más valamely alapnak kötelezett, évenként fizető tagja, akkor ezen körülményt az illető alap vezetőségétől előre beszerzendő bizonyítvány alapján az esperes lesz hivatva igazolni.

33. Ha a lelkész által használt ingatlanokat zálogkölcsön, vagy földvátság terheli s ennek kamatait a lelkész köteles fizetni, akkor ezen körülmény — az eredeti díjlevél betekintése mellett — az egyház presbyteriuma által kiállítandó bizonyítvánnyal lesz tanúsítandó s az évenként fizetni kötelezett összeg mennyisége a betáblázási végzés, vagy telekkönyvi kivonat felmutatása s másolatának becsatolása által, vagy fizetési könyvvel lesz igazolandó.

34. Segédlelkész tartásáért csak azon esetben lehet bizonyos és pedig 50 koronánál nem nagyobb összeget levonásba hozni, ha az egyháznak káplán tartására régi törvényes joga van, vagy az egyházkerület (egyházmegye) káplán tartását az illető lelkésznek megrendelte s az állás tényleg betöltve is van. Ha tehát a segédlelkészi állás betöltve nincs, vagy a lelkész saját kényelmére kérte a segédlelkészt, vagy az egyházmegye rendelte ugyan, de más alkalmazása is van, pl. nevelő, úgy ezen körülmény a megfelelő rovatba röviden bejegyzendő, levonásnak azonban ez esetben helye nincs.

35. Ha a lelkész gondozása alatt missiói kör, vagy oly leányegyház (társegyház, szórvány) van, melyből nincs semmiféle, vagy alig van számottevő, állandó, díjlevélileg biztosított évi jövedelme: ez esetben — ha azt a hívek lelki gondozása különösen indokoltá teszi — fuvarbér, illetőleg lótartási átalány címén bizonyos összeg levonása javaslatba hozható. Egy-egy ilyen filiára (társegyház, szórvány) nézve legfeljebb 100—100 korona s összesen — bármennyi szórvány lenne — 400 korona számítható le ezen a címen. A levonás iránti végleges elhatározás a konventnek tartatván fel.

36. Ezen rovatba bejegyzendő az összes leányegyházak (társegyház, szórvány) neve s mindenik név után beirandó, hogy mily távolságban van az az anyaegyház-tól. A távolság kilométerekben lesz kitüntetendő.

37. Bevezetendő e rovatba az anyaegyház, valamint az összes leányegyházak (társegyház, szórvány) neve s mindenik név után bejegyzendő, hogy mekkora a lélekszáma az egyházközségnek.

Utasítás

a lelkészi jövedelmek új összeírására.

Mindnyájan tudjuk, hogy a f. évi Konvent 21. sz. határozatában, megbizta a közalapi végrehajtó-bizottságot, hogy vegye figyelembe a congrua-törvény létesültét, annak életbe lépte előtt a díjlevél revisiót, a törvény szellemében, különös figyelemmel a törvény szerint be nem számítható jövedelem kihagyására, hivatalból eszközölje.

A határozatból első tekintetre látszik, hogy sem a Konvent, sem a végrehajtó-bizottsága nem arra gondol előbb, a mi most készülöben van. Nem új összeírást akar,

hanem csak a díjlevelek revideálását, különös figyelemmel a törvény szerint levonható kiadásokra, ezt is hivatalból eszközölni. A minek más értelme nincs, mint az, hogy a végrehajtó-bizottság bizonyos kérdő pontokkal fordult volna az egyházakhoz, különös figyelemmel a levonható kiadásokra. s az így felküldött adatok alapján az államsegély mennyiségét megállapította volna.

Indokolta volna ezt talán az idő rövidsége és a Konvent részéről folyó következetesség, mely az előző összeírások helytelenségét sohasem akarta teljesen elfogadni. Ez eljárásra aztán igen helyesen jegyezte meg Fejes István e f. évi egyházkerületi gyűlésen (9. pont), hogy az nem is célszerű, bele is vág az egyházkerület jogkörébe.

Ezen, vagy más indok előtt hajolt-e meg a közalap érdemes végrehajtó-bizottsága, nem tudjuk? Elég az hozzá, hogy nagy felaladához híven, mihelyt a congrua-törvényjavaslat a főrendiházban is elfogadtatott, e központi bizottságunk összeült és kidolgozta a lelkészi jövedelmek teljesen új összeírására vonatkozó részletes utasítást, a melyek most már kéznél vannak, miután a király szentesítette a törvényt.

Általában annyit jegyezzünk meg ez utasításra, hogy végrehajtó-bizottságunk, okos, körültekintő, mindenre kiterjedő részletességgel járt el, méltóan ahoz az ügyszóhoz, melyet a törvény, habár csak kicsi mértékben szolgálni kíván, t. i. ecclesiáink sorsának; a papi kar jövőjének biztosítását. Ha az összeíró küldöttségek is pontosan, lelkiismeretes hűséggel járnak el tisztokban, miben nem kételkedünk, hiszszük, hogy ez új összeírás nem lesz Penelope vászna, melyet nappal megszönek, éjjel feljtenek.

A részletekre vonatkozólag elsőben is sajnáljuk, hogy a végrehajtó-bizottságnak két igen fontos kérdésben kötve kellett magát éreznie, a mi mindenesetre a törvénynek a hibája. Az egyik a földjövedelem számításának kulcsa; ebbe azonban úgy látszik bele kell nyugodnunk; legfeljebb a logica szempontjából kell sajnálnunk a miniszternek a törvényjavaslathoz fűzött indoklásán, mely olyan formán hangzik, „hogy a bérleti alapot már csak azért is el kellett fogadni, mert a földdel nem bírók, ha a kiegészítés kataszteri alapon történik, könnyen előnyben lesznek, a földdel nem bíró lelkészek felett, ha t. i. mindkettőjük fizetése 800 frtra egészítették ki.”

Ha már Dante így szólott: „Nem hitted te tán, hogy az ördög a logikát ismerje?” Mennyivel inkább kellett ismernie a miniszternek? Miért nem jutott ez eszébe a tanítói fizetések kiegészítéséről szóló indokolásnál, a hol az érvet még nagyobb eredménnyel lehetett volna alkalmazni?

Ezen tehát legfeljebb sajnálkoznunk lehet, de segíteni nem. Az utasításnak másik pontja azonban, mely ismét a törvényből folyik, félő, könnyen alkalmul fog szolgálni, hogy sokan e vászon felfejtésén fáradjanak. Mert a mennyire sajnálatos, hogy ezt a törvény tárgyalásakor észre nem vették, épen oly kíváncsi, hogy azon valamiképp segítve legyen, mivel egy nagy igazságtalanság lenne általa megszüntetve.

Tudjuk ugyanis, hogy a törvény szerint le nem vonható semmi oly kiadás, melyet az egyház fizet a lelkész helyett. Ez általában igen helyes, mert könnyen félremagyarázásokra adott okot a nép előtt; de az adóra alkalmazva, melyet az egyház a lelkész földjeiért fizet, a legnagyobbfokú igazságtalanság!

Igazságtalanság szemben a kath. egyházzal, mely egyházban az adókat eddig a lelkész fizetvén, a törvény szelleméből kifolyólag jövőben levonható lesz és az állampénztár fogja fedezni, de igazságtalanság a magunk egy-

házával szemben is. Ismerjük mi ennek az egyházi adónak a történetét. Tudjuk, hogy a kisebb vagy nagyobb ellentálláson fordult meg annak el vagy el nem fogadása. Tudjuk, hogy sok helyen vérrel, bottal hajtatott végre, tudjuk tapasztalatból, hány keserű órát szerzett a lelkésznek ott is, a hol elfogadtatott; mily botránykő volt ez igen sok egyházban!

Ha a törvény így fog végrehajtani, nem tekintve a kath. egyházzal szemben való helyzetünket: igazságtalan arányba hozzuk egymással saját egyházunkat is. Mert az adótól eddig ment egyházak attól jövőben még inkább mentesek lesznek, s meglehet, hogy a legkisebbek, a leggyengébbek ezután is fognak a teher alatt nyögni.

Vajjon nem lehetett volna, vagy nem lehetne-e még ma is ezt az igen fontos kérdést, az egyházi adózás felszinen levő kérdéseivel kapcsolatba megoldani, s kidobni ezt az örökös tengeri kígyót, legalább a nagyon is szegény, nagyon is túlterhelt egyházak kebeléből.

„Caveant consules. . . .“

Még pár megjegyzést teszünk, melylyel már a szöveg egy-két homályos kifejezése ellen emelünk kifogást.

Az utasítás a) pontja ugyanis így szól: „A földbirtok jövedelme a Jelentő-ívek adatai szerint irandó be.“ Mindjárt utána; „de ha ezek nem látszanak helyeseknek. . . .“ Ebből ugyan logícailag nem következik más, minthogy az új összeírás módot akar nyújtani arra, hogy a hol az előbbi összeírás helyessége ellen panaszok emeltettek, ott azok kiigazítására, az új összeírás által felsorolt módon, hogy t. i. az ily helyeken úgy kell eljárni, hogy ha a földbirtok bérbe van adva, annak jövedelme a haszonbéri szerződés másolatával, házi kezelés esetén pedig a vidéken szokásos haszonbéréről szóló hivatalos bizonyítványokkal igazolandó.

Az első pont tehát imperative van mondva, hogy a Jelentő-ív adatai irandók be. Ámde nem fog-e ez a „nem látszanak helyeseknek“-féle kifejezés könnyen félreértésekre adni alkalmat? Felfogásunk szerint panaszt az előbbi Jelentő-ívek helyessége ellen csak az illető lelkész és presbyterium tehet. De e kétértelmű kifejezés után nem fog-e akadni küldöttség, mely azokból jogtalan beavatkozásokat igényel a Jelentő-ívek adatainak kiszolgáltatásával, midőn különben az ide vonatkozó adatok az egyházba közmegnyugvást okoztak is.

A másik pont a lórtartásra vonatkozik. Erre vonatkozólag a törvény azt mondja: „A méltányosság azt kívánja, hogy midőn a lelkészesség hatásköre nagyobb területre, 3—4, sőt több egymástól távolfekvő községekre terjed, ebből eredő kiadás levonható legyen és a lelkész a fuvarkölttség levonása után kapja meg a 800, illetve 400 frt jövedelmi minimumot. Annak elbírálása vajjon a lelkész hivatal megkívánja-e, hogy a lelkész fogatot tartson, vagy fuvarkölttség címén valamit leszámithasson, a konkrét viszonyoktól függ!“

Erre nézve az utasítás így szól: „Ha a lelkész gondozása alatt missiói kör vagy leány-egyház (társ-egyház, szórvány van), melyből nincs semmiféle, vagy alig számottevő, díjlevélileg biztosított évi jövedelme: ez esetben, ha azt, a kinek lelki gondozása különösen indokoltá teszi: fuvarbér, illetőleg lórtartási átalány címen bizonyos összeg levonása javaslatba hozható. Egy-egy ily filiára (társ-egyház, szórvány) nézve legfeljebb 100—100 korona, összesen bármennyi szórvány legyen 400 korona számítandó le ezen a címen.“

Már most az a kérdés, mit ért a végrehajtó-bizottság az ily filiákból származó, állandó, díjlevélileg biztosított jövedelem alatt? Szerintünk az ily filiákból származó jövedelem gyanánt biztosnak csakis a földbirtok és az

alapítványok tekintendők. Nem tekinthető ilyennek pl. a lelkész részére az ott lakó családtól származó s évenként adni szokott szolgálmányok és párbérek, mivel ezek, bár díjlevélbe foglaltatnak, a családok elszármazása, elhalása vagy más címen könnyen veszélynek vannak kitéve, így állandó természetűeknek nem mondhatók.

A mi pedig a hívek lelki gondozásának fontosságát illeti: minden szórvány, filia, társ-egyház ilyennek, napjainkban kétszeres mértékben ilyennek tartható. E pontra vonatkozólag meg kell még jegyeznünk, hogy az államtól e címen remélt jövedelemnek arra kell birnia rövid időn a Konventet, hogy a missiókra adott segélyek mennyiségét módosítsa és az e célra adni szokott összegek egy jó részét más célokra fordíthassa.

Péter Mihály.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Gróf Teleky Zsófia, Bárány Vay Bélának, a tiszáninneni ref. egyházkerület főgondnokának neje, e hó 13-ikán, hosszas betegség után, élete 62 évében, meghalt Geichenbergben, a hová gyógyulást nyerni vitték övéi. Benső s igaz részvéttel osztozunk főgondnokunk s családja mély bánatában, a mely az elhunyt, kiválóan jótékony lelkületű nő sirba térte által támadt keblünkben. A megboldogult az elhagyatottak, szegények, özvegyek és árvák jóltevője volt, a ki a Borsod megyében régóta fennálló árvaházat gondjaiba vette s mint a borsodmegyei nőegylet elnöknője, az árvaházra nem keveset aldozott; az alsó-zsolcai egyszerű asszonyoknak pedig valósággal gondviselőjük volt, a ki személyesen kereste fel az elhagyatottakat s gyógyírt igyekezett adni a szenvedőknek. . . . Temetése nagy közönség jelenlétében július 16-ikán délután ment végbe Alsó-Zsolcán. — Legyen a jótékonyágával felejthetetlené lett nőnek emléke áldott! — Csak későn és most is kerülő úton vesszük a hírt, hogy tiszáninneni papságunk Nesztora, a 94 éves Rásky Endre, ung-vajkóci lelkész, még június 25-ikén elhunyt és 27-ikén, általános részvét mellett el is temettetett. Tudomásunk szerint N.-Ráskán, Vajában, Pinkócon és Vajkócon hivataloskodott s közöttük, csupán ezen az utóbbi helyen kerek 50 éven át; hosszabb ideig volt egyházmegyei tanácsbíró is. — Mély részvéttel és a Gondviselés iránt való őszinte hálával állunk meg a végső nyugalomra elért fáradt munkás immár behantolt sírhalma felett mi is, kívánva, hogy hosszú álma zavartalan legyen! De hisszük, hogy az ungiak kegyelete bővebb világoosságot is fog deríteni az atyáikhoz költözött pátriárcha emlékezetére, lapunk olvasói előtt . . .

— **Tanári kinevezés.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter Tóth Benő miskolci ref. helyettes tanárt, az intézet rendes tanárává nevezte ki a német-nyelv s irodalmi tanszékre.

— **Kitüntetett református lelkész.** Az erdélyi ref. egyházkerület egyik legidősebb lelkészét, Páncél Károly fogarasi első lelkészt, 50 éves jubileuma alkalmából ő felsége, az egyház és a közügyek terén kifejtett munkássága jutalmául a koronás arany érdem-kereszttel tüntette ki . . . A kitüntetés felett mintha nem tudnánk teljes szívvel örülni, mert itt is az áll előttünk, a mi a koronázási jubileumkor történt elismerés-nyilvánítások alkalmával elfoglalta lelkünket, t. i. hogy nem megfelelő kitüntetési fokozat az, a melyben a mieink reszesülnek, úgy, hogy jólélekkel ezt mondjuk rendesen: nincs benne

köszönet. Míg a r. kath. atyafiai lelkeszei s főpapjai csak úgy versenyeznek egymással a kir. tanácsosságnak s a valóságos belső titkos tanácsosságnak a sokakat jelentő címeivel, addig azok a prot. lelkeszek, a kik bizonyára tettek annyit, sőt igen sokszor többet is, mint a róm. kath. plebánusok, nagy ritkaságképen részesülnek egy-egy érdemkeresztben! . . . Elvi álláspontunk az, hogy egyáltalán nincs szükség ezüst, arany érdemkeresztes papokra, — nincs kir. tanácsos címükre sem, — de ha mégis kitüntetés adnak valamelyiknek, az legyen kitüntetés s ne olyan, a melyet sokan kapnak egyszerűen kitüntetés utáni vágyból.

— **A debreceni ref főiskolának** Pfanschmid Kálmán nyugalmazott miniszteri tanácsos 10,000 forintot hagyott alapítványul.

— **Fekete könyvtár.** Gróf Majláth Gusztáv vezetése alatt több róm. kath. mágnásnő azzal a tervvel foglalkozik, hogy a nép részére olyan könyvtárakat kell létesíteni, a melyek a felvilágosodás terjedését akadályozzák, sőt egyenesen útját állják. . . . Bizony bizony nagy lelki vakságban szenvednek vezető és vezetett művelt-lelkű mágnásaink s mágnásnőink, a kik a haladás századában is útját akarják állani a haladásnak. — De hát nem ez illik-e a róm. katolicizmus egész jelleméhez? . . . Kiváncsiak vagyunk, hogy milyen is lesz annak a fekete-könyvtárnak az első fecskéje! (0)

— **Esperesi értekezlet.** Július 20-án Kun Bertalan tiszáninneni ref. püspök elnöklete alatt Miskolcon a közalapi végrehajtó bizottság által a »lelkészi jövedelem kiegészítése« céljából készített ívek kitöltésére irányuló utasításokra vonatkozólag esperesi értekezlet tartatott, a melyen jelen voltak: Nagy Pál, Vadász Pál, Szabó Endre, Tóth Dániel, Keresztury József, Révész Kálmán esperesek, s Hutka József felső zémpelési főjegyző s a mi az értekezlet szempontjából kiválóan fontos: *Dókus Ernő*, a ki tudvalevőleg a közalapi végrehajtó bizottságnak elnöke s az utasítás tulajdonképi készítője. Egyező volt a vélemény, hogy az utasítás annyira világos, részletes, minden irányban körültekintő, hogy különösebb figyelemztetést fölösleges lenne hozzáadni. Minden egyes érdekelt lelkész az utasításban foglaltakat könnyen megértheti s a szükséges adatokat a kellő időre beszerezheti. Nem is mellékelnek azért az esperesek az utasításhoz különösebb útbaigazításra irányuló figyelemztetést, hanem azt kötik szigorúan a lelkükre, hogy saját érdekükben a törvény utasítás rendelkezéseit pontosan kövessék. A mennyiben azonban úgy a lelkészi díj-levelekre, illetőleg azoknak másolatára, mint az 1894-iki »Jelentő ívek«-re mulhatlanul szükség leend az összeírások alkalmával, figyelemztetve lesznek a lelkészek, hogy, ha akár egyik, akár másik tekintetben a szükséges irat nem volna birtokukban, jelentsék be az espereseknek. A lelkész-tanítóságokra vonatkozólag mondatott ki az a megállapodás, hogy ott, a hol a lelkészi jövedelem külön van felvéve már a Jelentő ívben, a mostani összeírás alkalmával is így kell kimutatást eszközölni, — a hol pedig a lelkészi és tanítói jövedelem együtt mutatandó ki, tekintettel természetesen arra, hogy a tanítási díj a felszámításban nem szerepelhet. Az ívek 6 és 14 pontjait illetőleg azzal kell tisztában lenni, hogy az azokra adott adatok tulajdonképen csak statisztikai értékek lesznek, a melyeknek a jelenre vonatkozólag semmiféle befolyások nem lesz a kiegészítési összegre nézve, — de mint statisztikai adatok is teljesen hiteles és megbízhatók tartoznak lenni. — A küldöttségek, a melyek az ívek kitöltését fogják eszközölni, jelentést, illetőleg jegyzőkönyvet tartoznak az esperesekhez adni, a

kiknek ezek mintegy biztosító okmányul fognak szolgálni az esetleges hibás adatokért való felelősségben.

— Az értekezlet a legnagyobb elismeréssel adózott *Dókus Ernőnek*, hogy nemcsak az utasítások készítésében volt igen gondos s a lelkészi kar érdekeire minden irányban körültekintő, hanem személyes megjelenésével s felvilágosító előadásával is bizonyosságot tett arról, hogy a legmelegebben érdeklődik a ref. lelkészi kar ügyei iránt. Megnyugvással fogadta az értekezlet *Dókus Ernőnek* azt a jelentését, hogy az ívek s az azokon levő utasítás csak most kerül a nyilvánosságra, annival is inkább, mert nem lett volna alkotmányos eljárás, ha egy még nem szentesített törvényre vonatkozólag utasítás adatott volna ki s épen azért nem helyeselhető az az eljárás, a melyet e tekintetben egyik egyházi lapnál tapasztaltunk, a mely az utasítást régen közölte. (s. n.)

— **A hű pásztor.** A kubai háború rút színben tünteti fel a manillai r. kath. érseket, a ki híveit rövid úton a faképnél hagyta, mihelyt a háborús mozgalom kitört, épúgy, mint a milanói érsek, a ki szintén nem volt hajlandó a legközelebb történt népmozgalom alkalmával becses bőrét veszélyeztetni. Sem egyik, sem másik pásztor nem ismeri az Ur szavait, hogy a jó pásztor nem hagyja el juhait! A manillai hűtlen pásztor levelet írt megugrása előtt, a melyben így szólt: . . . az igaz vallást eretnekek jönnek elnyomni. Ha diadalt aratnak, templomaink protestáns imaházakká lesznek s a szűz képét kidobják az utcákra. Gyermekeink (??) a barbárok kezébe kerülnek s bűnök terhét fogják hordozni. A szigetről az egyedüli vallás, a mely a reménység zöld lombjával biztat, el fog tűnni. Isten örök élettel áldja meg azokat, a kik a vallásért harcolni fognak. . . . Persze az érsek úr Istennek ezt az áldását önmagának nem óhajtja, hanem kereket old s a megugrásával lelkesíti juhait a harcra! . . .

— **A miskolci református felsőbb leányiskola** felügyelő bizottsága főtisztelendő Kun Bertalan püspök úr elnöklete alatt július 17-én gyűlést tartott, melynek két fő tárgya a tornacsarnok építése és az 1898/99-iki iskolai évre, az internátusba való felvételért folyamodók kérvényeinek elintézése volt. A tanácskozásban részt vettek Tóth Dániel esperes, Nagy Ignác egyházkerületi tanácsbíró, Kun Kálmán, Mikuleczky István, Pataky Sándor és Tóth Pál. A tornacsarnok építésére nézve a már harmadik terv építési költségvetésének az iskola pénztári, általában anyagi erejét nagyon is túlhaladó összege miatt megállapodás nem jöhetett létre, a mennyiben ezt a tervet és költségvetést a felügyelő-bizottság az egyházkerületnek tartozik ismét bemutatni. Így az igazgatóság minden ügybuzgósága mellett is a tornacsarnok építése már csak a jövő tavasszal létesül. Az internátusba a jövő 1898/99 iskolai évre felvettettek a következő növendékek: Asztalos Irén (Heő-Papi), Benkó Irén (Nagy-Kőrös, Pestm.), Búz Róza (Nagy-Kőrös), Balogh Ilona (Edelény, Borsod), Bódogh Margit (Emőd, Borsod), Bodnár Irma (Velezd, Borsod), Dörner Gizella (Póprád Szepes), Fodor Julia (Perkupa, Abauj-T.), Főző Erzsébet (Ond, Zemplén), Erdőhegyi Katalin (Gyüre, Szabolcs), Gaál Irma (Devecser, Abauj-Torna), Gally Vilma (Póprád), György Jolán (Zsíp, Gömör), Horváth Jolán (Tisza-Szederkény, Borsod), Igaz Mariska, Igaz Juliska (Szerecs), Jákó Kornélia (Tisza-Bura, Jász-Nagy-Kun-Szolnok), Kántor Ilona (Ricse, Zemplén), Kerekes Anna (Nemes-Bikk, Borsod), Klobusitzky Emilia (Fiume), Kolonay Jolán (Bánóc, Zemplén), Kőrössy Ilona (Vily, Zemplén), Kubinyi Erzsébet (Új-Fehértó, Szabolcs), Kum-

mer Juliska (Alsó-Szlovinka, Szepes), Lengyel Boriska (Bárca, Abauj-T.), Mikecz Ilona (Kemecse, Szabolcs), Mitsky Anna, Mitsky Ida (Pusztadános, Pest), Mór Erzsébet (Jenke, Ung), Novák Jolán (Sárospatak), Nozdorovitzky Ilona (Uj-Fehértó, Szabolcs), Rác Ilona (Nagy-Halász, Szabolcs), Svingor Rózsa (Sajó Vadna, Borsod), Scholtz Gizella (Komádi, Bihar), Szakal Erzsébet (Boldva), Szántay Vilma (Mátyóc, Zemplén), Székelyhídy Margit (Visk, Máramaros), Terhes Mariska (Edelény, Borsod), Tóth Ilona (Túr-Keve, Jász-Nagy-Kun-Szolnok), Végh Ilona (Harsány, Borsod).

— **Nyílt kérdések.** 1. Kihúztak-e a kolozsvári szeretetház sorsjegyei június hó 15-én? s ha igen, hol lett közölve az eredmény? 2. Nem lenne-e célszerű jövőre való tekintettel a főiskolánál a theologiai katedrától teljesen függetlenül önálló lelkészséget szervezni? 3. Ha valamely lelkész fele fizetéssel nyugdíjba megy, s más rendes lelkész foglalja el helyét fele fizetésre: netalán elhalálozás esetén melyiknek özvegye bírja a nyugdíjjogosultságot az országos gyámintézettel szemben? 4. Azon lelkész, a ki p. o. folyó év tavaszán foglalta el állomását, bír-e pályázati jogosultsággal olyan papi állásra, a mely ez év őszén elfoglalandó? s tekintettel az egyházi törvények 227 § a első kikezdésére, megerősíthető-e választása?? . . . Többek nevében az érdeklődők hozzászólását kéri *Siculus*.

— **Rövid válasz a fentebbi kérdésekre.** 1) A kolozsvári szeretetház sorsjegyének első húzása *véglegesen* szept. 15-ikére tűzött ki. — 2) Nem érthetni e kérdés tulajképeni célját, így nem is felelhetünk rá. — 3) Az 1897-ik évi konvent egész határozottan s tisztán kimondotta a jegyzőkönyv 12. pontjában a kérdésre vonatkozó feleletet, t. i. hogy *egy papi állomás után csak egy nyugdíj jogosultat ismer el* s a kerületek útastítottak, hogy valamely lelkészi állásnak rendkívüli ellátásáról való intézkedések alkalmával ez irányban is határozzanak, t. i. hogy ki lesz a nyugdíj jogosult. . . Természetesen az, a ki fizeti a járulékot. Ezt pedig az fizeti, a kit a kerület erre kötelez. — 4) A pályázási jog feltétlenül meg van, de a 227. §. alapján az illető esetleg megválasztott pályázó, nem foglalhatja el helyét, illetőleg a választás nem erősíthető meg abban az értelemben, hogy az illető a helyet elfoglalja. — Itt is, mint a fegyelmi eljárásnál, a húzás-halasztás elve uralkodhatik, ha az igazságot lábbal akarják tiporni.

— Az „Erdélyi“ szoborra 5 frt könyveltetett el, mint Józsa Dezső gyógyszerész úr küldeménye Csapról.

Dr. Mitrovics Gyula.

— **Lelkeszi állomások Amerikában.** A *clevelandi* anyaegyház lelkészi állomása *Demeter Bertalan* volt lelkésznek Magyarországra való visszatérése, a *pittsburgi* (szintén anyaegyház) lelkészi állomása pedig *Ferency Ferencnek* megdőbbsébe öngyilkossága következtében megüresedett. A kik szeretettel és aggodással csüggenek a fejlődésnek indult amerikai magyar missió sorsán, az állomások gyors betöltését rendkívül kívánatosnak tekintik s »a magyar ref. egyesület« jegyzőjét (Kalassay Sándort) meghatalmazta a felügyelőbizottság, hogy a sárospataki theol. akadémiai tanári karnak egyik tagja útján próbálja meg a két állomás mielőbbi betöltését. Mindkét állás 700 dollár készpénz fizetéssel, 5 szobából álló lakással és palást-díjakkal van összekötve. Palást-díj: keresztelezésért 2 dollár, esketésért 5, temetésért 3—5, a temetés minőségéhez képest s ezen felül a missiói kör egyes pontjaira teendő látogatásért annyi, a mennyit az ott lakó testvérek össze-

adnak. Uti költség nőtlen ember részére 250 forint, nős részére 50 dollárral több. — Pittsburgban 6 szor egy esztendőben tót nyelvű isteni tiszteletet is kell tartani. — Az uti költség már megérkezett. — A kik ez állomást elnyerni óhajtják, szíveskedjenek a sárospataki főiskola akadémiai igazgatójához fordulni.

P á l y á z a t.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület felügyelete alatt álló miskolci felsőbb leányiskolában egy rendes nevelőnői tanítónői állásra, — melylyel a francia nyelv és zongora elméleti és gyakorlati tanítása s az internátusban a negyedik lakosztály növendékeire való felügyelet van összekötve, — pályázat hirdettetik.

A pályázótól megkívánja az iskolai előjáróság, hogy ev. református, vagy ág. evangélikus vallású legyen, németül, franciául beszéljen, a francia nyelv és zongora tanításában elméleti és gyakorlati jártassággal bírjon. Előnyben részesülnek azok, a kiknek a francia nyelv, zene és tornatanításhoz képesítésök van.

Fizetési feltételek: 400 frt és teljes ellátás az internátusban. A folyamodványok beküldési határideje aug. 20.

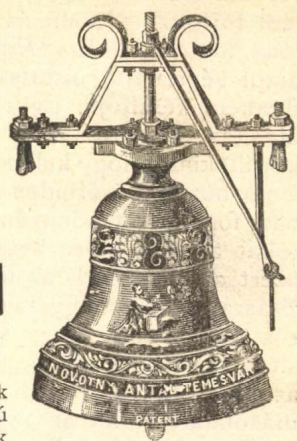
Miskolcz 1898 júl. 10

Kun Bertalan
püspök.

H I R D E T É S.

20-10

Novotny Antal

harang- és érczöntődeje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jóállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kiütemezett átlukasztott szabadalmazott

H A R A N G J A I T,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é. így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvaskoronávali felszerelését, vertva harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálak

Novotny Antal Temesvár, Gyárvaros.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „A fegyelmi eljárás lelkész-választásokból kifolyólag.” *Ungi Tamás.* — „A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.” *Réz László.* — „Az iskolai esztendő helyesebb beosztása.” *Futó Lajos.* — „A kolozsvári szeretet-ház.” *Dr. Tüdös István.* — „Minő kiegészítést fognak kapni a tiszáninneni ref. lelkészek a kongrua-törvény alapján.” s. n. — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.”

A fegyelmi eljárás lelkész-választásokból kifolyólag.

Tiszáninneni ref. egyházkerületünkben kétségkívül nagy port vert fel a *karádi lelkész-választás*, a melynek még mindig vannak fel-feltüedező utóhatásai, bizonyosságul annak, hogy igen mélyen van felkavarva az indulat azok keblében, a kik az elégedetlenséggel táplálkoznak hosszú időn keresztül. Ez a méltán ominosus jelleműnek mondható karádi választás sok egyebek között példát mutatott a bírósági eljárás folyamán arra is, hogy a *fegyelmi eljárást* a *zsinati törvény 234-ik §-a értelmében a leghatározottabban illusoriusnak kell tekintenünk*, mert a hivatalból indított fegyelmi eljárás épen a karádi lelkész választásból kifolyólag azzal végződött, hogy a vád hivatalos képviselőjének az adatok alapján el kellett ejtenie a vádat s a *fegyelmi eljárás alá kerültek felmentettek*.

Maga ez a tény, t. i. a *felmentés*, bizonyos tekintetben talán még megnyugtatónak is mondható úgy az illető fegyelmi eljárás alatt álló lelkészek, mint az egész lelkészi kar szempontjából, mert az ártatlanság, a büntelenség s egy testület hírnevének szepőtlen volta mindenesetre örömmel fogadandó s *általános felmentés minden fegyelmi eljárás alól*: minő szép világításban mutatná be ref. lelkészi karunkat főleg a lelkész-választásokkal kapcsolatban, a melyek valljuk meg őszintén, egészen lealacsonyították azt a magasztos hivatást, a mely a lelkészi állással van összekötve. Teljes ártatlanság minden vonalon a választásokat illetőleg a lelkészek részéről! . . . minő nagy kő esnék le általa egyház-társadalmi életünk nehezen lélekző kebléről!

Azonban a felmentéssel végződött hivatalból indított fegyelmi eljárás, mint említők, reánk azt a benyomást tette, hogy a lelkész-választásból kifolyólag előállott fegyelmi ügy teljesen illusorius jellegű! . . . Hogy miért? ezt akarjuk sorainkkal igazolni, rámutatván aztán arra is, hogy szerintünk *nem is kellene lelkész-választásból kifolyólag fegyelmi eljárást indítani meg!*

Illusoriusná vált a hivatalból elrendelt s felmentéssel végződött fegyelmi eljárás által a zsinati tör-

vény 234. §-ában kifejezett fegyelmi kereset alá vonás főleg azért, mert a fegyelmi eljárás megindításának alapjául vett okok, a választás körüli visszaélések, a fegyelmi eljárás elrendelésekor fennállottak, illetőleg a bírói lelkiismeret szerint beigazoltak voltak, az eljárás keresztülvitele után pedig azok az okok eltűntek, elenyésztek! . . . Tehát a fegyelmi eljárást megelőzőt tanúkihallgatások mások, — mint a fegyelmi eljárás alatt eszközölt kihallgatások! . . . Vajjon nem szembetűnő ellentét-e ez, — nem teszi-e ez a tapasztalati tény csakugyan illusoriusná a hivatalból indított fegyelmi eljárást?

Vagy talán azt mondják erre némelyek, hogy a fegyelmi eljárás előtti tanúkihallgatások *valószínűséget* foglalhatnak magokban, — a melylyel szemben a fegyelmi eljárás alatti kihallgatások már a *valóságot* adják?! — Helyesen van az ellenvetés föltéve, de épen ez az ellenvetés, s annak alapjául szolgáló *valószínűségi körülmény* az, a mely arra bír bennünket, hogy álláspontunkat a lelkész választásból kifolyólag indított fegyelmi eljárás ellen a leghatározottabban fenntartsuk s kimondjuk azt, hogy nem kell *ilyen esetekből kiindulva fegyelmi eljárást alkalmaznunk*.

Mi úgy gondolkozunk, hogy épen a lelkész-választásokból kifolyólag indított fegyelmi eljárásoknál egészen *komoly és valódi* okoknak kell szerepelniök és nem *látszólagosoknak*, nem csupán *valószínűeknek*, — egyszerűen azért, mert nem gondolhatjuk, egyáltalán nem is merjük azt gondolni, hogy a fegyelmi eljárást csak egyetlenegy esetben is *ellenkörtés-kedési eszközül* akarja a bíróság alkalmazni! Vagy — vagy! Valaki ellen csakugyan komolynak ítélt vallo-más hangzott el s így a fegyelmi eljárás megindítandó ellene, a melynek büntetéssel kell végződnie, — vagy pedig csak látszólagosan volt komoly a valomás, akkor pedig a bírói lelkiismeretből kifolyólag a felelősség hogyan ad számot egy felmentéssel végződött hivatalból indított fegyelmi eljárás által *esetleg egy egész életre szerencsétlenné tett embert* illetőleg?!

Tisztában kell azzal lenni, hogy más jellegű a polgári életben levő fegyelmi eljárás s más az, a melyet lelkész-választásból kifolyólag indítanak az egyházi életben. Bizonyára azt tartja mindenki, hogy a fegyelmi eljárás alatt állott polgári tisztviselő még büntetéssel való sújtása után *sincs* elzárva az előre

haladástól, az emelkedéstől; — de úgy gondoljuk, hogy abban is egyetért velünk mindenki, hogy a látszólagos okból fegyelmi eljárás alá vont ref. lelkészeknek a felmentéssel végződő ítélet után *nincs biztosítva* előnyösebb helyre jutása. Míg a polgári életben a haladásnak *egyáltalán nem praesudicál* az elítélés sem, — addig az egyházi életben maga az egyszerű fegyelmi eljárás, a mely pedig felmentéssel is végződhetik, *úttát állhatja egyszer s mindenkorra a boldogulásnak!*

Epen a karádi választásból kifolyólag indított két fegyelmi eljárás szolgálhat e tekintetben jellemző példaképen! A zsinati törvények 207-ik §-a szerint senki nem pályázhat, illetőleg a pályázatból kizárandó, a ki „folyamatban levő fegyelmi kereset alá van vetve,“ — ebből önként következik, hogy a karádi választásból kifolyólag fegyelmi eljárás alatt állott két lelkész, mondjuk egy egész esztendeig nem volt pályázati jogosultságú, mert a fegyelmi kereset eddig tartott. Sehová, de sehová sem pályázhatott sem egyik, sem másik: pedig hát az eljárás után kitünt, hogy büntelenek! Hát ugyan melyik bíró veszi magára a felelősséget azért, hogy látszólagos okra egy egész életre úttát állhatja a boldogulásnak?!

Igen, de azt mondhatják: hát a választás alapján egyenesen kizárt lelkészt nem megfosztják-e a boldogulástól egy egész életre? . . .

Nem helyes ez ellenvetés, mert a választásból kizárt lelkész egyszerre leszámolt arra az egy választásra, — de az az után rögtön következhetőkből nincs kizárólag; ellenben a fegyelmi eljárás alá vont lelkész nem csupán attól az egyetlen állástól esik el, hanem az azután következhető mindazon állásoktól, a melyek fegyelmi eljárás alá vonásának megszüntéig üresednek meg s töltetnek be. Vajjon igazságos-e a kisebb bűnöst nagyobb büntetés alá vetni?

A legveszedelmesebbnek egyébiránt azt tartom a lelkész-választásokból kifolyólag indított fegyelmi eljárásoknál, hogy kétségbevonhatlanul alkalom nyílik arra, hogy az *ellenszenv* is megnyilatkozzék egyik másik bíróság részéről. Nem mondjuk, hogy *rossz akarat* is érvényesülhet, hanem azt el tudjuk képzelni, hogy az ellenszenv csak egy alig számbevehető adat alapján is kimondathatja a fegyelmi eljárás megindítását s ezzel az igazságtalanság elkövetését, a melyet pedig a bírói meggyőződés szentségével s tisztaságával bizony-bizony nem lehet ellensúlyozni.

Mint láthatni a szóban forgó kérdésben egész határozottsággal állást foglalunk az ellen az elv ellen, a mely a zsinati törvény 234. §-ában van kifejezésre juttatva. — Nem a törvény ellen való tiszteletlenségből kifolyólag, hanem abból kiindulva, hogy e §. rendelkezése a gyakorlati életben igazságtalanságot hord magával s így nem is alkalmas épen arra, a mit tulajdonképen céloz. De meg nem is helyeselhetni azt az elvet, hogy a papválasztási visszaéléseket *igazságtalanságra vezető eljárásokkal* is meg kell szüntetni, mert vajjon nem szebb s nem helyesebb elv-e ez: *inkább szabaduljon száz bűnös, mint egy ártatlan szenvedjen igazságtalanságot?!*

Ez a pont is azok közé tartozik, a melyeken változtatni kell, még pedig egy határozott rendelkezéssel: *mindazok a lelkészek, a kiket a bíróság a lelkész-választásoknál saját meggyőződése szerint vétkeseknek talál: kizárandók a választásból . . .* Nem nekünk való a fegyelmi eljárás! . . . Elég baj, hogy más ügyeknél alkalmazni kell! . . . Ugy volna rendén, ha egyáltalán nem is ismernők! *Ungi Tamás.*

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XXVII-ik jelentése.

(Folytatás és vége.)

D. Emberbaráti tanintézetek. Képzőművészet és művészi ipar.

Nagyon röviden szándékozom ezekkel a dolgokkal foglalkozni. Nem azért, mintha jelentékteleneknek tartanám! Sőt ellenkezőleg! Hanem azért, mert e lapok olvasó közönségét e dolgok legfőlegbe annyiban érdeklik, a mennyiben minden embert érdekel a nemes és szép dolog.

a) Az 1896/7. tanévben édes hazánkban 9 emberbaráti tanintézet működött s ezekben 401 siketnéma, 103 vak és 63 hülye és gyenge elméjű részesült nevelésben és oktatásban. Ezen kívül a nyári szünidőben a siketnémák váci tanintézetében egy 6 heti tanfolyam tartott, melyben 28 tanár és tanító képeztetett ki a dadogók és hebegők oktatásának módszerében.

b) Folytonosan erősödik, nagyobbodik nemzetünk képzőművészeti és művészi ipar tekintetében is. Mondhatjuk, hogy a legutóbbi 10 év alatt, beléptünk e tekintetben is, a legelső kultúr-államok sorába. — Nem tartjuk szükségesnek ezekről részletekbe bocsátkozni, a mennyiben művészetünknek fejlődéséről mindaz, a kit érdekel, nap-nap mellett tudomást szerezhet. Csak egy — már hangoztatott — kívánságunknak adunk még kifejezést. — A művészi iparra ugyanis és a műemlékek gondozására a magyar állam évről-évre fokozottabb mértékben nagy mennyiségű pénzt költ. Az volna a mi kívánságunk, hogy e pénznek szétosztásában lenne igazságos, a felekezetek között ne tenne különbséget. Vannak műemlék-becsület bíró prot. épületek, templomok is: ezekkel szemben ne csak igérjen, de tegyen is már valahára a magyar kormány. — Nem a felekezeti érdek mondatja ezt velünk, de a hazafiúi érdek.

* * *

Ime Magyarország 1896/7 ik évi közoktatásügyi állapotáról, a miniszter XXVII. Jelentése alapján, alkotam egy olyan képet, a milyent tehetségem és a b. lapok tere megengedé. Ráakni igyekeztem azokat a vonásokat, melyek jellemzőbbek s tanulságosabbak.

Ha még állami szempontból tekintem e képet, szép az, egy erősen fejlődő épületet mutat. Ha azonban felekezeti szempontjából tekintem, nem olyan szép! Mert az iménti fejlődő épület háttérében áll egy hatalmas nagy épület, mely multjáról hősi dolgokat regél, ma pedig napról-napra jobban emészti az időnek vas foga, mely itt is, ott is rést üt rajta. Ez a vas-fog az államosítás és az államsegély. Két gazdája van a két épületnek. Az új épület gazdájának természetesen az a célja, hogy a régi épület mentől hamarabb elpusztuljon, mert rontja emennek külső hatását. És a régi épület gazdája olyan rövidlátó, hogy mikor az új épület gazdája rést üt az ő épületén, a rést üthöz fut, betömni való anyagért — a helyett, hogy csak egy lépést is tenne, hogy a saját lakói magok igyekeznének a régi épület renoválásához az anyagot gyűjteni.

De nem, nem folytatom tovább e szomorító kép magyarázását. Csak annak adok még kifejezést, hogy az én csekélységem mit vél a magyar prot. egyház leg-

közelebbi és legsürgősebb teendőjéül? *A tanító- és tanárképzés ügyének az államtól teljesen független és igazi prot. szellemben való rendezését.* Azzal a bizonytalan jövővel szemben, mely a minden irányban beállott államosítással ígérkezik, csak így vélem magunkat valaminő mértékben biztosítani.

Réz László.

Az iskolai esztendő helyesebb beosztása.

Úgy a középiskolák, mint a felsőbb intézetek tanára körében fel-fel szokott merülni a kérdés: *nem volna-e helyesebb visszatérni az iskolai esztendőnek régibb felosztásához, hogy t. i. kezdődne az iskolázás október 1-ső napján s végeznék július 31-ikén?* S a kérdés felett itt is, ott is töprengenek; szólnak mellette is, ellene is, de lépés, határozott lépés a régi rendszer visszaállítása mellett nem történik, csupán egy-egy felszólalást hallunk s azután nagy hallgatás következik.

Azok között, a kik a régi rendszer visszaállítását óhajtják nálunk, mindenestre első helyen áll a budapesti tudományegyetem múlt évi magnificus rectora, Dr. Herczegh Mihály, a ki az „Országos Hírlap”-ban még ez év január havában, nyilatkozott a kérdést illetőleg s határozottan annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy *gyakorlati s tanulmányi szempontból a mostani állapot határozottan rossz s azon minél előbb változtatni kell.*

Herczegh Mihály az egyetemi élet köréből vett tapasztalatait közölte, de az ott tapasztalt jelenségek a középiskolákra is alkalmazhatók s a mit az egyetemi iskolai évre elmondott, az elmondható a közép-iskolaira is.

A mostani rendszer szerint az első félév kezdődik a felsőbb tanintézetekben s legalább a tandíj fizetést illetőleg a középiskolákban is, szeptember 1-jén. s tart június 30-áig. De e közben van általában a karácsonyi szünet s e mellett nem egy helyen a *szüreti* is. Ez a két szünet három hetet vesz el, a budapesti egyetemen tisztán a karácsonyi szünet ennyi s így az egész tanítási időszak tulajdonképen: szeptember, október, november, december s január egy része. Igen, de a szeptemberi időszak a katonaságtól jövőkre s onnan visszaérkezőkre teljesen elvész, ezek tudvalevőleg október 1 je után jönnek csaknem 15-kéig, tehát itt egy egész félhónap vesz el; január utolsó fele pedig az aláírások ideje s így nem tanítási idő. Gyakorlati szempontból pedig a szülőkre nézve azért rossz ez a beosztás, mert szeptemberben még nyári ruháról gondoskodnak, a szüreti szünet után pedig már télről kell gondoskodni, holott októberben kezdődve az esztendő, amaz a gondoskodás megszűnik. Hogy a budapesti egyetemen e mellett még nagyobb visszaélések történnek, ezt az ott tanult emberek igen jól tudják, mert nyílt titok, hogy a karácsonyi szünet nem kevesen egészen a II-ik félév kezdetéig kihúzzák.

A második félév a felsőbb intézetekben február 1-én kezdődik s tart június 30-ig, — a régi beosztás szerint pedig *április 15-ikén* kezdődne s tartana július 31-ig. A mostani beosztás szerint a II-ik félév hosszabb tartamú, mint lenne a réginek alkalmazásával, de vajjon nem helyesebb-e az első félévet október 1-től március 30-ig tartani s így hosszabbá tenni, a tananyag nagyobb részének elvégzését a téli időszakra hagyni, mint a melegebb tavaszi vagy nyári időben foglalkozni a nagyobb tömeggel?

Tapasztalatból tudjuk, hogy a májusi időszakban a hallgatóság figyelme sokkal szórakozottabb jellegű, mint a kevésbé meleg időszak alatt. Azonban a tananyag kisebb részének elvégzése a május, júniusi s fél júliusi

hónapi időben még is könnyebben s sikerebben történhetik, mint a jelenlegi beosztás mellett.

Tudnunk kell e mellett azt is, hogy a külföldi, főleg ausztriai s németországi iskolai évbeosztás, a mi régi beosztásunknak megfelelő. Nem ritka eset, hogy akadnak, a kik *egy félév alatt kettőt* végeznek, egyet például szeptember 1-től januárig Budapesten, január 1-től március 30-ig engedély mellett Bécsben.

Magára a tanári testületre nézve is előnyösebb lenne a régi rendszer visszaállítása, mert úgy a külföldi tudományos congressusok, mint az újabban rendszeresített cursusok, mind augusztusban s szeptemberben tartatnak, a melyeken a hazai érdeklődők nem vehetnek részt, ha pl. szeptemberre koncentráltatnak. Azután az utazás, szórakozás is jobb, a fürdőzés pedig olcsóbb az említett két hónapban.

Felsőbb oktatási szempontból a régi rendszer visszaállítását maga az az egyetlen tény is sürgetővé teheti, hogy a mostani rendszer mellett csak *29 hét a tanítási idő*, a réginek a visszaállítása mellett pedig *33 hét volna fordítható erre a célra.*

Vissza tehát a régi szokáshoz, a mely *jobb* s így *előnyösebb* is a mostaninál.

Futó Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

A kolozsvári szeretet-ház.

A múlt esztendőben az erdélyi ref. püspök az egyetemes konventtel kimondatta, hogy a Kolozsváron szervezni tervezett „szeretet-ház” erkölcsileg pártolja s *egyetemes jellegének nyilvánítja*, a mi egészen természetes is, hiszen 32 évre 510 frt tökésegélyt szavazott meg legfőbb közigazgatási szervünk a jelzett intézet céljára.

Ez a konventi határozat azonban azt is magában foglalta, hogy a tervezett intézet *alapszabályait* az erdélyi püspök megerősítés céljából köteles felterjeszteni. Ennek a határozatnak tett eleget az erdélyi ref. állandó igazgató tanács a jelen évben, a mikor a márciusban összeült konventhez benyújtotta az alapszabályokat.

Jellemző tényként kell felemlítenünk, hogy az alapszabályokat a *konventi közgyűlésnek a konventi közigazgatási bizottság*, a melynek a szeretetház teremtője, Szász Domokos püspök az elnöke s Bartha Lajos, erdélyi konventi tag, az előadója, úgy ajánlotta, mint *azonnal helybenhagyhatót s megerősíthetőt*. Bizonyosan azért, mert az erdélyiek s tiszántúliak ebben a bizottságban is összefogtak s leszavazták a tiszánineni két küldöttet. Azonban — s ez is jellemző — a közgyűlés a bizottsági határozati javaslatot nem fogadta el, az alapszabályokat nem erősítette meg, hanem az egész tervezetet, költségvetést leküldeni határozta az egyes kerületekhez, felhíván ezeket egyúttal arra is, hogy akár a saját, akár az egyházmegegyék rendelkezése alatt álló hasoncelú alapjaikból segélyt nyújtsanak ennek az intézetnek. Ez utóbbi teljesen feleslegesnek látszik előttünk, épúgy, mint annak idején a debreceni egyetem s a kolozsvári theol. fakultás érdekében az ugyanilyen irányú felhívás teljesen eredménytelen maradt. Hiszen *nincs* s talán nem is *lehet* ilyen irányú alapunk! . . .

A konventi határozatnak az első része ellenben olyan. a mely kötelességet ró a kerületekre, már t. i.

abban az irányban, hogy a tervezett szeretetház alapszabályait nézzék át s adjanak be jelentést azokra vonatkozólag. S a tiszáninneri kerület már figyelmükbe is ajánlotta az egyházmegyéknek a konventi jegyzőkönyvben foglalt alapszabályok megrostálását, — átnézését.

Könnyebbíteni óhajtjuk az ügy iránt érdeklődők munkáját, alábbi soraink által, a melyekben éppen az alapszabályokkal s az azokkal összefüggő kérdésekkel óhajtunk foglalkozni — noha szinte az látszik előtűnni plausibilisnek, hogy ne tárgyaljuk az ügyet, hiszen ez az egész szeretetházkérdés mintegy megfeneklett az erdélyi kerületi gyűlésen, a hol Hegedűs Sándor indítványára kimondták, hogy a *kérdés függőben hagyatik*, miután nincs tiszta kép a kerület pénzügyi állapotáról s így a létesítendő intézet alapjáról sem beszélhetni addig, míg kellően tisztázott helyzet nem lesz a pénzügyek terén. De ennek dacára is foglalkozunk az ügygyel, hogy a tiszáninneri közvélemény megnyilatkozását előkészítsük.

A tervezett intézet *egyetemes* jellegű akar lenni a konventi határozatnak megfelelőleg.

Miként vitetik ez az elv keresztül?

Nem másként, mint tisztán *egyetemes teherhordozás* alapján, a melylyel azonban nem jár együtt az *egyenlő jogok élvezete*.

Sajátos felfogással találkozunk az itt említett tekintetben az erdélyi püspöknél! . . . A kolozsvári theol. fakultásra is *meg akarta volna adóztatni* az egész magyarországi ref. egyházat, — most meg az *összes ref. papokat* akarja évi 2 frttal megadóztatni a szeretetház javára s megfelelő vizsontszolgálatlaltal már nem hajlandó előállani.

Hogy ez az állításunk nem légből kapott, legyen szabad rámutatnunk első sorban az *intézet alapítási* tőkéjére, másodsorban az alapszabályok 4. §-ában foglaltakra!

Az intézet felállítása 65 ezer forintba kerül, a melyből a konventhez intézett felterjesztés szerint 10200 frt *egyenesen egyetemes jellegű* segély, a mely mellett az 55 ezer forint a *sorsjáték jövedelméből* kerül ki, a mely ismét *egyetemes* jellegű forrásból áll elő, mert az csak tiszta dolog, hogy a *magyarországi* 1467 pap mégis csak több sorsjegyet vásárol, mint az *erdélyi* 450! . . .

De ez még nem olyan fontos; sokkal fontosabb az alapszabály 4. §-ának d) pontja, a melyben ez áll: „A Magyarországon levő összes rendes papi állomások után az illető lelkészek által fizetendő évi 2—3 frtos járuléka” képezi az intézet részbeni fentartási alapját.

Tehát minden kálvinista pap fizet évenként 2 frtot! . . . Korántsem *sok* a magasztos cél érdekében, de . . . de . . . *egyáltalán nem fogadható el s határozottan visszaütasítandó ez az adózási merénylet.*

Megmondjuk őszintén, hogy miért!

A fentebbi sorsjátéki eredményként felvett 55 ezer forint előállításánál a ref. lelkészi állomásokat a következőleg vettük fel; Dunamelléken: 260; Dunántúl: 275; Tiszáninnen: 352; Tiszántúl: 580 s Erdélyben: 540. Nos? . . . számítsuk utána az évi járulékokat. Az eredmény ez lesz: Dunamellék adna évenként: 520 frtot; Dunántúl: 550-et; Tiszáninnen: 704-et; Tiszántúl: 1160-at s Erdély 1080 forintot.

S ennek az évi járuléknak miként felelne meg az ellátandó gyermekek száma? Az 5. §. szerint „egyelőre” a következőleg: Erdélyből: 20; tiszántúlról: 12; a többi háromból 6—6 árva lenne az intézetben. Vajjon megvan-e itt a kellő arány? . . . Semmi esetre sincs meg, mert az erdélyi lelkészek

után 1080 forint fizettétvén, a tiszántúliak után pedig 1160: az egyszerű számítási elmélet szerint sem lehet Erdélyből 20! . . . S a tiszáninneri 704 frt után csak annyi árva volna ellátandó, mint a dunamelléki 520 frt után? . . . Ezt mindennek mondhatni, csak *igazságos és méltányos* felvételnek s eljárásnak nem.

De menjünk tovább is, éppen ebben a kérdésben, mert az 5. §. azt mondja, hogy az intézetben a növények számának szaporodása esetén is, ha a bővítést eszközlik, *megmarad a fentebbi arány!* . . . Ez nyilván *élősködni akarás nem csupán* 5—10 esztendőre, de *mindvégig* s éppen azért határozottan elítélendő. Azért, mert az erdélyi kerület a sorsjátéknál *biztosítékot* vállalt: erkölcsi szempontból nem engedhető meg a többi szegényeken való élősködés. Ha az 55 ezer forint befoly a sorsjátékból: mi lesz az erdélyi kerületnek a befektetése? . . . Ugye bár hogy semmi! . . . S ha mondjuk 10—20 ezer forintot fordít ez intézetre, akkor is összeegyeztethető-e a keresetén szeretettel az, hogy más szegények kenyerén tápláljunk bőséggel árvákat? . . . Ugy gondoljuk, hogy nem.

Sőt még tovább is mehetünk. Igaz ugyan, hogy a 4. §. c) pontja szerint az erdélyi kerület a kerületi özvegy-árva alapból megállapítandó segélyt adna az intézetnek, — de ez a segély *sem lehet akkora*, hogy érte a tejfelt cserében leszedhetné Erdély, mert ilyen segély a többi kerületekből is jöhetne. Aztán meg lássuk csak a 4. §. b) pontja szerinti járulékot is! A halálozási átlagot szeretnők felvenni s ez alapon végezni a számvetést, de erre nincs szükség, mert a *felvett gyermekek száma úgy sem függ össze a kiskorúakká lettek számával*, — éppen azért csak maradjunk meg az alapszabály szerinti felvételnél s úgy, hogy az árvákat apátlan-anyátlan árváknak vesszük. Ezen az alapon az erdélyi 20 gyermek után befolyyna 1500 frt; a tiszántúli után: 900; a többiek után egyenként 450—450 frt. A királyhágón inneni 30 gyermek után a 75 frtos járuléka 2250 frt lenne s így a 10 gyermek többlete is teljesen ki van fizetve, — *előny* semmi sincs! . . . De minek is, mikor az erdélyiek sem kapnak! . . . S ez a 75 frtos segély is az egyetemes gyámintézetből vajjon nem a magyarországi négy kerület *telemesebb* hozzájárulásának-e az eredménye? . . . Ertvén ez alatt azt, hogy míg Erdélyben, egyik illetékes világi emberünk kifejezését használva a *kataszteri* s a *haszonbéri jövedelem igen közel állanak egymáshoz* s a jelentő ívek így vannak kiállítva, — addig nálunk a kettő között nagy közbevetetés nagyon.

Mindezek a tisztán matematikai adatok kellő módon szólnak arról, hogy ez az intézet ingoványos talajon épülne fel, a melyet nem ajánlhatni az egyházkerületek támogatásába. Nem, mert segélypénzök olyan alkotásra szólna, a melynek az *első lépésnél* csődöt kellene mondania. A gyermekek költségesen láttatnának el, — az egyházmegyéktől a fedezet című költségvetési rovat egyenesen 20 frtot követel, — az árvák nagyobb részét apátlan-anyátlan árváknak veszi, hogy tetszetős legyen a mérleg, a mely egyáltalán nem mondható igaznak. A fedezeti mérleg 3. és 5. pontja egymaga elegendő arra, hogy irreálisnak tartsuk az egész tervezetet s ha még a mostani feltétel szerint is 1646 frt 50 kr a *hiány*, mennyi lesz akkor, ha a *való* s nem a *felvétel* fog szerepelni a numerusokban!

Ezek alapján az egész szeretetház-tervezetről azt mondhatjuk, delendam esse censeo.

Azonban hogy ne csak pénzügyi alapon mondjuk ki ítéletünket, lássunk egyebet is az alapszabályból.

A konvent lenne a *főfelügyelő* hatóság. Miben állana ez? . . . Határozottan mondhatjuk, hogy semmiben. Az egyetemes gyámintézet végrehajtóbizottsága útján mit gyakorol? . . . Semmit. A konvent főfelügyeleti joga ennyi: az intézet állapotáról szóló jelentést évenként tudomásul veszi! . . . Igazgatásban, kormányzásban semmi része sem lenne. Hát a többi egyházkerületeknek? . . . Azoknak sem lenne semmi közük az egész szeretetházhoz. Minden, de minden jog az erdélyi kerületet s az állandó igazgató-tanácsot illetné.

Hát ez lehet erdélyi ref. egyház-alkotmányosság, de semmi esetre sem magyarországi felfogás! . . De még csak az általános jog és kötelezettségi fogalomnak sem felel meg ez a kormányzati szervezet, a mely úgy látszik csak arra irányul, hogy a tervező nevét egy új alkotás hirdesse! . . .

Sokat szeretnénk még elmondani az alapszabályok kapcsán, — pl. érinteni a kolozsvári 4-ik papnak az intézethez való viszonyát, a mi ellen határozottan tiltakozniok kell a kolozsváriaknak, — ugyancsak e ponton az igazgatóra szóló *esetleg* kifejezésnek a bizonytalanságát, a melynek nincs értelme a 9. §. után, — vagy ha van, akkor meg azt foglalja magában, hogy a tervező előre látja, hogy rendszerint nem lesz a kolozsvári 4-ik pap alkalmas? . . . Nemde ez a logikai botlás szerinti helyes felvétel? . . . a mely botlás megengedhető a szabályzat 9. és 10. §-ai között levő lazaságnál fogva.

De elég is ennyi abból a célból, hogy a szeretetház alapszabályainak főbb hibáit bemutassuk az érdeklődőknek.

Ha a 2 frt díj megmaradna: akkor a kerületekből felveendő árvek száma másként határozandó meg, mint a hogy van a 4. §. d) pontjában s ugyancsak elvetendő a teljes 6. §., a mely a felügyeletről szól.

Különben úgy tetszik, hogy a 2 frt fizetésére egyáltalán nem kötelezhetők a lelkészek! Mert ha ennyit fizetne minden paptársam, akkor pl. a tiszáninneni kerület a maga évi 704 forintjával rövid 10 esztendő alatt olyan szeretetház-tervezettel állhatna elő a lelkészi gyámintézettel kapcsolatban, a melyhez képest a mostani tervezet csak torzszülöttnek volna tartható.

Dr. Tüdös István.

Minő kiegészítést fognak kapni a tiszáninneni ref. lelkészek a kongrua-törvény alapján?

Ez előtt három teljes esztendővel egy érdekes kimutatást közlött a „Sárospataki Lapok“ annak a munkálatnak az alapján, a melyet Kenessey Béla a konvent megbízásából készített a kormányhoz való felterjesztés céljából a jelentő iverk alapján. Nem lehetetlen, hogy az a nyomtatásban megjelent s szétküldött kimutatás a legtöbb helyen elkallódott s igen sokan nagy érdeklődéssel fogadhatják kerületünk lelkészei közül azoknak az egyházaknak a névsorát, a melyekben a lelkészi fizetés kiegészítésre szorúl. Ezért vesszük magunknak a bátorságot, hogy a címben jelzett kérdésre a feleletet az alábbiakban megadjuk, jól tudván természetesen mi magunk is s lelkészársaink is, hogy ez a kimutatás nem végleges, s nem is hiteles, mert az új összeírás után lesz a végleges és hiteles kimutatás összeállítva. De némi tájékozás nyújtást még is ad ez a mostani is!

Tiszáninneni egyházkerületünkben 600 frtig 195 egyház lelkészi állomása várja a kiegészítést, — 800 frtig pedig 270. Egyházmegyénként a következő egyházak s ilyen összegekben kapnák a „Jelentőivek“ alapján a kiegészítést:

I. Abaujban:

	600 frtig.			800 frt.g.		
	600 frt	04 kr.		800 frt	04 kr.	
1. Abaujvár . . .	224	frt	04 kr.	424	frt	04 kr.
2. Pányok . . .	435	„	21 „	635	„	21 „
3. A.-Szemere . .	32	„	— „	232	„	— „
4. Kázmárk- . .						
Léh . . .	10	„	56 „	210	„	56 „
5. Bakta . . .	56	„	17 „	256	„	17 „
6. Bárca . . .	231	„	68 „	431	„	68 „
7. Beret . . .	206	„	70 „	406	„	70 „
8. Beszter . . .	119	„	42 „	319	„	42 „
9. Bööd . . .	—	„	— „	108	„	65 „
10. Csány . . .	224	„	80 „	424	„	80 „
11. Csécs . . .	281	„	40 „	481	„	40 „
12. Csenyété . .	233	„	46 „	433	„	46 „
13. Csobád . . .	300	„	30 ¹ / ₂ „	500	„	30 ¹ / ₂ „
14. Czéce . . .	111	„	25 „	311	„	25 „
15. Devecser . .	340	„	02 „	540	„	02 „
16. Dobsza . . .	221	„	— „	421	„	— „
17. Füged . . .	75	„	50 „	275	„	50 „
18. Lánç . . .	141	„	50 „	341	„	40 „
19. Méra . . .	33	„	83 ¹ / ₂ „	233	„	83 ¹ / ₂ „
20. Novaj . . .	298	„	50 „	498	„	50 „
21. F.-Regmec . .	—	„	— „	156	„	05 „
22. Fony . . .	257	„	63 „	457	„	63 „
23. Fülö-Kéres . .	203	„	35 „	403	„	35 „
24. Gagy Bátor . .	—	„	— „	124	„	50 „
25. Garbóc- . .						
Bogdány . . .	236	„	— „	436	„	— „
26. Göncz . . .	—	„	— „	49	„	— „
27. Göncz- . .						
Ruszka . . .	170	„	03 ¹ / ₂ „	370	„	03 ¹ / ₂ „
28. Györke . . .	136	„	50 „	336	„	50 „
29. Búd . . .	285	„	91 „	485	„	91 „
30. Szent- . .						
András . . .	—	„	— „	132	„	60 „
31. Szurdok . . .	161	„	28 „	361	„	28 „
32. Zsádány . . .	335	„	20 „	535	„	20 „
33. Hejeze . . .	318	„	13 ¹ / ₂ „	518	„	13 ¹ / ₂ „
34. Kajata . . .	245	„	06 „	445	„	05 „
35. Biste . . .	560	„	80 „	760	„	80 „
36. Kis-Kinizs . .	120	„	50 „	320	„	50 „
37. Korlát . . .	264	„	— „	464	„	— „
38. Kovács- . .						
Vágás . . .	26	„	16 „	226	„	16 „
39. Krasznik . .						
Vajda . . .	314	„	50 „	514	„	50 „
40. Kupa . . .	25	„	— „	225	„	— „
41. Felső- . .						
Vadász . . .	481	„	50 „	681	„	50 „
42. Nádasd . . .	172	„	— „	372	„	— „
43. Nagy- . .						
Bózsva . . .	253	„	10 „	453	„	19 „
44. Nagyida . . .	151	„	50 „	351	„	50 „
45. Kér . . .	150	„	80 „	350	„	80 „
46. Nagy- . .						
Kinizs . . .	440	„	— „	640	„	— „
47. Nagy- . .						
Szaláncz . .	198	„	— „	398	„	— „
48. Nyíri . . .	102	„	28 „	302	„	28 „
49. Pamlény . .	145	„	— „	345	„	— „

	600 frtig	800 frtig
50. Péder . . .	73 " 01 "	273 " 01 "
51. Pető . . .	95 " 60 "	295 " 50 "
52. Pusztafalu . . .	192 " 60 "	392 " 60 "
53. Radvány . . .	328 " 01 "	528 " 01 "
54. Rásony . . .	210 " 50 "	410 " 50 "
55. Selyeb . . .	84 " 25 "	284 " 25 "
56. Szala . . .	293 " 03 "	493 " 03 "
57. Szászfa . . .	177 " 50 "	377 " 50 "
58. Szántó . . .	— " — "	74 " — "
59. Szent-I.-Baksa . . .	260 " 35 "	460 " 35 "
60. Szepsi . . .	211 " — "	411 " — "
61. Szeszta . . .	— " — "	127 " 25 1/2 "
62. Komárom . . .	416 " 54 "	616 " 54 "
63. Szina . . .	— " — "	44 " 80 "
64. Szikáros . . .	239 " 45 "	439 " 35 "
65. Tomor . . .	27 " 50 "	227 " 50 "
66. Tornyos-Németi . . .	26 " 50 "	226 " 50 "
67. Zsujta . . .	335 " — "	535 " — "
68. Vajkóc . . .	159 " 50 "	359 " 50 "
69. Vilmány . . .	— " — "	148 " — "
70. Vizsoly . . .	447 " — "	647 " — "
71. Vily . . .	233 " 32 "	433 " 32 "
72. Makranc . . .	360 " — "	560 " — "

E szerint az *abaúji* egyházmegyében 600 frtig 72 egyháznak illetőleg: 61-nek kell 600 frtig 13592 frt 24 kr.; 800 frtig pedig éppen 70 egyháznak 22.63 frt 9 1/2 kr. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy *nem egy egyházból jelenleg nincs lelkész, a törvény pedig a fenálló lelkészi állásokat akarja fizetéssel kiegészíteni s így a kiegészítési összeg jóval kisebb leend.*

(Folyt. köv.)

S. N.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Szent Biblia. Ó-szövetség.** Magyar nyelvre fordította *Károli Gáspár*. Az eredeti szöveggel *egybevetett és átdolgozott kiadás*. A mit annyi igazság-szomjazó lélek olyan régóta vár, végre megjelent: a Károli-biblia ó-szövetségi része új öltözetben. Oda akartuk tenni még 1890-ben a Károli-szobor talapzatára — hódolatul; de váratlan halálesetek és másnemű véletlen akadályok miatt (a melyekről beszámolni is alig lehetséges) elmaradozott a munka egész mostanáig, 1898. júliusának végeig. *Duka Tivadar*, a ki első sorban kívánta és vitte ki irántunk való szeretetével és a Brit és külföldi biblia-társaság előtt való nagy tekintélyével, hogy nekünk is *revidált bibliánk* legyen, már aggódni kezdett a munka sikereért és agg Simeonként epekedett az új szülött láthatásáért. és ime az Isten jó volt hozzá és hozzánk! A nagy munka most már nemcsak töredékekben, mint eddig (Megjelent a Mózes öt könyve és József tavalgy egyes mutatványrészletek több év óta), hanem a maga teljességében előttünk van. Formája tetszetős nagy nyolcadrét, betűi szépek, határozottak. Könnyen olvashatók; terjedelme 882 lap, tehát több, mint 55 ív. Előszó nem hirdeti, hogy kik mennyit fáradtak e munka létrejöveteleért s arról sem számol, hogy mi volt célja a Károli-biblia átdolgozásának és mi volt a mérték, az elv az átdolgozásban. Az olvasóra nézve — a ki az Isten ígéből akar táplálkozni és csüggeni a szent hagyományokon — ez úgyis közönyös. A fő, hogy a

szem könnyebben haladhasson a szent könyv lapjain s a fejlett izlés ne ütközzék belé lépten-nyomon egy-egy túlélte kifejezésbe, és az egész mégis a Károli nevét dicsőítse. Ezt elérniök az átdolgozóknak — úgy látszik — sikerült. Ezuttal, a nagy mű megjelenésének úgy szólván első óráiban, nincs módunkban kritikát gyakorolni az eredmény felett; de nem is kívánunk bírói széket ülni; hanem annál inkább örvendezünk szívbeli örvendezéssel, hogy a nemes igyekezetű munkásoknak sikerült magokat túltenniök az elébök vetődött akadályokon s ev. ref. egyházunk — annyi más nemzetbeli prot. egyház példájára — bírja immár az ó-szövetség átdolgozott kiadását. Üdv érte a Brit és külföldi Biblia-társaságnak, a mely kész volt meghozni e mű létrejöveteleért a nem csekély anyagi áldozatot; üdv érte *Duka Tivadarnak*, a ki ezzel is újabb emléket állított nevének irodalmunkban; üdv *Szász Károly* püspöknek, a ki mint a megapadt központi bizottság feje — temérdek dolga mellett is — a kicsiségekre is kiható gonddal vezette a revízió sokszor küzdelmes munkáját, s üdv érte mindazoknak, a kik kisebb-nagyobb munkaerővel segítették elő a Károli-biblia megújítását. A nyomdai kiállítás díszre a *Hornyánszky Viktor* könyvnyomdájának érdeme. A mű ára még nincs jelezve, de úgy hisszük, hogy kapható lesz az — és pedig lehető mérsékelt áron — a kiadó biblia-társulatnál így külön is, majd — és talán nem sokára — az új-szövetségi részzel egyetemben.

— **Lelkész-iktatás Kovácsvágáson.** Szívet-leket-emelő ünnepség folyt le júl. 17-én a kovácsvágási ref. egyházban az újonnan választott lelkész beiktatása alkalmából, a mikor is a szép verőfényes reggelen a nemzeti színű lobogókkal díszített templom és paplak már távolról figyelmeztette az érkezőket, hogy nem mindennapi ünnepe van a gyülekezetnek, a mely a polgári községgel együtt ünnepel a nemzeti színű zászló alatt, mintegy jelezve azt, hogy reformátusság és magyarság összeeső fogalmak. Az érkező vendégeket a paplakon a község előjárósága s a beiktatandó fiatal lelkész fogadták szívesen, előre elárulva, hogy a vendég szeretett nem költözött el a volt gazdával. Kilenc óra után elhangzott az ünnepélyre hívogató harang utolsó csengése is s az utolsó hangok már együtt találták az ájtatos, ünnepre hangolt gyülekezetet, a melyben ott volt mindenki, a ki csak tehette, a község apraja-nagyja, mert a fiatalság egy része már a karzat lépcsőjére szorult. — A zsúfolásig megtelt templomban utoljára jelentek meg a beiktató s beiktatandó lelkész: *Körössy József* vilyi lelkész és *Janka Károly*, az előtti a s.-a.-ujhelyi egyháznak három éven át kedvelt segédlelkésze. A gyülekezet az „Örül mi szívünk“-et énekelte s szinte látni lehetett, hogy csakugyan örül a szíve. Azután a kovácsvágási egyház énekkara énekelte „Világ alkotója, gondviselő Atyánk!“ kezdetű alkalmi éneket, bármely falusi énekkarnak dicséretére válható előadásban. Majd a gyülekezet újabb éneke után *Körössy József*, beiktató lelkész lépett az Ur-asztala elé s néhány szóban Isten segedelmét kérve, megtartotta rövid iktató beszédét a melyben szeretettel üdvözölte fiatal szolgatársát, a midőn szép és magasztos munkáját megkezdi abban az egyházban, mely önként, szabad elhatározásából kifolyólag, bizalommal adja magát lelkészi godozása alá. „Légy hű öre“, — mondá — „szellemi vezetője e gyülekezetnek, gondoskodjál az iskoláról, egyházunk e régi vete-ményes kertjéről, hogy ebben a jövő reményei mindenkor kellő vallásos nevelésben részesüljenek“. E beszéd után közetkezett a s.-a.-ujhelyi ref. egyházi énekkar lé-

Iekemelő szép alkalmi éneke Vágó Gyula újhelyi ref. tanító vezetése mellett. És itt nem hagyhatjuk megjegyzés nélkül, hogy a s.-a.-újhelyi énekhar nem csak szép énekével hagyott maradandó emléket a kovácsvágási gyülekezet között, hanem azzal a szeretetteljes ragaszkodással is, melylyel volt lelki gondozóját új működési terére elkísérte. E karének elhangzása után az új lelkész lépett a szószékre, ez alkalom által kissé meghatótt hangon kérve a Mindenható kegyelmét magasztos, de nehéz munkájához. Majd felolvasta a textust (Ján. Jel. XI: 1) s elmondta nagyszabású beköszönő beszédjét, mely egy ifjú, igazán papi szellemű, fenkölt lélek mély benyomásával hatott a hallgatóságra. „Egy angyal állt mellettem már születésemtől, — mondá textusának megfelelőleg — „ez az angyal vezérelt engem életpályámon egész idáig. Az angyal most is itt áll mellettem s követelőleg sürget, hogy „mérd meg az Isten templomát és az oltárt és azokat kik a templomban imádkoznak“. Így méregette aztán beszéde folyamán a hit templomát, az áldozatkészség oltárát s azokat, kik a templomban imádkoznak: a hívők lelki buzgóságának templomát. Az én kisérő angyalom: a reménység angyala most leszállott mellőlem — így végzé nagyhatású beszédét — további reménységem pedig te vagy ünneplő gyülekezet stb. stb. Ezután a két kar külön éneke és a gyülekezet közénke fejezte be az ünnepélyes beiktató isteni tiszteletet, a mely feledhetlen lesz úgy a gyülekezetre, mint az összes jelenvolutakra nézve. Isteni-tisztelet végzetével aztán a paplakon lakomára gyűlt össze a vendégcsereg és az egyház előjárósága. Természetesen nem volt hiány felköszöntő beszédekben, a mint ezt a magyar lakoma hozza magával. — Legyen boldog egymással gyülekezet és lelkész, mint szép példái a mostani eltorzult papválasztási harcokban a tiszta s becsületes felfogásnak!

Szádecki Béla.

— **Az Osztrák-Magyar Bank** Ferencz József császárságának ötven éves évfordulója alkalmából a következő tanügyi s emberbaráti alapítványokat tette Magyarországon: 1. a *budapesti* kereskedelmi akadémián 3 tandíjmentes helyre: 11,000 forint; 2. a *kolozsvári* kereskedelmi akadémián egy tandíjmentes helyre: 2000 forint; 3. a *pozsonyi* kereskedelmi akadémián egy tandíjmentes helyre: 2000 frt; 4. a *győri* kereskedelmi akadémián egy tandíjmentes helyre: 2000 frt; 5. a *székesfehérvári* kereskedelmi akadémián egy tandíjmentes helyre: 1500 frt; 6. a *nagyvárad* felállítandó kereskedelmi akadémián két alapítványi helyre: 2000 frt; 7. a *magyar vöröskereszt-egylet Erzsébet-kórházának* hat alapítványi ágyra 6000 frt; 8. a *budapesti első gyermekmenhely egyesületnek*: 5000 frt; 9. a *Stefánia gyermek-kórházának*: 5000 frt; 10. a *budapesti önkéntes mentőegyesületnek*: 5000 frt; 11. a *cirkvenicai László gyermekotthonnak*: 3000 frt; 12. a *budapesti rab-segélyegyletnek*: 3000 frt; 13. a *testi és szellemi fogyatékosokban szenvedőket gyámolító országos egyesületnek*: 2500 frt; 14. a *vakok országos nevelő- és tanítóképző intézetének*: 10000 frt; 15. a *budapesti általános poliklinikának* három alapítványi helyre: 6000 frt; 16. a *hajléktalanok budapesti menhelyének*: 20,000 frtot. Az összes alapítványok össz-szege: 94,250 frt.

— **Az olasz klérus és az olaszországi mozgalmak.** Köztudomású dolog, hogy Olaszországban ez év májusi havában lázadászerű mozgalom volt a nép között a kenyér szükség miatt. E mozgalmat az olasz klérus tagjai a pápaság érdekében igyekeztek kizsákmányolni s egy lombardiai plebánus a többek között így prédikált: „A forradalom órája közeleg. A parasztok a Krisztus katonái, a kiknek nincs más fejük, csak a

pápa. Legyetek készen, mert rövid idő alatt fegyvert fogtok ragadni s Rómába fogtok menni, hogy a szent várost visszaadjátok jogos tulajdonosának.“ — Egy másik pap meg így prófétált: „Egy második 1848-at fogunk megérni. A király és a hercegek el fognak tűnni. Különben is ugyan micsoda Olaszország királyának a trónja? Nem más mint egy bajonettek által fel-tartott barakk!“ . . . Persze ez engedelmesség az állami törvényeknek!

— **A „Religió“** érdemes szerkesztője, vagy valamelyik nem kevésbé érdemes toll-forgatója a „Sárospataki Lapok“-at legközelebb azzal vádolná, (mert nem teszi egész határozottsággal, csak úgy félig-meddig, jezsuita módon), hogy mi ennek a „Religió“-beli tételnek az igazsága elől erőlködtünk menekülni, miszerint „a kath. egyház Magyarországon hazafias irányban működött még mikor a protestántizmusnak híre sem volt.“ S ezt fűzi hozzá legújabbban: „Az atyafi, mikor ezt tagadni nem merte, maga-magát fogta meg és szolgáltatva ki kezünkbe . . . Az a kath. egyház, mely hazafias irányban működött, még mikor a protestántizmusnak híre sem volt, bebizonyította, már akkor, hogy a protestántizmusnak sem figyelmeztetésére, sem tanítgatásaira hazafiasság tekintetében nem szorúl soha, sem most sem a jövőben, a mint nem szorúlt a múltban.“ — Olvasván ezt a néven nem nevezhető semmit, akaratlanul is az jut eszünkbe, hogy úgy tesz a „Religió“ érdemes toll-forgatója a *katholicizmusnak a protestántizmussal ellentétben hazafiasságára való hivatkozással*, mint az a legény, a ki ugyanam ver a fokosával az asztalt, a mikor egymaga van s nagy hangon rikkantgatja: *én vagyok a legény a gáton!* . . . Szeliden szólva, nagy együgyűség kell hozzá, hogy valaki *egy létezőnek a jellemvonásait állítsa párhuzamba egy még formát nem nyertnek a jellemével!* . . . Valóban nevetséges dolog, úgy gondoljuk, a „Religió“ íróinak munkásságát összemérni egy *ezután születendőnek* a munkásságával. — Eltekintve azonban ettől a nagy botlástól, a melyet méltán szégyenelhet elkövetője, — egész tisztelettel kijelentjük, hogy az igazság kerülgetése nem kenyerünk s így egész határozottsággal ki merjük azt is mondani, hogy a magyar r. kath. egyház klérusa — tisztelet a kivételeknek! — *a jelenben a hazafiasságnak egyáltalán nem példányképe a mindenáron Rómához való ragaszkodás miatt*, a mely napról napra szembeállítja a *hazát* s azt az örök városnak nevezett: *Rómát*, a melynek egyik szegény (talán legszegényebb) lakója, magának a Krisztusnak *teljhatalmú megbízottja*, a kinek személye szentebb, mint a felkent magyar királyé! . . . Vajjon lehet-e igaz hazafiság ott, a hol ilyen kellemetlen *kettős* tisztelettel, ragaszkodással kell viseltetni s különösebben: lehet-e ott igaz hazaszeretet, a hol a *Róma-szeretet* áll első helyen? . . . Bizonyára tudja a „Religió“ érdemes szerkesztője, hogy a protestántizmus *nemzeti* egyházakban nyert kifejezést s ezek által szolgálta s szolgálja a humanizmust! . . . Ha tudja ezt a nagy s kétségbevonhatatlan igazságot, akkor ne állítsa előtérbe a r. kath. egyh. hazafiságát, mert a világ-egyház, a kozmopolitikus egyház soha, de soha sem lehet a *nemzeti*, a hazai egyház-szervezetben nyilatkozó prot. egyháznak a hazafiasság tekintetében fölötte már csak a logika egyszerű s igaz törvényénél fogva sem. — Aztán meg bizonyára olvasta a „Religió“ érdemes szerkesztője a Fraknoi „Pázmány Péter“-ét s abban egyetlen pontot sem talált, a mely a multa vonatkozólag azt mutatná, hogy az akkori magyar r. kath. egyház s annak tulajdonképi képviselője, az apostata Pázmány a *nemzetellenes* politikának volt a híve? . . . Vagy más időszakokra

is hivatkozunk? . . . De talán elég is már annak az igazolására, hogy nem félünk az igazság kimondásától. . . . Vegye tudomásul a »Religió« érdemes szerkesztője, hogy mindig teljes készséggel vállalkozunk az igazság bizonyítására, illetőleg a r. kath. ügy vélt igazságok leszerelésére, nemcsak azért, mert könnyű feladat, hanem főleg azért, hogy az ultramontán ágaskodást s puffogatást ellensúlyozzuk, a mi sikerül is, hiszen a »Religió« érdemdús szerkesztője tavaly is szépen megtanulta tőlünk, hogy miért régi ellenségünk nekünk a r. kath. klérus, s azóta ez ellen nem is tiltakozott, — bizonyára ezután meg az ellen nem fog tiltakozni, hogy a r. kath. klérus hazafisága csakugyan nem őszinte, nem igaz! . . . Azt hisszük, hogy nem fogtuk meg magunkat, pedig még csak reservatio mentalisunk sincs, mint a »Religió«-nak! . . .

— **A ref. tanítók országos egyesülete** augusztus 19-én, Budapesten tartja ez évi nyári nagygyűlését a következő tárgysorozattal: 1. Elnöki megnyitó s előterjesztés. 2. A népiskolai tanterv revíziója. Előadó *Vincze József*, földesi tanító. 3. Nevelésünk és vallásoktatásunk. Előadó *Sinka Lajos*, krassói tanító. 4. A hivatalos lap ügye. Előadó *Csurka István*, debreceni tanító. 5. A népoktatási törvény revíziója. Előadó *Simon Károly*, hajdúhadházi tanító. 6. Az egyesület tagsága az országos bizottságban. 7. Pénztári jelentés. 8. Elnökválasztás. 9. Indítványok.

— **A Tiszántúli Ev. Ref. Középiskolai Tanáregyesület** 1898. augusztus hó 26. és 27. napjain Kisujszálláson tartja XV. rendes közgyűlését a következő rend szerint: Augusztus 25-én, csütörtökön: Érkezés. Elszállásolás. Ismerkedés este 8 órakor a városi vendéglő nagytermében. Augusztus 26-án, pénteken: Délelőtt 8 órakor az állandó bizottság ülése a főgimnáziumi tanári tanácskozában. Tárgyai: 1. A közgyűlés ele terjesztendő jelentések bemutatása. 2. Írásban benyújtott indítványok előleges tárgyalása. 3. Folyó ügyek. Délelőtt 9 órakor közgyűlés a főgimnázium dísztermében. Tárgysorozat: 1. Elnöki megnyitó beszéd. 2. Üdvözlések. 3. Jegyzői jelentés. 4. Pénztárnoki jelentés. 5. Számvizsgáló-bizottság jelentése. 6. A konventi tanterv revíziója. Felolvasás *Sinka Sándortól*. Délután 1 órakor közebed a városi vendéglő nagytermében. Ebéd után a főgimnáziumnak, a város többi intézményeinek és egyéb látnivalóinak megtekintése. Délután 5 órakor az állandó bizottság ülése a főgimnáziumi tanári tanácskozában az alapszabályok módosítása tárgyában. Augusztus 27-én, szombaton: Délelőtt 9 órakor a közgyűlés folytatása. Tárgysorozat: 1. A tisztikar lemondása; tisztujtás. 2. Az alapszabályok módosítása az állandó bizottság javaslata alapján. 3. A hagyományok jelentősége a prot. iskolákban. Felolvasás *Molnár Józseftől*. 4. A szülőkről a szülőknek. Felolvasás *Dobay Sándortól*. 5. Esetleges indítványok tárgyalása. 6. Küldöttség jelentése a szavazatok eredményéről. 7. A közgyűlés berekesztése. — *Jegyzet*. 1. A közgyűlésen csak azon indítványok tárgyalhatók, melyek legkésőbb a közgyűlést megelőző napon írásban nyújtatnak be az egyesületi elnökséghez. 2. Az egyesület központi bizottsága kedvezményes vasuti jegyek ügyében megtette a lépéseket. Kérjük a t. kartársakat, hogy igazgatóságuk útján folyó évi augusztus hó 15-ig szíveskedjenek az elnökséget értesíteni: hányan és kik szándékoznak a gyűlésre jönni, hogy a személyekre szóló vasuti igazolványokat kiállítva, idejében elküldhessük. valamint a jelentkezők elszállásolása iránt is intézkedés történhessék. Debrecen, 1898. július 17. „A tiszántúli ev. ref. közép-

iskolai tanáregyesület központi bizottsága.“ — Vajjon ez a tisztes irányban, nemes célért alakult egyesület nem lehetne-e az összes ref. tanárok egyesülete? . . . Vagy talán olyan speciális érdekek hozzák össze ebben a tiszántúli kartársakat, a mely érdekek kizárják a többi ref. tanárokat? . . . Nem akarjuk hinni.

— **A magyarság száma 1897 végén.** E cím alatt a »Közgazdasági Szemle« ez évi júniusi füzetében érdekes statisztikai kimutatást olvashatni *Kovács Alajostól*, a ki megállapítja a hivatalos adatok alapján, hogy Magyarország összes lakossága, Fiumét és Horvát-Szlavonországot nem számítva: 16.140,208 főre rug, a melyből magyar: 8,077,044, vagyis 50'04%; a magyar birodalom összes lakossága pedig: 18.525,848, a melyből 8.168,730 a magyar. Most már tehát legalább az anyaországban meghaladja magyarság száma az összes nemzetiségeket együttevén. A középiskolákban a magyarság arányát 1896-ban 75'02%-ban állapíthatni meg; a tankötelesek között pedig a magyarság 51'5%.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

F. M. Zsinati törvényt, hogy hol kaphat? . . . bizony bajos útastást adni, mert saját tapasztalatunk szerint is, könyvkereskedőknél nem találunk. Épen a jelen évi konvent intézkedett (Jegyzőkönyv 71. p. 5.) a törvényeink 500 példányban való újra nyomtatásáról, — de hogy ez a határozat végrehajtott-e, nem tudjuk. Szász Károly püspök úr volt megbízva a nyomtatás eszközésével, a mint a jegyzőkönyvből olvashatja. — Sz. I. Hogy a magyar prot. irodalmi társaság jövő évi közgyűlése hol lesz? . . . ugyan hogy tudhatnók ezt épen mi. Arról van tudomásunk, hogy 1900-ra Pozsonyba hívták meg a társaságot vándorgyűlésre, de hogy a jövő esztendőre Debrecen lenne kiszemelve, erről nem hallottunk. Annyi bizonyos, hogy »nagyon oda illenek« már a pápai s kolozsvári vándorgyűlések sorába a debreceni is, de hogy oda sorozhatják-e, kérdezze meg a debreceniektől, hogy vajjon meghívják-e a társaságot, vagy nem. Gondoljuk, hogy a mint a középiskolai tanáregyesületet szívesen fogadta a város és egyház, úgy a prot. irodalmi társaságnak sem kellene hidegséggel találkoznia a magyar kálvinizmus erős fészkeiben. — L. L. Az egyetemes névtár ügye elnapoltatott, a mint a jelen évi konventi jegyzőkönyv 71. p. 6. alatt olvashatni. — M. I. A kerületi papi-özvegy-árva-tár alapszabályai tudunkkal még nincsenek elkészítve, — ha készen lesznek, igyekezni fogunk megszerezni, mert magunk is úgy vélekedünk, hogy egyszeri hallás után bajos lenne a kerületi gyűlésen határozni, hanem szükség van arra, hogy előre megismerjék az érdeklődők. A gömöri tervezethez bátran hozzájárulhat, úgy, a mint jónak látod. A 60 frtos járulék, mint egyenlő befizetési alap, mintha csakugyan »kissé élelmeségi ízű« lenne egy 200 ezer forintos intézettel szemben, — de hát ezt vesd össze a tervezet jutaléki részével. — O. K. A kerületi közgyűlés által megállapított »adalékok« az ez évi őszi gyűlésig adandók be az esperesi hivatalok útján a püspök úrhoz. — A. I. Nekünk is feltűnt, nemcsak most, de már a múlt évben is, hogy a miskolci ev. ref. főgymnásiumi tanári állások a »Sárospataki Lapok«-ban nem hirdettetnek. Ez évben azonban nem elégedtünk meg a feltűnő mozzanattal a konstansával, hanem illetékes helyen szót is emeltünk s a válasz ez volt: »az igazgató úr intézi ezt úgy, — elég helytelenül!« Ez a válasz nekünk elegendő a személyes s közvetlen tapasztalat alapján, a mely leghatározottabban azt az eredmény tünteti fel, a melyre már mások is rámutattak, t. i. hogy a miskolci és a sárospataki ref. iskola között valami *sajátságosan* jellemző antagonizmus van, a mely a gyermeknek a szülővel szemben mutatni s talán érezni is köteles tiszteletével semmiképen sem egyeztethető össze. . . . Hogy az a hirdetési díj a »Sárospataki Lapok«-ra is ráferne az igaz, de sokkal nagyobb baj az, hogy a világ méltán megítélheti ezt a különös eljárást. Nem lehetetlen, hogy az államsegélyességnek a következménye ez is az idők haladása folyamán. . . . Mi csak sajnálni tudjuk, hogy ilyen áldatlan viszony van a két intézet között, a mely viszonynak még egy egyszerű pályázati hirdetésben is meg kell jelennie s a nagy közönség figyelmét is felkelti. . . . Bizonybizony nem jól van ez így. — K. S. A papszentelésre való jelentkezés az espereseknél történik. Majd felszólítják. — R. L. Legközelebb írni fogok.

Felölös szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szótküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Égész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „A sárospataki javaslat” Beregi Lajos. — „Az osztatlan népiskola.” Persenszky Károly. — „Minő kiegészítést fognak kapni a tiszáninneni ref. lelkészek a kongrua-törvény alapján.” s. n. — „Adatok Harsányi István élettörténetéhez.” Sz. S. — „Farkas József: „A pesti református egyház 101 éves története.” s. — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.

A sárospataki javaslat.

Nem csekély érdeklődésre számítottunk akkor, a mikor a sárospataki theológiai tanári karnak Novák Lajos tollából eredő „szentelési-beiktatási javaslat”-át egyházi lapjaink kivétel nélkül hozták hasábjaikon. Gondoltuk, a minthogy gondolnunk is kellett, hogy már maga az a szabadelvű irány is, a melynek a sárospataki theol. akadémia immár hosszú idő óta egyik legszámvehetőbb képviselője, elegendő okot fog szolgáltatni a tisztes és nemes eszmecserére különösen akkor, a midőn a kérdésbe politika sem vehető, mert egyszerűen csak szertartási jellegű, a mely még eddig a tiszántúliaknál sem adott okot politikai mérkőzésre. Reméltük, hogy meg fognak szólalni az öregebbek. — meg fognak nyilatkozni a szak-theológusok, — és el fogják mondani a modern kor ízlésével mélyebb ismeretségben álló fiatalabb pásztorok ez irányba tartozó gondolataikat s reméltük mindenek fölött azt, hogy az új belmissio munkásai is meg fogják szolgáltatni kürtjüket s jobbra vagy balra nyilatkoznak. Mintegy magunk elé képzeltük, megvalljuk egész őszinteséggel, azt az időpontot is épen a sárospataki javaslat kapcsán, a mikor elegendő bátorság fog támadni arra is, hogy zsinatunk ne csupán toldozási-foldozási műveleteket végezzen, ne csupán törvénykezési szabályok gyűjteményét létesítse, hanem foglalkozzék a *hit-dolgaival* is!

Meghiúsult remények, sikertelen számítások!... Egy, mondd egyetlenegy felszólalás történt tiszáninnen is, tiszántúl is, a többi kerületekben pedig még esendesebben maradtak öregek és ifjak, modernek és konservatívok, mintha egyáltalán nem is olyan volna a kérdés, a melyhez méltó volna hozzászólni! Vagy talán az a hallgatás oka, hogy Názáretből származik a dolog, s így, agyonhallgatandó?... Talán a „Húsvéti igazság” emléke oly eleven még itt is, ott is, hogy az akkori kard-csattogtatás a fegyverszünetet eredményezi visszhangként, mint valami új-kori csoda-félét?!... Vagy talán tényleg olyan az egész kérdés, a melylyel nem való bíbelődni?

Sem egyik, sem másik felvétel nem fogadható el. Sárospataknak immáron nincs olyan „ultra-rationalista” híre, mint ezelőtt, a mikor a hír-asszony valót-

lanságokat is költött s egész vakmerő jellegű felfogásokat teremtett. A „Húsvéti igazság” emlékének pedig hatásosabbnak kell lennie, sem minthogy a fegyverszünetet eredményezhetné, hiszen a legenda s a való igazság szembeállítására mindig elkeseredett harcot idéz elő, amelynek utóhangjai is kard-csattogásokban hallatszanak. Ennek kellene történnie most is a kölkedi Nagy Ignácok s mások részéről. Hogy pedig maga a kérdés korántsem olyan, a mely felett leghelyesebb egyszerűen napirendre térni, igazolja az az egyszerű körülmény, hogy évek óta halljuk a kívánságot: *egyenlőséget istentiszteleteinkben!*

De bár így áll a dolog, a kérdés vitatása teljesen elmaradt s mint említők tiszáninnen-tiszántúl egy, mondd egy felszólalás történt. Magától a javaslat-készítőitől nem várhattunk cikkezést, hiszen még csak támadás sem volt! A két felszólaló, Csiky Lajos és Réz László, helyeselte a javaslat szellemét s irányát, helyeslés ellen pedig ugyan miért szólaltak volna fel az érdekeltek!

Hanem azért a kérdés, bár a sajtó útján nem tárgyalatott is, sokszoros megvitatásban részesült épen a tiszáninneni kerületben, az u. n. lelkészi értekezleteken. Nagy kár, hogy azok a megállapodások nincsenek a kerületi jegyzőkönyvben közölve, a melyek e tárgyban a 8 egyházmegye véleményét összegezték, sokkalta könnyebb lenne most még általánosságban is azok alapján az ellennézetekkel szemben tulajdonképi célunkat elérni, t. i. a javaslatnak minden ponton való helyeslését, a melyet, úgy emlékszünk az e lapokban közlött részek után, az egyházmegyei vélemények nem tartalmaznak.

A tiszáninneni kerületet úgy ismerjük, mint a konszervativizmusnak nem nagy s nem lelkes barátját, noha az újabb időből tudunk egy cselekedetét, a mely a legkonszervatívabb felfogást árulta el az egész magyarországi ref. egyházban, t. i. az 1883-iki ungvári papválasztási szabályzatot. Szinte megdöbbenő még ma is az a nagy mérvű ellentét, mely a szabad választást védő tiszáninneni kerület s a legszigorúbb választási szabályzatot alkotó tiszáninneni kerület között, mondjuk egy év alatt létesült. Valósággal, mintha ad absurdum akarta volna vinni akkor a tiszáninneni kerület az új lelkész-választási törvényeket!... noha ez a feltevésünk nem enyhítheti a konszervativizmus

ridegségét, mert öt esztendő multán már belátták itt is a tágitás szükségét s feleresztették a lekötő szíjokat legalább egy-egy lyukkal.

Ez a kerület éppen a sárospataki javaslat kapcsán, annak minden pontban való elfogadásával, megmutathatná szabadelvű felfogását, puritán gondolkodását s útát törhetne abban az irányban, a melyen a modern életből kiküszöbölhetné a pápistás jellegű szertartási részleteket, a túl erős színességet s érvényre emelhetné a tisztaságot, egyszerűséget s az igazságot! A sárospataki javaslatnak nincsen egyetlen pontja sem, a mely ellen sikerrel lehetne sikra szállani, mert az, a mit itt is, ott is emlegettek, hogy a kerületi gyűlések alkalmával tartatni szokott papszentelések *emlékeztetések* maradnak: vajjon szembeállítható-e azzal, hogy a papi-beiktatással kapcsolatosan végzett szentelés ellenállhatlanul hat a lelkekre, mint kettős mozzanat?!

Sajátságos s „püspöki ízű“ felfogást tanúsítanak az egyházmegyék a szentelési jogra vonatkozólag, a midőn azt kizárólagos *püspöki jognak* nyilvánítják. Jog-e hát, vagy egyszerűen kötelesség? . . . A javaslat történelmi s hitvallási alapon határozottan elejti a papszentelési püspöki előjogot! . . . A tiszáninneri kerület egyházmegyéi pedig egyhangulag kimondják: *mi püspöki jognak tartjuk fel a papszentelést!* . . . Mintha akár egyik, akár másik egyházmegyének hatalmában állana *ilyen jogot adományozgatni*. Ha már csakugyan akartak valamit mondani, ezt mondhatták s mondhatnák: kötelessége a püspöknek az új papokat beiktatni s felszentelni. Jogról e ponton nem beszélhetünk!

Azt a benyomást tette ránk a tiszáninneri kerület közvéleményének egyházmegyei megnyilatkozása, hogy ott mindenáron az a cél, semmi nyomósabb, jelentékenyebb indítvánnyal nem állani elő. Mintha a régi lelkesedés, a szabadelvű felfogás hanyatlott volna! A régi időkben nem történt volna meg az, hogy egy teljesen szabadelvű s puritán javaslatot lenyakasztak volna, a mint most lenyakaszták a sárospataki javaslatot. Aminthogy az sem történt volna meg, hogy az államsegélyről szóló törvény-javaslatról még csak nem is nyilatkozott ez a kerület, a melynek szavára pedig *kíváncsiak is voltak némely intéző férfiak*.

De hát ez is az idők jelének veendő. Csak aztán a jelek szomorú valósággá ne legyenek s az életlenségi látszat meghalást ne eredményezzék!

Beregi Lajos.

ISKOLAI ÜGY.

Az osztatlan népiskola.

Tanügyi szaklapjaink ma, mint leginkább felszínen levő és megoldatlan kérdéssel, sűrűn foglalkoznak az osztott és osztatlan népiskola tantervével és helyzetével. A megdönthetetlen statisztika kimutatja azoknak is, kik szeretik a protestáns népiskolák színvonalát leszállítani, kicsinyíteni igyekezni, hogy Magyarországon a prot. népiskolák mindjárt az első helyet foglalták el, úgy hogy ez ma a nép műveltségén is felismerhetően meglátszik. Büszkék is vagyunk, de lehetünk is iskoláinkra, a melyek az igaz hazafiság meleg ágyai voltak még az elnyomatások nehéz idejében is.

Ugyanazért, ha ma oly kísérletek történnek, a melyekkel a haladó kor igényeit még jobban kell a jövő

ezred évben az iskolának szolgálni, azok elől mi sem zárkozhatsz el, sőt a tudományok, képezések minél általánosabb népszerűsítése, a nép műveltségének emelése végett iskoláinknak is a korral kell haladni.

Mi tudjuk legjobban, mily roppant áldozatokkal tartják föl egyházaink nagy része féltett iskoláikat; ha csak módjukban van és arra a vezető egyének által kellőleg felvilágosítottak, nem sajnálnak érte még újabb, nagyobb áldozatokat sem. De miután iskoláink nagy része egy tanító vezetése alatt van, ki egyszersmind kántor, egyházi jegyző, de meg csekély fizetése mellett gazdálkodással is kell foglalkoznia, el lehet képzelni, mily ember-fölötti munkát kell végeznie, hogy sokszor a 100-on jóval felül álló vegyes iskoláját a kellő értelmi színvonalon megtarthassa. Magam is abban az állandó szerencsében részesülök, hogy vegyes tanítványaim száma a 100-at pályám kezdetétől meghaladja. Ha tehát gondolatban összehasonlítjuk helyzetünket az egy osztályt tanító boldog társainkkal, hozzáveszszük az érte járó díjazás közötti különbséget: bizony nem igen lehetünk megnyugodva helyzetünkbe. Hanem itt már aztán megnyilatkozik a prot. tanítóságnak egyházaért, vallásaért való rajongó tisztelete és szeretete, ez édesíti meg terhes szolgálata után nyert sovány falatjait.

Azonban az elvégezhető tananyaggal mi tanítók sem lehetünk azért teljesen megelégedve, hiányzik abból az állandóság és maradandóság részére való megrögzítés, mert nincs időnk annak teljes begyakorlására. Legjobb számoló tanítványaimon tapasztaltam, hogy bár a népiskolában a kamat-számítást, társaság-szabályt, illetve annak példáit szóval elmondva és írásban kidolgozva a legjobban tudta, legény korában a gazdasági tanfolyamon 6 év múlva idegen volt előtte. Csak az mentheti, hogy ismétlő iskolába nem járván, (a gyár napszámra még a 12 éves gyermekeket is elfogadja s alkalmazza) nem tudott az elméjében megerősödni. Ha így járnak az olyan tárgyakkal, a melyeket csak látni, hallani kell, a mire az életben oly sokszor van alkalom, hogy elméjébe visszaidéztessenek, elgondolhatjuk, hogy egyéb se oly állandó abban. Iskoláinknak a legnagyobb hiánya, hogy kellő magyarázatra és a mi fő: szemléltetésre nincs idő; népünk vérében van, azt nap-nap mellett megkérdi gyermekétől, hogy *„feleltél-e?“* Felsőbb iskolában a szokásos kiszólitást még akkor sem alkalmazhatjuk, ha akár mily népesek osztályaink, hogy a nép előtt az iskola tekintélyét állandóan fentartsuk; de a népiskolai tanítóra nevelés szempontjából sem gyakorolhatjuk.

* * *

Van azonban egy körülmény, a mivel igen sokat lendíthetnénk osztatlan népiskoláink ügyén.

1. Részemről egyáltalán nem helyeslem teljesen az osztályok oly megosztását, hogy a kisebb gyermekek délig, a nagyobbak délután járjanak a népesebb iskolákba, avagy megfordítva, mint a mi jelenleg legjobban ajánlhatik és talán igen sok helyütt, a hol még nincs alkalmazásban, el is fogadtatik. Az előbbi állapotból ezen beosztás szellemi haladást is eredményezne még ott is, hol a tanítót kántori ritka teendői egy-egy délután vagy délelőtt elvonnák az iskolától. De ez csak félfoka volna a haladásnak, lehet akkor már azzal egy egész fokot is haladni.

A hol azonban még a nép hagyományos ragaszkodása a külön leány és fiú iskolákat nem akarja osztályonként megosztani, az már határozottan s haladás rovására történik, azt itt felesleges is bizonyítgatnom; hét esztendő kellett rektorságom idejében annak keresztülvitelére, hogy iskoláink I. II. és III.—IV. osztályok

szerint különítették el, úgy ragaszkodtak az öregek a külön fiú és leány iskolához. Ha tehát kerületünkben még külön leány és fiú iskola volna valahol, azt leg- helyesebben felsőbbbségi rendelettel kellene osztályok szerint elkülöníteni, mert ismerem népünk természetét, könnyebben teljesíti azt, a mit neki elrendelnek, mint a mit egyháza lelkésze vagy tanítója kíván, mert abban mindig annak érdekelt voltát, talán a tanítóknak könnyebbségét látja, a mit nehezen tud elnézni.

2. A mi a félnapos rendszert illeti, egyházaink iskoláiban ez alig kivihető, mert népünk csak a téli hónapban járhatja a gyermekeket rendesen iskolába, ha pedig már feladta, azon zúgolódik, hogy a tanító igen tudja, mikor van télen 4, nyáron 5 óra. Az ő idejűkben még gyertyát gyújtottak reggel-este az iskolában, ma is inkább a felé törekedik, azt akarná.

Azonban népes iskoláink az egyház népességét, esetleg ebből folyólag vagyonságát mutatják, a hol nem lehet nehéz új eszme érdekében egy kis lelkese- dést keltetni.

Különösen olyan községekben, hol a lakosság nagyobb része református, igen könnyen lehetne a népnevelés előmozdításában egy egész fokot haladni a következő módon.

Ismeretes, hogy az ovodák iránt a községek mily idegenkedők, s oda jó ideig nem is szívesen fogják küldeni gyermekeiket. Ma már az ovodát végzetek is képe- sítették a tanítói pályára, a község segédelmével kellene tehát ovodát állítani föl és a népiskola I osztályát osz- tani be az ovodás vezetése alá. A népiskola megmene- kül egy oly osztálytól, a mely a legtöbb idejét foglalja le.

3. Ha pedig még azt is meg lehetne tenni, hogy az egyház egyelőre talán egy némileg alkalmas bérházban, az I. és II. osztály számára új tanítószágot állít föl, a melynek fizetéséhez ne járuljon többel, mint a gyerme- kek által fizetett tandíjjal és lakással, a többi az állam 400 frtra mindenütt kiegészíti. Ennyit pedig a legtöbb olyan ref. egyház megtehet, a hol 100-nál több iskolába járó van, mert évenként 100 frtjánál többre sehog- y fog kerülni, azért még azt is megnyeri, hogy a leány gyermekek esetleg az I—III. osztály tanítónője által kézi munkára fognak taníttatni, a mi megéri ezt a kis áldozatot.

Ha ezen kezdet meg lesz, biztosítok mindenkit, hogy pár év múlva azon fognak gondolkozni és tépelődni, hogy mi módon építsenek az I—II. osztály számára is alkalmas helyiséget. Hogy pedig az iskola szellemi élete mennyire fog emelkedni, ha ugyan a kitünőknel még van nagyobb fokozat. a szegény tanító lelket-testet ölé munkája is mennyire meg fog könnyebbé válni, tudjuk mindnyájan.

4. Ajánlatik, mint teher könnyítő eljárás az oly beosztás is, hogy az első osztályba csak minden más- fél év múlva vétetnék föl új növendék s az egész falusi népiskolák I—IV. osztályúak legyenek. Az igazat meg- vallva ma sem érnek semmit a népiskolák V—VI. osz- tályai, vagyis céljuk s rendeltetésüknek nem felelnek meg, néptelenek is és nem is állják ki az összehason- litást a felső nép- és polgári iskolák I—II. osztályaival. Elvileg népiskoláink ma is csak IV. osztályúak a követ- kező okokból: a népes falusi, sőt városi osztatlan isko- lákba feladott legtöbb gyermek fejletlen voltánál fogva ma is a legnagyobb hányadban, hanem két évig végzi az első osztályt, a másodikban vagy feljebb ismételi, mert vagy fejletlen, vagy nem jár rendesen iskolába. Azok vol- tak még eddig legjobb fe'lsőbb osztályú tanítványaim, a kik az első osztályban az általánosan ismert „kis és nagy I. osztályra“ voltak beosztva, mert már igazán jó ol-

vasva került a II. osztályba. A fentebb előadott beosz- tás mellett, az ily eljárás sem érne el amannak szellemi fokát, ezen három féléves rendszer sem képez haladást.

* * *

Legsajnosabb körülmény azonban a protestáns nép- nevelésünk jelenlegi állapotában, hogy azt ma az egy- házpolitika egészen háttérbe szorítja éppen úgy, mint az országos népnevelést az elmúlt pár év zivataros nap- jaiban. Ma nincs egészséges közvélemény, a mely fog- lalkoznék állandóan a prot. népiskolák jelenlegi hely- zetével.

De, mint az egyházpolitikai harcok bevégezése után, az országos közvélemény kezd némi időt szentelni a népnevelésnek, a közel jövő, egyházunk függő ügyeinek elintézése után, majd visszatereli a figyelmet népisko- láinkra is, ha nem akarjuk százados elsőbbségünket, népünk művelése érdekében is, feláldozni s magunkat tulszárnyaltatni engedni.

A kor pedig okvetlen meg fogja kívánni, hogy egy nagy lépést haladjunk, az pedig nézetem szerint nem lehet más, mint minden oly egyházunkban, hol a népiskolák növendékeinek száma a 100-at környékezi, vagy meg- haladja, új tanítószágot állítsanak oly módon, hogy az egyházak hozzájárulnak a gyermekek után fizetendő tandíjjal és lakással, a 400 frtra leendő kiegészítését pedig államsegély igénybe vételével kérelmezik. A kor haladása egyházainktól ezt a lépést megkívánja.

Persenszky Károly.

KÖZÉLETÜNK.

Minő kiegészítést fognak kapni a tiszán-
inneri ref. lelkészek a kongrua-törvény
alapján.

(Folytatás).

*Az alsó-borsodi egyházmegyében a segélyezendő
lelkészi állások s a kiegészítési összegek a
következők:*

	600 frtig	800 frtig
1. Aranyos	20 frt 50 kr.	220 frt 50 kr
2. Emőd	— „ — „	119 „ — „
3. F.-Abrány	43 „ 40 „	243 „ 40 „
4. Harsány	— „ — „	60 „ 50 „
5. Heő-Bába	104 „ 53 „	304 „ 53 „
6. Heő-Csaba	— „ — „	86 „ — „
7. Heő-	— „ — „	— „ — „
8. Szalonta	130 „ 50 „	330 „ 50 „
9. Heves	— „ — „	46 „ 50 „
10. Kis-Győr	— „ — „	7 „ 52 „
11. Ládaháza	29 „ 10 „	229 „ 10 „
12. Nyék	515 „ 90 „	716 „ 90 „
13. Maklár	— „ — „	192 „ 40 „
14. Nemes-	— „ — „	— „ — „
15. Bikk	— „ — „	— „ 30 „
16. Ónod	— „ — „	50 „ 92 „
17. Lőrincfalva	127 „ 21 „	327 „ 21 „
18. T.-Oslár	— „ — „	149 „ 10 „

E 16, illetőleg 7 egyház részére 600 frtig 972 frt
14 kr, 800-ig 3084 frt 53 kr lenne a kiutalandó segély.

Alsó-Zemplénben kipótlandó lelkészi jövedelmek a következő helyeken vannak s a következő összegben lenne a kiegészítés eszközrendő.

	600 frtig		800 frtig.	
1. Agárd . . .	85	frt — kr	285	frt — kr
2. A.-Berecki . .	8	" — "	208	" — "
3.* Bacska . . .	156	" 36 "	366	" 36 "
4. Báj . . .	—	" — "	184	" — "
5. Berzék . . .	132	" 95 "	332	" 95 "
6. Bodrog . . .	—	" — "	—	" — "
Keresztúr . .	21	" — "	221	" — "
7. Bodrog . . .	—	" — "	—	" — "
Halász . . .	8	" 62 "	208	" 62 "
8. Bodrog . . .	—	" — "	—	" — "
Olaszi . . .	112	" 50 "	312	" 50 "
9. Csanálos . . .	—	" — "	20	" 27 1/2 "
10. Csobaj . . .	18	" 62 "	218	" 50 "
11. Erdő-Bénye . .	—	" — "	50	" — "
12. Erdő . . .	—	" — "	—	" — "
Horváti . . .	118	" — "	318	" — "
13. Golop . . .	238	" 04 "	438	" 04 "
14. Hotyka . . .	364	" 50 "	664	" 50 "
15. H.-Kak . . .	54	" 64 "	254	" 64 "
16. Karesa . . .	—	" — "	170	" — "
17. Kenizlő . . .	400	" — "	600	" — "
18. Kis-Dobsza . .	4	" 37 "	204	" 36 "
19. Király . . .	—	" — "	—	" — "
Helmech . . .	28	" — "	228	" — "
20. Kis-Géres . . .	—	" — "	148	" 30 "
21. K.-Kövesd . .	39	" 95 "	239	" 95 "
22. Legyes . . .	—	" — "	—	" — "
Bénye . . .	31	" 52 1/2 "	231	" 52 1/2 "
23. Liszka . . .	—	" — "	77	" — "
24. Luka . . .	112	" 87 1/2 "	312	" 87 1/2 "
25. Mád . . .	8	" 40 "	208	" 40 "
26. Monok . . .	331	" 50 "	531	" 50 "
27. Nagy-Géres . .	—	" — "	26	" 50 "
28. N.-Kövesd . .	36	" 50 "	236	" 50 "
29. Ond . . .	40	" 50 "	240	" 50 "
30. Örös . . .	—	" — "	27	" — "
31. Perbenyik . .	179	" — "	379	" — "
32. Semjén . . .	85	" — "	285	" — "
33. Szerencs . . .	—	" — "	144	" — "
34. Szomotor . . .	17	" — "	217	" — "
35. Tállya . . .	—	" — "	79	" — "
36. T.-Ladány . .	—	" — "	128	" — "
37. T.-Tokaj . . .	—	" — "	69	" — "
38. Tolesva . . .	71	" — "	271	" — "
39. Zombor . . .	426	" 80 "	626	" 80 "
40. Vajdácska . .	8	" — "	208	" — "
41. Vámosuj-falu . .	—	" — "	81	" — "
42. Vís . . .	89	" — "	289	" — "

E 42, illetőleg 41 egyháznak a lelkészi fizetések pótlására 600 frtig 3243 frt 53 kr, 800-ig 9733-70 1/2 kr lenne adandó.

A felső-borsodi egyházmegyében ezek az egyházak várnak fizetési kiegészítést a következő összegekben:

	600 frtig		800 frtig	
1. Alacska . . .	—	frt — kr.	152	frt 45 1/2 kr.
2. Balajt . . .	—	" — "	151	" 44 "

* A Kenessey-féle kimutatásban „Bánóc” szerepel 3-ik helyen. de ez nyilván tévedés. Bánóc a felső-zempléni egyházmegyében van s mi ott vesszük fel.

	600 frtig		800 frtig	
3. Bánfalva . . .	—	" — "	61	" 50 "
4. Bánhorvát . .	—	" — "	29	" 18 "
5. Berente . . .	82	" 27 "	282	" 27 "
6. Borsod . . .	—	" — "	77	" 62 "
7. Damak . . .	—	" — "	161	" 84 1/2 "
8. Dédes . . .	—	" — "	123	" 30 "
9. Tapolcsány . .	268	" 50 "	468	" 50 "
10. Edelény . . .	—	" — "	195	" 17 1/2 "
11. F.-Barcika . .	123	" 29 "	323	" 29 "
12. F.-Kele- . . .	—	" — "	—	" — "
esény . . .	—	" — "	195	" 50 "
13. F.-Nyárad . .	—	" — "	138	" 31 "
14. Hangács . . .	63	" 03 1/2 "	263	" 03 1/2 "
15. Nyomár . . .	240	" 06 1/2 "	440	" 06 1/2 "
16. Hegymeg . . .	125	" 50 "	325	" 50 "
17. Kondó . . .	—	" — "	180	" 11 "
18. Lád . . .	—	" — "	—	" — "
Bessenyő . . .	—	" — "	196	" 56 "
19. Lak . . .	—	" — "	80	" 08 "
20. Lászlófalva . .	91	" 18 "	291	" 18 "
21. Mályinka . . .	16	" 70 "	216	" 70 "
22. Martonyi . . .	187	" 16 "	387	" 16 "
23. Meszes . . .	293	" 93 "	493	" 93 "
24. N.-Barca . . .	—	" — "	199	" — "
25. Nekézsen . . .	119	" 50 "	319	" 50 "
26. Ózd . . .	—	" — "	99	" — "
27. Rakacca . . .	—	" — "	—	" — "
Szend . . .	219	" 20 "	419	" 20 "
28. Rudóbánya . .	137	" — "	337	" — "
29. Sajó-Ecség . .	—	" — "	20	" 20 "
30. S.-Ivanka . . .	74	" — "	274	" — "
31. Szalonka . . .	19	" 23 "	219	" 23 "
32. Szakácsi . . .	109	" 40 "	309	" 40 "
33. Szendrő . . .	—	" — "	114	" 39 "
34. Szendrő . . .	—	" — "	—	" — "
Lád . . .	—	" — "	128	" 19 "
35. Szilvás . . .	—	" — "	56	" 50 "
36. Tardona . . .	116	" — "	316	" — "
37. Ziliz . . .	68	" 78 "	268	" 78 "
38. Vadna . . .	27	" 50 "	227	" 50 "

E 38, illetőleg 19 egyházban 600 frtig a kiegészítési összeg: 2377 frt 24 kr, 800 frtig 8537 frt 59 1/2 kr lenne.

Felső-Zemplénben a kiegészítést igénylő lelkészi állások s azoknak kiegészítési összegük a következők mutathatók ki s adható elő:

	600 frtig.		800 frtig.	
1. Abara . . .	—	frt — kr.	196	frt 59 kr.
2. Bánóc . . .	327	" 43 1/1 "	527	" 43 1/2 "
3. Bodzás . . .	160	" 95 "	360	" 95 "
Újlak . . .	—	" — "	—	" — "
4. Garany . . .	431	" 04 "	631	" 04 "
5. Csernahó . . .	109	" 50 "	309	" 50 "
6. Gálszécs . . .	66	" 87 1/2 "	266	" 87 1/2 "
7. Gercsely . . .	136	" 30 "	336	" 30 "
8. Hardicsa . . .	209	" 30 "	409	" 30 "
9. Kazsu . . .	162	" 50 "	362	" 50 "
10. Kis-Azar . . .	351	" 49 "	551	" 49 "
11. Kis-Bári . . .	236	" — "	436	" — "
12. Kis-Ráska . .	313	" 91 1/2 "	513	" 91 1/2 "
13. Hegyi . . .	520	" 47 "	720	" 47 "
14. Kolbása . . .	319	" 70 "	519	" 70 "
15. Ladmoc . . .	200	" — "	400	" — "
16. Lasztóc . . .	216	" — "	416	" — "
17. Lasztomér . .	121	" 20 "	321	" 20 "

	600 frtig	800 frtig
18. Legenye. . .	348 " 78 "	548 " 78 "
19. Magyar-. . .	105 " 74 "	305 " 74 "
20. Magyar-. . .	206 " 50 "	406 " 50 "
21. Málca . . .	— " — "	143 " 01 "
22. Miglész . . .	145 " 50 "	345 " 50 "
23. Mihályi . . .	275 " — "	475 " — "
24. Nagy-. . .	257 " 92 "	457 " 92 "
25. Nagy-. . .	473 " 50 "	673 " 50 "
26. Szöllőske . .	48 " 50 "	248 " 50 "
27. Tussa. . .	39 " 25 "	239 " 25 "
28. Zemplén. . .	152 " — "	352 " — "

E 28, illetőleg 26 egyházban 600 frtig 5930 frt 36 $\frac{1}{2}$ kr, 800-ig 11369 frt 96 $\frac{1}{2}$ kr lenne a kiegészítési összeg.

A gömőri egyházmegye kiegészítésre váró lelkeszi állásai a következők a kiegészítési összegekkel:

	600 frtig	800 frtig.
1. Aggtelek . .	190 frt 50 kr.	390 frt 50 kr.
2. A.-Kálósa . .	— " — "	110 " 50 "
3. A.-Szuha . .	— " — "	59 " — "
4. Bátka . . .	193 " — "	393 " — "
5. Beretke . . .	399 " 10 "	509 " 10 "
6. Berzéte . . .	— " — "	168 " 98 "
7. Beje . . .	110 " — "	310 " — "
8. Gicze . . .	290 " 30 "	490 " 30 "
9. Nasztraj. . .	481 " 10 "	681 " 10 "
10. Gortva-. . .	306 " 60 "	506 " 60 "
11. Feled. . .	334 " 10 "	534 " 10 "
12. Hanva . . .	3 " 59 "	203 " 59 "
13. Lénártfalva. .	404 " 63 "	604 " 63 "
14. Csiz . . .	279 " 40 "	479 " 40 "
15. Harmac . . .	— " — "	56 " — "
16. Héth . . .	63 " 80 "	263 " 80 "
17. Horka . . .	149 " 04 "	349 " 04 "
18. Hubó . . .	— " — "	73 " 72 "
19. Imola. . .	15 " 50 "	215 " 50 "
20. Kelemér . . .	256 " 26 "	456 " 26 "
21. Poszoba . . .	285 " 25 "	485 " 25 "
22. Köveceses . .	48 " 20 "	248 " 20 "
23. Mártonfala. .	210 " 07 "	410 " 07 "
24. Naprágy . . .	— " — "	64 " 80 "
25. Pálfala . . .	207 " 70 "	407 " 70 "
26. Páskaháza . .	327 " — "	527 " — "
27. Radnót . . .	82 " 50 "	282 " 50 "
28. Ragály . . .	141 " 16 "	341 " 16 "
29. Recske . . .	506 " 72 "	706 " 72 "
30. Trizs . . .	256 " 52 "	456 " 52 "
31. Rimaszécs . .	218 " — "	418 " — "
32. Runya . . .	103 " — "	303 " — "
33. Sajó-Keszi . .	385 " 90 "	585 " 90 "
34. Sajó-Lenke. .	413 " 80 "	613 " 80 "
35. Simonyi . . .	— " — "	76 " — "
36. Darnya . . .	315 " — "	515 " — "
37. Szkáros . . .	— " — "	131 " 62 $\frac{1}{2}$ "
38. Szalóc . . .	— " — "	147 " — "
39. Szuhafő . . .	— " — "	166 " 82 "
40. Szútor . . .	41 " 80 "	241 " 80 "
41. Uza-. . .	228 " — "	428 " — "
42. Tamási . . .	472 " 50 "	672 " 50 "
43. Vály . . .	— " — "	60 " 79 $\frac{1}{2}$ "

	600 frtig	800 frtig
44. Zádorfala . .	— " — "	80 " 71 "
45. Zeherje . . .	— " — "	200 " — "
46. A.Pokorágy. .	290 " — "	490 " — "
47. Zubogy . . .	21 " 60 "	221 " 60 "
48. Zsíp . . .	213 " 50 "	413 " 50 "
49. Jánosi . . .	— " — "	14 " 80 "

E 49, illetve 35 egyházban 600 frtig 8295 frt 19 kr, 800 frtig 11705 frt 94 $\frac{1}{2}$ kr, lenne a kiegészítési összeg.

(Vége köv.)

s. n.

MULTUNK.

Adatok Harsányi István élettörténetéhez.

Harsányi István multunk egyik legnagyobb embere. Homlokán több, mint kétszáz év óta »tövisből csinált martir koronával« és az ő népe még sem ismeri őt egészen. Azt tudja róla a történelem, hogy a gálya rabság négy esztendeig tartott szörnyű gyötrelmeit az aránylag kevés választottakkal, sóha meg nem ingott hűséggel, kiállván, életben maradt, megszabadult: de hogy azután mi történt vele? földi tanúságos pályájának utolsó szakasza felett sötét kétség borong. — Legközelebb is éppen *Rimaszombatból*, az ő volt lakhelyéről, az ottani egyesült protestáns főgimnázium mult iskolai évről nyomtatásban megjelent minden egyébben kitűnő *Értesítője* nyilvánosan hirdeti »urbi et orbi« hogy, Harsányi István, Rimaszombat gályákra hurcolt esperes lelkésze, kiszabadulása után hazáját többé nem láthatta. külföldön maradt, ott halt meg „szdmkivetésben“ (7. lap)

Már ha senki más nem teszi: helyén és idején látom nagy emberünk élte utolsó szakára tiszta fényt deríteni, közzétévén egyháztörténeti jegyzetimből — az eredeti forrásból merített ide tartozó hű, pontos, megcáfolhatatlan adatokat, úgy a mint következik.

Van a rimaszombati ref. egyháznak egy régi, az »Értesítő« szerkesztője által is említett, de kellő figyelemre nem méltatott *Anyakönyve*, melyet a protestánsokat üldöző 1771-iki kormány e gyülekezettől minden vagyonával együtt el vett, de a korán elhalt derék Terhes Pál közbenjárása folytán Dr. Schopper rosnyói püspök visszaadatott 1889-ben. Ennek első cím lapja betűről-betűre így van.

»A Rimaszombati Keresztyén Ekklesiának Anyakönyve, melyben feljegyeztettek ezen Ecclesiának jó és szokott rendi, a Keresztsegről, az Ur vacsorájáról, a Halottak temetéséről, a Házasságról, az excommunicatióról, és egyéb emlékezetre és megtartásra való szükséges dolgokról, az Apostol mondása szerint: I. Cor. XIV: 40 mindenek ékesen és jó rendel legyenek tiköztetek. — Mely hasznosnak ítél, mind a következő Tanítókra, mind az Ecclesiánál szokott rendinek fenmaradásáért. — Négy esztendeig tartott keserves rabság alúl és Exiliumából Isten keze által csodálatosan haza tért, és ismét rendes tisztibe be állott ezen Ekklesiának Lelkipásztora, az akkori itthon szolgáló Collegájával, *Gyöngyösi Péterrel* edgyütt, Harsányi Móríc István. Anno MDCLXXVIII. die 1-én Jauárii.«

Ime a megcáfolhatatlan adat arra nézve, hogy Harsányi István kiszabadulása után haza jött, itt hosszú időre félbe szakadt hivatalát ő rá szeretettel várt kedves hive közt újra megkezdte, s e könyv többi lapjai szerint, még 1691 március 1-én hiven, buzgón folytatta, a mikor ugyancsak itt »csendesén az világból kimúlt.«

Sz. S.

KÖNYVISMERTETÉS.

Farkas József: „A pesti református egyház 101 éves története“.

— Ára 1 frt 50 kr. VII. 387 lap. —

Református gyülekezeteink történetéről szóló monográfiáink egyre szaporodó sorozatában előkelő helyet érdemel meg a fenti munka, a melynek írója annyi élvezetet nyújt, hogy valósággal nem tudja az olvasó a könyvet letenni, míg végig nem ment rajta. Közvetlenség, egyszerűség, egyháziasság, vallásos mélység, írói kedély ölelkezik az előadásban, a mely foglyúl ejti az olvasó lelkét s gyönyörűséggel tölti el a keblet. egyúttal ámulatra is ragadtatva a nagy munka s erőfeszítés láttára, a melyet a pesti ref. egyháznak ki kellett fejtenie, hogy megerősödjék s virágzóvá legyen. Szinte eleven alakot öltének az alapítók, az első munkások, a kik az ország szívében egy „méltó“ kálvinista egyházat iparkodnak szervezni. S jól eső érzéssel olvashatjuk, hogy az alapvető munkát teljes siker koronázta s ma már a pesti ref. egyház egyike magyar ref. egyházaink legjobbjainak, sőt helyzeténél fogva a központiség fénye által valósággal tündöklök is.

E munkát a szerző a millenniumra akarta elkészíteni, de raja kívül eső okok miatt nem lehetett készen akkorra. A jelentősége s becse azonban mit sem veszített a későbbi megjelenéssel.

Bevezetés nyitja meg a munkát az előszó után s e bevezetésben adja a szerző a budai s pesti ref. egyházak XVI—XVIII. századbeli történetét, a melyre vonatkozólag kevés az adat, de a meglevőből kimutathatni, hogy a reformáció szellemétől korán érintettek a budaiak és pestiek, s amazoknak első protestáns lelkészük a krónikák szerint: Pesthi Anthenunsz János, emezeknek pedig Bélleji vagy Belléni Tamás volt.

Pest református gyülekezetének élete a 17-ik században addig tartott, míg Lipót hadai be nem vonultak, — Budán pedig két évvel tovább (1686) állt fel a ref. egyház, hogy aztán itt is teljesen megszűnjék a császári hadsereg bevonulásával a tiszta evangélium hirdetése.

1686-tól 110 éven keresztül alig volt református ember Pest-Budán, hiszen az elv: „faciam Hungariam catholicam“ erőszakosan alkalmaztatott s a jezsuitákkal vajjon lehetett-e bírni?

A munka első szakaszát, a pesti egyháznak 1796—1839 közé eső történetének előadása képezi, a mely idő alatt az egyház Báthory Gábor alatt életre kel, telket szerez, lelkész-lak építéshez fog, templom építést végez. Itt adva van Báthory Gábor életrajza is épűgy, mint a következő szakaszban a Török Pálé, aki 1839—1883-ig volt a pesti ref. egyház lelkésze. E második szakaszban a Török Pál választását, a lelkészlak építésének befejezését, a lelkészi fizetési alap gyűjtését, a nagy adósság törlesztését, a pesti prot. főiskola tervezését, a ref. gimn. szervezését, a felsőbb leányiskola beállítását s a Boor alapítványt, a Bethesda keletkezését stb. stb. írja le a szerző.

A III-ik szakasz az 1883-tól terjedő időnek a történelmét foglalja magában a 204—379 lapokon. Itt a közvetlen szemtanú szól hozzánk s így előadása a legmegbízhatóbb még a subjektivitás észrevehető volta mellett is, noha ez az alanyiség soha sem olyan, hogy szembeszökő jellegűnek lehetne nevezni. Ismertetve vannak e részben mindazok az újabb időbeli társadalmi

mozgalmak s intézmények is, melyek a modern belmissió kapcsán állottak elő.

A pesti ref. egyház 101 éves történetének Farkas József előadásában számtalan ragyogó lapja van. A vallásos buzgóságnak, áldozatkészségnek annyi, de annyi felemelő s példatadó jelensége van, hogy szinte elfáradunk a kegyes adakozók gyakori névsorának az olvasásában. Hátha még minden apró-cseprő dolog is felvételre méltó!

Hogy ma az ország szívében egy igazán virágzó s ugyanam tekintélyes ref. egyház van, azt azoknak a nagy férfiaknak köszönhetjük, a kik vallásuk iránti buzgóságból lelkesedéssel foglalkoztak az ügyes bajos dolgokkal. Egy Török Pál mellett Gróf Ráday Gedeon, Gróf Teleky László, Szilassy József, Gróf Teleky Sámuel, Sz. Szabó József, Fáy András, Hubay József, Gróf Dégenfeld Imre, Gróf Tisza Lajos, újabban pedig Darányi Ignác, Hegedüs Sándor voltak azok, a kik odaadólagon munkálkodtak s munkálkodnak egyházunk érdekében.

Magát a terjedelmes s igen szépen megírt munkát, a melyről csakis dicséréssel szólhatunk, a legnagyobb készséggel ajánljuk úgy az érdeklődőknek, mint a történészeknek. Ez utóbbiak bizonyára azt fogják mondani rá: szerencsésen van benne egyesítve a népies előadás a komoly tartalommal. Valósággal nagy lelki élvezettel forgattuk lapjait s azt hisszük, hogy ezzel Farkas József. pesti ref. theol. tanár munkássága iránt kifejeztük elismerésünket.

O.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** A németországi protestánsoknak nagy halottjuk volt a múlt héten: *Bismark* herceg. Illő dolognak tartjuk a legújabb kor emez egyik legnagyobb alakjáról megemlékezni már csak azért is, mert a németországi prot. lapok is részvétet tanúsítottak akkor, a mikor mi, magyar protestánsok gyászoltuk nemzeti eszméink letéteményesét, a haló poraiban is dicsőséggel körülövezett Kossuthot. *Bismark* Ottó hercegben a német birodalom megalkotóját fogja a késő utókor tisztelni s e birodalom alkotó egyéniségnek vas akaratát példányképpel emlegetik majdan. De ez az akarat embere egyúttal a vallásos meggyőződés szilárdságával is kimagaslik s Istenbe vetett hitét a nagy reformátor, Luther Márton hitével méri össze. A politika nagy embere a mély vallásosságban találta meg pihenését, a mit egészen természetesen kell tartanunk annál, a kinek keblébe a Schleiermacher eszméi s érzelmei voltak beoltva. . . . A német birodalom lakóinak nagy gyászában, legnagyobb emberük elvesztése felett, részvéttel osztozik a művelt világon minden nép, mert a nagyság iránt való tisztelet a koporsó mellett így nyilatkozik meg. — *Arany László*, a magyar irodalom legnagyobb képviselőjének, a halhatatlan Arany Jánosnak fia, a ki maga is oda tartozott az irodalom kiválasztottjai közé, e hó első napján hossz- szas kínos szenvedés után 54 éves korában elköltözött ez árnyék világból. . . . Súlyos teherként nehezedik ez a haláleset mindnyájunk lelkére, nemcsak azért, mert egy kiváló emberünk, a dunamelléki ref. kerületnek egyik buzgó világi tanácsbírája dőlt ki az elhunytban, a kinek egyénisége abban a körben, a melyben munkálkodásra hivatott el, nagy mértékben érvényesült a társadalom boldogítására, mert a legszolidabb magyar pénzintézetnek, a földhitelintézetnek, ennek a magyar reformátusok vagyónának jelentékeny részét őrző s kezelő-

intézetnek volt az igazgatója, — hanem azért is, mert Arany Lászlóval kihalt az Arany János családja, — magva szakadt a költői ágak. A magyar népies költészet megteremtőinek, Petőfinek, Tompának s Aranynak, immár nincsen sarja, — a törzsek kidőltével a hajtások sem élnek! . . . Ugy tetszik nekünk, mintha a gondviselés újjmutatását is látnók az Arany László utód nélküli kidőltében, azért, mert nem becsülte, nem akarta megbecsülni a költő fiát a magyar irodalmi közönség, hanem a „Déliabók hőse“ c. művét a fiú helyett az apának tulajdonította s ezzel arra kényszerítette a nagy gondolatok, a nemes érzelmek gazdagságával bővülködő férfiút, hogy hallgasson s kobzának idegét ne háborgassa. — Nem is háborgatta, hanem pénzintézeti hivatalában sürgött nemes becsvágygyal, puritán becsületességgel, a szívéhez közelebb állók iránti meleg szeretettel, a melyet zárkózottsága sem oltott ki. A tiszta, nemes gondolkodásnak szokatlan példája volt Arany László a mai bomlott felfogású korban . . . Temetése e hó 3-ikán ment végbe nagy részvét mellett, a társadalmi s irodalmi élet előkeiőségeinek jelenlétében, a kiknek nevében az öreg Gyulai Pál s gróf Dessewffy Aurél búcsúztak el a megboldogulttól. Az egyházi szertartást Haypál Benő budai ref. lelkész végezte. — *Telgy Iván*, a neves magyar hellenista, 83 éves korában, a múlt héten, elhunyt. Sokat dolgozott a görög remek írók magyarra való átültetésén s nem sok fordító volt, a kinek neve a magyar középiskolai tanuló ifjúság előtt annyira ismeretes lett volna, mint az övé . . . Legyen az elhunytak emlékezte örökre áldott.

— **Spanyolországban** a temérdek akadályok dacára is terjed a protestántizmus, a melynek elveit az „El Christians“ szerint 56 lelkész és 35 evangyélita hirdeti tántoríthatlanul 116 imaházban s iskolában. Az istentiszteleteken 9194, az úrvacsorákban 3442 egyén vett részt a múlt esztendőben. A 116 iskolában 61 tanító s 78 tanítónő 2545 fiú s 2005 leány gyermeket tanított. Van 80 vasárnapi iskola is, a melyekben 3231 gyermek vett részt. Hat egyházi lap is szorgalmasan munkálkodik az evangyélium érdekében s jellemző, hogy a prot. mozgalom főfészke: *Madrid* városa! . . .

— **Az ultramontánizmus és a francia hadsereg.** Bizonyára nagy érdeklődéssel kísértük mi magyarországi protestánsok is azt a híres pert, a melyet Zola Emil ellen a franciaországi hadsereg becsületének a megrepárlása céljából a hadügyminiszter indított meg a szomorú nevezetességű Dreyfuss-Esterházy katonai ügyből kifolyólag. Érdeklődésünk különösen azért lehetett nagy, mert a hazai és a külföldi lapok — kivéve természetesen az ultramontán irányzatúakat — egyetértőleg azt hirdették, hogy a katonaság és a pápistaság szövetkezésének eredménye a per, a francziaországi protestánsok és zsidók ellen. Hogy a politikai lapoknak ez a felfogásuk nem volt alaptalan, az alábbi történeti adatok bizonyítják, a melyek arról beszélnek, hogy az ultramontánizmus miképen erősödött a francia hadsereg körében. Már III-ik Napóleon császársága idejében rátalálunk az ultramontánoknak a hadsereg körében való helyfoglalási törekvéseire, a mint ezt 1865-ben az akkori kultuszminiszter, Rouland kijelentette, a ki így szólt egy alkalommal: „Egyik katonai iskolánkban *Davin* nevezetű vallástanítónk van, a ki VII. Gergely pápáról életrajzot írt, a melyben határozottan azt mondja, hogy a pápának joga van királyokat letenni, mert a lélek érdeke magasabb, mint egy korona. — Annak a pápának az uralkodását úgy jellemzi, mint a hit korszakának hajnalpírját.“ — A császárság után a köztársaság következett s ez alatt is a türelmetlen jezsuita szellem maradt meg

uralkodónak, még pedig úgy, mint az állam védelmezője. A hadseregnél tábori-papokul csaknem kizárólag mind jezsuita páterek, vagy ezek növendékei alkalmaztattak (ma is így van!) s ezek u. n. katonai gyűl-helyeket s könyvtárakat szerveztek, valamint belefogtak az „enfants de troupes.“ azaz a „hadsereg gyermekek“ oktatásába is. Ezekben nagy gondot fordítanak a katonákra, hogy ne legyen semmiben sem fogyatkozásuk. Gondoskodnak játékokról és „jó tanácsok“-ról is. Az újonc hazúlról plebánosának az ajánlólevelével megy a hadcsapat lelkészéhez, a ki rögtön pártfogása alá veszi, jó pajtasok közé osztatja, — a honvágy fájó érzelmét eloszlatja, levelezését viszi, szükség esetén közbenjárói tisztet is teljesít, sőt *szabadságot* is eszközöl! Vannak hadcsapatok, a melyeknél a katonai lelkészek ezt a szabadságot igen könnyen kiviszik, sőt *maguk adják meg*, mert van olyan garnizon is, a melynél a *pap annak a katonának, a ki előtte gyönt, kegyessége jutalmául egy napi szabadságot adhat.* 1876-ban történt, hogy a quimperi garnizon papja, Biger, tényleg ilyen joggal rendelkezett s egy gyóntató cédulát adott az illetőnek, a ki szabadságot akart élvezni, — a cédulán kék bélyeg, kereszt és palma volt és a kinek illetet adott, az egy napi szabadságot élvezett. Erre az eljárásra egész méltán mondhatták azt, hogy „a főcél nem más, mint pápai katonákat készíteni elő, abban a reményben, hogy visszajön V. Henrik s az egyház-államot visszaállítja.“ Ennek a felfogásnak az eredményeként tekinthetni azt, hogy a Saint-Cyr-i katonai iskola teljesen a jezsuiták kezébe került, a kik mind több-több növendéküket küldték ez iskolába, a melyben 1859-ben csak 5, 1864-ben azonban 24, 1869-ben pedig 49, míg 73—74-ben egy híján 100 jezsuita növendék tanult. A jezsuiták vezetése alatt álló Sainte-Geneviève iskolából 1854 óta, a mikor ez az intézet létesült, 1874 közepéig, tehát 20 év alatt, 3207 tanuló ment a katonai pályára, még pedig 773 a saint-cyri katonai iskolába, 245 a műegyetemi iskolába, 147 a tengerészetibe, 172 pedig a központi iskolába. — Az említett katonai könyvtárakban kizárólag a pápa által jóváhagyott könyvek vannak, a melyek 111 ezred tisztikönyvtárában 100,000 kötetre rugtak 1874-ben, míg a közkatonáknak 20,000 könyv állott rendelkezésükre . . . S a mit a múltban műveltek a jezsuiták a hadsereg ultramontánná tétele céljából, azt megteszik ma is. Hogy ilyen körülmények között a protestánsoknak nem lehet kellemes helyzetük a francia földön, egészen természetesnek tarthatjuk. De hogy a jezsuitizmus Franciaországot is eljuttathatja a maga lelki vakságával Spanyolország sorsára: ugyan kicsoda kételkedhetik benne? (n.)

— **Az ultramontán türelmetlenség jellemző példája.** Egy amerikai r. kath. pap, *Phelan* erre a kérdésre: megengedné-e, hogy Dél-Amerikában, vagy Mexikóban, mint tisztán r. kath. államokban prot. istentiszteletet tartsanak? . . . ezt a határozott feleletet adta: **nem!** . . . s miért? . . . Azért, mert a r. kath. népnek nem lehet megengedni a r. kath. vallással ellenkező istentiszteletet! . . . „A keresztyénség egy a r. katholicizmussal. Az eretnek mérget el kell távolítani a r. kath. testből. Biztosító törvényeket kell alkotni a protestantizmus ellen, a mint védekezünk a sárga láz és a himlő ellen.“ — Ugyan ilyen hangon nyilatkozott a kanadai kingstoni érsek is, a kinek tudomására jutott, hogy egyik pap-növendék részt vett egy ev. esketésen. Ez az érsek így szólt a noviciushoz: „mint kingstoni érsek s a te főpásztorod ezennel tudtadra adom, hogy sem városunkban, sem kerületünkben egyetlen r. kath. embernek sem szabad belépnie olyan épületbe, a mely nem r. kath. és prot. esketésnél vagy temetésnél, mint néző sem

lehet jelen egy r. kath. ember sem, mert a ki ezzel ellenkezőleg cselekszik, halálos bűnbe esik, mert megbecsteleníti keresztségének vallását, az egyházat s botránkozást okoz! . . .

— **A pápa unokaöcscse a protestantizmus híve.** A római cv. lelkész, *Cagellani* nem régen a következőket írta: „ . . . istentiszteleteink alkalmával nagy mértékben feltűnt előttem, hogy egy fiatal katonatiszt egész odaadással hallgatja az egyházi beszédet. Hogy megtudjam, kicsoda ez a figyelmes hallgató, fiammal meghívattam házamhoz s nagy meglepetéssel ezt hallom tőle: *én gróf Pecci, a pápa unokaöcscse vagyok.* Őszinte magatartása nem adott okot a kételkedésre s épen azért bibliát s más prot. vallásos iratokat adtam neki. Egészen prot. felfogást áruolt el. . . . Ugyan hogy tetszett ez a pápának?

— **Követésre méltó példa a magyar kormány tagjai részére.** Svédországban a r. kath. papok nagyban garázdálkodtak a vegyes házasságok kötése s a vegyes házasságokból született gyermekek keresztelése körül. Garázdálkodásukat, a mely a *vallással* semmiképen sem volt összeegyeztethető, a kormány végre megsokalta s a következő törvényjavaslatot nyújtotta be: „*az a r. kath. pap, a ki házasságkötések alkalmával az egyik fél arra próbálja kényszeríteni, vagy rábeszélni, hogy a másik féllel egyezzen meg a születendő gyermekeknek más vallásban való neveltetésére nézve, valamint az a r. kath. lelkész is, a ki olyan gyermeket keresztel meg, a ki nem tartozik a kath. valláshoz, de megkeresztelésével ehez tartozónak akarja nyilvánítani: 6 hónapig terjedhető fogsággal, vagy 100 koronáig terjedhető pénzbírsággal büntetik.* . . . Ezt a javaslatot az országgyűlés, a melyben alig hangzott el némi mentegetés a r. kath. papokat illetőleg, — egyhangúlag elfogadta. . . .

— **Keresztynén zsidóság.** Berlinben, a reform-zsidóság gyülekezetében, 1898 ápr. 10 én tartott konfirmáción, Dr. Levin ezt a három kérdést intézte a konfirmándusokhoz: 1. „Zsidók vagytok-e még?” 2. „Mi végett vagytok még zsidók?” 3. „Miben áll a vallás által adható személyes üdv?” A feleletek ezek valának: 1. „Nem ceremóniákból áll a zsidó vallás. Ellenkezőleg. A ceremóniák kifejező eszközei az elmúlt idők megfelelő istenimádásának és vallásos népéletének. Bizonyosága ennek azok a konservatív zsidók, a kik a ceremóniákat másokra rákényszerítik, de magok nem teljesítik.” 2. „Mi még zsidók vagyunk, mivel Isten velünk örök szövetséget kötött és létezésünk is isteni üdvterven nyugszik. Mert Izrael szövetségének az egész emberiség szövetségévé kell kiszélesednie. Nekünk az a feladatunk, hogy erre törekedjünk.” 3. „Személyes üdvünk a mindenek atyjával való gyermeki viszonyban és a szeretet munkáiban áll.” — Az a zsidóság, mely ifjaitól ilyen vallástételt kíván, méltán nevezhető keresztynén zsidóságnak, mert benne már teljesen a Krisztus és a kereszténység szelleme él és munkálkodik.

HIRDETÉSEK.

Szöllőültetők figyelmébe.

Sárospatakon Darnyó és Korgó nevű szőlőterületemet eladni szándékozom. Előbbi 2 hold, utóbbi 1 hold s 400 öl területű. Farkas Imre Munkács.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola bettivel.

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előljáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,
műorgona-építő.

8—12

20—11

Novotny Antal

harang- és ércöntődeje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kitüntetett átlukasztott szabadalmazott

H A R A N G J A I T,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é. így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvas koronávali felszerelését, vertva harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálók

Novotny Antal Temesvár, Gyárváros.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Meghívás-é, vagy pályázat?” *Kállay Miklós* — „Hogy igazítsuk a Jelentő íveket?” *Szikszay András*. — „A kísérleti fizika tanítása a jénai és a lipcsei egyetemen.” *Ellend József*. — „Minő kiegészítést fognak kapni a tiszáninneni ref. lelkészek a kongrua-törvény alapján.” *s. n.* — *Thury Etele*: „Az evangéliom szerint reformált magyarországi keresztyén egyház története.” *Lic. Rácz Kálmán*. — „Vegyes közlemények.”

Meghívás-é, vagy pályázat?

E kérdéssel óhajtok most foglalkozni; — a mire különben napjainkban mindenkinek bő alkalom nyílik, a kit a papválasztások esélyei érdekelnek, avagy küldetések, megbízatások természete szerint azok körül működni kell; a kinek- vagy a kiknek aztán lelkők világát nem hagyhatja érintetlenül az egyházak feldúlt békéje, az emberek furfangja, a törvény betűibe kapaszkodás, szavakkali dobálódzás, általában mindazon nemtelen és aljas eszközök, melyeket sokszor épen az egyház felszentelt emberei indítanak, hajtva a személyes érdek viharától, elaltatva a megromlott lelkiösmeret démonától, rontva, pusztítva az erkölcsi-ség kies térein, ott, hol épen a papnak volna szent lélektől vett égi hivatása az építés, alkotás!

Szomorú, sőt szomorúbbnál szomorúbb képek tárulnak lelkem elé, valahányszor hivatalos egyházmegyei küldetésemnél fogva alkalmam nyílik egy-egy, — napjainkban divatossá vált, — papválasztási viszonyok — világ szemei előtt élfátyolozott titkai közé bepillantani.

Corruptio kívül és belől a pályázatok utjáni lelkészválasztásoknál, a melyekhez sokszor épen az aspiransok adják meg, — fájdalom — az iniciatívát. Feljajdul a nemesebb önértzet a puritán és jobb erkölcsökhöz szokott kebelben! Hova sülyedtünk? Oh tempora, oh mores!!

Ez előtt, míg az egyházak — ha választaniok kellett — válogathattak igazán, mert volt kik között, az aspiransok még is megtartották a homálytalan papi jellemet, s megvárták míg az egyházak keresték fel, illetve jártak utánok, nem engedték neveket dobra ütni, piaci cikké szállítani le, tiszta önértzetök nem tűrt kortes szennyet; és ma, mikor igazán megfogott a papi gárda, ma keresik az aspiransok az utat, módot, eszközöket arra, hogy becsületes papi nevek kortes tanyák beszélő és beszéltető tárgya legyen! Nem borzadnak vissza az utca-sártól sem, melyet aztán türniök kell, s ha a törvény és hatóság meg nem tisztítja tőle, rajtok kívül mindenkiben van az ok!

Csak nézzünk szét kissé a világban s mit tapasztalunk?! Azt, hogy egy egyház, ha papválasztás előtt

van: les és vár jelentkezőkre és alkalmakra. Egy paptemetésen füleimmel hallottam nem is rég, a néptől ezen nyilatkozatot: „ki többet ad pityizálni, arra fogunk vótizálni!” Nevetni lehetne rá, ha annyira jellemző és komoly nem volna! A nép korrumpálva van! A kortes mámor gőze a polgári jogok mezejéről átpárolgott az egyházra, át — mert vannak, kik gyúanyaggal élesztgetik azt; ne táplálná csak senki, mint régen nem tápláltuk és a nép önként rátérne a jó úthoz — józan eszéhez! Most a nép vár és les, s azután foglal állást; alakulnak pártok, kortestanyák stb. Ha akadnak esetleg jobb szelleműek, kik óhajtanák a meghívást, a tömeg lezúgja, mert akkor nincs korteskedés, nem nyilhat mezeje a vesztegetésnek. De pályázás útján bíznak korunk démonában! Egy széláramlat, egy alkalom nevetet, majd embereket hoz és visz helybe kényelmesen, ügyesen, furfanggal, különböző ürügyek alatt; miért fáradna és költene az egyház? mikor helyben is megnyílik a forrás! Csak élvezni kell, aztán letagadni mindent, ez korunk nagy tudománya!

Lejtőre jutottunk! lejtőre vitt bennünket az e. t. 198 §-a, mely a pályázatot felvette! En nem foglalkozom emberekkel, nem kárhoztatok személyeket, mert tudom azt, hogy az emberek gyarlók, kivált az a nagyobb darab kenyér a gyengébbeket igen könnyen megtántorítja; de ha nem kárhoztatom, menteni sem tudom, mert a *palást, mint a portopé* nem tűr szennyet; hanem kárhoztatom magát a törvényt, s ennek a veszedelmes chimérának, a korteskedésnek méregfoga akkor lesz kivéve és visszavezetve, — nolle velle — a nép a régi erkölcsökhöz, ha az új zsinat törli a pályázatot, a mely bizony — mióta törvénybe iktattatott — sok békét feldúlt, sok embert corrumált, sok szívet megsebzett, sok zsebet kiürített!

De hát jerünk tovább; míg törvény a törvény, addig ahoz alkalmazkodni kell; a pályázat fenáll! Az erkölcsi fekélyeket pedig operálni kell! Igen!... Hiszen ott van a megtorló törvény: tudjuk. Csinál is a bíróságnak sok kellemetlenséget!...

Fentartva azt, hogy mindig a pályázatból származik a baj; fentartva azt, hogy a bajok számát lehetőleg mindig apasztani kell: én itt, bár jogász nem vagyok, de az észjogból kiindulva, az egyház belbékéjét előtérbe állítva, a törvénynek nem betűjét,

de szellemét, annak logikai combinatív erejét és célját véve tekintetbe: egy jogi elvet vetek fel, a melyet én tapasztalatomra épített meggyőződésemtől különválasztani nem tudok; s ez az, hogy azon esetben, mikor az egyház már esetleg átviharzott egy szerencsétlen korteskedések által szaturált, a belbékét felforgatott és a felettes hatóságok által meg is semmisített papválasztáson, és a 2-ik pályázatból ki is záratott az, ki tetten kaptatott, s az egyház már egy 2-ik választás előtt van, s saját keserves példáján okúlva, mint a magyar ember szokott, sajnálja a belviszályt, a mit teremtet, akarja hibáját kijavítani s az ellentéteket úgy véli kiegyenlíteni, ha egymásnak békejobbat nyújtva: meghívás útján töltenék be a papi hivatalt, s ezzel fordúlnának ők az egyházi hatósághoz: ez pedig erre a concessát épen úgy megadná, mint az az első esetben e. t. 200 §. értelmében megadja!

Beösmérem, hogy az elv a törvény §-aival, annak betűivel ellentétben áll, s azok a kik csakis erre fektetnek fősúlyt, elvemet talán merésznek is mondhatják; de kérek egy kis türelmet még álláspontomat kimagyarázom!

Itt minden attól függ, hogy ezen esetben az első választást hogyan fogjuk fel: úgy-é, mint egy rosszúl végzett munkát, vagy úgy, mint egy folyamatban levőt?!... Én úgy fogom fel, hogy az a munkája az egyháznak, mikor rossz eszközökkel rossz papválasztást effectuált, s azt a hatóság, mint rosztat meg is semmisítette: itt teljesen véget ért, érdemileg lényegében semmit sem csinált, annak folytatása nincs, nem lehet! Elbontatott a rosszúl csinált épület, és az építkező gazda új alapra új épületet von; tehát az egészen új munkája az egyháznak! Egy tabula ráza, melyre újat írhat, s nem conditio sine qua non, hogy ugyanazt írja reá, mit már maga is rosznak tapasztalt s melyet a törvény is megsemmisített.

Igaz, hogy már ez a meghívás a lelkész halála utáni 8-ad naptól végetlen messze esett a sok közbejött idő stb. miatt: de hát kérdem az a 8-ad nap-é a földolog? ennek betűszerinti megtartása visszatermíti-é az egyház feldúlt békéjét, nyugalma, a szívek összhangját? Nem! és soha nem! — Hanem igen is, ha az ellentétes pártok összeolvadnak egy becsületes együttérzésben, megállapodnak egy emberben s azt összhangban meghívni óhajtják: ebben már le van fektetve ez egyház békéje, nyugalma, s ebben boldogsága! Ilyenekre mondta Idvezítőnk „betű megöl, lélek megelevenít!”

És még egyet: felfogásommal szembe lehet állítani a 234 §-t „... az a lelkész a választást megsemmisítő ítéletben az újra pályázhatók sorából kizáratik.” Nagyon helyesen! De szabad legyen nekem itt hozzátennem egy kis értelmezést „újra pályázhatók sorából” t. i. ha újra pályázat van, de ha újra pályázat nincs, ha a 8-ad nap által nem engedi magát a hatóság mereven feszélyeztetni, ha elibe teszi az egyház békéjét a törvény betűjének, ha a törvénynek erkölcsi értékét motiválja, s akarja gyakorlati erőjét növelni: akkor nincs pályázat, s így az újra pályázhatók sorából az illetőt tulajdonképen az egyház közérületének spontán megnyilatkozása zárja ki, minden hatósági beavatkozás vagy törvényalkalmazása nélkül!

Én e dologgal magamban többször foglalkoztam, sőt másokkal is közöltem, s ezen jogi elvemmel egyedül nem állok. Nagyon óhajtottam volna, ha a jogászvilágból is, kik bizonyára több szakértelemmel szól-

hatnának épen e tárgyhöz, foglalkoznának vele! Én csak annyit kérek ismét, hogy e tárgy körül a megszorító §-ok betűitől el kell kissé tekintenünk s a főcélra kell megkeresnünk, ha használni akarunk vele addig is, míg az új zsinat radikális reformot fog hozni e téren, a mi igazán kívánatos. *Kállay Miklós.*

Hogy igazítsuk a Jelentő-íveket?

Azon társadalmi és állami nagy átalakulások, a melyek a közelebbi három évtized, de különösen az utolsó tized alatt hazánkat a legcivilizáltabb európai államokkal egy vonalra emelték, nem hagyhatták érintetlenül prot. egyházainkat sem. Körül kellett tekintenünk, beható szemle és vizsgálat tárgyává tennünk összes erőinket, eszközeinket, s fegyvereinket; észre kellett vennünk, hogy a régi korlátok áttörtettek, a régi rendszer az új viszonyok közt meg nem állhat s erőnk okos felhasználása s joggal várható segedelem nélkül a szabad versenyben elmaradunk, vesztesek leszünk. *Erőnk okos felhasználását hangsúlyozom*, mert alap-igazságnak tartom, hogy mindenek felett *önerőnkre kell támaszkodnunk, ha nem tengődni, de élni akarunk*. A mely társadalmi, állami vagy egyházi szervezetnek önmagában nincs meg a létezéshez szükséges ereje, a felett meg lehet huzni a halálharangot; azt külső segedelemmel támogatni, tengetni, sőt fenntartani is lehet ugyan, de hatékonyságát elvesztette, mint az az emberi szervezet, a melyben kevés a vér. Ez nem azt teszi, hogy segédelmet ne is fogadjunk el, csak azt akarom mondani, hogy érezzük erőnköt, ne áhitozzunk a sült galamb után; segedelemmel, jogos, törvényes támogatással élhetünk, de azzal a felemelő tudattal, hogy a nélkül is élni akarunk; mert *ha divattá lesz köztünk az alamizsnára spekulálás ott is, ahol tisztességes megélhetésre való erőnk van*, vége lesz egyházunkban az evang. protestáns szellemnek s akkor aztán meghuzhatjuk a harangokat.

Ezeket előrebocsátani szükségesnek tartottam, amikor a Jelentő-ívek kiigazításáról akarok beszélni. Őszintén szólva, azzal a munkálattal, a melyet Jelentő-íveknek nevezünk, nem dicsekedhetünk; önértetes prot. papnak nem lehet forróbb vágya, minthogy az a munkát töröltessék el a föld színéről. Annyi egymásnak ellentmondó adatok, megbízhatatlan számítások vannak ott összehalmozva, hogy azok csak éppen a tűzre jók. Egy népes egyházmegyéjét láttam, sokfelől pedig a hírlapokból szerezhettünk némi tájékozást; a felszólalók nagy része elítélte azokat s ma már megért gyümölcscse lett, itt az ideje, hogy mielőbb lépjük és kidobjuk egyházunk kertjéből. Okaim, a melyek miatt elítélem őket, következők:

- 1-ör. Nem egy alapra vannak építve.
- 2-or. Nem egyenlő elvek szerint készültek.
- 3-or. Igen sok téves, olykor hamis adatot tartalmaznak.

Tudjuk, hogy némely vidékeken földbirtoknál a kataszteri jövedelem, másutt a haszonbér, néhol pedig a becslés szerinti jövedelem jegyeztetett be. Hogy a kataszteri jövedelem alapul vétele minő képtelenség: azt az árteres vidékeken lehet csalhatatlanul bebizonyítani. A k...i parókhia javadalma 60 hold föld, 60 köböl rozs a magtárból és pár száz forint. A 60 hold árteres föld kataszteri jövedelme felényi, mint adója és ártere; ha megcsináljuk a levonást, arra a képtelen eredményre jutunk, hogy a 60 hold földre egyéb jövedelméből ráfizet a szóban levő parókhia; holott köztudomású, hogy az u. n. ártéri birtokok ma az ország első földjei közé emelkedtek termékenységre s jövedelmezőségre nézve. A szóban levő parókhia lelkésze maga is többször 1500-tól—2000 frtra

becsülte papi jövedelmét. S méltóztatnak-e tudni, hogy a Jelentő-ív mit mond erről a parókhjáról? ... Azt, hogy jövedelme negyvedfélszáz forint! ... Ílát kérem ez képzelenség. Ily adatok arcpirulás nélkül egy napig sem tarthatók fenn. A p . . . i parókhia javadalmát 126 hold föld képezi. Kataszteri jövedelme 300 frt. körül van; adója és ártere pedig 365 frt; minthogy a lelkésznek egyéb fizetése nincs, ő ezen alapon évente 65 frtot hihetőleg magán vagyonából ráfizet a jövedelmére. Holott 1300 frtért minden órában bérbe adhatja a papi tagot. — A b . . i parókhia fizetését 150 hold föld jövedelme képezi. Többszöri kísérletezés után nem sikerült 8 frtjával haszonbérbe adni holdját, úgy hogy a lelkész fizessen mintegy 400 frt adót, árteret. Ez a jövedelem a Jelentő-ívben 1450 frtnak van feltüntetve.

Ezen adatok mindenkit meggyőzhetnek arról, hogy a Jelentő-íveket igazítani kell. De kell azért is, mert nem egyenlő elvek szerint készültek. Némely egyházmegyében feltették az özvegy-árva gyámintézetek jövedelmét, a khártákat tehát jó magasan felszámították, tekintet nélkül a párbér természetű járulékok ingatag és ma már tarthatatlan voltára; sokan az ily nemű fizetést állították legbiztosabbnak, mert ezt sem a jégeső, sem a rozsda, sem az aszály vagy kései fagy el nem pusztítja. Holott arról ma már nem kell többé vitatkozni, hogy a párbér, mint a legigaz-ágtalanabb adózás, elörlendő a földnek színeről, hogy a későbbi nemzedék valahogy meg ne tudja, hogy a felvilágosodással dicsekvő, az igazságot kutató protestáns egyházban ily barbár adóforma egész a huszadik századig fentartotta magát. A mi pedig biztosságát illeti, arra csupán azt jegyzem meg, hogy 30—50%-a elvész, kint marad, vagy behajtása által eleven szén lesz a lelkész fején. Részemről ezt egészen természetesnek tartom s mint egyháztag feltétlenül megtagadnám az ily adó megfizetését mindaddig, míg igazságos evangéliumi alapon nem vettetnék ki.

Téves, sőt hamis adatokkal találkozunk különösen a föld jövedelmének felszámításánál. Itt az eltérések határt nem ismernek. Egészen attól a földtől kezdve, a melyre a javadalmat élvező ráfizet, addig a földig, a melynek csoda magas jövedelme van, változik itt minden fajta föld; jövedelem nélküli sokszor az, a mely ontja az áldást, magas jövedelmet mutat ellenben az, a melyet alig lehet tisztességesen bérbe adni.

Valóban itt az ideje, hogy ezen állapotokon változtassunk. Alig lehetett volna szégyenletesebb dolog, mint ha a Jelentő-ívek alapján bíraltattak volna el a lelkészi javadalmaink.

Ugy tudom, hogy a kiigazítási eljárást megindították. Felszólalásomnak épen az a célja, hogy a figyelmet erre felhíva, rámutassak még egyszer a már ismert tévedésekre s azokból némi tanulságot, következtetést vonjak el. Egy közös alapelveket kell mindenek előtt szemünk előtt tartanunk, a melytől eltérni sem egyik, sem másik vidéken nem szabad: ez *alapelv nézetem szerint: az igazság.* Csak igazat, mindenütt igazat és az igazat mindenütt egészen! Tekintet nélkül az eredmény nagy vagy kicsiny voltára. A mi másként azt teszi, hogy önmagunkat józan határokig mindenütt igénybe venni, felhasználni fő kötelességünk. Az illik mi hozzánk, ha nem siránkozunk és sóhajtozunk, de erőnk tudatában *jogos igényeinket követeljük.* A hol egy kis karcolás van, ne akarjunk ott mindenáron tátongó sebeket mutatni. A hol pedig nagy sebek vannak, talán álszeméremből ne takargassuk azokat.

Kérve-kérem az összeíró bizottságokat, hogy a párbér természetű járulékokat különös figyelem tárgyává tegyék. Mily alapon és mennyi van kivette évente, mennyi foly

be? mily magas teher lenne abból igazságos alapon szétvetve? Hogy viszonylik a párbér az állami adóhoz? stb. Ezek néhány perc alatt mindenütt áttekinthető dolgok. És ahol az állami adó 50%-nál magasabb, vagy azt megközelíti a párbér, ott (minden utasítás dacára) lelkiismeretbe ütköző dolognak tartom a párbér egész összegének felvételét, hanem a viszonyok szerint 20—50%-át leszámítandónak tartom. A földbirtoknál a helyi viszonyok szerinti, nem túl magas, de nem is alacsony haszonbéri értéket tartom felveendőnek. Nézetem szerint ez a gerince a javadalmaknak; egyéb járulékok ehez tapadnak. A termény fizetésnél főképp az kutatandó, mily alapon nyugszik az? s ehez képest számítandó az értéke.

Legyen vége a sokfelől való jogos panaszoknak. Legyen mindenütt igazság és méltányosság, mert ismételve mondom, ez illik mi hozzánk egyedül.

Szikszay András.

ISKOLAI ÜGY.

A kísérleti fizika tanítása a jénai és a lipcsei egyetemen.

A sárospataki főiskola nagy- és tek. Igazgatótanácsának anyagi támogatása, a melyért e helyen is köszönetet mondok, lehetővé tette nekem is azt, hogy a nagy szünidő július havában, a mely alatt köztudomás szerint a németországi egyetemeken még rendszeres előadások tartatnak, megfigyelhessem és tanulmányozhassam a jénai és a lipcsei egyetemen a kísérleti fizika tanításának módját, terjedelmét, eszközeit és irányait.

Úgy érzem, hogy egyfelől erkölcsi kötelességem teljesítem e vállalkozásomban támogató előjárásom s egyházkerületünknek iskolánk ügyeiért érdeklődő közönsége iránt is, mikor tanulmányi útamnak a címben megjelölt egyik feladatáról e helyen nyilvánosan is beszámolok; de másfelől úgy gondolkozom, hogy a kísérleti fizikának tanításával foglalkozó szakemberek érdeklődését is megnyerhetem, ha röviden összehasonlító párhuzamot vonok e tantárgy említett kérdéseiben a magyar- és németországi egyetemek között s ez összehasonlítás folyamán néhány megjegyzést teszek a magyarországi középiskolákban a kísérleti fizika tanításának színvonaláról.

E tantárgyat a jénai egyetemen A. Winkelmann és a lipcsein G. Wiedemann adják elő. Mindketten e szakban világhírű emberek, kiknek tudományos és irodalmi érdemeik előtt nemcsak hazájuk, de a külföld is méltán meghajolhat. Távol áll tőlem csak a gondolat is, hogy alábbi észrevételeimmel e nagynevű tudósokat akarjam megbírálni. Észrevételeim csak a megfigyelt tényekre vonatkoznak.

Kétségtelen, hogy a kísérleti fizikának sikeres tanítása akár a gimnáziumban, akár az egyetemen el sem képzelhető a felmerülhető fizikai tüneményeknek és törvényeknek, a gimnáziumban csak qualitativ, az egyetemen azonban már quantitativ mérésére szolgáló eszköz-gyűjtemény nélkül. És e tekintetben a jénai egyetem fizikai gyűjteménye nem mondható tökéletesnek. Egy oldalulag, csak a fénytán körét érdeklőleg van fejlesztve, míg a fizikának többi ágai mostohább sorsban részesültek. Ebben a körülményben különben a nagynevű Abbe befolyását látom, ki különösebben is a fénytán körét tágitotta tanaival és felfedezéseivel, a ki legalább két évenként most is tart egyetemi előadásokat s kinek a jénai fizikai intézet érdekében eddig hozott anyagi áldozatai-

ért is örökre hálás lehet az egyetem. — A lipcsei egyetem fizikai felszerelése e szempontból már egészen teljesnek. sőt gazdagnak mondható.

Azt, a ki a magyar egyetemek kísérleti fizikai előadásait hallgatta s a ki tanárképzésünk módjával közelebbről ismerős, különösből is meg lehet a németországi egyetemeknek az a rendszere, hogy e tudomány-szakkból általában nem tartanak special-collegiumokat. A kérdés nagy jelentőségét tekintve annyival sajtószerűbb ez a körülmény, mert ilyen előadások hiányában a speciális szakképzés s épen a tanárképzés sikere el sem képzelhető. A német egyetemeken az orvos növendékek, a gyógyszerészetben és az állatorvostan hallgatói, továbbá a vegyészi pályára készülő és a fizikusok egy egyetemi év folyamán együtt hallgatják a kísérleti fizika általános tanait. Az egyetem aztán ezeknek az alapismereteknek közlésével jóformán le is róttá köteleességét a tanulókkal szemben, legfeljebb még ezután is módot ad azoknak, a kiket a tudás vágya továbbra hajt, hogy laboratóriumi munkálkodásukkal egy-egy tüneményt, vagy egy-egy törvényt közelebből is megismerhessenek. Bárha ez a rendszer az önálló gondolkozásra és az önmunkaságra szoktatásnak egyik legerősebb eszköze, jogosan tehető mégis kérdésbe, hogy vajon az így közlött ismeretek egyképen kielégítik-e a fennemlített, különböző élet-hívatású egyetemi tanulók érdekeit?

Ha aztán ezeket az előadásokat épen a tanárképzés szempontjából bíráljuk el s összehasonlítjuk a magyar egyetemek előadásaival, a melyeken, pl. a kolozsvárin is, minden félévben legalább egy három órás collegium a szakképzés szolgálatában áll, — a nélkül, hogy önmagunknak hizelegni akarnánk — elmondhatjuk, hogy e tekintetben nem állunk Németország mögött. És, ha hozzávesszük még annak lehetőségét is, hogy a németországi tanár-jelölt három évi egyetemi kurzus befejezésével a gimnáziumi tanításra állam-érvényes bizonyítványt szerezhet ilyen körülmények között is és szerezhethet, — a mit különösen hangsúlyozni kívánok, — pl. a következő szak-csoportból: mennyiségtan, fizika, vegytan, növénytan, míg a magyar tanár-jelölt két szaktárgyra legalább is négy évi tanfolyamot hallgat, — bátran megnyugodhatunk tanárképzésünk biztosságában.

Az egyetemi s általában a főiskolai előadások első sorban is, a szó ideális értelmében, a tudományok szolgálatában állanak s csak közvetett céljuk a tanárképzés, a papképzés, az orvosi, a bírói és egyéb élet-pályákra való előkészítés. Annyit mindenesetre tartalmazniok kell, a mennyi az ilyen, inkább gyakorlati célok elérésére megkívántatik, de alapjában téves lenne az a gondolat, hogy épen azok a célok szabják meg az egyetemi előadások színvonalát. Az egyetemi tanár első sorban a tudomány képviselője, mivelője és hirdetője és csak másodsorban a különböző vizsgálóbizottságok tagja és így előadásait nem a vizsgálatok követelményeihez, hanem a tudományok állásához kell szabnia. És ez a gondolat az, a melyet nem láttam érvényesülve sem a jénai, sem a lipcsei kísérleti fizikai előadásokban, úgy, hogy nem átalom kijelenteni, hogy e tekintetben várakozásomban mindkét egyetemen csalódtam s a mi viszonyainkat határozottan kedvezőbbeknek kell tartanom.

A jénai egyetemen a kísérleti fizikát egy év alatt adják elő egész terjedelmében heti öt, és a lipcsein heti hat órán és pedig mindkét helyen special-collegiumok nélkül. Ha tekintetbe vesszük azt, hogy a magyarországi gimnáziumokban ugyanazt a tantárgyat

két év alatt végzik el heti 4 órán, könnyen beláthatjuk, hogy a két fajta tanítás anyagi-terjedelme nem különbözhetik sokban egymástól. Ha a gimnáziumi tanítást egy évre tömörítjük, heti 8 órát ad ki az óraszám összege; a 3, illetőleg a 2 órás különbség pedig, hozzávéve még az akadémiai negyed órát, épen elég a gimnáziumi kikérdezésre. És én, ki ezeket a körülményeket közvetlen közelből megfigyelhettem, nyugodt lélekkel tanúskodhatom a mellett, hogy ezeken az egyetemeken a kísérleti fizika tanítása nem felel meg az egyetem hivatásának, sőt azt is állíthatom, hogy valamely jó magyar középiskola színvonalát nem sokban haladja felül.

Érzem azonban szükségét annak is, hogy ezt a nagy állítást tényekkel igazoljam. A lipcsei egyetemen július 25 én 45 perc alatt adták elő a következő fizikai kérdéseket: szintelenítés, anomális dispersió, a lencsék osztályozása, törése, képei. Ennek az anyagnak csak a mi gimnáziumi tantervünk szerinti feldolgozásához is két teljes tanítási óra szükséges; ugyanott július 27-én ugyancsak 45 perc alatt végezték be a sötét, világos és a bűvös kamarának és a szemnek ismertetését, továbbá az accomodatiót, a szem képei helyét, a contrast színeket, a tömör látást, sőt még a luppá leírásába is bele kezdtek. Ezekhez a mi gimnáziumainkban még 2 órás tanítás sem elégséges. De ez másképp el sem képzelhető, ha a kísérleti fizika nagy mezejét 5—6 órás munkával akarjuk megismertetni. Csakhogy ilyen körülmények között ez a tantárgy vagy a gimnáziumban, vagy az egyetemen merőben felesleges.

A magyarországi tanterv-revizíós munkálatok és vélemények túlnyomó része egyetértett abban, hogy a gimnáziumi kísérleti fizika tanításában a mennyiség-tani deductiók a lehető legkisebb térre szorítandók. Van ugyan e gondolkodásnak jogosultsága a gimnáziumokban, de itt is csak a túlterheltségre való tekintetből. Az azonban semmivel sem indokolható, hogy a lipcsei egyetemen a lencsékre vonatkozó három mennyiség (görbületi sugár, törési mutató és focus-táv) összefüggési formuláját egyszerűen, minden indoklás nélkül csak felírták, vagy hogy a jénain ugyanennél a kérdésnél az említett egyenletnek a táblára már előadás előtt felírt deductióját a tanár vonalzójával pusztán csak lemutogatta. Már csak az a gimnáziumi tanuló is többet vár ennél az egyetemi előadásoktól, a ki bizonyos általános, de azért egységes ismeretekkel jut az egyetemre.

Nincs a tudományok körében alkotás, eredmény, vagy eszme, mely a tudomány igazi szempontjából egy másik alkotás mellett vagy kedvéért egyetemi előadások köréből mellőzhető lenne. Jénában azonban az egyetemi tanár csak az Abbe-féle kettős prizmát említette fel olyannak, mely a két lencsével ellátott távcsöveknél a fordítva alakult képet eredeti helyzetébe visszaállítja; vagy ugyane körben még csak említésre se méltatta a Herschel Gregori és a Newton-féle tükrös távcsöveket, de helyettük igenis bőven ismertette az Abbe-féleket. Abbe, a mint már említettem is, a jénai egyetemnek ma is fungens tanára s tudományos érdemei túlszárnyalják hazája határait; de azért nagynevű alkotásai mellett az említettek nevei is szépen megférhetnek.

Nem akarok ez alkalommal az egyetemi élet bizonyos külső, de azért nagy tanügyi jelentőséggel bíró körülményeire bővebben reflektálni, mint pl. arra, hogy különösen Jénában a fizika és a mennyiségtan tanárai előadásait lehetőleg délelőtt igyekeztek össze-

zsúfolni, minek következtében az is megtörtént, hogy két tanár ugyanannak a tantárgynak előadását ugyanegy időre tette; vagy arra, hogy meglepő a laboratoriumok üressége és dologtalansága, minek okát, ha nem csalódom, épen a special-collegiumok hiányában kell keresni. Egyszerűen csak jelezni kívánom, hogy ez ismertetésem folyamán felsorolt mindeme körülményeknek magyarázatát, melyek az egyetemi előadások értékét kétségtelenül csak súlyosztják, abban találok meg, hogy ezek az előadások, a gyakorlati élet céljaihoz való alkalmazkodásukban, elvesztették a maguk eredeti hivatását s nem a tudomány nagy feladatainak. hanem első sorban a tanulók érdekeinek állanak szolgálatában. És ilyen körülmények között nem is előadásaik értékében, hanem abban van a német egyetemi tanároknak világra szóló érdemük, hogy meg nem szűnő irodalmi s igen sokat termelő laboratoriumi munkásságukkal a tudományok kincses bányáit mélyítik s határait terjesztik.

Egyet azonban minden körülmények között a német előadások érdeméül s nagy előnyéül kell betudnunk és pedig azt, hogy nincs a tárgyalásuk alatt levő természettani tünemények és törvények között egy is, melynek irodalmát részletesen ne ismertetnék s érdemük szerint ne méltatnák. Hogy mit jelent ez a természettan kérdéseivel foglalkozó szak-emberek előtt, azt csak az értheti át, ki távol az egyetemek és a tudományos élet központjától valahol vidéken él a maga hivatásának.

Összefoglalva megfigyeléseim eredményeit, megnyugtató az a gondolat, hogy a magyar tudományos élet a realitások terén is eljutott fejlődésében oda, hogy feleslegessé teszi már a magyar tanuló ifjúságnak a külföldi egyetemek látogatását. Ez a gondolat megnyugtató s nemzeti önértékünkben főlemel.

Ellend József.

KÖZÉLETÜNK.

Minő kiegészítést fognak kapni a tisztán-
innen ref. lelkészek a kongrua-törvény
alapján.

(Folytatás és vége.)

Tornában a kiegészítésre szoruló lelkészi állások a következők a segélyezési összegekkel együtt:

	600 frtig		800 frtig	
1. Barka . . .	150	frt 36 kr	350	frt 36 kr.
2. Bódva- . .				
Lenke . . .	177	" 75 "	377	" 75 "
3. Égerszög . .	222	" 67 "	422	" 67 "
4. Kánó . . .	436	" 07 "	636	" 07 "
5. Görgő . . .	—	" — "	196	" 80 "
6. Komjáti . .	320	" — "	520	" — "
7. Körtvélyes .	259	" — "	459	" — "
8. Almás . . .	362	" — "	562	" — "
9. Perkupa . .	—	" — "	157	" 50 "
10. Varbóc . .	492	" 80 "	692	" 80 "
11. Szádellő . .	222	" 35 "	422	" 35 "
12. Szilice . .	—	" — "	165	" 18 "
13. Borzova . .	357	" — "	557	" — "
14. Szin . . .	30	" 16 "	230	" 16 "
15. Szin-Petri .	234	" 50 "	434	" 50 "

	600 frtig		800 frtig	
16. Szöll.-Ardó .	298	" — "	408	" — "
17. Teresztene .	499	" 10 "	698	" 10 "
18. Zsarnó . . .	210	" — "	410	" — "
19. Jablonca . .	244	" 50 "	444	" 50 "
20. Jósvalfő . .	38	" — "	238	" — "
21. Bódva- . . .				
Vendégi . . .	360	" 10 "	560	" 10 "
22. Hidvég- . . .				
Ardó	527	" 15 "	727	" 16 "

E 22, illetőleg 19 egyház 600 frtig 4936 frt 52*)
krt, 800 frtig 9756 frtot nyerne segély képen.

*Az ungi egyházmegyében a kiegészítést igénylő
lelkészi állások névsora a segélyösszegekkel
együtt a következő:*

	600 frtig		800 frtig	
1. Ágtelek . . .	1	frt — kr	201	" — "
2. Bátfa . . .	379	" 08 "	579	" 08 "
3. Palló . . .	485	" 60 "	685	" 60 "
4. Bajánháza . .	79	" 74 "	679	" 74 "
5. Viszoka . . .	449	" 60 "	249	" 50 "
6. Beés . . .	111	" 40 "	311	" 40 "
7. Bező . . .	—	" — "	120	" — "
8. Csap . . .	—	" — "	140	" 18 "
9. Cseppely . .	188	" 99 "	388	frt 99 kr.
10. Csicsér . . .	—	" — "	124	" 67 1/2 "
11. F.-Revicse .	402	" 52 "	602	" 52 "
12. Gálóc . . .	89	" 70 "	289	frt 70 kr
13. Putka- . . .				
Helmech . . .	262	" 18 "	462	" 18 "
14. Iske . . .	24	" 75 "	224	" 75 "
15. Kis- . . .				
Dobrony . . .	—	" — "	101	" — "
16. Kis-Gejőc . .	108	" 50 "	308	" 50 "
17. Kis-Ráth . .	156	" 57 "	356	" 58 "
18. Lueska . . .	92	" 13 "	292	" 13 "
19. Mokesa- . . .				
Kerész . . .	177	" 01 "	377	" 01 "
20. N.-Gejőc . .	91	" 50 "	291	" 50 "
21. N.-Kapos . .	—	" — "	191	" 23 "
22. Nagy- . . .				
Szelmenc . .	51	" 50 "	251	" 50 "
23. N.-Szeretva .	160	" 90 "	360	" 90 "
24. Nyarád . . .	19	" — "	219	" — "
25. Minaj . . .	471	" 05 "	671	" 05 "
26. Palágy . . .	11	" 66 "	211	" 66 "
27. Pályin . . .	—	" — "	53	" 85 "
28. Pinkóc . . .	31	" — "	531	" — "
29. Salamon . .	—	" — "	57	" 85 "
30. Szürte . . .	—	" — "	114	" 37 "
31. Tarnóc . . .	162	" 67 1/2 "	362	" 67 1/2 "
32. Jenke . . .	107	" 39 1/2 "	307	" 39 1/2 "
33. Tasolya . . .	479	" 48 "	679	" 48 "
34. Ásvány . . .	550	" — "	750	" — "
35. Vaján . . .	100	" 57 "	300	" 57 "
36. Vajkóc . . .	165	" 50 "	365	" 50 "

E 36, illetőleg 28 egyháznak kiegészítésképen
tehát 600 frtig 5411 frt 01 kr, 800 frtig 11914 frt
13 1/2 kr segély volna adandó.

A mikor ezt a részletes kimutatást közöljük,
nagy mértékben hajlandók volnánk a kongrua-törvény
§-ai alapján egy és más tekintetben észrevételeket
tenni, főleg abban az irányban, hogy a nevezett tör-

*) A Kenessey féle kimutatásban hiba van, mert 7873 korona
04 fillért mutat, 9873 korona 04 fillér helyett!

vénynek, mint javaslatnak az indoklásában a ref. egyház részére a „Kenessey kimutatás” alapján meny-nyi segély-összeg van felvéve. De nem mehetünk bele észrevételeink megtételébe, mert a konventi végrehajtó bizottság munkálkodása elé a „revisio” tekintetében nem akarhatunk köveket gömböriteni. Any-nyit láthatunk jól előre is, hogy nagy, igen nagy munka várakozik a végrehajtó bizottságra a jelentő-ívek kiigazításával a törvény intézkedéseinek kapcsán. Csak az az egyszerű óhajításunk van, hogy ne *elsietett munkát végezzenek s tévedésekkel ne telítsék az íveket, mert az igazítgatás igen kellemetlen lesz minden irányban.*

s. n.

KÖNYVISMERTETÉS.

Az evangyéliom szerint reformált magyarországi keresztyén egyház története.

Irt a: *Thury Etele* vámosi ev. ref. lelkész. Pápa, 1898. Ára 70 kr. 143. 1.

Tíz éve, hogy megalakult a M. Prot. Irodalmi Társaság és legfőbb céljául az egyházunk viszontagságos történetének művelését kitűzte. Ha e 10 év alatt egyebet sem tett volna Irodalmi Társaságunk, mint hogy Szemléjében és Monografiáiban sok új adatot hozott egyházunk multjából napvilágra; már ezért az egy érdemért is kétséget kizárólag megnyerte az elismerés és méltánylás koszorúját. Mert az elvitázhatalan igazság, hogy az Irod. Társaság kiadványait semmiképen sem mellőzheti az, a ki a mai tudás színvonalán akarja megírni egyházunk történetét. És nem habozom előre is kijelenteni azon meggyőződésemet, a mely szerint a Prot. Irod. Társaság tisztességes fáradozásai nélkül Thury Etele sem írhatta volna meg egyházunk történetét úgy, a mint azt a szóban forgó díszes kiállítású műben megírta.

Thury Etele neve a történetírás terén eddig is előkelő helyen áll tudósaink között. Megírta 1885-ben a fehérvár-csurgói egyház történetét, 1886-ban a zánkai egyházét, 1887-ben Bornemisza Péter életét, 1889-ben a rév-komáromi egyház XVI. és XVII. századbéli történetét, 1893-ban a veszprémi egyházét, 1894-ben népies zamattal, szerencsés tollal a „Koszorú” számára Huszár Gálról írt, mely második kiadást ért, 1896-ban pedig megírta a szent-antalfai egyház történetét. 11 év alatt 5 egyház multját költötte életre munkabíró tolla és 2 kiváló történelmi alakot állított külön könyvekben a mai kor szeme elé. Mint egyházmegyéjének főjegyzője, hozzáférközvé a történeti adatokhoz, közölte azokat a Szemle 1889. évfolyamában, ugyanott írt 1890-ben Sibolti Demeter püspökről, 1893-ban Hodosi Sámuel püspökről, Dragoni Gáspár körmendi professorról, 1895—1896-ban Dunántúl reformációját világította meg. Oly kiváló munkásság, a melylyel ritkán találkozunk; oly tiszteletreméltó szorgalom, a mely előtt meg kell hajolni, a mely kiérdemli az elismerés igaz nyilvánulását.

Ilyen előzmények után egészen természetes következmény az, hogy kedve támadt e kiváló buzgalmű történetbuvárunknak az egész egyháztörténet megírására, a melyben saját szavai szerint nem feltűnési viszketeg, hanem a használni akarás vezérelte és hogy mennyiben használt is csakugyan történetírásunk ügyének, ennek jelzése jelen soraimnak célja.

Az első és legkiválóbb érdeme a Thury egyháztörténelmi művének az a sok új adat, a melyet a legújabb történeti kutatások eredményeként felőllet. A szerző

nyitott szemekkel jár a múlt ködös világában. A tárgyra tartozó összes irodalmat, mely ugyan aránylag még nem nevezhető gazdagnak, felhasználta. A mint láttuk művei felsorolásából, maga is sok begyepesedett sírhant lakóját keltette új életre, sok részletkérdését tárgyalta változatos multunknak. De — a mit ismét egyik érdeméül kell felemlitenem, — az általános szempontokat szem elől sohasem téveszti, a részletekbe fölöttébb el nem merül, pedig talán nem is venné egészen nagy hibának az olvasó közönség, ha kedvenc tárgyainál, melyeket külön feldolgozott, tovább időznék; hiszen bizonyára ott lesekkelte ez a kísértés tolla körül munkája közben. De ő egyháztörténetünk áttekintésének könnyebbségét sokszor dobja oda a részletkérdések labirinthjának martalékaúl és éppenezt nem megy túl azon határokon, a meddig saját maga elé tűzött célja engedi.

Ez a cél pedig nem más, mint lehető rövidséggel, összefüggő egészben megismertetni küzdelmes multunkat és ez által fejleszteni a református öntudatot. És ezt a célt hathatósan szolgálja tárgyalási modora, mely nem száraz ridegséggel, de mégsem hatást vadászva halad nyomról-nyomra, egyszerű és mégis szép, tanulságos és mégis élvezetes olvasmányt nyújt.

Másik érdeme e műnek az öntudatos felfogás, az események csoportosításában észlelhető önállóság. Nem azt akarom ezzel mondani, mintha elődeit minden áron kerülné, hogy azokhoz ne hasonlítson, sőt pl. Wurga Lajos sárospataki tanár, legkiválóbb egyháztörténészünk hatása kimutathatóan felismerhető Thury művén; hanem egészen önálló és úttörő annyiban, hogy egyházunk történetében a kimagasló eseményeket és nem a századokat vagy az uralkodók neveit tekinti csoportosítási, osztályozási alaphat. És ezt nagyon is helyesen teszi. Hiszen a századok egymásba nyúlnak át, az események láncolata nem szakad meg a század utolsó esztendejével; az uralkodók meg sokszor semmi újabb fordulatot nem adtak a vallási vívmányoknak, a mennyiben elődeik politikája alól csak a kiválóbbak tudták magukat függetlenné tenni; úgy, hogy csakugyan nincs a történeti események csoportosításában helyesebb elv, mint az, a mely személyi és idői viszonyokon felülemeli magának a történeti anyagnak jellemét, kikeresi a csomópontot, hová a történelem szálai összefutnak és így öntudatosan veszi fel a korszakokat.

Thury Etele négy ilyen főmozzanatot jelöl meg egyházunk történetében; első ezek közül a szervezkedés. a megszilárdulás, második a létért folytatott fegyveres küzdelem, harmadik a törvényen kívüli állapot néma szenvedése és negyedik az újra éledés. E főmozzanatok szerint aztán az első korszak tart 1517—1608-ig, a második 1608—1711-ig, a harmadik 1711—1790-ig, a negyedik 1790-től máig.

Igy állapítván meg a keretet, azt mindenütt egyházunk külső és belső életének hű rajzával tölti ki. Időzni hosszasan az egyes eseményeknél nem szokott, a személyek és események jellemzését az olvasóra bízza, valamint az előzmények és következmények részletes fejtegetését is mellőzi, hanem halad tovább a történelem fonálán. Hosszúra nyújtani multét nem akarja, ebben talán a mű pénzügyi oldala is korlátozta. Sajnos, hogy tudósainknak lanyha irodalmi pártolásunk miatt erre is számítaniok kell!

Mindamellett is dicsérettel kell kiemelnem, hogy semmi nevezetesebb történelmi jelenség sincs elejtve, kifeledve. A ki ezt a művet figyelmesen végig lapozza, az multunknak minden jelentékeny mozzanatával ismerős lesz általa.

A lényegest a lényegtelenről különválasztani egyik nagy érdeme e műnek. Ennek feltüntetésére szeretném szöszterint ide igatni az utolsó §-t, melyben a szerző egyházunk jelenlegi alkotmányos szervezetét ismerteti. Erről azonban e Lap szűk kereteinél fogva le kell tennem, legyen elég azért egyszerűen felhívnom erre az olvasó figyelmét, a ki a jelzett §. végig olvasása után bizonyára igazat fog nekem adni.

Egy pár toll-hiba azonban becsúszott a műbe. Ilyen az, hogy a 24 ik lapon Kálmáncseinek nevezett reformátorunkat az 55 lapon Kálmáncsainak, a 20. lapon Erdősinek nevezett jelesünket az 55. lapon Sylveszternek (miért nem Szilveszternek?) hívja, a 132. lapon pedig az 1894. XXXII. t.-cikkéről tevén említést, azt írja, hogy „a szülők házasságuk megkötése után hat hónap alatt megegyezhetnek” gyermekük vallását illetőleg, a mely gonosz toll-hibát utóbb maga a szerző is észrevett és a Prot. Egyh. és Isk. Lapba helyre is igazított.

Egészen véve egy hivatásos történészünknek kitűnő jelességekben gazdag műve áll előttünk, mely közhasznú olvasmány nyá lehet egyházunk minden öntudatos tagjára nézve, valamint a *gimnáziumi vallásoktatásnál tankönyvül* is kitűnően megállná a helyét.

Érdemeit emeli az, hogy bár megnyerő csinos külsejű s 9 íves munka, mégis az ára csak 70 krajcár.

Vajha e mű kelendősege újabb ösztönt s kedvet adhatna fáradhatlan történészünknek a további munkára! A pártolást nagyon megérdemli. *Lic. Rácz Kálmán.*

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A tiszántúli ref. egyházkerület egyházi értekezleti közgyűlése szeptember hó 7-ik napján** fog megtartani a következő tanácskozási renddel: 1. elnöki megnyitó beszéd; 2. a nagy-bányai ref. egyházmegye lelkészi értekezletének javaslata az egyházi fegyelem gyakorlásáról; 3. az egyházi adózásról szóló reform javaslata vonatkozólag bizottsági jelentés; 4. indítvány és indoklás az egyházi statisztikáról Bartha Béla dr. értekezleti jegyzőtől; 5. a diakonissa-képző intézetre vonatkozólag nt. esperes urak és a debreceni presbyterium nyilatkozata; 6. az alapszabályok revíziója tárgyában bizottsági javaslat; 7. az irodalmi szakosztály véleményes jelentése Bartha Mór, Nagy Lajos és Bartók Jenő dr. lelkészek indítványairól; 8. a nevelésügyi szakosztály véleményes jelentése a Szatmárott felállítani tervezett tanítónőképződe felől; 9. az egyház társadalmi szakosztály megalakulásáról jelentés; 10. az egyházkerületi egyházi értekezlet és az egyes lelkészi értekezletek tagjainak viszonyáról és jogairól bizottsági vélemény; 11. jelentés a tagok létszámáról s a pénztár állapotáról . . . Az értekezletet a gyűlés napján d. d. 9 órakor istentisztelet előzi meg a nagy templomban, a hol Dr. Erdős József theol. tanár fog predikálni, — a gyűlést megelőző nap délutánján pedig előértekezlet s nagy választmányi ülés lesz a főiskolai tanács-teremben.

— **A sárospataki ref. főiskolában** az 1898/99-ik év szeptember 3 kán kezdődik s a gimnáziumban a beiratások 5, 6, 7-kén mennek végbe, 8-ikán ünnepélyes megnyitás leend az imateremben. — A VIII. osztálybeliek javító és póttérettségi vizsgálata aug 31-kén; az írásbeli érettségi pedig szept. 1. 2. 3. 5. 6. napján tartatik. *A szóbeli érettségi vizsgálat szeptember 9—10-én lesz Miskolcon.* — A gimnáziumi magán- pót- és javító vizsgálatok szept. 3-án és 5-kén fognak végbemenni,

még pedig 3-kán d. e. a VII. VI. és V; d. u. a IV. és III. osztálybeliek; 5-kén pedig az I-só és II-od osztályúak vizsgáznak. Az egy tantárgyból elégtelent kapott tanulók szabadon jelentkezhetnek a vizsgálatra, a két elégtelen tanjegyűek ellenben az igazgató-tanácschoz tartoznak folyamodni. A javító vizsgálatra jelentkezők valamennyien kötelesek bizonyítványukat bemutatni az igazgató hivatalban még a vizsga előtt. — A progimnázium ez évben is szünetelni fog. Az I. és II-od osztály mellett párhuzamos osztály leend s így a gyermekeket nyugodtan hozhatják ez osztályokba a szülők s gyámok. A III-ad és IV-ed osztályokba az eddig itt tanult növendékek mindnyájan felvétetnek, illetőleg ha ezekből a 68 létszám be nem telnék, első sorban prot. vallásúak vétetnek fel, s ezek után a más felekezetbeliek a 68 létszámig. — A gimn. I-só osztályába olyan gyermekek vétetnek fel, a kik a népiskolának legalább 4 osztályát elvégezték s erről hiteles bizonyítványt mutatnak fel, — továbbá, a kik 9-ik életévüket betöltötték s 12 évesnél nem idősebbek, a mit keresztlevéllel tartoznak igazolni, úgy szintén bizonyítandó az is, hogy a gyermekek beoltattak, vagy újra oltattak a himlő ellen. — A kik új tanulókként jönnek, azok a gimn. igazgatói hivatalban jelentkeznek beiratkozás végett. A beiratkozási díj 2 frt, a mely a tandíjjal együtt a pénztári hivatalban fizetendő. Tandíj pénzt, s egyéb díjakat fizetnek az I II. VII. és VIII. o. prot. tanulók egy évre: 24, más vallásúak: 32, a III. IV. V. és VI. osztálybeli protestánsok pedig 23; a más vallásúak 31 frtot a melyből az első félévben 15—14 és 19—18, — a második félévben pedig 9 és 13 frt fizetendő azzal a megjegyzéssel, hogy a második félévben beiratkozó az első félévi díjat fizeti. A magántanulók úgy tartoznak beiratkozni s tandíj fizetni, mint a rendes nyilvános tanulók. — Az akadémia szakon a beiratkozási díj 4 frt, tandíj theol. részéről 9 (5—4 frt. félévenként) jótéteményes joghallgatók részéről: 32 (19—13), nem jótéteményes részéről 42 frt (24—19).

— **Egyházmegyei választások.** Az ungi ref. egyházmegyében a hatodik világi tanácsbírói állásra: *Köröskényi Ferdinánd* nyug. főszolgabíró, — világi főjegyzőül: *Szilágyi Sándor* szolgabíró s világi aljegyzőül: *Kovács Dániel* szürthei körjegyző választattak meg.

— **Egyházmegyei lelkészi értekezlet.** A felső-borsodi ref. egyházmegye lelkészi testülete e hó 25-ik napján értekezletet tart Edelényben.

— **Az ungi egyházmegye** lelkészei e hó 2-kán értekezletet tartottak Ungváron a lelkészi jövedelmek kiegészítésére szolgáló ívek kitöltése tárgyában, hogy a munkálatot egyöntetűen hajtsák végre.

— **A sárospataki főiskolai ifjúsági énekkar** augusztus 10-én az aradi országos dalünnepélyre összelőadási darabokul kijelölt művek bemutatásával séta-hangversenyt rendezett az iskola-kertben. A begyakorlott 21 énekes ajakáról mintegy leste a szép számú közönség az egyes darabokat s az Erkel Sándor, Lányi Ernő, id. Ábrányi Kornél, Goll János, Huber Károly és Ögyek (Langer Viktor) féle szerzemények mind sikerült előadásban mutattattak be, természetesen a verseny-darabok sem maradtak el s úgy a Gaal Ferencz »Sóhajtas«-a, mint a Thern Károly »Dalünnep«-je zajos tetszésben részesült, különösen ez utóbbi, a melylyel az énekkar, mint szabadon választott művel fog versenyezni. — A hálás közönség azonban nem csupán erkölcsileg adózott elismeréssel, hanem anyagilag is, a mennyiben a mintegy csak hirtelenében rendezett hangverseny belépti díjai fejében 53 frt 50 krt adakozott az utazás költségeinek fedezé-

sére. Ez összeghez felülfizetésükkel járultak 1—1 frttal: *Gecsey Péter, Trstyánszky Károly, Szinyei Endre, Buza János, Dr. Ballagi Géza, Radácsi György* urak s egy koronával *Kapitány János* úr . . . A dalár-ünnepélyre a kar aug. 11-én az esteli vonattal utazott el s 13-kán a kijelölt, 14 kén pedig a szabadon választott darabbal versenyezett. Hogy mily sikerrel: a jövő számban fogjuk t. olvasóinkkal közölni.

— **A sárospataki főiskolában** ujonnan rendszerezett gimnáziumi tanári állásra, a melyhez a magyar és latin nyelv tanítása van kötve, e hó 10-kén járt le a pályázat s az állásra 4 egyén jelentkezett.

— **A francia egyetemek népessége az 1897/98-ik iskolai évben.** *Párisban:* 11,647 férfi s 400 nő, összesen tehát 12047 hallgató volt, a ki közül orvosi szakon volt: 3971; exakt tudományt (Sciences) szakon: 1273; irodalmin: 1697; gyógyszerészetin: 1401, — a többi más tudományúkat hallgatott. *Lyonban:* 2335 hallgató volt; *Bordeauxban:* 2144. *Toulouseban, Montpellierben, Lilleben, Rennesben, Nancyban:* 1000—1000; *Aix-Morseilleben:* 849; *Poitiersben:* 746; *Dijonban:* 604; *Caenben:* 598; *Grenobleben:* 476; *Besanconban:* 197.

— **Érdekes statisztika.** Veres József, a békési ág. hitv. ev. egyházmegye esperese június 28-ik napján tartott egyházmegyei közgyűlési megnyitó beszédében sokat mondó kimutatást tárt fel a kongrua-törvényjavaslat — illetőleg törvény következtében nyerendő államsegélyt illetőleg. A kimutatás szerint *segélyt kap a luth. egyháznál* a rendes lelkészek: 27%-a, — *a ref. egyháznál:* 62%; *az izráelitánál:* 81%; *az unitáriusnál:* 91% s *a görögkeletinél:* 108%. (Tehát itt többre van számítva a segély, mint a hány rendes lelkész van, — mert van 1857 rendes lelkész, — segélyt pedig 1012 fog kapni! . . . Ez az egyenlő s igazságos mérték!). — A 600 és 800 frtig való kiegészítésnél egy-egy lélek esik *a luth. egyháznál:* 2'1—6'0 krajcár; *az izráelitánál:* 4'8—12'8 kr; *a ref.-nál:* 9'5—19'8 kr; *a gör. keletinél:* 26'2—45'4 kr s *az unitáriusnál:* 32'4—61'9 krajcár. — Egy-egy segélyezett lelkészre pedig esik átlag a 800 frtig való kiegészítésnél: *a luth. egyháznál:* 242 frt 47 kr; *az izráelitánál:* 300 frt 77 kr; *a ref.-nál:* 363 frt 82 kr; *az unitáriusnál:* 410 frt 75 kr; *a gör. kel.-nél:* 466 frt 51 kr.

— **A római katolikus papok embertelen eljárása.** »Az egyedül idvezítő róm. kath. egyház fennem hirdeti, hogy csakis a kath. vallás követése és a papok által hirdetett és követett igazságok és szeretet ígéi által lehet üdvözülni, de ezt a tant úgy látszik nem a humanizmus s nem a vallásos meggyőződés szüli bennök, hanem vagy a pénz, vagy a minden áron előre tolnakodni akarás! mert ők a hiveik lelki üdvével annyit sem törődnek, mint egy jólelkű keresztyén valamely elpusztult házi állatjával. Ezt az állítást a következő eset igazolja: Tisza-Lúcon július hó 27-ik napján egy szegény róm. kath. vallású napszámos ember, Fehér János idült egészségi állapota miatt, s főleg azért, mert a nyár folyama alatt betegeskedvén nem tudott kenyeret keresni, a falu alatti fűzesben magát kivégezte. — Másnap a községi orvos engedélye folytán a temetés elrendeltetett s el is jött a hernádnémeti róm. kath. plébános káplánja a temetésre. S mi történt? a legszomorítóbb eset! Ez a káplán előttem ismeretlen okból — ott hagyta a halottat temetetlenül. A feloszlásnak indult hulla büzhödt levegőt terjesztve, a szomszédokat arra készítette, hogy községelöljárósági úton eszkö-

zöljék az eltakarítást, s midőn a plébánust sürgették az eltemetésre, az, hogy bebizonyítsa, hogy Krisztus evangéliomának mily igaz követője, s mily emberbaráti szeretet lakozik lelkében, a következő levelet írta egy egyházi előljárónak: »T. Hörnyák Imre! Tisza-Lúc. Az anyaszentegyház törvényei értelmében öngyilkos sem egyházi temetésben nem részesülhet, — sem pedig neki harangozni és szentelt földbe temetetni nem szabad, ha csak valamikép bizonyosságot nem lehet szerezni a felől, vajjon az illető nem elme-háborodásban követte el az öngyilkosságot. — Azért szigorúan álljanak az anyaszentegyház törvénye mellett, s mindaddig ne harangozzanak a halottnak, míg meg nem lesz állapítva, hogy a szerencsétlen meg volt zavarodva. — Temetni csak abban az esetben megyek, ha megnyugtató orvosi bizonyítványt kapok. Hernádnémeti, 1898 júl. 28. Nagyiváni József segéd-lelkész. . . . Az előljáróság látva ezen levelet, a hullát tüstént közegészségi szempontból a hullaházba szállíttatta s ez esetről a főszolgabírónak jelentést tett, ki rendeletileg intézkedett a temetésről és a tiszalúci ref. lelkészt felkérte ezen szegény ember eltemetésére, a ki ezt július 30-kán délután teljesítette. Ebből világosan kitűnik az, hogy a kath. papság némely közege, nemcsak hogy az 1876-iki törvényes rendelkezést nem ismeri, hanem maga igyekszik zavart és inhumanus dolgokat elkövetni s nyíltan úgy az állam, mint minden más egyházak felé akar emelkedni. Az országos törvények hatályát nem vonhatja le a róm. kath. egyház egyes papjainak bárminemű fogalma s az 1876 évi közegészségi törvények nem tesznek különbséget erőszakos halál, öngyilkosság, vagy természetes útoni kimúlás között, hanem kimondják: hogy minden elhalt szabályszerű temetésben részesüljön, s kimondják a 115 §-ban hogyha kellő időben eltemetést az egyházi hatóság gátolja, szigorúan feleletre vonandó. Ohajtandó tehát, hogy ezen ügyet a világi hatóság a törvények iránti tiszteletből magáévá tegye s a vizsgálatot megindítsa.«

Kenyeresy Árpád,
ev. ref. lelkész

— **Miniszteri rendelkezés a kántor-képesítés ügyében.** A kultusz miniszter 36808/98. sz. rendeletével egy konkrét felszólításra a következőleg intézkedett a kántori képesítésekre vonatkozólag: a kántori vizsgálat díja 5 frt, illetőleg a magántanulók részéről 10 frt; a bizonyítványt a tanfelügyelő, képezdei igazgató s zenetanár írják alá, — vagy ha nem az intézeti zenetanár vezeti ezt a kurzust, akkor rajta kívül a vezető is aláírja az okmányt; az egyházak képviselőinek joga ezen a vizsgálaton is olyan természetű, mint a vallásos tanin s az egyházképviselő felkérendő a bizonyítvány aláírására, de ha nem írja is alá, az okmány akkor is érvényes.

— **A nagy-kállói ref. egyház** tekintélyes örökséget kapott *Orbán Kis Sára* asszonytól, a ki vagyonának egy jelentékeny részét, 8—10 ezer forintot a nevezett egyházra hagyta oly célból, hogy ez összeg fele kamatoztassék addig, míg 20 ezer frtra nő, a mikor a lelkészfizetéséhez 200, egy-egy tanító fizetéséhez pedig 100—100 frt csatoltassék; a hagyomány másik felének kamatai szegény gyermekek felruházására s iskolai könyvekkel való ellátására fordítandók.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félvre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Az egyház-fegyelem gyakorolhatásának főfeltétele”. *Ignotus* — „Miért szükséges a nők nevelése?” *Kalassay Sándor*.

— „A történelmi bizonyosság és a Jézus Krisztusban való hit”. — „Felirat a magyar kir. vallás- és közoktatásügyi
miniszterhez a lelkészi jövedelmek kiegészítése tárgyában”. *Kün Bertalan*. — „A sárospataki főiskolai énekhar Aradon.”

o. n. — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetés.”

Az egyház-fegyelem gyakorolhatásának főfel- tétele.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkészei körében, a „Debreceni Prot. Lap” hasábjain mostanában egyike a legfontosabb tárgyakkal az egyházi fegyelem gyakorlásának a kérdése, a melyben, mint olvashattuk, indítvány is adatott be a kerületi egyházi értekezlet-hez a nagy-bányai egyházmegye részéről. A nélkül, hogy ezt az indítványt érintenők, annak tétéleivel foglalkoznánk, ez alkalommal csupán általános szempontból akarjuk a „Sárospataki Lapok”-ban is e kérdésre felhívni a figyelmet, jól tudván, hogy a tiszán-
innyi ref. kerület lelkészei és világi emberei, ha szükségesnek mutatkozik, megteszik a kellő lépéseket abban az irányban, a mely az egyháziasságnak, a vallásosságnak a növelésére, erősítésére szolgál.

Kétségbenvonhatlanul keserű s elszomorító tapasztalat az, a melylyel az egyházi fegyelmezés terén találkozunk. Kimondhatjuk egész őszintén, hogy *egyáltalán nincs is már manapság egyház-fegyelmezés!*... Nincs, mert a lelkészek közül is igen sokan nem úgy élven, nem úgy gondolkodván, szólván és cselekedvén, a mint az Úr törvénye parancsolja, nem követvén az apostol példáját a test és vér meg nem hallgatásában: a vezér után a nép is fogatkozásokkal teljessé válik s a büntetést, a fegyelmezést vajjon gyakorolhatja-e az, a ki maga is fegyelmezés alá vonandó?!

Távol áll tőlünk még csak a gondolata is annak, hogy a ref. lelkészi karról elítélőleg nyilatkozzunk, hiszen ez a testület a maga hagyományos magyarságával, tudományosságával, példás hazafiságával, erkölcsi jelenségeivel e hazának elsőrendű tényezője, de ebben a testületben is, mint minden másban, vannak önmagukról megelégedező, állásuk, hivatásuk jelentősége s szentsége felől talán nem eléggé magasan gondolkozók, — vannak, a kik az újabb társadalmi élet fejlődésekkel vagy igen megbarátkozván, mindent megengedhetőnek tartanak — vagy sehogy sem rokonszenvezvén, azzal teljesen elleniétes álláspontra helyezkednek s amaz által a moderneskedésnek túlzásait teszik jogosultakká, emez által a haladás törvényeivel jönnek összeütközésbe, vannak,

a kik a lelkipásztori kötelességeket tisztán csak úgy értelmezik, hogy a rendes és rendkívüli istentiszteleti cselekvényeket kell elvégezniök s azon túl több nem vár reájok; vannak, a kik maguk is megelégedzvéni, egy és más dologban az állásukkal járó példaként való tündöklésükről, megesnek s megesésükkel romlást idéznek elő akaratlanul is. Szóval vannak a ref. papi testületben, a kik a gyengeség által egy vagy más irányban útját állják annak, hogy *általános egyházi fegyelmezés létesüljön*. A többség ellen nincs, s nem is lehet kifogás, de a *kisebbség* mintha sarokba szorítaná a többséget, mintha a csekélyebb mennyiségű *rossz* elpusztítaná a nagyobb mennyiségű *jót!*... Az az, hogy nem elpusztítja, hanem a rossz útját állja a jó terjedésének. A harminc egyénből álló egyházmegyei papi testületben ne legyen több, csak egy-két gyöngébb tag, ez az egy-kettő mintha megbénítaná az egész testületet épen a fegyelmezés jogának gyakorlásában, mert az az egy-két tag tehetetlen, alkalmatlan, jogosulatlan tartott lévén arra, hogy fegyelmet gyakoroljon: a példaadás a jók részéről teljesen megtörik. Mert ha A-nak nincs erkölcsi jogosultsága hivatást fegyelmezni s nem is fegyelmezi, B-nek pedig van erkölcsi joga a legszigorúbb fegyelmezést is végrehajtani s ezt tenni is. akarja: hivatás az A. hivatásának a példájára mutatnak, vagy mutathatnak s az azok között megengedettnak látott visszaélésekre magukat is feljogosítottaknak gondolják és tartják. Ez az egy felvételünk, a melynek lehetősége ellen úgy gondoljuk, nem emelhetni szót, eléggé utal arra, hogy az egyház-fegyelmezés kérdésében van egy elengedhetlen feltétel, a melyet minden áron meg kell valósítani, különben az egész fegyelmezés illusziussá válik s e feltétel az, hogy maga a *fegyelmezést végző testület legyen minden tekintetben kifogástalan*.

Érezzük e tételünknek egész nagyságát, — tudjuk, hogy a gyarlóságokkal teljes emberek, a minők a prot. lelkészek, ellenlétben a plebánus urakkal, mintha sokat, igen sokat, talán épen *lehetetlent* kívánunk.

De épen ezen sarkallik a kérdés, — épen itt van a súly-pont, a melylyel első sorban kell leszámolni.

Nekünk az az egyszerű, közönséges, de talán egyszerűségében s közönséges voltában is magasan

járó követelményünk van az egyházi-fegyelmezést illetőleg: *a lelkészi kar tündöklő erényei* által bírassanak rá az egyház tagok a kifogástalan életre s erkölcsi tekintetben kifogás nélküli lelkészek legyenek a fegyelmezés eszközlői.

Ez az egyszerű követelmény, ha meg lesz mindenütt valósítva, maga után vonja a tisztább, kifogástalanabb egyházi élet beállítását, — de míg a papra rámutathatunk, hogy ő is sokszor áldozik Bachusnál, — míg van pap, a ki a 32 levelet forgatja, — míg van lelkész, a ki maga is dolgoztat vasárnap — míg találkozzunk olyanokkal, a kik egy és más irányban az önzésnek hódolnak, stb. stb. addig a fegyelmezésnek, a fegyelmezni akarásnak aligha lehet valami eredménye! Nem képzelődésről, de valóságról szólnunk, a mikor utalunk arra, hogy a nép a papot állítja előtérbe s a jelszó ez: *ha a papnak lehet, ha a pap cselekszi: mért ne lehetne nekem is, mért ne cselekedhetném én is?! S bár e felfogásnak, a hivek eme nyilatkozatának a helytelenségéről sok esetben beszélhetünk, mindamellet meg kell engednünk, hogy van benne igazság is!*

Ez az igazság az, a melyre okvetlenül fel kellett hívni a figyelmet akkor, a mikor egyházi fegyelmezésről beszélünk.

Nekünk az a meggyőződésünk, hogy az egyházi fegyelmezést sürgetőknek nem lehet más céljuk, mint az, hogy első sorban maga az a testület, a mely a fegyelmezést akarja gyakorolni, az legyen *fegyelmezett*, azaz olyan, hogy ellene semmi tekintetben, sem lehessen kifogást emelni!

Ha ezt elérjük, ha ez irányban nem lesz kívánni valónk, akkor a fegyelmezésnek semmi sem lesz útjában — akkor nem fogunk találkozni olyan akadályllyal, a mely lehetetlenné teszi az orvoslást. *Ignotus.*

ISKOLAI ÜGY.

Miért szükséges a nők nevelése?

— Dr. Crum után. —

I.

„Gondoljon bárki bármit, így ír Voltaire a Siecle de Louis XIV.-ban, a világtörténetében csak négy korszakot különböztethetünk meg.“ Ez a négy korszak, Voltaire szerint *Philepnek és Sándornak, Caesarnak és Augusztusnak* kora, *Konstantinápoly elfoglalása Mohamed által*; (vagy a Medicsiek uralmának százada Olaszországban) és XIV. *Lajos százada*. Ez utóbbit ő „le siecle le plus eclaire, qui fut jamais“-nak nevezi, a legkülönb századnak, a mi valaha létezett.

Ha a jelennek világításában tekintünk vissza világéletének elmúlt 20 századára, azt fogjuk tapasztalni, hogy eltérőleg Voltairétől csak három olyan nagy fordulópontot találunk, amelyek korszak-alkotók. Mi ezeknek a koroknak a meghatározásainál nem egyszerű egyedi vagy nemzeti dicsőségnek szolgálunk, hanem az egész emberiség javára tekintünk.

A Voltaire által meghatározott korszakok király teremtő korok; fontosak a politikai történelemben; az egész magasztalásának a történetei. Ezek a korszakok a nagy császárságok, a gazdag és hatalmas arisztokracia születésének tanubizonyosságai, a mely a történelem folyamán önmagának él jólétben és hatalomban. Ezekben a korszakokban cultiválják ugyan a finomabb művészeteket, a festésnek, az írásnak, a szobrászatnak és építésnek

művészetét, de sok esetben a széppel az érzéket, a külső szépet színezték ki. A forma szebb mint a szellem és a jellem. A szépnak ápolása mellett egész energiával ápolták a sima udvariasságot is a társadalmi érintkezésben.

Azok a korszakok, a melyeket mi felvesszünk, nem nemzetteremtők. Ezek nem teremtettek sem hatalmas despotismust, sem büszke arisztokracziát. Ezek nagyok a szellem által, a mely megelevenítette az emberiséget, kivéve a társadalmi és politikai rendeket. Ezek nagyok voltak a hatalomban s a nép előbb vitelében; nagyok a szeretetben s a szív egyetemes hitében. Az a cselekvő erő, mely nagyságát a tömegből meríti egy új életnek ereje. A keresztyén élet hősiessé teszi a tömeget s az bátorrá leszen. A szabad keresztyén népnek legfőbb ereje nem abban rejlik, hogy szabályok igazgatják és lelkesítik az egészet, hanem abban, hogy minden egyes embernek szabad *gondolkozni, érezni és merészkedni*. Feje szabad; a szíve szerető, a vére meg hő. Ilyen az az erő, élet, a mely áthatja az emberiséget. Ez a három legnagyobb korszak az emberiség történetében: mikor az emberi lélek magáért gondolkozik az élet problémáiról; mikor minden egyedi hatalom nagygyá lesz; mikor a kegyesség és igazság nagyobbá és erősebbé lesz, mint rendesen; *Krisztus megjelenésének kora*; a *reformáció százada* és a *legutolsó 100 esztendő*.

Ez az utolsó száz esztendő tényleges haladást mutat fel. Igaz, hogy ez a haladás, a melyet a jól informált ész megmérhet és kiszámíthat, egészen az anyagi téren található fel, de mégis oly nagy, hogy mi a 19-ik századot oly megtiszteltetésben részesítjük, mint a világtörténet legnagyobb századait.

Ez a század nagy előhaladást mutat az elméleti és gyakorlati tudomány körében; a művészeteket hatalmasan előmozdítja; növeli a vagyon produktumait; megkönnyebbiti a szerzést. A komoly felelősségnek a korszaka ez; kora a leghatalmasabb életnek; a javaknak, erőknak, személyeknek s a gondolatoknak átalakulási gyorsasága, fölülmulta az emberi képzelő-tehetség legmerészebb álmait; a szárnyas Mercuriust, Phoebus szekerét. Egy siető korszak ez. Ötven év ebből az életből felér Mathuzsálem korával. A kényelemnek és nyugalomnak kora ez. A paraszt éppen úgy megteszi a maga dolgát, mint a király. Naponként új sarjak jönnek az alacsony sorsúak lakásaiba is. Mint mondani szokták: *gyorsaság, képzettség, alkalmazhatóság* voltak ennek a századnak produktumai. Nagyobb, csudálatosabb eredmények lehetnek ugyan egyes századokban, de kevésbé érthetők és alig számlálhatók fel úgy, mint ezek az anyagi jótétemények és az előhaladás jelei a politikai, társadalmi és erkölcsi világban. Az eszmék is kiszélesültek és megnevesedtek ebben az időszakban.

Főleg a nevelés az, a mi egészen művészetté lett. Azzá lett, a minek lennie kell. Az emberi tudásnak mezejét nagyobbítja; nagyobbá teszi azt a meggyőződést, hogy mindenki megismerje, hogy mindennek egy közös igazsága van. Innen a nevelés általánossá lett. A mai kor ifja többet tud a világnak, az időhöz való viszonylatáról, mint a mult időknak legbölcsebb tudósa; többet tud a napnak lényegéről, mint a régi csillagász; többet a gyémántnak szerkezetéről, mint a vegyész; többet a kéznek igyekezetéről és mester-fogásairól, mint a pogány pap. Többet testéről s a körülötte levő világról, mint a legtanultabb emberek csak néhány századdal előbb is.

A fej szabad. Így lehetséges ez.

A szív, ma szerető. Amerika küld gabonát Indiába; szimpathiát Armeniába és Kubába, missionariusokat Japánba. Az egész keresztyén világ hatályosan vesz részt

a kor társadalmi és erkölcsi kérdéseiben. Az emberek más emberek állapotára is gondolnak s egyik másik örijévé lesz az ő testvérenek.

Az alkotmánytanban az egyéni szabadság és boldogság lettek a kormányzásnak eszményképei s ma kevesebb tekintélye van a születési és vagyoni előjogoknak és kiváltságoknak. Ma születési és vagyoni jogról beszélni annyi, mint hamis dolgot szólni. Minden embernek egyenlő joga van. Fényesebb nap viradt az emberiségre, a teljesebb tudománynak és melegebb szeretetnek a napja.

Hugó Viktornak nagy hírű könyvében az öreg, haladóklo republikánus a francia forradalomról beszélve, így kiált fel: Én ama nagy zsarnoknak, a tudatlanságnak — s nem Lajosnak halálára szavaztam. Szavaztam ama zsarnokság végére, a mely szülte a királyságot, a mely hamis tekintély, mert a tudomány az igazi tekintély. Szavaztam a zsarnokság végére, a mely vége a női prostitutionnak, vége a férfi rabszolgaságának s vége annak az éjszakának is, a mely a gyermekek felett van. . . Ezek . . . igen ez a három a legfigyelemre méltóbb haladás, a modern felvilágosodott kormányzásban. A gyermek-munkák megszüntetése; az emberi élet szentségének nagyobb tisztele és a női nemnek magasabb helyre való emelése. . .

A nő a lealacsonyításnak, ha nem a rabszolgaságnak állapotából arra a helyre lépett elő, ahol befolyását teljesen érvényesítheti, sőt éppen ellenőrizheti, nemcsak a háztartást; hanem a társadalmi, politikai s erkölcsi élet terét éppen úgy, mint a nevelésügyi dolgokat. A nő munkatársa lett a férfinak sok olyan helyett, a melyek az előtt ismeretlenek voltak előtte s idegenek reá nézve.

Hogy a legjobb társadalmi rendnek előhaladásához tartozik-e ez vagy nem, bajos volna megmondani.

De tény, hogy a női nem ma részt vesz a nyilvános élet küzdelmeiben s nyilván való, hogy azért lépett az élet küzdő terére, hogy ott megálljon. A kornak alkalmatosságai kedveznek neki; de a felelősség is az övé.

És az alkalmaknak előnyeit nem lassan használja fel. Amerikában vannak nő doktorok, ügyvédek, (magyar is) nevelőnők, tanítónők, írók, művészek, műépítők, bölcsészek, számtudósok, nemzetgazdászok, geológusok, politikusok, kémikusok. . . Igen, minden foglalkozási ágban találunk nőket. Vannak nőborbélyok, ügynökök, közúti kocsivezetőnők, — de vannak olyanok is, a kik bizonyos árért reclam célokra is oda adják magukat. Kis és nagy városokban egyaránt láthatni ilyen reclam csináló nőket a kirakatok üvegtáblái mögött, sőt láttam egy szép nőt, aki hátán czipelt egy utcai hirdetést. A nők mind több többé hódítanak a politikában is. Ismertünk női politikusokat az előtt is; de valóban csak az előcsarnokban voltak, s ma már a törvényhozás házaiban foglalnak helyet.

A míg a világ megengedi, hogy a nők a fennebb elsorolt és még sok más el nem sorolt foglalkozási téren részt vegyenek az élet küzdelmében, addig senki nem mondhatja meg, melyik méltatlan hozzájuk, s melyiket nem tudják betölteni teljes erővel és képességgel.

A ki gondolkozik a jelen társadalmi rendszerről, el kell ismernie, hogy a nők függetlensége többé-kevésbé felülmulja a férfiakét és hogy ez a függetlenség nem függ össze a kiválasztás anyagával.

A nők szüksége van a jelenre — vagy mondjuk — amint történni szokott az ő *ambíciójának*, a mely arra ösztönzi, hogy közhatalokat vállaljon. A gyöngét és erőtlent támogatni kell s el kell ismernünk a bátorságot, amelylyel a nő a világot igyekszik meghódítani,

mert az ő szeretteinek életfentartása reá nehezedik. A nőnek legnehezebb büszkesége az, hogy nem akar tünyszemlélője lenni a világ előhaladásának, de hozzá akar járulni az emberiség alkotásaihoz s ha csak némi részben is, enyhíteni akarja a nagy emberi családnak nyomorát és fájdalmát. Bizonyos dolog, hogy sok nőt ez a büszkeség vezet a közmunka mezejére; de semmi kétség, sokat meg a kitűnni vágyás s az ösztönöz a munkára, hogy emlékeket hagyjon hátra, a mely fenmarad az embereknel nemzedékről nemzedékre. . .

Bármilyen legyen is az ok, a mely a nőt a küzdőterre vezeti, akár az ambíció, akár az újdonság vágy, akár a büszkeség, akár a gyönyör — az tény, hogy a női nem keresi és akarja a nevelést, mert érzi, hogy ez adja meg neki mindazokat a dolgokat, amelyekre az életben szüksége van.

A nőnek így először is önmagáért van szüksége a nevelésre.

Vizsgáljuk csak az amerikai nagy városok életét és akkor tapasztalni fogjuk hogy valóban fontos dolog a nőre, hogy ne függjön a sorsnak változásaitól. . . Állj meg este valamelyik nagy ruha gyár előtt, vagy egy cigaretta gyárnál s látni fogsz 5—600 leányt és fiatal asszonyt, a kik fáradtan jönnek ki az utcára. A nyomornak fájdalmát fogod látni sok arczon. Ha tetszik, tudakozd meg, mennyi bért kapnak munkájukért s meg fogsz döbbsenni, oly csekély az. A nők nem választhatják azt a munkát, a melyet örömmel és ambícióval végeznének. Hirdess csak egy jegyzőt vagy elárutót állást nők részére s tapasztalni fogod, hogy mily sokan vannak azok, akik azt mondják, hogy nekik dolgozniok kell nevelésért olcsó árért is. A történetek, a miket elbeszélnek és esedezéseik feltárják a nyomornak terheit. Iszonyatos még elgondolni is, hogy ezek lesznek, a jövő nemzedék anyái. . .

Nincs-e tehát ezért szüksége a nőnek a nevelésre?

A nevelés nemcsak hatalmat ad kereset szerzésre, de felvilágosít, felemel, nemesít, tanít. Erősebbé teszi a testet inspirálja a szellemet és emeli a szívet.

A valódi nevelés hatalmassá tesz. Ez nem tagadható. S miért zárók el a nőket e hatalom megszerzésétől. Ha ehez joguk van a férfiaknak, nem kisebb a nők joga sem. Az idő eljött. A nőnek szüksége van minden tudományra, a nevelésre, magáért, az életnek közös szükségleteiért, saját protekciójaért, egészségeért, gyönyörért, ékességért s azért az örömet, hogy teljessé tegye az életet, a melyet Isten adott neki.

És a nőket nem kell féltünk. Erőt ad nekik az a tudat, hogy ime ők is részt vehetnek a kor problémáinak a megoldásában. . .

(Vége köv.)

Kalassay Sándor.

TÁRCA.

A történelmi bizonyosság és a Jézus Krisztusban való hit.

A keresztyén világ hitének ősi idők óta tárgya a Jézus Krisztus; benne való hitét pedig az ő megjelenéséből szerzett tapasztalatokra alapította, meg levén győződve a felől, hogy az új szövetségi elbeszélésekben meg van az az erő, mely az egymásra következő nemzedékekben újra meg újra keresztyén hitet támaszt.

Nagy bökkénőre jutott a keresztyén világ a mult

században, a történelmi érzék felébredésekor, a midőn életre kelt az a beösmérés, hogy a világtörténelemben sok az olyan dolog, a mi ténynek maradt reánk, de tény gyanánt nem igazolható. Mihelyt pedig a világtörténelem okmányainak vizsgálása megkezdődött és megtanulták, hogy különbség van mithósz, monda és történet között: azonnal vizsgálat alá kerültek a keresztyénség okiratai is. Ekkoráig az ihletési tan volt az uralkodó, erre támaszkodván az újszövetségi elbeszélések feltétlen megbízhatóságát és természetesen, a Jézus Krisztusban való hitet is. Itt azonban fordulat állott be. Az ihletési tan megrendült; megrendült az evangéliomok történelmi hitele és kérdéssé vált az újszövetségi tényekre támaszkodó hit is. Az újszövetségre alkalmazott történelmi kritikát a keresztyén világ, természetesen, bizalmatlansággal fogadta; csak az a csudálatra méltó, hogy ez a bizalmatlanság nem mélyebb s hogy a teológusok nagy része is nagyobb nyugalommal szemléli e munkát, mintsem álláspontjuk megengedhetné! . . .

Ez a nyugalom érzelmre támaszkodhatik. A ki a keresztyén hitnek igazságát és erejét csak valamennyire tapasztalta is, azt fogja mondani: Annak, a mi engem naponként boldogít, szilárd alapon kell nyugodnia, még akkor is, ha ezt az alapot háborgatják, még akkor is, ha nem tudom is tisztán, mi az alap! Ez az érzelem kétségen kívül megvan a hívő közönségben; a hol pedig a kritikai vizsgálódásról értesül, ilyen formán nyilatkozik: A kritikai eredmények annyira bizonytalanok, annyira ellentmondók, hogy nekünk, a kik a hitünk erejét tapasztalhatjuk, nem szükséges azok miatt aggodalmaskodnunk. Hagyjuk azért a kritikát magára, önmagától fog az megsemmisülni és eljön a nap, a mikor magok a teológusok fogják belátni fáradozásaik hiábavalóságát!

És lehetnek teológusok is, a kik ekként gondolkoznak. A hol azonban csak némileg ösmerik is a kritikai vizsgálódások lényegét és eredményeit: ott bajosan fognak megnyugodni az emberek. Miként segítenek hát magukon? Némelyek azzal vigasztalódnak, hogy a negatív, hitetlen kritika mellett van pozitív, hívő kritika is, mely folyton növekvő sikerrel bizonyítja, hogy az újszövetségi hagyomány a földolgozásban megbízható. De hát ebben kevés a segedelem; mert ha mi magunk meggyőződünk is arról, hogy ezek az eredmények sokkal kedvezőbbek, mint a minőknek első pillanatra látszottak: de ki kezeskedik arról, hogy egy újabb vizsgálódás más eredményre nem fog-e jutni? A vizsgálatnak nemcsak negatív eredménye, hanem már maga a vizsgálat is aggodalomba ejt. Az a fundamentom, melynek szilárd-ságát újból meg újból lehet és kell tudományos vizsgálálat alá venni, nem alkalmas arra, hogy hitünk rajta nyugodjék. Hitem, hogy életemben, halálomban megvigasztalhasson, feltétlen bizonyosságot követel; a történelmi bűvár-lat pedig, úgy látszik, valószínűségeknél többet el nem érhet.

Mások tehát úgy segítnek magukon, hogy elhagyják a Jézus Krisztusban való hitet és őt örök, észszerű igazságok tanítójának tekintik, mondván: nem az ő személye, hanem az ő tudománya, a Krisztus krisztianizmus tárgya a hívésnek . . . Csak hogy a tapasztalás régen megtanított arra, hogy az, a mit ezek Jézus tudományának neveznek, más, mint az első keresztyénség hite.

Mások, ismét, abban nyugsznak meg, hogy a kritikai vizsgálódások előbb-később feltétlen, biztos eredményekre vezetnek . . . De mit tegyünk addig, míg ezek az eredmények meglesznek? Ez a kérdés: mit tartsunk Krisztus felől? — nem hagyható nyílt kérdésnek, míg felette a tudások egyértelemre nem jutnak! De ettől eltekintve is, illúzió az, hogy a keresztyén okmányok vizsgálata oly eredményekre fogna vezetni,

a melyek előbb-később minden következetesen gondolkodó ember helybenhagyására számot tarthatnának. De ha elérhető lenne is ez: a keresztyén mindig érezni fogná, hogy a hitbizonyosság nem tudományos eredményen, hanem valami máson nyugszik.

Az előadott kísérletek eredményre nem vezetvén, némely teológusok más álláspontot igyekeztek foglalni, azt bizonyítgatván, hogy a történelmi vizsgálódás jogának előismerése és a tudományos eredmények bizonytalansága mellett is lehető a Jézus Krisztusban való hit; hogy öncsalás volt az, ha az elmúlt idők emberei úgy vélekedtek, hogy hitők a történelmi tudósítások megbízhatósága felett való meggyőződésből származott; és hogy az újszövetségi elbeszélések történelmi értéke felől igen különbözőleg gondolkozhatunk, a nélkül, hogy az által a Krisztusban való hit megrendítették.

A problémának ily értelemben való megoldásán huzamos idő óta fáradoztak már, az utóbbi években különösen a Ritschl által vezetett teológusok körében. Legújában C. Vischer vette beható vizsgálat alá e kérdést a „Zeitschrift für Theologie und Kirche“ 1897 évi áprilisi füzetében, e cím alatt: „A történelmi bizonyosság és a Jézus Krisztusban való hit.“ Dolgozatának főérdeme az, hogy a tulajdonképpen probléma előtt általában azt a kérdést vizsgálja, hogy van-e történelmi bizonyosság és miként jön az létre? A dolgozatnak már ez az első része is egy kis mestermű; nyereséggel olvashatja nemcsak a teológus és hisztorikus, hanem általán mindenki, a ki a történelem iránt érdeklődik.

Van-e történelmi bizonyosság? E kérdés felett nagyon szétágazók a nézetek mai nap. Ha Sybel egy emberöltővel ezelőtt azt a nézetet képviselhette, hogy a történelmi tudomány teljesen szabatos ösmeretet állíthat elő: ma széles körben uralkodó az a vélemény, hogy a multnak egy eseményéről se szereshető biztos tudás. Vischer nagy alapos-sággal és elmeéll, finom pszichológiai megfigyelő és megkülönböztető képességgel fog munkához; kimutatja: micsoda tényezők által jön létre a multból való tudományos ösmeretünk; mily sok, a mit bizonyos-nak nevezünk, bár magas fokán áll a valószínűségnek, még sem feltétlenül bizonyos s hogy miként nyerhető mégis feltétlen bizonyosság a multak eseményeiről is.

Ez az első része a dolgozatnak különösen azok figyelmébe ajánlható, a kik abban a nézetben vannak, hogy az, a mit Jézusról tudnánk, bizonyosan elegendő arra, hogy hitőket a szokott módon arra alapítsák; különösen mégis azokéba, a kik folyton-folyvást biztosítani akarnak bennünket a felől, hogy Jézus feltámadása egyike a világtörténelem legbizonyosabb tényeinek; talán meggyőződésnek arról, hogy nagyon gyakran tartották a valószínűséget bizonyosságnak és hogy igen sok dolog, a mit ők bizonyosnak tartanak, nem áll a bizonyosságnak azon fokán, a melyet a hit követel. De azok is megszívlelendő intésre találnak ott, a kik „a multak aprólékos roncsaiból szellemes sejtélem és merész képzelődés segítségével alkotnak egész és tudományos bűvár-lat eredményeként adják elő.“ Találón mutat rá Vischer a történelem végső céljaira, a nagy szolgálatokra, melyeket az emberiségnek akkor is teljesít, ha nem tud is bizonyosságra jutni mindenütt; megtanít a történelem a lettek megértésére levésők megösmerése által; megösmereti az erőket, a melyek a fejlődést meghatározzák, a törvényeket, a melyek a fejlődésben uralkodnak; a letűnt nemzedékek életét tisztán látott nagyságban lép-teti be életünkbe és állásfoglalásra kényszerít a multak eszméi és eszményei mellett, úgy hogy a mult saját életünket kibővítő és gazdagító jelenné lépzen általa.

KÖZÉLETÜNK.

Felirat a magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a lelkészi jövedelmek kiegészítése tárgyában.*

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Kegyelmes Uram!

Vonatkozással Nagyméltóságodnak folyó évi július hó 25-ikéről 3354. szám alatt kelt nagybecsű felhívására, van szerencsém hivatalos tisztelettel válaszolni, hogy az ev. ref. Konvent folyó évi márczius hó 25-ikén tartott ülésében megbízta végrehajtó bizottságát, hogy az 1894-ben készült Jelentő-iveinket, melyek adatait Nagyméltóságod a lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló törvény alkotásával kegyes volt alapul elfogadni, vegye revízió alá s azokat a törvény szellemében igazítsa ki.

A bizottság a kiigazítás eszközlése céljából a csatolt kimutatási űrlapot s az arra nyomtatott utasításokat küldte meg egyházainknak s az ide vonatkozó munkálatok már mindenütt folyamatba is tétettek.

Miután pedig ezen kimutatások véleményem szerint teljesen megfelelnek a törvény szellemének s körülbelől mind megvilágítják azon kérdéseket, melyeket Nagyméltóságod a B) alatti „Felszámítás”-ban beigazoltatni óhajt, miután továbbá a lelkészek minősítésére vonatkozó A) iv adatainak a „Kimutatás”-ba leendő bejegyzése iránt a végrehajtó-bizottság elnöke pótlólag már intézkedett.* Arra kérem Excellenciádat, hogy intézkedésünket helyeslő tudomásul venni s újabb összeírás kívánásától eltekinteni kegyeskedjék.

Ezzel kapcsolatban bátorkodom Nagyméltóságodhoz még két kérdést intézni, melyek egyike a lelkészek állampolgárságának és gymnasium végzettségének igazolására, másikat a vallásoktatási díjak és a fuvar költség megállapítására vonatkozik.

Nagyméltóságod jól tudja, hogy az teljesen ki van zárva, hogy ev. ref. lelkész ne lenne magyar állampolgár s hogy theol. akadémia elvégzése és teljes lelkészi képesítés nélkül — melyek előfeltétele a gymn. 8. osztályának abszolválása — lelkész lehetne; előbbinek tehát községi igazolvánnyal való tanúsítása, utóbbinak iskolai bizonyítvánnyal való igazolása, nézetem szerint teljesen felesleges, sőt az utóbbi terhes is, költséges is s régi lelképásztorainknál alig is eszközölhető.

A vallás-oktatás az iskolákban, a lelkészi állással, lelkészi ténykedéssel egyáltalában össze nem függ s így az azért nyert jövedelem a lelkésznek — mint ilyennek — fizetésébe véleményem szerint be nem számítható s ennek beszámítását sem a törvény szavai, sem annak szelleme nem igénylik. Gyakorlatilag pedig különösen veszélyesnek tartanám ezen összegek beszámítását, mert az egy jelentőségű lenne a vallás-oktatás beszüntetésével a legtöbb — s különösen az állami — iskolákban, a minek pedig kiszámíthatatlan következményeit Nagyméltóságod előtt részleteznem

felesleges. Csak azt említem fel, hogy a mint Excellenciád nagyon bölcsen tudni méltóztatik, a magas kormány épen azért látta szükségesnek a lelkészeket bizonyos csekély díjazásban részesíteni a vallásoktatásáért, mert ennek tanítását nélkülözhetetlennek találta, mert ezzel más alkalmas egyén megbízható nem volt, mert a lelkészt sem állása, sem díjlevele, sem felettes hatósága nem volt jogosítva arra kötelezni, hogy az iskolában vallást tanítson; s a lelkészek rendkívüli buzgalmát igazolja, hogy hajlandók voltak csekély 30—40 frt díjazás mellett néha 2—3 községbe átfáradni s ott a gyermekeket hitelveikkel megismertetni. A tervbe vett intézkedés fentartása vagy azt eredményezné, hogy a felekezetek maguk díjazák lelkészeiket a vallás tanításaért, a mi különösen az én felekezetem szegény egyházaiban, hol még a lelkészi fizetést sem képesek 600 vagy 800 frtra kiegészíteni — teljesen lehetetlen; vagy azt, hogy a lelkészek lemondanak ezen csekély díjazásról és a vallás tanításáról is. Mert — a mint azt már említeni szerencsém volt — arra, hogy az állami iskolákban a lelkész vallást tanítson, sem egyházi gyülekezet, sem felettes hatóság nem kényszerítheti.

Nagyméltóságod magas figyelmét bátorkodom továbbá a rendelet-tervezet azon intézkedésére felhívni, mely a főszolgabíróra, illetőleg polgármesterre bizza: vajjon szükséges e, hogy az anya-egyház lelkésze hívei gondozása végett leány- (fiók-, társ- stb.) egyházait meglátogassa s hogy mennyi díjazást kapjon azért a lelképásztor? . . . Legyen szabad itt mellőznöm mindazon indokokat, melyek lehetetlenné teszik, hogy ily nagy fontosságú kérdés mikénti megoldása egy kisebb állású politikai, adminisztratív hivatalnok belátásától, néha talán elfogultságától, hogy ne mondjam, jó vagy rossz indulatától tétetik függővé; csak hivatkozni akarok végrehajtó-bizottságunk utasításának ide vonatkozó részére, mely visszatükrözi, hogy mindnyájan mily súlyt helyezünk ezen kérdésre úgy egyházi, mint pénzügyi szempontból s a mely utasítás úgy intézkedik, hogy a lelkész kérelmére az egyházmegyei küldöttség, az esperes, a püspök, a végrehajtó-bizottság javaslata alapján a Konvent dönti el és hozza Nagyméltóságodnak javaslatba, hogy szükséges-e a gondozás s mennyi díjat kaphat ezért a lelkész?

Az előadottak alapján ismételten bátorkodom kérni Nagyméltóságodat, hogy a magyar honosság és gymn. elvégzésének igazolásától az ev. ref. lelkészeknél eltekinteni, — továbbá a hittanítási díjat be nem számítani s a leány- (társ-, fiók- stb.) egyházak gondozásának szüksége, illetőleg a fuvardíjak megállapítását ne a főszolgabírákra, illetve polgármesterekre méltóztassák bízni.

Végül van szerencsém a 3159. sz. a. nagybecsű felhívására válaszolni, hogy a mennyiben egyházkerületemben oly egyház lenne, mely lelkésze fizetését a rendkívüli állam-segélyből 1897 év végeig már 1600 koronára kiegészítette, azt Nagyméltóságodnak haladéktalanul be fogom jelenteni, az annak a jele leendő, hogy az ev. ref. egyházunkban a Konvent az eddigi állam-segélyekből egy lelkészi állomást sem szervezett, vagy egészített ki 600, vagy 800 forintra.

Mély tisztelettem kifejezése mellett vagyok Miskolcon 1898 augusztus 12.

Kun Bertalan
ref. püspök, konv. egyh. elnök.

* E „Felirat”-ot Kun Bertalan püspök úr 1017. sz. a. küldte el. Szerk.

* A pótló-utasítást is mostani számunkba adjuk. Szerk.

A sárospataki főiskolai énekkar Aradon.

Azóta, hogy az országos daláregyesület megalakult, a sárospataki főiskolai énekkarban mindig hő vágyként lebegett a tagok előtt az, hogy a dalár-versenyeken részt vegyenek s az 1867-iki aradi első, 68-iki debreceni második, majd az 1870-iki pesti dalár ünnepélyeken részt is vett, küzdve a jutalomért, de mindannyiszor eredménytelenül, úgy hogy ezután már csak képviseltette magát a kar, míg nem ez évben elhatározta, hogy versenyezni is fog. — Jól tette a derék ifjúsági egyesület vezetősége, hogy elhatározta a versenyre szállást, legalább megtanúlhatták tagjai az életet is!

A kar tagjai közül 13-an, behivottak közül 9-en Pásztor Sámuel ének- és zenetanár vezetése alatt augusztus 1-sőjétől 11-ikig folytonosan készültek a verseny s összelőadási darabokra. A főiskolai imaterem ez idő alatt délelőtt-délután daltól hangzott, meg-megzavarva a hanghullámok az épületben munkálkodókat szellemi foglalkozásukban. E tanulás eredménye lön a már jelzett séta-hangverseny, a melylyel itthon elismerést aratott a kar, Aradon pedig az összpóbák alkalmával általánosan feltűnt, hogy a nemzeti szalagosak vezetik a budaiakkal az éneklést.

Augusztus 11-ikén féltíz órákor indult útnak a kalapján nemzetiszínű szalaggal s a gomblyukban „Sárospataki főiskolai énekkar“ felirattal ellátott ugyan ilyen színű szalagocskával díszített dalos-csapat, telve lelkesedéssel, jó reménységgel, hogy az „öreg“ zászló kitüntetését fog kapni. Az utazást némelyek szundikálással, mások beszélgetéssel, ismét mások társas játékkal igyekeztek rövidíteni, a mi bizony nem sikerült, mert a nagy hőségtől való elbágyadást nem lehetett ellensúlyozni s mikor Szolnokra ért a dalos-csapat, a szabad s friss levegőt drága kincsként élvezé. Szolnokon volt a csatlakozás a budapesti dalárdákat hozó külön vonattal, a melyhez már előbb hozzá csatolták a szatmári dalárdát szállító kocsikat. A kecskeméti két dalárda s a sárospataki csatlakozott a budai, a ganzgyári, Törekvés, stb. dalárdákhoz e helyen, útközben a hódmező-vásárhelyiekkel is megszorodva a különvonat délután 5 óra tájban robogott be Aradra, a hol az állomás előtti téren jelző táblácskák után sorakozva a vendégek, megtörtént a fogadtatás, *Institoris Kálmán*, Arad városi főjegyző mondván Isten hozottat, a melyre *Lung György*, a dalár-egyesület elnöke válaszolt. A menet, amelyben a Budapest felől érkezett dalárdákon kívül az alvidékről jöttek közül is volt egy pár, nagyszerű látványt nyújtott, a mint a főutcán végig vonult kibontott zászlók alatt. Az oszítás, a szállásra menés a városháza teréről volt, miután a zászlókat a tanács-teremben elhelyezték. A patakiak szállása a kecskeméti két s még három más dalárda tagjaival együtt a templom-utcai polgári fiú-iskolában volt, a lehető legegyszerűbb alakban, t. i. szalmazsáknak a padozatra tételével s a mint megállapították a használat után, kórházi takaróval! . . . Nagyot is néztek a kecskeméti úri dalárda tagjai e korántsem kellemes szállás láttára s egy páran, s úgy hallottuk, nem is élvezték a vendégszeretet eme részét! A pataki diákok is megeresztettek egy-egy nyilatkozatot a „vendégszerető Arad városa“ felől, nem is gondolva, hogy a szállás még csak maradhat, de a vendégszeretet többi jele még csak észre sem vehető.

A megérkezés napjának estvéjén, augusztus 12-én, ismerkedés lett volna a Baross parkban, — de nem

lett belőle semmi, mert az eső távozásra kényszerítette a megjelenteket. Jellemző, hogy a központi választmánynak szánt asztal mellett ülők tovább ott voltak, mint a dalárdisták legnagyobb része! . . . Másnap, augusztus 13-án szombaton, reggel 8 órákor összpóbára gyűltek a dalárdisták némely tagjai a lovardában, a hol *Bellovics Imre* országos karnagy vezetése alatt a kijelölt összelőadási darabok egy részét próbálták el a megjelentek. Ugyancsak ilyen összpóba volt másnap, vasárnap reggel is a lyceum egyik udvarán zene-kari kíséret mellett. Mint említettük, énekkarunk ez összelőadások alkalmával valóssággal vezető szerepet játszott, szemben egyes dalárdákkal, a melyek úgy szólván meg sem jelentek, vagy csak részben voltak jelen, vagy a megjelent tagok csak épen hogy adtak hangokat. Korántsem lehet elismeréssel adózni az ilyen eljárás iránt, sőt a leghatározottabban el kell ítélnünk ez összpóbái kísérleteket, mert egyetlen dalárdának sincs joga távol maradni, egyetlen egynek sincs joga hallgatással tüntetni, mert az nem fogadható el, hogy a verseny előtt nem dalolhatnak a dalárdisták! . . . Ha nem dalolhatunk, akkor nem kell próbát tartani, — ha pedig a szabályzat szerint próba tartandó, akkor bizonyosan tudják a vezetőség tagjai, hogy nem okoz változást a hangszállagokban az együttes próba éneklés!

Augusztus 13-án délután öt órákor lett volna a kötött-verseny, — de az eső elmosta s a városháza előtt összegyűlt darárdák kénytelenek voltak nagy bosszúsággal szétoszolni, alig akarván aztán arról is tudomást venni, hogy séta-hangverseny van a Baross-parkban a vendégek tiszteletére. — E kötött versenyt azután másnap, vasárnap délután tartották meg. 20 egylet szállt sikra a babérért s általános volt a vélemény: egyik dalárda sem mondta el *kifogástalanul* a „Sóhajtás“-t s minden dalárdán látszott, hogy erősen betanulta a nehéz darabot. Énekkarunkról is elismerték, hogy „példás betanulás“-sal volt elkészülve. E napon lett volna az Arad városa által adott bankett, a mely azonban este 8 órákor kezdődve, $\frac{1}{2}$ 9 re, a mikor énekkarunk tagjai megjelentek, teljesen elvégződött, a mennyiben hallatszott a jelszó: „vissza! minden elfogyott!“ . . . s a jelszó igaz is volt. Elképzelhetlen rendetlenség, lármá uralkodott az egész területen. A disz-szónokok hangját alig hallották 5—10 lépésnyire! . . . Ifjaink nevetek s szabadon kimondták a kritikát e példátlan esetre, a melynél az is előfordult, hogy valamelyik vendég dalárdát a hallomás szerint a rendezők meg is sértették. A banketten nem vacsorálhatván énekkarunk, mivel még csak le sem tudott ülni, a Fehérkereszt vendéglő teli kertjébe ment s ott mulattatta a közönséget gyönyörűen előadott dalaival, 12 után pedig a zászlónkra emlék-szalagot tett *Czakó Margit* kisasszonynak adott szerenádát a Kápolna-utcában.

A harmadik nap — augusztus 15-ikén — reggel 9 órákor a Szabadság-térre vonultak a dalárdák s a 13 vértanú emlékére emelt szobor előtt *Lung György* s *Barabás Béla* orsz. képviselő mondtak beszédet, több dalárda koszorút helyezett az emlékre, miután előbb a „Hymnus“-t zengedezték az összes jelenvoltak. Innen vonultak a versenyzők a Baross-parkba, hogy a szabadon választott darabbal versenyezzenek. Énekkarunk *Thern Károlynak* „Dal-ünnepen“ című, Erdélyi János örök szépségű költeményére írott művével szerepelt, még pedig teljes sikerrel, kifogástalanul, megtartva mindazokat a jelzéseket, a melyek a műdarabban előírvák. Sajat-

szerűen hatott reánk e szabad versenynél különösen az, hogy volt dalárda, a mely *alkalmi*, illetőleg *helyi* vonatkozású s egészen új szerzésű darabbal szállt a síkra, akaratlanul is azt a gondolatot keltvén fel, hogy ez célzatosságból történt. Különösnek tetszett az is, hogy a közönség nem mutatott valami nagy érdeklődést e verseny iránt s a tribün előtti helyek felerészben üresek voltak.

Ezzel el is végződött a dalár-ünnepély, melynek utolsó mozzanatát a harmadik nap délutánján tartott összelőadás s az ezzel kapcsolatban végbement Ábrányi jubileum képezte. Amaz hatalmas volt, de még sem megfelelő az 1000-en felül levő dalárdisták számának, megható, mert könyvek peregetek az ünnepelt szemeiből. Estve tánce mulatság volt az aradi dal-egylet által rendezve, a melyen ifjaink első táncosoknak bizonyultak.

Augusztus 16-ikán délelőtt volt a díjak kiosztása. Énekkarunk, habár a közvélemény és a szak-kritika 4, 5-dik helyre tette a sárospatakiat, sem díjat, sem dicsérő oklevelet nem kapott. Nem esodálkozhatunk rajta, mert annyira felületesnek kell tartanunk a bíráló-bizottság eljárását, hogy nem is méltó róla megemlékezni. Az első díjat olyannak ítélte, a mely általános ítélet szerint nem volt első s díj nélkül hagyta, hogy egyebet ne említsünk, a szathmári valóban kitünő s a kecskeméti szintén számottevő úri dalárdát. . . . Az ilyen eljárást a leghatározottabban el kell ítélnünk, s őszintén szólva, teljesen jogosultnak tartjuk azt a feltevést, hogy az országos dalárversenyeken nem érdem szerint, hanem egyszerűen protekció útján dől el a verseny.

Énekkarunk tehát nem hozott haza diadalmi jelt, de tapasztalatokat igen is hozott, még pedig szomorúakat úgy a vendégszeretetet, mint a versenyt illetőleg, a melyekkel szemben csak az képez jótékony ellenhatást, hogy a kegyelet oltárán áldozhatott az aradi vértanuk kivégzési helyén, a Maros tulsó partján. Az egyszerűen jelölt dombnak az alján megállva, három dalt zengtünk el bánatos érzelmek között . . . Arad városa azonban megtehetné, hogy a *halom alját is kerítették körül* s a nagyok emlékéért jelző pont ne bogáncsvirággal legyen benőve. Megnéztük a várat is, a melyet most katonai laktanyául használnak. Kegyeletes érzelmek között szemléltük végig az ereklye-muzeumot, a mely egyik legfőbb nevezetessége Aradnak. . . . Magyarország egyik legnagyobb szesz-gyárát, a Neumann testvérekét is végignéztük s a valóban óriási gyár-telep bámulatra ragadta társaságunkat.

A XIII-ik dalárünnepélyt nem tarthatjuk sikerültnek, — sok jót nem beszélhetni róla, — dicsérőleg alig is nyilatkozhatunk felőle. Valóságos fejtelenség, zürzavar uralkodott a rendezésben, — a versenyek eredményének eldöntésében nem a szigorú tárgyilagosság volt az irányadó s énekkarunk kiválóan speciális jellegére még csak ügyet sem vetettek. Azzal a tapasztalattal jöttünk haza, hogy hiábavaló Pásztor Sámuelnek teljes rátermettsége a karnagyságra, a ki a legjobb vezetők egyikének bizonyult, — hiábavaló jóbetanulás, — az ügyes előadás, — a szép éneklés : ha nincs közvéleménycsinálás és a juri kedvében való járás jóelőre! . . . Vajjon dalnok-verseny-e aztán az ilyen? . . .

Ha köszönetet fejezünk ki az országos dalár-egyesület titkárának, Bredl Sándor urnak s Bellovics Imre országos karnagynak, a kik érdeklődést

s rokonszenvet mutattak s tanusítottak énekkarunk iránt, be is rekeszthetjük tudósításunkat, a melyeknek a végén hadd álljon itt énekkarunk tagjainak névsora, akik a versenyen szerepeltek : Karnagy : Pásztor Sámuel ; Tenor I. szólam : Szobonya István, Szikszay András, Tóth Béla, Piskóti Ferencz, Székely József és Bartha Gyula ; Tenor II. szólam : Novák Lajos, Béky Tamás, Illyés Mihály, Lóköcs Sándor ; Bass. I. szólam : Erőss Károly, Liszkai Béla, Tariska Dezső, Abaházy József ; Bass II. szólam : Dr. Finkey Ferencz, Dr. Tüdös István, Hodossy Lajos, Horváth Dezső, Bakos Elek s Pónus Lajos. Énekkarunkkal voltak még, mint pártoló tagok s érdeklődők : Gecsey Péter, Lábas István, Hodossy Béla, Szabó Dezső s Marosi Bertalan.

o. n.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Kónya Ferencz*, a miskolci ref. főgimnázium tanára e hó 16-án, életének 42-ik, tanári munkálkodásának 16 ik évében váratlanul elhunyt. A testvér intézetnek nagy veszteségében mely bánattal s részvétellel veszünk részt, mert a megboldogult kartárs hű és lelkiismeretes munkás, szeretett egyén volt, a ki a neki adatott talentummal okosan gazdálkodott s keble érzelmének nemességével tünt ki szokatlan szerénységében . . . Legyen áldott emlékezete !

— **Kiegészítő utasítás.** Szükségesnek mutatkozván a fizetésük kiegészítését igénylő lelkészek személyére vonatkozó adatok összeállítása, a Nagymélt. Convent elnökségének megbízásából és jóváhagyásával fölkérem a Méltóságos és Főtisztelendő Püspök s a Nagyt. Esperes urakat, hogy az idevonatkozó adatokat a lelkészek fizetéséről készitendő kimutatásba bejegyeztetni méltóztassanak. A kimutatás végén a *»kelt«* után, az aláírások felibe irandó a fizetékiegészítést kérő lelkész 1) születési ideje, 2) születési helye, 3) szolgálati évének száma 4) azon hely vagy helyek, 5) azon idő, a hol és a mikor a lelkész középiskoláit végezte, — végül 6) hogy mikor — és 7) hogy hol végezte a lelkész a hittudományi tanfolyamot — és 8) mikor nyert lelkészi képesítést? Jelen kiegészítő utasítás egy-egy példány mindazon lelkészeknek megküldendő, kiknek a kimutatás ürlapjai megküldettek. A lelkész a személyére vonatkozó fennebbi adatokat, esetleg azokra vonatkozó bizonyítványait összeállítva a szeptember havában egyházában megjelenő espercsnek, vagy egyházmegyei küldötteknek rendelkezésére bocsátja, kik azokat a kimutatás fent kijelölt helyére bevezetik . . . A bejelentett adatokat a püspök és esperes a kimutatás aláírása által hitelesítik. *Dókus Ernő*, orsz. ref. egyh. közalap végreh. biz. elnöke.

— **Lelkészválasztás.** A *nagyidai* egyház lelkészévé e hó 14-ikén *Görgey János* abaujvári segédlelkész választott meg egyhangúlag. Találjanak egymásban állandó dicsekedésre és nyereségre !

— **A tiszánineni ev. ref. egyházkerület miskolci felsőbb leányiskolájában** az 1898/99-ik iskolai évre való beírás augusztus 29-én megkezdődik és tart szeptember 7-ig. Az internatusban a növendékek elhelyezése szeptember 3. 4. 5. 6-ik napjain lesz. A növendékek valláskülönbség nélkül fölvetetnek, ha életkoruk 10-ik évét betöltötték, védhimlővel való beoltásukat s végzett tanulmányaikat hiteles bizonyítvánnyal igazolják.

Hiteles bizonyítvány esetén a növendék felvételi vizsgát tesz a megelőző iskolai évről. A beírás helye az intézet igazgatói irodája (Palóczi-utca 9. sz.) Miskolcz, 1898. aug. 16. *Tóth Pál*, igazgató.

— **A szent-képek** Olaszország némely helyein különös bánás-módban részesültek legközelebb. A parasz-
tok összeszedték valamennyit s berakták egy istállóba, mert a szentek nem teljesítették kötelességüket s nem adtak esőt, a mikor esőre volt szükség. . . . Vajjon nem ezt teszi-e a pogány is a maga fétiseivel? . . .

— **Római katolikus pap mint pincér.** A »Buda-
pesti Napló« fővárosi lap tudósítása szerint a *berze-
veei* plebánus úr a plébánia udvarán korcsma üzletet
nyitott s a felszolgálatát maga teljesíti egy káplán se-
gédlete mellett.

— **Spanyolországban** 94 ezer róm. kath. pap, 68
ezer szerzetes és 52 ezer apáca van . . . Vajjon lehet-e
hatalmas az ország, a melyben a feketesereg ilyen tö-
megben van jelen?

— **Egyházkerületi közgyűlés.** A tiszáninneni ref. egy-
házkerület ez évi őszi közgyűlése, a mint tudomásunk
van róla, a jövő hó 18-ik napján kezdődik. E papszen-
teléssel egybekötött gyűlés *Jánosiban* fog megtartatni.

— **Egyházmegyei közgyűlések.** Az *abauji* ref. egy-
házmegye e hó 30. és 31-én tartja őszi közgyűlését
Kassán; az *alsóborsodi* pedig szeptember 1-ső napján
Miskolczon.

— **Lelkészi értekezleti gyűlések.** Az *abauji* ref.
egyházmegye lelkészei e hó 29-én, az *alsó-borsodi* egy-
házmegyebeliek pedig e hó 31-én *Kassán*, illetőleg
Miskolczon értekezleti gyűlést fognak tartani.

— **Az abauji egyházmegyéből** a következő hírekről
értesülünk. A szikszói lelkészi kör f. hó 15-ikén érte-
kezletet tartott a kongrua ügyében és ebbeli megállá-
podásait a 29-ikén tartandó lelkész-egyesületi közgyűlésre
fogja benyújtani. Ez alkalommal fogják tárgyalni a
Sárospataki Lapok f. évi 33. számának vezércikkelyé-
ben, Kállay Miklós által színre hozott lelkészválasztási
elvet; aztán a többek között a gondnoki számadások
elkészítésének szabályozását s végül indítványozni fog-
ják, hogy a lelkészek *pénzbírsággal is kényszeríttessenek*
*a gyűléseken és értekezleteken való megjelenésekre.**

— **A debreceni ref. főiskolában** az 1898/99-ik is-
kolai évben az akadémiai igazgatói állást *Dr. Kovács*
Sándor jogtanár tölti be, a theol. dékánuságot: *Csiky*
Lajos a jogét pedig *Dr. Bartha Béla*. Az új iskolai év
szept. 9-ikén nyitattik meg.

— **A kolozsvári theol. fakultáson** az 1898/99-ik
iskolai év szeptember 11-kén nyílik meg. Az ujjonnan
jelentkezők csak a 80—25 frtot fizetők közé vétetnek
fel. Szeptember 6-ka előtt a bentlakás nem kezdődik,
az étkezés sem 7-ike előtt.

— **A legújabb fajta búcsujárás.** A francia ultra-
montánok agylágyulásban szenvedésének egyik nevezet-
es bizonyosságául fog szolgálni az a búcsujárás, amely
szeptember 7-ikén fog végbemenni Lourdesban. Ugyanis
eddigelé gyorsvonatokon mentek az ájtatos (!?) zarán-
dokok, most azonban *kerékpáron* fogják megközelíteni a
szent helyet. Férfiak és nők mind így fognak búcsura
menni, egy kovács-mester kíséretében, a ki a javításo-

kat s ujtásokat fogja utközben végezni a gépeken s
Jaffre kanonikusnak, a *kerékpár-búcsu* disz-clnökének
a vezetése alatt, a ki aztán a megérkezés után a nagy
misét fogja szolgáltatni, a mely után kéj-kirándulás
lesz Conteretsi fürdőbe! . . . S mindez miért? . . .
azért, hogy bolondítsák a homályban levőket, a kik
ezért a búcsujárásért 20 frankot fizetvén, »egy szép
emlektárgyat s egy füzetecskét kapnak, a melyben a
programm, az utirány s néhány kerékpár-nóta foglal-
tatik. . . . Meg kell jegyeznünk azt is, hogy a »ke-
rékpár kosztüm«-öt a programm, az egyházi ünnepe-
lyekre is teljesen megfelelőnek mondja . . . Vajjon nem
magas fokú ostobaság-e ez?!

Pályázat.

Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett
geleji egyház lelkészi állomásra pályázat hirdettetik.
Az állomás javadalma készpénzben, földben és ter-
ményben: 966 frt 90 kr.

A pályázati kérvények *Tóth Dániel* espereshez
Miskolczra, f. év szeptember hó 11. napjáig küldendők be.
Miskolcz, 1898. augusztus 16-án.

Kun Bertalan
püspök.

HIRDETÉS.

Novotny Antal

harang- és ércöntődéje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek
és községeknek minden nagyságú
harangok újra, illetőleg új harangok
és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elké-
szítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett,
vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat
könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a meg-
repedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kiűntetett átlu-
kasztott szabadalmazott

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é
így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom
továbbá régi harangok vertvas koronávali felszerelését, vertva
harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300
kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költség-
vetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálók

Novotny Antal Temesvár, Gyárváros.

* Mi lehet az oka az abauji gyűlések e hirtelen való elnépte-
lenedésének és annak, hogy a bajon, éppen a lelkészi értekezlet
véleménye szerint, már csak pénzbírsággal lehet segíteni?!

Szerk.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Gondolatok az új iskolai év küszöbén.” *Tóth Balázs* — „Miért szükséges a nők nevelése?” *Kalassay Sándor*. — „A történelmi bizonyosság és a Jézus Krisztusban való hit”. — „Ónody István emlékezete.” *Szabó József*. — „A Jelentő-ívek tárgyában.” *Kenessey Béla*. — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.”

Gondolatok az új iskolai év küszöbén.

Ezernyi gond, tépelődés szállja meg a szülei szíveket e napokban, a mikor a tudományok csarnokai ismét megnyílnak s a mesterek lábaihoz viszik a tanulni vágyó gyermekeket. Mintha édes s mégis fájó érzelmek ömölnének végig a szülei keblekben, a mint a család „reménységét” elviszik a gyermekkor boldogságának fészkeiből abba a világba, a hol a lélek „kipallérozását” munkálják, — oda, a hol a gondnélküliség helyett a „kötelesség” uralkodik, — oda, a hol az édes anyai ölelő karok helyett a felelősségre vonás várja minden percen a tejfel tápláltat épúgy, mint a már keményebb eledelekkel élő. Mintha a mi füleinkbe is beleszendülne a kérő, biztató, bátorító szó, a mely itt is, ott is elhangzik a „múzsafiak”-hoz!

Vajha azok a kérő, biztató szavak, a melyek e napokban elhangzanak a szülők ajkairól s azok a jóakarató, bátorító atyai tanácsok, a melyek itt is, ott is szólnak az iskolák vezetői részéről, mind jó földbe hullanak s teremnének jó gyümölcsöket.

De mintha kellemetlen jelenség is ötlene szemünkbe e napokban! Mintha nem csupán olyan hangok is csapódnának füleinkbe, a melyek jóleső érzést támasztanak a kebelben!

Meglehet, hogy kellemetlenül fog érinteni sokakat, ha épen ez irányban adunk kifejezést gondolatainknak, de a lélek kész, hogy szót emeljünk a hibák, a fogyatkozások ellen s vajjon elhallgattassuk-e a lélek gerjedelmét, — szembeszálljunk-e a buzdulással, a mely onnan alúlról, a kebel mélyéből veszi eredetét? . . . Semmiesetre sem volna helyes a hallgatás, ha javítani akarunk!

Ugy tapasztaljuk már jó idő óta, hogy egy nagy, talán a legnagyobb *kötelességre*, nem igen szokták a szülők felhívni gyermekeik figyelmét. Adnak utasítást ebben is, abban is, lelkükre kötik ezt is, azt is: de egyet ma legtöbbször teljesen elfelejtene, pedig ez a legfontosabb: *a vallásosságra való figyelmeztetést*. Ugyan hány szüle bocsátja útra gyermekét ezzel az intéssel: *aztán imádkozzál édes gyermekem?! . . .* Vagy hány szüle teszi meg, hogy a gyermek ruhái közé oda helyezi az imádságos könyvet? . . . Bizonybizony, valljuk meg őszintén, nagyon, de nagyon

kevesen gondolnak erre s igen csekély azok száma, a kik így cselekednek!

S ha így van a dolog, a minthogy sajnos, a tapasztalat e mellett szól, vajjon nem sokszorosan súlyos terhet rak-e a szüle a tanárok, tanítók vállaira épen ebben a tekintetben? . . . A magunk részéről ugyan épen azért, mert ez a leverő tapasztalat az osztályrészünk, nem győzzük elégszer hangoztatni, hogy református iskoláink a vallásosságnak a leggondosabb dajkái legyenek, a tanárok példaadásuk által is élesszék ezt a legnemesebb érzést a gyermekek kebleiben, de a mikor ezt, talán unos-untalan is prédikáljuk, ugyanakkor kötelességet vélünk teljesíteni azzal, hogy a családi életnek ezt a fogyatkozását úgy tüntetjük fel, mint a melyen múlhatlanul segíteni kell. Az iskolai élet a családnak a folytatása, de mit folytassunk ott, a hol semmi sincs elkezdve? Hogyan fejlesszük a vallásos érzést ott, a hol az első érzélem sincs kicsíráztatva?

Család és iskola összeölelkezését, szerény felfogásunk szerint, sehol sem lehet annyira megvalósítani, mint a vallásosságban! Ha a gyermek otthon, a szülei hajlékban, estve-reggel imádkozott, s az iskolában az imádkozás lelki szükségbeliségének megismerésére eljuttatták: a gyermek, a serdülő ifjú boldogan fogja összetenni kezét s az otthon tanult imádság szavait lelki gyönyörűséggel rebegik el ajkai! Szeretném, ha a költő fenséges nyelvezetével, vagy a festő ecsetjének ragyogó vonásaival tudnám rajzolni e lapok olvasói előtt azt a képet, a mely lelkemben él arról *a vallásos gyermekről*, a ki az iskolában *öntudatosan vallásossá* fejlődött! . . . S szeretném, ha e képet feltalálhatnánk mindenütt, a hol az evangélium szerint reformált anyaszentegyház vete-ményes kertjei, alsóbb s felsőbb iskolái terjesztői a tudományoknak!

Azonban a vallásosságra vonatkozó gondolataim mellett vannak még más irányba tartozók is.

Szomorúan kell tapasztalnunk, hogy sok, igen sok szüle, a mikor útra bocsátja tanuló gyermekét, ha ad is utasítást arra, hogy *kötelességét teljesítse*, ez az utasítás nem *elég komoly*, hanem, főleg a felnőttebekkel szemben, igen sokszor ilyen tartalmú: *csak végezd el úgy a hogy az iskoládat, az életben majd boldogulsz azért!*

Hát mi igen nagy szerencsének tartjuk minden körülmények között azt, ha valakinek világi javai vannak, vagy szülei, rokonsági összeköttetések, befolyások érvényesülnek, természetesen ez utóbbiak a kellő határok között s nem abban a rakoncátlan modorban és valósággal útálatos mérvben, a melyben a mai magyar társadalomban nyilatkoznak, a mely a szó legszorosabb értelmében teljesen meg van mértelvezve s igen sok esetben elzúllásra kényszeríti a legjobbakat is, — mi, ismételjük, nagy szerencsének tartjuk úgy a világi javakat, mint a befolyásokat, összeköttetéseket, de ez csak *szerencse*, s senkinek, de senkinek az ég alatt nem tudjuk megengedni azt, hogy a *szerencsére* akarja bízni gyermekének az életét! Szerény felfogásunk szerint vétkeznek szülei kötelességük ellen mindazok, a kik nem ezt parancsolják gyermeküknek: *jól tanulj!* . . . Nem csak imígy amúgy kell az iskolai kötelességeket végezni, hanem *teljes erővel*. A túlterhelés mellett is lehet végezni a teendőket úgy, a mint megköveteli maga a tudomány azoktól, a kik a tudomány után sóvárognak!

Tudomány utáni sóvárgás! . . . Ugyan van-e a mai élelmes korszakban ilyen? . . . Nekünk úgy tetszik, hogy e tekintetben is van egy kis panasznak helye épen most, az új iskolai esztendő küszöbén.

Sajnosan tapasztaljuk azt is, hogy sokan, igen sokan jelentkeznek a *tudományos pályákra!* . . . Itt is a szülékhez van egy pár szavunk, egy pár gondolatunk.

Régóta megállapított tény az, hogy a magyar társadalom a tudományos pályákra hajtja az ifjakat, míg az ipar- és kereskedelmi iskolák, vagy a reálintézetek nem részesülnek kellő látogatásban. Tudományos pályára *erőszakolnak* a szülők sok, igen sok gyermeket s nem egyszer megöldöklük a gyermekben a nemesebb indúlatokat az által, hogy *erőszakot gyakorolnak* az ifjú lélek fölött. Egyetlen figyelmeztetésünk van ez irányban s ez az: *figyeljék meg, sőt tanulmányozzák gyermekeik hajlamait, képességeit* s azok szerint, komolyan megfontolva, adják gyermekeiket az iskolákba!

Mindezeket pedig csak azért írjuk most, mert abban a meggyőződésben vagyunk, hogy hangot kell adnunk épen e lapok t. olvasói előtt arról, mik a szembeötlő fogatkozások iskoláztatásunk körében akkor, a mikor az új esztendő beköszönt. Csak prózailag irtunk, de úgy, a mint a tapasztalat igazsága vezérelt.

Tóth Balázs.

ISKOLAI ÜGY.

Miért szükséges a nők nevelése?

(Folytatás és vége.)

II.

Hugó Viktor az előbbi idézettel kapcsolatban még azt is mondja: „Le romboltuk a régi uralmat, de derékban nem voltunk képesek elnyomni. Habár a malom nincs is meg, a szél fu . . .”

Mi sem hizelegtünk magunknak, hogy a szél megszűnt fujni a mi napjainkban és országunkban.

És mindazokat a természet-ellenes állapotokat, a melyek tényleg léteznek a társadalom minden osztályában, egyedül a nevelés szüntetheti meg. A nevelésnek

egyik legnagyobb, szemmel látó haszna az, hogy leleplezi a csalókat s kikéleli a nyegleséget. S kik vannak leginkább kitéve a nyeglék csalásának, mint a nők? . . . A nyegleség közelről érinti az államot és egyházat.

Egyedül a nevelés képes lerántani álarczát a demagógiának, a hamis prófétáknak, zsarnokoknak s a politikai költéltánczosoknak . . . Igen, csak a nevelés képes fentartani az államot és egyházat . . .

S vajjon a nőket nem érdekli-e ez a fontos dolog, az államnak és egyháznak fenmaradása? . . . Vajjon távol állanak-e a nők az állam és egyház ügyeitől? . . .

A nők befolytak mindig az állami ügyekbe. Igaz, hogy sokszor nem tisztességes uton és saját szeszélyeik szerint cselekedtek. De hiszen egy szabad nép női (ugyszintén a magyar nők) inspirációjának fő jellemvonása az igazság és jószág. Sokszor egy fiatal leány gondolatot kölcsönöz s irányítja egy fiatal embernek cselekvését. Sokszor egy okos feleség ad irányt az ő férje akaratának. Sokszor az anya ad ihletést fiának a tudomány iránt; érzelmeket, ösztönt és erőt.

Igy foly be a nő az élet minden lehető alkotására. *Ezért szüksége van a nevelésre . . .*

A női nemnek igen nagy — bár öntudatlan — hatalma van a világ alakulása felett. Igaz, hogy a férfi keze kormányozza a sziklát, a bölcső pedig a világot. A mit az anya gondol, tényyné lesz a gyermek pályafutásában. A gyermek az anya természetének egy darabja — s ez a szerint cselekszik is — s másként nem is tehet . . . Nehány generáció után, ha a gondolat értékes, megelőzi a tömeget és a világ megmozdul. A történelem igazolja ezt. Husz János megelőzte az eredményes reformációt. John Quincy Adams a rabszolgaság megszüntetését sürgette a szenatusban jóval a felszabadítási proklamáció előtt. Elmélkedjünk az ő cselekvésének forrásai felett s látni fogjuk, minő nagy befolyása van az életre a gyermek kornak s erre az anyának . . .

Az egész embert kedéiye, foglalkozása, érzelmei, előítéletei, szokásai kormányozzák inkább, mint az ész s mindezeket gyermek korában szívja be. „Adjátok nekünk gyermekeiteket gondozás végett 7 éves korukig, — mondják a jezsuiták — s bármilyen jöhet azután, ő római fog maradni.”

Lehet, hogy az érzelem kezd igazságot az észben, de gyakrabban merit a mások életének megfigyeléséből. Csak rendkívül fogékony és érző, nagy lelkek hozhatnak létre új gondolatokat s csak olyanok lelkesülnek az új gondolatokért. A többség mérsékelt és közönyös, vagy nem elég erős arra, hogy végrehajtsa az eszmék, az érzelmek vagy a merész cselekvésnek dolgát.

A szüléknek gondolata, érzelme begyökeredzik a gyermekeknek életébe és mikor felnő, nem sokat okoskodik, hanem érez. A gondolat egy része életének — s ő cselekszik.

Milyen lesz a jövő nemzedék? Az anyáktól függ. Milyen lesz a jövő nemzedék anyáinak jelleme? A neveléstől függ.

Az ifjuság kezébe kell letenni a jelenkornak dolgait. A jövő nemzedék jólétét és boldogságát pedig az ifju nőknek kezébe. Igen, a társadalmi, a művészeti, a politikai, sőt a tudományos előhaladás is nagy mértékben függ a mai nőknek jellemétől, tökéletességük fokától, attól, hogy miként állanak meg az életnek változataiban.

Ezért van szükség a nők nevelésére.

III.

De a nőknek nem csak az állami és társadalmi életre van befolyása, hanem az *egyházi életre* is. Az otthon-

nak a hatása meglátszik az embereken a vallási téren is. Az otthon, a mely főképp az anyák vezetése alatt áll, nagygyá és jóvá, rosszra vagy kicsinyre tehet. Ez a forrása csaknem minden jónak és rossznak politikai és erkölcsi téren egyaránt . . .

Az otthonnak az alakításában a nő a legfőbb szerep . . . Nem az úgynevezett háziasszonykodást értjük itt, hanem valami mást, habár elismerjük, hogy nem lényegtelen dolog ez sem . . .

Hale Everett Eduard, a múlt tavaszon tartott beszédében azt fejtegeti, hogy az örök élet megszerzésére, mily sokat tehetnek az anyák . . . Azt mondja többek között: „Egy keresztyén anya hintázza gyermekét térdein, örködik felette betegségében, sokféle áldozatot tesz gyermekéért és a gyermek érzi az ő szeretetét bár nem tudja is teljesen, hogy mit jelent az. És az inspiráció az anyáról átszáll a gyermekre s nemcsak a szeretetnek ihletése, de a végtelen életé is. Nem azt mondom: nagyobb élete; de a végtelen életé, a mely halhatatlan. És ezt az életet a gyermek sohasem fogja elveszíteni, mert az öntudatlanul szállt át az anyáról a gyermekre és így tovább . . . Életének első éveit ez az inspiráció tölti be. Ezzel gondol a jövőre s az életnek nehézségei, kétségbeejtő gondolatai, a világnak veszélyei, a társadalomnak csábításai, a különböző viszonyok és megpróbáltatások soha sem vághatják ki szívéből az örök életnek hitét . . .“

A legfőbb hivatás, a melyet egy nő elfoglalhat az életben: a keresztyén élet teremtése. Ez az, a mi fő becsét ad a nő életének. A keresztyénség magasabb fokra emelkedik ez által.

Ki tagadná, hogy valóban fontos hivatásuk van a nőknek ezen a téren?

A mint az apostoli korszakban nagy befolyással volt a női nem a keresztyénség elterjedésére, úgy ma is a nők vannak arra hivatva, hogy ledöntsék a világ bálványait s lerombolják a hitelenség és közöny oltárait s felépítsék az igaz vallásosságnak s a keresztyén szeretetnek templomait . . .

Ha minden nő arra igyekszik, hogy otthonát, valóban a Krisztus tudományának szellemében vezesse; úgy rá támadhat a keresztyénségre a pokol s nem fog diadalmat venni azon. A társadalmi korrupció, a politikai kötélánczosság, a társadalmi válaszfalaknak az emelgetése elenyésznek; s a nyomor, a szegénység s huza-vonás — s az alacsonyabb sorsuakkal való méltatlan bánás mód nem teremtenek szocializmust — s az egyházban a személyes, élő Krisztusba vetett hit uralkodik, mint megelevenítő hatalom.

Ezért is, igen ezért is szüksége van a női nemnek a nevelésre, a keresztyén nevelésre . . .

Nem lényegtelen tehát az a kérdés: vannak-e nálunk jól nevelt keresztyén anyák?

Az egyháznak a kötelessége az, hogy erre *igenlő* feleletet adjon.

Kalassay Sándor.

TÁRCA.

A történelmi bizonyosság és a Jézus Krisztusban való hit.

(Folytatás és vége.)

Általános vizsgálódásának eredményeit aztán az erre a kérdésre adandó feleleténél értékesíti *Vischer*: mennyiben lehet a Názáreti Jézus történelmi jelensége szilárd fundamentum a hit számára? És itt a dolgok

állása felől nem ringatja magát csalódásban. „Ha a korunkig fenntartott hagyomány alapján hozzánk eljutott jézusi szavaknak és életsorsnak talán a legtöbbje éppen oly sok bizonyítékkal támogatható is, mint a Jézus kora nem vitatott történelmi adalékainak a többsége: még akkor is alig tudunk a Jézus élete fennmaradt hatásainak sajátos jelleménél egy esetet, egy szót úgy bebizonyítani, mint a hogy azt más történelmi tényeknél tehetjük, hogy az mindenki előtt, a kinek a hozzávaló értelmi képessége megvan, tehát az olyanok előtt is, a kik a krisztusi alak sajátos nagyságából semmit se sejtethetnek, megtámadhatatlan tényként álljon.“ És így áll a dolog, — a mint kimutatja — nemcsak a Jézus életének egyes eseményeivel, hanem az egész személyllyel is, noha a személy számára az írásbeli hagyomány mellett élő, a Krisztusból kijövő hatások lépnek fel, a melyek a bűvált azok okainak keresésére kényszerítik. Sohase fogunk valakit hitre készíteni az által, ha neki elsősorban is az újszövetség által hirdetett Krisztus történelmiségét ezekből az élő utóhatásokból bizonyítjuk. De miként hát? Egyjelentésű-e ez a következmény azzal az ítélettel, hogy a Jézus Krisztus történelmi valósága felől semmi bizonyosság se szerezhető és hogy a róla való tanuságtétel nem lehet többé hitünknek alapja?

De kérdezzük meg csak magunkat: Mit akarunk mi Krisztusban megtalálni? Miről mondja a keresztyén, hogy megtalálta ő benne? Mi kétségen kívül Istent ő benne. „Ez a lehetőség azonban nem attól függ, hogy Jézus életének részletei felől feltétlen biztosságú tudásra jutottunk-e avagy nem; nem is attól, hogy annak a férfinak létezése, a kinek élete a krisztusi ígéket és történeteket életre keltette, mindenkire nézve feltétlen biztossággal kimutatható-e“ Azok, a kik Jézus életében hívők lettek, „többnyire csak tökéletlen tudással bírnak arról, a mit Krisztus tett és mondott. Gyakorta halljuk, hogy evégre egyetlenegy, rövid találkozás is elhatározó volt. Ha azon kívül, a mit láttak és hallottak, még többet is hallottak Jézusról, az hozzájuk csak bizonytalan hír alakjában juthatott.“ A mi életüket újjá, magukat Istenben bizonyosokká tette, az az volt, hogy oly szeretetet láttak, mely szívöket meglágyította és oly akaratot, melynek igazságossága előtt meg kelle hajolniok. „És abban a bizonyosságban, hogy ezt a benyomást nem csalódásnak tartották, hogy a hallott ígék és látott példák lekötő erejét nem tagadhatták, a nélkül, hogy magukat a jelen és jövő életre meg ne csalják, — ebben a bizonyosságban helyezték ők életüket Isten kezébe, mintha kezeikkel fognák meg őt.“

Egészen ezt a szolgálatot teljesíti nekünk az, a mit az újszövetség Jézustól elbeszél és a mit az iránta való engedelmességből ma is átélünk. Vagy isteni élet sugárzik ránk ezekből a bizonyosságokból, vagy az isten hatalmát érezzük azokban, vagy érezzük, miként aláz meg és egyuttal miként emel magához: vagy pedig a benyomások kimaradnak. Egyik, mint másik esetben sem változik semmi az elbeszélte események történelmi mivolta által. A zsidó főemberek látták az eseményeket és Jézust mégis megfeszítették; a két gonosztevő is látott és halott, midőn a kereszten Jézus mellett függött és a hatás mégis különböző volt. Van beszéd, van akármennyi esemény, van emberi élet, a melyről ezt a benyomást szerzem: Ez nem hústól és vértől származik, nem emberi gondolattól, nem is a világtól, hanem magasabb, isteni hatalomnak a munkája, oly hatalomé, mely bűnömet megítéli, de egyszersmind megkönyörül rajtam; ekkor semmiféle tudományos vizsgálódási eredmény el nem vitathatja az én élményemet; ekkor azok a kérdések, elbeszélések és ez az emberi élet, többé nem

nyugtalanítanak. A mit aztán a történelmi buvárlat e hatalmasan működő erő létrejövételéről taníthat, az a reám gyakorolt hatást éppoly kevésbé fogja meggyengíteni, mint az a bizonyosság, hogy élek, meg nem ingattathatik az élet előállásának és lényegének elmélete által.

Ezen a ponton talán jól tette volna Vischer, ha valamivel részletesebb lett volna és egy előrelátható ellenvetéssel szembeszáll. Jézus beszédei és tettei, — mondják talán némelyek — mégis csak azért voltak oly nagy hatással a kortársakra, mert tények gyanánt léptek eléjük és belőlük azt a bizonyosságot merítették, hogy a szeretet, mely a beszédekből és tettekből beszélt, valóság és most a csudálatraméltó események, a melyeknek ők tanúi valának, kezeskedtek nekik, hogy Isten áll Jézus mögött. Ehhez csakugyan őszinte, üdvért sóvárgó érzék kellett, a minő nem volt az Izráel előkelőiben, se a két gonosztevő egyikében. Egészen másként áll azonban a dolog, ha azokat az ígéket csak szellemes ötleteknek, azokat az elbeszéléseket csak szerencsés képzelet szüleményeinek tartjuk, mert akkor elvesztik erejüket. Hiszen azok között, a kik Jézust nem látták, csak olyanokat vett hatalmába mind mostanig az az íge, az az elbeszélés, a kik ott az ígét az Isten által feltámasztott megváltó kijelentésének s azokat az elbeszéléseket igazaknak tartották. De mihelyt nem tudják többé, hogy történelmi igazságnak tarthatják-e ezeket, erejük meg fog semmisülni!

Mit felelne V. erre az ellenvetésre? Mintha hallanám a feleletét: Ha ma egy hindunak, a kinek Jézus történetét elbeszéli, hogy hívővé legyen, előretudnia kell, hogy az a történet igaz, hogyan reményelhető, hogy a hindu hívő lesz? Azt bizonyíthatni neki, hogy Jézus élt, hogy így meg így beszélt és cselekedett, egyáltalában lehetetlen. A hindu nincs abban a helyzetben, hogy megvizsgálja, vajjon ezeket a történeteket szemtanúk írták-e; vajjon az a könyv, a melyből ezek vétettek, feltétlenül hiteles-e; vajjon az evangéliumokban több-e a történelem, mint a Buddha legendákban? Ha hát egy ilyen ember hívő lesz, ez csak azon sarkallik, hogy ezekben az ígékben és elbeszélésekben valami meggyőző erő érinti őt, éppenúgy, mint azt, a ki valamely elektromos vezetéssel jön érintkezésbe. Ez a helyzet mindnyájunk helyzete. Avagy azok között, a kik hívőkké lettek, hányan voltak abban a helyzetben, hogy magoknak elsőbbsen is bizonyosságot szereznek az evangéliumok történelmi hitele felől? A hol ellenben megvannak az élettapasztalaton nyugvó előfeltételek: a bűnben kifáradt lélek, a nyugtalan lelkiösmeret, az üdv után való sóvárgás: ott az újszövetség elbeszélései az említett hatalmat gyakorolják; ott bizonyosságot tesznek arról a mindenható szeretetről, a mely a világot igazgatja és minket magához ölel.

Azonban itt még egyszer megszólal az ellenvetés: Jól hallottuk-e? Hiszen így akkor is az lenne reánk nézve az eredmény, ha az evangéliumok csupa költemények lennének; költemények, a melyek csupán az emberek üdv után való sóvárgásból származtak?

Nem, felelné mintegy Vischer. „Költemények bizonyára nem. Azok az elbeszélések minden fogékony emberben azt a benyomást keltik fel, hogy azok nem emberi kivánságok szüleményei, hanem isteni kijelentésé. Hiszen éppen abban áll az ő sajátos jellemük, hogy abban a hatalomban való hitet ébresztik fel, a mely az emberi fogyatkozást gyámolítja. De ha csak azt a benyomást idézik elő, akkor így meg is nyugtathatnók magunkat. Akkor a sz. írás lenne reánk nézve Krisztus, az Istentől világba állított az a tény, a melylyel ő

közte és az emberek közt való közlekedést lehetővé tette és helyreállította. Akkor a ker. vallás tulajdonképpen betűvallás lenne.“ De hát talán maga a szentírás bizonyítja nekünk, hogy Isten nem könyvek által, hanem események, történetek, az emberi élet által beszél hozzánk és ezekből valamennyire mégis csak megállapítható az az út-mód, hogy miként állította vissza Isten az emberrel való viszonyt! — Vannak írott emlékek, a melyek nem mindenkinek ugyan, de annak, akinek megvan az arravalósága, biztos következtetést nyújtanak azoknak az emlékeknek eredete, létrejövétele felől. Így p. o. mindaddig, míg Mozárt művei megvannak, ezek a művek azokat az embereket, a kik Mozart zenei nyelvét megértik, bizonyosokká teszik a felől, hogy élt az a zenei lángész, a ki ezeket létre hozta, még ha a Mozart életéről szóló valamennyi tudósítások elvesztek is.

Hasonló viszonyban vannak az újszövetséggel. A ki tapasztalta, hogy az újszövetség bizonyágtételében Isten, mint valóság áll előttünk, arra nézve bizonyos, hogy a történelemnek egy pontján Isten különösképpen jelentette ki magát. De talán még tovább vezet az a bizonyágtétel, talán biztos következtetést is enged a történet jelleme felől. A ki a Krisztusról való újszövetségi bizonyágtétel előtt meghajolni kénytelen, a ki az ott előadatokban több értelmet lát Istenről és az ő világhoz való viszonyáról, mint mindabban, a miről másként értesülünk, az ezt fogja mondani: Ez nem tudós, nagy problémákon gondolkozó emberek észbeli gyümölcse, nem egy Pál damaskusi látomásának következménye, nem kedvező politikai konstellációk tervezete és nem az ez által lehetővé tett szellemi áramlatok gyümölcsöző keveréke, — hanem értelmünk más magyarázatot meg nem enged, mint azt, hogy a názáreti Jézus személye az a történelmi esemény, a melyre a Krisztusban nyilvánvalóvá lett Isten evangéliuma visszavezetendő.

A „Kirchenblatt“ nyomán.

NEKROLÓG.

Ónody István emlékezete.*

1818—1898.

Mindössze is rövid négy hónapja annak, hogy a meszesi szerény lelkészlakon egy kegyeletes cselekmény végrehajtása végett összegyülekeztünk. Őszinte megilletődéssel állottunk ott körül egy koporsót, mely a legjobb szívű, legderűsebb kedélyű emberek egyikét, néhai *Ónody István* 80 éves lelkész társunknak hamvait takarta. A gyászszertartást nemes puritán egyszerűséggel bevégeztük röviden; azután a kihűlt hamvakat kegyeletes kezekkel átadtuk a sir nyugalmanak s az elhunyt agastyán szelid képét átadtuk az árnyak és emlékek ama csendes világának, hol nincs többé sikertelen küzdés, czéltalan reménykedés, hol oly csendes és hallgató minden . . .

T. értekezlet! Testületünk megbízásából, nekem jutott a megtisztelő de szomorú feladat, hogy az elhunyt lelkész-társ emlékeztétét itt, értekezletünk színe előtt is feljújtsam s irányában a kegyelet végső adóját újból lerójjam.

Helyzetem egyike a legnehezebbeknek. Nem azért, mert én kortársa nem lévén a megboldogultnak, tehát közvetlen, személyes megfigyelésből nem is ismerhettem közelebről az ő gyermek korát, ifjúságát, ifju

* Felolvastatott az edelényi lelkészi értekezleten 1898. aug. 25.

korának tömérdek küzdelmeit, élményeit . . . hanem nehéz az én helyzetem egyszerűen azért, mert engem ő hozzá *rokoni kötelek kapcsoltak*. Ez a körülmény az ő életének jellemzésénél megköti gondolataimat s óvatosságra inti tollamat.

Hadd beszéljen tehát helyettem az ő eseményekben gazdag élettörténete! s az elmélkedésnek ezen csendes percei hadd idézzék fel most lelkünkben mindazt, mi az emlékezésben kegyeletes és felemelő!

T. értekezlet! Mig az előttem fekvő életrajzi adatokból, vagyis ez adatoknak — úgy szólván — mozaikszzerű összeillesztéséből megkísérlelem az elhunyt lelkészárs szellemi képét, jellemét kidomborítani: kérem a közfigyelmet!

* * *

Született a megboldogult 1818. máj. 27-én *Sajó-Kazán*. Szülei voltak *Ónody József* kazai, később vezérsi lelkész; egy klasszikus műveltségű, jó kedélyéről, gyors és szellemes rögtönzéseiről előnyösen ismert s különösen az intelligens körök által kiválóan tisztelt nagyrabecsült férfiú. Édes anyja volt Soós Anna, a legjobb, legnemesebb szívű anyák s kálvinista papnék egyike.

Korán elhalt szüleiéről, két nagy kincs jutott a megboldogultnak osztályrészül: *a jó szív és az élénk, derűs kedély*. Ezek aztán, — mint látni fogjuk — hűséges kísérő társai, sőt egyes nehéz esetekben valóságos védangyalai voltak élte alkonyáig.

Tanulmányait kezdte a *miskolci lyceumban*. (1828.) Itt ismerkedett meg, mint gyermek, itt kötött benső, baráti viszonyt két szépreményű, rokonszenves kortársával, kik közül az egyik előbb miskolci, utoljára s.-pataki hírneves jogtanár, — s a másik szabolcsi földbirtokos, sőt sógora lett.

Hárman alkottak tehát egy olyan baráti triumvirátust, melyet, — mint beszédem folyamán látni fogjuk — csak a halál oszlatott fel.

Tanulmányait folytatta s bevégezte a s.-pataki főiskolában, (1847.) még pedig — s ezt nyomatékkal mondom — *saját erejéből*, ugyyszólván majdnem minden rokonai segítség nélkül. Látni való tehát, hogy pályafutása nem lehetett virágos. More patrio ő is, mint annyi sok más szegény fiú, gyalogszerrel ejtette meg esetről-esetre azt a *140 kilométernyi* utat, mely a szülői házat az *alma matertől* elválasztotta. Mi több, e rengeteg távgyaloglásban, a diák-karavánnak ő volt a lelke, vezére, a csüggedőknek felderítője. Ezekből az edzett ifjakból váltak ki aztán később azok az ugynevezett „*névtelen félistenek*,” kik a 48-iki lendületes lelkesedéstől lázas napokban annyi fényt, annyi dicsőséget szereztek a magyar-névnek . . .

Tanulmányai bevégezése után Hernád-Németibe jött ki három éves rektoriára. (1847.) Hogy helyét itt is jól, emberül betöltötte, bizonyítja az, hogy a negyedik évre is megmarasztották tanítónak. Itt történt vele a következő eset, melyet jellemzésére méltónak tartok felemlíteni. A Bach-féle provizorium alatt meglátogatta őt a már fentebb is említett triumviratusnak egyik tagja, egyik kebel barátja, Vadnay József. Eltávozásakor azonban fegyverét Ónodynál felejtette. Ennek nevezetesen az akkori szem-füles német zsandárok, kik holmi aprólékos dolgokból is „*crimen laesae majestatis*”-t iparkodtak kisütni, lakását titokban meglepték, felkutatották s a megtalált fegyverért Ónodyt kérdőre vonták. Mi történt? Az, hogy később volt magát szuronyok közt Kassára bevitetni s ott háromheti tömlöczöt leülni, — de barátjának, a fegyver-tulajdonosnak nevét

a leghevesebb keresztkérdések tüze sem volt képes belőle kicsikarni.

* * *

Kassai fogsága alatt történt vele a következő tragikus, helyesebben talán úgy is mondhatnám comico-tragikus eset. Ugyanakkor, ugyanabban a szomorú épületben voltak vizsgálati fogság alatt Máramaros, Gömör és Borsodmegye előkelőségei, szabadságharcunk szereplő, nagy alakjai, mindmegannyi súlyos vádakkal terhelt politikai foglyok. Ónody István az első 24 órában megismerkedett velök. Lassanként barátokká, testvérekké lettek mindnyájan a közös szenvedésben, reménykedésben . . . Ónody valóságos kincs volt rájuk nézve; mert ő e sötét, komor falakat is képes volt bearanyozni megnyilatkozott kedélyének derűjével . . . Három hét eltelté után megjelenik köztök a porkoláb s komoly, hivatalos arcczal jelenti, hogy Ónody visszakapta szabadságát, Ónody mehet! . . . Mi történik? Ónody elszomorodik, nem akar távozni, sőt arra kéri a börtönőrt, hogy engedjen még neki legalább egy napot a jó barátok körében eltölteni. A porkoláb hajthatatlan maradt, nem fogott rajta semmi féle kérés. Ónodynak rögtön távoznia kellett. Eltávozott tehát, — de, mint a chilloni fogoly — ő is fájó szívvel, könnyes szemekkel hagyta el börtönét . . . Ő a börtönből egyenesen ment a szerető, rokonai karok közé Szalonnára; fogolytársai is nemsokára mentek, menesztettek mind egymásután, lánczra verve, részint Kuffsteinba várfogságra, részint, — mint például *Istók* nevű felsőnyárádi birtokos — a vesztőhelyre, bitófára . . .

* * *

A hernád-németi tanítószolgát igazán figyelemre méltó sikerrel végezte be. Négy rövid év lefolyása alatt 1600 — mond — 1600 forintot sikerült megtakarítania. Áldásos, gazdag évek jártak, ő meg hozzágondos, takarékos s vágyakban, igényekben szerény és mérsékelt volt . . . Most tehát egészen biztos kilátása nyílt egy megelégedett nyugodt életre; mert biztosítva látta maga előtt a jövőt, az elért siker új erőt adott neki a további küzdelemhez . . .

Hajh de „Ember tervez, Isten végez.” mond a példaszó. Az ő szép reménykedésének napjai is csakhamar elmúlnak . . . Ugyanis mások erős rábeszélései folytán összes megtakarított pénzét egy *sikamlós* vállalatba fektette, — s rövid pár szerencsétlen év lefolyása alatt majdnem az utolsó fillérig el is vesztette. . . . Tehát áldozata lett saját jó szívének, jóhiszeműségének . . . Többször felemlíté előttünk, hogy, ha a gondviselés nem áldotta volna meg könnyű vérrrel, jó kedélyvel, ezt a nagy katasztrófát nem lett volna képes túlélni . . .

Kápláni éveit a szalonnai egyházban töltötte sógora mellett. Hogy itt is közkedvességben álló ifjú volt, bizonyítja az, hogy az uri körökben egyetlen élénkebb társas összejövetel se történhetett meg nála nélkül . . .

Szalonnáról *R. Szendre* választották meg lelkész-tanítónak. (1855.) Ott a régi, rozszant paplak helyett újat építtetett s hat évi nehéz hivataloskodása után a *meszesi* kis egyház lelkészévé lett. (1861.) Talán nem lesz érdektelen felemlíteni, hogy ezen állomásra egy meszesi nagybirtokos, Gombos Miksa, katolikus főúr, — aki egy hétig se lehetett nélküle — választotta meg egyhangulag. Isten jóvoltából ennek 38 éve immár! Azóta folyvást ott élt, ott hivataloskodott a megboldogult. E letűnt 38 év alatt többször elhaltak,

többször felváltottak egymást a meszesi kastély tulajdonosai, a magas műveltségű uri családok; de ezek a lakás kulcsával együtt mind kézzől-kézre adták át egymásnak az ő közös szellemi örökségöket: az Ónody személye iránti rokonszenvet, szeretetet. Nélkülözhetetlen embere, dédelgetett házi barátja volt mindenkinek. . . . Ily előzmények után feltétlenül el kell tehát hinnünk a megboldogultnak ezen többször ismételt szavait: »Nem hiszem — úgy mond, — hogy volna lelkes a felsőborsodi egyházmegyében csak egy is, aki nálamnál több boldog napot tudna életéből felmutatni.«

Idvezült lélek! Ezek a régi, boldog napok veled együtt immár örökre letűntek. A te egykori szeretteid, pártfogóid, a *Gombos, Ragályi, Zuber, Keményfy, Syposs*, általam is szeretve tisztelt uri családok veled együtt, mind egymásután eltávoztak oda, ahonnan nincs többé visszatérés. . . . A családi kastély, melyhez a te részedről is annyi vidám, pásztori órák kedves emlékei fűződtek, immár üres, elhagyatott, csillárai kialudtak, falai bomladoznak. . . . az egykori díszes parkban a magasra nőtt gyom s a fenyőfák bus, melancholikus zizegése folyvást azt susogják felénk: »*Minden mulandó a nap alatt!*« . . .

* * *

Most lássuk az elhunytak családi életét!

Családot alapított a megboldogult 1875-ben, 57 éves korában, tehát a férfi kor végén; nőül vevén Jakubey Juliánna asszonyt, egy áldott, jó szívű, szelíd lelkűt, gondos, szorgalmas ifjú nőt. Az eddigi nyugtalan garçon-élet helyét eként egy csendes, rokonszenves családi élet váltotta fel. A meszesi paróchián a komor falak egyszerre megélénkültek. Lassanként más szint öltött ott magára minden. . . . a ringó bölcsővel öröm, megelégedés népesíté be a házat s a boldog házaspár szívét. . . . a gondos házi nő munkás kezei megmutatták azt, hogy, mint lehet egy népes családot oly szerfelett szerény jövedelemből tisztességesen fenntartani. . . .

Fájdalom! ez a boldog családi élet mindössze is 23 évig tartott s folyó év ápril. 17-én örökre szét-dulta, rombadöntötte azt a kérlelhetetlen halál. . . . S most a romok felett egy bús özvegy s két szegény árva leány gyászruhája s bánatos arcza hirdeti a szomorú igazságot: »*Minden mulandó a nap alatt!*« . . .

* * *

Beszédem záradékaul s egyszersmind az általam elmondottak kiegészítéséül szükségesnek látok még fel-említeni a megboldogult életéből egy oly megkapó, rövid jelenetet, melynek az én igénytelenségem is tanuja volt.

Néhány évvel ezelőtt, egy szép nyári napon egész véletlenül meglátogatta őt, a már több ízben említett baráti triumvirátusnak még egyik életben lévő, immár aggastyán tagja: *Orbán József* s.-pataki jogtanár, a ragyogó tollu író, nekem meg gyermekkori kedves professzorom.

Ismerve tollam erőtlenségét, még csak kísérletet sem teszek ezen mélyen megható, ugyszólván tünényyszerű baráti találkozás részletes leírására. Mindössze is pár rövid szóval mondom el felőle reflexióimat.

A két jó barát, a régi nagy idők e két tipikus alakja elmerülve egymás édes tekintetén, elmélyedve egy megfűtött hosszú életpálya változatos élményein: oly hangulateltő drámai jelenség volt rám nézve, melyet soha nem bírok elfeledni. . . . A két galambbász aggastyánnál csakhamar megnyilatkozott az

örök ifju kedély, — mint ha csak késő ősszel, hulló lombok közt csendült volna meg a vidám madárének. . . . Vétkeztem volna e boldog órák illuzióit egyetlen közbeszólással is megzavarni. . . . Az idő röptül, gyorsan előre s vele együtt a találkozás kedves órái, mint rövid perczek illantak el. . . . Bekövetkezett az elválás. . . . Ónody kikisért bennünket a község határáig, — szóltanul, hallgatagon, miként a kedves halottakat szokás kikisérni. . . . Orbán e szavakkal vált meg a régi jó barátától: »Most már édes Pistám a mi útaink örökre elválnak egymástól. Ha téged hívnának elébb, igyekezz jó helyet készíteni számomra, ha pedig engem szólítanak előre, majd gondom lesz reád!«

A mi Ónodynknak lelke mélyeig hatott e keserű, édes humorba foglalt beszéd. Valamit akart rá mondani. . . . de elcsuklott a szó ajkán. . . . s a búcsu többi része pár alágördülő könnyecppben nyert kifejezést. . . .

* * *

Most már a becsülettel lejátszott szerep után a *triumvirátusnak mind a három tagja* lelépett a cselekvőség színpadáról s a függöny utánok örökre legördült. . . . Kettő közülök a szép alföldi délibábos rónán, s a harmadik pedig — kinek emlékére e rövid órát szenteltük — a *meszesi sirkertben aluszsa a haldl hosszú álmat.*

Eltávozott tisztársunk! aki társas összejöveleteink, egyházmegyei gyűléseink alkalmával, oly sok derűs, oly sok vig órát szerzettél számunkra: *legyen áldott közöttünk emlékezeted!*

Szabó József,
szalonnai ev. ref. lelkész.

KÖZÉLETÜNK.

A Jelentő-ívek tárgyában.

A folyó évi egyetemes konvent Tisza Kálmán indítványára egy bizottság előmunkálatai alapján ev. ref. egyetemes egyházunk *egyházi adózási* viszonyainak közelebbről leendő megismerhetése céljából u. n. *jelentő íveket* bocsátott ki, a melyeken a kérdő pontokat a bizottság olyan világosaknak tartotta, hogy csak épen legszükségesebb utasítást adta hozzájuk. Ugy látszik azonban, hogy ennyi nem volt elég arra, hogy tényleg a jelentő-ívek egyöntetűen állítassanak ki s az a sok megkeresés, a melyet az ívek kiállítása tárgyában a legkülönbözőbb helyekről hozzám intéznek, mutatja, hogy a különböző viszonyokhoz való alkalmazás módjaira nézve mindenféle kételyek, nehézségek merülnek fel. A viszonyok gazdag és kimeríthetetlen cazuistikáját természetesen most sem tarthatom szem előtt; de mégis a sok magán levélben adandott felvilágosítás helyett legyen szabad ez uton némi bővebb ujjmutatást adnom és kérnem azoknak szíves figyelembe vételét. E tekintetben abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy előttem van a tiszántúli ev. ref. egyházkerület ntiszt. esperesi karának f. év április 20-án tartott értekezletéből kibocsátott megállapodása s talán nem veendi tőlem rossz néven e tekintélyes testület, ha az ő utasításait tartva szem előtt. azokat ekként általánosítom és talán megbocsát az a t. bizottság is, a melynek előadója vagyok, ha minden különösebb felhatalmazás nélkül, csupán a kíváncsú egyöntetűség elérhetése végett, ily részletesebb felvilágosítást teszek közzé. Sit venia verbo!

elhúnytaival, A megboldogult 10 éven át volt tanárja a nevezett tanintézetnek, kitüntetésre méltatott szakértelemmel és odaadó buzgalommal tanítván szaktárgyait, a rajzoló és ábrázoló mértant. Korai halálát özvegye és 4 kiskorú árvája siratja; tanártársai pedig gyászjelentéssel adtak kifejezést őszinte, mély fájdalomnak. — Legyen áldott a szeretett és becsült tanár emlékezete!

— **A tavaszi egyházkerületi közgyűlés határozata alapján** főtisztelendő püspök úr f. hó 30-ára Miskolcra hívta össze az egyházmegyei képviselőiből alakított bizottsági értekezletet, mely a *lelkész-, esperes- és püspök-avatás és iktatásra*, — továbbá a *kerületi papi özvegy-árvatár alapszabályainak módosított tervezetére* vonatkozó javaslatokat fogja tárgyalni. Jegyzőül Vattay László papi- és Finkey József világi aljegyző hívatott be.

— **Honterus ünnep** volt e hó 20 s 21-ikén Brassóban, a hol nagy közönség s a németországi tudósok több képviselőjének a jelenlétében az erdélyi reformáció egyik legtevékenyebb, legmunkásabb tagjának *Honter János*-nak az emléksobrát leplezték le. A templom mellett álló szobor leplezésénél a magyar tudományos intézetek sorából csak az akadémia volt képviselve, *Böhm Károly* kolozsvári egyetemi tanár által, a kinek magyar nyelvű beszédét rokonszenvesen fogadták a „zöld századok”, a kik ezzel az ünnepélylyel is tüntetni akartak a nagy német birodalomhoz való tartozásukkal. . . . A szobrot egy berlini szobrász készítette.

— **A katolikusok országos szövetsége.** Az ultramontánizmus egy nagy szabású akciót kezdeményezett már régebben, a melynek betetőzését az e hó 23-ikán tartott gyűlés képezte, a melyen 153 kaszinó, egyesület és kör csatlakozásával megalakították az *országos kath. szövetséget* azzal a határozott s világos célzattal, hogy *a protestantizmus áldástalan munkáit ellensúlyozzák s a romaniemust teljes hatalomra juttassák.* Az ott elhangzott beszédek, felolvasások mind bő anyagot szolgáltatnak a protestáns egyházi s világi férfiaknak eszmélkedésre is, cselekvésre is. Tisztában lehetünk a felől, hogy ez a *társadalmi jellegűnek* látszó szövetkezés egyúttal *politikai* is és a végcél nem más, mint *a protestantizmus megsemmisítése.* . . . Vajjon észreveszszük-e ezt mindnyájan? . . . Vajjon a protestantizmus erkölcsi s szellemi fölénye rá fog-e birni mindnyájunkat arra, hogy kart karba öltve, vállt-vállhoz vetve küzdjünk, harcoljunk a sötétség ellen, a mely ezt az imádott magyar hazát ismét a lelki vakság országává akarja tenni? . . . o. s.

— **Rendkívüli államsegély.** A jelen évre a magyar ref. egyház részére a kultuszminiszter 75 ezer forint rendkívüli államsegélyt utalt ki.

— **A tiszántúli ref. tanáregyesületnek** Kis-ujszálásra hirdetett közgyűlése, a mely e hó 25 — 27-ik napjain ment volna végbe, bizonytalan időre elhalasztott.

— **Az abauji egyházmegyéből** e Lapok mult száma közölte a gyűlések és lelkési értekezletek kötelező látogatására vonatkozó indítványt, melyhez a szerkesztőség a következő kérdést csatolta: *»mi lehet az oka az abauji gyűlések e hirtelen való elnéptelenedésének?»* A nélkül, hogy az indítványhoz ezuttal hozzászólni akarnék, csakis a szerkesztőség által feltett kérdésre ohajtók, az igazság érdekében, annyi megjegyzést tenni, hogy az abauji egyházmegye közgyűlései, a legutolsó 5 év alatt, nem hogy elnéptelenedtek volna, hanem igenis népesedtek; amint ezt a kinyomatott jegyzőkönyvekben bárki által megtekinthető következő hiteles adatok igazolják:

1893 őszén 18,

1894 tavaszán 29, őszén 20,

1895 „ 28, „ 24,

1896 „ 37, „ 27,

1897 „ 30, „ 26,

1898 „ 36 rendes lelkész vett részt

az egyházmegyei közgyűléseken. Ez adatok alapján kimondhatom, hogy az abauji egyházmegyei közgyűléseknek nem *hirtelen* való elnéptelenedéséről, hanem a lelkészek majdnem fele részének *állandó* közönyöségéről, illetve távolmaradásáról van és lehet szó; a mire ha valaki méltó és sikeres gyógyírt talál, őszinte hálaakra lesz érdemes. Abauji.

— **Emlék-szobrot** akarnak emelni a kolozsváriak a nagy hírű *Brassai Sámuel* sirja felett s e célból aláírási íveket küldözgetnek széjjel. A hálás kegyelet megnyilatkozására mi is felhívjuk Brassai Sámuel tisztelőit s az adományok közvetítését szívesen eszközöljük.

— **A theológusok száma a német egyetemeken.** Berlinben: 315; Bonnban: 76; Boroszló: 82; Erlangenben: 235; Gieszenben: 59; Göttingában: 143; Greifswaldban: 249; Hallében: 433; Heidelbergben: 58; Jénában: 47; Kielben: 60; Königsbergben: 69; Lipcsében: 319; Margburgban: 130; Rostockban: 27; Straszburgban: 71; Tübingában: 309. Az összes theológusok száma tehát: 2682 volt a mult iskolai évben, vagyis az egyetemi népességnek $\frac{1}{10}$ részénél valamivel több.

P á l y á z a t.

A *miskolczi* államilag segélyezett *ev. ref. főgimnáziumnál* egy classica-philologiai *rendes tanári tanszékre* ezennel pályázat hirdettetik.

A rendes tanár fizetése évi 1200 frt, 240 frt lakáspénz és 50 frt ötödéves pótlék. A törzsfizetés utóbbi üresedés esetén szolgálati évek száma szerint 1300, 1400, 1500, 1600 és 1800 frtra is emelkedhetik. Nem okleveles pályázók évi 800 frt fizetéssel és 120 frt lakáspénzzel, ideiglenes minőségben alkalmaztatnak.

A nagymélt. vallás- és közoktatásügyi miniszterium által kinevezendő tanár kötelessége lesz legfeljebb heti 20 órán a latin és görög nyelv s irodalom, esetleg más rokon tantárgyak tanítása. Az illető kötelezett tagja lesz az orsz. tanári nyugdíjintézetnek.

A pályázók életkorukat, ref. vallásukat, képesítettségüket, egészséges voltukat, eddigi szolgálataikat igazoló okmányaikkal felszerelt kérvényeiket a miskolczi ev. ref. egyháztanácshoz címezve szabályszerűen adják be alólirott főgondnokhoz, ahonnan kinevezés céljából a nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz terjesztetnek fel.

A pályázat beadásának határideje 1898. szept. 3. A kinevezendő tanár állását a kinevezés után azonnal tartozik elfoglalni.

Miskolczon, 1898. aug. 20-án.

Mikuleczky István,
ev. ref. főgondnok.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Vadászy Pál felső-borsodi esperes lelkész-értekezleti megnyitó beszéde.” — „Szerény észrevétel a népiskolai vallásoktatás tananyagára vonatkozólag” *Gál Lajos.* — „A sárospataki úri internátus.” *Papp József.* — „A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye lelkész-értekezleti közgyűlése.” *Szuhay Benedek.* — „A felső-borsodi ev. ref. tanító-egylet közgyűlése.” *Nagy Sándor.* — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetések.”

Vadászy Pál felső-borsodi esperes lelkész-értekezleti megnyitó beszéde.

Tisztelt értekezleti közgyűlés!

Alig van nagyobb, — a szellemi haladás összes téerein jobban nyilvánuló igazság, mint az, hogy a kulturális fejlődésnek alapfeltétele a szellemi felvilágosultság terjedése. Ez alapon fejlődhetik a normalis viszonyok között haladó élet a siker babéraiért, ezen alap igazság domborodik ki a letűnt századok eseményeiből, mint azokon átszűrődött axioma, melyet ily alakban és tartalommal vesz át a multtól a jelen, hogy azt még jobban beh bizonyítva, az események által még jobban megszentelve adhassa által a jövőnek, mint irányelvül szolgáló szent hagyatékot. Ez állítás valódiságát tagadni lehetetlenség, főleg nekünk, kik egy oly egyháznak vagyunk összes érdekeiért lelkesülni, munkálni köteles őrei, a melynek eleitől fogva éltető eleme volt a szabad kutatás és ennek alapján a józan haladás, mindezen működési körben a bibliából s ennek alapigazságaiból meritvén táplálékát. Ez okból nem lehet kétségünk az iránt, hogy a protestantismus mindig elsőrendű kötelességei közé sorozta a közművelődés terjesztését, ápolva, szolgálva, annak érdekeit, még pedig lelkesedésének azon melegével, melylyel átkarolni szokott minden humanistikusságot, melynek czélja közzőre irányuló munkásság s ennek alapján a közjólét terjesztése. Ezért elmondhatjuk, hogy egyházunk háromezázados küzdelmei között is hű maradt eredeti forrásához, a bibliához, mely világosan elénkbe írja a többek közt a szellemi fejlődés szükségességét is e felhívásban: „legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletesek.” — E felhívásban a protestantismus szelleme szólal meg, mely nem más, mint a józan haladás krisztusi elve, alkalmazást keresve templomban, iskolában, politikában s a társadalmi élet minden szent czélukért lelkesülő körében.

Kétségbevonhatlan tény az, hogy a protestantismus a népek életét mozgató nagy eszmék nemesülésének s ezek terjedésének nagy mértékben előmozdítója, a liberalis szellemnek valóságos meleg-

ágya, a melyből a közfelvilágosodás származik, miután pedig ez a politikai szabadság használatát és ennek folytán a vagyonosság érdekeit is ápolja: bátran elmondhatjuk, hogy a protestantismus, mint az összes emberiség minden rétegeibe benyúló hatalom, — átalakító befolyását még ott is képes kimutatni, a hol egyházat nem alapíthatván, csak a polgári élet terén, az állam hullámzatosan alakuló intézményeiben juthat csak kifejezésre. Ez alapon véve sokkal áldásosabb, mint a katholicismus, mely dogmáinak száraz merevségével, fejlődést nem ismerő stabilismussával inkább a stagnáló tó hasonlatának felel meg. A népoktatás is a reformációtól kezdve öltött szervezettebb alakot magára, mit bizonyít azon körülmény is, hogy buzgó elődeink templomok mellett iskolájokat építék föl és úgy tekintették azokat, mint fejlődésöknek, nemzeti haladásuknak egyik garantiát nyújtó alapföltételét.

Igen t. közgyűlés! így építgeté a vérrel keresztelt protestantismus saját jövőjének alapjait, így ment át a maga újjászülő elveivel a nemzetek polgári életébe is, azon öntudatosan alkotott, a világtörténet eseményeiből elvont alapigazságból indulva ki, hogy az egyes nemzetek ereje saját erkölcsi erejüktől függ. Ez azon örök biztos alap, melyre legszebb kilátások közt építhetjük mi is jövőnk reményeit, daczára azon absorbeáló törekvésnek, melyet a világi hatalomra epedve vágyakozó ultramontanizmus a magyar állammal szemben még most is sokszor megkísért, csak hogy hatalmi czélzataihoz eljuthasson, — nem riadva vissza önkényről, erőszaktól sem, a melyeknek alkalmazásához a dogmatismus körében úgy is eleitől fogva szokva van. E visszatetszést, sőt felháborodást keltő magaviselet aztán az ultramontanizmus eszmék terjedésének kerékkötője, mert a roppant haladásban nyilatkozó élet-fejlődéssel ellentétes, sőt retrográd irányt mutat, a mi határozottan bibliai igazság ellenes, mert nem él isten adta jogával; — a szabadvizsgálgatást a vallás terén megveti, daczára azon bibliai felhívó szózatnak: „mindeneket megvizsgálgatok, még az Istennek mélységeit is.” Innen van azon felekezeti gyűlölségből eredő kritika, melynek folytán a szabadvizsgálgatás nagymestereit, Luthert és Kálvint egy kath. író *deformátoroknak, az antikrisztus generalisainak és csörgő sapkás bohócainak*

nevezi.*) Pedig hol állana most az emberiség haladásának, szellemi fejlődésének szent ügye, ha ők kezökbe nem vették volna a bibliát, hogy annak betüiből kivegyék az életető lelket, mely egy új világrendet alkotott és tart fen azóta is, fejlesztve azon viszony tudatát, melyben az ember mint individuum az Istennel és a világgal van, mert vallás, társadalom, művelődés és állam nem csupán kölcsönösen hatnak egymásra, hanem egyszersmind kölcsönösen alapjai egymásnak. Mig ezen eszmék az emberek felett uralkodnak: sem a társadalmi rendet, sem az államot nem rendezhetni új alapokon. A honnan az következik, hogy minden haladás csak azon eszmékkel együtt enyészhetik el, melyeknek alapján kifejlődött.

Tisztelt értekezleti közgyűlés! Nem bánt a „nagyokat mondás” feltűnési vágya, mely hatás vadászatban keres táplálékot, nem bódított el a vallásos rajongás, a melyet a protestantizmus tulbecsülése mellett a felekezeti gyűlölet vakszenvédélye éltet és táplál, mert ez általam elfoglalt hely méltósága is kizárja azt, hanem azért bátorodom kimondani azon állításomat, hogy ref. egyházunknak most is legnagyobb ellensége az az ultramontán katholicizmus, mely elnyeléssel fenyeget, vagy legalább arra számít; — kifeledvén számításából, hogy a számbeli többség nem mindig az igazság, a győzelem mutatója.

A 12 apostol mennyiségileg nem sokat mutatott, nem volt sokat ígérő és mégis mesterökkel egy egész korszak emberiségét győzte le és szülte újra. A vitembergi vártemplomnak csak 95 thesis volt és még sem tudták az azokban foglalt igazságokat a pápai brévék, encyklikák, szent synodusi decretumok özönével sem megsemmisíteni. Igen, mert amazokban a haladó szellemi élet lelke nyilatkozott meg időnként, ezekben pedig a gőg, a hatalom, az ármány sötét szelleme mellett a rablánczaira vert vélemény szabadság elfojtott lélekzet-vétele hallatszott, vagyis amaz a fény, emez az árny, a sötétség képviselője, a melynek multját még sötétebbé teszi a szt. Bertalan éj és az eperjesi vértörvényszék emléke, a pápai infallibilitas halvaszületett elmélete, a melyet az sem hisz talán, a ki hirdeti legujabban a Rómáig emelkedett, a szent czélok pénzsein élősködő intentió botrány és a 18 pap fegyházra ítélésével végződött milánói vérengzés.

Es ez a katholicizmus az, melynek vitézei buda-pesti nagygyűlésükön nem szégyenlik a hazai protestantizmus arczába vágni azon kebellázító valótlan-ságot, hogy a protestantizmusban lelte első csiréit a vallástalanság és hogy a protestantizmus oka a felekezet-nélküliségnek?!

Igy csak az beszélhet, a ki ki meri mondani egyéb badarságai között még azt a *gyenge* hazafiságra valló nyilatkozatot is: „Nagy hiba az, amikor azt valljuk, hogy elébb magyarok vagyunk és csak azután katolikusok. Először vagyunk katolikusok és csak azután magyarok.”

Ez az „egyedül üdvözítő” egyház az, melynek *fogyasztási szövetkezet felállításán* fáradozó vezérférfiai azt hirdetik a fentemlített gyűlésen, hogy „a protestantizmus csak az anyagi dolgoknak képezi alapját és így utat nyitott a vallási anarchismushoz.”

Ime ilyen eszközökkel akarja a katholicizmus elérni világboldogító nagy czéljait, így óhajt az egye-

dül idvezítő” nagy névnek hozzá méltó dicsőséggel megfelelni. — De nem folytatom tovább ezen képek regisztrálását, ezt is csak azért tettem, hogy feltűntetvén az állításom melletti érveket, rámutassak azon nagy apparatusra, melylyel a katholicizmus mindenfelé és miként működik. De én nem hiszem, hogy habár hazánk felekezeti viszonyaira, tekintettel a katholicizmusra, elmondhatjuk is, hogy „potentes potenter agunt”: de nem hiszem — mondom, — hogy a protestantizmus ellen az új törvények óta megindított zsinbasztási kísérlet a „requiscat in pace” elmondására elhozná valaha az általam várva várt időpontot, mert a protestantizmus üdvös hatását felismerték az egész művelt világon, felismerték hazánkban is és annak haladásban, életfejlődésben nyilvánuló szelleme az ultramontán törekvések ellenére is egyházi, polgári és társadalmi téren, sőt törvényeinkben is annyira vezérszerepre jutott, hogy annak jövője a nemzet jövőjével forrott össze, mint fentartó életelv, sőt életető erő.

Bizzunk tehát isteni szent vallásunk lelkeket meggyőző, megtartó és reformáló erejében. Ne hangoljon le szent törekvéseinkben a világi kincseivel kérkedő róm. kath. egyház nyilván és titkon működő ereje, mely mint Horatius mondja Jupiterről: „cuncta supercilio movet.” A hatalmas várakat nemcsak kövek, hanem homokszemek is alkotják. Ne zsinbasztssa meg lelkesedésünket az eszmények kultuszától elfordult hitközöny és vallástalanság gondolata, hiszen a napnak nemcsak fénye, hanem árnyéka, a forrásnak nemcsak tiszta vize, hanem iszapja, a szellemi műveltség terjedésének nemcsak jó, hanem rossz oldala is van. A buza együtt nő a konkolylyal. Csak mi álljunk meg hiven jól felfogott munkakörünk szebb jövővel biztató magaslátán. Ha hiven, lelkiismerettel fogjuk szolgálni a protestantizmus szent ügyét, a mi hivatásunkból kifolyó szent kötelességünk is: nemcsak ennek s nemcsak az egyházi, hanem a polgári téren is szolgálatot teszünk a liberalizmus szent érdekeinek is.

Tisztelt értekezleti közgyűlés! E mai közgyűlés reánk nézve nemcsak azért fontos, mert a szokott módon összegyülekezve tanácskozunk s forgolódunk közügyeinknek a világtól elvonult oltára körül, hanem azért is, mert ez zárja be az államsegélyezés kilátásaival táplálkozó magunkra hagyatottság lehangoló ciklusát. A jövő év két részre oszt bennünket, csak az a fő, hogy egy szellem lelkesítsen mindnyájunkat. Az államsegélyezés ne lohaszssa, sőt inkább fokozza anyaszentegyházunk iránti szeretetünk melegét, — a helyett, hogy elszédítene valakit közülünk: sorakozunk e 3 százados sebzett szívü édes anya zászlói alá; — ha tépett is, de sok nagy idők tanuja az, melyet a hazáéval összeolvadt szép multjában olykor-olykor a szabadság fuvalma is lengetett. Nemcsak tiszteletet követel tehát, hanem halára is kötelez maga iránt. Hiszen ezután is ő lesz a mi ápoló és szerető édes anyánk, testvére csak attól óv, hogy ne essünk kétségbe, vagy ez esetben is segít letörölni összefolyt könnyeinket. A jövő fogja megmutatni, hogy ez a kinyújtott jobb kéz meddig fog jóakarattal hajolni felénk, nem fogják-e azt balkézzé változtatni átalakult országos viszonyok s befolyásolt politikai érdekek? De bizva Isten után parlamentáris kormányunk hazafiságában, királyilag szentesített törvényeink erejében, hiszszük, hogy az állam segélyezésével a méltányosság alapján is sietni fog az 1848. XX. t. cz. megvalósítása felé. Csak mi lelkészek

*) Lásd: „Válasz Masznyik Endre, Luther élete” cz. művére“ 249. és 313 lap.

éljünk igazán hivatásunknak, legyünk szigorú bírái magunknak, mert ezt állásunk megrendült tekintélye követeli. Figyelmeztessük egymást hibáinkra, mert a „pars pro toto” alapján azoknak árnya az egészre ráborul. Az új aera tehát új lelkesedést teremtsen keblünkben, melynek áldó hatása látszassék meg egyházunk, hazánk és nemzetünk életében. Ily érzelmekkel és gondolatokkal eltelve, szívem mélyéből üdvözölve a tisztelt értekezleti közgyűlést, ezennel megnyitom.

ISKOLAI ÜGY.

Szerény észrevétel a népiskolai vallásoktatás tananyagára vonatkozólag.

Nem tartom lehetetlennek, hogy azokkal, a miket néhány sorban el fogok mondani, olyan irányban tessék észrevételeket, a melyet addig mintha »ne nyúlj hozzám virág«-nak tekintettek volna s épen azért talán fergeteget is támasztok, a melyből azonban bizonyára tisztulás fog származni s így haszon is azon a téren, a mely reánk nézve a legfontosabb.

A tiszáninneni ref. egyházkerületnek *Dezső Lajos* által készített népiskolai tanterve minden tekintetben a legkifogástalanabb s az Árvai József által kerületünkben tört úton a fokozott kíváncsiak, a haladás, a kor követelményei mind kielégítést nyernek benne s a szerző írói s paedagógikus hírnevét csak növelni van hivatva. Kerületünk méltán dicsekedhetik e tantervvel, a melyet a »Sárospataki Irodalmi kör« közvetítésével immár nem egy éve, hogy használ, még pedig a tapasztalás szerint sikerrel abban az értelemben, hogy minden ref. tanító előtt a tanterv nyomán ott lebeg az az ideális cél, a mely felé feltartóztatlanul törekednie kell, ha a *tanító* s *nevelő* címre méltó s büszke tud, s akar lenni.

De ennek a tantervnek a vallásoktatási tananyagra vonatkozó része ellen, noha általában itt is a teljes elismerést kell kinyilvánítani, mégis lehet kifogást emelni, a mely azonban nem a tanterv szerzője elleni kifogás is egyúttal, mert valószínűnek tartom, hogy e tekintetben nem csupán egyéni felfogása jutott érvényre, hanem bizonyára a bírálók s más személyek nézete is, talán épen a szerző akarata ellen. A kifogásom pedig az, hogy *még mindig sokat foglalkoztatjuk gyermekeinket a zsidó nép vallásos történetével s alakjaival*, a mint a tantervnek az I—IV. osztályok számára kijelölt tananyaga igazolja, a 30. illetőleg 40 paragrafusból 15, illetőleg 20 esik az ó-szövetségre, tehát épen annyi, mint tisztán a keresztyén vallás ismertetésére.

Hogy az ó-szövetségnek a jelentősége elvitázhatlan, ezt senki sem vonhatja kétségbe, — hogy az ó-szövetségi jellemképeknek, történeteknek a maguk sajátos gyermekes színezetével nagy mértékben megvan a kedélyre való hatásuk, ezt sem vonja kétségbe senki, de az is föltétlenül áll, hogy nekünk nem lehet célunk a zsidó vallást épen annyira ismertetnünk népiskoláinkban, mint a keresztyén s közelebbről az evangélium szerint reformált vallást.

Addig, míg a népiskolai oktatás tananyaga csak igen csekély volt, érthetőnek s talán indokoltnak is tartották a zsidó vallással való szélesebb körű foglalkozást, — de ma, a mikor a népiskolákban is olyan sok már a tanulni való, pazarlásnak tarthatni, ha a zsidó vallás megismertetésére épen annyi időt fordítunk,

mint a keresztyén vallás megismertetésére. Mintha csakugyan az lenne itt a törekvés, a mint nem régen hallottam jellemzőképen megjegyezni: *nagyban semitáskodunk a vallás oktatásunkban.*

Egész tisztelettel indítványozom azért, hogy ebben a tekintetben változtassuk meg álláspontunkat s a legigazabb, legszebb, legnemesebb vallasalaknak, a Jézus vallásának az ismertetésére több időt fordítsunk s a tananyag nagyobb része erre irányuljon. En a magam részéről mindig különösnek tartottam azt, hogy népiskoláinkban a tanítók a zsidó nép vallásos történetének ismertetésére fektettek nagyobb súlyt s a növendékek is ebben az irányban tüntettek tudásukkal. Magam is szeretem, hogyne szeretném, az ó-szövetségnek szép és nemes tartalmú részleteit, de lelkem egész meggyőződése tiltakozik az ellen, hogy a Jézus vallásának fölébe emeljük a Mózes vallását.

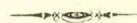
S ha már megtettem észrevételemet ebben az irányban, kötelességemnek ismerem azt is elmondani, a mi ezen kívül is nyomja a lelkemet.

Hat osztályra van felvéve, beosztva a vallásoktatási tananyag népiskoláinkban, a mi egészen természetes, mert 6 osztályt állapít meg a közoktatási kormány a népiskolákban. De a gyakorlati élet szempontjából mintha arra is kellene figyelni, hogy ez a 6 osztályú rendszer nem vihető s nem is vitetik keresztül. Aztán meg, a mint a kerületi tanügyi bizottság múlt évi jelentéséből is kitűnik, 6, 5, 4, 3 és 2 osztályú népiskolák is vannak! . . . Mindez azt a meggyőződést érleli meg bennem, hogy már a negyedik osztályban is gondoskodnunk kell arról, hogy a növendékek a keresztyén vallásnak a mi kálvinista felfogásunk szerinti alakjával is megismerkedjenek, hogy református voltuknak tudatával menjenek ki az iskolából már a IV-ik osztályból. Mert azt tudnunk kell, hogy a konfirmációi oktatásunk még mindig nincs kellőleg rendezve. S az iparos pályára került gyermekek ez irányú oktatásának nagyon, de nagyon sok akadálya van, a melyeknek elhárításáról jó lesz gondoskodnunk.

Ez a két szerény észrevételem van a népiskolai vallásoktatás tananyagára vonatkozólag. Abban a tudatban közlöm ezt, hogy gondolkodnunk kell minden olyan részlet kérdés felett, a mely egyházunkat nagyon komolyan érdekli. A mai viszonyok között lelkiismeret elleni bűnt követnénk el, ha a *református tudatot* nem akarók teljes mértékben érvényesít ni. Ma, a mikor a pápás egyház magyar hívei a hazafiságnak elébe teszik a papismust, nem lehet más feladatunk, mint az, hogy a *magyarsággal egy ugyanazon reformátusságot* erősítsük, növeljük, fokozzuk.

Ebben az értelemben ajánlom szerény megjegyzésemet az érdeklődők figyelmébe.

Gál Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

A sárospataki úri internátus.

Régi mulasztást helyrehozni, rég óhajtott s ma már szinte szükségszerű számba menő intézményt létesíteni van hivatva a főiskolai gazdasági választmányának ama javaslata, mely a módosabb szülők gyermekei számára is egy bennlakással összekötendő tápintézet felállítását tartja elodázhatlan kérdésnek. Maga az igazgatótanács is, — mint a jelen évi értesítőből olvashatjuk, — ennek az internátusnak már tervezetét is elkészítette és

a legközelebbi egyházkerületi gyűlés elé terjeszti jóváhagyás és hozzájárulás végett.

Nem ismerem ugyan magát a tervezetet, de úgy gondolom, olyan forma berendezésű akar az lenni, melybe a jobbmódú szülők is azzal a teljes megnyugvással adhatják be gyermekeiket, hogy ott azok a kifogástalan, az ő igényeiket is kielégítő ellátás mellett a szellemi dolgokban is, arra alkalmazott közegek részéről, kellő gondozásban fognak részesülni.

Az ilyen természetű internátus kérdése nálunk sem új már és nem is ma kerül először szóba. Próbált már e téren lépéseket tenni néhány Tarnócy Tivadar volt főiskolai tanár is, de úgy látszik, az ő felszólalása idejében még nem érkezett el az idő teljessége ennek a tervnek a megvalósulására. Most azonban, midőn már a sürgető szükség elől alig lehet többé kitérni és az indítványozó is nem egy magán ember, de egy tekintélyes erkölcsi testület: jó reménységgel vagyunk eltelve az iránt, hogy ez az eszme nem marad többé a kezdeményezés állapotában, hanem lehető rövid idő alatt testet fog ölteni magára.

Hiszen tekintsünk csak körül és figyeljük meg, mi a közvélemény kerületünk féltékenyen őrzött szemefényéről, főiskolánkról, mindjárt tisztában leszünk azzal, szükséges-e ide ez az új intézmény? Van-e itt létjogosultsága vagy egyáltalában nincs a tervezett internátusnak?

Hogy főiskolánk a maga egészében minden tekintetben megfelel a modern idők kívánalmainak, azt készséggel ismeri el a nagy közönség. Sőt nemcsak ez, de még a sok iskolát látni és megfigyelni szokott kormánybiztosok is egytől-egyig oda nyilatkoznak, hogy ez egyike Magyarországnak legkiválóbb és legjobban felszerelt iskoláinak. Vezetői kiállják a versenyt bármely hasonló intézet tanári karával. A tudományos ismeretben növendékei nem állanak hátrább a másutt végzeteknél. Az egészségi viszonyok annyira kedvezők, hogy kedvezőbbet kevés helyen tudnánk találni hazánkban. Itt a gyermek abban a megbecsülhetlen, szép és terjedelmes iskolakertben ügyszólván a szabad természet ölében nő fel. Élvezi azt a hegyekről áramló, üde levegőt, mely összehasonlíthatatlanul alkalmasabb a gyermek lelki és testi tehetségeinek egyensúlyban tartására, mint a nagy városok poros, füstös és fullasztó levegője. Rend, tisztaság és csin mindenütt, melyek az emberre nézve vonzóvá és kedves emléküvé teszik a nagymúltú nevelő intézet körében való tartózkodását.

Ennyi kedvező körülmény összejátszása folytán azt gondolná az ember, hogy a kínálkozó alkalmat megragadják a jobbmódú szülők is és tömegestől neveltetik gyermekeiket ez intézetben. A tapasztalás azonban ennek sok tekintetben az ellenkezőjét mutatja. Itt ott a vagyonosabb osztálynál még előítéletekkel is találkozunk főiskolánk irányában és sajnálattal tapasztaljuk, hogy nagyon kevés azon előkelő, még protestáns szülők száma is, kik gyermekeiket itt neveltetik; ellenben eléggé sokan, különösen az alsóbb osztályokban, katolikus szellemű intézetbe küldik őket és ott iskoláztatják. Ennek kétségkívül valami mélyebbrelátó okának kell lenni, mert az máskülönben megmagyarázhatatlan volna, miért idegenkednek eme sok előnnyel bíró, elsőrangú iskolától még saját hitsorsosaink is?

Régebb idő óta figyelem, olykor-olykor szinte forszírozom előkelő úri emberek társaságában a kérdést: miben rejlik az oka a Sárospataktól való tartózkodásnak? Hallottam is többféle nyilatkozatot s azok közt olyat is, mely valóban megérdemli, hogy felette gondolkozóba essünk. Azt, hogy a város kicsiny, nincs a gyermeknek elég társadalmi köre, nem tartom megállható okadato-

lásnak. A pataki diák bárdolatlanságáról szállongó hír ma már a legendák körébe tartozik. Ifjaink itt is olyanok, mint másutt. Ámde azt, a mit a legtöbbben főérvül hoznak fel, már magam sem tartom egészen alaptalannak. Azt mondják ugyanis, nem tudnak a szülők gyermekeiknek oly ellátást szerezni, mely őket teljesen kielégítse, a hová teljes megnyugvással adhassák oda gyermekeiket. Azután meg főleg az itteni szokásos diáknevelősködéshelyen nem találunk elég biztosítékot arra nézve, hogy gyermekeik az iskola falán kívül kellő szellemi táplálékot nyerjenek. Hivatkoznak e tekintetben a katolikus iskolákra, hol minden igényt kielégítő internátusokat szerveznek; hol a tanórán kívül is az arra alkalmazott közeg folytonosan a növendékekkel foglalkozik; velők lakik, velők étkezik, felügyel rájuk és az előkészületben segítségükre van. Azt is hallottam nem egy előkelő úri embertől már, hogy eléggé bántja őket, mikor protestáns létökre katolikus szellemű iskolához kell fordulniok, de mert a mi tanintézeteinkben ilyen internátusok nincsenek, akarattuk ellenére is rákényszeríti őket a szükség. Hogy mibe kerül egy ilyen intézetben az ellátás, az előtűk mellékes. A fődolog az, hogy legyen és ha a sárospataki főiskola szervez egy ilyen internátust, ők a legkészségesebb örömmel adják bele gyermekeiket. Hát ezek mindenesetre figyelemre méltó kívánságok, de egyszersmind olyanok is, melyeknek eleget tenni magán háznál épenúgy Sárospatakon, mint bárhol is, igen bajos. Arra, hogy egy család háztartása teljesen egy vagy két gyermek kívánsága körül forduljon meg, bizony nem sok ember vállalkozik. Pedig hogy az ellátás tekintetében egynémelyek mennyire a pedanssáig elmennek, arra nézve még példát is tudok felhozni. Ugyanis mikor én deák koromban egy előkelő úri család két gyermeke mellett nevelősködtem, szerződésileg elő volt írva az étrend a héten minden napjára s azon változtatni nem volt megengedve. Könnyű belátni, hogy ilyen feltételekbe egy család sem megy bele szívesen; valamint azt is, hogy egy családfő sem örömet köti le magát annyira, hogy minden idejét egy gyermek gondozása vegye igénybe. De mert ezt megkívánják, végeredményeiben is úgy egyik, mint másik hiányon is segíteni egyedül egy e célra felállítandó internátus van hivatva.

Belátták ezt katolikus részen már régebben; állítják is tanintézeteik mellett az internátusokat mindenfelé és ebbeli működésüknek van is foganatja. Nekünk sem fog ártani, ha e téren követjük is őket, hiszen „fas est ab hoste doceri“.

Hogy van az ilyen intézetekben a nyújtott előnyök mellett egy kis zárdaszerűség is, az az egy bizonyos. Dehát a mikor azt látjuk, hogy még a szegényebb sorsú ember is igyekszik gyermekének a lehető kényelmet megadni, épen nem kárhoztathatjuk, ha a jobbmódú szülők még ettől a zárdaszerűségtől sem riadnak vissza, csak hogy legféltettebb kincsök, gyermekeik helyzete felől úgy anyagi, mint szellemi tekintetben teljes megnyugvásban legyenek és biztosítva érezzék magokat arról az oldalról, hogy azok egy szempillantásig sincsenek felügyelet nélkül.

Még azt is felhozhatná valaki ellenvetésül, hogy az ilyen természetű internátus már az iskola falai közt is kasztrendszer idéz elő és bizonyos mérvű arisztokratikus hajlamokat teremt. Van benne sok igaz, de ha nem feledjük, hogy a kasztrendszer csak elméletben van megszüntetve, válaszfalai pedig az életben, a gyakorlatban igen is erősen állanak: nem tarthatjuk ezt oly annyira nagy hibának, hogy miatta a kínálkozó előnyöket figyelmen kívül hagyjuk. Nem különösen most, a

létérdekek eme nagy harcában, midőn áron is meg kell ragadnunk az alkalmat, hogy a protestáns eszmét terjeszszük és ügyünknek minél több embert megnyerni igyekezzünk. Arra meg kétszeresen is szükségünk van, hogy a társadalom előkelő osztályának is legyen alkalmáról-színre megismerni a protestántizmus szervezetét, elsajátítani annak szellemét, hadd lehessenek ennek zászlóvivői ők is odakint a mindennapi élet zajában is. E célunkat pedig leginkább úgy érjük el, ha iskoláinkban módot és alkalmat nyújtunk arra, hogy az ellátás terén is ki legyen elégítve a jobb módú szülők igénye minden tekintetben és a serdülő fiatalságra már itt belecsepegtetjük a protestáns eszmék iránti lelkesedést és az ahhoz való lankadatlan kitartást. Ezek pedig sokkal fontosabb és életbevágóbb dolgok, semhogy kicsinyes szempontok itt komoly számba vehetők volnának és a nagyfontosságú tervezet dugába dőlne idéznék elő.

A mondottak után, az igények szem előtt tartásával, az én felfogásom szerint a tervezett internátusnak a következő kellékekkel kell bírnia. Szükséges, hogy legyen mindenek felett tiszta, világos és egészséges lakás; legyen abban külön nappali és külön hálószoba a kellő butorizzal felszerelve. Legyen közös étkező-terem; fürdő, melyben szigorú felügyelet mellett a téli hónapokban is legalább hetenként egyszer megfürdödhessenek a gyermekek. Legyen a koszt a szó szoros értelmében úri és a kiszolgálás teljes. Minden szobába legyen felügyelőül rendelve egy iskoláit elvégzett ember, ki a növendékekkel együtt lakik, együtt étkezik. Ki elkészíti őket a tanórára, rájuk gondot visel és szünet nélkül, még szórakozásaikban is velők foglalkozik.

Ilyen természetű internátust óhajt a vagyonos osztály; ilyenbe adja örömet és azzal a megnyugvással be gyermekét, hogy az ott folytonosan felügyelet alatt van.

Hitem és meggyőződésen, hogy maga az egyházkerület sem fog vonakodni az ilyen intézet létesítéséhez való hozzájárulástól. Nem, mert ennek a tervezett internátusnak a felállításába fektetett pénz nem marad soha holt tőke. Anyagilag sem fog rizikóval járni, mert a fizetendő díjat úgy fog kelleni megszabni, hogy abból a szükségletek teljesen fedezhetők legyenek. Erkölcsi oldalát tekintve pedig főiskolánknak, mely a kor kívánalmait elől nem zárkozik el, nagy mértékben fogja emelni jó hírét és reméljük, protestáns egyházaink felvirágzása érdekében is meg lesz ennek a maga üdvös hatása.

Papp József.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye lelkész-értekezleti közgyűlése.

Edelényben aug. hó 25-én *Vadászy Pál*, esperes elnökle alatt 33 egyházi s egy világi tag jelent meg, hogy a már régebben megküldött tárgysorozat értelmében eszmét és gondolatot váltsunk a napi-rendre kitűzött tételek felett.

Gyülekezeti alkalmi ének és *Barna Gyula* d.-horváti lelkész buzgóságra keltő imája után *Vadászy* esperes tartá elnöki megnyitóját, mely magasan járó gondolataival s bátor nyilatkozataival egyaránt lebilincselte lelkünket s elhangzása után mindenki úgy érezte, hogy ilyen lelkes megnyitóra, ilyen bátor vezéri nyilatkozatra mi sem felelhetünk másképen, mint úgy, hogy a tépett rongyos zászlót mind haláláig híven követjük.

Miután elnök jelentéséből arról győződünk meg, hogy a nemrég kitűzött pályakérdésekre — a mint

jóelőre gondolni is lehetett, pályamunka egy sem érkezett: egyértelműleg abban állapodtunk meg, hogy jövőre mindig az őszi értekezleti gyűlésen adtnak ki a pályatételek, hogy a téli időben ki-ki utánanézhesen esetleg a forrásműveknek, — meg bizonyára a nyári munkaidő nem alkalmas a nagyobb művek teremtésére, a gazdálkodással való bajlódás sok időt elrabol.

Pályakérdéseink következők:

I. „Az egyházlátogatás gyakorlati jelentőségével kapcsolatban fejtsék ki: szükséges-e és mennyiben a szokásos kérdések korszerű reformja?” II. „Melyek azon szempontok, melyek a jelenben egyházkerületünkben használatban lévő confirmatói kis káté átdolgozásánál figyelembe tartandók?” III. Irassék confirmatói beszéd.”

A jutalom illetőleg pályadíj nincs megállapítva egy kérdésnél sem; pedig minden pályakérdésnél mindenütt a jutalom nagysága is fontos követelmény, s rendesen megállapíttatik; de hát mi Kölseivel úgy gondolkozunk: „Önértet! te vagy a diadalmas bére nem a díj!”

Ezután *Szabó József* szalonai lelkész olvasta fel *Ónody István* meszesi elhunyt lelkész társunk felett irt emlékbeszédjét, a mely mesteri vonásokkal állítja előnkbe örökké vigkedélyű eltávozott társunkat.

Közgyűlésünk j. könyvi köszönetet szavazott fel-olvasónak s megkérte, hogy saját kezűleg írja be emlékbeszédjét az arra rendeltetett emlék könyvbe.

De már azt megütközéssel vette tudomásul értekezletünk hogy a *Simon Károly* volt szilvási lelkész felett tartandó emlékbeszédnek elkellett maradni, s ebből kiindulva egyértelműleg határozatott; hogy jövőben, a ki emlékbeszéd tartással lesz megbízva, szoros kötelességének ismerje a gyűlésben megjelenni, a kegyeletes kötelesség oltárán áldozni, vagy ha betegsége miatt még sem jelenthetné meg, akkor jó előre tartozik beküldeni az elkészített emlékbeszédet az elnökséghez, mert nem szeretnők, hogy esetleg az elhunyt lelkész meghívott rokonságával szemben kicsinyes okok miatt kellemetlen helyzetbe jusson értekezletünk s magunk piruljunk a pirulni valók felett!

Majd olvastatott s tárgyalatott alólirotnak két fontos indítványa, mely a valláserkölesi élet mezejéről való. A két indítvány a következő:

„Miután köztudomású dolog, hogy a temetők kivilágítása nemcsak vegyes vallású községeinkben, de tiszta református helyeinken is napról-napra jobban terjed, az evangélium szerint reformált hit és tiszta vallásos meggyőződés igazi szegényére; miután a temetők kivilágítása egészen róm. kath. dogmában, az u. n. tisztító tűzben leli magyarázatát, melyet sok más czeremóniával együtt elítél és kárhoztat a mi felfogásunk és hitvallásunk s népünk csak rossz szokásból világítja ki újabban halottjainak sirhalmát, mely kárhozott cselekmény hitelveinkbe ütközik s egyenesen megtagadja a multak szellemét; s miután a fényes külsőség minő a kivilágítás is, csak romboló hatása lehet népünk vallásos meggyőződésére, igazi hamisítatlan hitelveire s ha ma szó nélkül egy czeremóniát teljesíthet, holnap megteszi a másikat s így tovább, mignem lassan-lassan lelkében is kezd hajlani a római katholicizmus felé, tisztelettel indítványozom: e fontos kérdéssel, a temető kivilágosítási ügyével foglalkozzék lelkészi értekezletünk, hogy helyes intézkedési módokat hozva, kálvinista népünk még ideje korán elhagyja e rossz szokásokat s ne

kelljen minduntalan megbotránkozni azon a fényes kivilágításon és halotti éneklésen, miben hiveink ma már nagy gyönyörűségüket találják s holnap talán halotti beszéd tartására is fölkernek bennünket mindenszentek estvén a temetőben.“ . . . — „Tekintettel arra, hogy evangélium szerint reformált anyaszentegyházunk úgy szentesített törvényeinkben, mint a szívekbe írott örök törvények által hathatósan parancsolja a vasárnap és ünnepnapok megszentelését; tekintettel arra, hogy e kettős törvényben hangoztatott felséges elv képezi alapját úgy a keresztyén vallásos élet és hit megszilárdulásának, mint a tiszta erkölcs, mindent átalakító, fölemelő, újjászülő erejének; tekintettel arra, hogy ma napság a vasárnap és ünnepnapok megszentelése csak jámbor óhajta egyházainknak, nagy templomaink szinte konganak az ürességtől s prédikálnunk kell sokszor a siket falaknak, — a nép pedig feledve őseitől reá maradt vallásos hitbuzgóságát vasárnap is munkában és ivóházakban leli fő-fő gyönyörűségét, mely káros, sőt megdöbbentő jelenséget nekünk behunytt szemmel kell néznünk; és végül tekintettel arra, hogy anyaszentegyházunknak fontos kötelessége a hivek vallás erkölcsi életére való szigorú felügyelet, sőt a hivek lelki életéről, földi és mennyei boldogságáról való gondoskodás, a mit ha nem teljesít, feledi legmagasabb rendeltetését, a valódi Krisztusi élet és hely istápolását; mindezek alapján tisztelettel indítványozom: tegye beható vizsgálat tárgyává lelkész értekezlet közgyűlésünk e káros és pusztító jelenség okait, ajánljon hathatós orvosságot a vasárnap és ünnepnapok megszentelése tárgyában a bajok elkerülésére — esetleg ha valamely utbaigazító elvekben megállapodnék közgyűlésünk, a Nt. egyházmegye útján írjon fel a kerületre, hogy végre-valahára a kerület mint felsőbb hatóság sem elégedjék meg a hivatalosan beadott általános megnyugtató, sőt dicsérő jelentésekkel, hanem foglalkozzék e népünk és anyaszentegyházunk vallás és erkölcsi élet gyökerét megtámadó pusztító bajokkal, hogy a majdan összeülő zsinat hozzon szigorú törvényeket a vasárnap megszentelése tárgyában s kérje föl a törvényhozás mindkét házát, hogy az állam hatalom is siessen segítségére anyaszentegyházainknak s a vallás őreinek, ha azt nem akarja, aminthogy nem akarhatja, hogy a tiszta vallás erkölcsi élet országszerte meglazuljon, a félrevezetett vallástalanság és erkölestelenség dialmoskodjék, mert igazat kell adni Berzsenynek: „Minden országnak támasza, talpköve a tiszta erkölcs, mely ha megvész, Róma ledől s rabigába görbed.“

Beható és hosszantartó s mind végig érdekes és tanulságos eszmecsere indult meg e két fontos indítvány felett. Érezzük, hogy baj van s érezzük, hogy mindnyájan szeretnénk segíteni e nagy bajokon. Végre következőkben állapodtunk meg: Esperes ur minden egyház lelkészének és presbiteriumának írni fog egy felhívó rendeletet és pedig mindszentek előtt való héten, hogy levele ott felolvassassék, tárgyalassék s esetleg a presbiterium intézkedjék a helyi viszonyok szerint a felől, hogy a temetők kivilágítása beszüntetendő. Továbbá az egyházlátogató küldöttség egy kérdése ezt isfelöleli; mire feleletet tartoznak adni az előljárók, hogy mit tettek a baj megszüntetésére.

A vasárnap és ünnepnapok megünneplése tárgyában beadott indítvány felterjesztetik az egyházmegyei közgyűlés útján a kerületre — mint az értekezlet véleménye. S zörgetni nem szünik meg addig, ha kell még a törvényhozás ajtaján is, — míg meg

nem hallgattatunk, míg segítségünkre nem jön az állam a maga büntető törvényeivel, vagy jelenlegi törvényeinek a legszigorubb keresztülvitelével.*)

Majd a konvent által kiadott lelkészi congrua megállapítása, jelentő iver szerinti jövedelem és ezeknek utasítása került szőnyegre. Érezzük mindnyájan, hogy az utasítás nem elég világos.***) Még kiküldött tanácsbíróink sincsenek egy véleményen épen a legfontosabb dologban. Az a legnagyobb bajunk, hogy sietve teszünk mi mindent, de azt soha nem tudjuk, hogy miért, mi szándékból, — vagy intéző férfiaink is csak tapogatóznak a sötétségben. — Abban azonban közösen megállapodtunk, hogy az u. n. mustváltság nem mint készpénz vétetik a felszámitásnál, hanem mint terményért járuló érték, minek $\frac{1}{6}$ levonásba jön. Szóval, nagy a bizalom, nagy a reménység; de ki tudja, hogy valóra váltja-e számításainkat a jövő s nem köti-e meg nagyon az államsegélyes papi kezeket?!

Majdnem 5 órai tanácskozás után közös helyen étkeztünk mindnyájan, hol kellemes hangulatban töltöttük az időt s hol egymás lelkesedéséből merítettünk erőt és kitartást a további szent küzdelemre!

Szuhay Benedek,
értekezlet i. gy. z. ö.

A „felső-borsodi ev. ref. tanító-egylet“ közgyűlése.

A „Felső-borsodi ev. ref. Tanító-egylet“ f. évi, aug. hó 23-án tartotta 36-odik rendes közgyűlését, Sajó-Szentpéteren a ref. templomban. A rendes tagok kevés kivétellel, — a lelkési kar, élén Vadász Pál urral, — szép számban voltak jelen, s nemes érdeklődéssel, kitartással vettek részt egyszerű, de igaz, előtörékvő munkálkodásunkban; élénk kifejezést nyert ez által is az a körülmény, hogy egyházmegyeinkben lelkész és tanító testvéreknek, munkatársaknak kívánják egymást tekinteni. Legyen is úgy: az anyaszentegyház terjesztésére, az igaz hit — és erkölcsi boldogság munkálására!

A buzgóság szárnyain emelkedett fel éneklésünk, az egek urához, Nagy Jenő, szentpéteri kántortanító orgona kísérete mellett s az utolsó hang elhangzása után Botos József lelkész-elnök imádkozott szívvel-leléssel, alkalmoszerűleg s vele mi is mindnyájan.

Utána Nagy Sándor tanítói elnök nyitotta meg a gyűlést, következő beszédével:

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Szivem melegével üdvözlöm a mélyen tisztelt Közgyűlés t. tagjait és a nemes érdeklődő vendégeket; mielőtt azonban, — Isten segedelmével, munkálkodásunkhoz kezdenénk: méltóztassék megengedni, ha hivatásunk mezejére gondolva, egynémely teendőkre nézve, becses figyelmüket felhívom.

A tanítás és nevelés végcélja, hogy úgy az egyed, mint a köz, az összes testi, lelki boldogságra jusson. De lehet-e boldog, a kinek lelkében meghasonlás

*) Természetesen maga az állam járván elől jó példával, beszüntetvén hivatalnokainak a vasárnap délelőtti hivataloskodását s az ünnepek másodnapján való foglalkoztatását.

**) A saját érdekünkben igen szeretnők, ha a nem világos pontokat nyilvánosságra hoznák lelkésztársaink. Szerk.

vagyon!? Hogy növendékeinkből lelki boldogságra törekvő emberek nőjenek: neveljük őket istenfélő, vallásos emberré! Legyen az iskola egy kisebb istenháza és érlelje meg növendékeinket ebbe a nagyobb istenházába, a templomba!

„Kereshetjük Istent eszünkkel, de őt csak a szív által lehet megtalálni,” azt mondta a nagy Eötvös!

Főtörekvésünk legyen azért a gyermeki ártatlan szívet Isten keresésére vezérelni; és ha megtalálta Istenét: iránta hálára buzdúljon, ő benne vesse bízalmát; „Mert . . . drága kincs a hit: Túrni és remélni megtanít!”

De miként vezessük növendékeinket, hogy ők Istent keressék és lássák mindenütt és mindenekben!?

Méltóztassék megengedni, ha itt a francia bölcsészre, Voltairre hivatkozom! Eszembe jut ugyanis a következő dialogusa: „Comment me prouvez vous l'existence de Dieu?” (Miként bizonyíthatja be ön az Isten létezését!?)

Felelet: „Mais en ouvrant les yeux! (Csak kinyitom szememet.)

Igen! Szemléltessük növendékeinkkel Isten dicső világát, a melyben a legkisebb parány is az Ur hatalmát hirdeti; de ne csak lássa, hanem nézze is meg Isten munkáját, a mindenséget; szemlélje a természetet minden ártatlan lélek! Szóval *vallásos kedélyét* neveljük és erősítsük: akkor kötelességeink legszentebbekét teljesítettük, s annyi ezereknek lelki boldogságot szerezhetünk. Ugy legyen!

Ezek után még egyszer köszöntve a t. tagokat és a kedves vendégeket a gyűlést megnyitottnak nyilvánítom.“

A közgyűlés, mint rendesen, úgy most is a nevelés és tanítás köréből vett tételekkel állította össze tárgy-sorozatát.

Elsőnek felolvastatott *Mészáros Bálint* ecsegi tanító: „Mi a tanító teendője a szociálizmussal szemben, az iskolában és az iskolán kívül“ c. dolgozata. Szerző az iskolában az erkölcsi nevelés útján kívánja vezetni növendékeit; megsemmisíteni az irigység, nagyravágás érzelmeit; az enyém, tied igazi fogalmával megismertetni; mértékletességre szoktatni; munkára nevelni; mert munkának van nagy ára: a jól teljesített, tisztességes munka, jólétet, megelégedést szül.

Gyakorlati úton: szorgalmi kert, gazdasági ismétlő iskola útján; munka után mindenből pénzt tudni szerezni.

Az iskolán kívül: hitelszövetkezet, — olvasó-egylet, — legény-egyletek alakítása által; alkalmi felolvasások útján stb. Egyszerű magyaros irálylyal, körültekintéssel, szakavatottsággal írott munkája köztetszésben részesült, s érdemkönyvbe iratni határozottatott.

Második előadó volt: *Csikó József* szuhogyi tanító: „A természetrajz tanításának a fontossága a népiskolában“ c. tételről.

Az ismeretszerzés mellett az okszerű földművelés, iparágak stb. érdekében látja a természetrajz tanításának a fontosságát; de főcéljául, a mindenség szemlélete által, a jóltevő mennyei atyának, Istennek a tiszteletére való vezérlelést állítja. Nem kimerítő, de vallásos érzéstől áthatott munkája megdicsértetett.

A program 3. pontja volt: „Szükséges-e a közönséges törtek tanítása a népiskolában és mily mértékben?“ pályázati tételre beérkezett két pályamű elbírálása. A bírálatok alapján, az I. sz. munka — mint a tárgytól eltérő, inkább módszertani dolgozat, — elrejtett. A három egybehangzó bírálat alapján, a pályadíjat, 12 koronát a II. sz. „A számtan a szellem

köszörűköve“ (Dinter) jeligéjű mű nyerte el. Szerzője: *Nagy Sándor* kazai tanító. Bírálok: Gőz Ferenc sajakazinci, — Mató János visnyói, — Kőrössi Antal egyleti főjegyző, d.-horváti tanítók voltak. Szerző 7 pontban igyekszik bizonyítani a közönséges törtek szükségességét; melyek közül mindegyik elég arra, hogy az állítást megerősítse.

Erveit részint a bibliából, részint az életből veszi, ilyen alakban. Már az első bűnnél is közönséges tört szerepel. Éva megeszi az alma felét, Ádám a másik felét. Józsué a Kanaán földét 12 egyenlő részre osztotta. De nem szükség a világ teremtéséig visszamenni, a közönséges törtek polgárjogát keresni; mert a 3—4 éves gyerek már törtekben beszél: Béla a perecem felét megette, Gyula az almájának felét a kis Emmának adta. Nem gondolja, hogy valaha egyedül azt használják a fél Kilogramm helyett = 0.5 Kg. vagy 5 Hg. vagy 50 Dg. Hamarabb kell tanítani a nevezőt és csak azután lehet arról szó, hogy a tizedestörteknél nem írjuk ki a nevezőt. Nem szabad itt sem megszegni azt az oktatástani elvet, hogy: „Legyen a tanítás természetes!“ Még egy mezőörnek is van szüksége közönséges törtre; mert pl. 12 egész telek után = $12 \times 1\frac{1}{2}$, — 23 féltelék után = $23 \times \frac{3}{4}$, — 19 nyolcadtelek után = $19 \times \frac{3}{8}$ véka gabona a fizetése, stb. Szóval a közönséges tört használata általános; ezért tanítása feltétlenül szükséges. A mértékre nézve: a városi, továbbá osztott iskolákban teljes mértékben; a falusi, osztatlan iskolákban is, természetesen, mind a négy művet, mind az egynevezőjű, mind a különnevezőjű törtekkel; csak hogy inkább gyakorlati példákkal, egyszerű számviszonyokkal: fél, negyed, nyolcad, a legtöbbször nevezett számok. Az első 3 osztályban jegy nélkül, a IV. osztályban egynevezőjű törtek; az V. osztályban különnevezőjű törtek; mindig a legegyszerűbb alakokkal.

A saakszerű bírálatokért szerzőik dicséretet arattak; a pályamű felolvasása éljenzéssel fogadtatott, díj kiutaltatott, s érdemkönyvbe iratni határozottatott.

A program 4. pontja szerint: a revideált alapszabályok olvastattak fel; megerősítés végett a felsőborsodi nagytiszt. ev. ref. egyházmegyéhez és a m. kir. vallás- és közokt. ügyi nagymélt. minisztériumhoz terjesztetnek fel. Nagy érdeklődések között olvastatott fel a gömöri testvér Tanító-egylet 1897 évi közgyűlésének megküldött jegyzőkönyve. Közönet szavaztatott a testvéregyletnek, s szíves viszonzásúl jelen gyűlésünk jegyzőkönyve elküldetni határozottatott.

Elnök évi jelentése tudomásul vétetett; melyben 198 hivatalos levél jelezetett, az egylet szellemi és anyagi ügyeinek vezetésére, rendezésére vonatkozólag.

Az özvegy-árvatár állása, 1898 év január 1-én = 1847 frt volt.

Tanítói elnök indítványára, az egylet, a „Sárospataki Lapok“-at hivatalos közlönyekül elfogadta; megrendelése és majd az egyes évfolyamok egybekötöttetése és a könyvtárba való helyezése elrendeltetett.*)

A gyűlés 2 órakor ért véget s ha a tagok és a nemes érdeklődő vendégek végiggondolják a gyűlés menetét, működését: nem hiszem, hogy elveszettnek nyilvánítsák azt a napot, sem a magok részéről, sem a nevelés és tanügy érdekét illetőleg.

Nagy Sándor.

* A felsőborsodi ref. tanító-egylet kezdeményező lépését örömmel fogadjuk. Vajha a többi egyházmegye tanítói is követnék a szép példát.
Szerk.

IRODALOM.

* **Dr. Masznyik Endre:** „Pál apostol élete s levelei“ című munkájának II-ik sorozatából a II-ik füzet, a melyben a korinthusi II-ik levél első öt fejezetének a fordítása s ismertetése van, legközelebb küldetett szét az előfizetőknek.

* **Előfizetési felhívást** hirdet Lövy József fia miskolci könyvkereskedő Kupay Dénes vályi ref. lelkész egyházi beszédeinek II-ik kötetére, a mely 13—14 ivnyi terjedelemben 20—22 beszédet tartalmazna s függelékül néhány szertartási dolgozatot... A ki ismeri Kupai Dénes kiváló írói tulajdonságait a »Halotti beszédek« s az egyházi beszédek első kötete után, az bizonyára nem fog késni az előfizetéssel, a mely 1 frt 20 kr. s szeptember 10-ig küldendő a kiadóhoz. — Jó lélekkel ajánljuk t. lelkésztársaink pártfogásába. (U)

* **Dr. Bartha Béla,** a debreczeni ref. jogakadémia tanárától megjelent „A magyar államgazdaság tan-könyve“ (Magyar pénzügyi jog) c. művének első füzeté 176 lapon. A munka, a melyben szerző a legujabb jog fejlődést tartotta szem előtt s a vonatkozó jog forrásokat a legnagyobb pontossággal s részletességgel idézi, nélkülözhetlen eszközül szolgálhat nemcsak a joghallgatóknak, bírói s ügyvédi vizsgálatokra készülőknek, hanem a gyakorlat embereinek is. Épen ezért a legmelegebben ajánljuk az érdeklődők figyelmébe. Ára az első füzetnek 1 frt 50 kr. A II. III. és IV. füzet valószínűleg még ez évben megjelenik. Az egész munka 5 frt 50 kr. előfizetési árért szerezhető meg.

* **Dr. Kaposy Luczian** szerkesztésében megjelent a „Pápai Jókai kör“ 1897/98-ik évi „Évkönyve“, a melynek tartalmát beszédek, jelentések, felolvasások s ünnepély-leírások képezik. Az egylet tagjainak száma 298.

* **Fogarassy Albert** nagy-enyedi ref. főgymnasiunai tanártól megjelent „Szilágyi Gyula emlékezete“ című emlékbeszéd, a melyben megkapó jellemfestést találunk az enyedi »alma mater« egyik legbuzgóbb s legkiválóbb tanáráról, a ki fáradhatlan munkássággal igyekezett az ősi intézet régi fényét megtartani. Az emlékbeszédhez csatolt s ugyanazon szerzőtől való siri búcsuszó, a fájdalomtól terhes szív megnyilatkozása, valóban mesteri alakban.

* **Jegyzőkönyvek.** A felsőszabolcsi ref. egyházmege ez évi tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyve **Lic. Rácz Kálmán** egyik papi aljegyző szerkesztésében jelent meg. — **Hézsér Emil** szerkesztette az alsószempléni egyházmege tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyvét, a melyben benne van a Meczner Béla gondnok tartalmas megnyitó beszéde is. — A bírósági tárgyak közül, ugy látjuk, egy hiányzik, t. i. a karádi lelkészválasztásból kifolyólag indított fegyelmi ügy.

* **Az „Eperjesi Széchényi-kör“ Évkönyve** az 1897/8-ik évre **dr. Horváth Ödön** jogtanár titkárnak szerkesztésében jelent meg. A gondosan egybeállított és érdekes adatokat tartalmazó évkönyv élénk világot vet a felvidéken oly fontos kulturális hivatást betöltő közművelődési egylet viszonyaira s örvendetes képét tárja elénk e viszonyok fejlődésének és virágzásának. Az évkönyv áll *irodalmi és hivatalos részből*, — amabban a kör védnökének, Berzeviczy Albertnek egy beszéde, a titkárnak Pulszky Ferencre vonatkozó emlékezése, — Várady Antal s Csengey szépirodalmi munkái foglalnak helyet, — emebben a kör naplója, tisztviselői kara, tagjainak névsora s a pénztári állapot van feltüntetve.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A sárospataki jogakadémia érdekében.** Az új iskolai év megnyílt alkalmából taníttató közönségünk és a jogi pályára lépni óhajtó ifjúság figyelmét felhívjuk jogakademiánkra. Indokoltnak látjuk e figyelmeztetést, illetőleg felhívást, mert a joghallgató ifjúság évek óta tömegesen tódul a pesti egyetemre s egyházkerületünkől is igen sok pap- és tanító fiú esik évente a divatos lázba s hagyja hűtlenül cserbe kerületünk jogakademiáját. A pesti egyetem viszonyai, az ottani zsufolttság, az oktatásügy magasztosságát megszegyenítő állapotok többször voltak már lapunkban szellőztetve s így elég azokra ezúttal csak felhívni a taníttató közönség figyelmét s különösen kerületünk egyházi és világi férfainak buzgóságába és szeretetebe ajánlani jogakademiánkat. A kinek füle van a hallásra, hallja és értse meg szavainkat s tegye meg főiskolánknak a szívességet, világosítsa fel azokat, a kiknek erre szükségük van, azon tanügyi és erkölcsi előnyökről, melyekkel a Patakon való jogáskodás bír a pesti felett. Aki érzi a *protestáns jogakadémia* jelentőségét s méltányolni tudja a kisvárosi, zajtalan szorgalmatoskodást, annak még van ideje meggondolni a dolgot s választani az egyetem és a pataki főiskola jogakademiája között.

Dr. Finkey Ferencz,

a jogakadémia c. i. dékánja.

— **Értekezlet.** A püspök úr által aug. 30 ára egybehívott értekezlet *javaslatát* az előző munkálatok alapján elkészítette, megállapodásainak lényege a következő: I. A *papi özvegy-árvatár* alapszabályainak módosításánál alapul a pénzügyi választmány többségének tervezete fogadottat el. A *tagság* kerületünk lelkészeire kötelező; tanárok, tanítók tagok többé nem lehetnek, de a jelenleg bentlevők továbbra is tagok maradhatnak, szabadságukban áll azonban a kilépés, mely esetben befizetett díjaikat kamat nélkül visszakapják. *Belépésidő* az évi tagsági díj 10-szerese (20, 40, 60, frt.), mely 5 évi egyenlő részletben fizethető be. *Az évi tagsági díj:* 2, 4, 6 frt. *Más egyházkerületből* jött lelkészek tagsági díjaikat lelkészi hivataluk kezdetétől 5% hátrálékos kamat és a kamatok kamatjával kötelesek befizetni. *Más egyházkerületbe* távozó lelkészek pedig befizetett belépési és tagsági díjaikat kamatnélkül visszakapják. — *Évi osztalékul* az előző évre megállapított tőkének 6% kamata adatik ki egészen, a felmaradó kamattöbblet a tőkéhez csatolattatik. Ha az ellátásra jogosított özvegy a férj, — az árva pedig az apa halála után *ev. ref. egyházunkból* kilép, ellátási jogát elveszti. Egyebekben maradt a többség tervezete. Az alapszabályok tervezetével kapcsolatban pártolólág terjeszti fel a bizottság az a. borsodi egyházmege azon javaslatát, hogy azok az özvegyek és árvák, kik az országos gyámintézettől segélyt nem nyernek, a kerületi tár által adott osztalékon kívül még a *szükösi hollandi tárból* külön is segélyeztessenek. II. A *lelkész-, esperes és püspökavató és beiktatás* kérdésében a bizottság a teológiai tanári kar véleményével ellenkező javaslatot készített. A *papszentelés* püspöki jog, (?? Szerk.) s történik, mint eddig az egyházkerületi közgyűlésen; a *püspök akadályoztatása esetén elmarad.* A felszentelendők a kézrátételt térdöket meghajtván fogadják, e kézrá-

tételt kiegészíti a kézadás és kézfogas. — A felszenteléshez a pataki főiskola énekkara mindig meghívandó, útiköltségül az ellátáson kívül 100 frtot kap. A *lelkész beiktatás* marad úgy, mint eddig, kiegészítve azon intézkedéssel, hogy a beiktatandót nemcsak a beiktató, de a presbyterium is vezeti be. Esperes és püspök szentelés és beiktatás marad úgy, mint volt. . . Talán nem csatlódunk, ha kifejezzük azon nézetünket, hogy a bizottság javaslatai a már közelebbi közgyűlésen beható vita tárgyát fogják képezni. Tehát a tanári kar javaslatából pusztán annyi fogadtatott el elvileg, hogy a felszentelendők élettrajzának felolvasása elmarad. (F.)

— **Halálozás.** *Gróf Bethlen András*, volt magyar királyi földművelésügyi miniszter, ref. egyházunknak buzgó tagja, a ki a legközelebbi kongrua-vitánál nagy feltűnést keltett beszédben védelmezte a protestáns egyház lelkészeinek függetlenségét a javaslatban foglalt megszorításokkal szemben, annyira, hogy magának Tisza Kálmannak kellett a javaslat rendelkezéseit megoltalmazni, a nélkül azonban, hogy a nemes gróf kifogásait, aggodalmait eloszlatta volna, — a mult héten férfi kora teljességében elköltözött e mulandó világból. A politikai lapok úgy búcsúztatták el, mint „igaz-mondó” férfit, — mi mint jó kálvinistának a koporsójára ejtünk könyeket Legyen áldott emlékezte!

— **Félre a fegyveres békével!** Ezt a nagy jelentőségű jelszót bocsátá világgá a minden oroszok hatalmas cánya: *II. Miklós*, a ki *II. Vilmos* német császárral történt megállapodása után hadat mer üzeni a fegyveres békének. Hogy a vallás-erkölcsi élet szempontjából minő óriási jelentőségű e mozgalom, azt felesleges volna bizonyítgatni. Vajha a treuga Dei eszméje valóság lenne!

— **Lelkész-választások.** A *kis tárkányi* ref. egyház *Szabó Pál* ottani h. lelkészt, a *lukai Erdélyi József*, nagy kövesdi lelkészt, a *nagy kövesdi* egyház pedig *Kiss Miklós* takta-barkányi s. lelkészt választotta meg meghívás után lelkipásztorává.

— **Tanácsbíró-választások.** Az alsó-borsodi ref. egyházmegye egyik papi tanácsbírójává *Gulyás Benő* mezőcsáthi lelkész választott meg, 38 szavazattal 17 ellenében. — Az abauji egyházmegye pedig *Antulffy László*t választotta meg tanácsbírájává. — A felső-zempléni egyházmegye világi tanácsbírája: *Mándi István* homonnai t. főszolgabíró lett, 29 szavazatból 23 mal.

— **Szász Domokos** a kolozsvári ref. egyháznál viselt *lelkészi állásáról* beadta az egyházközségnek a lemondását, kérvén nyugdíjazását. — Vajjon a püspöki állást megtartja-e? . . . Zsinati törvényünk 177. §. szerint nem lehet tovább püspök sem, — de úgy látszik hogy Erdélyben ez a törvény-pont nem számít, hanem e tekintetben is a 8-ik §-ban biztosított „szpecialitások” egyike fog érvényesülni. (S.)

— **A református tanítók országos egyesülete** a mult hó 20-ik napján Budapesten tartotta évi rendes közgyűlését *Kiss Áron* dr. és *Sinka Lajos* elnöklete alatt. Foglalkoztak az egyesület hivatalos lapjának a kérdésével, — felolvasást tartottak *Vincze József*, *Sinka Lajos*, *Simon Károly* a népiskolai tanterv revíziójáról, a nevelésről s vallásról és a népoktatási törvény revíziójáról.

— **A csurgói ref. főgimnázium** e hó 20-ikán tartja a belső-somogyi egyházmegye s a dunántúli kerület őszi közgyűlése alkalmával fennállásának százéves s új épületének felavatási ünnepélyét a következő sörrend szerint: 1. A dunántúli ev. ref. egyházkerület megalakuló

gyűlése a főgimn. új épületének rajztermében reggel 8 órakor. 2. Isteni tisztelet az ev. ref. templomban 9 órakor. A beszédet tartja Barakonyi Kristóf belső-somogyi ev. ref. esperes. Énekel a főgimn. énekkar. 3. Az új épületben 10 órakor: Hymnus. Előadja a főgimn. énekkar. 4. Alkalmi beszéd. Tartja Vida Károly dr. az intézet igazgatója. 5. Emlékbeszéd Soltra Alajos felett. Tartja Baksay Sándor, a solti ev. ref. egyházmegye esperese. 6. Óda. Irja és szavalja Horvát József dr. az intézet tanára. 7. Szózat. Előadja a főgimn. énekkar.

— **Nyilatkozat.** Huzamos ideig távollévén Sz. S. úr észrevételére csak most válaszolhatok. — (Sárospataki Lapok 32-ik szám). — Ha az Sz. S. úr által felemlített forrás hitelesebbnek bizonyul, mint az, melyet én a rimaszombati ev. ref. gymnasium történetének megírásánál Harsányi Istvánra vonatkozólag használtam, iskolánk teljes történetében, mely a jövő év május havában fog megjelenni, a tévedést készséggel igazítom helyre. — Addig is Sz. S. úr, — kiből egyházkerületünk egyik kiváló veterán papját sejten, — fogadja őszinte köszönetemet! Rimaszombat, 1898 aug. 26.

Bodor István.

— **A keresztyén missió egyház Ázsiában.** Az angol uralom alatt álló Indiában a keresztyének a lakosságnak csak 4.6%-át képezik, míg a mohamedánusok 57 milliónyi tömegükkel a népesség 20%-át teszik, — a brahmánismus hívei 72%-ra rúgnak. *Pandschab* vidékén 5200 keresztyén van. Legtöbben vannak a keresztyének a *Telugu* nevű területen, a hol 5668 ker. hívót találunk, a kik 25 telepen levő 36 misszionáriusnak s 18 misszionárius nőnek a felügyelete alatt állanak. *Travankorban* 4000 katechomenus van. *Malabar, Nordkannara, Kurg* és déli *Mahratta* azok kevés keresztyént mutatnak fel, 7-et, 6-ot, 96-ot s 26-ot *Borneóban*, alsó-Indiában 1599 hívó van, *Sumatrában* pedig pedig 31076 — emezek 8, amazok 22 misszió telepen. *Sírirokan* a mohamedánokat térítik nagy sikerrel, úgy szintén *Tobában* is. *Nias* szigetén öt év alatt 706-ról 1813-ra emelkedett a keresztyének száma. — *Japánban* is elég sikeres a munkálkodás, nem különben *Palesztinában*, a hol *Hebron* lakossága a legfanatikusabb.

— **A francia kath. papok kilépése az egyházból** egyre tart. A kilépettek számára Sévres-ben menedékház nyílt meg, a hol a kilépettek ideiglenes elhelyezésre találnak. Némely papok egész csendben hagyják oda egyházukat és hivatalukat, mások ellenben kilépésök okait a nyilvánosság elé tárják. A „*Chrétien Français*” júliusi számában p. o. Theodozit Audouaivel a többek közt ezeket írja: „Mint baccalaureatus a licentiatusságra készültem és midőn Perrone-nak egyik, az egyházzal szóló tételét tanulmányoztam, összezsáptam a könyvet és felkiáltottam: Protestáns vagyok! — Egyéb iránt lelkiösmeretemet már régóta kételkedés és ellenmondások nyugtalanították és e közben iszonyuan szenvedtem . . . Keresztyén vagyok! — utógondolat nélkül és francia keresztyén vagyok! fel-emelt fővel. Én nem tudok többé katolikus lenni, minthogy ker. vagyok és nem tudok római lenni, minthogy francia vagyok. Ostromolni a római katholicizmust és francziákat tenni keresztyénekké, — ez a vallásos és hazafias munka, a melynek életem hátra levő részét és erőimet szentelni akarom. Erre a célra kérek szerény helyet az ön vendégszerető házában (t. i. a Bournier alapította sevresi menedékházban), addig, míg valamely harcteret jelölnek ki a számomra. Charbonnet, egykori kath. pap, Belgiumban oly mély ha-

tást gyakorolt előadásaival a munkás osztályokra, hogy a kath. papság kénytelen volt a rendőrséget hívni segítségül és nem hiába. Így Frameries-ben a hol 6--7 ezer embernek beszélt, a rendőrség kényszerítette őt hallgatásra és ki is utasította. — A mozgalom Olaszországra is kiterjed. A »Nuova Roma« közli egy csomó olasz pap levelét, a melyben »kilépett francia testvéreiknek szerencsét kívánnak« és indítványozzák, hogy a r. kath. papoknak a Krisztus evangéliomához való visszatérésére nemzetközi ker. szövetség állitassék fel. — A római tézista tehát a latin népeknél is erjedni kezd és a gyorsításra valóban kedvező lenne az olasz papság indítványának a megvalósítása.

Pályázat.

A debreceni ev. ref. kollégium főgymnasiumában a latin és görög nyelv tanításával összekötött rendes tanári állásra pályázat hirdettetik. — Pályázhatnak olyan ev. ref. vallású egyének, kiknek a latin és görög nyelvi tanszakra szóló középiskolai tanári képesítésök van.

A tanszék évi javadalmazása eleinte 1200 frt alapfizetés, 400 frt lakbér és öt évenként öt ízben emelkedő 100 frt korpótlék, melyre nézve a más tanintézetnél töltött szolgálati évek is beszámíttatnak, később azonban az alapfizetés a szolgálati évek és a tanári pályán szerzett érdemhez képest 1400 frtra, sőt a meny nyiben a tanintézetben a tanári javadalmazásnak később megvalósítandó fokozatai is egyházkerületileg megvanak állapítva, 1600, 1800 frtra, végül pedig az ötöd-éves korpótlék 200 frtra emelkedhetik.

A megválasztandó tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja.

A pályázni kívánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesítésökre és eddigi szolgálatukra vonatkozó okmányokkal felszerelt kérvényeiket f. évi okt. 10-ig a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához adják be. A tanszék betöltése az ez évi őszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni s a megválasztott tanár tanszékét székfoglaló értekezés tartásával 1899 aug. hó végén tartozik elfoglalni.

Debrecen, 1898 augusztus 30.

püspök helyett
Zsigmond Sándor,
egyh. ker. főjegyző.

Pályázat tanári állomásra.

Az államilag segélyezett rimaszombati egyesült prot. főgymnasium kebelében a rajz- és ábrázoló mértani tanszék elhalálozás folytán megüresedett.

Ez állomás, melynek betöltése a nm. m. kir. vallás és közoktatásügyi minisztériumot illeti és a melylyel 1200 frt törzsfizetés 250 frt lakbér, 100 frt ötödéves pótlék és szabályszerű előléptetés az 1400 frtos törzsfizetésre van összekötve, f. évi október hó 1-ső napján betöltendő. Helyettes tanár fizetése 800 frt és 100 frt lakbér.

A kinevezett tartozik a rajzoló geometriát, a szabadkézi- és ábrázoló- mértani rajzot mind a VIII osztályban, ezeken kívül a szakjához tartozó más tantárgyakat is heti 22--24 órában tanítani.

Csak prot. vallásúak pályázhatnak.

A pályázni óhajtok felszerelt kérvényeiket a nm.

m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz címzetten az alábbírt igazgatósághoz f. év szept. hó 20-ik napjáig nyújtják be.

Rimaszombat, 1898 aug. 24.

1—2

Az igazgatóság.

HIRDETÉSEK.

20—13

Novotny Antal

harang- és érczöntődeje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kitüntetett átlukasztott szabadalmazott

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvaskoronávali felszerelését, vertva harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálok

Novotny Antal Temesvár, Gyárváros.

Gróf Schönborn Buchheim Ervin

podheringi sörfőzdéjének

raktára Sárospatakon

ajánl kitűnő minőségű

a következő árak mellett:

Dupla márciusi sör	100 liter	9 frt — kr.
Márciusi	„ „ „	10 „ 50 „
Bock	„ „ „	10 „ 50 „
Palack-sör	100 üveg 0.6	8 „ — „

tisztelettel

1—3

Wohl László.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Külső száma ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Égész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Nem vártuk! . . .” — „Radácsi György sárospataki főiskolai közgazgató megnyitó beszéde.” — „A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.” *Hutka József.* — „Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.” *Szalóczy Pál.* — „Az abauji ev. ref. egyházmegye lelkész-értekezletének közgyűlése.” *Benke István.* — „Év megnyitási ünnepély a sárospataki főiskolában.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetés.”

Nem vártuk!

Meglepetéssel vettünk hírt e Lapok útján a tiszáninneni egyházkerület egyik bizottságának a lelkész-, esperes-, és püspök-avatás és iktatás dolgában bevégzett munkálatáról; meglepetéssel olvastuk annak eredményét, mely e Lapok közlése szerint a következő: „A papszentelés püspöki jog . . . s a püspök akadályoztatása esetén elmarad. . . . Esperes- és püspök-szentelés és beiktatás marad úgy, mint volt; a lelkésziktatás azzal egészített ki, hogy a beiktatandót nemcsak a beiktató, hanem a presbitérium is vezeti be.” Meglepetés számba ment ez, hiszszük, mindenütt, a hol e Lapok értesítését olvasták és most nem kevesen lehetnek, a kik meglepetésökből velünk együtt így kiáltanak fel: Nem vártuk! Ez az értesítés, igaz, hogy nem maga a munkálat. nincs benne a bizottsági szövegezés, az érvelés; de benne vannak a fő elvek, benne van a lényeg és ez épen elegendő arra, hogy a munkálat érdemével tisztában legyünk; elegendő arra, hogy a dolog nem ösmerésének s a hírlapírói tolokodásnak és mohóskodásnak vádjára nélkül máris hozzászólhassunk és ismételve hangoztassuk: Nem vártuk!

Nem vártuk a theol. tanári kar véleményének teljes mellőzését; nem azért nem, mert azt a theol. tanári kar készítette: hanem azért, mert akkor, a mikor a bizottság ezt a véleményt elejtette, ugyanakkor elejtette a többi kerületek szokásait, eljárásai módjait s ezzel együtt elejtette annak lehetőségét, hogy a többi kerületek a mi kerületünk véleményéhez hozzájárulhassanak, kivált ha ebben a véleményben csupán a mi kerületünk szokásai ajánltnak. Már pedig a munkálatban nagyobbára ezek ajánltnak.

Nem vártuk azt sem, hogy egyházmegyéink véleménye egyben-másban szintén nem érvényesül. Mert igaz, hogy ezeknek többsége a mellett nyilatkozott, hogy a lelkészavatást a püspök végezze; de a többi tárgyakra nézve már inkább a tanári kar véleményéhez hajlott, sőt nem egy pontját tette magáévá. Így hát a munkálatot nem tekinthetjük az egyházmegyéik véleménye tükörének sem.

Nem vártuk azt sem, hogy figyelmen kívül hagyassék a kérdést felvető indítványnak az a célzata, sőt kikötése, hogy az adandó vélemény hitvallási és

kormányzati elveinkkel megegyező legyen. Ebben van a lényeg s ha ez mellőztetett: az indítványnak megüresítését, a céltól való eltérést jelenti az. De hát elmellőztetett-e? Határozottan el.

Hitvallási szempontból, ugyanis, úgy áll a dolog, hogy esperes- és püspökavatást, iktatást pedig semmiféle se ösmerünk és azt sem olvassuk, hogy a lelkészavatás püspöki jog lenne. Így a Helvét Hitvallás, — a mely talán mégis hitvallásunk, — ezt mondja: „Et qui electi sunt ordinantur a senioribus cum orationibus publicis et impositione manuum.” A reformáció korabeli magyar hitvallások sincsenek más értelemben. Alljon itt közülök csupán a debreceni hitvallás következő része: „Az apostolok összegyűlve avattak; így gyűljenek össze a széniorok és néhány lelkészek is az egyház előtt és úgy avassanak, miként Tit. I., — I. Tim. 3., 4., 2 Thess. 3., mondatik; akárhol akarja az egyház avathat.” Es ily értelemben beszél a többi is, a melyik csak ezt a tárgyat érinti. De hát a hitvallás is csak úgy állhat meg nálunk, ha az új szövetségen nyugszik és honnan vesz erőseget a bizottság azokhoz, a miket munkálatában megállapít, ha csak onnan nem, hogy „tu es Petrus” stb.? De hát erre a „sziklára” mi eddig még semmit sem építettünk.

De nézzük a kormányzati, másként az egyházalkotmányi oldalt! Tagadhatatlan, hogy a genfi egyházszervezet nyomán létesült kálvinista alkotmányok eléggé változatosak: ott van közöttük a tiszta presbitéri, zsinat-presbitéri és a püspöki; ámde ezek között csak az angol-püspöki alkotmány tűri meg a püspökök kiváltságait, a ceremóniáskodást s több más efféleket; de hogy hová jutnak vele, elég világosan mutatják az angol egyház legújabb fejleményei; mutatják, hogy ez az egyház mennyire kacintgat Róma felé s hogy a kálvinista alkotmányú egyházak között épp ez az, a melyre Róma is nyájas pillantásokat vetet, tehát a melyet Róma felől legtöbb, legnagyobb veszély fenyeget. Mementó ez nekünk, hogy lassan a püspöki jogokkal! — Tagadhatatlan továbbá az is, hogy a magyar ref. egyház nagyobb részének is hosszú időn át volt püspöki alkotmánya: kormányzati elvei és szabályai ott vannak a Komjátii és Geleji-Katona-féle kánonokban; ámde azoktól már 1734-ben megkezdte az elbúcsúzást a magyar ref.

egyház, mígnem 1881-ben végleg is elvállott tőlök; ma érvényben levő alkotmánya és az ebben lefektetett kormányzati elvei mind a zsinat-presbiteri rendszeren nyugosznak, melynek fő jellemvonása éppen az, hogy az egyházban érvényes jogot nem személyekre, hanem testületekre ruházta; de épp ezért nem is találjuk a kormányzati elvek között, hogy a lelkészavatás püspöki jog lenne; nem találjuk közöttük, hogy a mi kormányzati cselekményeinkhez különösebb szertartások, esperes- és püspök avatások és oly sokféle iktatások szükségesek. Azok tehát, a miket az egyházkerületi bizottság munkálata felállít és ajánl, a Geleji-Katona-féle és Komjáti-kanonok, tehát a püspöki alkotmány maradványai, de épp ezért nem egyeztethetők meg a zsinat-presbiteri rendszer kormányzati, egyházi jogi elveivel. A lelkészavatás joga egyházkerületi jog (Eh. Törv. 50. §. e.) és lehet egyházmegyei, egyházközségi jog is; de nem püspöki jog és alkotmányunkban sincs a püspöknek adva s ha mégis kimondjuk, hogy a lelkészavatási jog püspöki jog: az, éppen az alkotmányunkkal áll merev ellentétben. Állítsuk be csak az alkotmányunkba, a jogi tételek közé ezeket az elveket: „A papszentelés püspöki jog; ha a püspök nem szentelhet, a szentelés elmarad”: azonnal nyitva a kapu egy nagy sereg hitvallási és kormányzati visszásságnak és veszedelemnek és a sok közül első helyen tódulnak majd be a püspöki kiváltságok, a püspök rendi jogai: a papszentelés, az esperes-szentelés, a templomszentelés, és ki tudná, hogy miféle szentelés fel egész a konfirmációig és azon is túl; aztán abból az elvből, hogy ha püspök nincs, a papszentelés elmarad, majd következik a többi is, hogy a hol püspök nincs, ez is elmarad, az is elmarad, fel egész az egyházkerületi gyűlés megtarthatásáig, azaz hogy az elmaradásáig és azután ki tudja még meddig? ... Jobb lesz nekünk megmaradni az indítvány álláspontján, a hitvallási és kormányzati, vagy a mi egyre megy, az evangéliumi elvek mellett, mert az ezektől való eltérés evangélikus voltunk és zsinat-presbiteri alkotmányunk alapjainak megrendítésével fenyeget. Ennek a csirait látjuk mi a bizottsági munkálatban s ezért mondjuk erről az oldalról is, hogy meglepett, nem vártuk!

És nem vártuk végül az egyházkerületünk régi szelleméről, hagyományairól való megfélekezést. Mi küzdöttünk legtovább és legszívósabban a püspöki alkotmány ellen és most mi tagadjuk meg a dícső multat!? Mi álltunk őrt a tiszta presbiteri, majd a zsinat-presbiteri rendszer kormányzati elvei mellett és most mi akarjuk az utóbbiakon az első rést törni?! Mi hangoztattuk és követtük a szertartásokban való egyszerűséget, és most mi legyünk oly ceremóniák törvényesítői, a melyek se hitvallási, se kormányzati elveinkkel meg nem egyeztethetők!? Nekünk volt jelszavunk az evangéliumi szabadság minden ügyünkben és most régi igákat akarunk magunkra aggatni!? Alkotmányunk fejlődését, igaz, hogy a fonákság bélyegzi. Mikor püspöki alkotmányra lett volna szükségünk, volt százféle vagy semmilyen. Mikor végrevalahára megnyugodhatnánk a keservesen felépített zsinat-presbiteri erősségekben s polgári alkotmányunk is ennek a hasonmása: akkor püspöki alkotmányról kezdünk álmodozni és a felé igyekezni!? Tehát egyszer előre, másszor meg hátra!? S hogy most éppen mi legyünk az úttörők — hátrafelé!? ...

Nem vártuk! Nem vártuk!

ISKOLAI ÜGY.

Radácsi György sárospataki főiskolai köz-
igazgató megnyitó beszéde.

Nemes tanuló ifjúság!

Szeretett tanítványaink!

Közel s távolból itt vagytok hát újra, hogy a tudománynak ebben az ősi csarnokában útravalót gyűjtsetek magatoknak — az élet számára.

Azok helyett, a kik eleget merítettek immár az itt rendelkezésekre állott forrásokból, — örömmel látom — jöttek veletek újabb kincskeresők; szeretjük hinni, hogy „mint a szomjuhozó szarvas a vízhez.”

Isten hozott benneteket ti visszatért kedves tanítványok, mint jó bizonyágtevőket e tanintézet hivatottsága mellett! — Isten hozott titeket is, ti először most érkezettek, a kik csak hallomásból ismeritek e főiskola multját s jelenét s talán csak jó szülőitektől, rokonaitoktól tudtok még egyet-mást az itt uralkodó törvényekről, szokásokról, az intézet szelleméről s az itt reátok váró kötelességekről! Isten hozott benneteket, mint a ti szüleitek és gyámjaitok irántunk való szeretetének és bizodalmanak tanújeleit!

Nem jöttetek hiába; nem vártunk benneteket készületlenül. Egész kincses ház ez a mi több százados főiskolánk és a multnak és jelennek ezeket az itt felhalmozott kincseit mind ti érettetek gyűjtöttétek ide a nemzet jövőjeért nemesen aggódó s haló poraikban is áldott elődeink s e főiskola kisebb-nagyobb rendű jóltevői, a kik fénylenek a mi emlékezetünkben, mint az égnék csillagai.

Reátok vár, ti néktek szolgál, a ti kiképezetésekre, lelketek-testetek egyenletes, helyes, okos fejlődésére való itt minden ez ősz falak között s értetek, a ti javatokra, boldogulásotokra vagyunk itt mi is, e főiskola előljárói, tanárai minden tudásunkkal, minden gondoskodásunkkal, lelkünk egész melegségével, szeretetünk teljes bensőségével.

Bizony mondom, hogy nem jöttetek hiába, nem vártunk benneteket készületlenül!

Oh, ha nem érné szívünket keserű csalódás általatok, miattatok! Oh, ha nem ezek a némán is sokat mondó falak s az ezekhez fűződő drága emlékek; nem is az e falak közé összehordott s a tudósokat s országos nagyokat, a közeliakat és távoliakat egyaránt tiszteletre készítő kincsek lennének itt a mi dicsekedésünk főfő tárgyai, hanem ti nemes ifjak valamennyien, kivétel nélkül! Oh, ha rátok tekintve, büszkének tudnánk majd lenni mi is, mint egykor az a halhatatlan emlékü ó-kori édes anyja, a ki az ő jól nevelt gyermekeiben boldogabbnak és gazdagabbnak érezte magát a világ minden fejedelménél és minden gazdagánál!

Hogyan történhetnék ez meg a legbizonyosabban?! Hát úgy kedves ifjak, ha titeket ide nem a ti jó szüleitök s gyámjaitok gondoskodása, érettetek, jövőtökért aggódó szíve kényszerített volna csupán, hanem valami egyéb is; mindennek felett valami édes vágyódás, valami szomjuhozó kívánság, — levetkezni magatokról a gyermekkor homályos látását és felöltöni magatokra a több-több világosságot, a mely megfényesítsen körülöttek minden sötétséget, az égnék, földnek és az ember-világnak minden rejtelmességét.

Igen, nemes ifjak! a tudásnak, a mélyebb s magasabb ismeret-szerzésnek — a miért ti ide seregeltetek — első, elengedhetetlen föltétele *a vágy a tudás után.*

A bányász, hogy nemes érchez jusson, befurja ma-

gát a hegyek sziklatömegébe és nem irtózik a mélységtől, a sötétségtől, nem a reá váró ezer eshetőségtől sem, mert célja van, mert kincs után eped. Így kell tennetek nektek is nemes ifjak. A mit itt a törvény, a rendszer előtökbe ír, s a mit előljáróitok és tanáraitok bölcsesége szükség gyanánt szab meg: azon nektek mind át kell magatokat küzdenetek — és pedig válogatás nélkül, ha könnyű, ha nehéz — ép úgy, mint a bányász egyformán áttör a különböző földrétegeken és a gránit szirteken is. A lobogó láng nemcsak a fát s a pozdorját emészt meg, hanem megolvasztja az utjába eső vagy a belévetett nemes érceket is. Vitetvén azért a tudás vágya által, vigyázzatok, hogy ne válogassatok a tudni valókban s ne hallgassatok ama szerencsétlenek csábításaira, a kik kicsinylik az egyik tudni valót a másik tudni való mellett; mert soha senki nem bizonyos abban — tanúk vagyunk reá sokan — hogy idővel melyik válik reá nézve a kenyérbotjává, a becsület alapjává s a dicsőség koronájává! Nincs is a tudásnak olyan ága, a melynek jótékony hatását a lélek meg ne érezze s a mely élvezetet ne nyújtana annak, a ki mélyebben meríti a hálót. Bizony mondom, hogy csak a felszínen tévedező, csak az immelármal foglalkozó találhatja a tudomány kútfejét hideg-
rek s izét keserűnek.

A ki a célt akarja, annak akarnia kell az eszközöket is. A ki a gimnáziumi, a jog és theologiai akadémia útján akarja megépíteni magának a jövőt, annak tisztelni kell ez intézeti ágak egész célját s minden eszközét is. Félre tehát az innen is, onnan is fel-felhangzó éretlen bírálgatással, a vágyat lohasztó, a lélek készséget hátráltató töprenkedésekkel s az egész célért, az összes eszközök szeretetével előre nemes ifjak és csak előre!

De ha talán nem hajt benneteket az olthatatlan, az Istentől belétek plántált vágy a tudás fájának gyümölcsei után és ha nem tudnak némelyek ez uton válni a mi dicsekedéseinkké, hát hajtsa az ilyeneket a *kötelesség-tudás!*

Mi a kötelesség-tudás? A léleknek önmagát is megtermékenyítő ereje. Hatalom, a mely legyőz; tűz, a mely elemészt maga előtt minden akadályt; a Jákob lajtorjája, a mely előtt nincsen elérhetetlen messzeség, a mely összeköti az eget a földdel és a melyen segítő angyalok járnak; köszörűkő, a mely gyémánt fényűvé alakítja át a csekély értékű üveget is; az a bibliai kovász, a mely minden dagasztani valót megkeleszt, s az evangéliumi mustár-mag, a melyből terebély fa nő, a melynek ágai égisz emelkednek. — A kötelesség-tudás?! Ah, ez maga az Isten jó kedve, sőt maga az Isten mi bennünk az ő képének formálására.

Félek nemes ifjak, hogy ez a mindenre elégséges erő meg talál fogyni közöttetek is, mert fogyatékán van — fájdalom — a társadalomban! Félek, hogy közöttetek is egyre szaporodik azoknak a száma, a kik csak félig-meddig adják oda magokat a reájok váró feladatoknak s gyönyörűséget találnak abban, ha kijátszhatják a törvény kívánságait, az ellenőrzésre rendelt hivatalosak őrszemeit, a kik szívesen halogatják a ma tenni valót a holnapi napra; a kik nem iszonyodnak megcsalni szülőt, tanítót s önmagukat; a kik merészen dobják el maguktól a munka isteni gyönyörét, csak hogy megszabaduljanak a munka verejtékétől!

Láttam és hallottam egy édes anyát a közelmúlt napokban, a ki névleges diákságért könyörgött a magaszülte gyermeke számára. Láttam ezt az édes anyát — bár ne láttam volna — a ki sem koldus, sem eszelős nem volt és mégis nyereségnek tartotta volna magára és fiára nézve, ha az, mint vasuti alkalmazott végezheti el a jogakadémia 4-éves tanfolyamát. ...

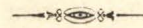
Lelkem megiszonyodott a fogalmaknak ilyen összezavarodásától, az anyai szeretetnek ettől az erkölcs-pusztító bódultságától, a beteg társadalomnak az iskolák ellen intézett eme merényletétől s eszembe jutott az a dicső spártai, a ki az ő harcba készülő fiának maga nyújtotta oda a pajzsot eme kijelentéssel: „vagy ezzel, vagy ezen!”

Nemes tanuló ifjuság! „Rosz idöket érünk, rossz csillagok járnak!” A felsőbb oktatás központi bűne itt van már a küszöbünk előtt, és szennyes áradatával betörni készül kapunkon! Kérlek azért titeket, mindenre, a mi szent előttetek, hogy vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kísértetbe ne jussatok!

Mi lesz a magyar társadalomból; mi lesz ebből a magyar nemzetből, ha a magasabb kötelesség-tudás épen azok kebléből szikkad itt ki, a kik a társadalom vezetésére vannak és lesznek hivatva? Ujra is mondom azért, hogy vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kísértetbe ne jussatok!

Tudás-vágy és kötelesség-tudás, ez legyen jelszavatok az új esztendőben! E jelszavakkal még győzhetünk; e jelszavak tiszteletben tartása mellett bizonyára büszkeségeinkké fejlődhetnek, sőt a beteg társadalomra nézve is gyógyító balzsammá lehetünk.

Az Isten úgy segéljen benneteket; az Isten úgy segéljen mindnyájunkat! Az új iskolai évet megnyitom.

KÖZÉLETÜNK.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Augusztus hó 25-én a gercselyi egyházban tartotta meg egyházmegyénk őszi gyűlését, a melynek elején Fejes István tb. esperes, majdan Sárkány Imre megválasztott esperes volt az egyházi elnök, a világi elnök pedig Bernáth Elemér egyházmegyei gondnok. A gyűlés szokás szerint istentisztelettel vette kezdetét, mely alkalommal Erdélyi András m.-izségi lelkész mondott buzgó imát. A gyűlésről mindössze három lelkész maradt el, ezek is azonban betegséggel igazolták elmaradásukat. Világi tanácsbíráink közül gátló körülményeik miatt nem jöhettek el: Nemes Lajos és gróf Lónyay Gábor. Egyházmegyei gyűléseink iránti érdeklődés javára számítható be, hogy a tanítói testület tagjai közül is többen jöttek el ez alkalommal a gyűlésre, mint máskor; reméljük, hogy az érdeklődés jövőben ez oldalról is fokozódni fog.

Istentisztelet után Bernáth Elemér egyházmegyei gondnok üdvözölte tartalmas rövid beszéddel a gyűlés közönségét, melynek befejezése után a gyűlést megnyitotta.

Fejes István esperes mondotta el ezután ezúttal nyolcadik, egyházi és iskolai életünket híven visszatükröző s egyházmegyénktől elbucszó esperesi jelentését, melynek főbb pontjai im a következők: Első sorban is megemlíti azt, hogy megtörtént azon rég óhajtott esemény, miszerint országunk törvényhozása a lelkészi jövedelmekkipótlásáttörvénynyel szabályozta. Köszönetet mond ezután Dókus Ernő úr Öméltóságának, mint a közalapi végrehajtó bizottság elnökének, úgyis, mint egyházmegyénk tanácsbírójának is, aki nagy buzgósággal és figyelemmel úgy készítette el az összeírási íveket és utasításokat, hogy azoknak alapján a törvény szem előtt tartásával lelkésztársaink minden jogos igényeiket érvényesíthetik. A kongrua törvénynyel kapcsolatban örömmel mutat rá azon nagy fontosságú kezdeményezésre is,

melyet Tisza Kálmán tett az egyházi adózás kérdésében, majd így folytatja esperesi jelentését:

„Részemről ugyan én úgy vetettem fel a kérdést, mint a mely legüdvösebben a kongrua törvénnyel együtt lett volna megoldandó, sőt úgy gondolkoztam, hogy az állami érdek talán meg sem engedné azt, hogy bizonyos százalék egyházi adó kikötése nélkül az állam egyiránt adjon mindenkinek segítyt; azonban mivel az efféle eszmék keresztülvitelére sem az állam, sem az egyház nem tett semmi előkészületet, be kell azt látnom, hogy a kongrua törvény meghozatalát jelenleg ettől függővé tenni nem lehet; ily körülmények közt nagy nyereségnek tartom az ügy lényegére nézve, hogy Tisza Kálmán is osztja azoknak nézetét, a kik az egyházi adózás kérdésének megoldását sürgős szükségnek tartják.

Az e részben most gyűjtött adatoknak célja elsőben is tájékozást szerezni az egyháztalálkozó megterheltségéről és az adózási módokról, de nem zárkózott el egyetemes konventünk azon indítványtól sem, hogy az egyházi adózásnak megoldását jövő zsinatunkra előkészítse.

Vajha sikerülne ily módon részint a túlterheltségen is segíteni, részint pedig a belhivatalnokokat a javadalmaiknak közvetlen beszédésétől, ez által a hívekkel való gyakori surlódástól megmenteni.

Az idő úgy sejtem, megérteti már ezt az üdvös eszmét is.

Nagy elismeréssel szól aztán az esperesi jelentés híveinknek az egyházi ügyek iránt viseltetett ügybuzgóságáról, mert a hol a vezetésben buzgóság és ügyszereket nyilvánul, ott közöny sehol sincs, sőt inkább vannak helyek, hol megfelelő vezetés nélkül maga a nép keres helyes irányt.

Eszerint: Abarán új iskola épített tetemes költséggel s ugyan ott egy második tanítói állás is szerveztetni fog. Homonnán a torony, S.-a.-ujhelyben a paplak építése már befejezéshez közeledik. Lasztomér új templom építését s e végből az egyház tagoknak nagyobb megadóztatását határozta el. Nagy-Toronyán, N.-Báriban, Bánócon, Kazsuban a templomok kijavítottak, úgyszintén Hardicsán is a templom s az egyházi épületek. Miglészen és Bánócon új orgonák állítottak be. Kolbásán, Csernahón, Szöllőskén új iskolák építése folyamatban van. Kazsuban a paplak épített fel.

Az iskolák a tanügyi bizottság jelentése szerint elég kedvezően állanak, de tanítói állás még most is több van üresedésben.

A tanítók korpótlékának kiutalását már folyamatba is tette a vallás- és közoktatási miniszter úr.

Ezen esperesi jelentés befejező szavaiban eképvett búcsút a távozó esperes: „Engedje meg a nt. egyházmegyei közgyűlés, hogy hálám kifejezése mellett hagyhassam el ezt a helyet, a melyen működni és csekély erőmhöz képest egyházunkat szolgáltni dicsekedésemnek és boldogságomnak tartottam. A mit tettem, a mit tettem, arra nekem alkalmat a nt. egyházmegye előttem mindenkor becses és kedves bizalma adott. Mély köszönettel és hálával viszonozom ezt; midőn állásomtól búcsút veszek. Mély köszönettel és hálával zárom szívembe a Méltóságos gondnok úrnak velem mindenkor éreztetett nemes jó indulatát, áldozatkész támogatását, egyházunk ügyei iránt nyilvánuló példás fáradozását. Nem felejtkezhetem el világi tanácsbíróink és tisztviselőink azon lelkes és vallásos működéséről, a mely nekem megkönnyítette esperesi fáradozásomat és dicsekedéssel töltötte el lelkemet, hogy kis és szegény egyházmegyénk oly nagy és oly gazdag a buzgó férfiakban. Lelkesi tisztviselő társaim hálám zálogául azon ígéretemet vegyék ismételtén, hogy míg Isten éltet, egyházi közügyeinkben

velük maradok s magamat egyszersmind barátságukba ajánlom. A lelkesi és tanítói karra s a gyülekezetekre Isten áldását kérem!”

Ez esperesi jelentés elhangzása után, egyházmegyénknél a távozó esperes iránti érzelmeit Bernáth Elemér egyházmegyei gondnok tolmácsolta, hálásan ismervén el az ő lankadatlan buzgóságát, példás rend- és igazság szeretetét s hivataloskodásának idejét egyházmegyénk „arany korszakának” nevezvén el, midőn működését hálásan megköszönve, egyuttal felkérte, hogy bölcs tanácsával, gazdag tapasztalataival s ügyszereketével továbbra is támogassa egyházmegyénket.

Ennek utána Sárkány Imre új esperesnek az egyházmegyei közgyűlésbe való meghívására Dókus Ernő világi tanácsbíró elnöke alatt: Hajzer Endre, Dr. Thuránszky Zoltán és Péter Mihályból álló küldöttség küldetett ki. E küldöttség, élén az új esperessel a gyűlésen megjelenvén, Bernáth Elemér egyházmegyei gondnok tudtára adta esperessé való megválasztását s egyben felhívta az eskü letételére.

E felhívás folytán az esperes letette az esküt s egyuttal elmondotta következő tartalmas és köztetszében részesült székfoglaló beszédét:

Nagytiszeletű egyházmegyei közgyűlés!

Fogadja szívből jövő hálás köszönetemet azon kitüntető bizalomért, melylyel engem egyházmegyénk díszes esperesi hivatalára megválasztani kegyeskedett. En ezen kitüntetést sohasem kerestem s nem is reméltem valaha elnyerhetni, meg voltam elégedve azon csekélyebb munkakörrel, melyet lelkesi hivatalom s az olykor felém irányuló egyházkormányzati megbízás kötelességemmé lett.

Azért bizonyos megdöbbenéssel vettem megválasztásom tényét, s pedig kettős okból; először azért, mert erős bírálat alá kellett vetnem magamat, vajjon ezen hivatalnak, — úgy mint óhajtanám s a mint azt tőlem egyházmegyénk közönsége méltán elvárja, — meg fogok-e tudni felelni — tekintve a hivatalomhoz kötött teendők fontosságát és sokaságát és az egyházi közigazgatás terén való gyakorlatlanságomat; másodszor azért, mert hivatali elődöm Nt. Fejes István után, ki egyházmegyénket az eddig alig elért rend- és kötelesség teljesítés útjára vezérelte, — nem csak nekem, hanem bárkinek is méltán eszébe juthatna, miként folytathatja hivatalát annyi tudással, jó akaratral és szerető szívvel, mint ezt ő cselekvé, ki nemcsak egyházmegyénknél, hanem ev. ref. egyházunk egyetemének büszkesége, s tevékenysége áldásait nemcsak egyházmegyénk, de egyetemes egyházunk is érzi és hálálja.

De más részről nem zárkozhattam el azon kitüntető bizalom elől, melyet a lelkesi pályámon elérhető legnagyobb elismerésül nyújtott nekem egyházmegyénk presbitériuma s lelkesi kara. — S hogy e hivatalt megköszönve elfogadtam, azért is tevém, mert az egyházmegyénk kormányzatán álló gondnok és tanácsbírák kipróbált ügyszereketete s egyházi érdekeink iránt tanúsított buzgó munkássága, erős biztosítékot nyujtanak nekem arra, hogy az én gyengeségemet bölcs tanácsuk által pótolni fogják, s egyházmegyénk hajóját az eddigi béke és szeretet vizein, az eddigi rend és céltudatos kötelesség teljesítés útjain fogják kormányozni, vezérelni. Igen, Nt. egyházmegyei közgyűlés! En ez elfogadott esperesi hivatalba jó akaratomnál s kötelesség tudásnál egyebet nem vihetek — s ha érzeni fogom, hogy erőm a kor gyengesége, vagy

betegség folytán lankadni fog, nem fogok útjába állani egyházmegyém szabad fejlődésének.

Az én főtörkvésem abban fog összpontosúlni, hogy ev. ref. egyházunk érdekeinek szolgálatában összes erőmet és munkásságomat kifejtsem és érvényesítsem. Híven ragaszkodom prot. autonómiánkhoz, mint legfőbb kincsünkhöz. Egyházaink szellemi és anyagi fejlődésére kiváló gondot fordítva, zsinati törvényeink szellemében a minden egyháztagot megillető jogok és kötelességek teljesítésében jó példával óhajtók előljárni. Lelkészársaim és a tanítói kar iránt az eddig is érzett testvéri szeretettel óhajtók viseltetni.

A mi jelen egyháztársadalmi viszonyainkat illeti, különösen a lelkeszi jövedelem kiegészítéséről intézkedő államsegély előmunkálatainak elkészítése fogja igénybe venni tevékenységünket. Remélem, hogy ezen fontos kérdés, kivált egyházmegyénk csekély javadalmú lelkeszi állomásainak feletle fontos ügye, közmegelegedésre fog megoldatni s felterjesztetni. Így végre eljutunk azon rég óhajtott helyzethez, hogy a protestáns egyházunk lelkeszi kara, mely a hazának úgy a vallás-erkölcs terén, mint nemzetiségi szempontból annyi szolgálatot tett, méltányoltatik, s annyi keserves szenvedés után egy jobb jövő felé bizalommal tekinthet.

De épen ezen új helyzet — midőn anyagi gondjainkon segít — a lelkeszi gondozás nagyobb mérvét rója reánk. A törvény által szentesített reverzálisok egyházunk tagjait lépten-nyomon fogyasztják s ha nem is a mi egyházmegyénkben, de az országos statisztikai kimutatások szerint más helyeken nagy számú azon veszteség, mely a házasságok kötésénél egyházunkat, felekezetünket sújtja. Ezt csak a nagyobb mérvű lelkeszi gondozás képes ellensúlyozni, ha t. i. a lelkesz nemcsak a szószékből tanít, s a vallás-oktatásra felügyel, hanem közelebbről is felkeresi híveit, lelkiületekre hat s a vallás iránti ragaszkodást, az egyházunkat eddig fentartó protestáns buzgóságot éleszti és folyton életben tartja, — mert ha ennek életadó melege elenyészik, hasztalan lesznek rendezve lelkeszi állomásaink, mint oldott kéve fog széthullni evangéliumi egyházunk.

A lelkeszi gondozás nagyobb mérvé azért is szükséges, mert a szocialismus, habár titokban, mind jobban terjed hazánkban is, s mint tudjuk a szocialis kérdések az éretlen tömegben anarchiává fajulnak, s megtámadják nemcsak a vagyont, de magát a vallás-erkölcsi rendet is, s az egész vallást szükségtelenné hirdetik. — Én nem állítom, hogy ezen nehéz kérdést megoldani hivatva lenne ev. ref. egyházunk lelkeszi kara, mert hiszen a szocialis kérdés békés megoldásán hasztalan fáradozik Európa összes államainak kormánya és sok bölcs elme. Hanem azt állítom igen is, hogy az evangéliom tiszta tanainak hirdetése épen az emberi jogok s az isteni örök igazságok közlése által, közelebb hozza egyházhoz a szegényt és gazdagot, hogy mindkettőnek szemét megvilágosítsa az Úr. Az evangéliumi igazságok megismerése adhatja a társadalmi életben szükséges békét és szeretetet, s így jótékonyan hathat a társadalmi nagy kérdések alakulására, fejlődésére s megoldására is.

Nagytiszteltű Egyházmegyei közgyűlés! nem óhajtók ez alkalommal más egyháztársadalmi kérdéseinkről szólni, s így csak ismétlem kitüntető bizalmokérti köszönetemet, s bizalmoknak nyilvánulását, szeretetöket továbbra is kérem. Egyházmegyénk mélyen tisztelt Gondnokának és a tanácsbírói karnak becses támogatását még egyszer kérve, magamat a nt. egyházmegyei közgyűlés szeretetébe ajánlom.

Az új esperesnek kiváló egyénisége és a közpályán kifejtett eddigi sikerdús működése, elmondott székfoglaló beszéde, édes reménnyel töltött el mindnyájunkat jövőbeli áldásos működése iránt.

A székfoglaló beszéd után először Bernáth Elemér gondnok üdvözölte pár szívélyes szóval az új esperest; majd Hutka József egyházmegyei főjegyző mondta el beiktató beszédét, mely jegyzőkönyvbe vétetni rendeltetett.

Mindezek után Fejes István volt esperes néhány szóval még egyszer megköszönte az egyházmegyének iránta eddig tanúsított jóakarátát s Isten áldásának kívánása mellett e szavakkal adta át az esperes széket az új esperesnek: „Barátom, légy olyan jó pásztor, mint én igyekeztem lenni s védelmezd meg lelkesztársainkat, nemcsak másokkal, hanem önmagokkal szemben is!”

Elfoglalván az új esperes székét, a további ügyek már az ő elnöksége alatt tárgyalattak le közmegelegedésre.

Egyházmegyénk egyik üresedésben levő világi tanácsbírói székébe a közbizalom a hononnai missió egyháznak lelkes és ügybuzgó főgondnokát, Mándy Istvánt ültette be 23 szavazattal.

Rohoska József külföldi egyetemeket végzett jeles ifjú, s.-a.-ujhelyi káplánná erősített be.

Az egyházmegyei segélyosztó választmány egyik tagjává Nemes Lajos világi tanácsbíró, a számvéviszék elnökevé pedig Ujj István tanácsbíró választott meg.

Az egyházkerületi közgyűlésre képviselőül kiküldettek az elnökség mellett: Ujj István, Szegő Benő papi, Dókus Ernő, Nemes Lajos világi tanácsbírók, Hutka József papi főjegyző és Bernáth Aladár világi aljegyző.

Az egyházak adózási viszonyairól szóló jelentő-ívek mind beérkezvén, letárgyalás után megerősítették.

A magyarországi ev. ref. papi-árvák kolozsvári szeretetházának alapszabályai vétetvén tárgyalás alá, egyházmegyénk kijelenti, hogy semmi oly alappal nem rendelkezik, a melyből e célra valami segélyt nyújthatna és mert egyházkerületünk is gondoskodhatik ami papi árváinkról, egyházmegyénk az ez ügyben való intézkedést egyházkerületünk részére óhajtja fentartani, ennél fogva a tervezet azon pontját sem fogadhatja el, hogy az egyházmegyei papságot e célra fizetendő évi 2—2 frt. járulékkal megadótassa.

Rendkívüli államsegélyét folyamodott 26 lelkesz, kértek: 6420 frtot, ajánlatnak: 4750 frtra. Domesztikai segélyért folyamodott 12 lelkesz és 1 előkönyörgő tanító, ajánlatot 12 lelkesz 1200 frtra. 20 egyház folyamodott domesztikai segélyért és kért 5572 frt és 05 krt, ajánlatot 17 egyház 2550 frtra.

Számos egyéb ügy képezte még közgyűlésünk tárgyát, de ezek jobbára egyházmegyénk beléletére vonatkozván, azok közül a lényegesebbeket sem sorolhatom elő.

A gyűlés közönségét a gercselyi egyház látta el kitűnő vendégszeretettel s a jól sikerült ebéd Kozma Antal tanácsbíró szeretetre méltó feleségének érdeméül tudható be. A kitűnő ellátásért e helyen el nem mulasztatom köszönetemet nyilvánítani az egyházmegye közönségének nevében.

Az ebéd alatt régi magyar szokás szerint megeredtek a toasztok, a melyek közül az első Hutka József egyházmegyei főjegyzőé volt, ki az egyházmegye triumvirátusáért: Fejes István tiszt.-beli esperes, Bernáth Elemér gondnok és Sárkány Imre új esperesért ivott. Azután Fejes István volt esperes az egyházmegye közönségét, főképen a derék világi hivatalnokai kart éltette. Bernáth Elemér gondnok a volt és új esperesre üritett poharat.

Péter Mihály az új esperesért ivott. Kozma Gedeon a volt esperes, a Dókusokat, Bernáth gondnokot és Szakácsi Vincze gercselyi földbirtokost köszöntötte fel. — Végül Kozma Antal gercselyi lelkész eltette mindazokat, kik az egyház vendégei voltak. Hutka József.

Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye 1898. szept. hó 1-ső napján tartotta meg őszi rendes közgyűlését Tóth Dániel esperes és báró Vay Elemér egyházmegyei gondnok kettős elnöklete alatt, nagyszámú érdeklődő közönség jelenlétében Miskolcon.

Elnöklő esperes ez alkalommal is egyikét mondotta el az ő jellegzetesen szép, meggyőződést keltő, erőteljes szárnyalású gyűlést megnyitó imáinak, mely után a közönség lelkesült öröme közt üdvözlőlvén a súlyos betegségéből fölépült s körünkben megjelent világi gondnokunkat, kezdetét vette a tárgysorozat lebonyolítása. Először is a tisztkar kiegészítése végett az üresedésben volt egyházi tanácsbírói szék töltetett be. A szavazás eredményét feltűntető jegyzőkönyv tanúsága szerint 55 érvényes szavazat közül, a Horváth Bertalan szederkényi lelkészre esett 17 szavazat ellenében Gulyás Benő mezőcsáthi lelkész, a nagy népszerűségnek örvendő predikációíró választatott meg ezen diszes állásra; ki is a hivatalos esküt lelkes székfoglaló beszéd kíséretében azonnal letette. Majd az esperes olvasta fel kimerítő fél éves jelentését egyházmegyénk anyagi és szellemi életéről, valamint az esperesi hivatal körében végzett ügyekről. Ezen jelentés egész terjedelmében jegyzőkönyvbe vétetett. Ezután az időközben megválasztott Czecz András zsérczi lelkész, Szabó Dezső szirmai, Igó Lajos geszti, Fövenyessy Béla tiszta-alki, Vida Lajos nemes-bikki és Mohács Gyula maklári tanítók, továbbá Ferenczy Ilona igriczii, Domokos Sarolta heő-papii, Korsós Jolán böcsi tanítónők beerősítése történt meg; az újonnan jött tanítók esküt tettek. A scontróban levő, mintegy 19 db. ügy, nagyobbára az egyes egyházak pénz- és magtári kötvényeinek szabálytalan kezelése, domestikai járulékok, 15 kros tanítói nyugdíjpótlékok sorozata nyert elintéztést, részben újabb terminust; volt azonban köztük két elvi jelentőségű dolog is, mind a kettő az egyházi szolgálmányok köréből. Az első a t.-daróci leányegyház panaszos ügye, az ottani ref. hiveknek a róm. kath. egyházi személyek részére a fa-fizetés dolgában történt megadóztatása ellen, mely alól az alispáni hivatal, a *canonica visitatoria* való hivatkozással, s a már hosszas tárgyalások után szabályozott helyzet felforgatását provokáló kísérletezés veszélyes voltára tekintettel, nem oldozhatja fel az idegen felekezetet hivatalnokai számára adózó daróciakat, s a mennyire kellemetlenül érintette közgyűlésünket ezen elmarasztaló ítélet: ép olyan felemelő hatást gyakorolt a m.-csáthi lelkésznek hasonló természetű kérdésben adott válasza. A m.-csáthi egyház részére ugyanis a belügyminiszter 6 évre visszamenőleg és 1890-től folytatódólagosan megítélte a város és közbirtokosság által eddig teljesített, de 1893-tól megtagadott egyházi szolgálmányokat; tehát évenként 3 öl tüzi fát, legátus számára 18 frtot, és az uriszentvacsorához 108 itce bort. Így is kell annak lenni; quod uni justum, alteri aequum!

Az egri lelkész két vallássérelmi ügyet jelentett; az egyik az, hogy az ottani irgalmasok kórházának lelkésze Zubor János ref. embert, haldokló állapotában, a törvényes formák nélkül a római egyházba felvette; a másik pedig az, hogy három ref. vallású gimnazista ta-

nulót, a szülőktől vett s közjegyző által kiállított reverzális mellett a kath. vallásban nevelnek. Mindkét esetben megtétettek a szükséges intézkedések. Ugyancsak az egri lelkész jelenti, hogy az egyház által fenntartott felekezeti iskola, a többi egri iskolákkal egyetemben államivá lett s az állam a tanítót is átvette; kéri, hogy az iskola fenntartására eddig kiutalt 50—50 frt egyházmegyei és kerületi segély vallás- és énektanítás céljaira ezentúl is folyósíttassék. Közgyűlésünk a maga részéről ezentúl is megadja a kért segélyt, s az egyházkerületnél is megígerte közbenjárását.

Az átányi egyház panasolja, hogy három tanítója számára esedékessé válván az ötödéves korpótlék: a miniszterium az ez iránt benyújtott kérvényét visszautasította. Minthogy a kérvény a helyzetet nem tünteti fel világosan: a tények felderítése végett küldöttség megy ki.

Az andornoki, igriczii, kis-győri egyházak építkezési, a heő-bábai egyház adás-vételi szerződési ügye megfelelő intézkedésben részesült.

A Jánosiban tartandó egyházkerületi gyűlésre a küldöttek kijelöltettek; időszaki tanács megalakított; tanügyi bizottsági világi elnökül Sturman György orsz. gyűlési képviselő és tanácsbíró, egyházkerületi tanügyi bizottságba tanítói tag gyanánt Fogarasi Jenő, ároktői tanító megválasztatott.

Segéd-lelkészeink sorába Sólyom Gyula geleji s.-lelkész és Nagy Béla, sárospataki szénior bekebelezetett.

A jövő tavaszi közgyűlés számára a miskolczi egyház ajánlotta fel vendégszeretétét.

Volt 3 bírósági tárgyalás; kettő ezek közül köz-igazgatási, egy pedig törvényszéki. Egyházi közéletünk tengeri kigyója, az evangéliumi szabadság és a lelkipásztori tisztesség, a nyáj és őrizője eme drága örökségének megbecstelenítő ellensége: a *korteskedés*, az immár hirhedtté vált *átányi* papválasztást most már másodízben is törvényszéki ítélet tárgyává tette. Egyházmegyei bíróságunk e második választást is megsemmisítette s a vizsgálati iratokból nyilvánvaló nagymérvű visszaélések következtében, az elrendelt új választásból úgy a megválasztott lelkészt, mint a másik két jelöltet kizárta, 19 korteskedő választót pedig szavazati jogától fosztott.

Az előző nap megtartott egyházmegyei lelkész-értekezlet a szégyenletesen elterjedt választási visszaélések megszüntetése céljából indítványt terjesztett közgyűlésünk elé, mely azt elfogadván, pártolólág terjeszti az egyházkerületre. E szerint a majdan összeülő zsinat tárgyai közé felveendő lenne a mostani választási törvények revisiója s amennyiben közfelfogás szerint jelenlegi törvényeink elég széles út nyitnak a korteskedésnek: az új törvényből kimaradna a pályázat, mint a nép vélekedése szerint a papok *kinálkozása*; a lelkészi állás legkésőbb 3 hét alatt betöltendő volna, hogy ne legyen idő a korteskedésre; az a gyülekezet, mely tisztességesen nem tud s nem akar lelkészt választani: ha a korteskedés kitudódik, veszítse el választási jogát s oda az egyházmegye válaszszon papot; s magukra a jelöltekre nézve is a lehető legszigorúbb intézkedések megtétessenek.

Egy másik indítványt is terjesztett fel az értekezlet arra nézve, hogy ha a lelkészi és tanítói párbér-fizetések valamely egyházban pénzre változtatnak: ez lehetőleg a mostani igazságtalan arányban való elosztás helyett, birtokaránylag vettessék ki a hivekre. Ez indítványt is pártolólág terjeszti fel egyházmegyénk.

Szalóczy Pál.

Az abauji ev. ref. egyházmegyei lelkész- egyesületének közgyűlése.

Rendes szokás szerint az egyházmegyei közgyűlést megelőző napon, aug. 29-én tartatott meg az egyetemes lelkész-egyesület közgyűlése Kassán, a hol az egyházmegye 68 rendes- és helyettes lelkésze közül 33 jelent meg. Az elmaradhatlan éneklés és ima után *Idrányi Ferencz* elnök olvasta fel megnyitó beszédét, a melyben az eszmék diadalát, az igazság győzedelmét hangoztatta, s ezzel lelkesített a nemes küzdelemre. Az egyház igazaiért küzdeni kész vezér szava lelkesedést keltett a hallgatókban is. Majd tárgyalás alá vették a fiók körök által beterjesztett indítványok.

Legélénkebb eszmecserére adott alkalmat a kassai fiók-kör kebeléből kikerült az az indítvány, hogy a rendes- és helyettes lelkészek az egyházmegyei gyűléseken megjelenni köteleztessenek, az indokolatlanul elmaradók nevei első ízben a közgyűlés jegyzőkönyvében közzétessenek, ismétlés esetén ezenfelül pénzbírsággal is sújtassanak. Az indítványozót az a sajnos tapasztalat vezette, hogy nincs egyetértés, nincs összetartás a lelkészek közt. Az összetartást, a lelkesi közszellemet önként meghozná a lelkészeknek gyakori érüklözése, a mire épen a gyűlések nyujtanak legkedvezőbb alkalmat. Most azonban a túlnyomó rész „nemcsak közönyösségével fényeskedik, de olyik szinte tüntetni szeret azzal, hogy az anyaszent-egyház ügye őt távolról sem érdekli. . . . Lelkésztársaink igen tekintélyes része pl. az egyházmegyei közgyűléseket jelenlétével csak akkor szerencsételteti, ha valamely szenzációt vár, hogy ha egyénileg van érdekelve azon; s nem egy eset van arra is, hogy saját egyháza ügyeinek tárgyalása sem bír elegendő vonzóerővel arra nézve, hogy a lelkészt a gyűlésre csábítaná.” Ezek közül egyesek ugyan alapos okokkal védekezhetnek, de „a közönyösek nagy részének, ha őszinték tudnának és akarnának lenni, azt kellene bevallaniok, hogy az evangéliumi példázat szerint a szántóföld művelése, megvett jószág kipróbálása stb. szóval saját becses én-jök és egyéni helyzetükről való aggodalmas gondoskodás, vagy épen a vezető egyénekkel szemben érzett, legtöbbször alaptalan ellenszenv, s nem ritkán a sértett hiúság nyomorult érzete tartja vissza őket.” Nem arról van tehát szó, hogy az abauji gyűlések oiy hirtelen elnéptelenedtek, hanem igenis arról, hogy a lelkészeknek több mint fele, állandóan távol tartja magát a gyűlésektől, mintha ők nem is a többi közé tartoznának. Ezen a bajon akart volna az indítványozó, utána a kassai fiók-kör segíteni, erkölcsi eszközökkel, míg lehet, pénzbírsággal is, ha kell. A lelkész-egyesület szintén ismeri ezt a bajt, megszüntetni is erősen óhajtaná, de csak szigorúbb eszközök mellőzésével. Azért először bizalmas felszólítással akar hatni a közönyösekre, s csak ha ez nem vezetne célhoz, akkor fog más orvosszerről gondoskodni.

Egy régen alvó eszmét, a parokhiális könyvtárak létesítését próbált meg indítványával ébresztgetni egyik tag. A célt úgy gondolta elérhetőnek, ha mindenik lelkész köteleztetnék évente egy bizonyos összeget fordítani könyvek beszerzésére, s ez az összeg a lelkesi jövedelem összeírása alkalmával, mint állandó teher, a jövedelemből levonatnék. Így egy még meg sem levő jövedelmi forrásból akart meríteni az elvetett mag. öntözgetésére. Hanem hát ki tudja, beváltja-e reménységünket az az óhajtvá várt államsegély? Fog-e eleget adni csak kenyérre is, nem hogy még könyvre kontózhatnánk belőle?! Ezért meglegedett az egyesület annyival, hogy ajánltassék a lelkészeknek, miszerint lépjenek be a Prot. Irodalmi Tár-

aság tagjai közé, s a társaság kiadványaival vessék meg alapját a parokhiális könyvtáraknak. Vajha lenne eredménye a felhívásnak!

Abból a tapasztalatból kiindulva, hogy a gondnoki számadásoknak nálunk szokásos formája egyáltalában nem felel meg a számadás kívánalmainak, a mennyiben a naplószerűleg vezetett számadás nehezen áttekinthető és ellenőrizhető, e mellett bajos kimutatni belőle, hogy pl. épületek fentartására, vagy iskolai célra mennyit fordított az egyház: épen azért a göncvidéki fiók-kör indítványára kimondotta az egyesület, hogy ezután a gondnoki számadásokban célok szerint csoportosítva legyenek a kiadások és bevételek feltüntetve.

A Sárospataki Lapok f. évi 33. számában megokolt és körvonalazott azon indítványát *Kállay Miklós* bereti lelkésznek, hogy a lelkészválasztásnál tapasztalható visszaélések megszüntetése vagy legalább kevesbitése és a szabad választás fejlesztése végett a lelkészválasztási törvény módosíttassék oly irányban, hogy a mely egyházban a meghívás nem sikerült, a pályázat útján való választás megsemmisített, a törvénnyel összeütközésbe jövő pályázó az újabb választásból kizárattott, legyen megengedve újra a meghívás általi választás: ezen indítványt értekezleti közgyűlés is magáévá tette s az egyházmegyei és egyházkerületi közgyűlések útján felkéri az egyetemes konventet, hogy e kérdés is soroztassék a majdan összeülőndő zsinat tárgyai közé.

Az egyházi adónak és lelkesi jövedelemnek miként leendő összeírása nem került tárgyalás alá, mert az összeírással megbízott tanácsbírói kar már előzőleg értekezletet tartott, s közös megállapodásával biztosította az egyöntetűséget.

Benke István
egyesületi jegyző.

Év megnyitási ünnepély a sárospataki főiskolában.

Mozgalmas képet nyújtott egyszerre a csöndes hangulatot gerjesztő város, a mint szept. első napja érkezett. Megérkeztek az első s igazi fecskék, kiigazítva azt a balvéleményt, a mely akkor keletkezett, a mikor az aradi dalünnepélyre készülődés alkalmával 13 ifjú megnépesíté a néptelen pataki utcákat. Azt sugdos-ták, hogy de hamar bejöttek a javító vizsgások! . . . Az igazi fecskék szept. első napján szálltak meg s nagyot néztek, hogy szept. 4-kén lobogó diszben van a város, a melynek házai ilyenkor csak a meszelés és festés által szoktak ékeskedni. A Darányi látogatását hirdették a lobogók, az első eleven miniszterét, a ki nem irtózott a Rákócyak ősi iskoláját megnézni s szent borzongás nélkül járta végig folyosóit s nézte meg gyűjteményeit, a melyek láttára, úgy tetszett nekünk, mintha ez tükröződött volna le nemes arcáról: szegény gazdagok vagyunk mi a mi erónkból s szeretném, ha az én vezetésem alatt álló pápai főiskola is ilyen berendezéssel dicsekednék! . . . Lchet, hogy nem épen így gondolkozott a magas látogató, de hogy kálvinista lelkében a büszkeség érzete megmozdult, azt bizonyosra vesszük.

Darányi miniszter látogatása, mintha jó jel lett volna az új iskolai esztendő kezdetén. Némelyek úgy gondolkoztak, hogy a magas kegy látogatásban való nyilvánulása sokakat rábír e főiskola megbecsülésére főleg Zemplén vármegye közönsége köréből, a melynek központi városa három intézeti águnk közül egyiket sem támogatja úgy, a mint várni lehetne, hanem a budapesti egyetemre küldi ifjait joghallgatóknak,

hogy ujhelyi, pénzt kereső alkalmazottak is legyenek egyuttal a magyar tudományos intézetek elsőjének nagy gyalázatára s szégyenére a magyar közoktatásügyi rendszernek . . . Voltak olyanok is, a kik boldog reménységben ringatództak s a miniszteri látogatás után már visszaadottnak képzelték a királyhegyi szállót, a mely beállítatván, nagy segítségére lenne főiskolánk közpénztárának. . . . Hogy ez a reménység, ez a gondolat megvalósul-e? . . . ugyan kicsoda mondhatná meg?!

Első fecskéinket csapatostúl követték a többiek, jöttek a nagy diákok, a felgimnazisták, élükön az érettnék készülőkkel, jöttek a kis tanulók, meg-megfogva az édes apa kezét, bele-belekapaszkodva az édes anyja ruhájába a bátortalan falusi gyermekek, a kik nem tudnak betelni a nagy épülettel, a szokatlan zsongással, a mely visszhangzik az udvaron, a bejárón, a folyosón. Tolongás van az igazgatói hivatalban, a pénztárban, a könyvbizományosi üzletben s meg-megkopogtatják az akadémiai igazgatói hivatal ajtaját is, a mint egy-egy új theológus vagy jogász jelentkezik, itt azonban nincsen torlódás.

Szept. hetedikén nagyobbára már mindazok rendezték ügyeiket, a kik e főiskolának az új esztendőben tagjai akarnak lenni s mikor 8-kán reggel 8 órákor megcsendült az imádságra hívó harang, a gimnáziumi tanuló sereg az osztálytanárok vezetése alatt valóban impozáns tömegben vonult fel az imaterembe, a hol az igazgatótanács tagjai s a csaknem teljes számú tanári kar jelenlétében nyitattott meg az új iskolai esztendő a következőleg.

Pásztor Sámuel főiskolai ének- és zenetanár újjai alatt megszólalt a régi szabású oratoriumi orgona s felhangzott az invocationális ének: »Szent Isten! noha néked . . . — majd az örök szépségű, Luther után készített »Jövel szent-lelek Ur Isten«, a melynek második verse elhangozván, a gyöngélkedő főiskolai lelkész helyett Dr. Tüdös István theol. tanár kérte az Ur megsegítő s megáldó kegyelmét az ősi intézet ez évi munkásainak, tanulóinak fáradozásaira. Az imádság szavai után egy ének verset elénekelve a gyülekezet, felemelkedett az akadémiai s közigazgató, *Radácsi György*, hogy elmondja évmegnyitó beszédét, a melyet más helyen közlünk olvasóinkkal, kérvén, hogy az abban igaz vonásokkal rajzolt szomorú társadalmi felfogást, a mely valóban megmértelyezi a lelkeket, igyekezzék megváltoztatni, erősen hatván azokra, a kik az iskolát le akarják alacsonyítani, le akarják róla törölni azt a himport, a melyet az élet drasztikus körülményeinek sem szabad érinteniök, mert az életnek tanulunk ugyan, de annak az életnek, a mely a lelkek tisztaságában bírja alapját s nem annak, a mely önző érdekek szolgálatában áll. Vajha a szép beszédnek ide tartozó részletét minél többen olvasnák s még többen megemlészte: megváltoztatnák a kétségbeesztő felfogást a tudományos intézetek céljait illetőleg.

Az igazgatói megnyitóbeszéd után az igazgatótanács egyházi elnöke, *Fejes István* emelt szót s kötötte az ifjúság lelkére az igazgatói jó tanácsok részéről való ajánlása mellett, hogy a sárospataki főiskola körében összehalmozott kincsek, a tanári karnak önzetlen munkálkodása, a csendes hely, mind hatalmas ösztözkül szolgáljanak arra, hogy a tudományt szeressék, ápolják, műveljék az ifjú kor lelkeseisével. Szólt az elnök a tanárokhöz is, kérvén őket most is, mint egyébkor, hogy azzal a páratlan önzetlenséggel, munkaszeretettel, a melynek anyagi jutalmazását nem adhatni meg, fáradozzanak az új esztendőben is. Majd az egész gyülekezethez fordult, hogy néhány pillanatra

ajándékozza még meg szíves türelmével, hogy megemlékezhessék arról a mozzanatról, a melyet az érdekeltek páratlan szerénységükben kerülni óhajtottak, de az iskola előjárósága semmi esetre sem mellőzhet el s szólt arról, hogy a tanári karnak ez idő szerint *három jubiláns tagja* van, a kik immár 25 év óta állanak a főiskola szolgálatában. A három jubiláns: *Radácsi György*, — *Zsoldos Benő* és *Dr. Kun Zoltán*. Jellemezte tömör vonásokban mindhárom férfit, rámutatott arra, hogy a szigorú értelemben vett iskolai terhek viselése mellett, mindhárom nevet szerzett magának, dicsőséget a főiskolának, hiszen a revidált biblia létrejövételében oroszlanrésze van *Radácsi Györgynek*, — hiszen a görög és latin remek írók magyarra átültetésén kívül a főiskolai éremgyűjtemény és levéltár rendezése *Zsoldos Benőnek* olyan fáradságos munkája, a melyet meg nem lehet fizetni s a ki a főiskolát meglátogatja, az soha sem felejt el az ifj. kórházat, a mely *Dr. Kun Zoltán* érdeme! . . . Üdvözölte az előjáróság nevében az érdemes jubilánsokat s Isten áldását kéri reájuk továbbra is. . . .

E váratlan jelenet mintegy megbűvölé a tanári kart, a mely az ünnepelték akarátának engedve, tartózkodó állást foglalt, — meglepte az ifjúságot, a mely nem is gondola, hogy egyszerre három tanára érte el azt a forduló pontot, a melyen a hálás elismerésnek, a megemlékezésnek, az érdem iránt való hódolatnak meg kell nyilatkoznia. . . . De csak pillanatnyi volt a meglepetés, mert rögtön felváltá a lelkes éljen szó, a melyben ott volt az előjáróság, tanártársak, ifjúság s közönség jó kívánsága is, a melyhez hadd csatolja hozzá magát a »Sárospataki Lapok« ez idő szerint való vezetősége is, a melynek elengedhetlen kötelessége letenni az érdemek iránt való méltó elismerés koszorúját azok elé, a kik a főiskola tanári karában olyan kiváló helyet foglalnak el, mint a három ünnepelt férfiú. Talán fölösleges is a jellemzés azoknál, a kik a közpályán élnek, hiszen különösen a tanárnak, csakugyan nyitott könyv az élete, a melynek minden lapja a nagy közönség bírálata alatt íródik be. Nem is akarjuk megsérteni ünnepeltjeinket érdemeiknek, az ünneplés zajosabb mozgalmával kapcsolatban történni szokott hosszabb méltatásával, csak pár szóban mutatunk rá, hogy annak a férfiúnak, a ki a »Sárospataki Lapok«-ban 15 hosszú esztendőn át adott lelki táplálékot a nagy közönségnek, a ki írói gazdag adományából olyan sokszor juttatott élvezetül másoknak is, a ki a próféták bűbajos világából merített meglepő s az újabb kor szelleméhez idomított idealismusával, a főiskola iránt való rajongó szeretetével, az istenes vén ember, *Károlyi Gáspár* szobrának létrehozásával a lelkeket annyiszor s annyira hozta forrongásba, a mennyiszor és a milyen mértékben egy-egy egyénnek nem adott meg s a ki épen ezért a népszerűségnek, az emberek előtt való kedvességnek mintegy sajátos példányképe, — hogy annak a férfiúnak, aki ritkaságszámba menő szerénységével, kötelességeinek az utolsó jottáig menő teljesítésével, a tanügyi kérdésekben mintegy vezető szerepével, egész a lerokkadásig fokozódó külső terhek fáradhatlan viselésében klasszikus önzetlenségével úgy áll előttünk, mint e lapoknak is volt szerkesztő-társa, mint a kiből a régi jó időknek egyigazán kitűnő alakja — hogy annak a férfiúnak, aki az orvosi tudományok irodalmi téren való művelése által is nevet tudott szerezni magának, becsületet a főiskolának, a ki a társadalmi életben sikerült orvoslásai által mindenütt nagy elismerést, szinte tiszteletet, meleg szeretet érdemelt ki s száz, meg száz szülnének ezernyi gondját, halálos félelmét oszlatta el

az ifjúsági kórháznak mintaszerű s az egész országban páratlanul álló berendezéseivel; — egynek egynek és mindnyájának olyan mult áll a háta mögött, a mely méltán megérdemli a legteljesebb elismerést. . . . Legyenek továbbra is a főiskolának, anyaszentegyházunknak messze fénylő szövétnékei!

A jubilánsok üdvözlése után ifj. Dr. Mitrovics Gyulát hivta fel az algondnok, hogy tartsa meg tanári székfoglaló beszédét. Itjú tanártársunk annak megemlézése után, hogy őt a főiskolához szoros kapcsolatok fűzik, mint a melynek immár régebbi idő óta el van jegyezve s most az eljegyzés teljes frigygyé lőn, felolvasta régebbi ez irányú munkálkodásainak mintegy betetőzéseül szolgáló s lapunkban nem sokára megjelenő tanulmányát Aeneas Silvius Piccolominiről s ennek Eulalius és Lucertia című híres munkájáról. A székfoglaló elhangzása után Fejes István algondnok üdvözölte a rendes tanári állásra beiktatott kartársat, kérvén, hogy saját szellemét kösse össze a főiskola hagyományos szellemével s e kettőnek egyesítése által hozza meg munkálkodása a hasznos gyümölcsöket! A beiktatottnak erre következő válasza után, a melyben ajánlta magát az előjáróság, tanártársai s az ifjúság jóindulatába, szeretetbe, véget ért a megnyitási ünnepély s az igazgató tanács tagjai a tanácsterembe vonultak, hogy a reájuk váró intézkedéseket elvégezzék.

Igazgató-tanácsunk eddig szokatlan gyorsasággal végezhetette el ilyenkor szokásos feladatait, a mennyiben, a mint az elnökség nyilvánosan is kijelenté, a tárgyak annyira előkészítve kerültek tanácskozás alá, hogy a határozathozatai egészen könnyedén megtörténhetett. Megtette a jelölést az új tanári állásra, a négy pályázók közül egyhangulag *Dombi Lászlót* ajánlván a kerületnek a választásra a kinek jeles lelkesi bizonyítványai mellett elsőrendű tanári oklevele is van, a kívánt tantárgyakból kitűnő szakvizsgálati bizonyítvánnyal. E fiatal erővel nagyban erősítheti kerületünk a főiskola tanári karának színvonalát. . . Felterjesztést intéz az igazgató-tanács a kerülethez a Wurga Lajos »Ker. egyháztörténet« című művének II-ik kiadása tárgyában, kérvén, hogy 1000 példányban nyomassék ki a nagy becsű munka s ez legyen az a mű, a melylyel a paróchiális könyvtárak eszméjét valóra váltja a többi kerületeket megelőzve. Reméljük, hogy a kérést egyhangulá teljesíti a kerületi közgyűlés, a mely ezzel is bizonyítani fogja, hogy az evangéliumi szellem ereje hathatósan működik tagjaiban. — Nagy elismeréssel adózott igazgató-tanács *Szinyei Gerzson* iránt, a kinek nagy buzgóságával sikerült kifogástalan másolatát elkészíttetni a marosvásárhelyi-sárospataki iskola anyakönyvének. Az erkölcsi elismerésen kívül 20 darab arany jutalmat is szavazott meg az előjáróság a hű munkásnak, míg a másolatot végző *Illyés Mihály* IV ed éves theológus ifjú 50 frtot kap — Tápióközii kérvényezők most is voltak s az előjáróság nem utasíthatta el a folyamodókat, hanem 20-at most is felvett a segélyezettek soraiba.

Délután egy óraker közös ebéden találkozott előjáróság és tanárikar s áldomás pohárt ittak, mint rendesen. A lelkek itt is ölelköztek s így az új év jó jel alatt kezdődik. Ugy végződjék is.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Csabacsúdi Dókus Lászlóné, szül. *borzovai Téglássy Róza* asszony, e hó 1-ső napján, élete 22-ik, boldog házassága 5-ik évében hosszas és súlyos szenvedés után jobblétre szenderült. . . E gyászbeset mély bánatba

borította a főiskolánk s egyházkerületünk életében előkelő szerepet játszó Dókus, Bernáth, Mecner s több családok tagjait, a kiknek s főleg a megkeseredett szívű férjnek nagy fájdalmát enyhítse az a közrészvét, a mely a korán elhunyt nő temetése alkalmával nyilatkozott, az elhunyt-nak pedig legyen csendes nyugalma s majdan boldog ébredése.

— **Dr. Darányi Ignác**, földmívelésügyi magyar királyi miniszter szept. 4-ikén a sárospataki halász-homoki állami szálló-iskola telepet meglátogatván, főiskolánk megtekintését is felvette programjába, ellenére a hivatalos körök megállapodásának, a melyek most is, mint egyébkor is annyiszor, mintegy tüntetesszerűleg mellőzni akarták intézetünket, mely iránt Zemplénnvármegye ez időszerű feje még mindig nem tud s talán nem is akar melegen érezni. A miniszter a szálló-telep megnézése után délelőtt 9 óra után néhány perccel hajtattott az iskola elé, a melynek bejáratát csakhamar megtölté a már bejött tanulók csapatja s a városi közönség érdeklődő része. A tanári kar a bejáró jobb oldali részén várta a magas vendéget, a kit Radácsi György közigazgató üdvözölt, mint olyan magas állású egyéniséget, a milyen a főiskola falai között nem fordult még meg, pedig az ősi intézetet az első magyar felelős minisztériumban két növendéke képviselte, Kossuth és Szemere és azóta is nem egy nagy embert adott a magyar hazának, de a magasban levők érdeklődése, figyelme nem volt olyan, hogy a megtekintés gondolatát szülte volna bennök. Darányi Ignác az első élő miniszter, a kit az ősi falak között a tanári kar üdvözölhet. Az üdvözlésre röviden válaszolt a miniszter hangsúlyozva a főiskola nagy kulturális jelentőségét, a melyet, mint prot. s közelebbről, mint ref. ember teljes mértékben érezvén, szívesen ragadja meg ez alkalmat, hogy saját szemével lássa a magyar kálvinizmus egyik fő tüzhelyét. A megjelent tanárok bemutatása után a gyűjtemények megtekintésére kérte fel a közigazgató a vendéget, a ki először a nagy könyvtárba ment fel, a mely láthatólag a legkellemesebben lepte meg, nagy érdeklődéssel hallgatta a főkönyvtárnak magyarázatait, — innen az érem-gyűjteménybe ment, a hol Csontos József, majd a szépművészeti s műrégészeti muzeumba tért be, a hol Székely György és Fínkey József szolgáltak felvilágosításokkal, közben betekintett a nyílt folyosóról az udvarra is s a természetrajzi múzeum megnézése után az imatermen haladva, végig ment az új épület emeleti folyosóján, betekintve a természettani gyűjteménybe is, a honnan a főiskolai ifjúsági kórházba ment le, amely tökéletes berendezésével a legnagyobb elismerés kifejezésére bírta a minisztert. Az iskola-kert s az ifjúsági olvasó-terem megtekintése elmaradt, mivel a kerületi képviselő sürgette a távozást, a mennyiben már is több időt vett igénybe a látogatás, mint a mennyit a miniszter ígért. . . Távozásakor is, a Sátoralja-Ujhelyben tartott villás-reggeli alkalmával is úgy nyilatkozott, hogy többet talált, mint a mennyit várt! . . . Vajha többen is megismernék ezt a főiskolát s még többen tudnák méltányolni is azt!

— **A sárospataki ev. ref. főiskola akadémiajának tanrendje az 1898/99. iskolai év első felére.** A vallás-és egyháztudományi szakon: 1) WARGA LAJOS, rendes tanár, előadja: 1. *A keresztyén egyház történelmét* (a reformatio után), hetenként 4 órán. 2. *A magyar prot. egyház történelmét* hetenként 2 órán. 2) P. NAGY GUSZTÁV, rendes tanár, előadja: 1. *Az új-szövetségi irodalom történetét*, hetenként 4 órán. 2. *A bibliai vallás-tant*, hetenként 4 órán. 3. *A vallás alapkérdéseit* (a vallás fogalma s alkotó elemei, ihletés, kijelentés, hit, vallásos érzelem, a tudományokhoz való viszony stb. special koll.), hetenként 2 órán. 3) RADÁCSI GYÖRGY, rendes tanár, ez évi akadémiai és közigazgató előadja: 1. *Az ó-szövetségből a Mózes I. könyvét* (fordítva és magyarázva), hetenként 3 órán. 2. *Az új-szövetségből a Thessalonikai-akhoz írott leveleket*, (fordítva és magyarázva), hetenként 3 órán. 3. *Az ó-szövetségi kánon történetét* (Isagogika),

hetenként 3 órán. 4. *Ó-szövetségi szemináriumot tart* hetenként 1 órán. 4.) DR. TUDÓS ISTVÁN, rendes tanár előadja s ismerteti: 1. *A ker. erkölcstant*, (történeti rész), heti 3 órán. 2. *A ker. dogmatikát* heti 2 órán. 3. *A ker. dogmák történetét*, heti 3 órán. 4. *A vallásbölcsészeti*, heti 3 órán. 5. *A református hitelvi könyveket* (special koll.) heti 1 órán. 5.) NOVÁK LAJOS, rendes tanár, a főiskola lelkésze, ez évi szakelnök, előadja: 1. *A homiletikát*, hetenként 3 órán. 2. *Az egyházjogot*, hetenként 3 órán. 3. *Gyakorlati theol. szemináriumot tart* hetenként 2 órán. B) *A bölcsészeti szakon*: 1.) SZINYEI GERZSON, rendes tanár, főiskolai könyvtárnok, előadja: 1. *A Tompa és Petőfi költészetét*, hetenként 4 órán. 2. *Az oktatástant* (általános rész), hetenként 2 órán. 2) DR. SZÉKELY GYÖRGY, rendes tanár előadja: 1. *A bölcsészeti történetét* (Új-kor), hetenként 4 órán. 2. *A philosophiai encyclopaédiát*, hetenként 4 órán. 3. *Az aesthetikát* hetenként 2 órán. 4. *A német nyelvet* tanítja hetenként 2 órán. 3) DR. ILLYEFALVY VITÉZ GÉZA, rendes jogtanár, előadja: *A legújabb kor történetét*, heti 4 órán. 4) HARSÁNYI ISTVÁN, theol. segédtanár s főiskolai alkönyvtárnok tanítja: 1. *A héber nyelv elemeit*, hetenként 4 órán. 2. *Az új szövetségi görög nyelvet* hetenként 2 órán. 5) PÁSZTOR SÁMUEL, főiskolai ének- és zenetanár vezetése alatt, az egész theol. ifjúság részére: *Gyakorlati éneklés*, hetenként 1 órán. 6) NAGY GUSZTÁV, theol. rendes tanár tanítja: *Az angol nyelvet* hetenként 2 órán. 7) DR. RÁCZ LAJOS, gimn. rendes tanár, tanítja: *A francia nyelvet*, hetenként 2 órán. 8) DR. KUN ZOLTÁN, főiskolai orvos előadja: *A közegészség tant*, heti 2 órán. C) *A jog és államtudományi szakban*: 1) SZÁNTÓ GYULA, a jog- és államtudományok doktora, a római jog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A római jogot* (Institutiok), hetenként 8 órán. 2. *A római jog általános tanait* (special collegium) hetenként 2 órán. 2) BALLAGI GÉZA, a jog és államtudományok doktora, a magy. tud. Akadémia levelező tagja stb., a politika, magyar közjog és encyklopedia nyilvános rendes tanára, előadja az 1. *Az alkotmány és kormányzati politikát*, heti 5 órán. 2. *A bevezetést a jog- és államtudományokba*, heti 2 órán. 3. *A politikai irodalom történetét*, (special collegium) heti 2 órán. 4. *A nemzetközi jog történetét*, heti 1 órán. 3) FINKEJ JÓZSEF, a jogtudományok doktora, ügyvéd, a peres és perenkívüli eljárás, a váltó és kereskedelmi jog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A peres és perenkívüli eljárást*, heti 5 órán. 2. *A kereskedelmi és váltójogot*, heti 6 órán. 4) ZSINDELY ISTVÁN, a jogtudományok doktora, a jogtörténet és egyházjog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *Az egyházjogot*, heti 7 órán. 2. *A magyar alkotmány és jogtörténetét*, heti 7 órán. 5) FINKEJ FERENCZ, a jogtudományok doktora, képesített egyetemi magántanár, ügyvéd, ez évi dékán, a jogbölcsészeti és büntetőjog nyilvános rendes tanára előadja: 1. *A jogbölcsészeti*, hetenként 6 órán. 2. *A büntető jogot* hetenként, 5 órán. 6) MECZNER SÁNDOR, a jogtudományok doktora, a magyar és osztrák magánjog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A magyar magánjogot*, hetenként 5 órán. 2. *Az osztrák magánjogot*, hetenként 6 órán. 7) ILLYEFALVI VITÉZ GÉZA, a jog- és államtudományok doktora, ügyvéd, a magyar közigazgatási jog és a statisztika nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A magyar közigazgatási jogot*, heti 5 órán. 2. *A legújabb kor történelmét*, heti 4 órán. 3. *A gazdasági közigazgatást* (spec. coll.), heti 1 órán. 8) SZABÓ SÁNDOR, az államtudományok doktora, a nemzetgazdaság és pénzügytan és a magyarpénzügyi jog nyilvános

rendes tanára, előadja: 1. *A nemzetgazdaságtant*, heti 5 órán. 2. *A magyar pénzügyi jogot*, heti 5 órán. 9) KUN ZOLTÁN, az összes orvostudományok doktora, főiskolai orvos, előadja: *A közegészségtant*, heti 2 órán.

— **Nyilvános köszönet.** A hernád-szurdoki ev. ref. egyház presbyteriuma ezennel hálás köszönetét nyilvánítja egyháza érdemes gondnoka: Muszi János és neje Nánási Zsuzsanna asszony iránt, azon áldozat készségükért, hogy saját költségükön egy 130 kgrm. súlyú harangot öntettek és ajándékoztak 195—200 frt értékben, mely harang által is adatott a közhasználatnak. A harangok vert vas koronával, vert vas álvánnyal Temesváron Novotny Antalnál készültek s igen sikerültek. Fogadják a kegyes adományozók az egyház és presbyteriumnak hálás köszönetét a nyilvánosság előtt is.

Szabó Kálmán
ev. ref. lelkész.

Pályázat tanári állomásra.

Az államilag segélyezett rimaszombati egyesült prot. főgymnásium kebelében a rajz és ábrázoló mértani tanszék elhalálozás folytán megüresedett.

Ez állomás, melynek betöltése a nm. m. kir. vallás és közoktatásügyi minisztériumot illeti és a melylyel 1200 frt törzsfizetés 250 frt lakbér, 100 frt ötödéves pótlék és szabályszerű előléptetés az 1400 és 1600 frtos törzsfizetésre van összekötve, f. évi október hó 1-ső napján betöltendő. Helyettes tanár fizetése 800 frt és 100 frt. lakbér.

A kinevezett tartozik a rajzoló geometriát, a szabdkézi és ábrázoló- mértani rajzot mind a VIII osztályban, ezeken kívül a szakjához tartozó más tantárgyakat is heti 22—24 órában tanítani.

Csak prot. vallásuak pályázhatnak.

A pályázni óhajtok felszerelt kérvényeiket a nm. m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz címetten az alábbírt igazgatósághoz f. év szept. hó 20-ik napjáig nyújtsák be.

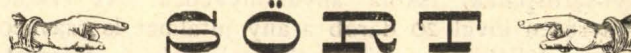
Rimaszombat, 1898 aug. 24.

2—

Az igazgatóság.

Gróf Schönborn Buchheim Ervin podheringi sörfőzdéjének raktára Sárospatakon

ajánl kitűnő minőségű

 SÖRT

a következő árak mellett:

Márciusi	sör 100 liter	9 frt — kr.
Dupla márciusi	„ „ „	10 „ 50 „
Bock	„ „ „	10 „ 50 „
Palack-sör 100 üveg 0.6	8 „ — „	

fogyasztási adó nélkül.

tisztelettel

2—3

Wohl László.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyen szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrésze
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Erzsébet királyné.” — „A haza ellenségei.” *Sajóparti.* — „Adatok a lelkész-avatás történetéhez.” *Mitrovics Gyula.* — „Aeneas Sylvius Piccolomini, De duobus amantibus Euryalo et Lucretia”-ja. *Dr Mitrovics Gyula.* — „A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.” *Bartha Mihály.* — „Az ungi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.” *II. Irodalom.* — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ.

— 1837-1898. —

Magyarországnak mélységes bánata, szívet tépő fájdalma van szeptember tizedike óta. A lélek vergődik, a szem elhomályosul, a szív dobogása mintha szünetet tartana, az ajkak mintha némákká lettek volna, csak sóhajtások hallszanak, csak könnyek peregnek.

Meghalt Erzsébet királyné!

Ezért szomorú a szívünk, ezért homályosodtak meg a mi szemünk a próféta szavai szerint. — ezért sirnak Magyarország *útjai mind* s hallatszik a siralmak költőjének bús intése: „*Szállj le és ülj a porban, ülj a földön, nincsen immár királynéd!*”

Nincs immár királynénk!

Erőszakos kéz oltá ki életét annak, a ki maga volt *az élet*, óh mert életet adott, egy szebb, egy boldogabb életet a magyar nemzetnek.

Üres immár a királyné széke, mert az orgyilkos kéz ledönté trónjáról, a ki a szíveknek trónusán ült, mert „*a mely népet nem ismeré, azt hívá, s a mely nép őt nem ismeré, hozzá siete.*”

„*Kelj fel*” óh magyar nép — „*kiáltás éjjel első álmokkor,*” kiáltás zokogva annak sirba térte fölött, a ki *a te fájdalmaid hordozta* résztvevő szívével, a ki boldogságodért munkált „*kegyelmességre, igazságra tanítva a királyt, hogy irgalmassága által erősítse királyi székét.*”

A bilincsbe vert magyarnak szívét Ő szabadítá ki szívével a bilincsek közül, — a jövőjén kétségbeesett magyarnak lelkét Ő tanítá hinni és remélni, — a király és nemzet isteni békéjét Ő teremte meg a nőiség isteni ajándékival, — a multakra boruló fátyol szövésében az Ő ujjai segítették a nemzetnek, mert nemes, mert jó, mert bölcs asszony volt, a ki *építé az ő házáat*, hogy boldogságban lakozzék s üdvössége legyen minden háznak a hármass béré s négy folyam határai között!

A jóság, a szépség, a nemesség, az igazság királynője volt Ő, keblére ölelve a jó, a szép, a nemes, az igaz magyar nemzetet, a melynek minden fia, minden leánya így kiálthat fel a prófétával: „*Lássátok, ha vagyon-e olyan bánat, mint az én bánatom, mely én rajtam esék?*”

Nincs, nincs! A Golgothát járó királyné elhunyt, kinek szíve nagy beteg volt, mert a szívét próbálta meg az Úr, sokszorosan megtörve, a fájdalmak százszoros töviseivel megsebezve, melyektől vergődő galambként szállt egy helyről más helyre, gyógyulást, enyhítő balzsamot keresve, — a Golgothát járó királyné elmúlása a maga rémületet gerjesztő, minden nemesen érző szívet megfagyasztó körülményeivel, a melyek között egymagára volt hagyatva s nem láthatta utoljára azt, a ki szívének felét képezé, — nem mondhatott utolsó Istenhozzádot annak, a ki Őt tartá legnagyobb boldogságának, — óh mert a király is ember, a királyné is asszony! — a földi kinszenvedések útján oly szomorúan, megtörtén, de így is királyilag járt felséges asszonynak sirba térte olyan bánat forrása, a melynek mását

csak akkor érzé a magyar nép, a mikor a már életében halhatatlanná vált nagy száműzöttnek lelke szállt el porsátorából.

„*Oh emeljük fel szíveinket kezeinkkel egyetemben az Istenhez!*“ — kérjünk áldást halóporaiban is arra, *a ki szeretett minket*, kérjünk csendes, békés nyugalmat annak, a ki csendességet, békét teremtetett szerető szívével!

Élők és holtak nagy Istene! áldd meg a hitünk szerint boldogok országába költözött királynénkat; neve, emléke legyen égő szövétnekünk, mint volt életében személye fénylő csillagunk!

Népek és nemzetek Istene! légy a mi királyunkkal, add neki lelked erejét, hogy a szivettépő fájdalmak ne törjék meg, sőt kegyelmed által, a mely próbára hívja a szeretetteket, mint olvasztó tűzből kijött nemes ércz, erejében megnövekedve, uralkodjék bölcseséggel, igazsággal nemzetünk boldogítására!

Óh légy velünk mi Istenünk, a te magyar nemzeteddel, a melynek patakként omolnak könyei s ne próbálj meg erőnk felett! Ámen.

A haza ellenségei.

— Visszhang a róm. kath. gyűlésen elhangzott beszédekre. —

A mi a protestántizmus igazi vallói körében soha sem volt titok; a mire a jezsuitizmus karmai közé került kathólikusoknak okvetlenül el kell jutniok; a mitől méltán félhettünk édes magyar hazánk boldogulása, virágzása érdekében, t. i. hogy a néppárt nemzetellenes okok láncolatából állott elő s vezetői a pápai trónnak akarnak szolgálatot tenni szemben az alkotmányos apostoli magyar király iránt tartozó alattvalói köteles hódolattal s tisztelettel; a minnek bekövetkezésétől szorongó szívvel irtóztunk t. i. hogy e magyar haza különböző vallásfelekezeti lakosai között az egyenetlenkedés, a békételenkedés, gyűlölség, harag s talán az élet ellen való támadás is lábra fog kapni: mindez nyilvánvalóvá vált országvilág előtt, mindez bekövetkezett e haza nagy veszedelmére a r. kath. egyház országos szövetségi gyűlésén!

Az ultramontánizmus lelketlen vezetői által felcsodított, a dolgok valódi tartalmával ismeretlen s a gyóntató-székek által teljesen élőhalottá tett pápista gyűlési nagy közönség kimondotta, hogy a róm. kath. embernek jobban kell szeretni a pápát, mint a magyar királyt. Rosz kath. az, a ki előbb magyar s csak azután kathólikus! — így hangzott a jelszó a Zichy Nándor gróf aristokrata ajakáról.

Hol voltak a politikai lapok, hogy e haza ellenes állítás hangoztatóját rendreutasítsák? . . . Lám a komáromi ref. kerületi gyűlésen elhangzott jogos feljajdulást felfűtták s az ország kedvelt politikai élc-lapja képet is hozott annak idején, a melyen az ország eresztét gyűjtogatóknak vannak feltüntetve boldog emlékü Papp Gábor és a mai róm. kath. egyháznagyokkal bizonyára ma is ugyanolyan viszonyban levő Tisza Kálmán! . . . Hol zúg a magyar közvélemény hangos tiltakozásának moraja? . . . Sehol, de sehol! Politikai lapjainknak csak igen csekély része tudta megérteni a hazaellenes felfogást, — a közvélemény pedig nem mer megnyilatkozni, mert még mindig az a balhit uralkodik az emberek között a Tisza Kálmán felfogása után, hogy *nem kell provokálóknak lennünk*, hanem hagyjuk a róm. kath. részről jövő támadásokat visszaveretlenül s ha elszólják magukat egyes vezetők, ne tulajdonítsunk nekik jelentőséget, — szóval a prot. közvélemény sem *akar* megnyilatkozni.

Hát mi sehogyan sem tudjuk elhallgattatni nyugtalankodó lelkiismeretünket, mi nem akarjuk azt eltűnni, hogy otromba vádak hangozzanak el ellenünk; mi bennünk megvan s ha nem volna meg,

nem volnánk méltók a protestáns nevezetre, az 'az erkölcsi bátorság, a melynek birtokában oda merjük kiáltani a néppárti fanatikus vezetőknek: *ti a haza ellenségei vagytok!*

Visszautasítjuk azt az otromba vádat, a melynek ilyen alakban adtak kifejezést a budapesti pápásgyűlésen: *a protestántizmus az oka a vallástalanságnak*. Eltekintve attól, hogy klérus-tag vagy laikus szájából jött ilyen nyilatkozat, azt minden művelt embernek tudnia kell, hogy a *vallásosság egyéni dolog, lelkiismereti ügye mindenkinek*. A protestántizmusnak éppen abban áll világtörténelmi nagy jelentősége, hogy a Megváltó által hirdetett *egyéni hitet* újra életre hívta azzal a *történeti hittel* szemben, a mely a dogmatizmus nyakat szorító, tétet meghajlító járma alatt *megölte az egyént hitbelileg s erkölcsileg*. A pápai széknek nevezett, a képzelet szeszélyes játéktervi nyomán létesült chiméra megoldókölte az emberben az embert, az evangéliom által szabadságra hívott teremtes remeket rabszolgaságra alacsonyítá, a melyből a protestántizmus emelte ki s a megfertőzött ember ismét emberré lön, dicsőségére alkotójának, méltóságára önmagának. . . . Ezt a protestántizmust vallástalannak bélyegezni, csak egészégtelen észjárású emberekől várhatni, a kik mint ilyenek kívül helyezendők azon a társadalmi körön, a melyben a műveltség, a tudományosság s a józan értelem uralkodnak. . . . Félreérthetlen, félremagyarázhatlan a cél ama vád hangoztatásában. — Lealacsonyítani, a föld sarával bekenni a magyar protestánsokat s a bigott népben gyűlölséget gerjeszteni irántok, hogy esetleg egy magyar Bertalan-éji mészárlásra is alkalom nyújtassék!

Azok előtt a kik a protestántizmus világ átalakító eszméit ismerik, nem lehet feltűnő ez az erős hang, a melyen szólunk, mert nyilvánvaló előttük, hogy a magas foku méltatlankodás adja e szavakat ajkunkra, az a szent borzalom, a melylyel eltelve kell lennünk mindnyájunknak, a kik a Krisztus evangéliomát ismerjük, a kiknek lelki szemeink előtt az antikrisztus borzalmas uralmának a körvonalai mutatkozhatnak, a mint tapasztaljuk, hogy papismus hívei meghamisítják az égi tudományt, megszenteltelenítik azt a vallásos igazságot, a mely Istentől s nem emberektől való. Mintha attól kellene tartanunk, hogy az „a mi Istentől született,“ nem győzi meg a világot, hanem az, a mi a Syllabusokban nyer kifejezést! Mintha a két ezer esztendő leforgása csak arra való lett volna, hogy a Krisztus tudományának meghamisítói jussanak diadalra s az artatlankok véreseppeivel öntözzék a földet, széles e világon!

Visszautasítva tehát az otromba vádat, a melyet ellenségeink a világ szájára bocsátottak, meg-

győződésünk teljes erejével kiáltjuk: *ti vagytok a vallástalanok, ti a pápában ember-istent tisztelők, a kik a lelket megölik!*

De kötelességünk azt is kimutatni, mint visszhangot adóknak, hogy a budapesti pápas gyűlésen szónoklók a hazának ellenségei!

Erezzük, a legnagyobb mértékben érezzük az ez állításunkkal járó felelősséget, de épen a felelőség terhének nyomása alatt rá akarunk mutatni arra, hogy miért kell ezeket az embereket a haza ellenségei gyanánt tekinteni?!

Régen meg van az már állapítva s bizonyításra egyáltalán nem szorúl, hogy a pápas egyházhoz tartozók folytonosan összeütközésben vannak vagy az egyházi, vagy az országos törvényekkel; valamint az is kétségszövevénytelen igazság gyanánt van megállapítva, hogy a prot. egyház hívei mindenütt nemzeti jellegűek s az egyházi és hazai törvények között soha sincsen összeütközés. Ennek a két igazságnak az egyszerű felemlítése is elegendő lehetne arra, hogy azok, a kik a vallásosságot r. kath. értelemben veszik, a mint a budapesti pápas-gyűlés vezetőinél tapasztaltuk, azok jó hazafiak nem lehetnek. De hogy közelebbről is megvilágítsuk e kérdést, nem lesz felesleges többet is mondani.

A papismusnak nincs, s szervezeténél fogva nem is lehet más célja, mint földi ország alapítása, ellentétben a Megváltó magasztos eszméjével, a ki ezt hirdette: *az én országom nem e világból való!*... A földi ország alapítására törekvő papismus nem engedi, nem engedheti meg azt, hogy hívei az általa alapított ország törvényeivel szemben más ország törvényeinek engedelmeskedjenek. A papismus nem tűri, nem tűrheti meg azt, hogy földi országának tagjai fölött más világi uralkodók is uralkodjanak mint a tiarás pápák. — A pápa hatalma alatt állóknak nem lehet, nem szabad a nemzeti törekvések támogatói közé állaniok, ha azok a törekvések nem szolgálják egyuttal a pápai hatalom érdekeit is.

Vajjon azoknál, a kik egy ilyen szervezet körében élnek, a kik egy ilyen testület kebelében nevezik magukat vallásosoknak, lehet-e hazafiságról beszélni? S ha a hazafiságnak hódolnak, lehetnek-e vallásosak?.. Vagy — vagy! Ha jó pápista valaki, nem lehet a szó szigorú értelmében jó hazafi; ha jó hazafi valaki, nem lehet pápas értelemben jó katolikus!

Itt nincs harmadik út! S ha a budapesti pápas gyűlés tagjai pápas voltukat állították előtérbe, — ha a „Szent Atya“ imadását helyezik az első helyre, akkor a logika egyszerű, de visszautasíthatatlan erejű törvényénél fogva, a hazaellenesség bűnébe estek mindannyian!... Am hivatkozzanak, a mint hivatkoznak nem egyszer, a magyar r. katolicizmus híveinek ismert (?) hazafiságára, ez a hivatkozás a dolgok kényszerítő okozati láncolata mellett nem felel meg az igazságnak!... Szerenese, hogy a budapesti pápas gyűlésen elhangzott kijelentés kinyilatkoztatóival szemben vannak jó hazafiak s rossz katolikusok!

A papismus magyar hívei kiállították magukról sajátkezűleg a bizonyítványt. A jezsuitizmus által befolyásolt magyar r. kath. arisztokrácia többsége kimondotta az elvet: *első a pápa!*... Nem gratulálhatunk hozzá, csak sajnálkozni tudunk felette s a honfiúi bánat könyveit hullatjuk.

Mi pedig magyar protestánsok, csak legyünk tovább is a magyar hazánk hűséges fiai. Vallásunk nem ütközik össze a haza törvényeivel s az ebből folyó erővel álljunk meg szilárdan, rendületlenül. Eljön, el kell jönnie az időnek, a mikor e magyar haza

nem fogja dédelgetni ellenségeit, hanem szíve vérével fogja táplálni édes gyermekeit.

A haza ellenségeire felhívjuk a magyar protestáns közvéleményt. Kísérje figyelemmel minden lépésüket s minden alkalommal hangozzék fel az ítéletmondás kárhóztató nyilatkozata!

Sajóparti.

TÁRCA.

Adatok a lelkész-avatás történetéhez.

— Lyturgikai tanulmányaimból. —

A „Sárospataki Lapok“ legújabb számából látom, hogy a tiszáninneni egyházkerület, a melynek küzdelmeihez engem annyi szép és felejthetetlen emlékek kötnek, egy nagy és mindenestre irányadó elvi harcot készül megvívni, a lelkész-avatás szertartásával összeköttetésben, különösen azon kérdés felett: kinek a joga a lelkész-avatás? Kizárólag püspöki jog lehet-e ez, igaz protestáns szemlemben és a történet tanubizonyosága szerint, vagy pedig az egyetemes protestáns egyház jogkörébe tartozik?

Nem érzem magamat jogosultnak arra, hogy elébe vágjak e nagyérdékű elvi küzdelemnek. Hanem ehelyett csak mint egy a véleményeknek, a történeti alakulásra való felhívása végett, néhány adatot mondok el, a ntiszt szerkesztő úr engedelmével, a kérdésre vonatkozólag.

A protestántizmusnak mindenben erős alapja a történeti hűség s ezt fogadta el irányadónak; talán ebben is közmegnyugvást teremtő megállapodásra juthatunk el.

Kezdjük a forrás-tanulmányt a reformatió őskútfejnél s ismerjük meg mindenekelőtt Luthernek lelkész-felavatási szertartását, a melyet ő „*Ordinatio ministrorum verbi*“—nek nevezett el.

Ez a szertartás úgy, a mint ő azt maga leírta, a következő módon ment végbe:

A lelkész-felavatási szertartás Luther szerint.

— *Ordinatio ministrorum verbi.* —

Előszőr: Vizsgálat tétetvén, vagy azon vagy a megelőző napon, ha alkalmasak valának, az egyház imádkozik, beszéd által intetvén, ő érettek és az összes lelkipásztorokért, t. i., hogy Isten az ő aratására munkásokat küldeni méltóztassék és tartsa meg őket tisztáknak és álhathatosnak a szent tudományban és a pokol kapui ellen.

Másodszor: Meghajtván térdüket az oltár előtt a felavató és az egyházi szolgák vagy az egyháznak presbiterei, a felavatandókkal a felavatóval együtt körbe helyezik. És az énekkar énekel a „Jövel szentlélek“-et. Erre responsoriumok következnek.

Harmadszor: Ezek bevégeztetvén, a felavató az oltár lépésojére megy és arccal a felavatandók felé fordulván, állva, érthető szóval elmondja I. Tim. 3 részéből: Igaz, beszéd ez: ha, valaki püspökséget kíván, jó munkát szükség azért a püspöknek végezni, feddhetetlennek lenni, egy feleségű férfiúnak, vigyázónak, józannak, megékesítettnek, gazdálkodónak, a tanításra alkalmasnak. Nem bor mellett ülőnek, nem verekedőnek, nem nyereség rútul kívánójának; hanem mértékletesnek, idegennek a harcolástól, idegennek a fősvenységtől. Ki az ő házában jól tudjon eljárni, ki az ő magzati engedelemben tartóztassa minden tisztességgel egybe, mert a ki az ő tulajdon házában nem tud eljárni, mi módon bírhatja az Isten anyaszentegyházát? Nem újnak a tudo-

mányban, hogy valami módon felfuvalkodván, az ördög-
gel egy kárhozatba ne essék. Szükség pedig neki jó
bizonyosságának is lenni a kívülvalóktól, hogy szidalomba
ne essék, és az ördögnek hálójába.

Úgy inti szent Pál az efésusi gyülekezetnek véneit:

Vigyázzatok azért magatokra és az egész nyáját, a
mely felett a szent lélek püspökké tett titeket, hogy
legeltessétek Istennek nyáját, a melyet ő a maga vérével
váltott meg. Mert azt tudom, hogy az én eltávozásom
után vérengző farkasok fognak eljönni ti közétek, a
melyek a nyáját nem fogják kimélni. Tireátok magatokra
is fel fognak támadni olyan emberek, a kik hamis tudo-
mányt fognak hirdetni, hogy a tanítványokat magokhoz
csalogassák. Legyetek azért vigyázók és gondolatok arra,
hogy én három éven át, éjjel és nappal nem szüntem
meg titeket egyenkint könyhullatással inteni.

Negyedszer: A felavató beszéljen e képen, vagy
hasonló szavakkal a felavatandókhoz: „Ime halljátok,
hogy püspökökké, predikátorokká és pásztorokká hivat-
tunk el és azoknak kell lennünk. Nem az paran-
csoltatik, hogy libákat vagy teheneket legeltessünk, ha-
nem a gyülekezetet, a melyet Isten a maga tulajdon
vérével váltott meg és azt Istennek tiszta igéjével kell
legeltetnünk és vigyáznunk és őrködnünk kell, hogy
farkasok és gyűlevészek el ne ragadják a szegény juhokat.
Ezt nevezi ő drága munkának.

Személyünkre nézve is mértékletesen és tisztességesen
kell élnünk, házunkat, feleségünket, gyermekeinket és
cselédeinket, keresztyénileg vezetnünk és szeretnünk.

Készek vagytok-e tehát ezeket megtenni? Mondjá-
tok: Igen.

Ötödször: Ekkor az összes presbytereknek kezeik
azoknak fejükre tétetvén, mondja el a felavató hallható
szóval az úri imát.

Imádkozzunk: Miatyánk! stb.

És hogy ha tetszik, vagy az idő engedi, csatoltas-
sék hozzá a következő ima, a mely csak részletesebben
magyarázza meg az úri imának három részét: „Könyö-
rülő Isten, mennyei Atyánk, te a te szerelmes fiad, a
mi Urunk Jézus Krisztus által így szólottál mi hozzánk:
Az aratás nagy, de kevesen vannak az aratók. Kérjétek
az aratás Urát, hogy küldjön munkásokat aratásra.
A te ezen isteni parancsod szerint kérünk mi szívből
téged, add a te szolgálóidnak, velünk együtt és mindének-
nek, a kik a te szódd által elhivattak, bőségesen a te
szent lelket, hogy mi nagy bőségben legyünk a te
evangelistáid és legyünk hívek és állhatatosak az ördög,
a világ és a test ellen. Hogy így a te neved megszen-
teltesse, a te országod eljöjjön és a te akaratod meg-
legyen. Töröld el hatalmasan a pápistáknak és mohamedá-
nusoknak iszonyú eretnokségét és minden többi szektásko-
dóknak (Az eredeti szövegben „*Rotten*,” csürhe, gyűlevész
áll) dühöngését, a kik a te nevedet káromolják, s orszá-
godat zavarják, s a kik a te akaratod ellen küzdeni és
végre azt megsemmisíteni és elpusztítani igyekeznek.
Hallgasd meg ezen mi könyörgésünket, (a mint azt meg-
ígérted, tanítottad és a mint vigasztaltál) a mint hiszünk
és bizunk a te szerelmes fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus
által, a ki veled és szentlélekkel egyetemben él és ural-
kodik mind örökké.“ Amen.

Hatodszor: A felavató ezekkel a szavakkal buz-
dítsa a felavatandókat I. Péter 5.

„Menjetek és legeltessétek a Krisztusnak nyáját,
mely a ti gondviselésétek alatt vagyon, gondot viselvén
arról nem kényszerítésből, hanem örömet, nem kíváncsán
éktelenül a nyereséget, hanem kész indulattal, sem pedig
úgy, mint uralkodván az Urnak örökségén, hanem úgy,
mint a kik az Isten seregének tükörei legyetek és mikor

megjelenik ama pásztoroknak fejedelme, elveszitek a
dicsőségnek ama fonnyadhatatlan koszorúját.

Hetedszer: A felavató áldja meg őket a keresz-
tjével, ezekkel vagy más szavakkal: „Áldjon meg
titeket az Ur, hogy sok gyümölcsöt teremjete.“ Azután
menjen kiki a maga helyére. És ha tetszik, énekeljen a
gyülekezet.

Ezek bevégeztetvén, énekelje a presbiter az úri
imát. És az először felavatottak kommunikáljanak együtt
az akkor jelen lévő gyülekezettel. A felavató, ha akar,
és ha lehet, azokat közel kísérvén, szintén kommunikáljon.

Luthernek ezen felavatási utasítása latinra is lefor-
dított azon idegenek felavatásának esetére, a kik a
német nyelvet nem értették. Maga Luther ezen felavatási
szertartás szerint 1525 május 14. végezte Wittenbergben
az első lelkész-felavatást s nagyon természetesen, a
szerint jártak el ezen szertartást illetőleg *Melanchton* és
Rörer György archidiaconus is, a kik felváltva, a fentebb
említett évtől 1555-ig, körülbelől 1693 egyént avattak fel
a különböző országokból e célból oda zárandokoló ifjú
lelkészek közül s ezek között 40-et Erdélyből, 20-at pedig
magyar hazánkból.

A reformátor ezen rendtartása képezte aztán alapját
úgy azon felavatási eljárásoknak, a melyekkel a *Bugen-
tagen*-féle módosított formában vagy az 1543 *braun-
schweigi*- és ugyanazon évben kiadott *hildesheimi* egy-
házi rendtartásokban találunk nem csak, hanem a későbbi
összes német protestáns egyház lelkész felavatási szer-
tartásának is. Mindazok a változtatások és módosítások,
a melyek később az idők folytán tétettek, nem érintik
magának a szertartásnak lényegét, hanem annak inkább
csak egyes, sokszor jelentéktlenebb részére vonatkoznak.
Igy például különösen Poroszországban hosszas küzdelem
fejlődött ki az állami és egyházi törvényhozás között a
felett, hogy mi módon állapíttassék meg legcélszerűbben s
mindkét életkör érdekeit leginkább biztosító módon a
lelkészeknek az államhoz való viszonya és mint egyúttal
állami hivatalnokoknak, az állami törvények iránt való
engedelmességi kötelességei, és pedig azon esküben,
melyet azok a felavatáskor letenni tartoznak. Már az
1818. megerősített agendában benfoglalt esküben, a lel-
készek „*mint a keresztyén egyháznak és államnak szolgálói*“
kötelezik magukat; az 1866. és 1867. évben megállapi-
tott és ma is érvényben lévő eskü-mintában pedig a leg-
határozottabban és a legszigorúbban vannak körvonalo-
zva a lelkésznek politikai magatartásában követendő elvei és
kötelességei, a mi különben nem lehet feltűnő előttünk,
ha visszagondolunk azokra a nagy hullámokat vert állami
és társadalmi mozgalmakra, a szocializmusra és kultur-
harcra, a melyek tartották izgalomban épen ezen időben
az egész német birodalmat. Mint érdekes és egyúttal
tanulságos kortörténeti adatok ez irányban hadd álljanak
itt feljegyezve azok az eskü-minták, a melyek szerint
teszik le Németországban az esküt a protestáns, katho-
likus lelkészek és római katolikus püspökök, ez utóbbi
forma különösen azért, mert abból nyilván láthatjuk, hogy
mi módon biztosítja a német állam a maga érdekeit és
jogait a római kuriával és azon esküvel szemben, melyet
a püspökök, mint azt fentebb láttuk, a pápa kezébe
tesznek le, felfogadván még azt is, hogy a szentszék
érdekei és céljai ellen semmitsem tesznek, annak titkos
megbízásait senkinek el nem árulják.

(Folyt. köv.)

Mitrovics Gyula.

¹ *Georg Rietschl*: „Luther und die Ordination.“ Wittenberg,
1889. 12.—16 lap. *Hüffel*: „Das Wesen und Beruf“ stb. II. k. 158.
köv. 1. — *Hermann Hering*: „Hülfsbuch zur Einführung und des
Liturgische Studium.“ Wittenberg, 1888. 155—157 lap.

Aeneas Sylvius Piccolomini „De duobus amantibus Euryalo et Lucretia“-ja.

— Tanári székfoglaló értekezés. —

Irtá és 1898. szeptember 8-án a sárospataki ev. ref. főiskolai imateremben felolvasta

Ifj. Mitrovics Gyula dr. főiskolai gimnáziumi tanár.

Nagytiszteletű és tekintetes Igazgató-tanács!
Mélyen tisztelt tanári kar!
Nemes tanuló ifjuság!

Régóta vagyok már eljegyezve ennek a főiskolának; immár öt éve igyekszem hálám bemutatására.

A becsületes munkás őszinteségével mondok most köszönetet az én munkaadómnak, e főiskolának és mélyen tisztelt előjáróinak, kik bizalmukat mintegy előlegezték nekem; a hü gyermek igaz szeretetével fejezem ki hálámat az Alma Mater iránt azért, a miért ezeknek az érzéseknek tettekkkel való tolmácsolására nekem alkalmat adott.

Akkor, a mikor ezt a kötetet, mely^a a főiskolához fűz, a ref. tanintézetek szép szokása szerint a magam részéről most mintegy megerősíteni készülök, érzem, hogy abban a szerep körben, melyben eddig működtem, sokkal inkább kell paedagogusnak, mint tudósnak lennem; a nevelés általános elveinek sokkal inkább kell érvényesülniök, mint bárhol másutt; sokkal inkább, mint valamely szűkebb tudománykör érdekeinek, ha ugyan tudomány és nevelés jöhetnek valaha ellenkezésbe. Érzem, hogy katetram ez idő szerint inkább gyakorlati paedagogiai, mint akár magyar, akár latin irodalmi. Ezért akkor volna értekezésem tárgya megfelelő, ha azt a gyakorlati nevelés köréből választanám. És erre különösen is bő alkalmat adnának azok a viták, melyek az újabb nyelvészeti vívmányok- és igazságoknak az iskolákban való gyakorlati érvényesítése körül forogtak a mi körünkben és a melyek úgy szólván csak most vágattak ketté. Azok felett a szavak felett is bizonyára mindnyájan sokat elmélgedtünk, a melyekkel közigazgatónk iskolai ünnepi beszédeiben s a nt. algondnok úr adhortatióiban a felett panaszkodtak, hogy némely társadalmi léhaskodások és nyegleségek az iskolák falai közt is mindinkább tért foglalnak. Noha ebben az irányban is meg van a saját meggyőződése, mégsem bocsátkozom ennek a kérdésnek fejtegetésébe, mert ezen a téren az állam, a társadalom és az egyes iskolai testületek egyetértő s hatalmi köreik iránt nem érzékenykedő munkájára volna szükség, ezt pedig egyesek felszólalása elő nem teremtheti, még akkor sem, ha erre talán a helyes utat mutatná is meg; s a kíváncsú és várt gyümölcs helyett csak vihart hozhatna.

Legyen szabad azért abba a hibába esnem, hogy így, mintegy tanszékemen kívül, a renaissance-kori latinságnak egy olyan termékével foglalkozzam, mely nagyon közéről érdekli a mi irodalmunk történetét is. Es ez Aeneas Sylvius Piccolomininek „De duobus amantibus Euryalo et Lucretia“ című prózai regénye.

I.

Aeneas Sylvius, a ki, mint II. Pius pápa, olyan nagy szerepet játszott a világtörténetben, s hazánk azon kori nagy embereivel is összeköttetésben állott, ifju korában nem a papi pályára készült. Csak miután 1432-ben IV. Jenő pápa által az ellnpápaság viszályainak kiegyenlítése végett Baselbe összehívott zsinaton tüzetesen megismerkedett az egyházi ügyekkel, sőt ottani szereplése által mint zsinati fogalmazó, majd fő-abbreviator,

jelentékeny befolyásra is szert tett, akkor lépett határozottan egyházi pályára. Mint ilyen, elsőben „szolozmás“ (psalmista), majd igen előkelő, milanói származású főpapok mellőzésével, Picciolpassi pártfogása következtében, minden felszentelés nélkül milanói prépost. De ennek az állásának jövedelmét, a különböző pártusokban való részvétele miatt, különösen pedig Rosiate Izidor, a káptalan jogi képviselőjének s magának IV. Jenő pápának is beavatkozása után csakhamar elvesztette. Így történt aztán, hogy miután előbb már III. Frigyes az akkori idők szokásaként, ünnepélyesen „költővé koszorúztatott,“ Zsigmond császár hírneves kancellárjának, Schlick Gáspárnak lett magántitkárává. Előkelő összeköttetései, de meg bizonyára könnyelmű hajlamaival járó nagy költségei miatt is, nem egyszer igen kellemetlen anyagi zavarokba jutott. Ismét papi állomás után látott tehát. Nagy befolyású pártfogója, a passauai érsek, Aspachba nevezte ki parochusnak*). Hogy Aeneas Sylvius új állomását elfoglalhassa és bécsi kötelezettségének is eleget tehessen, pénzre volt szüksége, melyet csak tolla által vélt előteremthetni. Ilyen helyzetben írta Bécsben 1444-ben „De duobus amantibus Euryalo et Lucretia“ című elbeszélését, valamint a 16 éves Zsigmond tiroli hercegnek ajánlott „Epistola amatoriát“ is.

Az elbeszélés keletkezésének benső indító okait, valamint az egésznek történeti hátterét s erkölcsi tanulságait, jobban mondva a mese sikamlóssága miatt szükségesnek tartott mentegetődzést maga mondja el abban a két levélben, melyet művéhez mintegy bevezetésül csatol s a melyek közül az egyiket Marino de Sozzinihoz, a másikat pedig egykori főnökéhez, Schlick Gáspárhoz intézte.

Sozzini, cz a nagy humanista, egyik legkedvesebb tanára volt Aeneas Sylviusnak, midőn ő, mint 18 éves ifju, a sienai egyetemen megkezdte magasabb tanulmányait. Lelkük szellemi rokonságuk miatt annyira összerorrott, hogy később a legbensőbb és legbizalmasabb baráti viszony fejlett ki tanító és tanítvány között s folytonos levelezésben állottak egymással. Sozzini több ízben felszólította barátját, hogy írjon neki „valamit a szerelemről.“ Erre vonatkozik az elbeszélésünk első levél. Ebben egy humanista affektálásával mondja szerző: „oly dolgot kívánsz tőlem, a mely az én korommal is alig fér össze, a tieddel pedig éppen ellentétben áll, azzal homlokegyenest ellenkezik. Én, a ki már csaknem 40 éves vagyok, ugyan mit is írhatnék a szerelemről valami olyasmit, a mit te, mint 50 éves ember meghallgathatnál. Az eféle dolog csak ifju lelkeket képes gyönyörködtetni, csak az ő szívöket táplálhatja az ilyen. Az öregek valóban csak olyan mértékben alkalmasak a szerelmi kalandok hallgatására, mint az ifjak az okosság tanácsának követésére. Igazán nincs is valami veszedelmesebb, mintha valaki megfelelő tehetség nélkül próbál minden áron szerelmeskedni... De te annyi jótéteménnyel voltál irántam, hogy kéresem teljesítését nem tagadhatom meg, jóllehet a rútának egy kis vegyülete sem lesz abból mellőzhető... Mondom, engededek hát kéresemnek, már csak azért is, mert csakugyan van-e valami általánosabb a világon, mint a szerelem? Van-e olyan ifju, a ki betöltvén a 30-ik évet, ne hordozta volna egy vagy más alakjában a szerelem terheit. Erre én magam vagyok tanubizonyosság — őszintéskedik szerzőnk — a kit ezerszer sodrott

*) Ez életrajzi adatokat lásd a következő helyeken: Pór Antal: Aeneas Sylvius II. Pius pápa. Élet- és korrajz. Budapest, 1880. Szent István-társulat. Mangold cikke a Herzog: »Realencyklopedie«-je XI. k. 702. l. Budapesti Szemle 1882. 201. l. Pór Antal nem emlékezik meg Aeneas Sylvius aspachi papságáról.

veszélybe a szerelem. Egyébiránt — folytatja tovább — most nem a magam, hanem a más szerelmi kalandját akarom előadni... Nem is a multnak példáit elevenítem fel, hanem egy, még most is élő egyén szívének lángját mutatom meg... Hallgassák hát meg ezt az ifjak, és okulván az esetből, vigyázzanak, hogy ifjuságuk a szerelem áldozatául ne essék. Ez a történet arra is megtanítja az ifjakat, hogy ne vágyakozzanak a katonai életre, a melynek több az epéje, mint a méze; hanem kerülván a léhaságot, a mely esztelenné teszi az embereket, szorgalmasan gyakorolják az erényt, a mely egyedül képes boldogítani annak birtokosát. Hogy pedig mennyi veszedelem van elrejtve a szerelemben, ha talán azt valaki még nem tudná, ebből ezt is megtanulhatja. Éljen boldogan, és olvasd el figyelemmel a történetet, a melyet megírnok késztetél.¹⁾

A másik, cz előtt álló levél, mint említettük is már, *Schlick Gáspár*hoz van intézve. A »De duobus amantibus« tulajdonképen ő róla szól. Euryalus maga Schlick Gáspár. Aeneas épen azért írja hozzá ezt a levelet, hogy mintegy engedelmet kérjen tőle kevéssel előbb lejátszódtott szerelmi kalandja elbeszélésére. A levél bevezető részében előadja, hogy Sozzini kérése indította őt az írásra s közben a humanistáknál nem ritka magasztalással írja le Schlick előtt Sozzinit, mint párját ritkító, nagy tudományu térfiut, valóságos polyhistort. A levél végén ezeket írja: »Én a két szerető szív történetét csak leírtam, de nem gondoltam ki. Az egész Sienában történt, midőn Zsigmond császár ott időzött. Te szintén ott voltál, és ha jól értesültem, épen te voltál a szerelmi történet egyik hőse. Arra kérlek azért, hogy a midőn e történetet elolvasod, ítéld meg, ha igazat írtam-e?« s aztán visszaemlékezvén az elmúltakra, amennyiben az elmondottak közül némelyek reád vonatkoznak, ne szégyeld miattok magadat, mert végre te is csak ember voltál s ki sohasem érezte szívében a szerelem tüzeit, az vagy érzéketlen kődarab, vagy szörnyeteg vadállat.²⁾

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

A f.-borsodi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

A f.-borsodi ev. ref. egyházmegye folyó hó 6-án tartotta meg őszi közgyűlését a hegymegi egyházban Vadászy Pal esperes és Ragályi Béla egyházmegyei gondnok elnökleite alatt, nem épen nagyszámú közönség jelenlétében; a mely — nálunk szokatlan — jelenségnek oka kétségtől abban keresendő, hogy a gyűlés tartásra kitűzött hely, a többi egyházaktól meglehetősen távol esvén, kinek a gyűlésen elintéztetni való dolga nem volt: otthon maradt.

A gyűlés a templomban esperesi imával s gondnoki megnyitó-beszéddel vette kezdetét, ezeknek elhangzása után az esperesi jelentés olvastatott fel, mely jegyzőkönyvünkben egész terjedelmében ki fog nyomtatni.

A gyűlés kiemelkedőbb tárgyai a következők voltak:

A világi főjegyzői állásra Bárczay László eddigi világi aljegyző választatván meg, az ő helye Molnár

László Sajószentpéter város főjegyzőjével tölthetett be; mindketten a gyűlés jó kívánatai és szívélyes üdvözlése mellett foglalták el helyöket a zöld asztalnál. Az első már régóta számot tevő munkása egyházmegyénknek, az utóbbi első szereplésénél is bizonyosságot tett arról, hogy be fogja váltani a hozzáfűzött reményeket.

A két új lelkész: Bodnár Béla R-Szendre, Beregszászy Ferencz pedig Meszesre behelyeztettek, kiket már a tavaszi gyűlésünkön megerősített Tóth Menyhért szilvási lelkészszel együtt felszentelésre is ajánlott egyházmegyénk. — Segéd lelkész kettő kebeleztetett be: Simon Gyula és Csiky Zoltán, az első Bánfalvára, a második Varbóra rendeltetvén segédül.

Az üresedésben levő tanítói állomások következőleg tölthetett be: Gál György a s.-szentpéteri harmadik tanítói állomásra, Remenyik Lajos Abodra, Károlyi Lajos a kazinczi második tanítói állásra, Vajda Géza Lászlófalára, Varga Kálmán Barczikára véglegesen, — Tóth András pedig Damakra — oklevél szerzés kötelezettsége mellett ideiglenesen behelyeztettek.

Nagy érdeklődés mellett tárgyalatott a kolozsvári szeretetház ügye, mely az őszi egyházkerületi gyűlés napi rendjére is kitűzetvén, annak alapszabály tervezete tanulmányozására egy bizottság küldetett ki, mely bizottság munkálatának alapján egyházmegyénk a következő álláspontot foglalta el: Minden kétségen felül áll, hogy a cél, mely a kolozsvári szeretetház alkotóinak szeme előtt lebeg felemelő és magasztos; de amennyiben egyházmegyénknek ily célra felajánlható alapítványa nincs, annak fentartásához alapítvánnyal nem járulhat; de továbbá más részről, mivel az országos árva-gyámintézet megalakulása, az egyházkerületnek a fentartása, és egyházmegyei gyámtárunknak továbbfejlesztése majd nem megbírhatalan terhet ró lelkészeinkre: a lelkészekből kívánt évi 2 frt hozzájárulást sem adhatja meg, annnyival inkább, mert ezen fizetési kötelezettséggel nincs arányban a kerületünkben felveendő árvák száma sem.

Nem zárkozhatik azonban egyházmegyénk ridegen ezen nemes cél érdekében tett felhívás elől, hanem az egyes egyházak, lelkészek esetleges adománya mellett, a szeretetház megvalósulása után, egyházmegyénk is, egy meghatározott és egyszersmindenkorra szóló adományt fog ezen nemes célra juttatni.

Az egyházmegyei tanügyi bizottság több fontos és életrevaló indítványt terjesztett a gyűlés elébe, mely indítványok közül különösebben figyelmet érdemlők az alábbiak:

Az iskolából és életből meritett tapasztalat azt bizonyítja, hogy a gyermeki szív és kedélyképzés ma nap-ság sok helyen alább hanyatlott s a prózában előadott erkölcsi nemesítő történeteknek múlt hatása van, — a kedély és szív képzés pedig legalább is ér annyit, mint az értelem fejlesztése: nem volna e czélszerű a régi »arany A. B. C.« átdolgozott szövegét a most használatban lévő tanterv keretébe beilleszteni, hogy így a népiskolai növendékek, versbe foglalva, magyarázat és előmondás után tanulnak meg az erkölcsi igazságokat?

A konfirmációi kis káté ügye öt évtől óta függőben van; a konfirmáció, — ámbár az egyházkerület kimondotta, hogy az mindenütt az évszázó vizsga utáni vasárnapon tartassék, nem történik ugyanazon időben; tehát nincs meg e tekintetben az egyöntetűség.

A Nagy Sándor-féle fali olvasó táblák kinyomatását az egyházkerület tanítóinak nagyrésze óhajtja s mégis mind ez ideig késik az. Mi oka vagy akadályja van a késlekedésnek, szeretné tudni a bizottság, valamint

¹ »Aeneas Sylvii Piccolominei Senensis, qui post adeptum pontificatum Pius eius nominis secundus appellatus est, opera, quae extant, omnia.« Basileae ex officina Henrici Petri 1571. 623. l.

² U. o. 622. l.

egyházmegyénk is? Mindezen indítványok a főtiszteletű egyházkerületre felterjesztettek.

Élénkebb vitát keltett az egyházmegyei papi értekezlet jegyzőkönyvének azon része, melyben a vasárnap megrontói ellen szigorú intézkedés megtételét sürgeti. — Tapasztaljuk azt ugyanis mindnyájan, hogy a mi protestáns híveink a vasárnapot — különösen nyári időszakban — nem tartják oly tiszteletben, mint azt e nap szentsége megkívánja; mindenféle munkát épen úgy végeznek azon, mint a hét bármelyik napján. — Ezen elszomorító jelenségnél még leverőbb hatású a polgári hatóságoknak azon eljárása, hogy míg a szent István napi tilalom áthágóit 10—20 frt pénzbírsággal sújtják, addig a vasárnap megrontói ellen — ismételt megsürgetés daczára sem tesznek semmit. Abban történt aztán a megállapodás, hogy a főtiszteletű egyházkerületet kéri fel a közgyűlés, hogy a megtorló intézkedések megtételére az illetékes hatóságot hívja fel.

Két lemondó, illetve búcsulevél is érkezett gyűlésünkre, az egyik Debreczeni Gábor f.-nyárádi nyugalomba lépett lelkésztől, egyházmegyénk volt esperesétől az utóbbi időben tanácsbírójától, a másik Csizmadia Jenő bánhorváthi lelkésztől, lemondva mindketten az egyházmegyénkben viselt állásaikról.

Ezen lemondó levelek felolvasása alkalmával, mint sötét felhő nehezült a lelkekre a fájdalom lehangoló érzése; mert egyházmegyénk e két férfiban oly buzgó hivatalnokait veszíti el, kik közül az első 56 évi lelkészkedésének nagy részét egyházmegyénk szolgálatában töltötte el s a ki nemcsak ifjú kora lángoló tűzét, nemcsak férfi kora erejét, de hanyatló korának hamvadó tűzét is egyházmegyénk oltárán lobogtatta el, mint ifjú a jegyzői teendők, mint életerős férfiú az esperesi terhek, mint idős ember a tanácsbírói teendők, megbízások teljesítésében; az utóbbi pedig néhány évi hivataloskodása alatt is fényes példát mutatott arra, miként kell a közbizalomnak megfelelni s a magunkra vállalt megbízásokat önzetlenül, lelkiismeretes buzgalommal végezni. Méltán megérdemlik azért azt az erkölcsi jutalmat, — hogy elismerésre méltó szolgálataikat közgyűlés megköszönve: érdemeiket jegyzőkönyvében megörökítette.

Egy fegyelmi ügy, — mely a panaszlott lemondásával s a panasz visszavonásával véget ért — s egy néhány közíg. bírósági ügy elintézése után, az egyes egyházak apró-cseprő ügyei intéztettek el, a melyek azonban még másnap is igénybe vették a hivatalnoki kar idejét.

Nem zárhatom be azonban tudósításomat a nélkül, hogy úgy a szívesen látó lelkész családnak, mint a kicsiny hegymegi egyháznak köszönetet ne mondjak. a gyűlés hosszúra nyúlt ideje alatt tanusított előzékenysége és valóban magyaros vendéglátásáért, mely köszönet nyilvánításhoz a gyűlés minden tagja csatlakozik.

Bartha Mihály,
e. m. főjegyző.

Az ungi ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Az ungi ev. ref. egyházmegye f. évi augusztus 30-án tartotta meg a bátfai egyházban őszi közgyűlését, Szabó Endre esperes és Komjáthy Béla egyházmegyei gondnok elnöklete alatt. A hála legszentebb érzelmeit költötte fel keblünkben az esperes buzgó imája, melyben Isten megsegítő kegyelmét kérte tanácskozásunkra azon szent helyen, melynek sirboltjában nyugosznak porai azon testvér-párnak, kik az ungi egyházmegye híveinek keblében örök emléket emeltek fejedelmi hagyományukkal.

Majd egyházmegyénk világi gondnoka ékesen előadott megnyitó beszédében kitartásra és áldozatkésztségre buzdította egyházunk híveit, kijelentve, hogy minden igaz protestáns ember, ki egyházát hűségesen szolgálja, egy apostola a szabadságnak, példákkal bizonyította be, hogy az evangélium és szabadság egymástól elválaszthatlan, lelkesítő szavakkal buzdított mindnyájunkat, hogy ezen szent örökséget védjük minden támadás ellen, s igyekezzünk azt a maga tisztaságában adni által utódainknak.

Ilyen mélyreható buzdítás hatása alatt kezdtük tanácskozásunkat, örvendezve azon kijelentésnek, hogy Szaplóczay Bénéjmin nagy-gejőczy lelkész és neje 12 frtot adományoztak az ungi egyházmegyében valamikor felállítandó leány-növeldére; de elborongott lelkünk, midőn azon bánatos jelentést vettük, hogy egy agg lelkész-társunk, a 90 éves Rásky Endre, kidőlt sorainkból.

Majd jöttek a fontosabb és kevésbé fontosabb ügyek, melyek úgyszólván az egyházmegye zöld-asztalán lagnak, melyeket, ha a közgyűlés vagy a bíróság bölcsessége kitelepít a zöld-asztalról, mindig újból kopogtatnak, más alakban, más gunyába öltöztetve, hol derűtséget, hol kellemetlen érzelmeket keltve.

Egymásután szép sorrendben vonulnak fel azon apróbb házi ügyek, melyekkel holmi díjlevél-csonkításokat, fizetés levonásokat tervezget a hagyományos prot. áldozatkésztség, mik legtöbbször alap nélkül lévén, némi intés kíséretében visszautasíttatnak. Nem hiányoznak a panaszok itt ott a belső emberek ellen sem, de a melyek alapját legtöbbször a fizetni nem akarás képezi!

Igen fontos mozzanatát képezte tanácskozásunknak a kolozsvári szeretetház tervezete, melynek legfontosabb alapkövét képezi azon szelid roham, melyet a királyhágóninnyi zsebek ellen intéznek királyhágóntúli testvéreink; de hát egyházmegyénk e célra felajánlható alappal nem rendelkező; azt magáévá nem teszi; az egyházak és lelkészek amúgy is sok felől igénybe vett erszényét nem kívánja igénybe vétetni oly intézmény érdekében, mely nagy áldozatot, de kevés szívesiséget és jogot nyújtana.

Díjlevelek és Jelentő-ívek bíráltattak és terjesztettek fel az egyházkerületre, melyek ott találnak elintézt, valamint a közalapi és rendkívüli segély-kérvények is, melyek bizony szép számmal kopogtatnak a kerület ajtaján, pártfogást esedezve.

Mint szép és utánzandó példáját a jóakaratsnak, említem meg a csomonyai egyház azon intézkedését, melylyel a belső emberek részére teljesített munkát jövőben pénzen váltja meg, a mivel sok kellemetlenségnek és surlódásnak veszi elejét.

Több közigazgatási ügy is nyert elintézt, de néhány alaki hiány miatt függőben maradt, melyek majd ismét előkerülnek, mert mi lenne az egyházmegyéből, ha panaszokkal nem zaklatná. Volt egy pár fegyelmi úton induló ügy is, de egyet sem lehetett a §-ok kárpadjára vonni. megszüntetéssel végződtek.

Igy folyt le gyűlésünk közmegelegedésre, elnökeink tapintatos vezetése mellett, kiket Isten sokáig tartson meg a mi dicsekedésünkre.

De nem mulaszthatom el, hogy e helyen köszönetet ne mondjak Kis László bátfai lelkésznek és az egyház ifjú gondnokának, kik szíves vendégszeretettel forgolódtak, hogy a szellemi munkában megfáradt vendégeiket a fehér asztal örömeiben részeltessék. Isten áldja meg a bátfai kisded egyház híveit, vendégszerető lelkészét és gondnokát.

H.

IRODALOM.

* **Rácz Kálmán** balsai ref. lelkésztől megjelent „*Egyházi beszédek*” című munkájának első kötete, nagy 8° alakban, tartalmazva: 30 közönséges és ünnepi alkalomra való beszédet. Ára 3 korona 30 fillér, kapható a szerzőnél. Részletes ismertetését, több e nemű munkákkal együtt, később fogjuk adni, — addig is ajánljuk az érdeklődők szíves támogatásába.

* **Protestáns Árvaházi Képes Naptár** *Kenessey Béla* szerkesztésében s *Hornyánszky Viktor* kiadásában. XXV. évfolyam. E közkezdveltségű naptárunk mostani kiadásában is érdekes tartalommal jelent meg, adván verseket *Sántha Károlytól, Vargha Lászlótól, Szabolcska Mihálytól, Jámbor Lajostól, Tóth Istvántól, Forgács Endrétől, Ladányitól és Varga Lajostól*, — prózai dolgozatokat a szerkesztőtől, *Forgács Endrétől, Borsos Istvántól, S. Szabó Józseftől, Diósi Mártontól és Ladányitól*. Minden egyes dolgozatot nagy lelki haszonnal olvashatnak prot. hiveink, a kiknek a legmelegebben ajánljuk e naptárt, a melyben mindazt a naptári részletet is megtalálják, a melyek a sokkal drágább más naptárakban szoktak lenni.

* **Koszorú.** Prot. Irodalmi Társaságunknak ebből a nagybecsű népies vállalatából megjelent az újabb tíz füzetes sorozat, ezúttal igen helyesen 4—4 kros füzetekben, hogy a kelendőség annál nagyobb lehessen. Bibliái egyh. történeti s társadalmi tartalmúak valamennyien, a melyeknek egyike-másika ellen emelhetni ugyan kifogást, de általában mind elég alkalmas arra, hogy a hitvány ponyvairódműveknek népbolondító hatását ellensúlyozzák.

* **Előfizetési felhívások.** A sárospataki ev. ref. jogakadémiának egyszerre két munkás tagja fordul a nagy közönséghez irodalmi vállalkozásának támogatása céljából. *Dr. Finkey Ferenc*, jogakadémiánkon a büntetőjog tanára: „*A magyar büntető eljárás tankönyve*” cím alatt óhajt egy munkát közrebocsátani, a mely a joghallgató ifjúságnak, a bírói és ügyvédi pályák jelöltjeinek s esetleg a bírói es ügyvédi karnak is biztos útmutató akar lenni. A 28—30 nyomtatott ívre terjedő munkának előfizetési ára 4 frt. — *Dr. Szabó Sándor* a magyar pénzügyi jog előadója: „*Illeték-egyenérték*” (Equivalens adó) című, körülbelül 40 ívre terjedő, munkáját kívánja közrebocsátani, a melynek szükséges voltát maga a lelkeszi testület is érezheti. A mű előfizetési ára 4 frt. — Az előfizetések mindkét munkára vonatkozólag az illető szerzőkhöz küldendők, még pedig az elsőre okt. 1-ig, az utóbbira okt. 15-ig. — Mindkét kiadásra készen álló művet a legmelegebben ajánljuk az érdeklődők hathatós pártfogásába.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A nemzeti gyászban,** a mely Erzsébet királyné elhunytával borult Magyarország népeire, teljes mértékben osztozik a sárospataki főiskola tanári kara s ifjúsága. — Mikor az első hír megérkezett — szept. 11-ikén reggel 8 órakor — a gyalázatos büntényről, a mely a legnevesebb női lelkek egyikének megsemmisülését idézte elő, a főiskolára rögtön kitűzték a fekete zászlót, a melynek láttára ideges izgatottság fogta el az embereket, a kik mély megdöbbenéssel hallgatták aztán a szűk szavú táviratot: „A királynét meggyilkolták Genfben, a mint hajóra akart szállani.” . . . Mi sem akartuk elhinni, mint anynyian, hogy akadhat egy szívvel-lélekkel felruházott,

embernek nevezett lény, a ki gyilkos kezét emelhetné az ellen a nő ellen, a ki királyi székét csak a jóság gyakorlására használta fel! . . . Vártuk mindnyájan a megrendítő hír megcáfolását . . . de hasztalan! Mikor a lapok által bizonyosakká lettünk az irtóztató csapás valóságáról, a mikor megtudtuk, hogy az anarchizmus romlott lelkű követője, az emberiségéből teljesen kivetkőzött, bestiává lett Luccheni töre csakugyan kioltá királynénk életét s a nemzetünk szívéhez forrott királyné ott fekszik a genfi Beau-rivage hotelnek egy szobájában ravatalra téve, főiskolánk közigazgatója szept. 12-én összehívta a tanári kart, hogy a nemzetünket ért csapás felett érzett bánatunknak kifejezést adjon a sárospataki főiskola is. Köziskolai székünk megilletődéssel hallgatta meg az igazgató szomorú jelentését s elhatározta, hogy részt vesz a nagy gyászban oly módon, hogy részvét-feliratot intéz a legsúlyosabb megpróbáltatásnak kitett királyhoz, a ref. egyház által rendezendő gyászünnepélyen testileg fog megjelenni a tanuló ifjúsággal, külön emlékünnepelet fog rendezni a főiskola körében, a nagy halott temetése napján az előadások s tanítások szünetelni fognak s 30 napig gyászt fog viselni a tanári kar s ifjúság. — . . . Vajha az az általános részvét, mely a művelt világ minden részéből olyan bensőleg nyilatkozik meg, enyhíthetné a király mélységes bánatát s csakugyan úgy volna, mint maga mondá: nem rendül meg Istenbe vetett bizodalma! . . . Az Úr legyen a király lelkével!

— **Halálozások.** *Kovács Ferenc*, szigorló orvosnövendék, *Kovács Albertnek*, a budapesti ref. theol. akadémián nagy nevű tanárának szép reményű fia, a ki a legkitünőbb sikerrel végezte tanulmányait s odaadólag munkálkodott a betegek gyógyítása körül, szept. 4-én, életének 22-ik évében tüdővészben elhunyt. — A mélyen sujtott édes atya bánatában igaz részvéttel osztozunk s legyen áldott a korán elhunyt ifjúnak emlékezete. — *Béteky Albert*, a budapesti ref. főgimnázium ifjú tanára szept. hó 8-ikán a Sátoralja-Ujhelyből Szomotor felé menő gyorsvonat kerekei közé veté magát s szörnyet halt. Temetése Szomotoron ment végbe nagy részvét mellett. — Az Isten legyen irgalmas a szörnyű véget ért ifjú kartsárnak.

— **Tanári kinevezés.** *Molnár József* kisujszállási ref. gimn. tanárt a vallás- és közoktatásügyi miniszter a miskolci ref. főgimnáziumba nevezte ki rendes tanárrá.

— **Lelkeszválasztások.** Az amerikai magyar ref. missiói egyházmegye előjárósága meghívta lelkészekül a *pittsburgi* állásra: *Konyha Pál* nagy-bózsai, a *clevelandira* pedig *Kovács István* abauj baktai lelkészeket. — Jellemző körülményként említhetjük fel, hogy a nevezett missiói egyház hivatalos pecsétje, a mint a meghívási okmányokon láthatni, egészen azonos a sárospataki főiskola czimerével . . . (o.)

— **A papszentelési püspöki jog** olve ellen, a melyet egyházkerületünk aug. 30-iki értekezletén el sem képzelt, s még kevésbé indokolható okok alapján jónak láttak indítványba hozni, a „Protestáns Egyh. és Iskolai Lap” is felemeli szavát a következőleg: „*Papszentelés.* Ugy látszik, hogy a magyar kálvinista egyházban a *lelkészavatás* helyett használt eme helytelen kifejezésnek valódi tartalma is készűl lenni. A mint ugyanis a Sárospataki Lapokban olvassuk, a tiszáninneni egyházkerületnek, egy, a püspök által összehívott értekezlete a múlt hó 30-án a lelkész felavatás kérdésében, a theol. tanári kar véleményével ellenkező javaslatot készített, a mely szerint „a papszentelés püspöki jog” s „a papszentelés a püspök akadályoztatása által elmarad.” E szerint tehát püspökeink *rendi* jogokat is nyernek már? Videant consules! videant, hogy ez a kovász meg ne poshaszssa az egész tészta.” — Mi is ismételjük a figyelmeztetést: videant consules, hogy a kriptopapismusnak kaput ne tárjanak!

— **A tiszántúli ref. egyházkerületi egyházi értekezlet közgyűlése** a kitűzött napon, szeptember 7-ikén ment végbe Debrecenben, nagy számú világi s papi személyek jelenlétében. A gyűlést megelőző napon szak-

bizottsági értekezletek tartottak s a nagy választmány ülésezett az előterjesztendő javaslatok tárgyában. Gyűlés napján először istentisztelet volt a nagytemplomban, ahol Dr. Erdős József theol. tanár prédikált a Péter I. 4. II. r. 9. v. alapján az ember méltóságáról s hivatásáról. A gyűlést Kiss Áron püspök nyitotta meg nagy hatású beszéddel, a melynek keretében arra a két fő célra mutatott rá, a mely az értekezlet előtt áll. Első tárgyként a nagybányai ref. egyházmegye javaslata került tanácskozás alá az egyházi fegyelemről. Többek hozzászólása után egy bizottság küldetett ki konkrét javaslat készítésére, mert általános volt a meggyőződés, hogy a kérdés olyan fontosságú, a mely elől nem lehet kitérni. Az egyházi adózásról szóló javaslat, valamint a Dr. Bartha Béla indítványa az egyházi statisztika készítése tárgyában, a jövő évi gyűlésre halasztott, miután az elsőre vonatkozólag az adatok még nem teljesek, ez utóbbi pedig módosított alakban adatott elő. Az esperesi kar s a debreceni presbitérium javaslata, a mely diakonissza-képző intézet felállítására vonatkozott, elvileg elfogadtatott, de a kivített a későbbi időre halasztotta az értekezlet, megbízván a nagyválasztmányt, hogy a jövő gyűlésre dolgozza ki részleteiben is e nagy fontosságú indítványt. Az alapszabályok revíziója is a jövő gyűlésre halasztott, miután lényeges elvi eltérések foglaltatnak a változtatásokban. Élénk eszmecsere folytattak a Bartha Mór indítványa felett, mely egy protestáns napilap létesítésére irányult. A közhangulat a javaslat mellett nyilatkozott s a Széll Farkas elnökle alatt kiküldött bizottságnak tételt feladatává, hogy a kérdést dolgozza ki, megállapítván a lap irányára, szerkesztési módjára, anyagi s erkölcsi eszközeire s biztosítékaira vonatkozó részleteit. A „Teli Ujság”-nak egész évben való megjelenését határozta el az értekezlet, a tudományos theol. munkák kiadását sürgető javaslat pedig egy bizottságnak adatott ki. Kimondotta az értekezlet a theol. tételekről szóló előadások tartását. Az értekezlet pénztárnokának a jelentése tudomásul vetett s a felmentvényt megadta a gyűlés, a melynek jövő évi színhelye Hodmezővásárhely leendő.

(s.)

— **A debreceni ref. akadémia tanrendje** szerint a theol. szakon 4 előadó tanár 15 tantárgyat fog előadni a jelen iskolai év első felében heti 52 órán; (Tóth Sámuel nem tart előadást); a jogi szakon 8 tanár 19 tárgyból hirdet előadást heti 83 órán, míg a bölcsészeti szakon 6 előadó tanár 12 tárgyat fog előadni heti 34 órán.

— **Emlékkö-leleplezés.** Az alsó-zempléni egyházmegye tisztí- és lelkészi kara hozzájárulásával Kopré Ferenc sírjához készített emlékkö-leleplezése e hó 27-én fog végbemenni Tisza-Lúcon. Az alkalmi beszédet Hézser Emil egyházmegyei papi főjegyző fogja tartani. A kegyeletos ünnepélyen résztvenni óhajtok szándékukat az ünnepély előtt pár nappal jelentsék be a tiszalúci ref. lelkésznel.

(H.)

— **A „Sárospataki Ifjúsági Közlöny,”** főiskolánk akadémiai önképzőkörének ez az immár 15-ik évfolyamába lépő vállalata, félévi szünetelés után ismét megjelent ifj. Zsoldos Benő III. éves joghallgató szerkesztésében. A tartalmas első szám legyen a biztosíték a helyes irányban való haladás iránt. Szívesen ajánljuk ifjúságunk pártfogóinak hathatós támogatásába.

— **Nyílt kérdés.** „Törvénybe ütköző dolgot követ-e el az a lelkész, a ki egy másik lelkész egyházában, ennek engedélye, egyenes megbízása nélkül végez valamely funkciókat olyan esetben, a mikor az illetékes lelkész a kérdéses funkciónak elvégzését olyan feltételhez kötötte, a mely minden törvényes alapot nélkülöz?” — S. A magunk részéről abban a meggyőződésben vagyunk,

hogy e kérdésre nem lehet más a felelet, mint ez: igen! mert zsinati törvényeink 113. §-a egész határozottan kimondja, hogy a lelkészek más gyülekezetben csak akkor végezhetnek hivatalos teendőket, ha azoknak teljesítésére az illető lelkész megbízta vagy felhatalmazta. A kérdésben sejtett eset sem bírálható el más alapon. Az esetleges ellenvéleményeknek szívesen adunk helyet.

— **A sárospataki ref. főgimnázium tanulóiinak létszáma.** Az 1898/99-ik iskolai évre beiratott az I. osztályba: 100 növendék (85 ref.); II-ba: 89 (75); III-ba: 76 (66); IV-be: 68 (60); V-be: 57 (49); VI-ba: 52 (48); VII-ba: 53 (42); VIII-ba: 40 (33). A létszám tehát: 535, a kik közül 458 a ref. vallásu.

— **Szemelvények.** A *sitteni* — Rhone vidéki — r. kath. püspök a jelen évben kiadott böjti pásztorlevelében az egyház iránt tartozó engedelmisséget tárgyalván, a következő épületes dolgokra tanítá nyáját: Az egyház iránt tartozó engedelmisség 3 részből áll, u. m.: 1. mindazt hinni, a mit az egyház tanít; 2. mindazt tenni, a mit az egyház parancsol; 3. mindazt megátkozni, a mit az egyház megátkozt. „Kivétel nélkül mindazt hinni tartozunk, a mit az egyház tanít.” — „A pápa csalatkozhatatlansága valóban az evangéliumból merített igazság.” — „Első kötelességünk a kath. vallást követni, ezt az egyetlen, a melyet Isten válságunkra teremtett.” — „Sem misét nem szolgáltatathatunk, — sem haragjainkat nem húzhatjuk meg, ha nem hozzánk tartozó halt meg, a jog és az ész logikája követeli ezt így.” — „Kettő meg kettő együtt négy. Bizonyára így van, — ha ellenkezőt állítottok, tévelyegtek. — Nos! az igazság, a melyet az egyház tanít, éppen oly bizonyos, mint az, hogy kettő meg kettő négy. A mit az egyház tanít, az az evangéliom, — nem olyan, mint az evangéliom, hanem egy azzal; ugyanaz, a mit a Krisztus tanított.” — Kövessük, a mit a Krisztus helytartója tanít, s mindnyájan üdvözülünk... Tehát a pápa tanítása idézi s nem a Krisztus evangélioma!

— **Melyik szent a leghasznavehetőbb?** ... Erre a kérdésre ad feleletet egy voralbergi ultramontan két heti ujság a „Pelikan,” a melynek 90,000 előfizetője van. S a leghasznavehetőbb szentnek Józsefet állítja, mert e lapnak ez a szent használt legjobban. Ugyanis akkor, a mikor megindult e népbolondító ujság, a kiadó azt a fogadást tette, hogy ha 2000-re szaporodik a „Pelikan” előfizetőinek száma, 50 könyvet fog kiosztani, a melyek Józsefről szólnak. S az eredmény az lett, hogy abban az évben 2500 előfizetője lett. — A következő évben ilyen fogadást tett a kiadó: „Szent József! ha megteszed, hogy 8000 előfizetőm lesz, 100 kötetet fogok kiosztani, a melyekben te vagy dicsőítve!” S az év végére 12 ezer előfizető lett! ... A harmadik évben 30 ezer előfizetőt kért a kiadó megfelelő számú könyvek kiosztása fejében Józseftől s a kívánt eredmény akkor is bekövetkezett. A mostani esztendőben több száz könyv kiosztását ígérte meg a kiadó a leghasznavehetőbb szentnek, ha 50 ezer előfizetőt teremt s ime 90 ezer ember fizetett elő a lapra! ... Tehát Szent József szabadalmazott előfizető-gyűjtőnek tekintendő! ... De mit szólnak hozzá a többiek, a kik ilyen módon hasznavehetőtlenné nyilvánítanak? ...

— **Nyílt kérdés.** „Nem lehetne-e a mostan eszkelendő papi jövedelem-összeírás alkalmával a lelkész által végzett éneklés czimén a lelkész fizetésből 100 frtot leszámítani abból a czélból, hogy az esetleg felállítandó közséji vagy állami iskola tanítójának kántorul való alkalmazása esetén az így megszerzett összeg annak díjazására volna fordítható?” ... A ... E kérdésnél a kiadott utasítások értelmében kell eljárunk, a melyek határozottan szólnak s az azoktól való eltérést a végrehajtóbizottság nem fogja megengedni. A tárgyalásra nyitva állanak e lap hasábjai az érdeklődők előtt.

— **A keresztyén missio Afrikában.** Az arany mezőkö a bázeli missionnak 154 helye van. A Kongo vidéken 300 keresztyént találunk 20 telepen. Van 11 iskola is 423 tanulóval. Nama- és Hereroland 9370 ke-

resztyént mutat fel 19 telepen. *Dél-Afrikában* nagyban halad a munka, de a népfajok ellenségeskedése igen megnehezíti a sikert. Így *Kaplandban* a rajnai missio 10 állomásán 14,335 keresztyén van s az egész dél-afrikai területen a *presbytériánus egyház* az első, a melynek 182,000 felnőtt tagja s körülbelül 400,000 híve van. A *zulu-földön* öt év alatt megháromszorozódott a keresztyének száma, *Natalban* pedig évenként 36% a növekedés. A *tranjanjikai* területen a londoni missio működik 20 év óta s csak 3 állomása van 8 megkeresztelttel! Ez a közép-afrikai missio fájdalom gyermeke. *Madagaskárban* a norvég missionáriusok nagy sikerrel működnek, 28 norvég s 59 benszületett hittérítő van állandó munkában s 39,072 keresztyén tartozik a missioegyházhoz, a melynek van egy papnevelője s 2 tanítóképezője. Kelet-Afrikában a német missionáriusok dolgoznak erősen, 146 személylyel, a kik egy év lefolyása alatt 1700 benszületett keresztek meg. *Ugondában* 1896-ban 4456 egyént keresztek meg.

— **Az osztrák r. kath. klérus vagyona.** Az osztrák klérus tagjai is azt teszik, a mit a magyar róm. kath. papok, t. i. hogy panaszkodnak szegénységük, nyomorúságos fizetésük felett, — pedig mint nálunk, úgy Ausztriában is igen tisztességes vagyunk a klérus kezében. Így neveztesen: földbirtokuk van 112, 177,395 frt értékben, nyilvános alapítvány 132,958, 522 frt értékben, tőkepénz 30,446,980 frt értékben, egyéb vagyon 9,900,873 frt értékben, az a panaszkodó atyafiak kezében: 295,573,770 frtoskányi vagyon van, — illetőleg ha azt is tudjuk, hogy ez az összeg a vagyonnak csak 72%-át adja, akkor azt is megtudtuk, hogy a valódi vagyon: 6097,769,890 frtot képvisel! . . . Szegény gazdagok!!

— **A fakultatív hullaegetés Norvégiában** immár törvényesen bevetetett. Az életbeléptetés ellen, természetesen, több oldalról merült fel nehézség; de a theol. fakultás és a püspökök, egy kivételével, úgy nyilatkoznak, hogy ellene a hit és egyházi tan szempontjából döntő ellenvetés nem emelhető. Pedig a norvégok szigorú lutheránusok.

— **A polgári házasság ellen** mind jobban-jobban agitálnak a fekete lovagok, kiknek tekintélyes részét oly sokan szokták úgy emlegetni, mint a vadházasságok kultiválóit (a miben nem érthetünk egyet annál az egyszerű oknál fogva, mert ezek az urak *saját személyüket* illetőleg semminemű házasságról sem beszélhetnek s így semmiféleben sem lehetnek részesek?!). Legközelebb állítógaz a debreceni plebánus s makáriai püspök: Wolafka adott ki egy füzetet, a melyben arra tanítja ki a jobb sorsra érdemes pápista hívőket, hogy a polgári házasságkötés alkalmával sem mint házasságra lépő felek, sem mint tanúk ne írják alá a házassági okmányt, mert *»a katolikus ember vét a hite ellen, ha aláírja a polgári anyakönyvet. Az egyház megtiltja ennek az aláírását.«* . . . Ezek a szemfüles futkározó álszentek belemarkoltak az 1894-ik évi XXXIII. t. c. 22. §. 5. pontjának abba a kifejezésébe, a melyben az van mondva, hogy az anyakönyvi bejegyzésnek tartalmaznia kell a megjelentek aláírását . . . *»vagy az okot a mely miatt a bejegyzést alá nem írták.«* Tehát az állami anyakönyvekben ezután az ultramontán részről felizgott pápista egyénektől nem lesznek aláírások, hanem ezek a megjegyzések: *» . . . vallásos meggyőződésénél fogva megtagadta az aláírást.«* . . . Kérdezzük egész

tisztelettel a »Religió«-tól: törvény iránti reverentia-e ez? . . . Vajjon méltó-e ez a klérus arra, hogy az ország papságának nevezessék? . . . Bizony rájöhethetne a hivatalos magyar állam, hogy ezzel a fekete sereggel le kell számolnia, még pedig úgy, hogy a világi hatalomnak még csak a csücske se maradjon meg kezében!

(n. s.)

HIRDETÉSEK.

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előljáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

9—12

műorgona-építő.

Gróf Schönborn Buchheim Ervin podheringi sörfőzdéjének

raktára Sárospatakon

ajánl kitűnő minőségű

 SÖRT

a következő árak mellett:

Márciusi	sör 100 liter	9 frt — kr.
Dupla márciusi	„ „	10 „ 50 „
Bock	„ „	10 „ 50 „
Palack-sör 100 üveg	0.6	8 „ — „

fogyasztási adó nélkül.

tisztelettel

3—3

Wohl László.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület felirata a királyhoz.” — „Szükséges-e a közönséges törtek tanítása a népiskolában és mily mértékben?” *Nagy Sándor.* — „Adatok a lelkész-avatás történetéhez.” *Mitrovics Gyula.* — „Aeneas Sylvius Piccolomini, De duobus amantibus Euryalo et Lucretia”-ja. *Dr Mitrovics Gyula.* — „A tiszáninneni egyházkerület őszi közgyűlése.” *Notárius.* — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat” — „Hirdetés.”

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület felirata a királyhoz.

Felséges Császár és Apostoli Király!

Legkegyelmesebb Urunk és Királyunk!

A hol a magyar nemzet millióinak melegen érző keble nagy indulatoktól zajong, onnan a magyar református egyház s ennek tiszáninneni egyházkerülete nem hiányozhatik soha.

Ott van mostan is abban a szörnyű elvetemültség felett méltán kitörő felháborodásban, a mely a Felséged hitvesi szívét, a nő és királynő eszményének, Erzsébet nagyasszonyunk drága életének kioltásával mind halálig tartó fájdalommal átszegezte.

Ott van annak a vígasztalannak tetsző mélységes gyászban is, a mely a példátlan haláleset által Felségednek annyi nehéz bánattól ostromolt hitét és nagy lelki erejét újabb és az eddigieknél sokszorosan keményebb próba elé állította.

Együtt zokog a zokogó nemzettel ama megszentelt koporsó felett, a melynek már életében megdicsőült lakója abban találta földi boldogságának java részét, hogy királyt és népeit szent egységre birta egybeolvasztani.

Ott van az imádkozók millióival, a kik porba omolva az örök Isten beláthatatlan szent tetszései előtt, áldást és üdvösséget esdenek ama sok szenvedéstől felszentelt királyi lélek számára, a mely itt e földi világban a mennyei Isten jó kedve- és elfogyhatatlan áldásaként hatott és boldogított.

Ott van ama legjobbak és leghűbbek között, a kik bánatos aggodalommal s a jövőbe néző csüggeteg tünődések között látják Felséged atyai szíven meg-megújulni a szenvedések pusztító hatalmát s a kik önkéntelenül is így sóhajtanak az Írás szavaival: Uram, maradj velünk, mert beestveledik!

Felséges Császár és Apostoli Királyunk, legkegyelmesebb Urunk! Mély tisztelettel s igaz bánattól porig alázva esedezünk Felséged előtt: fogadja kegyesen fiúilag megnyilatkozott szívünk őszinte érzelmeit s fogadjon el bennünket osztályosokul a keserűségben, a gyászban, az imádkozásban s engedje meg, hogy — föltétlen bizodalommal sok nehéz próbát kiállott nagy hitéhez s mélységes vallásosságához — a siralom völgyéből is édes reménységgel tekinthessünk alkonyra hajló drága életének népeit boldogító további munkái elé.

A kik egyébként öröklő hódolattal maradtunk Jánosiban, az 1898-dik év szept. havának 19-dik napján Császári és Apostoli királyi Felségednek hűséges alattvalói:

a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület közgyűlése s annak nevében

Bernáth Elemér,

h. főgondnok.

Kun Bertalan,

püspök.

ISKOLAI ÜGY.

Szükséges-e a közönséges törték tanítása a népiskolában és mily mértékben?*

Minden fogalmak között a legegyszerűbbek a számfogalmak; és így, természetesen, a számfogalmakból alkotott ítéletek, következtetések is. Innen van, hogy a számtani szabályok alól kivétel nem lehet. Ezt tanítja minden Módszertan; de ha soha nem tanította volna is: mindenki tudja, hogy a kettő fogalma azt teszi: valamiből kettő és hogy: „Kétszer kettő négy!”

A felvetett tételnél két kérdés vár feleletre; az egyik t. i. hogy: „Szükséges-e a közönséges törték tanítása a népiskolában?” A második: „Ha szükséges a közönséges törték tanítása a népiskolában, mily mértékben szükséges?” Ez az értekezés tehát két részben foglalkozik a kitűzött tétellel.

Először: „Szükséges-e a közönséges törték tanítása a népiskolában,” erre a kérdésre kíván felelni.

A kérdés egyszerű, világos; azért a milyen egyszerű minden számfogalom: épp oly egyszerű, minden habozás nélkül való, kategorikus a feleletem, hogy: *Igen!* Mert

a) Mihelyt az ember az egy és kettő fogalmát ismerte a világon, azonnal használta a törtszámot, azonnal osztott két részre valamit. És mióta ismeri, t. i. az egy és kettő fogalmát, azóta folytonosan használja a közönséges törtet; hiszen irva van, hogy Éva az alma felét megette, felét pedig Ádámnak adta; tehát már az első bűnnél is a közönséges törtszám szerepel. Józsué meg a Kánaán földet 12 egyenlő részre osztotta. stb. stb. Ez a két példa eléggé bizonyítja, hogy a közönséges törtszám, az emberiség bölcsőjétől kezdve használtatik. Hogy Ádám és Éva nem tudta leírni (valószínűleg), hogy $\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$: az a dolgon mitsem változtat; mert ha nem ismerték is a számlálót és nevezőt, de tudták, hogy az a fél alma, a mit Éva megevett és az a másik fél alma, a mit Ádám megevett: *egy* alma volt.

b) Nem szükség az emberiség bölcsőjéhez sem visszamenni, hogy a köz. törték polgárjogát keressük; csak nézzünk meg egy individuumot: attól a perctől kezdve, hogy beszélni tud és az egy és kettő fogalmát ismeri: mindjárt használja a közönséges törtet. A 4 éves Béla már így panaszolkodik: „Gyula a perecem felét megette.” Az 5 éves Anna azt jelenti, hogy ő az almájának a felét a kis Emma testvérjének adta stb. És a meglelt férfi nem azt mondja-e, hogy bizony élete delén van már; a mi megint csak felet jelent. Mit vész a földedbe jövőre szomszéd?! A felébe buzát akarok, a felébe gabonát. Ez a felet is közönséges törtszámmal van. Szóval a közönséges tört használata oly természetes, hogy annak a népiskolában való tanítása a való életben használásának csak a természetes követelménye; a mi, ha nem így volna, azt jelentené, hogy megszegettük a természet örök törvényét, a melyet pedig tilt minden Didactica is, mely azt diktálja erősen a tanító fülébe: „Legyen a tanítás természetes!”

c) Hogy a pénz — és mértékek mind a tizedes törték alapján vannak rendezve az a körülmény sohasem bizonyíthat a mellett, hogy a közönséges

törtéket nem kell tanítani a népiskolában; mert nem hiszem, hogy eljő valaha az az idő, a mikor egyedül azt fogják mondani: „Eredj és hozz 0.5 Kg. vagy 50 Dg. vagy 5 Hg. cukrot!” Hanem bizonyosan többször fogjuk hallani, hogy fél Gg. fél liter, fél q. Plane negyed, — fél, — három negyed óra.

d) A legrégebb számtannal foglalkozó emberek, mint Archimedes, Pythagoras és Eukleidés stb. használták a közönséges törtéket, mert hisz, mióta a világ áll: nem adtak mindig és nem vettek mindig egészet, hanem az egésznek bizonyos részét is. De ha az újabb és legújabb számkönyveket nézzük is: még én soha sem láttam olyan valamire való számkönyvet, a melyben már az első osztályban, az első számtani órákban tárgyalva ne lett volna: hogy egy = két fél ($1 = \frac{1}{2} + \frac{1}{2}$) vagy két fél = egy. ($\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$.)

e) Hamarabb volt a közönséges tört a világon és csak azután tizedes tört.

(Folyt. köv.)

Nagy Sándor.

TÁRCA.

Adatok a lelkész-avatás történetéhez.

— Lyturgikai tanulmányaimból. —

(Folytatás).

A protestáns lelkészek esküje a következő: „Én esküszöm a mindentudó és szent Istenre, hogy én a reám bízott lelkészi hivatalomban, a mint az a keresztyén egyház szolgájához illik, Németország Ő császári és királyi Felsége, az én legkegyelmesebb királyom és uram iránt hű és engedelmes leszek; az állam jogát a reám bízandó hivatali körömben, a mennyire erőmtől telik, előmozdítom; hivatalomnak kötelességeit lelkiismeretesen betöltöm és egyházamban, mint annak hű lelkigondozója, minden buzgósággal és igyekezettel arra törekszem, hogy Istennek és az én tanítómesteremnek, a Jézus Krisztusnak országa épületet vegyen. Isten engem úgy segéljen, a Jézus Krisztus által.” Amen.

A római katolikus lelkészek esküje így hangzik: „Én esküszöm a mindenható és mindentudó Istenre, hogy én, mint Ő császári Felségének, az én legkegyelmesebb királyomnak és uramnak és az uralkodásban őt törvényesen követő legmagasabb utódjának *alattvalója*, hű és engedelmes leszek, Ő Felségének javát előmozdítom, minden veszélyt és kárt elhárítani igyekezem, azokat is, a kik alattvalóim, ezekre tanítom és egész életemben sohasem fogok elkövetni olyan cselekményt, a melyből Ő császári és királyi Felségének személyére, az ő császári házára, a birodalomra, a császári szolgálatra nézve valami hátrány hárulhatnék. Hasonlóképen esküszöm és ígérem, hogy az én lelkigondozásomra bízott hívőket, minden alkalommal, az Ő császári és királyi Felsége és az egész császári ház iránt való tiszta hűségre és engedelmességre intem és tanítom, magam jó példával járok elől és magamat általában úgy viselem, a mint az egy jóra való lelkészhez és hű alattvalóhoz illik. Isten és az ő szent evangéliuma engem úgy segéljen.” Amen.

A római katolikus püspökök a következő esküt teszik le: „Én, N. N. megválasztott és megerősített püspök, esküszöm a mindenható és mindentudó Istenre és a szent evangéliumra, hogy miután a püspöki székre emeltettem, mint Ő Császári Felségének, az én legkegyelmesebb királyomnak és uramnak, valamint az uralkodásban őt törvényesen követő legfenségebb utódjának és a biro-

* Pályadíjjal kitüntetett dolgozat a felső-borsodi ref. tanítóegyesület körében.

dalom urának alattvalója. ő hozzá hű és engedelmes és ő neki hódoló leszek. Ő Felségének javát, tehetségem szerint előmozdítom, őt minden bajtól és veszedelemtől megóvni s különösen arra törekedni igyekszem, hogy az én püspöki vezetésemre bízott lelkészek és gyülekezetek lelkében a császár iránt való félelem és hűség, a háza iránti szeretet, törvények és mindazon erények iránt való engedelmisség, a melyek a keresztyének között a jó alattvalókat jellemzik, gondosan ápoltságának és hogy nem fogom tűrni, hogy az alám rendelt lelkészi kar más értelemben tanítassék és másként cselekedjék. Különösen ígérem, hogy én semmiféle társasággal vagy szövetséggel, legyen az bent a hazában, vagy azon kívül, viszonyban nem leszek, a mely a nyilvános biztonságra nézve veszélyes lehetne és ha azt tapasztalnám, hogy az én püspöki megyémekben bárhol oly tettek következzenek, a melyek az államnak kárára vállanának, arról Ő Császári Felségét értesítem. Ígérem, hogy mindezt annál törhetlenebb hűséggel megtartom, minél bizonyosabb vagyok a felől, hogy én azon eskű által, a melyet Ő Szentségének, a pápának és az egyháznak tettem, sem olyanra nem köteleztetem, a mi a trón iránti esküvel és az Ő Felsége iránti alattvalói kötelességgel ellentétben lehetne. Mindezekre esküszöm s Isten és a szent evangélium úgy segítjen.“ Amen.¹

Maga az egész lelkész-felavatási ünnepély egyéb-iránt, a mai napság is alkalmazásban levő *porosz* agendás könyvben, a következő módon van előírva:

A felavatásnak rendes, úgynevezett főisteni tisztelet-hez kell csatlakoznia, a melyben a gyülekezet értesítettik a felől, hogy az alkalommal összeköttetésben a lelkészi hivatalra való ünnepélyes felavatás fog megtörténni, mely kijelentésre a gyülekezet imádkozik az egyházért, a lelkészi hivatalért és a felavatandókért. Erre a „Jövel szentlélek“ énekelteik el, s annak tartama alatt a felavató, annak segítői és a felavatandók az oltár elé lépnek.

Az egész szertartást egy bevezető ima nyitja meg. Erre a felavatandókhoz intézett beszéd következik, majd a következő rövid ima: „Mindenható Isten, menyei Atyánk, kérünk tégedet, hogy a te szent lelked által áldd meg ezen te szolgálodat, kegyelemmel és bőségesen mindazokkal az adományokkal, a melyek az ő hivataluknak betöltésére szükségesek, hogy így a tudományban és cselekedetekben feddhetetlenek lehessenek, a te dicsőségedre és nekünk keresztyéneknek, mindnyájunknak jobbitására, a mi Urunkért.“ Amen. Ezután felolvastatnak a felavatandóknak nevei, megemlítetvén a hivatal is, a melyre megválasztattak. A szentírásból való intelem következik aztán, ily formán: „Minthogy a szent papi hivatalra hivatottak el és készek vagytok azt elfoglalni, hallgassátok meg figyelemmel és őrizzétek meg szívetekben azokat a drága tanácsokat, a melyek nektek most az Isten ígéből fel fognak olvasatni.“ Erre aztán a felavatásnál segédkező lelkészek felváltva bizonyos szentírásbeli helyeket olvasnak fel; leginkább Máté 28., 18., 20. Cselek. 20., 28. köv. I. Timoth. 3: 1. köv. Titus 1: 7—9. I. Timoth. 5: 21—22; stb. A felavató lelkész ezután még egy rövid intéz beszédet intéz a felavatandókhoz, a mely többnyire ugyancsak bibliai idézetekből van összeállítva. Ezekre következik a lelkészi kötelességek elszámálása, kiemeltetvén azok közt, hogy nem kell más tant prédikálni, terjeszteni, mint a mi Isten ígében, és symbolumokban és symbolikus könyvekben bennfoglaltatik. Ezt a fogadástétel egészíti ki, ilyen formán: „Azt kérдем tehát, készek vagytok-e mindezeket ígérni és készek vagytok-e a lelkészi hivatalt minden

kötelességeivel magatokra vállalni? Felelet: Igen! Kötelezitek-e magatokat arra, hogy ennek a hivatalnak fogjátok feláldozni mind lelki, mind testi erőiteket? Felelet: Igen! Kötelezitek-e magatokat, hogy a Jézus Krisztus által történt váltságot Isten ígéje szerint fogjátok prédikálni, az igazságra, a megigazulásra, a szentségre és megváltásunkra? Felelet: Igen! Kötelezitek-e magatokat, hogy Istennek kegyelme által, másoknak példányképei leszetek jóságban és erényekben? Felelet: Igen! Ime, ismeritek kötelességeiteket és megígértétek, hogy be fogjátok tölteni első feltételeiteket! A mindenható Isten erősítsen meg és segítjen titeket, hogy mindezeket megtartsátok. És én a nekem adattatott *teljhatalomnál* fogva, a mely reám Isten útján az ő egyházától és a királytól bízott ezen foglalatosságomban, ezennel átadom nektek a lelkészi hivatalt az atyának, a fiúnak és a szentléleknek nevében.“ Ezek után rövid ima és az úri ima jön, a *megáldással*, a felavató lelkész és a segédkezők kezeinek a felavatandók fejére való tételével, eme szavak kíséretében: „Az Úr áldjon meg tégedet, hogy sok gyümölcsöt teremj az Úrnak szőlőjében és ez a gyümölcs maradjon meg mindörökké.“ Amen. Majd Luthernek ez alkalomra írott s fentebb már közlött imája némi csekély változtatással; továbbá a felszenteltekhez intézett *intelem*, ugyancsak a Luther által megállapított formában; gyülekezeti éneklés és a hol gyakorlatban van, a felavatottaknak communiója.“¹

(Folyt. köv.)

Mitrovics Gyula.

Aeneas Sylvius Piccolomini „De duobus amantibus Euryalo et Lucretia“-ja.

— Tanári székfoglaló értekezés. —

(Folytatás.)

Aeneas Sylvius lelki világát mily igazán jellemzik e szavak, mutatja egyebek közt az is, hogy mikor egy utazása alkalmával Strassburgban egy angol nővel hazasságra lépett, atyjának, ki e lépésc miatt erősen kárhozhatta, a következőket írja: »Certe nec lapidem. nec ferreum genuisti filium, tum esses tu carneus. Scis, qualis tu gallus fueras (t. i. Aeneas Sylviusnak 17 testvére volt) et nec ego castratus sum, neque ex frigidum numero.« 1446 ban pedig a következő őszinte vallomást teszi egy levelében: »Plenus sum, stomachatus sum. Nauseam mihi Venus tecit . . . canis aspersus sum, aridi nervi sunt, ossa cariōsa, rugis corpus aratum est. (L. Mangold cikkét: Herzog-nál: Real-Encyklopedie Gotha. 1859. II. k. 700. 704. és Aeneas Sylvius ilyen kezdésű levelét: »Aen. Sylv. Poeta, genitori suo Sylvio salutem!« »Opera omnia« id. kiadás 512. l.) Ezek mellett ismeretes ifjúkori jelszava: »Poeta sum. non stoicus.« És a sors kedvező játéka s kétségen kívül saját tehetségei is, ezt a férfit a Krisztus földi helytartójává tették. Természetesen magyar életrajzírója, Pór Antal mindezeket az adatokat elhallgatja.

Aeneas Sylvius jól ösmerte kora olvasóközönségének izlését s ahhoz alkalmazta elbeszélése tárgyát és előadása hangját. Eltagadhatatlan benső értéke és classicus latinsága mellett — mert hiszen Aeneas Sylvius egyik legkiemelkedőbb alakja a humanista irodalomnak, — kétségen kívül ennek a tárgynak s ennek a hangnak köszönheti, hogy műve egyik legkapósabb olvasmánya lett korának s még azután is hosszú időn át foglalkoztak vele az európai irodalomban. Mennyire kedves volt Aeneas elbeszélése, nemcsak az mutatja,

¹ Hermann Hering: „Hülfsbuch zur Einführung in das Liturgischen Studien.“ 3—5 lap

¹ L. Henke: „Liturgik und Homiletik.“ Halle, 1876. 324—326 lap.

hogy művei közül ezt másolták le legtöbb kéziratban s hogy 1500-ig az incunabuliák közt az eredeti latin nyelven huszonhétszer fordul elő s azon feül fel van véve leveleinek külön kiadásában is, hanem még nagyobb mértékben az, hogy egymást érték a különböző nyelvű fordítások és átdolgozások. A Gesta Romanorum mellett a »De duobus amantibus« egyik főforrásává lett az akkor keletkező novella-irodalomnak. Még erősebb egyéniségű írók is eljártak e forráshoz meríteni s keresni az olvasóközönségre gyakorlandó hatás titkait.

A fordítások között egyik legrégebbi az, mely 1478-ban *Esslingenben* K. Fynernél jelent meg német nyelven. Ez *Nyklas von Wyle*től származik, a ki előbb tanító és festő volt Zürichben, majd Ulrik württembergi hercegnek volt kancellárja s benső baráti viszonyban élt Aeneas Sylviussal is.¹ Wyle a fordítást minden valószínűség szerint magának a szerzőnek ösztönzésére végezte s kétségen kívül a leghűbb valamennyi más nyelven végzett fordítás között. Különösen a tartalmat őrizte meg változatlanul. De már a nyelvezet szépségét néhány elevenebb részlet festésénél nem bírja visszaadni. Ezt a Wyle-féle »editio princeps«-et adta ki 1861-ben Ad. Keller Tübingában.

Wyle fordítása később különböző címek alatt szerepelt, aminők pl.: »*Eigenschaft der Liebe*«, »*Von Eurialo und Lucretia*«, s ezek közt van képes kiadás is. Wyle az ő nagy patronájának s a humanismus lelkes hívének, *Mechtil* (Matild) osztrák főhercegnőnek ajánlotta művét.² A Joh. Chr. *Lühning*-féle »*Litterae procerum Europae*«-ban (I. 699. s köv. lap.) az egész elbeszélés localizálva és újból historizálva szerepel, Lajos főhercegnek adván elő történetét, a ki 1658. óta morganatikus házasságban élt *Degenfeld Lujzával*. A történet ilyen irányu alkalmazása ellen kel ki 1725-ben a meiningeni pap: Joh. *Schelhorn*, a M. Frankfurtban és Lipcsében névtelenül kiadott »*Amoenitates Litterariae*«-ben, erős vonásokkal mutatva ki abban az elkövetett irodalmi mistificatiót.³

Lühning után az elbeszélés még többféle német fordításban is megjelent; átdolgozásával pedig Ludw. *Achim von Arnim* és más német novellistáknál is találkozunk.

Olasz és francia nyelven három-három fordítása van. Ez utóbbiak közül a legrégebbnek *Octavian de Saint Galais*-től 1466—1502-ig kellett megjelennie.

Magyar átdolgozása kettő ismeretes előttünk, de Toldy és Pór Antal csak egyet, a régebbit említik. Az első átdolgozót »pataki nevtelen«-nek hívja az irodalomtörténet s a verses átdolgozás a következő címet viseli: »*Eurialusnak és Lucretiának szép története, melyben megirattatik egymáshoz való nagy szerelmök, mely szerelemből végre Lucretiának következik szörnyű halála*«. Az átdolgozó munkáját, utolsó három sorában innen Patakról keltezi, 1577-ből. Ebből, és sok más belső okból, Szilády Áron azt következtette, hogy e költemény szerzője Balassi, és e nézetéhez oly szilárdan ragaszkodott, hogy Balassi költeményeinek tőle rendezett kiadásához is hozzácsatolta. Sokáig én magam is ebben a nézetben voltam, de *Illésy* közlése,⁴ mely szerint Balassi épen ekkor Patakon nem lehetett, teljesen lehetetlenné teszi e föltevés további fenntartását. A másik magyar átdolgozó *Csenkeszfai Poóts András*, kinek »Ifjui versei« közt 1791-ben jelent meg a szintén verses átdolgozás: »*Senai Lucretia, kinek törvénytelen*

életét s példás halálát Aeneas Sylvius írásaiból magyar versekbe szedte egy L. Baronissa parancsolatjára és most világ eleibe is bocsátotta Cs. P. A.»

Magukkal a magyar átdolgozásokkal elég bőven foglalkozott az irodalomtörténet. Az első átdolgozás szerzőségének kérdéséhez Szilády szól hozzá legalapossabban, noha nézetünk szerint ma már túlhaladott álláspontból. Az E. Philol. Közl. 1890. folyamában pedig ifj. Matirko Bertalan foglalkozik bőven a magyar átdolgozásokkal. Én pedig a Prot. Szemle ugyanazon évi folyamában közöltem Poóts életrajzát, az Irod. Tört. Közlemények VI. kötetében pedig mindkét átdolgozást felölölő értekezést tettem közzé. Ezekhez a tanulmányokhoz aztán most, mintegy háttérül, szükségesnek tartottam magának az eredetinek méltatását adni.

(Folyt. köv.)

Ifj. Mitrovics Gyula dr.

KÖZÉLETÜNK.

A tiszáninneni egyházkerület őszi közgyűlése.

A tiszáninneni egyházkerület f. hó 18—20 napjain *Jánosiban*, a gömöri egyházmegyében tartotta meg lelkes- és esperes-avatással egybekötött őszi közgyűlését. A jó jánosiak, a kik 41 évvel ezelőtt fogadták vendégszerető házaikba a kerület hivatalos képviselőjét, nemes becsvágygyal készültek örömmünneppé tenni mind magukra, mind vendégeikre nézve a gyűlés napjait. Boldog számításukat keresztül húzta azonban az a szerencsétlen örvény, a kinek nevét utálattal emlegeti ma az egész művelt világ. A bandérium, a mely fullasztó port tud verni tiszteletből s a fehér ruhás leánykák, a kiknek félelemmel vegyes mosolyában ott tükröződik az égi ártatlanság, — mind elmaradtak. El a vármegye szokásos tisztelgése a határon stb.; csak az egyházmegye képviselője és a vendég-fogadó egyház presbyteriuma állította meg a f. hó 17-én estefelé érkező püspököt és kíséretét; amaz Bánrévén a vonatnál, emez a falu végén *Br. Nyáry Sándor* főgondnoknak hivatottan kedves kastélya előtt, a melyen termetes gyászlobogó igazolta, hogy a legelső magyar asszony temetése napján nincs olyan helyi öröm, a mely áttörhetné az általános bánat komor fellegét.

Bánrévén az egyházmegye esperese, az esperesek Nesztora, *Nagy Pál*, *Jánosiban* az egyház buzgó lelkesze, *Ruszkay Gyula* mondtak az érkezőknek s különösebben a kedves beteget ágyától csüggetegen és fáradtan érkezett püspökünknek szíves Isten-hozottat, de mindketten úgy, hogy a lelkök fele ott volt azon a világra szóló gyászünnepen, a hol a koronás fő is földig hajladozott a fájdalom és a balsejtelmek ön-súlya alatt.

A várt vendégek egy része s köztük maga a kerület főgondnoka is elmaradt, a ki, mint főrendiházi alelnök és belső titkos tanácsos, szintén a császár-városban teljesítette szomorú tisztségét. A vendéglátó egyházközséget, sőt az egész falut fájdalmasan érintette a vendégek számában való csalódásuk, mert ha már kitisztogatták hajlékaikat és fölöltözték ünnepi ruháikat, hát hadd lenne ünnepe minden háznak, minden szívnek!

Másnap, vasárnap reggel megszorodtak a hivatalosak és félhivatalosak is. A szomszéd Rimaszombatból a megye, a város, egyházak és iskolák kiváló tagokkal voltak képviselve s a szomszédos falvak sem maradtak érzéketlenek a jánosiak kálvinista búcsúja iránt.

¹ L. *Heinrich G.* »A német irodalom története.« II. k. 165. l.

² L. u. o. 164. l.

³ L. u. o. 262—272. ll.

⁴ Irodalomtörténeti Közlemények. 1895. 192. s köv. ll.

Az első harangszóra ellepte a közönség a templom és paplak közti területet s kíváncsiskodott és vágyott az Isten házának gyönyörűsége után inkább, mint bármikor. Harmadik harangozásra megmozdult a hivatalosak serege, élén a püspökkel és esperesi karral. egyházmegyei gondnokokkal stb. s nyomukban a felszentelendő lelkészekkel, a kiken ugyancsak megpihentek az oldalt nyugtalanító szemei. Az egyszerű, de izléseken berendezett s két karzattal és csinos orgonával ellátott templom csakhamar megtelt s felzendült a 74. dicséret, ennek néhány verse után, fenálló gyanánt az 1. dicséret 7-ik verse, gyülekezeti közénekül pedig a 70. dicséret első két verse — orgona-kísérettel. Majd a helybeli énekkar meglepő tanúltsággal és erővel énekelt egy nehezebb műdarabot, a melynek végső hangjainál *Janka Károly* kovács-vágási (abauji egyházmegye) lelkész, mint a püspök által kiválasztott szónok lépett a katedraba és gondosan alkotott alkalmi ima után az I. Kor. 2. 4. verse alapján, a hallgatóság élénk érdeklődése között tett komoly és általános tetszésben részesült hitvallást a felszentelendő lelkészek nevében, hathatósan, s a korszellem bátor osztorozása mellett igazolván azt, hogy mi teszi a predikálást lélekke, erővé, Isten erejévé. A hivatott pásztor lelkesültségével s öntudatos mérsékletével mondott, ügyesen szerkesztett és kedves irányú beszéd a templomi órákon kívül is ott zsongott a hallgatók fülében és átjárta a fogékonyabb lelkeket szívből és értelemből — az ifjú szónok dicséretére.

A felszentelendők ilyen bemutatása után ismét az egyház énekkara hívta magára a közfigyelmet az „*Az Úrnak napja ez*” kezdetű, örök-szép műnekkel; ezután pedig a gyülekezet tiszteletteljes figyelme oda tapadt az agg püspök szózatosa ajkaira, a ki magát s egész multját is példának állítván, lelkőkre kötötte a felszentelendőknek, hogy az evangéliom legyen vezérlő csillaguk a lelkész pályája göröngyös útján s ennek utasításaihoz képest az őt az ujjal okosan vegyítve, a rendíthetetlen hitet a jó értelemben veendő modern műveltséggel s feddhetetlenséggel párosítva haladjanak a nyáj előtt, a melynek legeltetésére hivatalosak. — Az atyailag intő, tanácsló és buzdító beszéd végén feltette a szokásos 3 kérdést, a mire a 15 ifjú lelkész hangos *igenekkel* felelt. Majd felhívta az egyházmegyei jegyzőket a felszentelendők rövid életrajzána felolvasására, ezután pedig őket magokat a hivatalos eskü letételére.

A felszentelendők ekkor kiszálltak helyükből s az Úr asztala mellett félkört képezve, jobbukat szívére téve, a gyülekezetnek ünnepi meghatottsága és sajátos izgatódása által kísérve, fokozódó lelkesültséggel mondták el a ker. főjegyző által olvasott hivatalos esküt, nyomban utána a 37. dicséret első versét szép énekszóval. A gyülekezet nem bírta ki néma szemlélődéssel s legalább már az „allelujá”-ban ő is együtt imádkozott a szent lélek segítő kegyelméért a felesküdt ifjú pásztorokkal.

A kibocsátás ténye következett ezután, de az ifjú lelkészek helyet adtak elébb a legközelebbi 2 éven belül megválasztott új espereseknek, t. i. *Ragdlyi Géza* tornai, *Révész Kálmán* abauji és *Sárkány Imre* felső-zempléni senioroknak, a kik közül az első a *Gyarmathy József* korai halála, a másodikat az *Antalfy László*, a harmadikat pedig a *Fejes István* lemondása által megüresedett székekbe juttatta be a bizodalom. A katedrából leszállott püspök megnevezvén a kibocsátandó esperesek neveit s a hivatalos teendő, a mely következik: a 3 esperes letérdelt a templom piacára s a püspök és esperes-társaik kézrátétele s a püspök intő, tanácsló és áldó szavai és testvéri csók váltása mellett kibocsátatott. Ugyanez tör-

tént az ifjú lelkészekkel is, azzal a különbséggel, hogy ezeknél a testvéri csókot kézfogás helyettesítette.

A felesküdt és felavatott lelkészek a következők: Benke István (Szentandrás), Czecz András (Zsércz), Erdélyi András (M.-Izsép) Farkas György (Szina), Gecse Géza (Gálóc), Gorgey János (Nagy Ida), Harsányi Bertalan (Fulókércs), Janka Károly (Kovács-Vágás), Kenyeressy Károly (Berzék), Keresztúry József (N. Géres), Miskolczy Endre (Bodrog-Szentes), Mór Elek (Pinkóc), Szabó Pál (K.-Tárkány), Szilágyi Géza (Csobaj), Simon Mihály (Szutor).

A sokakat könyekig megható, másokat tündödre készítő szertartás után a püspök ismét a katedraba lépett és a felavatott lelkészekhez intézett lelkesítő szavakkal és áldással folytatta fárasztó szerepét, majd pedig felhívta a gyülekezetet az imádkozásra. És imádkoztunk az új pásztorokra, az egész anyaszentegyházra isteni segítséget, a siralom völgyében ülő királyra erőnek és vigasztalásnak lelkét, az immár egyetlen fia mellett pihenő feledhetetlen királyasszony kihűlt szívére örök nyugodalmat s nagy lelkére örök idvességet — a benső ember szerint. Mintha nem is a jánosi templomban, hanem a kapucinusok királyi sirboltjában lettünk volna, örömnépünket úgy beárnyékolta a király és nemzet közös bánata. Így volt ez jól és legjobban! Az egész kerület fájó sebe fakadt fel a püspök imádságában s a mindentudó Isten tudja jól, hogy ez az áldozat igaz volt az igazak között. — A helybeli gyülekezetért, annak minden rendű rangú és felekezetű lakosaiért s ezek jólétéért esdő szavakkal, az úri imával, áldással, a gyülekezeti énekkar szép énekével és közös dicséret-mondással záródott a példás lefolyású ünnepély.

A templomból kiözönlő közönség — úgy hallottuk — meglepéssel távozott s csak az ifjabbak néztek bánatos önmegadással a toronyról lecsüngő fekete lobogóra, a mely sok édes reménység szemfedője lett. — „Hej, ha ez a zászló nemzeti szín volna! . . .”

* * *

A parókhia udvarán csakhamar csoportok képződtek s a püspök után tudakozódva, mihelyt lehetett, siettek őt tisztelgőkkel felkeresni. Különösen a rimaszombatiak (város. egyház, iskola stb.) versenyeztek egymással a tisztelet kifejezésében. A kissé megfáradt püspöknek jól esett ez a figyelmesség s minden küldöttséghez volt néhány megható szava, de szavaiba újra meg újra meg-megjelentek a több, mint 80 év ijesztő árnyékai. A legőszintébb jó kívánságok sem bírták azokat elriasztani.

A parókhiaiból egy parkká alakított tér közepén álló, nagy és izléssel készült épület felé húzódott a közönség — úgy 2 óra tájon. Mi ez? kérdezték a helyi viszonyokkal ismeretlenek. A jánosi egyház fő-fő büszkesége, az elemi iskola! . . . Egy „U” alakú szép épület-test, hozzá méltó környezetben. Benne két óriási tanterem — úgy 100—100 gyermek befogadására s tanító és tanítónői lakás, mellette, körülte és megette kert, s a kerten a gond és jó izlés tetszetős nyomai. Áldott legyen a tervezője, az építője, a fentartója! Ez épület két tantermében volt a közebed. 200 egyénre készült a buzgó egyház, de többen elmaradtak a világra szóló nagy eset miatt. Elmaradtak a pohárköszöntők is, gyász lebegett tehát az ebédülő és vacsoráló egyházkerület felett is, noha a gyűlés-fogadó egyházmegye jó előre gondoskodott arról, hogy minden köszönteni való megkapja a maga részét a legjobb formában, a legilletékesebbek részéről. Nem kaphatta meg senki! . . .

* * *

A nevezett tantermek egyikében folytak az egyházkerületi tanácskozások s az ezeket előkészítő tanügyi bizottsági tárgyalások; a közalapi és állami segélyért folyamodók kérvényeit rostáló és a missio-ügyi bizottságok is itt tartották üléseiket, utóbbiak már szombaton este, részint vasárnap este és a hétfő és keddi napok reggeli óráiban — gyorsított menetben.

Az egyházkerület közgyűlése hétfőn 9 óra után kezdődött nagy érdeklődés mellett. A mint a püspök felemelkedett ülőhelyéről, utána mozdult az egész közönség, de nem imára, mint szoktuk közönségesebb gyűléseken, — hanem gyászos emlékezésre. Mintha megint ott sorakoztunk volna annak a dicső asszonynak kihűlt szíve körül, a mely úgy tudta szeretni ezt a magára hagyott és ezerszer félreértett magyar nemzetet. A felháborodás és igaz fájdalom érzéseit tolmácsolták a püspök remegő ajkai és a közgyűlés bánatos egyhangúsággal fogadta el a fájó emlékezéshez csatolt indítványokat, a melyek szerint a nagy királyné emlékezete jegyzőkönyvünkben megörökítették; a gyászba borult jó királyhoz részvét-iratot, a királyné szobrára pedig 200 koronát küld a kerület. (A részvét-irat lapunk elején olvasható).

Túl a szomorú kötelességen, kezdett a gyűlés hivatalosan megalakulni. *Br. Vay Béla* főgondnok helyét *Bernáth Elemér* foglalta el, a *Fejes István*ét pedig *Sárkány Imre*, gálszécsi lelkész. A kerület úgy érezte, hogy tartozik a távozó esperesnek legalább egy forró kézszorítással akkor, a mikor a felső-zempléni egyházmegye sokféle gondjától, kis és nagy bajaitól íróasztalához kívánczik és egyetemes egyházunk magasabb érdekei számára óhajtja férfiúi erejét meggazdálkodni; tartozik egy szíves köszönettel is, mert jól tudja, hogy a nevezett egyházmegyének a Fejes erélyére és körültekintő bölcsességére volt szüksége, hogy a felette összecsapni készülő áradatból kiszabaduljon. A közgyűlés lelkesen éljenezte a távozót és jó reménységgel üdvözölte a nyomába lépőt, mindkettőjük további munkásságára Isten áldását kérvén.

Sajnálattal értesült mindenki — már a kinyomatott tárgysorozatból is (a mi első, de várva-várt fecske a mi egyházkerületünk közgyűlésén) — a *Mocsáry Lajos* egyházkerületi tanácsbíró ismételt lemondásáról. Az egyházpolitikai törvények által alkotott új viszonyok közzé nem kíván beilleszkedni, mert félti azoktól egyházunk egészséges fejlődését is s épen azért az írás szavaival kéri a kerületet, — megköszönvén ennek iránta nyilvánítt bizodalmit — hogy: „Bocsásd el Uram a te szolgádat békességgel.“ A közgyűlés fájdalmas megdöbbenéssel hallgatta a búcsúzó levelét és sok elvi csata felemelő mozzanataira emlékezvén vissza, a kiváló vezérferfiú érdemeinek újabb elismerése mellett engedett az ő visszavonhatatlan kívánságának s kimondotta egyúttal, hogy a megüresedett állásra a szavazatok 1899 január 1-ére adassanak be a püspöki hivatalhoz, a hol azok felbonthatván, az esetleges szűkebb körű szavazás elrendelhető s még a tavaszi gyűlésig megejthető legyen.

A tavaszi gyűlés jegyzőkönyve nyomán egymásután kerültek aztán elő a megkezdett, vagy félben maradt ügyek. A kerületi tanügyi bizottság elnöksége jelentette, hogy a *beteg tanítók helyettesítésére* vonatkozó s a konvent által (1898 évi jk. 38. p.) is ajánlott javaslatot elfogadhatónak tartja, a mi megtörtént s az mint elfogadott szabályrendelet, ki fog nyomtatni a kerület jegyzőkönyvében.

Némi vitát keltett a *miskolci főgimnáziumi vallás-tanárság* kérdése. Az egyháztanács és a felügyelő-bizottság jelentette, hogy a vallástanárt kész — a miként a

konvent óhajtja — rendes tanárnak vallani (noha az állammal kötött szerződésben „*mellék-tanár*“ címen szerepel! . . .), de annak ezúttal még — fedezet hiányában — rendes tanári fizetést nem adhat, előbb kelvén a főgimnáziumnak az állammal kötött s kerületünk által is megerősített szerződése, mint a konvent határozata. A kerület megvárja a nevezett intézet egyházián érző előjáróságától, hogy az, mihelyt teheti — esetleg mindjárt a teljes államsegély (15,000 forint) megnyerésekor — a javadalomban is a rendes tanárok sorába fogja emelni a vallástanárt, a mire nézve nem hiányoztak a szóbeli ígéretek.

Az iskolai alapítványoknak, a konvent előtt leendő kimutatására s illetőleg e kimutatás előkészítésére a kebelbeli közép- és főiskolák ismételtén utasítottak. A kimutatást 1900-ra kell felküldeni. *Az egyházi adózás előmunkálatai* mielőbb befejezendők. Az iratok — esperesi megerősítéssel ellátva, a püspökhöz küldendők, a ki azokat — a jegyzői karral való átnézés után — a közalapi végrehajtó bizottság előadójához teszi: külön gyűlés e tárgyban nem lesz (konv. jk. 68 p.)

A *kolozsvári szeretet-ház* sorsa nem talált az egyházmegyéken irgalmas szívekre. Senki sem kívánja magát, mint lelkész, évenkénti 2—2 forintnyi adó alá vetni s alapítványokat sem jelentett egyetlen egyházmegye sem. A kerület együtt érez e tárgyban a megyékkel, sőt vannak, a kik elvileg sem ismerik el a nev. szeretetházat szerencsés szüleménynek, mivel a lelkési árvák neveltetésének olcsóbb és gyümölcsözőbb módja volna azoknak egyes jó családokban való elhelyezése és apai és anyai felügyelettel való gondozása.

A *lelkész-, esperes- és püspökavatás* ügye — a miben *Fejes I.* volt tudvalevőleg a kezdeményező s a főiskola theol. tanárai voltak a javaslatkészítők — egy lépéssel talán előbbre haladt. Azt a bizottsági dolgot, a melyet a püspök által összehívott férfiak készítettek és a mely alapján teljes ellentéte a tanárok munkálatainak, — a közgyűlés meghallgatta, de mert nem találta sem eléggé rendszeresnek, sem kimerítőnek s így még kevésbé könnyen áttekinthetőnek: kimondta, hogy a bizottság jegyzője tegye a dolgot egészzé, összefüggővé, hogy abból a lelkész-, esperes- püspök-avatás egész lefolyása világossá legyen s ilyen formájában adja be a dolgot a kerület jegyzőkönyvébe. Az olvasónak lehetővé lesz ilyen módon a két munkát nyugodt összehasonlítása s a tavaszi kerületi gyűlésen majd győzhet a jobb. A tanári kar véleményében — úgy látszik a többség! — igen gyökeres újítást lát, de ugyancsak a többség iszonyodik attól is, hogy p. o. a lelkészavatás *püspöki jog*-nak minősítették. Ezen a ponton a kerület hű lesz a maga tiszteletre méltó hagyományaihoz.

Nem volt szerencsésebb a kerületi özvegy-árvatár ügye sem. A készített szabályzat szintén jegyzőkönyvbe jut az összehasonlítás és az esetleges vitás további anyaga gyanánt.

A paphallgatással járó vendégeskedés meggátolása végett az alsó-zempléni egyházmegye betérjlesztette a maga javaslatát és felírt e tárgyban a felső-borsodi egyházmegye is. A kemény pontokba foglalt s általános tetszésre talált javaslat — a *zsinati tárgyak* közé leendő besorozás végett — a konventre küldetik.

A sárospataki főgimnázium tanárává a II-ik osztály B feléhez — a négy derék pályázó közül — *Domby László*, a debreceni főiskola volt szeniora, kitűnően szakvizsgázott (latin-magyar nyelv és irodalom) és külföldön is tanult egyén választatot meg egyhangulag. Így ajánlotta a tanári kar és az Igazgató-tanács is. Székét legkésőbb október elsején tartozik elfoglalni s egész évi

fizetése kiutaltatik. Nőjön a sárospataki főiskola büszkeségévé!

A kerületi felsőbb leányiskola tornacsarnokához megint új tervezetet és új költségvetést készítettek. Most már talán a harmadikat. Ehez ismét több pénz kell, mint a másodikhoz, és pedig vagy 2000 frttal. *Miklós Ödön* tanácsbíró készséggel vállalkozott, hogy ő ezt a 3-dik tervet szakértőkkel átvizsgálja s az eredményről jelentést tesz a püspöki hivatalnak pár hét lefolyása alatt. A közgyűlés köszönettel fogadta az ajánlatot s a szükséges összeget *törlesztő kölcsönképen* megszavazta.

Tárgysorozaton kívül vétetett elő ugyancsak a felső leányiskola felügyelő-bizottságának egy beadványa *Dr. Halász Sándor* tanár ellen, a ki mint az „*Országos Magyar Kölsönös Biztosító Szövetkezet*” ügynöke a maga hivatali túlbuzgóságával beleütközött a kerületünkkel szolidaritásban álló Fonciére biztosító-intézet érdekeibe s ezért és egyebekért is eltiltatott az ügynökösködéstől, sőt nejének sem hajlandó a felügyelő-bizottság az ügynöki tisztelet megengedni, mivel ez is a tanintézet kárával járhat stb. A kerület megütközéssel értesült a felterjesztésből arról, hogy itt fegyelmi vétség esete forog fenn s felhívta a leányiskola felügyelő-bizottságát, hogy a panaszlevelet készítse meg és terjessze be az egyházkerületi bíróság elnökségéhez.

Az első napi közgyűlés ezzel a kellemetlen tárggyal végződött délután 1½ órakor. Ebéd után a bíróság ült össze és örölte-morzsolta a 8-nak jelzett fegyelmi tárgyakat. Az *átányi*, immár hirhedt lett választást a kerületi bíróság is megsemmisítette, de az újra választás jogától nem fosztotta meg a korteskedés gyanúja alatt álló versenyfeleket. Újra pályázat lesz e nagy darab kenyérért a választók új lajstromával, a melybe azonban egyes híresebb átányi kolompások nem juthatnak be. Ideje lenne, hogy a lelkészek többre becsülnék immár a választás tisztaságát a nagy jövedelemnél s lenne elegendő lelki erejük gátat vetni annak az utálatos vásárnak, a melylyel a nevőkben és javokra a *meg nem bizott* jóakarók cégéreskednek. „Ha a só megízetlenül, mivel sózunk?” — A *kis-kínizsi* papválasztás — az egyházmegyei ítélet indokai szerint — jóváhagyatott s így *Harasányi Bertalan* az ellene emelt vádak alól felmentetett. Valami kicsinyes irigykedés s okvetetlenkedés nyomai mutatkoztak a felebbezésben. *Ölbey János* rozvágyi rendes- és *Szentpétery József* volt cigándi h.-lelkészre az egyházmegye felmentő ítélete szintén jóváhagyatott. *Kovács Endre* szini lelkész fegyelmi ügye — mivel a felebbezés felszereletlen volt — az időszaki tanácshoz tétetett át, föltéve, hogy a tévedésben levő ügyirat csatoltatni fog. A *parasznyai* szétkper is eldőlt az egyházmegye ítélete értelmében. *Mauritz Árpád* volt megyaszói s.-lelkész követelése reá nézve kedvezően bíraltatott el, noha fellépése a bíróság visszatetszésével találkozott. Egy fegyelmi és egy közigazgatási ügyben ítéletet hozni nem lehetett.

Öreg estve volt már, mikor a bíróság eloszlott, kívánczokra a zöld asztal csúnyaságai közül a fehér asztal élvezetei után,

Kedden reggel a közalapi és missióügyi bizottság kezdte és végezte a reá bizott munkát. Előadója *Czinké István* volt, a ki napokig tájékozódott a kérvények rengetegében, hogy a bizottságot irányozhassa. Szomorú jelnek tekintette a bizottság azt, hogy ma már alig akad néhány lelkész és egyház, a ki és a mely valami címen segélyért ne zörgessen. Rosz néven vették sokan főként az ifjabb lelkészek élelmességét, a kik alig ízlelik meg a pálya terheit, már is segítségért kiáltoznak és rázzák a kéregetők éles csengetyűjét.

A közgyűlésben, a hétfői határozatok hitelesítése

után, a tárgysorozat rendjén, a *konfirmációi káté* felől jelentette a Sárospataki Irodalmi Kör, hogy az — a szerző ígérete szerint — hamarosan elkészül, mint hosszú évek gyümölcse. Addig a mostani kis káté, némi javítással fog kinyomatni. Bizony derék volna, ha már egyszer a vájódó hegy — saskeselyűt szülne. Legyünk jó reménységgel!

Az *ismétlő iskolák tanterve* is megszületik, mert az Irodalmi Kör is tudatta, hogy készített egyet, a ker. tanügyi bizottság egyik új és lelkes tagja, *Józsa Antal*, gömörvármegyei tanfelügyelő is készített egy másikat, a mely most már, az egyházkerület határozata szerint, az Irodalmi Körhöz jut — figyelembe vétel végett.

A képezdei állandó vallástanárság kérdésében a főiskolai igazgató-tanács a párhuzamos osztályok kiépítésével kapcsolatban fog javaslatot terjeszteni a közgyűlés elé.

Az állandó bizottság véleménye alapján, a kiigazításra felterjesztett „Jelentő ívek” közül, többé-kevésbbé kedvezően ítéltettek meg a Horváth János rakaca-szendí, Szabó Gyula serkei, Hutka József bánóci, Péter Mihály azari, Ujj József kázmárki lelkészekéi, a többiek elutasítottak, vagy mint felszereletlenek nem voltak tárgyalhatók.

(Vége köv.)

Notárius.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Írásbeli tétel a sárospataki theológia akadémián az 1898/99-ik iskolai év végén tartandó alap- és lelkészképesítő vizsgálatokra.** A) *Alapvizsgálatra*: 1. Összehasonlítottván az Exodos XX. és XXXIV. fejezetei, állapítassanak meg a levonható isagógikai következtetéseket. 2. Adassék a Galatákhoz írott levél I. 18 — II. 1. magyarázata az új-szövetségi chronológia szempontjából. 3. A természeti állapotban levő népek vallásának főbb jellemvonásai. — B) *Első lelkész-képesítő vizsgálatra*: 1. Egyházi beszéd irandó a Lukács szerinti evangéliom XX. r. 33. v. alapján. 2. Élihunak Jóbbal folytatott vitája (fordítva és magyarázva) 3. A Józsiás király alatti vallásos reform mily viszonyok között jött létre s mi-ben állott? 4. Összehasonlítandó a négy első közszinatonak hitvallása. — C) *Második lelkész-képesítő vizsgálatra*: 1. Gyakorlati írás-magyarázat irandó 4 ó- és 8 új-szövetségi szabadon választott szöveg felett. 2) Ki volt, és mit tett I. Rákóczy György a magyar prot. egyház javára? . . . 3) Irassék öngyilkos ifjú felett gyászbeszéd és imádság. — Az alapvizsgálatra jelentkezők a három tétel közül egyet tartoznak kidolgozni. — Az első lelkész-képesítő vizsgálatra állók az egyházi beszédet valamennyien kötelesek elkészíteni s beadni, (a vizsgálati szabályok értelmében minden vizsgálzó el is prédikálja, tehát meg is tanulandó); a 2—3—4 sz. alatt jelzett tételek közül egyet tartoznak kidolgozni. — A második lelkész-képesítő vizsgálatra jelentkezők a gyakorlati írás-magyarázatokat mindnyájan kötelesek, elkészíteni s beadni, (egyszersmind be is tanulni, mivel a szóbeli vizsgálaton el is mondják a kijelölt magyarázatot); a 2—3 szám alatt levő tétel közül egy dolgozandó ki. — A dolgozatok 1899 május hó 1-ső napjáig adandók be a sárospataki theol. akadémia szakelnöki hivatalához.

— **A reformáció emlékünnepe** tárgyában nemcsak az egyházi törvény intézkedik, mely az ezen ünnepélyen befolyó perselypénzt a közalap tőketermészetű járu-lékai közé sorozza, hanem a konvent is újra meg újra — így a múlt évi márciusban tartott ülésében is — felhívta a lelkészek figyelmét ezen nagyfontosságú ünnep megtartására. S valóban ezen ünnep évenkénti fel-

újtásának hatása elvitázhatatlan, mert nagy mértékben közremunkál abban; hogy az evangyéliomi buzgóság, hitszilárdság mind mélyebb gyökeret verjen. s az áldozatkészség forrása is minél nagyobb mértékben csergedezzen. Ezeknek előrebocsátása után a szép emlék-ünnep közeledtével bátor vagyok lelkésztársaim figyelmét felhívni „*Templomi beszédek imákkal a reformáció emlékünnepe*” című mult évben kiadott kis füzetemre, mely a jelzett alkalomra szánt három beszédet, s egy elő — és egy utóimádságot tartalmaz és a mely munkából még több példány van kezeim között. A kis füzetet 30 kr. beküldése mellett portómentesen, azonnal szállítom. Börmend (Vasm.) 1898 szeptember hó.

Fülöp József.
ev. ref. lelkész.

— **Ref. középiskoláink államsegélye az 1899 ik állami költségvetésben.** Békés kapni fog 5000 frtot: Budapest: 14,000; Csurgó: 14,000; Gyöngy: 2000; Kecskemét: 6000; Kisújszállás: 13,000; Kolozsvár: 7000; Marosvásárhely: 3000; Máramaros-Sziget: 14,000; Mező-Túr: 7000; Miskolc: 14,000; Nagy-Kőrös: 8000; Pápa: 16,000; Rimaszombat: 15,000; Seps-Szentgyörgy: 15,000; Szászváros: 11,000; Szathmár-Németi: 12,000; Székely Udvarhely: 9000; Zilah: 15,000.

— **A németországi általános lutheránus értekezet** augusztus 23—26 napjain ment végbe Braunschweigban a következő tárgysorozattal: 23-kán előtanácskozás és ismerkedési estély; 24-kén megnyitási istentisztelet s az első nyilvános ülés, a melyben Althaus göttingeni tanár tartott előadást: »a keresztség jelentőségéről a keresztyén és egyházi életre nézve«; közeled, — előadás Schwarz lipcei missiói-igazgatótól: »mit tanulhatnak az anyaszentegyházak a missió gyülekezetektől?« — 25-kén előadások 1. a diakonia és gyülekezett kölcsönös áldásos viszonyáról s hatásáról; 2. a német luth. kivándorlás gazdasági és egyházi szempontból; 3. a ker. művészetről; 4. a tengeri missiói; 5. a lelki gondozás a luth. egyház szempontjából; 6. az egyházi énekkarok, mint a ker. gyülekezeti s népelet előmozdítói; 26-kán kirándulások.

— **Anabaptista róm. kath. papok.** Németországban mind jobban-jobban kezdik gyakorolni a róm. kath. papok azt az eljárást, hogy az egyházukba áttérő lutheránusokat ismét megkeresztelik s így arra engednek következtetni, hogy az újra keresztkedők példája vonzást. Különben ennek az indokolhatatlan eljárásnak azt adják okául, hogy a luth. pap nem megöntést alkalmaz a keresztelezésnél, hanem vízzel való meghintést, a melynél könnyen megtörténhetik, hogy egy csepp víz sem jut a fejre s ezért az esetleges hiányért kell az üdv érdekében az újra keresztelest végeznie! . . . Ugyan nem nevelés-e aztán ez a scrupulosítás azoknál, a kik a lélek dolgaiban mit sem engednek az egyeseknek? . . . Vajjon a mi róm. kath. plébánusaink nem fogják-e követni a szép példát? . . . Nem csodálkoznánk rajta, ha követnék, hiszen meg vagyunk irva: a rossz példa ragadós!

— **A német egyetemek népessége az 1897/98 iskolai év nyári félévében.** Berlinben: 4882; Bonnban: 1975; Boroszlóban: 1587; Erlangenben: 1070; Freiburgban: 1545; Gieszenben: 733; Göttingában: 1216; Greifswaldban: 864; Hallében: 1604; Heidelbergben: 1384; Jénában: 755; Kielben: 838; Königsbergben:

733; Lipsében: 3174; Marburgban: 891; Münchenben: 4028; Münsterben: (akadémia) 537; Rostockban: 462; Strassburgban: 1040; Tübingában: 1377; Würzburgban: 1312 immatrikulált hallgató volt. Az összes létszám tehát: 32,000.

— **A britt és külföldi biblia-társulat** ez évben fennállásának 94-ik évfordulóját érte meg, a melyben a bibliát 4,387,000 példányban terjesztette el. Alapítása óta 155 és fél milliónál több példányban bocsátotta ki a társulat a bibliát, vagy annak egyes részeit, több, mint 340 különböző nyelven.

P á l y á z a t.

Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegyébe kebeleztetett átányi egyház lelkészi állomására pályázat hirdettetik.

Az állomás javadalma, készpénzben, földben és terményben 2030 frt.

A pályázati kérvények 1898. október 16-ig Tóth Dániel espereshez Miskolcra küldendők.

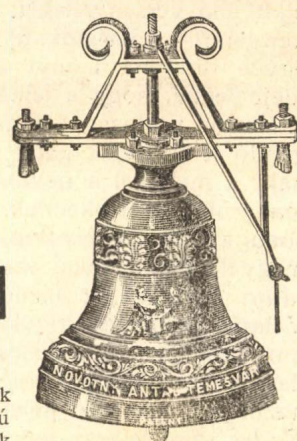
Miskolc, 1898. szeptember 21.

Kun Bertalan
püspök.

H I R D E T É S.

20—14

Novotny Antal

harang- és ércöntője,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kitiűtetett átlukasztott szabadalmazott

H A R A N G J A I T,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é. így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvas koronávali felszerelését, vertva harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálak

Novotny Antal Temesvár, Gyárváros.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „A jus parochiale.” *Sütő Kálmán.* — „Szükséges-e a közönséges törtek tanítása a népiskolában és mily mértékben?” *Nagy Sándor.* — „Adatok a lelkész-avatás történetéhez.” *Mitrovics Gyula.* — „Aeneas Sylvius Piccolomini, „De duobus amantibus Euryalo et Lucretia”-ja.” *Dr Mitrovics Gyula.* — „A tiszáninneni egyházkerület őszi közgyűlése.” *Notárius.* — „Adatok Harsányi István élettörténetéhez.” *Szentpéteri Sámuel.* — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetés.”

A „jus parochiale.”

E b. lapok f. évi 38-ik számában egy „Nyílt kérdés” jelent meg, a melyhez való esetleges hozzászólásoknak készséggel ígér helyet a nt. szerkesztő úr. Legyen szabad eme szívességet igénybe vennem, s a felvetett kérdésre vonatkozó nézetemet lehető rövidséggel előadnom.

A felvetett kérdés eképen hangzik: „Törvénybe ütköző dolgot követ-e el az a lelkész, a ki egy másik lelkész egyházában, ennek engedélye, egyenes megbízása nélkül végez valamely funkciót, olyan esetben, a mikor az illetékes lelkész a kérdéses funkció elvégzését olyan feltételhez kötötte, mely minden törvényes alapot nélkülöz?”

A nt. szerkesztő úr e kérdésre válaszolva, *igennel* felel, hivatkozván a zsinati törvények 113. §-ára, s épen ez a körülmény indít már engem arra, hogy a magam ellentétes meggyőződésének kifejezést adjak.

Kétségbenvonhatatlan, hogy a zsinati törvények 113 §-a aként intézkedik, hogy a lelkészek más gyülekezetben csak akkor végezhetnek hivatalos teendőket, ha azoknak teljesítésére az illetékes lelkésztől megbízást, vagy felhatalmazást nyertek.

E törvényt olvasva, első tekintetre az embernek csakugyan az az impressiója támad, mintha egyik lelkésznek a másik lelkész egyházában semmi esetre sem volna szabad szolgálatot teljesítenie az illetékes lelkész megbízása, vagy felhatalmazása nélkül.

Azonban másfelől az is igaz, hogy ha valamely törvényt helyesen akarunk magyarázni, tekintetbe kell vennünk a törvényhozó célját, melyet a törvényt elérni akart. E törvényt pedig nem egyéb volt a cél, mint az, hogy ez által az esetleges visszaéléseknek eleje vételessék; vagyis, hogy a mikor az illetékes lelkész a törvény követelményeinek betartásával hajlandó eleget tenni törvényszabta kötelességeinek, tehát rendes körülmények között, az ő bűzájában senki se arathasson az ő megbízása, vagy felhatalmazása nélkül.

Ámde visszaélés-e az, ha az egyik lelkész a másik lelkész egyházában oly esetben végez funkciót, amikor ez annak teljesítését egy minden törvényes alapot nélkülöző, s így jogosulatlan feltételhez kötötte, ennek

nem teljesítése esetére pedig a leghatározottabban megtagadta? — Nemde sokkal inkább nevezhető-e visszaélésnek, egyenesen törvénybe ütköző cselekedetnek az az eljárás, melynél fogva valaki a funkció teljesítését törvényen kívül álló feltételhez köti, nem teljesítés esetére megtagadja? Hiszen ha nem így állana a dolog, ha semmi esetre sem volna szabad egyik lelkésznek a másik lelkész egyházában hivatalos szolgálatot teljesíteni ennek megbízása, vagy felhatalmazása nélkül: akkor az a törvény a helyett, hogy célja és rendeltetése szerint a visszaéléseket megszüntetné, meggátolná, épen azoknak nyitna tág kaput. — Kiszolgáltatná a híveket a lelkészek önkényének s a törvény paizsa alatt a legképtelenebb törvénytelen követelésekkel léphetnek fel, zaklatásnak tehetné ki a híveket, ... hiszen az illetékes lelkész megbízása, vagy felhatalmazása nélkül senki az ő egyházában nem fungálhat. — Tág tér nyílnék Róma lélek-halászáinak a lélek fogdosásra; hisz egy ily zaklatott, s emiatt elkeseredett hívő, ha a saját felekezeti papok a törvény révén a kérdéses funkciót nem végzik el: nem fog a törvénytelen nyomásnak engedni, hanem érvényesülni fog az „actio reactionem parit” törvénye a legtöbb ily esetben; s végszükségre jutva a plebánoshoz fog folyamodni, aki aztán kérésének majd eleget is tesz, hogy mely áron? — óh azzal mindnyájan tisztában vagyunk.

De a fennebbi törvényre vonatkozó felfogásom helyességét igazolja az 1895 évi nov. 22-ikén tartott konventnek azon határozata is, mely a 31-ik §-ban így szól: „Ha valamely, a mi felekezetünkhöz nem tartozó halottól saját lelkésze bármi okból megtagadná a tisztességes temetési szertartást, azt a prot. lelkész teljesíteni hivatva van.” Ha tehát még a más vallásfelekezetek halottja is eltemethető az illetékes pap megbízása, vagy felhatalmazása nélkül, mennyivel inkább a magunk felekezetéből halott? Igaz, hogy ez az intézkedés tisztán csak a temetésre vonatkozik, de csupán csak azért, mert ennek a megtagadása szokott leginkább előfordulni. Azonban ki tagadná, hogy ha ily esetben teljesíthető a temetés, teljesíthető egyéb funkció is, ha közölünk valaki annak teljesítését megtagadta, vagy a mi végeredményében egyremegy: törvényes alapot nélkülöző feltételhez kötötte, s e feltétel mellett annak nem teljesítése

esetére hajlandó kitartani, s erről teljes bizonyossággunk legyen? Az is igaz, hogy a konvent ezen intézkedése csupán más vallásúakra vonatkozólag mondatik ki, de tisztán csak azért, mert azt fel sem tette egyetemes konventünk, hogy hasonló intézkedésre a saját körünkben is szükség lehetne.

De mondhatná valaki, hogy a konvent nem törvényhozó testület, így hát annak fennebbi határozatának felemlítése a törvénysértés cáfolására nem alkalmas.

Ez az ellenvetés azonban meg nem állhat, ha meggondoljuk, hogy bár zsinat és konvent két különböző hatáskörű testület, de azonkívül, hogy legkivállobb, az egyházi törvényhozásban mindenesetre főszerepvívó, s annak szellemét hiven kifejező férfaink zsinatnak és konventnek egyaránt tagjai, ezenkívül a tagok mindkét testületben ugyanazon szellem által vezéreltetnek. A működési kör és a talentumok lehetnek különbözők, de a lélek ugyanaz.

Még azt az ellenvetést tehetné valaki, hogy a hivatkozott konventi határozat a funkció megtagadása esetére vonatkozik; míg a feltett kérdésben oly esetről van szó, melyben a lelkész a funkciót minden törvényes alapot nélkülöző feltételhez kötötte. Más dolog pedig az, ha valaki a funkciót megtagadja, más, ha törvényen kívül álló feltételhez köti. Erre azonban legyen elég csak annyit megjegyezni, hogy hiszen a róm. kath. papok is csak feltételhez kötik a temetést öngyilkosság vagy tisztán polgári házasság eseteiben; a feltétel pedig az, ha elmeháborodottságban követtetett el az öngyilkosság; vagy a tisztán polgári házasságot kötött halott hozzátartozói más vallású létükre hajlandók áttérni az egyedül idvezítő egyházba; — s csupán e feltételek nélkül tagadják meg a funkciót, s a mikor ezt teszik, csak saját egyházi törvényeiknek engedelmessékednek, mégis azért felhatalmazás, vagy megbízás nélkül is jogunkban áll az eltemetés. — Applicatio fiat!

Szóval reám a zsinati törvények 113-ik §-a azt a benyomást teszi, hogy az normális viszonyokat feltételez, s csakis rendes körülmények között tilalmazza egyik lelkésznek a másik lelkész egyházában való hivatalos ténykedését ennek megbízása, vagy felhatalmazása nélkül. Azonban ezen törvény kötelező ereje azonnal megszűnik, mihielyt megszűnnek a rendes körülmények, mint ama törvény hatályának feltételei, mert e törvény visszaélések ellen emel védő bástyát, nem pedig visszaélések számára biztosít védő sáncokat.

Ezekből láthatni, hogy az én szerény felfogásom szerint a felvetett nyílt kérdésre a felelet nem lehet más, mint *tagadó*, azaz szerintem a jelzett esetben nem követtetett el törvénybe ütköző cselekmény.*

Sütő Kálmán.

* Nem szándékozunk e felvetett kérdésnek egyház-jogi szempontból való tárgyalásába mélyebben belebocsátkozni, várván illetékesebb helyről a hozzászólást, annyit azonban kénytelenek vagyunk megjegyezni, hogy az ilyen értelmezés mellett, a minő e közleményben nyilvánul, az a veszedelmes felfogás káphatna lábra, a mely minden egyes lelkészt lelkész-társának az egyházában is teljes jogú hivatalnoknak minősítene a „minden törvényes alapot nélkülöző eset” felvételével. Hát kicsoda fogja megállapítani a törvénytelen alapot? ... Lelkész a lelkészszel szemben a gyülekezeti tagok nagy gaudi-umára? ... Vagy a gyülekezeti tagok illetékes lelkészükkel szemben más lelkész útján, hogy még nagyobb legyen „a pap nem becsülés”? ... El tudjuk, hogyne tudnók, elképzelni, a nyílt kérdésben sejteni engedett esetet, de hát a lelkipásztori prudentia szerintünk nem azt diktálja, a mit t. barátunk szerint, hanem másat, azt t. i. hogy a törvénytelen alapra helyezkedő lelkész-társunkat nem tudván esetleg meggyőzni felfogása helytelen voltáról, tisztársi barát-

ISKOLAI ÜGY.

Szükséges-e a közönséges törtek tanítása a népiskolában és mily mértékben?

(Folytatás.)

f) Az értelmet élesíteni, a figyelő képességet fokozni, a gondolkodást fejleszteni, a népiskolának, mint a nemzetek, országok míveltsége előmozdítása letéteményesének kiváltképpen való feladata. Hát mi élesitené az értelmet inkább, mintsem a szám, a szellem köszörűköve; és pedig a nehezebbnek látszó szám: a közönséges tört!? Az igaz, hogy a tizedes törtekkel könnyebben végrehajthatók a műveletek; de alapjában véve a tizedes tört megértése is azért könnyebb, mert már a közönséges törtek ismertetése megelőzte.

g) Olyan tantervet még nem láttam, a melyből a közönséges törtek tanítása kimaradt volna.

h) Ha a gyakorlati életből vett okok nem győznének is meg eléggé a közönséges törtek tanításának feltétlenül szükségességéről, hát forduljunk a tudományhoz. Vajjon lehetne-e közönséges tört ismertetése nélkül törtet tanítani észszerűleg? Hiszen az a körülmény, hogy mi a tizes számrendszert használjuk és az egészek egy ponttal (tizedespont) való megjelölése után megtudjuk a következő számok tízszeresen való fogyását, t. i. balról-jobbra menve: nem teszi feleslegessé a közönséges törtek tanítását; sőt ellenkezőleg a közönséges törtek tanítása feltételezi a tizedes törtek tanítását; mert ennek az elolvasására pl. hogy 666/66 úgy szólván gépiesen is rá lehet vezetni a tanulót, de hogy $\frac{66}{100}$ azt teszi, hogy az egész fel van osztva 100 egyenlő részre és abból 66-ot veszek el, ezt gépiesen meg nem taníthatjuk. Szóval hamarabb kell tanítani a nevezőt és csak azután lehet szó arról, hogy a tizedes törteknek nem is írjuk ki a nevezőjét; már pedig ha erről szemléltetnők is a számlálót és nevezőt, hogy $\frac{5}{10}$: akkor is közönséges törtet használtunk!

Ezek után még egyszer állítom, hogy a közönséges törtek tanítása a népiskolában feltétlenül szükséges; még pedig az első osztálytól kezdve végig minden osztályban; mert, főképen az ember attól a perctől kezdve, mikor a számviszonyokat ismerni kezdte, az életlen végig minden nap, minden órán, sőt minden percen használja.

Másodszor: „Milyen mértékben szükséges a közönséges törtek tanítása a népiskolában?”

Azt hiszem, hogy itt inkább azt akarjuk megtudni, hogy *mily mértékben taníttassék a közönséges tört!*

sággal kérjük, hogy ha ön maga nem hajlandó a szóban forgó szertartást elvégezni, engedje meg lelkész-társának. Ha nem engedi, bizony nincs más út, mint a feleket, a kiket a szertartás érdekeli, az espereshez utasítani, hogy az intézkedjék. ... Ugy emlékszünk, hogy 1894-ben is felmerült a mostanihoz hasonló kérdés, a mikor Bartolomeus egy házassulandó párt nem akart összeadni, mert aggodalmi voltak, melyek nem voltak ugyan alaposak, de egészen megkötötte magát s maga nem is végezte el az esketést, hanem azt mondotta a segéd-lelkészének: ha a tiszteletes úr akarja, ám eskesse meg őket, de felel is érte. S a káplánnak bizony a haja szálla sem görbült meg miatta — A szóban forgó esetben is a törvénytelen alapra helyezkedő lelkésznek szintén így kellett volna eljárnia. De hát azért, mert ő törvénytelen alapra helyezkedett, mi is törvényt sértünk?! ... Azt hisszük, hogy ezt S. K. barátunk sem akarhatja. ... Veszedelmes ténnyé lépünk, ha az egymás jogait nem vagyunk hajlandók tiszteltetben tartani. Van jogorvoslást nyújtó felsőbbségünk, ha a gyülekezeti tagokon sérelem esik. De törvényellenes jogorvoslást ne nyújtunk sem én, sem más. Véleményünket határozottan feltartjuk. Szerk.

Erre a kérdésre kizárólagos feleletet adni, jelen viszonyok között, s az én ítéletem szerint, nem lehet. Mert két feleletet lehetne adni, t. i. vagy teljes mértékben taníttassék a közönséges tört a népiskolában, vagy csak részben. De feltétlenül kimondani, hogy *teljes mértékben*, vagy csak *részben*: egyiket sem lehet.

Az elemi iskolák többfélék; u. m. városi iskolák, falusiak; osztottak és osztatlanok. Az általános értelem-fejlesztés tekintetéből, én ugyan azt vallom, hogy teljes mértékben kellene tanítani a közönséges törtéket a népiskolában; de, ha ezeknek az iskolának a viszonyait mérlegeljük: lehetetlen különbséget nem tennünk, a közönséges törték tanítását illetően is, — a városi és osztott, — a falusi és osztatlan iskolák között.

A városi iskolák növendékei, értelemre nézve, általában fejlettebbek; a városi tanítók nincsennek sok más, mellék-teendővel: kántori, gazdálkodási stb. elfoglalva; egy-egy tanító vezetése alatt nincsen annyi növendék; a városi iskolások jó része magasabb iskolába megy, kézműves, kereskedő, hivatalnok, tisztviselő stb. lesz; így okvetlenül több szükségök lesz a törtékkel és pedig közelebből, a közönséges törtékkel való számolásra is. Mert bár a népiskola nem alárendeltje egy iskolának sem; nem előkészítő iskola egy magasabb iskolára sem; mindazonáltal a népiskola és bármilyen magasabb iskola között való áthidalás kötelezettsége alól soha ki nem térhet. *Tehát a városi iskolákban teljes mértékben taníttassék a közönséges tört.* Ha meg pláne osztott iskoláról van szó, a hol egy-egy osztálylyal, közvetlenül, annyi ideig foglalkozhatik a tanító: ott meg feltétlenül teljes mértékben kell felölelni a közönséges törték tanítását s így két ok is a mellett bizonyít, hogy azokban teljes mértékben taníttassék!

(Vége köv.)

Nagy Sándor.

TÁRCA.

Adatok a lelkész-avatás történetéhez.

— Liturgikai tanulmányaimból. —

(Folytatás.)

A másik nagy reformátor, *Kálvin*, a lelkész-avatásnak részleteit nem írta körül tüzesebben. Műveiben csak általánosságban állapítja meg a szertartásnak lényegét, bő történeti adatokat közölve a római katolikus ordinatio keletkezéséhez s idők folytán mindinkább bonyodalmasabb rendtartásához s emellett éles elmével, a legtöbb helyen, metsző gúnnyal mutatván ki annak az apostoli egyszerűségtől eltérő tévedéseit. „Nyilvános, — így ír az *Institutio*“-inak IV. könyv IV. rész 16. fejezetében — hogy az apostolok semmi egyéb ceremóniával nem éltek, midőn valakit az egyházi szolgálatra elhívtak, hanem csak kezöknek a rátevésével. Ez a szokás pedig, a mint én gondolom, a zsidóknak szokásából származott, a kik, ha azt akarták, hogy meg legyen áldva, és szentelve, azt az ő kezöknek rávetése által mutatták be az Istennek. Ilyen képen tette Jákób Efraimnak és Manassénak fejére kezét, a mikor azokat meg akarta áldani. Így cselekedett aztán Krisztus is. . . Azt akarták az apostolok a kézrátétel által jelenteni, hogy ők annak áldozták fel azt, a kit az egyházi szolgálatra szentelnek fel. Akár mint volt egyébiránt, de az általános szokás volt, hogy a kézrátételt mindannyiszor alkal-

mazták, a mennyiszer csak elhívtak valakit az evangéliumi szolgálatra. Így szentelték ők fel a pásztorokat, tanítókat és az alamizsnára felügyelőket. Noha pedig a kézrátételről semmiféle nyilvánvaló parancsolat nincs előttünk, mindazonáltal, minthogy azt látjuk, hogy állandó szokás volt az apostoloknál s ezt ők szorgalmasan megtartották, olyan ez ránk nézve, mintha megparancsolták volna. És bizonyára szükséges is, hogy ilyen jelkép által az egyházi hivatalnak méltósága a népnek ajánltassék és eleibe ábrázoltassék és a hivatalba felvett egyén is emlékeztessék, hogy ő ennek utána már nem a magáé, hanem Istennek és az anyaszentegyháznak szolgálatára adatott és arra köteleztetett el. Azért az nem is csak pusztá jegy lesz, ha az ismét a maga régi és eredeti gyakorlás módjára vitetik vissza. Mert, hogyha a szent lélek az anyaszentegyházban semmit sem rendelt hiába, meg fogjuk azt tapasztalni és érezni, hogy ez a ceremonia sem múlik el haszon nélkül, minthogy ő tőle származott, csak ne fordítottassék a vele való élés gonosz babonaságra. Végre tudni kell azt is, hogy nem az egész gyülekezet vetette kezét az egyházi szolgára, hanem csak a pásztorok. Noha még ez is bizonytalan, hogy ha mindenkor sokan vagy kevesen vetették kezöket reájok.¹

Igy ismervén Kálvinnak felfogását a felavatásról, biztosan lehet következtetnünk, hogy azt ő maga s az általa alapított ref. egyházak is a legegyszerűbb módon, a tiszta apostoli szellemet hűen megőrizve szolgáltatták ki s épen azért méltán csodálkozunk kell rajta, ha *Hüffel* szinte meglepetésének adván kifejezést, azt állítja, hogy Kálvin maga a felavatást sacramentumnak tartotta.² Az a hely, a melyre építi Hüffel véleményét, ime, a következő: „Következik a kezeknek reávetése, a melyet a minthogy az igaz és törvény szerint való ordinálásban sacramentumnak engedek lenni, azonképen azt mondom, hogy semmi értéke nincsen a farsangi játékban, holott nem engednek a Krisztus parancsolatjának, nem is néznek annak végére és céljára, a hová minket az ígértek kellene igazítania.“³ Hüffelnek és ő utánna *Hagenbach* és *Hörk Józsefnek*⁴ tévedése Kálvinnak e ponton való megítélésében nyilván való; mert hiszen a reformátor nem az ordinatiót magát nevezi sacramentumnak, hanem idézett szavainak természetes értelme egyszerűen csak az, hogy ha van valami az egész szertartásban a mi *szereztelenség*ű, tehát Jézus szellemével és az apostolok eljárásával megegyező s így *ilyen értelemben sacramentumi*, ő abban maga részéről a *kézrátételt tartja ilyennek*.

A Kálvin szellemének megfelelő egyszerűséggel találkozzunk a *skót szabadegyház* felavatási rendtartásában is. Ezen egyház törvényeinek értelmében is a felavatásban csak az részesülhet, a ki már rendes lelkésszé választott meg. A felavatás joga az úgynevezett moderatort illeti. A megválasztott egyén gyülekezetének templomában tartott isteni tisztelet után a moderator megismerteti azon intézkedéseket, a melyeket tett a gyülekezet a lelkészi hivatal megüresedése óta. Ezután felszólítja a megválasztott lelkészt, a ki igenlőleg felel meg a feltett, többnyire a hitcikkék és egyházkormányzat alapelveit magában foglaló kérdésekre. Ennek megtörténte után az új lelkész letérdel s minden jelenlevő lel-

¹ *Kálvin*: „*Institutio*.“ Geneva, 1606. La Preux-féle kiadás. 369. köv. lap. — *Szenczi Molnár Albert*: „A keresztyén Religióra való tanítás.“ Hannoveria, 1624. 1108. köv. lap.

² *Hüffel*: idézett műve. II. kötet. 159. lap.

³ *Kálvin*: „*Institutio*“ IV. könyv XIX. rész 32. — *Szenczi Molnár Albert*: I. m. 1499. köv. lap.

⁴ *Hörk József*: „*Liturgika*.“ Eperjes, 1882. 218. lap. *Hagenbach*: „*Grundlinien der Liturgik und Homiletik*.“ Leipzig. 1863. 172. lap.

kész körülvevén s kezeiket fejére tevén, a moderator lejön a szószékből s őt az imával és kézrátétellel avatja fel. A felavatási ima után ugyancsak a moderátor kijelenti, hogy az illető egyén imé most már tényleg felvételre alkalmas, a rendes egyházi szolgák sorába s felhatalmaztatott saját egyházában is a lelkészi kötelességek és jogok gyakorlására, a minek jelképekül ő és a jelenlevő presbyterek testvéri jobbot nyújtanak a felavatottnak. Majd a moderator ismét a szószékre lép s ott buzdító és intő beszédet tart részint az új lelkészhez, részint a gyülekezet tagjaihoz. Isteni tisztelet végeztével a templomból távozó gyülekezeti tagok egyenként kézfogással sietnek üdvözölni új lelkészüket.¹

A reformált egyház kebeléből elszakadt külföldi sectáló felekezetek közül az úgynevezett *congregationisták* és *independensek* vagy más nevükön *brownisták* azok, a kik megelégedvén a lelkészi hivatal betöltésénél a külső elhivatással, a lelkész-felavatást nem alkalmaznak semmi formájában, a mi különben egészen következetes ridegség e felekezeteknek elvi álláspontja mellett, a mely szerint — a mint tudjuk — náluk fődolog a különszakadt egyházaknak teljes önállósága nemcsak az egyházkormányzat, hanem sok részben a ritus terén is; a mit eléggé bizonyít az is, hogy az egyház tagjai maguk szabják meg lelkészük részére az egyházi beszédnek nemcsak tárgyát, hanem annak az ő ízlések szerint való irányát és szellemét is, a mely követelménynek, ha a szónok nem tesz eleget, vagy ha általában meg is unják azt, minden további törvényes eljárás nélkül elbocsátatik hivatalából.²

Magyar protestáns egyházunk *legelső* lelkészi felavatási gyakorlatára vonatkozólag nem maradtak felírt és így megismerhető adataink. Az alakulás, szervezkedés viszonyaiból és körülményeiből következtetjük azonban, hogy amennyiben az új egyháznak szolgái nem a katolikus egyház papjai közül áttért egyének voltak, a kiknek természetesen új felavatásra nem volt szükségük, a lelkészi hivatalra való felhatalmazást az egyes vidékek előkelő reformátorai adták meg, hihetőleg a legegyszerűbb formák között azoknak, kiket az egyházakba lelkészekül beállítottak. Mint fentebb már láttuk, tény emellett az, hogy többen a reformáció ős forrásánál, az új világosság legelső képviselőinél, maguknál a reformátoroknál avattatták fel magukat.³

Legelső hivatalos intézkedéssel e tekintetben az 1555. évben *Erdődön* tartott második zsinaton találkozunk, a mely zsinat XX. cikkében meghagyja, hogy „a lelképásztoroknak főgondot kell fordítani arra, hogy a Pál tanítása szerint, kezöket valakire hamar ne vessék, hanem jó biznyságú, szentlélekkel, bölcseséggel teljes férfiakat alkalmazzanak, nem a heverésre, hanem az egyházzolgái munkára. Minélfogva igen helyeslendő a régi egyház szokása, hogy a felavatandók először vizsgáltassanak meg, képeztessenek ki és az íge hirdetésére az egyház kegyes és tudós előjáróinak közbizonyítványára bocsátassanak ki.”⁴

Minél nagyobb mértékben fejlődtek hazai reformált egyházunk viszonyai, részint a tapasztalt hiányok kipótlása, részint az újabb szükségekhez való alkalmazkodás, hozták magukkal azt, hogy ezen a téren is részletesebb, határozottabban körvonalozott szabályokat kellett az egyház-

kormányzat élére állóknak alkotniok. És csakugyan az erdődi zsinat után alig 6 évvel keletkezett 1561—1562-iki „*debreczeni hitvallás*,” már bőven és erős Kálvin-szellemben fejt ki a lelkész-avatás elveit s magát az e részben alkalmazandó rendtartást is, a midőn „*az egyházi szolgák felavatásáról és hívásáról*” című cikkében így rendelkezik: „A hívás és választás kiváltképen a hallgatókat, magát a népet illeti; a megpróbálás az egyházat. És ebben az egyház tiszte, hogy ezek próbálják meg a meghívottakat életök ártatlansága, tisztasága felől, a külső bizonyítványoknál fogva: aztán szorosabban meg kell őket vizsgálniok a tudományból. Végre az egész szolgálatot, a tudomány foglalatját eléjük terjeszteni. Ez a próba nyilvánosan az egyház előtt hajtatik végre a tanult és tudós lelkészek és más személyek által, a mikor két vagy három széniorok, más szomszéd lelképásztorokkal összegyűlnek. Nem kötjük ez avatást a római udvarhoz (curia), püspökhöz és bibornokokhoz, vagy egy hely, vagy egy személyhez, hanem megengedjük, hogy a Krisztus minden egyházában szabadon történhessék. Az apostolok és atyák példája szerint az avatás azon egykorú szolgákat illeti meg, a kikre az egész szolgálat bízva van. Az apostol is Timotheusnak és Titusnak a papsággal együtt adta a hatalmat, hogy avathassanak. De az atyák írásában sincsen csak egy betű sem, a mely a papok választását, avatását csak egy helyhez és személyhez kötné, sőt minden lelkésznek és az egész egyháznak adja azt. . . Az apostolok összegyűlve avattak; így gyűljenek össze a széniorok és néhány lelkészek is az egyház előtt és úgy avassanak miként Titus 1; I. Timoth. 3. 4; I. Thessal. 3. mondatik. . . Ha lelkészek nincsenek, mint Törökországban és más helyeken, az egyház, amint választhat és hívhat, úgy avathat is a lelkésziségre és annak az egész tanítás és sacramentumok kiszolgáltatásának tisztét átadhatja, mihelyt annak tiszta élete és tudománya megpróbáltott. . . A lelkészek vizsgálja után könnyörögvén, kezűket azok fejére vetjük s azon hatalommal, melyet nekik az Úr a tanításra és a sacramentumok kiszolgáltatására adott, biznyságot teszünk, őket buzdítjuk és mindezeket babonáság nélkül cselekeszszük. Az avatásban a pápista oktalanságot és eszeveszettséget nem követjük.”¹

(Folyt. köv.)

Mitrovics Gyula.

Aeneas Sylvius Piccolomini „De duobus amantibus Euryalo et Lucretia”-ja.

(Folytatás.)

II.

Aeneas Sylvius humanista volt, bővölködve a humanisták összes erényeivel és hibáival. Nem csodálkozhatunk hát rajta, hogy elbeszélésében annyi erős realismussal, sőt sok helyen obscoenitással is találkozunk. Hiszen a renaissance irodalma is a reactio törvénye alatt állott. Innen vannak realistikus túlzásai.

A középkor idealistái elhanyagolták a testet. A művészetek körében is csupán a lélekre fordítottak gondot; a test rajza számba sem jött; a festő az arcra lehelte rá lelkét, szellemét; alakjának többi testrészét hosszú, átláthatatlan s a test idomaihoz nem illeszkedő lepel borította be. Ha pedig a bő barátcsuha nem volt eléggé vastag, akkor alóla idétlen, elnyomorodott, kiászott test körvonalai látszottak. A néző szeme nem találva másutt kellemes nyugópontot, mintegy művészi

¹ Csiky Lajos: „A skót szabadegyház ismertetése.” Debreczen, 1877. 48 lap.

² Alt: „Der kirchliche Jahresdienst.” Berlin 1851. 386. lap.

³ Szerenley Samu: „Vázlatok a papszentelés multjából.” — Kovács Albert: „Protestáns theologiai könyvtár.” Budapest, 1880. „Magyar Prot. Egyh. tört. monografiák” 45. lap.

⁴ Kiss Áron: „A XVI. században tartott magyar zsinatok végzései.” Budapest, 42. lap.

¹ Kiss Áron: I. m. 242—243. lap.

erőszakkal kényszerítették, hogy a fejre tekintsen, a honnan legtöbbször bánat, fájdalmas lemondás, a feltétlen tisztaságra, istenire való törekvés, megbánás, magába szállás és a földiek megvetése sugárzott le.

Igy a költészet terén is. A számos legenda, istenes ének és a Mária-dalok tanuskodnak a testnek mellőzéséről, natározott megvetéséről és arról, hogy a testet, szemben a más irányban mutatkozó ököljog brutalitásaival, a szellem uralma alá vetették. A műköltők a szent történetek és vallásos áhitat zengésén kívül a költészet egyetlen más tárgyával sem foglalkoznak. A közönséges emberi viszonyok közt gyakran előforduló kisebb-nagyobb eseményeket, összeütközéseket, indulatokat megvetették, prózaiaknak, vagy éppen aljasaknak tartották. Természetesen, mert egészben véve hiányzott nálok az életnek amaz eszményibb, nemesebb felfogása, mely annak minden mozzanatát nemessé teszi.

A humanismus, hogy úgy szóljak, lerázta magáról az eddigi sivár, kiaszott szellem zsarnokságának bilincseit. Megszabadulva a szellemiben való elfogultságtól, jogaiba iktatta a testet. S mint Anteus a földdel érintkezve, új erőt merített, az emberi művelődés is e fényes korszakában, újra feltalálva a természetet s benne az egyoldalúságából, félszedségeiből kivetkezett igazi embert, a mintaképül választott »uomo universale«-t, megkezdte újabb fejlődését és példákat teremtett még a mai nemzedékek számára is. A renaissance irányadó, nagy szellemei vallották, hogy törekedni kell az égi felé, a földi jók élvezését korlátok közé kell szorítani, a szellemnek kell kormányoznia a magában öntudatlan testet, de általában mégis elfogadták a görögöktől és rómaiaktól, a kiktől vették egész műveltségök alapját, hogy »sana mens in corpore sano.« Ebben a korban újra észreveszik az emberi test szépségeit is. Rafael madonnái nem csupán istenanyák, de szép nők is egyszerismind. A Lionardo da Vinci »Cenacolo«-ján levő alakok nem csupán az Isten fiának környezetéhez tartozó, ember alakú, de a szent eszme szolgálatában testüket sanyargató lények, mint a minőknek még egy századdal előbb is festették volna őket, hanem férfiak is, a férfiúi test szépségével és erejével. A költők is mindinkább elhagyogatják a szent dolgokat, s a mindennapi élet, vagy a történelem, vagy éppen a szerelem köréből veszik tárgyaikat. Minél inkább érezték előbb a test elnyomását a szellem által, erős, de természetes visszahatásul, annál nagyobb erővel törekedtek a testiség egyenlő jogosságának érvényt szerezni. Az ideális világot a való élet rajzai váltották fel, ennek költői mozzanataival, de sokszor gyarlóságaival és prózaiságával. Gondoljunk csak Boccaccio kalandos szerelmi történeteire! Boccaccio és némely társai sokszor vissza is élnek a tárgyválasztás szabadságával s a színek élénkségével és realitásával.¹ A legtöbben már csak éppen szokásból, a látszat kedvéért csatolnak elbeszéléseik elejére vagy végére egy kis erkölcsi tanulságot, mások meg éppen az olvasóra bizzák, hogy ha tanuló kedvökben vannak, tanuljanak a furcsa történetből, érzéki leírásokból, jelenetekből, ha nem, akkor csak gyönyörködjenek.

Az előbbiek közé tartozik Aeneas Sylvius elbeszélése. Egyes részletein legkevésbé sem látszik valamelyes erkölcsi célzatosság, sőt prudencia sem, de a végére mégis odabiggyeszti: »A kik ezt olvassák, okúljanak a mások bajain s úgy cselekedjenek, hogy javukra válják s ne siessenek mohón kiüríteni a szerelem poharát,

mert több keserűség, mint méz van benne.« Hát bizony a szerelemnek mézére, de keserűségére is bőven ontja a példákat s azokat nem is a mi kényesebb irodalmi ízlésünk szerint válogatja össze; de a történelmi szempontok mellőzése nélkül ezért a nagy nevű szerzőt elítélnünk nem lehet. Az irodalomban előtte is, utána is egy sereg ily nemű szerelmi historia van. »Főtárgyaik: tiltott csókok, furfangos csalások, goromba versengések. A szerelem bennök majdnem összeesik az érzékiséggel. Komikumok durva és vad; ízlések szabálya: naturalia non sunt turpia.«¹

(Folyt. köv.)

Ifj. Mitrovics Gyula dr.

KÖZÉLETÜNK.

A tiszáninneri egyházkerület őszi közgyűlése.

(Folytatás és vége.)

A miniszteri leiratok — miután többnyire körözve is voltak, egyszerűen tudomásul vétettek. Némely izgatottságot keltett a Szent István-nap és az április 11-ikének megünneplésére vonatkozó leirat, de aztán ezek is az előbbiek sorsára jutottak. A kerület tehát e tárgyban intézkedni nem kívánt! . . .

A kerületi tanügyi bizottság jegyzőkönyvének felolvasása se járt izgatottság nélkül. Némely határozat mintha másképen, másik mintha nem egészen úgy hangzott volna, a mint kimondatott s a helyreigazítások, a félreértések nem csekély nyughatatlanságot okoztak. Az bizonyossá lett, hogy a sietség, a kevés idő ellensége a jó munkának és hogy a statisztikai táblázatok összeállítása fárasztó dolog, azoknak a jegyzőkönyvbe való ki nyomtatása pedig szükséges; még bizonyosabbá vált az, a mit úgy is régen tudtunk, hogy az iskolalátogatók vagy itt-ott talán az egyházlátogatók (?) a tankönyvek ellenőrzése körül magas fokú kényelmet élveznek s azt sem veszik észre, hogy nem létező könyvek és szerzők is bejutnak az ellenőrzésre szolgáló rovatos ívekbe. A tanügyi bizottság erős orvosságokat javasolt a baj ellen s a kerület elfogadta. Döntött a kerület a fali olvasótáblákra nézve is, azokat feleslegeseknek állítván; a Dezső Lajos-féle Olvasó könyvek közül az 5—6. osztályra szólónak kettéválasztását — egy kis paedagogiai és gazdasági vita után — elrendelte. A tornai és gömöri egyházmegyék nyughatatlankodtak e tárgyban.

A főiskolai ügyek czime alatt elismeréssel fogadta el a kerület a Kocsis József sonkádi lelkész 100 frtos adományát a tápintézetre; örömmel értesült a Dr. Mitrovics Gyula tanári oklevelességéről s az igazgató tanácsnak az ő fizetésére szóló határozatát helyesléssel vette tudomásul. A tápintézeti jótéteményesek számának rendszeres s az alaphoz viszonyított apasztására vonatkozó véleménye előtt (miután a számok igen beszélnek) szintén meg kellett hajolnia s nem térhetett ki a kerület az 1535 frtnyi segély megszavazása elől sem, mivelhogy ezt a főiskola és a tanítató közönség nagy érdekei egyaránt így követelik. Hogy azonban melyik tárból kapja a főiskola ezt az összeget, azt a kerületi pénzügyi választmány fogja a körülményekhez képest meghatározni. A tápintézet ilyen segélyezését főleg a theologusok által élvezett nagyobb jótétemények tették indokolttá;

¹ Boccaccio valóban megérdemelné sok részlete miatt a szójátékot: Boccaccio ha boccaccia.

¹ Beöthy Zs.: A szépprózai elbeszélés a régi magyar irodalomban, I. k. 71. l.

mert divat az már ma, hogy a theologus ifjú — úgy szólván — ingyen jusson az oklevélhez. — Hogyan is ne folyamodjék aztán közalapi segélyért és államsegélyért, mint rendes lelkész? ! . . .

Kalas Sándor műegyetemi hallgatót, volt sárospataki tanulót, az igazgató tanács a Horváth-ösztöndijra (300 frt) ajánlotta s a közgyűlés az ajánlottat felvette. — Ezzel a felvétellel egy elvi kérdés dőlt el, az t. i. vajjon az *érettségi* vagy pedig a *VIII. osztálybeli bizonyítvány* jeles volta dönt-e a jótétemény elnyerésénél? Az igazgató tanács és a kerületi közgyűlés szerint is az *utóbbi*.

Legnevezetesebb felterjesztése volt a főiskolai igazgató tanácsnak a *Warga Lajos* „Keresztyén egyháztörténelem“ cz. nagy művének kiadásra való ajánlása s ezzel együtt a *parokhiális könyvtárak* alapvetésének indítványozása. Az alapmunkát ehhez a theol. tanári kar s illetőleg az akadémiai szék adta. Ohajtja s vele az igazgató tanács is, hogy a *Warga* műve fennmaradjon és kiegészítettessék, mert szüksége van rá nemcsak a theol. ifjúnak, hanem a papnak is, mert az maga jóformán az összes theologiai ismereteknek tárháza, de bizonyosan kalauz az összes e nemű ismeretek tömkelegében. 1000 példányban való kinyomtatása többbe kerül 3000 frtnál, de ha összeköjtjük a parokhiális könyvtárak eszméjével és e munkával leteresszük azok alapját, úgy a pénz is megkerül, a szellemi haszon pedig meghozza majd a dús kamatokat. A módosabb egyházak megszerzik pénzért, részletfizetés mellett, a szegények kapják ingyen, jutalmul, segélyül, mert — mint Fejes I. bölcsen mondotta — nemcsak az épületeket kell a parokhiákon reparálni, hanem a pap képzettségének is fejlődnie és haladnia kell; ez pedig könyvek, jó szakkönyvek olvasása nélkül nem történhetik.

Az eszme — úgy a mint azért *Fejes István* lelke lángolt — megragadta a közgyűlés tagjait s a kinyomtatás és a parokhiális könyvtárak alkotásának megkezdése elvben elfogadtatott, az igazgató-tanács kéretvén fel a szép és nagy gondolatnak testbe öltöztetésére. Ha az emberek jóakarata úgy akarja, a tiszáninneri kerület a jánosi gyűlésen olyan hatalmas követ dobott a parokhiális könyvtárak álló tavába, a melyet csak igen kemény rossz indulatnak lehet már onnan eltávolítani. Hiszszük, mert szeretjük hinni, hogy ha a tervezet egész milyenségében ismeretessé válik, tisztességet szerez a tervezőknek és életet biztosít a termékeny eszmének is. Ugy legyen!

A főiskola újabb 25 éves tanárai s illetőleg orvosa (Radácsi Gy., Zsoldos B. és Dr. Kun Z.), — a kik akaratuk ellenére is a jubilansok sorába jutottak be — szintén az igazgató-tanács óhajására, jegyzőkönyvi elismerésben részesültek.

Ugyancsak az igazgató-tanács ajánlatára *Telegdy Bertalan* végzett theologus, most kolozsvári egyetemi tanárjelölt részére 100 frtnyi segélyt szavazott meg a kerület a Hollandi-tárból; *dr. Finkey Ferencnek* pedig egy nagyobb művét, „A magyar büntető-eljárás tankönyve“ címűt, az Irodalmi Kör javaslatára — a mutatóközlő szükséghez képest — segélyezni ígérte 300 frttal. Ezzel a tényével biztatást nyújtott a jogakadémiai tanároknak általában is, az „Irodalmi Kör“-nek pedig jó módot arra, hogy az alapszabályaiban foglalt szép reménység — „a magasabb értékű művek kiadása vagy támogatása felől“ — ne maradjon holt betű a néma papíron.

A sárospataki főiskola, miskolci és rimaszombati igazgatók jelentése a létszámról, a tanrendről stb. vala-

mint a miskolci főgimnáziumi új épület felavatásának a nemzeti gyász miatt való elnapolása tudomásul vétetett s ez történt a lelkész- és tanító-változásokkal, az egyházmegyei újabb tisztviselők választásának bejelentésével is.

Nem közönséges tárgya volt a gyűlésnek a *tanítói korpótlékok* kérdése. A miniszter ugyanis számos egyház kérvényét visszautasította s ezt — természetesen — több felől felpanaszolták. A kerület utasította az egyházakat, hogy a kérvényt ismételjék és szereljék fel minden szükségessé s azt így juttassák az esperesekhez, a kik aztán illetékes helyre fogják azt elküldeni. Sokan alig tudták érteni is a panasz valódiságát, annyira biztak és biznak a kormány segítségében és föltétlen jó akaratában. De hát a pénz?! . . .

A *közalapi és rendkívüli államsegély-kérvényekről* és a *missió ügyről* beadott bizottsági jelentések egyhangulag elfogadtattak. *Közalapi segélyt* kért a 8 egyházmegyéből 73 egyház és pedig 26,912 frtot; az egyházmegyék ajánlották 14,347 frtra, az egyházkerület pedig 6950 frtra. Lelkész 56 kért 11,347 frtot. Az egyházmegyék ajánlották 7237 frtra, a kerület ajánlja 3600 frtra. Legtöbb *egyház* kérvényezett Abaujból s Also- és Felső-Zemplénből. legtöbb *lelkész* a két utóbbi egyházmegyéből. *Állam segélyt* kér 163 lelkész és pedig 34,705 frtot. Az egyházmegyék ajánlották 26,460 frtra, a kerület 23,460 frtra. Legtöbbet kér Abauj, Alsó- és Felső-Zemplén. A missiói előadó helyeselt munkálata ki fog nyomtatni a jegyzőkönyvben és pedig ezentúl minden esztendőben. Nem örömet hallotta a kerület, hogy a missionárius lelkészek megalázonak tartják magokra nézve a *naplővezetést* és hogy bizonyos missiói körben a vallásos ismeretek terjesztésének kizárólagos nyelve még mindig — a tót. Oka az, mert a legtöbbben olvasni sem tudnak magyarul, sőt semmiképen sem. Az egyházmegyék utasítatnak, hogy a missiói egyházakat a kanonika vizitáció által évről-évre látogatassák, az esperesek pedig, hogy a missiói lelkészekről havonként jelentést kérjenek.

A lelkészek *minősítési táblázatát* a püspöki hivatal összeállította és beterjesztette. Ki fog nyomtatni a lelkészvizsgáló bizottság jegyzőkönyvének főbb pontjaival együtt. A lelkészi, tanítói díjlevelek megerősített nyertek. Az *iskei* lelkésznek — gyöngékedése miatt, — az *a.-zempléni egyházmegye esperesének* — mint ilyennek — káplántartási jog adatott; a *vizsolyi* templom restaurálási ügyében az országos bizottság megkerestetik stb.

Az idő gyorsan röpült. Dél volt már s a kerület nem akarta tovább is igénybe venni a jánosi egyház áldozatkészségét s e miatt nem foglalkozhatott érdemileg olyan nagyobb tárgyakkal sem, mint p. o. a *vasárnap megszentelése*, a mit a felső-borsodi egyházmegye óhajtott volna megvitatni; s nem az *egyházi hivatalnokok termény-fizetésének és a szolgalmányoknak megváltoztatásával* sem, a miben pedig az alsó-borsodi egyházmegye sürgette volna az állásfoglalást.

A kölcsön- és segély kérvények a pénzügyi választmányhoz, a jelentő ívek az állandó bizottsághoz, a Novák Lajos felterjesztése a széniornak főiskolai segédlelkészül való meghagyása végett stb. a főiskolai igazgató-tanácsához, az arany ABC kinyomtatása a tanügyi bizottsághoz, az egri vallásszérelmi-ügy, valamint az *a.-zempléni* indítvány az Egyházi törvények 248. §-ának kiegészítése, — s egy másik indítvány a lelkész-választási törvény egy pontjának megváltoztatása ügyében a konventhez utasítatván s ilyen és efféle elfőkolás után elismerést és köszönetet szavazván a kerület a jó jánosiaknak és ezek lelkes vezéreinek: püspöki áldással,

egymás iránt való jó kívánságokkal s az elnökség éltetésével a közgyűlés befejeztetett.

A bíróság tartott még végül hitelesítő gyűlést s megválasztotta az időszaki tanácsot is. A rendes tagok valamennyien megmaradtak, póttagokul pedig Nagy Ignác, Meczner József, Révész Kálmán, Meczner Béla és Br. Vay Elemér választattak meg.

Jó ebéd és szíves búcsúzás után, sietett a 40—50 főnyi utócsapat a vasúti állomáshoz, hálás szívvel emlékezve a jánosiak vendégszeretetére s a gömöri leányoknak — a papné felügyelete alatt végzett jó kedvű, ügyes — felszolgálására.

A két év múlva tartandó, pap-szenteléssel járó őszi közgyűlés terhe és gyönyörűsége a felső borsodi egyházmegyének jut.

Notárius.

MULTUNK.

Adatok Harsányi István élettörténetéhez.

Engedje meg nt. Szerkesztő úr, hogy a becses lapja 32-ik számában e czim alatt közölt cikkekcskét a jelen sorokkal — habár későn is — kiegészíthessem.

Az ott forrásúl felemlített, maga Harsányi által az 1678. január 1-én kezdett s a míg élt, hiven, pontosan vezetett anyakönyvben, őt illetőleg a következő bejegyzések találhatók.

A keresztségi anyakönyvben, mint kereszt-atya, hét helyen van felváltva beírva: „Tiszt. Harsányi István és Ördög Sára,“ — „Tiszt. Harsányi István és felesége.“

A Neo-Communicantesek közt: „Harsányi Móricz Éva, az palatina catechesist megtanulván és sokizben examináltatván édes attya által: communicált. Nevelje az Ur az Ő igaz esméretében.“

A Nomina Conjugatorum-Házassultak közt 1691. febr. 4. „Szabó János vette, Tiszt. Harsányi István úr leányát Mária asszonyt.“

A halottak anyakönyvében: „1691. márczius 1-én: „Tiszteletes Harsányi István uram, az Isten házában sok esztendőig való hűséges szolgálja, a Jézus Krisztusnak erős vitéze, tisztos öreg korában, 33 esztendőig való prédikátorsága után csendeszen az világból kimúlt. 2 prédikációval.“

Az Antalfi tanár által kiadott arckép aláírásából már rég tudva van, hogy: 1677-ben 48 éves volt.

Ezekből tisztán kiderülnek a következő életrajzi adatok... Prédikátorságának 19-ik esztendejében kapta a szörnyű idézést, mint boldog férj s gyermekeinek szerető atyja. Jelentkezett, mert nagy kötelesség-érzete szeme előtt tartotta a Szent-írás parancsolatját: „minden lélek a felső hatalmasságnak engedelmes legyen“ és mert bizott ártatlanságában, igazságában, a jó emberek pártolásában, mindenekfelett az Isten ígretében: „Nem hagylak el téged, nem távozom el tőled.“

Csakugyan rettenő próbák és szenvedések után, — keves társával együtt megérte a szabadulás óráját. De Ruyter csak a gályarabságból mentette ki a szerencsétleneket. Az édes haza határán még sokáig nem léphettek át. Ették a számkivetés keserű kenyerét. — Harsányi 1677 végén jött haza. Őt szerető neje és gyülekezete ölelő karokkal fogadták. Ujesztendő reggelén köszöntött be. Megható óra lehetett ez; kárpótlás a tűzben megpróbált hűségért! Azután 13 év és 3 hónapig forgolódott szent hivatalában. A rettenetes szenvedések idő előtt megvénytették. Mint 62 éves tisztos öreg ment bé az ő Urának örömébe.

Van bizonyítékunk arra nézve is, hogy haza jötte után papi teendőit miként végezte? Ő tudniillik eltérőleg a napjainkig szokásban levő azon gyakorlattól, hogy az anyakönyvekbe pusztán csak az illető adatok vezettesenek be: jónak látta Matrikájának mindenik fő szakasza elé egy egy liturgikus emlék-czikket írni arról, hogyan, mi törvények szerint „kereszteltek, temettek és kötötték a házasságokat Ők.“

Aztán nekilelkésülten bevezeti becses könyvébe azt is — hosszan és részletesen: hogyan szolgáltatják ki az urvacsoráját? Hogyan járnak el a „Conversus“ és Neo-Communicantesekkel, nevöket is bevezetvén, — hogyan katekhizálják különösen a kántor keze alatt tanulni kezdett kisebb-nagyobb leánykákat, magokat előszeretettel „tanítóknak“ nevezvén. Van szükséges bejegyzés: fizetésökről, az egyházfiakról, a schóláról, egy mester és 4 preceptor fizetéséről, stb.

Valamennyi közt talán legfontosabbak az egyházi fegyelmezésről szóló bejegyzések, — különösen is a muzsika és táncz tilalma, mely utóbbiak már később 1737. márt. 2-ával vannak dátálva, de a következő okadatulással „miután ezt a mi atyáink átok alatt tiltották: mi is hármass átok alatt kitiltjuk ekkleziánkából, a Ven. Superintendentia régi, most ujonnan ratificalt determinatioja szerint“ stb.

A káromkodók, szombatrontók, részegesek, templomkerülők, lopók, fajtalan életűek a legszigorúbb disciplina ecclesiastica törvénye alá vonattak.

Átragyg minden soron Harsányi lángoló buzgó-sága, örködő szelleme. Csakugyan a Borsod-gömöri nagyt. egyházmegye, méltányolván az Ő érdemeit, azzal tisztelte meg és jutalmazta, a minél drágább kincset nem birt: 1782. után esperesévé választotta, úgy a mint Lampe His. Eccl. 578. lapján olvasható: „Stephanus Harsányi P. E. Rimaszombathiensis, Confessor Christi et vir magni in hac Dioecesi nominis.“

Áldás porán, emlékeztén.

Szentpéteri Sámuel,
pelsőczy ref. lelkész.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Nagy Pált, a gömöri ref. egyházmegye köztisztviselőjében álló esperesét, súlyos csapással látogatta meg az Úr, elvette tőle hűséges élettársát, *Perjéssy Emilia* asszonyt, a kivel 44 éven át a legboldogabb családi életet élte. A 68 éves nő úgy is, mint papné, úgy is, mint hitvestárs s édes anya egyike volt azoknak, a kik kötelességeiket hiven betöltik s boldogsággal, szeretettel árasztják el nemcsak a hozzájuk közel állókat, de általában mindenkit, a ki csak egyszer is találkozik velök... A nőiesség minden erőnyével ékeskedett s így annál nagyobb a férjnek fájdalma, a melyben résztvevő szívvel osztjuk. Az Úr, aki megsebezte a megszorodottak szívét, adjon gyógyulást mindnyájuknak, a meghalt nő sirja felett pedig viraszszon a hálás kegyelet és hű emlékezet!

— **A dunamelléki ref. egyházkerületnek** ez évi őszi gyűlését, a mely a *Szilágyi Dezső* főgondnoki állásába való beiktatással lesz összekötve, *október 15 ére* hivta össze Szász Károly püspök. A gyűlést megelőző napokon a lelkész-képesítő vizsgálatok fognak végbemenni s a kerületi tanügyi bizottságok tartják meg tanácskozásait.

— **Erzsébet királyné** halála alkalmából a *miskolci* ref. főgimnáziumban szept. 17-ikén volt az emlék-ünnepély, a melyen a történelem tanára, *Jármy József*, mondott beszédet, — a *rimaszombati* prot. főgimnáziumban pedig szept. 25-ikén; itt *Szathmáry József*, az Önképző-Kör elnöke tartotta az emlék-beszédet. — A sárospataki főiskolában az eddigi megállapodások szerint okt. 10-én lesz az emlék-ünnepély, a melyen *Csontos József* fog beszédet mondani.

— **Sírkő leleplezés.** A kegyelet és szeretet megható ünnepének volt színhelye szeptember 27-én a tiszalúci ev. ref. egyház sírkertje. E nap délelőtti óráiban jelöltetett meg egy díszes gránit emlékkővel b. e. *Kopré Ferenc* volt tiszta-lúci lelkész és alsó-zempléni egyházmegyei esperes nyugvóhelye, mely 3 év óta jeltelenül állott. Az emlékkő részben az örökösök, részben az a.-zempléni egyházmegyebeli egyházi- és világi tagok ajánlataiból létesült, s felállításánál a rokonokon kívül megjelentek Meczner Béla egyházmegyei gondnok és Keresztúry József esperes vezetése alatt az egyházmegye lelkészi- és világi tanácsbírói csaknem teljes számban és a lelkészek s világiak is igen sokan. Ott voltak ünnepi ruhában a nagyérdemű lelkész egykori hallgatói, sőt a nem felekezetünkhöz tartozó tisztelői is nagy sokaságban. Magát az ünnepélyes szertartást a harangodi ev. ref. tanítói énekkar nyitotta meg alkalmi énekkel, melynek elhangzása után Hézser Emil egyházmegyei főjegyző tartott költői lendületű, magas színvonalon járó alkalmi beszédet, a mely, hiszszük és akarjuk, hogy ha másként nem, de egyházmegyei év, illetőleg jegyzőkönyvünkben meg fog örökíttetni. Utána Buda János nyugalomba vonult lelkész, jelenleg tiszalúci lakos, kérte a jelen voltak engedélyét arra, hogy e sirnál ő is kifejezést adhasson az elhunyt iránt érzett tiszteletének, szeretetének és kegyeletének s az egész ünneplő közönség élénk figyelemmel hallgatta a programmon kívüli s szívből jövő érzelmeiket tolmácsoló beszédet, melyben az elhunytat jellemezte, mint lelkészt, a ki sokszor akart olyat, mit hívei nem akartak, mert meg nem értették; mint esperest, tehát kormányzót, ki vele született jó szívével fogva sokszor még a nyílt hibák iránt is elnéző volt ott, a hol a javítást büntetés nélkül is eszközölhetett; és végül mint embert, a ki ugyan szűkszavú, zárt kedélyű volt, de soha se rideg a társas örömek iránt. E beszéd végeztével ismét a tanítói énekkar szerepelt, alkalmi darabbal zárva be az ünnepélyt, mely után a vendégek a helybeli lelkész, Kenyeressy Árpád, előzetes gondoskodása folytán szíves ellátásban részesültek.

— **A vallás- és közoktatásügyi költségvetést** a képviselőház pénzügyi bizottsága szept. 28-án tárgyalta, a mikor Wlassics miniszter a következő fontosabb kijelentéseket tette: A harmadik egyetem ügyében mindaddig nem lehet lépéseket tenni, míg a meglevő kettőnek kielégítetlen szükségletei vannak; a nemzetiségi ifjak az egyetemeken tiltatnak külön egyesületek alkotásától; a *legrövidebb idő alatt benyújtja azt a törvényjavaslatot, amely a kötelező doktorátus eltörlésével, ennek a vizsgának szorosan tudományos jellegét lesz hivatva adni; a jogtudományi vizsgálatokat országos vizsgáló-bizottságok alakításával szándékszik kiszélesíteni az ellenőrzés s más szempontok teljesülése érdekében; a jogakadémiák nyilvános jellegének feltételei a doktorátusság rendezéséről szóló javaslatban lesznek megállapítva; a gimnáziumnak latin nyelvi tanítási eredménye nem kielégítő; a népiskolák államosításának nem barátja; a tanítók korpót-*

lékát igyekszik megfelelőleg (?) rendezni; óvodák létesítésére nincs *elegendő* összeg s 1899-ben legfőleg 15 új óvodát állíthat fel. — Ezek a nyilatkozatok némely részben igen fontosaknak tarthatók s különösen a *jogakadémiák sorsára* vonatkozó javaslat elé nézünk nagy érdeklődéssel. A pénzügyi bizottság tagjai közül Kossuth Ferencz, Komjáthy Béla, Emmer Kornél s Papp Géza szólaltak fel nyomatékosabban. (n.)

P á l y á z a t.

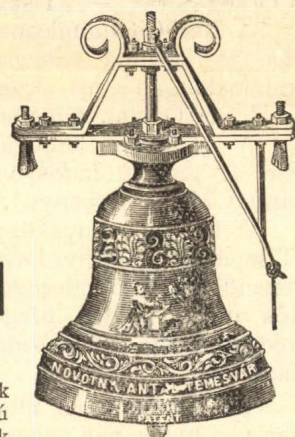
Tanítósággal egybekötött ref. segéd-lelkészi állásra. Tanít két alsó osztályt, tanításért javadalma földben, terményben legkevesebb 350 frt, lakás, tisztogatás. A lelkésztől 50 frt, ételmezés, mosás. Ajánlat csak segéd-lelkészi állásra is elfogadtatik, akkor fizetése: lakás, tisztogatás, fűtés, világítás, ételmezés és 100 frt készpénz. Ajánlat kéretik október 31-ig.

Bővebb felvilágosítással szolgál: Ábrahám Gyula ref. lelkész. Takta-Harkány. (Zemplénmegye.)

H I R D E T É S.

20-16

Novotny Antal

harang- és ércöntődéje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kitüntetett átlukasztott szabadalmazott

H A R A N G J A I T,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van: így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvas koronávali felszerelését, vertvas harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálók

Novotny Antal Temesvár, Gyárváros.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből. A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „A szűk markú magyar közoktatásügyi kormány.” *Sajóparti.* — „Szükséges-e a közönséges törtek tanítása a népiskolában és mily mértékben?” *Nagy Sándor.* — „Emlékezés Kopré Ferencz, volt alsó-zempléni ref. esperes sírkövének leleplezése alkalmából.” *Hézsér Emil.* — „Aeneas Sylvius Piccolomini, „De duobus amantibus Euryalo et Lucretia”-ja.” *Dr. Mitrovics Gyula.* — „Adalékok a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület történetéhez.” *Simon Mihály.* — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat” — „Hirdetések.”

A szűk markú magyar közoktatásügyi kormány.

Már régóta hangzanak a panaszok mindenfelől az 1893. XXVI. törvényezikk végrehajtása miatt a közoktatásügyi kormány ellen; — október elseje előtt pedig valóságos forrongás támadt részint gyülekezeteink, részint tanítóink körében, mert a korpótlék kérdése megoldatlanul hevert a legtöbb helyen s így van most is, a mikor pedig a korpótléknak immár folyósítottak kellene lennie mindenütt, de mert a kormány a gyülekezetek kérvényeit legnagyobb részben visszautasította s mert gyülekezeteink a kormány által is ismert szegénységük miatt a maguk erejéből nem tudják s nem is tudhatják az immár esedékessé vált korpótlékokat fizetni: tanítóink a biztosnak hitt s tudott reménység száraz fája alatt ülnek, esalódottan, keserűséggel eltelve, mint újra, meg újra mellőzött hivatalnokok, a kiket a magyar kormány szűk markú-sága ismét megrövidített egy falat kenyérrel!

Hallottuk a panaszokat, felszólalni is akartunk, de elhallgattuk a vádnak szavait, a melyekkel elő kellett volna állnunk a kormány eljárása ellen, elhallgattuk, hogy valamiképen azt ne mondassák ránk azok, a kik a mi kormányellenes felszólalásainkat mindig politikai természetűeknek szokták venni s olyanokul akarják tekinteni, hogy mi ebben a kérdésben is csak ellenzékenkedni akarunk. Hallgattunk s várakoztunk, hogy mit szólnak e kérdéshez azok, a kiknek kuruckodást nem szoktak a szemükre vetni.

Várakozásunknak, hallgatásunknak azonban vége szakad most, a mikor a kenyérnek botját csakugyan eltörte a szűk markú magyar közoktatási kormány azoknak kezében, a kik különben is a legmostohább fizetésben részesülnek állam és felekezetek körében egyaránt. Mi is nyilatkozni akarunk, noha tudjuk, hogy igénytelen személyek vagyunk s szavunknak aligha van súlya. Sed valeat, quantum valere potest!

Köztudomású dolog, hogy a tanítói korpótlékokért is épen úgy, mint a tanítói fizetések kiegészítéséért folyamodniok kellett gyülekezeteinknek. Folyamodtak is mindenfelől. A mint a tanítói fizetések kiegészítése legtöbb iskolánkban szükséges volt, épenúgy, illetőleg még inkább szükséges volt a korpótlékokért való folyamodás, a melyet nem is mulasztottak el sehol sem,

hiszen az utasításokat az esperesek mindenütt megadták kellő időben.

Ott voltak tehát *kellő* időben mindazon egyházak részéről a közoktatásügyi kormánynál a folyamodványok, a mely egyházaknak a törvény 2. §-a értelmében joguk is, kötelességük is volt *segélyt kérni*.

Kértünk, mert „*saját erőnk*ből” nem vagyunk képesek az ötödéves korpótlékokat megadni, — a mint kértünk *kiegészítést* is, mert nem volt képességünk „*saját erőnk*”-ből 300, illetőleg 400 frtra kiegészíteni a fizetéseket.

S mi a kérés eredménye? . . . A legtöbb egyház részére a *visszaútasítás!* S hangzik most jobbra is, balra is az utasítás egyházmegyék, kerületek részéről: *ismét fel kell küldeni a kérvényeket!*

Tehát ismét zörgessünk innen is, onnan is! S ha újra elutasítatunk? . . . akkor tudunk kenyeret, nagyobb darab kenyeret adni tanítóinknak?! . . . Semmi esetre sem, épen azért e kérdésben *határozott* állást kell foglalnunk egyetemesen s rögtönösen.

Hogy az állásfoglalásnak miképpen lehetne történnie, azt a következőkben próbáljuk előadni.

Ha valamely egyházunkban a tanítói fizetés kiegészített, ott nyilvánvaló a szükség, mert kiegészítést nem adhatott s nem is adott a kormány a nélkül, hogy a szükség ne igazoltatott volna s ha a kiegészítést megkapta az egyház, *mutasson rá erre a tényre, mint olyanra, a melyet maga a kormány létesített mintegy bizonyágként s a mely magában foglalja a logika egyszerű törvényénél fogva azt is, hogy a korpótlék is csak az állam-segélyből adható meg.* Itt nincs s nem is lehet ok a visszautasításra, mert az egyház, a mely a *rendes fizetést* sem tudja megadni, ugyan megadhatja-e a *rendkívülit*? Ha Laskod a 400 frtot nem tudja fizetni, hanem e fizetési fokig 120 frt kiegészítési összeget kap, ugyan tud-e adni, tudhat-e adni pl. 20 éves szolgálati idővel rendelkező tanítójának 200 frt korpótlékokat? Bizonyosan nem.

A kiegészítési összegeket kapott egyházak az ismételt kérvényezés alkalmával mutassanak tehát rá arra az egyszerű *igazságra, hogy már államsegélysek* s így még csak szó sem lehet arról, hogy *saját erejükből* adják a korpótlékokat. Mi a magunk részéről nem is tudjuk elképzelni, hogy a kormány, ha ezt az igazságot szemé elé mutatják, szűk markús-

kodják, vagy az igazságot, a maga által megállapított igazságot, hazugságnak nyilvánítsa.

De míg az itt említett egyházaknál szerintünk egészen könnyedén megtörténhetik a szűk markúságnak bőség szarújává (!?) átváltoztatása, addig a kiegészítést nem kapott egyházaknál bizony sokkal nehezebb az eljárás, — azonban nem lehetetlen s nem is kell a megadott jogról lemondani, ha már az országos törvény rendelkezik velünk s kötelezővé tette ránk nézve a korpótlék-adást, a helyett, hogy a fizetést emelte volna fel s Csáky Albin gróf szűkmarkúsága felett tört volna pálcát. Itt van a törvény végrehajtásában a legmagasabb fokú szűk markúság s igazságtalanság, mert a hol 10—20 forint fölösleg mutatkozik az egyház költségvetésében, ott a miniszter rögtön írja a záradékot: „mert a költségvetésből... maradvány tűnik ki, a korpótléket nem vagyok hajlandó az állampénztárból utalványozni,“ — sőt ezzel sem elégszik meg, hanem, a mint egyik egyházi lapból olvashatni, még azt is megteszi, hogy utasítást ad a kiadások redukálására, a melyet végrehajtva, a korpótléket az egyház bátran fizetheti!

Ezt az eljárást nem akarjuk jellemezni, csupán annyit jegyzünk meg, hogy ez a kedélyeskedés, vagy mint a „Dunántúli Prot. Lap“ mondja „naivitás.“ egyáltalán nem illik a magyar közoktatásügy kormányhoz.

A kérdés tehát az, hogy a kiegészítést nem kapott, de korpótléket adni nem képes gyülekezeteink miképen részesüljenek az államsegélyben?

Nehéz e tekintetben olyan eljárásra rámutatni, a mely közös lehetne, mert vannak egyházaink, a melyeknek tanítói 400 frton felül kapnak fizetést s ezek a rendes fizetést adják, adhatják, de már a 250 frtra emelkedő korpótléket nem tudják megadni. Itt talán a rendes fizetés volna leszállítandó? . . . Ezt nem engedi a díj-levél! . . . Azonban tekintsünk el ezektől s vegyük csak általában úgy a kérdést, a mint feltettük!

Visszautasítja a kormány az egyházak korpótlék iránti kéréseit azon az alapon, mert némi felesleg mutatkozik s van a költségvetésben. Mi itt a teendő? Nem más, mint rámutatni arra, hogy ez a felesleg a legtöbbször s a legtöbb helyen csak látszólagos, csak koronkénti s így bizonytalan, a mely épen ennél a természeténél fogva, nem tekinthető s nem is fogadandó el alap gyanánt s így a kormánynak egyenesen kötelessége a bizonytalan alap helyett biztos alapot vetni, ha csakugyan komoly szándéka az, hogy a nemzet napszámosságai tisztességes fizetésben részesüljenek. Aztán arra is rá kell mutatni, hogy mondjuk 1—2 korpótléket esetleg megadhatunk, de hogy 250 frtot s így mind az öt korpótléket megadjuk, erre csakugyan képtelenek vagyunk, a mit a kormány nagyon jól tud, hiszen az állam segélyt úgy a kiegészítésnél, mint a korpótléknél épen azért vette fel, mert a felekezeti iskolák nem képesek fedezni e nemű kiadásait!

Mi más utat s módot a szorongatott helyzetből való kiszabadulásra nem tudunk. Ezt olyannak tartjuk, a mely célhoz vezethet, ha a jóakarát (!?) megvan a kormánynál. Hogy meglegyen, azt a konventi elnökség közbenjárásától várhatjuk, a melynek egyik tagja, a világi, bizonyára még mindig rendelkezik annyi befolyással, a mely a szűkmarkúságot megszüntetheti. Különösen akkor, a mikor az igazság is a részén van. Konventi elnökségünknek a közbenjárását sürgetjük tehát s hisszük, hogy ha ez megadja a kellő felvilágosítást, a miniszteri záradékból a „nem hajlandó“ kifejezés el fog maradni. Sajóparti.

ISKOLAI ÜGY.

Szükséges-e a közönséges törték tanítása a népiskolában és mily mértékben?

(Folytatás és vége.)

A gyakorlati élet, a számtani dolgok természete, a tizedes törtéknek logikai ismertetése megkövetelik a közönséges törték tanítását minden népiskolában; így a falusi és osztatlan iskolákban is. Hanem miután a falusi iskolások nagy része földművelő, munkás lesz, a kiknek nem lesz szükségök a gyakorlati életben a közönséges törték minden, — talán komplikáltabb, — tételeinek, műveleteinek az ismeretére; és tekintetbe véve a feljebb elmondott különbözőséget a városi és osztott, — továbbá a falusi, osztatlan iskolák között, arra a conclusiora kell, hogy jussak, hogy a falusi osztatlan iskolákban nem teljes mértékben, hanem csak részben kell tanítani a közönséges törtéket.

Itt az a kérdés merül fel, hogy mit értünk a közönséges törtéknek részben való tanításán? Azt, hogy a legegyszerűbb számviszonyok veendőek fel; pl: felek, negyedek, nyolcadok: nem pedig pl: hetedek, 11-edek, 13-adok, stb. Egyszerű példák veendőek fel; nem ilyenek:

$$(9 + \frac{2}{5} + 87\frac{3}{13} + \frac{5}{7} + 30\frac{3}{11}) - (3\frac{5}{14} + 20\frac{6}{15}) \text{ stb.}$$

Az, hogy a közönséges tört részei: felső (számláló), alsó (nevező), törtvonal; fajai: igaz, hamis (áltört), tiszta, vegyes; egynevezőjű és különnevezőjű törték és a velők való 4 alapművelet felveendő minden népiskolában: az kérdést nem képezhet; hanem a falusi — osztatlan iskolákban mindig a legegyszerűbb viszonyok, mindig nevezett számok veendőek fel, a gyakorlati életből vett példákkal. Pl. $\frac{3}{4}$: 15. Ez a példa így magában sokkal nehezebb és a gyermeki értelem felfogásához távolabb álló. (Hogy lehet $\frac{3}{4}$ -et 15 egészszel elosztani!) Mig ellenben, ha azt mondjuk, hogy 15 gyerek hernyót szedett egy kertben s ezért kaptak $\frac{3}{4}$ frtot, mennyi jut egynek-egynek? Akkor világos lesz a tanuló előtt a példa; és mikor kijő az eredmény, t. i. $\frac{3}{4}$: 15 = $\frac{45}{4}$ = $11\frac{1}{4}$ frt = 5 kr; akkor tisztán látja, hogy $\frac{3}{4}$ frt 75 kr = 15 × 5 kr; vagyis az is 75 kr.

Vagy ilyen feladat: $6 : \frac{2}{4} = \frac{24}{2} = 12$. Az a kérdés támad a tanuló lelkében, hogy 6 egészet osztottunk és mégis 12 egész jött ki. Mig ellenben, ha azt mondom, hogy 6 frtot úgy kell elosztani, hogy egy része $\frac{2}{4}$ frt; vagy is egy fél frt jusson; hányan jut belőle? tisztán áll előtte, hogy 12-nek. Hogy a falusi, osztatlan iskolában is tanítani kell a köz. törtéket és pedig minden alakjában és műveletben (bár egyszerűbb számviszonyokkal; egyszerűbb, mindennapi, gyakorlati példákban) és hogy nem elégedhetünk meg a köz. törték tanításánál annyival, hogy megismertetjük a tört fogalmát és a számlálót és nevezőt; és azután a tizedes törtékre menjünk: ezt, a gyakorlati életen kívül, a műveltség előhaladása, a nép gyermekeinek általános kiképzése is követeli; mert arra nincs szüksége igaz, hogy ilyen példákat tanuljon: „Ha egy méter posztó ára = $4\frac{1}{6}$ frt; mennyi kell akkor $12\frac{1}{2}$ m. posztóért;“ de az egyszerű törtszámok használata (fél, negyed, nyolcad; fél véka, fél óra, fél telek), azt hiszem, sohasem fog kimenni a gyakorlatból és egy mezőőrnek is van szüksége a köz. törtszám ismeretére, mert pl. van 12 egész telek után = 12-szer másfél véka gabona

fizetése; 37 féltelek után = 37-szer véka $\frac{3}{4}$ gabona fizetése; 52 nyolczad telek után = 52-szer $\frac{3}{8}$ véka gabona fizetése. Nem hiszem, hogy valaha ezt használják a fél nap helyett, hogy: $\frac{5}{10}$ (0.5) nap; vagy egy fél alma helyett, hogy $\frac{5}{10}$ (0.5) alma. A népis-kola elé általános cél van kitűzve és növendékei közül a legnagyobb % itt végzi be ismereteinek a szerzését; azért ferde dolog volna, ha a zöm itt, a számtanításnál is complet, neki megfelelő kiképzésben nem részesülne.

Ha tehát összegezem a második kérdésre, a feleletet, azt mondom: A városi, osztott iskolákban, teljes mértékben tanítandó a köz. tört. A falusi osztatlan iskolákban: részben; vagyis egyszerű, egy tekintésre is világos számviszonyokkal; egyszerű, gyakorlati példákkal; a köz. törtnek tizedestörtté való átváltoztatásával; *szóval itt egyszerűbb, a viszonyoknak megfelelő módszer használatával és gyakrabban jegy nélkül.*

Még a második kérdés toldalékaúl azt kell fel-
emlitenem, hogy véleményem szerint, mi a tan-
anyaga, az egyes osztályoknak, a köz. törtre vo-
natkozólag.

Az I. II. III. osztályban jegy nélküli számolás, a legegyszerűbb, legkönnyebb számviszonyokkal; természetesen mind a négy művelettel. IV. osztályban: a tört fogalma; leírása; részei, fajai; az egynevezőjű törttekkel való számolás; és a tizedestört. V. osztályban: a köz. törtnek teljes ismertetése, minden művelet, különnevezőjű törttekkel is. (Természetesen az V. osztálynak, ezenkívül, még más számtani tan-
anyaga is van). VI. osztályban a műveleteknek: (hármasszabály, kamatszámítás, társaságsszabály és a legközönségesebb mértani tételek) mind a kétféle törttekkel való gyakorlása.

A mi azt illeti, hogy hogyan tanítandó a törttekkel való számolás? ... ez a kérdés egy külön fejtegetés keretében volna megoldandó.

Nagy Sándor.

TÁRCA.

Emlék-beszéd

Kopré Ferenc, volt alsó-zepléni ref. esperes sirkövének leleplezése alkalmából.

Tisztelt gyülekezet!

Megilletődött kebellet állunk e helyen, hol az enyészeti hűvös szellője az elmúlásról susog... Szinte össze-
rezzent bennünket annak a bizonyos végnek gondolata, mely minden létnek bezáró köve.

Pedig az élet, a létet örök harc, melyet — sokszor leverve, sokszor elbukva — a körülmények, a sors és emberek ellen megküzdenünk kell. Az a vég, az az elmúlás pedig örök béke, örök nyugalom. És mégis inkább választja az ember amaz első; de csak addig, míg van kötelék, mi a földhöz csatol; addig, míg a létért való küzdelem közt tud bízni s remélni ama gondolatban: végtére is ő marad a győztes!

Remény és bizalom az élet tevékenységének, munkájának és sikerének leghatalmasabb mozgató erője. Ez a kettő együtt ama genius, mely a legtöbb halandóra nézve kedvessé, vagy legalább tűrhetővé teszi a földi létet. Ki e két genius vezérletére bizza magát, az nem ismer lankadságot, elcsüggedést, mert mihelyt lelkének szárnyai bágyadtan bocsátkoznak a föld pora felé, e két nemtő biztató és hívó mosolyával új erőt önt belé.

S a ki így futja meg azt a kimért pályát, a melyre fölállott; ki huzza az igát, habár gyötrelmes az és nehéz súlyával megvérzi vállait; ki a kötelesség nehéz szövőszékén nagy lelki örömmel fűzi-szövi tovább az élet szálait: az bár nem tesz többet, mint mit tennie kell, mégis érdemes az; jutalomra méltó.

Érdem! igen, érdem, hogy ha csak azt tesszük, a mi kötelesség! Es ez az igazság oly nagyon szomorú, olyan megdöbbenő. Mert hiszen milyen sok ma azoknak száma, a ki semmit nem tesz, avagy csak félig tesz. Mily sok, a ki játszik, ki alakoskodik — gyakran mesterien — az élet színpadán; mosolygása hazug, barátsága álca és lelkesültsége ezerszeresen is nagyobbított fénye ámitó, számító rút lelke lángjának. Szereplésük olyan, mint a lidérc fénye, ... tévútra vezetnek; olyan mint a csillag, mely a kék égboltról szikrát szórva szélylyel, szemet kápráztatóan nyom nélkül tűnik el.

És milyen kevés az, a ki lelkesen fut, nem várja, nem lesi küzdésének bérét. Teszi a jót, mert jó, mert lelke ösztönzi, mint a vándor madárt az ősz beálltával űzi, hajtja a vágy meleg tájék felé. Hat és alkot folyton, mert tudja és vallja: hogy munka az élet s a munka imádság. Nem ismer jutalmat, mit emberi kéz ad, — a tiszta öntudat, a lélek békéje, hogy megtette mindazt, mit tennie kellett, mit a sors, az idő megtenni engedett... ez az ő jutalma.

De hogy ha útjában nehéz gátak állnak, nagy lelkének terve és magasztos álma gúnykacaj tárgya lesz, őt magát a szégyen pellengérje éri, vagy megbélyegezve, mint a fenevadat árkon-bokron űzik, végre pedig börtön s az átkos bitófa fejezi be sorsát... Ad-e itt jutalmat az öntudat szava? A megtörtött testben nem tört-e a lélek? És majd ez a lélek sérült szárnyaival el bír-e repülni ama tündér tájra, hol a zavartalan bűvös-bajos összhang ezt a fáradt lelket harmatként megszállja?!

És ha megtalálná — célt érve, avagy nem — a tiszta öntudat mézédés jutalmát, be van végezve már itt minden rá nézve! Hát az a nemzedék, a melyért élt és halt, a melynek javáért életének javát áldozatul vitte, nem érezi-e azt, hogy az ő vállára oly adó nehezül, melyet le kell róni, melyet minél tovább huzogat-halogat, annál több a teher, súlyosabb a kamat?! Az ily adó neve: kegyelet és hála!

Kegyelet a szívben, a szív legmélyében az iránt, a ki élt — és becsülettel élt, — ki hatott alkotott, a ki volt és nincsen. De csak testben nincsen, mert műve él s virul, abból sugárzik ki halhatatlan lelke, a zord enyészetet nem látó szelleme. Ebben van az ember fontos végcélja: nem halni meg akkor, midőn sirba térünk, nem semmisülni meg, ha a test romba dől.

Ki e célt elérte, rendeltetésének egészen megfelelt. Hirdesse a nevét égbenyuló emlék, vagy jeltelen legyen örök nyugvó helye; senkitől nem tudva, hogy áldott hamvai hol s merre pihennek; — emléke és neve hirben, fényben ragyog, tovább fennmarad az, mint gránit oszlopok.

Tisztelt gyülekezet! A kitartó munkást, a tettek emberét jöttünk jutalmazni. Holta után tesszük le az elismerés hálás koszorúját. Eltében tisztelet, szeretet adóját róttuk le iránta, most pedig emléket emeltünk nyugvó porainak, ez emlék hirdeti, hogy az a tisztelet, a mivel környeztük, ma is él még bennünk.

Él! és ide hozott, hogy szentegyházunknak egy kidőlt oszlopát, népes egyházmegyénk bölcs vezérérfiát, halóporában is kegyelettel áldjuk.

Szerény ez az emlék, minő ő maga volt, kinek sirját jelzi. Nagy igények nélkül van ez felállítva, mint az a testület, melynek ő tagja volt, nem támasztott soha

a szükségeseknél magasabb vágyakat. Kicsiny az a csapat, mely az emlék körül áhitattal mereng a multak emléken. Nincs nagy ünnepi zaj, messzehangzó láрма, mint a midőn híres, világverő hősök nagy, monumentális emlékoszlopait ércbeöntve adják át az . . . enyészetnek.

Csak az Úr kertjének szerény munkásai, az ő egyházának lelkesebb tagjai gyűltek össze itten, hogy az igaz embert porban is tisztelve önmaguk tiszteljék meg.

Nem az a fődolog, hogy mily magas a polcz, a melyet itt vagy ott az ember elfoglal; hanem a lényeg az: miként foglalja el. Nem az a fődolog, hogy nagy-e a sereg, a mely sorakozik, hogy kegyeletének kifejezést adjon? hanem a lényeg az, hogy az a kegyelet nem csupán külső tény, de a szivben élő, igaz érzés legyen.

Mi tudjuk, hogy tiszta s igaz az az érzés mely kegyeletünknek meggyújtott oltárán e perczen fellobog. Méltó ez ő hozzá, ki igaz s hív vala, ki a kötelesség érzetének élő példányképe volt itt miközöttünk.

Mi tudjuk, hogy méltó kegyeletünk tárgya, mert hiszen megtette, mit tennie kellett, a nékie adott erő k mértékének felhasználásával, kimerítésével. És méltó arra is, hogy szelid emléket gránit örökitse. Álljon ez az emlék kegyeletben, diszben; ne verje fel tövis és mindenféle gyom sirjának hantjait. Virág borítsa a tavasz-nak nyíltával, virággal búcsuzzék a sárguló lombtól.

Tisza-luczi egyház lelkésze, — gondnoka, előljárósága gondjaira bizzuk a tisztelet ezen szép emlék-jelének jókarban tartását. Tartsák fel sokáig az elhunyt emlékét; tartsák fel mindaddig, míg az emlékjel áll, sőt még azontul is legyen sziveinkben: *áldott az igaznak jó emlékezete!*

Hézsér Emil.

Aeneas Sylvius Piccolomini „De duobus amantibus Euryalo et Lucretia“-ja.

(Folytatás és vége.)

Ennek az érzéki iránynak szolgálatában áll a mese, a mely különben nagyon vékony szálabból van össze-szóve. Egy, a császár szolgálatában álló, Sienában tartózkodó előkelő ifju, Euryalus, mint tudjuk, valódi néven Schlick Gáspár, de a mely név az elbeszélésben nem fordul elő, megszeret egy sienai, szintén előkelő, de már férjes nőt. Párszor az ablaküvegen át látják egymást, párszor találkoznak is, de aztán örökre válniok kell. Az asszony bánatában elsorvad; a férfi is búsul egy darabig, de aztán a császár parancsára megházasodik. Ennyi a mese s ennek elbeszélése nyolc nagy, sűrűn nyomtatott folians levelet tölt be.

Lucretia szerelmi bánatában meghal, Euryalus egy kis bánkodás árán megmenekszik és családot alapít. Ez a régi idők igazságszolgáltatása, melynek barbarismusából azonban a nőkkel, elnézéséből a férfiakkal szemben, a mai társadalom is sokat megörözt.

Igaz, hogy tulajdonképen Lucretia üzeni meg először szerelmét, s Euryalust szerette már akkor, mielőtt a lovag őt ismerte s leveleivel ostromolta volna, de utóbb Euryalus az, ki leveleivel úgyszólván kierőszakolja a találkozást, a ki fékevesztett szenvedélyében lovagi eszményéről megfeledkezve, Lucretia háborgó becsület-érzését leküzdi s őt magát kettőjük oktan szenvedélye áldozatává teszi. A mily erővel vonja ez a szenvedély Lucretiát az elpusztulás felé, oly erővel taszítja őt szerencsétlen asszonyi sorsa is. Mert tudnunk kell, hogy Lucretia nem a maga jószántából választotta férjét, *Menelaust*. Ez a viszony, melybe szíve ellen kényszerítették, lassanként már fölemésztette lelke energiáját s

megtörte erkölcsi erejét, mikor a morális alapokat nélkülöző, s a szívek törvénye nélkül kötött házassága boszúőjául a véletlen elébe dobja daliás lovagját.

A szerelmesek közti levélváltásban az író Lucretia sorsának kegyetlenségét még jobban kiszínezi. Ezekben a levelekben Lucretia lángoló szerelme ellenére mindig vonakodik a találkozástól s undorodik az erkölcstelenség bélyegétől, melyet hűtlenségével ütne magára. Erkölcsi érzése jó ideig állja a harcot, de végre is összeroskad attól a kettős tehertől, melyet szeretetlen házassága és újabb szenvedélye raknak reá. Erkölcsi bukása után aztán nem marad más vigasztalásaul, minthogy a repülő percek mérgezett mézével pótolja egy élet boldogságát. És ő teljes magafelejtéssel enged végzetének. És ez a végzet kegyetlen; üldözi egészen a sírig; kegyetlen, mint korának ítélkezése az asszonyok felett. Ebben a korban a nő a középkor hagyományához hiven, egy oldalról imádat tárgya, más részről azonban a férfiak szeszélyére bizott játékszer csupán. Ezekből az időkől származó prózai és verses elbeszélésekben a nő ezer kísértésnek van kitéve, csak azért, hogy a férj hűségéről meggyőződhessek. És a nő boldog, ha a megpróbáltatásokat kiállva, férje ismét oldalához emeli. Egyenlő mértékkel mérni nőnek és férfinak: ez volt legmesszebb ezeknek az időknek embereitől. A kornak ilyen felfogása magyarázza a Lucretia és Euryalus sorsának igazságszolgáltatásában rejlő fogyatkozást, és az a körülmény, hogy a mese szövésénél az elbeszélő kezét történeti tények kötötték meg.

Ha a »De duobus amantibus« személyeinek jellemzésére térünk rá, látjuk, hogy a nagy nevű szerző mily messze áll még a jellemalkotás nagy művészetétől. Rabja annak a tévedésnek, mely az íróban csak a stilitát kereste. A cicerói frázisokból összerótt, többé-kevésbé jellemzetes próza teljesen kielégíti kora művelt olvasóit s feledtetí az egyes részletek egyenetlenségét s az egy azon jellemben is megjelenő benső ellenmondást. Elbeszélésünkben különösen Euryalus jelleme hibás. Euryalus egész az elválás idejéig, mint vak a körülményekkel, a jövővel számot nem vető, szenvedélyes szerelmes áll előttünk, telve érzékies túlzásokkal. Mintha a szerző magát rajzolta volna le. Nem gondolja meg, hogy Lucretia férjes asszony, s mint gyengébb fél iránt kimélettel tartozik, hogy a császárral együtt Sienából úgy is tavoznia kell. Rövid látásában csak szenvedélye enyhítésére van gondja. De szenvedélyében féktelensége mellett sincs erő. Annyira tehetetlen, hogy még cselekedéseit is a mások fejével eszeli ki s ha nehéz helyzetbe jut, lélekjelenléte vesz el, a helyett, hogy ereje acélozódni meg. Jellemének utálatossága legjobban kitűnik akkor, mikor megtudja, hogy válniok kell. Ekkor szenvedélye egyszerre hűlni kezd, s eddigi vak-sága helyett előrelátó lesz. Eddig mit sem törődött azzal, hogy császára kegyét bűnös szerelmeért elveszít-heti, s most egész nagyságában érzi ennek az aggodalomnak a súlyát. Lucretia kérve kéri, hogy vigye magával, mert különben elepeszti a bánat; de ő, bár előre látja kedvese szomorú hervadását, nem hajlik a kérésre, mert kegyvesztéstől fél. Akkor vakon rajongó, ifju szerelmes volt, most hidegen számító politikus, ki jövőjeért sok mindenről le tud mondani. S hogy Euryalus rút vonasaiból mi se hiányozzék, barátai előtt egy alkalommal esztelennek mondja magát, a miért egy nőre bízta életét; holott ennek a nőnek hűségéről ugyanam meggyőződhetett. Azt a tettét ne számítsuk be neki, hogy kedvese szépségét egy anatomus hűségével leírja barátai előtt, mert itt Euryalus álarca alatt félreismer-hetetlenül szerzőnk lép előtérbe s színes, ragyogó, ér-

zéki festéseiben humanista hiusága vezette ecsetjét. E nélkül sincs semmi Euryalus jellemében, a mi rokonszenvünket, vagy bár csak érdeklődésünket fölkelthetné, csak olyan mértékben is, a milyenben arra egy elbeszélés fő hőségének szüksége van.

A mennyire visszatartó az Euryalus, annyira tisztult s egészben véve oly mértékben rokonszenves Lucretia alakja. Mint láttuk, Lucretia áldozat, szerencsétlenül ellene játszó s tőle alig függő körülmények áldozata. A szerelemnek azzal a hevével szereti kedvesét, mint emez őt, de erkölcsi erejét jó ideig feltartja. Szeretne Euryalus szal beszélni, de ez az erkölcsi érzés győz benne, s ikor annak levelét tűzbe dobja. S mikor ő maga ír kedvesének, levele hangját a szemérem és tartózkodás jellemzi. Tudjuk, hogy női méltóságát és erkölcsiségét szerencsétlenül szenvedélye áldozatul követeli. De mennyi lélektani és más természetű ok magyarázza e bukás kikerülhetetlenségét! Korai, gyors hervadása még a legkényesebb erkölcsbíró előtt is expialja bűnét, s női, természetes gyengesége szinte erénynyé magasztosul abban az állhatatosságban, melylyel első, egyetlen szerelméhez ragaszkodik s mely kora sírjába viszi. A szenvedélynek ugyanaz az ereje pusztítja, a melyik Euryalust, de a szenvedély festésénél, pár túlzást nem számítva, szerencsésen kikerüli Aeneas Sylvius azokat a torzításokat, melyek Euryalust annyira visszatartóvá teszik. Pedig ő benne is heves olasz vér pezseg. Szervedélyes és meggondolatlan; vakmerő és találékony, mikor erre szüksége van.

Az Euryalus és Lucretia szerelme kielégíthetetlen. Minél többször találkoznak, s minél több veszedelem közt, annál inkább vágnak az újabb együttlét után. De e vágyuk kielégítésére nem elég saját cselük; eszükököül más személyekre van szükségük, kik segítik őket bűnös céljaikra. Ezek között első *Sabina*, kit Euryalus először küld, elég tapintatlanul, Lucretiához. Maga ez a tény, hogy egy ilyen rovott életű asszonyt választ postájául, jellemző mind szerzőnkre, mind Euryalusra. Azonban alakját elég ügyesen rajzolja meg. Lucretia előtt ravaszul viselkedik s küldője előtt is folytatja ezt a játékot, hitegetve őt Lucretia szerelmével. Mintha Plautus valamelyik vén asszonya került volna ide. Valóban Plautusnál, s általában a görög s római vígjátékokban nem egyszer ráakadunk Sabina őskori modelljére!

Szerelmükben másik segítők *Zozias*. Urnőjéhez erényében, bűnében híven ragaszkodó cseléd. Rajta kívül ott találjuk még *Polinurust*, *Agamemnon*t, a *Menelaus* testvérét s *Menelaus*nak, a férjnek halaványan rajzolt alakját. Általában a személyekkel nagyon bőven bánik; úgy szólván minden kalandra külön szolgát, vagy jóakarót léptet fel segítő eszközü.

Mert kaland van bőven. Szerző épen ezzel takarja meséje szegénységét. Nem számítva azokat a mesterkedéseket, a melyekkel találkozásukat előkészítik a szerelmesek, háromszor jönnek össze. E találkozások mindegyikénél kedveskedik az író egy-egy új nehézség, egy-egy új cselofogás, egy-egy új és érdekes intermezzo leírásával. Természetesen ezek, sőt még a találkozások is, csak magukért vannak s nem az egész művészi céljait. Hiába, ilyen volt ennek a kornak divata és elfogása a költői hatás és szórakoztatás eszközeiről. Ilyen forrásból eredő írói fogyatkozása az is, hogy személyei minduntalan szónokolnak és pedig oly unalmasan és oly hosszadalmasan, mint az a valóságban elképzelhetetlen. Mikor Euryalus meglepéstől való féltében egy szugolyban húzódik meg, egy scholasticus philosophushoz illő pontossággal és aprólékossággal fűzi gondolatai

és egyáltalában nem lovaghoz illően viselkedik; bár igaz, a helyzet sem épen lovagi.

A lélektani rajz tárgyilagosságának és valóságosságának rovására megy az is, hogy minduntalan a mythologiából s a történetből vett párhuzamokkal bizonyítja maga előtt szerelmének erkölcsi alapját. Sőt nem egyszer a szerelmesek párbeszéde is ilyen hangon folyik. És bár így a szereplő személyek helyén lépten nyomon a szerző jut előtérbe, sok helyen mégis sikerül megőriznie tárgyiasságát. Ilyenkor aztán nemcsak külsőségekben csillogó, de igazán jellemző, kedves belső rajzokat is ad. A párbeszédekben így néha aztán az igazi költészet tüze és jellemző ereje is fel felcsillan. Különösen természetesen és naivak azok a szavak, melyekkel Lucretia ébredő szerelmét s férje iránti növekedő ellenszenvét vallja meg magának.

Mint érintettük is már, legkiemelkedőbb része az elbeszélésnek az, mely a levelezést foglalja magában. Úgyesen festi itt az író, mint hatalmasodik el az eleinte vonakodó Lucretián a szenvedély s levélt levél után váltva, fokozatosan mint gyöngülnek az érvek Lucretia tolla alatt; s így végre csak az édes legyőzést várja.

Aeneas Sylvius a pontos jellem festésre való törekvésében annyira megy, hogy még egy mellékszemély cselekvésénél is bensőbb okokat kutat, noha alakjai gyakran görbe utakon akarják tetteiket igazolni. Magok a szerelmesek is alátszattal nyugtatják meg lelkiismeretüket s ezzel nyerik meg segítő társaikat. Gyakran egész naivságokba téved a szerző. Ilyen naivság például, midőn Lucretiának kedvese távozta miatti bánatát azzal festi, hogy gyász ruhát vétet fel vele s elfeledi, hogy ezzel épen magára haragíthatja Lucretia férjét. Nem kisebb naivság az sem, hogy elbeszélésében Zsigmond király szemfüles, mint valami öreg, pletykás néni; mint ilyen, észreveszi az ablakban álló Lucretia elpirulását és nyomban kisüti, hogy annak oka senki más nem lehet, mint Euryalus.

Igy boncolva e prózai regény szerkesztési módját, jellemeit és költői kidolgozását, tisztán láthatjuk irodalomtörténeti és széptani igaz értékét. Látjuk, hogy a jelenetek laza összefüggésűek s nem szolgálják az egésznek művészi céljait. Igazságszolgáltatása hibás és csak a korfelfogással magyarázható. Jellemzésre azonban a legtöbb helyen sikerrel törekszik, noha Euryalus alakját egészen elhibázta. Motiválása, helyzetei részben sikerültek, de sok helyen pongyolák és prózaiak. Leírásai életelenségét, plasticitását még gyakori bőbeszédűsége sem tudja elrontani. Fő érdemét azonban minden esetre leírásai és eleven, szép stylusa képezik.

Azt, hogy a »De duobus amantibus Euryalo et Lucretia« korának olyan kedves olvasmánya volt, főleg az érzékingerlő jelenetek élénk festésének, az ismert alakokkal történő esemény érdekességének s prózája classikus latinságának köszönheti. Ezek a tulajdonságok s némi személyes viszonyok hívhatták fel reá a magyar átdolgozók figyelmét is.

Dr. Mitrovics Gyula.

MULTUNK.

Adalékok a tiszáninneri ev. ref. egyházkerület történetéhez.

Mivel az adatgyűjtés az egyházkerület történetéhez a kérdőívek útján már kezdetét vette: egyrészt ez a kedvező alkalom, másrészt pedig a kitűzött cél iránti érdeklődés arra indítanak, hogy azokat az adato-

kat, a melyeket általánosabb jellegeiknél fogva a kérdőív keretébe beilleszteni nem lehet, — e helyen mutassam be s egyszersmind felhívjam a figyelmet a vármegyei levéltárakra is, melyeknek gondosan őrzött jegyzőkönyvei és régi iratai között bizonyára vannak olyanok, a melyek becses adalékul szolgálhatnak az egyházkerület történetéhez. — Ezen feltevésre enged legalább következtetni Gömörmegye levéltára, hol 1571-től meglevő jegyzőkönyveiben nemcsak a gömőri, de más egyházmegyére vonatkozó adatokra is lehet találni, különösen 1665—1670-ig, mikor a felső magyarországi protestánsokat a közös érdek — törvényileg biztosított jogaiknak megvédése — tömörülésre készítette a róm. katholicismus túlkapásai és erőszakosságai ellen. A jegyzőkönyvek mellett — történeti szempontból — méltó helyet foglal még el levélgyűjteménye, mely 1647-től 1764-ig élt királyainknak s a történelemből ismeretes férfiakkal patenseit foglalja magában. A mi ismét feltételezi, hogy ily nemű iratok más megyék levéltáraitban is fordúlhatnak elő, a melyeknek átvizsgálására időt fordítani szintén nem hiába való és haszon nélküli fáradság lenne, mert ez által az egyházkerület történelme tartalmassabbá, mint történeti kútfő egy nagyobb műhöz értékesebbé válnék. Ez a tulajdonképeni célja közleményemnek is.

Még csak annyit kívánok megjegyezni, hogy az adatokat magában foglaló iratok részint levelek, részint pedig vármegyei jegyzőkönyvi feljegyzések, illetőleg határozatok, latin és magyar nyelven írottak és eredeti példányai Gömörmegye levéltárában őriztetnek. Továbbá: a több helyen előforduló szóróvidítések és elhagyott ragokat — mivel az értelemre zavarólag nem hatnak — változtatlanul megtartottam és pedig azért, mert vagy ismeretesek, vagy pedig a szövegből megérthetők s így könnyen utána pótolhatók. Végül a közlés sorrendjét illetőleg: először a leveleket fogom bemutatni kapcsolatosan a vonatkozó jegyzőkönyvi feljegyzésekkel és határozatokkal s azután időrendben a többi jegyzőkönyvi adatokat.

I.

Gömörmegye, Pelsőcön 1673 jún. 3-án tartott közgyűléséből a vallásügyére nézve, következő utasítással bocsátotta el követét *Szakmári Jánost* Pozsonyba a kir. helytartóhoz:

7. p. — „Eő Felsége a megh pusztult nagy romlásban lévő, és veszedelemben forgó Hazánk Guberniumára állatván eő Ngát (t. i. Ampringent) es ex piissimo Xtianae Suae Compoissionis affectu szánhattyaiss, e maroknyi nemzet némely részének ily veszedelmes labyrinthusban való esetit; a melyb hazája pusztulásával, eő maga nemzete fogyásával setreng s — pártoskodik: méltóságos Gubernátorságának Tiszti be foglalván az mediátorságnakis Tisztit, ne sajnállya méltóságos Tekintetit kegyelmes urunk előtt interassorie interponálni, hogy e ríaza ily szertelen romlását, a mint némely néhai lakossi hasonlást csinálván, most a természet szerint való ellenség árnyékából e Hazát infestállják; magokkal együtt nemzeteketis fogyatják: szánnya megh kegyelmesen eő Felsége, és a mi okkal azok megh hasonlottanak, s — a mikre nézve nem akarnak lecsendesedni, magával született Császári és királyi kegyelme szerint méltóztassék azokat az impedimentumokat tolni. — Azokat penig nem itéllyük derekasabbakk lenni, minthogy az Evangelica Religiónak szabados publicum Exercitiuma sok helyeken elfogatot, és kedvek s — akarattyok ellen, más Religiónak amplexálására kényszerítettek. — Másik az, hogy a kik az eő Felsége köte-

les hűségére redeáltak volna, elfoglalt jószágokat nem rehabelhatták és egynehányan post publicaoem benignarum Suae Mattis Grationalium megis fogattanak; sőt a kik ártatlanok voltak is, vagy személyekben való fogsággal sanyargattattanak, vagy jószágok elfoglalásával károsítottanak megh. harmadik hogy a Repartitiónak s — accisakk fizetését supportálni e hazában igen nehéz, holott e Haza lakosinak, nem kereskedéssel való nyerekedésből vagy pventusok, mint más Országiakk, hanem a mint az egy maga majorkodásából tengeti életét. Volnánk azért oly reménység, hogy az Evangelica Religiónak szabad publicum Exercitiumának mind azokban a helyekb valaholott impedidltattak, helyre való állításával, s — mind a mi klmes Urunk Grális Amnestiájával, s — mind véghe a Repartitiónak és egyéb afféle terhekk tollálásával, és a megh bomladozott magyar szabadsághnak, a mennyiben lehetne redintegrálásával, e nyomorult hazának békessége helyben állhatna, ez maroknyi nemzet tovább nem fogyna; sőt egy nemzetis oly hűséggel nem fogna szolgálni eő Felségét, a keresztyénségnek természet szerint való ellensége ellen, mint egy kicsiny Magyarság. — A mely jóra, ha eő Nga hathatós intercessiójával, e mostani keserves romlásunk s — fogyatkozásunk dolgát vissza hozná, s helyre állatná, az eő Nga boldog emlékezte, örök áldásban s — dicséretb maradna e nemzetnek posteritásinalis. Minthogy az eő Nga kegyelmes intentiója felől ollyat értettünk, hogy eő Nga e szegény Hazának kívánatos békességét helybe akarná állatni.¹

(Folyt. köv.)

Simon Mihály.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— A tiszántúli ref. egyházkerület őszi közgyűlését Kiss Áron püspök november hó 2-ára hivta össze Debrecenbe. A meghívó körlevél közli a gyűlés fontosabb tárgyait is, a minők: a tanítói korpótlékok ügye; a debreceni főiskola főgimnáziumi túlnépességének és a táptintézet bővítésének kérdése; a párhuzamos osztályok rendezése; a kerületi középiskolák részére tanügyi bizottság szervezése stb.

— A debreceni ref. főgimnázium tanulóinak létszámáról a „Debreceni Prot. Lap“ a következő tudósítást közli: az I-ső osztályba beiratkozott 152 növendék; a II-ikba 135; a III-ikba 98; a IV-ikbe 107; az V-ikbe 70; a VI-ikba 78; a VII-ikbe 71; a VIII-ba 66; az összes létszám 777, a mely 11-gyel haladja meg a múlt évit; de legalább is 100-ra tehető azoknak a száma, a kiket el kellett utasítani, mert nem lehetett felvenni. Azt ajánlja azért ebből kifolyólag laptársunk az előjáráságnak, hogy az u. n. beruházási vagy berendezési egyszerűminderkori segélyért forduljon az államhoz!

— Pályakérdések a kolozsvári ref. theol. fakultáson az 1898/99-ik iskolai évre. 1. Szász Domokos-féle első-díj (35 frt): „A praedestinatio (eleve-elrendelés) tanának alapeszméi az ó- és új-testamentomban.“ 2. Gróf Teleky-díj (35 frt): „Schleiermacher „Reden über die Religion“ című művének ismertetése, méltatása és bírálata s az illető által legfontosabbnak ítélt beszéd műfordítása.“ — 3. Szász Domokos féle második díj (35 frt): „Augustinus harca Pelagius ellen, Augustinus iratai alapján.“ — 4. Szász Domokos-Teleky-féle díj (35 frt): „Egyházi beszéd

¹ L. Prot. Com Gömöriensis. — Nro. IX. f. 115.

szabadon választott textus felett." — 5. *Szász Domokos* féle *harmadik díj* (35 ft): „A deuteronomium s a rendes előadásokon exegetált könyveknek az ó-testamentumból és az egész új-szövetség cursiv olvasása.” (Szóbeli nyílt pályázat.)

— **A sárospataki főiskola köréből.** Az új iskolai évben főiskolánk ifjúsága mindazokat az egyesületeket ismét megalakította, a melyekben eddigelé igyekezett önmunkásságot kifejteni. Az eddig megalakult egyesületek a következők: az *énekkar*, *theol. önképző kör*, *jogászegylet*, *torna és tűzoltó egylet*, *Erdélyi önképző kör*, *betegsegélyező-egylet* és *zene egylet*. A főbb tisztviselők az egyes testületekben a következők: az énekkar elnöke: *Illyés Mihály* IV. é. hh., hangvezére: *Piskóti Ferenc* III. é. jh. — A theol. önképző kör elnöke: *Illyés Mihály*; alelnöke: *Danyi József*; jegyzője: *Antalfy László* IV éves hittan-hallgatók. — A jogászegylet elnöke: *Zsóry Lajos* IV-ed; alelnöke: *ifj. Zsoldos Benő* III-ad s jegyzője: *Trócsányi József* I ső éves joghallgatók. — Az akadémiai önképző kör tanár-elnöke: *Dr. Mitrovics Gyula*; alelnöke: *Danyi József* IV. é. th; titkár: *ifj. Zsoldos Benő* III. é. jh.; jegyzője: *Farkas Andor* III. é. jh. — Az akadémiai ifj. olvasó-egylet tanár elnöke: *Radácsi György*; ifj. elnöke: *Antalfy László* IV. é. jh.; könyvtárnoka: *Békly Tamás* IV. é. hh.; jegyzője: *Nagy Barna* II. é. jh. — A torna-egylet tanár-elnöke: *Dr. Zsindely István*; ifj. elnöke: *André József* III. é. jh. — A zene-egylet tanár-elnöke: *Dr. Meczner Sándor*; ifj. elnöke: *Horváth Dezső* IV. é. jh. — A betegsegélyező-egylet tanár-elnöke: *Dr. Kun Zoltán*, alelnöke és pénztárnoka: *Nagy Béla* szénior; jegyzője: *Fejér Pál* IV. é. hh. — Tűzoltó-egylet tanár-elnöke: *Dr. Kun Zoltán*; ifj. elnöke: *Horváth Dezső* IV. é. jh. — Ifjúsági egylet elnöke: *Nagy Béla* szénior; jegyzője: *ifj. Zsoldos Benő* III. é. jh. — Az Erdélyi önképző kör tanár-elnöke: *Kovácsy Sándor*; ifj. elnöke: *Marton János* VIII. o.; titkár: *Kiss László* VIII. o.; főjegyző: *Román Ernő* VII. o.

— **1900 ban a magyarországi római katolikusok** nagy búcsújárást fognak rendezni a „szent jobb”-hoz azzal a célzattal, a mint *Bubics Zsigmond* kassai megyéspüspök gondolja, hogy „az Úr Isten, szent fiának, a boldogságos szűznek és Szent István királyunknak könyörgésére irgalmas szemmel tekintsen le nemzetünkre,” természetesen főleg a római katolikus népre, a mely „keserű megpróbáltatások”-nak van kitéve. Azt is említi a püspök úr, hogy ennek a nemzeti búcsúnak épen olyan nagy eredményei lesznek, mint az ötvenes években tartott mária-celli búcsúnak, a melyet „nagy eredmények követtek s a nemzetet a boldogulás útjára terelték.” Tehát a politikai alakulások, az olasz és porosz hadjáratok eredményei, a magyar kiegyezés stb. mind mind a mária-celli búcsújárás következményei voltak! . . .

— **A dunamelléki ref. egyházkerület** egyházi értekezlete e hó 17-én fog megtartatni Budapesten a Lónyay-utcai főgimnáziumi díszteremben a következő tárgysorozattal: 1. Közének: *Jövel Szentlélek Ursten* (37. dics.). 2. Előfóhász: *Baksay Sándor* esperestől. 3. Az egyházi értekezletek eddigi működéséről, *Szöts Farkas* theol. igazgató-tanártól. 6. Választmányi jelentés az egyházi adó-reform ügyében. Előterjeszti *Szöts Farkas* theol. igazgató-tanár. 6. Bizottsági jelentés az egyházi fegyelem ügyében. Előterjeszti *Haypál Benő* budai lelkész. 7. Jelentések, indítványok. 8. Közének: Az Úr én-nékem (XXIII. zsolt.). 9. Záró ima: tartja *Kálmán Gyula* ságvári lelkész.

— **A Vatikánról.** Az olaszországi májusi zavargások alkalmával Milanóban a diktatori hatalom egy régi derék generálisnak, *Bava Beccariss*nak a kezébe volt letéve, a kinek az volt az első dolga a hatalom

átvétele után, hogy körlevelet irt az egyházi hatóságokhoz, a többek közt ezt írván: „az ország kormányától nyert megbízatásom felelősség teljes voltának tudatában kijelentem, hogy a törvények áthágását senkinek sem fogom megengedni semmiféle alakban sem s erős rendszabályokat fogok alkalmazni mindazok ellen a püspöki s paróchusi bizottságok ellen, a melyek a békétlenkedést szítják s a törvények iránti tiszteletet s engedelmisséget veszélyeztetik, szembeállítva a vallás és az evangéliom elveit s hűtlenséget tanúsítva hivatások iránt, a mely azt követeli minden paptól, hogy az egyetértésnek s a békének legyen az apostola.” E parancsnoki levél igen beillett ellen-képgyanánt azok közé a lelketlen izgatások közé, a melyeket a klérus idézgetett elő s a melyekre a kormány az újabb időben mind nagyobb figyelmet kezdett fordítani. A pápa ugyanis meghagyta a püspököknek s papoknak, hogy társulatokat szervezzenek, a melyekben a pápaság és egyház jogai felett elmélkedjenek, beszéljenek, értekezzenek. S az ebből a célból szervezett társulatokban fanatikus papok, hajtva a vatikáni kitüntetés s pénz jutalom elnyerésének vágya által, csakugyan nagy mértékben tárgyalták az állam és egyház közötti viszonyt, az egyház állam visszaállításának a kérdését s a lelkeket egészen felizgatták, mert pápai pénzzel új meg új klerikális lapok indultak meg, a melyek az egyházat képviselték, illetőleg az államot s annak kormányát támadták folytonosan. A kormány egyszer másszor a körmükre koppintott ugyan az örvöngő izgatónak, de az agitáció mind nagyobb-nagyobb mérvű lett s egész határozottan állíthatni, hogy a májusi zavargásokban ezek a fanatikus társulatok is nagy szerepet játszottak, a mi egészen természetes, mert a mikor az egyház, a papság nem a törvények iránti tiszteletet s engedelmisséget hirdeti a népnek, s a mikor a papnöveldekben a leendő papok abban az irányban vezettetnek, hogy az államot ne tiszteljék, akkor a socialisták s anarchisták munkáját mozdítják elő a klérus tagjai. A vatikán, hogy a maga államellenes befolyásának minél nagyobb befolyást szerezzen, mindenfele, különösen pedig a nagyobb városokban, iskolákat s nevelőintézeteket állít fel, nem lévén e célra pénz-szükségben sohasem a szegény pápa, a ki ilyen irányban milliókat sem sajnál kiadni. Magában Rómában még az állami felügyelet alatt álló elemi iskolák is mind a vatikán célját szolgálják, a mennyiben a sok elemi tanító mind a klérushoz tartozik. A papok itt mindenfelé kezükbe veszik az iskolák vezetését s sokan magán-iskolát nyitnak, hogy a népet kezükben tartsák. A magasabb iskolákat, a melyeket papok kezelnek, még az antiklerikális szülék gyermekei is tömegesen látogatják, jeléül annak, hogy a befolyás itt is érvényesül. A montecassinoi klerikális gimn. s internátus tanulóinak névsorában olyan nevekkel találkozunk, a melyeknek viselőiről még csak gondolni sem merné az ember, hogy gyermekeiket ilyen intézetben taníttatják. S még jellemzőbb aztán, mert felnöttek tanításáról van szó, az, hogy a nápolyi egyetemen *Mariano* tartott előadásokat az egyház történetéből, a valóságnak megfelelőleg hirdetve a történeti igazságokat s az eredmény az volt, hogy ezt az előadót, a ki igazságot tanított, a ki a pápaság üzelmeiről lerántotta a takarót, a ki előtt az igazság volt a fő s nem a pápaság: nem hallgatták! . . . Eleinte egy pár hallgatója csak akadt, utóljára nem volt egy sem! . . . A pápa nem régen, pár évvel ezelőtt, magasztalta Olaszországot, mint a mely „az ég királynőjé”-nek, *Máriának* a legkedveltebb helye, a melyre a bőség szarujának az ál-

dásai hullanak. Ezt a bőség-szarút a pápa megmutathatta volna az éh-szükség alkalmával, májusban, különösen az apuliai vidékieknek, a kik között a lázadás először jelentkezett. Megmutathatta volna már csak azért is, mert ennek a vidéknek Madonna-kultusza a legelső még Olaszországban is. Itt a Foggia melletti madonna lábaihoz nagy sokaság vonúl mindig, és most májusban is térden csúszva, nyelvökkel a földet nyalogatva másztak a zárándokok a templomba. Ezer, meg ezer poros, jajgató, panaszkodó embert lehetett látni a templomhoz csúszni, hogy a XIII. Leó által *üdv-forrásnak* nevezett helyen *éhségét* csillapítsa . . . azonban bizony a manna nem hullt az égből, — valószínűleg azért, mert csak a pápa tanácsára történik meg az ilyen, az pedig nem az irgalmas samaritánus példájára cselekszik, hanem azt követi, a ki látta a szerencsétlent s ott hagyta. — Azt is hirdeti unos untalan a pápa s a vatikán, hogy az atyák vallását akarják megőrizni a nép számára. Csakhogy a mit adnak a népnek, az nem vallás, nem kenyér, hanem kő. Igaz e tekintetben Machiavelli nyilatkozata: »azt köszönhetjük mi, olaszok, az egyháznak és papoknak, hogy vallástalanokká s rozszakká lettünk s azok is vagyunk.« Erre mondta az előbb említett *Mariano*: »Teljes igaza van Machiavellinek. A kathólicizmus, ez az érzéki, gépies, babonás gyakorlatokkal teljes formalizmus, a léleknek mit sem ad, bensőleg meg nem indít, nem épít, hanem a vallástalanságnak az előállását idézi elő. Ez volt az alap oka Olaszország süllyedésének s bukásának, mert a szellemet, az egyéni hitet s az ezzel összefüggő dolgokat mind megsemmisítette, a népet pedig erkölcselenné s rozszá tette.« Ez az erkölcselenség, elaljasodás megnyilatkozott a májusi lázadás alkalmával is, a mikor az izgatott s türelmetlen tömeg úgy tett, mint az 1783-iki kalábriai földrengés alkalmával tettek az elvetemültek, a kik a pusztulás közepette oda mentek a romok közé, de nem azért, hogy szabadítási munkát végezzenek, hanem azért, hogy raboljanak s a romok alatt jajgatók panaszaira gúnyos hahotával feleljenek, — a mikor gyermekeket s száz meg száz áva leányt fogdostak össze, a kiket olcsó pénzen eladtak a rab-szolga kereskedőknek, a kik aztán a szerencsétleneket, mint hasznót hajtó árukat adták el Nápolyban. — . . . Bizony-bizony ez a kathólicizmus nem javára, hanem átkára van Olaszország s a többi országok népeinek is!

Figyelmeztetés. Felhívjuk t. olvasóinkat, hogy a lapunk jelen számához mellékelt posta-utalványokon feltüntetett hátrálékos előfizetési összegeket szíveskedjenek kiadóhivatalunkhoz posta fordultával eljuttatni, hogy ne legyünk kénytelenek esetleg ahhoz az eljáráshoz folyamodni, hogy most az utolsó negyedben szüntessük be részökre a lap küldését.

A kiadóhivatal.

P á l y á z a t.

A csökmői ev. ref. egyház a folyó évben szervezett segédlelkész-vallásitanítói állomásra pályázatot hirdet. Javadalmazás: 500 frt készpénz s egy szobából álló lakás; egyházi jegyzőségért 50 frt.

Heti órák száma 18. Ezen óraszám keretében köteles a megválasztott, Csökmő község összes elemi nép-

iskoláiban a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi tanterv szerint a vallást és éneket tanítani.

Ezen kívül köteles a Canonica órákon, úgy szintén a lelkész bstegeése vagy akadályoztatása esetén az isteni tiszteletet végezni, s végre

az egyházi jegyzőséggel együtt járó teendőket teljesíteni.

A megválasztott állását köteles azonnal elfoglalni, s bár az egyházmegye segédlelkészei közé bekebelezetik: állandósíttatni — miután ez állomás még felsőbb egyházhatósági jóváhagyást nem nyert — csakis egy évi sikeres működése után fog.

Kellő okmányokkal felszerelt kérvények folyó évi október hó 15-ig aláírott lelkészhez küldendők.

Kelt Csökmőn (Bihar), 1898. szeptember 27.

Bögös Lajos, ev. ref. lelkész.

HIRDETÉSEK.

AMERIKAI ZSEBÓRÁK.

Jótállással, hogy a nickel színét nem változtatja, szerkezete pontosabb és jobb, mint a legdrágábbaké.

Ára darabonként 3 forint.

Jótállás mellett, míg a készlet tart. — Hozzá ezüstös óralánc 60 kr.

ÖNBERETVÁLÓ KÉSZÜLÉK.

Fox, valódi solingeni gyártmány, sok kiállításon kitüntetve. Gyakorlás nem kell. Megvágás kizárva. Tiszta és kényelmes munka. Bőrbetegségtől megment. Tartós és pénztmegetkarító.

Darabja 3 forint.

A penge *** csillagos acélból és a többi részei alpacából vannak.

Egy külön penge hozzá 1 forint.

Megrendelhető:

POLLÁKSÁNDOR főbizomán, osnál
BUDAPEST, V. ker., Kálmán-utca 17.

Gyűjtőknek 5 darab után egy darab ingyen küldetik.

1—12

Tanfériak figyelmébe!

A nagyméltóságu magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur 1896. évi 40,644. sz. a. m. rendelete alapján az országos tanszermuzeumi bizottság a Népiskolai tanítók könyvtárának jegyzékébe megszerzés végett felvette az általam kiadott s Dezső Lajos, sárospataki állami tanítóképezdei igazgató kitűnő fordításában megjelent

Comenius Ámos János

NAGY OKTATÁSTANÁT

(Didactica Magna).

Bolti ára 1 frt 50 kr. helyett 1 koronáért kapható.

Megrendeléseket elfogad *Steinfeld Jenő* könyvnyomdász Sárospatakon.

7—1

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szótküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „A sárospataki főiskola részvétele a nemzeti gyászban. I. A tanári kar felírata a királyhoz.” *Radácsi György.* — II. Emlék-beszéd az Erzsébet királyné halála alkalmából tartott főiskolai ünnepélyen.” *Csontos József.* — „A „jus parochiale” felvetett kérdéséhez.” *Kállay Miklós.* — „Ref. theol. akadémiáink az 1897/98. iskolai évben.” *L. O.* — „Adalékok a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület történetéhez.” *Simon Mihály.* — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

A sárospataki főiskola részvétele a nemzeti gyászban.

I. A tanári kar felírata.

***Felséges Császár és Apostoli Király!
Legkegyelmesebb Urunk és Királyunk!***

A sárospataki ev. ref. főiskola tanári kara a legmélyebb fájdalommal értesült arról a rettenetes csapásról, a mely Felségedet hűséges hitvestársától, a Gondviselés sokféle súlyos látogatásai között vigasztaló angyalától, egész életének boldogságától, — hazánkat forrón szeretett koronás királynéjától, nemzetünket valódi édes anyjától fosztotta meg.

Mint egy vészkiáltás hangzott szét az egész országban a hihetetlen valóság: „Erzsébet királyné nincs többé!” E szörnyű hír hallatára az egész magyar haza egy óriási jajkiáltásba tört ki és siralom völgyévé lett az egész ország, a mely az Élőt édes büszkeséggel vallotta volt magáénak.

Mi, a sárospataki ev. ref. főiskola tanárai, mi is ott sírtunk és ott sirunk a nemzet millióival a mi Felséges Nagyasszonyunk ravatala felett; siratjuk annak áldott életét, a ki mint nő és királyné mindnyájunk szívét-lelkét bírta; a kiért mindnyájan boldogan áldoztuk volna fel életünket és vérünket. — Fokozza fájdalmunkat, hogy drága Királynénk nem a természet megszabott törvényeinek engedelmeskedve költözött el az élők közül, hanem egy átkos merénylet áldozata lett épen ott, a hol enyhülést keresett beteg szívére; hogy egy gyáva gyilkos töre alatt kellett kimúlnia annak, a ki maga volt a jóság, a könyörület és — a mi a legvadabb indulatot is megfékezhetne volna — maga volt az élő fájdalom.

De — porig alázottan bár — megnyugszunk az örök Istenség beláthatatlan akaratán; mert hiszszük, jól esik hinnünk, hogy a kinek csupa áldás volt teljes földi élete, annak megrendítő halálából is valami boldogító jó árad szét a boldogtalan ember-világra.

E felemelő hittel, a nemzet minden igaz fiával és leányával együtt, mi is áldást rebe-
günk örökre feledhetetlen jó Királynénk kihűlt poraira s imádkozunk a Mindenhatóhoz, hogy ajándékozza meg ez országot jövőre is Hozzá hasonló nagy Királynékkal, — Felségedhez, atyai jó Királyunkhoz pedig küldje el a vigasztalás mennyei balzsamát, hogy vérző szíve találjon enyhületet népének hálás és hűséges szeretetében.

Isten áldja és őrizze meg a Királyt és családját! Isten áldja és őrizze meg a magyar hazát!

A legmélyebb tisztelettel és hódolattal maradtunk

Sárospatakon, 1898 szeptember 25-én

Császári és Apostoli Királyi Felségednek

hűséges alattvalói
a sárospataki ev. ref. főiskola tanárai
s ezek nevében:

Radácsi György,
akadémiai és közgazgató.

II.

Emlék-beszéd.

Az Erzsébet királyné halála alkalmából tartott főiskolai emlékinnepevényen elmondotta:

CSONTOS JÓZSEF.

Tisztelt gyülekezet!

Azért jöttünk össze, hogy mielőtt levetnők a külső gyászt, meghalt királynénk emléke felett elsirjünk mi is fájdalmunkat.

Azért jöttünk össze, hogy együtt sirjunk sok csapástól sújtott királyunkkal, kire egyik jaj a másik után következik. Hadd folyjanak össze könyeink, hiszen mi is azt siratjuk, a kit ő és mi is a magunkét siratjuk. Óh, mert az a gyilkos kéz nemcsak azt a sokat szenvedett szívet szúrta át, hanem szívünkben minket is megsebesített.

Mély gyászbba öltözve osztozik velünk együtt az egész nemzet agg királyának szívettépő fájdalmában s jajgató panaszszal siratja a legelső magyar asszonynak, a mi Nagyasszonyunknak elkeserítően szomorú halálát, mely a messze idegenben érte őt utól megrendítő orgyilkosság útján.

Hát megölték őt, megölték azt, ki senkinek nem vétett, kinek halálából senkinek semmi haszna, megölték azt, ki egész életében mindenkivel csak jót tett. Óh jaj nekünk, sirjunk és keseregjünk, mert mi, a magyar nemzet, mi vesztettünk benne koronás férje után legtöbbet.

Mi volt Ő nekünk!? Nem egyszerűen királynénk volt; sötét, kínos rabságunkból szabadító angyalunk volt, jóltevő édes anyja a magyar nemzetnek, kinek első megjelentére felengedett a fagy a szívekben, kinek jóságos keze gyógyírt hozott a magyar nemzet kétségbeesett szívének fájdalmára.

Volt a magyar nemzetnek már sok királynéja, de egy se volt ilyen. Magasan ragyogó, hideg fényű csillagok voltak. Ez az egy leszállott, itt ragyogott, szebben, fényesebben, mint valamennyi, de meleg jótékony sugarakkal, áldást, kiengesztelődést, boldogságot teremtve maga körül.

Maga a mindenható gondviselés küldötte őt arra a polcra, melyről annyi áldást árasztott szét. A gondviselés küldötte őt vigasztaló angyalul a magyar nemzetnek.

Van, óh van okunk a gyászra, van oka a magyar nemzetnek, melynek ezer esztendő története óh be kevés így nagy, így őszinte gyászról emlékezik.

A mióta idegen ház birtokába került a szent István koronája, a magyar nemzet nem uralkodott, hanem régi szabadságát, önállóságát gyászolhatta. A történet műzsája felvéste már ama kétszáz év eseményeit, többnyire szomorú emlékeit, melyet átél, átszenvedett a magyar nemzet, azóta, hogy uralkodó és nemzet nem értette meg egymást, eltérők voltak törekvéseik, sokszor ellentétesek érdekeik. A kétségbeesett küzdelmek mutatják, hogy idegenek voltak a magyar nemzetre nézve a magyar királyok is.

Jöttek aztán látszólagosan jobb idők. Kétszáz évig tartott belküzdelmek után a dynasztia és a nemzet érdekei annyira-mennyire ellensúlyozták egymást s kormány és a nemzet egyaránt érezték, hogy új feladat megoldása vár rájuk, érezték a nemzet továbbfejlesztésének szükségét, az idők szellemében és a többi modern államok példájára. De nem egy úton járnak most se. Az uralkodók a felvilágosult abszolutizmus utain egyseges és hatalmas és virágzó monarchia után törekednek, melynek alapját a jól megtöltött kincstárban és jól szervezett harc-kész állandó seregben látják. S a dynastiát Bécshez fűzi a megszokott tradíció, hatalmának fundamentumát ezentúl is a római császári hatalomban és a német tartományokban keresi. A nemzet is remélt reformokat, de nem ilyeneket. Azt remélte első sorban, hogy Magyarország a monarchiában el fogja foglalni azt a helyet, melyet méltán megérdemel; azt remélte,

hogy a magyar nemzetnek lesznek végre oly uralkodói, kik első sorban magyar királyok lesznek.

Aztán jött a küzdelem és remény után az új életre ébredés kora, hazánk ezeréves történelmének talán legszebb, legmozgalmasabb ideje. Az öntudatra ébredt nemzet rohamosan akarja helyreépítenni mulasztásait s dicső erőfeszítéssel megteremtik az új Magyarországot. Hanem az ígért földébe való bejutás nem megy oly könnyen. Sokkal régebb és önrögzőtebb törekvés már a bécsi politikában, beolvasztani Magyarországot az örökös tartományok közzé, semhogy arról könnyen le tudna tenni. Nem is tesz le, nem is tett le. Így esett meg, hogy mikor a magyar nemzet azt hitte, hogy több száz éves küzdelmének célját végleg elérte, szemben látja magával régi ellenségeit, megerősödve hálátlan nemzetek lelketlenül felbőszített tömegeivel.

És aztán az összeütközés meg is történt. Dicső védelem után elbukott a magyar, kezéből kiütöttet a kard, hősei, mint gonosztevők, bitóra kerülnek, a korona, Magyarország szent koronája pedig — széttört.

Minek rajzoljam le e szomorú időszakot? A bécsi diplomácia és magas burokratia álma megvalósultnak látszott. A császárság hadseregei diadalmasan állottak mindenütt. Belsejében pedig megszűnt minden ellenállás a régi hagyományos törekvésekkel szemben. A népszabadság romjai felett diadalt ült az önkény.

A magyar nemzet kétségbeesett közönnyel nézte az ország szétdarabolását, ősi alkotmányának elkorzását. Túrt, mint a halálraítélt, de saját temetéséhez nem adott semminemű segédkezet. Reménytelenül állott bukott szabadsága felett, ajkán elnémult a szó, karjaiban elszibbadt az erő, de a kormány erőszakos rendszerével szemben minden mozgalmától visszavonult. Lelke mélyéből gyűlölte az önkényt, talán nemcsak azért, mert önkény volt, hanem azért az álszenteskedésért, melylyel még azt akarták elhíttetni, hogy a magyar nemzetnek javára vált a sok taktika és kétszínűséggel kibélelt kormánypolitika. Az elnyomás megteremtette az osztály és felekezeti különbség megszűnését, meg azt az egységes nemzeti érzést, mely oly ritkán volt meg máskor a magyarban, még nagy veszély idején is. De reménytelenül néztek a jövőbe; messze, elérhetetlen messze az ígért földje. Oly borzasztóak voltak az ellentétek egyrészről a császárság hagyományos törekvése és egy lázadó nemzet, másrésztől egy dicső szabadságharc után elbukott nemzet és a zsarnokság között, hogy ennek kiegyenlítése szinte lehetetlennek látszott. Szabadító, messiás kellett, a ki a borzasztó ellentéteket kiegyenlítsé, a ki megtanítsa hinni és bízni, megtanítson felejtetni.

E szabadító, kinek jóságában először mertek jobb időt remélni, s ki csakugyan áldást és kiengesztelődést hozott, néhai Erzsébet királyné volt. Egy gyenge kéz, gyöngéd szív, áldó szeretet, csodára képes és csodát teremtett.

A magyar nemzet a nyomasztó helyzetén csak két úton várhatott változást. Várhatta a külső körülmények olyan alakulását, mely lehetségessé teszi a felszabadulást, s várhatta az uralkodó abbéli meggyőződésétől, hogy az eddig követett eljárás elhíhazott volt s nem válik népeinek óhajtott javára.

De ki győzi meg arról a császárt? Ki hiteti el az eddig másként informált, másként befolyásolt császárral, hogy akkor fogják áldani a jövő nemzedékek, akkor fogják tisztelni, mint az igazi szabadság védőjét s Magyarországot fentartó megújítóját, ha mint igazi békeszerző ki fogja egyeztetni a múlt hagyományait a jövő szükségével, s orvosolva a szomorú jelen által vert sebeket, nem hagyja veszni egy nemzetnek drága, kedves és szent örökségeit?

A császár még 1857-ben is, mikor másodízben járt Magyarországon, úgy gondolkozik, hogy kormánya eddigi alapjai törhetetlenül fenntartandók, mert az ország feladására vezetnek; ha a nemesség elégedetlen is, de a nép jó érzelmű.

Ki változtatta meg nem sokára a császár gondolkodását? Kinek az érdeme, hogy egyszerre csak váratlanul a szél iránya megváltozott, és nem is volt hideg már?

A császárból azóta király lett, magyar király. És, hála a gondviselésnek, igaz szívvel és őszintén mondjuk, a legderekabb, legnemesebb királyt ismertük meg benne. Nos hát ő maga mondja: sirathatják a magyarok Erzsébetet, mert benne legnagyobb pártfogójukat veszítették el.

Az Isten s utána a király tudja csak, hogy mit tett e rendkívüli nő a magyarokért a nehéz napokban, mi azonban sejtjük szintén, hogy sokat, sokat tehetett, talán mindent ő tett a király szívének megváltoztatására. Oda állt, mint egy kiengesztelő angyal a nemzet és király közé, egyik kezét a királynak, másikat a magyar nemzetnek nyújtva. Hogy mint történt, azt bajos nyomon követni. A történelem csak a kézzel fogható külső adatokat tudja megmarkolni, csak a betanult szerepek szavait hallja: a dolgok igaz története nem mindig kerül krónikába.

Idegenből jött hozzánk, mint kevés kivétellel minden királyné. Bajorországból hozta el koronás férje, arról a földről, mely szülte a legelső magyar királynét is, az apostoli István buzgó segítő társát, Gizellát. A 23 éves ifjúnak talán első önálló lépése volt e házasság. De talán az első lépésével vette ki az eddigi kormánypolitika épületéből az első fundamentum követ.

A fiatal asszonyt Magyarország csak 3 év múlva látta először, midőn 1857 május havában lerándultak Budára, s onnan beutazták az ország egy részét. Rengeteg nép várta őket, a Dunaparton végig egy óriási hullámzó tömeg üdvözölte ifjú nagyszonyját, a kiről ekkor még nem is sejtették, hogy a béke és szeretet áldását hozza magával. Buda és Pest örömmámorban úszott, hiszen ez volt az első örömnapi annyi szomorú esztendő után.

Az ő ritka finom lelke csakhamar megismeri e kitagadott nemzetet, megismeri és megszereti. A magyarországi utazást félbe kellett szakítania a két éves Zsófia főhercegnő halála miatt. Ide kapcsolta tehát már szívét az első nagy fájdalom is, melyet bizony azután sok követett. Megható módon vett részt a gyászban az ország minden része, s ha hinni lehet a szív érzelmeinek, annak a rendkívüli erőnek, mely a bánatban közelebb hozza a szíveket, nem lehetetlen, hogy épen a gyász e szomorú napjaiban tanulta megismerni ezt a hű magyar nemzetet, s ekkor győződött meg arról, hogy e népet szeretni és megbecsülni érdemes.

A gyászt aztán öröm és fájdalom felváltva követi. Jött 1859 s azután 1866. A nagy katasztrófában lelke egész nemeségével áll fejedelmi férje oldalán; a mi annak fáj, az ő szívét is sebzí. Midőn a poroszok elől Bécsből menekülni kell, nagy zavarban vannak az udvarban. A régi okatlan bizalmatlanság nem meri a királynét a magyarokhoz ereszteni. Ő vágja ketté a zavart, visszautasítva a méltatlan gyanúsítást: „Az a nemzet, mely Mária Terézia mellé állott, mikor az egész világ elhagyta, ma sem felejtette el a Moriamur fenkölt jelszavát. Megyek hű magyarjaim közé.” És aztán el is jött, nem is bánta meg. Az a rajongó szeretet, melylyel mindenfelé környezték, e szavakat adta egykor szájába: „Ha a megpróbáltatás arra való, hogy megismertesse velünk alattvalóink szívét: úgy mély bánatomban is boldog vagyok, hogy annyira megismertem.”

Elfogulatlan természetes gondolkozása mellett történhetett meg, hogy mennél jobban megismerte ezt az árva nemzetet, annál nagyobb érdeklődéssel, rokonszenvvel kíséri azt. Megtanul magyarul, nemcsak úgy, hogy értsen és beszéljen, hanem, hogy belemélyedhessen annak szellemébe, megérteni s élvezni tudja szellemi termékeit, megismerhesse múltját, küzdelmeit, reményeit, a nép gondolkodását, szokásait. A mi édes magyar nyelvünket beszélte, beszélt szépen, mint egy igazi magyar asszony.

Elmémmel visszafordulok a múlt idők homályába s keresem párját a magyar história ezeréve alatt. Talán tudott

magyarul Kun Erzsébet, V. István neje; talán értette e nyelvet Nagy Lajos neje, szintén Erzsébet s leánya, Mária, s talán Zsigmond leánya, Albert neje, szintén Erzsébet. Én többről nem tudok. Mióta a magyar korona idegeneken forog, Magyarország több, mint háromszáz évig nem hallott magyar szót saját királyai szájából sem.

Mi hát az érdeme Erzsébetnek a magyar históriában?! Az, hogy megismerte, felismerte, megszerette a magyar nemzetet oly időben, midőn azt mindenki elhagyta, mindenki bántotta; megszerette és pártját fogta oly időben, mikor az legalább is vakmerőség volt. Megismerte és megismertette, megszerette és megszerettette koronás férjével is, kinek szíve megváltozott, megengesztelődött, kit azóta a magyar nép méltán legjobb királyai közt tisztelhet, kinél jobbat, kötelességtudóbbat, igazságszeretőbbet keveset mutat fel történetünk. S ha talán magát a kibékülést döntőleg külpolitikai bonyodalmak idézték is elő, az előkészítés, a benső kiengesztelés útjának hathatós egyengetéseért bizony minden időben megfogja érdemelni, hogy történelmünk egyik legelőkelőbb szereplőjét tiszteljük benne. Az ő útján ismerte fel királyunk, hogy Magyarország a dynasztiára nézve az erő és morális hatalom kiapadhatatlan forrása, melyet nem brutális erőszakkal, s nem csellel kell meghódítani, hanem szívből fakadó jóakarattal lehet birtokba venni. Hozzájárult, és pedig hatalmasan, ahoz, hogy egy különben kitűnő fejedelmnek megszilárdítsa trónját; előkészítette a rozszakarat és félreértés által megzavart egyetértés helyreállítását egy nemes nemzet és egy nemes uralkodó között. Így forrt ismét össze az előbb széttört szent korona.

És a koronázás bizonyára annak a szeretetnek is a koronázása volt, melynek oly ritka odaadással szentelte magát. Talán ő volt ekkor a legboldogabb, látva az örömmámorban úszó népet, a megengesztelt szívet a királynál, valamint az egész nemzetnél.

A mit tett, jóságos szíve súgta neki; nem volt politikus, nem is szerette a politikát. Mikor aztán minden jóra fordult, visszavonult. Azaz talán még se vonult vissza végkép. Szerette továbbra is magyar nemzetét és érdeklődött sorsa iránt. Fiát, a magyar nemzet szemefényét és reményét, magyarnak ismertük; Magyarhonban született leánya magyar nevelést kapott; szerette továbbra is a magyar nyelvet, a magyarok kiváló költőit; legjobban szeretett Magyarországon tartózkodni, a magyar néppel érzéközni, vonzotta minden, a mi magyar. Element Deák Ferencz ravatalához, eljött szenvedésektől összetörve millenniumi ünnepünkre. Avagy nem volt-e az ránk nézve erősebb és fölemelőbb a politikánál?!

1889-ben egy jajkiáltás hangzott végig a hazán. Lehullott a magyarok remény-csillaga, édes anyjának legféltettebb kincse elveszett örökre. Az anyai szív sebe többé nem gyógyult be. Arcáról eltűnt a mosoly, és nem hagyta el a gyász többé. Azóta nem is volt a földé; már életében szenvedő szent lett. A kegyetlen sors két koronát nem tartott elégnek számára, harmadikúl feltette fejére a martir-koszorút is.

Azóta szenvedő szíve sehol sem talált gyógyírt, egészsége is megrendült, s népei aggódva nézték bolyongásait s a legroszabbtól tartottak.

És aztán, mikor ép azt hirdették, hogy egészsége nagy részben helyreállott, egyszerre csak váratlanul lecsap a csendes égből a romboló villám: egy elvetemült gonosztevő meggyilkolja.

„Megfoghatatlan, hogy gyilkolhatták meg ezt az asszonyt, a ki senkinek nem vétett, mindenkivel csak jót tett.” Így kesergett a megrendítő szerencsétlenségtől földre sújtott agg király. Mi se mondhatunk mást; megdöbbenve vesszük a gondviselés borzasztó munkáját. Lelkünk alig talál vigasztalást, siralmunk felhat az égig s szinte csodát várunk, mely megnyugtasson bennünket,

Mint nő, magasztos erényeivel, szintén királynő volt. Mint asszony, mint feleség, mint anya a leggyöngédebb, a legtökéletesebb volt. Azok mondják, kik elég szerencsések

voltak őt akkor is látni, mikor nem kellett representálni, mikor családjában volt, mikor csak férje és nem a király, mikor gyermekei és nem főherceg és főhercegnők voltak körülötte.

„A világ nem is tudja, hogy mi mennyire szerettük egymást.“ Így kesereg a férj. „Vége mindennek! Elvesztettem mindenemet.“ Így zokog az öreg király. Kell-e még ehhez magyarázat? Az a borzasztó fájdalom, mely kínos zokogásban tör ki a férj lelkéből. kiáltó szomorúsággal tanúskodik a férj mérhetetlen veszteségéről.

Mint anya talán túlságosan is szerette gyermekeit. Ha valamelyik gyermeke beteg volt, úgy ápolta, mint akármelyik más asszony, a ki jó anya. Gyermekeinek nevelésére maga ügyelt fel. Azt szerette volna, ha azok mindig vele vannak s még az is fájt neki, hogy leányai a legjobb anyát, a természet rendje szerint, szerető férjjel cserélték fel. A pápai nuncius mint anyáról azt mondja róla: „Csodálatos tüneményszerű szépség ez a fiatal anya, az ő gyermekeivel. A régi olasz mesterek képein van hozzá hasonló: a Madonna és fia. Ugyanaz a tisztaság, jóság és szívemesség, ugyanaz a boldog beleolvadás egyetlen érzésbe, az anyai szeretetbe.“ Ez az anyai szeretet törte meg. Rudolf volt legfőbb büszkesége. Az ő szerencsétlen vége döntötte mélységes gyászba.

Mint nő, természetből a csendes szemlélődő életmódhoz hajolt. Az udvar etikettes parkettjén sohse érezte magát jól, de annyival jobban a családi körben és a szabad természetben. Külsőleg egyszerű, szerény volt, de ez igénytelen egyszerűség, e szinte a félénkséggel határos szerénység mögött szilárd, erélyes akarat, tiszta fej és angyali jóságú szív lakott. Ha kellett, tudott representálni, a kevélyekkel szemben tudott méltóságos lenni. Erélyes akarata mellett tanúskodik, hogy pártját fogta a magyar nemzetnek oly időben, mikor azt határozottan bűnnek tartották. Jellemének alapvonása azonban az angyali jóság. Ha más tulajdonságait elfelejtene is, szívjóságát emlegetni fogják mindenkor, mert azt a nép vette ajkára, a nép pedig nem szokta az ilyet elfelejteni.

Költői lélek is volt az ő mély érzésével. Mondják, hogy leánykorában verselgetett is. De ha nem is, értette a természet szépségeit s kitalálta nagy költők elrejtett érzelmeit és gondolatait.

Gondolkozásmódja komoly és mélyenjáró. Hiú dolgokon nem igen járt gondolata. A hivságos multságokat szívéből gyűlölte, utóbb, szenvedései közepette, nem szerette a nyilvánosságot se. Fájdalmában tűró és nem panaszkodó, ha kellett, erős is volt.

Szeretett magánosan lenni, kivált utóbbi időkben, a nagy természetben. Ily sétatájak alatt mint állott szoba a legegyszerűbb emberekkel, mint segített rajtuk, mint érdeklődött az egyszerű emberek élete, apró bajai iránt — ismeretes. Ép ezekből az apró esetekből font a nép lassan-lassan egész legenda-koszorút, a melyet most már reátehet halotti koszorú gyanánt.

Ime, előttünk áll erőteljes kézzel megrajzolva a legnagyobb magyar asszonynak képe. Vonásai nem a korona fényétől szépített vonások, hanem mindenki által ismert és tudott megfelelő vonásai egy magasztos fejedelmi nőnek. A korona tényleg sokat szokott szépíteni, sokat megadhat, sokat kideríthet, de korántsem mindent. Nem adhatja meg azt a rendkívüli ragaszkodást, azt a rajongást, melylyel egy nemzet kísérte lépteit. De nem adhatja meg azt a megdicsőülést se, mely a nép legendáiban megmaradt róla. Ezt nagy ritkán és csak nagyon megérdemelve a nép adja meg annak, a kit szeret, a kit imád. A külsőleg egyszerű, igénytelennek látszó, a politikai csillogástól magát elvonó királyné megérte azt, a mit a nép csak hőseinek, szabadítóinak ad: neve ideál, és az emléke áldott.

* * *

Borúlunk le hát mi is áldott emléke előtt, neve legyen ideál az utódok előtt is. Minden magyar ember vessse szívébe emléket annak, ki angyal volt a földön, a magyar nemzet szabadító angyala. És ha látjuk majd angyali jóságú arcát

szobrokról, képekről lemosolyogni, emelkedjék fel szívünkben az áldó és háláadó ima. Nehezen nyugszunk bele a kegyetlen végzetbe, mely őt tőlünk elrabolta, de dicső és szent emléke felemel bennünket, Istenhez emel, a ki adta, a ki elvette; Istenhez emel, ki a magyar nemzetnek balsorsában az idegenből is küld szabadítót. Dicső és szent emléke vigasztaljon, ha veszélybe jut újra nemzetünk, bátorítson, ha a balsors reánk nehezedik.

Te pedig megdicsőült lélek, örködj továbbra is szellemeddel a magyar nemzet felett, légy vigasztalónk, vezérő csillagunk. Sok jót tettél, sokat szenvedtél, életedben szenvedő szent lettél, áldással és dicsőítéssel a mi ajkunktól mindenkoron.

Urunk, koronás királyunk! Gyermekei szeretettel veszünk részt a te fájdalomban, mely a miénk is. Vigasztalni nem tudunk, de könnyeink összefolynak a te könnyeiddel. Őh hadd legyen a megboldogult szent emléke újabb összeforrasztó erő a te szíved és a magyar nemzet között. Őh tartsd meg irántunk a te hozzánk hajólt szívednek jó indulatát ezentúl is. Hozzánk hajólt szíved nem rég 10 szobrot ajándékozott a magyar nemzetnek, mi most kettőt állítunk érte cserébe. Egyik ott lesz a nemzet fővárosában, szép, nagy és pompás, mely hirdetni fogja a nagy halott nagy emlékét s a magyar nemzet megérdemelt nagy gyászát. A másik itt lesz a mi szívünkben, a magyar nép szívében. Mindkettő azt fogják hirdetni, hogy Erzsébet a magyar nemzet és a magyar népé. Oda sorozzuk őt a magyar szentek közé, azok közé, a kik megalkották és megtartották a magyar hazát ezer esztendő viharai közt. Ott fogjuk emlegetni őt azok között, kiket a gondviselés küldött megváltásunkra. Emléke áldott lesz mi közöttünk.

A „jus parochiale“ felvetett kérdéséhez.

Nagyon helyes s méltánylandó dolog, ha a fiatal papikar egészen magához méltó papi — komoly — hivatalos dolgokkal foglalkozik, s kiszakítja magát a divatos sport varázsköréből, — nem hódolva a korszellem felületességeinek, íróasztalához ülve a sajtó szép és kies mezején is szellemének szárny lebbenéseivel a közügyek harcosa lesz; mondom dicsérendő dolog, mert hiszen mi öregek előbb avagy később darabokra hullunk az idő kezében: jól esik ezért a tudat, hogy azon szellemi fegyverek, melyekkel mi harcoltunk anyaszentegyházunk dicsőségeért, de a melyeket egy végzetes hatalom kivett kezünk közül — az utánunk következő korban méltó ivadékok kezébe szállnak, mint egy evangéliumi szent örökség!

De a vett talentum értékesítése csak úgy helyes, ha megfelelő hálás tárgyat választ az illető elmélkedésül, ha olyan ügy szolgáltatába áll szellemi fegyverével, melynek reális alapja van, melynek védéséhez nem kell szofizmakhoz folyamodni; pedig mennyi ilyen szép és hálás tárgy kínálkozik önként egy gondolkozó fiatal papi főnek, — telve életkedvvel és energiával, — melyek felvetése mind méltók az eszmecserére, az elmélkedésre, kerülve az e. t. ez vagy ama §-ait, hagyva az azokkál foglalkozást inkább a gyakorlottaknak, kik több higgadsággal — több életbölcseességgel — tapasztalattal s még sem anynyi törvénytárgyarázó ambícióval szólnak a §-ról; ott van pl.: a cura-pastoralis, de sok szép és hálás tárgyat lehet ott felölelni egy hivatott papnak és foglalkozni vele, tanulmányozni a nép szellemét, — saját egyéniségét — viszonyát a néphez, a népnek erkölcsi léhaságát — annak gyógyítását, a családok beléletét — vallás-erkölcsi állását, — a papnak saját házi-családi ügyei feletti örködését, éber vigyázatot, hogy világoskodó szövegek legyen népe-s hívei előtt, tudva azt, hogy a példa gyűjt sokkal inkább, mint az ékes beszéd; kutatni,

hogy minő missiót végezhet egy pap hivei körében, hogy egy is el ne vesszen a reá bízottak közül, hogy miként lehet a makacs szívekhez is a nyitó kulcsot megtalálni, az érzékeny csüggedő szíveket pedig megvigasztalni — az Isten országának megnyerni! — De ki győzné mind elszámolni a hálásnál hálásabb tárgyakat e mezőn egy fiatal pap kezei között, melyek mind, ha szívből jönnek, — szívhez szólnak s kedves gyümölcsöt teremnek; míg a törvény intencióinak keresése, feszegetése — a törvény magyarázása kissé kemény dió, még a gyakorlottabb fők is könnyen megtévedhetnek, az önzés és érdek elfogultakká teheti az egyeseket, sívár mező — hol kevés illat virul! Itt-ott szűrő tövis, annak is az a tulajdonsága van, hogy rendesen azt sebzi meg, ki körötte akarja babérait gyűjteni! s földolog, hogy elvégre is az ügyek nem egyes fiatal harcósok vétó szavára hallgatnak, s a törvény intenciója nem egyesek szeszélyei szerint idomul — s a törvény magyarázása nem változtatja meg — szerencse — a törvényt! S így mit nyert az illető? — Semmit! rontani azonban ront, de a mely inkább subjektív jellegű csak! —

Ilyen forma sors érte e tárgynál a különben méltanylandó buzgóságot is!

Ismétlésekbe nem bocsátkozom, nem akarom a papírost fogyasztani, hiszen a tárgyat ösmerjük; csak arra vonatkozik felszólalásom, hogy a mire a Szerk. s pedig egészen helyesen „igen“-t válaszolt, arra S. K. épen a törvényre hivatkozva „nem“-et mond!

A 113 §. oly tiszta, oly világos, hogy hozzá szó nem fér, magyarázatra még az első codificátor részéről sem szorúl; ugyanezt mondta ki már a budai kánon is.

S. K. ezután keresi a törvény intencióját, s meg is találja abban, hogy a visszaéléseknek eleje vétessék! Ez eddig helyes is, mert hiszen általában minden törvénynek csak is az lehet az intenciója és semmi más! — De aztán tovább megy s lépése útvesztőbe viszi, mert nem ösmeri el visszaélésnek az idegen lelkész fungálását akkor, ha a helybeli lelkész annak teljesítését — egy minden törvényes alapon kívül álló — feltételhez kötötte!

Itt van a nagy megtévedés; melyhez aztán ha valaki görcsösen ragaszkodik, csak sofizmákkal vivhat és pedig donquisotti harcot! — A visszaélés mindig visszaélés! ezt követeli a logikának örök és dönthetetlen törvénye! Azon idegen lelkész, a ki a 113. §-t megsértette, visszaélést követett el! Neki saját vonalán túllépni nincs joga! mondhatja méltán a helybeli lelkész: „quis te constituit praeceptorem meum“? — Az illetéktelen beavatkozó lelkész, nem bírja a helybeli lelkésznek — hanem lelkésztárs! Ott áll a helybeli lelkész felett az egyházi hatóság, saját illetékes birói kara, meg fogja az tudni ítélni — az illetéktelen idegen lelkész önbíráskodása nélkül is — azt, hogy a helybeli lelkész vajjon törvényes alapon kívül álló feltételhez kötötte-e a funkciót vagy nem?! és ha igen! bizonyára fog tudni — megtorló határozatot — hozni egyéni beavatkozások nélkül is, de az illetéktelen beavatkozásokkal szemben is!

Bármily nehezen esik is, föltétlenül úgy áll, hogy idegen lelkésznek helybeli lelkész funkciójába benyúlni — annak beleegyezése nélkül — nem szabad soha! — Szomorú dolog volna, ha a törvény mást megengedne! No lám! így is akadnak az idegen beavatkozásnak hivatlan védő ügyvédei, hát még ha a törvény soraiba lehetne valamit belemagyarázni: igazán felfordult állapotok fejlődhetnének ki! — Nagyon könnyű lenne népszerűtlenné tenni a lelkészt saját egyházában, s különböző ürügyek alatt megvonni tőle minden funkciót, feleslegessé tenni saját hivei előtt — valóságos szégyen helyzetbe kényszeríteni — lehet hibáján kívül, áldozatául

dobni talán egy demagog intrigának! — Óh mert a mi népünk — tudjuk — nagyon is leleményes a költött okok megteremtésében, — ha tudják azt, hogy az idegen lelkésznek — így vagy úgy — de szabad a 113. § ellen vétetni! Nem szabad soha! soha! Felelős a helybeli lelkész saját egyházában minden hivatalos cselekedetért vagy annak elmulasztásaért; törvény szigora sújtja, de sújtsa is — ha megérdemli — kihágás vagy mulasztásaért, ezt kívánja s így kívánja a törvény — a jogrend! a mi ezen kívül van, az mind ezek megsértése, mellékúton az akolba való betolakodás!!

Nem hagyhatom még szó nélkül a róm. kath hitre való áttérés veszélyének felvetését — s az azzal kacérkodó érvelést ezen incidensből; mintha csak karádi embert hallanék beszélni! Ha nem az a pap, kit ő akar — hát ő ez lesz vagy az lesz stb.! Már egy papban — megvallom, én több komolyságot feltételezek, minthogy illet komolyan vegyen! Ilyenek feltevését a cura pastoralis meg nem engedi! különben is a ki papjáért szereti vagy gyűlöli a vallását, — az hadd menjen merre a szeme viszi! Az ilyen csak izgalmat kelt, de épülést nem szerez!

Belekapaszkodik végül egy conventi határozatba is, s erős sofizmával azon consequentiához jut, hogy ha más vallásút szabad nekünk eltemetni — menyivel inkább szabad saját hitfeleinket ekkor meg akkor stb.! Igen szép dolog volna, ha mindenki és mindenkor megtartaná a Kövy elvét „qui bene distingvit — bene docet.“ Hát miért összekeverni — kérem — egy tiszta egészséges alkotmányos életet — egy kóros zsarnoki állapottal?! — Hát csak annyi hivatalos önértetet — annyi puritán kálvinista papi jellemet feltételez akár magában akár a prot. papi karban — hogy azon magasztos piadestálról, melyen állunk — leszállani hiszi csak egy tagját is ezen karnak oda — azon süppedékes ingoványos talajra, hol aztán az öngyilkost stb. nem lehet eltemetni, vagy alku tárgyává lehet tenni a functió díjt?? ... Hát ide sülyedne valaha papi karunk? hogy csak egy is közülünk amazokkal e tekintetben egy rovatba sorozható lenne?! Még gondolatnak is borzasztó lenne! Már sok csak annak is a gondolata, hogy akad közülünk valaki, a ki e gondolattal foglalkozik.

Tehát csak összéb a vitorlákkal, s ne mondja ki oly határozott hangon a „veto“-t; ha pedig mégis mondja: ám mondja! úgy sem lesz abból veto soha!!

Kállay Miklós.

ISKOLAI ÜGY.

Ref. teológiai akadémiáink az 1897/98-ik iskolai évben.

A már lefolyt legközelebbi iskolai esztendőben is öt helyen tanulhattak azok, a kik anyaszentegyházunk híveinek lelki pásztoraivá óhajtanak lenni, a kiknek száma még mindig kevés, de korántsem annyira, hogy kétségbeesjünk lehetne a helyzetet nevezni, noha a káplán szükség már-már ijesztgetni kezd s a hiányok kipótlására, az előállott kényszerhelyzetek követelésének ki-elégítésére rendkívüli eljárásokat is kell alkalmazni, t. i. theologusokat bocsátani ki feltételesan. De ennek az okát abban is kell keresnünk, hogy nem kevesen vannak, a kik a teológiai pálya végeztével a tanárra lépnek, valamint abban is, hogy a mindinkább szaporodó vallástanári állások is el-elvonnak a lelkészi pályától egy-egy embert s így a csekély számú jelentkezőknek sem az

egésze lesz a lelkészi hivatalnak a birtokosa, hanem csak egy része. Azonban a jelek arra mutatnak, hogy az állapotok változni kezdenek s a 10 év előtti létszámok nagyobbára ismét meglesznek, a miből önként következik, hogy az időközi hiány csakhamar pótolva leend, de a nélkül mégis, hogy az esetleges nagyobb halandóság által ütött rések oly könnyen lennének betölthetők, mint pl. a 80-as évek közepéig, a mikor maga a debreceni és sárospataki theol. akadémia évenként 25—40 egyént adott lelkészi karunknak. Az idők forgása hozta azt magával, hogy a felesleget hiánynak kellett felváltania s az idők forgásával következik be az arányos létszám, a mely talán a leghelyesebb, mert sem felesleg, sem hiány nem lévén benne, a kellő szükségletnek kellő pótlását adja s a mi mindenestre fontos, megakadályozza annak a beteges állapotnak a létrejvetelét, a mely örökös káplánokat adott egyházunknak. Szóval a jövő képe immár nem kétségbeesztő, hanem biztató. Csupán csak egy pont az, a mely fölött még mindig lesz, úgy gondoljuk, elég okunk elmélkedni s ez az, hogy *jelesebb növendékek vajjon fognak-e jönni a theol. akadémiákra?* . . . Pár év óta általános a panasz az illetékes egyének részéről, hogy aránylag a kevésbbé jó készületű ifjak jelentkeznek a theol. tanfolyamra, a minek az a természetes s szomorú következménye, hogy a lelkészi kar szellemi szintjének a süllyedésétől lehet tartani. Azonban ez olyan kérdés, a melyet jó folyton szem előtt tartani s a melylyel kapcsolatban az illetékes köröknek a bekövetkező veszedelem elhárítása céljából a kevésbbé megfelelő anyagra kettős figyelmet kell fordítani, de mint problematikus jellegűt úgy is kell venniük, hogy az élet, ez a nagy iskola, igen sokszor megcáfolja az iskolai jeleket s felemeli a középszerűeket, ha amazok elbizakodottsággal, emezek pedig kitartással forgolódnak a lélek dolgaiban. Annyit mindenestre megkövetel e jelenség, hogy a theol. tanárok figyelemmel legyenek a jelentkezőkre s a csekélyebb tehetségeket is úgy képezzék, hogy belőlük jó lelki vezérek legyenek.

Ez általános megjegyzés után, a melyben arra akartunk rámutatni, hogy a tényleges élet- és iskolabeli állapotok minő természetűek, rátérhetünk theol. akadémiáink múlt évi állapotának közelebbi ismertetésére, annak a munkásságnak feltüntetésére, a melyet tanárok és hallgatók fejtettek ki. Csak sajnálni tudjuk most is, mint már évek óta mindig, hogy a budapesti theol. akadémiát nem vonhatjuk bele ismertetésünk körébe s így csak négy intézetünkről szólhatunk.

A tanári karok létszámát illetőleg a *debreceni, kolozsvári, pápai és sárospataki* theol. akadémiákról szigorúan a theol. tanárokat véve fel, a következő kimutatást adhatjuk mindkét félévi tantárgyaiknak s heti óraszámaiknak feltüntetésével:

	I-ső félévben			II-ik félévben		
	theol. tanár száma	előadott tantárgyak száma	heti órák száma	theol. tanár száma	előadott tantárgyak száma	heti órák száma
Debreczen . .	5	15	49	5*	16	50
Kolozsvár . .	5	15	41	5	15	41
Pápa . . .	5	20	53	5	20	51
Sárospatak . .	5	16	44	5	17	45

* Megjegyzendő, hogy időközben az egyik helyettesített s csak 4 tanár adott elő a félév folyamán. L. O.

Ezeket kívül Debreczenben, Kolozsváron és Sárospatakon a bölcsészeti tárgyakra külön előadók voltak, (Kolozsváron a tud. egyetemen hallgattak a növendékek,) míg Pápán a bölcsészeti tárgyak egyik theol. tanár által adatnak elő, a melyek a fentebbi kimutatásban foglalvák össze; Debreczen és Sárospatak bölcsészeti szakain az előadó tanárok s tantárgyaiknak száma heti óráikkal együtt a következő volt félévenként:

	I-ső félévben			II-ik félévben		
	előadók száma	tantárgyak száma	heti órák összege	előadók száma	tantárgyak száma	heti órák összege
Debreczen . .	6	12 ¹	23	6	13 ²	30
Sárospatak . .	7	12	33	6	11	29

E kimutatásból világosan láthatni, hogy theol. akadémiáinkon a hallgatók részére annyi tárgy s olyan óra számmal adatik elő, a mennyi bátran elegendő ahhoz, hogy mindazt az ismeretet megszerezhessék, a melyre az életben szükségük lehet. (Folyt. köv.) L. O.

MULTUNK.

Adalékok a tiszáninneri ev. ref. egyházkerület történetéhez.

(Folytatás.)

A pozsonyi küldetés eredményéről Szakmár János Sajó-Gömörön júl. 8-án tesz jelentést a közgyűlés előtt ekkor olvassák fel a kir. helytartó leíratát is. — Azonban a vallás ügye — mintha nem is lett volna a követi utasításban — válasz nélkül hagyott.* — Hogy miért, — erre megfelelt ezen év szeptember hónapja s a következő 1674-ik esztendő.

Ezen évről maradt reánk Spandkaunak is két levele, melyekben a kálvinisták ellen fordul s vaia mennyit kiírtással fenyegeti, — ha a megye a kálvinisták erőszakosságait (!) meg nem akadályozza.

A két levél a következő:

„Sacrae Caesariae, Mattiá Consiliar, Actualis Aulae Bellicus Generalis, Campi Vigiliarum Praefectus Constitutus Colonclus. Necnon Partium Regni Hungar Superior Supremus Commendans Generalis, Paris Liber Baro a Spandkau, Dominus Haecreditör in Pernadúz. et Alten sattel, Universis et Singulis, Supermutet Vice Comitibus Indliu, et caeteris Jurassör, item cuiuscunque status, gradus, honoris, Officy dignitatis, conditionis, praeminintiae, Nationisque hominibus, praesentes visuris, lecturis, aut legi audituris. Salutem benevolentiam et omnem prosperitatem, quibus vero expedit etiam Officiör meör Commendaöne. — Posteaquam protime praeteritis temporibus, elebus, nonnulli Praedicantium, propter Summam cum Rebelibus, ac manifestam eorum mrtuam correspondentiam, et intelligentiam, Disturbi-

¹ Nem véve fel a jogbölcsészeti, törvényszéki orvostant és a hegedű tanfolyamát; megtartva a tanrendben az angol és francia nyelvre vonatkozólag tett kezdő és haladó tanfolyami különbséget, a melynek összevonásával a tantárgyak száma: 10 lenne. L. O.

² Nem véve fel a törvényszéki orvostant s megtartva a francia nyelvnél a kezdő és haladó tanfolyami különbséget, a melynek egynek vételével a tantárgyak száma: 11 lenne. L. O.

* i. jkönyv. — f. 117—118,

orumque in Regno Concitationē, et puibus perditia Fideiū Regnicolarū Inhabitorumq notabilis Subsecuta, concionesque ipsorum, publice, ac toties contra auctoritatem, ac praerogativam Sacrae Caesareae, Regiaeque Mattis Dni Dni nri Clementissimi, cum Crimine laesae Mattis factas (quod alioquin Divinae, et humanae Leges, absolute prohiberent) praevia legitimā citatione, aliqui ipsorum jure Regni convicti, et aggravati, tanquam Rebellionis manifesti fautores et authores, uti ex *Stephani Vitnedi* literarum Originalium Posonio 30 Xbris tō 1669. ad Suos correspondentes datarum, unv paragraphó, luce meridianā clarius apparet, qui sic sonat: Papae: Jauriny Komaromy Vesprimy, horum locorum Superintendentes, Officio satis facient, uti M. n. fusius scribit, perceptaeq Sunt literae, a Portium Superiorum Ecclesys Helveticis undique c Regno Juste et meritorie proscripti, et dimissi, etiamsi maiores poenas, et Judicium fuissent, propter tam grande, Scelus promenti, Nonnulli vero ipsa eorum conscientia mordente, iuxta citationis tenorem, minimo ad indicium obtinendum, comparuerunt, sed mali conscy facti, clam aufugerunt, Defacto hoc iniuste ubiq publicarent, quod nonnis ex mero odiv Religionis, eiusdernq persecutionis exulare fuissent coacti, quod tamen felsissime, et impie proclamarent. Siquidem unicuiq Regnicolarum, notum autque perspectum est, non propter Religionem, sed ipsissimam Rebellionem, uti formales Rebelles, et contra Regiam Mattem conspiratores, ad talem devenisse Sortem, quam Solumodo, Suae Nequitiae, et perversitati adscribere Jure merito possunt, ut autem aliquis, vel minimus quidem, ad Catholicam fidem profitendam, coactive, ac per vim tractus fuisset, hos nullus mortalium, sanā mente, et salubri ratione affirmare potest. — Eapropter Universis, et Singulis, ut supra, vigore praesen, amicabiliter intimandum, et publicandum statui, quatenus, praefatis, per nonnullos propositis Mendacys, atq alys iniustis sequelis, et figmentis, nullam fidem adhibere, Sed potius Sacrae Caes: Regiaeque Mattis, Dni Dni nri clementini, benignissimae gratiam, quae omnibus, ad eandem confugientibus, fideliterq fiventibus, in pertiri clementer solet, inhaerere, Sincere ac Vere studeant, illos autem falsos praesagas realiter contemnant. — Datum in Generalatu Cassoviensi Die 10 may Aō Dni 1674.

(Folyt. köv.)

„Paris Spandkau.“

Közli: Simon Mihály.

IRODALOM.

* **Ekkehard:** *Walterdal*. Fordította *Körös Endre dr.* Ára 1 kor. Budapest, Singer és Wolfner. 1898. — A középkori német irodalom egyik gyöngyének magyar fordítását nyújtja e műben *Körös E.*, a pápai főiskola tanára. A mű latin nyelven íratott, s a mi minket magyarokat különösen érdekel s talán a fordítót is munkájára serkentette, — az Attila-mondakörhöz tartozik. Szerzője I. Ekkehard, a szent-galleni kolostor jámbor s tudós barátja (†973); ez művét nem költői lelkesedésből írta, hanem mintegy iskolai feladatúl, a latin verselésben való gyakorlásul, mestere: *Geraldus* számára, ki azt kijavította, mire egy századdal később IV. Ekkehard krónikás (†1060) még egyszer átsimította, átdolgozta azt. A mű írásához bizonyára egy német monda vagy esetleg népköltemény szolgálhatott alapúl; írója ugyan *Vergilius*

nyelvét utánozta s az egésznek antik formát (hexameter) adott, de a költemény tartalma, a harczok és sebek iránti kedvtelés teljesen német. A német hősmondák üde levegője leng belőle felénk; költői tartalom, nyugodt fenség és az előadás ereje tekintetében e költemény mindazt eléri, a mi nagyot a német epikai költészet alkotott. — Az egész elbeszélés 12 kalandra oszlik s összesen 1114 sorból áll; a fordító az eredeti mértéket nibelung-sorokkal helyettesíti; e nibelung-sorok hatos jambusok lennének páros rimmel, a harmadik láb után diaeresissal s esetleg túlteljes szótaggal, — de míg a németek ez utóbbit mindig hangsúlytalannak veszik, szerzőnkél ez vegyesen hosszú és rövid, e miatt valamint a miatt, hogy jambusai se mindig kifogástalanok, a sor olykor dőcögös. Mäskülönben fordítása, melyet nem annyira az eredeti latin szöveg, mint annak Scheffel-féle német átdolgozása, utánköltsége alapján készített, — jól olvastatja magát; ha nem is kiválóbb költői alkotás, de szorgalmas munka eredménye, mely kifejezésben, mondatszerkezetben lehetőleg kerüli az idegenszerűséget s egészben véve hű képet nyújt az eredeti mű szépségéről. Hősies szelleméről. A fordítást a 7—16. lapon bevezetés előzi meg, melyben a fordító ismerteti a mű szerzőjét, korát, jelentőségét. A fordító „méltóságos Heinrich Gusztáv úrnak“ ajánlja művét, melynek kiállítása csinos. r—s.

* **Biki Károly**, győrtleki ref. lelkész, *„Cyperus lombok“* cz. alatt Weisz Zsigmond mätészalkai könyvkereskedő egy 10—12 ivre menő, temetési beszédeket és imádságokat tartalmazó kötetet szándékszik kiadni, a melyre okt. 15-ikéig fogad el előfizetéseket 1 frtjával. A munka novemberben jelenik meg. — **Lukácsi Imre** K. félegyházi ref. vallástanár előfizetést hirdet — november 1-sőli határidővel — *Dods Marcus* edinburghi ref. theol. tanár „The Expositor's Bible“ czimű, 1891-ben megjelent biblia magyarázati művéből az egyik kötetnek magyar fordítására, a mely a *János szerinti evangyéliom* fogja tartalmazni. A munka két kötetből állana s az első kötet a jövő évi márczius hó 1 napjára jelenék meg, ha az előfizetők kellő számban jelentkeznének. Erre az első kötetre az előfizetési ár 3 korona, a mely a fordítóhoz küldendő K. Félegyházára.

* **Wernle:** *Der Christ und die Sünde bei Paulus*. Freiburg 1897. E 138 oldalas munkában a szerző rövid bevezetés után az első részben az apostol öngazolását s vallomását adja, a II-ikban forgolódását a gyülekezetben, a III-ikban a keresztyén embernek a bünhöz való viszonyára vonatkozó elméletét a Gal. Róm. Fil. Kol. levelek alapján. A főeredményt röviden ebben foglalhatni össze: ez összes leveleken az a gondolat vonul végig, hogy a ker. embernek semmi köze a bünhöz s ha az ember vétkezik, de Istennel kibékül, a büntől teljesen szabaddá lesz, ha kötelességét pontosan teljesíti, a mint ezt az apostol tapasztalásból tudja, a mely tapasztalást alkalmazza a maga egészében másokra is, a kik épúgy vétkeznek, mint ő vétkezett s épúgy békében lehetnek Istennel, mint ő a megtérése után. A gyakorlati életre vonatkozólag Pál a hitet állítja előtérbe, a mely nélkül nincs keresztyén-élet s térítői munkásságának az a sarkalatos elve, a melytől nem tért el soha. — Ára a munkának 2 márka 50 fillér.

Marti: *Geschichte des israelitischen Religion*. III. Aufl. Srasburg. 1897. Három éve, hogy a szóban forgó munka II. kiadása megjelent s ime a testes, 330 oldalra terjedő kötet ismét a könyvpiacra. De nem is csodálkozhatni rajta, mert *Kayser Agoston* ó-szövet-ségi teológiaiának Marti által eszközölt kiadása tényleg olyan, hogy hasznavehetőség szempontjából az első e nemű iratok között foglal helyet. Érdekesen, tanulságosan s tudományosan csoportosítja az anyagot, a melynek feldolgozása teljesen sikerült. A mű ára 4 márka.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Emlék-ünnepélyt** tartott a sárospataki főiskola tanári kara s ifjúsága e hó 10-ik napján Erzsébet királyné gyászos elhunytá fölött. Az ima teremben folyt le d. e. 10-órától fél tizenkettőig az ünnepély, amelyen a városi előkelő női közönség is résztvett. Ifjúsági énekkarunk Pásztor Sámuel vezetése mellett gyász-énekekkel szerepelt, a melyeket mély érzéssel adott elő, különösen meghatva a hallgató közönséget a Vavrinec Móríc által kidolgozott „Hol nyugszik az én kedvesem?” című műdarabbal; Nagy Béla, szénior, Sántha Károlynak alkalmi költeményét szavalta el a töle megszokott érzésteljességgel. Az emlékünnepély központját Csontos József gimnáziumi tanárnak emlékbeszéde képezte, a mely a megboldogult királyné alakját érdekesen, de élethűen, — az általa végzett munkát a közfelfogásnak megfelelően, de jellemzetesen — a nemzetünk iránt tanúsított szeretetéről kellően, de nem érzékenykedően írva s adva: maradandó jellemképül szolgálhat tanuló ifjúságunk előtt Erzsébet királynéről, e sokat szenvedett édes anyáról s nőről, a ki után őszinte bánattal sóhajtat magyar népünk. A szép emlékbeszédet egészében közöljük, valamint azt a feliratot is, a melyet a főiskolai tanári kar a királyhoz intézett a megrendítő gyász eset alkalmából.

— **Halálozás.** Dr. Klamarik János, a magyar közoktatásügynek egyik legkiválóbb munkása, a ki az 1883-iki XXX. törvényeikk életbeléptetése körül elvülhetlen érdemeket szerzett, e hó 8-án Besztercebányán, 66 éves korában, elhunyt. . . . Egy alkalommal, mint miniszteri tanácsos, — 1891. ápril. 23-án, — a sárospataki főiskolát is meglátogatta s egy teljes napot szentelt az általa is megismerni kívánt tősgyökeres ref. intézet beható szemlélésére, a melyet kitüntető elismerésének kifejezésével fejezett be, kilátásba helyezvén magának a miniszternek is eljövetelét, — a mi azonban bizony még mindig nem következett be. — Legyen a hű munkás emlékezte áldott!

— **Lelkész-választás.** Az alsó-borsodi egyházmegyében fekvő *geleji* gyülekezet hívei okt. 9-ikén választották meg néh. Tóth Sámuel utódját: *Kenyeresy Károly* berzéki lelkész személyében, a ki 39 szótöbbséggel nyerte el két versenytársával szemben a nép bizalmát.

— **Kétségbeejtő veszteséget** tüntet fel a *felső-barányai* ref. egyházmegye ez évi népmozgalmi statisztikája, a mely szerint a pár évvel ez előtt 30 ezret meghaladó népesség jelenleg 28495 főre apadt le, noha egy 600 lélek számmal rendelkező gyülekezet csatlakozott az egyházmegyéhez. A múlt évi létszámhoz képest a fogyás: 843 lélek. Az áttérések száma: 23 volt, ellenben a *kitéréseké* 313, 53-mal több, mint a múlt évben. Az ág. ev. egyház 139-et, az unitárius: 46-ot; a róm. kath. 27-et hódított el, míg a *felekezeten kívüliség*: 103-at! . . . Igazán s jól írja *Morvay Ferencz*: „A ki akart, talált martalékokat.”

— **A r. és g. kath. lelkészek kongruáját** rendező országos bizottság e hó 10-ikén Samassa József egri érsek elnöklete alatt gyűlést tartott, a melyen az elnök beszámolt a nagy számban megjelent tagok előtt az 1885 óta végzett munkálkodásról, különösen pedig arról, a mi legközelebb történt, t. i. a lelkészi jövedelmek összeírásáról. A gyűlés tudomásul vette az elnöki jelentést s hozzájárult ahoz az indítványhoz, a mely a kongrua összeírásnál az 1898 XIV. t. cz.-ben foglalt kedvezmények felhasználására vonatkozott. Nagy

feltűnést s megütközést keltő mozzanata volt a gyűlésnek a balázsfalvi g. k. érseknek, *Mihályi Viktornak* és a székesfehérvári r. k. püspöknek, *Dr. Steiner Fülöpnek* a tiltakozása az ellen a határozat ellen, a melyet a bizottság Timon Akos előadó indítványára hozott a további működésre vonatkozó szabályzat s ügyrend megalkotását illetőleg, a melynek kapcsán a bizottság munkakörébe tartozónak mondatott ki a kegyuraság, párbér, stóla-díj kérdésének szabályozása, a görög-keleti katolikus plébániák rendezése s az erdélyi püspökségnek bevonása. Mihályi és Steiner tiltakoztak az új szervezeti szabályzat megalkotása ellen s ez utóbbi határozottan kijelentette, hogy a *kongrua rendezés kérdése a püspöki kar jogkörébe tartozik!* A gyűlés e tiltakozást nem vette figyelembe, hanem megmaradt határozata mellett, mert mint az elnök mondá: „a lelkészi kar javát célozza a határozat s így nem tételezhető fel, hogy a püspöki kar ellenezné azt.” Tudomásul vette a gyűlés a kongrua-összeírásáról szóló előadói jelentést, a mely szerint az 5278 lelkészi javadalom összeírása közül még 511 nincs beszolgáltatva; a beérkezett összeírások mind átvizsgáltattak s a szabályellenességek az összeírási ívekhez csatolt külön lapokra vannak rávezetve. Az összeírásokról egyházmegyénkénti törzskönyvek készültek, valamint a felebbezett összeírásokról is, a melyeknek száma 530. Az összeírások Timon jelentése szerint többnyire helyesek, — a legnagyobb szabályellenességek a nagyobb egyházi javadalmak jövedelmeinek az összeírásánál fordulnak elő, különösen a haszonbérleti jövedelmek megállapításánál. A 4767 lelkészi állásról beérkezett összeírások szerint: 847 latin, 1878 görög szertartású lelkészi állás vár kiegészítésre, még pedig a r. kath. lelkészek részére 229,730 frt, — a g.-kath. lelkészek részére 880,843 frt, tehát a mindkét szertartású kath. lelkészeknél 1.110 573 frt, 800 a forint minimumig.

— **A „Magyar Protestáns Irodalmi társaság”** a tagokhoz kérelmet intézett legközelebb, hogy *tagokat gyűjtsenek.* Kérve-kérünk mi is mindenkit, hogy a nagy célért létesült társaság érdekében a lehető legbuzgóbban igyekezzenek munkálni, mert sokszorosan megszégyenítő lenne ránk nézve, ha társaságunk megszűnnék s prot. létérdekünket veszélyeztetni minden egyes hívünk, a ki közönyösségének dermedtő fagyából nem tud s talán nem is akar kiengedni. Ellenségünk, mint az ellen-reformáció korában, saját fegyverünkkel tör ellenünk, — lehet-e s szabad-e ezt tétlenül nézni? A kinek füle vagyon a hallásra, halja meg a kérelmet!

— **A budapesti egyetemen** október 10-ikén tartott meg Erzsébet királyné halála alkalmából az emlékünnepély, a melyen *Dr. Beöthy Zsolt* mondotta a beszédet. A magyar irodalomnak e kitűnőisége, a ki ref. egyházunknak tagja, a legszebb s legértelmesebb beszédeinek egyikében örökité meg nemzetünk legszeretettebb királynéjának emlékezetét, a melyet ifjúsági olvasókönyveinkbe méltó lesz felvenni. . . . Vajjon a tudomány egyetem r. kath. érzelmű tanárai most is úgy gondolkoznak-e még, hogy Beöthy Zsolt nem való „a rector magnificus“-i állásra csak azért, mert református? . . .

— **A róm. kath. autonomia célját** gróf Zichy Nándor az „Alkotmány“-ban, az ultramontanizmusnak szócsövében, a következőleg állapította meg: „Az autonomia célja . . . nem lehet bármiben is a kath. egyház épületének megbontása, az egyház szervezetének, kormányának gyengítése. Nem lehet az autonomia célja a laifikáció, a liberálisizmus és a parlamentarizmus vagy képviselői kormány bevezetése az egyház ügyeinek intézésébe

cél: meghatározni az egyház által azt, a mi elidegeníthetetlenül az egyház illetékessége; az egyház vezetési szerepét megállapítani; kimondani, hogy az egyház felügyelete, cenzurája és fegyelmi hatósága alatt álló iskolák felekezeti; biztosítani azt, hogy az egyház saját vagyonát s a kezelésére bízott vagyont saját hatósága és fenhatósága alatt kezelteti; a patronátusi jogon kívül más hivatalos illetékesség nem létezik s minden egyházi küldetés csak az egyháztól ered! Szóval teljes önállóság az állammal szemben.

— A „Religio” ez évi második 28-ik számában megrovással sujtja a protestánsokat, a kik a „*müemlékeket elpusztítani igyekeznek*”, míg a róm. katolikusok megtartják azokat. . . . Alkalmul szolgál a megrovásra az a körülmény, hogy míg a szomolyai r. kath. román stílú templomot az új mellett is renováltatja az egri káptalan, addig a szomszédban a prot. „atyafiak” egy nem is általuk épített góth-templomot fognak lerombolni. . . . Gyenge tehetőségre vall a megrovás alkalmazása annak a tudatnak a közönséges volta mellett, hogy a magyar kormány milliókra menő áldozatokat hoz a róm. kath. müemlékek fenntartására, de száz forintot sem áldoz a prot. müemlékekre, hanem az egyházas érzületre bizza azok megmentését, a legtöbbször azt hozván fel okúl, hogy „nem monumentális emlék”-ről van szó, mint pl. a miskolci avasi ref. templom renoválási kérdésénél.

— Nyílt felelet egy pápai encyklikára. XIII. Leó, a kit a „béke pápája” névvel jelöltek meg a történet-írók, de a kinek ajakán a „pax” épen olyan kétes értékű szó, mint a Vaszary Kolozsén, olasz hűveihez nem régen egy encyklikát intézett abból az alkalomból, hogy az olasz kormány a májusi lázadásból kifolyólag több kath. egyesületet feloszlattat. Erre az encyklikára a római „L' Evangelista” című protestáns lap hasábjain *Tollis Konstantin* nyílt feleletet tett közé, a melyet méltónak tartunk t. olvasóinkkal egész terjedelmében megismertetni. A nyílt válasz az említett tanár tollából a következőleg jelent meg: „Szent Atya! Ne vegye se gúnynak, se hízegésnek tőlem e megszólítást, a mely csak a társadalmi szokásnak való hódolatot jelenti épúgy, mint az, ha azt írjuk, „Alázatos szolgálja. . .” A midőn ezt a választ írom, nem teszek egyebet, mint annak az udvariassági kötelességnek engedelmekedem, a mely minden igaz s becsüleles olasz embernek vele született tulajdona. Ön az olasz néphez írt encyklikáját. En, jóllehet büszkén vallom magamat protestánsnak, de egyúttal olasz is vagyok s mint művelt ember kötelességemnek ismerem egy hozzám is intézett levélre válaszolni. — Nyíltan megvallom, hogy alig hogy olvastam az Ön pástör-levelet az „Osservatore Romano”-ban, rögtön a szemembe tűnt az Ön logikai fogyatkozása. Bár nem vagyok katolikus, mégis azt hittem, hogy a logikai ismeret nem hiányozhatik annál, a ki mint Ön, abban a meggyőződésben van, hogy csalatkozhatatlan. Legyen szabad ez irányban támadt kételeyimet s megjegyzéseimet előmondani, a melyek az Ön encyklikájának olvasása folytán álltak elő. — Vajon nem azért írta-e Ön, legszentségebb Atya, ezt az encyklikáját, hogy nyilvánosan panaszkodjék, jeremiádot zokogjon el a fölött, hogy nincs szabadsága és függetlensége? . . . Legyünk őszinték, nyílt igazságot mondók: máskor, más időkben Ön bizonyára nem mert volna egy ilyen pástör-levelet nyilvánosság elé bocsátani, a melyben annyi hangzatos szó s annyi méreg van az állam ellen! Az Ön levele határozottan kihívás, a mely Olaszországot, a kormány, a fennálló rendszer ellen irányul! Ugyan nem vette észre Ön is, hogy a sorok között egyenes felhívás van a forradalomra? Próbálna csak meg valamelyik újság, pl. az „Avanti,” egy ehhez hasonló iratot közrebocsátani! A királyi ügyész rögtön elbocsátatná a példányokat. Ilyen szabadságot és függetlenséget, a minőt ön élvez Olaszországban, soha sem élvezne az Ön előtt annyira kedves Franciaországban! Ha Ön csak ezredrésznýt írna hasonlóképen Franciaország ellen, a mennyit ír Olaszország ellen, bizonybizony! . . . tudjuk, hogy mi következne! . . . De Ön azt tartja, hogy jogával él és kötelességét teljesíti, mert vallását védelmezi. Jól van, — nem vitatkozom e fölött. De ha Önnek vannak jogai és kötelességei, Olaszországot is illetik jogok és kötelességek! Bizonyára ismeri az „Isten” és „császár” fogalmakat, hiszen Krisztus is szólt rólok. Ön, a Krisztus helytartója, nem vetheti meg a Krisztus nyilatkozatait. Ugyebár az államnak kötelessége a maga berendezését oltalmazni, birtokát sértetlenül fentartani s így, legalább az én felfogásom szerint, kötelessége az is, hogy gátat vessen az olyan nézetek terjedésének, a melyek ezt a jogot s kötelességet nem ismerik el. Az Ön elődei megtették, — a mit Ön talán nem akarna, mert hiszen nem is tehetne! — hogy fegyvert fogtak, meggyújtatták a „szent”-nek

magasztalt inquisitio máglyáját, hogy megsemmisítsék nemcsak a szót és írást, hanem a gondolatot is és a kételeyt azzal szemben, a mit saját érdekükben dogmává emeltek. Ugyan mit tesz, mit tett Olaszország, hogy megvédelmezze magát azok ellen a gondolat, szó és cselekedet ellen irányuló támadások ellen, a melyek a klerikálisok részéről napi rendben vannak? Az Ön hivatalos lapja az „Osservatore Romano,” napról-napra támadja Olaszország jogait, piszkot szór országunkra, a melynek intézményeit gyalázza s erővel alá akarja ásni! . . . Az olasz kormány mindezekre csak hallgat! És Ön panaszkodik? . . . Megengedem, hogy Önnek rosziul esett, hogy a kormány a kath. egyesületeket feloszlatta. Ön azt állítja, hogy azok jó irányúak voltak, — de ország-világ tudja, hogy azok az egyesületek az összeesküvés melegágyai voltak! . . . A szegény szocialisták, a kiket egy-egy bibornok vezetett orruknál fogva, és a köztársaságiak, a kik előtt egy olaszországi köztársasági szövetség eszméje lebeg, fegyvert fogtak, de ebből csak nekik lett káruk, csak rájuk száll szegény, míg a klerikálisok, a kik az izgatók voltak, gyalázatos módon elbújtak. Nem, szent Atya! nem volt ok nélküli, jogtalan az egyesületek feloszlátása, elnyomatása, sőt nekem úgy tetszik, hogy igen is későn s nagyon is gláze-keztűsen történt! . . . Továbbá meglepőnek találom, hogy Ön eltéli ugyan a lázadászerű tényeket s mégis a jogot egyenesen megtámadja, a melynél fogva az állam-kormány a rendet helyreállítja, — sőt e jogot egyenesen megsemmisíteni akarja! Meglepő, mert eltekintve a kiáltó ellentétől, a mely felfogásában nyilatkozik, egészen nyilvánvaló az a célzat, a mely a vallás-háború tüzeit igyekszik lángra lobbantani, holott Ön épen e fölött panaszkodik! Ebben a tekintetben, csak óvatosan menjen előre szent Atya! s fogadjon el tőlem — egy protestánsból — egy jó tanácsot — a pápaság javára! Ne, ne izgassa fel valami nagyon Olaszország indulatait! Higgye meg, hogy azok, a kik azt állítják, hogy Ön, „fogságban” van, egyáltalán nem ismerik az olasz nép érzületét. Azok csak azt tudják, a mit Önnek azok sügnak be, a kiknek csak az az érdekük, hogy Önt megcsalják. Önnel pl. elhitetik s Ön elhiszi, hogy az Ön encyklikája nagy lelkesedést keltett a nép körében, a mely mohón kapkodott utána s nagy örömmel olvasta. Nos, hát tudja meg Ön a leplezetlen igazságot! En ott voltam a Piazza Venezián akkor reggel, a mikor az Ön encyklikáját a rikkan-csok árulgatták volna, de bizony a szerencsétlenek bárhogyan kínálgatták is, egész úgy, hogy szájuk is kifáradt bele, nem volt semmi eredménye, mer a nép nem hallgatott rájuk, válvonogatással haladtak el mellettük az emberek. Az újságok egy-egy részt közöltek belőle, de azután nem törődtek vele; én is sokkal nagyobb érdeklődéssel olvastam aztán az Ön „Osservatore Romano”-jának azt az egész cikkét, a mely azok ellen a lapok ellen irányult, a melyek pápasóknak tartják magukat, de az encyklikát még sem méltatták annyira, a mennyire a vatikánnak ez a főcinkostársa óhajtott volna, azaz nem fűztek ahoz olyan hízegő megjegyzéseket, a mint kellett volna. . . . Még t bbet is elmondanék Önnek, — de ezúttal csak az encyklika mellett maradok szigorúan, a melynek záradékában ezt írja Ön: „Ne veszítetek el bátorságokat, sőt erősen álljatok, mint eddig is mindig, szigorúan a törvényes határok között és ne tántorodjatok el szándékoktól.” — Ha én római katolikus volnék, a mi hála Istennek! nem vagyok, valóban egyáltalán nem tudnám, hogy hogyan kellene erősen állanom, hogy a törvényes határok között maradjak és egyúttal Önnek engedelmekedjem! A törvény nemcsak arra kötelez, hogy ne esküdjünk Olaszország ellen, de azt is kívánja, hogy szeresük hazánkat, annak politikai létét s területi határait megvédelmezzük. Ezzel szemben Ön azt követeli tőlünk, hogy adjuk vissza Önnek világi hatalmát. Amazt az országos és természeti törvény s maga Krisztus is parancsolja, — emez csak pápai szó. Kinek engedelmekedjünk? Hogyan számoljunk le lelkiismeretünkkel? . . . Ez az a kérdés, a melyet fel kellene tennem magamnak, ha pápista volnék! . . . Csak néhány sort még szent Atya! Nem jobban szolgálna-e Ön a kereszténységet, ha Ön, mint Krisztus „helytartója, képviselője,” kevesebbet foglalkoznék a mulandó s többet az örökkévaló dolgokkal? . . . Ha ez utóbbiakkal foglalkoznék, akkor valóra válna a Jézus mondasát: „adjátok meg a császárnak, a mi a császáré és az Istennek, a mi az Istené!” Akkor talán velünk protestánsokkal is megegyezésre juthatna Ön. Nem régen arról is írt Ön egy másik encyklikát, hogy az elszakadt egyházaknak egyesülnök kellene. Mifézt tényleg lehetőnek tartjuk, mint protestánsok, a kiknek nevében én Önnek, mint pápának, a kinek nagyon is szívéen fekszenek az Aquinoi Tamás tanai, egy pár szavát említem meg e scholastikusnak, a ki egy helyen így szól: „ha két dolog egyesül, valamely másban kell egyesülnök.” Ugyan mi lesz a harmadik? az a másik? Ön azt kívánja, szent Atya! hogy mi protestánsok a szentszék tanaiban egyesüljünk. De Ön is és mi is, teljes bátorsággal követhetjük a Pál apostol értelmét, a ki arra hív fel, hogy a Krisztusban egyesüljünk. Vagy a mint az apostol mondja: „Sohi más fundamentumot nem vethet azon kívül, a mely egyszer vettettett, a mely a Jézus Krisztus.” Láthatja Ön, hogy mi protestánsok minden nagyobb theologiai szórshálhasogatás nélkül is készek vagyunk egyesülni és vajmi keveset kívánunk Öntől. — Nem tudok lemondani s nem tudnak a protestánsok egyáltalán lemondani arról a reményről, hogy ha Ön nem, de talán majd valamelyik utódja mégis csak eljut arra a meggyőződésre,

hogy ott, a hol az értelemnek erénye s a szívnek erénye áll egymással szemben, középen van az igazság. Az egyik oldalon az ész uralodik hit nélkül: ez a racionalismus; a másikon a hit értelem nélkül: ez a pápaság s pápistaság; középen van az értelemnek a szívvel való összhangzatos egyesítése, a mely nem más, mint az evangéliom s annak vallója! . . . Kötelességemnek ismertem az Ön encyklikájára választ adni s ezt szabadon és feszületenül cselekvém, de mind emellett is úgy gondolom, megtartva a tiszteletnek azt a mértékét, a melylyel Ön és saját magam iránt tartoztam. . . . Hogy ez a talpraesett nyílt válasz nem eshetett jól a „vatikáni fogoly“-nak, ha a kezébe jutott, az bizonyos, — de az is bizonyos, hogy az „Osservatore Romano“ szerkesztősége valószínűleg kész volna Tollis részére rögtön összehordani a máglyát s a tüzes csóvakkal minden oldalról meggyújtani, hadd szállna el a lélek belőle s ne szólhatna többé igazságokat! . . .

Figyelmeztetés! Felhívjuk t. olvasóinkat, hogy a lapunk előző számához mellékelt posta-utalványokon feltüntetett hátrálékos előfizetési összegeket szíveskedjenek kiadóhivatalunkhoz posta fordultával eljuttatni, hogy ne legyünk kénytelenek esetleg ahhoz az eljáráshoz folyamodni, hogy most az utolsó negyedben szüntessük be részökre a lap küldését.

A kiadóhivatal.

HIRDETÉSEK.

AMERIKAI ZSEBÓRÁK.

Jótállással, hogy a nickel színét nem változtatja, szerkezete pontosabb és jobb, mint a legdrágábbaké.

Ára darabonként 3 forint.

Jótállás mellett, míg a készlet tart. — Hozzá ezüstös óralánc **60 kr.**

ÖNBERETVÁLÓ KÉSZÜLÉK.

Fox, valódi solingeni gyártmány, sok kiállításon kitüntetve. Gyakorlás nem kell. Megvágás kizárva. Tiszta és kényelmes munka. Bőrbetegségtől megment. Tartós és pénztmegetkarító.

Darabja 3 forint.

A penge *** csillagos acélból és a többi részei alpaccából vannak.

Egy külön penge hozzá 1 forint.

Megrendelhető:

POLLÁK SÁNDOR főbizományosnál

BUDAPEST, V. ker., Kálmán-utca 17.

Gyűjtőknek 5 darab után egy darab ingyen küldetik.

2—12

Tanférfiak figyelmébe!

A nagyméltóságú magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur 1896. évi 40.644. sz. a. m. rendelete alapján az országos tanszermuzeumi bizottság a Népiskolai tanítók könyvtárának jegyzékébe megszerzés végett felvette az általam kiadott s Dezső Lajos, sárospataki állami tanítóképezdei igazgató kitűnő fordításában megjelent

Comenius Ámos János

NAGY OKTATÁSTANÁT

(Didactica Magna).

Bolti ára 1 frt 50 kr. helyett 1 koronáért kapható.

Megrendeléseket elfogad **Steinfeld Jenő** könyvnyomdász Sárospatakon.

2—7

20—17

Novotny Antal

harang- és ércöntődéje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kiűntetett átlukasztott szabadalmazott

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvaskoronávali felszerelését, vertva harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálók

Novotny Antal Temesvár, Gyárvaros.

Orgona és harmonium

építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előjáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermem

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

műorgona-építő.

10—12

Felölös szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Nem ártana egy kis orthodoxia!” *Falusi pap.* — „Ref. theol. akadémiáink az 1897/98. iskolai évben” *L. O.* — „Ismétlő iskolai tanterv-javaslat.” *Józsa Antal.* — „Egyházkerületi bizottsági javaslat a lelkész-, esperes-, püspök-avatás és beiktatás kérdésében.” *Vattay László.* — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Nem ártana egy kis orthodoxia!

Mi itt, a falusi élet egyszerűségében, zajtalanságában, távol a közéleti nagyobb mozgalmaktól, igen sokszor belemélyedünk egy és más fel-feltünező jelenségek tartalmának a kutatásába s nem egyszer szomorúsággal kell megállapítanunk azt az eredményt, hogy a kálvinizmus a maga tisztaságában igen sokszor nem nyer kifejezést még vallásos szertartásainkban sem, nem is szólva arról, hogy az ezeken kívül eső dolgokban pedig épen az az irányzat kezd uralkodni, a mely a puritánizmusnak egyenesen hadat üzen. Szomorúság fogja el lelkünket mindannyiszor, valahányszor látnunk, tapasztalunk kell, hogy a kálvinizmusnak tiszta, hamisítatlan elvei, a divatos külsőségeken való kapkodásból kifolyólag, mintegy félretoltnak az útból s a tetszetősségre való hivatkozás alapján a ceremóniáskodásnak akarnak némelyek mindenáron útát nyitni, azt állítván, hogy a magyar szereti a cifraságot, hát adjunk mi is a mi kálvinistáinknak ízelítőt, hogy ne legyen panaszuk!

Nagy, igen nagy, sőt veszedelmes tévedésnek rabjai azok, a kik ennek a cifrázkodási, mutogatási, szemeket kápráztató külsőségi irányzatnak szegődtek munkásaiul, mert akaratlanul is azt az elvet szolgálják, a mely a papizmusnak az elve, t. i. külsőségbe helyezni a vallásosságot s a szívet és lelket kihagyni a számításból! . . . Minekünk úgy tetszik, hogy minden egyes külsőségi tünet, minden egyes olyan szertartási mozzanat, a melyben burkoltan ott van a papizmus-sal való kacérkodás, tulajdonképen nem más, mint egy-egy darab drága kőnek a kidobása abból a tisztaságában nemes gyülekezeti életből, a mely az idvezítő ama parancsa alapján létesült a reformátorok munkásága nyomán; „*lélekben és igazságban imádjátok az Istent.*”

Hanem hát úgy gondolkoznak, nem kevesen, hogy a kálvinizmusnak a puritánság sokat árt s hogy ne ártson, lépéseket kell tenni abból a célból, hogy a nép kapjon szemet kápráztató, fület csiklandoztató részeket is vagy istentiszteleteinél, vagy egyes kiválóbb alkalmakkor, hogy megemlegethesse s eldicsekedhessék vele r. kath. atyafiainak is: „mi is tudunk ám! ha akarjuk, pompát kifejteni.” S hallunk aztán megjegyzéseket, hogy közeledünk Rómához, — hogy

mi is „misézünk,” — hogy csak egy pár lépést kell tennünk s benne leszünk a papizmusban!

Felesleges szószaporitást végeznénk, ha mindazokkal a jelenségekkel előhozakodnánk, a melyek felett tünődünk, mint nem tiszta kálvinista dolgok felett. Sokszorosan rámutattak arra az illetékes tényezők, a mi visszaélésnek volt minősítendő s nem lehetett egyébnek tartani, mint kriptó-papizmusnak, a mely halálos veszedelmet rejthet magában erre a mi életelemeinkkel bőven ellátott református egyházunkra, a mely a tisztaságnak, világosságnak, józanságnak, nemességnek a vallásos eszméit bírja s csak szabadság szeretetének tulajdoníthatni, hogy az egyéni gondolkodás, felfogás s érzület olyan nyilvánulásai is napi rendre kerülnek benne, a melyek ellen maga a vallás tiltakozik legerősebben. De ezek a nyilvánulások, míg fel feltünező jelenségek, nem veszélyesek, — csupán akkor lesznek veszedelmet rejtők, ha már irányzat szint kezdenek magukra öltetni. Ez ellen szólani, tiltakozni, határozottan kötelességünk.

Nem vesszük hát, mint említők, sorba azokat a kriptó-pápista jelenségeket, a melyeket mások már megérdemelt elítélésben részesítettek, — csupán egyre akarunk rámutatni, a mi még, úgy emlékszünk, nem volt belevonva a kritika körébe.

Abban a nagy gyászban, a mely méltán tölté el a nemes lelkeket ország-világ szerte, mi is a mi falusi magányunkban szívvel-lélekkel résztvettünk s az igaz és őszinte bánat könyeit hullattuk arra a koporsóra, a melyben a legszeretettebb magyar királyné aluszsa síri álmát. Imádkoztunk mi is, — nem a meghalt lélek üdvösségeért, de azért, hogy bánatunk enyhüljön, szívet tépő fájdalomunk csilapodjék. . . . S úgy gondoljuk, hogy ezt a ref. egyház puritán felfogásának megfelelőleg cselekedtük. Amde úgy tapasztaltuk, hogy sokan, igen sokan, főleg a kik emlékezésedekben adtak kifejezést a keblükben sajgó érzelmeknek, azok egy olyan területre léptek, a mely nem kálvinista, nem protestáns terület, hanem határozottan pápista-jellegű. Értjük ez alatt a szent szónak szélteben-hosszában való alkalmazását, a mely a maga helytelen használatában épen ilyen alkalmakkor, a legnagyobb mértékben hozzájárul ahhoz, hogy a tiszta protestáns felfogást mintegy arcúlcsapva, a papizmust bevigye az evangéliom területére.

Hogy a *szent* szónak protestáns s közelebbiről evangyéliomi értelemben való használatát, használhatását kimutassuk, nem lehet feladatunk s célunk egy ilyen felszólalási jellegű cikkben; alkalomadtán más irányú dolgozatban talán majd tisztázzuk ezt a kérdést, — most csak arra kívánunk rámutatni, hogy a *szent* szónak olyan irányban való alkalmazását, a mint a nemzeti gyász-esetkor tartott egyik-másik protestáns emlék-beszéd írónál láttuk, az evangyéliom s az ennek alapján létesült prot. egyház soha sem engedi meg s határozottan evangyéliom-ellenesnek kell nyilvánítanunk azok felfogását, a kik legszeretettebb királynénk alakját oda állították a szentek sorába, — evangyéliom-ellenesnek még úgy is, ha a magyar nemzeti szenteket vették fel, tehát nem vallásos, hanem mintegy *politikai* szempontból.

Protestáns szempontból épen az itt említett felfogás keretében szentről, szentekről nem lehet s *nem is szabad* beszélni. „Csak egy a közbenjáró Isten s emberek között s ez a Jézus Krisztus;” — többre nincs szükség! Mire való tehát ezt az alaptételt megmásmítani? . . . S ugyan miért? . . . Hangzatos szavakkal élni megengedett dolog, — az irány mesteri kezelőinek birtokukban áll a jellemzésre való szavaknak egész tömege s bizonyára tudják is azoknak jelentőségét s ha tudatosan, célzatosan használják az említett szót, szomorúan kell megvallanunk, hogy protestáns gondolkozásmódjuknak zavaros, tisztátalan voltát árulják el.

Nem engedhetjük meg a *szent* szónak még politikai szempontból való alkalmazását sem, mert épen itt, a magyar hazában, a protestántizmus a nemzeti politikának a letéteményese s ha a századok viharaiiban meg tudták védelmezni őseink szentek nélkül is e hazát, mi csak gyengeségünknek adjuk jelét, ha már a szenteket is odaállítjuk munkatársakul! Nincs szükségünk reájok, — el tudunk s el kell lennünk nélkülök, ha protestánsok akarunk lenni.

Lehet, hogy sokan úgy fognak gondolkozni, a mikor soraimat figyelmükre méltatják, hogy ez csak okvetetlenkedés, csak túlzott protestáns felfogásnak az eredménye s a kor szelleméhez nem illő orthodoxia. Fognak talán egyebet is gondolni s mondani épen a *szent* szónak a legközelebbi szomorú alkalomból való használati tényéből kifolyólag, — de ez utóbbira nem reflektálhatunk. Am, ha az előbbi esetleges észrevételek fognak elhangzani, lelkünk egész hevével fogunk tiltakozni az ellen, hogy a protestántizmus szelleme meghamisíttassék. Vagy—vagy! Ha protestánsok vagyunk, akkor tartsuk magunkat az evangyéliom szelleméhez; ha pedig nem tudunk az evangyéliommal megelégedni, menjünk abba a táborba, a mely benépesíti az eget a közbenjárói tisztet teljesítő szentekkel!

Tisztázzuk helyzetünket, felfogásunkat, mert a bizonytalanság megöl bennünket! A ki egyszer elég szerencsés az evangyéliom szellemének országában élni, ne vágyakozzék a túlsó partra, a hol a tradíciók uralkodnak; ha pedig oda vonzza a lélek, kövesse vonzalmát s ne legyen a kriptó pápistaság híve közöttünk.

Lelkünkől szólottunk, a mely a feltűnedező kóros jelenségek láttára a kétségek között hanyódott. Vajha meghallgattatnánk s megértenék mindenek, hogy *nem ártana egy kis orthodoxia!*

A falusi magányban eképen gondolkozónak legyen megengedve, hogy gondolatainak kifejezést mert adni.

Falusi pap.

ISKOLAI ÜGY.

Ref. theológiai akadémiáink az 1897/98-ik iskolai évben.

(Folytatás.)

Ha az előadott tantárgyakat s azoknak óraszámait az egyes akadémiákon összehasonlítjuk, a lehető legnagyobb eltérésekkel találkozunk. Noha igen feleslegesnek tűnhetik fel az összehasonlítás némelyek előtt, ezúttal mégis belemegyünk, mert a kérdés iránt érdeklődők előtt nem lehet közönyös, hogy a *konventnek 1883-ban megállapított theológiai tanterve miként vitetik keresztül theol. akadémiáinkon*. Az érdeklődők előtt nem lehet felesleges különösen napjainkban, a mikor a reformálást, az átalakítást itt is, ott is emlegetik, sőt némelyektől már cikkel is jelentek meg ez irányban. Nem kételkedünk, hogy az összehasonlítást olvasva s a fölött elmélkedve, lesznek, a kik a tantervhez hozzá fognak szólani s előbb-viszik majd az átalakítás munkáját.

Összehasonlításunkban az alap a konventi 1883-iki, Kolozsváron megállapított tanterv leendő, felmutatva a megegyezést s az eltérést az egyes tárgyakat illetőleg az egyes akadémiákon.

Konventi tantervünkben az első rész a *kötelezett theológiai tantárgyakról* szól, vegyük mi is első helyen ezeket, sorban úgy, a mint a tantervben van s utána közölve az egyes akadémiákon levő óraszámokat:

1. *Héber nyelv*, mindig az első éven, heti 3 órán: így szól a tanterv; *Debrecenben*, *Kolozsváron* szigorúan meg van tartva; nincs megtartva: *Pápán*, *Sárospatakon*, mert amott az első félévben 3, a másodikban 2 heti óra van felvéve; emitt pedig mindkét félévben 4—4, — tehát több, mint a mennyit a tanterv kíván.

2. *Új-testamentomi görög nyelv*, mindig az első éven, hetenként 2—3 órán. *Debrecenben* a múlt iskolai évben nem adatott elő, — tehát a tanterv nincs betartva; *Kolozsváron* előadott heti 2 órán, de eltérve a tantervtől: az I—II-od éveseknek; *Pápán* és *Sárospatakon* a tanterv értelmében az első évesek heti 2 órán hallgatták s így megtartott a tanterv.

3. *Bibliai bevezetés*. Az I-ső és II-od éven, hetenként 3—3 órán, összesen 6 órán. Az ó- és új-szövetségi isagógika van itt jelezve, a melyet *Debrecenben* a múlt iskolai évben így adtak elő: I-ső félévben *Új szövetségi isagógika* heti 3 órán; II-od félévben: *Bevezetés az ó-szövetségbe*, heti 3 óra. A tanterv nem elég világos, mert tulajdonképpen ezt akarja tartalmazni: ó- és új-szövetségi bevezetés külön-külön heti 3—3 órán egész éven át! . . . Ezt olvasva ki a tantervből, a debreceni akadémián nincs keresztülvéve, a hol fél éves úgy egyik, mint a másik isagógika. *Kolozsváron* a múlt évben csak az *Ó-szövetségi irodalomtörténet* adatott elő heti 3 órán, — (bizonyosan felváltva kerül a két tárgy előadásra!) — itt az óraszám az egy isagógikára nézve megtartott. *Pápán*: fél éves kollégium e tárgy épen úgy, mint *Debrecenben*, t. i. I-ső félévben itt az ó-szöv. bevezetés, a II-ikban az Új-szövetségi adatott elő heti 3 órán. *Sárospatakon* a II-od éven hallgatták mindkettőt, még pedig 4—4 órán hetenként (az 1 órai ó-szöv. isag. semináriumot is felvéve), a mi több, mint a mit a tanterv kíván.

4. *Bibliai magyarázat* — ó-testamentomi a 2—3—4 éveseknek — illetőleg a 2—3 éveseknek 2—3 órán hetenként (az 1886 évi okt. konventi gyűlés határozata szerint) kötelezőleg; új-testamentomi a 2—3—4 éveseknek heti 3—4 órán. *Debrecenben* az ó-szövetségi egész éven át heti 3 órán; az új-szövetségi is egész éven át

heti 4 órán adatott elő, tehát a tantervi maximális óraszámban s bizonyára azok részére, a kik kötelezettek a hallgatásra. *Kolozsváron* úgy az ó., mint az új-szövetségi exegesis 3—3 órán adatott elő, tehát megfelelőleg a tantervnek, a melytől annyiban tért el, hogy az új-szöv. exegesis csak a 3—4-ed évesek hallgatták. *Pápán* az ó-szövetségi exegesis a minimális heti 2 órán adták elő s a 86-iki konventi határozathoz alkalmazkodtak, t. i. a IV-ed évesek nem hallgatták, csak a 2—3 évesek; az új-szövetségit a 2—3—4 évesek heti 3 órán hallgatták, megfelelőleg a tantervnek. *Sárospatakon* az ó-szövetséget a 3—4-ed évesek hallgatták heti 3 órán, tehát eltérve a tantervtől, a mely a 2 évesekre mondja ki e tárgyat kötelezőnek; az új-szövetséget a 2—3—4 évesek hallgatták heti 3 órán.

5. *Biblica-theologia*; a 3-ad és 4-ed éveseknek heti 4—6 órán, vagy a 3—4 éveseknek együttesen két éven át heti 2—3 órán. *Debrecenben* mindkettő előadatott, t. i. ó- és új-szövetségi theologia, az I-ső félévben az ó-, a II-ikban az új 3—3 órán, a mi nem felel meg a tantervnek. (Ez a tárgy is úgy van beosztva, mint a bibliai bevezetés!) *Kolozsváron* csak ó-szövetségi biblica-theologia adatott elő (valószínűleg felváltva kerül elő a két rész!), még pedig a 3—4-ed évesek részére heti 3 órán, a mi a tantervnek megfelelőnek mondható. *Pápán* a 3-ad és 4-ed évesek az egész éven át 3 órán hallgatták e tárgyat, — de hogy külön-e, vagy együtt, nem állapítható meg. *Sárospatakon* a 3-ad évesek hallgatták egész éven át heti 4 órán, a mi megfelelőnek mondható a tanterv kívánalmának, ha ugyan a tantervnek itt is homályos kitételét elég jól magyarázzuk.

6. *Egyetemes egyháztörténelem* az I—II-od éveseknek két éven át, mindenik évben heti 3—4 órán, tehát összesen 6—8 órán. *Debrecenben* úgy az I-ső, mint a II-ik félévben 6—6 órán adatott elő, tehát megfelelő volt a tantervnek. *Kolozsváron* az I—II-od éveseknek heti 4 órán adatott elő. *Pápán* az I—II-od évesek heti 3 órán hallgatták. *Sárospatakon* úgy, mint Kolozsváron.

7. *Hazai prot. egyháztörténet*, a 3-ik vagy 4-ik éven, hetenkint 2 órán. *Debrecenben* csak a II-ik félévben, de heti 3 órán. *Kolozsváron* nem adatott elő. *Pápán* sem. *Sárospatakon* egész éven át heti 2 órán a 3 évesek részére, tehát a tantervnek teljesen megfelelőleg.

8. *Dogmatörténelem* a 3-ik vagy 4-ik éven hetenként 3 órán. *Debrecenben* egész éven át heti 3 órán, tehát a tantervnek teljesen megfelelőleg. *Kolozsváron* a 3—4-ed éveseknek heti 2 órán. *Pápán* a 2-od éveseknek egész éven heti 3 órán, — az eltérés a tanfolyamon van, mert a tanterv nem a 2-od éveseknek írja elő. *Sárospatakon* a 3-ad éveseknek egész éven át heti 2 órán.

9. *Keresztyén hittan*, a 3-ik vagy 4-ik éven hetenként 5—6 órán. *Debrecenben* az első félévben heti 6 órán. *Kolozsváron* nem adatott elő. *Pápán* a 4-ed éveseknek adatott elő egész éven át heti 5 órán, tehát a tantervnek teljesen megfelelőleg. *Sárospatakon* a 4-ed éveseknek egész éven át heti 2 órán.

10. *Keresztyén erkölcstan* a 3-ik vagy 4-ik éven hetenként 3—4 órán. *Debrecenben* egész éven át, az első félévben 4, a 2-ikban 3 órán hetenként, tehát a tantervnek megfelelőleg. *Kolozsváron* a 3—4-ed évesek heti 3 órán. *Pápán* és *Sárospatakon* a 4-ed éveseknek egész éven át heti 3 órán, teljesen megfelelőleg a tantervnek.

11. *Gyakorlati theológia és szemináriumok* a 3—4-ed éven, összesen hetenként 5—8 órán és a szükséghez képest az 1—2-od éveseknek szónoklati gyakorlatok heti 1 órán. *Debrecenben* és *Sárospatakon* az első félévben homiletika, második félévben liturgika, azzal az eltéréssel, hogy míg Sárospatakon mindkettő 3—3 órán

adatott elő, addig Debrecenben a homiletika 4 órán, a liturgika 3 órán. *Kolozsváron* liturgika adatott elő heti 2 órán és katechetika is ugyanennyin (Sárospatakon a katechetika a liturgika elvégzése után szokott tárgyalatni). *Pápán* csak a liturgika adatott elő, még pedig az első félévben a 3—4 éveseknek, heti 3 órán. Gyakorlati szeminárium cím alatt nincs tárgy felemlítve *Pápán*; van *Sárospatakon*, *Kolozsváron* és *Debrecenben*, ez utóbbi helyen *szónoklati gyakorlatok* épúgy, mint *Kolozsváron*; e mellett *Debrecenben* *gyakorlati biblia magyarázat* és *anyakönyvvezetés* is szerepel a tanrendben, míg *Kolozsváron* *homiletikai szeminárium* van feltüntetve.

12. *Egyházjogtan* a 3-ik vagy 3-ik éven heti 4 órán. *Debrecenben* jogtanár adja elő az első félévben heti 7 órán s a második félévben ugyanattól protestáns egyházalkotmányt bizonyára hallgattak a theologusok heti 2 órán. *Kolozsváron* magyar prot. egyházjog adatott elő a 3—4 éveseknek heti 4 órán. *Pápán* a 4-ed évesek hallgattak egész éven át egyházjogot heti 4 órán, tehát a tantervnek teljesen megfelelőleg. *Sárospatakon* szintén a 4-ed évesek egész éven át heti 3 órán.

Ime a kötelezett theologiai tantárgyak előadása a 4 akadémián! . . . Minő eltérésekkel, a melyeknek zavarát akkor látják az illetékes körök a maga egész mi-voltában, a mikor egyik akadémiáról a másikra megy egy-egy hallgató! . . . Ennek a zavarnak nem szabad tovább megmaradnia! Egyetemes tanügyi bizottságunkban jó kezekben van a theologiai akadémiák ügye, várva-várjuk, mielőbb a tiszta helyzet megteremtését.

(Folyt. köv.)

L. O.

Ismétlő iskolai tanterv-javaslat.

Az ev. ref. jellegű *ismétlő iskola* egyetlen célja: a *növendékeknek a magyar ev. ref. egyház szellemében a gyakorlati életre való hazafias irányú nevelése*

Az *oktatásnak* tehát itt már, úgy szólván, csak segítő szerep jut az előbb említett nagy cél szolgálatában.

Miért is a *rendszeres tanítás* anyaga nem lehet más, mint a mindennapi elemi iskolában tanultak *eredményének* a fölfrissítése, ismétlése.

A mi új van a tananyagban: az nem egyéb, mint a gyakorlati életre képző hasznos ismeretek legszükségesebb gyűjteménye. Ezeket sem annyira emlékeztetés (betanítás), mint inkább olvasmányok, valamint a tanító közvetlen előadása és gyakorlati utmutatása által kell a növendékekkel közölni és elsajátíttatni.

Az ismétlő iskolai nevelés és oktatás eszköze tehát egy népies nyelven szerkesztett jó olvasókönyv és az élő beszéd, meg a gyakorlati foglalkoztatás.

Az olvasmányok tárgyalása közben, de még az időnkint felmerülő, általános érdekű országos és egyháztörténeti nagyobb események alkalmával is kötelessége az ismétlő iskolai tanítónak, hogy a növendékek lelkében a haza, király és az egyház iránti szeretet, hűség és ragaszkodás érzetét felkeltse, ápolja, növelje és erősítse.

Az *ismétlő iskola* három osztályú. Ezekben a földolgozandó anyag általánosságban a következő:

I. *Magyar nyelv és irodalom*. A helyesírás legfőbb szabályainak gyakorlati alkalmazása. — Fogalmazás: a közéletben legszükségesebb ügyiratok szerkesztése. Levél, kötelezvény, nyugtatvány, számla, szerződés, váltó. — Az irodalomból: egyes nagy magyar íróink életének és működésének rövid ismertetése olvasmányok nyomán. Arany János, Tompa, Petőfi, Jókai, Vörösmarty, Baksay Sándor, Szász Károly, Bajza, Kölcsey, Csokonay, Mikszáth,

Fejes, Pósa, Szabolcska, Károlyi Gáspár. Ezeknek műveiből egy-két szemelvény.

II. Számtan, mértan. A mindennapi életben előforduló számítás és mérésbeli legszükségesebb gyakorlatok. Tehát: a négy alpművelet egész számokkal és tizedes törtekkel; — a korona-érték, métermértékek. Területek és terület-mértékek ismertetése. Százalék és kamatszámítás. A legegyszerűbb gazdasági (háztartási) könyvvitel.

III. Gazdasági ismeretek, olvasmányok és gyakorlati foglalkoztatás alapján. Talajművelés, növénytermelés. szőlő- és bortermelés, állattenyésztés, méhészet, gyümölcs- és konyha — kertészet.

IV. Történet és alkotmánytan (Olvasmányok nyomán) Hazai és világtörténeti nagy alakok, lehetőleg kapcsolatosan magyarországi ev. ref. egyházunk, illetve az egész reformáció történetére való hatásukban. Pl.: Gusztáv Adolf, Rákócziak, Bocskay, Bethlen, Széchényi, Deák, Kossuth, Andrassy, Szabadság-harc, Kibékülés. Nagy magyar nők: Erzsébet királyné, Lorántfy Zsuzsánna, Zrínyi Ilona, Pálóczi Horváth Mária. — Az *alkotmánytanból*: A király, az országgyűlés, Az ország kormányzása, Polgári jogok és kötelességek, Törvények és előjárók iránti tisztelet.

V. Egyháztörténet. (Az olvasókönyv nyomán.) A reformáció rövid története. A magyarországi ev. ref. és testvér-egyházak szervezői és történeti alakjai. Az üldözések ideje. A gályarabok. Az egyház alkotmányának, szervezetének ismertetése. Egyházközség, egyházmegye, egyházkerület. Különbség az ev. ref. és ág. hitv. ev. egyházak között az együvé tartozandóság szükségének hangoztatásával.

VI. Földrajz, természettan. (Olvasmányok nyomán, lehetőleg szemléltetéssel.) Magyarország feltűnőbb nevezetességei. Budapest. A Duna. A magyar tengerpart. A máramarosi sóbányák. Magyarország természeti kincsei föld alatt, föld fölött. Magyarország vasúti hálózata. — Levegő, víz, tűz szerepe, hatása. — Gőzgép. Villám. Villamosság. Tanulmányok.

VII. Egészségtan. (Olvasmány.) Életmentés. Mérgek, mérges növények. Fertőző betegségek, járványok. Baktériumok.

VIII. Olvasmányok. Mondák, mesék, elbeszélések. Hazaszeretetre és egyházhűsége buzdító és kedélyképző költemények és szép prózai dolgozatok.

IX. Ének. Hazafias és egyházi énekek begyakorlása, lehetőleg 2—3 hangra. Az egyházi énekes könyvből a leginkább használatosak válogatandók ki, megtoldva egynehány ág. h. ev. énekkel (pl. Erős várunk nekünk az Isten) és az erdélyi ev. ref. énekes könyvből kiszemelendő darabokkal.

Buzdítás, bátorítás arra, hogy a nyilvános istentiszteletek gyakorlásában minden növendék résztvegyen az éneklés által.*

Józsa Antal.

* Az Irodalmi Kör elnöksége felkéri egyházkerületünk tanítóköreit s tanférkait: legyenek szívesek e javaslattal kapcsolatban észrevételeiket akár nyilvánosan, akár levélben a kör tudomására juttatni, hogy a szükséges tanterv a lehető legjobban szövegezve kerüljön a tavaszi egyházkerületi közgyűlés elé.

KÖZÉLETÜNK.

Egyházkerületi bizottsági javaslat
a lelkész-, esperes-, püspök-avatas és beiktatás kérdésében.

I. Lelkészavatás.

A theologiai tanári karnak a lelkészavatásra vonatkozólag két irányú javaslata van. — Az egyik az, a mely szerint a tanári kar arra a kérdésre kíván megfelelni, hogy az egyetemes magyar ev. ref. egyházunkban eddig uralkodó szokás szerint, mi lenne a legheylesebb, hitvallási és kormányzati elveinkkel legjobban megegyeztethető eljárási módja a lelkészavatásnak? S erre nézve 8-pontba foglalt eljárási módot terjeszt elő.

A másik javaslata inkább csak elvi kijelentésből áll, és azt mondja, hogy mivel „a lelkészavatás nem püspöki előjog, mert azt bármely esperes, sőt bármely rendes lelkész végrehajthatja az egyházi hatóság beleegyezésével” „a lelkészavatást nem kerületenként, hanem egyházmegyénként, nem a püspökeink, hanem az esperesek, vagy ezeknek helyettesei hajtánák végre, mindig csak olyankor, mikor segédlelkészből lett rendes lelkész lép a hivatalba, tehát a beköszönés alkalmával, tehát az új lelkész gyülekezetében, az egész gyülekezet jelenlétében.”

Ez utóbbi javaslat megtételénél a tanári kar részletekbe nem bocsátkozik, csak ajánlja a felvetett gondolatokat az egyházkerület figyelmébe.

* * *

Az egyházmegyék a tanári kar javaslatának ezen részével foglalkoznak leginkább. — Az alsó-zempléni egyházmegye a javaslathoz ezen részét a puritanizmus tulhajtásának tekinti. A tornai egyházmegye nem barátja a minden téren való ujitásnak s a még egyszerűségében is magasztosan szép, régi szokások minden áron való elhagyásának. — Bizottságunk is, — bár teljes elismeréssel van a tiszta protestáns elveken nyugvó s körülményekkel és alapossággal írt kimerítő dolgozat készítői iránt, a tornai egyházmegye álláspontján áll.

A lelkészavatást általában mindenik egyházmegye *fel kívánja tartani, még pedig ott, ahol az eddig történt, t. i. a kerületi közgyűlések alkalmával tartott isteni tiszteleteken.*

Annak, hogy a lelkészavatás az egyes egyházmegyéken s ott azokban a gyülekezetekben történjék, ahol a segédlelkészekből lett rendes lelkész lép hivatalba s az esperes vagy helyettese által hajtassék végre: mind a nyolcz egyházmegye ellenmond. — Mert az egyházmegyék szerint — levinni a lelkészavatást az egyházmegyék egyes gyülekezeteibe, sok esetben annyi volna, mint ezt a magas nívójú kultusz-cselekményünket . . . megkisebbiteni, kivált ott és akkor, ahol és amikor a lelkészválasztások a gyülekezetben pártoskodások és villongások közt folytak le.

Továbbá, beterjesztett véleményökben, az összes egyházmegyék, mind kiválóan hangsúlyozzák, hogy a *lelkészavatást a püspök végezze az esperesi karral együtt, amint az eddig történt.*

A lelkészavatást feltétlenül a püspöki teendők közé sorozzák s véleményüket erősebben is kidom- borítják: az abauji, alsó-zepléni, gömöri és felső- borsodi egyházmegyék, azt hozva fel, hogy amikor a lelkészavatás joga a püspöknek tartatik fel, ez nem episkopalis törekvés, hanem a hívek egyetemétől jövő megbízatás, mert azt az a püspök hajtja végre, akit az egyházak közbizalma maga tett elsővé az egyenlők között; azután a lelkészavatásnak eddigi módja már csak azért sem lehet episkopalis színezetű, mert ebben a cselekményben, mely az egyházkerületi közgyűlés színe előtt folyik le, részt vesz az egyházmegyék es- peresi kara, az egyházkerület főjegyzője, sőt bizonyos tekintetben az egyházmegyék főjegyzői kara is.

Bizottságunk az egyházmegyék véleményét teszi magáévá s azt óhajtja, hogy a *lelkészavatás az egyházkerületi közgyűlések alkalmával tar- tandó isteni tiszteleteken történjék, s mint eddig volt, ezután is, az esperesi kar közre- működésével a püspök által hajtassék végre.*

* * *

A theologiai tanári karnak első helyen álló javas- latát, amely a most fenálló, de egymástól eltérő gy- akorlatokat veszi, pontokba szedve egyöntetű eljárás alá, az egyházmegyék, néhány lényeges és kevésbé lényeges módosítással, elfogadják. Megjegyzéseiket, a magunk álláspontjának kifejezésével, a következőkben összegezzük.

A javaslat 1-ső és 2-ik pontja érintetlenül hagyatik.

A 3-ik pont ekként szól: „A püspök vagy esetleg az esperes, vagy bármely erre felkért rendes lelkész az urasztala mellől tartson alkalmi beszédet, az ur- asztalát körül álló felavatandókhoz, mely részéről a szokásos kérdések feltevésénél, a felavatandók részéről pedig hangos feleletadással végződjék.” — A gömöri egyházmegye e pontnál ezt a módosítást ajánlja: „A püspök *vagy helyettese* a szószekekből tartson alkalmi beszédet.” stb. A tornai egyházmegye minden *vagy- vagy*-ot törölni kíván, s a bizottság is vele tart s szerinte e pont ekként módosítandó: „A *püspök* a szószekekből tartson alkalmi beszédet.” stb. Ha a püspök betegség, vagy más rendkívüli ok miatt a megjelenésben akadályozva van, a lelkészavatás maradjon el. — Hogy az alkalmi beszéd ne az urasztala mellől, hanem a szószekekből mondassék el, azt gyakorlati és elvi szem- pont is indokolja. — A gyakorlati szempont, amit Felső- borsod hoz fel, az, hogy ha az urasztala mellől tartatik meg a beszéd, könnyen megtörténhetik, hogy a fela- vató, a körülállók csoportja miatt alig látszanék, hangja nem hallatszanék, s beszéde a közönségre nézve hatás nélkül maradna. — Az elvi szempont pedig, amelyet

Alsó-Zenplén hangsúlyoz, az, hogy a felavató beszéd kiemelkedő voltának azáltal is kifejezést kell nyernie, hogy a templomnak azon részéből hangozzék el, amely a nagy közönségnek felébe emelkedik: ez a hely pedig a szószekek.

A 4-ik és 5-ik pontok, a melyek az *eskütétel- ről* és a felavatandók *éneküléséről* szólnak, érintet- lenül hagyatnak.

A 6-ik pontban a *kézzrátételről* és a *megál- dásról* van szó. Bizottságunk, a felső-borsodi, tornai és gömöri egyházmegyék véleményével öszhangzóan, azt kívánja, hogy a kézzrátételt és áldást a felavatan- dók, *nem meghajolva*, hanem *térdepelve* fogadják. A térdepelés, mint maga a tanári javaslat is mondja, ó-szövetségi szokás. Egyetemes ev. ref. egyházunkban mindenütt el volt és el van fogadva. Annak a töre- delmes megalázkodásnak, melyet abban a magasztos pillanatban, melyben szent hivatalára felavattatik, érez- nie kell a felavatandónak a végtelen hatalmú Isten előtt: sokkal méltóbb, kifejezés-teljesebb symboluma a térdepelés, mint a fejnek egyszerű meghajtása. — Ez utóbbi ellen aesthetikai szempontok is szólnak.

Bizottságunk a felső-borsodi egyházmegyével egyet- értőleg, a *kézfogás* megtartását is óhajtja, mert az nem pusztán udvariassági tény, hanem épen olyan symbolikus cselekmény, mint a kézzrátetés, jelképezve mintegy azt, hogy a felavatottak fogadásait hiven megtartani és betölteni igyekeznek.

A 7-ik és 8-ik pont elfogadtatik.

Kíváncsnak tartja a bizottság azt is, hogy a lelkészavatási ünnepélyekhez a sárospataki főiskolai énekkar rendesen meghivattassék, részint hogy magas színvonalon álló éneklésével az ünnepélyt emelje, részint, hogy a főiskolánkkal való összeköttetésünk érzetét azáltal is ébrentartsuk és elevenítsük. E cél- ból a főiskolai énekkar költségeinek fedezésére az egyházkerület részéről egy-egy alkalomra 100 frtot óhajtunk megszavaztatni.

Végül még azt hozzuk fel, a mit az ungi egyház- megye említ, hogy mivel a szentelés szóhoz mi úgy sem kötünk katolikus fogalmakat, talán helyesebb volna, ha a *papavatás*, vagy „*lelkészavatás*“ ki- fejezés helyett a „*papszentelés*“, vagy „*lelkész- szentelés*“ mellett maradnánk meg, mivel beszéde- inkben úgy is többnyire ezt a kifejezést használjuk.

Az elsorolt vélemények tekintetbe vételével, a lel- készszentelés vagy lelkészavatás a következő módon folya le:

1. A rendes isteni tisztelet elvégzése után a lel- készavatási szertartást nyissa meg a gyülekezet alkalmi éneke, pl. a 235 dicséret 1-ső verse: „Oh Isten, ki a pásztorokat“, vagy valamely más, de odaillő és együt- tesen zengendő ének, azért, mert minden szertartásnak közös énekléssel kell megkezdődnie.

2. Minthogy a lelkészavatás kormányzati ügy is, tehát álljon elő a kerület főjegyzője és rövid szavak- kal jelentse ki a szertartás célját, felolvassván a fel-

avatandók neveit, illetékes gyülekezetük megemlékezésével; a felavatandók pedig nevök említésénél egyenként álljanak fel, hogy így mintegy bemutatkozzanak.

3. A püspök a szószekekről tartson alkalmi beszédet, az urasztalát körülálló felavatandókhoz, mely részéről a szokásos kérdések feltevésével, a felavatandók részéről pedig hangos felelet adással végződjék.

4. Tegyék le a felavatandók a szokásos esküt, az egyházkerületi főjegyző előmondása mellett.

5. Zendítsék rá felavatók és felavatandók a 37. dicséret 1-ső versét a „Jövel Szent lélek Ur Isten“-t együttesen, mivelhogy a szent lélek ajándékira mind a felavatóknak, mind a felavatandóknak egyaránt szükségük van. Éneklés után:

6. Járuljanak a felavatandók a felavatók elé és térdepelve fogadják a vének kezeinek rájuk vettetését és az addig tartson, míg a felavató könyörgése el nem végződik. S ekkor felállván, a felavatókkal sorba kezét fogjanak és azután térjenek vissza előbbi helyökre.

7. Szóljon a felavató a szószekekből még egyszer a felavatottakhoz, most már különösebben a kerület nevében, de röviden és velősen, itt alkalmazván az u. n. elbocsátást és felhatalmazást; aztán imádkozásra hívja fel az egész gyülekezetet, a melyet az úri imádság után áldással végezzen.

8. Zendítse rá az egész gyülekezet valamelyik alkalmas éneket, s aztán pár vers eléneklése után oszoljon el. — Ha a főiskolai, vagy más énekhar is, működik közre, annak a szertartást kezdő gyülekezeti ének után, és a szertartást végző gyülekezeti ének előtt lehet részt juttatni.

II. Lelkésziktatás.

A theologiai tanári kar javaslata a lelkesziktatásról, kimerítő indokolás után, így szól: „mindezeknél fogva az u. n. lelkesziktatást sem hitvallási, sem liturgiai, sem egyházjogi elveinkkel megegyeztethetőnek nem tartjuk, s épen azért még a nevét is elhagyandónak ítéljük.“

A tanári karnak a lelkesziktatásra vonatkozó ezen véleményét, feltétlenül csak az ungi egyházmegye fogadja el. A többi 7. egyházmegye a lelkesziktatást fel akarja tartani s azt kívánja, hogy a lelkesziktatás az 1883-iki egyházkerületi határozat (tavaszi gyűlés 60 számú jegyzőkönyv VI. r.) értelmében tovább is maradjon meg, fejlesztessék s egész egyetemes ev. ref. egyházunkra intézményszerűen terjesztessék ki, mivel annak az egyházi életre nézve, általában véve, épen azt az üdvös hatását érezi mindenütt, amit a tanári kar javaslata az egyes gyülekezetben történő papszenteléstől vár.

Az egyházmegyék általában óhajtják, hogy a lelkesziktatáson az egyházmegye egyházi és világi küldött által legyen képviselve s e küldöttségnek ne csak a presbiterium gyűlésében, hanem legalább a papi

kiküldöttnek, a beköszönéskor tartott templomi isten tiszteletnél is bizonyos szerep biztosíttassék.

Bizottságunk az egyházmegyék többségének véleményét teszi magáévá s azt a kerület előtt is elfogadásra ajánlja.

III. Esperesavatás.

A theologiai tanári kar javaslata az esperes avatást elejti. Hozzácsatlakozik 7. egyházmegye s csupán az ungi egyházmegye az, amelyik az esperesavatást, mint eddig volt, fel kívánja tartani továbbra is.

Bizottságunk az ungi egyházmegye álláspontját teszi magáévá.

IV. Esperesiktatás.

Az esperes iktatást, illetve az esperesi szék- és hivatalfoglalást, mind a tanári kar javaslata, mind az egyházmegyék, mind a bizottság az eddig gyakorolt módon óhajtja feltartani.

V. Püspökavatás és iktatás.

A püspökavatást a theologiai tanári kar javaslata elhagyandónak véli s csupán a püspöki szék- és hivatalfoglalást, illetve beiktatást kívánja megtartani, úgy, hogy az az egyházkerületi közgyűlésen történjék, felesketéssel, program-beszéd tartással, főjegyzői vagy gondnoki üdvözlő beszéddel sat. — S ezt Alsó- és Felső-Borsod, Gömör és Felső-Zemplén is elegendőnek tartja.

Alsó-Zemplén elveti ugyan a püspökavatást, amely szerinte az iktatástól nagyon is elválasztható, de magát a püspökiktatást a lehető legnagyobb fénynyel és ünnepélyességgel kívánja megtartani, t. i. legyen ott ünnepélyes meghívása az elválasztott új püspöknek az egyházkerületi gyűlésbe, legyen továbbá: eskütétel, főgondnoki üdvözlés, programbeszéd, tisztelgő deputációk fogadása . . . sat. Mig Abauj, Torna és Ung a püspökavatást és iktatást az eddigi módon, az isteni tisztelet keretében óhajtják feltartani.

Bizottságunk ez utóbbi állásponthoz csatlakozik s mind az avatás, mind az iktatás feltartását kívánja, még pedig azzal az ünnepélyességgel, amely egyházi társadalmunk első emberét, külsőképen is, szívünk szerint is megilleti.

Vattay László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Pongó Gyula, a gömörmegyei horkai ref. egyház tanítója, e hó 14-én véletlen szerencsétlenség következtében, a mint a szekér utról egy, a Sajó mellett elvezető gyalogútra tért át, a négy méter magas partról a folyam medrébe esett s rögtön szörnyet halt. 22 évig volt gyülekezetének ügybuzgó tanítója, a kinek elhunytá felett özvegye s 7 gyermeke hullatja a bánat könnyeit . . . Legyen emlékezete áldott!

— **Szilágyi Dezső**t október 15-ikén iktatták be a gróf Tisza Lajos örökébe, a dunamelléki ref. egyházkerület főgondnoki székébe. A hivatalos eskü letétele után székfoglaló beszédet mondott egyházunknak emez egyik új vezére s rámutatott azokra a teendőkre, a melyek az egyházra várnak az új viszonyok között s hangsúlyozta az önerőnek nagy jelentőségét, a melyről nem szabad lemondanunk. — A jelen volt gyűlési tagok s az érdeklődők nagy tetszéssel fogadták a be-
köszöntő beszédet. Váltsa be az új főgondnok azokat a szép reményeket, a melyeket rendkívüli tehetségéhez, munkabíráshoz fűz egyetemes ref. egyházunk.

— **Zsilinszky Mihály**t, a magyar közoktatásügyi minisztériumnak ez idő szerinti államtitkárját, október 18-ikán iktatták be a bányai ág. hitv. ev. egyházkerület felügyelői állásába, a melyre Fabinyi Teofil lemondása után nem régen 164 szavazat közül 133-mal választották meg a kerület gyűlékezetei. Programmbeszédjében az a pont ragadta meg figyelmünket, a melyben arra hívta fel hitfeleit, hogy ne *protestánsok*, hanem inkább *evangelikusok* legyenek. — Tudjuk ugyan, hogy a gyöngéd figyelmeztetés nem pusztán politikai célzatú volt, hanem bizonyára vallásos tartalmú is s talán inkább is ez, mint amaz akart lenni, — de nem tartjuk lehetetlennek, hogy épen a politikai célzatot fogják benne nagyra venni némelyek s ez esetben igen szerencsétlennek kell ezt a felhívást ítélnünk. Hogy miért, könnyű elképzelni, mert ez a felügyelői székéből a politikanak a bevitele az egyházi életbe abból a szempontból, hogy protestálásnak a felügyelő szerint nincs s nem lehet helye bármily irányú állami intézkedéssel szemben sem... A programmbeszédnek érdekes pontja volt az is, hogy az államtitkár prot. theol. fakultást sürget a budapesti egyetemen. (r.)

— **A római s görög katolikus lelkészek kongruájának** összeírásáról a Dr. Timon Ákos előadói jelentésében azokon kívül, a melyekről már szóltunk, még a következő érdekes pontok foglaltatnak: a törvényhatósági felülvizsgáló bizottságok több helyen kevesebb jövedelmet állapítottak meg az *ingatlanok után*, mint a mennyi a haszonbér-szerződés szerint a lelkészt megilleti! (... Hiteles összeírás!)... Lótartási átalányt a törvényhatósági felülvizsgáló bizottságok oly plébániában is állapítottak meg, a hol vagy egyáltalán nincs fiókegyház, vagy ha van, az oly közel esik s a hívek száma oly csekély, hogy a lelkési teendők ellátása végett fogatot tartani nem szükséges; ... sőt azt is megtették, hogy a maximális 126 forintnyi lőtartási átalánynál sokkal nagyobb összeget vettek fel. ... Káplántartásra némely helyeken 300—400 forintot is állapított meg a törvényhatósági felülvizsgáló-bizottság, a mely elnézte (?) azt is, hogy még ilyen kiadások is fordulnak elő: s. lelkész hozatala, elszállítása, borfogyasztási adó, misebor és kenyér beszerzése, kéménysöpprési díj stb. ... A nagyobb egyházi javadalmak jövedelmeinek összeírásánál az *ingatlanok haszonbérjövödelmének bevallása s igazolása körül* igen sok szabályellenesség van. Az erdő birtokok jövedelmét sokszor nem is vallják be, vagy úgy van bevallva, hogy nem fogadható el. Az ingatlanok haszonbér jövedelmére vonatkozó bevallások a pénzügyminiszter által gyűjtött adatokkal egybevetettvén: *azok a legtöbb esetben nem felelhetnek meg a valóságnak, mert a kataszteri tiszta jövedelmet alig haladják meg, holott köztudomású, hogy a tiszta haszonbér jövedelem átlag országszerte háromszor oly nagy, mint a kataszteri tiszta jövedelem.* (... Ez a megjegyzés minket is érdekel annyiban, a mennyiben az erdélyi ref. egyházkerület első jelentő ívei,

a melyeknek adatai szolgáltak alapul az országos lelkési özvegy s árva gyámintézet megalkotásánál, a mint hivatalos helyről hallottuk, a kataszteri s haszonbér jövedelem között *alig tűntetnek fel eltérést!* ...) ... Több nagy javadalmas bevallásánál a kiadásban akkor is szerepelnek közterhek, a mikor a szerződés értelmében a bérlők fizetik azokat ... stb. stb. Mindezek az adatok érdekes bizonytságot tesznek a r. kath. papok kongruájának összeírásánál történt eljárások megbízhatatlan voltáról s talán még egyébről is?!

— **A dunamelléki ref. egyházkerület közgyűlésén** a tanítói *corpótlékok* tárgyában visszaútasított kérvények ügyében Szilágyi Dezső főgondnoknak a következő indítványát fogadták el: felterjesztés intéztetik a valás és közoktatásügyi miniszterhez, a melyben felkéretik, hogy a kimutatott költségvetési felesleg miatt ne útasítsa el a kérvényeket, hanem vegye figyelembe az illető egyházközség adószolgáltatási képességeit is s ne csak az állami adókra, hanem a községi pótdókra is legyen tekintettel és így bírálja el az újabb állandó teher viselésének lehetőségét ... Tehát a miniszternek tudtára kell adni, hogy *nem ismeri*, egyáltalán *nem ismeri* a prot. egyházak viszonyát. — Hát a prot. államtitkár?! ... Szerény véleményünk szerint *csak nem akarják ismerni*, mert pd. Zsilinszky egészen benneélt a mindennapi szükségben, a mikor tanár volt! (s.)

— **Református tanítónő-képző-intézetnek** a terve foglalkoztatja legújában debreceni hitfeleinket. Helyes! ... nagy, igen nagy szükség van rá s óhajtjuk, hogy a legrövidebb idő alatt megnyílják az intézet s vajha több helyen is állíttatnék fel! ... Veszedelem fenyeget bennünket s védekeznünk kell minden úton-módon s minden tisztességes fegyverrel. (a.)

— **Az alsó-borsodi ref. tanító-egyesület** még a múlt hó 28-ikán tartotta meg *Keresztesen* ez évi közgyűlését, a melynek tárgyát képezte egy felolvasás, a vallásos nevelésről, egy bírálati előterjesztés a kitűzött pályakérdésről, a pénztárnoki s könyvtárnoki jelentés; a vita a népiskolai tanterv-revisio kérdése felett. Ez utóbbi tárgyban *Fogarassy Jenő* ároktói tanító értekezést is olvasott fel s megbízott, hogy memorandumot készítsen az illetékes felsőbbseghez való terjesztés céljából. A gyűlés tisztújítással is össze volt kötve s a hivatalnoki kar a következőleg alakított meg: elnök: Putnoky István miskolci; alelnök: Tóth Elek mezőcsáthi; főjegyző: Marosi Lajos miskolci; aljegyző: Péter József miskolci; könyv- és pénztárnok: Kőszeghy István szintén miskolci tanító.

— **Egy fontos kérdés.** „Az állami intézetekbe járó prot. növendékek kötelesek-e a saját felekezetiük templomának mellőzésével más felekezetbeli templomba menni?“ ... E kérdést egy előfordult eset alkalmából vetik fel az „Ev. Egyház és Iskola“ hasábjain, tudósítván arról, hogy az állami elemi s polgári iskola összes növendékei kötelesek voltak a r. kath. s izraelita templomba a nemzeti gyász alkalmából elmenni, ellenben az ev. templomba egyáltalán nem mentek a nevezett iskolák tanulói! ... A vallásegyenlőség alapján a felelet a „nem“ volna, de Magyarországon „igen.“

— **Göncy-émlékünnepélyt** tartott a budapesti ref. főgimnázium tanári kara s ifjúsága október 14-ikén, a melyen az emlékbeszédet Dr. Kiss Aron paedagogiumi igazgató mondotta ... Feltűnőnek találtuk, hogy imádsággal kezdték meg az ünnepélyt, a melynek természetével mintha nem fért volna össze az egyházas jelleg! ... Vagy csakugyan „misézünk?!“ (r. n.)

— **A sárospataki főiskola köréből.** A tápintézet javára főiskolánknak egy volt jeles növendéke, a ki most a tiszántúli ref. egyházkerületben lelkész, legközelebb 5 frt adományt küldött. Már több ízben adta jelét a főiskola iránt érzett hálájának, időről-időre küldvén tápintézetünknek kisebb-nagyobb összeget, példát mutatván arra, miként kell a szeretetet cselekedettel megékesíteni. . . . Vajha megértenék! — A szüreti szünidő okt. 22-ikétől 30-ig tart; 31-ikén megkezdődnek az előadások s tanítások. — *Az ifj. gyorsíró-kör* a melynek megalakulásáról még nem szóltunk, megkezdette működését Dr. Rácz Lajos tanár-elnök, Trócsányi József ifj. elnök vezetés alatt. — Theologiai akadémiánkon a jelen iskolai év első felére: 50 hallgató iratkozott be; a joghallgató ifjak száma: 74.

— **Wlassics Gyula** közoktatásügyi miniszter legközelebb felhívást intézett a közoktatási tanácshoz, hogy adjon javaslatot miként lehetne a közép s felsőbb iskolák tanuló ifjúságában a szép művészetek, különösen a festészet s szobrászat iránt való érdeklődést, vonzódást felköltetni? . . . Nem lehetetlen, hogy egy új tantárgy behozatalával akarnak ez irányban hatni!

— **„Mi az igazi keresztény gyász?”** — erre a kérdésre ad feleletet a „Religió” s azt mondja, hogy nem más, mint minden nap egy misét mondani a megboldogult lelki üdvéért! . . . Hogy ez nem keresztény, de keresztény gyász, az bizonyos, — de az is bizonyos, hogy egyúttal jó haszon a papok konyhájára.

— **Esperesi körlevél a temetők kivilágítása ellen.** Tisztelt presbiterium! Nemes és szent egyház! Szeretett testvéreim az Urban! Kegyelem és békeesség nektek a mi Urunktól, Istenünkől! Ezen apostoli szavakkal üdvözöllek benneteket, midőn hozzátok szölok, szeretettel kérve titeket, hogy eszetekbe vegyétek, a melyek a ti idvességekre valók. Szölok hozzátok, mert „ideje vagyon a szólásnak.” (Pred. III. 7.) — Ugyanis tudomásomra jött, hogy némely egyházban utánozni kezdik a r. kath. testvérek szokásait annyiban, hogy a mindenszentek napja estéjén a temetőt kivilágítják. Hát van-e erre nekünk szükségünk? Tették-e ezt őseink? Hát mi el akarjuk hagyni az ő általok megtisztított szent elveket, igazságokat és külsőségekkel igyekeznünk pótolni vagy helyettesíteni belsők hiányos érzéseit, gondolatait és éppen 381 évvel a reformatió után, a felvilágosodott 19-dik század végén? Majd négy századig megmaradtak őseink a dicő reformátorok által megtisztított igazságok mellett és most akar-nának az utódok az ő irányuktól eltérni? Ne tegyétek ezt szeretett testvéreim! Ne a sírhalmokon, hanem a szívetekben gyűjtátok meg az emlékezet tüzeit a kegyelet szent érzése között. Hasztalan lóbob a sírok tüzeinek lángja, ha szívetekben nem él lent nyugvó kedveseitek emléke. Nem akarom én kioltani kebletekből a kegyelet szent érzését, melylyel elhunyt kedveseitek emlékének tartoztok, mert ennek gyakorlása a mi ref. egyházunk tagjainak is egyik főkéssége, hanem csak arra kérék benneteket, hogy ne utánozzatok a kegyelet színébe öltöztetett ezen pogányos szokást. Nem szorúztatok ti arra, hogy a sírok hamvadó tüzeire bizzátok kedveseitek édes emlékének évenkénti fel-újítását, mert az a tűz ellobog és oda lesz, — de, ha igazán szeret-tétek őket: ne csak mindenszentek estején, hanem mindenkor áldjátok az ő emléköket. Nem tűz kell a sírhalmokra, hanem köny, mely szemel-tekéből hull alá. A tűz a tüntetés, a köny a szerénység jele; amaz azt akarja, hogy mások is lássák, emez elvonul és könyeivel áldozik; amaz lehet, hogy könnyű fájdalomt mutogatja, emez pedig nehéz szívsebeit titkon hordozza, még arcát is elfedi, hogy mások ne lássák szenvedéseit. A reformatió emlékünnepe támadt lelkesedések tüze-nek tehát ne a sírok mulékony tüze legyen folytatása, hanem a vesz-te ségtek könyeiből kisugárzó megemlékezés. Ez illik mi hozzánk, kik a ref. egyház tagjai vagyunk. A helyett tehát, hogy a kedveseitek sírhalmán égő tűz fényében bizonyos fokú tüntetési vágygyal mutogatnátok veszteségetek nagyságát, maradjatok csenden családi hajléko-tok boldog körében, ott mondjátok áldást kedveseitek poraira, vagy „ajtókat titkon behajtva és magánosan sohajtva” imádkozzatok; ha szívetekből száll ég felé az ima: többet ér az minden kivilágításnál, mi csak a szemnek tetszik, de a szívet üresen hagyja. Adjátok jelét tehát keresztényi értelmeknek, okosságoknak az által, hogy kéré-semet teljesíteni igyekeztok, mint igazi reformatus egyháztagokhoz illik. Maga a kegyelem Istene adja is erre az ő segedelmét mind-nyájatoknak! Ámen. — *Voddszy Pál* felső-borsodi ref. esperes.

HIRDETÉSEK.

AMERIKAI ZSEBÓRÁK.

Jótállással, hogy a nickel színét nem változtatja, szerkezete pontosabb és jobb, mint a legdrágábbaké.

Ára darabonként 3 forint.

Jótállás mellett, míg a készlet tart. — Hozzá ezüstös óralánc 60 kr.

ÖNBERETVÁLÓ KÉSZÜLÉK.

Fox, valódi solingeni gyártmány, sok kiállításon kitüntetve. Gyakorlás nem kell. Megvágás ki-zárva. Tiszta és kényelmes munka. Bőrbeteg-ségtől megment. Tartós és pénztmegtakarító.

Darabja 3 forint.

A penge *** csillagos acélból és a többi részei alpacéból vannak.

Egy külön penge hozzá 1 forint.

Megrendelhető:

POLLÁK SÁNDOR főbizományosnál
BUDAPEST, V. ker., Kálmán utca 17.

Gyűjtőknek 5 darab után egy darab ingyen küldetik.

3—12

Tanférfiak figyelmébe!

A nagyméltósági magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur 1896. évi 40.644. sz. a. m. rendelete alapján az országos tanszermuzeumi bizottság a Népiskolai tanítók könyvtárának jegyzékébe megszerzés végett felvette az általam ki-adott s Dezső Lajos, sárospataki állami tanítóképződei igazgató kitűnő fordításában megjelent

Comenius Ámos János

NAGY OKTATÁSTANÁT

(Didactica Magna).

Bolti ára 1 frt 50 kr. helyett 1 koronáért kapható.

Megrendeléseket elfogad *Steinfeld Jenő* könyvnyomdász Sárospatakon.

3—7

Fontos újítás

vidéki butorvásárlóknak Budapest 1873. óta fennálló

JELINEK B. A. és Fia

butor-raktára

Budapest, VII., Kerepesi-ut 8. szám.

(Földszinti helyiségek, szemben az „Otthon”-kávéházzal), azon kiválóan előnyös berendezést alkalmazta, hogy nagyobb beutórozásoknál az árut a legujabb szab. butorkocsikban a legtávolabb eső helyre és házhöz szállítja és szakértő emberek által a butorok felszállítását és azok elrendezését eszközölteti, mi által a csomagolás fölöslegessé válik és a butorok rongálása ki van zárva. Legnagyobb raktár mindennemű

BUTORBÓL

a legegyszerűbbtől a legfinomabb kiállításig. Házi gyártmány, legszo-lidabb munka, rendkívüli olcsó szabott ár.

1—1

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZSLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Október 31”. — „Az a „jus parochiale”. Papp József. — „Ref. theol. akadémiaiink az 1897/98. iskolai évben.” L. O. — „A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület 1843. évben alapított „Papi özvegy-árvatárának” módosított alapszabályai.” Dr. Finkey József. — „A bánóczi templom- és orgonaszentelési ünnepély.” Péter Mihály. — „A németországi evangélikus szövetség XI-ik közgyűlése.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Október 31.

Az emberiség második újjászületésének a 381-ik évfordulóját ünneplik ma az evangéliom országának lakosai, a kik a könnyel és vérrel áztatott föld kerekiségén legalább egy sóhajt bocsátanak az ég Urához hála képen mindenütt, hogy a sötétség birodalmában nem hagyta elveszni a lelkeket, hanem a lélek s élet mennyei örökségének tette osztályosaivá mindazokat, a kik az élet fejedelmében hisznek s a lelki ország Urában bíznak.

Lelki vakságnak sűrű fátyola borult az értelem világára s a nemesért, az igazért hevülők útja a börtönbe, a máglyákhoz vezetett s hulló vérök pecsételte meg az evangéliom örök igazságait, a melyekért meghalni óh! mi édes volt évszázadok múltán is épűgy, mint a Krisztus tudománya terjedésének első éviben!

Az egyház politikai hatalommá lőn, feledve az Idvezítő vallomását: „az én országom nem e világ-ból való”; a kiknek az evangéliom tisztaságát kelle hirdetniök, a testi s lelki tisztátalanság iszapos árjában nyakik ülték s az isten adta szegény nép világi s egyházi emberek erkölestelen uralmának járma alatt nyögött, mint egykor a választott nép a faraók kínos, gyötrő jogára alatt.

Az ember, Istennek eme remeke, megfosztatott személyiségétől, — szabadsága, függetlensége porba tiportatott s méltóságának híre, hamva sem volt, hiszen még a koronás fők is csúszva-mászva csókolták a bíbor palást szegélyét, mint a fetis imádó idomtalan bálványát.

Sötét korszak, vak vezérek időszaka, a melyben alig van derengő fénysugár.

Am az Úr hatalmas! Ereje, a mely egykor világosságot teremtett, rendet parancsolt a zürzavar fölött, ismét világosságot gyújtott s rendet teremtett!

Megittasult a lélek gerjedelmeitől a reformátorok lelke; az első pünkösti tűz heve átjárta a kebleket s az íge, a sokszorosan meghamisított íge, hangzani kezdett az ihletett ajkáról a maga valódi tisztaságában, megszabadítva az idők folyamán reá aggatott cafrangoktól, a hagyományok célzatos tartalmától, a melyek a földi isten hatalmának erősítésére keletkeztek.

S az íge letörte a lélekre vert bilincseket, széttepte az értelemre boruló sötétség fátyolát, romba dönté a királyi széket, a melynek a hamisság volt az ékessége.

Mennyei világosság áradt el a földön, a melynek eddig csak szakgatott volt lélekzése. A népek és nemzetek keblében megmozdult a honfűség magasztos érzete, a mely nemzeties jellegével is az egyetemes emberi boldogulásnak nyitott tágas utat.

Vajjon gyilkoló méreg-e ez? Nem égi orvosszer-e, a mely a legnagyobb, leghalálosabb betegség csiráit semmisíti meg?

Az a fejlődés, haladás, felvilágosultság, a melylyel emberi nemünk a tökéletesség felé való törekvés útján napról-napra ékesítgeti magát, nem annak a szellemi újjászületési áramlatnak a következménye-e, a melyet a reformáció léptetett életbe? . . .

Hogy ismét lélekben s igazságban imádhadjuk egyen-egyen és mindnyájan, a kik az evangéliom kiapadhatlan forrásának élő vizéből meríthetünk, saját keblünk Istenét, vajjon nem a reformáció műve-e?

Am a sötétség szellemének vak buzgó harcosai ostromolják a lélek országát, — merőben anyagi érdekek előtérbe állításával sikeresnek látszó munkássággal dicsekesznek, a politikai hatalommal való kacérkodás által mintha a régi uralom teljes mérvét állítanák vissza s a gyóntató székek minden nemes érzelmet megszűgyenítő visszaéléseivel mintha nagyobb hatást tudnának gyakorolni a lelkekre, mint maga az íge! . . . de ez csak látszat, csak féktelen nyakra-főre való erőlködés, a mely a lelkek megbódításával a számot akarja szaporítani s nem a krisztusi életet ápolni!

Nincs helye a kétségbeesésnek! Nincs épen ezen a napon, a melyen a reformáció eszméinek diadalmát hirdetjük. „Az Isten nem csúfoltathatik meg!”

Predikáljuk az Idvezítő örök igazságait lélekkel, mint tűz-keresztséggel megkereszteltek s az igazságok ellenállhatatlan ereje megveri az igazság ellen törőket.

A Luther, Zwingli s Kálvin által ismét életre hívott evangéliom szellemének diadalünnepén szálljon ajkunkról a hálaadás az Urhoz, a ki nem hagyta s nem hagyja magát megcsúfoltatni!

Az a „jus parochiale.“

A legszorosabban a lelkészi hivatal munkaköréhez tartozik ama felmerült kérdés, melyre e lap 40-ik számában Sütő Kálmán lelkész társam adja meg a feleletet. De, hogy nem mindenki ért vele egyet és hogy e tárgyat illetőleg eltérő véleményekkel találkozunk, arra elég bizonyosságul felhoznom e lap szerkesztőjének a szóban forgó cikkhez csatolt megjegyzéseit s a Kállay Miklós felszólalását.

A kérdés eléggé érdekes és életbevágó; megérdemli, hogy egyszer s mindenkorra tisztázva legyen. En is; nem azért ugyan, mintha magamat ennek eldöntésére illetékesnek tartanám, — hiszen szólnak ehhez tekintélyek is, — de mert az e téren előforduló visszaélésekről személyes tapasztalataim vannak: megpróbálom e tárgyra vonatkozó véleményemet röviden elmondani, annak előrebocsátásával, hogy a két ellentétes nézet közül feltétlenül a Dr. Tüdös István úrhoz csatlakozom.

Az ő véleményéhez való csatlakozásom indoklásául pedig felhozhatom, hogy én a törvények ide vonatkozó szavaiból teljességgel nem tudom kiolvasni — még a sorok közt sem — amaz ellenvetéseket, melyeket Sütő Kálmán álláspontja igazolására abba belemagyarázni igyekszik. Nem, mert a törvény célja világos és félre nem érthető; benne ama régi képleges kifejezés, hogy senki sarlóját a más húzájába ne vágja, van modernebb alakba öltöztetve. Általa az enyém és a tiéd között a leghatározottabban meg van vonva a válaszfal, melyen engedelem és beleegyezés nélkül átnyúlni csak egyetlen esetben is, a felsőbb egyházi hatóság utasítására lehet és szabad. És ez, az én nézetem szerint úgy van jól, a hogy van. Ha minden hivatalos állásnak meg van a maga jogköre, melybe beleavatkozni csak felettes hatóságának szabad: miért képezne e tekintetben éppen csak a lelkészi hivatal kivételt? Nem is képez, de a törvény szerint nem is képezhet. Különben is sohasem hallottam, hogy más pályánál ilyesvalami még csak kérdés tárgyát is képezte volna s úgy látszik, egyedül a mi speciálisunk közé tartozik, hogy a más jogaiba való illetéktelen beavatkozás még vita tárgyát is képezheti. És mindez, mint a jelek mutatják, meg szokott történni, egyedül csak azért, mert nem szoktuk egymást mindig kellő tiszteletben tartani, a mi bizony nem mondható valami dicséretes állapotnak.

A kérdés felszínre kerülésére, úgy látszik, egy valósággal megtörtént esemény adta az alkalmat. Valahol egy pap bizonyos lelkészi szolgálatnak a teljesítését megtagadta, illetőleg olyan feltételhez kötötte, mely — állítólag — nélkülözi a törvényes alapot. Egy másik egyház lelkésze azonban ugyanezt a szolgálatot elvégezte és pedig a nélkül, hogy erre az illetékes lelkésztől felhatalmazása lett volna. A száraz tényállás ennyi; a kérdés pedig a körül forog, az benne a punctum saliens: törvénybe ütköző cselekményt követett-e el az ilyen más jogaiba avatkozó lelkész?

Miben állott a kérdéses funkció, nem tudom, legfeljebb gyanítom. Hihetőleg esketés volt, — magam is tanúja voltam egy esetnek, — a hol a lelkész azzal kényszerítette a hanyag fizető kötelessége teljesítésére, hogy ennek elmaradása esetén megtagadta tőle az összeesketést. Akkor sem tartottam ezen eljárást helyesnek, ma meg már, mikor tulajdonképpen a polgári házasságkötés teszi törvényessé a házasságot, az eféle erőszakoskodásnak semmi értelme nincs és még

csak megkísérteni is veszedelmes dolog volna. Esetleg előfordulhatott még az a körülmény is, hogy a lelkész a házasságból születendő gyermekek vallását illetőleg nem tudott a maga akaratának érvényt szerezni. Hát a szép szerével való rábírás, mikor a felekezetek közötti választásban arany a szabadság, csak megjárja; de bele nem egyezés esetében az egyházi esketés megtagadása protestáns papnak nem szokása s tenni nem is szabad. Másnemű lelkészi szolgálatnál pedig én még csak nem is tudok elképzelni esetet, mikor a pap, — csak protestáns papot értek, — annak teljesítését megtagadni vagy bizonyos feltételekhez kötni még csak meg is próbálná. Hiszen nálunk minden pap tudja azt, hogy hivatalos kötelességeinek teljesítésében nem az akarom vagy nem akarom az irányadó, de azt feltétlenül tennie kell, ha törvénybe nem ütköző s annak elmulasztása büntetést von maga után.

Igy állván a dolog, még tovább megyek, a mikor azt mondom, hogy nálunk még csak elő sem szabad fordulni olyan körülménynek, a mikor egyik lelkésznek a másik jogkörébe nyílnék alkalom beavatkozni, mert ha a lelkész nem tudja határozottan, nem törvényellenes-e mit teljesítenie kell, van arra út és mód, mi a teendője, csak magát az álszemérem által elfogulttá tenni ne engedje, hogy valami módon utolsó tévedése veszedelmesebb ne legyen az elsőnél. En nem szégyenlem bevallani, hogy kezdő pap koromban velem is megtörtént, hogy egy bizonyos ügyben az esperesi hivatal véleményét kellett kikérnem, pedig tudtam még azt az iskola falai közt betanult, három sorba foglalt kelléket, melyet az eskető lelkésznek szem előtt kell tartania. Hogyha valaki restelkedik a megbizonyosodás ezen módjához fordulni s ez által híveit kellemetlen helyzetbe sodorja, vagy mintegy rákényszeríti, hogy más lelkészhez forduljon: szerintem már ezen mulasztása által is törvénytelen dolgot követett el. De ugyancsak elítélendőnek és törvénybe ütközőnek tartom annak a másik papnak az eljárását is, ki felsőbb megbízás hiányában avatkozik a más dolgába és annak egyházában meghatalmazás nélkül teljesít szolgálatot. Hiszen ha ez megengedhető volna, úgy egyik pap a másiknak ítélő bírójául tolhatná fel magát, a mihez, mint a szerkesztő úr is megjegyzi, semmi esetre nincs joga és a mi nagyon furesza következményeket is vonhatna maga után. Egy ilyen eljárásnak a helybenhagyása lépten-nyomon tágas tért nyújthatna a jus parochiale megsértésére. Az a jus parochiale pedig egy szorosan körvonalozott erkölcsi birtok, melynek kötelességeit teljesíteni és jogait élvezni az egyetemes bízta meg az egyest. Vagy hogy bibliai nyelven szóljak, a legfelsőbb hatóság ruházza ama jogot az arra képesítést nyert egyénre, hogy legeltesse az Úr nyáját. Ha a mindennapi életben sem lehet a más tulajdonához még csak nyúlni sem megtorlás nélkül, épenúgy itt is a más jogkörébe való illetéktelen beavatkozás erkölcsi birtokháborítást képez s mint ilyen, törvénybe ütköző cselekménnyé lesz.

Vannak ugyan a társadalmi életben olyan összeköttetések is, a melyek gyakran teszik kívánatossá, hogy egyik lelkész a másik egyházában fungáljon. Ez ellen semmi szavunk nem lehet és én képzelni sem tudok olyan papot, ki előleges felkérés után ezt megtudná tagadni. En is teljesítettem más egyházban, más megyében, sőt más egyházkerületben is lelkészi szolgálatot, de nem tartottam elégnek, hogy csupán a szolgálatomat igénylő fél tegyen erről jelen-

tést, hanem kértem magam is és egy tapodtat sem mozdultam, míg az illetékes lelkésznek felhatalmazása írásban is a kezeim között nem volt. De hogy ezen a téren nem szokott mindenki mindig így eljárni, éppen arra nézve vannak személyes tapasztalataim, melyeket annak feltüntetésére, hogy minő visszaélések is fordulhatnak elő, ha a törvényt eredeti értelméből kivetkőztetni próbálgatjuk, nem hagyhatok megjegyzés nélkül.

Az én búzámba is már több ízben vágta bele a sarlóját két lelkész társam is a nélkül, hogy csak egy esetben is kért volna tőlem úgy egyik, mint másik személyesen felhatalmazást. Sőt egyik még azt sem ismerte kötelességének, hogy a beanyakönyvezendő adatokat sajátkezűleg írott levélben juttassa hozzám. Saját személyem vagy hivatalos állásom kicsinylése akart-e ez lenni, nem tudom? Ha az első eset áll: lelke rajta, detto; ha meg a második: erre joga nem volt, mert tökéletesen egy hajóba evezünk. Elhallgattam a dolgot, pedig tudok rá esetet, mikor az ilyenformán eljáró lelkész kemény leckét kapott. E helyen is csak annak igazolására hoztam szóba, hogy még akkor is megtörténik, midőn a törvény fennáll a maga teljes szigorában, hátha még olyat akarnánk abba belemagyarázni, a mi ott teljességgel nincs meg, mennyire megszorodhatnának az ilyen esetek?!

Ne bolygassuk hát és ne tartsuk kicsinyes dolognak éppen mi papok ezt a jus parochialet. Ugy kell annak lenni, a hogy van. Ha mi nem tartjuk tiszteltben egymás jogait, miképen kívánhatjuk meg azt másoktól? Az a jus parochiale protestáns egyházalkotmányunknak egyik erős fundamentuma, melyen a legkisebb rést sem lehet ütni a nélkül, hogy az által az egész szervezet meg ne rendüljön. Egy noli me tangere az, melyet ápolni és teljes épségben kell feltartanunk; kerülni minden mozgalmat, mely annak gyengítésére irányulna. Ha ennek védőfalain belül még zaklatások fordulnak is elő, tudja jól a mi népünk, mire való a kanonika visitáció és esperesi hivatal, fog az előtt magának jogorvoslást keresni és nyerni.

Igy állapítván meg már a jus parochiale fogalmát, ebből természetesen önként következik az is, hogy minden abba való illetéktelen és felhatalmazás nélkül beavatkozást meg nem engedhetőnek és törvénybe ütköző dolognak kell tartanunk.

Papp József.

ISKOLAI ÜGY.

Ref. teológiai akadémiai az 1897/98-ik iskolai évben.

(Folytatás.)

A nem kötelezett tárgyak a konventi tantervben a következők: 1. Theol. encyklopaedia; 2. Régiségtanok; 3. Jézus élete; 4. Symbolika vagy polemika; 5. Apologetika; 6. Hermeneutika; 7. Chald és 8. Arab nyelvtan és 9. még különösebb special koll.-ok.

Ha ezeket a nem kötelezett tárgyakat nézzük a múlt évi tanrendekben, a következőket tapasztaljuk: *Debrecenben*: Jézus élete, a Symbolika és az Apologetika adatott elő, még pedig az első és az utolsó tárgy féléves volt 3—3 heti órával, míg a Symbolika, mint szintén féléves, heti 6 órán, a mi mindenestre a rendes tárgyak rovására történt. Megemlítendő, hogy Debrecenben az első-félévben ezeken kívül még két külön special-kollégium is adatott elő. *Kolozsváron* egyetlen nem kötelezett tárgy

sem adatott elő. *Pápán* a symbolika mind a négy év-folyamnak egész éven át heti két órán; a heidelbergi káté egy féléven át, mind a 4 év-folyamnak heti egy órán; a 3—4 éveseknek a második félévben heti 3 órán a poimenika és a belmissio, s úgancsak ezeknek, de egész éven át, heti 2 órán, a Jézus élete. *Sárospatakon* a theol. encyklopédia adatott elő a 3—4 éveseknek egész éven át heti 2 órán s dogmatikai seminárium volt ugyanazok részére a II. félévben heti 1 órán. — Nyilván látható, hogy *Debrecen* és *Pápa* sokat adott, de a rendes tárgyak rovására, míg *Sárospatakon* a rendes tárgyak előadásával igyekeztek a követelményeknek megfelelni, bizonyára abból a célból, hogy épen az *átmenet* a theol. akadémiaik egyikéről a másikára, ne legyen zavart okozó. S ez egészen helyén való, mert vajjon nem rendellenes-e az az állapot, ha egyik akadémiaink növendéke átmegy a másikra s ott a váltakozó rendszer miatt esetleg *hallgatás* nélkül kell szigorlatra állani?!

De köztudomású dolog, hogy nem csupán teológiai tárgyak hallgatására vannak konventi tantervünk szerint a hallgatók kötelezve, hanem az u. n. bölcsészeti tárgyakéra is. Lássuk ezt is, hogy miképen viszik keresztül a tantervet ebben a tekintetben theol. akadémiaiunk?

1. *Vallásbölcsészet*, 1 ső vagy 2 ik éven, hetenként 3—4 órán. *Debrecenben*, *Kolozsváron* és *Sárospatakon* heti 3 órán adatott elő, még pedig Kolozsváron az I—II-od éveseknek együtt, tehát itt váltakozó tantárgy, — *Sárospatakon* csak a II-od éveseknek, tehát minden évben előadatik. *Pápán* nem adatott elő (bizonyosan itt is váltakozó tárgy, noha az alább következő pontban ismertetendő bölcsészettörténeti feles órákból s a bölcsészeti speciál-koll. óráiból bátran kitelnék az évenkénti előadási óraszám!)

2. *Bölcsészettörténet* 1 vagy 2 éven hetenként 3—4 órán. *Debrecenben*: a II. félévben adatott elő heti 4 órán, az első félévben bölcsészeti encyklopédia volt heti 2 órán, a II-ikban pedig a bölcsészettörténelem mellett bölcséleti erkölcsstan heti 2 órán. *Kolozsváron* nem adtak elő ide vágó tárgyat, miután a hallgatók a tudományos egyetemen hallgatják azokat. *Pápán*: az első és második évesek hallgattak bölcsészettörténelmet egész éven át heti 5 órán, tehát többön, mint a mennyit a tanterv, mint maximális óraminimumot határoz meg; *Sárospatakon* pedig az *első- és második évesek* együtt hallgattak egész éven át bölcsészettörténetet heti 4 órán, kötelező levén két éven át a hallgatás, e mellett itt is előadatott, mint *Debrecenben*, a philosophiai encyklopaedia, az első félévben heti 4 órán s az aesthetika is, a mely mindkét helyen szerepel a special kollégiumok sorában, sőt *Sárospatakon* még egy special kollégium hirdtetett, t. i. a vallás- és művészet viszonya mint féléves tárgy, — míg *Pápán* az ismerettani problémákat hallgatták egész éven át az első és II-od évesek heti 2 órán. — Ugy tetszik nekünk e ponton, hogy akadémiaiunk nem számolnak e tekintetben a tantervnek ezzel a pontjával: „minden hallgató a 4 évi tanfolyam alatt a bölcsészeti speciál kollégiumokból legalább is annyi órát venni köteles, a mennyi a vallásbölcsészet és bölcsészettörténelem heti óráit 11-re egészíti ki.” Tegyük csak számítást e tekintetben: pl. *Sárospatakon* a II-od éves theológus, a mikor alapvizsgálatra jelentkezik, hallgatott: az első évről egész évi 4 órát bölcsészettörténelemből, 4 órát a philosophiai encyklopaediából egy félévről; a második évről 3 órát a vallásbölcsészetből egész éven át s 4-et ismét a bölcsészettörténelemből egész évről. Vajjon nem több-e ez, mint a mennyit a tanterv kíván? . . . De hogy e ponton mindenki előtt tisztább legyen a megterhelésről alkotható kép, rá kell mutatnunk még arra is, hogy

épen Sárospatakon s mellette Debrecenben nem csupán a vallás-bölcsészet s bölcsészettörténelem és ennek egyes specialis részei szerepelnek a tanrendben, hanem más a *bölcsészeti szakhoz* tartozó tárgyak is. Így pl. *Debrecenben* is és *Sárospatakon* is ott van, mint féléves s heti 4 órás tárgy: a *művelődés története* és a *legújabb kor története* is, a melyek közül mindkettőnek kötelezett hallgatói a sárospataki theológusok, a kik aztán e mellett még a magyar irodalom-történetet is hallgatják, még pedig kötelezőleg, a melyet *Debrecenben* sem adnak elő.

Nem mondunk valótlan, ha azt állítjuk, hogy az I. és II.-od évi theológiai tanfolyam tulajdonképen *bölcsészeti tanfolyamnak* tekinthető, annak különösen az első évi, a mely a héber és a görög nyelven s a ker. egyh. történelmen kívül másat, mint bölcsészeti tárgyat nem hallgat. Mert alkalmazzuk csak a mathesist a II-ik évet végzők tantárgyaira, mi lesz az eredmény? Nem más, mint az, hogy a konventi tantervnek ezt az intézkedését, a mely az összes bölcsészeti órák számát 11-ben állapítja meg, a 4 éven át sokszorosan túlhaladjuk. — Szerény véleményünk szerint ez a theológiai tudományok rovására történik. Természetesen annak nem vagyunk barátjai, hogy ezeket a bölcsészeti tárgyakat gyökerestül vessük ki, hanem annak határozottan hívei vagyunk, hogy *kellő redukálásokat kell rajtuk véghez vinni!* A theol. speciál-kollégiumokra nem jut idő az I. és II. éven, mert túlterhelés van, holott pedig a kezdőkkel kellene sokat, igen sokat megismertetni abból az óriási tudomány körből, a melynek theológia a neve.

(Folyt. köv.)

L. O.

KÖZÉLETÜNK.

A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület 1843. évben alapított „Papi özvegy- árva-tár”-ának módosított alapszabály-tervezete.

I. Tagok.

1. §. 1. A tiszáninneri ev. ref. egyházkerületben alkalmazott lelkészek kötelezőleg. Tanárok, tanítók tagokul többé nem fogadtatnak el; a kik azonban már közülök tagok, azok továbbra is bent maradhatnak, de kilépni is jogosítva vannak, mely esetben befizetett díjaikat kamat nélkül visszakapják.

2. A díjfizetést teljesített lelkészek, tanárok, tanítók özvegyei és árvái.

2. §. A hivatalától örökösön megfosztott intézeti tag özvegye s árvái csak azon esetben bírnak ellátási igényekkel, ha a megfosztott díjfizetéseit haláláig folytonosan teljesítette; ellenesetben a megfosztottnak, özvegyének, vagy árváinak a befizetett díjak egy összegben kamat nélkül visszaadtnak.

II. Az intézet jövedelmei.

3. §. 1. Az egyházkerület által kezelt „Papi özvegy- árva-tár” tőkéjének kamatai.

2. A tagok részéről egyszersmindenkorra fizetendő belépési díjak. A belépési díj a tagsági díj tizszerese (20, 40, 60 frt), mely összeg 5 év alatt egyenlő évi részletben fizetendő; a lejárt és be nem fizetett részlet után 5% késedelmi kamat számíttatik.

3. Az évi tagságidíjak 3 osztály szerint 6, 4, 2 frtjával.

4. Kegyes alapítványok.

5. Az e. k. közgyűlés által elrendelt évi gyűjtések.

6. Az egyházkerület tűzbiztosítási pénztárából évenként 200 frt. Ezen szakasz 2, 3, 4, 5, 6. pontjai alatt felsorolt jövedelmek folyton tőkésítendőek és évi ellátási illetményekre semmi körülmények között sem fordíthatók.

4. §. Más egyházkerületből jött lelkészek kötelesek belépési és évi tagsági díjaikat lelkészi hivatalba léptüktől számított 5% kamat és a kamatok kamatjával együtt azonnal készpénzzel, vagy kötvénnyel befizetni.

5. §. Az alacsonyabb díjosztályból magasabba lépni szintén csak az előző 4. §-ban meghatározott módozat szerint lehet.

A magasabból az alacsonyabb díjosztályba átlépni nem lehet.

6. §. Az évi tagsági, valamint a belépési díjak minden évben az egyházlátogatók által szedendőek be.

7. §. Az egyházkerület kötelékéből más egyházkerületbe távozott intézeti tagnak befizetett belépési és évi díjai kamat nélkül visszaadtnak.

III. Az évi ellátás.

8. §. Az évi ellátást az özvegy és árvák a férj, illetőleg az apa által fizetett díjosztály arányában élvezik.

9. §. Évi ellátási illetményül a megelőző évi e. k. számvevőszék alkalmával megállapított tőke 6% kamata osztatik ki oly formán, hogy a számvevőszék a számadások megvizsgálása alkalmával határozza meg az egyes osztályokra eső illetményeket kerek összegekben, a törzskönyvbe vezetett jogosultak száma szerint s ezen illetmény minden év május hava 1-én esedékes utólagosan. A kamat-jövedelem felmaradt része mindenkor a tőkéhez csatolandó.

10. §. Az özvegy az ellátási illetményt huzni kezdi férjének, az árva pedig atyjának halála után, midőn az annak hivatala után járó javadalmazást élvezni meg szüntenek.

11. §. Az özvegyre nézve megszűnik az évi ellátás, ha meghal, vagy ha újra férjhez megy, azon félév végével, melyben halála, vagy újra férjhez-menetele történt.

Az árvákra nézve, ha meghalnak, ha a fiuk életök 24 évét betöltötték, sőt addig is, ha állandó keresetmódhoz jutottak, a leányokra nézve pedig férjhezmenetelök idejekor, vagy korábban is, ha valamely, megélhetősöket biztosító állandó keresetmódhoz jutottak.

Elveszti ellátási jogosultságát az özvegy, ha férjének, — az árva, ha apjának halála után ev. ref. egyházunkat elhagyja és más vallásra tér, vagy felekeztenélkülivé lesz.

12. §. Ha az árva testi vagy szellemi fogyatkozása miatt keresetképtelen, évi ellátásban részesítendő.

13. §. Ha valamely intézeti tag testi, vagy szellemi fogyatkozása miatt hivatala viselésére alkalmatlanná lesz, s így hivatala jótéteményeit teljesen nem élvezheti, szintén részesítendő évi ellátásban.

14. §. Ha az özvegy intézeti taghoz megy nőül, második férje halála után a magasabb díjosztályra jogosított; az árva azonban mindenkor az atyja által fizetett díjosztály után részesül évi ellátásban.

15. §. Ha az özvegy két vagy több házasságból származott árvát tart, kik évi ellátási igényekkel bírnak, úgy ő húzza a gyermekeit illető összes eltartási illetményeket; ha azonban egyik vagy másik házasságából származott árváit nem ő maga tartja, csak az általa tartott gyermekekre eső illetményekhez tarthat igényt,

a másik rész az árva, vagy árvák közt osztandó meg. Megosztandó az évi ellátás azon esetben is, ha mindkét szüle elhalta után több árva maradt, ezek között.

IV. Kezelés.

16. §. „A papi özvegy árvatár“ tőkei s pénzei az egyházkerületi pénztár által kezelendők.

Az egyházkerületi pénztárnok által egy törzskönyv állítandó össze, melybe az igénynyel bírók kivétel nélkül bevezettetnek s külön lappal bírnak.

Hasonló törzskönyv vezetendő az egyházmegyék-nél is az egyházmegyei dékánok által.

Az évi ellátással bíró özvegyek vagy árvák fizetési ívekkel láttatnak el.

Ezen fizetési ívek beküldése s a dékánok ellenjegyzése nélkül az évi illetmény ki nem fizethető; nem fizethető ki akkor sem, ha a fizetési ív megfelelő rovatában a tartózkodási hely lelkésze által az illetőnek életben léte nem bizonyított.

Ezen fizetési ívek névre állítandók ki; így az özvegy elhaltával annak fizetési íve megsemmisítendő s ha utána árva, vagy árvák maradtak, ezek nevére állítandó ki a fizetési ív.

Az illetmények minden év május elsején utólagosan fizettetnek ki az egyházmegyei dékánok által.

A fizetési ívek azonban már január 1-én minden évben beküldendők az egyházmegyei dékánokhoz, hogy ezek az egyházkerületi pénztárnokot a hozzájuk kiküldendő évi illetmények összegéről idejében értesíthessék.

A hivataloskodásuk alatt elhunyt intézeti tagok, valamint az özvegyek és árvák elhunytáról tartoznak az egyházmegyei dékánok az egyházkerületi pénztárt az ez által kiadandó űrlapokon 14 nap alatt értesíteni, hogy a törzskönyv megfelelőleg vezetethessék.

17. §. A pénztár felett az egyházkerületi pénzügyi választmány őrökdi s határoz minden a jelen szabályzatban foglalt pontokra nézve; évi jelentését az egyházkerületi közgyűléshez terjeszti be.

18. §. Jelen szabályzat megfelelő számú példányokban kinyomtatandó. azokkal úgy a lelkészi hivatalok, valamint az intézeti tagok is ellátandók.

Dr. Finkey József.

A bánóci templom- és orgona szentelési ünnepély.

A bánóci egyház a múlt tavaszi egyházmegyei gyűlésre négy irányú építkezésről és javításról szóló költségvetést terjesztett be egyszerre elfogadás végett. Lelkészlakásukon nagyon meglátszott az idő vasfoga, ezen kissé javítani kellett; szép, minden tekintetben korszerű iskolájuk és tanítólakásuk, mely nem régen épült tetemes költséggel, — szakértők szerint a sikamlós talaj miatt, — össze-vissza repedezett, — félelmissé vált; ezt a veszedelmet is meg kellett tehát akadályozni; még a nagybuzgóságu néhai Kazinczy János kiváló áldozatkészségéből 1874-ben épült templomáról hulladozott a cément, a templom és torony vedleni kezdett. — ezt sem nézhette a lélek elpirulás nélkül; meg aztán be akarta bizonyítani a bánóci egyház, hogy az örökséget nemcsak megtartani, de fejleszteni is tudja; megérezte szíve ösztönéből, vagy látta is egy-két példából, hogy a ref. istentiszteletnek nincs sérelmére, sőt a buzgóságot határozottan emeli egy olyan templom, melyben az izlésnek, a művészetnek is engedtetett egy kis rész;

a bánóci egyház tehát még azt is elhatározta, hogy templomát kifesteti s abba egy megfelelő orgonát állít. Egyházmegyénk elismeréssel ugyan, de némi kétkedéssel fogadta ezt a sok irányú, s egyszerre megvalósítani tervezett vállalkozást, kétkedéssel csupán azért, hogy az a tervezett sok, a jóból és szépből nem lesz-e esetleg visszavonások kútfejévé, midőn e több, mint 2000 frtba kerülő építkezés nem támaszkodhatott egyébre, a híveknél történő kivetésnél; és emlékszünk rá, a féltő aggodalom hangja is felemelkedett akkor a gyűlésen, hogy nem jobb volna-e, ha a bánóci egyház az adott viszonyok közt csak a legszükségesebbekre szorítkoznék; az orgona felállítását halasztaná jobb időkre. Kifelejtettük számításunkból, vagy kicsinyeltük a keresztyén buzgóság nagy és csodás hatalmát, a mely az 1000 frtos Angster József által készített 6 változatú orgonára s a javításokra csak az egyetlen *Kazinczy Arthur*, berettői föld-birtokos s főgondnoktól nem kevesebbet, mint 1054 forintot hozott a jótékonyosság oltárára.

A kik október 16-án a kijavított diszessé tett templom és új orgonának felszentelési ünnepélyére a bánóci egyházban megjelentünk, jól eső érzélemmel konstatálhattuk; hogy „mindenek lehetségesek a Krisztus által.“ Ime a lelkészlakása, ideiglenesen, a hogy tervezve volt. meg van javítva; mellette egy teljesen új melléképület emeltetett; iskolájukat a szerető gondoskodás megerősítette, a romlás ellen védő eszközökkel látta el; de a templom, a templom, ... melynek tornyán nemzeti tricolor váltotta fel az ismeretes fekete lobogót. — öröközöld fenyői közt új ruhába öltözve, belől szépen kifestve, a khoruson egy 6 változatú orgonával ... ez már mindennél ékeesebb példája a buzgóság hatalmas forrásának! Az utcákon, a lelkészlak udvarán, a templom kerítésén belül 5—6 falu tót kálvinista népe hullámszik, — ezeknek arcáról is mintha ez sugárzanék: „mindenek lehetségesek nekünk a Krisztus által.“

Tíz órakor megkondultak a harangok, s midőn a lelkészi kar meghívott tagjai, a világi intelligens elem a közeli vidékről, az esperes vezetése alatt a a templomban megjelent, az Ur háza színültig volt telve, hívő ájtatos néppel, pedig a kint maradtak létszáma sem volt kevesebb.

Az ünnepélyes istentisztelet a 74. dicsérettel vette kezdetét, ezt követte a fenálló ének, majd a 75. dicséret, melyből 4—5 versszakot énekelt a buzgó gyülekezet, midőn felállt a szószékbe *Sárány Imre* esperes és elmondta szép, a kijavított templomot, az új orgonát megáldó és megszentelő imáját. Az imázó esperest *Péter Mihály* kisazari lelkész váltotta fel, mint ez alkalomra felkért ünnepi szónok, alapigéül választván a Móz. I. könyve XI. r. 1—9 verseit, arról a fő gondolatról elmélkedvén, hogy az Isten törvénye, akarata szerint végzett munkán áldás van, mert ez I. egy értelmet szül; II. maradandólag sikerrel épít és III. valódi, teljes boldogságot nyújt. Mig bent ekképen merítették a lelkek az örök élet ígéből, a templomon kívül maradt közönséget *Hutka József* helybeli lelkész legeltette az evangéliom szép kies mezején, tót beszédet tartván a híveknek!

Még zugott az utóének kint az Isten szabad ege alatt, midőn *Kiss Tamás* málcai lelkész állott ki a megterített asztalhoz, tartalmas beszéddel, szép kenetes hangon hívogatta a lelkeket a szent vacsorához, melynél a kenyeret *Hutka József* és *Kiss Tamás*, a bort *Sárány Imre* és *Péter Mihály* osztogatták, bizony nem kis fáradsággal, mert sokan, igen sokan

éreztek, mily felemelő és megnyugtató egyesülni a Krisztussal, a ki ebben a válságos korban, az elmék és szívek e nyugtalan harcában is, egyedül lehet ut, élet és igazság! Az Isteni tisztelet rendén a tót nyelvnek is jutott egy kis szerep az urvaesora utáni ágendában, melyet szintén *Kiss Tamás* tartott a maradi öregek látható örömére, de csak ezek örömére, mert az ifjabb generacio érti és beszéli a magyar nyelvet, különösen az oly élénk forgalmi jó iskolával bíró helyeken, mint Bánóc, — s én hiszem, hogy ha erősen arra munkálunk s mindent elkövetünk — a tősgyökeres ref. egyház e furcsa speciilitásaiban a tót egyházakban a magyar isteni tiszteletet nemcsak külső hatással lehet majd használni, mint a legtöbb helyen még ma minden harmadik vasárnap, — hanem belső és építő eredménnyel is mindenkor. De ez a kérdés majdnem kizárólag az iskolában fordul meg.

Dicsérettel kell kiemelnem e helyen *Haniszkó János* bánóci és *Kastély György* mglérsi tanítók nevét, kik az új orgonán, egymást felváltva, ügyesen játszottak.

Igy ment végbe a bánóci egyház templom- és orgona szentelési ünnepélye. A lelkészlakon tartott ebédén, mely az isteni tiszteleten jelen volt lelkészek és tanítók s a helybeli és vidéki intelligens elem részvételével szűkebb körben folyt le, de így is méltán dicsérve az egyház áldozatkészségét, s a lelkész nevének fáradságát, mintegy önkéntelenül is még egyszer elménkbe idéztük, a nap szépségét. Aztán eshetett is, esett is szó arról, hogy egy szék látása a templomban is, a közebédnél is, mintha fájt volna a néző és gondolkozó embereknek, — egy üres szék, melynek és a birtokosához hasonló előkelő állásukaként nem szabadna üresnek lennie, főképp ebben a korban, midőn az anarkhia bosszujának lihegését haljuk!... A Bánócon látottak sikereért az érdem koszorúja a lelkész mellett első sorban *Kolonay Tamás* körjegyzőt, az egyház e lelkes, minden jóra kész gondnokát és egy egyszerű, de buzgó ker. társunkat *Papcun Sz. Györgyöt*, mint gondnokot illeti.

Péter Mihály.

KÜLFÖLD.

A németországi evangélikus szövetség XI-ik közgyűlése.

Október hó 3—6 napjain tartatott meg *Magdeburgban*, a protestantizmusnak ebben az ősi és erős fészkeben, a melyről II. Vilmos császár is úgy nyilatkozott, mint a melyben „a protestáns hit történetének vaskori emléke” áll fenn. Október 3-ikán a gyülekezés volt s estve a találkozási ünnepély a „Fürstenhof” nagy termében, a hol az „Erős várunk...” eléneklése után *Storch* magdeburgi lelkész mondott üdvözlő beszédet, a melyet Magdeburg jelszavával: „Istennek igéje legyen velünk mindörökké!” — fejezett be. Az üdvözlés után a magdeburg—sudenburgi vegyes kar énekelt, a melynek előadása után *Scholz D.* berlini professor állt fel szólásra, hogy rámutasson a szövetség céljára, a mely nem más, mint a német protestantizmus önvédelme Rómával szemben, a melynek támadásait vissza kell verni, hogy Luther öröksége ne kerüljön azoknak kezébe, a kik ellenségei, a kik iránt

optimismussal nem lehet viselkedni, mert „a Róma iránti optimismus: megtagadása a hazának.” Útalt arra, hogy Róma és Wittemberg között a harc teljesen kitörhet, a melyben a protestánsoknak teljes önvédelme kell kifejtjenök. Majd a krefeldi lelkész: *Everling* szólt, a kinek egyházában tartatott a múlt évi szövetségi gyűlés s a kinek városában tartatott a jelen évi r. kath. nagy gyűlés. Beszélt erről a r. kath. gyűlésről, a mely a türelmetlenségnek volt a manifestációja, a melynek nem volt más célja, mint egy nagy pápai manővert csinálni, a melyre a protestánsoknak nem lehet más válaszuk, csak ezt kiáltani a Rajnától az Elbéig: németek! résen legyetek!...

Október 4-ikén voltak a közgyűlés megnyitásának első hivatalos mozzanatai, t. i. a városi előjáróság, a lelkészi kar üdvözlése, az istentisztelet s a nyilvános estveli összejövetel. A városi előjáróság nevében az alpolgármester, *Fischer* üdvözölte a szövetség tagjait, mint olyanokat, a kik hivatta vannak megtörni azt a sötét hatalmat, a mely Németországot a jelenben darabokra szakgatja. Biztosította a megjelenteket, hogy az új Magdeburg nem fog hátrább állani a réginél, annál, a mely a hit és lelkiismeret szabadságért vért s életet áldozott; ott lesz e város a prot. küzdők oldalán!... Az ev. lelkészek nevében *Trümpelmann* superintendens mondta az üdvözlést, a melyben hangsúlyozta Magdeburgnak a prot. szempontjából való nagy jelentőségét, mert ez a város volt az, a mely északon először fogadta be a reformációt, ez volt a protestantizmusnak vértanui városa, a mely most a szövetségi gyűlést úgy tekintí, mint egy második Gusztáv Adolfot, a szellem fegyverével az ajkakon! Az üdvözlő beszédekre *Witte* schulpfortai tanár válaszolt, meleg szavakkal köszönve meg a szíves fogadtatást, megemlékezve arról, hogy a Luther halála évében írta a magdeburgi előjáróság a sudenburgi kapu felé az ismeretes jelszót: „Isten igéje legyen velünk mindörökké!”... Ezek után a János-templomba vonultak, a hol 1524. jun. 26-ikán Luther prédikált. A tágas templomot zsufolásig megtöltte a közönség, a mely előtt a danzigi generális-superintendens, *Döblin* prédikált a 118 zsoltár 16—18 versei felett, a melyeknek tartalma a prédikátor szerint új bátorságot önt a csüggedőkbe, új életet ad az elfáradtaknak s új erőt a restülnei kezdőknek. — Az estveli összejövetel 8 órakor volt a „Hofjäger”-ben, a melynek nagy terme s karzata teljesen megtelt közönséggel, a mely ének és zenei élvezetben is részesült. Ezen az összejövetelen *Trümpelmann* superintendensé volt az első szó, a ki üdvözölte a gyűlés tagjait, a kiknek nevében hálás köszönetet mondott a magdeburgi előjáróságnak, hogy a gyűlés iránt meleg rokonszenvet tanúsít, a min nem is lehet csodálkozni, hiszen ez a város egészen protestáns jellegű. Ezután *Wächtler* halléi első lelkész beszélt, a ki a szászországi evangélikusok nevében szólott. Majd a volt jezsuita: *gróf Hoensbroeck*, lépett a szószékre, hogy a sajtó nevében üdvözölje a szövetségi gyűlést. Zajos hochokkal üdvözölte a közönség ezt a nagy férfit, a ki a jezsuitáknak ez időszerint egyik legerősebb ostromlója s meg-megújuló tetszés nyilvánulások kíséretében mondotta el üdvözlő beszédét, a melyben rámutatott arra, hogy a protestánsoknak hatalomra kell jutniok Németországban s e célból hatalommal kell rendelkezniök a közvélemény szócsovében, a sajtóban. „Mint 300 évvel ezelőtt Angliában, úgy nálunk is fel kell hangzania a jelszónak: no popery! El a pápai uralommal! Erre Germániának ismét ez lesz a visszhangja: ki akarom üzni a pápát a német területről!

Én nem akarom a pápát attól a jogától megfosztani, hogy a maga vallásos állásában befolyást gyakoroljon, mert míg katolikusok lesznek Németországban, azoknak a pápa lesz a vallásos fejük, de a pápának politikai hatalmi állásával szemben föltétlenül ki kell adnunk a jelszót: no popery! s a mi hatalom birtokosainknak öntudatra kell ébredniök, hogy ez a jelszó a német nép kebelében komoly irányú! Mi nem akarjuk, hogy a római pápának beleszólása legyen a mi benső politikai életünkbe! (Élénk helyeslés a közönség részéről) . . . Köszönöm a tetszés nyilvánítást, de kérem, hogy tetteleg is mutassák meg, hogy velem együtt nem akarják, hogy a mi népünket csak kis részben is kormányozza egy olyan ember, a ki odahagyja a maga vallásos állását s világi szerepet játszik" . . . Megmegújuló zajos hocholásukkal fejezték ki a jelenlevők a szónokkal való egyetértésüket . . . Közkívánatra a jezsuitáknak egy másik kalapácsa, a halléi öreg tanár, *Beyschlag Villibald* jelent meg tapsok között a szónoki emelvényen s a következőleg beszélt: „Egyáltalán nem készültem hozzá, hogy Önök előtt beszéljek, de egy pár szót szólok Önökhöz a szívemből. Gyermekegimtől fogva elválaszthatlan volt keblemben az evangélikus öntudat és a német nemzeti érzület! De egy evangélikus theológus legjobbnak és legbensőbbnek találja magára nézve, hogyha nincs mindig visszhangja népében. Korunk anyagiasság szellemű s az evangéliumi gondolatoktól elfordult és egyikünk másikunk, mire megvénhedett, mintha a pusztának lenne a prédikátora! Amde Mózes is meglátta késő venségében távolról az ígért földjét s szíve örömmel telhetett el annak látára. Ha ilyen napjaink vannak, mint ez a mai, a mely mint esti fény sugározza meg éltetemet. — ha szívem túláradtott érzelmekben úszik, mert látom, hallom, tudom, hogy az én honfitársaim lelkesednek a reformáció nagy gondolataiért, bizony őszintén mondhatom, szólhatok magamhoz eképen: *még sem éltem egészen hasztalan!* . . .” Leírhatlan lelkesedés követte e rövid beszédet, a melyben egy hosszú, munkás életnek önbírálata volt előadva! . . . Ezután még három beszéd hangzott el, egy a mülheimi lelkésztől, *Herdieckerhoff*-tól, a ki az ultramontán sajtónak a császárhoz s a birodalomhoz való viszonyáról beszélt s rámutatott arra, hogy az ultramontánizmusnak igazi alakját nem a diplomatikus fraktkban s nem is az ünnepélyes szereplések alkalmával kell keresni, hanem a sajtónak piszkos munkás-zubbonyaiban, mert tudnivaló, hogy körülbelül 240 újság dolgozik pápai áldás mellett, most a vallást téve politikává, majd a politikát vallássá, nem kímélve magát a császárt sem, a kit az egekig magasztalnak, ha a pápa iránt barátságot mutat, de oktatnak, ha prot. érzületének ad kifejezést! . . . A második beszédet *Gümbel* speyeri tanár mondta, a harmadikat pedig *Müller* groppendorfi lelkész a német telepítésről s ezzel kapcsolatban a római propagandáról. . . . Ez az estveli összejövetel 8 órától $1\frac{1}{2}$ 12-ig tartott s a közönség mindvégig jelen volt. (Folyt. köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Benő János*, a kisujszállási ref. főgimnázium volt igazgató-tanára, hosszas szenvedés után, élete 43-ik évében okt. 14-én meghalt. Tevékenyen közremunkált abban, hogy iskolája főgimnáziummá fejlődött. Legyen áldott emlékezetek!

— **Szilágyi Dezső nyilatkozata az egyházi adózás kérdésében.** A dunamelléki ref. egyházkerület közgyűlésén a felső-baranyai egyházmegye felterjesztése alapján szobajött az egyházi adózás kérdése is, a melyben a kerület új főgondnoka, a ki előbb a nevezett egyházmegye gondnoki állását tölté be, a következőleg nyilatkozott: egyetemes adózási rendszerről szó sem lehet; szükséges ugyan irányadó zsinati törvény, de hogy ez általánosan kötelező érvényű lenne, ez lehetetlenség. A reform ügyet nem a zsinatra, hanem a jobban értesült egyházmegyékre kell bízni. Elve, hogy a zsinati határozat *fakultatív* legyen, tehát a viszonyokhoz képest a hívek terményben, vagy pénzben rójják le egyházi adójukat. Ez ügyben nemcsak örökké tanácskoznunk, hanem határozni is kell, mert nem használ az semmit, ha a darázs-fészket csak kerülgetik, de bele nem nyúlnak. *Égetően szükséges az egyházcsoportosítás*, mert nem abban van a baj, hogy terményben vagy pénzben adóznak-e az egyháztagok, hanem abban, hogy *igen nagy az adó szegénynek, gazdagnak s ezen nem lehet másképen segíteni, mint az egyházak csoportosításával*. Ha a teher kevesebb lesz, kevesebb lesz a jog is, mert az bizonyos, hogy a régóta külön pappal bíró egyházak eleinte rosznéven fogják venni, ha 2—3 községnek lesz egy papja. Szükségleti alap nem létesíthető, mert ez csak növelné az egyház terhét s épen azért a felsőbb hatóságoknak a közbelépésével is végrehajtandó a csoportosítás, természetesen az egyházközségek beleegyezésével, a melyeket alkalom adtán figyelmeztetni kell a csoportosításra, még pedig a kongrua törvény életbelépése után, annyival is inkább, mert nem baj, ha *feleslegessé válik a kongrua, hiszen nem az a főcél, hogy minden lépten nyomon az állam zsebébe nyúljunk*, — ne féltsük az államot, jól be van az gombolkózva. Az egyház erősítését viszzük keresztül a csoportosítással s ha a felső-baranyai egyházmegye ezt kéri, a kerület adja hozzá beleegyezését. . . . E felfogáshoz lesz szavunk, mert a minden áron csoportosítás elvének kimondása a ref. egyház életterejének gyökerében való megtámadását foglalja magában.

— **A polgári iskolák reformjának kérdésében** a közoktatásügyi miniszter az országos közoktatási tanácshoz egy leíratot intézett, a melyben a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. I. törvénycikk rendelkezéseinek szem előtt tartását ajánlja, illetőleg a polgári iskolák reformjának oly irányban való megindítását, a mely a nevezett t. cikk életbevágó módosítását eredményezze, hogy így az iskolai reform s a minősítési kérdés együtt oldassék meg. . . . Maga a polgári iskolai tanárok országos egyesülete a reform kérdésében a jogosítást állítja előtérbe s kívánja, hogy a polgári iskola képesítsen 11 féle köztisztviselői, s magán s társulati tisztviselői állásra, a melyekhez főiskolai tanulmány nem kell.

— **Magyar református templomot építenek** Amerikában a *south-chikagói* egyház tagjai, a kik szept. 25-én tették le a szokásos ünnepélyes szertartások között az Ur leendő házának alapkövét. A templom 1700 dollárba kerül, s 26 láb szélességi, 40 láb hosszúsági nagyságban épül pince helyiséggel, a mely vasárnapi iskolául s gyűlés teremül fog szolgálni; a torony 75 láb magas leend. — Magyar ref. templom épül Trentonban is, a melynek alapkövét e hó 23-án tették le. — Megemlítjük, hogy a pittsburgi missiói állást *Konyha Pál* volt nagy-bozsvai lelkész e hó 20-ikán foglalta el.

— **A római katolikus egyház hódítása a házasságkötések révén a ref. egyháztól.** A folyó év II-ik negyedében, ápril-május és június hónapokban, — r.

kath. völegény 543 lépett házasságra *ref. nővel* s meg-
egyezés létesült: 113 esetben, a melyek közül: 79.
esetben az apa, 34-ben az anya vallásának a követését
állapították meg a leendő gyermekek részére, tehát
ezen az úton **45 családot veszítettünk el**. Ugyanez
alatt az idő alatt *ref. völegény*: 633 esetben kötött
házasságot r. kath. nővel s megegyezés jött létre:
180-szor, még pedig az apa javára: 47, az anyáéra:
133 esetben, tehát **egyházunk hátrányára: 86 eset-
ben**. A második évnegyedben tehát **összes vesztesé-
günk: 131 család!!** . . . Rekriminálásnak nincs
helye e szomorú statisztikánál, hanem szükség van a
pásztorok legmagasabb fokú éberségére s lelki ismer-
retességére!

— **A vatikán** kétségbeesetten kereste az eszközöket,
a melyekkel Vilmos német császárnak jeruzsálemi uta-
zását megghusithassa. A német birodalom hatalmas ural-
kodója ugyanis elhatározta, hogy a Jeruzsálemben épített
német protestáns templom felavatására elmegy nejével s
kisérétével s egyuttal látogatást is tesz a török szultán-
nál. Maga az elhatározás híre is bombaként hatott a
pápai udvarra, a mely semmiképen sem akarja, hogy a
protestantizmus „a szent földön” gyökeret verjen; most
pedig, hogy a császár már útban van Jeruzsálem felé,
egészen oda vannak a jezsuiták s mindent elkövetnek,
hogy a „keresztény papok” még csak ne is mutatko-
zzanak az „eretnek” fejedelem Jeruzsálemben léte alatt s
ezzel tüntessenek a protestáns áramlat ellen. Sokkal in-
kább hajlandók a muhamedánizmusnak engedni, mint a
protestantizmusnak, mert bizonyára úgy vélekednek,
hogy ez utóbbi csakugyan „mérge”, míg amaz „or-
vosság”. . . Nagy lelki vakságra mutat e gondolkodás, . . .
dehát lehet-e más a vatikánban, mint lelki sötétség?! . . .
Megemlítendőnek tartjuk, hogy a német császár ez útjá-
ban **Zelenka Pál** magyar luth. püspök is részt vesz.

— **Előfizetési felhívás.** „**Temetési beszédek**”
címmű munkámmal kopogtatok a prot. egyház-irodalom
csarnokának ajtaján, várva lelkészársaim részéről a biztató
„szabad”! választ, hogy oda beléphessenek. A beszédek
egyszerűek és igénytelenek, mint a kör, a melyben meg-
születtek; mint a mi falusi gyülekezeteink, a melyek
számára írva vannak. A munka kiadására azon remény-
ben határoztam el magamat, hogy lelkészársaimnak, a kik-
nek az újabb egyházi törvények értelmében minden
koporsó felett meg kell állaniok és ebből kifolyólag ide
vonatkozó teendőik is tetemesen megsaporodtak, legalább
néhány esetben szolgálatukra és segítségükre leszek . . .
Jogos volt-e ez a reményem: azt a munka kelendősege
fogja megmutatni. A mű körülbelül **10 év terjedelmű
lesz és 28—30 beszédet** fog tartalmazni. Az előfize-
tési ár **2 korona**, mely hozzám lesz küldendő **Felső-
Mérára** (Abauj-Torna.) A netaláni tiszta jövedelmet
egyházi célra fogom fordítani. Tisztvársi szeretettel
és tisztelettel vagyok Felső-Mérán, 1898. okt. hó 25-én.
Hallgató János, ev. ref. lelkész.

**Figyelmeztetés! Felhívjuk t. olvasó-
inkat, hogy a lapunk 41 számához mellékelt
posta-utalványokon feltüntetett hátrálékos elő-
fizetési összegeket szíveskedjenek kiadóhivata-
lunkhoz posta fordultával eljuttatni. Azok
részére, a kik november 4-ikéig nem tesznek
eleget előfizetési kötelezettségüknek, a lap kül-
dését beszüntetjük.**

A kiadóhivatal.

HIRDETÉSEK.

AMERIKAI ZSEBÓRÁK.

Jótállással, hogy a nickel színét nem változ-
tatja, szerkezete pontosabb és jobb, mint a
legdrágábbaké.

Ára darabonként 3 forint.

Jótállás mellett, míg a készlet tart. — Hozzá
ezüstös óralánc **60 kr.**

ÖNBERETVÁLÓ KÉSZÜLÉK.

Fox, valódi solingeni gyártmány, sok kiállításon
kitüntetve. Gyakorlás nem kell. Megvágás ki-
zárva. Tiszta és kényelmes munka. Bőrbeteg-
ségtől megment. Tartós és pénztmegtakarító.

Darabja 3 forint.

A penge *** csillagos acélból és a többi részei
alpaccából vannak.

Egy külön penge hozzá 1 forint.

Megrendelhető:

POLLÁK SÁNDOR főbizományosná

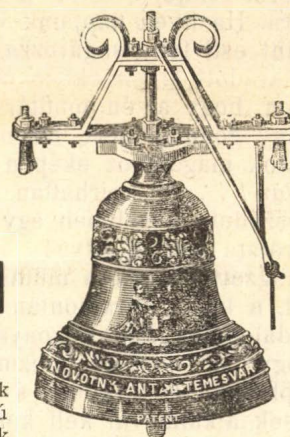
BUDAPEST, V. ker., Kálmán-utca 17.

Gyűjtőknek 5 darab után egy darab ingyen küldetik.

4—12

20—18

Novotny Antal

harang- és ércöntődéje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek
és községeknek minden nagyságú
harangok újra, illetőleg új harangok
és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elké-
szítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett,
vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat
könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a meg-
repedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált **többször kitüntetett átlu-
kaszott szabadalmazott**

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é.
így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom
továbbá régi harangok vertvaskoronávali felszerelését, vertva
harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300
kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költség-
vetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálók

Novotny Antal Temesvár, Gyárvaros.

Felölös szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Ave Caesar, morituri te salutant.” *Quintilianus.* — „Ref. theol. akadémiaiunk az 1897/98. iskolai évben.” *L. O.* — „A közönséges törték tanítása a népiskolában.” *Kötsé István.* — „Kónya Ferencz emlékezete.” — *y* — „A szürthei ev. ref. egyház örömnépe.” *Szölössy Gyula.* — Prédikációs könyvek. *Faludi Pál.* — „A németországi evangélikus szövet-ség XI-ik közgyűlése.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Ave Caesar, morituri te salutant!

A római gladiátorok szokásos jelszavával üdvözljük Magyarországot kultusz miniszterét a halálra ítélt jogakadémiák nevében!

Mert ime elvégeztetett. . . .

A mitől régen félünk lehetett már, a mit a vést-lő felbókból előre sejtettünk, a mi lelkünket oly méltó aggodalommal töltötte el, ime szomorú valóvá lón. a jogi szakoktatás reformjáról szóló legújabb törvényjavaslat kimondta a jogakadémiák nagy részének megsemmisítését, négy protestáns és egy r. katolikus régi tanintézetet követel áldozatul. Több mint száz évnek ragyogó dicsőségét, a protestantizmus talajában gyökerező, annak szellemvilágából táplálkozó jogakadémiánkat, alma materünk e féltett gyermekét is fenyegeti a szomorú enyészet. S tudjuk-e miért? Nem teljesítettük-e híven köteleességünket a tudomány, a szellemi élet mezején, nem töltöttük-e be hivatásunkat, midőn ápolni igyekeztünk a hazaszeretet és vallásosság magasztos eszméit, nem adtunk-e a hazának oly férfiakat, kik közül sokaknak neve arany betűkkel van megörökítve a történelem lapjain, mások pedig, kikről közelebbről nem is szól az ének, nem szorgalmatoskodtak-e a múltban, s nem vesznek-e részt a nemzeti állam megalakulásának nagy munkájában ma is? Elfogult, felekezeti szellemben tárgyaltuk-e a tudomány igazságait, a katolikus egyházban új életre kelt thomisticus rendszer analógiájára szűk korlátok közé szorítva, megelőve a vizsgálódás és kutatás szabadságát, nem voltunk-e képesek lépést tartani a lehanyatló század rohamos fejlődésével, nem volt-e ifjúságunk szellemi kiképzése eredményekkel telt, mint erről az érdekelt jogász-közönség folytonos elismerő nyilatkozata tanúskodik?

Ezek voltak-e az okok nem kutatjuk, a 17. §-ból álló javaslatból úgy sem lehetne megtudnunk. Múltunkban soha nem volt öröm, jövőnkben soha nem volt remény! Nem volt öröm, de ez nem rajtunk múlt, hanem mert folytonosan nélkülöznünk kellett a tanügyi kormány jóakarátát, mely a helyett, hogy felkarolt, védett és biztatott volna, mint a kultura szerény, de szorgalmas tényezőit szokás, bizonyos előítéletet, ellenszenvet keltett még másokban is a felekezeti s különösen a protestáns jogakadémiák iránt; most pedig, midőn a

jogi szakoktatásnak nagyszabású gyökeres reformját vártuk éveken át tartó nagy érdeklődéssel, midőn valahára eljutottunk a rendezés küszöbéhez, kegyesen megkaptuk a szabadságot, hogy életünket nem veszik el, hanem arra kényszerítenek, hogy önmagunk vágjuk ki intézményeink százados hajtását, vagy ha nekünk jobban tetszik, nézzük annak lassú sorvadását tehetetlenül.

Évek óta hallottuk, hogy a jogi reformmal kapcsolatban meg kell oldani a jogakadémiák kérdését is, s erre a tanügyi kormány legczélszerűbbnek azon módot találja, hogy egyes jogakadémiák, melyek királyi táblák székhelyein vannak, vizsgáló bizottsággal láttassanak el, a többiek (Eperjes, Eger, Kecskemét, M.-Sziget, Sárospatak) ellenben államvizsgák felvételére nem jogosíttatnak. Nem nehéz bebizonyítani, hogy ez elvnek tanügyi szempontból nincs semmi értelme, semmi plausibilitása, hogy mégis belekerült az új javaslatba, egyszerű okát az képezi, hogy kedvező alapot és módot teremtett a tanügyi kormánynak a felekezetek elnyomására.

S e törekvés a protestáns jogakadémiákkal szemben nem kelti-e föl az ellenállás érzetét éppen most, midőn csak nem régen láttuk, hogy az állam fenhatósága alatt álló pozsonyi jogakadémia egyik tanszékéhez a katolikus vallás, mint alapfeltétel volt feltüntetve, oly elv, mely a maga ridegségében még az abszolút uralom idején sem követeltetett.

De ez elbánás, a mellett, hogy — mint ki fogjuk mutatni — egy lépéssel sem viszi előbbre a tanügyi érdekeit, az általános politikai felfogás szempontjából egyenesen veszedelmesnek is mondható.

Az 1790—91:26. t.-cz. ugyanis, midőn az alsóbb és felsőbb tanintézetek felállítására való jogot a két protestáns egyház számára törvényileg biztosítja, megadja egyszersmind a legmesszebb menő autonomia jogát a „tanítás és tanulás formájának és rendjének inézésére.” Ez utóbbi, mint tudjuk, a kormánynak egyre növekvő beavatkozása folytán napról-napra illusoriusabbá, a jogakadémiáknál pedig, melyek az utóbbi időben teljesen a miniszter intenciói és szabályai alá kerültek, egyenesen semmivé lett; most pedig midőn a tanintézetek fentartására való jog nem semmisítetik meg, de a gyakorlatban annak érvényesítése tétetik lehetetlenné, a törvény megkerülésével, administ-

ratív intézkedés által legnevezetesebb jogainktól látjuk magunkat megfosztva, melyekre pedig a protestantismus mindig büszkén hivatkozott, s a melyekkel szemben még az absolut uralom ellentétes intézkedéseinek is meg kellett idővel törniök. Egyházi életünknek, jogainknak eme hatalmas védbástyája ime lassan csaknem darabokra tört, pedig azért vívták-e ki az ősök hosszú küzdelemmel, nagy politikai belátással e sarkalatos törvényünket, hogy egy század múlva, a tanzsabadság általános uralmának idején, attól megfosztassunk s egygyel több legyen azon törvények száma, melyek tartalmukból kivetköztetve, megtépve ott diszelegnek a corpus juris elsárgult lapjain? Lemondunk-e róla némán, küzdelem nélkül, vagy követni fogjuk az ősök példáját, kik jogaikat, ha kellett vérükkel is oltalmazták nem annyira magukért, mint az igazságért s értünk a gyenge utódokért? Van e szomorúbb, szívszakgatóbb látvány annál a pusztulásnál, mely a jogok és törvények íterén történik, pedig ezek parancsa szent, mert az egységes állam akarátának képezik alkotórészeit.

Aggodalommal, nagy figyelemmel vártuk, mit hoz számunkra a jövő, jól esett hallanunk mindannyiszor a biztató szavakat, melyek a közoktatásügyi budget tárgyalása alkalmából évenként elhangzottak, s midőn a fontos kérdés, melyet egyik kormány a másiknak hagyott örökségül, megoldásfelé közeledik, eszünkbe jut a régi közmondás: „Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus.“ A javaslat alapelveit tisztán látjuk már, ha indokolását és részleteit teljesen és behatóan nem ismerjük is, mérlegelni tudjuk eredményeit s addig is míg jogakadémiánk elaboratumában és az egyetemes Konvent előadójának részletes memorandumában tüzetesen megvilágíttatnak azon kérdések, melyek az új javaslat részleteit képezik, szükségesnek látjuk reá felhívni egyházkerületünk s általában a protestáns közvélemény szíves figyelmét.

A szabadelvű kormányának, melynek azon nemes feladat jutott osztályrészül, hogy ápolja és kegyelettel őrizze a haza bölcsének fáradságos munkával megszerzett s az utódokra áthárított örökségét, a tanügyi téren is csak az oly politikát lehet követnie, mely az igazi szabadság alapjaira van építve. Ez azt jelenti, hogy politikájának, ha igazán szabadelvű akar lenni, a lényeges szabadságot kell biztosítani, vagyis olyannak kell lennie, mely az egyéni és társadalmi cselekvés s ily módon az anyagi ügy, mint szellemi élet terén beálló fejlődést ne kösse rideg, szűk korlátok közé, hanem óvja, ápolja és czélszerűen vezesse, kiindulva azon elvitázhatatlan alapelvből, hogy a szabadság és rend, mint a politikai élet két fentartó tényezője, nem ellentétes egymással, hanem helyesen összhangba hozatván, azon alapot képezi, melyen az állami élet nagyszerű organisatiója felépül. Magasztos elv ez, melynek classicus kifejezését a jogok védelmezésének halhatatlan mestere maga adta meg, midőn kimondta, hogy a „szabadság másokkal megosztva nem fog, sőt erősödik és annál biztosabban áll, minél többben lehetnek részesei.“ Fentartatott-e ez a szellem, annak kutatása nem ide tartozik, de vajjon kiérezzük-e azon javastatból, mely most előttünk fekszik s hivatva van, hogy a jogi oktatás viszonyainak czélszerű szabályául szolgáljon? Fájdalom, nemmel kell felelnünk. Mintha az absolut idők sorvasztó szele érné arcunkat, pedig azt hittük, hogy az alkotmányos élet helyreálltával ennek már örökre vége lett.

A javaslat visszatérés, de nem a múlt hagyományaihoz, hanem Thun szelleméhez, a mely megkötötte,

lenyűgözte a felekezetek vitális jogát, hogy felsőbb oktatásügyük szervezetében, saját hatáskörükben önállóan intézkedhessenek. Hol van a javaslatban a követetesség, hol a haladás, a tanügyi, politikai czélszerűség, hol a gyökeres reform? Mindez jó részben hiányzik, hanem benne egy sereg félrendszabály, visszaesés, végig vonul benne a felekezeti jogakadémiák iránti ellenszenv, s itt-ott egy kevés komikum is. Indokolni akarjuk állításunkat, vizsgáljuk tehát főbb pontjaiban a javaslat intézkedéseit, rontsuk le a tévedéseket, mert „Detruire une erreur est plus, que decouvrir une verité.“

Hogy a javaslatban nincs következetesség, ezt nem nehéz kimutatnunk. Hosszu időn keresztül, egészen a mai napig, az volt a tanügyi kormány álláspontja, hogy a jogi reform kérdésével kapcsolatban a jogakadémiák is rendeztessenek és pedig oly módon, hogy színvonaluk emeltetvén, versenyképesekké tétessenek (t. i. az egyetemekkel szemben) s egyszersmind valóságos facultásokká kiépíttessenek, s ez által hivatva legyenek a harmadik egyetemet előkészíteni. Ez nyilatkozott meg a gróf Csáky által e tárgyban 1892 dec. 12-én beterjesztett javaslatban; ezt jelentette ki a kuituszminiszter úr a legutóbbi években a közoktatásügyi költségvetés alkalmával mondott beszédeiben; ez elvet hangsúlyozták a közoktatásügyi bizottság tagjai ez évben is. Mit értettünk mi a versenyképesség alatt? Bizonyára nem azt, a mit az előzmények után nem is várhattunk, hogy a létező jogakadémiák száma felére redukáltassék, hanem, hogy az összes jogakadémiák (álamiak és felekezetiiek egyaránt) a tanrendszer megváltoztatása, egységes szabályozása s különösen a kötelező doctoratus eltörlése által, valamint czélszerű berendezésük által fellendüljenek s az állam támogatása által védelmet nyerjenek a központ felszívó törekvése ellenében. Lehet-e ott versenyképességről szó többé, ha a jogakadémiák fele részben megsemmisítenek, holott azt semmi ok nem kívánja, mert tényleg szükséges intézmények, melyek, mint hallgatóik jelentékeny száma s utóbbi időben nyert lendületük is mutatja, nem veszítették el még lábuk alól a talajt s melyeket ma — midőn a harmadik egyetem kérdése még mindig korai — a tanügyi kormány sem tudna másokkal pótolni. Következetes-e tehát a javaslat, midőn nem a létezők megtartásával és fejlesztésével, hanem jó részben megdöntésével, egészen elejti a versenyképességet?

De nézzük, megfelel-e a haladás és politikai czélszerűség követelményeinek?

Ha egy alapos reform megalkotásáról van szó, annak mindenekelőtt a tanrendszer kérdését kell helyesen szabályozni kapcsolatban a vizsgálatok megoldásával. E tekintetben tétetnek ugyan intézkedések, de alkalmasak-e ezek arra, hogy a mostani zavaros állapotok helyére maradandóságot biztosítsanak? Az első, a mi szembevetődő, a javaslat sajátos felfogása a hét félévet illetőleg s ellentétes állásfoglalása az egész ország jogász-közvéleményével szemben. Évek óta sürgettük a 7 félév eltörlését, rámutattunk nem egyszer a azon képtelen helyzetekre, melyek ebből származnak, kifejtettük, hogy a jogi és politikai tudományok mai óriási terjedelme mellett 8 félév is alig elegendő, hogy a hallgató a legelemibb dolgokat is elsajátíthassa. Sürgettük és sürgették az összes jogakadémiák a 8 félév csorbitatlan helyreállítását, s e helyett kimondattott a 7 féléves rendszer, a mi mellett aztán nem csoda, ha előkelő politikusaink közt is számosan azon balvéleményben vannak, hogy a jogásznak nem is kell tanulnia. E mellett a tárgyak mai összezsugorodott

állapota tovább is megmarad? holott épen az lenne a helyes cél, hogy azok hosszabban és kimerítőben adassanak elő. A tanrendszer kérdésében a javaslat ha nem is tisztán, de úgy látszik a bifurkáció terére lép, ezt a vizsgákra való intézkedés is mutatja, mely a jog és politikai studiumokat egy-egy csoportba foglalva külön vizsgálat tárgyává tette. A politikai tudományok közül némelyek számüzetnek, ezek az észjog (helyesebben jogbölcselet) és politika. Amazt régóta rossz szemmel nézik az u. n. tételes jogászok, pedig mint általában a philosophiának, úgy ennek is azon szép feladata volt, hogy szárnyakat adjon a tudománynak, bár a mai jogbölcseleti rendszerek mellett ezt, sajnos, nehezen tudta elérni. Ez okból, ha a jogbölcseletnek a vizsga tárgyai közül való kivételét nem hibáztatjuk is, annál inkább kell kárhoznunk a politikának, mint összehasonlító államjognak kiküszöbölését. Jogász ifjuságunk, a hét féléves rendszer mellett úgy sem sokat sajátított el a politikából, a szaktanárok legjobb törekvései sem vezethettek kellő eredményre, pedig kétségtelenül a politikai qualificatio megszerzése a legnehezebb feladat, helyes és alapvető elméleti ismeretek nélkül pedig egyenesen képtelenség. A közjog és nemzetgazdaságtan bizonyára az államtudományi tanfolyamon fognak előadatni s ha a vizsga tárgyai közül kivételnenek, akkor, itt csak pár studium maradna meg, miután az egyházjog, mely eddig az államvizsgálat tárgya volt az első évben vagy a második év első felében fog előadatni. A jog- és államtudományi tanfolyamra való elkülönítés a harmadik és negyedik éven ma is megvan, e tekintetben a javaslat újat nem foglal magában.

De nem találunk benne újítást, bizonyos fejlődésben levő s a külföldi tanintézeteknél több helyen elfogadott studiumok tekintetében sem. Hiányzik az összehasonlító magánjog s az osztrák jognak ebbe való beolvasztása, a mi pedig a positiv jogot művelők helyes kiképzésére nélkülözhetetlen.

A mi a vizsgarendszer reformját illeti, a legnagyobb tévedésekkel e ponton találkozunk. A javaslat, midőn a két alapvizsgát eltörli, annak helyére az u. n. történeti vizsgát teszi, melynek tárgyai a római jog, jogtörténelem és az egyházjog lesznek. E csoportosítás, mely az egyetemen az 1874. szervezet előtt is fenállott, különveszi a historiai tudományokat, nem kifogásolható, de idejét a második év végére kellene tenni, mert az egyházjoggal, melynek tartalmát az új egyházpolitikai törvények szerfelett kibővítették, a vizsgálat tárgyai rendkívül megnöttek. A ma is fenálló két államvizsga, — melynek tárgyaiban, mint láttuk, történetek kisebb változások — két írásbeli vizsgálatat tolthat meg, melyek a szóbeli vizsga után teendők. A sorrendet célszerűbbnek találnánk úgy változtatni, hogy a szóbelit az írásbeli vizsga előzze meg, mint az általában szokás, bár nem habozunk kijelenteni, hogy az írásbeli dolgozat készítését — mely a gróf Csáky-féle javaslatból vétetett át, — nem tartjuk célszerűnek. Az elméleti tételek kidolgozására kényszerített jogász itt még csak felületes munkát végezhet s emlékezet után egyszerű fogalmazási gyakorlatot készít majd, mert segédforrások nélkül s pár órai rövid idő alatt egyebet tőle nem is várhatunk. A fogalmazás szabatos elsajátítása pedig a szemináriumok feladata.

A kötelező doctorátus eltörlése s a vizsgálati bizottságok összeállítása még azon kérdések, melyekkel részletesebben kell foglalkoznunk.

Régi óhaj volt, hogy a doctorátus igazi értelmének helyreállítása s a budapesti egyetemen előállt

túltömöttség ellensúlyozása végett meg kell szüntetni a doctorátus általánosan kötelező voltát. A javaslat ezt ki is mondja, de ugyanakkor a tantárgyak körei szerint specificált külön tudorságot teremt a hiteltörvények, a polgári törvénykezés, a pénzügyi tudományok stb. tekintetében. A javaslatnak ezen intézkedéseit nem tudjuk megérteni; mi, a kik a napjainkig fenálló államtudományi tudorságnak sem tulajdonítottunk semmi jelentőséget, el nem képzelhetjük, hogy azok, a kik egy szakból a vizsgát sikeresen letették, épúgy használják a tudori címet, mint a kik összes jogi és politikai studiumok elméleti részét kimerítőleg elsajátították s e minősítő legmagasabb fokozatot megszerezték. E rendelkezés a tudori fokozatnak még minősítő hatásában is teljes leszállítására fog vezetni.

A vizsgálati bizottságok — mint a javaslat mondja — csak táblai székhelyeken levő jogakadémiák kebelében, tehát a jelenleg fenálló jogakadémiáknak csupán felerészében fognak szerveztetni. A többi tanintézet hallgatósága oda lesz kényszerítve, hogy valamint az abszolút rendszer idején, úgy most is azon jogakadémiákban állja ki a vizsgát, a hova az illető jogakadémia törvénykezési tekintetben tartozik. A helyett, hogy az a két három királyi táblai bíró — ha már mindazon ezekre van szükség — jönne el az egyes jogakadémiák kebelében megtartandó vizsgálatokra, ki lesznek szolgáltatva a vizsgázók egy egészen más vizsgálati bizottságnak, s habár uti költségük megtérített is (a mi a javaslatnak minden érdekessége mellett is kissé komikus intézkedése), a hallgató sohasem tudhatja a jóakaratsnak minő fokával fog ereá nézve egészen ismeretlen bizottságban találkozni s e mellett azon veszélynek tétetik ki, hogy a táblai bírák, mint par excellence gyakorlati juristák előtt, a gyakorlati élet köréből vett, vagy elméleti, de nehezebb kérdések miatt készültsegüket nem fogják eléggé igazolhatni. E mellett a vizsgálati bizottságok ezen összeállítása, minő alkalmas lesz majd a tanári tekintély fokozatainak megállapítására és csökkentésére még saját hallgatóinak körében is. *Pedig a tanári tekintély és életállás megvédelmezése a mi specialis magyar viszonyaink között épen a tanügyi kormányzat legelső feladata. Szorgalommal és kitartással dolgozni egy hosszú életen át, önmagunkat és másokat művelni nap nap után, felhasználva minden percet az idegfelesztő munkában, nehéz, de magaslatos hivatás, melyet nagy lelki gyönyörűséggel a jutalmat önlelküismeretünkben keresve folytatunk; de az alárendelt szerep, a megaldztatás, melylyel saját hajlékunkban épen a védelmünkre hivatott tanügyi kormány részéről sujtatunk, méltán fájó érzelmeket, aggodalmakat teremt; bár meg vagyunk győződve, hogy saját kormányzó főhatóságunk bölcsesége, jóindulata és szeretete segélyünkre lesz, hogy e szomorú szerepre soha ne legyünk kárhoznatva.*

Felkérjük tehát az illetékes magasabb tényezőket, — kik egyébiránt úgy is hivatalos alakban fognak e kérdéssel találkozni, de különösen a protestáns egyház szívéhez közel álló kormányférfiakat, mentsék meg a multnak szent hagyományait, ha kell, tekintélyük egész súlyának felhasználásával keljenek védelmére az új javaslat által már is discreditált jogakadémiáknak. Ezt várja tőlük a magyar kultúra igazi érdeke, ezt várja egyházuk, melyhez közülök a legtöbbeket egy egy szent eskü csatol. Az ellenállás sikerre vezetend; ha pedig egyéb kötelek és szempontok erősebbek lennének az egyház iránti hűségüknél is, akkor nagyjaink által elhagyatva csendes resignatioval szomorúan kell igazat adnunk Széchényinek, ki egyszer az írta nagybecsű naplójába: „ezek az én hazámiai, kivált azok

gazdagabb és felvilágosodott része, rabszolgáknak vannak teremtvé."

Ne tépelődjünk tovább fájo és lehangoló gondolatokkal! Ha beállna is a veszély, az árnynyal együtt jár a fény, a tél után eljő a tavasz, a haldoklás után a feltámadás. Nincs állandó semmi a nap alatt. Új elvek, új intézmények emelkednek majd a régiek helyén, a virág kihajt a letarolt mezőn, s ha a szomorú időkben fájo lesz is lassú hervadásunk, a ledöntött romok felé új épület emelkedik s abban nekünk is lesz helyünk talán. Avagy ki tudja azt! Quintilianus.

ISKOLAI ÜGY.

Ref. theológiai akadémiaink az 1897/98-ik iskolai évben.

(Folytatás és vége.)

Megemlíthető végül az összehasonlítás keretében a tantervnek a *nevelés- és oktatástanra*, a *közegészségtanra* s a *modern nyelvekre* vonatkozó intézkedése, a mely az első tárgyat egy egész éven heti 3—3 órán kívánja előadatni, a *közegészségtant* egy éven heti 2 órán, a *modern nyelvek* közül pedig a németnek, franciának és angolnak a tanítását tűzi ki.

Debrecenben a *nevelést* a múlt iskolai évben egész éven át heti 2 órán adták elő, s a módszertant ugyancsak egész éven át heti 1 órán, — tehát a tantervnek megfelelő óraszámában. *Kolozsváron* ezt a tárgyat is az egyetemen hallgatják; *Pápán* az I. és II. évesek egész éven át heti 3 órán hallgatták, míg *Sárospatakon* heti 2 órán ugyanazok, mint *Pápán* s egész éven át. — A *közegészségtant* *Debrecenben* teljesen a tantervnek megfelelőleg adták elő, egész éven át heti 2 órán; *Pápán* szintén, míg *Kolozsváron* egyáltalán nem, *Sárospatakon* pedig csak fél éves tárgy heti 2 órán. A *modern nyelvek* közül a tantervben említett hármat *Debrecenben* és *Sárospatakon* hallgathatták a theológus ifjak. *Pápán* csak a német nyelvet, *Kolozsváron* pedig egyiket sem, mert az is az egyetemen hallgatandó. . . . Végül felemlítendő az is, a mi nincs a tantervben, t. i. a *gyakorlati egyházi éneklés*, a melyet *Debrecenben* és *Sárospatakon* egész éven át kötelezőleg hallgatnak az ifjak, úgy szintén *Kolozsváron* is heti 2 órán, illetőleg *Sárospatakon* heti 1 órán; *Pápán* nincs a tantervben ez a tárgy.

Ezúttal nem megyünk, nem mehetünk bele a tantervnek módosítási, átalakítási kérdésének tárgyalásába, csupán annyit jegyzünk meg, hogy a kérdést égetőnek s sürgősen elintézendőnek tartjuk, a melynek érdekében mi is el fogjuk mondani a magunk nézetét, hadd őrlődjék a tanterv változtatásának gondolata s hadd tisztuljon az egész theol. szakoktatás problémája, a melyet problémaként hagyni, egyáltalán nem lehet.

Lássuk ezek után, hogy az előadott tantárgyakat, minő számban hallgatták a theológusok, vagyis mennyi volt az ifjuság múlt évi létszáma? Ezt a következő statisztikával mutathatjuk ki:

I-ső félévben volt:

	I-ső éves	II-od éves	III-ad éves	IV-ed éves	Összesen:
Debrecenben .	9	16	8	13	46
Kolozsváron .	17	5	7	6	35
Pápán . . .	5	5	5	4	19
Sárospatakon .	11	9	13	15	48
Összesen :	42	35	33	38	148

II-ik félévben volt:

	I-ső éves	II-od éves	III-ad éves	IV-ed éves	Összesen:
Debrecenben .	8	16	9	13	46
Kolozsváron .	14	5	7	6	32
Pápán . . .	5	5	5	4	19
Sárospatakon .	11	10	13	15	49
Összesen :	38	36	34	38	146

Az ifjuság iskolai kötelességeit az értesítők tudósítása szerint általában híven teljesítette, hogy minő eredménynyel, e tekintetben a *kolozsvári fakultásról* és *Sárospatakról* van tudósítás, a mely szerint Kolozsváron az I-ső félévi szigorlaton *jeles* osztályzatot: 8; *jót*: 12; *elégségest*. 12 hallgató kapott, 3 pedig javításra utasított; a II-ik félévben pedig: *jelesül* kolloquált: 5; *jól*: 6; 21 pedig javításra utasított, a mi feltűnően csekély eredménynek mondható; Sárospatakon pedig 12 ifjú kolloquált jelesen az I-ső félévben; a II-ikban pedig: 11. Az alapvizsgálatokról a *pápai értesítő* nem számol be, a többi három igen s *Debrecenben*: 8 jelentkező közül: 1 jelesen, 3 jól, 4 elégségesen vizsgázott; *Kolozsváron*: hét hallgató vizsgázott, 6 jó, 1 elégséges eredménynyel; *Sárospatakon*: 13 ifjú vizsgázott, a kik közül 1 kapott jeles bizonyítványt. A kolozsvári értesítő a lelkész képesítési vizsgálatokról is ad tudósítást, míg a többiek nem, a mennyiben ezek már kerületi vizsgáknak tarthatók, a minthogy tényleg azok is.

A szoros értelemben vett iskolai kötelességeken kívül az önmunkásság terén is szép sikerrel forgolódtak a múlt évben theol. ifjaink, a mennyiben úgy a tanári kar által kitűzött pályakérdések megfejtése körül, mint az egyes ifjúsági egyesületekben tevékenyen működtek, különösen *Debrecenben* és *Sárospatakon*, a hol az egyesületek nagy számban vannak s az ifjak valóban versenyezhetnek egymással.

Jótéteményben mind a 4 theológia akadémián tetelesen részesültek a hallgatók — Valóban mindenütt *ingyenesek* theológus ifjaink s így az önfentartás gondoljai nem nyomják vállalkat. hanem minden erejüket a tudományoknak szentelhetik. Vajha mélyen áthatná őket ez a tudat s ne vesztegetné meg egyikőjüket sem az a könnyelmű felfogás, a mely a könnyen élésből szokott előállani, hanem teljes mértékben fegyvereznek fel magukat egyen-egyen és mindnyájan azokkal a fegyverekkel, a melyeknek segítségével diadalmasan küzdhetnek az élet nagy iskolájában. Nagy szükségünk van a mostani változott viszonyok között a jól fegyverzett lelkipásztorokra. a kik sikerrel tudnak szembe szállani a minden oldalról fenyegető áramlatokkal, a melyek épen a kálvinizmust nem egy tekintetben végromlásba akarják dönteni. Az a lelkiismeretesség, a melyet az előadónál látnak, legyen theológus ifjainknak az ösztön arra, hogy ők is *lelkiismeretes munkásokká* igyekezzenek lenni, anyaszentegyházunk boldogítására.

L. O.

A közönséges törték tanítása a népiskolában.

E lapok f. évi 39—41 számaiban Nagy S. úrtól a fenti kérdésre vonatkozólag egy pályadíj-nyertes dolgozat jelent meg, melynek figyelmes átolvasása után szükségesnek tartom a magam részéről is egyet

s mást elmondani, illetőleg a dolgozathoz pár szóval hozzájárulni.

Teljes mértékben elfogadom én is a közönséges törték népiskolai tanításának szükségességét, de az e mellett a dolgozatban felhozott okok közül többet nem tartok elég alaposnak.

Nagyon kétkem, hogy már az első emberpár ismerte volna a tört fogalmát! a cikk írója különben ezt írja: *törtszám* s mégis maga is azt mondja, hogy a *tört* leírása aligha volt ismeretes. Nem bizony, de még a tört fogalma sem; különben is tudtommal Éva nem is felét ette meg az almának, hanem csak beleharapott! A gyakorlati életre való hivatkozást elég szerencsésnek tartom.

Nem így már ismét a mértékek és pénzekre vonatkozó észrevételt. Bizony elég baj, ha nem használják kellőleg ezeknél a tizedes rendszert, mert hát a gyakorlati életben tudtommal nem csak oly részei szerepelnek a mennyiségeknek, melyek egyszerű közönséges tört által is kifejezhetők volnának. Bizony az igen tisztelt tanító úr nem hívése dacára is el fog jönni azon idő, mikor ezen mennyiségeknél csak tizedes törtékben beszélnek s plane még az óránál is!

Hogy régi számtan tudósok használták a közönséges törtét, az nem ok arra, hogy a népiskolában is tanítsuk.

Hogy előbb lett volna közönséges tört, mint tizedes: azt is tagadom. A részekre osztható mennyiség, mint egész, ép úgy tartalmazza és tartalmazta eredetileg is tized és század részeit, mint felét, harmadát, negyedét stb.

Legfeljebb az előbbieket, mint egyik másik mennyiségnél talán kevésbé feltűnő részek, nem voltak oly könnyen észrevehetőek s így nem *használtattak*, a mi egy kissé más dolog, mint a létel. Azt mondja továbbá cikkíró úr, hogy az értelem *legjobb élesítője* a szám, pedig hát bevezetése szerint a számfogalmak a *legegyszerűbbek*. S e pontnál meg hozzá van téve, hogy leginkább a nehezebbnek látszó (!) közönséges tört.

A tizedes törték megtaníthatók a közönséges törték nélkül is.

Még nagyobb tévedést látok a dolgozat ama részében, melyben arról szól szerző, hogy a népiskolában milyen mértékben taníttassék a közönséges tört. S itt szerző arra a következtetésre jut, hogy a városi és osztott iskolákban teljes mértékben, a falusi és osztatlan iskolákban csak részben taníttassék. Már vártam, hogy ez állítás után elsorolja az igen tisztelt cikkíró úr a közönséges törték azon műveleteit, melyek az osztatlan falusi iskolában tanítandók, de sajnos, e helyett csak azt találtam, hogy az ilyen iskolákban a legegyszerűbb számviszonyok veendőek fel. Ez nem részben való tanítás! A számtannál nem példák megoldásából általános tételeket és szabályt vonunk le. Az igaz, hogy mindig gyakorlati példákból indulunk ki s ha ezekből a szabályt levonattuk, további gyakorlásra is ilyen alkalmazott feladatokat adunk fel, de ha a művelet végrehajtására vonatkozó szabályt megtanítottuk, akkor már nem részben a tanítás, vegyünk fel akár mily egyszerű számokkal megadott feladatokat, mert hiszen a szabály alapján a nehezebbnek látszó számviszonyokban megadott feladatokat is meg fogja oldani a gyermek.

Nem azt akarom természetesen én sem mondani, hogy talán folytonosan ily példák veendőek fel, de vehetők ilyenek is, sőt kell is venni ezekből is.

Hogy mit akar az igen t. cikkíró úr azzal, hogy az osztatlan falusi iskolában a „viszonyoknak megfelelő

egyszerűbb módszer használatával“ kell tanítani, azt ő sem magyarázza, én sem értem. A törtékkel való számolás tanítását ő is más kérdésnek tartja, én is más alkalomra hagyom, hogy arra vonatkozólag egyet s mást elmondjak.

Kötse István.

NEKROLÓG.

Kónya Ferencz.

1857—1898.

Megrendítő gyászeset hatása alatt vonúlt be a Muzsa a miskolci ev. ref. főgymnasium diszesen felépült falai közé.

Kónya Ferencz, a classica philologia rendes tanára, Miskolc város társadalmának közbecsülésben és szeretetben állott egyik szerény tagja, életének 41-ik, buzgó tanári működésének 16-ik évében, lélek- és kedélyvilága elborulásától való félelmében aug. 16-án önkézevel vetett véget életének.

Született 1857. nov. 30-án Drágon, Kolozsmegyében. Elemi iskolát otthon elvégezvén, tudásvágya Kolozsvárra, az ev. ref. kollégiumba vitte, hol mint szegény fiú szülei gyámoltatás nélkül, önerején tartotta fen magát s végezte el gymnásiumi s ezt követő egyetemi tanulmányait.

Az ó-klassikusok iránt érzett vonzalma, rajongó lelkesedése, az érettségi vizsgálat letévése után a classica philologia tanulmányozására készítette, hogy ebeli hivatottságával majdan mint tanár szolgálja kulturánk ügyét. Egyetemi tanulmányai befejezése után a nagy-enyedi és zilahi ev. ref. főgymnasiumoknál nyert mint helyettes-tanár alkalmaztatást, — amott két, itt egy iskolai éven át. Tanári oklevelének megszerzése után 1883. szept. 1-én, mint szintén helyettes tanár, a miskolci ev. ref. főgymnasium egyik classica philologiai tanszékére választott meg s e tanszéken a következő esztendőben, mint rendes tanár állandósítottatt. Azóta e tanintézet szolgálatában állt.

Mint tanár azok közé tartozott ő, kik zajtalan, de áldásos munkával szolgálják az oktatás és nevelés ügyét.

Költői lélek és érző szív valának fő jellemvonásai.

Irodalmi munkássága főleg a classicus költők, — különösen pedig Horác és Vergilius költeményeinek magyar nyelvre való átfüjtetésében nyilvánult. Ilyennemű művei a közelebb befolyt években nap-pap után láttak napvilágot Miskolc város helyi lapjainak hasábjain.

Tanítványaival szemben mindig a gyöngédség s valódi atyai szeretet vezérelte.

A nevelésügy terén Rousseau volt előtte a legmagasztosabb ideál. Összes erejének és tehetségének latba vetésével küzdött mindenkor az ellen, a mi nem természetes.

Mint embert, nemes egyszerűsége és szerénységében megnyerő modora egyaránt kedvelté tették mindazok előtt, kiknek körében társadalmi állásából kifolyólag megfordult. Innen az óriási részvét, mely temetése alkalmával oly impozáns módon megnyilatkozott.

Es különös, hogy épen egy ilyen kiváló tulajdonságokkal felruházott férfiú, ki — mint búcsú sorai-ban írja — „mindig irtózott a szenzációtól,“ ki életében oly erős kritikával sújtotta az élettől már

semmit nem remélő öngyilkosokat: épen ez is ily körülmények között fizeti le végzetes adóját!

Oh bizony csak komoly gondolatokat ébreszthet ez bennünk s komoly gondolataink csak növelhetik lelki szemeink előtt az urret, mely bennünket a tökéletességtől elválaszt!

Nyugodjanak békén az élet harezában megtörtött férfiúnak porladozó hamvai!

Temetése aug. 17-én délután Miskolc város intelligens közönségének rendkívüli érdeklődése mellett történt. Ravatalánál Nagy Ignác lelkész mondott megható imát, a sírnál pedig Jármay József tanár vett tőle búcsúútkartársai nevében a következő beszéddel:

Kedves tisztársunk, kedves jó barátunk!

Kikisértünk ime örök nyugalom gyászos színhelyére, abba a hazába, melyben nincs többé érzés, nincs többé földi gyötrelmem és elkeseredés!

Itt állunk megnyílt sírod felett, melynek bezárulása örökre elrejtí tőlünk a szívet, mely szeretete, hűsége és barátsága nemes érzéseivel mindnyájunkéiban szívre talált.

Itt állunk megnyílt sírod felett; téveteleg szemünk, ajkaink és gondolataink elfogódással küzdve keresik a kapcsolatot, az összeköttetést az élet és halál, a lét és nem lét titokzatos problémája között!

Itt állnak gyöngéd szereteted tárgyai a Múzsafiak, kiknek fogékony lelkiületébe annyi odaadással, oly lelkesítő hévvel csepegtetted az ó-világ szellemi hagyatékából leszűrődött tudomány tiszta mézcseppjeit. Oh ne menj, ne távozz még ő tőlük! Nézz oda még egyszer lelkiületükbe, nézd az oda elhintett cseppeket, — balszamokká válnak azok haláloz miatt vérző szívsebökre, édessé teszik közöttük haláloz utánra is emlékedet!

Itt állunk gyöngéd szereteted osztályosai, a dicső czél és magasztos feladat munkatársai, a szomorú valóval kibékülni, megalkudni sehogysem tudó kollégák, kik nemesen érző szívedhez olyan közel valánk!

Oh ne menj, ne távozz hát még, hisz úgy is oly megdöbbenő körülmények között s igazán váratlanul szakadsz ki szerető körünkből! Igen búcsútlanul távoztál tőlünk, — hisz nem akartad felzaklatni az irántad oly melegen érző szívek nyugalomát.

Fogadd, oh fogadd tehát a mi búcsúnk keresetlen szavát; érezze meg kihült szíved a fájdalmat, érezze a szeretetet is, melylyel tesszük s mondjuk azt.

Nyugtasson, vigasztaljon sírodban is a tudat, hogy egy zokszo hatása sem tapad körünkben emlékedhez. Semmivel nem voltál életedben fájdalomra; annyival nagyobb most tragikus halálozban a kínzó fájdalom érzete, mely a veszteség valódi nagyságáról beszél nekünk. Oh mert akkor ragadt ki szerető körünkből végzeted, midőn szellemi erőd s tudásod értékét leginkább igénybe vehette volna új korszak előtt álló tanintézetünk.

Oh hányszor fogunk még mi, kollégáid egy-egy tanítási órák közben, egy önfeledt pillanatban jóságos alakoddal találkozni; mennyit fogunk mindannyiszor fájdalommal csalódní, míg végre elhiszszük a szomorú valót, hogy téged örökre elvesztettünk, elvesztett az a tanintézet is, melyre elméd kincseit, szíved melegét oly lelkesedéssel árasztottad.

De nem, nem távozol te mi tőlünk örökre! Hiszen tudjuk, érezzük mi azt, hogy a kegyelet Istene megtartja drága emlékedet, megőrzi szellemedet közöttünk.

Igen. Élni fog a te szellemed; ott marad lelkiismeretes munkáságod, működésed nyoma ev. ref. főgymnásiumunk történetében. Él és ott lesz a te szellemed, a hol az igaznak és jónak szeretete, a becsületes munka és szorgalom, a nemes egyszerűség és természetesség ápolja a haza reményeit. Él és ott lesz a te szellemed, a hol az emberi társadalom az

igazi szeretet és jóindulat kötelékeivel kapcsolja össze a barátokat. Ezek által élsz te mi bennünk, míg sírod felett viraszt a kegyeletes emlékezet.

Isten veled, szeretett kartársuk! Hő imánk és áldásunk kísér: áldás és béke lengjen poraid felett! — y. —

KÖZÉLETÜNK.

A szürthei ref. egyház örömnépe.

Lélekemelő örömnépet ült a szürthei ev. ref. egyház a múlt hó 30-ikán. Örömnépeének tárgyát templomának és kettős tornyának kiépítése képezte. De nemcsak maga az egyház ünnepelt itt, hanem messze vidékekről is eljöttek buzgó hitfeleink, hogy szemtanúi legyenek a kettős toronyra ezen alkalommal feltett gombtételnek, hogy lássák és tanúi legyenek, hogy a vallásos buzgalom, mily dolgot képes véghezvinni rövid idő alatt is, ha ügybuzgó és tevékeny órálló áll az egyház kormányán.

A szürthei egyház temploma és kettős tornya már rég idő óta várta az új köntösbe való felöltöztetését. Temploma a hozzá épített kettős torony mellett egészen elenyészett. A templom falazata összerepedezve, kettős tornya befejezetlenül romlásnak indulva állt. Az egyház hívei hideg közönnnyel nézték templomuknak és kettős toronyuknak avulását, mondhatni, hogy ez az imaház és torony ily mérvű elhanyagolása szívenére vált protestáns egyházunknak. Azonban az isteni gondviselés úgy igazgatta ezen egyháznak sorsát, hogy kilencz évvel ezelőtt a lelkész állomás megüresedett, akkor ezen egyház egy oly buzgó és tevékeny ifju s.-lelkészt választott lelkészeül, a ki híveiben az egyház iránt való buzgalmat és áldozatkészséget képes volt felébreszteni. Legelsőben az egyházi takaréknak magtárt hozta rendbe, melynek hű és pontos kezelése mellett ennek jövedelméből sok más egyéb hiányokat is helyre hozva, az év folyamán rövid két hónap alatt 5000 frtnál jóval többbe került költséggel a már romlásnak indult templomot és kettős tornyot teljesen kiépítette, ezen költségek fedezésének egy nagy részét a takaréknak magtárból összegyűjtött összeg képezte. Hogy a vallásos lelkesedés és áldozatkészség a hívek részéről is annál nagyobb legyen, az ifju lelkész nejével, Kovács Izával (boldog emlékü egyházmegyei s.-gondnokunk leánya) jó példával mentek elől, felajánlották, hogy egy új harangot öntetnek, mely zengzates hangjaival az ünnepélyességet nagyban emelte. Ezen ajánlat a hívekre nagy hatással volt, ők is igyekeztek tehetségökhöz képest áldozni, nem volt egyetlen egy egyháztagnak sem, ki ne igyekezett volna erejéhez képest az Ur oltárára meghozni ajánlatát. Ezen ügybuzgalma és tevékenysége Tóth Lajos lelkésznek maradandó emléket biztosított egyházában.

Hogy a nagy közönség tájékozást nyerjen az építkezésről vonatkozólag, azt a következőkben jelzem. A kettős torony veres rézzel, a templom galvanizált vaslemezzel van fedve, az ablakok góthstilben belgái üveggel vannak ellátva, a templom hajója góthstilu boltozat ívekkel, a járda keramit lapokkal van ellátva, bizvást el lehet mondani, hogy vidékünkön hasonló és oly műizléssel készült templom, mint a szürthei, nincs. Nagy szerencséje volt az egyháznak, hogy egy oly szakértő és áldozatkész építőmestert talált Kladek János személyében, a ki nem kímélve költséget, nem kímélve fáradságot, a kit nem a nyereség vágy vezérlet, hanem egyedül az,

hogyan megmutassa, hogy az egyház egy szakértő és lelkiismeretes építész talált személyében, mit ezen vállalatnál teljesen be is igazolt, mert többet tett, mint a mennyit vállalt; oly munkákat is végeztetett, melyek a szerződésben ki sem költettek, pusztán azért, hogy munkája egy teljesen bevégzett tökéletes munka legyen. Ugyan azért fent nevezett építész, mint szakértő és nagyon humanus építőt, egyházkerületünk bármely egyházának melegen ajánlhatom, ki vállalataiban, a mint azt elismerő okmányai is igazolják, mindenütt teljes elismerésben részesült.

Az ünnepélyre összegyűlt nagy tömeg tolongva várta már a régi és két új harang hívó szólását (az egyik új harang Egry Ferencz k.-geóczi lakos ajándéka), mely tíz óra tájban megtörténvén, a torony előtt elhelyezett emelvényen megjelent Tóth Lajos helybeli lelkész, két alkalmi vers eléneklése után felállt és imádkozott az ő érczes csengő hangjával oly igazán. oly szívhez szólólag a hogy csak egy buzgó lelkész tud imádkozni, a jelen levőket ezen ima áhítatra és az egyház iránt való buzgalomra serkentette; — az ima elhangzása után Szűcs István salamoni lelkész állt fel a ki Máté ev. 2. r. 2 verse alapján szépen átgondolt egyházi beszédet tartott, taglalván, hogy a toronyra feltett jelvény, a csillag, nálunk a Krisztus csillagát jelképezi. A szónoki melegséggel elmondott beszéd után következett a gomb és csillag feltétel, a mely éneklés és a harangok zugása között megtörténvén, a jelenlevőknek egy nagy része a lelkész úr lakására mentünk, hol már gazdagon és fényesen terített asztal várt reánk s az ebéd folyama alatt kivették részöket a jó kívánságokból azok a kik arra rászolgáltak. A díszes társaság oly jó hangulatban töltötte el az időt, hogy csak este a teli hold fényénél keltek utra a közel és távoli vendégek.

Adjon a gondviselés protestáns egyházunkba oly buzgó és erélyes lelkészeket, mint a milyennel a szürthei egyház jelenben dicsekedhetik.

Szölőssy Gyula
ev. ref. lelkész.

KÖNYVISMERTETÉS.

Prédikációs könyvek.

— Kecskeméti Ferenc, Dr. Kecskeméthy István, Mindszenti Imre,
Lic. Rácz Kálmán. —

Minthogy az előttem fekvő négy könyv közül három előszóval kezdődik: illendőnek tartom, hogy az ösmertetésökhöz én is előljáró beszéddel fogjak. Tehát . . . engedelmet kérek a nt. szerkesztő urtól a késlekedésemért! De hát a falusi élet ezer-bajú élet, hozzá még szántani és vetni kell; aztán úgy gondolom, hogy a legtöbb lelkészársam sincsen más helyzetben: minék írtam volna hát, ha úgy se volt, a ki olvassa? Most már vége a vetésnek, vége a szüretnek; most már számot vethetünk azzal is, a mit az esztendő nekünk, mint testieknek adott, azzal is, a mit mint lelkieknek ajándékozott. Azzal könnyen elbánhatok, — soha sincs elégünk; erről megelégedéssel vallom, hogy egy új esztendőre megint biztosítva vagyunk. Négy prédikációs könyv! Szép termés egy esztendőben. Szinte gazdagnak érzem magam e könyvek birtokában és örömet kiáltok fel az evangéliombeli gazdaggal: Egyél, igyál! Kitélik egy esztendőre. Négy új kötet! Az annyi mint 80 prédikáció és írásmagyarázat! Nagy kedvteléssel forgatom és örömet számolok be velők.

I.

Az úriima.

Egyházi beszédek, elő- és utóimákkal. Irta: *Kecskeméti Ferenc*,
békési ref. lelkész. Ára fűzve 80 kr. Békés, 1898. Véver Oszkár
kiadása. 8". 1—149. l.

E könyv tartalma felől már címe nyújt tájékozást; szerzője azonban előszóban is értésül adja, hogy könyve „az úriima” magyarázatát foglalja magába és pedig „Az Evangyélisa” című lapjában közölt beszédek átdolgozásában, elő- és utóimák kapcsolatában.” — Ösmertetői kötelességemnek tartom megjegyezni, hogy én a szerző szavai alatt az *úriimádság*, a *Miatyánk* magyarázatát, közelebbről azokat a magyarázatokat értem és ösmertetem, melyeket a szerző már az ő „Evangyélisa” című lapjában kiadott, de a melyeket most átdolgozott alakban, elő- és utóimádságokkal megtoldva, egy füzetben bocsát a nyilvánosság elé. Igaz, hogy ez, a mit mondok, nem oly tömör, mint a szerző előszavának idézett részlete és kádenciákban se bővölködik; de mégis reményem, hogy megért a nyájas olvasó. — A szerző „célja ezeknek a beszédeknek kiadásával, az imádságok ezen imádsága tartalmának némileg megvilágosítása, kincseinek szem elé állítása; ez által az imádkozásheli öntudatosság és buzgóság fokozása, az isteni kegyelem által.” Ismét kötelességemnek tartom megjegyezni, hogy a szerző célja az, hogy az imádságok imádságának tartalmát némileg megvilágosítsa és kötelességemnek tartom azt is őszintén kijelenteni, hogy utolsó mondata lefordításába, a két „által” keresztüztétől való félelmemben nem bocsátkozhatom. — De célja a szerzőnek még az is, hogy „mintegy bevigye a templomot a házakba,” tehát a házi istenítisztelet előmozdítása. Vagyis az „Evangyélisa” nyomába most már az apostol lép és ez gyűjt a családi oltárokon áldozati lángot. Igen találó címe lett volna azért a füzetnek a „Kettős Lánggal lobogó Házi Oltár.” Nem a célról mondom ezt, mert az tiszteletes, hanem a módrol, melylyel önmaga ítéli el az előbbi próbálkozását. „Minthogy azonban. — mondja tovább a szerző — tanultabbak is olvashatják könyvem és minthogy magasztos tárgyat több oldalról is megvilágítani kívántam: a tudományos bibliaiáteszt anyagára is figyelemmel voltam s a mennyiben szükségesnek és helyén valónak láttam, kiterjeszkedtem reá, nem tartva elégnak éppen csak a hit- és erkölcsi igazságokra szorítkozni. Gondoltam itt Nagy Gusztáv úriima elméletére.” A szerző tehát megengedi, hogy könyvét tanultabbak is olvashatják, azaz azoktól vagy nem várja, talán fel se teszi, hogy házi istenítiszteletet tartanak; vagy arra nem tart igényt, hogy azok is olvassák? Aztán hogy tárgyát több oldalról is megvilágítani kívánja. Ez a több oldal: a hit- és erkölcsi, meg a bibliaiáteszt anyagára való figyelmesség és a Nagy G. elméletére való gondolás. Tehát a Nagy G. elmélete nem méltó a figyelemre, az nem tudományos bibliaiáteszt; hanem Henry, Schaff-Lange, Starke, Stehelin, Kögel, Parkhurst, Spurgeon, mint idegenek, — Hunyadi Ferenc, Dévai B. M., Könyves Tóth K., Dobos J., mint hazaiak, méltók a figyelemre. Használta, lapozgatta valamennyit; követni nem követte egyiket se. — Igaz, hogy így meg bajos megérteni, hogy miben áll hát voltaképpen a tudományos itészt anyagára való figyelmesség; de legalább felment az alól a kötelesség alól, hogy forrásaival vessük egybe a dolgozatait és arra kényszerít, hogy magyarázatainak érdemét nála, magánál keressük. — Lássuk tehát!

Első helyen áll az „Előszó az úriimához.” a Máté VI. 9. és Lukács XI. 1—2 alapján. Tehát a könyv

előszava után még egy előszó! Vajjon nem erre a nótára-e: tornác, szentély, szentekszente? Nyissunk be hát most a szentélybe! Itt a bevezetésben elmondván azt, hogy „Mintha temjenezőinkben megfogyatkozott volna a temjén. Mintha az Úrnak fülei megsiketültek volna. Mintha a kegyelem ajtajának zárjai megrozsdásodtak volna,” rátér arra, hogy az úriima két helyen van megírva, Máténál és Lukácsnál; aztán így folytatja: „Valyon a két helyen Idvezítőnknek egy ugyanazon alkalommal tartott tanítása nyomán van-e megírva? sokat vitatták. Nem volna tán lehetetlen a két helyet egyesíteni. De nagyon is feltehető, hogy Idvezítőnk nem csak egyszer, talán nem is csak kétszer mondotta el ezt az imát tanítványai előtt. Legalább ha arra gondolunk, hogy hány-szor mondták el mi előttünk is szüleink, tanítóink s hány-szor kell elmondanunk nekünk is gyermekeink előtt, míg megtanulják: nagyon is feltehetjük ezt. A két hely előadása közt némi eltérések vannak. Lukács nem írta le egészen végig. A Biblia egyik helye így pótolja, így egészíti ki rendesen a másikat. Úgy egész a Biblia, a mint van. Lényeges különbség azonban a kettő között nincsen. S nem is szükséges későbbi betoldásokról beszélnünk.” (6. l.). Nos, hát ebből nem igen látszik az, hogy az író figyelemmel volt arra a bizonyos anyagra, mert az általa is felvetett bibliai-itészeti kérdés elől olyan naiv megokolással tér ki, mintha Henryt és a többieket nem is olvasta volna, mintha a kérdést fel se vetette, mintha a bibliai-itészetről tudomása se volna. Igaz, hogy a gyakorlati biblia-magyarázat nem tudományos bibliai-itészet; de ha már egy, az ítéset körébe tartozó kérdést mégis megpendít az író, megvárni tőle, hogy feleletül ne naivitásokat szedjen elő, hanem a tudományos ítéset eredményének lényegét ölelje be. Ha pedig ezt nem teszi, minek akkor a bibliai-itéset anyagára való figyelemmel dicsekedni? . . . A beszéd folyamán nem is fordul elő több, bibliai ítésetet érintő hely. A felosztás alapján a következő tételeket tárgyalja: „Az Idvezítő szeretett imádkozni. Magánosan elvonulva imádkozott. Példája arra buzdította a tanítványokat, hogy kérjék őt, tanítsa őket imádkozni. Jézus kész imádkozni tanítani.” A tárgyalás során figyelemre méltó nagy gondolatok ezek: „Jézus közben jár és imádkozik értünk az Atyánál, bemutatva érettünk nyújtott véres áldozatát, mint örök-kévaló főpapunk a Szentek-Szentében.” (7. l.). Szerzőnk emlékszik rá, mikor az ima neki is teher volt, . . . de a Szentlélek által ujonnan szülöttek szeretnek imádkozni. Tehát ő is újjászületett, akár csak a nazarénusok. Majd a 12. lapon az ellen a felfogás ellen bizonyít az írásból, hogy az imádságnak istenre semmi hatása nincsen s a 13. lapon azt tanácsolja, hogy imádkozunk eget ostromolva, állhatatosan; hiszen a szüle sem ügyel kis gyermeke sirására mindjárt, de mikor mind jobban sir, meghallgatja és hozzá megy végre. Aztán vegyünk példát a kis madárfiútól, mely anyja előtt feltátja a száját. Nem mondja e nekünk is a mi mennyei Atyánk: Tátsd fel csak szádat, Én megtöltöm bőven? (14. l.). S még hozzá ez a két utolsó mondat vers is! — E betűi imádás és izetlenségek mellett azonban egészséges elemek is vannak ebben az előszóban mind Jézusról, mind magunkról, mind az imádkozásról.

(Folyt. köv.)

Faludi Pál.

K Ü L F Ö L D.

A németországi evangélikus szövetség XI-ik közgyűlése.

(Folytatás.)

A nagy gyűlés október 5-én d. e. 10 órakor volt a városházának tanácstermében, a hol Vieregge magdeburgi generális-superintendens imádsága után a szö-

vetség elnöke Wintzingerode-Bodestein gróf megnyitotta a közgyűlést. Beszédében hivatkozott a szász-földnek és népnek nagy történeti multjára a protestantizmus szempontjából, hiszen Szászországban ringott Luther bölcsője s itt porlad holtteste is, — hiszen innen indult el az új életre hívott evangéliom a maga új világ-hódító diadalmas útjára, a melynek Németországra nézve politikailag is nagy, óriási nagy következménye lőn, mert az új német császárság a hohenzollerni ház jogára alatt nem más, mint az evangéliomi kereszttyénség vívmánya a római világgal szemben. — Ez a szász föld adta a világnak épúgy, mint Luthert: Bismark herceget is, a ki igen jól ismerte a mostani politikai pártállások veszedelmes voltát s ki is jelentette, hogy a centrum-párt politikai elvei veszedelmese a birodalomra s Poroszországra, a melyek ellen küzdeni minden jó németnek szent kötelessége. — Bejelentette, hogy Bismark herceg koporsójára a szövetség nevében koszorút helyezett s indítványozta, hogy a császárhoz üdvözlő iratot küldjenek. Amazt tudomásul vették, emezt elfogadták. Ezek után az üdvözlések következtek a következő rendben: a szászországi ev. főegyháztanács nevében: Kuttig konsistoriumi elnök; a halléi theol. fakultás nevében Haupt, a diasporális értekezletek nevében: Schubert, az erdélyi ev. egyház részéről: Eytel, az evangélikus testvérgyülekezetek nevében: Dober, a szászországi ev. lelkész-egyesület részéről Rathmann s az egyetemes ev. prot. missio-egylet nevében: Arndt mondtak üdvözlő beszédeket, a melyeket az elnök köszönt meg a gyűlés nevében. Nagy számmal érkeztek távirati üdvözlések is, a melyek a mellett tanúsítottak, hogy a szövetség iránt mindenfelé nagy érdeklődést tanúsítanak. Ez utóbbiak között nagy lelkesedést keltett az ó-katholikus püspöktől, Weber-től küldött üdvözlő, a mely hangsúlyozta, hogy a közös cél érdekében, az ultramontanizmus leverésére teljes erejükből támogatják az ev.-at az ó-kath. egyház hívei is!

Az üdvözlő beszédek elhangzása s a táviratok felolvasása után Meyer zwickau superintendens előadása következett az evangélikusok tömörüléséről, kimondván, hogy az evangélikusok gyülekezéseit evangéliomi szükség hozza létre, mert míg más népek között a pápaság kötelékei tágnak (!), addig Németországban a papismus hívei mind jobban-jobban csatoltatnak a pápai székhöz. Németországban a politikai élet verőfényes napjait a „virorum obscurorum“ napjai váltották fel, s ezeknek az embereknek munkája következtében az ultramontanizmus lépten nyomon előtérbe tolakodik s úgy a magán életben, mint a társadalomban s a hivatalos körökben sok olyan dolog történik Róma javára, a melyeknek láttára, szinte azt gondolhatni, hogy a Spree a Tiberis vidékéhez tartozik s nem az Elbéhez! Az ultramontanizmus nemzeti szerepben teteszeleg s bizton számít a színvakságban szenvedőkre, a kik a pápai színeket fekete fehér-veres nemzeti színeknek látják. Ezek az emberek mindenek előtt a jezsuiták visszahozására törekeshetnek s valami csere-üzlet által céljokat remélik is elérhetni. Hiszen ennek az irányzatnak egyik szócsöve már is hirdeti, hogy a lojolitákat kész visszafogadni az általános választói jog feláldozásával. Pedig a jezsuiták, visszatérése az államhatalomra nézve kaudiumi járom volna! Mi ev. ok kénytelenek vagyunk eltérni, hogy a reformációt a keresztény családhozható tanítója choleraanak nyilvánítja, — hogy az ev. katonákat a berlini kórházban irgalmas nővérek ápolják, a kik irgalmatlan proselita üzést visznek véghez a beteg ágyak körül. Ez a mi ev. szövet-

ségünk kénytelen eltérni, hogy tagjait az ultramontánok vallástalanoknak címezi s még azt a fájdalmat is el kellett szenvednünk, hogy ezt a fondorlatos hazugságot itt-ott saját véreink is elhitték. Úgy tüntetnek fel bennünket, e szövetség tagjait, mint hecc mestereket, — pedig hát, ha a mi szövetségünk hecc-szövetség, akkor a német birodalom is hecc-birodalom s így bizonyára az volna a legderekabb hadvezér, a ki a béke (?) kedvéért a várat átadná az östromlóknak. Ha Róma talpra állítja a maga csapatait a csalatkozhatatlannak a parancs szavára: akkor nekünk a mi Urunk szavára kell csatarendbe állanunk s az Úr köré sorakoznunk! S a mi gyűléseinknek nem szabad a római egyház híveinek gyűléseit utánozni, mert hála az Istennek! a mi egyházunk tagjai nem tehetetlen bábok a papok kezében, a kik őket az ég, vagy a pokol részére dagesztják! A tanok feletti egyesülés sem hozhat tartós tömörülést létre. De az állami hatalomtól sem várhatunk segítséget, jóllehet némelyek a szószékre való befolyást is sürgetik. Az ev. theológia napjainkban mélyebb szakadást idéz elő, mint elődeink idejében, épenezért a hitet s annak tanbeli előadását külön kell választani. A fény és melegség elméleteinek különbözősége egyetlen kutatót sem akadályoz abban, hogy a nap sugarait élvezze! A tömörülésre való felhívás sohasem követeli a tudományos harc szünetelését! Mindenkinek joga s kötelessége meggyőződésének kifejezést adni. Theológiai neveltség a meghatározott felfogások híveit hívóknak, vagy hitetleneknek nevezni! És minél hevesebbek egyházunk körében a pártok viaskodásai, annál szembetűnőbb a közös talaj ingadozása! Azoknak, a kik hebehurgyán azt mondják, hogy ők közelebb állanak a hívó kath.-okhoz, mint a kritikai irányzat protestánsaihoz, kénytelenek vagyunk azt ajánlani, hogy olvassák el még egyszer a Luther schmalkaldi cikkeit! Az evangélikusok tömörülésére való felhívás valódi benső jog, a melyet annál kevésbé utasíthatni vissza, mivel más területeken, az élet más viszonyai között úgy is együtt munkálkodnak a különböző theol. irányzatok hívei. A Gusztáv-Adolf együlehez s a belmissiói tarsasághoz, mint ifjú testvér csatlakozik ez az ev. szövetség. Testvéreink! jöjjetek jobbról is, balról is s segítetek munkáinkban, mert nehéz kötelesség teljesítése vár reánk népünk érdekében! Népünknek lelki világa forog veszedelemben, vallásilag akarják szegénynyé tenni! Az anyagi felfogások fuvallatai alatt a hit elernyedt és virágai elhervadtak s épen ez a vallásos közönyösség szolgál az ultramontanizmus vetésének fejlődésére! A legkömolyabb munka a szószéken, a sajtóban, gyűléseken s ez meghozza a népek az igazi ker-seget! Neveljük, oktassuk ifjúságunkat minden intézetben az evangéliom szellemében. Kiváló gondot fordítsunk a munkásokra s az ezekre nehezedő terheket a hit által könnyítsük. Értessük meg velők, hogy az ultramontanizmus törekvései rájuk nézve is halált hozók. Hassunk a politikai pártokra is, a melyek németül éreznek s a haza javát munkálják, hogy nekik is kötelességük a pápai vezérekkel szemben a legelső helyet foglalni el a német földön... De ki tudná mindazt elsorolni, a mi még kíváncsú célunk érdekében?! Senki sem tagadhatja, hogy a viszonyok által a kultúr harc bevégeződött ugyan, de ismét kitörni készül, mert az ultramontanizmus és protestantizmus, a római és a német kien-gesztelhetetlen ellenségek. A mai centrum-párttal való szövetkezésre minden más pártnál hiányzik a feltétel s az utókor kemény ítéletet fog mondani a liberaliz-musnak amaz irányzata felett, a mely a vatikán legé-

nyei előtt ajtót nyit a politikai befolyás gyakorlására. Szóljunk azért egyértelműleg; *a hazának nagygyá kell lennie!* De ezt csak úgy érhetjük el, ha tömörülünk, mert a tömörülés, az egyesülés által a német nemzet-nek evangéliomi egyháza fog létre jönni, a melynek kebelében majd lelkesedéssel szólhatunk így: *üdv néked hazám!*...

Ez a beszéd nyilván elárúlja, hogy az ultramon-tanizmussal szemben Németországban is ép úgy, mint nálunk, *a hazát is meg kell védelmezni!* Ennek a beszéd-nek tartalmához képest felhívást intéz a szövetség a német ev.-okhoz, hogy a haza s lelkiismeret szabadság érdekében tömörüljenek az ultramontanizmus ellen. Egy másik felhívást pedig a munkásokhoz intéztek, figyelmeztetvén őket a papismus ölelő karjaiban fenye-gető veszedelemre. Ez utóbbit a hamburgi *Rode*, az előbbi *Leuschner* fogalmazta. A nyílt ülést *Trümpelmann* imádsága s közös éneklés zárta be.

(Vége köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Bernáth Elemért**, felső-zempléni ref. egyház-megyénk gondnokát, egyházi életünknek eme legkiválóbb szereplő tagját, ő felsége, a király, a kassai kir. tábla tanács elnöki állásából a Puky Gyula nyugalomba vonulása által megüresedett *debreceni királyi tábla elnöki hivatalára nevezte ki*. Örömmel telik el szívünk e kitüntetés alkalmából, a mely ref. egyházunk egyik kitűnőségét érte, a ki a magyar kálvinizmus erős várában szel-lemi kincseit, bizonynyal tudjuk, továbbra is szeretett egyháza javára, boldogítására fogja fordítani!

— **Gróf Tisza István nyilatkozata a ref. egyházak államsegélyezéséről.** A politikai életben kiváló szerepre hivatott Tisza István gróf okt. 30-án beszámoló beszé-det tartott ugrai választói előtt, a kiknek a ref. egy-ház állam-segélyezéséről a következőket mondotta: „Tudjuk azt mindnyájan, hogy bizony a mi lelkészi karunknak egy tetemes része... oly sanyarú anyagi viszonyok között szynlódik, a melyek között tisztessé-ges, nyugodalmas, gondtalan életmód alig képzelhető; és én azt hiszem, a magyar állam csak tartozását róttá le akkor, midőn segítségére sietett az egyházaknak és midőn iparkodott, *legalább szegény keretben*, segíteni a legélesebb bajokon. De azt hiszem, itt nem szabad az állami segélyezésnek megállania. Tudjuk mindnyájan, hogy az egyházi teher mennyire egyenlőtlen, különö-sen a mi református községeinkben. Tudjuk, hogy egyes községeken magasabb — néhol sokkal maga-sabb — a szegény ember egyházi adója az állami adónál. Itt... olyan egyenlőtlenségek, olyan súlyos vi-szonyok vannak, a melyek nem kerülhetik el és nem is kerültek el eddig sem az állam figyelmét. (?) Ezen a téren az adatoknak a gyűjtése folyamatban van és én reményelem, nem hosszú idő múlva abba a hely-zetbe juttathatja a magyar állami segélyezés a mi ref. egyházunkat, hogy enyhíthessen az egyházi adóterhe-ken azokban a községeken, a hol az egyházi adó-teher valóban olyan égbekiáltóan magas. Általában egy általános irányzatot látok ebben: nekünk a tör-vényhozóknak, képviselőknek különös gondot kell a jövőben arra fordítanunk, hogy ott, a hol lehet, a köz-ségben könnyítsunk az egyeseket, vagy az egész közsé-get is érintő terheken.“

— **Iskolai gyász-ünnepet** rendelt Wlassics Gyula miniszter az állami s állami rendelkezés alatt álló tanintéze-

tekben minden év november 19-ére Erzsébet királyné emlékezetére. A rendelet, a mely szerint templomi istentisztelet előzi meg az iskolai ünnepélyt, a prot. egyházak püspökeihez is elküldetett azzal a felhívással, hogy hasonló eljárás iránt intézkedjenek s az erdélyi ref. egyházkerület igazgatótanácsa már intézkedett is a rendelet értelmében. . . . Vajjon a „gyász-istentisztelet“ fogalma s eszméje, a rendelet értelmében, összeegyeztethető-e a protestántizmus elveivel? A lojalitási kegyelet s a vallásos meggyőződés ilyen összeütközésén csak úgy könnyedén túleszszük magunkat? . . . Misét szolgáltatunk mi is? . . . Bizony-bizony „rosz dolgok lesznek ebből“ !!

(n.)
— A tiszántúli ref. egyházkerület közgyűlése a tanítók korpótléka ügyében Tisza Kálmánnak a következő indítványát fogadta el: 1. Kérje meg feliratilag a kerület a közoktatásügyi minisztert, hogy a közgazgatási bizottságok által a korpótlékok se meg nem adó, se nem kéri egyházak ellen elrendelt végrehajtásokat függeszsze fel. 2. Irjon fel a kerület a konventhez, hogy ez a közoktatásügyi minisztertől eszközölje ki a jelentkezési határidő kiterjesztését a jövő év közepéig és a felekezeti iskolákra nézve is a miniszter olyan szabályzatot állapítson meg, a milyen már a községi iskolákra nézve is fennáll. 3. Körülményesen utasítsanak az egyházak és tanítók, hogy korpótlék iránti kérvényeiket mi módon állítsák ki, feltüntetvén azokban azt az arányt is, a mely az illető egyház egyházi, iskolai és állami adója közt fennáll, ezek a kérvények pedig az esperesek által revidáltassanak, figyelemmel lévén arra, hogy az egyházak kérvényeikben csakis évi pozitív jövedelmeiket mutassák ki, és végül hívassanak fel az érdekelt egyházak és tanítók, hogy miután az egyházkerület lépéseket tett bajai orvoslására, az eredményt nyugodtan várják be.

A német császár jeruzsálemi útja a jezsuiták minden fondorkodása dacára is a lehető legfényesebb jellegű volt. Maguk a róm. kath. papok is el voltak ragadtatva a császár magas róptu szellemétől, a ki a békeességet hirdeté a ker. világ annyi vérellátott bölcsőjénél. . . E császári utazás vallásos jellegű eredményét abban kell keresnünk, hogy a protestántizmus helyet foglalt általa azon a ponton is, ahol eddig a papismusnak volt kizárólagos hatalma a szultán kegyéből. A német evangélikus jeruzsálemi „Megváltó templom“ a protestáns eszmék diadalmi jele a távol keleten . . . Csak egyet sajnálunk

e nagy jelentőségű eseményben, azt t. i. hogy a caesareo-papismusnak néminemű jelenségével találkoztunk benne a császár „oltári beszédében“ !! (6.)

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN

HIRDETÉSEK.

AMERIKAI ZSEBÓRÁK.

Jótállással, hogy a nickel színét nem változtatja, szerkezete pontosabb és jobb, mint a legdrágábbaké.

Ara darabonként 3 forint.

Jótállás mellett, míg a készlet tart. — Hozzá ezüstös óralánc 60 kr.

ÖNBERETVÁLÓ KÉSZÜLÉK.

Fox, valódi solingeni gyártmány, sok kiállításon kitüntetve. Gyakorlás nem kell. Megvágás kizárva. Tiszta és kényelmes munka. Bőrbetegségtől megment. Tartós és pénztmegetakarító.

Darabja 3 forint.

A penge *** csillagos acélból és a többi részei alpaccából vannak.

Egy külön penge hozzá 1 forint.

Megrendelhető:

POLLÁK SÁNDOR főbizományosnál

BUDAPEST, V. ker., Kálmán utca 17.

Gyűjtőknek 5 darab után egy darab ingyen küldetik.

5-12

Huzás már 1899. január hó 4-én.

Sorsjegyeket ajánl:

Sárospataki Takarékpénztár Részvény-Társaság

Sárospatak.

8-1

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Kis egyházaink végveszedelme.” *Szuha Benedek.* — „Ref. jogakadémiáink az 1897/98. iskolai évben.” *L. O.* — „Prédikációs könyvek.” *Faludi Pál.* — Adalékok a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület történetéhez. *Simon Mihály.* — „A németországi evangélikus szövetség XI-ik közgyűlése.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Kis egyházaink végveszedelme.

„Rosz időket élünk, rossz csillagok járnak!” Igy sóhajthatunk fel csöndes magányunkban a régi költővel, midőn mohó kíváncsisággal olvastuk a duna-melléki ev. ref. egyházkerület új főgondnokának, nagyméltóságú Szilágyi Dezső úrnak nyilatkozatát az egyházi adózás kérdésében. Igaz, hogy e nyilatkozat egy egyházmegye felterjesztése útján ma még csak egy embernek a véleménye, de azon díszes bizalmi állás, a melyet halhatatlan érdemei után elfoglal, úgy az egyházi, mint a politikai ügyek intézése körül s azon személyi kiváló tulajdonok, a melyek ritka emberben vannak meg oly mértékben, mint ő benne: hathatósan arra figyelmeztetnek édes mindnyájunkat, hogy mi is — a kiknek talán még szabad másképpen is gondolkoznunk — kifejezést adjunk véleményünknek, nehogy a minden áron való csoportosítás elve erőszakkal is keresztülhajtván könnyen végveszedelmebe sodorja kisebb egyházainkat.

Hiszen tudjuk a multból, hogy azon nagy emberek a nyilatkozata, a kik hatalmi befolyásuknál fogva vezetik a nemzetet és anyaszentegyházunk erős hullámokkal küzdő hajóját: rendesen egyértelmű a határozattal, mert a másoktól jövő ellenvéleményt nem szívesen hallgatják meg s arra többnyire gúny és mosolygás a felelet. Tudjuk a multból, hogy a lelkészi fizetéseknek államsegélyvel leendő pótlása lényegtelen változtatással úgy igttatott törvénybe, a mint az jó előre egyes nagy tekintélyben álló emberek agyában megfogamzott. Pedig a sarkalatos protestáns elv azt parancsolná, hogy különösen az ilyen fontos ügyekhez hozzászólási joga legyen mindenkinek, a ki anyaszentegyházának jövő sorsa iránt melegen érdeklődik, a ki talán fenyegető veszedelmet lát abban, ha az ilyen közérdekű nyilatkozatok törvénynyé is válnának.

Távol legyen tőlem, hogy azon biztató reménnyel kecsgetném magamat, miszerint igénytelen felszólalásom talán más véleményre fogja bírni azokat, a kik a minden áron való csoportosítás elvét hiszik és vallják egyedüli mentő orvosságnak egyházunk jövőjére nézve. Felszólalásra pusztán azon belső sugallat sarkal, mely lelkemet e pillanatban elfoglalja,

mely szerint én nem tartom megengedhetőnek, hogy az ősök alkotásait olyan könnyedén tönkre tegyék csak azért, hogy jobban fizetett lelkészi állomásaink legyenek s az állam még a kongrua törvényben kifejezett köteletségét se teljesítse mostoha gyermekeivel szemben.

Hogy a pásztor nélküli nyáj könnyen elszéled, — bizonyításra is alig szorul. Azon anyaegházak hívei, melyek felett a halálharangot megkondítják, igaz, hogy a csoportosítás után is megmaradhatnak református egyháztagoknak, — de örökre fogják érezni a pásztor hiányát s az ebből eredő összes erkölcsi károkat. Hiszen jól tudjuk, hogy a farkasok még akkor is ólálkodnak a nyáj körül, ha pásztor vigyáz éber gonddal, lelkiismeretes buzgósággal arra; és hány-szor megtörténik minden vigyázásunk daczára is, hogy a báránycák, az erőtlenebb hitűek könnyen elragadoztatnak. Egyszer csaláttal, másszor fényes ígérettel, legtöbbször pénzzel szaporítja hívei számát a hatalmaskodó egyház s nekünk szegény pásztoroknak fájó szívvel s könyes szemmel kell nézni a hívők tábora apadását. Ha meg őriző pásztor az Istenen kívül senki nem lesz a kisebb egyházak híveinek: akkor 100 év múlva majd régi könyvekből fogják olvasni jobb sorsra érdemes utódaink, hogy itt is, ott is virágzó református egyházak voltak.

Mert ne gondolja ám azt senki, hogy a csoportosított egyházak lelki pásztorai épúgy gondot visel minden filiájához tartozó egyháztag vallás erkölcsi életére, mint az a lelkész, ki híveivel együtt él, együtt lakik s híveinek örömeiben és bánatában a szerető édes atya érdeklődésével és aggodalmával vesz részt. Ne gondolja azt senki, hogy a vallás erkölcsi élet, anyaszentegyházunk hitelveihez való meleg ragaszkodás, a kevesebb fizetés, illetőleg egyházi adó után — pásztor nélkül is — azonnal föllendül és megerősödik és pusztán a nagy egyházi adótól való szabadulás lesz biztos emeltyűje anyaszentegyházainknak. A ki e véleményben ringatja magát, az nem hisz a protestantizmus életfentartó erejében és hatalmában, az nem hisz azon protestáns hitbuzgóság és áldozatkészségben, mely a multban csodával határos dolgokat teremtett, teremt ma is, s teremteni fog jövőben is.

Igaz, hogy ez a mai megromlott és boldogtalan

ember-világ a lélekkel, vallással, hittel, erkölccsel nem sokat törődik, a pénz, a vagyon lévén mindene. Ugyde ez csak a mai kornak a betegsége, melyet a felekezetenkívüliségnek törvénybe iktatásával épen a mindenható állam mozdított elő legjobban. S most, hogy a betegség rombol az ev. ref. anyaszentegyház testi szervezetében, talán legnagyobb mértékben; most, hogy az elégtelenség fenhargon követelik örült eszméiknek keresztülvitelét minden téren: nekünk nem az a kötelességünk, hogy levagdadjuk a test végtagjait, — mert féltő, hogy épen e veszedelmes műtéttel megöljük a beteg szervezetet örök időkre, — a feláramadó reménysége nélkül.

Nem a csoportosítás elve itt az egyedüli orvosság, hanem az egyházi adónak igazságos teherviselése és az állam jóakaratu segítsége, — melyre talán mégis csak rászolgált az a protestáns anyaszentegyház négyszázados küzdelmében, a midőn roppant áldozattal fentartotta egyházait és iskoláit, a legveszedelmesebb időben megmentette a nemzetet, alkotmányát és szabadságát s fentartotta még a nemzeti nyelvet is akkor, midőn azt egészen elfelejtették a hatalmas palotákban.

De úgy látszik az 1848-iki 20. t.-cikkben kifejezett szellem csak éjfél óráinkban meglátogató kísértet, mely testet sohasem ölt, sőt még a kongrua megígért rendezése is egészen másképen fog keresztülvitetni, mint a hogy a szentesített törvény parancsolja. Legalább a tanítói ötödéves korpótlék s a főgondnoki nyilatkozat egész jogosan erre enged következtetni. Pedig Szilágyi bizonyára ismeri a döntő körök felfogását és álláspontját.

Jól tudták azt a mi őseink, az áldozatkész pártfogók és buzgó reformátorok, hogy miben van a protestáns anyaszentegyháznak legfőbb ereje. S épen ezért nagy buzgósággal azon munkálkodtak, hogy lehetőleg minden egyháznak külön papja legyen. Ebben rejtett erős ellentámasztási képessége, rendületlen bizodalma református egyházunknak a múltban s ebben lesz jövőjében is. Mert bizony, ha az üldözöttek keserves idejében is elvitték a pásztort, a nyáj a legtöbb esetben elszéledt s ma csak történelmi följegyzések szólnak sok helyen régi virágzó református egyházainkról. Tudván azt a mi ellenségeink mindenkor, hogy életgyökerét támadják meg egyházainknak valahányszor papját elhurcolják: ezért szervezkedtek nagy erővel ellenünk s számításuk a legtöbb-ször sikerült is. S hogy még sem pusztultunk el egytől-egyig, s hogy mégis vannak egyházaink az ország minden részében: ebben talán mégis volt egy kis érdeme annak a buzgó lelkész karnak is, mely bibliával a kezében, biztató szóval az ajakán bátorította az őrhelyeken, a védbástyákon a csüggedő egyháztagokat s fényes példát mutatva hiveinek akkor is, midőn engedte magát behörtönöztetni, a kinzatasok ezerféle nemeit elszenvedve inkább, mint megtagadva református hitvallását.

Legalább én mindig fájó szívvel olvasom, ha egy-egy anyaegyház filiává lesz s úgy tetszik, mintha minden alkalommal egy-egy nehéz ostromokat kiállott védbástyája dűlne le az evangélium szerint reformált anyaszentegyház nagy épületének, a hol csak porlókövek és szétszórt homokszemek fogják majd jelölni a régmúltat és dicsőséget.

Az egyedül idvezítő róm. kath. egyház szélteben-hosszában szaporítja gyülekezeteinek számát. Leg-erősebb református egyházközseinkben még a csekély számú híveknek is fényes templomokat emeltet,

plébánusi állomásokat szervez, hogy a terjeszkedési vágy és lélekhalászat annál sikeresebben és biztosabban megvalósuljon. Legalább én sehol és soha nem olvastam, hogy lelkész állomásokat szüntetne meg s templomokat rombolna le. Igaz, hogy ők tehetik, mert gazdagok — mondják némelyek. De azért nekünk, mert szegények vagyunk, nem szabad lemondani véren szerzett jogainkról, nem szabad kiszolgáltatni kis egyházainkat a mindent elnyeléssel fenyegető áramlatnak. Azok a lenézett kis egyházak sokkal több áldozatot hoztak mindenkor az Ur oltárára a nagy gyülekezeteknél s most, hogy zsibbadó félen vannak a végtagok, sőt magok kiáltják, hogy ők betegek: megmentésükre kell sietni, de nem úgy, hogy annak először is vágjuk le a fejét, — mert ez a műtét biztos halált jelent.

Kár, igen nagy kár volna tehát kiszolgáltatni magunkat s anyaszentegyházainkat a biztos veszedelemnek, mert Isten és emberek előtt ki fogja érte elvállalni a felelősséget? A múltban elkövetett hibáinkat ne tetézzük még újakkal, hanem közös erővel, vállvetett nemes igyekezettel munkálkodjunk azon, hogy azok a beteg egyházak is meggyógyuljanak, hogy eleven hitélet és éltető vér pezsejen a test minden szervezetében.

A legelső jajkiáltás ne rémeszszen meg bennünket s jogtalan félelmünkben ne kiáltuk mindjárt oda a lázas betegnek: Fogjátok be szemeit, azután temessétek el, hogy örökre eltöröltessék a földnek színéről!

Az Isten szerelmeért! Csak ne legyünk mi magunk magunknak a sirásói!

Szuhay Benedek.

ISKOLAI ÜGY.

Ref. jogakadémiáink az 1897/98-ik iskolai évben.

Mióta a pápai jogakadémia megszűnt, ref. egyházunk négy helyen tart fel jogakadémiát, egyet a dunamelléken, egyet a tiszáninnen s kettőt a tiszántúlon, — dunántúlnak és az erdélyi kerületnek nincs ilyen felsőbb fokú iskolája. Annak a kérdésnek a tárgyalása: helyes dolog-e ennek a 4 intézetnek is a fentartása? nem tartozik ismertetésünk keretébe, mert a lét-jogosultság felett s ezzel kapcsolatban ref. egyházunknak jogakadémiák feltartására irányuló törekvése felett maga az idő határozott akkor, a mikor küzdve az akadályokkal, napról-napra küzködve a magyar közoktatási kormányának e téren immár évek hosszú során át tanúsított példátlan nemtörődömségével s mégis kiállva, még pedig fényesen kiállva a tanügyi versenyt a kir. jogakadémiákkal: ez maga elengedő bizonyosság a mellett, hogy a jogakadémiáink felett nem lehet s nem is szabad csak úgy könnyedén pálczát törni. Hogy sokat, nagyon sokat áldozik pl. a tiszáninnen kerület a sárospataki jogakadémiára, az bizonyos s hogy a közönség minden igaz ok nélkül mellőzies is bizonyos: de hát az időnek, a tanulmányi rendszereknek mégis csak változniok fog kelleni s ha a budapesti tarthatatlan állapotok gyökeres orvoslását keresztül fogja a kormány vinni, itt is megszorodnak majd a hallgatók s a tetemes kiadásoknak legalább egy része megkerül. Hogy a budapesti egyetemen minő botrányos állapotok vannak a jogi fakultáson, igazolja az a mélyen felháborító tény, hogy *Dr. Timon Ákosnak*

1100 hallgatója van e jelen iskolai évben s a hallgatási teremben csak 250 egyén fér el! Ugyan nem arcúl csapása-e ez a tudománynak, az iskolának? . . . S a kormány csak vár, hogy még botrányosabb dolgok történjenek. Református egyházunk a négy jogakadémiát tehetsége szerint úgy igyekszik fentartani, hogy az országos törvényeknek megfeleljenek. Tanulmányi rendszabályai, mint tudjuk, teljesen megfelelnek az állami követelményeknek s hogy az ezekből az intézetekből kikerült egyének teljesen megfelelnek az életben rájuk váró köteleességeknek, ezt a nagy közönség tudja legjobban, a melynek alkalma van velök érütközni. Pl. a Sárospatakról kikerült ifjakat mindenütt úgy ismerik, mint a legmunkásabb, legszorgalmasabb s legképzettebb hivatalnokokat.

A múlt iskolai évben a négy jogakadémián előadó tanárok számáról, rendes és rendkívüli tantárgyaikról, továbbá heti óraszámukról, a következő kimutatást közölhetjük félévenkénti alapon:

I. ső félévben.

	Rendes tanárok száma	Bölcsészeti tanárok száma	Rendkívüli tanárok száma	Magántanárok száma	Előadott tárgyak száma (speciál koll.-kal együtt)	Heti órák száma
Debreczenben	8	3	—	—	23	99
Kecskeméten	7	—	1	3	23	88
M.-Szigeten	5	—	1	4	23	98
Sárospatakon	8	2	—	—	21	93

II. ik félévben.

	Rendes tanárok száma	Bölcsészeti tanárok száma	Rendkívüli tanárok száma	Magántanárok száma	Előadott tárgyak száma (speciál koll.-kal együtt)	Heti órák összege
Debreczenben	8	3	—	—	23	81
Kecskeméten	7	—	1	4	25	80
M.-Szigeten	5	—	1	2	20	71
Sárospatakon	8	2	—	—	25	79

A *special-kollegium* címen hirdetett tárgyak száma az egyes akadémiákon félévenként a következő volt: I. félévben: Debreczenben: 2; Kecskeméten: 9; Máramaros Szigeten: 6; Sárospatakon: 2. — A II. ik félévben: Debreczenben: 2; Kecskeméten: 14; Máramaros-Szigeten: 7; Sárospatakon: 13. — Ugy vettük észre ezen a téren egy kis eltérés van jogakadémiáink vezetőinek felfogása között, a mennyiben Kecskeméten és Máramaros-Szigeten: a *nem kötelezett tárgyak* között olyanok is szerepelnek, a melyek Debreczenben és Sárospatakon nincsenek speciál-kollegiumokul feltüntetve.

A joghallgató ifjúság számát véve figyelembe, e tekintetben a statisztikai táblázatot a következőképen állíthatjuk össze félévenként:

I. ső félévben:

	I-ső éves	II-od éves	III-ad éves	IV-ed éves	Összesen:
Debrecen . . .	86	78	53	46	263
Kecskemét . .	30	21	16	15	82
M.-Sziget . . .	60	37	24	21	142
Sárospatak . .	21	16	18	13	68
Összesen:	197	152	111	95	555

II. félévben.

	I-ső éves	II-od éves	III-ad éves	IV-ed éves	Összesen:
Debreczenben	78	74	51	20	223
Kecskemét . .	28	21	12	14	75
M.-Sziget . . .	48	36	23	13	120
Sárospatak . .	20	16	18	6	60
Összesen:	174	147	104	53	478

(Folyt. köv.)

L. O.

KÖNYVISMERTETÉS.

Prédikációs könyvek.

— Kecskeméti Ferencz, Dr. Kecskeméthy István, Mindszenti Imre, Lic. Rácz Kálmán. —

(Folytatás.)

Másodiknak jön „Az uríma megszólítása: Isten a mi mennyei Atyánk.” Ebben néhány bevezető szó után tárgyat így tűzi ki és így osztja fel: „Foglalkozunk most a megszólítással vagy bevezetéssel . . . és lássuk I., az Atya nevezetét a Szentháromság tanára való vonatkozásában; II., az Atya név jelentését; III., az Atya név használatának célzatát s végül IV., az Atya lakóhelyének meghatározását.” Figyelemre méltó ezekben mindjárt az, hogy szerzőnknek a megszólítás annyi, mint bevezetés. Tehát két előszó után még egy bevezetés! Ez már kissé sok a jóból, még ha az úrimádság magyarázatáról van is szó. Vagy ezzel a bevezetéssel már a Szentek Szentébe léptünk? Vagy csak ilyen tekervényes bevezetgetés után építhető fel a Mi Atyánk megszólításra a szentháromsági dogma? Valószínű. Bizonyosságul ott van a felosztás, melyre, a mellett, hogy „tanultabbaknak” is nehézkes, megjegyzem, hogy a szerző céljára, még az ő álláspontján is, elegendő lett volna a II. ik és IV. ik rész, mert az Atya név jelentésének magyarázatába igen szépen be lehet vonni a szentháromsági tant is, valamennyi bibliai és dogmatikai anyagával és nem szükséges belefutasztani a hallgatók emlékezetét részek özönébe. Külföldiek és külföldieskedők ferde szokása ez. Az I., R., természetesen, a szentháromsági dogma fejtegetéséből és védelméből áll, még Athanázium is túlszárnyaló (?) modorban, mert Athanázius csak a körülírásokig, de szerzőnk az érthetelenség dogmatizálásáig és a megszegyenyítésig halad. „Mit értesz Istenből akár Szentháromságnak tartod, akár nem? Az írás azt mondja, hogy Isten lélek. Érted-e azt, hogy mi az a

lélek? Bizonyára nem. Sőt ha semmibe sem akarsz hinni, a mit nem értesz, akkor magad lételeben sem hihetsz, mert magadat sem érted. Tudod, hogy van benned valami, a mi ért, ítél, okoskodik, mit léleknek nevezünk, de hogy mi az, azt nem érted.” (22. l.). Majd a 23. lapon így tanít: „Ő reá, a Szentháromság első személyére gondolunk tehát, midőn így kezdjük imádságunkat: Mi Atyánk! De ugyanakkor gondolnunk kell a másik két személyre is, hogy igaz alapon nyugodjék imádságunk, mert Isten nem lett volna Atyánk, ha a Fiú arra jogot nem szerzett volna számunkra s a Szentlélek ezzel a joggal meg nem ajándékozott volna bennünket” — Nem egyszerűbb lett volna e helyett azt mondani: Atyámfiai! Mától kezdve így kezdjük a Miatyánkat: Szentháromság Isten! ki Atya, Fiú és Szentlélek vagy a mennyekben! ... Ez annál helyesebb lett volna, mivel a rész végén ezt a történetet beszéli el: „A minap egy szegény nő állott meg ajtóm előtt, egy szegény idős cigány, az úriimát kezdve el, mint a szegény kéregetők szokták s a megszólítást ekképen módosította: „Mi Atyánk az Úr Jézus Krisztusban a Szentlélek által.” Meglepett, kellemesen lepott meg a szegény nő imája; jól esett hallanom. Hol tanulta, nem tudom, de helyesen mondotta, jól egészítette ki a megszólítást, mert az Atya valóban a Jézus Krisztusban Atyánk mi nekünk a Szentlélek által.” Ez tehát nincs meg Henrynél, se a többiekénél; ez a szerző saját tudományos bibliatészeti anyagához tartozik. „Követni nem követett senkit.” — A 21. lapon ezt mondja: „a Szentháromság tanát lehet tagadni, de bibliai alapon nem.” Nos, hát én azon csodálkozom, hogy ha a szerző a 16. és 17. század dogmatikáját tanítja, hogy lehet az, hogy nem ösmeri a 16. század dogma- és egyház-történetét és ebben a nagyváradi disputációt, amelyen Dávid F. és társai bibliai lókusokkal is hadakoztak Méliusz és társai ellen? ... A II. R. még ködösebb. Főgondolatai ezek: A Mi Atyánk nevezet Isten részéről szeretetet és áldozatot jelent. „A mi pedig az embert jelent, az Atya nevezet két dolgot jelent: a származás forrását és a természet egységét.” (24. l.). Vagyis az Atya nevezetbe minden áron be kellett vennie a Krisztus keresztjét, hogy aztán elmondhassa: „Egy atya gyermekeiért áldoz mindent, de kiért áldozza fel gyermekét?” Kiért? Tessék csak tudakozódní a tudományos bibliatészetnél, majd megmondja az, hogy mennyi elsőszülöttet áldoztak fel a zsidók a Jehováért? És tessék megkérdezni ugyanattól, hogy hol vette Pál apostol a helyettes elégtétel gondolatát!? Vagy hát erre se Henry és társai, se a szerző tudományos bibliatészete nem terjed ki? ... De elég erről a beszéd-ről! Úgy is szólnom kell még egyről-másról.

A utolsó beszéd az „Ámen“-ről szól, mely a bevezetés kezdete szerint „a mennybe küldött sürgöny (!) utolsó pontja; a mennyi Atyához intézett kérvény borítékán a pecsét.” Kár, hogy meg nem magyarázza, mit jelent a boríték? Majd számot ad arról, hogy az ő szövegségben hol fordul elő az ámen és ezt mondja: „csak természetes azért, ha Idvezítőnk is így végezte imáját; hanem ő aztán új tartalmat öntött az Ámen szóba, drága eszmék tárházává tette azt.” (139. l.) Ezt a drága tartalmat a III. R. ben találjuk meg a Jel. III. 14. és És. LXV. 16. alapján. Amott, ugyanis, az áll, hogy „Ezt mondja az Ámen, ama hív és igaz bizonyosság, az Isten teremtésének kezdete;” emitt pedig az, hogy „A ki magát áldja e földön, áldja magát az igaz Istenben,” az *Ámen Elohimban*; vagyis úgy amott, mint emitt Idvezítőnk nevezi magát Ámennek (?). — Megjegyzem, hogy ez már csakugyan tudományos, azaz hogy tudákoskodó bibliatészet. Kérkedtek efélékkel a mi prédikátoraink Méliusztól kezdve Sebők József, mely utóbbi a tudományos bibliatészetet így alkalmazza a szöveken: „Ennek a szentírásbeli helynek (Márk 9. 49.) nehéz értelme onnét vagy on, hogy ennek magyarázóit nem figyelmezteték jól a görög szókra, a

melyek szerint nem így esik: tüzzel sózatik meg, hanem így: tüznek sózatik meg; mert azt a szót, a melylyel a tűz kitétetik: *πῦρ*, nem az ablativusban, hanem a dativusban kell venni; nem így kell mondani: tüzzel, hanem így: tüznek.” — De térjünk vissza Kecskeméti F.-hez, a ki az Ámenről írt beszédében ezeket mondja: „Mi tehát az Ámennek, mint Jézus nevének az értelme? Jézus az Isten fia, a törvénynek vége, a nagy áldozat a bűnért; a Megváltó ...; a Közbenjáró ...; a szövetség eszközlője, a ki által a kegyelem szövetségre lép a bűnösök s kötelezi magát, hogy ha a bűnös ebben hisz, ennek igazságáért és érdeméért megbocsátja minden bűnét stb. Ime, ez az Ámen szónak, mint Jézus nevének jelentése, tartalma. Ime, ilyen gazdag tartalma van ennek a szónak. Ilyen kincses bánya ez a szó. Ilyen gyógyszerár ez az egy szó, telve a lélek mennyi orvosságával. Ilyen kies kert ez, a legédesebb illattárral, balzsammal és fűszerekkel dúsan. Ilyen gazdag mezők tárulnak előnkbe ebben az egy szóban, eledelnek való kalászkodással borítva. Benne van ebben a szóban az egész evangéliom.” (144. l.). Én csak azt sajnálom, hogy ez maradt ki még belőle: Ilyen biztosítási kötelezvény ez, melyet stb. Különböztet pedig azt hiszem, hogy az eddig elmondottak eléggé érthetően beszélnek a szerzőnek mind bibliatészeti, mind dogmatikai, mind írásmagyarázó álláspontjáról, módszeréről, ízléséről. Azért csak egyet még! A 145. lapon ez áll: „Ha Jézus nincs az Ámenben, üres szó az s olyan, mint a hamis aláírás. Ő reá gondolunk azért, midőn Istenhez így imádkozunk: Mi Atyánk! Mi Atyánk a Jézus Krisztusban. (Hát a cigány asszony magyarázata hol marad?) Ő reá emlékezzünk, midőn Isten nevének megszenteltetéséért, országának eljöveteleért, Isten akaratának teljesüléseért könyörgünk, ő reá gondolunk, hogy az ő népe szaporodjék s feljelen meg magas hivatásának a földön.” — Vagyis minden áron arra akarja hívti a hallgatóit, hogy ne az atyához, hanem a fiúhoz imádkozzanak, mert Jézus nem arra tanított minket, hogy az Atyához, hanem hogy ő hozzá, a fiúhoz imádkozzunk! Ez aztán szép eredménye a szerző bibliatészeti tudományának, írásmagyarázásának és gyönyörű virága a protestantizmus élő fájának!

A tudományos bibliatészet anyagát két helyen alkalmazza még a szerző: a kísértésre és a gonoszra vonatkozó kérdésnél, meg a dokszológiánál. Előbbi helyen ezeket mondja: „Ennek a kérdésnek második feléről felhották, hogy a Lukács evangéliomából számos régi, a negyedik ötödik századból fenmaradt bibliafordításban hiányzik, épúgy mint az úriima harmadik kérése is. Erre azonban azt mondhatjuk, hogy de a legrégibb, a második, harmadik századból fenmaradt szír és egyiptomi bibliafordításokban és száz meg száz más régi kéziratban meg benne van, úgy az úriima harmadik kérése, mint a hatodik kérés második fele is. A Máté szerinti evangéliomokban pedig ott van mindent. Nem lehet tehát semmi kétségünk az iránt, hogy Idvezítőnk adja, egyebek közt, ezt a kérést is ajkainkra.” Ezt azért említem meg, mert itt legalább számtani alapon igyekszik kimutatni a védelmezett helyek hitelességét. És a számtan kétségen kívül közelebb áll a tudományhoz, mint a naivitás. — A dokszológia hitelességét azonban már Schaff Lange kommentárjának ezzel az erősségével igazolja: „Senki se vonhatja kétségbe emez ünnepélyes záradéknak kitűnően megfelelő voltát, melyet mi gyermekkorunktól fogva megszoktunk úgy tekinteni, mint az imádságok ezen imádságának teljes-ségéhez tartozó alkatrészt és a melyet sohase jutna eszünkbe feláldozni semmiféle tudós okoskodásnak, sem Bibliánknak, sem magános vagy nyilvános buzgálkodásunkban.” Nos hát ebből az idezetből legfeljebb stylusbeli szépséget és magyarosságot tanulhatunk, de tudományos bibliatészetnek ezt se tarthatjuk, még ha a Schaff-Lange kommentárja tanít is rá, mert efféléket kommentátorok nélkül a maga egyéni hangulatából is bőven meríthet a gy. írás magyarázó.

És ezekben be is számoltam a könyv tudományos bibliatészeti anyagával; záradékal pedig kimondhatom, hogy ily eredmények elérése végett nem szükséges annyi kommentárt használni; elég ehhez egy orthodox dogmatika, vagy a heidelbergi Káté és egy hasznavehető bibliai konkordancia. A többi megcsinálja, a ki meg akarja.

Gyakorlati szempontból a könyv már értékesebbnek mondható. A tíz magyarázat közül, — mert ennyi van benne, — a többi hét nem ennyire dogmán rágódó. Több-kevesebb szertelenség persze, ezekben is fordul elő, mint p. o. az első kérésről írt magyarázatban. A hol az Isten nevét egyenlőnek veszi az Isten lényegével (40. l.); vagy a 2-dik kérdés magyarázatánál, a hol ezt mondja: „az ígét, melyet hallunk, tegyük imádságunk tárgyává (53. l.); vagy a 72. lapon, hol a mennyország érzékeltetését egész odáig viszi, hogy ott „a szentek zengése hangzik éjjel és nappal, ott arany hegedűk és arany hárfák a szentek ujjai játszanak diadalmi és hálaéneket;“ vagy a 100. lapon, hol ez a két tétel van körül írva: „Egy gonosztevő tartozik a törvénynek, úgy tartozunk mi az Isten törvényének“ és „Míg bűnei megbocsátva nincsenek, csak olyan az ember, mint egy mézárshékre való állat, mely leöltetésre vár,“ stb. Hogy a bűnösség és váltság dogmája tulságosan uralkodó szerepet játszik, az a szerző dogmai álláspontjából önként következik, valamint az is, hogy világnézlete sötét. De más felől az is igaz, hogy sok van e magyarázatokban, a mi az okulásra, épülésre és a belső emberre tartozik. — Tárgyalása szigorúan a szöveghez alkalmazkodó, a részek is többnyire abból kerülnek ki s ennél fogva a beszédek inkább írás magyarázatok, mintsem egyházi beszédek. Ő ugyan e-beszédeknek nevezi ezeket már a címben, holott ezt már a cél is kizárja, a m ly, ugyancsak ő szerinte, a házi istentisztelet előmozdítása. — Nyelvezete a lehető legegyszerűbb és mégis mondatalkotási hibákkal és bizony magyartalansággal is teljes. Aztán, minthogy tanításra törekszik csupán, szónoki lendületet nem, de laposságot, szószálhasogatást, tudákoságot sok helyen találunk benne. A közölt mutatóványok magukban is tanúbizonyságot tesznek erről.

Imádságai a lehető legmélyebb alázatnak, bűntudatnak és kegyeskedésnek a kifolyásai; néhol lendületesek, néhol okoskodók, többnyire kérők, esengők, túlzásoktól és irálybeli fogyatkozásoktól ezek se mentesek, de általában a magyarázatokhoz alkalmazottak és határozottan felülmúlják ezeket. De éppen ezért rínak ki belőlük az ilyen kifejezések: „jószágod forrásaihoz akadálytalanul járulhatunk üres edényeinkkel;“ „az imádkozásban kezünkbe adod kegyelmed tárháza ajtajának, sőt a mennyekországa kapuinak is kulcsát, melylyel azok kinyílnak.“ „Illesd a mi szánkat és szívünket is amaz áldozati szent vérrel;“ „tízezer áldással árasztanak el.“ „Minő kedves zene és mily drága illat van a te nevedben óh Jézus, Istennek Fia! Áldott név, mely által bűneinknek bocsánatját veszi minden, a ki hiszen benne.“ stb. stb. Az előszóhoz, megszólításhoz és az első kérdéshez írt előimádságok leggyarlóbbak valamennyi között — Végül kimondom, hogy a könyvet éppen az író által kitűzött célra, a házi istentisztelet előmozdítására tartom kevésbé alkalmasnak; lelkészársaim azonban találhatnak benne némi anyagot a felhasználásra. (Folyt. köv). Faludi Pál.

MULTUNK.

Adalékok a tiszáninneri ev. ref. egyházke-rület történetéhez.

(Folytatás és vége.)

1674. 29. May in Cong. q. in o. Pelsütz celebr: Publicatae sunt patentes lit. Generalis Spankau, quarum summa est: etc.

Ad proximam legationem medio Paul Kállay institutam idem Generalis per speciales literas haec resolvit:

4. p. — Ad commendantem Balogiensem data est ordinatio, ut nationem meritorium perscribit cur sese rebus religionem concernentibus immiscuerit et simul ut Praedicantem de damnit illatis content-t.

Super haec erat etiam unum eiusd. legatōi punctum: Ut Patrocinio Dñi Generalis p liberum functionem Concionntorum et Scholarum rector possimus habere Eliciae religiōis exercitium publice liberum, ad quod instantiae nostrae punctum medio praetibati internuncū resolvit se referre ad patentes suas *superius declaratas*.*

„*Illmī Rendssmī, Admum Rndi, Sples ac Magei Grosi, Egregy, item et Nobiles Domini Colendissimi.* — Salutem et servitiorum meorum addmum Commendne. — Quocunque in his partibus Regni Hungariae Superioribus mens, et oculi convertuntur, manifestissime, et palpabiliter comperitus, Subordinatione, et instinctu nonnullorum Calvinistarum in visceribus Comitatum degentium illos nequam Praedones Latrones Rebelles, nonnisi Catholicos Sacerdotes Religiosos, Incolas Suae Mattis fideles prosequi, incaptivare, angariareque et nonnullos per lytrum dimitti, aliquos crudeliter mactar dilaniari. — Et certissimum est, in si per Fautores, et instigatores, occasio mali ipsis praerberet hique maledicti homines foverentur, absque dubio, tam libere, undique minime vagarent, et tam detestabilia Latrocinito, iuxta eorum haud placitū haud exercerent. Quae cum ita Se habeant Inclyto Comitatu finaliter et de veritate scribo, quod et ego, quamvis in vite ad ultima media condescendam, Exercituique Suae Mattis Sacrae, cuius vis Nationis et ordinis licentiam Labo, ut eodem processu cum Calvinistis utantur illos capiant prosequantur, et similiter Lytro mediante dimittant, Siquidem Leges Naturae, par pari refundendum esse, dictarent, quod scriptum Inclytus Cottus, pro firmo et vero habeat. His in reliquo caet. Illmis Rmās se se Dñs Vrās dñi felicissimeque valere desidero. Datum Cassoviae die 20. May 1674.

Earumd. Illmār Rmār se se Dnorum Vrār Servis addom. „*Paris Spandkau.*“

1674. 7. Juni. in Cong. General. S. Gömör cel. Publicatae sunt literae Gen. Spankau, quarum summa est etc.

Tam ratione harum literarum quam aliorum negotiorum expediti sunt ad eundem Generalem Valen. Török, Michl. Baso, et Mart. Dobos cum certa instructione.¹

1674. 26. jun. Gen. Congr. in Pelsütz. Gnosi Dñi Valentinus Török. et Martinus Dobos, penes Credentiales Dñi Grālis Spandkau, reportarunt ejusdem resolutionem, sibi in scriptis porrectam, quae tenoris erat hujusmodi:

Ad Gravamina Inclyti Comitatus Gömöriensis, Generalatui repraesentata, resolvitur hoc modo:

Ad 1. Desiderat Inclytus Comitatus, ne licentia Captivationis et depraedationis Helveticae Confessionis personarum, militiae S. Mattis S. concedatur. Quo in ordine intentioni ejusdem patrocinari omnino satagerem, tantummodo e Converso Inclytus quoque Cottus, operum et studium impenderet, et modum exactum adinveniret, ne Catholicae personae, spirituales et Religiosi viri, Suae S. Mattis fideles, uti hactenus indubitanter multoties, imo de praesenti plurimis in locis manifeste

* L. Prot. Com. Gömör. Nr. IX. f. 185—176.

¹ L. i. jknyv. f. 197.

expertum est, per nequam Rebelles, Latrones, Praedones deprædant capiant et delant. Quod si consequent fuerit practicum, de necesse præmissus modus, per militiam Suaetis similiter observari debet, et per Helveticae Confessionis hominis captivos, Catholici captivi a Rebellibus eliberationem consequi. Quam tamen resolutionem Dni Supremi et Vice Comites, caeteriq. Officiales Comitatum facillime remedium possunt et omnino essent obligati, nisi nonnulli temeritate ducerentur; et sic si uni licet, consequenter etiam alteri licebit.

Ad 2. Notum esse Inclyto Comitatu minime dubitatus, Gratum hactenus in negotia Statum Ecclesiasticum, et spiritualem concernentia se se minime inmiscuisse, quod nec in posterum absque expresso Suae Mattis Sacrae mandato faciendum intenderet. Quod tamen in praesentiarum adhuc neque vidit, ut sibi fuisset transmissum. Quare nec in inhibitione, neque vero in indultu eorumdem petitorum Gratum se se involvere vellet.

(Erat in hoc puncto patitum liberum publicum Exercitium Religionis.)

Ad 3. etc.

Datum Cassoviae die 15. Juny Ao 1674. Paris v. Spandkau.¹

Közli:

Simon Mihály.

KÜLFÖLD.

A németországi evangélikus szövetség XI-ik közgyűlése.

(Folytatás és vége.)

Gyűlés után ünnepi lakoma volt, a melyen *Wintzingerode* gróf a császárra, *Plehn* földbirtokos a szövetség alapítóira, *Beyschlag* Magdeburg városára, mint az ev. egyház példányképére, *Fritze* városi előjáró a szövetségre mondottak köszöntőt.

A lakoma után a második estveli összejövetel tartatott meg az első összejövetel helyén, mintegy 3000 férfi és nő jelenlétében. Vasúti hivatalnokok éneklése s a 66-ik gyalogezred zenekari előadása s közös ének nyitotta meg az ünnepélyt, a melynek első pontját *Mirbt* marburgi tanárnak az előadása képezte ezzel a címmel: „A porosz állam és a római kuria a 19-ik században.” Egyetlen pontot tárgyalt a Poroszország és a római kuria között levő sokszoros összeköttetések közül s ez: a porosz követség a vatikánál. Miután behatóan szólt a korábbi porosz-vatikáni követeknek, különösen *Bunsen*-nek és *Niebuhr*-nak a működéséről, ezt a kérdést vetette fel: Mit tett a porosz-vatikáni követség? s e kérdésre kérdésekkel felelt a következőleg: „Talán békét teremtett állam és egyház között, — talán kivitte hogy a pápák megváltoztatták ítéletüket rólunk ev. eretnekekről, — vagy talán megszüntette a pápák részéről jövő sértegetéseket?.. Hol vannak ennek a követségnek az érdemei?.. Bizony a történelem ítélete nem kedvező!..” Felvetette azt a kérdést, hogy talán érdemek nélkül is kívánatos ez a követség?.. Szólt Bismarcknak 1872-iki nyilatkozatáról, a ki azzal indokolta a követséget, hogy azért szükséges, hogy a római kúriát mindig és jól értesítse a német kormány felfogásáról, — de rámuta-

tott arra is, hogy ugyanez a Bismarck két év mulva maga jegyezte meg, hogy ezt az informálást a Rómában levő más diplomata is elvégezhetik. Kimutatta, hogy a történelem egyáltalán nem ismeri a kúriának tartós szövetségét egy kath. kormányval sem s épen ebből kifolyólag bátran állítja az előadó, hogy a vatikánnak egy prot. egyeretnek kormányval való tartós szövetsége: valódi képtelenség! S egy ilyen szövetség veszedelmes természetű, mert alkalmat, sőt egyenes felhívást foglal magában arra, hogy a pápa beleavat-
zék Poroszország belső ügyeibe... Felemlítette *Reichensperger*nek a nyilatkozatát, a ki azt mondotta, hogy „a pápa erkölcsi hatalom” s erre ezzel a kérdéssel felelt: hol van a világon olyan állam, a mely diplomáciai összeköttetésben áll egy erkölcsi hatalommal?... Határozottan kijelentette az előadó, hogy Poroszországra nézve veszedelem egy ilyen intézmény fenn-tartása, hiszen „a pápa mindig Németország ellenségeinek a pártján áll s gyűlöl minket, mint Luther népét.” Esztelen dolognak, örültségei élnek tartja, hogy a pápánál képviselője van annak a nemzetnek, a mely a reformáció híve, egy olyan pápánál, a ki a reformációt s a prot. hitet ördögi tannak s méregnek nevezi! Felemlített egy történeti eseményt, a mely a vatikáni zsinattal történt, a mely tudvalevőleg azt akarta egyik határozatába felvenni, hogy a protestantizmust: *cholerának nyilvánítsák*. Mikor ez tudomására jutott Bismarcknak, tudára adta a pápának, hogy ha ezt kimondják s ezzel megsértik a porosz király választát: rögtön visszahívja a követet... S a zsinat kihagyta ama nyilatkozatot!... De hát vajjon „tiltá-
kozott-e a porosz vatikáni követ tavaly a *Canisius*-encyklika ellen? — kérdi az előadó... Előadását *Niebuhr*nak ezzel a nyilatkozatával fejezte be, a melyet egy angol államférfiúhoz intézett: „Csak tegyétek meg a ti katolikusaitok részére mindazt a jót, a mit tehettek! Csak fizessétek papjaitokat s neveljétek jól őket otthon: de ne tartsatok követet Rómában!”

E tanulságos előadás után két kérvényezőnek a kérését hallgatták meg, a kik közül az első a római ev. templom javára, a másik a freiburgi diakonissaházra kért adakozást. — Ezek után *Hieber* strassburgi tanár s birodalmi képviselő mondotta el bezáró beszédét, a melyben megemlékezett arról, hogy e század elején békesség volt a kath. és prot. között s a frankfurti parlamentben a kath. képviselők felvilágosításai alapján mondták ki, hogy a jezsuiták nem bocsátatnak be Németországba. „Ma másként áll a dolog. Közönséges dolog a letrompfolás s az ev. szövetség munkáját feleslegesnek, vagy éppen kárhözatosnak tartják,” — pedig ez az, a mely az ütőreken tartja a kezeket, ez az, a mely az alvókat ébresztgeti, még pedig nem béke zavarással, hanem a békesség megteremtése felé való törekvésével! „A mi célunk nem a harc, hanem a békesség. Nem a katolicizmus ellen, hanem az ultramontanizmus s a románizmus ellen küzdünk. Ez irányban munkálkodunk az ifjúság rajongó lelkesedésével, a tapasztalt férfi s öreg kor kitartó hűségével. Az evangélium az esztendő változásai között is a mi örök ifjúságunk forrása. A reformáció ajándékozta nekünk ismét ezt az evangéliumot s ez lesz, ez marad minden időben a német igazságszeretnek s a német vitézségnek a legnagyobb ténye!

Ez az esteli összejövetel 11 órakor végződött. Händel „Messiás”-a Hallelujának eléneklésével.

Az utolsó napon, október 6-ikán, a szövetségi tagok zárt gyűlése tartatott meg, a melyen a központi bizottság ügyvezetője *Witte*, pförtai tanár terjesztette

¹ L. i. jkönyv f. 200—201.

elő jelentését s *Geiger* szólott a szövetség által kifejtendő irodalmi tevékenységről. Ez a kérdés kiadatott a központi bizottságnak. Ezen az ülésen olvastatott fel a császár válasza a hozzá intézett üdvözletre.

E szép és tanulságokban gazdag szövetségi közgyűlésnek utolsó mozzanatát a luther-ünnepi-játék képezte Magdeburgi polgárok előadásában öt képben.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Papp Pál*, budapesti műegyetemi tanár-segéd, sárospataki főiskolánknak egyik volt jeles növendéke, e hó 8-án, élete 21-ik évében, elhunyt. — Mély részvéttel osztozunk abban a megmérhetlen bánatban, a melyet az elhunyt szülei éreznek „szemök fényé”-nek elvesztése felett. Legyen az Úr kegyelmes a gyászolók szívéhez!

— **Reformáció emlék-ünnepélyt** tartott, a városi közönség élénk érdeklődése mellett, e hó 6-án a sárospataki főiskola ifjúsága az ima-teremben. Az ifjúsági énekhar három darab előadásával emelte az ünnepély sikerét, a melynek *Illyés Mihály* IV-ed; *Szabó Dezső* III-ad éves theológusok, *Molnár István* VIII-ad osztályú tanuló s alkalmi költeményével *Nagy Barna* II-od éves joghallgató voltak a szereplői. — Tartottak emlék-ünnepélyt, a mint értesültünk a miskolci ref. főgimnáziumban is, a hol *Csik Dániel* vallás-tanár beszélt a tanuló ifjúság előtt, a melynek egy része azonban azt is megtette, hogy *épen a divatos halottak napján vonult ki egyik szeretett s a közel múltban elhunyt tanárjának a sírjához*, holott pedig talán épen ilyen napon nem volt protestáns szempontból megengedhető a kegyelet nyilvánítás, de hát úgy látszik, hogy a máramos-szigeti ref. jogakadémia hallgatóinak a példája vonzó hatású!! (ó.)

— **Toth Sámuel**, a debreceni főiskola theol. tanára, a ki egyháztársadalmi életünknek hosszú időn keresztül egyik legtevékenyebb munkása volt, mint jegyző a debreceni s a budapesti zsinatokon, a konventen pedig egész a jelen évig a legfáradthatlanabbul, a legbuzgóbban végezte terhes feladatát, a tiszántúli ref. egyházkerület őszi közgyűlésének beadta tanári állásáról való lemondását. . . . A közgyűlés mély sajnálattal fogadta el a lemondást s a megüresült theol. tanári állásra pályázatot hirdet. . . . A nyugalomba vonult Tóth Sámuelnek őszintén kívánjuk, hogy a kiérdemelt pihenésben sokáig legyen része!

— **Tanári kinevezés.** A rimaszombati prot. főgimnázium rajz-tanári állására *Sablik J.* neveztetett ki a vallás és közoktatásügyi miniszter által.

— **Kerületi tanácsbíró választás.** A tiszántúli ref. egyházkerület világi tanácsbírájává az elhunyt Ármós Bálint helyére: *Szinyogh Szabolcs* választatott meg Luby Gézával szemben. Az új tanácsbíró „lelkes” beszéddel foglalta el helyét, a melyre a „Prot. Egyházi és Iskolai Lap” joggal teszi azt a megjegyzést, hogy a szó nem sokat ér, a tettek emberére van most szükség, a minnek az új tanácsbíró nem mondható, a ki épen mostanában lépett ki a prot. irodalmi társaságból!!

— **Tiltakozást** fogalmaztak s köröznek a veszprémmegyei karádi róm. kath. esperesség lelkészei a kongrua ellen. Méltó-e tiltakozást egész terjedelmében megismernünk, mint olyat, a melyben nem lehetetlen, hogy

az egész magyar r. kath. klérus felfogása nyilatkozik meg. A tiltakozás, melyet még okt. 25-én határoztak el Tabon s Czupi Bálint esperes és *Scherer István* jegyző irtak alá, a következőleg hangzik: „A Tabon egybegyűlt kerület összes tagjai egyértelműleg elhatározták, hogy tiltakoznak az állami kongrua ellen. Mi az állami kongruát perhorreskáljuk, nekünk az állami kongrua nem kell. Azt akarjuk, hogy az állam, mint ilyen, apostoli királyunk főkegyúri jogának épségben tartása mellett, atja ki nekünk a vallás és tanulmányi alapot s akkor mi katolikusok megoldjuk a kongrua kérdést a saját körünkön belől, az indifferens állam közbejötté nélkül. Nem akarunk a francia papság sorsára jutni; lelki és politikai függetlenségünket e téren is mindaddig meg fogjuk őrizni, míg azt megőrizni tudjuk. Készséggel adjuk meg, kongruális filléreinket, önmegadóztatás útján, kath. egyházunk vezér férfainak, de tiltakozunk az állam mézes beavatkozása ellen, mely nem más, mint bilines elménkre, szivünkre, de legfőképp lelki működésünkre. „Jam ardet Ukaegon”, ütött a 12 óra, a bilincsek már készülnek: tiltakozunk. Tiltakozásra hívjuk fel az összes esperesi kerületeket, míg nem késő. Tegyük, míg tehetünk, mert egyébként az utókor kárhóztató ítélete joggal minket fog érni.”

— **Pályakérdések a debreceni theol. és jogakadémián az 1898/99-ik iskolai évre.** 1. *Hatvani díj*: (100 kor.) „Exemplis ex historia sumptis demonsretur, quid origo, natura et magna vis conscientiae sit?” — 2. *Keresztési-Deák díj*: (168 kor.) „Kivántatik a Debrecen környékén élő hártás szárnyú rovarokból (hymenoptera) rendszeres összeállított gyűjtemény, mindegyik rovar lelőhelyének pontos megjelölésével; különös súly helyezendő az illető rovarok biológiájára.” — 3. *Keresztési-Deák díj*: (168 kor.) „Ismeresse pályázó a szigorúan aránylagos és a progressiv adóztatás elméletét. Fejtse ki azon érveket, melyek egyik és másik adóelmélet mellett fölhozhatók s adja saját indokolt nézetét. Fejtse ki, találkoznak-e a magyar egyenes adók rendszerében a progressiv adóztatás nyomával, s ha igen, melyek azok?” — *Pécely díj* (74 kor.): „Kifejtetvén azon homiletikai elv jogosultsága, hogy a hitszónok benső egyénisége előtérbe lép-het az egyházi beszéd tárgyának megválasztásában, szellemében és irányában: mutattassék ez meg néhány ismertebb nevű hitszónoknak jellemrajzából és hátrahagyott egyházi beszédeiből (pl. Székács József, a két Révész, Tompa). — 5. *Váradi-Szabó díj* (100 korona): „A Herbart-Ziller-féle paedagogiai elvek és irány ismer-tetése után, mutattassék meg, hogy ezek az elvek mennyi-ben érvényesülnek az újabb magyar paedagogiai iroda-lomban?” — 6. *Bulyovszky Gyula díj*: „Írassék lyrai költemény tetszés szerint.” (Erre a főgimnázium 7—8-ad osztályú növendékei is pályázhatnak.) — 7. *A debreceni kaszinó első Kazinczy díj* (15 és 8 db 10 kor. arany): „Muttattassék Földi János, mint nyelvész és természet-tudós.” — 8. *A debreceni-kaszinói második Kazinczy-díj* (8 és 4 db 10 kor. arany): „Írassék óda a szabadság-harc félszázados emlékűnnepére.” — *Szikszay Dániel, díj* (100 kor.): „Kivántatik rövid költői elbeszélés, mely-nek tárgya lehet akár a történetből vagy mondából vett, akár kigondolt komoly esemény.”

— **Megjelent** a tiszáninneni ref. egyházkerület ez évi őszi közgyűlésének jegyzőkönyve s az esperesi hiva-talok útján az illetékes helyekre szét fog küldetni.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

HIRDETÉSEK.

AMERIKAI ZSEBÓRÁK.

Jótállással, hogy a nickel színét nem változtatja, szerkezete pontosabb és jobb, mint a legdrágábbaké.

Ára darabonként 3 forint.

Jótállás mellett, míg a készlet tart. — Hozzá ezüstös óralánc **60 kr.**

ÖNBERETVÁLÓ KÉSZÜLÉK.

Fox, valódi solingeni gyártmány, sok kiállításon kitüntetve. Gyakorlás nem kell. Megvágás kizárva. Tiszta és kényelmes munka. Bőrbetegségtől megment. Tartós és pénzt megtakarító.

Darabja 3 forint.

A penge *** csillagos acélból és a többi részei alpaccából vannak.

Egy külön penge hozzá 1 forint.

Megrendelhető:

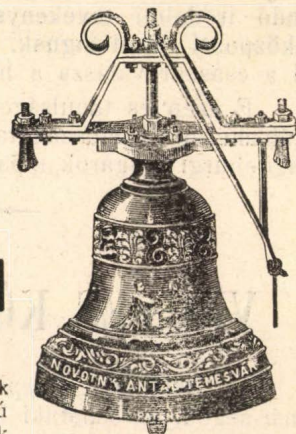
POLLÁK SÁNDOR főbizományosnál
BUDAPEST, V. ker., Kálmán-utca 17.

Gyűjtőknek 5 darab után egy darab ingyen küldetik.

6—12

20—19

Novotny Antal

harang- és érczöntője,

ajánlja magát a t. cz közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kilitetett átlukasztott szabadalmazott

HARANGJAIT,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van égv egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvaskoronávali felszerelését, vertva harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálok

Novotny Antal Temesvár, Gyárváros.

**MINDEN SORSJEGY UTÁN FIZETÉS NÉLKÜL
MIND A 6 HUZÁSON JÁTSZIK.**

100.000 KÖRÖNTER

EGY SORSJEGY ÁRA: 1 KORONA

NYEREMÉNY 20.000 KORONASZÁZÉVAL

AVALLALAT KÉSZPÉNZBEN VISSZAVÁRSZOLVA

NYEREMÉNYEKET KIVÁNTATVA 20% LEVONÁSSAL

NYEREMÉNY 100.000 KÖRÖNTER

Huzás már 1899. január hó 4-én.

Sorsjegyeket ajánl:

Sárospataki Takarékpénztár Részvény-Társaság

Sárospatak.

8—2

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Nemes Ferencz.” — „Ref. jogakadémiáink az 1897/98. iskolai évben.” L. O. — „Temetési beszéd és imádság Nemes Ferencz felett.” *Novák Lajos.* — „Az átdolgozott Ó-szövetségi szentírás.” *Radácsi György.* — „A miglészi ref. egyház örömnapja.” z — ó. — „Prédikációs könyvek.” *Faludi Pál.* — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetések.”

Nemes Ferencz

1834—1898.

Ködös, borongós őszi nap volt, mikor porréseit kikísértük a temető kertbe és lebocsátottuk a mély, sötét sírba . . . oda, hol már nem fáj semmi!

Koporsóját koszorúk borították és az azokról lecsüngő szalagok aranyos betűsorai kiragyogtak az őszi homályból és hirdették, suttogták az élőknek — bizonyságul és biztatásul — hogy „a szeretet erősebb, mint a halál” és a koporsóban kiengesztelődik minden.

Mig búgott a gyász-zsoltosma s hangzottak az isten ige fényes biztatásai s meg-megkapkodta a szíveket egy-egy feltörő jaj, a mit nem lehetett elfojtani: lelkünk önkéntelenül is végig futott a koporsó csendes lakójának immár lezajlott élettörténetén s így sóhajtott a panaszos költővel:

„Oh sors! lábad alatt a szegény halandó.

„Olyan, mint egy, féreg. . . .”

És látásokat láttunk: a felizgatott kedély beszéde képeit. Mosolygó tavasz-mezőt ezer virággal, a hol csupa édes íze, csupa ragyogó biztatás minden. Egfelé nyúló pálmát, a melynek növekedése gyönyörűség s a melynek ágain gyümölcsök kínálkoznak s gyümölcsök érlelődnek . . . Vitorlás hajót a tengeren, a mely vígan szeli a hullámokat és boldog haladásában nem tartoztatja fel vihar vagy zátony. A mellette elsuhanó hajók zászlóval köszöntik, a part lakói vágyó merengéssel nézik gyors futását s utána zengik: Szerencse fel!

De ime: a virágos mezőt hűs szél fújja át s bús hervadás kezdi kivetkőztetni hímes köntöséből; a pálma hajladoz saját nagy terhe és a felé csapkodó vihar súlya alatt; a hajó futó ereje fogy, az ég elborul s cikkázó villámok és ellenséges szelek között a kormányos irányt veszít és örvénybe jut s mire sok hányattatás után s övéért opedő gyötrelmekről tépetten, emberi és isteni segítséggel kimenekül a gyilkos forgatagból — csak testét bírja megmenteni . . . a halálnak.

A sírásók kapája megvillant az alkonyi homályban, a hideg göröngyök iszonyú kiméletlenséggel döngették a koszorúkat és koporsót takaró deszkafalat s ő, a vihar-tépett s végső révpartjához jutott hajós nyugodtan pihent az anyaföld kebelén és álmodott a szeretetről, a mely „mindent elfedez, mindent hisz, mindent reményl és mindent eltűr és nem fárad el soha!”

Az álmodót hagyjátok, hagyjátok álmait!

* * *

Abauj megyében, Garbóc-Bogdányban született 1834-ben október 14-én, hol atyja *Nemes Károly* akkor adminisztratori minőségben működött. Édes anyja *Verebélyi Zsuzsánna* volt. Az első szülött fiú bölcsőjében el volt már jegyezve arra, hogy — ha Istennek is úgy tetszik — tudós pályán próbál majd szerencsét, a mi egyedüli menedéknek látszott abban az időben a szegényesen javadalmozott ref. papok fiaira nézve.

A szépen fejlődő, testi-lelki javakkal dúsan megáldott gyermek Novajon kezdte (a hova édes atyja rendes lelkészül választatott) népiskolai tanulmányait, majd Sárospatakon folytatta, boldog reményekre jogosítván jó szülőit és tanítóit jövője felől. Mint gimnáziumi növendék csak fokozta ezt a jó reménységet, mert vezére lett osztályának és e vezér szerepet mindvégig meg is tartotta. A tudnivalókra nézve voltak ugyan erős versenytársai, a kik egyben másban felül is múltak, de senki sem bánta vele a versenyt az osztályra való hatásban, az osztály érdekeinek bátor s ügyes képviselésében, az egyéni szeretetreméltóság Isten-adta tulajdonságainak érvényesítésében.

Szépen kifejllett, deli ifjú volt már, mikor 1852-ben jul. 18-án bevezette a gimnáziumi pályát és aláírt az akadémiai törvényeknek, mint leendő „philosophus”. A philosophiai tudományokon vezetett át az a theológiákhoz akkor is s az első akadémiai év alatt a philosophia tudományoknak volt lefoglalva, a mint később is még egészen a 70-es évekig. A szorosabb értelemben vett philosophiai tárgyakat *Erdélyi J.-től* hallgatta, a kinek akkor

már országos neve volt; a neveléstant *Csoma Mihálytól*, a ki varázslatos erővel tudott uralkodni tanítványain s tudta táplálni azokban a nemesebb szenvedélyeket; a latin és német irodalom-történetet *Pálkői Antaltól*, a kit folyvást éber figyelemmel kísért az abszolút hatalom az ismeretes hazaszereteteért. Jó iskola volt ez azokban a nehéz időkben, a miknek kényét úgy nyögte az a keményen megalázott, szegény magyar nemzet. A theol. tudományokban *Somosy János*, a kit *Kazinczy Ferenc* is barátságára méltatott, *Zsarnay Lajos*, a későbbi superintendens és *Kálniczky Benedek*, a szelid lelkű egyháztörténet-író voltak mesterei.

1856-ban végezte el theol. akadémiai tanulmányait, mindig elől a sorban és elől az ifjúság szeretetében. Gazdag kedélye, sajátos lelki vidámsága, élénk vonzódása a társas élet örömei iránt, folyvást növelték népszerűségét. Akadémiai pályája alatt a Meczner-fiúk nevelésével (a hogykai Meczner Rudolf és Gyula) is foglalkozván, ezúton szerzett összeköttetései is előnyére szolgáltak nemcsak Sárospatakon, hanem ennek szomszédos vidékein is s hatással voltak társaséleti otthonosságának, szeretetreméltóságának kifejtésére, annyira, hogy ebben az irányban — az akkori közhit szerint — felülmúlhatatlanságra emelkedett.

Mint végzett theologus bejutott a *primariusok* karába és elnöke lett az énekkarnak, a melynek korábban egyik kiváló köztagja volt. Kedves bariton hangja, az ének és dal iránti hő szerelme, megnyerő bánásmódja s ha kellett parancsoló, méltóságos fellépései meghódították iránta az egész énekkart, a melynek szellemét alig tudta valaha szerencsésebben képviselni valaki, mint ő. Nem is szeretet volt, a mivel őt a kartagok szerették, hanem rajongás. Vidéki szereplések alkalmával, a mik akkor nem tartoztak a fehér hollók közé, mint manapság — úgy körülfogták tiszteletökkel, akár a legtiszteltebb tanárukat és olyan katonás megadással viselték elnöki fölényét, akárcsak a legjobb gyermek a legdrágább édes atyáét. A boldog visszaemlékezés szárnyain — mikor alkalom kínálkozott — maga is örömet visszarápült multjának ebbe a varázslatos, bűvös világába s szinte ifjodni látszott emlékeitől.

Az 1857—58-dik évben már többre méltatta őt a tanári kar és előljáróság. Ott volt az *Árvay József* oldalán, mint segéd-tanár a tanító-képezdőben, a mely szoros kapcsolatban a főiskola többi intézeti ágaival, ekkor kezdett formát ölteni, de még ekkor is alig volt túl az alakulás stádiumán. Anyanyelvet, számot, és mértant tanított s e minőségében foglalkozott egészen 1859 júliusáig. A szám és mértan tanítása nem illett ugyan az ő egyéniségéhez; de mindamellett is meg kellett nyernie főnökének bizodalmát és sikert kellett felmutatnia, mert — bizonyára tanári hivatottságának hírére — a *csurgói* gimnázium előljárósága meghívta őt egyik tanszékére rendes tanárrul s ő a meghívást elfogadta és Sárospatakról, hová ifjú korának annyi kedves emléke fűzte, 1859 őszén a Dunántúlra költözött.

Nemzetünk felett épen ekkor derülni kezdett az ég. Olaszország felől meleg fuvalom lengedezett s áthatotta a dermedt szíveket is. Forrongás támadt a kebelben, az agyban; az eszmék kezdtek testet ölteni a társadalomban, az intézményekben, a tanrendszerekben s a sárospataki főiskola nemcsak alapításának 300-ados emlékünnepeit ülte meg a nemzet jobbainak hozsánái között, hanem gimnáziumi tanrendszérének átalakításával is készült a jobb idők elé,

sőt a Kövy nevével halhatatlanná lett jogakadémiáját is feltámasztotta. Ezért is, meg egyes tanerők kivételése és kidölte miatt is, szüksége volt a sárospataki főiskolának új tehetségekre, új munkásokra. Nehányan ott voltak már a régi kitűnő tanítványok közül a munka asztalánál; de a szükség nőtt s 1862-ben a n. kaposi gyűlésen, mikor *Csoma Mihály* és *Antalfy János* az újra éledt jogakadémiába helyeztetek fel, megválasztották egyikök helyettesítőjéül *Nemes Ferenczet* is, a ki Csurgón már becsületett szerzett az Alma Maternek. Mielőtt azonban elfoglalhatta volna helyét, az 1863 dik évi tavaszi egyházkerületi közgyűlés azzal tisztelte meg, hogy felajánlotta neki a Csoma Mihály lemondása által megüresedett jogi katedrát s illetőleg meghívta őt „az államjogi és kormánytani“ tantárgyak előadására.

A volt theologusból, tanítóképezdei segéd- és gimnáziumi rendes tanárból tehát *jogakadémiai tanár lett*, mire ifjú korának drága emlékei közé visszatérhetett. Bizalom egyfelől s bátorság más részről, de nem újdonság abban az időben, sőt rendes sorsa volt az ilyen a prot. tanárnak, a kitől megvárta az iskolákért áldozó egyház, hogy olyan legyen, a milyenné — a szükséghez képest — lennie kell.

1863 szeptember 14-én foglalta el jogi tanszékét, egyidejűleg *Antalfy Jánossal* és *Emödi Dániellel* s ugyancsak a neveléstan akadémiai előadására megválasztott *Árvay Józseffel* — a ki ekkor már sógora volt — és a történelem és latin irodalom új tanárával, a gimnáziumból előléptetett *Orbán Józseffel*. Az ifjú sólyom a vén sasok között. „Az állam alapjairól“ értekezett s az e tárgyban kifejlődött elméleteket bírálta végig, állást foglalván azok ellen s egyik mellett a többi közül. Tárgyának tiszta felfogása, munkájának meggyőző volta éppen olyan jó hatással voltak a nagyszámú hallgatóságra, mint férfias fellépése, előadásának kelleme, s mint az a melegség, a mely volt tanáraihoz, most már kartársaihoz és tanítványaihoz intézett szavaiból kiáradt. *Br. Vay Miklós*, az Istentől hivatott főgondnok „a beállott új tanév sokat ígérő reggelén ritka eseménynek“ jelezte az őt tanár beköszönését s élvezetesnek azt a pár órát, a mely a beköszönéssel eltelt, sőt kezességné arra, hogy a kerület megtalálta a nagy feladatokhoz a megfelelő embereket.

Az ifju jogtanárnak nem lehetett könnyű feladat bemélyedni az előtte ismeretlen világba, annál kevésbbé, mivel a változott viszonyokhoz képest tantárgyait is változtatnia kellett: — mindamellett meg birta állani helyét s különösen meg tudta nyerni hallgatóinak tetszését, a kiket tömör s szónoki hévvel tartott előadásaival nem egyszer fakasztott üdvözlő kitörésekre. A közjogon és politikan kívül tanított büntetőjogot, közigazgatási jogot, pénzügytant s ez utóbbi tantárgyával szerencsét próbált az irodalomban is, de műve — a váratlanul érkezett újabb tanrendszer-változás miatt — befejezetlen maradt.

Az ifjuság azzal is kimutatta iránta való ragaszkodását, hogy megválasztotta egyik-másik együletének vezetőjéül s több ízben kérte fel a március 15-diki ünnep szónokául, táncestélyeinek elnökéül, a mely szerepeiben magára vonta az iskolán kívüli társadalom figyelmét is, sőt meghódította azt is magának.

1877-ben tisztársának, *Antalfi Jánosnak* a Sárospataki Népbank éléről való elvonulása után, reá bízta Sárospatak és a vidék módosabb közönsége a szépen fejlődött, pénzügyet vezetését s ezzel földi sorsának zenithjére jutott. A pénzügytan tanára

egészen helyén volt a pénzügyi élet s ő tetszett magának ebben a szerep-körében s eltitkolhatatlan boldogsággal s önérettel képviselte az erősödő, gyorsan gyarapodó intézetet úgy az egyesekkel szemben, mint a bizottsági és közgyűléseken. — A boldog ember hírében élt, a kinek nincs kívánni valója az élettől s akadtak, a kik irigy szemekkel látták földi sorsának szerencsés haladását.

„Aztán no hisz úgy volt . . .” hogy a derült kedélyű, mosolygó arcú, szép szőke férfi arcán megjelentek a földi gondok barázdái. Szelid kék szemeiből kezdett kipusztulni a fény, a meleg; előadásából a tűz, az erő, a meggyőző elem s mikor 1892-ben az évzáró vizsgák ünnepélyes napján szeretett tisztársának, Emődy Dánielnek képét igyekezett élővé tenni a közönség előtt, már mutatkoztak rajta a lelki hanyatlás nyomai, a mit akkor magunk előtt is alig mertünk még bevallani.

„Aztán, no hisz úgy volt . . .” A felekezeti tanárok nyugdíj-intézetébe való bejuthatása miatt ott szerepelt még a jogakadémia tanrendjében, mint szabadságolt tanár; de lelkére egyre sűrűbb homály borult s ő a főiskolára, a társadalomra s a takarékpénztárra nézve — elveszett. Eleintén meg-megjelent még a főiskola falai között, a főiskola kertjében s láttuk őt, mint árnyékot imbolyogni és hallottuk őt önmagával és múltjának sok szép emlékeivel küzdeni; később azonban egészen bevonult az ő családi fészkebe és ott vergődött, ott kesergett, békételenkedett és ott reménykedett reménytelenül.

Őt évig volt élő-halott s folyó hó 12-én megkönyörült rajta az égi kegyelem és lefektette, elaltatta örök nyugalomra.

Felesége, Mecner Zsuzsanna, kit ifjúkori ábrándos szerelemmel jegyzett el magának s két gyermeke: Andor és Sarolta, a kiket önfeláldozó szeretettel szeretett s mind halálig hű testvére Lajos, Zemplén vármegye tanfelügyelője, s nagyszámú rokonság, a tanári kar és tanuló ifjúság kísérték ki f. hó 14-én délután előtte elköltözött gyermekei mellé.

„Oda lent már nem fáj semmi!” — Áldott legyen emlékezte.

ISKOLAI ÜGY.

Ref. jogakadémiáink az 1897/98-ik iskolai évben.

(Folytatás és vége.)

Ha a közölt két táblázatos kimutatást egybevetjük, lehetetlen, hogy a jelentékeny fogyás szembe ne tűnjék, különösen a IV-ed éves tanfolyamon, a hol tudvalevőleg fél éves hallgatók szoktak lenni, miután 7 fél éves a kurzus. — De feltűnően nagy az apadás Szigeten az I-ső évi tanfolyamon! . . . S ha beletekintünk a kecskeméti értesítőbe, ott meg az tűnik szemünkbe, hogy sok a rendkívüli, különösen pedig a *tanfolyam mentes* hallgató!! Rendkívüli hallgató nagy mennyiségben volt Szigeten is! *Tanfolyam mentes* hallgató Kecskeméten az első fél évben 7, a másodikban 8 volt! S *rendkívüli* hallgató Kecskeméten az első fél évben: 3, a másodikban is ugyanannyi, s ezek mellett volt mindkét fél évben 1—1 miniszteri engedéllyel *vizgázni ment hallgató is*. M.-Szigeten

a rendkívüli hallgatók száma 11 volt, a kikről az van feltüntetve, hogy *kimaradtak*, — tehát tulajdonképen mind csak *próbálkozók voltak!*

A vizsgák eredményéről a következőleg számolnak be értesítőink: *Első alapvizsgálatra Debrecenben*: 124 jelentkezett, a kik közül *kitüntetéssel*: 8; egyhangulag 33; szótöbbséggel: 53 nyert képesítést, felfüggesztés 26 esetben volt, visszavetés pedig 4-ben, *Kecskeméten*: 31 jelentkező közül *kitüntetéssel* 2 vizsgázott; egyszerűen: 19; felfüggesztetett: 7; visszavetett: 3. — *Máramaros-Szigeten*: jelentkezett 49, a kik közül *kitüntetéssel* nyert képesítést: 7; egyhangulag: 19; szótöbbséggel: 14; visszautasított 9. *Sárospatakon*: vizsgázott 26, a kik közül 4 nyert *kitüntetéssel* képesítést.

Második alapvizsgálatra jelentkezett *Debrecenben*: 79, a kik közül *kitüntetéssel* vizsgázott: 6; egyhangulag: 16; szótöbbséggel: 38; felfüggesztés történt 14 esetben; visszavetés: 5-ben. *Kecskeméten*: jelentkezett: 40, kik közül *kitüntetéssel* egy sem vizsgázott, egyszerűen ment át: 22; felfüggesztetett 12; s visszavetett: 6. — *Máramaros-Szigeten*: jelentkezett: 45 s *kitüntetéssel*: 2; egyhangulag: 16; szótöbbséggel: 15 nyert képesítést; visszautasított 12. *Sárospatakon*: 22 vizsgázott, a kik közül *kitüntetéssel*: 3 nyert képesítést.

Jogtudományi államvizsgálatra jelentkezett *Debrecenben*: 22; a kik közül egyhangulag: 3 nyert képesítést; szótöbbséggel: 7; felfüggesztetett: 5; visszavetett: 7. *Kecskeméten* 14 jelentkező közül egyszerűen vizsgázott: 7; felfüggesztetett: 6; visszavetett: 1. *Máramaros Szigeten* 18 volt a jelentkezés s 1 *kitüntetéssel*, 10 egyhangulag, 6 szótöbbséggel vizsgázott, 1 pedig visszavetett. *Sárospatakon* 8 tett vizsgálatot.

Államtudományi államvizsgálatra Debrecenben: 21 jelentkező közül 2 egyhangulag, 9 szótöbbséggel vizsgázott, 8 felfüggesztetett, 2 pedig visszavetett. *Kecskeméten* 11 jelentkező volt s 1 *kitüntetéssel* vizsgázott, 6 egyszerűen; 3 felfüggesztetett; 1 visszavetett. *M.-Szigeten* 15 jelentkező közül egyhangulag 8; szótöbbséggel 4 vizsgázott; 3 pedig pótlóvizsgálatra utasított. *Sárospatakon* 7 ifjú vizsgázott.

A vizsgálatok kimutatásánál a *kecskeméti* akadémia nem tesz különbséget az *egyhangulag* és *szótöbbséggel* vizsgázottak között; *Sárospatak* pedig, mint láthatni, csak a *kitüntetéssel* vizsgázottak számát közli. A *kitüntetéssel* vizsgázottak neveit mindenik értesítő közli, miután tudvalevő dolog, hogy Szilágyi Dező volt igazságügyi miniszter úgy intézkedett, hogy ezek a minisztériummal is közlendők s a közoktatási kormány jelentésében is szerepelnek.

Ha megemlékszünk arról, hogy joghallgatóink is tetemes segélyben részesülnek mind a négy helyen, hogy önmunkásságuk gyakorlásáról is gondoskodott az illetékes tanári kar, röviden beszámoltunk jogakadémiáink múlt évi működéséről. Ohajtásunk nem lehet más, mint az, hogy vajha a nagy áldozatokkal fenntartott ref. jogakadémiákról kikerülő ifjak, az életben hű kalvinistagúkkal, egyházunkhoz való odaadásukkal tündökölnének s így fizetnék vissza a reájok fordított jótéteményt, — a más vallásfelekezettűek pedig becsülésben, tiszteltben részesítenék a magyar ref. egyházat, a mely nem személy válogató, hanem két kézzel nyújtja minden más felekezettűnek is a tudományt, a világosságot!

L. O.

TÁRCA.

Temetési beszéd és imádság Nemes Ferencz felett

Nyugodalmat! Csendességet!

Mintha ezeket a nyugtató szavakat nem is én mondanám, hanem valami látatlan hatalom susogná itt, e ravatal körül! Mintha ajkam, midőn ezeket a szavakat kiejti, nem csupán az én ajakam, hanem mindnyájunké lenne! A családé éppúgy, mint a testvére, a rokonoké, barátoké; mintha ott zsongana e szavakban a régi tisztársak, a volt tanítványok, az egykori polgártársak, e végtisztesség tevő gyülekezet részvételtjes ohajtása!

De hát mért éppen e szavak és miért nem mások? Hiszen a koporsó jajsavak kíséretében köszönt be a házhoz! Hiszen a ravatalt siralom hangjai szokták körülvenni! Hiszen az a gyászos, gyötrelmes út, melyen a koporsó a sirig elhalad, panasz között elhúllt könyvek nyomaival van jelölve! Miért hát akkor e nyugasztaló szavak?

Azért, t. h. gy.!, mert azokra a panaszos sóhajokra, a melyeket e sötét ravatal gyászos birtokosa öt hosszú éven át hangoztatott, a melyeket a régi szent kornak egyik, ő hozzá hasonló szenvedője, ezekben a szavakban hagyott rá örökségül: „Vajha engemet a koporsóba elrejténél!” — ezekre, a koporsóért esengő hangokra nem lehet nekünk egyéb visszhangunk, mint az, a mely akaratlanul is itt susog közöttünk: *Nyugodalmat! Csendességet!*

Hiszen ösmertük őt, ösmertük még nagyon sokan deli, erőteljes férflúnak, telve a férfiaság oly sok nemes, oly sok vonzó tulajdonságival, a melyek barátjaivá tettek sokunkat, tisztelőivé többünket, de a kiknek éppen ezért esett fájdalmasan hirtelen leroskadása, az a reménytelenségével kinzó állapot, a mely ellen nincsen balzsam Gileádban, a melynek ő igazán adhatott ilyen kifejezést a szenvedő Jóbbal: „Vajha engemet a koporsóba elrejténél!” . . . És ha ohajtása végre valóra vált, ha öt évi vergődés után meghallgatta őt a kegyelmes Isten: mit mondhatnánk mi a szenvedések emberének beteljesült ohajára, mit mondhatnánk visszhangul mást, mint ezt: *Nyugodalmat! Csendességet!*

Aztán ott a család, ölen a hitves, gyermekek; közöttük a testvér, a rokonok, szeretet és bizalom fűzte láncokban és ezeknek legerősebb kapcsa maga a férj, a szerető apa. Ott a családi épület és annak valamennyi része egy oszlopon nyugszik és ennek a neve: munkás családapa. Oh, a mikor aztán ez az oszlop inogni kezd s nagy hirtelenséggel összeroskad; mikor a bomlásnak induló épület eresztékeinek ropogása közül is kihallik az oszlopfő rimánkodása: „Vajha engemet a koporsóba elrejténél!” . . . Akkor, ha aztán végre is megnyílik az ohajtott koporsó: mit mondhatna mást a család, mit mondhatnának a rokonok is visszhang gyanánt, mint ezt: *Nyugodalmat! Csendességet!*

De ime, itt ez ősi intézet, melynek prófétái között egykor ő is sok éven át munkálkodott, velők járva tudomány kincseért azokat a hosszú, fárasztó utakat, a melyek oh, sokszor oly sokféle sivatagain vezetnek keresztül a sikertelenségnek; azokat az utakat, a

melyeken végre még az Ilyések lelke is meglankad, elalél és ha ezt megérzik, könnyen odaülhetnek Ilyessel a magános, pusztai fenyőfa alá (I. Kir. 19, 4.) sóhajtozni, keseregni, a hol aztán a prófétáláshoz szokott, ékesen beszélő ajkak mindegyre csak ezt susogják a vergődő Jóbbal: „Vajha engemet a koporsóba elrejténél!” Es ha aztán megnyílik az ohajtott koporsó: mit visszhangoztathatna mást a koporsóban fekvőt gyászoló prófétái sereg, mit a hosszú ohajtozásra, ha nem ezt: *Nyugodalmat! Csendességet!*

Ime, tisztelt halotti gyülekezet! ezt a hármass visszhangot hallom én abban a pár szóban, a melynek megszólaltatója, rövid tolmácsolója voltam itt, e ravatal mellett. Háromszoros, gyenge visszhang egy hosszú, fájdalmas és végre is elhalt ohajtásra. Mégis engedjétek hinni, hogy mindnyájunk őszinte részvéte, legigazabb érzelmeink kifejezése visszhangozott azokban. Nekem itt nincs már erről több szavam. Hagyjuk nyugodni csendben őt. Imádkozzunk!

Életünk és sorsunk ura! Felséges Istenünk! Nincs hatalom se égen, se földön, a mely pályát mérne életünknek és sorsunknak, rajtad kívül. És nincs erő se oda fenn, se itt alant, mely megváltoztathatná, a mit egyszer elvégeztél mifelőlünk.

Önmagunkba szállva, alázatos lélekkel és bánatos érzelmek között valljuk mi ezt különösen egy-egy embertársunk életének határánál, az utolsó hajlék, — oh, a legtöbbszor egyedüli menedékünk, — a koporsó mellett. Oh, ilyenkor fájdalommal látjuk, megdöbbenés közt érezzük, hogy pályánk sokszor előbb véget ér, mintsem életünk s hogy sorsunk folyása sohasem úgy alakul, a mint reménylünk, hanem a mint Te azt előre megszabod.

Megvalljuk ezt, Uram, itt e sötét ravatalnál, e koporsó csendes lakójának földi végénél is. Oh, őt, a lélekben, a testben erőset hamarabb nyugodni küldéd, mintsem önön maga, családja s hivataltársai várták, reménylették volna. Hamarabb kivevéd kezéből a vándorbotot, gyorsabban eloltád lelkében a fényt és szívében a szeretetet, mintsem pályáját végezte, lelkén, szíven ápolgatott kötelességeit teljesítette volna. Lelket, testet egyaránt emésztő, hosszas kórnak rabságára vetetted őt, Uram, a reménytelenség ama vermének szélére, a melynek neve sir és a honnan, annyi sok más szenvedő közt, ő is esdekelve kiálthatta neved s irgalmadat: „Vajha engemet a koporsóba elrejténél!”

Végre meghallgattad, megszántad őt, Uram, felnyitván előtte életének, szenvedéseinek béreül az ohajtott koporsót és elrejtéd őt abban.

Oh Isten, jó Atyánk! Most már beteljesült akaratod, életében és sorsában. Engedted, hogy előbb szeressen és boldogítson. sokak előmenetelére, a közjóra világoljon és engedted, hogy utóbb övének ápoló karmjai, mindnyájunknak szánó részvétei között váltsa halálra életét. Mit mondjunk mi ezért néked, Uram!? mit egyebet, mint, hogy most már halálában is betelt akaratod és mit kérhetnénk számára mást, mint azt, hogy adj immár nékie: nyugodalmat, csendességet!

Oh, de aztán tekints mi reánk is, Atyánk! Lásd meg a fájdalmas, és vérző keservet, a szánó részvétet mindazok szívében, a kik elhunytá felett könyeznek, benső gyászt viselnek. A bús özvegy, kesergő gyermekek, gyászoló rokonok és valamenyien a megszorodottak találjanak mindent megnyugtató vigaszra te nálad. Találjuk meg mindnyájan te nálad azt a boldogító reménységet is, hogy sirontúli életünknek és sorsunknak is te vagy egyetlenegy és hatalmas ura; találjuk meg te nálad az örökélet, az örömdetes viszont-

látás felemelő hitét, szent fiad, a mi Urunk, Jézus Krisztus tanítása és példája szerint. Ámen.

Mi Atyánk!

Nyugodalmat, csendességet a fájdalom zaklatta szomorú szíveknek! Nyugodalmat, csendességet a sírra kész, hideg tetemeknek! Óh jó Atyánk és Istenünk, Te örökjél az élők és holtak felett! Ámen.

Novák Lajos.

Az átdolgozott Ó-szövetségi szentírás.

Három századnak kellett elmulni prot. egyházunk felett, hogy a *Károli Gáspár bibliaja* nagyobb mérvű átdolgozásban megjelenhessen. A létért folytatott küzdelem szomorú időszakaiban gondolni sem lehetett arra, hogy azt a könyvet, a mely a boldogabb napok emléke és összekötő kapocs volt a testvér protestáns felekezetek között, akár mással cseréljük fel, akár temesebben átalakíttassa az ahoz szokott prot. egyház.

Apró fogyatkozásait oszlatgatták időnként azok a lelkes, tudós férfiak,¹ a kik a vizsolyi-biblia újra és újra nyomtatásával a magyar prot. egyház lelki szükségletét kívánták kielégíteni; de jellemét ezek az apró pótlások és változtatások nem érintették.

Szenczy Molnár Albert (1608), *Tóthfalusi Kis Miklós* (1685), s a későbbiek közül *Balogh Soós Mihály* és *Óri Fülöp Gábor* (1765), vagy *Institutorisz Mihály* (1776), vagy még *Somossy János* (1832) is valamennyien meghagyták a vizsolyi-biblia latinos szöfűzését, körülíró modorát, számos jószándékú pótlásait s inkább csak az volt törekvésük, hogy az eredetileg kimaradt, vagy feleslegesen bejutott szók a szövegbe visszakerüljenek, vagy onnan kiküszöböltessenek. Ezen felül a helyes írás követelményeit igyekeztek különösebben érvényesíteni, vagy a fejezetek tartalmi kivonatát tökéletesíteni már akár rövidítések, akár nagyobb átalakítás által. — A kisebb formájú bibliákból — *Tóthfalusi K. Miklós* példájára — rendszerint kihagyták az u. n. apokrifus könyveket, a melyek aztán azóta, hogy a „*Brit és Külföldi Biblia Társulat*“ vette kezébe a magyar prot. biblia sorsát, végképen is kimaradtak a szent könyvek közül.

Ennyi változtatással azonban nem találta már az új idő gyermeke kielégítő lelki tápláléknak a könyvek könyvét s lelkeszeink a szószéken, tanítóink az iskolában naponként érezték, hogy a Károli-biblia átdolgozására az idő teljessége megérkezett. *Kazinczy Ferenc* szelleme végig fuvalt a holt csontok által borított mezőkön s nemzeti nyelvünk, a mely annyi századon át nyögte a latin járom súlyát, új és szebb életre kelt s ebben az új és szebb világban mindinkább érezhetővé lett a vizsolyi biblia elvénülése és tarthatatlansága. — A népiskola is kinőtt már a biblia nyelve alól, mert bejutott abba is az Olvasó könyvek, a nyelvtan és minden egyéb tankönyv útján is az újnak, a szebbnek szeretete, s az a veszedelem kezdte fenyegetni egész vallás-oktatásunkat, hogy kirivóvá, érthetlenné válik a — *Károli-biblia miatt* . . .

A róm. kath. egyház már négy ízben is megja-

vította a maga *Káldy bibliját*;¹ pedig Káldynak magának is módjában állott már a Károli-biblia fogyatkozásain okulni s a pápás egyháznak nincs is miért sokat törődnie a könyvek könyvével! . . . A mélyebben látók előtt ez a körülmény is ösztön volt arra, hogy a Károli-biblia kicseréléséről gondoskodjanak, vagy az e nemű gondoskodás sürgetésében meg ne lankadjanak.

Dehát merre forduljon a hazai prot. egyház e nagy érdek kielégítése végett? A *Komáromy Csipkés György* 1685 diki, a *Kámory Sámuel* 1870 diki biblijája és a vizsolyi-biblia között lehetett csak választania. De sem Komáromy, sem Kámory nem ruháztatott fel azzal a mennyei ajándékkal, hogy az Isten-ige népies tolmácsolói gyanánt szerepelhessenek, a minek igazolására nem kell nagyobb bizonyosság annál, hogy nem bírtak magoknak közönséget hódítani, noha az elsőt a tiszántúli ref. egyházkerület, az utóbbit pedig az egész hazai ág. evang. egyház támogatta. Maradni kellett tehát a vizsolyi-biblia korszerűvé tétele mellett, mert azok az egyes kísérletezők — főleg az ág. ev. egyház körében — a kik legalább a hozzánk közelebb álló új-szövetséggel akarták a közönséget Károli Gáspártól elhódítani és az újabb kívánalmakat kielégíteni (*Torkos András, Bárány-Sartorius*),² — szintén nem bírtak meg a Károli-biblia megszilárdult tekintélyével.

Maradni kellett a vizsolyi-biblia mellett azért is, mert a „*Brit és Külföldi Biblia-Társaság*“, a mely a 30-as évek végén átvette a magyar prot. bibliák nyomtatásának gondját is, elvi jelentőségű okok miatt, tartózkodott minden nagyobb újítástól a biblia fordítás terén s tiszteletre méltó conservatismusával szívósan tapadt a nemzetek és felekezetek nagy hagyományaihoz s csak a kiegészítő szükség szavára vállalkozott (és vállalkozik ma is) arra, hogy a Szent könyv megszokott szövegét csak némileg is megváltoztassa, vagy megújított minőségben terjeszszze.³

Ez volt oka annak, hogy a 40-es évek ama törekvései, a melyeknek élén — az „*unio*“ igézetes lelszavának hatása alatt *Ballagi Mór, Székács József, Török Pál* és *Dobos János* állottak — szintén nem vezettek kívánt eredményre.⁴ Az általuk tervezett s részben megkezdett új-szövetségi szentírással — jóllehet sokan nagy reménységgel várták és üdvözölték azt — kénytelenek voltak a Károli-bibliája és a biblia-terjesztés nagy pártfogója előtt meghátrálni, a mire nézve az ország szomorúra fordult viszonyai is lehetnek különben némi befolyással.

A 70-es években a „*Prot. theol. Könyvtár*“ hamaiból a „*Protestáns Egylet*“ támadt fel s ez az új idők lelke által sugalmazott társaság fő-fő gondjai közé sorozta a teljes Szentírásnak közrebecsátását, a mihez meg is volt a teljes hivatású embere *Dr. Ballagi Mórban*, a kit *Lugossy J.*, debreceni tanár 1841-ben úgy üdvözölt, mint *bibliai irodalmunk új korszakának megalapítóját*.⁵ A munka folyt már szép kilátások kö-

¹ A *Káldy-biblia* először 1626-ban jelent meg; „*Oktató intéz*“ c. záradékában kemény kritikával támadva meg a vizsolyi-bibliát. Ennek átdolgozásai: az 1822-diki, a pozsonyi nemzeti zsinat rendeletére; a *Szepessy Ignác*-féle (1834—35.), a *Szabó József*-féle (1851.) kétszáz képpel illusztrálva, majd a *Tarkányi-biblia*. (1869.)

² *Torkos András* 1736-ban, *Bárány-Sartorius* 1754-ben adták ki az új-szövetséget. Mindkettő új fordítás s a szöveghez jegyzetek is vannak csatolva s az egyes könyvek elé tájékoztató bevezetések is.

³ Lásd a gimn. örömműnnp emlékkönyvében a *Duka Tivadar* és *Szász Károly* beszédére.

⁴ *Prot. Egyházi és Iskolai Lap* 1844. évfolyama.

⁵ *Athenaeum* 1841. évfolyama s *Balogh J. i. m.*

¹ Lásd: *Bod Péter*: A Szent Bibliának Históriaja. 1748 . . . *Warga István*: Exegetika theologia II. rész. 1816. . . *W. J. M.*: Biblia t. i. a szentírás külön és eredeti magyar fordításainak öt példái. Pest. 1834. . . *Balogh Ferenc*: A magyar protestáns egyház történelem részletei. 1872. . . *Ballagi Mór*: „A Biblia.“ Tholuk A. után. 1864.

zött,¹ de a „Prot. Egylet“-nek sem adatott az a szerencse, hogy a Károli-bibliát újjal cserélje fel. Prot. egyházunk körében idegenséggel, aggódva, vagy éppen félelemmel nézték sokan a szabadelvű egylet nagy vállalkozását s gondoskodtak arról, hogy ez a vállalkozás ne támaszson közörmöt és ne találjon pártfogóra a „Brit és Külföldi Biblia-Társaság“ körében, a melynek óriási anyagi erejéhez mérten a „Protestáns Egylet“ tehetetlenül szegény és erőtelen volt. Ez a roppant áldozatokra képes társaság, a melynek szelleme találkozott a hazai prot. conservatívek szellemével — 1878-ban úgy foglalt állást a „Protestáns Egylet“ tervezett bibliájával szemben, hogy — mikor senki sem várta, vagy csak a legbeavatottabbak sejtették — kiadta a Győry Vilmos, Menyhárt János és Filó Lajos által átnézett új-szövetséget s ezzel a Károli-biblia sorsát — jó időre — eldöntötte.

A kísérlet nem találta ugyan el a magyar prot. egyház szája-izét, de bevágta az útját a „Protestáns Egylet“ bibliájának s a mélyebben látók meggyőződtek a felől, hogy ez idő szerint még, miként Komáromy Csipkés Györgynek s Kámory Sámuelnek: úgy Dr. Ballagi Mórnak, vagy akármely egyletnek sem lehet kilátása arra, hogy a Károli bibliájával versenyt próbáljon — a siker reménységével.

A Győry- Menyhárt-féle átdolgozott újszövetség ellen támasztott alapos kifogások,² majd Szeremley Samu hódmezővásárhelyi lelkésznek a debreczeni zsinathoz intézett kérelme egy új s a megváltozott igényeket kielégítő bibliáért s még inkább talán a Károli-biblia 300 ados évfordulójának közeledése s az ez által ébresztett kívánságok: — meghozták végre az idő teljességét arra, hogy a „Brit és Külföldi Biblia-Társaság“ a szentírás nagyobb és nehezebb felére az ó-szövetségre nézve is elismerje az új idők jogát és munkásokat keressen, a kik — szerencsés esetben — oda tegyék az átdolgozott ó-szövetséget a reménybeli Károli szobor talapzatára.

1885-ben jutott először közhírré, hogy Duka Tivadar — ez a mi Angliába szakadt nagylelkű barátunk s Tudós Akadémiánknak kiváló tagja — mint a „Brit és Külföldi Biblia-Társaság“ igazgató-tanácsosa — Szász Károly dunamelléki püspöktől tanácsokat kért a Károli-biblia ó-szövetségi részének átdolgozására nézve.³

A kezdet szerencsés volt. Az országosan tisztelt műfordító, mint prot. tudós, püspök és költő is kiválóan hivatott volt arra, hogy a közvéleménynek igazi tolmácsa legyen. — 1886-ban már ismeretessé lettek a Szász Károly tanácsai⁴ s nagy megnyugvásra szolgált, hogy azokat Dr. Ballagi Mór is helyeselte s hogy a tervben lévő revisionális bizottságban szerepet is vállalt. Nem volt tehát többé sem orthodox, sem szabadelvű féltékenykedés, csak egy óhajlás s egy törekvés volt: a Károli biblia mielőbbi átdolgozása a két prot. egyház arra hivatott szakemberei által.

(Folyt. köv.)

Radácsi György.

¹ „Egyházi Szemle“ 1875. évfolyama.

² Lásd a Protestáns Egyház és Iskolai Lap 1878. és 1879. évfolyamaiban a Nagy Gusztáv, Hunfalvy Pál és Dr. Ballagi Mór bírálatait s az Egyházi és Iskolai Szemlében (1878.) a Keresztes Józsefét.

³ „Sárospataki Lapok“ 1885. évfolyamának 47. száma. Prot. Egyházi és Iskolai Lap 1886. évfolyama.

⁴ Prot. Egyházi és Iskolai lap 1886. évfolyam 31 szám.

KÖZÉLETÜNK.

A miglész ref. egyház örömnapja.

November 6-án örömnapja volt a kisdied miglész egyháznak. — Izléssel megújított templomába egy hat változatu pedálos orgonát állíttatott be e kis egyház 800 frt értékben, melyet e napon ünnepélyesen adott át a használatnak. Lélekszáma nézve a legkisebb egyházak közé tartozik ez a zempléni megyei Miglész, — úgy annyira, hogy azt gondolná az ember, hogy ilyen lélekszámú egyházban az egyház fejlesztéséről — a gyülekezeti tagok áldozatkészségére támaszkodva csupán — még csak álmodni sem lehet. És ime, a kis miglész egyház 250 frt értékben renovál, 800 frt értékben orgonát állíttat fel! A protestáns áldozatkészség tüze még nem aludt el egészen, csak legyen, a ki e tüzet élesztgesse.

A szomszédos vidék nagy számban volt képviselve — a társadalom minden osztályából — ez örömnappélyen, annak daczára is, hogy az idő a lehető legkedvezőtlenebb volt, t. i. kora reggeltől egész délig zuhogott az eső.

Az egyházi ünnepély 10 órakor vette kezdetét. Sárkány Imre f. zempléni esperes vezetése alatt vonult be az Úr házába a lelkész lakról a megjelent papi testület. Az új orgona erőteljes, felségesen szép hangja ekkor szólt meg s énekeltük méltóságos vezetése mellett nagy lelki gyönyörűséggel: „Im békjöttünk nagy örömmel...“ E gyönyörű dicséretünk két versének elzengése után fenálló ének következett, mely után a XXXIII. zsoltár 1. 2. versét zengte a gyülekezet. A 2-ik vers utolsó akkordjainak zengése közben ment fel a szószékre Sárkány Imre gálszécsi lelkész s esperes s mondta el szép orgona-avató imáját. Imádkozása olyan volt, mint a tavaszi napsugár: mindig erősebb, mindig melegítőbb. — Ennek végeztével a 74-ik dics. 6-ik versét énekelte a gyülekezet, mely alatt Réz László homonnai lelkész, az egyházi ünnepély szónoka jelent meg a szószéken s az I. Sámuel XVI. 23. alapján a művészetnek a valláshoz való viszonyáról beszélt, azt fejtegetve — a szentírásbeli hely tanulsága képen — hogy a művészet segítő társa a vallásnak. — Ez alatt azoknak, kik a díszesen megújított templomba nem értek be, a templom előtti téren — az eső miatt sátor alatt — Hutka József bánóczi lelkész tartott tót nyelvű istenitiszteletet. — Az istenitisztelet urvacsoraosztással volt egybekötve, melynél az agendát Kozma Antal gercselyi lelkész mondotta s ő is osztotta ki az urvacsorát Erdélyi András, izsépi lelkész segédkezésével, a ki különben az istenitisztelet végeztével egy kisdiedet is megkeresztelt. — Egy óra felé járt már az idő, midőn az Úr házat — boldog érzelmekkel lelkünkben — elhagytuk.

Ekkor Bessenyei István, a miglész egyház buzgó főgondnoka, hívta meg az örömnappélyen megjelentek intelligens részét vendégszerető uri házához ebédre, melyen 46-an vettünk részt. A naphoz egészen méltó volt ez ebéd s annak hangulata. — Sok szép pohárköszöntő hangzott el ez ebédén. A házi gazda nyitotta meg e felköszöntők sorát — üdvözölve kedves vendégeit s különösebben az esperest. Ezután az esperes mondott felköszöntőt éltetve az egyház buzgó főgondnokát és ifjú lelkészét. Mondtak még köszöntőket: Nemthi József főszolgabíró, Festori József gör. kath. lelkész (ki az istenitiszteleten is jelen volt), Hutka József, Réz László, Ujj István stb. A vig társaság csak

az esteli órákban kezdett oszladozni, de egy jó része kitarzott másnap reggelig.

A történeti hűség kedvéért feljegyezzük azt is, hogy az új orgonán — melyet mindnyájunk nagy tet-
szésére és meglegedésére Kerékgyártó István debre-
ceni műorgona építő állított fel — Fábíán István abarai
tanító játszott ügyesen.

Öszintén mondhatjuk, szép eredményt ért el a
miglési kis egyház. És pedig e szép eredményhez a
kis egyházat a hívek áldozatkészsége juttatta. A mig-
lészi anyaegyház és a vécsei leányegyház tagjai meg-
ajánlottak 200 frtot; négy Amerikában levő egyháztagnak
(Bodnár György és Jankópál János 100 frtot, Galya
György 132 frtot, Bodnár György, Szabó János 75
frtot) mint gyűjtést küldött összesen 307 frtot. A fen-
maradt összegnek előteremtését is magokra vállalták
az egyháztagnak. Tehát az orgona az egyháznak, mint
testületnek, áldozatába nem került. De azért az egy-
ház, mint ilyen is, áldozott 250 frtot, mert ennyibe
került templomának megújítása.

De nem csekély érdeme van az egyháznak ezen
fejlődésében az ifjú lelkésznek és a buzgó főgondnok-
nak is, ki ez örömnapon is nagy áldozatot hozott,
mert hiszen a magyar szíves vendéglátás nem kevés
áldozatot kíván. — Nem kísértjük meg az érdemet dí-
csérni, mert az érdem önmagában hordja dicséretét,
— csak azon kívánságunknak adunk kifejezést, hogy
az ifjú lelkészt és a buzgó főgondnokot az Isten sokáig
éltesse, hogy virágoztathassák fel egészen ezt a —
mondhatni — elhanyagolt kis egyházat, mely a mult-
ban palládiuma is volt a reformációnak.

z—ó.

KÖNYVISMERTETÉS.

Prédikációs könyvek.

— Kecskeméti Ferencz, Dr. Kecskeméthy István, Mindszenti Imre,
Lic. Rácz Kálmán. —

(Folytatás.)

II.

Jézus útja.

Tíz egyszerű gyakorlati bibliamagyarázat. A művelt közönség számára
Irtá: *Kecskeméthy István*. Kolozsvár. 1898. 8". 1—50 l. Ára 50 kr.

Tehát a művelt közönség számára! Nem úgy
mint a Kecskemétié, a kiét a műveltebbek is olvas-
hatják. Aztán Kecskeméti a nem művelt közönség
számára prédikációs könyveket ír; Kecskeméthy pedig
bibliamagyarázatokat ír a művelt közönség számára.
Annaira szembetűnő ez így egymás mellett is, magá-
ban is, hogy gondolkozóba ejt. Egyszerű bibliamaga-
rázat! Azért-e, mert van másféle bibliamagyarázat is,
vagy azért, mert ő a műveltebbek számára se tart
alkalmasnak más nemű írásmagyarázatokat? Amúgy a
kérdés csak homilétikai, emígy több annál: irány-, sőt
életkérdés... De hallgassuk meg, mit mond maga
az író az „Előljáró beszéd“-ben! „Nem kevés aggsággal bo-
csátom útnak e szerény beszédek. Féltve gondolok arra, hogy annyi
sok jeles e fajta mű között ezek nem tudják helyüket megállni. De
abban bízom, hogy ha testük és ruhájuk, a mit tőlem vettek, gyarló
és disztelen is: de lelkük, a mit az örök Igéből vettek, kipótolja fo-
gyatkozásait. Az Ige élet, az Ige erő, az Ige tűzláng, annak szép-
sége és ereje kisugárzik még a leggyarlóbb külső alól is, kiárad és
megtölti azokat a szíveket, melyek ürességöket érzik s megtelni vágy-
nak. Ezeknek a szíveknek írtam én és tudom, ezek megbocsátják,
hogy az arany almát nem ezüst tálcán, hanem szegénységemnek

megfelelő fatányéron nyújtom nekik.“ Ebben az előljáró beszéd
ben tehát elsőbbsen is eldöntöttek látszik a kérdés
homilétikai oldala. Kecskeméthy István nyíltan be-
vallja, hogy szerinte a művelt közönség számára írt
bibliamagyarázatokban, tehát általán az ígehirdetésben
se szükséges a külsővel törődni, mert nem a műfaj,
nem a szerkezet, nem az irány a fő, hanem a lélek,
az kipótolja a fogyatkozásokat; vagyis nincs szükség
homilétikára. De még figyelemre méltóbb, még fonto-
sabb ennek a nézetnek az elvi alapja, az, hogy „az
ige szépsége és ereje kisugárzik még a leggyarlóbb
külső alól is, kiárad és megtölti azokat a szíveket,
melyek ürességöket érzik s megtelni vágnak.“ Nem
ösmeretlenek előttünk ezek a hangok. Hallottuk már
mástól is, máskor is, hogy Isten igéjének magában, az
emberi közreműködés nélkül is megvan ellenállhatatlan
ereje és azt is tudjuk, hogy annak, aki ezt mondotta,
Spéner volt a neve és azt az iskolát, a melyik ezt az
elvet vallotta, pietista iskolának hívták. És nem ösme-
retlen előttünk az a hang se, hogy az ige ereje „meg-
tölti azokat a szíveket, melyek ürességöket érzik és
megtelni vágnak.“ *Molinos* és a társai hirdették ezt
és a neve: quietizmus, mely oly lelki attyafia a mys-
ticizmusnak, mint *Molinos* akár *Böhme Jakabnak*, akár
Oetingernek. Közös szülőjük pedig a vallásos szemlé-
lődésre alkalmas kedély. Kecskeméthy István azonban
léleknek mondja, a mi a dolog lényegén mit se vál-
toztat. Nos, hát az ilyen kedély birtokosai, az ilyen
irány hívei mindig arra igyekeztek és arra fognak
igyekezni, hogy „az arany almát nem ezüst tálcán,
hanem szegénységöknök megfelelő fatányéron nyújtják“
a szíveknek. Rájok nézve a szív világán kívül alig lé-
tezik más világ és a szív törvényein kívül más törvé-
nyek nincsenek. Nekik az embervilág az élet folyása,
ezek alakulatai, viszonyai, intézményei ferdék, tökélet-
lenek, az emberekkel együtt bűnösök, a bűnösök gö-
gösek; mutatják: legközelebből a „Kis Tükör“ és
néhány kolozsvári események. Őket prédikáció írásban
a homilétika nem nyugtázza; ők „egyszerű bibliamaga-
rázatokat“ írnak, az arany almát fatányéron nyújtják.
— Sajnáltnám pedig, ha valaki gúnyosnak és kisebbsé-
gnek találná az itt mondottakat! nekem efféle kicsiny-
kedés és alacsonykodás eszemágába sincs; tényeket,
száraz tényeket írok. Konstátálok. — De térjünk rá a
„Jézus útja“-ra!

Tíz bibliamagyarázatot foglal magába. Első „Az
eset,“ I. Mózes III. 1—8. alapján; ez a bűnbe esés
története. — Második „Az első átok az első ígértet,“
I. Mózes III. 9—24. alapján. Isten a bűnös emberpárra
kimondott átokhoz azt az ígértetet fűzi, hogy az asz-
szony magja fogja megtörni a kígyó fejét. — Harmadik
„Az első jel,“ I. Mózes VIII. 1—16. alapján. Ez az
özönvíz története s ebben az első jel az olajfa levél,
mely harc és béke jele. — Negyedik „A második
jel,“ IV. Mózes XXXI. 4—9. alapján. Az érc kígyó ez,
mely a Lévi nemzetségének kereszt alakú zászló rúd-
ján második jele a Krisztus eljövételének. — Ötödik
„A Messiás személye“ Ézsaiás XL. 1., 2. és LIII.
2—7 alapján, a hol a jövőt látó Ézsaiás a szenvedő
Messiást írja le. — Hatodik „A Messiás országa,“ Ézs.
LXV. 17—25. alapján. — Hetedik „A tizenkettedik
órában,“ Lukács III. 2—17. alapján, vagyis az idők
teljessége. — Nyolcadik „Az utolsó próféta,“ János I.
19—26. alapján, vagyis Keresztelő János. — Kilen-
cedik „Jézus születése,“ Lukács. II. 1—7. — Tizedik
„Az örömhír,“ — Lukács II. 8—14. — az angyalok
karácsonyi éneke, — az evangéliom. — Ime, ez a
„Jézus útja“-ban a Jézus útja!

Mi hát a „Jézus útja”? . . . A bibliai istenfiú, a Krisztus-isten theogoniája, szemlélődés által theoszofiává mélyítve: bibliai theozofia. Az út, a melyen az istenfiú világra jó, itt e világban az esettel kezdődik és nyomban az ígéretre vezet. Ez eddig a szokásos, régi út. Aztán jön az özönvíz Nőével, tehát a szintén hagyományszerű, régi útfolytonosság, de csak látszólag, mert az asszonynak nem akkori magvában, nem az özönvízben megtartott Nőében van az isteni ígéret első jele, hanem az olajfa levélben, azaz nem a Nőé személye a hid, a melyen az isteni ígéret és a Jézus útja tovább halad, hanem az olajfa levél. A megújult föld csak „a harc színtere”; de az olajfa levél „harc és béke jele, mert csak annak lehet igazi békéje, a ki a bűnnel harcban áll.” (16. l.). Ez már szemlélődés eredménye; elejtése a bibliában levő historiai és genealogiai vezérfonálnak. A bibliai theogonia a bibliai theozofia útjára tér, mysticizmusba vezet. Ezért a második jelt se a genealogia képviselőiben, nem az ezeknek adott ígéretekben találja meg, hanem megtalálja a pusztai érciggyóban, melyet Mózes a Lévi nemzetségeinek kereszt alakú zászlórúdjára tűzet fel. „Igy lett ez a Krisztus eljövételének második jele, mert azt mondja az Úr: „Miképen Mózes felemelte a kigyót a pusztában, aképen kell az ember fiának is felemeltetni.” (21. l.). A szemlélődés tehát még mélyebbre hatol, a mysticizmus fokozódik. — Ezután már nincs több jel, helyöket a profétálás tölti be. Ézsaiás megérti a multat, a múltban a jeleket és bizonyos levén Istenígéretének teljesedéséről, megrajzolja az eljövendő istenfiúnak, a Messiásnak személyét és országát. Ez még mind igen hálás anyag a mysticizmus számára; de e közben azt is beszövi már az író a szemlélődésébe, hogy „a Messiás az Isai sarja, a második Dávid (?), a Messiásban maga az Isten.” (24. l.). A theoszofiába tehát bejut most már a genealogia, a test is, mert e nélkül mégis bajos lenne az emberré lett Istent megszülettetni. Az idők teljessége úgyis megérkezett már, a világ megérett az ígéret beteljesedésére, az istenfiú befogadására, megszületik a Jézus és az örömhír tudtul adatik a világnak. Ezt foglalja magába „A tizenkettedik órában,” a „Jézus születése” és az „Örömhír;” mert, ha jól látok, „Az utolsó próféta” nem tartozik szorosan a theoszofiába; azt nem annyira a rendszerért, mint inkább magáért foglalta be az író. És helyesen, mert az Apokalypsisben is ott van János evangyélista.

Ime, ez a „Jézus útja;” vagyis ezek azok a bibliai események, jelek, képek és személyek, a melyek az istenfiú világra jövetelének útjelzői és tényezői a szemlélődésbe merült lélek előtt. Ime, egy theozofian dolgozó theológus kezdődő mysticizmusa! Mit ér ez a theozofia? Mit e mysticizmus? Annak eldöntésére, még korainak látnám az időt. Jó várni és csendességben lenni. Annyi áll, hogy írójában mély vallásosság, mélyen szemlélődő lélek él és munkálkodik. Theológus, kinek elméjét szíve forralja, tudását kegyes érzelmei kormányozzák; a kinek lelke mindent visszásnak lát, a mi saját érzelmi világán kívül fekszik és annak eszményeivel meg nem egyezik; a ki előtt ez a világ, ez az élet, a mai ember, a mostani intézmények és viszonyok mind romlottak és a kinek van bátorsága ezt kimondani és van ereje a hozzá jónak látott formát megválasztani. Ez a forma most az „egyszerű gyakorlati bibliamagyarázatok.”

(Folyt. köv.)

Faludi Pál.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Galambosi Herke Johanna*, Kun Bertalan tiszáninneni ev. ref. püspökünk neje, e hó 15-én élete 59-ik évében hosszas szenvedés után jobblétre szenderült. 22 évig volt hitvestársa közízszeretben s szeretetben álló püspökünknek, a kinek mélységes bánatában résztvevő szívvel osztozunk mindnyájan, kérvén a gondviselést, hogy hű szolgálójának adjon elegendő lelki-erőt a megpróbáltatás elviselésére. . . . A temetés e hó 16-ikán délután ment végbe Miskolc város társadalmának nagy részvétele mellett. A szertartást Tóth Dániel végezte, a melyen Kiss Áron tiszántúli ref. püspök s a sárospataki főiskola tanári karának négy képviselője is megjelent. . . . A jobb hazába költözött nőnek emléke legyen áldott mindazok szívében, a kik szeretett övéi voltak. — *Polágh Lujza*, Thót Ferenc debreceni nyugalmazott ref. bölcseztanár neje, élete 66-ik, boldog házassága 40-ik évében e hó 2-án elhunyt. — *Budaházy Vilma*, Könyves Tóth Kálmán debreceni ref. lelkész neje, e hó 13-án, élete 53-ik évében elköltözött e földi életből a boldogabb élet hazájába. — *Nemes Ferencz* sárospataki nyugalmazott jogtanár e hó 12-én hosszas, öt évig tartó lelki testi szenvedések után, élete 64-ik évében a sír nyugalomával cserélte fel földi életének gyötrelmeit. Temetése nov. 15-én volt a főiskola udvaráról, a városi közönség s a főiskolai tanári kar s ifjúság részvétele mellett. A szomszédos S.-a.-Ujhelyből is többen eljöttek a végtszűzességtételre, a melyen Novák Lajos főiskolai lelkész tolmácsolta a fájdalmas érzéseket s az ifjúsági énekkar énekei búcsúztatták az elköltözöttet a földi élettől. . . . Legyenek az elköltözötteknek csendes álmaik a sír ölén, itt maradt kedveseiket pedig vigasztalja meg a vigasztalások atyja! (r.)

— **Lelkész-választások.** Tiszáninneni egyházkerületünk egyik leggazdagabb egyházának, az *átányinak*, lelkészi állására e hó 13-án 23 pályázó közül közfelkiáltással: *Illyés János* borsod-hársányi lelkész választott meg. . . . Ez már a harmadik lelkész-választás volt e hirhedtté vált egyház részéről a néhai Fekete József halála óta. A ketőt a bíróságok megsemmisítették, e harmadikkal a becsületesség útjára való térésnek a bizonyosságát szolgáltatták a hívek, a kik talán gyöngéd figyelmeztetést is akartak adni azoknak, a kik korteskedéssel próbálták elnyerni a nagy jövedelmű paróchiát. . . . Csak dicsérni tudjuk a tisztességérzet felülkerekedését az átányiaknál, a kiknek eddig — kimondhatjuk egész bátran! — valóban és méltán veszett hírük volt. . . . Legyenek boldogok egymással választott és választók s ékeskedjenek igazi jó református voltukkal! — A tiszántúli ref. egyházkerülethez, a beregi egyházmegyéhez tartozó: *múzsalyi* egyház lelkészévé *Szarka Tamás* beregszászi s.-lelkész, — a *fornosi* egyház papjává: *Abaházy Lajos* munkácsi s.-lelkész, a *gáti* egyház lelkészévé pedig *Sütő Aron* ottani s.-lelkész választott meg. Mindhárom sárospataki főiskolánknak volt a növendéke s mint ilyeneket szívesen üdvözljük önálló munkássági helyükön.

— **A tiszántúli ref. egyházkerület őszi közgyűlése** nov. 1—3. napjain tartatott meg Debrecenben. Közérdekűbb tárgyai közül a következőket említhetjük fel: a tanítói körpótlékok ügye, (az erre hozott határozatot már közöltük); a lelkészi nyugdíj-intézet érdekében a konventhez felterjesztés intézetük, hogy a zsinati tárgyak közzé sorozza; a Szent István napi ünneplés ügyében a bihari kir. tanfelügyelő túlkapásával kapcsolatban,

a ki az ünneplésre quasi rendeletet adott, az illetékes miniszterhez felírnak, hogy a tanfelügyelőket utasítsa rendre, (a mivel a kérdés lényegét mellőzték!!). A debreceni főiskolában betegsegélyzési pénztár alapítottak; a theol. tanári nyugdíj-intézetre a kerület is igénybe veszi a konventi segélyezést, ha a többi kerületektől nem tagadja meg; a debreceni főiskolai igazgató-tanács jelentéséből örömmel vette a közgyűlés tudomásul, hogy a főiskola javára: Pfannschmiedt Kálmán 10,000 frtot, Ármós Bálint 44,000 frtot, néh. Tóth Mária 100 frtot, néh. K. Tóth. Antalné 1000 frtot, Tóth István, Gerster Béla s Balog Mihály 1000—1000 frtot s néhai Fumagalli Károly 3000 frtot hagytak, illetőleg ajándékoztak; a főiskolai könyvtár segélyezése ügyében az országos muzeumi s könyvtári bizottság megkerestetik; a kerületi birósági ügyviteli szabályozat készítése az időszi biróságra bízott; a hód-mezővásárhelyi kántornak megengedettett, hogy búcsúztatószerű magán műnekeket énekelhet a temetések alkalmával, (e tárgyban magas színvonalú elvi vita volt, a melyben Csiky Lajos az engedély megadása ellen, Tisza Kálmán s Balogh Ferencz(!) az engedély megadása mellett szólott); a nagyvárad ref. leányinternátus megerősödéséről szóló jelentés örömmel vétetett tudomásul; a tiszta-füredi népes egyháznak nem engedtetett meg, hogy iskoláját államosítsa s elvileg annak adott kifejezést a közgyűlés, a mit a tiszáninneri kerület ez évi tavaszi közgyűlése határozott, mintegy igazolván néhai báró Vay Miklósnak a 60-as években tett azon nyilatkozatának a fontosságát: *a kié az iskola, azé a jövő!* E tárggyal kapcsolatban feliratot intéznek a miniszterhez, hogy némely tanfelügyelőknél az államosítás körüli bujtogatási jellegű túlkapásainak állja útját. (n.)

— **Harminc hét!** — ez alatt a cím alatt a *jó öreg*, de hamiskáskodni még mindig szerető „Religió,” ez évi II-ik 38-ik számában gúnyoros vegyeskét bocsátott meg, hogy az egész Németországból s Ausztriából csupán ennyi *reverendás férfit* hagyta ott egyházát, illetőleg ez is csak szándékozott ott hagyni, ha pénzt kap! . . . Mintha az öregség miatt a látása meggyöngült volna a „Religió,” a mely a 37 reverendásban nem tudja meglátni a jövő képét. De hát nem csoda, hiszen ez előtt 380 esztendővel maga a pápa sem tudta észrevenni a Lutherék kilépését! Miért volna a „Religió”-nak éleesebb szeme, mint volt X-ik Leónak? . . . S jellemző, hogy az áttérőket a „nyelvöltögetők” táborához szegődőknek nevezi, mintha bizony nem XIII. Leó s szolgálja volnának a nyelvöltögetők, a kik a protestantizmusra sarat dobálnak! . . . Arról természetesen hallgat öreg laptársunk, hogy a politikai lapok nem régen az esztergomi papok sorából is tömeges áttérést jeleztek! . . . Persze, mert az igazságot tagadni kell! (ó.)

— **Az állami kongrua ellen** nem csak a veszprémmegyei karádi róm. kath. esperesség papjai foglalnak állást, a kiknek tiltakozását lapunk előző számában közöltük, hanem a „Sárosmegyei Közlöny” felelős szerkesztője, *Hedry Bódog* sírokai plébános is. a ki lapja november 6-iki számában a következőleg nyilatkozik: „ . . . ha a kongruával a papság politikai rabszolgasága készül, akkor jobb, ha leszünk tovább is szegények és éhezők (!), mint hit- és egyház-tagadók, mert a korrupció bacillusai tenyésznek már a papok közt is! . . . A szegénység nem szűgyen, de szűgyen a kapituláció a mammon előtt. A jó és hithű papnak nem válik szűgyenére a rongyos reverenda, ha ezzel szalválja lelkiismeretét és papi becsületét. Tűrjünk és szenvedjünk inkább, mintsem anyagi jobblét árán vétkezzünk egyházunk ellen. Főpásztoraink nem hagynak el minket szegénység-

günkben, de ha állami papoknak beszegődünk, elhagy minket Isten.”

— **Mivel ünnepli a magyar és osztrák r. kath. egyház a császár jubileumot?** . . . Erre a kérdésre ad feleletet a „Religió” hirdető, hogy ez év dec. 2-án, a mely *péntekre* esik, az osztrák-magyar monarchiában a bőjt alól általános felmentés leend pápai parancs folytán! . . . Vajjon nem humoros jellegű-e ez a felmentés? . . . mintha bizony különben nem ennének s nem innának a császár városban s Magyarországon . . . Vagy hogy a *papok* tartózkodás nélkül mulathassanak?! Megteszik ők azt abszolválás nélkül is! (n.)

— **A róm. kath. egyház vezetői** Németországban mostanában arra törekednek, hogy hitsorsosaik egyáltalán ne olvassanak más művet, csak olyat, a melyet róm. kath. egyén ír, szerkeszt s ad ki. Különösen azoknak a napi lapoknak támogatása ellen irányul a mozgalom, a melyek nem ultramontanok, a melyeknek hordatását, olvasását egyenesen szentségtörésnek nevezik s a szentekre hivatkoznak, hogy azok „idegenkedést tanúsítanak az ilyen lapok s ilyen lapolvasók iránt” . . . A magyar Pázmány-egyesület is a németországi példát követi s valószínűleg teljes sikerrel még a *világiaknál is!* . . . Hogy mi reformátusok, még a lelkes karhoz tartozók sem akarunk semmit sem tenni ebben az irányban, elég rámutatni egyházi lapjaink vergődésére, figyelmeztetni a prot. irodalmi társaság vészkiáltásaira, a melyeket nem akar megérteni sem A. sem B., mert . . . mert hadd menjen a világ sorja, a hogy tetszik neki s aztán az utódok tegyék, a mit jónak látnak!! (ó.)

— **Hivatalos túlkapások.** A tiszántúli ref. egyházkerület ez évi őszi közgyűlésén két rendbeli visszaélésnek jutottak tudomására a kerület vezetői. Az egyik visszaélés a biharmegyei tanfelügyelőnek az augusztus 20-ika megünneplése tárgyában kiadott rendelete volt, a másik egy megyei közigazgatási bizottságnak ez az eljárása, a mely szerint a dévaványai ref. egyház iskolájának államosítását kimondotta a nélkül, hogy az egyházi felsőbbsegeknek a határozatát bekérte volna. Mindkét ügyben felterjesztés megy a miniszterhez, hogy a túlkapásoknak állja útját.

— **A Vattay Kálmán** szobrára adakoztak: Svingor József, Bogárdi Dániel, Nemes Gyula, Pálcsó Károly, Sólyom Gyula, Szeghő Benő egy-egy frtot, Borbély József 1 frt 50 krt.

PÁLYAZATI HIRDETMÉNY.

A kopócs-apáthi (Szabolcs megye) ev. ref. lelkészi állásra, ezennel pályázat hirdettetik.

A lelkészi állás javadalma a következő:

3 szobát, pitvart, kamarát magában foglaló lakás, 1566 □ öl területű udvar és kerttel; az udvaron istálló és kút. — 21 hold szántóföld (16.0 □ ölével számítva) 42 frt 36 kr készpénz, 5 Hl. buza; — 14 Hl. rozs. Tűzifa átalány helyett 5 hold szántóföld használata. Stóla.

Megjegyeztetik, hogy a tanítói állás ez idő szerint betöltve nem lévén, annak betöltéséig, a tanítói teendőket is a lelkész végezné, a melyért külön 10 hold 625 □ öl szántóföld használata; 37 frt tandíj s a temetési stóla képezendi javadalmazását s a mennyiben tanítói oklevéllel bir 203 frt évi állomány.

Pályázati kérvények f. évi decz, 10-ig a felsőszabolcsi ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalához Nagy-Kállóba nyújtandók be.

Debreczen, 1898 nov. 15.

Kiss Áron,
püspök.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

HIRDETÉSEK.

AMERIKAI ZSEBÓRÁK.

Jótállással, hogy a nickel színét nem változtatja, szerkezete pontosabb és jobb, mint a legdrágábbaké.

Ara darabonként 3 forint.

Jótállás mellett, míg a készlet tart. — Hozzá ezüstös óralánc 60 kr.

ÖNBERETVÁLÓ KÉSZÜLÉK.

Fox, valódi solingeni gyártmány, sok kiállításon kitüntetve. Gyakorlás nem kell. Megvágás kizárva. Tiszta és kényelmes munka. Bőrbetegségtől megment. Tartós és pénzt megtakarító.

Darabja 3 forint.

A penge *** csillagos acélból és a többi részei alpacából vannak.

Egy külön penge hozzá 1 forint.

Megrendelhető:

POLLÁK SÁNDOR főbizományosnál

BUDAPEST, V. ker., Kálmán-utca 17.

Gyűjtőknek 5 darab után egy darab ingyen küldetik.

7-12

Orgona és harmonium

építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előljáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legjutányosabb arban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

műorgona-építő.

11-12

**MINDEN SORSJEGY UTÁN FIZETÉS NÉLKÜL
MIND A 6 HUZÁSON JÁTSZIK.**

CSAKIROK SORSJÁTÉKA

5 NYEREMÉNY a 20.000 KORONASÁRÓL

AZ ÖSSZES NYEREMÉNYEKET KIVÁNTATTA 20% LEVONÁSSAL

AVÁLLALAT KÉSZPÉNZBEN VISSZAVÁRÓL

EGY SORSJEGY ÁRA: 1 KORONA

Huzás már 1899. január hó 4-én.

Sorsjegyeket ajánl:

Sárospataki Takarékpénztár Részvény-Társaság

Sárospatak.

8-3

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „A válság hatása alatt.” M. F. — „Ev. ref. középiskolánk működése az 1897/98. Iskolai évben.” Réz László. — „Az átdolgozott Ó-szövetségi szentírás.” Radócsi György. — „Prédikációs könyvek.” Faludi Pál. — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetések.”

A válság hatása alatt.

Gondolkozunk, elmélkedünk.

Szép sorjában összeszedetjük, emlékező és ítélőtehetségünkben elrakosgatjuk s mint az evangéliumi szabadság fiaihoz illik, olykor-olykor még meg is szépítgetjük a közéletnek körülünk nap-nap után felmerülő jellemzetes eseményeit; keressük azokat a szálakat, a melyek a jogszerű fejlődés mentében a múltat, jelent és jövőt szervesen kötnék össze s azokat a tényezőket, a melyek egyetemes szempontból egészségesebb és tartósabb állapotokat teremthetnének és mikor, a mint Isten tennünk engedte, szellemi életünk éléskamarájában minden gondolatot a maga helyére illesztettünk s még egyszer áttekin- tünk azok felett, akkor, mintha egy kínos, zürzava- ros állapotba jutnánk, nem értjük, hogy mi történik velünk.

Mintha az a kép, a melyet így lelkünk elé állítunk, a napból kisugárzó, rezgő fényhez hasonlítana, mikor azt végtelen útján, a földi légkörben megállítják, elfedik a sötét fellegek. Mintha a mi egész életünk, hivatásunk, munkánk, küzdelmünk annak a csillagfutásnak lenne a mása, mely tündöklő ívben fut végig az ég boltozatán, s a végén hirtelen darabokra pattan.

Az egyéni, társadalmi, nemzeti és politikai élet szabadságát visszaszerző s biztosító protestántizmusnak maga a szabadság lett halálos ellenségévé s készül az ezen szent jelszót ajkaikon hordozóknak, de szívökből gyűlölőknek nagy gyönyörűségére megadni annak a kegyelemdőfést. Sokan, nagyon sokan, az egyén, társadalom és politika önfeledten, vagy gonoszságból az édes anya ellen emelik fel kezeiket s a már biztosra vett nagy temetéshez illetlen ajkáról, álszenteskédő lelkekből, fásult szívekből, mint egy mocsok áradat, előre, bűnt dicsőítő himnuszok zengedeznek.

A gondolkodásra, elmélkedésre van elég okunk. — Visszaszáll lelkünk azokba a nagy időkbe, mikor a szabadság még csak eszmény, de lelkeket átható, élő, tevékeny, küzdelemre és önfeláldozásra lelkesítő eszmény, hatalom volt. S bizony az azokból visszavetődött rémes események képei sem lehetnek leve- rőbb hatással lelkünkre, mit a mostani, törvényesen

életbe léptetett s már megnyertnek tartott szabadság képmutató, törbekerítő tényei; mert azoknak vissza- tasztító körvonalait, erkölestelen tartalmát, élet, dur- vaságát legalább részben enyhítik előttünk a felemelő jelenségek, de a mostani állapotokban, nem találunk, hiába keresünk nyugvó pontokat.

Mintha a múlt időknek minden küzdelme, tű- rése és reménysége hasztalan lett volna, mintha a protestántizmusban újra feltámadt keresztyén szabad- ság eszménye egy olyan hiú, elérhetlen ábránd lenne, mely felé közelíteni is veszedelmes. Az igazi szabad- ságot ez a korszak a szabadság hamis alakjával akarja megsemmisíteni, lehetetlenné tenni, midőn egyfelől fegyvert ad amaz engesztelhetlen ellenségei- nek kezébe, a kik azzal szemben nem békét, de még ideig óráig tartó fegyverszünetet sem ismertek soha; másfelől pedig a régi intézmények sértetlen fenn- tartásával az igazi szabadelvűséget a vérszegénységbe jutás, a végelgyengülés veszélyének teszi ki. Nem mondjuk, hogy kiszámított tervszerűséggel, célzuda- tosan; de roppant nagy önmegfeledezéssel s a fen- nen hirdetett elvi álláspontok könnyelmű háttérbe szorításával s ez a helyzetet még veszedelmesebbé teszi, mert igen sok, sőt a legtöbb embernek nem nyújt világos, könnyen áttekinthető képet.

A régi, örök időkre eltemetetteknek hitt állapo- tok következtek be ismét, egy kissé megfinomított, szellemibbé vedlett alakban; a lényeg, a tartalom maradt, a mi volt. A társadalom lelkére, közszelle- mére nehezedő s azokat fogva tartani vágyó külső hatalmak, ime most ismét mind együvé állanak s hogy roskatag rendszereik uralmát továbbra is bizto- sítsák egy ügyes, szabályszerűnek látszó fordúlattal a szabadságnak olyan alakját állítják előtérbe, mely önmagát teszi lehetetlenné. Erre a célra egy tábor- ban állanak, bár külső életnyilvánításában egyik má- sik nehezen ismerhető fel, a sajtó a hadsereggel, a kormány a felső papsággal, a nemzeti társadalomban mozgó autokrata a gyóntató plébánossal s nyomukba tódul egy általuk letörpített, eszméssel, egyetemes igazságokkal nem törődő, hatalmat és vagyont imádó társadalom, vallásos közszellem . . .

Ezzel az óriási hatalommal kell a protestáns szabadelvűségnek megmérkőznie a vallás szabadság és az ezzel összefüggő törvények alkotásának ide- jében.

S mi történik?

Mig ez a hatalom, az ultramontán irányzat, a törvényben kifejezésre jutott korszellem diadala ellen egész erejét összeszedve, mindenütt egyszerre és egyenlő módon támad s mindenre kész az általa képviselt egyházi, helyesebben mondva, papi uralomért, addig a szabadelvűség nemzetenként felosztott apró csatározásokban, előre kidolgozott terv nélkül csak erejét vesztegeti s mert az ellenséget sokszor fel sem ismeri, sokszor pedig kisebbnek látja, mint a milyen valóságban, ezért dolgai egymásután kudarczot vallanak.

Bizony van elég okunk arra, hogy gondolkozunk, elmélkedjünk a helyzet ilyen válságos állapota felett s olykor-olykor szélesebb körben is kifejezésre juttassuk gondolatainkat, aggodalmainkat.

A mi protestáns egyházunk a szabadságnak nem ilyen alakban való megjelenéséről álmodozott, az igazságnak nem ilyen mértékét kereste s a keresztyén eszménynek nem ilyen alacsony fokáért küzdött. A lelkek szabadságát, az egyetemes igazságot, a lehető tökéletesség eszményét akarta és akarja, a rendszerek változást ismerni nem akaró uralmának, a külön önző érdekeknek, az emberi méltóságot lealacsonyító szolgálhelyzetnek gyarlóságai ellen.

Nem azt várta, hogy az államhatalom vakon ugrattassék bele a felekezetközi viszonyoknak törvénnyel való szabályozásába és pedig olyan módon, mint tette, törvényen kívüli állapotok teremtésével, hanem azt, hogy az ezen törvény alkotására okot adó r. kath. egyház belső hitéletéből fejlődjenek ki a szabadság nagy eszméjének megfelelő egészségesebb társadalmi állapotok. Ezt kívánta, ezt követelte volna a keresztyénség szelleme, az eszmék örök fejlődésének törvénye is.

Nem azt várta, hogy az állam, ha már egyszer kényszerítve volt, a megzavart külső rend helyreállítás érdekében beléavatkozni a hitélet ügyeibe, ne tudjon különbséget tenni az egyház, mint intézmény s a hit vallásos fogalma, mint eszmény között s azoknak teljes figyelmen kívül hagyásával, vagy összezavarásával alkosson meg egy ilyen, a nemzeti életre is kiható nagy horderejű törvényt s ügyet sem vetve a szabadságban türhetetlen külső előnyök egyenlőtlenségére, intézményeivel, hatósági rendelkezéseivel — mint azt napról napra látjuk — a törvény életbe léptetése után is a kath. egyházat támogassa, hanem azt, hogy a törvényt úgy alkotja meg s a megalkotott törvényt úgy alkalmazza, hogy a vallás szabadság mindazon tényezők ellen, a melyek azt állandóan veszélyeztetik, biztosítva legyen.

S végre, nem várta, hogy ebben a felekezetközi törvény alkotására, a társadalmi és politikai léha erkölcsök miatt, különben is teljesen alkalmatlan időben, midőn a materializmus ördöge kunyhókban és palotákban egyiránt kísért s biztos prédára talál, ennek a reá nézve is kárhóztos, sőt könnyen végzettszerűvé válható irányzatnak még támogatására siessen, akaratlanul is, egy olyan törvény alkotásával, mely a vallásos hit szabad, meggyőződésből fakadó megnyilatkozását, a széltejében ismert s általunk számtalanszor kifogásolt körülmények miatt lehetetlenné teszi, hanem azt, hogy teljes erejét latba veti a külső előnyök elhárítására, a szabad lélekből fakadó vallásos meggyőződés mellett.

Nem tudjuk, hogy államunk időnként való kormányása előtt, tekintettel nemzeti érdekeinkre, mi látszik kívánatosabbnak, az ultramontánizmus lassan,

de biztosan élő mérge, vagy pedig a protestáns egyház talán még lassabban, de biztosan építő hatása-e? Nem tudjuk, Spanyolország vagy az Egyesült Államok, Franciaország vagy a Német birodalom sorsát óhajtja-e inkább?

Annyi bizonyos, hogy a gondolkozásra, elmélkedésre, s talán a gyors cselekvésre is elég okunk lenne nemcsak nekünk, mint felekezetnek, hanem magának az államnak is.

M. F.

ISKOLAI ÜGY.

Ev. ref. középiskoláink működése az 1897/98. iskolai évben.

A magyarországi közoktatásügy óriási lépésekkel halad előre. Sok tekintetben megelőztük a többi kultúr nemzeteket, bár közoktatásügyünknek vannak oly oldalai s irányai, melyek bizony még sok kívánni valót hagynak hátra. Ezeknek okai azonban nem a nemzetben magában rejlenek, hanem közoktatásügyi kormányaink politikai irányában, a mely iránynak következménye tulajdonképpen e kormányok únottá vált mentsége is: közoktatásügyünknek szegénysége. — Dicsérettel említessék azonban jelenlegi kultusz miniszterünk, Wlassics Gyula dr. — Neki vannak eredeti, nemzeti karakterünknek és szükségünknek megfelelő eszméi, melyeknek megvalósításában eléggé szerencsés keze van s eléggé bölcs is, hogy tévedéseit legalább hajlandónak látszik helyre pótolni; — sőt eléggé erős is, hogy közoktatásügyünk *anyagi* helyzetét is javítani tudja.

A magyar nemzet kulturális fejlődésében, előhaladásában nem kis szerepe volt s van az ev. ref. egyháznak. Hiszen ez az egyház az, mely — mondhatni — a magyar nemzet kultúrájának alapját letevé. — Ma is, nem csekély tényező kultúránk hatalmas épületének kiépítésében. Huszonnyolc középiskolával (mind gymnasium) vesz részt e nagy munkában. És ev. ref. egyházunknak sok áldozatába kerül e munkában való részvétel.

Szükséges dolog tehát, hogy egyházunk szerezzen *áttekintő* tudomást e középiskolák működéséről. Annnyival inkább szükséges ez, mert egyházunknak az államhoz való viszonya nagy átalakulás előtt áll. Közoktatásügyi tekintetben úgy, mint specialiter egyházi tekintetben odaadtuk magunkat — nem is tudnám egyhamar megmondani — az államnak-e, vagy a katolikus egyháznak. Autonomiánk — melyre oly büszkék voltunk — ma — mind jobban-jobban frázisszerűvé kezd válni. Olyan a mi egyházunk, mint a megkötött kezű ember: a kinek szabad élni, sőt az életét segélyekkel elő is segítik, de cselekednie csak akkor szabad, ha a megkötözönek tetszik feloldani. Közoktatásügyi tekintetben *már* ilyen egészen megkötözöttek vagyunk.

Még ha nem volna is tanulságos, de mindenesetre érdekes, hogy ebben a megkötözött állapotban, mily eredményt értek el ref. középiskoláink a múlt 1897/98 iskolai évben. A kiadott 28 Értesítő alapján kísértem meg ez elért eredmény feltüntetését.

a) A 28 középiskoláról általában. Középiskoláink az egyházkerületek között, számszerint úgy oszlottak meg, mint eddig: A 28 középiskola közül — úgy mint az előző évben is — teljes gymnasium (8 oszt.) volt 22, hat osztályú 4, négy osztályú 2. — A 28 iskola közül csak 8 nem kapott a szóban levő évben államse-

gélyt, u. m. Debrecen, N.-Enyed, Sárospatak (teljes gymnasiumok), — Kunszentmiklós (négy oszt.), Békés, H.-Böszörmény, Nánás, Karczag (hat osztályúak). — De tulajdonképpen csak az elől említett három intézet az, mely ment az államsegélytől, mert a többi már mind útban van az egyedül idvezítő államsegély felé. Békés pl. az államsegélyt már e beállott iskolai évben megkapja. H.-Böszörmény és Nánás *csúnya* harcot vívnak az államsegély miatt. Csúnyább harc ez még a kenyérharcnál is. A piacon vivják: Értesítőjükben. Karczag államsegélye is rövid idő alatt meglesz. Úgy, hogy nem marad független gymnasiumnak — csak Debrecen, N.-Enyed, Sárospatak. És — ki tudja, ezek is meddig?! Korunk szelleme: a gyámság alá való törekvés. A kornak ez a szelleme igen kezdi kerülgetni Sárospatakot is; s a kik az államsegély barátai, azok igen hathatósan látszó érvekkel harcolnak, azzal, hogy anyagi tehetségünk a modern irányzattal lépést tartani nem képes és elfelejtkeznek arról, hogy a modern irányzat — ha egyebet nem is — de egy egészséges *nevelési* rendszernek a feláldozását kívánja cserébe. — De hát — a modern irányzathoz tartozik az is, hogy a *nevelés* semmi, a tudományokra való tanítás minden. Itt, az államsegélyekkel összefüggésben, megemlítem, hogy iskoláink anyagi tekintetben, t. i. a tanárok fizetése, az iskola-helyiség s a felszerelés szempontjából, nagy haladásnak örvendenek.

* * *

Az intézet neve	A tanárok összes száma	A rendes tanárok száma	A helyettes tanárok száma	Az óraadó, segéd, mellék-tanárok száma	A más vallású hitoktatók száma	Az állami okleveles tanárok száma	A jogosított tanárok száma	Volt-e az intézetnek rendes ref. vallás-tanárja?
IV. oszt.								
Gyöng	8	3	2	1	2	2	1	nem volt
K.-Szt-Miklós	8	4	1	1	2	—	—	" "
VI. oszt.								
Békés	11	—	—	—	4	—	—	" "
H.-Böszörmény	13	6	2	2	3	4	2	volt
Nánás	13	8	1	3	1	8	1	"
Karczag	14	8	2	1	3	8	—	"
VIII. oszt.								
Budapest	31	10	2	8	11	14	2	nem volt
Csurgó	18	12	2	1	3	—	—	volt
Debrecen	25	14	3	4	4	12	3	nem volt
H.-M.-Vásárhely	20	13	3	1	3	11	4	volt
Kecskemét	22	12	3	4	3	9	4	"
K.-Kun-Halas	17	9	3	2	3	—	—	"
Kisújszállás	18	11	5	—	2	12	—	"
Kolozsvár	23	9	3	5	5	—	—	egy nyug. tanár, a vallást hely. tanítá volt
Marosvásárhely	26	10	—	11	5	7	3	"
Mező-Túr	18	11	—	5	2	—	—	"
Miskolc	21	13	1	3	4	—	—	"
Nagy-Enyed	27	13	3	4	7	—	—	nem volt
Nagy-Kőrös	19	11	3	2	3	9	2	"
Pápa	20	14	—	1	5	12	2	volt
M.-Sziget	19	10	2	3	4	3	7	"
Rimaszombat	19	8	3	6	2	5	4	nem volt
Sárospatak	18	13	2	—	3	8	5	"
S.-Szt-György	21	8	4	4	4	6	2	egy nyug. tanár, a vallást hely. tanítá volt
Szatmár-Németi	16	10	1	2	3	10	1	nem volt
Szászváros	22	14	—	3	5	4	—	"
Sz.-Udvarhely	14	10	2	2	—	—	—	"
Zilah	20	12	2	2	4	11	1	volt
Összesen	521*	276	55	81	100	149	39	

* Ha a rendes, hely., óraadó s mellék-tanárok és más vallású hitoktatók számát összeadjuk, kitesz 512-t, a különbség tehát a főösszeg és ezeknek összege közt = 9, a mi onnan származik, hogy Békés a tanárokról nem közölt részletes kimutatást, Kolozsváron és S.-Szt-Györgyön volt egy-egy nyug. tanár.

b) *A tanárok.* A 28 középiskolában az 1897/98. iskolai évben működő tanárokról a fennebbi táblázat ad áttekintést.

Ime e táblázat bizonyossága szerint a 28 iskolában 1897/98-ban összesen 521 tanerő működött. Legtöbb volt Budapesten, ez után következik N.-Enyed, aztán M.-Vásárhely, Debrecen, Kolozsvár, Kecskemét stb. — Rendes tanár volt összesen 276. — Legtöbb rendes tanár volt Debrecenben, Pápan, Szászvároson (14—14), azután következtek: H.-M.-Vásárhely, Miskolc, N.-Enyed, Sárospatak (13—13), Csurgó, Kecskemét, Zilah (12—12); legkevesebb van Gyöngön = 3, — ha azonban csak a teljes gymnasiumokat vesszük, legkevesebb a rendes tanárok száma Seps-Szent-Györgyön és Rimaszombaton (8—8). — Helyettes tanár volt összesen 55. Legtöbb volt a helyettes tanárok száma Kisújszálláson 5, ezután Seps-Szent-Györgyön 4, — legkevesebb volt Pápan és Szászvároson, a mennyiben ez intézetben nem volt helyettes tanár.

Az állami okleveles tanárok száma is évről évre emelkedik középiskolánkban s ez évben már 149 ilyen okleveles tanár működött; és természetesen ez által fogy a régi gárda, az u. n. jogosított tanárok száma, már ez évben ilyen — csak 39 működött. Legtöbb jogosított tanár működött M.-Szigeten = 7, a mely szám még nagyobb, ha figyelembe vesszük, hogy az okleveles tanárok száma csak 3 volt. Nem volt kevés a jogosított tanárok száma Sárospatakon sem = 5. Sok helyen nincs kimutatás!

Figyelemre méltó az ev. ref. vallástanítás ügye is, általában a vallás-erkölcsi nevelés ügye. Erre vonatkozólag minden esetre fontos következtetést lehet levonni abból, hogy az intézetnek van-e rendes vallástanárja, tehát van-e olyan ember a tantestületben, aki *egy egész embernek erejét* szenteli a vallás-erkölcsi nevelésre. Bizony — mint általános következtetést — kimondhatjuk e tekintetben, hogy egyházunk a *kivédnatos* állapotot még nem érte el. Még csak 15 iskolában alkalmaztak olyan szaktanárt, a ki kizárólag a vallás-erkölcsi nevelés-oktatással foglalkozott — bár e tekintetben dicséretes fejlődés tapasztalható. Az államsegélyességből felekezeti érdekeinkre vonatkozó hátrányokat csak ily irányú fejlesztés által lehet némileg egyensúlyozni.

Itt volna helyén a tanárok irodalmi működéséről is szólni, de bizony az Értesítők alapján — csak részben tehetnők meg ezt. Az Értesítők nem szólnak erről — csak egy-kettő. Talán nincs mindeniknek mondani valója?

A mi iskoláinkat — *a tanerő szempontjából* — általános következtetésképpen jellemzi, *ez a fokozatos fejlődés.*

c) *A középiskolai tanulók általános statisztikája.* Az alább következő táblázat nyújt áttekintést a 28 ev. ref. középiskola tanulóinak létszámáról.

E táblázat bizonyossága szerint a 28 ev. ref. gymnasiumban összesen 222 osztály volt; 8 iskolában volt 15 párhuzamos osztály. — Ha az iskolákat figyelemmel kíséjük, melyekben már felállították a párhuzamos osztályokat, úgy találjuk, hogy nem mindenikben van feltétlenül szükség erre. Mert pl. N.-Enyeden 10 osztályba csak 391 tanuló iratkozott be, — N.-Kőrösön 9 osztályba csak 340, — Szászvároson pedig 9 osztályba csak 305. — Budapesten, Debrecenben, Sárospatakon ellenben a rideg számok is indokoltá teszik — el kell ősmernünk — a párhuzamos osztályok felállítását, sőt ezekben az intézetekben — a mint a számok beszélnek — a párhuzamos osztályok szaporítására is szükség van. — Miskolcon és Pápan — bár a számok is kérnek párhuzamos osztályokat — de e kérésüket ez intézetek

helye is megerősíti, mert mindkét tanintézetünknek ugyanabban a városban kath. versenytársai vannak.

Beiratkozott a 28 iskolába 8920 tanuló s vizsgát tett ebből 8358, vagyis a beiratkozottaknak 93·8%-a vizsgázott le. A kultusz miniszter XXVII. Jelentése* szerint az ország összes középiskolaiban a beiratkozott tanulóknak csak 93·3%-ka vizsgázott. — Tehát az ev. ref. iskolákban kedvezőbb az eredmény. Sőt van 17 iskola, melyekben a mi iskolánk átlagos %-ánál is kedvezőbb volt az eredmény. Legkedvezőbb Kunszentmiklóson, hol 99%-a vizsgázott a beiratkozott tanulóknak. Leggyengébb volt az eredmény Szászvároson, hol csak 86·2% vizsgázott, ez még az országos átlagon is jóval alul van! A vizsgázott tanulók közül 8137 volt nyilvános tanuló, 221 magán tanuló. A magán tanulók a vizsgát tett tanulóknak 2·6%-át teszik. A miniszter Jelentése szerint az országos átlag 1·9%, vagyis ennyi %-a volt magán tanuló az ország összes középiskolaiban vizsgázott tanulóinak. — Ha elfogadjuk igazságnak azt a tételt, hogy a magán úton való tanulás nem egészséges állapot — a minthogy úgy is van, — akkor a mi középiskolánk átlagos eredménye gyengébb az országos átlagos eredményénél. Bár vannak oly iskolák, melyek e tekintetben nagyobb eredményt mutatnak az országos átlagnál. — Iskoláinkat egymással hasonlítva össze, leggyengébb H.-Böszörmény volt, hol a magán tanulók 8·6%-át teszik a vizsgázott tanulóknak; gyenge M.-Sziget is (7·3%-al). S annyival inkább illethetjük ezeket a gyengeség vádjával, mert még csak nem is túlsúlyoltak ez intézetek, hogy pl. a magántanulókat be ne fogadhatták volna. Minden esetre e tekintetben rá fér intézetünk nagy részére a gondosabb körütekintés. Az itt jelzetteket összegezi ez a kimutatás:

Az intézet neve	Az osztályok száma		A beiratkozott tanuló száma	A vizsgázott tanuló száma	%	A vizsgázottak közt volt		
	össze- sen	párhu- zamos				nyilv.	ma- gán	%
Gyöng	4	—	78	76	97·5	72	4	5·2
K.-Szt-Miklós	4	—	105	104	99·00	100	4	3·8
Békés	6	—	159	139	87·4	137	2	1·3
H.-Böszörmény	6	—	177	173	97·7	158	15	8·6
H.-Nánás	6	—	106	102	96·2	100	2	1·9
Karczag	6	—	183	169	92·3	161	8	4·7
Budapest	12	4	599	513	85·6	500	13	2·5
Csurgó	8	—	282	278	98·5	269	9	3·2
Debreczen	12	4	807	769	95·4	729	40	5·1
H.-M.-Vásárhely	8	—	325	301	92·6	297	4	1·3
Kecskemét	8	—	262	247	94·3	243	4	1·6
Kis-K -Halas	8	—	370	353	95·4	344	9	2·5
Kisújszállás	8	—	248	224	90·3	212	12	5·4
Kolozsvár	8	—	378	359	94·9	347	12	3·3
M.-Vásárhely	8	—	366	354	96·7	351	3	0·8
Mező-Túr	8	—	283	263	92·9	255	8	3·03
Miskolc	9	1	401	380	94·7	376	4	1·07
Nagy-Enyed	10	2	391	365	93·3	365	—	0·00
Nagy-Kőrös	9	1	340	327	96·1	327	—	0·00
Pápa	9	1	451	428	94·9	425	3	0·7
M.-Sziget	8	—	351	325	92·5	301	24	7·3
Rimaszombat	8	—	360	335	93·5	317	18	5·3
Sárospatak	9	1	529	498	94·1	492	6	1·2
S.-Szt-György	8	—	312	302	96·7	302	—	0·00
Szathmár-Németi	8	—	305	293	95·7	281	12	4·1
Szászváros	9	1	305	263	86·2	263	—	0·00
Sz.-Udvarhely	8	—	220	209	95·00	209	—	0·00
Zilah	8	—	227	208	91·5	203	5	2·4
Összesen	222	15	8920	8358	93·8	8137	221	2·6

* A XXVII-iket használtam az összehasonlításnál, mert még újabb nem jelent meg: de a közvetlenül egymás után következő évek adatai közt nagyobb különbség nincs. R. L.

E táblázatból végső következtetéseképpen azt vonhatjuk le, hogy iskolánk — abban az állapotban is, melyben e szóban levő tanévben voltak — általában fontos kultur-missiót teljesítettek: — hanem különösen a magán vizsgálatoknál kívánatos egy kissé — talán — több szigorúság.

(Folyt. köv.)

Réz László.

TÁRCA.

Az átdolgozott Ó-szövetségi szentírás.

(Folytatás.)

A munkához szükséges szakemberek nem hiányoztak. A kiket akár maga *Szász Károly*, mint a revisió vezére, akár — az ő kérésére — püspök-társai felszólítottak: azok mind kötelességüknek ismerték azt, hogy a szép feladathoz tőlük telhetőleg hozzájáruljanak, sőt megtiszteltetésnek tekintették, hogy az „istenes vén ember” nyomdokaiba léphettek.

A munka irányítására, de meg a lehető egyöntetűség biztosítása végett is, *Szász Károly* elnöklelte alatt egy *központi bizottság* alakult, a melynek tagjai — *Dr. Ballagi Mór*, *Hunfalvy Pál* és *Szilády Áron* — együtt az elnökkel, mind azt a tulajdonságot szerencsésen egyesítették a bizottságban, a mi egy ilyen vállalat sikerét biztosíthatja. Az ó- és újkori nyelvészet s hazai nyelvünk és irodalmunk legkiválóbb képviselőitől joggal várhatta kiki, hogy az átdolgozott Ó-szövetség meg fogja állani helyét a hazai legjobb bibliafordítások között.

Résztint maga az elnök, résztint a központi bizottság tagjai együtt s majd a felkért, ajánlott, vagy ajánlkozott szakférfiak¹ a központi bizottsággal tartott értekezleteikben — Budapest és Sárospatakon — meghatározták s a mutatkozó szükséghez képest meg- és kipótolták az átdolgozásnál követendő vezérelveket, a melyekből kiérezhetők a hazai bibliafordítás történetéből levont nagy tanulságok.

Nem új, hanem csak javított bibliát kívánt a Bibliai Társaság is, olyat, a melyen megtartható legyen a *Károli Gáspár* tisztes neve a negyedik századra is. Csak idegen kifejezéseit, érthetlenné vált szavait óhajtotta megváltoztatni s felcserélni a központi bizottság és a közös értekezlet is s hiányait pótolni és felesleges pótlásait kiküszöbölni. Ódonszerűségét, sajátos zamatát, közmondás-szerűvé vált jellemzetes mondásait — még ha beleütköznek is nyelvtörvényeinkbe, vagy ha nem egészen híven tolmácsolják is az eredetét — megtartani kívánta, különösen a népre és a papi katedrára való tekintetből. Még a latinos ragokhoz (amalekiták, emoreusok, khaldeusok stb.) is ragaszkodott s a *Jehova* nevet sem akarta teljes jogába visszahelyezni, noha e tekintetben nem hiányoztak az érvelések és csendes követelőzések. Meghagyni kívánta a részek és versek megszokott felosztását, vagy csak

¹ A revisionalis bizottság tagjai voltak: Keresztes József nagy-enyedi theol., Fröhlich Róbert budapesti ág. ev. gimn. tanár, — a kik azonban a munka folyama alatt elhunytak; továbbá Kenessey Béla, Petri Elek, Szabó Aladár budapesti (az első később kolozsvári); Erdős József, Dicsőfi József (amaz előbb új-sóvi lelkész, emez később debreczeni lelkész) debreceni, Németh István pápai, Radácsi György sárospataki ev. ref. theol. tanárok, s az ág. ev. theol. tanárok közül: Poszvék Sándor Sopronból, Pukánszky Béla Pozsonyból s később Csengey Gusztáv Eperjesről; továbbá Limberger István kézmárcsi, Baltazár Antal jólsvai ág. ev. lelkészek s utóbb Kecskeméthy István kolozsvári és Hamar István budapesti ev. ref. theol. tanárok.

igen csekély engedményre volt e tekintetben is hajlandó. A hely és személynevekre nézve is ilyen conservatív aláspontra helyezkedett. A részek tartalmát jelző kivonatknál azonban szükségesnek ismerte a javítást, főként ott, a hol azok nem híven jelzik a tartalmat és bizonyos írásmagyarázati elv szolgáltatában állanak; a zsoltárfeliratokban előforduló s érthetetlen vagy nem biztos értelmű szavak lefordítását pedig megtiltotta s a párhuzamos helyek megjelölésénél a tárgyi s eszmei hasonlóságot és azonosságot ismerte el jelentőségesnek a szóbeli párhuzamossággal szemben. Az átdolgozás alapjául a *masoreticus* héber bibliát és az 1608-iki Szenczy Molnárféle kiadást jelölte ki. A szöveg végleges megállapítása a központi bizottság feladatául tartatott fel stb.

Azok, a kik aggodalommal gondoltak a megszokott Károli bibliának talán merészebb átdolgozására (mert ilyenek még mindig akadtak)¹ megnyugvással vehették tudomásul a revisorok munkásságát irányozó utasításokat, valamint azt is — a mire a Biblia-fordító Társaság is nagy súlyt helyezett — hogy a *javítás munkáján a két prot. egyház szakemberei közös jó akarattal, egy lélektől vezérelten fognak fáradozni*.

A munka mindjárt az első tágabb körű értekezlettel megindult (1887) és — a felállított vezérelveknél is biztosabb tájékoztató gyanánt — *mintafordításokkal* kezdődött. A XXII. zsoltárt, a Rúth könyve I. részét, a Jeremiás prófétiájának L. részét, a Debora-éneket (Bírák V. r.) és Jób könyve XXXVIII. részét készítette el a bizottság mintaszövegben.²

Majd 1890-, 1891-ben kefelelyomatú mutatványok jelentek meg (a Mózes-féle könyvekből, a zsoltárokból és prófétákból), a melyekhez kikérte a központi bizottság minden közreműködő szakférfiú bírálatát s így — ilyen nagy és dicséretes körületekintéssel, sok nemes agsággal folyt a szent munka, lassan és akadozva. A világosan körvonalozott vezérelvek mellett sem lehetett — igen természetesen — a különböző izlésű munkások dolgozata egymáshoz igen hasonló. Egyik a megvont korlátok dacára is több szabadságot próbált élvezni, mint átdolgozó, a másik annyit sem igyekezett érvényesíteni, amennyire jogot nyert a vezérelvekben s így a super-revisoroknak és a központi bizottságnak nehézzé vált a szerepök.

Már túl voltunk a gönczi örömnünnepen is s a revideált biblia ó-szövetségi része még felére sem volt készen s a szerepek kiosztásában is akadályok merültek fel. Fröhlich Róbert, majd Dr. Ballagi Mór és Hunfalvy Pál követték a sirba Keresztes Józsefet s ez a szomorú körülmény nagyban meghátráltatta a munkát, mert a Keresztes és Ballagi által elvállalt részeket olyanokra kellett átruházni, a kik már meg voltak terhelve több-féleképen³. A központi bizottság — elvesztvén két hatalmas tagját — szintén megbénult s Szász Károlynak és Szilády Áronnak négy ember terhét kellett most már emelniök és négy ember felelősségét viselniök. Bizonyos

szerepeket is cserélni kellett. Némely revisor dolgát a super-revisor vezette, a mi megint csak hátráltatta a dolog gyors folyását.

1896-ban megjelent a *Mózes öt könyve és Józsué* könyve s ebből — a kit érdekelt (bizony nem sokan vették figyelembe!) — tájékozhatta már magát a többi ó-szövetségi könyvekre nézve is, mivel az u. n. Hexateuchosban az elbeszélő, a lyrai és prófétai részletek s a törvények váltakozva fordulnak elő, tehát az kicsiben az egész ó-szövetség képét visszatükrözi.

Még két évnek, tehát teljes tíz évnek kellett elmúlni, a míg az átdolgozott ó-szövetség elkészülhetett és kinyomatott. Az angol Revised-Version 10 $\frac{1}{2}$ év alatt készülvén, — tekintettel az angol protestánsok roppant szellemi erejére, — az időt alig lehet sokalunk, föltéve, hogy az eredmény hasonlóan gondolható az angolok által feltüntetett eredménnyel és ha meggondoljuk, hogy a javítás munkája rendszerint több vesződéssel jár, mint valami újnak megalkotása.

Folyvást alkalmazkodni a megszabott irányelvekhez s keresni az elkopott szó helyett a megfelelőt, hogy az eléggé oda illő, talán épen ódonszerű is legyen; s lehetőleg megőrizni a Károli-fordítás sajátos zamatát, de azért mégis kikerülni a latinismust, germanismust, a melyek Károli Gáspárt nyugtázták; újnak is lenni, de azért mégis réginek; megfelelni a tudomány követeléseinek, de azért népiességre is törekedni; elhagyni a Károli pótlásait, de úgy hogy a forma tökéletessége kárára ne legyen az átlátszóságnak; betűről-betűre ügyelni a héber szövegre s a szükséghez képest a hazai bibliákat is megzaklatni egy-egy alkalmas, de nehezen jelentkező szóért; csinra, izlésre, tömörségre iparkodni — kivált a költői és prófétai iratokban, de azért mégis keresni a Károlival-való hasonlóságot: — ez volt a revisorok, super-revisorok és központi bizottság feladata s ehez a helyesírás mai szabályainak alkalmazása. — Nem csekély önmegtagadás kell ahoz, hogy valaki beilleszkedjék a másik eszmekörébe s magára öltse annak egyéni tulajdonait s beleolvadjon annak mintegy egyéniségébe s úgy írjon, mintha az a 300 év óta csendesesen porló elődje diktálná neki az írnivalókat.

(Vége köv.)

Radácsi György.

KÖNYVISMERTETÉS.

Prédikációs könyvek.

— Kecskeméti Ferencz, Dr. Kecskeméthy István, Mindszenti Imre, Lic. Rácz Kálmán. —

(Folytatás.)

Egyszerűek, igazán egyszerűek. Nincsen bennök semmi, de semmi a homilétikai formák kereséséből, alkalmazásából, annak a kivételével, hogy a szöveg tartalma egységre víve, tárgyal áll a magyarázat élén. Úgy gondolom, hogy az író is így gondolja ezt. Kettőben pedig még ettől is eltekint; azoknak tárgyait a teozofiai gondolatrendszer segítségével állítja fel. Tárgykitűzésnek, felosztásnak, szónoki figuráknak szóval az „ezüst tálcának,” se híre, se hamva. „Az arany almát fatányéron nyújtja.” Ez az írásmagyarázó most egyenesen a szövegbe markol, — nem! egyenesen a

¹ A sajtó is érzéketlen volt; jó formán csak a „Sárospataki Lapok” tartotta ébren — úgy a hogy — az érdeklődést a biblia-átdolgozási vállalat iránt. A megjelent Mózes-féle iratokból is közölt összehasonlító mutatványt. Lásd 1896. évf. 5. sz.

¹ A vezérelveket lásd a Prot. Egyh. és Isk. lap 1886. évf. 31. és 1887. évf. 48. sz.; Sárospataki Lapok 1887.; évf. 15. sz. és 1890. évf. 39. sz.

² A zsoltár-szöveget a Radácsi Gy. és Szabó A., a Rúth könyvéből valót az Erdős J. és Radácsi; a Jeremiásból valót a Limberger I., a Debora-éneket a Kenessey B., a Jób könyvéből valót a Ballagi fordítása nyomán állapította meg a bizottság.

³ Fröhlich R. a Krónikák könyvét kezdte átdolgozni, a mit átvett Németh I.; Ballagi a Mózes III. IV. könyveket vállalta el, mint a melyekben a cultusra tartozó részletek különösen megpróbálják a fordítót; ezeket Radácsi vette át, Keresztes helyett Ezékiel próféciája Csengey Gusztávra bízott stb.

szövegből van kinőve; majd legfőlebb annyit bocsát előre egy-egy visszapillantásban, egy-egy rövid képen, a menüi szigorúan a szöveghez, tárgyához tartozik. Bevezetéseknek, fons exordiiknek nem barátja. Viszont a záradék alig egy-két szó vagy rövid mondat, helyesebben egy-egy vasvessző, melylyel hallgatónak a szívére üt: Van-e bennetek víz, ti kösziklák? Példa gyanánt álljon itt „Az utolsó próféta” bevezetése: „Leesik a harmat az eltikkadt földre. A hajló fűszálak, a hervadt virágok nem tudják, mi történt; csak azt érzik, hogy újra élnek s vidáman felemelik szomorúan lehajtott fejüket. Az édes napsugár beszűrődik a sötét odúba. A sötétséghez szokott lakók nem tudják mi történt, csak elkezdenek nyugtalanlankodni, zümmögni, féltik birodalmukat, attól a megfoghatatlan, megnevezhetetlen csodától, a mi oda befurakodott, attól a kis napsugártól. Valami ilyen történhetett Jeruzsálemben is, mert . . . stb.” itt már a szöveg beszél. — És álljon itt „A Messiás országa”-nak záradéka: „De hol van ez az ország? Imádkozzatok: Mi Atyánk, jöjjön el a te országod! Ámen.” (30. l.). — Most pedig lássuk az „arany almát,” azaz a tartalmat!

A tartalom nem más, mint a szöveg extensivitása, tömör, formás (?) képpé, egészszé öntve a szerző kohójában. Nem a szó szerint vett szöveg sorrendje és explanálása, hanem a szöveg gondolat, vagy inkább hangulat tartalmának, lényegének, — vagy mint a szerző mondja, — lelkének beszélgetése. Nem a versek, nem a szavak beszélnek itt, hanem beszél a szöveg s ha olvasod, sokszor alig választhatod el a szöveg beszédét a szerző beszédétől. Olykor még a „gyakorlati” elem, az alkalmazás is a szöveghez tartozónak, azzal együtt természetnek tűnik fel. Aztán az elmédet se fárasztja, művelt létedre se az eszedhez beszél: a szíved kell neki, azt akarja hatalmába venni. Olvasd el csak „A Messiás országát!” Vagy izelítőül ezt a helyet: „Óh, ha én azt neked el tudnám mondani, hogy mi ez a lélek, ez a tűz (t. i. a mivel Jézus kereszttel); ha én le tudnám előttem rajzolni azt a boldog, dicső, szép országot, a minek kapuit ez a választottak előtt feltárja; ha el tudnám számlálni azokat a drága, soha el nem múló kincseket, a miket ez nekünk ad; ha el tudnám mondani, mennyi bölcseséget, mennyi szeretetet, mennyi igazságot, mennyi bátorságot, mennyi szentséget hoz ez a szívbe; — de nem tudom. Szegény erre az emberi nyelv. A menny egész gazdagsága költözik a szegény emberi szívbe s a szegény emberi nyelv ki nem beszélheti ezt a gazdagságot. Az ajkak némák, csak a lélek sóhajt kibeszélhetetlen fohászokdásokkal. En sem szílok hát a lélek titkos mélységeiről. Csak egyet mondok. Nézzétek, a világ szérűjének ura gabonáját szórja. Viszi a szél a polyvát, az ocsut, az olthatatlan tűzbe. Nem szemét az mind, a mi a tűzre vetetik, hanem szép, tiszta polyva. Még szem is van közte, csak hogy üres. Ezek azok, a kik csak a János keresztségét vették, a kik csak vízzel keresztteltek meg. Bűnösök és magokat igazaknak tartók, világ előtt tekintélyesek, bölcses, becsületes életűek. A mag pedig a csűrbe takartatik. Ezek azok, a kik vették a lélek és tűz keresztségét. Mind gyarló, tudatlan emberek, de a lélek által mindnyájan szentek és bölcses. Nehéz, teljes, tartalmas, értékes búzaszem valamennyi, mert egy sem maga van, mindegyiknek szívében ott van a Krisztus. Most már választatok. Vigyázzatok! Imádkozzatok. Jövel azért Uram Jézus! Ámen.” (34—35. l.). Az effélék hallattára, persze, nem tájékozhatod magad. Mennél, de tudod hová; indúlnál, de valami nem ereszt. Boszszankodnál. Eleinte talán az írásmagyarázóra, azután talán önmagadra, de nincs rá idő, mert a másik pillanatban már új kép, új alak, új hangulat áll előtted, új intés hangzik feléd. Éva vagy? Bűnös vagy. Ádám vagy? Bűnös vagy. Bűnös az emberiség. Mindenkinek megtérésre van szüksége. — De ki vagy te, a ki ezt prédikálsz? „Kiáltó szó vagyok a pusztában, azt mondja Keresztelő János. A bűnbánatról, az Isten országáról, a Krisztusról, a lélek igazi javáról, a való boldogságról, a tökéletes bölcseségről szóló szavak a pusztában hangzanak el. Száz meg ezer ember közt szól, zsufolt templomban szól: pusztában hangzanak el szavaid, ha az igazságot prédikálsz. Egyengessétek az Urnak utait! Száll, száll ez a szó, ezer ajkról, madár-szárnyn, zsufolt templomokon, népes városokon — sivatag pusztákon keresztül. Belső ütdik millió szívbe, de csak néhány ad reá viszhangot, a többi kő, kő, kő . . .” (38. l.). — Nekem úgy tetszik, hogy „Az utolsó próféta,” a melyből az utolsó idézetet vettem,

a szerző apologiája és filippikája egyszersmind. Nem tartozik szorosan a „Jézus útja” theozofijába. Itt támadói, ellenlábásai ellen fordítja az igét, a lelket. Jól választott fegyver, Aztán? . . . „Aztán Jánost oda hagyták tanítványai, kik e nyilatkozatot hallották. Jézushoz mentek. S aztán börtönbe vetették Keresztelő Jánost. Lefejezték . . . Élete vezeklés volt. Szava pusztában hangzott el. Halála mártírhál volt. Ez a próféták élete, vége. És mégis. Boldog mester, a ki két tanítványát a Krisztushoz vezetheti! Ámen.” (40. l.).

De ideje, hogy végezzünk. A „Jézus útját” magát kell olvasni: az beszél helyettem is, az írja helyett is a leghitelesebben. Az majd megmutatja azt is, hogy Kecskeméthy I. az arany almát mégis ezüst tálcán nyújtja és nem fatányéron. Csak hogy a tálcája nem mai szabású, hanem antik, a régi, nagyon régi írásmagyarázó tálcájának a formájára. Stylusa pedig, — mert mint külső, ez is a tálcához tartozik, — meg-aranyozza még az ezüst tálcát is. És hát ezt Kecskeméthy ne tudná? Ez már alázatoskodásnak, sőt alakoskodásnak látszik és újabb ok lehet arra, hogy különben is szűrő szemekkel nézett iránya miatt újabb nyilak cél-táblája legyen. Vagy már szándékosan keresi azokat? Nos, hát akkor kívánom, hogy minél többet lövöldözzenek reá. Kívánom ő magáért is, mi értünk is, mert ő neki az boldogság, nekünk írásaiban okulás.

(Folyt köv.)

Faludi Pál.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** A sárospataki főiskola gimnáziumi ifjúságának egy szép reményű tagja lett e hó 22-én az enyészett örök törvényének áldozata. *Apostol Pál VIII.* osztályú tanuló két heti súlyos szenvedés után, bár a leggondosabb orvosi kezelés iparkodott megtartani az életnek s maga az édes anya is önfeláldozólag ápolgatta, élete 18-ik évében itt hagyta szerető szüleit, testvéreit spályatársait. A testben, lélekben szép és nemes ifjú, ki egyike volt osztálya legjobbainak, a kin örömmel pihent meg a tanárok tekintete, *Apostol Mihály* varbói ref. lelkésznek legkisebb gyermeke volt s a szülei reményeknek mintegy letéteményese. — Teme-tése 23-án volt s a zokogó szülők s testvérek könyjeivel összefolytak az egész halotti gyülekezet részvét könyei. Nagy Béla szénior gyászbeszéddel s imádságban rajzolta az ifjú halott jellemképét, enyhíté a fájdalomtól sajgó szívek keservét, az ifjúsági énekkar pedig bánatosan hangzó énekeivel búcsúztatta el az elköltözöttet. Kint a temetőn, hová a tanuló ifjúság testületileg vonult ki tanárainak vezetése alatt, a pályatársak nevében *Kiss László* mondott utolsó búcsúszót, a mely után a lelkétől el vált porhüvelyt elhelyezték siri ágyába. — A korán letört ifjú sirja felett virasszon a hű emlékezet, a soha nem szűnő szülei szeretet!

— **Köszönetnyilvánítás.** A midőn a Mindenható beláthatlan bölcs végezete feledhetlen hű nőmtől, Herke Johannától megfosztott, kipótolhatlan, megmérhetlen veszteséggel sujtott. Ebben a mélységes bánatban, mely a boldogult elköltözésével lelkemre borult, osztakozni kívántak velem barátaim, ösmerőseim közül igen sokan, hogy őszinte részvétükkel enyhíteni igyekezzenek a nagy veszteség lesújtó voltát. Agg korom, hivatalommal járó elfoglaltságom nem engedi, hogy mindenkinek külön-külön köszönjem meg áldott emlékü nőm iránt tanusított kegyeletének, irántam s családom tagjai iránt való részvételének megnyilatkozását, azért ez uton mondok hálás köszönetet

mindazoknak, kik kegyeletes szívök melegével szeretet-
teljesen résztvettek lesújtó bánatomban. A vigasztalás-
nak Istene legyen velünk! Az Ur gondviselő kegyelme
mindnyájunkkal! Miskolcz, 1898. november 22.

Kun Bertalan,

ev. ref. püspök.

— „Kálomista ultramontánizmus“ cím alatt a „szabadelvűség“ leplébe burkolódzó „Pesti Hírlap“, egy napi hirt közölt nem régen a *rákos palotai* ref. egyház előjáróságának arról az eljárásáról, a melyet a temető kivilágítása ellen fogantatosított. Elítélte a presbitériumnak azt a tényét, hogy megtiltotta a sírok kivilágítását s halottak napjának elő-estéjén testületileg ott volt a temetőben, hogy a pápisták szokás gyakorlásának útját állja, a mit meg is tett, mert a reform. temetőben nem csillogtak a hiúság gyertyáscskái! . . . Épen ez nem tetszik a „Pesti Hírlap“-nak s ezt nevezi ultramontánizmusnak nagy bölcseséggel, a melynek azonban semmi magja sincs . . . Nem is hivatott sem a „Pesti Hírlap“, sem más fajta napilap arra, hogy ilyen irányban ítéletet hozzon s ha hoz, a mint most tette, csak tudatlanságát árúlja el! . . . Ám az azonban mégis megszívlelendő, hogy túlságos elnézésünknek, türelmünknek ime az az eredménye, hogy ultramontánizmust vetnek szemünkre! . . . Előbb csak érdeklődés, majd koszorúzás, utóljára pedig gyertyagyújtogatás állt be híveinknél halottak estéjére. . . . Nekünk úgy tetszik, hogy a lelki pásztorokat nem kis felelősség terheli e szokás meghonosodásáért! . . . Tapintatos, de mégis a legszigorúbb eljárást kell alkalmazásba venni!

— **Jezsuiták a sárospataki róm. kath. egyháznál.** A múlt egész hét folyamán sajátzerű mozgalom volt észlelhető reggel 8, délután 6 óra tájban a sárospataki róm. kath. templom környékén. Embercsoportok siettek embercsoport után: prédikációt hallgatni! Két jezsuita atya, egy élemedett korú, és egy ifjúságával ingerlő, állítólag a sárospataki hercegi udvar óhajára s közreműködése mellett is, egy héten keresztül hirdette az Isten igéjét, az az hogy beszélt a szószékből, mert más az ige-hirdetés, s más a locs-fecs beszéd, a mi nek kell minősíteniünk e két páter prédikálását. Az ifjú magasabb hangnemben beszélt, tagadhatatlanul ügyesen, szónokiasan, de a beszéd maga nem volt Istennek igéje, hanem annak a felfogásnak a szüleménye, a mely a nemeset, a jót, az igazat mind csak annyiban ismeri, a mennyiben a cél által a rendet szolgálja, a hierarchiát erősíti, a melyen kívül nincs jó, nincs vallás, nincs erkölcs. Ez az ifjú atya mintegy elárúlja azonban, hogy csak betanultság s nem meggyőződés mondatja vele azokat, a miket hirdetett s csak sajnálni lehet, hogy ilyen szerencsétlen helyzetben van. A másik, az öreg páter, minden tekintetben érdekes alak! Jól táplált test, a pirosságtól lángoló arc, érdekes anekdotázási hajlam, a papismushoz való szenvedélyes ragaszkodás, a hívekkel csakúgy fél-vállról való beszélés, a gyóntató székben közvalomás szerint hallatlan gorombaság . . . stb. stb., mind jellemző tulajdonai. S a beszéde minden, csak nem prédikáció! Az a közönséges felfogás, a melyben semminemű tudomány s műveltség sincs, — az a hétköznapi, útféle előadási modor, a mely nem válogatja meg a szavakat, hanem a „számár, ostoba, bolond“ stb. kifejezéseket rendre használja, — az az öreges tempó, a mely az ilyen felfogás s előadás mellett nyilatkozni szokott: mind olyan jellemvonások voltak, a melyeknél fogva ez az úr, mintegy mulatságot rögtönzött hallgatóságának a szent helyen. Utazási, tanítási,

prédikatori élményeiből mind sorra szedte a mulattató mozzanatokat s az esetlegesen jelenlévő egyes főiskolai tanuló ifjak alig elleplezhető kacagása kíséretében egész komolyan adta elő. Annyira beleélte magát munkájába, hogy a „mendacem esse oportet“ elvet minden egyes élményének elmondásánál egész mértékben gyakorolta. S hogy a jezsuita elveket hangoztatta, hogy a papnak a fenségi jogát elvitathatatlannak állította, nagyobbban a szülei jognál is, ugyan kicsoda nem tartja természetesnek?! . . . Nyolc napig szolgáltak lelki eledellel az „igaz hívőknek“, — mulatsággal az „eretnekek“-nek. Amazok áhitattal fogják emlegetni az ámitás beszédeit, emezek jóízű mosollyal ismételtetik az egyedül üdvezítő egyház furcsa prédikátorainak elszólásait! . . . Dehát az áhitatos lelkek a maguk lelki sötétségükben csak úgy maradhatnak meg, ha ámitás beszédeit hallják! — ó.—

— **December 2-ika az iskolákban.** Wlassics Gyula miniszter az újabb időben, megmagyarázhatlan alapon, elfogadhatlan okokból abban tetszeleg, hogy *ünnepeket* rendel el az iskolákban s a sajátos „felhívás“ alakjában a *felekezeti főhatóságokat* is megkeresi hasonló eljárás céljából. A nov. 19-iki ünnepről nem akartuk elmondani, ez idő szerint, véleményünket, hogy a nemzeti gyászból még teljesen fel nem ocsúdott érzület ellen véteni ne láttassunk s főleg azért, mert a mi kerületi főhatóságunk, igen helyesen! — nem látta szükségesnek a „hasonló“ eljárás alkalmazását. Ahoz azonban, a mit most *rendelt* el a kultusz miniszter s a miben szintén „hasonló eljárás“-t kér a felekezeti főhatóságoktól, tehát, a ref. egyházkerületek vezetőitől is, t. i., hogy *ez évi decz. 2-án az uralkodó ötven éves császári jubileuma alkalmából hálaadó istentiszteletek tartassanak az iskolákban*: már van szavunk s kell is lenni, még pedig a *leghatározottabb tiltakozás szavának*, mert a haza reményét egy olyan napon vezetni az Úr házába, a mely a magyar nemzet történetének egyik *legsomorúbb* napja, valósággal *merénylet* a nemzeti érzület ellen. Nem az uralkodó személye iránt való hódoló tisztelet ellen szól a tiltakozás szava, hanem az ellen az irányzat ellen, a melynek mintegy az képezi célját, hogy e nemzet ifjúsága lemondjon a haza iránt való odaadó szeretetről s már zsenge korában annak az elvnek hódoljon, a mely nem ismer idealismust, hanem a durva hatalmi érdeket szolgálja . . . Nekünk úgy tetszik, mintha *gyász ünnepnap*-ként ünnepelhették volna e magyar hazában dec. 2-ikát s ha még sem ünnepelték, jól tették, politikai érettségüknek adtak vele kifejezést, — s ha Wlassics miniszter úrban volna érzék épen ezt a tényt megérteni, a *hálaadó istentisztelet* gondolatát megtartotta volna magának s nem hívná ki a tiltakozást a magyar protestáns egyházak részéről, a melyeknek, mint e magyar nemzet eszméi, érzelmei letéteményeseinek nem lehet más szavuk csak ez: *nem ünneplünk*, mert nem ünnepelhetünk egy olyan napon, a melyen a magyar nemzetnek az élők sorából való kitörlése mondatott ki ez előtt 50 esztendővel! (—n.—)

P á l y á z a t.

Az abauji ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *nagybózsai* lelkészi állomásra pályázat hirdettetik.

Az állás javadalma, az 1898: XIV. törvénycikk életbeléptével, 1200 illetőleg 1600 korona.

A pályázati kérvények *f. év december hó 20-ig* Révész Kálmán espereshez, Kassára küldendők.

Miskolcz, 1898 november 22.

Kun Bertalan

püspök.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

HIRDETÉSEK.

AMERIKAI ZSEBÓRÁK.

Jótállással, hogy a nickel színét nem változtatja, szerkezete pontosabb és jobb, mint a legdrágábbaké.

Ára darabonként 3 forint.

Jótállás mellett, míg a készlet tart. — Hozzá ezüstös óralánc 60 kr.

ÖNBERETVÁLÓ KÉSZÜLÉK.

Fox, valódi solingeni gyártmány, sok kiállításon kitüntetve. Gyakorlás nem kell. Megvágás kizárva. Tiszta és kényelmes munka. Bőrbetegségtől megment. Tartós és pénztmegtakarító.

Darabja 3 forint.

A penge *** csillagos acélból és a többi részei alpacából vannak.

Egy külön penge hozzá 1 forint.

Megrendelhető:

POLLÁK SÁNDOR főbizományosnál

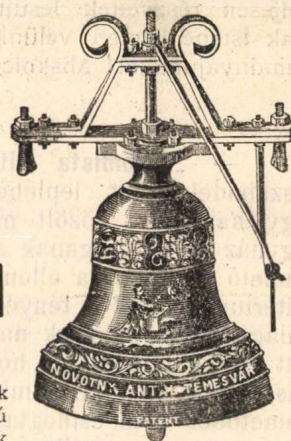
BUDAPEST, V. ker., Kálmán-utca 17.

Gyűjtőknek 5 darab után egy darab ingyen küldetik.

12—8

20—20

Novotny Antal

harang- és ercöntödeje,

ajánlja magát a t. cz. közönségnek és községeknek minden nagyságú harangok újra, illetőleg új harangok és egész harangzatok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére, újabb modorra szerelve, több évi jótállás mellett, vertvas koronákkal, úgy, hogy az így felszerelt harangokat könnyen és többször lehet fordítani, mi által a harang a megrepedéstől megóvatik.

Különösen ajánlja az általa feltalált többször kilütemezett átlukasztott szabadalmazott

H A R A N G J A I T,

melyeknek hangosabb, tartósabb és mélyebb hangjuk van é így egy 200 Ko. egy ily 260 Ko. haranggal egyenlő. — Ajánlom továbbá régi harangok vertvaskoronávali felszerelését, vertva harangállványokat, minden nagyságú óraharangokat. — 300 kgr. és azon aluli harangok mindig raktáron vannak. — Költségvetésekkel és képes árlapokkal díjmentesen és ingyen szolgálok

Novotny Antal Temesvár, Gyárváros.

MINDEN SORSJEGY UTÁNFIZETÉS NÉLKÜL MIND A 6 HUZÁSON JÁTSZIK.

CSAK A GYŐZŐK SORSJÁTÉKA

FŐNYEREMÉNY 100.000 KORONA ÉRT.

5 NYEREMÉNY 20.000 KORONASÁRA

AZ ÖSSZES NYEREMÉNYEKET KIVANATRA 20% LEVONÁSSAL

A VÁLLALAT NYEREMÉNYEIT KIVANATRA 20% LEVONÁSSAL

EGY SORSJEGY ÁRA: 1 KORONA

Huzás már 1899. január hó 4-én.

Sorsjegyeket ajánl:

Sárospataki Takarékpénztár Részvény-Társaság

Sárospatak.

8—4

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
széktüldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Miniszteri ünnepek.“ *Harangodi.* — „Az átdolgozott Ó-szövetségi szentírás.“ *Radácsi György.* — „Templomszen-
telés Cserépfaluban.“ *Szalóczy Pál.* — „Iskola felavatási ünnepély Alsó-Kemencén.“ *Vass Ádám* — „Vegyes köz-
lemények.“ — „Pályázat.“ — „Hirdetések.“

Miniszteri ünnepek.

A magyar protestáns egyház tagjainak hazájuk szabadelvűnek nevezett kormánya alatt, mikor a szabad vallásgyakorlat legszélsőbb pontjának, a felekezetenküliségnek törvénybe iktatása után alig múlt el számbavehető idő, arra a megdöbbentő tudatra kellett ébredniök, hogy a vallásos meggyőződés tiszteletben tartása korántsem képezi a politikai szabadelvűségnek a tárgyát, hanem az ultramontanizmus befolyása alatt nyögő egész kormányrendszerünk beleártja magát egy olyan kérdésnek az intézésébe, a melytől a tiszteletteljes tartózkodás eddigelé még kötelezőnek volt elismerve. Értjük ez alatt a legújabb „szabadelvű“ miniszteri ünnep kijelöléseket, a melyek ellen szót emelni, protestáns lelkiismereti, de egyúttal magyar hazafiúi kötelesség is, mert sem a vallásos meggyőződésnek köteles tiszteletben tartásával nem egyeztethetni össze ezt az eljárást, sem azzal a felelősséggel, melyet egy alkotmányos miniszter intézkedéséhez fűzünk, a ki a haza minden ajkú s vallású lakosságával tartozik mintegy leszámolni az általa tett intézkedések során, azaz hogy a kormányzati bölcsesség s tapintat nem fog szembeszállani a vallásossággal s a felelősséggel épen olyan téren, a hol az érzékenység talaján kell járnia.

Sajnosan kellett tapasztalnunk ez év folyamán úgy a bel-, mint a vallás- és közoktatásügyi miniszter részéről azt a nyílt törekvést, a mely a protestantizmusnak mintegy kenyértörésig akarta vinni a vallásos érzékenységet, a mikor az első még május hó 15-én a 4642 számú rendeletével „nyilvános ünnep“-nek nyilvánította s hivatalos nemzeti lobogók kitűzésével rendelte el ünnepelni „Szent István-napját“, szembeszállva a magyar törvényhozásnak azzal az intézkedésével, a mely csak *munkaszünet-napnak* jelölte ki a nevezett időpontot s az államsegélyes prot. gimnáziumok igazgatóit mint „középületi jellegű“ intézetek vezetőit, arra kényszerítve, hogy a tisztán pápista természetű napon tüzessék ki a nemzeti lobogót az ultramontan körök nagy gaudiumára, a melyek az ilyen tényrt készpénznek veszik s alkalomadtán, mint érvet használják fel; és a mikor Wlassics Gyula rövid három hónap alatt, három iskolai ünne-

pet rendelt, a melyeknek megtartására a protestáns egyházak főhatóságai útján a prot. tanintézeteket s egyházakat is felhívta, bizonyára azzal a tudattal, hogy a hüperloyalitásból kifolyólag a legvastagabb nyakú kálvinista sem fog szembeszállani a felsőbbbségi rendelettel.

A minthogy nem csalódott sem Perczel Dezső, sem Wlassics Gyula, mert az amaz által „nyilvános ünnep“-nek nyilvánított „Szent István nap“ ellen nem tiltakoztak az egyházkerületek, hiszen úgy is tudták, hogy a tiltakozásnak nem lehet eredménye, mert azok az egyének, akiknek alkalmuk és hatalmuk is volna e tekintetben tenni, sokkal inkább csak politikusok, mint protestánsok, a kik a politikáért, még vallásos meggyőződésükkel is szembeszállanak, holott ez utóbbinak tiszteletben tartását az ultramontanokat illetőleg soha sem tévesztik szem elől; mert az emez által elrendelt kettős gyászünnepély s december 2-iki „hálaadó istentisztelet“ az itt ott felhangzott tiltakozás dacára is „sikerrel keresztülment“ s a requiem elv betolakodott a debreczeni főiskolába is!

Sokkal felvilágosodottabbnak tartjuk magunkat, semminthogy egy-egy miniszteri rendeletcske titkos és nyílt irányzatával megtevesztetnék vallásos meggyőződésünk! Sokkal szabadabb elvűek vagyunk, semmint-hogy a politikai szédelgésekkel szemben ne tudnók megtartani a kellő határt épen vallásos és hazafias érdekeink egybekapcsolásánál. És mindenek felett sokkal jobb magyarok vagyunk, semminthogy a *hazafiasságot* alá akarnók rendelni a *vallásos érdekeknek*, a mire még csak gondolnunk sem lehet, mert *vallás és haza* a református egyháznál *egymást fedező* elvek s tények!... De sem felvilágosodottságunk, sem szabadelvűségünk és mindenek fölött: magyar hazafiságunk nem tudja, nem képes megérteni azt, hogy miért van ilyen irányzat épen a protestánsok ellen; nem képes megérteni azt, hogy a rendeleti-ünnepek mire jők; nem tudja felfogni, hogy a törekvés, a mely egy Perczel s egy Wlassics nevéhez fűződik, mennyiben szolgál „ad majorem gloriam liberalis partis!“

De nézzünk csak szembe ezzel a törekvessel, hátha mégis találunk benne a szabadelvűségből valamit, illetőleg hátha valami magasztos cél lebeg az „ünnepet rendelő“ miniszterek előtt?

Nekünk úgy tetszik, hogy a miniszter uraknak nyilvánvalólag az a törekvésük, hogy *ünneprontóknak tüntessék fel a protestánsokat!* . . . Szinte hallok a tiltakozást a szabadelvűek részéről! . . . Mintha azt mondanák: ez méltatlan gyanúsítás a szabadelvűség vezérei ellen, a kik igen jól tudják, hiszen ki is fejezték nem egyszer, hogy a protestánsok a haza legbiztosabb támaszai s ezek ellen nem volna okos dolog tenni?!. . . De bármily erősen zúgjon is a tiltakozás moraja, véleményünket feltartjuk, — vagyha mégis úgy tetszik, másképen formulázzuk, hogy ne legyen olyan erős színezetű, eként: nekünk úgy tetszik, hogy a miniszter uraknak nyilvánvalólag az a törekvésük, hogy a *protestánsokkal ne tartassák meg rendeletüket!* Mindkét alakban feltartjuk nézetünket, mert az elsőnél is, az utóbbinál is kétségbevonhatatlan az, hogy a protestánsok *nem ünnepelevén*, nem tartják meg a rendeletet, — vagy megtartván egyszerűen a szünetet: *ünneplésük is rontás* számba megyen! Vajjon akár így, akár úgy: okos dolog-e rendeletileg ünnepeket szabni?

S talán az a cél is ott lebeg ezekkel az intézkedésekkel a miniszterek előtt, hogy az ultramontánokat mintegy rászabadítsák a protestánsokra? Talán kedvök telik pd. abban, hogy míg a dec. 2-iki „hálaadó istentisztelet“ érdekében a r. kath. egyház vezetői főpásztori leveleket közöltek, addig a budapesti ref. egyháztól ezt az értesítést kapták a fővárosi iskolai igazgatók: „dec. 2-kán a reformátusoknak nem lévén ünnepnapjuk, tehát akkor nem tartatik istentisztelet“. E két ellentétes eljárásnak a szembeállításában akarnak gyönyörködni? . . . Vajjon használnak-e vele az országnak s a szabadelvűségnek?

Vagy talán az a titkos cél lebeg e miniszter urak előtt, hogy a protestánsokat meghasonlásba hozzák önmagukkal, hogy néhol lesz ünnep közöttük, máshol pedig nem; mert hát Verbay Istvánok mégis akadhatnak a kik „Szent István napján“ ünnepelek! Sőt hát ott van a tiszántúli s erdélyi ref. egyház kerület is, a melyek gyászünnepeleyné fognak s ezeknek az eljárása, szembeállítva a tiszáninneniekével, csakugyan igazolja a meghasonlást! . . .

De előttünk mindezek mégis csak egyről tanúskodnak, arról t. i., hogy a magyar kormánynak minden tette arra irányul ezen a téren, hogy a r. katholicizmust állisa előtérbe, a melynek vallásos érdekeit soha sem sérti meg, ellenben a protestánsok vallásos érzékenységét minden ponton jónak látja érinteni! Úgy látszik, hogy Hobbesnak, a „reakció radikális szolgájá“-nak az elvét követik Magyarországon, a ki az *állam-vallás* elméletét hirdeti s egyéni vallásos hitet nem tűrnek el. Hogy erről miként kell gondolkoznunk, minő ítéletet kell hoznia a szabadelvűségnek épen azzal a kormánynyal szemben, a mely szereti magát úgy feltüntetni, mint a 48-as idők szellemében eljárót: tisztán állhat mindenki előtt!

Nekünk, protestánsoknak, keservesen eshetik s keservesen is esik mind ennek a tapasztalása, de hát talán meg is érdemeljük a Tisza-féle alkalmazkodási politikáért! . . . Csak egyet ne feledjenek a miniszter urak: minden lépésök, minden tettök, a mely a magyar protestantizmus ellen irányul, egy-egy támadás a magyar haza érdekei ellen! . . . Reméljük, hogy meggondolják a további lépéseket s nem fogják a hűrt végsőig feszíteni! . . . Ott az ultramontán táborban minden igaz ok nélkül hangzik a tiltakozás szava. Vajjon a haza érdekében állónak tartják-e azt, hogy

a mi sorainkban is felhangozzék az elkeseredés feljajdulása?! . . . Kiáltjuk mi is: „Sursum corda“?! . . . Még nem! még tűrünk. De az ilyen eljárások, a türelem fonalát rögtönösen elszakítják. Vagy ezt akarják? . . . Am csak rajta, ha a haza érdeke úgy parancsolja! . . . De ne felejtsek, hogy a protestánsok a haza és vallás fogalmát összekötik s ha síkra szállnak, az ok nélkül dédelgetettek ellen fognak küzdeni!

Harangodi.

TÁRCA.

Az átdolgozott Ó-szövetségi szentírás.

(Folyt. és vége)

Az ó-szövetség átdolgozott kiadását csak az méltányolhatja igazán s az bírálhatja igazságosan, a ki az említett nehézségeket mind figyelembe veszi, a ki tehát be tud illeszkedni a revisorok, superrevisorok és a központi bizottság vázolt helyzetébe.

A figyelmes olvasó hamarosan észre fogja venni, hogy az egyes könyvek irálya között különbség van, mert egyikben nagyobb a Károlihoz való ragaszkodás, mint a másikkban. Észre fogja különösen venni, hogy a költői és prófétai iratok sokkal inkább eltérnek a vizsolyi bibliától, vagy annak akármelyik későbbi kiadásától, mint a történeti művek. De ez nem lehetett másképen! A Károli-biblia épen a költői és prófétai iratokban bizonyult már túléltnek, mert a keleti költészet szépségeivel s a prófétai irodalom nagy szenvedélyeket festő tömörségével, sajátzerű szaggatottságával, mondhatjuk balladai fordulataival és titokzatosságával a XVI. század magyar nyelve nem bírhatott meg teljesen.

De észre fogja venni az olvasó azt is az átdolgozott biblián, hogy ebben sok titok zára pattan fel előtte és sok átláthatatlan dolog válik világossá és érthetővé. — Észre kell vennie, hogy az egyes részek tartalmi kivonata hűbb, mint volt a Szenczi-féleben stb; hogy az egész közelebb van az ő lelkéhez, mint volt a 300 éves. A mélyebben járó pedig be fogja látni, hogy azok a hiányai a vizsolyi bibliának, a melyeket Káldy, Pázmány¹ és mások felekezeties elfogultsággal növesztettek a valónál is nagyobbakká és azok, a melyeket Dr. Ballagi Mór a tudós komoly készültségével s a javítás tiszteletre méltó szándékaival mutogatott fel² a Tud. Akadémia és a prot. művelt közönség előtt³: — ezek a hiányok, hibák, fogyatkozások, feleslegességek az átdolgozott bibliában nem találhatók, vagy csak olyan parányi mértékben, a mint azt a Károli-név fentartása megkövetelte.

Ámde én sem apológiát, sem kritikát írni nem akarok az átdolgozott ó-szövetségről (hiányai bizonyosan vannak ennek is, mint minden emberi műnek);⁴ én csak a leendő kritikus dolgát kívántam megkönnyíteni s csak a „Sárospataki Lapok“ közönségével szemben érzett adósságomat kívánva — tőlem telhetőleg — leróni akkor, mikor a multbeli előzmények után, az egész ó-szövetséget is bemutatni megkísérlettem.

¹ Lásd ezek főnnebb idézett műveit.

² Nyelvtudományi közlemények III. füz. 1864.

³ „A Biblia“ — Tholuck A. után Ballagi M. 1834.

⁴ Szász Károly a „Protestáns Szemle“ legközelebbi füzetében olvasható „Jelentés“-ében (X. évf. 9. füzet) maga említi, hogy — a leg gondosabb ellenőrködés mellett is maradtak a nyomtatott szövegben bizonyos apróbb fogyatkozások és nyomda-hibák is, a melyeket ki kell majd javítani.

Egy dolog felől bizonyos vagyok az én lelkemben, sőt kettő az, a mit bizonyosnak állíthatok: egyik az, hogy a hazai prot. közönség hálával tartozik a revisorokkal és superrevisorokkal együtt a Brit és külföldi bibliai Társaságnak újabb nagy anyagi s Duka Tivadarnak, Szász Károlynak és Szilády Áronnak s a poraikban is áldott emlékü Ballagi M.-nak és Hunfalvi Pálnak szellemi áldozataikért; a másik pedig az, hogy a revisorok superrevisorok és a központi bizottság szerencsájöknek tartották, hogy a Károli Gáspár tisztelt nevének új fénybe öltöztetésért fáradozhattak.

A következő mutatóványok hadd tegyenek némi bizonyosságot a fáradozók munkája felől:

1. Móz. XI. RÉSZ.

A' Babilon' tornya kezd épülni: a nyelvek összevegyednek. a' Sem' maradékai mind Abrahámig előszámoltatnak.

Mind az egész föld pedig egy nyelven szól vala, és a' szoláknak beszéde egy vala.

2. És mikor napkelet felől kiindultak volna, találának a' Sinhár földében egy mezőt, és lakozának ott.

3. És mondának egymásnak: Jer, tsináljunk téglákat, és égessük jól meg: és a' téglák kő gyanánt valának, és nékiek, és az enyv mész gyanánt.

4. Mondának annakokáért: Jertek, építsünk magunknak várost és tornyot, melynek magassága az eget érje, és *ily módon* szerezzünk magunknak nevet: mert netalán elosz-lunk az egész földnek színére.

5. Leszálla pedig az Úr, hogy látna azt a' várost és tornyot, melyet építének vala az emberek' fiai.

6. És az Úr monda: Imé e' nép egy, és mindnyájan nékiek egy nyelvek vagyon; és mivelhogy ezt kezdetűek mostan mivelni, ezután semmi meg nem tarthatja őket, hogy szinte ezenképpen ne tselekedjenek mindenedek, a' melyeket *vakmerőképen* elvégeztek cselekedni.

7. No azért szálljunk alá, és vesszük eszt ott az ő nyelveknek: hogy egymásnak beszédét meg ne értsék.

8. *Ílyen módon* szélesztette vala el őket az Úr onnét; az egész földnek színére: és megszűnének építeni a' várost.

9. Annakokáért nevezé minden annak nevét Babelnek; mivelhogy az Úr ott vesszette volna eszt az egész föld nyelvén, és az Úr onnét szélesztette volna el őket az egész földnek színére.

3. Móz. XI. RÉSZ.

Külömbőség a' tiszta és tisztátalan állatok között, a' megételre és megilletésre nézve.

Szóla ismét az Úr Mózesnek és Áronnak, ezt mondván:

2. Szóljatok az Izráel' fiaiának ezt mondván: Ezek az állatok * melyeket *szabad lesz en* megennetek, a' földnek minden oktan állatai között:

* 5. Móz. 14. 4. 5. Tsel. 10. 14.

3. Valamely állatnak hasadt a' körme, és a' körme hasadása kettős és kérő rág az oktan állatok közül, azt megegyétek.

4. Mindazáltal ezt meg ne egyétek az állatok közül, melyek * tsak kérő rág, és azok közül, melyeknek tsak meghasadt a' körme: a' tévét, mert *jóllehet* kérő rág, de meghasadt körme nincsen, *azért* tisztátalan legyen néktek. * 5. Móz. 14. 7.

1. Móz. XI. RÉSZ.

A Babel tornya. A nyelvek összevegyednek; az emberek elszóledése. Sém nemzetsége Ábrámig.

Mind az egész földnek pedig egy nyelve és egyféle beszéde vala.

2. És lőn mikor kelet felől elindultak vala, Sinhár földén egy síkságot találának és ott letelepedének.

3. És mondának egymásnak: Jertek, vessünk téglát, és égessük ki jól: és lőn nékik a' téglák kő gyanánt, a' gyanta pedig ragasztó gyanánt.

4. És mondának: Jertek, építsünk magunknak várost és tornyot, melynek teteje az eget érje, és szerezzünk magunknak nevet, hogy el ne széledjünk az egész földnek színén.

5. Az Úr pedig leszálla, hogy lássa a' várost és a tornyot, melyet építének vala az emberek' fiai.

6. És monda az Úr: Imé e' nép egy, s az egésznek egy a' nyelve, és munkájának ez a' kezdete: és bizony semmi sem gátolja, hogy véghez ne vigyen mindent, a' mit elgondol magában.

7. Nosza szálljunk alá, és zavarjuk ott össze nyelvöket, hogy meg ne értsék egymás beszédét.

8. És elszószta őket onnan az Úr az egész földnek színére: és megszűnének építeni a' várost.

9. Ezért nevezék annak nevét Babelnek; mert ott zavará össze az Úr az egész föld nyelvét, és onnan széleszté el őket az Úr az egész földnek színére.

3. Móz. XI. RÉSZ.

A tiszta és tisztátalan állatok.

Szóla ismét az Úr Mózesnek és Áronnak, mondván:

2. Szóljatok Izráel' fiaiának, mondván: Ezek azok az állatok, a' melyeket meg lehet ennetek minden baromféléből, a' melyek vannak e' földön:

3. Mindazt, a' minek hasadt a' körme és egészen ketté hasadt körme van és kérő rág a' baromfélék közt, megehetitek.

4. De a' kérő rágók * és a' hasadt körmük közül ne egyétek meg ezeket: A' tévét, mert az kérő rág, de nincs hasadt körme; tisztátalan ez néktek. * 5. Móz. 14. 7.

5. A' hörsököt, mert *jóllehet* kérő rág, de meghasadt körme nintsen, tisztátalan legyen néktek.

6. A' nyulat, mert *jóllehet* kérő rág, de meghasadt körme nintsen, tisztátalan legyen néktek.

7. A' disznót, mert *jóllehet* hasadt a' körme és a' körme hasadása kettős, de kérő nem rág; legyen azért néktek tisztátalan.

8. Ezeknek húsokban ne egyetek, és holttesteket ne illessétek; legyenek néktek tisztátalanok.

9. Ezt egyétek meg pedig a' vízben lakó állatok közül: Valamely állatnak a' vízben, tengerben, a' folyóvizekben szárnya és heja vagyon, azt megegyétek.

10. Valamelynek pedig szárnya és heja nintsen a' tengerben és folyóvizekben, mind azok közül, melyek úsznak és élnek a' vízben, utálatos legyen néktek.

11. Annrya utálatosok legyenek néktek, kogy azoknak húsokban ne egyetek, és azoknak holttestek is utálatos legyen ti előttetek.

12. Valaminek nintsen szárnya vagy heja a' vízben, utálatos legyen ti előttetek.

Jób XL. RÉSZ.

Az elefánt az Isten' hatalmasságának, a' fenevadak között tüköre.

Annakokáért felele az Úr a' * forgószélből Jóbnek 's monda:

* rész 38. 1.

2. No most, mintegy *vitéz* férfiu, övezd fel a' te derekadat: és a' mit tőled kérlek, mond meg nekem.

3. Nemde hiábavalóvá teheted é te az én ítéletimet? kárhoztatsz é te engemet, hogy igaz légy?

* Solt. 51. 6. Róm. 3. 5. 6.

4. Avagy olyan karod vagyon e' néked mint az erős Istennek? és a' te szóddal mint ő döröghetsz é?

5. No már ékesitheted é meg magadat méltósággal és magassággal, ditsőséggel és ékességgel ruházd fel magadat.

6. A' te haragodnak bosszankodásit terjeszd ki, és tekintsd meg valami magasságot, és alázd meg azt.

7. Tekints meg, *mondom*, minden kevélyt, 's nyomd le azt; és a' gonoszokat az ő helyekben rontsd meg.

8. Rejtsd el őket egyszersmind a' porban, és az ő ortájokat a' rejtekben fedd bé:

9. Akkor én is hirdetek téged', hogy téged' a' te jobbkezed megtarthat.

10. Imé már *lássad* az elefántot, melyet veled * együtt teremtettem, a' *melly* szénát eszik mint az ökör.

* 1. Móz. 1. 24-26.

11. Imé annak ereje vagyon a' derekában, és annak erőssége a' hasának köldökében.

12. Felemeli farkát, mely hasonlatos a' tzedrusfához, és az ő szeméremtestének inai sok ágakból állanak.

13. Az ő tsontjai olyanok, mint az atzélból tsinált tsövek; az ő tetemei, mint a' vasból tsinált páltzák!

14. Ennek az erős Istennek első alkotmányának az ő fegyverét megadta a' ki őtet teremtetten.

15. Jóllehet füvet teremnek néki a' hegyek, és együtt vele a' mezőnek minden vadai bátran játszadoznak.

16. Az árnyékos helyen fekszik, a' nádaknak és sárnak rejtekében.

5. A' hörsököt, * mert kérő rág ugyan, de nem hasadt a' körme; tisztátalan ez néktek. * Zsolt. 104. 18.

6. A' nyulat, mert kérő rág ugyan, de nem hasadt a' körme; tisztátalan ez néktek.

7. És a' disznót, mert hasadt körme ugyan és egészen ketté hasadt körme van, de kérő rág nem kérő rág; tisztátalan ez néktek.

8. Ezeknek húsából ne egyetek és holttesteket se illessétek; tisztátalanok ezek néktek.

9. Mindabból, a' melyek a' vízben élnek, ezeket ehettek meg: A' minek úszó-szárnja és pikkelye van a' vízben, tengereken és patakokban, azokat mind egyétek meg.

10. A' minek pedig nincsen úszó-szárnja és pikkelye a' tengereken és patakokban, legyen az akármely vízi állat és akármely élő valója a' víznek, mind utálatos az néktek.

11. De legyenek is utálatosok nektek; azoknak húsából ne egyetek és holttesteket is utáljátok.

12. A' minek nincs úszó-szárnja és pikkelye a' vízben, mind utálatos az néktek.

Jób XL. RÉSZ.

Az elefánt mint Isten hatalmának tüköre.

Ekkor szóla az Úr Jóbnek a' forgószélből és monda:

2. Nosza! övezd fel, mint férfi derekadat; én kérdezlek, te pedig taníts engem!

3. Avagy semmivé teheted-e te az én igazságomat? * kárhoztathatsz-e te engem azért, hogy te igaz légy!

* Zsolt. 51. 6. Róm. 3. 5. 6.

4. És van-e ugyanolyan karod, mint az Istennek, menydörgő hangon szólsz-e, mint ő?

5. Ékesítsd csak fel magadat fény-nyel és méltósággal; ruházd fel magadat dicsőséggel és fenséggel!

6. Öntsd ki haragodnak tüzet és láss meg minden kevélyt és alázd meg őket!

7. Láss meg minden kevélyt és törd meg őket és a' gonoszokat az ő helyükön nyomd le!

8. Rejtsd el őket együvé a' porba, orczájukat kösd be mélységes sötétlét:

9. Akkor én is dicsőítlek, hogy megtartott téged a' te jobbkezed!

10. Nézd csak az elefántot, a' melyet én teremtettem, a' miként téged is; fűvel él, min taz ökör!

11. Nézd csak az erejét az ő ágyékában és az ő erősséget hasának izmaiban!

12. Kiegyenesíti farkát, mint valami czédrust, lágyékának inai egymásba fonódnak.

13. Csontjai ércesövek, lábszárai, mint a' vasrudak.

14. Az Isten alkotásainak remeke ez; az ő teremője adta meg néki fegyverét.

15. Mert füvet teremnek számára a' hegyek, és a' mező minden vadja ott játszadozik.

16. Lótusz-fák alatt heverész, a' nádak és mocsarak bűvőhelyein.

17. A nagy árnyékú fák befedezik őtet, hogy neki árnyékot tartsanak, és a víz mellett való fűzfák körülveszik őtet.

18. Imé a folyóvizet nagy voltával megtartóztatja, úgyannyira, hogy nem siet: és azt véli, hogy a Jordán folyóvizét felszívhatja.

19. Avagy megfoghatja őtet valaki szemtől szemben, avagy horoggal megfogván átfúrhatja-e az ő orrát?

17. Befedezi őt a lótoszfák árnyéka és körülveszik őt a rekettyebokrok.

18. Ha árad is a folyó, nem siet; hiszen van, ha szájához egy Jordán csapna is.

19. Megfoghatják-e őt szemei látára, vagy átfúrhatják-e az orrát törökkel?!

CXXXVII. SOLTÁR.

Panaszok a Lévitáknak a Babilóniai fogságban.

1. A Babilonnak * folyóvíze mellett ott ülünk vala, és sirunk vala; mikor megemlékeznénk a Sionról.

* Jer. 39, 9.

2. A fűzfákra felfüggesztjük vala hegedűnköt, Babilonnak közepette.

3. Jóllehet ott ugyanazonok, kik minket fogva elvittek vala és elrontottak vala; kívánnak vala mi tőlünk vigasságos éneket, ezt mondván: Énekeljete nekünk a Sionnak énekei közül!

* 2 Kir. 25, 1, 11.

4. Mímodon énekleltünk volna az Úrnak énekét az idegen földön?

5. Ha elfelejtkezem rólad * óh Jézsálem; felejtkezzék el magdról az én jobbkezem!

* Jer. 51, 50.

6. Ragadjon az én nyelvem az én ínyemhez, ha meg nem emlékezem rólad, és ha az én fő vigasságom a Jérszálemben nem lesz!

7. Emlékezzél meg Uram az Edomiták * ellen a Jérszálemben * napjáról, kik ezt mondták: †† Rontások, rontások mind fundamentomig, valami abban vagyon!

* Ésa. 34, 5—8. † Jer. 39, 2, 3, 8. †† Ezék. 25, 3, 6, 8. Ezék. 26, 2, 35, 15. Abd. vers 11.

8. Babilonnak * leánya, te is elpusztítottat: Boldog lésszen, valaki megfizet neked a te gonoszságodért mellyel mi hozzánk voltál!

* Jer. 50, 1—2, 51, 1—49.

9. Boldog ember lésszen, a ki megragadja, és a kősziklához veri a kőitsiny * gyermekeidet!

* Ésa. 13, 16. 17. Dán 5, 30, 31.

CXXXVII. ZSOLTÁR.

Visszaemlékezés a babiloni fogságra.

Babilon * folyóvízeinél, ott ültünk és sirtunk, mikor a Sionról megemlékeznék.

* Jer. 39, 9.

2. A közepén lévő fűzfákra, oda függesztettük hegedűnköt.

3. Mikor énekszóra nógattak ott * elfogóink, kínzóink pedig víg dalra, mondván: Énekeljete a Sion énekei közül!

* 2 Kir. 25, 1, 11.

4. Hogyan énekelnök az Úrnak énekét idegen földön?!

5. Ha elfelejtkezem rólad, * Jérszálem, felejtkezzék el rólam az én jobbkezem!

* Jer. 51, 50.

6. Nyelvem ragadjon az ínyemhez, ha meg nem emlékezem rólad; ha nem Jérszálemt tekintem az én vigasságom fejének!

7. Emlékezzél meg, Uram, az Edomfiáról, * a kik azt mondták Jérszálem napján: † Dúljatok, †† dúljatok benne fenékig! * Ésa. 34, 5—8.

* Jer. 39, 2, 3, 8. † Jer. 39, 2, 3, 8. †† Ezék. 25, 3, 6, 8. Ezék. 26, 2, 35, 15. Abd. vers 11.

8. Babilon leánya, * te pusztulóra vált! Áldott legyen a ki megfizet neked gonoszságodért, a melylyel te fizettél nekünk!

* Jer. 50, 1—3, 51, 1—49.

9. Áldott legyen, a ki megragadja és sziklához paskolja * kisdedeidet!

* Ésa. 13, 16, 17. Dán. 5, 30, 31.

Ezsaiás LIII. RÉSZ.

Krisztus szenvedése és felmagasztaltatása.

1. Kicsoda hiszen a mi * prédikálásunknak? és az Úrnak karja kinek jelenik meg?

* rész 40, 27. Ján. 12, 38. Róm. 10, 16

2. Mindazonáltal felnevekedik ő előtte mint egy vesszőszál, és mint egy gyökér a szomjuhozó földből. Nem vala neki formája, se * ékesége: nézünk ő rá, és nem vala kíváncsi ábrázatja.

* rész 52, 14.

3. Az emberek között utálatos és megvetett fájdalommal teljes, beteges és olyan vala, mint a ki előtt ember elrejté orcáját és semminek állítottuk őtet;

4. De a mi betegségeinket * ő viselte és a mi fájdalmainkat hordozta; jóllehet mi azt állítottuk, hogy megostoroztatott, megverettett, s megnymorítottatott Istentől.

* vers 6, 7. Máté 8, 12.

5. De ő megsebesítettett * a mi álnokságainkért, megrontatott a mi bűneinkért: a mi békességünknek veresége * rajta, és az ő sebeivel gyógyultunk * meg.

* Róm. 4, 25, 1. Kor. 15, 3. † 1. Pét. 2, 24.

6. Mi mindnyájan mint a juhok

Ezsaiás LIII. RÉSZ.

Az Úr szolgájának szenvedése és jutalma.

1. Ki hisz a mi * tanításunknak, és az Úr karja kinek jelentett meg? * rész 49, 4. Ján. 12, 38 Róm 10, 16.

2. Felnőtt, mint egy vesszőszál ő előtte és mint gyökér a száraz földből, nem volt neki alakja és ékesége * és néztünk reá, de nem vala ábrázata kíváncsi!

* rész 52, 14.

3. Utált és az emberektől elhagyott volt, fájdalmak férfja, és betegség ismerője! mint a ki elől orcáinkat elrejtjük, utált volt; * és nem gondoltunk vele.

* rész 51, 8. Jer. 6, 14. Zsolt. 38, 3—9, 11, 39, 12. Sir. 3, 4, 12.

4. Pedig betegségeinket * ő viselte és fájdalmainkat hordozá és azt hittük, hogy ostromoztatik, verettetik és kínoztatik Istentől!

* rész 6, 7. Máté 8, 17.

5. És ő megsebesítettett * bűneinkért, megrontatott a mi vétkeinkért, békességünknek büntetése rajta van, és az ő sebeivel gyógyultunk meg.

* Róm. 4, 25, 1. Kor. 15, 3. 1. Pét. 2, 24.

6. Mindnyájan, mint juhok elté-

eltévelyedtünk, kik az ő útára tértünk; és az Úr mindnyájunknak álnokságát ő * reá vetette.

* vers 4.

7. A mi bűnünk büntetését szenvedte, és ő kioztatott; mindazáltal nem nyitotta meg az ő száját; mint a bárány a mészárszékre vitetett, és mint a juh az ötlet előtt nyírók előtt; és mint a juh az ötlet nyírók előtt megnémult és nem nyitotta meg az ő száját.

* Máté 26, 63. Csel. 8, 32—35. Csel. 8, 32—35. Zsolt. 38, 14, 15. 39, 10.

8. A fogságtól és az itéletből megszabadult: és az ő nemzetségét kiadta csoda beszélhetné meg? Mivelhogy arra, hogy kivágatott az élők földéből; az ő népem bűnéért lón rajta a vereség!

9. És az istenteleneknek adá az ő koporsóját, és a gazdagnak az ő halálát: jóllehet nem cselekedett hamisságot és álnokság * nem találtatott az ő szájában:

* Pét. 2, 22, 24.

10. Mindazáltal az Úr akarta őtet megrontani, s betegség alá vetni; hogy minekutánna tejéni az ő lelket áldozatul a bűnért, meglássa a magot, meghosszabbítsa napjait, és az Úrnak akarata az ő keze által jó szerencsés legyen.

11. Az ő lelke fáradságának meglátván hasznát, megelégedik: az ő eszméretivel az én igaz Szolgám sokakat megigazit; mert azoknak álnokságait ő vette el.

12. Annakjáért neki részt osztok a nagyokkal, és a hatalmasokkal osztja meg a zsákmányt: mivelhogy az ő életét halálra adta, és a bűnösök között * számláltatott és ő sokaknak bűnökét hordozta, és a bűnösökért * imádkozott.

* Máté 27, 28. † Luk. 23, 24.

velyedtünk, kik az ő útára tértünk; de az Úr mindnyájunk * vétkeket ő rá veté!

* vers 4.

7. Kioztatott, pedig alázatos volt, és száját nem nyitotta meg, * mint bárány, mely mészárszékre vitetik, és mint juh, mely megnémul az ötlet nyírók előtt; és száját nem nyitotta meg!

* Máté 26, 63.

8. A fogságból és itéletből ragadtatott el, és kortársainál ki gondolt arra, hogy kivágatott az élők földéből; az ő népem bűnéért lón rajta a vereség?

* Zsolt. 38, 6. Sir. 3, 54.

9. És a gonoszok közt adtak sirt neki és pogányok mellé jutott kínos halál után; pedig nem cselekedett hamisságot, és álnokság * sem találtatott szájában.

* 1. Pét. 2, 22, 24. 1. Móz. 23, 4, 46, 4, 49, Móz. 29—31. 2. Kron. 21, 20, 24, 25, 28, 27

10. Mindazonáltal az Úr akarta őtet megrontani betegség által; hogy ha önlékét áldozatul adja, magot lát és napjait meghosszabbítja és az Úr akarata az ő keze által jó szerencsés * lesz.

* Rész 44, 26.

11. Mert lelke szenvedése folytán látni fog és megelékszik, ismeretével igaz szolgám sokakat megigazit és vétkeiket ő viseli.

12. Azért részt osztok neki a nagyokkal és zsákmányt: a hatalmasokkal oszt, mivelhogy életét halálra adta és a bűnösök között számláltatott; * pedig ő sokak bűnét hordozta és a bűnösökért imádkozott!

* Máté 27, 28. Luk. 23, 34. Péld. 16, 19.

KÖZÉLETÜNK.

Templomszentelés Cserépfaluban.

November hó 20-án szép nap virradt fel a cserépfalusi egyház híveire. E napon ment teljesedésbe e vallásos buzgóságáról méltán emlegetett gyülekezetnek évtizedek óta táplált ama reménye, hogy még a csehek idejéből való, sok századok viharai közt megavult, az utóbbi időben pedig már egészen használhatatlannak bizonyult ódon temploma helyett újat, díszet, kényelmeset építhetett s azt a gyülekezet apraja, nagyja, ugyszinte közel és távol lakók rendkívül nagy számban egybesereglett közönségének részvételével, ünnepi hangulatok és a szokásos templomszentelési szertartások között, átadhatta a közhasználatnak.

Mintha a természet is ünnepelni akart volna a jó cserépiekkel: a hetekig tartó köd eltűnt e napon s a derült égről ragyogó verőfény ömlött a vidékre, az ünnepi örömtől kigyúlt arcokra, s magára az ünnepség tárgyára: a felszentelendő új templomra, melynek tornyán hatalmas nemzeti színű lobogót lengetett az őszi fuvalom. Messze vidékről, a Tisza-melléki községekből már szombat estére megjöttek a hitrokonok, hogy együtt örüljenek az örülőkkel; vasárnap reggel azonban valóságos népvándorlás indult Cserépfalu felé a négy égtáj felől a közel falvakból vallás különbség nélkül kocsin és gyalog, egyenként és csoportokban. Már jóval elmúlt 9 óra, és azok, kikre az ünnepély nehezebb része várt, a hosszas szertartásra és a nagy számu sokaságra gondolva már-már sürgették az ünnepély megkezdését; de újból felhangzott a türelmet

kérő szó: csak még egy negyed órát várjunk: még X-ről sem érkeztek meg, még a zsérci atyafiak is hiányoznak! No de épen jönnek; a község északi oldaláról vonulnak ezek mintegy 4—500-an, lelkészükkel élükön, szép rendben, gyalogosan, énekelve . . . kálvinista búcsúra.

Valóban festői látvány tárult a néző szemei elé, midőn a minden rendű és rangú 3—4000 főnyi sokaság örvénylett a szűknek bizonyult templomtéren, legeltetve szemeit a hatalmas, román-góth izlésű új templom külső szépségein, egyszersmind várva az ünnepi harangszót, melyre majd felnyitnak az Ur házának ajtóit. Csakugyan csendül a harang s kevés vártatva a lelkészlakról kilép szeretve tisztelt főpásztorunk tisztas alakja tiz lelkésztársától követve kikkel együtt a még mindeddig zárva levő templom ajtó előtt, leve't föveg-gel megáll. Az ünnepi csendben messze elhangzik örömhírt jelentő első szözata: „Ez ujon épült Istenhá-zának ajtaját megnyitom az Atya- Fiu- és Szentlélek Istennek nevébe!”

A megnyílt ajtókon mint egy szent áradat özön-lött be a lelkiek után sóvárgó nagy sokaság, mely alig győzött eltelni e monumentális épület külseje után, annak belsejében előtte feltárult szépségeivel. A mi nagy egyszerűséghez szokott szemeinknek bizony sok látni valója akadt itt: a falakból félvastagságban ki-domborodó oszlopok, az ezeken nyugvó fehér márvány utánzatu oszlopfők, az innen három irányban induló boltívek, melyek fenn a szomszédos oszlopokból ki-emelkedő ívekkel csucsbán találkoznak; az ezek által előidézett hatalmas méretek, a mennyezet és falak kellemesen öszhangzó festése, az izlésesen felállított orgona és a fehér márvány urasztala, a diszes góthi-kus ablakokon beszűrődő világosság mellett egy lélek-emelő, buzgósággeltő, magasztosan szép, mindazáltal nemesen egyszerű kálvinista templom képét nyújtják nekünk.

Időbe került, míg a begyülekezett közönség el-helyezkedett, miközben az orgona bevezető accordjai az istentisztelet kezdetét jelezték, melynek lefolyása a következő módon történt:

Gyülekezeti éneklés után főtiszt. püspök úr lépett az urasztalához és a tőle megszokott, kenetteljes hála-adó imában megáldotta az új hajlékot; ezután Novák Lajos, sárospataki theol. tanár lépett az énekkar által előadott műdarab hangjai mellett a szószékbe, hol mesterileg megalkotott egyházi beszédében, a 84 zsolt. 2 verse alapján azt bizonyította be, hogy a ref. keresztyén templom azért gyönyörűsége és szerelmeta, mert az I. imádság háza, II. bölcsesség iskolája, III. a szeretet melegágya. Ezután ismét karének következett, mely elvégződven, Szalócy Pál, t. valki lelkész osztott urvacsorát. Illyés János lelkész és Novák Lajos tanár segítségével (1800—2000-en éltek urvacsorával), ez után Tokaji Nagy Lajos, f. ábrányi lelkész megkeresztelt 3 kisdedit, majd Illyés János, harsányi lelkész 2 házaspárt összeeskettett; végül Tóth Dániel esperes az urasztala mellől befejező imát mondott, mely után gyülekezeti énekléssel e magasztos szertartás befeje-zést nyert, délutáni félhárom órákor.

A bő mértékben élvezett lelkiek után, most már sietett kiki a testnek is megadni a magáét; e tekintetben sem maradt fenn kívánni való, mert noha az a rengeteg nép mind a gyülekezet vendége maradt is: minden háznép lelkének igaz örömeivel terített asztalt e napon kedves vendégeinek.

Maga az egyház hivatalos ebédet adott 100 terítékre, melyen a megyének számos jelese vett részt,

megfelelő pohárköszöntőkkel fűszerezvén a kellemes együttlétet óráit.

Felemlítésre méltónak tartom még azt, hogy az új templom építése 28000 frtba került s ezt a nagyobbára szegény állapotban levő hívek két év alatt mind kifizették s az építők Doktor és Bezdán tiszafüredi cég voltak.

Álljon az új templom időtlen időig! Éljen és viragozzék a cserépfalusi gyülekezet, vallásos buzgóságának boldogító áldásai között!

Szalóczy Pál.

Iskola felavatási ünnepély Alsó-Kemencén.

Magasztos és lélekemelő ünnepélyt ült november hó 6 án az alsó-kemencei kis leányegyházunk. E napon avatta fel ugyanis ezen alig három családot számláló gyülekezet az abaúji ev. ref. egyházmegye nagyérdemű esperese, az ósva-völgyi papság és tanítói kar és ugyan-csak e völgyön lakó nagyszámú hívek részvétele mel-lett a kor igényeinek teljesen megfelelő s a kézi és írás munkán kívül két ezer forintba került új iskolá-ját és tanítói lakását.

Ezen hajdan jobb napokat is látott kis leányegy-ház ugyanis megértve a kor intő szavát erején felüli vállalkozásra határozta magát, midőn, a már különben tarthatatlan iskolája és tanítói laka helyett — mely e század első felében még lelkészlakul szolgált — új iskola és tanítói lakás építését mondotta ki. Midőn pedig e határozat már írásba is volt foglalva, az egy-ház tagjai, élükön minden jóért, szépért és nemesért hön lángoló felügyelő lelkészü Fűrész Jeno p.-színeit lelkésszel borzadva gondoltak ama pillanatra, mely-ben most kimondott határozatukat valának foganatosít-andók. Sőt maga ez egyház ezidőszerinti előkönyörgő tanítója Tóth Lajos is, — aki egyébként a nehéz vi-szonyok között is találékonyságával sokszor találja meg a kibontakozó ösvényt, már-már kételkedni kez-dett annak sikerültén, mit pedig szívének rejtekén leghőbb óhajtként ő táplált.

De „Isten ott segít, hol a veszély legnagyobb!” Támaszt ő segítő, mikor már szinte feladtuk a re-ményt. Támasztott itt is, s elküldé a gyengéknek erős-ségökre ezen község nemeslelkű földes úrnőjét özy. gróf Forgách Sándorné szül: báró Sennyei Mária Ó méltóságát, ki értesülvén a kis egyház nemes elhatá-rozásáról, ismerve annak szegénységét, — bár maga róm. katolikus — 500 frtot ajánlott fel a tervbe vett építkezés céljára, mi által annak megkezdését lehe-tővé tette.

Ezen nagy lelkü ajánlat után most már szó sem lehetett arról, hogy kimondott határozatuktól vissza-lépjenek, vagy hogy csak el is odázzák azt. Sőt épen ennek következtében egyenesen kényszerítve lettek, hogy ha haboztak is eddig, vegyék fel a harcot a pa-izsos férfiúval s lassan hozzá mielőbb szép tervük kiviteléhez.

És a protestáns buzgóság nem riadt vissza. El-hozta áldozati fillérét a legszegényebb is, hogy azt az egyház és hazafiság oltárára letéve, segítsen felépíteni azt a hajlékot, mely az egyháznak hasonló buzgóságú híveket a hazának áldozatkész polgárokat és hű haza-fiakat lesz hivatva nevelni.

Dacára azonban a páratlan áldozatkészségnek, mely a csekély számú híveknél, mint a már említett özy. Forgách grófné Ó méltóságánál oly impozánsan példás módon megnyilatkozott, még sem lett volna

képes e kis gyülekezet arra, — hogy szép tervét legalább egyelőre ez év folyamán — teljesen megvalósíthassa. Kevés, mind kevés lett volna ez, ha mások, az egyházi felsőbb hatóságok is nem sietnek segítségére ezen nagy igyekezetű, de kis tehetségű egyháznak, melyről tudták, hogy ha ezt — legalább mint leányegyházat — meg akarják menteni a végpusztulástól s megtartani a protestantizmus és a magyarság végváraként, — nem szabad késlekedniök a segítséggel. És meghozták ezek is áldozatukat. Meghozta első sorban az abaúji ev. ref. egyházmegye, mely négy évi részletben 400 forinttal határozott járulni a nemes cél megvalósításához.

Nem vagyok annyira ismerős az építés megvalósítását elősegítő körülményekkel, hogy azokat részletesen elősorolhatnám, valamint a tett adományok és adományozók nevei sem állanak rendelkezésemre, hogy azokat óhajom szerint nyilvánosan is megörökíthetném; elég legyen e helyen még csupán annyit említenem, hogy lutheránus testvéreink, — kik e helyen nagy többségben vannak, — szintén nem maradtak el a segítséggel és ha nem pénzben is, de természetben teljesített kézi és írás munkájukkal szíves készséggel járultak hozzá, hogy az augusztus hónapban építeni kezdett díszes iskola és tanítói lakás egy minden tekintetben sikerült és lélekemelő ünnepély lefolyása közben adathatott át november 6-án rendeltetésének.

Dél előtt $\frac{1}{2}$ 10 órakor kondult meg a kis egyház csinos kis templomának harangja, mely az Úr házába hívogatta a buzgó híveket s annak hangja mellett indult meg a közel és távol vidékről összesereglett nagy számú ünneplő közönség Révész Kálmán esperes és Oláh Péter egyházmegyei főjegyző ünnepi szónok vezetése alatt a templomba, hol a 74. dicséret buzgó éneklése alatt zsufolásig teltek meg az elfoglalható székek és terek, még az Úrasztala előtti tér is. Majd ennek két első verse és a Szent Isten noha néked fennálló éneknek valamint az ez alkalomhoz alakított 233. dicséret két első versének gyülekezeti éneklése után az Ósva völgyi papok és tanítók énekkara zendítette rá a felségesen szép „Az Úr házába jöjjetek be!“ kezdetű műdarabot, melynek szabatos előadása alatt nem egy hívőnek gyültek örömkönyök szeméiben.

Ez ének utolsó sorának éneklése alatt Oláh Péter böödi lelkész, egyházmegyei főjegyző lépett a szószékre s mondta el ez alkalomra készített, minden szívet és lelket megihletett buzgó imáját. A textus felvétele után még egyszer a fenti énekkar zendítette rá Bethovennek „Örök Isten leborúlva imádunk“ kezdetű gyönyörű énekét, melynek elhangzása után ugyancsak Oláh Péter tartotta meg iskolaavatási beszédét a 127. zsoltár 3—5. versei felett, azt fejtegetvén, hogy az igazi protestáns buzgóság nem riad vissza semmi áldozattól, ha arról van szó, hogy gyermekeinek s ezzel együtt egyházának jövő boldogságát és fenmaradását biztosítsa, megemlékezőn beszédében azokról, kik nagylelkű adományaikkal a jövő nemzedék szellemi kiképzésének e hajlékát felépíteni segítettek, kiemelve különösen a róm. kath. vallású Forgách grófnét, kinek az ev. ref. egyház köszönetét e helyen is tolmácsolta.

A templomból kijövet az iskolaterembe vonult a sokaság, hol a 70. dicséret 1. és 7. versének eléneklése után Révész Kálmán esperes emelte a lelkeket az egek urához, midőn magasztaló és hálaadó imában kérte Isten áldását a népnevelés céljára és az igaz hit ápolására és terjesztésére épített új iskolára, valamint

azokra, kik ennek létesítésén közremunkáltak és fáradoztak.

Egy óra volt már délután, mire vége lett a szép ünnepségnek s a lélek után a test is kívánván megelégtetni, az új tanteremben felterített fehér asztalhoz telepedtünk, hol az izletes ebéd folyama alatt pohárköszöntőkben sem volt hiány. Révész Kálmán a törekvő kis egyházra s ennek vezetőire üritette pohárát, Oláh Péter pedig a nemeslelkű Forgách grófnét köszöntötte fel, mint a ki most is megmutatta, hogy községenek és községe lakosainak felekezeti tekintet nélkül valódi és igaz úrnője, ki azok jólléte előmozdításáért még áldozatoktól sem riad vissza. E barátságos vendégségért a köszönet a felügyelő lelkész családját s a helybeli tanítót illeti meg.

Legyen a protestáns buzgóság népesebb egyházaik tagjainak lelkében is ily nagy mértékben lángoló, akkor nem félhetünk, hogy a közöny miatt annak fogyását fogjuk valaha elérni.

Vass Ádám.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Szathmáry József, a rimaszombati egye-sült prot. főgimnázium tanára, élete 31-ik, buzgó hivatalos munkálkodása 6-ik évében november hó 26-ikán rövid, de kínos szenvedés után, elköltözött ez árnyék világból. — Megrendült lélekkel közöljük e gyász hírt, a mely egy szép jövőjű, nagyra hivatott kartárs kidöltét jelenti, a ki Istentől nyert kiváló tehetségeit lankadatlan önmunkássággal annyira gazdagította, hogy már iskolai pályáján úgy szerepelt, mint a kiből ref. egyházunknak egyik dicsékedése fog válni s az alatt a rövid idő alatt, a melyet testvér tanítványunkban töltött, csakugyan kezdé bevalótani a hozzáfűzött reményeket, mert egyike volt a leg-lelkiismeretesebb tanároknak, a ki lelkének gazdag kincseiből pazar kézzel osztogatott a gondjaira bízott ifjaknak. Ifjú nője, agg szülei, szerető rokonai siratják s a kartársak s tanítványok mély bánata kísérik korán megnyílt sírjába, a mely fölött fájó részvétell állunk meg mi is, jó barátai s volt pályatársai is, híven őrizve emlékét!... Nyugodjál sírod ölén csendesesen hű és igaz munkás! Az Úrhoz szállt lelked, — emléked itt él szívünkben.

— **Kitüntetés.** A sajó-kesznyéteni ref. egyház tanítóját, *Majomi Bartha Jánost*, a ki immár 50 év óta forgolódik a népnevelés és oktatás magasztos célú, de tövisekkel bőven megrakott terén, a király ő felsége a *koronás ezüst érdemkereszt*tel tünteté ki. — Viselje sokáig az érdem keresztet, a melylyel nincs kellőleg kitüntetve érdemeiért akkor, a midőn az „udvarnokok s ajtónállók“ koronás arany érdemkeresztel büszkélkednek, — de ha a kormányzati bölcsesség így nyilatkozik meg a tanácsadók részéről, nem a kitüntetést kapottat ítéljük meg, hanem a kitüntetést tanácsolókat, a kik a prot. egyház érdemes egyéneit csak a lakájokkal állítják egy sorba, a mit az is bizonyít, hogy legközelebb az új-pesti ref. lelkészszel, *Mády Lajossal* egyenlő érdem-keresztet kapott egy „udvarnok.“

— **Népszerű felolvasást** rendezett a sárospataki polgári kaszinó nov. 27-ikén a városháza nagy termében. Dr. Ballagi Géza elnöki megnyitó beszéde után *Kötse István* tanító-képezdei tanár a *melegről* tartott előadást a jelenlevők nagy érdeklődése mellett.

— **Köszönet nyilvánítás.** Mind azok, a kik a rám nehezült megrendítő csapás miatt vérző s vigasztalhatlan apai szívem fájdalmait résztvevő soraikkal enyhíteni igyekeztek, valamint a sárospataki főiskola mélyen tisztelt tanárai, kiknek őszinte részvétüket az akadémia és főgimnázium Nagytiszteletű és tekintetes igazgatói kegyesek voltak tolmácsolni, és a főiskolai nemes ifjuság, mely annyi felejtethetetlen jelét adta velünk való együttérzésének, fogadják mély tisztelettel párosult legalázatosabb köszönetemet. Varbó, 1898. decz. **Apostol Mihály.**

— Kálvinista tömjénfűst a Sárospatakon járt jezsuitáknak . . . A „Sárospataki Lapok“ 48-ik számában említés volt tőle a Sárospatakon járt két jezsuitáról s azok működéséről, kellőleg méltatván prédikálásukat, a melyet „locs-fecs“-nek nevezett . . . Ezzel a teljesen helyes felfogással szemben egy, még ez idő szerint kálvinista ember, a ki Sárospatak városának u. n. főbírája, azt a megbotránkoztató cselekedetet követte el, hogy mint a „Zempléni Hírlap“ ez évi 61. számában olvashatni, — „személyesen és levélileg is kifejezte köszönetét a jezsuita atyáknak“, bizonyosan azért, hogy Sárospatak városát megmentették az elkarhozástól, a melyben talán ennek, a még ez idő szerint kálvinista tisztviselőnek is lehet része. — Ezt az általában kellemőleg el nem ítéltető, vallásos szempontból eléggé nem kárhoztatható, polgári s különösen egyházpolitikai szempontból határozottan büntetendőnek tartható eljárást csak azért ismertettük meg olvasóinkkal, hogy lássák, miként támadnak az apostáták, a kik a protestantizmus halálos ellenségeinek gyűjtanak tömjén fűstöt; hogy lássák, hogy a sárospataki főbíró-fajta kálvinisták veszedelmesebbek még a nyílt ellenségeknél is! . . . De van aztán más okunk is, hogy az eljárást felemlítjük. Hol veszi egy u. n. főbíró a jogot arra, hogy egy több vallásfelekezetbeliekből álló polgári község nevében vallásos ügyben felhatalmazás nélkül nyilatkozzék? . . . Talán annak az általunk jelzett iránynak az első árnya ez, a mely a politikai hatalom szolgáltatába állítja a vallást is? . . . A politikai eszevesztettségnek lovagjai mernek így eljárni, a kiknek nincs mit veszteniök! . . . S vajjon Sárospatak városának u. n. főbírája hol veszi a jogot magának arra, hogy a róm. kath. plébánia négy papjával, a ref. egyház két lelkészével, a gör. kath. egyház szintén két lelkészével, mint igehirdetőkkel szemben annak adjon kifejezést, hogy a jezsuitákra nagy szükség volt a vallásos érdekek kielégítése szempontjából? Hát Szekerák Kálmán apát plébános úr s három káplánja már veszélybe sodorták hűveiket s jezsuitáknak kellett jönni, hogy megmentsek őket? S ezt a városi u. n. főbíró politikailag szankcionálja?! . . . Egész határozottsággal visszautasítjuk úgy a kálvinista embernek meg gondolatlan eljárást, mint a tisztviselőnek egyenesen büntetendő cselekményét. A kálvinistának tudnia kell, különösen, ha tanító is volt valamikor, hogy a jezsuiták mindannak, a mi nemes, jó, szép és igaz, halálos ellenségei, s a ki velök tart, egy úton jár! Tudnia kell egy volt tanítónak, hogy igaza van Kecskeméti C. Jánosnak, mikor a mennyei jelenések könyvének írójától átvéve a hasonlatot, azt mondja: „a jezsuiták a sárkánynak, a vadnak és hamis prófétának a szájából az béka módjára származnak“ . . . De mint kálvinistát olyan- nak is kell tekintenünk, a ki titokban az ellenségnek a kezére játszik! . . . A polgári tisztviselő eljárására pedig felhívjuk a hivatalos körök figyelmét, hogy idejekorán állják útját annak az irányzatnak, a mely a valóságosságot a politika zsoldjába akarja kényszeríteni. . . . (—n.—) (E kis közleményhez csak annyi megjegyzést fűzünk, hogy a szóban forgó u. n. főbíró eljárást csakugyan olyannak tartjuk, a melyről mindenkinek pálcát kell törnie, a ki nem jezsuita! . . .)

— A tiszántúli ref. egyházkerületben a világi főjegyzői állásra, a mely a Farkas Antal lemondása következtében üresült meg, *Ujfalussy Bélát* óhajtták megválasztani. — Szerencsés gondolatnak tartjuk s csak gratulálni tudunk a helyes felfogáshoz. (r.)

— **Sajtóhibák.** „Adalékok a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület történetéhez“ című közleményben: 783. lap alólól 15. sor. Mattia helyett *Mattis* (Majestatis), 14. sor Bellecus helyett *Bellicus*, — 10.

sor Supermutet helyett *Supremus et*, — 4. sor protime helyett *proxime*, — 3. sor elebus helyett *et diebus*; — 789. lap felülől 1. sor perditia helyett *perditio* (perditorum), — 11. sor to helyett *Ad* (Anno), — 11. sor unv helyett *uno*, — 14. sor Superintendentes helyett *Superintendentes*, — 14. sor facinent helyett *facient*, — 15. sor Portium helyett *Partium*, — 22. sor nonnis helyett *nonnisi*, — 23. sor odiv helyett *odio*, — 25. sor autque helyett *atque*, — 31. sor gratiam helyett *gratiae*, — 43. sor in helyett *ex*, — 858. lap felülől 6. sor damnit helyett *damnis*, — 7. sor legatioi helyett *legatiōis* (legationis), — 8. sor Concionntorum helyett *Concionatorum*, — 11. sor praetibati helyett *praelibati*, — 33. sor Labo helyett *dabo*, — alólól 4. sor adinoeniret helyett *adinveniret*; — 859. lap felülől 12. sor dubitatus helyett *dubitatur*.

Pályázat tanári állásra.

Az államilag segélyezett rimaszombati egyesült prot. főgimnáziumban egy tanszék elhalálózása folytán megüresedett. — Ez állással, ha rendes tanárral töltetik be, 1200 frt törzsfizetés, mely 1400 illetve 1600 frtra emelkedik, 250 frt lakás-pénz, 100—100 frt ötöd-éves pótlék van összekötve, míg a helyettes tanár fizetése 800 frt és 100 frt lakbér.

Ezen állásra pályázhatnak oly ev. ref. vallású tanárok és tanárjelöltek, kik a magyar-latin, vagy a latin-görög nyelv és irodalomból képesítve vannak, vagy ezekre készültek.

A tanszék, mely választás útján töltetik be, 1899 január 6-án elfoglalandó s a megválasztott az országos nyugdíjintézetnek kötelezett tagja.

Felhívjuk ennélfogva azokat, kik ezen állást elnyerni óhajtták, hogy szabályszerűen kiállított és felleltetett kérvényeiket folyó év december hó 30-ik napjáig a főgimnázium igazgatóságához küldjék be.

Rimaszombat, 1898 nov. 30.

Bornemisza László,
ig. vál. elnök

Bodor István,
igazgató.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

HIRDETÉSEK.

Fontos újítás

vidéki butorvásárlóknak Budapesten 1873. óta fennálló

JELENIK B. A. és Fia

butor-raktára

Budapest, VII., Kerepesi-ut 8. szám.

(Földszinti helyiségek, szemben az „Otthon“-kávéházzal), azon kiválóan előnyös berendezést alkalmazta, hogy nagyobb beutorozásoknál az árut a legujabb szab. butorkocsikban a legtávolabb eső helyre és hához szállítja és szakértő emberek által a butorok felszállítását és azok elrendezését eszközölteti, mi által a csomagolás fölöslegessé válik és a butorok rongálása ki van zárva. Legnagyobb raktár mindennemű

BUTORBÓL

a legegyszerűbbtől a legfinomabb kiállításig. Házi gyártmány, leg- szolidabb munka, rendkívüli olcsó szabott ár. 1—1

Tanférfiak figyelmébe!

A nagyméltóságú magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur 1896. évi 40,644. sz. a. m. rendelete alapján az országos tanszermuzeumi bizottság a Népiskolai tanítók könyvtárának jegyzékébe megszerzés végett felvette az általam kiadott s Dezső Lajos, sárospataki állami tanítóképezdei igazgató kitűnő fordításában megjelent

Comenius Ámos János

NAGY OKTATÁSTANÁT

(Didactica Magna).

Bolti ára 1 frt 50 kr. helyett 1 koronáért kapható.

Megrendeléseket elfogad *Steinfeld Jenő* könyvnyomdász Sárospatakon.

Orgona és harmonium

építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előjáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

műorgona-építő.

12—12

AMERIKAI ZSEBÓRÁK.

Jótállással, hogy a nickel színét nem változtatja, szerkezete pontosabb és jobb, mint a legdrágábbaké.

Ára darabonként 3 forint.

Jótállás mellett, míg a készlet tart. — Hozzá ezüstös óralánc 60 kr.

ÖNBERETVÁLÓ KÉSZÜLÉK.

Fox, valódi solingeni gyártmány, sok kiállításon kitüntetve. Gyakorlás nem kell. Megvágás kizárva. Tiszta és kényelmes munka. Bőrbetegségtől megment. Tartós és pénztmegtakarító.

Darabja 3 forint.

A penge *** csillagos acélból és a többi részei alpacából vannak.

Egy külön penge hozzá 1 forint.

Megrendelhető:

POLLÁK SÁNDOR főbizományosnál
BUDAPEST, V. ker., Kálmán-utca 17.

Gyűjtőknek 5 darab után egy darab ingyen küldetik.

9—12

Huzás föltétlenül már jövő hó 4-én.

Sorsjegyeket ajánl:

Sárospataki Takarékpénztár Részvény-Társaság

Sárospatak.

5—83

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „A Károlyi Gáspár ó-szövetségi fordítása új köntösben.” *Falusi pap.* — Ev. ref. középiskoláink működése az 1897/98 iskolai évben. *Réz László.* — Prédikációs könyvek. *Faludi Pál* — „A svájci ref. lelkészegyesület ez évi közgyűlése.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetések.”

A Károlyi Gáspár ó-szövetségi fordítása új köntösben.

Minden igaz magyar protestáns nagy lelki örömmel fogadhatta azt a hírt, a melyet a lapok még aug. hóban közölt, t. i., hogy a britt és külföldi biblia-társulat kiadásában megjelenő átdolgozott magyar ó-szövetség immár kapható! Nagy lelki örömmel fogadtuk pedig különösen mi, e Lapok olvasói, a kik valósággal minden egyes mozzanatáról tudósíttattunk az átdolgozási munkálatnak, a melyről most is, a bevégződés alkalmából, itt ebben a Lapban van a legkimerítőbb jelentés a leghitelesebb források egyikétől, a ki bátran elmondhatja az új köntösben megjelenő magyar ó-szövetségről, hogy annak „magna pars fui.”

Mindazoknak az ismételten való elmondásába nem ereszkedünk, a melyek ez új fordítás, vagy átdolgozás céljáról, keresztyénviteléről elmondattak: mi ez alkalommal tulajdonképen azt a kötelességet óhajtjuk teljesíteni, a mely a munka létesítőivel szemben a prot. közvélemény képviselői részéről, a minőknek a lapokat szeretjük tekinteni, mintegy tisztességbeli kötelesség; értjük alatta a nyilvános köszönet mondást.

A szent-írás, eltekintve a reá vonatkozó orthodox vagy racionalista felfogástól, el a Wehrenfels-féle sajátos s talán épen napjainkban sokszorosan jelentkező nézettől, a mely olyan erdőnek tartja az egész bibliát, a melyben mindenki megtalálhatja a maga fáját, — el attól a felfogástól, a mely talán egyenesen teljesen szükségtelennek is tartja: annyiban a legszen-
tebb könyv minden kétség kizárásával épen protestáns szempontból, hogy a keresztyénség

elvei abban vannak meg a maguk valódi tisztaságukban, a mit a reformáció épen azzal igazolt, hogy ez volt a jelszava: *vissza a biblíához!*

S az ó-szövetség a maga valóban fordulatot, lelket gondolatokra ragadó, szívet érzelmek árába hajtó, az emberi élet minden jelensé-
gére mintegy példát nyújtó, a zsidó népnek történetével az egész emberiség élettörténetének képét ábrázoló előadásával, kimeríthetlen gazdagságú tartalmával, tagadhatlanul olyan könyv, a melynek becsét kisebbitni csak az akarhatja, a ki egyáltalán nem törődik a vallásos iratokkal s azokat csak a profán könyvekkel helyezi egy sorba.

Ezt az ó-szövetségi részt a szent-írásból a mai magyar nyelv szerint adni az igével élők, az Isten beszéde után sóvárgók kezébe: mindenesetre olyan vállalkozás, a mely előtt tisztelettel kell meghajolnia annak is, a ki különben az „istenes vén ember” iránti kegyeleti adónak lerovásában a legnagyobb készséget tanúsítja. S minthogy ebben az irányban a britt és külföldi biblia-terjesztő társaságé volt az első lépés, gondoskodván az ilyen vállalatoknális mulhatlanul szükséges anyagi feltételekről: első sorban is ez előtt hajlítjuk meg a tisztelgő zászlót. De meghajlunk az előtt a tiszteletreméltó egyén előtt is, a ki a nevezett társaságban a magyar protestántizmus érdekeinek olyan hathatós pártfogója! *Duka Tivadar dr.* nevéhez elválaszthatlanul hozzá van fűzve az új köntösben megjelenő ó-szövetségi fordítás, a mely nélküle bizony-bizony talán még mindig csak jó reménység lenne.

És ti protestáns íróink, tudósaink, a kik a „tisztas öreg ember” nyomdokába lépve, az ő 300 esztendőnél idősebb munkáját új

alakba öltöztették, megfelelőbb köntössel ruházták fel, de a nevét ott hagyták, mint tiszteletetek hangosan beszélő jelét: fogadjátok egyenként és összesen a leghálásabb köszönetünket nehéz munkátokért. Lelketek bizonyosan megtelt magasztos gondolatokkal, szívetek szent érzelmekkel a hajdan kor ösvényein lépdelve: óh hát a gondolatok s érzelmek özönéből mi is nyertünk általatok drága darabokat s hogy gazdagok vagyunk s ezt bevalljuk: legyen ez egyik legnagyobb dicsekedések! Munkátok színes is, zamatos is, illatos is! Nem más az, mint a magyarsággal bölcsőjétől fogva dicsekvő protestáns tudományosságnak műalkotása, a melynek lehetnek fogyatkozásai, hiszen ha tökéletes művel akarátok előállani, akkor a papismusban kellene munkatért keresnetek s a pápai tökéletességéből kérve részt, pápai értelemben bizonyosan

adnátok tökéletes munkát. Mi így szeretjük munkátokat, a hogy van! Isten ígéje úgy, a mint az emberrel közölthetetik!

Mi pedig lelkész-társaim, a kik ige-hirdetőknek hivatunk el, munkásokul az Úr szőlőjébe: vegyük kezünkbe a megújított magyar ó-szövetséget s prédikáljuk zengzetes nyelvünkön az Istennek beszédét. Prédikáljuk olthatatlan lelkesedéssel, törhetlen hűséggel, élő hittel, munkás szeretettel s azzal a boldogító reménységgel, hogy az Úr velünk vagyon, a kinek tiszta, szent, igaz, hamisítatlan igéjét hirdetjük. Vegyük kezünkbe az új köntösű Károlyi Gáspár féle ó-szövetséget s forgolódjunk vele nagy sikerrel a lelkek ébresztgetésében, világosításában. Sokszorozott buzgalommal használjuk az ige fegyverét, mert a mi régi ellenségünk veszettül tör ellenünk! Falusi pap.

ISKOLAI ÜGY.

Ev. ref. középiskoláink működése az 1897/98. iskolai évben.

(Folytatás.)

d) A vizsgát tett tanulóknak vallás szerint való megoszlását a következő táblázat tünteti fel, a melynek adataiból azt olvassuk ki, hogy a vizsgázott tanulóknak 60·26%-a ev. ref. vallású volt. Minden esetre szép %, és erősen tanúskodik iskoláink ev. ref. jellege mellett. Főként akkor lesz ez a szám nagygyá, ha figyelembe vesszük, hogy a miniszteri jelentés szerint az

ország összes középiskolaiban vizsgázott tanulóknak csak 14·8%-a volt ev. ref. vallású. — Ha összevetjük a miniszteri jelentés idevonatkozó adatát e szóban levő táblázat adatával, úgy találjuk, hogy a Magyarországon középiskolába járó, ev. ref. vallású tanulóknak 66·8%-a ev. ref. középiskolába jár. Nem ideális szám ugyan ez, de nem is kétségbe ejtő. — Feltűnő, hogy — az unitáriusokat nem számítom — az ág. h. ev. — legkevesebb = 5·7 %. — Ennek magyarázata valószínűleg az, hogy nekik is vannak középiskoláik és ők is a saját iskoláikat keresik fel a legszívesebben.

Az átlagos %-ot felülhaladta 14 intézet, de több olyan is van, a mely jóval alúl volt az átlagos %-on.

Az intézet neve	A vizsgázott tanulóknak száma	A vizsgázott tanulók közül volt									
		ev. ref.		ág. h. ev.		róm., gör. kath. gör. kel.		móz. vall.		más. vall.	
		szám szerint	%	szám szerint	%	szám szerint	%	szám szerint	%	szám szerint	%
Gyönk	76	30	39·4	14	18·4	21	27·6	11	14·4	—	—
K.-Szt-Miklós	104	57	54·8	4	3·8	16	15·4	27	16·3	—	—
Békés	139	70	50·4	6	4·3	43	30·9	20	14·00	—	—
H.-Böszörmény	173	131	75·7	4	2·3	24	13·9	14	8·09	—	—
H.-Nánás	102	86	84·3	1	0·98	14	13·7	1	0·98	—	—
Karczag	169	97	57·4	—	—	25	14·8	47	27·9	—	—
Budapest	513	232	45·1	23	4·4	142	27·6	114	22·2	2	0·3
Csurgó	278	102	36·7	16	5·7	121	43·5	39	14·00	—	—
Debreczen	769	673	87·5	23	3·00	36	4·6	37	4·65	—	—
H.-M.-Vásárhely	301	135	44·65	16	5·3	96	31·8	54	17·9	—	—
Kecskemét	247	174	70·4	14	5·6	34	13·7	25	10·1	—	—
Kis-Kun-Halas	353	153	43·6	25	7·09	121	34·2	71	20·1	—	—
Kisujzállás	224	115	51·3	2	0·89	34	15·17	72	32·1	1	0·45
Kolozsvár	359	264	73·26	18	5·01	40	11·1	37	10·3	—	—
M.-Vásárhely	354	261	73·7	13	3·6	26	7·3	44	12·4	10	2·8
Mező-Túr	263	169	64·2	4	1·5	39	14·4	51	19·7	—	—
Miskolc	380	140	36·8	39	10·2	66	17·3	134	35·2	1	0·2
Nagy-Enyed	365	262	71·78	11	3·01	69	18·9	13	3·56	10	2·8
Nagy-Körös	327	229	70·03	4	1·2	37	11·3	57	17·4	—	—
Pápa	428	239	55·8	36	8·3	59	13·7	94	21·9	—	—
M.-Sziget	325	120	36·9	7	2·1	135	41·5	61	18·7	2	0·6
Rimaszombat	360	100	27·7	114	31·7	86	23·8	60	16·6	—	—
Sárospatak	498	416	83·5	10	2·00	46	9·2	26	5·2	—	—
S.-Szt-György	302	221	73·1	24	7·9	32	10·6	15	4·9	10	3·3
Szathmár-Németi	293	210	72·3	12	4·09	21	7·2	50	17·1	—	—
Szászváros	263	81	30·8	13	4·9	129	49·04	39	14·8	1	0·4
Székely-Udvarhely	209	154	72·2	25	11·9	18	8·6	1	0·4	14	6·7
Zilah	208	127	61·05	2	0·9	49	23·5	28	13·4	2	0·9
	8358	5045	60·26	480	5·7	1559	18·6	1222	14·5	53	0·6

Végső következtetés képen, *e táblázat alapján*, kimondhatjuk, hogy 28 középiskolánk általában felekezeti érdekeink szolgálatában áll.

I. Az intézet neve	A vizsgázott nyilvános tanulók közt volt						
	A vizsgázott nyilvános tanuló száma	Jó magaviseletű %	Szabályszerű %	Kevésbé szabályszerű %	Rosz %		
Gyöng	72	68	94.4	4	5.5	0	0.00
K.-Szt-Miklós	100	79	79.0	21	21.00	—	—
Békés	137	100	72.9	36	26.2	1	0.7
H.-Böszörmény	153	103	68.3	50	37.9	—	—
H.-Nánás	100	93	93.0	7	7	—	—
Karczag	161	111	68.9	49	30.5	1	0.6
Budapest	500	380	76.0	111	22.2	9	1.8
Csurgó	269	209	77.6	57	21.5	3	1.1
Debreczen	729	563	77.2	158	21.6	3	0.4
H.-M.-Vásárhely	297	203	68.4	90	30.3	4	1.3
Kecskemét	243	193	79.4	47	19.3	3	1.2
K.-Kun-Halas	344	268	77.9	70	20.3	6	1.7
Kisujszállás	212	184	86.7	14	6.6	4	1.8
Kolozsvár	347	290	83.2	54	15.5	3	0.8
M.-Vásárhely	351	308	87.7	42	11.9	1	0.2
Mező-Túr	255	191	74.9	55	21.5	9	3.5
Miskolcz	376	260	69.1	112	29.7	4	1.06
Nagy-Enyed	365	283	77.5	77	21.1	2	0.5
Nagy-Kőrös	327	318	94.1	8	2.4	1	0.3
Pápa	425	314	73.8	110	25.8	1	0.2
M.-Sziget	301	251	83.3	46	15.2	4	1.3
Rimaszombat	317	—	—	—	—	—	—
Sárospatak	492	451	91.7	36	7.3	5	1.01
S.-Szt-György	302	251	83.1	48	15.8	3	0.9
Szathmár-Németi	281	228	81.1	53	18.7	—	—
Szászváros	263	203	77.0	55	20.9	5	1.8
Sz.-Udvarhely	209	176	84.2	29	13.8	4	1.9
Zilah	203	155	76.3	46	22.6	2	0.9
Összesen	8137	6246	76.69	1485	18.2	78	0.9

Mielőtt e táblázatok tanulságait levonnám, nem hallgathatom el az Értesítőkre vonatkozó azon megjegyzésem, hogy *azok általában nagyon hiányosak*. Kényelem-szeretet-e az igazgatók részéről, vagy más valami az oka e hiányosságnak, nem tudom: de sokat mondó adatoknak az Értesítőkből hiányozni nem szabad. Hogy többet ne említek — pedig sokat említhetnék — az óra mulasztásokra és a fegyelmi esetekre vonatkozó adatokkal a legtöbb értesítő adós maradt, pedig ezek az adatok a legerősebb bizonyítékai volnának a magaviselet minősítésének. Nem kutatjuk az Értesítő hiányának az okát ez idő szerint, csak felkérjük az igazgató urakat, hogy a jövőben ezek is szíveskedjenek gondot fordítani, mert ez adatok is beszélő bizonyosságai a nevelés eredményeinek.

8137 nyilvános tanuló vizsgázott le középiskolánkban: ezek közül 6246 kapott jó osztályzatot az erk. magaviseletből, — ez összeg a tanulóknak 76.69%-a. — Minden esetre ez eredmény erős jónak mondható, mert $\frac{3}{4}$ -nél is több a jó magaviseletű. — Ez ítéletünket a b) táblázat is igazolja — amennyiben a hiányos táblázat igazolhatja, — amennyiben az igazolatlan óra mulasztások száma és az igazolatlanul mulasztó tanulók száma (a melyek mindenesetre összefüggésben vannak az erk. magaviselettel) az igazoltan mulasztott óráknak csak kicsi részét teszik; sőt fegyelmi eset sem sok volt az egyes intézetekben. És ha összehasonlítjuk a miniszteri jelentés idevonatkozó adatait ez adatokkal, az összehasonlítás a mi iskoláink előnyére szolgál, mert az ország összes középiskolaiban a jómagaviseletű tanulók átlagos %-a csak 71.8

Ha saját iskoláinkat hasonlítjuk egymással össze: legerősebb volt a fegyelem Sárospatakon (94.7%), de itt

e) A vizsgát tett tanulók *erkölcsi magaviseletéről*, tehát az intézetek *nevelési eredményéről* a következő két táblázat ad áttekintést:

II. Az intézet neve	A vizsgázott nyilvános tanuló száma						
	Igazolatlan óramulasztás	Igazolt óramulasztás	Hány tanuló mulasztott igazolatlanul?	%	Hány tanuló nem mulasztott?	%	Fegyelmi esetek száma
Gyöng	72	1	990	1	1.3	25	34.7
K.-Szt-Miklós	100	37	1568	13	13.00	26	26.00
Békés	137	—	—	—	—	—	—
H.-Böszörmény	158	—	—	—	—	—	—
H.-Nánás	100	8	1351	—	—	—	9
Karczag	161	53	2599	26	15.3	33	19.5
Budapest	500	592	17241	129	25.8	61	12.0
Csurgó	260	—	—	—	—	—	30
Debreczen	729	—	—	—	—	—	6.00
H.-M.-Vásárhely	297	289	6959	69	23.2	36	12.12
Kecskemét	243	—	—	17	7.0	77	28.8
K.-Kun-Halas	344	—	—	—	—	—	5
Kisujszállás	212	—	—	—	—	—	2.4
Kolozsvár	347	31	6528	—	—	—	—
M.-Vásárhely	351	54	8240	27	7.6	61	17.3
Mező-Túr	255	—	—	—	—	—	23
Miskolcz	376	228	6273	59	23.7	02	27.1
Nagy-Enyed	365	79	8520	39	10.7	39	10.7
Nagy-Kőrös	327	—	—	—	—	—	20
Pápa	427	—	—	—	—	—	5.3
M.-Sziget	301	—	—	—	—	—	15
Rimaszombat	317	207	5123	86	27.1	50	15.7
Sárospatak	492	—	—	—	—	—	41
S.-Szt-György	302	59	8523	20	6.6	68	22.5
Szathmár-Németi	281	9	5474	4	1.4	52	18.8
Szászváros	263	—	—	—	—	—	20
Sz.-Udvarhely	209	—	—	—	—	—	73
Zilah	203	157	7765	42	20.6	23	11.3
Összesen	—	—	—	—	—	—	16

az a baj, hogy az óra mulasztásokra és a fegyelmi esetekre vonatkozólag semmi adatot nem találunk. Továbbá: Gyöng, Nánás, N.-Kőrös, Kisujszállás, Kolozsvár, Maros-Vásárhely stb. szintén felül voltak nemcsak az országos átlagon, de az ev. ref. iskolák átlagos %-án is. Voltak ezekkel szemben azonban iskoláink között olyanok is, melyek nemcsak a mi átlagunkon, de még az országos átlagon alól maradtak, mint pl. Böszörmény (68.5%), Karczag (68.3%), H.-M.-Vásárhely (68.4%). Miskolcz (69.1%). (Itt sok az igazolatlanul mulasztók száma is), Rimaszombat — még erre vonatkozólag sem közölt adatokat. Sőt Budapest is — annak dacára is, hogy a jó osztályzat megüti az átlagos % számot — inkább a gyengébb eredményűek közé számítandó, mert sok az igazolatlanul mulasztók száma. Rosz osztályzatot tanuló egy sem kapott.

Végső következtetésképpen azt vonhatjuk le a táblázatokból, hogy középiskoláinkba eléggé fegyelmezett növendékek kerülnek és iskoláink e fegyelem fentartására, sőt erősítésére elég gondot fordítanak: csak az a kíváncsi, hogy egy némely középiskolánk emelkedjék fel az átlagos %-hoz, s hogy az adatok közléteiben ne fukarkodjak.

f) *A tanulók tanulmányi előmenetele.* Hogy a 28 középiskola azokból a tudományokból, melyek minden tanulóra kötelezők, minő eredményt mutatott fel, azt a következő táblázat tünteti elő, a melynek adatai szerint tanulmányi előmenetel tekintetében ev. ref. középiskoláink a következő eredményt érték el: mindenből *jóles* érdemjegyet kapott = 7.1% (a miniszteri jelentés szerint 6%), mindenből *jót* = 18.5% (miniszteri jelentés szerint 10%), mindenből *elégséget* = 51.4% (a miniszteri jelentés szerint 54%);

Az intézet neve	A vizsgázott tanulók között volt: mindenből												A vizsgázott tanulók összes száma
	jeles	%	jó	%	elégséges	%	egy elégtelen	%	két elégtelen	%	több elégtelen	%	
Gyöng	—	—	13	17.1	50	65.7	8	10.5	—	—	5	6.5	76
K.-Szt.-Miklós	9	8.6	24	23.7	47	45.1	14	13.3	5	4.9	5	4.9	104
Békés	—	—	25	17.9	78	56.1	7	5.03	12	8.6	17	12.1	139
H.-Böszörmény	25	14.4	47	27.1	60	34.6	9	5.2	16	9.2	16	9.2	173
H.-Nánás	7	6.8	24	23.5	50	49.01	10	9.8	4	3.9	7	6.8	102
Karczag	7	4.1	31	18.3	105	62.1	12	7	8	5	6	3.5	169
Budapest	30	5.8	70	13.6	268	52.2	65	12.6	30	5.8	50	9.7	513
Csurgó	19	6.9	45	16.5	164	60.3	26	9.5	10	3.6	8	2.9	278
Debrecen	70	9.1	179	23.2	378	49.1	38	4.9	53	6.8	48	6.2	769
H.-M.-Vásárhely	20	6.6	45	14.9	141	46.8	38	12.6	31	10.2	25	8.6	301
Kecskemét	16	6.4	39	15.8	125	50.6	31	12.5	21	8.5	15	6.07	247
K.-Kun-Halás	22	6.2	—	—	281	79.6	—	—	50	14.1	—	—	353
Kisujszállás	19	8.4	41	18.2	104	40.4	18	8.03	28	12.5	14	6.2	224
M.-Vásárhely	25	7.06	86	24.2	137	38.7	45	11.2	25	7.06	36	10.1	354
Mező-Túr	15	5.4	41	15.5	143	54.3	17	6.4	26	9.8	21	7.9	263
Miskolcz	21	5.05	37	15.02	155	40.0	58	10.5	39	10.02	50	10.3	380
Nagy-Enyed	16	4.39	40	10.9	222	60.8	36	9.8	22	6.02	29	7.9	355
Nagy-Kőrös	31	6.4	68	20.8	174	53.2	27	8.2	15	4.5	22	6.7	327
Pápa	33	7.7	102	23.8	197	46.02	43	10.04	30	7.00	23	5.3	428
M.-Sziget	18	5.5	45	15.8	185	56.9	29	8.9	25	7.6	23	7.06	325
Rimaszombat	23	6.8	54	16.1	160	47.4	40	11.9	36	10.7	22	6.5	335
Sárospatak	53	10.6	97	19.4	258	51.8	40	8.03	27	5.64	23	4.6	498
S.-Szt.-György	24	7.9	76	25.1	136	45.03	33	10.9	10	3.3	23	7.6	302
Szathmár-Németi	19	6.5	38	12.9	196	66.8	19	6.4	11	3.7	10	3.4	293
Szászváros	14	5.3	42	15.9	93	35.3	40	15.2	37	14.07	37	14.01	263
Székelly-Udvarhely	25	11.9	53	25.3	85	39.7	25	11.9	12	5.7	11	5.2	209
Zilah	21	10.09	34	16.3	110	52.8	20	9.5	7	3.3	16	7.6	208
Kolozsvár	28	7.8	49	13.6	200	55.7	35	9.7	17	4.7	30	8.3	359
	600	7.1	1465	17.5	4300	51.4	783	9.34	607	7.23	593	7.43	8358

tehát megfelelő előmenetelt tanúsított 76% (a miniszter jelentése szerint 78%). — Egy tárgyból *elégtelen* érdemjegyet kapott = 9.34% (a miniszter jelentése szerint 10%), két tárgyból *elégtelen* = 7.25% (a miniszter jelentése szerint 5%), több tárgyból *elégtelen* = 7.43% (miniszteri jelentés szerint 7%); a bukottak száma tehát 24% (a miniszter jelentése szerint 22%)

Ha összehasonlítjuk a saját iskoláinkat egymással, a következő eredményt találjuk: legelső helyen áll előmeneteli eredmény tekintetében Szathmár-Németi, hol 86.2% tanúsított megfelelő előmenetelt, — legutolsó helyen áll Szászváros, hol csak 56.5% végezte tanulmányait *elégtelen* nélkül. Ez az átlagos %-on is alul maradt. — Meghaladták az átlagos %-ot a következők: Halás (85.8%), Karczag (94.5%), Gyöng (82.8%), Csurgó (83.7%), Debrecen (71.4), Sárospatak (81.8%), N.-Kőrös (81.2%), Zilah (79.1), S.-Szt.-György (78.3), M.-Sziget (78.3%), Pápa (77.5), Kolozsvár (17.1), Nánás (79.4), Kunszentmiklós (77.4), Böszörmény (76.1), összesen 15 intézet. — A többi — összesen 13 intézet — alól maradt az átlagos %-on, ez utóbbi intézetek tehát inkább gyenge eredményt felmutatóknak minősíthetők.

A végső következtetést levonva ezekből, azt találjuk, hogy — bár az országos átlagon alul áll ev. ref. középiskoláink e tekintetben elért eredménye — mindazonáltal, — tekintettel arra, hogy $\frac{3}{4}$ -nél több tanuló tanúsított megfelelő eredményt, — az átlagos eredmény *inkább jónak, mint gyengének mondható. Csak az a kivétel, hogy az utóbbi 13 intézet igyekezzék az állapoton a lehetőségig javítani, különösen Szászváros és Miskolcz (60.9%).*

g) A görög pótló és a rendkívüli tárgyak tanításáról a következő táblázatos kimutatásban szólunk, a melynek adatai szerint 8 tanintézetünkben tanították a görög nyelv helyett megszabott tárgyakat, tehát csak 36.36%-ában a mi főgymnasiumainknak. A vizsgát tett 3018 tanuló közül csupán 449 tanuló tanulta a compen-

Az intézet neve	Be van vezetve az intézetbe		Hány tanuló tanulja a gör. pótl.		A rendkívüli tantárgyakat tanulók száma						
	a görög nyelv	a görög pótló	összesen	%	A négy felső osztályban vizsg. tanulók sz.	francia	gyorssírás	szabadkéz rajz	mű ének	zene	vívás
Gyöng	—	—	—	—	—	—	—	72	66	—	—
K.-Szt.-Miklós	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Békés	—	—	—	—	—	—	13	—	—	—	—
H.-Böszörm.	—	—	—	—	—	—	—	—	153	6	—
H.-Nánás	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Karczag	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Budapest	1	—	—	—	165	—	16	29	—	16	—
Csurgó	1	—	—	—	110	—	—	—	—	—	—
Debrecen	—	1	101	34.59	292	23	36	28	—	—	—
H.-M.-Vásár.	—	1	61	38.6	158	—	38	48	—	—	—
Kecskemét	1	—	—	—	101	24	52	—	109	14	—
K.-K.-Halás	—	1	52	26.6	195	2	29	6	40	9	—
Kisujszállás	—	1	48	49.4	97	17	—	22	80	7	—
Kolozsvár	1	—	—	—	141	13	39	64	56	24	24
Mező-Túr	—	1	35	43.2	81	10	—	—	49	16	—
Miskolcz	1	—	—	—	157	—	9	71	68	18	42
Nagy-Enyed	1	—	—	—	113	21	—	30	95	14	8
Nagy-Kőrös	1	—	—	—	125	36	48	86	141	—	—
Pápa	—	1	63	31.6	199	30	126	—	95	—	—
M.-Sziget	—	1	89	52	186	44	28	—	—	—	—
Rimaszombat	—	1	—	—	156	11	—	—	—	19	—
Sárospatak	1	—	—	—	184	33	40	51	439	23	—
S.-Szt.-Györ.	1	—	—	—	100	—	22	49	100	20	—
Sz.-Németi	1	—	—	—	102	—	25	—	112	14	—
Szászváros	1	—	—	—	75	—	10	25	97	21	21
Zilah	1	—	—	—	71	—	—	14	81	14	8
Sz.-Udvarh.	1	—	—	—	83	15	15	—	—	—	—
M.-Vásárhely	1	—	—	—	127	26	9	—	54	35	13
	14	8	449	49.3	3018						
	63.6%	36.36%									

satiót, ez a vizsgázott tanulóknak 14.8%. Ha figyelembe vesszük azt, hogy az ország összes középiskoláiban vizsgázott tanulóknak is csak 30—31%-a tanulja a

compensatiót s ha figyelembe vesszük azt, hogy a múlt évhez képest a mi iskoláinkban fogyott a compensatiót tanulók száma a létszám emelkedésével szemben: önként kitűnik, hogy a compensatióra semmi szükség nincs, mert ez csak zavart csinál és drágítja az intézetet. *A mi iskoláink e tekintetben is országos irányban fejlődnek.*

Ami a rendkívüli tantárgyak tanítását illeti, nem nyilatkozhatunk iskoláinkról oly kedvezően, mint szeretnők! Legalább a francia nyelvet, gyorsírást és a zenét minden intézetben nemcsak tanítani kellene, hanem annak tanítását szorgalmazni is; mert a nyelv tanulás ismereteink gazdagítását teszi lehetővé, a gyorsírás tanulás a gyakorlati életben biztosít előnyt, a zene pedig nemesítő hatással van erkölcsi érzésünkre. És ezeknek dacára is azt tapasztaljuk, hogy a 28 középiskola közül *francia nyelvet* csak 16 iskolában tanítottak; gyorsírást 18 iskolában; zenét szintén 18 iskolában. — E három rendkívüli tárgyon kívül szerepel még: a szabad kézi rajz 16 iskolában, a műének 19 iskolában, *vívás* 6 iskolában. — Ezeken kívül Kisujszálláson *természettudományi gyakorlatok* tartattak, M.-Szigeten *angol nyelv* is tanítottak, S.-Szt.-Györgyön pedig *egészségtan*. — Kecskeméten a gyorsírás tanítása az V-ik osztályban minden tanulóra kötelező, amit csak dicsérni tudunk. — Általánosságban azt is meg kell jegyeznünk, hogy az egyes rendkívüli tárgyakat tanulók száma aránylag kicsiny. — *E tekintetben tehát az erősebb fejlesztés a kívánatos.*

Folyt. köv.)

Réz László.

KÖNYVISMERTETÉS.

Prédikációs könyvek.

— Kecskeméti Ferencz, Dr. Kecskeméthy István, Mindszenti Imre, Lic. Rác Kálmán. —

(Folytatás.)

III.

Jézus minden mindenkben.

Alkalmi és közönséges egyházi beszédek. II-ik kötet. Irta: *Mindszenti Imre*, sajtó-kazai ev. ref. lelkész. Miskolc, Wagner és Széleányi könyvnyomdája. 1898. 8°. 1—216. Ára 1 frt 40 kr.

„Írányra és szellemre a két kötet tökéletesen megegyezik“, — ezt mondja a szerző az előszóban. Azaz, ennek a második kötetnek az iránya és szelleme tökéletesen ugyanaz, a mi az első. Hogy tökéletesen ugyanaz-e, azzal be nem számolhatok, mert az első kötetet nem ösmerem, nincs a kezem alatt; de azt, hogy mi az iránya és a szelleme a második kötetnek, megmondhatom, sőt tartozom is megmondani. Szelleme a lehető legpozitívabb bibliai, iránya a lehető legdogmásabb. — „Mert én át vagyok hatva attól a meggyőződéstől, — mondja az előszóban az író, — hogy nekünk ev. ref. lelkészeknek ma is a szószék legfőbb erősségünk, a honnan a legnagyobb és legegészségesebb hatást gyakorolhatjuk gyülekezeteinkre.“ Hát igen a legnagyobbat; de hogy a legegészségesebbet-e? — az éppen a prédikálásunk szellemétől és irányától függ legelső sorban. Becsület és tisztesség a bibliai szellemű igehirdetésnek, ha szellem az; csak hogy a bibliai szellem alatt sokan a biblia betűjéhez való hűséget érzik és Mindszenti nem messze jár ettől. Azt az irányt pedig, mely csaknem minden prédikációt a dogmatika zsillipjén és árkán eresztget le, nem tudnám olyan iránynak nevezni, a honnan a gyülekezeti élet mindenik dűldője megközelíthető és a „legegészségesebben“ megmívelhető; pedig a Mindszenti II-ik kötete

nem ellenlábas ennek az iránynak. Bizonyosságul egy pár dologra hivatkozom csupán.

Az egyik az, hogy Mindszenti idegen szónoki iskolának a tanítványa: Maclaren és Talmage az ő mesterei; minek hitelül 4—4 beszédüket sorozza be kötetébe, a maga 14 prédikációja mellé. Hiszen derék prédikátorok, jeles mesterek Maclaren és Talmage a magok hazájában, a magok népének és szívesen megengedem, hogy az ő prédikálások szelleme és iránya ott, a hol prédikálnak, „a legegészségesebb“, de a közölt nyolc beszédből azt olvasom én ki, hogy idegenek ők a magyarnak, közelebbről a kazaiaknak. Hát hagyján, hogy a szellemök bibliai, evangéliomi; de hát az-e az eszök járása, a gondolkozásmódjuk, a mi a magyarnak? És hagyján, hogy az az irány, melyet ők követnek, egészen beválik ő nálok; de beválik-e a mi viszonyaink között? Nem látom mindenütt az „utánok“ készített beszédekben. Így p. o. Maclarennek. „A menedékhely“ című, Ézsaiás 32, 2 alapján közölt beszéde annyira misztikus, gondolatmenete, szerkezete annyira kacskaringós és bujkáló, érzelmvilága annyira sivár, hogy magyar lélekre és szívre egészséges hatást nem gyakorolhat. Egy másik beszéde, „Az építők által megvetett kő“, Máté 21: 42, 44. alapján, már címében is érthetetlen, szerkezetében összekuszált és mégis csonka, a szöveg kifejtésében pedig elhamarkodott és felületes. Egészséges hatást tehát ez sem gyakorolhat. Maclarentől valók még „A keresztyén hűség“, Lukács 16, 10. alapján és „Acháb és Ilyés“, I. Kir. 21, 20. alapján. Amaz általános keresztyéni jelleménél, emez általános emberi jellemfestésénél fogva már szellemben is, irányban is közelebb jár hozzánk, magyarokhoz és inkább gyakorolhatnak reánk egészséges hatást, mintsem az előbbiek. — Talmaget szintén 4 beszéd képviseli. „Balzsam a fájó szívekre“, Máté 14, 12. alapján; „Niniveh“, Jónás 3, 4. alapján; „A döntő lépés“, Csel. 16, 31. alapján; „A Krisztus lelke“, Róm. 8, 9. alapján. Niniveh kivételénél ezek is dogmatizálók s mellé mind a négyen szinte úsznak abban az émelygős érzelmösségben, a mi Talmagenak sajátja s a mi nálunk bátran mehet műkegyesség számba.

A másik az, hogy ez az iskola erősen befolyásolja Mindszentit. Tizennégy beszéde közül kilencben többnyire dogmatizál és e miatt annyira kihasználja a krisztológiát, hogy Nagypéntekre nincs is prédikációja. Pedig a pozitív szellemű és dogmatikus irányú igehirdetőnek éppen a Nagypéntek nyujthatna hálás alkalmat a legegészségesebb hatás gyakorlására. — Aztán ugyancsak ennek az iskolának a hatása a Talmage-féle édeskedés is, a melynek legszembeszökőbb példái: a beköszöntő beszéd, a „Csak a Krisztust“ s a „Krisztus és a gyermekek.“ Nem ez a szellem és nem ez az irány való a mi népünknek, hanem az, a mi több helyen ott lüktet a Mindszenti beszédeiben is. Így mindjárt a debreceniektől búcsuzó beszédben, „A legjobb hír“-ben, mely a mellett, hogy egészséges evangéliomi szellemű, hazafias és igazán gyakorlati is. Aztán „A természettel társalgás“, ez a nyári beszéd és „A megátkozott föld“, ez a szük aratáskorra való, a melyek éppen arról az oldalról feküsznek neki a kazai földmívelő nép lelkének és szívének, a hol „az élet-éke“ által hasogatott barázdákba legtöbb reménnyel hinthető az ige-mag. — Efféle még „A jó nevelés“ és „Az igazi szőlőtő“ is, annyiban, a mennyiben amott a beteges (talán beteg?) társadalom rövid rajza után (155. l.) ezzel az odavetettnek látszó mondattal: „Szomorú kilátás egy új évezred küszöbén“, sokkal jobban megüti a magyar ember lelkét, mint a hosszas ér-

zalgés vízenyős zuhatagával; emitt pedig (161. l.) a dogmatikai tartalmat, e „kemény eledelt“ is élvezhetővé tudja tenni a szőlőtőről vett hasonlat népszerű alkalmazása által. Ez a szellem és ez az irány válik be a mi népünknel s nem a Maclarené és a Talmageé.

Aztán még egy elvi kérdést érintek meg a Mindszenti könyvének egyik beszéde alapján. A beszéd a „Krisztus és a gyermekek“, melynél az alkalom így van feltüntetve: „Első kommunió alkalmával.“ A kérdés pedig ez: megengedhető e evangéliumi alapon, tehát a mi hitelveink szerint a gyermekek külön úrvacsorálása? Mert ez is gyakorlattá kezd már lenni nálunk több helyen és a Mindszenti „első kommunió alkalmával“ kifejezéséből úgy látom, hogy ő is követi ezt a gyakorlatot. Nem szándékozom tüzetesen fejtegetni itt a kérdést; de annyit meg nem állhatok, hogy az evangélium és éppen az evang. dogmatika nevében határozottan ne tiltakozzam ez ellen az ágaskodó gyakorlat ellen. Az úri szent vacsora szeretetvendégség is, Krisztussal való lelki közösülés, kommunió is; de akár úgy, de akár így nem a gyülekezet töredékeire, hanem az egész gyülekezetre tartozik az. A lényege éppen az együttes, a közös élvezésben áll; abban, hogy a ki csak hivatalos és megjelent, mind részesüljön benne, kivétel nélkül. Mutassatok nekem ref. dogmatikát, szimbolikát, liturgikát, mely megengedi, hogy a gyülekezetben a gyülekezet töredékének és ne az egésznek osztassék ki az úrvacsora! Kivétel csak a betegek háznál való kommuniója; de több protestáns egyházban még ez sincs megengedve. Mit akartok tehát ezzel az új sallanggal, ezzel a pápista gyakorlattal éppen ti, a kik a dogmatikát annyira lényegesnek tartjátok, hogy vagy kell, vagy nem, minduntalan azt prédikáljátok?! A Krisztusért és a protestáns hitrendszer becsületeért kérlek benneteket: hagyjatok fel vele! . . .

És most jerünk a formára! Én Mindszenti általában is gyengének tartom ebben, de leggyengébbnek a tervelésben, a szerkesztésben, ebben az elsőrangú szónoki munkában. Pedig mesterei éppen ebben mesterek igazán és ezt még se tanulja el tőlök; annyira nem, hogy beszédei között alig akad egy-egy súlyosabb nem kifogásolható szónoki alkotás. Ime, itt van mindjárt a legelső beszéd, „A legjobb hír“, melynek tárgya egészen helyesen van kivonva a Filipp. 1. 27-ből. A bevezetése is megállhat; de a végén nemcsak ki nem tüzi a tárgyat, hanem egészen elejti s helyette magát a szöveget mondja el s „ennek alapján *intí hallgatóit még egyszer és utoljára*: 1. Törhetetlen hűségre; 2. szerető egyetértésre és 3. bátor küzdelemre az ev. hiteért.“ Hát az egyházi szónok, ha szónok akar maradni, sohasem azért választ tárgyat, hogy címnek, vagy mottónak használja, hanem azért, hogy azt felhasználja, hogy abból fejtsse ki beszédének szerkezetét, gondolatmenetét, mert a beszéd tárgyában van az egész beszéd gondolatartalma s ha nem ezt teszi, hanem azt, a mit Mindszenti tesz itt: akkor azonnal lelép a szónoki magaslatról s marad egyszerű írásmagyarázó, exegeta. De hibás ennek a beszédnek a felosztása is, azért, mert írója osztási alapnak, fundamentum dividendi-nek a szöveget fogadván el, hozzáteszem, helyesen fogadván el, szigorúan azon kellett volna megmaradnia, tehát két részt, t. i. a 2-ikat és a 3-ikat vennie fel, mert a szöveg tartalmának és gondolatmenetének az a két rész nemcsak megfelel, hanem azt körülbelül ki is meríti, úgy, hogy az 1-ső rész, a „törhetetlen hűség“ csak szószaporítás, tehát felesleges. Szerintem a beszéd váza így lett

volna jó: Tárgy: A legjobb hír; Tárgykitűzés: A gyülekezetétől elvált igehirdetőre nézve az a legjobb hír, ha a gyülekezet felől azt hallja, hogy 1. rendíthetetlen egyetértésben áll (erősen állanak egy lélekben) és 2. hogy egy akarattal viaskodik az evangéliumi hit által . . .

A második beszédnél, mely beköszöntő, alig olvastam még egy-egy gyengébb, enemi beszédet, rosszabb tervelésűt és szerkezetűt talán egyet se. Tárgya: „A lelki pásztori hivatal és kötelesség;“ alapja: Jerém. 51, 10: „Jertek el és beszéljünk meg Sionban a mi Urunknak, Istenünknek dolgait.“ Eltekintve a tárgy értelmi nyulosságától (mert avagy nincs-e benne a hivatalban a kötelesség!?) semmiképpen se tudom felfedezni és még kevésbbé megérteni a tárgy és szöveg összefüggését. Itt vagy a tárgy mottó csupán, vagy a szöveg; ez első tekintetre világos; de azonnal meglátjuk, hogy mind a kettő mottó csak. Hangulatos, poétai és bizalomteljes bevezetés után így beszél: „Itt állok pályám kezdetén, a kötelesség, a felelősség és a gyengeség *tudatával szívemben* (?). De Te szólítasz, Uram! és én engedelmeskedem. Oh taníts meg engemet I. kötelességemre s aztán arra. II. hogy miként teljesíthetem azt!“ Nos, hát itt akaratlanul is helyesen fejezte ki magát az író. Gyengeségének szívbeli tudatával, azaz félelemmel csinálta meg ezt a tervelést, sőt az egész beszédet. Munkája valóban egy féltő, vergődő szívnek a szüleménye. Az még hagyján, hogy a tárgyat ki nem tüzi, de az már igazán fejvesztett állapot, hogy mind a tárgyat, mind a szöveget elejti, hogy emlékezetében csupán a kötelesség szó zsong, még is ezt, mint mentő deszkaszalát ragadja meg s kitűzi első résznek, másodiknak meg azt, hogy miként teljesítheti azt? Igazán, ha „hasból“ mondaná, még akkor se csinálhatná hebehurgyábban. Aztán az I. részt meg így kezdi: „Hadd beszéljek tehát először a lelkészi hivatalról.“ Most meg már a *lelkészi hivatalról*!! . . . S aztán ezt az egész részt azon a, megint szorultságból előrántott s bizonyításra egyáltalában nem szoruló tételen építi, azaz hogy fűjja fel, hogy a lelkipásztori hivatal szükségese és szükséges a szónok is. Ezeket a nagy gondolatokat három lapnyi terjedelemlre felfűván, kezdődik a második rész: „Jertek, beszéljünk meg Sionban a mi Urunknak, Istenünknek dolgait.“ Ebben a részben aztán az altételek ezek: Az Ő dolga a teremtés. Az Ő dolga a gondviselés. Ezt követi egy érzelgő és rikató ömlendezés; aztán jön az, hogy az Ő dolga a megváltás és itt a dogmatizáló prédikátorok kedvence léghajóján, a bűnön, átlebegvén az Eufrátes, a Jordán, a Tisza, a Duna, az Amazon, az Orinokó tájain, (20. l.) végzi a részt így: „Oh, Keresztyén Testvéreim! hirdetem és beszélem én nektek az Istennek minden dolgait; mindenható hatalmának, gondviselő szerelmének minden nyilvánulását. De lelکم ott függ mindenkor a váltás nagy munkáján (tehát az Isten dolgai számára csak nyelve van, a lelke a váltás munkájáé!) egyik kezemmel oda mutatok mindig arra a véres keresztre a Golgothának oldalán, a melyen kiszenvedett az Istennek fia, hogy lenne engesztelő áldozat a mi bűneinkért, (Róm. 3. 25.) hogy az ő kiomló vérében váltáságot, bűntől (való?) szabadulást találjunk! Ide vezettek újra, meg újra benneteket, ez alá a véres keresztre alá, hogy a megváltásnak édes tudománya (?) emeljen fel és vigasztaljon meg benneteket a bűnbánatnak, a lelki harcnak, a csüggedésnek nehéz óráiban. Nem végeztem egyebet tudni ti közöttetek, csak a Krisztust, azt pedig a ki megfeszítettet.“ Ennyi a második rész. A záradékot meg így kezdi: „Ime, Keresztyén Testvéreim! igyekeztem néhány vonással elibetek rajzolni *lelkipásztori hivatalom nagy kötelességeit és nagy fontosságát*.“ Aztán jön még egy lapnyi „gereblyélés“ és vége a beszédnek. A dolog summája pedig az, hogy ebben a beszédben az író se nem szónok, se nem írásmagyarázó, se nem tanító, hanem csódbé ju-

tott „beszélnök.“ Mert az ilyen zagyva beszéd nem a templomi szószekre, nem is iskolába, hanem valami nazarénus sokadalomba való . . . Erős ítélet, de úgy érzem, hogy nem eléggé szigorú még így sem. Mesterségnek is háládatlan, de meg kell valakinek kezdeni a magyar egyházi beszéd irodalom tisztességéért . . .

(Folyt. köv.)

Faludi Pál.

KÜLFÖLD.

A svájci ref. lelkészegyesület ez évi közgyűlése.

A svájci ref. lelkészek évi összejövetele mindig érdekes és tanulságos szokott lenni. Az volt az ideje is. — Az összejövetelt, mint mindig, úgy most is, a gyűlés előestéjén tartott istentisztelet előzte meg, a melyen Müller, langnauai lelkész prédikált a II. Kor. 6, 9. alapján, a lelkész munkakedvéről. Majd közös vacsorára jöttek össze, a hol lelkes felszólalások történtek, néhány lelkész négy szólamú énekarabokat adott elő, de közösen is énekeltek a zürichi új énekes könyvből.

Másnap a gyűlés énekléssel, imádsággal és elnöki megnyitóval kezdődött, ezután pedig egy előre kitűzött tétel tárgyalása következett. A tétel ez volt: Mi úton jut el az emberi nem Istenhez? Előadó *Bolliger*, bázeli tanár. Előadásának lényege a következő: A hagyomány nem nyújthat bizonyosságot Istenről. A teológiának tapasztalatai tudománynak kell lenni. Csak *egy* tapasztalati tény van, az, hogy a világot alkotó elemek egymással kölcsönös hatásban, összefüggésben állanak. A nyugateurópai népet, mint tudományos, tapasztalatai úton kell Istenhez vezetni. E végből az ösmeretből kell kiindulni. Ez az anyag, mely nem megholt valami, hanem élő, ha élet származik belőle s összességében éppezzert szellemi birodalom, tehát mint egységnek szellemnek kell lennie; az Atya, a ki által van minden, maga is élő isten, világot teremtő és világon uralkodó, ki megadja, a mi létezésünkre szükséges. Hogy Isten szeretet, azt önmagunkból indulva kell megmutatni és pedig a bennünk levő tökéletlen szervezetről. Ez pedig így formulázandó: Istenben vagyunk és mozgunk: szeretünk; következőleg Isten szeret bennünk, általunk tehát Isten szeretet. Azonban van *szenvedés* is; hogy magyarázható ez meg? Úgy, hogy a szenvedés eszköz, mely által Isten bennünket magasabbra, eszményi állapotra, az isten-országába vezérel. Már az állatvilág mutatja, hogy e föld a szelid állatoké, nem az erőszakosoké. Ezt mutatja az emberiség történelme is. A tűrő, szerető, megbocsátó emberek a legerősebb lények. Baj, szenvedés által vezet Isten magasabb célokra. Bizonyosság erre a társas életfejlődése és a betegségek. A szegénység is nevelő eszköz Isten kezében és azt testvéri szeretet által kell gyógyítani. Ezért a szocialisták rablók. — Hát a *halál*? Isten világában nincsen halál. Születésünk nem kezdet, halálunk nem vég. Hát a *vallás*? A vallás hit maradjon. Ha Istent a hit tárgyává akarjuk tenni, akkor előbb a tudás tárgyává kell tennünk, különben előáll a babona. De keresztyén tan-e mindez? Igen. Jézus nem egy elrejtett, hanem egy tapasztalati Istene csüggött szívével, lelkével. Az isteni tan ma a prófétáknál, a legszebb zsoltároknál és Jézusnál található fel. A hagyomány szerint Jézus a gonosz szellemekben is hitt, de a hol ez említették, azok a helyek csak a szélit érintik az ő tanának, eltekintve attól, a mi már az evangyelisták szám-

lájára jut, a kik Jézust „ócska zsidó-köponyegbe gombolták.“ Másként áll a dolog Pálnál; de hát azért növekedett tudós iskolában! — Végre, ha szeméretnek az előadónak, hogy az út, a melyen fejtegetéseivel haladt, nem keresztyéni, akkor arra figyelmeztet, hogy Istennek mindig volt élő kijelentése, volt már a biblia előtt és hogy az új-szövetség a pünköstről, mint megújuló isteni kijelentésről beszél. A közvetítő teológia eme tételénél szemben: Egyedül Krisztusban jelentette ki magát az Isten! — azt kiáltja e teológia hiveinek: Jézus meghazudtol benneteket! Hol mondotta Jézus! Rám nézzetek? Nem ezt, hanem ezt mondotta: „Nézzétek az ég madarait stb. De éppenezzért az előadó által felmutatott út a keresztyéni; az empirizmus-sal állunk a Jézus álláspontján.“

(Vége köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Faragó János**, a pápai ref. főgimnázium egyik derék tanára, édes anyjának, *Faragó Gergelynének*, emlékeztére a *kis-tokaji* (alsó-borsodi) ref. egyház javára: 200 frtos alapítványt tett.

— **Wlassics rendeletének kudarcáról** szólnak a „nem hivatalos“ politikai lapok a dec. 2-iki „hálaadó istentisztelet“ alkalmából. Úgy a fővárosban, mint a vidéken sok helyen megtörtént az, hogy a templomba menet alkalmával az ifjúság nagy része eltűnt s csak az alsóbb osztályok növendékeivel lehetett a tanároknak a templomokba menni . . . De feltűnő különösen az érettebb ifjúság viselkedésében megnyilatkozott miniszteri kudarc-vallás. Így pl. Pécsen is, Eperjesen is a joghallgató ifjúság a „Kossuth nóta“ elénekklésével adott kifejezést érzelmeinek, a melyek bizonyára nem egyek a miniszterével, a ki rendeletileg ünnepeltet. — Egyébként ehhez a rendeleti ünnepeltetéshez általános egyháztársadalmi és közelebbiről iskolai szempontból is lesz egy pár szavunk, mert elvégre is tisztába kell hoznunk azt a kérdést, hogy az állami iskolákba járó prot. növendékek misére küldése a rendeleti ünnep alkalmából, olyan elbírálás alá esik-e, mint a prot. katonák tábori misén való léte, és kivezérlése a r. kath. templomokba? Aztán az is eldöntendő a mai szabad vallás gyakorolhatási időszakban, hogy a prot. hivatalnokoknak kirendelése az ünnepélyes áldozati misére: összeegyeztethető-e a prot. egyházak iránt tunisztandó kormányzati magatartással! . . . Sőt egyúttal azt is el kell már végre valahára dönteni, hogy **meddig lesznek a r. kath. ünnepek a törvényhozás tagjainak s az összes állami tisztviselőknek is általános ünnepnapjai?** . . . A miniszterek urak olyan útra tévedtek, a melyre rálépve, a gondolkozni szerető prot. ember lelkében az itt jelzett kérdéseket idézik elő . . . Mindezeket pedig, mihelyt terüln engedni, szobahozzuk, előre is felhíván t. olvasóink becses figyelmét ez irányú felszólalásainkra, a melyeknek vajha meglennének kellő eredményei!!

— **Egy meghívó.** A „*Tanítók Lapja*“-nak ez évi 44-ik számában olvastuk a következőket: „Meghívás. Ő császári és apostoli Felsége trónra lépésének 50. évfordulója alkalmából f. évi december hó 2-án, azaz pénteken d. e. 8 órakor a nagy templomban hálaadó istentisztelet fog tartatni s ezen ünnepségre a nagyt. és tek. ev. ref. presbiteriumot meghívja . . . az elnökség“! . . . Hogy hol bocsátották ki ezt a meghívást? . . . Hol másutt mint ott, a hol az „igaz hitűség“ zászlója lobog, a mely alatt ez alkalommal csak az *előjárók* sorakoztak, hogy könyörögjenek a „misera plebs contribuens“ helyett! Ott, a hol a magyar szabadságharcznak egy nevezetes forduló pontja következett be, a melyért, úgy látszik, most az „engesztelési áldozat“ bemutatása vált szükségessé! . . . A Wlassics miniszter által gondolatban felvett meghasonlási folyamathoz *Debrecen* akarta az első lökést megadni? . . . Vagy tüntetés akart ez lenni? . . . Sem így, sem úgy nem adott követésre méltó példát s csak dicsérni tudjuk

hogya a „Debreceni Prot. Lap“ hallgatással mellőzte ezt a körülményt, noha nem tartjuk lehetetlennek, hogy a „politikai alkalmazkodás“ adta t. laptársunknak a hallgatási tanácsot! (—6.—)

Pályázat tanári állásra.

Az államilag segélyezett rimaszombati egyesült prot. főgimnáziumban egy tanszék elhalálozás folytán megüresedett. — Ez állással, ha rendes tanárral töltetik be, 1200 frt törzsfizetés, mely 1400 illetve 1600 frtra emelkedik, 250 frt lakás-pénz, 100—100 frt ötöd-éves pótlék van összekötve, míg a helyettes tanár fizetése 800 frt és 100 frt lakbér.

Ezen állásra pályázhatnak oly ev. ref. vallású tanárok és tanárjelöltek, kik a magyar-latin, vagy a latin-görög nyelv és irodalomból képesítve vannak, vagy ezekre készültek.

A tanszék, mely választás után töltetik be, 1899 január 6-án elfoglalandó s a megválasztott az országos nyugdíjintézetnek kötelezett tagja.

Felhívjuk ennél fogva azokat, kik ezen állást elnyerni óhajtják, hogy szabályszerűen kiállított és felszerelt kérvényeiket folyó év december hó 30-ik napjáig a főgimnázium igazgatóságához küldjék be.

Rimaszombat, 1898 nov. 30.

Bornemisza László,
ig. vál. elnök.

Bodor István,
igazgató.

Felelős szerkesztő:
DR. TUDÓS ISTVÁN.

AMERIKAI ZSEBÓRÁK.

Jótállással, hogy a nickel színét nem változtatja, szerkezete pontosabb és jobb, mint a legdrágábbaké.

Ara darabonként 3 forint.

Jótállás mellett, míg a készlet tart. — Hozzá ezüstös óralánc 60 kr.

ÖNBERETVÁLÓ KÉSZÜLÉK.

Fox, valódi solingeni gyártmány, sok kiállításon kitüntetve. Gyakorlás nem kell. Megvágás kizárva. Tiszta és kényelmes munka. Bőrbetegségtől megment. Tartós és pénztmegetakarító.

Darabja 3 forint.

A penge *** csillagos acélból és a többi részei alpacából vannak.

Egy külön penge hozzá 1 forint.

Megrendelhető:

POLLÁK SÁNDOR főbizományosnál
BUDAPEST, V. ker., Kálmán-utca 17.

Gyűjtőknek 5 darab után egy darab ingyen küldetik.

10—12

Huzás föltétlenül már jövő hó 4-én.

Sorsjegyeket ajánl:

Sárospataki Takarékpénztár Részvény-Társaság

Sárospatak.

6—8

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Húsz oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „A kik ott is aratnak, a hol nem vetettek.” *Justus.* — Ev. ref. középiskoláink működése az 1897/98-ik iskolai évben.”

Réz László. — „Szomorú statisztika és az ahhoz fűzött tanulságok.” *Péter Mihály.* — „Prédikációs könyvek.” *Faludi*

Pál — „A svájci ref. lelkészegyesület ez évi közgyűlése.” *k. s.* — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

A kik ott is aratnak, a hol nem vetettek.

Hazánk egyház-társadalmi életét az úgynevezett egyházpolitikai törvények a szó legszorosabb értelmében gyökeres változásnak vetették alá s a változás a tapasztalat minden ténye szerint korántsem abban az irányban, abban aszellemben történik, a melyet az immár 3 és $\frac{1}{4}$ év óta fennálló törvények készítői, támogatói vártak és reméltek, hanem teljesen ellenkező eredményt hozva létre, t. i. az *ultramontánizmus* mind jobban-jobban előtérbe tolakodását s a protestantizmus által képviselt *liberalizmusnak* háttérbe szorítását.

A polgári házasság-kötés, a polgári anyakönyvvezetés, a gyermekek vallásáról s a szabad-vallás-gyakorlatról szóló korszak-alkotó törvények, a melyek az egyházi életet érdeklik, az egyházi érdekeket érintik, a melyek által a felekezet-közi viszonyoknak rendezését, a suum cuique elvének érvényesülését, a protestánsok állam fenntartó munkásságának talán némi részben való jutalmazását gondolták eszközölhetni az állami élet vezetői, mindezek a törvények egyenként és összesen az *ultramontánizmusnak* a malmára *látszanak* hajtani a vizet, hiszen a magyar statisztikai hivatal igazgatójának kétségbevonhatatlan hitelességű adatok alapján készített, tudományos jellegű felolvasása, ott a tudományos akadémiánál ad oculos állítja azokat a *nyereségeket*, a melyeket a r. kath. egyház, a melyet nálunk is, a nagy Németországban is az *ultramontánizmus* jellemez, rövid három és egy negyedév alatt szerzett s azokat a *veszteségeket*, a melyeket a protestáns egyházak, ezek a par excellenc liberális jelleműek, szenvedtek!

Az egyházpolitikai törvényeknek, reánk, protestánsokra nézve ilyen elszomorító eredményei kétségbevonhatatlanul annak a közmondásnak az igazságát bizonyítják, a melyet címül írunk fel, a melyet a latin író kifejezése szerint így is alkalmazhatunk: „*sic vos non vobis!*”

Igen! Az *ultramontánizmus* arat, bőségesen arat ott is, a hol nem vetett, s a madarak nem maguknak raknak fészket, a méhek nem maguknak gyűtenek mézet!

Önként merül fel ilyen körülmények között ismét, meg ismét a kérdés: *honnan van az ultramontánizmusnak ez a példátlan nyeresége s a protestáns egyházaknak ez a fellünő vesztesége?*

Mi is, mások is, itt is, másutt is felvetettük ezt a kérdést s próbáltuk kutatni az okokat, a melyek az egyházpolitikai törvények ilyen hatását idézik elő. S bár, talán ismétlésekbe fogunk esni, mégis szükségesnek tartjuk elmondani mindazt, a mi e tekintetben a kellő felvilágosítást megadhatja, mert életkérdéssé kezd válni a hatás, a mely az egyházpolitikai törvények nyomán jelentkezik, mert a jövőnek képe kétségbevonhatatlanul olyan, hogy attól a legvéresebb reményeket táplálónak is borzadnia kell, hiszen nyilvánvaló, hogy ha így növekszik az *ultramontánizmus* nyereség-számlája s így növekszik a protestáns egyházak vesztesége, a kétszer-kettő törvénye szerint a protestáns egyházak csak huszonöt év múlva is olyan horribilis inferioritásba jutnak mennyiségileg, a melyet a szellemi fensőbbbség erejével, a melylyel most is dicsekszünk ugyan, de hatása, mintha a pusztába kiáltó szóé lenne, — bizony-bizony nem leszünk képesek pótolni.

A tények félreismerhetlenül a mellett szólnak, hogy az *ultramontánizmus* előtérbe tolakodik! Ez a XIX-ik század alkonyán általános jellegűnek látszó irányzat a nagy német birodalomban is garázdálkodni kezd, a hol a Bismark lába nyomain kanossai útja után a centrum-párt kerekedett felül s a protestantizmus elveinek eme klaszikus földjén arra a tervre is rá mertek vetemedni, hogy a szabadság orgyilkosait, a jezsuitákat vissza kell hozni, hogy az *ultramontánizmus* garázdálkodásai annál nagyobb mérvet ölthessenek. Ez az irányzat uralkodik Franciaországban, a hol a hadsereggel karöltve szennyezi be a gloire fényes csillagát s annyit már is elért, hogy a nemzeti közszellem aláhanyatlott. Az *ultramontánizmus* felfelbukkanását látjuk Angolországban, a hol az ír-országi bigottság s a r. kath. egyházhoz olyan közel álló állami egyház papjainak megtévelyedése már nem egy olyan jelenséget rögtönzött, a melynek *ultramontán* forrásból előállása egészen bizonyos. Szóval a *haladás századának* alkonyán, mintegy a század első felében uralomra jutott *liberalizmusnak*, visszahatásaképen, a reactio kezdi megnövekedett erővel szárnyait suhog-

Lapunk jelen számához $\frac{1}{4}$ iv melléklet van csatolva.

tatni s a veszedelem ránk nézve ebben az általános irányzatban az, hogy itt a föld kerektségének leggazdagabb r. kath. papjai vannak s így a reakció működéséhez olyan fontos anyagi eszköz, a legteljesebb mértékben használatba vehető.

Közelebből nálunk, Magyarországon, egyik leg-sajátosabb eszköze az ultramontánizmus hadi ereje növekedésének, hogy az államférfiak liberálizmusa, a 48-as idők nagy alakjait leszámítva, tulajdonképen nem volt más, mint *alkalmazkodási liberálizmus*, a melynek a jelentőségét maga a szó magyarázza meg leghívebben. S ez az alkalmazkodási liberálizmus termi aztán azokat a jelenségeket, a melyek az ultramontánizmus térfoglalásáról tanúskodnak. Azok a kivált-ságok, a melyek a magyar r. kath. egyház részére *még mindig megvannak*, a liberálizmusnak teljes diadalra jutását hátráltatják, sőt épen arra szolgálnak, hogy a liberálizmus alkotásait az ultramontánizmus szolgálatába állítsák.

Azzal tisztában voltunk, hogy mi az egyház-politikai törvényekkel nem nyerhetünk, — de hogy veszítsünk s olyan súlyos sérelmeket szenvedjünk, nem vártuk. S az ultramontánizmus jajgatott, káromolta az eget és földet s ma ott is arat, a hol egy

szemet sem vetett! Kihagytuk törölni az 1868. 53. t.-cikket, a gyermekek vallására vonatkozólag, mert úgy gondolkoztunk, hogy az új törvény alkalmazásában a „coge intrare“-elv érvényesítését nem fogják akarni a r. kath. egyház papjai. Engedékenységnünk, a mely a haza javára szolt, ime az ultramontánizmusnak használ s a hazát veszélyezteti, mert azzal tisztában kell lennie mindenkinek, hogy a Rómát szolgáló r. kath. egyház nem lehet hű fia a hazának!

S rámutassunk-e azokra a tényekre, a melyek napról-napra ismétlődnek, mint az alkalmazkodási liberálizmus tényei? ... A Percel-Wlassics-féle vallás-sérelmet magukban foglaló intézkedésekre? ... Nem tesszük, elégnék tartjuk ezúttal az itt rövidre szabott gondolatok felszínre vetését, a melyek a „Válság hatása“ című cikk írójának felfogásával vágnak össze. Nem ismételtetjük elégszer az ultramontánizmus mind jobban-jobban nyilatkozó jelenségeit, a melyek min-denike egy-egy ilyen szó hozzánk: *elnyeltek benneteket!*

Akarjátok-e ezt protestánsok? ... Ha nem, akkor vessétek kezeteiket a munkára s Isten nevében álljátok útját a hazát nem ismerő, a vallást megszejtő iránynak!

Justus.

ISKOLAI ÜGY.

Ev. ref. középiskoláink működése az 1897/98. iskolai évben.

(Folytatás és vége.)

h) Az érettségi vizsgálatok eredménye. Az érettségi vizsgálatokra vonatkozólag az alábbi táblázat nyújt áttekintést.

E táblázat bizonyosága szerint érettségi írásbeli vizsgára jelentkezett 687 tanuló, az írásbeli vizsgálat alapján szóbelire nem bocsátott 44 tanuló, vagyis a jelentkezetteknek 6·4% a. Ez nem valami ideális állapot; a miniszter jelentése szerint az írásbeli vizsgálat alapján csak 2·8% vagy az az előtt való évben 3·9% — utasított ismétlő vizsgálatra. Legrosszabb az állapot e tekintetben M.-Szigeten, hol 10 utasított az írásbeli

alján ismétlésre, ez pedig 17·2%; gyenge volt az állapot Budapesten is, Rimaszombaton is.

Szóbeli érettségi vizsgálatra állt 643 tanuló. Ezek közül jelesen éret 8·03%, jól éret 21·92%, egyszerűen éret 44·8%, tehát megfelelt 78·75%. Ezzel az eredményvel sem lehet megelégedni, mert — bár meghaladta a $\frac{3}{4}$ -et a megfelelték száma — de az érettségi vizsgára állt tanulókból már alig volna szabad egy pár %-nak elesnie. Es még kevésbé lehetünk eredményvel megelégedve, ha figyelembe vesszük, hogy a miniszter jelentése szerint a megfeleltéknek a % a 84·6.

Összehasonlítva egymással a saját iskoláinkat, legnagyobb eredményt mutatott fel S.-Szt-György és Szászváros, hol a szóbelire bocsátott tanulók mindnyájan (100%) megfelelték (az írásbeliről sem vettetett vissza egy sem). Leggyengébb eredményt M.-Sziget tüntet fel, hol a szóbelire bocsátott tanulóknak csak 52·1% a felett meg, pedig már 17·2% az írásbelin vettetett vissza. Ez annyira gyenge eredmény, hogy úgy a tanári karnak,

Az intézet neve	Jelesen éret		Jól éret		Egyszerűen éret		Pótvizsgára utasított		Osztály ismétl. utasított		Visszavetett		Érettségit tett tanuló száma	Írásbelire jelentkezett összesen
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%		
Budapest	2	6·2	4	12·4	20	62·00	4	18·6	—	—	—	—	32	40
Csurgó	1	5·2	6	31·2	8	41·6	6	20·8	—	—	—	—	19	19
Debreczen	3	4·68	16	25·00	28	43·75	5	7·81	10	15·62	2	3·12	64	64
H.-M.-Vásárhely	2	5·55	11	30·55	16	44·40	4	11·1	2	5·55	1	2·77	36	38
Kecskemét	3	18·75	4	25·00	5	31·25	3	18·75	—	—	1	6·25	16	19
Kis-Kun-Halas	3	6·81	8	17·00	24	51·00	12	25·54	—	—	—	—	47	47
Kisujszállás	4	13·7	8	10·3	17	58·6	5	17·2	—	—	—	—	29	30
Kolozsvár	2	6·06	7	21·21	19	57·8	5	15·15	—	—	—	—	33	37
Maros-Vásárhely	3	8·8	12	35·2	14	41·17	5	14·6	—	—	—	—	34	34
Mező-Túr	1	5·5	3	16·6	12	66·6	2	11·00	—	—	—	—	18	19
Miskolcz	—	—	4	16·00	15	60·00	5	20·00	1	4·00	—	—	25	28
Nagy-Enyed	4	20·00	5	25·00	8	40·00	3	15·00	—	—	—	—	20	20
Nagy-Kőrös	2	6·6	3	10·00	19	63·3	6	20·00	—	—	—	—	30	30
Pápa	1	4·00	9	36·00	12	48·00	2	8·00	1	4·00	—	—	25	26
Máramaros-Sziget	2	4·17	3	6·25	20	41·7	14	29·17	9	18·7	—	—	43	58
Rimaszombat	3	7·89	9	23·9	19	50·00	5	13·1	2	5·2	—	—	38	45
Sárospatak	3	7·14	6	14·28	20	47·6	11	26·1	—	—	—	—	40	42
Sepsi-Szent-György	4	16·6	8	33·2	12	49·8	—	—	—	—	—	—	24	24
Szathmár-Németi	5	23·8	5	23·8	9	42·9	2	9·5	—	—	—	—	21	21
Szászváros	3	25·00	6	50·00	3	25·00	—	—	—	—	—	—	12	12
Székely-Udvarhely	1	5·2	4	20·8	9	46·8	3	15·6	—	—	—	—	17	19
Zilah	—	—	5	33·33	6	40·00	4	26·66	—	—	—	—	15	15
	52	8·03	141	21·92	315	48·8	106	16·3	25	3·88	4	0·6	643	687

mint az egyházkerületnek gondoskodnia kell ezeknek javítása felett. S.-Szt-György és Szaszváros után következnek: Szatmár-Németi (90·5% felett meg), M.-Túr (88·7%), Pápa (88%), Kolozsvár (85·16%), M.-Vásárhely (85·1%), Nagy-Enyed (85%) (Ezek az országos átlagot is meg haladták), Kisújszállás (82·6%), Rimaszombat (81·7%), Budapest (80·6%), H.-M.-Vásárhely (80·5%), N.-Kőrös (79·90%), Csurgó (78%), Miskolcz (76%), K.-K.-Halas (74·8%), Debreczen (73·4%), Zilah (73·33%), Székely-Udvarhely (72·8%), Kecskemét (75%), Sárospatak (69·2%).

Általános tanulságként a fentebbiekből azt vonhatjuk le, hogy *érettségi vizsgáink eredménye nem kielégítő*. Sok minden lehet ennek oka. Nem kutatjuk, hogy mi, mert nem is lehet célunk ez: csak azon kívánsá-

gunknak adtunk kifejezést, hogy kutassák az illetékesek és igyekezzenek e gyenge állapotot javítani.

Az érettségit tett ifjak között papi pályára készült 70, jogira 186, orvosira 28, mérnökre 40, tanárra 42, alsóbb hivatalnokira 67, kereskedőre 3, bányászatra 6, erdészetre 7, katonaira 43, gyógyszerészre 1, gazdaságra 19, művészre 7, tengerészetre 2. A többi nem határozott.

i) *Az iskolai jótétemények.* Nagyon jellemzők, hogy az iskolák mennyire könnyítik meg *anyagilag* a tanítást. Mert ám a szegénység, avagy a gazdagság a legtöbb esetben befolyással van a szellemi előhaladásra is. Ev. ref. középiskoláinkról az alábbi táblázat ad felvilágosítást:

Az intézet neve	Hány tandíjmentes volt?	Az elengedett tandíj összege		Hány tanuló részesült más-nemű jótéteményben	Minő összeg e más-nemű jótétemény		Az összes jótétemény összege		Volt-e az intézettel kapcsolatos convictus?	Volt-e legatíói jótétemény?	J e g y z e t
		frt	kr		frt	kr	frt	kr			
Gyöng	2	14	—	11	145	94	159	94	volt	nem	Könyv jutalom
K.-Szt-Miklós	—	—	—	40	805	44	805	44	nem	"	" "
Békés	—	—	—	—	—	—	91	50	"	"	" "
H.-Böszörmény	—	—	—	51	—	—	355	30	"	"	" "
H.-Nánás	15	124	—	19	103	6	227	6	"	"	" "
Karczag	12	95	—	22	166	93	261	93	"	"	Helyb. ref. t.-díj. n. fiz.
Budapest	49	1192	—	21	1995	—	3187	—	"	"	Könyv jutalom
Csurgó	—	—	—	89	—	—	2687	24	volt	"	"
Debreczen	248	3355	—	318	6861	39	10216	39	"	volt	Lakás jótétét élvezett: 114, convictusait 68, iskolai könyvet kapott: 12.
H.-M.-Vásárhely	30	744	—	—	2249	31	2993	31	"	nem	Könyv jutalom
Kecskemét	33	465	—	107	3764	31	4229	31	"	volt	"
Kis-K.-Halas	42	422	—	—	1220	—	1642	—	"	nem	"
Kisújszállás	21	280	—	—	536	67	816	67	nem	"	"
Kolozsvár	—	—	—	434	—	—	4290	32	volt	"	Kedvezm. tandíj: 5 frt.
M.-Vásárhely	—	—	—	—	—	—	5746	2	"	volt	Könyv. j. Pályadíjak.
Mező-Túr	52	654	—	50	686	—	1240	—	"	nem	Az ifj. segély-egylet is segélyezett.
Miskolcz	23	512	—	36	511	50	1023	50	"	"	Könyv jutalom
Nagy-Enyed	—	—	—	—	—	—	15767	19	"	volt	Legatíói jótétemény összességile 1550 frt.
Nagy-Kőrös	17	120	—	77	1533	28	1733	28	"	nem	Ifj. segély-egylet
Pápa	137	2700	—	125	2999	51	5699	51	"	volt	Nagyobb mennyiségű tank. jót.
M.-Sziget	40	1325	—	20	1600	—	1935	—	"	nem	Könyv j. Pályadíjak.
Rimaszombat	—	—	—	57	—	—	1068	70	"	"	Könyv jót.
Sárospatak	42	716	—	46	1535	87	2301	81	"	volt	Tápiint. jótét. is szép összeget képvisel. Legatíói jótét. is szintén.
S.-Szt.-György	89	1292	28	192	4924	82	6217	10	"	"	Legat. s 851·70 frt.
Szatmár-Németi	33	608	—	91	690	43	1298	91	nem	nem	Könyv jutalom.
Szaszváros	—	—	—	126	—	—	5479	80	"	"	Könyv 100 frt.
Sz.-Udvarhely	82	1200	—	—	24·0	80	3680	80	volt	volt	Legatíó 200 frt.
Zilah	59	975	—	—	1919	9	2894	9	"	nem	"
Összesen	1035	16803	28	1932	36779	35	88149	12	volt: 19 nem: 9	volt: 8 nem: 20	"

E táblázat adatai rendkívül tanulságosak. Azt mondják meg nekünk, hogy ev. ref. középiskoláink különféle jótétemények címen mennyi segélyben részesítették a tanulókat. Ez az összeg nem csekély. Ez az összeg 88,149·12 frt, közel 89 ezer frt. Ennyit egy iskolafenntartó sem ad ki jótéteményként. Pedig ez összegben nincs minden iskola convictusi jótéteménye s nincs benne az 5 intézet legatíói jótéteménye; nincs benne továbbá a könyvekben kiosztott segélyek összege s nincs végre az ifj. segélyező egyesületek segélyezése. Ha ezeket mind hozzá adhatnók, a százezer frtot felülhaladná az ev. ref. középiskolák segélyezési összege. Ez az összeg csaknem megfelel az államtól államségély címen nyert összegnek! A mai drága világban is rászolgálnak tehát a mi iskoláink a *szegények iskolái* címre.

Legtöbbet fordított jótéteményekre a nagy-enyedi iskola. Fejedelmi az az iskola, de fejedelmi a jótékony-ság gyakorlása is. Hasonlóképpen Debreczen bőkezűsége is nagy a tanulókkal szemben. Általában az erdélyi iskolák nagyon megkönnyítik tanulóiknak anyagi helyzetét. Ugyisintén Sárospatak és Pápa igazi *alma materek*. Legszegényebb e tekintetben iskoláink közt Békés.

Dicsérettel kell megemlékezni itt iskoláink azon áldásos törekvéséről is, hogy a tápiintezeti intézményeket igyekeznek mindenütt megvalósítani, már e szóban levő évben 19 intézettel volt kapcsolatban tápiintézet.

Azt hiszem nem lesz érdektelen, ha összeállítom azt a táblázatot is, mely arra nézve ad áttekintést, hogy melyik intézetünkben milyen volt a tandíj, általában, hogy minő díjak fizetendőek. Ezt adja e táblázat:

Az intézet neve	A fizetendő évi tandíj összege												A tandíjon kívül fizetendő még		Van-e tápintézet?	Mennyi a tápintézeti díj évenként?			
	Helybeli						Vidéki												
	ev. ref.		róm. kath.		izr.		ev. ref.		róm. kath.		izr.								
	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr					
Gyöngy	14	—	14	—	14	—	14	—	14	—	14	—	3	—	1	65	—		
K.-Szt-Miklós	8	—	16	—	16	—	16	—	16	—	16	—	3	50	—	—	—		
Békés	8	20	8	20	13	40	25	40	25	40	25	40	—	—	—	—	—		
H.-Böszörmény	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Nánás	4	—	12	—	18	—	10	—	16	—	24	—	4	90	—	—	—		
Karczag	15	—	21	50	21	50	21	50	21	50	21	50	—	—	—	—	—		
Budapest	—	—	12	—	14	—	10	—	12	—	14	—	5	10	—	—	—		
Csurgó	24	—	36	—	50	—	36	—	36	—	50	—	8	25	—	—	—		
Debreczen	24	—	24	—	24	—	24	—	24	—	24	—	7	75	1	60	—		
H.-M.-Vásárhely	20	—	40	—	40	—	20	—	40	—	40	—	5	30	1	70	—		
Kecskemét	24	—	30	—	30	—	30	—	30	—	30	—	5	20	1	75	—		
K.-Kun-Halas	15	—	24	—	27	—	20	—	24	—	27	—	4	70	1	72	—		
Kisújszállás	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	70	—		
Kolozsvár	20	—	20	—	24	—	24	—	24	—	28	—	5	50	—	—	—		
Marosvásárhely	24	—	24	—	24	—	24	—	24	—	24	—	—	—	1	100	—		
Mező-Túr	I—IV. gimn. = 9 frt;	V—VIII. gimn. = 11 frt.												3	50	—	—	—	
Miskolc	10	—	10	—	10	—	24	—	24	—	24	—	4	35	1	80	50		
Nagy-Enyed	I—IV. gimn. = 22 frt;	V—VIII. gimn. = 32 frt.												5	—	—	—	—	
N.-Kőrös I—IV	16	—	16	—	16	—	16	—	16	—	16	—	—	—	1	80	—		
V—VIII	4	—	6	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Pápa	6	—	12	—	16	—	12	—	16	—	20	—	5	80	1	70	—		
M.-Sziget	30	—	30	—	30	—	30	—	30	—	30	—	7	15	1	70	—		
Rimaszombat	50	—	30	—	34	—	30	—	30	—	34	—	3	20	1	80	—		
Sárospatak	23	—	28	—	24	—	23	—	28	—	24	—	6	50	1	80	—		
S.-Szt-György	24	—	32	—	32	—	u g y a n a z						—	—	—	—	—		
Szatmár-Németi	23	—	31	—	31	—	u g y a n a z						—	—	1	60	—		
Szászváros	B e n t l a k ó : I—IV gimn. = 32'60 frt. V—VIII " = 36'60 "												K ü n t l a k ó : 25'60 frt. 27'60 "		—	—	—	—	—
Sz.-Udvarhely	30	20	36	20	36	20	30	20	36	20	36	20	4	60	—	—	—		
Zilah	18	—	18	—	18	—	u g y a n a z						5	—	1	90	—		
	18	—	18	—	18	—	" " " "						5	—	1	—	—		
	20	—	20	—	20	—	" " " "						5	8	1	—	—		

Az iskolai díjak nagysága nagyon különböző. Legnagyobb a tandíj Budapesten, legkisebb Maros-Vásárhelyen. A tandíjon kívül fizetendő összeg, a hol ki van tüntetve, nem engedtetik el senkinek. Ebben az összegben a tanári nyugdíj intézet javára fizetendő 3 frt, könyvtárdíj, egyházkerületi kezelési költség, értesítői díj stb. foglaltatik. A tápintézet díj legmagasabb Kolozsváron, legalacsonyabb Csurgón és Sárospatakon. Több helyen, mint pl. Szatmár-Németiben, Szászvároson, a nem prot. vallásúak, a rendes tandíjon kívül vallás-tandíjat is fizetnek.

Óhajtanám még az egyes intézetek vagyoni állapotát is kimutatni: de az értesítők ebben a tekintetben is nagyon hiányosak. Csak egy pár értesítő számol be erről. Pedig többször hangoztattam már, hogy nagyon kíváncsi vagyok középiskoláink vagyoni könyvét összeállítani, hadd látnók meg: mi az, a mi e címen vagyonunk.

A középiskolák önképző köri működéséről általában az ifjak önmunkásságáról mindenik értesítő nagy részletességgel számol be. E tekintetben azt a felfogást osztjuk, hogy tulságos nagy „szerepet” ne adjunk az ifjúságnak!

Ime középiskoláinkról igyekeztem oly képet összeállítani, a minőt az Értesítők alapján csak lehetett s a minőből megítélhető, hogy középiskoláink eredménye megfelelt-e annak a nagy áldozatnak, melybe középiskoláink kerültek. Itt ott van gyengeség — rámutattam — a mely javításra, erősítésre vár; de általánosságban fejlődés constáltható és versenyképesség az állam vezetése és rendelkezése alatti középiskolákkal.

Óhajtottam volna még egy némely irányban tanulmányozni középiskoláink állapotát; de részint az Értesítők hiányossága, részint e b. Lapok tere megakadályozott ebben. Így nem lett volna érdektelen és tanulság

nélkül való az iskolák anyagi helyzetét ismertetni, de mint említettem is, az Értesítők hiányosak e tekintetben; továbbá tanulságos lett volna keresni az érettségi vizsgán megfelelő eredményt tanúsítottak kevés %-ának az okát is, de Lapunk szűk tere ezt sem engedi meg. Sőt a tanterv és tanterem tekintetében is sok érdekes és tanulságos dolgot lehetett volna ismertetni, itt különösen a vallástanítást. De minthogy ma tanterv-revisió világott élünk, s minthogy a vallástanítás bennünket kell, hogy érdekeljen, fentartom magamnak, hogy e tanév folyamán erről a tárgyról külön fogom gondolataimat elmondani.

Most pedig ismertetésem azzal az óhajjal rekesztem be, hogy középiskoláink igyekezzenek vezérszerepre abban a nagy kulturális versenyben, mely ma édes magyar hazánkat jellemzi. Protestáns egyházunk iskolaügyi multja ezt teszi középiskoláinknak kötelességükké.

Réz László.

KÖZÉLETÜNK.

Szomorú statisztika és az ahhoz fűzött tanulságok.

A „Sárospataki Lapok”, néhányszor megemlékezett már azon veszteségekről, melyek a két protestáns felekezetet a róm. katolikusokkal kötött vegyes házasságok által érik. Azon indokból, hogy a házasságok által létrejött család képezi az egyházi élet alapjait; s a házasságok irányításától függ egyházunk jövő sorsa, — ez lévén azon pont, hol egyházunk halálra sebezhető: — a házassági statisztika eddig ismert adatai táblázatos kimutatásban közöljük. E kimutatás feltűnteti az

1896/97, és 1898-ról 9 hó eredményét. Az 1897-ik évről azonban nem állván rendelkezésünkre megfelelő eszköz, — táblázatos kimutatást nem adhatunk, — csak a végeredményt tüntetjük fel. . . . Rózsa között cipruslomb, mennyasszony ruhán fekete fátyol, víg muzsika szó mellett halotti kíséret, ily impressiók ébrednek egy protestáns ember lelkében, ki belemélyed e számok rengetegségébe. De hadd beszéljenek a tények.

Ev. ref. vallásának r. kathólikussal és más felekezetével kötött házassága 1896-ban.

<i>A felek vallása</i>	A házasságok száma	Hány esetben nem egyeztek meg	Hány esetben egyeztek meg	Ebből r. k. javára hány esetben	Ev. ref. javára hány esetben	Ev. ref. vesztesége v. nyeresége
R. k. vőlegény, ev. ref. menyasszony	2239	1858	381	279	102	177 vesz.
Ev. ref. vől. r. k. menyasszony	2169	1848	621	471	150	321 vesz.
Egyik fél ev. ref. a másik más vallású, de nem r. k.	2157	2011	146	66	80	14 nyer.
— —	—	—	—	—	—	Nyereség veszteség összegétől 484 v.

Ág. vall. r. kath. és más vallásúval 1896-ban kötött házassága.

<i>A felek vallása</i>	A házasságok száma	Hány esetben nem egyeztek meg	Hány esetben egyeztek meg	Ebből r. k. javára hány esetben	Ág. javára hány esetben	Ág. nyeresége vagy vesztesége
R. kath. vől. ág. menyasszony	1237	1050	277	209	68	148 vesz.
Ág. vőlegény r. k. menyasszony	1398	1005	393	309	84	225 vesz.
Egyik fél ágostai, másik más vallású, de nem r. k.	1193	1109	84	38	46	8 nyert.
— —	—	—	—	—	—	Nyereség veszteség összegétől u. vesztes. 358

Az 1897-ről részletes adatokat nem közölhetünk, csak annyit jegyzünk tehát meg, hogy az ev. ref. egyház vesztesége, a r. kath. szemben 480, más hitfelekezettől nyeresége 26, vesztesége e szerint 1897-ben 460. Az ágostai egyház vesztesége, a r. kath. hitfelekezetnél 255, más hitfelekezetnél vesztesége 18, összes vesztesége 274.

Ev. ref. vallásának r. kathólikussal és más felekezetével kötött házassága 1898. évben aug. végeig.

<i>A felek vallása</i>	A házasságok száma	Hány esetben nem egyeztek meg	Hány esetben egyeztek meg	Ebből a r. k. javára	Ev. ref. javára	Ev. ref. nyer. v. vesztesége
R. kath. vől. ev. ref. menyasszony	1616	1265	361	248	113	135 vesz.
Ev. ref. vől. r. k. menyasszony	1671	1235	514	391	145	246 vesz.
Egyik fél ev. ref. a másik, nem róm. kath. de más val.	1355	235	140	46	94	48 nyer.
— —	—	—	—	—	—	Nyer. veszteség összegétől 333.

Ágostainak róm. kathólikussal és más vallásúval kötött házassága 1898. évben szept. végeig.

<i>A felek vallása</i>	A házasságok száma	Hány esetben nem egyeztek meg	Hány esetben egyeztek meg	Ebből r. kath. javára	Ág. javára	Ág. nyeresége v. vesztesége
R. kath. vől. ág. menyasszony	918	676	215	158	59	99 vesz.
Ág. vől. r. kath. menyasszony	1003	645	356	271	87	184 vesz.
Egyik fél ág. a másik nem r. k., de más vallású	842	758	84	54	30	24 vesz.
— —	—	—	—	—	—	259 vesz.

Ezekből tehát a következő tanulságokat vonhatjuk le. Az ev. ref. egyház vesztesége 1895-ban 484, 1897-ben 460, 1898 szept. végeig 333. összes vesztesége 1896 jan.-tól 1898 szept. végeig 1277. Az ágostai egyházé 1896-ban 358, 1897-ben 274, 1898-ban szept. végeig 259, tehát vesztesége 1896 jan.-tól 1898 augusztus végeig 891. Az ágostai egyház csekélyebb veszteségét az okozza, mert mint látható, a házasságkötések száma is kevesebb volt. A mi e vegyes házasságokban, az ev. ref. és ágostai felekezetnek, a többi felekezetekkel szemben való számarányát illeti, mindkét egyház legtöbbet veszített a kathólikussal szemben, de még itt is mindkettő abban az esetben, midőn ev. ref. vagy ág. vőlegény r. kath. menyasszonnyal lépett házasságra, mit a klérusnak a r. kath. nőkre gyakorolt nagy befolyásából kell kimagyarázni s csak sajnálatos, hogy, mint a számok mutatják, a mi helyzetünk még ott is hátrányos, hol ev. ref. vagy ág. menyasszony áll szemben r. kath. vőlegénnyel, mert akkor is mindig, bár kisebb arányban az előbbinél, — veszteségben vagyunk. Mindkét prot. felekezet számadása tehát, a kath. szemben, föltétlenül és nem csökkenő arányban, — veszteséggel záródik. A

mi az ev. ref. felekezetnek, a nem. katolikussal, de más felekezettel szemben mutatkozó mérlegét illeti: az ev. ref. egyház e tekintetben végeredményében mindig nyereséggel zárja számláját. A részletes számítás kimutatná, hogy legtöbbet hódít az ágostaitól, a gör. keletitől, az izráelitától s legtöbbet veszít a görög kath. felekezettel szemben.

Az ágostai itt is végeredményében, majdnem mindig veszteséget tüntet fel. Az ágostai tehát minden felekezettel szemben veszít. A r. katolicizmus a nem protestáns, hanem más vallástól is, végeredményében mindig nyer, s elhódított 1896-ban 166-ot, 1897-ben 150-et, 1898-ban szept. végéig 92-öt.

... A két protestáns egyház 1896. január 1-től 1898. szeptember végéig csupán házasságkötések révén 2168 családot veszített, nem számítva ide az elkeresztelések, kitérésék és felekezetnélkülivé léétel folytán származott veszteséget, mely ezt jóval felülmúlja.

... Az egyházunk sorsát szíven viselő embernek okvetlenül fel kell tennie e kérdést, — e számok olvasására, — mi lesz egyházunkból, ha ez szakadatlanul így folyik ezután is? A történet lapjain marad-e fen egyházunk, a hol feljegyeztetik róla: „nem ártott ennek a felekezetnek börtön, gálya, 4 száz év szenvedése, de igenis elseperte a XIX. század végén szentesített vegyes házassági törvény, egy törvényes erővel felruházott szabad reversalis, a felekezet nélküliséget megengedő intézkedés, aztán egy rajongó felekezet a nazarénizmus fel-támadása és bizonyos kórányag magában az egyház testében.“

... Óvja Isten ettől szegény hazánkat!

De épen azért órállók, minden rendűek, papok, világiak, egyházi és országos kormányon ülők, nagy felelősség van a ti vállaitokon a két protestáns felekezettel szemben. S ne higyjétek, hogy a jövő kor pragmatikus története a maga bűvös lámpájával be nem világít az események mélyére, az okok kutfejére! Jaj annak, a kire a történet szelleme, egy a protestáns felekezet pusztulásáért lesújtó ítéletet fog mondani! Jaj nekünk papságnak, ha azt mondja: megizetlenült a só, nem volt mivel sózni! Bomlott, pusztult, veszett az egyház a pásztorok aluszékonysága miatt! Támadt a fekély, terjedt, s elborította az egész testet, mert nem volt egy éles szem, mely meglátta volna, hogy a pásztori buzgalom hanyagságán kívül ezer és ezer más okból is támadt a pusztulás, a hallatlan adózási rendszer, a páratlan választási viszonyok, egyházi közigazgatás furcsaságai és még igen sok okból s nem akadt egy merész, biztos kéz, mely a fekélyt kivágta volna! Jaj nektek akkor, a kik Szilágyi szerint mindig tanácskoztok, reformokra gondoltok, de mélyreható dolgot sohasem végeztek.

De a történet szelleme a mai törvényhozás bölcsességét is mérlegeli majd!

Ezerszer jaj azoknak, kik versenyre bocsátották, a gyenge, terhök alatt roskadó felekezetet a klérussal, a nélkül, hogy az óriási nemzeti javakat kezökből kiszedték volna, a fényelgő, pénzzel dolgozó, lélek halászó klérusnak martalékvá tették a többi felekezeteiket!! Ezt hirdettük a reversalisról szóló törvény fogantatásakor, ezt mondjuk most is, s a mai versenyt mindaddig igazságtalannak tartjuk, míg az nem egyenlő feltételek mellett történik!! E kommentárt fűzzük jelenleg a fenti statisztikához!

Jövőben pedig, legalább minden 2 óról egyszerre adunk tabellás kimutatást, s ezekben a Prot. Egyház és Iskola Lap derék szokása szerint nemcsak a házasságkötésekre, hanem a hitfelekezetek egyéb viszonyaira is

kiterjeszkedünk s keresni fogjuk a számok között rejlő okokat! Hátha némi kis sikert érünk el. Adja Isten, hogy úgy legyen!!

Péter Mihály.

KÖNYVISMERTETÉS.

Prédikációs könyvek.

— Kecskeméti Ferencz, Dr. Kecskeméthy István, Mindszenti Imre, Lic. Rác Kálmán. —

(Folytatás.)

A beköszöntő prédikátor észrevevén, hogy ezzel a beszédével csödbe jutott, elhatározta, hogy visszaszerzi, a mit elvesztett és úgy látszik, hogy mindjárt a következő vasárnapon előállt az I. Kór. 2. 2. alapján készített beszédével, a mely csak közönséges ugyan, de a tárgya mégis ez: „Csak a Krisztust.“ Világosan mutatja ezt a bevezetés, melyben a többek között ezek olvashatók: „Pál apostol ezen szavaiból megismerhetjük a lelkipásztori hivatal igaz feladatát és jelentőségét. És ez nagyon fontos dolog, mert az emberek e tekintetben is nagyon sokféleképpen vélekedhetnek és tévedhetnek. Pedig itt tévedni, a kiindulásnál. végzetes tévedés, melynek kárát vallja az egyház, kárát maga a lelkipásztor is, mert igen könnyen azon keserű tudatra ébredhet: hasztalan futottam, hiába munkálkodtam, haszontalan szolgál voltam! Az emberiség tanítói, a világosság hordozói, az emberbaráti szeretet, az eszményiség apostolai, az erkölcsiség őrei, — ezek jobbra azok a szépen hangzó nevek, a melyeket leggyakrabban használnak napjainkban a lelkipásztori hivatal kötelességeinek jellemzésére. Nem tagadom, hogy mind nagyon szépek és igazak ezek az elnevezések... de nekünk magasabb hivatásunknak, felségesebb kötelességünknek is kell lenni... És ez a magasabb hivatás: 1. A Krisztus prédikálása és 2. A Krisztusban megjelent üdvösség hirdetése és felajánlása. Ezekről a magasztos kötelességekről akarok én ezúttal Pál apostol felvett szavai alapján elmélkedni.“ No jó. De ha ez a lelkipásztori hivatal feladata, jelentősége és kötelessége és nem az, a mi az Eh. Törvények 111. §-ában elő van sorolva; ha a lelkipásztor ma sem több még, mint csupán prédikátor: akkor, kérdem, miért nevezi magát Mindszenti lelkipásztornak és nem prédikátornak? Miért teszi beköszöntő beszéde tárgyává a lelkipásztori hivatalt és kötelességet és különösen miért nem irt beköszöntő prédikációt az I. Kór. 2. 2. alapján, ezzel a tárggyal: A prédikatori hivatal és kötelesség? Miért? ... Nem tudom, hogy jól sejtek e, de felteszem Mindszentiről, hogy ő is torkig van már némely beköszöntő prédikációkkal, a melyek igazán csinos „kiszólások“, toasztoknak, a lelkési hivatalról zengett himnuszoknak is megjárják, — de Isten ígéjének, predikációnak egyáltalában nem. Ha ez a nézet vezette, jó nézet vezette; de miért irt hát épp beköszöntőre olyan silány prédikációt, hogy azt aztán ezzel a harmadikkal kényszerült kireparálni?! Mért nem mondotta ezt a beköszöntéskor? Mert igaz, hogy a tervelése ennek is rossz, de tartalmában is, hangulatban is egy léghajó járásnyira áll felette a másinak. Tárgya ez lenne: Csak a Krisztust, a mi nem új ugyan, de a bevezetés végén még se ezt tüzi ki, hanem a „magasabb hivatást“ és nem amazit, hanem emezt osztja részekre, az igaz, hogy csak látszólag, mert a felosztási 1. és 2., lényegileg egyet jelent, a tárgyalásban azonban már a szö-

veg betűihez tér vissza s az I. részben, ebből a tételből indulván ki, hogy „Krisztust kell prédikálnunk“, kifejti, hogy azért, mert személyisége is, tudománya is páratlan, a II. részben pedig abból indul ki, hogy „A megfeszített Krisztust kell prédikálnunk.“ Olyan kúszaság és megint, hogy nem kazai magyarnak, hanem a Maclaren hallgatóinak való. Pedig kár érte, mert abban a szellemben és abban az irányban, a melyben ő prédikál, nemcsak hogy jól, helyesen, hanem lelkesen és szépen beszél.

De nem részletezek már tovább, hanem beszámolok a még hátra levő beszédekkel. „Szár az lábba a tenger közepén“ a 2. Móz. 14, 29, 15, 1—2. alapján ó évi. Tárnya egy misztikus talány; műfajilag meghatározhatatlan; tartalmában és hangulatban az alkalmhoz illő. — „Az Isten és felebaráti szeretet“, — I. Ján. 4, 7—13. — közönséges. Tárnya rosszul szövegezett s szövegével együtt túlbő, e miatt tárgyalása is igen általános és szürke. De formailag, mint analitiko-szintetikai predikáció, eddig ez a legkifogástalanabb. — „A király fiának lakodalma“, — Máté 22, 2—14. — farsangi. A bevezetés reportereskedő és bizarr elemeit leszámítva, mint homilia, megjárja, gyakorlatiasabb is az eddigieknél. — „A föltámadás“, — Luk. 24, 34. — husvéti. A Krisztus testi föltámadásának apologiája. Az Úr feltámadása olyan behizonyított történelmi tény, mint akár csak a Mátyás király uralkodása, vagy a Kossuth Lajos halála (102. l.). Okosan tette az író, hogy ügyetlen felosztásaitól megkímélte ezt a beszédet, mely így inkább szónoki mű, mint amúgy lett volna. — „A mennybemenetel“, — Csel. 7, 55—56. — áldozócsütörtöki. Tárnya nem a szövegből vett, nem is ezt tűzi ki, hanem az István vértanú látomását. Különbözik mindenképpen „galimathiasz“. „Látta (István Krisztust) az Istennek jobbján; látta nem ülni, hanem állani, mint a ki érdeklődik (?) szegény, szenvedő szolgálja iránt és a ki várja őt, hogy helyet mutasson (tessék leülni?) ama boldog hajlékban.“ (117. l.). — „A Szent Lélek jelképei“, — Csel. 2, 1—3. — pünkössti. A tárgy szövegszerű, csak nem kazaias. Ez jó írásmagyarázat s benne az első részbeli bevezetés igazán szép és jó. — „A természetell társalgás“ — Ezék. 3, 22—23. — nyári. Értékről már megemlékeztem, valamint „A megátkozott földről“ is, mely I. Móz. 3. 17. alapján szűk aratáskori. Mind a kettő magyaroknak való, jó homilia. — „A jó nevelés“, Péld. 22, 6. — iskolai év kezdetén. Felosztása hibás, különben eléggé jó. — „Az igazi szólót“, Ján. 15, 5. — újbóri úrvacsora osztáskor, a reformáció emlékűnnepén. A kettős alkalom egybeolvasztása és méltatása nem sikerült; mint úrvacsoraosztási homilia, felhasználható. — Végül a 22. beszéden kívül van még a kötetben nyolc írásmagyarázat is, a Máté V., 3—10. alapján, ezzel a gyűjtő címmel: „Krisztus urunk a boldogságról.“ Csak annyit mondok róluk, hogy az író nem múlta felül velők Lácai Szabó Józsefet, se tartalmában, se formában. Irodalmilag tehát nyereségnek nem mondhatók, de a vasárnap délutáni szükség idején felhasználhatók.

Most csak néhány szót még a tárgyi és alaki kidolgozásról! Amannak körében nem annyira értelmező, mint inkább részletező és leíró s inkább meghatásra, mintsem meggyőzésre igyekező. A szónoki beszélésnek több titkát elleste már és alkalmazta is az író az u. n. szónoki figurákban, mint p. o. a XIV-ik beszédben: „Álljatok félrebb! Hadd jöjjenek hozzá a bűnösök; hadd vegye le szívükről a bűn súlyos terhét. Álljatok félrebb! Hadd jöjjenek hozzá a betegek; hadd gyó-

gyítsa meg őket mindenható akaratával. Álljatok félrebb! stb.“ Dikciója azonban még így se eléggé emelkedett, nem eléggé méltóságos és irányja sem forrott ki eléggé. A laposságnak, határozatlanságnak, a homálynak, sőt, úgy látom, a magyartalanságnak is akadnak benne példái. Van még izléshiány, bizarrság és bombaszt is. P. o. Maclaren egyik beszédében a „megdühödött bika“, a „jól lakott vadállat“ (78. l.) vagy az írónál is a „torkunkat fojtogatják“. (8. l.) „... a csapások, mint megannyi vadviharok csaptak alá a sorsnak hófedte csúcsairól ... i“ (32. l.) És milyen bizarr ez; „az utolsó ítélet napján, ezen a fényes nászűnnepén, az összeomló, lángra gyúlt világok fénye szolgálatja a kivilágítást“. (69. l.)

Szóval Mindszenti J. e kötet irodalmi nyereségnek nem mondható; de az életben, igazítások és javítások mellett, felhasználható. De épenezért, szívesen kérjük az író, hogy beszédeinek szerkesztésénél, különösen a tervelésnél hivebben és szigorúbban alkalmazza a homilétika kipróbált szabályait; hogy talentumait önállóbb, magyarabb irányban értékesítse s hogy beszédei közreadásánál tartsa meg a Horatiusi elvet: „Nonum prematur in annum!“

(Vége köv.)

Faludi Pál.

KÜLFÖLD.

A svájci ref. lelkesegyesület ez évi közgyűlése.

(Folytatás és vége.)

Társelőadóként *Schulthess-Rechberg*, zürichi tanár szerepelt, ki a kérdésre egészen új oldalról vetett világosságot, az előadót hol kiegyesztve, hol megigazítva. Az Istenhez vezető útnak, — úgymond, — megvan a maga története. A korszakok hangulata mindig befolyással van arra. Az evangéliom oly viszonyok közé jutott, melyek a lényegét megmástitották. Ő tehát ezekről szól előbb és azután tér át néhány vezérgondolatra. Első tévút az, ha az evangéliomból intézetet csinálnak, mint a katolicizmusban történt. Ezt a reformáció a személyi felfogással cserélte fel. — Második a valószínűbbi intellektualizmus, mivel az a tudást túlbecsüli. Ez történt a hégeli filozófiában. Nekünk az élethez hitre van szükségünk; a gondolkodás nem az életbe vezet, hanem kivezet belőle. Az előadó (Bolliger) nem menekülhet meg az intellektualizmus vádjától. Mit ér az ő egységi rendszere?! Mindenki tudja, hogy nemünk iránya nem metafizikai, hanem reális. A kigondolt Isten szemben áll az élő Istennel. Az intellektualizmus meghamisítja ez Istenhez vezető utat. Hangsúlyozni kell azzal szemben azt, hogy Isten akarat. — Harmadik tévút az evangéliom és a szépiészeti érzelmösszelegyítése, mint ez a romantikában és Schliermachernél történt. A szépiészeti vallásosság rövidsége az evangéliomnak. — Az út Istenhez az életben vezet át. A való életben kell bizonyosnak lenni az embernek Istenről. Erre a bizonyosságra összeütközés útján jutunk el; összeütközünk a világgal, az emberekkel, önmagunkkal. Isten a világgal való összeütközésünkön belől jelenik meg nekünk. Az emberi nem nem osztozhatik az előadó optimisztikus világnézetében. A siker nem a tisztaké, az erkölcsileg jóké itt, hanem azoké, a kik engedményeket tudnak tenni. Azzal, hogy az egész mindenség Isten kijelentése, az állítandó szembe, hogy a világ Istennek titka, a melynek lényeg-

gége senki se hatolhatott be. Csak Krisztus pillantott be a belső emberbe. Mióta ő elköltözött, a kérdés ez: „Mi vagyok én?” A világ feletti akarat személyiségekben ösmerteti magát és pedig olyanokban, a melyek magasabban, közelebb állnak Istenhez, mint a saját én. Azok tettek bennünket bizonyosokká arról, hogy Isten velünk van. A személyiségek, az istenemberek a mi útunk Istenhez. Így minden Jézusra vezet. A hol személyes élet van, ott így vagy úgy, de kitör önmagunkkal való összeütközésünk; felébred a bűnnek, az Istentől való különbözőségnek érzelve. Hogy bocsánatban részesülünk, azt nem nyomozzuk, azt hinnünk kell és pedig más személyiségeknek hiszünk. Emberek nem bocsáthatják meg a mi bűneinket. Ebből kifolyólag áll elő Krisztus személyiségének páratlan jelentősége. Ő a mi megváltónk. A keresztyén vallás személyes biztosítékot követel a bűnbocsánatról. Kérdésünkben tehát benn kell foglaltatnia a személyiség és a kegyelem szabályának. (Kanon). Istenhez vezető útnak a Jézus Krisztus személyét kell tartanunk. Róla ma is áll, hogy „Én vagyok az út, élet és igazság. Senki sem mehet az Atyához, hanem csak én általam.”

A most következő eszmecsereben részt vett elsőben is *Balmer*. Kijelenti, hogy az előadó (Bolliger) apologetikája még nem Istenhez vezető út. Hogy Isten működése napnál világosabban áll előttünk, az nem igaz. Isten elrejtett Isten, a ki csakugyan megösmerteti magát, de szellemében. Hogy Isten elrejtett és nyilvánvaló, az tulajdonképpen nem ellenmondás. — Majd *Künzler* hangsúlyozza, hogy nemünkben az Istenben vetett hit alapjáig meg van rendülve. Két mozzanat működött e végre közre. Első az, hogy nemünk levonta a következtetést Kopernikus világnézetéből; a második, hogy az Istenhez vezető út megnehezítették az előretörő humanitas által, a fokozott humanitási érzelmek által, melyben a socializmus gyökerezik. Az előadó és társa szépen egészítették ki egymást. Ha az előbbi megmutatta, hogy az universum nem zárja ki Istent, s hogy a rossznak célja van a világban, az utóbbi meg Krisztust léptette előtérbe és benne mutatta fel az Istenhez vezető utat. — *Barth*, berni tanár előadja, hogy a 2-ik és 3-ik század apologetái sokat elmondtak abból, a mit az előadó. Ágoston az Istenhez vezető utat az íráson át találta meg. Ezt az utat az előadó igen rövidre fogva és inkább azt kutatta: van-e Isten? Fő hibája abban áll, hogy túlságosan bizik a filozófiában; nem fogta eléggé mélyen se a bűnt, se a halált és ezért Krisztust sem. *Hirzel* úgy hiszi, hogy többféle út vezet Istenhez, örülünk, hogy ismét egy új út nyílt meg előttünk. — Szólt még az előadó és a társelőadó is s aztán az eszmecsere véget ért. — Ezen az első napon volt még bankett és utána kirándulás egy hajdani kolostorhoz. A séta kirándulásban 200 nál többen vettek részt.

Második nap éneklés és imádkozás végeztével egyesületi ügyeket tárgyaltak előbb, azután pedig *Probst*, tartott szellemes, itt-ott humoros előadást „azokról a célokról, a melyek felé a svájci ev. egyháznak alkotmány és gyülekezeti élet tekintetében törekednie kell.” A dolog, ugyanis, úgy áll, hogy egységes svájci ref. egyház nincsen, nincs közösen formulázott hitvallás, nincs egységes hatósági vezetés, hanem van egy sor kantonális egyház, vagy a mi nyelvünkön szólva, vannak egyházmegyéik, a melyek egymástól függetlenek s közöttük az egység részint eszményi, részint intézménybeli egység és közös mindnyájukkal, a mint *Probst* élcesen mondja, — ellenségeik: a materializmus, Róma a szektáskodó törekvések, a rendezetlenség és a lel-

kész-egyesület, mint egy fajtája a leikész zsinatnak. A mozgalom ily viszonyok közt arra irányul, hogy a kantonális egyházakat szorosabb kötelékbe fűzzék egymással s *Probst* e végre a nép- vagy tömeg egyházat (Massenkirche) ajánlja, természetesen autonomikus alapon, teljes függetlenségben az államtól, a gyülekezetekben az egyetemes papságot kell keresztülvinni. E végből a következő resolúciót terjesztette a gyűlés elé: 1. Cél a kantonális ref. egyházak önállósága a fennálló szövetségi polgári alkotmány alapján és védelme alatt. 2. A kantonális egyházak szorosabb összeköttetése. 3. De megmaradás a nemzeti nép egyház talaján, úgy, a mint az a reformációkor megalakult. — Ennél a tételnél is volt társelőadó, a ki az előadóval ellentétes szempontokból beszélt. Majd élénk eszmecsere következett, melynek eredménye a *Probst* resolúciójának elfogadása lett. A gyűlést énekkel zárták be s bankett után eloszlottak. A jövő évi gyűlést Genfben fogják megtartani.

k. s.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Előfizetési felhívás

a „Sárospataki Lapok“

XVIII-ik évfolyamára.

A hazai protestáns egyházi és iskolai viszonyok még mindig nincsenek olyan jellegűek, — s úgy látszik, hogy nem is lesznek egyhamar! — hogy a „Sárospataki Lapok“ abbanhagyhathatná pályafutását, örökségül hagyva működése után a zavartalan s biztos fejlődést úgy az egyházi, mint az iskolai élet terén, már legalább abban az értelemben, hogy küzdelemre nem leend szükség.

Hazai protestáns egyházunknak sokszoros érdekét képezi az, hogy legyenek őrtállói a nyilvánosság előtt a modern felfogás szerint is; szükség van arra, hogy legyenek lapjai, a melyek, ha szűkre szorított körben is, de mégis tájékoztatást nyújtsanak, felvilágosítást adjanak, buzdítsanak, lelkesítsenek, a tapasztalt hibákra rámutassanak, az orvosszerekről gondoskodjanak, szóval, hogy mintegy mindennapi szellemi eledelt szolgáltatassanak úgy a tulajdonképeni egyházi, mint az iskolai élet köréből. Szükséges ez annyiival is inkább, mert az ultramontánizmus teljesen azon a nyomon van immár, a melyen eddig csak a protestantizmus haladt, t. i. ellenfeleink most minden erejüket arra fordítják, hogy olvasmányokkal s főleg lapokkal lássák el híveiket, a minek elég bizonyossága az, hogy a róm. kath. hírlapírók egyesületét is megalkották a fővárosban.

A „Sárospataki Lapok“ eddigi pályafutása, — önérzettel, de nem hiú dicsekvéssel mondhatjuk, — arról tesz bizonyosságot, hogy híven kitartott a protestáns egyház igazai mellett s nem állítunk merészet, ha azt mondjuk, hogy volt alkalom, a mikor a tiszta s hamisítatlan prot. elvek érdekében folytatott küzdelemben ezé volt a vezér-szerep.

Ennek a tisztes múltús őrtállói kötelességét a jelenben is híven teljesítő lapnak a XVIII-ik évfolyamára hirdetünk előfizetést az 1899-ik év tartamára ugyanazon feltételek mellett, a melyek eddig fennállottak, t. i.

Egész évre előfizetési díj 5 frt — kr.

Félévre „ „ 2 „ 50 „

Egy negyedévre „ „ 1 „ 25 „

Az előfizetési díjak legcélszerűbben postautalványon küldhetők be: Pásztor Sámuel főiskolai tanár, mint Irodalmi Köri pénztárnok nevére.

Sárospatak, 1898 dec. 15

A „Sárospataki Lapok“

Szerkesztősége és Kiadóhivatala.

— A Sárospataki Irodalmi Kör életében legközelebb a következő fontosabb események történtek: Intézkedett a kezelő-bizottság a népiskolai Olvasókönyv II. és III. füzetének vagyis a 3—4. és 5—6. osztályok használatára szánt résznek újabb kiadásáról. Sajtó alá került a Dezső Lajos által készített „Számítási Feladatok“ című új népiskolai tankönyv. A Zsoldos Benő által a gymn. növendékek részére készített latin irodalom-történeti kivonatot a Kör a saját kiadású tankönyvei közé vette. — Az október elsején lejárt pályázati határidőre egy földrajzi, két magyarországtörténeti pályamű érkezett, a világtörténetre azonban a jelentkezők közül egyik se pályázott. A pályaművek kiadattak bírálatra, a világtörténelem megkésztetésére pedig új pályázatot hirdetett a Kör, jelentkezésre 1899 január 1. pályamű beadásra 1899 szept. 1. határidővel. Ugyancsak pályázatot kellett hirdetni az Összehasonlító Vallástan és a Magy. Prot. Egyház története című gimnáziumi tankönyvekre, mivel a megírásra felkért Kovácsy Sándor betegeskedésére való tekintetből a megbízástól visszalépett. Jelentkezésre ennél is az előbb említett határidők állapítottak meg. — A folyó hó 10-én tartott közgyűlésen Maklár Papp Miklós másodelnök, beszámolt a legközelebbi öszi egyházkerületi közgyűlésen illetőleg, tanügyi bizottsági ülésen történetéről. Elszomorító különösen az volt a jelentésében, hogy még most is vannak oly egyházak, a melyek iskoláiban idegen tankönyveket használnak vagy olyan szerzők neveit írják be, a kik olyan tankönyvet nem szerkesztettek; az esperes urak az egyházkerületi utasítás ellenére ezen visszaélések megszüntetésére alig tesznek valamit, a tankönyv összeírására szolgáló íveket legtöbb helyen végig se nézik. — Eldöntés alá került aztán a „Sárospataki Lapok“ jövő évi sorsa. Az ez évi szerkesztőnek, Dr. Tüdös Istvánnak, miután lemondó levele felolvastatott, a lap szerkesztése körül kifejtett odaadó buzgó tevékenységeért elismerését és köszönetét nyilvánította a közgyűlés, sőt a pénztárnoknak a Kör anyagi helyzetét felvilágosító jelentése után bizalmával a jövő évi szerkesztésre nézve ismét őt kereste meg. Örömmel jelentjük, hogy Dr. Tüdös István a szerkesztést a jövő 1899-ik évre is szíves volt elvállalni. Dr. Finkey Ferencz bejelentvén, hogy a Magyar büntető eljárás kézikönyve című művének kiadása az általa tervezett módon lehetlenné vált s így a főtiszteletű egyházkerület által segítségül megszavazott 300 frtot sem veszi igénybe, közgyűlés a nevezett munka kiadásától elállott. Ugyanebből az alkalmából Dr. Zsindely István arra kérte a Kört, hogy miután a megszavazott 300 frt igénybevétele elmarad, e segélyt „Magyar Alkotmány az Anjouk és Zsigmond alatt“ című műve kiadásának lehetővé tétele végéig, az ő számára kérelmezze az egyházkerületi közgyűléstől. Körünk egy tehetséges fiatal erővel gazdagodott: Domby László sárospataki főgimnáziumi tanárral, kit örömmel és teljes bizalommal vett a Kör tagjai sorába. Cs. J.

— Az Irodalmi Kör pályázat útján akarja a következő tankönyveket készíttetni. 1. „Összehasonlító Vallástan“ a gymn. VIII. o. számára; 2. „A magyar prot. egyház története“, a gymn. VII. o. számára. 3. „Kézi könyv az Egye-

temes Történelemből“ népiskolák számára. A kik pályázní óhajtanak, szándékukat jelentsék be a Kör másodelnökénél 1899 jan. 1-ig. Ha pályázó nem jelentkezik, megbízás útján fogja a Kör e tankönyveket készíttetni. A pályázní akarók az elnökségtől bővebb értesülést szerezhetnek vagy a pályázati feltételek részletes kihirdetéséből a jelentkezés után.

Sárospatak, 1898. dec. 15.

Az elnökség.

— A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület e hó 29—30-ik napjain Kisújszálláson fogja megtartani XV-ik közgyűlését, a melynek fontosabb tárgyai a következők: az egyesület állapotáról szóló jelentések, az alapszabályok módosítása, felolvasások Sinka Sándortól: (A konventi tanterv revíziója), Molnár Józseftől: (A hagyományok jelentősége a protestáns iskolákban) és Dobay Lászlótól: (A szülőkről a szülőknél), — tisztújítás s az esetleges indítványok.

— Büntetés dec. 2-ikéért. A politikai lapokból olvasuk, hogy a soproni ág. hitv. ev. főgimnázium tanári kara 4—5 tanulózt kizárt az intézetből, többet pedig megfosztott az iskolai jótétemények élvezésétől azért, hogy a „háladó isteni tisztelet“-en nem vettek részt! Nem fűzünk ehhez az eljáráshoz kommentárt, megelégszünk annak egyszerű felemlítésével. (—6.—)

— Elszomorító statisztikát mutatott be Jekelfalussy József kir. központi statisztikai igazgató, e hó 5-ikén a Magy. Tud. Akadémiában ily címen tartott felolvasásában: „Az egyházpolitikai törvények hatása.“ A gyermekek vallására vonatkozólag 1895 okt. 1-től a múlt év végéig a megegyezések a következő eredményt tüntetik fel: a róm. kath. egyház részére: 2323 megegyezés történt, ellenben a ref. egyház: 1098 esetben vesztette el a leendő gyermekeket, a luth. egyház pedig: 782 esetben. Az áttéréseknél a róm. kath. egyház 1565 egyént nyert, a ref. egyház 444-et, a luth. pedig 733-at vesztett el!... A jövő képe ugyan mit mutat?... Az ellenreformációnak teljes mértékben érvényesülését!

— Tanári székfoglalási ünnepély volt e hó 3-ikán a debreceni főgimnáziumban. A Dr. Varga Bálint helyére megválasztott Kecskeméthy Lajos foglalta el állását Lessingről írott értekezésével. A szép iskolai ünnepélyen nagy közönség volt jelen.

— Léway Lajos sárkeresztúri ref. lelkész „Újabb egyházi beszédek“ című műve e napokban elhagyta a sajtót. Ajánljuk az érdeklődők támogatásába.

— A magyar népnevelés történelmének fontos s jelentőségteljes mozzanatát képezi az 1968 évi XXXVIII. t.-c, a melylyel oktatás és közművelődési ügyünknek újkori történelme kezdődött el. E törvény szentesítésének 30-ik évfordulója e hó 5-én volt s hogy ez idő alatt mennyit fejlődött hazánk, legyen elég csak három adatra mutatni rá, t. i. az iskolák, tanítók s az írni-olvasni tudók számára szaporodására. Míg 30 évvel ezelőtt csak 12 ezer népiskolánk volt, ma több van 17 ezernél; míg tanítóink száma ezelőtt 30 évvel csak 14 ezret tett, ma több, mint 27 ezer tanító foglalatokodik hivatalban, az írni-olvasni tudók száma pedig 25%-ról 42%-ra emelkedett... Hát még ha a közoktatásügyünk nem lett volna hamu-pipóke?!

(—n.—)

— A „Religio“ bölcsesége. A régi közmondás, hogy az öregnek alábbszáll a bölcsesége, hétről-hétre beteljesedik az öreg, 57 évfolyammal dicsekvő „Religión“, a mely az eretnekeket most már egyenesen pogányoknak tartja, elfeledvén, hogy az „egyedül idévezítő egyház“ az, a mely a maga képeivel, szobraival s azok tiszteletével, reliquiáival s az azokra vonatkozó csodát eszközölő hatás tulajdonításá hittel, az imádásra módt szentekkel stb.-vel tulajdonképpen nem más, mint a valódi pogányság tárháza!... Hát a visszaélésekről, szent csalásokról, ámtásokról stb.-ről szóljunk-e?... Lente tantum, lente! reverendissima „Religio!“

— Hollandiában ez idő szerint 305 ref. lelkészi állás van üresedésben. 10 évvel ezelőtt 355 egyház volt lelkész nélkül. Az üresen álló helyeken a szomszéd lelkészek szokták végezni a szolgálatokat, nem ritkán pedig az u.

n. evangyelisták. — Franciaországban 33 lelkészi állás volt üresedésben ez év okt. 30-ikán.

— A ref. közalapi végrehajtó-bizottság dec. hó 15-én Dókus Ernő elnökelete alatt gyűlést tartott Budapesten, hogy a lelkészi fizetéseket a kongrua törvény rendelkezése alapján megállapítsa. Azonban a munkához hozzá sem foghattak, mert a kimutatások legnagyobb része olyan hiányosan van kiállítva és felszerelve, hogy a tanácskozásnak még csak alapul sem szolgálhattak, éppen azért abban állapodott meg a bizottság, hogy újabb átdolgozás és felszerelés végett visszaadtnak a kimutatások az illető püspököknek.

— A pápa diplomáciai udvartartásáról beszélnek mostanában Németország protestáns köreiből abból az alkalomból, hogy II. Vilmos császár a jeruzsálemi római katolikusoknak ajándékozta az u. n. Mária halálzási helyét. A császár, mint mindig, úgy ez ajándékozási ténye alkalmából írt levelében is a pápát „ő szentségé-“nek, „szent atyá-“nak címezte, alkalmazkodván, mint udvarias ember, a közönséges gyakorlati szokáshoz. Ezzel szemben a pápa most is, mint egyébkor is, magára a pluralis maiestaticus-t alkalmazta a köszönő levélben, a császárt pedig egyszerűen csak „te“-nek szólította, a mint erről a levél világosan tanuskodik, a mely így hangzik: „Örömmel vettük leveledet, a melyben arról tudósítasz, hogy nekünk ajándékozod az isten anyjának halálzási helyét, a melyet te most kaptál ajándékul s a német katolikusoknak engedsz át. Császárságod a legmegfelelőbb módon hozzánk intézte e tekintetben az ajándékozási iratot s mi sietünk ezért neked hálás köszönetünket kifejezni.“ Durva diplomáciai udvartartásnak tartják a pápa eljárását, a ki elbizakodottságával sérteni sem fél a prot. uralkodót!...

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

AMERIKAI ZSEBÓRÁK.

Jótállással, hogy a nickel színét nem változtatja, szerkezete pontosabb és jobb, mint a legdrágábbaké.

Ara darabonként 3 forint.

Jótállás mellett, míg a készlet tart. — Hozzá ezüstös óralánc 60 kr.

ÖNBERETVÁLÓ KÉSZÜLÉK.

Fox, valódi solingeni gyártmány, sok kiállításon kitüntetve. Gyakorlás nem kell. Megvágás kizárva. Tiszta és kényelmes munka. Bőrbetegségtől megment. Tartós és pénzt megtakarító.

Darabja 3 forint.

A penge *** csillagos acélból és a többi részei alpacából vannak.

Egy külön penge hozzá 1 forint.

Megrendelhető:

POLLÁK SÁNDOR főbizománysnál

BUDAPEST, V. ker., Kálmán-utca 17.

Gyűjtőknek 5 darab után egy darab ingyen küldetik.

11—12

**MINDEN SORSJEGY UTÁN FIZETÉS NÉLKÜL
MIND A 6 HUZÁSON JÁTSHAT**

ÚJ SÁROSPATAKI SORSJÁTÉKA

FŐNYEREMÉNY 100.000 KORONA ÉRT.

5 NYEREMÉNY 20.000 KORONA ÉRT.

**AVALLALAT KESZPENZBEN VISSZAVASÁROLJA
AZ ÖSSZES NYEREMÉNYEKET KIVÁNTATRA 20% LEVONÁSSAL**

EGY SORSJEGY ÁRA: 1 KORONA

Huzás föltétlenül már jövő hó 4-én.

Sorsjegyeket ajánl:

Sárospataki Takarékpénztár Reszvény-Társaság

Sárospatak.

7—8

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Karácsonyi öröm.” Papp József. — „A közönséges törték tanítása a népiskolákban.” Dicső Endre. — „Prédikációs könyvek.” Faludi Pál. — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Karácsonyi öröm.

Felvirradt ránk ismét Isten atyai szeretetéből a keresztyén világ kedves és lélekemelő ünnepe. Megújul ismét az angyali karok dicsőítő éneke a földi emberek ajkain és oly áhitattal tör ég felé, mint tán soha máskor. Kunyhók és paloták ablakain át kihallik a megszentelt öröm dicsőítmusa: *dicsőség a magas mennyeekben Istennek; a földön békeség és az emberekhez jóakarát!*

Bizonyára méltán a legkedvesebb örömnépe a keresztyén világnak a karácsony. Hiszen ha a képzelet szárnyaira kelve, a századok oly hosszú során visszatekintünk és emlékezetünk varázserejével meg elevenítjük az eseményeket, melyek e nap történetéhez fűződnek, lehetetlen be nem látnunk, hogy a szép és vonzó képek egész sorozata vonul el lelki szemünk előtt; lehetetlen nem éreznünk Istennek az erkölcsi világrend igazgatásában nyilvánuló akaratát. És hitünk világánál az idő ama teljességébe visszapillantva egy kisded gyermeken akad meg tekintetünk; egy gyermek ragadja meg leginkább figyelmünket, a ki rengő bölcső helyett jászolba van fektetve, a kit, mint a világ idvezítőjét, ott óv az anyai szeretet melege. Örömmel láthatjuk e körülményben is egyik kiábrázoló példáját annak, hogy az isteni gondviselés nem személynéző, előtte mindnyájan egyenlők vagyunk, az erkölcsi élet célja mindannyiunk előtt egy és ugyanaz. Biztató tanúbizonyság a jászolban szenderegő kisded Jézus a mellett, hogy a világboldogító eszmék harcosai egy társadalmi osztály kiváltságait sem képezendik.

Ha visszagondolunk gyermekkorunkra és felújulnak lelkünkben amaz emlékezetes események, melyek ránk nézve e napot oly kedvessé tették: akkor úgy érezzük, mintha lelkileg ma is gyermek volnánk és örömünk ma is az ártatlan gyermeki szív öröme volna. Halljuk ma is az angyali kar dicsőítő énekét; fülünkbe cseng az égiek magasztos harmóniája. Mint a megfélemlített pásztoroknak, nekünk is szól a mennyei hang: *ne féljete, nagy örömet hirdetek nektek: ma született a Megtartó.* Látjuk a betlehemi fényes csillagot, mely a tisztességet tevő bölcséket kalauzolta. Heródes zordon alakjától pedig futni szeretnénk; a betlehemi

vérfürdő és a Rámaig elhallatszójaj, ha megzavarja is némileg örömlünk, a gyermek Jézusnak a gyilkos kezektől való megmenekülése helyreállítja keblünk nyugalmat.

Oh ti gyermekéveinkben lelkünkhez tapadt kedves és vonzó képek! Maradjatok velünk; növeljétek nagygyá, tegyétek igazzá a mi karácsonyi örömlünk!

A mi gyermeki észszel és angyali örömmel töltötte be keblünk, abból ma már nagy dolgokat, világra szóló eseményeket tudunk kiolvasni. A betlehemi kisdedet élete és tudománya erkölcsi világunk eszményképévé avatta. A betlehemi csillag sugara bevilágítja késő századokba; fényénél látjuk, hogy ha nincs is aranyunk, tömjénünk és mirrhánk, miket hódolatunk jeléül adhatnánk, csak szívünk legyen tiszta és lelkünk alázatos, az ő előtte a legkedvesebb ajándék. Az ártatlanok véreben gázoló Heródes pedig jelképe a hatalmára féltékeny zsarnokságnak, mely önző földi érdekből nem riad vissza a legégbekiáltóbb bűn elkövetésétől sem. Arny a fényben; sötétség szelleme, mely megkezdte harcát a támadó világosság ellen. De, hogy az isteni ügy részére esik a diadal, arra is van nekünk bizonyosságunk a Jézus megszabadulásában. Ezeknek elgondolása ma is, legalább is oly örömmel töltheti be szívünket, a minő volt gyermeki szívünk ártatlan öröme.

De hát csak az első karácsonyi események hozzátják-e hullámszásba szívünk érzéseit? Csak akkor lehet-e valóban igaz a mi karácsonyi örömlünk, ha a multak képei elevenednek meg lelkünkben? Oh nem! A karácsony ünnepéhez ma is oly vonzó és kedves képek fűződnek, melyek kell, hogy örömet támaszsanak minden jóra és szépre fogékony kebelben. A béke követe jöttének emlékére ma is felzeng a gloria in excelsis. Ifjak és öregek, kunyhók és paloták lakóinak szíve repes az örömrészéstől s a föld ma közelébb látszik Jenni az éghez.

Ártatlan gyermekcsereg állja körül a Krisztus születésére emlékeztető karácsonyfát. Mohó vágygyal ragadja kézbe a mosolygó angyal hozta adományokat. Képmutatás nélküli szívvel tesz fogadást, hogy jó lesz ezután is s méltó a kis Jézuska szeretetére. A megelémedett az isteni szeretet nagyságában leli örömet s áldja a gondviselést, hogy az ígért beteljesedésének e nagy emlékünnepe még egyszer meg-

Lapunk jelen számához a „Tartalom” van mellékelve.

érhette. Ő a ma születettben lelki betegségünk orvosát látja és mint Isten előtt közbenjárónkat magasztatja.

Azután hány éhező talál megelégedést ezen a napon? Hány mezítelent ruház fel az emberi könyörületesség? Hány özvegynek, árvának és elhagyatottnak inséges sorsát enyhíti meg a jézusi szeretet által áthatott szívek áldozatkészsége? Hány bánatköny lesz e napon örömkönnnyé? Mindeme szép és nemes tettekben a Jézus által e földön meghonosított szeretet vallásának munkáit látjuk ma megnyilatkozni, mintegy bizonyosságául annak, hogy az elhintett mag termékeny talajba esett s terem gyümölcsöket. A szívek ma inkább Jézuséi, mint talán bármikor. Édes örömrzés tölti ma be jöltevők és segélyre szorultak szívét egyaránt. Emez áldja azt, ki az emberbaráti szeretetet, mely könyeket töröl, inségeket enyhít, szóval, tettel megvalósítja; amaz pedig megtalálja tette legdicsebb jutalmát keblének szent nyugalmasában.

Ily szép és lélekemelő események fűződnek e nap megünnepléséhez ma is. Ezek és az ezekhez hasonlóknak teszünk nagygyű és emlékeztetéssel előttünk a szeretet nagy királya születésének emlékünnepe és töltik be szívünket mennyei örömmel. Ezek által lelkesülten mondjuk ma is a népek millióival egyetemben: *dicőség a magas mennyekben Istennek; a földön békeség és az emberekhez jóakarát!*

Papp József.

ISKOLAI ÜGY.

A közönséges törték tanítása a népiskolákban.

Nagy Sándor úr tételét az állami tanterv revíziója vetette fel újabban.

A kultusz miniszter úr figyelembe kívánja venni a gyakorlati tanítással foglalkozók véleményét s ez okból a Néptanítók Lapja hívta fel a tanítókat nyilatkozatra a közönséges törték tanítása ügyében. Pro et contra sok vélemény hangzott el azóta s a nagy többség véleménye a közönséges törték ellen nyilvánult.

Nem képzeltem, hogy a Sárospataki Lapok-ba ily későn, mint csévelt szalma kerül bele N. S. pályadíjat nyertes tétele. Megtörtént.

Máig haboztam a válaszszal, mert nézetemet ez ügyben tantervünk keletkezésekor e b. Lapok hasábjain elmondtam.

Nehogy nézetem megváltozását higgye; nehogy egyedül célra vezetőnek tartsa N. S. a közönséges törtékéről írott értekezését — a Kötse István úr véleményét magamévá téve — szabadjon nekem is röviden nyilatkoznom!

A Sárospataki Lapok 748. oldalán N. S. szerint „a közönséges törték megértése azért könnyebb, mert a közönséges törték ismertetése már megelőzte” ... A ki így gyakorolta csak — az állíthat így; a ki tizedes törtéket ismertetett előbb — az másképp beszélhet. A tizedes törték fogalma azért könnyebb, mert *alapja szemléltetőbb, kérdések által rávezethetőbb*, míg a közönséges törték fogalmára bárminő szemléltetés, kérdés után sem jön rá a gyermek magától, ha én nem mondom meg. „Olyan tantervet még nem látott N. S., melyből kimaradt volna a közönséges törték tanítása.” Én sem láttam, de ez is a mi hibánk. Azonban erősen

remélem, hogy látni fogunk, illetőleg látni fog az újabb nemzedék.

Eddig nem láthattuk a N. S. által említett tantervet, mert 1874-től máig szép idő telt el, de iskoláink nagy részében még mindig nagyon is hiányos a tizedes törték alapja: a tizedes mértékek ismerete. Ezért nem ment át népünk nyelvbe a tizedes rendszer. De nem vált vérévé a közönséges törték sem, pedig N. S. szerint már az éden-kertben jelezték, használták a közönséges törték. Nem is fog az vérévé válni soha, mert — tréfásan szólva — az első közönséges törték ($\frac{1}{2}$ alma) használatáért alaposan megbűnhődtek s ma sem felelték el.

„Vajjon lehetne-e közönséges törték ismertetése nélkül törték (talán tizedes törték) tanítani észszerűleg?” Erre megfelel a tantervünk, mely a IV-ik osztályban tárgyalja a tizedes, az V—VI-ik osztályban a közönséges törték. Avagy tantervünk sem észszerű??

„Mily mértékben szükséges a közönséges törték tanítása népiskoláinkban?” ezen kérdésre nem talállok határozott feleletet N. S. cikkében. Beszél falusi, városi stb. iskolákról, egyszerű számviszonyokról, a közönséges törték minden fajairól, közönséges törtéknek tizedessé változtatásáról. Egy helyt állítja, hogy a közönséges törték sem teljes mértékben, sem részben nem lehet tanítani. Más helyt azt írja, hogy a falusi iskolában részben, városban teljesen taníttassék a közönséges törték. Határozottan mond annyit, hogy a közönséges törték 4 alapműveletének tanítása kérdést sem szenvedhet.

Engedje meg N. S. kartársam, hogy a mit elhallgatott — határozottan kifejezzem én, határozottan ki mondjam azt is, hogy a közönséges törték tanítása semmiféle népiskolában nem szükséges, mert a közönséges törték tizedessé változtatva számtanításunk alapos és maradandó leendő.

Tekintsünk a multba, nézzünk szét az életben. Előbb tanítottak egész számokkal fejben, később táblán is. Az életbe nőtt iskolások jól, néha meglepően számoltak — különösen fejben.

Majd jött a közönséges törték tanítása. A tanítási idő nem változott, csak az anyag nőtt; az egész számokkal számolás nem lett tökéletes; a közönséges törték számítás pedig csak addig sikerült, míg a tanító is ott volt: az életben elpárolgott.

1874-től jött a tizedes rendszer a tizedes törtékkel. Az idő változatlanul maradt, de az anyag nagyra nőtt. Az idő és anyag aránytalansága eredményezte úgy a fej, mint táblai szám fogyatékoságát, tökéletlenségét. Legyünk őszinték, szóljunk igazat, hisz az élet úgyis meghazudtolna. A legjobb növendékek is az életben — ha a körülmény úgy kívánja, nagy ritkán — nem tudnak számolni közönséges törtékkel; valamint a tizedes törtékkel sem; legtöbbet egész számokkal és fejben. A ki kételkednék mondásban, tegyen próbát, mint én és nézzem szét a nép életében.

Ezekből következik Diesterveg elve: „az életnek taníts” és pedig maradandóan. Ez elvet pedig csak úgy valósíthatjuk meg, ha a számtanítás idejét és anyagát lehetőleg arányba hozzuk az által, hogy a *közönséges törték minden fajával megismertetjük és kidolgoztatjuk tizedes törték alapján*. Így számtanításunk, a tizedespontról mozgatásától eltekintve, mindig egész számokkal történik. Ezen szám-tanítás vérévé válik a gyermeknek, mert elég ideje marad a begyakorlásra.

Nem szeretem a nagyizolást, elvem az egyszerűség és helyesnek bizonyult gyakorlat. Ha meggyőződésemm ellenkezik a tantervvel: eltérek attól. Így teszek a számtanításnál is.

Tanítom én a közönséges törtet fejben az első osztálytól kezdve, anélkül, hogy törtről beszélnek. A táblai számot egész számokkal, a négy alpművelet szerint a III-ik osztályban kezdem, azt gyakorlom a IV-ik osztályban is próbákkal, egymással vegyítve.

Az V—VI-ik osztályban jönnek a törtek. Közönséges- és tizedes törtek fogalmát együttadom. Azután a közönséges törtek iratása, fajai, átváltoztatásai. Még egyszer ismételve a tizedes tört fogalmát, következik iratása, közönséges törtté — majd ennek tizedessé változtatása. Ha az átváltoztatásokon túl vagyok, jön a tizedes tört összeadása előbb tizedes törtekkel, azután mindkét törttel vegyesen. Így járok el a többi műveleteknél is és mondhatom, hogy ezen eljárásom által számtanításom megkönnyítve és teljes eredménnyel jár.

Elmondám véleményemet a közönséges tört tanításáról kartársaim és az eredmény érdekében. Erősen bízom abban is, hogy a közönséges tört tanítása végkép kiszorúl népiskoláinkból s helyét joggal foglalja el a tizedes tört.

Az elme köszörlésére pedig a közönséges törtön kívül a többi szám és tantárgynál is elég kvarcot találunk, csak türelmünk legyen.

Dicső Endre.

KÖNYVISMERTETÉS.

Prédikációs könyvek.

— Kecskeméti Ferencz, Dr. Kecskeméthy István, Mindszenti Imre, Lic. Rácz Kálmán. —

IV.

Egyházi beszédek, közönséges és ünnepi alkalmakra. Irta: Lic. Rácz Kálmán, balsai ev. ref. lelkipásztor és egyházmegyei aljegyző. I. k. Nyiregyháza, 1898. 8° 1—199. Kapható a szerzőnél (u. p. Szabolcs). Ára 3 korona 30 fillér.

(Folytatás és vége.)

Rácz Kálmán kötete a kiforró-félen levő prédikáció-írókat mutatja. Könyve egészben véve olyan, mint a szőlő leve, mikor már nem must, de még nem bor. Van benne egy pár, még egészen *iskolai* prédikáció, a mit sablon szerint csinál meg a fiatal ember, formás is, jó is, de — iskolai . . . Van benne egy pár, a mi már *tanulmány*, a mi meg azt teszi, hogy nekifekszik az ember egy-két méltán nagyírú prédikációs könyvnek, át — meg attanúlja, a legtöbbet el is prédikálja és a mit e közben maga termel, a maga eszével igyekszik ugyan megírni, de a gyámság mégis eltitkolhatatlan. Az ily beszéd szintén formás, szintén tartalmas, csak hogy — utánzat. Van aztán egynehány pongyolább és boglyosabb beszéd is, a minőt meg akkor irogatunk, a mikor már jóllaktunk a könyvbéli bölcseséggel és megtanított rá az élet, hogy nem lehet mindig a „miként” a fő, hanem a „mit”-nek is meg kell adni a magáét. A mi ilyenkor születik, nincsen ugyan „négy-szögre kicsíptve,” csak duzzad az egészségtől, mert hát — *eredeti*. És jön végül néhány beszéd abból a fajtából, a mely eredeti pongyolaság nélkül, formás cicoma nélkül; bennök erő. élet, rajtok tisztos vásár-napi köntös és mikor így komoly lassúsággal ellépdelenek előttünk, érezzük, hogy azokban már a külső is, a belső is a magunkénak mondható, azaz, hogy mi magunk vagyunk már bennök és úgy vagyunk bennök, a hogy Balsán avagy Kassán, Bódógen vagy Budapestén illik és kell bennök lennünk. Ezt az utat foglalja magába a Rácz Kálmán könyve. Állomásai: Sáros-

patak, Nyiregyháza, Balsa. Sárospatakon iskolázik; Nyiregyházán tanulmányoz; Balsán kiforr. Meglássátok, hogy a második kötet, ha még Balsán éri, már tisztán balsai termés lesz, a legjavából.

Azonban a mostani kötete is igazán értékes munka. Látszik belőle, hogy írója jólkészült theológus, szabad-elvű theológus, a nélkül, hogy theológiája feneket ért volna. A fundamentoma még nem vehető tisztán észre, de látható a határvillongás a theológia, a dogmatika és az élet között. Tudományos miveltsege számottevő, nem éppen csapongás nélkül, mert nem illeszkedik még be abba a mederbe, a hol a népies ígéhirdetés folydogál. Kathedrája Balsán van ugyan, de magasabbra emelkedik, fel Debrecenig, sőt a magyar Sionig. A mennyire lekipásztor, éppenannyira hazafi s e két tulajdonság alapján öntudatosan próféta. Maga hirdeti, és hozzáteszem, igaz magyar kálvinista alapon hirdeti, hogy „a református pap az ó-szövetségi próféták szerepét is örökölte. Igazságot hirdetni mindenkor, ez az ő tiszte, ha összedőlne is ez a világ, ha az igazság vihart támasztana is fel, mert az igazság nyílt kimondása mindig javára vált az emberiség előhaladásának.” (Beköszöntő beszéd. 7—8. l.) És ennél még derekabb az, hogy ezt nemcsak a beköszöntőben mondja, hanem követi is az egész kötetben át. Magaslatáról az egész hazát látja, még Balsát is és a mit visszásnak lát, azt meg is ostorozza. Hát én ezt becsülöm igen sokra Rácz Kálmánban s ha talán itt vagy ott túlságoskodik is, nem félttem, hogy rá nem talál majd a helyesebb mértékre. Ezt a próféta bátorságot és igazságvágyat máris a szeretet ellensúlyozza benne, a szeretet egyháza és hazája, hívei és honfitársai, az emberek és intézményeik iránt és ebben mértéke az evangéliomi, a Jézusi szeretet. Az élet megtanítja majd ennek helyesebb alkalmazására is. De az most is elvitázhatatlan tény, hogy az igazság mellett a szeretetet hirdeti, — az evangéliomot; hirdeti betűimádás és szemforgató kegyeskedés nélkül, hirdeti úgy, „a mint őt az Úr Jézus Krisztus tanította az evangéliomban” és hirdeti a Krisztust is „minden elegyítés nélkül, minden babona nélkül, minden emberi rövidlátó himvárrás nélkül.” Ezeket is a beköszöntőjében mondja és tőlök nem távozik igen messze a többi beszédekben sem; de még látszik, hogy ennek az álláspontnak is van osztó pere az étellel; még nincs kiforrva teljesen.

Mint írásmagyarázó nem mindig alapos, mint szónok már körültekintőbb és leleményesebb; a tervelésben könnyen mozog, de a beszélésben repül; szerkesztése szinte mintaszerű, érvelése bizonyítása nyomon járó, de még kalandozó is; hangja mindig emelkedett, lelkes, olykor megindító, sőt megrázó is; alkalmazásai találóak, bár megtörténik, hogy hézagokat is hagy vagy mellé üt a szeg fejének; irálya formás, fordultatos, ékes, de néha cifra, halmozott, nagyot mondó, azonban lehetőleg mindig szónoki. Mindezzel pedig nem aggatódzni akarok, hanem egyszerűen és igazán azt világosítom, a mit elején mondtam, hogy t. i. Rácz Kálmán kiforró-félen levő prédikátor, nem messze a kiforrástól.

Magát a könyv tartalmát is szívesen mutatom be, — dióhéjban. Harminc prédikáció van a kötetben, de a tartalomjegyzékből a XXII-dik elmaradt, a mi kisebb baj, mint ha a könyvből maradt volna el. Hogy miért? — majd elmondom a maga helyén. De lássuk a beszédeket!

I. *A magyar református lelkipásztor hivatása*. Beköszöntő beszéd. Alapige: Csel. XX. 22. Bevezetése eclsepelt. Tárgy kitűzése és felosztása ez: „mi hivatása

s *feladata* van egy magyar ref. lelkésznek? E hivatás és feladat I. a szószéken, II. a szószéken kívül valósul meg. Itt a *feladat* szót kár volt betoldani, benne van az a hivatásban; a felosztás pedig nem a feltett kérdésre felel egyenesen. A tárgyalás főbb gondolatait aztán ezek: az I. R.-ben: A ref. pap, Isten-igéjének szolgája, tudományos ember legyen, Krisztust és Istent a tiszta evangéliom szerint hirdesse és a próféták szerepét teljesítse; a II. R.-ben: legyen a nép barátja, a közügyek embere, hazafi, de „nem politikai küzdelem, nem kortes-zászlók lobogtatása a mi otthonunk.” (Vigyázat!!) Hát ez a beszéd semmivel se jobb, semmivel se rosszabb a szokásos beköszöntőknél. Én a „prófétai szerep” kiemelését tartom benne szinte újnak és dicséretre méltónak; egyebekben közönséges és — fiatalos. — De ki fog taposni ennél is újabb nyomokat a beköszöntő prédikátorok számára!? Pedig kellene már.

II. *A közelgő váltság.* Adventi. Alapige: Luk. XXI. 28. Bevezetése hasonlatokkal van túlhalmozva az elején, a vége jó. Tárgykitűzés és felosztás: „a mi *közeli* váltságunkról akarok elmélkedni, megfelelvén arra a kérdésre: I. Közelget-e ma is a mi váltságunk, s ha igen, II. Miként készülünk annak fogadására.” Hát a *közlegő* is más, a *közeli* is más; aztán, a mit a *fő-tételben állítólag* közelinek mondunk, minek az után a felosztásban *kérdőleg* tudakozódni!? Ilyen cserélgető a felosztási tételek használata is a részek elején. Én ezt konfuzus tervelésnek tartom. s magát a beszédet a könyvesömör idejéből valónak. De lehet oka e konfuziónak az író theologiai álláspontja is, a mely itt nem tudott még megalkudni a váltság dogmatikai tartalmával. De minek is fog ilyenbe szabadelvű theologus, mikor a „*közlegő váltság*,” „az ajtón zörgető Krisztus” és társai a dogmatisták predikálásában is régen csődbe jutott már? Jó izlésű prédikátor ne válasszon már ma ilyen tárgyakat, ne még a legeslegpozitivistábbak táborából se! — Rácz e beszéde különben szívhez szóló, zsoltáros hangulatával kárpótol a gyengéért.

III. *A mai Keresztelő János intése.* Advent utolsó vasárnapján. Máté III. 3. A tárgy szövegezése sajátos és sokkal helyesebb a tárgykitűzés: „hallgassuk meg a *ma is* beszélő K. J. szavait; de a felosztás már ismét félre csap: „nézzük meg: I. Kiált-e *ama szó* (?) napjainkban is a pusztában? II. Miként hangzik éppen *ma*?” A *ma is* beszélő K. Jánosok különben az I. R.-ben: a biblia, a prédikációk, a szülék, az öregek, a természet, az élet, a lelkiismeret; *ama szó* pedig (hát már nem a K. Jánosok? azt kiáltja a II. R.-ben, hogy Jézus mai útjának nagy akadályai vannak a társadalomban, a családban, szívünkben. — Nos én ezt se tartom világos és határozott tervelésnek; de más részről elősmerem, hogy biblíás, korszerű és magyar, a bevezetés egy részében egész a súlytásosságig. — Úgy gondolom, hogy Keresztelő Jánosnak és általában a kiáltó szavaknak is békét hagyhatnánk már egy időre!

IV. *Ma is jogosult a karácsoni öröm.* Karácsonban. Ján. I. 42. Jogosult, mert Jézus vallása *ma is* kibékíti elménket, boldogítja szívünket. Ez eddig megállhat, de az I. R. kételyeket támaszt inkább, hogy sem kibékülést s a II. R. is diszszonáns. Az egész beszéd, — iskolai beszéd; általában véve is gyenge igazolása a mai karácsonyi örömnak, a balsaiaknak pedig semmiképp se való. — V. *Örökkévaló a mulandóságban.* Év utolsó délutánján. Zsolt. CII. 12, 13. Mi vész el és mi marad meg? I. Elvész minden, a mi földi. II. Csak az marad meg, a mi Isteni. Tárgyalása nem kimerítő a

tételek bő tartalma miatt; de tartalmas, hangulatos — tanulmány beszéd. — VI. *Isten velünk van.* Újévben. Máté XVIII. 20. Isten velünk van; indítson ez a tudat bennünket az Isten iránt I. hálára a múltban. II. bizalomra a jövőben. Szerintem a felosztást így kellett volna szövegezni: I. Hálára a múltért, II. bizalomra a jövőt illetőleg. Különben lelkes, hazafias beszéd a 2-dik millennium kezdő reggelén (1897.) és szintén tanulmány.

VII. *A bánatban s az örömben Istent keressük.* Közönséges. Jak. V. 13. Minthogy az imádkozásban és éneklésben már nem keressük az Istent, hanem vele foglalkozunk: ezért a tárgyat nem mondhatom szövegszerűnek; jobb az, a mit a beszéd végén eképpen mond az író: a szenvedés idején az imádságnak, az öröm óráiban az éneknek szárnyain emelkedjünk Istenhez. Tárgyalás és irány tekintetében alapos kifogásaim lennének e beszéd ellen; de egészében gyakorlatias és épületes. VIII. *Isten ítélete nem siet, de nem is késik.* Közönséges. Máté XIII. 24—30. és 36—43. Tárgyában benne van a felosztás is. Ez a beszéd nem meríti ki ugyan a tartalmas szöveget, de nehézségeit ennek le nem győzi és a II. R. tárgyalása is nélküli a nyomosabb bizonyítást, de hasznavehető. IX. *Az igaz bőjt.* Bőjtüi úrvacsoraszózkodás. Máté IX. 14. 15. Polemizáló és gyakorlati irányú beszéd, kevés úrvacsoraszózkodási elemekkel.

X. *A hazaszeretet és annak ereje.* Márc. 15-ikéi jubiláns beszéd. III. Móz. XXIV. 10. Tárgy és szöveg benső kapcsolat nélkül való; maga a beszéd lelkes, szinte rapszodisztikus; de nem Balsának, hanem az országnak szól és kevés benne a vallásos elem. XI. *A Jeruzsálembe készülő Jézus.* Virágvasárnap előtti. Márk. X. 33—45. A történelmi Krisztust hirdető beszéd, mely a cimbéli tárgy helyett „az igazi nagyságról” elmélkedik. XII. *Krisztus a diadal napján.* Virágvasárnap. Máté XXI. 12—14. Ez a homília is az ember Krisztusról szól; jó, de tanulmány.

XIII. *A Krisztus keresztje.* Nagypénteki. I. Kór. I. 23. 24. Kettős a tárgya is, a tárgyalása is: a Krisztus keresztje is más és más a megfeszített Krisztus. Két első része a Krisztus keresztjét igaz történelmi környezetben mutatja be; harmadik része már Krisztusról, mint Megváltóról szól s becsületére válnék a legdogmásabb prédikátornak is. XIV. *Az istenember halálküzdeme,* (talán halálos küzdeme, vagy még magyarábban: küzdeme a halállal?). Nagypénteki. Márk XIV. 32—41. Itt krisztológiája még homályosabb; a történelmi Krisztus még inkább dogmatikai jelvényekben jelenik meg. Aztán Jézus, e beszéd szerint, a Getsemánéban vívja meg halálos küzdelmét; de azért a beszéd vége szerint még se a kerti küzdelemnek, hanem kihulló vérének van érdeme! Tehát az író theologiai álláspontja is küzd még a dogmatikával. XV. *Halhatatlanság.* Husvét. Jób XIX. 25. A halhatatlanság komoly valóság, mert erről győz meg bennünket: I. belvilágunk, saját lelkünk, II. a külvilág, a természet. Az író álláspontján jó iskolai predikáció.

XVI. *A jövőn aggódni.* Közönséges. Máté VI. 34. Tárgya nem éppen szövegszerű s nem is helyesen szövegezett; mint beszéd szó szerint is közönséges. XVII. *A mi mindent kárpótol.* Máté VI. 33. Tárgya nagy mértékben szövegszerűtlen, felosztása igen rossz, tárgyalása is csak a szöveg körül járó és hézagos is; tartalma azonban így is jó, a hangja is lelkes. XVIII. *A menny a mi örökségünk.* Áldozói. Csel. I. 9. Szövege csak mottó, tárgy kitűzése nincs s a felosztás semmiféle összefüggésben sincs a tárggyal és a tartalma se

alkalmi. Egy szabadelvű teológusnak különben az áldozócsütörtök nem valami kellemes napja.

XIX. *A keresztyénség győzelme.* Pünköszt. I. Ján. V. 4. Bevezetése hűzagosan vezet arra a tárgyra, hogy mivel győzte és győzi meg a keresztyénség a világot? Felosztás: a szabadság, az egyenlőség és a testvériség szellemével. Szabadelvű és iskolás beszéd, de evangyéliumi szellemű és lelkes. XX. *A gyermek nevelésről.* Ef. VI. 4. Formás is, tartalmas is; a felosztása nem kifogástalan, de egyes apró tévedéseket leszámítva, dícséretére válik a balsai papnak. XXI. *Krisztust követni nem lehetetlen.* Konfirmációi. I. Pét. II. 21. Itt Channing után predikálja a Krisztust, a ki „több mint pusztá emberi lény, Isten kiválasztottja, Isten fia.“

XXII. *Szorgalom és értelem.* Péld. II. 11. Már fentebb céloztam rá; itt csak annyit, hogy igazán jó falusi predikáció. XXIII. *A látható világ a láthatatlan magasabb világot bizonyítja.* XII. 7, 8. Nagyon tartalmas, meggyőző beszéd s azért, hogy tanulmány eredménye: kedve telhetik benne a szerzőnek, valamint nekünk is. XXIV. *A közkedvesség.* Luk. VI. 26. Ez is jó gyakorlati predikáció.

XXV. *Mire tanít a hervadó természet?* Ezék. III. 2. Arról tanít itt, a miről a III-ik beszédben t. i. a mulandóságról és az örökkévalóságról, csak hogy az őszi alkalomnak megfelelően és érzelmesen. XXVI. *A reformáció szülte új élet.* Reformáció évfordulóján. úrvacsora osztáskor. Róm. XIII. 12. Erőtéljes, kálvinista egyenességű falusi beszéd. XXVII. *Az evangyéliumi vallás létjoga.* Reformáció évfordulóján. Zsid. I. 3, 4. Ez a létjog I. az alapelvű vallott szabadságban, II. történeti múltunkban gyökerezik. Úgy érzem, hogy ez a világias felosztás nem öleli fel mind a mi vallásunk létjogát és nem is bizonyítja be az író meggyőzőleg a felvett alapon. Különben erősen védelmi és időszerű predikáció. De az tévedés az írónál, hogy „XVII. század első felében a főnemességből csak 3 család maradt meg az ősi hit mellett stb.“ (179. l.)

XXVIII. *A keresztyén intéz.* Zsid. III. 3. Gyakorlati is, időszerű is és lelki gondozói elemekben gazdag. Igen jó predikáció. XXIX. *Templom- s iskola-szentelési beszéd.* II. Móz. XL. 9. És a XXX. *A búcsúzó lelkipásztor hálája s kérelme.* Csel. XX. 22. Mind a kettő a jobb beszédek közé tartozik.

Rácz K. máris jó stilisztá, könnyen, folyékonyan, szónokiasan beszél; de ajánlom neki, hogy mégse bocsássa szabadjára a pennáját, mert különben tilalmasban is elcsapong. Az „anyag rideg bölcsellete,“ az „önkinyilatkoztatás,“ az „önözve“ helyén lehetnek a tudós írásában; de egyházi beszédben, különösen Balsán, nem, valamint az sem, hogy egy helyen, (32–33. l.) a keltákra, a gepidákra, a longobárdokra, Hellászra, Kárhágóra, Kháldeára hivatkozik, Rómáról meg azt mondja, hogy „világrendítő diadalmas sas-címere megfordítva jelzi világhatalma sírját“ (??) és még kevésbé az ilyen szentencia: „Hát bizony valljuk be, hogy művészeti tárgynak nagyon is alkalmatlan egy egyszerű fakereszt a rajta függő Mesterrel, a kinek a gyalázat fáját megfestő vére nem igen állítható a női kellem minden bájával ékes milói Vénushoz, a kereszt elkínzott áldozata nehezen állja ki a versenyt a mennydörgő Jupiter vagy a férfizom — és ifjú erőből duzzadó Herkules Praxitelesi szobraival.“ (85. l.) Néha meg bennmarad valami a pennájában és e miatt előáll a köd, a homály. P. o. „Jézus vallása az emberi természetbe beoltott változhatlan vonásokban gyökerezik és éppen ez ad annak örökkévalóságot;“ (28. l.) „emiatt a szív (az ország) közepén szocialista elem kavarg;“ (41. l.) „Ezért igyekszik még a néma is közölni másokkal belseje tartalmát“ (43. l.) stb. Bombasztok is vannak még szép számmal; p. o. „egy

bölcs, koronátlan királyunk lángszellemének csókjára szárba indul a vallásszabadság égi növénye“ (39. l.); „a „kenyeret és mulatságot!“ kiáltás izzó lávája borítja el a műveltség és a tiszta erkölcs virágos mezejét“ (60. l.); „a verrel festett kereszt, mint az egek felé mutató újj, nem bosszúért kiált az égbe, oh nem! bocsánatért könyörög ellenségeinek“ (81. l.) „Egy rettenetes tűzhányó hegy a mi társadalmunk, a melynek belsejében zúg, forrong az elégedetlenség pokoli tüze, mely koronként a szociális forrongások rettenetes vilámaiban . . . szórja ég felé irtózatot lávát“ (108. l.); vagy még ez az egy: „Oh! ez a sötét, ez a rémes éjszaka, melyet csak rettenetesebbé tesz a villám fénye, melynek pokoli lángnyelvei, az átkozó pápa magas trónusáról nyaldosnak szerteszét!“ (168. l.) Ezekben bizonyára nem telik kedve az írónak se és nem telhetik az efféle triviális túlságokban se: „rossz cselédek vagyunk, kiket ostorral kell kényszeríteni a dologra, olyanok vagyunk, mint a hajóslegények, a kik káromolva mulatnak“ (46. l.); vagy: „maholnap vendéglői palotáknak fényéről és nem az Isten házának sokaságáról fogja az útas megtudni, hogy művelt, előre törő és életképes nemzet vagyunk“ (48. l.) Ezek helyett beszéljen, írjon úgy, a mint általában szokott és minél többször igyekezzék úgy hatni a szívre, mint a sok között p. o. a XII-ik beszédben: „És oh mennyi alkalom nyílik ideiglenes bujdosásunk eme hazájában arra, hogy hitünket, emberszeretetünket tettekkel bizonyítsuk! Hányszor áll előttünk a nyomor könnyes szemmel, sápadt arczzal, reszkető kezekkel! Itt árvák zokogása nyíllal át szívünkön, kik leszakadtak a meghidegült szülei kebeléről: ki nyújt nekik kenyeret, hajlékot, ha nem az emberi könyörület! Ott elhagyott özvegy birkózik az élet terhével: ki támogatja más, mint az emberi szánalom! Itt a reményekben csalódott szív vergődik a veszteség hullámain, ki kelti újra reményét, ha nem az Istenre hivatkozó emberi részvét! Ott egy hitében megingott lélek küzd magával, mert megcsalta, (csalódott!) kiben leginkább bízott, elárulta az, ki a barátság leple alatt belopódzott bizalmának rejtekébe: ki adja vissza hitét, ha nem a kétségbeesés kiragadó emberi vigasztalás! Itt mindenkitől elhagyott beteg vívódik a halállal: ki bátorítja őt, ha ismét nem az ember! Ott testi nyomorék fetreng az útfélen: ki nyújt neki alamizsnát, ha nem a könyörületes emberi kéz! Oh mennyi Lázára a földnek, mennyi nyomora az életnek! Menjetek, menjetek és lássátok meg és oltogassátok az életin epesztő szomjúságát az emberszeretet hűsítő forrásvizével és tapasztalni fogjátok, hogy a szenvedőknek nyújtott üdítő csepp a saját lelkünkben is mennyi örömvirágot fakaszt“ (80. l.).

A könyv különben Ujfaluassy Bélának, e kiváló „világi pap“-nak van ajánlva. Az ajánlott mű méltó Ujfaluassyhoz és méltó arra is, hogy minél többen megszerezzék és felhasználják lelkészársaim is.

• És most nagyt. szerkesztő úr, engedje meg, hogy ha előszóval kezdtem utószóval is végezzem az ösmertetéseimet. Kedvvel, becsületes igyekezettel foglalkoztam ezekkel a könyvekkel. Ártani a szerzőknek nem akartam, de az ügynek és az irodalomnak használni, igen. Nem tudom, hogy sikerült-e? Nekem becsebb jutalmam lenne ez még e négy predikációs könyvnél is. Aztán, ha hosszadalmassá lettem: méltóztassék az írásaimat megrövidíteni. A jövőben pedig, ha élünk, ismét szívesen áll a rendelkezésére

Faludi Pál.

IRODALOM.

* **Négy vendég egyházi beszéd.** Irta és Karán-Sebesen elmondta *Rácz Károly*, a szapárfalvai ev. ref. egyház lelkipásztora, a Jézus Krisztus méltatlan szolgája. Gyulán, 1898. Ára 25 kr. — Ez alatt a sajtóságos cím alatt bocsátotta közre szerző azt a négy egyházi beszédet, a melyet a missziói köréhez tartozó

karán-sebesi hívek előtt elmondott. Beszédei, különben, positiv szellemű, a helyzethez ügyesen alkalmazott, rövidebb lélekzetű dolgozatok. Különösen misszióval foglalkozó lelkészeknek ajánlható. (N.)

* Örök életre vezető **Keskeny-út**, melyet az ember elméjébe ütközött tévelygő gondolatoknak akadályából, háborgó elmélkedéseknek köreiből és sok-féle kételkedéseknek szövevényeiből irtogatott *Pápai Páriz Imre*. Nyolcadik átdolgozott kiadás. Átdolgozta *Tóth Sándor*. Békés. Véver Oszkár kiadása, 1898. Ára vászonkötésben 1 frt, fűzve 70 kr. — Ez a könyv már több mint 200 év óta áll a ref. hívők lelki épülésének szolgálatában; átdolgozója és kiadója most azt akarják, hogy tovább is ott álljon. Elösmerésre méltó törekvés ez, mert a „Keskeny-út” a maga merev dogmatikai alapja, hidegen okoskodó módszere és elavult, — bár az átdolgozó által sokban szelidített világnézlete mellett is, öntudatos magyar kálvinista elmének a szüleménye. Azoknak, a kik régebbi kiadásaiából nem ösmerik, értésköre adhatjuk, hogy a „Keskeny-út” 44 részben a keresztyén hit- és erkölcsstan tételeit tárgyalja, kérédezve és felelve, tehát voltaképpen népies káté. Jobbnak hiányában még ma is igen hasznos és szükséges könyv ez az áhitatossági könyvek mellett. Ezért, de magyaros észjárásáért is szívesen ajánljuk. (N.)

* **Áhitatos Hölgy**. Elmélkedések és imák művelt hölgyek használatára. Írták: *Fördös Lajos* és *Szivós Mihály*. Negyedik kiadás. Budapest, Hornyánszky Viktor kiadása. 1897. Ára csinos, fekete kötésben, tokkal 1 frt. — Régi és kipróbált ösmerőse ez a könyv a női közönségnek s hisszük, továbbra is az marad, mert tartalma a régi, kiállítása pedig igen csinos és e mellett olcsó is. De azért szívesen vettük volna, ha valamely ügyes kéz a ma már elavulni kezdő szavakat kicserélgette és stílusát itt-ott megsimította volna. Céljára így még jobban beválnék. (N.)

* **Erzsébet magyar királyné emlékezete**. Egyházi gyászbeszéd, ... mondta *Antal Gábor*, dunántúli ev. ref. püspök. — Tartalmas, szép emlékezés ez az elhunyt királynéről s a hozzácsatolt ének és imádságok is megható ömledései a vallásos és hazafiúi érzelmenek. Szívesen ajánljuk ezért is és azért is, mert a befolyó tiszta jövedelem a pápai ref. leánynevelő intézetben árva leányok neveltetése céljából létesített „Erzsébet királyné-alapítvány” gyarapítására fordítatik. Kapható Pápan: Kis Tivadar, — Komáromban: Spitzer Sándor könyvkereskedésében. Ára 20 kr. (N.)

* **Protestáns Szemle**. Magy. Prot. Irod. Társaságunknak erről a számottevő folyóiratról e Lapok 21-ik számában emlékeztünk meg, ismertetvén az addig megjelent 5 füzet tartalmát. A 6—10 füzetéről, a melyekkel az ez évi folyam is teljessé lett immár, a következőket kell elmondanunk: A 6-ik füzet a kolozsvári vándorgyűlésről szóló emlékkönyv, a melyet különösebben is és ismételtén ajánlunk most is a magyar protestánsok figyelmébe, hogy olvassák át minden közleményét. még a társaság tagjainak névsorát is s buzduljanak fel a társaság hathatós támogatására. A 7-ik füzetben 4 tanulmány van s egy, t. i. a Masznyiké bevezetődik, kettő pedig kezdődik, illetőleg az egyik a Szláviké „A lelkiismeretről” beisveződik, a másik, a Farkas Lajosé, a mely „Zsoltárköltészetünkről” szól a következő füzetben végződik. — E füzetben 3 hazai s 3 külföldi mű van ismertetve. A 8-ik füzetben Pokoly József befejezi „A magyarországi unitarismusról” szóló tanulmányát; a tárcában két önálló cikk foglal helyet, van benne külföldi egyházi szemle, 5 hazai, 2 külföldi mű ismertetése. A 9-ikben Szász Károly számol be az ószövetség átdolgozott kiadásáról, Radácsi György ír magvas cikket ugyancsak a Károlyi-biblia fordításáról, egész nagy történeti háttérrel rajzolván meg a magyar biblia fordításnak, folytatván s befejezván a méltán nagy értékűnek

tartható tanulmányt. a 10-ik füzetben E 9-ik füzetben még ifj. Imre Sandortól van egy közlemény, Alvinczi Péter életéből adván egy pár adatot; hazai egyházi szemle, egy tárcza közlemény s 3 hazai mű ismertetése zárja be. A 10-ikben: Szlávik Mátyástól és Veress Endrétől, van közlemény a Tárcában Révész K. és L.-s. ír, külföldi szemle s könyvismertetés zárja be a füzetet.

* **Egyháztörténelmi monografiák** címen a Magy. Prot. Irod. Társaság kiadásában Zoványi Jenőtől. Révész Kálmántól, Payr Sándortól s Földváry Lászlótól egy-egy tanulmány jelent meg egy kötetben. Részletes ismertetéséről gondoskodunk, most csak azt jegyezzük fel, hogy a mű ára: 1 frt 60 kr. Ajánljuk olvasóink munkás pártfogásába.

* **Prot. Új Képes Naptár** az 1899-ik évre, legifj. *Szász Károly* szerkesztésében, Méhner Vilmos kiadásában. E régi s igen szép múltú naptár vállalatnak egy idő óta mintha csökkent volna az érdeklődő közönsége, pedig most is megérdemli a támogatást s a 40 krt megéri... A prot. egyházakról adott névtárban igen-igen sok hibás adat van. (—1—)

* **Juhász Lászlótól** „Huszonheten a felsőtizezerből” cím alatt a múlt hetekben három szindarab jelent meg a Franklin-Társulat kiadásában. A sárospataki theol. akadémiának ez a volt növendéke tagadhatlanul rendelkezik írói vénával, gondolatai is vannak elég nagy számmal, de még mindig a kiforratlan tehetségekhez tartozik. Szereti a túlzásokat, a szertelenkedéseket s a bonhomiaja mintha erőltetett volna. Aztán meg úgy tetszik nekünk, hogy a költői műfajoknak csaknem minden ágában megpróbálja az erejét s így nincs határozott iránya, biztos célja, a mi azt eredményezi, hogy tehetsége nem tud fejlődésnek indulni, képessége teljességre jutni. Elbeszélés, lyrai, epikai költészet, dráma, műfordítás stb. stb. mind hívja az ifjú küzdőt s teljes fegyverzettel egyik fajban sem tud forgolódni. Művének az ára 2 korona.

* **Isten és Lélek**. Tanulmány a vallás eredeti alapjáról. Írta Armstrong Richard. Fordította *Péterfy Dénes*, Kolozsvár, 1898. Ára 1 frt 50 kr. — Egy népszerű jellegű, de szigorúan tudományos alapon fölépült vallásbölcseleti művet kapunk e fordításban, melyet Péterfi angoltól ültetett át nyelvvinkre. Szerző a mai tudomány, főleg a természettan és philosophia alapján igyekszik megvédelmezni a vallás legfőbb kérdését: az Isten-hitet, vagyis kimutatni, hogy az Isten-hit époly erős, époly megbízható alapon épült föl, mint az érzéki világ valóságába vagy emlékezetünk igaz voltába vetett hitünk. E mű hatalmas tiltakozás az *agnosticismus* ellen, mely a vallásos hit legfőbb tárgyát, Istent megismerhetetlennek állítja. Három főbb tehetsége van az embernek, melyekkel Istent felfogja, három útja természetünknek, melyeken át Isten tudatunkat érinti, u. n. értelmünk, melyen át, mint *hatalom*, erkölcsi természetünk, vagy lelkiismeretünk, melyen át mint *igazságosság*, és érzelmeink, különösen szépérzelmeink, melyeken át mint *szeretet* jelenti ki magát. Három ponton okvetlenül találkozunk a világban az isteni akarattal, mint legfőbb okkal: az első kiindulásnál, a világfejlés kezdeténél, továbbá az élet föllépésénél s végül az öntudat nyilvánulásánál; ez mindenik új kezdet s a mozgásnak és az anyagnak semmi lehető és képzelhető törvényei nem tudnak erről számot adni! A mű 7 fejezetre oszlik, címeik: Tehetségeink megbízhatósága. Isten mint hatalom, Isten mint igazságosság, Isten mint szeretet. A rossz kérdése, Mystikusok és mysticismus. Hát a biblia? Legszebb kétség-telenül a rossz kérdéséről szóló fejezet, mely igen tiszta, emelkedett felfogással s mély vallásos érzéssel fejtegeti a rossz — a fájdalom és bűn — létokát, célját, szükséges-ségét; mi sehol ily meggyőző és megnyugtató kérdést erről a kérdésről, mely minden morálnak, minden vallásnak egyik kardinális kérdése, mely az emberiség legnagyobb elméit foglalkoztatta, nem olvastunk. Lelkészek igen becses útmutatásokat, eszméket meríthetnek belőle egyházi elmélkedéseikhez. A két utóbbi fejezetben legjobban felcsillan a szerző álláspontja: az unitárius vagy rationalis felfogás, mely az isteni ihletést elvetve, mindent emberi módon, emberi eszközökkel igyekszik a vallás terén is kimagyarázni. A mű, bár modern tudomány, modern

kritika álláspontján áll, minden sorában a legmélyebb vallásos érzést, az Isten nagysága és fensége iránti legmélyebb hódolatot és lelkesedést sugározza ki s mint ilyen legjobb meggyőződéssel ajánlhatjuk olvasóinknak; fordítása gondos, lelkiismeretes munka eredménye csak elvétve mutat némi idegenszerűséget.

* **Dr. Marczali Henrik** szerkesztésében **Áldassy Antal**, **Borovszky Sámuel**, **Fogarassy Albert**, **Geréb József**, **Goldziher Ignác**, **Gyomlay Gyula** és **Mika Sándor** közreműködésével a **Franklin-Társulat** és **Révai testvérek** kiadásában egy 12 kötetre tervezett „Nagy Képes Világtörténet” indult meg. A nagyszerűnek ígérkező vállalatot a legnagyobb örömmel kell üdvözlőnk, mint olyat, a mely nagy hűzgot fog pótolni, hiszen ilyen munkánk még nincsen, a melyet magyar írók állítottak volna össze, mert a fordítások után készült e nemű művek távolról sem jöhetnek szóba. A munka füzetekben indul meg s 240 füzetből fog állani, minden füzet 2 ívet tartalmazva s 2—3 külön melléklettel ellátva. 2500 szövegkép, 500 műmelléklet, 60 díszes műlap s 50 térkép fogja díszíteni e művet, a melyből minden héten 1—1 füzet jelenik meg. A füzetek ára egyenkint 30 kr. s előfizethetni bármely könyvkereskedésben füzetekre szólólag, vagy pedig kötetekre, ez utóbbi esetben a díszes bekötött példányok ára kötetenkint 8 frt. A mű beosztása a következő: I. kötet: *Kelet ó-kori népeinek története*. Fogarassy Alberttől s Goldziher Ignáctól; II. kötet: *A görögök története*. Gyomlay Gyulától; III. kötet: *A rómaiak története*. Geréb Józseftől; IV—V—VI. kötet: *A középkor története*. Borovszky Sámuel, Mika Sándor s Áldassy Antaltól; VII—VIII—IX. kötet: *A új-kor története* s a X—XI—XII. kötet: *A legújabb-kor története* a szerkesztő, Marczali Henrik tollából. — Eddig 4 füzet jelent meg, a mely kellő biztosítékot nyújt a munka értéke felől. A vállalat támogatását a legmelegebben ajánljuk t. olvasóinknak, a kik e mű megszerzése által gazdag kincses tárháznak jutnak birtokába.

(—n.—)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Előfizetési felhívás

a „Sárospataki Lapok“

XVIII-ik évfolyamára.

A hazai protestáns egyházi és iskolai viszonyok még mindig nincsenek olyan jellegűek, — s úgy látszik, hogy nem is lesznek egyhamar! — hogy a „Sárospataki Lapok“ abba hagyhatná pályafutását, örökségül hagyva működése után a zavartalan s biztos fejlődést úgy az egyházi, mint az iskolai élet terén, már legalább abban az értelemben, hogy küzdelemre nem leend szükség.

Hazai protestáns egyházunknak sokszoros érdekét képezi az, hogy legyenek őrtállói a nyilvánosság előtt a modern felfogás szerint is; szüksége van arra, hogy legyenek lapjai, a melyek, ha szükre szorított körben is, de mégis tájékoztatást nyújtsanak, felvilágosítást adjanak, buzdítsanak, lelkesítsenek, a tapasztalt hibákra rámutassanak, az orvosszerekről gondoskodjanak, szóval, hogy mintegy mindennapi szellemi eledelt szolgáltatassanak úgy a tulajdonképeni egyházi, mint az iskolai élet köréből. Szükséges ez annyiival is inkább, mert az ultramontánizmus teljesen azon a nyomon van immár, a melyen eddig csak a protestantizmus haladt, t. i. ellenfeleink most minden erejüket arra fordítják, hogy olvasmányokkal s főleg lapokkal lássák el híveiket, a minek elég bizonyossága az, hogy a róm. kath. hírlapírók

egyesületét is megalkották a fővárosban.

A „Sárospataki Lapok“ eddigi pályafutása, — önérzettel, de nem hiú dicsekvéssel mondhatjuk, — arról tesz bizonyosságot, hogy híven kitartott a protestáns egyház igazai mellett s nem állítunk merészet, ha azt mondjuk, hogy volt alkalom, a mikor a tiszta s hamisítatlan prot. elvek érdekében folytatott küzdelemben ezé volt a vezér-szerep.

Ennek a tisztes múltus őrtállói kötelességét a jelenben is híven teljesítő lapnak a XVIII-ik évfolyamára hirdetünk előfizetést az 1899-ik év tartamára ugyanazon feltételek mellett, a melyek eddig fennállottak, t. i.

Egész évre előfizetési díj 5 frt — kr.

Félévre „ „ 2 „ 50 „

Egy negyedévre „ „ 1 „ 25 „

Az előfizetési díjak legcélzerűbben postátalványon küldhetők be: Pásztor Sámuel főiskolai tanár, mint Irodalmi Köri pénztárnok nevére.

Sárospatak, 1898 dec. 15

A „Sárospataki Lapok“

Szerkesztősége és Kiadóhivatala.

— **Radácsi György** sárospataki theol. tanárt a theol. ifjúság kedves meglepetésben részesítette december 17-én. Abból az alkalmából, hogy a Károlyi Gáspár biblia fordítása átdolgozott alakban megjelent, a miben Radácsinak kétségbevonhatlanul sokszoros érdemei vannak, *egy arany tollal ajándékozták meg*. A nevezett nap reggelén 8 órakor az előadási teremben, a hová Radácsi új-szövetségi írásmagyarázati előadást ment tartani, összegyülekezett az egész theol. ifjúság s számos érdeklődő joghallgató ifjú s mikor az ünnepelt tanár belépett, meglepetéssel tekintett szét s hallotta az üdvözlő éljeneket. Majd előállott **Illyés Mihály** IV-ed éves theológus ifjú s egy csinos beszéd kíséretében átnyújtotta társai nevében a szép kivitelű arany tollat, mint csekély jelét annak a tiszteletnek, a melylyel az ifjúság a bibliafordító érdemei iránt viseltetik. Radácsi György könyekig meghatottan köszönte meg e nem várt ajándékot, a melynek értékét nem az anyag becse, de az ajándékozás tiszta forrása képezi, a mely előtt tisztelettel kell meghajolnia a közélet munkásának s különösen a tanárnak, a ki munkája legédesebb jutalmát abban látja, ha tanítványai megértik s szeretettel környezik. — A theologiai ifjúság dícséretre méltó eljárásáról a tanári kar is tudomást vett a dec. 17-én tartott köziskolai szék gyűlésén s szívesen üdvözölte a maga részéről is Radácsit az ifjúság részéről nyilatkozott ünnepelés s írói munkássága egyik legszebb alkotásának megjelenése alkalmából.

— **Lelkészválasztások.** Az alsóborsodi egyházmegyéhez tartozó **harsányi** egyház lelkipásztorává e hó 18-án meghívás útján: **Tóth Béla** miskolci s.-lelkész választott meg. — **Szabolcska Mihályt**, a jónévi költőt, a **temesvári** egyház hívta meg lelkészeül. — Az **ungmegyei reviscei** egyház lelkészévé: **Kálniczky János** lasztóczi s.-lelkész választott meg szintén meghívás útján. — A korteskedések okozta aggodalmak ilyen választások által oszlatathatók el. Vajha a jó példa követésre találna úgy az egyházaknál, mint a lelkészeknél.

(—ó.—)

— **Genfben** még mindig csak egy egyházközség van s a lelkészek felváltva végzik a belváros összes templomaiban a funkciókat. Ennek az állapotnak megváltoztatására legközelebb felterjesztést intézett a konsistorium, kérvén a nagy tanácsot, hogy a belvárosi egyházközséget több részre osztsa fel.

— **A franciaországi róm. kath. papok** áttérése szokatlanul tart. Legközelebb 81 jelentkezett **Corneloup** konvertita asyllumában felvételre, ugyancsak ő állítja, hogy nem túloz, mikor azt tartja, hogy a 70,000 főre menő francia r. kath. papok között 20,000 titkos apostata van!

— **Theologiai akadémiáink népessége.** A jelen 1898—99 iskolai évre ref. theol. akadémiáinkra a következőleg iratkoztak be a lelkeszi pályára jelentkező ifjak:

	I-ső évre	II-od évre	III-ad évre	IV-ed évre	Összesen
Budapesten	11	9	7	5	32
Debreczenben	22	10	15	9	56
Kolozsváron	11	10	4	6	31
Pápán	5	5	5	5	20
Sárospatakon	13	12	11	14	50
Összesen	62	46	42	39	189

E kimutatás szerint a múlt évi II. félévi létszámhoz (175) viszonyítva, theológusaink száma: **14**-gyel emelkedett. A debreczeni akadémián van a legnagyobb szaporodás a múlt évihez viszonyítva t. i. 10, míg Sárospatakon a létszám csak egygyel nagyobb a múlt évinél, de meg jegyzendő, hogy a beiratkozottak száma nem 50, hanem 52 volt, 1 azonban jogász lett, 1 pedig a katonasághoz volt kénytelen bevonulni, mint olyan, a ki csak azért volt szabadságon, hogy érettségi vizsgát tessen. Budapest szaporodott 3 mal, Pápa 1-gyel, a kolozsvári fakultás pedig kevesebb 1-gyel. Az első évesek létszámában 12 a növekedés a múlt évi II-ik félévihez viszonyítva, de a negyed éven már fogyás van, még pedig 6, a tavalyi

45-höz képest. Debreczenben a jelen évi első évfolyami létszám a múlt évihez képest 14 fővel való szaporodást mutat fel, a minővel egyik más akadémiánk sem dicsékedhetik... Hogy a most meglevő 189 theológus számában mutatkozó szaporodás, a lelkeszi pályára való jelentkezésnek a kedvezőbb fordulatát jelzi-e már, bajos dolog még ez idő szerint megállapítani.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

AMERIKAI ZSEBÓRÁK.

Jótállással, hogy a nickel színét nem változtatja, szerkezete pontosabb és jobb, mint a legdrágábbaké.

Ara darabonként 3 forint.

Jótállás mellett, míg a készlet tart. — Hozzá ezüstös óralánc **60 kr.**

ÖNBERETVÁLÓ KÉSZÜLÉK.

Fox, valódi solingeni gyártmány, sok kiállításon kitüntetve. Gyakorlás nem kell. Megvágás kizárva. Tiszta és kényelmes munka. Bőrbetegségtől megment. Tartós és pénzt megtakarító.

Darabja 3 forint.

A penge *** csillagos acélból és a többi részei alpacából vannak.

Egy külön penge hozzá 1 forint.

Megrendelhető:

POLLÁKSÁNDOR főbizománysnál
BUDAPEST, V. ker., Kálmán-utca 17.

Gyűjtőknek 5 darab után egy darab ingyen küldetik.

12—12.

Huzás föltétlenül már jövő hó 4-én.

Sorsjegyeket ajánl:

Sárospataki Takarékpénztár Részvény-Társaság

Sárospatak.

8-8